START

MASTER
NEGATIVE
NO. 91-80046-1

AUTHOR: DESPARS, NICOLAUS

TITLE: CRONIJCKE VAN DEN LANDE ENDE ...

PLACE: BRUGGE

DATE: 1839-40

Master Negative #

91-80046-1

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
PRESERVATION DEPARTMENT

BIBLIOGRAPHIC MICROFORM TARGET

Original Material as Filmed - Existing Bibliographic Record

949.3 Despars, Nicolaus. 1522-97.
D461 Cronijcke van den lande ende graefscepe van Vlaenderen van de jaeren 405 tot 1492... opgehelderd door J. de Jonghe. 2de uytgaef.
Brugge 1839-40. O. 4v.
92239

Restrictions on Use:

TECHNICAL MICROFORM DATA

FILM SIZE: 35mm REDUCTION RATIO: 11X
IMAGE PLACEMENT: IA (IIA) IB IIB
DATE FILMED: 5-16-91 INITIALS G.G.
FILMED BY: RESEARCH PUBLICATIONS, INC WOODBRIDGE, CT

BIBLIOGRAPHIC IRREGULARITIES

MAIN
ENTRY: Despars, Nicolaus
v.1.

Bibliographic Irregularities in the Original Document
List volumes and pages affected; include name of institution if filming borrowed text.

_____ Page(s) missing/not available: __________

_____ Volumes(s) missing/not available: __________

_____ Illegible and/or damaged page(s): __________

✓ Page(s) or volumes(s) misnumbered: 450 no. as 460, 451 no. as 461, 454 no. as 464, 455 no. as 465, 458 no. as 468, 459 no. as 469, 462 no. as 472, 463 no. as 473

_____ Bound out of sequence: __________

_____ Page(s) or illustration(s) filmed from copy borrowed from: __________

_____ Other: __________

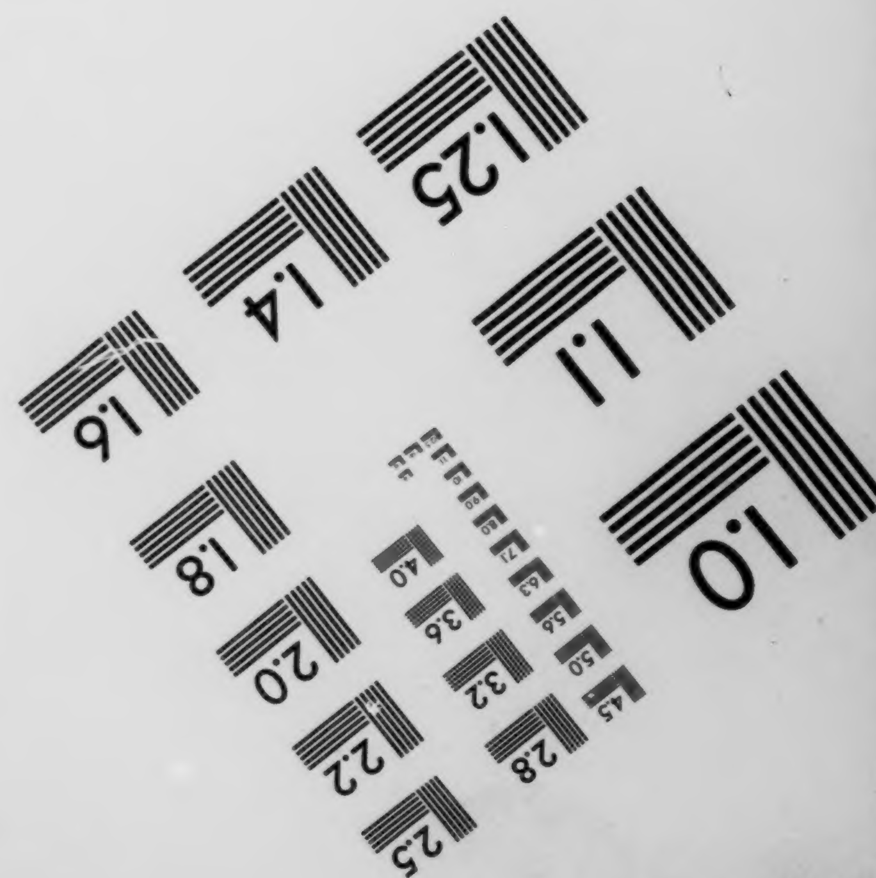
VOLUME 1

IMAGE EVALUATION
TEST TARGET (MT-3)

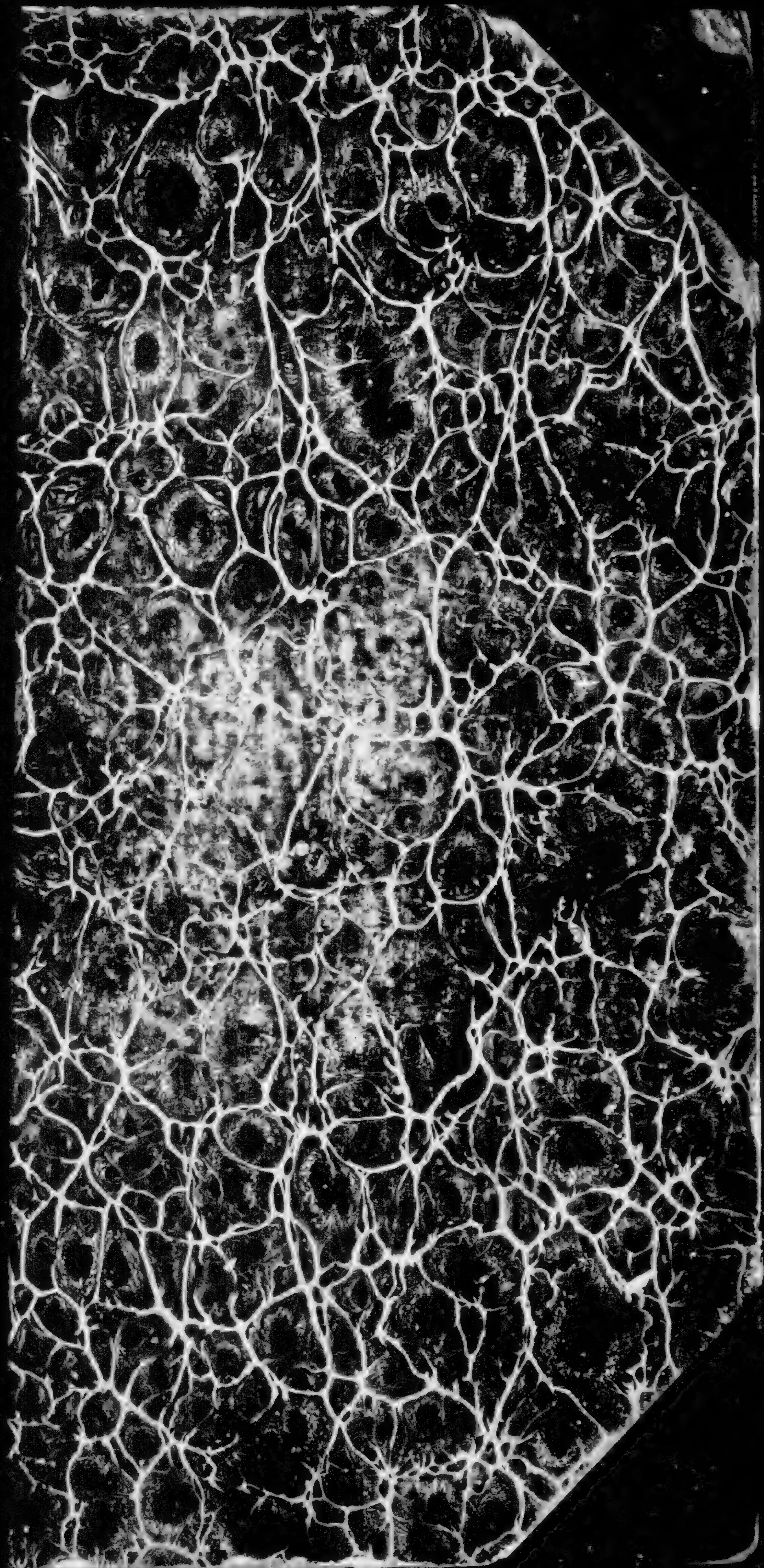
1.0 1.1 1.25 1.4 1.6 1.8 2.0 2.2 2.5 2.8 3.2 3.6 4.0

150mm

6"

PHOTOGRAPHIC SCIENCES CORPORATION
770 BASKET ROAD
P.O. BOX 338
WEBSTER, NEW YORK 14580
(716) 265-1600

CRONIJCKE

VAN DEN LANDE ENDE GRAEFSCEPE

VAN

VLAENDEREN,

GEMAECT DOOR Jo^r NICOLAES DESPARS,

POORTERE ENDE INBOORLINCK DER STEDE VAN BRUGGHE, BACELIER IN DIE RECHTEN.

Van de jaeren 405 tot 1492.

VOOR DE EERSTE MAEL THANS IN HET LICHT GEGEVEN NAER HET OORSPRONKELYK HANDSCHRIFT,

EYGENDOM VAN M. DEN BURGGRAVE DE CROESER DE BERGES,

EN MET NOODIGE AENTEEKENINGEN OPGEHELDERD

DOOR J. DE JONGHE

Doctor in de Letteren en Wysbegeerte, Hoogleeraer by het Atheneum en de Vrye Geneeskundige School te Brugge, Lid van verscheyde Tael- en Letterkundige Genootschappen.

TWEEDE UYTGAEF.

EERSTE DEEL.

Te Brugge,

BY DEN UYTGEVER, IN DE NOORDZANDSTRAET.

TE ROTTERDAM,

BY Mr W. MESSCHERT.

1839.

Die (1) Cronijcke

Van den Lande ende Graefscepe van Vlaenderen, van nieus ghecomponeert, ghemaect ende ghescreven by Nicolaes Despars, *poortere ende inboorlinck der stede van Brugghe, bacelier in die rechten.*

Aen Mer Joncvrauwe ANNA VAN AVEZOETE, ghezeit CLAEYSSON.

Mijn zeer lieve ende wel beminde Huysvrauwe.

Omme dieswille dat ghy, mijn lieve ende zeer wel beminde huysvrauwe, my tandere tijden te kennen ghegheven hebt dat ghy zeer groot plaisir ende ghenouchte nemen zoudt int overlesen van eeneghe auchthentijcke ende waerachtighe historien ofte cronijcken, bescreven in uwer moederlijcker tale, ende besondere van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, daer wy beede met onze

(1) Wordt by den schryver onverschillig gebruykt voor het art. *den*, *de*, en het pron. *die*.

ouders inne gheboren zijn, in alzo varre (1), als men u zulcke een yewers ghevinden, betrapen ende ter handt ghebrenghen conste; zo ist dat ic, bevindende naer alle behorlicke devoiren daer toe ghedaen, tzelve niet zo wel meughelick ofte doenlick te zijne, als die goede joonste ende affectie, die wy tot mencanderen draghende zijn, ontwijffelick wel begheerende ende heeschende es: ende zouckende dies niet te min, u in als (2) te ghelievene, dat my eenichsins meughelick es van doene, hebbe ter vulcominghe van uwer goeder ende vertueuser begheerte, endelinghe my zelven niet alleene ghevoucht; maer bovendien ooc gheel ende al overghegheven tot toverlesen ende confereren van alle die latijnsche, walsche ende vlaemsche Cronijcken, gheprent ofte ghescrevene, die ic yewers hebbe connen ghevindene, eenichsins van dier materie sprekende ofte vermanende, ende hebbe daer uyt met grooter aerbeyt ende diligentie (ghelijck niemende bet (3) kennelick wesen en mach dan u) ghetrocken ende by een ghebrocht alle die augmentatie, ampliatie, vermeerderinghe ende verheffinghe, die den lande ende graefscepe van Vlaenderen successivelick van tbeghinsele tot den jaere XIIII^{c} XCIII toeghecommen es: tzy by alliance, contracte van huwelicke ofte tractate van paeyse, tzy by coope, vromicheit, faicten van wapenen ofte andersins in eenegher maniere, met veel diversche subalterne veranderinghe, ende meer andere zaken wel weerdich van eeuwegher memorie, zo zy ondertusschen gheburt ende ghescheit zijn binnen den lande ende graefscepe voorzeit, conforme

(1) Ver. — (2) Alles. — (3) Beter, meer.

der rechter historialer waerheit. Alle affectie, passie, simulatie ende dissimulatie, varre an (1) deen zijde stellende, metsgaders ooc den danck, eere, lof ende prijs, die my naermaels daer of zoude meughen toecommen in eenegher maniere; maer alleenlick voor ooghen hebbende twel willen ghelieven van u, mijn zeer lieve ende wel beminde huysvrauwe, die welcke ic dezen mijnen arbeyt uyt puerder joonste ende gheelder affectie dedierende, upghevende ende toescrivende ben : wel betrauwende in u, dat ghy die niet alleene met ghelijcker joonste ende affectie tmywaert ontfanghen ende menechwarf overlesen zult; maer boven dien ooc zeer zorchvuldelick bewaren te mijnder ghedinckenesse, indien u Godt almachtich langhere leven verleende dan my : latende die voort successivelick commen naer uwer afflijvicheit in die handen ende bewarenesse van Cornelis ende Jacques, onzer beeder kijnderen, die welcke die almogende Heere altijts bewaren ende bescermen wille van alle quaet, ramp ende ongheluck, verleenende hemlieden eenen goeden godvruchtighen voortganck ende perseverance in duechden. Ghescreven dezen eersten daghe van Octobre Anno XV^{c} LXII.

(1) Aen.

ouders inne gheboren zijn, in alzo varre [1], als men u zulcke een yewers ghevinden, betrapen ende ter handt ghebrenghen conste; zo ist dat ic, bevindende naer alle behorlicke devoiren daer toe ghedaen, tzelve niet zo wel meughelick ofte doenlick te zijne, als die goede joonste ende affectie, die wy tot mencanderen draghende zijn, ontwijffelick wel begheerende ende heeschende es: ende zouckende dies niet te min, u in als [2] te ghelievene, dat my eenichsins meughelick es van doene, hebbe ter vulcominghe van uwer goeder ende vertueuser begheerte, endelinghe my zelven niet alleene ghevoucht; maer bovendien ooc gheel ende al overghegheven tot toverlesen ende confereren van alle die latijnsche, walsche ende vlaemsche Cronijcken, gheprent ofte ghescrevene, die ic yewers hebbe connen ghevindene, eenichsins van dier materie sprekende ofte vermanende, ende hebbe daer uyt met grooter aerbeyt ende diligentie (ghelijck niemende bet [3] kennelick wesen en mach dan u) ghetrocken ende by een ghebrocht alle die augmentatie, ampliatie, vermeerderinghe ende verheffinghe, die den lande ende graefscepe van Vlaenderen successivelick van tbeghinsele tot den jaere XIIII^{c} XCIII toeghecommen es: tzy by alliance, contracte van huwelicke ofte tractate van paeyse, tzy by coope, vromicheit, faicten van wapenen ofte andersins in eenegher maniere, met veel diversche subalterne veranderinghe, ende meer andere zaken wel weerdich van eeuwegher memorie, zo zy ondertusschen ghebuert ende gheschiet zijn binnen den lande ende graefscepe voorzeit, conforme

(1) Ver. — (2) Alles. — (3) Beter, meer.

der rechter historialer waerheit. Alle affectie, passie, simulatie ende dissimulatie, varre an [1] deen zijde stellende, metsgaders ooc den danck, eere, lof ende prijs, die my naermaels daer of zoude meughen toecommen in eenegher maniere; maer alleenlick voor ooghen hebbende twel willen ghelieven van u, mijn zeer lieve ende wel beminde huysvrauwe, die welcke ic dezen mijnen arbeyt uyt puerder joonste ende gheelder affectie dedierende, upghevende ende toescrivende ben : wel betrauwende in u, dat ghy die niet alleene met ghelijcker joonste ende affectie tmywaert ontfanghen ende menechwarf overlesen zult; maer boven dien ooc zeer zorchvuldelick bewaren te mijnder ghedinckenesse, indien u Godt almachtich langhere leven verleende dan my : latende die voort successivelick commen naer uwer afllijvicheit in die handen ende bewarenesse van Cornelis ende Jacques, onzer beeder kijnderen, die welcke die almogende Heere altijts bewaren ende bescermen wille van alle quaet, ramp ende ongheluck, verleenende hemlieden eenen goeden godvruchtighen voortganck ende perseverance in duechden. Ghescreven dezen eersten daghe van Octobre Anno XV^{c} LXII.

(1) Aen.

CRONIJCKE

VAN DEN LANDE ENDE GRAEFSCEPE

VAN

VLAENDEREN.

Van Amphiguisus,

DIE HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

ANNO 405.

Int jaer IIII^c V : te wetene een jaer eer Marcomire, die eerste coninck van Vranckerijcke ghecroont wiert, zo ghecreech Amphiguisus, een overlantsch ofte duytsch capiteyn, by grooter vromicheit ende faicten van wapenen die overhandt over den lande ende heerlichede van Buck : twelcke ontwijffelick doen (1) ter tijt anders niet en was dan een contreye lancx der zeecant, eens deels vol marascagie, zeecuylen, meerschen, creken, polderen ende scorren, omme die ebbe ende vloets wille van der zee, die daer daghelicx duere (2) passeerde by ghebreke van dijcken ende dunen, daer men als doen zeer lettele of niet of (3) en wiste te sprekene, die naerderhandt tlandt van Vlaenderen gheheeten wiert, omme diversche causen ende

Grondgesteldheyd en naemoorsprong van het land van Buck.

(1) Toen, alsdan. — (2) Deur, door. — (3) Af, van.

405. redenen, die wy in tijden ende stonden noch hooren zullen byder gracie Gods, ende eensdeels ooc vol boschagie ende wildernesse, als wesende medepart ende deel van den bosch van Ardenne, daer een groote menichte van allerande wilde dieren inne regneirden, ende besondere zeere veel uytnemende groote bucken, daert gheele landt die name of behielt : beslutende ende bevanghende in hem dese naervolghende steden ende dorpen, te weten : eerst tdorp van Oostburch, die stede van Rodentene (twelcke nu Ardenburch heet), die drie herberburch (die men nu Ardenburch heet), die drie herberghen, die ter comoditeit van die cooplieden ende andere passagiers ghemaect waren talf weghe Ardenburch ende Oudenburch (die toen ter tijt twee coopsteden waren), ter zelver plaetse, daer nu de Burch van Brugghe staet; ende metsgaders dat men daer niet gheraken en conste, zonder eerst eenen grooten langhen bruchstok te passerene, ligghende over een adere van der zee, dier [1] voor by passeirde, zo wiert die voorseide plaetse ooc van die zommeghe ter cause van dien, Bruchstock ghenaemt, ende nu Brugghe, omme die groote menichte van steene ende houte brugghen, die men daer ten daghe van hedent zien mach. Het bevanck ooc Torhout, die men eerst Torrenhout hiet, doent [2] niet dan een torre en was, dien Torhalt, een duytsch prince, daer in die middele van twout hadde ghedaen maken VII^c II jaer voor Christus gheboorte, ende voort die stede van Oudenburch voornoemt toter [3] havene van Buenen toe, die men doen ter tijt hiet Gessoriacum Navale, ofte Gessoriacus Portus, med alle [4] die andere boschagie ende marascagie omtrent Ipere (dat van der beke van der Ipere zijnen name ghenomen heeft), Belle, Casselberch ofte Casteelberch, daer Julius Cæsar tandere tijden een stercte ofte casteel hadde ghedaen maken

Eerste steden.

Beginsel van Brugge.

(1) Die er. — (2) Toen het. — (3) Tot aen de. — (4) Met al.

(twelcke nu Cassele es) jeghens den uploop van die Belgien ende Morinen, die hem daghelicx contrarie waren, metten [1] Cijmbren, Ruyssen ende Menapiannen, die welcke van die riviere van der Mase ende van den Rhijn verjaecht zijnde, als doen in dat quartier ghevlucht waren, ende bleven hem zelven daer eenen langhen tijt omthoudende, in zulcker wijs dat al thoutlandt van die contreye naer hemlieden, deen tijt Ruthenia ofte Ruthilia, dandere tijt Cimbria ofte tlandt der Menapiennen ghenoemt wiert, ende ooc andersins in diversche manieren naer die diversche inwoonders van dien. 405.

Ic bevinde dat binnen den voorscrevene lande ende heerlichede van Buck, bovendien veel meer andere schoone dorpen van oudts gheweest hebben, als Snelleghem, Wendune, Jabbeke, Mardijke, Steenvoorde, Langhemarck, Zottteghem, Broucburch nu Burburch ghenaemt, Graemsberghe, Wormeholt, Hakelsbeghe, Haerlebeke, dat in den tijt van Julius Cæsar een coopstat gheweest hadde, maer was ghedestrueirt ende lancx zo meer vervallen; Swevezeele ende Sweveghem, die van den Sweden eerst bewoont wierden, daer zy noch die name of ghehouden hebben; ghelijck ons zommeghe oude registers van cloosteren ende godshuysen, al tzelve claerlick ghetughen ende bewijsen.

Voornaemste dorpen.

Anno IIII^c VIII zo starf Anchises, die twaelfste coninck van Agrippinen, dat men nu Cuelen heet, die zuene van Caerle metter corter nuese, prince van Luevene, ende Brabon, zijnen zuene, wiert prince naer hem; die welcke dat principaetscip van Luevene van dier tijt voort wilde gheheeten hebben tprincipaetscip van Brabant naer zijne name. Hy was ooc marcgrave des helichs rijcx. 408.

Brabon prins van Leuven.

Anno IIII^c XI zo quam Carocnus, die coninck van de 411.

(1) Met de.

411. Wandelen, nederwaert met een groot ghedeel van zijnen volcke, metsgaders ooc veel Sweden (1) ende Halanen, ghevende den lande voorscreven ende alle den landen daer omtrent zeere veele te doene met zijnder macht ende moghenteit; zo datter veel plaetsen ende forteressen van hem inghenomen wierden en zom verbarnt (2), ghedestrueirt ende gheraseirt; ende onder andere zo nam hy inne tcasteel dat men Gaida Cæsaris hiet ofte Clarinea, staende tusschen die rivieren van der Schelde ende van der Leye, daer men den witten godt sacrificie dede: twelcke was eenen Mercurius van zelvere ghemaect, achtervolghende die ordonnantie van Caius Julius Cæsar, ende van den prince Clarineus, dier successivelick fondateurs of waren meneghen tijt voor Christus gheboorte; zo dat tvoornoemde casteel naer hemlieden noch die voorscreve name behouden hadde, van die welcke die Wandelen, nu daer binnen ghecommen zijnde, niet meer weten en wilden; maer noemdent voort naer hemlieden Wand, ende in latine Wanda ofte Ganda, nu Gandavum ghenaemt: dat es die stede van Ghendt, daert voornoemt casteel teerste beginsele of was, ende wiert noch naerderhandt die abdie van Ste-Baefs: zo wy metter gracie Gods byder tijt noch breedere hooren zullen. Doen zo deden die Wandelen daer allomme haerlieder wapenen schilderen: twelcke was een zwart velt met een zelvere handtschoen in die middele (3). Dit aldus al ghedaen zijnde, zo hadden zy ooc gheerne tcasteel van Blandijn ofte Blandijnsberch inghenomen, staende wat zuudtwaert van den casteele voorzeit, daer men den afgodt Mars daghelicx sacrificie dede, volghende die eerste institutie van den prince Blandinus, die tzelve

Caroenus doet inval in het land.

Beginsel van Gend.

(1) Ik lees *Sueven*, een volk dat met de Wandalen, Halanen, en andere germanische volken uyt de omstreken van den Donauw tegen Gallie was opgekomen. Men wil dat zy zich in de Zeeuwsche eylanden nedersloegen, en hier uyt den naem van Zeeuwen ontstaen is.

(2) Verbrand. — (3) In het midden.

zeer onlancx voor Christus gheboorte daer hadde ghedaen 411.
fonderene van tmateriael, commende van der ruine der stede van Doornijcke, doen Hostilia ghenaemt, naer Tullus Hostilius, die derden coninck van Roome, haren fondateur, die hy ghedestrueirt ende gheraseirt hadde; maer die Gotthen, die al Vranckerijcke duere zeere veele quaets ghedaen hadden, wierdenes (1) gheware, ende quamender jeghens (2) met zulck een macht van volcke, dat zy niet alleene tvoornoemde casteel en behielden (twelcke noch naerderhandt die abdie van Ste-Pieters wiert, zo wy noch hooren zullen), maer verdreven en verjoughen die Wandelen bovendien ooc uyt alle die voorscreve plaetsen ende forteressen, die zy onlancx daer te voren onder haerlieder subjectie ende onderdanicheit ghebrocht hadden; uytghesteken alleenelick tcasteel te Wand, daer men hemlieden in gheender maniere uyt ghecrijghen en conste, wat mer (3) toe dede: twelcke merckende die voornoemde Gotthen, maecten van stonden an twee stercke casteelen, omme haerlieder voorscreven vianden by dees middele te bet (4) te mueghen wederstane; waer van teene naerderhandt gheworden es die stede van Oudenaerde, ende tandere die stede van Aelst.

De Wandalen versterken zich te Want.

Oorsprong van Audenaerde en Aelst.

Anno IIIIc XX starf Marcomire, die eerste coninck van Vranckerijcke, ende Pharamond, zijn zuene, wiert in zijn stede coninck ghecroont; die welcke maer thien jaer naer zijn vadere en leefde, ende zijn zuene Clodius, die ruwe ofte die ghehaerde, wiert coninck naer zijn dood. 420.

Pharamond.

Ende int jaer IIIIc XXXVI zo dede Amphiguisus, die heere van den lande van Buck, veel polderen ende schorren, waer hier, waer daer, omtrent der zeecant, ter note (5) brenghen, ende men wander (6) zulcke schoone vruchten up, dat een wondere was; hy hadde noch eeneghe andere 436.

(1) Wierden zulks. — (2) Kwamen er tegen. — (3) Men er. — (4) Beter, meer. — (5) Aenleggen, bewerken dat er *genot, voordeel*, uyt kome. — (6) Won er.

436. zaken voor hem ghenomen te doene, die den lande zeere oirboir [1] ende profitelick zouden gheweest hebben; maer lacen! [2] hy wiert zo subitelick van der haestighe doot ver-
Dood van Amphiguisus. beten [3], ten XXXIIen jaere van zijnder heerscapie, dat hy zijn goet propoost ende voornemen niet ten effecte ghebrenghen en conste.

---

436. ## Van Caerle die Schoone,

HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

Naer die doot van Amphiguisus, zo quam Caerle die Schoone int regement [4] van den lande, aldaer hem terstont ten zijnen ancommene zekere affairen voor ooghen gheleyt ende gherecommandeert wierden, die welcke Amphiguisus, zijnen voorzaet, voor hem ghenomen hadde te doene, indien hem die almeughenden Heere langhere leven verleent hadde, grootelicx concernerende tprofijt ende ghemeene welvaert van den lande; maer daer en quam anders niet of, mids der cortheit van zijnen levene; twelcke
440. hy ende int jaer IIIIc XL, te wetene ten 4e jaere van zijnder heerscapie. Twelcke wel groot jammere was voor den lande voorscreven.

(1) Oirbore, oirboir, voordeelig, nuttig. — (2) Eylaes. — (3) Overvallen. — (4) Bestuer, beheersching.

Van Falander, 440.

DIE HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

Als Caerle die Schoone nu dezer weerelt overleden was, zo wiert Falander heere van den lande van Buck, byder toedoene van den coninck Clodius van Vranckerijcke, wiens zuster hy ghetraut hadde, Blesinde ghenaemt, daer hy een zuene by hadde, die Flandbert hiet. Hy was een zeer frisch, clouck, vaylgeant [1], wijs ende discreet heere ende bovendien ooc een zeer vroom man van wapenen: wel apparent dat hy den lande in toecomende tijden noch veel duechts ghedaen zoude hebben, mids der hulpe ende bystandicheit van zijnen schoonbroedere, die coninck voorzeit, die hem zeer lief ende weert hadde, doende hem in alle zijne affairen alt meeste secours, dat meughelick was, totten daghe van zijnder aflijvicheit: twelcke ghesciede int beghinsele van den jaere IIIIc XLV. 445.

(1) Vaillant, dapper.

445.

Van Flandbert,

DIE HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

Naer die aflijvicheit van Falander zo wilden die Wan-
delen, Sweden ende Halanen, die noch jeghenwoordelick
int casteel te Wand laghen, den lande van Buck eenen
gouverneur gheven naer haerlieden zelfs goetdencken ende
ghelieftc : twelcke hemlieden die Romeynen in gheender
manieren consenteren, nochte ghedoogen en wilden, die
doen ter tijt, niet alleene die stede van Doornijcke them-
lieden waert en hielden, die den keyser Nero over bet
dan IIIc LXXX jaeren, wederomme van nieus hadde ghe-
daen repareren ende peupleren met Nervien, daer of dat
zy nochter tijt Nervia hiet; maer bovendien ooc die stede
van Camerijcke, daer Camber die fondateur ende die
Cijmberen ofte Denemerckers die eerste inwoonders of
waren, in zulcker wijs dat daer ter cause van dier, onder-
linghe tusschen hemlieden diversche questien ende ghe-
schillen uyt sproten, niet zonder bloetsturtinghe van
Klodius verovert het land. beeder zijden. Twelcke annemerckende die coninck Clo-
dius van Vranckerijcke, ende denckende dat in troubel
watere goet visschen was, quam corts daer naer met een
groot eyercracht van volcke over die rivieren van den
Rhijn ende van der Mase, int landt van Tonghere, dat hy
terstont subjecteerde ende tondere brochte; treckende van
danen (1) voort, naer die riviere van der Schelde, daer hy
tcasteel van Wand by assaulte innenam, verslaende ende

(1) Van daer.

vernielende al dat niet in tijts ghevlieden en conste, van 445.
ghelijcke zo dede hy ooc te Doornijcke ende te Camerijcke
ende ooc te Teroaen, dat men doen Morinium hiet ofte
Tarenburch, nemende daer den capiteyn Tolduerus ghe-
vanghen met zijnder zuene ende dochtere, omme dieswille
dat hy met de Denemerckers ende Sassenaers zijne vian-
den ter hulpe ghecommen was; ende als die coninck by
dezer middelen nu gheel en al meester van den spele (1) Flandbert komt aen het bestuer.
gheworden was, zo stelde hy noch binnen den zelven
jaere, zijnen neve Flandbert, die zuene van Falander laest
overleden, by vrau Blesinde, zijnder zustere, in tregement
van den voornoemden lande ende heerlichede van Buck,
ghevende hem ten huwelicke die ghevanghene dochtere
van den capiteyn Tolduerus voorscreven, die welcke
tzelve al zeer gheerne ende ghewillich consenteerde,
agreeirde ende accordeirde, omme dieswille dat die coninck
hem ende Holdinius zijnen zuene, ten dien opziene haer-
lieder beeder rentsoen quyte schalt, latende hemlieden
vryelick weder tharen landewaert keeren van daer zy
ghecommen waren.

Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo starf die voornoemde
coninck Clodius, die ruwe ofte die ghehaerde, ten der-
den jaere daer naer, te wetene int jaer IIIIc XLVIII, la- 448.
tende drie zuenen achtere, Alberijck, Reginald ende Lau-
tharius, welcke by den advijse ende overeendraghene van
alle die edelen slands, gheen van drien toter croone
gheadmitteirt wierden, omme dieswille dat zy noch jonck
ende niet wijs, vroet, noch vroom ghenouch en waren,
om die groote foortse ende cracht te wederstane, die zy
van de Wandelen ende Romeynen, metsgaders haerlieden
adherenten ende complissen, noch verbiedende (2) ende
verwachtende waren, in wederwrake dat zy onlancx leden

(1) Van het spel, overwinnaer. — (2) Opwachtende.

448. thaerlieden grooter scade, scande ende cleenicheit van hemlieden verdreven ende verjaecht hadden gheweest uyt Wand, Doornijcke, Camerijcke ende Teroaen, ghelijck wy hiervoren ghehoort hebben; ende dienvolghende zo
Meroveus. cosen zy Meroveus, haerlieder connestable, tot eenen coninck, die welcke ontwijffelick een wijs, vroet, discreet, clouck, vaylgeant prince was, ende een zeer vroom man van wapenen, rechts zulck als hemlieden in die troublen tijt diende ende behoufde, ter conservatie ende behoudenesse van der croone, om die cause ende redene voorscrevene : die welcke, niet jeghenstaende deze goede voorzienicheit, noch ghenouch te lijdene hadde van die Hunnen, Wandelen, Gotthen, Sassenaers ende Denemerckers, wat grooter weere dat die coninck Meroveus met alle zijne macht ende moghenteit daer jeghens bieden conste, zo dater al tlandt duere noch groot desroy (1) ende een onsprekelicke foulle (2) van hemlieden bedreven wiert, gheenrande wreetheit nochte tyrannie sparende; ende commende endelinghe int landt van Buck, destrueirden ende raseer-
Verwoesting van Oudenburg. den daer metten viere die stede van Oudenburch, die doen ter tijt die hoofdstad was van die quartiere, ende van diversche natien van cooplieden zo wel bewoont ende frequenteert, dat harer destructie ende bedervinghe den gantschen lande buytermaten scadelick ende hinderlick wiert, meer dan men nemmermeer en zoude connen ghezegghen, hoe wel dat die voornoemde vianden met dezer scade noch niet te vredene en waren; maer deden voort ooc al tquaetste dat zy consten ghepeynsen ofte versieren omtrent Doornijcke, Teroaen ende elders : zo dater nyewers niet gheel en bleef, lichte meer in Vranckerijcke dan binnen den Buck. Twelcke den coninck Meroveus voorscreven zulcke eene ongenouchte, fantasie ende me-

(1) Schade. — (2) Verdrukking.

lancolie causeerde, dat hyder endelinghe hertelicke zieck of wiert, ende en ruste niet voor dat hy doot was : 448.
ende zijn zuene Childerijck wiert naer hem coninck ghecroont int jaer als men screef IIII° LVII. *Childerik.* 458.

Ende tjaer daer naer zo starf Brabon, die prince van Brabant, daer tlandt die name of hadde, ende Rombout, zijn zuene wiert prince naer hem.

Ende int jaer IIII° LXXXIIII daer naer, zo wiert heer 484.
Diederijck, die eerste bisscop van Doornijcke, ghedestitueirt *H. Elutherius.* ende verlaten van zijnen staet, om dat hy by kersten gheloove niet en bleef, ende heer Elutherius wiert van den paeus Felix, den derden van dier name, bisscop verclaerst in zijne stede : die welcke een zeer helich man was, ende wel gheleert in die helighe Scriftuere, ende dienvolghende zo dede hy van stonden an binnen der stede van Doornijcke destrueren ende te nieten doene den temple van Apollo, die zy tot desen tijt toe altijts offerande ende sacrificie ghedaen hadden, prekende hemlieden daghelicx dat helich kersten gheloove, zo dat hy van St-Piaton gheleert hadde, wiens reliquien men noch ten daghe van hedent te Heelen zien ende onschouwen mach, daer hy menich schoon teeken ende mirakle ghedaen heeft, ende zijne predicatie beviel hemlieden zo wel dat zy meest al zijne onderdanighe ende ghehoorzame discipelen wierden.

Binnen den zelven jaere zo overleet deser weerelt die *Klodoveus.* coninck Childerijck van Vranckerijcke, ende zijn zuene Clodoveus quam in zijn stede, den welcken die coninck Childerijck van Bourgoengnen zijn dochter, vrau Clotilde, teene wijve gaf, up conditie dat hy mette zijne ooc kersten worden zoude, ghelijck hy was, ten eersten dat hem meughelick ware, twelcke alzo ghschiede, al wast dat zake dat die coninck tzelve wat differeirde ende uytstelde, als die ghuene dier niet ten besten toegeneghen en was, niet jeghenstaende dat hijt die coninck Childerijck zijnen

484. schoonvadere hooghelick ende helichlick toeghezeit ende beloofT hadde, zo wy terstont hier naer noch hooren zullen.

Dood van Flandbert. 490. Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo starf Flandbert, die heere van den lande van Buck, int jaer IIII^c XC. Latende drie zuenen achteren, te wetene Raganier, die naer hem tlandt regierde, Phinibert ende Agricolaus, die naermaels noch bisscop van Luycke wiert, zo wy byder tijt noch hooren zullen, indient Godt ghelieft.

490.

Van Raganier,

DIE HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

Naer dat Flandbert dezer weerelt overleden was, zo verstarf zijne heerscapie van den lande van Buck up zijnen oudsten zuene, Raganier ghenaemt: die welcke wel een zeer wijs, vroet heere was; maer en conste den lande niet wel meester ghewerden, omme die groote menichte van roovers, moordenaers, ende voorts allerande bouven, die daer allomme regneirden omtrent die boschagien ende wildernessen, daghelicx lancx zo meer roovende, pijlgierende (1) ende deerlick vermoordende, aldaer zy eenichsins by gheraken consten: zo dat tlandt ter cause van dien van een ijghelick varincx weerzien (2) wiert, ende min ghefrequenteert dant plochte, ten grooten scade ende verdriete van alle die inwooners van dien, int generale ende int particuliere: want die mare liep allomme voor den

Ellendigen toestand van het land.

(1) Plunderende, stroopende. — (2) Welhaest geschouwd.

man, dat niet anders dan een foreest, wout ofte wildernesse zonder ghenade en was, daer men noch by daghe achter weghen, noch by nachte up zijn bedde vry en was; dit deden al die Hunnen, Wandelen, Sweden, Halanen, Gotthen, Holstenaers, Denemerckers ende Romeynen, die daer noch waer hier, waer daer, waren ghebleven moescoppende (1), eensdeels sichtend dat zy uyt Wand, Doornijcke, Camerijcke ende Teroaen verjaecht ende verdreven waren, ende ooc eensdeels sichtend den laesten tocht, daer zy tgansche landt zo veel quaets mede deden, als voren int langhe verhaelt ende verclaert staet, hopende by dier middele hem zelven wel te deghe te wrekene van der injurie, scande, cleenicheit, ende verlies van volcke, dat zy daer tanderen tijden ghedoocht, ghesupporteirt ende ghehadt hadden. 490.

Anno IIII^c XCII zo starf Ultherius Pendraco, coninck van Inghelant, ende Arthurus, zijn zuene, quam in zijn stede. 492.

Ende int jaer IIII^c XCIX, quamen alle die voornoemde vreimde natien van volcke wederomme nederwaert, met alle die ghuene die hemlieden wel wilden, hebbende die meeninghe, van niet alleene het landt van Buck themlieden waert te ghecrijghene, maer bovendien ooc van die gansche croone van Vranckerijcke, medalt ghuene datter meer of dependeert, annecleeft ende toebehoort, victorieuselick te conquesterene met den zweerde; maer die coninck Clodoveus van als secretelick gheadverteirt zijnde, trock er clouckelick jeghens met alle zijne macht ende moghenteit tot binnen den bisdomme van Cuelene, aldaer hem zijne vianden te ghemoete quamen in zeer grooten ghetalle ende in schoonder ordonnantie: zo dat hy der int eerste, wat inne beroert, perplex (2) ende te wets (3) wiert, 499.

Herhaelde invallen der Hunnen.

(1) Stroopende. — (2) Verbaesd, radeloos. — (3) Ontsteld, getroffen, verlegen.

499. denckende in hemzelven dat dit niet dan die rechtvaerdighe handt Gods en was, die hem castien ende punieren wilde, omme dieswille dat hy contrarie zijnder beloste, zijn doopsel ende kerstendom zo langhe ghedifferecrt ende uytghesteld hadde zonder eeneghe wettelicke redene ofte excusie daer toe te hebbene; maer ghemerct dat hy alsdoen niet voorder en conste, zo viel hy zeer odmoedelick neder ter eerden (1) op beede zijn knyen, biddende den almeughenden Heere met vierigher devotie, dat hy hem ende zijn volk toch noch zo langhe sparen wilde by zijnder goedertierer gracie, tot dat hy noch eens die occasie hebben mochte om dat helich kersten doopsele tontfanghene, zweirende hooghelick ende helichlick die nimmermeer meer voorby te laten passerene, zonder te vulcommene die beloste die hy tanderen tijde den coninck Chilperijck van Bourgoengne ende vrau Clotilde, zijnder huysvrau, ghedaen hadde, zo voorscreven es. Dit ghebedt gheendt zijnde, gheereegh hy wederomme zulck een moedt ende couragie, dat hy zelve eerst ghelijck eenen briesschenden leeuw met eene vulle carriere, in zijn vianden reedt, schuerende (2) haerliedene leghere ende verslaende al dat hem jeghens quam, met zulcke een onsprekelicke vromicheit, dat hy daer emmers endelinghe tvelt behielt, ende die alderschoonste victorie gheereech, die noyt eenich sterffelick prince daer te voren ghehadt en hadde, ende dat ten cleenen verliese van zijnen volcke; maer van der Duytscher zijde en omtquam er niemende, dan die ghuene die hem zelven in tijts metter vlucht saulveerden, in zulcker wijs dat gheheel Gallien Belgike, mids dier victorie van alle die voornoemde vreimde, overlandsche ende heidensche natien van volcke omtsleghen ende verlost wiert, ende die coninck bleeffer alleene paeysible possesseur of, kee-

Hunnen door Klodoveus overwonnen.

(1) Aerde. — (2) Scheurende.

rende met dezer excellente victorie, weerdich van eewiger memorie, wederomme zeer blijdelick ende triumphantelick tzijnen landewaert, daer hy hem zelven van stonden an liet doopen van heer Remy, die eerdsbisscop van Riemen, ende wiert gheheeten Loys (1) van zijn petere, metsghaders dat Clodoveus, zijn eerste name, zijn kersten name niet en was. Die edelen van der croone dit ziende, deden ooc al van ghelijcken, ende insghelijcx ooc naerderhandt successivelick al dat ghemeene volck van den lande met grooter odmoedicheit ende innigher devotie. Godt zij gelooft van zijnder gracie. 499.

Kloris.

Als deze coninck Loys bevant dat zijn rijcke buytermaten zeere gheaugmenteirt ende vermeerdert was metter voorzeider victorie, zo wiert zijn ghiericheit ende ambitie (ghelijck men ghemeenelick ziet ghebueren) daer by niet alleene niet ghestremt, versaet ofte ghebluscht; maer bovendien ooc lancx zo meer omtsteken ende verweet tot meerdere begheerlicheit, in zulcker wijs dat hy endelinghe met veel volcx van wapenen in Aquitanien trock, verslaende daer den coninck Alaric van der Visigotthen ofte West-Gotthen, die welcke uyt Noorweghe, Sweden ende andere landen daer omtrent verjaecht zijnde, daer zijn residentie ghenomen hadde met een groote menichte van zijnen volcke, die al der croone van Vranckerijcke onderdanich wierden, ende eedt deden, om die doot te omtgane. Dit ghebuerde int jaer ons heeren Jesu Christi Ve IX. 509.

Alarik verslagen.

Ende binnen den zelven jaere zo zochte die voornoemde coninck (die voor zijn doopsele Clodoveus hiet), alle middelen ende occasien om tlandt van Buck ooc insghelijcx in zijnder subjectie ende onderdanicheit te brenghene, met al datter meer of dependeerde, annecleefde ende toe-

(1) Louis; met byvoeg der *c*, en verwisseling der *u* in *v*, *Clovis*.

509. behoorde, als Wand, Camerijcke, Doornijcke ende Teroaen, die welcke medepart ende deel waren van Gallien Belgike, daer hy alleene souvereyn heere of wesen wilde, ende omme te bet tzijnder intentie te commene, zo omtboot hy Raganier, den heere van dien lande, dat hy van stonden an, zonder langher dilay, met alle zijnen volcke dat helich kersten gheloove anneveerden zoude ter liefde ende ter eere Gods (ghelijck hy metten zijnen ghedaen hadde), ofte indien niet, hy zoudt hem doen doen by foortse ende met ghewelt, wel wetende van te voren dat hyt hem omtsegghen zoude; maer hopende by dier middele onder tdecsele van der religie quamsuys hem zijn landt afte nemene. Godt gave dat dierghelijcke tsijdert noyt meer ghebuert en ware. Die heere van den lande van Buck deze ombiedinghe verstaen hebbende, omtzeide den coninck zijn versouck, als die ghuene die daer gheensins toegheneghen en was, ombiedende hem voort voor antwoorde, dat hy zeer wel te vreden was dat hy binnen zijnen lande zulck een gheloove hiel alst hem gheliefde ende goet dochte; maer dat hy hem groot wonder dochte dat hy hem met zijn gheloove onderwijnden wilde, daer mede dat hy hem gheensins te moeyen en hadde, ghemerckt dat hemlieden hem niet anne en ghinck; met meer andere rigoureuse propoosten ten zelven ende (1) ende ten fine tenderende : die welcke den coninck tot zulcken gramschap verweckte, dat hy veel eer met zijnen legher nederwaert quam, dat hy anders ghedaen zoude hebben : ende Raganier die stelder hem zelven jeghens met zijnen volcke ten alderbesten dat them meughelick was; maer wiert endelinghe by der groote menichte van zijne vianden overvallen ende versleghen met alle die ghuene die hem wel wilden ende by hem waren, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick Phini-

Klovis verovert het land van Buck.

(1) Eynde.

bert. zijnen broeder, die welcke van grooter vreese zeer haestelick tot den coninck Clochilack van Denemercken vloot, met zijne huysvrau ende met Finaert, zijnen eenighen zuene, die noch zeer jonck van jaren was, claghende den coninck zijnen noodt ende quade aventure, blijvende daer int landt tot dat hy starf, ghelijck wy noch hooren zullen. Die coninck van Vranckerijcke aldus tzijnder intentie ende meeninghe ghecommen zijnde, keerde corts daer naer wederomme met grooter blijtschap ende triumphe tzijnen lande waert, latende voort tlandt van Buck zonder eenich particulier heere ofte gouverneur, zo dat tby dien teenegadere verloren ghinck, metsghaders dat die bouven, roovers, moordenaers ende andere quaetdoenders (daer wy voren of vermaent hebben) daer nu al wierden doende dat zy wilden, zonder eenich omtsech ofte jeghen zegghen; menich rijck coopman ende passagier wierter allomme achter de weghen deerlick versleghen ende vermoort om zijn goets wille, menich wel ghestelt mans huys wierter by nachte up ghebroken ende berooft van al datter wel stont; vrauwen ende dochters van eeren jeghens harer danck te violeren ende te vercrachtene en wasser maer voor spel ende jock gherekent; niemende en wasser langher meester van tzijne, dan dat die bouven en gheliefden, in zulcker wijse, dat daer niemende (die wat te verliesen hadde) vreyelick woonen ofte duere passeren en dorste, ende tgheele landt wiert over al vermaert voor een foreest, wout ofte wildernesse zonder ghenade : omme dieswille dat daer al berooft wiert van lijve ende van goede, daer die bouven meester of gheworden consten, zonder iemende te sparene van wat conditie, state ofte qualiteit dat hy ooc wesen mochte. Ende dit regement gheduerde zo langhe ende zo vele dat een ijghelick int ende tvoornoemde landt wiert schuwende ende teenegader verlatende, alzo varre alst hem eenichsins meughelick was; zo

Gevolgen hier van.

509. datter niemende en quam dan dier nootsakelick te doene hadden, ende diet by rechter noot, emmers aventuren mosten daer duere te passerene, maer niet zonder eenich convoy, daer men somtijts lettel nieumare of hoorde, mids der bouven wreeteit, die meest altijts meestere van den spele bleven, eenen langhen tijt gheduerende, zo wy by der gracie Gods noch wel hooren zullen.

Binnen den zelven jaere starf Rombout, die prince van Leuvene, nu Brabant ghenaemt, zo voren vertoocht es, ende Brabon, zijn zone, quam in zijn stede, die twecde van dier name.

512. Anno V^c XII zo wiert binnen die stede van Orliens een generael concilie ghehouden van veel gheestelicke personagien, aldaer veel diversche pointen ende articelen by ghemeene overeendraghen ghededicecrt ende gheresolveert wierden, nopende den staet van der heiligher kercke, ende onzer kerstene gheloove annegaende : ende onder andere zo wiert heer Agricolaus, die joncste zuene van den voornoemde Flandbert, wijlent heere van Buck, daer by ghemeene consente bisscop van Luycke ghemaect, ten grooter neerstighe verzoucke van den heere Remy, eerdsbisscop van Riemen. Binnen den zelven jaere zo starf te Parijs Ste-Genevijve ende wiert zeer weerdelick begraven in Ste-Pieters kercke aldaer, die welcke van dier tijt voort naer haer vernaemt wiert, by laste van den eersten kersten coninck Clovis, die eerst Clodoveus gheheeten was, zo voren in tlanghe vermaent ende verhaelt staet, die welcke ten tweeden jaere daer naer ooc insghelijcx binder zelver kercke begraven wiert, latende twee zonen achteren, te wetene, Clotharis, die naer zijn doot coninck ghecroont wiert, ende Diderick, die den coninck Clochilack van Denemercken verslouch ende insghelijcx ooc den coninck Hermensrijdt van Duringhe, treckende zijn rijcke themwaert ende nemende vrau Radegunde, die

Agricolaus biss. van Luyk.

Klotharis.

dochtere van Balderijck, voorscreven sconincx broedere, 512.
met hem ghevanghene, die den coninck Clotharis, zijnen broedere, teener wettelicker wijve nam, in recompense dat haer vader cause gheweest hadde van tconquesteren van Duringhe : voorts doende zijnen broeder die meeste omtrauwicheit daer men noyt of en hoorde, ter opsiene van den huwelicke voorscreven.

Anno V^c XXVI zo nam die coninck Clotaris van Vranc- 526.
kerijcke by foortse ende by crachte dat coninckrijcke van Bourgoengne inne, verslaende den coninck Godomarus met alle die ghuene die met hem te velde ghecommen waren.

Tweede jaer daer naer zo overleet dezer weerelt die eerweerdighe heere in Christo mijnheere Elutherius, die bisscop van Doornijcke, ende daer wiert in zijn stede ghestelt by den paeus Bonifacius, den tweeden van dien name, die eerweerdighe, godsvruchtighe heere in Christo mijnheere Medaert, bisscop van Vermandois ende van Noyon, die welcke zijnen cathedralen stoel noch altijts te Noyon bleef houdene, ghelijck hy oyt daer te voren ghedaen hadde, sichter (1) dat die Hunnen ende Wandelen die stede van St-Quintin destrueirden ende te niete deden; ende tgheestelick hof van Doornijcke wiert vereenicht met den gheestelicken hove van Noyon, daer men een ijghelick gheestelick persoon recht ende wet dede, van alle zaken die in eenich van die drie voornoemde diocesen ghebuert ofte gheschiet waren, te wetene, Vermandois, Noyon ende Doornijcke, ghemerckt dat heer Medaert voorzeit van alle drie bisscop was. Daer an dat men wel hooren mach dat die groote ambitie ende giericheit daer mede dat die geestelicheit zo besmet es, dat Gode beclaeghlick es, vry gheen nieuwe nochte onbekende ziecte en es. Godt beteret, die welcke hemlieden alle die hier inne heer

H. Medardus.

(1) Sedert.

526. Medaerts discipelen zijn, die gracie verleenen wille van insghelijcx ooc zijn goedt helich leven naertevolghen, ter ghestichticheit van haerlieder even naesten, ende ter zalicheit van haerlieder ziele (1).

531. Anno V° XXXI zo dede heer Remy, die eerdsbisscop van Riemen, zo vele by den Paeus Bonifacius voorscreven ende by den coninck Clotharius van Vranckerijcke, dat te Atrecht emmers eenen bisscop gheordonneert wiert, die Bedart hiet, ende was een zeer eerlick man van levene ende helich in alle zijne manieren van doene, zo dat hy naer zijn doot ghecanoniseert wiert, ende mede tusschen die helighe gherekent. Ten zelven tijde zo wiert te Teroaen ooc insghelijcx eenen bisscop gheordonneert, Antimondus ghenaemt, die terstont allomme daer omtrent twoort Gods beghonste te vercondighen met grooter voorspoedigher viericheit, daer of wy den almeughenden Heere wel met goede rechte loven ende bedancken meughen, nu en inder eeuwigher eeuwicheit.

Antimondus bisschop van Terouanne.

545. Anno V° XLV zo overleet dezer weerelt die eerweerdighe heere in Christo mijnheere Remy, die eerdsbisschop van Riemen, die welcke een man was vol grooter helicheit; ende tjaer daer naer zo vacht (2) die coninck Clotharius van

(1) De te vrye bemerking van den schryver is onbillyk, niet ter plaets, noch met zich zelve overeenkomstig. De Geschiedboeken spreken van den H. Medardus met den grootsten eerbied, en getuygen dat hy verpligt was zynen bisschoppelyken zetel te Noyon overtebrengen om zich aen het geweld der alles verwoestende Hunnen en Wandalen te onttrekken. By het afsterven van den H. Eleutherius, wierd hy van de katholyken van Doornik tot zynen opvolger aenzocht; maer wetende dat het in de kerk niet geoorlofd is twee bisdommen gelyktydig te bezitten (Zie Durand de Maill., Dict. de droit canon, art. *incompatibilité*) weygerde hy aen hun verzoek gehoor te geven, en het is alleen by den wil van den paus geweest, aen wien den koning Meroveus en den aerdsbisschop van Rheyms des wegens een vertoog hadden ingezonden, dat hy zich met de waerneming van dit diocesie gelast heeft: zynde zulks ter uytroeying der afgodery, ter verbetering der bedorvene zeden, en ter verbreyding van het Evangelie hoogst noodzakelyk. Het is dus verre van daen dat ambitie of gierigheyd hem hier toe hadden uytgelokt. Men sta ons toe hier te bekennen dat wy deze of diergelyke punten, welke met de waerheid en onze Grondbeginselen strydig zyn, geheel voor rekening laten van den schryver.

(2) Vocht.

Vranckerijcke een zware bloedeghe bataylgie jeghens die 545.
Sassenaers ende Duringhers, daer hy die victorie vercreech. Ende binnen den zelven jaere starf heer Medaert, bisscop van Vermandois, van Noyon ende van Doornijcke, ende zijnen successeur hiet Faustinus.

Van Finaert,

DIE HEERE VAN DEN LANDE VAN BUCK, NAERMAELS VLAENDEREN GHENAEMT.

Binnen dezen middelen tijt zo was Phinibert, die broedere van Raganier, die laetste heere van den lande van Buck, dezer weerelt overleden in Denemercken, daer hy ghevlucht was, zo wy hier voren ghehoort hebben, met zijnen eenighen zuene Finaert, die welcke nu ter goeder oude ghecommen zijnde, een man gheworden was ghelijck een reuse, zeer vroom, clouck ende wreet van nature, veel meer gheneghen tot alderhande felleit ende tyrannie, dan tot eenich duecht; maer om dieswille, dat hy daer in een vreimt landt zijnde tzelve niet zo vreyelick betooghen en dorste als hy wel ghewilt hadde, zo keerde hy int jaer V° LIX weder ten lande van Buck waert, twelcke by 559.
rechter hoirie op hem ghesucceedeert ende verstorven was by den overlijdene van voorscreven Raganier, zijnen oom, die zonder kijnderen dezer weerelt overleden was, omme aldaer zonder tomtsech (1) van niemende rechts te levene naer zijnen eyghen zinne in aller boosseit, felleit, wreetteit ende tyrannie, zo hy ooc dede: want hy vant (2) daerrechts cause naer thof, zulcke onderzaten, als zulck

Finaert komt van Denemerken terug.

(1) Verbond, ontzeg. — (2) Vond.

559. een heere diende ghelijck dat hy was, te wetene : eene groote menichte van alderhande quaet ende snode ghebroetsele van volcke, die daghelicx niet anders en deden dan stelen, rooven, pijlgieren ende moordene al daer zy by ghecommen consten, die welcke hy daer of niet alleene niet en corrigeerde, nochte punieerde; maer inhorteerdeze ende verwekteze bovendien ooc omme dierghelicke alle daghen lancx zo meer te doene, ofte ooc erghere, indient hemlieden meughelick ware, verleenende hemlieden int generale ende int particuliere, ten dien fine, vulle abolutie [1], pardoen ende remis, niet alleene van alt quaet dat zy tot dier tijt toe menighvuldelick gheperpetreert ende ghedaen hadden, maer bovendien ooc van al tghuene dat zy van dien tijt voort yewers zouden connen perpetreren ofte ghedoen, tzy met hem, ofte zonder hem, in eenigher maniere; behaudens dat hy die rechte elfscheede [2] hebben zoude van alle die emolimenten, baten ende profijten, commende van exploiten, die in zijnder presentie, ende jeghenwoordicheit gheschieden zullen, ende van al tghuene dat in zijnder absentie ghedaen zal werden niet meer dan tvierendeel. Twelcke alzo onderlinghe tusschen hem ende zijn gheboufte gheaccordeert zijnde, zo ordonneerde hy voort groote zware exactien up zijne goede ondersaten ende supposten [3] : ende bedwanck hemlieden bovendien ooc te ghevene den vierden penninck van haerlieden jaerlicx incomste, zonder daer of eenichsins in ghebreke te blijvene, up verbeurte van lijf ende goet. Van dusdanighe een landsheere en wast noyt ghehoort, die in zulcke wreetteit ende onghenadighe tyrannie zijn landt regierde, twelcke van dier tijt voort wel met goeder cause ende reden verdiende gheheeten te werden tforeest, wout ofte wildernesse zonder ghenade : want men van

Finaerts verdrag met de roovers.

(1) Abolitie, kwytschelding. — (2) De helft. — (3) Ondergestelden, onderhoorigen.

ghenade niet en wiste te sprekene, ende twas al groote wreetteit, tyrannie, rudesse, ende alderhande boosseit, snootheit ende quaetheit, dat mer daghelicx hoorde ende zach eenen zeer langhen tijt gheduerende, twelcke, Gode van hemelrijcke! wel beclaghelick was. Brabon, die prince van Brabant, die tweede van dier name, haddet gheerne belet, maer hy starf in die wille [1] anno V^c LXI, ende Caerloman, zijn zuene, wiert prince naer zijn doot. Het wiert ooc dicwijls den coninck Clotharius van Vranckerijcke gheclaecht, maer daer en quam anders niet of dan zeere vele schoone ende groote beloften, daer mede dat hy die van den lande zo langhe thooft in die wint hielt, dat hy endelinghe int jaer V^c LXIIII metter doot ghemeene wiert, latende een dochtere achtere ende vier zuenen, die hy by vrau Radegunde, zijnder huysvrauw, ghehadt hadde : welcke vier zuenen tgheele conincrijcke onder hemlieden deelden, elc van hemlieden niet min coninck blijvende van zijn part, deel ofte quartier, inder forme ende maniere zo hier verclaerst staet, te wetene :

559. 561. 564.

Ryks-verdeeling na de dood van Klotharis.

Chilperijck, die oudste zuene, wiert coninck van Soissons, met datter meer anncleeft ende toebehoort.

Cheribert wiert coninck van Parijs, metten appendantsche.

Sigibert wiert coninck van Mets ende voort van gheel Oost-Vranckerijcke.

Guntraen wiert coninck van Orliens, met al datter onder sorteert.

Ende Ulcide, haerlieden zustere, traude Albrecht van Oostenrijcke, die welcke zo ghenaemt wiert omme diesswille dat hy eerst was opghetrocken ende verheven wiert by den voornoemden coninck Sigibert van Oost-Vranckerijcke, die hem groot maecte, ende Ulcide, zijne zustere ten huwelicke gaf; daer hy een zuene by hadde die

(1) Wyle, tyd, intusschen.

564. Aernout hiet, die vadere van bisschop Aernout van Mets, daer Anchises of quam, die man van vrau Begga, hertoghinne van Brabant, moedere van Pepin van Herstal, die by Alpiade, zijn concubine, een haghetronck (1) ghecreech, gheheeten Caerle Marteel, die vadere van Pepin le Brief, die naermaels coninck van Vranckerijcke wiert, zo wy noch by der tijt hooren zullen, indien ons Godt die gracie
570. verleent. Ende int jaer V^c LXX daer naer, zo storf mijnheerę Ste-Bedart, die bisscop van Atrecht.

578. Ende int jaer Ve LXXVIII daer naer, zo begonsten die
Broederoorlog. voornoemde vier ghebroeders van Vranckerijcke onderlenghe zeer qualick te accorderen omme die palen ende limiten van elcx jurisdictie ende heerlichede wille. Zo dat Chilperijc, die coninck van Soissons, ende Sigibert, die coninck van Mets, jeghens mencanderen in die wapenen ghinghen : ende Sigibert verslouch Theodebert, zijn neve, daer hy oom of was, die zuene van Chilperijc zijnen broedere, die welcke ontwijffelick daer ooc insghelijcx ter stede doot ghebleven zoude hebben, hadde hy hem zelven niet ghesaulveert metter vlucht,- die hy zeer haestelick te Doornijcke waert nam, daer hem zijnen broeder voorscreven zeer sterckelick quam belegghen, eenen langhen tijt gheduerende. Twelcke merckende vrau Fredegunde, die huysvrau van den beleyden coninck, huerde secretelick eenighe lieden daer Landry, haren pol (2), die capiteyn
Sigebert vermoord. of was, omme Sigibert in zijn tente den hals of te stekene, twelcke corts daer naer alzo ghedaen wiert, ten grooter contentemente van den coninck, haren man, die welcke mids dien niet alleene van tsiedgie (3) verlost en wiert, maer recouvreerde bovendien, ooc met den zelven, alle die steden, casteelen ende fortressen die hem zijnen broeder daer te voren of ghenomen hadde, ende

(1) Kind in overspel gewonnen, onechten zoon. — (2) Boel. — (3) Het beleg, de belegering.

dit als by der hulpe ende bystandicheit van den bisscop 578.
van Doornijcke ende van Noyon, Crasmarus ghenaemt, die welcke hy, in recompense van die, quyte scholt voor hem ende voor alle zijne naercommers bisscoppen van Doornijcke, alle die zelve domeynen die hy uytter voorscreven steden jaerlicx ghewonen was van lichtene ende van hebbene, met zijne eenighe princelicke rechten die hy hadde ofte hebben mochte binnen den lande ende heerlichede van Buck, daer of dat hem die bisscop voornoemt zeer hooghelick bedanckende was, ghelijct wel recht ende redene was.

Van Liederijck van Rijssele,

BY BUCK OFTE BY DEN LANDE VAN BUCK,

Prince van den casteele van Digion in hoog Bourgoengne, die eersten Forestier van den voorzeiden lande van Buck, dat in zijnen tijt Vlaenderen ghenaemt wiert, zo wy hier naer noch hooren zullen.

Naer dien dat die coninck Chilperijck aldus meester gheworden was van coninck Sigibert, zijnen broeder, zo wilde hy zijn broeders coninckrijcke, te wetene Mets, met geheel Oost-Vranckerijcke themwaerts trecken, naer die oorloosche guysen (1); maer zijn twee andere broeders en wilden hem dat in gheender maniere accorderen, nochte consenteren, om die laetste man te waghene, zo

(1) Wyze.

580. datter ter cause van dien int jaer V° LXXX een veel meerder seditie ende meuterie (1) binnen den lande stont opterijsene dander (2) oyt daer te voren gheweest hadde, indiender die almeughende heere Godt, by zijnder goedertierer gracie, niet in tijts inne voorsien en hadde: want een ijghelick van hemlieden zochte hem zelven sterck te maken, ten besten dat hem meughelick was, moeyende daer toe alle vrienden ende maghen die zy elc respectivelick yewers consten ghevinden; twelcke merckende diversche edele heeren van den lande, die hemlieden metter voorscrevene questie en querele niet en zochten te moeyene, wel wetende datter niet dan cleene eere ende lettel danex endelenghe daer an te behalen en was, namen al dat zy hadden, en trocken daer mede woonen waer hier, waer daer, in vreimde landen, eerst daer them goet dochte ende gheliefde. Ende onder andere zo quam Salvaert, die prince van den casteele van Digion, in Hoochbourgoengne, met vrau Hermegarde, die dochtere van den grave van Roussillon, by vrau Bertha, sgraven dochtere van Pene, zijne huysvrau, die al swaer van kijnde ginck, nederwaert naer tlandt van Buck: ende commende bijt casteel te Rijssele, wiert daer van voorscreven reuse Finaert ende van meer andere van zijnen conrotte (3) daer zeer onvoorsienelick bespronghen, vermoort ende berooft van al dat hijs hadde, metsgaders ooc eeneghe van zijne dienaren die niet bet en voerden dan hy; twelcke ansiende, vrau Hermegarde vloot alzo haestelick alst haer meughelick was met die reste van haren gheselscepe ten bossche waert in, suckelende daer van hoecke te cante, met benauder herten ende met weenende ooghen, zo langhe dat zy emmers endelinghe in der ermitagie gherochte (4), daer zy van grooter verschietenesse, benau-

Moort van Salvaert.

(1) Muytery. — (2) Dan er. — (3) Medebende. — (4) Geraekte.

thede ende veranderinghe, terstont voor tijt moeder wiert 580.
van haren kijnde, twelcke ten XL° daghe daer naer van den ermijt ghedoopt ende Liederijck gheheeten wiert naer hem. Ende als vrau Hermegarde nu een poose tijts te kercke gheghaen was (naer die maniere van doene die men doen hielt) zo ghinck zy op eenen tijt spacieren (1) ende wandelen lancx den bosch aldaer, om haer zelven wat te vermakene van grooten druck, die zy noch in haer herte hadde, omme die cause ende redene voorscreven, die welcke zy dies nochtans niet jeghenstaende niet upen (2) hielt van eenpaerlick jeghens haer cameriere ofte dienstwijf te verhalene met menighen heeten traen; tot dat zy haer zelven gheel verghetende, met dat druckich propoost, zo varre van haren weghe verdoolt was, dat die reuse Finaert haers gheware wiert, ende leedese met haer cameriere binnen zijnen casteele te Rijssele, by Buck, daer zy hem langhen tijt diende in aller eerbaerheit voor eenen goeden redelicken loon: zo dat zy dies angaende van hem niet en wiste te claghene. Die ermijt, dit vernemende, bleef den jonghen Liederijck, zijnen petere, houdene als oft zijn eyghen kijndt gheweest hadde, queeckende hem up in alle duechden ende godtvruchticheit, daer hy hem van zelfs ende van zijnder nature weghen buytermaten zeere toe gheneghen was, metsgaders ooc tot alle wercken der edelheit, ghelijck men uyt zijn kijndere affairen nactelick mercken mochte.

Geboorte van Liederik.

Hermegarde gevangen.

Binnen dezer middele tijt zo wiert die coninck Chilperijck van Vranckerijcke zeer deerlick vermoort van Landry, den pol van vrau Fredegunde, zijnder huysvrau, daer hy twee zuenen by ghehadt hadde, dat hy anders niet en wiste, te weten Theodebert, die van Sigibert zijnen oom versleghen wiert, zo voorzeit es, ende Clotharius die

(1) Het zelfde als in de open lucht wandelen. — (2) Op een.

580. naer hem coninck wiert, die tweede van dier name, noch
Klotharis II. niet boven vier maenden oudt zijnde; dit gheschiede int
587. jaer V° LXXXVII, ende tjaer daer naer zo storf die coninck Codarallo van Inghelant, ende Cadaballatrus, zijnen zuene, wiert naer hem coninck ghecroont.

Naer dat Liederijck van Rijssele, by Buck, nu bet dan zeven jaeren metten ermijt, zijnen petere, ghewoont hadde, zo passeerden by aventure aldaer voorby eenighe edele mannen uyt Inghelant, die van Doornijcke thuyswaert keerden, die welcke ziende die groote vroomicheit, schoonheit, bevallicheit ende goede gracie van dezen kijnde, begheerden in alder manieren, hem met hemlieden te voeren met belofte dat zy hem pagie maken zouden van den coninck haerlieden meestere : twelcke den ermijt hemlieden gheerne consenteerde om skijnds profijts wille, niet jeghenstaende dat hem die tranen van grooter deernesse even dappere lancx de kaken liepen. Twelcke merckende die voornoemde Edele, namen zeer hoofschelick orlof met grooter danckbaerheit, ende reden met den kijnde haerlieden veirden (1) tharen lande waert, treckende ten eersten dat hemlieden meughelick was ten hove van den coninck, dien zy den jonghen Liederijck presenteerden om zijn pagie
Liederik in Engeland. te zijne : ende die coninck omtfinck hem zeer danckelick, ter cause van der goede mine ende grooter edelheit die hy der anne zach, doende hem met die andere edele jonghers van zijnen hove daghelicx onderwijsen ende instruerene in als (2) dat een waerachtich edelman toebehoort ende betaemt te weten, daer hy zo veel inne profiteerde, dat hy alle zijne medeghesellen in als varre te boven ghinck, wassende dies niet te min jaerlicx lancx zo meer in zulck eene vulmaecte schoonheit ende vromicheit van lichame, dats them een ijghelick ghenouch te verwonderen

(1) Reden weg naer hun land. — (2) Alles.

hadde, in zulcker wijse dat hy, nu te manne ghecommen 587.
zijnde, omme alle zijne zonderlinghe gracien ende perfectien, grootelicx van den coninck ende van alle die edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen van den hove bemint ende gheestimeirt wiert : zo dat die coninck (Cadaballadrus ghenaemt) hem ontwijffelick noch verheven ende groot ghemaect zoude hebben, indien hy int jaer VI° niet 600.
bevaen gheweest en hadde metter onvoorzienigher doot, latende zijn croone in die handen van Ethelbert, die naer hem regneirde, ende was een goet kersten prince, zeer helich van levene. Zo was ooc insghelijcx vrau Bertha, zijnder huysvrau.

Binnen dezen zelven jaere zo quam mijnheere Ste-Eloy, II. Eligius predikt het Evangelie.
die zuene van Eucherius, by Terrigia, zijnder huysvrau, gheboren uyt Limoisin, eerst binnen den lande van Buck dat helich kersten gheloove preken, ende principalick alomme omtrent die zeecant tusschen Buenen, Ardenburch ende Oostburch, daer hy int eerste van die Holstenaers, Sweden, Denemerckers ende andere heidensche overlandsche natien van volcke (die welcke doen ter tijt die inwoonders waren van die contreye) niet al te wel omthaelt en wiert; maer het beterde by der tijt, zo dat die ghebenedijde name ons heeren Jesu Christi daer emmers by hem bekent ghemaect wiert ter zalicheit van haerlieden ziele die in hem ghelooven. Daer of dat wy den almeughenden Heere nemmermeer ten vullen loven ende dancken en meughen.

Alzoo vullick (1) als Ethelbert voorscreven, coninck van Inghelant ghecroont was, zo presenteirde hem Liederijck van Rijssele, by Buck (die welcke nu omtrent XX jaeren oudt was), zijn ghewillighen dienst : twelcke die coninck zeer gheerne accepteirde, ghevende hem ter causen van

(1) Zoo haest.

600. dien een groot jaerlicx pensioen, omme hem zelven daer mede tonderhoudene naer zijnen staet. Twelcke Liederijck met zijnen goeden ghetrauwen dienst zo wel verdiende, dats hem een ijghelick groot lof, prijs ende eere sprack: want hy varre die vroomste man van wapenen wiert van tgheele conincrijcke, zeer frisch ende groot van statuere, grootelicx excederende ende te boven gaende alle die andere edelen van den hove in clouckicheit, vaylgeandise, schoonicheit, goede gracie ende andere gentilessen ende virtueusseit: zo dat vrau Gratianna, sconincx dochtere, gheel ende al omsteken wiert met vierigher liefde tzijnewaert, houdende die niet min alzo langhe secreet ende bedect alst haer eenichsins meughelick was. Maer endelinghe doen zy niet meer en mochte, zo opende zy hem al haer secreet met zulck een gheelicheit (1) van herten, dat zy van dien tijt voort met kijnde begort (2) wiert. Ende als die tijt nu zo varre ghecommen was, dat zy haren bunck (3) niet meer wech ghesteken en conste, zo riep zy Liederijck dat hy om beterswille van danen vertrecken zoude, zo hy ooc dede: keerende weder ter ermitagie waert, daer hy gheboren was. Aldaer hem die ermijt zijn petere, naer diversche andere propoosten, al int langhe ghinck verhalen, eerst die onghenadighe moort, die in den persoon van den prince Salvaert, zijnen vadere, tanderen tijde ghebuert ende gheschiet was, ende voort tnemen van zijne schatten, die hy met hem uyt Hooch-Bourgoengnen ghebrocht hadde, metsgaders ooc die cause ende occasie van zijnder onghetijdigher gheboorte, ende ten laesten ooc tvanghen van vrau Hermegarde, zijnder moedere, die die reuse Finaert noch ten daghe van hedent in zijn servitute hielt binnen den casteele van Rijssele, by Buck, met harer cameriere, zo tzelve breeder hier voren

Terugkomst van Liederik.

(1) Geheelheid, volheyd, of geylheyd, dertelheyd. — (2) Bevrucht. — (3) Bonk, pak.

verhaelt ende verclaerst staet. Als Liederijck alle deze zaken ghehoort ende wel verstaen hadde, zo zwoer hy by zijn edelheit dat hy tgroot overlast, dat Finaert zijn ouders ende haerlieden dienaers ghedaen hadde, eerlanck wreken zoude zo tbehoorde, ofte hy zoude in die wille sterven. Twelcke alzo ghezeit hebbende, nam met hem zulck gheweer alst hem goet dochte, ende trock van stonden an ten voornoemde casteele waert, daer hem Finaert zeer clouckelick jeghens quam met eenen fellen evelen moedt (1): zo dat zy daer onderlinghe wierden vechtende lijf om lijf, een goede poose tijts gheduerende, eer men eenichsins ghemercken conste, wiet van hemlieden best ofte quaetst hadde: zo vromelick weerden zy hen beeden jeghens elcanderen. Maer int ende zo gherochte Liederijck (die hem ant schermen verstont) den rechter arme van Finaert zo rudelick met zijnen slachmesse, dat hy metten gheweere neder ter eerden viel. Doen hoorde men den fellen wreeden reuse Finaert met luyder stemme ende weenende ooghen bidden om zijns lijfs ghenade; maer wat hy badt, huylde, burrelde ofte riep, twas al te vergheefs: want Liederijck zwoer dat hem anders gheen gracie ghebueren en zoude, dan zulcke, als hy tanderen tijde Salvaert, zijnen vader, ghedaen hadde, ghevende hem met dien noch eenen slach tusschen hals ende necke, daer mede dat hy hem thooft van die schouderen weerde. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo nam Liederijck tcasteel van Rijssel, by Buck, themwaert, metsgaders ooc allen den roof dier binnen was, begheerende daer naer voortan gheheeten te werden, ter eeuwigher memorie ende ghedenckenesse van der victorie voorscreven. Ten es niet wel scrivelick hoe minnelick, hoe vriendelick, ende met hoedanighe viericheit dat Liederijck ende vrau Hermegarde, zijn moedere, 600.

Finaert gedood.

(1) Euvelen moed. Kwaden, boozen, vyandlyken moed.

600. mencanderen an den halze vloghen, eenpaerlick wech mencanderen kussende ende omhelsende, niet zonder menighen heeten traen van beeden zijden, van grooter onsprekelicker blijtscepe. Ende Liederijck bleef daer zijn vrau moeder voort alle die besten ende meesten touf (1) doende, die hy eenichsins conste ghepeynsen ofte ghedencken, alzo langhe als haer Godt tleven spaerde, ghelijct wel recht ende redene was; maer niet jeghenstaende alt goede recueil ende caressen die men haer doen conste, om te bet haren tijt te passerene ende haer groot verdriet te verghetene, zo en cesseerde zy nochtans niet van menich warf te verhalene haer voorheden maghere aventuere met bitterheit van herten, danckende niet te min den grooter bitterheit van herten, danckende niet te min den almeughenden Heere Godt, die by zijnder goedertiere gracie ende ghenade, alle zaken dus verre ghebrocht hadde. Als die van den lande deze ghevaernesse (2) verhoorden, zo waren zy buytermaten zeer verblijt, omme dieswille dat zy van Finaert, den fellen onghenadighen tyrant, omtsleghen ende verlost waren : ende dienvolghende zo zonden zy haerlieden ghedeputeirde met groote ghiften ende schoone presenten ten voornoemde casteele waert, omme die Liederijck ghepresenteirt te werdene, ter causen ende redenen voorscreven, metsgaders ooc omme hem te versouckene, dat hy voortan haerlieden schermheere zoude willen wesen jeghens alle die bouven, roovers ende moordenaers, daer zy daghelicx zeer jammerlick of gheoutragiert ende ghetravaylgiert (3) wierden, met belofte van den achsten pennijnck van al haerlieden jaerlicx incommen, ende voort van al zulcke trauwe ende onderdanicheit, als zy haren rechten landsheere ende prince schuldich zouden meughen wesen, in eenigher

Liederik wordt heere van het land.

(1) Toef. Onthael, waer van *toeven*, ter tafel ontvangen. — (2) Geschiedenis, gebeurtenis. — (3) Gekwollen, last aengedaen.

maniere. Liederijck alle deze zaken ghehoort hebbende, 600.
accordeirde die van den lande zeer gheerne ende ghewillichlick haerlieden begheerte met grooter danckbaerheit van zulcx zy hem presenterende waren, ende dienvolghende zo reedt hy zo dicwils ende menichwarf ten bossche ofte foreeste waert in (daert landt toen ter tijt gheel vul of was), hanghende allomme veel bouven, roovers ende moordenaers an galghen ende an boomen, ter zelver plaetse daer hy ze betrapen conste : dat hy endelinghe ter cause van dien, gheen heere meer, maer gheweldich forestier van den lande gheheeten wiert, metsgaders dat by zijnder neersticheit ende diligentie dat foreest van den lande wat ghezuyvert wiert van zulck quae ghebroutsel van volcke, niet jeghenstaende dat haerlieden hoofden ende principale capiteynen noch meestal in wesen waren, by middele van eeneghe stercke torren ofte casteelen, daer zy hem zelven duergaens wech op omthoudende waren; zo dat den forestier Liederijck an hemlieden niet gheraken en conste, wat devoir dat hy der toe dede : twelcke den ghemeenen lande zeer scadelick ende hinderlick was. Maer zy en haddens anders als doen. Dit gheschiede int jaer VI^c XV, in die tijden van den keyser Eraclius, die dat 615.
H. Cruyce ons Heeren conquesteirde up den coninck Cosdré, die hy doot slouch up die riviere van der Danouwe.

Krygt den naem van Forestier.

Int zelve jaer zo schiet van dezer weerelt Caerleman, die prince van Brabant, ende zijn zuene Ste-Pepin quam naer zijn doot int regement van den lande, ende wiert ten tweeden jaere van zijnder regnatie de eerste hertoghe van Brabant ghemaect, by den coninck Clotharius van Vranckerijcke, die tweede van dien name.

Pipyn, eersten hertog van Brabant.

Binnen dezen middelen tijt, zo was vrau Gratiane, sconincx Ethelberts dochter van Inghelant, gheleghen van een schoone jonghe zuene, gheheeten Namelion, daer Liederijck die forestier vadere of was, zo wy hier voren int

Namelion.

615. langhe ghehoort hebben, ende bleef meest altijts by zijn vrau moedere in Inghelandt woonende, totter tijt toe dat hy by zijnder vromicheit ende grooter vaylgeandise een groot ghedeel van den lande van Neustren gheconquesteirt hadde, dat men nu Normandie noemt, daer hy hem voort alle die reste van zijn leven bleef houdende in grooter hoocheit ende prosperiteit, zo wy int achtervolghen van dezer jeghenwoordigher Cronijcke noch hooren zullen by der gracie Gods.

Hoe vrau Idonee, die dochtere van coninck Clotharius van Vranckerijcke, omtschaect ende wech ghevoert wiert, ende hoe zy met Liederijck den forestier in belofte van huwelick gherochte, daer zy binnen xv *jaeren* xviii *kijnderen by ghecreech, met datter meer naervolchde, zo wy hier naer al int lange hooren zullen.*

616. Int jaer ons Heeren VI^c XVI, zo wiert die overschoone maecht vrau Idonee, die dochtere van coninck Clotharius van Vranckerijcke, die tweede van dier name, verraderlick omtschaect, ende ghenouch by foortse in een osbare (1) ghestelt by haer serviteur ende lief, die prince Madon van Poirtiers, mids der hulpe ende bystandicheit van Maderant van Bourgoengnen, ende van Zwijchart van Partenay, beede zijn neven, omme in alderdiligentie, over dach ende over nacht, in Inghelant ghevoert ende daer by hem ghetraut te werdene. Maer commende tusschen Doornijcke ende Atrecht (dat men doen ter tijt Noble hiet), zo wierden daer beede die voorname hulpers alzo zeere omtsteken met tvier van harer liefde, als Madon zelve, zo dat een ijghelick van hemlieden bysondere die naeste wesen wilde by vrientscepe ofte by foortse : ende

(1) Rosbaer, draegstoel, rytuyg.

want tzelve by vrientscepe niet middelick (1) en was, 616.
zo wierden zy ter cause van dien daer naer onderlinghe vechtende a fine force, in zulcker wijse dat Zwijchart van Partenay den prince van Poirtiers, ter stede doot slouch. Twelcke ziende Maderant van Bourgoengnen liep zijn veerden (2), latende Zwijchart metter maecht alleene, die welcke zeer haestelick met haer zijnen wech duere reedt tot omtrent den casteele van Rijssele, by Buck, daer hem Liederijck die forestier te ghemoete quam van der jacht : die welcke merckende dat die overschoone joncvrau, die in die osbare zat, zo bitterlicke weende dat zy snicte, vraechde haer die cause van haren verdriete; maer haer herte was zo vul benautheits ter cause ende redene voorscreven, dat zy hem niet verantwoorden en conste, hoe zeere dat zy haer beste daer toe dede, hopende eenich secours van hem thebbene jeghens Zwijchart, die haer serviteur ende lief zo deerlick versleghen hadde. Die welcke hem zelven hier of wel bedachtende, niet verbeyden en wilde tot dat zy tharer sprake ghecommen zoude wesen, maer verantwoorde zelve voor haer, zegghende zeer rudelick tot den forestier Liederijck, dat hyder niet mede te doene en hadde ende dat hy hem zelven voortan van zulcke vraghen zoude pijnen (3) te vermijdene, ofte hy zoude hem die middelen benemen van dierghelijcke meer te meughen doene. Als Liederijck hoorde dat men hem aldus tonghelijcke (4) dreigde, zo track hy zeer gheringhe zijn mes uyte, ende slouch naer Zwijchart zonder gheraken nochtans, metsgaders dat hy wat achterwaert tart (5), commende niet min terstont daer naer wederomme zijnen viant zeer straffelick inne, als den ghuene die niet en zochte dan hem van den lijve te be-

Idonée door Zwychaert weggevoerd.

Liederik verslaet Zwychaert.

(1) Daer er geen middel was om dit by vriendschap te bekomen. — (2) Verdween. — (3) Trachten. — (4) Ten ongelyke. — (5) Van terten.

616. roovene met zijnen hauwene (1) ende stekene; maer Liederijck (die meer ter zulcker feeste gheweest hadde, ende wel wiste watter gaens was) wasser (2) zo lettele (3) inne te wets, dat een wondere was, wachtende niet min zijnen slach, gherochte endelinghe zijn partie zo rudelick met eenen renverse (4), dat die gheele schuetele (5) van zijnen hoofde vlooch, ende dat die hersenen voor zijn voeten neder ter eerden vielen. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, zo quam Liederijck by der osbare, daer die voorscrevene bedructe joncvrau inne zat, ende vraechde haer hoe dat zy hiet? wie zy was? hoe dat zy daer met zulcker benautheit van herten ghecommen was? ende ten laesten, oft haer gheliefte ware acht of thien daghen tzijnent te commen logierene, omme binnen dier middele tijt haer zelven wat te recreerene ende te vermakene van den grooten druck ende benautheit daer hy ze jeghenwoordelick inne zach? Daer op dat zy hem eerst verantwoorde dat zy Idonce hiet, ten andere dat zy van edelen bloede ende van zeer hooghen gheboorte was, vertreckende (6) voort alle die fortune ende maghere aventure, die haer onlancx leden ghebuert ende ghesciet was, in der vorme ende maniere, zo die hier voren int langhe verhaelt staet, ende verclaersde hem bovendien, dat zy wel van den zinne ende advijse was met hem (die zy wel mercte dat een edel man was) te logijste te gane, omme haer zelven daer wat te rustene van harer vermoeythede ende groot travayl (7), die zy int reysene ghehadt hadde. Ende dienvolghende zo trocken zy tzamen naer tcasteel van Rijssele, by Buck, daer naer Liederijck al tbeste recueil ende den meesten touf dede, die hy eenichsins conste ghepeynsen ofte vercieren, omme dieswille dat hy wel zach

Idonée op het slot van Liederik.

(1) Met zyn kappen. — (2) Was er. — (3) Luttel, weinig. — (4) Omkeer, zyslag. — (5) Scheutel. Schotel. — (6) Vertellende. — (7) Travayl, arbeyd, last, kwelling, vermoeydheyd.

an alle hare affairen dat wat groots van haer was, ende daer omme zo hadde al te gheerne gheweten wie dat haer vadere was, maer twas te vergheefs, want zy bleef altijts daer by, dat zy hem dus anneghaende gheen breedere verclaers en vermochte te doene, dat zy hem hier te voren daer of te kennen ghegheven hadde, ende dat omme diversche pregnante causen ende redenen haer daer toe moverende : ghevende hem met dien te kennene dat zy liever al haer levene lanck, waer hier, waer daer, die lieden dienen zoude, in alder slavernye ende miserie, dan weder tharen landewaert keeren, ende in haer vaders ooghen commen, om die quade fortune ende maghere (1) aventure voorscreven. Ende dit zegghende weende menighen heeten traen : zo dat menser wel inne ghewasschen zoude hebben, by maniere van sprekene. Twelcke Liederijck al ziende ende hoorende, wiert inwendich eensdeels met grooter compassie ende medelijden tharen waert gheroert, ende eensdeels ooc omsteken met zulcker vierigher liefde, dat hy tot haer zeide : « Dat en wille Godt nu, noch nemmermeer, mijn lieve, weerde ende edele joncvrau Idonee, dat ghy die lieden dienen zoudt; maer indient u goet dinct, wy zullen hier by mencanderen blijven ende leven tzamen als man ende wijf. » Twelcke hem vrau Idonee zeer gheerne ende minnelick accordeirde : zo dat zy van dier tijt voort daer mencandre by bleven, levende tzamen met paeyse ende grooter liefde ende vruchtbaerheit eenen langhen tijt gheduerende, zonder iet anders daer toe te doene, nopende die mijsterien ende ceremonien van den huwelicken state. 616.

631. Anno VI^c XXXI, up den eersten dach van october, zo starf te Gent mijnheere Ste-Bavo, die zuene van Agilulphus, die grave van Hasbanien, die welcke eerst een

(1) Deirlyke.

631. roovere gheweest hadde, maer was tot penitentie bekeert by mijnheere St-Amant, in zulcker wijs dat hy by dien zijn quaet, boos, zondich leven latende ende hatende, nu drie jaer lanck, in grooter zwarer penitentie ende abstinentie, gheel ende al een muenincx leven gheleeft hadde, slutende hem zelven in een celle, daer hy nemmermeer uyt en quam, die hy zelve voor hem hadde ghedaen maken binnen den casteele van Wand aldaer, twelcke noch naerderhandt tzijnder eere ende weerdicheit gheconverteert ende verandert wiert in een cloostere ende abdie van zijnder name, by mijnen voornoemden heere St-Amant, zo wy noch byder tijt hooren zullen, indien ons Godt tleven spaert.

Als Liederijck die forestier ende vrau Idonee nu XV jaer lanck zeer paeysiblelick ende minnelick tzamen huys ghehouden hadden, inder vorme ende maniere alst voorzeit es, zo hadden zy XV zuenen ende drie dochters te gadere, al noch in levende lijve zijnde, te wetene: *Joseram, Anthuenis, Bosschaert, Baudrijn, Allyamis, Lyoneel, Gallerant, Morissis, Boudewijn, Magnifer, Salodrijn, Montfort, Ganimedes, Baudiaen, Liederijck, Idonee, Gratiane* ende *Leonarde*, die welcke alleghadere up helighe ende feestelicke daghen altijts eenweerdelick ghecleet ghinghen, te weten: thaerlieder rechtere zijde met wulle, ende ter slinckere met zijde lakens, met goudt duersaeyt, in teekene dat zy veel edelder waren van haerlieden moeders weghe, die haer zelven ooc insghelijcx metter ghelijcke zijde lakene cleede, dan van haerlieden vaders weghe, die nemmermeer anders dan grau burkelsch (1) lakene en drouch, te weten, zulck als zijne voornoemde kijnderen ten daghe voorscreven ter rechter zijde an hadden.

Kinderen van Liederik.

(1) Ik meyn buckelsch, van bukkenhaer gemaekt.

Binnen dezen zelven jaere VI^c XXXI, zo ghebeurdet dat die coninck Clotharius van Vranckerijcke, die vadere van vrau Idonee voorscreven, wesende als doen te Soissons, up eenen tijt binder (1) maent van sporcle (2), dochte in zijnen droom dat hy jouch, ende dat hy vijf daghen lanck continueerlick eenen witten hert vervolchde, die endelinghe van eenen anderen edele man ghevanghen wiert, die welcke hinnen zijnen logijste een die alderschoonste rooseboom hadde, die noyt man en zach, met XV uytnemende wel riekende roosen ende drie schoon bluesende ghespende niepkens (3) daer inne, dat hem die coninck zo grootelicx verblijde ende verhuechde, dat hy daer mede omtwieck, ende hem dochte ontwijffelick dat hy noyt binnen allen zijnen levene zo blijde gheweest en hadde: dus omtboodt hy zeer haestelick by hem alle zijnen edelen Raedt, omme van hemlieden hier of waerachtich bedietsele te wetene. Ende hem wiert gheraden dat hy niet laten en zoude of hy en rede sanderdaechs ten eersten ter jachtwaert, ghemerct dat hem daer by eeneghe goede fortune stont te gheschiedene. Die coninck dede dat men hem riedt. Ende also vullich als hy int bosch ghecommen was, zo vernam hy daer een die aldermeesten witten hert, die noyt man en zach, die altijt noortwaert liep, ende die coninck der achtere, met zulcke eene groote snellicheit, dat hy al zijn volck varre overreedt ende achterliet, vervolghende voort alle zijn wilt vier daghen lanck continuelick gheduerende tot den donkeren avenstont: zo dat hy nu niet varre ghecommen en was van den casteele van Rijssele by Buck, daer die forestier Liederijck inne logierde, zo voorzeit es, ende ten vijfsten daghe zo was 631.

Droom van Klotharis.

Klotharis op de jagt.

(1) Binnen. — (2) Waer van by omzetting van de *r*, sprokkel, sprokkelmaend, februarius. Van spoor, speur. — (3) Nopkens, knopkens.

631. die coninck wederomme smorgens vrouch met die honden int velt, vervolghende noch altijts zeer scherpelick zijn eerste wilt, stekende duerghaens zijnen hoorn, zoo lustig ende rustich, dat alle weyenaers (1) daer inne verblijden moesten diet hoorden, daer Liederijck die forestier een of was, die welcke zeer haestelick opzat (2), spoedende hem zelven derrewaert met zijn honden; maer doen hy een stick lands of twee buyten die poorte van zijnen hove ghereden hadde, zo quam hem daer tvoornoemde wild zeer moede ende mat te ghemoete gheloopen, ten besten dat conste, twelcke hy daer terstont vinck ende duerstack met zijnen spiesse, eer die coninck anghecommen conste, die welcke daer nu ghearriveirt zijnde hem grootelicx belchde dat men hem alzo zijn venaisoen (3) omtjaecht hadde, dat hy vijf daghen lanck continuelick vervolcht hadde, ende zo varre ghebrocht, dat varincx niet meer en mochten. Als Liederijck dese proposten hoorde, zo vraechde hy den jagher wie dat hy was; hy verantwoorde dat hy een edelman uyt Vranckerijcke was, die hem wel vermochte groote vrientschap ofte leet te doene, tallen tijden ende alst hem ghelieven zoude, zonder meer. Liederijck diet hoorende, wiert veel meer beroert ende perplex, dan hy noch daer te voren gheweest hadde, in zulcker wijs, dat hy niet wel juste en wiste wat hem voort te doene stont, considererende niet mjn die faulte die hy ghecommitteirt hadde int vanghen van den voorscreven venaisoene, badt den jagher zeer vriendelick dat hijs (4) hem toch niet belgen en wilde van dieser dies angaende by hem ghebuert ende ghescheit was, presenterende hem zijn casteel te logijste, omme aldaer met hem van den voornoemden

(1) Weymans, jagers. — (2) Te peerd steeg. — (3) Wild dat hy vervolgde. — (4) Hy zich.

hert te etene, ende voort te ziene die goede joonste ende groote affectie die hy themwaert draghende was. Die coninck buytermaten zeere vertravaylgiert (1) zijnde van der jaecht, accepteirde deze presentatie, meer om hem zelven wat te rustene van zijnder vermoeytheit dan andersins. Ende commende binnen den casteele, zo wiert hem vrau Idonee, zijn dochtere, zeer haest gheware, die welcke van grooter verschietenesse, vreese ende veranderenghe, van stonden an zo qualick bestaen wiert, dat zy te bedde viel, houdende haer bydien noch altijts uyt haer svaders ooghen, ter causen ende redenen voorscreven, die welcke nu met Liederijck ter tafele gezeten zijnde, ende ziende daer voor zijn ooghen XVIII jonghe kijnderen allen weerdelick ghecleet, met zulcker livreye als voorzeit es, zonder voort yewers eeneghe vrauwe daer ten huyse te ziene dier die moeder of wesen mochte, vraechde endelinghe zijnen weert, wien dat die kijnderen toebehoorden ende waer omme dat zy alzo ghebigareirt ginghen? Liederijck verantwoorde, dat hem die almueghenden heere Godt, die binnen XV jaeren tijts verleent hadde, by eene vreemde onbekende wijve, die hy nochtans voor edelder hielt dan hy zelve was, naer tuytwijsen van die cleederen ende habituatien (2) van zijnder voornoemde kijnderen. Als die coninck deze woorden hoorde, zo wiert hy inwendich in hem zelven wat beroert, te meer ooc omme dieswille dat alle deze kinderen haerlieden moedere zo wel gheleken, dat een wonder was: zo dat hy ter cause van dien voort wiert peynsende ende overdenckende in zijnen gheest, hoe langhe dat gheleden was dat Madon, die prince van Poictiers, Idonee, zijn dochter, omtschaecte ende wech voerde jeghens zijnen danck, ende bevindende dien tijt gheheel ende al accor-

Zyn onthael op het slot van Liederik.

(1) Afgemat. — (2) Kleeding, dragt.

631. derende metter oude van de kijnderen, daer present ende jeghenwoordich, wiert lancx zo meer omtrust, vraghende zijnen weert bet(1) voort hoe datzijn wijf hiet? van waer dat zy was? ende wie haer vadere was? Liederijck zeide dat zy Idonee hiet, ende dat hy tanderen tijde van haer verstaen hadde dat zy van edelen bloede ende van hoogher gheboorte was, zonder dat hy ooyt breedere besceet van haer en hadde connen vernemen, binnen al den tijd dat zy tzamen ghewoont hadden Doen die coninck dat hoorde, zo wilde hy haer emmers in alder manieren zien ende spreken eer hy van daen schiet (2), in zulcker wijs dat hy met harer indispositie zelve in haer slaepcamere ghinck, daer vrau Idonee zo omsprekelick zeer inne veranderde, dat zy van dier tijt voort harer ziecte niet meer ghewaer en wiert, ende dienvolghende tart alzo haestelick als eenichsins meughelick was van haren bedde, vallende zeer odmoedelick up beede haer knyen voor den coninck, haren vadere, biddende hem met weenende ooghen, vergiffenis van al zulcx als haer binnen XV jaeren errewaert overgheghaen was, ghemerct dat tzelve meest al by foortse ende by bedwanghe toe ghecommen ende gheschiet was, zo zy hem dat daer al int langhe verhaelde ende te kennen gaf. Twelcke die coninck al ghehoort ende verstaen hebbende, ende ziende zijn dochtere daer even odmoedelick duergaens voor zijn voeten ligghen, daer hy binnen XV jaeren te voren noyt eeneghe nieumare of ghehoort en hadde, wiert van grooter deerenesse ende blijtscepe zeer bitterlick weenende, ende nemende haer in beede zijn armen, hief ze uppe van der eerden daer zy langhe gheleghen hadde, ende cussende zeer mindelick haren mondt, omtfingh ze in gracie ende ghenade, verghevende

Idoné door haren vader erkend.

(1) Meer. — (2) Scheyde, vertrok.

ende verghetende alle voorghaende gramscepen ende rancunen, die hy langhe ende menighen tijt jeghens haer int herte ghedreghen hadde. Ende verstaen hebbende dat Liederijck den forestier noch niet dan in belofte van huwelicke en was, met Idonee, zijnder dochtere, zo omtboodt hy daer van stonden an een bisscop van Doornijcke, diese tzamen ondertraude, ter presentie van veeledele ende notable van Doornijcke, Atrecht ende Duway, dat men doen ter tijt Reviere hiet, ende daer wiert een zeer costelick ende triumphant voorspel ghehouden met grooter ghenouchten, vruecht ende blijtscepe, XIIII daghen lanck gheduerende. De welcke nu gheexpireert zijnde, zo keerde die coninck Clotharius weder te Vranckerijcke waert, met schoonen state, leedende met hem Liederijck den forestier, ende vrau Idonee, met haerlieden zes oudste zuenen, die welcke te Parijs al zeer eerlick ende weerdelick, met uytnemende groote blijtschap ende triumphe, omtfanghen, omthaelt ende zeer hooghelick beschoncken wierden, niet alleene van den coninck (zo wy noch hooren zullen), maer boven dien ooc van alle die edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen, notable ende tghemeente van den lande int generale, ende int particuliere, ende int bysondere van Dalphia, Dagobert, ende van den bastaert Namelion, daer wy voren of vermaent hebben, die welcke van vrau Gratiane, zijnder moeder, ten dien fine uyt Inghelant daer ghezonden was, met diversche dierbare ghiften ende princelicke presenten, die met den anderen (1) eenen onsprekelicken grooten schat weerdich waren. Doen zo wiert daer een zeer rijckelicke brulocht (2) ghehouden van Liederijck den forestier, ende van vrau Idonee, sconincx dochtere, XL daghen lanck continuelick gheduerende, met grooter blijtschap ende ghenouchte van stekene, van tour-

631.

Trouwt met Liederik.

Hun vertrek naer Parijs.

Feesten.

(1) Onder anderen. — (2) Bruyloft.

631. noyene ende andersins, daer of dat den brudegom meest altijts den danck ende prijs behaelde, als wesende die vroomste, cloucste ende vaylgeanste man van wapenen van alle die ghuene die daer toen ter tijt in groote menichte versaemt ende vergadert waren.

Hier naer volghen die causen ende redenen waeromme dat tlandt van Buck vernaemt wiert, ende voor altijts gheheeten tlandt van Vlaenderen.

Binnen deze middele tijt, zo gaf ende transpoorde die coninck Clotharius van Vranckerijcke, Liederijck, zijnen schoonzuene, alle die landen, steden, casteelen ende fortressen, ligghende tusschen die Noortzee ende die rivieren van der Schelde ende van der Somme, applicquerende die tot zijnen forestierscepe van Buck, twelcke hy ter eeuwigher memorie ende ghedenckenesse van dies(1) voorzeit es, begheerde vernaemt te hebbene. Maer was wat te wets, wat name dat men den voornoemde lande best gheven zoude, in zulcker wijse dat alle zijnen edelen raedt daer up verghadert wiert, met Liederijck, zijnen schoonzuene, diewelcke als forestier ende heere van dien lande ghemaent zijnde omme zijn advijs ende goetdencken daer of te zegghene, zwoer by zijn edelheit dat hy niet en conste bevinden (naer dien dat ment emmers vernamen wilde), dat anders voortaen behoorde gheheeten te werdene dan int latine Flandria, ende naer die ghemeene tale slands, Vlaenderen, omme diversche causen ende redenen die hy daer zeer promptelick wiste te alligieren, te wetene, eerst *a flando, a flato ventorum, sive a flatibus marinis,* dat es te zegghene, om die impetueuse ende zeer tempeesteuse winden wille, die daer overmids de daghelicsche ebbe ende vloet van der

Naemoorsprong van Vlaenderen.

(1) Het gene.

zee ende alle die omligghende boschagien meer haerlieden macht, cracht, ende rutheit tooghende waren dan in eeneghe andere landen. Ten anderen ooc *a Flandriis,* dat es die groote menichte van Vlaenderen wille, die daer waren, twelcke in latine *Flandrii* zijn, ende en beteekenden anders niet up die oude ende eerste tale, die men doen ter tijt daer sprack, dan tghuene dat men nu polderen ofte scorren heet : verclarende bet voort dat voornoemde ooc insghelijcx behoorde gheheeten te wordene als voren, naer Flandbert ende Falander, die grootheere ende oude grootheere van den reuse Finaert, zijnen predecesseur ende voorzaet, die daer tanderen tijden successivelick heeren of gheweest hadden. Dit advijs greyde (1) zommeghe te bet, omme dieswille dat Flandbert voorzeit uyter croone van Vranckerijcke ghedescendeirt was, zo voren verhaelt staet; maer andere hovelinghen, die meer authoriteits dan wijsseits hadden (ghelijck ment ghemeenelick ziet ghebueren in sprincens hoven, Godt beteret!) en vonden dit advijs niet goet, ende vielender metten lijve jeghens, als die ghuene die wel gheschiet hadden den lande voorscreven zelve eenen nieuwen name te ghevene, naer haerlieden zinnelicheit ende fantasie, zonder dat zy eeneghe wettelicke redenen daer toe wisten te allegierene, ende zouden ontwijffelick duere ghedreven hebben, ten hadde gheweest dat daer zeer subitelick in die middele van hemlieden alle, die daer vergadert waren, ghecompareirt hadde eene overschoone joncvrau, ghecleet ghelijck een prophetesse, die welcke (confirmerende tvoorgaende advijs van Liederijck) hemlieden daer openbaerlick te kennen gaf, dat den lande in questie nemmermeer andere name ten rechte ghegheven en zoude werden dan die men zoude vinden ghescreven staen in een 631.

(1) Behaegde.

631. lelie, die dweers duer een steen ghegroeyt was binnen sconinx lochtinck (1) : twelcke alzo ghezeit hebbende vertrack van danen, zonder dat men oyt tsijdert conste ghewcten waer zy bevoer, ofte van waer dat zy daer ghecommen was. Niet te min die lelie, daer zy of vermaent hadde, wiert terstont by sconincx laste ghezocht, ghevonden, ende daer voor ooghen ghebrocht, in wiens drie hoecken men zach ghescreven staen in goude letteren Flandria, Flandres ende Vlaenderen. Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo en wasser niemende van hemlieden alle die daer meer iet jeghens zesghen dorste, ende dienvolghende zo wiert tvoornoemde landt van Buck van dier tijt voort altijts tlandt van Vlaenderen ghenoemt, ende besondere alzo varre alst (2) omtrent der zeecant lach, ghelijck wy uyt tvoorgaende claerlick hebben meughen mercken ende verstaen, want al tomligghende houtlandt ende boschagie wiert noch ter tijt tlandt der Menapienen gheheeten, naer die eerste inwoonders van dien, ghelijck voorzeit es, niet jeghenstaende dat deze namen naerderhandt gheconfondeert wierden, zo dat endelinghe tgheele landt teene (3) metten (4) anderen, Vlaenderen bleef heetende. Dit huwelick van den forestier Liederijck met vrau Idonee voornoemt, metsgaders ooc al tghuene datter meer naer ghevoecht es, en greyde alseels (5) den hertoghe Heyndrick van Bourgoengnen niet, als die ghuene die hem zulck gheluck misjoonde uyt al zijn herte, ende wiert endelinghe zo ghewonnen van grooten haet ende nijt, dat hy ter causen van dien themwaert draghende was, dat hy hem zelven niet vermyden en conste van den coninck zelve diewils openbaerlick groote scande ende cleynicheit te sprekene, dat hy zijne dochter met zulck een keerle ghehuwet hadde, alzo hy zeide, welcke onbe-

Het land wordt Vlaenderen genoemd.

(1) Hof, tuyn. — (2) Als het. — (3) Het een. — (4) Met het. — (5) In zommige copien *alseers*. Ik meyn *alsus*, waer van later *aldus*.

schedene woorden die coninck ten eynde zo qualick nam 631.
dat hy hem ter cause van dien uyter croone dede bannen, confisquerende alle zijne landen ende heerlicheden, twelcke den lande van Vranckerijcke ende van Vlaenderen noch naerderhant wel op quam : want die hertoghe van Bourgoengnen aldus ghebannen zijnde, vloot in Spaengnen totten ongheloovighen coninck Pharo, die met hem corts daer naer nederwaert quam, ten grooten scade van den ghemeenen lande : zo ic hope dat wy noch by der tijt wel hooren zullen.

Hertog Hendrik gebannen.

Alle deze zaken aldus ghepasseert zijnde, zo namen Liederijck ende zijne huysvrau met haerlieden kijnderen zeer hoofschelick oirlof an den coninck Clotharius ende an den Dolphin Dagobert, zijnen zuene, metsgaders ooc an alle die edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen van den hove met grooter caresse ende minzamicheit, bedanckende elc van hemlieden int particuliere zeer hooghelick van der grooter eere, joonste ende affectie, die zy hemlieden ende haerlieder kijnderen ghedaen, betoocht ende bewesen hadden int ghenerale ofte int particuliere, ende int vertrecken zo beval die coninck den forestier Liederijck, zijnen schoonzuene, zeer scherpelick boven alle zaken, dat hy al zijn uyterste devoir doen zoude omme ten besten dat het meughelick ware tlandt van Vlaenderen te zuverene van alle die roovers ende moordenaers, die daer menighen tijt inne gheregneirt hadden, ende voort ooc van alderande mezuseirders (1) ende quaetdoenders, corrigierende ende punierende een ijghelick naer den eesch van zijne delicten ende mesdaden, zonder eeneghe simulatie ofte dissimulatie, van wat conditie, state ofte qualiteite dat hy ooc wesen mochte. Met dezer instructie ofte lesse (die Liederijck

Terugkomst van Liederik.

(1) Misbruykers

631. maer veel te wel en omthielt) scheyden zy zeer minnelick van mencanderen, ende den forestier Liederijck keerde weder te Vlaenderen waert met schoonen state, daer hem alle die voornoemde landen, steden, casteelen, fortressen elc besondere zeer eerlick omtvinghen ende eedt deden. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo trock die bastaert Namelion weder te Inghelant waert met een zeer costelick present dat Liederijck vrau Gratiane, zijnder moedere, zant (1), recommanderende hem mids dien altijts grootelicx in haer goeder gracie.

Kasteel te Harelbeke.

Zeer corts daer naer zo dede Liederijck te Haerlebeke, up die riviere van der Leye, een casteel stichten, omme daer zelve inne te wonene, vellende veel boschen ende haghen alomme daer omtrent, daer of dat hy tlandt al te goeder note brochte, ende bovendien zo reedt hy daghelicx uyt met machte, vanghende naer zijn vermeughen al dat van quaden bloede was, ende med (2) alle scherpe justicie daer overe doende, naer den heesch van elcx misdaet zonder eeneghe simulatie ofte dissimulatie, achtervolghenden tlast (3) dat hem die coninck, zijnen schoonvadere, hier te voren ghegheven hadde, te zijnen vertreckene : zo dat daer niemende eenich voordeel en hadde, hoe rijcke, hoe edele dat hy was, ofte hoe naer dat hy hem ooc bestaen mochte, ghelijct wel ten vullen bleeck, an den armen Joseram, zijnen oudsten zuene, die hy binnen der stede van Doornijcke zeer onghenadelick dede hanghen ende verworghen, jeghens den danck van alle die edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen van dien quartiere, omme dieswille dat hy van een schamele vraukin een mande ofte een paendere (4) fruyts ghecocht hadde, die welcke hy (metter diverseit van den propooste van die joncvrauwen, die hy tzelve fruyt presenterende was)

Joseram gehangen.

(1) Zond. — (2) Mede. Ook. — (3) Den last. — (4) Korf.

wel tzijnen grooten onghelucke vergheten hadde te betalene, zo dat svoorzeits vraukins kijnt by ghebreke van dien, van rechter honghere ghestorven was. Welcke justicie alzo ghedaen zijnde, zo keerde Liederijck weder te Haerlebeke, by zijn wercklieden, daer Namelion, zijnen bastaerden zuene, wederomme ten zelven daghe by hem arriveerde uyt Inghelant, met eeneghe brieven van vrau Gratiane, zijnder moedere, die den forestier Liederijck zijnen vadere, noch altijts in grooter weerde hadde, betooghende hem liefde, minne ende vrientscepe, in als daert haer meughelick was, omme die goede kennesse, ende anders, die zy tanderen tijden met hem ghehadt hadde : ende Liederijck hadde van ghelijcken ooc zeer gheerne eeneghe nieumaren van haer, ende was een goede poose tijts veel te vroylickere als hy iet van haer (1) verhoort hadde, zo was hy ooc insghelijcx nu mids der comste van Namelion, te wiens respecte men al Haerlebeke duere groote ghenouchte ende blijtschap bedreef. Maer lacen (2)! zy en gheduerde niet langhe : want alzo vullic als die coninck Clotharius van Vranckerijcke vernomen hadde hoe dat met Joseram, zijnen neve, vergaen was, daer hy grootheere of was, zo wiert hy van stonden an met zo grooter gramscepe omtsteken, dat hy niet alleene alle die landen, steden, casteelen ende fortressen wederomme tzijnder tafele en leyde, by vorme van confiscatie, die hy Liederijck zijnen schoonzuene onlancx daer te voren zelve ghegheven ende ghetransporteirt hadde, zo voorzeit es, maer dede hem bovendien ooc deffieren (3) ende omtzegghen (4) ter orloghe, makende alle die ghereetscepe, die hem meughelick was, om jeghens hem te velde te commene, ende hem teenegadere van lijve ende van goede te beroovene, indient doenlick ware, wel 631.

Klotharis verklaert den oorlog aen Liederik.

(1) Haer. — (2) Eylaes. — (3) Uytdagen. — (4) Vyandschap aenkondigen.

631. hopende dat ja. Doen Liederijck die forestier deze droeve nieumare verhoorde, zo maecte hy hem zelven ooc insghelijcx ghereet, met al tvolck dat hy yewers ghecrijghen conste, omme den coninck uyt den lande te houdene naer zijn vermeughen, zendende voort ten zelven fine den bastaert Namelion, in alderdiligentie, te Inghelant waert, om hulpe ende bystandicheit, die welcke corts daer naer wederkeerde met XII duysent archiers (1), daer hy zelve die principale capiteyn of was, in zulcker wijs dat Liederijck mids dien secourse, nu bet dan XXIIII duysent mannen sterck zijnde, terstont naer Amiens track, omme die van der stede omtset te doene, daer die coninck nu een poose tijts voren gheleghen hadde met LXII duysent mannen van wapenen, zo te peerde zo te voet, zo dat daer onder hemlieden horribelicke zeere ghevochten wiert, ende veel bloets ghesturt, maer Liederijck ghecreech die
Liederik overwinnaer. victorie ende behielt tvelt met grooter eere ende glorie. Daer bleven van de franscher zyde XLII duysent persoonen versleghen, met zommeghe groote meesters, daer die hertoghe Heyndrick van Neustren (dat men nu Normandien heet) een of was, met meer andere edele capiteynen ende vrome lieden van wapenen, ende die coninck vloot zelve met die reste van zijnen volcke te Parijs waert, zweerende zeer hooghelick ende helichlick dat hijt noch wreken zoude ofte in die wille sterven : maer foortse ende rechter noot maecte noch wel den paeys, want ten leedt niet langhe daer naer dat die coninck, binnen der stede van Parijs, van derthien heidensche coninghen beleyt wiert, die met den voornoemde hertoghe Heyndrick van Bourgoengnen daer ghecommen waren, doende alomme alt
Klotharis door de Sarasynen belegerd. quaetste dat zy consten, daer die beleyde coninck zo grootelicx inne te wets was, dat hy zijns levens gheenen

(1) Schutters.

raedt wetende, in alderdiligentie an Liederijck, zijnen schoonzuene, zant omme secours, hulpe ende bystant 631.
van hem thebbene jeghens zijne vianden voorscreven, niet alleene hem zijnen toorn verghevende, ende mids dien zijnen lande omtslaende van der confiscatie daer zy jeghenwoordelick inne waren, zo wy hier voren ghehoort hebben, maer belovende hem bovendien ooc zeer veel schoons, indien hy hem met die voornoemde Inghelsche archiers ende andere volcke van orloghe, dat hy noch by hem hadde, omtset doen wilde. Liederijck sconincx begheerte verstaen hebbende, track derrewaert, zonder eenich dilay, met eeneghe van zijne kijnderen en Krachtige hulp van Liederik.
met den bastaert Namelion, vallende met al zijn volck zo clouckelick ende zo vromelick op die Sarasijnsche leghere, datter vier coninghen ter stede doot bleven, met een groot menichte van haren volcke, ende die reste van hemlieden vloden zom naer Spaengnen, van daer zy ghecommen waren, ende zom bleven zy moescoppende in andere landen daer omtrent, ter grooter scade ende verdriete van alle die inwoonders van dien : maer emmers wiert die coninck Clotharius omtset ghedaen by der middele voorzeit. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, zo track den bastaert Namelion van danen met zijn Ingelsche archiers naert landt van Neustren, nu Normandien ghenaemt, conquesterende daer of een groot deel met den zweerde, dat hy al zijn leven lanck bleef bezittende ende houdende jeghens alle die ghuene diet lief of leet was, zonder eenichsins daer inne beroert te zijne, ghemerct dat hy een zeer clouck ende vroom man van wapenen was, niet minder van statuere dan Liederijck zijnen vadere.

Anno VI^c XXXII zo starf die coninck Clotharius van 632.
Vranckerijcke, die tweede van dier name, fundateur van O. L. Vrauwe kercke te Doornijcke, ende en liet niet meer dan eenen zuene ende een dochtere achtere, te wetene :

632. Dagobert, die naer hem regneirde, ende vrau Idonee, die
Dagobert. forestierighe van Vlaenderen : ende omme dieswille dat Dagobert noch niet ghehuwet en was, ende zeer diewils zieck was, zo hadden zommeghe groote meesters in Vranckerijcke vreese dat die croone noch op Liederijck zoude hebben meughen versterven van de voorscreven vrau Idonee, zijnder huysvrau weghe, ende want zy hem tzelve gheensins en joonden, om der voornoemde victorie van Amiens wille, zo wilden zy in tijts daer inne voorzien
Lex salica. hebben, by een edict, statuut ofte *loy salique*, die zy ten dien fine maecten, daer by dat niet alleene alle vrauwen inder eeuwicheit ghefrustreert ende ghepriveert en wierden van der croone van Vranckerijcke, maer bovendien ooc alle hoirs masle, die van eenegher vrauwe weghe recht, cause ende actie daer an zouden meenen te pretenderene, in toecommende tijden, by welck statuut niet alleene vrau Idonee voorzeit, teeneghadere uyter croone ghesloten en wiert, maer bovendien ooc alle haer naercommers, tzy mans of wijfs, in der eeuwigher eeuwicheit.

633. Anno VI^c XXXIII, zo wiert mijnheere St-Amant, gheboren uyt Aquitanien, bisscop van Utrecht in Hollant ghemaect, ende up dezen zelven tijt zo preicte mijnheere St-Lieven, eerdsbisscop van Schotlant, dat helich kersten
H. Livinus. gheloove int landt van Aelst, daer hy ter cause van dien deerlick ghemartyriseirt wiert by Hessche, up den XII^en dach van novembre, binnen den jaere voorscreven, ende wiert tHoutem by Ghendt begraven, daer hy zeere veel schoone teeckenen ende mirakelen dede. Zijnen vadere hiet Theagnius ende zijn moedere vrau Agalmia, beede van zeer edele ende grooten gheslachte, int conincrijcke van Schotlandt. Omtrent dezen zelven tijt zo preicte mijnheere St-Amant al Vlaenderen duere twoort ons Heeren
H. Amandus. Jesu Christi met grooter vierigher devotie, maer eerst, ten cleenen profijte : want wat hy preicte, hem en wiert gheen

gheloove ghegheven, ende besondere van die van Ghendt, 633.
die hem zo qualick omthaelden ende zo vileynlick tracteerden dat een wondere was, want hy en wiert van hemlieden niet alleene met straetmesch ende alle ander vuylicheit beworpen van allen zijden, maer bovendien ooc zeer dickwils ende menichwarf in die Schelde ghesteken omme te versmoorene, indient den Heere niet anders voorzien en hadde by zijnder goddelicker gracie; zy wierpen ooc omme ende deden te nieten alle die cappellekins ende cellekins, die hy secretelick waer hier, waer daer, hadde beghinnen maken : zo buytermaten zeere waren zy in haerlieden heidenscip verhart ende versteent. Die goeden heleghen bisscop St-Amant, wel ziende dat hy al roosen voor zueghen (1) stroyde, ende dat hy onder zulck een hartneckich goddeloos volck bijder middele voorscreven nemmermeer veel profijts doen en zoude, claechdet endelinghe den coninck Dagobert van Vranckerijcke, die medalle zeere tot den kerstene gheloove gheneghen was, tzelve avancerende ende vervoorderende al daert hem mueghelick was, zo dat hy ter cause van dien verdiende die Groote gheheeten te werdene, die welcke deze groote clachte van mijnheere St-Amant ghehoort ende verstaen hebbende, dede van stonden an een ijghelick interdiceren ende verbieden, by consente van den forestier Liederijck, meer die templen ende dienaers Gods te violerene ofte anders te touchierene dant behoorde in eenegher maniere, up die verbeurte van lijf ende goet, bevelende voort expresselick dat hem een ijghelick voortan zoude pijnen te reghelen ende te voughene naer die sermoenen ende predicatie van den weerdighen bisscop St-Amant, up ghelijcke peyne ende verbeurte. Als die Ghendtenaers dit scherp ghebot hoorden, zo wierden zy allincx haerlieden

(1) Zeugen, verkens.

633. afgoderie ende heidenschip afgaende, ende ten kerstenen geloove commende, twelcke merckende mijnheer die bisscop voornoemt dede terstont, ten coste van den coninck voorscreven, afwerpen ende raseren den outaer van den afgodt Mercurius, die men den witten Godt hiet, staende int casteel te Wand, dat hy ooc insghelijcx dede
Abdyen te Gent gesticht. approprieren tot eender abdie ter eeren ende weerdicheit van mijnheere St-Baefs, die welcke in (1) omtrent twee jaer in grooter helicheit dezer weerelt overleden was, zo hier voren vermaent staet. Die wercklieden, dieder an wrochten, vonden daer noch veel iseren schoens van de Wandelen ende andere eerste inwoonders van dier plaetse daer ghelaten ende ghebleven, ende omme dieswille dat tvoornoemt casteel van Wand talder eerste beghinsele was van de stede van Ghendt, zo wy voren ghehoort hebben, zo pleech men ghemeenelick te zegghene, dat hy noyt te Ghendt en was, die noyt te St-Baefs en was, welcke abdie wederomme in een casteel verandert wiert, anno XVc XXXVII, by den keyser Kaerle, die Ven van dier name, coninck van Spaengnen, hertoghe van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, etc. Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo en was die eerweerdighe vadere in Christo, mijnheere St-Amant, hier mede noch niet te vreden, maer zochte teeneghadere, alle die ghecostumeirde afgoderie te niete te brenghene ende uyt die herten van der menschen te weirene : ende daer omme zo dede hy noch een abdie maken, ter eere ende weerdicheit van mijnheere St-Pieter, die prince der Apostelen, approprierende ende voughende daer toe tcasteel van Blandijn ofte Blandijns-berch, staende zuudt van der voorzeider abdie van St-Baefs, werpende daer uyt den afgodt Mars, die men daer langhe ende meneghen

(1) Binnen, sedert.

tijt anbeden ende sacrificie ghedaen hadde, ghelijck voren 633.
al int langhe verhaelt ende verclaerst staet. Doen zo maecte hy heer Florbert die eerste abt van beede die voornaemde cloosteren, belastende hem die reghele ende ordene van mijnheere St-Benedictus daer tonderhoudene, zo hy ooc dede in grooter penitentie, abstinentie ende helicheit van levene. Dit ghedaen zijnde, zo maecte mijnheere St-Amant ooc insghelijcx een kercke te Dronghene, op die reviere van der Leye, van een oudt casteel dat daer stont, stellende daer inne XL canueniken reguliers van der ordene van mijnheere St-Augustin.

Anno VIc XLVI, zo verschiet (1) van dezer weerelt 646.
Dagobert die Groote, coninck van Vranckerijcke, ende
zijn zuene Clodoveus, die tweede van dier name, quam Klovis II.
in zijn stede, die welcke noch eenen broedere hadde, die Sigibert hiet, die tregement van Oost-Vranckerijcke hadde, doende die kercken ende godshuysen, zeere veel duechts, al zo wel in Vlaenderen als elders, daer of dat wel een zekere voorteecken scheen te wesene, dat hy ten eersten daghe van zijnder gheboorte, zelve *Amen* zeide, als mijnheere St-Amant hem doopte : *In nomine Patris, Filii et Spiritûs sancti.* Binnen den zelven jaere zo overleet die coninck Ethelbert van Inghelant, ende hem volchden diversche coninghen naer, als Ercombert, Egbert ende andere, daer of dat ic die namen wel vinde in Polydore Vergilio, *De re anglico*, maer nieuwers die jaeren van elcx ancommen ende overlydene, by den welcken men hier van my alle die voornoemde coninghen by ordere niet verwachten en durf, maer alleenelick zulck bescheet, als ic yevers hebbe connen ghevinden by eeneghe gheapprobeerde autheurs ende niet voordere.

Anno VIc XLVIII zo starf St-Pepin, die eerste her- 648.

(1) Scheyde.

648. toghe van Brabant, achterlatende drie kijnderen, by vrau Itta uyt Aquitanien, zijnder huysvrau, te wetene: *Grimoald, Begga* ende *Ste-Gheertruut,* ende omme dieswille dat Grimoald, corts naer zijn vaders doot, om zijn duechts wille versleghen ende vermoort wiert, stervende zonder kijnderen, zo quam vrau Begga, zijn oudste zustere, an thertochdom van Brabant, ende was zo zeere devoot van levene, ende hadde insghelijcx ooc altijts veel devote vrauwen ende joncvrauwen om haer, zo dat die zommeghe, ter cause van dien, willen mainteneren ende sustineren dat die Beggijnen (die wy nu Bagijnen noemen), haerlieden name ende oorspronck van haer ghenomen hebben: haer man was Anchises, die zuene van dien bisscop Aernout van Mets, St-Aernouts, daer Albrecht van Oostenrijcke die vadere of was, by vrau Ulcede, die dochtere van coninck Clotharius van Vranckerijcke, die eerste van dier name.

H. Begga hertoghin van Brabant.

649. Tjaer daer naer, zo wiert mijnheer St-Eloy bisscop van Noyon ende van Doornijcke ghemaect, doende zo vele met zijn goet helich levene ende vierigher predicatie dat hy emmers die gheheele zeecant van Buenen tot Oostburch, ten kerstene gheloove brochte, ende daer omme zo heeft hy daer noch ter tijt twee mestdaghen binnen den jaere, ende alle die landslieden houden noch zijn ghilde meest al Vlaenderen duere. Hy maecte te Brugghe teerste beginsele van St-Salvaters kercke, ter eere van die helighe ende weerdighe moedere ende maghet Maria, ende van mijnheere St-Wulfrant, die bisscop van Sens. Hy begonste ooc insghelijcx die kercke van O. L. Vrau te Oudenburch ende te Oostburch, metsghaders ooc die kercke van mijnheere St-Pieter te Oudenburch, die hy niet dan van houte en maecte, ende naer dien dat hy nu een jaer bisscop gheweest hadde, zo begonste hy te fonderene tcloostere van St-Maertins te Doornijcke, ende die forestier Liederijck dede by zijnen rade te Brugghe ofwerpen ende te nieten doene die tempele van den afgodt Mercurius, makende daerof een cloostere van caneunicken reguliers, met een cappelle van O. L. Vrau daer an, die Baudewijn dYseren naerderhandt dede vermeeren ende vercieren, ende es ten daghe van hedent die cathedrale kercke van mijnheere St-Donaes, daer mijnheere Mr Pieter de Corte, docteur inder gotheit, die eerste bisscop van der stede van Brugghe, zijnen cathedralen stoel houdt. Binnen dezen zelven jaere, zo fondeirde vrau Itta, die wedewe van mijnheere St-Pepin, die eerste hertoghe van Brabant, moedere van vrau Begga, jeghenwoordich hertoghinne van den lande voorscreven, tcloostere te Nivelle, by den raedt van mijnheere St-Amant, ende maecte vrau Geertruit, hare jonceste dochtere, die eerste abdesse daer of. Al ten zelven tijt zo preicte heer Domlijn, die prochiepape van Torhout, daer, met zulcke een gheleertheit ende weerdicheit, dat helich kersten gheloove, dat men zijns ghelijcke niet en vant (¹).

H. Eligius.

Kerken en kloosters gesticht te Brugge, Oudenburg, enz.

661. Int jaer ons Heere VI^c LXI, up den zesden dach van sporcle, zo starf mijnheere St-Amant, die bisscop van Utrecht, naer dat hy metter gracie Gods theidenschip gheel gheweert hadde van die van Ghendt, daer zy ontwijffelick zo varre inghecommen waren, dat zy zom niet alleene die voornoemde afgoden en anbaden ende sacrificie deden, maer bovendien ooc eeneghe particuliere boomen ende andere zaken niet weerdich te verhalene. Hy wiert met grooter eere ende weerdicheit begraven int cloostere te Elnone, tusschen Doornijcke ende Valenchien, daer hy veel schoone teekenen ende mirakelen dede, die welcke ziende ende hoorende mijnheere St-Eloy, die bisscop van Noyon ende van Doornijcke, dede terstont tzijnder eere

(¹) Vond.

661. te Brugghe, by der marct, een cappelle maken van zijn eyghen huys, daer hy doen ter tijt inne woonde, ende heet noch ten daghe van hedent metter gheele strate, daer zy inne staet, naer mijnheere St-Amant voorscreven.

Omtrent dezen zelven tijt, zo wiert Onzer Liever Vrauwe kercke te Duway ghemaect, by Archanalt, die connestable van Vranckerijcke, ende ten zelven tijde zo fondeerde vrau Rictrudis, vrau van der stede van Duway, tclooster van Marchiennes, up die reviere van der Schorpe, daer zy naer die doot van Adalbalt, haren man, die broedere van den voornoemde connestable, zelve de eerste abdesse of wiert, by den raedt van mijnheere St-Loy, nemende hare drie dochters met haer in die zelve religie, te wetene, Closende, Eusebia ende Adalsende : twelcke merckende Maurontus ofte Morandus, haerlieden broedere, wilde hem zelven ooc insghelijcx tot zulck een helich leven gheven, doende ten dien fine stichten ende fonderene dat cloostere te Bruel, up die reviere van der Leye, by Marville, daer hy zelve de eerste abt of wiert.

662. Tjaer daer naer, zo reeser (1) een grooter orloghe op tusschen den coninck Clodoveus van Vranckerijcke, die tweede van dier name, ende Liederijck die forestier van Vlaenderen, omme dieswille dat die coninck tlandt van Vermandois themwaert trecken wilde, by der in- stekene van Sigibert, zijnen broedere, niet jeghenstaende die donatie tanderen tijde Liederijck daer of ghedaen, by den coninck Clotharius, die tweede van dier name, zijnen schoonvadere, zo wy hier voren ghenouch ghe- hoort hebben : ende als die coninck ten dien ende al tmeeste volck van orloghe by hem verghadert hadde, dat hy yevers uyt alle zijne landen hadde connen ghe- crijghen, zo quam hy daer mede zeer sterckelick die

Oorlog tusschen Clovis en Liederik.

(1) Rees er.

stede van Amiens beleggheen, die welcke hy ontwijffelick metter macht inghenomen zoude hebben, ten hadde gheweest dat hemlieden Liederijck omtset ghedaen hadde, twelcke hem zijnen joncsten zuene coste; maer in recom- pense van dien, zo bleef daer meest al dat van der franscher zijde was, zo dat die coninck zelve te Parijs waert vloot, zo ghequetst zijnde, dat hyder ten VIIIe daghe daer naer of starf : latende drie zuenen achtere, die hy by Ste-Bauldour, zijnen wijve, ghehadt hadde, te wetene, Clotharius, die naer hem coninck wiert, die derde van dier name; Diederijck (1) ende Childerick; wel is waer, dat hyder noch twee ghehadt hadde, maer zy waren jonck ghestorven voor haerlieder vadere. 662.

Klotharis III.

Anno VI^c^ LXV, op den eersten dach van december, zo starf mijnheere St-Loy, bisscop van Noyon ende van Doornijcke, die zuene van Eucherius, by Terrisia, zijn- der huysvrau, uytten lande van Lanoisin, ende eer hy gheestelick wiert, zo was hy een goudsmit van zijnen ambachte, welcke conste hy noch tisjdert altijts bleef oirboorende (2), ter eere ende ten dienste Gods, ende van zijne helighen, tot den ende van zijnen levene, int vercieren ende vergulden van eeneghe beelden, of ander- sins in menigher maniere. Hy hadde binnen zijn levene grootelicx ghedaen vermeerderen die abdie van St-Pieters te Ghendt, ende insghelijcx zo hadde hy ooc ghedaen fonderene die kercke van St-Maertens te Cortrijcke, ende naer zijn doot, zo wiert heer Momelijn in zijn stede bisscop van Noyon ende van Doornijcke ghemaect, niet alleene, om zijn helich leven wille, maer ooc omme dieswille dat hy wel vlaemsch ende latin conste, twelcke doen ter tijt niewer (3) maer zo ghemeene was, alst nu es, Godt zy ghelooft. Ende tjaer daernaer, zo starf die 665.

H. Eligius goudsmid.

(1) Theodorik. — (2) Uytoeffende, ten nutte makende. — (3) Nergens.

665. coninck Clotharius van Vranckerijcke, die derde van dier name, zonder hoir; zo dat die croone by dien up Diederijck, zijnen oudsten broedere, verstarf, die welcke
Theodorik. ontwijffelick bet ghedient zoude hebben om schuetelen (1) te bijndene, dan om tregement van den lande thebbene, dat hy zo buytermaten qualick ende wreedelick regheerde dat hy binnen den eersten jaere foortselinghe ghedestitueirt, ende mueninck ghemaect wiert, in die
Childerik II. abdie van St-Denijs, byder stede van Parijs : ende zijn broedere Childerick wiert die tweede coninck van dier name.

668. Anno VIe LXVIII, zo wiert St-Omaert, gheboren van
II. Audomarus. Constance, bisscop van Teroaen ghemaect, omme dieswille dat hy een goet helich heere van levene was, ende bovendien ooc zeer excellentelick gheleert in die helighe schriftuere, daer hy den ghemeenen lande groot profijt ter zielen mede dede, bekeerende met zijne sermoenen ende predicatien alle die ghuene, die noch in eeneghe afgoderie ofte ongheloovicheit leefden, daer Adroalt, een zeer rijck machtig man van die contreye, een of was, die welcke hem in teekene van dancbaerheit een groote partye van lande schanck, ligghende in een platse, die men Sithiu hiet, omme daer up een clooster te fonderene, zo hy ooc dede, makende daer of den eersten abt mijnheere St-Bertin, zijnen landsman, daer tvoornoemd cloostere noch dien name of behouden heeft : ende die stede die daer naerderhandt successivelick anne ghemaect wiert, houdt noch ten daghe van hedent dien name van den fondateur van voorscreven cloostere, metsgaders ooc van der platse daer up dat ghefondeirt staet, omme dieswille dat cloostere van St-Bertins voorzeit teerste beghinsele, cause ende occasie was van der stede van St-Omaers, ofte

(1) Gebrokene houten schotels aen een binden (gemeen ambacht.)

van Sithiu, zo wy byder tijt noch hooren zullen, alst te passe commen zal. Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo vercreech die grave Walbert van Arcken zulck eenen treck, joonste ende affectie ten voornoemde cloostere waert, dat hijt erfde niet alleene int graefscip voorscreven, maer bovendien ooc in die stede van Poperinghe, welcke ervenesse ende ghifte naerderhandt gheconfirmeert ende gheamplicert wiert by Caerle de Caluwe, grave van Vlaenderen, zoo ic hope dat wy by der gracie Gods noch breeder hooren zullen, in tijden ende stonden. Omtrent dezen zelven tijt, zo quam heer Usmarus, die bisscop van Soissons, in Vlaenderen twoort Gods preken, ende maecte die kercke van St-Pieters te Oudenburch van steene, daer die te voren maer van houte en was, zo voorzeit es. Die groote helicheit van mijnheer Vulmarus wiert ooc binnen dezen middelen tijt in Vlaenderen bekent, ende byzondere te Eecke, daer hy drie daghen lanck knielde zonder te eten ofte drincken in zijn vierich ghebedt, in een groote holle eecken boom, die daer stont, daer die platse noch die name of behouden heeft : ende die van de prochie aldaer cosen mijnheere St-Vulmarus voor den patroon van haerlieder kercke, omme die cause ende redene voorscreven. 668.

Binnen dezen middelen tijt, hadde Liederijck, die forestier van Vlaenderen, altijts een rijdende orloghe jeghens den coninck Childerijck van Vranckerijcke, die tweede van dier name, ter cause van den lande van Vermandois, twelcke die coninck toter croone appliqueren wilde, niet jeghenstaende die donatie, ghifte ende transport, tanderen tijde daer of ghedaen, by den coninck Clotharius, die tweede van dier name, ghelijck voren meer dan eens verhaelt ende vermaent staet, in zulcker wijs dat ter dier occasie dicwils veel bloets ghesturt Liederik verdeelt het land onder zyne zonen.

668. wiert van beeder zijden, twelcke Liederijck endelinghe al overmerckende ende voort considerende, dat hy metsghaders zijn grooten ouderdom alle daghe lancx zo tragher wiert, ende min bequame om tlandt voortan meer te regierene, ende principalick in tijden van orloghe, daer hy zelden zonder was, op aventuere of hem daer noch eenich inder of commen mochte, wilde der in tijts inne voorsien by middele van partagie, dat hy binnen zijnen levende lijve tusschen zijn voornoemde derthien zuenen maecte, in der vorme ende maniere als hier naer verclaerst staet, te wetene :

Antheunis, zijnen oudtsten zuene, die maecte hy forestier van den lande van Vlaenderen, ende heere van den casteele, dat Hyperborne, een edelman uyt Bretaengnen, tanderen tijde hadde ghedaen maken, op die beke van der Ipere, daer die stede van Ipere noch naerderhandt van ghecommen es, ende die name behouden heeft.

Bosschaert, zijnen tweeden zuene, liet hy onghedoteirt, omme dieswille dat hy van vrau Helinde, zijnder huysvrau weghe, heere van Luevene gheworden was, ende mids dien ghenouch voorsien was.

Baudrijn wiert heere van Amiens, dat men eerst Somme Noble hiet.

Allyamis wiert heere van Atrecht, daer te voren Noble ghenaemt.

Lyoneel wiert heere van den lande van Vermandois.

Gallerant wiert heere van Nevele.

Morissis wiert heere van der stede van Rijssele, die eerst anders niet en was dan een casteel, twelcke zijn vadere tzijnder begheerte veranderde in een kercke, ter weerdicheit van mijnheere St-Morissis.

Boudewijn wiert heere van der stede van Duway, die eerst Reviere gheheeten wiert.

Magnifer wiert heere van der stede van Arien.

Salodrijn wiert heere van der stede van St-Omaers, die men anders Sithiu noemde. 668.

Montfort wiert heere van der stede van Ghendt, eerst Clarinea, Gaida Cæsaris, Want ofte Ganda ghenoemt.

Ganimedes wiert heere van der stede van Brugghe, eerst gheheeten die drie herberghen ofte Bruchstock.

Baudiaen wiert heere van Haerlebeke, daer hy zijn vaders casteel wat dede vermeerderen ende vercieren, ende metsghaders dat hy zeer fier ende hooghe van moede was, zo dede hy zijn wapenen daer voor die poorte schilderen, met die vier quartieren van zijne edele ouders, twelcke doen ter tijt wel wat nieus om ziene was : maer es nu zo ghemeene gheworden noch binnen onzen tijt, dat scande es. Elc slacht nu wel die cappoen, willende beter wesen dan zijnen vader.

Deze partagie aldus ghemaect zijnde, zo track een ijghelick van die voornoemde heeren int zijne, ende Liederijck bleef met zijn joncste zuene te Haerlebeke, een goede poose tijts gheduerende, in grooter gherusticheit; maer endelinghe, zo quamen die Gotthen, Hunnen, Wandelen, Holstenaers, Sassenaers ende Denemerckers weder nederwaert, met meer andere overlantsche heidensche natien van volcke, in zo grooter menichte, datter gheelt kerstenede (1) inne beroert, perplex ende te wets wiert : want zy deden allomme, daer zy duere passeirden, afgriselicke veel quaets van roovene, van moordene, van brandene, ende van steden, casteelen ende sloten of te werpene ende te raserene, niemende sparende, nochte in gracie ofte ghenade ontfanghende. Ende naer dien dat zy allomme veel lands afgheloopen ende bedorven hadden, zo vielen zy metter gandscher macht voor die stede van Amiens, daer Lyoneel, die

Inval der Gotthen.

(1) Geheel 't Christendom.

668. zuene van Liederijck, met veel volcx van wapenen binnen was, scrivende in alderdiligentie an zijn vaderen ende an zijne andere broeders, om hulpe ende bystandicheit van hemlieden thebbene in zijn uiterste noodt, daer hy jeghenwoordelick inne was. Als Liederijck deze droeve nieumare verhoorde, zo vergaederde hy van stonden an alt volck van orloghe te peerde ende te voete, dat hy yewers ghecrijghen conste, ende track er clouckelick jeghens, als een oudt vaylgeant capiteyn, met alle zijne voorscrevene zuenen, metsgaders ooc noch eeneghe daer hy grootheere of was, twelcke al cloucke capiteynen ende vrome lieden van wapenen waren, ende daer wiert onder hemlieden buytermaten zeere ghevochten, ende
677. veel bloets ghesturt van beeden zijden : maer lace! Liederijck verloos die bataylgie, ende wiert daer zeer deerlick voor tkersten gheloove versleghen, met alle die ghuene die van zijnen bloede waren, uytgesteken ende ghereserveirt alleenelick Antheunis ende Boschaert, beede zijne oudtste zuenen, die welcke hem te Arien deden voeren, ende zeer eerlick begraven in St-Jacobs kercke aldaer, die hy zelve hadde ghedaen maken van een casteel datter stont, doende voort noch binnen zijnen leven veel meer andere schoone reparatien, alzo daer als te Ghendt, te Brugghe, te Rijssele, tOudenburch ende elders. Want niemende en can ignoreren dat hy fondateur gheweest heeft van der eerste speye (1) te Ghendt, ter zelver platse daer nu den rooden thor staet, metsgaders ooc van eenen huyse van plaisance daer neffens, dat hy rondomme int watere stelde, alzo dicwils alst hem beliefde ende goet dochte. Hy was ooc insghelijcx fondateur van den nieuwen casteele binnen der stede van Oudenburch, die in sconincx

Dood van Liederik de Buck.

Zyne werken.

(1) Sluys.

Meroveus tijden van Vranckerijcke, gheeel ende al ghedestrueirt wiert, van die ongheloovighe Hunnen, Wandelen ende Gotthen ende oyt sichtent vervallen ghebleven hadde, makende voort van toverschietende materiael, tgheele bevanck (1) van den burch van Brugghe, te wetene : een deel van der capelle van Onzer Liever Vrau, die welcke nu die cathedrale kercke gheworden es van mijnheere St-Donaes, zo voorzeit es, ende voort een deel van der vanghenesse, schepenhuyse ende loove (2) die nu tnieuwe landshuys van den Vrye es. Ende int laeste van zijn levene zo dede hy tcasteele te Rijssele, by Buck, veranderen in een kercke, ter eeren ende weerdicheit van mijnheere St-Morissis, ghelijck men die noch ten daghe van hedent zien ende anschouwen mach, binnen der stede van Rijssele, daer hy teerste beghinsele of was. Hy hadde by vrau Idonee van Vranckerijcke XVIII ghetraude kijnderen ghehadt, ende by vrau Gratiane van Inghelant eenen bastaert, die Namelion hiet, zo wy hier voren al int langhe ghehoort hebben, ende starf inder forme ende maniere voorscreven, int jaer ons Heere VI[c] LXXVII, oudt zijnde XCVII jaer, naer dat hy tlandt met grooter wijsseit ende discretie in goeder prosperiteit ende voorspoet LXII jaer lanck gheregiert hadde. Godt ghedencke zijn ziele, ende alle kerstene gheloovighe zielen. 677.

(1) Betuyuing, beluyk. (2) — Pand, gaendery, *porticus*.

677.

Van Anthuenis,

DIE TWEEDE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer dat Liederijck aldus dezer weerelt overleden was, zo quam Anthuenis, zijnen oudtsten zuene, int regement van den lande, die welcke een zeer wijs paeysible heere was, ende een zeer vroom man van wapenen, ende ten tweeden jaere van zijnen forestierscepe, zo wiert die coninck Childerijck van Vranckerijcke, die tweede van dier name, zeer verraderlick in die jacht vermoort van eenen Fransoys, Bodille, die hy tanderen tijde tonghelijcke hadde ghedaen gheesselen an een stake; die welcke met deze moort noch niet ghepaeyt zijnde, vrau Blitilde, die coninghinne, bovendien ooc van ghelijcken dede, die nu recht met haren eersten kijnde begort was : ende makende met dien eene groote seditie ende meuterie binnen den lande, haelde Diederijck, svoorzeits coninc*
Theodorik uyt het klooster. oudtste broedere, wederomme uyter abdie van St-Denijs (daer hy omtrent XII jaer mueninck gheweest hadde), ende dede zo vele dat hy anderwarf by den ghemeente coninck ghecroont wiert, ghemerct dat hy ontwijffelick nu wat wijsere gheworden was, dan hy te voren ghe-weest hadde, al en loocht (1) zo overvele niet. Ende
681. tweede jaer daer naer, te wetene, int jaer VI^c LXXXI, zo starf vrau Begga, die hertoghinne van Brabant, ende
Pipyn van Herstal hertog van Brabant. haer zuene Pepin, die vette, quam in haer stede, die men ooc Pepin van Herstal hiet, naer een schoon cas-

(1) Schilde het.

teel van plaisance, dat hy up die reviere van der Mase, 681.
tusschen Luycke ende Utrecht, dede maken, ende zijnen vadere Amchises van Oostenrijcke wiert, ten derden jaere naer die doot van voorzeider vrau Begga, zijnder huysvrau, zeer deerlick in der jacht versleghen ende vermoort van Gunduyn, zijnen hofmeestere, die hy zelve van der strate opgheraept ende groot ghemaect hadde : twelcke een abominable ende onmenschelick stick was, niet jeghenstaende dat men dierghelicke noch tzijdert meer heeft weten ghebuerene, dan tgoet es. Godt beteret.

Int jaer ons Heeren VI^c LXXXVI, zo wasser een zeer 686.
rijck edelman in Vlaenderen, die Heeremaer hiet, die welcke Gode van hemelrijcke, ende mijnheere St-Bertin, die abt in Sithiu (nu St-Omaers ghenaemt), zijn heerlichede van Wormhout ofte Woremholt opofferde, ligghende op die reviere van der Peene, by Cassele, omme een cloostere daer up ghefondeert te wordene, zo corts daer naer ghesciede, ende mijnheere St-Winnoc (die een groot edelman uyt Bretaengnen was) wiert daer die
eerste abt of. Ende tjaer daer naer, zo starf vrau Rictrude, 687.
die fondatresse ende eerste abdesse van der abdie van Marchiennes, by Duway, van der ordene van St-Benedictus.

Anno VI^c XC, zo wiert heer Hatta, een mueninck uyter 690.
abdie van St-Baefs, te Ghendt, die eerste abt van St-Ve-
dast, binnen Atrecht, ende tjaer daer naer, zo preicte 691.
heer Willebroot, die bisscop van Utrecht, in Vlaenderen, H. Willebrordus.
Hollant ende Vrieslant, dat helich kersten gheloove, met zulcke eene gracie van Gode, dat hy die Vier Ambochten van haerlieder afgoderie ende heidenscip bekeerde, twelcke waren die van Hulst, Bouchoute, Assenede ende Axele, die hy ter cause van dien annexeirde metten bisdomme voorscrevene, in zulcker wijs dat zijn naercommers, bisscoppen van Utrecht, hebben willen

691. mainteneren ende sustineren, dat die grave van Vlaenderen, die voornoemde vier ambochten van hemlieden te leene hielt. Binnen den zelven jaere, zo track die hertoghe Pepin van Brabant, met veel volcx van orloghe, ter Vranckerijcke waert, omme dieswille dat die coninck Diederijck eenen anderen connestablen ghemaect hadde dan hem, Bertraire ghenaemt, daer mede dat die coninck hem zeer clouckelick te ghemoete quam in Vermandois, zo datter gruwelicke ghevochten wiert; maer die hertoghe van Brabant ghecreech die victorie, by den toedoene van Bosschart, die heere van Leuvene, zijnen neve, broedere

Theodorik door Pipyn gevangen.

van Anthuenis, die forestier van Vlaenderen, daer wy hier naer noch breeder of hooren zullen, indient Gode ghelieft, ende in die bataylgie zo wiert die voornoemde connestable, met meer andere groote meesters ende edele mannen uyt Vranckerijcke, versleghen ende die coninck ghevanghen : die welcke zonder groot rentsoen niet en omstont, ende moeste bovendien ooc den hertoghe voorzeit zijnen connestable maken, omme dieswille dat zijn ouders ghewonen waren van zijne. Dit speet den coninck Diederijck van Vranckerijcke zo buytermaten zeere, dat
692. hyder endelinghe int jaer VI° XCII zieck of wiert ende starf, latende drie ghetraude kijnderen achtere, te wetene : Clodoveus, die naer hem coninck wiert, die derde van dier name, Childebert ende Clotharius.

Klovis III.

Inval der Hunnen.

Deze zake aldus ghepasseirt zijnde, zo quamen die onghelovighe Hunnen, Gotthen, Wandelen ende Halanen wederomme nederwaert duer Lotrijcke ende Brabant, daer zijt (1) allomme al verbuert maecten, niewers eeneghe wreetheit ofte tyrannie sparende, alzo varre alst hemlieden meughelick was. Twelcke merckende Anthuenis, die forestier van Vlaenderen, haddese gheerne buyten

(1) Zy het.

zijn limiten ghehouden, by crachte ende by foortse, 692.
maer lacen! hy viel te cranck jeghens haerlieder groote macht ende moghenteit, zo dat hy daer zijn bloet sturtede voor dat helich kersten gheloove, met noch eeneghe van zijne gheslachte, stervende noch onghehuwet, nu omtrent LXXVI jaer oudt zijnde, ende wiert van Bosschaert, zijnen broedere, zeer eerlick ter eerden ghedaen ende begraven by Liederijck, zijnen vadere, in St-Jacobs kercke, binnen der stede van Arien, die hy binnen zijnen levene grootelicx vermeerdert hadde, ende rondsomme bedolven ende bevest, doende der kercke voorzeit, veel duechts ende schoonicheit *quant et quant*. Doen wiert tlandt van Vlaenderen van die voornoemde onghelovighe honden zo ghepijlgiert, gherooft, ofgheloopen ende bedorven, dat wederomme bycans gheel desert, woest ende onbewoont wiert ligghende. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren VI° XCIII, naer dat An- 693.
thuenis, die forestier voornaemt, tlandt van Vlaenderen zeer paeyselick ende eerlick wat bet dan XVI jaer lanck gheregiert hadde.

Antheunis sneuvelt in den slag.

Van Bosschaert,

HEERE VAN LUEVENE, DIE DERDE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

By der aflijvicheit van Anthuenis voorzeit, zo verstarf tforestierscip van Vlaenderen up Bosschaert, zijnen broedere, die heere van Luevene, van vrau Helvide, zijnder huysvrau weghe, die nichte van St-Pepin, die eerste hertoghe van Brabant, dochtere van Valriscus, een zeer

693. groot edelman van der zelver contreye. Dezen Bosschaert was een zeer vroom ende clouck prince, groot ghelijck een reuse ende regierde tlandt (dat nu gheel ende al ghedestrueirt, ghedesoilliert lach, zo wy hier voren ghehoort hebben) met zulcker wijsseit ende discretie, dat mer ontwijffelick by dien wel grooter apparentie van beteringhe anne zach, indient zelve naerderhandt niet belet gheweest en hadde by een andere middele, die wy by der tijt noch hooren zullen. Ten tweede jaere van zijnen forestierscepe, zo starf mijnheere St-Omaer, die bisscop van Teroaen, int latine *Morinium* ghenaemt, naer den prince Morineus, haren fondateur, X^c^ XCIIII jaer voor Christus gheboorte, ende wiert met grooter rauwe, eere ende weerdicheit begraven int cloostere te Sithiu, daer mijnheere St-Bertin die abt of was, twelcke hy zelve binnen zijnen levene hadde ghedaen stichten ende fonderene, ter plaetse voorscreven, die welcke van dier tijt voort altijts naer hem die stede van St-Omaers es blijven heeten totter daghe van hedent.

697. Anno VI^c^ XCVII, zo starf die coninck Clodoveus van Vranckerijcke, die derde van dier name, zonder hoir,
Childebert III. ende Childebert, zijnen broedere, wiert naer zijn doot coninck ghecroont. Ende tjaer daer naer, zo versciet
698. van dezer weerelt mijnen voornoemde heere St-Bertin, in zijn clooster tSt-Omaers, twelcke noch ter tijt van hem die name behouden heeft; ende binnen den zelven jaere, zo wiert mijnheere St-Lamberecht, die bisscop van Luycke, zeer deerlick by nachte vermoort van eenen onghenadighen tyrant, die Dodo hiet, die broedere van die schoone Alpiade (1), die concubine van den hertoghe Pepin van Brabant ende de moedere van Kaerle Marteel, daer wy eerlanck noch breeder of hooren zullen, omme

(1) Alpaïde.

dieswille dat hy den hertoghe voorzeit diewils ende menichwarf zijn overspelich leven ghelachtert (1) hadde int secrete ende int openbare, zo dat Dodo voornoemt, by dien grootelicx vreezende dat zijn zuster noch int ende van hem verlaten zoude moghen werden, ten eeweghen scade ende achterdeele van hemlieden beede, dede zulcx als voorzeit es, vallende zeer jammerlick om tgoedt van dezer weerelt in die toorne ende gramscip Gods, daer hy corts daer naer zo gruwelick of ghepunieert wiert dat hem die lusen aten. Godt verleene hem gracie, dat hy met die tijdelicke pijne emmers verlost mach wesen van het eeuwich vier ende torment. 698.

Anno VII^c^ ende een, zo starf Maurontus ofte Morandus, 701.
die fondateur ende eerste abt van den cloostere te Bruel, up die riviere van der Leye, by Marville, die zuene van Adalbalt, by vrau Rictrude, wijlent fondatresse ende eerste abdesse van den cloostere van Marchiennes, daer wy voren of vermaent hebben. Ten tweede jaere daer naer, 703.
zo schanck Walferus, die heere van Wulverseele, zijne heerlichede, die abdie van Wormhout ofte Woromholt, up die reviere van der Peene, ter begheerte van mijnheere St-Winnoc, die daer deerste abt of was, die welcke zo deuchdelick ende helich van levene was, dat een ijghelicx herte, ter cause van dien, themwaert ghetrocken wiert, ende bezondere van noch eenen edelen man, die Ode hiet, die welcke uyt grooter joonste ende zonderlinghe affectie, die hy themwaert draghende was, den voornoemde cloostere zijne heerlichede van Westerholt schanck, metter kercke aldaer. Dit ghesciede int jaer VII^c^ VI. 706.

Ende int jaer ons Heeren VII^c^ XI, zo creech tlandt van 711.
Cleven eerstwarf eenen overheere, die Diederijck hiet.

(1) Gelasterd.

713. Ende op den neghenthiensten dach van april, int jaer XIII[c] daer naer, zo starf heer Ursmarus, die bisscop van Soissons, naer dat hy langhe ende meneghen tijt dat kersten gheloove in Vlaenderen ghepreict hadde, met goeder
714. godtvruchtigher voorspoet. Ende tjaer daer naer, zo wiert
Dood van Pipyn van Herstal. Pepin die vette ofte van Herstal metter doot ghemeene, die welcke by vrau Plectrude, zijnder huysvrau, drie zuenen ende een dochtere ghehadt hadde, te wetene, Drago, Grimoalt, Sylvius ende Noortburghe, die al in eenen goeden helighen staet voor hem dezer weerelt overleden waren, zo dat hy niet dan eenen haghetronck (1) achterliet, Kaerle ghenaemt, die hy binnen zijnen huwelicke ghehadt hadde by die schoone Alpiade, zijnder concubine voorscreven : ende verzochte by zijn testament ende uyterste wille dat die van den lande naer zijn doot hem zouden willen omtfanghen ende hulden voor haerlieder heere ende prince, twelcke alzo ghesciede. Ende zy waren der ontwijffelick zeere wel mede, want hy was zo vroom een man van wapenen in alle zijne exploiten ende faicten van orloghe, zo wy noch hooren zullen, dat elc arm niet dan eenen iseren hamere ofte marteel en scheen te zijne, daer hy noch ter tijt die name of behouden
Karel Martel hertog van Brabant. heeft. Ende als dezen Kaerle Marteel nu een jaer lanck hertoghe van Brabant gheweest hadde, by der middele voorscreven, zo overleet die coninck Childebert van Vranckerijcke, latende twee zuenen achtere, te wetene, Dagobert, die naer hem coninck wiert, die tweede van
Dagobert II. dier name, ende Chilperijck.

715. Tjaer daer naer, zo sciet mijnheere St-Winnoc van dezer weerelt, die eerste abt van Wormhout ofte Worombolt, up die riviere van der Peene, by Cassele. Omtrent dezen zelven tijt, zo maecte die voornoemde coninck

(1) Bastaerd.

Dagobert eenen Ramansreyt zijnen connestable, twelcke 715.
Kaerle Marteel zo qualick nam, dat hy jeghens hem ter cause van dien in die wapenen ginck, rencontrerende mencanderen zo rudelick omtrent Camerijcke, dat die coninck met zijnen voornoemde connestable te Parijs waert vlieden moeste. Dit ghesciede int jaer VII[c] XVIII, 718.
op den XX[e] dach van maerte, wesende doen een zondach. Deze scandelicke vlucht hadde den coninck Dagobert zo vele an, dat hy der int beginsele van den jaere XIX 719.
zijn ooghen omme loock (1), ende zijn kijnderen Diederijck ende Childerijck waren noch beede te jonck om tlandt te regierene, ende daer omme zo wiert die croone van Vranckerijcke om paeys wille, by alle die groote meesters ende Edele aldaer, den vromen hertoghe van Brabant, Kaerle Marteel, ghepresenteirt, maer hy refuseirdese in aldermaniere te accepterene, zegghende dat hy liever hadde coninghen te maken ende bevel daer over thebbene, dan zelve coninck te zijne. Die voornoemde Edele dit hoorende, baden hem om beterswille, tzelve alzo te willen doene, twelcke hy hemlieden gheerne accordeirde. Ende dien volghende zo maecte hy Clotharius, die joncste Klotharis IV.
zuene van Diederijck die meuninck (daer wy voren of ghehoort hebben), coninck in zijne stede, die vierde van dier name, ende oom van den coninck laest overleden : maer hy en regneirde niet langher dan twee jaer, ende doen zo wiert die croone by den voornoemde Marteel, Chilperijck, die tweede van dier name, overghegheven, die broedere van den coninck Dagobert voorscreven, Chilperik II.
diet insghelijcx ooc niet lanck en maecte : zo dat Diederijck, die oudtste zuene van den voornoemden Dagobert, van rechtweghe zijnen successeur wesen wilde, ende niet by gracie, ofte by der macht ende authoriteit als

(1) Sloot.

719. voren. Twelcke merckende Kaerle Marteel, tracker jeghens te velde met Bosschaert, zijnen neve, die forestier van den lande van Vlaenderen, zo dat Diederijck die bataylgie verloos, ende an zijnen viant odmoet zoucken moeste, die welcke hem met tusschenspreken van diversche groote ministers ende edele mannen noch endelinch coninck maecte. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren

Theodorik II.

726. VII° XXVI.

Twelcke alzo al ghepasseirt zijnde, zo ghecreech die voornoemde coninck Diederijck zeer hart (1) up Bosschaert, die forestier van Vlaenderen, niet alleene ter cause van der hulpe ende bystandicheit, die hy den hertoghe Pepin van Brabant, ten anderen tijde in Vermandois ghedaen hadde jeghens den coninck Diederijck, die meuninck, zijn oude grootheere, zo voorzeit es, maer ooc ende principalick omme dieswille dat hy cause ende occasie gheweest hadde van der voorzeider laeste diffaite, die hy jeghens Kaerle Marteel ghehadt hadde, daer by dat hy tzijnder eeuwigher scande ende cleenicheit te jube (2) commen moeste, oft hem lief of leet was: twelcke hem (die een zeer fier prince was) zo naer ghinck, dat een wondere was, in zulcker wijs dat hy in wederwrake met een groot eyrcracht van volcke nederwaert quam, nemende den voornoemden forestier alle zijne landen ende heerscapyen af, by crachte ende met ghewelde, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick Haerlebeke, dat hy hem by zonderlinghe gracie, ter neerstigher beede van diversche zijner edele raedslieden, noch liet bezitten ende ghebruken, ghelick hy oyt daer te voren ghedaen hadde, en alle die reste wiert zo teeneghadere van den coninck afgheloopen ende bedorven, dat niet meughelick en scheen te zijne dat tlandt emmermeer

Theodorik neemt den forestier zyne landen af.

(1) Wiert zeer gestoord. — (2) Akt van vernedering en onderwerping.

teeneghen daghe daer of zoude hebben mueghen becommen. Daer passeerden ooc wel hondert jaeren, eert wel ter deghe van deze wonde ghenesen conste, metsghaders ooc van die voorgaende, diet daer te voren van de ongheloovighe Hunnen, Gotthen, Wandelen ende Halanen omtfaen hadde, zoo hier voren ghenouch verhaelt ende verclaerst staet. Wie zoude hier nu ten vullen connen bescriven die groote rauwe, druck ende verdriet die Bosschaert hier of secretelick in zijn herte behielt? Niemende voorwaer, niemende; maer lacen! hy en hadts (1) anders: ghemerct dat hy niet machtich en was hem zelven te wreken, ende Kaerle Marteel, die hem goede joonste ende affectie drouch, hadde zo vele over die reviere van der Loire, in Aquitanien, ende in Gascoengnen, te doene jeghens den hertoghe, ende die hy endelinghe verjouch, dat hy hem niet te stade commen en conste, te min ghemerct dat die verjaechde hertoghe corts daer naer wederkeerde met vier hondert duysent heidenen ende Sarasijnen, die hy tzijnder assistentie uit Spaengnen omtboden hadde, die welcke noch vrient, noch viant sparende, terstont Gascoengnen, Bordeaux, Angoulesme, Santougne ende Poirtiers inne namen ende bedorven, roovende, pijlgierende, destruerende ende verbarnende al datter yewers wel stont, meneghe kercke, cloostere ende godshuys raserende ende te niete doende, ten spijte van die kerstene die zy meer hatenden dan eenigh corosijf. Ende als zijt daer al schoone ghemaect hadden, zo trocken zy van danen met haerlieden coninck, Abdirama ghenaemt, naer Toureynen, omme St-Martens kercke aldaer te pijlgierene ende te beroovene van alle die costelicke dierbare juweelen, die daer binnen waren in zeer grooter menichte, hebbende voort die wille ende meeninghe om

726.

De Sarasynen vallen in Vrankryk.

(1) Kon niet anders.

726. al Vranckerijcke duere ooc van ghelijcken te doene, ende finalick die gandsche croone te conquesterene metten zweerde, zo zy ontwijffelick ghedaen zouden hebben, indien die almueghende heere Godt, by zijnder goedertierer gracie, den lande geen Karel Marteel verleent en hadde, die hemlieden zeer clouckelick ende vaylgeantelick jeghens trock, met alt volck van orloghe te peerde ende te voete, dat hy yewers ghelichten ende ghecrijghen conste, zo datter in Toureyne afgriselicke zeere ghevochten wiert,
Hunno nederlaeg. ende buytermaten veel bloets ghesturt : maer Godt zijs (1) ghelooft! die kerstene ghecreghen die victorie, by der hulpe van den hertoghe ende van Aquitanien ende Gascoengnen, die de voornoemde Sarasijnen zelve uyt Spaengnen omtboden hadde, zo voorzeit es, maer was ten verzoucke van den voornoemde Marteel weder van hemlieden ghescheeden, ziende dat zy zijn zelfs landt afliepen ende bedorven, contrarie haerlieder belofte. Daer bleven IIIc LXXV duysent Sarasijnen ter stede doot, met haerlieder coninck Abdirama ende al dat heidensch edeldom, maer van der kerstene zijde en warender niet boven CL persoonen versleghen, zo dat men van schoondere ende profitelicker victorie noyt en hoorte. Daer by dat Kaerle Marteel verdiende van dier tijt voort souvereyn heere van der croone ende coninck der coninghen gheheeten te werden. Dit ghe-
730. schiede int jaer ons Heeren VIIc XXX. Ende die vromen Marteel met dezer victorie noch niet te vredene zijnde, nam bovendien ooc tjaer daer naer die stede van Lyons
731. inne, met meer andere plaetsen daer omtrent, treckende van danen voort naer Bourgoengnen, dat hy ooc insghelijcx onder zijne subjectie ende onderdanicheit brochte. Binnen dezen zelven jaere, zo starf Diederijck, die eerste

(1) Zy des.

heere van Cleven, ende vrau Beatrice, zijn eeneghe 730.
dochter, succedeirde hem in al dat hijs hadde met Helias haren man, die welcke die schoone Alpiade wat bestont, die moeder van Kaerle Marteel, die dheerlichede van Cleven ter dier opsiene in een graefscip veranderde.

Int jaer VIIe XXXII, zo reesser (1) anderwarf een groote 732.
orloghe up, tusschen den vromen omtzienelicken vorst, Kaerle Marteel, ende den voornoemden hertoghe Eude van Aquitanien ende Gascoengne, die welcke niet alleene van zijne voorscreven landen, maer bovendien ooc van den lijve ghespolieert ende berooft wiert, met beede zyne zuenen, Vaifer ende Hunolt. Ende naer dien dat Marteel aldus meestere gheworden was van gheel Aquitanien ende Gascoengne, zo track hy met veel schepen van orloghe naer Vrieslant, omme dieswille dat zy gheensins ten kerstene ghelove commen en wilden, ende daer Karel Martel trekt in Vriesland.
ghearriveert zijnde, verslouch den capiteyn Popoen met een groot ghedeelte van zijnen volcke, brenghende voort alle die reste te viere ende te zweerde, mans, wijfs, kijnderen, jonck ende oudt, naer dat hy tlandt eerst gheel ende al gherooft ende ghepijlgieert hadde, van al tghuene datter yewers te vinden was van eenegher importantie. Dit ghesciede int jaer VIIe XXXIIII, ende 734.
tjaer daer naer, zo keerden die Sarasijnen, die van de bataylgie van Toureyne noch overgeschoten waren, weder te Vranckerijcke waert, met een omsprekelicke groote menichte van haren volcke, dat hemlieden uyt Spaengnen ten secourse ghecommen was, onder den capiteyn Amoreus, die welcke eer yet (2) lanck die steden van Avignon ende van Narbonen themwaert ghecreech, by der verraderie van de capiteynen die daer binnen waren, doende voort die schadelicste coursen ende spronc-

(1) Rees er. — (2) Op korten tyd.

734. reysen (1) alle dat landt duere daer men noyt of en hoorde; ende twijle (2) dat zy hier mede besich waren, zo beleyde die coninck Lutprant van Lombardien den paeus Gregorius, die derde van dier name, binnen der stede van Roome, die welcke in alle deze zware orloghen buytermaten zeere beroert ende perplex was, te meer omme dieswille dat hy gheen hulpe noch bystant en verbeyde van den keyser Leo, die derde van dier name, ghemerct dat hy niet al te goet kersten en was : dies screef hy in alder diligentie om secours an den vromen vorst Kaerle Marteel, die welcke up tinhouden (3) van sPaeus missive niet en sluerde (4), maer dede zo vele by zijnder neersticheit ende prouesse, dat hy hem eer yet lanck van tvoornoemde siedge (5) verloste, treckende met den voorscreven coninck van Lombardien voort jeghens die heidenen, die in Avignon, Narbone ende in andere steden, sloten ende forteressen, daer omtrent, laghen, daer zy zulcke een afgriselicke groote moordt in deden, datter niet of en ontquam, om die nieumare van haerlieden ghevarenesse in Spaengnen te draghen, ende die voornoemde steden, casteelen ende forteressen quamen onder de protectie ende beseermenesse van den aldervictorieusten prince, Kaerle Marteel.

De Sarasynen volkomen geslagen.

Dood van Bosschaert.

Binnen dezen middelen tijt, zo was Bosschaert, die forestier van den lande van Vlaenderen, noch altijts te Haerlebeke up zijn casteel, daer hy hem zelven varinex XI jaer lanck continuelick ghehouden hadde, zonder uyt te commene, in grooten verdriete ende benauthede van herten, omme die cause ende redene voorscreven : daer of dat hy endelinghe byder doot verlost ende omtsleghen
737. wiert, int jaer VII^c XXXVII, nu omtrent hondert ende XII oudt zijnde, naer dat hy wat bet dan XLIII jaer

(1) Springreyzen, uytvallen. — (2) Terwylen. — (3) Op het inhouden, op den inhoud. — (4) Sluyerde. (5) — Beleg.

forestier gheweest hadde, inder forme ende maniere zo 737.
voren verhaelt ende verclaerst staet. Ende hy wiert zeer eerlick ende weerdelick met grooter rauwe begraven in Ste-Salvaters kercke te Haerlebeke, die hy binnen zijnen levene zelve hadde ghedaen maken ende fonderene, latende by vrau Helvide, zijnder huysvrau voorscreven, een zuene achtere, die Estoreyt hiet, die welcke naer hem forestier wiert.

Van Estoreyt,

DIE VIERDE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Als Estoreyt nu forestier van den lande van Vlaenderen gheworden was, zo ghinck hy hem zelven ooc te Haerlebeke houdene, ghelijck Bosschaert, zijn vadere, ghedaen hadde, ende naer dat hy daer naer een toelanghe (1) ghewoont hadde, zo quam Kaerle Marteel, zijn neve, hem daer eens up eenen tijt visiterene ende bezouckene met die coninck Diederijck van Vranckerijcke, Gheeraert van Rossillon ende meer andere edelemannen van der croone : ende ziende zijnen neve, den forestier, met alle zijne landen in eenen zo soberen staet, wiert inwendich int herte met zulcke een compassie ende medelijden themwaert gheroert, dat hy niet een woort jeghens hem ghespreken en conste, een goede poose tijts gheduerende, niet alleene regard nemende, up die consanguiniteit die

Karel Martel by Estoreyt.

(1) Eenigen tyd.

737. tusschen hemlieden beede was, maer bovendien ooc considererende ende overpeynsende in hem zelven, dat die goede hulpe ende bystandicheit, die hy tanderen tijde van Bosschaert, zijnen vadere, ghehadt hadde, die cause ende occasie gheweest hadde van alt verdriet ende groot jammere, dat hy daer voor ooghen zach : dies en conste by hem niet ghehouden, of hy en moeste hem uytwendich ghelaten zo hy van binnen te moede (1) was. Twelcke merckende die andere edelen die daer met hem ghecommen waren, wierdender allegader grootelijcx inne beroert ende te wets, niet wetende watter schulen mochte; maer doen hy nu wat tot hem zelven ghecommen was, zo sprack hy zijnen neve Estoreyt, den forestier, zeer mindelick ende troostelick toe, belovende hem lief ende vrientscip te doene in als dies hem mueghelick ware. Ende alzo hy meende zijn propoost voordere te continuerene, zo quam Gheeraert van Rossillon daer gaende, die tzelve belettede, vraghende den voornoemden forestier hoe dat byquam, dat die wapene van Rossillon daer metten anderen voor die poorte van den casteele ghe-schildert stont? Hy verantwoorde dat die wapene was van vrau Ermegarde, zijn oude grootevrauwe, die huysvrau van Salvart, die prince van den casteele van Digion, in hooch Bourgoengne. Als Gheeraert van Rossillon dit bescheet hoorde, zo vlooch hy Estoreyt, zijnen neve (die hy daer te voren overzulcx niet en kende), zeer mindelick ende vriendelick an den hals, tooghende hem alle die meeste caresse die hy eenichsins conste ghepeynsen ende ghedencken, biddende voort den coninck Diederijck, daer present ende jeghenwoordich, dat hy hem toch tzijnder eere in gracie ende ghenade omtfanghen wilde, mids restitutie van alle die landen, steden, sloten

(1) Gesteld.

ende forteressen, die hy zijnen vadere tanderen tijde 737.
afghenomen ende hem dus langhe omthouden hadde. Die coninck dit verzouck ghehoort ende verstaen hebbende, en wasser gheensins toe gheneghen, maer ziende dat hijt zelve metter goeder gracie van Kaerle Marteel niet wel teenegadere omtzegghen en conste, zo was hy te vreden dat Estoreyt tlandt ende forestierscip van Vlaenderen van dier tijt voort zoude blijven bezittene ende ghebruyckene in zulcker voughen als Liederijck, zijn grootheere, tzelve bezeten ende ghebruyct hadde, voor der donatie, hem by den coninck Clotarius, zijn scoonvadere, ghedaen, ende niet voordere; met expresser condicie nochtans, dat hy tvoornoemde landt altijts zoude houden voor ghecommandeirt ende de welvaert van dien : twelcke hy den coninck alzo beloofde te doene, die welcke tsanderdaechs weder thuysewaert keerde, met zijnen state. Maer Kaerle Marteel ende Gheeraert van Rossillon bleven nocht tzamen te Haerlebeke haerlieden neve gheselscip houdende, ghemerct dat zy twee ghezusters ghetraut hadden, te wetene, Marteel vrau Gillijne, ende Rossillon vrau Berthe, beede dochters van den prince Hughes van Sens. Ende daer wiert om haerlieden wille groote vruecht, blijtscip ende ghenouchte bedreven van stekene ende van tournoyene, eenen langhen tijt gheduerende, ende binnen dier middelen tijt, zo wiert daer een huwelick onderlinghe gheaccordeert ende ghesloten tusschen den jonghen Liederijck, die zuene van den forestier Estoreyt, ende vrau Ermegarde, die dochtere van den voornoemde Gheeraert van Rossillon, zo dat die triumphe ende feeste te Haerlebeke ter cause van dien noch daghelicx lancx zo meerdere wiert : die welcke gheendt zijnde, zo vertrack een ijghelick van daer hy ghecommen was, scheydende van elcanderen met grooter ghemeener vruecht ende blijtscepe, ter cause van der

Estoreyt als Forestier van Vlaenderen door Theodorik erkend.

Huwelyk van den jongen Liederik.

737. toecommender brulocht. Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo stelde Estoreyt hem zelven in die possessie van den lande ende forestierscepe als voren, doende voort alle neersticheit ende diligentie, om tzelve te zuverene, ten besten dat hem meughelick was, van die roovers, moordenaers ende andere quaetdoenders, die daer daghelicx lancx zo meer quaets perpetrerende waren, zo datter emmers een goet ghedeel van hemlieden waer hier, waer daer, an galghen ende an boomen ghehanghen wierden, ter zelver plaetse daer menzo conste ghevanghen ende betrapen. Ende met dezer justitie zo wierden die passagien binnen Vlaenderen allincx wat te bet verzekert ende bevrijt, zo dat mer emmers met mindere vreese duere passeren mochte, dammen (1) bin (2) langhe daer te voren ghedaen hadde. Twelcke merckende Gheeraert van Rossillon, die daer ende daer omtrent die principaelste ende die meeste ghelande was, dede daer veel diversche scoone reparatien doene ter eeren Gods, ter weerdicheit van zijnder ghebenedijder moeder ende Maghet Maria, ende andere helighen : want te Antoing, ende te Condeyt, dede hy die kercke van O. L. V. stichten ende fonderene, ende te Latose die kercke van mijnheere Ste-Pieter, ende int laeste van zijnen levene, zo dede hy ooc insghelijcx te Ronse die kercke van Ste-Pieter ende Ste-Pauwels maken.

Kerken gesticht.

Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo overleet die voornoemde coninck Diederijck, die tweede van dier name, ende Childerijck, zijn broedere, die derde van dier name, wiert by consente van den paeus Zacharias, uyter cloostere ghehaelt (daer hy langhe muenick inne gheweest hadde), ende coninck ghecroont, by der hoogher handt, te wetene, by Kaerle Marteel, diet daer al regierde, maer

Childerik III.

(1) Dan men. — (2) Binnen.

om zijn dissoluut (1), quaet, vuyl, onreynich leven, zo 737.
wiert hy zeer corts daer naer, by den consente ende autoriteit als voren, wederomme in zijn cloostere ghesteken, daer hy uyt ghecommen was, want men tiechde (2) hem teenegadere tverwoet an, in zulcker wijs, dat hy van dier tijt voort altijts den dullen Childerijck gheheeten wiert. Tes goet, indien hem tzelve niet en ghebuerde, dat men die honden ghemeenlick ziet ghebueren, als men ze doot hebben wilt; want by den zelven consente, macht ende autoriteit als boven, zo wiert in zijn stede coninck ghemaeckt Pepin van Oostenrijcke, ghezeit die Corte, om die cortheit van zijnder statuere wille, die zuene van Kaerle Marteel, als wesende naer zijn vadere (die gheen coninck wesen en wilde, zo voorzeit es), tnaeste hoir van der croone, zo zy maintineirden ende sustineirden; maer in der waerheit, zo wast zo varre te halene, dat een schande was, niet alleene jeghens ende in prejudicie van alle ordinaire leenrechten, maer bovendien ooc directelick contrarie haerlieder loy ende statuut salique, onlancx leden by die van der croone ghedecreteert, ghemaect ende uytghegheven, zo hier voren al int langhe verhaelt ende verclaerst staet, daer zijt zijdert zo hooghe eenen moedt opghedreghen hebben, ten coste van menich duyzent mans lijf, ghelijck wy by der tijt noch breedere hooren zullen, indient Gode ghelieft. Dit ghesciede al int beginsele van den jaere VII^c XLI. 741.

Pipyn den Korten.

Ende om tzelve te bet te verstane, zo est ons van noode die ghenealogie ende afcomste van den coninck Pepin voorscreven, hier anderwarf int langhe te repeterene ende te verhalene, die welcke zulck es, als hier naer volcht : eerst ende al voren, zo moet men weten dat die coninck Clotharius van Vranckerijcke, die eerste

Afstamming van Pipyn.

(1) Ongebonden. — (2) Men leyde hem te last dat hy dol was.

741. van dier name, een dochtere hadde, die vrau Ulcide hiet, die huysvrau van Albrecht van Oostenrijcke, daer Aernout of quam, die vadere van mijnheere Sᵗᵉ-Aernout, bisscop van Mets; die welcke eenen bastaerden zuene achtere liet Anschises ghenaemt, die man van vrau Begga, die hertoghinne van Brabant, ende moedere van Pepin die Vette ofte van Herstal, die welcke boven zijnder ghetrauder huysvrau, vrau Plectrude ghenaemt, noch een boelkin hielt, dat men die schoone Alpiade hiet, daer hy Kaerle Marteel by ghecreech, die vadere van Kaerleman, die muenick wiert, ende van den voornoemde coninck Pepin van Vranckerljcke, by vrau Gillijne, zijnder huysvrau, die dochtere van den prince Hughes van Sens ende zustere van vrau Bertha, die huysvrau van Gheeraert van Rossillon, daer wy voren of vermaent hebben. Ende binnen den zelven jaere, zo verstarf dat hertochdom van Brabant, ooc insghelijcx up den vooenoemde coninck Pepin by der aflijvicheit van Marteel, zijnen vadere, den welcken zommeghe gheestelicke persoonen, meer haerlieden zelfs profijt, dan die eere Gods beminnende, hebben derven jugieren verdomt te zijne, uyter revelatie, die heer Euchere, die bisscop van Parijs, diesgaende ghedaen wiert int secreet van zijnder messe, by eenen sant die daer uyten hemele tot hem quam, zo zy zeiden, ende dat omme dieswille dat hy die clercgie ende gheestelichede bedwonghen hadde mede te contribuerene tot die oncosten van diversche zijnder voorscrevene orloghen, die nochtans den kerstene gheloove zo nootzakelick waren, dat zy niet nootzakelicker wesen en mochten; maer tes (1) met hemlieden al quaet dat haerlieden buerse jeghens gaet. Die almueghende Heere wille hemlieden betere verstant ende zulck toezicht

Pipyn hertog van Brabant.

(1) Het is.

verleenen, dat zy tpatrimonie Christi emmers niet erghere en employeren, zo men daghelicx wel ziet ghebueren. 741.
Godt beteret! Tjaer daer naer, zo starf heer Erckenboot, 742.
die bisscop van Teroaen, ende abt van Sᵗᵉ-Bertins Sᵗᵉ-Omaers, naer dat hy met zijnder godvruchtigher predicatie, tkersten gheloove greotelicx verbreet hadde, ende wiert met grooter rauwe begraven, binder (1) abdie voorscreven, die hy binnen zijnen levene verrijcte van tgoet te Lederzeele, dat hy jeghens eenen Rigobert cochte. Ende binnen den zelven jaere, zo schiet ooc insghelijcx van dezer weerelt vrau Beatrice, die eerste gravinne van Cleven, die welcke by Helias, haren man, drie zuenen achter liet, te wetene, Diederijck, die naer haer doot grave wiert, Godefrood ende Conraert.

Anno VIIᶜ XLV, op den XXVIᵉⁿ dach van hoymaent, 745.
zo gaf ende transporteerde heer Felix, priestere, die prochie van Rechashem, nu Roxem ghenaemt, by Ardenburch, metter kercke aldaer, in de handen van Nantherius, die abt van Sᵗᵉ-Bertins Sᵗᵉ-Omaers, ten profijte van hem ende alle zyne naercommers, abten ende prelaten van den zelven cloostere.

Int jaer ons Heeren VIIᶜ L, zo starf Childerijck die 750.
Dulle in zijn cloostere, daer hy muenick was, in wiens stede Pepin van Oostenrijcke, ghezeit die Corte, jegenwoordich coninck gheworden was, zo wy hier voren ghehoort hebben. Ende tweede jaer daer naer, zo rees te 752.
Ghendt die eerste seditie ende meuterie up ter cause van die beelden ende imagien, die welcke eeneghe van hemlieden, omme te bet alle afgoderie te eviterene ende te schuwene (daer zy onlancx leden uyt ghecommen waren) in alder manieren uyter kercken gheweert wilden hebben, achtervolghende tmandement van den keyser

Opstand te Gent tegen de beelden.

(1) Binnen de.

752. Constantinius, die vijfste (1) van dier name, ende van den keyzer Leo, zijnen voorzaet: twelcke die fauteurs ende welwillende van den paeus Stephanus, die tweede van dier name, in gheender maniere en wilden laten ghedooghen, zo dat zy, ter causen van dien, onderlinghe wierden vechtende niet zonder bloetsturtinghe van beeder zijden; maer die Cæsarianen gheereghent int laeste veel te quaet jeghens die Papisten (2), dier nochtans haren principalen capiteyn lieten, te wetene, Hildebert, abt van Ste-Pieters ende Ste-Baefs aldaer, die welcke van den voornoemden paeus ghecanoniseert ende tusschen die andere santen ende helighen ghestelt wiert in hemelrijcke, omme dieswille dat hy haerlieden ghetrauwe voorvechtere gheweest hadde, hier up eerdtrijcke, zo dat hy zijn bloet voor hemlieden ghesturt hadde. Doen zo wiert in zijn stede abt ghemaect heer Agilfrydt, die up den XVII^en dach van November, int jaer LIIII daer naer,
754. dat helich weerdich lichame van mevrau Ste-Veerle uyt Oostvranckerijcke ofte Loreyne te Ghendt waert brochte, daert noch ten daghe van hedent rustende es: ende zy was die dochtere van een edelman, die Vigier hiet, by vrau Amelberghe, zijnder gheselnede (3), ende mevrau Ste-Gheertruud die haddeze gheheven (4), onderwesen, gheweent (5), gheleert ende upghequeect in alle duechden, daer zy van zelfs buytermaten zeere toegeneghen was. Binnen den zelven jaere, zo wiert Ste-Bonifacius eerds-
Marteldood van H. Bonifacius. bisscop van Ments, gheboren uyt Inghelant, zeer deerlick

(1) Den schryver moet hier Constantinus den IV beteekenen, bygenaemd den beeldstormer en den mestjongen (Copronyme): om dat hy zich by den doop bevuyld had. Hy was een weirdigen zoon en opvolger van Leo den III, die van landlooper keyzer geworden, op den raed van zynen vertrouweling, den afgevallen Besere, de beelden overal met zyne woede vervolgde, verscheyde geestelyken in hunne huyzen deed verbranden, en den paus Gregorius den II met een magtig leger in Italie kwam aentasten. Zie Lesueur, *Hist. de l'Église*, anno 775. Maimbourg, *Hist. des Iconoclastes*.

(2) In overstelling der Cesarianen. — (3) Vrouw. — (4) Heffen, peter of meter zijn. — (5) Gewend, gespeend.

in Vrieslant vermoort, omt preicken van den helighen 754.
woorde ons Heeren Jesu Christi, ende daer rusten noch ten daghe van hedent eeneghe van zijne helighe reliquien in die collegiale kercke ven O. L. V te Brugghe, zo wy by der tijt noch hooren zullen.

Anno VII^c LXII, zo wiert Ste-Amelberghe in onze lieve 762.
Vrau kercke te Tempsick, int landt van Waes, begraven; maer wiert naerderhandt van danen ghetranslateirt, ende in die abdie van St-Pieters, te Ghendt, ghebrocht, met groooter eere ende weerdicheit zoot betaemde.

Binnen deze middelen tijt, zo hadde Estoreyt, die forestier van Vlaenderen, hem zelven altijts zeer vromelick ghequeten int ghuene dat hem die coninck Diederijck van Vranckerijcke, die tweede van dier name, tanderen tijden ghelast ende bevolen hadde, zo dat tlandt ter cause van dien, wederomme van nieus allencx wat meer begonste bewoont te werdene dant binnen menighen tijt daer te voren gheweest hadde: want men dede daer daghelicx zulcke scherpe exemplaire justicie overe alt ghuene dat van quaden bloede was, dats (1) die goede veel te bet hadden. Die voornoemde forestier meende bovendien ooc eeneghe goede profijtelicke kueren (2) van policie, binnen zijnen lande gheordonneert thebbene, maer lacen, hy starf in die wille, int jaer ons Heeren VII^c LXV, naer 765.
dat hy tlandt van Vlaenderen zeer eerlick ende wijsselick Dood van Estoreyt.
XXVIII jaer lanck bezeten ende gheregiert hadde, ende wiert begraven in Ste-Salvaters kercke te Haerlebeke, by zijnen vadere, latende by vrau Itta, zijnder huysvrau, twee kijnderen achtere, te wetene, Liederijck, ghezeit van Haerlebeke, naer die plaetse van zijnder gheboorte, die naer zijn vaders doot forestier wiert, ende vrau Itta, die moedere van heer Fulcaire, die bisscop van Luycke, by Diederijck, die heere van Luevene, haren man.

(1) Dat het. — (2) Keuren.

765. **Liederijck van Haerlebeke,**

DIE VIJFSTE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Liederijck van Haerlebeke nu forestier van den lande van Vlaenderen gheworden zijnde, volchde die goede maniere van doene van Estoreyt, zijnen vadere, doende al zijn uyterste beste om tlandt by goeder scherper justicie te zuveren van der roovers, moordenaers ende andere malefacteurs, die daer noch regneirende waren, ende daghelicx alt quaetste deden dat zy consten ghepeynsen ofte versierene, maer wat hy der toe dede, hy en conster noyt teenegadere meestere of ghewerdene, metsgaders dat die naestligghende landen zo zeere metter zelver ziecte besmet waren, dat een wondere was, by der negligentie van den coninck Pepin van Vranckerijcke, die daer heere overe was. Ende als hy nu een jaer forestier gheweest hadde, zo overleet heer Fulcaire, die bisscop van Luycke, daer hy van vrau Itta, zijnder zustere weghe oom of was, ende wiert met grooten drucke ende rauwe begraven tS^te-Lambrechts aldaer. Ende tnaervolghende jaer, zo starf die grave Diederijck van Cleven, latende een zuene achtere by sgravens dochtere van Henegauwe, die Reynout hiet, die naer hem tlandt regierde. Ende tjaer daer naer, zo schiet van dezer weerelt Pepin van Oostenrijcke, ghezeit die Corte, coninck van Vranckerijcke, die welcke by vrau Bertha, ofte Bertruda metter grooter voet, zijnder huysvrau, shertoghen dochtere van Durrasse, twee zuenen ghehadt hadde, te wetene Kaerle ende Kaerleman, die tconincrijcke onder mencanderen deelden, elc van hem beeden

niet min coninck blijvende, in zulcker wijs dat Kaerle te 765.
Noyon ghecroont wiert, ende Kaerleman te Soissons, die welcke corts daer naer dezer weerelt overleet, zo dat die ganscher croone metten hertochdomme van Brabant bydien up den voornoemde Kaerle, zijnen broeder, verstarf, die men naerderhandt Kaerle die groote hiet, eensdeels omme (Karel den grooten.) die wonderlicke groote faicten van wapenen wille, die hy allomme by zijnder omsprekelicker vromicheit dede, ende eensdeels ooc ter cause van zijnder statuere, die bet dan acht voeten lanck was. Hy hadde gheerne die schoone Amelberghe ten huwelicke ghehadt, die dochtere van Christiaen, by vrau Eva, zijnder huysvrau, beede uyten lande van Ardennen; maer zy vloot secretelick te Thempsick waert, in tlandt van Waes, om haer maegdelicke (H. Amelberga.) reynicheit te behoudene, die zy Gode van Hemelrijcke ende Maria, zijnder ghebenedijder moeder, belooft hadde, te wiens eere ende weerdicheit dat zy daer van stonden an een schoone cappelle dede maken met eender celle daer an, daer zy haer zelven binnen sloot, levende alzo van dier tijt voort daer, in alder duecht ende helicheit, tot dat haer die upperste Heere haelde in zijn eeuwighe glorie, twelcke ghesciede up den X^en dach van hoymaent
in tjaer ons Heeren VII^c LXXII, ende wort noch ten 772.
daghe van hedent mevrau van Tempsick ghenaemt.

Anno VII^c LXXVIII, zo starf die grave Reynout van 778.
Cleven, die sgravens dochtere van Ardennen te wijve ghehadt hadde, daer Leopold of ghecommen was, die naer hem grave wiert. Corts daer naer, zo track Liederijck van Haerlebeke, die forestier van Vlaenderen, teender orloghe, die langhe gheduerde, met den coninck Kaerle van Vranckerijcke, die welcke by zijnder hulpe ende bystandicheit gheel Lombardien, Calabren, Sassen, Hongherien, Denemercken, Beyeren, Aquitanien ende Gascoengne inne nam, met meer andere ommeligghende

778. landen, steden, casteelen ende forteressen, verjaghende voort al die Sarasijnen ende heidenen uyt tconinckrijcke van Spaengnen, daer die helighe ghebenedijde woorden ons Heeren Jesu Christi van dier tijt voort altijts vercondicht, ghepreict ende lancx zo meer bekent wierden. Godt hebts (1) deel! ende ter cause van dezen secourse, zo gaf die voorzeide coninck Kaerle, den voornoemde forestier Liederijck wederomme alle die landen, steden, sloten, casteelen ende forteressen, die Bosschaert zijn grootheere, by den coninck Diederijck, die tweede van dier name, afghenomen ende tot noch toe zijne successeurs omthouden gheweest hadden, confirmerende mids dien in als die voorscreven ghifte ende donatie, die de coninck Clotarius, die tweede van dier name, Liederijck, zijnen scoonzuene, tanderen tijden dies annegaende ghedaen hadde. Dit ghesciede up den XVII^{en} dach van

792. der maendt van lauwe (2) als men screef VII^{c} XCII.

Liederik wordt in volle bezit zyner landen gesteld.

798. Ende int jaer XCVIII daer naer, zo wiert Leopold, die grave van Cleven, metter doot ghemeene, latende een zuene achtere, by shertoghen dochtere van Aquitanien, die Jan hiet, ende regierde tlandt naer hem. Ende int

799. jaer daer naer, zo wiert die paeus Leo, die derde van dier name, te Roome ghevanghen van die vrienden ende maghen van den paeus Adriaen zijnen voorzaet, wiens decreten, ordonnantien ende statuuten hy allomme verboden hadde te onderhoudene, up die peine van den ban ende verwatenesse (3); maer die coninck Kaerle die groote van Vranckerijcke quam hem ter hulpe, zo dat hy weder in zijn eerste staet ende digniteit ghestelt wiert, ende die coninck wiert in recompense van dien by zijnen toedoene keyser van Roome ghemaect int

Karel den grooten wordt roomsch keyzer.

801. jaer ons Heeren VIII^{c} ende een. Ende binnen den zelven

(1) Hebbe des. — (2) Januarius. — (2) Excommunicatie.

jaere, zo gheschiede alle die Nederlanden duere veel diversche eerdbevinghen, ende daer regneirde bovendien ooc een groote zware pestilentie, die menich duyzent persoon tleven coste. 801.

Aerdbevingen.

Int jaer ons Heeren VIII^{c} IV, zo track die voorzeide coninck van Vranckerijcke met Liederijck van Haerlebeke, den forestier van Vlaenderen, anderwarf jeghens die Sassenaers ende Holstenaers, die welcke al tzijnder obedientie quamen, eeneghe van zefs ende die zommeghe by foortse, daer of dat Liederijck voornoemd een groote menichte met hem te Vlaenderen waert brochte, ten grooten voordeele ende profijte van den ghemeenen lande, want hy track daghelicx met hemlieden uyt jeghens die roovers ende moordenaers, ende andere quaetdoenders, die welcke mids zijnder langher absentie zo vermenichvuldicht waren, dat zy nu bycans tgheele landt onder haerlieden subjectie hielden, zo datter varincx niemende wonen, nochte duere passeren mochte, zonder van hem lieden berooft te werdene van lijve ofte van goede ende dikwils van bee (1). Welcke groote wreetheit ende onghenadicheit allincx wat begonste te cesserene, metter wedercomste van Liederijck, die welcke daghelicx eeneghe van haerlieden medeghesellen ende complissen apprehendeerde, ende waer hier, waer daer, an galghen ende an boomen cnoopte, by der hulpe van zijnder voorscreven Sassenaers ende Holstenaers; maer hy en conste in gheender maniere an haerlieden capiteynen ende principale leidsmannen gheraken, wat devoiren dat hy der toe (2) dede : want van dat zy haerlieden coursen, sproncreysen ende moordadighe exploiten ghedaen hadden, zo saulveerden ende omthielden zy hem zelven altijts zeer sterckelick in eeneghe groote boschagien ende wilde foreesten, 804.

Saksers naer Vlaenderen overgebragt.

(1) Beyde. (2) — Daertoe.

804. metsgaders ooc up diversche verscheeden torren, casteelen ende andere forteressen allomme daer omtrent, die zy propijs ten dien ende (1) themlieden waert hielden. Want eerst ende alvoren, zo hadden Mylo van Leeuwen met Jacob, zijnen broedere, themwaert dat casteel metter boschagie te Deynse, up die wech van Ghendt; Bouchuart van Machon hielt met Landreyt, zijnen vengiot (2) ende medeghesélle, die torre metter boschagie daer nu Torhout staet; Herman van Steenvoorde, ghezeit in die wandelinghe die Cloucke ofte die Stoute, omthielt hem zelven up den Casselberch ofte binnen den foreeste daer omtrent; Testaert, Winnock ende Hugues, svoorzeits Hermans bastaerde zuenen, wezende alle drie mannen ghelijck reusen, hielden themlieden waert die sloten ofte casteelen te Langemarck, te Boeringhe ende te Elverdinghe, met alle die boschagien, foreesten ende wildernessen daer omtrent; Tyrion van Bethune, Hubrecht van der Basseye, Zeverin van Tarrase, Wouter van S[te]-Omaers, Wouter van Moabelin, Thibaut Norien, Moderant van Wilgherval, Reynout van Vluy, met meer andere, daer Adelreyt ende Fromondin, zijn zuenen, capiteynen of waren, hielden tzamen by crachte ende met ghewelde tgheele landt van Artois, met die reste van den westquartiere totter Leye, in haerlieden subjectie ende onderdanicheit, ten spijte van alle den ghuenen diet leet was, legghende bovendien ooc nauwe listen ende laghen om Liederijck den forestier zelve yewers te betrapene met cleenen gheselscepe ende van cante te spelene, indient hemlieden eenichsins meughelick gheweest hadde : omme dieswille dat hy hemlieden zo contrarie was, ende niet up en hielt van daghelicx eeneghe van haerlieden dienaers ende complissen te

Hoofden der roovers.

Listen der roovers tegen Liederik.

(1) Ten dien eynde. — (2) Makker, die ter gemeener winst en schade met hem op rooven uytging.

executerene ende te justicierene metten baste (1), ter plaetse 804.
daer zy ghevanghen wierden, maer ziende dat zy dies angaende, haerlieden quade booze wille ende meeninghe niet ten effecte ghebrenghen en consten, omme die groote garde wille, die Liederijck altijts omtrent hem hadde, van Sassenaers ende Holstenaers ende andere vrome mannen van wapenen, zo trocken die zommeghe van hemlieden van quade spijte secretelick int ghedaente van cooplieden ende andere lieden van eere in Vranckerijcke tot den coninck Kaerle, hem te kennen ghevende hoe dat in Vlaenderen al verloren ghinck van die roovers ende moordenaers, die welcke daer daghelicx zo lancx zo meer multiplieerden ende vermenichvuldichden, zo dat mer nieuwers vryelick of gaen noch keeren en mochte, ende dat al by die schulden van den forestier Liederijck, die daer die principale beleedere ende capiteyn of was, ende om zijn eyghen profijts wille, duer die vingheren zach. Ende naer dat zy dit quaet, valsch rapport aldus ghedaen hadden, zo namen zy orlof ende keerden weder van daer zy ghecommen waren. Die coninck deze groote zware clachten ghehoort ende verstaen hebbende, wiert buytermaten zeere vergramt ende verstoort, ende beval heer Anchelmus, den bisscop van Parijs, dat hy van stonden an zonder eenich dilay te Vlaenderen waert trecken zoude, tot den boozen Liederijck, hem averterende dat hy voortan desisteren ende ophouden zoude van zulcke moordadeghe exploten, als hy ghewonen was van doene, ende te laten doene, op lijvelick daer of ghecorrigiert ende ghepuniert te werdene, ter exemple van anderen. Als die bisscop deze woorden hoorde, zo wiert hy in hem zelven al te zeere verwondert, omme dieswille dat hem Liederijcx goet, duechdelick leven bet dan yemende

Den bisschop van Parys wordt tot Liederik gezonden.

(1) Met het strop.

804. anders kennelick was, ende overe meneghen tijt gheweest hadde, zo dat hy ter causen van dien jeghens den coninck, zijnen meestere, zeide : Ten es niet meughelick, ghenadich heere, ant ghuene dat ic verstaen can, of daer en moet n yemende van Liederijck eenich quaet, valsch rapport ghedan hebben, want ic weet wel dat hy een goet, eerlick, duechdelick, godsvruchtig prince es; dus wilt u toch bet informeren van der waerheit, eer ghy voordere procedeert. Maer wat hy zeide, twas al te vergheefs, ende zoude endelinghe met Liederijck te excuserene meer scade dan bate ghedaen hebben, indien hy tzelve wel merckende niet achtereen (1) wechghereden en hadde, zonder breeder propoost daer of te houdene : zo grootelicx was die coninck met gramscepe omtsteken. Maer als die voornoemde bisscop by Pont Anendin quam, zo wiert hy daer zeer onvoorsienlick van vijf vrome ruyters te peerde bespronghen, te wetene, van Herman van Steenvoorde, met zijn drie voorzeide bastaerde zuenen, ende van Bouchuart van Machon, die welcke als capiteyn voren quam ghereden int vulle harnasch, zulck als Liederijck ghemeenlick ghewonen was van draghene, roupende zeer fellick : Wat comt gy hier binen mijnen lande maken, gy papelare? Ic en wil hier met uwen bedrive gheensins te doene hebben, ende daeromme zo zult gy hier tzelve zop zupen, dat meer andere usghelicke van mijne handen ghezopen hebben. Die bisscop deze wreede woorden ende groote dreghementen hoorende, wiert schoffierlicke (2) zeere vervaert ende perplex, zo dat hy haestelick van zijnen peerde dalende, ende vallende neder ter eerden op beede zijne knyen zijns lijfs ghenade badt, zogghende met weenender ooghen : O Liederijck! mijn lieve vrient, hoe zoudt ghy nu dat connen ghedoen? die ic oyt voor

Zyne moord.

(1) Seffens. — (2) Geweldiglyk, sterk, uytnemende.

die alderbeste ende duechdelicste prince ghehouden hebbe van alle die weerelt? Als Bouchuart hoorde dat die bisscop hem voor Liederijck hielt, zo dochte hy dat hijt al claer hadde, ende legghende met dien zijn lance int arreest, duerreedt (1) daer zeer onghenadelick den ghuenen die hem zelven zo zeere voor hem verodmoedicht hadde, zo dat hy ter stede doot bleef. Die twee dienaers van den overledene deze groote wreetheit ziende, meenden wel haerlieden veerden gheloopen thebbene, maer Herman van Steenvoorde die arresteerde ze, met Testaert, Winnock ende Hughes, zijn drie bastaerdezuenen, hebbende elck een tornikele an ghegijroneert met goudt ende aseur, achtervolghende die oude ende eerste wapene van Vlaenderen, die den lande noch gheblevern was van die Ruyssen, die eerste inwoonders van dien : ende dit deden zy al omme dat men ter cause van dien veel te zekerlicker zoude meenen ende dencken dat zy waerachtich Liederijckx dienaers waren, die welcke ghewonen waren, alzo met hem achter lande te rijdene. Doen stonden die ghearresteerde ghesellen daer, en schudden ende beefden van grooter vreese ende vervaerthede, biddende zeer deerlick om gracie ende ghenade, maer Herman voorzeit verloste ze van die meeste benautheit, verzekerende hemlieden haerlieder lijf behoudens, nochtans dats bisscops doode lichame met hemlieden te Parijs waert voeren zouden, den coninck te kennen ghevende, hoe dat die ghuene die haerlieden heere ende meestere alzo ghetracteirt hadden, hem voor groetenesse omtboot, dat hy hem ooc insghelijcx van den zelve doen zoude, indien hy hem in zijne handen hadde, ten fine dat hem by dier middele die croone mochte ghewecert worden, die hem gheensins en competeerde, noch toe en behoorde, lichte meer 804.

Eerste wapens van Vlaenderen.

(1) Doorstak.

804. dan zy zijnen vadere en dede, die zuene van Kaerle Marteel, welcke niet alleene een hoerekijndt en was, maer bovendien ooc een haghetronck, ofte in overspele ghewonnen. Met dezen laste ende met svoorzeits sbisscops doode lichame, trocken die voornoemde knapen te Vranckerijcke waert, achterlatende alt ghuene dat die bisscop zaligher memorie, wijlent haerlieden meestere, ende zy daer met hemlieden ghebrocht hadden; daer mede dat die voorscrevene moordenaers van stonden an ten bosche waert in liepen, treckende van danen voort naer Arien, daer zy alleghadere ghevanghen wierden van eenen edelman die Wouter hiet, by der hulpe van een ghedeel landslieden, die ze al heymelick bespiet ende belaecht hadden, ende wierden noch binnen den zelven avende naer Haerlebeke ghevoert, daer Liederijck die forestier was; die welcke van hemlieden alle die waerheit ende toecomste van der zake verstaen hebbende, zo die hier voren int langhe verhaelt ende verclaerst staet, alzo wel nopende den voornoemde valschen raporte, als angaende die moordt, nu maer varsch ghesciet in den persoon van den bisscop Anchelmus van Parijs, wiert er zo grootelicx inne beroert ende perplex, dat een wondere was, ende duchtende dat die coninck ter cause van dien, ende ter opziene van die vileine omtbiedinghe, uyt zijnder name, by sbisscops voornoemde dienaers ghedaen, jeghens hem ende jeghens zijnen landen in die wapenen gaen mochte, depescheerde den voornoemde Woutere in alderdiligentie derrewaert, met zekere letteren van excuse van als dies voorzeit es : maer omme dieswille dat tinhoudene van zijnen scrivene gheensins en accordeirde, met die voorgaende bedrachten, zo en wilde die coninck noch ten eenen, noch ten anderen, eenichsins voordere in die zake procederen, voor anderstont dat hy breedere gheinformeirt zoude wesen van

Dmoorders aengehouden en te Parys opgehangen.

den sticke (1), by die graven van Beauvais ende van Rossy, die welcke hy ten dien ende te Vlaenderen waert zant (2). Ende naer dat zy weder ghekeert waren, zo informeerden zy den coninck zo van al zulcx alser dies angaende, binnen Vlaenderen gesciet was, dat hijs Liederijck groot lof, prijs ende eere sprack, verzouckende an hem dat hy, met zijne voorscrevene ghevanghenen, by hem te Parijs commen wilde, zo hy dede, by den rade ende advijse van Gheeraert van Rossillon, zijnen schoonvadere, die een zeer oudt ende wijs heere was. Ende daer ghecommen zijnde, zoo dede die coninck tsanderdaechs voor die noene, die vijf voornoemde moordenaers, te peerts (3) steerte ter stede uytslepen totter ghalge, daer zy alleghadere, deene boven den anderen, anne ghehanghen ende verworcht wierde, ende Bouchuart van Machon hinck alderhoochst, omtfanghende loon naer zijne ghewercken. Ende binnen den zelven daghe, zo wiert dat doode lichaem van den bisscop Anchelmus voornaemt (twelcke tot dier tijt toe noch altijts boven der eerde gheweest hadde) met grooter rauwe begraven in O. L. V. kercke aldaer, twelcke alzo ghedaen zijnde, zo wiert die voorzeide edeleman (Woutere ghenaemt), diet voornoemde gheboufte ghevanghen hadde, zeer grootelicx ter cause van dien van den coninck besconken, die welcke ooc insghelijcx ter zelver stonde, an Liederijck den forestier verzochte, dat hy voortan zijn uyterste devoir ende extreme pooghernie zoude willen doen, omme alle die cuylen, speloncken, roofcasteelen ende moordthollen die daer noch binnen zijnen lande waren, by machte ende met crachte af te worpene, te destruerene, te raserene ende te nieten te bringhene, presenterende hem ten dien fine een goet ghedeel volcx van wapenen tzijnder 804.

Strenge middelen tegen de roovers.

(1) Van het stuk. — (2) Zond. — (3) Peirds.

804. assistentie, zonder zijnen cost ; twelcke Liederijck accepteerde, doende daer mede van dier tijt voort zulck een moordt ende groot desroy in alt voorscreven quat ghebroetsel ende in haerlieden woonsteden, datter den ghemeene lande grootelicx of te bet was. Dit aldus ghedaen zijnde, zo keerden die fransche saudeniers weder van daer zy ghecommen waren, elc int zijne. Doen zant die coninck Kaerle van Vranckerijcke diversche predicanten van den helighen kerstene gheloove te Vlaenderen waert, ten verzoucke van den forestier Liederijck, wiens onderzaten tzelve zeer gheerne ende ghewillichlick omtfinghen, metsghaders ooc alle die Sassenaers ende Holstenaers, die doen ter tijt noch by hem waren in grooter menichte, die welcke tzelve (by der godelicker inspiratie) zo wel beviel, ende zo goet dochte, dat zy niet weder thuysewaert keeren en wilden. Twelcke Liederijck verstaen hebbende, schanck een ijghelick van hemlieden alzo veel lands, als hy met zijn menagie ter note ghebringhen, cultiveren ende bedriven conste, daer den lande van Vlaenderen omsprekelick veel duechts of quam.

De Saksers bekomen bouwgronden.

Binnen den zelven jaere, zo dede Nantherius, die abt van St-Bertin tSt-Omaers, zo vele by Lebtrude, die vrau van den lande van Guyse, dat hy emmers tvoornoemde landt van haer ghecreech, doende haer te verstane, dat mede van den appendantsche was van den grafsecpe van Arcken, dat wijlent die grave Walbert zijnen cloostere ghejoont, ghegheven ende liberalick gheschoncken hadde, zo voorzeit es. Dit greyde den forestier Liederijck zo over qualick, dat hy den voorscreven abt openbaerlick verweet, dat hy een ghierich meunick was, diet wel al hadde willen themwaert trecken; maer dies niet jeghenstande, zo behielt hy dat hy hadde, doende zijnen ougst in, twijle dat tijt was.

806. Int jaer ons Heeren VIII^{c} VI, zo starf die grave Jan

van Cleven, die welcke die dochtere ghetraut hadde van 806.
Niciphorus, wijlent keyser van Roome, daer hy eenen zuene by ghehadt hadde, Robrecht ghenaemt, die naer zijn doot int regement van den lande quam. Int zelve jaer, op den VI^{en} dach van hoymaent (1), zo zach men snuchtens vrouch in die rondiole van der mane een warachtich teecken des helichs cruyce ons Heere Jesu Christi.

Tweede jaer daer naer, zo overleet die vrome Liederijck, 808.
forestier van den lande van Vlaenderen, naer dat hy tlandt met grooter wijseit ende discretie XLIII jaer lanck zeer eerlick ende godsvruchtelick bezeten ende gheregiert hadde, ende wiert begraven by zijn vadere ende grootheere, in St-Salvaters kercke, te Haerlebeke, daer hy binnen zijnen levene een canosie (2) ghefondeert hadde tzijnen coste. Hy was een prince van grooter experientie, zeer lanck ende grouf van leden; zijn huysvrauwe hiet vrau Ermegarde ende was die dochtere van Gheeraert van Rossillon, by vrau Berthe, zijnder huysvrau, zustere van vrau Gillijne, twijf van Kaerle Marteel, daer hy vier kinderen by ghehadt hadde, te wetene, Inghelram, die naer hem forestier wiert, ende drie dochters, daer of dat die twee oudtste in Duydtschlant huweden, ende die joncste in Vranckerijcke.

Dood van Liederik.

(1) July. — (2) Canonisy.

808. # Van Inghelram,

DIE ZESTE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer dat Liederijck van Haerlebeke dezer weerelt overleden was, zo quam Inghelram, zijn zuene, int regement van den lande ende forestierscepe van Vlaenderen, die welcke een zeer groot, schoon, vroom, vaylgeant, wijs ende godsvruchtich prince was, van alle die goede bemint ende van die quade schoffierlicke zeere omtzien, omme dieswille dat hy achtervolghende die goede voetsteppen van zijnen vadere, daghelicx zulcke scerpe justicie dede over alt ghuene dat van quaden bloede was, dat hy daer int ende meestere of wiert, zo dat men nieuwers van eeneghe straetschenders, moordenaers ofte zeeroovers meer

Zyne werken. en wiste te sprekene. Maer hy, als een goet oprecht kersten prince (ghelijck hy was), daer mede noch niet te vreden zijnde, zochte bovendien ooc zijne voornoemde landen te promoverene, te voorderene ende te beterene in alt ghuene dat hem eenichsins mueghelick was, want deen tijt dede hy die bedorven ende vervallen havenen beteren ende in haerlieden ouden ende eersten staet stellen, ende dandere tijt, zo dede hy allomme omtrent den watere, groote bosschen ende foreesten vellen, ende tlandt ter goeder note brenghen : hier repareerde hy steden, casteelen, kercken, cappellen ende andere godshuysen die noch, waer hier waer daer, van die Hunnen, Wandelen ende Fransoysen verbarnt ende ghedestrueirt laghen, ende elders zo maecte hy nieuwe van de gronde up, ende byzondere lancx der zeecant, ende omtrent die revieren, beken ende winnende landt, ordonnerende voort

in alle steden ende dorpen diversche goede kueren ende prijselicke policie, daer hem een ijghelick naer reghelen moeste, up zekere peynen ende verbuerte daer toe staende : ende over anderen zijde, zo deden die predicanten van den woorde Chrisii, ooc insghelijcx zo wel haerlieden devoir, dat daer die waerachtighe kennesse Gods, met een welvoughende civiliteit ende ghehoorzameit, allincx zo meer stede begonste te grijpene in die herten der menschen, die welcke eerst zo onbeclokert ende onbesneden (1) waren, dat zy niet dan wilde wouters (2) ende onberede volen (3) en schenen te wesene, daer zy noortwaert noch wat of behouden hebben, niet jeghenstaende dat zy liberael, oprecht ende gheel van herten zijn, alle welcke zaken eer yet lanck, zulcke een profijtelicke veranderinghe binnen den lande causeerden, dat niet en scheen tzelve te wesene. Ende tweede jaer van zijnen forestierscepe, zo arriveerde die coninck Godefroot van Denemercken met II^c schepen van orloghe in Vrieslant, daer hijt al verbuert maecte, keerende corts daer naer met eenen omsprekelicken grooten roof ende buyt weder van daer hy ghecommen was, vreezende die comste van den coninck Kaerle van Vranckerijcke, die welcke ten dien fine veel schepen van orloghe allomme binnen zijne landen hadde ghedaen ghereet maken, ende insghelijcx ooc te Ghendt ende te Buenen, daer hy die oude vervallen torre weder dede repareren ende in haer eerste staet stellen, omme dat men daer by nachte een vierich teeckene uytsteken zoude, ten secourse van den schiplieden in zee die derrewaert wesen wilden, met haerlieden coopmanscepe ofte anders. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren VIII^c XI. 811.

808.

Invloed van den Godsdienst en van Inghelrams bestuer.

Int jaer VIII^c XIII, zo verbarnde gheel dat cloostere 813.

(1) Geheel zonder opvoeding, grof, lomp en woest. — (2) Boschmenschen. — (3) Veulens.

813. van mijnheere St-Baefs, te Ghendt, van den viere van aventuere, daer heer Briddo doen ter tijt die abt of was.

814. Ende tjaer daer naer, up den XXVIII^{en} dach van lauwe, zo starf te Aken Kaerle die Groote, keyser van Roome, coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant, nu omtrent LXXI jaer oudt zijnde, die welcke binnen zijnen levene drie ghetraude huysvrauwen ghehadt hadde, daer of dat die eerste, vrau Hildegarde ghenaemt, hem vadere maecte van drie zuenen, te wetene, van Loys die Goedertiere, die naer zijn vaders doot, keyser, coninck ende hertoghe wiert, van Pepin, ende van Kaerle; die tweede huysvrau hiet vrau Fastrada, die dochtere van den hertoghe Rhodolf van Oost-Vranckerijcke, daer hy insghelijcx ooc twee dochters by ghehadt hadde, te wetene, vrau Theoderate ende vrau Hiltrude; ende zijn derde huysvrau, die men vrau Lutgarde hiet, bleef toter doot onvruchtbaer. Binnen den zelven jaere, zo overleet die grave Robrecht van Cleven, latende by shertoghen dochtere van Lotrijcke een zuene achtere die Boudewijn hiet, die welcke naer zijn vadere voor grave omtvanghen ende ghehult wiert.

Lodewyk den Goedertieren.

Omtrent dezen zelven tijt, zo maecte Gobert van Steelant zijn eeneghen zuene, die ooc Gobert hiet, muenick int cloostere van St-Bertin St-Omaers, transporterende met vrau Ebretrude, zijnder huysvrau, den cloostere voorscreven, eerst Groenenberghe, dat nu Berghe St-Winnocx es, Ostende, Steelant, Lamprenesse, Corde, Simpy, met meer andere schoone prochien ende heerlicheden, tot ten ghetalle van XXXIII toe.

820. Int jaer VIII^c XX, zo reyndet (1) meest alle die zomere lanck gheduerende, zo datter by dien allomme zeer veel vruchten op tlandt bleven vurtende, daer eenen grooten dieren tijt, maer zware pestilentie naervolchde. Ende tnaervolghende jaer, zo maectet zulcke een omsprekelicke coude wijntere, dat dierghelicke noyt ghehoort nochte ghezien en was, in zulcker wijs dat die revieren van den Rhijn ende van der Danouwe met die Elve, Seyne ende Schelde teeneghadere toevrosen, zo vast dat men daer alle zaken met sleden ofte met waghenen ende peerden overvoeren mochte, XXX daghen lanck gheduerende.

(1) Regende het.

Ongemeen harden winter.

Binnen den zelven jaere, zo gaf Gheeraert, die grave van Sperly, int bisdom van Teroaen, zijn voornoemd graefscip den cloostere te Wormhout ofte Woromholt, up die reviere van der Peene, metsghaders ooc die kercke aldaer, reparerende tzijnen coste alle die ruinen van diere, daer die heidenen tanderen tijden cause of gheweest hadden.

824. Anno VIII^c XXIIII, zo overleet die forestier Inghelram van Vlaenderen, naer dat hy tlandt XVI jaer lanck zeer wijselick gheregiert ende grootelicx ghebetert hadde, ende wiert met grooten drucke ende rauwe te Haerlebeke, voor den doxael, begraven by zijn ouders, latende een zuene ende twee dochters achtere, by vrau Margriete, zijnder huysvrau, die dochtere van den castelein van Antoing, burchgrave van Ghendt, te wetene, Andoacre, die naer hem tlandt regierde, Margriete, ende Joanna die gheestelicke wiert.

Dood van Inghelram.

824. # Van Andoacre,

DIE ZEVENSTE FORESTIER VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Andoacre, die zuene van Inghelram voorzeit, was een zeer clouck, vroom man van wapenen, ende den lande buytermaten profijtelick, met den ghebode ofte mandemente dat hy alle zijnen lande duere dede doen : daer by dat hy een ijghelick wie, ofte van wat natie dat hy ware, alzo veel busch ende raeu lands beloofde te gheghevene, als hy met zijn menagie ter goeder note ghebrenghen conste, metsghaders ooc vryheit van pointinghe (1) ende zettinghe tot in die derde gheneratie. Zo dat by dien mandemente menich vreimt arm, vroom man te Vlaenderen waert gheloct wiert met wijf ende kijnderen, ende wat daer quam, tbleeffere om die groote profijte wille die zy daer deden, byder middele voorscreven. Zo dat die goede menagiers (2) al rijcke bedeghen (3), makende huysen ende prochien te ghadere in grooter menichte, daer elc vry int zijne zat, zonder dat men hem yewers of hiesch (4), ende ooc zonder van yemende vertravaylgiert ofte verongheliject te werdene in eenegher maniere, ende dat al byder scherper justicie ende goet neerstich toezicht van den forestier Andoacre, die der bouven ghesleghen viant was, daghelicx employerende alle zijn verstant, cracht ende moghenteit int ghuene dat den ghemeenen lande mede ghinck. Ten tweeden jaere van zijnen forestierscepe, zo wiert tver-

Vremdelingen zetten zich hier te lande neder.

(1) Schattinge. — (2) Huyshouders. — (3) In rykdom toenamen. — (4) Eyschte.

barnde cloostere van St-Baefs te Ghendt, weder upghemaect by den abt Fijnaert aldaer; maer te coste van den keyser Loys van Roome, coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant. Twelcke ghemaect zijnde zo track die voorzeide abt te Roome by den paeus Paschalis, die welcke hem beghifte met die helighe ende weerdighe reliquie van mijnheeren St-Pieter en St-Marcellin, die hy up den derden dach van hoymaent int jaer VIII^{c} XXVIII mede tzijnder voornoemde cloostere waert brochte met grooter eere ende weerdicheit, ter presentie van den forestier Andoacre, den welcken hy corts daer naer consenteerde in alle die boschen ende foreesten van zijnder abdie te meughen jaghene ende vlieghene (1), alzo diewils alst hem ghelieven ende goetdencken zoude; behoudens die thiende van alt ghuene dat daer by hem ghevanghen zoude werden, twelcke alzo ghesciede. Ende int jaer XXX daer naer, zo betalde die grave Boudewijn van Cleven die schult der natuere, latende drie zuenen achtere by zijnen wijve, die dochtere van prince Loys van Provence, daer of dat die oudtste Loys hiet, die zijnen vadere int graefscip succedeirde; die tweede zuene was ghenaemt Conraert, ende die derde Robrecht.

826. 828. 830.

Int jaer ons heeren VIII^{c} XXXIII, zo wiert die voornoemde keyser Loys te Soissons ghevanghen van twee zijnder zuenen, te wetene van Othor ende Pepin, byder hulpe ende adresse van den forestier van Vlaenderen, daer noch naermaels groote orloghen ende bloetsturtinghe omme quam : niet jeghenstaende dat hy eer yet lanck by apointemente uyter vanghenesse omtsleghen wiert. Ende tjaer daer naer, zo starf die grave Loys van Cleven zonder hoir, ende Conraert, zijn broedere, quam in zijn stede. 833.

Lodewyk in hechtenis.

Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo dede Andoacre, die

(1) Vogelen vangen.

forestier van den lande van Vlaenderen, een partie van der stede van Ghendt bevesten ende bemeuren, reparerende bovendien ooc Thorout, Cortrijcke, Cassele, dien burch tOudenaerde, met meer andere vervallen steden, casteelen, kercken, cappellen ende godshuysen, zo dat tlandt by dien, ende om andere redenen, voren verhaelt, allincx zo meer gheccultiveirt, bewoont ende ooc van die cooplieden frequenteirt ende verzocht wiert, reyzende daghelicx lancx zo meer in alle voorspoedighe beteringhe, ten groote contentemente van den forestier

837. voorscreven. Maer endelinghe int jaer VIII^{c} XXXVII,

De Noormannen vallen in Zeeland.

zo quamen die Normannen met machte in Zeelandt, zeer deirlick roovende, pijlgierende ende bedervende tgheele landt van Walcheren, dat die prince Walachrin eerst bedijcte jeghens den uploop van den Cimberen IIII^{c} XVII jaer voor Christus gheboorte, twelcke zulck een uytnemende groot verdriet int forestiers herte causeirde, dat hyder noch binnen den zelven jaere zijn ooghen omme loock, naer dat hy zijne landen zeer eerlick, wijselick ende discretelick in grooter prosperiteit XIII jaeren lanck bezeten ende gheregiert hadde :

Dood van Andoacre.

kiezende zijn sepultuere te Haerlebeke, by zijn ouders. Zijn huysvrau was vrau Leonore, die dochtere van den castelein van St-Omaers, daer by Boudewijn by ghecreech, ghezeit dIsere, die welcke naer zijn vaders doot noch die eerste grave van den lande van Vlaenderen wiert by zijnder prouesse ende grooter vromicheit, zo wy hier naer noch breeder hooren zullen.

Van Boudewijn dIsere, 837.

DIE EERSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

By den overlijdene van Andoacre, zo verstarf ende succedeirde tlandt van Vlaenderen up zijnen eenghen zuene Boudewijn, ghezeit dIsere, ter cause van zijnder uytnemende vroomicheden, ghemerct dat hy die vroomste prince van al zijn voorzaten was, ofte ooc omme dieswille dat hy altijts int isere, dat es ghewapent, achter lande reedt up eenen eenhoorene met twee witte bracxkens neffens hem, omme allomme te verhoorene ende te vernemene offer nyewers eenich gheboufte en regnierde. Ende waer dat hy yet zulcx vernam, dat vinck hy ende corrigierdet zonder eenich dilay, ter exemple van andere, houdende by dien zijnen lande gheel ende al zuvere van allen quaden ghebroutsele ter eeuwegher voorderinghe ende beteringhe van diere. Hy was een zeer wijs, pacysible, schoon, vroom prince, groot van statuere ende noch meerdere van couragie ende van moede; houdende daghelicx eenen coninckliken staet. Ende naer dat hy nu een jaer forestier gheweest hadde, zo wiert die bisscop Frederick van Utrecht zeer jammerlick vermoort ende ghemartijriseirt, by laste van vrau Judith, die huysvrau van den keyser Loys van Roome, coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant, omme dieswille dat hy hem niet en vermijde van openbaerlick haer huwelick te blamerene ende te lachterene [1], ter cause van der grooter consanguiniteit die tusschen

Moord van den bisschop van Utrecht.

[1] Lasteren.

837. den voornoemden keyser haren man, ende haer was. Omtrent dezen zelven tijt, zo beghonste die grave Evraert van Cisoing, by Rijssele, een cloostere te fonderene ter plaetse voorscreven.

840. Ende int jaer VIIIc XL, zo stelde die voorscreven keyser Loys Cortrijcke, Putthem, Thorout, Oudenaerde, Heyne, Haeltere, Nevele, Deynse, Comene, Spiers, Maldeghem, Aerdenburch ende Slijpe, onder die diocese van den bisscop Wandelmaer van Doornijcke, omme met die vruchten, profijten ende emolumenten daer of commende, tcollegie van zijne caneuniken taugmenterene ende te vermeerderene : twelcke naerderhandt zijne successeurs, bisscoppen van der voornoemde diocese, cause, oorzake ende occasie ghegheven heeft van ten diversche stonden in questie ende gheschille te commene met die graven van Vlaenderen. Deze zake aldus ghepasseirt ende ghezeghelt zijnde, zo starf die voornoemde Loys, die goedertierer keysere van Roome, coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant, noch binnen den zelven jaere, ende wiert met grooter eere ende weerdicheit begraven te Mets, in Loreyne, latende by vrau Judith, zijnder huysvrau, vier zuenen achtere, te wetene : Caerle, ghezeit de Caluwe, omme dieswille dat hy een blaerde (1) hooft hadde, die welcke naer zijn vaders doot die croone anveirde; Othar, die hertoghe van Brabant wiert; Pepin ende Loys. Deze coninck Caerle die Caluwe, dreichde den hertoghe Othar, zijnen broedere, dat hy die groote injurie ende cleenicheit die hy den coninck, haerlieden beeder vadere, tanderen tijde ghedaen hadde int vanghen van zijnen edelen persoone, binnen die stede van Soissons, zo wy hier voren ghehoort hebben, noch in

Vermeerdering van het diocesie van Doornik.

Karel den Kalen.

Oorlog tusschen Karel en zynen broeder Othar, hertog van Brabant.

(1) Waer van het voorste deel zonder haer was, en dus om het wit voorkomen van het zelve, blaerde genoemd by overdragt van *blaere*, zwarte koe met witten voorkop.

tijden ende stonden wel te deghe jeghens hem wreken 840.
zoude; maer die ghedreichde hertoghe en viel niet slincx, hy maecte hem zelve in die voorbane, treckende met al tmeeste volck van orloghe dat hy yewers ghecrijghen conste tot binnen den graefscepe van Auxerre, in Avergnien, daer hy den coninck met alle die macht van der croone te ghemoete quam, leverende mencanderen een zwaerbloedighe bataylgie, daer die voornoemde hertoghe die victorie of ghecreech : verslaende ende vernielende meest alle dat fransch edeldom met een omsprekelicker grooter menichte van saudeniers : ende die coninck vloot zelve zeer haestelick met die reste van zijnen volcke weer tzijnen lande waert, daer hem die Normannen ende Denemerckers insghelijcx ooc van een andere zijde zo vele te doene gaven, dat hy hemlieden qualick ghenouch wederstaen conste, overmids tgroote verlies van volcke dat hy jeghens zijnen broedere ghehadt hadde, die hy van dien tijt voort met paeyse ende onghedreicht liet. Dit ghebuerde int jaer ons
Heeren VIIIc XLII. Ende binnen den zelven jaere, zo 842.
verhief heer Diederijck, die bisscop van Camerijcke, eerst dat helich weerdich lichame van mijnheere
St-Lieven, te Hautem, int landt van Aelst. Tjaer daer 843.
naer, zo haelde die almeughende Heere den grave Conenraert van Cleven in zijn eeuwich rijck, latende twee zuenen achtere, daer of dat Luthart, die naer hem regneirde, die oudtste was, ende heer Berengier, bisscop
van Tholouse, die joncste. Ende tweede jaer daer naer, 845.
zo wasser al Vranckerijcke duere zulck een famine dat daer veel schamele lieden van honghere storven! Ende bovendien, zo wiert er ooc een groote menichte van de wulven verslint.

Int jaer VIIIc XLIX, zo wiert te Roome een paeus 849.
vercosen die Zwijnsmule hiet : maer omme dieswille

849. dat die vuyle leelicke name niet en accordeirde nochte
Paus Sergius. bequaem en was tot zulcker hoocheit ende digniteit, zo wiert hy met goeder, rijper deliberatie van raede in zijn consacratie vernaemt ende gheheeten Sergius, die tweede van dier name (1) : twelcke occasie gheweest heeft ende die eerste oorzake dat die paeusen oyt tsijdert van ghelijcken ooc haerlieden kersten name verandert hebben tot den daghe van hedent, uytghesteken eeneghe, die welcke die cause ende occasie van dier institutie niet redelick ghenouch ghedacht en heeft.

854. Anno VIII[c] LIIII, zo wiert dat helich weirdich lichame van mijnheere St-Calistus, uyt Italien int cloostere te Cisoing, by Rijssele, ghebrocht, by Everaert, wijlent grave van der plaetse voorzeit, zo wy voren ghehoort hebben.

856. Tweede jaer daer naer, zo overleet die hertoghe Othar van Brabant, sconincx broedere van Vranckerijcke, vadere van Caerle, daer een eeneghe dochter of quam, die vrau Gheerberghe hiet, die toecommende huysvrau van Lambrecht met den baerde, sgravens broedere van Henegauwe, daer hy een zuene by ghecreech, ghenaemt Heyndrick, die welcke naer zijn ouders doot int regement van den lande quam.

858. Anno VIII[c] LVIII, zo sciet van dezer weerelt die coninck Edelwolf van Inghelant, die vrau Judith ghetraut hadde, sconincx Caerles dochtere van Vranckerijcke, maer en hadder gheen hoirie by ghehadt. Ende tweede daer naer, up den VI[en] dach van hoymaent, zo brochte Loys, die zuene van den keyser Lotharius, dat helich weerdich lichame van mijnheere St-Hermes te Ronse in Vlaenderen, daert noch ten daghe van hedent rustende es.

(1) 's Schryvers gezegde kan meer toepasselyk zyn op Sergius den IV[den], die van de familie Bucca Porci was. Doch dezen behoort tot de XI[de] ceuw. Zie *Coccius*, in Thes. Cath.; *Baronius*, in Annal.

Corts daer naer, zo track Boudewijn dIsere, die fores- 858.
tier van den lande van Vlaenderen, over in heidenesse (1) met Loys die Stamerare, die Dolphin van Vranckerijcke, doende daer zulcke prouesse ende zo groote faicten van wapenen int conquesteren van die steden van Constantinople ende Andrinoble, dat men van dierghelijcke noyt en hoorde, in zulcker wijs dat hy daer metsdien overal vermaert ende bekent wiert voor die aldercloueckste, vroomste ende vaylgeantste prince van tgheel kerstenhede, ghelijck hy ooc in der waerheit was. Ende die orloghe gheent zijnde, zo keerde hy met den voornoemde Dolphin weder te Vranckerijcke waert, ende commende binnen der stede van Senlis, vant daer die scoone vrau Judith, svoorzeits Dolphins zustere, daer hy tanderen tijde zeer amoureux of gheweest hadde ende noch was, ende zy insghelijcx ooc van hem, eer zy noyt by den bevele van den coninck Caerle, haren vadere, met dien coninck Edelwolf van Inghelant en huwede (2) daer zy gheleden omtrent vier jaer wedewe of gheworden was, ende in treyne (3) van corts anderwarf jeghens haren wille ende danck, by den bevele als voren, de bruyt te wordene met den coninck van Navarre, ghelijck zy den forestier Boudewijn wel ghenouch te kennen gaf, zegghende jeghens hem, onder ander amoureuse propoosten ende devisen, die zy langhe te ghadere hadden, tghuene dat hier naer volcht : Ten zy dat ic eens huwen mach naer mijnen zin, ic moet sterven. Duwende met dien zijn vingheren (4) (die zy gheduerende haerlieden propoost altijts in hare teere sneewitte handekens ghehadt hadde) alzo stijf als haer eenichsins meughelick was; daer by dat zy hem secretelick zulck een nieu vier van liefde int herte omtstack, dat hy hem gheen-

Boudewyn maekt zich in den kryg vermaerd.

Onderhoud van Boudewyn met Judith.

(1) Heydensch land. — (2) Voor haer houwelyk met den koning. — (3) Op het punt. — (4) In het H. S. staet *vinderen*, het gene ik aenzie voor eene schryffout.

858. sins vermijden en conste van haer te vraghene of zy dan ter weerelt iemende liever hadde dan den coninck van Navarre, haren toecommende bruydegom? Daer up dat zy haestelick verantwoorde, dat zy hem veel liever hadde, omme die groote wel vermaerde vromichede die in hem was, niet min dat zy nemmermeer en zoude durven aventueren ofte bestaen hem te trauwene, vreesende die groote indignatie ende gramscip van den coninck, haren vadere. Als Boudewijn, die forestier, die woorden hoorde, zo en was hy zijn zelfs niet, want hy wiert by dezen zo teenegadere overwonnen van de grooter liefde die hy haer langhen tijt ghedreghen hadde, ende noch lancx zo meer draghende was, dat hy (sprekende uyter gront van zijnder herten) jeghens haer zeide : Mijn alderghenadichste princesse, indient ghy met gheelder herten meent, dat uwen wel behaghelicken rooden mondt spreekende es, zo en esser ter weerelt gheen gheluckegher edelman gheboren dan ic en ben : verzekerende u vastelick ende ontwijffelick, dat ghy om gheenrande vreese wille u goedertiere liefde van my trecken en durft, want al waren zy al duvelen die den coninck uwen vadere te hulpe of te rade meughen commen, zo hope ic nochtans uwen edelen persoon, zo wel jeghens hemlieden alle te bewarene ende te bescermene byder gracie Gods, dat haer niemende machtich en zal wezen te inderen in eenegher maniere. Judith deze groote assurance ende verzekerthede hoorende van hem die zy ter weerelt meest beminde, zat van stonden an zonder eenich langher dilay up een witte harkeneye (1) daer mede dat zy in alderdiligentie te Vlaenderen waert reedt, gheaccompagneirt ende verghezelscapt van den ghuenen, daer zy alle die reste ghereet ende vulveirdich was omme te abandonnerene ende te latene. Ende com-

Vlucht en houwelyk van Judith.

(1) Hakkeney, telganger, merrie-peerd dat den tel of lammerstap gaet.

mende tzamen binnen den casteele te Haerlebeke, daer 862.
wierden zy ghetraut by den bisscop van Doornijcke, ter presentie van meer andere gheestelicke ende weerlicke personagien, ende die brulocht die wiert daer *quant et quant* ghehouden met grooter blijtscip, vruecht ende ghenouchte, ten grooten omsprekelickon contentemente van hemlieden die tzelve meest anneginck, die welcke van dier tijt voort duergaens zeer paeyselick in goeder vruchtbaerheit by elcanderen bleven, ende dit al byder wille, wete ende consente van den Dolphin, svoorzeits vrau Judiths broedere, die welcke secretelick int voornoemd huwelick gheconsenteirt hadde, in recompense van dat hem die forestier Boudewijn, by zijnder omsprekelicker vromicheit, diewils ende menichwarf in heydenesse van der doot bescermt ende verlost hadde. Maer als die coninck Caerle van Vranckerijcke, svoorzeits vrau Judiths vadere, deze nieuware verhoorde, zo wiert hy met uytnemende groote gramscepe omsteken, ende zwoer dat hijt eer lanck wreken zoude, ofte in die wille sterven. Dienvolghende, zo vergaerde hy een eyrcracht, bet dan van hondert duysent mannen, daer mede dat hy te Vlaenderen waert quam omt gheele landt teeneghadere plat af te loopene, te bedervene ende te niete te doene, by den quaden boosen raedt van heer Anselmus van Fromont, die eerdsbisscop van Riemen, metsgaders ooc van den voorscreven coninck van Navarre, die welcke wel meende zelve die naerste ghewcest thebbene van vrau Judith voorzeit. Maer die forestier Boudewijn van als datter up handen was in tijts gheadverteert ende ghewaerschouwt zijnde, hadder hem zelven zo wel up voorzien, dat hy met Reynout van St-Truden, zijnen neve, den coninck in Arthois zeer clouckelick zelve jeghens track met omtrent XXIV duysent mannen van wapenen, zom te peerde ende die reste te voete, daer mede dat hy die Fransoysen by St-Eloysberch

Karel den Kalen komt met groote magt in Vlaenderen.

862. zo dapperlick van vier zijden up tlijf viel, dat hy victorieuselick tvelt behielt, verslaende ende vanghende al dat niet in tijts met den ghequetsten coninck ghevlieden en conste. Daer bleven XLI duysent persoonen van der franscher zijde ter stede doot, te cleenen verliese van onzen volcke, ende daer wierden bovendien noch XVII princen ende edele heeren ghevanghen, te wetene: eerst Loys de Stamerare, die Dolphin van Vranckerijcke; die hertoghe van Orliens, die hertoghe van Bourbon, die grave van Alensson, die grave van Champaengnen, die grave van Tholouse, die grave van Henegauwe, die grave van Limousin, die grave van Dampmartin, die grave van Heri, die grave van Ponthieu, die heere van Hesden, die heere van Lens, die heere van St-Requiers, die heere van Mondidier, die heere van Doulayn, die heere van Monstruel, daer of dat die zes eerste gherentseneirt wierden up vier milloenen gouds, met expres bespreck dat zy van dier tijt voort jeghens den voornoemde forestier nemmermeer wapenen meer andoen zouden : twelcke zy alzo zwoeren te vulcommene : daer omme dat die Dolphin inwendich int therte niet drouf en was, ghemerct dat hy jeghens zijnen scoonbroedere niet en zochte te vechtene, omme die cause ende redene voorscreven, ende dandere allevene ghevanghenen, wierden van stonden an, zonder eenich dilay, al an een groote bree galghe ghehanghen neffens meneanderen, omme dieswille dat zy den voorscreven eerdsbisschop van Riemen bestonden, den eersten voorstelder van dezer orloghe : die welcke deze ghevarenesse verstaen hebbende, niet up en hielt van den coninck noch daghelicx zo lancx zo meer te inhorterene ende te verweckene toter continuatie van zijnder orloghe, in zulcker wijs dat hy (metsghaders zijnder indispositie) zijn principaelste capiteynen anderwarf met machte te Vlaenderen waert zant. Ende die eerdsbisscop voorzeit

Veldslag waer in Boudewyn overwinnaer.

Herhaelden aenval.

track met hemlieden tot onder die stede van Rijssele, 862.
niet alleene omt landt teeneghadere te bedervene ende te verwoestene, als voren, maer omme bovendien ooc den forestier Boudewijn met alle zijne subjecten ende onderzaten in den ban, ofte int verwatene (1) te stellene, ende inder eeuwicheit te vermaledijdene, uyt crachte van zekere decreet, statuut ende ordonnantie, wijlent jeghens die omtschakers ghemaect, by den paeus Gregorius, die eerste van dier name, inhoudende aldus : zo wie eeneghe jonghe dochter ofte wedewe, teenen wijve stelen zal, dat hy voor een heidensch verwaten mensche voortan gherekent ende ghehouden zy. Alzo vullich als die voornaemde forestier hier of gheadverteirt wiert, zo zant hy zijne ghedeputeerde by den eerdsbisscop voorscreven, hem odmoedelick biddende dat hy met zijnen volcke weder tzijnen lande waert keeren wilde, verdraghende hem duer dat bitter lijden Christi van dies hy voren hadde; maer twas al te vergheefs, hy en wilde nieuwers naer hooren, tracterende bovendien de voorscreven ghedeputeerde zeer incivilick, met interdictie van ter dier occasie meer themwaert te keerene, up haerlieden lijf (2), verclaersende daer met dien, haerlieden heere ende meestere Boudewijn, met alle die ghuene die hem wel wilden, int verwatene, ende alle zijne landen gheconfisquiert te sconincx tafele. Die welcke deze zaken verstonden an derrewaert track met alle zijn hoorende, van stonden an derrewaert track met alle zijn volck van wapenen te peerde ende te voete, omme zijne vianden te bevechtene, waer hy ze vinden zoude, zo hy ooc dede, niet zonder groote bloetsturtinghe van beeden zijden, maer van der Franscher zijde varre meest, in zulcker wijs dat die Vlaminghen daer anderwarf die victorie ghecreghen ende tvelt behielden. Daer bleven bet dan

Nieuwen zegeprael van Boudewyn.

(1) Buyten de kerk te stellen. — (2) Op verbeurte van hun leven.

862. XVI duysent Fransoysen versleghen, ende die eerdsbisscop van Riemen wiert daer ghevanghen met noch XII groote meesters van zijnder gheslachte, ende daer en zoude ontwijffelick niet eenen Franschman omtcommen hebben, hadden zy hun zelven niet zom ghesaulveirt metter vlucht. Twelcke merckende die victorieuse Boudewijn dede den ghevanghene eerdsbisscop eerst up een cleen bergelkin (1), daer omtrent niet varre van der stede van Rijssele, wel ter kuere met roeden duergheesselen, zo dat zijne vluchtende suppoosten ende onderzaten tzelve noch wel zien mochten. Ende daer naer, zo dede hy hem al gheleerst ende ghespoort, met die voornoemde XII andere ghevanghenen, an die mueren van der vooscreven stede hanghen. Dit was tprofijt dat hy dede met zijnen quaden boosen raet, daer wy vooren of ghehoort hebben. Indien alle quade raeders ende instekers ten hove, ende elders van ghelijcken ghedaen wierden zonder eeneghe faulte, wy zouden zomtijts veel bet varen dan wy varen; maer ic dachte dat al die gheesselen Gods (2), den welcken wy daghelicx zo temerairlick zo menichwarf ende zo leelick verstooren ende verbelghen met onze groeve doodelicke zonden, die wy jeghens zijnder goddelicker majesteit zonder eenich achterdencken committerende ende perpetrerende zijn. Godt beteret! Deze justicie aldus ghedaen zijnde, zo meende die voornoemde forestier met zijnder armeye reghelrecht in Vranckerijcke te treckene, maer die coninck dat vernemende ende considererende tgroote ongheluck van zijnen volcke, verzochte bestant (3) van eenen jaere, twelcke hem gheerne gheaccordeirt ende gheconsenteirt wiert by zijnen scoonzuene up hope van beteringhe. Dit ghebuerde al int jaer ons Heeren VIII^c LXII.

Ende binnen den zelven jaere, zo wasser te Teroaen

(1) Bergsken. — (2) Ik houde dit al voor geesselen van God. — (3) Wapenstilstand.

een poortere (1) van der stede, die welcke up den dach 862.
van O. L. Vrauwen Hemelvaert, zijn wijf bedwanck een nieu hemde voor hem te makene zonder noodt, maer alleenlick ter vercleeninghe, verminderinghe ende ter grooter meshachtinghe van den jeghenwoordighen daghe: ende ziet zoot Gode gheliefde tvoornoemde hemde wiert stappans (3) vul bloedeghe plecken. Die bisscop Humfridns van dier plaetse dit goddelick teeckene ende miracle ziende, ordonneerde dat men dat hemde van dier tijt voort bewaren ende houden zoude voor een helighe reliquie, ende voort dat men den dach van O. L. Vrau Hemelvaert jaerlicx vieren zoude alle zijn bisdom van Teroaen duere.

Ende tjaer daer naer, gheduerende noch den bestande, 863.
daer hier voren of vermaent staet, zo track Boudewijn dIsere, die forestier van Vlaenderen, met vrau Judith, zijnder huysvrau, te Roome waert, tot den paeus Nicolaes die eerste van dier name, die welcke hem, tzijnen odmoedeghen verzoucke, absolveerde van der excommunicatie, ban ende verwatenesse daer hy inne ghecommen ende ghevallen was by der middele als voren; ende confirmerende zijn huwelick met vrau Judith voorzeit, zant voort twee legaten van den stoel van Roome met hem nederwaert, te wetene: den bisscop Rhodoalt van Porty ende den bisscop Jan van Ficode, omme uyt zijnder name intercesseurs ende middelaers van paeyse te wesene, tusschen hem ende Kaerle de Caluwe, die coninck van Vranckerijcke, zijnen scoonvadere. Deze legaten Tusschenkomst van den Paus.
apostelick te Soissons by den coninck ghecommen zijnde, deden zulck behoorlick devoir, dat daer emmers alle questien ende rancunen ter nedere gheleit wierden, by dien dat die coninck watere in zijnen wijn dede, niet

(1) Burger. — (2) Staphands, terstond.

863. alleene om onzen helighen vadere den paeus te ghelievene in zijn verzouck, maer bovendien ooc van vreese of hem die forestier Boudewijn, zijn scoonzuene, noch int ende met die Normannen ende Denemerckers, zijne gheslegben vianden, voughen mochte ter eeuwigher bedervenesse ende ruine van der croone : ende dienvolghende, zo wiert die voornoemde forestier, met vrau Judith, zijnder huysvrau, by zekere letteren van saulfconduyte ooc insghelijcx te Soissons by den coninck omtboden, ende daer ghecommen zijnde, wiert van hem, naer behoorlick odmoet, met zijnder huysvrau, in gracie ende ghenade omtvanghen, verghevende hemlieden zeer minnelick alt ghuene dat zy oyt jeghens hem mesdaen hadden int generale ende int particuliere, ende doende hemlieden goede blijde chiere, met agreatie ende confirmatie van haerlieden huwelick : daer of dat die feeste van der brulocht anderwarf van nieus te Auxerre gehouden wiert met grooter blijtscip ende ghenouchte van stekene, van tournoyene ende andersins, XV daghen lanck continuelick gheduerende : ende die forestier Boudewijn staect al of datter quam, zo dat hy daer omsprekelicke groote eere behaelde, ende twas al van den vromen Boudewijn dat men sprack. Ende die zommeghe zeiden dat niet mueghelick en was dat hy die groote faicten van wapenen doen zoude die hy daer jegenwoordelick dede, metsghaders ooc die ghuene die hy daer te voren in heidenesse ghedaen hadde, of ten ware dat hy een Isere man ware, zulck als zy hem ooc jugierden te zijne, in zulcker wijs dat hy volghende dien jugemente endelinghe niet dan Boudewijn dIsere gheheeten en wiert. Binnen dezer middele tijt, zo gaf hem die coninck Caerle, zijn scoonvadere, alle zijne voornoemde landen ende heerlicheden wederomme, ligghende tusschen die Noortzee ende die revieren van der Some ende van der Schelde, die welcke

Verzoening en Feesten.

onlancx leden tzijnder tafele gheconfisquiert gheweest hadden, by heer Anchelmus, wijlent eerdsbisscop van Riemen, zo wy hier voren int langhe ghehoort hebben, makende hem bovendien ooc die eerste grave van den lande van Vlaenderen, niet alleene met quytscheldinghe van den ressorte, maer ooc met expresser previlegie van daer al te meughen doene dat hem gheliefde ende goet dochte, metter zelver authoriteit, macht ende moghenteit als hy zelve binnen zijn coninckrijcke ghewonen was van hebbene, niet ghereserveirt, ghezondert nochte uytghesteken, dan alleenlick, dat hy ende alle zijne naercommers, graven ende gravinnen van den lande voorscreven, ghehouden zullen wesen der croone van Vranckerijcke, daer of manscip (1) te doene, in der forme ende maniere als Boudewijn dIsere daer jeghenwoordelick dede, schinckende metten zelven liberalick ende mindelick sconincx officiers ende dienaers zijnen tabbaert, bonnette, rieme, buerse ende zweert, twelcke zijn successeurs ende naercommers ooc insghelijcx meneghen tijt naer hem gheuseert hebben van doene. Dit aldus ghepasseirt zijnde, zo maecte die coninck den voornoemde grave van Vlaenderen bovendien ooc erfachtich zweertdraghere van der croone, eensdeels omme dieswille dat hy die aldereerste kersten prince was die haer oyt manscip ghedaen hadde, ende eensdeels ooc in teeckene dat hy ghereet ende vulveerdich was tallen tijden ende stonden haer voorvechtere te zijne ende haer met lijve ende met goede te helpene, beschuddene ende bescermene, niet alleene jeghens die Normannen ende Denemerckers die haer daghelicx groot overlast deden; maer bovendien ooc jeghens alle andere vianden ende quaetwilleghen die haer naermaels zouden meughen toecommen in eene-

Boudewyn eersten graef van Vlaenderen.

Graven van Vlaenderen zweerddragers van de kroone van Vrankryk.

(1) Manschap. Eed waer door den leenbezitter zich verbindt den heer getrouw te zyn, en in alles zyn voordeel te zoeken.

863. gher maniere. Met deze ende deerghelicke zaken die voorzeide brulochtfeeste gheendt zijnde, zo nam die grave Boudewijn van Vlaenderen met vrau Judith, zijnder huysvrau, zeer hoofschelick orlof met grooter danckbaerheit an den coninck Caerle, zijnen scoonvadere, ende voort an alle die edelmannen, vrauwen ende joncvrauwen van den hove int particuliere. Ende twijle dat hy hier mede bezich was, zo dede die coninck by heer Ebo, die eerdsbisscop van Riemen, ghereet maken dat helich weerdich lichame van mijnheere St-Donaes, wijlent insghelijcx ooc eerdsbisscop van Riemen, ende die zuene van een edele poortere van Roome, die Cornelis hiet, by vrau Lucinia, zijnder huysvrau, daer mede dat hy den voornoemde Boudewijn, zijnen scoonzuene, tzijnen vertreckene beghiftede ter meerder corroboratie ende confirmatie van den paeyse voorscreven, metsghaders ooc van alt ghuene datter meer of dependeert ende annecleeft. Die grave van Vlaenderen omtfinck deze helighe reliquien zeer danckelick met grooter eere ende weerdicheit ende keerende daer mede zeer blijdelick tzijnen lande waert, schanck die O. L. V. capelle te Brugghe, die welcke hy ter causen van dien grootelicx dede vermeerderen, vauteren ende vernamen. Tghuene dat hyder an maecte is noch ten daghe van hedent die choor van der cathedrale kercke van mijnheere St-Donaes, die men doen der tijt universelick ende over al die vadere ofte die verzekeraere des paeys hiet, omme die cause ende redene voren verhaelt.

Lichaem van den H. Donatianus naer Brugge overgebragt.

Binnen dezen zelven jaere, up den XVIen dach van wedemaent (1), zo maecte Caerle de Caluwe, coninck van Vranckerijcke, Diederijck de Vriese, zuene van Sigibert, die eerste grave van Hollant ende Zeelant, omme dat hy hem zijne landen zoude helpen bewaren ende bescermen

(1) Weymaend, Junius.

jeghens die groote onghenadeghe wreetheit van de Normannen ende Denemerckers, die welcke niet en cesseerden van alomme alt quaetste te doene dat zy consten ghepeynsen, ofte versieren ter totaler ruine, destructie ende bedervenesse van der ganscher croone, metsghaders ooc van alle die andere ommeligghende landen, indien der by goedere middelen niet in tijts inne voorzien gheweest en hadde, want ten zelven opziene, zo dede die grave Boudewijn van Vlaenderen dat bevanck van den burch te Brugghe grootelicx fortifieren, versterken ende ronsomme besluten, dat Liederijck die eerste forestier meneghen tijt daer te voren hadde begonnen maken, zo voorzeit es. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren VIIIc LXV 865. 863.

Dirk eersten graef van Holland.

868. Ende tderde jaer daer naer, zo maecte die coninck Caerle de Caluwe van Vranckerijcke eene van zijne edele raedslieden, Hilduyn ghenaemt, abt van St-Bertin tSt-Omaers, voor een groote somme vau penninghen die hy daer voren gaf. Hier mach men mercken dat die abominable zonde van symonie van die hoofden slands haren eersten oorspronck ghenomen heeft, die welcke nu by laps van tijden over al zo duere ghemeene gheworden es, dat zy varincx voor gheen zonde meer gherekent en wort, maer voor een gheestelicke behendicheit ende practijcke. Godt beteret! Deze abt symoniaeck verrijcte zijn cloostere van een schoone partie van lande ligghende in Straesseele, die welcke hy van eenen Rhodulf ghecreech by forme van verlandinghe (1) jeghens andere landt, dat hy van zijn eygen patrimonie hadde ligghende binnen de prochie van Crombeke. Omtrent dezen telven tijt, zo wierden die voornoemde abdie noch vichtich (2) bunderen lands toegheleit van een edelman die Rodoalt hiet, wiens zuene, Meghenfrijt ghenaemt, daer muenick gheworden was.

(1) Verwisseling van land. — (2) Vyftig.

870. Int jaer ons Heeren VIII^c LXX, zo wiert dat helich weerdich lichame van mevrauwe Ste-Amelberghe met grooter eere ende weerdicheit ghetransfereirt ofte ghetranslateirt van O. L. Vrau te Thempsick, int landt van Waes, tot binder abdie van St-Pieters te Ghendt, ter presentie ende jeghenwoordicheit van die grave Boudewijn van Vlaenderen, by den bisscop Raymalijn van Doornijcke, ende den abt Robrecht van der abdie voorzeit, die welcke ten zelven tijde van den prince confirmatie vercreech van alle die goedinghen ende previlegien van zijnen cloostere. Binnen den zelven jaere, zo track die grave van Vlaenderen met den coninck Caerle van Vranckerijcke in Sweden, bringhende met hem van danen die helighe weerdighe lichamen van mevrau Ste-Wouburghe ende van beede haere broeders, St-Willibalt ende St-Winnibolt, alle kijnderen van den hertoghe Richart van den lande voorscreven, die welcke noch ten daghe van hedent alle drie by meneanderen rustende zijn in die collegiale kercke te Vuerne, die welcke die voornoemde grave van Vlaenderen daer propijs dede maken ende fonderen ter eeren ende weerdicheit van mevrau Ste-Wouburghe ende van haer broeders voorzeit.

871. Tnaervolghende jaer, zo doteirde Caerle de Caluwe, die keyser van Roome ende coninck van Vranckerijcke, zeer grootelicx dat cloostere te Hannon in Artois, up die reviere van der Scarpe, in die prochie van Hosterbant, ter eere ende ter liefde van vrau Ermentrude, zijnder dochtere, dier abdesse of was, twelcke alzo ghedaen hebbende, starf noch binnen den zelven jaere, latende by vrau Ermentrude, zijn eerste huysvrau, een zuene ende twee dochters achtere, te wetene : Loys den Stamerare met den scoonen baerde, die naer hem coninck gheeroont wiert; vrau Judith, die huysvrau van den grave Boudewijn van Vlaenderen, ende vrau Ermentrude, die abdesse te Hannon;

Lodewyk den Stamelaer.

ende by vrau Rixault, zijn tweede huysvrau, en gheereech die coninck gheen gheneratie. Die welcke nu omtrent een jaer dezer weerelt overleden zijnde, zo starf insghelijcx ooc die grave Boudewijn van Vlaenderen, zijn scoonzuene, naer dat hijt landt zeer wijselick ende vromelick in grooter voorspoet XLII jaer lanck gheregiert hadde : ende zijn lichame wiert begraven in die abdie van St-Bertin tSt-Omaers, die welcke hy binnen zijnen levene veel duechts ghedaen hadde; maer zijn herte met den inghewanne licht tSt-Pieters te Ghendt. Hy liet by vrau Judith, zijnder huysvrau voorzeit, drie zuenen achtere, te wetene: Caerle, die tzijnen twalf jaeren by den heere ghinck; Boudewijn, ghezeit de Caluwe, die naer zijn vaders doot grave van Vlaenderen wiert, ende heer Rhodulf, die bisscop van Camerijcke. Ende als vrau Judith, zijne huysvrau, zoude gaen sterven, zoo coos zy haer sepulture in die abdie van St-Denijs by Parijs, by haer ouders, coninghen van Vranckerijcke. 871.

Dood van Boudewyn den Yzeren.

Zyne kinderen.

Van Boudewijn de Caluwe,

DIE TWEEDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Boudewijn, ghezeit de Caluwe, naer wijlent den coninck Caerle van Vranckerijcke, zijn grootheere van zijnder vrau moeders weghe, wiert naer zijn vaders doot die tweede grave van den lande van Vlaenderen int jaer ons Heeren
VIII^c LXXIX, ende was een zeer vroom prince, groot van 879.
statuere ende van moede, zulck als den voornoemde lande doen ter tijts diende ende wel behoufde, overmids die

879. Normansche ende Denemercksche orloghe, die daer noch binnen den zelven jaere zeer onvoorzienlick uprijzende was, in zulcker moghenteit ende wreetheit, datter der croone van Vranckerijcke groote scade of quam, zo deedt ooc den lande van Vlaenderen, niet jeghenstaende alle resistentie, ende bezondere te Ghendt ende allomme daer omtrent, lancx die reviere van der Schelde ende van der Leye, daer zy alle die casteelen, cloosters, kercken ende andere godshuysen verbarnden, afwierpen ende raseerden, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick die cappelle van mijnheere St-Lieven tHouthem, twelcke men wel voor een groot miracle rekenen mochte. Van danen zo meenden die voornoemde Normannen ende Denemerckers wel in Henegauwe ghetrocken thebbene, maer die grave van Vlaenderen volchde hemlieden zo scherpelick naer met machte, slaende van achtere in den steert, dat zy bet dan neghen duysent persoonen onder weghe doot lieten : twelcke cause ende occasie was, dat zy latende haerlieden eerste entreprise, corts daer naer weder te Vlaenderen waert keerden, nemende die stede van Cortrijcke themlieden waert, omtrent die welcke zy hem zelven zeer sterckelick bescransten ende bedolven, blijvende daer alle die wintere lanck, niet zondere meneghe schadelicke course ende sproncreyse, daer die Vier Ambochten ende alle die andere ommeligghende landen by gherooft, ghepijlgiert, afgheloopen ende teenegadere bedorven wierden. Ende int uytewaert draghen van den jaere, in die maendt van maerte, zo verbarnden zy die gheele stede van St-Omaers, behoudens ende uytghesteken alleenlick tcloostere van St-Bertin. Binnen den zelven jaere, zo wiert Loys de Stamerare metten grooten baerde, coninck van Vranckerijcke, metter doot ghemeene, latende vrau Lutgarde, zijn huysvrau, die dochtere van den coninck Elfredus van Inghelant, bevrucht met haren

De Noormannen te Kortryk.

eersten kijnde, twelcke naerderhandt Caerle die Simple gheheeten wiert, ende ghestelt onder die voochdie van Loys ende Caerleman, beede zijn bastaerde broeders, by wiens onnachsamicheit dat die voornoemde Normannen ende Denemerckers, in hoymaent daer naer, de stede van Teroaen meestere wierden, daer zy tvier inne staken. Zo deden zy ooc insghelijcx in die cloosters van St-Reynier ende van St-Walerijck, die welcke zy teeneghadere ofbarnden, met meer andere plaetsen, casteelen ende forteressen, daer omtrent, ende corts daer naer zo staken zy van ghelijcken ooc tvier in die stede van Doornijcke, verbarnende met eenen die cloosters te Hannon, te Marchienes ende te Ronse, met meer andere kercken ende godshuysen : ende voort destruerende ende raserende Oudenburch, Ardenburch, Oostburch, Torhout, Vuerne, Burburch, Buenen, O. L. Vrau kercke te Atrecht, Hekelsbeke, Wormhout ofte Woromholt, Berghe St-Winnocx, Watene, Cassele, Belle, Steenvoorde, Poperinghe, Ipere, Meessene, Waesten, Comene, Langhemarcke, Werwijck, Duway, Arien, Merville, Sperly, Oudenaerde, Aelst, Peteghem, Eenham ende Antwerpen, twelcke doen ter tijt anders niet en was dan een sterck casteel up die reviere van der Schelde, daer een heidensch reuse inne woonde, die welcke daer noyt andere justicie en dede, over allerande malfaicteurs ende quaetwilleghe, dan dat hy die zommeghe van hemlieden, deene ende dieandere, beede die handen dede afhouwen ende in die reviere werpen, zo dat die plaetse, ter cause van dien, Antwerpen ghenaemt wiert : ende es noch ten daghe van hedent die abdie van St-Mechiels aldaer. Die van Doorijcke ziende dat men tvier in haerlieder stede stack, namen alleghadere die stede van Noyon, daer zy met haerlieden wijfs ende kijnderen bet dan dertich jaer lanck bleven wonende, te wetene, toter tijt dat haerlieden stede wederomme 879.

Verwoestingen door de Noormannen begaen.

Naems-oorsprong van Antwerpen.

881. ghereparcirt ende gheel uytghemaect wiert, by die vier machtichste poorters van diere, met zulck secours van penninghen, als elc van hemlieden in zijn quartier van zijn andere medepoorters goelicke (1) ghecrijghen conste. Ende die van Atrecht vloden in alderdiligentie te Beauvais waert, met die helighe reliquien van mijnheere St-Vedast, by den raede ende advijse van den abt Diederijck aldaer. Binnen den zelven jaere, zo verhief die bisscop Heydilo van Doornijcke ende van Noyon, binnen die verbarnde ende ruineuse stede van Doornijcke, dat helich weerdich lichame van mijnheere St-Eleutherius, wijlent bisscop aldaer, ten neerstighen verzoucke van een zeer devote vrau, die Tecla hiet, die welcke hem affirmeerde by eede dat zy in haer nachtruste by revelatie van den gheest Gods ghelast was hem tzelve te kennen te ghevene ende daertoe te vermanene, ghelijck twel bleeck waerachtich te zijne, by alle die scoone teeckenen ende miraclen die men daer naerderhandt zach ghescien van svoorzeits bisscops weghe. Ende int ende van den voorscreven jaere, zo dede die grave Boudewijn van Vlaenderen die steenen van der voorzeide verbarnder ghedestrueirder stede van Oudenburch te Brugghe bringhen, volmakende daer mede teasteelkin, dat noch ten daghe van hedent metten nieuwen lands-huyse van den Vryen gaet, daer hy hem zelven doen ter tijt vele up omthielt jeghens die voornoemde Normannen ende Denemerckers, die welcke noch onlancx daer te voren die stede van Camerijcke verbarnt hadden, metten cloostere van St-Gaugery, ende voort noch daghelicx niet up en hielden van al te viere ende te zweerde te bringhene daer zy eenichsins by gheraken consten, alzo in Brabant, int landt van Luycke ende van Vermandois, als elders, nie-

Herstelling van Doornyk.

Voltrekking van den Burg te Brugge.

(1) Welvoeglyk.

mende sparende, nochte in gracie omtfanghende. Tnaervolghende jaer, zo wiert heer Rhodulf, sgraven broedere van Vlaenderen, bisscop van Camerijcke. 882.

Tweede jaer daer naer, te wetene int jaer ons Heeren VIII^c LXXXIIII, zo repareerde die grave Boudewijn van Vlaenderen O. L. Vrau kercke te Dronghene, by Ghendt, die van de Normannen ende Denemerckers verbarnt ende ghedestrueirt lach. Ende als zy nu gheel van nieus opghemaect was, zo verzaemden daer wederomme onder haerlieden proost (Jan ghenaemt) alle die canuenicken reguliers, die welcke nu een goede poose tijts verstroyt waer hier waer daer, achter lande ghesuckelt hadden. Int zelve jaer, traude die voornoemde grave van Vlaenderen vrau Elstrude, die dochtere van den coninck Elfrudus van Inghelant, zustere van Eduaert, die toecommende coninck. Binnen den voorzeiden jaere, starf Loys, die oudtste bastaerde broedere ende voocht van den coninck Caerle van Vranckerijcke, ghezeit die Simple, noch geen vier jaer oudt zijnde; ende doen bleef Caerleman, svoorzeits coninex andere bastaerde broedere, alleene voocht van der croone, die welcke insghelijcx ooc tjaer daer naer dezer weerelt overleet, latende svoorscrevens vooghdiescip in die handen van Loys, zijnen zuene, ghezeit Fayneant, diet zelve gheenen tijt en bediende, ghemerct dat hy om zijn quaet, vuyl, onreynich leven corts daer naer of ghepriveert wiert, ende by foortsen muenick ghemaect wiert, in die abdie van St-Denijs by Parijs. Ende die keyser Caerle van Roome, die derde van dier name, quam in zijn stede, die welcke der croone van Vranckerijcke veel profijtelickere een voocht was, dan die voorgaende gheweest hadden, omme zijn groote macht ende moghenteit wille, niet jeghenstande nochtans dat die omsprekelicke wreetheit der Normannen daer mede noch niet wel dwijnghelick en was, zo wy byder

884.

Houwelyk van Boudewyn.

885.

Karel III, den Dikken.

885. tijt wel hooren zullen, indient Gode ghelieft. Ende int ende van den jaere voorscreven, zo ghecrech die abdie van St-Bertin tSt-Omaers, tgoed ter Hamme, in West-Vlaenderen, by donatie haer ghedaen by Odgier, die advocaet van den voornoemde cloostere. Tnaervolghende
886. jaer, betaelde die grave Luthart van Cleven die schult van zijnder nature, latende twee zuenen achtere by vrau Berthe, zijnen wijve, die dochtere van den hertoghe Aernout van Beyeren, toecommende keyser van Roome, te wetene : Boudewijn, die naer hem tlandt regierde, en Refridus die vadere van heer Balderijck, bisscop van
888. Utrecht. Tweede jaer daer naer, zo wiert Wichart, die heere van den Pont, van den keyser Caerel, die derde van dier name, die eerste vorst van den lande van Gheldere ghemaect, omme dat hy die Normannen ofte Noortduydschen zoude helpen uyter croone houden, daer hy vocht of was; maer twas al te vergheefs, want niet jeghenstaende alle die resistentie ende weere, die men hemlieden yewers bieden conste, zo gaven zy nogtans den keyser voornaemt zo veel te doene in der qualiteyt als voren, dat hy met hemlieden ten apointemente [1] commen moeste, ende sceeden van den lande van Neustrie, twelcke men noch up den dach van hedent naer hemlieden Normandien noemt, daer of dat alle die groote questien, ghescillen ende tweedrachticheden die doen ter tijt binnen Vranckerijcke waren, die principaelste cause ende oorzake of waren, want een ijghelick zochte zijn eygen profijt metter croone te doene, ter cause van sconincx minoriteit ende onbejaerthede, ghelijck ment ghemeenelick ziet ghebeuren daer die princen kijnderen zijn. Twelcke endelinghe wel merckende die keyser voorzeit, maecte hem quyte van der vooghdiescepe

Eersten vorst van Gelderen.

Neustrie aen de Noormannen afgestaen.

(1) Ter afveirdiging, ten verdrage.

van Vranckerijcke, ende daer quam in zijn stede die 890.
grave Ode van Angiers, Robrechts zuene, die welcke met dezer eere noch niet te vreden zijnde, hem zelven bovendien ooc sinisterlick by den bisscop van Sens coninck dede croonen, jeghens den danck ende wille van alle die ghuene die den jonghen coninck Caerle wel wilden, ende besondere van den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van heer Fulco, die eerdsbisscop van Riemen. Dit ghebuerde int jaer VIII^c XC. Binnen den zelven jaere, zo maecten die van Bourgoengnen van haerlieden hertochdom anderwarf een coninckrijcke, ghelijck overe meneghen tijt daer voren gheweest hadde, ende stelden Rhodulf, die zuene van den hertoghe Richart, die coninclicke croone up thooft. Tnaervolghende jaer, namen die Nor- 891.
mannen die stede van St-Omaers in, daer of dater XII waren die tcloostere van St-Bertin wel meenden gherooft thebbene van al dater wel stont; maer twiert hemlieden miraculeuselick belet, by dien dat zy alleghadere van stonden an blindt bedeghen. Als die poorters dit schoon miracle ansaghen, zo mercten zy daer uyte wel dat die gracie Gods met hemlieden was, ende dienvolghende, zo verheven zy den moedt ende namen zulck een couragie, dat zy haerlieden vianden niet alleene uyter stede en verdreven, maer vervolghdenze bovendien ooc tot Windelghem, verslaende ende vernielende al dat niet rasch ghenouch te been en was, totten ghetalle van drie hondert persoonen ende daer boven.

Tjaer daer naer, starf de coninck Elfredus van Inghe- 892.
lant, die vadere van Eduaert, die naer hem coninck ghecroont wiert, ende van vrau Elstrude, die gravinne van Vlaenderen.

Anno VIII^c XCIII, verbarnde die stede van St-Omaers 893.
by tvier van fortune. Ende tjaer daer naer, zo wiert die 894.
voornoemde grave Ode van Angiers, uyter croone van

894. Vranckerijcke ghesteken, die welcke hem niet toe en behoorde, by den toedoene van den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van den eerdsbisscop Fulco van Riemen, ende Caerle de Simple, zuene van den coninck Loys de Stamerare, by hemlieden coninck ghecroont, nu XIIII jaer oudt zijnde, die welcke oyt (1) van den daghe van zijnder gheboorte een weese gheweest hadde, zo voren vermaent staet. Om dit coronement zo wiert die voorzeide grave van Angiers zo verstoort up den grave van Vlaenderen, dat hy hem ter cause van dien zeer onvoorsienlick die steden van Peronien ende van Atrecht ofnam, byder hulpe van Robrecht, zijnen broedere, van den grave Hebert van Vermandois, ende van der Normannen; verslaende bovendien ooc zijnen broeder Rhodulf, bisscop van Camerijcke, die tzelve wel meende belet thebbene. Maer als die grave van Vlaenderen deze drouve nieumare verhoorde, zo en cesseerde hy niet van orloghene, voor anderstont dat hy zijne voornoemde steden wederomme onder zijn subjectie hadde, die welcke hem die coninck Caerle van Vranckerijcke corts daer naer weder nam, met alle zijnder macht ende moghenteit, als een ingraet ende zeer onbekent prince, qualick indachtich zijnde wie hem coninck ghecroont hadde. Ende gaf die stede van Peronien overe in die handen van den grave Hebert van Vermandois, ende die stede van Atrecht schanck hy den eerdsbisscop Fulco van Riemen, abt van St-Bertin tSt-Omaers, omme dieswille dat hy bovendien ooc abt van St-Vedast wesen zoude, maer hy en bleeft niet langhe; want hy wiert noch binnen den zelven jaere, up den VIIden dach van wedemaent, ter cause van dien, den hals of ghesteken van Wimaer van Lilers, een zeer clouck, vroom, edele man van wapenen,

Karel den Eenvoudigen.

Fulco vermoord.

(1) Altyd.

van sgraven bende van Vlaenderen, daer noch groote 894.
beroerte omme quam. Binnen den zelve jaere, zo zach men in die cleederen van veel diversche persoonen een waerachtich bloedich teeckene des helich cruycen ons Heeren, daer veel lieden buytermaten zeer inne beroert ende te wets waren, twelcke merckende die bisscop Wicfrijd van Teroan, dede daer een zeer devote generale processie draghen, omme den almueghenden Heere Godt te biddene dat hy zijnen toorne ende gramscip van alle menschen keeren wilde. Dit ghebuerde int jaer ons
Heeren IXc. Tnaervolghende jaer, zo ghecreech die grave 900.
van Vlaenderen die stede van Peronien wederomme, van 901.
den grave Hebert van Vermandois, behoudens dat Aernout, zijn ondtste zuene, zoude trauwen vrau Aleyt, svoorzeits gravens dochtere van Vermandois, twelcke alzo ghesciet zijnde, zo dede die voornoemde grave van Vlaenderen voort zulck devoir dat hy der stede van Atrecht ooc insghelijcx meestere wiert, makende hem zelven niet alleene abt van St-Vedast, maer bovendien ooc gouverneur generael van den cloostere, ende van alle die goedinghen van mijnheere St-Bertin, daer of dat hy eeneghe partien themwaerts track, die oyt sichtent metten graefscepe van Vlaenderen ghegaen hebben. Maer in recompense van dien, zo brachte hy tvoornoemde
cloostere tjaer daer naer binder stede van St-Omaers, 902.
die welcke hy rondsomme dede bevesten ende bemeuren jeghens die groote onghenadeghe wreetheit der Normannen. Hy dede insghelijcx ooc fortifieren ende verstercken die stede van Ghendt, Ipere ende van Berghe St-Winnocx, daer hy bovendien ooc die collegiale kercke van mijnheere St-Maerten inne fondeerde, die welcke hy beghifte met die helighe weerdighe reliquien van mijnheere St-Winnock, die hy uyter abdie van St-Bertin tSt-Omaers derrewaert dede brenghen, jeghens den danck

Houwelyk van Aernoud.

902. van alle die muenicken aldaer. Dit aldus al ghedaen zijnde, zo beschanck hy ooc grootelicx die abdie van mijnheere St-Pieter, te Ghendt.

903. Int jaer ons Heeren IXc III, overleet Diederijck de Vriese, die eerste grave van Hollant ende Zeelant, latende een zuene achtere van zijnder name, die naer hem grave wiert. Binnen den zelven jaere, starf St-Grimbalt, een religieus van der abdie van St-Bertin tSt-Omaers, gheboren te Doornijcke.

908. Anno IXc VIII, zo wiert die hertoghe Rollo van Normandien ghedoopt, by den toedoene van den coninck Caerle van Vranckerijcke, die hem daer toe bedwanck by foortse van wapenen, ende wiert van dier tijt voort
Robert. Robrecht gheheeten, naer die grave Robrecht van Angiers, zijnen petere, ende hy dede die croone van Vranckerijcke teerste manscip van den hertochdomme van Normandien, omme die cause ende redene voorscreven.

912. Anno IXc XII, beghonst men te Ghendt Ste-Veerlekercke
915. te maken. Ende int jaer XV daer naer, up den Vden dach van octobre, dede die grave Boudewijn van Vlaenderen dat helich weerdich lichame van mijnheere St-Gheerolf, uyter kercke van mevrau Ste-Radegunde, te Merendré, translateren ende bringhen by den bisscop Aynart van Noyon ende van Doornijcke, in O. L. Vrau kercke, te Dronghene, by Ghendt, daer hy veel schoone teeckenen ende miraclen dede, zo hy insghelijcx ooc daer te voren
917. te Merendré ghedaen hadde. Tweede jaer daer naer, zo starf Robrecht, die eerste kersten hertoghe van Normandien, daer Willem of quam, ghezeit Longue Espade, die zijnen vadere in als succedeerde, want hy kijndt alleene was ende noch zeer jonck van jaeren.

918. Ende tnaervolghende jaer, up den tweeden dach van
Dood van Boudewyn den Kalen. jenvier, zo starf te Ghendt die grave Boudewijn van Vlaenderen, naer dat hy tlandt met grooter wijseit ende

vromicheit XXXIX jaer lanck bezeten, ende zeer cloue- 918.
kelick ghehouden hadde, jeghens alle zijne vianden ende quaetwilleghen, latende by vrau Elstrude, zijnder huysvrau, sconincx Elfredus dochtere van Inghelant, twee Zyne kinderen.
zuenen ende drie dochters achtere, te wetene: Aernout, ghezeit de Groote, toecommende grave van Vlaenderen; Adolf, toecommende grave van Buenen, heere van Teroaen ende van St-Omaers; Elstrude, Graciane ende Judith, die huysvrau van den grave Godefroot van Henegauwe ende moeder van mijnheere St-Volbodoen, bisscop van Luycke: ende bovendien zo wasser noch een bastaerde zuene ghenaemt Azelin, bisscop van Parijs, ende daer naer proost ende heere van Dronghene, by Ghendt. Deze grave Boudewijn coos zijn sepulture by testamente binnen den cloostere van mijnheere St-Bertin tSt-Omaers, maer dies niet jeghenstaende, zo wiert hy nochtans begraven in O. L. Vrau cappelle, binder abdie van mijnheere St-Pieter, te Ghendt, ende dat by laste van vrau Elstrude, zijnder wedewe, omme dieswille dat zy naer haer doot by hem ligghen wilde, zo zy ooc dede, twelcke haer tSt-Bertin gheensins gheconsenteert nochte gheoorloft en zoude gheweest hebben: zo teeneghadere waren daer doen ter tijt allerande vrauwen buyten ghesloten, maer tes sichtent verandert, zo wy byder tijt noch wel hooren zullen, indient Gode belieft.

918.
Van Aernout de Groote,

DIE DERDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Aernout ghezeit die Groote, omme die groote duechden wille die hy der heligher kercke dede, succedeirde zijnen vadere int graefscip van Vlaenderen, ende was een zeer schoon, clouck, vroom ende devoot prince, want van dat zijn vadere dezer weerelt overleden was, zo badt hy vrau Elstrude, zijne moedere, dat zyder abdie van St-Pieters, te Ghendt, daer hy begraven lach, ende daer zy insghelijcx ooc haer sepulture ghecosen hadde, ghedachtich zoude willen wesen voor haer doot, zo zy ooc wel te deghen was, ghevende haer zeere veel schoon lands, ligghende int coninckrijcke van Inghelant, binnen den graefscepe van Kent, daer zy noch ten daghe van hedent goede bezeghelde brieven of hebben, in date van den jaere IX^c XVIII. Binnen den zelven jaere, zo en cesseerden die Normannen ende Denemerckers noch niet van allomme omtrent die
Aernoud slaet de Noormannen. custen van Vlaenderen alt quaetste te doene dat zy vermochten. Maer die grave van Vlaenderen tracker endelinghe met Adolf, zijnen broedere, jeghens, leverende hemlieden int tlandt van Valckenburch een zwaerbloe-
920. dighe bataylgie, die hy wan. Tweede jaer daer naer, zo wiert Wichart, die eerste vorst van den lande van Ghelre, metter doot ghemeene; ende Gheerlach, zijn eeneghe zuene by sgraven dochtere van Zutphen, quam in zijn stede.
923. Anno IX^c XXIII, overleet die grave Boudewijn van Cleven, latende een zuene achtere by shertoghen dochtere van Sassen, die Aernout hiet, die naer hem tlandt regierde. Ende int jaer XXVI daer naer, zo wiert die

coninck Kaerle van Vranckerijcke, ghezeit die Simplé, 926.
metter doot ghemeene. Zijn huysvrau hiet vrau Ogine, sconincx Eduaerts dochtere van Inghelant, daer hy Loys by hadde, ghezeit van Overzee, die welcke noch varre ondere zijne jaeren van discretie was, zo dat die coninck Rhodolf van Bourgoengnen by dien voocht van der croone bedeech, als ghetraut hebbende die dochtere van den grave Robrecht van Angiers, daer wy voren wat of vermaent hebben.

Int jaer ons Heeren IX^c XXVIII, quamen die Dene- 928.
merckers zeer onvoorsienlick met machte int graefscip van Guyse, onder eenen capiteyn Sifridus ghenaemt, met Siegfried.
den welcken dat die grave van Vlaenderen ten apointemente commen moeste, latende hem die proprieteit van den lande ende graefscepe voorscreven, uytghesteken ende ghereserveirt alleenelick die souvereyniteit, die hy themwaert behielt. Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo omtschaecte ende violeerde die voornoemde Sifridus, corts daer naer, vrau Elstrude, die dochtere van den grave Aernout van Vlaenderen, die den voorscreven omtschakere terstont met zulcke eene macht ende moghenteit jeghens track, dat hy hem nemmermeer levende omtgaen en mochte : twelcke hy wel merckende verhinck hem zelven. Ende vrau Elstrude voorzeit baersde, tende van de neghen maenden, Adulf die eerste grave van den lande van Guyse, zo wy noch hooren zullen. Int zelve jaer, up den XIII^en dach van decembre, zo wierden in die abdie van St-Bertin tSt-Omaers die heleghe weerdighe reliquien van mijnheere St-Folquyn verheven, by den grave Adolf van Buenen, heere van Teroaen ende van St-Omaers.
Tnaervolghende jaer, starf vrau Elstrude, die duwagiere 929.
van Vlaenderen, ende licht begraven tSt-Pieters, te Ghendt, by Boudewijn de Caluwe, wijlent grave van Vlaenderen, haren man.

931. Anno IXc XXXI, cochte Everaert van Berghen tgoet te Watrem van een edele man, die Hemfrijdt hiet, ende schancket der abdie van St-Winnock, binnen der stede van Berghen, die welcke hy ooc grootelicx dede fortifieren ende verstercken jeghens allerande quaetwilleghen. Tnaer-
932. volghende jaer, zo wiert die abdie van St-Bertin tSt-Omaers grootelicx beschoncken van den coninck Atelsteyn, van
933. Inghelant. Ende tjaer daer naer, zo betaelde die grave Adolf van Buenen, heere van Teroaen ende van St-Omaers, metter abdie aldaer, die schult van zijnder natuere, zo dat zijne voornoemde landen ende heerlicheden by dien up den grave Aernout van Vlaenderen, zijnen broedere, verstorven, ende tlandt van Vlaenderen quam daer mede wederomme in zijnen eersten staet. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo beclaechdens hem die van St-Bertin wonderlicke zeere, dat zy zo langhe van weerelicke princen gheregiert gheweest hadden, ende noch waren, ter grooter vermeerderinghe, verachteringhe ende vercranckinghe van haerlieden oude ende eerste religie; maer wat zy der toe zeiden ofte deden, zy en haddens anders : zy moesten noch wel die patientie hebben. Ende zy begrouven tdoode lichame van den voornoemde grave Adolf zeere eerlick binnen haerlieden cloostere, twelcke hy by zijnen testamente beschoncken hadde, eerst met een goude canneken ende voort met zijnen gulden wapenrock, rieme ende blasoen, elc bysonderen met veel costelick ghepeerelte ende dierbaer ghesteente.

Versterving der landen van Adolf op den graef van Vlaenderen.

937. Anno IXc XXXVII, repareerde die grave Aernout van Vlaenderen, ten verzoucke van den bisscop Transmarus van Noyon ende van Doornijcke, die abdie van St-Baefs, te Ghendt, die welcke nu gheleden LVIII jaer van de Normannen ende Denemerckers teeneghadere te nieten ghedaen wiert, ende maecte daer eenen nieuwen abt

van der ordene van St-Benedictus als voren, gheheeten 937.
heer Gheeraert van Celles; die welcke een zeer goet, helich man van levene was, daer hy zo veel profijts ende duechts mede dede, dat hem die meeste menichte van zijne muenicken ende religeusen wierden ghelijckende, ter grooter ghestichticheit van alle kerstenen menschen, die haerlieden eerlick godvruchtich leven ansaghen, ende ter eeuwigher voorderinghe van der abdie voorscreven. Binnen den zelven jaere, zo schiet van dezer weerelt die coninck Rhodolf van Bourgoengnen, voocht van den coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit van Overzee, die welcke mids dien zijn zelfs ghemaect wiert, ende coninck ghecroont. Ende tnaervolghende jaer, zo 938.
wiert vrau Aleyt, die gravinne van Vlaenderen, by die bisscoppen Viftrijt van Teroaen, ende Fulbert van Camerijcke, binnen den cloostere van St-Bertin gheleit, daer voor haer noyt eeneghe vrauwpersoon gheweest en hadde, ende commende voor den hoogen outaer, ende sprekende daer haer ghebet met vierigher devotie, ghelijck zy wel ghewonen was, wiert daer zeer subitelick ghenesen van eender secrete vrauwelicke ziecte, daer zy langhen tijt mede ghequelt hadde. Als die grave Aernout van Vlaenderen dit scoon teeckene ende miracle verhoorde, twelcke in den persoon van zijnder huysvrau ghesciet was, zo drouch hy mijnen voornoemde heere St-Bertin veel meer eere, reverentie ende weerdicheit toe, dan hy oyt daer te voren ghedaen hadde, restituerende die muenicken ende religieusen aldaer niet alleene tgraefscip van Arcken, dat hy hemlieden een poose tijts omthouden hadde, maer ghevende hemlieden bovendien ooc Marcke ende Calis, medalt ghuene dater voort meer anne cleeft ende toebehoort, uytghesteken alleenelick tbosch metten casteele te Rutholt, twelcke men doen ter tijt jugierde metten graefscepe van Arcken te gane.

Lodewyk van Overzee.

940. Anno IXc XL, fondeerde die grave Aernout van Vlaenderen die voorkercke van mijnheere St-Donaes te Brugghe, metten torre aldaer, ordonnerende daer bovendien ooc twaelf canuenicken, ende een proost. Hy repareerde ooc die vervallen kercken te Torhout ende te Haerlebeke, stellende in elc een ghedeel priesters, omme daer daghelicx den dienst Gods te doene, ende hy dede by den abt Gheeraert van St-Baefs te Ghendt, reformeren alle die cloosteren die hy binnen zijnen lande ende heerlicheden hadde van der ordene van St-Benedictus, totten ghetalle van XVIII toe. Tnaervolghende jaer, zo weide die bisscop Transmarus van Noyon ende van Doornijcke die nieuwe kercke van mijnheere St-Jan den Doopere te Ghendt.

Fondatie van de voorkerke van H. Donatianus te Brugge.

941.

943. Anno IXc XLIII, zo quam die hertoghe Willem van Normandien, ghezeit Longue Espade, wederomme met een groot eyrcracht van volcke up tlant van Vlaenderen, maer hy en maectet daer niet lanck; want hy wiert zeer corts naer zijn comste in zijn tente vermoort, by laste van den coninck Loys van Vranckerijcke, die thertochdom van Normandien themwaert track, priverende daer of Richart, svoorzeits Willems eeneghen zuene, daer naermaels groote orloghe omme quam, zo wy noch byder tijt hooren zullen.

Moord van Willem, hertog van Noormandie.

944. Tnaervolghende jaer, zo begonste die grave van Vlaenderen dat vervallen cloostere van mijnheere St-Pieters te Ghendt wederomme gheel nieu van den gronde up te makene, doterende dat grootelicx met zijnen goede ende makende den abt Gheeraert van St-Baefs daer ooc insghelijcx abt of, ghemerct dat hy alzo wel daer, als tSt-Baefs, voortan die ordene van St-Benedictus ghehouden wilde hebben, ghelijck hy daer ghehouden wiert, voor die laetste destructie van den cloostere voorscreven, die welcke ghesciede by den Normannen ende Denemerckers int jaer ons Heeren VIIIc LXXIX, zo hier voren

breeder verhaelt ende verclaerst staet. Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo dede die voornoemde grave van Vlaenderen noch binnen den zelven jaere, up den derden dach van septembre, van Buenen derrewaert bringhen die helighe weerdighe reliquien van mijnheere St-Wandregisijl, Ansbert ende Wulfrant. 944.

Anno IXc XLVII, zo starf Geerlach, die tweede vorst van Gheldre, ende Godefroot, zijn zuene, quam in zijn stede. Tnaervolghende jaer, zo en hadden die Normannen noch niet vergheten die verraderlicke moort, die over vier jaer, in den persoon van den hertoghe Willem, haerlieden heere ende prince, ghebuert ende ghesciet was by laste van den voorscreven coninck Loys van Vranckerijcke, jeghens den welcken zy in wederwrake van dien zo machtich te velde quamen, dat zy hem ghevanghen te Lonnen waert voerden, ende dat by den toedoene van den grave Hughes van Angiers, Fs Robrechts, die welcke gheerne zelve coninck gheweest hadde. Als die grave van Vlaenderen deze drouve tijdinghe verhoorde, wel wetende dat hy naerst den zelven dangiere stont, verzocht hy hulpe ende bystandicheit an den keyser Otho, die eerste van dier name, die welcke in alderdiligentie neder waert quam met zijnder armeye, verlossende den voornoemde coninck uyter vanghenesse by foortsen, ende treckende voort van danen met hem, ende metten grave van Vlaenderen, voor die stede van Roaen, daer hy zonder eenich dilay een groot sterck assault up dede; maer die van binnen wederstondent zo clouckelick ende zo vromelick, dat zy emmers haerlieden stede behielden, niet zonder groote bloetsturtinghe van beeder zijden, maer van der Duytscher zijde meest, daer onder andere een jonck edelman ter stede doot bleef, die skeysers neve was, die welcke dat groot ongheluck ende mes-

947.

948.

Lodewyk van de Noormannen gevangen en door Otto verlost.

948. schief (1) in alder maniere wreken wilde, up den grave Aernout van Vlaenderen, te wiens begheerte dat hy daer ghecommen was; maer als die grave skeyser gramscip verstont, zo vertrack hy haestelick met zijnen volcke uyter leghere, tzijnen lande waert, ende die keyser volchde hem met al zijn eyrcracht zeer scherpelick naer, roovende, pijlgierende ende brandende, aldaer hy yewers by gheraken conste : ende maecte up die reviere van der Leye te Ghendt, een sterck casteel, ghenaemt Nieuburch, twelcke hy wel voorsach van goet duytsch garnisoen, omme daer mede niet alleene die Ghendsche havene, maer bovendien ooc dat gheele landt van Vlaenderen in subjectie te houdene. Hy scheede die vier Ambochten, te wetene, Hulst, Assene, Axele ende Bouchaute van den lande van Waes, appliquerende alle die profiten ende emolumenten daer of commende, totten onderhoudene van den garnisoene voorscreven. Hy dede insghelijcx ooc eenen nieuwen gracht delven van St-Jacobs brugghe totter Honte, stellende daer die palen ende limiten srijcx : welcken gracht ofte dijck men noch ten daghe van hedent naer hem noemt Otheghemsgracht ofte dijck. Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo dede die grave Aernout van Vlaenderen, naer skeysers vertreckene, al zijn uyterste neersticheit ende devoir, omme by eenegher middele meestere van den voornoemde casteele te wordene; maer ziende dat hem tzelve niet mueghelick en was, zo dede hy daer noch recht jeghens overe, tusschen der Leye ende der Schelde, eeneghe andere stercten ende forteressen maken, daer hy zijne vianden zo mede bedwanck, dat zy van dier tijt voort, meer waters in haerlieden wijn doen, ende wat ghedweedere (2) vallen moesten, doende niet min ondertusschen mencanderen alle

De vier Ambachten afgenomen van het land van Waes.

(1) Ramp, tegenspoed. — (2) Zachtmoediger.

die scade, schimp ende spijt, die zy best consten, eenen langhen tijt gheduerende, zo wy metter gracie Gods noch wel hooren zullen in tijden ende stonden. Dit ghesciede int jaer ons Heeren IXc XLIX. Ende tweede jaer daer naer, traude Boudewijn, die zuene van den grave Aernout van Vlaenderen, vrau Machtilt, die dochtere van den hertoghe Herman van Sassen. 948.
951.

Anno IXc LIII, zo wiert heer Fulcherus, die bastaerde zuene van den oppercock van den coninck Loys van Vranckerijcke, bisscop van Noyon ende van Doornijcke; ende dat by zijnder conste van Nigromantie, ende ten dochte al niet dat hy bedreef ofte voorstelde. Maer tende van den XVIIIsten maende, zo aten hem die lusen gheel up, die in ontallicker menichte even dapper uyt zijn lichame groeyden. Of Godt vergave, dat zy hemzelven al hier anne speghelden, ter zalicheit van haerlieden ziele, die metter zelver zonde van ambitie, ofte eerghiericheit ende simonie zo leelick besibbert (1), ende besmet zijn, dat jammere ende wel te claghene es. Zes maenden naer dat deze ambitieuse simoniack aldus gheconsumeirt ende gheel te nieten ghebrocht was, zo overleet dezer weerelt die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit van Overzee, naer dat hy by vrau Gheerberghe, zijnder huysvrau, die zustere van den keyser Otho, (daer wy voren of vermaent hebben), twee zuenen ende een dochtere ghehadt hadde, te wetene : Lotarius, die naer hem regnierde; Kaerle, die hertoghe van Orliens, ende vrau Hildegunde, die huysvrau van den grave Diederijck van Holland ende Zeelant. 953.

Lotharius.

Tjaer daer naer, zo wierden al Vlaenderen duere, veel kercken, cloosters ende godshuysen bescadicht ende ghescent van dat hemelsch vier, ende daer wierden insghe- 954.

(1) Vermaegschapt.

954. lijcx ooc alomme veel priesters ende meunicken verslegheu van den zelven viere, twelcke een buytermaten deerlicke zake om ziene was, als wesende een zekere teeckene van der gramscip Gods, die welcke ons van dierghelijcke wille bewaren ende bescermen.

Van Boudewijn de Jonghe,

DIE VIERDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Als die grave Aernout van Vlaenderen nu gheel ende al inidone ende onbequame gheworden was, omme langhere tlandt te regierene, metsghaders zijnder oudthede ende cranchede van nature, zo resigneirde hy tvoornoemde graefscip in die handen van zijnen zuene Boudewijn, ghezeit de Jonghe, omme dieswille dat zijn vadere noch leefde, den welcken men noch altijts die Oude grave bleef heetende, niet jeghenstaende die voornoemde resignatie, zo men in dierghelijcker zaken noch eensdaechs ghemeenlick ziet ghebueren : ende hy was ontwijffelick een zeer wijs, discreet, clouck, vaylgeant prince.
Ophaling der werken van Arnoud. Hy dede Ipere, Veurne, St-Winnocx Berghe, Burburch, Dixmude, Dunckercke, Ardenburch, Oudenburch ende Rousselare, met meer andere steden ende passagien, grootelicx vermeerderen ende verbeteren, ende eeneghe ooc bevesten ende bemueren, ghevende, stellende ende ver-
957. leenende hemlieden elc byzondere haerlieden particuliere marctdaghen, ordonerende voort te Brugghe, te Cortrijcke, te Torhout ende te Cassele, die vrye ghepre-

vilegierde jaermarcten, die zy noch hebben, elc int zijne, 957.
met expressen consente dat men by faulte van ghelde (want men doens niet vele en vant) alle tractaten van coopmanscepe zoude mueghen doen, by vorme van permutatie, wisselinghe ofte manghelinghe, deene ware voor dandere ghevende, elc naer zijn estime ende weerde. Exempli gratia [1], appelen voor peeren, eyeren voor buetere, kieckenen voor aentvoghelen, twee hennen voor eenen gans, twee gansen voor een vercken, een weer voor drie lammeren, drie calveren voor een koe, ende al zo voorts in alle andere zaken, confererende ende accorderende alle die diversiteiten van der eendere, metten prijse ende ghetale van der andere, ghelijc men tzelve meneghen tijt hier te voren in Duydschlant ende in Polen ghewonen was van doene by ghebreke van ghelde. Dit ghebuerde al int jaer ons Heeren IX^c LVII. Ende
tnaervolghende jaer, dede die oude grave Aernout, die 958.
vadere van den grave Boudewijn van Vlaenderen, die heligbe weerdighe reliquien van mijnheere St-Guduvael ende St-Bertholf, van Buenen tSt-Pieters te Ghendt bringhen by den bisscop Wicfrijdt van Teroaen. Binnen den zelven jaere, zo wiert Raganier metten langhen Halse, die grave van Berghe (nu Henegauwe ghenaemt), berooft Moord van Reynier, graef van Henegouwen.
van lijve ende van goede by den keyser Otho ende by den hertoghe Bruno van Lotrijcke, zijnen broedere; ende Raganier met die langhe Beenen, svoorzeits Raganiers oudste zuene, vloot met Lambrecht metten Baerde, zijnen broedere, tot den coninck Lotarius van Vranckerijcke.
Tjaer daer naer, wiert tArdenburch een kercke ghe- 959.
fondeirt ter eere ende weerdicheit van mijnheere St-Baefs. Ende binnen den zelven jaere starf te Brugghe vrau Aleyt, die huysvrau van den ouden grave Aernout van Vlaen-

(1) By voorbeeld.

959. deren, eerst ghezeit de Groote, die welcke haer zeer eerlick dede begraven in O. L. Vrau cappelle binder abdie van St-Pieters te Ghendt.

960. Dood van Boudewyn den Jongen. Tnaervolghende jaer, zo starf die grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit de Jonghe, van die masels, up den nieudach, ende wiert tSt-Bertin begraven, naer dat hy tlandt drie jaer lanck noch binnen den levene van zijnen vadere, zeer properlick, wijselick ende voorspoedelick gheregiert hadde, ende Aernout, zijn eeneghe zuene, by vrau Machtilt, shertoghen Hermans dochtere van Sassen, wiert grave naer hem, die welcke noch zeer jonck van jaeren was.

Van Aernout de Jonghe,

DIE VIJFSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Aernout ghezeit de Jonghe, eensdeels omme dieswille dat die oude grave Aernout zijn grootheere noch leefde, ende ooc eensdeels ter cause van zijnder minoriteit ende onbejaerthede, succedeirde zijnen vader Boudewijn in al dat hijs hadde, maer tlandt van Vlaenderen wiert princepalick gheregiert ende ghegouverneirt by vrau Machtilt, zijnder moedere, omme die cause ende reden voorscreven, die welcke corts daer naer erhuwede met die grave Godefroot van Ardennen, daer zy noch drie zuenen by ghecreech, te wetene : Godefroot ende Goesselin, beede hertoghen van Lotrijcke, deene naer dandere; ende die derde zuene hiet Heuselin, heere van Eenham. Omtrent dezen tijt overleet vrau Lutgarde, die zustere van wylent die grave Boudewijn van Vlaenderen, huysvrau van

Wichman die burchgrave van Ghendt, heere van Staen, 961. Wichman.
daer die Vileins, met die van der Moere, Braem, Triest ende van Axpoele of ghedescendeirt zijn, ende wiert begraven in O. L. Vrauwe capelle binder abdie van St-Pieters te Ghendt, by vrau Aleyt, haer moedere. Dit ghesciede up den XXIXen dach van septembre, int jaer ons Heeren IXc LXI. Binnen den zelven jaere, schanck die voornoemde oude grave Aernout die cathedrale kercke van mijnheere St-Donaes te Brugghe die thiende van Wijtsgate, met zo veel andere gheestelicke goedinghen dat een wondere was, die welcke hem ende zijne voorzaten tanderen tijden by diversche paeusen gheghevene hadden gheweest, in recompense van dat zy by haerlieden groote vromicheit ende prouesse die Hunnen, Wandelen, Alanen ende andere ongheloovegbe heidenen successivelick uyten lande verjaecht ende verdreven hadden. Tienden gegeven aen de kerk van den H. Donatianus te Brugge.

Anno IXc LXIIII, up den XXVIIden dach van maerte, 964. Dood van den ouden graef Arnoud.
zo schiet die voornoemde oude grave Aernout van dezer weerelt, die grootheere van den jeghenwoordighen grave Aernout van Vlaenderen, ende wiert met grooter rauwe begraven tSt-Pieters te Ghendt, by vrau Aleyt, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Hebert van Vermandois, daer hy een zuene ende twee dochters by ghehadt hadde, te wetene : Boudewijn de Jonghe, grave van Vlaenderen, die voor zijnen vadere overleden was; vrau Elstrude, die van een edele Denemerckere, Sifridus ghenaemt, omtschaect ende ghevioliert wiert, zo datter Adulf, die eerste grave van den lande van Guyse, of quam; ende die tweede dochtere hiet vrau Lutgarde, die huysvrau van Wichman, die burchgrave van Ghendt, heere van Staen, zo hier voren vermaent ende breedere verhaelt staet, ende was nu gheleden omtrent XLVI jaer dat deze Aernout eerst int regement van den lande quam. Zyne kinderen.

964. Ik bidde den almueghenden Heere dat hy hem mededeelachtich maken wille van zijn eeuwich rijcke.

Zeer corts daer naer, quam die coninck Lotarius van Vranckerijcke met een groot eyrcracht van volcke te Vlaenderen waert, innemende zonder eeneghe resistentie die steden van Buenen, Teroaen ende Atrecht, metsghaders ooc die steden van Duway ende Haen, in Vermandois, met meer andere casteelen ende forteressen daer omtrent, ende voort roovende, pijlgierende ende brandende, aldaer hy by gheraken conste, totter riviere van der Leye, mids der hulpe ende assistentie van den grave Willem van Ponthieu, die tgraefscip van St-Pol (daer Teroaen ondere sorteirt) metten graefscepe van Buenen, daer voren tzijnen deele ghecreech, ende naer zijn doot, zo wiert zijn oudste zuene grave van Ponthieu ende van St-Pol : ende zijn tweede zuene, ghenaemt Erniculus, bedeech grave van Buenen, ende dede beede manscip den grave Aernout van Vlaenderen, nu te manne ghecommen zijnde, die welcke een zeer wijs, vroet, vertueux, couragieux, minzamich prince was, ende traude teenen wijve vrau Rosula, die dochtere van den coninck Berengier van Italien. Ende zeer corts naer die feeste van zijnder brulocht, zo quamen die Denemerckers wederomme int landt met een groote menichte van volcke van wapenen, nemende Calis ende Marcke themlieden waert, ende doende voort alomme daer omtrent al tquaetste dat zy mochten. Maer van dat die grave Aernout deze invasie gheware wiert, zo track hy met groot volck van orloghe derrewaert, verjaghende zijne vianden van daer zy ghecommen waren, ende makende hem zelve meestere ende heere van die plaetsen voorscreven, die welcke hy van dier tijt voort altijts themwaert bleef houdende, niet jeghenstaende al tghuene dat die van St-Bertin daer jeghens ghezegghen consten, uyt crachte van zekere letteren van transporte, in daten van

Woeste invallen der Franschen en Noormannen.

Houwelyk van Arnoud.

den jaere IXc XXXVIII, zo hier voren verhaelt ende breedere verclaerst staet. Maer omme dieswille dat die Denemerckers noch niet up en hielden van in wederwrake van dies voorzeit es, daghelicx eeneghe schadelicke coursen ende sproncreyzen te doene, niet zonder groot verlies van volcke van beeden zijden, zo quam die grave Aernout van Vlaenderen endelinghe met hemlieden ten apointemente, makende Adulf, die zuene van vrau Elstrude, zijn vaders zustere, by eenen edelen Denemerckere, Sifridus ghenaemt, die eerste grave van den lande van Guyse, behoudens dat hy hem daer of manscip doen zoude, zo hy ooc dede. Dit greyde die van St-Bertin noch veel erghere dan tvoorgaende dede, want zy maintineerden ende sustineerden vastelick dat tvoornoemde landt ende graefscip van Guyse niemende an en ghinck, nochte met rechte toe en behoorde dan hemlieden, ghelijckt wel bleeck by zekere letteren van donatie daer of zijnde, in daten van den jaere VIIIc IIII, zo hier voren wat breedere ghenoteert staet, maer dies nochtans al niet jeghenstaende zy en haddens anders. Ende die voornoemde grave Adulf bleef tlandt van Guyse bezittende met vrau Machtilt, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Erniculus van Buenen, Fs Willems, daer Rhodulph of quam, die welcke die van Guyse eerst colfdraghers maecte; zijn huysvrau was vrau Roselle, sgravens dochtere van St-Pol, daer hy een zuene by ghecreech die Eustaes hiet. 964.

Adulf zoon van Siegfried.

Anno IXc LXVIII, starf die grave Aernout van Cleven, latende een zuene achtere die Wichman hiet, naer zijn moeders vadere, die grave van Zutphen. Ende tjaer daer naer overleet Godefroot, die derde vorst van den lande van Gheldre, ende zijn zuene Wichart quam in zijn stede. 968.

Anno IXc LXXIII, conquesteerden Raganier met die langhe Beenen, ende Lambrecht metten Baerde, zijn 973.

973. broedere, wederomme by grooter vaylgeandise ende prouesse, tgraefscip van Henegauwe, mids der hulpe ende bystandicheit van den coninck Lotarius van Vranckerijcke, daer die keyser Otho metten hertoghe Bruno van Lotrijcke, zijnen broedere, haerlieden vadere, Raganier met den langhen Halse, of ghepriveert hadde nu gheleden XIIII jaeren : ende zy versloughen in een staende bataylgie by Peronne die capiteynen Garnier inde Raynolt, die tvoornoemde graefscip uyter name als voren te bewarene hadden, treckende van danen voort in Lotrijcke, daer zijt al verbuert maecten. Maer die grave Aernout van Vlaenderen daer of gheadverteirt zijnde, track hemlieden corts daer naer zo vromelick jeghens, met den grave Godefroot van Ardennen, zijnen stiefvadere, dat zy weder te Vranckerijcke waert keeren moesten, van daer zy ghecommen waren, abandonerende al haerlieden conquest, ten profijte van den Vlaminghen, dier terstont meestere of wierden, stekende tvier in Bossut, ende in meer an-

Onlusten in Henegouwen.

974. dere plaetsen daer omtrent. Tnaervolghende jaer, dede die keyser Otho, die tweede van dier name, zeer veel duechts ende schoonicheit die abdie van St-Baefs te Ghendt, blijckende by bezeghelde brieven daer of zijnde, in daten van den XXIen daghe van lauwe. Ende tjaer

975. daer naer, zo vulmaecte die grave van Vlaenderen die choor van der abdie van St-Pieters te Ghendt, die zijn grootheere rechts voor zijn overlijdene hadde begonnen te fonderene, ende deed ze wieden (1) by den eerdsbisscop Albrecht van Riemen up den laetsten dach van septembre, verheffende daer met eenen die helighe weerdighe reliquien van mijnheere St-Florbert, die eerste abt van der plaetse, die welcke boven al dies voorzeit es, daer jeghenwoordelick ooc van den prince beschoncken wiert met die heerlicheden van Camphin ende van Harnen.

(1) Wyden.

Binnen dezen middelen tijt, zo deden die twee voor- 975.
noemde verjaechde princen, Raganier ende Lambrecht van Henegauwe, al haerlieden uyterste devoir om haerlieden landen ende heerlicheden weder te ghecrijghene, by adresse van eeneghe machteghe princen, die zy ten dien fine van haerlieden ligue maecten by contracten ende alleancien van huwelicke : want Raganier met die langhe Beenen voorzeit, traude vrau Havide, die dochtere van den grooten grave Hugues van Parijs, ghezeit Capet ofte de Vleeschauwere, wiens zuene ooc Hugues ghenaemt, noch naerderhandt coninck van Vranckerijcke wiert; ende Lambrecht metten baerde, svoorzeits Raganiers broedere, nam te wijve vrau Gheerberghe, die dochtere van den hertoghe Caerle van Lotrijcke; keerende corts daer naer ghezaemder handt, met beede haerlieden scoonvaders, weder te Henegauwe waert, daer Raganier by bedwongen apointemente anderwarf voor grave omtfanghen ende ghehult wiert, ende zijnen broedere Lambrecht wiert van zijnder huysvrau weghe grave van Luevene.
Dit ghesciede int jaer ons Heeren IXc LXXVI. 976.

Houwelyken van Reynier en Lambert.

Lambert graef van Leuven.

Anno IXc LXXXIIII, starf Wichart, die vierde vorst 984.
van Gheldre, ende zijn zuene Mengoos quam in zijn stede. Ende binnen den zelven jaere, zo ordonneerde die keyser Otho, die derde van dier name, eerst die zeven ceurvorsters, ghevende een ijghelick van hemlieden int particuliere een zonderlinghe digniteit, staet ende officie, in der vorme ende maniere zo hier naer volcht.

Die zeven Ceurvorsters ende elcx digniteit, staet ende officie int keyserijcke.

Die eerste ceurvorster es die eerdsbisscop van Mens, cancelier des rijcx over die duydtsche landen, die welcke met die andere naervolghende heeren, vorsten

Eersten keurvorst.

984. ende princen vermach eenen nieuwen keysere te kiesene, zo wanneer der een ghebreict, ende bovendien zo es ooc zijn officie int particuliere die rechter handt van den nieuwen ghecosen keysere van buyten te zalvene, met die helighe ghebenedyde olie, zegghende tot hem : *Die almueghende Heere Godt wille u gracie verleenen omme te mueghen wesene een weerdich keyser, die den coninck David dede zalven by der handt van Samuel, die prophete.*

Tweeden keurvorst. Die tweede ceurvorster es die eerdsbisscop van Cuelen, cancelier des rijcx int quartier van Italien, ende zijn particulier officie es den nieuwen keysere in zijnen stoel der moghenteit te zettene, zegghende tot hem : *Zit hier in dezen stoel der moghenteit, ende doet op der eerden een ijghelick goed recht ende justicie.*

Derden keurvorst. Die derde ceurvorster es die eerdsbisscop van Trieren, cancelier des rijcx over alle die Nederlanden, ende zijn particulier officie es, den nieuwen keysere te ghebenedijdene, zegghende tot hem : *Godt verleene u die gracie, dat die gheest des verstants, des raedts, des wijseits, der rechter kennesse, der sterckheit, der goedertiereneit in u dalen mach, ende dat ghy bovendien ooc vervult muecht werden met die gheest der zaligher vreese ons Heeren Jesu-Christi.*

Vierden keurvorst. Die vierde ceurvorster es die hertoghe van Bremen (twelcke tzijdert een conincrijck gheworden es), erfachtich schijnckere des rijcx, ende zijn officie es, den nieuwen keysere die croone up thooft te stellene, zegghende tot hem : *Omtfancht deze claerblijnckende croone des rijcx, ende maect dat ghy insghelijcx ooc zo blijncken muecht in allerande vromicheit ende duechden, hier up der eerden, dat ghy hier naermaels van der croone des eeuwichs levens niet ghepriveirt en wort.*

Vyfden keurvorst. Die vijfste ceurvorster es die palsgrave up den Rhijn, erfachtich hofmeestere des rijcx, ende zijn officie es, den nieuwen ghecosen keysere eenen gouden cloot ofte bolle 984. in die handt te ghevene, zegghende tot hem : *Neemt dezen cloot in u handt, ende maect die gheele ronde weerelt onderdanich tkeyserijcke, up dat ghy August, dat es een vermeerderare des rijcx, muecht gheheeten worden.*

Zesden keurvorst. Die zesde ceurvorster es die hertoghe van Sassen, erfachtich maerschalck des rijcx, ofte zweertdraghere, ende zijn officie es, den nieuwen keysere zijn zweert in die handt te ghevene, zegghende tot hem : *Hout daer dat zweert der bescermesse, ende wilt daer mede alle onghelijck foortselenghe wederstane, ende teenegadere uyten rijcke weeren, zo dat recht ende redene alomme steden grijpen mach.*

Zevensten keurvorst. Die zevenste ende die laetste ceurvorster es die hertoghe van Brandenburch, erfachtich camerlinck des rijcx, ende zijn officie es, den nieuwen keysere een gouden signet an zijnen voorvinghere te stekene, zegghende tot hem aldus : *Neemt daer dat signet der ganscher ronder weerelt, twelcke ic u ten dien fine andoe, omme dieswille dat ghy alleene ter weerelt domineren zoudt, ende met onverwinnelicker macht ende moghenteit alle herisie ende ongheloovicheit daer uyte weeren.* Deze ceurvorsters aldus gheordonneirt zijnde, daer of dat die laetste ontwijffelick meer die marcgrave dan die hertoghe van Brandenburch ghenoemt wordt, zo ordonneerde die voornoemde keyser Otho ooc insghelijcx *quant et quant* alle die anderen leden ende staten srijcx, die welcke hier te lanck ware te verhalene ende zoude ooc wezen buyten onzen propooste.

Tnaervolghende jaer, zo dede vrau Rosula, die gravinne van Vlaenderen, die abdie van St-Pieters te Ghendt 985. veel duechts, om dat zy daghelicx bidden zouden over die ziele van vrau Machtilt, harer dochtere, die welcke

986. onlancx daer te voren dezer weerelt overleden was. Ende tjaer daer naer, zo wiert die coninck Lotarius van Vranckerijcke metter doot ghemeene. Ende Loys zijn zuene by vrau Emme, zijnder huysvrau, quam in zijn stede, die welcke binnen den eersten jaere van zijnder regnatie vergheven wiert, stervende zonder hoir van zijnen lichame commen zijnde, ende dienvolghende, zo behoorde die croone van rechtes weghe ghesuccedeirt thebbene up den hertoghe Caerle van Orliens, zijn vaders broedere, indien die grave Hughes van Parijs, Hugo Capet. ghezeit Capet ofte de Vleeschauwere, F^s Hughes, daer die grave Robrecht van Angiers die vadere of was, die niet gheusurpeert en hadde by foortsen ende by ghewelt, doende hem zelven coninck croonen ghewapender handt binnen der stede van Noyon, daer die grave Aernout van Vlaenderen in gheender manieren present nochte jeghenwoordich wesen wilde, nochte ooc den coninck manscip doen, om tgroote onghelicx wille, dat den hertoghe Caerle, zijnen neve voorzeit, dies angaende by hem ghedaen ende ghesciet was : maer laeen! hy wierter endelenghe wel toe bedwonghen, by groote faicten van wapenen, ende cruele exploten van orloghe, daer hijt andersins vele te quaet zoude ghehadt hebben.
987. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren IX^c LXXXVII. Tjaer daer naer, overleet Diederijck, F^s Diederijcx, die tweede grave van Hollant ende Zeelant, latende by vrau Hildegunde, zijnder huysvrau, die dochtere van wijlent die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit van Overzee, twee zuenen en een dochtere achtere, te wetene : Aernout, die naer hem grave wiert; heer Egghebert, eerdsbisscop van Trieren, ende vrau Aleyt. Ende binnen den
988. jaere voorscreven, up den XXX^en dach van maerte, zo betaelde die grave Aernout van Vlaenderen der naturen Dood van Arnoud. schult, naer dat hy tlandt in goeder justicie ende pros-

periteit XVII jaer lanck bezeten hadde, ende wiert met grooten drucke ende rauwe ter eerden ghedaen in St-Laureins cappelle, binder abdie van St-Pieters te Ghendt. Vrau Rosula, zijn huysvrau, die dochtere van den coninck Berengier van Italien, hadde hem twee kijnderen ghedreghen, te wetene : Boudewijn, die naer zijn vaders doot grave van Vlaenderen wiert, noch in minoriteit ende onder zijne jaeren zijnde, ende vrau Machtilt, die voor haer vadere dezer weerelt overleden was, zo voorzeit es. 988.

Van Boudewijn metten schoonen Baerde,

DIE ZESDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

By den overlijdene van Aernout de Jonghe, zo verstarf tgraefscip van Vlaenderen up Boudewijn, zijnen eeneghen zuene, noch wesende onder zijne bejaerthede, twelcke cause ende occasie was datter alomme veel diversche groote questien, dissensien ende seditien up resen binnen den lande, alzo wel ter opziene van zijne voochdiescepe als andersins in menegherande maniere, ghelijck ghemeenlijck ghebuert daer die princen kijnderen zijn, ende onder andere zo wasser een edelman, ghenaemt Eilbodo, castelein van Cortrijcke, die welcke hem zelven vry libre heere maecte van den voorscreven stede, metsghaders ooc van al tghuene datter meer of dependeert ende anneclceft, stervende zeer corts daer naer, maer dies Kortryk scheydt zich van den graef af. niet jeghenstaende, zo wilden die voornoemde van Cor-

988. trijcke noch blijven in die libertheit ende vryheit, daer zy hemlieden in ghestelt hadden, zonder metten jonghen grave ofte zijne gouverneurs, voortan yet meer te doene thebbene, ende omme dieswille, dat die van Haerlebeke hemlieden daer inne contrarie vielen, zo stelden zijt daer by nachten al in gloeyen, noch sprincen casteel, noch kercke sparende: zo dat heer Bughecin, priestere ende prochiepape aldaer, ghenouch te doene hadde eer hy die reliquien van mijnheere St-Bertolf saulveren conste van den viere, die welcke noch ten daghe van hedent rustende zijn tSt-Pieters te Ghendt. Deze trouble ende rebellicheit gheduerde aldus eenen langhen tijt, ten grooten achterdeele ende verdriete van veel lieden van eeren, maer zy en haddents anders; wie zijt claechden, zy en claechdent haerlieden vrienden niet : want die ghuene, die tzelve behoorden belet thebbene, waren zelve die eerste ende die meeste, die daer haerlieden zelfs eyghen profijt mede deden, ghelijc ment ghemeenlick ziet ghebueren. Godt beteret! Binnen dezen middelen tijt, wiert die grave Aernout van Hollant ende Zeelant, van die Vriesen versleghen ende begraven in die abdie te Egmont, voor den outaer van mijnheere St-Jan Baptiste, latende twee zuenen achtere by vrau Lutgarde, zijnder huysvrau, die dochtere van den keyser Theophanus van Constantinoble ende van Griecken, daer of dat die oudste, ghenaemt Diederijck, naer hem tlandt regierde, ende die jonceste, gheheeten Sifridus, wiert ruart (1) ende gouverneur generael van Camerlinclant ende van Vrieslant, ende bovendien ooc die eerste heere van Bredenrode. Ende tderde jaer daer naer, starf Hughes van

991. Angiers, ghezeit Capet ofte de Vleeschhauwere, coninck van Vranckerijcke, ende Robrecht, zijn zuene, anne-

Arnoud, graef van Holland, sneuvelt in den stryd tegen de Westvriezen.

Oorsprong van het huys van Brederode.

(1) Rust bewaerder.

veirde die croone naer hem, die welcke corts daer naer 991.
huwede met vrau Rosula, die in haer coronement vernaemt ende Susanna gheheeten wiert, die moedere van den grave Boudewijn van Vlaenderen, die welcke nu ten manne ghecommen zijnde, zeer lichtelick alle die voorscreven seditien ende meuterien, binnen zijnen lande te nederleyde, by vromicheit van wapenen ende scherpe exemplaire justicie; hy was die lancste, die vromste, die verstandichste, ende die couragieuste prince in zijnen tijt van alle die weerelt, draghende duergaens zulck een uytnemende schoonen baert, dat hyder die toename of behielt. Hy ordoneerde eerst dat rudderscip in Vlaenderen, stellende daer voort in alle steden ende dorpen eerbare, wijse, consciencieuse jugien ende andere officiers, omme een ijghelick goet recht ende wet te doene, zonder eeneghe simulatie ofte dissimulatie : ende te Brugghe, ordonneerde hy XIII erfachtighe scepenen, ende al zo veel raeden uyt die neghen leden van der stede, te wetene : die vijf eerste uyter poorterie, ende die naervolghende uyter vier groote neeringhen, uyten vleeschauwers, vischcoopers, uyter XVII smalle neeringhen, uyten hamere, uyten ledere, uyter naelde, uyten backers ende uyten makelaers; nemende uyt elc let een, met expresser previlegie dat die voornoemde XIII scepenen zouden vermeughen alle jaeren onder hemlieden eenen burchmeestere te kiesene, die themlieden ghelieven ende goetdincken zoude, wesende nochtans van haren ghetale, ende die voornoemde raeden ooc van ghelijcken. Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo traude die voorzeide grave Boudewijn van Vlaenderen vrau Ogine, die dochtere van die hertoghe Ghijsbrecht van Luxemburch ende zustere van vijf zeer edele wel vermaerde princen, daer of dat die oudtste heer Adelbert hiet, bisscop van Mets in Loreynen; die tweede Fredrijck, naermaels hertoghe van Lotrijcke; die derde

Muyteryen gedempt.

Ridderschap eerst in Vlaenderen.

Dertien erfachtige schepenen te Brugge.

Houwelyk van Boudewyn.

991. Heyndrick, hertoghe van Beyeren; die vierde Diederijck, hertoghe van Luxemburch, ende die vijfste Ghijsbrecht, grave van Salines, in Hooch Bourgoengnen. Haerlieden joncste zustere was ghenaemt vrau Ghijsle.

1002. Anno X° ende twee, zo verstarf tconincrijcke van Bourgoengnen up den coninck Robrecht van Vranckerijcke, byder aflijvicheit van Heyndrick Capet, zijnen ouden oom, ende hy maecter anderwarf een hertochdom of, erfvende daer inne Robrecht, zijn joncste zuene, met expresser condicie nochtans, dat hy ende alle zijne naercommers, hertoghen van Bourgoengnen, die croone van Vranckerijcke daer of in der eeuwicheit manscip doen zouden, twelcke hy met grooter danckbaerheit accepteirde, doende den coninck, zijnen vadere, daer jeghenwoordelick, teerste manscip van den hertochdomme voorscreven. Tnaervolghende jaer, overleet te Compiengne vrau Susanna (eerst Rosula ghenaemt), die coninghinne van Vranckerijcke, ende wiert begraven tSt-Pieters te Ghendt, by Aernout de Jonghe, grave van Vlaenderen, haren eersten man. Binnen den zelven jaere, up den eersten dach van wedemaent, zo was men in Vlaenderen al te zeere ghequelt metten watere. Ende tjaer daer naer volghende, starf die grave Wichman van Cleven, ende Coenraert, zijnen zuene, quam in zijn stede, die hy ghehadt hadde by landgravens dochtere van Duringhe, zijnder huysvrau.

Bourgondie komt weder aen de kroone van Vrankryk.

1003.

Dood der oude gravin van Vlaenderen.

1004.

1005. Anno X° V, zo schiet Otho, die zuene van den hertoghe Caerle van Lotrijcke, van dezer weerelt zonder kijnderen, ende vrau Gheerberghe, zijn eenighe zustere, die huysvrau van den voorscreven Lambrecht metten Baerde, grave van Luevene, behoorde hem dienvolghende in als ghesuccedeirt thebbene, indient haer die keyser Heyndrick, die tweede van dier name, niet belet en hadde, makende den grave Godefroot van Ardenne, F° Godefroot by vrau

Oorlogen na de dood van Otto, om Neder-Lotharingen.

Machtilt, die wedewe van wijlent die grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit de Jonghe, ghewapender handt hertoghe van Lotrijcke, met al tghuene datter meer of dependeirt ende annecleeft, haer anders niet latende tharen deele dan tgraefscip van Luevene, dat haer vadere binnen zijnen levene met haer in huwelicke ghegheven hadde. Maer Lambrecht, haer man, met dit partagie niet te vreden zijnde, dede zo vele by zijnder grooter vromicheit ende vaylgeandise, dat hy bovendien ooc die steden van Bruessele, Antwerpen ende Nivelle themwaert ghecreech. Twelcke al verhoorende die coninck Robrecht van Vranckerijcke, namt buytermaten qualick, dat thertochdom van Lotrijcke, wesende tprincepaelste deel van Oostvranckerijcke, aldus by diversche princen ghespleten, ghedeelt, ende van der croone ghesepareirt wiert, zondere zijnen wille, wete ende consente; ende zwoer by zijn edeleit, dat hy die voorstelders van dien behoorlick daer of corrigieren ende punieren zoude, in al zo varre als hem Godt tleven spaerde : ende dienvolghende, zo omtboot hy den grave Boudewijn van Vlaenderen dat hy hem daer inne zoude willen assisteren ende ghehulpich wesen, up grootelicx jeghens hem te verdienene. Die grave deze omtbiedinghe verstaen hebbende, track ten eersten dat hem meughelick was, over die riviere van der Schelde, jeghens den hertoghe Godefroot van Lotrijcke, zijn vaders alve broedere, van zijn moeders weghe, hopende by sconincx wille ende danck, ondertusschen zijn zelfs eyghen palen ende limiten te verbreedene, zo hy ooc dede : want hy conquesteerde tcasteel te Eenham, tlandt van Aelst, Valenchin, met meer andere stercten ende forteressen van die jurisdictie van Lotrijcke, eer anderstont dat die coninck met zijnder armeye te velde gheraken conste. Als die keyser Heyndrick deze nieumare verhoorde, zo en faylgierde hy niet van hem haestelick te secourse te 1005.

Vrankryk vraegt de hulp van Boudewyn.

1005. commene, die hy zelve onlancx leden totten hertochdomme in questie ghepromoveirt hadde, slaende sterck tsiedgie (1) voor die stede van Valenchien, daer die grave van Vlaenderen doen ter tijt binnen was, die welcke hem zelven als een clouk, vaylgeant capiteyn nieuwers in en verzaechde, maer wederstont zijne vianden zo couragieuselick ende zo vromelick mids der hulpe ende bystandicheit van den coninck Robrecht van Vranckerijcke ende van den hertoghe Richart van Normandien, dat zy met scade ende met scande van danen vertrecken moesten, zonder yet anders te bedrivene. Dit ghesciede
1006. int jaer ons Heeren Xc VI. Ende tnaervolghende jaer, in
1007. die maendt van ougst, zo quam die keyser voorzeit weder nederwaert met een groot eyrcracht van volcke van orloghe, hebbende by hem ooc die bisscop Nodigerus van Luycke, met veel volcx van wapenen te peerde ende te voet, omme by dier middele hem zelven te bet te meughen wreken van der grooter injurie, scade ende scande die hem ende de zijne, by den grave van Vlaenderen, tvoorleden jaer, toeghecommen ende ghesciet was, nemende reghelrecht zijnen wech naer zijn casteel te Nieuburch, staende up die riviere van der Leye, neffens die havene van Ghendt, met een zeer vast betrauwen dat hy van danen, wel by der tijt der stede meestere worden zoude : maer hy miste by der grooter prouesse ende vromicheit van den grave van Vlaenderen, die welcke hem van overe dandere zijde van den watere, uyt zijne stercten ende forteressen, zo schoffierlicke vele te doene gaf, dat hy qualick yewers gheboeyen (2) conste, in zulcker wijs, dat hy endelinghe wel merckende dat daer niet dan pijl ende loot te halene en was, met cleender apparentie van eenichsins tzijnder intentie te mue-

(1) *Tsiedgie*, fr. *siége*. — (2) Verroeren.

ghen gherakene, met alle zijn leghere ten platten 1007.
lande waert intrack, vanghende, roovende, pijlgierende, afloopende, destruerende ende verbarnende, aldaer hy gheraken conste, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick die capelle van mijnheere Ste-Lieven tHoutem, die welcke nochtans drie van zijnder crijgslieden insghelijcx ooc wel meenden berooft thebbene; maer het wiert hemlieden miraculeuselick belet by een subite ende ovoorsienighe blindichede ofte blinthede, die hemlieden toequam, zo dat zy zonder leetsman uyter voornoemde capelle niet gheraken en consten. Die keyser voorzeit, hier of gheadverteirt zijnde, quam haestelick derrewaert, sturtende daer zijn vierich devoot ghebet, voor hem zelven ende voor alle de zijne, niet zonder groote ghiften ende gaven, die hy mijnheere Ste-Lieven schanck, ter verzoeninghe van dies voorzeit es. Treckende van danen voort reghelrecht tzijnen lande waert, met een omsprekelicken grooten buyt, van allerande beesten ende anders, metsgaders ooc zeer veel rijcke machtighe ghevangenen, twelcke cause was dat die grave Boudewijn van Vlaenderen, corts daer naer up goet verzekert saulf conduyt te Aken by den keyser ging, presenterende hem die stede van Valenchien weder te ghevene in zijn handen, indien hy hem zijne voornoemde ghevanghenen restitueren wilde : die keyser hier uyt te wel merckende ende considererende die groote jooncste ende affectie, die de voorzeide grave als een goet, oprecht, vertueus, natureel prince ende heere, tot zijnen subjecten ende onderzaten draghende was, en restitueerde hem niet alleene zijne ghevangenen costeloos ende scadeloos, maer schanck hem bovendien ooc zeer liberalick ende mindelick die stede van Valenchien, omme voortaen van srijcs weghe by hem ghepossesseirt ende ghehouden te wordene, mids trauwe ende manscip, twelcke hy den

Boudewyn in zyn bezit van Valencyn herkend en met de Zeeuwsche eylanden begiftigd.

1007. keyser daer jeghenwoordelick dede met grooter danck-
baerheit, blijvende hem van dier tijt voort veel meer-
dere vrient in alle zijne affairens, dan hy oyt daer te
voren viant gheweest hadde, al zo wel ter defencie ende
bescermenesse van den hertochdomme van Lotrijcke als
anders. Ende die keysere, dit groot faveur wel ghewaer
wordende, gaf hem boven al dies voorzeit es, noch in
recompense van dien tlandt van Walcheren te leene,
met alle die andere eylanden van Zeelant, daer naermaels
groote questien ende gheschillen uyt ghesproten zijn,
die meneghen tijt gheduerden, tusschen die Vlaminghen
ende Hollanders, die welcke zelve mainteneerden die
naerste te zijne van die voorscreven eylanden, uyt crachte
van zekere pretense donatie, hemlieden tanderen tijde
ghedaen by den keyser Loys de Goedertierene, coninck
van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant. Ende
1008. tjaer daer naer, zo wierden die helighe weerdighe reli-
Reliquien van quien van mijnheere Ste-Lieven ende Ste-Brixis, uyter
den H. Livinus te cappelle tHautem tS^{te}-Baefs te Ghendt ghebrocht, met
Gend gebragt. grooter eere ende weerdicheit, by den abt Erembaut al-
daer, ende dat in die presentie ende jeghenwoordicheit
van den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van
vrau Ogine, zijnder huysvrau, metsgaders ooc van alle
die edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen van den
hove, die welcke zo veel an den prince ende an der
princesse verworfven dat zy die van den voorscreven
cloostere al haerlieden scade oprechten (1), die zy ghe-
duerende de voorgaende orloghen van haerlieden goe-
dingen ofte pachthoven ghedoocht ende ghesupporteirt
hadden. Binnen den zelven jaere, zo regneirde zulck een
moordadighe pestilentie, dater qualick volckx ghenouch
Pest. te lijve bleef, om die dooden te begraven. Godt ghe-
dencke alle kersten ghetoovighe zielen!

(1) Goed deden.

Int jaer ons Heeren X^{e} IX, starf vrau Machtilt, die 1009.
dochtere van den hertoghe Herman van Sassen, ende Dood der weduwe van graef
die huysvrau van den grave Boudewijn van Vlaen- Boudewyn den
deren, ghezeit de Jonghe, ende daer naer ooc van den Jongen.
grave Godefroot van Ardennen, ende licht begraven
tS^{te}-Pieters te Ghendt, by haren laetsten man, voor
Onser Liever Vrauwen outaer.

Anno Xe XIII, zo grecreech die hertoghe Robrecht van 1013.
Normandien, by Arlaete zijnder concubine, een bastaerde
zuene, die Willem hiet, toecommende man van vrau Willem.
Machtilt, die dochtere van Boudewijn van Rijssele,
ghezeit de Goedertierene, naermaels grave van Vlaen-
deren. Deze Willem conquesteirde die croone van In-
ghelant metten zweerde by grooter prouesse, vromicheit
ende vaylgeandise; zo dat hy ter cause van dien, die
edele bastaert van Normandien ghenaemt wiert. Zo
wy in tijden ende stonden noch breeder hooren zullen,
indient Gode belieft. Up den XXVIII^{en} dach van sep-
tembre, int naervolghende jaer, maectet zulck een afgrij- 1014.
selick tempeest van winde in zee, dat die vlaemsche Zeetempeest.
dijcken te veel (1) steden inne liepen, ter eeuwigher
ruine van menigen rijcken wel ghestelden landsman.
Omtrent dezen tijt, vercreech die bisscop Herluyn van
Camerijcke, boven zijne gheestelicke preminentie, ooc
die temporele hoocheit ende jurisdictie alle zijn voor-
noemde diocese duere, wel tooghende by dien dat hem
die tijdelicke glorie van dezer werelt veel naerder ginck
dan die eeuwighe, zo hy ooc inder waerheit dede. Of
Godt vergave dat hy niet meer discipulen achter ghe-
laten en hadde dan hy haren up zijn hooft drouch.

Anno Xe XVII, schanck die grave Boudewijn van 1017.
Vlaenderen, den cloostere te Dronghene by Ghendt, eenen

(1) Op veel plaetsen.

1017. tant van mijnheere S'-Jan den Doopere. Ende up den zelven tijt, zo vertoochde haer in die lucht eene comete ofte sterre metten steerte. Tvijfste jaer daer naer vol-
1022. ghende, wiert Mengoos, die vijfde vorst van den lande van Gheldre, metter doot ghemeene, naer dat hy by vrau Gheerberghe een zuene ghehadt hadde, Wikingus ghenaemt, die welcke naer zijn vaders doot tlandt regierde, ende een dochter die Adeleyse hiet, die religieuse wiert.

1027. Anno X° XXVII, zo wierter een huwelick gheconcipieert, gheaccordeirt ende ghesloten tusschen Boudewijn van Rijssele, ghezeit de Goedertiere, sgravens zuene van Vlaenderen, ende vrau Adelie, sconincx Robrechts dochtere van Vranckerijcke. Ende omtrent den zelven tijt, verjouch die bisscop Harduyn van Noyon ende van Doornijcke een van sconincx officiers by foortsen uyter stede van Noyon, twelcke die coninck zo overqualick nam, dat hy hem ter cause van dien, niet alleene en priveerde van den staet ende digniteit daer hy inne ghezeten was, maer dede hem bovendien ooc bannen uyt alle zijne landen ende heerlicheden up die verbuerte van zijn lijf. Maer dies al niet jeghenstaende, zo wiert die paeys noch endelinghe ghemaect by tusschenspreken van den grave van Vlaenderen ende van zijnen zuene, die onlancx leden sconincx dochtere ghetraut hadde, ghelijck voorzeit es. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo schanck die ghereconcilieerde bisscop die voornoemde grave, in recompense van dien voor hem ende zijne naercommers, graven van Vlaenderen, tot in die derde graet incluus, al zulck recht, cause ende actie, als hy hadde, ende pretenderen mochte, an Cortrijcke, Putthem, Oudenaerde, Comene, Heyne, Haeltre, Nevele, Deynse, Spiers, Maldeghem, Torhout, Oudenburch ende Ardenburch, uyt crachte van zekere donatie, den bisdomme van Doornijcke ghedaen, by den keyser Loys de Goedertiere,

Boudewyn den Jongen trauwt de dochter van den konink van Vrankryk.

coninck van Vranckerijcke ende hertoghe van Brabant, 1027.
int jaer ons Heeren VIII° XL. Tnaervolghende jaer, ver- 1028.
jouch die grave van Vlaenderen uyter stede van Berghen, alle die canuenicken van S'e-Maertens ende van S'e-Winnocx, om haerlieden dissoluut, scandeleux, quaet, ongheregheIt leven wille, fonderende daer een cloostere ter eeren van den voornoemde S'e-Winnocx, wiens helighe reliquien hy insghelijcx ooc daer dede bringhen uyter kercke van mijnheere S'e-Maerten voorzeit, twelcke alzo ghedaen zijnde, zo omtboot hy een toeveel mueniken uyter abdie van S'e-Bertin tS'e-Omaers, die hy daer inne stelde, onder eenen abt die Roderijck hiet, ghevende hemlieden alle die gheestelicke goedinghen van die voorscreven verjaechde canuenicken, metsgaders ooc al tincommene van der kercke te Wormholt. Binnen den zelven jaere, repareerde die voorzeide grave van Vlaenderen tcloostere te Marchienes by Duway, up der riviere van der Scarpe, dat die Normannen ende Denemerckers laest verbarnt ende ghedestrueirt hadden, ende wilde dat van dier tijt voort, een cloostere van muenicken zoude wesen, niet jeghenstaende dat tot dier tijt toe altijts een vrauwen cloostere gheweest hadde, ende dienvolghende zo stelde hy daer inne een ghedeel muenicken, uyter abdie van S'e-Vedast te Atrecht, ondere eenen abt ghenaemt Leduyn. Ende int ende van den voorscreven jaere, wierden die canosien te Lens, in Artois, eerst ghefondeirt.
Tjaer daer naer, overleet Raganier met die langhe Beenen, 1029.
grave van Berghe ofte Henegauwe, ende vrau Richilt, zijne eeneghe dochtere by vrau Havide zijnder huysvrau, quam in zijn stede, die welcke naermaels gravinne van Vlaenderen wiert, zo wy by der tijt noch breedere hooren zullen, indien ons die Heere tleven spaert.

Dood van den graef van Henegauwe.

Anno X° XXX, schiet van dezer weerelt Robrecht van 1030.
Angiers, ghezeit Capet ofte die Vleeschauwere, coninck

1030. van Vranckerijcke, die welcke binnen zijnen levene drie wijfs ghehadt hadde, deene naer dandere, daer of dat die eerste ghenaemt Constance, hem drie zuenen ghedreghen hadde, te wetene: Heyndrick, die naer hem regneerde, Hughes die hertoghe van Orliens, ende Robrecht die hertoghe van Bourgoengne: ende vrau Rosula zijn tweede huysvrau, wedewe van Aernout de Jonghe, grave van Vlaenderen, die in haer coronement vernaemt ende Susanne gheheeten wiert, en drouch hem noyt kijnt; maer van vrau Adelie, die gravinne van Noyon, zijn derde huysvrau, quam een dochtere van haer name, die welcke ghetraut hadde Boudewijn van Rijssele, ghezeit die Goedertiere, die toecommende grave van Vlaenderen. Binnen den zelven jaere dede die grave van Vlaenderen veel duechden die collegiaele kercke van mevrauwe Ste-Walburghe te Veurne, ende zeer corts daer naer, overleet vrau Ogine, zijn huysvrau, die welcke hy met grooten drucke ende rauwe dede begraven tSte-Pieters te Ghendt, by vrau Ghijsle, haer zustere.

Kinderen van Robert.

Dood der gravin van Vlaenderen.

1034. Anno Xc XXXIIII, zo wiert dat casteel van Eenham gheel ende al afgheworpen, ghedestrueirt ende ten nieten ghebrocht by den grave Boudewijn van Vlaenderen, die welcke tweede jaer daer naer, dezer weerelt overleet up
1036. den XXXen dach van mye, naer dien dat hy tlandt in goeder justicie ende policie XLVIII jaer lanck zeer discretelick ende vromelick gheregiert ende ghehouden hadde, ende wiert met grooter eere ende weerdicheit ter eerden ghedaen in Ste-Laureyns cappelle, binder abdie van mijnheer Ste-Pieters te Ghendt, by vrau Ogine, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe Ghijsbrecht van Luxemburch, daer hy drie zuenen ende twee dochters by ghehadt hadde, te wetene: Boudewijn van Rijssele, ghezeit die Goedertiere, die naer hem grave wiert; Kaerleman, die jonck starf; heer Aernout, die eerdsbisscop van Trieren; vrau Ogine ende vrau Lutgarde.

Dood van Boudewyn.

Zyne afstammelingen.

Van Boudewijn van Rijssele,

GHEZEIT DIE GOEDERTIERE

DIE ZEVENSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Boudewijn ghezeit van Rijssele, naer die plaetse van 1036.
zijnder gheboorte, ofte die Goedertiere om zijne groote duechden, godtvruchticheit ende goedertierentheits wille, succedeirde zijnen vadere int graefscip van Vlaenderen, ende voort in alt ghuene datter meer of dependeirde ende annecleefde. Hy was een zeer gheschict, wel ghecondicioneert, goddelick prince, ende bovendien ooc die meeste ende die vroomste man van wapenen van alle zijne voorzaten, altijts gheneghen tot die vervoorderenghe ende vermeerenghe van den dienste Gods met vrau Adelie zijnder huysvrau, daer die van Ste-Baefs te Ghendt, wel met allen rechte dat eerste oirconscip ende ghetughenesse of gheven meughen, die welcke van hemlieden int beghinsele van haerlieden regnatie met veel diversche schoone goedinghen beghift ende beschoncken wierden, blijckende by zekere letteren daer of zijnde in
daten van den jaere Xc XXXVII. Tweede jaer daer naer, 1039.
overleet die grave Diederijck van Hollant ende Zeelant, die man van vrau Withilde, die dochtere van wijlent den keyser Ottho, die tweede van dier name, daer hy twee zuenen by ghehadt hadde, te wetene: Diederijck, die naer hem grave van Hollant ende Zeelant wiert, die vierde van dier name, ende Floreins, die toecommende grave van Oostvrieslant. Ende up den derden dach
van november int jaer ons Heeren Xc XLII, reesser 1042.
zulck een vreeselick tempeest in zee, dat die vlaemsche

1042. dijcken ende dunen, te veel steden schuerden ende inne
Dykbreuken. liepen, zo datter ontallicke veel beesten, metsgaders ooc eeneghe menschen, in die vloet verdronken ende versmoorden, ende veel bezaeythede, wierter allomme bedorven. Zeer corts naer dezen, starf die hertoghe Robrecht van Normandien, zuene van Richaert, die tweede van dier name, zonder wettelick hoir achter te latene; dies wiert Willem, zijn bastaerde zuene (daer wy voren wat of vermaent hebben), in die possessie van den lande ghestelt, by den coninck Heyndrick van Vranckerijcke ende den grave van Vlaenderen.

1044. Anno X^c XLIIII, regneirder een groote famine al Vranc-
Hongersnood. kerijcke ende Duydtschlant duere, ende up den zelven tijt schiet van dezer weerelt Gooselin van Ardennen, die hertoghe van Lotrijcke, alve oude oom van den
Godfried, hertog van Neder-Lotharingen. grave van Vlaenderen, ende Godefroot zijn zuene, ghezeit die Stoute, quam in zijn stede. Tnaervolghende jaer,
1045. wiert die grave Conraert van Cleven metter doot ghemeene, ende Diederijck zijn zuene, by sgraven dochtere van Seyn, regierde tlandt naer hem. Int voorzeide jaer, zo hielp die grave Boudewijn van Vlaenderen die grave Diederijck van Hollant, Oostvrieslant conquesteren metten sweerde, ten profijte van Floreins zijnen broedere,
1046. die daer heere of wiert. Tjaer daer naer, starf die grave
Dood van Henrik, graaf van Leuven. Heyndrick van Luevene, die zuene van Lambrecht metten Baerde by vrau Gheerberghe zijnder huysvrau, ende vadere van Lambrecht ende van vrau Machtilt; daer of dat Lambrecht vrau Ide traude, die dochtere van wijlent den hertoghe Gooselin van Lotrijcke, daer hy twee kijnderen by creech, te wetene: Heyndrick, die naer zijn vaders doot grave van Luevene wiert, ende vrau Ide, die toecommende huysvrau van den grave Boudewijn van Henegauwe, ghezeit dOnnoosele, erfachtich grave van Vlaenderen, maer van zijn oom Robrecht de Vriese

verjaecht, zo wy by der tijt noch breedere hooren zullen 1046.
alst Gode gelieft. Binnen den zelven jaere, overleet Wikingus, die zesde vorst van den lande van Gheldre, vadere van Wichart, die naer hem tlandt anveerde, ende van heer Willem, die bisscop van Utrecht. Ende int ende van den voorscreven jaere, zo rebelleerde die hertoghe Godefroot van Lotrijcke, ghezeit de Stoute, Opstand van Godfried.
mids der hulpe van den grave van Vlaenderen, zijnen neve, jeghens den keyser Heyndrick van Roome, die derde van dier name, om tvercorten van zijne palen ende limiten; inne nemende by crachte ende by ghewelde tgheele landt van Aelst tot die riviere van den Dendere, metsgaders ooc tcasteel van Nieuburch, staende up die riviere van der Leye, neffens die havene van Ghendt, ende dat by den toedoene van den Burchgrave Lambrecht aldaer. Die keyser deze nieumaere verhoorende, quam haestelick nederwaert met veel volcx van wapenen, omme Lotrijcke ende Vlaenderen tzamen plat of te loopene ende teenegadere te bedervene, maer die voornoemde princen vielen hem zo dapperlick up tlijf dat hy hem zelven metter vlucht saulveren moeste, zonder yet anders te bedrivene, twelcke hem zo buytermaten zeere speet, dat een wondere was; maer hy en hadts anders als doen. Binnen den zelven jaere, wiert er een huwelick gheaccordiert ende ghesloten tusschen vrau Machtilt, sgraven dochtere van Vlaenderen, ende den hertoghe Willem van Normandien, die men den edelen bastaert hiet, nu omtrent XXXIII jaer oudt zijnde; maer heer Malghur, die bisscop van Roaen, zijn vaders bastaerde, misjoonde hem zo viandelicke zeere alle zijn groot gheluck ende voorspoet, al zo wel angaende tvoorscreven, als nopende den hertoghdomme van Normandien, hem onlancx leden toeghecommen, meer by faveure ende adresse dan by rechte ofte hoirie,

1046. zo voorzeit es, dat hy hem uyt puerder haet ende nijt int verwatene stelde, onder tdexele van eeneghe gheinventeerde ende wel ghepallieerde redenen, die hy daer toe wiste te allegierene, daer inder waerheit niet of en was. Twelcke die hertoghe Willem zo qualick nam, dat hy den voornoemde bisscop zijnen oom, niet alleene en privierde van al dat hijs hadde, maer bovendien ooc uyten lande verjouch, niet jeghenstaende dat hem tzelve naerderhandt zeer hertelicke leet was.

1047. Tnaervolghende jaer, confisquierde die keyser Heyndrick (daer wy voren of vermaent hebben) thertochdom van Lotrijcke, omme die cause ende redene voren verhaelt, ghevende dat Frederijck van Luxemburch te leene, die broedere van wijlent vrau Ogine, sgraven moedere van Vlaenderen, maer dies al niet jeghenstaende, zo bleef Godefroot van Ardennen, ghezeit de Stoute, noch altijts houdende metten sweerde, want hy tghemeente mede hadde. Ende up den XV^{en} dach van meye daer naer, zo wiert die grave Diederijck van Hollant ende Zeelant, die vierde van dier name, te Dordrecht versleghen van de Cuelenaers ende Luyckenaers, by den instekene van den voornoemde keysere Heyndrick, omme dieswille dat Floreins, svoorzeits Diederijcx broedere, ghezeit de Groote, heere van den lande werden zoude: daer den keyser een goet vrient an hadde, ghemerct dat hy vrau Gheertrude ghetraut hadde, die dochtere van den hertoghe Bernaert van Sassen, skeysers broedere. By deze ende dierghelijcke middelen, zochte die keyser allomme errewaert overe vrienden te makene, ten besten dat hem meughelick was, in prejudicie van Godefroot van Ardennen ende van den grave van Vlaenderen, jeghens den welcken hy corts daer naer anderwarf nederwaert quam met een omsprekelicke groote menichte van volcke van wapenen te peerde ende te voet, maer by den tusschen sprekene van

Frederik van Luxemburg.

onzen helighen vadere, den paeus Leo, wiert er een generale paeys tusschen hemlieden ghemaect, mids restitutie van al zulcx, als er gheduerende die voorgaende oorloghe by die Lotrijckers ende Vlaminghen inghenomen hadde gheweest; twelcke die grave van Vlaenderen nemmer meer en zoude gheaccordeert, nochte gheconsenteert hebben, ten hadde gheweest ter eeren ende weerdicheit van den paeus voornoemd, die daer mede present ende jeghenwoordich was, treckende van danen te Henegauwe waert by die gravinne vrau Richilt, zijnder nichte, ende fonderende in die stede van Berghen aldaer, die cappelle van Ste-Venaut. Deze zake aldus al ghepasseirt zijnde, zo dede die grave van Vlaenderen in zijnder presencie ende jeghenwoordicheit, die helighe weerdeghe reliquien van mijnheere Ste-Florbert, die eerste abt van Ste-Pieters ende Ste-Baefs te Ghend, verheffen ende van Ste-Baefs tS^{te}-Pieters brenghen by den bisscop Boudewijn van Noyon ende van Doornijcke, int jaer ons Heeren X^{c} XLIX, 1049.
up den XII^{en} dach van meye, die welcke zy noch ten daghe van hedent celebreren ende vieren tzijnder eeren. Omtrent dezen zelven tijt, wiert heer Lietbert bisscop van Camerijcke ghemaect, ende was een zeer helich man van levene, ende Jan van Artois hadde hem gheerne zijne tijdelicke preminentie ontnomen: maintenerende daer zelve die naerste ofte zijne, maer die grave van Vlaenderen wasser met zulcke machte ende crachte jeghens dat hy hem uyt alle zijne landen ende heerlicheden verjouch met confiscatie van al dat hijs hadde. Ende 1050.
tnaervolghende jaer, maecte men tclooster te Eechoute, in die voorboughen van de stede van Brugghe, wiens bevanck doen ter tijt nieuwernaer zo varre en strecte als tnu doet.

1047. Vrede door den Paus Leo III bewerkt.

Fondatie van de abdy den Eckhoute, te Brugge.

Anno X^{c} LI, overleet Herman die grave van Henegauwe, 1051.
van vrau Richilt zijnder huysvrau weghe, die eeneghe

1051. dochtere van wijlent die grave Raganier met die langhe Beenen, latende een zuene by haer achtere, die Roegier hiet, ende een dochtere, ghenaemt Machtilt. Ende van dat die grave van Vlaenderen van dezen overlijdene gheadverteert wiert, zo track hy van stonden an derrewaert met een groot eyrcracht van zijnen volcke, daer een ghedeel Lotrijckers mede ondere waren, brenghende zonder eeneghe resistentie tgheele land tzijnder obedientie ende onderdanicheit, ende makende *quant et quant* een huwelick tusschen vrau Richilt svoorzeits Hermans wedewe, ende Boudewijn zijnen oudsten zuene. Als die keyser Heyndrick deze zaken verhoorde, zo wiert hy met veel meerder gramscip omtsteken dan hy oyt daer te voren gheweest hadde, omme dieswille dat tgraefscip van Henegauwe (daer hy hem zelven gheweldich heere of gemaect hadde) metten keysericke ghinck, ende dienvolghende zo maecte die keyser derdewarf (1) alle zijne gereetscepe, omme ten eersten dat hem mueghelick wezen zoude, weder met machte nederwaert te commen wrekene van dezer grooter injurie ende oultragie, calengierende anderwarf dat hertoghdom van Lotrijcke omme die cause ende redene voorscreven, ende ervende daer wederomme van nieuws inne Frederick van Luxemburch, die welcke terstont van eeneghe steden omtfangen ende ghehult wiert, meer uyt vreese ende omtsich dan uyt joonste ofte liefde. Ende binnen dezen

1052. middelen tijt, zo dede die paeus Leo, om die keyser te ghelievene, den grave van Vlaenderen in den ban van der heligher kercke stellen met zijnen zuene Boudewijn, vrau Richilt, zijn scoondochtere, ende voort alle die ghuene die hemlieden wel wilden, by den bisscop Lielbert van Camerijcke. Eensdeels uyt crachte van zekere

Boudewyns zoon verovert Henegauwen.

Boudewyn met de zynen in den ban der heylige kerk.

(1) Voor den derden keer.

decretale ende paeuselicke ordonnantie, tanderen tijden ghemaect by den paeus Gregorius, die eerste van dier name, jeghens die omtscakers van wedewen ende weesen, daer voren dat hy den voornoemde grave met zijnen voorzeiden zuene insghelijcx ooc hielt, ghemerct dat haerlieden orloghe ende wapenen cause ende occasie gheweest hadden van den huwelicke, ghesciet tusschen den voorscreven Boudewijn ende vrau Richilt, gravinne van Henegauwe, ende eensdeels ooc ter cause van der consanguiniteit die tusschen beede die voornoemde contractanten was : want vrau Richilt stont rechtelicke rechtzweer van vrau Havide harer moedere weghe, jeghens den coninck Robrecht van Vranckerijcke, ghezeit Capet, die vadere van vrau Adelie, daer Boudewijn haren jegenwoordeghen man of ghecomen es, in zulcker wijs dat haerlieden huwelick niet en behoorde gesciet thebbene zonder dispensatie van onzen helighen vadere, den paeus van Rome, al haddet voort al goet gheweest, dat neen. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren X° LII, als die abt Bavo van Ste-Bertin tSte-Omaers die helighe weerdighe reliquien van mijnen voornoemden heere Ste-Bertin verhief, die welcke daer die eerste fondateur ende abt van der plaetse gheweest hadde, doen ter tijt Sithiu ghenaemt. Tnaervolghende jaer, die grave van Vlaenderen ziende dat hem gheestelick ende weerlick teenegadere over den hals wilde, track ghewapender handt binnen den hertochdomme van Lotrijcke met Godefrood van Ardennen, zijnen neve, ghezeit die Stoute, doende daer alomme groote rudesse ende wreethede over tvolck van Frederijck van Luxemburch, ende stekende tvier in die stede van Dol. Ende twijle dat zy hier mede bezich waren, zo verbarnde Boudewijns svoorzeits gravens oudste zuene die stede Houy, int landt van Luycke, ende Robrecht, zijn joncste zuene, conques-

1052.

1053. Boudewyn woedt in Lotharingen.

1053. teerde tlandt van Walcheren, met die vier andere eylanden van Zeelant, die welcke die grave Floreins van Hollant onlancx daer te voren sinistrelick inghenomen hadde, by laste van den voorscreven keyser Heyndrick, zijn behuwede oom, die welcke nu derdewarf te Vlaenderen waert quam, met LXXII duyzent strijbare mannen al zo wel te peerde als te voet, daer mede dat hy die stede van Doornijcke inne nam ende verbarnde, treckende van danen voort naer Arcken, daer hy nederslouch, niet verre van Ste-Omaers, daer die grave van Vlaenderen, doen ter tijt, met Robrecht zijnen joncsten zuene, binnen was, lettel ofte niet versaecht zijnde in al skeysers groote macht ende moghenteit; in zulcker wijs, dat zy daghelicx eeneghe coursen ende sproncreysen deden up haerlieden vianden, niet zonder bloetsturtinghe van beeden zijden, wel zes weken lanck continuelick gheduerende. Die welcke nu gheexpireert zijnde, zo dede die voornoemde grave, by den advijse van Robrecht, zijn zuene, den keyser met alle zijnen volcke besluten, met eenen nieuwen dijck, die hy drie mijlen varre in alder diligentie, binnen drie daghen ende drie nachten, dede werckelick legghen, delven ende maken, van den graefscepe van Lens in Arthois, tot in die mont van der zee, zo secretelick ende zo bedectelick, dat die keyser dies niet gheware werdende, ende meenende tsiedge te gaen slane voor die stede van Cassele, grootelicx daer by ghefrustreirt wiert van zijnder opinie, mids der vromicheit van den Vlaminghen, die welcke hem tende van den voorscreven nieuwen dijcke, zo clouckelick jeghens quamen, dat zy bet dan XXV duyzent persoonen of sloughen: ende die meeste menichte van zijne resterende Duytschen versmoorden met zeere veel edelmans in dat zeewatere. Die keyser deze groote schoffiericheit anmerckende, wierter zo grootelicx inne perplex ende beroert,

Herneemt de Zeeuwsche eylanden.

Slaegt de keyzerlyken.

dat hy zeer haestelick over dach ende over nacht met cleenen ghezelscepe van danen naer Nimeghen in Ghelderlant vloot : daer hem Robrecht, die joncste zuene van den grave van Vlaenderen, ten eersten daghe van zijnder comste, met veel vrome lieden van orloghe achterhaelde, stekende achtereen tvier in zijn palleys, zo dat hy hem zelven anderwarf saulveren moeste metter vlucht, die hy van danen zonder eenich dilay te Mens waert nam up den Rhijn, zeer scherpelick noch altijts van die Vlaminghen vervolcht zijnde, die welcke ontwijffelick wel bedruct ende benaut van herten waren, als zy zaghen dat die keyser hemlieden aldus omtvloden was, in zulcker wijs, dat zy van quaden spijte tvier in die stede van Werdun staken, verbarnende gheel die kercke van O. L. Vrau aldaer, ende keerende alzo weder thuyswaert al roovende, pijlgierende, afloopende ende verbrandende onder weghe al dat den keysere ofte iemende van zijne ghealliëerde anneghinck. Dit ghesciede int jaer ons Heeren Xc LIIII. 1053.

Ende binnen den zelven jaere, zo dede die grave van Vlaenderen die stede van Rijssele (daer hy gheboren was) ronsdomme bevesten, bemeuren ende grootelicx verstercken, metten casteele, dat hy daer dede maken. Hy fondeerde ooc insghelicx tcasteel tOudenaerde, fortifierende bovendien ooc die steden van Ghendt, Brugghe, Ipere, Arien ende St-Omaers, met meer andere plaetsen, casteelen ende forteressen, allomme daer omtrent, jeghens al tghuene dat hem, ofte de zijne van svoorzeits skeysers weghe zoude meughen toecommen in eenegher maniere. 1054.

Steden versterkt.

Tnaervolghende jaer, beleyde die grave van Vlaenderen den hertoghe Frederijck van Lotrijcke, zijnen oom, van zijn moeders weghe, binnen der stede van Antwerpen ten verzoucke van Godefroot van Ardennen, zijnen neve, die hem oyt in alle zijne orloghen ende andere affairen zeere ghehulpich gheweest hadde, eer anderstont dat hem 1055.

1055. die keyser Heyndrick priveirde van den hertochdomme
voorscreven, maer dit belech en gheduerde niet langhe;
want die Vlaminghen merckende tgroote secours dat den
beleyden uyt Lotrijcke toe quam, lichtende haerlieden
siedje, ende keerden corts daer naer weder tharen lande
1056. waert, elc int tzijne. Tjaer daer naer, starf die keyser
Heyndrick, die derde van dier name, daer wy hier voren
dicwils of vermaent hebben, ende Heyndrick, zijnen
zuene, wiert naer zijn vaders doot keyser ghecroont. Ende
binnen den zelven jaere, zo repareerden die van Oudenburch met die ruinen van der stede haerlieden kercke van mijnheere Ste-Pieter, die welcke van grooter oudthede ende anders nu gheel ende al begonste te vergane.

Dood van den keyzer Hendrik den derden.

Die paeys ghemaect tusschen onzen helighen vadere den paeus Victor, ende den keyser Heyndrick, die vierde van dier name, van der eender zijde, ende den grave Boudewijn van Vlaenderen, zijn zuene, ende scoondochtere, metsgaders ooc Godefroot van Ardennen, ghezeit die Stoute, van der andere in der forme ende maniere zo hier naer volcht.

1057. Int jaer ons Heeren X^c LVII, zo wierter int concilie te Cuelen by den toedoene van den coninck Heyndrick van Vranckerijcke, ghezeit Capet ofte Vleeschauwere, eene vaste, ghedueréghe paeys gheconcipieirt, gheaccordeirt ende ghesloten, tusschen die voornoemde hooghe, moghende ende weerdeghe personagien; daer by dat die grave Boudewijn van Vlaenderen, ende Boudewijn zijn zuene, met vrau Richilt zijnder huysvrau, ende voort alle die ghuene die hemlieden wel wilden, eerst ende al voren gheabsolveirt wierden van der excommunicatie, daer zy nu XV jaer lanck inne gheweest hadden, ter cause van den huwelicke voren verhaelt. Twelcke onsen helighen vader die paeus daer jeghenwoordelick consenteirde, 1057.
accordeirde ende confirmeirde, met expresser interdictie nochtans van alle voordere vleeschelicke conversatie.

Ende die keysere gaf die grave van Vlaenderen te leene alle die landen, ligghende tusschen die rivieren van der Schelde ende van der Dendere, die men nu heet tland van Aelst ende van Denremonde, met expresser agreatie ende confirmatie van der ghifte ende donatie, die welcke die keyser Heyndrick, die tweede van dier name, zijnen vadere Boudewijn metten schoonen Baerde ghedaen hadde int jaer Xe VIII. Angaende de vijf eylanden van Zeelant, ghehouden van den keyserijcke, te wetene: Walcheren, Schauwen, Zuutbeverland, Noorbeverlant ende Borsele.

Gift van het land van Aelst en van Dendermonde.

Item, die voornoemde grave omtfinck daer insghelijcx ooc van den keyser te leene tcasteel dat men Nieuburch hiet, staende up die riviere van der Leye, neffens die havene van Ghendt, metsgaders ooc die Vier Ambochten, daer van oudts medegaende, ghelijck hier voren wat breedere verhaelt ende verclaerst staet

Teruggaef der Vier Ambachten.

Ende Boudewijn van Henegauwe, sgraven zuene van Vlaenderen, wiert daer van den keyser, boven al dies voorzeit es, beschoncken metter stede van Doornijcke, behoudens trouwe ende manscip. By dezen jeghenwoordeghen paeyse, zo wierden Godefroot van Ardennen, ghezeit die Stoute, van ghelijcken ooc eeneghe schoonicheden toegheleyt, in recompense van zijn gheconfisquierde hertogdom van Lotrijcke, daer skeysers vadere, Frederijck van Luxemburch, inne gheerft hadde; maer waren zulck dat hy der hem niet ten besten mede en contenteirde nochte en ghenouchde, in zulcker wijs dat hy dies niet jeghenstaende hem zelven noch altijts bleef schrijvende, hertoghe van Lotrijcke, ten scimpe ende spijte van den hertoghe Frederijck voorzeit, ende voort van alle die

1057. ghuene diet zelve leet wesen mochte in eenegher maniere. Ende dienvolghende, zo quam tvoornoemde hertochdom noch endelinghe up Godefroot van Bouillon, die coninck van Jerusalem, zijnen neve, daer hy grootheere of was, van vrau Ide zijnder dochtere weghe, huysvrau van die grave Eustaes van Buenen, daer wy corts meer of hooren zullen.

Godfried van Bouillon.

1058. Tnaervolghende jaer, verhief die bisscop Boudewijn van Noyon ende van Doornijcke, die helighe weerdighe reliquien van mijnheere Ste-Baefs te Ghendt, in die presentie ende jeghenwoordicheit, van den grave Boudewijn van Vlaenderen, ende van vrau Adelie zijnder huysvrau, met alle die andere edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen van den hove. Ende tjaer daer naer, zo ver-
1059. zaemden omtrent die stede van Doornijcke, twee groote eyrcrachten van slanghen, serpenten, scorpioenen, ende andere fenijneghe dieren, vallende met zulcke een wreethede, in mencanders legere, datter een groote menichte van beeden zijden ter stede doot bleef, ende die cranceste, die namen die vlucht in een wijde holle boom, daer die andere zulck een vreeselick gheruchte voren maecten, dat die lieden van binnen en van buyten der stede, by groote hoopen derrewaert liepen, ghestoct (1) ende ghestaect, niet wetende watter scheelen mochte, ende daer ghecommen zijnde, zo smeten zy met haerlieden stocken in den hoop, maer ten hielp al niet, die vroomste bleven tsiedje houdende, totter tijt toe, dat die landslieden barnende gleyschoven in beede die fenijneghe armeyen wierpen, daer mede dat zy allegadere, deene metten anderen, teenegadere gheconsumeert ende te nieten ghedaen wierden.

1060. Anno Xc LX, overleet die coninck Heyndrick van Vranckerijcke, ghezeit Capet ofte de Vleeschauwere, la-

(1) Met stokken en staken gewapend.

tende by vrau Anna zijnder huysvrau, twee jonghe kijnderen achtere, te wetene, Philips, ghezeit die Groote, ende Hugues, daer hy die grave Boudewijn van Vlaenderen, zijn scoonbroedere, by testamente voocht of maecte, ende met eene ruart ofte gouverneur generael van der croone : eensdeels ter cause van der voorscrevender affiniteit, daer by dat hy van zijns wijfs weghe oom van die coninclicke kijnderen was, maer principalick ende besondere ommdieswille dat hy een prince was van grooter trouwe, wijseit ende experientie. 1060.

Boudewyn met de regering van Vrankryk gelast.

Tnaervolghende jaer, up den XVIIIen dach van wedemaent (1), zo wiert die grave Floreins van Hollant, ghezeit de Groote, van die Brabanders versleghen, ende begraven in die abdie te Egmont, latende by vrau Geertruut, shertoghen Bernaerts dochtere van Sassen, vier zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Diderijck, Albrecht, Floreins, Pieter ende vrau Machtilt, die welcke noch allegadere in minoriteit ende onder haerlieden jaeren waren. 1061.

Dood van graef Floris van Holland.

Tjaer daer naer, fondeirde vrau Adelie, die gravinne van Vlaenderen, die kercke metten cloostere te Meessene, ghevende die kercke goedts ghenouch, omme XII priesters eerlick ende tamelick mede te onderhoudene. Ende tcloostere doteirde zy zo wel, datter XXX edele joncvrauwen van den ordene van Ste-Benedictus properlick ende zedelick up leven mochten, ende die eerste abdesse aldaer, hiet vrau Frisilde. Omtrent dezen zelven tijt, zo regneirder al Vlaenderen duere, een schoffeerlicke groote dierste ende famine, zo datter eens up eenen morgenstont, by Oudenburch, een mans persoon up tvelt doot ghevonden wiert van honghere. Ende omme dieswille dat hy een vreimdelingh was ende van niemende van dier contreye bekent, zo en wilde heer Godebert, die prochiepape van der 1062.

Hongersnood.

(1) Zomermaend. Junius.

1062. plaetse niet ghedooghen dat men die hendelclocke over hem luyden zoude: ende ziet (zo tGode gheliefde) alle die clocken van der kercke luyden van zelfs, al zo langhe als men metten lijcke bezich was, ende dat zo compasselicke ende zo rauwich dat zy alle verschricten ende verslougen diet hoorden.

1063. Anno Xc LXIII, wiert te Oudenaerde een huwelick gheconcipieirt, gheaccordeirt ende ghesloten tusschen vrau Geertruut, die wedewe van den grave Floreins van Hollant, daer wy rechts hier te voren of vermaent hebben, ende Robrecht die joncste zuene van den grave Boudewijn van Vlaenderen, ende dienvolghende zo wiert hy van stonden an ruart van Hollant verclaerst, ende voocht van svoorzeits vijf onbejaerde kijnderen, ende hy hadde van zijnen weghe Vlaenderen imperiael, dat is tghuene dat Vlaenderen van tkeyserijcke houdende es, over die riviere van der Schelde an die zijde van Brabant, te wetene: tgraefscip van den lande van Aelst beslotende in hem hondert ende LXX prochien, metter stede van Ninive ende den lande van Rousselaere; hy hadde bovendien ooc die vijf eylanden van Zeelant ende die Vier Ambochten, met noch een goede notable somme van ghereeden ghelde: behoudens ende met conditie dat hy hooghe ende helichlick zweeren zoude up thelich Evangelie (zo hy daer ooc jegenwoordelick dede) dat hy hem zelven hier mede eeuwelick ende totten daghe contenteren ende wel ghenoughen zoude, zonder ter cause van breedere partagie, Boudewijn zijnen oudtsten broedere in toecommende tijden travaylgieus ofte molest te vallene in eenegher maniere. Dit wilde die grave Boudewijn aldus ghedaen hebben omme daer by alle questien, gheschillen ende beroerten te eviterene, die naer zijn doot onder hemlieden om tgoedts wille (ghelijck men tdicwils ziet ghebueren) hadden mueghen oprijsen ter

Robert trouwt de weduwe van den graef van Holland.

eeuwegher ruine van Boudewijn, zijnen oudtsten zuene, 1063.
die alzo veel te odmoedich, te zachtmoedich, te minsamich ende te paeysible was, als zijn broedere Robrecht te fier, te eergierich ende goetgierich, te wreet ende te bellicueux, twelcke hy ten eersten naer zijnder brulocht wel ten vullen betoochde an die Westvriesen, die welcke hy by foortse van wapenen tzijnder obedientie ende onderdanicheit brochte, met die van Camerlinclant ende van Alckemare, omme dieswille dat zy den jonghen grave Diederijck van Hollant, daer hy stiefvadere ende voocht of was, niet omtfanghen ende hulden en wilden voor haerlieden heere ende prince; zo dat hy ter cause van dier eerster victorie van dier tijt voort Robrecht die Vriese gheheeten wiert. Binnen den voorzeiden jaere, fondeirde die grave van Vlaenderen dat muenincx cloostere te Eenham van den ordene van Ste-Benedictus, schinkende hemlieden *quant et quant* tcasteel aldaer, met al zulcke baten, profijten ende emolumenten als hy jaerlicx daer of ghewonen was van heffene ende van hebbene, behoudens alleenelick die garde ende superintendentie themwaert ende te zijnen naercommers waert, graven ende gravinnen van den lande van Vlaenderen, ende hy maecte heer Wouter mueninck van Ste-Vedast te Atrecht, daer die eerste abt. Tnaervolghende jaer, 1064.
fondeirde die bisscop Lietbert van Camerijcke dat cloostere van den heleghen grave ons Heeren Jesu Christi binnen der stede voorzeit. Ende tjaer daer naer, overleet die coninck Eduaert van Inghelant die derde van dier name, 1065.
zonder hoir, makende den hertoch Willem van Normandien (die vrau Machtilt sgravens dochtere van Vlaenderen ghetraut hadde), by zijnder testamente ende uytersten wille erfghenaem van der croone. Maer dies niet jeghenstaende, die broedere van der coninginne useerde van priventie by der hulpe van zijnder zustere, die duwa-

De Westvriesen bukken voor de wapens van Robert.

Dood van Eduward, koning van Engeland.

1065. giere van Inghelant, stellende hem zelven sinistrelick in die possessie van der croone in prejudicie van den voorscreven hertoghe Willem, wiens dochtere dat hy ghetraut hadde, vrau Machtilt ghenaemt, te wiens eere ende liefde alle zaken noch eenichsins ghepasseirt zouden hebben, ten hadde gheweest dat Haralt, nu coninck ghecroont zijnde, zo metter idele glorie verblint wiert dat hy haer corts daer naer repudieerde ende van hem stack, als zijns niet weerdich zijnde: twelcke cause ende oorzake was dat hy niet alleene van der croone ghefrusteirt, maer bovendien ooc van den lijve ghepriveirt wiert, want als die hertoghe Willem van Normandien tgroote onghelijck verhoorde ende verstont dat zijnder dochtere ghesciet was, zo wiert hy met zulck een gramscip omtsteken dat hy van stonden an den coninck Haralt, zijnen scoonzuene, omtboot dat hy vrau Machtilt, zijne dochtere, coninghinne van Inghelant maken zoude zonder eenich langher dilay, ofte indien niet, hy zoude die croone (die hem metten rechten toebehoorde) zelve commen bezitten; maer wat hy omtboot ofte dreechde daer en quam anders niet of.

Boudewyns hulp tegen de Engelschen verzocht. Dienvolghende, zo verzochte hy hulpe ende bijstandicheit an den grave Boudewijn van Vlaenderen, zijnen scoonvadere, die hy in als ghewillich ende zeer ghereet vant, behoudens dat hy ende zijne naercommers, graven ofte gravinnen van Vlaenderen, in cas van victorie, in recompense van dien jaerlicx uyter croone van Inghelant heffen ende omtfanghen zouden drie hondert marck zelvers, twelcke die hertoghe Willem hem zeer gheerne accordeirde. Ende corts daer naer, wierden in Vlaenderen XX gheweldeghe schepen van orloghe uytghereet ende X in Normandien al wel gheequipeirt, toegherust ende voorzien van als datter orloghe diende, daer mede dat die hertoghe Willem van Normandien overzeylde. Ende in die havene van Inghelant ghearriveirt zijnde, dede

daer achter een alle zijn volck te lande trecken ende met dien dat hy uyten schepe terden zoude, zo tart hy tot over die knye int slijck, daer alle zijn edelmannen ende andere capiteynen buytermaten zeere inne beroert ende te wets waren, maer hy loucher omme, zegghende jeghens hemlieden alle die hem ter hulpe quamen: Dit greyt my emmers wonderlick wel, dat ic dus vaste int mijne stae; ic hope by der gracie Gods dat een voorteeckene es dat ic er niet haest uyt scheden en sal. Ende van dat zijn volck al ghedebarquiert was met al tghuene dat hemlieden ter orloghe behoufde ende nootzakelick was, zo stelde hy ze allegadere in zeer schoonder ordonnantie, verbarnende voor haerlieden ooghen alle die schepen, daer zy mede ghecommen waren, ende zegghende tot hemlieden. « Hier heet ic ulieden al te zamen wellecomme, mijn lieve kijnderen: want ic hier up mijn eyghen gront ende erfve ben, die men my tonghelijcken omthouden wil, maer spijte wiet leet es, wy wildender tzamen in vruechden ende weelden blijven levene, alzo langhe als ons die upperste Heere sparen zal. en vreest gheen menichte van vianden; want die victorie en licht vry int ghetal niet, maer in die couragie ende elcx goet recht, daer of dats ons al zo vele overschiet, als onze vianden ghebrekende es. Dit zegghe ic te stoutelicker, omme dieswille dat ulieden groote prouesse ende vromicheit int faict van wapenen my ghenouch kennelick ghemaect es, int conquesterene van den hertochdomme van Normandien. Houdt die zelve moet ende couragie die ghy lieden met alle ulieden voorzaten van oudts ghehadt hebt in veel diversche voorleden orloghen ende bataylgien, ende wat ghy lieden int generale ofte int particuliere voor my lijden zult, dat wil ic in toecommende tijden al hooghelick jeghens een ijghelick van ulieden recompenseren ende vergelden, zo dats hem elc

1065.

Zyn moeden aenspraek.

1065. beloven zal. Dus strijt clouckelick als vrome crijchslieden jeghens hemlieden die ulieden eere ende welvaert benijden : ende peyst altijts datter gheenen wech en es om van hier te vertreckene. » Dit alzo ghezeit hebbende, zo track die voornoemde hertoghe Willem reghelrecht zijne vianden te ghemoete, die welcke in grooter menichte jeghens hem quamen up die wech van Lonnen (1), daer men terstont zonder eenich dilay eene afgriselicke groote bataylgie zach uprijsen, maer die Normannen behielden tvelt metten Vlaminghen, ende die coninck Haralt wiert daer met eenen pijl duer zijn hersenen gheschoten, zo dat hy ter stede doot bleef, met alle die ghuene die hem zelven niet in tijts ghesaulveren en consten metter vlucht, want men omtfincker niemende in gracie nochte ghenade, hoe rijcke, hoe machtich ofte edele dat hy ooc wesen mochte. Als die edele hertoghe Willem van Normandien zach dat hy die overhandt hadde ende zijne vianden meestere was, zo track hy voort met alle zijn gendarmerie binnen der stede van Lonnen, daer hy ghewapender handt coninck van Inghelant ghecroont wiert up den XXVsten dach van decembre int jaer

Willem van Normandien wordt koning van Engeland.

1066. ons Heeren X° LXVI, makende in zijn couronement, Willem de Rosse, zijn oudtsten zuene prince, van Waels, ende Robrecht Corteknye, zijn tweede zuene, hertoghe van Normandien, ende die reste van zijne edele mannen, capiteynen ende andere vrome lieden van wapenen slouch hy ruddere, met een groot jaerlicx pensioen, doende voort een ijghelick overvloedeghe recompense van zijnen goeden ghetrauwen dienst, elc naer zijnder verdienste, zo datter niemende en was van alle die ghuene, die daer met hem ghecommen waren, dies hem niet grootelicx en beloofde, ende die grave van Vlaen-

(1) Londen.

deren omtfinck insghelijcx ooc jaerlicx van hem die drie hondert marcx zelvers omme die cause ende redene voorscreven; maer zijn naercommers, coninghen van Inghelant, hebben daer of die betalinghe gherefuseirt te doene, twelcke cause gheweest heeft van veel diversche, schadelicke orloghen tusschen Vlaenderen ende Inghelant, zo wy by der tijt noch wel hooren zullen alst te passe commen zal. 1066.

Binnen den jaere als voren, fondeerde die grave van Vlaenderen die collegiale kercke van mijnheere Ste Pieters te Rijssele met veertich prebenden, daer of dat die thien eerste van twee bisscopen, te wetene van Doornijcke ende Teroaen, en van acht priesters bedient zouden werden, die andere thiene van diaconen, ende die reste van thien subdiaconen ende al zo veel acolijten. Ende deze kercke wiert zeer solemnelick ghewiet by die bisscoppen Boudewijn van Noyon ende van Doornijcke, Guy van Amiens ende Drogo van Teroaen, in die presentie ende jeghenwoordicheit van die prince ende die princesse van den lande ende van meer veel andere gheestelicke ende weerlicke personagien, groote meesters, edele heeren, vrauwen ende joncvrauwen. Ende die grave beschanck een ijghelick van hemlieden int particuliere metten huyse daer hy doen ter tijt ghelogiert was, voor een extraordinaire magnificence ende eeuwighe memorie van dies voorzeit es. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo trocken alle die voornoemde heeren te Arien waert, daer die collegiale kercke in die jeghenwoordicheit van den prince (dier fondateur of was), insghelijcx ooc met die zelve eere ende weerdicheit als voren ghecon- sacreert ende ghewiet wiert, maer niet metter zelve magnificence. Ende tnaervolghende jaer up den IXen dach 1067.
van meye, zo wiedden die bisscoppen Boudewijn van Noyon ende van Doornijcke, ende Lietbert van Came-

1067. rijcke die nieuwe kercke van mijnheere Ste-Baefs te Ghendt, verheffende daer met eenen die helighe weerdeghe reliquien van mijnheere Ste-Macharis in die presentie ende jeghenwoordicheit van alle die edelen van den hove.

Deze zake aldus ghepasseirt zijnde, zo wiert die grave Boudewijn van Vlaenderen te Rijssele, in zijn hof, zo buytermaten qualick bestaen van eender heete cortse die hem zeer subitelick toequam, dat hy noch binnen den zelven jaere, te wetene, up den eersten dach van septembre, dezer weerelt overleet, naer dat hy tlandt in grooter eere ende glorie, met een welvoughende goedertierenteit XXXI jaer lanck, zeer discretelick ende vromelick bezeten ende gheregiert hadde, ende wiert met ghemeenen drucke ende rauwe begraven in die stede van zijnder gheboorte, binnen die kercke van mijnheere Ste-Pieter, daer hy fundateur of was. Latende by vrau Adelie, zijnder huysvrau, sconincx Robrechts dochtere van Vranckerijcke, ghezeit Capet ofte de Vleeschauwere, twee zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Boudewijn van Henegauwe, die naer hem in die possessie van den lande quam; Robrecht de Vriese, die grave van den lande van Aelst ende van Zeelant, heere van de Vier Ambochten, ende ruart van Hollant, ende vrau Machtilt, die huysvrau van den coninck Willem van Inghelant, die men den edelen bastaert van Normandien hiet. Zeer corts naer die doot van den voornoemde grave Boudewijn, zo track vrau Adelie, zijn wedewe, in een osbaere te Roome waert by den paeus Alexandre, die tweede van dier name, die welcke haer tgeestelick habijt an dede van der ordene van Ste-Benedictus, presenterende haer tharen vertrecke die heleghe weerdeghe reliquien van mijnheere, Ste-Sidronins, daer mede dat zy zeer blijdelick te Meessene tharer

Dood van den graef Boudewyn.

abdie waert keerde, blijvende daer van dier voort, in zulcke een godsvruchticheit van levene, dat zy alle dandere edele ende helighe religieusen, grootelicx daer inne te boven ginck, totter tijt dat haer die almueghende Heere haelde in zijn eeuwighe glorie, zo wy hier naer noch hooren zullen alst te passe zal commen. 1067.

Van Boudewijn van Henegauwe,

GHEZEIT DIE PAEYSIBLE,

DIE ACHSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

By der aflijvicheit van den grave Boudewijn voornoemd, verstarf tgraefscip van Vlaenderen up Boudewijn zijn oudsten zuene, die tgraefscip van Henegauwe, commende van vrau Richilt zijnder huysvrau weghe, daer anne annexeirde ende vereenichde, makende Rocgier haren oudtsten zuene, by den grave Herman haren eersten man, priestere ende bisscop van Louwen, ende vrau Machtilt zijn zustere religieuse ghenouch by bedwanghe ende jeghens haerlieden beeder wille ende danck : om dat tvoorzeide graefscip up zijnder hoirie commen zoude, zo tooc dede, in zulcker wijs dat hy ter cause van dezer conqueste Boudewijn van Henegauwe ghenaemt wiert, ende ooc de Paeysible, omme dieswille dat hy van nature zeer paeysiblick ende zo vreesamich een prince was, datter noyt harnasch up zijn lijf en quam, maer reedt altijts met een sparrewaer (1) up zijn handt,

(1) Sperwer, grypvogel, valk.

1067. metsgaders dat hy totter vliegherye buytermaten zeer gheneghen was. Hy ordonneerde int beghinsele van zijnen regemente dat elc balliu ende schouteetene, binnen den lande ende graefscepe van Vlaenderen, een langhe, rechte, witte roede draghen zoude, in zijne rechtere handt, in teeckene van goeder, oprechter, onbevlecter justicie, die hy ghereet was een ijghelick te doene, diet an hem verzoucken zoude, al zo wel die schamel als die rijcke, zonder bughene ofte meer te heldene over deen zijde dan over dander zijde, ende voort alle simulatie ofte dissimulatie gheweert; twelcke hy inviolabelick allomme gheobserveirt ende onderhouden wilde hebben, up scherpelick daer of ghecorrigiert te werdene, ter exemple van anderen, zo dat daer uyte zulck een universele paeys, unie ende eendrachticheit rees binnen alle den lande, datter niemende en was die den anderen eenich onghelijck hadde willen wecken, ic late varen van doene. Up den zelven tijt, zo cochte die voornoemde prince van een edeleman die Gheeraert hiet, die heerlichede van Gheertsberghe, die welcke doen ter tijt ghehouden was van den heere van Boullaire, ende maecter tnaervolghende jaer een stede van Welten of. Corts daer naer overleet die bisscop Boudewijn van Noyon ende van Doornijcke, ende heer Ratbodoen quam in zijn stede. Daer starf ooc omtrent den zelven tijt die abt Rumolt van Ste-Winnocxberghen, ende heer Ermenghier wiert abt naer hem. Niet langhe daer naer, zo fondeerde
1068. Isaac, die heere van Vormezeele, in zijne heerlichede een collegiale kercke, stellende daer inne eeneghe canuenicken, die welcke naerderhandt muenicken gheworden zijn, zo wy by der tijt noch breedere hooren zullen, indien ons Godt tleven spaert. Dit ghebeurde int jaer ons Heeren Xe LXVIII

Ende binnen den zelven jaere, zo wiert die grave

Heyndrick van Luevene, die zuene van den tweeden 1068.
Lambrecht, vermoort by nachte in zijn bedde, van Moord van den graef Henrik van Leuven.
Herman zijnen camerlinck, latende een zeune achter van zijnder name, die hem in als succedeirde. Tnaer- 1069.
volghende jaer, maecte Aernout van Selnessen van die ruinen van zijnen casteele te Selnessen, int landt van Guyse, een stede, die men naer die plaetse van harer gheleghenteit Ardre noemde, fonderende ende doterende met eenen die collegiale kercke aldaer; zo dat hy ter cause van dien, oyt sijdert Aernout van Ardre gheheeten wiert: ende hadde eenen zuene van zijnder name, by vrau Machtilt van Marcke, zijnder huysvrau, die corts naer haren kerckganck dezer weerelt overleet. Ende hy erhuwede met vrau Clementie, die eeneghe dochtere van den grave Hugues van St-Pol, ende wiert noch naerderhandt een van die XII ghenoten van Vlaenderen, zo hier naer in tijden ende stonden breedere verhaelt ende verclaerst zal werden, indient Gode ghelieft. Ende Aernout zijnen zuene traude noch naermaels vrau Geertruyd, die dochtere van den grave Boudewijn van Aelst, ghezeit die Vette, daer Aernout, Manassis, Boudewijn, Hughes, Agniete ende Adelie of quamen.

Anno Xe LXX starf Godefroot van Ardennen, ghezeit 1070.
die Stoute, die hem zelven hertoghe van Lotrijcke screef, Dood van Godfried van Ardennen.
ten spijte van Frederijck van Luxemburch, latende een zuene ende een dochtere achtere, te wetene, Godefroot metter Bulte, ende vrau Ide, die huysvrau van den grave Eustaes van Buenen, vadere van Godefroot van Bouillon, toecommende coninck van Inghelant ende hertoghe van Lotrijcke. Up den eersten dach van meye, int jaer voorscreven, zo wiert die nieuwe kercke van mijnheere Ste-Pieter tOudenburch ghewiet, by den bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke. Ten zelven tijde veranderde die grave van Vlaenderen die canuenicken te

1070. Hannon in die prochie van Hosterbant, up die riviere van der Scarpe, in zwarte muenicken van der ordene van Ste-Benedictus, repareerende met eenen haerlieden oude vervallen kercke van mijnheeren Ste-Pieter en Ste-Pauwels, die hy ten derden daghe van wedemaent daer naer dede wieden, by die bisscop Lietbert van Camerijcke, Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke, ende Renier van Orliens. Ende ten zesten daghe van die naervolghende maent, zo wiert mevrau Ste-Godelieve te Ghistele verworcht van haer zelfs dienaers, by laste van Bertolf haren man, die welcke noch naerderhandt ter cause van dien groote, zware, ghewilleghe penitentie dede binder abdie van mijnheere Ste-Winnoc te Berge in Westvlaenderen.

Int beginsele van hoymaent voornoemd, zo wiert die grave Boudewijn van Vlaenderen tOudenaerde zo zieck, dat hy van alle medecins upghegheven ende verlaten wiert, zo dat hy ter cause van dien, alle die edelen van zijnen hove, gheestelick ende weerlick, daer by hem omtboot, makende in haerlieden presentie ende jeghenwoordicheit zijn testament, daer by dat hy onder andere zijnen broedere Robrecht de Vriese voocht verclaersde, van Aernout die toecommende grave van Vlaenderen, ende van Boudewijn die toecommende grave van Henegauwe, beede zijne onbejaerde kijnderen by vrau Richilt zijnder huysvrau, die eeneghe dochtere van den grave Raganier van Henegauwe, ghezeit met die langhe Beenen, daer te voren wedewe van Herman, daer hy Rogier ende vrau Machtilt by ghehadt hadde. Ende dienvolghende zo zwoer Robrecht de Vriese ter begheerte ende ter meerdere gherustichede van den grave, zijnen broedere voorzeit, daer jeghenwoordelick up thelich Evangelie voocht te zijne van zijne onbejaerde kijnderen, haerlieden landen ende heerlicheden wel te bewarene, te bescermene

Ziekte en dood van den graef Boudewyn.

ende te vermeerderene, niet te verminderen ende voort 1070.
al te doene dat een goedt, ghetrauwe voocht behoort ende schuldich es van doene. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo nam die voorzeide grave Boudewijn met zeer gheruster herte ende met grooter vierigher devotie alle zijn laeste gherechten van de helighe kercke, ende starf in den Heere up den XVII dach van der maent voorscreven, naer dat hy tlandt in goeder justicie ende policie zeer paeyselick ende vredelick omtrent drie jaeren lanck ghepossesseirt ende bezeten hadde, ende wiert met grooter ghemeener rauwe ter eerden ghedaen binnen zijnder abdie te Hannon, dat es, daer hy zelve de fondateur of was.

Dood van Boudewyn.

Van Aernout,

GHEZEIT DIE SIMPLE,

DIE NEGENSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer dat die grave Boudewijn voorzeit dezer weerelt overleden was, zo verzochte Robrecht de Vriese, zijnen broedere, omtfaen ende ghehult te wordene int regement van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, als wesende voocht testamentaire (zo voorzeit es) van Aernout, die oudste zuene van Boudewijn voornoemd, haerlieden naturelicken heere ende prince, ghezeit de Simple, omme dieswille dat hy noch in minoriteit ende ondere zijne jaeren van verstande was; maer twiert hem by die van den lande peremptoorlick omtzeit by den toedoene van

1070. vrau Richilt, ende van den voorscreven Aernout, haren zuene, die welcke dies een hair te wijsere niet en was. Als Robrecht de Vriese dit refuys hoorde, zo wiert hy buitermaten zeere verstoort ende vergramt up alle die ghuene die daer principalick mede besich gheweest hadden, zweerende by zijn rudderscip dat hy tzelve noch in tijden ende stonden wel wreken zoude, zoot behoorde. Vrau Richilt (die een zeer felle, wreede ende vindicative vrauwe van naturen was), deze dreighementen hoorende, en wiert maer lancx zo erghere, ende wilde emmers Gods ende mans tlandt zelve regieren, te spijte van alle die ghuene diet leet was: ende regierdet zo, dats hem niemende en wiste te belovene, ende dat by den raede ende advijse van den heere van Malgy, haren cancellier, gheboren uyt Henegauwe, die de Vlaminghen gheensins en mochte ghezien nochte gheluchten met goeder ooghen, beminnende meer haerlieden goet ende ghelt dan haerlieden gheluck, voorspoet ofte welvaert, zo zy meer ten vullen betoochde in alle die groote extraordinaire schattenghen ende onverdraghelicke extorsien, die zy daghelicx deene voren en dandere naer voorstelde, ten laste van den ghemeente, twelcke daer by zo bezwaert, verarmt ende tonderen ghebrocht wiert, dat die staten ende drie leden slands, endelinghe uyt rechter noot die tanden bieden mosten, scrijvende an Robrecht die Vriese (die zy daer te voren zeer onwijselick omtzeit hadden), omme in quytenghe van zijnen eede van vooghdiescepe, die hy tOudenaerde ghedaen hadde, secours, hulpe ende bijstandicheit van hem thebbene, jeghens die onghenadeghe vrau Richilt, ende haren cancellier Malgy. Maer omme dieswille dat hy doen ter tijt orloghde jeghens die Westvriesen, die welcke anderwarf by grooter rebellicheit van der obedientie ende onderdanicheit van den jonghen grave Diederijck van Hollant, daer hy stiefvadere

Richilde neemt de regering in handen.

Verdrukking en klachten der Vlamingen.

ende voocht of was, ghescheeden waren, zo en conste hy hemlieden als doen niet assisteren in haerlieden versouck, niet jeghenstaende dat die wille goet was. Niet min hy dede noch al dat in hem was, ende screef aen vrau Richilt, zijn scoonzustere, een missive, daer by dat hy haer omtboot als voocht, ende wettelick Ruart van den lande, dat zy haer metten gouvernemente van dien niet meer moeyen en zoude, ende dat zy daer of voortaen hare handt lichten zoude int vriendelicke, ofte indien niet, hy zoudt haer doen doen by foortse ende met ghewelde. Vrau Richilt uyt deze omtbiedinghe wel verstaende hoe zy ghevaren hadde, trock ten eersten dat haer mueghelick was, met een groot eyrcracht van volcke van orloghe, in alle die landen ende heerlicheden van Robrecht de Vriese, haren scoonbroedere, te wetene, eerst int graefscip van Aelst, daer naer in die Vier Ambochten ende van daer voort in Walcheren, Schauwen, Zuutbeverlandt, Noortbeverlandt ende Borsele, daer zijt allomme al verbuert maecte van roovene, van pijlgierene ende van vanghene; confisquierende voort die voornoemde landen ende heerlicheden tharer tafelwaert, ende ter tafele van Aernout haren oudsten zuene, als erfachtich grave van Vlaenderen, die welcke haer daer in als mede viel, ende zochte te ghelievene, wel tzijnder destructie ende bedervenesse, zo wy by der tijt noch hooren zullen. Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo keerde die vrau Richilt met haren leghere weder te Vlaenderen waert, daer zy in veel diversche steden die wetten vermaecte ende nieuwe officiers stelde, ordonnerende bovendien ooc in alle steden dobbele assise, met meer andere vreimde outragieuse exactien ende nieuwe imposten up alle etelicke ende slijtelicke ware, ende die veel zwaerdere dan oyt daer te voren, in wederwrake van dat die staten ende drie leden slands van haer gheclaecht hadden, als voren. Ende zo 1070.

Tusschenkomst van Robert den Vries.

Geweldenary van Richilde in zyn land en in Vlaenderen.

1070. wie hier jeghens int generale ofte int particuliere yet zegghen dorsten, die wierden al achter een omthooft, zonder eenich langher respijt ofte dilay. Ende onder andere, zo wierden tOudenaerde alle die wethouders ende notable van der stede by haren laste gheexecuteirt metten zweerde, metsgaders ooc Mer Jan Van Gavre, ruddere, hoogbailliu van der stede van Ipere, daer of dat die wethauders ende notable insghelijcx ooc by haer tOudenaerde omtboden waren, omme aldaer haerlieden ontschult te commen doene van al zulcx als zy van hemlieden ghehoort hadden; maer zy verantwoorden daer up, dat zy om dierghelijcke zaken niet ghewonen nochte ghehouden en waren buyten haerlieden stede ende casselrye te treckene. Als die felle vrau Richilt deze antwoorde hoorde, zo wiert zy met grooter gramscip omtsteken, ende track met veel volcx van wapenen (daer Aernout, haer zuene, naer haer die principaelste capiteyn of was), uyter stede van Oudenaerde, te Meessene waert, daer zijt binder eerster nacht al in gloeyen stelde, omme dieswille dat zy der niet eerlick nochte weerdelick ghenouch omthaelt en was, zo haer dochte, nemende tsanderdaechs van danen haren wech naer die stede van Ipere. Die wethauders ende andere notable poorters, van harer gramscip ende comste gheadverteirt zijnde ende bovendien ooc verstaen hebbende, hoe dat te Meessen vergaen was, zonden jeghens haer om beters wille LX van haerlieden principaelste inboorlinghen, omme haer eere ende reverentie te bewijsene ende die slotelen (1) van der stede te presenterene, zo zy ooc deden thaerlieden zelfs bedervenesse: want zy wierden allegadere ter zelver plaetse daer die presentatie ghesciede, in recompense van dien, stappans den hals of ghehauwen by den bevele van vrau

(1) Sleutels.

Richilt, die welcke met dezen scoonen exploote doen wederkeerde van daer zy ghecommen was, heeschende al Vlaenderen duere, boven alle de voorgaende ongheregheldе petitien ende onghenadeghe exactien noch vier grooten van elc bedde dat mer decte. Die van Ghendt, Brugghe ende Ipere, ziende datet niet en beterde van oude, maer ter contrarien daghelicx lancx zo meer verergherde, screven anderwarf an Robrecht de Vriese in Hollant, hem alle zaken int langhe te kennen ghevende, ende biddende zeer odmoedelick om hulpe ende secours, twelcke hy hemlieden corts beloofde te doene, met lijve ende met goede, al zo varre als them eenigsins mueghelick wesen zoude, makende ten dien fine met die Vriezen bestant van eenen jaere, ende zendende metten zelven LX duizent guldenen in die wissele te Brugghe, omme daer mede die Inghelsche saudeniers te betalene, die welcke die coninck Willem van Inghelant (die zijn zustere vrau Machtilt ghetraut hadde) hem daer belooft hadde tzijnder assistentie te zendene, zo hy ooc dede. Maer vrau Richilt van als secretelick ghewaerschuwt zijnde, nam die voorscreven penningen ende saudeniers tharen waert, hoe wel dat zy haer gheenen eedt doen en wilden. Dit ghebuerde noch al binnen den zelven jaere dat Boudewijn van Henegauwe overleet, te wetene X^c LXX — 1070. De Vlamingen keeren zich andermael tot Robert.

Ende int beginsele van den naervolghende jaere, als Robrecht de Vriese nu gheel ende al ghereet was omme met zijnen volcke van orloghe die Vlaminghen ter hulpe te commene, zo viel hem die hertoghe Godefroot van Lotrijcke, ghezeit metter Bulte, zo onvoorzienlick up tlijf voor tcasteel te Leyden, metten bisscop Willem van Utrecht, dat hy met cleenen ghezelscepe de vlucht te Ghendt waert nemen moeste, aldaer terstont by hem verzaemden alle die staten ende leden van Vlaenderen Vla- 1071.

1071.

Staten-vergadering te Gent by Robert.

mingant (1) ofte puer Vlaenderen, ligghende tusschen die riviere van der Schelde an die Oostzijde, ende den nieuwen dijck ofte Artois an die Westzijde, streckende alzo Zuutwaert totter riviere van der Leye, ende Noortwaert totter zee. Tusschen alle die welcke staten, leden ende andere datter niemende en was, die hem niet grootelicx en douleerde ende beclaechde van die grooter onghenadeghe felleit, wreetheit, giericheit ende onverdraghelicke hooverdie van vrau Richilt ende haren cancellier Malgy: die welcke hier of ten vullen gheadverteirt zijnde, tzamen up tcasteel te Lessene trocken metten jongen grave Aernout van Vlaenderen, omtbiedende daer by hemlieden meer volcx van wapenen, niet alleene uyt Henegauwe, maer bovendien ooc uyt gheel Vlaenderen Gallicant ofte Walsch Vlaenderen, twelcke zy met hemlieden hadden, beginnende van die riviere van der Schelde an de Oostzijde ende eyndende an Artois an die Westzijde, streckende metten Zuutende tot den lande van Vermandois ende metten Noortende totter riviere van der Leye, ende achtervolghende die voornoemde omtbiedinghe zo quamen by hemlieden die van Lessene, die van Atrecht, Duway, Doornijcke, Ste-Omaers, Arien, Bethune, Buenen ende Ste-Pol, met een groote menichte van Henewiers. Maer dus al niet jeghenstande, Robrecht de Vriese als een vroom, vaylgeant capiteyn, gelijck hy was, tracker zo clouckelick jeghens met zijne Gheudtenaers, Brugghelinghen, Iperlinghen, Cortrijkers, Haerlebekers, Casselaers, Veurenambochters, Berghambochters, Burburchambochters, Rousselaerders, Torhouters, Oudenburgers ende Ardenburgers, dat hy tcasteel te Lessene inne nam by assaulte, mids der hulpe van die voorzeide Inghelsche, die van vrau Richilt ghe-

Richilde door Robert aengetast en op de vlucht gezet.

(1) Daer het vlaemsch de volkstael is: zoo veel als Vlaemsch Vlaenderen; in tegen overstelling van Fransch of Waelsch Vlaenderen.

scheeden waren, ende stacker tvier inne, verslaende daer bet dan vier duizent van vrau Richilts lieden, die welcke met de reste van haren volcke zeer haestelick te Rijssele waert vloot, omtbiedende daer teenen zekere daghe by haer te commene, uyt elc van die drie leden slands van Vlaenderen, LX van die principaelste ende notabelste persoonen, ende voort uyt alle die andere smalle subalterne steden tzamen CLXXX, commende deene metten andere totten ghetale van III^c LX persoonen: ende ghelatende haer als of zy begheert hadde paeys met hemlieden te makene ende alle voorgaende questien ende gheschillen met al datter meer of dependierde ende annecleefde int vriendelicke neder te legghene: maer inder waerheit haer meeninghe was, hemlieden allegadere daer ghecommen zijnde den hals of te doen hauwene, in wederwrake dat zy Robrecht de Vriese in Vlaenderen omtboden hadden, twelcke ontwijffelick alzo ghebuert ende ghesciet zoude hebben, ten hadde ghedaen Mer Geeraert de Buck, ruddere ende capiteyn van den casteele te Rijssele, die hemlieden van als datter voor handen was secreetelick waerschuwede, zo dede hy ooc insghelijcx Robrecht de Vriese met goeden expressen advertissemente wat hemlieden elc int particuliere voort te doene stont, omme haerlieden vianden meestere te werdene. Ende dan volghende zo arriveirden te Rijssele teenen zekeren ghepreflgieerden daghe, als voren, omtrent ter halver achtere noene, die voornoemde drie hondert ende LX ghedeputeirde van Vlaenderen, al wesende cloucke, vrome mannen van wapenen, hebbende elc drie ofte vier strijbaer ghesellen met hemlieden, wel voorzien ondere haerlieden cleederen van al zulcx als ter zulcker feeste diende; ende van dat zy binnen die stede ghecommen waren, zo sloot men alle die poorten toe, ende men stelde al haerlieden namen ende toenamen by ghescrifte; ende dat ghedaen

1071.

Afschuwelyk inzigt van Richilde

1071. zijnde, zo wierden zy by thiene ofte by twaelfe te gadere in diversche verscheeden herberghen, hostelryen ende logijsten gheleet, met scherpe interdictie van daer uyte niet te gane voor anderstont dat zy by vrau Richilt omtboden waren, up die verbuerte van haerlieden lijf, twelcke zy gheen van alle omtdreghen en zouden hebben, indien dit quaet, boos, verraderlick voorstel ten effecte ghecommen hadde, want vrau Richilt had ze gheschict by X ofte XII seffens by haer te omtbiedene, ende daer in haer presencie deene voren ende dandere naer te doen omthalsene. Twijlen dat men hier mede te Rijssele besich was, zo vant hem Robrecht de Vriese met X duizent cloucke mannen van orloghe, niet boven een half mijlken van danen, omtrent tbosch daer nu ter tijt tcloostere van Marguette staet, houdende hem daer zeer bedectelick in diversche embuschen tot dat tijt ende pas gheven zoude voordere te commene, achtervolghende tsecreet verstant dat hy metten voorscreven capiteyn Mer Geeraert hadde. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo begonste die cancelier Malgy, daer wy voren of vermaent hebben, tquaet, valsch propoost ende voornemen van vrau Richilt, zijnder meestresse, te wercke te legghene, commende noch binder zelver avende met grooter gheselscepe ter herberghe daer eeneghe van de principaelste ghedeputeirde van Ghendt zaten en aten, ende zegghende jeghens hemlieden met eenen zeer fellen verstoorden zinne: « Gy snoode valsche verraders en rebellighe Vlaminghen, die ulieder naturelicken heere ende prince uyt Lessene verjaecht hebt, ende tvier daer inne ghesteken, te coste van veel Picaers ende Henewiers bloets, staet haestelick up van der tafele, want ghijlieden hebt van nu veel meer ghéeten, dan ghijlieden emmermeer zult verteeren. » Ende maecte met dien ghereetscepe om handt aen hemlieden te slane, twelcke merckende haerlieden dienaers, die achter huyse ginghen, schooten

van stonden an (achtervolghende tlast dat zy hadden) 1071.
met haerlieden hoorne te straten waert, die zy zo luyde bliesen, dat haerlieden medeghesellen, die naerst ghelogiert waren gheware, wierden, die welcke ooc van ghelijcken deden ende alzo voort van herberghe te herberghe: zo dat ment niet alleene alle die stede duere en hoorde, maer bovendien ooc varre daer buyten, loopende *quant et quant* met grooten ghedruse ter herberghe waert, daer men eerst die hoornen blies, ende verslaende daer den cancellier Malgy, met alle die ghuene die hem eenichsins defenderen wilden. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo tracken zy van danen zonder eenigh dilay reghelrecht ghezaemderhant ten casteele waert, daer zy by Mer Geeraert die capiteyn voorzeit, stappans inne ghelaten wierden, quijtende wel ende ghetrauwelick zijne belofte, up die welcke dat zy daer ghecommen waren. Als die felle vrau Richilt dit spel anzach, zo ginck zy tsanderdachs snuchtens tglijcke (1) met Aernout, haren zuene, dat casteel van alle zijden afgrijselicke zeere beschieten ende bestormen, maer die van binnen weerden hem zelven zo clouckelick ende zo vromelick dat een wonder was, slaende duergans wech haerlieden trompetten ende claroenen zo buytermaeten stormelick, dat Robrecht de Vriese, dies gheware wordende, hemlieden eer yet lanck uyt zijne voornoemde embuschen ter hulpe quam met zijnen volcke, verslaende ende vanghende aldaer hy eenichsins by gheraken conste, Richilde vlugt naer Vrankryk.
zo dat vrau Richilt ende haer zuene hemlieden zelve saulveren moesten metter vlucht, die zy in alder diligentie te Vranckerijcke waert namen tot den coninck Philips, ghezeit die Groote; die zy zeer deerliek haerlieden noodt claechden, biddende hem met eenen om hulpe ende bijstandicheit, die welcke hy hemlieden beloofde te doene,

(1) Te gelyk.

1071. by der persuasie van den bisscop Godefroot van Parijs, ende van den grave Eustaes van Buenen, zijnen broedere, beede die upperste raedslieden van der croone, die welcke daer voren die zestich duizent guldenen omtfaen hadden, die vrau Richilt uyter wissele te Brugghe ghelicht hadde, in prejudicie van Robrecht de Vriese, haer scoonbroedere, zo voorzeit es. Ende dienvolghende zo quam die coninck corts daer naer te Vlaenderen waert, met alle dat edeldom van Vranckerijcke; ende Robrecht de Vriese zijn comste vernemende, voorzach die steden van Rijssele, Veurne, Berghe, Burburch ende Ipere van goet sterck garnisoen ende van ghetrauwe capiteynen, treckende zelve met eeneghe Hollanders, Vriesen ende Ingelschen binnen der stede van Cassele, die hy rontsomme dede bemueren ende grootelicx verstercken metten casteele aldaer, by der groote sollicitude ende neersticheit van joncheer Bonifacius, die bailliu van der stede, te wiens secourse dat daer insghelijcx ooc arriveerden die van Ghendt, Brugge, Cortrijcke, Haerlebeke, Nieupoort, Dixmude, Torhout, Rousselaere, Oudenburch ende Ardenburch, met die van den Vryen; tzamen omtrent XVI duizent mannen sterck, zom te peerde en die reste te voet. Twelcke een zeer cleene meenichte was jeghens die omsprekelicke groote armeye, daer mede dat die coninck, scheedende uyter stede van St-Omaers, rechts onder die Casselberch neder slouch, in een dorp ghenaemt Bavinchove, hebbende by hem alle deze naervolghende princen ende landtheeren, te wetene eerst:

Hoofden der fransche legerbenden. Die eerdsbisscop van Riemen, die bisscop Godefroot van Parijs, cancellier van der croone, die bisscop van Langre, die bisscop van Beauvais, die coninck van Navarre, die hertoghe van Bourgoengnen, die hertoghe van Berry, die hertoghe van Langhedock, die hertoghe van Orliens, die hertoghe van Gascoengnen, die hertoghe van Aquitanien, die hertoghe van Bretaignen, die hertoghe

van Normandien, die hertoghe van Loreynen, die hertoghe van Toureynen, die grave Eustaes van Buenen, sbisscops broedere van Parijs, die gravinne Richilt van Henegauwe, die grave Aernout van Vlaenderen, Boudewijn dOnnoosele zijn broedere, die grave van Champaengne, die grave van Blois, die grave van Nevers, die grave van Bar, die grave van Hermingiack, die heeren van Conchy, Montagu, Foix, Chalon, Simpy, St-Quinten, Corbie, Ribelmont, Avignon, Peronne, Stampes, Eynghien, Poictiers, Amiens, Courrie, Sisoing ende van Angiers, met een groote menichte van edelmannen, rudders, capiteynen en andere vrome lieden van wapenen. Als Robrecht die Vriese dit groot eyrcracht anschoude, zo docht hem wel datter gheen langher beyden an en was, en dien volghende zo stelde hy alle zijn volck in zeer scoonder ordonnantie, bedeelende hemlieden in drie distincte bataylgien, daer mede dat hy van stonden an ter steden uyt track jeghens zijnen vianden, die welcke noch moede ende mat waren van reysene ende besich met haerlieden tenten ende pauwelgioenen te rechtene. Slag by Cassel. Daer ghesciede eene groote moort onder de Fransoysen, Henewiers ende Picaerden, eer anderstont dat zy teenegher ordonnantie consten gheraken, om resistentie ende weere te biedene, ende vrau Richilt wierter ghevanghen. Die coninck ziende datter al verlooren ginck, vloot haestelick uyter bataylgie, lelijck abandonerende zijn volck ende al dat hy der ghebrocht hadde, ende Robrecht de Vrieze volchde hem met zulck een viericheit naer, dat hy commende by der stede van St-Omaers hem zelven alleene in die middele van zijn vluchtende vianden vant, zo dat hy daer zelve van den grave Eustaes van Buenen ghevanghen wiert ende ghelaten in die garde ende bewarenesse van die van der voorzeider stede, metsgaders dat die voornoemde grave zeer haestelick voort duere te Montreal waert reedt, daer

1071. die coninck zijnen heere ende meestere, zonder eenich arreest ghevloden was. Binnen dezen middelen tijt, zo wiert Robrecht de Vriese, ten versoucke van de Henewiers ende Picaerden, weder up zijn vry voeten ghestelt van die ghuene die hem te bewarene hadden, om vrau Richilt insghelijcx ooc in recompense van dien uyter vanghenesse van Cassel te hebbene, twelcke alzo ghesciede wel jeghens den danck ende wille van den coninck Philips van Vrankerijcke, die welcke ten zesten daghe van maerte daer naer, ter cause van dezer onghelijcker permutatie, die stede van St-Omaers in gloeyen stelde. Ende alzo vullick als vrau Richilt uyter vanghenesse verlost zijnde, weder in die Henewiersche ende Picaersche leghere ghecommen was, zo slouch zy met beede hare zuenen, Aernout ende Boudewijn, anderwarf siedge voor die stede van Cassele, daer Robrecht de Vriese, haer scoonbroedere, die uppercapiteyn of was, hopende noch jeghens hem, al haer leet wel te deghe te wrekene, by der hulpe van den coninck van Vranckerijcke die anderwarf met alle die macht van der croone derrewaert quam, wel meenende die victorie verzekert te zijne; maer hy miste, want van dat hy daer by vrau Richilt, zijnder nichte, ghearriveirt was, zo viel hem Robrecht de Vriese met eenen hoogen fieren moet anderwarf daer zo rudelick inne, dat hy gheel ende al zijn bataylgie schuerde; dootslaende ende vernielende al dat hem jeghens quam, zonder eeneghe gracie ofte ghenade, zo dat die grachten ende beken daer omtrent niet dan een bloet en schenen te zijne, want ontwijffelick daer bleven bet dan XLII duyzent Francoysen, Henewiers ende Picaerden versleghen, met zeere veel edeldoms, daer die grave Aernout van Vlaenderen, nu wat bet dan XVII jaer oudt zijnde, die alderprincipaelste of was, met zijnen stiefvadere Willem van Osberne, een

Vernieling der Fransche en Waelsche legers.

Dood van Arnoud den Eenvoudigen.

edelman uyt Normandien. Daer wiert ooc in die vlucht 1071.
ghevanghen die grave Eustaes van Buenen, sbisscops broedere van Parijs, ende vadere van Godefroot van Boulgion, die toecommende coninck van Jerusalem, met meer andere groote meesters ende edele heeren. Die coninck dit ongheval ziende, vloot anderwarf met die reste van zijnen volcke te Vranckerijcke waert, al zo snellelick alst hem eenigsins mueghelick was, ende vrau Richilt nam insghelijcx ooc die vlucht naer Henegauwe tharen lande waert met Boudewijn haren zuene. Ende Robrecht de Vriese behielt victorieuselick tvelt met grooter eere ende glorie. Dit ghesciede up Ste-Pieters ende Ste-Pauwels dach,
den XXII van sporcle int jaer ons Heeren Xc LXXI, naer 1071.
dat Aernout voorzeit nu wat bet dan een jaer ende neghen maenden grave van den lande van Vlaenderen gheweest hadde, wiens doode lichame zeer eerlicke by den voorscreven Robrecht, zijnen oom, begraven wiert binder abdie van Ste-Bertin tSte-Omaers.

Van Boudewijn dOnnoosele,

DIE THIENSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Ghemerct dat die grave Aernout noch een joncman ende onghehuwet zijnde int velt versleghen bleef, inder forme ende maniere hier voren verhaelt, zo verstorven by dien alle zijne landen ende heerlicheden up Boudewijn, zijnen broedere, ghezeit dOnnoosele, ter cause van der groote duechdelicheit ende onnooselheit die in hem was; zo dat hy niet dan rechts een prince zonder

1071. galle ofte erch en scheen te zijne, ende dienvolghende zo hadde hy al te gheerne ghezien dat Robrecht de Vriese, zijn oom, met paeyse ende vrientscepe zijn handen hadde willen lichten van den lande ende graefscepe van Vlaenderen; maer twas al te vergheefs : hy en wilder niet of hooren. Dies badt Boudewijn den coninck Philips van Vranckerijcke, zijnen neve, omme int vriendelicke middelare daer inne te willen zijne, die welcke terstont in alder diligentie den bisscop Godefroot van Parijs, zijnen cancellier, met scoone state, in ambassade te Vlaenderen waert zant, omme te vernemene wat recht, cause ofte actie dat Robrecht de Vriese daer anne wist te pretenderene, zonder twijffele anders gheene dan dat hy tzelve mainteneirde gheconquesteert thebbene metten zweerde, ten neerstighen versoucke van alle die inwoonders ende inghezetenen van dien, daer toe gheroert zijnde by der grooter onverdraghelicker wreetheit ende tijrannie, daer of dat vrau Richilt, met wijlent haren cancellier Malgy, langhen tijt zeer overdadelick themlieden waert gheuseert hadden, in veel diversche pointen ende articulen, die welcke hy daer voor den cancellier Godefroot ende alle die andere edelen die met hem ghecommen waren, zo promptelick ende zo pertinentelick wiste te alligierene ende al int langhe verhalene, met die toecomste van der zake, zonder te verzwijghene die groote omsprekelicke scade, die hem int particuliere insghelijcx ooc by hemlieden toeghecommen ende ghesciet was, by tconfisquieren van zijnen graefscepe van Aelst, met die Vier Ambochten ende vijf eylanden van Zeelant, inder forme ende maniere alst zelve hier voren verhaelt ende verclaerts staet; ende daertoe zo hadde hy zulc een naturelicke eloquentie met veel scoone gheentremellierde redenen, die welcke zo pregnant ende zo irreprochable waren, zo tscheen, datter niemende van hemlieden allen en was die hem

Den koning van Vrankryk onderzoekt de regten van Robert op Vlaenderen.

niet eenichsins ghelijck en begonste te ghevene, ende bijzondere die cancellier Godefroot, wiens broedere ghenaemt Eustaes, die grave van Buenen, hy uyter vanghenesse omtslouch, vry, los ende quijte van zijnen rentsoene, ende voort van alle andere oncosten daer up loopende, met belofte bovendien ooc van hem noch in toecommende tijden te transporterene tzijnen vrye eyghendomme, tbosch te Bethlo, metten casteele te Sperly, indien zy voortan ghezaemder handt zijn vrienden wesen wilden, ende van al dies voorzeit es den coninck ende zijnen edelen raedt goet, ghetrauwe rapport doen: twelcke zy hem alzo beloofden ende hielden, exagerende zo grootelicx daer inne vrau Richilts felleit, wreethiet ende insupportable tyrannie, dat die coninck niet mueghelick en dochte dat eeneghe princessen ofte andere edele vrauwen zo quaet, zo boos ofte erch zouden connen ghewesen, of ten ware dat hijt Robrecht de Vriese zelve van tbeginsele totten ende hoorde mondelinghe verhalen, in die presencie ende jeghenwoordicheit van die staten ende drie leden slands van Vlaenderen, die tzelve accordeirden, aggreeirden ende affirmeirden by eede warachtich te zijne, verleenende hemlieden int generale ende int particuliere, ten dien fine, zijne bezeghelde brieven van saulfconduyte, omme vryelick by hem te Parijs te meughen commen ende keeren. Dit dede die coninck by den raede ende advijse van zommeghe zijne raedslieden, die welcke uyter name van vrau Richilt, zijnder nichte, noch gheerne wrake ghenomen zoude hebben over den voornoemde Robrecht, ende alle die ghuene die hem wel wilden; maer hy wiert secretelick van als datter voor handen was ghewaerschuwt by den voorscreven cancellier, ende zijnen broedere, die welcke hier inne niet dan jeghens haerlieden wille ende danck gheconsenteirt en hadden, omme alle quade suspicien te eviterene, ende dienvolghende, zo 1071.

1071. omtboot hy den coninck dat hy up gheenrande saulf-conduyt by hem in Vranckerijcke commen en wilde, ghemerct die cleene ghetrauwicheit die hy oyt in die Fransoysen ghevonden hadde; maer waert dat zake dat hy zelve up saulf conduyte te Rijssele by hem commen wilde, hy zoude daer al doen dat redene ware. Die coninck deze omtbiedinghe verstaen hebbende, meende teenegader van grooter gramscepe te ontzinnene (1), makende met dien wederomme van nieuws zulck een ghereetscepe ter orloghe, dat een wonder was, daer mede dat hy, zeer corts daer naer, te Vitry nedere slouch, omtrent LXXII duyzent mannen sterck zijnde, zo te peerde, zo te voet, daer een groote menichte van princen, hertoghen, graven ende andere landsheeren, gheestelick ende weerlick, naer hem die principaelste capiteynen of waren, ende bovendien, zo arriveerde daer ooc die grave Boudewijn van Vlaenderen met een groot eyrcracht van Henewiers ende Picaerden, doende die coninck daer manscip van zijnen graefscepe voorzeit, ende omtfanghende *quant et quant* van hem den rudderlicken slach. Ende als die coninck nu omtrent vier daghen te Vitry gheleghen hadde, zo dede hem die bisscop Godefroot van Parijs, ende zijn broedere, die grave Eustaes van Buenen (die welcke nu goede vrienden gheworden waren van Robrecht de Vriese, omme die cause ende redene voorscreven), te verstane dat hy zonder groot dangier van zijn edelen persoon daer niet langher met zijnen leghere blijven nochte vertoeven en mochte, ghemerct dat zy wel voor zekere verstaen hadden dat Robrecht de Vriese van daghe te daghe omsprekelick veel volcx van wapenen verwachtende was uyt die duydsche landen van den hertoghe Bernaert van Sassen, zijnen scoonvadere; ende al en waert

Robert, te Parys ontboden, wilt dat den koning te Ryssel kome.

Oorlogstoebereyding.

(1) Zyne zinnen te verliezen.

dus niet, dat hy bovendien ooc noch in dangiere stont 1071.
van corts by zijn zelfs volck verraden ende ghelevert te werdene in die handen van zijne vianden, ten ware dat hy haestelick van danen vertrock. Die coninck deze woorden hoorende, ghecreech inwendich zulck een gru (1) ende vreese int herte dat hy nemmermeer in tijts en meende van danen gherocht thebbene, nemende reghelrecht die vlucht te Vranckerijcke waert, ten grooten omsprekelicken verliese van alt ghuene die hy ende die zijne daer met hemlieden ghebrocht hadden. Als die grave Boudewijn van Vlaenderen sconincx vlucht anzach, zo waende hy insghelijcx ooc met zijnen volcke uyten velde ghetrocken thebbene, maer by den instekene van eeneghe Henewiersche ende Picaersche capiteynen, zo liet hijt: verzouckende bovendien Robrecht de Vriese, zijnen oom (die hem zijne landen ende heerlicheden omthielt) ter bataylgie, die welcke hem zo buytermaten qualick verginck, dat hy der meest alle zijn volck ter stede doot liet, saulverende hem zelven metter vlucht die hy zeer haestelick te Henegauwe waert nam, zonder van dier tijt voort meer naer Vlaenderen te keerene. Dit ghesciede up Ste-Pieters ende Ste-Pauwels dach den XXIX van wedemaent. Ende dezen ghevluchten Boudewijn traude naerderhandt vrau Ide, die dochtere van wijlent die grave Lambrecht van Luevene, Fs Heyndricx, daer Boudewijn, Aernout, vrau Ide ende vrau Alijse of quamen; daer of dat Boudewijn met vrau Yelant huwede die dochtere van Ottho, die eerste grave van den lande van Gheldere, moedere van Boudewijn le Diseur ende van Geeraert, van die welcke dat die oudtste sgraven Godefroots dochtere van Namen te wijve nam, vrau Erlix ghenaemt, daer hy Boudewijn die Couragieuse by creech, die toecommende grave van Vlaenderen, van vrau Margriete, zijnder huysvrau weghe, die dochtere van Diederijck van

Vlugt van den koning.

Nederlaeg van Boudewyn.

Zyn houwelyk.

(1) Grouw; grouwel.

1071. Elsaten, zo wy by der tijt noch breedere hooren zullen, indien ons Godt tleven spaert. Zeer corts naer dat Robrecht die Vrieze deze scoone victorie ghehadt hadden, zo vulquam hy zijn belofte die hy den bisscop Godefroot van Parijs ende den graef Eustaes van Buenen, zijnen broedere, ghedaen hadde nopende tbosch te Bethlo ende den casteele te Sperly, gaende noch ten daghe van hedent ter cause van dien metten graefscepe van Buenen. Ende in recompense van dien, zo maecten die voornoemde heeren zijnen paeys metten coninck Philips van Vranckerijcke, in zulcker wijs dat hy hem thaerlieden begheerte met grooter minne ende vrientscepe admitteerde ter manscepe van den graefscepe van Vlaenderen, niet jeghenstaende dat hy daer lettel rechts aen hadde. Hier ziet men wat goet ende ghelt, giften ende gaven connen bedrijven, by middele van vrienden die men mede maect, ende ghecrijcht, ghemeenlick in zaken die noch oprecht noch goddelick en zijn. Godt verghevet hemlieden die by dusdanich quaet haes (1) ende dierghelicke sinistre practijcken groote Monsieurs ende Stabetachten gheworden zijn, ende qualick zouden willen weten.

Verzoening met Vrankryk.

Van Robrecht,

GHEZEIT DE VRIESE,

DIE ALEVENSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Robrecht, ghezeit de Vriese, ter cause van zijnder eerster victorie die hy int jaer X^c LXIII jeghens de Vriesen ghehadt hadde, nu grave van Vlaenderen gheworden zijnde by der middele voorscreven, dede daer binnen den eersten

(1) Aes.

jaere van zijnder regnatie veel diversche kercken ende 1071.
cappellen zom repareren, ende zom gheel nieuwe van den gronde upmaken, ter eeren ende weerdicheit van mijnheere Ste-Pieters, die prince der apostelen, eensdeels omme dieswille dat hy up zijnen dach tweewar svictorieuselick tvelt behouden hadde jeghens zijne vianden, zo voorzeit es, ende eensdeels ooc by der ordonnantie van onzen helighen vader den paeus van Roome, al zo wel ter verzoeninghe van den versleghen Aernout de Simple, zijnen neve, daer hy oom of was, als ter lavenesse van zijnder ziele: van alle welcke kercken ende cappellen dat die eerste was Ste-Pieters kercke te Cassele, daer hy met eenen XX canosien fondeerde; ende die tweede Ste-Pieters kercke te Torhout, daer hy insghelijcx ooc X canosien fondeerde, ende voort alle die andere kercken ende cappellen van Ste-Pieters te Brugghe, tIpere, tHulst, te Berghen, te Oostcamp, tOstende, te Thielt, te Marlebeke, te Maldeghem, te Swijnaerde by Ghendt, ende elders totten ghetale van XXIX of XXX. Van ghelijcken zo repareerde hy ooc die oude vervallen kercke van Ste-Salvaters te Cassele. Binnen dezen middelen tijt, zo dede vrau Richilt (daer wy hier voren zo dicwils of vermaent hebben) noch altijts haer uyterste devoir om haer zelven by eenegher middele te mueghen wrekene jeghens die grave Robrecht, haren scoonbroedere; ende ziende dater gheen hope van bijstandicheit ofte adresse meer en was in die coninck Philips van Vranckerijcke (om die cause ende redene voren verhaelt), zo verzochte zy secours van volcke ende van ghelde an den bisscop Theoduyn van Luycke, stellende ten dien opsiene haer graefscip van Henegauwe onder die gheestelicke subjectie ende onderdanicheit van zijnen bisdomme, by den consente van den keyzer Heyndrick, die vierde van dier name, ende mids dezer scoonheit ende recompense, zo

Richilde brengt wederom nieuwe legers te been tegen Robert.

1071. dede haer die voornoemde bisscop zulcke bystandicheit van al dat zy van hem begeerende was, dat zy emmers wederomme een groot eyrcracht van volcke by een ghecreech, daer Godefroot van Bouilgion, die zuene van den grave Eustaes van Buenen, die grave Albrecht van Namen, die grave Heyndrick van Luevene, F' Heyndricx, die grave van Haultmont, die grave van Montagui in Ardennen, met meer andere princen ende landsheeren naer haer die principaelste capiteynen of waren, bedrijvende daer mede zulcke extraordinaire wreetheit ende rudesse alomme omtrent die frontieren van Vlaenderen, dater die grave Robrecht met machte jeghens trecken moeste. Maer als zy zijn comste vernamen, zo reculeerden zy tot binnen den graefscepe van Henegauwe, kiesende daer een plaetse propijs ter bataylgie, die welcke hemlieden eer yet lanck ghesciede, ten zulcken excessive verliese van haren volcke, dater die plaetse noch die name of behouden heeft, ende vrau Richilt wiert daer anderwarf ghevanghen ende met meer andere edelen naer Vlaenderen ghevoert.

Zy wordt geslagen en gevangen.

Ten zelven tijde, fondeerde die grave van Vlaenderen die canosien metter proostie in onzer Liever Vrauwe kercke te Watene, daer heer Odfrijt, een zeer helich man van levene, die eerste proost of wiert, die welcke daer die cappelle van mijnheere Ste-Regnier, staende up eenen berch omtrent twee mijlen van der stede van St-Omaers, dede vermeerderen ende veranderen in een muenincx cloostere, daer men ten daghe van hedent mijnheere St-Gillis verzouckt. Ende wiert corts daer naer grootelicx beschoncken ende ghedoteert, eerst by vrau Adelie, sgraven moedere van Vlaenderen, ende ten anderen ooc by Jan van Artois ende Mer Ghilboot van Fleteren, ruddere; zo dater die muenicken aldaer wel properlick up leven mochten naer tinhoudene van haerlieden

ordene. Ende int ende van den voorscreven jaere, zo wiede die bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke die kercke van Helichkerst te Ghendt, daer naerderhandt een casteel of ghemaect es by den keyser Caerle, die vijfste van dier name. Up den zelven tijt, starf Wijchart die VII vorst van den lande van Gheldre, latende een eeneghe dochter achtere die vrau Adeleyde hiet, die huysvrau van den grave Ottho van Nassauwen, die welcke naermaels van haren weghe die eerste grave van Gheldre ghemaect wiert, zo wy by der tijt noch breeder hooren zullen, indient Gode ghelieft. Tnaervolghende jaer, zo wierden die helighe weerdeghe reliquien van mijnheere Ste-Bertolf tSte-Pieters te Ghendt ghetranslateirt ende verheven. Ende tjaer daer naer, reeser een groote beroerte ende mueterie onder die gheestelichede, omme dieswille dat die paeus Gregorius, die VII van dier name, haerlieden huwelicken teenegadere gheinterdiceert ende verboden hadde by den advijse ende goetdenckene van de ghuene die tzelve goet, duechdelick ende goddelick vonden, in prejudicie van veel husiecke priesters, die welcke insghelijcx ooc haerlieden argumenten ende redenen ter contrarien hadden; maer dies niet jeghenstaende zy verloren tproces, zo dat zy van dier tijt gheen ghetraude kijnderen nochte wettelicke erfghenamen meer maken en mochten, ten fine dat zy daer by niet verwect en wierden tot eeneghe tijdelicke zorghe ende ongheregheldde giericheit, daer zy eensdaechs meest al zo overvloedelick vul of zijn, dat Gode van hemelrijcke wel claghelick es. 1071. 1072. 1073.

Int jaer ons Heeren Xc LXXVI, zo zoude die keyser Heyndrick, die vierde van dier name, up tlandt van Vlaenderen hebben commen orloghen, ten grooten neerstighen verzoucke van die voorzeide ghevanghene vrau Richilt, gravinne van Henegauwe, ende van Boudewijn dOnnoosele, haren zuene, maer die grave Robrecht dat 1076.

1076. gheware wordende, zant in alderdiligentie Mer Boudewijn van Doornijcke, met scoone state in ambassade te Cuelenen waert by den keyser, omme aldaer alle zaken int vriendelicke te modererene, ende ter neder te legghene indient doenelick ware. Ende als die voornoemde ambassadeur nu up die riviere van der Mase ghecommen was, zo ghemoete hy daer zeer onvoorsienelick een overscoone joncvrau, die welcke hem naer hoofsche groetenesse van beeden zijden, die cause ende occasie vraechde van zijnder voyagie; ende ziende dat hy haer niet en verantwoorde, zo

Voorzegging.

zeide zy voort zelve jeghens hem: « Robrecht de Vriese, uwen heere ende meestere, zal goede voorspoet hebben int ghuene dat hy door u an den keyser Heyndrick verzouckende es; maer omme dieswille dat hy zijnen eedt van voochdiescip niet behoorlick ghequeten, ja directelick ghecontrevenieert heeft, nopende die persoonen ende goedenghen van Aernout de Simple, ende Boudewijn dOnnoosele, beede zijne neven, daer hy oom of was, zo zal zijn zuens zuene sterven zonder hoir, ende naer hem zal tlandt van Vlaenderen by eenen Denemercker gheregiert worden, wiens groote goethiet ende duecht cause ende oorzake wesen zal van zijnder doot, ende zal insghelicx ooc sterven zonder kijnderen, ghelijck die voorgaende: ende naer zijnder aflijvicheit, zo zullender ter cause van den regemente van den lande voorscreven, veel diversche questien ende gheschillen uprijsen (niet zonder groote bloetsturtinghe) tusschen twee edele princen, deene uyten Oosten ende dander uyten Westen, maer die oosterlinck zal te boven commen, ende zal tlandt in questie met zijnder hoirie ende prosteriteit continuelick blijven bezittende, tot die comste van Antekerst (1). Zecht dat u die prophetersse Ermegarde ghe-

(1) Antechrist.

zeit heeft. » Vertreckende met dien weder zo onvoorsienlick van danen, dat men noyt gheweten en conste waer zy bevoer, ofte van waer dat zy daer ghecommen was, maer dies niet jeghenstaende zo heeft men nochtans haer woorden totten daghe van hedent in als waerachtich ghevonden, al zo wel angaende den regemente van den lande ende graefscepe, als nopens de toecommende accort tusschen den keyser ende Robrecht voorzeit: twelcke anders niet in en hielt, dan dat die grave Robrecht van Vlaenderen vrau Richilt, die gravinne van Henegauwe, zijne scoonzustere, uyt zijnder vanghenesse omtslaen moeste ende gheven haer die stede van Oudenaerde, metter casselrie, voor haer duwarie ende bijlevinghe van wijlent Boudewijn zijn broeders weghe, haren tweeden man, daer zy haer oyt tsijdert zo wel mede contenteerde dat een wonder was, levende van dier tijt voort (by den vermaene van Robrecht voorzeit) altijts zo duechdelick ende zo helichlick dat niet en scheen die zelve te zijne. Binnen den zelven jaere, zo vroost duergaens wech even sterckelick, beginnende van den eersten daghe van novembre ende ghedurende totten XVIen van april daer naer volghende. 1076.

Sterken Winter.

1077. Anno Xc LXXVII, overleet die bisscop Lietbert van Camerijcke, fondateur van den cloostere van Ste-Obert, ende van tcloostere up Ste-Loysberch. Int zelve jaer, wiert te Gendt die translatie ende verheffinghe ghedaen van die helighe weerdighe reliquien van mijnheere Ste-Florbert, die eerste abt van der plaetse, by den bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke, in die presencie ende jeghenwoordicheit van Robrecht, die oudtste zuene van den grave van Vlaenderen, ende van meer andere groote meesters ende edelen van den hove. Tnaervolghende jaer, wiert abt van Ste-Winnocx te Berghe ghemaect, heer Inghelbert, die zuene van vrau Ogine, 1078.

1078. die oudtste dochtere van wijlent die grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit metten scoonen Baerde, ende dat by den toedoene van Robrecht de Vriese, zijnen rechtsweer; want die van den cloostere hadden liever een andere ghehadt die wat idoondere ende bequamere toe gheweest hadde (zo hemlieden dochte), maer hy en mochte hemlieden niet ghebueren (1). Ende int jaer daer naer, zo verbarnde meest gheel die stede van Ste-Omaers, metten

1079. cloostere van Ste-Bertin, by tvier van meschieve (2). Up den zelven tijt, schiet van dezer weerelt die helighe vrau Adelie, sgraven moedere van Vlaenderen, in haer cloostere te Meessene, daer zy begraven licht. Ende zeer corts naer haer doot, zo overleet insghelijcx ooc die bisscop Drogo van Teroaen, een zeer gheleert ende helich man van levene, ende heer Hubrecht meende wel daer die veystere (3) in zijn stede ghecommen thebbene, maer die van Teroaen verjoughen hem foortselenghe ter conservatie van haerlieden previlegien daer of zijnde: zo dat hy zeere ghequetst van danen naer Ste-Omaers vloot, houdende daer die van Ste-Bertin gheselscip al die reste van zijnen levene. Die grave Robrecht gheaverteirt zijnde van der vacacie van den voorscreven bisdomme, confereerde dat uyt zijns zelfs eyghen autoriteit, by middele van penningen, ten profijte van een edelman, die heer Lambrecht van Belle hiet, zonder eeneghe voorgaende electie, contrarie den previlegien van die van der voorzeider stede, die welcke hem ter cause van dien zijn tonghe ende alle die eerste letten van zijn vingeren of sneden, jaghende hem alzo voort ter stede uyt, ghelijck zy die voorgaende ghedaen hadden. Of Godt vergave dat hemlieden allegadere tzelve ghesciede die noch eensdaechs

Verstooting van opgedrongen bisschoppen.

(1) Zy en mogten hem niet bekomen. — (2) Miskief; misluk; ongeluk. — (3) Langs de veynster, zonder regt of wettige zending. Zinspeling op de woorden van Christus in het Evangelie.

sinistrelick, simoniakelick by middele van ghelde ofte andersins indirectelick naer gheestelicke ende weerlicke digniteyten ende hoogheden steken, daer zy noch nut, noch idone toe en zijn, zo zouden wy mueghen eerlick ende goddelick met mencanderen in paeyse ende met vreden leven, zonder scandael ende onghestichticheit van onzen naersten. Naer dien dat beede die voornoemde simoniaken aldus uytgherecht waren naer haerlieden verdienste ende weerde, zo bleef die bisscop Gheeraert van Camerijcke voort tbeste doende metten bisdomme van Teroaen, totter tijt dater by die van der stede anders inne voorzien zoude werden. 1079.

Binnen den zelven jaere als voren, maecte die keyser Heyndrick, die vierde van dier name, van den lande ende heerlichede van Gheldre, een graefscip ter begheerte van den grave Otto van Nassauwen, dier die eerste grave of wiert, van vrau Adeleide, zijnder huysvrau weghe. Ende int jaer daer naer, up den XXVII dach van maerte, zo gheschiede in Vlaenderen snachts omtrent die middele nacht, al te vreeselick een eertbevenghe, daer zy allegadere buytermaten zeere inne te wets ende beladen waren diet zaghen ende ghevoelden. Ende ten vierden daghe van die naervolghende maent, zo wiert heer Fulcaert, die eerste proost van Ste-Pieters te Rijssele, metter doot ghemeene, ende heer Wouter quam in zijn stede. 1080.

Graefschap van Geldren.

Aerdbeving.

Anno Xc LXXXI, up die helighe Ascensioens nacht, verbarnde dat cloostere te Watene, daer wy hier voren of vermaent hebben. Tnaervolghende jaer, in hoymaent overleet Robrecht Viscart, een edele man gheboren uyt Normandien, die welcke by zijnder prouesse ende vromicheit int faict van wapenen, Povilgien ende Calabren gheconquesteirt hadde, daer zijn zuene Roegier naer hem hertoghe of wiert, ende traude vrau Adelie, die wedewe 1081. 1082.

1082. van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken, daer hy Caerle by ghehadt hadde, toecommende grave van Vlaenderen, die om zijne groote duechts wille, die Goede Grave van vele gheheeten wiert, zo wy by der tijt noch wel ten vullen hooren zullen, indien ons Godt tleven spaert. Omtrent dezen zelven tijt, starf Boudewijn van Ghendt, heere van Dronghene ende van Puslé, latende een zuene achtere van zijnder name, die welcke hem in als suc-
1083. cedeirde. Tjaer daer naer, zo wiert tcloostere te Affli-
Abdy van Affligem. ghem, tusschen Brussele ende Aelst, ghefondeirt by zes crijchslieden, te wetene, Gheldulf, Thibaut, Emelijn, Hargheer, Ulbodoen ende Geeraert, die welcke tzamen langhen tijt up die ghemeene buyt, roof ende pijlgiage zeer vreedelick, wildelick ende rouckelooslick gheleeft hebbende, endelinghe tot leetscip (1) ende waerachtighe penitentie bekeert wierden by den eerdsbisscop Hanoen van Cuelene, zo dat zy van dier tijt voort tzamen in haerlieden voornoemde cloostere bleven, levende daer zeer paeysibelick met mencanderen in grooter penitencie, abstinencie ende helicheit, naer die ordene van Ste-Benedictus, onder eenen abt ghenaemt Fulgentius. Binnen dezen middelen tijt, zo dede die grave Robrecht die van Teroaen alt leet, schimp ende spijt dat hy conste ghepeysen ende ghedencken, omme dieswille dat zy heer Lambrecht van Belle (daer wy rechts hier voren of ver-
Zamenzweiring tegen Robert. maent hebben) zo qualick ende zo onghenadelick ghetracteert hadden. Maer zy en vielen ooc niet slincx, makende zulc een secrete conspiratie met diversche gheestelicke personagien ende andere, metsgaders ooc den verjaechden grave Boudewijn, ghezeit dOnnoosele, haerlieden naturelicken heere ende prince, dat zy Robrecht daer by wel meenden verjaecht ende den voor-

(1) Leedwezen; beternis.

noemde Boudewijn ghewapender handt in die possessie 1083.
van den lande ghestelt thebbene. Die grave Robrecht hier of ghewaerschuwt zijnde, nam zulck eene exemplaire correctie ende punicie over hemlieden alle dier mede ghemoeyt waren, dater tgheele landt mede in roeren stont, want al dat weerelick was dede hy rechten metten zweerde, twelcke men noyt daer te voren meer in Vlaenderen ghedaen en hadde, ende die gheestelicke persoonen wierden al ghebannen met confiscatie van al dat zijs hadden. Dit wiert terstont onzen heliglien vader den paeus van Rome, Gregorius, gheclaecht, die VII van dier name, die welcke zonder langher dilay mijnheere Ste-Aernout, die bisscop van Soissons, te Vlaenderen zant, omme uyt zijnder name by behoorlicker middele in als te voorziene, zo hy ooc dede, maeckende al tlandt duere met zijnder vierighe predicatie ende godsvruchtighe leeringhe, zulc een universele unie, paeys ende eendrachticheit dat dierghelicke noyt ghezien en was, met expresser condicie, nochtans dat heer Boudewijn, die joncste zuene van den grave Robrecht, bisscop van Teroaen wesen zoude, zo tghesciede: binnen den jaere voorscreven, zo wierden by den bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke, tSte-Baefs te Ghendt, anderwarf die helighe weerdighe reliquien van mijnheere Ste-Lieven ghetranslateirt ende verheven, metsgaders ooc die reliquien van Ste-Pancratius ende Ste-Barbara, ter presencie van den abt Wigmaer aldaer ende van alle die van den hove. Up den zelven tijt, zo ghescheide een schadelicken brant binnen den cloostere van Ste-Winnocx te Berghe, daer by dat onder andere XXXIIII boucken Verlies van handschriften in den kloosterbrand van H. Winocus.
metter handt ghescreven gheconsumeirt ende te niete ghedaen wierden, mentie makende van veel diversche voorleden zaken wel weerdich van eeuwigher memorie, die welcke ons by dien noch ten daghe van hedent om-

1084. bekent zijn. Ende tjaer daer naer, maecte mijnheere Ste-Aernout, die bisscop van Soisson, tcloostere tOudenburch van der ordene van Ste-Benedictus, mids der hulpe ende bijstandicheit van den grave Robrecht van Vlaenderen, ende van Conoen, zijnen camerlinck, met vrau Hasecca, zijnder huysvrau, ende Aernout, die zuene van Assele, svoorzeits bisscops zustere, wierter die eerste abt of. Ende Inghelram van Lijlers fondeerde doen ter tijt ooc tcloostere te Ham, ende ten XXXen daghe van hoymaent in tjaer voornoemd, zo wierden te Ghistele die helighe weerdeghe reliquien van mevrauwe Ste-Godelieve verheven by den bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke, in die jeghenwoordicheit van veel groote personagien, gheestelick ende weerlick.

1084. Anno Xc LXXXIIII, dede die grave Robrecht te Aelst nieuwe munte slaen van goude ende van zelvere met zijnder wapene, twelck noch noyt daer te voren iemende van zijnen voorzaten ghedaen en hadde, ende zeer corts daer naer, zo stelde hy treglement van den lande in die handen van Robrecht, zijnen oudsten zuene, treckende met scoonen state in pelgrimagie te helighen lande waert; ende commende voor die kercke te Jerusalem, zy sloot van zelfs zo vaste toe dat men ze niet open ghedaen en conste, voor anderstont dat hy zijne groote ontrauwicheit ende andere zonden ghebiecht ende beleeden hebbende, daer hooghe ende helichlick belooft hadde tlandt van Vlaenderen, Boudewijn dOnnoosele, zijnen neve, daer hy oom of was, weder te restitueren, twelcke hy hem jeghens alle recht ende redene zo langhe ende meneghen tijt omthouden hadde. Welcke belofte alzo ghedaen zijnde, zo opende haer die voornoemde kercke weder van zelfs, ende die grave Robrecht ghinck er binnen met alle zijnen edelen gheselscepe, sprekende daer voor den hooghen outaer zijne

Bedevaert van Robert.

devote beedinghen (1), niet zonder veel wonderlicke ende vreimde visioenen die welcke hem daer zo eenpaerlick voor ooghen quamen dat hy der ter eer omme van danen schiet, treckende voort tSte-Cathelijnen grave waert, met Boudewijn van Ghendt, Boldraen erfachtich castelein van Brugghe, Bosschaert van Comene, Gheeraert van Rijssele, Ideus van Vilers, Valnier van Cortrijcke, Gratiaen van Eecloo, Hermaer van Somerghem, Joseram van Knesselaere ende meer anderen heeren ende edelmannen uyt Vlaenderen, Artoys, Vermandois, Hollant, Vriesland, ende andere omligghende landen. Ghedurende dit voyagie, zo starf die gravinne Richilt van Henegauwe daer hier voren zo dicwils ende zo menichwarf of vermaent staet, ende wiert begraven int cloostere te Hanon, by Boudewijn, haren tweeden man, ende Boudewijn haer zuene, ghezeit dOnnoosele, succedeirde haer in al dat zijs hadde. Ende corst naer haer overlijdene, wiert tlandt van Vlaenderen al te zeere ghequelt met eertbevinghe, tempeest van winden, overvloedicheit van watere. Dit ghesciede al int jaer ons Heeren Xc LXXXVI. Binnen den zelve jaere, wiert vrau Adeleide, die eerste gravinne van Gheldre, metter doot ghemeene, latende twee jonghe kijnderen achtere, te wetene Gheeraert, die naer haer grave wiert, ende vrau Ielant, die toecommende huysvrau van den grave Boudewijn van Henegauwe, die tweede van dier name, die welcke zy ghehadt hadde by den grave Otto van Nassauwen haren man, die naerderhandt vrau Sophie traude, die eeneghe dochtere van den grave Wijgman van Zutphen, die welcke hem insghelijcx ooc omtstarf, maer zonder hoir, ende dus niet jeghenstaende zo bleef hy nochtans haer voornoemde graefscip bezittende by foortsen ende met ghewelde, annexerende dat endelinghe metten 1084.

Dood van Richilde.

Aerdbeving, storm en watervloed.

1086.

(1) Gebeden.

1086. graefscepe van Gheldre, daer zijn zuene Gheeraert, by zijnen eersten wijve voorzeit, die heere of was. By dezen middele kwam tgraefscip van Zutphen eerst an tlandt van Gheldre, daert noch toten daghe van hedent continuelick altijts ghebleven es. Ende tnaervolghende jaer
1087. daer naer, up den XVen dach van oughst, overleet tOudenburch mijnheere Ste-Aernout, die bisscop van Soissons, ende wiert met grooter rauwe begraven in die kercke van Ste-Pieters aldaer, die welcke hy zo decoreerde, vercierde ende vermaert maecte met zijne scoone teeckenen ende miraclen dat zy endelinghe ter cause van dien vernaemt ende naer hem gheheeten wiert. Int voorzeide jaer, up den zesten dach van septembre, starf die coninck
Dood en kinderen van Willem van Engeland. Willem van Inghelant die men den edelen bastaert van Normandien noemde, nu an den cant van LXXIIII jaer oudt zijnde, latende by vrau Machtilt zijnder huysvrau, die dochtere van wijlent Boudewijn van Rijssele, ghezeit de Goedertiere, grave van Vlænderen, vier zuenen met al zo veel dochters achtere, te wetene Willem de Rosse, die ten XXVII daghe van de zelve maent coninck ghecroont wiert; Robrecht Corteknye, die hertoghe van Normandien, vadere van Willem, die toecommende grave van Vlaenderen; Richaert die niet langhe naer zijn vadere en leefde; Heyndrick, ghezeit zonder landt, noch toecommende hertoghe van Normandien ende coninck van Inghelant; vrau Machtilt die wedewe van den versleghen coninck Haralt van Inghelant; vrau Constance, vrau Lucie ende vrau Cecilie. Binnen den zelven jaere, wiert heer Herlebalt die eerste proost van Ste-Salvaters te Haerlebeke.

1088. Anno Xe LXXXVIII, schiet die grave Diderijck van Cleven van dezer weerelt, die tweede van dier name, naer dat hy by sgravens dochtere van Schauwenburch Diederijck ende Aernout ghehadt hadde, ende up den

Xen dach van hoeymaent int jaer voorscreven, wiert die coninck Ste-Canuyt van Denemercken versleghen ende vermoord van zijns zelfs eyghen volck in die kercke van Ste-Albaen te Rijpen, omme dieswille dat hy die dienaers van der heligher kercke die thiende van alle vruchten toegheleit wilde hebben. Vrau Adelie, zijn wedewe, deze groote wreethede ziende, en wilde met dat onredelick ende onghenadich volc niet langher te doene hebben, ende latende daer haer cleene dochterkens, vrau Ingherte ende vrau Cecilie, by haerlieden vaders vrienden, quam haestelick met Caerle, haren jonghen zuene, over zee te Vlaenderen waert, toten grave Robrecht haren vadere, die welcke daer ter tijt noch niet weder gheкeert en was uyt die helighe landen; maer dies niet jeghenstaende, zo bleef zy hem daer verbeydende by Robrecht haren broedere. Ten XXXen daghe van der maent van ougst daer naer, zo zach men een schoffierlicke leelicke drake lanchs die lucht vlieghen, die duerghaens niet dan groote vierighe vlammen en spoogh, vul vinninnich, brandich corrosijf, daer eer iet lanck een afgriselicke zware pestilencie uyt sproot, die men over al tHelich Vier hiet. Tnaervolghende jaer, conquesteerde Godefroot van Bouilgion thertochdom van Lotrijcke metten zweerde, daer die keyser Heyndrick, die derde van dier name, Godefroot van Ardennen, ghezeit de Stoute, van vrau Ide, zijnder moeder weghe, tanderen tijde of ghepriveirt hadde. Omtrent dezen zelven tijt, zo maecte Robrecht, die oudtste zuene van den grave Robrecht van Vlaenderen (die welcke noch in pelgrimagie ten helighen lande was als voren) den proost van Ste-Donaes te Brugghe erfachtich cancellier van Vlaenderen ende thooft ofte die eerste commis van sgravens financen; die canuenicken ende cappellanen van der zelver kercke maecte hy insghelijcx ooc erfachtich offi- 1088. Canuyt vermoord. Heylig vier. 1089. Godfried van Bouillon overmeestert Lotharingen. Proost van H. Donatianus te Brugge, erfachtigen cancellier van Vlaenderen.

1090. ciers van zijnder cappelle. Ende tjaer daer naer, zo fondeirden die ouders van Godefroot van Bouilgion, hertoghe van Lotrijcke, te wetene, Eustaes die grave van Buenen, met vrau Ide zijnder huysvrau, dat cloostere te Marcke, by Calis. Binnen den zelven jaere in die vastene, wiert Dronghene verbarnt metten cloostere aldaer, ter cause van eeneghe seditieuse questien ende gheschillen, die welcke die gheestelichede ende die weerlichede daer onderlenghe tusschen elckanderen gheereghen.

1091. Anno Xc XCI, fondeirde ende doteirde die bisscop Ratbodoen van Noyon ende van Doornijcke die collegiale kercke van O. L. Vrau, in die voorboughen van die stede van Brugghe (die welcke doen ter tijt nieuwer naer zo groot en was nochte zo varre en streete, als zy nu doet) up zekere partie van lande, wesende van der jurisdictie ende heerlichede van Sijsseele, makende heer Gomaer daer den eersten proost of. Ten zelven tijde, begonste heer Walbert, caneuninck van Ste-Pieters te Cassele, insghelijcx ooc te makene ende te fonderene tcloostere te Evershaem by Stavele, up die riviere van der Isere, in Veurnambocht. Daer wiert van ghelijcken ooc alsdoen gherepareirt tvervalle cloostere van Ste-Maertens te Doornijcke by den voornoemde bisscop Ratbodoen, ende Odaen van Orliens, schoolmeestere aldaer. Int zelve jaer, keerde die grave Robrecht weder fraey ende ghesont in Vlaenderen uyt die helighe landen, daer hy nu omtrent zeven jaer lanc in pelgrimagie gheweest hadde. Daer keerden ooc met hem alle die edelen die met hem uyt ghetrocken waren, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick Boldraen, die erfachtighe castelein van Brugghe, die welcke int wederkeeren zeer verraderlick ende meschantelick van Erembolt, zijn slave, over tboort ghesteken ende in zee versmoort wiert, ghenouch by den inghevene van vrau Dune ofte Dedde, zijnder huysvrau,

Fondatie van O. L. V. kerk te Brugge.

Terugkomst van Robert.

die den facteur ende perpetrateur van deze leelicke sticke, naerderhandt te manne nam, gheerijghende vier cnapelicke kijnderen by hem, daer Bertholf, die toecommende proost van Ste-Donaes te Brugghe, die oudste of was; ende Erembolt bleef met haer insghelijcx ooc tvoornoemd casteleinscip houdende by foortsen, ende met crachte jeghens alle die ghuene dier jeghens zegghen wilden. Zeer corts naer dat die prince aldus in Vlaenderen ghearriveirt was, zo ordonneerde hy dat die clergie binnen zijnen lande ende heerlichede voortan niet en zoude vermueghen eenich testament te makene van haerlieden meuble goedinghen, ghemerct dat hy naer haerlieden doot daer of zelve die naeste wesen wilde, achtervolghende zeker oude costume daer of zijnde, van wiens beghinsele gheen memorie en was, die welcke men binnen corte jaeren errewaert eerst hadde begonnen interrumperen zonder zijne wille, wete ende consente. Wie zoude emmermeer connen ghelooven dat die prince, als hy hem zelven hier mede onderwant [1], gheen moeyte, ruse ende aperinghe en luste daer of dats hem eer yet lanck ter cause van dien zo vele toequam, dat deen elfscheede ghenouch gheweest hadde: want tviel hem al jeghens ende contrarie dat cruyneschoer ofte der cruyne vriendt was, in zulcker wijs dater onzen helighen vader die paeus Urbaen, die tweede van dier name, endelinghe mede ghemoeyt wiert, metten welcken die prince nemmermeer paeys en zoude ghehadt hebben (zoot scheen), ten hadde gheweest dat hy van zijnder voorzeider ordonnancie gheghlisseert ende afghegaen hadde, renuncierende voort al zulcke costumen, als men hier voortijts dies angaende gheuseirt hadde, binnen alle zijne landen ende heerlicheden, met expresser belofte van die nem- 1091.

Zyn gedrag jegens de geestelykheyd.

(1) Onderwond.

1091. mermeer te verweckene, in prejudicie van der clergie ende gheestelichede, up die peine van verwatenesse ende andere gheestelicke censuren. Up den XVIen dach van
1092. ougst, int naervolghende jaer, starf die grave Diederijck van Hollant, die vijfste van dier name, latende by vrau Utelde, shertoghen Frederijcx dochtere van Sassen, twee kijnderen achtere, te wetene, Florins die Vette, die naer zijn vaders doot grave wiert, ende vrau Machtilt, die huysvrau van den hertoghe van Orliens. Ende ten XIIIIen daghe van septembre daer naer, zo wiert te Doornijcke, by der ordonnancie van den bisscop Ratbodoen, een zeer devote generale processie ghedreghen, omme die almueghende heere Godt te biddene om gracie ende ghenade, ten fine dat hy alle menschen bewaren ende bescermen wilde van dat Helich Vier, daer wy hier voren of vermaent hebben, van twelcke dagheliex omsprekelick veel persoonen zo compasselick ende miserabelick te niete ghinghen, dat jammere was: want die zommeghe van hemlieden vielen voor haerlieden doot, armen ende beenen of, anderen wierden over gheel haerlieden lichame al zo zwart als een cole, van tgroot pestilencieel vier, dat zy inwendich int lijf hadden, zonder dat hemlieden iemende daer of conste ghenesen ofte ghehelpen.

1093. Int beghinsele van den jaere Xe XCIII, schanc die grave Philips van Loo zijn graefscip den cloostere te Loo. Ende omtrent den zelven tijt, zo maecte die grave Robrecht van Vlaenderen alle zijne ghereetscepe omme te ghaen orloghene in Inghelant, ten opsiene van der gherefuseirder betalinghe van die drie hondert marc zelvers, die welcke hem die croone jaerlicx gheldende was, omme die cause ende redene voren verhaelt. Ende twijle dat men hier mede in Vlaenderen besich was, zo quamer ten XXIII daghe van septembre zulck een eclijps der

zonne, dat men van den eenen totten zes uren naer 1093.
die noene niet een steke en zach: ende ten twaelfsten Zware Zonsverduystering.
daghe van der maent daer naer volghende, wiert die voornoemde grave Robrecht te Wijnendale, int casteel (daer hy fondateur of was), metter onvoorsienegher doot Dood van Robert graef van Vlaenderen.
bevaen, stervende daer zeer subitelick zondere eeneghe kerckelicke gherechten, ende wiert begraven tSte-Pieters te Cassele, in die crocht (1), die welcke hy daer zelve in die coor hadde ghedaen maken, naer dat hy tlandt van Vlaenderen XXI jaer lanck metten zweerde bezeten ende zeer wijselick ghereghiert hadde. Zijn huysvrau hiet Gheertruyt, die dochtere van den hertoghe Beernaert van Sassen, daer te voren wedewe van den grave Florins van Hollant, ghezeit die Groote, daer hy drie zuenen Zyne kinderen.
ende drie dochters by ghehadt hadde, te wetene:

Eerst Robrecht, die naer zijn vaders doot grave van Vlaenderen wiert.

Philips, die burchgrave van Ipere, die noyt en huwede, maer ghecreech eenen bastaert, ghenaemt Willem, die toecommende man van mevrau van Loo.

Boudewijn, die bisscop van Teroaen.

Vrau Adelie, die wedewe van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken, daer zy drie kijnderen by ghehadt hadde, te wetene, Caerle, die toecommende grave van Vlaenderen; vrau Ingerte, die huysvrau van den coninck Fulco van Sueden ende moedere van Aernout, Benedictus ende Canuyt; ende vrau Cecile, die huysvrau van den coninck Erijch van Noorweghe, daer insghelijcx ooc Canuyt ende Caerle of quamen. Ende deze vrau Adelie aldus wedewe zijnde, traude voor haren tweeden man Rogier Viscart, Fe Robrecht, die hertoghe van Pouilgien ende van Calabre, daer zy noch Loys, die jonck starf,

(1) Grafkelder, *Crypta*.

1093. ende Willem by ghecreech, die naer zijn vaders doot die twee voornoemde hertochdommen regierde.

Vrau Geertruyt, die huysvrau van den grave Heyndrick van Luevene, Fª Heyndricx, die te Doornijcke in een steicspel doot bleef, stervende zonder hoir, ende zijn wedewe traude die landgrave Diederijck van Elsaten, die welcke by haer een zuene achterliet van zijnder name, naermaels grave van Vlaenderen.

Ende vrau Marie, die welcke religieuse wiert int cloostere te Meessene ende naerderhandt abdesse, levende daer eenen langhen tijt in grooter penitencie, abstinencie ende helicheit, zo hier naer zom breedere verhaelt ende verclaerst zal worden.

Van Robrecht van Jerusalem,

DIE TWAELFSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer die aflijvicheit van Robrecht de Vriese, zo quam zijn zuene Robrecht, ghezeit van Jerusalem (omme die groote prouesse ende vromicheit van wapenen wille, die hy daer dede, zo wy noch hooren zullen) int regement van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, met vrau Clemencie, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe Willem metten Stouten Hoofde, Bourgoengne, Fª Robrechts, die tweede zuene van den coninck Robrecht van Vranckerijcke, ghezeit Capet, wiens dochtere vrau Adelie insghelijcx ooc svoorzeits sgraven Robrechts grootvrauwe was, van zijns vaders weghe, in

zulcker wijs dat hy ende vrau Clemencie, zijn wijf, 1093.
tzamen andersweers waren; ende hy ghecreech by haer zo cort up een drie zuenen, te wetene Boudewijn, Willem ende Philips, metsgaders ooc een dochtere van harer name, dat zy haer zelven ter cause van dien onvruchtbaer maecte, by eeneghe secrete zaken, die zy daer toe dede, vreesende dat zy al zo voortghaende int kijndt draghen, ghelijck zy beghonnen hadde, endelinghe meer kijnderen zoude mueghen verghaderen, dan zy naer haren staet wel machtich zoude wesen te goederen: twelcke haer naerderhandt zo hertelicke leet was dat haer niets leedere wesen en mochte, als zy alle haer kijnderen, deene voren ende dandere naer, allincx jonck zach sterven, up den oudsten naer. Maer zy moeste doen die patiencie hebben; want daer en was gheen beteren meer an. Naer dat die grave Robrecht, nu omtrent een jaer tlandt gheregiert hadde, zo overleet die bisscop Geeraert van Camerijcke, ende wiert van alle die ghuene die hem kenden buytermaten zeere beweent ende beclaecht, om zijn groote gheleerteit, duecht ende goedertierenheit. Binnen den zelven jaere, zo reyndet continuelick van den XV^en daghe van octobre tot in die maent van april daer naer volghende, twelcke cause was van eene afgriselicke pestilencie, die men corts daer naer zo zach regnieren, dat zy menich duyzent persoon tlijf costede.

Langdurige regens en pest.

Omtrent den zelven tijt, ordonneerde die grave Robrecht die XII ghenoten van zijnen lande ende graefscepe van Vlaenderen, daer Aernout van Ardre, grave van St-Pol, die eene of was, vadere van Aernout, daer Aernout, Manassis, Boudewijn, Hugues, vrau Agniete ende vrau Adelie of quamen, zo tzelve hier voren breedere verhaelt ende verclaerst staet; maer wie die andere elf ghenoten waren en hebbe ik nieuwers connen ghevinden, bijder

Twaelf genooten van Vlaenderen.

1093. negligencie ende verswijntheit van de croniqueurs van dien tijde. Cisoing, Heyne, Pamele ende Boulaere wierden insghelijcx, ooc by den prince voornoemd, die vier Beeren van Vlaenderen ghemacct, met meer andere nieuwe ordonnancien ende institutien, nopende ende concernerende die edeleit ende hoogheit van zijnen lande ende graefscepe voorscreven, twelcke daer inne oyt sedert zo voorspoedelick lancx zo meer gheresen es, dat er die meeste princen van gheel kerstenhede vrientscepe ende alliancie mede ghezocht hebben te makene, ghelijck by der continuatie van deze jeghenwoordighe Cronijcke noch wel breedere blijken zal, indient Gode ghelieft.

1095. Anno X^c XCV, zo wiert die van Atrecht miraculueselick uyten hemele een wasse keerse verleent by die ghebenedijde Moedere ende Maghet Maria, daer alle die ziecken ende crancken by ghesecoureirt ende ghenesen wierden, ende principalick die ghuene die metten Helighen Viere (daer voren of vermaent staet) besmet ende
1096. bevaen waren. Tnaervolghende jaer, beriep die grave Heyndrick van Luevene, F^s Heyndricx, te Doornijcke, een steicspel in hooghe zadelen, daer hy zelve metter eerster carriere doot ghesteken wiert van een vroom edelman van wapenen, die Gosceguyn hiet, ende metsghaders dat hy by vrau Geertruyt, die dochtere van wijlent Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen, noyt kijndt ghehadt en hadde, zo verstarf dat voornoemd graefscip up Godefroot, zijnen broedere, die welcke hem in zijn alderuyterste beloven moeste nemmermeer baert te scheerene voor anderstont dat hy Lotrijcke en Brabant, wesende van den patrimonie van zijne voorzaten, onder zijne subjectie ende onderdanicheit ghebrocht hadde; zo hy ooc dede. Maer binnen dier middele tijt, zo wiert zijnen baert zo lanck, dat men dierghelijcke noyt vele ghezien en hadde, in zulcker wijs dat hy ter cause van

dien Godefroot metten Baerde gheheeten wiert. Ende vrau 1096.
Geertruyt, zijn broeders wedewe, erhuwede noch aen den landgrave Diederijck van Elsaten, die vadere van Diederijck, naermaels grave van Vlaenderen, zo wy by der gracie Gods noch in tijden ende stonden wel hooren zullen, alst te passe commen zal.

Die eerste Cruysvaert ghedaen by den grave Robrecht van Vlaenderen ende andere kerstene princen ende edele heeren up die Turcken, Heydenen, Gijptenaers ende Sarasijnen, by die welcke dat Nichee, Antiochie ende Jerusalem, met meer andere steden, casteelen ende forteressen van dier contreye, ghewonnen ende gheconquesteirt wierden.

Binnen den zelven jaere als voren, zo wiert by den paeus Urbaen, die tweede van dier name, een generale Cruysvaert gheordonneirt jeghens die Turcken, Heydenen, Gijptenaers ende Sarasijnen, die te Nichee, te Antiochie, te Jerusalem ende elders al verbuert maecten, ende dienvolghende zo track meest al tedeldom van die Nederlanden derrewaert, ondere eenen admirael gheheeten Godefroot de Bouilgion, hertoghe van Lotrijcke ende zuene van den grave Eustaes van Buenen; die welcke die stede van Mets vercochte an die poorters ende inwoonders van diere, omme hem zelven te monteren. En die principaelste princen, heeren ende edelen, die met hem overzeylden, waren die ghuene die hier naer volghen, te wetene: eerst die grave Hughes van Vermandois, broedere van den coninck Philips van Vrankerijcke; die hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Korte Knye, broedere van den coninck Willem van Inghelant, F^s. Willems; die grave Robrecht van Vlaenderen; die grave Boudewijn van He-

Namen der voorcaemste kruysvaerders.

1096. negauwe; die grave Hughes van St-Pol; die grave Reynout van Tholouse; die grave Steven van Blois, ende van Charters; die grave Harpijn van Bourges, in Berry, twelcke hy die coninck van Vranckerijcke vercochte voor LX duyzent goude croonen, omme hem zelven daer mede tequiperene; die hertoghe Steven van Bourgoengne, broedere van den paeus Callistus, ende van vrau Clemencie, die gravinne van Vlaenderen; Reynout van Bourgoengne, svoorzeits shertoghen broedere; die hertoghe Roegier, van Pouilgie ende van Calabre, die welcke nu ghetraut hadde vrau Adelie, die wedewe van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken; die grave Bemondt van Tarenten, zijn broedere; die grave Reynout van St-Gillis; die grave Ridsaert van Richemont; die grave Willem van Nevers; die burchgrave Philips van Ipere, sgravens broedere van Vlaenderen; Caerle, die zuene van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken; Eustaes ende Boudewijn, beede die broeders van den admirael Godefroot van Bouilgion; Pieter van Dampierre; Boudewijn van Ghendt; Fe Boudewijn, heere van Dronghene,Ruslé, Oteghem, enz., die welcke hem zelven om dit voyagie wille belastede met een rente van CL hoet havers tsjaers, bezet, verzekert ende gheassigneirt up zijne voornoemde heerlichede van Oteghem; Pieter de mueninck, gheboren van Amiens; Geraert van Rijssele, die hofmeestere van den prince Rodulf van Aelst; de schinkere van den prince Walmar van Oudenburch; die camerlijnck van den prince Fulco van Guyze; Hughes van Valckenberghe; Eustaes Gernier; Aernout van Ardre; Gerijck van Vlaenderen; Boudewijn ende Ghijsbrecht, zijn broeders; Geeraert van Kersy; Guntraen van Bruessele; Godefroot van Assche; Heyndrick van Assche; Wymeer van Buenen, admirael van de Hollanders ende Vriesen; Formolt, bailly van Ipere; Boudewijn van Doornijcke; Everaert van Doornijcke; Conoen

van Doornijcke; Ludolf van Doornijcke; Inghelbert, zijnen broedere; Boudewijn van Ghendt, die zuene van Winemaert; Aernout Zegher; Guysebert ende Winemaert, zijn broeders; Bosschaert van Comene; Hellin van Varingny; Wouter van Nevele; Wouter van Sotteghem; Inghelram van Lilers; Jan van Haveskercke; Zegher van Cortrijcke; Graciaen van Eecloo; Hermaer van Somerghem; Steppe, die scoonzuene van Winemaer van Ghendt; Joseram van Knesselare; Willem van Oudenaerde; Wouter ende Hughes zijne broeders; Boudewijn van Belle, die scoonzuene van Willem van Oudenaerde voorzeit; Gilbodoen van Fleteren; Rodolf van Zederzeele; Albrecht van Belle; Wouter, heere van Berghe; Folcrane, die castelein van Berghe; Vagoen van Artois; Jan, heere van Atrecht; Wouter van Duway; Godefroot, die castelein van Cassele, met Rodolf, zijnen zuene; Aernout van Oudenaerde; Willem de Langhe; Boudewijn Ketele; Rassen van Gavere; Robrecht van Lijcke; Willem de Moor, van Hantschook; Thermaert van Burburch; Francke van Haerseele; Eustaes van Teroaen; Erembolt die castelein van Brugghe, maer by foortsen van vrau Dune, ofte Dedde, zijnder huysvrau weghe, daer hy vier zuenen by ghecreech, daer of dat Bertholf die toecommende proost van Ste-Donaes te Brugghe die oudste was; Alboen van Ardenburch; Adelaert van Straeten; Robrecht, die heere van Bethune; Steven van Belle; Reingout van Meulebeecke; Conoen van Heyne; Willem van Meessene, die toecommende patriarch van Jerusalem; Willem van Wervijck; Salomon van Maldegem; Lambrecht van Crombeecke; Servaes van Praet; Diederijck van Dixmude; Daneel van Denremonde; Herman van Arien; Wouter van Cassele; Allaert van Waestene; ende Hughes van Roubais, met meer andere edele heeren, cloucke capiteynen ende vrome lieden van wapenen, zonder ghetal: die welcke allincx van allen 1096.

1096. canten by mencanderen in Grieckenlant ghearriveirt zijnde, zulcken groote menichte tzamen maecten, dat gheele Westende van der weerelt teeneghadere scheen Oostwaert ghetrocken te zijn; maer eer zy daer al by elcanderen gheraken consten, zo hadden die eerste ghearriveirde zo vele te lijdene dat een wonder was; maer emmers behielden zy by grooter vromicheit die havene metten parcke daer zy eerst ghearriveirt ende nedergheslegheu waren. Up dezen zelven tijt, regneirde
Hongersnood. in Vlaenderen die aldermeeste famine daer men doen ter tijt of wiste te sprekene, zo dater vele schamele lieden van honghere ende van ghebreecke storven ende verghenghen. Ende Jan, die gouverneur van der stede van Berghe, verslouch met zijne medeghesellen ende complissen den capiteyn Woutere, binnen zijnen casteele aldaer, omme zekere questien ende gheschillen die zy tzamen hadden ter cause van haerlieden edelheit, hoocheit ende preminentien, die welcke hemlieden beede tlijf costeden; want die perpetrateur van den sticke wiert er omme omthalst ende een ijghelick van zijnder complissen verloos zijn rechter vuyst.

1097. Int beginsel van den naervolghende jaere, beleyden die voornoemde kerstene princen ende heeren die hoofstat van den lande van Bethinien, ghenaemt Nichée, die welcke die Vlaminghen, Normannen ende Vermandoisers endelinghe, ten V^{en} daghe van hoymaent, inne namen by assaulte van der Oostzijde; verslaende daer
Verovering van Nicea. bet dan XXX duyzent Heydenen, ende van haerlieden zijde, zo blevender omtrent XII^{c} persoonen, daer Boudewijn van Gendt, die zuene van Winemaert, een van die principaelste of was; die welcke int assault met steenen doot gheworpen wiert. Ende metten zelven, zo arriveerde daer die groote Turck Solijman, met een ontallich eyreracht van volcke, omme daer mede die

van Nicheen omtzet te doene; maer ziende dat hy te late quam, saulveerde hem zelven zeer haestelick metter vlucht: ende die kerstenen volchden hem altijts scherpelick naer, doende al te viere ende te zweerde daer zy eenichsins by gheraken consten; zo dat zy hem endelinghe in Surien, up de frontieren van Antiochien, vonden, daer die grave Robrecht van Vlaenderen schoffierlicke groote explooten van orloghe dede, bringhende met zijnen volcke veel steden, casteelen ende forteressen onder zijnder subjectie ende onderdanicheit, eer die gheweldighe leghers voort gheraken consten. Ende als zy nu by mencanderen ghecommen waren, zo ginghen zy up den XXI^{en} dach van octobre, ghezaemder handt tsiedge slaen voor die stede van Antiochien, doende daer menich gruwelick assault up van allen zijden; maer Beleg van Antiochie.
die van binnen wederstondent al vromelick, zo dater cleene apparencie was van by dier middele die stede te mueghen ghecrijghene. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo bleven die kerstenen daer noch even vast voren ligghende, hopende daer noch by der tijt noch meestere of te werdene by famine ofte andersins: twelcke wel merckende die gheassiegierde deden zo vele dat alle die passagien van den lande daer omtrent ghesloten wierden met groote gendarmerie ende stercke garnisoenen, zo dater noch te watere noch te lande eenegherhande vitaylgie meer in die kerstene leghere gheraken conste, daer endelighe zulc een extreme armoede ende benauthede of quam, dat men van dierghelijcke noyt vele ghehoort en hadde : ghemerct dat zy alleghadere apparent waren daer corts van honghere te moeten verghane, ten ware dat zy met schade ende met scande in tijts teeneghadere van danen vertrocken, twelcke wel merckende die grave Robrecht van Vlaenderen track up eenen morghenstont, met XII duyzent cloucke man-

1097. nen van wapenen, uyt zijnen parcke, daer mede dat hy zeer hazardueselick by zijnder omsprekelicker vromicheit ende prouesse alle die voornoemde gesloten passagien opende, bringhende zulck eene groote quantiteit van alderhande vitaylgie tzijnder legher waerts, dat zijs alle ghenouch hadden; bedanckende hem int generale ende int particuliere grootelicx van dezen exploote, ende heetende hem ter cause van der uytnemende vromicheit, die hy daer inne meer dan te vullen betoocht ende bewesen hadde, die zuene van den Ruddere St-Jooris. Maer als die van de stede van Antiochien deze nieumare verstonden, zo hadden zy hem ter contrarien wel willen schueren van quaethede, doende ten dien fine menighe machtighe course ende sproncreyse omtrent den quartiere daer hy ghecampeert lach: maer zy wierdender zo rudelick omthaelt, dat zy altijts met schade ende met scande weder keeren moesten van daer zy ghecommen waren, mids der hulpe van den grave Bemondt van Terenten, die welcke bovendien ooc noch int ende zo vele dede, by zijnder subtijlicheit, dat hy secreet verstant ghecreech (1) met een van die capiteynen van den voorscreven stede, ghenaemt Hermapheer, die niet al te goet turcx en was, omme dieswille dat een van hemlieden hem zijn huysvrau omtleet (2) hadde, in zulcker wijs dat hy in wederwrake van dien alle die Turcken hatede, latende up eenen zekeren nacht die kerstenen binder stede commen, duer eenen torre, die hy te bewarene hadde, die men die Twee Ghezusters hiet. Ende nu binnen ghecommen zijnde, zo vernielden zijt daer al dat heydensch was, wijfs ende mans, oudt ende jonck

1098. Antiochie verovert. toten ghetalle van XX duyzent persoonen met haerlieden capiteyn Cassiaen. Maer die poorters ende andere

(1) In verstandhouding kwam. — (2) Verleyd.

die noch kerstenen ghebleven waren, lieten zy in paeyse 1098.
ende met vreden. Zy ghecreghen daer een omsprekelicken grooten buyt, metsghaders ooc eeneghe helighe weerdighe reliquien van de passie ons Heeren Jesu Christi, ende bijzondere die lance daer die helighe ghebenedijde zijde mede gheopent wiert, die welcke hemlieden noch endelinghe zo buytermaten wel te passe quam dat een wonder was, zo wy eer yet lanck noch breeder hooren ende verstaen zullen.

Dit ghesciede up den laesten dach van meye int jaer 1098.
ons Heeren Xe XCVIII, als die kerstene nu bet dan VII maenden continuelick voor die voornoemde stede van Antiochien gheleghen hadden in grooter ellendegher coude, armoede ende miserie.

Ende corts daer naer, wierden die kerstenen zelve binnen die voorzeider stede die zy ghewonnen hadden, zo sterckelick van die Turcken ende die van Persen beleyt (daer Corbano, een turcx prince, die capiteyn of was) dat zy haer zelfs gheenen raedt en wisten, ghemerct dat zy ten besten niet voorzien en waren van vitaylgie. Endelinghe naer veel diversche communicatien die zy tzamen met elcanderen onderlenghe hadden, zo verzochten zy metten voorscreven capiteyn teenen gracelicken apointemente te commene, maer hy en wilde nieuwers naer hooren, zegghende dat hy den coninck van Persen, zijnen heere ende meestere, belooft hadde alle die capiteynen ende beveltslieden over te zendene die van rechter armoede ende ghebreke tOostende van de weerelt waren commen rooven ende pijlgieren: al zo varre alst die ghemeene Saudeniers anghinck dat hy die zelve al lijvelick punieren ende corrigieren zoude, elc naer die heesch van zijnder verdiensten. Als die kerstene princen ende edele heeren deze antwoorde hoorden, zo stelden zy alle haerlieden volck in scoonder ordonnancie, ende

1098. nemende (by der revelatie van mijnheere St-Andries)
Overwinning op de Turken voor Antiochie. met hemlieden die helighe weerdighe lance, daer wy voren of vermaent hebben, trocken tzamen zeer clouckelick haerlieden vianden te ghemoete, leverende hemlieden zulc een bloedeghe bataylgie, dater miraculueselick by der gracie Gods bet dan hondert duyzent Heydenen ter stede doot bleven, ende omtrent vier duyzent van onzen volcke; daer die grave Ridsaert van Richemont die principaelste of was, die welcke met eene schicht, zo grievelick door zijn hooft gheschoten wiert, dat hy der terstont of starf, naer dat hy driewarf met luyder stemme gheropen hadde, helpt my Godt! Aldus ghecreghen die kerstene daer die victorie, ende behielden zeer miraculueselick tvelt. Twelcke merckende Godefroot van Bouilgion, haerlieden opperste capiteyn, beval dat zy alleghadere den almueghenden Heere odmoedelick loven ende dancken zouden van zijnder gracie, eer anderstont dat zy handt sloughen an eeneghe pijlgiagie, roof ofte buyt: ende dat al zo ghedaen zijnde, zo keerde hy met hemlieden weder victoriueselick ter stede waert inne, met vijf duyzent kemelen, wel gheladen met allerhande vitaylgie, die welcke die coninck van Persen met zijne volcke daer ghezonden hadde.

Deze zake aldus ghepasseirt zijnde, zo maecte Godefroot van Bouilgion, hertoghe van Lotrijcke, den grave Bemondt van Tarenten, capiteyn van der stede van Antiochien, omme dieswille dat hy cause ende die eerste occasie gheweest hadde van harer innemene, zo wy hier voren int langhe ghehoort hebben, ende ghevende hem goet sterck garnisoen, track met die reste van zijne volcke te Jerusalem waert, winnende ende by foorse innenemende veel diversche steden, stercten ende casteelen allomme onder weghe daer zy voorby passeerden. Binnen dezen tijt, zo omtboot die grave Robrecht van Vlaenderen vrau Clemencie zijnder huysvrau, dat zy niet laten 1098.
en zoude of zy en fondeirde yewers binnen zijnen lande ende graefscepe voorscreven, een mueninex cloostere, ter weerdicheit van mijnheere St-Andries, die welcke by zijnder revelatie als voren, mids der hulpe Gods, omtwijffelick cause ende occasie gheweest hadde van der scoonder miraculueser victorie, die zy omlancx leden in heydenesse, ende bijsondere voor die stede van Antiochien, ghehadt hadden. Als vrau Clemencie deze omtbiedinghe ende blijde nieumare verhoorde, zo dede zy van stonden an die cappelle, die men doen ter tijt Bertser kerck hiet, staende niet verre van der stede van Brugghe, veranderen in een clooster, daer corts daer naer eeneghe muenicken van Afflighem, tusschen Bruessele ende Aelst, inne quamen van de ordene van Ste-Benedictus, al volghende die begheerte van Robrecht haren man.

Up den vierden dach van hoymaent int naervolghende jaer, wesende tjaer Xc XCIX, zo wonnen die voornoemde kerstene princen ende edele heeren die helighe stede van Jerusalem by assaulte, ende Godefroot van Bouilgion 1099.
was die eerste die de stede beclam, metten grave Robrecht van Vlaenderen, vernielende ende teeneghadere te nieten doende alle die Heydenen, Gijptenaers ende Sarasijnen die daer binnen waren, gheen uytghesteken, ghereserveirt nochte ghezondert van wat condicie, state ofte qualiteit dat zy ooc wesen mochten. Ende naer dien dat zy der stede gheel ende al meester gheworden waren, zo wilden zy eendrachtelick den hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Corte Knye, sconincx broedere van Inghelant, coninck van Jerusalem maken; maer metsghaders dat hijt niet wesen en wilde, zo wiert die croone Godefroot van Bouilgion ghepresenteirt, by ghemeene overeendraghene van alle kerstene princen ende edele heeren, die daer doen ter tijt present ende jeghenwoor-

Inneming van Jeruzalem.

1099. dich waren, in zulcker wijs dat hijze accepteirde, maer
met zulc een ghereghelde odmoedicheit, dat hy die noyt
binder stede van Jerusalem up thooft stellen en wilde :
zegghende dat niet redelick en was dat hy een croone
van ghoude draghen zouden daer die coninck der conin-
ghen eene van doornen ghedreghen hadde. Zeer corts
naer deze, zo vacht die voornoemde nieuwe coninck van
Jerusalem eenen zwaer bloedeghe strijt omtrent die stede
van Ascalon, daer bet dan hondert duyzent Heydenen,
Gijptenaers ende Sarasijnen versleghen wierden, die
welcke hem meenden te commen belegghene binnen der
stede van Jerusalem; maer hy van als ghewaerschuwt
zijnde, viel hemlieden zelve veel eer up tlijf met zijnen
volcke, dan zy waenden, thaerlieden eeuwigher verdriete,
ende bedervenesse. Naer dezer scoonder victorie, zo keerde
die coninck Godefroot weder te Jerusalem waert, bedee-
lende daer met zulck een wijseit ende discretie alle die
heerscapien, digniteiten, staten ende officien van dier
contreye, onder die princen ende heeren die daer met
hem ghecommen waren ende zulcx begheerden, dats hem
niemende en wiste te beclaghen; ende alle die ghuene
die by dezer middele of andere by hem voorzien wierden,
bleven hem zelven daer stant vast houdende met haren
volcke, maer alle die andere princen ende edele heeren
die welcke by haerlieden zelfs eyghen wille noch on-
voorzien ghebleven waren, keerden metten grave Ro-
brecht van Vlaenderen (die uyt dat voyage den aerm
van St-Jooris mede brochte, die hy te Alenentin int
cloostere liet) weder tharen landewaert, daer zy elc int
zijne zeer blijdelick ghewillecomt ende heerlick omt-
haelt wierden, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick
den hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Corte-
Knye, die welcke om zijn ghenouchte noch metten an-
deren in heydenesse ghebleven was, ten fine dat hy alle

Godfried van Bouillon koning van Jeruzalem.

Robert van Vlaenderen keert weder uyt het heylig land.

die vreimde landen te bet by mate zoude meughen visi- 1099.
teren.

Binnen den zelven jaere wiert heer Jan, archidiaken
van Atrecht, bisscop van Teroaen ghemaect, by den
toedoene van vrau Clemencie, die gravinne van Vlaen-
deren, ende van den abt Lambrecht van Ste-Bertin
tSte-Omaers. Ende hy was ontwijffelick die plaetse wel
weerdich, ghemerct dat hy een zeer wel gheleert, goet,
duechdelick heere was, dach ende nacht wakende ter
ghestichticheit ende zalicheit van die van zijnder diocese,
ende voort ooc ter augmentatie ende meerderinghe van
den helighen dienst Gods, twelcke hy wel ten vullen
betoocht heeft int fonderen, avanceren ende vervoor-
deren van diversche cloosters ende scoone abdien, alst
Ipere, te Loo, te Eversham, te Burburch, te Guynes
ende te Merckem by Dixmude. Ende ter cause van dien,
zo hebben die van Teroaen noch ten daghe van hedent
zijn memorie ende ghedinckenesse in goeder estime ende
in grooter weerde.

Tjaer daer naer, up den XVIIIen dach van hoymaent, 1100.
starf die voornoemde coninck Godefroot van Jerusalem,
van der pestilentie. Ende Boudewijn, zijn broedere,
quam in zijn stede.

Godfried sterft, en wordt van Boudewyn opgevolgd.

Binnen den zelven jaere, zo liepen die dijcken van
de Vlaemscher Zee te veel steden inne, zo dater alomme
veel lands bedarf ende groote schade ghesciede. Up den
zelven tijt, wiert die abdie te Boeny ghefondeirt, ende
die canuenicken te Vormiseele wierden doen eerst re-
guliers onder eenen abt, ghenaemt Albalt.

Dykbreuken in Vlaenderen.

Anno XIc ende een, verjouch die bisscop van Teroaen 1101.
die hoofden met eeneghe andere priesters van Ste-Maer-
tens ende Ste-Pieters tIpere, omme haerlieden ghiericheit,
ambitie, simonie ende andere leelicke, abominable zon-
den wille; makende heer Geeraert (die een goet helich

1101. man van levene was) daer proost of, ten verzoucke van die van der stede daer hy tcloostere van de Augustinen fondeirde. Wat zoude ons heden al dusdaneghe bisscoppen behouven, omme die toorne ende gramscip Gods tontgane, die welcke ons by ghebreke van die (duchte ic) veel nader es dan wy meenen? Ic bidde den almueghende Heere, dat hy alle zaken by zijnder goedertierer gracie ende bermherticheit teenen beteren ende brenghe, dan zy anders ghescepen zijn te commene. Omtrent desen zelven tijt, wiert Heyndrick van Limbourch, thertochdom van Lothrijcke ten leene ghegheven van den keyser Heyndrick, die vierde van dier name. Int jaer voorscreven, up den tweeden dach van ougst, zo wiert die coninck Willem van Inghelant, ghezeit de Rosse, F' Willems (die men den edelen bastaert van Normandien noemde), al jaghende int nieuwe forcest verraderlick doot gheschoten van een fransch saudenier gheheeten Gautier Tijreel, by laste van die van den lande, die hy zo rudelich verschat hadde dat een wonder was; ende metsghaders dat hy noyt en huwede, zo verstarf die croone up den hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Corte Knye, zijnen oudsten broedere, die welcke sichtent tconquesteren van der stede van Jerusalem noch altijts in heydenesse ghebleven was, zo voorzeit es. Twelcke merckende Heyndrick zonder landt, zijnen joncsten broedere, stelde hem zelven haestelick in die possessie van diere, uyter name van zijnen broeder Robrecht *quansuis;* maer int ende zo bleef hy tvoornoemd conincrijck metten hertochdomme van Normandien (daer hy insghelijcx ooc ruaert of was) voor hem zelven houdende by crachte ende met ghewelde, overmids tgroote faveur van den conick Philips van Vrankerijcke, die welcke in recompense van dien wel meende tgraefscip van Dampmartin, in Normandien, van hem

Willem, koning van Engeland, vermoord.

ghehadt thebbene, achtervolghende zijn belofte die hy hem hielt, in zulcker wijs dat uyt al tghuene dies voorzeit es, naermaels groote zware orloghen ende bloetsturtinghen resen, zo wy noch by der tijt wel hooren zullen, indient Gode ghelieft. 1101.

Ende binnen den zelven jaere, zo wiert vrau Natalie, die tweede abdesse van Meessene, metter doot ghemeene, naer dat zy daer XXVI jaer lanck tregement ghehadt hadde, ende vrau Marie quam in haer stede, die joncste dochtere van wijlent Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen.

Tnaervolghende jaer, zo wilde keyser Heyndrick, die vierde van dier name, den grave Robrecht van Vlaenderen emmers priveren ende frustreren van den lande van Aelst, Veure Ambocht ende Zeelant, ende van den casteele te Ghendt, gheheeten Nieuburch; welcke plaetsen die grave voorzeit zo wel dede voorzien van als dat ter orloghe diende, dat hemlieden niemende lichtelick hinderen en mochte: treckende bovendien noch zelve met veel volcx van wapenen int herte van den wintere te Camerijcke waert, nemende die stede in metten zweerde, ende voort roovende, pijlgierende, afloopende ende bedervende al dater naerst gheleghen was. Die keyser dese nieumare hoorende, quam veel te eer met een groot eyrcracht van volcke nederwaert, keerende corts weder van daer hy ghecommen was zonder yet anders te bedrivene, metsghaders die onbequamicheit des tijts. Ende tjaer daer naer, zo wiert te Luycke tusschen hemlieden van als die paeys ghemaect, daer by dat die grave Robrecht al bleef behoudende dat hy hadde, mids trauwe ende manscip, ghelijct wel redene was: daer wiert insghelijcx ooc ter zelver plaetse zekere different ghedecideirt ende ter nedere gheleit, dat langhen tijt gheduert hadde, tusschen den voornoemde grave Robrecht ende den grave

1102. Veroveringsplannen van keyzer Henrik IV.

1103.

1103. Boudewijn van Henegauwe, nopende die stede van Duway, die welcke Robrecht voorzeit van ghelijcken ooc themwaert bleef houdende, wel jeghens die wille ende danck van den voorsceven grave Boudewijn; maer hy en hadts anders als doen.

1004. Anno XIe IIII, starf die abt Inghelbert van Ste-Winnocx te Berghen, daer Boudewijn metten scoonen baerde, wijlent grave van Vlaenderen, die grootheere of was, van vrau Ogine, zijnder dochtere weghe. Up den zelven tijt, viel Philips die burchgrave van Ipere, sgraven broedere van Vlaenderen, duer eenen zoldere te Berghen, zo dat hy der of starf, noch onghehuwet zijnde, ende wiert tSte-Winnocx begraven, latende niet dan eenen zuene achtere van onghetrauder bedde, die Willem hiet, toecommende burchgrave van Ipere, ende man van mevrau van Loo, die nichte van vrau Clemencie, die gravinne van Vlaenderen, daer wy noch

1106. by der tijt breedere of hooren zullen. Tweede jaer daer naer, zach men in die lucht een groote sterre metten

Steirt-Ster. steerte, een gheele maent lanck ghedeurende, welcken

Dood van keyzer Henrik den IV. tijt gheexpireert zijnde, zo schiet die keyser Heyndrick, die vierde van dier name, van dezer weerelt, in die vanghenesse te Luycke, daer hem Heyndrick, zijn zuene, inne gheleet hadde, die welcke naer zijn vaders doot zelve keyser wiert, ende priveerde Heyndrick van Limburch van den hertochdomme van Lothrijcke (daer Brabant mede inne besloten es), twelcke hem zijn vadere ghegheven hadde, ervende daer inne Godefroot metten Baerde, den grave van Luevene, die zijn zustere ghetraut hadde.

1107. Tnaervolghende jaer, zo wiert tcloostere ten Duynen beghonnen te makene, by eenen hermijt die daer zeer helichlick leefde in grooter penitentie ende abstinentie. Ende binnen den zelven jaere wiert Rogier Viscart,

Fe Willems, hertoghe van Pouilgen ende Calabren, metter 1107.
doot ghemeene, naer dat hy by vrau Adelie, die wedewe van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken, twee zuenen ghehadt hadde, te wetene: Loys, die jonck starf, ende Willem, die naer zijn vaders doot Pouilgen ende Calabren besat.

Anno XIe VIII, quam die keyser Heyndrick, die vijfste 1108.
van dier name, met veel volcx van orloghe uyten lande Mislukten inval der keyzerlyken, Hollanders en Henegauwers.
van Beyeren te Vlaenderen waert, omme tgraefscip van Aelst, metten Vier Ambochten ende den casteele te Ghendt, teeneghader themwaert te treckene, makende ten dien fine een vaste ligue ende alliancie metten Hollanders (die van ghelijcken ooc Zeelant begheerden), ende metten grave Boudewijn van Henegauwe, die welcke niet alleene om die stede van Duway uyt en was, maer bovendien ooc omme alle die andere resterende landen ende heerlicheden van den grave Robrecht: zo dat hem niet met alle overgeschoten en zoude hebben, indien een ijghelick van die voornoemde competiteurs tzijnder intentie gherocht hadde. Maer twas al varre van danen; want hy en was vry zo niet te dwijnghene, die zo onverwinnelick die Heydenen, Turcken, Gijptenaers ende Sarasijnen zelve gedwonghen ende tonderen ghebrocht hadde: daer toe ghevoucht dat die Vlaminghen zo buytermaten wel in hem gherust, ghetroost ende ghemoedt waren, dat zy onder zijnder conduyte niet en zouden ghevreest hebben een weerelt alleene te bevechtene, by maniere van sprekene, twelcke die keyser endelinghe wel merckende, keerde weder met zijnder armeye tzijnen lande waert, zonder yet anders te bedrivene dat verhalen weerdich ware. Ende te kersmesse daer naer volghende, wiert te Mens, up den Rhijn, die paeys ghemaect tusschen den keyser Vrede van Mens.
ende den grave Robrecht, die welcke by dien in

1108. goeder paeysible possessie bleef van alle die voornoemde ghequerelleerde partyen. Binnen den zelve jaere, zo hadde die hertoghe Robrecht van Normandien, ghezeit Corte Knye, nu eert uyt Sirien wederghekeert

Terugkomst en oorlogen van Robert van Noormandien.

zijnde, groote zware orloghen jeghens Heyndrick zonder landt, zijnen joncsten broeder, die welcke hem niet alleene therdochdom van Normandien, maer bovendien ooc die croone van Inghelant by foortse omthielt: aldaer hem die fortune zo contrarie viel, dat hy van zijnen broeder Heyndrick ghevanghen wiert, die welcke hem van stonden an blent maecte met een gloeyende ketele, daer hy zijn hooft in stack, voerende hem alzo voort in die vanghenesse te Lunnen, daer hy menich jaer leefde in grooter misere ende ketivicheit (1), ten eeuwigher verdriete van zijnder huysvrau, die dochtere van wijlent Rogier, die hertoghe van Pouilgien ende van Calabren, daer hy den jonghen Willem van ghe-

1109. hadt hadde. Tnaervolghende jaer, zo wiert cloostere van Ste-Vedatst tAtrecht ghereformeirt by den grave Robrecht, van Ste-Bertin tSte-Omaers, die welcke daer in de stede van den abt Heyndrick, eenen mueninck van zijnder clooster stelde, Alvisus ghenaemt. Ten eersten daghe van meye, zo wierden te Veurne die helighe weerdighe reliquien van mevrauwe Ste-Womburghe, metsgaders ooc van beede haer broeders (daer wy voren of vermaent hebben), ghetranslateirt ende verheven by den proost Hubert, ende alle de canueninghen van der plaetse, in die presentie ende jeghenwoordicheit van den proost Thomaes van Eversham, ende van vrau Geertruyt, sgraven moeder van Vlaenderen, die doen ter tijt die stede van Vuerne voor haer duwarie hielt, ende waser burchgravinne of. Up den zelven tijt,

(1) Katyvigheyd.

overleet te Arien, Willem die tweede zuene van den grave van Vlaenderen, nu omtrent XVIII jaeren oudt zijnde, ende wiert met grooter rauwe tSte-Omaers in die abdie van Ste-Bertin, voor den hooghen autaer, begraven. Niet langhe daer naer, zo hoorde men van eeneghe fransche heeren, diet goet van der heligher kercke ende van der clergie al themlieden waert trocken, daer zij consten ende mochten, toter tijt dat die Dolphin Loys van Vranckrijcke, by der hulpe van den grave van Vlaenderen, hemlieden tzelve belettede; verslaende te Parijs Bosschaert van Montmorency, te Beauvais Drocus van Montingny, te Riemen Elbo van Rossy, te Orliens Leonet van Melijn, ende andere van haerlieden medeghesellen ende complissen elders, ende restituerende mids dien die gheestelichede al tghuene dat haer toebehoorde. Binnen den zelven jaere, zo quamer een lam ter weerelt met twee hoofden, met vier ooren, vier ooghen, acht voeten ende niet meer dan een lichame. 1109.

Anno XIc X, zo traude Boudewijn, die oudste zuene van den grave Robrecht van Vlaenderen, vrau Agniete, die dochtere van den grave Alaen van Nantes, in Bretaengnen, die welcke corts daer naer zonder hoir starf, ende naer haer doot zo herhuwede Boudewijn met vrau Margriete, sgraven dochtere van Buenen. Binnen den zelven jaere, fondeerde die grave ende gravinne van Vlaenderen Onzer Lieve Vrauwe kercke te Audenaerde, in den nieuwen Burch. Up den zelven tijt, starf Godefroot metten Baerde, hertoghe van Lotrijcke ende van Brabant, latende by vrau Aleyt, die dochtere van den keyser Heyndrick, die vierde van dier name, een zuene ende een dochtere achter van haerlieden beeder namen. 1110.

Houwelyk van den oudsten zoon van den graef.

Tnaervolghende jaer, maecte die coninck Philips van Vranckrijcke groote ghereetsepe van orloghe, jeghens den 1111.

1111. coninck Heyndrick van Inghelant, omme dieswille dat hy, volghende zijne belofte, van den graefscepe van Dampmartin niet scheeden en wilde, verzouckende mids dien hulpe ende bystandicheit an den grave Robrecht van Vlaenderen, die welcke tzelve te liever accordeirde, eensdeels omme den hertoghe van Normandien, ghezeit Corte Knye, zijnen rechtzweer, die met hem in heydenesse gheweest hadde, by dier middele te mueghen wrekene van der grooter injurie ende outragie, die hem van den voornoemde coninck Heyndrick, zijnen broedere, anneghedaen ende ghesciet was, zo voorzeit es, ende eensdeels ooc ter cause van der gherefuseirde betalinghe van die drie hondert marck zelvers sjaers, daer wy hier voren meer dan eens of vermaent hebben : ende dien volghende, zo track hy metten coninck Philips voorzeit in Normandien, daer zy die bataylgie wonnen, niet zonder groote bloetsturtinghe van beeden zijden, maer varre meest van sconincx Heyndricx zijde, die welcke hem zelven metter vlucht saulveren moeste binnen die stede van Dampmartin, daer die Fransoysen ende Vlaminghen terstont metter macht voren vielen, doende diversche schadelicke coursen ende sproncreysen up elcanderen. Daer zach men den grave Robrecht van Vlaenderen, dicwils ende menichwarf, uytnemende groote vromicheit van wapenen bedrijven in die middele van zijne vyanden, zom vernielende, ende zom zeer gruwelick te cote drivende, ghelijck een brieschende leeu : maer lacen! endelinghe zo wilde hem die fortune zo qualick, dat zijn peert onder hem duerschoten zijnde, zo foortselinghe over zijn lijf neder ter eerden doot viel, dat hy der ten derden daghe of starf, wesende doen den vijfsten dach van octobre int jaer voorscreven, naer dat hy tlandt van Vlaenderen XVIII jaer lanck in grooter eere ende magnificentie

Robert helpt Vrankryk, in oorlog met Engeland.

Dood van Robert.

zeer vromelick bezeten ende wel ghereghiert hadde, 1111
latende by vrau Clemencie, zijnder huysvrau voorzeit, gheen andere posteriteit achtere dan Boudewijn, die hem in als succedeirde, ghemerct dat Willem, Philips ende vrau Clemencie, zijn andere broeders ende zusters, langhe dezer weerelt overleden waren voor haerlieden vadere, wiens doode lichame van den coninck Philips van Vranckrijcke zeer rijckelick ghebalsemt, ende wel curieuseliek boven der eerden ghehouden ende bewaert wiert, al zo langhe alst tvoornoemde siedge voor die stede van Dampmartin gheduerde; twelcke van zelfs ghelicht zijnde, wiert met coninclieker rauwe, eere ende state, ten vierden daghe van decembre daer naer, begraven in die abdie van Ste-Vedast te Atrecht, daer hy onlancx ledent die reformateur of gheweest hadde, zo voren verclaerst staet.

Van Boudewijn Hapkin,

DIE DERTHIENSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Alzo vullich als die uytvaert van den grave Robrecht te Atrecht ghedaen was, in der forme ende maniere als voren, zo overleet daer insghelijcx die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Groote, ende Loys de Vette, zijn zuene by vrau Machtilt, zijnder eerster huysvrau, sgraven Floreins dochtere van Hollant, ghezeit de Groote, quam in zijn stede, omtfanghende daer *quant*

Lodewyk den Dikken.

1111. *et quant* manscip ende homagie van den grave Boudewijn van Vlaenderen, svoorzeits Robrechts eeneghe zuene, die welcke zijne voorzaten niet alleene en gheleeck in grooter prouesse ende vromicheden van wapenen, maer bovendien ooc varre te boven ginck in goeder oprechter, onbevlecter justicie, daer hy hem zelven zo princelick ende zo behoorlick inne queet, dat men van zijns ghelijcke noyt ghehoort en hadde; doende een ijghelick goet ende cort recht ende wet, zonder eeneghe simulatie ofte dissimulatie, in allerande zaken die tzijnder kennesse quamen, te meer omme dieswille dat daer alle die welvaert van den lande anne hinch, twelcke metsghaders die langhe absentie van zijnen vader ende grootheere nu zo varre ghecommen was, dat die officiers ende andere edele daer al waren worden doende metten ghemeente dat hemlieden ghelieſde ende goet dochte, grootelicx excederende die limiten van alle recht ende redene, thaerlieden zelfs eyghen proſijte, al zo wel int rooven, pijlgieren ende vertasseren (1) als andersins in menigherande maniere, ende zonder ontwijffelick den ghemeenen huysman ende coopman noch daghelicx lancx zo lastigher ghevallen, ende lancx zo meer onghelijcx gheverght hebben, indien der die prince niet in tijts metten lijve jeghens gheweest en hadde, vanghende ende corrigierende zonder eenich dilay al dat hy yewers met dien evelen besmet vant, niemende sparende nochte in gracie omtfanghende, zo edele zo rijcke, ende hoe machtich dat hy ooc wesen mochte. Ende ten dien fine, zo reedt hy meest altijts omtrent zijn casteel te Wijnendale (daer hy hem hielt), met een hapkin in dhandt (daer hy noch ten daghe van hedent die toename ofte bijname af behouden heeſt), teekende daer

Lof van den nieuwen graef.

(1) Afdwingen, afperssen.

mede, waer hier waer daer, alle die boomen die bequaemst waren omme die voornoemde roovers, vertasseerders ende andere quaetdoenders an te hanghene ofte om galghen of te makene; ende alst zo te passe quam, zo dede hy der ooc eeneghe den hals mede af houwen, lievere dan langher te beydene in voorderijnghe van justicie. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo bleven die zommeghe noch altijt persevererende in haerlieden quaet, boos voorstel ende groot outragieus overlast, ten eeuwighen verdriete van veel diversche wel ghestelde cooplieden, ende andere die tlandt ter cause van dien allincx zo meer wierden hatende ende schuwende, te groote schade ende intreste van die ghemeene inghezetenen van dien. Ende onder andere, zo ghebuerdet omtrent die Torhout marct, dat drie Oostersche cooplieden, die welcke met haerlieden ghepeerelte ende ghesteente ter voorzeider marct wesen wilden, snoens ter maeltijt quamen in die Slotele te Brugghe, in die Steenstrate, makende daer goede blijde chiere met diversche edele mannen, die ter zelver herberghe ghelooge ert waren, daer Mer Heyndrick, ruddere, en den heere van Caloo, int landt van Waes, die principaelste of was, ende omme dieswille dat zy (overmids den goeden thouf) zo haestelick van hemlieden niet ghescheeden en consten, als zy wel ghemeent ende ghewilt hadden, zo zonden zy twee van haerlieden ghesellen ende dienaers voren te Thorout waert, omme jeghens den avende eeneghe spijse voor hemlieden te doen bereydene, tot zulcker herberghe als zy tanderen tijden meer ghelogiert hadden. Die dienaers deden zulcx als zy last hadden, ende haerlieden meesters bleven noch bet dan toter halver achternoene zitten drinckende met die voornoemde edelmannen, rijdende als doen voort haerlieden veerden te Torhout waert, met eenen blijden hoofde ende niet meer dan

Moord van dry cooplieden.

1111. met eenen knecht, hebbende over hemlieden elc bijsondere zeere veel schats ende groote costelijcheit van ghepeerelte ende ghesteente, zo zy by drancke zijnde zelve ghenouch te kennen gaven, wel thaerlieden ruine ende bedervenesse : want die voornoemde heer Heyndrick van Caloo deze zake verstaende, en viel vry niet slincx, maer volchde hemlieden eer yet lanck, met alle zijne medeghesellen ende complissen, zo scherpelick naer, dat hy ze by tbosch ter Leepe achterhaelde, daer hy ze alle viere zeer deerlick overviel ende vermoorde, nemende hemlieden al dat zijs hadden, ende zendende haerlieden peerden by zijne dienaers naer Caloo tzijnen casteele waert. Twelcke alzo al ghedaen zijnde, track hy met die reste van zijnen ghezelscepe en den roof snavens ter zelver herherghe, daer beede die voornoemde Oostersche ghesellen haerlieden meesters verwachtende waren, die welcke ziende dat zy niet en volchden, vraechden endelinghe heer Heyndrick van Caloo ende die van zijnen ghezelscepe, waer zy van haerlieden meesters ghescheeden waren daer zy snoens mede gheeten hadden, daer up dat zy eendrachtelick verantwoorden dat haerlieden meesters langhe voor hemlieden te Brugghe uyter herberghe ghescheeden waren, maer dat zy der voort niet of en wisten te spreken. Binnen dezen middelen tijt, zo verhoorden die voornoemde Oosterlenghen daer die nieumare van der jammerlicker moort die ter Leepe gheschiet was, dus reden zy zeer haestelick derrewaert omme te wetene wat van der zake was, ende bevindende daer alt zelve daer zy meest voren beduchtende waren, reden voort in alder diligentie van danen te Wijnendale waert, adverterende van als den grave Boudewijn van Vlaenderen, ende hem met eenen te kennen ghevende tquaet bemoet, ende die groote suspicie die zy hadden up den

voorscreven heere van Caloo, ende zijne medeghesellen, 1111.
omme die cause ende redenen voren verhaelt. Die prince haerlieden moordadighe clachte ghehoort ende verstaen hebbende, vraechde hemlieden noch eeneghe circumstantie van der zake, daer up dat zy hem zo pertenentelick verantwoorden dat hy zonder langher delay met hemlieden naer Thorhout reedt, vraghende den weert daer zy ghelogiert waren, wat gasten dat hy daer binnen hadde? ende wat zy hem thaerlieden incomste ghegeven hadden te bewarene? Daer up dat hy verantwoorde dat het edele mannen waren, ende dat hijt die prince gheerne al tooghen zoude wat hy van hemlieden hadde, ende met dien zo reicte hy daer uyt een scapra (1) een cleen leeren cofferken, vul costelick ghepeerelte ende dierbaer ghesteente, metsghaders ooc eenen bijgordele ende een tassche met veel gouds en zelvers daer inne, twelcke die voorzeide Oostersche ghesellen al affirmeerden ende zwoeren haerlieden meesters goet te zijne. Als die prince dit bescheet hoorde, zo slouch hy stappans handt aen heer Heyndrick van Caloo, ende aen die thien andere edele mannen die met hem ter tafele zaten, die welcke daer inne zo beroert ende perplex wierden, dat zy terstont zeer odmoedelick haerlieden lijfs ghenade baden, ende dat men toch eenich regard zoude willen nemen up haerlieden edeleit ende hooghe gheboorte. Maer dies niet jeghenstaende, zo wierden zy achter een met goede garde te Wijnendale int casteel ghevoert, daer zy sanderendaechs allegadere ghecomdemneert wierden te hanghene, met expresser conditie nochtans dat hy tlijf behouden zoude, zo wie van hemlieden die executie doen wilde, maer niemende en accepteirde die con-

Den heer van Kaloo met de zynen gehangen.

(1) Schaprade, spinde.

1111. ditie, zegghende elc bijzondere dat zy liever hadden die doot te stervene dan hanghman te zijne. Als die grave Boudewijn van Vlaenderen deze antwoorde hoorde, zo zwoer hy by zijn rudderscip dat zy noch teene noch tandere ontgaen en zouden, ende dien volghende zo dede hy ze daer binder zale van zijnen casteele alle allevende up een hooghe tafele staen, elc met eenen bast in dhandt, die zy zelve by groote driegementen duer die balcke steken ende an haerlieden zelfs hals cnoopen moesten, twelcke al zo ghedaen zijnde, zo stack die prince zelve met zijnen voet die scraghe van der voorzeider tafele omme, zo dat Mer Heyndrick, die heere van Caloo, met zijnder edele compagnie, daer bleef hanghende ende verworghende, ende naer dat zy doot waren, zo wierden zy al ghelijck afghedaen ende begraven ten grooten neerstighen verzoucke van haerlieden edele vrienden ende maghen, ende al tgoet dat zy ghezaemder handt ghestolen ende gherooft hadden, wiert eerlick ende deuchdelick gherestitueert daert metten rechten behoorde.

Deze zake aldus al ghepasseirt zijnde, zo wiert al Vlaenderen duere ter conservatie van der coopmanscepe (die welcke daer daghelicx lancx zo meer, ter cause voorscreven, begonste te faylgieren ende te slabackene) (1) een generael mandement ende ghebodt ghedaen, daer by dat een ijghelick, alzo wel die schamele als die rijcke, gheconsenteirt ende gheaccordeirt wiert vryelick ende stoutelick tallen tijden ende stonden by den prince te meughen commene, omme hem haerlieden noodt te kennen te ghevene, met belofte van zulcke expeditie van justicie dats hem alle die goede belovene, ende die quade an spijghelen zouden. Ende dien volghende, zo quam corts

(1) Verminderen, aftenemen.

daer naer te Brugghe, up den Dijvere, een schamele wedewe tot hem zeer jammerlick claghende met weenender ooghen, over die zuene van den heere van Oostcamp, die welcke ter marct eeneghe van haer beesten ghecocht hadde, maer in ghebreke van betalinghe gebleven was, zo dat zy ter cause van dien wel hadde mueghen eeuwelick ende tallen daghe van haren landsheere (die zy achthien royalen van pachte schuldich was) ghevanghen blijven, indient zijt niet voort al vercocht en hadde dat zy ter weerelt roerende ende waghende hadde, omme die voornoemde schult daer mede te betalene, ende haer zelven uyter vanghenesse te verlossene, daer zy anders wel ghescepen was te mueghen vortene, by der quader betalinghe van den voorzeiden jonckheere van Oostcamp, daer zy hooghe ende overluyt wrake over riep, als over die ghuene die haer by der middele voorscreven, teeneghadere uyt goet ende eere ghestelt hadde. Die prince deze clachten hoorende, wierter zo buytermate zeere omme verstoort, dat hy der zwoer recht over te doene, eer hy van der stede vergaen zoude, ende dien volghende zo omtboodt hy den joncheere van Oostcamp haestelick by hem te commene, up al dat hy van hem houdende was, ende binnen dier middelen tijt zo wierden daer insghelijcx ooc voor den prince twee ghevanghenen ghebrocht vant ghemeente, die welcke daghelicx valsch ghelt uytgaven, zonder dat zy wisten te zegghen waer zy daer an quamen. Hy examineerde ze daer zo langhe ende zo vele met woorden ende met dreighementen dat zy endelinghe verkenden tvoornoemde valsch ghelt van goude ende van zelvere ghesleghen thebbene, ende twijle dat hy noch met hemlieden besich stont, zo quam die joncheere van Oostcamp daer ghereden achtervolghende die omtbiedinghe als voren, ende commende in die jeghenwoordicheit van den

1111. Arme vrouw door den graef gewroken.

1111. prince, zat van zijnen peerde, verzouckende die cause daer of te wetene : doen vraechde hem die prince waer omme dat hy die beesten, die hy ter marct ghecocht hadde, niet over lanck betaelt en hadde, zoot recht ende redene was? Hy excuseerde hem zelven ten besten dat hem mueghelick was, maer wat hy conste ghezegghen, tsloot zo qualick dat men bijcans zoude ghetast hebben dat hy noyt daer te voren meeninghe ghehadt en hadde yet der voren te ghevene. Twelcke die prince wel merckende ende considererende, zeide tot hem : voorwaer, u redenen hebben lettel verwe, indien ic u niet corts betere verwe verleene, zo moet ic in die wille sterven : ende met dien, zo dede hy hem rechts daer jeghens overe, ten huyze van eenen verwere leiden, daer hy van stonden an al gheleerst ende ghespoort in een zieende heete verfketele gheworpen wiert, met beede die valsche muntenaers, daer wy hier voren of vermaent hebben, met die welcke dat hy insghelijcx ooc doot zijnde ter galghe waert zoude ghevoert gheweest hebben, indien hy niet verbeeden en hadde gheweest by zijnder vrienden ende maghen, met expresser interdictie nochtans van zijn doode lichame uyt die verweketele niet te weerene, voor anderstont dat die schamele wedewe ghecontenteert ende voldaen ware, niet alleene van harer schult, maer bovendien ooc van al zulcke schaden ende intresten, als zy ter cause van der ghedilayeerder betalinghe zoude mueghen ghedoocht ende ghesupporteert hebben, in eenegher maniere, up die verbuerte van lijf ende goet. Deze justicie aldaer vulcommen zijnde, zo reedt die prince te Ghendt waert, aldaer hem van ghelijcken ooc te kennen ghegheven wiert, hoe dat daer omtrent een ruddere woonde, die welcke zijne suppoosten ende onderzaten daghelicx groot onghelijck dede int omthoudene van haerlieden

Rondreys van den graef.

beesten ende andersins, achtervolghende deze bedrachten, zo wiert hy corts daer naer gheapprehendeirt ende omthooft, ende al zo voort an een galghe ghehanghen, met een coorde onder zijn oxelen, met confiscatie bovendien van al dat hijs hadde toter tijt dat zijn hoirs ende aeldinghers (1) een yghelick ghecontenteirt ende behoorlick voldaen zouden hebben van alt ghuene dat zy metten rechten wisten te heesschene. 1111.

Als die prince nu een poose tijts te Ghendt gheweest hadde, zo trac hy van danen naer Oudenaerde, Ipere, Rijssele, Cortrijcke ende al zo voort naer alle andere steden ende casselrien van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, hanghende ende omthoofdende, waer hier waer daer, zommeghe oultragieuse edelmannen, metsgaders ooc eeneghe bayllius, scouteetens, scepenen, omtfanghers, praters ende andere officiers, die welcke ondere tdexele van haerlieden officie, tghemeente gheten ofte anders lastich ghevallen hadden in eenegher maniere, ende stellende allomme andere lieden van eere, ende van goeder conscientie, in haerlieden stede. By dezer ende dierghelijcker middele, wiert tlandt van Vlaenderen wederomme van nieus gheel ende al ghepurgiert ende ghezuvert van al dat quade bloet, dat daer een langhen tijt, ten grooten verdriete van alle die weerelt, zeer onredelick ghedomineert ende gheregniert hadde. Ende die coopmanscepe beghonste daer weder allincx zo bet haren ouden ghecostumeirden cours ende ganck te ghecrijghene, ten grooten contentemente van de ghemeente aldaer.

Binnen dezen middelen tijt, zo dede die coninck Heyndrick van Inghelant al zijn uyterste beste omme by middele van vrienden (die hy daghelicx lancx zo

(1) Erfgenamen.

1111. meer secretelick in Vranckerijcke ghecreech) hem zelven eenichsins te meughen wrekene van der grooter schade ende scande, die welcke die coninck Philips, zaligher ghedachtenes, onlancx leden zijnen volcke in Normandien ghedaen hadde, zo voorzeit es. Twelcke verhoorende die coninck Loys van Vranckerijcke, maecte insghelijcx ooc alle die ghereetscepe ter orloghe die hem meughelick was, treckende daer mede jeghens alle die edelen die van der croone ghescheeden waren, die welcke hy mids der hulpe ende bystandicheit van den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van den grave Rodolf van Vermandois, voor die stede van Charters zom versLouch ende zom uyten velde verjouch, confisquierende voorts al dat zijs hadden, tusschen de welcke dat die principaelste waren, eerst die grave Lancelijn van Dampmartin, Hughes van Pampelone, Guy van Rubenfort, Steven Thibault ende Hughes van Champaengnen, Guy van Cregny ende Thomas van Marle, met veel meer andere groote meesters, heeren ende rijcke machteghe poorters ende edele mannen. Dit gheschiede noch al binnen den voorscreven jaere XI^c XI.

1112. Tnaervolghende jaer, verbarnde die stede van Berghe, wesende die hoofstat van Henegauwe, zo dede ooc insghelijcx die scoone prochie kercke van mevrau Ste-Waltruyt aldaer. Tjaer daer naer, overleet te Veurne vrau 1113.
Geertruyt, die grootevrauwe van den grave van Vlaenderen, van zijnder vaderlicker zijde, ende wiert daer zeer eerlick begraven, zo haren staet toebehoorde. Ende binnen den zelven jaere, starf die hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, zuene van Godefroot metten Baerde, latende by vrau Lutgarde, die hertoghinne van Salsenburch, zijnder huysvrau, een zuene achtere van zijnder name, die welcke noch qualick een jaer oudt was, ende wiert met grooter rauwe ter eerden ghedaen

Dood van Godfried.

an die zuutzijde van Ste-Pieters kercke te Luevene, 1113.
twelcke die temple van Mars ende van Pluto menich jaer te voren gheweest hadde.

Anno XI^c XIIII, zo traude die keyser Heyndrick, die vijfste van dier name, te Mets, up den Rhijn, vrau 1114.
Machtilt, die dochtere van den coninck Heyndrick van Inghelant. Tnaervolghende jaer, wiert mijnheere Ste-Beernaert die eerste abt van den cloostere te Clervaux in 1115.
hoogh Bourgoengnen. Ende tjaer daer naer, ghesciede te Brugghe zulcke eene schadelicke brant dater bycans die gheele stede by ghedeformeirt ende gheschent wiert.

Brand te Brugge.

Int jaer ons Heeren XI^c XVI, vervoorderde hem die 1116.
grave Hughes van Simpol jeghens den grave Boudewijn van Vlaenderen te stekene, twelcke hem al te qualick becommen zoude hebben, ten hadde ghedaen die grave Eustaes van Buenen, diet appointement maecte. Omtrent dezen zelven tijt, ghebuerde in Vlaenderen een afgriselick groote eertbevinghe, daer veel huyzen ende torren omme vielen. Die stede van St-Omaers verbarnde doen ter tijt ooc bycans gheel by tvier van fortune. Ende tcloostere van Ste Pieters te Ghendt wiert insghelijcx ooc ten zelven tijde ghereformeirt by den grave Boudewijn van Vlaenderen, vrau Clemencie, zijnder moeder, den bisscop Jan van Teroaen ende den abt Lambrecht van St-Bertin tS^te-Omaers, die welcke daer een nieuwen abt stelde, die Aernout hiet. Up den zelven tijt, wiert die grave Diederijck van Cleven, die derde van dier name, metter doot ghemeene ende metsghaders dat hy by zijn huysvrau, die dochtere van den heere van Harenberghe, noyt kijnt ghehadt en hadde, zo quam tvoornoemde graefscip up Aernout, zijnen broedere. Ende in die maent van maerte int jaer voorscreven, zo schiet heer Godesoen, die proost van Dronghene, insghelijcx ooc van dezer weerelt, ende die grave van Vlaenderen stelde heer Meynaert, een

Aerdbeving.

1116. schoolmeestere van Ghendt, in zijn stede, uyt zijns zelfs eyghen autoriteit, zonder eeneghe voorgaende electie.

1117. Tnaervolghende jaer, overleet die coninck Boudewijn van Jerusalem, die zuene van den grave Eustaes van Buenen ende broedere van Godefroot van Bouilgion, die welcke voor hem insghelijcx ooc coninck van Jerusalem gheweest hadde, zo tzelve voren breedere verhaelt ende verclaerst staet; ende daer quam in zijn stede Boudewijn, die zuene van den grave Hughes van Rethiers. Binnen den zelven jaere, reeser zulck een tempeestich weder up van donderen ende van blixemen, dat men dierghelijcke noyt ghezien en hadde. Ende corts daer naer, zo starf heer Meynaert, die proost van Dronghene, ende heer Odgier, zijn zuene, wiert proost naer hem by der zelver macht ende autoriteit als voren.

Dood van Boudewyn van Jeruzalem

1119. Int jaer XIc XIX, nam die coninck Loys van Vranckerijcke, groote zware orloghe an jeghens den coninck Heyndrick van Inghelant, omme dieswille dat hy hem uyt grooter hoverdie ende fiericheit gherefuseirt hadde, manscip ende homagie te doene van den hertochmanscip van Normandien, wesende in als zijns ghelijcke domme van Normandien, wesende in als zijns ghelijcke zo hy zeide, daer endelinghe zulck een fellen nick (1) uyt rees, dat die coninck Loys anders niet en zochte dan die Inghelschen teeneghadere uyt Normandien te verjaghene, ten behouve van Willem, Fs Robrechts, svoorzeits sconincx Heyndricx oudste broedere, dier warachtich erfghenaem of was, verzouckende daer toe hulpe ende bijstandicheit an den grave Boudewijn van Vlaenderen; die welcke hem tzelve zeer gheerne accordeirde, eensdeels ter liefde van den voornoemde Willem, zijnder anderzweer (die hy langhe ende menighen tijt binnen zijnen hove zelve ghenourriert ende

Lodewyk door Boudewyn geholpen, voert oorlog in Normandie.

(1) Wrok, haet.

ghehouden hadde), ende eensdeels ooc in wederwrake van zijn vaders doot, metsghaders van der gherefuseirder betalinghe van zijnen jaerlicschen pensioene, van drie hondert marc zelvers, daer voren zo dicwils of ghementioneirt staet, dat nodeloos ware tzelve hier meer te repeterene ende te verhalene. Achtervolghende dezen accoorde, zo track die voornoemde grave van Vlaenderen corts daer naer, zeer sterckelick metten coninck Philips van Vranckerijcke in Normandien, daer zijt al verbuert maecten, diversche steden, casteelen ende fortressen innemende by assaute ende andersins, ende voort roovende, pijlgierende, afloopende ende bedervende aldaer zy by gheraken consten. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo belijden zy den coninck Heyndrick van Inghelant, binnen der stede van Rouaen, zo langhen tijt ghedeurende dat hy grooter benauthede van vitaylgie bequam; maer dus niet jeghenstaende, zo en cesseerde hy nochtans niet van daghelicx zijne vianden zeer clouckelick te bespringhene, zo dater als nu als dan veel volcx ter stede doot bleef van beeden zijden. Wie zoude ons nu hier ten vullen connen bescrijven, alle die uytnemende faicten van wapenen, die men den grave van Vlaenderen daer zach bedrijven? die welcke ontwijffelick in alle schermutsinghen die eerste ende die laeste was, ende van zijne vianden meest omtsien omme die omsprekelicke groote prouesse ende vromicheit die in hem was. In zulcker wijs dat hy gheel en al scheen onverwinnelick te zijne: maer int beginsele van der maent van septembre, zo vervoorderde hy hem zelven zo varre dater by quader aventure een bortoensch gheschot up zijnen schilt adresseerde, met zulck eene vehementie dat hy hem deur die cracht ende macht van diere zo fortselinghe voor zijn voorhooft slouch, dat hy der griefvelick of ghequetst 1119.

Boudewyn gewond.

1119. wiert, ende wat mer toe dede die quetsure en wilde niet ghenesen, maer fistuleerde zo dangiereuselick dat hy int ende zieck te Rousselare, in een osbare, ghebrocht wiert, daer hem noch boven dien ooc die popelare (1) toequam, omdat teen quaet tandere niet verbeyden en zoude, naer costume; in zulcker wijs dat hy van dier tijt voort altijts zijn camere bleef houdende, in grooter cranchede ende benauthede van herten. Up dezen zelven tijt, begonste men eerst int cloostere van Ste-Niclaeys te Veurne, te houdene die ordene van die Premonstranten, twelcke goede godsvruchtighe ende helighe mannen van levene waren, onder eenen abt die Niclaeys heet. Ende zeer corts daer naer, zo wiert te Honelle, by Sperly, een kijnt jeghens nature gheboren zonder aermen ende zonder beenen, wel ghelijckende eenen visch. Tghebuerde ooc alsdoen dat Mer Boudewijn van Ghendt die stede van Melden, in Henegauwe, niet varre van Doornijcke, gheel ende al te viere ende te zweerde brochte. Ende ten XXIX^en daghe van novembre, wiert die baillu van Oudenaerde, gheheeten Iderus, versleghen ende vermoort van zijnen volcke. Twijle dat men hier mede besich was, zo arriveirde zeer aventuerlick in Vlaenderen, met die galleyen van Alexandrie, Caerle, eerst ghezeit de Caluwe, ende naerderhandt gheheeten de Goede ende Rechtveerdighe, zuene van den Ste-Canuyt van Denemerken, by vrau Adelie, die oudste dochtere van wijlent Robrecht de Vriese, die grootheere van den grave Boudewijn van Vlaenderen, die welcke hy van stonden an ghinck visiteren, troosten ende consoleren in zijnen noot, groote ziecte ende cranchede, die hem noch daghelicx lancx zo meer over den hals wies, in zulcker wijs dat

(1) Geraektheyd.

hy corts daer naer zijn testament maecte, daer by dat hy den voornoemde Caerle, zijnen rechtzweer (van wiens comste dat hy buytermaten zeere verblijt was), verclaersde zijn rechte ende naerste hoir, ende erfghenaem te zijne, ghemerct dat hy noyt kijnt ghehadt en hadde, noch by vrau Agniete, die dochtere van den grave Alaen van Nantes in Bretaengnen, noch by vrau Margriete, sgraven dochtere van Buenen, beede zijne ghetraude huysvrauwen, kiesende met eenen zijn sepulture in die abdie van Ste-Bertin tS^te-Omaers, daer hy in een mueninex habijt begheerde begraven te zijne, voor Ste-Cruys outaer, confirmeerende hemlieden ter cause van dien alle ghiften ende donatien, tanderen tijden by zijne voorzaten ghedaen met expresser augmentatie ende ampliatie van zekere thienden, die hy den voornoemde cloostere bovendien noch toeleyde, by forme van testamente in uyterste wille : als die thienden van Coukelare, Lisseweghe, Oudenburch ende Snellegaets. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo sloot die fistule van zelfs, die welcke die prince nu omtrent neghen maenden lanck in zijn voorhooft ghehadt hadde, ende ten XV^en daghe van hoymaent int jaer ons Heeren XIe XX, zo wiert hy anderwarf zo rudelick van de popelare ghesleghen, dat hy ten tweeden daghe daer naer een lijck was, naer dat hy tlandt van Vlaenderen in zulcker gherechticheit van justicie bet dan acht jaer lanck ghegouverneert ende gheregiert hadde, dater hem alle andere kerstenen princen wel met rechte an spyghelen mochten, ende dienvolghende zo wiert hy met grooter ghemeene rauwe begraven in een tombe van marbore, naer tinhoudene van den testamente als voren.

1119. Uytersten wil van Boudewyn.

1120. Boudewyn sterft.

Van Caerle de Caluwe,

OFTE DIE GOEDE ENDE RECHTVEERDIGHE,

DIE VEERTIENDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

1120. Caerle, die men eerst hiet de Caluwe, omme dieswille dat hy wat blaerde ende dinne ghehairt was, ende naerderhandt de Goede ende Rechtveerdeghe, ter cause van zijnder groote duecht ende rechtveerdicheit (daer wy by der tijt breedere of hooren zullen), die zuene van den coninck Ste-Canuyt van Denemercken, by vrau Adelie, zijnder huysvrau, die oudste dochtere van Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen, succedeirde den grave Boudewijn Apkin, zijnen rechtzweer, in al dat hijs hadde, uyt crachte van der justicie testamentaire, daer wy hier voren breeder of ghehoort hebben. Ende dienvolghende, zo wiert hy by die van Vlaenderen omtfaen ende ghehult int regement van den lande: niet jeghenstaende dater vrau Clemencie van Bourgoengnen, svoorzeits Boudewijns moedere buytermaten zeere jeghens was, als die ghuene die tzelve bet ghejoont zoude hebben, die burchgrave Willem van Ipere, Fs Philips, van onghetrauwer bedde, daer Robrecht voornoemt ooc insghelijcx die vadere of was, ten opsiene van den huwelicke dat hy met haer nichte van Loo ghedaen hadde. Maer ziende dater gheen apparentie en was van by eenegher vriendelicker middele emmermeer tharer intentie te mueghen gherakene, zo zochte zy endelinghe by foortse van wapenen daer toe te commene ende den grave Caerle uyten

Partyen tegen den nieuwen graef.

lande te verjaghene met alle die ghuene die hem wel wilden, makende ten dien fine een secrete conspiratie met veel diversche princen ende heeren, tusschen die welcke dat die principaelste waren, eerst die voochden van den onbejaerden hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, die derde van dier name, daer mede dat zy in belofte van huwelicke quam, om te bet haer quade wille ende meeninghe te vulbringhen; ende bovendien, zo hielde ooc met haer die grave Boudewijn van Henegauwe, trechte hoir van Vlaenderen, die grave Hughes van Simpol, oud viand van den lande voorscreven; die grave Eustaes van Buenen; Mer Woutere, die heere van Hesdin; Mer Thomaes, die heere van Condeyt; Mer Eustaes, die heere van Teroaen; die heere van Couchy, die heere van Arien ende die heere van Avennes, met meer andere machtighe heeren, rudders ende edele mannen uyt Brabant, Henegauwe ende Picardien, die welcke int generale ende int particuliere allomme binnen den lande zulck excessivelick groot overlast bedreven dat jammere was, ende bysondere te Oudenaerde, daert vrau Clemencie al te viere ende te zweerde dede, dater binnen was, omme dieswille dat zy van harer ligne niet wesen en wilden. Twelcke al merckende die goede grave Caerle (in die welcke niet min vromicheit van wapenen dan helicheit van levene en was) vergaerde terstont binnen die stede van St-Omaers al tvolck van wapenen te peerde ende te voet, dat hy yewers conste recouvreren ende gheerijghen; treckende daer mede als een clouck vaylgiant capiteyn jeghens zijne vianden, die welcke hy eer iet lanck al, metsghaders haerlieden sloten, casteelen ende fortressen, tzijnder onderdanicheit brochte ende in gracie omtfinck, mids trauwe ende eedt ende slechtinghe van poorten ende muren, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick die voornoemde heere van Hesdin, die welcke 1120.

1120. uyten lande ghebannen wiert met confiscatie van als dat hijs hadde, zo dat hy van dier tijt voort elders zijn costen winnen moeste met landsneeringhe. Als vrau Clemencie zach dat zy nu teeneghadere verlaten was van alle hulpe ende bijstandicheit, zo dede zy watere in haer wijn ende maecte paeys metten grave Caerle, daer by dat zy scheeden moeste van Dixmude, Berghen, Arien ende Ste-Venant, behoudende noch achte dierghelijcke steden ende heerlicheden tharenwaert. Omtrent dezen zelven
1120. Grooten brand te Gent. tijt ghesciede te Ghendt zulck een felle brant dater bycans die gheele stede mede te nieten ghinck, metsghaders ooc die twee scoone prochie kercken van Ste-Michiels ende Ste-Niclaeys. Ende corts daer naer, wiert die abt Hermes van Ste-Winnocx te Berghe verjaecht, ende daer wiert by den bisscop Jan van Teroaen in zijn stede ghestelt heer Thomaes, een muenick uyter abdie van Ste-Bertin tSte-Omaers, dit ghebuerde noch al binnen den voornoemde jaere XIc XX.

1121. Tnaervolghende jaer, up den eersten dach van meye, zo wierden die heilighe weerdighe reliquien van mijnheere Ste-Aernout tOudenburch verheven by die bisscoppen Lambrecht van Noyon ende van Doornijcke, ende Lisiart van Soissons, in die presentie ende jeghenwoordicheit van meest al tedeldom van Vlaenderen ende van Brabant. Welcke feeste gheent zijnde, zo overleet die voorscreve bisscop Lambrecht; ende heer Simoen, sgraven Hughes zuene van Vermandois, was zijn successeur, die alye broedere van vrau Suanichilde, gravinne van Vlaenderen, van haer moeders weghe. Up den zelven tijt, traude die coninck Heyndrick van Inghelant, voor zijn tweede wijf, vrau Aleyt, die dochtere van Godefroot metten baerde, zalegher memorien, wijlent hertoghe van Lotrijcke ende van Brabant.

1122. Tjaer daer naer, maecte die keyser Heyndrick, die

vijfste van dier name, Adolf van Ursin, een edele poortere van Roome, die eerste grave van der Marcke, 1122.
doen Altena ghenaemt, ligghende in Westphalen by Amsberghe, ende Everaert, zijnen broedere, maecte hy insghelijcx ooc die eerste grave van den Berghe, dat men doen ter tijt Aldenberghe hiet, ligghende in die zelve contreye als voren : maer en wast niet langhe ghemerct, dat hy corts daer naer een muenicx habijt an nam, latende zijn graefscip in die handen van Adolf, zijnen broedere, daer Everaert die toecommende grave van der Marcke, ende Inghelbert naermaels grave van den Berghe of quamen. Binnen den zelven jaere, dede die grave Caerle die choor van O. L. Vrauwe kercke te Brugghe maken, fondeerende daer *quant et quant* een proosdie met acht canosien, ende die van Ste-Bertin tSte-Omaers confirmeerde hy haerlieden oude ende nieuwe previlegien ende vrijheden, metsghaders ooc alle die voorgaende ghiften ende donatien succesivelick by zijne voorzaten den cloostere ghedaen. Ende tjaer dater naer volchde, zo verbarnde up den Xen dach 1123.
van septembre, gheel die stede van Berghe in West-Vlaenderen, metter abdie van Ste-Winnocx aldaer. Van ghelijcken ghebeurdet ooc te Hannon, daer niet ghesaulveert en wiert van den brande dan alleenlick die tresorie ende librairie. Ten zelven tijde, wiert Albalt die eerste abt te Middelburch in Zeelant. Ende binnen den jaere als voren, schiet die grave Floreins van Hollant van dezer weerelt, ghezeit die Vette, ende wiert zeer eerlick begraven in die abdie te Egmont, naer dat hy by shertoghen Diederijcx dochtere van Sassen, drie zuenen ende een dochtere ghehadt hadde, te wetene: Diederick die naer hem regnierde, die zeste van dier name, Florins, Simon, ende vrau Adelwijck die huysvrau van den grave Gheeraert van Gheldre ende van

1122. Zutphen, daer of dat die oudtste zes kijnderen ghecreech by vrau Sophie, zijnder huysvrau, die dochtere van Otto van Rheninghe, palsgrave up den Rhijn, te wetene : Floreins, die derde van dier name, Otho, Boudewijn, die bisscop van Utreht, Diederijck, die domproost, ende naerderhandt ooc insghelijcx bisscop van Utrecht, Pilgrijn, ende vrau Sophie, die abdesse te Fontanelle wiert.

1124. Anno XIe XXIIII, vinghen die Turcken ende Sarasijnen den coninck Boudewijn van Jerusalem, zuene van den grave Hughes van Rethiers, ende in recompense van dien, zo namen die kerstenen die stede van Tyrus, in Syrien, inne by assaute. Up den zelven tijt, wiert tcloostere te Watene buytermate zeere gheschent van themels vier. Ende men begonste tAntwerpen die abdie van Ste-Michiels te makene ende te fonderene, van een oud casteel dater stont up die reviere van der Schelde, daer die stede haer beginsele ende name of ghenomen heeft, omme die cause ende redenen hier voren verhaelt. Zeer corts daer naer, track die grave Caerle met een groot eyrcracht van volcke in Vranckerijcke, ten secourse van den coninck Loys jeghens den keyser Heyndrick, die vijfste van dier name, die welcke met alle zijn macht ende moghenteit voor die stede van Riemen lach, keerende mids dien eer jet lanck weder van daer hy ghecommen was, zonder yet anders te

Boudewyn van Jeruzalem gevangen.

1125. bedrivene. Tnaervolghende jaer, quamer zulck een afgriselicke harde wintere dater alomme veel menschen ende beesten van koude verghinghen, ende die vruchten vervrosen zo int landt, dat zy ter geender perfectie gheraken en consten, twelcke cause ende occasie was van der famine, daer wy by der tijt noch breeder of hooren zullen. Gheduerende dezen grooten vorst, zo dede die goede grave Caerle zo veele by scerper justicie ende anders, dat hy tvolck omtrent der zeecant allincx wat tractabelder ende paeysibelder maecte dan zy van ouds gheweest hadden,

Harden winter.

nemende hemlieden alle haerlieden slijnghers, boghen, 1125.
pijlen ende andere gheweere, daer mede dat zy ghecostumeirt waren daghelicx groote beroerten te makene ende veel quaets te bedrijvene, met interdictie van dierghelijcke wapenen meer binnen haerlieden huyzen thebbene up die verbuerte van lijf ende goet. Hier mede wiert die prince van die quade buytermaten zeere omtzien, ende van die goede gheeert ende bemint, die welcke hy insghelijcx ooc begracieerde, avancerde ende vervoorderde aldaert hem meughelick was, hatende boven alle zaken loeftuters, pluymstrieckers ende vlabackers (1), die anders niet en zegghen dan men geerne hoort, ende wiens ja neen es, ende neen ja, zo wanneer zy profijt doen mueghen, wel wetende dat zulcke chimeren ende schadelicke monstren den lande ende ghemeente veel inderlicker zijn dan die gruwelicke peste, die men hier voortijts thelich vier hiet, niet jeghenstaende dat men ze eensdaechs alle die weerelt duere meest ziet prospereren ende domineren. Godt beteret.

Int zelve jaer begonste Guy, een hermijt gheboren uyt Bretaengnen, tcloostere te Vicoengne te fonderene. Ende alsdoen overleet Boudewijn van Ghendt zonder hoir, zo dat alle zijne landen, ende heerlicheden by dien succedeerden ende verstorven up Iwaen zijnen broedere. Ende int ende van den voorscreven jaere, zo starf insghelijcx ooc zonder posteriteit die hertoghe Willem, Fe Rogiers, van Pouilgen ende van Calabren, halve broedere van den grave van Vlaenderen, van vrau Adelie zijnder moedere weghe, die oudste dochtere van Robrecht die Vriese, wiens ziele Godt ghenadich zy.

Tjaer daer naer, rees al Vlaenderen duere, ende 1126.
elders daer omtrent, zulcke een afgrijselicke groote

(1) Van het oude vladen, vleyen.

1126. dierste van coorne, om die cause ende redene voorscreven, dater alomme veel schamele lieden van hon-
Hongersnood. ghere beswolten (1), ende bijsondere te Brugghe. Dezen grooten noot ende jammere considererende die goede grave Caerle, ordonneerde van stonden an dat men die honden al doot slaen, ende geen goet bier meer brauwen en zoude, bevelende voort zijnen almoesenier Tammaert, poortere der voorzeider stede ende castelein van Borburch, dat hy niet laten en zoude of hy en gave een ijghelick schamele mensche diet an hem begeeren zoude, daghelicx een broot om Gods wille, twelcke hy ghetrauwelick alzo dede, reyzende corts daer naer metten prince tIpere waerts, daer hy in zijn presentie ende jeghenwoordicheit up eenen vrijdach
Mildadigheyd van den graef jegens den armen. voor die noene zeven duyst acht hondert brooden om Gods wille deelde, want tvolchde die prince al naer waer hy reedt, dat in armoede ende benauthede was, omme dieswille dat hy niet ghewoon en was iemende onghetroost van hem te laten scheeden, wat er quam tgheereech al gelt, broot ofte cleederen, ende bovendien zo voorzach hy alle vrijdaghen van den jaere (ende in die vastene ooc swoensdaechs) derthien schamele persoonen, elck van een oppercleet, hemde ende schoens, ende zelve zo vaste hy te watere ende te broode, draghende een hairen cleet aldernaest zijn edele lichame, up gheen bedde slapende, barvoets te kercke waert gaende met een langhen keerle (2) totter eerden, om dat ment te min gheware zoude worden, ende hebbende altijts een haessack an zijn zijde vol goude ende zelvere penninghen, daer hy alle die arme lieden, die welcke in die kercke ofte elders tot hem quamen, zeer liberalick of mede deelde, continuerende alzo voort zijn vierighe

(1) Bezwelken. — (2) Rok, tabbaert.

devotie toter hoogher noene ende biddende den almeughenden heere dat hy alle zaken zoude willen ten besten 1126.
keeren ende den volcke verleenen tghuene dat hemlieden zalich ende nootzakelick ware. Ende ziet eer yet lanck arriveerden in Vlaenderen diversche Oostersche schepen gheladen met coorne, daer of dat men zo groot ghebreck hadde dat een wonder was. Ende dit vernemende heer Bertolf, die proost van St-Donaes te Brugghe, De Van Straeten koopen al het graen op.
ende zijn broedere Mer Lambrecht Nappe, met joncheer Bosschaert van Straeten, zijnen zuene, cochten tzamen secreetelick niet alleene al dat voornoemde coorne dat uyt Oostlandt ghecommen was, maer bovendien ooc al tghuene dat zy voort yewers binnen den lande wisten te gheerijghene, vercoopende tzelve allincx weder ter marct by haerlieden pachters ende andere, al zo diere als zy zelve wilden, want ment niet omtbeeren en mochte, in zulcker wijs dat tghemeente by zulck monopolie noch daghelicx lancx zo meer benaut wiert, niet jeghenstaende die comste van der voorzeide Oostersche goede; ende niet wetende waert hemlieden lieghen mochte, verzochte an den grave Caerle (die welcke in deze zake buytermaten zeere beroert ende te wets was) dat men huyszouckinghe doen zoude, omme te vernemene ende te wetene waer dat Oostersch coorne bevaren was, ende hoe machtich dat die stede noch van grane was. Die prince accordeerde hemlieden haerlieden begheerte ende gaf Tammaert, zijnen almoesenier, last tzelve al zo te doene, by den welcken hy corts daer naer wel ten vullen gheinformeirt wiert van der grooter menichte van coorne, dat die proost Bertolf, Mer Lambrecht, ende joncheer Bosschaert voorzeit, up haerlieden graenders ende zolders hadden ligghende. Ende tghemeente hier of gheadverteirt zijnde, quam even dappere achter den voornoemden almoesenier ten hove gheloopen, roupende zeer deerlick ende leelick met hon-

1126. ghereghe kelen wrake ende justicie over zulcke gierighe onverzadighe wulven. Als die goede grave Caerle dezen roup verhoorde, zo omtboot hy den proost Bertolf, met zijne medeghesellen ende complissen by hem te commene. Ende daer ghecommen zijnde, vraechde hemlieden of zy noch langhe gheschickt hadden coornebijters te blijvene, ter totaler ruine ende bedervenesse van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, twelcke by haerlieden onbehoorlicke monopolie corts ghescepen was van honghere ende van ghebreke te moeten vergane, indien der die almueghende heere Godt met zijnder goedertierer gracie niet in tijts inne voorzien en hadde, brenghende hemlieden quaet, valsch, moordadich voortstel int openbare. Doen zy deze straffe, bijtende woorden hoorden, ende verstonden, niet wetende dat die prince zo wel van als gheinformeirt was, zo zwoeren zy elck bijzondere up al dat zy van Godt houdende waren, dat zy gheen coorne ghenouch en hadden, om haerlieden menagien met tghuene dater meer of dependeirt ende anne cleeft, een maent lanck mede tonderhoudene. Die prince deze valsche lueghenen hoorende, wiert met grooter gramscepe omtsteken, zegghende zeer verstoordelick tot hemlieden : Scheet van my, ghy meyneedighe lieden, indien ghy lieden qualick voorzien zijt, ick zal ulieden bet voorzien. Ende met dien zo beval hy Tammaert, zijnen almoesenier, dat hy van haerlieden coorne een ijghelick zijn vulte verleenen zoude, te wetene, die rijcke teenen redelicken prijse ende die scamele voor niet, ter liefde ende ter eere Gods. Twelcke alzo ghedaen zijnde, daer wiert groot ghelt ghemaect ende voor die prince ghebrocht, die welcke doen anderwarf den proost Bertolf, met zijne voornoemde medeghesellen ende complissen, by hem omtboot, zegghende jeghens hemlieden met eenen fellen evelen moedt : Ghy onghenadighe meyneedighe, vermalen-

Den graef doet hunne zolders voor het gemeen openen.

dijde wouckeraers, weerdich uyt alle ghemeente ghebannen ende uyt alle ghezelscepe van eere versteken ende verjaecht te zijne, hout daer ulieder ghelt, dat van de coorne ghecommen es, daert gheele landt mede ghespijst ende behouden es, ende bovendien zo schiet er ulieden noch ghenouch overe om twee jaer lanck by te levene met alle ulieden menagie ende anhangsele, contrarie ulieden eedt; aerme kettiveghe, verdomde menschen, dat ghylieden zijt : gaet, doet penitencie eer ulieden die duvele van der helle den hals breect, metten ghelde daer ghylieden ulieden afgodt of maect. Ende met dien, zo stack hy den zack metten ghelde, dat van tcoorne ghecommen was, met zijn voeten al zo stijf als hy ghesteken conste naer den proost Bertolf, die hy altijts meest in dooghe hadde omme dieswille dat hem zulcke ghiericheit qualicst vouchde. Maer die proost was inwendich zo verstoort ende vergramt, om alle die voorscreven injurien, metsghaders ooc omme die groote schade, die hy met den zijnen ghedoocht ende ghesupporteirt hadde, nopende den coorne, dat hy tghelt in gheender maniere anveerden en wilde, keerende al zo met Mer Lambrecht, zijnen broedere, ende joncheer Bosschaert, zijnen neve, weder van daer hy ghecommen was, met eenen fellen evelen moet. Als die prince dat zach, zo dede hy al dat ghelt by Tammaert, zijnen almoesenier, om Gods wille deelen. Ende die proost Bertolf met den zijnen hier uyt te wel merckende, hoe lettel dat men hemlieden achtede wiert van quaden spijte lancx zo grammere ende erghere, claghende alomme vrient ende maech tgroot onghelijck dat hem ende die zijnen ghedaen ende ghesciet was; van ghelijcken deden ooc Mer Lambrecht ende joncheer Bosschaert; maer wat zy claechden zy en wierden van gheenlieden van eeren gheclaecht : ende dat meer es, een yghelick spracx hemlieden scande ende cleenicheit, edele 1126.

1126. ende onedele int secrete ende int openbare. Ende onder andere, zo waser een edele ruddere die hem tzelve vervoorderde te doene, ooc in presentie ende jeghenwoordicheit van Mer Robrecht van Berseque, daer die proost Bertolf oom of was, van zijnder huysvrau weghe, die welcke hem ter cause van dien deficerde ende ten campe beriep; maer die ruddere refuseerde jeghens hem te vechtene, zegghende dat hy zijns ghelijcke niet en was, ghemerct dat hy zijn edelheit varre te buyten gheghaen was, by dien dat hy bet dan jaer ende dach svoorzeits Bertolfs nichte in huwelicke ghehadt hadde, die van servijlder conditie ende nature was, al volghende die oude ende wel gheobserveerde costume slands van Vlaenderen. Mer Robrecht deze injurie hoorende, track zonder eenich dilay ten hove by den prince met XIV rudders van zijnder gheslachte; ende voort metten proost Bertolf ende meer andere vrienden ende maghen van zijnder huysvrau weghe, claghende grootelicx overe den voornoemde ruddere, ende legghende hem eenen zeer criminelen heesch an, ter cause van der injurie als voren. Ende die verweerer verzochte copie ende dach, twelcke hem gheconsenteirt wiert. Ende ten daghe dienende, zo dede hy voor den prince ende die XII ghenoten van Vlaenderen vertooghen, met goeder suffisanter preuve, hoe dat die proost Bertolf, Mer Lambrecht Nappe, Walfrijck Cnop ende Robrecht van Reddenburch, die vadere van sheeschers huysvrau, alle viere die zuenen waren van een slave, die Erembolt hiet, by vrau Dune ofte Dede, zijnder huysvrau, die wedewe van Boldroen, die erfachtighe castelein der stede van Brugghe; die welcke omtrent tjaer XIe zeer verraderlick over boort ghesteken ende vermoort wiert, by den voornoemden Erembolt, zijnen slave, up hoope van den huwelicke, twelcke langhe gheconcipieert gheweest hadde, ende corts daer naer gheconsu-

Regtsgeding waer uyt nieuwe verbittering der party Van Straeten.

meert wiert tusschen hem ende de wedewe voorzeit, daer hy tcasteleinscip van Brugghe ooc insghelijcx bleef houdende by foortse ende met ghewelde, makende by dien zijne voorscreven zuenen al rijcke ende machtich, ende stellende hemlieden in zulck credijt dat zy alle die principaelste thienden van Vlaenderen in pachte ghecreghen, als die thienden van Ste-Donaes te Brugghe, van Ste-Pieters ende Ste-Baefs te Gendt, van Ste-Bertin S-Omaers, Ste-Winnocx te Berghen, ende van Ste-Niclaeys te Veurne, conquesterende daer mede zo groot overslaende goet, dat zy hem zelven ter cause van dien (ghelijck ghemeenlick ghebuert) voor edele hielden, twelcke die verweerer sustineerde onbehoorlick te zijne, overmids die servile conditie ende nature van Erembolt, haerlieden vadere, die welcke hemlieden ende haerlieden posteriteit volghen moeste tot inder eeuwicheit; blijckende by veel diversche redenen, die hy daer zeer promptelick ende pertinentelick ter confortatie van dien wiste te allegierene, verzouckende mids dien verclaerst te werdene wel ghefondeert te zijne in zijn ghemaintineert refuys van campe, ende den originalen heeschere met zijnen heesch, ende conclusie niet omtfanghelick, zoot corts daer naer ghesciede, tal zulcker regrette, verdriete ende malcontentemente van den proost Bertolf ende zijne naerste bestaende, dat zy tzelve by ghemeene accorde zwoeren eenich tijt te wrekene, in den persoon van den prince, metsghaders ooc die groote omsprekelicke schade ende scande die hemlieden respectivelick van zijnent weghe toeghecommen was nopende den coorne : doende binnen dier middele tijt zijne officiers ende dienaers alle den meesten schimp, leet ende spijt die zy consten ghepeynzen ende versieren, ende bijsondere zijnen almoesenier Tammaert, omme dieswille dat hy vroughere (1) ende dispensier gheweest hadde

Zamen-zweering tegen den graef.

(1) Schuldlegger, aenslager.

1126. van den coorne ende van den ghelde daer of comende: in zulcker wijs dat joncheer Bosschaert, ghezeit Van Straeten, naer zijn goet ter Straeten by Brugghe, daer hy hem ghemeenlick hielt, hem een groot ghedeel van zijnen lande te Oostcamp, ter cause van dien sinistrelick of paelde, by den rade ende advijse van Mer Lambrecht Nappe, zijnen vadere, ende van den proost Bertolf, zijnen oom, nemende daer *quant et quant* alle die rijpe vruchten van den bogaert by grooter foortse ende rudesse, ende terdende den pachtere ondere zijn voeten, die tzelve wel meende belet thebbene. Als Tammaert hier of die kennesse ghecreech, zo claechde hijt die grave Caerle, zijnen heere ende meestere, die welcke terstont Mer Lambrecht Nappe, met joncheer Bosschaert Van Straeten, by hem omtboot; maer zy en obegierden niet, ja dat meer es trocken sanderendachs met al haerlieden ghesellen ende dienaers, ten zelven pachtgoede waert, worpende daer die poorte van den hove plat neder ter eerden ende stelende alt fruyt, trijpe metten groene, dater noch resterende was. Ende Tammaert van dezer radesse anderwarf gheadverteirt zijnde, wiert buytermaten zeere verstoort, ende zant Woutere, zijnen scoonzuene, derrewaert met XV vrome ghesellen, omme up tcasteelkin aldaer te blijven ligghene in garnisoene, met expressen laste van cracht met cracht te wederstane, ende al doot te slane dat voort an den voornoemden goede schadelick ware; ende zoude daer zelve mede ghetrocken hebben, ten hadde gheweest dat hy alle zijne ghereetscepe ghemaect hadde omme met die prince den coninck Loys van Vranckerijcke ten secourse te treckene, jeghens den grave van Avergnen ende den hertoch Willem van Aquitanien, die den bisscop van Cleremont verjaecht ende verdreven hadde uyt puerder haet ende nijt, die zy toter gheestelichede draghende waren. Zeer corts naer sprincens vertreckene, zo zonden

Geweld-pleging op het landgoed van Tammaert.

Mer Lambrecht Nappe, ende joncheer Bosschaert Van Straeten, zijn zuene, wederomme haerlieden dienaers naer tvoorzeide goet van Tammaert, omme aldaer alle die meeste schade ende indere te doene die hemlieden eenichsins mueghelick ware; maer die van den garnisoene haerlieden comste vernemende, quamen hemlieden zo clouckelick jeghens, al hauwende ende al kervende, dat zijs hem niet en beloofden, want alle die ghuene die niet in tijts omtloopen en consten, wierden daer zo ghequetst ende duerwont dat men ze op waghenen te Brugghe waert voeren moeste, daer of dater sanderdachs viere storven onder chijrurgiens handen. Ende als haerlieden meesters deze droeve nieumare verhoorden, zo trocken zy zelve ghewapender handt ende met machte te Oostcamp waert, omme behoorlicke wrake te nemene over dat Tammarsche garnisoen, twelcke vry haerlieden comste niet en verbeyde, daer omme dat zy zo quaet ende zo spijtich waren dat zy tcasteelkin van Tammaert gheel ende al roofden, pijlgierden, destrueerden ende raseerden, hauwende bovendien ooc alle die fruytboomen of toter eerden, ende weder te Brugghe ghekeert zijnde, trocken reghelrecht ten huyze van Woutere, die capiteyn van den ghevluchten garnisoene, die zy zo deerlick vermoorden, dat jammere was, tracterende met eenen zijn huysvrau zo onghenadelick dat zy stappans van een doode kijnt misviel, stervende zelve zeer corts daer naer. 1126.

Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo keerde die prince weder uyter Franscher orloghe in Vlaenderen, omtrent middel wijntere, met zijnen almoesenier Tammaert, die welcke buytermaten zeere bedruct ende bedroeft was, omme die jammerlicke doot van zijnder dochtere ende van den capiteyn Woutere, haren lieven man, metsghaders ooc omme die schadelicke destructie van zijn casteelkin tOostcamp, claghende zeer com-

1126. passelick zijnen noodt, alle den ghuenen daer hem eenich hulpe ofte troost of commen mochte, maer daer en wiert als doen niet toe ghedaen.

Feest by den graef.

Ende up den derthienden dach snoens, hielt die prince te Brugghe, een zeer solemnele feeste, daer alle die edelen van den hove toe begroet ende ghenoot waren, omme naer den heesch des tijts tzamen eenen coninck te treckene met al zulcke officiers, als hem van rechts weghe toebehoorde, twelcke alzo ghedaen zijnde, zo quam daer, rechts met dat men ter tafele zoude gaen zitten, die abt Lambrecht van Ste-Bertin Ste-Omaers, zeer beclact ende beslijckt ter zale inghestreken, doende die prince zulcker reverentie als hy best conste, die welcke hem terstont met scerpe bijtende woorden vraechde wat hy daer te doen hadde? Ter wat cause dat hy op zulck een helighe feestelicken dach in zijn cloostere niet ghebleven en was, by zijn muenicken? ende waerom dat hy tghemeene goet van den cloostere verreysde, daer hy nochtans maer despensier of en was? Die abt verantwoorde dat hy uyt rechter noot daer ghecommen was, ghemerct dat hy, noch in spele noch in sneerste (1), teenegher betalinghe gheraken en conste van zijne thienden van Counckelaere, Lisseweghe, Roxhem, Oudenburch ende Snellegaete, die welcke Mer Lambrecht Nappe met joncheer Bosschaert van Straeten, zijn zuene, in pachte ghehadt hadden, tzijdert de doot van den grave Boudewijn van Vlaenderen, zijnen voorzaet, ende ten ware dater van zijnent weghe by behoorlicke middele in tijts anders in voorzien wierde, dat tzelve corst stont te redonderene (2), ten grooten onverwinnelicken grieve van zijnen cloostere. Die prince deze claghelicke excuse ghehoort ende wel verstaen hebbende, wierter wat mede

(1) In ernste. — (2) Meer toetenemen.

ghepaeyt, al zo varre alst den abt anneginck, die hy 1126.
doen mede ter tafele dede zitten, met scerpe interdictie, nochtans, van dierghelijcke meer te doene, maer ter contrarien van dien zo wiert hy inwendich int herte zo vergramt ende verstoort up Mer Lambrecht ende joncheer Boschaert zijnen zuene, dat hem zijn eten niet en bequam, ende niet jeghenstaende dat hy ter eeren van den feestelicken daghe, metsghaders ooc van groot edeldom dat daer verzaemt was, hem zelven al zo zeere simuleerde alst hem eenichsins mueghelick was, zo en conste hy nochtans niet ghelaten of hy en moeste den voornoemde proost Bertolf by hem omtbieden, die welcke terstont obegierde, ende quam ten hove : maer ziende wat feeste dat men daer hielt, belchdes hem wonderlick zeere, dat hy der metten zijnen niet insghelijcx ooc toe gheropen gheweest en hadde. Niet min die prince daer up niet lettende nochte schaffende, beval den voorzeiden abt van Ste-Bertin dat hy daer anderwarf, hooghe ende overluyt, verhalen zoude die cause ende occasie van zijnder comste ten hove, zo hy dede in der vorme ende maniere als voren, welck relaes gheent zijnde, zo zeide die prince toten ghuenen die hy laest omtboden hadde : Wat zegh dy hier toe, heer proost, ende cancelier van Vlaenderen? Is Mer Lambrecht Nappe niet u broedere? Zijt ghy niet oom van joncheer Boschaert van Straeten zijnen zuene? Ende en hebt ghy niet mede secretelick part ende deel in de pacht van deze thienden? Ende wel meenende zijn propoost voordere ghecontinueert thebbene, mercte dat die proost up stont om van grooter gramscepe ende schaemte zonder oorlof zijn veerden te gane; maer hy wederriep hem, zegghende met eenen verstoorden zinne : Hoort, Bertolf, ic bevele u, dat ghy den abt van Ste-Bertin binnen twee maen-

Ontbieding van den proost.

1126. den eerst commende doet contenteren ende vernoughen van der schult ende verachterde, die hy uwen broedere ende neve hier heesschende es, zo dat icker gheen clachten meer of en hoore, up die verbuerte van uwer proosdie ende zeghele van Vlaenderen, ende voort van al dat zijs hebben diet principalick annegaet; maer daer en quam anders niet of dan dat zy ter cause van dien noch daghelicx lancx zo quadere ende lancx zo erghere wierden. Als die ghuene diet verlies van den coorne ende tvonnesse van Mer Robrecht van Berseque (dat hemlieden aldernaest ghinck), by dien lancx zo min vergheten ofte verzwijghen consten, zouckende endelinghe alle middelen omme den goeden rechtveerdighen grave Caerle ten dien opziene yewers van cante te spelene, ende van den lijve te beroovene, ten eersten dat hemlieden mueghelick ware, ende dit al principalick by den inghevene van joncheer Bosschaert van der Straeten, die welcke meer dan eens jeghens hemlieden zeyde: Ten zy dat wy hier corts een andere schof voren schueven, wy zijn al verloren ende bedorven lieden; maer connen wy dezen viant eens van der weerelt ghehelpen, zo zijn wy ontwijffelick inder eeuwicheit behouden, want hy en heeft errewaert overe noch vrient noch maech die hem zijns antrecken zal : ende al waerder iemende die hem zulcx pijnde, ter goeder trauwe wie mach ons inderen? Deze woorden bevielen zijne andere medeghesellen ende complissen zo wel, dat zy onderlinghe resolveerden tSte-Vincents daghe daer naer, tzamen tSte-Maertens tIpere te zijne, omme aldaer secretelick ende bedectelick breedere up die zake te lettene. Twelcke alzo ghesciede, in zulcker wijs dat daer ten daghe voorscreven, tot dezen boosen moordadighen raedt, compareerden eerst heer Bertolf, die proost van Ste-Donaes te

Vergadering der zamen-gezworenen te Iperen.

Brugghe, cancellier van Vlaenderen; Mer Lambrecht 1126.
Nappe, zijn broedere; Wulfrijck Cnop, ooc die broedere van heer Bertolf, Robrecht van Reddenburch, ooc insghelijcx die broedere van heer Bertholf, ende scoonvadere van Mer Robrecht van Berseque; joncheer Bosschaert van der Straeten, die zuene van Mer Lambrecht voorzeit; joncheer Willem, zijn broedere; Robrecht, Fs Robrechts voorzeit; Woutere zijn broedere; Mer Inghelram van Eessene; Willem van Verwijck; Wintry Werrin; Isack van Reninghe, ende Guy van Steenvoorde, zijn schoonbroedere; al zeer naerbestaende vrienden ende maghen ondere mencanderen, die welcke daer tzamen, by ghemeene accorde ende overeendraghene; vastelick concipieerden ende sloten die goeden rechtveerdighen grave Caerle, cortelinghe te depescherene ende ter doot te bringhene, in der zelver forme ende maniere, alst naerder handt ghesciede, zo wy by der tijt noch hooren zullen. Twijle dat die voornoemde quaetwilligghen met dezer conspiratie bezich waren, zo verzochte Tammaert, sprincens almoesenier, zeer continuelick moeyende daer toe ooc alle zijne vrienden ende maghen, dat men hem recht doen zoude van tgroot onghelijck ende overlast dat hem ende de zijnen by eeneghe van hemlieden onlancx leden ghedaen ende ghesciet was. Maer omme dieswille dat die zake bevonden wiert van harde grooter importantie ende quader consequentie te zijne, zo en wilde die prince daer niet voordere in procederen dan by advijze van die drie leden ende staten slands van Vlaenderen, die welcke hy ten dien fine dede verzamen ende vergaderen binnen der stede van Ipere. Aldaer ten XXVIen daghe van sporcle, int jaer voorscreven, by hemlieden ghedecideert, gheresolveert ende ghevonnest wiert, dat men dies angaende procederen zoude jeghens Mer Lambrecht ende joncheer

1126. Bosschaert, zijnen zuene voornoemt, by vorme ende naer heesch van justicie. Hoe wel dat zommeghe edelen van dier opinie niet en waren, die welcke hemlieden niet en schaemden daer openbaerlick te kennen te ghevene dat hemlieden dochte, dat die prince veel te scrupuleus van conscientie was, ende trecht van justicie veel te nauwe ghade slaende; (of Godt gave dat men dit metten rechte alle kerstenen princen verbijten mochte!) daer die goede rechtveerdighe grave Caerle nochtans inwendich wat inne te wets ende beladen was, als die ghuene die hemzelven in gheenrande deughdelicke wercken ghenoughen nochte voldoen en conste, vreesende yewers gheexcedeert ofte te cort ghevallen thebbene. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo zat hy (achtervolghende die voorghaende resolutie) ten eersten daghe van maerte daer naer, te Brugghe ter vierschare van snuchtens vrouch tot snavens late, anhoorende alle die zware seditieuse bedrachten van beede die voornoemde personagien, die welcke dienvolghende meer dan ten vullen verdient hadden lijvelick ghecorrigiert ende ghepuniert te werdene, ten exemple van andere : maer die prince was, by zijnder goetertierene gracie ende ghenade, te vreden dat zy ende elck van hemlieden zonderlinghe omtstaen zouden met hem ende de justicie verghevenesse te biddene, up beede haerlieden knyen, ende Tammaert, zijnen almoesenier, behoorlicke recompense te doene van al zulcke schaden ende intresten als hy van haerlieden weghe ghesupporteirt ende ghedoocht hadde, met die ghuene die hy noch jaerlicx stont te moeten ghedooghene, ter cause van tofhauwene van zijne voorscreven fruytboomen ende anders, daer inne dat hy hemlieden conjointelick ende ghezaemdelick condemneerde, metsghaders ooc in die demolitie van haerlieden huyzen ende woonsteden, omme dieswille dat zy hemlieden zelven vervoor-

De zaek van den aelmoezenier voor de regtsbank.

dert hadden in die wapenen te gane ende exploten van orloghe te doene zonder zijn consent. Maer wat mer condemneerde ende wat gracie dat mer dede, twas al te vergeefs, die quaetwilleghen en hielden yewers of yet, wordende met haerlieden gheallieerde by dien noch lancx zo meer verhart ende versteent in haerlieden quaet valsch voorstel ende propoost. Om twelcke te vulbrenghene, dat zy alsdoen in competente ghetalle verghadert waren in die proosdie van Ste-Donaes te Brugghe, van welcke verghaderinghe die prince in tijts ghewaerschuut wiert, by eeneghe van zijne goede vrienden ende domestiquen, die welcke hem zeer hertelick baden dat hy hem zelven toch zoude willen wachten van zijne vianden, die zy jeghenwoordelick presumeerden up zijnen schimp uyt te zijne; maer wat men hem conste ghezegghen, hy wasser lettel of niet inne beroert, zegghende altijts voor antwoorde : Ten es niet wel mueghelick hem zelven alomme even veel te bewarene; hy es wel bewaert die Godt bewaert, in wiens goede gracie ic my zelven daghelicx met alder herten recommanderende ben : ic en kenne my in mijn conscientie niet beschuldich jeghens iemende, wie hy zy, eenichsins die doot verdient thebbene : maer indient emmers zo ghescieden moet, zo zal ic voor die rechtveerdicheit ende waerachticheit stervene, twelcke ontwijffelick die eerlicste ende zalichste doot es die eenich kersten mensche zoude mueghen toecommen ende ghebueren. 1126.

Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo quamen sanderendaechs, den tweeden van maerte, wesende doen de derde woensdach van den vastene, snuchtens zeer tijlicke toten prince, in die loove te Brugghe, up den Burch, daer hy hem doen ter tijt ghemeenlick hielt, derthien schamele persoonen, die hy elc eenen nieuwen paltrock (1), een hemde ende een paer schoens naer costume om

Moord van den goeden graef Karel.

(1) Overkleed.

1126. Gods wille gaf, gaende alzo voorts in zijn nachtskeerle (1) toter eerden, barvoets ende met cleenen gheselscepe, duer die galderie over die Oostpoorte van den Burch, tot in die opperpant van Ste-Donaes kercke, boven die choor van Onzer Liever Vrauwen outaer, daer hy met vierigher devotie up beede zijn knyen duerghaens las ende zanck (naer zijn maniere van doene) zijn ghecostumeerde psalmen, oratien ende bedinghen, alzo langhe als die matten gheduerden, ende die gheent zijnde, zo begonste zijn cappellaen daer messe te doene voor den zelven outaer als voren, ende die goede rechtveerdighe grave Caerle voechde hem terstont om die te hoorene, met zulcker odmoedegher devotie, dater hem alle kersten menschen wel an spijghelen mochten, vallende naer costumen met zijne borst plat neder ter eerden als hy zijnen *Confiteor* las, ende continuerende voort zijn vierich ghebedt in ghelijcker odmoedicheit ende devotie, las daer naer uyt zijnen bouck, die ter eerden voren hem lach, eeneghe psalmen van Davidt te wetene, die zeste, die tweeendertichste, die achtendertichste ende die eenenvijftichste, tot *Cor mundum crea in me Deus, et Spiritum rectum innova in visceribus meis;* want doen quamer een schamele vraukijn tot hem om Gods wille, die welcke hy een almoese gaf zonder hem zelven van der eerden theffene, twelcke merckende die bloetgierighe joncheer Bosschaert van Straeten (die secretelick uyter proosdie in bedelaers habijten, achter tvoornoemde vraukijn, met eeneghe van zijne vroomste ende cloucste vrienden ende maghen, boven ghecommen was), hieu hem daer metten zelven zo snodelick, verradelick ende meschantelick, zijnen rechteren arm of, die hy ten vraukene waert stack ter cause voorscreven, dat alle kerstene herten verschric-

(1) Nachtrok.

ken ende vercrupen moeten diet hooren. Doen meende 1126.
hem die prince wel teeneghadere opgherecht thebbene van der eerden, omme te ziene wie hem dat groot overlast dede, maer lacen! zijn viant viel hem veel te rasch ende te snel, in zulcker wijs dat hy hem metten anderen slach thooft zo cloofde, dat die hersenen daer voor den outaer neder ter eerden vielen, ende niet jeghenstaende dat hy van alsdoen die doot niet omtgaen en mochte, zo bleef nochtans die voornoemde moordenare, met zijne medeghesellen ende complissen, noch altijts hauwende ende stekende alzo langhe als hy aseme int lijf hadde. Van ghelijcken ghebuerde ooc zijnen almoesenier Tammaert, ende beede zijn zuenen, Woutere ende Ghijsbrecht. Aldus wiert daer die goede rechtveerdeghe grave Caerle zeer compasselick ende jammerlick versleghen, vermoort ende ghemartijriseirt, omme die groote duecht, rechtveerdicheit ende waerachticheit die in hem was, naer dat hy tlandt van Vlaenderen bet dan zes jaer lanck zeer vromelick, wijselick ende godtvruchtelick bezeten ende gheregiert hadde, zonder oyt eenich hoir ghehadt thebbene by vrau Zuamhilde, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Reynout van Cleremont.

De moorders bedryven verdere geweldadigheden.

Als dat vraukijn, dat die aelmoese omtfaen hadde, deze groote rudesse ende tyrannie anzach, zo quam zy haestelick al weenende ende al screemende nederwaert gheloopen, roupende zeer hatelick ende ijselick met luyder stemme ten Burghe waert in Wachaerme! wachaerme! men vermoort daer boven den goeden grave Caerle! Van dezen roup, verschooten ende verschricten zy al diet hoorden, zo schoffierlick zeere, dat zy, als verbauwereerde, verbaesde lieden niet en wisten wat hemlieden te doene stont: Eeneghe liepen thuyswaert om gheweer, ende dandere gavent die van der wet te kennene; maer tvoornoemde gheboufte wiert terstont van als ghewaerschuut, by den

1126. ghuenen die van haerlieder ligue waren, die hemlieden wel wilden ende medevielen, zo dat zy ter plaetse daer die abominable ende ommenschelicke moort ghesciet was, doen niet lanck en maecten, ende int afcommen, zo vonden zy daer yewers, in eenen houck ghedoken, Mer Woutere, die heere van Loeren, castelein van Cortrijcke, ende hofmeestere van den versleghen prince, wiens ziele Godt ghenadich zy! daer zy terstont handt an sloughen, slepende hem van grooter haeste by beede zijn beenen, zo onghenadelick ter steeghere nederwaert, dater een partie van zijn hersenen an bleef hanghende, ende buyten die zuutduere van der kercke sloughen zy hem voort doot ghelijck een hont, metsghaders ooc alle die wethouders ende andere die tzelve wel meenden belet thebbene, loopende al zo voort in Tammaerts huys ende in die loove (twelcke doen sprincen hof was) daer zijt al versloughen, vernielden, roofden ende pijlgierden dat zy der vonden, keerende zeer corts daer naer met alle die buyt weder ter proosdie van Ste-Donaes waert, daer zy met meer andere haerlieder medeghesellen ende complissen, ten opsiene van den sticke voorscreven, nu een toelanghe secretelick ghelogiert hadden.

Dit aldus al ghepasseirt zijnde, zo lieten die canueniken van der kercke sprincens doode lichame met coorden nederwaert dalen, ende en scheidender niet of voor anderstont dat zijt met grooter eere ende weerdicheit gheleit hadden voor den hooghen outaer, aldaer hem veel goede devote herten ende andere, die tanderen tijden van hem te bet ghehad hadden, quamen bezien ende visiteren, niet zondere meneghen heeten traen. Eeneghe zuyverden zijne bloedeghe wonden met schoone snuytdoucken, andere schuerden sticken uyt zijnen keerle, ende die zommeghe raepten thaer up dat uyt zijn hooft ghehauwen was, ende zo tGode gheliefde! alle deze zaken gaven een yghelick die

Volks eerbied jegens het lyk van hunnen graef.

ze over hem hadde (wezende in staet van gracie) boete jeghens die cortsen, hoofdzweere ende alle andere ziecten ende crancheden; zo dat zy ter causen van dien oyt sichtend zeer curieuselick met grooter eere ende weerdicheit bewaert wierden voor heleghe reliquien, ten secourse van meneghen crancken persoon. 1126.

Tes ooc waerachtich dater een crepele gheboren joncman was van omtrent XXII jaeren, gheeeten Rogierkin De Thollenaere, die welcke nu bet dan acht jaer lanck int cloostere van Ste-Andries, buyten Brugghe, ghewoont hadde om Godswille, ende verhoorende die jammerlicke moort die in den edelen persoon van den goeden rechtveerdighen grave Caerle ghebuert was, wiert uyter gront van zijnder herten zo bedruckt ende bedrouft, dat hy zonder langher dilay om hem te visiterene te Brugghe waert quam, up een instrument dat hem die abt van den voornoemde cloostere hadde ghedaen maken, daer hy hem zelven mede voort stack, ende nu tot voorzeide Ste-Donaes kercke ghecommen zijnde, croop voort, over handen, over voeten, tot binnen den choor, biddende met grooter vierigher devotie over die ziele van den ghuenen, die hy daer zo deerlick voor zijn ooghen versleghen ende vermoort zach, metsghaders ooc over alle andere kerstene gheloovegbe zielen. Welck ghebedt gheent zijnde, zo nam hy met grooter eere ende weerdicheit den hoet, daer mede dat sprincen aenzichte ghedect was, stellende die up zijn zelfs hooft, ende ziet, zoot den almeughenden Heere gheliefde, hy wiert van stonden an al zo rechte ghaende als of hem noyt yet ghelet nochte ghedeert en hadde, niet zonder groote odmoedeghe dancbaerheit van der zonderlinghe gracie die hem ghesciet was, houdende voort al zo langhe als hy leefde, den goeden rechtveerdigen grave Caerle in goeder zaligher memorie ende ghedinckenesse, duer wie dat die upperste Heere dit schoon

Genezing van eenen kreupelen.

1126. teecken ende miracle in hem ghewrocht hadde. Twelcke merckende heer Helias, die deken van Ste-Donaes, ende heer Fruvolt, die proost van Veurne, consenteerden tghemeente alle die clocken ende schellen te luyden ende te beyaerdene, met ghelijcker blijtscepe ende triumphe, als men tzelve over een weerdich helich martelare ende vrient Gods gewonen es van doene. Maer dit en greyde (1) joncheer Bosschaert Van Straeten nochte de zijne niet, die welcke met bloote messen al dat volck ter kercken uytdreven, verwijtende hemlieden haerlieden groote simpeleit ende dwaesheit, zo zy zeiden. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo waser een devoot persoon, die al heymelick int vertrecken sgraven hoet mede pacte, bewarende die al zijn leven lanck voor een helighe weerdeghe reliquie, ter behoudenesse van veel diversche ziecke, crancke verlaten menschen, die der achter een mede ghenasen ende bequamen; dit ghesciede noch al binnen den zelven jaere ende daghe als voren.

Ende sdaechs daer naer, quam te Brugghe die abt Aernout van Ste-Pieters te Ghendt, om den versleghen prince tzijnder cloostere waert te voerene, by den consente van den proost heer Bertolf, Mer Lambrecht Nappe, jonc-heer Bosschaert van Straeten ende andere haerlieder medegheselLen ende complissen, die welcke nu anders niet en zochten, dan hem quijte te zijne; maer die van der stede en wildent in gheender maniere ghedooghen, in zulcker wijs dat zy hem sanderdachs zelve met grooter eere ende weerdicheit ter eerden deden, binnen die kercke van Ste-Christoffels, up die marct, te spijte van al die ghuene diet leet was, ghemerct dat zy daer toe in zo grooter meenichte verghadert waren, dat men hemlieden niet inderen en mochte, hebbende bovendien ooc die

De gemeente verzet zich tegen het wegvoeren van het lyk van den graef.

(1) Behaegde.

wille ende meeninghe van mencanderen niet te scheedene, 1126.
voor anderstont dat zy voorzien zouden wesen van een andere prince ofte scermheere. Twelcke wel merckende die perpetrateurs van den abominable moorde, namen met alle die ghuene die hemlieden wel wilden themlieden waert tSte-Donaes kercke, die loove, tscepenhuys ende die vanghenesse, ende voerden daer inne alle die vitaylgie die zy ghecrijghen consten, hopende noch by der tijt wel der ghemeente meestere te wordene, ende gheen zake ter weerelt min vreesende dan dats hem die Edelen moeyen zouden, ghelijck ghebuerde: want svrijdachs voor half vastene, arriveerden te Brugghe eerst Mer Gervaes van Praet, groot-vrient ende bemindere van den ghemeente, wijlent camerlijnck ende raedt van den goeden rechtveerdighen grave Caerle, wiens ziele Godt ghenadich zy! Mer Desiderius van Praet, zijn broedere; Mer Boudewijn van Ghendt, Mer Daneel van Dendermonde, Mer Wouters van Lilers, Mer Reyvaert van den Walle, Mer Diederijck van Dixmude, Mer Diederijck van der Berst, Mer Richard van der Berst, zijn broedere; Mer Hellin van Bouchoute, met meer andere rudders uyten lande ende graefscepe van Vlaenderen, toten ghetalle van LX, ende met hemlieden veel volcx van orloghe, te peerde ende te voet, al wel ghemonteert, gheequipeerd, toegherust ende voorzien van als dat ter orloghe diende, anneveerdende van stonden an tregement van der stede, ende vast siedge slaende in die Burch aldaer, voor die voornoemde plaetsen ende fortressen, daer hem die parriciden ende moordenaers up omthoudende waren, ten fine van behoorlicke correctie ende punitie over hemlieden te meughen nemene van den leelicken sticke by hemlieden ghecommiteert ende gheperpetreert. Ende twijle dat men te Brugghe hier mede besich was, zo verzaemde die burchgrave Willem van Ipere, heere van

Aenkomst van de Edelen te Brugge.

De moorders bezet.

1126. Loo, Fs Philips van onghetrauder bedde, daer Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen, die vadere of was, al tmeeste volck van wapenen dat hy yewers conste ghecrijghene, nemende daer mede die steden van Ipere, Cassele, Arien, Berghen, Belle, Veurne ende Ste-Venant inne, met meer andere plaetsen, casteelen ende fortressen van den westquartiere, daer hy alomme die wet vermaecte ende nieuwe officiers stelde, als wesende (zo hy mainteneerde) tnaerste ende apparenste hoir van den goeden grave Caerle, zijnen rechtzweer, want in die qualiteit, zo beval hy die Edelen die te Brugghe verghadert waren, dat zy wel zorghe draghen zouden voor die ghuene die zy gheassiedgiert ende beleyt hadden, ten fine dater niemende van hemlieden en eschapeerde nochte en omtquame; ende dienvolghende, zo wiert er zulck devoir by hemlieden ghedaen dat zy emmers, omtrent den halven van der voorzeider maent van maerte, meestere wierden van den scepenhuyze, doot slaende ende vernielende al dater binnen was, zonder eeneghe gracie ofte ghenade. Twelcke anmerckende die proost Bertolf, Mer Lambrecht Nappe, Joncheer Willem, zijn joncste zuene, met Wintry, Wernin ende Isaac, svoorzeits Bertolfs zusters kijnderen, wierdender zo buytermaten zeere inne beroert ende perplex, dat zy van dien tijt voort anders niet en zochten dan hemlieden by eenegher middelen te saulverene metter vlucht, zo zy ooc deden, dalende secretelick by donckere nachte met coorden, uyt die torre van Ste-Donaes kercke, in die plaetse Maubert, by der hulpe van Guy van Steenvoorde, die svoorzeits Isaacs zustere ghetraut hadde ende andere, die der met goede ende met gelde toe vertweiffelt ende misleet waren, ende vliedende al zo voort, waer hier waer daer, elc daer hy meest troost, hulpe ende bystandicheit verbeyde. Want eerst ende al voren, zo vloot die proost Bertolf te Waes-

Willem van Iperen maeckt aenspraeck op het graefschap.

Ontmapping van Bertolf en anderen.

ten waert, daer hy een goede poose tijts latiteerde ten logijste van vrau Agantrude, zijnder nichte, die huysvrau van Mer Allaert, die castelein van St-Omaers, nemende niet min telcken over andere nacht zijn vertreck ten huyze van haerlieden ghehuwede dochtere, woonende binder zelver stede; Mer Lambrecht Nappe, die broedere van den proost, bleef die nacht te Brugghe; Isaac van Reeninghe nam die vlucht naer tcloostere van St-Jan, by Teroaen, daer hy by den abt Folguyn muenick ghecleet wiert, voor al dat hijs hadde; joncheer Willem Wintry, ende Werrin saulveerden hem zelven yewers omtrent Rijssele, ten besten dat hemlieden mueghelick was. Ende sanderdachs snuchtens tijlicke, zo meende Mer Lambrecht voorzeit uyter stede van Brugghe ghetrocken thebbene in ghedeguyseerde habijten ende cleederen, maer hy wiert bekent ende ghevanghen, voor Mer Gervaes van Praet ghebrocht, die den burchgrave Willem van Ipere terstont van als averteirde, zo dat hy in poste te Brugghe waert quam, daer hy noch binnen den zelven daghe ordonneerde, dat men die voornoemde ghevanghene, in den middele van den Burch, up een vleesbanck, handen ende voeten afhouwen zoude, twelcke alzo ghedaen zijnde, dede die wonden met gloeyende yzere stelpen, ende den patient driewarf rondsomme den Burch, ende van danen voort te peert steerte ter galghe waert slepen, keerende met dien weder van daer hy ghecommen was. 1126.

Zy worden den eenen na den anderen aengehouden en geregt.

Lambert.

Deze justicie anzaghen uyt haerlieden stercten met zeer drouve ende benauder herten, bet dan drie hondert persoonen, al medeghesellen ende complissen van Mer Lambrecht voorscreven, ende bijsondere joncheer Bosschaert van Straeten, zijnen oudsten ende liefsten zuene, die welcke nu wat tot hemzelven ghecommen zijnde, toten zijnen zeide: Tes meer dan noodt dat wy

1126. corts van hier verhuyzen, kijnderen, niet alleene om dieswille dat die zes principaelste, vroomste, ende cloucste van onzen ghezelscepe, van ons vertrocken zijn (daer mijnen vadere, wiens ziele Godt ghenadich zy, een of was); maer bovendien ooc ter cause van onzer proviande ende vitaylgie, die welcke gheel ende al es worden stinckende ghelijck een prye, ende ons broot (zo men claerlick ende notoirlick zien ende smaken mach) es teeneghadere zonder saveur, zo vuchtich, vinnich ende vermuft, dat ment qualick eten can : Als waer by zo rade ic een ijghelick van ulieden zijn zelfs ghade te slane, ende voortan te ziene naer een schoon uytcommen. Van dezer entreprise wierden terstont alle die andere garnisoenen van der loove ende van der vanghenesse secretelick gheaverteirt ende ghewaerschuut, zo dat zy hem zelven meest al saulveerden by diversche hasardeuse middelen ende behendicheden; maer diet zelve niet en dorsten aventuren, bleven noch daer zy waren, verbeydende daer toe betere occasien ende opportuniteit, ende nemende twijle die patientie met haerlieden omsmakich broot, ende met watere.

Isaak. Binnen dezen middelen tijt, zo wiert Isaac van Rheeninghe ghewroucht (1), ende uyter voornoemder abdie van St-Jans ghehaelt by Aernout, F^s Eustaes, die heere van Teroaen, die hem te Arien voerde; aldaer hem die burchgrave Willem van Ipere by grooter torture dede bekennen ende beleyden, hoe dat hy ten daghe van der princelicker moordt zelve metter handt bet dan XXV persoonen versleghen hadde, by der assistentie van al zulcke medeghesellen ende complissen, als hy daer jeghenwoordelick noemde, ghevende voort te ken-

(1) Verraden, aengeklaegd.

nen waer dat hy presumeirde ende bemoede dat die zommeghe van hemlieden, die met hem ghevluch waren, alsdan wesen mochten. Ende dien volghende, zo wiert hy ten XXen daghe van der maendt voorzeit, eerst moedernaect te peerdesteerte, alle die stede duere ghesleipt, ende ghegheesselt tallen hoecken, ende weder ter marct ghekeert zijnde, men hieu hem handen ende voeten af, ende naer dat die wonden al ghecauteriseert waren, zo sleipte men hem anderwarf, te peertsteerte, van danen ter galghe waert, daer hy ondere omthooft ende voort met een coorde onder zijn oxelen an ghehanghen wiert. 1126.

Die tweede nacht daer naer, daelden joncheer Bosschaert van Straeten, Robrecht, F^s Robrechts van Reddenburch, Mer Inghelram van Eessene, ende Willem van Werwijck, met noch LXXX van haerlieden medeghesellen ende complissen, al heymelick met coorden uyt die torre van St-Donaes kercke, in die plaetse Maubert, ende joncheer Bosschaert vloot, met Everaert zijnen knecht, int cloostere ten Eechoute, daer zy elc een muenicx habijt antrocken, ende schoeren groote cruynen, ende al dat andere gheselscip liep, waer hier waer daer, uyter stede, elc daer them gheliefde ende goet dochte, maer die zommeghe van hemlieden wierden met joncheer Willem Wintry ende Werrin (die van Isaac ghewroucht waren, zo voorzeit es), achterhaelt ende betrapt up den wech van Rijssele, by den burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, die al tregement van den lande themwaert track, omme die cause ende redene voorscreven ende achtervolghende haerlieden kennesse ende verlijt (1), zo wierden zy tzamen moedernaect drie daghen lanck, zonder etene ofte drinckene, Willem.

(1) Belydenis.

1126. te Rijssele up tpellerijn ghesteld, daer zy duerghaens van die quade knechten ende andere, met allerande vuylichede beworpen wierden, ende voort ten vierden daghe, te peert steerte ghesleept ende ghegheeselt toter galghe, daer men ze deene voren ende dandere naer anne hinch, ende verworchde.

Bosschaert. Ende naer dien dat joncheer Bosschaert voorzeit hem zelven, vier daghen lanck ten Eechoute omthouden hadde, inder vorme ende maniere als voren, zo wiert al Vlaenderen duere een princelick mandement ende ghebot ghedaen, van svoorzeits burchgraven weghe, dat hem niemende huyzen nochte hoven en zoude, up die verbuerte van lijf ende goet, ende zo wie hem wrouchde, zoude hebben zekere notable somme van penninghen, twelcke cause was, dat hy al zo gheschoren ende ghecapt, met Everaert zijnen knecht, te Brabant waert vloot, maer commende up tveer voor Antwerpen, die boot daer hy inne ghetorden was, om over te varene; en wilde (by der voorzienicheit Gods) niet voortgaen wat mer toe dede. Zo dat die lieden van grooter verwonderthede al wierden ziende up elcanderen zo langhe ende zo vele, dater emmers een van hemlieden endelinghe joncheer Bosschaert wiert kennende, roupende met dien tot hem, met luyder stemme: Ghy snooden moordenare, tes u schult dat wy niet varen en connen. Als joncheer Bosschaert deze woorden hoorde, zo en hadde hy daer gheenen langher dach, maer springhende zeer haestelick uyten scepe, liep zijn veerden wat hy loopen conste, zo dat hy ten derden daghe te Bondues, by Rijssele, gherochte, daer Mer Olevier, zijn oom van zijns moeders weghe, die heer of was; ende daer ghecommen zijnde, zant Everaert, zijnen dienaer, int quartier van Cassele, omme aldaer eeneghe penninghen tomtfanghene, die men hem

schuldich was, met expressen bespreke van teenen zekeren daghe, daer weder by hem te keerene, ten huyze van zijnen oom voorscreven, daer hy doen metten zelven binnen ginck, up die rechte noene, vindende hem ter tafele zittende met Mer Hughes, die heere van der Aleuwe, ende Mer Bernaert, die heere van Roubais, beede zijn broeders, die welcke in zijnder comste zo perplex, beroert ende te wets waren (om tghebods wille daer wy hier voren of vermaent hebben), dat zy als verdwelmde lieden, niet en wisten wat hemlieden voort te doene stont. Twelcke joncheer Bosschaert wel merckende, zeide jeghens hemlieden, dat hy daer niet ghecommen en was om langher te blijvene, maer alleenelick om oorlof te nemene, ghemerct dat hy die wille ende meeninghe hadde, van ten eersten dat doenlick ware naer Cijpers te varene, biddende hemlieden met eenen om eenich secours, hulpe ende bijstandicheit van ghelde, up grootelicx jeghens hemlieden te verdienene, in toecommende tijden, maer zy omtzeident hem plat uyt, omtbiedende daer *quant et quant* den castelein van Rijssele, die hem terstont mede ghevanghen te zijnen casteele waert voerde, averterende daer of, in alder diligentie, den burchgrave Willem van Ipere, die welcke van dezen explote buytermaten zeere verblijt was, ende omtboot dat men den boosen, valschen moordenare, by hem tIpere bringhen zoude, zoot ghesciede. Ende daer ghecommen zijnde, dede hem moedernaect drie daghen lanck, zonder etene ofte drinckene, up eenen pellerijn stellen, daer hy continuelick van den volcke met allerande vuylichede van der straeten beworpen wiert, van allen zijden. Twelcke hy al (niet jeghenstaende zijnen hooghen fieren moedt, die hy oyt ghehadt hadde), met zulcke een ghestadighe patientie ende patienteghe 1226.

1126. ghestadicheit erdeerde (1) ende verdrouch, dat een wondere was, biddende eenpaerlick in alle zijne groote miserie, ende zware ellende, den almueghenden heere Godt, dat hem toch zijns zoude willen omtfaermen. Van danen, zo wiert hy alle die stede duere, te peert steerte ghesleipt, ende ghegheesselt, keerende al zo weder te marct, daer men hem met een coorde onder zijn oxelen an een galghe hinck, ende anderwarf wel ter cuere duergheesselde met roeden, van den hoofde tot die voeten, een goede poose tijts gheduerende. Welcke gheesselinghe gheendt zijnde, wiert van der galghe ghedaen, ende moedernaect (ghelijck hy was) up een hooghe rat ghestelt, daer men hem aermen ende beenen brack, ende al zijn lichame met heunick ende zeem bestreeck. Twelcke daer naer met een nauwe isere traille overdect wiert, ten fine dat hem die voghelen van der lucht niet teeneghadere vernielen, maer alleenelick die vlieghen, bien ende urselen steken ende stralen zouden, zo zy ooc deden ter grooter augmentatie ende vermeerderinghe van alle zijne extreme pijnen ende doleuren, die welcke hy nochtans zo verduldichlick ende patientelick leedt ende verdrouch, dat hy dies niet jeghenstaende daer duergaens wech al zo langhe alst hem eenichsins mueghelick was, openbaerlick voor alle die weerelt kende, ende beleedt veel meerdere ende veel zwaerdere pijnen ende tormenten verdient thebbene, dan men hem andoen conste, roupende *quant et quant*, van snuchtens ten neghen ueren tot sanderdaechs snavens (dat hy zijn leven ende), altijts zonder uphouden met een oprecht berau, ende waerachtich leetscip van herten, zo buytermaten deerlick ende compasselick toten uppersten Heere, om gracie ende ghenade, dat zy zom weenden diet hoorden.

(1) Uytstond; van herden, herderen.

Als Everaert, zijnen knecht, deze drouve nieumare verhoorde, zo vloot hy zeer haestelick met al tghuene, dat hy west waert voor hem omtfaen hadde, naer tlandt ende graefscip Ardennen, daer hy van zijnen peerde in een groote beke gheworpen wiert, versmoorende daer (ghelijckt wel te beduchtene es) in zijne zonden. Up dezen zelven tijt, wiert Robrecht, Fs Robrechts van Reddenburch, te Brugge ghevanghen ende gheapprehendeirt, maer omme dieswille dat hy wel metten ghemeente stont, zo wiert hy by laste van den burchgrave Willem van Ipere, inder qualiteit als voren, te Cassele ghevoert ende gheexecuteert metten zweerde. Ende twijle dat men met dezer justicie bezich was, zo wiede die bisscop Jan van Teroaen die nieuwe kercke van Ste-Winnocx te Berghen, ghemerct dat die oude nu gheleden drie jaer metten viere verghaen was, zo hier voren ghenoteert staet. 1126. Robert.

Van Willem van Normandien,

DIE VIJFTHIENDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Alle deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo begonsten in Vlaenderen allincx zo meerdere questien ende zwaricheden te rijsene, ter cause van den regemente van den lande, daer vijf verscheeden princen ende heeren, elc bysondere die naerste of wesen wilde. Twelcke vernemende die coninck Loys van Vranckerijcke, quam met een groot eyrcracht van volcke te Atrecht waert, omme naer zijns zelfs eyghen fantasie, by foortse daer inne te voorsiene, ende niet by vorme van justicie ende

1126. naer heesch van rechte. Ende daer ghearriveirt zijnde, zo verzochten die vijf voornoemde competiteurs, elc apart, hem manscip te doene van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, omme zekere causen ende redenen van proprieteit ende erfachtichede, die zy daer zeer promptelick wisten te allegierene, deene voren ende dandere naer : want eerst ende alvoren, zo allegierde die burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, hoe dat hy ghecommen was van Philips, die tweede zuene van Robrecht die Vriese, grave van Vlaenderen, daer vrau Adelie, die moedere van den goeden, rechveirdighen grave Caerle (wiens ziele Godt ghenadich zy!) insghelijcx ooc die dochtere of was, ende zy zijn rechtzweer; verzwijghende mids dien zeer subtijlick die bastaerdie, die in hem was, daert al an cleefde, ende zonder die welcke dat hy ontwijffelick ooc voor den grave Kaerle, zijnen rechtzweer, ghegaen zoude hebben, als wesende toudste hoir *masle* van ghelijcken graedt, zo men uyter voorzeiden genealogie ende descente wel claerlick verstaen ende mercken mach. Naer hem, quam Willem van Normandien, vertooghende hoe dat hy zuene was van Robrecht Corteknye, daer Boudewijn van Rijssele, grave van Vlaenderen, de Goedertiere, die grootheere of was, van vrau Machtilt, zijnder dochtere weghe, die huysvrau van wijlent die coninck Willem van Inghelant, die men den edelen bastaert van Normandien noemde, daer hy insghelijcx ooc hertoghe of was. Doen volghde die landgrave Diederijck van Elsaten, Fs Diedrijcx, by vrau Gheertrut, die tweede dochtere van Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen, al claerlick ende by goede suffisante preuve, die hy daer jeghenwoordelick exhibeerde ten confortante van zijnen voorstelle. Die vierde competiteur was Aernout van Denemarcken, die welcke daer te kennen gaf hoe dat die goede rechveirdighe grave Kaerle, zalegher

Mededingers naer het graefschap.

ghedachtenes, zijn oom was, van vrau Ingerte, zijnder zustere weghe, die huysvrau van den coninck Fulco van Sweden. Ende ten lesten, zo compareerde daer die grave Boudewijn van Henegauwe, ghezeit le Diseur, Fs Boudewijns, daer die grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit dOnnoosele (tanderen tijde by Robrecht de Vriese, zijnen oom ende voocht, tonghelijcke verjaecht ende verdreven), die vadere of was, sustenerende mids dien tgraefscip van Vlaenderen metten rechten noch zijne toe te behoorene, ende dat tzelve hem ende zijnen voorzaten nu bet dan LIV jaer lanck, sinistrelick ende by foortse, omthouden hadde gheweest by die possesseurs, ja usurpateurs van dien, presenterende *quant et quant* tzelve te houden staende by campe waerachtich te zijne, jeghens alle die ghuene die ter contrarien van dien yet zouden willen maintenerene. Die coninck van Vranckerijcke dit deffiement hoorende, zeide tot hem: zo zult ghy dan jeghens my moeten vechten, ghemerct dat ic dan zelve die naerste maintenere te zijne. Als die grave Boudewijn verstont dats hem die coninck antrock, zo reedt hy in stonden an zonder oorlof, met eenen fellen evelen moet, zijn veerden tzijnen lande waert, keerende niet min corts daer naer weder met machte, ende stellende die stede van Oudenaerde in gloyen, zo dater in die hooch kercke zeer veel volcx verbarnde; dies nochtans al niet jeghenstaende, zo dede die coninck dat hy voren hadde, admitterende den voornoemde Willem van Normandien ten manscepe van den graefscepe van Vlaenderen, up den XXIIIen dach van jaere ende maent als voren, wesende doen swoendachs in die Palmweke, eensdeels omme dieswille dat zy twee ghezusters ghetraut hadden, te wetene, die coninck vrau Adelis, ende die grave Willem vrau Joanna, beede dochters van den grave Hubrecht van Vertus, ende eensdeels 1126.

Willem van Normandien tot graef verheven.

1126. ooc omme by dien middele hem zelven te mueghen wrekene jeghens den coninck Heyndrick van Inghelant, die hy ter weerelt aldermeest hatede, wel wetende dat hem zijnen voorscreven grave van Vlaenderen (die welcke anders niet veel en vermochte), nemmermeer in paeyse nochte met vrede laten en zoude, alzo langhe als hy leefde, in wederwrake van tgroot leet ende onghelijck dat hy over meneghen tijt Robrecht, zijnen vadere, ghedaen hadde ende alsdoen noch doende was, priverende hem (die nochtans zijn oudste broedere was) niet alleene van der croone van Inghelant ende van den hertochdomme van Normandien, maer bovendien ooc van zijnder ghezichte ende liberteit. Dit aldus ghedaen zijnde, zo tracken die voornoemde andere competiteurs van den lande ende graefscepe van Vlaenderen weder elc int zijne, met eenen zeer verstoorden zinne, ende bysondere die burchgrave Willem van Ipere, die welcke hooghe ende helichlick zwoer dat hy, omder Normans wille, van den regemente van Vlaenderen niet scheeden en zoude, alzo langhe als hy aseme int lijf hadde; ende dienvolghende, zo voorzach hy alle die steden van den westquartiere dat hy onder hem hadde, als Ipere, Cassele, Arien, Berghen, Belle, Veurne ende Ste-Venant van goede ghetrauwe capiteynen, van sterck garnisoen ende voort van al dat ter orloghe diende, doende bovendien ooc menich scadelick exploot te lande waert in, aldaer men ten X daghe van april, wesende doen Belokene Paesschen, int jaer ons

Zijne opdringing, oorzaek van misnoegen en verdeeldheden.

1127. Heeren XIc XXVII, gherapporteirt wiert by een scamele oudt vraukin, dat van den goeden grave Kaerle, in tijden voorleden, meneghe scoone almoese omtfaen hadde, hoe dat hem die proost Bertolf van Ste-Donaes, te Brugghe, te waestene omthoudende was, eensdeels ten huyze van vrau Agantrude, zijnder nichte, die huysvrau van den castelein Mer Allaert van St-Omaers, ende eensdeels ooc

ten huyze van haerlieden dochtere, zo voren breedere 1127.
verhaelt ende verclaerst staet.

Dies reedt hy haestelick met machte derrewaert, brekende daer al dater wel stont, tot dat hy tsecreet vant, daer die proost Bertholf inne ghedoken lach, die hy te peerde mede tIpere waert voeren wilde; waer hy bad zo odmoedelick duer dat bitter lijden Christi, dat hy toch ter penitence van zijnder zonden barvoets zoude mueghen gaen; dat hem immers gheconsenteirt wiert. Ende dienvolghende, zo ghinck hy die neghen mijlen barvoets, ende tooghende onder weghen zulcke teekenen van waerachtich leetscip ende berau dat men dierghelijcke noyt vele ghezien en hadde, ende nu tIpere ghearriveirt zijnde, zo waren zijn voeten ondere zo gheweghen van der coude ende onghewoonte van gane, dat zy niet dan een ruuwe vleesch en waren ende bloeden van alle zijden. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo en waser niemende van tghemeente dieder eeneghe compassie ofte deernesse up hadde, maer ter contrarie, een ijghelick, man ende wijf, jonck ende oudt, bewierp hem met allerande vuylicheden van der strate, jae dat meer es, die zommeghe goten ende sturten haerlieden zeecpotten ende strontpotten (by oorlove ghezeit) over zijn hooft, in zulcker abondance ende overvloedicheit, dat men hem van de messche niet en kende, eer hy in die vanghenesse gherochte, verkennende ende belijdende dies niet te min, daer openbaerlick voor alle die weerelt, met omsprekelicke patientie ende onverduldicheit, die grootheit ende menichvuldicheit van zijne zonden ende mesdaden, ende biddende voort duergaens weg den almueghenden Heere, met grooter odmoedicheit ende benautheit van herten, dat hy hem toch zijns zoude wilde omtfaermen. Ende tsanderdachs, zo wiert hy met een coorde onder zijn oxelen, up die marct an een galghe ghehanghen,

Eynde van Bertolf.

1127. hebbende insghelijcx ooc eenen bast an zijnen hals, hoe wel dat hy niet en dwanck, want alzo hanghende zo en cesseerde hy niet van den ghemeente daer zijne zonden te kennen te ghevene, metsgaders ooc tgroot berau ende leetscip dat hy der jeghenwoordelick of hadde uyter gront van zijnder herten, biddende by dien continuelick den uppersten heere God, hem die te willen verghevene, toten vierden daghe, dat hy van honghere starf, bevelende ende recommanderende zeer odmoedelick, met een vast gheloove, zijnen geest in die goede gracie ende ghenade van den ghuenen die om alle ghebrekelicke zondaers wille, zijn dierbaer precieus bloet ghesturt hadde an die galghe des cruycen. Daer wiert insghelijcx ooc ten zelven daghe, neffens die proost Bertholf, ghehanghen ende verworcht Guy van Steenvoorde, die welcke zijne moordadeghe bedrachten wel meende te Rheeninghe jeghens Mer Herman Iseren ghepurgeert thebbene, by vorme van duel ende camp, maer hy verviel omtfanghende die punitie als voren. Ende als beede die voorscreven doode lichamen nu al te veel beghonsten te stinckene, zo wierden zy, om die stancx wille, van der galghe ghedaen ende elc bysondere in een coehuyt (1) ghenaeyt, die der naer ghescepen was, daermede dat men ze een mijlken buyten stede neffens een busch, beede tzamen up een zeer hooghe rat stelde, buyck jeghens buyck, ende met die armen over mencanderen schouderen, ter exemple van anderen ende ter eeuwigher memorie dat zy tzamen compagnons, medeghesellen ende complissen gheweest hadden van der leelicker moort, onlancx leden ghebuert ende ghesciet in den persoon van den goeden, rechtveerdighen grave Kaerle, wiens ziele Godt ghenadich zy! maer dies al niet jeghenstaende, zo en bleven nochtans die voor-

(1) Koeyhuyd.

noemde lichamen daer niet langhe, maer zy wierden corts daer naer ghestolen, by nachte van danen ghevoert ende begraven tSte-Maertens tIpere, daer zy die eerste cause ende occasie van haerlieden qualickvaert ghehaelt hadden, zo voorzeit es. 1127.

Lodewyk komt den graef ter hulpe.

Die coninck Loys van Vranckerijcke uyt deze ende meer andere dierghelijcke zaken wel merckende dat die burchgrave Willem van Ipere gheen meeninghe en hadde van den regemente van den lande te scheedene, wilde zijn grave Willem, ten eersten dat doenlick ware; stellen ende continueren ghewapender handt in die possessie ende ghebruycksaemheit van dien, treckende ten dien fine met hem van Atrecht te Rijssele, te Cortrijcke ende te Brugghe, daer hy die Edelen van Vlaenderen noch in siedge van den Burch vant, verwonderende hem buytermaten zeere dat zy daer zo langhe gheleghen hadden zonder yet anders daer toe te doene, hoewel dat hem die possessie van den lande veel meerder ter herten ghinck, daer hy int eerste gheensins angheraken en conste, omme dieswille dat die drie leden ende staten slands, wel ten vullen verstonden, dat Willem van Normandien (die hy grave van den lande ghemaect hadde) tnaeste hoir niet en was; maer endelinghe die van Brugghe ende van Ghendt, met noch eeneghe andere steden, leyden thooft in schoot ende deden sconincx begheerte, meer uyt vreese ende omtsich dan andersins. Maer alzo vullich als die coninck Heyndrick van Inghelant verhoorde dat Willem, zijnen neve, daer hy oom of was, grave van Vlaenderen gheworden was, wel beduchtende dat hem ende zijne landen daer of, in toecommende tijden, niet dan zware groote orloghen commen en zoude, omme die causen ende redenen voorscreven, zant van stonden an een groot eyrcracht van volcke, te peerde ende te voet, over zee, onder die conduyte van Steven van Bloys, omme

1127. den grave Willem voornoemt by foortse van wapenen, mids der hulpe van den hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, te priverene van zijnen graefscepe ende teenegadere uyten lande te verjaghene, daer hy zo zijn beste toe dede, dater den ghemeenen lande omsprekelicke groote schade ende indere up quam, overmids die ligne ende alliantie, die hy bovendien noch maecte metten grave Boudewijn van Henegauwe, met Mer Thomaes, die heere van Condeyt, ende met die burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, alle ghesleghen vianden van den ghuene daer jeghens dat hy ghezonden was. Die welcke hem zelven insghelijcx ooc daghelicx lancx zo sterckere maecte, nemende al tvolck van orloghe an, dat hy yewers ghecrijghen conste. Ende twijle dat men daermede besich was, zo wieden die bisscop Sijmoen van Noyon ende van Doornijcke, ende die abt Absolom van St-Amants te Elnone, tusschen Doornijcke ende Valenchien, die collegiale kercke van mijnheere Ste-Donaes te Brugghe, die welcke by der voorzeide bloetsturtinghe, nu zeven weken ende vijf daghen lanck, inces gheweest hadde: dat ghesciede up den XXVen dach van der voornoemde maent van april, wesende doen die derde zondach naer Paesschen, den welcken die van Ste-Donaes, noch ten daghe van hedent, houdende zijn voor den dach van haerlieden wiedinghe, ter cause ende redene voorscreven.

Verbond tegen den graef.

Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo wiert ten zelven daghe naer die noene, dat weerdich edele lichame van den goeden grave Kaerle (hebbende die wonden noch alzo varsch ende alzo wel riekende als zy ten eersten daghe waren), met scoonder processie ende met grooter rauwe, van Ste-Christoffels naer Ste-Donaes kercke ghebrocht, daert anderwarf begraven wiert achter den hooghen outaer, niet jeghenstaende dat gheboufte noch up

die torre van der kercke lach ende elders daer omtrent, 1127.
zo wy by der tijt noch hooren zullen. Tsanderdachs, zo track die grave Willem van Vlaenderen metten coninck Loys van Vranckerijcke tIpere waert, daer die burchgrave Willem (die hemlieden ter weerelt alderrebellist ende meest contrarie viel) binnen was, doende daer tzamen menich gruwelick assault ten cleene profijte XII daghen lanck gheduerende, die welcke gheexpireert zijnde, zo lieten eeneghe vervaerde poorters sconincx lieden zeer verradelick, met een teekene dat zy hemlieden maecten, van Ste-Pieters kercke, ter zuutpoorte inne commen, twijle dat die voornoemde burchgrave zijne vianden ter noortpoorte zo vromelick wederstont dat een wondere was, die welcke int ende deze verraderie merckende, ende ziende dat die gheele stede van der zuutpoorte totten noortpoorte in gloyen stont, meende hem zelven noch wel ghesaulveert thebbene metter vlucht, maer lacen! hy miste by dien dat hy van Mer Daneel van Dendermonde ghevanghen wiert ende den coninck ghepresenteirt, die hem te Rijssele upt casteel dede voeren, verjaghende voort alle die reste van zijne vianden, ende brenghende die stede van Arien, Cassele, Berghen met meer andere plaetsen, casteelen ende fortressen van den westquartiere, ghewapender handt onder zijn subjectie ende onderdanicheit. Ende naer dat hy tIpere goet sterck garnisoen ghestelt hadde, onder den capiteyn Mer Jan Van Haveskercke, zo keerde hy met die reste van zijnder armye weder te Brugghe waert, van daer hy ghecommen was, bevelende daer die capiteyn, en die garnisoenen, die noch up Ste-Donaes kercke, up die looae ende up die steen ofte vanghenesse laghen, dat zy achter een zonder langher dilay, al nederwaert commen zouden omme odmoet an hem te verzoucken, ofte indien niet, hy zoude zulcke een vier onder hemlieden doen maken, dat zijs

Inneming van Iperen door den graef.

Vervolging der overige medepligtigen.

1127. hem gheen van allen beloven en zouden. Als zy dat gruwelick dreyghement hoorden, zy obegierden ende vielen haerlieden achtentwintighen (daer Wulferijck Cnap, Robrecht Van Reddenburch ende Woutere, zijn zuene, die capiteynen of waren) zeer odmoedelick voor sconincx voeten, biddende zeer deerlick ende compasselick om gracie ende ghenade; maer twas te vergeefs, men bandt hemlieden alle die handen up haerlieden rich (1), ende men schootze alzo deene voren ende dandere naer, ter zelver voys uyt, daer elc van hemlieden in garnisoene gheleghen hadde, zo dat zy allegadere up die calsye van der strate hals, aermen ende beenen broken, ende vielen die hersenen in die kele; doen dede die coninck alle die doode lichamen an verscheide boomen hanghen, tusschen Ste-Baefs, Varssenaere ende Tilleghem. Ende ziet, zoot Gode gheliefde, al haerlieden resterende vitaylgie (die van te voren zom stinckende ghelijck een prye, ende zom zonder smake gheweest hadde), veranderde terstont naer deze justicie wederomme in haer eerste welriekende ende welsmakende nature.

Ingelram. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo dorste Mer Inghelram van Eessene (daer Mer Diedrijck van Dixmude die oom of was), hem zelven wel vervoorderen alomme mede present ende jeghenwoordich te zijne, als of hy gheel ende al onnoosele ende ombeschuldich gheweest hadde van den sticke, daer die voornoemde XXVIII persoonen, met meer andere haerlieden medegesellen ende complissen, zo gruwelick omme ghepunieert ende ter doot ghebrocht waren, hoe wel dat hy noch naerderhandt (beduchtende daert continueel remors van zijnder conscientie, dat die waerheit noch int ende uytcommen mochte), die vlucht te Mens waert nam, daer hy om

(1) Rug.

zekere homicide ende nederlaghe ghezact, ende in die riviere van den Rhijn versmoort wiert. Ter zelver tijde, verjouch die castelein van Cortrijcke Willem van Werwijck uyt Werwijck, zo dat hy te Strasburch in Duytschlant vloot, daer hy insghelijcx ooc tleven liet, by veel diversche pijnen ende tormenten, ende zijn huysvrau wiert te Doornijcke levende ghedolven. Aldus wierden alle die principaelste hoofden ende eerste voorstelders, van der voorzeide valscher conspiratie, met noch eeneghe van haerlieden andere medeghesellen ende complissen, by verscheide middelen lijffelick ghepunieert, ende van levende lijve ter doot ghebrocht, met demolitie van haerlieden huyzen ende woonsteden, confiscatie van goede, ende bovendien noch een jaerliksche vermalendijdinghe van al haerlieden gheslachte, die men noch telcken tweeden daghe van maerte, voor Ste-Donaes kercke te Brugghe, naer loftijt, met een latoene trompe openbaerlick voor alle die weerelt publieert ende vercondicht, ter exemple van andere ende voort ter eeuwigher memorie van der leelicker moort als voren, ende alle die ghuene die der meer inne beschuldich waren, namen haerlieden refugie ende toevlucht in Ierlant, ende van danen voort (by consente van den coninck Heyndrick van Inghelant) in een eilant, dat men in latine Gerina heet, daer zy by der tijt zo rijcke ende zo machtich bedeghen dat zy endelinghe (volghende haerlieden natuerlicke boosseit) jeghens der croone van Inghelant steken dorsten, thaerlieden eeuwigher ruine ende bedervenesse. 1127.

Jaerlyksche vervloeking der Van Straeten.

Naer dien dat alle zaken in Vlaenderen aldus up een redelicke goede mate ghestelt waren, zo vertrack die coninck Loys van Vranckerijcke weder tzijnen lande waert, latende niet min eene groote menichte van zijnen volcke van orloghe, te peerde ende te voet, ter assistentie

1127. van den grave Willem, zijnen zwaghere, up aventure of hem noch eeneghe vianden ende rebellen toecommen mochten, ghelijckt in der waerheit ghebuerde; want zeer corts naer sconincx vertreckene, quam Aernout van Denemercken met machte in Vlaenderen, verzouckende omtfanghen ende ghehult te werdene in alle die landen ende heerlicheden van den goeden rechtveerdighen grave Caerle, zijnen oom, van vrau Ingerte, zijnder moedere weghe; twelcke vernemende die grave Willem tracker zo vromelick jeghens, dat Aernout hem zelven binnen der stede van St-Omaers saulveren moeste, daer die grave van grooter gramscepe tvier in zoude ghesteken hebben, indien men hem ten derden daghe, met goeder rijper deliberatie van raede, die poorten niet gheopend en hadde, zo men dede, in zulcker wijs dat die Denemerckere ter abdie van Ste-Bertin waert vloot, daer hy achter een ghevanghen wiert, keerende niet min eer yet lanck weder tzijnen lande waert, behoudens dat hy ten voordeele van den grave Willem eerst renuncieren ende afzweeren moeste al zulcke recht, cause ende actie, als hy jeghenwoordelick hadde ofte pretenderen mochte na tgraefscip van Vlaenderen, met dater meer of dependeerde ende anneeleefde, zonder emmermeer daer jeghens te commene ofte te doen commene in eenegher maniere. Up ghelijcker conditie ende eedt, wiert die burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, ooc uyter vanghenesse omtsleghen, ten neersteghen verzoucke van die van Vlaenderen. Maer omtsleghen zijnde, hielt qualick zijnen eedt, nemende corts daer naer met veel Inghelsche scepen van orlorghe, daer die voornoemde Steven van Blois, Fs Stevens, grave van Buenen ende van Mortaignen, by vrau Lucie, sconincx Heyndricx zustere van Inghelant, admirael ende uppercapiteyn of was, die havene van der Sluys inne, doen ter tijt Lammins Vliet ghenaemt,

Arnoud van Denemarken staet naer het graefschap

Willem van Iperen krygt hulp van de Engelschen.

ende voort roovende, pijlgierende, doot slaende ende verbarnende, alomme daer omtrent aldaer hy eenichsins by gheraken conste. Die grave Willem van Vlaenderen hier up gheadverteirt zijnde, tracker clouckelick jeghens met zijne Fransoysen, ter zelver plaetse daer nu die stede van Damme staet, maer wiert zo schoffierlick rudelick omthaelt, dat hy hem zelven qualick ghenouch saulveren conste metter vlucht, zeer vuylick ende leelichlick abandonnerende zijn volck, met al dat hy der ghebrocht hadde, ten grooten onverwinnelicken achterdeele ende grieve van den ghemeene lande van Vlaenderen, twelcken metten zelven varre ende breet zo ghepijlgiert, afgheloopen ende bedorven wiert, dat die drie leden ende staten slands (om meerdere jammere ende grief tomtgane) ghenouch van den advijse zouden gheweest hebben, den vromen burchgrave Willem van Ipere, voor haerlieden prince ende heere tomtfanghene ende den anderen te verjaghene, indien zijt niet ghelaten en hadden uyt vreese van der indignatie van den coninck Loys van Vranckerijcke, die welcke van als ghewaerschuut zijnde, terstont XII duyzent voet knechten ende drie duyzent peerden te Vlaenderen waert zant, ten secourse van den grave Willem, zijnen zwaghere. Maer als die Inghelsche haerlieden comste vernamen, zo keerden zy weder tharen lande waert, ende die burchgrave Willem met hemlieden, die welcke van den coninck Heyndrick, ter cause van zijnen voorscreven exploote, zeer eerlick ende blijdelick omthaelt ende beschoncken wiert metten graefscepe van Kent, ende *quant et quant* met een groot jaerlicx pensioen, daer up dat hy eenen princelicken staet bleef houdende, in grooter eere, weelde ende triumphe menich jaer gheduerende, zo wy noch by der tijt wel hooren zullen, indient Gode ghelieft: ende zoude ontwijffelick al onghelick bet van den coninck beschoncken ende

1127.

Slag by Damme.

1127. meer verheven gheweest hebben, hadt dat zake gheweest dat hy (om alle verzekerthede) den grave Willem van Vlaenderen, zijnen neve, ende ghesleghen viant, met hem ghevanghen in Inghelant ghebrocht hadde. Die welcke een gheweldich heere gheworden zijnde, by der middelen voorscreven, anders niet en droomde, by den instekene van den coninck Loys van Vranckerijcke, zijnen zwaghere, dan hoe dat hy niet alleene therdochdom van Normandien, maer bovendien ooc die croone van Inghelant, wederomme zoude meughen conquesteren metten zweerde, daer Robrecht zijn vadere, ghezeit Corteknye, over XXVI jaer tonghelicke of ghepriveirt ende ghefrustreirt hadde gheweest, by den jeghenwoordighen coninck Heyndrick (eerst ghezeit Zonderlandt), zijnen joncsten broedere, die hem naerderhandt blent maecte ende alsdoen noch te Lonnen ghevanghen hielt: ende omme te bet daer toe te comene, zo employeerde hy alle zijne zinnen ende verstant, om een groot tresoir ende schat van ghelde by een te brenghene ende te vergaderene, eensdeels by veel diversche nieuwe extraordinaire aiden, petitien, subventien, pointinghen, zettinghen, assijssen ende imposten, die hy daghelicx voorstelde, ten laste van tghemeente, up alle etelicke, drinckelicke ende slijtelicke ware ofte andersins, ende eensdeels ooc by vercoopinghe ende verpachtinghe van alle officien, staten ende digniteiten, gheestelicke ende weerlicke, daer die laeste verhooghende altijts die naerste was, zonder eenich ander regart ofte ooghmerck yewers up te nemene; zo dat tghemeene landt by dier qualick gheregiert ende grootelicx van allen zijden verlast, bezwaert ende verschat wiert, ghereserveert noch die groote veleinnicheit, wreeteit ende rudesse die den volcke allomme ghebuerde ende ghesciede, alzo wel by sgravens toedoene als van zijnder franscher gendarmerie weghe,

Drukkend bestuer van den graef.

die welcke deene metten anderen, zo booselick, zo enormelick ende zo meschantelick leefden in alle zinnelicheit, wulpsheit ende wellusticheit des vleeschs, als offer gheenen Godt gheweest en hadde, violierende, schoffierende ende vercrachtende overal vrauwen ende maechden waer zy die vonden, ghehuwet of onghehuwet, gheestelicke of weerlicke, jonck ofte oudt; ende zo wie daer yet jeghens zegghen dorste, twas om zijn lijf, hoe rijcke, hoe machtich ofte hoe edel dat hy ooc wesen mochte. Dit regement mishaechde die van Ghendt, Brugghe, Ipere, Oudenaerde, Rijssele, Atrecht ende Duway zo wonderlicke zeere, dat zijt endelinghe ghezaemder handt den coninck Loys van Vranckerijcke claechden, maer hy en slouch gheen gade ende achtedet min dan niet, zo dater hemlieden anders niet of en quam, dan dat die grave Willem van Vlaenderen dies gheware wordende, noch daghelick lancx zo erghere, feldere ende wreedere wiert; twelcke die voornoemde steden anmerckende, omtboden by den rade ende advijse van Mer Daneel van Denremonde, ende meer andere edelen, den vromen landgrave Diederijck van Elsaten (daer wy hier voren breedere of vermaent hebben) dat hy tlandt van Vlaenderen zoude willen commen bescermen ende bezitten, twelcke by der aflijvicheit van den goeden rechtveerdighen grave Caerle, zijnen rechtzweer van rechter hoirie, up hem ghesuccedeirt ende verstorven was, overmids der renunciatie hier te voren by Aernout van Denemercken ghedaen ende bezworen, belovende hem voort daer toe alle hulpe ende bijstandicheit te doene, met lijve ende met goede, die hemlieden meughelick ware. Als die landsgrave Diederijck deze ombiedinghe hoorde, zo wiert hy buytermaten zeere verblijt, ende maecte alle zijne ghereetscepe omme ten eersten dat doenlick ware, te Vlaenderen waert te commene.

Opdragt van het graefschap aen Dirk van Elzaten.

1127. Binnen dezen middelen tijt, zo dede die bisscop Simoen van Noyon ende van Doornijcke zo vele by den grave Willem, dat hy emmers al zulcke recht, cause ende actie weder van hem ghecreech, als die bisscop Harduyn, zijn voorzaet, nu gheleden hondert jaeren, ghegheven ende ghetransporteirt hadde, in die handen van den grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit metten scoonen Baerde, angaende Cortrijcke, Putthem, Oudenaerde, Comene, Heyne, Haeltre, Nevele, Deynse, Spiers, Maldeghem, Torhout, Oudenburch ende Ardenburch, hoewel dat die naervolgende graven van Vlaenderen daer of niet weten en wilden, als ghedaen zijnde by den ghuenen die trechte hoir van den lande niet en was. Omtrent dien zelven tijt, zo begaf hem Mer Boudewijn van Ghendt, die alderedelste ruddere van Vlaenderen, ter religioene in die abdie tAffighem, tusschen Bruessele ende Aelst, daer hy dezer weerelt overleet in grooter helicheit van levene.

1128. Grooten brand te Gent. Int jaer ons Heeren XIc XXVIII, up den tweeden dach van meye, zo verbarnde by tvier van fortune, dat by nachte up quam, wel half die stede van Ghendt, met beede die scoone prochiekerken van St-Michiels ende St-Jacobs, twelcke groot jaemer was: ende zeer

Aenkomst van Dirk V. E. corts daer naer, zo quam die landsgrave Diederijck van Elsaten (achtervolghende tghuene dat wy voren of ghehoort hebben), met acht duyzent vrome oorlochs lieden te peerde ende te voet, te Vlaenderen waert, daer hem die van Ghendt, Brugghe, Ipere, Oudenaerde, Rijssele, Atrecht ende Duway, zo inne verblijden ende verhuechden dat zy elc bijsonder jeghens zijn comste, die poorten van haerlieden steden begonsten te slutene, voor den grave Willem van Vlaenderen, die zy ter

Moedig gedrag der steden. weerelt aldermeest hateden, omme die cause ende redene voorscreven. Ende van hem ghevraecht zijnde, waeromme

dat zy dat deden, zy verantwoorden vryelick ende stoutelick, dat hemlieden een schermheere behoufde, maer dat zy zulck een verschattere, vertrisseerdere ende wreet tijrant, als hy was, gheensins van doene en hadden ende in teecken van dien, dat zy van daghe te daghe den landsgrave Diederijck van Elsaten verbeyden, den welcken zy, naer recht ende redene schuldich waren tomtfanghene ende te huldene, als wesende trechte ende tnaerste hoir van den lande ende graefscepe van Vlaenderen; niet min hy mochte prouven of hy hem conste verjaghen, ghelijck hy zommeghe andere ghedaen hadde. Als die grave Willem deze antwoorde hoorde, zo sturte hy van stonden an alle zijne groote tresoir ende schat (die tot den inghelschen orloghe ghereet was) int annemen van alle die gendarmerie te peerde ende te voet, die hy ijwers conste ghecrijghen, ende dede voort zo vele by groote beloften ende andersins, dat hy emmers tfaveur van den hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, ghecreech. Maer binen dezen middelen tijt, arriveirde die landsheere Diederijck van Elsaten, met zijnen volcke te Rijssele, twelck verhoorende die coninck Loys van Vranckerijcke, quam metten aertsbisscop Reynout van Riemen te Atrecht, daghvarende by zijnen herault, dien voornoemde landsgrave (als *invaseur* van eens anders landt) ter consistorie van den bisscop aldaer. Ende ghemerct dat hy niet en compareerde, zo dede hy hem contumaceren, ende naervolghelick int verwatene stellen, met alle die ghuene die hem wel wilden. Daer die landsgrave Diederijck, met die van Rijssele, zo lettel up schafte dat een wonder was, in zulcker wijs, dat die coninck dies gheware wordende, tsiedge voor Rijssele slouch, metten grave Willem, zijnen zwaghere, vraghende die van der stede of zy hem upgheven

1128. Ryssel.

1128. wilden : daer up dat zy zonder langher dilay verantwoorden dat zy in alder maniere gheschict hadden te levene ende te stervene, met haerlieden naturelicken heere ende prince die zy binnen hadden. Doen die coninck dat verstont, zo dede hy die stede achtereen afgrijselicke zeere van allen zijden beschieten ende bestormen; maer die zake was als zonder dangier, overmids die uytnemende vromicheit van den landsgrave Diederijck, metsgaders ooc die goede eendrachticheit ende groote ghetrauwicheit van die van binnen. Twelcke die coninck endelinghe wel merckende ende considererende, keerde met een partye van zijnder armeye weder tzijnen lande waert, latende die reste int voornoemde belech, ten secourse van den grave Willem, diet daer insghelijcx ooc niet lanck en maecte, maer track corts van
Kortryk. danen te Cortrijcke waert, aldaer hem ghezeit wiert dat die slotelen van der stede te Rijssele, in die handen van Diederijck van Elsaten waren, ende indien hy die van hem gecrijghen conste, dat zy hem gheerne inlaten zouden. Met deze antwoorde, zo nam hy zijnen
Gent. wech naer die stede van Ghendt, daer hy zulck een *quodlibet* hoorde van die van der wet, nopende zijne groote giericheit, felleit, wreeteit, bouverye ende oncuyseit dats hem wel zijn leven lanck ghedencken mochte, ende daer wiert hem van ghelijcken ooc met eenen te kennen ghegheven, hoe dat die rechte erfghenaem van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, thaerlieden begheerte te Rijssele ghearriveirt was, den welcken zy niet en zouden laten verjaghen om die laeste man te waghene, ghelijck men den grave Boudewijn van Henegauwe, Aernout van Denemercken, ende den burchgrave Willem van Ipere, van Loo, ghedaen hadde.

Binnen dezen middelen tijt, slouch die hertoghe

Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, die derde 1128.
van dier name, met machte nedere int landt van Aelst, roovende, pijlgierende, afloopende ende bedervende aldaer hy by gheraken conste, twelcke vernemende die grave Willem van Vlaenderen, ghinck hem daer willecomme heeten, ende gheselscip houden met al tvolck dat hy by hem hadde, up hope of zy tzamen teenegher plaetse van voordeele den landsgrave Diederijck van Elsaten ter bataylgie ghelocken consten, zoot ghebeurde : want hy verstaende tgroot dangier dat die stede van Aelst van hemlieden corts stont te makene, track haestelick derrewaert, ende bevindende dat zy niet voorzien en was, om tsiedge daer voren te verbeydene, tracker wederomme uytte met zijne Elsatenaers, nemende reghelrecht zijnen wech met een hooghen fieren moet te Axpoele waert, jeghens zijne vianden, dieder insghelijcx ooc wel up voorzien waren; zo dat daer buytermaten gruwelick ghevochten ende zeer veel bloet ghesturt wiert van beeden zijden, maer van sgravens Willems zijde te verre meest, hoewel dat hy nochtans tvelt behielt by menichte van volcke, want hy liet daer bet dan thien duyzent persoonen ter stede doot, ende die landsgrave Diederijck boven die zes duyzent niet. Maer omme dieswille dat hem gheen twee duyzent mannen en resteerden, zo moeste hy nootzakelick, by ghebreke van volcke, weder ter zelver stede waert keeren, daer hy laest uytghecommen was, ende hy en waser zo vullich niet binnen ghelaten, of die grave Willem en quamer voren, bevelende zeer straffelick ende scerpelick (als die ghuene die zijn victorie vervolchde, ende voortan niet miscommen en mochte, zo hy dochte), dat men hem die poorten openen zoude, up die verbuerte van lijf ende goet, daer up dat hem verantwoort wiert, dat hy elders zijn volck zoecken zoude, dat hy ver-

Verbond van den graef met Godfried van Brabant.

Slag by Axpoele.

Beleg van Aelst.

1128. dreeghen mochte, want alzo verre alst hemlieden anghinck, dat zy met niemende te doene en hadden, dan met die landsgrave Diederijck van Elsaten, haerlieden naturelicken heere ende prince. Ende dienvolghende dat hy zoude pijnen van danen te vertreckene, eer hem erghere ghebuerde. Als die grave Willem dit scandelick refuys ende dreygement hoorde, zo wilde hy teenegadere omtzinnen van quaethede, abandonnerende die stede, ten assaulte ende ter pijllagie, wel tzijnder eeuwegher ruine ende bedervenesse, want hy wiert dan int beginsele van der assaulte, van eenen poortere van der stede, gheheeten Casin Borluut, zo diepe met eenen venijneghen schicht, tusschen beede zijn schoerbladeren gheschoten, dat men hem wech leeden moeste, ende hy starf ten achsten daghe daer naer, wesende doen XXVIen van ougst, zonder eenich hoir achter te laten by vrau
Dood van den graef. Joanna, zijnder huysvrau, die dochtere van Hubrecht van Vertus, ende zustere van vrau Aelis, die coninghinne van Vranckerijcke; ende wiert met cleender rauwe tS^to-Bertin begraven, by Boudewijn Apken, die hem van joncx ghenourrieert ende upghequeect hadde, naer dien dat hy tlandt van Vlaenderen, een jaer drie maenden ende XXIII daghen lanck, zeer qualick, vuylick ende oneerlick bezeten ende gheregiert hadde. Zo dats hem niemende en beloofde. Godt vergheve hem zijne zonden. Up dezen zelven tijt, overleet die helighe weerdighe hermijt Legier ghenaemt, eerste fundateur van tcloostere te Dunen, in West-Vlaenderen, zo voorzeit es, ende Fulco wierter naer hem die eerste abt of. Omtrent tzelve saisoen, zo verghinck bijcans die gheele stede van Tyrus in Sijrien, by eender eertbevinghe die afgrijsselick was, ende menich duyzent persoon tlijf coste.

Diederijck van Elsaten,

DIE ZESTIENDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer dat Willem van Normandien dezer werelt over- 1128.
leden was, by der middele voorscreven, zo wiert die landsgrave Diederijck van Elsaten, F^s Diederijcx, by ghemeene accorde ende overeendraghene van die drie leden ende staten slands omtfanghen, ende ghehult int graefscip van Vlaenderen, als wesende die naerste ende apparenste erfghenaem van den goeden rechtveerdighen grave Kaerle, zijnen rechtzweer, van vrau Gheertruyt, zijnder moedere weghe, die tweede dochter van wijlent die grave Robrecht de Vriese. Ende van dat hy tlandt bezworen hadde, zo stelde hy alle die nieuwe extraordinaire pointinghen, zettinghen, assijsen ende imposten of, die welcke die grave Willem zijn voorzaet, deene voren, ende dandere naer gheexcogiteert ende voorghestelt hadde, ten grooten onverdraghelicken laste ende grieve van den ghemeente. Twelcke hem daer inne zo verblijde ende verheuchde dat een wondere was. Maer als die hertoghe van Normandien, ghezeit Corteknye, die aflijvicheit van den voornoemde grave Willem, zijne zuene, verhoorde, zo wiert hy ter contrarie van dien, met zulck een extreme droufheit ende rauwe bevaen, dat hy der corts daer naer (te wetene int beghinsele van den jaere XI^c XXIX), zijne
ooghen omme sloot, wesende doen ter tijt, noch in de 1129.
vanghenesse te Lonnen, daer hem die coninck Heyndrick, zijn joncste broeder, ten gheleden XXI jaer, hadde ghedaen legghen, zo hier voren breeder verhaelt ende ver-

1129. claerst staet. Diè coninck Loys van Vranckerijck en was insghelijcx ooc van dezer nieumare niet verblijt, als die ghuene die Diederijck van Elsaten wel grootelicx dit gheluck mesjoonde, doende daghelicx al zijn uyterste beste om vrau Clemencie van Bourgoengne, sgraven Robrechts wedewe ghezeit van Jerusalem, die duwagiere van Vlaenderen jeghens hem up tereydene (1), ter cause van die steden van Dixmude, Berghen, Arien ende St-Venant, daer zy nu gheleden neghen jaer by bedwonghen appointemente ofghescheeden was, ten voordeele ende profijte van den goeden rechtveerdighen grave Kaerle, zo voorzeit es, maer die grave Diederijck dies gheware wordende, quam zo wijselick, ende zo discretelick, met zijnder voorzeider moye overe, dat zy tzamen goede vrienden bleven, al wast die coninck leet.

Ten zelven tijde zach men die canuenicken te Cisoing, by Rijssele, veranderen in muenicken reguliers, ten neerstegen verzoucke van heer Lettaert ende heer Robrecht, canuenicken aldaer, ende by den toedoene van Herman van Rijssele, die welcke niet min godsvruchtich, dan edele van gheboorte en was; ende haerlieden eersten abt hiet Anchelmus, die daer te voren canuenick van Ste-Denijs te Riemen gheweest hadde. Binnen den zelven jaere als voren, fondeerde die bisscop Simoen van Noyon ende van Doornijcke, tcloostere te Sercamp, tusschen Dourlens ende Auxy, stellende daer in een ghedeel muenicken van St-Bernaerts ordere, die hy met haerlieden abt Walram, ten dien fine, van Clervaulx in hooch Bourgoengne daer omtboden hadde. Die abdie te Ghynes wiert insghelijcx ooc alsdoen gherepareirt, ende vulmaect by vrau Emme, die gravinne van der plaetse, ende vrau

(1) Aentchitzen.

Sebylle wierter die eerste abdesse of, ende int ende van 1129.
den voorscreven jaere starf vrau Clemencie van Bourgoengne, sgraven moye van Vlaenderen, die zy by testamente hoir ende aeldinghe maecte van al dat zijs in Vlaenderen hadde, meuble ende inmeuble, zo zy ooc wel mochte, ghemerct dat zijder niet veel en brochte, doen zijder eerst quam, ende dienvolghende, zo wiert zy zeer eerlick, ende statelick ter eerden ghedaen int cloostere te Burburch, dat die bisscop Jan van Terouaen, tharen coste, tanderen tijden hadde ghedaen maken, die welcke haer niet langher en overleefde, dan tot den XXVII van lauwe, int naervolghende jaer, ende Milo quam in zijn stede. Ten zelven tijde, wiert die abt Jan van Ste-Bertin verjaecht, ende Simoen van Ghendt, was zijn successeur. Die grave Gheeraert van Gheldre schiet alsdoen ooc van dezer weerelt, latende een zuene achtere, die Heyndrick hiet, by vrau Adelwijck, zijnder huysvrau, sgravens Floreins dochtere van Hollant, ghezeit de Vette. Tjaer

Dood der oude gravin.

daer naer, verbarnde die grave Hughes van St-Pol die 1130.
stede van Se-Requiers in Ponthieu, ende Mer Robrecht, die heere van Licques, fondeerde in zijne heerelichede een cloostere daer hy met zijn vier zuenen van dier tijt voort een zeer abstraect helich leven leyde. Ende die bisscop Milo van Terouaen stelder naerderhandt een abt die Heyndrick hiet, die welcke daer te voren muenick gheweest hadde te Louwen, in Chaempaegne, van der ordere van der Premonstranten, die hy te Licques noch bleef houdende. Daer wiert van ghelijcken ooc up tzelve saisoen, binnen den graefscepe van Ghynes, een hospitael ghefondeert by Oyllaert van Vimiliers, die welcke zo helich van levene was, dat hy naer zijn doot voor een Sant ghehouden wiert. Ten XII daghe van ougst int jaer voorscreven wiert die coninck Boudewijn van Jerusalem, sgraven Hughes zuene van Rethiers, metter doot ghe-

Dood van Boudewyn, koning van Jeruzalem.

1130. meene, ende Fulco van Angiers, zijn scoonzuene quam in zijn stede. Den VIII van octobre daer naer, staken die van Ghendt tvier in Dronghene, ter cause van zeker questie ende ghescillen, die zy onderlenghe tusschen elckanderen hadden, angaende haerlieden preminentien ende previlegien. Ende ten XIII daghe van derzelver maent, viel Philips, sconincx vijfste zuene van Vranckerijcke, archidiaken van Parijs, zo iselick van zijnen peerde, dat hy den hals brack, ter grooter ghemeener rauwe van der ganscher croone, ende zeer corts daer naer, zo verginck Ste-Pieters kercke te Cassele, gheel by tvier van fortune.

1133. Up den tweeden dach van ougst, int jaer ons Heeren XIc XXXIII, zo ghebuerde snuchtens ten zes uren zulck een eclijps der zonne, dat men die sterren over al int firmament van den hemele zach, als oft nacht gheweest hadde. Ende ten vierden daghe van die naervolghende maent, schiet vrau Zuanichilde van dezer weerelt, die dochtere van den grave Reynout van Cleremont, wedewe van den goeden rechtvaerdeghen grave Kaerle, ende jeghenwoordelick die huysvrau van den grave Diedrijck van Vlaenderen, by den welcken dat zy een dochtere achterliet, gheheeten vrau Laurense, die huysvrau van den grave Heyndrick van Namen, broedere van den hertoghe Godefroot van Lotrijcke, ende van Brabant, die derde van dier name. Binder zelver maent, verbarnde die abdie van St-Winnocx te Berghen, met al tghuene datter meer anne cleefde ende toebehoorde. Ende ten XVe daghe van die naervolghende maent, zo wiede men zeer solemnelick met grooter eere ende weerdicheit Onzer Liever Vrauwen kercke te Terouaen, ende eer tjaer ten ende ghinck, zo wiert die nieuwe kercke van St-Winnocx te Berghen noch insghelijcx ooc ghewiet, by die bisscope Milo, van

Zuanichilde sterft.

Teroaen, Alviso van Atrecht, ende Simoen van Noyon 1133.
ende van Doornijcke, ende dat in die presentie ende jeghenwoordicheit van den grave Diederijck van Vlaenderen, ende meer andere gheestelicke ende weerlicke personagien. Tnaervolghende jaer, traude die voornoemde 1134.
grave Diederijck voor zijn tweede wijf vrau Sebylle, die dochtere van Fulco van Angiers, coninck van Jerusalem. Ende gheduerende die jaerschare, zo hadde tlandt van Vlaenderen vele te lijdene by der inondatie van der zee. Tjaer daer naer, up den tweeden dach van decembre, 1135.
overleet die coninck Heyndrick van Inghelant, eerst ghezeit Zonder Landt, daer Boudewijn van Rijssele, ghezeit de Goedertiere, grave van Vlaenderen, die grootheere of was, van vrau Machtilt, zijnder dochtere weghe, die huysvrau van den edelen bastaert Willem van Normandien, die de croone van Inghelant conquesteerde metten zweerde, zo voorzeit es, latende by vrau Machtilt, zijn eerste huysvrau, een dochtere achtere van haren name, daer Heyndrick van Angiers of quam. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo maecte die grave Steven van Buenen ende van Mortaengnen, Fe Stevens, by vrau Lucie, svoorzeits conincx zustere, hem zelven coninck by foortse ende met ghewelde. Binnen dezen middelen tijt, zo wasser te Ettelghem een priester, die Ranifrijt hiet, die welcke daer messe doende, ghestolinghe ende dievelinghe den zelveren kelck van den outaere wech pacte, stellende daer eenen anderen van thinne in haer stede. Ende als hy nu zo varre ghecommen was int sacrifice van zijnder messe, dat hy *tPater noster* lezen zoude, zo en conste hy (by der punitie Gods) niet voordere procederen, maer stont duergaens en touterde (1) ende en beefde, als of hy alle die cortsen van den lande up zijnen hals ghehadt hadde, toter tijt, dat hy van zijnder dieverie

Tweede houwelyk van den graef.

Dood van Henrik, koning van Engeland.

(1) Schudde, huyverde.

1135. ghescheeden was, wedernemende dat hy der ghebrocht hadde. Of God vergave dat dierghelicke punitie van ghelijckens ooc toequame alle apostaten, ketters, schismatycken, verloochende kerstenen ende keredieven, die zo irreverentelick touchieren, handelen, prophaneren ende omtheligen al dat zijnen goddelicken dienst concerneert ende annegaet. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo ghinghen in Vlaenderen vijf abdien metten viere te nietten, by trechtvaerdich oordeel Gods, zo men zeide, als die abdie te Corbie, van Ste-Andoen, van Ste-Jan by Teroaen, van Ste-Vedast te Atrecht, ende te Ham.

Vyf abdyen verbrand.

1136. Anno XIe XXXVI, maectet zulck een afgrijselick fel tempeest van donderen, van blixemen, van wayene ende van reynene, dat niet en scheen of die weerelt en zoude hebben; die zee verhief haer verre boven alle vergaen hebben; die zee verhief haer verre boven alle dijcken, zo dat Vlaenderen, Hollant, Zeelant, Vrieslant groote schade leden, ende daer versmoorden allomme omtallicke veel menschen ende beesten: die mueren van der stede van Ste-Omaers wierden LX voeten varre plat neder ter eerden ghevelt, ende van drie personen die te Veurne tzamen achter straten reden, wiert die middelste van den blixeme doot ghesleghen, zonder dat die andere yet mesquam, inderde ofte deerde. Tnaervolghende jaer, maecte die grave Diederijck heer Leo zijnen almoesenier, abt van Ste-Bertin tSte-Omaers; ten zelven tijde begonste Gheeraert, die connestable van Vlaenderen, Fe Almerijck, tecloostere van Ste-Cornelis te Ninive, int landt van Aelst, te fonderene van der ordene van den Premonstranten, te zijnder ende zijns wijfs ghedenckenesse, en heer Gilbert, canuenick van Louwen, in Champaegnen, wierter die eerste abt of. Ivo van Ghendt, ghezeit de Caluwe, die hem foortselinghe voor graef van Aelst dede houden, in prejudicie van vrau Beatrice, die dochtere van Boudewijn, zijnen oudsten broedere, veran-

Tempeesten.

1137.

derde insghelijcx ooc die canueninghen van Dronghene in muenicken van der voorzeider ordene, jeghens haerlieden wille ende danck, ghevende niet min ende transporterende hemlieden ten dien upsiene zijn heerlichede van der Alluwe, Burst, Salleghem ende Hutterloo, met die thienden van den lande van Waes ende van Toercoegnen, al welcke ghiften ende donatien die grave Diederijck naerderhandt agréeerde, accordeerde ende confirmeerde. Ende zeer corts daer naer, verbarnden Bethune ende Steeghers, ende binnen den zelven jaere, starf die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit de Vette, naer dat hy by vrau Aelis, zijnder huysvrau, sgraven Hubrechts dochtere van Vertus, zes zuenen ende een dochtere ghehadt hadde, te wetene: Philips, de welcke noch een jonck kijndt zijnde van een vercken te Parijs vermoort ende vernielt wiert; Loys, ghezeit die Goedertiere, die naer zijns vaders doot coninck ghecroont wiert; Robrecht, grave van Drieux, die zijn zinnen ghemiste; Heyndrick, die bisscop van Beauvais; Philips, archidiaken van Parijs, die den hals brack, zo voorzeit es; Pieter, die heere van Courtenay, ende vrau Constance, die huysvrau van den grave Romont van Tholouse. Twijle dat men noch met sconincx uytvaert besich was, zo quam daer die nieumare dat die coninck Fulco van Jerusalem beleyt was van die Gyptenaers, Sarasijnen ende andere heydenen, doende die kerstenen daer continuelick al tmeeste overlast dat zy consten ghepeynsen ofte versieren. Twelcke verhoorende die grave Diederijck van Vlaenderen, tracker ten eersten dat hem meughelick was met machte jeghens, ten secourse van den voorscreven coninck Fulco, zijnen scoonvadere, die welcke hy by zijnder prouesse ende groote vromichede van wapenen zo assisteerde, dat hy hem niet alleene omtzet en dede, maer bovendien ooc eeneghe steden, sterckten ende casteelen van dier contreye hielp innemen 1137.

Lodewyk den Goedertieren.

Den graef trekt naer het H. land.

1138. ende winnen, daer die stede van Ascalon in Syrien een of was. Dit ghesciede int jaer ons Heeren XIc XXXVIII.

Binnen dezen middelen tijt, quam mijnheere St-Bernaert, abt van Clerevaulx, uyt hooch Bourgoengne in Vlaenderen, prekende daer allomme dat helich kersten gheloove, ende een goddelicke maniere van levene, met zulcker viericheit, gheleerteit, gracie ende goede exemplen, dat die van den Dunen haerlieden ordene van hem omtfinghen; metsgaders ooc eenen abt Robrecht ghenaemt, gheboren van Brugghe, die welcke zijne muenicken daer daghelicx met woorden ende met wercken die wech der zalicheit wees, zoot betaemde. Up den XIXen dach van septembre, int jaer als veren, translateerde die bisscop Milo van Teroaen die helighe weerdighe reliquien van mijnheere St-Winnocx te Berghen, ten verzoucke van den abt Alfgheer aldaer; ten

1139. naesten jaere, fondeerde die grave Diederijck van Vlaenderen, met vrau Sebylle, zijnder huysvrau, tcloostere te Clamares by St-Omaers, ter begheerte van mijnheere St-Bernaert, die abt van Clerevaulx, die daer terstont muenicken inne stelde van zijnder ordene, onder eenen abt die Gunfrijt hiet. Corts naer dezer, wiert die stede van St-Venant den grave Diederijck weder over ghegheven, die welcke mids dien zijne vianden meestere wiert, verjaghende eeneghe van hemlieden met den coninck Steven naer Inghelant, andere met haerlieden grave Boudewijn naer Henegauwe, ende die reste metten grave Hughes te St-Pol waert, van daer zy ghecommen waren. Ten zelve tijde, verbarnde die grave van Ponthieu die stede van Monstreul, up die riviere van der Seyne, ende die bisscop Alviso, van Atrecht, wiede onzer Vrauwen kercke te Vicoengnen.

1140. Anno XIc XL, starf die grave Heyndrick van Namen, broedere van den hertoghe Godefroot van Lotrijcke

ende van Brabant, die derde van dier name, zonder 1140.
eenich hoir achter te latene by vrau Laureinse van Elsaten, zijnder huysvrau, sgraven Diederijcx dochtere van Vlaenderen, by vrau Zuanichilde, zijnder eerste wijve; ende naer zijn doot, zo nam vrau Laureinse voorzeit, te manne Ivo van Ghendt, ghezeit de Caluwe, die zuene van Boudewijn de Vette, by vrau Reynewijde, zijnder huysvrau, usurpateur van den graefscepe van Aelst, in prejuditie van vrau Beatrice, die dochtere van Boudewijn, zijnen oudsten broedere, hoewel dat hem niet en bleef.

Dood van Henrik, graef van Namen.

Tnaervolghende jaer, overleet vrau Marie, die joncste 1141.
dochtere van Robrecht de Vriese, grave van Vlaenderen, naer dat zy XI jaer abdesse te Meessene gheweest hadde. Ende tjaer daer naer, wiert Fulco van Angiers, coninck van Jerusalem, metten doot ghemeene, ende Boudewijn, zijn zuene, quam in zijn stede, die welcke XXIV jaer lanck regneerde in omverwinnelicker moghenteit. Up den zelven tijt, wiede men St-Cruys kercke te Assené, in Vier Ambochten. Ende tmaecte dit jaer zulck eene rude, coude wintere, dat men van dierghelicke niet en wiste te sprekene.

Dood van Fulco, koning van Jerusalem.

Harden winter.

Anno XIc XLIII, schiet die abt Aernout van Oudenburch van dezer weerelt, naer dat hy tcloostere zeer helichlick ende godtvruchtelick XXXVIII jaer lanck ghegouverneert ende gheregiert hadde. Binnen den zelven jaere, ghesciede in Vlaenderen zulck een omsprekelicke groote schade te watere ende te lande by der windt, dat gheen man levende oyt dierghelijcke hoorde. Up den XXIIen dach van hoymaent, int naervolghende jaer, wiede die bisscop Milo van Teroaen die prochie kercke te Dixmude, ende omtrent dezen zelven tijt, veranderde Aernout, Fs Aernout, heere van Ardre, met vrau Petronelle, zijnder huysvrau, die scoone collegiale 1143.

Grooten wind.

1144.

1144. kercke van zijnder heerelichede (die Aernout zijn grootheere met vrau Machtilt, zijnder huysvrau, over LXXV jaer daer hadde ghedaen maken), in een cloostere van der ordene van de Premonstranten. Ten VIIIe daghe van ougst daer naer, zo wiert Ivo van Ghendt, ghezeit de Caluwe, daer wy voren meer dan eens of vermaent hebben, versleghen by den castelein Rogier van Cortrijcke, ende begraven in zijn abdie te Dronghene, latende by vrau Laureinse van Elsaten, zijnen wijve, een zuene achtere, die Diederijck hiet, heere van Bevere ende van Dixmude, toecommende man van vrau Laurette, sgraven Boudewijns dochtere van Henegauwe, zo wy noch by der tijt wel hooren
1145. zullen als te passe commen zal. Tjaer daer naer, namen die Turcken ende Sarasijnen die stede van Edesse, in Mesopotamien, inne, met meer andere sloten ende fortressen, van die contreye, daer zijt allomme al ver-
1146. buert maecten. Ende ten naersten jaere, zo dede mijnheere St-Bernaert, die abt van Clerevaulx, in hooch Bourgoengne, zo vele by den paeus Eugenius, die derde van dier name (die tanderen tijden zijn disciple gheweest hadde), dat die van Doornijcke emmers eenen bisscop appart ghecreghen, gheheeten Anchelmus, abt van St-Vincent te Louwen, in Champaengne, niet jeghenstaende dat zy nu VIe ende XVIII jaer vereenicht gheweest hadden metten bisdomme van Noyon. Omtrent dezen zelven tijt, huwede vrau Laureinse van Elsaten, sgraven dochtere van Vlaenderen, voor die derde reyse, met die grave Heyndrick van Lemburch, maer zy moesten naerderhandt scheeden, omme dieswille dat zy mencanderen te naer bestonden.

Nieuwen bisschop van Doornyk.

Die tweede Cruysvaert ghedaen by den grave Diederijck van Vlaenderen, ende andere kerstene princen ende edelen, up die Turcken, Sarasijnen ende andere Heydenen, die de stede van Edesse, in Mesopotamien, inghenomen hadden, met meer andere plaetsen van die contreye, zo voorzeit es. 1147.

Binnen dezen middelen tijt, zo wiert die paeus Eugenius, die derde van dier name, gheadverteirt van der grooter wreeteit ende rudesse die te Edesse, in Mesopotamien, ende elders daer omtrent, tjaer voorleden, over die kerstenen ghebuert ende ghesciet was by die Turcken, Sarasijnen ende andere heydenen, jeghens de welcke dat hy zonder langher dilay eene cruysvaert dede publieren by mijnheere St-Bernaert, die abt van Clerevaulx, in hooch Bourgoengne, die daer zulck devoir in dede dat alle die kerstenen princen ende heeren hem zelven tot dezer orloghe schickten ende vouchden, met alle die meeste machten ende moghenteit die zy consten furnieren ende vulstrenghen (1), tusschen de welcke dat die alderprincipaelste waren, eerst die keyser Coenraert van Roome, die derde van dier name; die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit de Goedertiere; die coninck Steven van Inghelant; die hertoghe Godefroot van Lotrijcke, ende van Brabant, die derde van dier name; ende die grave Diederijck van Vlaenderen, dieder den paeys van Vranckerijcke mede ghecreech. Ende als zy nu allegadere ghereet waren, zo voeren zy ten eersten daghe van hoymaent, int jaer ons Heeren XIe XLVII, met bet dan twee hondert gheweldighe schepen van orloghe, over in Gallijssen, daer zy by der hulpe van den coninck Alfonse van Portegael, die Sarasijnen uyter stede van

Paus Eugenius den derden.

Voornaemste hoofden der Kruysvaerders.

Overwinningen op de Sarasynen.

(1) Volhouden.

1147. Lisbonne verjoughen ende verdreven, stellende daer eenen nieuwen bisscop ende andere gheestelicke ende weerlicke officiers inne. Ende dat ghedaen zijnde, zo ghecreghen zy noch zes andere steden van dien quartiere, in haerlieden subjectie ende onderdanicheit. Ende twijle dat men hier mede bezich was, zo starf die eerste abt Guy van Vicoengnen, naer dat hy XXII jaeren lanck al tregement ghehad hadde, in grooter helicheit van levene

1148. Tnaervolghende jaer, zo arriveerde die voornoemde armye der kerstenen, met groot labeur ende veel dangier in Syrien, daer zy die stede van Damascus beleyden, ende zoudender ontwijffelick meestere of gheworden hebben, by der grooter vromicheit ende vaylgeandisie van den grave Diederijck van Vlaenderen, indien hem die eere ende glorie niet misjoont en hadde gheweest, by eeneghe die uyt puerder haet ende nijt cause waren dat hy metten anderen upbreken, ende van danen vertrecken moeste, zonder yet anders te bedrivene, tal zulcken verdriete van den bisscop Simoen van Noyon, ende van den bisscop Alviso van Atrecht, dat zyder beede haerlieden ooghen omme loken. Doen wiert Boudewijn van Buenen bisscop te Noyon, ende Godtschalck te Atrecht; omtrent dezen zelven tijt, wiert dat fondament van den cloostere te Cambron, in Henegauwe, gheleit, ende die crocht van St-Baefs te Ghendt ghewiet.

Beleg van Damascus.

Twyle dat Diederijck van Elsaten noch in Syrien militeerde, voor dat helich kersten gheloove, zo quam die grave Boudewijn van Henegauwe, ghezeit le Diseur, met een groot eyrcracht van volcke in Arthois, roovende, pijlgierende afloopende ende berdervende, aldaer hy eenichsins by gheraken conste, twelcke ziende vrau Sebylle, die gravinne van Vlaenderen, tracker zeer haestelick met menichte jeghens, ende zoude ontwijffelick

Den graef van Henegouwenvalt in Vlaenderen.

hare vianden die bataylgie ghelevert hebben, ten hadde 1148.
ghedaen tbestant van zes maenden, daer die eerdsbisscop Samsom van Riemen die autheur ende facteur of was, niet zonder groot travayl, pijne ende arbeit, ghemerct dater beede die voorscreven partyen buytermaten qualick toetebrenghene waren. Dit ghesciede int jaer ons Heeren XI^c XLIX. 1149.

Ende terstont naer deze beroerte, volchde zulck een horrible tempeest van windt, reyn ende blixem, dater allomme veel menschen ende beesten ter stede of doot bleven. Die Turcken versloughen in Syrien, omtrent den zelven tijt, die prince Reynout van Antiochien, ende daer jeghens wiert die stede van Caza, met grooter neersticheit ende diligentie, wederomme by die kerstenen gheredresseert ende upghemaect, ende bovendien zo quam die stede van Damascus ooc ten apointemente metten coninck Boudewijn van Jerusalem. Ende binnen den jaere als voren, wiede die eerdsbisscop Samsom van Riemen die nieuwe kercke van den cloostere te Namen, ter eere van St-Pieter ende St-Pauwels, in die presentie ende jeghenwoordicheit van dien bisscop Gosselin van Soisons, Niclaeys van Camerijcke, Milo van Teroaen, ende Gheralt van Doornijcke. Ten naersten jaere, brochte 1150.
die coninck Boudewijn van Jerusalem, gheel Gijpten ende Babylonen onder zijn subjectie ende onderdanicheit, verslaende daer bet dan twee hondert duyzent heydenen, byder omsprekelicker grooter vromicheit van den coninck Rogier van Sicilien, ende van den grave Diederijck van Vlaenderen, die corts daer naer weder tzijnen lande waert keerde, daer hy met grooter blijtscepe, eere ende triumphe, omtfaen ende omthaelt wiert, ghelijct wel reden was, brenghende met hem te Brugghe een deel van dat dierbaer precieus bloet ons Heeren Jesu Christi, zo tzelve by Nicodemus ende Joseph van Haromanthia

Tempeesten.

Overgave van Damascus.

Onderwerping van Egypten.

Dirk van Elzaten keert terug naer Vlaenderen, met het H. bloed begiftigd.

1150. vergadert hadde gheweest, uyt die zuverenghe van zijne ghebenedijde wonden. Ende ter eere ende weerdicheit van dien, zo dede die prince te Brugghe, up die burch, Ste-Baselis kercke stichten ende fonderen, met vier capelrien ende een costerie, daer die voorzeide helighe weerdighe reliquie ten daghe van hedent in rustende es. Alle deze zaken aldus ghepasseert zijnde, zo maecte die grave Diederijck alle die meeste ghereetscepe van orloghe die hem mueghelick was, jeghens den grave Boudewijn van Henegauwe, wiens landen hy (naer texpireren van den voorscreven bestande) zo viandelick invadeerde, dat een wondere was, nieuwers eeneghe wreeteit sparende, ende die stede van Raulincourt innemende by assaulte : twelcke Mer Rache van Gavere tleven coste. Ende zeer corts daer naer, zo wiert Diederijck van Elsaten zelve binnen die voorzeide stede beleit van die Henewiers, Luyckenaers ende Namiroisen, jeghens die welcke dat hy stappans te velde track, daer schoffierlick zeere ghevochten wiert, ende veel bloets ghesturt van beeder zijden, hoewel dat die Vlaminghen nochtans het velt behielden. Twelcke merckende die grave Boudewijn van Henegauwe verzochte paeys, die welcke hem gheconsenteert ende gheaccordeert wiert, by sluten van den huwelicke dat naermaels stont te ghesciedene tusschen zijnen zuene Boudewijn ende vrau Margriete van Elsaten, sgraven dochtere van Vlaenderen, als zy beede ter oude zouden ghecommen zijn, zonder eenich regart te nemene up tvoorgaende gheconcipieerde huwelick tusschen haer ende Rhodolf, sgraven Rhodolfs zuene van Vermandois, om zijnder laserie (1) wille. Up den XXIX^en dach van hoymaent int jaer voorscreven, sciet Boudewijn van Elsaten, sgraven Diederijcx oudste zuene, van dezer

Oorlog tegen Henegouwen.

(1) Lazerus-ziekte.

weerelt int cloostere van Ste-Winnocx te Berghen, daer hy muenick meende gheworden thebbene, ende dienvolghende, zo wiert hy daer met grooter rauwe ende met meneghen heeten traen ter eerden ghedaen, recht voor den hooghen outaer. Ende die naercommende winter was zo buytermaten straf, hart ende lanck, dater een groote dierste van coorne naer volchde. 1150.

Sterken winter.

Int jaer ons Heeren XI^c LII, up Ste-Bertins dach, den vijfsten van septembre, zo vergaerden tS^te-Bertin tS^te-Omaers XII verscheeden abten ende prelaten, die welcke daer zo wel van den abt Leo omthaelt en ghefestiert wierden, dater noch abt noch muenick te mettene en quam, maer laghen al ghelijcke droncke meschverkens, waer hier waer daer, achtere tcloostere en groentelde (1) in haerlieden vullicheit zo zorghelooslick, dat die abdie by die verzwijmtheit van eender keerse, in die toorne Gods, teenegadere van den viere te niete ghinck, ende bovendien ooc wel alf die stede met die scoone kercken van Ste-Denijs, Ste-Jan ende Ste-Maerten; maer die voornoemde abt Leo wiste zijnen noot ende maghere aventure zo wel te kennen te ghevene, jae ende met weenende ooghen te claghene daert behoorde, dat hy by der liberaliteit van diversche princen ende heeren (ende bysondere van den burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo), zijn cloostere weder veel rijckelicker ende veel magnifikelicker upmaecte, dan oyt daer te voren gheweest hadde : by dusdaneghe gheestelicke ingheniarissen zouden steden ende landen meughen upcommen ende prospereeren, indien zy haerlieden verstant daertoe employeren wilden. Omtrent dezen zelven tijt, maecte men tcloostere te Loo by Rijssele, van der ordene van mijnheere Ste-Bernaert, abt van Clerevaulx, in hooch Bourgoengne, die 1152.

Brand van abdy en kerken.

(1) Wentelden.

1153. tjaer daer naer dezer weerelt overleet, up den XXIX dach van ougst. Ende ten XXIV daghe van septembre int
1154. naervolghende jaer, starf die coninck Steven van Inghelant, daer Willem ende vrau Marie of commen waren, by vrau Aleyt, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, die derde van dier name, maer dies al niet jeghenstaende, zo wiert Heyndrick van Angiers, den XIX van decembre daer naer, te Westminster, tot coninck ghecroont, daer die coninck Heyndrick, ghezeit zonder Landt, die grootheere of was, van vrau Machtilt, zijnder dochtere weghe, die huysvrau van Godefroot, die broedere van vrau Sebylle, sgraven huysvrau van Vlaenderen. Deze coninck en mochte die Vlaminghen noch ghezien noch gheluchten, zo dat zy al van danen vertrecken moesten binnen eenen zekeren tijt, met zelfs ooc die burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, die nu XVII jaer ende tijts daer continuelick ghewoont hadde ende gheel blent gheworden was van oude ende andersins, doende ter cause van dien zo vele by den tusschensprekene van diversche zijner vrienden ende maghen, dat hy emmers die paeyse ende goede gracie van den grave van Vlaenderen, zijnen rechtzweer, weder ghecreech, by wiens danck ende consent dat hy hem zelven van dien tijt voort als canuenick regulier quam houden int cloostere te Loo, by Dixmude, twelcke hy (achtervolghende die voetsteppen van Philips, zijnen vadere) wel doteerde ende voorzach, schenkende voorts den cloostere van Ste-Winnocx te Berghen, tzijnen wellecomme in Vlaenderen, eenen kelck van finen goude, met een zelvere wierookvat en drie messe habijten, die costelick waren, in recompense dat die abt, metten anderen, zijn vrient gheweest hadde int vercrijghen van den paeyse ende goede gracie als voren. Niet langhe daer naer, wiert in Inghelant die paeys ghemaect tusschen den voornoemde coninck Heyndrick, die tweede van dier

Henrik koning van Engeland.

Den graef ontvangt Willem van Iperen in genade.

name, ende den grave Willem van Buenen, zuene van den coninck laest overleden. 1154.

Ende alsdoen zo wiert te Ghendt een monstre ofte een kijndt jeghens nature gheboren, met twee hoofden, vier handen ende alzo veel voeten. Tjaer daer naer, hielt Philips van Elsaten, sgraven zuene van Vlaenderen, zijnen brulocht te Beauvais, met vrau Elisabeth, die dochtere van den grave Rhodolf van Vermandois: ende binnen den zelven jaere, stelde die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit die Goedertiere, die steden van Teroaen, Alckin, Ardre, Lilers ende Hesdin, met meer andere plaetsen en heerelicheden daer omtrent, gheel ende al onder die macht ende moghenteit van den bisscop Milo van Teroaen, wiens gheestelicke authoriteit ooc grootelicx gheaugmenteert ende vermeerdert wiert by Adriaen die vierde, ende Alexandre die derde, successievelick paeusen van Roome, die welcke alle die cloosters en kercken van zijnder diocese onder zijn obedientie ende onderdanicheit eerst ghebrocht ende ghestelt hebben. 1155.

Bruyloft van Filips van Elzaten.

Anno XIc LVII, maecte Diederijck van Elsaten zijnen oudsten zuene Philips ruart van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, treckende met vrau Sebylle, zijnder huysvrau, een derdewarf ten helighen lande waert, ter hulpe ende bystandicheit van den coninck Boudewijn van Jerusalem, zijn scoonbroedere, die noch daghelicx van die ongheloveghe heydenen ghemolesteert ende grootelicx vertravaylgiert wiert. Ende van dat hy met zijnen volcke gheembarqueert was, zo zochte die grave Floreins van Hollant, die derde van dier name, hem zelven te wrekene jeghens die Vlaminghen, ter cause van die vijf eilanden van Zeelant, die zy hem tonghelijcke (zo hy zeide) menich jaer lanck omthouden hadden, stellende ten opsiene van dien thaerliedén laste, binnen Gheersvliet, zekere groote onverdraghelicke 1157.

Den graef staet het bewind af aen zynen zoon Filips, en keert andermael naer het H. land.

Tol van Geervliet.

1157. nieuwe thollen voort, die welcke zy hem refuseerden te betalene, met al zulcke gheentremeleerde questien, ghe-schillen ende beroerten, dater die voornoemde ruart van Vlaenderen endelinghe of gheadverteert wiert, zo dat hy met zijne schepen van orloghe eeneghe cloucke vayl-geante capiteynen te Hollant waert zant, treckende zelve met veel volcx van wapenen int landt van Waes (twelck die Hollanders doen ter tijt themlieden waert hielden), daer hijt al verbuert maecte, verjaghende den capiteyn Diederijck, ende voort roovende ende verbarnende zijn casteel te Bevere, daer hy eenen grooten buyt vant, die hy met hem te Ghendt waert brochte, dwenghende by ghelijcker vromichede ende foortse van wapenen, meer andere van zijne vianden ende rebellen. Ende eer tjaer ten ende ghinck, zo sciet heer Godtschalck van den bisdomme van Atrecht, ten oirboire ende ten behouve van Andries van Parijs. Ende Idesbalt wiert abt van den Dunen ghecozen, die daer eerst zanghere gheweest hadde. Men zach ooc alsdoen in die mane een waerachtich teecken ende figure van dat helich cruce ons Heeren, daer menich mensche buytermaten zeer inne beladen ende te wets was. Tjaer daer naer, wiert Robrecht de

Oorlog met Holland.

1158. Vette, van sgraven bloede van Hollant, abt te Clugny ghemaect, niet jeghenstaende dat hy qualick een woort latin conste, maer hy starf noch binnen den eersten jaere, ende heer Hughes was zijn successeur. Int be-

1160. ghinsele van den naervolghenden jaere, overleet die bisscop Milo van Teroaen, ende naer hem quam zijn archidiaken, die ooc Milo hiet. Ten derden daghe van hoymaent int jaer alsvoren, verhief die bisscop Gheeraert van Doornijcke te Oostkercke, by Brugghe, die helighe weerdighe reliquien van den coninck Ste-Gutagoen van Schotlant, die men daer jeghens die quade camerganck plochte te verzouckene. Twijle dat men hier mede in

Vlaenderen bezich was, zo hielp Diederijck van Elsaten in Syrien, den coninck Boudewijn van Jerusalem, zijnen scoonbroedere, die stede van Cesarien innemen by assaulte, doende daer by zijnder omsprekelicker vromicheit int faict van wapenen, zulcke eene afgrijselicke groote moort ondere die Heydenen, dat hemlieden zijn name alleene oyt zijdert ter cause van dien gruwelick ende verschrikkelick bleef; met dezer scoonder victorie, keerde die grave Diederijck weder tzijnen lande waert, daer hy in die maent van septembre van die drie leden, staten ende ghemeenten zeer eerlick ende weerdelick ghewillekomt ende omtfaen wiert, met grooter vruecht, blijtscepe ende triumphe. Die welck nochtans allincx beghonste te faylgierene ende te cesserene als men zach dat vrau Sebylle, zijn huysvrau, niet mede en quam, die haer zelven ten religione begheven hadde int hospetael te Jerusalem, dat men Ste-Lazarushuys hiet, daer zy de reste van haren levene bleef continuerende, in grooter vierigher devotie ende in allerande odmoedicheit ende zachmoedicheit van herten. Uyt die voyage brochte die prince een waerachtich stick van dat helich cruce ons Heeren mede te Vlaendere waert, beschenckende daer mede die kercke van mevrauwe Ste-Wouburghe te Veurne. Ende ten zelven tijde, starf die abt Segier van St-Pieters te Ghendt. Tnaervolghende jaer, wiert te Ghendt een kijndt met drie hoofden ghebo- 1161.
ren ende met een ruwe steert in zijn hals, alzo lanck alst lichame was. Ende tSt-Omaers wiert van ghelijcken ooc een kijndt gheboren met twee hoofden, vier aermen, wel voorzien van mannelickheit ende vrauwelickheit, ende die reste was zo een naturelicke vrucht toebehoorde. Gheduerende deze jaerschare beghonste die grave Diederijck een nieuwe stede te fonderene, die men nu Grevelinghe heet, daer onzen onverwinnelicksten keyser

1160.

Terugkomst van Dirk van Elzaten.

Grevelingen.

1161. Caerle, die vijfste van dier name, naerderhandt een sterck casteel heeft ghedaen maken, ter fortificatie van zijne frontieren van Vlaenderen, jeghens die ingheboren verraderie der Fransoysen ende onghestadicheit der Inghelschen. Ende alsdoen overleet die grave Willem van Buenen ende van Mortaengnen, wijlent sconincx Steven van Inghelant, zonder hoir, daer vrau Marie, abdesse te Rumeghem, die zustere of was, die welcke om dezer successie ende verstervenesse wille uyten cloostere ghelocт ende te wijve ghenomen wiert by Mattheus van Elsaten, sgraven zuene van Vlaenderen, zo hier naer breeder verclaerst zal worden. Dit ghebuerde int jaer ons Heeren XIc LXII.

1163. Willem van Iperen sterft. Ende int jaer datter naervolghde, up den XXIIII dach van lauwe, starf die burchgrave Willem van Ipere, heere van Loo, Fe Philips van onghetrauder bedde, by eender wulle ofte catoen spinnighe, in zijn cloostere te Loo, by Dixmude; daert hy tzijdert zijnder blentheit nu acht jaer lanck caneunick regulier gheweest hadde, metten anderen, die hijt zijnder meerdere ghedenckenesse een fijn goude cruce te testamente gaf, daer die van Ste-Bertin tSte-Omaers, by ghelijcker middele, ooc die weergade of ghecreghen. Ende ten tweeden daghe naer zijn doot, zo wiert hy zeer eerlick ende properlick ter eerden ghedaen ter plaetse van zijnder aflijvicheit, in die presentie ende jeghenwoordicheit van den grave Diederijck van Vlaenderen, zijnen rechtzweer, ende naerste hoir, ghemerct dat Willem zijn eeneghe zuene, by vrau Machtilt van Loo, zijnder huysvrau, XXVIII jaer lanck voor hem te Maldeghem dezer weerelt overleden was, noch gheen drie jaer out zijnde, by den toedoene van eeneghe die zijnen vadere qualick wilden. Ten XXIe daghe van Dood van Boudewyn, koning van Jeruzalem. sporcle daer naer, wiert Boudewijn van Angiers, coninck van Jerusalem, metten doot ghemeene, die broedere van

Almerijck, die naer hem coninck wiert, ende van vrau 1163.
Sebylle, sgraven huysvrau van Vlaenderen; die welcke deze drouve tijdinghe verhoorende, ten naersten jaere een vierdewarf met machte derrewaert track, vreesende dat die nieuwe coninck zijn scoonbroedere te quaet hebben mochte, jeghens die groote moghenteit, wreeteit ende onghenadicheit der heydenen; zoot ontwijffelick ghebuert zoude hebben, zonder zijn presentie, hulpe ende bystandicheit, daer die Gijptenaren zo teenegadere mede tonderen bleven, dat zy paeys verzoucken moesten. Omtrent dezen zelven tijt, overleet die grave Heyndrick van Gheldre ende van Zutphen, latende by zijnder huysvrau, shertoghen dochtere van Brabant, twee zuenen achtere, te wetene, Gheeraert, die tweede van dier name, ende Ottho. Daer storven insghelijcx ooc up tzelve pas die abt Leo van St-Bertin, ende vrau Aelis, die abdesse te Meessene was, in wiens stede dat vrau Beatrice quam, ende tmaecte alsdoen zulck een storm van winde dat die torre van Onzer Liever Vrauwe kercke te Brugge omme woey.

Den graef trekt ten vierde mael naer 't H. land.

Omwaeying van den toren O. L. V. te Brugge.

Anno XIc LXIV, sciet die grave Aernout van Cleven 1164.
van dezer weerelt, latende by shertoghen dochtere van Swaven een zuene achtere, die Diederijck hiet, die vierde van dier name. Up tzelve pas omtfinck Philips van Elsaten te Aken, van die keyser Frederick, die stede van Camerijcke ten leene, uyter name van Diederijck zijnen vadere, die welcke corts daer naer weder fraey ende ghezont uyt Asien in Vlaenderen arriveerde, daer hy er allomme met zulck een weerdicheit ende triumphe omtfaen ende omthaelt wiert, dat alle menschen verblijden ende verheughen moesten die tzaghen. Omtrent dezen zelven tijt, canoniseerde die paeus Alexandre, die derde van dier name, mijnheere St-Bernaert, den eersten abt van Clerevaulx, in hooch Bourgoengne. Tnaervolghende jaer, track 1165.
Philips van Elsaten, ende Mattheus, zijn broedere, met

Blyde wederkomst van den ouden graef.

1165. veel scepen in zee, jeghens die grave Floreins van Hollant, die derde van dier name, die welcke daer niet up en hielt van roovene ende van vanghene al tghuene dat van Vlaenderen quam, ofte derrewaert wesen wilde, omme die cause ende redene voorscreven, twelcke hem endelinghe zo qualick verghinck dat hy ghevanghen te Brugghe ghebrocht wiert, met een groote menichte van zijnder pyraten ofte zeerovers, die men tsanderdachs zom den hals of hieu, ende de reste wiert met hem zeer wel bewaert binnen den bevanghe (1) van St-Donaes kercke. Ende corts daer naer, overleet te Jerusalem die weerdighe helighe vrau Sebylle, sgraven huysvrau van Vlaenderen, die welcke daer, in acht jaer lanck, een waerachtich spijghele van allerande duecht ende godsvruchticheit van levene gheweest hadde, in St-Lazarus huys, daer zy begraven licht. Ende up den

Waterstryd waer in Floris gevangen.

Dood der oude gravin te Jeruzalem.

1166. XX dach van april daer naer volghende, starf Diederijck van Ghendt, Fs Ivo, heere van Bevere ende van Dixmude, zonder hoir, latende den cloostere van den Dunen by testamente een rente achtere, van zes duyst zes hondert zes-en-zestich ponden parisis tjaers, ende vrau Laurette, zijn wedewe, keerde weder totten grave Boudewijn van Henegauwe, haren vadere, die derde van dier name, trauwende noch naerderhandt Bosschaert van Memorancy, daer Mattheus of quam, die van den grave Boudewijn, zijn moeders broedere, ghezeit die Couragieuse, ruddere ghesleghen wiert, zo wy in tijden ende stonden noch wel hooren zullen. Ter zelven tijde, fondeerde Hughes van Heyne, met Gossin, Ingelbert, Zegher ende Bonifacius, zijne vierzuenen, tcasteel te Heyne in Henegauwe. Tjaer daer naer, wiert die voornoemde grave

1167. Floreins van Hollant te Brugghe uyter vanghenesse omtsleghen, by middele van eenen paeyse, ghemaect tusschen hem ende den grave Diederijck van Vlaenderen, met al zulcke conditien ende bespreken als hier naer volgt.

Vryststelling van Floris van Hollant.

(1) Byvang, beluyk.

Die paeys ghemaect tusschen die grave Diederijck van Vlaenderen van der eendere, ende den ghevanghene grave Floreins van Hollant, die derde van dier name, van der andere zijde, in der vorme ende maniere zo hier naer volcht. 1166.

Te wetene, eerst ende alvoren, dat die grave van Vlaenderen zal mueghen, ter meerdere verzekerthede van dezen jeghenwoordighen paeyse, in hostagie blijven houdende alzo vele van die ghevanghen edelen van Hollant, ende alzo laughe alst hem goetduncken ende ghelieven zal.

Ten anderen, dat nu voortan nieuwers eenich duel ofte camp zal mueghen ghescien, ter cause van die voorscreven differenten, questien ende gheschillen, binnen die stede van Brugghe, by consente van den heere van der plaetse.

Ende bet voort, zo zullen alle jaerlicsche baten, profijten ende emolumenten, commende van den lande van Walcheren, Schauwen, Zuutbeverlant, Noortbeverlant ende Borsele, ghemeene ende deelzaem blijven, tusschen die grave van Vlaenderen ende van Hollant. Maer die ballinghen ende dootslaghers van der eender zijde en zullen gheen vrijheit hebben binnen des anders landen ofte heerlicheden.

Ende bovendien, zo en zal gheen van beede die voornoemde graven vermueghen eeneghe casteelen, sloten ofte fortressen te makene, binnen eeneghe van die voorzeide vijf eilanden van Zeelant, up die verbuerte van al tghuene dat binnen des anders landen ofte heerlicheden zoude mueghen bevonden werden, zijne toebehoorende.

Ende waert by aldien dat naermaels eenich vlaemsch coopvaerdere in Hollant gherooft, of ghestelt, ofte andersins gheinteresseirt ende bescadicht wierde, in eenegher maniere, zo zal die stede ofte landt, daer zulck overlast ofte

1167. onghelijck ghebuert zal wesen, tzelve ghehouden zijn goedt te doene, met al tghuene dater meer of zoude mueghen dependeren ofte annecleven, ten zegghene van zes lieden van eere hem dies verstaende.

Met expresser conditie ende bespreke dat die Vlaminghen al Hollant duer vry zullen wesen van alle thollen; ende waert dat zake dat men iemende van hemlieden ter cause van dien yevers yet bedwonghe te ghevene, zo zal tzelve recouvrelick zijn up den prince ende heere van dier contreye.

Ende ten laetsten, zo is by dezen teghenwoordighen paeys insghelijcx ooc gheaccordeert, gheresolveert ende ghesloten, dat die vlaemsche cooplieden al Hollant duere ghelooft zullen wesen up haerlieden eedt, ten fine dat haerlieden voyage niet ghetardeert nochte verachtert en worde; ende in ghevalle dat contrarie ghebuerde, zo zal men alle die costen, schaden ende intresten van dien retardemente, mueghen recouvreren ende verhalen up den heere ende prince van dien quartiere. Actum te Brugghe in die proosdie van St-Donaes, up den derden woensdach van den vastene, int jaer ons Heeren XIc LXVII als voren.

Niet langhe daer naer, wiert die bisscop Niclaeys van Camerijcke metter doot ghemeene, ende Pieter van Elsaten, die zuene van den grave Diederijck van Vlaenderen, ghecreech die electie. Daer starf ooc alsdoen zonder hoir vrau Laureinse, svoorzeiden sgraven dochtere by vrau Zuanichilde, zijn eerste huysvrau, zo wy voren ghehoort hebben ende eer lanck noch hooren zullen, indient Gode ghelieft.

Deze zake aldus al ghepasseirt zijnde, zo beghonste die grave Diederijck van Vlaenderen, naer texemple van vrau Sebylle, zijnder huysvrau, tAelst overleden, metsgaders

Dood van den graef.

ooc van den burchgrave Willem van Ipere, zijn rechtzweer, hem zelven teenegadere van der weerelt te vertrec-

kene ende een contemplatif leven te leedene in grooter 1167.
odmoedicheit, in vierigher devotie, ende in omblusschelicke liefde ende charitate tot zijnen evennaersten, werckende eenpaerelick by daghe ende by nachte, zijnder zielen zalicheit, alzo langhe als hem die almueghende Heere Godt daer toe respijt verleende. Twelcke niet langhe en gheduerde dan tot XVII van lauwe int jaer ons Heeren
XIc LXVIII, doen hy te Grevelinghe, in zijn nieuwe stede, 1168.
dezer weerelt overleet, naerdien dat hy tlandt van Vlaenderen XL jaer vijf maenden ende eenen dach zeer vromelick, wijselick ende godtvruchtelick gheposesseert ende ghegouverneert hadde, in rechtveerdigher justicie ende goeder policie, ten eeuwighen contentemente van alle zijne subjecten ende onderzaten, ende dien volghende zo wiert met ghemeenen rauwe begraven int tcloostere van St-Gillis te Watene, twelcke hy binnen zijnen levene veel duecht ghedaen hadde, staende up een berch, neffens een riviere, die te Achy, int landt van Buenen, haren oorspronck neemt, passerende van danen voort by Falckerberch, Arcke, St-Omaer ende tcloostere voorscreven, daer zy haer tweesins bedeelt in partie te Berghen, ende in partie te Duinckerke waert, daer zy haer voort metter zee vereenicht. Deze grave Diederijck hadde binnen zijnen levene twee wijfs ghehad, daer of dat die eerste vrau Zuanichilde hiet, die dochtere van den grave Reynout van Cleremont, wedewe van den goeden rechtveerdighen grave

Zyne kinderen.

Caerle, daer hy vrau Laureinse by ghecreech, die den grave Heyndrick van Namen traude, ende daernaer Ivo van Ghendt, ghezeit de Caluwe, die vadere van Diederijck, heere van Beveren ende van Dixmude, die zonder hoir starf, ende haer derde man was Heyndrick van Limbourch, daer zy om tnaermaegscips wille of sceeden moeste; die tweede huysvrau van den grave Diederijck, was vrau Sebylle van Angiers, die dochtere van wijlent die coninck

1168. Fulco van Jerusalem, daer zes zuenen ende twee dochters of quamen, te wetene, eerst,

Boudewijn, die hem zelven ter religie begaf int cloostere van Ste-Winnocx te Berghe, stervende daer noch zeer jonck voor zijnen vadere ten XXIX daghe van hoymaent, anno XIc L, gheduerende zijn proufjaer, zo voorzeit es.

Philips, die toecommende grave van Vlaenderen, daer wy byder tijt breedere of hooren zullen, indient Gode ghelieft.

Mattheus, die man van vrau Marie, sconincx Stevens dochtere van Inghelant, abdesse te Rumeghem, ende gravinne van Buenen ende van Mortaengnen, daer hy ofscheeden moeste, naer dat zy hem vrau Ida ende vrau Machtilt ghedreghen hadde, om haer wietsele wille, ende nam noch daer naer te wijve vrau Leonore, sgraven Rhodolfs dochtere van Vermandois, die hy noyt en bevruchte, zo wy hier voren in partie ghehoort hebben, ende by der tijt noch breedere hooren zullen.

Pieter, die ghecosen bisscop van Camerijcke, maer ghinck naermaels af van zijnder electie, ende traude vrau Leonore van Vermandois, die wedewe van Mattheus, zijnen broedere, makende haer moedere van eender dochter, die Sebylle hiet, ende corts daer naer, zo wiert hy vergheven, ende zijn dochtere voorzeit en leefde niet langher naer hem, ghelijck wy in tijden ende stonden noch ampelder hooren zullen, alst zo te passe commen zal.

Gheeraert, die proost van Ste Donaes te Brugghe.

Nolgerus, die canuenick te Luycke wiert.

Vrau Margriete, die toecommende gravinne van Vlaenderen, daer wy int achtervolghende van dezer jeghenwoordigher cronijcke breedere of spreken zullen.

Ende vrau Gheertruyt, die welcke naer die doot van den grave Lambrecht van Montagu, ende van Thomaes Doyse, beede haer mans, te Meessene religieuse ende naerderhandt abdesse wiert.

Philips van Elsaten,

DIE ZEVENTIENDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Alzo vullick als die uytvaert van den grave Diederijck te Watene ghedaen was, zoot behoorde, zo wiert Philips, zijn oudste zuene, omtvanghen ende ghehult in al zijn vaders landen ende heerlicheden, die welcke ontwijfelick die alderwijste, clouckste, vroomste, vaylgeantste, excellentste ende godvruchtichste prince was in zijnen tijden van der ganscher weerelt; van al welcke zonderlinghe gracien wel een zekere voorteecken scheen te zijne, dat hy ten derden daghe van zijnder gheboorte met luyder stemme riep: *Evacuate domum*, dat es te zegghene, *ydelt dat huys*: als of hy hadde willen zegghen pijnt al in tijts te vertreckene, ende u zelven metten vlucht yevers te saulverene, die vianden mijns heeren ende van mijne landen zijt, eer ic u lieden by mijnder macht ende moghenteit tulieden eeuweger schade ende scande up tlijf valle. Twelcke hy naerderhandt zo wel ghetoocht heeft waerachtich te zijne, dat hy boven alle andere princen van zijne vianden ghevreest ende omtzien wiert, omme die omsprekelicke groote inghebore prouesse ende vromicheit van wapenen, die in hem was; die welcke bovendien noch buytermaten zeere gheaugmenteert ende vermeerdert wiert metten graefscepe van Vermandois, twelcke hy van vrau Elisabeth, zijnder huysvrau weghe (by der aflijvicheit van den jonghen grave Rhodolf, haren broedere, die Lazarus (1) was) up hem verstarf, slutende 1168.

(1) Melaetsch.

1168. in hem St-Quinten, Peronne, Roye, Han, Mondidier, Ribelmont, Nelle, Crespy ende Amiens, met noch eeneghe andere steden, casteelen ende fortressen van dier contreye. Int beghinsele van zijnen regemente, zo weerde hy met zulck eene wreeteit ende onghenadicheit alle seditien ende meuterien uyten lande, dater van dien tijt voort niemende meer jeghens hem upstaen en dorste : hy ordonneerde ooc zulcke scerpe loyen, rechten, ende wetten jeghens die moordenaers, dootslaghers, roovers, dieven ende andere quaetdoenders, dat hem een yghelijck dies vermyde, ende al dat van dien evele besmet was liep zijn veerden : daer groote paeys vrede ende eendrachticheit binnen den lande of quam. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, zo maecte hy die van Nieupoort vry van alle thollen, ter vervoorderinghe van haerlieden stede, die welcke daer by allincx zo meer begonste up te commene ende te prosperene.

1169. Int jaer ons Heeren XIc LXIX, zo ghinck thuwelick voort, dat over XIX jaer gheconcipieert ende ghesloten hadde gheweest, tusschen den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier name, ghezeit de Couragieuse, ende van vrau Margriete van Elsaten, die zustere van den grave Philips van Vlaenderen, die met haer een rente van L ponden grooten tjaers ten huwelicke gaf, bezet, verzekert ende gheassigneert up die stede van Bapasme, in Artois, ende die voornoemde graven beloofden mencanderen hulpe ende bystandicheit te doene jeghens een yghelick wie hy ware, uytghesteken ende ghereserveert alleeenelick die coninck van Vranckerijcke, ende die bisscop van Luycke. Dies moeste die grave van Henegauwe teenegadere scheeden van die stede van Duway, met belofte van daer nemmermeer teenegher daghe meer naer te talene, in prejudicie van den grave van Vlaenderen, wiens broedere, Mattheus, ten zelven tijde van die gravinne

Houwelyk van Boudewyn van Henegouwen met Margereet van Elzaten.

Verbond.

Marie van Buenen ende Mortaengnen, zijnder huysvrau, 1169.
scheeden moeste, by die ordonnancie van den eerdsbisscop Samsom van Riemen, die welcke haer bedwanck up die pijne van verwatenessse, weder te Rumeghen in haer cloostere te gane, daer zy (afgaende haer profes) uytghecommen was, niet jeghenstaende dat zy by Mattheus van Elsaten, haren man, twee dochters ghehad hadde, te wetene, vrau Ida, die toecommende huysvrau van den grave Gheeraert van Gheldre, die tweede van dier name, ende vrau Machtilt, die naermaels den hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant traude, ghelijck wy in tijden ende stonden by der gracie Gods wat breedere noteren ende verhalen zullen. Binnen den zelven jaere, starf die bisscop Milo van Teroaen, ende Desiderius, die archidiaken van Doornijcke, quam in zijn stede. Daer overleet insghelijcx ooc die grave Aernout van Ghynes, latende een zuene achtere die Boudewijn hiet. Ende die coninck Loys van Vranckerijcke nam groote zware orloghe jeghens die coninck Heyndrick van Inghelant, die tweede van dier name, omme hem met foortse ende ghewelde te priverene van Normandien, Angiers, Pothiers, Toureyne ende Lyons (welcke doen der tijt al met Inghelant ghinck), maer en conste die reyse anders niet up ghewinnen dan een partie van den hertochdomme van Normandien, met die havene ende stede van Chierburch (eerst Cesarburch ghenaemt), daer hy ten lande waert in, al verbuert maecte van roovene ende van barnene, mids der hulpe ende bystandicheit van den vromen Philips van Elsaten. Omtrent dien zelven tijt, schiet die proost Isaac van Vormezeele van dezer weerelt, naer dat hy die digniteit XLVII jaer lanck zeer eerlick bedient hadde, ende Andries, die naer hem quam en bediendeze maer XIII maenden. Tnaervolghende jaer, 1170.
ghelach vrau Margriete van Elsaten, die huysvrau van den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier

Oorlog tusschen Vrankryk en Engeland.

1170. name, ghezeit die Couragieuse, van vrau Isabelle, haer eerste kijndt, toecommende conninginne van Vranckerijcke, zo wy noch hooren zullen. Up tzelve pas, wiert die paeys ghemaect tusschen die coninghen van Vranckerijcke ende van Inghelant, daer by dat elc van hemlieden bleef houdende dat hy hadde, ende met eenen zo wierter een huwelick gheaccordeirt ende ghesloten tusschen Heyndrick, sconincx Heyndricx oudste zuene van Inghelant, ende vrau Margreete, die dochtere van den coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit de Goeder-
1171. tiere. Ende tjaer daer naer, ghelach vrau Margreete van Elsaten (daer wy reeds voren of vermaent hebben) te Valenchien van Boudewijn, haren eersten zuene, naermaels keyser van Griecken. Ende corts daer naer, zo ghesciede binder voorzeider stede zulcke een schoffierlicke groote brant, dater vier duyst menagien of te niete ghinghen. Ten zelven tijde, traude Mattheus van Elsaten vrau Leonore van Vermandois, die joncste zustere van vrau Elisabeth, die huysvrau van den grave Philips, zijnen broedere, die tzelve alzo ghepractiqueirt hadde, omme dieswille dat tlandt van Vermandois by dien middele te bet zoude mueghen in der eeuwicheit vereenicht blijven metten graefscepe van Vlaenderen, maer wat hy der toe dede, ten wilde niet lucken, zo by der tijt noch wel breedere blijken zal, indient Gode ghelieft. Up den XV dach van hoymaent, int jaer als voren, dede die coninck Heyndrick van Inghelant, die tweede van dier name, zijnen zuene Heyndrick coninck croonen by den eerdsbisscop Rogier van Joorck, in die absentie van mijnheere Ste-Thomaes, eerdsbisscop van Cantelberghe, die welcke hem nu zes jaer lanck om sconincx toorne te schuwene in Vranckerijcke ende zomtijds in Vlaenderen ghehouden hadde, wiedende daer sgraven capelle te Maele, by Brugghe, ende doende

Geboorte van keyzer Boudewyn.

die kercke te Dixmude veel duechts ende scoonicheits: 1171.
niet min eert jeghenwoordich jaer ten ende ghinck, zo ghecreech hy zijnen paeys by der zorchvuldigher sollicitude van den paeus Alexandre, die derde van dier name, metsgaders ooc van den coninck Loys van Vranckerijcke, ende van den grave Philips van Vlaenderen, die hem in die maent van decembre met scoonen state weder in Inghelant convoyeerde, daer hy ten XXIX daghe van der zelver maent, ter begheerte van den coninck (die der nochtans niet of weten en wilde), zeer jammerlick versleghen ende vermoort wiert, in die cathedrale kercke te Cantelberghe, voor Ste-Benedictus outaer, ende dat by vier groote meesters van dier contreye, te wetene, Willem Breton, Hughes Morvelier, Willem van Tracy, ende Reynout van Ursy. Ende corts daer naer overleet Andries van Parijs, bisscop van Atrecht, ende Frumalt was zijn successeur. Tjaer daer naer, dede die 1172.
grave Boudewijn van Henegauwe te Haet een sterck casteel maken ende fonderen, jeghens ende in prejudicie van Rachen van Gavere, Fs Rachen, die welcke eenich recht van proprieteit an die voornoemde stede pretenderen wilde.

Moord van den H. Thomas van Kautelberge.

Anno XIc LXXIII, int uytgaen van der maent van 1173.
meye, ghecreech die grave Philips van den keyser Frederijck een previlegie, daer by dat den coopman van Vlaenderen gheoctroyeert, gheaccordeert ende gheconsenteert wiert zijn lakenen ter marcten van Aken ende van Dousburch te mueghen brenghene, mids betalende te Dousburch zulck tholrecht, als hy te Cuelen van ouds ghecostumeert es van ghevene, met expres besprek bovendien van hem zelven van allerande schulden, daer gheen wettichhede of en es, te mueghen purgierene by eede, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick die ghuene, die hy te Aken ofte te Dousburch ghemaect

Privilegien der vlaemsche kooplieden.

1173. zal hebben gheduerende die vrye marcten aldaer. By dit previlegie wiert insghelijcx ooc een yghelick gheinterdiceert ende verboden yevers eenich coopman uyt Vlaenderen ten campe te beroupene, up scherpelick daer of ghecorrigiceert te wordene ter exemple van anderen. Ten zelven tijde, starf die coninck Almerijck van Jerusalem, ende Boudewijn wiert naer zijn vaders doot coninck ghecroont. Daer overleet ooc alsdoen Wouter van Dendermonde. Ende int ende van den zelven jaere, wiert die hertoghe Godefroot van Lotrijcke ende van Brabant, die derde van dier name, insghelijcx ooc metter doot ghemeene, naer dat hy by vrau Margreete, zijne tweede huysvrau, shertoghen Heyndricx dochtere van Limburch, twee zuenen ende een dochter ghehad hadde, te wetene: Heyndrick, die naer hem regneerde; Albrecht, die bisscop van Luycke wiert, ende vrau Aleyt, die huysvrau van wijlent die coninck Steven van Inghelant; ende by vrau Machtilt, zijn derde wijf, sgraven dochtere van Loo, int landt van Luycke, insghelijcx ooc eenen zuene, die Willem hiet, daer die heeren van Perrewijs naermaels of ghedescendeert zijn; ende dien volghende, zo wiert hy te Luevene zeer eerlick ter eerden ghedaen, an die noortzijde van Ste-Pieters kercke, by vrau Margreete, zijnder huysvrau voorscreven. Tjaer daer naer volghende,

Dood van Almerijk, koning van Jeruzalem.

Godfried, hertog van Brabant, sterft.

1174. zo beghonste die jonghe ghecroonde coninck Heyndrick van Inghelant zijn vaders lanck levene allincx zo meer te verdrietene, ghemerct dat hy geerne int regement van den lande gheweest hadde, maer en zach gheenen middele om daer toe te gherakene, dies track hy over Vranckerijcke toten coninck Loys, ghezeit die Goedertiere, zijnen scoonvadere, verzouckende an hem secours, hulpe ende bystandicheit, ende hy wiert er zo wel ghetroost dat hy corts daer naer in

Normandien keerde met veel volcx van wapenen, ondere die conduyte van Philips ende Mattheus van Elsaten, die welcke in haerlieden standaerden diversche vierspughende draken gheschildert hadden, ende in haerlieden bannieren een groote menichte van barnende besemen, in teekene dat zy tlandt teenegadere metten viere verdoen ende wech vaghen wilden. Zo ontwijffelick ghebuert zoude hebben, indien Mattheus van Elsaten voor Hartsleur niet gheschoten en hadde gheweest met eender schicht, zo dat hy der achter een of starf, zonder eenich hoir achter te latene by vrau Leonore van Vermandois, zijne tweede huysvrau; daer die grave Philips van Vlaenderen zo buytermaten drouve omme was, dat hy van grooter rauwe terstont up track ende van danen schiet, nemende zijnen wech naer Ste-Joos in Ponthieu, daer hy zijn broeders doode lichame met meneghen heeten traen ter eerden dede, eensdeels ter cause van die naturelicke liefde, goede joonste ende affectie die hy themwaert draghende was, ende eensdeels ooc omme dieswille dat hem vele an hadde ende grootelicx deerde dat tlandt van Vermandois, by zijn wijfs onvruchbaerheit, ende zijne broeders aflijvicheit, wederomme naer zijn doot stont ghesepareert te wordene van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, daer hijt zo geerne inder eeuwicheit mede gheannexeert ende vereenicht zoude hebben, dat een wondere was; in zulcker wijs dat hy (userende van der uyterste middelen om tzijnder intentie te gherakene), Pieter, zijnen broedere, dede renunceren ende afghaen van der electie van den bisdomme van Camerijcke, slaende hem ruddere ende ghevende hem vrau Leonore van Vermandois, zijn broeders wedewe, teene wijve, daer hy vrau Sebylle by ghecreech, zo wy noch hooren zullen: ende daer wiert bisscop

1174. Den graef trekt ten oorloge in Noormandie.

1174. in zijnder stede, by der conste van nigromantie, een ackermans zuene, Jacob ghenaemt, die by der zelven conste van ghelijcken, ooc proost van Arien ende St-Donaes te Brugghe gheworden was, wesende vul simonie ende eergiericheit, daer hem Mer Jacob van Avennes zo omme hatede, dat hy hem ter cause van dien ten vierden daghe van octobre daer naer, te Condeyt up die Schelde dede dootslaen, by zijne ghesellen ende dienaers, daer groote beroerte omme quam tusschen die grave van Vlaenderen ende van Henegauwe van der eender zijde, ende Mer Jacob voorzeit van der andere, zo dat Condeyt metten casteelen gheel van die Henewiers berooft ende verbarnt wiert, maer endelinghe alle zaken wel verstaen zijnde, zo wierden zy noch goede vrienden tzamen. Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo schalt die grave Philips van Vlaenderen die van Aelst trecht van den beste cateylgie quyte, ghevende hemlieden voort eeneghe nieuwe kueren, rechten, wetten ende previlegien, daer zy hem zelven naer

Verwoesting van Kondé.

1175. reghelen moesten. Ten naersten jaere, track die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit de Goedertiere, in Normandien metten grave Philips van Vlaenderen ende met Heyndrick, Richart, Godefroot ende Jan, die vier zuenen van den ouden coninck Heyndrick van Inghelant, doende den ghemeenen lande aldaer allome groot overlast, ende endelinghe zo sloughen zy ghezaemder handt siedge voor die stede van Rouaen, die welcke zy zonder faulte by assaulte inghenomen zouden hebben, ten hadde ghedaen die paeys, die daer tusschen beede die voornoemde coninghen ende haerlieden gheallieerden onvoorzienelick, jae zo miraculeuselick ghemaect wiert, up den dach van Onzer Liever Vrauwen hemelvaert, in ougst, dat zy ter cause van dien oyt tsijdert van hemlieden ghecelebreert ende gheviert wiert, niet zondere die goedertiere voorzienicheit Gods, die de zijne nemmermeer yevers en vergheet. Ghebenedyt

Voortzetting van den oorlog in Noormandie.

moet hy wesen. Zeer corts daer naer, cochte die bisscop 1175.
Everaert van Doornijcke, ende die schout Gherembalt van Lisseweghe, by Brugghe, een partie van lande jeghens den abt Laureyns van St-Requiers in Ponthieu, daer zy tcloostere van der Doest of fondeerde van St-Bernaerts ordene, ende Hancetus, een muenick uyten cloostere ten Dunen, wierter die eerste abt of. Ende up den zelven tijt, overleet die eerdsbisscop Heyndrick van Riemen; ende Willem van Blois, bisscop van Sens, quam in zijn stede, by den toedoene van der conninginne Adelie van Vranckerijcke, zijnder zustere.

Int jaer ons Heeren XIc LXXVII, wiert Pieter van 1177.
Elsaten, die broedere van den grave van Vlaenderen, vergheven, latende by vrau Leonore, zijnder huysvrau, een dochterken achtere, dat Sebylle hiet, ende starf zeer corts naer hem, daer die grave van Vlaenderen buytermaten druckelick ende rauwelick omme was, als die ghuene die voortan gheen middele meer en zach om tlandt van Vermandois met Vlaenderen te unierene ende te vereenighen, twelck hy ter weerelt alderliefst ghezien hadde, dies track hy om hem zelven te bet te verghetene, onlancx daer naer, met scoonder compagnie ten helighen lande waert, ten secourse van den Lazaruschen coninck Boudewijn van Jerusalem, zijnen neve, die daghelicx van den grooten soudan Saladin, ende van den coninck van Damascus ghemolesteert ende ghetravaylgiert wiert, ende nu in Grieken ghearriveert zijnde, dede daer zo vele by zijnder prouesse ende vromichede van wapenen dat hy tconincrijck van Slavonien ten kersten gheloove brochte, zo dat hem die coninck liet doopen up St-Jooris dach, daer hy die name of behielt, twelcke alzo ghedaen zijnde, zo zeylde die grave van Vlaenderen met zijnen volcke te Jerusalem waert, daer hy zulcke faicten van wapenen bedreef, dat hem die coninck ruart van den

Pieter van Elzaten vergeven.

Vertrek van den graef naer het heylig land.

1177. lande maken wilde, maer hy refuseerde, zegghende dat hy daer niet ghecommen en was om te blijvene, maer principalick ende bysondere omme die coninck hulpe ende bystandicheit te doene jeghens zijnen vianden, ende voort ooc omme alle die helighe plaetsen van die contreye te visiterene, verstaen ende te verzouckene. Ende naer dien dat hy te Jerusalem al ghevisiteert ende verzocht hadde, dat die passie ons liefs Heere Jesu Christi anneghinck, zo track hy voort met zijnen gheselscepe in pelegrimagie, ten berghe van Sinay, tSte-Cathelijne grave waert, daer hy int wederkeeren, omtrent drie mijlen van Cesarien, zeer verradelick van den coninck Nobilion van Abilinen bespronghen wiert, die hy by zijnder rudderlicke vromicheit int

Oorsprong van het vlaemsch wapen.

faict van wapenen ter stede doot slouch, nemende hem voort zijnen schilt of, metten zwarten cluwenden leeuwe, in een velt van goude, ende zweerende by zijn edelheit, dat hy die wapene (ter eeuwigher memorie ende ghedenckenesse van dien voorzeit es) zoude blijven houdende, voor hem ende zijne naercommers, ghelijck ghesciede, abandonnerende mids dien die zes gheeren van azur in een goudt velt met een schildeken van kelen in die middele, twelcke zijne voorzaten oyt daer te voren ghevoert hadden voor die wapene van Vlaenderen, zo tzelve hier voren breedere ghenoteert ende verclaerst staet. Met die scoonder victorie keerde die grave Philips weder tzijnen lande waert, daer hy ten naersten jaere in die maent van octobre, fraey ende ghezont arriveerde met alle die edele rudders ende heeren, die met hem uytghetrocken waren, verleenende die van Ghendt voor zijne willecomme eeneghe nieuwe

Wetten van den keure aen Gent.

loyen, rechten, wetten, kueren ende previlegien, alzo wel angaende allerande criminele punitien ende executien, als nopende die civile boeten, peynen ende verbuerten daertoe staende, die welck boven tlijf, die LX ponden parisis niet excederen en mochten, dan in rapt, moort,

dootslach, valscheit ende meijneedicheit, daer boven 1178.
tlijf, insghelijcx ooc al tgoet anhinck. Hy consenteerde van ghelijcken ooc die van Vier Ambochten alle moordenaers, dootslaghers, brantstichters, straetschenders, roovers ende valscharts lijvelick te mueghen punierene ter exemple van andere. Gheduerende die zelve jaerschare, starf die grave Ivo van Soissons, heere van Neyelle; ende die castelein Thomaes van Brugghe slouch handt an al dat hys hadde, ende vrau Iole, zijn wedewe, sgraven Boudewijns zustere van Henegauwe, erhuwede met die grave Hughes van St-Pol, daer vrau Isabelle
ende vrau Stasyne of quamen. Tnaervolghende jaer, 1179.
zo wierter een huwelick gheconcipieert ende ghesloten tusschen Philips, die oudste zuene van den coninck Loys van Vranckerijcke, ende vrau Isabelle, sgraven Boudewijns dochtere van Henegauwe, by vrau Margriete

Nadeelig houwelyk aen Vlaenderen.

van Elsaten, die zustere van den grave Philips van Vlaenderen, die welcke ter grooter omsprekelicke verranckinghe van zijnen voornoemde graefscepe, tgheel landt van Arthois met haer, naer zijn doot, in cas van hoir masle, in huwelicke gaf, beslutende in hem die steden van Atrecht, Bapasme, Arien, Teroaen, St-Omaers, tcasteel te Ruhaut, Hesdin, Lens, Buenen, St-Pol, Lilers, tgraefscip van Guyse, daer Calis inne begrepen es, met alle die reste van West-Vlaenderen totten nieuwe dijcke; met condicie, nochtans dat hy en zijn naercommers, graven ende gravinnen van Vlaenderen, in recompense van dien tlandt van Vermandois zouden blijven houdende inder eeuwicheit, daer hy naer de doot van vrauwe Elisabeth, zijnder huysvrau, anders hadde moeten ofscheeden; ghemerct dat hy gheen hoirie by haer en hadde, ende dat van haren weghe ghecommen was, zo voorzeit es. Uyt dezen contracte van huwelicke zijn naermaels veel diversche groote orloghen ende bloetsturtin-

Kroening van Filips, koning van Vrankryk.

1179. ghen gheresen ende ghesproten, zo wy noch by der tijt allincx wel hooren zullen. Daer wiert ooc int zelve contract gheconditionneirt ende besproken dat die coninck zijnen voornoemde zuene zoude doen croonen ten eersten dat doenlick ware, ende dienvolghende, zo wiert tzelve ten eersten daghe van novembre daer naer, met veel ceremonien ende solemniteiten te Riemen gheeffectueert, daer die grave Philips van Vlaenderen tzweert voor den coninck drouch, uyt crachte van zekere previlegie, over IIIc ende XVII jaer zijne voorzaten ghegheven, ende verleent by den coninck Caerle van Vranckerijcke, ghezeit de Caluwe, omme diversche causen ende redenen hier voren, ter plaetse daert behoort, int langhe verhaelt ende verclaerst.

Binnen dezen middelen tijt, zo hadden die van Ste-Bertin tSte-Omaers, van onzen helighen vadere, die paeus van Roome, die thiende vercreghen van allen den harinck, die van haerlieden suppoosten ende onderzaten ghevanghen zoude worden, twelcke die van Calis, Grevelinghe ende Burburch zo qualick greyde, dat zy tvoorscreven cloostere ter cause van dien, meenden in gloyen ghestelt thebbene, indient Boudewijn van Armelijn, die maerschalck van den grave van Buenen, met Gheeraert van Meessene, niet belet en hadde, in zulcker wijs, dat die voornoemde rebellen elc int bysonderen ghecondemneert wierden in zekere groote boeten ende amenden pecuniaire.

1180. Int beghinsele van den jare XIc LXXX, starf die grave Gheeraert van Gheldre ende van Zutphen, die tweede van dier name, zonder eenich hoir achter te latene by vrau Ide, zijnder huysvrau, die dochtere van wijlent Mattheus van Elsaten, sgraven broedere van Vlaenderen, by vrau Marie, sconincx Stevens dochtere van Inghelant; ende Ottho, zijn broedere, wiert grave naer zijn doot. Niet

langhe daer naer, wiert die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit de Goedertiere, metter doot ghemeene, 1180.
latende een zuene ende drie dochters achtere by vrau Adelie, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Thibault van Blois, te wetene: Philips, ghezeit de Moghende, die naer hem regneirde; vrau Margriete, die huysvrau van Heyndrick, sconincx Heyndricx oudste ghecroonde zuene van Inghelant, die derde van dier name; vrau Marie, die huysvrau van den grave Heyndrick van Champaengnen, daer vrau Marie, twijf van den keyser Boudewijn van Griecken, of quam; ende vrau Agnete, die huysvrau van den keyser Alexis, Fs Emmanuel. Ende eer tvoorscreven jaer ten ende ghinck, zo hielt men te Bapasme, in Arthois, die brulocht van den nieuwen coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, ende van vrau Isabelle van Henegauwe, daer wy tjaer voorleden ghenouch of ghehoort hebben. Ende gheduerende deze feeste, zo quam die grave Philips van Vlaenderen daer die nieumare doen hoe dat die grave Floreins van Hollant, die derde van dier name, in Elsaten al verbuert maecte van roovene, moordene ende brandene, omme die gherefuseerde omtslakinghe van zijne edelen, die sydert den paeys met hem ghemaect int jaer XIc LXVII oyt te Brugghe in hostagie ghebleven waren, hebbende met hem die grave Diederijck van Cleven, Gheeraert van Geldre ende Adolf van den Berghe. Dies trock die voornoemde grave Philips, ten eersten dat hem mueghelick was, met cloucken moede zijnen vianden te ghemoete voor die stede van Armesteyen, daer hem die bataylgie zo wel verghinck dat hy tvelt behielt, brenghende den grave van Hollant met hem ghevanghen te Vlaenderen waert, maer hy wiert corts daer naer weder omtsleghen, mids renuncerende ten eeuwighen profijte ende behouve van die van Vlaenderen, tlandt van Walcheren, Schau-

Inval van Floris van Holland.

Slag van Armesteyn.

1180. wen, Zuutbeverlant, Noortbeverlant ende Borsele, metten lande van Waes, ende bovendien noch met belofte van trauwe ende bystandicheit in alsdaer men hem ofte dezijne naermaels van doene mochte hebben, watter ooc ware, ende bysondere zo beloofde hy duyzent dijcmeesters te Vlaenderen waert te zendene, omme die zee wat de bedwinghene, die te veel steden groote schade dede, principalick by der middele van eender schaepsquelle, die haer zo leelick opende ter plaetse daer nu die stede van Damme staet, dat menze in gheender maniere ghestoppen en conste, wat mer toedede, ten groote verdriete van die van Brugghe, die ter cause van dien rondsomme in watere stonden; maer van dat die voornoemde dijcmeesters ghearriveirt waren, zo smeten zy daer eerst ende alvoren eenen rooden hont inne met een partie van den eilande daer omtrent, daer hy zes daghen lanck zeer deerlick up hadde ligghen jalpen ende hulen; twelcke hemlieden zulck een voorspoedich werck causeerde, dat zy daer eer yet lanck eenen vromen, vasten dijck ofte dam ghecreghen, die zy Hontsdam noemden, omme die cause ende redene voorscreven. Als die grave van Vlaenderen zach dat zy hem zo wel ant dijcken verstonden, zo schanck hy een ijghelick van haerlieden al tlandt, dat zy tusschen Hontsdam, Lamminsvliet (nu Sluys ghenaemt) ende Ardenburch ghedijcken consten. Zo dat zy ter cause van dien, te Hontsdam beghonsten huysen, logijste ende herberghen te makene, omme te naerdere haerlieden werck te zijne, omtbiedende daer haerlieden wijfs ende kijnderen, ende quytende hem zelven zo eerlick ende vromelick int ghuene dat zy voren hadden, dat zy die zee twee mijlen voordere besloten dan zy oyt daer te voren gheweest hadde, thaerlieder eeuwigher welvaert, want zy by dien al rijcke lieden bedeghen, bedrivende daer elc zijn vry eyghen landt, zonder contredictie van iemende, ende

Beginsel van Damme.

een ijghelick track insghelijcx ooc zijnen vrient ende maecht derrewaert, omme dieswille dat daer alle etelicke, drinckelicke ende slitelicke ware veel beter coop was dan elders. Aldus beghonste Hontsdam (dat wy nu Damme heeten) daghelicx lancx zo meer up te commene, te prospererene ende ghepeupleert te wordene ooc met eeneghe smalle cooplieden, ende allerande schamele lieden van neeringhe, die welcke daer van ghelijcken ooc lancx zo meer haerlieden vertreck ende blivende woonstede beghonsten te nemene, om tprofijts wille dater te doene was. Twelcke merckende ende considererende die prince van den lande, maecteder zonder langher dilay een stede van wetten of, ghevende hemlieden vryheit van thol al Vlaenderen duere, met noch eeneghe andere goede ordonnantien, statuten ende previlegien, concernerende ende anghaende haerlieder justicie ende policie. Hy verleende hemlieden ooc een wapene, conforme die eerste oorspronck van der plaetse, te wetene, een velt van kelen met eenen hondt van den zelven in een zelvere bare: ende gheduerende tzelve jaer, zo wiert daer noch boven al dies voorzeit es, noch onzer Liever Vrauwe kercke beghonnen te fonderen. Die eerste die daer tregement van der stede hadden, waren Jan, Pieter ende Pauwels Diedolf, behoudende noch haerlieden toename naer tvoornoemde delven, daer by dat zy eerst up commen waren; van dezen gheslachte hebben wy in onzen tijden noch eenen Marck Diedolf ghekent, twelcke alzo vele te zegghene es als die eerstdolf. Omtrent dezen zelven tijt, traude Boudewijn, die toecommende keyser van Griecken, vrau Marie van Champaengnen, daer die coninck Philips van Vranckerijcke oom of was, van vrau Marie, zijnder zustere weghe, die huysvrau van den grave Heyndrick van Chaempaengnen, ende deze brulocht met grooter blijtscepe ende triumphe gheent zijnde, zo

1180.

Houwelyk van Boudewyn.

1181. overleet int cloostere te Meessene vrau Beatrice, die daer XVIII jaer lanck abdesse ghewcest hadde, ende vrau Agniete quam in haer stede. Tjaer daer naer, up den XXVen dach van maerte, starf vrau Elisabeth van Vermandois, sgraven huysvrau van Vlaenderen, zonder wettelick hoir, van eender secrete zieckte, daer zy langhe mede ghequelt hadde, ende wiert met grooter rauwe in onzer Liever Vrauwe kercke te Atrecht begraven, ende naer haer doot, zo wilde vrau Leonore, haer zustere (die nu den grave van Beaumont voor haer derde man ghetraut hadde), by rechter successie die naerste wesen van den graefscepe van Vermandois, maer Philips van Elsaten en wildeder niet naer hooren, ende bleef houdende dat hy hadde, zo dat zy ter cause van dien ghescepen waren jeghens mencandereu in die wapenen te gane, indiender gheen appointement ghevolcht en hadde, daer by dat Crespy met meer andere plaetsen, sloten ende casteelen daer omtrent, den grave van Beaumont toegheleit wiert in recompense van den lande van Vermandois, daer die grave van Vlaenderen in gheender maniere of scheeden en wilde om die laetste man te waghene, niet alleene ter cause van zijnder bylevinghe, ofte sconincx Loys ghifte van Vranckerijcke, onlancx dezer weerelt overleden, maer principalick ende bysondere uyt crachte van zekere ghiften ende donatien, tanderen tijden zijne voorzaten ghedaen, alzo wel by den coninck Clotharius, die tweede van dier name, over Vc LI jaer, als by den coninck Caerle, ghezeit de Caluwe, int jaer VIIIc LXIII, van alle die landen, steden, casteelen ende fortressen, ligghende tusschen die Noortzee ende die rivieren van der Schelde ende van der Somme, zo hier voren (hope ic) wel ten vullen verhaelt ende verclaerst staet, niet jeghenstaende dat die naercommende coninghen van Vranckerijcke oyt sichtent haerlieden uyterste beste ghedaen hebben, omme die voor-

Dood der gravin Elisabet.

Twisten over Vermandois.

noemde ghifte nul, negheen ende van onweerde te makene, 1181.
cranckende die zonder recht ofte redene allincx in als daer zy best gheconnen ende ghemoghen hebben. Met dezen appointemente contenteerde haer vrau Leonore van Vermandois zo buytermaten qualick, dat zy den coninck Philips van Vranckerijcke tharen hulpe verzochte, presenterende hem die elfscheede van den lande ende graefscepe in questie, inghevalle dat zy zonder wettelick hoir van haren lichame ghecommen zijnde dezer weerelt overlede. Twelcke die coninck hoorende ende verstaende, accordeerde haer begheerte, infringierende ende te nieten doende tvoorscreven appointement, dat die grave van Beaumont, haer man, ghemaect hadde, eensdeels uyt een jonghe lichtvaerdicheit, maer principalick byder persuasie van Rhodolf van Couchy ende van de kijnderen van Robrecht Clement, dieder al wel hopten of te bet thebbene. Ende dienvolghende, zo quam die coninck ten naersten jaere met veel volcx van orloghe te peerde ende te voet in 1182.
Vermandois, daer hem die grave van Vlaenderen zo clouckelick jeghens track, dat hy hem niet verbeyden en dorste, twelcke hem naerderhandt zo speet, dat hy hem zelven daghelicx lancx zo meer van den grave Philips, zijnen oom ende peter, wiert vervreimdende, doende hem ondertusschen alle die meeste vennen (1) die hy conste ende mochte, by den instekene van zijne raedslieden als voren. Gheduerende deze questien ende gheschillen, zo huwede Philips van Elsaten die gravinne Ida van Buenen ende van Mortaignen, zijn nichte, daer hy oom of was van Mattheus, zijn broeders weghe, an den hertoghe Bertolf van Zaringhen, omme dieswille dat hy by dier middele te sterckere wesen zoude jeghens die groote macht ende moghenteit van den coninck Philips van Vranckerijcke,

(1) Heymelyke vyandschap.

1182. diet zo hardt up hem hadde dat een wondere was : maer dies niet jeghenstaende, zo en conste hy nochtans tzijnder intentie niet gheraken wat hy der toedede. Binnen dezen middelen tijt, verbarnde bycans gheel die stede van Brugghe by tvier van meschieve, ende die coninck Boudewijn van Jerusalem schiet alsdoen van dezer weerelt, zonder hoir, ende Boudewijn, die zuene van vrau Sebylle, zijnder zustere, quam in zijn stede, maer starf met die acht maenden, ende daer naer wiert Guy, die tweede man van vrau Sebylle voorzeit, coninck ghecroont. Dit ghesciede
1184. int jaer ons Heeren XIc LXXXIIII.

Grooten brand te Brugge.

Ende binnen den zelven jaere, wiert thuwelick ghesloten tusschen den grave Philips van Vlaenderen ende vrau Machtilt, die dochtere van den coninck Alphonse van Portegale, die met XVI schepen gheladen met allerande schat ende costelicheit te Vlaenderen waert quam, daer dat fransch garnisoen dat noch binnen Chierburch in Normandien lach, haer die XIII of nam, up die piraetsche ende zeerooversche ghijse, ende met die reste arriveirde zy ter Sluys, niet zonder groot dangier van al dat zijs hadde, metsgaders ooc van haren edelen persoon. Als haer brudegom deze drouve nieumare verhoorde, zo wiert hy zo buytermaten zeere vergramt ende verstoort, dat hijt zwoer in tijden ende stonden te wrekene, ofte in die wille te stervene, simulerende niet min alsdoen aldat hem meughelick was, ter weerdicheit van der brulocht, dieder up handen was, ende die gheele maent van ougst gheduerde in grooter blijtscepe ende triumphe, van stekene, van tournoyene ende andersins. Maer die feeste gheendt zijnde, zo track hy met machte in zee, nemende by grooter subtilichede ende behendichede die havene metter stede van Chierburch inne, daer hijt al roofde, pijlgierde ende verbarnde datter wel stont, keerende alzo weder van daer hy ghecommen was, met eenen grooten omsprekelicken

Debruyd van den graef op zee aengetast.

Graef Filips overmeestert Cherburg.

buyt, boven al tghuene dat vrau Machtilt van Portegale, 1184.
zijn huysvrauwe, onlancx leden ghenomen hadde gheweest by die voornoemde piraten, zeeroovers ende lijcdeelders (1) van Chierburch, die hy insghelijcx ooc al met hem te Vlaenderen waert brocht, daer zy al in verscheede vanghenessen gheleed wierden, lancx die zeecant, totten ghetalle van IIIIc ende XXXVIII persoonen, daer of dat die principaelste capiteynen waren, eerst Galliaen, die zuene van den eerdsbisscop Inghelram van Rouaen; Willebort, sgraven zuene van Montfort; Gilles, sgraven zuene van Heu; Abel, sheeren broedere van Gournay; Floreins, sgraven zuene van Hevreux; Alfraet, sgraven zuene van Harincourt, ende Albrecht, die zuene van den grave Andraet van Alenchon, met meer andere rudders, heeren ende edele mannen van dier contreye. Die coninck Philips van Vranckerijcke hier of gheadverteirt zijnde, dede by quaden rade den grave Philips van Vlaenderen (voor die alderghereetste wrake) bannen uyter croone, met confiscatie van al tghuene dat hy van der zelver croone houdende was, verstekende bovendien ooc tzijnder spijte die weerdeghe coninginne Isabelle (daer hy oom of was) van hem, met scherpe interdictie van meer binnen zijnen hove ofte ooghen te commene, zo dat zy moederlicke alleene, uyter stede van Parijs te Senlis waert trecken moeste, daer zy duerghaens by daghe ende by nachte in Onzer Liever Vrauwe kercke, den uppersten coninck van Hemelrijcke, ende Marie, zijne ghebenedyde moeder, zo helichlick ende godvruchtelick diende in allerande duecht, odmoedicheit, penitentie, abstinentie, liefde ende charitate, een goede poose tijts gheduerende, datter hem alle andere kerstene menschen wel met recht an spyghelen mochten. Maer sconincx raedslieden met al dies voorzeit

Koning Filips bant hem uyt de kroon.

(1) Likedeelers, gelykdeelers: eene soort van zeeschuymers. Zommigen nemen het op voor *liedekeelers*.

1184. es noch niet te vreden zijnde, deden bovendien noch zo vele dat die graven van Alenchon ende van Harincourt, in ambassade te Vlaenderen waert ghezonden wierden, bevelende daer die grave Philips, van sconincx weghe, dat hy, zonder eenich dilay, van alle zijne ghevanghenen van Chierburch scheeden zoude, up peyne van zelve corts ghevanghen te Parijs ghebrocht te wordene, ter eeuwigher ruine ende bedervenesse van zijnen rebellighen ende jeghensporighen persoon. Als die grave van Vlaenderen hoorde dat men hem aldus dreechde, zo wiert hy inwendich int herte zo buytermaten zeere verstoort, dat een wondere was; maer dies gheen semblant makende, zeide tot die voornoemde ambassadeurs dat hy niet laten en zoude, of hy en zoude binnen drie ofte vier daghen, duer den coninck al doen dat hy van rechts weghe schuldich ende ghehouden ware. Ende dienvolghende, zo reysde hy met hemlieden van Biervliet te Duynkercke, doende allomme lancx die zeecant in haerlieden presentie ende jeghenwoordicheit, die zeeroovers ende lijcdeelders (daer zy omme ghecommen waren) den hals of hauwen ter plaetse daer elc ghevanghen lach, ende stellende haerlieden doode lichamen lancx tvloemarct up hooghe ratten, met haerlieden hoofden boven hemlieden, up hooghe peersen, ten fine datter hem een ijghelick an spijghelen mochte, ende wachten van dierghelijcke te doene. Doen die fransche ambassadeurs deze justicie anzaghen, alzo wel ghedaen ende ghesciet over Albrecht ende Alfraet, haerlieden zuenen respectivelick, als andere, zo wierden zy touterende ende bevende van grooter ancste ende vreese dat zy hadden van tzelve zop te zupene, ghemerct dat zy hemlieden oyt totter piraterie verweect ende die voet ghegheven hadden, daer toe ghevoucht datter niet by hemlieden ende haerlieden complissen gheattenteirt en was zonder sconincx last,

Terugeysching der weggevoerde gevangenen.

Hunne onthoofding.

ende haerlieden wille, wete ende consent, ghelijck zy die overleden zelve dicwils ende menichwarf hadden hooren ghetughen voor haerlieden doot. Maer Philips van Elsaten alle zaken wel considererende ende anmerckende, zeide tot hemlieden, dat zy niet vreesen en dorsten, anghezien dat zy daer van sconincx weghe ghecommen waren, te wiens eere ende weerdicheit dat hy die voorzeide justicie ghedaen hadde, als wesende zijn ghetrauwe ruddere ende vassael, ghemerct dat hy langhen tijt, tzijnder grooter scande, cleenicheit ende confusie, in ghebreke gheweest hadde van die zelve te doene, hopende daer by jegens die hoocheit van der croone niet misdaen nochte verbuert thebbene, in eenegher maniere; ende in ghevalle iemende ter contrarien van dien iet mainteneren wilde, hy zoude hemzelven corts ter plaetse vinden, daer hy tzelve metten lijve verantwoorden zoude, metgaders ooc tgroot onghelijck dat die weerdeghe coninginne Isabelle, zijnder nichte, onlancx leden om zijnen wille ghebuert ende gheschiet was: ende endende met dien zijn propoost, beschanck die voorscreven ambassadeurs hooghelick ende rijckelick elc naer zijn weerde, verzouckende an hemlieden dat zy voor den coninck ende zijnen edelen raed ghetrauwe rapport doen wilden van als dat zy in Vlaenderen ghehoort ende ghezien hadden, twelcke zy hem alzo beloofden te doene, keerende *quant et quant* met hoofschen oorlove weder te Parijs waert by den coninck ende zijnen edelen raed; die welcke verstaen hebbende tinhoudene van haerlieden ghebesoigneerde, inder vorme ende maniere als wy hier voren int langhe ghehoort hebben, met zulck een toorne ende gramscepe omtsteken wiert dat men van dier tijt voort al Vranckerijcke duere groote ghereetscepe ter orloghe maecte. Maer dies niet jeghenstaende, zo omtboot die coninck vrau Isabelle, zijn

1184.

Oorlog met Vrankryk.

1184. huysvrau, weder by hem ten hove, om beters wille, omtfanghende ende omthalende haer daer zo blijdelick ende zo mindelick, dat zy binnen neghen maenden daer naer van Loys, haren eersten zuene, ghelach, die naer zijn vaders doot coninck wiert, zo wy noch hooren zullen. Als sconincx armeye nu gheel ende al ghereet was, zo track hyder regherlecht mede in Vermandois, daer hy die stede van Mondidier inne nam by assaulte, ende zouder ontwijffelick noch meer tzijnder obedientie ende onderdanicheit ghebrocht hebben, ten hadde ghedaen die comste van den grave van Vlaenderen, met die eerdsbisscop Philips van Cuelen, die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die grave Hughes van S'-Pol, Jacob van Avennes ende Hughes Doyse, die castelein van Camerijcke, daer die Fransoysen zo inne verschoten, dat zy van grooter vreese weder te Amiens waert keerden, zonder yet anders te bedrivene dan dat zy goet sterck garnisoen stelden in die voorzeider gheconquesteerde stede, de welcke nochtans dies niet jeghenstaende haest ten appointemente commen moeste; zo dat hem die coninck niet langher te Amiens betrauwen en dorste, maer vloot te Compiengnen waert, omtbiedende daer haestelick by hem Rhodolf van Couchy ende die kijnderen van Robrecht Clement, ten fine dat zy hem hielpen vulbringhen tghuene dat zy hem gheraden hadden, daer zy zulcke extreme diligentie ende devoir toe deden, dat zy emmers lancx zo meer volcx van orloghe by een ghecreghen ende bysondere uyt Normandien, by den toedoene van die grave van Heu, van Peertsen, van Hevreux, van Alenchon ende van Harincourt, dieder de principaelste capiteynen of waren, in wederwrake van dies voorzeit es. Als die grave van Vlaenderen sconincx macht ende moghenteit verhoorde, zo omtboot hy insghelijckx ooc secours uyt Vlaenderen, twelcke hem terstont uyt alle die steden

ende casselrien toeghezonden wiert, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die stede van Ghendt, die jeghens die coninck niet steken en wilde, zo die mare ghinck, hoe wel dat naerderhandt wel anders bleeck, zo wy metter tijt noch hooren zullen. Twijle dat die coninck Philips van Vranckerijcke, aldus met zijn leghere te Compiengnen lach, zo dede die grave van Vlaenderen te Soisons een groot houte casteel maken, daer hy sconincx gendarmerie gheel mede ontvrijde. Twelcke die Fransoysen ende Normannen wel merckende, maecten secretelick by nachte een brugghe van schepen over die riviere van den Ose, omme die Vlaminghen daer overe up haerlieden onvoorzienste te becrupene, ende teenegadere te nieten te doene, maer zy misten thaerlieden grooter scande, schade ende cleenicheit, want zy lieten daer XIII duyzent mannen ter stede doot, daer die graven van Heu ende van Peertsen die principaelste of waren, en bovendien zo wierdender die grave Andraet van Alenchon, ende die grave van Harincourt, met noch XVIII rudders ende edele mannen ghevanghen ende te Vlaenderen waert ghevoert, daer zy naerderhandt omthooft wierden, ende zonder faulte die coninck zoude zelve in handen ghecommen hebben, indien hy hem niet ghesaulveert en hadde metter vlucht, keerende niet min tsanderdaechs weder over dander zijde van der riviere, ter zelver plaetste, daer die voornoemde brugghe ghemaect was, als die ghuene die noch hoopte tzijnder intentie ende meeninghe te gherakene. Doen die van Ghendt deze schoone victorie verhoorden, zo was themlieden zeer hertelick leet dat zijder niet mede by gheweest en hadden, ende zonden, in recompense van haerlieden voorgaende faulte, vijf duyzent vrome mannen in aller diligentie ten vlaemschen leghere waert, daer zy binder eerster nacht, haerlieden tenten ende pauwelgioenen sloughen alder-

1184.

Slag by de rivier de Oise.

1184. naerst sconincx tenten ende pauwelgioenen, voerende in haerlieden standaert ende bannieren den zwarten clemmenden leeu in een velt van goude, twelcke die nieuwe wapene van Vlaenderen was, zo voorzeit es. Die coninck smorgens vrouch hier of ghewaerschuut zijnde, ende niet connende vernemen hoe hem zijn vianden zo naer gheraect waren, wierter zo inne beroert, perplex ende te wets dat hy van grooter ancste ende vervaerthede zeide: Voorwaer, indient hier gheen Vlaminghen en reynt, zo ben ic emmers teenegadere verraden: Nemende met dien zo haestelick de vlucht van danen, dat hy binnen zes ueren te Parijs gherochte, zeer leelick ende vuylick abandonnerende al dat hy der ghebrocht hadde: twelcke die voornoemde van Ghendt zo wel te passe quam dat een wondere was. Doen die grave van Vlaenderen dit gheware wiert, zo wiert hy buytermaten zeere verblijt, ende achtervolchde zo scherpelick zijn victorie, datter die croone van Vranckerijcke zulcke onverwinnelicke schade of quam, dat dierghelicke binnen mans ghedinckene noyt ghezien en was. Maer endelinghe zo wierter een bestant ghemacct van Kersmisse tot beloken Paesschen, gheduerende twelcke dat die coninck Philips weder te velde slouch buyten Amiens, daer hem Philips van Elsaten metter ganscher macht van Vlaenderen zeer clouckelick ende onverzaechdelick jeghens track, zo dat men van uere te uere anders niet en verwachtede dan een zwaerbloedighe bataylgie, daer ontwijffelick alle die welvaert van beede die landen gheel ende al in die wagheschale ghehanghen zoude hebben, indient die almueghende Heere niet belet en gheremedieert en hadde by eender onvoorzieneghe paeys, daer by dat tgraefscip van Vermandois die grave Philips van Vlaenderen toeghelaten wiert, alzo langhe als hy leefde, behoudens ende met condicie dat naer zijn doot commen ende succederen

Vlugt der Franschen.

Vrede.

zoude up die rechte hoirie van wijlent vrau Elisabeth van Vermandois, zijn eerste huysvrau. Daer wiert insghelijcx ooc gheaccordeirt, gheresolveirt ende ghesloten, dat vrau Machtilt van Portegale, zijn huysvrau, jeghenwoordich (inghevalle zy hem overleefde) voor haer duwarie ende bylevinghe hebben ende behouden zoude die steden van Rijssele, Duway, Cisoing, Orchiers, Lamminsvliet (nu Sluys ghenaemt), Cassele, Veurne, Belle, Burburch, Berghe, Watene, met tbosch ende casteel te Niepen. Dit ghesciede int jaer ons Heeren XI^c LXXXVI. 1184.

1186. Brayloft van Boudewyn.

Binnen den zelven jaere, zo hielt men te Troyen, in Champaengnen, de brulocht van Boudewijn, die toecommende keyser van Griecken, ende van vrau Marie, die dochtere van den grave Heyndrick van Champaengnen, by vrau Marie, zijnder huysvrau, sconincx Philips zustere van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende. Daer wiert ooc alsdoen te Cassele by den toedoene van den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier name, ghezeit de Couragieuse, die paeys ghemaect tusschen die grave Philips van Vlaenderen ende Everaert van Mortaingnen by Doornijcke, die den grave Philips manscip doen moeste, al wast hem leet. Int beghinsele van den naervolghende jaere, brochte die coninck Philips van Vranckerijcke die stede van Doornijcke eerst onder zijn subjectie ende onderdanicheit. Omtrent dezen zelven tijt, overleet die abt Simoen van Ste-Bertin tS^te-Omaers, ende Jan van Ipere quam in zijn stede, die tcloostere XL jaer lanck zeer eerlick ende goddelick regierde. Ende up tzelve pas wiert tS^te-Michiels te Ghendt een stuck van dat helich cruce ons Heeren ghebrocht uyt die helighe landen. 1187.

1187. *Die derde cruysvaert ghedaen by den grave Philips van Vlaenderen ende andere kerstene princen ende edele heeren, up die Gijptenaers, Sarasijnen ende andere Heydenen, die welcke die helighe stede van Jerusalem, met meer andere plaetsen van dier contreye, inghenomen hadden, zo wy hier naer hooren zullen.*

Urbanus III, paus. Gheduerende de voorzeide jaerschare, zo quam die drouve nieumare al tkerstenhede duere, hoe dat die groote soudaen Saladijn van Gijpten, ten tweeden daghe van octobre laestleden, die helighe stede van Jerusalem inghenomen ende den coninck Guy ghevanghen hadde, slaende daer voort handen an dat helich cruce ons Heeren, ende ander reliquien van omsprekelicke weerde, zonder yevers eenighe wreetheit ofte ommenschelickheit te sparene, voor anderstont dat hy bovendien ooc die steden van Laodiceen, Akers, Baruyt, Bible, Tiberias ende Ascalon, met meer andere sloten ende casteelen daer omtrent, onder zijn heydensche hoocheit ende subjectie ghebrocht hadde, twelcke al gheschiede in die tijde van onzen helighen vader den paeus Urbaen, die derde van dier name, alst nut juste LXXXVIII jaer gheleden was dat die kerstene coninghen die stede van Jerusalem eerst begonsten te regierene, onder den paeus Urbaen, die tweede van dier name. Ter cause van deze quade tijdinghe, wiert alomme een cruysvaert ghepublieert uyter name van onzen voorzeiden helighen vadere den paeus, die derde van dier name, die corts daer naer van puerder rauwe, dezer werelt overleet. Maer dies niet jeghenstaende, zo wiert tvoornoemde voyagie by zijnen successeur zo gherecommandeert, dater tjaer daer naer XXVII gheweldighe schepen

van orloghe over zeylden in Syrien, daer die princi- 1188.
paelste ende upperste capiteynen of waren, eerst Jacob Voornaemste hoofden.
van Avennes; die grave Robrecht van Dreux; die bisscop Philips van Beauvais; die grave Gheeraert van Loo, int landt van Luycke; die grave Thybault van Blois, ende die grave Rhodolf van Cleremont; met meer andere rudders ende edele heeren uyt Lotrijcke, Brabant, Vlaenderen, Cleven, Ghelderlant, Hollant, Zeelant, Vrieslant ende Denemercken, die tzamen zulck groot faict van wapenen bedreven, dat zy emmers die stede van Tyrus themlieden waert, ende den coninck van Jerusalem, uyter vanghenesse ghecreghen, slaende metten zelven tsiedge voor die stede van Akers, daer zy hem zelven zo wel bedolven Beleg van Akre. ende bescransten dat men hemlieden niet inderen en mochte, verwachtende daer daghelicx meer volcx uyt Vranckerijcke, uyt Inghelant, uyt Vlaenderen ende uyt andere landen, omme ghezaemder handt, die stede van alle zyden te bestormene, achtervolghende die groote ghereetscepe die men over al maecte tharen vertreckene; maer lacen! zy en wisten van der questie niet, dieder sichtent upgheresen ende ghesproten was tusschen die coninghen Philips van Vranckerijcke ende Heyndrick van Inghelant, Geschillen tusschen Engeland en Vrankryk. ter liquidatie van de welcke dat Richart, sconincx zuene van Inghelant, den coninck van Vranckerijcke, ten campe beriep; maer Philips van Elsaten comparerende in zijn stede, en vonter den beroupere niet, die welcke binnen dier middelen tijt in die frontieren van Vranckerijcke ghetrocken was, doende daer alt quaetste dats hy conste ghepeinsen ofte versieren metten volcke, dat den coninck Heyndrick, zijnen vadere, toter cruysvaert ghereet hadde: zo dat hem die coninck van Vranckerijcke nootzakelick jeghens hem te weere stellen moeste, niet zonder groote bloetsturtinghe van beedere zyden, ende ter meerdere verachteringhe van dat helich kersten gheloove, zo voor-

1188. zeit es. Gheduerende deze schadelicke questien ende ghe-
schillen, zo maecte die grave van Vlaenderen dat tcloostere
van St-Andries, buyten Brugghe, eenen specialen ende
particulieren abt ghecreech, ghenaemt Hughes, twelcke
tot dier tijt toe oyt ghestaen ende mede ghesorteirt hadde
onder die abdie te Afflighem, tusschen Bruessele ende
1189. Aelst. Ende tnaervolghende jaer, arriveerde die keyser
Frederijck met veel rijnsche vorsten ende edele heeren,
duer Hongherien ende duer Griecken in Armenien, daer
hem zijn peert zo verre omtdrouch in een riviere, ghe-
heeten Salef, dat hy der zeer deerlick inne versmoorde.
Ende naer dat hy uytghevischt was, zo track zijn zuene
Heyndrick met die duytsche leghere voort in Antiochien,
begravende daer zijn vaders doode lichame, in die hooch
kercke van der stede van Tyrus, ende die uytvaert ghe-
daen zijnde, quam ten eersten dat hem mueghelick was
int siedge voor Akers, daer hun die andere kerstene
princen ende heeren zo in verblijden ende verhuechden,
dat zy van dier tijt voort daghelicx eeneghe schadelicke
coursen ende sproncreysen deden up haerlieder vianden:
zo dat zy wat deynsen moesten, houdende niet min altijts
die passagie ghesloten alzo varre alst doenlick was, twelcke
die kerstenen endelinghe een groote aermoede ende be-
nauthede causeerde, ende naervolghelick die quade camer-
ganck, die welcke hemlieden veel schadelicker was dan
eeneghe bataylgie zoude hebben mueghen wesen. In
zulcker wijs dat zy in partie haerlieder couragie ende
moedt zouden verloren hebben, ten hadde ghedaen die
comste van den grave Heyndrick van Champaegnen, die
tpassagie opende metten zweerde, doende daer zulcke een
afgrijselicke groote moort onder die Gijptenaers ende
andere heydenen, dat zijt van dier tijt voort niet meer
sluten en dorsten, ten grooten secourse ende voordeele
van der kerstene armeye. Twijle dat men aldus voor

Dood van koning Frederik in Armenien.

Algemeene ziekte onder de Christenen.

Akers lach, zo starf ten zesden daghe van hoymaent, int 1188.
jaer voorscreven, die coninck Heyndrick van Inghelant,
die tweede van dier name, ende dat van rechter rauwe,
dat hy zijnen toorne up den coninck Philips van Vranc-
kerijcke niet ghewreken en conste, naer dat hy by vrau
Leonore, zijnder huysvrau, vier zuenen ende twee doch-
ters ghehadt hadde, te wetene: Heyndrick, die derde
ghecroonde coninck van dier name, die voor zijnen vadere
dezer weerelt overleet; Richart, die naer zijn vaders doot
coninck wiert; Godefroot; Jan, ghezeit zonder Landt; vrau
Leonore, ende vrau Johanne.

Koning Henrik van Engeland sterft.

Zeer corts daer naer, maecten die bisscop, proost, deken
ende capitele van Camerijcke, Philips van Elsaten, als
grave van den lande van Aelst, haerlieden erfachtighen
protecteur ende scermheere, ghevende hem ende zijne
successeurs, graven van Aelst, in recompense van dien
trecht van der Gavenne van Camerijcke, beslutende in
haer een groote quantiteyt van coorne, ende van havere
tsjaers theffene ende tomfaene van zekere persoonen,
breedere verclaerst ende ghespecificeert in die brieven
van den verbande daer of zijnde, in daten van den jaere
XIc LXXXIX, als voren. 1189.

Binnen den zelven jaere, verleende die grave van Vlaen-
deren die van Oudenaerde al die zelve loyen, rechten,
wetten, statuten ende previlegien, die welcke hy XI jaer
daer te voren die van Ghendt ghegheven ende ghecon-
senteert hadde, alzo wel angaende allerande criminele
punitien ende executien, als nopende de civile boeten,
peynen ende verbuerten daer toe staende, zo wy voren
ghehoort hebben. Tnaervolghende jaer, omtboden die 1190.
kerstenen die noch voor Akers laghen, dat men hem-
lieden haestelick ten secourse commen zoude, of zy
waren al verloren lieden; ghemerct dat zy voor zekere
verstaen hadden datter corts X heydensche soudanen,

Privilegien aen Audenaerde.

1190. XX coninghen ende vier hondert amiralen, met drie hondert duyzent mannen van orloghe stonden te commene, ter assistentie van den grooten soudaen Saladijn van Gijpten, die welcke emmers in aldermaniere tsiedge lichten wilde van voor die stede van Akers. Als die coninck Philips van Vranckerijcke, die coninck Richart van Inghelant, ende die grave Philips van Vlaenderen, met meer andere princen, landsheeren, rudders ende edele mannen, gheestelick ende weerlick, deze drouve tijdinghe verhoorden, zo namen zy tzamen zeer gheerne ende ghewillich 'teruce an, makende hem zelven ghereet elc int zijne, omme ten eersten dat doenelick ware te gadere over te zeylene. Ende binnen dier middelen tijt, te wetene, int ende van der jaerschare voorscreven, zo stelde die grave van Vlaenderen tregement van der stede van Ghendt, in die handen van derthien scepenen, haer leven lanck gheduerende, met expresser previlegie zo wanneer der iemende van hemlieden dezer weerelt overlede, dat die resterende twaelfve zouden vermueghen eenen anderen te kiesene in zijn stede. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo schiet die bisscop Everaert van Doornijcke, van dezer weerelt, ende Steven wiert bisscop naer hem, die welcke noch gheerne met die voornoemde princen ende heeren overe ghetrocken zoude hebben, maer zy moesten wech (mids tstaen van den winde) eer hy ghereet was. Ende int beghinsele van den naersten jaere, zo arriveerden zy tzamen in Syrien, niet zonder meneghen zwaren anstoot eer zy voor Akers gherochten, daer men hemlieden noch moede ende mat zijnde, van stonden an die bataylgie leverde, maer dies niet jeghenstaende, zo wederstonden zy metten anderen haerlieder vianden zo clouckelick ende zo vaylgeantelick dat zy die victorie ghecreghen ende tvelt behielden: want van dat die van Albilinen ende van andere omligghende landen den grave

Den graef gaet de Christenen in het H. land ondersteunen.

1191.

Slag van Akre.

van Vlaenderen verwapent zaghen metten zwarten leeu in een gout velt, ende *quant et quant* hoorden Elsaten roupen, zo ghecreghen zy ter ghedenckenesse van zijnen vadere ende hem, zulck een gruwelick verschricken int herte, dat zy van grooter verdweelmteit ende vervaertheit verre uyt haerlieden ordonnantie deynsden, twelcke zulck een perplexiteit ende confusie causeerde alle die heydensche leghere duere, dat zy niet wetende water scheelen mochte, hem zelven lieten doodslaen by grooter hoopen, ghelijck honden, zonder eeneghe resistentie ofte weere te biedene, toten ghetalle van hondert XLIIII duyzent persoonen, daer drie soudaenen ende neghen coninghen mede ondere waren: ende ten hadde gheweest dat hemlieden die nacht overvallen hadde, zy zouden ontwijffelick teenegadere haerlieden vianden meestere ghewordeñ hebben. Niet min zy vervolchden tsanderdachs vrouch zeer scherpelick ende vromelick haerlieden victorie, vallende die heydenen zelf zo rudderlick ende zo viandelick van allen zijden up tlijf dat een wondere was, maer zy vandenze veel bet ghemoet dan zy sdachs te voren gheweest hadden, zo dater in teerste veel bloets ghesturt wiert van beeden zyden, zonder dat men eenichsins ghemercken conste wiet schoonst hadde, toter tijt dat die vrome, edele, duerluchtighe prince Philips van Elsaten, hem zelven ghelijck een briesschenden leeu in die middele van zijne vianden stack, vellende ende vernielende boven naturen cracht al dat voor hem quam, in zulcker wijs dat die coninck van Albilinen tzelve gheware wordende met een vulle carriere themwaert reedt, wel hopende up hem by ghelijcke middele zijn wapenen weder te conquesterene, als zijn vadere die overe XIIII jaer verloren hadde; maer hy miste van gherake, omtfanghende zelve zulck een gruwelick gherack, dat hy van zijnen peerde neder ter eerden doot viel. Ende als die van Albilinen haerlieden coninck aldus

1191.

Dappeheyd van den graef van Vlaenderen.

1191. versleghen zaghen, zo liepen zy metten anderen haerlieden veerden, maer die kerstenen sloughen zo wackerlick in die steert, dater bet dan hondert duyzent van hemlieden ter stede doot bleven, met eenen soudaen ende vijf coninghen.

Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo ghinghen die kerstene princen ende edele heeren afgrijselicke zeere die stede van Akers bestormen, daer hem die van binnen zo ruyterlick weerden, dat zy emmers die plaetse behielden, niet min, wel merckende ende considererende dat zijt int ende by ghebreke van secourse veel te quaet hebben moesten, verzochten ten XX daghe van meye, int jaer als voren, bestant van XIIII daghen, twelcke hemlieden om beters wille gheconsenteirt wiert. Ende binnen dezen middelen tijt, beghonste die quade camerganck daer anderwarf zo zeere onder die kerstene te regnerene, dater an de cant van LX princen, capiteynen, rudders ende andere edele heeren, gheestelick ende weerlick, of te nieten ghonghen, daer die grave Philips van Vlaenderen (lacen!) die alderprincipaelste of was, die welcke ten eersten daghe van wedemaent daernaer van dezer weerelt schiet, zonder hoir achter te latene by eeneghe van beede zijne huysvrauwen, daer of dat die eerste was vrau Elisabeth, sgraven Rhodolfs dochtere van Vermandois, ende die tweede vrau Machtilt, die dochtere van den coninck Alphonse van Portegale. Ende dien volghende, zo wiert hy tsanderdaechs (naer dat hy tlandt van Vlaenderen XXII jaer vier maenden ende XV daghen lanck zeer wijselick, eerlick ende vromelick gheregiert hadde) up Ste-Niclaeys kerckhof, buyten Akers, begraven, metten grave Floreins van Hollant, die derde van dier name, daer Diederijck, Willem, Floreins, Robrecht, ende vier dochters of quamen, ende met Mer Hellin van Varinguy, Mer Robrecht van Bethune, ende Mer Willem van Ste-Omaers, met meer andere vrome capiteynen ende edele lieden van wapenen uyten lande

Dood van de graven van Vlaenderen en Holland.

ende graefscepe van Vlaenderen. Ende sdaechs daer naer, metten expirerene van den voorscreven bestande, zo gaven hem die van Akers up (behoudens lijf ende goet) in die handen van den coninck Philips van Vranckerijcke. Als die Gijptenaers ende Sarasijnen, die noch in eeneghe steden ende casteelen daer omtrent ghebleven waren, deze druckighe nieumare verhoorden, zo velden zy allomme poorten ende muren, ende liepen haerlieden veerden. Ende die kerstenen nament al themlieden waert, daer die heydenen uyt ghescheeden waren, keerende corts daer naer weder tharen lande waert, elc int zijne, met grooter triumphe, eere ende glorie, ende vrau Machtilt van Portegale, die wedewe van den grave Philips van Vlaenderen, dede haer mans doode lichame uyt Syrien halen, ende te Clerevaulx, in Hooch Bourgoengne, in een nieuwe sepulture legghen met vrau Elisabeth van Vermandois, zijn eerste huysvrau, neffens hem, die welcke tot dier tijt toe in Onzer Liever Vrauwen kercke te Atrecht gheleghen hadde.

1191. Overgaef van Akre.

Het lyk van Filips wordt uyt Syrien gebragt.

Van Margriete van Elsaten,

DIE ACHTIENDE TUSSCHEN DIE GRAVEN VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Metsgaders dat die voorscreven grave Philips, zonder wettelick hoir van zijne lichame ghecommen zijnde, dezer weerelt overleet (zo voorzeit es) zo verstorven alle zijne landen ende heerlicheden, by rechter successie, up vrau Margriete van Elsaten, zijnder zustere, die huysvrau van den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier

1191. name, ghezeit die Couragieuse, die welcke van sgraven Boudewijn, die eerste van dier name, ghezeit d'Onnoosele, zijnder ouder grootheere weghe, insghelijcx ooc trechte ende tnaerste hoir van den lande ende graefscepe van Vlaenderen was, hoewel dat ment zijne voorzaten ende hem tonghelijcke, ende met quader cause nu ande cant van hondert ende neghenthien jaer lanck omthouden hadde, ten coste van meneghen vlaemschen ende henewierschen hals, ghelijck men uyt tvoorgaende wel claerlick heeft mueghen mercken ende noteren. Twelcke nochtans al niet jeghenstaende, zo dede die eerdsbisscop Willem van Riemen, in die absentie van den coninck Philips van Vranckerijcke (daer hy van vrau Adelie van Blois, zijnder zustere weghe die oom of was), noch ter tijt al zijn uyterste diligentie ende neersticheit, omme den voorzeiden grave Boudewijn, met vrau Margriete zijn gheselnede, teenegadere daer of te priverene ende te frustrerene, ten behouve ende profijte van den Dolphin Loys, ghezeit van Montpensier, uyt crachte van den contracte van huwelicke (zo hy zeide ende mainteneerde), tanderen tijden ghemaect tusschen den voornoemde coninck, ende vrau Isabelle van Henegauwe, haerlieder beede dochtere, in der forme ende maniere alst zelve hier voren breedere vermaent ende verhaelt staet, zendende ten dien fine gheduerende tjaer XI^c XCI, in die maent van septembre, een groot eyrcracht van volcke te Vlaenderen waert, onder die conduyte van Pieter van Mauly ende van Mer Robrecht van Waringuy, naermaels senechael van Vlaenderen, die broedere van Mer Hellen, die voor Akers, in Syrien ghebleven was, als die ghuene die hem zelven dickwils ende menichwarf daer te voren beromt ende verweten hadden dat zy den grave met zijnder gravinne als voren by foortsen ende met crachte wel daer uyt houden zouden, maer (Godt zy ghelooft) zy misten van haren

Geschil over de opvolging in het graefscap.

voorstelle, by den toedoene van die van Brugghe, Ipere, Cortrijcke, Oudenaerde ende Gheerstberghe, metsgaders ooc van die van den lande van Aelst ende van Waes, die welcke elc bysondere int particuliere, den grave Boudewijn met vrau Margriete, zijnder huysvrau, zo eerlick ende weerdelick omtfinghen als recht ende redene was, met belofte van trauwe ende bystandigheit bovendien, naer haerlieden vermueghen, jeghens alle die ghuene die hemlieden zouden willen deeren ofte hinderen in eenegher maniere. Maer die van Ghendt deden gheel ter contrarien, by der persuasie van vrau Machtilt van Portegale, duwagiere van Vlaenderen, die daer tkeyserlicke casteel up die riviere van der Leye, ghenaemt Nieuburch, tharenwaert hielt, ter cause van haer gherefuseerder duwarie ende bylevinghe: want niet jeghenstaende dat die voornoemde grave Boudewijn ghenouch van den advijse was haer die (om beters wille) te laten volghene, zo en wilde die gravinne Margriete, zijn gheselnede, tzelve in gheender manieren consenteren nochte ghedooghen, daer medalle groote trouble, beroerte ende foulle binnen den lande omme quam, gheduerende die welcke dat die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, weder uyt Syrien te Parijs arriveerde, houdende daer alle die naervolghende kerstdaghen open hof, met grooter blijtscepe ende triumphe, ten upziene van der scoonder victorie die hy die voorleden zomer te Akers ghehad hadde. Ende ter dezer feeste vant hem insghelijcx ooc die grave Boudewijn van Vlaenderen, omme aldaer die coninck met eenen manscip te doen van al zulcx als hy van zijnder huysvrau weghe van der croone houdende was, maer die coninck toochde hem zulck semblant, dat hy in alderdiligentie, zonder adieu ofte langher delay, weder tzijnen landewaert keerde. Twelcke ontwijffelick wel een groot gheluck voor hem was, want anders en zoude hy nemmermeer van danen gherocht heb-

1191.

Boudewyn trekt naer Parys om manschap te doen.

1191. ben voor anderstout dat die coninck teenegadere zijnen wille ende begheerte ghehad hadde van den lande ende graefscepe voorscreven, met dater meer of dependeirde ende annecleefde. Die van Arien, St-Omaers ende Atrecht, deze princelicke vlucht gheware wordende, hadden hem gheerne elc bysondere inne ghelaten, maer zy refuseirdet van vreeze van den coninck meer te verbelghene, die welcke hem toter stede van Ste-Omaer, zo scherpelick achtervolchde, dat een wondere was, keerende niet min stappans weder van daer hy ghecommen was, met eenen zeer verstoorden zinne, omme dieswille dat die van der stede voorzeit hem gheweighert hadden die poorten te openen, zonder tconsent van den grave Boudewijn, als ghetraut hebbende die gravinne Margriete, haerlieden natuerlicke vrau ende princesse, daer hemlieden groote orloghe stont of te commene, indient tzelve by eender dachvaert ghehouden te Atrecht niet gheremedieert, ghemiddelt ende belet gheweest en hadde, aldaer by ghemeenen accoorde ende over eendraghene van den eerdsbisscop Willem van Riemen, den bisscop Pieter van Atrecht, den abt Simoen van Alventin ende den abt Daneel van Cambron, gheconcipeert, gheresolveert ende ghesloten wiert,

Voorwaerden van verdrag. Eerst, dat die voornoemde grave Boudewijn in der qualiteit als voren, vooortan themwaert hebben ende behouden zoude die stede van Ghendt, Brugghe, Ipere, Cortrijcke, Oudenaerde ende Gheersberghe, met die landen van Aelst ende van Waes, ende voort ooc al tghuene dat wy nu oost ende tnoortvrye heeten.

Maer die steden van Atrecht, Bapasme, Arien, St-Omaers, tcasteel te Richout, Hesdin, Sens, Buenen, St-Pol, Lylers, tgraefscip van Guyse (daer Calis inne begrepen es) met alle die reste van Westvlaenderen totten nieuwen dijcke, zouden commen ten behouve ende ten profijte van den dolphijn Loys van Vranckerijcke, ghezeit van Montpensier, by virtute van zekere huwelicke voorwaerde, daer 1191
wy int beghinsele van dezen jeghenwoordighen capitele breeder of gheroert ende vermaent hebben.

Ende vrau Machtilt van Portegale zoude voor haer duwarie ende bylevinghe, haer leven lanck, blijven bezittende die steden van Rijssele, Duway, Cisoing, Lamminsvliet (nu Sluys ghenaemt), Cassele, Veurne, Belle, Burburch, Berghen ende Watene, metten bossche ende casteele te Niepen, achtervolghende die laetste bezeghelthede daer of zijnde, in daten van den jaere ons Heeren XI^c^ LXXXVI. Aldus Verdeeling
wiert tlandt van Vlaenderen in drien ghedeelt, ende die van Vlaenderen.
grave Boudewijn dede die coninck manscip van zulcx als hem (in der qualiteit als voren) by dezen appointemente toequam ende niet verdere. Employerende voort hem zelven gheel ende al in stremmen ende ter nederlegghen van alle die schadelicke inlandsche questien, seditien ende meuterien, die daer onlancx leden, upghestaen ende gheresen waren, ter cause ende occasie voorscreven. Maer wat hy der toedede, hy en conste die van Ghendt niet ghepaeyen, nochte te vrede stellen, die welcke om tvoornoemde vercrancken ende vercorten van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, zo vergramt ende verstoort waren, dat zy tregement van die zelve themlieden waert trecken wilden, renoncierende alle princelicke obedientie ende onderdanicheit, of ten ware dat men haerlieden loyen, rechten, wetten, kueren en previlegien confirmeirde, die Philips van Elsaten over XIII jaer, hemlieden ghegheven ende verleent hadde, met expressen octroye van noch eeneghe nieuwe bovendien, wesende zeer wonderlick ende vreimt om hooren, als:

Dat zy onghehouden zouden wesen haerlieden nature- Nieuwe privilegien aen Gent.
licken heere ende prince te dienene anders dan in zijne orloghen an dees zyde der Schelde, met vuldermacht ende authoriteit van niet alleene haerlieden stede, maer boven-

1191. dien ooc haerlieden huyzen ende woonsteden te mueghen fortifierene ende sterckene, zoot hemlieden elc bijsondere ende int particuliere goetdunckene ende ghelieven zoude, zonder dat zy om eeneghe zaken ter weerelt voordere van den prince betreckelick zouden wesen, dan ten hove van Nieuburch, binnen der zelver stede.

Ten anderen, dat die bisscop Steven van Doornijcke ende zijn naercommelinghen scherpelick gheinterdiceert ende verboden zoude werden, meer dan te drie jaeren eens, generale convocatie ende vergaderinghe thoudene, daer hy zelven mede present ende jeghenwoordich wesen moeste, up die verbuerte van zijnen staet ende officie, zonder eenech poortere van Ghendt te mueghen vanghen buyten zijnder stede, nochte ooc voordere betrecken, dan toter kercke van Ste-Jan aldaer.

Ende voort, dat die wet van Ghendt gheconsenteert ende gheoorloft zoude wesen alle kerckelicke persoonen (van wat condicie, state ofte qualiteit dat zy waren) of te stellene ende te verlatene van haerlieden officie, staet ofte prelature, ende naervolghelick eenen anderen daer mede te voorziene, alzo dickwils ende menichwarf, als zy tzelve by goeder informatie bevinden zouden den ghemeente oirboir ende profijtelick te zijne, met meer andere dierghelijcke zaken, die welcke die prince met zijnder princesse hemlieden zo subitelick (om beters wille) agreeerde ende accordeerde, dat zyder hem zelven in toecommende tyden gheensins mede behelpen en consten, by ghebreke van oirconden, zeghele, handteecken ende date.

Twijle dat men te Ghendt hier mede besich was, zo solliciteerde die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, continuelick an den keyser Heyndrick, die vijfde van dier name, omme tlandt van Aelst wederomme van nieus met Lotrijcke gheannexeert thebbene, in der forme ende maniere, zoot hier voortijds gheweest hadde.

Van ghelijcken dede ooc die grave Diederijck van Hollant, die zevenste van dier name, om die vijf eilanden van Zeelant wederom themwaert te ghecrijghene, al in prejudicie van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, wiens ghecostumeerde groote macht ende moghentheit, nu zo ghefaylgiert, vermindert ende vercranct was, dater varincx niemende omme gaf. Maer dies nochtans niet jeghenstaende, zo en wilde die keyser niet ghedooghen dat die bezitters van dien, van zijnen weghe eenich onghelijck zoude ghebueren ofte gheschieden, ter cause van der vercortinghe ende vercranckinghe voorscreven, in zulcker wijs dat beede die voornoemde princen weder ongherust thuyzewaert keerden, elc int zijne, met grooter toorne ende gramscepe; maer zy en haddens anders alsdoen. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, zo zocht Mer Zegher van Ghendt, een zeer edele ende machtich ruddere, alle listen ende middelen om tcasteel te Ghendt (gheheeten Nieuburch), onder zijnder obedientie ende onderdanicheit te bringhene, ghemerct dat zijn ouders ende voorzaten tzelve tanderen tijden bezeten ende gheregiert hadden, zo voorscreven es: ende dede zo vele by der hulpe van zijne vrienden ende maghen, dat die prince (om ergher te belettene) ten appointemente commen moeste, ghevende hem andere goedinghen in recompense van dien, tzijnen contentemente, want hy mids zijnder onmoghentheit als voren, ende der Vlaminghen wanckelbaerheit doen ter tijt voorwaer niet bet en mochte. Ende corts naer dezen, zo zant hy zijnen oudsten zuene Boudewijn te Worms, in de duytsche landen, tot den keyser Heyndrick voornoemt, omme hem aldaer uyt zijnder name, homagie ende manscip te doene van al tghuene dat hy van trijcke houdende was, met grooter danckbaerheit bovendien van zulcx als hy onlancx leden, by der middele voorscreven, voor hem ende zijne landen ghedaen hadde. Binnen dezen middelen 1191.

1191. tijt omtfinck die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, teerste manscip van die graefscepen van Buenen, Ghynes ende Montaengnen by Doornijcke, al volghende den accoorde ende appointemente als voren. Ende eer tjaer ten ende ghinck, zo schiet die bisscop Desidier van zijnen bisdomme van Teroaen, om zijnder groote outhede wille, ende heer Lambrecht van Brugghe, cancelier van Riemen, quam in zijn stede.

1192. Anno XI^c XCII, dede die coninck Richart van Inghelant (die noch altijts in Syrien ghebleven was), alle zijn uyterste neersticheit ende extreme devoiren, om die helighe stede van Jerusalem weder te conquesterene metten zweerde, ende zoude ontwijffelick by zijnder prouesse ende groote vromichede van wapenen, noch wel metter tijt tzijnder intentie ende meeninghe ghecommen hebben, indien hem sconincx lieden van Vranckerijcke, zulck een schoone victorie niet misjoont en hadden, nemende zeer haestelick die vlucht als men hemlieden meest van doene ende van noode hadde, zo dater Jacob van Avennes, ter cause van dien tleven liet, ende die reste van der kerstene leghere keerde met dezer verraderie weder thuyswaert, elc int zijne: twelcke wel metten rechte Gode van hemelrijcke, claghelick was. Tnaervolghende jaer, traude die

1193. grave Pieter van Auxerre, in Averguen, vrau Jole, die tweede dochtere van den grave Boudewijn van Vlaenderen, ende hy hadde die steden van Roesselaere, Deynse, Torhout ende Haerlebeke, mede in huwelicke. Ende ten XVIe daghe van sporckele int zelve jaer, starf die abt Goossin van Vormeseele by Ipere, diet tcloostere by zijnder vroescepe ende industrie grootelicx vermeerdert ende verbetert hadde, ende Wouter was zijn successeur.

Houwelyk der dochter van den graef.

1194. Int jaer ons Heeren XI^c XCIIII in die maent van meye, wiert die gravinne Margriete zieck tot ter doot, maer by der gracie Gods zy bequam, ende corts daer naer slouch

die grave Reynout van Dampmartin, haren oudsten zuene, Boudewijn, ruddere. Ten zelven tijde ghecreghen die van Ghendt, zulcke differenten, questien ende gheschillen onderlinghe tusschen mencanderen, dat menze niet remedieren nochte ghemiddelen en conste, wat mer toedede: in zulcker wijs dat deen ghebuer endelinghe zijn huys sterckte jeghens den anderen, volghende haerlieden nieuwe previlegien, als voren, daer zulcke wapeninghe ende daghelicsche bloetsturtinghe naer volchde, dat jammere was, die welcke ontwijffelick noch by der tijt die ruine ende bedervenesse van der stede ghecauseert zoude hebben, indiender Mattheus van Memorency, F^s Bosschaert by vrau Lourette, sgraven zustere van Vlaenderen, by zijnder industrie, zonderlinghe wijseit ende discretie, niet in tijts inne voorzien en hadde: zo dat hy ter cause van dien van den grave zijnen oom voorzeit, ruddere ghesleghen wiert, ghelijct wel recht ende redene was. Gheduerende deze trouble ende groote beroerte, zo verstarf die grave Boudewijn van Vlaenderen, van vrau Erlicx, zijnder moedere weghe, tgraefscip van Namen, hoe wel dat hy der nochtans zonder een zwaerbloedigher bataylgie niet an en gherochte, daer Mer Boudewijn, zijn oudste zuene, Mer Niclaeys van Bueminghen, ende Mer Robrecht van Waringuy, seneschael van Vlaenderen, die principaelste capiteynen ende beleeders of waren, thaerlieder eeuwegher eere ende glorie. Binnen dezen middelen tijt, starf die oude verlate bisscop Desidier van Teroaen, daer wy voren of ghehoort hebben. Ende ten XIII daghe van septembre daer naer, zo overleet die abt Wouter van Vormeseele, by Ipere, ende Diederijck quam in zijn stede. 1194.

Oneenigheden te Gent.

Het graefschap van Namen versterft op Boudewyn.

Twelcke aldus al ghepasseirt zijnde, zo verviel die gravinne Margriete van Vlaenderen anderwarf in die zelve ziecte, daer zy laest uytcommen was, ende wierter zo buytermaten qualick of bestaen, dat zyder ten XV

1194. daghe van novembre, int jaer als voren, of starf in haer castcel te Male, buyten Brugghe, naer dat zy tlandt drie jaer vijf maenden ende XIIII daghen lanck gheposseseert, bezeten ende gheregiert hadde, metten grave Boudewijn van Henegauwe ende van Namen, haren man, daer zy drie zuenen ende alzo veel dochters by ghehadt hadde, te wetene, eerst:

Dood van Margriet van Elzaten

Hare kinderen.

Boudewijn ghezeit van Constantinoble, toecommende keyser van Griecken, die naer haer tlandt regierde zo int naervolghende capitle breedere vertoocht ende verclaerst zal worden.

Heyndrick, die naer zijn broeders doot insghelijcx ooc keyser van Griecken wiert, maer en bleeft niet langhe by den toedoene van zijnder huysvrau, sgravens Pieters dochtere van Auxerre, naermaels grave van Namen, van vrau Jole, zijnder gheselnede weghe, die hem tleven met regale (1) vercortede.

Philips, toecommende grave van Namen, die vrau Marie, sconincx Philips dochtere van Vranckerijcke, traude, maer en hadder gheen hoirie by.

Vrau Jole, die huysvrau van den grave Pieter van Auxerre, in Auvergue, naermaels ooc keyser van Griecken, ende wiert, by den overlijdene van haren broedere Philips, gravinne van Namen, latende endelinghe by haren voorscreven man twee zuenen achtere, daer of dat die oudste ghenaemt Robrecht, noch naerderhandt keyser van Griecken wiert, ende dandere gheheeten Philips grave van Namen.

Vrau Isabelle, die huysvrau van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, daer Loys (ghezeit van Montpensier), Philips ende vrau Marie of quamen, zo wy noch by der tijt wel hooren zullen.

(1) Vergif.

Ende vrau Sebylle, die toecommende huysvrau van Gheeraert van Luxembourch, grave van Linguy, daer die graven van Luxembourch ende van Ste-Pol successivelick of ghedescendeert zijn, zo int achtervolghen van dezer jeghenwoordighe Cronijcke, by der tijt (hope ic), noch claerlicker blijcken zal. Ende dienvolghende, zo wiert die voorzeide gravinne Margriete, met grooter rauwe, ter eerden ghedaen in Ste-Donaes kercke te Brugghe, voor den hooghen outaer, daer zy corts voor haer overlijdene drie prebenden ghefondeert hadde; maer binnen CLVIII jaer daer naer, zo wiert zy weder omtgraven om die grave Loys van Nivers (die te Kersy versleghen bleef) plaetse te makene, en zy wiert doen ter slincker zijde van den voornoemden hooghen outaer gheleit, zo men noch ten daghe van hedent claerlick voor ooghen zien ende mercken mach. 1194.

Van Boudewijn van Constantinoble,

DIE NEGENTIENDE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN, TOECOMMENDE KEYSER VAN GRIECKEN.

Boudewijn, ghezeit van Constantinoble, omme die cause ende redene wille, die wy noch metter tijt hooren zullen, succedeirde vrau Margriete, zijnder moeder, int graefscip van Vlaenderen, ende was een zeer wijs, discreet, vroom ende excellent prince in al tghuene dat die vulmaecte edelheit concerneerde ende anneghinck. Zo waren insghelijcx ooc beede zijn broeders, Heyndrick ende Philips, daer of dat die joncste up den helighen

1194. sinxen dach daer naer volghende, van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, ruddere ghesleghen wiert, ende corts daer naer zo gaf hem die grave Boudewijn van Henegauwe, zijnen vadere (die doen ter tijt binnen zijnder stede van Berghen zeer zieck ende cranck lach), by testamente tgraefscip van Namen, behoudens ende met condicie nochtans, dat hy zijnen oudsten broedere Boudewijn daer of manscip doen zoude, ende Boudewijn die keysere. By ghelijcke middele wiert vrau Sebylle, haerlieder joncste zustere ooc voorzien van een groote schat van ghereeden ghelde (naer die estimatie van dien tijden), ter voorderinghe van haren huwelicke. Twelcke alzo ghedaen zijnde, die voornoemde grave, haerlieden vadere, schiet van dezer weerelt ter plaetse voorscreven, ende licht daer begraven in die kercke van Ste-Waultruyt, voor St-Jacobs outaer. Ende naer zijn doot, zo wiert die grave Boudewijn van Vlaenderen, by ghemeenen consente ende overeendraghene van die van den lande, omtfaen ende ghehult int graefscip van Henegauwe, ende Philips, zijn joncste broedere, int graefscip van Namen, volghende den teneure ende inhoudene van den testamente als voren. Maer omme dieswille dat Heyndrick, haerlieden middelste broedere, gheel ende al by zijnen vadere onvoorzien ghebleven was, zo schanck hem die grave Boudewijn, zijn oudste broedere, VIc bunderen lands in Vlaenderen, ende IIIIc in Henegauwe, omme daer mede zijnen behoorlicken staet tonderhoudene, treckende noch binnen den zelven jaere, in die maent van sporckele, met scoonder gheselscepe, naer die stede van Houy, daer hy die bisscop Albrecht van Luycke manscip dede van den voornoemde lande ende graefscepe, hem onlancx leden van zijn vaders weghe toeghecommen ende ghesuccedeirt. Twelcke die bisscop zo overdanckelick nam, dat hy die proost Godefroot van

Dood van Boudewyn van Henegouwen.

St-Donaes te Brugghe, svoorzeits sgraven bastaerde broedere, in recompense van dien, zo veel beneficien confereerde, dat deen elt [1] meer dan ghenouch gheweest hadde tzijnder zielen zalicheit. Gheduerende tzelve jaer, quam die coninck van den Morianen, metten Affricanen, Numidiemien ende andere heydenen, in Spaengnen, verslaende daer den coninck Alfonse van Castilien, met vichtich duyzent kerstenen, ende bringhende voort alle die landen daer omtrent, met grooter wreeteit ende rudesse onder zijnder subjectie ende onderdanicheit, daer zy zo langhe ende zo meneghen tijt ondere bleven, dat jammere was. Binnen dezen middelen tijt, zo hadde die grave Diederijck van Hollant, die VII van dier name, den keyser Heyndrick zo varre ghebrocht by zijnder continueler sollicitude ende grooter importuniteit, dat hy hem emmers gheaccordeert ende gheconsenteert hadde den XX penninck van allerande coopmanscepe, die voortan duer zijn havene te Gheersvliet passeren zouden; twelcke hem een omsprekelicke groote schat tsjaers weerdich was, ghemerct dat men die Vlaminghen (om toude ranceurs wille) dicwils by foortse ende met crachte deen elt meer dede betalen, dan zy van rechts weghe schuldich waren, daer onderlinghe veel diversche zware questien ende gheschillen uyt sprooten, die welcke zonder wapeninghe ende bloetsturtinghe niet en verghinghen, zo wy met der gracie Gods in tyden ende stonden noch hooren zullen. Int zelve jaer, woyen zulcke stormende winden, uyten noortwesten dater allomme veel torren, huyzen ende boomen neder ter eerden vielen. Men zach ooc insghelijcx alsdoen een groote menichte van raven lancx die lucht vlieghen, met barnende houten in haerlieden becken, die zy waer hier, waer daer lieten nedervallen, zo dater menich scoon edificie of te nieten ghinck. Ende bovendien, zo reyndet 1194.

De Mooren maken zich meester van Spanjen.

Bevestiging in de Geervlietsche tollen.

(1) Helft.

1194. haghelsteenen alzo groot als henne eyeren, hebbende zom drie ende zom vier tacken, daer alle die vruchten up tlandt zo teenegadere by bedorven, dater een groote dierste van granen naervolchde. Zeer corts daer naer, wiede die bisscop Steven van Doornijcke, die prochie kercke van Ste-Baefs te Ghendt, ten neerstighen verzoucke van die abt Everdeus aldaer. Ende eer tjaer ten ende ghinck, zo track die grave Boudewijn van Vlaenderen by den coninck Philips van Vranckerijcke, doende hem manscepe ende homagie van zulcx als hy van hem houdende was, metsgaders ooc van den graefscepe van Mortaengnen by Doornijcke, daer die coninck hem tzijnder willecomme, liberalick mede beghift ende beschoncken hadde. Maer dies al niet jeghenstaende, zo hadden nochtans zommeghe edelen uyt Vlaenderen veel liever ghezien dat hy metten coninck Richart van Inghelant (ghezeit Ceur de lyon), die orloghe jeghens Vranckerijcke anghenomen hadde, omme by dier middele tlandt van Artois (met dater meer of dependeerde ende anecleefde) weder te conquesterene metten zweerde, twelcke Philips van Elsaten, zijn grootheere, nu gheleden XVII jaer, jeghens recht ende redene (zo zy zeiden) met die couragieuse Isabelle, zijnder nichte, daer hy oom of was, in huwelijke ghegheven hadde zouder tghemeene consent ende accoort van die drie leden ende staten slands, hoe wel dat tzelve noch uyt ghestelt wiert omme in toecommende tijden breedere ende rijpelicker daer up te lettene, zo wy noch hooren zullen, anghezien dat eene zake van grooter importancie was, zo een ighelick wel ghevroeden mach.

Den graef doet den koning van Vrankryk manschap.

1195. Tnaervolghende jaer, zo begonste heer Boudewijn Boele, een meuninck van Ste-Pieters te Ghendt, tcloostere te Bauloo, int tlandt van Waes, te fonderene ende te makene, levende daer een zeer helich hermijts levene in vierigher

Klooster van Baudeloo

devotie ende allerande duegd ende godtvruchticheit. Ende twijle dat men hier mede in Vlaenderen besich was, zo subjugeerde die keyser Heyndrick die hertochdommen van Pouilgien ende van Calabren, die welcke die hertoghe Willem, F^s Rogiers (nu gheleden LXXIII jaer), stervende zonder kijnderen, onzen helighen vadere die paeus Calistus, die tweede van dier name, by testamente ghejoont ende ghegheven hadde, ter voorderinghe van der helegher kercke. Omtrent dezen zelven tijt, zo reeser zulcke een felle orloghe up tusschen die Fransoysen ende Inghelschen, dat hem die Vlaminghen nootzakelick met deene ofte met dandere voughen moesten, die welcke naer langher deliberatie van raede, ende naer veel diversche generale vergaderinghen ter cause van dien ghehouden, endelinghe van twee quaden tbeste kiesende, hem zelven an die ligue ende alliancie van Inghelant hielden, ghemerct dat zy hemlieden veel profitelicker was, als die ghuene die best quam thaerlieden propooste, omme by foortse van wapenen weder an Artois ende West Vlaenderen te gherakene, daer men hemlieden (by den middele voorscreven) zo vuylick ende zo leelick of ghepriveert ende ghefrustreert hadde, dat een wondere was, metsgaders ooc van den graefscepe van Vermandois, twelcke zy emmers ten minsten in recompense van dien behoorden ghehouden thebbene, naer tinhoudene van den contracte ende accoorde daer of zijnde, in daten van den jaere XI^c LXXVIII. Ende dienvolghende, zo vergaerde die grave Boudewijn van Vlaenderen een groot eyrcracht van volcke, daer hy te Compiengnen in Vranckerijcke mede track, roovende, barnende, afloopende ende bedervende zonder eeneghe resistencie aldaer hy voorby passeerde; ende hy brochte bovendien ooc onder zijn subjectie ende onderdanicheit die steden van Perone ende Roye, in Vermandois, treckende van danen voort tS^t-Omaers 1195.

Vlaenderen houdt de party van Engeland tegen Vrankryk.

1195. waert, daer hy terstont vast siedge voren slouch, by den toedoene van sgraven Albrechts zuene van Dampmartin, die hem daer zeer haestelick uyt Vranckerijcke ter hulpe quam, gheheeten Reynout, grave van Buenen, van vrau Ide, zijnder huysvrau weghe, die dochtere van Mattheus van Elsaten, by vrau Marie, sconincx Stevens dochtere van Inghelant, daer te voren wedewe van den grave Reynout van Gheldre ende van den hertoghe Bertolf van Saringhen, ende dat om eender caecsmete wille, die hem die grave Hughes van Ste-Pol, in sconincx presentie, onlancx leden, ghegheven hadde, zonder eeneghe peyne, boete ofte verbuerte. Zeer corts naer dezen, zo arriveerden daer insghelijcx ooc die grave Boudewijn van Ghynes, Willem van Bethune ende Aernout van Ghynes, Fs Boudewijns, met zeer veel volcx van wapenen, te peerde ende te voet, ende sdaechs naer haerlieder comste, stack die voornoemde grave van Buenen tvier in Valckenberghe, toebehoorende doen ter tijt Willem van Ste-Omaers, keerende met dien weder int siedge voorscreven, daer men daghelicx zulcke prouesse ende groote vromichede van wapenen bedreef, dats hem metten rechte een ighelick verwonderde hoet die van binnen zo langhe ghehouden consten, ghemerct tcleene secours dat zy van sconincx Philips weghe van Vranckerijcke hadden, die welcke zo buytermaten vele metten coninck Richart van Inghelant in Normandien te doene hadde, dat hijs niet meer en mochte, in zulcker wijs dat die van der stede voorzeit, hem zelven endelinghe in die maent van octobre, by faulte van vitaylgie ende andersins, up gheven moesten in die handen van den grave van Vlaenderen, naer dien dat zy vijf weken lanck zeer nauwe rondsomme beleyt gheweest hadden. Twelcke considererende die van Arien deden ooc van ghelijcken, zo dat die Vlaemsche leghere reghelrecht van danen te Atrecht waert track, maer merckende die situatie, ghelegentheit ende stercte van der plaetse, en maectet daer 1195.
niet lanck, treckende van danen voort al dat quartier van Doornijcke ende Camerijcke duere, ter grooter schade ende verdriete van den ghemeenen lande daer omtrent. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo nam die grave van Vlaenderen weder zijnen wech te Ghendt waert, daer hy by die van den lande zo varre ghepersuadeert ende gheinduceert wiert, dat hy van dier tijt voort die wapenen van Vlaenderen alleene bleef voerende, die welcke hy daer te voren metter wapenen van Henegauwe ghequartileert hadde, daer hy insghelijx ooc heere ende prince of was, zo voorzeit es. Hierentusschen schiet die keyser Heyndrick van dezer weerelt, ende eeneghe van de cuervorsten stelden zijnen broedere Philips in zijn stede, maer die andere cosen Ottho, shertoghen Heyndricx broedere van Sassen, om keyser te zijn, daer die coninck Richart van Inghelant, van zijnder zustere weghe die oom of was, ende stont hem vromelick by jeghens alle die ghuene die hem qualick wilden, maer niet zonder hulpe van den paeus Innocentius, die derde van dier name, metsgaders ooc van den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe. Als die coninck Philips van Vranckerijcke zach dat zijn vianden by dezen middele noch daghelicx lancx zo meer vermenicvuldichden ende verstercten, zo vouchde hy hem van ghelijcken ooc metten voorscreven keyser Philips, up aventure, of hem tzelve noch yevers te passe commen mochte.

Keyzer Henrik sterft.

Gheduerende deze questien ende gheschillen, zo wierden die muenicken van den ordene van Sle-Dominicus ende van Ste-Fransois, eerst gheinstitueert ende inghestelt, ende een poose tijts daer te vooren, zo hadden die Augustinen ende Carmers, ofte Onze Vrauwe Broeders, haerlieden oorspronck ende eerste beghinsele in subsidie van de pasteurs ende andere hoofden der heligher kercke, die

Order van den H. Dominicus.

1195. welcke nu duer tgroote daghelicx anwassende goet tot zulcke een glorie, hooverdie, weelde, traecheit ende ongheleerteit ghecommen waren, dat zy hem zom schaemden twoort Gods den volcke te vercondighen, ende zom dienden zy bet om auditeurs dan om leeraers te zijne, ghelijck men noch ten daghe van hedent zo vele vint, dat jammere ende, Gode van hemelrijcke, claghelick es.

1196. Dood van Richard. Ten zesten daghe van april int naervolghende jaer, wiert die coninck Richart van Inghelant, ghezeit Ceur de lyon, zo fenijnelick, int landt van Limosin, van een serpent ghebeten, dat hijder achter een of starf, zonder kijnderen achter te latene by vrau Berengaria, zijnder huysvrau, die dochtere van den coninck Garsy van Navarre, ende zijn broedere Jan (eerst ghezeit zonder Landt) wiert naer hem, te Westminster, coninck ghecroont. Ten ware niet wel scrivelick hoe zeere dat hem die coninck Philips van Vranckerijcke in deze coninex doot verblijde ende verhuechde, als die ghuene die voortan niet meer en twijffelde oft hy en zouder wel lichtelick die Vlaminghen meestere werden, ghemerct dat hy nu van dien ghesleghen viant (die hy ter weerelt aldermeest vreesde) teenegadere bescermt ende verlost was. Ende dienvolghende, zo quam hy ten eersten dat hem mueghelick was, met machte in Vermandois, bringhende tgheele landt onder zijn moghentheit ende obedientie : ende passerende voor die riviere van der Leye, liet Arien an deen zijde ligghen, ende slouch nedere niet varre van der stede van Ipere, daer hem die grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe zo subtilick ommerinchde ende besloot met zijnen volcke van orloghe, dat hy paeys verzouken moeste, daer binnen die stede van Belle sommierlick zo varre of ghesproken wiert, dat die coninck emmers ongheschaet ende ongheschent met zijnder armeye weder

Inval der Franschen.

tzijnen landewaert keerde, up hope van breedere appointement ende accoorde, twelcke (volghende die resolutie aldaer ghenomen) corts tusschen hemlieden stont te ghesciedene, ten hadde ghedaen die nieuwe ligue ende alleancie, die welcke die grave van Vlaenderen (up tvoorgaende niet schaffende) metten voorscreven coninck Jan van Inghelant maecte, byder inductie ende persuasie van den grave Reynout van Buenen, F^s Albrechts, metsgaders ooc van den grave Boudewijn van Ghynes ende van den grave van Baren, up die riviere van der Seyne, die met hem al weder ter frontieren van Vranckerijcke waert tracken, doende daer al tquaetste dat zy consten ghepeynsen ofte versieren. Twelcke al merckende die gravinne Marie van Vlaenderen, ende duchtende voor tgroote quaet dater naer volghen mochte, track secretelick, omtrent Kersmesse, int jaer als voren, om beters wille te Parijs, by den coninck Philips, haren oom, van vrau Marie harer moedere weghe, die huysvrau van den grave Heyndrick van Champaengnen, biddende hem zeer otmoedelick dat hy niet jeghenstaende die laetste wapeninghe zoude willen verstaen teenen goeden, vasten, ghedurighen paeyse, achtervolghende die voorraminghe ende sommiere conclusie, tanderen tyden te Belle daerof ghenomen, ende dat omme diversche causen ende redenen, die zy daer zo promptelick wiste te allegierene, dater in die maent van sporckele daer naer, een dachvaert ter cause van dien te Perone gheleit wiert, daer zy voort zo subtilick, wijselick ende discretelick in besoingneerde, dater emmers een paeys naer volchde, by de welcke dat die grave Boudewijn van Vlaenderen ende zijn successeurs, niet alleene die steden van Ste-Omaers ende van Arien toegheleit wierden, met die graefscepen van Ghynes, Ardre, Lylers ende Richenbourch, maer bovendien ooc die Gorge met alle die andere landen ende heerlicheden, 1196.

Tusschenkomst der gravin.

Vrede.

1196. toebehoorende die heere van Bethune, ligghende an dees zijde den nieuwen dijck, ende streckende tot Mortaengnen, by Doornijcke, incluys, daer wy elders wat breedere of vermaent hebben, behoudens nochtans ende met expresser bespreke, dat die coninck Philips van Vranckerijcke, ten behouve en de profijte van zijnen oudsten zuene Loys, zoude blijven houdende die steden van Atrecht, Bapasme, Lens, Heldin, Ste-Pol ende Buenen, met condicie van retoure, indien hy zonder wettelick hoir van zijnen lichame gheprocreert ende ghecommen zijnde, dezer weerelt overleede. Ten zelven tijde, wiert die abdesse Agniete van Meessene metter doot ghemeene, ende vrau Elisabeth, Diederijcx dochtere van Elsaten (die hier voren vergheten staet), quam in haer stede. Tjaer daer naer, starf heer Boudewijn Bocle, die eerste fondateur van den cloostere te Bauloo, int landt van Waes, zo voorzeit es. Twelcke naerderhandt by de liberaliteit ende middelheit van den grave Boudewijn van Vlaenderen grootelicx gheavanceert ende vervoordert wiert. Daer schiet insghelijcx ooc alsdoen van dezer weerelt die grave Albrecht van Dampmartin, vadere van die grave Reynout van Buenen, ende van den grave Hughes van Ponthieu, elc van zijnder moedere weghe. Up tzelve saisoen, fondeerde die zeer helighe ende edele vrau (Gela ghenaemt) te Hunkevliet, in die prochie van Slipe, binnen den bisdomme van Doornijcke, een cappelle ter eeren ende weerdicheit van mijnheere Ste-Pieter, die prince der apostelen, die welcke verkeert ende verandert wiert in een vrauwe cloostere (gheheeten Nieulant) van der ordene van mijnheere Ste-Bernaert, wijlent abt van Clervaulx in hooch Bourgoengne, daer wy by der tijt meer of hooren zullen, indient Gode ghelieft. Ende in die kersdaghen daer naer volghende, hielt die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit die Moghende, open

hof binnen die stede van Parijs, met alle zijn edele princen ende vassael heeren, bet dan XIIII daghen lanck continuelick gheduerende, in allerande vreucht, blijtscepe ende triumphe. Ende binnen dier middelen tijt, zo arriveerden daer twee legaten apostelick, deene gheheeten Pandulf ende dandere Durant, verzouckende van svoorzeits paeus weghe secours, hulpe ende bystandicheit jeghens die groote wreeteit ende onghenadicheit der onghelovighen diet in Syrien, onlancx leden, al in roeren ghestelt ende verbuert ghemaect hadden. Twelcke hemlieden by veel diversche princen ende edele heeren, daer mede present ende jeghenwoordich, gheerne gheaccordeert ende toeghezeit wiert. Tusschen die, welcke dat die grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe, die eerste ende principaelste was, makende van dier tijt voort tzamen haerlieden ghereetscepe, elc int zijne, omme in tijden ende stonden alst pas gheven zoude haerlieden belofte te vulcommene. Ende twijle dat men hier mede in Vranckerijcke besich was, zo beghonsten die van Veurne ende van Berghen zo viandelick, met haerlieden casselrien, jeghens haerlieden naturelicken heere ende prince up te rijsene, dat een wondere was, roovende, pijlgierende, moordende ende brandende aldaer zy yevers by gheraken consten, ende quamen endelinghe tot zulck een rebellicheit, dat zy ten naersten jaere, up den XVI dach van novembre, insghelijcx ooc tvier in sprincen hof te Veurne staken, by laste van Herbert van Wulverghem, haerlieder uppercapiteyn ende veltheere, dier ten eeuwighen daghe uyten lande omme ghebannen wiert, met confiscatie van al dat hijs hadde. 1197.

Den paus vraegt hulpe tegen de ongeloovigen.

Onlusten te Veurne.

Tjaer daer naer, wierden die helighe weerdighe reliquien van mijnheere Ste-Willem, hertoghe van Aquitanien, verheven, daer die ordene van de Willemine 1198.

1198. broeders haren eersten oorspronck of ghenomen heeft. Hier en tusschen, zo maecte die grave Boudewijn van Vlaenderen met die andere edelen, noch altijts even vaste zijn ghereetscepe ter heligher orloghe waert, daer wy hier voren of gheroert hebben, ende dienvolghende, zo stelde hy al tregement van zijnen lande ende heerlicheden in die handen van vrau Marie van Champaengnen, zijnder huysvrau. Biddende voort die poorters van Ghendt, dat zy in zijn absencie goede kijnders bliven wilden, ende verleenende hemlieden ten dien upsiene vryheit van alle thollen, in alzo varre als zy residerende waren binnen die vier poorten derzelver stede, daer of dat die Torre ofte Toroutsche poorte die eerste was, staende up die wech van Brugghe; die andere waren die Walpoorte, zo men te Cortrijcke waert gaet; die Braempoorte, zo men naer Aelst treckt, ende Ste-Jooris ofte Ste-Baefs poorte, ghemerct dat men doen ter tijt niemende voor poortere en hielt, die binnen die vesten ende poorten van der stede niet woonachtich en was, zo men uyter etimologie ende derivatie van den vocable *poortere* insghelijcx ooc claerlick mercken ende verstaen mach, twelcke ontwijffelick occasie, cause ende oorzake gheweest heeft, van den upcommene van der stede voornoemt, die welcke ten respecte van deze ende meer andere schoone previlegien ende vryheden daghelicx lancx zo meer ghefrequenteert, ghepeupleert ende bewoont wiert, metsgaders dat een ighelick zochte daer of te gauderene, te jouisserene ende mede deelachtich te wesene. Ende eer tvoornoemde jaer ten ende ghinck, zo overleet die grave Ottho van Geldre ende van Zutphen, die tweede van dier name, latende by vrau Adelie, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Richart van Guilchen, twee zuenen ende alzo veel dochters achtere, te wetene, Gheeraert, die derde van dier name,

Gent krygt vryheyd van tollen.

Graef Otto van Gelderen sterft.

die naer zijn vaders doot tlandt regierde; Ottho, die toecommende bisscop van Utrecht; vrau Adelie, naermaels die huysvrau van den grave Willem van Hollant, ende vrau Margriete, die noch by huwelicke gravinne van Berghe wiert. Up tzelve pas, converteerde die grave van Vlaenderen toude casteel te Cortrijcke, in een collegiale kercke, ter eeren ende weerdicheit van onzer Liever Vrauwe, fonderende daer *quant et quant* eeneghe canosien, daer hy tpatronaetscip van der stede toeschicte ende leyde. 1198.

Int jaer ons Heeren XII^c ende drie, zo wiert die grave Diederijck van Hollant, die VII^ste van dier name, zeer deerlick te Dordrecht berooft van den lijve, ende Willem, zijn broedere, stelde hem zelven by foortsen ende met ghewelde in die possesie van den lande, in prejudicie van vrau Adelie, zijnder nichte, svoorzeits sgraven dochtere, daer hy oom of was, jeghenwoordelick die huysvrau van den grave Loys van Loo, int landt van Luycke, die welcke ter cause van dien jeghens hem te velde quam, mids die hulpe ende bystandicheit van den hertoghe van Limbourch, den bisscop van Utrecht, ende den grave Boudewijn van Vlaenderen, die zeer haestelick in Zeelant beoosterschelt ende in Schauwen arriveerde, omme van danen voort die stede van Ziericzee te gaen beleggheme metten volcke van orloghe, dat hy toter cruysvaert (dier up handen was) nu over lanck ghereet hadde. Maer eer die zake zo varre ghecommen conste, zo wierter by den tusschensprekene van eeneghe groote meesters ende andere edele heeren, een appointement ghemaect, daer by dat die voornoemde grave van Loo, thien marck gouts ghecreech, voor die rennuciatie van zulck recht, cause ende actie als hy van zijnder huysvrau weghe hebben ofte pretenderen mochte an tgraescip van Hollant, met expresser quytscheldinghe bovendien ooc van al zulcke nieuwe 1203.

Dood van Dirk VII.

1203. tholrechten, als die Hollanders, by consente van den keyser Heyndrick, tsijdert jaer XI^c XCV te Gheersvliet voort ghestelt hadden, in prejudicie van alle coopvaerders int generale, ende bysondere van den Vlaminghen (zo voorzeit es), die hem in deze wapeninghe zo ghetrauwelick met lijve ende met goede byghestaen hadden, in der vorme ende maniere als voren. Ende gheduerende deze beroerte, zo overleet die grave Diederijck van Cleven, die vierde van dier name, ende Aernout, zijn zuene, die derde van dier name, regierdet tlandt naer hem.

Die vierde cruysvaert ghedaen by den grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe, met meer andere kerstene princen ende edele heeren, gheestelick ende weerlick, up die Turcken ende andere onghelovighen, diet nu langhen ende meneghen tijt in Sijrien al verbuert ghemaect hadden, ende noch daghelicx lancx zo meer deden; maer zy addresseerde by fortune up die Griecken, zonder alsdoen voorder te commene, overmits tverliezen van den grave Boudewijn, die doen nieuwelicx keyser van Griecken gheworden was, zo hier naer breedere verhaelt ende verclaerst zal worden.

Innocentius III, paus.

Alle deze zaken aldus ghepassiert zijnde, zo ghinck emmers endelinghe die cruysvaert voort, die welcke nu bet dan drie jaer lanck ghehouden gheweest hadde, ten neerstighen verzoucke van den paeus Innocentius, die derde van dier name, zo hier voren breedere ghenoteert ende vertoocht staet, ende dienvolghende, zo tracken in die maent van maerte, ten jaere als voren, alle die kerstene princen ende edele mannen, gheestelick ende weerlick (diet cruce anghenomen hadden) met voorspoedighen winde in zee, ter vulcomminghe van haerlieder beloſte ende eedt, hebbende voor haerlieder amirael, den grave

Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe, onder 1203.
de welcke die principaelste capiteynen, leedtsmannen ende beveltslieden waren, eerst Heyndrick van Vlaenderen, zijnen broedere; die grave Thibaut van Champaengnen; die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die vijfde van dier name; die grave Bonifacius van Montfort; die grave Loys van Bloys; die grave Loys van Savoyen; die grave Godefroot van Pertessen, met Steven, zijnen broedere; die grave Hughes van Ste-Pol; die grave Reynout van Buenen; die grave Simoen van Montfort, met Guy, zijn broedere; die grave Boudewijn van Beaufort; die grave Reynout van Dampierre; die grave Pepin van Orliens; die grave Reynier van Troyen in Champaengnen; die bisscop Ambreux van Quadoorne; die bisscop Alfonse van Baione; die bisscop Milo van Soison; die bisscop van Tours; die bisscop van Teroaen, met noch vier bisscoppen uyt die Duydtsche landen; Mattheus, heere van Montmorency; Godefroot, heere van Jenville; Heyndrick, heere van Argelle; Jan, heere van Verson; Blevier, heere van Rocenfort; Willem (ghezeyt die Rosse), heere van Bethune, met Bartholomeus, zijn broedere; Rachen van Gavere, met Rogier zijn broedere; Heyndrick, heere van Nigelle; Lieven, heere van Axele; Winnock, heere van Hondtschote; Diederijck, heere van Dixmude; Joos, heere van Materien; Jan, heere van Oudenhove; heer Jan, die prochiepape van Zomerghem; Jan Dayere, met Ferry, zijn broedere; Boudewijn van Belle; Pieter van Barselle, ende Pieter van Brakele; met meer andere cloucke edele mannen, ende vrome lieden van wapenen, hebbende by hemlieden een groote menichte van ghemeene soudeniers uyt Vranckerijcke, Inghelant, Spaengnen, Duytschlant, Italien, Brabant, Vlaenderen, Henegauwe, Ghelderlant, Namen, Artois, Hollant, Zeelant ende Vrieslant, die welcke tzamen te Venegien ghearriveert zijnde, noch hulpe, noch

Voornaemste aenleyders.

De kruysvaerders worden slecht onthaeld te Venetien.

1203. bystandicheit en vonden an den hertoghe aldaer, die van den soudaen van Babilonien, metsgaders ooc van den coninck van Syrien, zo varre by groote ghiften, gaven ende beloften ghebrocht ende misleet was, als dat hy hemlieden zijn galleyen ende andere schepen van orloghe omtzeide, radende hemlieden *quant et quant* hoe eer hoe liever weder te keerene, van daer zy ghecommen waren, eer zy daer talzulcken excessive coste, meer tijts verloren. Als die kerstenen dit refuys ende schadelick advijs hoorden, zo verstonden zy wel haest hoe zy ghevaren hadden; dies meenden zy wel metten eersten winde, naer Genuen ghetrocken thebbene, hopende daer beter adresse ende ghereetscepe te vindene, tot tghuene dat zy voren hadden, dan zy te Venegien ghedaen hadden; zoot ooc ontwijffelick gheburt zoude hebben, ten hadde ghedaen dat die hertoghe van Venegien van als ghewaerschuut zijnde, hemlieden doen zelve haerlieden begheerte gheagreeert ende gheaccordeert hadde, behoudens ende met expressen conditie, nochtans dat zy voor haerlieden vertreckene in Syrien, eerst die stede metter havene van Jadera, weder tzijnder obedientie ende onderdanicheit bringhen zouden, die welcke hem die van Hongerien, tjaer voorleden, by grooter wreetheit ende verraderie of ghenomen, ende oyt sijdert omthouden hadden, ter jammerlicker schade ende verdriete van alle zijne cooplieden, die daer daghelicx voorby passeren moesten, weert hemlieden lief ofte leet was, niet twijffelende ondertusschen ofte hy zoude hemlieden noch wel binnen dier middele tijt, by eenegher middele, tusschen twee stoelen in dasschen stellen. Die kerstenen accepteerden (om die meeste verzekertheit) die ghepresenteerde condicie, ende deden zo vele by haerlieder uytnemende groote prouesse ende vromichede van wapenen, dat zy die tende van drie weken zeer victorienselick ten effecte brochten, recouvrerende in die

entreprise eenen inestimablen schat van goude, van zelvere ende van andere costelicke juweelen, die hemlieden naerderhandt buytermaten wel te passe quam in haerlieder voyagie, daer wy corts breedere of hooren zullen. Twyle dat men hier mede besich was, zo overleet die bisscop Steven van Doornijcke, wiens successeur Goossin hiet. Daer arriveerden insghelijcx ooc alsdoen in die kerstene leghere, voor die voornoemde stede van Jadera, eeneghe ambassadeurs uyt Griecken, daer Alexis, die zuene van den keyser Isaack van Constantinoblen, die alderprincipaelste of was, claghende zeer deerlick ende compasselick, met weenender ooghen, over Alexis, zijn vaders broedere, die welcke zijnen voorscreven vadere onlancx leden ghevanghen ende gheel blent ghemaect hadde, by grooter onghenadighe onmenschelickheit, usurperende voort ende themwaert treckende, by rechter foortse ende violence, die keyserlicke croone ende title. Als die grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe, inder qualiteit als voren, alle deze groote clachten ende zwaricheden ghehoort ende wel verstaen hadde, zo beloofde hy met alle die andere princen ende heeren die by hem waren, die keyser Isaack secours, hulpe ende bystandicheit te doene met lijve ende met goede, alzo varre alst doenelick ware, indien hy weder in zijn eerste staet ghestelt zijnde, die griecsche kercke onder die roomsche stellen wilde, twelcke hem daer zeer promptelick ende gheerne gheaccordeert ende toeghezeit wiert, met belofte van noch XXX duyzent marck gouts bovendien, omme die reste van zijnder voyagie daermede te vulbringhene. Ende volghende dezen accoorde, zo zeylden die kerstenen zonder langher dilay, met LX galleyen, ende hondert veertich andere schepen van orloghe, van voor die stede van Jadera te Constantinoble waert, daer zy zeer secretelick by nachte voren quamen, nemende 1203.

1203. van stonden an (by der behendicheit van die van Biervliet, in Vlaenderen, dieder noch ten daghe van hedent die wapene van Constantinoble omme voeren), den grooten torre, Calathas ghenaemt inne, metsgaders ooc die latinsche poorte, daer duere dat zy in die stede gherochten meter ganscher macht, dootslaende ende vernielende al dat hemlieden hinderen mochte, twelcke vernemende die usurpateur van der keyserlicker croone, Alexis, quamer stappans met Diederijck Lascare, zijnen schoonzuene, zeer clouckelick ter marct jeghens, daer hem die bataylgie zo qualick verghinck, dat hy (abandonnerende al dat hijs hadde) hemzelven zeer haestelick metter vlucht saulveren moeste, die hy te Armenien waert nam toten coninck Jan van Balacken, ende dienvolghende, zo wiert die voornoemde keyser Isaack weder van nieus in zijnen eersten staet ghestelt, met Alexis, zijnen lieven zuene, die welcke wel ende deuchdelick vulquam ende vulbrochte, met grooter danckbaerheit, al tghuene dat hy (uyter name van zijnen blenden vadere) die amirael van der kerstene armeye tanderen tijden toeghezeit ende belooft hadde, zo dat zy zeer mindelick met hoofschen orlove van elcanderen schieden, ende die kerstenen tracken weder tschepe, verbeydende wint propijs, toter vulcomminghe van haerlieden voyagie. Maer als die Venetianen verhoorden dat die kerstenen met deser schoonder victorie (daer haerlieder amirael die toename of behielt) weder in zee ghekeert waren, beduchtende hemlieden voor eenech toecommende dangier, ter cause van den partiescepe by hemlieden ghetoocht, als voren, zo deden zy in alder diligentie by haerlieden ambassadeurs paeys, minne ende vrientscepe an hemlieden verzoucken, die men hemlieden zeer gheerne accordeirde, met condicie nochtans van trauwe ende bystandicheit jeghens die vianden ons heeren Jesu-Christi. Niet langhe daer naer, overleet die voorscreven keyser

Inneming van Konstantinopelen.

Isaak wordt in zyne keyzerlyke weerdigheyd hersteld.

Isaack, ende Alexis, zijn zuene, quam in zijn stede. 1203.
Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, alle die voornoemde kerstene princen ende edele heeren zeylden voort uyter havene van Constantinoble (gheheeten Tpierekijn), ten helighen lande waert, met voorspoedigher winde een poose tijts gheduerende, omme aldaer by crachte ende foortse van wapenen die tyrannighe macht ende moghentheit der heydenen te wederstane, zo zy meenden. Hier en tusschen, dede Marcolf, die heere van Theben, den jonghen keyser Alexis, F^s Isaack, by twee van zijne camerlingen zeer jammerlick snachts in zijn bedde vermoorden ende verwurghen, met eender dwale (1), makende *quant et quant* zulcke een seditie, meuterie ende rommelinghe binnen der stede van Constantinoble, ende elders daer omtrent, dat zy al rumen moesten, die der kercke van Rome mede waren, uyt crachte van der confederatie, ligue ende alliancie als voren, ende dit al by den toedoene van den ghevluchten Alexis, skeysers Isaacx broedere, die hemzelven anderwarf by foorste ende met ghewelde in die possessie van tkeyserrijcke stelde, daer hy zonder eeneghe faulte inne ghebleven zoude hebben, indien die voornoemde kerstenen (die te Syrien waert ghetrocken waren) niet haestelick met contrarie winde, jeghens haerlieden wille ende danck (zoot Gode gheliefde) weder tzamen ter zelver havene ghearriveirt en hadden, daer zy laetst uytghescheeden waren, twelcke die voorzeide quaetwilleghe verstaen hebbende, liepen al ghelijck haerlieden veerden zonder langher te beydene, ende dien volghende zo wiert die grave Boudewijn van Vlaenderen ende van Henegauwe, amirael van de kerstene armeye, by ghemeenen accoorde, consente ende overeendraghene van alle die ghuene diet concerneerde ende anneghinck, keyser van Griecken ghecozen

Zyn zoon Alexis vermoord.

Boudewyn van Vlaenderen wordt keyzer.

(1) Dweyl.

1203. ende ghecroont, met alle die zelve misterien, ceremonien, blijtscepen ende triumphen, als men in diergelicke zaken van ouds ghecostumeert es van te userene ende doene. Welcke feeste gheend zijnde, zo wiert die grave Bonifacius van Montfort coninck van Thessalien ghemaect, ende tconincrijcke van Creten quam in die handen van de Venetianen, ter meerdere versterckinghe ende verzekerthede van den paeyse, tjaer voorleden met hemlieden gheslooten ende ghemaect. Niemende en bleef daer onbeghift, maer een ighelick wierter int particuliere ende bysondere beschoncken naer zijnder qualiteit ende verdienste, ten grooten contentemente van alle die princen ende edele heeren, die daer metten keyser Boudewijn ghecommen waren, die welcke toen met dezer victorie ende voort met zulcker presenten, als zy van den keyser omtfaen hadden weder thuyzewaert keerden, averterende ten eersten dat hemlieden mueghelick was, vrau Marie van Champaengnen, svoorzeits keysers gheselnede, van als dat te Constantinoble ghebuert ende gheschiet was, in der vorme ende maniere als tzelve hierboven int langhe verhaelt ende verclaerst staet. Als die keyserinne alle die voorscreve blyde nieumaren verhoorde, zo track zy zonder langher dilay in alder diligentie derrewaert, nemende met haer Mer Jan van Nigelle, die castelein van Brugghe, met meer andere edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen; dies liet zy vrau Johanne, haer oudste dochtere, in die garde van den coninck Philips van Vranckerijcke, haer moeders broedere, ende vrau Margriete, haer joncste dochtere, stelde zy onder die protectie ende bewarenesse van vrau Machtilt van Portegale, die duwagiere van Vlaenderen, metsgaders ooc van den grave Philips van Namen, haer mans broedere, ende van heer Bosschaert van Avesnes, canueninck van Doornijcke, ende archidiaken van Lauwen, in Champaengnen, die

Boudewyns huysvrouw sterft op hare reys naer Konstantinopelen.

zuene van Jacob, die voor Jerusalem in Syrien versleghen wiert, makende hemlieden met eenen respectivelick ruarts ende gouverneurs van die landen en graefscepen van Vlaenderen ende van Henegauwe. Ende naer dien dat zy nu een goede poose tijts in zee gheweest hadde, ghelijck voorzeit es, zo reeser zulck een afgrijselick zeetempeest up, dater die piloten ende schiplieden zelve niet alleene grootelicx in beladen ende te wets waren, maer bovendien ooc die moet teenegadere verloren gaven, zeylende van dier tijt voort altijt in Gods ghenade daer die wint gheliefde, ende niet daer zy wilden, tot dat zy naer onsprekelicke veel dangiers endelinghe in die havene van Ascalon gherochten, daer die voorzeide keyserinne, ter cause van alle die voorghaende alteratien, veranderinghen ende groote benautheden van herten, met zulck een continuele barnende coortse bevaen ende bestaen wiert, dater eer yet lanck die doot naer volchde, ende tsanderdachs wiert zy met ghemeener rauwe begraven in die hoochkercke aldaer, wesende doen die eerste dach van septembre int jaer ons Heeren XII^c^ ende IIII. 1204.

Binnen dezen middelen tijt, beghonste die voornoemde heer Bosschaert van Avennes, allincx zo bet zijn eyghen profijt te doene metten lande ende graefscepe van Henegauwe, twelcke hem van der keyserinne voorzeit, principalick ende bezondere bevolen ende gherecommandeert was, in zulcker wijs dat hy endelinghe renuncerende ende abandonnerende zijne gheestelicke goedinghen, habijten ende cleederen, hemzelven wiert draghende als of hy die prince zelve gheweest hadde, ende die coninck Jan van Inghelant slouch hem ruddere, eensdeels in recompense van den goeden dienst die welcke wylent die coninck Richart, zijn broedere, van Jacob, zijnen vadere, in Syrien ghehadt hadde, ende eensdeels omme dieswille dat hy een clouck, vaylgeant, edele man van grooter ap-

1204. parentie was, hebbende in hem niet alleene een princelicke hoocheit, moedt ende couragie; maer bovendien ooc rudderlicke vromicheit, verzaemt ende vereenicht met zulcke eene uytnemende gracie van excellente schoonicheit, welvoughende goedertierentheit, zonderlinghe gheleerteit ende vermaerde eloquentie, dat hy ter cause van dien van alle die weerelt wonderlicke zeere begraciet, gheeert ende bemint wiert, ende bysondere van vrau Margriete, zijnder weese voorscreven, daer hy zulck een gheaffectioneerde ende joonstighe zorghe voren drouch, dat hy der twee bastaerde zuenen by ghecreech, te wetene, Jan ende Boudewijn; by dien dat die paeus Innocentius, die derde van dier name, niet dispenseren en wilde van zijn ordene ende priesterlick wietsele, in voorderinghe van den huwelicke, twelcke anders tusschen hemlieden apparent was te gheschiedene, duer die groote zinnelicke liefde, die zy tot mencanderen secretelick draghende waren, zo wy, hop ic, by der tijt noch breedere hooren zullen. Hier en tusschen nam die coninck Philips van Vranckerijcke thertochdom van Normandien inne, wel wetende dat in Vlaenderen niemant thuys en was, diet zelve hadde mueghen helpen wederstane ende beletten. Ter zelver occasie, vervoordende hem insghelijcx ooc die van Veuren-Ambocht in die wapenen te gane jeghens vrau Machtilt van Portegale, die duwagiere van Vlaenderen, dier haestelick tHoutem, int land van Aelst, jeghens te velde quam; maer wel tharer eeuwigher ruine ende bedervenesse, indien zy niet metter spoet weder te Berghen waert ghevloden en hadde, daer zy (inder qualiteit als voren) die vrauwe of was.

Veurne staet op tegen de oude gravin.

1205. Int beghinsele van den jaere XIIe ende vive, zo beghonsten die van Andronoble te rebellerene jeghens den keyser Boudewijn van Griecken, grave van Vlaenderen ende van Henegauwe, by den toedoene van den coninck Jan

van Balacken ende van Alexis, die broedere van wijlent die blende keyser Isaack, die welcke thaerlieder assistentie met LXXXVIIIm heydenen niet verre van danen nedergheslegen waren, daer hemlieden die kerstenen eer yet lanck zo dapperlick ende zo clouckelick van alle zijden up tlijf vielen dater een zwaerbloedighe bataylgie naervolchde, in die welcke men den keyser Boudewijn wonderlicke groote faicten van wapenen zach bedrijven, strijdende daer duergaens zo rudderlick voor dat helich kersten ghelove in die middele van zijne vianden, dat hy die gansche balacksche leghere by zijnder omsprekelicke vromicheit ende vayllandise in desordre stelde, vellende ende vernielende al dat voor hem quam, ende stekende voort haerlieder coninck Jan zo rudelick van zijnen peerde, dat hy achter een plat neder ter eerden doot viel, twelcke merckende die andere heydenen, die by hem waren, zouden ontwijffelick allegadere die vlucht ghenomen hebben, ten hadde ghedaen Alexis, daer wy hier voren zo dicwils of vermaent hebben, die welcke hemlieden zo haestelick met zijnen volcke ten secourse quam, dat zy latende tghuene dat zy voren hadden, hemzelven wederomme van nieus ter weere stelden, niet zonder groote bloetsturtinghe van beeden zijden, zo dat beede die armeyen int ende van grooter viericheit met zulck een confuse teenegadere onder elcanderen liepen, dat men der noch vrient noch viant en kende. Ende binnen dier middelen tijt, zo ghemiste men daer, lacen! (ter grooter achterdeele ende grieve van gheel kerstenhede) den keyser Boudewijn met eender quetsure in zijnen arm, zonder dat men alsdoen eenichsins conste gheweten ofte vernemen waer hy bevoer nochte ooc weer hy levende ofte doot was. Twelcke die andere kerstenen (die voor tquaetste terchste naer costume altijts meest vreesende ende beduchtende waren), zulcke een melancolie, zwaricheit 1205.

Slag by Andrinopelen.

Boudewyn wordt gemist.

1205. ende beroerte int herte causeerde, dat zy van grooter perplexiteit weder te Constantinoble waert keerden, van daer zy ghecommen waren, abandonnerende ende achterlatende van grooter haeste aldat zyder ghebrocht hadden, ten coste van menich vroom capiteyn ende clouck man van wapenen, die zom ter plaetse van der bataylgie, ende zom in die vlucht zeer jammerlick versleghen ende vermoort wierden. Tusschen die welcke dat die graven Loys van Bloys, Godefroot van Pertessen, ende Simon van Montfort, die alderprincipaelste waren. Aldus wiert die keyser Boudewijn van Griecken, grave van Vlaenderen ende van Henegauwe, voor die stede van Andronoble zeer deerlick verloren inder vorme ende maniere als voorzeit es, ende secretelick in Armenien van die Balackers vercocht voor slave, daer hy in grooter armoede ende benauthede van herten lettel min dan XX jaer lanck die plouch sleipte, ter eeuwigher confusie, cleenicheit ende verminderinghe (zo hemlieden dochte) van zijnder ingheboren edelheit ende ghecostumeerder hoocheit, die welcke naerderhandt noch tot zulck een miserable ende quam, als wy in tijden ende stonden hooren zullen, naer tscrijvene van die zommeghe, die wy niet en zouden durven temerairelick rejecteren ende verworpen, hoewel dat die van Constantinoble van deser zwaricheit niet wetende, jae dat meer es, lettel of niet twijffelende van svoorzeits keysers doot, zijnen broedere Heyndrick in zijn stede stelden, naer dien dat hy tlandt van Vlaenderen ende van Henegauwe zeer eerlick, wijselick ende vromelick omtrent XI jaer lanck ghegouverneert ende gheregiert hadde met vrau Marie, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Heyndrick van Champaengnen, by vrau Marie, sconincx Philips zustere van Vranckerijcke, die welcke hem twee dochters ghedreghen hadde, deene gheheeten vrau Johanne, ende dandere vrau Margriete,

daer wy hier voren wat of gheroert hebben ende succes- 1205.
sivelick noch breedere (hope ic) tracteren zullen, inder vorme ende maniere, zo hier naer volcht.

Van Johanne van Constantinoble,

DIE TWINTIGSTE TUSSCHEN DIE GRAVEN VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Byder putativer aflijvicheit van den keyser Boudewijn van Griecken (ghecauseert ende ghesproten uyten ghemissene ofte verliesene van zijnen edelen persoon, als voren), zo quamen beede zijne landen ende graefscepen van Vlaenderen ende van Henegauwe, vrau Johanne van Constantinoble, zijn oudste dochtere, toe, die welcke haer oyt tzijdert den vertreckene van vrau Marie van Champaengnen, harer moedere, ghehouden hadde ende noch jeghenwoordelick hielt onder die goede protectie ende bewarenesse van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, wel jeghens den wille ende danck van die van haren lande, hoe wel dat zijt niet ghebeteren en consten, by den toedoene van den grave Philips van Namen, haer vaders broedere, ruart van Vlaenderen, die der croone van Vranckerijcke secretelick alte zeere mede was, up hope van den huwelicke dat tusschen hem ende vrau Marie, svoorzeits conincx dochtere, naermaels stont te gheschiedene. Maer die van Vlaenderen van als intende ghewaerscuut zijnde, joughen hem zonder langher dilay uyten lande, ende maecten Bosschaert van Avesnes, die gouverneur van Henegauwe, insghelijcx ooc haerlieden

1205. ruart ende scermheere, zo dat hy tal alleene regierde in zulcker hoogheit ende princelicheit, als wy tzelve elders breedere ghenoteirt ende vertoocht hebben, bevelende ende ghebiedende van stonden an, al Vlaenderen ende Henegauwe duere, dat men allomme solemnele uytvaerden doen zoude, over die ziele van den voornoemde keyser Boudewijn, die men certeynelick presumeerde voor Andronoble ghebleven te zijne, omme dieswille dat mer anders gheen nieumare of en hoorde, wat mer toedede. Twelcke aldus ghepasseirt zijnde, zo dede men voort alle neersticheit ende diligentie omme by grooter exemplaire correctie ende andersins, die inlandsche questien, gheschillen ende seditien, onlancx leden gheresen ter occasie voorscreven, teenegader ter neder te legghene, ende te nieten te doene, alzo verre alst mueghelick ware; daer endelinghe den ghemeenen lande zulck profijt ende duecht of quam, dats hem een ighelick beloofde. Twijle dat men noch hier mede besich was, zo starf binnen den voorscreven jaere XIIe vive, up den tweeden dach van lauwe, die grave Boudewijn van Ghynes, die by Arnout, zijnen zuene, int cloostere te Ardre begraven wiert. Ende ten XXIIII daghe van der zelver maent, overleet die proost Gheeraert van Ste-Donaes te Brugghe, cancellier van Vlaenderen, ende die zuene van wijlent Diederijck van Elsaten, grave van Vlaenderen.

1206. Tnaervolghende jaer rebelleerden die van Vuerne met haerlieden casselrie anderwarf teghens vrau Machtilt van Portegale, haerlieder gouvernante ende regente, als duwagiere van Vlaenderen, omme die groote extraordinaire ayden, petitien, subventien ende exactien wille, die zy daer daghelicx d'eene voren en d'andere naer thaerlieden laste proponeerde ende voorstelde, by veel verscheeden middelen ende subtile practijken, noch eens daechs bet zomtijds dan tgoet es, ten hove kennelick ende notoire:

Nieuwen opstand te Veurne.

zo dat zy int leste wel zes duyzent mannen sterck (die 1206.
men naert coleur van haerlieder onderkoussens Blauwvoeters hiet) ter stede van Berghe waert quamen, onder die conduyte van Herbert van Wulverghem (die nu over bet dan vier jaer by den hove ghebannen was) ende van Wouter van Hontschote, beede cloucke capiteynen, ende zeer vrome lieden van wapenen, die welcke daer zo rudelick gherencontreirt ende omthaelt wierden, by der vaylgeandise van Christiaen van Praet, die hooghe bailliu van der stede, metsgaders ooc van Mer Gheeraert Fays, tzamen beleeders van den Isengrinen ofte Wulvingers, want zo noemde men doen tvolck van de gouvernante voorzeit, dat zy nootzakelick metter spoet die vlucht an nemen moeste, latende bet dan drie hondert persoonen ter plaetse versleghen, up eenen maendach, die ter cause van dezer civilder bloetsturtinghe oyt sijdert die roode maendach es blijven heetende. Maer dies al niet jeghenstaende zo en lieten die voornoemde Blauwvoeters vrau Machtilt van Portegale, met hare Isengrinen ofte Wulvinghers, noch nieuwers met vreden: zo dat zy haerzelven finalick saulveren moeste, onder die protectie van den grave Aernout van Ghynes. Omtrent dezen zelven tijt cochte die eerste abt Hughes van Ste-Andries buyten Brugghe, die thiende van Schoeren, voor LXX marcx zelver: elc marck doen weerdich zijnde een pont, derthien schellinghen, vier penninghen, vlaemscher munte, ende zeer corts daer naer, zo wiert hy metter doot ghemeene, naer dat hy ande *cant* van XVIII jaer abt gheweest hadde. Hier en tusschen resen zulcke questien ende zwaricheden tusschen den proost Hughes van Vormezeele ende Mer Wouter, die heere van der plaetse, dat die proost zonder faulte, ter cause van dier, zijn proosdie ten Diependale zoude ghetransporteirt hebben, ten hadde ghedaen dat hy zelve, om beterswille van danen tS^t-Maertens tIpere ghe-

Roode maendag.

1206. transfereert wiert, daer hy langhen ende meneghen tijt zo die proosdie regierde, dat hy endelinghe met die van der stede in veel meerdere discort ende tweedrachticheit gherochte, dan die voorghaende gheweest hadde, zo wy metter tijt (hope ic) noch breeder hooren zullen. Int ende van den voorscreven jaere arriveirde in Vlaenderen in
Bern. Reyns. pelghreims habyten, Bernaert Reyns, gheboren uyt Champaengne, die den meesten tijt van zijn levene een helich hermijt gheweest hadde int bosch van Vicoengnen, by Valenchien, doende den ghemeente allomme te verstane, dat hy waerachtich die keyser Boudewijn van Griecken was, grave van Vlaenderen ende van Henegauwe, die voor Andronoble tvoorleden jaer verloren wiert, zo hier voren int langhe verhaelt ende breedere verclaerst staet. Ende bovendien, zo gheleeck hy hem zo buytermaten wel van ghedaente, van manieren van doene ende andersins, dat die meeste menichte van hemlieden niet ghelooven en consten of hy en wast zelve : ende overzulcks zo stonden zy hem by met lyve ende met goede, scheydende teenegadere van der obedientie ende onderdanicheit van vrau Johanne van Constantinoble, zijnder dochtere (zo zy waenden), die ten besten van hemlieden niet bemint en was, omme dieswille dat zy duerghaens int hof van Vranckerijcke bleef houdende, ter grooter schade ende verdriete van die van den lande ende graefscepe voornoemt. Niet min, zy van als gheadverteirt zijnde, claechdet die coninck Philips, haer voocht; die den voorscreven pelghreim haestelick by hem te Compiengnen omtboot, up goet verzekert saufconduyt : ende daer ghecommen zijnde met schoonen state ende princelicker hoocheit, zo vraechde hem die bisscop van Beauvays uyter name van den coninck daer present ende jeghenwoordich, eerst : ter wat plaetse dat hy die coninck Philips manscip ghedaen hadde? ten anderen of hy int velt ofte in eeneghe

besloote stede ruddere ghesleghen was? ende van wie? 1206.
ten derden waer? ende wanneer dat hy vrau Marie van Chaempaegnen, zijn huysvrau, traude; ende voorts wie die alderprincipaelste van zijnder brulocht waren? met meer andere dierghelicke interrogatien ende vraghen, daer hem die bedrieghere ende valschaert (van als ignorant) int ende zo of wiert facherende dat hy met eenen verstoorden zinne toten bisscop zeide : wat vraecht gy my al? ten past noch ten last my alsnu niet u te verantwoorden : ter goeder trauwe, wie waent gy voor handen thebben? niet min, eer die derde dach ten avende commen zal, zo zal ic die coninck, uwen meester, zelve van als die wete doen, indien my Godt tleven spaert : daer hy ontwijffelick (mids zijnder faulte) of ghepriveirt zoude gheweest hebben, ten hadde ghedaen tvoornoemde saufconduyt. Gheduerende twelcke dat hy heymelick naer Valenchien vloot, treckende van danen voort in coopmans habyten te Hoochbourgoengne waert, daer hy met meer andere ghesellen van aventure, in een secreet loketgien gheapprehendeirt ende ghevanghen wiert van Mer Everaert van Chastenay, een zeer edele ruddere ende van hoogher gheboorte, die hem voor L marck zelvers naerderhandt, in die handen van de gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe leverde, daer hy by grooter torture, al zijn quaet, valsch voorstel verkende, zo dat hy ter cause van dien met die voeten upwaert an een galghe ghehanghen wiert, zo langhe dater die doot naer volchde; deze justicie gheschiede svrijdaechs
naer die paeschdaghe, int jaer ons Heere XII^c VII. 1207.

Ende ten XXI daghe van meye daer naer, verschiet die bisscop Lambrecht van Teroaen van dezer weerelt, poortere ende inboorlinck van der stede van Brugghe, ende daer te voren cancelier van Riemen, latende zijn preminentie in de handen van Jan, die tweede van dier name. Ende ten

1208. naesten jaere versloech die keyser Ottho, die vijfde van dier name, den hertoghe Philips van Sweden, zijnen competiteur, zo voorzeit es, maer by den toedoene van den coninck Philips van Vranckerijcke, zijn ghesleghen viant, zo verleende hem die paeus Inocentius, die derde van dier name, eenen anderen, te wetene, den coninck Frederick van Sicilien, die hem met beede zijn voorscreven fauteurs veel lastigher viel dan die voorghaende ghedaen hadde, zo dat hijt die coninck Jan van Inghelant, zijnen oom, claghen moeste, die welcke in wederwrake van dien, terstont den bisscop van Cantelberghe verjouch, met alle die andere gheestelicke personnagien, die van svoorzeit paeus weghe allomme binnen zijn rijcke gheordonneert ende ghestelt waren, confisquerende voort al dat zy hadden, in zulcker wijs dat zy naect ende bloot te Vlaenderen waert quamen, daer zy van den abt Jan van Ste-Bertin tSte-Omaers, zo eerlick ende zo wel omthaelt wierden, dat een wonder was. Twelck verhoorende die paeus voornoemt dede den voorzeiden coninck Jan, met alle die ghuenen die hem wel wilden, by den bisscop van Atrecht en den abt van Ste-Vedast int verwatene stellen, abandonnerende voort telcx machte al haerlieden landen, heerlicheden ende goedinghen; ende diesvolghende zo quam die coninck van Vranckerijcke haestelick nederwaert met veel volcx van wapenen te peerde en te voet, verjaghende den grave Aernout van Ghynes, ende nemende themwaert al dat hijs hadde, ter eeuwegher ruine ende bedervenesse van den casteele te Bonhaim, metsgaders ooc van meer andere plaetsen ende forteressen daer omtrent, die hy teenegadere destrueerde, raseerde, ende ten nieten dede, contrarie die paeyse laest ghemaect te Peronne tusschen hem ende die van Vlaenderen. Niet langhe daer naer fondeirde Fulco Utenhove, canueninck van Rijssele, te Ghendt (daer hy gheboren

Stichting der byloke te Gent.

was) een gasthuys ghenaemt die Biloke. Ende die grave Philips van Namen, broedere van den voorscreven keyser Boudewijn van Griecken, traude vrau Marie, die dochtere van den coninck van Vranckerijcke, die tjaer daer naer ter profitelicker beede, ende neerstighen verzoucke van vrau Machtilt die duwagiere van Vlaenderen, thuwelick maecte tusschen Ferrant, die zuene van den coninck Sanctio van Portegale, ende die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe, daer of dat die brulocht te Parijs ghehouden, wiert met grooten blijtscepe ende triumphe. Die welcke ghebeurt zijnde, zo begheerde die grave Ferrant die coninck manscip te doene van dies hy van zijnder huysvrau weghe van der croone houdende was, naer tinhouden van den tractate van paeyse, laetst te Peronne ghemaect in die maent van sporcle XIc XCIX; maer die coninck en wilde daer gheensins toe verstaen, of ten ware dat hy renoncierende, afgaende ende teenegadere scheedende van den tractate als voren, hem eerst die stede van Arien ende van Ste-Omaers weder in handen gave, met dater meer of dependeerde ende annecleefde, ten orboire ende profijte van den dolphijn Loys, zijnen zuene, conforme den tractate van huwelicke tanderen tijde ghemaect tusschen hem ende vrau Isabelle, zijnen wijve, die dochtere van den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier name, ghezeit de Couragieuse, by vrau Margriete van Elsaten, wijlent gravinne van Vlaenderen, wiens ziele Godt ghenadich zy. Endelinghe zouder paeys zijn, sconincx wille ende begheerte moeste vulcommen wesen, eensdeels omme dieswille dat hem vrau Machtilt van Portegale, die beleedighe van den huwelicke tzelve ghenouch toeghezeit ende belooft hadde, voor taccorderen van dien, ende eensdeels ooc by der instigatie ende persuasie van Mer Jan van Nigelle, die castelein van Brugghe, ende van Mer Zegher, van Ghendt, beede die 1208.

Houwelyk der gravin Joanna.

1208. principaelste handelaers van der tresorie van Vlaenderen ende van Henegauwe.

Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo namen die nieughehuwede zeer hoofschelick orlof van den coninck, metsgaders ooc van aldat edele gheselscip van den hove ende quamen tzamen te Vlaenderen waert, met vrau Machtilt van Portegale, haerlieder moye, ende die dolphin Loys ghezeit van Montpensier, convoyeerde ze met schoonen state tot voor die stede van Peronne, daer hy haestelick binnen track slutende hemlieden die poorte voor haerlieder ooghen, ende van vreese of die grave Ferrant (inder qualiteit als voren) zijnder belofte af gaen mochte die hy zo noode ghedaen hadde, dat een wondere was, zo reysde hy reghelrecht van danen voort met zijnen volcke naer Arien ende naer Ste-Omaers, daer hy zonder eeneghe resistentie binnen gherochte, metsgaders dat zyder niet up voorzien en waren. Dit greyde die grave Ferrant (die welcke ontwijffelick van zijnder nature weghe, een prince van spaensche courrage was), zo buytermaten qualick, dat hy hooghe ende heliclick zwoer, nemmermeer eenich Fransoys meer yevers in te betrauwene, met belofte van wrake ende meer andere dierghelicke propooste, die hy met eenen fellen evelen moet zo langhe continueerde ende achtervolchde, dat zy tzamen binnen der stede van Duway arriveerden, daer zy zeer eerlick ende weerdelick ghewellecomt ende omthaelt ende ghefestiert wierden in allerande vruecht, blijtscepe ende triumphe, die welcke endelinghe zo verghinck, dat die princesse Johanne met eender barnende coortse bevaen zijnde, zeer zieck te bedde viel, daer die grave Ferrant, haer man, met alle die andere edele heeren, vrauwen ende jonckvrauwen van den hove, zo inne beroert, te wets ende beladen wiert, dat ment qualick ten vullen zoude kunnen bescrijven.

Den Dolfyn van Vrankryk maekt zich meester van dry steden.

Binnen dezen middelen tijt, fortificeerde ende stercte

die dolphin Loys van Vranckerijcke Arien ende Ste-Omaers in meeneghcrande maniere, ende onder andere, zo maecte hy binnen der stede van Ste-Omaers, an die poorte, zo men te Buenen waert gaet, een groote stercke torre, omme aldaer vryelick uyt ende in te treckene, alzo dickwijls alst hem of de zijne goetdincken ende ghelieven zoude. Als die grave Ferrant deze maniere verhoorde, hy belchde hem wonderlicke zeere, maer noch speet hem boven al dat hem die van Vlaenderen ende van Henegauwe (die welcke zom gheen groot behaghen in zijn huwelick en hadden, zo wy noch hooren zullen), by ghemeene consente ende accoorde, noch niet te ghemoete ghecommen en waren om hem wellecomme te heetene, ende veel ghelucx te biedene, dies liet hy vrau Machtilt, zijn vaders zustere, met meer andere edele vrauwen ende jonckvrauwen, te Duway, by vrau Johanne, zijnder zieckertiere huysvrauwe, bliven, ende track met die reste van zijnder compagnie (daer Mer Jan van Nigelle, die castelein van Brugghe, ende Mer Zegher van Ghendt, die principaelste of waren) voort al Henegauwe duere, daer hy allomme (by der tusschenspreken van den grave Philips van Namen, zijn behuwede oom), zeer blijdelick omtfaen ende hooghelick beschoncken wiert : van ghelijcken ghebuerde hem ooc tIpere, te Cortrijcke, te Brugghe, ende elders, zo dat hy wel oorzake ende occasie hadde van hem zelven te contenterene ende te vervanghene (indien hy geen Spaengiaert gheweest en hadde) van der grooter eere, weerdichet ende princelicker hoocheit, die men hem overal met blyder ghelate menichsins doende, tooghende ende bewijsende was wel jeghens die danck wille ende meeninghe van die van Ghendt, die hem tzijnder wellecomme die poorten voor thooft sloten; als die ghuenen die jegenwoordelick geenen landsheere erkenden (zo zy zeiden), maer wel een landsvrau ofte

Den graef Fernand bezoekt verscheyde steden.

Gent sluyt voor hem de poorten.

1208. princesse, te weten vrau Johanne van Constantinoble, die dochtere van den keyser Boudewijn van Griecken, die welcke zy by straetmare wel verstaen hadden eenen vreimdelinck vercocht te zijne, by den gierighen coninck Philips van Vranckerijcke, nemaer en wisten niet wie hy was, ende en consten ooc niet ghelooven, dater als noch eenich huwelick naergevolcht was, gemerct dater zy met die andere leden slands, niet overgheroepen nochte toe begroet en hadden gheweest, zo zy behoorden, volghende haerlieder rechten, costumen, previlegien ende usagien van oudts, in diergelicke zaken gheobserveert ende continuelick onderhouden; niet min, indien emmers contrarie ghebuert ware (daer zy hopten dat neen), zo zouden zy noch om beterswille te vrede zijn, den vreimdelinck commende met vrau Johanne, zijnder huysvrau, haerlieder natuerlicke vrauwe ende princesse (naer behoorlicke preuve) tomtfanghen ende te hulden, zo ter materie diende; maer anders in gheender maniere, radende mids dien, die grave Ferrant haestelick van danen te vertreckene, eer hem erghere gheschiede. Als die prince deze dreeghementen hoorde, zo keerde hy met grooter toorne ende schaemte weder te Cortrijcke waert, daer hem Mer Jacob van Gavere ende Mer Aernout van Oudenaerde, met een ghedeel Ghentenaers, snavents over tafele, zeer onvoorzienlick ghewapender handt besprongen ende up tlijf vielen, meer omme Mer Jan van Nigelle, die castelein van Brugghe, ende Mer Zegher van Ghendt (die welcke up haerlieder profijt *placebo* spelende, hem gheraden hadden van den paeys van Peronne te scheeden), met hemlieden ghevanghen te Ghendt waert te voerene, dan andersins: hoewel dat zy faylgierden van haerlieden entreprise ende voornemene, overmids die snelle vlucht, die de grave Ferrant, met zijn voornoemde edelen ende andere, in alderdiligentie weder te Duway waert nam,

Den graef te Kortryk van de Gentenaers aengetast.

achterlatende alle die costelicke ghiften, presenten ende 1208.
dierbare juweelen, die hem in Henegauwe ende elders, gheschoncken hadden gheweest in grooter menichte, ende brekende voort alle die brugghen achter hem of, daer hy over passeerde, van vreese van vervolcht te zijne. Deze leelicke misse hadde die Ghentenaers zo buytermaten veel an, dat zy van quaden spijte al sprincens schat themlieden waert trocken, metsgaders ooc al tguene dater ievers binder stede wel stont, keerende daer mede weder van daer zy ghecommen waren, elc in tzijne. Als die grave Ferrant deze oultragieuse rebellicheit anmercte, zo keerde hy corts weder te Ghendt waert, hebbende by hem niet alleene vrau Johanne, zijn huysvrau (die nu wat bet te passe was, dan zy binnen een goede poose tijts gheweest hadde), maer bovendien ooc groot volck van orloghe, te peerde ende te voet, daer mede dat hy die stede dreechde intenemene, by aussaulte, ende in gloyen te stellene ten ware dat men hem van stonden an die poorten opende. Die van Ghendt, ziende ende considererende die presentie ende jeghenwoordicheit van haerlieder natuerelicke vrau ende princesse, metsgaders ooc die groote macht ende moghentheit van Ferrant van Portegale, haer man, deden watere in haerlieder wijn, ende verzochten paeys, presenterende die prince voor een profitelicke amende ende beteringhe van al zulck als zy jeghens hem mesdaen ende verbuert mochten hebben, de somme van drie hondert duyzent goude guldens, behoudens ende met expresser condicie nochtans dat zy voortan gheen erfachtige schepenen meer hebben en zouden, daer zy varincx XXII jaer lanck mede gheplaecht geweest hadden, conforme dinstitutie ende ordonnantie van Philips van Elsaten, grave van Vlaenderen, wiens ziele Godt ghenadich zy! Men accepteerde haerlieder presentatie, met accorde van dies zy daer jeghens begheerende waren, ende dienvolghende, zo wierden die

Gent maekt vrede met den graef.

1208. prince ende princesse met alle die meeste eere, thouf ende chiere, daer van hemlieden ghewellecomt, omtfaen ende omthaelt, die men conste ghepeynsen ofte ghedenken, te meer ooc omme dieswille dat zy wel voorsekere verstaen hadden, dat die grave Ferrant, die Fransoysen (die zy ter weerelt aldermeest hateden) niet en mochte, ter cause ende occasie voren verhaelt, hopende by dier middele noch wel in tijden ende stonden an Vermandois, Artois ende die reste van Westvlaenderen te gherakene, daer men tlandt van Vlaenderen by veel diversche sinistre weghen ende pratycken, successivelick teenegadere of ghepriveert ende ghefrustreert hadde, ghelijck men uyt tvoorgaende zo claerlick voor ooghen mercken mach, dat noodeloos ware tzelve hier anderwarf te repeterene ende te verhalene.

Twijle dat men te Ghendt hier mede besig was, zo gheschiede die translatie van den bisscop Ste-Lietbert van Camerijcke, daer die eerdsbisscop Aelbrijck van Riemen tofficie dede. Up tzelve pas, overleet die grave Philips van Namen zonder hoir, oom van die gravinne Johanne van Vlaenderen, van haer ouders weghe : dies verstarf tvoornoemde graefscip up vrau Jole, zijnder zuster, die huysvrau van den grave Pieter van Auxerre, zo elders breedere ghenoteert staet, ende vrau Marie, zijn wedewe, sconincx Philips dochtere van Vranckerijcke, ghezeit de Moghende, verhuwede metten hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die vijfde van dier name, doen ingshelijcx ooc wedeware zijnde van vrau Machtilt, die tweede dochtere van Mattheus van Elsaten, by die gravinne Marie van Buenen ende van Mortaengnen, by Normandien, zijnder huysvrau, sconincx Stevens dochtere van Inghelant.

Dood van Filips van Namen.

Achtervolghende tghuene dies voorzeit es, zo vermaecte ende vernieude die grave Ferrant, metter princesse

Nieuwe wet over de schepenen te Gent.

Johanne, zijnder huysvrau. tjaer daer naer, up Ste-Lau- 1208.
reynsdach, die XIII scepenen ofte wethouders van der stede van Ghendt, die daer te voren erfachtig plochten te zijne, dat es te zegghene niet verlatelick alzo langhe als zy leefden, met expresser ordonantie van die insghelycx ooc voortan jaerlicx, ten zelven daghe, vermeert ende verandert te werdene, by vier kiesers van sprincens weghe, daer toe ghedenommeert, ghesteld, ende ghenomen uyt die vier prochien der zelver stede, te wetene : Ste-Jans, Ste-Jacobs, Ste-Niclaeys, Ste-Michiels. Wel verstaende dat zy van de XIII scepenen alle jaere die achte kiesen moeste uyt die prochien van Ste-Jan ende Ste-Niclaeys, by egalen partie, ende die reste uyt dandere twee resterende prochien, maer uyt die laeste minst, want zy doen ter tijt verre die minste was. Behoudens nochtans, ende met expressen condicie, dat die vier eerste scepenen altijt nootzakelick wesen moesten, uyt die gheslachten van Sersanders, Sersymoens, Bette, ende Borluut, die voor tjaer XIc LXXXIX oyt zelve alt regement van der stede alleene ghehadt hadden, als wesende die oudste ende aldernotabelste poorterie aldaer. Binnen den zelven jaere, vloden Mer Jan van Nigelle, die castelein van Brugghe, ende Mer Zegher van Ghendt, tzamen uyt den lande te Vranckerijcke waert, eensdeels om dat zy, ter occasie voorscreven, grootelicx in dooghe van die van Ghendt waren, ende eensdeels ooc omme dieswille dat zy die princelicke domeynen (daer zy tsydert jaer XIIe vijve die principaelste handelaers of gheweest hadden), zom in haerlieder zelfs eygendom gheconverteert ende verandert hadden, zo tghemeenelick ghebuert, Godt beteret, ende vreesden dat die rekeninghe (die de Ghentenaers bysondere van hemlieden heesschende waren) niet effen uyt commen en zoude, zo zy ooc niet ghedaen en zoude hebben, thaerlieden eeuwigher destructie, ende bedervenesse,

1209. dies voorzaghen zy hem zelven in tijts metter vlucht. Ende zy en waren zo vullick niet vertrocken, of Mer Racen van Gavere, ende Mer Aernout van Oudenaerde, en vercreghen van den prince haerlieder pardoen ende remis van zulcx als zy onlancx leden te Cortrijcke iegens hem mesdaen ende verbuert hadden, inder vorme ende maniere als voorzeit es, behoudens nochtans dat zy verghevenesse bidden moesten up beede haerlieder knyen.

Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, ontboot die graeve Ferrant een goet ghedeel peerden ende merrien uyt Spaengnen, metsgaders ooc eeneghe wilde stieren ende koyen, die hy tzamen int bosch van Mormael liet loopen, om zijn ghenouchte, ten fine dater generatie of commen mochte.

Peerden en koeyen uyt Spanjen aengebragt

Hierentuschen dede Bosschaert van Avennes, Fs Jacobs, noch altijts lanck zo meer zijn uyterste beste, om van den paeus Innocentius, die derde van dier name, dispensatie te vercrijghene van zijn priesterlicke wietsele, ten fine dat hy vrau Margriete van Constantinoble trauwen mochte, daer die gravinne Johanne van Vlaenderen die zuster of was, eer tonghesponne gaerne uytquame van de bastaerden, die hy secretelick by haer ghehadt hadde, deene gheheeten Jan, ende dandere Boudewijn, daer wy hier voren wat of ghehoort hebben, ende by der tijt noch breeder hooren zullen, indient Godeghelieft. Maer lacen! tquam al anders dan hy meende, want die gravinne Johanne endelinghe zijnder doperheid (1) gheware wordende, en dede hem niet alleene obstacle int ghuene dat hy voren hadde, maer verzochte hem bovendien ooc by den voorscreven paeus ghecorrigiert ende ghepuniert thebbene, naer den heesch van zijnder misusen, delicten ende mesdaden, zo dat hem diensvolghende gheordonneert wiert, teenegadere van vrau Magriete, zijnen liefve, te scheedene,

(1) Dorperheyd, schandelyk en ontuchtig leven.

met behoorlicker reparatie ende beteringhe van der injurie ende cleenicheit, die haer, ende haer zustere van zijne weghe ghebuert ende gheschiet was, ende bovendien, ooc een jaer lanck tzijnen coste te gaen orloghen, jeghens die heydenen ende vianden Christi, zonder eeneghe breedere hope van der verzochter dispensatie, als voren. 1209.
Men mach wel peynsen ende dincken hoe dat hem dit vonnesse in zijn ooren luyde, niet jeghenstande dat hy ter vulcomminghe van dien, stappans ter heligher orloghe waert track, daer hy hem zeer redelickt queet gheduerende den tijt van zijnder penitentie, die welcke gheexpireert zijnde, keerde zonder langher delay, weder tzijnen lande waert, daer hy die ghuene, die hy ter weerelt aldermeest beminde, gheaccompaengneert met beede haer lieve cnapelicke kijndren, eens (onder andere) met zulcke ooghen anzach, dat hy uyt grooter zinnelicke liefde zwoer, dat hy hem zelve liever levende zoude laten vlaen (1), dan spaeus ghebodt vulbrenghen, ende dienvolghende zo dede hy zo vele, dat hy werderomme van nieus haer goede gracie ende vriendscepe ghecrech, levende van dier tyt voort, tzamen in grooter minzaemheit up zijn casteel te Elstruce, by Valenchien, dat hem Woutere, zijn oudste broedere, ghegheven ende gheschonken hadde, met een groot jaerlicx pensioen up tland van Avennes.

Binnen dezer middele tijt, wiert die grave Reynout van Dampmartin, Fs Albrechts, int verwaten ghestelt, by laste van den paeus Innocentius, die derde van dier name, omme dieswille dat hy die gravinne van Clermont hadde helpen innemen, rooven ende raserene eeneghe casteelen, stercten ende fortressen, toebehoorende die bisscop Philips van Beauvais, by der inhortatie van den coninck Jan van Inghelant (eerst ghezeit Zonderlant), zo men uyt

(1) De huyd afstroopen.

1211. die messagiers (die daer daghelicx over ende wederliepen)
wel evidentelick presumeren ende bemoeden mochte, in
zulcker wijs, dat die coninck Philips van Vranckerijcke
endelinghe ten dien upziene, wat twijffelende van zijnder
trauwe, zelve garnisoen in zijn stede van Mortaengnen
stellen wilde, ter conservatie van den hertochdomme
van Normandien, twelcke hy ooc ter tijt metten zweerde
houdende was, jeghens die Inghelschen; maer want hem
die voornoemde grave tzelve weygherde ende refuseerde,
zo bande hem die coninck uyt zijn rijcke, consignerende
niet alleene die stede als voren, maer bovendien ooc
tgraefscip van Buenen, als wesende tmatrimoniael goet
van vrau Ide, zijnder huysvrau, daer wijlent die coninck
Steven van Inghelant die grootheere of was, van vrau
Marie, zijnder dochtere weghe, gheselnede van Mattheus
van Elsaten, die oom van onze natuerelicke vrauwe ende
princesse Johanne. Dit nam die grave Reynout zo qua-
lick ende zo onweert, dat hy hem van quader spijte, viant
van der croone verclaersde te zijne, ende vliedende in
Inghelant, vercreech sconincx vrientscepe, met belofte
van hulpe ende bystandicheit, in al tghuene dies hem
ende den keyser Ottho, zijnen neve, eenichsins mueghe-
lick ware, ende voort zo maecte hy bovendien noch by
zijnder industrie ende behendichede een goede vaste ligue
ende alleiancie metten grave Ferrant van Vlaenderen
ende van Henegauwe, die den Franschman van ghelicke
ooc ten besten niet en mochte, eensdeels ter cause van
der injurie voren verhaelt, maer principalick ende by-
sondere, om tvercorten ende vercrancken van zijn wijfs
landen ende heerlicheden, die welcke hy zwoer by zijn-
der edeleit eerlanck weder te brenghene ende te stellene
up haerlieder oude ende eerste pale ende lemiten, ofte
in die wille te stervene. Ende dienvolghende zo maecte
men van diertijt voort van alle zijden zulcke ghereetscepe

Verbond tegen Vrankryk, waer in Vlaenderen deel neemt.

ter orlorghe, dat een yghelick gruwen mochte diet hoorde 1212.
ofte zach. Hierentusschen, te wetene up den thienden
dach van october int zelve jaer, verbarnde die stede van
Berghe, in West-Vlaenderen, ende Onzer Liever Vrauwen
kercke ten Bossche, wiert zeere beschadicht ende ghe-
schent van themelsche vier metter cloostere aldaer.

Die coninck Philips van Vranckerijcke wel ten vullen
gheinformeert zijnde van der ligue ende alleantie daer
wy hier voren of ghehoort hebben, hielt int beghinsele
van den jaere XII^c XIII een generale dachvaert te Sois- 1213.
sons, omme te wetene wat hem voor best te doene stont,
ende volghende die resolutie aldaer ghenomen, zo maecte
hy alle die meeste ghereetscepe die hem meughelick was,
omme ten eersten dat doenlick ware met machte in Inghe-
lant te varene, niet om trijcke themwaert te treckene,
naer tadvijs van die zommeghe, maer alleenlick om den
bisscop van Cantelberghe met meer andere gheestelicke
personnagien, weder in haerlieder eerste staet ende digne-
teit te stellene (zo men zeide), die hemlieden die coninck
Jan, nu gheleden vier jaer, tonrechte ende met quader
cause of ghepriveert ende ghefrustreert hadde, met con-
fiscatie van alle haerlieden andere meuble ende immeu-
ble goedinghen, zo hiervoren vermaent ende verhaelt staet.
Ende tot dit voyagie beloofden hem alle zijne edele vassael
heeren mede ghehuldich ende behulpich te zijne, met lijve
ende met goede, uytghesteken ende ghereserveert alleene-
lick die grave Ferrant van Vlaenderen, die welcke ende-
linghe daer toe anzocht ende ghesommeert zijnde, verant-
woorde dat hyt in geender maniere doen en zoude,
often ware dat men hem eerst ende alvoren restitueerde
ende wedergave niet alleene die souvereniteit van den
graefscepe van Ghynes, met die stede van St-Omaers ende
Arien, naer tinhouden van den paeyse laest te Perone
ghemaect, maer bovendien ooc alle die landen ende heer-

Koning Filips rust zich uyt tegen Engeland.

Den graef Fernand weygert hem zyne medehulp.

1213. licheden die welcke den coninck hem (van vrau Johanne, zijnder huysvrau weghe), by onbehoorlicker middele ende sinistre practicke omthoudende was, legghende tusschen die Noortzee ende die rivieren van der Schelde ende van der Somme, achtervolghende zekere ghiften ende donatien tanderen tyden hare ouders ende voorzaten ghedaen by Clotharius, die tweede van dier name, ende Caerle, ghezeit de Caluwe, successivelick coninghen van Vranckerijcke. Als die coninck Philips deze antwoorde hoorde, zo wiert hy buytermaten zeere vergramt ende verstoort, daer den ghemeenen lande van Vlaenderen naermaels groot quaet of quam, niet jeghenstaende dat hy hem, als doen al simuleerde dat hy conste, om tvoyagie dater up handen was niet te verachterene, zegghende dat hy niet themwaert en hielt, daer iemende eenich recht, cause ofte actie an pretenderen mochte, behoudens alleenlick Ghynes, St-Omaers ende Arien, daer hy insghelijcx ooc condigne recompense voren presenteerde te ghevene, tallen tyden ende stonden, als hy daer toe verzocht zouden wesen, ten zegghene van lieden dies verstaende: ende ghemerct dat den grave Ferrant met dezer presentatie ende belofte alleene, niet te contenterene en was, als de ghuene die de Fransoysen voortan niet metalle en betraude, zo wiert ter vulcomminghe van diere een dachvaert te Arcken gheleit, daer die coninck zelve niet en compareerde, maer verzochte den zelven dachvaert naerderhandt te Grevelinghe ghehouden thebbene, om van danen voort (quamsuis) gezaemder handt in Inghelant te treckene met die XVII schepen van orloghe, die hy in die havenen van Buenen, Grevelinghe ende Calis propijs daertoe ghereet hadde, verwachtende daghelicx niet dan naert faveur van den winde. Twelcke die grave Ferrant hem plat uyt refuseerde ende omtzeide, vreezende in cas van comparitie nemmermeer weder int zijne ghekeert

thebbene, ghelickt ontwijffelick ghebuert zoude hebben. 1213.
Binnen dezen middelen tijt, die coninck Jan van Inghelant, verhoorende die schoffierlicke groote macht ende moghentheit van der franscher croone, ende hem wel zekerlick beduchtende, dat hyt er niet jeghens houden en mochte, maecte van grooter ancste ende vervaerthede paeys metten legaet apostolick, Pandulf ghenaemt, by de welcke dat niet alleene alle verjaechde kerckelicke personnagien weder in haerlieder oude ende eerste staet ghestelt wierden, met behoorlicke recompense van aldies men hemlieden daer te voren ghenomen hadde, maer die coninckrijcke van Inghelant ende van Hierlant quamen bovendien ooc onder die obedientie, protectie ende beschermenesse van onzen heligher vadere den paeus, met belofte van zekere groote somme van penn. tsjaers, in reconnaissance van diere, achtervolghende den contracte daer of zijnde, in daten van den jaere als voren. Twelck aldus in Inghelant ghepasseert zijnde, zo voerde die voornoemde legaet, zonder langher dilay, overe naer Grevelinghe, daer hy die coninck Philips van Vranckerijcke wel scherpelick interdiceerde ende verboot alle ulterieure ende voordere procedeuren met zijnder jeghenwoordighen preteuse wapeninghe jeghens ende in prejudicie van eenighe van die conincrijcken voorscreven, up al tghuene dat hy van den stoel van Roome houdende was, onder wiens subjectie, sauvegarde ende jaerlicx tribuyt, dat zy hemzelven nu teenegadere ghevoucht ghestelt ende gegeven hadden met aldereerweerdichet ende onderdanicheit. Als die coninck voorzeit deze woorden hoorde, zo wiert hy inwendich al te zeere beroert ende perplex, vindende hem zelven daer by ghefraudeert ende gefrustreert van tghuene dat hy meest ende principalick int herte voren hadde, te wetene van der croone van Inghelant, die hy wel hopte onder tdecxele van der religie,

Engeland verzoent zich met den paus.

1213. gheconquesteert thebbene metten zweerde, hoewel dat hijt niet gheweten en wilde, zo tghemeenlick ghebuert; niet min considererende int ende dat emmers anders niet wesen en mochte, maecte van noodt duecht, ende nam zijn patientie, als die ghuene die noch wel hopte byder tijt elders te deghe zijn schade te verhalene, want ter dier fine, zo zant hy al zijn voornoemde schepen van orloghe te Lamminsvliet (nu Sluys gheheeten) ende te Damme waert, jeghens den grave Ferrant van Vlaenderen ende van Henegauwe, die hem onlancx leden wonderlick zeer verbolghen ende vergramt hadde, omme die cause ende redene voren verhaelt ende bysondere by zijnder noncomparitie te Grevelinghe, daert al annecleefde, zo voorzeit es. Wie zoude hier mede nu die groote omsprekelicke schade ende jammere, ten vullen konnen bescriven, die te Lamminsvliet, te Damme ende elders daer omtrent, tot voor die stede van Brugghe, van der franscher zijde ghebuerde ende gheschiede, van roovene? van brandene? ende van moordene? Voorwaer niemende, ghemerct dater nievers eeneghe rudesse, wreetheit, nochte tyrannie ghespaert en wiert, jeghens die ghuene die haerlieden natuerlicken heere ende prince ghetrouwe waren, om dat een yghelick (hem daer an spijghelende) te bet zonder eeneghe weere ofte resistentie, te ghenade commen zoude. Hierentusschen was die coninck Philips van Vranckerijcke, van een andere zyde, met machte uyt Grevelinghe naer die stede van Cassele ghetrocken, daer hy op den helighen Ascensioensdach binnen gherochte, ende latende daer goet sterck garnisoen nam voort zijnen wech tIpere waert, daer hy die stede themwaert ghecreech zonder slach ofte stoot. Twelcke merckende die grave Ferrant van Vlaenderen, track haestelick derrewaert, zendende met eenen zijnen ambassadeur met eenen herault van wapenen voren by den coninck, om van hem een saufconduyt van

Woesten inval der Franschen in Vlaenderen.

een thoeveel daghen te verwervene ende te vercrijghen, 1213.
gheduerende die welcke, dat zy tzamen met elckanderen spreken mochten ten paeyse, anghezien dat hy van zijnder zijde meer dan ghereet ende vulveerdich was tot alle redenen te verstane. Maer wat mer bat, weende ofte smeecte, twas al te vergheefs, want die coninck en wilde die grave Ferrant niet alleene noch zien nochte hooren, maer omtboot hem bovendien ooc, dat hy hem zoude pijnen, ten eersten dat hem mueghelick ware, uyten lande ende graefscepe van Vlaenderen te vertreckene, eer hem erghere fortune toequame. Doen die prince dese verwaende, onweertsche, spijtige ende rigoureuse omtbiedinghe hoorde, zo wiert hy met zulck een gramscip ende toorne omtsteken, dat hy Boudewijn van Nieuport, Mer Robrecht van Bethune, F^s Willems (daer Mer Daneel, die scoonvadere van Guy van Dampierre, naermaels grave van Vlaenderen, of quam), Willem van St-Omaers, Heyndrick van Belle, Adam van den Berghe ende Gillis Coppellan, in alder diligentie naer Inghelant depecheerde, claghende zeer deerlick van tgroot onghelijck ende overlast dat men hem ende zijnen lande daghelicx doende was, tzijnder totaler ruine ende omterfvenesse van dien, ten ware dater by haerlieder adresse, hulpe ende bystandicheit in tijts inne voorzien wierde, naer tinhoudene van der ligue ende alleancie tjaer voorleden onderlinghe tusschen hemlieden ghemaect, met meer andere pregnante redenen, ten dien propooste dienende, die welcke Mer Robrecht van Bethune daer met zulk een promptitude, gracie, ende eloquentie voor den coninck Jan, ende allen zijnen edelen raedt wiste te allegierene, ende in alderreverentie te proponeren, dat hem zijn verzouck ende begheerte van stonden an gheaccordeert wiert, te bet ooc, want er niemende van haerlieden allen en was, die van der Fransoysen, haerlieden ghesleghen vianden meer

1213. vreesde gheinvadeert te wordene, overmids spaeus sauvegarde als voren. Ende dienvolghende, zo zant die coninck Jan van Inghelant zonder langher dilay een groote menichte van zijne schepen wel ghestoffeert ende voorzien van als, dat ten orloghe diende, ter assistentie van die van Vlaenderen, onder die conduyte van Willem, grave van Salsbery; Reynout, grave van Dampmartin, in Buenen ende Mortaengnen; Hughes de Boves, ende Jan, zijn broedere, daerof dat die drie laetste uyt Vranckerijcke gebannen waren, met confiscatie van meest al dat zy hadden. Dies zeylden zy met eenen veel te meerderen nick haestelick te Lamminsvliet ende te Damme waert, in die steert van haerlieden vianden, bedrijvende daer zulcke prouesse ende vromicheden van wapenen, dat die Fransoysen van dien tijt voort niet meer ter lande loopen en dorsten om roovene, om brandene, nochte andersins, ghemerct dat zy ghenouch te doene hadden met haerlieden schepen wel te defenderen ende te bewarene jeghens tgroote secours dat den lande van Vlaenderen toeghecommen was. Van twelcke die coninck Philips van Vranckerijcke gheadverteert zijnde, zochtet cort te makene: dies nam hy hostagiers uyter stede van Ipere, ende quam in alder diligentie met zijnder armye te Brugghe waert, byder convoyen van Mer Jan van Nigelle, die castelein van der stede voorzeit, ende met Mer Zegher van Ghendt, die welcke tjaer voorleden ter occasie voorscreven uyt Vlaenderen ghevlucht zijnde, hem allomme onderweghe al die rijcste landslieden ende andere wisten te wroughene, zo dat zy allegadere medeghelcet wierden, ende zonder groot rantsoen niet en ontstonden : zo wy noch hooren zullen. Die van Brugghe, sconincx comste vernemende, verzochten gracie ende ghenade, presenterende hostagiers, met die welcke dat die coninck, zonder ievers te lettene, stappans te Ghendt waert track, slaende vast siedge voor

Engeland zendt den graef hulpe.

die stede, daer hem zijn scoonzuene, die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die vijfste van dier name, metten spoet over dandere zijde van der Schelde ter hulpe quam, brenghende met hem alle die meeste macht ende moghenteit die hy ievers binnen zijn landen hadde connen furnieren ende vergaderen. 1213.

Hertog Henrik van Brabant houdt de zyde van Vrankryk.

Twijle dat die stede van Ghendt aldus van die Fransoysen ende Brabanders beleit was, zo en sliepen vry die Inghelschen niet, daer wy hiervoren of vermaent hebben, maer wachtende haerlieden slach, vielen endelinghe zo dapperlick haerlieden vianden up tlijf, dat zy hemlieden sdonderdachs voor Sinxen, in die havene van Hontsdam ofte Damme, IIIIc gheweldighe schepen van orloghe of namen, van de welcke zy eeneghe deden verzincken metten volcke datter binnen was, ende die reste voerden zy met hemlieden vul roofs ende buyts; ende zonder faulte zy zouden die havene teenegadere ghezuvert hebben, indien die Fransoysen met haerlieden artilgerie niet van stonden an binnen Hontsdam ghetrocken hadden, ter meerderene bewarenesse ende verzekerthede van haerlieden persoonen ende goedinghen. Van welcke blijder nieumare die grave Ferrant gheadverteert zijnde, quam sanderdachs ten eerste lancx tvloemarct met alle tvolck van orloghe, dat hy ghecrijghen conste, by die voornoemde Inghelschen, heetende hemlieden hertelick wellecomme, met grooter dancbaerheit, ende voort met belofte van eeuwigher trauwe ende bystandicheit, van al tghuene daer zy hem insghelijcx ooc van doene mochten hebben. Ende naer eeneghe secrete communicatie aldaer met hemlieden ghenomen, zo meende hy wel by ghemeinen accoorde, ende overeendraghene, sdachs daer naer (wesende doen Sixenavent) die reste van die fransche schepen foortselinghe themwaert ghenomen ofte verbarnt thebbene, metsgaders ooc die stede van Damme, met alle die groote

Vernieling der fransche vloot.

1213. roof ende schat dieder binnen was; maer (zo tGod ghe-
liefde) twiert belet, by der onvoorzienigher comste van
den coninck Philips van Vranckerijcke, die al tvolck
van wapenen te peerde ende te voet, daer hy nu een
poose tijts voor die stede van Ghendt mede geleghen
Ongelukkigen slag by Damme. hadde, met hem te Damme waert brochte, daer ten
daghe als voren afgriselick zeere ghevochten wiert, ende
veel bloets ghestort van beeder zyden, maer van der
vlaemschen ende enghelschen zyde meest, omme dies-
wille dat zy varre cranext ende minst in ghetalle waren,
hoewel dat die nombre van haren versleghenen nochtans
die twee duyzent niet en excedeerde, zonder die ghe-
queststc ende ghevanghenen, tusschen die welcke dat
die alderprincipaelste waren, eerst Mer Wouter, heere
van Vormezeele, met Mer Jan zijn broeder, Mer Anchel-
mus van Roesselare, Mer Lambrecht van Roosebeke, Mer
Thomaes Chiere, Mer Willem van Ipere, Mer Guysbrecht
van Haveskercke, Mer Woutere van Amiens, ende Mer
Hughes ghezeit Bretoen, met meer andere edele rudders
uyten lande ende graefscepe van Vlaenderen, totten ghe-
talle van XXII, ende ontwijffelick daer en zoude noch
Vlaminch noch Engelsman ontcommen hebben, ten
hadde ghedaen haerlieder haestighe vlucht die zy weder
met al tghuene dat zy saulveren consten, tzeewaert na-
men, zeylende waerhier, waerdaer, zonder eeneghe ordon-
Den graef vlugt naer Walcheren. nantie in Godts gheleede, zo dat die graven Ferrant van
Vlaenderen, ende van Henegauwe, Willem van Salbery
ende Reynout van Dampmartin, Buenen ende Mortaen-
gnen, tzamen te Walcheren in Zeelant gherochten, ende
Hughes de Boves in Inghelant, met Jan zijnen broedere;
Gillis Berthalt vloot tOudenburch, Rogier van Gistele
met Wouter zijn broedere te Gistele, Herbert van Veurne
te Veurne, Mer Robrecht van Bethune, Fs Willems, te
Nieupoort, ende dandere elders, daer een ighelick best

gheraken conste. Als die coninck van Vranckerijcke 1213.
deze schoone victorie anzach, zo beval hy dat men zon-
der langher delay tvier in die reste van zijne schepen
steken zoude, ligghende binnen den ghedelve tusschen
Damme ende Sluys, ten fine dat zy van zijne vianden
(die noch niet teenegadere uyten lande en waren) niet
ghenomen en wierden, ende dat ghedaen zijnde, dat men
voort alle die contreye van den voorscreven ghedelve,
insgelijcx ooc in gloyen stellen zoude, metter stede van
Damme, behoudens nochtans die cooplieden aldaer, haer-
lieden lijf ende goet, achtervolghende tghuene dat hy
hemlieden tzijnder comste van Ghendt hooghelick toe-
gezeit, ende helichlick belooft hadde, niet jeghen-
staende, dat al anders ghedaen wiert, by den capiteyn
Sanary, dieder tprincipaelste last of hadde, wel te menich
Franschmans toecommende bedervenesse by trechtveer-
dich oordeel Gods, zo wy in tijden ende stonden noch
hooren zullen. Twijle dat men hiermede bezich was, zo
nam die coninck zijn wech naer die stede van Brugghe,
roovende, pijlgierende ende verbarnende allomme daer
omtrent al dater wel stont, twelck considererende ende
overmerckende die van Ghendt, quamen hem subitelick
(van vreese van alleleens te varene) te ghenade, mids
ghevende hostagiers, gelijck die andere leden slands
ghedaen hadden. Deze zaken al ghepasseirt zijnde, zo
maecte die coninck zijnen zuene Loys, ghezeit van Mont-
pensier, capiteyn van der stede van Rijssele; ende Woutere
van Castelgion, die grave van Ste-Pol, gaf hy die stede
van Duway te bewarene, met expresser ordonnantie dat
zy met haerlieder garnizoen te peerde ende te voet, elc
int zijne, wel zorghe draghen zouden up al tghuene dat
zy van hem houdende waren, ende stellende met dien
alle zijn voornoemde hostagiers van Ghendt, Brugghe
ende Ipre, texcessivelicken groote rentsoene, keerde al.

1213. lincx weder tzijnen lande waert met die reste van zijnder leghere. Ende zeer corts naer zijn vertreckene, vergaderden die staten ende leden slands van Vlaenderen, te Cortrijcke, zo deden van ghelijcken ooc die staten ende leden van Henegauwe, te Oudenaerde, omme elc int zijne met meer anderen te adviserene, hoe ende in wat maniere, dat zy best die Fransoysen, haerlieder vianden, niet alleene wederstaen, maer bovendien ooc teenegadere verdrijven ende verjaghen mochten, in zulcker wijs dater endelinghe by ghemeenen voyse ende accoorde gheresolveert ende ghesloten wiert, dat Mer Robrecht van Bethune met noch XL vlaemsche rudders ende andere lieden van wapenen, die stede van Nieupoort bewaren zoude, ende dat Aernout van Landaes, Philip van Maldeghem ende Philip van der Woestyne tzamen (met alle die meeste macht van volcke die zy yevers ghecrijghen consten) int landt van Walcheren trecken zouden, ter assistentie van den grave Ferrant van Vlaenderen, die welcke haerlieden comste niet verbeidende tsanderdaechs, met zijnder compagnie ende bovendien ooc metten grave Willem van Hollant, voor die poorte der stede van Brugghe arriveerde, daer men hem ten eersten niet inlaten en wilde, van vreese van den coninck Philips van Vranckerijcke meer te verbelghene, die noch eenighe van haerlieden hostagiers by hem hadde, byder nonresolutie van haren rentsoene. Maer int ende dachtende dater hemlieden ergere of commen mochte, ontfinghen hem ende alle zijn edele gheselscip met groote eere ende weerdicheit : zo deden ooc insghelijcx die van Ghendt, die hem met machte te Dronghene convoyeerden om van danen voort te Cortrijcke waert te treckene. Maer die Dolphin Loys, capiteyn van Rijssele, zijnder comste gheware wordende, maecte hem zelve zo in die voorbane, dat hy die stede van Cortrijcke (die welcke doen ter tijt niet zeer sterck en was)

Staten vergadering te Kortryk en te Audenaerde.

Den graef keert weder met Willem van Holland.

zelve metter spoet themwaert ghecreech. Twelcke verhoorende die grave Ferrant quam haestelick derrewaert, ende zoude zijne vianden ontwijffelick die bataylgie ghelevert hebben, indien zy hem hadden durven verbeyden; maer neen zy, want zy roofdent gherenghe al dater wel stont, ende stekende tvier in die stede, leeden Daneel van Markilgy ende Philips van der Woestyne (beede die capiteynen aldaer) met hemlieden te Rijssele waert. Als die grave Ferrant zach dat hem die Dolphin aldus schalkelick ontvloden was, zo reysde hy met zijnder armeye voort naer die stede van Ipere, daer hy zeer princelick, met grooter blijtscepe ende triumphe, omtfaen ende onthaelt wiert, ende dede van stonden an diepe wijde vesten ende stercke houte bollewercken maken, als of hy die plaetse principalick ende bysondere hadde willen houden jeghens al sconincx macht ende moghentheit: die welcke hier inne zo buytermaten zeere beroert, perplex ende vervaert wiert, dat hy zijnen zuene Loys niet langher te Rijssele betrauwen en dorste, maer omtboot hem haestelick thuyze waert, behoudens dat hy die voorzeide stede eerst wel voorzaghe van goet sterck garnisoen, te wetene van twee hondert ruyters te peerde, met een toeveel voet volcx, zoot gheschiede. Van dezer nieumaere die prince Ferrant gheadverteert zijnde, maecte hem terstont derrewaert, slaende niet min eerst nedere voor dat sterck casteel tErckeghem, up die riviere van der Leye, daer hem noch daghelicx lancx zo meer volcx toequam van alle zijden, maer dies al niet jeghenstaende, zo moeste hy nochtans ten XVe daghe van danen scheeden zonder iet anders te bedrivene, nemende voort zijnen wech te Rijssele waert, daer hy insghelijcx ooc vier daghen lanck voren bleef, talzoo cleenen profijte als hy tErckeghem ghedaen hadde, ende tzijnen vertreckene, zo sloughen die fransche garnisoenen zo wackerlick van achter in die 1213.

Aenleg op Ryssel mislukt.

1213. steert; dat zy die arriere-garde gheel omtmaecten, vanghende Mer Allaert van Borsele, die capiteyn van diere, daer zy zeer blijdelick mede weder tharer stede waert keerden.

Den graef neemt Doornyk in.

Alle deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo track die grave Ferrant reghelrecht naer die stede van Doornijcke, daer hy metten tweeden assaulte (overmits dat zijt niet wel eens en droughen) binnen gherochte, roovende, pijlgierende, poorten ende mueren vellende, zonder eeneghe gracie ofte ghenade, ende zouder bovendien tvier tallen cante inghesteken hebben, ten hadde ghedaen die groote brandschat, die hy der in ghereede penninghen voren omtfinck, met belofte van trauwe, ghecomfirmeert ende verzekert met LX hostagiers die hy stappans te Ghendt waert zant, doende metten zelven XII inghezetenen van der stede den hals of hauwen, ter cause van haerder voorlede ongetrauwicheit, metsgaders ooc noch achte van zijne saudeniers, die welcke niet jeghenstaende zijn verbot, hem zelve met meer andere, duer den grooten haet ende nijdt, die zy toter stede draghende waren, niet en hadden connen vermeyden van noch waer hier, waer daer, tvier daer inne te stekene, zo dater onder andere, schoone, oude, memorable edificien, palleysen ende ghestichten, ooc eeneghe cappellen, kercken, cloosters ende godshuyzen, zom heel, ende zom in partie, ofte nieten ghinghen. Twelcke die bisscop Goossin (al heymelick in tijts uyter stede ghevlucht zijnde) zo over qualick nam, dat hy die prince ter cause van dien int verwatene stelde, met alle die ghuene die hem wel wilden. Ende zo Gode gheliefde, die prince die creegh zeer corts naer dezen, zulck een brandighe continuele coorse, dat zy hem eer yet lanck van grooter kranchede teenegadere mineerde ende tonderen brochte. Maer dies al niet jeghenstaende, zo dede hy hem zelve nochtans met een osbare te Rijs-

Hy trekt in Ryssele.

sele waert voeren, daer hem die van der stede zeer eerlick ende weerdelick met grooter vreucht, blijdtscepe ende triumphe, wellecomden ende ontfinghen voor haerlieden naturelicke heere ende prince, verjaghende *quant et quant* alle die Fransoysen dieder binnen waren, daer die van der garnisoene tErkeghem, up die riviere van der Leye, zo inne verschoten dat zijt niet lanck en maecten. Doen die coninck Philips van Vranckerijcke alle deze drouve tijdinghen verhoorde, zo was hy met alle druckich ende rauwich, niet zo zeere om tghuene dat te Doornijcke gheschiet was, als om tinnemen van der stede van Rijssele, met dater meer naer ghevolght es. Twelcke cause was, dat die Vlaminghen over al haerlieden roem droeghen dat zy den Dolphin Loys, zijnen zuene, gheel ende al uyten lande verdreven ende verjaeght hadden, met alle die ghuene die hem wel wilden, zo dat hy om die injurieuse mare te belettene, corts daer naer weder te Vlaenderen waert keerde, met veel meerdere gensdarmerie te peerde ende te voet, dan die voorghaende gheweest hadde. Maer die van Rijssele zijnder comste vernemende ende wel zekerlick beduchtende dat zy den eersten bot schudden zouden, omme die vicineteit ende rebelle wille, die noch gheel van vasscher memorie was, liepen meest al haerlieden veerden, want zy die stede niet sterck ghenouch en kenden, om zulck een gheweldich siedge daer voren te verwachtene, twelcke die grave Ferrant naerderhandt niet machtig en ware te lichtene by forme van bataylgie, zo zy zeiden. Ende dienvolghende, zo quam die coninck binnen haerlieden verlaten stede, zonder slach ofte stoot, roovende ende pijlgierende al dater noch ghebleven was, ende daer naer tvier in stekende. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zant goet sterck garnisoen naer die stede van Duway, ende verbarnde tcasteel tErckeghem, daer wy hier voren meer dan eens of vermaent hebben, omme

De Franschen steken het vuer in Ryssel.

1213. dat hem van dier zijde gheen onghetrauwicheit meer ghebueren en zoude, nemende voort zijnen wech al roovende, al vanghende ende al brandende te Cassele waert, daer hy by foortse ende met crachte binnen ghewaert, zeer deerlick verslaende ende vernielende al dat rochte, zeer deerlick verslaende ende vernielende al dat in tijts niet omtvlieden en conste, ende naermaels ooc poorten ende muren vellende, niet zonder menich schadelick exploit, twelcke dagelicx daer omtrent ten lande waert in gheschiede, die gheele zomere lanck gheduerende, die welcke nu ten ende ghecommen zijnde, zo stelde die coninck zulcke garnisoen binnen den casteele aldaer, alst hem gheliefde ende goet dochte, keerende alzo weder met die reste van zijnen volcke te Vranckerijcke waert ter assistencie van die van Aquitanien ende Gascoengnen, daert die coninck Jan van Inghelant al verbuert maecte, met zijnen volcke van orloghe, omme die Fransoysen by dien middele uyt Vlaenderen te treckene, zoot ghebuerde. Als die grave Ferrant van Vlaenderen ende van Henegauwe dit groot secours anschouwde, zo zant hy Mer Robrecht van Bethune in alderdiligentie naer Zantwijck, ende volchde hem ten eersten dat mueghelick was, met Mer Aernout van Oudenaerde, Mer Rache van Gavere, Ghijsbrecht van Ghistele ende andere zijner edelen, zonder eeneghe peerden nochtans, om te min van iemende bekent te wordene, rijdende voort van Zantwijck met die ghereetscepe, die hy der vant, te Canterberghe waert, by den coninck Jan als voren, die welcke hem binder abdie aldaer zeer eerlick ende mindelick wellecomde, omthaelde ende festierde, met vernieuwinghe van der ligue ende alliance tanderen tijden tusschen hemlieden ghemaect, jeghens ende in prejudicie van der croone van Vranckerijcke ende hare gheallieerde. Twijle dat men hier mede secretelick in Inghelant bezich was, zo quam die grave Reynout van Dampmartin, Buenen ende Mor-

Zy nemen Kassel.

Verbonds-vernieuwing met Engeland.

taengnen, met enthoeveel Vlaminghen, tcasteel te Cassele belegghen, wel hopende die Fransoysen (die den ghemeenen lande daer omtrent daghelicx zo hinderlick waren), eer yet lanck thaerlieden schade ende schande, teenegadere daer uyt, te verjaghene ende te verdrijvene by zijnder prouesse ende uytnemende vromichede van wapenen, die welcke hy daer continuelick (niet jeghenstaende die groote vorst, hagele ende sneeu) zeer cloucKelick tooghende was, XIII daghen lanck gheduerende. Maer die ghexpireert zijnde, moeste nootzakelick ruymen jeghens die moghende wedercomste van den Dolphin Loys van Vranckerijcke, die welcke ontwijffelick daer meende die bataylgie ghelevert thebbene, maer ziende dat zo niet wesen en mochte, stichtede van quaden spijte, brandt al tCasselambocht, Veurnambocht, Bellambocht ende Burburchambocht duere, stellende met eenen die steden van Nieupoort, Belle ende Steenvoorde in gloyen, metsgaders ooc al tghuene daer vrau Machtilt van Portegale (ter causen van harer duwarie ende bylevinghe) tregement of hadde. Maer duyst jeghens een, dat hy te Belle niet mede van den viere, verniclt ende verslint en wiert, twelcke zeer aventuerlick met zulck een cracht ende violencie in zijn tenten ende pauwelgioenen slouch, dat men hem (overmids tempeschement van der corroye) qualick ghenouch ghesaulveren conste wat mer toe dede. Hierentusschen maecte men in Inghelant noch vaste ghereetscepe, niet alleene omme die voornoemde Fransoysen met haerlieden gheallieerde te wederstane, maer om bovendien ooc teenegadere by foortse uyt Vlaenderen te doen vertreckene, indient mueghelick ware, in zulcker wijs dat die prince Ferrant int beghinsele van der zomere weder overquam, wel voorzien van al datter orloghe diende, alzo wel van ghelde als van cloucke vrome lieden van wapenen, daer hy reghelrecht mede tS^{t}-Omaers waert

1213.

Brand stichtingen en poogen om de Franschen ten lande uyt te dryven.

1213. track, hebbende by hem den grave Willem van Sasbery en den grave Reynout van Dampmartin, Buenen ende Mortaengnen; den grave Willem van Hollant; Hughes de Boves; Mer Robrecht van Bethune, Fs Willems, ende meer andere vaylgeante capiteynen, rudders ende edele mannen, die ten eersten daghe tvier in die voorbougben van der stede staken, metsgaders ook in al tghuene dater omtrent stont, nemende voort haerlieden weg naer tgraefscip van Ghynes, daer zy eeneghe sloten ende casteelen velden, zonder iemende in gracie ofte in ghenade tomtfanghene, dan alleenlick vrau Beatrice, die huysvrau van den grave Aernout aldaer, die zy met goede garde ghevanghem naer Vlaenderen zonden, makende haer casteel te Ghynes gheel ende al woest ende desert metten viere; zo deden zy van ghelijcken ooc te Santgate, te Caleviere; zo deden zy van ghelijcken ooc te Santgate, te Calewijde ende te Tornaghem, maer overmids den brandschat, zo bleef die stede van Ardre ongeschaet ende ongeschent, behoudens trauwe ende eedt die zy daer zeer promptelick deden in die handen van den grave van Vlaenderen, ende verjaghende met dien den grave van Meluyn, dieder uyten name van den coninck van Vranckerijcke, een goede poose tijts capiteyn of gheweest hadde, ende dat alzoo ghedaen zijnde, zo keerde die prince metter ganscher armeye duer Grevelinghe, wat dieper binnen zijnen lande ende graefscepe van Vlaenderen, wesende allomme van zulcker exemplaire wreeteit ende rudesse jeghens zijne vianden ende rebellen, dat die Fransoysen, die te Casselc in garnisoene laghen, hem gheensins verbeyden en dor-

Kassel verlaten. sten, maer stekende tvier int casteel aldaer, liepen by nachte haerlieden veerden, van daer zy ghecommen waren, zo dater die Vlaminghen ende Inghelsche achter een meestere of wierden, nemende van danen haerlieden wech naer Artoys, daer zyt al roofden, barnden, afliepen ende raseerden dat ten platte lande stont, tot voor die

stede van Atrecht, metsgaders ooc tstedeken van Sochet, 1213.
staende niet boven drie mijlen van danen, ende corts daer naer sloughen zy tzamen voor Lens nedere, aldaer hem die van binnen zo vromelick weerden, dat zy haerlieden stede behielden. Doen wiert Houdain gheel ende al in gloyen ghestelt, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick tclooster aldaer; ende tcasteel te Schoonhuyze, toebehoorende Mer Segher van Ghendt, wiert plat neder ter aerde geworpen, in wederwrake van dies voorzeit es.

Deze zake aldus al volcommen ende volbracht zijnde, zo track die grave Ferrant met zijnder leghere voor Arien, doende daer meneghe gruwelicke coursen ende sproncreysen, drie weken lanck gheduerende; maer endelinghe wel ziende dater niet dan pijl ende loot te halene en was, brack up ende reysde met al zijn volck te Brabant waert, jeghens den hertoghe Heyndrick, die vijfste van dier name, omme dieswille dat hy die coninck Philips van Vranckerijcke zo wel jeghens hem byghestaen hadde, in zijn laetste wapeninghe voor Ghendt, ende bracht hem zo varre, dat hy emmers binnen der stede van Bruessele vlieden moeste, daer hy terstont zo nauwe van alle zijden omricht ende beleit wiert dat hy endelinghe uyt rechter noot met die Vlaminghen zweeren moeste, ghevende hemlieden beede zijn zuenen in hostagie, te wetene, Heyndrick ende Godefroot, ghezeit van Luevene, die men van stonden an int casteel voerde, daer zy zeere wel bewaert ende ghetracteert wierden, zo ter materien diende.

Oorlog tegen Brabant.

Binnen dezen middelen tijt, zo overleet Willem, die heere van Bethune, ende vrau Machtilt, zijn wedewe, bleef dies niet jeghenstaende dheerlichede foortselinghe bezittende, by den toedoene van den Dolphin Loys van Vranckerijcke, jeghens ende in prejudicie van Mer Robrecht, haren zuene, omme dieswille dat hy met die van Vlaenderen hielde, zo wy nu dickwils ghenouch ghehoort

1213. hebben, met expresser bespreke nochtans, dat Daneel, svoorzeits Robrechts zuene, daer naermaels die erfghenaem ende proprietaris of wesen zoude, indien hijt tzijnen jaere gecommen zijnde, vrient van der croone wesen wilde. Als die grave Ferrant van Vlaenderen deze nieumare verhoorde, zo zant hy haestelick te Aken tot den keyser Otho, die vijfste van dier name, biddende hem zeer mindelick om hulpe ende bystandicheit jeghens die Fransoysen, haerlieder ghemeene vianden, twelcke hem die keyser zeer gheerne accordeerde, up hope of hem tzelve noch te passe commen mochte, jeghens zijnen competiteur den coninck Frederijck van Secilien, daer wy hier voren wat of gheroert ende vermaent hebben. Ende dienvolghende, zo maecte hy van dier tijt voort alle zijn ghereetscepe omme ten eersten dat doenlick ware met machte nederwaert te commene. Ende twijle dat hy daer mede besich was, zo starf die bisscop Jan van Teroan, die tweede van dier name, ende Adam, die archidiaken van Parijs, quam in zijn stede, die welcke een zeer goet helich man van levene was. Daer verschiet insghelijcx ooc alsdoen van dezer weerelt de grave Aernout van Cleven, die derde van dier name, latende by wylent sgraven Florins dochtere van Hollant, een zuene achtere, die ooc Aernout hiet.

Keyzer Otto voegt zich by de bondgenooten.

Achtervolghende tgheen dat wy hier voren ghehoort hebben, zo slouch die grave Ferrant, int beghinsele van
1214. den jare XII^c XIIII, neder met zijne Vlaminghen, Henewiers, Inghelsche, Hollanders, Zeelanders ende Vrieslanders, omtrent zijnder stede van Valenchien, daer hem die keyser Otho in alder diligentie, overdach ende over nacht te bate quam, met ontallick veel volcx van wapenen te peerde ende te voet, daer naer hem die principaelste capiteynen of waren, eerst die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, zijn scoonvadere,

die hertoghe Walram van Limbourch, die grave Bernaert van Oostermale, die grave Heyndrick van Catsenelleboghe, die paelsgrave Heyndrick up den Rhijn, ende Coenraet, die heere van Cremone, met meer andere groote meesters ende duitsche heeren, uyten lande van Sassen, ende elders daer omtrent, die te Valenchien al zeer eerlick omtfaen ende omthaelt wierden, met grooter vruecht, blijtscepe ende triumphe, omme aldaer met elckanderen te aviserene wat hemlieden voort best te doene stont, int tgheune dat zy voren hadden. Maer eer zy teenegher finale resolutie gheraken consten, zo verhoorden zy daer die nieumaere hoe dat die van Doornijcke zeer verraderlick ende meschantelick den coninck Philips van Vranckerijcke, met zijnen volcke van orloghe, inghelaten hadde, twelcke haerlieden ontwijffelick ten besten niet en beviel, hoe wel dat zy (dies niet jegenstaende) noch altijt wel vastelick hopten haerlieden vianden meestere te wordene, betrauwende hemlieden gheel ende al up tgroote ghetal van haren volcke, daer mede dat zy ten eersten dat doenlick was, drie mylen naerdere hemlieden vianden quamen, te wetene, te Mortaengnen, daer Everaert, die bailliu van Doornijcke, capiteyn of was, uyter naem van den grave Ferrant, ende die princesse Johanne, zijnder huysvrau. Twelcke vernemende die coninck van Vranckerijcke, zochte alle middelen ende behendicheden (mids zijnder onmogentheit) om ten minsten grieve allincx weder te keerene van daer hy ghecommen was: dies vloot hy met alle die ghuene die hem wel wilden tsanderdaechs, wezende doen sondach, die XXVe van hoymaent, secretelick by machte uyter stede van Doornijcke te Rijssele waert. Maer die keyser Otho van als by zijn acouters ende bespiers ghewaerschuut zijnde, volchde hem zo scherpelick naer, als die ghuene die zijn verzekerde victorie (zo hy meende) niet versweynen nochte vergaweloosen en wilde, dat hy

1214.

Doornyk valt de Franschen mede.

1214. hem menich Champagnoys van achtere in die steert of slouch, ende zoude ontwijffelick die gheele fransche leghere teenegadere omtmaeckt hebben, indien hem die hertoghe Ode van Bourgoengne, capiteyn van der arrieregarde, niet endelinghe by bedwanghe wederstaen en hadde, naer dat hy nu omtrent een myle ghereist hadde, met zijnen volcke, deynsende niet min altijt ten dorpe van Bovines waert, daer die coninck Philips (ziende dat emmers anders niet wesen en mochte) van nu al zijn gensdarmerie in zeer schoonder ordonnantie ghestelt hadde, omme by den rade ende advijse van den grave Steven van Faucerre, zijne vianden (die welcke meest als verwatene lieden, die vianden Christi waren) stappans zonder eenich verdrach die bataylgie te leverene, maer dien voornoemden hertoghe Ode duer omsprekelick veel dangiers endelinghe by hemlieden ghearriveert zijnde, riet dat men tzelve noch uitstellen zoude tot tsanderdachs, ende dat die coninck (ter conservatie ende bewaernesse van zijnen edelen persoon) haestelick binnen Lens in Artois trecken zoude, twelcke hy als een clouck vailgeant capiteyn, ghelijck hy was, in gheender maniere doen en wilde, zegghende met luyder voyse tot alle die ghuene die by hem waren : « Varre moet van my zijn, myn lieve kinders, dat ic ulieden eenich tijt of gaen zoude in ulieden noodt; neen, neen : ic wil noch heden hier victorieuselick met ulieden verblijven ofte glorieuselick int velt mijn leven laten. » Ende gaende met dien in die prochiekerck aldaer, bad den almueghenden heere zeer odmoedelick up beede zijne knyen, met weenende ooghen, om gracie ende ghenade, met belofte van eene nieuwe kercke te doen stichten, ter eeren ende weerdicheit van zijnder ghebenedijder moeder ende maghet Marie, waert by aldien dat hy omtcommen mochte, zo dat teffect daerof naermaels te Senlis gheschiede. Ende alzo die coninck meende zijn

De Franschen door de bondgenooten benouwd

Moed en aenspraek van koning Filips.

devotie, oratien ende bedinghen voordere te continuerene, 1214.
met ghelijcker vierícheit ende innicheit van herten, zo wiert hem haestelick gheboodschapt, dat die keyserlicke armeye even dapperlick van allen zijden themwaert quam, dies seynde [1] hy hem zelven met een teecken des cruycen Christi, ende zat weder zeer gheringhe te peerde, bedeelende zijn volck in diversche scharen ofte bataylgien, achtervolghende die ordonnantie van der duytscher ende vlaemscher leghere, ende gevende met dien Mer Valoen van Montigny, van sgraeven bloede van Vermandois, zelve die oliflaure in dhandt, badt ghezaemdelick alle die edele princen, capiteynen, bevelslieden, mannen van wapenen ende andere ghemeene saudeniers, die by hem waren, dat zy toch vromelick zouden willen strijden, naer haerlieden oude ende ingheboren maniere van doene, zonder eenich regard ofte anschouw te nemene up die groote menichte van harer vianden (ghemerckt dat die victorie int meeste ghetal niet gheleghen en was), zo zy wel eer by experientie bevonden hadden, maer principalick ende bysondere, zo beval hy een iegelick van hemlieden int generale, dat zy emmers voor alle wercken, wel zorghe draghen zouden om den keyser Otho, zijnen ghesleghen viant, in alder-maniere, die kele of te stekene, ghemerct dat hy tzelve mandement insghelijcx ooc alle zijnder leghere duere hadde ghedaen publieren ende vercondighen, nopende dien persoon van den coninck. Ende dienvolghende, zo sloughen daer over al die trompetten ende claroenen, zo stormelick dat een wondere was, ende metten zelve zo reedt die grave Ferrant van Vlaenderen ende van Henegauwe, met vullen carriere naer Woutere van Chastijlgion, die grave van Ste-Pol; zo dede van ghelijcken ooc die grave Reynout van Dampmartin, Buenen ende Mortaengnen, naer den hertoghe Ode van Bourgoengnen; ende

Slag van Bovines.

[1] Teekende.

1214. die grave Willem van Salberijs, naer den grave Stevene van Faucerre; die grave Willem van Hollant vercoos Mattheus van Montmorency, die conestable van Vranckerijcke; ende die keyser Otho die coninck Philips, ghezeit de Moghende, de Dieudonné ofte metteender ooghe; zo dat daer zonderlinghe die bataylgie beghonste met zulck een fenineghe haet ende nijt dat men dierghelijcke noyt en hoorde, niet zonder groote bloetsturtinghe van alle zijden: want onder andere zo verslouch die grave Ferrant tzijnen eersten ancommen, bet dan twee hondert Champagnoisen. Twelcke merckende Pieter Remy, quam hemlieden haestelick ter hulpe met die van Soisons, daer hy buytermaten groote faicten van wapenen mede bedreef. Maer dies al niet jeghenstaende, zo wiert daer noch zo veel Champagnois ende Soisonois bloets ghestort, byder omsprekelicke prouesse ende vayllandise van den edelen prince Ferrant, metsgaders ooc van Mer Boudewijn van Praet, Mer Aernout van Oudenaerde, Mer Hellin van Varingny die senechael van Vlaenderen, Mer Rachen van Gavere, met Aernout, Philips ende Rachen, zijn drie zuenen, Mer Robrecht van Bethune, F^r Willems, Philip ende Pieter van Maldeghem, Wouter, die heere van Ghistele; die heere van Haveskercke, ende meer andere edelen uyt Vlaenderen, dat die reste van hemlieden teenegadere tvelt meende gheruymt thebbene, ten hadde ghedaen die burchgrave van Meluyn, die grave Willem van Ponthieu, ende die grave Aernout van Ghynes, die hemlieden in haerlieden uytersten noodt ter assistentie quamen, met vasschen lieden van wapenen, daer zy zo furieuselick van achtere in die Vlaemsche ende Henewiersche bataylgie mede sloughen, dat zy hem noodtzakelick voughen moesten om tweesins hare vianden te wederstane ende te bevechtene, by den laste ende bevele van den grave Ferrant, haerlieden natuerlicken heere

Dapperheyd van graef Fernand.

ende prince, die zelve allomme die eerste ende die laetste 1214.
was, als die ghuene die niet faylgieren conste in al tghuene dat een goet natuerelicke prince ende vrome capiteyn concerneerde, anneghinck ende toebehoorde. In zulcker wijs dat hy, zijn peert anderwarf onder hem duerbuelt zijnde, noch altijt die zelve moet ende couragie behielt, draghende hem noch even rudderlick in die middele van zijne vianden te voet, ende continuelick hauwende, kervende, doodslaende ende vernielende al dat voor hem quam, niet zonder meeneghe bloedighe wonde, zelve al zijn lichame duere tomtfanghen, die hy nochtans (duer die overgroote viericheit die in hem was) niet en besief (1), ende hopte noch altijts by foortse van wapenen wel teenen goeden ende te gherakene, indien hem van iemende eenich secours ghescheide. Twelcke gheel ende al ommeugelick was, eensdeels omme dieswille dat die grave Reynout van Dampmartin ende die grave Willem van Salbery, van nu in heurlieden vianden handen ghecommen waren, ende eensdeels ooc ter cause van sgraven vlucht van Hollant. Ende bovendien ooc, zo hadde die keyser Otho insghelijcx ooc zo vele met die van Beauvais, Vermandois ende Amiens te doene (daer die coninck Philips zelve beleedere of was) dat hijs varincx niet meer en mochte. Mids welcken die grave Ferrant van Vlaenderen endelinghe wel naectelijck considererende, dat hem niet mueghelick en was langhere thoudene, zochte in aldermaniere glorieuselick int velt te stervene, hasarderende hem zelven met dien fine, zeer meeniehsins, maer lacen! ten mochte hem niet ghebeurene, want zijn vianden ommerinchden ende overvielen hem van allen zijden zoo looselick ende zo schalckelick, dat hy emmers levende (alwast hem leet) in haerlieder handen gherochte, daer zy hem zelven wonderlicke zeere in verblijden ende verhuechden, makende ghezaemdelick

Den graef wordt gevangen.

(1) Besefte, bemerkte, gewaer wierdt.

1214. ter cause van dien zulck een gheroup, gheschal ende ghecrijsch ten hemelwaert, dat ment nemmermeer ten vullen en zoude connen bescrijven. Te meer ooc, metsgaders dat zy voortan niet en twijffelden van der victorie, als die ghuene die wel zekerlick wisten dat die keyser Otho (die van nu int leelicste was) alleene niet langhe ghehouden en mochte, jeghens die gansche resterende macht van Vranckerijcke, zoot ghebeurde. Want naer dien dat hy hem noch een goede poose tijts in die middele van zijne vianden, zeer clouckelijck ende vaylgeantelick ghedreghen hadde, verslaende onder andere Mer Steven van Langevelde, ende duerbuelende tpeert van de nconinck Philips (die terstont gheredresseert ende up een andere peert ghestelt wiert, byder behendicheit van Pieter Trijstan, een zeer vroom edelman van wapenen), zo quetste hem Mer Gheeraert Scrophe (in wederwrake van dies voorzeit es) in zijne borst, ende zijn peert wiert metten zelven ooc menichvuldelick ghewont, maer zo grievelick noch niet of ten saulveerde hem noch wel metter vlucht, die hy metten hertoghe Heyndrick van Brabant, zijnen scoonvadere, reghelrecht tzijnen lande waert nam. Twelcke al overmerckende die Vlaminghen, Henewiers ende Inghelschen, die daer noch overgheschoten, waren in grooter meenichte liepen van ghelijcken ooc zonder langher delay huerlieden veerden, elc int zijne, zo dat Hughes de Botter, van grooter haeste te Lantwijck, in die havene versmoorde. Aldus gecreghen die Fransoysen meer miraculeuselick ende by sonderlinghe gracie Gods dan andersins, ten jaere ende daghe als voren, die victorie te Bovines ofte Bovijn, daer zo van der eendere ende zo van der andere zijde aen de cant van XXXVI duyzent persoonen ter stede doot bleven, maer van der vlaemscher zijde varre meest, zonder alle die ghequetste ende ghevanghene, tusschen die welcke dat die alderprincipaelste

De zege blyft aen de Franschen.

waren, eerst die grave Ferrant van Vlaenderen ende van Henegauwe; die grave Willem van Salbery in Inghelant; die grave Reynout van Dampmartin, Buenen ende Mortaengnen; die grave Beernaert van Oostermale, skeizers standaert draghere; die grave Gheeraert van Randenroode; die grave Heyndrick van Catsenelleboghe; die palsgrave Heyndrick up den Rhijn; Coenraert, die heere van Cremone; Mer Eustaes van Rooden, gheboren uyt Henegauwe; Mer Hellin van Varigny, die sceneschael van Vlaenderen; die drie zuenen van Mer Rachen van Gavre; Gheeraert van Crombeke; Woutere, die heere van Gistele; Philips ende Pieter van Maldeghem; Pieter van Mauly ende Robrecht van Bethune, F^s Willems, met meer andere cloucke capiteynen, edelmannen ende andere vrome lieden van wapenen uyt diversche landen, steden ende contreyen, die tzamen naer Parijs ghevoert wierden, met uytnemende groote vruecht, blijtscepe ende triumphe, al meest redonderende, ende keerende te meerdere schande, cleenicheit ende confusie van den grave Ferrant van Vlaenderen, die rechts voor den coninck reedt, zo ghebonden ende ghecoort als of hy een schelm, dief ofte moordenare gheweest hadde, dat Gode claghelick es. Alle die weerelt liep uyt om hem te ziene, ende een igelick gheckte, schimpte ende spottede met hem in menegherande manieren, wel merckende ende considererende dat zyder die coninck vrientschap mede deden. Eeneghe ghinghen al fleytende ende pypende voor hem, andere al spelende up cleene trommelkens, ende zom al zinghende injurieuse liedekens, wyzende hem deen tijt met vingeren ende danderen tijt heurlieden tonghe up hem uytstekende, zo dater gheenrande vileinie ghespaert en wiert, die eenichsins tenderen ofte commen mochte tzijnder confusie, schande ende cleenicheit, zes daghen continuelick lanck gheduerende, binnen die welcke dat hy ghetydelick te Parijs achter strate gheleet 1214.

Namen der byzondersten.

Zy worden in hechtenis gezet.

1214. wiert, tot eender vervaschinghe ende vernieuwinghe van zijnen verdriete. Maer die nu gheexpireert zijnde, zo leede men hem met Mer Eustaes van Rooden, zijnen secretaris, ghevanghen int nieuwe casteel te Louvre, niet varre van der stede voorzeit, daer voor hem (in dier voughe) noyt iemand in ghelogiert en hadde; die grave Willem van Salbery wiert tSt-Quinten, in Vermandois, ghevoert; die grave Reynout van Dampmartin te Perone; die grave Heyndrick van Catsenelleboghe te Doornijcke; ende de andere elders in diversche verscheeden steden ende vanghenessen om dat zy te min nieumare ende troost van elcanderen hebben zouden.

Als die coninck Jan van Inghelant daer die drouve tijdinghe verhoorde van zijn medeghesellen ende ghealliëerde, zo maecte hy terstont een bestant van vijf jaer metten coninck Philips van Vranckerijcke, daer die van Vlaenderen mede in begrepen ende besloten waren, omtbiedende mids dien alle zijn volck van orloghe weder thuyswaert uyt Aquitaengnen ende Gascoengnen, daer zy langhe ende meneghen tijt gheleghen hadden, ter omverwinnelicke schade van den ghemeenen lande daer omtrent, ende ten grooten verdriete van der croone van Vranckerijcke.

Wapenstilstand van Engeland met Vrankryk.

Zeer corts naer dezen, zo ghesciede te Brugghe ende elders binnen den lande ende graefscepe van Vlaenderen meenich schadelicke brant, daer regneerde ooc een zeer moordadighe pestilentie, ende die zee inondeerde zo breet ende zo wijt, dat die stede van Brugghe vier mijlen varre rondsomme int watere stont een goede poose tijts gheduerende, daer omsprekelicke groote schade of quam, zo dat die van Vlaenderen wel metten rechte zegghen mochten, dat teen quaet tandere niet en verbeyde, byder waerachtiger toorne Gods, zoot scheen.

Ziekten en overstrooming.

1215. Tjaer daer naer, stelde die paeus Innocentius, die

derde van dier name, Bosschaert van Avesnes int verwatene, omme dieswille dat hy (volghende zijnder ordonnantie als voren) van vrau Margriete van Constantinoble niet scheeden en wilde, maer bleef met haer huys ende hof houdende (als of zy man ende wijf gheweest hadden) up zijn casteel te Elstruce, by Valenchien, te spijte van alle die ghuene diet leet was, ende bysondere van die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe, haer zustere, diet zelve zo qualick conste ghezwelghen, dat zy hem ter cause van dien foortselinghe te Ghendt in de vanghenesse ghecreech, daer hy menighen tijt lach, maer int ende, zo dede zy hem te Rupelmonde den hals afhauwen ende voort zijn hooft al Vlaenderen ende Henegauwe duere openbaerlick vertooghen van stede te stede, eensdeels ter exemple van anderen, ende eensdeels ooc tzijnder meerdere schande, cleenicheit ende confusie. Binnen den zelven jaere rees te Brugghe zulck een moortbrant, dater qualick XL huyzen omgheschaet ende omgeschent bleven. Men leide ooc alsdoen den eersten steen van tcloostere te Zoetendale, buyten Brugghe. Ende die stede van Berghe St-Winnocx verghinck gheel by tvier van fortune. 1215.

Grooten brand te Brugge.

Ten XIX° daghe van octobre int jaer ons Heeren XII° XVI, wiert die coninck Jan van Inghelant (eerst ghezeit zonder Landt) van zijn eyghen volck vergheven, omme dieswille dat hy alle zijne landen ende heerlicheden, subjecten ende tributaire ghemaect hadde der stoel van Roome, zo voren breedere verhaelt ende verclaerst staet, ende dienvolghende zo quam zijn zuene Heyndrick in zijn stede, die vierde van dier name, die hy by die gravinne Isabelle van Angouleme, zijn tweede huysvrau, ghehadt hadde, metsgaders ooc noch die dochters, daer of dat die oudste, ghenaemt vrau Johanne, naermaels den coninck Alexandre van Schotlant traude; die tweede gheheeten Isabelle, huwede metten keyser Frederick, 1216.

Den koning van Engeland en den keyzer van Konstantinopele vergeven.

1216. die tweede van dier name; ende vrau Leonore, die joncste dochtere, gaf haer zelve ten huwelicke metten grave Willem van Glocestre. Omtrent dezen zelven tijt, zo wiert die keyser Heyndrick van Griecken, oom van die gravinne van Vlaenderen, van huer vaderlicke zijde, insghelijcx ooc vergheven by den toedoene van zijnder huysvrau, die dochtere van den graeve Pieter van Auxerre, die naer hem keyser wiert, als ghetraut hebbende voor zijn tweede wijf, die gravinne Ide van Namen, svoorzeits keysers zustere. Ende corts daer naer, overleet die gravinne Ide van Buenen ende van Mortaengnen, by Normandie, die dochtere van Mattheus van Elsaten, by die gravinne Marie, zijnder huysvrau, van grooter rauwe ende verdriete dat die grave Reynout van Dampmartin, huer man, in Vranckerijcke ghevanghen was, zo voorzeit es, latende by hem een eeneghe dochtere achtere, ghenaemt vrau Marie, die coninck Philips van Vranckerijcke, Philips, zijnen haghetronck (ghezeit de Ruwe) ten huwelicke gaf, daer vrau Marie, shertoghen dochter van Moravien, die moedere of was, binnen den levende lijve van vrau Inghelberghe van Denemercken, zijn tweede huysvrau. Ende eer tvoornoemde jaer noch ten ende ghinck, zo wiede men te Ghendt St-Baefs ende Ste-Veerle kercke, ter zelve plaetse daer onzen aldergheduchtichsten keyser Caerle, die vijfde van dier name, int jaer XVe XXXII tnieuw casteel dede fonderen, zo men tzelve noch ten daghe van hedent voor ooghen zien mach.

1217. Tnaervolghende jaer, fondeerde die gravinne Johanna van Vlaenderen ende van Henegauwe, eeneghe kercken, cloosters ende godshuyzen, die welcke zy nemmermeer vulmaect en zoude hebben, ten hadden ghedaen die cause ende redene daer wy by der tijt (hope ic) breedere of hooren zullen, doende niet min binnen dien middelen tijt al haer uyterste diligencie, ende extreme de-

voir, omme by den tusschensprekene van den paeuse 1217.
Honorius, die derde van dier name, metsgaders ooc van die bisscoppen van Doornijcke, Camerijcke ende Teroaen, den grave Ferrant haren man uyter vanghenesse van Vranckerijcke te ghecrijghene. Maer wat mer toe dede, twas al voor niet, want die coninck Philips zwoer by den paelstere (1) van Ste-Jacob (zo hy ghewonen was) dat hy hem binnen zijnen levene nemmermeer omtslaen en zoude, om al dat mindere ware dan Godt: dies bleef die gravinne Johanne hare landen ende heerlicheden zelve bezittende ende regierende, by den rade ende advijse van Mer Joos van der Materen, een zeer wijs, discreet ende wel vermaert rudder. Int zelve jaer ghecreghen die canuenicken van Ste-Maertens tIpere, zulcke questien ende gheschillen jeghens die poorterie ende ghemeente aldaer (by den toedoene van heurlieder beroerlicken proost Hughes, diet over XI jaer insghelijcx ooc te Vormeseele al in roeren ghestelt hadde), dat zy foortselinghe die stede rumen moesten. Ende tjaer daer naer, calengierde die 1218.
keyser Frederick, die tweede van dier name, die landen van Aelst ende van Waes, metsgaders ooc die Vier Ambochten, ende die vijf eilanden van Zeelant, omme dieswille dat die gravinne Johanne van Vlaenderen in ghebreke gebleven was, van hem binnen den behoorlicken tijde daer of manscip ende homagie te doene, zo ter zake diende. Zy excuseerde haer up die voorghaende orloghe ende metten captiviteit van haren man, by de welcke dat haer (wel tharen groote verdriete ende meshaghene) als noch niet mueghelick gheweest en hadde beter devoir te doene, allegierende daer toe zulcke meer andere preguante causen ende redenen, dater hem die keyser mede contenteerde, by die intercessie van zommeghe groote vorsten ende edele heeren, behoudens zulcx als zijnder

De gravin roept de tusschenspraek van den paus, om haren man te verlossen.

(1) Palster, pelgrims-stok.

1216. die tweede van dier name; ende vrau Leonore, die joncste dochtere, gaf haer zelve ten huwelicke metten grave Willem van Glocestre. Omtrent dezen zelven tijt, zo wiert die keyser Heyndrick van Griecken, oom van die gravinne van Vlaenderen, van huer vaderlicke zijde, insghelijcx ooc vergheven by den toedoene van zijnder huysvrau, die dochtere van den graeve Pieter van Auxerre, die naer hem keyser wiert, als ghetraut hebbende voor zijn tweede wijf, die gravinne Ide van Namen, svoorzeits keysers zustere. Ende corts daer naer, overleet die gravinne Ide van Buenen ende van Mortaengnen, by Normandie, die dochtere van Mattheus van Elsaten, by die gravinne Marie, zijnder huysvrau, van grooter rauwe ende verdriete dat die grave Reynout van Dampmartin, huer man, in Vranckerijcke ghevanghen was, zo voorzeit es, latende by hem een eeneghe dochtere achtere, ghenaemt vrau Marie, die coninck Philips van Vranckerijcke, Philips, zijnen haghetronck (ghezeit de Ruwe) ten huwelicke gaf, daer vrau Marie, shertoghen dochter van Moravien, die moedere of was, binnen den levende lijve van vrau Inghelberghe van Denemercken, zijn tweede huysvrau. Ende eer tvoornoemde jaer noch ten ende ghinck, zo wiede men te Ghendt St-Baefs ende Ste-Veerle kercke, ter zelve plaetse daer onzen alderghed uchtichsten keyser Caerle, die vijfde van dier name, int jaer XVc XXXII tnieuw casteel dede fonderen, zo men tzelve noch ten daghe van hedent voor ooghen zien mach.

1217. Tnaervolghende jaer, fondeerde die gravinne Johanna van Vlaenderen ende van Henegauwe, eeneghe kercken, cloosters ende godshuyzen, die welcke zy nemmermeer vulmaect en zoude hebben, ten hadden ghedaen die cause ende redene daer wy by der tijt (hope ic) breedere of hooren zullen, doende niet min binnen dien middelen tijt al haer uyterste diligencie, ende extreme de-

voir, omme by den tusschensprekene van den paeuse 1217.
Honorius, die derde van dier name, metsgaders ooc van die bisscoppen van Doornijcke, Camerijcke ende Teroaen, den grave Ferrant haren man uyter vanghenesse van Vranckerijcke te gheerijghene. Maer wat mer toe dede, twas al voor niet, want die coninck Philips zwoer by den paelstere (1) van Ste-Jacob (zo hy ghewonen was) dat hy hem binnen zijnen levene nemmermeer omtslaen en zoude, om al dat mindere ware dan Godt: dies bleef die gravinne Johanne hare landen ende heerlicheden zelve bezittende ende regierende, by den rade ende advijse van Mer Joos van der Materen, een zeer wijs, discreet ende wel vermaert rudder. Int zelve jaer ghecreghen die canuenicken van Ste-Maertens tIpere, zulcke questien ende geschillen jeghens die poorterie ende ghemeente aldaer (by den toedoene van heurlieder beroerlicken proost Hughes, diet over XI jaer insghelijcx ooc te Vormeseele al in roeren ghestelt hadde), dat zy foortselinghe die stede rumen moesten. Ende tjaer daer naer, calengierde die 1218.
keyser Frederick, die tweede van dier name, die landen van Aelst ende van Waes, metsgaders ooc die Vier Ambochten, ende die vijf eilanden van Zeelant, omme dieswille dat die gravinne Johanne van Vlaenderen in ghebreke gebleven was, van hem binnen den behoorlicken tijde daer of manscip ende homagie te doene, zo ter zake diende. Zy excuseerde haer up die voorghaende orloghe ende metten captiviteit van haren man, by de welcke dat haer (wel tharen groote verdriete ende meshaghene) als noch niet mueghelick gheweest en hadde beter devoir te doene, allegierende daer toe zulcke meer andere pregnante causen ende redenen, dater hem die keyser mede contenteerde, by die intercessie van zommeghe groote vorsten ende edele heeren, behoudens zulcx als zijnder

De gravin roept de tusschenspraeck van den paus, om haren man te verlossen

(1) Palster, pelgrims-stok.

1218. majesteit metten rechte toebehoorde, nopende die landen ende heerlicheden voorscreven, twelcke alzo ghesciede zonder langher verdrach. Ten zesden daghe van maerte, int jaer als voren, viel vrau Machtilt, die duwagiere van Vlaenderen, moeye van den graeve Ferrant, die haer zelven screef coninghinne van Portegale, met haer peert in zulck een quaet morasch, niet varre van Veurne, dat zijder (eylacen!) stappans in versmoorde, zo dat die plaetse te dier drouver occasie noch tConninghinne gat is blyven heetene. Ende dienvolghende, zo wiert haer doode lichame binnen den cloostere van den Dunen zeer eerlick met veel ceremonien ter eerde ghedaen, ende naerderhandt te Clervaux in hooch Bourgoengnen gevoert, daer zy anderwarf begraven wiert neffens Philips van Elsaten, wijlent grave van Vlaenderen haren man, in die zelve cappelle en sepulture die zy tzijnen overlijdene doen hadde ghedaen maken, zo voorzeit es. Ende terstont naer dat zy dezer weerelt overleden was, zo dede die bisscop Adam van Teroaen uyt crachte van haren testamente (daer hy meneghen tijt voor haer doot executeur of ghemaect was), diversche scoone almoessen niet alleene die kercken, cloosters ende godshuyzen (die zy oyt grootelicx voor gerecommandeert ghehadt hadde) maer bovendien ooc alle schamele huysweecken ende levende ledekins Christi. Up tzelve pas weynste die prochiepape van Rubrock (spelende tschaek), mijnheere Ste-Bertin die pestilentie, ende ziet (zot Gode gheliefde!) omtfink hy een caecsmete uyten hemele daer hy plat neder ter eerden viel, zo dat mer binnen drie daghen gheen lijf an zach. Ende corts daer naer, wiert die bisscop Goossin van Doornijcke metter doot ghemeene, ende Wouter van Marnijck was zijn successeur. Ten zelver tijde, vercreech die gravinne Johanne van Vlaenderen tcasteleinscip ofte burchgraefscip van Cassele, by forme

De oude gravin sterft.

van permutatie, ghevende die castelein Michiel daer ander goedinghen voren in recompense, ende hy huwede ooc alsdoen vrau Margriete van Constantinoble, haer zustere (die langhen tijt met Bosschaert van Avesnes, gheboulcert hadde, zo wy hier voren ghehoort hebben), met Mer Willem, die heere van Dampierre, by Digion in hooch Bourgoengne, die welcke ontwijffelick meer edelheit dan goets hadde, als wesende die zuene van Guy, by vrau Beatrice, die dochtere van Archenbalt van Borbon. 1218.

Houwelyk van Margriet van Konstantinopelen.

Anno XIIe XX, starf die grave Aernout van Ghynes, ende Boudewijn zijn zuene quam in zijn stede. Tnaervolghende jaer, verschiet van dezer weerelt die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die vijfste van dier name, latende by vrau Machtilt, zijn eerste huysvrau, die joncste dochtere van Mattheus van Elsaten, broedere van Philips, by die gravinne Marie van Buenen ende Mortaengnen, daer die coninck Steven van Inghelant die vadere of was, twee zuenen ende vier dochters achtere, te wetene, Heyndrick, die naer hem tland regierde, die zesde van dier name; Godefroot, ghezeit van Luevene; ende vrau Marie, die huysvrau van den keyser Otho, die vijfste van dier name; vrau Johanne, die ghesclnede van den grave Aernout van Cleven, die vierde van dier name; vrau Margriete, twijf van den grave Otho van Gheldre, die derde van dier name, ende vrau Machtilt, die den grave Floreins van Hollant traude, die vierde van dier name. Die tweede huysvrau van den hertoghe Heyndrick voornoemt, hiet vrau Marie, dochtere van den coninck Philips van Vranckerijcke, daer te voren wedewe van den grave Philips van Namen, oom van die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe van haer vaders zijde, maer en hadder gheen hoirie by. 1220. 1221.

Henrik V van Lotharingen sterft.

Zyne kinderen.

Tweede jaer daer naer, overleet die voorscreven coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit die Moghende, de 1223.

1223. Dieudonné ofte metter eender ooghe, latende by vrau Isabelle, zijn eerste huysvrau, die dochtere van den grave Boudewijn van Henegauwe, die vierde van dier name, ghezeit die Couragieuse, by die gravinne Margriete van Vlaenderen, zijnder wettelicke gheselnede, een zuene ende een dochtere achter, te wetene, Loys, ghezeit van Montpensier, die naer zijn vaders doot coninck ghecroont wiert, ende vrau Marie, daer wy maer rechts metten ganghe ghenouch of vermaent ende verhaelt hebben. Up den zelven tijt, wiert die grave Willem van Hollant insghelijcx ooc metter doot ghemeene, naer dat hy by vrau Adelie, die dochtere van den grave Otho van Gheldre, die tweede van dier name, drie zuenen, ende een dochtere ghehadt hadde, te wetene, Floreins, die naer hem regnierde, die vierde van dier name; Otho, die grave van Oostfrieslant, ende stadhouder van Camerlant; Willem die bisscop van Utrecht; ende vrau Leonore, die huysvrau van den toecommenden coninck Eduwaer van Inghelant, ghezeit met die langhe Beenen. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo en viel die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe niet slincx, maer track met scoonen state in Vranckerijcke, ten couronemente van den nieuwen coninck Loys, biddende hem zeer odmoedelick, dat hem toch zoude ghelieven teener redelicker ende gracelicker apointemente te commene, metten grave Ferrant haren man, den welcken zijn vadere (zaligher memorie) nu an de cant van neghen jaer lanck ghevanghen ghehouden hadde; maer wat zy stoop, neech ofte badt, twas al te vergeefs, want die coninck zwoer hooghelick ende heliclick, achtervolghende die voetsteppen van zijnen vadere, dat hy hem binnen zijnen levene nemmermeer omtslaen en zoude. Niet langhe daer naer, te wetene up den tweeden dach van meye, in jaer als voren, zo wiert joncheer Gijsbrecht, die castelein ofte burchgrave van Berghe,

Lodewyk van Montpensier.

Graef Willem van Holland sterft.

Ste-Winnocx metter haestigher doodt bevaen, wesende noch een zeer jonck man van uytnemende grooten apparentie. 1224.

Int jaer ons Heeren XIIc XXIIII, betaelde die gravinne Beatrice van Guynes, metsgaders ooc burchgravinne van Burburch, die schult van harer nature, naer dat zy te Bohain een vrauwe cloostere ghefondeert hadde, van der ordene van mijnheere St-Bernaert. Ende int zelve jaer, in die maent van sporcle, cochte die gravinne Johanne van Vlaenderen van Mer Jan vañ Nigelle (die hem zelven over XII jaer fugitijf ende vluchtig ghemaect hadde, omme die causen ende redenen voren verhaelt) dat casteleinscip ofte burchgraefscip van der stede van Brugghe, voor die somme van XXIIII duyzent Vc XLV ponden VI sch. VIII penn. prn., in die presentie ende jeghenwoordicheit van den coninck Loys van Vranckerijcke, ende zijnen edelen raedt. Binnen dezen middelen tijt, wiert die keyser Boudewijn van Griecken, grave van Vlaenderen (die men nu gheleden XIX jaer voor Andronoble ghemiste, zo voorzeit es) by grooter aventure, alghaende in die plouch int landt van Armenien, verkent ende verlost met ghelde, by eeneghe Oostersche cooplieden, treckende in huerlieden affairens naer die stede van Damascus, in Syrien, zo dat hy by huerlieder addresse emmers weder te Cuelen ghe-rochte, daer hy zonder langher delay van stonden an eenen brief screef, an die princesse Johanne, zijnder dochtere, inhoudende alle zijne ghevarenesse, ende voort hoe dat hy teenen zekere ghepresigieerden daghe hopte te Rijssele te zijne, aldaer hy begheerde dat-men hem al zenden zoude dat zijnder hoocheit anneghinck, competeerde ende toebehoorde, alzo wel nopende tacoustreren van zijnen lichame (twelcke naer zijnen staet gheel naect ende bloot was) als andersins, metsgaders ooc een zekere groote somme van penningen om die voornoemde Oosterlinghen daer mede te betalene, van al zulcx als zy voor hem

Boudewyn van Konstantinopelen komt in Vlaenderen en wordt vermoord.

1224. ghedebourseert ende verschoten hadden. Doen die princesse (die haer vaders ghescrifte ende handteecken wel kende, zo wel te bemoedene doet) deze tijdinghe las, zo wiert zy inwendich int herte al te zeere beroert, perplex ende te wets, eendeels ter cause van de verzochte penn., die welcke haer niet mueghelick en was zo haest te furnieren, ende teenegadere up te brenghene, overmits die voorghaende oncosten van den orloghe ende tvanghen van haer man, maer principalick ende bysondere omme dieswille dat haer buytermaten zeer deerde van tregement van den lande te scheeden, daer zy nu over zo menighen tijt in gheracineert ende verwortelt was, in zulcker wijs dat zy om tzelve noch te behoudene, stappans zommeghe hovelinghen by haer kemtboodt, daer zy haer best in betraude, hemlieden te kennen ghevende, met weenender ooghen, hoe dat zy wel voor zekere vernomen ende verstaen hadde dater anderwarf zulck een bedriegere ende meutmakere int landt ghearriveert was, ghelijcker over XVIII jaer een gheweest hadde, maintenerende zeer snoodelick ende valschelick (zo zy zeide) die keyser Boudewijn van Griecken, haer vadere, te zijne, ten totalen ruine ende bedervenesse van alle hare landen ende heerelicheden (dien noch ten besten niet eens en droughen), ten ware dater anders in tijts in voorzien wierde by eenegher van hare ghetrauwe onderzaten ende goetwillighe dienaers, up grootelicx jeghens hemlieden te verdienen in tijden ende stonden, met meer andere dierghelicke pregnante redenen ende remonstrancen, ten zelven propooste dienende. Daer die voorzeide hovelinghen zo by gheroert ende ghetroffen wierden, dat zy zelve twerck annamen, ende tmoordadich stuck bestonden, doende daer toe zulcke diligentie ende neersticheit, dat zy den keyser Boudewijn tzijnen ghepregifieerden daghe te Rijssele waert commende ende deur tbosch, staende een half mijle van danen, zeer sterckelick, meschantelick ende verraderlick an een boom

kelick, meschantelick ende verraderlick an een boom 1225.
hinghen, daer zy hem naer zijn overlijdene metten zelven ooc ondere dolven, ten fine dat men zijns nemmermeer ten gheenen daghe gheware en wierde. Dit ghebeurde int jaer ons Heeren XII^c XXV, ter eeuwigher promotie van alle die ghuenen dier mede besich waren, ende ten grooten contentemente van haer, diet meest an behoorde ghehadt te hebbene (1). Die welcke van dier tijt voort wederomme van nieus anders niet en zochte, dan den coninck Loys van Vranckerijcke, by eenegher middele, metten grave Ferrant, haren man (die noch int casteel te Louvre by Parijs ghevanghen lach) ten appointemente te brenghene, doende daer toe zulck een extreme devoir ende neersticheде, dater emmers endelinghe by der tusschensprekene van der coninghinne Blanche, haer behuwede nichte, die dochtere van den coninck Alfonse van Castilien, eeneghe condicien van paeyse van sconincx weghe ghearticuleert ende gheproponeert wierden, inhoudende tghuene dat hier naer volcht.

Voorwaerden ter slaking van den graef Fernand, door de Vlamingen veworpen.

Te wetene, eerst ende alvoren, dat die grave Ferrant ende die princesse Johanne, zijne huysvrau, metsgaders ooc die staten ende leden slands van Vlaenderen, indien zy paeys begheerden, ghezaemdelick zouden moeten zweeren in die handen van eenen legaet van Roome, nemmermeer teenegher daghe, jeghens die croone van Vranckerijcke ofte hare gheallieerde in die wapenen te gane, up pene van tvoorscreven landt by die bisscoppen van Louwe ende van Senlis int verwatene ghestelt, ende naervolghelick gheabandonneert te wordene telcx machte, crachte ende violentie, zonder hope van nemmermeer daer of omtsleghen te mueghen zijne, voor anderstont dat partie ghepaeyt ende duechdelick van al vernoucht zal wezen.

(1) Die er meest droefheyd behoorde over gehad te hebben.

1225. Ten anderen, zo was er insghelijcx ooc ghecondicionneert ende besproken dat die stede van Duway noch een termijn van tien jaren fransch blijven moeste, die welcke gheexpireert zijnde, zoude wederkeeren in haer oude ende eerste nature.

Ende waert by aldien dat dit jeghenwoordich tractaet van paeyse naermaels gheinfringeert, ghevioleert, ofte ghebroken wierde, by eeneghe grave ofte gravinne van Vlaenderen, zo zouden die landen in dit gheval ghehouden zijn van haerlieden naturelicke prince ofte princesse te scheedene, ende den coninck haerlieden souvereyne heere ende prince mede te vallen, tot modereren van der zake, naer tadvijs ende goetdencken van die XII ghenoten van der croone.

Item ende bet voorts, zo en zullen die van Vlaenderen niet vermueghen eeneghe nieuwe steden, sloten ofte fortressen te makene an dees zijde der Schelde noch insghelicx ooc te repareren ofte te versterckene dan by toctroy van der croone.

Met expressen bespreke, zo wie contrarie dede, dat hy van als nu ballinck slands verclaerst zoude werden, met confiscatie van al dat hijs hadde, zonder eeneghe hope van rappel, of ten ware, dat tzelve gheschiede by sconincx wille, wete ende consente.

Actum te Meluyn binder maent van sporcle, int jaer XII^c XXV als voren, maer omme dieswille dat hem die van Vlaenderen niet verobligieren nochte verbinden en wilden, voor den grave Ferrant, inder vorme ende maniere als voorzeit es, zo moeste hy wel tzijnen groote verdriete als noch die patientie nemen, ende blijven daer hy was totten naesten jaere, zo wy by der tijt noch hooren zullen, indient Gode ghelieft.

Binnen den zelven jaere, overleet die keyser Pieter van Griecken, grave van Auxerre ende Namen, latende by

vrau Jole, zijnder huysvrau, die moeye van die gravinne 1225.
Johanne van Vlaenderen van haer vaders weghe, twee zuenen achtere, daer of dat die oudste (ghenaemt Robrecht) naer hem keyser wiert; die tweede, gheheeten Philips, grave van Namen, die tnaervolghende jaer metten grave Guy van Ste-Pol voor die stede van Avignon versleghen wiert; ende Heyndrick van Luxembourch, die grave van Linguy, Fr Geeraerts, slouch handt an zijn graefscip van vrau Sebijlle, zijnder moedere weghe, daer vrau Jole voorzeit, die zustere of was. Daer verschiet insghelijcx ooc alsdoen van dezer weerelt, int beghinsele van der maent van novembre, die coninck Loys van Vranckerijcke, ghezeit van Montpensier, latende by vrau Blanche zijnder huysvrau voornoemt, vier zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Loys, die noch binder zelve H. Lodewyk.
maent coninck ghecroont ende naer zijn doot voor helich gherekent wiert; Robrecht die eerste toecommende grave van Artois; Alfonse, die grave van Poitiers; Charles, die grave van Angiers, naermaels coninck van Jerusalem ende van Secilien, ende vrau Isabelle, die al haer leven lanck in zuverheit leefde.

Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo dede die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe zo vele by den voorscreven nieuwen coninck van Vranckerijcke (mids der hulpe an der conninginne Blanche, zijnder moeder) dat die grave Ferrant, haer man, emmers 1226.
up den derthienden dach daer naer, uyter vanghenesse Slaking van graef Fernand.
omtsleghen ende verlost wiert, daer hy nu an de cant van XII jaer vijf maenden inne gheleghen hadde, met alzulcke condicien ende bespreken als hiervoren int lanck verhaelt ende verclaerst staet, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick, dat die staten ende leden slands van Vlaenderen, die niet te bezweerene en hadden, ghemerct dat zyder als noch gheensins toe te brenghene en

1226. waren, dies contenteerde ende ghenouchde hem die coninck (om beters wille) metten eedt van den grave Ferrant ende van vrau Johanne, zijnder huysvrau alleene. Dit accort gheschiede te Compiengnen int jaer ons Heeren XII^c XXVI, ten daghe als voren. Ende eer tjaer noch ten ende gheraecte, zo fondeerde die bisscop Wouter van Doornijcke die vrauwen abdie van Waeswunster int landt van Waes van den ordere van St-Victor, ende up tzelve pas, overleet die grave Aernout van Cleven, die vierde van dier name, ende Diederijck, zijn zuene, wiert grave naer zijn doot, die zesde van dier name, die hy by wijlent shertoghe Heyndricx dochtere van Lotrijcke ende van Brabant, die vijfste van dier name, ghehadt hadde. Zeer onlancx naer dat die grave Ferrant uyter vanghenesse van Vranckerijcke weder in Vlaenderen ghearriveert was met omsprekelicke groote vruecht, blijtscepe ende triumphe, zo rezen al Vranckerijcke duere uytnemende groote dis-

Onlusten in Vrankryk.

sensien, questien ende gheschillen, om tregement van der croone, gheduerende sconincx minoriteit ende onbejaerthede, want eeneghe (daer die grave Thibaut van Champaengnen die principaelste of was) hadden al te gheerne ghezien dat men dat vrau Blanche, zijnder moedere, gheaccordeert ende toeghelaten hadde, maer die hertoghe Pieter van Bretaengnen, die grave Robrecht van Dreux zijn broedere, die grave Philips van Buenen, ghezeit de Ruwe, ende Inghelram, die heere van Couchy, met meer andere groote meesters ende edele mannen, en wildent in gheender maniere consenteren nochte ghedooghen, omme dieswille dat zy den voornoemde grave van Vlaenderen (daer zy qualick, vuylick, ende oneerlick jeghens gheleeft hadden) zo naer bestant. Diet tzelve zo qualick nam dat hy in wederwrake van dien ten naesten jaere met machte int landt van Buenen track, daer hijt al verbuert maecte van vanghene, van

roovene ende van brandene, ter eeuwigher destructie 1226. ende bedervenesse van meeren ende van hoye, die teenegadere metten viere verdaen ende te nieten ghebrocht wierden. Als die van Calis ende Wysant dit dangier anzaghen, deden zo vele (als die wel bedochte) dat zy by middele van ghelde, metsgaders ooc van XX stucken wijns, gheel ende al ongheschent bleven. Maer zouder paeys zijn, die hooverdighe grave Philips van Buenen moeste endelinghe ten apointemente commen, ende die grave Ferrant manscip doen ghelick zijn voorzate tanderen tijden ghedaen hadden, zo voorzeit es. Dit appointement aldus ghemaect ende gheaccordeert zijnde, zo nam die prince reghelrecht zijnen wech te Brabant waert jeghens den hertogh Heyndrick, die zesde van dier name, omme dieswille dat hy (niet jeghenstaende taccoort ten dien tijde met zijnen vadere te Brussele ghemaect) mede cause ende occasie gheweest hadde, van zijnder tragher ontslakinghe ende verlossinghe, uyter vanghenesse voorscreven, ende commende met zijnen volcke van orloghe niet varre van Assche leverde hem daer zulcke een zwaerbloedighe bataylgie, dat hy hem zeer victorieuselick mede ghevanghen te Vlaenderen waert brachte, by der omsprekelicker vromicheit ende vayllandise van Mer Aernout van Oudenaerde, Gillis van Barbinchove, Rogier die castelein van Rijssele, Mer Wouter die heere van Vormesele, Rhodolf van Hasebrouck, Willem die castelein van Ste-Omaers, ende Philips van Damme, met meer andere edelen uyt Vlaenderen, ende uyt Henegauwe, doende voort zo vele by Olevier die meestere van der templiers, dat hy die van Iperen haerlieden jaermarct up den heligen Ascensioens dach consenteerde. Ende dat ghedaen zijnde, zo track die Vlaemsche ende Henewiersche leghere naer tlandt ende graefscip van Namen, roovende, barnende, afwer-

Slag by Assche waer in den hertog van Brabant gevangen.

1226. pende ende raserende al tguene daer zy by gheraken consten, by laste van den grave Ferrant, die zelve die naerste daer of mainteneerde te zijne, van vrau Johanne zijnder huysvrau weghe, rechterlicke rechtsweerne van den grave Philips, laest overleden, maer dies nochtans al niet jeghenstaende zo ghecreech hy daer zulck hardt ghemoet, dat hy endelinghe met veel roofs ende buyts weder thuyswaert keeren moeste, zonder yet anders te
1227. bedrivene al wast hem leet. Ende tjaer daer naer, zo slouch hy den voornoemde hertoghe Heyndrick uyter vanghenesse, mits condicie dat die Vlaemsche cooplieden voortan vryelick zouden muegen varen, ende keeren alle zijn landen ende heerlicheden duere zonder empechement, obstacle, ende belet van iemende. Ende metten zelven zo veranderde hy anderwarf (met die princesse Johanne zijnder huysvrau) tregement van der stede van Ghendt, casserende teenegadere die derthien scepenen die hy over XVI jaer zelve van erfachtighe annueel ghemaect hadde, zo voorzeit es, ende ordonnerende in haerlieder stede een neghenendertich viraet, dat es een collegie van XXXIX eerbare, wyse, notable erfachtighe wethouders ofte gouverneurs van goeder name ende fame, omme alle jaere, by ghebeurte, scepenen, raden ende tresoriers te zijne, in ghelijcker ghetalle, met expressen previlegie van elc int zijne, een anderen scepen, raedt ofte tresorier te meughen kiesene, zo wanneer er iemende van hemlieden dezer weerelt overlede. Wie zouder nu hier emmermeer ten vullen connen bescrivene wat groote duecht, voordeel ende profijt dat den ghemeente aldaer successivelick by dezer ordonnantie toeghecommen es? alzo wel ter augmentatie als ter decoratie van haerlieder stede? die welcke by der goeder conduyte ende policie van de wethouders ofte gouverneurs voorscreven, niet alleene in haer en es worden bevanghende ende beslutende die plaetsen van

Instelling der negen-en-dertig wethouders te Gent.

Bloey en aengroey der stad.

Ste-Baefs, Ste-Veerle, toude Casteel ende die Muwe, metter 1227.
applicatie van den lande van Aelst, maer es bovendien ooc grootelicx ghedecoreert ende verciert met tdelven van der Lieve, met tmaken ende fonderene van sgraven brugghe, tBeeltfroot, die nieuwe poorte, die choor van St-Jans kercke, tCruypgat ende andere diversche welvoughende schoone magnifique structuren ende edificien, die men noch ten daghe van hedent meest al voor ooghen zien ende mercken mach, ter eeuwigher eere, prijs ende glorie van alle die ghuene dier mede besich gheweest hebben, hoe wel dat zy nochtans met alle deze ende andere dierghelicke duechden ende weldaden den grooten haet ende nijt van zommeghe ambitieuse, eerghierighe persoonen (die zelve liever int regement gheweest hadden) niet omtghaen nochte ontvlieden en consten, zo wy (hope ic) by der tijt veel ampelder hooren zullen alst die materie eysschen zal.

Binnen den zelven jaere XIIc XXVII, rees te Brugghe by Onzer Liever Vrauwe kercke, zulck een schadelicke brant uppe, dater tmeeste deel der stede of te nieten ghinck, met bet dan hondert mans personen, zonder alle die vrauwen ende kijnderen die onghelijck meer in ghetalle ware. Ten zelven tijde schanck, Mer Wouter, die heere van Ghistele, met vrau Elsunde, zijnder huysvrau, den cloostere te Hukevliet (ghezeit Nieulant), die tiende van Rufant. Ende tnaervolghende jaer, maecte die bisscop 1228.
Adam van Teroaen (nu ter grooter oude ghecommen zijnde), hem zelven muenick te Clerevaux in hoogh Bourgoengnen, ende Pieter, die archidiaken van Vlaenderen, quam in zijn stede. Niet langhe daer naer, starf die keyser Robrecht van Griecken, Fs Pieters, by vrau Jole, die moye van die gravinne Johanne van Vlaenderen, ende Boudewijn, zijn zuene, wiert keyser naer hem, die vrau Marthe, sconincx Jans dochtere van Jerusalem, traude. Ten XXVIe daghe van october, naer svoorzeits keysers aflijvicheit, wiert

Brand te Brugge.

1228. die grave Gheeraert van Gheldre ende van Zutphen, die derde van dier name, metter doodt ghemeene, naer dat hy by Richarts dochtere van Nassauwen twee zuenen ghehadt hadde, daer of dat die oudste (ghenaemt Otho, die derde van dier name), naer hem grave wiert, ende die joncste (gheheeten Heyndrick), bisscop van Luyck.

1230. Anno XIIc XXX, up den vijfden naer Ste-Martemesse, ordonneerde die grave Ferrant van Vlaenderen met vrau Johanne, zijnder huysvrau, wesende doen tzamen up huerlieden casteel, te Male, by Brugghe, dat die van Brugghambocht (die men nu Vrylaten heet, ter cause van der vryer agriculture hemlieden over IIIIc ende VI jaer by den prince gheconsenteert, ghegheven ende verleent), voortan haerlieden burchmeester, ende scepenen apart hebben zouden, metsgaders ooc eenen bailliu ghemeene met die van Brugghe, die welcke nochtans gheen poortere van der stede wesen en mochte, behoudens ooc dat men alle jaere die burchmeesters van sprincen weghe vernieuwen ende veranderen zoude, maer die bailliu ende scepenen zouden haerlieden leven lanck omverlatelick blivene, anders dan by den overlijdene van haerlieder naturelicken heere ende prince ofte princesse, ende voort om rapt, valscheit ofte verraderie: ende zo wanneerder yemende van hemlieden dezer weerelt overlede, zo zouden die resterende scepenen in dat gheval vermueghen eenen anderen te kiesene, met expresser condicie nochtans (dat tbailliuagie metten burchmeesterscepe altijt princelick blyven moeste, zonder dat die voornoemde Vrylaten eenichsins by dezen gheexcuseert ofte gheexempteert zullen wesen, van onder den standaert van Brugghe (naer oude costume) ten orloghe te treckene, ende haerlieden ghetrauwelick by te stane met live ende met goede jeghens alle die ghuene die hemlieden naermaels zouden willen deeren ofte hinderen, in eenegher maniere, wie zy ooc waren, zo die

Wet beschikking van den Vryen.

die keurbrief van den Vryen, in daten van den jaere ende daghe als voren, breedere verclaerst ende inhoudt. Twijle dat men hier mede te Male besich was, zo quam die abt van Ste-Bertin tSt-Omaers van levende live ter doot, ende zijn successeur hiet Jacob, gheboren te Veurne, die tcloostere zeer eerlick, wijselick ende godsvruchtelick regierde een goede poose tijts gheduerende, ende corts daer naer, fondeerde ende doteerde die gravinne Johanne van Vlaenderen ende van Henegauwe, die vrauwen abdie van St-Bernaerts ordene te Markette, omtrent een alf mijle van der stede van Rijssele, ter lavenesse van haer vaders ziele, *quamsuis*, die ter zelver plaetse (nu gheleden vijf jaer) die onvoorzieneghe bittere doot smaecte, ende noch ter tijt lach inder vorme ende maniere als voren. Zy maecte ooc insghelijcx ter zelver occasie die abdie te Flines, by Duway, in Henegauwe up, ende St-Janshuis metten Beghijnhove te Brugghe, die hospitalen ofte gasthuyzen te Ghendt, tIpere, te Rijssele ende te Valenchijn, metsgaders ooc die cloosters van de predickers ende minnebroeders aldaer, die welke zy zom derthien jaer hier te voren hadde beghonnen fonderen (zo voorzeit es), maer twerck was oyt tsijdert interrupt ghebleven zonder hope van emmermeer van haer volbracht te wordene, ten hadde ghedaen die cause ende redene voorscreven. Tnaervolghende jaer, bracht die proost Lambrecht van Onzer Lieve Vrauwe kercke te Brugghe, met hem van Constantinoble, een stuck van St-Anthonis arm, twelcke noch ter tijt in die voorzeider kercke rustende es. Ende tjaer daer naer, up St-Mattheus avent, scholde die prince ende princesse die van den Vryen trecht van den besten hoofde quyte, treckende met dien tzamen te Camerijcke waert, daer zy up den Alderhelighen dach daer naer volghende van ghelijcken ooc afghinghen ende renunceirden al zulck recht ende actie als zy jeghenwoordelick hadden ofte pretenderen mochten, an tgraef-

1230. (right margin, first line)

Kloosters en gestichten van weldadigheyd.

1231. (right margin, beside "cause ende redene voorscreven")

1232. (right margin, beside "kercke rustende es")

Afstand van Namen aen Henrik van Luxemburg.

1232. scip van Namen ende ten oirboire ende profijte van Heyndrick van Luxemburch, F^s Gheeraerts, grave van Liguy, die ten dien respecte van Vienne ende van Golesine schiet, zo breedere verhaelt ende verclaerst staet in die brieven van permutalie daer of zijnde, in daten van den jaere ende daghe als voren.

1233. Ten XXVIIe daghe van hoymaent, int jaer ons Heeren XII^c XXXIII, starf die grave Ferrant van der graveele (daer hy oyt zeer onderhavich gheweest hadde), binnen der stede van Noyon, latende by die princesse Johanne, zijnder huysvrau, niet dan een jonck dochterkin achtere van haren name, twelcke niet langhe naer haer en leefde, ende dienvolghende, zo wiert zijn herte metter inghewande begraven ter plaetse van zijnen overlijden, in Onzer Lieve Vrauwe kercke, maer al die reste van zijn doode lichame wiert met groote rauwe ende princelicke magnificentie (zo tbetaemde) int cloostere te Markette, by Rijssele, ter eerden ghedaen, daer zijn voorscreven gheselnede zelve die fondatersse of was, zo voorzeit es. Gheduerende die zelve jaerschare, zo cochte die bisscop Godefroot van Camerijcke die stede van Duynkercke, jeghens eenen Idalgo van Spaengnen, die Laureins hiet; met condicie van retoure naer zijnder aflijvicheit up trechte hoir van Vlaenderen, daert met die bespreke of ghecommen was. Ende tjaer dater naervolchde, verschiet die grave Philip van Buenen van dezer weerelt, oom (van overspelighen bedde) van den coninck Loys van Vranckerijcke, latende by die gravinne Marie, zijnder huysvrau, een eeneghe dochtere achtere, die naer haer vaders doot tlandt regierde. Up tzelve saisoen regneirde al Vlaenderen deure een schoffierlicken dieren tijt, ende groote zware pestilentie, duer die welcke dat Diederijck, die heere van Bevere ende castelein van Dixmude, tot zulcke devotie gheroert ende verwect wiert, dat hy met vrau Elisabette,

Dood van den graef.

1234.

Pest.

zijnder huysvrau, tcloostere te Hunkevliet (gheheeten Nieulant) gheel tholvry maecte, al zijnder voornoemde jurisdictie duere. 1234.

Anno XII^c XXXV, in die maent van meye, gaf die princesse Johanne (wesende doen up haer casteel te Male) Mer Andries van Oostkercke, bailliu van Brugghe ende Brugghambocht (twelcke men nu tVrye, naemt omme die cause ende redene voren verhaelt), vulle macht, authoriteit van jeghens eeneghe delinquanten ende malfaicteurs voortan criminelick te mueghen procederen by duerghaende waerheit, daer men noch ten daghe van hedent of userende es, maer niet zo rigoureuselick als men plochte ende zoot by aventure wel behoorde. Ten zelven tijde, wiert die grave Floreins van Hollant, die vierde van dier name, in een tournoyspel doot ghesteken ende begraven te Remsburch, latende by vrau Machtilt, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe Heyndrick van Lothrijcke ende van Brabant, die vijfde van dier name, twee zuenen ende alzo veel dochters achtere, te wetene, Willem, die tweede van dier name, die naer zijn vaders doot in tregement van den lande quam; Floreins, die drossaert ofte stedehoudere van Zeelant; vrau Aleyt, die toecommende huysvrau van Jan van Avennes, naermaels grave van Henegauwe, die oudste bastaerde zeune van Bosschaert van Avennes, by vrau Margriete van Constantinoble, die zustere van die gravinne Johanne van Vlaenderen, ende jeghenwoordelick die wettelicke gheselnede van Mer Willem, die heere van Dampierre, zo voorzeit es; ende die tweede dochtere van den voorscreven grave van Hollant hiet vrau Machtilt, die naerderhandt den grave Hermantvan Henneberch traude, daer wy by der tijt (hope ic) meer of hooren zullen. 1235.

Dood van graef Floris IV.

Tnaervolghende jaer, verleende onze natuerelicke vrau ende princesse Johanne die van Rijssele zekere keuren, 1236.

1236. ordonnantien, statuten ende previlegien, naer die welcke zy hen noodzakelick te reghelen hadden, ende onder andere zo ordonneerde zy dat die wet daer voortan alle jaere, ten eersten daghe van november, vernieut ende verandert zoude werden, by princelicke commissarissen, metten rade ende advise van die vier prochiepapen der zelver stede. Ende twijle dat men hier mede ende met andere dierghelijcke zaken in Vlaenderen besich was, zo maecte die coninck St-Loys van Vranckerijcke, van die steden van Atrecht, St-Omaers ende Arien (met dater meer of dependeerde, annecleefde en toebehoorde) tgraefscip van Artois, draghende dat *quant et quant* Robrecht, zijn oudsten broedere, up; zo dater tlandt van Vlanderen by dier middele meneghen tijt of ghefrustreert ende ghepriveert bleef, ghelijck men uyt achtervolghen van dezer jeghenwoordigher Cronijcke, allincx zo bet zal mueghen verstaen ende begrijpen.

Keuren en statuten aen die van Ryssel.

Graefschap van Artois.

1237. Int jaer ons Heeren XII^c XXXVII, quam die keyser Boudewijn van Griecken, F^s Robrecht, nederwaert, verjaghende ende verdrijvende (by der hulpe van den voorzeiden coninck van Vranckerijcke) den usurpateur Heyndrick van Luxembourch, F^s Gheeraerts, uyten lande ende graefscepe van Namen, daer hy zelve tnaeste hoir of was, van wijlent sgraven Philips, zijn vaders broeders weghe, beede zuenen van die keyserinne Jole van Griecken, moye van onzer ghenadighe vrauwe ende princesse Johanne, van haer vaderlicke zijde, zo elders breedere ghenoteirt ende verhaelt staet. Binnen den zelven jaere, in die maent van octobre, verhuwede die voornoemde princesse Johanne met Messire Thomaes, die vierde zuene van den grave Thomaes van Savoyen, by vrau Margriete, sheeren dochtere van Fustenay, ende dat eendeels by der permissie van den coninck St-Loys van Vranckerijcke (dier van zijnder huysvrau weghe zeer naer maechscip of was) ende eensdeels

Gravin Joanne hertrouwt.

up hope van hoirie van hem te ghecrijghene, daer vrau Margriete, haer zustere, naermaels by ghefrustreirt zoude mueghen wesen van harer successie, die welcke zy haer gheensins en joonde, omme die leelicke vlecke der vleeschlicheit die in haer was, zo wy ghehoort hebben. Maer dies niet jeghenstaende, zo quaemt nochtans al contrarie harer meeninghe, zo ons in tijden ende stonden wel ten vullen kennelick ghemaect zal worden, indien Gode ghelieft. Ende die feeste van der brulochte nu gheent zijnde, zo vant hem die nieughehuwede prince te Compiegnen by den coninck voorscreven, presenterende hem daer manscip ende homagie te doene, van dies hy van zijnder huysvrau weghe van hem houdende was, maer, Godt weet, hy en wildeder niet toe verstane, often ware dat hem die voornoemde prince eerst anderwarf alle die pointen ende articlen bezwore, van den paeyse int jaer XII^c XXV ghe-concipieert te Meluyn, ende tjaer daer naer, (ter delivrance van den grave Ferrant, zijnen voorzaet, wiens ziele Godt ghenadich zy! finalick gheaccordeert ende ghesloten binnin der zelve stede van Compiegnen, twelck om beters wille alzo gheschiede. Hier en tusschen overleedt heer Mattheus, priestere van Onzer Lieve Vrauwe kercke te Brugghe, die welcke een poose tijts proviseur, gouverneur ende recteur van St-Janshuys gheweest hadde, ter eeuwigher voorderinghe van der plaetse ende daghelicksche almoessen aldaer. Omtrent dezen zelven tijt, verschiet insghelicx ooc van dezer weerelt die grave Diederijck van Cleven, die zesde van dier name, latende een zuene achtere van zijnder name, die naer hem tlandt gouverneerde, ende tnaervolghende jaer, wiert heer Willem van Savoye 1238. bisscop van Luycke ghemaect; maer ghecregher zulck obstacle bydere toedoene van Walram van Burburch, dats hem die grave Thomaes van Vlaenderen ende van Henegauwe, zijn broedere, nootzakelick moeyen moeste,

(1237. in right margin at top of page 471)

1238. treckende eer yet lanck met zulcker macht ende moghenteit derrewaert, dat hem die Limburgers niet verbeyden en dorsten, in zulcker wijs dat die bisscop voorzeit, by dier middele van alle zijne vianden omtsleghen ende verlost wiert, metsgaders ooc van alle die ghuene die hem eenichsins deeren ofte hinderen mochten, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die haestighe ende onvoorzienighe doot, die welcke hem corts daer naer alzo snellich als eenich blixeme ommerinchde ende met haer ghemeene maecte.

1239. Anno XII^c XXXIX, zo beghonste Johanne ende Agnete, beede die dochters van Wouter van Ardenburch, protonotharis van den keyser Boudewijn van Griecken, F^s Robrechts, tzamen een vrauwen clooster te fonderene, van der ordere van mijnheere St-Bernaerts, up huerlieden patrimoniele erfve te Marcke, twelcke naerderhandt ghetransfereert ende volmaect wiert, niet varre van der stede van Cortrijcke, ende es gheheeten tcloostere te Groeninghe.

1240. Verandering in de wet van Brugge. Tjaer daer naer, infringheerde die grave Thomas met die princesse Johanne, zijnder huysvrau, die goede ordonnantie van wijlent die grave Boudewijn van Vlaenderen, ghezeit metten schoonen Baerde, anghaende die erfachtige wethouders ende regheerders der stede van Brugghe, van nieus statuerende, ordonnerende ende bevelende dat men die voortan alle jaere, op onzer Liever Vrauwe Lichtmessedach, zoude veranderen ende vernieuwen ter discretie ende goedtduncken van haerlieder, commissarissen, niet jeghenstaende dat zy bet dan II^c ende XXXVIII jaer continuelick overlatelicke gheweest hadden, met expresser previlegie bovendien ooc, van zelve eenen nieuwen burchmeestere, scepen ende raedt te mueghen kiesene, elc int zijne, zo wanneer der iemende van hemlieden dezer weerelt overleet, zo elders sommierlick gheroert ende vermaent staet. Ende metter zelven, zo ver-

leende die prince ende princesse voorzeit die voornoemde 1240.
van Brugghe ende van Brugghambocht (nu tVrye ghenaemt) insghelijcx ooc eenen nieuwen ghemeenen bailliu, gheheeten Reynier van Clemskercke, scheldende die van der stede als voren, metsgaders ooc die van Berghen, van Veurne, dat jaerlicx princelick trebuyt quyte, dat men Balfaerts recht hiet, ende ghevende *quant et quant* die van de tweelaetste voorscreven steden, elc int particuliere, haerlieden cuerbrief, ten fine dat zy weten mochten wat hemlieden van dien tijt voort, in alle civile ende criminele affairen te doene stont, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick straetschenderie, moort, brandstekinghe, kerkroof, reenroof (1), verraderie ende rebellie, daer of dat die kennesse princelick blijven moeste.

Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo starf die proost Francke van St-Donaes te Brugghe, hebbende voor zijn successeur Philips van Savoyen, sgraven broedere van Vlaenderen. Ende up tzelve pas, verbarnde tderde deel van der stede van Ipere, met varre tmeeste deel van Ste-Maertens kercke aldaer. Tnaervolghende jaer van die 1241.
maent van meye, ordonneerde die prince ende princesse voornoemt dat men van ghelijcken ooc alle jaere te Damme die wet vermaken zoude, naer texemple van die van Brugghe, octroyerende hemlieden met eenen een belfroot te mueghen makene, twelcke idone ende bequame ware ter bannissemente ofte banninghe van alle valschaerts ende andere quaetdoenders, met expresser interdictie van binnen ballius ofte tholmeesters huyze voortan eeneghe wijn meer te tappene of te ventene.

Ten derden daghe van septembre int jaer als voren, overleet Mer Willem, die heere van Dampierre, latende Dood van Willem van Dampierre.
by vrau Margriete van Constantinoble, zijnder huysvrau,

(1) *Reen*; pael, scheypael. Waer van reengenooten.

1241. die zustere van die gravinne Johanne van Vlaenderen
ende van Henegauwe, drie zuenen ende een dochtere achtere,
te wetene, Willem, Guy, Jan ende vrau Marie, die
eerste abdesse van den cloostere te Flines in Henegauwe,
by Duway, van Ste-Bernaerts ordene, daer die voorzeide
gravinne, haer moye, die fondatresse of was, ende Mer
Willem, haer vadere voornoemt, was deerste dier oyt inne
begraven wiert. Ende ten zesden daghe van der naervol-
Zons-verduystering. ghende maent, ghebuerder zulck een eclijps der zonne
dat men snuchtens, van ten zessen toten neghen ueren,
nieuwers niet een steke en zach, gheduerende welcke
duysterheit, zo wiert tIpere, by onzer Liever Vrauwen
kercke (die men den Briel hiet), een kijndt met twee
hoofden ende alzo veel vrauwelicheden gheboren. Ende in
die maent van maerte daer naer, omtfinghen die van der
made by Lamminsvliet (nu Sluys ghenaemt) bycans alle
die zelve loyen, wetten, statuten, keuren ende previle-
gien van sprincen weghe, daer die van Brugghe of userende
ende ghebrukende waren, ende bovendien, zo wierden
zy met die van Damme, Nieuport ende Duynkercke noch
by den prince beschoncken ende beghift met vrijheit
van thollen ende trebuyten, alle die lande ende graef-
scepe van Vlaenderen duere. Die van den lande van Waes
wierden alsdoen ooc by der zelven macht ende autoriteit
als voren zekere reghelen van policie ende anders ghe-
beurt, verleent ende ghegheven, daer zy hem zelven noot-
zakelick naervoughen moesten, up groote peynen ende
verbuerten daer toe staende, zo dat hemlieden by dien een
partie van der goddelooser libertheit afghenomen ende
gheweert wiert, daer zy (by der onnachzaemheit van de
keysers ende graven van Hollant) oyt zeer omzalichlick,
jeghens recht ende redene, tot dier tijt toe, haerlieder
quaet, boos, werckeloos levene inne ghecontinueert had-
den, ter eeuwigher schande ende cleenicheit van alle
die ghuenen diet anneghinck ende beteren mochten.

Binnen dezen middelen tijt, fondeerde Gillis van 1241.
Breene, een zeer machtich edele heere van ghebooorte, Klooster van Spermaille,
ende bovendien ooc cancellier van Vlaenderen, proost te Brugge.
van Harelbeke ende canuenick van St-Donaes te Brugghe,
tcloostere te Spermailgien (ghezeit Nieu Jerusalem) up
zekere leen, ghehouden van den burch van Brugghe,
tanderen tijde by hem ghecocht jeghens Mer Willem van
Oostkercke ende vrau Agnete, zijnder huysvrau, legghende
binder heerlichede ende prochie van Sijsseele, ende we-
sende van der patronaetscepe van die van onzer Lieve
Vrauwe te Brugghe, diet zelve zeer gheerne ende ghewil-
lichlick accordeerden ende consenteerden. Zo dede van
ghelijcken ooc heer Heyndrick, die prochiepape van
Sijsseele. Ende als tvoornoemde cloostere nu teenegadere
volmaect was, zo schanck die voorscreven fondateur dat
die religieuse te Hunkevliet, die welcke haerlieden be-
ghonnen cloostere (ghezeit Nieuland) in gheender maniere
machtich en waren te vulbrenghene, dies quamen zy
tsamen te Spermailgien wonen, houdende daer die ordere
van mijnheere St-Bernaert, ondere vrau Diadele, haer-
lieden eerste abdesse.
Int jaer ons Heeren XIIc XLII vernieuden, agreeerden 1242.
ende confirmeerden die grave ende gravinne van Vlaen-
deren tprevilegie dat Philips van Elsaten, haerlieder oude
grootheere, over LXIIII jaer, an die van Vier Ambochten
ghegheven ende verleendt hadde, nopende die executie
ende lijvelicke punitie van de zes aldercrimineelste for-
faicturen ende mesdaden, daer wy voren breedere of ver-
maent ende gheroert hebben, scheldende hemlieden *quant
et quant* niet alleene tvoorscreven balfaerts recht quyte,
maer bovendien ooc alzulck carrerecht als die van Assené
ende van Bouchaute van ouds alle maendaghen schuldich
ende gheldende waren. Tnaervolghende jaer, arresteerde 1243.
die hertoghe Heyndrick van Lothrijcke ende van Brabant,

1243. die zesde van dier name, alle die vlaemsche cooplieden met haerlieden goet ende coopmanscepe, die hy yevers binnen zijnen landen ghevinden ofte betrapen conste, jeghens ende in prejudicie van den paeyse ghemaect int jaer XIIc XXVIII tusschen hem ende den grave Ferrant van Vlaenderen, zaligher memorie. Twelcke willende wreken die grave Thomaes, zijn successeur, liep ten eersten dat hem mueghelick was tgheele landt van Niniven of, nemende voort die stede van Brussele inne by assaulte, daer die hertoghe Heyndrick zelven die capiteyn of was, met Godefroot van Luevene, zijnen broedere, die men tzamen ghevanghen te Ghendt waert brocht, daer zy den paeys van den jaere als voren anderwarf zeer hooghe ende helichlick bezwoeren. Binnen den zelven jaere, up den XXIIII dachvan ougst, overleet Mer Robrecht van Bethune, Fs Willems, een zeer vroom wel vermaert ruddere, latende by vrau Isabelle van Pontrorart, zijnder huysvrau, een eeneghe zuene achtere, die Mer Daneel hiet, heere van Bethune, ende van vrau Machtilt, zijnder gheselnede weghe, insghelijcx ooc heere van Dendermonde ende vadere van vrau Machtilt, die wettelicke compaengne van Guy van Dampierre, naermaels grave van Vlaenderen, zo noch by der tijt breedere gheduceirt ende ghenoteirt zal worden.

Brussel door de Vlamingen ingenomen.

1244. Anno XIIc XLIIII, track die grave Thomaes van Vlaenderen ende van Henegauwe met veel volcx van wapenen, te peerde ende te voet, naer tlandt van Namen, als die ghuene die van vrau Johanne, zijnder huysvrau weghe, zelve die naerste daer of wesen wilde, overmits tinbrekene van der apointemente, ghemaect int jaer XIIe XXXII, ende dienvolghende, zo bedreef hy daer zulcke prouesse ende vayllandise dat hyder int uytghaen van novembre eeneghe sloten, casteelen ende fortressen themwaert ghecreech, ende zonder ontwijffelick eer yet lanck teenegadere meestere of gheworden hebben, ten hadde ghedaen die onvoorzienighe doot van zijnder huysvrau voorzeit, die welcke ten vijfsten daghe van de naervolghende maent, dezer weerelt overleet, binnen der stede van Rijssele, nu omtrent LI jaer oudt zijnde, zonder eeneghe posteriteit ofte hoirie achter te latene by die grave Ferrant ofte Thomaes, beede haer voorscreven mans, daer of dat die laeste haer met grooter drucke ende veel princelicke ceremonien dede begraven byden eersten in haer cloostere te Markette, staende niet varre van der stede voornoemt, naer dien dat zy tlandt van Vlaenderen ende van Henegauwe aen de cant van XXXIX jaer lanck zeer eerlick ende properlick met grooter wijsheit ende discretie, bezeten, ghegouverneert ende gheregiert hadde, zo met Ferrant van Portegale, zo met Thomaes van Savoyen als voren, die corts daer naer weder tzijnen lande waert keerde, met grooter ghiften ende gaven daer hy tzijnen vertreckene al Vlaenderen ende Henegauwe duere zeer liberalick mede beschoncken wiert, ter cause van der zonderlingher duecht, goedertierenteit ende minzaemheid die men deurgaens (gheduerende zijnder administratie) in hem ghemerct ende by goeder experiencie bevonden hadde.

1244.

Gravin Joanna sterft.

Van Margriete van Constantinoble,

DIE EEN-EN-TWINTIGSTE TUSSCHEN DIE GRAVEN VAN VLAENDEREN.

Van dat die uytvaert van der princesse Johanne met grooter ghemeene rauwe ghedaen ende gheendt was binder abdie van Markette, zoot betaemde, zo wiert vrau

1244. Margriete van Constantinoble, haer zustere, die wedewe van Mer Willem, die heere van Dampierre, zonder eenich delay omtfaen ende ghehult int gouvernement van Vlaenderen ende van Henegauwe, daer zy haer zeer vromelick ende wijselick inne drouch, met zulck een wel pooghende couragie, hoocheit ende magnificentie, dat mens haer over al grooten lof, prijs ende eere sprack; ooc was zy die alderschoonste, plaisantste ende gracieuste princesse die men doen ter weerelt vant, zo dat zy ten dien upziene by diversche princen ende landsheeren anderwarf ten huwelicke begheert ende verzocht wiert, maer zy en wildeder niet toe verstaen. Dies bleef zy hare voornoemde landen ende heerlicheden alleene regieren, mids der hulpe ende bystandicheit van Willem, haren oudste ghetrauden zuene, ten grooten verdriete ende meshaghene van Jan ende Boudewijn, beede haer voorghaende bastaerde kijnderen by Bosschaert van Avennes, zo voorzeit es. Maer zy en haddens anders, wat zyder toezeiden ofte deden, zo dat zy int ende van quaden spijte niet alleene die bisscop van Luycke, maer bovendien ooc den keyser Frederijck van Roome, die tweede van dier name, zeer viandelick jeghens haer upreeden (1), ter cause van der verzwijnder homagien ende manscepe van dies zy van hemlieden respectivelick houdende was : daer zonder eeneghe faulte schoffierlick groot quaet stont uyt te rijsene, indiender die voorzeide princesse niet in tijts by behoorlicke middele in voorzien en hadde, ghemerct die quade gracie van den coninck St-Loys van Vranckerijcke, daer zy alsdoen insghelijcx ooc inne was, in zulcker wijs dat hy haer te gheenen manscepe admitteren en wilde, voor anderstont dat zy den paeys van den jaere XII^c XXV (ghemaect ter delivratie van den grave Ferrant, wiens

(1) Opstookten, aenhitsten.

ziele Godt ghenadich zy!) van nieus wel ende wettelick 1244.
bezworen hadde tonderhoudene in alle hare pointen ende articlen voren verhaelt. Twelcke zy hem (om erghere te belettene) endelinghe accordeerde, alzo varre alst in haer was ende niet voordere, metsgaders dater die staten ende leden slands in gheender maniere noch toe te brenghene en waren. Deze zwaricheden aldus ghemodereert ende ter neder gheleit zijnde, zo verleende die voornoemde princesse tnaervolghende jaer, die poorters ende inghezetene 1245.
van Rijssele vryheit van al zulcke thollen, als zy haer voorzaten binnen huerlieder stede plachten te gheldene, ende corts daer naer viel die voorscreven coninck van Vranckerijcke in zulck een dangereuse ziecte ende cranchede, dat hy van alle medecynen verlaten zijnde, hem zelve teenegadere te Gode waert keerde, biddende hem zeer odmoedichlick om gracie ende ghenade met belofte van (in cas van ghezonthede) ten eersten dat doenlick ware in heydenesse te treckene, omme aldaer dat helich kersten gheloove te verbreeden naer zijnder macht ende moghenteit, zo hy ooc dede inder vorme ende maniere zo wy noch hooren zullen. Binnen dezen middelen tijt, resen daghelicx lancx zo meerdere questien ende gheschillen tusschen Willem, Guy ende Jan van Dampierre, die drie ghetraude zuenen van der gravinne Margriete van Vlaenderen ende van Henegauwe, van der eendere ende Jan van Avennes, metsgaders Boudewijn, zijn broedere, beede haer voorghaende bastaerde kijnderen by Bosschaert, van der andere zijde, ter cause van toecommende partagie van huerlieder moeders landen ende heerlicheden, daer een ighelick van hemlieden respectivelick by foortse ende met ghewelde in tijden ende stonden die naerste of wesen wilde, indient anders niet gheschieden en mochte omme diversche causen ende redenen naermaels breedere verhaelt ende verclaerst.

Geschillen onder de kinderen der gravin.

1245. Twelcke al merckende die princesse, haerlieder moedere, huwede ten eersten dat haer mueghelick was Willem van Dampierre, Fs Willems, haer oudste ghetraude zuene, met vrau Beatrice, die dochtere van den hertoghe van Lothrijcke ende van Brabant, die zesde van dier name, nu wedewe zijnde van den landgrave Herman van Duringe, Fs Loys, ervende hem zonder langher delay int graefscip van Vlaenderen, met condicie van retoure nochtans, indien hy voor haer dezer weerelt overlede, zonder wettelick hoir van haerlieden beeder lichamen ghecommen zijnde, in welck gheval dat vrau Beatrice voorzeit die stede van Cortrijcke behouden zoude metter casselrie, voor haer duwarie ende bylevinghe; zy zoude Guy, die broedere van den voornoemden Willem, van ghelijcken ooc tgraefscip van Henegauwe ghetransporteert ende upghedreghen hebben, ten hadde ghedaen tomschaken van der schoone vrau Machtilt, sheers Daneels dochtere van Bethune, die welcke hy ter dier occasie by den stoel van Roome bedwonghen hadde gheweest te trauwen jeghens haren danck. Maer Jan, haren joncsten ghetrauden zuene, liet zy die heerelicheden van Dampierre volghen, uyt crachte van zijn vaders testament ende uyterste wille, daer by dat hy tzelve alzo gheschict ende gheordonneert hadde, in zijn doodsbedde.

Houwelyken van Willem en Guy van Dampierre.

Als Jan van Avennes, Fs Bosschaert (daer Jacob die vadere of was), verhoorde dat zijn vrau moeder aldus by donatie, *intervivos* van den lande ende graefscepe van Vlaenderen ghescheeden was, daer hy (als wesende haer oudste zuene) wel zelve tmeeste recht an meende thebben naer haer doot, zwoer hooghe ende overluit, by al dat hy van Godt hielt, dat Willem van Dampierre (ghemerct dat hy veel jongher van jaeren was, dan hy) tzelve nemmermeer in paeyse nochte met vreden bezitten en zoude, alzo langhe als hy leefde. Ende dien volghende,

Jan van Avesnes doet zyne moeder den oorlog aen.

zo maecte hy van stonden an (by der hulpe van den grave Willem van Hollant, die broedere van vrau Aleyt, zijnder huysvrau), buytermaten groote ghereetscepe van orloghe omme daer mede, ten eersten dat hem mueghelick ware, te Vlaenderen waert te commen jeghens die gravinne Margriete, zijnder moeder, die hem zo inofficieuselijck (zo hy met alle die principaelste edelen van Henegauwe mainteneerde ende susteneerde) gheexheredeert ende omterft hadde, van tghuene dat hem by rechter hoirie naermaels stont toe te commene ende te verstervene, hopende by foortse van wapenen (anghezien dat anders niet wesen mochte) nul, negheen ende van onweerde te makene al tghuene dater tzijnen achterdeele of ghepasseirt was. In deze wapeninghe wierden de leden slands van Vlaenderen al te zeere perplex, beroert ende beladen, eensdeels ter cause van der omsprekelicke groote cloucheit, prouesse ende vaylgeandise, die in Jan van Avennes was, ende eensdeels ooc omme dieswille dat zy ten lesten niet en wisten, wie zy (volghende huerlieder oude costumen, rechten, previlegien ende usagien) ghelijck ofte onghelijck gheven wilden: zo dater alomme binnen den lande diverschelick of ghesproken wiert, niet zonder extreme dangier van grooter seditie ende meuterie, indient hem den coninck St-Loys van Vranckerijcke niet ghemoeyt en hadde, omtbiedende beede die partien in alderdiligentie by hem te Perrone te commene, aldaer Jan van Avennes mondelinghe verzochte by den coninck (metsgaders Odoen, den legaet apostelick daer mede present ende jeghenwoordich), promptelick zonder eenich verdrach gheinfringeert ende te nieten ghedaen thebbene, al tghuene dat onlancx leden tzijnder prejudicie ende ten voordeele van Willem van Dampierre, zijnen jonghen broedere, gheordonneert ende ghepasseirt was, by die gravinne Margriete van Vlaenderen, haerlieder beedere 1246.

Jan van Avesnes verdedigdt zich by den koning van Vrankryk.

1246. moedere, nopende den lande ende graefscepe voorscreven, twelcke naer recht ende redene up hem behoorde te succederene naer haer aflijvicheit, metten lande ende graefscepe van Henegauwe, overmids zijn ouderdom, zo hy daer te kennen gaf. Up twelcke te kennen gheven dat hem terstont verantwoort wiert, dat hy bastaert was, ende van onghetrauden bedde; maer hy repliqueerde dat hem tzelve niet hinderen en mochte in zijn moederlicke successie, zulck als die landen ende graefscepen in questie waren, gheconsidereert ende ghemerct dat hy van haren weghe gheen bastaert wesen en mochte, al wast dat men hem tzelve daer reprocheerde ende te laste legde.

Die gravinne Margriete, zijne moedere, deze woorden hoorende ende vreesende dat zy by te lettel te kennen te ghevene haer proces verliesen mochte, verweet hem daer voort openbaerlick met eenen fellen, evelen, onvoordachtighen moet, dat hy niet alleene bastaert, maer bovendien ooc een papenhoeren kijnt was, ende naervolgentlick gheel ende al ombequam ende inidone om naermaels eenichsins te moghen succederen in zulcke princelicke leenen, als Vlaenderen ende Henegauwe waren. Welck verwijt die heeschere, haer zuene voornoemt, wat bet examinerende dan zy ghedaen hadde, die dat tzijnder injurie, cleenicheit alleene (zo zy waende), ghezeit ende ghesproken hadde, en viel vry niet slincx, maer riep met luyder stemme (als die ghuene die teenegadere meende te verwoedene van quaethede): « Zo moedet dan, Gode van hemelrijcke, wel gheclaecht zijn, dat ic een papehoere hebbe teener moedere. » Uyt deze antwoorde verstont die princesse Margriete welhaest zo infamelick, enormelick ende leelichlick, dat zy haer zelve omtghaen ende misgrepen hadde, wordende met dien zo beschaemt ende confus, dat zy niet een woort meer spreken en conste, een goede poose tijts gheduerende, ende daer naer weder tot haer zelven ghekeert

zijnde, en zochte niet dan hoe eer hoe liever van danen te zijne, compromitterende ghezaemdelick met haren voorscreven rebellighen zuene int zegghenscip van den coninck ende legaet als voren, die welcke endelinghe by ghemeenen overeendraghene ende met ryper deliberatie van rade jugierden, vonnesten ende verclaersden over recht, dat Willem van Dampierre, F^s Willems, grave van Vlaenderen blyven zoude, ende dat Jan van Avennes, F^s Bosschaert (ofte uyterlick zijn naest hoir by ghebreke van hem), naer zijn moeders doot grave van Henegauwe wesen zoude, behoudens ende met expressen bespreke nochtans, dat elc van haerlieden, bysondere zijnen tweeden broedere van vullen bedde, voorzien moeste van zoo veel renten ofte andere goedinghen, dat zy der hemzelven eerlick (naer haerlieden staet) up omthouden mochten, ende waert by aldien dat zy deser weerelt overleden, zonder wettelick hoir van haerlieden lichame ghecommen zijnde, zo zouden in dat gheval haerlieden tweede broeders respectivelick succederen in die voornoemde landen ende heerlicheden. Dit ghebuerde int jaer XII^c XLVI. 1246.

Met dezen appointemente ende zegghenscepe contenteerde ende ghenouchde hem Willem, F^s Willems, van Dampierre, zo over wel, dat hy den coninck St-Loys ter eeren ende in recompense van dien alle hulpe ende bystandicheit beloofde te doene met lijve ende met goede, die hem mueghelick ware, int voyage dat hy voor handen hadde jeghens die Turcken, Sarrasynen ende andere heydenen, makende van dien tijt voort alle zijn ghereetscepe omme hem (die welcke alsdoen niet langher beyden nochte vertouven en mochte), ten eersten dat doenlick ware, met machte naer te volghene in heydenesse, in der vorme ende maniere als hier naer breedere in tijden ende stonden ghetracteert ende ghededuceert zal worden. Tnaervolghende jaer, quam die hertoghe Heyndrick van Lothrijcke 1247.

1247. ende van Brabant, die zesde van dier name, van levende
lijve ter doot, ende wiert begraven int cloostere te Vileer,
latende by vrau Marie, zijnder huysvrau, die dochtere
van den coninck Philips van der Romeynen, een zuene
achtere van zijnder name, ghezeit de Zachtmoedighe, die
naer hem regneirde, ende vier dochters, daer of dat
doudste (ghenaemt vrau Machtilt) den eersten grave Robrecht van Artois traude, sconincx oudste broedere van
Vranckerijcke; dandere (die naer haer moeder hiet) allieerde an den hertoghe van Beyeren; die derde (gheheeten vrau Beatrice) huwede eerst metten landsgrave
Herman van Duringhen, Fs Loys, daer naer met Willem
van Dampierre, die zuene van Willem by onze jeghenwoordighe princesse, zo voorzeit es, ende vrau Margriete,
die jonccste dochtere wiert abdesse sHertoghendale, omtrent twee mylen van der stede van Luevene.

Dood van Henrik VI, hertog van Brabant.

Achtervolghende tghuene dat wy hier voren ghehoort
hebben, zo voer Willem, Fs Willems van Dampierre, met
veel cloucke vaylgeante capiteynen ende vrome lieden
van wapenen te peerde ende te voet int jaer XIIc XLVIII,
over in Cypere totten coninck S'-Loys van Vranckerijcke,
1248. omme van danen voort, int beghinsele van den naesten
jaere, ghezaemder handt naer Gijpten te treckene metter
ganscher kerstene armeye, daer naer haerlieden die
principaelste beleeders of waren, eerst Robrecht, die
eerste grave van Artois ofte Atrecht; Alfonse, die grave
van Poitiers; Charles, die grave van Angiers, alle drie
broeders van den coninck voornoemt; Odoen, die legaet
van Roome; Robrecht, die bisscop van Beauvais; Willem,
die bisscop van Sicilien; Ode, die hertoghe van Bourgoengnen; die hertoghen van Bretaengnen, Normandien
ende Orleans; Archembalt, die grave van Borbon; die
grave Willem van Baren, up die riviere van der Seyne;
die graven van Alentsoen, Simpy, Simpol, Vendosune,

Willem van Dampierere trekt naer het H. land.

Montfort, Stampes, Vermandois, Buenen ende Dampmartin; Mer Ghysbrecht, die castelein van Berghen 1248.
Ste-Winnocx; Willem van Melle, ende Andries, die heere
van Savengy, met meer andere princen, landsheeren ende
edele mannen gheestelick ende weerlick, uyt diversche
quartieren ende contryen. Hier en tusschen quam Jan
van Avennes, Fs Bosschaert (die zijn moeders lanck leven
zeere meshaechde, ende wel merete dat zy meest al uyten
lande waren, die hem deeren ofte hinderen mochten), met
veel volcx van orloghe, te Henegauwe waert, nemende
daer terstont (by der hulpe van den nieuwen coninck
Willem van der Romeynen, grave van Hollant, zijnen
zwaghere), eeneghe sloten, casteelen ende forteressen inne
by foortse ende met ghewelde, daer hy die bisscop Heyndrick van Luycke manscip of dede naer costume, ende
treckende van danen voort naer tlandt van Aelst, van
Waes ende van Denremonde, metsgaders ooc in die Vier
Ambochten ende in die casselrie van Gheersberghe, daer
hijt alomme al verbuert maecte van roovene, van brandene ende van moordene, als die ghuene die by foortse
van wapenen zelve die naerste daer of wesen wilde,
zonder eenich regart ofte anschau te nemene up tvoorscreven zeggenschip van den coninck S'-Loys, twelcke
hem buyten die limiten van der croone niet extenderen
en mochte, zo hy zeide. Die van Vlaenderen dit overlast
anziende, maecten van stonden an groote vergaderinghe
te Artvelde, te Biervliet ende te Hulst, doende daer me
(thaerlieden zelfs schade) menich bloedighe course ende
sproncrijze up haerlieden vianden, de welcke nu zo sterckelick te watere ende te lande voor tcasteel van Rypelmonde
laghen, dat zyder zonder eeneghe faulte corts meestere
of gheworden zouden hebben, indien die gravinne Margriete van Vlaenderen gheenen paeys jeghens hemlieden
ghecocht en hadde voor die somme van LX duyzent goude

Vyandelyke invallen van Jan van Avesnes.

1248. guldenen, dies moeste haer die coninck Willem voorzeit (als gouverneur van trijcke, by ghebreke van eenen waerachtighen keyser), wel expresselick verkennen by zijne bezeghelthede dat tlandt van Aelst, Zeelant, Camerijcke, Cambresy ende die Alluwe, zonder eeneghe zwarichede, metten lande ende graefscepe van Vlaenderen ghinghen, ghevende *quant et quant* (ter meerdere verzekerthede van dien) Floreins, zijnen broedere, in hostagie : maer onlancx daer naer, zo wierden andere edelen in zijn stede ghestelt by ghemeenen accoorde ende overeendraghene.

Twijle dat men hier mede noch besich was, zo sepa-reirde heer Woutere van de Mandere, die bisscop van Doornijcke, up St-Bartholomeus avent, die zusterkens van Ste-Truwe, by de Steenbrugghe, buyten Brugghe, van die van den Eechoute aldaer, dat ten neerstighen verzoucke van vrau Usile, haerlieden abdesse, ondere die welcke dat zy van dien tijt voort die ordere van St-Victor wierden houdende, in grooter vierigher devotie ende helicheit van levene. Zeer corts naer dezen, verleende die princesse Margriete die van Ardenburch een vrye jaermarct, beghinnende telcken Dryvuldicheits avent, ende XL daghen lanck gheduerende; zy verleende die van Brugghe ende Brugghambocht (nu tVrye ghezeit) insghelijcx ooc eenen nieuwen ghemeenen bailliu, gheheeten Woutere de Groote. Ende ten XXXe daghe van lauwe int jaer als voren, overleet Mer Woutere, die schout ofte heere van Sijsseele, daer hy noch ten daghe van hedent zeer eerlick voor den hooghen outaer begraven licht.

Vrye jaermarkt te Ardenburg.

1249. Tjaer dater naervolghde, zeylde de coninck St-Loys van Vranckerijcke met alle die kerstene leghere (daer wy hier voren of vermaent hebben) van Cypere naer Gijpten, daer hy zommeghe steden, casteelen ende fortressen by rudderlicke prouesse ende vromichede van wapenen stap-

Overwinningen op de ongeloovigen.

pans themwaert ghecreeh ende saccageerde, dootslaende ende vernielende al dat niet ter kerstene gheloove commen en wilde. Twelcke verhoorende die soudaen van Melyden quamer zeer haestelick jeghens te velde, daer hy tweewarf die bataylgie verloos, talzulcker vercranckinghe ende veranderinghe van zijne capiteynen, ende andere heydensche saudeniers, dat hy int ende met cleender compagnie die vlucht nemen moeste, om hem zelven te saulverene, uyt die handen van zijne vianden, hoewel dat hy die doot nochtans niet omtgaen en conste; want hy der corts daer naer of starf, ende Melexela, zijn zuene, quam in zijn stede, die welcke zijn vaders quade onghe-loovighe condicien meer verergherde dan verbeterde. Van dezer schoonder victorie waren al die kerstene princen ende edelen heeren wonderlick zeere verblijt ende verheucht ghelijckt wel recht ende redene was, niet jeghenstaende dater die grave Robrecht van Artois, sconincx oudste broedere van Vranckerijcke, in die eerste bataylgie ghebleven was, latende by vrau Machtilt, zijnder huysvrau, die dochtere van wijlent die hertoghe Heyndrick van Lothrijcke ende van Brabant, die zesde van dier name, een zuene ende een dochtere achtere van haerlieden beeder name, daer of dat die zuene naer zijn vaders doot grave wiert, ende die dochtere traude den coninck Heyndrick van Navarre, daer vrau Joanne die huysvrau van Philips, ghezeit de Schoone, naermaels coninck van Vrankerijcke, of quam, zo wy (hope ic) metter tijt breedere vertooghen zullen alst die materie eysschen zal. Zeer onlancx naer dezen, zo reeser zulck een moordadighe pestilentie onder die voornoemde kerstenen in Gijpten, dater buytermaten vele of te nieten ende te quisten ghinghen, ende meest alle die edelen wierdender of gheinfecteirt ende besmet, ja die coninck Loys zelve, ende daer en tusschen (om dat teen quaet tandere niet 1249.

Graef Robert van Artois blyft in den slag.

1250. verbeiden en zouden, ghelijck tghemeenelick ghebeurt), zo viel hem die soudaen Melexela van Melyden, met omtellicke veel Turcken, Sarrasijnen ende andere Heydenen *quant et quant* zo dapperlick van alle zyden up tlijf, dat zijt niet langher ghehouden en consten, in zulcker wijs dat die coninck voorzeit daer ghevanghen wiert, met die graven van Pontiers ende van Angiers, beede zijn broeders, ende voort met Willem, Fs Willem van Dampierre, die erfachtige grave van Vlaenderen, zeer grievelick ghequetst zijnde in zijn rechtere cuyte. Daer verghinghen zo byder peste, zo metten zweerde, eerst die bisscop Robrecht van Beauvais; die grave Archembalt van Borbon; die grave Willem van Baren, ende Willem van Melle, met noch omtrent IIc edele mannen ende ghemeene saudeniers zonder ghetal. Twelcke die coninck St-Loys zo buytermaten vele an hadde dat een wondere was, maer endelinghe zo maecte hy van noot duecht ende betaelde zijn rentsoen, metsgaders ooc voor tghemeene rentsoen van alle die ghuene die met hem ghevanghen waren, acht duyzent pont gouts, keerende alzo met die reste van zijnen volcke te Syrien waert, ende wiert onder weghe zo ghecureirt van zijnder wonde, dat hy emmers weder tzijnder gheaccostumeerde vroomheit ende ghezontheit gherochte. Dit gheschiede int jaer ons Heeren XIIc L.

Den koning van Vrankryk wordt van de Sarazynen gevangen.

1250. Ende gheduerende die zelve jaerschare, zo cochte die gravinne Margriete van Vlaenderen ende van Henegauwe, tcasteel te Borne, jeghens den castelein Hughes van Ghendt. Ende int beghinsele van den naervolghenden
1251. jaere consenteerde zy die van der voornoemder stede die Lieve te delvene tot Oudenburch ende Damme, eensdeels ter commoditeit van den ghemeenen coopvaerdere, die uyter Schelde tzeewaert wesen wilde, ende eensdeels omme by dien middele te betere reciproquelick te mue-

De Lieve gedolven van Gent tot Oudenburg.

ghen gauderene van tbeneficie van der zee, daer hemlieden veel duechts of quam. Ter zelver tyde reisde Willem, Fs Willems van Dampierre, erfachtighe grave van Vlaenderen, nu zeer corts ende onlancx uyt Gijpten wederghekeert zijnde, in goeder ghezonthede, zo voorzeit es, met schoonen state teenen steecspele te Tresinguy, tusschen Valenchijn ende Berghen, in Henegauwe, daer hy zeer jammerlick verslegen, vernielt ende van die peerden overlopen wiert, by den toedoene van Jan ende Boudewijn van Avennes, die hem ter weerelt aldermeest hateden, omme die cause ende redene voorscreven, niet jeghenstaende dat zy alle broeders onderlinghe waren, van der princesse Margriete haerlieden moedere weghe, die welcke in dit moordadich stuck, zulck eenen druck ende melancolie maecte, dat men qualick ten vullen zoude connen bescriven; ende dien volghende zo dede zy haren voornoemde zuene, ten VIe daghe van meye, met grooter ghemeener rauwe ende princelijcker hoocheit begraven in de abdie te Markette, neffens haer vadere ende zustere. Ende binnen den zelven jaere wiert al dat snoode, vuyl, ondueghend gheboufte verdaen, vernielt ende te nieten ghebrocht, twelcke onder tdexele van die kerstene (die tvoorleden jaer in Gijpten ghevanghen waren zo voorzeit es) ten secourse willen treckenene (zo zy hem ghelieten) oyt zydert anders niet ghedaen en hadden, dan alomme den ghemeenen landsman gheroost, ghepijlgiert ende anders menichsins veronghelickt int ghedaente van schaepherders, zo tscheen. 1251.

Dood van Willem van Dampierre.

Ten XIe daghe van hoymaent int jaer XIIc LII transporteerde die coninck Willem van der Romeynen, grave van Hollant ende gouverneur-generael van tkeyserijck (twelcke doen ter tijt noch vaceerde), zijnen schoonbroedere Jan, Fs Bosschaert van Avennes (die vrau Aleyt, zijn zustere, ghetraut hadde), niet alleen die vijf eilanden van 1252.

Willem van Holland geeft landen aen Jan van Avesnes.

1252. Zeelant beoosterschelde, met die landen van Aelst ende van Waes, maer bovendien ooc die Vier Ambochten (met al tghuene dater meer of dependeerde, annecleefde ende toebehoorde), directelick jeghens ende in prejudicie van alle die oude keyserlicke ghiften ende donatien, den lande ende graefscepe van Vlaenderen, alzo wel conjointelick als distinctelick, tanderen tijde of ghegheven ende ghedaen, ende bysondere ooc van den appointemente ende accoorde laest met hem te Rypelmonde ghemaect int jaer XIIc XLVIII, doende voort insghelijcx ooc al zijn uyterste beste ende extreme devoir omme (in der qualiteit ende ten behouve als voren) die princesse Margriete daerenboven ooc teenegadere te priverene ende frustrerene van den lande ende graefscepe van Henegauwe; maer zy was er in alderdiligentie jeghens, casserende ende verlatende zonder eenich verdrach alle die principaelste welhouders ende officiers van dier contreye, ende Vlaminghen in haerlieder stede stellende, totten ghetalle van IIIc persoonen, al jonghe cloucke mannen ende vrome lieden van wapenen, van die welcke dater LXXX by tghemeente (daer Gheeraert de ronde capiteyn of was) zeer deerlick verslegen wierden, ende die reste verjaecht, met confiscatie van al dat zyder ghebrocht hadden, ende bovendien zo zont men al haerlieder huysvrauwen zonder neusen ofte ooren van daer zy ghecommen waren, met expressen laste ende bevele dat zy emmers niet laten en zouden of zy en bootschaptent haerlieder princesse, dat die Rondelinghen dat ghedaen hadden, want zo hieten die seditieuse quaetwillighen hem zelven naer haerlieden voorscreven capiteyn, die welcke een vleeschhauwere van zijnen ambochte was. Als die gravinne deze drouve tijdinghe ende nieumare verstont, zo wiert zy zo overtoornich ende gram, dat zy tzelve by behoorlicker middele zwoer te wreken, ter exemple van anderen, zo wanneer zy van die voor-

ghaende schade (die welcke haer van svoorzeits coninex weghe van der Romeynen toeghecommen ende gheschiet was, ende varre naerst ter herten lach), eerst ende ten vullen gevangiert ende ghewroken ware, zoot behoorde, daer zy daghelicx al haer ghereetscepe toemaecte, reparerende, fortifierende ende versterckene, ten dien fine, haer casteel te Rypelmonde, twelcke nu gheleden vier jaer, wonderlicke veel gheleden hadde van de Duytschen, Hollanders ende Henewiers, die der te watere ende te lande voren laghen, zo elders al int langhe verhaelt ende verclaerst staet: ende daerentusschen zo schalt zy die dienstboden, cnapen ende jonckwijfs zulck recht, cause ende actie quyte, als zy ende hare voorzaten oyt daer te voren al Vlaenderen deure, thaerlieden overlydene, ghehadt hadden an die elfscheede van haerlieden meuble achterghelaten goedinghe. Up tzelve pas starf die abt Niclaeys van den Dunen, gheboren te Belle, die welcke ghemeenelick plochte te zeggene dat tvoornoemde cloostere inder waerheit een zilveren berch was, voor die ghuene diet wel ende behoorlick wiste te regierene ende te gouvernerene, zo hy hopte dat hy metter gracie Gods beghonnen hadde; houdende daer niet alleene hondert ende XX meunicken, maer bovendien ooc noch IIIc XL conversen [1], daer of dat die eeneghe weefden, temmerden, smeden, vulden, schoemaecten ende schoelapten, zom waren zy huvetters, pilters, backers, brauwers, steenhauwers, cuypers ende visschers, andere excerceerden andere ambochten, stylen ende neeringhen, daer hem een ieghelick int zijne zo zorgvuldelick inne queet dater successivelick die principaelste prosperiteit ende welvaert van der plaetse of quam. Of Godt vergave dat al andere abdien, cloosters ende conventen zo dit exemple voor ooghen hadden ende naervolchden,

1252. (margin)

Ontlasting der dienstboden. (margin)

(1) Persoonen die in gemeenzaemheyd leven.

1252. dat zy voortan (werckende haerlieden zelfs zielen zalicheit, zo tbehoort), ondertusschen tghemeene oirboir ende profijt van den lande niet vuylich en verswijnden ende vergaten, in grooter ledicheit ofte in allerande boosseit ende onghereghelitheit. Gheduerende tzelve jaer, zo cochte vrau Blanche, die dochtere van den coninck Alfonse van Castillien, duwagiere van Vranckerijcke, ende moedere van den coninck St-Loys, metsgaders ooc fondatersse van der vrauwen abdie te Maubusson, in Pontoise, van Ste-Bernaerts ordere, int beghinsele van der maent van october, dat graefscip van Namen jeghens den keyser Boudewijn van Griecken, F^s Robrechts, erfvende daer metten zelven vrau Marthe, svoorzeits keysers huysvrau inne, die dochtere van Jan van Breene, coninck van Jerusalem. Ende ten XXVIIe daghe van der naervolghende maent, verschiet die voorzeide duwagiere van dezer weerelt, die welcke haer zelven oyt zydert die aflyvicheit van den coninck Loys (ghezeit van Montpensier, haren man), gheel ende al int witte gheaccoustreert ende ghecleet hadde, achtervolghende die significatie ende beteeckenesse van haren name, die welcke alle die voornoemde duwagieren van der franscher croone noch totten daghe van hedent van haer behouden hebben, metter zelven maniere van cleedene.

Dood der koningin Blanca.

1253. Tnaervolghende jaer, trocken Guy ende Jan van Dampierre, by laste van die gravinne Margriete, haerlieden moeder, met veel schepen van orloghe in Zeelant, roovende, barnende, afloopende ende bedervende aldaer zy by gheraken consten, in wederwrake van der ontervenesse ende transpoorte daer of ghedaen int jaer XII^c LII, byder coninck Willem van der Romeynen, grave van Hollant, als gouverneur-generael van tkeyserijck, zo voorzeit es. Twelcke verhoorende Floreins, zijn broedere, quamer haestelick jeghens met Wulf van Cleven, leverende hemlieden ten IIIIe daghe van hoymaent, by Westcapelle, int

Bloedigen slag by Westkapelle.

land van Walcheren, zulk een zwaerbloedighe strijt dater bet dan XXX duyzent Vlaminghen ter stede versleghen, ende beede haerlieder voorscreven beleeders ghevanghen wierden, met noch an de cant van II^c XXX landsheeren, rudders ende edele mannen, daer die grave Thybaut van Baren, ende die grave Godefroot van Ghynes, die alderprincipaelste of waren, ende die Hollanders ghecreghen die victorie, nemende voort alle die vlaemsche schepen, metter artilgerie ende andere munities van orloghe, themliedenwaert, niet zonder uytnemende vruecht, blijtscepe ende ghenouchte van der goeder aventure die hemlieden als doen ghebuert ende gheschiet was, daer haer die princesse Margriete, ter contrarie van dien, zo wonderlick zeere in bedructe ende bedroufde, dat zijt niet meer en mochte ende bysondere om tvanghene van beede hare zuenen, ter verlossinghe van de welcke dat zy die bisscoppen Woutere van Doornijcke ende Rodolf van Terouan, metten deken Philips van Ste-Donaes te Brugghe, stappans in alderdilgentie te Worms waert zant, in die duytsche landen, totten roomschen coninck Willem, daer wy voren of vermaent hebben, maer twas al te vergeefs, want hy ghecreech uyt die voorghaende victorie zulck een overmoediche presumptueusheit ende verwaende glorie, dat hy ten dier propooste niet alleene en wilde hooren spreken, maer zwoer bovendien ooc dat men zijnder majesteit condigne satisfactie ende beteringhe doen zoude van der lesie ende rebelleit als voren, of hy en zoude gheen roomsche coninck blyven, nochte gouverneur-generael van tkeyserijcke. Doen die gravinne van Vlaenderen ende van Henegauwe hier of trapport hoorde, zo leyde zy handt over herte (ghemerct dat anders niet wezen en mochte) ende nam zeer vastelick voor haer dat zy nemmermeer die daghen huers levens iet meer an hem verzoucken en zoude, by dier middele voorscreven, 1253.

1253. maer wel by foortse van wapenen, daer zy haer zelve van dien tijt voort teenegader toeschikte ende vouchde, stellende grootelicx haer betrauwen up den coninck S'-Loys van Vranckerijcke, die welcke nu nieuwelincx uyt Syrien wederghekeert was, in zulcker wijs dat zy hem eer iet lanck al haren noot ende magher aventure te kennen gaf, in die presentie ende jeghenwoordicheit van de staten ende leden slands van Vlaenderen, die met sconincx ambassadeur (naer veel diversche communicatien) tzamen ten duytsche lande waert trocken, ter omtslakinghe van Guy ende Jan van Dampierre, metsgaders ooc van alle die ghuene die met hemlieden in Hollant ghevanghen laghen, doende daer toe zulck devoir ende diligentie, uyt crachte van harer commissie, dater emmers endelinghe by den roomschen coninck Willem, grave van Hollant, zekere condicien van paeyse gheproponeert wierden, in der vorme ende maniere, zo hier naer volcht.

Vrede verdrag. Te weten eerst, dat die gravinne Margriete (indien zy paeys begheerde) zoude moeten verkennen ende belyden grootelicx jeghens zijnder majesteit mesdaen ende ghemesuseert thebben, overmits haer rebellie ende jeghensporicheit.

Daer voren dat hem die staten ende leden slands van Vlaenderen ghehouden zijn te cederen ende te transporterene tlandt van Walcheren, weirt die voornoemde princesse lief ofte leet ware.

Guy ende Jan van Dampierre zouden van ghelijcken ooc ghehouden zijn te agreeren, accorderen ende avererene, ten behouve ende profijte van huerlieden halvebroedere Jan van Avennes, al zulcke donatien, ghiften ende transporten als die roomsche coninck voorzeit (in der qualiteit als voren), ten XI• daghe van hoymaent int jaer XII^c LII, ghedaen hadde, concernerende ende anneghaende die landen ende heerlicheden, die welcke haerlieden moedere, tusschen Vlaenderen ende Henegauwe, zelve van tkeyse-

rijcke mainteneerde thoudene, zo zy ooc inder waerheit dede. 1253.

Met behoorlicke reparatie ende beteringhe van dieser jeghens den paeys van den jaere XII• XXV (ghemaect ter verlossinge van wijlent die grave Ferrant), nu gheleden twee jaer, mesdaen ende verbuert was, bijt fortifieren ende versterckèn van den casteele te Rypelmonde, an die zyde van der Schelde.

Ende ten laesten, zo was er bovendien ooc ghecondicionneert ende besproken dat Guy ende Jan van Dampierre, voor haerlieden rentsoen alleene betalen zouden, twee hondert duyzent goude guldenen in specien, wesende al goet van goude ende van ghewichte. Actum anno XII^c LIIII. Als men die princesse Margriete hier of rapport dede, zo erfde zy stappans van quaden spijte, haren oudsten ghevanghen zuene Guy, int graefscip van Vlaenderen, biddende zeer hertelick alle hare edele vassalen ende onderzaten (daer present ende jeghenwoordich) dat zy hem (haerlieden naturelicken heere ende prince) ghezaemder handt ghetrauwelick bystaen wilden, met lyve ende met goede, naer haerlieden macht ende moghentheit, niet alleene jeghens zijn broeder Jan ende Boudewijn van Avennes (daer Bosschaert die vadere of was), maer principalick ende bysondere jeghens haerlieden alderghemeenen viant, die grave Willem van Hollant, die zy (van grooten toorn ende gramscepe) niet en weerdichde coninck van der Romeynen theetene. Ende waert by aldien dat huerlieden voorscreven zuene, emmers in die vanghenesse van Hollant sterven moeste (daer of dat hem Godt verhouden wilde), zo verclaersde zy zijnen oudsten zuene (in dat gheval) naer haer doot grave van Vlaenderen te zijne, treckende met dien te Parijs waert totten coninck in zijn hof ter Laye by S'-Germains kercke, daer zy hem zeer mindeliek badt om zijn hulpe

1254. De gravin weygert het te aenveirden.

1254. ende bystandicheit, maer hy en wildeder int eerste niet naer hooren, omme tinfringeren, violeren ende breken van den paeyse ghemaect int jaer XII^c XXV, niet jeghenstaende dat tcasteel te Rypelmonde van outs niet van der croone, maer van tkeyserijck ghehouden es, zo zy daer zeer promptelick wiste te alliegerene, met zulk eene discretie ende voorzienicheit, dat zy noch endelinghe tharer intentie ende meeninghe gherochte, by den tusschensprekene van den grave Charles van Angiers, sconincx broedere, die zy tgraefscip van Henegauwe daer voren gaf te bezittene haer leven lanck ghedurende, want naer haer doot moestet nootzakelick succederen up Jan, F^s Bosschaert van Avennes (hoewel zy them niet en joonde), naer tinhoudene van tappointement ende zegghenscip van den jaere XII^c XLVI. Ende dienvolghende, zo zant die coninck St-Loys een groote menichte van volck van wapenen te peerde ende te voet in alderdiligentie nederwaert, oncost zijns, daer naer zijnen broedere voornoemt, die principaelste capiteynen ende beleeders of waren, eerst die hertoghe Jan van Bourgoengnen; die hertoghe van Loreynen; die graven van Alentson, van Borbon, van Stampes, van Savoyen, van Champaengnen, van Auxerre, van Ciniack ende van Grandpré, met meer andere groote meesters ende edele heeren, die welcke al tzamen te Compiengne monstre passeerden. Ende dat ghedaen zijnde, zo dede die voorscreve grave van Angiers, achter een openbaer orloghe publieren ende vercondighen jeghens den grave Willem van Hollant ende alle zijne ghealliecrde, constituerende ende stellende hem metter zelve ooc eenen zekeren dach van bataylgie int velt tAssche, alfweghe tusschen Aelst ende Bruessele, twelcke hy alzo zeer gheerne accepteerde ende accordeerde, presenterende die herault (in teecken van dien) voor zijnder bootschap een schoone goude ketene, die hy Guy van Dampierre,

Vrankryk zendt groote legers ten dienste der gravin.

Holland wordt den oorlog aengezeyd.

zijne ghevanghen daer jeghenwoordichlick van den halse trock, maer wat hy zeide ofte dede by en hielt zijnen dachvaert niet. Dies namen die Fransoysen ten eersten ende voor alle wercke tcasteel te Rypelmonde themlieden waert, treckende van danen voort met die gravinne Margriete (die welcke alsdoen ooc int vulle harnasch was) reghelrecht naer Henegauwe, daer zy Valenchien, Berghen, Sennogie, Bijnst, Maubeuge, Beaumont ende Haet by grooter foortse ende met ghewelde onder haerlieder subjectie ende onderdanicheit brochten, metsgaders ooc alle die andere steden van dier contreye, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick Heyne (daer zy by der prouesse ende vromicheit van Wouter van Heyne met schade ende schande of scheeden moesten) ende Bouchain, twelcke zy niet touchieren en wilden omme dieswille dater vrau Aleyt van Hollant, die huysvrau van Jan, F^s Bosschaert van Avennes, van kijnde in lach; die stede van Auxy verbarnden zy gheel, uytghedaen tcasteel, in zulcker wijs dat zy den lande teenegadere meestere wierden, vermakende ende vernieuwende daer alomme die wethouders, metsgaders ooc alle die andere officiers, uyter name van den grave Charles, haerlieder upperveltheere. Die Hollanders deze zake anmerckende, deden al haerlieden uyterste beste, om byder hulpe van Jan ende Boudewijn van Avennes, die stede van Valenchien weder te ghecrijghene, maer twiert haerlieden zo foortselinghe belet, dat zy tsamen tlant ruymen moesten, ende corts daer naer, zo keerde die grave van Angiers weder met zijne Fransoysen van daer hy ghecommen was, latende niet min alle die voornoemde steden in Henegauwe wel voorzien van garnizoene ende voort van al dat ter orloghe diende, ende hy omtfinck voor die oncosten van zijnder wapeninghe de somme van CXL duyzent goude croonen, ten ghemeenen laste van die van Vlaenderen, dieder

Verovering van Henegauwen.

1255. bycans zelve in die wapenen omme gheloopen zouden hebben, indiender by eeneghe discrete personagien niet in tijts inne voorzien en hadde gheweest. Hier en tusschen dede die coninck Willem van der Romeynen, grave van Hollant ende gouverneurgenerael van tkeysericke (twelcke doen ter tijt by der tweedrachticheit van de helighe kercke noch vacherende was), zulk extreme devoir ende neersticheit, dat hy emmers die stede van Valenchien in zijn handen ghecreech, zeer compasselick verslaende ende vermoordende al tgarnisoen dater binnen was, maer dies niet jeghenstaende, zo en dorste hy niet aventuren voordere te commene : dit ghesciede int jaer XIIc LV.

Die gravinne Margriete van Vlaenderen ende van Henegauwe (emmers alzo varre als die proprieteit anneghinck) noch gheenzins gherust zijnde in die captiviteit van Guy ende Jan van Dampierre, beede hare zuenen (ghelijck wel recht ende redene was), dede zo vele dater ten eersten daghe van novembre int zelve jaer, ter cause van dien, een dachvaert te Ghendt gheleit wiert, aldaer hem die coninck St-Loys van Vranckerijcke zelve in persoon vant omme middelare van paeyse te zijne, indient doenlick ware, maer neen. Dies keerde een ighelick weder int zijne zonder iet anders te bedrivene, overmids die overmoedighe onredelicheit van den roomschen coninck voorzeit; die welcke van danen zonder langher verdrach met alle zijnder macht ende moghentheit in Vriesland track, als die ghuene die wel vastelick hopte eer lanck gheweldich heere daer of te wordene; maer hy miste, zo dat hy (by Gods ghehinghen) (1) zelve ten eersten daghe van sporcle daer naer, in zulcker voughe ende maniere van hemlieden versleghen, vernielt ende gheconsumeert wiert, dat men noyt zijdert die plaetse van zijnder sepulture gheweten en conste. Zo behooren zy insghelijcx ooc allegadere te

Koning Willem in Vriesland afgemaekt.

(1) Gedoogen.

varene, die welcke met thuerlieden niet te vreden zijnde, 1255.
een anders landen ende goedinghen tongelijcke ende met quader cause zoucken tinvaderene ende by eenegher middele themliedenwaert te treckene. Van dezer diffaite was vrau Isabella, sversleghen sprincens huysvrau, die dochtere van den hertoghe Ottho van Bruenswijck, zo buytermaten zeere int herte bedrouft ende bedruct, met Floreins die vijfde van dier name, ende vrau Machtilt, beede haer onbejaerde kijnderen, dat qualick scrivelick ware, maer principalick ende bysondere, zo beroerder hem Jan van Avennes, zijn schoonbroedere, inne, die welcke by trechtveerdich oordeel Gods (ghemerct dat hy oyt jeghens zijn moedere opghestaen ende gheresen hadde, zoo voorzeit es), allincx van rechter rauwe uytdroochde ende verdweende ghelijck een afghesneen rancke ofte stock, ende wiert met cleenen drucke begraven te Valenchien, latende by vrau Aleyt zijnder huysvrau, die zustere van den roomschen coninck voorscreven, vier zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Jan, naermaels grave van Henegauwe ende van Hollant; Bosschaert, toecommende bisscop van Mets in Loreynen; Guy, naerderhandt bisscop van Camerijcke; Floreins, die de Morianen regierde, ende vrau Beatrice, die Heyndrick van Luxembourch, Fs Heyndricx (ghezeit de Blonde) traude, daer die keyser Heyndrick, die zevenste van dier name, of quam, daer wy noch metter tijt breeder of hooren zullen alst zo te passe commen zal. Twelcke considererende ende wel overmerckende Boudewijn van Avennes, svoorzeits Jans broedere (die welcke hem zelven nu gheel ende al alleene vant ende zeer lettel vermochte), verzochte odmoet an die princesse Margriete zijnder moedere, ende zy omtfinck hem endelinghe in gracie ende ghenade, ter neerstigher bede van alle die principaelste edelen van haren hove. Gheduerende die zelve jaerschare, zo starf die grave Diederijck van Cleven,

Jan van Avesnes sterft.

Zyne kinderen.

1255. die zevenste van dier name, vadere van Diederijck, die naer hem regneirde, by vrau Ide, zijnder huysvrau, die dochtere van Adolf, die zesde grave van den Berghe, eerst ghezeit Aldenberghe in Westphalen. Daer overleet insghelijcx ooc alsdoen dezer weerelt vrau Machtilt, die eeneghe dochtere van Daneel, heere van Bethune (Fe Robrechts, daer Willem die vadere of was) by vrau Machtilt, die vrau van Dendermonde, zijnder gheselnede, van grooten drucke ende verdriete dat Guy van Dampierre, haer lieve man, zo langhe in die vanghenesse van Hollant bleef, die zy vijf zuenen ende vier dochters ghedreghen hadde, te wetene : Robrecht, ghezeit van Bethune, om dat hy der van haren weghe heere of wiert; Willem, ghezeit van Denremonde, omme dieswille dat hy der van ghelijcken ooc naer haer doot die overste of wiert; Boudewijn, Jan, Philips, vrau Margriete ende vrau Beatrice, vrau Joanna ende vrau Machtilt, daer wy in tijden ende stonden ampelder (zo tbehoort) of tracteren zullen (indien ons Godt tleven spaert), maer hadt dat zaken gheweest, dat zy noch hadde mueghen leven totten naesten
1256. jaere, zy en hadde gheenen noot van den lijke ghehad, emmers ter cause ende occasie voorscreven, ghemerct dater doen ter tijt te Bruessele een paeys gheconcipieert, ghemaect ende ghesloten wiert tusschen die gravinne Margriete van Vlaenderen ende van Henegauwe, van der eendere zijde, ende Floreins die voocht ende gouverneur van Hollant, sgraven Willems broedere, laest overleden, van der andere, daer by dat die voornoemde Guy, haer man, ende Jan, zijn broedere, met alle die ghuenen die met hemlieden in Hollant ghevanghen waren, omtsleghen ende verlost wierden, maer tal zulcken grooten rentzoene dater die Ghendtenaers alleene acht duyzent goude guldenen toe presenteerden, dies zoude die voorscreven Floreins ofte (by ghebreke van hem) die grave

Vrede met Holland.

Floreins van Hollant, zijn weese, vrau Beatrice van Dampierre, svoorzeits Guys tweede dochtere, trauwen, nu wedewe zijnde van Hughes van Castillien, die grave van Ste-Pol (daer Jan van Denremonde of ghecommen was) mids hebbende met haer gheel Zeelant ten huwelicke, behoudens nochtans die van Vlaenderen altijts haerlieden manscip ende homagie van ouds ghecostumeert : ende waert by aldien dat gheen van beede die voornoemde alliancien emmermeer effect en sorteerden by der aflyvicheit van vrau Beatrice ofte andersins, zo zoude in dat gheval, iemand van haer broeders vrau Machtilt, svoorscreven graven zustere van Hollant, ten huwelicke nemen metten zelven ghecondicioneerde schoonhede als voren, zonder dat die ballinghen van der eendere ofte van der andere zyde ter cause van dien eenich vrydom zullen moghen pretenderen thebben, binnen die andere landen ofte heerlicheden. Daer wiert met eenen gheagreirt, gheapprobeert ende gheconfirmeert, die paeys van den jaere XIe LXVII, anghaende die vryhede van thollen ende anders, doen ter tijt die Vlaemsche coopvaerders by ghemeene consente, accoorde ende overeendraghene gheconsenteert, ghegheven ende verleent, al Hollant deure, zo elders ten vullen ghededuceert ende verclaerst staet. Actum ten XXe daghe van ougst int jaer XIIc LVI. 1256.

Ende die naervolghende maent corroboreerde, versterete ende confirmeerde die coninck St-Loys van Vranckerijcke insghelijcx ooc van nieus te Perone, zijn appointement ende zegghenscip in daten van den jaere XIIe XLVI, nopende die successie ende verstervenesse van die landen ende graefscepen van Vlaenderen ende van Henegauwe, daer of dat teerste up Guy, die broedere van Willem van Dampierre, ende tandere up Jan, Fe Jans van Avennes, commen moeste, ende leyde die voornoemde van Dampierre, met dien ooc Creveceur metter alluwe buyten Rijssele toe,

1256. naer zijn moeders doot, ende Jan van Avennes, gaf hy Bohain ende Osterbant, doende voort zo vele by den grave Charles van Angiers, zijnen broedere, dat hy tegenader renuncierde ende te buyten ghinck zulck recht, cause ende actie als hy jeghenwoordelick an tgouvernement van Henegauwe hadde, metsgaders ooc an die baten profijten ende emolumenten, daer of commende, uyt crachte van zekere voorscreven ghifte ende donatie daer of ghepasseirt onder haer zeghele nu gheleden twee jaer
1257. ofte daer omtrent. Tnaervolghende jaer schiet die coninck voorzeit van alle zyne perrogativen ende preeminentien, die hy te Doornijcke hadde, ten oirboire ende behouve van heer Woutere van der Mandere, die bisscop aldaer, tot anderstont dat hy breedere gheinformeert zoude wesen van zyne rechten. Ten zelven tijde overleet die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die VIIe van dier name (ghezeit de Zachtmoedige) ende wiert te Lucvene begraven int cloostere van de Predicaers, daer hy die fondateur of was, latende by vrau Aleyt, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe van Bourgoengnen, drie onbejaerde zuenen ende een dochtere achtere, te wetene, Heyndrick, Jan, Godefroot, ende vrau Marie die tweede huysvrau van Philips (ghezeit de Stoute), naermaels coninck van Vranckerijcke, zo wy noch hooren zullen.

Dood van Henrik VII, hertog van Brabant.

1258. Tjaer daer naer wiede die voornoemde bisscop van Doornijcke deerste cappelle van tGraubroers cloostere te Brugghe, by den Braemberch, ende die grave Floreins van Hollant, die vijfste van dier name, traude vrau Beatrice, die tweede dochtere van Guy van Dampierre, die toecommende grave van Vlaenderen, achtervolghende den contracte, tractate ende accoorde laest te Bruessele ghemaect, zo voorzeit es, ende hy wiert van haren weghe eersten grave van Zeelant.

1259. Anno XIIc LIX, verjouch Mer Michiel van Paleologie,

een zeer machtigh ruddere ende vroom man van wapenen, den keyser Boudewijn van Griecken, Fe Robrechts, daer Pieter die vadere of was, zuene van Heyndrick, Boudewijns broedere van Constantinoble, daer die princesse Margriete die dochtere of was, zo dat hy met vrau Marthe, zijnder huysvrau, die dochtere van den coninck Jan van Jerusalem, te Italien waert vlieden moeste, daer die grave Charles van Angiers, sconincx broedere van Vranckerijcke, vrau Catheline, huerlieden eeneghe dochtere, traude, up hope of hy hare landen ende heerlicheden, gheel ofte in partie, naermaels weder conquesteren mochte metten zweerde, daer hy al zijn uyterste devoir toedede, ghelijck wy by der tijt noch wel hooren zullen, indient Gode ghelieft. Up tzelve saisoen wiert Jan van Dampierre, die joncste zuene van die gravinne Margriete van Vlaenderen ende van Henegauwe, metter doot ghemeene, latende by vrau Laurette, zijnder wettelicke ghesellnede, een zuene achtere van zijnder name, toecommende heere van der Sluys ende van Belle, uyt crachte van zekere donatie hem byder voorzeider princesse, zijnder grootevrauwe, daer of ghedaen. Tjaer dater naervolchde, verschiet heere Woutere van den Mandere, die bisscop van Doornijcke, van dezer weerelt, ende up Ste-Marie Magdalenen dach, int zelve jaer, verbarnde tcloostere van Ste-Truwe. by der Steenbrugghe, buyten Brugghe, van themels vier, maer wiert zonder eenich verdrach wederomme van nieus upghemaect, omtrent die Cortrijckwech, daert noch staet. Men beghonste alsdoen ooc tnieuwe cloostere te fonderene up die wech van Varsenaere. Ende princesse Margriete fondeerde van ghelijcken ooc up tzelve pas (als executresse van der gravinne Johanna, haerder zustere, wiens ziele God ghenadich zy!) niet alleene die vrauwenabdye te Nonnenbossche by Ghendt, Terhaghen in die Vier Ambochten, 1259. 1260.

Jan van Dampierre sterft

De gravin sticht verscheyde kloosters.

1260. ende tOosteecloo, alle drie van St-Bernaerts ordene, met die cloosters van der Predickaers ende Minnebroeders te Berghen St-Winnocx, die Predickaers te Duway, die Graubroers ter Sluys, die choor van der Carmers te Brugghe, tBegijnhof te Ghendt, ende Onze Lieve Vrauwe kercke te Dayseele, maer bovendien ooc alle die schoone hospitalen ende godshuyzen te Damme, te Thielt, te Torhout, tArdenburch, tOudenburch, te Veurne, tEecloo, tIsendijcke, te Duway, te Berghen St-Winnocx, tOostburch, ende buyten Rousselaere, eeneghe vermakende ende die zommeghe imperfect latende up haerlieden fondamenten, alleenlick ter cause van zekere nootzakelicke overcommende affairen, die welcke varre van meerder haeste waren. Zy dede insghelijcx ooc die cloostere te Zoetendale, buyten Brugghe, veel duechts ende schoonheits, daer zy noch ten daghe van hedent te bet of hebben.

1262. Int jaer ons Heeren XIIc LXII, quam Heyndrick, Fs Gheeraerts van Luxembourch (ghezeit de Blonde), grave van der Rootse in Ardennen, wederomme met machte ten lande ende graefscepe van Namen waert, maintenerende (overmids tfaveur van der ghemeente) van vrau Sebylle, zijnder moedere weghe, die dochtere van vrau Margriete van Elsaten, wylent gravinne van Vlaenderen, zelve die naeste daer of te zyne in prejudicie van der erfachtighe vrau Marthe (zo voorzeit es), sconincx Jans dochtere van Jerusalem, die huysvrau van den verjaechden keyser Boudewijn van Griecken, Fs Robrechts, daer die gravinne Margriete van Vlaenderen rechtsweere of was, van die keyserinne Jole, haer vaders zusters weghe, die welcke tgroot onghelijck dat men haer voornoemde nichte, vrau Marthe, doende was, niet langher erderen nochte verdraghen en conste, in zulcker wijs dat zyder haestelick jeghens zondt, in zulcker moghentheit dat die grave van der Rootse (niet jeghenstaende tsupport van Boudewijn,

Twisten over Namen.

Fs Bosschaert van Avennes, ten apointemente commen moeste), ghevende vrau Isabelle, zijn oudste dochtere, Guy van Dampierre, die toecommende grave van Vlaenderen (noch wedewaer zijnde van Machtilt, die vrauwe van Bethune ende Denremonde) teenen wyve, met al tzelve recht, cause ende actie als hy jeghenwoordelick hadde, ofte pretenderen mochte van tvoorscreven graefscip in questie. Twelcke hy van dien tijt voort bleef bezittende by consente ende accoorde van der voorzeider keyserinne Marthe, zijnder nichte, dieder wel ten vullen of ghecontenteirt, vernoucht ende gherecompenseirt wiert. Binnen den zelven jaere wieden die bisscop Adolf van Teroaen ende Jan van Doornijcke, die uytnemende schoone nieuwe kercke van tcloostere ten Dunen (daer Diederijck van Brabant die abt of was), ter eeren ende weerdicheit van die helighe ghebenedyde moedere ende maghet Maria. 1262.

Ten naeste jaere omtboot die paeus Urbaen, die vierde van dier name, gheboren uyter franscher croone, den grave Charles van Angiers, sconincx broedere van Vranckerijcke, tzijnder hulpe ende bystandicheit, schinckende hem metten zelven, ten dien upziene, tconinckrijcke van Secilien, twelcke Menfroot, die haghetronck van den keyser Frederick van Roome, die tweede van dier name (daer hy zelve manslachtich of was), zijnen vergheven broedere Coenraet zeer verradelick ende meschantelick omtrocken hadde, ende noch jeghenwoordelick ghewapender handt omthielt, jeghens ende in prejudicie van Conradijn, svoorzeits Coenraets oudste zuene, doende voort (by der alleancie van der Turcken, Sarrasynen ende andere heydenen) die helighe roomsche kerstene kercke alle die meeste schade, schimp, leet ende spijt, die zy eenichsins consten ghepeynsen ofte vercieren. Daerentusschen, zo vertoochde haer uyt oosten een zeer groote 1263.

Sicilien aen den hertog van Anjou.

1264. sterre metten steerte, drie maenden lanck continuelick gheduerende, ende die gheexpireirt zijnde, zo wiert die voornoemde paeus metter doot ghemeene, ende Clement, die vierde van dier name, quam in zijn stede. Zeer omlancx naer dezen, gaf die voorzeide coninck Charles van Secilien vrau Blanche, zijn dochtere, Robrecht (ghezeit van Bethune) ten huwelicke, daer Guy van Dampierre, toecommende grave van Vlaenderen, die vadere of was, by vrau Machtilt, zijnen eersten wijve, ten fine dat hy met hem tvoyagie annemen wilde jeghens den voorscreven goddelooze Menfroot ende zijne gheallieerde, zo hy ooc dede in der vorme ende maniere als wy noch hooren zullen. Dit ghebuerde int jaer XIIe LXIIII.

Houwelyk van Robert van Bethune.

1265. Dienvolghende, zo trocken tjaer daer naer beede die voornoemde princen tzamen met machte naer Italien, daer Charles, die broedere van den coninck St-Loys, voor alle wercken coninck van Secilien ghecroont wiert by den paeus als voren, behoudens nochtans een jaerlicx pensioen van XL duyzent goude croonen ten stoele van Roome waert, ende met expresser belofte bovendien, ooc van die vianden der helighe kercke teenegadere thelpen vernielen ende consumeren, naer zijnder macht ende moghentheit, zonder emmermeer naer tkeyserijcke taspireren of te stekene, up zekere groote pijnen ende verbuerten daer toe staende. Twelcke hy al corts daer naer zo rudderlick metten wercke vulquam ende volbrocht, dat hy voor die stede van Bonevente, tusschen Champaengnen ende Pouilgien, bet dan hondert duyzent Turcken, Sarrasynen ende andere ongheloovighe heydenen verslouch, byder omsprekelicker prouesse ende vromichede van wapenen van Robrecht van Bethune, naermaels grave van Vlaenderen, zijn schoonzuene, die welcke de goddelooze Menfroot, haerlieden capiteyngenerael, zelve metter handt zeer vayllantelick te nieten dede, tzijnen XVIII jaeren.

Ende up tzelve pas ghelach vrau Blanche, zijnder huysvrau voorzeit, van een jonghe zuene, die haer vaders name voerde, hebbende een waerachtich teecken des helich cruys tusschen beede zijne schoerbladeren, maer hy en leefde niet langhe, zo wy noch hooren zullen. Ten zelven tijde, vercreghen die van Harelbeke haerlieden wekemarkt, ende die van Sijsseele wiert dat princelick Balfaerts recht quyte ghescholden, dat zy plochten te gheldene. Ende die voorzeide vrau Blanche verschiet alsdoen ooc van dezer weerelt, naer dat zy van kinde upghestaen was. Twelcke aldus al ghepasseirt zijnde, zo wiert die hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende van Brabant, die achste van dier name, niet alleene ghefrustreirt ende ghepriveirt van alle zijne landen ende heerlicheden, maer bovendien ooc, jeghens zijnen danck ende wille, in een cloostere ghesteken, by den rade ende advijse van den heere van Mechelen, omme dieswille dat hy van die subtijlste ende wijste niet en was, ende Jan, zijn oudste broedere, quam in zijn stede. 1265.

Dood zyner vrauw.

Int jaer ons Heeren XIIe LXVI, verleende die princesse Margriete die van den Vryen drie diversche verscheede vierscharen, deene te Brugghe, dandere tArdenburch, ende die derde tOudenburch, metsgaders ooc eeneghe zekere cueren, statuten, ordonnantien ende previlegien, daer zy hem zelven generalick ende elck bysondere naer te reghelen hadden, maer deze maniere van doene en gheduerde niet langher dan twee jaer. Ende binnen dien middelen tijt, rezen daghelicx lancx zo meerder questien ende gheschillen omt coninckrijcke van Sicilien, daer Conradijn, die oudste zuene van den voorscreven vergheven coninck Coenraet, zelven by rechter hoirie die narste of wesen wilde, makende ten dien fine een vaste ligue ende alliancie metten hertoghe Frederick van Oostenrijcke ende meer andere princen, vorsten ende 1266.

Dry vierscharen voor die van 't Vrye.

Oorlog om Sicilien.

1266. landsheeren, die welcke int ende ghezamelick in grooter moghentheit met hem te velde trocken jeghens den usurpateur Charles (zo hy mainteneerde), grave van Angiers, die hy wel hoopte, corts victorieuselick int velt te verslane ofte emmer ten minsten teenegadere uyten velde te verjaghene ende schandelick uyten lande te verdrijvene, met alle die ghuene die hem wel wilden; maer hy miste, ghemerct dater zijn vianden zo wel up voorzien waren, dat zy hem zelve clouckelick te ghemoete quamen ende victorie ghecreghen, overmids die uytnemende groote vaylgeandise ende onderlinghe vromichede die Robrecht van Bethune, met zijne Vlaminghen ende Henewiers, daer ooc al zeer rudderlick tooghende ende bedryvende was, in alderhande faicten van wapenen, in zulcker wijs dat hy endelinghe (naer omsprekelicke veel moorts) den wreeden Conradijn, metten hertoghe van Oostenrijcke, levende in zijn handen ghecreech; maer tsanderdachs wierden zy beede tzamen den hals ofghehauwen, daer buytermaten groot quact of quam in toecommende tyden.
1268. Dit gheschiede int jaer XII[c] LXVIII.

Ter zelver tyde, ordonneerde die gravinne Margriete die vierschare te Sledinghe ende te Desseldonck, beeder binder jurisdictie van der Oudenburch te Ghendt, met al zulcke rechten, ordonnantien, statuten, keuren ende previlegien als zy noch ten daghe van hedent houdende zijn, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick trecht, daer by dat hemlieden elc byzondere gheorlooft wiert, handt voor handt, ooghe voor ooghe, ende let voor let, eenichlick by justicie te nemene, ende te weerene diet verdient hadde, metsgaders dat men zulcx binnen Vlaenderen nieuwers meer userende es. Men beghonste ooc alsdoen S[t]-Ursmarus cloostere te fonderene by Aelst.

1270. Anno XII[c] LXX, zeylde die coninck S[t]-Loys van Vranckerijcke anderwarf over in Syrien, ende van danen voort

naer Afrijcken, met een groote menichte van galleyen 1270.
ende andere schepen van orloghe, daer naer hem die upperste capiteynen of waren; eerst Philips, Jan ende Pieter, zijn drie oudste zuenen; die coninck Thibaut van Navarre, zijn schoonzuene; Guy van Dampierre, die erfachtighe grave van Vlaenderen, ende Eduart (ghezeit met die langhe Beenen), sconincx Heyndricks zuene van Inghelant, die vierde van dier name, met meer andere zeer cloucke landsheeren, rudders ende edelmannen, die welcke daer by miracureuselicker prouesse ende vromichede van wapenen der stede van Cartagen meestere wierden, slaende voort ghezaemder hant siedgie voor die stede van Thunis, die zy omtwijffelick van ghelijcken ooc inghenomen zouden hebben, ten hadde ghedaen die quade camerganck daer die gantche kerstene leghere zo moordadelick mede gheinfecteirt ende besmet wiert, dater die voornoemde coninck van Vranckerijcke zelve, ten XXV[e] daghe van Dood van den
ougst, zeer jammerlick met veel edeldoom te nieten ghinck, H. Lodewyk.
stervende daer by dier middele (ter eeuwigher desolatie ende verstroyinghe van zijnder armeye, die in partie weder naer Syrien keerde), voor dat helich kerstene gheloove, naer dien dat hy by vrau Margriete, zijnder huysvrau, sgraven dochtere van Provencen, vijf zuenen ende vier dochters ghehadt hadde, te wetene: Loys, die welcke zeer jonck voor zijnen vadere dezer weerelt overleet; Philips (ghezeit de Stoute), die naer zijn vaders doot coninck ghecroont wiert; Jan (ghezeit Trijstran), die grave van Nivers, die met hem voor Thunis bleef; Pieter, die grave van Alentson; Robrecht, die grave van Cleremont; vrau Blanche, die huysvrau van den toecommenden coninck Ferrant van Spaengnen; vrau Isabelle, die wettelicke compaengne van den coninck Thybaut vau Navarre, die welcke insghelijcx ooc metten coninck, zijnen schoonvadere, voor Thunis van die peste starf; vrau Margriete,

1270. die eerste gheselnede van den hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, broedere van Heyndrick die mueninck, die achste van dier name; ende vrau Agniete, die den hertoghe Robrecht van Bourgoengne traude. Up dezen zelven tijt vercreghen die van Brugghe van haerlieden naturelicke vrau ende princesse, octroy ende consent omme haerlieder stede te bedelvene ende bevestene, beghinnende van sheer Reynout Blanckaerts
Brugge versterkt. Brugghe (die men nu naer tcloostere van den Augustinen noemt dater tsydert ghemacct es), ende streckende alzo voorby die Vlamincpoorte, Ezelpoorte ende Noortzantpoorte (twelcke nu al maer brugghen en zijn), totten cloostere van der Begynen dat men te Wijngaerde heet, ende wiert alzo al vulcommen ende volbrocht in der vorme ende maniere als men tzelve noch ten daghe van hedent claerlick voor ooghen zien ende mercken mach. Hierentusschen huwede Robrecht van Bethune, die oudste
Tweede houwelyk van Robert van Bethune. zuene van Guy van Dampierre, grave van Namen ende toecommende grave van Vlaenderen, noch wedewaer zijnde van vrau Blanche, sconincx Charles dochtere van Secilien, met die gravinne Jolente van Nivers, dochtere van den hertoghe Ode van Bourgoengne, die welcke haer mans eeneghe zuene van tvoorgaende bedde, Charles ghenaemt, by haer dienaers dede vergheven, omme dieswille dat haer kijnderen zouden moghen succederen in alle zijne landen ende heerlicheden, present ende toecommende. Ende ten vijfden daghe van decembre daer naer, int jaer als voren, quam Gilles van Breeme, die fondateur van tcloostere te Spermailgie buyten Brugghe (ghezeit nieu Jerusalem, zo voorzeit es) van levende lyve ter doot ende ligt begraven voor den hooghen outaer aldaer, in een zeer magnifique sepulture van marbere, met een zwarten
1271. leeu onder zijn voeten. Tnaervolghende jaer, fondeerde, institueerde ende ordonneerde vrau Isabelle, die wedewe

van Mer Robrecht van Bethune, F^e Willems (daer Mer 1271.
Daneel, wylent die schoonvadere van Guy van Dampierre, of quam), een schoone vrouwenabdie van der ordene van St-Victor, binnen haer heerlichede te Pontrorart ofte Pontruart, up die riviere van den Isere, in Veurenambocht. Ende ten zelven tijde taxeerde die princesse Margriete alle hare waterthollen slands van Vlaenderen, stellende die elck bysondere up eenen zekeren ghestaecten prijs, alzo wel nopende die nieuwe Lieve, als anghaende die riviere van der Schelde, Leye, Scarpe, Isere ende andere, consenterende met eenen die van Rijssele haerlieden jaerlijcksche peerdemarct vijf daghen lanck gheduerende. Twyle dat men hier aldus in Vlaenderen besich was, zo verschiet die grave Ottho van Gheldre ende van Zutphen van dezer weerelt, die derde van dier name, ende wiert begraven sHertoghendale, niet varre van der stede van Luevene, by vrau Margriete van Brabant, zijn eerste huysvrau, die hy noyt en bevruchtede, latende niet min by sgraven dochtere van Ste-Pol, zijn tweede wijf, een zuene ende een dochtere achtere, te wetene Heynout, die naer hem tlandt regierde, ende vrau Hergardine, die wettelicke gheselnede van den grave Diederijck van Cleven, die achste van dier name, die welcke van ghelijcken ooc gheenen tijt naer zijn schoonvadere en leefde, latende by zijnder huysvrau voorzeit alzo veel kijnderen achtere als hy ghedaen hadde, van die welcke Diederijck naer hem tlandt gouverneerde; ende vrau Isabelle traude den grave Gheeraert van Gulcken, daer Willem ende Walram, die bisscop van Cuelen, of quamen.

Anno XII^c LXXIII, beghonste Onze Vrauwe tOudenburch eerst haer uytnemende schoone teekenen ende miraclen te vertooghene; ende omtrent den zelven tijt traude die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, nu wedewaer zijnde van vrau Margriete, sconincx 1273.
Hertog Jan van Brabant trouwt eene dochter van Guy van Dampierre.

1273. Philips zustere van Vranckerijcke (ghezeit de Stoute), vrau Margriete, die oudste dochtere van Guy van Dampierre, erfachtighe ende toecommende grave van Vlaenderen. Zeer onlancx daer naer, te wetene ten XVIe daghe van novembre int jaer als voren, wiert die coninck Heyndrick van Inghelant, die vierde van dier name, metter doot ghemeene, latende by vrau Leonore, zijnder huysvrau, twee zuenen ende drie dochters achtere, daer of dat die oudste, ghenaemt Aymon, om zijn groote leechheit ende mismaektheit van der croone ghefrustreirt ende hertoghe van Lancastre ghemaect wiert, voerende van dien tijt voort (alzo langhe als hy leefde) een witte claerblinckende roose voor zijnder lieverye, ende Edouard, zijn joncste broedere (ghezeit met de langhe Beenen), nu coninck in zijn stede ghecroont zijnde, voerde *quant et quant* een uytstekende schoone roose voor de zijne: zo deden insghelijcx ooc alle haerlieden naercommers, elck int zijne, ter eeuwigher memorie ende ghedenckenesse van dies voorzeit es, in zulcker wijs dat die gheslachten van die witte ende roode roosen hier uyte respectivelick in Inghelant ghedescendeert ende ghesproten zijn, twelck meenich duyzent persoon naerderhant tlijf costede, zo uyt tnaervolghende allincx zo bet (hope ic) verstaen zal worden. Die dochters van dien coninck Heyndrick waren eerst vrau Margriete, die huysvrau van den coninck Alexander van Schotlant; vrau Beatrice, die gheselnede van den hertoghe van Bretaengnen, ende vrau Cathelyne, die

Dood van koning Hendrik van Engeland.

1274. jonck starf. Tjaer daer naer, confirmeerde die princesse Margriete, achtervolghende die voetsteppen van die princesse Johanne, haer zustere, tprevilegie dat Philip van Elsaten, grave van Vlaenderen (nu gheleden hondert ende zes jaer) die van Nieupoort eerst ghegheven ende verleent hadde, nopende die vryheit van thollen al Vlaenderen duere.

Int jaer ons Heeren XIIc LXXV, zo reyndet die gheele maent van ougst gheduerende, texcessiven grooten achterdeele ende verdriete van den ghemeenen landman (die zijn vruchten niet drooghe in schuere ghebrenghen en conste) ende ten zwaren verzuchte van veel schamele huysweecken, die welcke die naervolghende dierste van der coorne niet machtich en was terderene ende te verdraghene. Up tzelve pas beghonste dat erfachtich ende profijtelick neghen-en-dertig Viraet der stede van Ghendt (daer wy voren of vermaent hebben) eeneghe ambitieuse ofte eergierighe poorters (die liever zelve int regement gheweest hadden) al te zeere te vernoyene (1) ende allincx zo meer te verdrietene ende te meshaghene, in zulcker wijs dat zy daghelicx voor die princesse ende haren edelen raedt hem zelven grootelicx dolerende ende beclaghende waren, van al tghuene dat by hemlieden voorghestelt, ghepractiqueirt ende ghedaen wiert, misprysende ende lachterende daerenboven al ende bysondere haerlieden overgroote liberteit, die welcke zy zom thaerlieden aventagie (ghelijckt ghemeenlick ghebuert) vuylick misbruikten jeghens tghemeene oirboir, profijt ende welvaert, in der vorme ende maniere alst tzelve dickwils vertoocht ende verhaelt wiert, met diversche zo pregnante redenen ten dien propooste dienende, dater die voorzeide princesse nootzakelick inne voorzien moeste, casserende sdachs voor St-Jans omthoofdinghe, tvoornoemde neghen-en-dertich Viraet, ende stellende dertich andere wethouders of regierders in huerlieden stede, daer of dat die XIII schepenen waren met alzo veel raden, ende die reste tresoriers, met expressen bespreke dat zy allegadere ghezaemdelick tende van elcken jaere behoorlicke rekeninghe doen zouden voor princelicke commissarissen van al haerliede handelinghe 1275.

(1) Vernooyen, vernoeyen. — Moeylykheyd aendoen, hertzeer, pyn.

1275. ende administratie, ende die ghedaen zijnde, zo zoude men ze jaerlicx, ten daghe voorscreven, al tzamen verlaten van haerlieden eedt, naer dien dat zy zelve dertich nieuwe wethouders ofte gouverneurs in haerlieden stede ghecozen hadden, als wesende poorters ende medebroeders van comantgulde, mencanderen ten derden lette niet bestaende. Deze nieuwicheit greyde die ghecasseerde neghen-en-dertich oude ghecostumeerde regierders zo overqualick, dat zyder staensvoets of appeleerden int parlement te Parijs, daer zy endelinghe by vonnesse van arreeste ghejugiert ende verclaerst wierden wel ende behoorlicke gheapelleert thebbene, ende dien volghende dat men ze schuldich was weder in haerlieder oude ende eerste staet te stellene, met zekere condicien ende bespreken nochtans, daer wy in tyden ende stonden breedere of tracteren ende vermanen zullen, indient Gode ghelieft. In die maent van sporcle daer naer volghende, zo dede Guy van Dampierre (als erfachtich grave van Vlaenderen) die coninck Philip van Vranckerijcke manscip ende homagie te Valenchien : dies moest hy daer eerst ende voor alle wercken die paeys van den jaere XIIc XXV bezweeren, ghemaect ter delivrancie ende verlossinghe van wylent die grave Ferrant, ten grooten meshaghene van alle die staten ende leden slands van Vlaenderen. Zeer corts naer dezen, appliqueerden die neghen-en-dertich oude regierders van Ghendt (die welcke overmits tvoornoemde gheinterjecteerde appel noch int gouvernement ghebleven waren) toude casteel ofte tcasteel tOudenburch, metter plaetse daer omtrent, thaerlieder stede waert, uyt crachte van zekere voorghaende octroy ende consent, by hemlieden vercreghen met ghelde van der princesse Margriete, makende metten zelve ooc een vaste ligue ende alleancie met die van Mechelen, Luevene, Brussele, Liere ende Thiene, in die welcke overeendraghene gheresolveirt ende

Guy van Dampierre doet manscbap aen koning Filips.

ghesloten wiert, dat ment al uyten lande bannen zoude, 1275.
dat huerlieden rechten, wetten, kueren, statuten ende previlegien jeghens ende contrarie ware, metsgaders ooc alle die ghuene die welcke die niet en zouden helpen defenderen ende beschermen, met lyve ende met goede, naer haerlieden macht ende moghentheit. Ten zelve tyde vercreghen die van Brugghe van die gravinne Margriete ende van Woutere, die heere van Sijsseele, zekere partien van lande ten titele onereuse ofte by coope, omme haerlieden stede, scependom ende jurisdictie daer mede te verbreidene, die welcke alsdoen niet voordere en strecte dan wy onlancx leden verhaelt ende vertoocht hebben. Twelcke aldus al ghepasseirt zijnde, zo wiert Philips Muys, poortere van Ghendt, int bisdom van Doornijcke ghestelt, ende Heyndrick van der Mude, zijn medepoortere, int eertsdekenscip der stede van Ghendt.

Vermeerdering van het regtsgebied van Brugge.

Binnen dezen middelen tijt, zo was er een schamele eerbaer vraukijn te Loosdunen in Hollant, twelck van vrau Machtilt (sgraven Floreins dochter, die vierde van dier name, die den grave Herman van Hennenberch ghetraut hadde) in alder oodmoedicheit ende reverentie een almoese begheirde, hebbende twee kijnderen van eender dracht an haer hals ghebonden, zo zy daer jeghenwoordelick te kennen gaf, up hope van meerdere compassie ende medelyden, maer lacen! zy deder meer schade dan bate by, in zulcker wijs dat zy voorby ghezonden wiert, zonder eeneghe ontfermenesse, ende met veel quade, straffe, injurieuse woorden, grootelicx haren wel gheobserveerden huwelicken staet bejeghende ende te naergaende, by de welcke dat die voornoemde princesse wel expresselick mainteneren ende susteneren wilde niet mueghelick te zyne dat men twee kijnderen tzamen by eenen man draghene zoude, ende indien dhuere van eender dracht waren (zo zy zeyde) dat zyder meer dan eenen vader toe

1275. hebben moeste; daer up dat die voorzeide bedelaresse terstont verantwoorde: Varre moet dat van my zijn dat ic mynen ghetrauden man dat onghelijck doen zoude, hoe schamele dat ic ben. Ende vallende met dien ter eerden neder op beede haerlieden knyen, badt den almueghende Heere zeer jammerlick, met weenender ooghen, dat hy toch tharer omtlastinghe ende ter eere van zijnder ghebenedyde Moedere ende Maghet Marie (die zy al haer leven lanck ghetrauwelick ghedient hadde) die overmoedighe, ombekende, ende ondanckbarighe princesse alzo veel kijnderen verleenen wilde als er daghen int jaer quamen. Ende ziet (zoot Gode gheliefde) zy ghelach nu ter grooter oude ghecommen zijnde, noch binnen den zelven jaere, up den helighen goeden Vrydach, wesende doen onzen Lieven Vrauwen dach, van IIIe LXV vuldreghen kijnderen, die welcke die bisscop Willem van Utrecht, haer oom, al tzamen kersten dede, zo dat die knechtkens al Jan, ende die meyskens al Jannekin gheheeten wierden, stervende al ghelijck zeer corts daer naer metter princesse haerlieden moedere, daer zy int cloostere te Loosdunen by begraven ligghen, wel ter eeuwegher memorie ende ghedenckenesse van dies voorzeit es.

1276. Tnaervolghende jaer, doen men screef XII^c LXXVI, ghecreech heer Jan van Heyme zulck eenen fellen nick jeghens den hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, die welcke hy mainteneirde die palen ende limiten van zijnen bisdomme van Luycke vercranct ende vercort thebbene, dat hy den ghemeene lande allomme groote schade ende jammere dede van roovene, van moordene ende van brandene, maer die hertoghe tracker ten eerste dat hem mueghelick was, met Guy van Dampierre, die toecommende grave van Vlaenderen, zijn schoonvadere, in zulcke moghentheit jeghens, dat die bisscop ten appointemente commen moeste, ten grooten omver-

winnelijcke grieve ende interesten van zyne subjecten ende onderzaten, diet zo mal verloren dat zy hadden. Deze orloghe aldus gheent zijnde, zo beriet haer die gravinne Margriete (metsgaders Guy, haer zuene voornoemt) metten coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Stoute), up tstuck van der munte ende bysondere hoe ende in wat maniere dat zy die valschaerts best zoude mueghen punieren, makende naer zommighe secrete communicatien Claeys de Dekene, poortere van Ghendt, waradin-generael (1) van harer munte, die zy van dier tijt voort daghelicx te St-Baefs te Ghendt, te Aelst ende te Valenchien dede slaen, alzo wel van goude als van zelvere, achtervolghende die voetsteppen eerst ghelecht by Robrecht de Vriese, haer voorzaet, nu gheleden hondert twee-en-tneghentich jaer, met expressen bespreke, indiender iemand van eeneghe valschede ofte bedroch inne userende ware, dat men hem lyvelick punieren zoude metter ketele, ter exemple van anderen. Ten naeste jaere wiert dat voornoemde neghen-en-dertich Viraet der stede van Ghendt, by sententie van arreste ghegheven int parlement te Parijs, wederomme van nieus in zijn oude ende eerste staet ghestelt, met confirmatie van den previlegie hemlieden gheaccordeirt ende verleent, by wylent die grave Ferrant int jaer XII^c XXVIII, behoudens rekeninghe nochtans, die welcke zy jaerlicx ghehouden zullen zijn van doene voor die commissarissen van heurlieden naturelicke vrauwe ende princesse, als wesende by tzelve vonnesse vulcommelick gheautoriseirt, omme die misbruikers van haren staet en officie voortan te mueghen verlatene, punierene ende andere in huerlieder stede te stellene, naer haer discretie ende goetduncken; zo dater dienvolghende stappans zevene van huerlieder eedt omtsleghen wierden ende andere in huerlieden stede

Margin notes: 1276. — Wetten over de munte. — 1277. (beside "anderen. Ten naeste jaere...")

(1) Waerdein. Bewaerder, opziener.

1277. ghestelt, omme dieswille dat zy by goeder informatie thuerlieden zelfs beurse vullinghe den ghemeente schadelick bevonden waren: twelcke men noch hedendachs zo vele ziet ghebueren dat Gode van hemelrijcke claghelick es.

Binnen den zelven jaere, dede die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, den grave Willem van Guilcken, Fs Gheeraerts (daer twee Willems of quamen), zeer deerlick te Aken verslaen ende vermoorden, niet jeghenstaende dat zy twee ghezusters ghetraut hadden, beide die dochters van Guy van Dampierre, jeghenwoordichlik grave van Namen ende toecommende grave van Vlaenderen, by vrau Machtilt, zijn eerste huysvrau, zo voorzeit es, ende byder tijt claerlicker blyken zal, indient Gode ghelieft. Doen deze gruwelicke moort ghescheide, zo hadde Zeelant buytermaten vele te lydene van der zee, die te veel steden inondeirde ende overliep, ende ter zelver stonde ghecreghen die van Ipre huerlieden XIII scepenen (daer of dat die eerste voocht ghenaemt wiert), metsgaders ooc noch eeneghe andere officien, daer sgravebailliu, die poortbailliu ende schouteetene die alderprincipaelste of waren, met expressen previlegie dat men haerlieden persoonen ofte goedinghen niewers (binnen Vlaenderen) en zoude meughen arresteren onbewetticht, ende voort dat huerlieden bastaerde kijnderen goet, voortan up die naeste ende apparenste hoirs ende aeldinghers versterven mochte, zonder dat hem die omtfanghere extraordinaire eenichzins daer mede te onderwijndene hadde, ghelyck hy plochte. Ende ten fine dat haerlieden draperie (die zy nieuwelicx voortghestelt ende beghonnen hadden) daghelicx lancx zo bet opcommen mochte, ten ghemeene oirboire ende profijte van alle die poorters ende inghezetene aldaer, zo ordonneirde ende verleende hemlieden die gravinne Margriete, dies anghaende, insghelijcx ooc eeneghe nieuwe kueren ende reghelen van policie, by de

Verandering der wethouders te Iperen.

welcke dat een ighelick drapier, vuldere ende scheerdere zijn daghelicx salaris zeer discretelick ghetauxeirt, ghe- 1277.
constitueirt ende ghestelt wiert, ten grooten contentemente van alle die ghuene diet anneginck, met interdictie van drie mylen daer omtrent meer eeneghe lakenen te reedene, up die verbuerte van al dat mer vormde, daer die van der stede zelve die executie of doen zouden, zonder eenich andere jugie ofte officiers daer toe te moyene.

Int jaer ons Heere XIIc LXXVII, cochten die voorscre- 1278.
ven neghen-en-dertich erfachtighe wethouders ende regierders van Ghendt (die men tzamen tneghen-en-dertich Viraet heet) jeghens die gravinne Margriete van Vlaenderen niet alleene al tlandt ligghende tusschen Ste-Baefs ende der nieuwe Brugghe (ter augmentatie ende vermeerderinghe van huerlieden stede), maer bovendien ooc al tghuene dat tusschen die riviere van der Schelde ende der nieuwe Lieve lach, streckende totten wech van Brugghe, voor die somme van vier duyzent vijf hondert ponden grooten vlaemsch. Ten zelven tijde wiert heer Woutere Block, poortere van Ghendt, abt van Ste-Bertin Ste-Omaers, daer hy die weeldighe, brootdroncke, onghereghelde meunicken (ghelijck mer noch vele vindt, Godt beteret!) allincx tot een goedt helich godtvruchtich leven brochte, by zijnder wijsheit, discretie ende exemplaire goedertierentheit ende deuchdelicheit. Tjaer dater naer- 1279.
volghde, up den VIIIe dach van mey, verbarnde die stede van Oudenaerde, van den Steenman totter Beverpoorte, daer die groote dissensie ende tweedrachticheit (die welcke daer doen ter tijt zeer seditieuselick regneirde) cause ende occasie of waren. Ende ten XIe daghe van septembre daer naer, zo bezwoer Guy van Dampierre, die grave van Namen, tlandt ende graefscip van Vlaenderen binnen die stede van Damme, by laste van der princesse Margriete, zijnder moedere, die welcke nu tot zulcker

Vergrooting van Gent.

Brand te Audenaerde.

1279. oude ende cranchede ghecommen was dat zy tniet langher regieren en conste, ende sanderdachs quam die grave Guy, met schoonen state, ter stede van Brugghe waert ghereden, daer hy met grooter eere ende weerdicheit ghewellecomt, inghehaelt, omtfaen ende ghefestiert wiert, zo tbehoorde. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, die gravinne, zyne moedere, dede haer in een osbaere naer die stede van Ghendt voeren, daer zy van daghe te daghe lancx zo zieckere ende cranckere bedeech, in zulcker wijs dat zy ten X[e] daghe van sporcle int jaer XII[c] LXXIX, dezer weerelt overleet, an die cant van LXXXIV jaer oudt zijnde, ende wiert met grooter rauwe ende metter zelver princeliker hoocheit ende magnificentie begraven te Flines, by Willem die heere van Dampierre, haren man, metsgaders ooc by Willem haerlieden beeder oudste zuene, als zy nu bet dan XXXV jaer lanc, ten ghemeene oirboire ende profijte (zomtijds ooc ghewapender handt) tlandt bezeten ende ghegouverneirt hadde, anders gheene hoirie achterlatende by haren voorscreven man, dan Guy (ghezeit van Dampierre, naer zijn vaders heerlichede) die naerderhandt tlandt van Vlaenderen regierde, zo int naervolghende capitele breedere vertoocht zal worden, ende vrau Marie die abdesse van den cloostere te Flines; ghemerct dat Willem, die man van vrau Beatrice, shertoghe Heyndricks dochtere van Lotrijcke ende van Brabant, die zesde van dier name, ende Jan, daer Jan, die heere van der Sluys ende van Belle, of quam, by vrau Laurette, zijnder huysvrau, beede haer andere zuenen by Willem voorzeit, langhe voor huerlieden moedere ter zielen ghecommen waren, zo voren int langhe vermaent ende verhaelt staet. Ende Jan van Avennes, haer neve, daer zy van Jan, F[e] Bosschaert ende broedere van Boudewijn, heere van Avennes ende van Beaumont, haer oudste bastaerde zuens weghe, die groote vrauwe of was, anveirde naer haer doot tgraefscip van

De Gravin sterft.

Henegauwe, voor zijn vry, propre ende eighen matrimonieel goedt, uyt crachte ende appointemente ende zegghenscepe elders zo ten vullen verclaert en te kennen ghegeven, dat gheel ende al noodeloos ware tzelve hier anderwarf te repeterene ende verhalene, in zulcker wijs dat Vlaenderen ende Henegauwe by dier middele weder van elcanderen gheseparein ende ghescheeden wiert, die welcke nu omtrent LXXXIIII jaer continuelick met mencandere annex gheweest hadden, zo voorzeit es. 1279.

Henegauwe wordt van Vlaenderen gescheyden.

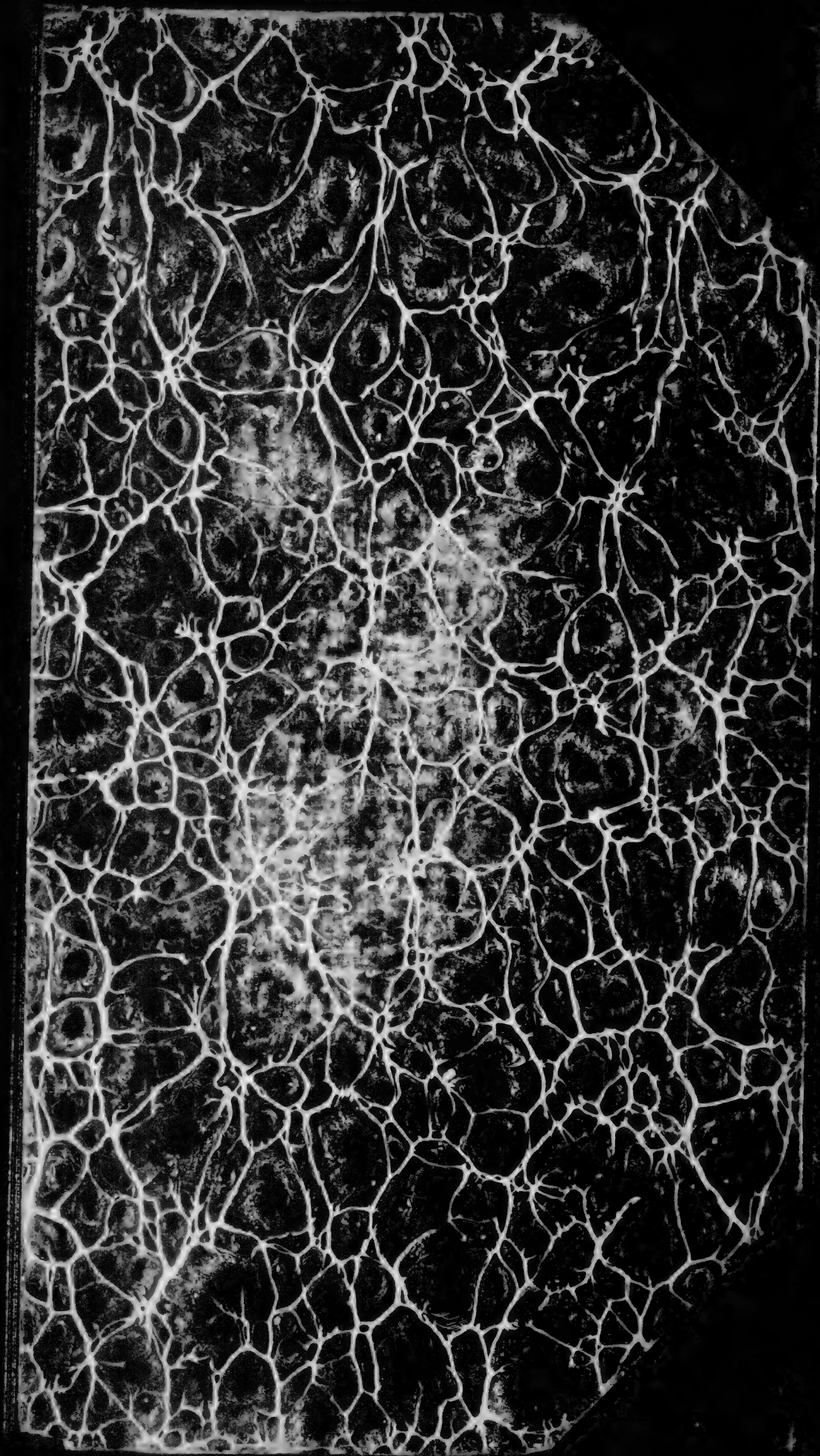
EYNDE VAN HET EERSTE DEEL.

INHOUD

VAN HET EERSTE BOEKDEEL.

VOLUME 2

CRONIJCKE

VAN DEN LANDE ENDE GRAEFSCEPE

VAN

VLAENDEREN,

GEMAECT DOOR JO[r] NICOLAES DESPARS,

POORTERE ENDE INBOORLINCK DER STEDE VAN BRUGGHE, BACELIER IN DIE RECHTEN.

Van de jaeren 405 tot 1492.

VOOR DE EERSTE MAEL THANS IN HET LICHT GEGEVEN NAER HET OORSPRONKELYK HANDSCHRIFT,

EYGENDOM VAN M. DEN BURGGRAVE DE CROESER DE BERGES;

EN MET NOODIGE AENTEEKENINGEN OPGEHELDERD

DOOR J. DE JONGHE

Doctor in de Letteren en Wysbegeerte, Hoogleeraer by het Atheneum en de Vrye Genees-kundige School te Brugge, Lid van verscheyde Tael- en Letterkundige Genootschappen.

TWEEDE UYTGAEF.

TWEEDE DEEL.

Te Brugge,

BY DEN UYTGEVER, IN DE NOORDZANDSTRAET.

TE ROTTERDAM,

BY M[r] W. MESSCHERT.

1839.

CRONIJCKE

VAN DEN LANDE ENDE GRAEFSCEPE

VAN

VLAENDEREN.

Van Guy van Dampierre,

DIE TWEE-EN-TWINTIGSTE GRAVE VAN VLAENDEREN.

Guy, ghezeit van Dampierre, naer zijn vaders heer- 1279.
lichede by der stede van Digion, in hooch Bourgoengne, grave van Namen, bleef voort zo hy beghonnen hadde naer toverlijden van der gravinne Margriete, zijnder moedere, tlandt van Vlaenderen bezittende ende regierende, maer met veel minder voordachticheit, dat Gode claghelick es, dan zy ghedaen hadde, zo dat hem een ijghelijcke van zyne subjecten ende onderzaten, ter cause van dien, in toecommende tyden voor veel leets, drucx ende miserie beduchtende was, ghelijck zy ooc niet en faillierde in der forme ende maniere als wy noch hooren zullen: ende dienvolghende, zo dede hy te Rijssele, int beghinsele van zynen regemente, een Beelfroot maken, schijnckende hemlieden bovendien ooc die plaetse ende erve, daer huerlieden marct ende vleeschuys

1280. staet, met alle die baten, profiten ende emolumenten daerof commende; die van Brugghe consenteirde hy insghelijcx ooc eeneghe nieuwe cueren ende ordonnantien voor te stellen, naer huerlieden zelfs ghelieste ende goetduncken, ter voorderinghe van huerlieder stede ende ghemeente, verleenende hemlieden van als zyne bezegelthede, daer zy niet langhe meester of waren, overmids tbarnen van der halle, die doen ter tijt niet dan van houte en was, daer alle die previlegien van der stede inne besloten waren (ghelijck zy noch zijn, ende *quant et quant* met den viere verginghen. Dit ghebuerde up den XVe dach van ougst int jaer XII^c LXXX.

Brand van de halle te Brugge.

Ten zelven tyde verzochte die grave Guy van Vlaenderen een rekeninghe thebben van tneghen-en-dertich Viraet der stede van Ghendt, nopende haerlieden handelinghe ende administratie, achtervolghende tvonnesse van den arreeste (nu gheleden drie jaer) ghegheven, gheprononceirt ende ghehuijt by die van den parlemente te Parijs, zo voorzeit es; maer en wildender in gheender maniere toe verstane, in zulcker wijs dater hemlieden groot quaet stont uyt te rysene, twelcke zij endelinghe bet considererende dan zy daer te voren ghedaen hadden, quamen ten appointemente by middele van LXVIII duyzent ponden parisis, die zy beloofden te ghevene by zekere payemente sjaers, ten furniscemente van de welcke dat zy van stonden an eenen nieuwen thol voorstelden, daer die prince uyt zijnder authoriteit zelve eeneghe ontvanghers toe committeerde, met belofte van goede verzekerde garde, assurantie ende bewarenesse jeghens alle die ghuene die hemlieden int exerceren van huerlieder officie zouden willen belet doen, deren ofte inderen in eenegher maniere, behoudens altijts rekeninghe, bewijs ende reliqua, die welcke zy jaerlicx zyne commissarissen doen moesten. Dit greyde zommeghe van die voornoemde

Moeyelykheden met de 39 te Gent.

neghen-en-dertich erfachtighe regeerders wederomme alzo qualick alst voorgaende ghedaen hadde, ghemerct dat zy liever zelve in die handelinghe van der pennyngen gheweest hadden, ende en consten ooc niet verdraghen dater iemende eenich bestuer hadde, meer dan zy lieden, hoewel dat zy alsdoen die patientie hebben moesten, wat zyder toe zeiden ofte deden, zoeckende niet min daghelicx alle middelen ende weghen om hem zelven eenichsins te mueghen vengierene ende wrekene van dezer schadelicke niewighede, alzo varre alst doenelick ware, zo dat die prince haerlieden groote thoorne ende gramscip zeer menichsins gheware wiert, maer hy en hadt anders: metsgaders dat hem die keyser Rodolph, van Roome, insghelijcx ooc partyeich viel, callangierende ende confisquerende zynen lande van Aelst ende van Waes, met die Vier Ambochten ende vijf eilanden van Zeelant (als Walcheren, Schauwe, Zuytbeverlant, Noortbeverlant ende Borsele), omme dieswille dat hy in ghebreke ghebleven was van hem daerof manscip ende homagie te doene, binnen den behoorlicke tyde van ouds daer toe staende, ende ervende voorts metten zelven daer inne den grave Jan van Henegauwe, daer Jan, F^e Bosschaert van Avennes, sgraven Guys halve broedere van Vlaenderen, van zijn moederlicke zyde, die vader of was, zo dat die zake zonder eenich delay ten stoele van Roome betrocken wiert, maer daer en quam anders of totter ancomste van den keyser Albrecht, die tal van onweerde maecte ende te niete dede dater of ghepasseirt was, restituerende ende wederghevende die grave van Vlaenderen alle zyne voornoemde landen ende heerlicheden, die welcke hem metter rechte toebehoorden, behoudens manscip naer costume, daer hy te Aken promptelick of vernougt ende voldaen wiert. Zeer corts naer dezen, zo reeser een groote questie, debat ende despute tusschen die voorscreven grave van Vlaenderen ende van 1280.

1280. Henegauwe, ter cause van ressorte van Flobeke ende Lessinghe, daer een ighelick van hemlieden meester of wesen wilde, treckende dat themwaert alzo varre alst hem mueghelick was; maer endelinghe, zo wierden niet alleene beede die voorzeide heerlicheden, maer bovendien ooc Meeren, Pamele, tbosch van Nokere, casteel te Baltijn ende Maude, met al tghuene dater meer of dependeirde, annecleefde ende toebehoorde, den lande ende graefscepe van Vlaenderen by vonnesse toeghelegt, in zulcker wijs dater Mer Aernout van Oudenaerde die grave Guy tIpere manscip of dede, up den vierden zondach van den vastene. Omtrent dezen zelven tijt cochte die voornoemde grave jeghens den abt Reynaert van St-Cornelis, int bisdom van Cuelen van den ordre van St-Benedictus, deze naervolghende prochien ende heerlicheden, te wetene : eerst die prochie ende heerlichede van Ronse, St-Cornelis tHorenbeke, Brakele, Acriviat, Vondelbeke ende Elciele, int landt van Aelst, binnen der diocese van Camerijcke, voor een zekere somme van ghereede pennynghen die hy daer voren gaf. Ten eersten naer dezen overleet Boudewijn, die heere van Avennes ende Beaumont, sgraven halve broedere van Vlaenderen, van zijn moeders weghe, ende licht begraven te Valenchien, int clooster van freers Mineuren.

Twist over heerlykheden.

Voorregten aen Gent verleend. In die goede weke daer naer vercreghen die van Ghendt zekere prévilegien van huerlieder naturelicken heere ende prince, daer by dat zy verzochten in alle criminele zaken die vierschare van huerlieden stede te kiesene ofte van der plaetse daer tfaict gheschiet ware, zonder ter cause van dien buyten eeneghe besloten steden gheapprehendeirt ofte ghevanghen te meughen worden, anders dan by hemlieden zelfs officier, die welcke hemlieden van ghelijcken ooc niet en vermochte in eeneghe andere vanghenesse te leedene, dan binder Amaneyscher jurisdictie, tusschen die rivieren van der Schelde ende der Leye, ten

ware dat zy ballinghen slands waren up haerlieden lijf, ofte uyterlick up de verbuerte van LX p. X gr. 1280.

Int jaer ons Heeren XIIc LXXXI ghinghen die van Brugghe in die wapenen te marct staen, omme dieswille dat die prince thaerlieder eerste begheerte, die previlegien van der stede niet vernieuwen ende confirmeren en wilde, die tvoorleden jaer metter halle verbarrent waren, zo wy ghehoort hebben, ende metten zelve verjoughen zy huerlieden wethouders ende andere officieren, die welcke die prince rekeninghe, bewijs, ende reliqua meende ghedaen thebben van huerlieden handelinghe ende administratie, zonder consent van der ghemeente; maer endelinghe, zo bleven zy by force tondere, betalende voor huerlieden amende hondert ende vier duyzent guldenen, ende bovendien, zo wierden alle die principaelste voorstelders van dezer seditie ende meuterie, die men de Moerlemye heet, als Jan Merchant, Boudewijn Priem, Lambrecht Lam, Jan Danwilt ende Lambrecht Danwilt, buyten de Bouveryepoorte gheexecuteirt metten zweerde, ende begraven in St-Andries aldaer, twelcke die van der stede voorzeit zo buytermate qualick namen dat zyder anderwarf omme ghewapent ter marct waert liepen, verslaende daer zonder eenich verdrach Diederijck Franckesone, als medecause ende occasie gheweest hebbende van der voornoemder rudelicke justicie, zo zy zeiden, ende faictelick mainteneerden, verzouckende niet min naerderhandt gracie ende ghenade, dewelcke hemlieden gheaccordeirt ende ghedaen wiert met groote gruwelicke dreighementen, indien dierghelicke voortan meer ghebuerde, ende daer en boven ooc metter sause van hondert ende XXII duyzent guldenen, die zy contant uplegghen moesten, te wetene, de hondert duyzent voor die montsoen van voorscreven Franckesone, die twintich duyzent in profytelicker beteringhe van huerlieden overwillicheit ende rebellie, 1281.

Oproer te Brugge.

1282. ende de reste omme die gheinteresseirde partye daer mede te contenterene ende te vreden te stellene. Dit ghebuerde int beghinsele van den jaere XIIc LXXXII.

Ende gheduerende tzelve jaer ordonneerde die grave Guy van Vlaenderen Mer Jan van Gistele, die proprietaris van den bruchschen thol, dat hem niemant voortan te Brugghe vervoeren en zoude meer eenich ghewichte binnen zynen huyze te hebben, twelcke over die LX pont zwaer ware, ende dat up zekere groote peyne ende verbuerte daer toe staende, ghelijck die brieven daer of zijnde breeder verclaersen ende inhouden. Zeer onlancx naer deze verschiet heer Jan van Heyne, die bisscop van Luycke van dezer weerelt, ende Jan van Dampierre, sgraven zuene van Vlaenderen (van teerste bedde) quam in zijn stede, die welcke eerst proost van St-Donaes te Brugghe, ende van St-Pieters te Rijssel, gheweest hadde, ende daer naer bisscop van Mets in Loreynen, ende was een zeer gheleert man in die rechten, heerlick van levene ende hooghe van moede, in zulcker wijs, dat hy int beghinsele van zynen gouvernemente tcasteel te Valkenberch beleyde, byder hulpe van den hertoghe van Brabant, die vrau Margriete zijn zustere ghetraut hadde, brekende niet min endelinghe wederomme uppe zonder iet anders te bedrivene, ende commende noch naermaels in sgraves van Luxemburch handen, die welcke hem vijf maenden lanck ghevanghen hielt, by der instekene van der gravinne Isabelle, zijnder stijfmoeder, die hem ten besten niet en mochte; zo men ghemeenlick ziet ghebueren.

1283. Tjaer dater naervolghde, stelde die paeus Maertens, die vierde van dier name, die coninck Pieter van Arragon int verwatene, publicerende met dien ooc eene generalen cruysvaert jeghens hem, omme dieswille dat hy hem vervoordert hadde tconincrijck van Secilie metten hertochdomme van Pouilgien tinvaderene ende themwaert te

treckene, zeer jammerlick vermoordende up eenen zekeren 1283.
ghepreﬁgierde, vespertijt, al tfransch garnisoen dater De Siciliaensche vespers.
iewers binnen den lande was, van weghe die grave Caerle van Angiers, wylent conincx St-Loys broeder van Vranckerijcke, die welcke byder macht ende autoriteit apostelick van als gheweldich possesseur was, inder forme ende maniere als ghezeit es, stervende zeer corts naer dezen ende latende by vrau Cathryne, zijnder huysvrau, die dochtere van den keyser Boudewijn van Griecken, Fs Robrechts, by vrau Marthe, sconincx Jans dochter van Jerusalem, een zuene achtere van zijnder name.

Int jaer als men screef LXXXIIII beghonst dat neghen- 1284.
en-dertich Vieraet van Ghendt hemzelven wederomme van De 39 andermael oproerig.
nieus jeghens die prince te stellen, appelerende van al zulcx als hy hem metten regemente van der stede moeyende ende onderwindende was, nopende die rekeninghe ende anders (achtervolghende tghuene dat voorzeit es), ant parlement te Parijs, daer zy int ende verclaerst wierden met haerlieden heesch, fine ende conclusien, zo zy procedeerden, in zulcker wijs dat hemlieden die prince uyt crachte van die wijsdomme ende vonnesse allegader priveren wilde van huerlieden state ende officie, met confiscatie van als dat zy hadden : maer zy waren der ghezamentlick metten lyve jeghens, verzouckende breeder interpretatie van der sententie ende judicature voorscreven, daer, ende zoot behoorde, zo dat die finalick bevonden ende verclaerst wiert haer zelven niet voordere textenderene, nochte bestreckene dan tot de boete van XL duyzend ponden parisis, die welcke zy van rechtsweghe gheincureert ende verbuert hadden met qualick tappellerene, te recourerene ende te verhalene, up tgheheele lichame van der stede conjoinctelick : deze interpretatie greyde ende ghenouchde die grave zo overqualick (diet wel meende al tzijnder wille ende intentie ghehadt thebbene) dat hy

1284. tvoornoemde neghen-en-dertich Vieraet van dien tijt voort in wederwrake van dien oyt al spijt, leet ende schimp dede, die hem eenichsins meughelick was, vanghende ende spannende al daer hy by gheraken conste, ende voerende voort eeneghe van hemlieden in Zeelant ende die andere te Rypermonde in de vanghenesse, twelcke *hinc inde* van alle zyden zulck een partyscip ende viantscip causeirde, dater den ghemeenen lande successivelick groote schade ende omsprekelick veel quaets of quam gheduerende totten jaere XIIIc ende een, doender die coninck van Vranckerijcke by submissie inne voorzach, ghelijck wy noch wel ten vullen hopen te vertooghen int continueren van dezer jeghenwoordigher cronijcke. Hierentusschen, te wetene, ten eersten naer tuyten van der sententie ende intepretatie als voren, zo quam die grave Jan van Henegauwe, Fs Jans, daer Bosschaert van Avennes die vader of was, van onghetrauwen bedde by die gravinne Margriete, sgraves moedere van Vlaenderen, met veel volcx van wapenen ten lande ende graefscepe van Aelst waert, als die ghuene die wel hopte zijn eyghendom daerof te makene (uyt crachte van die keyserlicke donatie daerof zijnde, in date van den jaere XIIc LXXX), terwylen dat die Ghendtenaers met huerlieden naturelicken heere ende prince, zijn oom, in groote disentie, questie ende tweedrachticheit waren, maer God weet, tquam al anders dan hy schicte, want die grave Guy van dezen voornemene secretelick ghewaerschuyt zijnde, track hem haestelick jeghens in zulcker voughe dat hy hem niet varre van der stede van Duway de bataylgie meende ghelevert thebben, ten hadde ghedaen tbestant, dater by den tusschensprekene van diversche groote meesters ende edele heeren onderlinghe gheaccordeirt ende ghemaect wiert, up hope van eene goede, vaste, toecommende paeys, daer doen ter tijt anders niet toe ghedaen

Den Graef van Henegauwe valt in 't land van Aelst.

en wiert. Twelcke aldus ghepasseirt zijnde, zo traude die dolphin Philips van Vranckerijcke (ghezeit die Schoone) vrau Johanne, die eeneghe dochtere van den coninck Heyndrick van Navarre, grave van Champaengne; ende tnaervolghende jaer, overleet die coninck Philips zijn vadere, ghezeit die Stoute, die welcke binnen zijn leven twee huysvrauwen ghehadt hadde, deerste ghenaemt vrau Isabelle, die dochtere van den coninck van Arragon, moeder van den voornoemden Philips, metsgaders ooc van Loys, die jonck starf, ende Charles die grave van Valoys, vader van Philips van Valoys, naermaels coninck van Vranckerijcke, zo wy metter tijt noch hooren zullen; ende dandere gheheeten vrau Marie, shertoghen Heyndricks dochtere van Lotrijcke ende van Brabant, die zevenste van dier name, daer Loys, die eerste grave van Evreux of quam met beede zijn zusters, te wetene, vrau Margriete, die tweede huysvrau van Eduart, coninck van Inghelant, ghezeit met de langhe beenen, ende vrau Blanche, die wetttelicke gheselnede van den hertoghe van Oostenrijcke. 1284.

Filips den schoonen.

Binnen de zelve jaerschare begonsten hem de Jacopinebroeders ende Freesmineuren eerst overal tonderwindene metter officie van de pasteurs ofte prochiepapen, alzo wel int hooren van der biechte als andersins, zonder meer eenich consent daer toe te verzouckene van de ghuene diet principalick ende originalick anneghinck ende toebehoorde, in zulcker wijs dat zy onderlinghe ter cause van dien gheel dwers met elcanderen in de zaken wierden, ligghende, kijvende, cabbelende (1) daghelicx zeer injurieuselick ende schandeleuselick, ende tghuene dat zy niet mondelinghe voldoen en consten, dat volquamen ende vulbrochten zy meer dan ten vullen by tscryven van veel diversche fameuse bouexkens ende andersins in menichte andere

(1) Cabbelende. Smaedwoorden uytbrakende.

1284 manieren wel ter eeuwigher schade, cleenicheit ende confusie van alle die hoofden ende regeerders der heligher kerstene kercke, die welcke endelinghe (om huerlieden zelfs eere wille) zwygen moesten ende die patientie nemen, als wast hemlieden leet, meer omt vercrancken ende verminderen van huerlieden ghecostumeirde beursevullinghe ende profiten, dan omt vercorten van haerlieden staet ende officie, daer zy alzo idone ende bequam toe waren, als honden ende zueghen, ter cause ende redene elders breeder ghenoteert ende verhaelt. Gheduerende die voorscreven questie ende gheschille, zo ghinck bycans gheheel Duivelant onder zee, ter totalen ruine, destructie ende bedervenesse van menich wel ghestelt landsman ende andere. Ten zelven tyde transfereerde vrau Beatrice, die dochtere van den hertoghe Heyndrick van Lotrijcke ende Brabant, die elfste van dier name, noch wedewaer zijnde van Willem van Dampierre, sgraven oudsten broedere van Vlaenderen, dat vrauwe cloostere van St-Bernaert, ordre twelcke over XLVI jare te Marcke beghonnen was, bringhende ende fonderende dat anderwarf van nieus te Groeninghe, buyten der stede van Cortrijcke, daer zy uyt crachte van harer duwarie ende bylevinghe die vrauwe of was, zo voren int langhe ghededuceirt ende ghenoteirt staet, zo dat die zusterkens van Marcke van dier tijt voort te Groeninghe quamen wonen in zeer groote devotie ende helicheit van levene. Ende int uytgaen van den jaere voorzeit, zo verleende die grave Guy die van Rijssele huerlieden wethouders, regeerders ende andere nieuwe officiers, zonder die vier prochiepapen van der stede eenichsins daer mede te moeyene, ghelijck plochte, conforme der ordonnantie van der gravinne Johanne, zijnder moeye, wesende in date van den jaere XIIc XXXVI, ende hy belastede hemlieden int generale ende int particuliere wel expresselick dat zy een ighelick goet ende cort recht ende

Overstrooming van Duyveland.

wet doen zouden, zonder daerof eenichsins in ghebreke te blyven up peyne van ghecorrigiert te wordene ter exemple van de andere. 1286.

Int jaer ons Heere XIIc LXXXVI maecte die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Schoone, alle die meeste ghereetscepe van orloghe die hem meughelick was, omme daermede te Vlaenderen waert te commene, ter cause van der gherefuseerde confirmatie ende nieuwe bezweringhe van paeys ghemaect ter delivrancie van wylent die grave Ferrant int jaer XIIe XXVI meer dan eens ghebuert ende gheschiet by die drie leden ende staten slands, die welcke noch naerderhandt wel sconincx wille ende begheerte vulbrenghen moesten, al wast hem lieden leet om erghere te beletten ende alle inconvenienten (die anders voor ooghen waren teviterene ende tontgane, achtervolghende de eendrachtighe resolutie van den dachvaert ten dien respecte propys te Berghen St-Winnocx ghehouden, dies wiert daer die grave Guy van Vlaenderen gheoorloft ende gheconsenteirt zijn casteel te Peteghem by Oudenaerde te vulmakene ter ghenouchte ende wellusticheit van der gravinne Isabelle, zijnder huysvrau, die welcke daer naermaels van ghelijcke ooc St-Claere cloostere fondeerde. Ende eer tjaer noch ten ende gherochte, zo quam die grave Diederijck van Cleven ter zielen, die neghenste van dier name, ende Diederick, zijn zuene, wiert grave naer hem, daer sgraves dochter van Luxemburch, die moedere of was. Ende int beghinsele van den naervolghende jaere, dede die voorscreven coninck Philips zo vele by groote beloften ende andersins dat tneghen-dertich Vieraet der stede van Ghendt hem zelven onder tressort van den parlemente te Parijs stelde, te spyte van huerlieden naturelicken heere ende prince, die zy alseels niet en mochten, ende daer zy eenparelick wech in pijcke jeghens waren, behoudens ende met expresser conditie nochtans

Den Graef bezweert den vrede van Melun.

Koning Filips trekt de 30 van Gent naer zich.

1286. dat die coninck hemlieden in recompense van dien mainteneren ende houden moeste by force van wapenen in huerlieden oude ghepreviligierde staet, digniteit ende vryheit jeghens alle die ghuene die daer yet attenteren ofte voorstellen wilden, twelcke hy zo ghetrauwelick metten wercken vulquam, dater veel meerder parteyscip tusschen die voornoemde van Ghendt, ende die grave Guy by verwect ende ghenouriert wiert, dan zy noch oyt daer te voren onderlenghe ghehad hadden, ten groote verdriete, grieve ende intreste van den ghemeene lande van Vlaenderen (daer die coninck zelve van rechtsweghe die upperschermheere of behoorde gheweest thebben) : want alzo vullick als die grave Guy hierof die kennesse creegh en spaerde hy gheenerhande wreetheit nochte tyrannie omme hemzelven te wrekene jeghens tvoorscreven neghen-en-dertich Vieraet, dat hy ter weerelt aldermeest hatede; ende zy en vielen insghelijcx ooc niet slijncx, overmids dhulpe ende bystandicheit alsvoren. Binnen dezer middelen tyt vercreghen die van Zantoost (twelcke nu Nieupoort es) zekere previlegie, daer by dat zy alle jaere up onzer Liever Vrauwe lichtmessedach vermochten huerlieden wet te vermakene ende te vernieuwene. Up tzelve saisoen, cochte die grave Guy jeghens Jan, Fs Jans van Dampierre, zynen neve, daer hy oom of was, die stede van St-Desier metter heerlichede van Belle, ervende daer in Guy (ghezeit van Namen), zijnen tweeden zuene, van den tweeden bedde, behouden tblat, zijn levene lanck gheduerende. Ende te naesten jaere, zo consenteirde hy die van Lombarsyde van ghelijcken ooc jaerlicx huerlieden wethouders te veranderen met expressen bespreke nochtans dat tcontinueren ofte verlaten van de drie oudste gheel ende al tzijnder discretie ende goetduncken blyven zoude. Die vierschare te Rijssele leyde hy St-Maurijs plaetse toe, ende cochte van de hoirs ende aeldinghers van Boudewijn,

Fs Bosschaert van Avennes, zijn halve broedere van zijn moeders weghe, die stede van Duynkercke ende Waesten, augmenterende ende verbreedende by die middele zijn jurisdictie van Vlaenderen alzo varre alst hem mueghelick was. Daer en tusschen, zo dede die vloet van der zee over een ander zyde omsprekelicke groote schade, niet alleene binnen zynen lande ende graefscepe alsvoren, maer bovendien al Hollant, Zeelant ende Vrieslant deure. Binnen denzelven jaere wiert die grave Heyndrick van Luxemburch met die doot bevaen, latende een eeneghe dochtere achtere, ghenaemt vrau Irmingarde, die huysvrau van den grave Reynout van Gheldre, die tgraefscip van zynen schoonvader bezitten wilde, by zyne force ende met ghewelde, niet jeghenstaende die coop, tandere tyden daer of ghedaen by den hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, dieder zonder eenich delay met machte jeghens track tot voor tcasteel van Worouck, niet varre van der stat van Cuelen, leverende daer zynen vadere zulck eenen gruwelicken strijdt, dat hy van snuchtens tot savens gheduerde, niet zonder groote bloetsturtinghe van beede zyde, maer van die gheldersche zyde varre meest, in zulcker wijs dat die Brabanders zeer victorieuselick tveldt behielen, nemende den grave van Gheldere metten eerdsbisscop van Cuelen ende Walram van Valckenberghe ghevanghen, ende verslaende daer ter stede Heyndrick, Fs Heyndricx, Gheeraerts zuene van Luxemburch, die vadere van den toecommende keyser Heyndrick van Roome, die zevenste van dier name, metsgaders ooc beede zijn vrome broeders Walram ende Boudewijn, daer die gravinne Isabella van Vlaenderen ende van Namen die zustere of was, zo elders ghenouch vermaent ende verclaerst staet. 1286.

Overstroeming.

Oorlog van Brabant met Gelderen.

Int jaer XIIc LXXXIX, verleende die grave Guy van Vlaenderen die van Brugghe zekere previlegie, daer by dat 1289.

1289. hy bastaerde poorters goet deelzaem maecte tusschen de naeste vrienden ende maghen, ghelijck hy XII jaer daer te voren tIpere ghedaen hadde, by laste van der gravinne Margriete, zijnder moedere, ordonnerende dies voort eeneghe nieuwe statuten, reghelen ende keuren, angaende de judicature ende kennesse van den burchstorme (dat es van twistinghe ende vechtinghe, die daghelicx up den burch ende elders binder voorzeider stede gheschiede) in forme ende maniere, zo hier naer volcht

Nieuwe schikkingen nopens den burgstorm.

Te wetene: eerst, indien zulcx voortan by twee vrylaten gheadmitteert ende voortghestelt wierde, zo zal die kennesse dan zonder eeneghe contradictie ter vierschare van vrienden behooren.

Maer inghevalle tzelve by twee poorters ofte twee vremdelinghen ofte ooc hy eenen poortere ende vreemdelick ghebuerde, zo zullen die van der stede die judicature behouden.

Metsgaders als huerlieden poortere den twist jeghens eenich vrielat eerst beghonnen zal hebben, want anders, zo zullen die vrielaten zelve die naeste wesen.

Ende waert dat zake dat men niet gheweten en conste wie de oorzake, cause ende occasie gheweest hadde van den gheschille, zo zal die hooghe bailliu (in dit gheval) goet, scherp onderzoek doen up die toecomste van der zake, ende daer naer recht. Gheduerende tzelve jaer die Turcken, Sarrasynen ende andere heydenen namen die stede van Tripolinne, ligghende binnen den lande ende koninckrijcke van Syrien, daer tzy al zeer jammerlick versloughe ende vernielden dat zyder vonden, ter grooter vercrenckinghe ende verminderinghe van ons heligh kerste gheloove, twelcke eensdaechs zo buytenmaten vele van alle zyden te lydene heeft, dat Gode van hemelrijcke claghelick es, diet beteren mach, alst hem belieft.

1290. Tnaervolghende jaer fondeirden die Ghendtenaers den

Braemburch met meer andere stercten ende fortcressen, 1290. waer hier waer daer binnen huerliede steden, ende dat by den rade ende advyse van Robrecht van Bethune, die welcke hemlieden dies anghaende belofde quyte, indemne ende voor gheexcuseirt thoudene voor den grave Guy, zynen vader, niet jeghenstaende dat tzelve directelick tendeerde jeghens ende in prejudicie van den paeyse ghemaect int jaer XIIc XXV ende nu gheleden vier jaer gheaccordeirt ende bezworen by den ghemeenen buyck van Vlaenderen, zo voorzeit es, van ghelijcke deden ooc Willem, die castelein van Mortaengnen by Doornijcke, ende Wouter van de Nevele, die castelein van Cortrijcke, elc binnen zijnder jurisdictie ende destricte, twelck endelinghe merckende ende considerende die van Oudenaerde, van Brugghe ende van andere steden, an deze zyde der Schelde, beghonsten insghelijcx ooc hem zelven allincx te fortifierene ende te versterckene, eeneghe met bollewercken ofte poorten, zom met vesten ofte meuren ende andere andersins eenichlick zo then gheliefde ende goetdochte zonder eenich regart ofte ooghmerck te nemene up het inhoudene van den paeys voorscreven; ende ten zelven ende, zo ordonneerde die prince alsdoen ooc dat die van Damme onder die van Brugghe sorteren zouden als onder huerlieden hooft. Hierentusschen wiert die stede Poperinghe zo ghefrequenteirt, bewoont ende ghepeupleirt, dat die kercke van mijnheere St-Bertin hemlieden tzondaechs ende smesdaechs vele te cleene viel, zo dat men daer (by den consente van den paeus Nicolaeys, die vierde van dier name, ter dier occasie twee nieuwe prochie kercken maken moeste, deene ter weerdicheit van onzer Liever Vrauwe, ende dandere van mijnheere St-Jan Baptiste, die welcke beede ghewiet wierden by den bisscop Jacob van Terouan ende den abt Wouter van Ste-Bertin tSt-Omaers. Ende twylent dat men hier mede noch bezich

Verscheyde steden versterken zich.

Damme onder Brugge.

1290. was, zo vercreech die vervallen stede van Lombarsyde, in Westvlaenderen zekere bierassisse, die men grute heet, van den grave Guy, omme haer zelven daer mede te vervoorderen ende mede up thelpene, alzo varre alst doenelick ware.

1291. Ende als men screef tjaer XII^c XCI, zo nam Melesates, die zuene van den coninck van Gijpten, die laetste kerste stede van Syrien inne, ghenaemt Abalon, daer hy tal te viere ende te zweerde brochte, dater binnen was: ghemerct dat zy zeer qualick eens droeghen om die vermaledyde ambitie, eergiericheit ende goetgiericheit wille, daer huerlieden principaelste capiteynen ende beleyders zo enormelick ende leelichlick mede gheinfecteirt ende besmet ware, dat deene onder dandere gheensins bughen en wilden, ten grooten zwaren achterdeele ende grieve van dat heligh roomsch kerstene gheloove, twelck (overmits die daghelicsche augmentatie ende vermeerderinghe van de inconvenienten alsvoren) noch onghelijck meer in toecommende tyden es (ducht ic) ghescepen te lyden, ten zy dater by der goedertierer gracie Gods in tijts anders inne voorzien zy.

De christen gheel uyt Syrie verjaegd.

1292. Int beghinsele van den naesten jaere maecte die grave Jan van Henegauwe, F^s Jans, daer Bosschaert van Avennes die vader of was, by wylent die gravinne Margriete, sgraven moedere van Vlanderen, alle die meeste ghereetscepe ten orloghe, die hem eenichsins mueghelick was, omme daer mede anderwarf ten lande ende graefscepe van Aelst waert te commen, daer hy zelve mainteneirde heere of te zyne, metsgaders van meer andere landen ende heerschapien, breeder ghementioneirt ende begrepen, in die voorscreven keyserlijcke ghifte, daerof zijnde in date van den jaere XII^c LXXX; maer die grave Guy van Vlaenderen ende van Namen van als by zyne vrienden ghewaerschuyt zijnde, trocken zo clouckelick met machte

jeghens tot Gheersberghe, dat die Henewiers zijn comste niet voorder verbeiden en dorsten, keerende zeer haestelick weder van daer zy ghecommen waren, elc int zyne, ter conservatie ende bewarenesse van haerlieden steden, sloten ende fortressen; ende ten XVe daghe van october daer naer, zo betaelde die bisscop Jan van Luycke, sgravens zuene van Vlaenderen, van teerste bedde, die schult van zijnder natuere, nu gheel ende al tonderbrocht zijnde van der graveele, daer hy langhe ende menegen tijt mede ghequelt hadde: ende van dat zijn uytvaert ghedaen was (zoot betaemde) zo wierter terstont een huwelick gheconcipieert, gheaccordeert ende ghesloten tusschen Heyndrick van Luxemburch, toecommende keyser van Roome, die zevenste van dier name (daer Heyndrick, F^s Heyndricx de Blonde, die te Worouck bleef, die vadere of was, by vrau Beatrice, die dochter van Jan, F^s Bosschaert van Avennes) ende die overschoone vrau Margriete, shertoghen Jans dochtere van Lotrijcke ende van Brabant, by vrau Margriete, zyne tweede huysvrau, daer die gravinne Isabelle van Vlaenderen ende van Namen, voorzeits bruydegoms vaders zustere, die stijfmoedere of was, zo wy hiervoren meer dan eens ghenoteirt ende vermaent hebben. 1292.

Houwelyk van graef Henrik van Luxemburg.

Int jaer ons Heeren XII^c XCIII, cochten die van Brugghe, jeghens de grave Guy ende Jan van Ghistele, zekeren thol of met ghelde, twelck zy naederhandt (by ghebreke van den voorzeiden Jan) betaelden in de handen van Mer joncvrauwe Isabelle, zijnder wedewe, ende Jan, zynen zuene. 1293.

Afkoop van tollen.

Tjaer dater naervolchde maecte die coninck Eduart van Inghelant (ghezeit mette die langhe Beenen) buytermate groote ghereetscepe van orloghe jeghens die Fransoysen, die welcke hem ende zyne voorzaten nu langhe ende meneghen tijt die hertochdommen van Normandien ende Aquitanien, met meer andere landen ende heerlicheden, 1294.

Engeland in oorlog met Vrankryk.

1294. tonghelijck ende met quader cause omthouden hadden, ende ten fine dat hy te bet tzijnder intentie gheraken mochte, zo dede hy zo vele by alderhande listen ende behendicheden dat hy emmers eeneghe secrete vrienden in Vranckerijcke creech, zendende voort den bisscop Heyndrick van Licol, metten grave van Garenne, in schoonder ambassade te Wynendale waert, totten grave Guy van Vlaenderen ende van Namen, omme aldaer (up hope van noch meerder hulpe ende bystandicheit) een huwelick te slutene tusschen den prince Eduaert van Wales, zynen oudsten zuene (naermaels ghezeit van Kinchoorne) ende vrau Philippine, svoorzeits graven joncste ende liefste dochtere, daer die hertoghe Jan van Brabant, die grave Willem van Gulcken, ende die grave Floreins van Hollant, die vijfste van dier name, die zustere of ghetraut hadden. Twelcke van stonden an alzo gheschiede met grooter vruecht, blijtscepe ende ghenouchte, ghemerct dat die grave Guy zeer verlast zijnde met kijnderen, anders niet en zochte dan die al in zulcker voughe te loguierene, ende ten huwelicke te brenghene, ghelijck omtwijffelick wel recht ende redene was.

Houwelyk van Filippine van Vlaenderen

Steertster.

Zeer corts naer dezen, zo zach men in de locht een uytnemende groote sterre metten sterte, als wesende een zekere voorteeken, zo die zommege opineirden van menigherande toecommende miserie ende kittivichede, daer wy metter tijt (hope ic) breeder of hooren zullen: want van dat die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Schoone, die nieumare van der hoogher alliance verhoorde (die welcke hem in de wapeninghe, dieder voor handen was grootelijcx bejeghenen ende prejudiciable wesen mochte), zo wiert hy inwendich int herte met zulcker afjoonsticheit ende gramscepe omtsteken, dat hy zijns gheenen raedt en wiste; maer dies nochtans gheen samblant makende (by den rade ende advyse van der

quader conninginne Joanne, zijnder huysvrau, metsgaders ooc van den grave Robrecht, Fs Robrechts van Atrecht of Artois, haren oom, van vrau Machtilt harer moedere weghe, dieder insghelijcx ooc ende met meer andere ten besten niet in te vreden en waren, om diversche causen ende redenen hemlieden respectivelick daer toe moverende) omtboot endelinghe den voornoemde Guy met vrau Isabelle, zijnder gheselnede, by hem te Corby te willen commen om eeneghe secrete affairen van grooter importantie aldaer met haerlieden int vriendelick te communiquerene, zo zy hemlieden zeer valschelick ende verradelick dede te verstane, in zulcker wijs dat zy daer ghecommen zijnde met cleender voordachticheit (als die ghuene die gheen quaet en bemoeden) terstont beede ghearresteert ende ghevanghen wierden, twelcke merckende die prince Guy, verzochte in aldermaniere die cause te wetene van dezer oultragie, daer up dat hem die coninck verantwoorde, hoe dat hy meer dan ten vullen gheinformeert was van der secreter ligue, alliancie ende conspiratie, die hy metten coninck Eduaert van Inghelant, zynen ghesleghen viant, ghemaect hadde, by de welcke dat hy zijn landt ende graefscip van Vlaenderen verbuert hadde naer tinhoudene van den paeyse, ghemaect int jaer XIIc XXV. Als die grave Guy deze woorden hoorde, zo excuseirde hy hem ten besten dat hy conste, zegghende: Al wast zo dater een huwelick gheaccordeirt ende ghesloten was tusschen zijn dochtere ende svoorzeits sconincx Eduaerts zuene, dat men hem nochtans tzelve niet en behoorde qualick of te nemene, ghemerct dat hem van rechts weghe wel gheorloft was zyne kijnderen (daer hem die almeughende Heere zeer wel of voorzien hadde) thuwene daer, ende zo them ghieliefde ende goet dochte, in alzo varre als er die croone noch schade noch indere of commen en mochte, te wiens avance- 1294.

Koning Filips stelt den graef en de gravin in hechtenis.

1294. mente, eere ende glorie hy altijts bereidt was, zo hy daer jeghenwoordelick begheerde te verefieren by eede, met pressentatie van hostagiers, indient noot ware, maer wat hy tzijnder excuse ende omtlastinghe allegierde ofte presenteerde, twas al voor niet: dies wiert hy met die princesse Isabelle, zijnder huysvrau, ghevanghen int casteel te Louvre, by Parijs, gheleet, daer hy eene goede poose tijts penitentie doen moeste, voor zijn goede, simple ende onvoordachtige ghetrauwicheit ende uprechticheit, daer by dat hy een ijghelick presumeerde te zyne, ghelijck dat hy was, noch tzynen groote verdriete ende ten ghemeene grieve slands van Vlaenderen, twelcke gheerne met beede die voorscreven coninghen wel ghestaen zoude hebben; maer Godt weet, ten was niet doenelick. Dit ghebuerde in de maent van ougst anno XIIc XCV.

1295. Ende ten eersten daghe van novembre, daer naer, zo dede die proost Lenaert van St-Donaes te Brugghe, tgheel voornoemde landt int verwatene stellen, gheduerende totten XXVe van lauwe, om dieswille dat hem die grave Guy zijn chancellerie van Vlaenderen (die welcke hy mainteneerde met zijn proosdie annecx te zyne) ten dezen tyden gherefuseert, ghewcyghert ende plat uyt omtzeit

1296. hadde. Int beghinsele van den naervolghenden jaere, wiert die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant

Dood van hertog Jan van Brabant.

zo grievelick in een stikspel ghequets, dat hyder of starf, ende licht te Bruessele begraven int cloostere van de Frere mineures. Zijn eerste huysvrau hiet vrau Margriete, die dochtere van den coninck St-Loys van Vranckerijcke, maer zy bleef in haer eerste aerbeit metten kijnde; ende naer haer doot, zo traude hy vrau Margriete, sgraven Guys dochtere van Vlaenderen, daer twee zuenen ende alzo veel dochters of quamen, te wetene, Jan, die tweede hertoghe van dier name; Godefroot, naermaels grave van Verson, die in den slach te Groeninghe bleef; vrau Margriete, die huysvrau van Heyndrick, Fs Heyndricx van

Luxemburch (daer Heyndrick de Blonde, zuene van Gheraert, die vadere of was) toecommende keyser van Roome, die VIIe van dier name; ende vrau Marie, die metten grave Amedeus van Savoyen huwede. Twelcke aldus ghepasseirt zijnde, zo track die heere van Memorancy met veel fransche schepen van orloghe, uyt die havene van der Sluys te Inghelant waert; maer en bedreef er gheen faict weerdich te verhalene, anders dat hy by dien cause ende occasie was, dat die coninck Eduaert den hertoghe Aymon van Lancastre, zynen broeder, veel teer met machte naer Gascoengnen zant, daer hy zo rudelick omthaelt wiert by den grave Charles van Valois, sconincx broeder van Vranckerijcke ende den grave Robrecht, Fs Robrecht van Atrecht ofte Artois, der coninginne oom, dat hy haestelick die vlucht weder nemen moeste van daer hy ghecommen was, niet zonder groot verlies van zyne edelen, die welcke zom ter stede doot, maer varre meest ghevanghen wierden.

De Engelschen vallen in Gascongnen en worden geslagen.

Ende twyle dat men hier mede in Gascoengne besich was, zo verjouch Wouter van Cregny den grave Heyndrick van Avennes, diet in Champaengnen al verbuert ghemaect hadde, uyter name van den coninck Edouart van Inghelant, wiens dochtere dat hy ghetraut hadde, ghenaemt vrau Margriete, in zulcker wijs dat sconincx lieden van Vranckerijcke allomme victorieuselick tvelt behielden, twelcke hemlieden zulck een idele verwaende glorie causeerde, dat zy ten gheenen appointemente metten grave van Vlaenderen verstaen en wilden, wat mer toe zeide ofte dede, totter tijt dat hem die paeus Bonifacius, die achste van dier name, moeyde: doende daer al zulck devoir toe (by zijnder autoriteit apostelicke) dater emmers endelinghe te Parijs een paeys gheaccordeert wiert, mids zekere condicien ende bespreken (daer die grave Amedeus van Savoyen, die vrau Marie van Brabant, sgrave Guys

1296. dochtere ghetraut hadde) borghe voren blyven moesten, in houdende tghuene dat hier volcht :

Voorwaerden ter verlossing van den grael.

Te wetene, eerst dat die grave Guy (ter meerdere verzekerthede van dies voorzeit es ende omme voortan te betere alle toecommende questien ende gheschillen teviteren ende te schauwene) ghehouden zal wesen ten eersten dat doenelick wiert, vrau Philippine, zijnder dochtere, die bruyt van Inghelant, die coninck Philips van Vranckerijcke in hostagie te gheven, die welcke haer met haren state reciproquelick gheobligeirt zal zijn te tracterene, ghelijck oft zijn eyghen dochter ware, ende niet anders.

Ten anderen, zo zal die voornoemde grave bovendien noch moeten beloven ende zweeren gheenderande ligue nochte alleancie te makene met die Engelschen jeghens ende in prejudicie van der franscher croone, daer zy jeghenwoordelick vianden of zijn.

Met expresser bespreke van inviolabelick tonderhoudene den paeys van den jaere XIIc XXV, ghemaect ter omtslakinghe ende verlossinghe van wylent die grave Ferrant (wiens ziele Godt ghenadich zy) in alle hare pointen ende articlen, zonder daer of eenichsins in ghebreke te blyvene, up pene van alle zyne landen ende heerlicheden int verwatene ghestelt te werdene by den eerdsbisscop van Rymen ende bisscop van Senlis, als by den stoel van Roome daer toe gheautoriseirt ende specialick ghecommitteirt zijnde.

Dienvolghende, zo wierden van stonden an eeneghe ambassadeurs zo van sconincx zo van sgravens weghe, in alderdiligentie naer Vlaenderen ghezonden, om die overschoone vrau Philippine, bruyt van den prince Eduaert van Wales, sconincx Eduaerts oudsten zuene van Inghelant, met huerlieden te Parijs waert te brenghene, zo zy ooc deden met zeer schoone state, overmids tconvoy van den grave Robrecht van Nivers (ghezeit van Bethune),

haren oudsten halven broedere, die welcke in gheender maniere binnen der stede commen en wilden, als die ghuene die de Fransoysen gheensins en betraude, maer bleefer met zynen volcke buyten, verwachtende daer voor die poorte die comste van den grave Guy, zijn vadere, ende van vrau Isabelle, zijnder stijfmoedere, die welcke nu uyter vanghenesse omtsleghen ende verlost zijnde naer alle hoofsche ende vriendelicke orloven (ghenomen eerst an den coninck ende zynen edelen raet, maer principalick ende bysondere an haerlieden lieve ende welbeminde dochtere, vrau Philippine voorzeit, daer zy dertich van huerlieden edelmannen ende alzo veel edele vrauwen ende joncvrauwen by lieten), zeer blydelick weder met hem tharen lande waert keerde, niet zonder menighen heeten traen nochtans, om tdruckich scheeden van huerlieden voorscrevene dochter, die zy trauwelick aldermeest beminden, daer die coninck (niet jeghenstaende dat hy der peter of was) zo oneerlick jeghens leefde dat hy haer ten eersten naer huerlieden vertreck in die zelve vanghenesse te Louvre dede legghen, die zy laest uytghecommen waren, contrarie den appointemente alsvoren, ende dat al by den instekene van der boose conninginne Johanne, zijnder huysvrau, die welcke die voornoemde LX edelemannen, vrauwen ende joncvrauwen uyt Vlaenderen van ghelijcken ooc al in verscheede carckers ende vanghenessen dede steken, hoewel dat zy onghelijck liever ghehadt hadde (indient naer haer hadde meughen gaen) dat men deene metten andere stappans livelick gheexpedieert ende van kante ghespeelt hadde, haer en roucx (1) by wat middele dat het ware, in wederwrake van den voorscreven gheconcipieerden huwelicke van Inghelant, twelcke zy oyt vrau Isabelle, haer dochtere, secretelick in therte toegheschikt hadde, commende niet

1296.

Filippine wordt in de plaets harer ouders gesteld, die naer Vlaenderen te rug keeren.

Ontrouwigheyd van koning Filips jegens Filippine en haer gevolg.

(1) Haer en roekte niet : zy en vroeg niet; het was haer onverschillyk.

1296. min noch endelinghe tharer intentie ende meeninghe, in der forme ende maniere als naermaels vertoocht ende verclaerst zal worden. Als die grave Guy van Vlaenderen ende van Namen met vrau Isabelle, zijnder huysvrau, deze drouve nieumare ende groote onghetrauwicheit vernam, zo dede hy al zijn uyterste beste omme by schoone woorden ende groote hooghe beloften zijn dochtere uyt die handen van den valschen, meineedighen coninck van Vranckerijcke te ghecryghene, in zulcker wijs, dat hy int ende (wel merckende hem tzelve gheel ommeughelick te zyne) ooc den paeus Bonifacius mede moeyde, die welcke ooc van ghelijcken niet verhoort en wiert, dreighende den onverhoorighen coninck met zynen ban ende verwatenesse, daer hy zo buytenmaten lettel up schafte, dat een wondere was, zegghende dat haer die stoel van Roome niet tonderwinden en hadde met yet dat tydelick was, ende naervolghentlick veel te min met zaken tzijnder croone ofte coninckrijcke anghaende, daer hy zelve van Gods weghe al tlast hadde. Endelinghe die grave Guy wel considererende en ziende dat hy te vergeefs by die middele voorscreven eeneghen troost verbeide, maecte te Gheersberghe by den advyse van zyne kijnderen, ende zonder die wete van die vijf steden van Vlaenderen (als Ghendt, Brugghe, Rijssele ende Duway) een vaste confederatie metter coninck Eduaert van Inghelant, ghezeit met die langhe Beenen, die welcke tzelve dickwijls ende menichwarf daer te voren zeer mindelick an hem verzocht hadde, zo hy ooc noch daghelijcx verzouckende was, met belofte van trauwe, hulpe ende bystandicheit in al tghuene dies hy eenichsins vermochte met zyne gheallieerde ende goetwillighe, tusschen die welcke dat die alderprincipaelste waren, eerst die keyser Adolph van Roome; die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, die tweede van dier name, svoorzeits conincx schoon-

Vergeefsche tusschenkomst van den Paus.

Den Graef treedt in verbond met Engeland.

zuene, daer die grave Guy van Vlaenderen die grootheere of was, van vrau Margriete, zijnder dochtere weghe; die grave Heyndrick van Bar, die insghelijcx ooc een dochtere van Inghelant ghetraut hadde, ende die hertoghe Albrecht van Oostenrijcke, met meer andere groote meesters ende edele heeren. Twelcke verhoorende die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit die Schoone, dede terstont zijn XIIe genooten vergaderen om tzamen tadresseren water voor best te doen stont. Ende naerdien dat zy diversche communicatie onderlinghe met elcanderen ghehadt hadden, zo quamen (volghende die resolutie aldaer ghenomen) Symon de mueninck, die castelein van Monstreul, up die riviere van der Seine, ende Jan Borne, die castelein van Beauchesne, in alderdiligentie te Vlaenderen waert, makende daer den grave Guy up zijn casteel te Winnendale huerlieden ghevanghen man van sconincx weghe, met expressen bevele, dat hy dienvolghende niet laten en zoude of hy en presenteirde hem zelve ten XVe daghe daer naer ghevanghen int casteel te Parijs, up al tghuene dat hy van der croone hielt; die grave Robrecht van Nivers, ghezeit van Bethune, anmerckende tgroot onghelijck ende overlast dat men zynen vader binnen zynen hove ende casteele doende was, meende zeer furieuselick zonder eenich verdrach met zijn andere broedere in den hoop ghesmeten ende ghehauwen thebben ter totaler effusie van al tfransche bloet, dat daer in zulcker overmoedicheit ghecompareirt was, indien die prince zelve niet promptelick wederstaen en hadde, zegghende tot hemlieden : Ten ware gheen eere dat ghylieden die wrake nemen zout over die ghuene die huerlieden last ende commissie vulcommen, maer wilde wel ende wijsselick doen, wreket in tyden ende stonden alst pas gheven zal up die principaelste raedtslieden ende voorstelders van dien. Twelcke alzo ghezeit hebbende, dede

1296.

De fransche gezanten willen aen hem de hand slaen.

1296. voort die voornoemde ghecommitteirde goet ghetrauwe gheleet doen totten nieuwen dijck, die Vlaenderen van Artois separeirt ende scheet, zo dat zy zonder eenighe schade ofte indere weder in Vranckerijcke by den coninck, haerlieden meestere, gherochten, daer zy zulck rapport voren deden, dat hy teenegadere meende tontsinnene van quaethede, in zulcker voughe dat hy in wederwrake van dien, terstont die overschoone bruyt van Inghelant, vrau Philippine, sgraven ghevanghen dochtere van Vlaenderen, binnen den casteele te Louvre dede vergheven, by den quaden rade ende advyse van vrau Johanne, zijnder huysvrau, metsgaders ooc van die grave Robrecht van Atrecht, Jan van Henegauwe ende Guy van St-Pol, gheaccompagneirt met Jacob van Chastellon, zijnen broedere, die welcke insghelijcx ooc cause waren dat van die voorscreven LX edelen (die met haer te Parijs ghecommen waren, ende nu een goede poose tijts in Chastelet ende elders ghevanghen gheleghen hadden), alle die mans ghehanghen, die vrauwen ende joncvrauwen met dwalen vermoort, ende voorts in die riviere van der Seine gheworpen wierden. Twelcke achter een al Vlaenderen deure zulck een extreme rauwe ende droefheit causeirde, dat qualick mueghelick ware die ten vullen te bescrivene, ende bysondere int herte van den grave Guy, wesende doen up zijn casteel te Male, by Brugghe, daer hy swoensdachs naer Derthiendach, int jaer XII^c XCVI als voren (eensdeels uyt vaderlicke affectie ende eensdeels ooc door groot betrauwen, dat hy up die voorghaende alliancie van Inghelant hadde, niet jeghenstaende dat hyder in tende zeer leelick by bedroghen wiert) zekere lettren van deffiemente dede expedieren an den moordadighen coninck Philips van Vranckerijcke, daer die abten van Gembloys ende Floresse, int landt van Luycke, die messagiers ende speciale boden of waren,

Koning Filips doet Filippinne en de edelen ombrengen.

Oorlogs verklaring aen Vrankryk.

wesende van zulken rigoureusen teneur ende inhoudene, 1296.
dat die coninck niet gheloven en coste dat zy van hem ghecommen waren; zendende te dien upziene den eerdsbisscop van Riemen metten bisscop van Senlis zeer haestelick nederwaert omme van als die waerheit te vernemen, van de ghuene diet principalick anneghinck: die welcke hemlieden metter eerste antwoorde te kennen gaf, dat die voorscreven prelaten niet ghedaen en hadden zonder zijn last; ende waert by aldien die coninck haerlieden meestere themwaert yet lustede, dat hy quame alst hem gheliefde; men zoude hem van als verantwoorden, zo ter materie diende. Van dat die coninck hier of trapport hoorde, zo maecte hy (by ghemeene advyse ende pure eendraghe van alle zynen edelen raet) buytermaten groote ghereetscepe ten orloghe, ghevende vrau Marie van Valois, daer hy van Charles zijn broeders weghe die oom of was, den coninck Jan van Schotlant ten huwelicke, ten fine dat hy mede van zijnder ligue wierde, zoot gheschiede.

Twyle dat men hiermede in Vranckerijcke besich was, ze fondeirde die bisscop Michiel van Doornijcke die canosien van onzer Liever Vrauwe kercke tOudenburch, ende die grave Guy van Vlaenderen vercreech van den coninck Eduaert van Inghelant zekere previlegie, daer by dat die Brugghelinghen al Inghelant, Irlant ende Schotlant deure, alzo vrylick vermochten te tracterene in de wulle ende andere coopmanscepe als die van Lombardien, die van Valenchien, scheedende alsdoen ooc van der obedientie ende onderdanicheit van den grave Jan van Henegauwe, daer Jan van Avennes, F^s Bosschaert, sgraven Guys halve broedere (van zijn moederlicke zyde) die vadere of was, omme dieswille dat hemlieden die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant gheen passagie verleenen en wilde deur zijn landen ende heer-

1296. lichede, ter begheerte van den grave Guy, zynen grootheere, die hy van dien tijt voort eedt dede, ende mede viel, verzouckende inder eeuwicheit gheannexeirt ende vereenicht te zyne met die van Vlaenderen, ende kiesende die grave Robrecht van Nivers (ghezeit van Bethune), voor haerlieden ruwaert, gouverneur ende schermheere, daer hem die prince zijn vadere zo inne verblyde ende verheuchde, dat hy hem metten zelven ooc cedeerde ende transporteerde al zulck recht, cause ende actie, als hyder an hebben ofte pretenderen mochte, in eenegher maniere. Voor texpirerene van der zelver maent van lauwe, vercreghen die van Oostburch haerlieden jaermarct telcken St-Laureyns daghe, drie daghen lanck gheduerende. Ende die naervolghende maent schalt die grave Guy van Vlaenderen ende van Namen, die van Veurne bastaerde kijnderen goet quyte, ende infringherende daer *quant et quant* (ten verzoucke van Mer Jan Reyphyn, Mer Philips de Craen, Mer Charles Van den Broucke, ende Mer Jan Lauhart, alle rudders van die quartiere) die zeer straffe ende die rigoureuse ordonnantie van wylent die gravinne Johanne, zijnder moeye, wesende in dato van den jaere XIIc LX, daer by dat zy voort nemen van ooghe ofte ledt, al haerlieden goet verbeurde, wilde dat men voortan dies anghaende ontstaen zoude metter boete van LXX p. grooten vlaemsch, naer dien dat partie behoorlick ghecontenteirt ende vernoucht ware, naer advenante half montsoen. Hierentusschen wies ende inondeirde die riviere van der Seine in zulcker abondantie. ende overvloedicheit van watere binnen der stede van Parijs, dat men zonder schepe nievers uyt noch in en mochte, ende bovendien, zo wierp die overgruwewelicke stormende vloet daer ooc beeden (te weten die groote ende kleine) steene brugghen omme met de Chastelette muelene ende andere schoone structuren ende

Jaermarkt en ontlasting van bastaerde goed.

Overstrooming der Seine en tempeesten.

edificien, die daer up ende na stonden, zo dat noyt man van dierghelijcke ongheregelthede ende rudesse der zelver riviere en hoorde vermonderen (1), ende dit al by trechtveerdich oordeel Gods, die welcke daer by claerlick ende notoorlick te kennen gheven wilde, niet alleene tgroot meshaghen dat hy hadde van der ommenschelicheit, daer onlancx leden ghebuert ende gheschiet, in den persoon van vrau Philippine, sgraven dochtere van Vlaenderen, ende hare LX edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen; maer bovendien ooc, wat een overvloeyende multitude van allerande miserien, druck ende tribulatie, dat den ghemeenen lande noch ter cause van dien stont te makene, in der forme ende maniere als wy (hope ic) int continueren van dezer cronijcke by der tijt breedere vertooghen ende verclaren zullen. 1296.

Tjaer dater naervolchde, doen men schreef XIIc XCVII zo quamen die eerdsbisscop van Riemen, ende die bisscop van Senlis, te Terouan, stellende daer die grave Guy van Vlaenderen met alle zyne landen ende heerlicheden int verwatene, by laste van den coninck Philips van Vranckerijcke ende uyt crachte van den paeyse, tjaer laestleden ghemaect binnen der stede van Parijs, zo voorzeit es; maer die grave Robrecht van Nivers, zijn oudste zuene, appelleirde hier of an den paeus Bonifacius, die XVIIIe van dier name, diet al nul, negheen ende van onweerde maecte dater of ghepasseirt was, in wederwrake van der injurien, cleenicheit ende mesachticheit (nu gheleden omtrent een jaer) byden coninck voornoemt anghezict ende ghedaen, zo hierboven breeder vermaent ende verclaerst staet, die welcke ziende dat hy met zijnder pretteuse excommunicatie niet deure en mochte, zochte hoe eer hoe liever tuserene van zijnder force ende violencie 1297.

(1) Vermonden. Vertellen.

1297. in zulcker wijs, dat hy met LX duyzent mannen van orloghe te peerde ende te voet, in alderdiligentie, zonder langher delay, te Vlaenderen waert quam, daer naer hem die upperste capiteynen of waren, die hertoghen van Bourgoengne, van Bretagne ende van Loreynen, met meer andere hertoghen ende XXXII graven; maer die grave Guy wasser zo lettel inne beroert, dat een wonder was, omme dieswille dat hy by der langher handt alle zijn steden, casteelen ende fortressen zo voorzien hadde van vitaylgie, capiteynen, goet garnisoen ende andersins dat hy metter gracie Gods zijn vianden niet vreesen en dorste; want eerst ende voor alle werck zo hielt hy zelve met eeneghe ghetrauwe capiteynen ende groote gendarmerie de steden van Brugghe ende Ipere themwaert, latende voort die stede van Rijssele in die bewarenesse van den grave Robrecht van Nivers, zynen oudsten zuene, ende van den grave Walram van Valckenburch, tzamen gheaccompagneirt met die grave van Spannen ende Mer Jan Cuyck uyt Brabant, daer insghelijcx ooc meer andere duytsche vorsten ende vrome lieden van wapenen onder sorteirden, die Adolph die keyser van Roome ter assistencie van die van Vlaenderen nederwaert ghezonden hadde: Willem, ghezeit van Dendermonde, broedere van den grave Robrecht voorzeit, hadde die stede van Duway in handen, metter hulpe van den grave Heyndrick van Nassauwen, hebbende ghezaemdelick onder heurlieden groot volck van orloghe uyt die duytsche ende andere landen: Jan, sgraven Guys eerste zuene van tlaetste bedde, was capiteyn van Cortrijcke, ende die grave Willem van Gulcken (die van vrau Johanne, zijn halve zustere, van zijn vaders weghe ghecommen was), metsgaders Mer Jan van Gavere, hadde tzamen tlast van der stede van Cassele, met zes duyzent overlantsche ruyters te peerde ende te voet: die van Veurne hadden den grave

De Franschen vallen in Vlaenderen.

Schikking der vlaemsche magt.

van Catsenelleboghe voor huerlieden gouverneur ende 1297.
beleeder, met alzo sterck ende vaylgeant garnisoen als die voorghaende: die van Berghen St-Winnocx stonden onder die protexie van den grave Diederijck van Cleven, die thiende van dier name, ende die van Burburch, onder die garde van Heyndrick van Bomont, wesende alle ghelijck int generale ende int particuliere zeer wel ghemoet omt siedge te verbeidene (zo waert vallen mochte) ende die coninck Philips van Vranckerijcke, haerlieden viant, te wederstane, ja (zo mocht commen) ooc te verslane of te verjaghene. Die welcke van als gheadverteirt zijnde up St-Jans daghe, mids zomers, ten eersten voor Rijssel nederslouch, metter zelver macht ende moghentheit alsvoren, stekende metten zelven tvier int cloostere te Marquette: twelcke merckende eeneghe vernufte poorters ende inghezetene van der stede, die welcke zom uyt vreese zom uyt liefde beter fransch dan vlaemsch waren, zouden omtwijffelick huerlieden hart ghetoocht hebben, indien hemlieden die grave Robrecht van Namen niet haestelick en hadde ghedaen vertrecken met al dat zy hadden: ende dat alzo ghedaen zijnde, zo arriveirden daer in die fransche leghere met haren volcke uyt Gascoengne ende Champaengne (daer zy groote exploiten van orloghe bedreven hadden), eerst die quade coninginne Johanne van Vranckerijcke; die grave Charles van Valois, broeder van den coninck Philips, haren man; ende die grave Robrecht van Atrecht ofte Artois, haer oom, van vrau Machtilt, zijnder zuster weghe; die dochter van Robrecht, die in heydenesse bleef; die welcke met zijnder armeye voor Bethune viel, zo dat zy hemlieden upgheven moeste. Ende in hoymaent daer naer, ghecreghen sconincx lieden die riviere van der Leye themlieden waert, tussben Rijssele ende Ipere, byder onachzaemheit ende grooter negligentie van tduytsch garnisoen aldaer, twelck endelinghe

De Franschen nemen verscheyde steden.

1297. zijn zelfs faute anziende, om beters wille, alle die voorboughen van der stede in gloeyen stelden.

Binnen dezen middelen tijt, zo was die grave Robrecht van Atrecht ofte Artois, by laste van den coninck, naer die stede van St-Omaers ghetrocken, hebbende by hem eerst den vromen prince Philips, zynen zuene, daer die vrau van Courtenay moeder of was; den grave Ottho van Bourgoengne, zynen schoonzuene, van vrau Machtilt, zijnder dochtere weghe; den grave Guy van St-Pol, met Jacob van Chastillion, zynen broeder; den grave Loys van Clermont, naermaels hertoghe van Bourbon; den grave Robrecht van Buenen; den grave Jan van Bloys; den grave van Ru, van Auxerre ende van Dreux; Symoen, den heere van Melvijn, ende Reynout den heere van Fryan, met omtrent twee hondert vrome ende zeer cloucke ruyters, ende bovendien noch een goet ghedeelte te voet al wel ghemonteert, ghequipeert, toegherust, omme daermede die schadelicke coursen ende sproncreysen te stremmen ende te belettene, die welcke die Duytschen ende andere lieden van wapenen daer omtrent daghelicx (up hope van by dien middele tsiedge van Rijssele te mueghen lichtene) binnen zynen voornoemde lande ende graefscepe doende waren, ende bysondere te Cassele in garnisoen laghen; zo dat die van St-Omaers tzijnder comste rapporteerden ende te kennen gaven, in zulcker wijs dat hy tsanderdachs ter custen, met eenen fellen evelen moede, zynen wech derwaerts nam; maer lacen! die poorters en dorsten hem niet verbeeden, zo dat zy hem zelve te ghemoete quamen, presenterende hemlieden die sloten van huerlieden stede ende begheerende met hem te levene ende te stervene: dienvolghende zo omtfinck hy daer huerlieden eedt uyter name van den coninck Philips zynen meestere, treckende voort met eene hostagiers van daen, naer die abdye te Watene, daer hem die ghedeputeirde van Berghen St-Winnocx ende van Burburch van ghelijcken ooc (over ende uyter name van huerlieden ghemeente), elc int zyne, ter obedientie ende onderdanicheit quamen. Dies reysde hy met hemlieden ter voorzeyder stede van Berghen waert, daer hy tzijnder incomste verhoorde dat die ghevluchte duytschen ende andere garnisoenen van Cassel ende elders in groote menichte tzamen met huerlieden capiteynen te voren ghearriveirt waren by den grave van Catsenelleboghe, die capiteyn aldaer; ende vreesende dater hem eenich quaet of commen mochte, byder wanckelbaerheit van zyne gheconquesteirde steden, die hy ten besten niet en betraude, omtboot die van St-Omaers dat zy in alderdiligentie by hem commen zouden, zo zy ooc deden, met omtrent XII^c mannen te voet, hondert te peerde, ende LX arcubusiers; die welcke nu by hem te Berghe ghearriveirt zijnde, dede voorts ze vele by zijnder diligentie ende groote behendichede dat hy tsecreet verstant ghecrech eerst met die bisscop Jacob van Teroan, die abt Thomaes Van den Dunen, die castelein van Berghen St-Winnocx, die hem te Bulscamp hielt, ende met die burchgrave van Veurne, vergheselschipt met Bouduyn Reyphin, die bailliu ende wethouders aldaer, die welcke allegadere met meer andere edele ende machtighe Leliaers van die contreye gheestelick ende weerelick (want zo hiet men doen al die metten coninck spanden), elc int zyne, zulcx extreme devoir ende neersticheit deden omme die eere, prosperiteit ende welvaert van der croone allomme taugmenteren ende te vervoorderen, jeghens ende in prejudicie van huerlieden naturelicken heere ende prince, dat die grave van Atrecht (van als wel gheinformeirt zijnde) ten eersten dat doenlick was ter stede van Veurne waert quam met XIIII duyzent mannen, zeer jammerlick verslaende ende vermoordende al tvlaemsch garni-

1297. soen dat daer tHaringhem up die kercke lach, daer hy mette zelve ooc tvier in stack, nemende voort zynen wech naer Bulscamp, daer hy wat ontnuchterde ten huyze van den castelein voornoemt; maer van dat die van Veurne hierof die tydinghe verhoorden, zo tracken die grave Willem van Gulcken, die grave Diederijck van Cleven, die graven van Catsenelleboghe, Heyndrick van Beaumont ende heer Jan van Gavere, terstont ghezamelick uyte met alle huerlieden duytschen ende andere garnisoene in zeer schoonder ordonnantie, ende die borghers van der stede volchden hemlieden naer, met haerlieden gheallieerde, in zo groote menichte dat een wondere was, onder die conduyte van Bouduyn Reyphin, haerlieden bailliu, maer eer zy by malcanderen gheraken consten, zo dede die grave van Gulcken al zijn uyterste beste om zyne vianden tpassagie van zekere brugghe te belettene, twelck hem nochtans onmeughelick was, byder vaylgeandise ende groote vromichede van Philips, sgraven zuene van Atrecht, dieder zeer clouckelick ende met zynen volcke passeirde, wiet lief of leet was, strydende zeer rudderlick in die middele van zyne vianden, daer hy int ende grievelick of ghequetst ende ghevanghen wiert. Doen zach men eerst beede die armeyen metter ganscher macht up elcanderen vallen, niet zonder schoffieerlicke groote bloetsturtinghe van der franscher zyde, zo dat zy teenegadere die vlucht waende thebbene ghenomen; twelcke wel merckende die voorscreven capiteyn van der poorterie, wierp haestelick den standaert van Vlaenderen voor zyne voeten nedere, ende nemende met dien een fransch wimpele in dhandt (dater propijs [1] toe ghemaect was), volghende tsecreet verstant als voren, stelde hem zelven zeer vromelick (met alle die ghuene die by hem waren) mede jeghens

Moedigen tegenstand te Veurne.

Verraed, waer by de overwinning op de Franschen verydeld.

(1) Opzigtelyk.

die voorzeide Duytsche ende andere goetwilleghe Vlaminghen, die welcke in deze verraderie zo beroert, perplex ende beladen waren, dat zy zom beghonsten mette wijckene. Maer dies niet jeghenstaende, zo bleef die grave Willem van Gulcken als een goet vrom capiteyn (ghelijck hy ontwijffelick was) noch altijts even dapperlick vechtende ende wonderlick groote faicten van wapenen bedryvende, metten edele ruddere Mer Jan van Gavere, totten tijt dat Mer Jan ter stede versleghen wiert, ende hy ghevanghen, in zulcker wijs dat die Fransoysen by dier middele den ghequetsten Philips van Atrecht weder in haerlieden handen ghecreghen, die welcke nochtans corts daer nae dezer weerelt overleet van zijnder quetsure, latende twee kijnderen achtere, te wetene, Robrecht ende vrau Margriete, die toecommende huysvrau van den grave Loys van Evreux, sconincx broeder van Vranckerijcke. Als die grave van Cleven ende van Catsenelleboghe, metsgaders ooc die heere van Beaumont, zaghen datet aldus in zijn werck ghinck, zo saulveerden zy hem zelven metter vlucht, die zy tzamen tIpere waert namen, te cleene verliese van haren volcke, ende die grave van Atrecht behielt daer tvelt, zendende mette zelve den ghevanghen graef Willem van Gulcken St-Omaers waert (daer hy van rechter armoede verghinck ende te Freren begraven wiert), ende treckende voort met die reste van zynen volcke reghelrecht te Veurne binnen, daer ment al roofde, pijlgierde ende verbrande dater iewers wel stont. Twelcke considererende die van Nieuport ende Dixmude, quamen binnen den zelven daghe tzamen te ghenade, wesende doen den XIIIe van ougst int jaer als voren.

Veurne verwoest.

Deze zake aldus al ghescheit zijnde byder verraderie van de voornoemde Leliaers ende andere haerlieden medeghesellen ende complissen (dieder naerderhandt zeer gruwelick in de beurse ende andersins omme ghepuniert

1297. wierden), zo zant die grave Robrecht van Atrecht die voorscreven saudeniers van St-Omaers wederomme van daer zy ghecommen waren met grooter dancbaerheit van der hulpe ende bystandicheit die zy hem ghedaen hadden, keerende alzo sanderendachs weder naer tsiedge van Rijssele, daer hem die coninck Philips van Vranckerijcke zeer mindelick wellecomde met grooter eere, blijtscepe ende triumphe. Hierentusschen zo en dede die grave Guy van Vlaenderen anders niet dan dat hy (al verwachtende tsecours uyt Inghelant dat men hem belooft hadde) continuelick heen ende weder reet tusschen Ghendt, Brugghe ende Ipere (die ten besten niet eens en droughen), stellende allomme goede reghelen ende ordre, ten beste dat hy conste, naer den heesch van den tijt, zo een goet, naturelick prince ende capiteyn toebehoorde. Ende die grave Walram van Valkenberch, capiteyn van Rijssele, en hielt niet up van deurghaens eeneghe schadelicke coursen ende sproncreysen te doene up die Fransoysen, zyne vianden, zo dat hy int ende by groote prouesse ende vromichede van wapenen (daer hy gheel ende al toegheboren scheen te zyne) den grave van Vendosme trousseerde ende medepacte upzijn peert, werpende hem niet min finalick (overmids tscherp vervolch) in die poortgrachte van der stede, daer hy inne verdronck ende versmoorde, tot grooten ghemeenen rauwe van den ganschen leghere; maer wiert corts daer naer van die zyne ghevischt ende met meneghen heeten traen tzynen lande waert ghevoert. Int uytgaen van der zelver maent van ougst arriveirde die coninck Eduart van Inghelant (met die langhe Beenen) metten toeveel schepen in die haven van Damme, ende quam noch binnen den zelven daghe te Brugghe, brenghende zeer lettel volcx van orloghe met hem, omme dieswille dat die keyser Adolph van Roome belooft hadde hem alsdoen zelve in Vlaenderen te vindene met een zeer gheweldich legher, ter assistencie

Den koning van Engeland komt met veel schepen en weynig krygsvolk.

van die van den lande, die welcke hierinne zo qualick te vreden waren dat zy onderlinghe ter cause van dien in lancx zo meedere dissentie ende tweedrachticheit vielen, als die ghuene die altijts vreesden by iemants giericheit noch int ende bedroghen te werdene, indien men dezen jeghenwoordighen orloghe (daer zy noyt inne ghecenseirt en hadden) langher continuerden ende achtervolchden, zo die van Brugghe, die coninck tzynen comste plat uyt vertoochden ende te kennen gaven: zo dat hy ter dier occasie (metsgaders ooc om die cranckheit van der stede) teer van danen te Ghendt waert track, metten edelen prince Edouaert van Wales (naermaels ghezeit van Kinchoorne), zynen oudsten zuene, daer hy ontwijffelick noch veel ergher vant dan hijt te Brugghe ghelaten hadde, eensdeels omme die cause ende redene voorscreven ende eensdeels ooc ten upziene van toude, verwortelde ranceur, dater noch ter tijt regneirde, tusschen die prince Guy ende tneghen-en-dertich Vieraet aldaer, twelcke die coninck voorzeit gheerne int vriendelicke gheremedieert ende ter nedergheleit zoude hebben; maer ten was niet doenlick: dies paeyde hy tghemeente ten besten dat hy conste met zekere previlegien, die hy hemlieden verleende nopende die vryheit van haerlieden coopvaders. Ende omme dieswille dat Jan ende Guy, sgraven Guys zuenen van tlaeste bedde daer goede middelaers inne gheweest hadden, zo slouch hy ze beede ruddere. Binnen dezer middelen tijt quamen die van Hondtschoote, Ghistele ende St-Venant tzamen ten appointemente, metten consente van Philips van Vranckerijcke, daer hy noch voor Rijssele lach; zo dat hy nu bycans gheheel Westvlaenderen themwaert hadde: twelcke al wel rypelick overmerckende die graef Robrecht van Nyvers, ghezeit van Bethune, uppercapiteyn van der voornoemde gheassegierde stede (die welcke nu bovendien door die groote tweedrachticheit, 1297.

De Franschen grootendeels meester van West-Vlaenderen.

1297. dier binnen was, ooc allincx zo meerdere ghebreck van vitaylgie beghonste te gheeryghene, zonder eeneghe hope van secours, troost of bystandicheit), accordeirde endelinghe zo met die graven Amadeus van Savoyen, Jan van Henegauwe ende Robrecht van Atrecht ofte Artois (over ende uyter name van den coninck, huerlieden meester), dat hyder ten neghensten daghe van septembre daer naer met alle zyne volcke ende goede uytschiet, treckende met opene bannieren ende vlieghende vendelen, reghelrecht naer die stede van Ghendt, totten grave Guy, zynen vadere, ende den coninck Eduaert van Inghelant, die hem tzelve alzo ghelast hadden te doene, ende dienvolghende, zo quamen die Fransoysen binnen Rijssele (behoudens alle die poorterie haerlieden lijf ende goet), naerdien dat zyder XI weken lanck continuelick in grooter macht ende moghentheit voren gheleghen hadden, ten zwaren verdriete ende ten grooten verliese van haren volcke, alzo te peerde als te voet.

Overgaef van Ryssel.

Die van Duway ende Cortrijcke ziende dat die van Rijssele aldus metten coninck overcommen waren, deden ooc al van ghelijcken, in zulcker wijs dat die coninck zijn ghereetscepe maecte om naer Brugghe te commene: maer die van der stede dies ghewaer wordende, trocken hem zeer haestelick tIngelmunster te ghemoete, biddende in alder reverentie ende odmoedicheit (zonder tconsent van haren prince nochtans) dat hy hemlieden in gracie ende ghenade omtfaen wilde, zo hy ooc dede, zendende ten dien fine den grave Charles van Valois, zynen broedere, ende den grave Rodolf van Nyelle, wel voorzien van al dater ten orloghe diende, met hemlieden weder van daer zy ghecommen waren, omme in als goede reghele ende ordonnantie te stellene, zo ter zake behoren zoude, midtsgaders ooc om die stede van Damme met eenen meester te werdene, ende tvier in die inghelsche schepen

Onderwerping van Kortryk en van Brugge.

te stekene, daer die coninck Eduaert die voorleden maent mede in Vlaenderen ghearriveirt was, zo voorzeit es; maer die scheeplieden ende bootsghesellen wierdent gheware, in zulcker wijs dat zy allegadere in tijts die riviere ruymden, kiesende tvlacke van der zee, twelcke die Fransoysen zo meshaechde dat zy die stede van Brugghe ende van Damme van quaden spyte een partie met nieuwe vesten beghosten te besluytene, up St-Mattheus dach, twelcke alzo ghedaen zijnde, zo keerden beede die voorscreven graven weder tIngelmunster thaerlieden legher waert, daer zy zo vulick niet ghearriveirt en waren, of die grave Robrecht van Nyvers, die prince Eduaert van Wales, ende die hertoghe Albrecht van Oostenrijcke, en gheereghen met haren volcke die steden metter havene van Damme wederomme themlieden waert, dootslaende ende vernieuwende alle die fransche saudeniers, dieder binnen waren totten ghetalle van IIIIc, ende nemende mette zelven ooc haerlieden capiteyn ghevanghen, byder hulpe van de poorters ende inghezetene aldaer, in wederwrake van die groote onghetrauwicheit, huerlieden ouders ende voorzaten (nu gheleden LXXXIIII) ghebeurt ende gheschiet by eenen Franschman, ghenaemt capiteyn Savary, zo elders ghenouch (hope ic) om ghenoughen ghetracteirt ende ghededuceirt staet. Zy zouden die steden van Brugghe insghelijcx ooc wel weder ghenomen hebben, ten hadde ghedaen die questie die daer van tpylagie onderlinghe tusschen die Vlaminghen ende Inghelschen rees. Als die coninck van Vranckerijcke deze drouve nieumare verstont, zo wiert hy met zulck een toorne ende gramscip omtsteken dat hy den voornoemden grave van Valois van stonden an met macht tIpere waert zant, treckende zelve (naer dat hy die previlegien van die van Berghen, Burburch, Duynkercke ende Moerdicke, tIngelmunster gheconfirmeert hadde), met die reste van zijn-

1297. der armye naer die stede van Brugghe, daer tzijn lieden al verbeurt maecten van roovene, pijlgierene, schoffierene, vercrachtene ende violerene aldaer zy by gheraken consten, gheestelicke ende weerelicke, ghehuwet ofte onghehuwet, jonck ofte oudt, ende zo wieder yet jeghens zegghen wilde, die sloughen zy doot, zonder eeneghe ghenade ofte ontfermenesse, om dieswille dat zy tfransch garnisoen ter Damme niet en hadden gheholpen, haerlieden stede ende havene bewaren, ter eeuwegher ruine ende bedervenesse van den coninck Eduaert van Inghelant, ende van alle die met hem noch binnen den lande waren, stellende bovendien noch eeneghe dorpen, heerlicheden, casteelkens van plaisance, kercken, cloosters ende andere godshuyzen onder weghen in gloeyen, tot dat zy quamen niet varre van daer zy wesen wilden, daer zijt teenegadere al metten viere verdeden dater ievers wel stont, wel meenende met dien exploite weder te keeren van daer zy ghecommen waren; maer die grave van den Berghe ende Philips, die heere van Maldeghem (die Ipere met drie duyzent Duytschen in garnisoene laghen) en verstondent vry zo niet. Dies trocken zy haestelick uyte met haren volcke, al hauwende ende kervende eenpaerlick wech in die steert van haerlieden vianden tot Comene, daer zyder insghelijcx ooc buytermaten vele versloughen, overmids dat die Fransoysen qualick teenegher ordonnantie gheraken en consten, hoewel dat zyder noch int ende toequamen, rydende alle ghelijck zeer furieuselick naer den grave van den Berghe, die welcke daer van alle zyden meenichsins van hemlieden deursteken ende deurbeult wiert, twelcke merckende die heere van Maldeghem vloot met die reste van zynen volcke weder tzynen garnisoene waert, ende die grave van Valois keerde naer Brugghe, doende daer die coninck zynen broedere rapport van zijn ghebesoigneirde. Daer groote

De Franschen wreken het verlies van Damme op Brugge en omstreken.

Graef van den Berghe regt onder hen eene groote slagting.

blijtscepe ende triumphe omme bedreven wiert, gheduerende die welcke, zo arriveirde die keyser Adolph van Roome met ontallick veel volcx van orloghe te peerde ende te voet omtrent die stat van Ceulen, omme daer mede die coninck Eduaert van Inghelant, ende die grave Guy van Vlaenderen ter assistencie te commen, die welcke nu een goede pooze tijts tsamen te Ghendt naer hem verwacht hadden, zonder ievers thooft uyte deuren te stekene, van vreese van den Franschman, die terstont practiqueerde met ghelde dat tkeysers voyage ghestremt ende belet wiert, met expresse rappeele van alzulcke duytsche gendarmerie als hy daer te voren in Vlaenderen ghezonden hadde, daer beede die voornoemde verlaten princen zo buytermaten vele in te wets ende beladen waren, dat zy hem zelfs gheenen raet en wisten, in zulcker wijs dat zy (vreesende corts binnen Ghendt beleit te werdene) bestant verzochten omtrent half octobre, int jaer voorscreven, twelcke hemlieden zeer noode gheconsenteert ende gheaccordeirt wiert, totten eersten daghe van december daer naer volghende, zo tscheen. 1297.

Aenkomst van keyzer Adolf te Keulen.

Hy laet zich van de Franschen omkoopen.

Wapenschorting.

Binnen dezen middelen tijt omtboot die coninck Eduaert an die cant van vier duyzent peerden, ende XX duyzent voetganghers tzynen secourse, uyt Inghelant, Irlant ende Schotlant, twelcke verhoorende die coninck Philips van Vranckerijcke, nam terstont zijn toevlucht tot die gheestelicke wapenen, niet jeghenstaende bestant als voren, ende deden den grave Guy van Vlaenderen, hopende die zake by dier middele te mueghen vercortsene tzynen voordeele, met alle zijn supposten ende onderzaten te Rijssele int verwatene stellen, by den bisscop Michiel van Doornijcke, uyt crachte van den paeyse tvoorleden jaer in Parijs ghemaect, zo voorzeit es : daer hem zulck profijt of quam, dat tvoornoemde bestant, tsvoorzeits gravens verzoucke, byder tusschensprekene van die coninck Charles

1298. van Cecilien (ghezeit de Crepele), ter cause van dien, anderwarf vernieut ende verlanct wiert, tot Derthiendach, int jaer ons Heere XIIc XCVIII; behouden ende met condicie nochtans dat Brugghe, Cortrijcke, Rijssele ende Duway, metsgaders ooc alle andere gheconquesteirde steden, casteelen, sloten ende casselryen, daer en tusschen onder die croone blyven moesten, die welcke haer alzo wel dies, ende andere querele van Vlaenderen anghaende, als nopende die affairen van Inghelant, altijt presenteirde te submetterene int zegghenscip van den paeus Bonifacius, die achste van dier name, hoewel dater die coninck van Inghelant niet in en consenteirde, zo hy hem gheliet, zweerende ter contrarie van dien by al dat hy van Godt hielt (nu versterct zijnde met gendarmerie voorscreven) dat hy nimmermeer paeys nochte bestant metten Franschman maken en zoude, voor anderstont dat hy tlandt van Vlaenderen wederom in zijnen ouden ende eersten staet ghestelt en hadde, daer hy hem zelve nochtans naerderhandt zooverqualick inne queet, dat hy ter cause van dien in een zeer verraderlick mineedichscip viel, zo wy noch hooren zullen; maer die paeus voorzeit (die hem alle zaken gheoorloft maecte) absolveirder hem of.

Engeland komt in heymelyk verstand met Vrankryk.

Deze zake aldus al ghepasseert zijnde, zo voorzach die coninck (ghezeit de Schoone) alle zyne gheconquesteirde steden, casteelen ende fortressen in Vlaenderen, elc int bysondere, van goede, ghetrauwe officiers ende andere lieden van wapenen, metsgaders ooc tghuene dater orloghe van noode was, keerende alzo weder tzynen lande waert. Ende eer die naervolghende maent van lauwe ten ende gherochte, zo compareirden te Ghendt die generaels van de Minnebroeders ende Predicaers, omme aldaer over ende uyter name van den paeus van Roome behoorlicke kennesse te nemene van den bestande, voren verhaelt: twelcke alzo ghedaen zijnde, zo beval die coninck Eduart

van Inghelant zijn lieden van wapenen, dat zy tsanderdachs snachts het vier in die vier hoecken van der voorzeider steden steken zouden, ten fine dat zy die teenegadere sackagieren ende pijlgieren mochten, twylent dat die poorters, die hem nu zo ghehuldich ende minzamich gheweest hadden, te brande liepen, maer het quam al anders (byder goedertierer voorzienicheit Gods) dan hijt gheschict hadde: want van dat de Ghendtenaers den brant zaghen upgaen, zo abandonneerden zy al huerlieden huyzen ende goedinghen, lopende tzamen met zulck een furie naer die ghuene die zy zo eerlick ende zo mindelick ghelogiert ende ghetracteert hadden, dater XXX van huerlieden rudders en omtremt VIIc ghemeene saudeniers ter stede doot bleven, ende daer en zoude omtwijffelick niet een Inghelschman omtcommen hebben, ja niet zelfs die coninck, nochte zijn zuene, die prince van Wales, indien zy hem zelve niet schoffierlicke zeere voort ghemeente gheexcuseert en hadden, met veel schoone woorden ende wel ghepalieerde leughenen, ende ten hadde ghedaen dater die grave Guy (up hope van der belofder hulpe ende bystandicheit als voren) zelve met zyne zuene ende andere rudders uyt Vlaenderen grootelicx voren ghesproken ende ghebeden hadden: zo meshaghelick was hemlieden die omsprekelicke groote omdanckhaerheit der Inghelschen, daer zy zonder eeneghe cause ofte redene zeer snodelick, meschantelick ende verradelick inneghevallen waren, wat zyder toezegghen consten. Daer verghinghen zo metten messe, zo metten viere, an den cant van XXXVII personen van der stede, welcke foule nu ghestremt ende ghesust zijnde, by der middele voorscreven, zo keerde die coninck Eduaert (ghezeit met die langhe Beenen) met die reste van zynen volcke weder tInghelant waert, daer hy (wedeware zijnde van vrau Leonore, zijnder eerste huysvrau), eer yet lanck vrau Margriete, sconincx zustere van 1298.

De Engelschen steken het vuer in Gent.

Den koning van Engeland trouwt 's konings zuster van Vrankryk.

1298. Vranckerijcke traude, achtervolghende tsecreet verstant dat zy onderlinghe met elcandere ghecreghen int contracteren van den bestaende daer wy laest of vermaent hebben. Hierentusschen dede die coninck Philips van Vranckerijcke die nieuwe vesten van der stede van Brugghe vermaken, die welcke up St-Mattheus dach daer te voren (by laste van den grave Charles van Valois, zynen broedere) eerst beghonnen waren, zo voorzeit es. Hy dede van ghelijcke ooc die stede van Cassel fortifieren ende verstercken, twelcke considererende die grave Guy van Vlaenderen ende van Namen dede insghelijcx ooc te Ghendt, tOudenaerde, tIpere, te Deynze, tOudenburch, ende te Damme; vulbrenghende daer twerck dater die Valloyssers, ten daghe voorscreven, eerst voorghestelt ende beghonnen hadden, daer die stede zo mede ghefortifiert ende versterct wiert, dat zy teenegadere omwinnelick scheen te zyne metten volcke van orloghe, dat hyder ooc met eenen inne stelde, daer naermaels groote beroerte omme quam, zo wy byder tijt noch hooren zullen. Binnen den zelve jaere, omtfinck die prince Guy die van zijnder munte in Vlaenderen gheel ende al onder zijn sauf-garde ende protexie, makende hemlieden *quant et quant* vry van alle thollen, assissen ende andere lasten, met expresser previlegie bovendien ooc van nievers te rechte te stane den voor huerlieden provooste, in alzo varre als zy niet anghesproken en waren in materie van moort, rapt ofte diefte.

Den graef geeft eenige voorregten aen die van zyne munte.

Int jaer ons Heeren XIIc XCVIII, zo reisde naer Roome, eerst Jacob van Chastilgion, sgraven Guys broeder van St-Pol, als ambassadeur van den coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Schoone); die bisscop Jacob van Duvelmen, uyter name van die coninck Eduaert van Inghelant (ghezeit mette langhe Beenen), ende Robrecht, ghezeit van Bethune; die grave van Nivers, over den grave

Guy van Vlaenderen ende van Namen, zynen vader, 1298.
omme aldaer (achtervolghende dies voorzeit es) tzamen tzegghenscip tanhoorene van onzen helighen vadere, die paeus Bonifacius, die achste van dier name, daer by dat endelinghe met ryper deliberatie van rade ghepronnonceirt, ghevonnest ende verclaerst wiert overecht dat die coninck Philips zonder eenich delay die grave van Vlaenderen weder in handen gheven zoude alle die steden ende casselryen die hy hem onlancx ledent ontnomen ende sinistrelick omtrocken hadde, met behoorlicke rentsoen van der ommenschelicker moort by zynen laste te Parijs ghebeurt ende gheschiet, in den persoone van die overschoone maecht vrau Philippine, voorzeit sgraven dochtere ende hare LX edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen, zonder insghelijcx ooc eenichzins in ghebreke te blyvene van vortan der croone van Inghelant te laten volghene al tghuene dat hy haer (nu langhe tijt gheduerende) tonghelijcke ende met quader cause in Normandien, in Aquitanien ende elders omtweldicht en omthouden hadde, ten fine dat zy te bet ghezaemdelick ende eendrachtelick jeghens die vianden Christi trecken mochten, met meer princen ende landsheeren, haerlieden gheconfedereerde ende gheallieerde, elc int zyne. Van dezer sententie, ordonnantie ende zegghenscipe, wierden terstont bezeghelde brieven gheexpedieert, die welcke die bisscop voorzeit (ten verzoucke van den voornoemden Chastilgion) te Parijs voor den coninck exhibeirde ende las, ter presentie ende bywesen van den grave Charles van Valois ende van den grave Loys van Evreux, beede sconincx broeders, tzamen gheaccompagneert metten grave Robrecht van Atrecht ofte Artois, die oom van der conninginne Johanne, die welcke hem daer boven al dandere, zo oneerlick ende zo irreverentelick drouch, dat hy spaeus bezeghelthede met grooter versmaethede ende verachtent-

Uytspraek van den Paus over koning Filips.

1298. hede stappans uyt sbisscops handen greep, scheurde, ende int open vier smeet, daer hem (naer topene van die zommeghe) naerderhandt zijn eeuwich qualickvaert ende bedervenesse of quam, zo wy byder tijt noch wel hooren zullen, indient Gode gheliest, niet jeghenstaende dat wel sconincx danck ende wille, die welcke daer *quant et quant* zwoer by zyne edelheit, dat hy noch teene noch tandere houden zoude, van tghuene dat die paeus gheordonneert hadde; maer dat hy ter contrarie van dien (die bystant gheexpireert zijnde), die orloghe te veel sterckelicker van nieus voeren zoude, dan hy oyt daer te voren ghedaen hadde, met meer andere dierghelijcke propoosten ende redenen, grootelijcx tenderende ter verminderinghe ende verleeninghe van den stoel van Rooome. Ende corts daer naer maecte hy een huwelick tusschen vrau Blanche, zijn joncste zustere, ende den hertog Rodolf van Oostenrijcke, zuene van den nieuwen keyser Albrecht, up hope van naermaels hulpe ende bystandicheit van hem te vindene, als hijt noot hebben zoude. Die grave Guy van Vlaenderen alle deze zaken verstaende dede eenpaerlick wech alle zyne uyterste beste ende extreme devoir omme by middele van vrienden ende maghen teene goede redelicke appointemente te gherakene, metten coninck voornoemt, twelcke zonder faute alzo ghebeurt zoude hebben, ten hadde ghedaen die booze conninginne Johanne met haer drie ooms, te wetene, Robrecht, die grave van Atrecht ofte Artois; Guy, die grave van S.-Pol, ende Jacob van Chatilgion, zijn broedere, die hem tzelve uyt puerder haet ende nijt, ende ooc om haerlieden eyghen profijts wille, continuelick omtzeiden ende uyten hoofde staken, vreesende dat hemlieden sgraven Guys macht ende moghentheit (overmids dhooghe alleancie van zyne kijnderen) in toecommende tyden noch bejeghenen ende veel te lastich vallen mochten, ter recouvreringhe van eeneghe

Den Graef staet na een verdrag met Vrankryk.

zyner landen ende heerlicheden, die welcke zy zom ten crancken titele possedeerden ende bezaten, als Artois ende andere. Thadde den grave Atrecht bovendien ooc buytermaten veel an, dat zijn zuene Philips (ghemerct dat hyder gheen meer en hadde) in die bataylgie buyten Bulscamp, by Veurne, ghebleven was, inder forme ende maniere als tzelve voren al int langhe ghenoteert ende verhaelt staet, niet jeghenstaende dat hy dat die van Vlaenderen met rechte niet ghewyten en coste. 1298.

Ten XXVIIe daghe van september int zelve jaer (wesende doen S'-Comas ende S'-Damianus dach) overleet die princesse Isabelle, sgrave tweede huysvrau van Vlaenderen, dezer weerelt, die dochtere van Heyndrick van Luxemburch, ghezeit de Blonde, ende wiert met grooter rauwe ter eerde ghedaen, binnen den cloostere van S'-Clare, te Peteghem by Oudenaerde (daer zy toen die fondatresse of was), naer dat zy drie dochters ende alzo veel zuens by haren man ghehadt hadde, gheheeten Jan, Guy, Heyndrick, vrau Margriete, vrau Isabelle ende vrau Philippine, daer wy (hope ic), metter tijt particulierlick breeder of tracteren zullen alst die materie heeschen zal, ende die uytvaert nu ghent zijnde met veel princelicker ceremonien ende hoocheden, zoot betaemde, zo track die wedewaere Guy, met schoonen state, naer Aken, in die duytsche landen, ten coronnemente van den nieuwen keyser Albrecht, die welcke hem zeer mindelick daer ten manscepe omtfinck van al tghuene daer hem wylent die keyser Rodolf (nu gheleden acht jaer) of ghepriveirt ende ghefrustreirt hadde, ten voordeele ende behouve van graef Jan van Henegauwe, zo voorzeit es. Binnen dezen middelen tijt, verleende die coninck Philips van Vranckerijcke die van Berghe S'-Winnocx zekere previlegien, daer by dat zy gheenen rentsoen schuldich en waren, voor eeneghe nederlaghen ofte dootslaghen die up huerlieden verweere gheschieden.

Dood der gravin van Vlaenderen.

Den graef trekt naer Aken.

1299. Int uytende van den jaere XIIc XCIX, naer dat bestant daer wy voren of ghehoort hebben, up den Derthiendach gheexpireert was, zo quam die grave Charles van Valois, sconincx broeder van Vranckerijcke met XVc hondert peerden ende ontallich veel volcx te Vlaenderen waert, daer hem die grave Guy (nu ter grooter oude ghecommen zijnde, ende bovendien ooc verlaten van alle die weerelt in zynen uytersten noot, zo tghebeurt) te gheender plaetse en dorste verbeiden, dan alleenelick te Rypelmonde, daer hy zeer haesteliek met volck ende victalie zynen toevlucht nam, belastende voort den grave Robrecht van Nyvers, zynen oudsten zuene, wel zorghe te draghene ende tbeste te doene met die reste van zynen lande ende heerelichede, naer zijnder macht, force ende moghentheit, die welcke omtwijffelick doen ter tijt zo buytenmaten cleene was, dat hy hem zelve (by ghebreke van volcke) insghelijcx ooc nievers vertogen en dorste jeghens zyne vianden, niet jeghenstaende dat zy daghelicx allomme omtrent der stede van Damme van allerande vrekheit ende tyrannie useerende waren, byder hulpe van de poorters ende cooplieden van Brugghe, die welcke ghezaemdelick zeer qualick namen dat zy (overmits tgarnisoen van haerlieden natureliche heere ende prince) die ghecostumeirde vryheit van huerlieden Damsche havene, twee jaren lanck hadden moeten omtberen, thuerlieden grooten verdriete ende intreste. Die van den Vryen ziende tgroot overlast dat men hemlieden doende was, verzaemden ten XVIIe daghe van lauwe, in grooter menichte omtrent St-Laureyns ten Blocke, by Aerdenburch, omme aldaer die Fransoysen ende Brugghelinghen te wederstaene ende tinderen in al dies hemlieden mueghelick ware, maer lacen! tbleefer al dat niet in tijts ghevlieden en conde, twelcke verhoorende Philips, die heere van Maldeghem, voorzach hem zelve van duyzent cloucke ende vrome lieden van orloghe,

De Franschen komen weder te velde.

Den graef stelt het oorlogs bestuer in handen van zynen zoon.

Twisten tusschen de Brugegelingen en die van het Vrye.

daer of dat die IIII hondert ten derden daghe daernaer ter stede versleghen wierden, ende hy ghevanghen, ter totaler ruine ende bedervenesse van zijnder heerlichede voornoemt, daer men van stonden an tallen canten tvier in stack. Die van Dixmude dit spel anmerckende, quamen anderwarf te ghenade (ghemerct dat zy hadden beghonnen weiffelen), ende deden die croone van Vranckerijcke van nieus eedt in die handen van sconincx broeder voorscreven, die welcke corts weder van Damme schiet, roovende, pijlgierende, barnende, afloopende ende bedervende al dater ievers wel stont tusschen Damme, Ghendt, Deynse ende Ipere, maer die steden en hadden gheenen noot byder prouesse ende zonderlinghe vromichede van de capiteynen ende beleeders aldaer, al sgravens zuenen van Vlaenderen, daer of dat die oudste (te wetene Robrecht van Nievers) die stede van Ghendt te bewarene hadde; Willem (die men heet van Dendermonde) hadde die stede van Damme in handen; Mer Guy (ghezeit van Namen) hielt hem zeer sterck tIpere; ende Heyndrick, zijn broedere van tlaeste bedde, te Deynse. Ten eersten naer dezen continueerde die grave Charles van Valois (byder authoriteit als voren) alle die rechten, costumen ende previlegien der stede van Brugghe met expresser vernieuwinghe bovendien ooc van die ghuene die over XIX jaer metter halle verbrandt waren, daer die grave Guy noyt toe verstaen en wilde, in zulcker wijs dater die morrennaysche wapeninghe ende seditie uyt causeerde, in der forme ende maniere als wy dat elders daert behoort, copieuselicker ghetracteert ende int langhe ghededuceert hebben. 1299.

Privilegien van Brugge vernieuwt.

Ten vier-en-twintigsten daghe van april int jaer XIIIc, assigierden die voornoemde Valoisers die stede van Damme, daer hem die capiteyn Willem, langhe ende meneghen tijt vromelick weerde, mids der hulpe ende bystandicheit van den grave Robrecht, zynen broeder, maer int ende 1300.

Damme veroverd.

1300. mosten zy beede wijcken, nemende tzamen die vlucht met haren volcke te Ghendt waert, daer die grave Guy, haerlieden vadere, terstont van Rypelmonde by huerlieden quam, zeer mistroostich, eensdeels ter cause van dezen verlieze, maer principalick ende bysondere, omme dieswille dat hy hem zelve zonder eeneghe occasie ofte redene teenegadere ghefrustreert vant, niet alleene van der ligue ende alleancie van Inghelant, maer bovendien ooc van alderhande vrientscepe, die welcke hem die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, zijn dochters zuene, ende die graef Jan van Henegauwe (daer hy van Jan, F• Bosschaert van Avennes, zijn halve broeders weghe, die oom of was) deuchdelick naer Gods wet ende recht der nature schuldich waren, zo dat hy zijn zelfs gheenen raedt en wiste, ende ontwijffelick niet min gheweten zoude hebben, indien hem die secrete confederatie van tneghen-en-dertich Vieraet der stede van Ghend metten graven Charles van Valois cont ende kennelick gheweest hadde, daer by dat zy scheidende van zijnder obedientie, van zelf der croone van Vranckerijcke trauwe ende onderdanicheit belooft hadden met reconnaissance van den ressorte van tparlement te Parijs, behoudens dat zy by haer ghemainteneerd zouden worden, in alle huerlieden oude costumen, rechten, statuten, previlegien : tghuene dat zy (nu gheleden XIIII jaer) eerst hadden beghonnen practiqueren, zo voorzeit es. Niewers en hadde die grave van Vlaenderen eenen vrient die hem deucht ofte eer joonde, maer alle die weerelt viel hem jeghens, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick zijn zuenen, die welcke (niet jeghenstaende dat zy allegadere zeer rudderlicke capiteynen ende cloucke mannen van wapenen waren) zo buytermaten lettel vermochten dat een wondere was, in zulcker wijs, dat hy nootzakelick paeys verzoucken moste, daer die grave van Valois (uyter name van den coninck zynen

Den graef van een ieder verlaten.

Hy verlangt vrede en trekt naer Parys.

broeder) gheensins naer hooren en wilde, often ware dat 1300.
hy verzoucke (up goet verzekert sauf conduyt) by hem tArdenburch quam, aldus wiert die prince Guy zeer subtilick uyt Ghendt gheloct (daer hy anders zonder eenich dangier, overmits donoverwinnelicheit van der stede, noch wel teenen redelicken appointemente gherocht zoude hebben), vindende hem zelven ten eersten daghe van meye, ter plaetse voorscreven, aldaer hem hy den voornoemde grave, metsgaders ooc by den grave Amadeus van Savoyen, voor alle wercken vertoocht ende te kennen ghegheven wiert, dater gheen apparentie medalle van paeys en was, voor anderstont dat hy met vichtich van zyne principaelste edelen ende eeneghe ghedeputeerden die coninck Philips (haerlieden heere ende meestere) te voet ghevallen zoude hebben, stellende hem zelven met al tghuene dat hem binnen den lande ende graefscepe van Vlaenderen noch resterende was, gheel ende al tzijnder goetduncken ende ghenade, maer waert dat zake dat hy daer toe verstaen wilde, zo zwoer hem daer die grave Charles van Valois, dat hy hem (in dat gheval) in aldermanieren zynen paeys verwerven ofte voor tende van den jaere weder in zijn eerste staet stellen zoude, up alt ghuene dat hy van Godt hielt. Die grave Guy van Vlaenderen ende van Namen, die groote beloften hoorende ende vindende hem zelven in die middele van zyne vianden, liet hem endelinghe (userende van meerder trauwe ende voordachticheit) zo ghezegghen, dat hy als een verlaten, radeloos prince, metter grave Charles voorzeit, zonder langher delay te Parijs waert trock, wel gheaccompagneert naer tinhouden van den accoorde, met alzulcke princen, heeren, rudders ende edele mannen als hier na int langhe verhaelt ende ghenoteert staet, te wetene : eerst, met Robrecht (ghezeit van Bethune) die grave van Nievers, Willem, ghezeit van Dendermonde, die schoonzuene van den

Namen der genen die den graef naer Parys vergezelschappen.

1300. grave Rodolf van Nyelle, beede sgraven oudste zuenen van Vlaenderen; Loys, naermaels ghezeit van Nievers, wiens zuene Loys noch grave van Vlaenderen wiert; Robrecht, (naerderhandt ghezeit van Cassele), beede die zuenen van den voorscreven grave van Nievers; Mer Zegher van Cortrijcke ofte Cortrosijn; Mer Everaert van Willebaert; Mer Jan van Roode; Mer Aernout van Oudenaerde; Mer Jan van Heyne; Mer Woutere, heere van Nevele; Mer Rogier, heere van Ghistele; Mer Philips van Axpoele; Mer Rijcquaert Standaert; Mer Jacob, heere van Uytkercke; Mer Bouduyn, zijn zuene; Mer Diederijck de Vos; Mer Jan van Ryveel; Mer Bouduyn van Paschendale; Mer Jan van Bernagie; Mer Guy van Poelle; Mer Jan van Torhout; Mer Willem van Huyssen; Mer Jan van Valenchin; Mer Jan van Volmerbeke; Mer Geeraert de Moor, Mer Jan van Coudebois; Mer Antheunis van Belle; Mer Jan van Ghendt; Mer Bouduyn van Rousselaere; Mer Racen Mulaert; Joffrot, heere van Croisieres; Wouter, heere van Maldeghem; Michiel, heere van Marlebeke; Bouduyn, heere van Knesselaere; Philip, heere van Steenhuyse; Loys, heere van Mortaegne; Jan, heere van Heyle; Bouduyn van Heyle; Wouter van Werveke, heere van Louverghem; Thomaes ende Yweyen van Werveke, beede zijn broeders; Yweyn, heere van Beukemare; die heere van Hontschote, Sotteghem, Haveskercke, Daysele, Somerghem, Watervliet, Ninive, Roubaix, Boudonnes ende Monteloy, met noch eeneghe ghedeputeerde van Ipere, Deynse ende elders, die men doen ter tijt al tLeeuwaerts hiet, omme dieswile dat zy die leeu van Vlaenderen mede waren, want die Leliaers (dat es de guene die goet fransch waren) en haddender niet te doene, dies bleven zy tzamen thuys, ende die voorscreven Vlaminghen nu binnen Parijs ghearriveert zijnde, zo ghinck die quade erghe coninginne Johanne met al haer staet, ter vinstere van haren paleyse ligghen, omme haerlieden aldaer te zien passeren, met

zulck een overmoedig wreet, vranck ende vreimt ghelaet, 1300.
dat mer wel naectelick uyt mercken ende verstaen mochte wat joonste ende affectie dat zy themlieden waert draghende was, hoewel dat tzelve die grave Guy niet en messande (1); zo en dede ooc van ghelijcke die grave Robrecht, zijn oudste zuene, ghemerct dat zy beede voorby passeerden, zonder eens huerlieder ooghen up te slane ofte iemende eeneghe reverentie te doene; maer Willem (ghezeit van Dendermonde), zijn tweede zuene, bewaerde deere, groetende die conninginne ende al tedele ghezelscepe zeer reverentelick metten blooten hoofde, omme dieswille dat hy die dochtere ghetraut hadde van den grave Rodolph van Nyelle, conestable van Vranckerijcke; dies nochtans niet jeghenstaende, zo wiert hem noch die zelve mine ghetoocht als voren, wel tzynen grooten meshaghen ende omsprekelicken verdriete van alle die ghuene die by hem waren ende zaghen, die welcke nochtans dies gheen samblant en maecten, maer reden met dandere altijts deure met goeden ghetalle tot dat zy tzamen ten hove gherochten, daer zy terstont al ghelijck van haerlieden peerden zaten, gaende voort reghelrecht mids convoy van den grave Amadeus van Savoyen, by den coninck, ende vulbrenghende daer (in alder odmoedicheit ende reverentie) tghuene daer omme dat zy daer ghecommen waren in die presentie ende jeghenwoordicheit van den grave Charles van Valois, sconincx broedere, die welcke insghelijcx ooc niet en faylgierde van daer openbaerlick te vertoghene ende te verhalene die condicien ende bespreken van haerlieden comste, in der forme ende maniere als voorzeit es; maer die coninck (niet jeghenstaende dat tzelve al by zijn laste gheschiet was) en slouct gheen gade, beziende die Vlaminghen eerst elc int bysondere (een

(1) Mishande.

1300. goede poose tijts gheduerende) buytenmaten vreemdelick, zonder een woort jeghens yemende te spreken, ende daer naer hemlieden alle gadere ghevanghen nemende, behoudens haerlieder lijf, zonder hope van paeyse nochtans, water die grave van Valois toe ghezegghen conste, metsgaders dat hy hem niet en schaemde daer zeer meschantelick, valschelick ende verraderlick voor alle die weerelt te loochenen, zulck last als hy (tot tghuene dater of ghepasseirt was) niet alleene zijn voorscreven broedere van Valois, maer bovendien ooc voorzeiden grave van Savoyen wel expresselick ghegheven hadde, bevelende voort met eenen zeer verstoorden zinne, dat men den grave Guy van Vlaenderen ende van Namen te Compiengne, den grave Robrecht van Nievers te Bourges, in Berry, ende Willem (ghezeit van Dendermonde) te Rouaen in die vanghenesse voeren zoude, elc met eeneghe van zyne edele, ende dat men alle die reste elders, waer hier waer daer, in diversche verscheede torren ende carkers steken zoude, ten fine dat zy noch troost, noch bystant an malcandere hebben en mochten. Deze meyneedighe ordonnancie en dochte die conninginne Johanne noch niet zwaer ghenouch, omme dieswille dat zy deene met dandere liever van stonden an ghezien hadde den hals ofhauwen, eensdeels uyt een ingheboren ercheit ende groote envie alsvoren, ende eensdeels ooc in wederwrake van der doot van Philips, sgraven Robrechts zuene van Atrecht, haer rechtsweere, die over drie jaer buyten Bulscamp, by Veurene, versleghen bleef; maer zy en had anders, hoewel dat men van meerdere nochte snoodere verraderie noyt en hoorde.

Den graef en zyn gevolg worden in hechtenis gesteld.

Van dat men deze drouve tijdinghe in Vlaenderen verhoorde, zo vloden Jan, Guy ende Heyndrick, sgraven Guys drie zuenen van tlaeste bedde, zeer haestelick tzamen ter lande ende graefscepe van Namen waert, wylent toebehorende die gravinne Isabelle, haerlieden moedere,

wiens ziele Godt ghenadich zy! ende haerlieden neve Willem van Gulcken, ghezeit de Clerck, omme die cause ende redene die wy noch hooren zullen, caneuninck van Luycke ende van Cuelen, die broedere van den grave Willem van Gulcken, die buyten Bulscamp, by Veurene, ghevanghen wiert ende in die carkere van St-Omaers van ghebreke verghinck (daer zy van vrau Johanne, huerlieden halve zusters weghe van haerlieden vaderlicke zyde, die ooms of waren) wiert ten zelven tyde proost van Maestricht ghemaect, niet jeghenstaende dat hy der ten besten niet toe en diende, en die grave Rodolf van Nyelle, connestable van Vranckerijcke, quam sconincx recht in Vlaenderen bewaren, in die stede van den grave Charles van Valois, die welcke hem daer van schaemte (die hy hadde van den sticke voren verhaelt) nievers meer vertooghen en dorste. Men deder allomme nieuwe publicatien, mandementen ende gheboden uyter name van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Schoone: ende men nam bovendien ooc hostagiers uyt diversche steden ende casselryen, die men tzamen naer Doornijcke zant, ten meedere versterckhede van eeuwigher obedientie ende onderdanicheit, zo men meende; maer tschicken der menschen accordeert dickwils lettel metter onbegrypelicker ordonnancie Gods, die welcke niet faylgieren en mach, ghelijck wy (hope ic) byder tijt noch wel hooren zullen. 1300.

Het graefschap wordt in den naem van koning Filips geregeerd.

Hierentusschen was die coninck van Tartarien ten kerstene gheloove ghecommen, brenghende *quant et quant* onder zijn subjectie, niet alleene die landen van Persen ende van Gijpten, maer bovendien ooc die helighe stede van Jerusalem met tgheele coninckrijcke van Sijrien, ende verzouckende voorts instantelick an den paeus Bonifacius, die achste van dier name, dat hy hem zulcke hulpe ende bystandicheit doen wilde, dat gheel Barbarien eens teene-

Den koning van de Tartaren wordt christen.

1300. gadere vanden heidenscepe omtsleghen ende verlost mochte wesen, twelcke hem alsdoen wel doenelick dochte te zijne, waert by aldien dat shem die latinsche princen ghezaemdelick ende eendrachtelick moeyen wilden, ghelijck hy wel hopte dat ja : achtervolghende welcke omtbiedinghe zo zont die paeus in alder diligentie zijn opene letteren van pardoen ende mandemente te Vranckerijcke waert, bevelende die coninck Philips aldaer up al tghuene dat hy van hem houdende was, dat hy zonder eenich verdrach tcruyse anname, ende niet en liete of hy en omtslouch ten zelven ende (1) ooc den grave Guy van Vlaenderen, metten grave Robrecht van Nievers, zijnen zuene, wiens uytnemende prouesse ende groote faicten van wapenen al heidenesse deure noch ter tijt wel vermaert ende gruwelick waren; maer twas al te vergeefs, ghemerct dat die coninck zo buytenmaten lettel up spaeus ordonnantie lettede, dat hy ter meerdere mesachtenheit van diere bovendien noch zijnen legaet ghevanghen hielt, doende voort die stoel van Roome al tmeeste leet, schimp ende spijt, dat hy eenichsins coste ghepeinsen ofte vercieren : zo dat hy ter causen van diere int verwatene gherochte, met confiscatie van der croone, daer die keyser Albrecht mede beghift ende beschonken wiert, by der authoriteit apostolicke, al blijckende by zeere bezeghelthede, die welcke by den archidiaken van Naerboonen openbaerlick te Parijs an den coninck ende zijnen edelen raedt vertoocht, ghereciteert, ende by forme van executie ghelesen zouden geweest hebben, ten hadde ghedaen die groote overwillicheit van den grave Robrecht van Artois, dieze hem foorcelinghe uyter hant vranck, scheurde ende int vier wierp, ghelijck hy daer te voren ende in dierghelicke zaken wel meer ghepleghen hadde tzijnder toecommender

Den Paus aenzoekt den koning van Vrankryk tot een kruysvaert, en wil den graef van Vlaenderen losgelaten.

(1) Eynde.

confusie, ruine ende bedervenesse, zo wy byder tijt lancx zo bet begrypen ende verstaen zullen. Gheduerende deze questie ende ghescillen der kerstene, zo namen die Turcken ende Sarrasijnen weder alle die gheconquesteerde landen ende coninckrijcken inne, jaghende daer uyte den voorscreven nieuwen kerstene coninck Cassaen van Tartarien, die over dach over nacht tzijnen lande waert vloot, twelcke ontwijffelick zeer groot jammer was voor ons helich kerstene gheloove, ende Gode van hemelrijcke claghelick met weenender ooghen. 1300.

Twijle dat men hier mede in heidenesse ende in Vranckerijcke besich was, zo reisde alle die weerelt naer Roome, makende hem zelven daer mede deelachtich (elc int zijne) van die voorscreven pardoene van den jaere van gracie daer die paeus voorzeit deerste inventeur ende instituteur of was, ende die ghevanghen grave Guy van Vlaenderen en dede eenparelick wech met alle zijn edele ende ghedeputeerde voorscreven, anders niet, dan dat hy den grave Charles van Valois daghelicx in alder diligentie by zijne lieden sommeerde ende vermaende ter vulcomminghe van der bezworen condicie ende bespreke, up die welcke dat hy daer ghearriveert was; maer watter die grave van Valois toe ghezegghen ofte ghedaen coste, daer en quam anders niet of, in zulcker wijs dat hem die coninck, zijnen broedere, endelinghe met eenen fellen evelen moet verclaersde ende te kennen gaf dat hy veel liever hadde voor een meyneedich prince gherekent ende vermaent te wordene, dan van zijnen ghevanghen te scheiden : twelcke die ghesommeerde prince zo qualick ende zo omweert nam, dat hy der teenegader uyten lande omme schiet, treckende met schoonen state te Roome waert, daer hem die paeus Bonifacius (die achtste van dier name) tkeyserrijcke van Griecken toeleide, behoudens ende met expresser conditie nochtans, dat hy tzelve

1300. (hoe eer hoe liever) zoude pynen te conquesterene metten zweerde, daer hy terstont al zijn ghereetscepe toe maecte, grootelijcx beclaghende tvanghen van den vromen grave Robrecht van Nievers, wiens ghecostumeerde prouesse ende wel vermaerde vaylgeandise dat hy nootzakelick jeghens zijnen danck in dit voyage derven ende omtbeeren moste, niet jeghenstaende dat hy (in cas van omtslakinghe) meer dan eens lijf ende goet ghepresenteert hadde taventeurene voor dat helich kersten gheloove, alzo langhe alst die coninck goetdunken ende ghelieven zoude, die welcke dies maer te min tot redene verstaen en wilde, by den quaden boozen raedt van der goddelooser conninginne Johanne, metsgaders ooc van haer voorzeide drie ooms, Robrecht, Guy ende Jacob, die zamen ghezworen hadden tlandt van Vlaenderen (daer die coninck nu gheweldich possesseur of was) teenegader te bederven ende te niet te brenghen, missende niet min naerderhandt zeer leelielijck van huerlieden entreprise ende voornemene, by trechtveerdich oordeel ende goedertierer gracie Gods, zo int achtervolghen van dezer allincx zo bet kennelick ghemaect zal worden.

1301. Als men screef tjaer XIII^c en een, zo quam die coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Schoone) ende die quade vrau Johanne, zijn huysvrau, conninginne van Navarre, tzamen int uytende van der maent van meye, met grooten state tharen gheconquesteerde lande ende graefscepe van Vlaenderen waert, hebbende in huerlieden compagnie diversche princen ende edele landsheeren, daer die grave Jan van Henegauwe, met Jan, zijn oudsten zuene (ghezeit zonder Ghenade) mede een of was, oudghesleghen viant van den lande, niet jeghenstaende dat zijn vader Jan, F^s Bosschaert van Avesnes, ende die ghevanghen grave Guy, van eender moeder ghecommen waren, zo wy nu menichwarf voor dees tijt ghehoort hebben. Dienvol-

Koning Filips komt naer Gent.

ghende zo en faylgierden die van Duway, Rijssel, Cortrijcke ende Ghendt, niet van hemlieden (naer thouden van zekere voorghaende mandemente) alle die meeste eere ende waerdicheit te bewijsene, die zy eenichsins consten ghepeinsen ofte ghedencken, te wetene, alle die zelve, die goede, ghetrauwe subjecten ende ondersaten, haerlieden naturelicken prince ende princesse thaerlieder blyder ancomste van rechtsweghe schuldich zijn van doene. Men spaerder nievers goet noch geld; elc zocht den anderen texcederene in allerande uytwendeghe triumphe ende costelijcheit; in zulcker wijs, dat die van Gendt zo in overschoone thooghen, zo in overdadeghe banckelten, dierbare presenten, costelicke steecspelen, princelicke tournoyen; ende andersins an de cant van XXVII duyzent guldens lieten, rydende die coninck ende zijne conninginne ghezaemdelick te ghemoete, in zeer schoonder ordonnantie ende nieuwe cleederen, dieder al propijs toe ghemaect waren, maer niet van ghelijcke coleure; want tneghen-en-dertich Vieraet cleede hem zelve al eensins met zulcke edele ende notable als hemlieden mede vielen: andere (die hemlieden contrarie waren) andersins. Ende tghemeente hadde insghelijcx ooc zijn derde coleur appart, twelcke daer eendrachtelick met luyder stemme an de coninck verzochte omsleghen ende verlost te zijne van alzulcke thollen, imposten ende bier-assissen, alser nieulincx thaerlieden laste gheinventeert ende voorghestelt waren, zonder dat zy wisten te wat respecte ofte upziene. Die coninck accoordeerde hun (voor zijn blijde wellecomme) haer begheerte, wel jeghens den danck ende wille van die voornoemde neghen-en-dertich regierders daer mede present ende jeghenwoordich, die welcke ontwijffelick den ghemeente wel oorboire ende profitelick waren, zo voren meer dan eens (thaerlieden eere) vermaent ende verhaelt staet; maer om dieswille dat zy nimmer eens en droughen met haerlieden prince 1301.

1301. ende onderzaten (over die groote liberteit die zy hadden ende zomtijts jammerlick misbruykten, zoot ghemeenelick ghebeurt) zo verlietze die coninck daechs voor onze Lieve Vrau dach, half ougst, al ghelijck van huerlieden eet, stellende in huerliede stede XIII scepenen (die men nu scepenen van der keure heet) ende XIII raden, die scepenen van ghedeele zijn, met expresser condicie ende previlegie van dien daer alle jaere, ten zelven daghe, van ghelijcken ooc vernieut ende verandert te wordene by acht commissarissen van der zelvere poorterie, daer of, dat die vier eerste jaerlicx by den prince ofte zijnen stedehouder ghekosen zullen worden, met autorisatie van voor tzelve die reste te meughen kiesene naer haerlieden ghelieſte ende goetduncken. Aldus wiert dat neghen-en-dertich Vieraet der stede van Ghendt teenegadere gheabolieert, ghecasseert ende te niete ghedaen, twelcke daer nu an den cant van LXXIII jaer lanck al tregement ende die overhandt ghehad hadde, ter grooter vervoorderinghe van der stede, maer ten cleene paeyse ende accorde als voren. Die officiers ende wethouders van Duway, Rijssele ende Cortrijcke wierden van ghelijcke ooc al verandert ende vermaect by der autoriteit voorscreven, met confirmatie van al huerlieden keuren, rechten, statuten ende previlegien elc int zijne : want sconincx wille ende meeninghe was tlandt van Vlaenderen in der eeuwicheit tannexeren ende te vereenighen metter croone van Vranckerijcke, als wesende zijn vry, propre ende eyghen gheconquesteert goet; maer (Godt zy gheloft) hy miste by der middele als wy noch hooren zullen.

De regering van Gent en van andere steden veranderd.

Deze zake aldus al ghepasseirt zijnde, zo quam die coninck Philips (ghezeit de Schoone) met al zijn edele gheselscip naer die stede van Brugghe, daer hy insgelijcx ooc achtervolghende zijn voorscreven mandemente ende voorgheboden met alle die zelve eere, blijdscepe ende

Den koning komt te Brugge.

triumphe ghewellecomt, inghehaelt, omtfaen ende ghefestiert wiert, als een naturelicke heere ende prince van rechtsweghe competeerde ende toebehoorde; maer den ghemeente wiert scherpelick gheinterdiceert ende verboden tzijnder incomste remis, ofte quytscheldinghe van nieuwe thollen, imposten ende bier-assissen te verzouckene (ghelijck die Ghendtenaers daer te voren ghedaen hadden) up pene van lijvelick daer of ghepuneert te werden metten zweerde : dies bleven zy van quader spijte gheel ende al stomstaende, bijtende niet min up haerlieden tanden met zulck een bijster ghelaet, dat hem die coninck zelve grootelijcx verwonderde, niet wetende die cause van zulcker vreemdichede. Die vrauwen ende joncvrauwen van der stede, hadden haer zelve alsdan ooc (ter meerdere decoratie ende vercieringhe van dezer feeste) up huerlieden aldermoeyste, triumphanste ende uytwendichste ghepareert, ghetoont ende toeghemaect, elc int zijne, gheenderande somtueuseit, nocht costelijkheit sparende (zo zy noch wel van aerde hebben), twelcke die conninginne Johanne zo zeere meshaegde, dat een wonder was, in zulcker wijs dat zy met eenen verborsten (1) zinne zeide : Ic waende hier alleene conninginne gheweest te hebbene, maer my dunckt ic ben gheabuseert; uyte dien dat zy my varincx al conninginnen schijnen te zijne, die ic hier zien. Tsanderdachs besoingneerde die coninck daer alle die dach in die affairen ende goede policie van der stede, schinckende met eenen ooc Gobert van Doorne tcasteleinscip van Male, buyten Brugghe, zijn leven lanck gheduerende, in recompense van den goeden dienst die hy hem over vier jaer in Gascoingnen ghedaen hadde, int overgeven van der stede van Riole in die handen van den grave Robrecht van Artois, ten profijte ende behouve 1301.

(1) Verbosten, beleedigden.

1301. van der croone van Vranckerijcke. Zeer corts naer dezen, dede Jacob van Chastilgion, sgraven Guys broedere van St-Pol, ende die grave Robrecht van Buenen, beede ghezaemdelick haren eet als ruaerts van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, hoewel dater die laeste niet vele toe en dede, in die stede van den grave Rodolf van Nyelle, connestable van Vranckerijcke ende schoonvader van Willem (ghezeit van Dendermonde), sgraven Guys tweeden zuene van Vlaenderen, hebbende tzamen onder hemlieden XIIc mannen te peerde ende een goet ghedeel te voet. Twelcke alzo beschict ende gheordonneert zijnde, zo track die coninck met zijnder conninginne ende die reste van zijnder gheselscepe te Wijnendale waert, keerende corts van danen weder deur Ipere ende deur Rijssele naer die stede van Duway, daer die grave Robrecht van Atrecht ofte Artois vrau Margriete, doudste dochter van den grave Jan van Henegauwe, traude, voor zijn tweede wijf. Ende van dat die coninck te Parijs ghearriveert was, zo maecte hy een huwelijck tusschen den grave Loys van Evreux, zijnen joncsten broedere ende vrau Margriete, die dochtere van Philip van Atrecht, svoorzeits sgraven Robrechts zuene, die buyten Bulscamp, by Veurene, ghebleven was, zo wy ghehoort hebben.

Hierentusschen, zo en hadde tghemeente van Brugghe vry niet vergheten hoe scherpelick dat men huerlieden ter ancomste van den coninck (die zy wel wisten nu teenegadere vertrocken te zijn) gheinterdiceert ende verboden hadde eenich remis ofte quytscheldinghe ende nieuwe thollen, imposten ende bier-assissen te begheerene, doende van dier tijt voort zulck neerstich onderzouck up temploi van dien, dat zy emmers endelinghe vernamen, dat die van der wet van den advijse waren, daermede alle die oultragieuse omcosten te betalen, die welcke zy int particuliere ten upziene van den coninck ghedoocht ende

De Bruggelingen worden oproerig.

ghesupporteert hadden, zonder eenich regart ofte anschau 1301.
te nemene up die groote excessive costen, insghelijcx ooc ter zelver occasie by die ghemeene ambochters ende die van neeringhe ghedaen ende gheschiet, daer elc int zyne (generalick ende particulierlick) die zorghe ende tlast of draghen moeste, talzulcke meshaghene van alle die ghuene diet anneghinck, dater onderlinghe groote beroerte omme beghonste te rysene by den toedoene van Pieter de Ceuninck, een cort, leelick man van persoone, met eender ooghe; maer zeer eloquent in de vlaemsche tale, goet van raede, elouck, stout, licht van der handt, van der oude van LX jaeren, ende jeghenwoordelick deken van de wullewevers, die welcke terstont ter causen van dien by den Schouteetene up Steen gheleit wiert, met noch XXV van zyne principaelste medeghesellen ende complissen: maer zy en laghender niet langhe, want tghemeente haeldezer noch binnen den zelven daghe uyt ghewapender handt, ten spijte van alle die ghuene diet leet was, zonder iemende nochtans te mesdoene in lijve ofte in goede, maer keerende stappans elc weder int zyne van daer hy ghecommen was, ende latende daer mede alle zaken goet zijn, eerder ergher of quam, hoewel dater van sheerens weghe als noch gheen dangier en was: ghemerot dat zy doen tghemeente wel alzo zeere vreesden ende omtzaghen, als zy van hemlieden ghevreest ende omtzien waren, in zulcker wijs dat teen met tandere (by dier middele) langhen tijt in scheede hielt. Endelinghe Jacob van Chastilgion, die ruaert van Vlaenderen (een prince van hoogher couragie) van alles ten vullen gheadverteert zijnde, en wilde (Godt weet) die voorstelders van dezen vermete niet omghepuneert laten, vindende hem zelven teenen zekeren gheprifigieerden daghe snuchtens tilicke [1] met Ve hondert peer-

Pieter de Coninck.

(1) Tydelyk.

1301. den voor die poorten der stede van Brugghe, omme die voornoemde seditieuse entrepreneurs (by der hulpe van Mer Jan van Gistele, die capiteyn van de wethouders, edele ende andere fransche saudeniers) aldaer met luyden van eender schelle (1) zeer subitelick ende onvoorzienlick van alle zyden tovervallen ende tzijnder wille te brenghene; maer zy wierdent ghewaer, ende wederstonden die van binnen zo (ten laetsten donderdaghe van ougst) dat zy nootzakelick in die proostie ende love (twelcke nu slandshuys van den Vryen es) vlieden moesten, daer zyt van ghelijcken ooc niet lanck en maecten, want twierter haest al uytghedreven dat ter stede niet doot nochte ghevanghen en bleef, in zulcker wijs dat hem Mer Jan van Ghistele (groot viant slands) insghelijcx ooc saulveerde metter vlucht die hy reghel recht ter poorte uytnam, zo dat die ruaert voorzeit, met zynen peerdevolcke, niet voorder commen en dorste dan hy was, twelcke hem zo schoffierlick zeer speet dat hyder den grave Guy van St-Pol, zynen broedere, omme uyt Vranckerijcke omtboot tzijnder assistencie, die welcke ten eersten ende voor alle wercken die hoofden ende principaelste voorstelders van dezer seditie inder eeuwicheit uyten lande van Vlaenderen dede bannen, up huerlieden lijf, zo dat Pieter de Ceuninck, ter dier occasie met zynen gheselscepe achtereen die stede loochende, ende die grave voornoemt quamer met zynen broeder binnen, niet alleene poorten ende torren vellende (die doen zom van houte, ende zom van steenen waren), maer bovendien ooc een groote partie van die vesten vullende, metter aerde die daer naest lach, als die ghuene die plat uyt ghezaemdelick mainteneren ende sustenerem wilden alle die previlegien ende vryheden der stede van Brugghe, byder voorghaende rebellie, gheconfisqueert ende verbeurt

(1) Klok.

te zyne, daer die van der wet zelve met al tresterende ghemeente zo buytermaten qualick inne te vreden waren, dat zyder zonder langher delay eendrachtelick of appelleerden ant parlement te Parijs, ghemerct dat zy alsdoen niet bet en mochten. Dit greyde die grave van St-Pol zo overqualick, dat hy corts voort ancommen van de wintere, ter cause van dien, weder met zijnen volcke te Vranckerijcke waert keerde, omme die coninck ende zijnen edelen raedt te bet tinformeren van der toecomste van der zake tzijnder discretie ende goetduncken; maer voor zijn vertreckene zo riedt hy den ruart Jacob, zijnen broedere, dat hy te ghemeene coste van den lande eeneghe casteelen ende fortressen binnen Vlaenderen zoude doen maken, tzijnder meerdere verzekerthede ende bescermenesse up aventure, hoe alle zaken noch veranderen mochten; dien volghende zo wierdender van stonden an twee stercke casteelen ghefondeert, teene te Cortrijcke, ende tandere te Rijssele, men begonste van ghelijcken ooc tderde te Brugghe (ter zelver plaetze daer nu die watermeulen staet), maer en quam ter gheender perfectie, overmids dat tghemeente aldaer, niet dan liberteit ende vryheit ghewoone zijnde, tot zulcke nieuwe extraordinaire exactien ende onverdraghelicke extorsien meest niet verstaen en wilde, als die ruart Jacob (ten dien upziene quamsuys) thaerlieden ende coopmans laste alleene gheexcogiteert, verciert ende ghedroomt hadde, nopende den vierden penninch van een ieghelicx dachhuere, winninghe, wasdom ende conquest, den welcken zy zelve daghelicx ghehouden waren te draghene in de handen van zijne hooveerdeghe ende zeer oversprekende ghecommetteerde, die men ter causen van dien ghemeenlick ende overal Snackers hiet, houdende propijs daer toe haer residentie binnen der prochie van St-Gilles, jeghens over zijn hof van St-Pol, nevens een groote hooghe brugghe, die welcke 1301.

Jakob van Espinoi doet dry kasteelen bouwen.

1301. noch ter daghe van hedent (metter gheele strate oostwaert streckende) van huerlieden die name behouden heeft. Dit dochte een ieghelick zo buytermaten omredelick, dater die meeste menichte gheensins toe te brenghen en was, latende zom liever twerck metter coopmanscepe teenegadere varen, ende zom vertreckende in andere landen met al dat zy hadden, daer zulcke sobere neeringhe ende naervolghelick zulcke maghere teeringhe uyt causeerde, dat nootzakelick dien gouverneur te kennen ghegheven ende gheclaecht wiert met neerstigen verzoucke (in alder diligentie ende reverentie nochtans) van die cause by hem gheweert thebbene van dien inconveniente, tenderende ter totaler ruine ende bedervenesse van alle zyne subjecten ende onderzaten van Vlaenderen ende bysondere van die van Brugghe, ten was dater in tijts (byder middele als voren) inne voorzien wierde, up grootelicx elders jeghens hem te verdienen in toecommende tyden. Maer lacen! die supplianten en profiteerden met alle huerlieden schoone woorden ende groote beloften, anders niet, dan dat menze van dien tijt voort, al in die vanghenesse stack (waer menze conste ghevinden), zo wie den voorscreven vierden penninck niet en betaelde, daer zy zom van honghere ende van ghebreke verghinghen : ende tghemeente wiert bovendien noch bezwaert met eenen witten penninck sdachs, ende metten houckghelde, twelcke eeneghe van hemlieden zo buytermaten veel an hadde dat zijt inwendich int hert wel hadden willen wreken metten messe, indien zyder apparentie toe ghezien hadden, beclaghende zeer dickwijls ende menichwarf secretelick onder mencander (van vreese van die Leliaers) die schadelicke absentie van den vromen ende omverzaechden Pieter de Ceuninck, daer wy voren of ghehoort hebben, in zulcker wijs, dat hem die grave Jan van Namen ende Mer Guy, zijn broedere (beede sgraven Guys

Vergeefsche klagten tegen zyne onmatige schatten.

Pieter de Coninck krygt bevel van naer Brugge weder te keeren.

oudste zuenen van Vlaenderen van tlaeste bedde) van 1301.
als dater gaens was gheadverteert zijnde, endelinghe zeer scherpelick ordonneerden ende bevolen stappans weder naer Brugghe te keeren, ende daer met zijnder macht ende moghentheit (die welcke zy verstaen hadden niet cleene te zyne) huerlieden vaders recht te bewarene, up al tghuene dat hy van huerlieden int generale ende int particuliere houdende was, met belofte van hulpe ende bystandicheit in als dies hemlieden eenichsins meughelick ware, met lijve ende met goede. Men zoude nemmermeer ghelooven hoe gheerne dat Pieter de Ceuninck (die de Leliaers alseels niet en mochte) deze commissie accepteirde, vindende hem ten derden daghe daer naer ter plaetse voorscreven, by die ghuene die hy ter weerelt alderbest betraude, ende doende voorts zo vele by zijnder industrie ende groote eloquentie dat hy niet alleene alle die wevers (daer hy voor zijn vertreckene deken of gheweest hadde), maer bovendien ooc die vulders themwaers ghecreech, met meer andere heimelicke goetwilleghen, wiens vrienden ende maghen metter prince in Vranckerijcke ghearresteert ende ghevanghen waren, ende daer die voornoemde ruart oyt principalick ende bysondere hart, wreet ende onghenadich jeghens gheweest hadde, zo dat zyn hoop, by dezer middele, daghelicx lancx hoe meerdere wiert, jae, dat meer es, die bailliu, scoutheetene, ende wet ooc gruwelick ende ontzienelick beghonste te wordene.

Twyle dat deze zaken aldus te Brugghe in treyne waren, zo overleet heer Jacob van Buenen, die bisscop van Teroaen, groot benefacteur van der kercke aldaer, hebbende heer Walram van Crequy voor zynen successeur. Ende met texpireren van der wintere, zo quam te Brugghe die waerachteghe nieuware hoe dat zy by vonnesse van arreeste, ghegheven uyt peurder haet ende nijt, int parlement te Parijs, verclaerst waren niet omtfanghelick

Andere rede van algemeen misnoegen.

1301. met haren voorscreven gheintercerteerden appelle, anghaende ende consernerende die confiscatie ende verbeurte van haerlieden previlegien ende vryheden; daert ghemeente van nieus zo inne beroert, verstoort ende vergramt wiert dat zy van stonden an in grooter menichte Pieter de Ceuninck medevielen omme tzelve te wrekene in tyden ende stonden, by force ende met ghewelde, alst te passe commen zoude. Die capiteyn Pieter, merckende dat men dus themwaert gheneghen was, track zonder langher verdrach met zynen volcke ter poorte ende vesten van der stede, verjaghende ende verdrivende daer al dater noch besich was met iet te slechtene ende te vullene, by laste van den ruart Jacob van Chastilgion, wesende als doen te Ghendt, die welcke hy insghelijcx ooc met eenen omtboot hem tzelve gheensins gheorloft te zyne, zonder tghemeene consent van der poorterie aldaer. Ende van dat die bailliu, scoutheetene, ende wethouders hierof de wete ghecreghen, zo liepen zy allegadere, deene voren ende dandere naer, haerlieden veerden, met meer andere edele Leliaers, die hem van ghelijcken ooc niet langher in stede betrauwen en dorsten, ghemerct dater Pieter de Ceuninck zulck bestier ende gheloove hadde. Dit gheschiede in die maent van maerte, gheduerende tjaer als voren.

Pieter De Coninck komt met zyn volk te Brugge.

Opstand te Gent.

Ende binder zelver maent dede die voornoemde ruart van Vlaenderen openbaerlick te Ghendt publieren ende ghebieden metter clocke, ter presentie van den bailliu aldaer, dat hem een ijghelick voortan vouglien zoude ter betalinghe van alzulcke nieuwe thollen, imposten ende bier-assissen als die regierders van der stede daer sclaest gheproponeert ende voorghestelt hadden, ten secourse van der groote onverdraghelicke oncosten, die zy dat jeghenwoordich jaer ghedoocht ende ghesupporteert hadden, ter blijder incomste van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit die Schoone, ende zijnder coninginne Johanne, ghezeit de Quade, niet jeghenstaende alle quytscheldinghe alsdoen vercreghen ter contrarie, zo voorzeit es, zonder eenichsins daer of in ghebreke te blyvene up lijvelick ghecorrigiert of uyterlick ballinck slands verclaerst te wordene. Daer terstont zulck een murmuratie ende beroerte onder tghemeente uyt rees, dat zy onderlinghe by ghemeenen accoorde ende overeendraghene tzament resolveerden ende besloten tsanderdachs niet te wercken, omme alsdan breedere by moeyte met elcanderen tavijseren wat hemlieden voort daer jeghens best te doene stont; maer die bailliu, wethouders, edele ende notable (van als secretelick ghewaerscuut zijnde) vonden hemzelven omtrent VIIIc ghewapende mannen smorgens vrouch, voor dagheraet, tallen houcke ende straten van der stede, hier XXX daer XL ende ghundere L, vanghende ende dootslaende allomme al dat ten behoorlicken tyde niet en wrochte, twelcke cause was dat zy terstont metter spoet al eenich werck in dhandt grepen, diet in tijts ghewaer wierden, hoewel dat zy dies niet jeghenstaende niet en faylgieerden van sachternoens ten drie ueren, al ghewapent met opene banieren uyt haerlieden huyze te loopene, slaende allomme diversche beckenen achter strate (omme dieswille dat zy die clocke ten eersten niet luyden en dorsten) daer zy zulck een menichte van volcke mede vergaerden, dat zy nootzakelick voor hemlieden wijcken moesten, die zy snuchtens zelve ghevreest, ghereverendeert en omtzien hadden : want die bailliu vloot met die van der wet ende noch met omtrent VIc personen zeer haestelick in sgraven casteel, by St-Veerle kercke, ende die reste saulveerde hem zelve, waer hier waer daer, in houcken ende hollen, elc zo hy best conste, als die wel bedochte, metsgaders dat die van den casteele voorzeit noch voor den neghen ueren ter obedientie commen moesten, met belofte van trauwe ende bystandicheit, of anders

 1301.

1301. en zoude niemant omtcommen hebben. Zo buytermaten gruwelick hieu dat ghemeente in den hoop, zonder yevers up eenich regart te nemen, zo dater twee wethouders en XI notable ter stede doot bleven, ende bovendien zo wierter an de cant van hondert zeer gruwelick ghequest ende ghewont. Deze maniere van doene greyde die ruart Jacob van Chastilgion, zo wonderlick qualick (ghelijct wel reden was) dat hy om niemants wille teenegher paeyse ofte appointemente verstaen wilde, zweerende by zijn edelheit dat hy alle die perpetrateurs van den voorscreven seditieuse sticke, noch byder tijt corregieren, punieren ende straffen zoude, ter exemple van andere (elc naer den heesch van zyne meriten) ofte hy zoude in die wille sterven. Godt weet, hoewel dat dit die van Brugghe in huerlieden clincken viel, die welcke omtwijffelick anders niet en zochten nochte en begheerden dan die Ghentenaers mede an huerlieden coorde thebbene, ende van huerlieden ligue te maken, hopende by haerlieden hulpe ende adresse noch wel int ende den prince met zijn edele te verlossene ende weder thuerlieden eerste liberteit ende vryheit te gherakene, daer zy in alder manieren voren gheschikt hadden te levene ende te stervene, onder huerlieden capiteyn Pieter de Ceuninck, dieder purementelick byder hemelscher inspiratie toegheroert ende verwerckt scheen te zyne, zo wy (hope ic) noch byder tijt hooren ende lancx zo bet verstaen zullen.

1302. Binnen dezen middelen tijt, zo ghebeurdet up den meidach int jaer XIIIc ende twee, dat Jan Breydele, een vleeschauwere van Brugghe, upt casteel te Male ghinck drincken (metsgaders dat men daer wijn vercochte), stekende daer den knecht van den castelein Gobert ter plaetse doot, omme dieswille dat hy hem (onder meer andere injurieuse proposten) zeide ende erzeide dat die van Brugghe niet dan vuyle meutmakers en waren, ende dat ze die

Jan Breydel doodt den knecht van Gobert.

ruart noch vry wel uytrechten zoude, zoot behoorde; 1302.
die castelein wildet metten zyne wreken, maer Breydele wederstont hemlieden allegadere zo vromelick dat hy emmers gheenen noot hadt, hoewel dat hy int ende die bane ruymen moste, averterende die van zynen ambochte van tgroot omghelijck ende overlast dat hem ghedaen ende gheschiet was, in zulcker wijs dat zy met alle die ghuene die hem wel wilden (totten ghetalle van VIIc) terstont ghestoct ende ghestaeckt te Male waert liepen, verslaende ende vernielende daer den voornoemden castelein, met alle die ghuene diet meenden te beletten, ghemerct dat hy een zeer wel bemint edelman was, om zijnder duecht ende goedertierentheits wille: ter dezer occasie ghecreech die voorscreven Jan Breydele zulck een fellen haet ende nijt jeghens alle die perturbateurs van der vlaemscher ende bysondere van der Brugscher liberteit ende vryheit, dat zy by zynen toedoene qualick yewers spyse ofte dranck voor haerlieden ghelt ghecreghen consten, ende tzelve dat zy ghecreghen moesten zy meer dan dobbel betalen. Hy en faylgierde ooc niet van over alle extreme pooghinghe ende uyterste devoir te doene, omme byder hulpe van Pieter de Ceuninck (daer hem varincx een ijghelick inne betraude) alle zaken wederomme in haerlieden oude ende eerste staet te brenghene ofte met eere daer voren te stervene, ende ter contrarie van dien, zo maecte hem die ruart insghelijcx ooc lancx zo sterckere, omme by behoorlicker middele zyne rebellen meester te werdene ende lijvelick te corrigieren, in menigherande forme ende maniere, naer den heesch van elcx delictie ende mesusen. Twelcke verhoorende die brugschen capiteyn Pieter de Ceuninck, dede zo vele dat Willem van Gulcken, ghezeit de Clerck, omme dieswille dat hy een wel gheleert diaken, metsgaders ooc caneuninck van Luyck ende van Cuelen ende proost van Maestricht was, scheedende van zijnder gheeste-

Hy stemt met Pieter De Coninck ter herstelling van het Vaderland.

1320. licker habyte, ghewapender handt te Vlaenderen waert quam, eensdeels byden rade ende advyse van den grave Jan van Namen ende Mer Guy, sgraven Guys zuene van Vlaenderen, beede zijn ooms, van vrau Johanne, zijnder moeders weghe, maer principalick ende bysondere uyt grooter vierigher liefde, jooncste ende affectie, die hy (niet zonder pregnante causen ende redenen) ter welvaert van zijn grootheers lande ende ter wederwrake van der fransche croone draghende was. Ende nu in Vlaenderen ghearriveirt zijnde, zo stack hy eerst ende voor alle wercken, mids der hulpe van die van Brugghe, tvier int huys van den edelen ruddere, den heere van Sijsseele, ten upziene dat hy een Leliaert was, ende bovendien ooc oudt verwortelt viant slands ende van den huyze van Vlaenderen, ende metsgaders dat casteel te Male van ghelijcke ooc vul Leliaers was, zo deder hyder metten zelve zulck assault up, dat hijt emmers in tende (met groote labeure) meester wiert, verslaende ende vermoordende al dater binnen was, ende commende van danen voort reghelrecht naer die stede van Brugghe (daer hy van alle die weerelt), uytghesteken de Leliaers, zeer eerlick ende weerdelick met grooter blijtscepe ende triumphe ghewellecomt ende omthaelt wiert, een goede poose tijts gheduerende. Ende daer en tusschen quamen die van Damme ende Ardenburch hem zelven presenteren tzynen dienste, in al tghuene dies hemlieden (int generale ofte int particuliere) eenichsins meughelick ware : doen die Ghentenaers (die hemlieden noch metten prince hielden ende onlancx leden eeneghe van huerlieden wethouders ende notable versleghen hadden (zo voorzeit es), deze blyde tydinghe ende nieumare verhoorden, zo verzochten zy een goet vast broederscip te makene met die van Brugghe, diet tzelve zeer gheerne accepteerden ende accordeerden : ghemerct dat zy zelve overlanck anders niet begheert en hadde, maer ten ghe-

Dadelykheden tegen het huys van Sysseele en het kasteel te Male.

duerde niet langhe byder wanckelbaerheit van die voornoemde van Ghendt, die welcke die ruart zo wel wiste te vertwijffelen (overmits tgroote watere dat hy om beters wille in zynen wijn dede) dat zy corts daer naer al ghelick weder die Leliaers mede vielen, ghereserveert alleenelick die zommeghe die secretelick adverteerden hemlieden prince met die van Brugghe ghetrauwe te blyvene. 1320.

Dit broederscip aldus ghefaylgiert zijnde, zo docht die ruart, Jacob van Chastilgion, sgraven Guys broeder van St-Pol, gheel ende al claer thebben, makende te Cortrijcke (by den advyse van den bisscop van Auxerre, ende meester Pieter Flote, bacelier in die rechten, beede sconincx raedslieden van Vranckerijcke) groote vergadederinghe van volcke, uyt Henegauwe ende Vermandois, omme die rebelleghe van Brugghe daer mede voort teenegadere te ruymene, vernielene ende consumerene elc naer den heesch van zijnder verdienste. Daer compareerden insghelijcx ooc ten dien fine meest alle die resterende edele van Vlaenderen in zeer competente ghetalle, als die ghuene die liever hadden huerlieden natuerelicken heere ende prince (contrarie an huerlieden eedt) jeghens te zyne, dan huerlieden heerlichede ende andere goedinghen eenichzins in dangiere te stellene ; twelcke al wel considererende ende overmerckende die voornoemde Willem van Gulcken, track secretelick uyter stede van Brugghe, van vreese van zyne vianden voorzeit, metsgaders ooc van de Leliaers (die welcke daer daghelicx wederomme van nieus lancx zo meer multiplieerden ende vermenichvuldichden), nemende reghelrecht zynen wech (met die ghuene die hem best wilden) naer die Vier Ambochten, daer Mer Guy, ghezeit van Namen, zynen oom, in alderdiligencie by hem quam, ende Pieter de Ceuninck trock met XVI^c voetknechten (wel gheequipeert, toegherust ende voorsien van al dat ten orloghe diende) ter stede van Ghendt waert,

Pieter De Coninck poogt de Gentenaers in verbond te trekken.

1302. omme tghemeente aldaer met schoone woorden ende andersins te bet tzijnder ligue ende alleancie te brenghene, niet alleene ter recouvreringhe van huerlieden oude previlegien ende vryheden, maer daer en boven ooc ter verlossinghe ende omtslakinghe van huerlieden naturelicken heere ende prince uyter vanghenesse van Vranckerijcke, die welcke zy (byzonder in zulck eenen noodt) omtwijffelick alle trauwe, hulpe ende bystandicheit schuldich waren, emmers naer haerlieden vermeughen, te meer ooc, ghemerct dat die grave van Namen ende Mer Guy, zijn twee zuenen, metsgaders Willem van Gulcken, zijn neve (daer hy grootheere of was) tzelve zeer mindelick ende vriendelick an hemlieden verzouckende ende begheerende waren, met belofte van in als huerlieden capiteynen ende goede ghetrouwe leitsmannen te zyne, in der forme ende maniere als hy daer zeer promptelick wiste tallegeerene, met meer andere dierghelicke persuasive pregnante redenen, ten dien propooste dienende; maer lacen! niet met alle affecterende, overmids die groote ghifte ende belofte daer tghemeente zo (byden ruaert ende andere Leliaers) teenegadere mede ghecorrompeert was, dat zy (niet jeghenstaende die remonstrance voorscreven) noch in grooter menichte jeghens die Brugghelinghen te velde quamen, onder die conduyte van haren bailliu, die welcke daer wel een groot exploit waende bedreven thebben, maer hy miste by dien dat Pieter de Ceuninck zeer haestelick om beterswille met zyne lieden wederkeerde van daer hy ghecommen was. Zo deden van ghelijcken ooc Mer Guy van Namen, ende Willem van Gulcken, noch wel ten ghemeene verdriete ende meshaghene van alle die ghuene die den ghevanghen grave Guy wel wilden ende deucht joonden, te meer, want zy noch bovendien ooc voor zekere ghehoort ende verstaen hadden, dat die van Ardenburch, by den instekene van die van Ghendt, die banniere

van Willem van Gulcken ter eerde nederghewórpen ende 1302.
met voeten betrappelt hadden, dootslaende ende vernielende aldat hem ghetrauwe blyven wilde, hoewel dat Pieter de Ceuninck, dies niet jeghenstaende, die moet nochtans niet verloren en gaf, maer varre die beste couragie behielt, treckende ten eersten dat them meughelick was met zynen volcke, naer die weghworpers van der voorzeider banniere van Gulcken, ende doende zulcke gruwelicke assaulte up haerlieden stede (die welcke doen ter tijt niet cranck en was) dat hyze by rechten ende met ghewelde themwaert ghecreech, ter eeuwigher ruine ende bedervenesse van alle die ghuene die Willem van Gulcken wederomme van nieus refuseerden eedt te doene, uyter name van den grave Guy, zynen grootheere, huerlieden naturelicken heere ende prince, keerende alzo met deze victorie weder te Brugghe waert, daer hem die van der stede (anmerckende die misse van der alleancie van Ghendt, daer zy hem zelven oyt meest up betraut ende verlaten hadden), niet alleene niet in en lieten, maer dreychden bovendien ooc doot te slane, ten ware dat hy hem gheringhe van danen maecte; ghelijcker wijs dat hy dede, voughende hem zelven zeer wyzelick ende discretelick naer den tijt, ende nemende zynen wech naer tlandt van Namen totten graef Jan, Mer Guy ende Willem voornoemt, sgraven Guys zuenen ende neven van Vlaenderen, als die ghuene die wel zekerlick dochte dat die ombekende Brugghelinghen noch wel eerlanck veranderen zouden van zinne ende zoucken dat zy jeghenwoorderen zouden van zinne ende zoucken dat zy jeghenwoordelick verstekende ende verjaghende waren, zoot gheburde : want van dat die ruart Jacob van den vertreckene van Pieter de Ceuninck (met zijn gheallieerden) gheadverteert wiert, tgreyde hem zo wonderlick wel, dat hy van dien tijt voort niet twijffelde of hy en zoude wel lichtelick tzijnder intentie ende meeninghe gheraken,

Zyne wraek op die van Ardenburg.

Van de Bruggelingen verstooten, trekt hy naer Namen.

1302. angaende die exemplaire straffinghen ende correctie die hy overlanck int herte gheschickt hadde, generalick over al die van Brugghe te nemen, makende ten dien fine alle zyne ghereetscepe omme ten eersten dat doenelick ware, met een groote armeye van Cortrijcke derwaert te commene, ende belastende zijn roode roede wel expresselick dat hy emmers niet en liete of hy en voerde een halve dousine waghenen vul basten ende reepen met hem, omme daer mede al thaerlieden zolderveynster uythanghene daer hy den tant up hadde. Van welcker entreprise die van Brugghe zeer secretelick ende bedectelick by een inghelsch edelman (die doen in svoorzeits ruart dienst was) ghewaerschuut zijnde, wierden deene metten anderen zo in die zake beroert, perplex ende beladen, dat zy by ghemeenen accorde ende overeendaghene van stonden an huerlieden ghedeputeerde te Corterijcke waert zonden, verzouckende paeys, ende stellende haerlieden persoonen ende goedinghen (naer behoorlicker informatie thaerlieden ende telcx laste ghehouden) gheel ende al sruarts discretie ende goetdunckene, metsgaders ooc van die van sconincx raede voorzeit, behoudens dat zy omghewapent als vrienden, ende met cleenen gheselscepe quamen zonder die culpable ofte mesdadeghe eenichsins daerentusschen huerlieden vry vertreck te benemene ofte belettene, by wat middele datet ware, daer die Fransoysen int eerste niet wel toe verstaen en wilden, accorderende niet min endelinghe al tghuene dat men an hemlieden begheerende was.

Brugge zendt gezanten tot den franschen bewindhebber.

Ende dienvolghende, zo wiert up den XXIIIen dach van der voorzeider maent van mey (wezende doen woensdach), te Brugghe metter clocke ter Halle, uytghepublieert ende gheropen dat zy voor sanderdachs ten neghen ueren al vertrecken zouden, daer themlieden beliefde, zo wie sruarts comste niet verbeeden en dorste. Zo dater zonder

Vyf duyzend Vaderlanders verlaten de stad.

eenich delay bet dan vijf duyzent persoonen ter stede uyt trocken, ondere die conduyte van Jan Breydele, daer wy voren of vermaent hebben, fourierende zom hem zelve ter Damme (daer zy die havene met al sruarts proviande themlieden waert trocken), zom tArdenburch, andere tOostburch, die reste lancx die custe van Zibins havene, verslaende ende verjaghende allomme al tfransch garnisoen, dat zijder vonden, mids der hulpe van Pieter de Ceuninck, die hemlieden met zijnen volcke daer haestelick by quam, uyten lande ende graefschepe van Namen. Ende sanderdachs omtrent den avende, arriveerde die ruart ende Mer Pieter Flote, tzamen van Cortrijcke (daer zy den bisscop van Auxerre ghelaten hadde) binder stede van Brugghe, met XVIIc ruyters te peerde, ende zeer veel voetvolck, busschieters ende andere, brenghende met hemlieden zes waghenen gheladen met reepen ende basten (de welcke al in wijnvaten ghesloten waren), omme daer mede te doene zulcx als voorzeit es, jeghens ende in prejudicie van den voorscreven accorde, ende daerenboven haddet die ruart zo buytermaten vremdelick ende vreedelick in woorden ende in ghelate, dat hem een ijghelick van tgemeente wel grootelijcx zijns beduchtede : in zulcker wijs dat zijder in alderdiligentie Pieter de Ceuninck ende Jan Breydele of adverteerden, supplierende zeer odmoedelick ende mindelick dat zy hemlieden haerlieden zelfs stede, wijfs ende kijnderen toch haestelick ten secourse commen wilden, jeghens die Fransoysen (die zy nu gheensins meer en betrauden, om die cause ende redene voren verhaelt) eer zy ter al vernielden, consumeerden ende te nieten deden, zo zy wel scheenen voren thebbene, en zo uyt voorgaende, zo uyt tgroot sterck guet, dat men snavens naer (1) tetene tallen houcke van der stede stelde, by laste van den 1302.

Inkomst der Franschen.

(1) Na het eten.

1302. ruart voornoemt, die welcke metter zelven ooc zijn sergeanten ende saudeniers te menich mans huyze zant, daer zy overmids tvertrecken van den volcke voorscreven, ende by dien dat hem niemende int zijne betrauwen en dorste, niet dan vrauwen ende kijnderen en vonden, die zy al van quader spijte doot sloughen, quetsten, vercrachtenden ofte medeleyden, roovende ende pijlgierende voort al dater yevers wel stont (maer Godt zy ghelooft!), deze onmenschelicke wreetheit ende onghenadicheit en gheduerde niet langhe, bijt groot devoir van Pieter de Ceuninck ende Jan Breydele, tzament sterck van ontrent VII duyzent strijdbare mannen, daer mede dat zy noch binnen den zelven nacht van Oostburch, Ardenburch ende Damme, tweesins te Brugghe waert quamen, te wetene: Ceuninck met den helfsceede ter Cruyspoorte, ende Breydele met dandere helfsceede ter Speypoorte, passerende alzo voort even dapperlick eeneghe deur die poorte, ende andere deur die veste (die dien ter tijt in partye gheraseert ende ghevult waren, zo voorzeit es), ende stellende daer al huerlieden volck (elc int zijne) in zeer schoonder ordonnantie, twijlent dat die van binnen allomme tvoornoemde guet ofte wakers doot sloughen, nemende *quant et quant* ooc die Bouverye, Ste-Cathelijne, Smede ende Ghendtpoorten met die vesten (zulck als zy waren) themlieden waert, ten fine dater niewers eenich Franschman en omtquam nochte hem zelve en saulveerde metter vlucht, twelcke alzo ghedaen zijnde, Jan Breydel vermaende zijne lieden tot vromichede ende vaylleandise zegghende tot hemlieden aldus: Gy mannen van Brugghe, volcht nu clouckelick die voetsteppen van ulieden onverwinnelicke ouders ende voorzaten naer, zo en wordt ons voortan gheenen noot meer ballinck achter lande te loopene, maer zullen noch hedent (indient Gode ghelieft!) wederomme van nieuws al ghelijck onze stede librelick

Jan Breydel en Pieter De Coninck verlossen Brugge van de Franschen.

ende vryelick bezitten, zo wy ghewonen zijn; ende roupende met dien zeer ijsselick overluyt: *Wat walsch es, valsch ist: slaet al doot,* trock reghelrecht voor dagheraed, met zijnder armeye, lancx die Snackers strate, naer thof van St-Pol, gaende alzo deurt Ghendthof, voor by St-Jans brugghe, over die beurse, ter marct, allomme onderweghe dueren ende veynsteren in gronde loopende, ende al te messe brenghende dat zy yevers te bedde ofte half ghecleet vonden van den franschen bloede, wel totten ghetalle van twee duyzent persoonen, maer meest voetvolck. Pieter de Ceuninck userende al die zelve maniere van doene, quam van ghelijcken ooc ter zelver stonde ende te veel meedere bloetsturtinghe, met zijnen volcke (naer dat hy driewarf met luider stemme *Vlaenderen den Leeuw* gheropen hadde) van die Cruyspoorte lancx dHoochstrate over den Burch, ter Steenstrate waert, tot St-Salvaters kercke, keerende alzo weder duer die Noortzantstrate, voorby St-Christoffels kercke, ter marct, by zijnen compagnion Breydele. Daer beede huerlieden eyrcrachten van stonden an ghezaemdelick afgrijselicke luyde beghonsten te roupen: *Vlaenderen den Leeuw! zo wat goet vlaemsch es, comme ons by: want al dat walsch es, valsch ist: Slaet doot!* Ende die ghuene die uyt huerlieden name die poorten ende vesten van der stede te bewarene hadden als voren, riepen insgelijcx ooc *Schilt ende Vrient,* ter grooter augmentatie ende vermeerderinghe van der vlaemscher macht ende moghenteit, elc int zijne, want tviel hemlieden terstont al by, dat van goeden bloede was, ende die Fransoysen (die in tijts uyt haerlieden logisten ende herberghen gheruymt ende vertrocken waren), dit gheruchte hoorende, maecten van ghelijcken ooc in ende hooft, stellende hem zelven zeer clouckelick ende vaylgeantelick ter weere, ten besten dat hemlieden meughelick was, maer dies niet jeghenstaende zo wierden zy ontmaect, ende 1302.

1302. waer hier waer daer, achter strate die kele of ghesteken, ghelijck hoenderen, omme dieswille dat zy die voorscreven vlaemsche roupen gheensins contrefaicten en consten, wat devoir dat zijder toededen. Daer wierden omtrent hondert edelemannen in gracie ende ghenade omtfanghen, ende die ruart Jacob van Chastilgion, sgravens Guys broedere van St-Pol, zoude omtwijffelick ooc levende ofte doot in die handen van zijne vianden gherocht hebben (by tduerbuelen van zijnen peerde) indien hy niet haestelick gheredresseert ende weder up een ander ghestelt en hadde gheweest, saulverende voort hem zelven, metter duysterheit van den avende, teenen vrients huyze, daer hy totten thien ueren van der middernacht in grooter anxte ende benauthede van herten latiteerde ende schuylde, rijdende doen zeer secretelick (in zijn cappellaens habijten ende cleederen) zijn zestene, ter vesten van der Smedepoort waert, daer hy byder hulpe van zijnen schiltenape (dieder zelve tlijf omme liet) buytermaten dangereuselick te peerde duere zwam, metten grave Robrecht van Buenen, zijnen veynoot (1) meester Pieter Flote, Jan van Lens, ende Jan van Bremyn, keerende alzo weder tzamen in poste naer die stede van Cortrijcke van daer zy laest ghecommen waren, ende alle die van huerlieden compagnie bleef te Brugghe versleghen ofte ghevanghen. Dit ghebeurde up eenen vrijdach den XXVen van der maent als voren, wezende doen St-Urbaens dach. Ende tgemeente van Ghendt deze ghevarenesse verhoorende, meende van ghelijcken ooc sanderdaechs in die wapenen ghegaen thebbene, maer die ghevluchte ruart Jacob belettedet, consenterende ende accorderende hemlieden al wat zy begheerende waren, van vreese dat zy met die Brugghelinghen spannen zouden, twelcke hy ter weerelt aldermeest omtzach als die ghuene

(1) Makker, medegezel.

die wel wiste dat niemende den lande ende graefscepe van Vlaenderen eenichsins deeren nochte inderen mochte alzo langhe als die twee steden bysondere onderlinghe wel accordeerden ende eendroughen; maer die van elcanderen by eenegher middele verscheeden blyvende, hopte hy noch altijts wel tzijnder intentie te gherakene, ende die stede van Brugghe by foorce of andersins int ende meester te werdene, achtervolghende den quaden boosen raet van der conninginne Johanne, zijnder nichte (daer hy oom of was), ende van meester Pieter Flote, die welcke zeer hooghe ende helich zwoer, nemmermeer weder in zijn landt te keeren voor anderstont dat hy hem zelve behoorlick ghewroken hadde over tgheele landt van Vlaenderen, van der grooter injurie ende cleenicheit, die hem te Brugghe ghedaen ende gheschiet was, hoewel dater die ghedreichde nu veel min inne verschoten dan oyt daer te voren, als byder voorghaende deffaicte grootelicx verrijct ende versterct zijnde van peerden, vitaylgie, artilgerie ende andersins, ende daerenboven, zo verbeiden zy anderwarf Willem van Gulcken, sgraven neve van Vlaenderen, die zy corts daerna met omsprekelicker eere, blijtscepe ende triumphe omtfinghen, ende haerlieden capiteyn-generael maecten, verleenende hem goet ende ghelt ghenouch ommer die orloghe mede te voerene, daer hy hem zelven ten eersten zo vromelick inne queet, dater nieuwers eeneghe Leliaers omtrent der stede van Brugghe gheboyen en mochten, maer tdede hem al eedt dat yewers stede hielt. Hy slouch ooc neder voort tcasteel te Wijnendale, maer ziende dat zonder verlies van volcke by assaulte niet te ghecryghen en was (overmids die stercke meuren ende diepe wyde walgrachten) lieter zeer discretelick een partie van zijnder gendarmerie voren blyven, treckende met die reste deur die prochie van Slype al Veurneambocht, Berchambocht ende Burburambocht deure, verslaende ende ver- 1302.

Willem van Juliers opperbewindhebber van de Vlamingen.

Hy brengt vele plaetsen onder zyn gebied.

1302. jaghende allomme al dat goet fransch was, byder hulpe van den laten (1) ende inwoonders aldaer, die welcke van huerlieder onghenadicheit ende grooter tyrannie nu overlanck die walghe hadden. Twylent dat men hier mede besich was, zo gaven die van Wijnendale up, behoudens lijf ende goet, naer dat zy een goede pooze tijts tvoornoemdte siedge gheerdeert hadden, ende corts naer dezen nam Willem van Gulcken, met zyne Brugghelinghen, die stede van Berghen St-Winnocx inne, zonder slach ofte stoot, metsgaders dat die capiteyn Paeyelle (dieder van sgraven Robrechts weghe van Atrecht al tlast of hadde); haerlieden comste vernemende, zeer haestelick met VIIc peerden ende veel voetvolcx St-Omaers waert vloot, vreesende van der poorterie aldaer bedroghen ende in die handen van zyne vianden ghelevert te zyne, twelcke merckende die van Cassele zwoeren insghelijcx haerlieden naturelicken heere ende prince ghetrau te blijvene, maer die van den casteele aldaer en wildender in gheender maniere toe verstaen, erderende (2) thaerlieder eere ende glorie menich grouf ende haestelick assault, byder vromicheit ende prouesse van den capiteyn Jan van Haveskercke, ende Gillis, zynen broedere; ende eer die voornoemde maent noch ten ende gherochte, zo arriveerde te Brugghe Mer Guy, ghezeit van Namen, sgraven Guys zuene van Vlaenderen, met een ghedeel ruyters uyt die duytsche landen, daer hem alle goetwilleghe herten zo inne verblijden ende verhuechden dat qualick scrivelick ware, ghemerct dat zy zijns wel van doene hadden, staende hem zo ghetrauwelick by met lijve ende met goede, dat hy by huerlieden adresse die steden van Cortrijcke ende van Oudenaerde, met die casselrien, zonder eenich verdrach themwaert ghecreech,

(1) Laten: landslieden; ingezetenen, onderhoorigen eeniger gemeente.
(2) Vervolgende.

metsgaders ooc die gheheele casselrie van Ghendt, verslaende ende verjaghende daer alle die Leliaers die hy yewers ghevinden conste, die welcke om haerlieden groote wreetheit ende overwillicheit varincx nieuwers meer ghezien en wierden: maer men beghonste waer hier waer daer daghelicx lancx zo rudelick thantierene, ende ooc zomtijts doot te slane, zonder eeneghe compassie ofte medelijdene, in zulcker wijs dat hem die Vlaminghen voortan wel dorsten vermeten dat zy huerlieder prince ende edele eerlanck by foorce van wapenen uyter vanghenesse verlossen ende weder elc int zyne stellen zouden, wient lief of leet was. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo bleef hem Jan van Lens, met zyne Fransoysen ende Leliaers, noch even vastelick houdende up tnieuwe casteel te Corterijcke, te spijte van alle die Duytschen ende Vlaminghen, dieder voren laghen, in zulcker macht ende moghentheit, dat tgarnisoen van Ipere zelve uyt puerder vreese in tijts die stede ruymde, zo dater terstont XVIIIc Ipersche voetknechten, busscieters, archiers ende andere (al int roode ghecleet) naer tsiedge van Cortrijcke quamen, wel jeghens die wille ende danck van die zommeghe, diet liever anders ghezien hadden, hoewel dater als doen gheen faict mede bedreven en wiert byder grooter vaylgeandise van die van den casteele voorzeit, die welcke nochtans even sterckelick rontomme beleit bleven; twelcke verstaende tghemeente van Ghendt, hadde van ghelijcken ooc die Vlaminghen daer willen bycommen, ende bysondere onder alzulcke princelicke capiteynen, als Mer Guy van Namen ende Willem van Gulcken waren, maer Godt weet! zy en dorsten, omme die schoffierlicke groote menichte der Leliaers die zy binnen hadden. 1302.

Koning Filips maekt groote toebereydsels van oorloge.

Als Jacob van Chastilgion, die ruaert van Vlaenderen, deze voorspoedighe prosperiteit van zyne vianden anzach, zo wiert hy allincx zo meer ooc zijns beduchtende,

1302. in zulcker wijs dat hy die stede van Rijssele, metten casteele aldaer, zeer haestelick in die handen van meester Pieter Flote stelde, keerende naer dien weder te Vranckerijcke waert by den coninck Philips ende de conninginne Johanne, zijnder nichte, daer hy oom of was, die welcke van alsdoen gheadverteert zijnde van zijnder quader aventeure ende ghevarenesse, ghenouch van zelfs tot wrake gheneghen ende ghehelt waren; maer naer dien dat zy zijn quaet valsch rapport, van tbeghinsele totten ende, ghezaemdelick anhoort ende wel verstaen hadden, zo schenen zy emmers beede teenegadere te willen ontzinnene van quaethede, zo dat zy van stonden an alle die meeste ghereetscepe ter orloghe deden maken die zy eenichsins consten ghepeynsen ofte vercieren, niet alleene omme daermede tlandt, maer bovendien ooc die name van Vlaenderen gheel ende al tabolieren, textingueren ende te nieten te doene, appointerende ten dien ende metten keyser Albrecht ende metten coninck Eduaert van Inghelant, ghezeit met die langhe Beenen. Ten was niet dan Vlaenderen dat men zochte, ende daer up dat men tnu teenegadere hadde, twelcke nu niet alleene van beede die voorscreven machtighe princen gheabandonneert ende verlaten was, maer bovendien ooc van die van Brabant, Hollant, Zeelant, Vermandois, Henegauwe, Doornijck, Atrecht, Teroaen, Buenen ende Ponthieu, metsgaders ooc van meer andere particuliere naerligghende steden, casteelen, fortressen ende heerlicheden, die welcke allegadere (zom by alleancie van huwelicke, zom uyt omtzicht, eeneghe duer groote ghiften ende gaven, ende andere andersins), sinistrelick allincx ter confederatie ende eendrachtichede van der croone ghecommen waren; in zulcker wijs dat die van Vlaenderen voortan niet dan een troup verstroyde schapen, zonder herdere, in die middele van een grooten hoop

gripende wulven en schenen te zijne. Ende naer dien 1302.
dat alle zaken die ter orloghe dienden nu ghereet waren, zoot behoorde, zo quam die grave Robrecht van Atrecht, een zeer expert, clouck, edele, vaylgeant prince intfaict van wapenen, metsgaders ooc oudt ghesleghen viant slands van Vlaenderen, met omtrent XXIIII duyzent princen, vorsten, landsheeren, rudders, edelemannen, gheestelick ende weerlick, te peerde, ende omtallick veel archiers ende ander saudeniers te voet (die welcke nochtans zom eerst totter heydenschen orloghe gheschict ende gheordonneert waren) deur die stede van Atrecht (daer die ruart Jacob van Vlaenderen eenpaerlick wech van een rave vervolcht wiert), ende Rijssele, naer Cortrijcke, niet alleene omme die van den casteele aldaer (die welcke nu honghere begonsten te lijdene) te revitaylgieren ende omtset te doene, maer omme bovendien ooc tgheele landt teenegadere te verwoestene ende metten viere wech te vaghene, by maniere van sprekene, zo men wel naturelick ende claerlick verstaen mochte uyt die vierighe, barnende besemen, die zy allegadere boven an huerlieder lancien voerden, by laste van der fenijnigher conninginne Johanne, die welcke insghelijcx ooc wel scherpelick bevolen hadde dat men alle die weeldeghe zeughen van Vlaenderen (daer zy die vrauwen ende jonckvrauwen by verstont) die boesemen ofsnyden, ende haerlieden berghen (twelcke die mans waren) met lancen, ende haerlieder vigghen (dat waren die kijnderen) met speten (1) deurbeulen zouden, zo dat zy dienvolghende int nederwaert commen, gheenrande wreetheit nochte tyrannie spaerden, maer brochtent al te viere ende te zweerde, daer zy eenichsins by gheraken consten, jae niet zelf die beelden van der kercke, die zy den hals ofhauwenden, eer zyder tvier in staken: nieuwers en

Zyne verwoestende legers breken door tot Kortryk.

(1) Spetten, spitten.

1302. blever binder vlaemscher pale, huys ofte stake overhende staen. Ende up St-Pieter ende St-Pauwels dach, uytgaende juny, int jaer als voren, zo sloughen zy tzamen nedere omtrent een half myle van der stede van Cortrijcke, twelcke verstaen hebbende Willem van Gulcken, quam haestelick derrewaert met een groote menichte van Westerlinghen, ter assistentie van Mer Guy van Namen, zynen oom, latende niet min noch tcasteel te Cassele met zynen volcke beleit. Daer compareerden van ghelijcke ooc ter zelver occasie, in alderdiligentie ende neersticheit, al tghuene dat die grave Guy, ende zynen lande van Vlaenderen duecht toonde ende wel wilde; uytghesteken ende ghereserveert alleene tghemeente van Ghendt, twelcke zo naeuwe van huerlieder Leliaers ghehouden wiert, dat zijt niet aventueren en dorsten, niet jeghenstaende dat zyder groot ghebreck van coorne ende vitaylgie by leden, in zulcker wijs dat zy zom gheersten ende zom haveren broot eten moesten, byder absentie van die van haerlieder casselrie, de welcke meest al mede in die voorscreven vlaemsche leghere waren, ende al dater thuys bleef was hemlieden zo directelick jeghens ende contrarie, dat zy eer van hongher zouden ghezwolten hebben, dan men hemlieden yewers of ghesecoureert zoude hebben, ten hadde gheweest int heimelicke, ende voor bet dan dobbele weerde : dit speet Jan Boorluut, een edele poorter der voorzeider stede, zeer machtig van goede ende clouck ter wapene, zo alle zijn neusegaten deure, dat hy by grooter behendichede met VII^{c} van zyne vrienden ende maghen (dieder met hem allomme ghebanen wierden) emmers ghestolinghe te Cortrijcke gherochte by die andere Vlaminghen, die welcke daer nu an de cant van LX duyzent vrome strybare mannen sterck waren al te voet, maer zeer wel toegherust ende voorzien van al dat ten stryde ende ter bataylgie diende. Ende haerlieder principaelste capiteynen

De Vlamingen trekken hen te gemoet.

waren eerst Mer Guy, ghezeit van Namen, sgraven Guys zuene van Vlaenderen van tlaeste bedde; Willem van Gulcken, daer die voornoemde grave Guy grootheere of was van vrau Johanne, zijnder dochter weghe; Heyndrick, die heere van Lochaen, int graefscip van Limburch; Jan, die heere van Renessen, die daer met IIII^{c} cloucke ende vrome mannen als ballinck uyt Zeelant ghearriveert was; Goosin, die heere van Gootsenhove int hertochdom van Brabant; Jan Cuyck, gheboren uyt Brabant; Diederijck, die heere van Hontschote; Robrecht van Leeuwerghem; Boudewijn van Poperode; Jan Boorluut; Mer Pieter de Ceuninck, ende Mer Jan Breydele, die daer sdachs te voren beede rudders ghesleghen waren, byder handt van Mer Guy van Namen; die welcke zeer corts naer dezen al zijn volck in schoonder ordonnantie ende in een zeer langhe dicke slachordere stelde, tusschen tcasteel van Cortrijcke (daer hy om alle verzekerthede die van Ipere voren liet) ende tcloostere te Groeninghe, bevryende hemlieden voort van den oosten ende van den westen met diepe wyde grachten, ende van der noortzyde hadden zy die riviere van der Leye, in zulcker wijs, dat zy niet bespringhelick en waren dan van der zuutzyde, daer hy van ghelijcken ooc naest haerlieden leghere een groote menichte van diepe cuylen ende wyde pitten dede delven, die men metten zelven ooc al met groene meyden ende zoden overdeckte. Ende als die Fransoysen vernamen dat die Vlaminghen aldus al tzamen in een gheschickt waren, zo veranderden zy terstont huerliede neghen bataylgien in drie, doende voort continuelick eeneghe cleene coursen ende sproncreyzen up meneanderen (niet zonder bloetsturtinghe, nochtans van beede zyden) totten XIe daghe van der naervolghende maent, wesende St-Benedictus dach; doen hem dit gansch fransch eyrcracht teenegader ten stryde ghereede, twelcke 1302.

Hoofden en schikking van hun leger.

1302. verhoorende die voorscreven capiteynen van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, deden ooc al tzelve, ghevende haerlieder volck (elc int zyne) goede moet ende couragie, ende vertooghende daer voort openbaerlick alle die leghere deure te hoe goeder occasie dat zy ter dier orloghe ghecommen waren, daer teenegadere alle die welvaert van den lande of dependeerde; ende ten anderen wat groote kittivicheit, miserie ende desolatie dat hemlieder int generael ende int particuliere, metsgaders ooc haerlieder prince, wijfs ende kijnderen noch eerlanck omnakende waren, indien zy tondere bleven, daer zy omtwijffelick hopten dat hemlieden die Almeughende Heere wel of verhoeden ende beschermen zoude, ghemerct dat die Fransoysen al verwatene lieden waren, van Gode verlaten ende naervolghelick varre van alle goede victorie, die welcke niemende gheschiet dan by zijnder gracie, daer of dat zy affirmeerden, mainteneerden ende susteneerden een zekere voorteecken te zijne dat gheen van alle die fransche peerden (die daer in zo grooten ghetalle vergadert waren) binnen XII daghen gheneyt (1) en hadde, vermanende ende verweckende voort elc die zyne tot vaylgeandise, vromicheit ende prouesse, met expresser ordonnantie dat een ijghelick der vianden peerden wel gade slaen zoude, omme die te deurstekene ende deurbeulene aldaer themlieden meughelick ware, zonder eenichsins deur vreese ofte andersins heurlieden eerste plaetse te veranderen, ofte tot eeneghen buyt ofte rentsoen te verstane, voort uytende van der bataylgie, elc bysondere, up die galghe. Twijle dat men met deze ende dierghelijcke zaken int vlaemsch heir noch vaste besich was, zoo quam die grave Robrecht, F^s Robrecht van Atrecht ofte Artois, uytnemende furieuselick ende fellick met al dat edele

(1) Van neyen: grinniken, runniken.

peerdevolck van der croone derrewaert ghereden, omme 1302.
zyne vianden (die hy in comparatie van zijnder moghentheit min dan niet en achtede) zonder eenich delay ofte verdrach die bataylgie te leveren, maer hoe hy nader quam, hoe hem zyne peert (wiens gheteughe zijn temme wulf zeer onvoorzienelick verwildert zijnde, sdachs te voren gheel ende al in stucx gebroken ende ghescheurt hadde) lancx zo rebellegher ende teghenspoorigher viel, als of hem die onredelicke dieren zelve zijn toecommende onghelick hadden willen te kennen gheven, hoewel dat hijt gheen gade en slouch, deur die groote verwaenthede ende oude verworstelde torene die in hem was: die grave Rodulf van Nyelle, conestable van Vranckerijcke (alle zake bet ende rijpelicker considererende dan hy dede), hadde al te gheerne ghezien dat men die Vlaminghen ghedwonghen ende tondere ghebracht hadde, zonder eeneghe bloetsturtinghe by famine, ghemerct dater alsdoen gheen zake ter weerelt bet doenelick en was, maer (zoot Gode gheliefde), hy en wasser niet ghelooft, omme dieswille dat vrau Adelie, zijn eeneghe dochtere, Willem (ghezeit van Dendermonde), sgravens tweede zuene van Vlaenderen, ghetraut hadde; dienvolghende zo beval die grave van Atrecht als een zinneloos prince (want zulcx maectze die upperste Heere, die hy punieren ende castien wil) dat zijn archiers die bataylgie beghinnen zouden, zo zy ooc deden, met fluxen moede, omtrent den neghen euren voor die noene; maer die edele Vlaminghen (naerdien dat zy hem zelven al ghestelt hadden in state van gracie) en faylgierden vry ter contrarie niet van haerlieden zo couragieuselick zelve *quant et quant* jeghens te treckene tot en toe verre buyten die voornoemde overdecte cuylen ende pitten (die welcke zy ontwijffelick voor gheen archiers ghemaect en hadden), vallende daer elcanderen met een afgrisselick ghecrijsch zo dapperlick up tlijf, dat men int

Zegenryken slag van Kortryk, gezeyd de *Gulden Spooren*.

1302. eerste niet jugieren en conste wieder eenich voordeel hadde, hoewel dat die Fransoysen int ende wat schoonst schenen thebbene, overmids tweinich bedrieghelick deynsen van der vlaemscher armeye, twelcke terstont anmerckende die grave van Atrecht vreesde nemmermeer in tijts te commene, omme mede participable ende deelachtich te wesen van der victorie, die hem dochte dat zijn lieden nu teenegadere verzekert waren, ende bycans in handen hadden, dies dede hy zijn voorscreven archiers al subitelick achterwaert terden, ende die pesen van huerlieder boghen in sticx snijden, rijdende met die zelve zeer vierichlick met zulck een gruwelick ghedruysch tzynen viande waert, dat zy mencanderen nauwelicx en zaghen, eensdeels van den stove, ende eensdeels ooc by tzonderlinghe beneficie des hemels, commende gheel ende al te propooste tot ghuene dat die vlaemsche capiteynen meest ende principalick voren hadden, die welcke ziende die groote moghentheit ende groote furie van der franscher cavalerie thuerlieden waert commende, zeer haestelick metter spoet weder deynsden tot binnen die cuylen ende pitten voorzeit, daer huerlieden strafste vervolghers aldereerst inne vielen ende tumelden by grooter hoopen, quetsende, vernielende ende versmoorende daer deen den anderen, in zulcker menichte dat een wondere was, ende daer en boven zo deurhauwen, deurstaken ende deurbeulden die Vlaminghen (als briesschende leeuwen) aldaer zy by gheraken consten zonder eeneghe gracie, ghenade ofte omtfarmenesse. Als die Fransoysen, die te Cortrijcke up tcasteel laghen, tgroot gheschal ende afgriselick gheroup van dezer bataylgie hoorden, zo deden zy al haer uyterste beste omme insghelijcx ooc haerlieden particulier Ipersche siedgie te doen lichtene ende derrewaert te commene, als die ghuene die niet twijffelden van der victorie; maer Godt weet, die Iperlinghen bedwonghenze foortselinghe

ende niet zonder groote bloetsturtinghe te blivene daer 1302.
zy waren, dies schoten zy van quader spijte tvier in veel diversche huyzen van der stede, zegghende dat zy by dien middele wilden beginnen haerlieden viere van blijtscepe ende triumphe te makene, ghemerct dat zy die victorie meer dan verzekert waren, maer bylode (1), twas te vrouch, want die Vlaminghen hadden van nu bet dan vier duyzent fransche princen, heeren ende edelen (byder middele voorscreven) gheconsumeert ende te nieten ghebrocht, daer zy tot zulck een couragie mede verwect wierden, dat zy van wijle tot wijle, inlancx zo meerdere prouesse ende vromichede van wapenen resen, zo vaylgeantelick deurbeulende ende andersins verdoende al dat voor hemlieden quam, mids der hulpe ende bystandicheit van broeder Willem van Savangy (ghezeit van Sastinghe, omme dieswille dat hyder van joncx ghewoont hadde), een convers van tcloostere ter Doust, int Noortvrye, by Brugghe : die welcke hem zeer haestelick up een merrie (die hy uyt dhoywaghene spande) met zijn gheweer derrewaert maecte, naer dien dat hy verstaen hadde dat Jan, die heere van Renesse in Zeelant (van daer hy gheboren was), hem te Cortrijcke mede jeghens den Franschman vouchde, bedrivende daer zulcke uytnemende groote faicten van wapenen, dat hy bet dan XL rudders zelve metter handt ter eerden velde, ende omtrent XIIIIc ghevallen edele mannen ende andere die roupere of stack : zo dat die grave Guy van St-Pol van peurder vervaertheit zijn veerden reedt, met noch bet dan XX duyzent mannen, daer die grave Robrecht van Buenen, Reynout van Dampmartin ende Robrecht van Clermont, met Loys, zynen zuene, naermaels grave van Bourbon, met hem, die drie principaelste capiteynen of waren, ende wierden alle ghelijck

Schandige vlucht van twintig duyzend Franschen.

(1) Eene soort van bevestiging.

1302. zo scherpelick vervolcht, dat zyder noch an den cant van drie duyzent van haerlieden lieten, eer zy te Rijssele gheraken consten, daer die grave van Dampmartin thooft of was. Ende binnen dien middelen tijt gheeregent die resterende Fransoysen zo overquaet tusschen Cortrijcke ende Groeninghe, dat zyder teenegadere al ter stede doot bleven, diet niet omtryden ofte omtloopen en consten, in zulcker wijs dat die van Vlaenderen daer zeer victorieuselick (byder zonderlinghe gracie Gods tvelt behielden), ten cleene verliese van haerlieden volcke, zo dat zyder boven die ghequetste (die zeer vele waren) niet boven hondert persoonen ghemisten, van die welcke dat Jan van Arckel, een edelman ghelijck een reuse, een van die aller vermaerste was, met Hughes, zynen neve, die tzamen tAxele begraven wierden. Dies dancte men alle die leghere deure den almeughenden Heere van zijnder goedertierer gracie ende ghenade met uytnemender groote blijtscepe ende triumphe, ende bysondere die van Brugghe die den voorscreven dach van dezer victorie bovendien ooc jaerlicx van dien tijt voort celebrerende, vierende ende verheffende waren in allerande godtvruchticheit, vreucht ende ghenouchte, eenen zeer langhen tijt gheduerende, ghelijct ontwijffelick wel recht ende redene was, omme die groote duecht ende bate wille, dieder hemlieden principalick, ende naervolghelick den ghemeene lande zeer overvloedichlick of quam, alzo wel nopende haerlieden previlegien, vryheden ende andersins, als anghaende die onestimeerden schoonen roof ende buyt, die zyder vonden van peerden, gout, zelvere, menutie van orloghe ende allerande costelickheit, die welcke daer (zonder faute) in grooter abondancie te recouvrerene ende te vercrijghene was uyt pijlgieren van XX duyzent persoonen, die daer van der fransche zyde ter stede doot bleven, met al tchevalereuse edeldom van gheel kerstenhede; daer die alderprincipael-

ste of waren, eerst die grave Robrecht, F^s Robrecht van Atrecht of Artois, capiteyn generael van der franscher armeye, die der by trechtveerdich oordeel Godts eerst zyne rechten arme liet, ende bycans dertichwarf deursteken ende van alle zyden deurbeult wiert naer zijn doot; die coninck Balthazar van Majorcken; die coninck Zeghin van Meliden, metten grave Clarion, zynen broedere; Jacob van Chastilgion, ruart ende tyrannich viant van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, sgraven Guys broedere van St-Pol; die bisscop van Beauvais, met zijn broedere, die bisscop van Rouaen; die prince Loys van Thuwaerst; die prince van Chimpy, met beede zyne broeders; die hertoghe van Loreynen, Berry ende Normandien; die grave Rodolf van Nyelle, conestable van Vranckerijcke, den welcken Jan Boorluut met zyne Ghentenaren al te gheerne ghesaulveert hadde ter eeren van vrau Adelie, zijn dochtere, die huysvrau van Willem, sgraven Guys tweede zuene van Vlaenderen, maer hy en wilde (Godt weet) gheen ghevanghen man zijn, daer die rechte blomme van alle waerachtighe chevallerie doot bleef; Guy, de upperste marschalck van Vranckerijcke, svoorzeits sgravens Rodolfs broedere; die grave Godefroot van Verson, met Jan, zynen zuene, broedere van den vluchtighen hertoghe van Lotrijcke ende van Brabant, die tweede van dier name, den welcken hy (in cas van victorie) zelve meende ghepriveert thebbene van lijve ende goede, metsgaders ooc zynen eeneghen zuene Jan, byder hulpe van den voorscreven grave van Atrecht; die grave Heyndrick van Linguy in Barroys; die grave Reynout van Dampmartin, die in de vlucht bleef tusschen Cortrijcke ende Rijssele; die grave Jan van Cankerville, sconincx camerlinck; die grave van Albe, met zynen broedere; die graven van Bar, Soison, Aumale, Auge, Loo, Vendosme, Bourbon, Tweessen, Mendelaer ende Stampes; Alaen, die 1302.

Voorname gesneuvelden der Franschen.

1302. oudste zuene van den hertoghe van Bretaengnen; Jan, ghezeit zonder ghenade, sgravens Jans oudste zuene van Henegauwe, daer Jan van Avesnes, Fr Bosschaert, die vadere of was, by vrau Margriete van Constantinoble, sgravens moedere van Vlaenderen; meester Pieter Flote, die raetsheere van der croone; Mer Godefroot, sgravens broedere van Buenen; Mer Symon van Meluyn; die twee marschalcken van Vranckerijcke; Mer Jan Brulain, die capiteyn van der fransche archiers; Mer Jan, die heere van Hemmery, ooc sconincx camerlinck; Mer Aernout, die heere van Eechove, met Mer Jan, zijn zuene; Mer Heyndrick, die heere van Wilray; Mer Aernout, die heere van Hofstadt, met zijn drie neven; Mer Rodulf, die heere van Winghene; Mer Willem, die heere van Redighen; Mer Aernout, die heere van Trye; Mer Baldaert, die heere van Perywijs; Mer Ferdinande, die heere van Araing; Mer Albrecht, die heere van Langhendale; Mer Foralt, die castelein van Duway; Mer Bouduyn van Linguy; Mer Almerijck van Liguy; Mer Foralt van Riemen; Mer Jan van Berly; Mer Jan Cruke; Mer Rodulf, die heere van Nortfort; Mer Jan, die heere van Crequy; Mer Robrecht, die heere van Montfort; Mer Gillis, die heere van Alengny; Mer Jan, die heere van Wallain, met Mer Laureyns, zijn zuene; die heere van Aspremont, Croy, Bathely, Alongiack, Malgy, Flines, Marloys, Rutsefort, Beutersam, Wesemale, Salines, Quesnoy, met noch veel meer andere princen, vorsten, landsheeren, rudders ende edele mannen, gheestelick ende weerelick, die men gheensins en conste bekennen deur die groote messachtheit der wonden ende anders; maer dies niet jeghenstaende, zo wierden zy allegadere waer hier waer daer tusschen Cortrijcke, Groeninghe ende Rijssele (ter plaetze daer elc versleghen lach) in deerde ghesteken, om dat zy die lucht niet infecteren nochte corrumperen en zouden: uytghesteken ende ghereserveirt alleenelick beede die coningen voornoemt, die tzament int cloostere te Groeninghe voor den hoghen autaer begraven wierden, omme dieswille dat zy excelleirden in hoocheit ende ooc dat zy zeer sinistrelick ende franduleuselic tot dat voyagie ghebrocht ende mesleet waren, by den toedoene van der booser conninginne Johanne, ende haer drie ooms. Daer wierder van ghelijcken ooc int uytende van der bataylgie eeneghe edele ghevanghen, die zo miserabelick ghequetst waren, dat zy niet wech en consten; maer men verwisselde deze zo corts daer naer jeghens zommeghe andere edele, die welcke (ghedurende die voorghaende orloghe) waer hier waer daer van de Franschen ghevanghen waren ende medegheleet. Ende ter eeuwegher memorie ende ghedenckenesse van dezer scoonder victorie, zo hinghen die Vlaminghen alle die vergulde spooren die zy van de doode lichamen der Fransche ghedaen hadde (totten ghetalle van zes duyst) in Onzer Lieve Vrauwe kercke te Cortrijck, daer naermaels groot quaet of quam, zo wy byder tijt wel hooren zullen, alst Gode ghelieft.

Alle deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo verghinck die groote leelicke sterre die men een goede poose tijts daer te voren in die lucht ghezien hadde, treckende naer twesten, ende Mer Guy van Namen keerde nu grootelicx, verrijct zijnde van peerden ende anders, met Willem van Gulcken, zynen neve (daer hy oom of was) reghelrecht weder te Cortrijcke waert, voerende met hem alle die bannieren, vaendelen ende wimpelen die hy byder voorzeider victorie up zyne vianden gheconquesteert ende ghenomen hadde, daer hemlieden Jan van Lens, Jan Vremijn, Steven Mormaek ende Michiel van Raycourt (tzament capiteynen van den casteele aldaer) zo wonderlicke zeere inne beroerden dat zy van stonden an presenteerden daer uyte te scheeden, behoudens lijf ende goede,

Het kasteel van Kortryk geeft zich over.

1302. twelck hemlieden endelinghe (ter goeder waeromme) gheaccordeert ende gheconsenteert wiert by den tusschensprekene van Diederijck, die heere van Hontschote, metsgaders ooc van den castelein van Aelst. Hierentusschen keerde broeder Willem van Savengy (ghezeit van Sastinghe, omme die cause ende redene voren verhaelt), met zeven vrome hencsten ende met veel gouts ende zelvers weder ter Doust, tzijnder cloostere waert, daer hy (als die ghuene die nu crijchs gheleert hadde) den abt ontwijffelick berooft zoude hebben van den lyve, omme dieswille dat hy cause gheweest hadde (zo hem dochte) dat zijn broedere te Lisweghe omthooft ende up een rat ghestelt was, ten hadde ghedaen dater die prior haestelick tusschen gheschoten hadde, die de steke zelve omtfinck, in zulcker wijs dat hy achter een doot neder ter eerde zonck: twelcke almerckende die perpetrateur van den sticke vloot in alderdiligencie, met al dat hys hadde, in heydenesse naer Syrien, daer hy ooc van kersten gheloove schiet. Men merct hier wel wat een groot quaet dater zomtijts comt ende procedeert uyt thanthieren van den crijch ofte van andere goddeloose compaignie: want indien die voornoemde meuninck deurgaens in zijn cloostere ghebleven hadde (zoo hy behoorde) hy en zoude voorwaer nemmermeer tot alzulcke irreparrable inconvenienten ghecomen hebben, dat Gode van hemelrijcke wel claghelick es.

De Gentenaers verklaren zich tegen de Franschen.

Tghemeente van Ghendt nu ten vullen gheadverteert zijnde, alzo wel van der inneminghe van tcasteel te Cortrijcke als van der voorghaender miraculeuse victorie, en wilde (Godt weet) niet meer die Leliaers obejieren; maer liepen terstont al in die wapenen ende in die banniere van Vlaenderen (die zy subitelick ende bedectelick themlieden waert ghecreghen hadden), doootslaende ende verjaghende al dater jeghens zegghen wilde, ende metten zelve ooc sconincx lauriere van Vranckerijcke onder haerlieden voeten terdende ende in duyzent sticken scheurende. Bet dan twee duyzent Leliaers bleven daer ter stede versleghen ende buytermaten vele zo ghequest, zo ghevanghen; ende die reste liep zijn verden naer Mer Guy van Namen, biddende hem zeer odmoedelick om gracie ende ghenade, die welcke hemlieden gheschiede by den tusschenspreken van Willem van Gulcken ende meer andere edele, behoudens nochtans trauwe ende eedt, die zy daer jeghenwoordelick zeer gheerne ende ghewillichlick deden, keerende alzo weder elc int zyne met paeyse ende in vrede. Ende ten XIIIIe daghe naer de bataylgie voorscreven, arriveirde die grave Jan van Namen, sgrave Guys oudste zuene van Vlaenderen, van tweede bedde, met schoonen state binnen zijn vaders lande ende heerlichede, ten groote ghemeene contentemente van alle die goetwilleghe aldaer, treckende noch voor texpireren van der zelver maent, met die van Ghendt, van Ipere, van den lande van Waes (die welcke ter voorghaende orloghe niet gheweest en hadden) in aller diligencie ter stede van Rijssele waert, daer hem Mer Guy, zijn broedere, ende Willem van Gulcken, zijn neve, zeer haestelick ten secourse quamen met cleenen volcke nochtans, metsgaders dat zy haerlieden Brugghelinghen ende Cortrijckers wat hadden laten rusten van tgroot labeur ende travayl, dat zy in de voorlede bataylgie (boven alle de andere) ghedoocht ende ghesupporteert hadden, ghelijckt wel redene was; ende aldus tzament voor Rijssel vergadert zijnde, deden van stonden an zulcke assaulten up die stede ende up tcasteel, dat die Fransoysen ende Leliaers, dieder binnen waren (noch huerlieden zelfs macht nochte poorterie betrauwende), noottzakelick appointement verzoucken moesten, daer by dat zy vastelick beloofden binnen een maent die stede metten casteele over te ghevene (behoudens lijf ende goedt), indien hemlieden die coninck gheen omtzet en dede, twelcke

1302. hemlieden die grave van Namen accordeerde ende consenteerde, ter begheerte van zyne edele; nemende van danen voort zynen wech naer die stede van Duway, die welcke van ghelijcken ooc tzelve appointement verzochte ende hemlieden gheagreeirt wiert, zo hy die voorghaende ghedaen hadde, wel wetende dat in sconincx macht niet en was hemlieden binnen zo corten tijt eenich secours ofte onderstant te doene, niet jeghenstaende dat zy tzelve zeer instantelick van hem begheerende waren, meer ter huerlieden totaler excuse ende ter omtlastinghe van huerlieden eedt, dan andersins, zo wel te bemoeden es. Dienvolghende, zo brack die grave wederomme up, ende track reghelrecht met alle zijn volcke van orloghe ten nieuwen dijcke waert, daer hy terstont tenten ende pauweljoenen dede rechten, ende dat ghedaen zijnde, zo en hielden eeneghe van zyne nieuwe crijchslieden (wanende dat zy nieuwers in mesdoen en mochten, zoot ghemeenelick gheburt) niet up van daghelicx (jeghens zynen danck ende wille) eeneghe schadelicke coursen ende sproncreysen te doene binnen den lande ende graefscepe van Artois, roovende, pijlgierende ende verbarnende daer die prochie van Harve ende van Lietharsanin, met meer andere schoone dorpen ende passagien daer omtrent, maer hy daerof gheadverteert zijnde, zant ze stappans weder van daer zy ghecommen waren, elc int zyne, houdende alleenelick by hem Mer Guy, zynen broedere, ende Willem van Gulcken, zynen neve, met al tghuene dat voor crijchs wel ghewonen was: ende die naervolghende maent, zo gaven hem die van Rijssele ende van Duway up in zyne handen, naer tinhouden van den appointemente ende accoorde alsvoren; al dierghelijcke deden ooc die van den casteele te Cassele ende te Dendermonde. Wie zoude ons hier nu ten vullen connen bescriven hoe qualick dat alle deze drouve tijdinghen (deene voren ende dandere naer)

Ryssel en Duway gevon zich over.

luden in die ooren van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit die Schoone, die welcke varincx noch volck noch ghelt meer en hadde om zijn groot leedt mede te wrekene, in zulcker wijs dat hy hem zelven met veel diversche extraordinaire exactien, lichte munte, ende allerande soorten van volcke nootzakelick ende by fine foortse secoureren ende behelpen moeste, twelcke achtervolghende zyne mandementen ende gheboden) uyt alle zijn coninckrijck in grooter menichte by hem te Parijs verzaemde, totten ghetalle van XX duyzent mannen te peerde ende LX duyzent te voet (maer gheensins te compareren nochte te ghelijcken by die alderchevalereuste ende rudderlickste gendarmerie, die laest voor Cortrijcke ghebleven was), daer naer hem die vermaerste capiteynen ende bevelhebbers of waren: eerst, Loys, die coninck van Navarre; Loys (ghezeit Hutin) die dolphin van Vranckerijcke, met Charly (ghezeit die Schoone); die grave van der Marcke, zijn broedere; Pieter, die hertoghe van Bretaengnen; Robrecht, die hertoghe van Bourgoengnen; Robrecht, die nieuwe grave van Dreux; Philips, die grave van Poitiers; Guy, die grave van St-Pol; Otho, die grave van Bourgoengnen, die vrau Machtilt, swylent sgraven Robrechts dochtere van Atrecht ghetraut hadde; Loys, die grave van Evreux; Amadeus van Savoyen; Heyndrick, die grave van Baren, met Pieter, zijn broedere; Robrecht, die grave van Buenen; Robrecht, die grave van Cleremont, met Loys, zijn zuene; Woutere van Chastilgion; die grave van Possy, nieu connestable van Vranckerijcke; die graven van Vendosme, Rossy, Roux ende Auxerre; Mer Mijloen van Noyeres, ende Mer Focart van Marly, beede die nieuwe marschalcken van der croone, met meer andere groote meesters ende edelmannen, die welcke al tzament int ende van ougst, metten coninck te Vutry nedersloughen, omme van danen voort die stede van Duway te ghaen belegghen; 1302.

Koning Filips bengt nieuwe legers te been.

1302. maer die voornoemde princelicke capiteynen slands van Vlaenderen ghecreghen terstont zulck secours dat zy hemlieden die intreye van huerlieder frontieren belettenden, ende bovendien ooc die bataylgie presenteerden by den raede ende advijse van Mer Jan Cuick, gheboren uyt Brabant; Mer Willem Boulleyn, templier; Mer Pieter de Ceuninck ende die heere van Schorisse, maerschalck van Vlaenderen : maer die Fransoysen waren zo vercoelt metter deffayte ende bloetsturtinghe van Cortrijcke, dat zijt in gheender maniere anveerden ende dorsten, niet jeghenstaende dat zy onghelijck meer peerdenvolcx hadden, ende die Vlaminghen en wilden van ghelijcken (om beters wille) die coninck niet naderen buyten haerlieden discrete palen ende limiten, in zulcker wijs dat zy daer langhe ende meneghen tijt recht jeghens over elcanderen bleven ligghende, in grooter macht ende moghentheit, zonder ijet anders te bedrivene : want sconincx principaelste intentie ende meeninghe was van Vlaenderen te matterene (1) met ligghene, wel wetende dat hemlieden ter plaetze daer zy ghecampeert laghen corts foraedgie ghebreken moeste voor haerlieden peerden; twelcke zy endelinghe wel ghewaer werdende, tracken van den nieuwen dijck naer Flines, slaende daer wederomme nedere niet varre van huerlieden vianden, dan tparck en was, daer zy laest uytghescheeden waren. Hier wilde Willem van Gulcken (Gods ende mans) die Fransoysen te keere gaen omme eens tende van der orloghe te gheraken, ende ten dier fine, zo dede hy een brugghe van XXX voeten breet over die riviere van der Scarpe maken, up vijf schepen, wel vast an een gheclift; maer die grave Jan van Namen ende Mer Guy, zijn broedere, waren gheel van contrarie advijse, zegghende met meer andere zeer voordachteghe, dat zijt noch goet noch expedient en vonden den coninck,

De Vlamingen beletten hun over de grenzen te komen.

(1) Moede te maken.

haer souvereynen heere ende prince, eeneghen uploop ofte anstoot te doene, voor anderstont dat hy den lande ende graefscepe van Vlaenderen yevers inne te naer quame) up aventuere of haerlieden ghevanghen vadere ende broeders noch becoopen mochten : niet te min (indient emmers zo wesen moste), zy zouden mede huerlieden voet by dandere stellen, behoudens dat men eerst ende voor alle werck paeys ende bestant verzochte, omme by dien middele in ales bet te voldoene, en misschien sconincx herte zo te vermeurwene dater deucht of commen mochte. Dit advijs beviel een ijghelick van de edele ende capiteynen die daer vergadert waren, zo buytermaten wel, dat van stonden an, zonder langhe te beidene, ter executie gheleyt wiert, maer daer en quam ten eersten gheen antwoorde; maer int ende, zo dede die coninck (ziende dat men hem voet hielt ende dater varincx in thien mijlen int ronde gheen foraedgie meer voor zijn peerden te crijghen was), by den grave Loys van Evreux vertooghen, hoe dat hy wel te vreden was, teenen goeden vasten paeyse met die van Vlaenderen te verstane, behoudens ende met expressere condicie nochtans dat men hem eerst ende voor alle zaken die principaelste hoofden, voorstelders ende bevelhebbers van der Brugscher seditie ende commotie in handen gheven zoude, om zijn wille daer mede te doene; daer up dat hem eendrachtelick verantwoort wiert, dat zy (by haren danck ende wille) van den alderminste van hemlieden nemmermeer scheeden en zouden, alzo langhe als zy aseme int tlijf hadden, ghemerct dat zy niet ghewonen en waren, zo met huerlieden beste vrienden ende conservateurs van der ghemeener vryheit te levene. Die coninck hier of trapport hoorende wierter zo inne beroert, perplex, bevreest ende versaecht, dat hy van grooten ancste ende vervaerthede een woort niet spreken en conste, een goede poose tijts ghedurende, zo dater hem een ijghelicke van zijne edelen zeer grootelicx in verwonderde; 1302.

S konings voorwaerden ten vrede werden van de Vlamingen met fierheyd verworpen.

1302. niet te min, endelinghe zo wierp hy beede zijn ooghen buytermaten bijsterlick ten hemel waert, slaende met een up zynen boesem, ende zweerende by al dat hy van Godt hielt, dat hy inder waerheit verraden was, metsgaders dat hem gheel ende al ommeughelick dochte te zijne, dat men zo stoutelick verantwoorden zoude, indien men gheen secreet verstant met zijn lieden ghehadt en hadde, ende dienvolghende, zo brack hy al heimelick up

Vlugt der Franschen. by nachte, nemende zeer haestelick de vlucht van daer hy (nu gheleden bet dan zes weken) ghecommen was. Diens nochtans niet jeghenstaende, zo wiert hy zeer scherpelick van zijne vianden vervolcht tot voor die stede van Parijs, ten grooten verliese van zijnen volcke ende carroye, zo dat die vervolghers met veel roofs ende buyts weder thuerlieden legher waert keerden, pijlgierende, doodende ende verbarnende onder weghen al daer zy voorby passeerden. Ende ten eersten daer naer, zo vielen zy ghezaemdelick met een deurlijt (1) voor die stede van Doornijcke, daer zy drie daghen lanck omsprekelicke groote foortse up deden, omme dieswille dat die poorters ende inghezetene aldaer oyt (ghedurende dezer orloghe) der croone mede, ende den lande van Vlaenderen directelick jeghens gheweest hadden, niet jeghenstaende dat zy hem noch metten eenen noch metten anderen nootzakelick te moeyen nochte voughen en hadden, achtervolghende zeker previlegien, in daten van den jaere XII^c LVII: maer daer en quam anders niet of, want die van binnen werden hem zelven zo vaylgeantelick, dat zy emmers int heure bleven, te bet ooc: ghemerct dat die van Vlaenderen gheen langher siedgie an en stont om tancommen van den wintere: dies keerden zy weder elc int zyne, omtrent tuytgaen van der maent van octobre, zonder bataylgie, paeys ofte bestant, contrarie harer eerste intentie, meeninghe ende

(1) Deurtogt (transitus).

voornemene, makende niet min van nood deucht, anghezien dat anders niet wesen en mochte, ende voorziende voort haerlieder gheconquesteerde steden van Ghendt, Brugghe, Ipere, Oudenaerde, Rijssele, Cortrijcke, Duway ende Cassele van al dat ter orloghe diende jeghens den wintere. 1302.

Al dierghelijcke dede ooc die coninck Philips van Vranckerijcke, nopende zyne frontiersteden, daer hy allomme goet sterck garnisoen ende ghetrauwe capiteynen in stelde: want eerst ende alvoren, zo stelde hy die stede van St-Omaers in die handen van den grave Otho van Bourgoengnen, makende hem met eenen ooc grave van Atrecht ofte Artois, als ghetraut hebbende vrau Machtilt, die eeneghe dochtere van wijlent die grave Robrecht, F^s Robrechts, die voor Cortrijcke bleef, metsgaders dat haer broedere Philips, langhe voor zijnen vadere, buyten Bulscamp by Veurene, versleghen was, zo voorzeit es, ende dit al behoudens tgoet recht van Robrecht, die zuene van den voornoemden Philips, dieder zelve gheerne die naeste of gheweest hadde, ende met expressen bevele van wel zorghe te draghene, mids der hulpe ende bystandicheit van Mer Jacob van Bayonen, Mer Berthram van Marquingnol, Mer Mijloen van Noyers, Mer Focart van Marly, beede die nieuwe maerschalcken van der croone, die welcke hy *quant et quant* ooc tzijnder raedt ende daedt hadde; die stede van Lens in Artois wiert Mer Jan, die castelein van der plaetse, te bewarene ghegheven; Mer Odaert van Mobusson maecte men capiteyn van Calis, ende Mer Robrecht de Brune, die heere van St-Venant, gouverneur generael van der stede van Bethune. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo deden die Vlaminghen noch ghetijdelick eeneghe schadelicke coursen ende sproncreysen in Artois, uyt die prochie kercke te Ruschuere, twelcke willende wreken die voornoemde capiteynen van St-Omaers, trocken zeer haestelick met een partie van haren volcke derrewaert, maer De Vlamingen doen veel kwaeds in Artois.

1302. zy en hadden an die voorscreven kercke niet; dies roofden, pijlgierden ende verbarnden zyt aldaer omtrent, van quader spijte, daer zy eenichsins by gheraken consten, tot onder die stede van Cassele, daer zy rechts voor Ballincbergh van huerlieden vianden gerencontreert ende zeer dapperlick bevochten wierden, hoewel dat zyt noch int ende meester gheworden zouden hebben, ten hadde ghedaen tvallen van der nacht, die welcke die Casselaers, die varre minst in ghetalle waren, zo wel te passe quam, dat zyder anders ontwijffelick al ghebleven zouden hebben. Daer wierder an de cant van twee duyzent persoonen (alzo wel van der eender als van der andere zijde) ter stede doot ghesleghen, ende die grave Otho van Bourgoengnen ende van Atrecht zo ghequets, dat hyder gheel ende al inidone ende ombequame ter wapenen of bedeech, hoewel dat hem tzelve niet langhe en mispaste, overmids donvoorzienighe doot dieder noch toeslouch, talzulcke meshaghene van zijne voorzeide medecapiteynen van S'-Omaers, dat zy in wederwrake van dien den cloostere te Watene eenen gruwelicken anstoot deden, maer die van den vlaemschen garnisoene aldaer, wederstonden hemlieden zo rudderlick (metter hulpe van heurlieden ghebeurs) dat zy zeer haestelick in cleenen ghetalle wederkeeren moesten, van daer zy ghecommen waren, zonder yet anders te bedrijvene, dan dat zyder veel Vlaminghen quetsten, die noch naerderhandt meest al bequamen. Die van Doornijcke deze zake verhoorende, trocken achter een met menichte in de casselrye van Cortrijcke, daer zyt int eerste al verbeurt maecten, maer finalick, zo wierden zy omerynct ende in een nau marasceux straetken by groote hopen verdaen ende versleghen, twelcke zonder faulte die van Cortrijcke noch naermaels wel becocht zouden hebben, ten hadde ghedaen dat die capiteyn Cortrosijn van Rijssele, als een zeer clouck, vaylgeant, edele ruddere (ghelijck

Die van Doornik geslagen.

by was) die van Doornijcke daghelicx zo vele te doen ghegheven hadde, dat zy van grooter vreese voortan niewers thooft meer uytsteken en dorsten, in zulcker wijs dat zy endelinghe, ter cause van die, allincx zo meerder ghebreck van vitaylgie beghonsten te crighene, zo dat zy Mer Jacob van Bayonen, die uppercapiteyn van S'-Omaers, by foortse ende by bedwanghe huerlieden noot claghen ende groote benauthede te kennen gheven moesten, die welcke hemlieden in tijts van als voorzach, metsgaders ooc van noch IIII^c peerden, die hy (om dat tzelve niet meer ghebeuren en zoude) in alderdiligencie derrewaert zant, onder die conduyte van Mer Focart van Marly, die maerschalck van Vranckerijcke, die hem daer voort alle die wintere bleef houdende met Michiel van Linguy, die maerschalck van Henegauwe, ter grooter ruine van voorzeits capiteyns lieden van Rijssele, die welcke zy up eenen morghenstont onvoorzienelick uyt huerlieden embusch van alle zyden bespronghen ende up tlijf vielen, dater wel V^c ter stede doot ofte ghevanghen bleven, ende onder andere, zo ghemiste men daer LIIII edele notable ende zeer machteghe poorters der voornoemde stede, daer groote rauwe ende droefheit omme bedreven wiert. Binnen dezer middelen tijt, trocken Lietbert van Beaufremont, Hubrecht van Beaulieu, ende die heere van Valicoleur tzamen met veel fransch garnisoens uyt die stede van Lens, in Artois, jeghens die Vlaminghen die ter Bassee up die kercke laghen, maer van dat zy Vendeyn ghepasseert waren, zo vercortede de vlaemsche gendarmerie (die hemlieden daer in zeer schoonder ordonnantie te ghemoete quam) huerlieden wech, zo dater buytermaten gruwelick ghevochten wiert, ende niemende en omtquamt van der franscher zijde, dan die best ghemonteert ende te beene waren. Die heere van der plaetse bleef met den heere van Valicoleur ter stede versleghen, ende Hubert van Beaufremont wiert zo ghequetst naer 1302.

1302. Atrecht ghevoert, dat hyder of starf, ende licht begraven int clooster van de Fremineuren aldaer. Aldus wiert die gheheele winter overghebrocht ter grooter ghemeener bloetsturtinghe, waer hier waer daer, an beede zyden, hoewel dat die Fransoysen varre die meeste schade leeden, die welcke hemlieden voorwaer gheensins te mesjonene en was, ghemerct dat zy tspel eerst zelve zeer snoodelick, mechantelick, ende verraderlick beroct ende beghonnen hadden, by den toedoene van der goddeloosser conninginne Johanne ende haer drie ooms, zo elders breeder verhaelt ende verclaerst staet.

Lessen door de Franschen veroverd, wordt door de Vlamingen hernomen.

Ende twyle dat die Fransoysen ende Vlaminghen aldus onderlinghe orlogden, doende malcanderen al tmeest leet, schimp ende spijt dat zy consten ghepeynsen ofte versieren, zo vinck die grave Jan van Henegauwe, Fs Jans (daer Bosschaert van Avesnes die vadere of was, by vrau Margriete van Constantinoble, wijlent gravinne van Vlaenderen) zeer verraderlick Mer Aernout van Oudenaerde, nemende metten zelven ooc zijn stede van Lessinghe inne, by grooter foortse ende met ghewelde, die welcke hy met Slobeke ende meer andere schoone heerlicheden van den grave van Vlaenderen ten leene houdende was, achtervolghende zekere transactie, onlancx leden tusschen beede die voornoemde graven ghebeurt ende gheschiet, ende daermede noch niet te vrede zijnde, en hielt bovendien ooc niet up van deurghaens eeneghe schadelicke coursen ofte sproncreysen te doene up die van Oudenaerde ende Geersberghe, mids der hulpe ende bystandicheit van den grave Floreins van Hollant ende Zeelant, die Ve van dier name, sgraven Guys scoonzuene van Vlaenderen : twelcke vernemende die grave Jan van Namen ende Mer Guy, zijn broedere, beede svoorzeits sgravens oudste zuenen van tlaeste bedde, trocken noch binnen den zelven jaere XIIIc ende twee, int beghinsel van der maent van maerte, tzamen te velde

met een groot eyrcracht van volcke te peerde ende te voet, 1302.
meest van Ghendt ende Brugghe, daer zy voor Lessinghe mede nedersloughen, ter eeuwigher ruine ende bedervenesse van alle die Henewiers die hemlieden naest ghezeten waren, ghemerct dat huerlieden prince hemlieden alsdoen nievers vertooghen en dorste, niet jeghenstaende dallyancie die hy met Vranckerijcke, Hollant ende Zeelant hadde, zo wy meer dans eens vertoocht ende voor ooghen gheleit hebben; maer dede zo vele dat die van St-Omaers weswaert al in roere stelden, wel hopende by dier middele tvoornoemde siedgie nootzakelick te doen lichtene, ghelijck ooc ontwijffelick ghebeurt zoude hebben, indiender Willem van Gulcken niet haest met die van Ipere, Veurne, Berghen St-Winnocx ende Cassele jeghens gheweest en hadde, drivende zijne vianden zo wackerlick weder te cote dat een wondere was, ende latende daer en tusschen die van Rijssele ende Duway met die garnisoene van Atrecht, Lens ende Doornijcke gheworden, daer hem elc int zyne zo rudderlick ende vaylgeantelick jeghens drouch, dat zy gheenen noot en hadden wat men hemlieden ghedaen ofte ghevergheu conste. Ende int uytende van der maent alsvoren, zo wonnen die voorzeide Ghentenaers ende Brugghelinghen die stede van Lessinghe by assaulte, dootslaende ende vernielende al dater binnen was, zonder eeneghe gracie ofte ghenade, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick tduydsch garnisoen, twelcke zy al weder thuyzewaert zonden, roovende, pijlgierende voort al dater yevers wel stont, metsgaders ooc poorten ende torren ende meuren vellende, ende alle die reste zo teenegadere in gloeyen stellende, dat zy van dier zijde voortan gheen partiescip meer vreezen en dorsten.

Onderneming tegen St-Omer.

Van dat Willem van Gulcken deze schoone victorie verhoorde, zo zochte hy van ghelijcken ooc ten eerste dat meughelick ware eenich rudderlick exploot up die van

1302. St-Omaers te doene, daer die grave Willem van Gulcken, zijn broeder (nu gheleden vijf jaer) zo qualick omthaelt ende ghetracteert gheweest hadde, omtbiedende ten dien fine anderwarf al zijn voorghaende volck van wapenen met meer andere gendarmerie by hem te Casscle, daerof dat die zommeghe te Clamares nedersloughen, niet varre van een reviere, die men Schoudenbrouck heet, ende andere elders daer omtrent, die welcke alzo vergadert zijnde, zant die van Ipere, die doen ter tijt niet dan groen an hadden, up den witten donderdach, snuchtens naer tcasteel tArcke, daer zy St-Bertins strate gheel of barnden, verslaende ende verjaghende al tfransch bloet dat zyder vonden, twelcke verstaen hebbende die van Berghen St-Winnocx (die te Schoudenbrouck laghen) trocken insghelijcx ooc in alderdiligencie derrewaert met haerlieden ghebuers, maer zonder capiteyn, reghele, ofte ordere, als die ghuene die niet en twijffelden van den vertrecke van Willem van Gulcken, haerlieden generael, die welcke met die van Veurene ende andere noch zeer jammerlick te Casscle zijn tijt bleef verliezende, ten coste van omtrent duyzent Bergsche Carroyers, die onder weghe (tende van den bussche te Ruhout) buytermaten deerlick versleghen ende vernielt wierden, van VIII^c fransche Leliaersche ruyters te peerde, ende uyt haerlieden embusken quamen, daer die capiteyn Willem van Gulcken zulck een meshaghen in nam, dat hy achter een met zijnen volcke derrewaert vlooch, ende ziende dat zyne vianden veel meer peerden hadden dan hy, abandonneerde die zelve die hy hadde, stellende hem zelve in die middele van zyne leden te voet, in zulcker ordonnancie dat hem die fransche Leliaers (die den slach van Cortrijcke noch eenpaerlick wech voor ooghen hadden) geen bataylgie leveren en dorsten, wat devoir dat hyder toe dede, maer quam wel tot eeneghe cleene schermutsinghe, die welcke bet dan

twee ueren lanck gheduerde ende zeer lettel of niet te bediedene hadde, ende binnen dezen middele tijt ghecreeghen die Vlaminghen van alle zyden zulck treffelick secours, dat heurlieden vianden hem zelven saulveren moesten metter vlucht die zy zeer haestelick tS^t-Omaers waert namen, niet zonder verlies van haren volcke nochtans, twelcke zom waer hier, waer daer, in die nauwe passagie achtervolcht ende versleghen wiert, zonder eeneghe gracie ofte ontfarmenesse, hoewel dater hem Willem van Gulcken noch gheensins mede en contenteerde, maer vermat hem bovendien ooc tdoode lichame van den grave Willem, zynen lieven ende wel beminden broedere, eer yet lanck uyt cloostere van de Fremineuren St-Omaers thallene, te spyte van alle die ghuene diet leet ware, indien hem Godt tleven spaerde, ende omme te bet daer te commen, zo viel hy van stonden an zonder langher delay, van tcasteel tArcke met XXX duyzent cloucke mannen van orloghe, zo te peerde zo te voete, daer naest hem die principael capiteynen ende beleeders ofwaren, eerst Mer Willem van Nevele; Mer Jan Cuick, gheboren uyt Brabant; Diederijck, die heere van Hontschote, ende Heyndrick, die heere van Lochain, int graefscip van Limburch, met meer andere zeer vrome ende wel gheexperimenteerde edele mannen, int faict van wapenen, die welcke daer tzamen zulcke uytnemende prouese, rudesse ende wreethede bedreven dat een wonder was, roovende, pijlgierende, afloopende ende bedervende aldaer zy by gheraken consten, tot voor die poorte der voornoemde ghedreeghde stede, daert achtereen al in wapenen ghinck dat stock of mes draghen mochte, onder die conduyte van Mer Woutere van Chastilgion; Mer Mijloen van Noyeres, die maerschalck van der croone; Mer Morisses van Almaengne; mer Jacob van Bayonen; Mer Bernaert van Marguelle; Mer Almeric van Neuville; Mer Robrecht de Brune, die heere van St-Venant; Mer Odart van 1302.

1302. Mobusson; ende die heere van Fiennes, bedeelende hemlieden in drien, daerof dat die zommeghe in stede bleven, andere reden naer huerlieden embuske int busch te Ruhout, ende die reste track in grooter menichte ten omtsette van tsiedgie tArcke, daer zy hem zelven in zeer schoonder ordonnantie ende in vier verscheede bataylgien stelden, by den rade ende advijse van den maerschalck voornoemd, die zelve deerste te regierene hadde, Bayone die tweede, Fiennes die derde, ende Mer Odart die laetste, stellende hem zelven al ghelijck in state van gracie, ende biddende *quant et quant* den Almeugenden Heere, om tgheune dat hemlieden best ende zalich ware, twelcke al anmerckende die capiteyn Willem van Gulcken (die welcke noch om Gode noch om zijn helighen en peynsde, niet jeghenstaende dat hy diaken ende een groot beneficiant was), begonster hooghe ende overluidt mede te gecken ende te schimpene, zegghende tot die ghuene die hem aldernaest waren : Ziet ghylieden wel, hoe leet dat die Fransoysen alree es, dat zy dus varre ghecommen zijn? zy bidden ons vergiffenisse, maer zy en zal hunlieden niet gheschieden, up aventuere of huerlieden zotte presumptueuse hersebeckenen, by dier middele noch daghelicx lancx hoe lancx zo presumptueusere bedeghen ; niet min ghemerct dat zy by dezen uyt trecken, schijnen huerlieden ghevarenesse van Cortrijcke te willen vergeten, zo zal ik noch te meer zo vele veur huerlieden doen, dat zy naer den dach van hedent dies nemmermeer meer ghedachtich en zullen wesen. Ende met dien, zo reedt hy alzo blijdelick ende triumphelick met vullen carriere zijne vianden jeghens, als of hy ter brulocht ghereden hadde, maer zy en vielen insgelijcx ooc niet slincx, zo dater voor tcasteel tArcke afgriselick zeere ghevochten wiert, ende veel bloets ghesturt van beeden zijden, ende zonder faulte die Fransoysen zoudent

int ende quaets tgheereghen hebben, ten hadde ghedaen Mer Bernaert van Marquelle, Mer Almeryck van Neuville ende die heere van St-Vincent, die welcke tzament zo onvoorzienelick uyt haerlieden embusken van achtere upt vlaemsche eyr reden, dat zy by grooter cracht ende violencie huerlieden ordonnantie scheurden ende broken; dies nochtans niet jeghenstaende, zo weerden heur die van Veurene, van Berghe St-Winnocx ende vant platte vrye tzamen noch eenen langhen tijt uytermaten vromelick ende vaylgeantelick te Blendeecke, nemende niet min endelinghe die vlucht ten nieuwen dijck waert, daer hemlieden onderweghen veel volcx of ghecort ende versleghen wiert, twelcke zy gheware wordende keerden stappans weder den wech die zy ghecommen waren, dootslaende ende vernielende al dat zy noch metten roof ende buyt besich vanden. Hierentusschen zach men Willem van Gulcken wonderlicke groote faicten van wapenen bedriven in die middele van zijne vianden, omtrent die brugghe, diet tArcke over die riviere van der Roomere licht, maer die macht van den overcommende franschen peerdevolcke viel hem int ende zo lastich, dat hy niet langher herderen mochte, dies zochte hy met zyne lieden zeer gheringhe die voorscreven brugghe te winnene ende te passerene, omme die achterhemlieden cort ofte werpene, thuerlieden ghemeene bewarenesse ende bescermenesse, maer lacen! tquam al anders dan hy meende, want van dat hyder, met een thoeveel volcx overghepasseert was, zo volchde die reste met zulck een ghedruys dat die brugghe (tlast niet konnende verdraghen) van zelfs neder in gronde zanck, in zulcker wijs datter al zeer jammerlick versmoorde ende metten fransche messe verghinck (wel toten ghetalle van drie duyzent persoonen) dat hem niet in tijts metter vlucht int tbusch te Ruhout ghesaulveren en conste. Dat quam Mer Willem van Gulcken of van zynen viant te

1302.

Instorting van de brug van Arques.

1302. cleene tachtene, verlatende hem meer up eyghen recht ende moghentheit, metsgaders ooc up die conste van negromantie (daer hy daghelicx contrarie zijnder gheestelicker professie zeer expertelick mede omme ghinck) dan up die goederlierer gracie Gods, zonder die welcke dat wy teenegadere niet vermeughen. Aldus behielden die Fransoysen daer tvelt, keerende noch binnen denzelve avende weder tSt-Omaers waert, ende Willem van Gulcken dede sanderdaechs (wesende den goeden vrijdach) alle die doode lichamen van zijne volcke begraven, ter zelver plaetse daer elc versleghen lach, die versmoorde dede hy van ghelijcken ooc visschen (alzo varre alst doenelick was) ende tzament in deerde steken, nemende alzo weder zijnen wech met die reste van zijnder gheramasceerder armeye naer die stede van Cassele, van daer hy ghecommen was.

1303. Int jaer ons Heeren XIII^c ende drie, wiert die grave Floreins van Hollant ende Zeelant, die V^e van dier name (rijdende met zyne voghelen ter jacht) zeer verraderlick ghedepescheert ende van cante ghespeelt by Herman, Geeraert ende Ghijsbrecht, zijn zelfs dienaers ende edelen, die welcke al binnen Vlaenderen haerlieden vrijdom gheeregen, om dieswille dat hy dien lande oyt zo veel schimps ende spijts ghedaen hadde, niet jeghenstaende dat hy vrau Beatrice, die wedewe van den grave Hughes van St-Pol ende sgraven Guys dochtere van Vlaenderen ghetraut hadde, daer hy een eeneghe zuene by achter liet, gheheeten Jan, die hem in Inghelant hielt met vrau Isabelle, zijnder huysvrau, die dochtere van den coninck Eduaert, ghezeit met die langhe Beenen, maer naer zijn vaders doot moeste hy int ende nootzakelick weder tzijnen lande waert keeren, omme zyne subjecten ende onderzaten te bet in goeder obedientie ende ghetrauwicheit thoudene, by den rade ende advijse (ghemerct dat hy noch jonck van jaren was) van Wulphaert van Borsele, die heere van der Vere, die welcke die

Graef Floris V, vermoord.

Vlaminghen zo mede viel dat hyder verraderlick omme versleghen ende vermoort wiert, by laste van den grave Jan van Henegauwe, die den jonghe grave Jan van Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, van ghelijcken ooc dede vergheven, slaende met eenen hant an beede zijne graefscepen ende heerlicheden, van vrau Aleyt, zijnder moeder weghe: twelcke verhoorende Mer Guy van Namen, wilde in alder maniere zelve die naeste wesen van den graefscepe van Zeelant, by consente van den grave Guy van Vlaenderen, zijnen vadere, daert indirectelick of ghehouden ende (by ghebreke van rechter hoirie) up ghedevolueert, ghesuccedeert ende verstorven was, achtervolghende die Lovelicke costumen ende previlegien slands van ouds in dierghelicke zaken gheobserveert ende onderhouden; ende anghezien dat hy by vriendelicker middele tzijnen rechte nemmermeer gheraken en mochte, zo claerlick bleeck, zo zeylde hy ten XXIIe daghe van april, met grave Jan van Namen, zijnen broedere, ende meer andere edelen (tzament wel voorzien van schepen ende volcke van orloghe) uyter Bruchscher havene ten Damme, naer tlant van Casant ofte Catsant (metsgaders dater die Cats, uyt den lande van Hessen, die eerste inwoonders of waren), verwachtende daer naer den wint, hemlieden dienende tot tghuene dat zy voren hadden ende wel tooghende by dien hoe lettel dat zy voortaen in die orloghe van Vranckerijcke beroert ende beladen waren, talzulcken meshaghene van den coninck Philips, ghezeit die Schoone, dat hy huerlieden vianden, ter cause van dien veel meerder hulpe ende bystandicheit dede, dan hy ontwijffelick anders ghedaen zoude hebben, in zulcker wijs, dat hy tzijnen coste diversche schepen van orloghe te Calis uytreede, die hy in alderdiligencie ende neersticheit naer Hollant zant, ter assistencie van den grave Jan van Henegauwe, wiens oudste zuene Willem die Vlaminghen in Casant daermede zo on- 1303.

Graef Jan van Hollant vergeven.

De Vlamingen vallen in Walcheren.

1303. voorzienelick up tlijf viel, dat hyder een quantiteit of vermoorde ende vernielde, keerende alzo weder zeer haestelick met veel roofs ende buyts van daer hy ghecommen was, eer zy teenegher ordonnantie gheraken consten, want anders hadde hy varre quaets ghehadt, ende noch wiert hy zo scerpelick vervolcht dat een wondere was, hoewel dat die grave Jan van Namen nieuwers aborderen en conste, tovercommende tempeest van der zee, maer Mer Guy, zijn broedere, arriveerde ten XXVe daghe derzelver maent alsvoren, met Jan, die heere van Renesse, ende andere vrome edele lieden van wapenen, binnen den eilande van Walcheren, in Zeelant, tot voor dat stedeken van der Vere, daer wijlent Wulfaert van Borsele die heere of was, zo wy ghehoort hebben, wiens kijnderen ende andere naeste vrienden ende maghen dat hy daer jeghenwoordelick by hem hadde, daer hem zulcke profijt ende deucht of quam, dat die poorters thaerlieden eeren terstont haren baillu dootsloughen (dieder van tvoorzeits sgraven weghe van Henegauwe ghestelt was) ende hem die entreye verleenden zonder slach ofte stoot, doende voort hem ende die zijne snoens ter maeltijt alle die meeste thouf ende chiere dat zy consten ghepeynsen ofte vercieren, gheduerende die welcke dat zy van der comste van den voornoemden Willem van Henegauwe ghewaerschuut wierden, zo dat zy ghezaemdelick, zonder langher delay, in schoonder ordonnancie ten dijcke waert trocken, verslaende daer bet dan vier duyzent Fransoysen, Henewiers, Hollanders, Zeelanders ende Vriesen, in zulcker wijs dat hem die capiteyn Willem saulveren moeste metter vlucht dat hy zeer subitelick ter Muwe waert nam, daer hem zijn vader insghelijcx ooc noch binnen den zelven avende achterhaelde, ter grooter bloetsturtinghe an beede zijden, maer van svoorzeits Willems zijde varre meest, dieder an de cant van XII duyzent persoonen liet, vliedende anderwarf zeer

haestelick met die reste van zynen volcke naer die stede 1303.
van Siericzee, binnen den eilande van Scauwen in Zeelant, daer hy achter een van dezelve zijne vianden zeer sterckelick inne beleit wiert. Hierentusschen, zo sturtende die van Brugghe ooc veel Hollants, Zeeus ende Vries bloet, niet varre van der voornoemde stede van der Vere, treckende van daen noch voort naer siedgie van Siericzee metten grave Jan van Namen, die welcke (by quader aventure, zo voorzeit es) in gheen van die voorghaende bataylgie gheweest en hadde, tzijnen omtsprekelicke verdriete ende meshaghene, niet jeghenstaende dat hy dies anghaende noch wel hopte eerlick te deeghen zijn schade te verhalene, doende ten dien fine menich gruwelick assault up die gheassiedgierde stede, zo dater veel poorters ende inghezetene allincx by zijne archiers ende slingheraers ghedoot ende gheconsumeert wierden, een goede lange poose tijts gheduerende; maer anders en quamer nietof, eensdeels omme die stercte van de platse; ende eensdeels ooc by der grooter vromicheit van die van binnen, ende bysondere van voorscreven capiteyn Willem, die welcke int ende niet te vreden zijnde dat hy zijn stede behielt, bovendien ooc diewils uytquam ende scurmourcherende zo viandelick jeghens die van Vlaenderen, dater alsnu alsdan omtrent XV^c ter stede doot bleven, twelcke cause was dat die grave van Namen wat deynsen moste met zijn eyr, om zulcke inconvenienten voortan te schuwene; ende Mer Guy, zijn broedere, schiet met dien uyter leghere ende ghinck up zijn zelfs hant met zijnen volcke van wapenen die hooftstadt van den eilande van Walcheren beleggen, ghenaemt Middelburch, daer hy zulcke foortse up dede dat hyder ten VIIIe daghe by apointemente meester of wiert, wel jeghens die wille ende meeninghe van die van Siericzee, die welcke hemlieden hierinne zo beroerden, dat zy int uytende van dier maent van meye bestant verzochten,

Middelburg in Zeeland gaet over aen de Vlamingen.

1303. ende men consenteerdet hemlieden tot deerste van april daer naer volghende, behoudens ende met expressen bespreke nochtans dat zy by dier middelen tijt niet en zouden vermeughen heurlieder stede fortifieren ofte versterken in eenegher maniere, maer zouden die alsints ghehouden zijn te latene in zulcker state ende gheleghentheit als zy jeghenwoordelick was, ende alzo varre alst den eilande van Walcheren anghinck dat zoude blyven in die handen van zynen conquesteerdere, Mer Guy van Namen, die al tedeldom van die contreye generalick ende eendrachtelick te vriende hadde, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick Jan van Crunighe, die liever hadde teenegadere tlandt te loochenen, dan die Vlaminghen mede te zijne, die welcke dies niet jeghenstaende nochtans met dezen bestande weder thuyswaert keerden, ende Willem van Henegauwe track in den Haghe, in Hollant by den grave Jan, zijnen vadere, die hem daer eer yet lanck ruart van den lande maecte, metsgaders ooc van Zeelant ende Vrieslant, keerende alzo weder tzijnen lande van Henegauwe waert, in zijn ruste ende vrede, daer hy (mids zijnder oude ende cranchede) voortan veel meer toegheneghen was dan hy plochte.

Den jongsten zoon van den Graef komt in Vlaenderen.

Deze zaken en waren zo vullick niet ghepasseert ofte Philips, sgrave Guys joncste zuene van teerste bedde, en arriveerde met vrau Machtilt van Cortingnack, die gravinne van Thiette ende Lorette, zijnder huysvrau, uyt Italie binnen den lande ende graefscepe van Vlaenderen, renoncierende al zulcke steden ende casselryen, als hem die coninck Charles van Secilien (wesende van den bloede van Vranckerijcke), in recompense van zijnen goeden dienst, tanderen tijden ghegheven ende gheschoncken hadde, alzo wel in Aprusen als in Pouilgien, ten fine dat hy zijn vaders landt ende heerelichede te bet mochte helpen deffenderen ende bescermen metten zweerde jeghens

een ijghelijck, zonder zijn eeren ofte eedt (ter cause van dien) yewers inne te quetsen ofte te cort te doene; ghemerct dat hy ter dien occasie principalick tvoyagie anghenomen hadde, ter omsprekelicker verblijdinghe ende verheughinghe van alle die ghuene diet anghinck, ende bysondere van den grave Jan van Namen ende van Mer Guy, beede zijn halve broeders van der vaderlicker zijde, die welcke hem tzijnder wellecomme al tregement van den lande ghezaemdelick ende zeer eendrachtelick overgaven, omme dieswille dat hy huerlieden oudste ende die alder experste prince int faict van wapenen was, die men alsdoen ter weerelt vant. Dienvolghende zo dede hy int beghinsele van hoymaent daer naer, zulcke ghereetscepe van orloghe te Cassele maken, dat men dierghelijcke noyt daer te voren in Vlaenderen ghezien en hadde: tvergaderde alle met (grooter ghehuldicheit) uyt die landen van Aelst ende van Waes, uyt die Vier Ambochten, ende voort uyt Ghendt, Brugghe, Ipere, tVrye, Duway, Cortrijcke, Rijssele, Veurne, Belle, Berghe St-Winnocx, Burburch, Cassele ende die casselreye aldaer, dat harnas, stock ofte mes ghedraghen conste, totten ghetalle van XII duyzent mannen te peerde ende bet dan hondert duyst te voet, zonder tcarroy, zo dat hy hem (ten dien upziene) wel dorste vermeeten dat zy eerlanck den grave Guy, haerlieder naturelicken heere ende prince, te Compiengne, uyter vanghenesse halen zouden, wient lief of leet ware. Ende zy en zouden insghelijcx ooc niet ghefaylgiert hebben van haerlieden vermet te wercke te legghen ende (ter vulbrenghinghe van dien) alle haerlieden devoir ende uyterste beste te doene, indien die vier ghebroeders van Vlaenderen, te wetene, Philips, die grave van Thiette ende Lorette; Jan, die grave van Namen; Mer Guy van Namen, ende Heyndrick; metsgaders ooc Willem van Gulcken, haerlieden neve; Mer Jan Cuyck uyt Brabant; Mer Heyndrick 1303.

De Vlamingen brengen groote legers te been en trekken op St-Omer.

1303. van Almangne; Mer Brigan van Bernaghie, ende andere edele heeren ende rudders (haerlieden principaelste capiteynen ende bevelslieden) van die advijse gheweest hadden. Hierentusschen, zo omtboot Wouter van Chastilgion, die grave van Possy, connestable van Vranckerijcke, en den capiteyn van S'-Omaers (secretelick van als dater gaende was ghewaerschuut zijnde), uyt die stede van Doornijcke, Teroaen, Bethune, Atrecht, Lens, Cales ende andere omligghende plaetsen, drie duyzent peerden ende zo veel voetvolcx tzijnder assistencie, alsdie wel bedochte, ghemerct dat voorscreven vlaemsch eyrecracht ten eersten ende voor alle wercken themwaert quam, maer niet in zulcker ordonnantie ende ghereghelthelt alst behoorde; want eeneghe (die meer ter pijllagie dan ten strijde ghenegheu waren) liepen teghen die wille ende danck van huerlieden capiteynen zo varre voren, dat zy (voort ancommen van haerliede compangnons) tcasteel tArcke innamen, roofden ende pijlgierden, vervolghende bovendien ooc haerlieden ghevluchte vianden buytermaten vierichlick ter Laserye, daer hemlieden Mer Miloen van Noyers, die marschalck van der croone, ende Pieter Cortrisal, die capiteyn van der fransche archiers, zo dapperlick met haren volcke van alle zijden up tlijf vielen, dat zy nootzakelick ruymen moesten, keerende zeer haestelick tharen eyre waert, daer zijt omtwijffelick al omtcommen zouden hebben, ten hadde ghedaen tafbreken van der brugghe, die over die reviere van den Romere lach, twelcke cause was dat zy daer al versmoorden ofte van huerlieden vervolghers verdaen ende vernielt wierden, die niet zwemmen en consten, totten ghetalle van VI^{c}, hoewel dater hem Cortresal ende zijn zuene noch gheensins mede en contenteerde, passerende voort tzament (met eenen fellen evelen moet) die riviere, omme die overzwemmers van ghelijcken ooc tzelve zop te doen zupene,

Verlies van eenige buytjagers.

maer zy misten, Godt weet, by tras ancommen van der vlaemscher armeye, die hemlieden inder eeuwicheit die fantasie der zware colere weerde. Ende tsanderdachs snuchtens vroug roofden, barnden, destrueerden ende bedorven zommeghe vlaemsche aventuriers al tghuene daer zy eenichsins bygheraken consten, tot voor die poorte van der stede van S'-Omaers, twelcke Mer Jacob van Bayone zo over zeere speet, dat hyder ten eersten dat doenlick was, met machte jeghens track, verjaghende die quaetwilleghe tot over die voornoemde riviere (daer men nu een brugghe ghemaect hadde) weder thuerliede legher waert, ende belettede hemlieden met een tpassagie toter hoogher noene, daer hy haestelick weder tzijnen garnisoene waert keerde, eer hem ergher ghebeurde. Ende sondachs daer naer, zo stelde die voorzeide capiteynen van Vlaenderen alle huerlieden volcke van orloghe in zeer schoonder ordonnantie, omtrent die beke van der Aquione, schickende dat in drie verscheide bataylgien, die welcke elc bysondere zeer groot ende gheweldich waren. Die grave Woutere van Possy, connestable van Vranckerijcke ende uppercapiteyn van S'-Omaers, die gruwelicke moghentheit der Vlaminghen anmerckende, en dorste in gheender maniere tsiedgie verwachten, alsdie ghuene die hem in die poorters ende inghezetene niet en betraude, dies track hy terstont zeer onversaechdelick (zoot scheen) in slachordere ter stede uyte, tot up dandere zijde van der beke als voren, recht jeghens over zijne vianden, met bet dan acht duyzent vrome ruyters te peerde, ende XXX duyzent te voet, zeer fray bedeelt in zes ordonnantien ofte bataylgien, daer naer hem die alderprincipaelste conducteurs ende beleeders of waren, eerst Mer Miloen van Noyers, die marschalck van der croone; Mer Berthram van Marquingnol; Mer Jacob van Bayone; Mer Morellers van Luxemburch, die heere van Fiennes; Mer Robrecht de Brune, heere van S'-Venant ende

Aenleyders van de fransche magt.

1203. Casteleuse, die capiteyn van de Lombaerden, Secilianen, Florentinen ende andere Italianen, die metten grave Charles van Valois, sconincx Philips broedere van Vranckerijcke, onlancx leden in groote menichte int landt ghearriveert waren. Ende zonder faute sconnestables wille, meninghe ende intentie was die van Vlaenderen (die welcke zom noyt meer ten orloghe gheweest hadden) by dezen zijnder stouticheit gheel ende al tabuserene ende te vervarene, jae ooc met schade ende schande te doen vertreckene, indient meughelick ware; maer ziende dat zy niet dan strijt en zochten, zant zijn voetgangers met al dat hijs hadde ter assistencie van die van Atrecht, quamsuus up aventuere, hoe die bataylgie vergaen mochte, die hy daer in aldermaniere gheschict hadde te leverene, zo hy zeide, buytermaten valschelick daer an lieghende, ende volghende zijn voetganghers in zulcker diligencie naer (alst tijt was) met zynen peerdevolcke, dat mer niet een of achterhalen en conste, wat mer toedede, twelcke merckende ende considererende die andere fransche capiteyns (die daer vergadert waren) liepen van ghelijcken ooc al huerlieden veerden, waer hier waer daer, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die voorscreven heere van Fiennes, die welcke noch binder zelven avende weder tSt-Omaers keerde, troostende daer die van der stede (ten beste dat hy conste) van huerlieden quade fortune ende maghere aventure, alzo wel nopende die ghefaylgierde hulpe ende bystandicheit, als angaende tghuene die zy grootelicx an die voornoemde verraderlicke fugitiven ende wechloopers hanghende hadden, ende dit al met belofte van trauwe, alzo, als hem Godt tleven sparen zoude. Van dat Bethram van Marquingnol vernam waer Fiennes was, zo quam hy (als een vrome ruddere) hem haestelick by met Pieter van Beaufremont, die hem tzelve zeer instantelick riedt ende persuadeerde, ende

dienvolghende zo wiert daer zulcke reghele ende ordere 1303.
ghestelt als ter materie diende, in zulcker wijs, dat die burghers zelve, die boulloensche poorte te bewarene namen, onder die conduyte van Mer Tibault van Chippiack, een zeer clouck capiteyn ende vroom man van wapenen; die heere van Fiennes anneveerde tlast van der Teroaenscher poorte, gevende voort Mer Poutvissart, een edele ruddere uyt Normandien, die Bruelpoorte (zo men tArien waert gaet) in handen, ende stekende Jan van Haveskercke (die castelein te Watene) ter hoogher Brugghepoort met een goet ghedeel van de inwoonders aldaer, die welcke ontwijffelick (overmids die leelicke vlucht van den connestable voorzeit) deurgaens veel te meer van den Vlaminghen te lijden hadde, dan zy anders ghehadt zouden hebben; maer dies niet jeghenstaende, zo ontstondent zijt noch al ten ghemeenen coste by de zonderlinghe prouesse van huerlieder archiers, twelcke considererende die van Vlaenderen quamen metten ganschen leghere lancx zo naerdere die stede, ende die van binnen verbarnden zonder eenich verdrach al huerlieden voorbougheu, om dat zy haerlieder vianden verder niet te passe commen en zouden, ende naer dien dat zy nu acht daghen lanck beleyt gheweest hadden, zonder yet anders memorial weerdich van der eendere ofte van der andere zyde te bedrivene (ghemerct dat die adsiedgierders tboel van de poorters ende andere huerlieden overgheloopen ghebeurs, vrienden ende maghen niet en zochten, maer alleenelick van der Fransoysen ende vremdelinghen) zo track teyr wederom up, nemende reghelrecht zijnen wech naer die stede van Teroaen (daer bycans niet dan Lombaersch ende Italiaensch garnisoen binnen was), ende men stormder zo horribelick zeere uppe, XII heuren lanck continuelick gheduerende, dat die XVIIc Lombaerden ende Italianen (te wetene IIc te peerde ende XVc te voet) van grooter vervaerthede ter

Inneming van Terouanne.

1303. Ariaensche poorte uytliepen met al dat zys hadden, brekende metten zelven ooc die brugghe van der Leye achter hemlieden of, om dat men ze niet vervolghen en zoude. Daerentusschen zo clommen die Vlaminghen even dapperlick over die vesten (die welcke doen ter tijt noch niet dan van eerde en waren) tallen tijden ter stede waert in, ende bevindende dater niet te pijlgieren en was, stakender van quaden spijte tvier in, tallen houcke, zo dat zy zelfs onzer Lieve Vrauwe kercke niet en spaerden, brekende alzo voort naer Lilers, ter Bassee, ende binnen Lens in Artoys, daer zijt al roofden, pijlgierden ende van ghelijcken ooc in gloeyen stelden, met noch LXXX dorpen, parochien ende heerlicheden van dier contreye, zonder alle die schoone huyzen van plaisance, pachtgoeden ende scheuren, vul graens ende coorens, daer men noyt tjuiste ghetal of gheweten en conste. Men dede al Artoys deure niet dan barnen ende blaken, vijf daghen lanck gheduerende, zonder eeneghe resistencie van yemende ende (ten fine dater naermaels niet en schene yewers eeneghe wrake ghespaert te zijne) zo velde men en bedarf men daer bovendien ooc alle die bogaerden ende fruytboomen, die men daer erghens ghevinden conste, ende dat al in wederwrake van der schadelicker course ende sproncreyse, tvoorlede jaer ghedaen ende gheschiet int quartier van Cassele, by tfransch garnisoen van St-Omaers, zo voorzeit es; met dezen exploote keerden die Vlaminghen over die brugghe te Vendijn weder tharen lande waert, brenghende eenen onestimeerlicken buyt met hemlieden int generale ende int particnliere.

Beleg van Doornik. Ende ten eersten daghe van de naervolghende maent van ougst, zo trocken zy wederom al ghelijck te velde, ende ghinghen ghezaemdelick die machteghe ende zeer stercke stede van Doornijcke belegghen, ter neerstigher bede van die van Rijssele, die welcke daghelijcx van de

Fransche, Leliaersche, Spaensche, Lombaersche ende Italiaensche garnisoenen aldaer buytermaten zeere ghetravaylgiert ende ghemolesteert wierden : dienvolghende, zo bedreef men daer deurgaens wonderlicke groote foortse up die meuren, thorren ende poorten van der stede, alzo wel metter artijlgerie (zo men ze doen useerde) als andersins, ende men roofdet ende verbarndet bovendien ooc al ten lande waert in daer men eenichsins by gheraken conste, niet alleene alzo varre als die jurisdictie van Vranckerijcke strecte, maer daer en boven ooc binder districte van den grave Jan van Henegauwe ende van Hollant, ghemerct dat tbestant (onlancx met Henegauwe) hem niet voordere dan te watere en bestrecte : dies nochtans al niet jeghenstaende, zo weerden hem die van binnen zo vaylgeantelick, dat zy gheenen noot en hadden, totter tijt dat die Vlaminghen teender poorten in beghonsten te commene, deur die welcke dat zy ontwijffelick die stede meestere gheworden zouden hebben, ten hadde ghedaen Mer Fransoys van Stapele, dieze by grooter prouesse ende vromichede van wapenen mede bedwanck te reculerene ende te deynsene van daer zy ghecommen waren. Binnen dezen middelen tijt vergaerde die coninck Philips van Vranckerijcke een groot eyercracht van volcke te Peronne in Vermandois; zo dede van ghelijcken ooc over een ander zijde die voornoemde grave Jan van Henegauwe, hoewel dat zy nochtans immers niet bestaen en dorsten die van Doornijcke omtset te doene, by forme van bataylgie, maer die coninck zant een goet ghedeel van zijne lieden (up hope van eenich treffelick exploot) naer Berghen S'-Winnocx, daer zy den XXIIIIe daghe van der maent als voren, zo wel gherencontreert ende omthaelt wierden dat niemende van hemlieden oyt tzijdert thooften zweerde, in wederwrake van die duyzent carroyers, die zy met haerlieder medeghesellen, tjaer hier te voren, by

1303. tbosch te Ruhout, niet varre van tcasteel tArcke, zeer verraderlick versleghen ende vermoort hadden. Men mach wel dencken hoe die coninck te moede was als hy trapport van dezen defaicte hoorde, ende bysondere doen hy bovendien ooc voorzekere verstont dat die van Doornijcke (daer hy hem zelve grootelicx upverliet) niet langher ghehouden en mochten jeghens tsiedgie van Vlaenderen (by ghebreke van vitaylgie ende andersins) ten ware dat hemlieden eerlanck goet secours ende onderstant gheschiede, te meer ooc, want hy tzelve by foortse van wapenen gheensins en dorste aventeuren te doene, zo voorzeit es. Dies zont hy in alderdiligencie (vreezende dat hem die vreimdelinghen te Doornijcke tzelve spel spelen zouden, dat zy die voorgaende maent te Teroaen ghespeelt hadden) den grave Amadeus van Savoyen (die shertoghe Jans zustere van Brabant ghetraut hadde, ghenaemt vrau Marie, daer die grave Guy van Vlaenderen grootheere of was, van vrau Margriete zijnder dochter weghe) omtrent half septembre up goet verzekert saulf conduyt, ter voorscrever siedgie waert, verzouckende bestant totten eersten daghe van meye daer naer volghende, omme daerentusschen by moete te tracterene van paeyse, twelcke hem by den grave Philips van Thiette ende Lorette, ende den grave Jan van Namen, metsgaders ooc Mer Guy ende Heyndrick, haerlieden broeders, zeer gheerne ende ghewillichlick (om beters wille) gheagreirt ende gheaccordeirt ende gheconsenteirt wiert, niet jeghenstaende dat zy allegadere wel ghevoelden datter loock in den meersch was, behoudens ende met expresser condicie nochtans, dat die grave Guy, haerlieder vadere, binnen dier middelen tijt uyter vanghenesse van Vranckerijcke omtsleghen ende verlost zoude werden, by middele van hostagiers ende up cautie juratoire, van by faulte van voortghanghe van paeyse ten expirerene van den bestande, weder int zelve te keerene, dies verzocht

Wapenstilstand door koning Filips verzocht.

zijnde, hoe wel dat dit die coninck greyde ende behaechde en ware my niet wel meughelick te bescriven, die welcke ontwijffelick anders niet en zochte dan by dezer zijnder finesse tvoorscreven siedgie te lichtene, ende die Vlaminghen (die hy om haerlieder moghentheit ende uytnemende wreetheit ter weerelt aldermeest vreesde ende omtzach) weder tzijnen minste grieve te doen vertreckene van daer zy ghecommen waren, zo tsanderdachs snuchtens ghebeurde, niet zonder excessivelicke groote upghanck van rooke ende van viere (overmits dat zy tal verbarnden datzer lieten), twelcke merckende die van der stede quamen haestelick uytte met machte omme (jeghens ende in prejudicie van den bestande voorscreven) van achtere in die steert te slane, maer (Godt weet) zy misten zeer leeliclick van haren voornemene, te coste van IIc van harenlieden, die welcke daer zonder eenich verdrach ter stede gheconsumeert ende te niete ghedaen wierden van een thoeveel vlaemsch crijchsvolck, dat noch bedectelick achter den roock in slach ordere was bliven staende, hem dies wel beduchtende, ende al die reste vloot zo ghequetst ende deurwont weder te Doornijcke waert, dat zijt zom bestorven ende zom langhe quelden, zo dat zy niet meer ter wapene en dienden, ende diet velt behielden volchden mids dezer victorie van stonden an haerlieden compagnons naer, zonder eeneghe schade, quets ofte grief. Ten eersten naer dezen, zo keerde die grave Guy (achtervolghende tghuene dat wy hier voren ghehoort hebben) weder uyt Vranckerijcke (daer hy den grave Robrecht van Nivers, en den graef Willem van Nyelle, ghezeit van Denremonde, beede zijn mede ghevanghene zuenen noch voor hem in hostagie hielt) binnen zijnen lande ende graefscepe van Vlaenderen, talzulcker ghemeener blijtscepe ende ghenouchte van alle zijne ghetrauwe subjecten ende onderzaten, dat zyder hem generalick al mede inne ver- 1303.

Den Graef komt uyt zyne gevangenis terug in Vlaenderen.

1303. heuchden ende vermaken moesten, diet zaghen, maer om dieswille dat hy nu bet dan LXXX jaren oud was ende daer en boven ooc zeer debijl ende cranck van lichame, zo ghinck hy hem zelven alle die wintere (in grooter ruste en vrede) up zijn casteel te Wynendale houden, omme(by ghebreke van paeyse) metten expirerene van den bestande als voren voort al te doene dat redelick ware, latende al tregement van den lande in die handen van den grave Philips van Thiette ende Lorette, zijnen joncsten zuene van teerste bedde, die welcke hem meest te Rijssele ofte Duay bleef houdende, metsgaders dat die grave Jan van Namen, Mer Guy ende Heyndrick, zijn drie broeders van tlaeste bedde, tlast van Ghendt, Brugghe ende Cortrijcke hadden, ende Willem van Gulcken, haerlieden neve, daer zy ooms of waren (die ten zelven tijde eerstbisscop van Cuelen wiert) regierde die stede van Ipere, daer die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit die Schoone, zulcke secrete vrienden binnen ghecreech, dat zy up St-Andries avent daer naer zeer furieuselick jeghens den heere ende wet in de wapenen liepen, brenghende achter een X wethouders en een van haerlieder zuenen van levenden lijve ter doot, daerof dat die namen ende toenamen hier naer volghen : eerst Andries Van de Velde, Michiel Paeldinck, Franchoys de Beer, Nicolaes Peltenier, Jan Capproen met Jan zynen zuene, Jacob Bardonck, Jan Peper, Bartholomeus Morins, Nicolaes van Loo ende Thomaes van Loo, die men zom ter Carmers ende zom ter Freren begrouf. Maer (Godt zijts gheloofl) die goede quamen int ende te boven, zo dater LXXII seditieuse ghevanghen ende omthalst wierden, twelcke die coninck, haerlieder meestere, zo buytermaten zeere speet, dat hy van stonden an, ter cause van dien, noch alzo veel volcx van orloghe uyt Italien, Spaengnen ende Almaegnen dede lichten, als zijn penninghen (daer hy menichsins vreim-

Oproer te Yperen.

delick an gherochte) eenichsins mochten furnieren ende vulstringhen, omme eens tende van alle differenten questien, gheschillen te gherakene, ter totaler extinctie, oublivie ende verghetinghe van die edele ende wel vermaerde name van Vlaenderen, daer hy voortan zonder zwaricheit van herten niet meer van en mochte hooren vermonderen. 1303.

Hierentusschen ordoneerde die voornoemde grave van Thiette ende Lorette, hondert eerbar, wijse, notable personnagien te Brugghe, omme daer alle contraversien ende tweedrachticheden int vriendelicke tappaeyserene ende ter neder te legghene (alzo varre alst doenlick ware) eer die poorters ofte andere inghezetene mencanderen voor justicie betrecken mochten. Waert dat zake dat men noch ten daghe van hedent useerde van deser pollicie ende goeder maniere van doene, die greffiers, advocaten, procucureurs ende andere den ghemeente schadelicke penneleckers en zouden ontwijffelick zo niet ghevoert ende ghefleweelt gaen, ghelijck zy eensdaechs doen : Godt beteret! Ende dit aldus ghedaen zijnde, zo keerde die instituteur van dies voerzeit es, weder te Rijssele, van daer hy ghecommen was; ende die capiteyn Mer Guy, zijn broedere, track omtrent half maerte daer naer met machte uyter bruchser havene naer Zeelant, tzijnen lande van Walcheren waert, makende daer wederomme van nieus alle zijn ghereetscepe omme (met texpirerene van den voorscreven bestande, tusschen hem ende den grave Jan van Henegauwe ende van Hollant), anderwarf die stede van Siericzee te gaen belegghen, ter cause ende occasie voren verhaelt; twelcke verhoorende die nieuwe bisscop Guy van Utrecht, svoorzeits sgraven broedere, quam ten XXe daghe van der zelver maent, zeer haestelick derrewaert in grooter moghentheit, hoewel dat tbestant noch niet uyt en was, metten ruart Mer Willem, zijnen neve (daer wy hier voren breedere of ghehoort hebben), wel

1303. meenende tzamen onder weghen by nachte gheel Duverlant te saccagierene ende te pijlgierene, daer Floreins van Borsele, die neve van Wulfaert (wiens ziele Godt ghenadich zy), ende van Renesse, die capiteyns of waren, bedrivende ghezaemdelick zulcke faicten van wapenen, dat zy niet alleene in thuerlieder en bleven; maer bovendien ooc die victorie ghecreghen, verslaende ende overboort werpende bet dan drie duyzent Henewiers, Hollanders ende Vriesen (die hem zelven aldervromelickst weerden), daer eeneghe edelmannen ende vrome capiteynen mede ondere waren, ende nemende vooort den bisscop Guy (met al dat hijs hadde) ghevanghen, die zy terstont naer teilant van Walcheren zonden, tot Mer Guy, ghezeit van Namen, haerlieder heere ende prince, dieder voort van ghelijcken ooc die grave Guy van Vlaenderen, zijn vadere, te Wynendaele, present of dede, makende hem by dien mede participabele ende deelachtich van der blijtscepe, vruecht ende ghenouchte, die welcke hem zeer onvoorzinelick zelve toeghecommen was, zonder yevers of te wetene. Die ruart van Hollant saulveerde hem zelve byder duysterheit van der nacht, vliedende in alderdiligencie tHenegauwe waert, totten grave Jan, zijnen vadere (die doen ter tijt zeer zieck ende cranck te bedde lach), jammerlick claghende zijnen noot ende magher aventure, maer hy en hadts anders. Ende als Mer Guy van Namen zach dat die Hollanders zelve huerlieden bestant ghevioleirt ende ghebroken hadden, byder middele als voren, zo zeilde hy tsanderdaechs (wesende doen Palmavent) met zijn volck uyt Walcheren naer die stede van Siericzee, binnen den eilande van Schauwen, in Zeelant, daer hy anderwarf bet dan acht daghen lanck ghedeurende, wonderlicke groote foortse ende rudesse up dede met zijn buschieters, archiers ende slingheraers, tzament gheaccompagneirt met meer andere cloucke ende wel gheex-

Gevechten in Zeeland met de Hollanders.

perimenteerde crijchslieden; maer twas al te vergheefs, want Witte, die eerste heere van Hamstede, bastaerde zuene van wijlent die grave Floreins van Hollant (die Ve van dier name) deffendeerdeze zo over rudderlick dat mer niet an en hadde, wat devoir dat mer toedede. 1303.

Int eerste beghinsele van den naervolghenden jaere XIIIc en IIII, resen tUtrecht groote dissensien ende gheschillen tusschen tghemeente over eendere, ende die edele gheestelick ende weerlick over die andere zijde, niet zonder eeneghe ghemeene bloetstortinghe, ter cause van tvoornoemde vanghen ende wechleeden van huerlieder bisscop Guy, twelcke verstaende Mer Guy van Namen, track swoensdachs in die vijf paessche daghen (wesende doen dien eersten dach van april) wederomme up van voor Siericzee, passerende (by den rade ende advijse van Jan, die heere van Renesse) met al zijn eyrcracht die riviere van der Mase ende nemende daer alle die sloten, steden ende casteelen van Noorthollant inne, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick Haerlem, datter gheender obedientie commen en wilde; die van Leyden ende van Delft gaven hostagiers, die men in alderdiligentie te Ghendt waert zant, ende die van Utrecht quamen insghelijcx ooc ter ghenade, behoudens dat die voorzeide heere van Renesse, haerlieden gouverneur ende capiteyn wesen zoude, zoot ghebuerde. Twijle dat Mer Guy aldus Noorthollant conquesteerde, zo nam die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant (die tweede van dier name), zijn rechtzweer, van ghelijcken ooc gheel Zuythollant inne metten zweerde, uytghedaen die stede van Dordrecht, daer hy X daghen lanck voren lach, ende schooter zo dapperlick tvier inne, dat zy meer dan half verbarnde : twelcke considererende Nicolaes Van den Putte, een vroom edelman van wapenen ende capiteyn aldaer, track endelinge met de zijne uyte (want hy varincx niet bet en mochte), bedrivende 1304.

Geschillen in Utrecht.

De Vlamingen brengen geheel Noord-Holland onder hunne magt.

De Brabanders overmeesteren Zuyd-Holland.

1304. zulcke uytnemende vaylgeandise int eyr van zijnder vianden, dat zy nootzakelick sHertoghenbossche waert vlieden moesten, daer hy (als een scherp vervolghere van zijnder victorie) metten zelve ooc tvier in schoot, roovende ende verbarnende voort alomme daer omtrent al dater yewers wel stont, ende keerende alzo met veel roofs ende buyts in die stede van St-Gheertruut (daert insghelijcx ooc al voor hem ruemde) wederomme van daer hy ghecommen was, daer hem (ter cause van dezer schoonder victorie) alle die weerelt zo mede viel dat hy corts met machte tIselmunde waert reysde, daer hy by zijnder ghecostumeerder prouesse twee duyzent Vlaminghen verslouch, niet zonder extreme dangier van den edelen persoon van Mer Guy van Namen, haerlieder capiteyn, die welcke met die reste van zijne lieden van orloghe zeer haestelick naer Utrecht vloot, daer hy die policie, wethouders ende regierders van der stede veranderde ende vernieude, verleenende hemlieden *quant et quant* eenen schoutheetene, die zy daer te voren noyt ghewonen en waren van hebbene, ende doende voort zo vele by zijnder authoriteit, industrie ende groote behendichede, dat die eerdsbisscop Willem van Ceulen (sgraven Willems zuene van Gulcken, by vrau Johanne, zijnder halve zustere) daer bovendien ooc bisscop wiert, in die stede van den voornoemden ghevanghen bisscop Guy, niet jeghenstaende dat hy meer tot orloghe, bloetsturtinghe, negromantie ende allerande wreetheit ende wulpsheit gheneghen was, dan ten dienste ons lieven Heere Jesu Christi, die welcke ons die gracie verleenen wille dat dierghelijcke niet en ghesciede in onze tijden. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, zo maecten die Vlaminghen tUtrecht groote ghereetscepe omme die stede van Haerlem thaerlieden onderdanicheit te bringhene, maer Witte, die heere van Haemstede ende capiteyn van Siericzee, dies gheware wordende, zeylde zonder eenich

Witte van Haemstede doet veel kwaeds aen de Vlamingen.

delay voor by Zantvoorde (daer hem veel Vriesen, Kenewaers, Waterlanders ende Zuutlanders ter hulpe quamen), met een goet ghedeel van zijne schepen ende volcke van orloghe, in zeer schoonder equipagie, tharen secourse ende onderstande, ghemoetende onder weghe (te wetene Thigedom, niet varre van Haerlem) die avancourreurs van der vlaemscher armeye, die welcke daer al ter stede doot bleven, ende wierdent tzament begraven teendere plaetse, die men ter dier occasie) noch ten daghe van hedent Manspat heet. Als die van Delft deze nieumare verhoorden, zo liepen zy zom in die wapenen onder den capiteyn Ockenberch, verslaende ende verjaghende haerlieden garnisoen van Vlaenderen, twelcke hemlieden eer yet lanck (overmids tovercommende secours) gheel ende al van ghelijcken deden, nemende die stede wederomme met machte themlieden waert, maer zy en behielden ze niet langhe : want die voornoemde heere van Hamstede quam die ghevluchte capiteyn Ockenberch in zulcker diligentie ende moghentheit ter assistencie, dater V^c Vlaminghen vechtender hant tleven lieten in die zelve strate, die noch hedent naer hemlieden die name behouden heeft, ende die reste van hemlieden meende wel zijn veerden gheloopen thebbene, duer twatere van der stede, maer zy versmoorden ende verdroncken al deene metten anderen, deurt groot ghewichte van die packen ende zacken die zy elc bysondere gheladen ende an huerlieden lijf ghebonden hadden. By dezer ende meer andere dierghelijcke middelen conquesteerde Witte van Hamstede gheel Noortholland weder metten zweerde, ende Nicolaes Van den Putte Zuuthollant, verslaende ende verdrivende daer uyt al dat die van Vlaenderen wel wilde. Dit greyde Mer Guy van Namen zo overqualick dat hy in wederwrake van dien, derdewarf (veel sterckere dan oyt daer te voren) die stede van Siericzee ghinck belegghen, doende daer con- 1304.

Zy worden genoodzaekt Holland te verlaten.

Zierikzee andermael belegerd.

1304. tinuelick alle die meeste foortse ende rudesse up, die hy eenichsins conste ghepeynsen ende versieren, ende principalick met die drie groote sticken artijlgerie, die vlack hondert ende XX pont zwaerschoten, teene van der zuut zijde ende dandere twee van der noortzijde, daer hy bovendien ooc een groote houtte thorre dede maken (een catte ghenaemt), daer hy die van binnen al te veel leets mede dede. Maer twyle dat hy hier mede besich was, zo vingen die van Schoonhove, Mer Nicolaes Cats, haerlieden capiteyn, gheboren uyt Noortbeverlant (twelcke nu metter zee ghemeene es), leverende hem in die handen van den voorscreven heere van Hamstede (die men doen die ghessele van Vlaenderen hiet) ende commende met eenen ooc zelve tzijnder obedientie ende ghenadicheit, ter grooter verschickinghe ende veranderinghe van die van Cassele aldaer, die welcke by haer toedoene van ghelijcken ooc finalick thooft in schoot legghen moesten, niet zonder assault ende bloetsturtinghe nochtans van beeder zijden. Met dezer victorie track Witte van Hamstede reghelrecht ten omtsette van die van Siericzee, die welcke by zijnder comste zo wel ghecourragiert ende ghemoet wierden dat zy byder industrie van een smit, van stonden an tvier in die voorscreven vlaemsche catte schoten, daer zulcke vlamme uyt rees, dat die van Vlardinghe anders niet en dochte, dan dat die stede inne ende teenegadere in gloeyen ghestelt was, hoewel dat zy diesangaende gheenen noot en hadde, byder zonderlinghe vromicheit, cloucheit ende neersticheit van der vrauwen aldaer, die tvier (dat mer even dapperlick tallen canten in schoot) zo rustelick blusten, dat nieuwers ghemissen en constc, voorziende voort huerliede mans ter poorte ende ter veste zeer wel van als dies zy van doene hadden. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zo adverteerden die gheadsiedgierde stappans huerlieder ruart, Mer Willem (die onlancx leden

Moedigen bystand der vrouwen aldaer.

totten ziecken grave Jan van Henegauwe, zijnen vadere, 1304.
ghevlucht was, zo voorzeit es) van al tghuene dater gaens was, met verzouck van hulpe ende bystandicheit, die welcke hy hemlieden alsdoen gheensins en vermochte te doene, om tgroote werck dat hem die grave Jan van Namen daghelicx van die zijde leverde, zo dat hy (ter cause van dien) anders niet en begheerde dan met die van Vlaenderen (nopende daffairen van Zeelant) anderwarf een nieu bestant te makene alzo lanck alst hemlieden ghelieven ende goetduncken zoude, twelcke men hem ontwijffelick behoordé gheaccordeert thebbene tot tende van den orloghe van Vranckerijcke, omme deene voren ende dandere naer te bet successivelick ende distinctelick metter gantscher macht uytte rechtene, zo ter materie diende; maer Mer Guy van Namen, met grooter ambitie ende giericheit omtsteken, ende teenegadere verblent zijnde, en wildeder in gheender maniere naer hooren, in zulcker wijs dat die ruart voorzeit nootzakelick den coninck Philips van Vranckerijcke bidden moeste tbeste met die van Siericzee te willen doene, up grootelicx naermaels jeghens hem te verdienen, ende die coninck zouder ontwijffelick zeere ghewillich toe gheweest hebben, indien them an die macht niet ghebroken en hadde, die welcke doen ter tijt zo cleene was, dat hy nyewers thooft uytsteken en dorste, ende dat by tarderen ende lanck dralen van der uytlandscher gendarmerie die hy uyt Spaengnen, Italien ende Almaengnen daghelicx (in zeer groote menichte) verwachtede ende verbeyde, ten ende voren verhaelt, willende niet min noch in tijden ende stonden die ruart ghelieven in al tghuene dies hem eenichsins meughelick was, omtboot in alder deligencie tzijnder assistentie van Genuen, Reynier Grimaldy, een zeer vermaert capiteyn ter zee, met vijf galleyen ende andere schepen van orloghe in groote menichte, ende voor die alderghereeste

Guy van Namen weygert naer een bestand te hooren.

1304. wrake van zijn groot leet, zo omtboot hy ontrent tuytgaen van der voornoemder maent van april, die grave Guy van Vlaenderen dat hy niet laten en zoude of hy en keerde voor texpireren van den bestande, laest met hem ghemaect, weder te Compiengne in die vanghenesse, daer hy (nu gheleden bet dan zes maenden en half) niet dan up cautie uytghescheeden en was, zo voren breedere vermaent ende ghenoteert staet, wel hopende dat hem die oude ende zeer ghedaegde prince Guy liever al contenteren ende gheven zoude tzijnen zegghene, dan hy obegieren ofte eenichsins zijnen eedt breken zoude: maer Godt weet, hy obegierde, bevelende die grave Philips van Thiette ende Lorette, die grave Jan van Namen ende Mer Guy van Namen, zijne drie zuenen, metsgaders ooc Willem van Gulcken, die bisscop van Cuelen ende van Utrecht, zijnen neve (daer hy van vrau Johanne, zijnder dochter weghe, die grootheere of was), wel expresselick allomme in zijn absentie zijn goet recht wel te bewarene, zo zy beghonnen hadden, zonder dies in ghebreke te blivene, in eeneghcr maniere, twelcke zy alzo beloofden te doene, makende ten dien fine alle die meeste ghereetscepe die in hemlieden was, in zulcker wijs, dat die coninck voorzeit (noch niet ghereet zijnde ter orloghe, zo hy wel wilde, omme die cause ende redene voren verhaelt), anderwarf om beters wille bestant verzochte tot S'-Jans dach midsomers; twelcke men hem gheerne accordeerde up hope van paeyse, daer hy alsdoen grootelicx toegheneghen scheen te zijne; maer twas al quaet, valsch bedroch: want daer en quam anders niet of, dan dat hy (dit bestant gheexpireert, ende binnen dien middelen tijt zijn vreimt volck te lande ghearriveert zijnde) int uytende van wedemaent, wederomme voor die vijfste reyse te Vlaenderen waert keerde met veel meerdere macht ende moghentheit dan hy oyt te voren ghedaen hadde, wel hopende

Graef Guy van Dampierre keert na de gevangenis te rug.

Den oorlog wordt met Vrankryk hernomen.

corts tzijnder intentie te gheraken metten voorscreven secourse, dat hy van ghelijcken ooc eerlanck te watere verwachtede; ende die coninck Eduart van Inghelant, ghezeit met die langhe Beenen, zoude hem insghelijcx ooc byghestaen hebben met lijve ende met goede, ter eeren van vrau Margriete, zijnder zustere (die hy ghetraut hadde) indien ment an hem begheert hadde; maer twiert ghelaten duer tqualick betrauwen, twelcke die van Vlaenderen zo buytermaten wel te passe quam, dater teenegader al haerlieden welwaert an hinck. Dienvolghende zo verzaemde die grave Philips van Thiette ende Lorette, in alderdiligencie, groot volck van orloghe te peerde ende te voet omtrent Cortrijcke, meest uyt die steden ende casselryen van Ghendt ende Brugghe, ende die reste waren Iperlinghen ende Cortrijckers, zendende voort die grave Jan van Namen naer tsiedgie van Siericzee, in Zeelant, ten secourse van Mer Guy, haerlieden beede broedere, ende ghevende Heyndrick, zijnen joncsten broedere, die stede van Duay te bewarene; den voornoemden bisscop van Cuelen ende van Utrecht maecte hy gouverneur van den westquartiere, jeghens die menichvuldighe coursen ende sproncreysen van de garnisoenen van Teroaen, S'-Omaers, Calis ende Bethune; die van den lande van Aelst bevrijden hem zelven van ghelijcken ooc, naer huerlieden meeninghe, jeghens al tghuene dat hemlieden van der zijde van Henegauwe eenichsins deeren ofte hinderen mochte: want alzo varre alst Brabant anneghinck, zo en wasser gheen dangier, ghemerct dat die hertoghe Jan huerlieden mede was, hoewel dat zijder (tsichtent zijn vluchtich vertrek uyt Hollant) niet vele of te bet ghehadt en hadden. 1304.

Deze zaken aldus al geschikt ende met groote voorzienicheit gheordonneert zynde, zo reeser een groot gheschil in die vlaemsche leghere, tusschen die Ghendtenaers ende

1304. Brugghelinghen, wie sconincx lieden den eersten anstoot doen zoude, metsgaders dat elc van hemlieden (omme die eere ende glorie wille) daer inne ghepresereert zochte te zijne, ten upziene van al zulcke causen ende redenen, als zy daer ten dien fine respectivelick wisten tallegierene; maer die grave Philips van Thiette steldeze emmers te vreden, in zulcker wijs dat zy tzament van Cortrijcke tAtrecht waert trocken, daer zy (overmids tretardement van die questie ende zwaricheit als voren) zo vullich niet gheraken en consten of die avancoureurs van der franscher armeye en waren eerts te Vendijn ghearriveert, duer een naeuwe marasceux passagie, ligghende neffens die afghebroken brugghe aldaer, ende byder verraderie van een vlaemsch ruddere, die tzelve te bewaren hadde, zeer deerlick roovende ende moordende al dat zyder vonden, ende niemende sparende, mans, wijf, out noch jonck; twelcke verhoorende die voorzeide grave van Thiette, tracker haestelick met en thoeveel lichte peerden voorwaerts wech jeghens, maer zy en dorsten hem niet ververbeyden, keerende met huerliede pijllaige weder van daer zy ghecommen waren: dies voorzach hy tvoorscreven passagie van getrauwer garde dan die voorgaende gheweest hadde, ende die reste van zijnen eyrcracht nu weder by elcanderen vergadert zijnde, slougher van stonden an zo naer zijne vianden mede neder, dater niet dan een groot leelick maras tusschen beeden en was, doende den eenen den anderen ondertusschen al tmeeste quaet ende spijt dat zy consten ghepeynsen ofte ghedencken, ende onder andere, zo wilde die capiteyn Genville, emmers Godts ende mans, met een thoeveel fransch peerdevolck tpassagie omtvrien dat die van Brugge te bewaren hadden, maer hy wierter zo rudelick omthaelt, dat hy doot van zijnen peerde ter eerde neder viel; zo deden zy van ghelijcke ooc allegadere die welcke mede

Twist der Brugghelingen en Gentenaren om de eerste plaets in het slagveld.

1304. van der zelver entreprise waren. Die van Ghendt deze zonderlinghe vromicheit van der bruchscher gendarmerie anziende, ghecregen zulck een couragie ende moet, dat zy zonder capiteyns consente, te spijte van alle die ghuene diet leet was, met huerlieden archiers (die zy in grooter menichte by hemlieden hadden) zeer vaylgeantelick tmaras passeerden, beroepende ende grootelicx verweckende die Fransoysen ter bataylgie metten gheschotte, twelcke zom gheel penetrable ende immedicable was. Van dat die Brugghelinghen dit vernomen, zo volgden zy die Ghentenaers haestelick naer; tzelve deden ooc die andere steden, die welcke daer al (met tvallen van den nacht) in goeder slachordere ghinghen staen recht jeghens over huerliede vianden, die hemlieden schenen te verwachten in zeer schoonder ordonnantie, treckende niet min naer middelnacht (van peurder vervaerthede) wederomme uppe ende vliende met alle dat zys hadden, ten bedectelicste dat zy consten, ter stede van Atrecht waert: twelcke die Vlaminghen zo haest niet gheware wierden, of zy en volchden hemlieden van stonden an scerpelick naer, roovende, doodende ende verbarnende (van quaden spyte) al dat zy yevers daer omtrent te landewaert in vonden, ende bysondere die thorren, sterckten, woonsteden der edele, draybomen ende weerbaylgien, daer onlancx by die ghevluchte ghefondeert, ghesticht ende ghemaect, metsgaders ooc die voorboughen van der stede van Lens, in Artoys, ende int wederkeeren, zo namen zy die Bassee inne (die de Fransoysen jeghens hemlieden hadden beghonnen stercken) behoudens nochtans lijf ende goet. Die coninck Philips van Vranckerijcke hier uytte wel merckende ende considererende hoe quaet dat duer Rijssele, in Vlaenderen, te gherakene was (omme die quade nauwe straten ende ombeweichde [1] weghen) zochter eenen anderen ende be-

Zy dagen de Franschen ten stryde, die de wyk nemen.

(1) Onbebaende.

1304. teren wech, treckende, ten halven van der maent van juillet daer naer volghende, met al zijn volck van wapene, tHenegauwe waert, daer hy (met een duerlijt) wonderlicke groote rudesse up die stede van Duay bedreef, maer niet dan tzijnder schade ende schande, mids der ruddernlicke vromicheit van den capiteyn Heyndrick, dieder binnen was, sgravens Guys joncste zuene van Vlaenderen, arriverende niet min endelinghe (naer vele cleene dachvaerden ende groote excessivelicke costen) van dier zijde te Doornijcke, daer hy nederslouch; twelcke ziende die grave Philip van Thiette ende Lorette (die hem van der vlaemscher zijde up een riviere, beke ofte marasch daer deurgaens zeer sterckelick altijts gheaccosteert hadde, met zijnen volcke, van vreese van inbrake), deysde van stonden an omtrent twee mijlen van danen, omme die commoditeyt van der fouragie wille, ende dede van ghelijcken ooc ter brugghe van Bovijn thenten ende pauwelgioenen rechten, daer die grave Ferrant, nu gheleden Xe jaer, van zijne vianden ghevanghen wiert, in der forme ende maniere als voren ten vullen vertoocht ende verclaerst staet. Dit spel greyde die van Orchy zo qualick dat zy (by faulte van garnisoene) sconincx lieden wierden.

Het Vlaemsch leger slaet zich neder by de Bovin-brug.

Twyle dat beede deze gheweldighe eyrcrachten dus naer mencanderen ghecampeert laghen, zo arriveerden tzamen in Zeelant, ten omtsette van die van Siericzee (die welcke noch even sterckelick van den grave Jan van Namen ende van Mer Guy, zijnen broedere, beleyt ende beleghert waren) die voorscreven capiteyn Reynier Grimaldy ende Mer Willem, die ruart van Hollant, met en thoeveel galleyen ende buytermaten veel andere schepen van orloghe onder groot ende cleen, al wel voorzien van volcke, alzo wel uyt Vranckerijcke als uyt Henegauwe, Hollant, Vrieslant, Genuen ende andere omligghende landen, daer nochtans beede die voornoemde vlaemsche princen ende

Grimaldi komt met zyne vloot tot onderstand van Zierikzee.

capiteynen zo over lettele inne beroert ende te wets waren, dat hem die grave Jan van Namen, dies niet jeghenstaende, by ghemeenen consente ende accoorde, zeer haestelick te Bovijn waert maecte, naer svoorzeits sgravens leghere van Thiette, up aventure of men zijns daer meer van noode hadde, ende dit al by protestatie ende expresser ghemeener resolutie van niemende voor Siericzee zelve tinvaderene, maer alleenelick wel zorghe te draghene ende met goeder voorzienicheit te resisterene ende wederstane alle die ghuene die hemlieden van binnen ofte van buyten eenichsins zouden willen schadelick ofte hinderlick wesen, hoewel dat tzelve ghenouch onmeughelick was naer die gheleghentheit van der plaetse, ende ooc conforme den scrivene van Jan van Renesse, die capiteyn van Utrecht, hem dies buytermaten wel verstaende ende al tzelve radende, omme die uytnemende prouesse ende wel vermaerde vromicheit van wapenen ter zee, die oyt gheweest hadde ende noch was in den capiteyn Grimaldy, daer wy voren of ghehoort hebben, ende ter contrarie van dien, zo en zochten die Vlaminghen, die te Bovijn laghen (zo voorzeit es) anders niet dan huerlieden vianden, hoe eer hoe liever, metter ganscher macht up tlijf te vallene ende die bataylgie te leverene; maer die coninck Philips van Vranckerijcke en hielt gheen stede, als die ghuene die tzelve niet aventuren en dorste of en wilde voor anderstont dat hy tende van den orloghe van Zeelant ghezien hadde, ten fine dat hy hem zelven daernaer voorts teenegadere reghelen ende voughen mochte, te wetene in cas van victorie, ter augmentatie ende vermeerderinghe van diere ofte ter ghecostumeerder haestegher vlucht, indient anders gheviele: zo over gruwelick was hem die vlaemsche moghentheit ende wel expermenteerde vaylgeandise int faict van wapenen, daer hem Robrecht, sgrave Robrechts joncste zuene van Nivers (die 1304.

1304. noch metten grave Guy, zijn vadere, in Vranckerijcke ghevanghen lach) insghelijcx ooc mede vouchde, latende zijnen oudste broedere Loys te Nivers ende abandonnerende ter cause van dien al tghuene dat hy onder die croone hadde. Hierentusschen, zo trocken een goet ghedeel ruyters te peerde, van den garnisoene van St-Omaer, metter ebbe over die riviere, die Artoys van Vlaenderen scheet ende separeert, zeer jammerlick roovende, moordende ende barnende, al dat zyder vonden, tot voor die stede van Burburch, daert voetvolck by quaden rade terstont in grooter menichte jeghens uytliep, zonder den bisscop Willem van Ceulen ende van Utrecht, haerlieder capiteyn generael, iewers of taverterene (die welcke nochtans boven die twee mijlen met machte van danen niet en was), bedrivende ontwijffelick menich rudderlick exploot, maer dies niet jeghenstaende, zo wierden zy van huerlieden vianden omrincht, ontmaect, ende ter stede doot gheslegen totten ghetalle van omtrent X^c, welcke schade hemlieden (zonder eeneghe faulte) nimmermeer gheheurt en zoude hebben, indien zy thuys ghebleven ofte huerlieden capiteyn voorzeit, in tijts van als die wete ghedaen hadden, in zulcker wijs dat zy daer leeliclick inne faylgierden, volghende zeer indiscretelick ende temerairelick huerlieden zelfs hooft ende zinnelijckheit, naerder ghemeener vlaemscher nateure. Van dat die voorscreve bisscop Willem deze ghevarenesse vernam, zo maecte hy hem als een vroom capiteyn (ghelijck hy was) in alderdiligentie derwaert, maer wat devoir dat hy ghedaen conste om zijn vianden te rencontreren, hy quam te late : want zy waren metter naester ebbe al weder tharen garnisoene waert ghetrocken, niet zonder veel roofs ende buyts. Binnen dezen middelen tijt approcheerde die capiteyn Reynier Grimaldy van Genuen, ende Mer Willem, die ruart van Hollant, sgrave Jans oudste zuene van Henegauwe, met haerlieden galleyen ende andere schepen van orloghe, daghelicx lancx zo naerdere die stede van Sieriezee, binnen den eylande van Schouwen in Zeelant, daer Mer Guy van Namen noch ter tijt zeer sterckelick voren lach, die zy menichsins ter bataylgie beriepen, verwecten ende locten : maer dies niet jeghenstaende, zo bleef hy hem vastelick houdende daer hy was, naer tinhoudene van der resolutie als voren, twelcke zijn vianden, die welcke hem daer gheensins deeren nochte hinderen en mochten, zo schoffierlick qualick greyde, dat zy van quaden spijte zeer injurieuselick ende confuselick met hem wierden te geckene, ende schimpende, ende wreeuwende (1), verwijtende hem bovendien ooc dat hy vervaert was ende niet uytcommen en dorste, met meer andere dierghelijcke contimelieuse propoosten, die welcke Mer Guy (die therte zeer hooghe ende cril (2) ende fier hadde) zulck eenen toorne ende gramscip causeerde, dat hy ten X^e daghe van ougst (wesende doen St-Laureins dach) snavens metter hoogher vloet postponerende allen goeden raedt, ja zijn zelfs verghetende ende abandonnerende by maniere van spreken, al tvoetvolck dat in tsiedgie bleef, zeer rouckelooselick zijne beroupers tzeeuwaert in jeghentrack, daer afgrijselicke zeere ghevochten wiert, zo dat men tgheruchte drie mijlen varre hoorde, velen blevender van beeden zijden versleghen, versmoort ende ghequest, die Vlaminghen vinghen vier galleyen, daer of dat zy al tvolck over boort wierpen, zo dat zy by dien wat tschoonste schenen thebbene, hoewel dat ment niet zekerlick ghejugeren en conste, overmids tvallen van der nacht, daer die bataylgie nootzakelick wat by ghestremt wiert, metsgaders ooc byder ebbe, die welcke daer alle die orlogschepen (alzo wel van der eendere als van der andere

Scheepstryd voor Zierikzee.

(1) Lasterende.
(2) Vurig, driftig, ligtaengezet.

1304. zijde) niet varre van elcanderen int marasch van der zee nederstelde ende plantede, daer alle die nacht bleven legghende, vermakende huerlieden ghequetste ende ghewonde, elc int zyne. Ende daerentusschen, zo riepen die Hollanders zeer dicwils ende menichwarf: Comt, comt, ghy edele van Zeelant, ulieden naturelicken heere ende prince te ghenade, daer zy allegadere, uytghesteken die van Borsele (ghemerct dat zy meer uyt vreese dan uyt liefde daer ghecommen waren) zo wel naer hoorden, dat zy van stonden an alle die cavels ende coorden in sticx sneden, daer haerlieder groote gheweldighe schepen an mencanderen mede vaste waren, in zulcker wijs dat zy smorghens vrouch voor dagheraet zeer diverselick ende verstroydelick wierden vliedende, ende die voorstelders van dien, zeylden haerlieden veerden, twelcke merckende die van Vlaenderen grootelicx beduchtende dat zy met thazarderen van huerlieden lijf niet dan verloren machte doen en zouden, namen insghelijcx ooc zom die vlucht tharen lande waert, met noch eeneghe zeelanders, die welcke wat ghetrauwer waren dan die voorgaende, voerende *quant et quant* ooc met hemlieden alle die voornoemde verstroyde schepen, daer zy eenichsins by gheraken ende meestere of gheworden consten. Van dat die capiteyn Grimaldy ende die ruart van Hollant deze desordre anzaghen, zo deden zy zonder langher delay alle die groote, grouve, isere ketenen ontdoen, daer haerlieden meeste schepen alle die nacht an elcanderen onder vast ghelegen hadden, stellende die anderwarf in schoonder ordonnantie, omme die bataylgie (die zy sdachs te voren beghonnen hadden, zo voorzeit es) met flucxer zinne teenegadere voort te vulherdene, thaerlieden eere ende glorie. Dit en greyde die heere van Axele niet, die welcke Mer Guy van Namen zeer wijselick, discretelick ende voorzienelick riedt dat hy in tijts vertrecken zoude eer

hem erghere gheschiede, ende dit omme veel pregnante causen ende redenen wille, die hy daer zeer promptelick wiste tallegierene, maer twas al voor niet, want zijn grootsch overmoedich herte en conster in gheender maniere toe verstaen; dies stelde hy die reste van zyne schepen ende lieden van orloghe wederomme van nieus in al zulcke ordonnantie als hem best meughelick was, ghevende hemlieden met eenen goede couragie ende moedt, hoewel dat zy die niet lanck en behielden, saulverende naer der eerste anstoot (daer der een ghedeel versleghen bleef) huerlieden persoonen ende goedinghen metter vlucht, die zy errewaert ghinserwaert namen, met die cleene schepen, elc daer ende zo hy best conde. Dienvolghende, zo wiert daer die verlaten Mer Guy van Namen metten heere van Axele ghevanghen by den capiteyn Grimaldy van Genuen, die hy beede tzamen deur Calis totten coninck Philips van Vranckerijcke te Parijs waert zant, daer zy zo langhe int Chastelet die patientie nemen moesten, tot dat die Vlaminghen (thuerlieden delivrance ende verlossinghe) van den voorscreven ghevanghen bisscop Guy van Utrecht scheeden, by forme van presentatie, zo wy noch hooren zullen. Tghetal van die versleghen ende versmoorde (alzo wel tseendachs als tsanderdachs) en excedeerde van der vlaemscher zijde die X^c persoonen niet, uytte die, dat alle die reste vloot byder verraderye ende naervolghende desordre als voren. Ende al wast dat zake dat huerlieder vianden die victorie ghecreghen, zo en omtstondent zy nochtans ten eersten daghe niet veel beter coop. Doen die Vlaminghen (die welcke noch int siedgie van Sieriezee ghebleven waren, zo voorzeit es) dit ongheliek ende groot meschief hoorden ende anschouwden, zo trocken zy haestelick tallę cante van den eilande met zulcke schepen, als zyder vanden, tzee waert inne, maer hoe zijt maecten zy lietender noch an den

Guy van Namen wordt gevangen.

1304. cant van drie duyzent ghevanghen, die naermaels al jeghens Hollanders ghepermuteert ende ghewisselt wierden. Die van Utrecht terstont van als dater ghesciet was gheadverteert zijnde, beghonsten daghelicx lancx zo meer (eerder hemlieden erghere of quam) huerlieden volck te keerene ende met die winders te spannene, ghelijck mer in dierghelijcke zaken ghemeenlick ziet ghebeurene, in zulcker wijs dat hem Jan, die heere van Renesse (haerlieden gouverneur ende capiteyn) uyte name van der partie contrarie teenegadere ter vlucht ghereeden moeste, die hy wel meende secretelick ende bedectelick deur die riviere van der Leck ghecommen thebbene met een quantiteit van zijne dienaers ende officiers, maer laeen! tschuytken (dater propijs toe gheordonneert was) wiert zo met hemlieden ende andere overcommende persoonen verlast, dattet te gronde ghinck, thuerlieder ghemeene qualickvaert ende bedervenesse. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo wiert die voornoemde heere van Renesse noch van de zijne ghevischt ende met grooten rauwe ter eerden ghedaen. Hier uyte (metsgaders ooc uyt meer andere voorghaende exemplen) mach men wel notoorlick ende claerlick mercken hoe onzeker ende twijffelachtich dat die fortune van den orloghe es, principalick ende bysondere als die capiteynen ende beleeders niet dan haerlieden zelfs hooft ende ghepassionneerde zinnelijcheit volghen willen.

Jan van Renesse vlugt uyt Utrecht en verdrenkt.

Wie zoude ons nu hier ten vullen cunnen verhalen wat grooter vreucht, blijtscepe ende triumphe (ter cause van dees victorie) in die fransche leghere, omtrent Doornijcke, voorghestelt ende bedreven wiert? die welcke haer nochtans ter gheender plaetse noch vastelick betrauwen en dorste, duchtende altijts van de Vlaminghen bespronghen te zijne, die ter weerelt anders niet en zochten dan tijt ende plaetse propijs, omme huerlieden vianden hoe

Koning Filips biedt den Vlamingen vredevoorwaerden aen.

eer hoe liever die bataylgie te leveren ghelijck zy van ghelijcken ooc oyt daer te voren ghedaen hadden, zo dat die vervaerde coninck Philips, ghezeit de Schoone, uyt deze groote stoutieheit suspiceerde ende bemoede, dat zy van der desaicte van Sieriezee noch niet en wisten, zouckende hemlieden in alder maniere die kennesse daer of te doen, als die ghuene die niet en twijffelde of zy en zoudender zo inne veranderen ende verslaen, dat zy wel vullick thooft in schoot legghen zouden, ende commen tzijnder ghenade zonder slach ofte stoot, ende om tzelve teffectuerene, zo zant hy ten tweeden daghe naer der victorie als voren (wesende donderdach) zijnen ambassadeur ende herault darmes ten vlaemschen eyre waert, vraghende of zy noch gheenen paeys en begheerden? daer bijt ghemeente up verantwoort wiert, dat zy tot gheen zake ter weerelt meer gheneghen en waren, behoudens nochtans huerlieden lijf, goet, vrijhede ende previlegien; ende in teecken van dien, zo presenteerden zy hondert capellen te stichtene ende te fonderene (voor haerlieder amende), daer men alle daghen bidden zoude over die zielen van den ghuenen die, over twee jaer in die maent van meye, te Brugghe versleghen ende ter doot ghebrocht wierden, ghemerct dat die conincklicke toorne ende gramscepe daer principalick ende bysondere eerstwarf uytgheresen was, zo voorzeit es, maer wat zy presenteerden, ten wiert niet gheaccepteert by den voorscreven ambassadeur, die welcke (nu ghedaen hebbende tghuene daer hy meest omme ghecommen was) stappans weder tzijnen lande waert keerde met een bestant tot sanderdachs daer naer, omme als dan voort van den appointemente te sprekene ter eeren van die zuivere ende reine moedere ende maghet Maria, wiens dach dat doen was, maer ten hielp al niet: want die coninck verlatende hem teenegadere up tvoorgaende ghebesonieerde (metsgaders ooc up die vruch- 1304.

1304. ten die hy daer of verbeyde) en verzochte niet alleene een excessivelicke groote somme van penninghen voor die fraicten ende omcosten van zijnder wapeninghe hem betaelt thebbene, maer dat men hem daerenboven ooc eeneghe treffelicke steden ende personen in handen leveren zoude, omme zynen wille daer mede te doene, daer die van Vlaenderen in gheender maniere toe verstaen en wilden om den besten man te wagene. Twelcke hy verstaen hebbende, verwonderde hem grootelijcx van huerlieden couragie ende vromicheit, ende ghemerct dat hyze byder middele voornoemt tzijnder intentie ende meeninghe niet ghebringhen en conste, zo hadde hyze geerne ghemat-teert met ligghene, ende schuwende ten dien fine alle opportuniteit van strijde, track deurgaens met zijnder armeye herrewaert, ginsewaert, zonder yewers vastelick velt thoudene, ende smaendachs, den XVIIe van der zelver maent, zo meende hy wel met crieken van der daghe van Monsenpeuele wat naerder die stede van Duay ghetrocken thebbene, maer Godt weet! twiert hem by zyne vianden belet, die welcke hy zeer onvoorzienelick binder zelven nacht aldernaest zijnen leghere nederghesleghen vant, omme metter gracie Gods tsanderdachs die bataylgie te leverene, ende huerlieden schade van Zeelant weder te relevene, ende huerlieden schade van Zeelant weder te recouvrerene ende te verhalene, daer zy zulcke extreme devoir toededen, dat een wondere was, voughende hemlieden al tzament in goeder ordonnantie ende in een zeer langhe dicke slachorder te voet, ghelijck zy daer te voren te Cortrijcke ghedaen hadden, ende warender eeneghe edelen die zyder niet en betrauden, die lieten zy ter zijden, of huerlieden peerden, thenten ende pauweljoenen bewaren. Die van Ipere (daer Willem van Gulcken, die bisscop van Cuelen ende van Utrecht, die capiteyn of was) hadden die avant-guarde ofte voorbataylgie tharen deele, ende Robrecht, sgraven Robrechts joncste zuene van

'S konings Filips vrede-voorwaerden worden verworpen.

Schikking van het vlaemsch leger.

Nivers, die capiteyn van de Rijsselaers, regeerde darriere-guarde, ende die grave Philips van Thiette ende Lorette stont met die van Brugghe ter rechtere zijde, ende die grave Jan van Namen metten Ghentenaers ter slinckere; Heyndrick, haerlieden beeden broedere, drouch met zijne Cortrijckers zorghe voor die middele, bevriende hemlieden voort al ghelijck zo wel met hare carroye (twelcke zy al teene an tandere clisten ende vastmaecten), dat men ze niet berijden en mochte. Dienvolghende, zo beghonsten die archiers van beede zijden, smorghens vrouch voor den zes euren, zeer wackerlick jeghens elcandere uytte loopene, escarmoucherende, strijdende onderlinghe wonderlicke viandelicke, een goede poose tijts gheduerende, maer niet juste naer den grey van den fransche peerdevolcke, dats hem ter cause van dien zelve alleene moyen ende onderwinden wilde, rijdende die vlaemsche archiers zo furieuselick up tlijf, dat die Ghentenaers terstont al huerlieden pesen in sticken sneden, worpende die boghen (ten sterckst en dat zy consten) jeghens die scheenen van die peerden ende keerende alzo weder thaerlieden leghere waert, daer hemlieden zo veel deuchs of quam, dat die Fransoysen (als verdwaesde, verdwelmde lieden) en toelanghe bleven staende, niet wetende wat hemlieden voort te doene stont: endelinghe (ghemerct dat zy niet teenegadere aborderen en dorsten) zo deynsden zy wat, eendeels om tcontinuelick gheschot van der bruchscher archiers teviterene, maer principalick ende bysondere up hope of die van Vlaenderen by eenich temeraire vervolch noch zelve huerlieden zelfs ordonnantie breken mochten; maer neen zy vry, zy wisten al te wel wat ter marct tetene was, als die ghuene die ter zulcker feeste meer gheweest hadden, hoewel dat zy nochtans deurgaens niet upenhielden van by X, XX, XXX ofte XL, seffens uyt te loopene waer hier, waer daer, al doot te slane, daer zy

1304.

Slag by Mons-en-Puelle.

1304. eenichsins by gheraken consten, ende ooc zo keerden zy zelve niet altijts wedere van daer zy ghecommen waren, ende bysondere die ghuene die jeghens die spaensche naenkins te doene hadden, loopende met huerlieden booghkens ende slingers (daer zy groot grief mede deden) alomme onder die peerde buycken deure. Ooc hadde die Franschman een vreimt instrument, booghewijs ghemaect, met hem ghebrocht, daer hy eenpaerlick wech steene clooten, alzo groot als vuysten, mede schoot, in voorzeits bisscop lieden van Cuelen, eeneghe doodende ende andere buytermaten grievelick quetsende, totter tijt dat zy al schermutsende meester wierden van den instrumente, dat zy achtereen in etselinghe (1) smeten, keerende met dien exploote zeer haestelick weder van daer zy ghecommen waren, niet zonder bloetsturtinghe nochtans van beeder zijden. Die coninck Philips van Vranckerijcke uyt dit voorspel hem grootelijcx voor sbruylochts ende beduchtende, zant anderwarf zijnen herault darmes ter vlaemscher legher waert, vraghende oft zy ten gheene paeyse verstaen en wilden; daer up dat zy hem verantwoorden, ghelijck zy van te voren ghedaen hadden, dat zy langhe ende menighe tijt anders niet begheert en hadden, zo zy ooc noch en deden. Dienvolghende, zo cesseerden terstont alle coursen ende sproncreysen, alzo wel van der eendere als van der andere zijde, ende men spracker ter paeyse, zoot scheen; maer die Fransoysen meenden wel anders, doende binnen die middele tijt alle neersticheit ende extreme devoir omme haerlieden vianden met huerlieden peerdevolck ende voetvolck teenegadere subitelick tomringhen ende van alle zijden omvoorzienelick te bespringhene ende doot te slaen ghelijck honden, ende voorwaer niet min en zoude hemlieden ghebeurt hebben, indien zy tbedroch dater voor handen

(1) Verbreyzelden.

was niet in tijts ghewaer gheworden en hadden, beghinnende ten dien upzienne wederomme van nieus huerlieden ghecostumeerde coursen ende sproncreysen te doene, met veel meerdere haet ende nijt dan oyt daer te voren, twelcke wel merckende een edele ruddere uyt Vranckerijcke, quam haestelick int vulle harnasch ende met vulle carriere themlieden waert ghereden, hebbende 1304.
tornijckele van den grave Amadeus van Savoyen an, ende roupende daer hooger ende overluyt : Paeys, paeys, maer die Vlaminghen en wildender in gheender maniere meer naer hooren, in zulcker wijs dat zy den roupere ter stede doot sloughen, wel meenende dat die grave van Savoyen zelve was, die welcke hemlieden zo dickwils ende menichwarf, niet jeghenstaende d'affiniteit die hy metten grave van Vlaenderen hadde, zeer vuilick ende leelick ter leure hadde helpen stellen, thuerlieder eeuwigher ruine ende bedervenesse, indien zyder niet altijts wel up voorzien gheweest hadden, in die forme ende maniere als wy int voorgaende wel ten vullen hebben meughen begrijpen ende verstaen. Doen dat fransch peerdevolck, twelck die Vlaminghen principalick ende bysondere overeict meende thebben, zach, dat zy met huerlieden entreprise niet deure en mochten, zo lieten zy tvechten staen ende reden zom ten pijllagie, nemende alle die voorscreven peerden, tenten, pauweljoenen ende andere bagagien van der vlaemscher armeye themlieden waert, ende met eenen ooc verslaende ofte verjaghende al dieder tlast of hadden; zom deden zy ooc al huerlieden uyterste beste om die arriere-guarde tomvriene, maer daer bleefer an de cant van LX in die wille doot, ende die reste veranderde van ghedachten, vreesende niet mede deelachtich te wesene van den roof ende pijllagie voornoemt, daer zy hemlieden van dier tijt voort teenegadere toevouchden, twelcke considererende die capiteynen van Vlaenderen,

1304. vielen binnen dien middelen tijt (naer dat zy Gode van hemelrijcke ghebeden hadden om gracie ende ghenade, ende die meeste hitte van den daghe nu ghepasseirt was, ten coste van menich mans lijf), by ghemeenen accoorde ende overeendragene, zo furieuselick ende met zulck een afgrijselick gheschreeuwsel ende horrible ghecrijsch up die reste van der franscher leghere, dat zy allegadere huerlieden veerden liepen, eer die ruyters te peerde (die ter voorzeide pijllagie gheweest hadden) anghecommen consten, die welcke nu ziende watter gaens was, zochten insghelijcx ooc hem zelven al tzament te saulveren metter vlucht, die zy ghezaemder handt te Rijssel waert namen, daer menze deurgaens zo straffelick vervolchde (up men, daer menze deurgaens zo straffelick vervolchde (up offer die stede eeneghe schade of commen aventeure mochte), dat Mer Anchelmus Cherouse doot van zijnen peerd ghesteken wiert, latende die oliflamme (daer hy tlast of hadde) plat ter eerden nedervallen, in zulcker wijs dat zy niet langhe gheel en bleef, maer elc tracker een stuk of, ende trappelzede met voeten, ten coste van meneghen vromen hals, die tzelve wel meende belet thebbene. Hier uyt rees zulck een desordre ende confusie alle die fransche leghere deure ende bysondere in die arriere-guarde (daer die coninck Philips zelve die beleedere of was) dat zijn peert menichsints onder hem deursteken ende deurbeult wiert, ende hy en zoude zonder faulte niet bet gevaren hebben, ten hadde ghedaen die groote diligentie ende industrie van Mer Jan ende Mer Willem Gentiaen, twee edele ghebroeders ende poorters van der stede van Parijs, die welcke hem ghezaemdelick up een andere varsch peert stelden ende teenegadere ombekent maecten, mits tweeren van zijnen wapen rock, zo dat hyt emmers omtquam (niet zonder quetseure nochtans), vliedende tot binder stede van Atrecht met eender carriere, ende die cause waren van

De Vlamingen zetten de fransche legers op de vlugt.

Koning Filips leydt groot gevaer.

zijn behaut, bleven zeer deerlick ter plaetse overreden ende vermoort. Van dat die grave Charles van Valoys 1304. ende Loys van Evreux gheware wierden dat die coninck, huerlieden broedere, aldus uytter leghere vertrocken was, zo vloden zy van ghelijcken ooc met die reste van haren volcke (daer die grave Amadeus van Savoyen, Loys van Bourbon, Guy van S'-Pol, Robrecht van Buenen ende Jan van Dampmartin, met Mer Miloen van Noyers, die maerschalck van Vranckerijcke, ende andere groote meesters naer hemlieden die upperste capiteynen of waren) errewaert, ghinserwaert, elc daer hy tbest coste ofte mochte, voerende *quant et quant* alle die doode lichamen met hemlieden, die zy yewers onder weghe vonden, tzy vrient ofte viant, ende die Vlamingen behielden tvelt, niet jeghenstaende dat zy er meest al ghequest waren, ende omtrent vier duyzent persoonen ter stede doot lieten, daer Willem van Gulcken, bisscop van Ceulen ende van Utrecht (die men noyt en wiste waer hy bevoer) die alderprincipaelste of was, met noch X ofte XII edele rudders ende zeer vrome lieden van wapenen; maer van sconincx zyde bleefer bet dan neghen duyst, die welcke meest al waer hier waer daer, onder weghe versleghen, andere in die grachten versmoort ende die reste up tvelt versmacht laghen van hitte ende van dorste, daer diversche groote meesters ende edele heeren mede onder waren, als Jan, die broeder van den hertoghe Robrecht van Bourgoengne; Mer Hughes van Bournouille, upperste raedsheere van der croone, die alle andere edele van dier contreye in allerande hoocheit ende triomphe varre te boven ghinck; Mer Jan Gentiaen, een edele poortere van der stede van Parijs, ende Mer Willem, zijn broedere, met noch XVIII baenderheeren, ende omtrent III^c rudders, die men naerderhandt al te Marquette, tAtrecht, te Doornijcke, Torchy ende Valenchen begrouf, maer die doode wech-

Zwaer verlies van beyde zyden.

1304. ghevoerde vlaemsche lichamen lieten die Fransoysen al boven der eerden vorten ende andersins vergaen, van quaden spijte. Die grave Guy van Vlaenderen, metsgaders zijne kijnderen ende andere medeghevanghene edelen, zouden van ghelijcken ooc elc bysondere (by forme van wederwrake) groot moordadich leet ghebeurt ende ghesciet hebben, ten hadde ghedaen die goede raedt van den grave Robrecht van Bourgoengne, dieder teenegadere de goede gracie van der boose conninginne Johanna mede verloos.

Nieuwe inspanning van Vrankryk tegen Vlaenderen.

Sdaechs naer dezer victorie (wesende doen den XXe dach van der maent alsvoren) liepen die princelicke capiteynen van Vlaenderen allomme alt platte landt of, ligghende tusschen die voornoemde steden daer haerlieder vianden inne ghevlucht waren, ende dat ghedaen zijnde, zo track die grave Philips van Thiette ende Lorette, met een groot ghedeel volcx van orloghe te peerde ende te voet, binder stede van Rijssele, zendende den graef Jan van Namen ende Heyndrick, beede zyne broeders, metsgaders ooc Robrecht, sgraven Robrechts joncste zuene van Nivers (daer hy oom of was), met die reste van zijnder gendarmerie, weder thuyzenwaert, elc int zijne; twelcke verstaen hebbende die ghevluchte coninck Philips van Vranckerijcke, dede hem van stonden an metter spoet rondsomme assiedgieren ende belegghen, scrivende *quant et quant* al zijn rijcke deure om meerdere hulpe ende bystandicheit, ende doende den ghemeente allomme te verstane, dat hy die Vlaminghen zelve zeer victorieuselick verdreven ende verjaecht hadde, ende dater niet en resteerde (om slands wederomme van nieus teenegadere meester te werdene) dan alleenelick die stede van Rijssel, daer zyne lieden van wapenen teghenwoordelick ooc voren laghen, maer wel in zulcker moghentheit als zy wel wilden, ende diesvolghende dat zy hemlieden al haestelick ten secourse quamen die rijckdom, goet ofte schat begheerden, ghemerct

Beleg van Ryssel.

dat hyter al gheschict hadde ter pijllagie te stellene ende tabandonnerene. Met deze valsche versierde leughene wiert een ijghelick zo tzijnder assistentie gheroert ende verwect, dat hy int beghinsele van der maent van september, met een omtallich nieu eyrcracht, van Atrecht naer tsiedge van Rijssel quam, doende daer menich gruwelick assault up die stede, daer die grave van Thiette zo buytermaten lettel up schafte dat een wonder was, als die ghuene die hem zelve wel vastelick betraude, eensdeels up die stercte ende goede proviande van der plaetse, en eensdeels ooc up die ombequamicheit ende groote ruutheit des tijts, die welcke bovendien ooc noch daghelicx lancx zo meer stont te vercrijghene, naer den ghemeene cours van den jaere. 1304.

Up tzelve pas starf die grave Jan van Henegauwe ende van Hollant, Fs Jans, daer Bosschaert van Avesnes die vadere of was, by wijlent die princesse Margriete, sgrave Guys moedere van Vlaenderen, ende wiert te Valenchien begraven, naer dat hy by vrau Philippine, zijnder huysvrau, die joncste dochtere van Heyndrick, Fs Gheeraert van Luxemburch (ghezeit de Blonde), vier zuenen ende alzo veel dochters ghehad hadde, te wetene : Jan (ghezeit zonder Ghenade), die voor hem in die slach van Cortrijcke bleef; Willem, die naer zijn vadere regierde, die derde van dier name; Jan van Beaumont, grave van Bloys ende van Swessen, van zijnder huysvrau weghe; Heyndrick, die caneunick van Camerijcke wiert; vrau Margriete, tweede huysvrau van wijlent die grave Robrecht, Fs Robrechts van Atrecht; vrau Adelie, sgraves wijf van Clairmont; vrau Marie, die den grave van Bourbonnois traude; ende vrau Machtilt, daer die grave van Nyelle die man of was. Ende twijle dat men noch metter uytvaert besich was, zo maecten die Leliaers, die binnen Rijssele waren (nu vernouyt (1) zijnde van der grooter foortse die

Dood van graef Jan van Henegauwen.

Zyne kinderen.

(1) Misnoegd, ontevreden.

1304. men deurgans dede) jeghens svoorzeits sgraven Philips wille ende danck, een bestant metten coninck, daer by dat zy hem beloofden ende met LX hostagiers verzekerden die stede in zyne handen te leveren, ten ware dat hemlieden voor tende van der maent omtzet ghesciede; dit greyde die voorscreven capiteyn Philips zo buytermaten qualick (ghelijckt wel redene was) dat hijt inwendich int herte wel hadde willen wreken, maer en maecte dies gheen semblant om beterswille, adverterende niet min beede zyne broeders ende neven voorzeit van zulcx alser ghaens was, al int langhe, die welcke vry niet sluwerden, maer verboden achter een werkens ende doen werckens al Vlaenderen deure, met expressen bevele zo wie stock ofte mes ghedragen conste, dat hy hem zelven ten orloghe ghereede ende zonder langher delay te Cortrijcke waert quam, aldaer mids dien eer yet lanck zulck een ghewel-diche ende ghewillighe armeye vergaerde, dat dierghe-lijcke nooit daer te voren binnen Vlaenderen ghezien en was, zweerende eenzaemdelick ende eendrachtelick men-canderen goet ende ghetrauwe te bliven totter doot, mitsgaders ooc nimmermeer weder thuyswaert te keeren zonder paeys ofte gheeler victorie van der eendere ofte van der andere zyde : want al waert zake dat men hemlieden by veel sinistre listen ende practijcken diewils bedrooch ende vuylick ter luere ghestelt hadde, zo hopten zy nochtans nu zo wel toe te ziene ende up huerlieden verhoeden te zyne, dat tzelve niet meer ghebeuren en zoude; ende die coninck van als ghewaerschuyt zijnde, dede terstont zynen leghere van dier zyde met een groote wijde gracht bevrien, van vreese van onvoorzienelick van zyne vianden be-sprongen te zijne, die welcke recht drie daghen voor texpireren van den bestande als voren metter ganscher macht lancx die beke van der Eule (niet boven een quartier mijls van der franscher moghentheit) nedersloughen

Geestdrift in de vlaemsche legers ten verderve der Franschen.

met haer tenten ende pauweljoenen, wesende meest al van rooden ende andere costelicke lakenen, overmits dat huerlieden oude tenten ende pauweljoenen laeste te Monsenpeuele ghebleven waren, zo wy ghehoort hebben, ende die ghuene die tzelve niet en vermochten, die maecten huttekens, zom van stroy ende zom van groene meyen bevriende voort al ghelijck hemlieden zelve van achtere metten carroye ende andersins, naer costuyme; ende hebbende voor haerlieden upperste capiteyn ende veltheere den harden vromen grave Jan van Namen, die den coninck Philips, zonder eenich verdrach, by zynen herault, ten strijde ende ter bataylgie beriep; maer Godt weet! hy en bedreef gheen haeste, anders dan met zijn lieden (die ten weghe van Ipere waert laghen) te doen verpackene naer den wech van Doornijcke, twelck merckende die van Vlaenderen, vulden tsanderdachs al schermutsende weder tghedelf ofte gracht (daer wy hier voren of ghehoort hebben), ten spijte van alle die ghuene diet leet was, niet zonder bloetsturtinghe nochtans, alzo wel van der eendere als van der andere zijde; ende huerlieden meeninghe ende voornemen was snachts daer naer den Franschman, tzijnen weecsten, van alle zyden te bespringhene, ende by dien middele eens een ende van der orloghe te makene, die welcke nu acht jaer lanck gheduert hadde, ten groote ghemeene laste ende verdriete. Hierentusschen zo was die coninck up eenen berch gheclommen, omme te zien hoe sterck dat zijn vianden waren ende nu alle zaken wel overzien ende gheconsidereert hebbende, zeide endelinghe met al te groote een verwonderthede jeghens die ghuene die hem naest waren : Ten zy dat hier Vlaminghen reynt, zo en can ic niet ghedincken waer zy dus gheringhe an deze groote macht ende moghentheit van volcke gherocht zijn; ende hy en hadde dat propoost zo vullich niet gheent, of zijn bespiers en waerschuwden 1304.

De Franschen wyken op Doornik.

1304. hem daer van tghuene dater die toecommende macht stont te ghesciedene, achtervolghende dentreprise ende voornemene alsvoren, daer hy zo afgrijselicke zeer inne verscricte, veranderde ende verslouch, dat hy teenegadere met schade ende met schande meende ghevloden thebbene, indien die van zijnen raede niet neerstichlick metten lijve jeghens gheweest en hadden, raedende hem (om zijn eere ende slands profijt wille) liever teenegher paeyse te verstaen, daer hy in gheender maniere naer hooren en wilde, ofte ten ware dat zy zo subtijl, intricaet ende bedrieghelick ware, dat zy hem naermaels occasie ende materie gheven mochte van meedere orloghe, daer by den hertoghe van Lotrijcke ende van Brabant, die tweede van dier name, den grave Amadeus van Savoyen, ende vrau Marie van Brabant, die duwagiere van der croone, sconincx moedere (als tanderen tijden zijnen vadere ghetraut ghehad hebbende) zo varre in gheprocedeert wiert, dat die van Vlaenderen (die welcke niet dan paeys en zochten, ter verlossinghe van huerlieden prince ende andere ghevanghenen) wederomme van nieus met huerlieden in communicatie quamen, behoudens ende met expresser protestatie nochtans dat men voortan van beter ende meeder trauwe thaerlieden waert useren zoude, dan men tot noch toe ghedaen hadde, ofte daer neen, zy zouden prouven wat fortune vermochte. Dienvolghende zo wierden hemlieden by die voorscreven drie personnagien (uyt sconincx naem) zekere poincten ende articlen van paeyse gheproponeert, in der forme ende maniere als hier naervolcht,

Den koning trekt zich uyt zyne verlegenheyd door het aenbod van eenen bedriegelyken vrede.

Voorwaerden.

Te weten, eerst dat die van Vlaenderen (indien zy paeys begheeren) voortan zullen blijven gauderende, userende ende ghebrukende van al zulcke landen, steden, sloten, heerelicheden ende andere goedinghen (tzy erve ofte leen) metsgaders ooc van alle die zelve rechten, costumen, previlegien ende usagien, als zy (int generale ofte int particuliere) voor tbeghinsele van dezen orloghe hebbende possesserende ende ghebrukende waren.

Ende alle die ghevanghen van beeden zijden zullen daer en boven ooc vry, costeloos, schadeloos ende zonder eenich rentsoen omtsleghen ende verlost worden, keerende alzo weder elc int zijne. 1304.

Behoudens dat men die coninck in profijtelicker amende ende beteringhe, ghehouden zal zijn te betalene al zulcke somme van penninghen, als naermaels by acht arbiters (alzo vele van der eendere als van der andere zijde) onderlinghe gheadviseert, gheresolveert ende ghesloten zal worden, niet excederende nochtans die acht hondert duyzent ponden penninghen, tot betalinghe van de welcke dat men die coninck die stede van Rijssele ende Duay in handen laten zal, maer niet te pande. Actum ten laesten daghe van september, gheduerende tvoorscreven jaer XIIIc en IIII.

Door de Vlamingen ter verlossing van hunnen graef, aenveird.

Tghemeente van Vlaenderen hier of traport hoorende, was wel te vreden in als te condescenderene, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick tpoint die steden van Rijssele ende van Duay annegaende, als die ghuene die voor die toecommende restitutie grootelicx duchtende ende vreesende waren, twijffelende niet min ooc (nopende tsurplus) van noch eenichsins int contracteren ghecirconvenieert ende bedroghen te zijne, naer die oude maniere van doene van den ghuene die hemlieden gheen bataylgie leveren en dorste; dies nochtans niet jeghenstaende, zo liet zijt endelinghe (als die onwyze ende qualick bedochte) al noch over hemlieden gaen, al wast noode, aggreyerende ende accorderende die coninck alle zijne voorscreven condicien ende bespreken van paeyse (daer hemlieden naerderhandt meer verdriets ende leets of quam, dan van eenich voorgaende tractaet), ten fine dat haerlieden wel gheminde ende zeer ghedaechde prince Guy, met zijne edele ende andere, eens uyter vanghenesse van Vranckerijcke gheraken mochte, daer zy eendrach-

1304. telick wonderlicke zeere naer verlangden, volghende twelcke, zo wiert die paeys daer tsanderdachs, alzo wel in die fransche als in die vlaemsche leghere, openbaerlick by zekeren herault gheproclameert ende ghepubliceert, ende sdaechs daer naer, schiet die grave Philips van Thiette ende Lorette (by quaden raede) uyter stede van Rijssele, ende die coninck quamer binnen, ende beede die groote eyrcrachten keerden met dien weder elc int zijne, zonder voort iet anders te doene, ter vulcomminghe van den tractate als voren, dan dat die grave Loys van Evreux, sconincx broedere; die hertoghe Robrecht van Bourgoengne, die grave Amadeus van Savoyen, ende die grave Jan van Dreux, van der croone weghe, van der eender zijde; ende Mer Jan Cuyck, gheboren uyt Brabant; Mer Jan van Gavere, die heere van Schorisse; Mer Gheeraert de Moor, die castelein van Ghent; metsgaders ooc Mer Gheeraert, die heere van Sotteghem, uyter name van den ghevanghen Guy van Vlaenderen, over andere, tzamen arbiters gheordonneert ende ghestelt wierden, ter tauxatie ende moderatie van den voorzeiden amende pecuniaire, daer doen ter tijt al tlandt deure zulck ghebrek of was (overmits die langhe orloghe) dat mer nieuwe munte van zeer slechte alloi sloech, alzo wel van goude als van zelvere. Ten eersten naer dezen, zo wiert die quade, godeloose conninginne Johanne van Vranckerijcke zeer haestelick metter doot bevaen, die welcke binnen haren levene menich schoon, frisch student van der universiteit van Parijs leelick ende moordadich van cante ghespeelt hadde, naer tvulbrenghen van harer onreinicheit ende vleeschelicheit, ten fine dat alle zaken te bet secreet bliven mochten. Ende die coninck, haer man, keerde ter cause van harer aflijvicheit terstont weder te Parijs waert, offerende onzer Lieve Vrau aldaer een mans beeld te peerde van finen zelvere, van zijnder ghedaente, ter eere dat hijt

Dood der koningin Joanna.

te Monsenpeuele ende elders noch zo wel ende gheluckichlick gheescapeert ende ontcommen was, in der forme ende maniere als wy voren ghehoort hebben. 1304.

Up den VIIe dach van maerte daer naer, overleet die grave Guy van Vlaenderen (nu bet dan LXXX jaer oudt zijnde) in die vanghenesse te Compiengne, ten XXVe jaere ende alzo veelsten daghe van zijnder regnatie, verghevende een ijghelick zeer mindelick uyten grond van zijnder herte al tgroote leet dat hy hem ghedaen hadde, ende bedanckende bovendien ooc den almeughenden heere Godt, met alder odmoedicheit van zijnder goedertierer gracie ende ghenade, by de welcke dat zyne landen ende heerlicheden emmers endelinghe teenen paeyse gherocht waren (dat hy anders niet en wiste) ende dienvolghende, zo wiert hy naerderhandt in die abdie te Flines begraven, in een nieuwe sepulture, naer dat hy by verscheeden huysvrauwen (die beede voor hem overleden waren) XV kijnderen ghehadt hadde, daerof dat hem die eerste (ghenaemt vrau Machtilt, die eeneghe dochter van Daneel, die heere van Bethune, daer hy begraven licht, Fs Robrechts, daer Willem die vadere of was, by Machtilt, die vrau van Dendermonde, zijnder gheselnede) vijf zuenen ende vier dochters ter weerelt ghebracht hadde, te wetene, eerst.

Graef Guy van Dampiere sterft.

Robrecht (ghezeit van Bethune, om die cause ende redenen voren verhaelt), grave van Nivers ende toecommende grave van Vlaenderen, daer int continuerene van dezen chronicke breeder of vermaent ende ghetracteert zal worden.

Zyne kinders.

Willem (ghezeit van Denremonde), grave van Nyelle, van vrau Adelie, zijnder huysvrau weghe, die eeneghe dochter van wijlent die grave Rodulf, connestable van Vranckerijcke, daer hy Jan ende Willem by ghecreech, ter grooter augmentatie ende verbrydinghe van zijnen edelen bloede.

1304. Bouduyn (ghezeit d'Helighe), die te Baullo meunick wiert, maer starf jonck, ende wiert begraven int cloostere van de Fremineuren te Brugghe.

Jan, die eerst proost van S^e-Donaes te Brugghe, ende van Ste-Pieters te Rijssele wiert, ende daer naer ooc bisscop van Mets, in Lorreynen, ende van Luycke, aldaer hy dezer weerelt overleet, twalf jaer voor zijnen vadere, maer licht niet min te Flines begraven, neffens die gravinne Margriete, zijne grootmoedere.

Philips, een zeer wel gheleert prince, eerst chastelein te Wynendale, ende daernaer grave van Thiette en Lorette in Italien, van weghe vrau Machtilt van Courtignack, zijnder gheselnede.

Vrau Margriete, die tweede huysvrau van den hertoghe Jan van Lottrijcke ende Brabant, daer Jan, Godefroit, vrau Margriete ende vrau Marie of quamen, zo wy hier boven ter overlijdene van den hertoghe voornoemt breeder vertoocht ende voor ooghen gheleit hebben.

Vrau Beatrice, die eerst Hughes van Chastilgion, den grave van St-Pol traude, daer zy Jan (ghezeit van Denremonde) by hadde, ende naer zijn doot nam zy den grave Floreins van Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, den vijfsten van dier name, tharen manne, makende hem vadere van Diederijck, Floreins, Willem, Ottho, Jan, vrau Beatrice, vrau Machtilt ende vrau Margriete, die welcke allegadere jonck storven, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick Jan, die naer zijnen vader tlandt regierde, maer niet langhe, achtervolghende tghuene dat wy voren ghehoort hebben.

Vrau Johanne, sgrave Willems huysvrau van Gulcken, die zy twee zuenen baerde van zijnder name, daer of dat doudste te Bulscamp, buyten Veuren, ghevanghen wiert, vergaende voorts zeer derlicke in die vanghenesse tS^te-Omaers, van puerder armoede ende gebreke, ende

dandere bleef te Monsenpeuele in straf vervolch van zijnder vianden verloren, niet jeghenstaende dat hy diaken, caneunick van Luycke ende van Ceulen, proost van Maestricht, metsgaders ooc eerdsbisscop van Ceulen, ende bisscop van Utrecht was. 1304.

Ende vrau Machtilt, die by huwelicke gravinne van Bloys bedeech.

Ende die gravinne Isabelle van Namen, svoorzeits sgravens Guys tweede gheselnede, dochter van Heyndrick van Luxemburch (ghezeit de Blonde), drouch hem van ghelijcken ooc drie zuenen ende alzo veel dochters te weten : eerst,

Jan, die grave van Namen, van zijnder moeder weghe, ende heere van der Sluys, die welcke naermaels sgraven Robrechts dochtere van Clermont traude, by den toedoene van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Schoone, maer hy en haddeze niet langhe, huwende anderwarf naer haer doot met die dochtere van Philips van Atrecht, daer Willem, die grave van Namen, ende twijf van den hertoghe Willem van Gulcken of quam.

Mer Guy (ghezeit van Namen), heere van Belle, St-Desier ende van Rijckenburgh, die by alleancie van huwelicke grave van Chimay wiert.

Heyndrick, die grave van Loo, int hertochdom van Melanen, nam vrau Marie, sgraven Diederijcx dochtere van Cleven (die X^e van dier name) teener wijve, maer en ghecreegher gheen hoirie by, anders dan een dochtere, die vrau Margriete hiet.

Vrau Margriete, die wettelicke compaengne eerst van den coninck Heyndrick, F^s Heyndricx van Schotlant, die welcke jonck starf, ende daer naer den grave Reynout, F^s Ottho van Gheldre, die haer moedere maecte van Reynout, Guy, Philips ende van vrau Isabelle, zo in

1304. tyden ende stonden int langhe vertoocht ende ten vullen verclaerst zal worden.

Vrau Isabelle traude by den rade ende advyse van Loys van Nevers, haren neve (daer zy moeye of was), maer jeghens den danck van Robrecht ende Willem, beede haer oudste broeders ende voochden, Mer Morellus van Luxemburch, heere van Fiennes, daer twee zuenen ende een dochter of quamen, te wetene : Morellus, die connestable van Vranckerijcke, wiens dochtere, vrau Isabelle, naerderhandt met Willem, Fs Jans van Avesnes, huwede, allierende voort haer posteriteit an thuys van Gavere, dater grootelicx by ghepromoveert ende verheven wiert; Jan, die toecommende bisscop van Terouaen ende naermaels ooc cardinael; ende vrau Guilermijne, die huysvrau van den chastelein van Lovengy, daer die van Croy eerst uytghesproten ende of ghedescendeert zijn.

Ende vrau Philippine, die overschoone bruyt van Inghelant, die welcke zo verraderlick ende ommenschelick te Parijs ter doot ghebrocht wiert, in der forme ende maniere, als wy tzelve hier voren wel vulcomenlick ghehoort hebben.

Van Robrecht van Bethune,

DIE DRIE-EN-TWINTICHSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo en consten die vier arbiters van Vlaenderen (daer wy hier voren of vermaent hebben) gheen middele ghevinden (wat zyder toededen) om met die voorsereven arbiters van den

meineedighen coninck Philips van Vranckerijcke in communicatie te commene nopende die tauxatie ende moderatie van den amende pecuniaire, hem ten laeste daghe van september lestleden by den paeyse van Rijssele gheaccordeirt, toeghezeit ende belooft (die welcke nochtans die acht hondert duyzent ponden parisis niet excederen en mochte, blijckende by den tractate daer of zijnde) ende dat overmits tverbot van den coninck, die hem van nu wel ten vullen ghecontenteert ende vernoucht hielt (zo hy ooc wel mochte) met al zulcke baten, profijten ende emolumenten alser hem alree of commen waren, alzo wel mids tupbreken van der vlaemscher leghere van voor Rijssele, als angaende die traditie van der zelver stede ende anders, in zulcker voughen als hier boven breedere verclaerst ende verhaelt staet, ende dienvolghende zo bleef hy jeghens recht ende redene den vromen vorst Robrecht van Bethune, erfachtich grave van Vlaenderen, als wesende doudste zuene van wijlent zaligher ghedachtenis den grave Guy, met Willem ende Guy, beede zijn broeders ende andere edele, als noch ghevanghen houdende, zo dater die drie leden slands van Vlaenderen grootelicx inne te wets, beroert ende beladen wierden, doende ghezaemdelick zulck devoir dater immers naer lanck vervolch een dachvaert ghestelt ende gheordonneert wiert, aldaer die coninck zelf in persoon compareerde met grooten state, wel expresselick te kennen ghevende hoe dat hy metten paeyse van Rijssele gheensins meer te doene en hadde, ende ten ware dat men van nieus met hem accordeerde, hy wiste wel wat hem voortan te doene stont, met meer andere dierghelicke dreyghementen ende meineedighe woorden, ter zelver propooste dienende, zo dat die ghedeputeerde ende arbiters van Vlaenderen, die welcke anders niet en zochten dan huerlieden zelf persoonen te saulverene, metsgaders ooc huerlieden 1304.

Meyneedigheyd van koning Filips.

1304. nieu prince met zijne broeders ende andere edele, uytter vanghenesse van Vranckerijcke thebbene, foorstelinghe duer vreese ende andersins bedwonghen wierden hemzelve alsints te conformeren naer sconincx begheerte ende goetdunckene, in zulcker wijs, dat daer een nieuwe ende onredelicker paeyse dan oyt daer te voren onderlinghe gheaccordeert ende ghesloten wiert, die men hiet den paeys der boosseit ende valschheit, ende dat met al zulcke conditien, reservatien ende bespreken als hier naer int langhe verclaerst ende ghespecifiert staen.

Vrede van boosheyd en valscheyd.

Te wetene : eerst dat die grave Robrecht van Vlaenderen zal meughen tzijnen landewaert keeren, met Willem ende Guy, beede zijne broeders, metsgaders ooc alle zijne medeghevanghen, edele ende andere, die nu langhen tijt tzaem in Vranckerijcke die patientie ghehad hadden.

Tzelve zullen ooc van ghelijcken vermeughen te doene alle sconincx lieden ende gheallieerde, die welcke (gheduerende die voorgaende orloghe) als nu alsdan in Vlaenderen ghevanghen gheweest hebben, ende als noch niet omtsleghen en zijn, ghelijck die bisscop Guy van Atrecht, ende andere.

Behoudens nochtans dat die van Vlaenderen ghehouden zullen wesen der croone bezet te doene met XX duyzent ponden parisis tjaers, voor eender profijtelicker amende ende beteringhe van al tghuene dies zy jeghens haer zouden meughen mesdaen ende verbuert hebben, ende dat upt tgraefscip van Rethiers (daer sgraven zuene Lodewijck, van vrau Marie zijnder huysvrau weghe, die heere of was) ofte up eeneghe andere naestligghende plaetsen onthier ende Ste-Jansmesse int jaer XIII^c en VIII.

Metsgaders ooc te betalene vier hondert duyzent ghelijcke ponden, binnen vier jaeren ende vier ghelijcke payementen.

Ende bovendien ooc noch die coninck een jaer lanck

te dienene met zes hondert peerden, thaerlieder coste, daer en zo wanneer tzijnder Majesteit goetduncken ende believen zal. 1304.

Daerenboven zo zal die coninck ooc vermeughen te kiesene drie duyzent persoonen uyt Vlaenderen, van der ghuenen die hem meest jeghenspoorig ende rebel gheweest hebben, om die te zendene over zee, jeghens die Turcken, Sarrasijnen ende ander ongheloovighe, alzo langhe alst zijnder discretie ghedraghen zal.

Die van Ghendt, Brugghe, Ipere, Rijssele ende Duay zullen ghehouden zijn al huerliedeu poorten ende meuren te vellene onthier ende Ste-Jansmesse, int jaer XIII^c ende VII, zonder die emmermeer weder up te meughen maken, inder eeuwicheit zonder expres last, ende special bevel ofte consent van der croone.

Bet voorts zo zullen die van Vlaenderen hooghe ende helichlick beloven, die coninck eeuwelick ende tallen tijde ghetrauw ende ghehulpich te zijne, jeghens alle zijne vianden ende quaetwillighe, zonder emmermeer jeghens hem meer up te stane, ofte in die wapene te gane in eenegher maniere, up verbeurte van al dat zy hebben, ende waert dat huerlieden prince zelve anders dede, zo zullen alle zijne landen ende heerelicheden gheconfisqueert ende sconincx tafele gheleit worden.

Tot vulcomminghe ende meerder verzekerthede van alle welcke poincten ende articlen, zo zal die coninck in contrepande themwaert blijven houdende die steden van Rijssele, Duay ende Orchiers, metsgaders ooc die casteelen van Cassele ende Cortrijcke

Met expressen bespreke nochtans, indien hy naermaels die casteelen van Rijssele ende Cortrijcke (tanderen tijde by hem ghefondeert ende ghemaect) teenegadere demolieerde ende te nieten dede, dat hy in dat gheval scheeden zal van tappendansche van dien, ten profijte, oirboire

1304. ende behouve van den grave Robrecht van Vlaenderen, ofte zijne naercommers.

Ende ten surpluse, zo es een ijghelick, ende bysondere die van Vlaenderen, zeer scherpelick gheinterdiceert ende verboden eenich Franschman notoirlick te injurierene ofte veronghelijckene, op peyne van met alle zijn complissen ende adherenten in spaeus ban ghestelt te werdene, ende indien haerlieden prince tzelve dede, zal van ghelijcken ooc int verwatene ghestelt werden, ende bovendien noch verbeuren die boete van LX duyzent ponden parisis, alzo dickwils alst ghescieden zal, die welcke men *quant et quant* up hem zal meughen nemen ende verhalen, ter discretie ende goetduncken van den parlemente van Parijs.

Ten laetsten, zo es te wetene, dat binnen dezen paeyse ende accorde begrepen ende besloten zullen zijn alle die complissen, ende mede gheallieerde, alzo wel van der eendere als van der andere zyde, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die grave Willem van Henegauwe, Hollant, Zeelant, heere van Vrieslant, alzo varre alst anzijnen voornoemde lande van Hollant ende Zeelant annegaet, ende niet verdere. Actum Tauchijn up die riviere, niet varre van der stede van Doornijcke, int jaer XIII^c en
1305. vive, binder maent van juny.

Ende daer wierden metter zelven van als brieven gheexpedieert onder sconincx zeghele, die welcke die grave Robrecht van Vlaenderen insghelijcx ooc moeste bezweeren ende onderteekenen met zijn ghewonelick signet ende handteekene (uyt dien dat by zijne zeghele van zaken niet by hem en hadde) eer hy uyter vanghenesse gheraken conste, tzelve deden ooc naer hem (alwast noode) eerst die grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers, zijn oudste zuene; Heyndrick, F^s Heyndricks van Luxemburch, toecommende keyser van Roome, die VIIe van dier name; die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van

Brabant, die tweede van dier name; Willem, ghezeit van Dendermonde, sgraven voorzeits Robrechts broedere, met die gravinne Adelie van Nyelle, zijnder huysvrau; Jan van Vlaenderen, zijn halve broedere van zijn vaders weghe, ende voort die vier arbiters van der vlaemscher zyde, te wetene : Mer Jan Cuick, gheboren uyt Brabant; Mer Jan van Gavere, die heere van Schorisse; Mer Gheeraert de Moor, die chastelein van Ghendt, ende Mer Geeraert, die heere van Sotteghem, met meer andere ghedeputeerde ende edele uyten lande, ende drie leden van Vlaenderen, die welcke alsdoen verzaemt ende vergadert waren (ter liquidatie van den voorscreven pointe pecuniaire in questie, zo zy waenden, hoewel dat anders verghinck) keerende mids dezen, ten eersten dat hemlien meughelick was (naer dien dat die grave Robrecht die coninck manscip ghedaen hadde, van zulcx als hy van hem hielt) ghezaemdelick ende zeer blijdelick weder thaerliede waert, ende voerende met hemlieden tdoode lichame van den grave, sgraven Robrechts vadere (wiens ziele Godt ghenadich zy), twelcke zy met grooten rauwe te Flines begrouven in een nieuwe sepulteure, nemende alzo voort huerlieder wech naer die andere ende principaelste steden slands van Vlaenderen, daer die voornoemde arbiters ende ghedeputeerde zo overqualick omthaelt wierden, dat zy zonder groot dangier van haerlieder persoonen niet omtrochten (1), omme dieswille dat zy (excederende huerlieden commissie) hem zelven vervoorderd hadden den paeys der boosheit ende valschheit (want zo nomden zyze) taccorderene ende slutene, met den meineedighen coninck, inder vorme ende maniere zo voorzeit es, zonder speciael last ende consent van den ghuene die hemlieden uytgezonden hadden, metsgaders ooc van hemlieden ghe-

Het volk verzet zich tegen den nieuwen vrede.

(1) Het niet ontkwamen.

1305. meente, elc int zijne, welcke tot noch toe van anders gheen zwaricheit en wiste, dan van den amende pecuniaire, die alleenelick noch te liquideren stont, hoe wel dat zy de acht hondert duyzent ponden parisis niet excederen en mochte, volghens tinhoudene van den paeyse van Rijssele, aldaer zy hem (Gods ende mans) met den andere anhouden wilden, omme die laeste man te waghen, zonder eenichsins te commene in zulck tirannich servituut, als in die laetste paeys der boosheit ende valschheit begrepen ende vermelt staet; maer wilde die boos, valsch ende meineedich coninck, Philips van Vranckerijcke, emmers continueren in zijn ghecostumeerde boosheit, valscheit ende meineedicheit, dat hy jeghens hemlieden (hoe eer hoe liever) te velde quame, zy zouden hem wel verantwoorden ende die bataylgie leveren, met meer andere dierghelicke propoosten, die men openbaerlick over al zeide, stroyde ende predicte, tenterende grootelicx tot sconincx verminderthede ende ter conservatie van huerlieden ghemeene previlegien ende vryheden, die welcke zy zwoeren om gheenerande appointement ofte accoord te willen laten vercrancken nochte vercortene, alwaert tzelve by den prince hondertwarf overe onderteekent ende bezwoerene, jae dat beter ende expedienter gheweest ware hem eeuwelick in die vanghenesse te latene, dan daer toe te verstane : wat wil ik u veel zegghen, daer en was niemende, dies hem niet grootelicx en doleerde ende beclaechde : tgheele landt was in roeren ende vul murmuratie van alle zyden.

Ten eersten naer dezen, zo vertrack die grave Philips van Thiette ende Lorette, sgravens Robrechts broedere van Vlaenderen, met vrau Machtilt van Courtingnack, zijnder huysvrau, weder te Italien waert tot zijnen voornoemden lande ende heerelichede. Ende tmaecte die wintere zulck een uytnemende coude, dat men over alle

rivieren ghemackelick te voet, ende te peerde, ende 1305.
te waghene passeerde.

Int jaer ons Heeren XIIIc en VII, wierden by laste van 1307.
den paeus Clement, die Ve van dier name, metsgaders ooc Uytroeying der Templiers.
van den coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit die Schoone) alle die templiers van gheel Europen ghevanghen, ende omme huerlieden sarrasijnsche onghelovicheit ende sodomijtsche zonde wille (zo men zeide) zeer horribelick gheexecuteert metten viere, met confiscatie bovendien ooc van als dat zy hadden, ten profijte van onzen helighen vader ende coninck voorzeit, die tzelve buytermaten wel te passe quam, uytte dien, dat hy deur die vlaemsche orloghe zo bystier ende tachtere gheworden was, dat hy hem zelven nootzakelick met die thienden van der kercke behelpen moeste, daerof hem die paeus voornoemt (uyt zonderlingher gracie) die upheve ende lichtinghe consenteerde al zijn rijcke deure, vijf jaren lanck gheduerende, omme beter ghedaen dan ghelaten, ende zouder tzelve te trecken in consequentie. Omtrent dezen zelven tijt, zo verdrouch die keyser Albrecht (by zijne opene letteren) den grave Robrecht van Vlaenderen van hem manscip, ende homagie te commen doene van zulck als hy van trijcke houdende was, ende binnen de maent van lauwe in tzelve jaer, hielt men binnen die stede van Buenen, met omsprekelicke groote blijtscepe (Huwelyk van 's konings dochter van Vrankryk.)
ende triumphe, die rijckelickeb ruyloft van den prince Eduaert van Wales (ghezeit de Kijnchoorne, sconincx Eduaert oudste zuene van Inghelant, ghezeit met die langhe Beenen) met die schoone vrau Isabelle, sconincx Philips dochtere van Vranckerijcke (ghezeit de Schoone) dieder gheel Aquitaengnen ende Ponthieu mede in huwelicke gaf. Onzalich huwelick daer zo veel kerstene bloets omme ghestort heeft gheweest ende noch in toecommende tijden ghesturt zal worden, ter eeuwegher blamatie, clee-

1307. nicheit ende confusie van der croone, zo wy in partie hier boven ghehoort hebben ende noch breeder hooren zullen, indient Gode ghelieft. Up tzelve pas waren te Ghendt in zekere huyzinghe, omtrent Vc zo jonghe ghesellen, zo jonghe dochters vergadert, dansende ende springhende daer met elcanderen alzo wel boven die zolders als in die vloer (die alsdoen nieu te terdene was) met zulck een excessivelick groot ghedruys ende crachtigher violentie, dat alle die zolderinghen endelinghe zonken ende inne vielen, zo dater wel vijchtig dansers ondere doot bleven, ende daer wasser meer dan hondert verminct ende ghequetst.

1308. Tnaervolghende jaer, overleet Mer Jan Cuick, een zeer wijs discreet ruddere, gheboren uyt Brabant (zo voren meer dan eens vermaent ende ghenoteert staet), ende dat ghenouch van rechter rauwe ende droefheit, dat hy (als wesende een van de vier arbiters van Vlaenderen, zo voorzeit es) als noch gheen vruchtbarighen appointemente metten meyneedighen Franschman ghemaken nochte gheerijghen en conste (wat hyder toedede) ten contentemente van denghemeente, dat zeer grootelicx uphem ende zijne mede ghesellen verstoort ende vergramt was, dat wy hier voren al int langhe verhaelt ende vermelt hebben; twelcke overmerckende zijn compagnon Mer Gheeraert de Moor, castelein van Ghendt ende ruddere van grooter experientie, ende considererende daerenboven ooc hoe met die boosheit, valscheit, verraderie ende tyrannerie der Fransoysen teenegadere gheen spit te wenden en was, en wilden hem in gheender maniere meer moeyen, ten ware by foortse van wapenen, in zulcker wijs, dat alle communicatien daer by scheenen gheel ende al interupt te zijne, ghemerct dat men die twee resterende arbiters (te wetene, Mer Jan van Gavere, heere van Schorisse, ende Gheeraert, die heere van Sotteghem) zeer lettele ofte niet en betraude,

Dood van Jan Cuyk.

omme die menichvuldighe secrete sprake, die zy met eeneghe van der croone ghewonen waren van hebben, hoewel dat zy nochtans zo vele vercreghen ende verwerfden, ten faveure van die van Brugghe, dat die coninck te vreden was te renuncerene ende ofte gane tpoinct van paeyse, mentie makende van drie duyzent persoonen, die hy vermochte tzijnder ceure ende optie over zee te zendene, behoudens dat zy hem daervoren drie hondert duyzent ponden parisis gherect upleyden, daer zy in gheender manieren toe te brenghene en waren, zegghende ende roepende overluyt, met ghemeenen voyse, dat zy hem hielden an den paeys van Rijssele, ende dat zy metten paeys van boosheit ende valscheit (naerderhandt ghemaect, zonder huerlieden wete ofte consent) gheensins te doene en hadden, ende zo wie hemlieden daer toe bedwijnghen wilde, dat hy quame, zy zouden hem verantwoorden, zo zy tanderen tijden wel meer ghedaen hadden. Int zelve jaer, up den VIIe dach van hoymaent, verschiet van dezer weerelt die coninck Eduaert van Inghelant, ghezeit mette langhe Beenen, deerste van der roode roose, naer dat hy by twee verscheden huysvrauwen XII kijnderen ghehad hadde, te wetene: by vrau Leonore, zijn eerste huysvrau, IX, daer of dat Jan, Heyndrick ende Alphonse, die drie eerste, jonck starven, ende Eduaert, ghezeit de Kijnchoorne, die vierde zuene, wiert naer zijn vaders doot te Westmunster coninck gheeroont, die tweede van de roode roose; ende zyne zusters van den zelven bedde waren eerst vrau Leonore, twijf van den grave Heyndrick van Bar; vrau Johanne, sgrave Ghijsbrechts huysvrau van Glocestre; vrau Marie, die den hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant ghetraut hadde, die tweede van dier name; vrau Isabelle, daer die grave Jan van Hollant ende Zeelant (Fe Floreins) die man of was; ende vrau Margriete, die wettelicke gheselnede van den grave Heyndrick

1308.

Den koning van Engeland sterft.

1308. van Amiens, ende svoorzeits sconincx Eduaerts tweede huysvrau hiet vrau Margriete, die oudste dochter van wijlent den coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Stoute), die hy van ghelijcken ooc moedere maecte van twee zuenen ende een dochtere, te wetene, van Thomaes, die grave maerschalck, wesende van zeer vreimder condicie; van Aymon, grave van Cain, dieder alzo ghestadich, ghezedich ende gracieux jeghens was; ende van vrau Margriete.

Den graef wordt te Parys ontboden.

Die naervolghende maent wiert die grave Robrecht van Vlaenderen te Parijs by den coninck Philips omtboden, met zesse van de alderprincipaelste ghedeputeerde uyt elc van die drie leden slands, hebbende tzamen speciael last ende macht irrevocable ommemet hem te meughen appointeren, accorderene ende transigierene van alle voorgaende differenten, questien, ende ghescillen, ende van elc zonderlinghe in der besten voughe alst doenlick wert, zonder emmermeer daer jeghens te commene, doen ofte laten commene, in eenegher maniere; dienvolghende zo trocken die van Vlaenderen in die maent van september, derrewaert met schoonen state, maer daer en quam anders niet of, overmits sconincx groote onredelicheit, die welcke by dien wel ziende den cranken voorspoet die hy hadde in zijn verraderlick ende meineedich voorstel, gaf Jan van Namen (sgraven Robrechts halvebroedere van Vlaenderen) zijn rechtelicke rechtsweere ten huwelicke, te wetene, die dochtere van den grave Robrecht van Clermont zijns vaders broedere, hopende hem by dier middele met meer andere edeldoms uyt Vlaenderen teenegadere themwaert te treckene ende te verbindene, ende alzo wel finaliek noch wel tzijnder intentie te gherakene; ende ten zelven respecte, zo maecte hy insghelicx ooc den paeys tusschen den voorzeide Jan van Namen ende den grave Lodewijck van Nevers ende Bethune, die oudste zuene

van den grave Robrecht van Vlaenderen, diet eenen langhen tijt zeer hart up mencanderen ghehad hadden. 1308.

Dood van graef Filips.

In die maent van november daer naer, wiert die voornoemde grave Philips van Thiette ende Lorette mette doot ghemeene ende licht begraven te Napels. Binder zelver maent quamen die nieumaren alle die Nederlanden deure, hoe dat Heyndrick van Luxemburch, Fs Heyndricx (by vrau Beatrice, die dochtere van Jan, Fs Bosschaert van Avennes, grave van Henegauwe) eendrachtelick by de keurvorsters keyser van Roome ghekosen was, die VIIe van dier name, daer hem die grave van Vlaenderen met alle de zijne alzo grootelicx inne verbleyde ende verheuchde (ghemerct dat hy hem eenichsins van consanguiniteits ende affiniteits weghe bestont) als er hem die coninck van Vranckerijcke (die welcke gheerne zelve die naeste gheweest hadde, inne verdroufde, meshaegde ende macereerde. Dienvolghende zo omtfinck die ghekosen keyser Heyndrick, up die Dertiendach daer na, zijn eerste croone te Aken, byder handt van den eerdsbisscop van Cuelen, inder presentie ende jeghenwoordicheit van veel duytsch ende vlaemsch edeldom, daer die principaelste of waren, eerst die grave Robrecht van Vlaenderen, met beede zijne zuenen, te wetene: die grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers, ende Robrecht naermaels ghezeit van Cassele; die grave van Namen, met Mer Guy (ghezeit van Namen), beedes voorzeits sgrave Robrechts halvebroeders van der vaderlicker zijde; Willem, ghezeit van Dendermonde; die grave van Nyelle, sgrave broedere van Vlaenderen, van gheelen bedde; Heyndrick, die heere van Rijchenburch; die hertoghe Jan van Lotrijcke ende Brabant, die tweede van dier name, daer die keyser voornoemt die zustere of ghetraut hadde, ghenaemt vrau Margriete; die grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant; Jan van Henegauwe, zijn

Henrik van Luxemburg keyzer van Roome.

1308. oudste zuene; die grave Amadeus van Savoyen; Loys van Savoyen, zijn oudste zuene, ende die grave Reynout van Gheldre, Fe Ottho, met meer andere princen, vorsten, groote meesters ende edelmannen, daer of die namen te lanck ende ooc noodeloos ware hier al te verhalene. Twelck alzo al ghepasseirt zijnde, zo trock die keyser Heyndrick, met veel volcx van orloghe te voet ende te peerde, in die conincrijcken van Corinthen ende Buenen, daer hijt al tzijnder onderdanicheit brochte; zo dede hy van ghelijcken ooc tcasteel te Wittenberghe met noch LXXII steden ende casteelen daer omtrent, in zulcker wijs dat zijn vermaerde vromichede van wapenen binnen een corten tijt zeer varre ende wijt bekent wiert, ende ooc ghevreest, ende bysondere van den coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit die Schoone), omme tgroot leet ende onghelickx wille, dat hy thuys van Vlaenderen (daer skeysers ouders ende voorzaten menichsins inne ghealliecrt hadden ghewcest), nu langhen tijt ghedaen hadde ende noch niet up en hielt van doene, alzo varre alst in hem was.

Dood der gravin van Namen. Int zelve jaer, binder maent van lauwe, starf die huysvrau van den grave Jan van Namen, sgrave Robrechts dochtere van Cleremont zo voorzeit es, ende hy en haddeze noch niet boven thien daghen fray ghehad, twelcke die Vlaminghen niet qualick en greyde, uyt dien dater hemliede vryelick meer schade dan bate of stont te commene; ende die maent daer naer, stelde die grave Robrecht

De wet van vergelding afgeschaft. al Vlaenderen deure die ordonnantie ende wet of, daer by dat men daer ooghe voor ooghe, vuyst voor vuyst ende let voor let verliesen moeste, die welcker men nu bet dan acht jaer lanck continuelick zeer strictelick onderhouden hadde, in zulcker wijs dat een ijghelick van ghelijcken ooc daer vryelick ende ghepermitteert ende gheoorloft wiert eenen dootslaghere te verslane, zo waer hy hem ghevinden of

betrapen conste; ende dat alzo ghedaen zijnde, zo track 1308.

Den graef trekt andermael naer Parys. die prince met al zijn broeders ende beede zijn zuenen, tzament gheaccompagneert met menich vroom edele Leliaert, te Parijs waert, omme die coninck zijnen paeys van den jaere XIIIc ende vive (die men heet die paeys van valscheit ende boosheit) teenegadere te corroberene ende te conformerene, indient emmers anders niet wesen en mochte, liever dan langher die orloghe te ghenietene. Hier inne consenteerden ooc die van Ghendt (wel jeghens den danck van Boudewijn van Parijs, voorscepen van der keure aldaer, dieder naermaels omme ghebannen wiert), zo deden van ghelijcken die van Ipere, maer die van Brugghe (daer Willem van Nyelle, Philips van Maldeghem ende Gillis de Clerq, van sprincen weghe die principaelste gouverneurs of waren), en wildender in gheender maniere toe verstaen, als die ghuene die niet en ignoreerden dat zy (gheduerende die voorgaende questien ende gheschillen) aldermeest jeghens den coninck mesdaen hadden

De Bruggelingen blyven tegen den laetsten vrede opstaen. ende volghende dien niet en twijffelden ofte men zoude die drie duyzent mannen die men over zee zenden zoude, uyt huerlieden ghemeente nemen ende kiesen, twelcke hemlieden zo vreimt dochte, dat zyder niet eens of hooren en wilden, ende bysondere die wevers, vulders, scheerders, metsgaders ooc die XVII neeringhen ende andere, die welcke zeer corts daer naer tzamen in die wapenen liepen ondere Jan Breydele, vleeschauwere, Mer Pieter de Ceuninck, wevere, ende Jan Heyne, vuldere van zijnen ambochte, makende alle die stede deure diversche groote beroerten ende uploopen, in zulcker voughe, dat die voorghenoemde Gilles de Clercq, sprincens raedsheere (wesende een man van cleender extracte ende van grooter couragie, zoot ghemeenelick ghebeurt) tzelve meende te belettene, stappans ter stede doot bleef, byder hant van Jan Breydele, die hem langhe ende menighen tijt in dooghe ghehad hadde, om

1308. al zijn groot bestiers wille, twelcke merckende die andere gouverneurs ende Leliaers en dorsten van dien tijt voort nieuwers meer thooft uytsteken. Hierentusschen, zo hielt dat weerdich helich bloet Jesu Christi (rustende noch ter tijt in St-Basilis kercke te Brugghe) up van vloeyene, twelcke die van der stede wel een drouve lickteene dochte te zijne, hoewel dat zy dies niet jeghenstaende nochtans bleven continuerende in haerlieden wapeninghe ende rebellicheit, daer ontwijffelick noch ergher uytghesproten zoude hebben, ten hadde ghedaen dat die coninck Philips (alzo wel hier van als van skeysers moghentheit ghead-verteirt), ter vierigher begheerte ende neerstighen verzoucke van die van Vlaenderen, in tijts zijn advijs verandert ende watere in zijn wijn ghedaen hadde, grootelicx verzoetende ende verlichtende die poincten ende articlen van den paeyse voorscreven, in der forme ende maniere als hier naer volcht :

Het H. Bloed te Brugge, houdt op van vloeyen.

Te wetene, eerst ende voor alle wercken vergaf hy die van Brugghe al tghuene dat zy jeghens zijnder majesteit, gheduerende die voorgaende orloghe, mesdaen ofte verbeurt mochten hebben, hoe of in wat maniere dattet ware, omtfaende voort den grave Robrecht van Vlaenderen met alle zijne kijnderen ende goetwillighe in gracie ende ghenade, ende nemende hemlieden teenegadere in zijnder sauve-garde ende protectie, jeghens alle die ghuene die hemlieden naermaels int generale ofte int particuliere zoude willen deeren ofte hinderen in eenegher maniere.

Vrankryk stelt zachtere voorwaerden van vrede voor.

Ende was bovendien te vreden dat men van de XX duyzent ponden parisis tjaers tassignerene up tgraefscip van Rethiers ofte up eeneghe andere plaetsen gheleghen naester croone, de thien duyzent zal meughen oflossen, den penninck twaelve, dat es met hondert ende XX duyzent ghelijcke ghereed gheldts en van zwarer munte, mette

verloopen daer anneclevende, tzijdert St-Jansmesse laestleden, dat die voornoemde rente van XX duyzent ponden parisis behoorde bezet gheweest thebbene, behoudens nochtans dat men in ghevalle van lossinghe, als voren, die resterende X duyzent tjaers hypotiqueren zal onthier ende Sinxen int jaer ons Heere XIIIc en XI. 1308.

Consenteert insghelijcx ooc dat die van Ghendt, Ipere, Rijssele ende Duay huerlieden poorten ende meuren behouden zouden totten tijt dat anders by hem gheordonneert ende ghestatueert zal worden; maer die van Brugghe zullen dies angaende, ghehouden zijn te doene zulcx als in die voorgaende paeys begrepen staet zonder andere gracie, simulatie, ofte delay.

Ende bet voort, zo abolierde die coninck ende stelde of alle thollen, thiende penninghen, imposten, assijsen ende andere extraordinaire exactien ende extorsien, die welcke by zijnen laste binnen den lande ende graefscepe van Vlaenderen voormaels upghestelt ende ghecuelliert hadden gheweest, bevridende, verlossende ende exempterende daer of voort een ijghelick ende elc bysondere; uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die van Rijssele, Duay ende Orchiers, overmids dat zy nu tzijnder onderdanicheit stonden in der forme ende maniere als voren ten vullen ghenoteert ende ghededuceert staet. Actum binder stede van Parijs, in der maent van meye, anno XIIIc en IX. 1309.

Met dezer limitatie, moderatie ende verzoetinghe waren die Vlaminghen in partie ghepaeyt, ende losten die X duyzent ponden parisis (daer wy rechts hier voren of ghehoort hebben), met hondert en XX duyzent ghelijcke ponden stercker ende vromer munte, maer van tverloop en wilden zy niet weten, wat men huerlieden daer of ghezegghen conste. Tvinden van deze penninghen, metsgaders ooc die ongheregghelde ghiericheit van eeneghe pluim-

1309. strijckers ende loftuters (die doen daghelijcx ten hove verkeerden, ende corts zeer rijck ende machtich bedeghen), brochten die prince tot zulck een extreme verblenthede ende berovinghe van zinnen, dat hy voortan ter weerelt niets zo zeere en zochte, dan groot schat van ghelde te vergarene ende by een te bringhene, by wat middele datet ware, tzy te rechte ofte tonrechte, zo dater diversche by hem zeer onredelick ende tyrannelick gheexactioneert, ghepoint, gheschat ende teenegadere tondere van goede ghebrocht wierden, ende bysondere eeneghe uyt den lande van Waes, die welcke ter cause van dien in de wapenen ginghen; maer (Godt weet) zy bleven tondere, in zulcker wijs dater XXV van hemlieden ghebannen ende vijve gherabraect wierden. Binnen den zelven jaere, starf die grave Diederijck van Cleven, die Xe van dier name, naer dat hy by vrau Marie, shertoghen dochtere van Oostenrijcke, zijnder huysvrau, drie zuenen (te wetene Ottho, Diederijck ende Jan, die al successivelick deene naer dandere tlandt regierden), ende twee dochters ghehadt hadde, daerof dat doudste (ghenaemt vrau Marie) die grave Heyndrick van Loo, in thertochdom van Milaen, troude, wesende die halvebroeder van onzen prince Robrecht, van zijnder vaders weghe, ende vrau Isabelle, die joncste dochtere, die allieerde by huwelicke metten heere van Perroijs.

Onmatige geld-afpersingen.

1310. Anno XIIIc ende X, vergaderde die grave Robrecht, in hoymaent, een groot eyrcracht van volcke, alzo wel te peerde als te voet, uyt gheel Vlaenderen vlamingant ofte peur Vlaenderen (want hy doen ter tijt niet veel anders en bezat), omme daer mede te treckene jeghens den grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, die welcke hem zulck recht, cause ende actie foortselinghe bleef omthoudende als hem byder aflyvicheit van wijlent den grave Jan van Hollant, Fs Floreins, deuchdelick ghecommen ende ghesuccedeert was, niet alleene van gheel Zeelant (zo hier voren breedere gheroert ende vermaent staet), maer bovendien ooc van eenich deel van Hollant ende Vrieslant; ende dienvolghende, zo slouch hy ten eersten nedere tusschen Gheersberghe ende Henegauwe, omme van danen voort zijnen wech naer Lessinghe te nemen, daer die Ghendtenaers ende Brugghelinghen (nu gheleden bet dan zeven jaer) zo gruwelick tvier in ghesteken hadden, zo voorzeit es, twelcke verstaen hebbende die grave Lodewijck van Nevers ende Robrecht (ghezeit van Cassele), beede zijn zuenen, quamen hem daer zeer haestelick ten secourse met een groote menichte van peerdevolck uyt Vranckerijcke; zo dede van ghelijcken ooc Willem, Fs Willems van Dendermonde (daer hy oom of was) ende Morellus van Luxemburch, heere van Fiennes (die vrau Isabelle, zijn joncste zustere, ghetraut hadde), met die aldervroomste ende cloueste mannen van wapenen, die zy uyt gheel Artoys by een ghebringhen consten, in zulcker wijs dater die voornoemde grave Willem niet jeghens te velde commen en dorste, maer verzochte paeys, die welcke hem daer achter een gheaccordeert ende gheconsenteert wiert ter begheerte van den grave Jan van Namen (sgraven Robrechts broeder van Vlaenderen) ende van Mer Gheeraert, die heere van Sotteghem, met die reservatien, condicien ende bespreken hier naer volghende,

Den graef trekt op ten orloge tegen Willem van Henegauwen.

Vrede met hem by de volgende punten.

Te wetene: eerst, dat hy ende alle zijne naercommers possesseurs ende bezitters van de vijf eilanden van Zeelant, die voortan ten leene ende manscepe houden zullen van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, betalende bovendien noch Mer Guy (ghezeit van Namen), voorzeits sgraven Jans broedere, ende zijne naercommers, al zo vele in jaerlickscher pensioene als die voorscreven eilanden jaerliex inbrenghen ende weerdich zijn.

1310. Zonder emmermeer ten eeuwighen daghe jeghens den grave van Vlaenderen meer in die wapenen te gane ofte eenich recht te pretenderen an die Vier Ambochten ende tlandt van Waes, zo hy ende zijne voorzaten tonghelijcke hemlieden hadden vervoordert te doene voor date van dezen.

Daer was ooc wel expresselick gheconditionneert ende besproken dat alle die ghuene die (ghedeurende die voorgaende orloghe, questien ende dissentien) uyt Hollant ghetrocken ofte ghevloden waren, als compagnons van der vlaemscher ligue ende querele, wederomme vryelick zullen meughen thuyswaert keeren, elc int zijne, met restitutie van al huerlieden roerende goedinghen die zom gheconfisqueert, zom andersins verhandelt ende gheallieneert waren, in diversche manieren.

Ende voor teffectueren ende vulcommen van aldies voorzeit es, stelden hem die voornoemde grave van Namen ende heere van Sotteghem zelve borghe ende principael, met noch drie andere edele ende zeer machtighe heeren uytten lande ende graefscepe van Henegauwen, verobligerende ende verbindende daer inne al huerlieden goedinghen binnen Vlaenderen gheleghen, emmers totter somme van XXV duyzent ponden parisis tjaers.

Willem van Henegauwen doet den graef van Vlaenderen manschap.

Dezen paeys aldus gheaccordeert ende ghesloten zijnde, zo quam die grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, stappans met schoonen state (maer omghewapent) in die leghere van den grave van Vlaenderen, die hy daer manscip dede up zijn een knie van den lande van Walcheren, metsgaders ooc van die vier andere eilanden van Zeelant, bezweerende voort alle die voorgaende poincten ende articlen van paeyse ende elc zonderlinghe, ten grooten contentemente van die van Vlaenderen, die welcke tzament zeer blijdelick thuerlieden waert keerden, met dezen exploote ende appointemente, hoewel dat tzelve nochtans boven de vijf jaeren niet en gheduerde, zo wy (hope ic) int vervolch van dezen noch breedere hooren ende verstaen zullen.

1310.

Keyzer Henrik ontvangt zyne tweede keyzerlyke kroon te Milanen.

Twijlent dat men hiermede in Vlaenderen bezich was, zo omtfinck die keyser Heyndrick, die zevenste van dier name (naer zeer vele schoone victorien die hy in Italien ende elders ghehadt hadde) zijn tweede keyserlicke croone te Milaen, daer hy hem zelve een poose tijts bleef rustende met vrau Margriete, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe Jan van Lotrijcke ende Brabant, deerste van dier name, by vrau Margriete, die oudste dochtere van wijlent zaligher memorie den grave Guy van Vlaenderen, ende zy wierden beede zo wel omthaelt ende zeer rijckelick beschoncken, niet alleene van die van der stede aldaer, maer bovendien ooc van vele diversche andere natien ende soorten van volcke, die welcke al ghelijck haerlieden ambassadeurs ende ghedeputeerde derrewaert zonden van alle canten. Deze groote prosperiteit van den keyser Heyndrick en behaechde den paeus Clement niet medale, vreesende of hem tzelve noch naermaels jeghens zijn scheenen loopen mochte, ghelijck hem die coninck Philips van Vranckerijcke, metten grave Charles van Valoys, zijnen broeders, zeer fraudeleuselick, valschelick ende verraderlick hadde ghedaen verstane, eensdeels uyt rechter haet ende nijt, dat zy tkeyserijcke zelve niet gheobtineert ende vercreghen en hadden, maer principalick ende bysondere om dieswille dat die Vlaminghen die mare deden gaen dat zy den Franschman noch eer lanck wel uytrechten zouden, byder hulpe van zulcx een victorieus keysere, wesende van haerlieden bloede. Endelinghe die nick rees van allen zijden zo varre ende hoghe, dat men hem wel hadde willen doot hebben, ende secretelick van cante spelen, indien men die middele gheweten hadde om daer toe te commene, in zulcker voughen, dat

Vrankryk ziet zyne mogendheyd met ongunstige oogen aen.

1310. men van dien tijt voort anders niet en peynsde ofte en droomde, dan dat zijnder qualickvaert, ruine, ende totaler bedervenesse anneghinck. Int zelve jaer, up S'-Andries avent, transfereerde men tIpere die XI doode lichamen, te wetene van thien scepenen, ende een, huerlieder zuene, die welcke nu gheleden zeven jaer van der ghemeente versleghen waren, zo voorzeit es, uyt die cloostere van de Carmers ende Freremineuren tot S'-Maertens, zo zy anderwarf met grooter solemniteit neffens menkanderen daer ter eerden ghedaen wierden an de zuutzijde van der voorkercke, metter fondatie van een eeuwich jaerghetijde over huerlieden zielen, telcke XXIXe daghe van novembre; ende es wel te noterene dat daer naer volchde die koutste kerstnacht daer men noyt of en hoorde.

Kouden Kerstnacht.

1311. Als men screef tjaer XIIIc en XI, zo drough men te Brugghe eerstwarf dat weerdich helich bloet omme, met schoonder processie up den derden dach van meye, ende ten eersten daer naer hypothequeerde die grave Robrecht van Vlaenderen, die resterende X duyzent ponden parisis tjaers (daerof dat die andere thien duyzent hier voren ghelost waren ten penninghe twaelfve, zo wy ghehoort hebben), up die steden van Rijssele, Duay ende Orchiers, behoudens dat hy dezelve zoude meughen lossen ofte elders up hypothequeren, zo wanneer them goetduncken ende believen zoude, al achtervolghende tlaste tractaet van paeyse, nu gheleden twee jaer te Parijs ghemaect, maer dit bespick en greyde Inghelram van Maringuy niet, die al sconincx affaire ghenouch alleene bestierde ende in handen hadde, als die ghuene die liever ghezien hadde dat men die coninck, zijnen meestere, in aflossinghe van der voorzeider rente die voorscreven steden in der eeuwicheit ghecedeert ende ghetransporteert hadde, belovende ten dien fine zeer hooghelick ende helichlick, indient

Eersten omgang van het H. Bloed.

Den graef wordt bedrogen.

zelve alzo gheschiede, zo vele by den coninck te doene, dat zy eer yet lanck vryelick, librelick ende zonder eenich last weder keeren zouden in die handen van den transportant, maer lacen! hy en hielt zijn belofte niet, omtfanghende niet min endelinghe loon naer zijnder werken, doen hy buyten der stede van Parijs, an Montfaulcon, zeer schandelick ghehanghen ende verworcht wiert, zo wy noch byder tijt hooren zullen. Die grave van Vlaenderen ziende dat hy dus deerlick bedroghen was, verclaersde van den transporte, by hem ghezeghelt in die maent van juny (binder jaere als voren) niet te willen houdene, ten ware dat men hem van ghelijcke ooc vulquame die conditien ende bespreken, daer up dat tzelve ghecauseert ende toeghegaen was; maer al te vergheefs zocht men trauwe daer gheene en was, in zulcker wijs dat die valsch meineedich coninck van Vranckerijke, uyt crachte van dit bedriegelick transport die drie voornoemde steden beleit houdende en possederende voor zijn vry propre ende eighen goet bet dan XL jaeren lanck gheduerende, twelcke zo menich vroom edelman tlijf ghecost heeft, dat jammere es, zo wy noch metter tijt claerlick verstaen zullen, indient Gode ghelieft. Binnen deze middele tijt, bedreef die keyser Heyndrick (daer wy voren zo dickwils of vermaent hebben) wonderlicke vrome faicten van wapenen al Italien deure, totter tijt dat zijn leghere van de pestilentie gheinfecteert wiert, daer Mer Guy, ghezeit van Namen, sgraven broedere van Vlaenderen, zeer subitelick of starf, maer wiert tzijnen lande waert ghebrocht ende begraven int cloostere te Peteghem, by Oudenaerde, neffens vrau Isabelle, zijnder moedere; ende die keyser track dan binnen Genuen, omme hem aldaer die wintere te rustene ende te vermakene met vrau Margriete van Brabant, zijnder huysvrau, dieder niet langhe naer en leefde, ende licht begraven int cloostere van de Freremineuren aldaer.

Dood van Guy van Namen.

1312.

Keyzer Henrik wordt voor de derde maal te Roome gekroond.

Tjaer dater naervolchde, vertrack die keyser Heyndrick van Genuen naer Pysen, daer men hem met grooter eere ende weerdicheit willecomde, inhaelde ende festierde, wel twee maenden lanck gheduerende, die welcke gheexpireert zijnde, nam zijnen wech naer die stede van Roome, aldaer hy up den eersten dach van ougst van onzen helighen vadere, den paeus Clement, derdewarf ghecroont wiert met vele gheestelicke ceremonien ende mysterien, successivelick allincx by eeneghe gheexcogiteirt ende gheinventeert tot decoratie ende meedere vercieringhe der feeste. Tnaervolghende jaer, up den helighen Sinxendach, hielt die coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Schoone) open hof te Parijs in zijn paleys (twelcke doen eerst vulmaect was), festierende daer alle zijne edele princen ende heeren van der croone met omsprekelicke grooter blijtscepe ende triumphe, gheduerende die welcke zo maecte hy Loys (ghezeit Hutin), zijnen oudsten zuene, coninck van Navarre; Philips (ghezeit de Langhe), zijnen tweeden zuene, doteerde hy metten graefscepe van Poitiers, ende Kaerle (ghezeit de Schoone), zijnen joncsten zuene, schanck hy tgraefscip van der Marcke, ghevende hemlieden daer *quant et quant* elc byzondere den rudderlicken slach : zo dede hy van ghelijcken ooc Philips ende Charles van Valoys, beede zijne neven, daer hy oom of was, van sgrave Charles van Valoys, zijnder broedere weghe, beloovende voort metter eerster opportuniteit eene cruysvaert te doene, up die heidenen ende vianden des gheloofs, ter beghеerte van den cardinael Nicolaes, aldaer medepresent ende jeghenwoordig, uytter name van den voorscreven paeus Clement, die Ve van dier name. Tzelve deden naer hem ooc zijne voornoemde drie zuenen, ende die grave Robrecht van Cleremont, met alle die andere princen ende edele heeren, die ten dier feeste (volghende huerlieden bescrivinghe) ghecompareert waren in zeer grooten ghe-

Feest in het hof te Parys, waer by eene kruysvaert besloten wordt.

1312.

talle, ende bysondere die XII ghenoten van der croone, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick die grave Robrecht van Vlaenderen, die welcke noch ter tijt zo gram ende zo verstoort was up Ingelram van Maringuy, omme zijne voorzeide groote valscheit, bedriegherie ende verraderie wille (daer den coninck wel te deghe zijn profijt mede dede) dat hy der in gheender maniere commen en wilde, wat mer toedede, nochte insghelijcx ooc mette andere teruyse anneveerden, voor anderstondt dat tlandt van Vlaenderen teenegadere gheappayseert ware van zulcx als er noch uytstaende was: want hy vreesde noch altoos lancx zo meer ghecirconvenieert ende bedroghen te worden van den ghuenen die hem noyt trauwe en hielt, ende principalick dat men in zijn absentie (ter cause van een ghefingeerde cruysvaert quamsuus, zo hy hem beduchte) zijn landt invaderen ende occuperen mochte, tzijnder eeuwigher distructie, ruine ende bederfvenesse. Twelcke al wel considererende, die boose ende meineedighe coninck Philips, omtboot den grave Robrecht voornoemt, dat hy hem anderwarf quam manscip ende homagie doene van zijnen graefscepe van Vlaenderen, uytghesteken Rijssele, Duay ende Orchy ofte Orchiers (zo ict tot noch toe meest ghenoemt hebbe), daer hy insghelijcx ooc gheensins toe verstaen en wilde, zweerende by zijn rudderscip, dat hy hem niet dan van gheel Vlaenderen manscip doen wilde, twelcke hy corts dochte te bezittene, ofte teenegadere daerof omterft te blivene. Twijle dat deze twee princen aldus tsamen in grooten dispute ende tweedrachticheit waren, zo zant die paeus Clement den cardinael Gooſselin, in alderdiligentie, nederwaert an den coninck Philips, omme (ter voorderinghe van den cruysvaert die up handen was) alle zaken int vriendelicke tappointerene ende ter neder te legghene, indient doenlick ware; maer die voorscreven woorden van den grave Robrecht laghen zo diepe in

Onzen graef weygert in den zin van koning Filips manschap te doen.

1312. sconincx herte verbolghen ende gheprent dat hy tot gheen accoorde met hem verstaen en wilde, ofte ten ware dat hy teenegadere tzijnder ghenade quame, twelcke die cardinael (niet jeghenstaende dat hy goet fransch was) zonder eeneghe faulte wat te hart dochte, makende ter cause van dien beede die partien dach, teener zekeren daghe, binnen der stede van Atrecht, up goet verzekert saulf-conduyt, aldaer van sconincx weghe verzocht wiert, eerst, dat die grave Robrecht hem manscip doen zoude van zijnen graefscepe van Vlaenderen, exempterende daer uytte die steden van Rijssel, Duay ende Orchy, niet jeghenstaende al tghuene dies hy ter contrarie ghezworen hadde, zo voorzeit es; ten anderen, dat die van Ghendt, Brugghe ende Ipere huerlieden poorten ende mueren vellen zouden, volghende huerlieden belofte ende eedt ten laeste tractate van paeyse, daer up ghedaen binder stede van Parijs, in die maent van meye anno XIIIc ende IX; ende voort dat men ten dienste van zijnder majesteit van stonden an zes hondert peerden te Vranckerijcke waert zenden zoude, met veel meer andere dierghelicke omredelicke poincten ende articlen, die welcke die grave van Vlaenderen van quaden spijte niet vulhooren en mochte, antwoordende met eenen zeer verborsten zinne: Voorwaer die coninck es al qualick bedocht ende gheraden, dat hy dat meent; ende treckende met dien uytter zale (daer zy al vergadert waren), keerde zonder eenich dilay haestelick weder tzijnen lande waert met die ghedeputeerde van de drie leden. Deze extraordinaire vreimdichede greyde die cardinael Gooselin zo overqualick, dat hy die ghevluchte anderwarf ende (mids zijnder non-comparitie) derdewarf van nieus dach maecte, omme te Parijs zelve in persoon voor den coninck te rechte te commen stane, maer wat men hem omtboot ofte dachvaerde, hy obejierde niet anders, dan dat hy zijn ghedeputeerde te Parijs waert

Vruchtelooze dagvaerten.

zant met vulder macht ende commissie ommer uyt zijnder name al te doen dat den ghemeene lande expedient ende redelick ware; maer (Godt weet!) zy en hadden gheen ghehoor, ende dienvolghende, zo wiert hy daer in huerlieder presentie ende jeghenwoordicheit ghecontumaceert, ende voorts zijn landt van Vlaenderen gheconfisqueert ende teenegadere ter sconincx tafele gheleit met expressen laste ende bevele dat men tzelve wel neerstelick ter executie legghen zoude. Die prince Robrecht van dezer sententie by zijne voornoemde ghedeputeerde in alderdiligentie ten vullen gheadverteert zijnde, maecte van stonden an alle die meeste ghereetscepe van orloghe, die hy eenichsins conste ghepeinsen ofte vercieren: van ghelijcke dede ooc die coninck Philips van Vranckerijcke, met zulck een voorspoedighe neersticheit, dat hy noch binnen den zelven jaere deze machtighe eyrcrachte tzamen nederwaert zont, daer of dat deerste partie voor Duay te velde slouch, onder die conduyte van zijnen oudste zuene den coninck Loys van Navarre, ghezeit Hutin, verghezelscipt metten connestable, ende meer andere vrome, edele mannen van wapene; van die tweede partie maecte hy den grave Philips van Poictiers (ghezeit de Langhe), zijnen middelsten zuene, die capiteyn, metten grave Guy van Ste-Pol (die oyt zo clouck ter vlucht gheweest hadde), lastende hemlieden St-Omaers waert te treckene, ghelijck zy ooc deden, met intentie ende meeninghe van binnen een corten tijt tgheele westquartier gheel of te loopen ende te caluwe gronde te bederfvene; ende die reste van der franscher moghentheit, daer die grave Caerle van der Marcke, ghezeit de Schoone, sconincx joncste zuene, beleeder of was, metten grave Loys van Evreux, quam reghelrecht deure naer die stede van Rijssele, in zulcker wijs dat tgheele landt van Vlaenderen doen wel in duyzent dangieren stont van teenegade inghenomen, berooft ende

1312.

Men keert zich van beyde zyden tot de wapens.

1312. ghepijlgiert te werdene, indien niemende thuys gheweest en hadde : maer (Godt zy ghelooft!) zy vondender zulck rencontre, dat teene mes emmers tandere wat in de scheede hielt; ende binnen dien middelen tijt, zo dede die coninck van quaden spijte den grave Robrecht (met al die ghuene die hem wel wilden) S'-Omaers int verwatene stellen, by den eerdsbisscop van Riemen ende den abt van S'-Denijs, daer hem nochtans zo lettel profijts ende zo cleene bate of quam, dat die Vlaminghen dies niet jeghenstaende zelve corts meenden zijn volck (twelck noch altijts den gruwelicken slach van Cortrijcke voor ooghen hadden) van allen zijden metter ganscher macht besprongen thebbene, ten hadde ghedaen die cardinael voornoemt, by wiens toedoene dater een bestant veraccordeert wiert van een jaer, wel jeghens die wille ende danck van den voorscreven verradere Maringuy, hoe wel dat men hem naermaels anders te laste leide, den welcken die van Vlaenderen int communiqueren grootelijcx accuseerden van onghetrauwicheit, eensdeels omme die cause ende redenen voren verhaelt, ende eensdeels ooc ter andere occasie, der croone angaende ende toucherende; maer twas al te vergeefs, want die coninck (zo uyt liefde, zo uyt ontsicht, ghelijckt wel meer gheburt in sprincen hove) en slought gheen gade als die tzelve gheensins gheloovelick en dochte te zijne. Met dezen bestande keerden die drie fransche armeyen tende van zes weken, weder van daer zy ghecommen waren, zonder iet anders te bedrivene dan dat zy den grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers (sgraven oudste zuene van Vlaenderen) foortselinghe alle zijne landen ende heerlicheden of namen, omme dieswille dat hy beede die paeysen, te wetene, van den jaere XIIIc vive, ende neghen, mede metten anderen bezworen ende niet ghehouden en hadde. Met dezer beroerte verghinck die cruysvaert gheel ende al, daer wy hier voren of gheroert

Den vlaemschen moed andermael door een bestand gestuyt.

hebben, ghemerct dat in der waerheit niet dan een decspaen en was van eeneghe verraderlicke entreprise dieder alsdoen voor handen was, zo ontwijffelick wel te vermoedene doet, principalick considerende ende oogmerck nemende up alle die voorlede fransche finessen, trecken ende sinistre pratijcken, daer wy nu zo menichwarf of ghehoort hebben, dat niet alleene noodeloos, maer daerenboven ooc verdrietich ende walghelick ware, die hier meer te repeterene ende verhalene. 1312.

Steertster.

Hierentusschen zach men een groote sterre metten steerte in de lucht, een goede poose tijts ghedeurende, twelcke een zeker voorteeken van drouve nieumare was, ghelijck wel bleek an den keyser Heyndrick, die VIIe van dier name, die welcke doen ter tijt zeer sterckelick ghecampeert lach voor die stede van Florence, in zulcker voughe dat die van binnen in groote dangier quamen, van huerlieden corts up te moeten ghevene van honghere ende ghebreke, twelcke zy wel overmerkende ende ten vullen considererende, deden zo vele devoirs om tzelve tomtgaen, dat zy secretelick met groote ghiften ende gavenskeysers cappelaen ende biechtvadere corrumpierden (wesende een docteur in die godtheit ende mueninck van S'-Dominicus ordere, ghenaemt broeder Bernaert à monte Pessulano), bringhende hem by dier middele tot zulck een onmenschelicke ondanckbaerheit, dat hy, lacen! tlast annam van zijnen goedertieren heere ende meestere, hoe eer hoe lievere, te verghevene, zo hy ooc dede up den dach van Onzer Lieve Vrauwe hemelvaert, in die maent van ougst, ghevende hem in die perceptie (naer hem gheadministreert thebben dat weerdich helich sacrement) zeer verraderlick wijn met regael ghemijnghelt te drijnckene, twelcke hy doen propijs daer toe uyt zijn nagels in den kelck liet vallen, daerof dat die keyser Heyndrick van stonden an zo qualick bestaen wiert, dat men hem uytten

Keyzer Henrik VII, wordt vergeven.

1312. leghere naer die stede van Boncovent voeren moeste, daer by ten XXIIIIe daghe van der zelver maent dezer weerelt overleet, up St-Bartholomeus dach. Ende naer zijn doot zo wiert hy te Pisen ghevoert ende begraven, latende by vrau Margriete van Brabant (zaligher memorie), zijnder gheselnede, eenen zuene ende een dochtere achtere, te wetene, Jan van Luxemburch, die van vrau Isabelle, zijnder huysvrau weghe, coninck van Bemen bedeech, ende vrau Marie van Luxemburch, die tweede huysvrau van den grave Caerle van der Marcke (ghezeit de Schoone), sconincx Philips derde ende joncste zuene van Vranckerijcke, ooc ghezeit de Schoone. Die perpetrateur van dezen leelicken ende abomminablen sticke (daer die paeus Clement ende die coninck voorzeit, metsgaders ooc die grave Kaerle van Valoys niet gheel ignorant of en waren) wiert noch endelinghe betraept ende (by trechtveerdich oordeel Gods) ter quader doot ghebrocht, naer dat men hem gheel levende tvel of ghestroopt hadde, conforme zijnder
1313. meriten ende verdiensten. Gheduerende tzelve jaer XIIIc ende XIII, zo maecten die wevers ende vulders te Ghendt,
Oproer te Gent. up St-Laureins avent, zulck eenen schoffierlijcken grooten uploop jeghens alle die andere poorterie, datze die prince zelve niet te vreden ghestellen en conste; ende omtrent dezen zelven tijt dede die coninck Philips van Vranckerijcke (nu wat gheinfecteirt zijnde van der laserie) alle diemelaetsche persoonen, die hy yewers ghevinden conste, levende verbarnen, om dieswille dat zy die fonteynen, steenpitten, ende andere drinckelicke wateren ghecorrumpiert hadden met hunnen bloede ende vuylichede, daer toe gheheurt zijnde met ghelde by eeneghe Jeuden ende Sarrasijnen.

Wreedheyd van koning Filips jegens de melaetschen.

1314. Int jaer ons Heeren XIIIc ende XIIII, jouch die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit die Schoone, up den XXIXe dach van november, een zwarte beeste int bosch

Dood van koning Filips.

te Waesten, daer hy met zulck een extreme viericheit 1314.
eenpaerlick wech achter reedt, dat hy endelinghe zeer onvoorzienelick zijn venaysoen overliep, twelcke zijn peert met dien zulck eenen slach gaf an een van zijn vorste beenen, datet slachelinghe voorwaert wech neder ter eerden schoot; zo dede die coninck ooc van ghelijcken met zulck een crachtighe impetuositeit ende vehemence, dat hy alle zijn leden teenegadere omschutste ende uyt haerlieden polye stelde, blivende daerenboven noch zo langhe hanghende met zijn een voet in den stegreep van den upgheresen ende loopenden peerde, dat hijt niet meer en mochte, eer iemende van zijnen volcke zijns gheware wiert, zo dat hy terstont daer naer van dezer weerelt schiet, zonder eeneghe biechte te sprekene. Ziet hier toch trechtveerdich oordeel Godts (ghebenedijt moet hy wesen!) ende considereert hoe goet een wrekere dat hy es; al en es hy gheen quaetsprekere, ende bet voort hoe wel dat hy (naer lanck delay) dezen meineedighen ende moordadighen coninck ghepuniert heeft (by zijnder zonderlingher gracie ende ghenade), die niemende anders up eerdrijcke machtich eu was te punieren. Met deze drouve tijdinghe was die gansche croone in roere ende in grooter benauthede, eensdeels om tgroote messcheef dat over den persoon van den coninck ghebeurt was, ende eensdeels ooc omme den troubelen staet daer tlandt jeghenwoordelick inne stont: dienvolghende, zo wiert die coninck ten derden daghe daer naer begraven tSt-Denijs, by zijne voorzaten, met alzulcke ceremonien, misterien, als zijnder majesteit van rechts weghe toebehoorde ende competerende es, wel te noterene dat hy die quade, felle ende overspelighe vrau Johanne, zijnder huysvrau (wiens ziele Godt ghenadich zy!) dochter van den coninck Heyndrick van Navarre (by vrau Machtilt, sgraven Robrechts dochtere van Artois) drie zuenen ende een dochtere achter liet, te wetene: Loys, ghezeit Hutin,

1314. coninck van Navarre, ende nu naer zijn vaders doot ooc coninck van Vranckerijcke; Philips, ghezeit de Langhe, grave van Poictiers, die zijnen broedere in der croone succedeerde; Charles, ghezeit de Schoone, grave van der Marcke, die in tlaste ooc coninck wiert naer die aflijvicheit van beede zijn voorscreve broeders; ende vrau Isabelle, sconincx Eduaerts huysvrau van Inghelant (ghezeit van Kijnchoorne), die tweede van der roode roose. Up dat tzelve pas goot Jan van Roosebeke die clocke van der heure te Ghendt, die men noch hiet ende es ooc die storm ofte brantclocke aldaer.

1315. Tnaervolghende jaer, up den helighen Paeschdach, zach men in de lucht een zeer gruwelicke ende overvierEghe sterre metten steerte, eenen goeden tijt gheduerende, daer eeneghe gheleerde ende voorzienighe astronimienen zeer quaet bemoet inne namen, zo zy ooc wel mochten, want haer operatie was den ghemeene lande buytermaten schadelick, zo wy noch hooren zullen metter tijt; ende die Paeschdach nu ghepasseert zijnde, zo wiert die valsche bedriegher ende verradere Inghelram van Marenguy (daer wy hiervoren meer dan eens of vermaent hebben) buyten der stede van Parijs ghehanghen, ende alzo van levende lijve ter dood ghebrocht an Montfaulcon, principalick ende bysondere omme die verscheide causen ende redenen wille, te wetene : eerst omme dieswille dat men hem zeide (deur groote ghiften ende gaven) cause gheweest thebbene van den laste bestande, naervolghelick occasie dat tlandt van Vlaenderen doen niet teenegadere inghenomen en was ten profijte van der croone; hoewel dat die waerheit wel anders inhielt, zo voorzeit es; ten anderen, om dat men hem te laste leide dat hy sconincx penninghen grootelick meshandelt hadde ende zijne eyghen goet daer of ghemaect, zo ghemeenelick groote cassiers ende omfanghers pleghen; ende ten lasten, zo causeerde hem emmers

Steertster.

Engelram van Maringuy gestraft.

teenegadere die doot, dat hy den grave Kaerle van Valoys, 1315.
sconincx oom, valschelick hadde heeten lieghen, doen hy hem die voorghenoemde fauten ende delicten eerst anzeide. Dusdanich ende pleicht ghemeenelick de qualick levende te volghene, zo die voornoemde grave Valoys insghelijcx ooc wel ghetuyghen mochte, die welcke met zulcke miserable ende melaengneuse zieckten ende crancheden bevaen was, dat hy noch gheleven nochte ghesterven en conste, verpenitentierende alzo by dier middele zijn quaet, boos voorgaende levene. Ten eersten naer dezen, zo wiert die coninck Loys van Vranckerijcke (ghezeit Hutin) te Riemen ghecroont, met alle de ceremonien ende solemniteiten van ouds in dierghelicke zaken gheobserveert ende onderhouden, welck coronement men ontwijffelick wat te langhe uytghestelt hadde, omme dieswille dat die tresorie van der croone zo overqualick voorzien was van ghelde, ter occasie voorscreven; maer (Godt weet!) dat ghebreck was nu zo teenegadere ghebetert (by veel diversche nieuwe extraordinaire, jae ooc goddeloose extorsien ende corrasien)(1) dat die coninck, nu ghecroont zijnde, anders niet en peinsde noch droomde dan omme die van Vlaenderen van nieus alle die meeste orloghe an te doene, die hem eenichsins meughelick was, zo hy ooc dede, verzamende ten dien fine al tpeerdevolck ende voetvolck dat hy yewers binnen zijn rijcke conste ghevinden ofte ghecrijghen, ende accorderende *quant et quant* metten grave Jan van Namen, sgraven Robrechts broeder van Vlaenderen, metsgaders ooc metten grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers, svoorzeits Robrechts oudste zuene (die hy alle zijne landen ende heerelicheden weder gaf), ten einde dat hy haerlieder vrientscip verwerven ende behouden mochte. Hy dede bet voort zo vele met goede

Lodewyk den Muyter.

Vlaenderen langs dry zyden van de Franschen en hunne bondgenooten besprongen.

(1) Zamenschrabbingen.

1315. ende met ghelde, dat hy den grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, mede tzijnder ligue ende alleancie brochte, contrarie den paeyse, nu gheleden vijf jaer, by den voornoemde grave Willem ende die van den lande onderlinghe ghemaect ende bezworen, zo voren al int langhe verhaelt ende verclaerst staet : ende dienvolghende, zo quam die coninck omtrent ougst te Rijssele waert, met omsprekelicke groote macht ende moghentheit, daer naer hem die principaelste capiteynen of waren : eerst, die grave Philips van Poictiers ende die grave Kaerle van der Marcke, beede zijn broeders; die grave Kaerle van Valoys (al en lustedet hem ten besten niet); ende die grave Loys van Evreux, beede zijn ooms van zijn vaders weghe; Philips ende Kaerle van Valoys, beede svoorzeits grave van Valoys kijnderen, met noch bet dan CL andere princen, landsheeren ende zeer machtighe personnagien. Dierghelijcke armeye track ooc int quartier van Cassele, roovende, moordende ende verbarnende al twestquartier deure, al tghuene daer zy goelicke by gheraken consten : ende van der oostzijde, zo maectet die grave Willem van Henegauwe al verbeurt, alzo wel te watere als te lande, met zijne Hennewiers, Hollanders ende Zeelanders, zeer subitelick ende omvoorzienelick innemende, pijlgierende ende in gloeyen stellende diversche steden, fortressen ende passagien lancx die reviere van der Scelde, als Rupermonde, Kieldrecht, die burch te Caloo ende Zwijndrecht, met tgheele landt van Waes, ende meer andere plaetsen daer omtrent. Twelcke al verhoorende die grave Robrecht van Vlaenderen, en viel vry niet slincx, maer zonter terstont in alderdiligentie jeghens te watere ende te lande, doende voort zulck devoir ende neersticheit, dat die Franschman westwaert van ghelijcken ooc niet al zijn wille en hadde, zo hy ontwijffelick wel meende ghehad thebbene, ende treckende

Verbond-breuk van Willem van Henegauwen.

met dien zelve met alle die gansche resterende macht van 1315.
Vlaenderen te Cortrijcke waert, daer hy nochtans zo vullick niet gheraken en conste, ofte die coninck Loys was voor hem te Bondu nederghesleghen, in zulcker wijs, dat niet dan een clein waterken tusschen beeden en liep. Daer zach men die Vlamingen wonderen bedrijven, doende niet alleene menighe vrome ende zeer schadelicke course ende sproncreyse up haerlieden vianden, maer hemlieden bovendien ooc tpassagie belettende, ende benemende, dat hemlieden van gheender zijde eenich secours van vetaylgie toecommen en mochte, zonder groote zwaricheit ende zeer apparent dangier, te meer want zy hemzelven zeer lettel ofte niet behelpen en consten met huerlieden peerden, die welcke (overmits die neeringhe van der contreye ende den daghelickschen reyn (1)), meest al tot over de knyen met slick ende morrasch ghinghen, zo dat zy daer corts al stonden teenegadere ommerinct, besloten ende verhonghert te werdene, ten hadde ghedaen dat zy (tzelve wel gheware werdende) hem zelven ghesaulveert hadden mette vlucht, die zy snachts naer den Xen van september, in zulcker haeste te Rijssel waert namen (omt scherp vervolchs wille, van die ghuene die de zyweghen bet kenden dan zy), dat zy al abandonneerden ende achter lieten dat zy der ghebrocht hadden, niet uytghesteken, ghereserveert nochte ghezondert, wel ten groote contentemente van der vlaemscher gendarmerie, dieder al int generale ende int particuliere grootelicx ofte bet hadde, ghemerct dat die buit een omsprekelicke grooten schat weerdich was. Als die pijlgierders ende brantstichters van den westquartiere, deze drouve nieumare verstonden, zy en maectent daer niet lanck : zo en deden van ghelijcken ooc oostwaert, die Henewiers, Hollanders ende

Den graef trekt de vyanden te gemoet en dwingt ze tot de vlugt.

(1) Regen.

1315.

Zeelanders, hoewel zijt nochtans zo gheringhe niet omtcommen en consten, of zy ghelietender wel te deghe van hunnen bloede. Van dezer schoonder victorie was tgheele ghemeene landt van Vlaenderen zo verblijt ende verheucht,

Vreugd hier te lande.

dat qualick scrivelick ware, danckende daer of zeer odmoedelick (by generale processie ende andersins) den almeughenden heere Godt, ghelijck wel recht ende redene was, ghemerct dat zy by zijnder goedertierer gracie, niet jeghenstaende dat zy van al de weerelt verlaten waren, niet alleene haerlieden vianden (daer zy driesins of gheinvadeert waren) foortselick wederstaen en hadden, maer bovendien ooc bedwonghen met schade ende met schande zeer vileinelick weder thuiswaert te keeren, elc int zijne, niet zonder den ghemeenen geck van den volcke, dater overal mede laveuttede(1), cordeerde ende schimpte, twelcke die coninck Hutin zo buytermaten vele an hadde, dat hy van quaden spijte niet alleen alle Vlamingen (van wat conditie, state ofte qualiteit dat zy waren) van stonden an uytter croone en dede bannen, maer daerenboven ooc al haerlieden lakenen verbarnen, zo waer menze conste ghevinden.

Langdurige regens.

Ten dede alle die voorleden zomere niet dan reynen, wel thien maenden lanck gheduerende, daer al tlandt deure zulck een abondantie van watere uyt rees, dater allomme vele groote brugghen wech vloeyden, ende die Begghinnen van den Wingaerde te Brugghe moesten nootzakelick huerlieden vertreck te Cortrijcke nemen, ende dat aldererscht ende claghelickst was, die vruchten bleven allomme voortende up tlandt, daer zulck een desroy ende excessivelicke groote dierste uyt causeerde dat men van dierghelijcke noyt daer te voren en wiste te sprekene. Ic vinde dat men doen ter tijt een mudde coorens vijf pont, XII groote cochte, ende dat schamele lieden

(1) Met luydruchtig geschal van stemmen en gezang spottede.

1315.

zom thuys, zom up straten, ende eeneghe ooc in die portalen van der kercken van peuren hongher ende ghebreke

Hongersnood.

smolten ende jammerlick verghinghen, dat Gode claghelick was. Naer deze dierste volchde terstont (ghelijck ghemeenelick ghebeurt) zulck een gruwelicke ende moordadighe sterfte ofte pestilentie, dater wel ruym den derden

Groote sterfte onder het volk.

persoon bleef, want men drougher daghelickx in alle die principaelste steden ten minsten LX ofte LXX ter eerden waert eenen langhen tijt gheduerende, daerof men presumeerde die sterre metten steerte (die men alle die voorleden Paesdaghen in de lucht ghezien hadde, zo voorzeit es) een zekere voorteecken gheweest thebbene, ghelijck zy ooc inder waerheit was, metsgaders ooc van der doot ende toecommende aflijvicheit van twee hooghe ende moghende princen, die welcke noch beede binnen den voorscreven jaere dezer weerelt overleden, daer die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant (die tweede van dier name ende

Dood van hertog Jan van Brabant.

fondateur van den hove te Veurne) die eerste of was, latende by vrau Marie, sconincx Eduaerts dochtere van Inghelant (ghezeit mette langhe Beenen), een eeneghe zuene achtere van zijnder name, ende licht begraven te Bruessele, in die kercke van Ste-Gouele; ende dandere prince was die grave Ottho van Cleven, Fs Diederijcx, die by vrau Adelie, zijnder huysvrau, dochtere van Inghelbert, die VIIIe grave van der Marcke (by tgraefscip van Aemsberghe), van ghelijcken ooc eene eeneghe dochtere achter liet, van haer moeders name, die welcke by Mer Jan van Arckel eenen zuene ghecreech, ghenaemt Mer Otho, daer Mer Jan of quam, vadere van Willem (die ooc versleghen wiert) ende van vrau Marie, dhuysvrau van Mer Jan, heere van Egmont, die haer moedere maecte van twee cnapelicke kijnderen, teene gheheeten Aernout, naermaels hertoghe van Gheldre, ende tandere joncker Willem, daer wy in tijden ende stonden wat breedere of trac-

1315. teren zullen, die materie daer toe ghedisponeert zijnde: maer om dieswille dat tgraefscip van Cleven up gheene dochtere versterven en mochte (als wesende een keyserlick leen), zo quam naer die dood van den grave Otho voornoemt, int regement van den lande Diederijck, zijn oudste broedere, die elfste van dier name.

1316. Lodewyk den Muyter sterft. Up den vijfden dach van hoymaent, wesende doen eenen zaterdag, int jaer XIIIc en XVI, wiert die coninck Loys van Vranckerijcke van Navarre (ghezeit Hutin) metter dood bevaen van grooter toorne ende gramscepe, dat hy hem over die Vlaminghen (die hem tvoorlede jaer zo wel uytgherecht hadden) niet ten vullen wreken en mochte, zo hy begheerde; ende es te wetene, dat hy binnen zijnen levene twee ghetraude huysvrauwen ghehad hadde, daerof dat die eerste (gheheeten vrau Margriete, shertoghes dochtere van Bourgoengne) hem een dochtere ter weerelt brocht, ghenaemt vrau Johanne, wettelicke gheselnede van den grave Loys van Evreux; ende zijn tweede wijf hiet vrau Clemence, die zustere van den coninck Robrecht van Secilien, daer die coninck Marteel van Hongerien vadere of was, die noch naer zijn doot bevrucht ende begort bleef met een schoone zuene, die men naerderhandt Jan noemde, ende starf IX daghen naer zijn gheboorte, in zulcker wijs dat die voorzeide Johanne van Evreux, dienvolghende die naeste van der croone behoorde gheweest thebbene, maer om dieswille dat men grootelijcx twijffelde van harer legitimiteit, ter cause van tvuyl overspelich leven dat haer moedere alle den tijt van haren huwelicke gheleeft hadde, zo wiert zy daer of tharer overwinnelicker schade, schande ende cleenicheit, gherepudieert ende versteken, by gheneene voyse ende overeendraghene van alle die ghuene dier eenichsins toetezegghen hadden, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die hertoghe Ode van Bourgoengne, die tzelve buytermaten vreimt dochte, ende van

zeer quader consequentie; maer wat hy zeide ofte allegierde, hy en hads anders, ende dienvolghende zo wiert die grave Philips van Poictiers (ghezeit de Langhe), svoorzeits sconincx Loys oudste broeder, metten zelven int regement van der croone ghesurrogiert ende ghestelt, metter hoogher handt, twelcke die voornoemde gravinne van Evreux zo vele an hadde, dat zy corts daer naer dezer weerelt overleet van rechter rauwe, zonder eenich hoir achter te latene van haren lichame gheprocreeit zijnde. Binnen dien middelen tijt wiert al tghemeente van die drie leden slands van Vlaenderen zo teenegadere (by der inspiratien des helighen Geest) gheneghen tot paeyse, dat zy wel half jeghens den danck van den prince huerlieden ghedepu-teerde te Vranckerijcke waert zonden, totten nieuwen coninck Philips, omme eenich goet appointement ende vruchtbaer accoort met hem onderlinghen te ramene, ende concipierene, ende ooc te slutene, up tgoetduncken van huerlieden Edele, Notabele ende ghemeente, elc int zijne, daer zy zulcke extreme devoire toededen, als die ghuene die niet wel zondere weder thuyswaert keeren en dorsten, vreesende anders die leesten van huerlieden caproenen te verliesene, dater emmers endelinghe (by den toedoene van die graven van Savoyen, Valois, ende Evreux) een project van paeyse ghemaect ende gheproponeert wiert, inhoudende zulcx als hier naer ghescreven staet. 1316. Filips den Langen. De dry leden van den lande zenden naer Parys om vrede.

Te wetene: eerst, dat die van Vlaenderen (indien zy emmers paeys begheerden, zoot scheen) ghehouden zullen wesen te Parijs by den coninck te commene, om hem aldaer verghiffenesse te biddene up beede huerlieden knyen, ende voorts daer openbaerlick voor alle die weerelt met luyder voyse te verkennene, dat zy grootelijcx jeghens hem mesdaen hadden, metsgaders ooc jeghens wijlent zijnen vadere Philips, ende broedere Loys. Deszelfs voorwaerden.

Ten anderen, dat die grave Robrecht van Vlaenderen

1316. hem zal moeten ghereet houdene omme tallen tyden ende stonden metten coninck Philips van Vranckerijcke in heydenesse te treckene, dies verzocht zijnde.

Ende Robrecht ghezeit van Cassele, zijn joncste zuene, zal hem voort verobligieren ende verbinden, voor texpireren van de twee eerst toecommende jaeren, zekere pijlgrimagie te doene ende deuchtelick te vulcommene alzo wel tSt-Jacobs in Galissien, als tOnzer Liever Vrau tSt-Welbert te Rochemadone, ende te Ens, in Oostenrijcke, metsgaders ooc te St-Gillis, in Provencen.

Tcasteel te Cortrijcke zal moeten, ten eersten (naert publiceren van desen paeyse) gheel ende teenegadere afghebrocken werden, ende tmateriael daer of commende zal men in Vranckerijcke totten coninck zenden omme voorts zijn goede wille ende ghelieste daer mede te doene, zonder eeneghe hope van daer emmermeer een casteel meer meughen te fonderene ofte eregierene.

Ende in profijtelicker amende ofte beteringhe, zo zullen die van Vlaenderen die coninck in ghereede penninghen upleggen ende betalen de somme van twee duyzent ponden grooten.

Daerenboven zullen die steden van Rijssele, Duay ende Bethune eeuwelicke ende talle tijden bliven onder die subjectie ende onderdanicheit van den coninck van Vranckerijcke.

Met expressen bespreke dat die grave van Vlaenderen, mids dezen, wederomme van nieus gherestabliceert ende gherestitueert zal werden in zijn oude premenentien ende ghenootscip van der croone, zonder daerof voortan meer ghefrustreert ofte ghepriveert te meughen werdene, anders dan by ghemeene vonnesse van zijne medeghenooten ende van zulcke excessen ende mesgusen als men andere ghenooten ghewonen es van ouds te priverene ende te verlatene van huerlieden staet ende anders gheen.

Bet voorts, zo zullen die voornoemde van Vlaenderen wederghegheven ende gheconfirmeert werden alle huerlieden oude previlegien, vryheden, gheene uytghesteken nochte ghereserveert. 1316.

Dezelve zullen van ghelijcken ooc vermeughen te lossene die thien resterende duyzent ponden parisis tjaers, daer wy voren of ghehoort hebben, tallen tijden ende stonden alst hemlieden goetduncken ende ghelieven zal, ende die voorscreven pijlgrymagien zullen librelick ende vryelick meughen volbrocht worden, zonder eenich nootzakelick convoy van sconincx weghe.

Ende voort, zo zullen die zes hondert peerden (daer in den paeys van den jaere XIIIc en vive of gheroert staet) onghehouden wesen die coninck te dienene, anders dan van dees zyde sberchs ende der zee.

Item, boven al dies voorzeit es, zal die coninck ten eersten dat doenelick wert, tcasteel te Cassele doen demolierene ende raseren, zonder nemmermeer vermaect te meughen werdene, dan drie jaeren naer dat die van Ghendt, Brugghe ende Ipere huerlieden poorten ende meuren ghevelt zullen hebben.

Behoudens ende wel verstaende dat hem die voornoemde van Ghendt zullen bliven reglerende (int jaerlicx vermaken ende vernieuwen van huerlieder wet) naer die ordonnantie, hemlieden ghegheven ende verleent by wylent den coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Schoone), int jaer XIIIc ende een.

Daer wiert ooc ghecondicioneert ende besproken dat tgraefscip van Vlaenderen directelick succederen ende versterven zoude up den jonghen Lodewijck, sgraven Lodewijcx zuene van Nevers ende Rethiers, daer die grave Robrecht van Vlaenderen grootheere of was, al waert dat zake dat zijn vadere voor zijnen grootheere voornoemt dezer weerelt overlede.

1316. Ende ten laesten, zo wiert tmaken van den appointemente ende paeyse, tusschen den grave Robrecht van Vlaendertn ende den grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, teenegadere ghesubmitteert, ghereserveert ende ghestelt ter discretie ende goetdunckene van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit den Langhen. Actum, te Parijs, in die maent van juny, binnen den jaere als voren.

De Vlamingen verwerpen dien vrede met afkeer.

Als die van Vlaenderen daerof traport hoorden, zy ghecten ende schimpten daermede, omme die groote onredelicx wille die zyder alsins inne bevonden, ende bysonder int poinct, mentie makende van al die varre voyagien ende pijlgrimagien, die sgraven Robrechts joncste zuene te doene stonden, als of men hem yevers hadden willen zenden in zijn qualick vaert ofte doot; ende dienvolghende, zo ghereeden zy hemlieden weder ten orloghe, nemende *quant et quant* eeneghe fransche schepen ter zee, daer zy veel roofs ende buyts of ghecreghen, twelcke merckende die coninck Philips van Vranckerijcke, nam anderwarf metter spoet beede zijn graefscepen van Nevers ende Rethiers inne, als die ghuene die hem nieuwers mede bet en wiste te wrekene, ende die grave Robrecht van Vlaenderen zant achter een veel volcx van orloghe te Cassele

Zy roepen tot de wapens, en trekken op Kassel en Kortryk.

waert, treckende voort zelve met een andere armeye (die insghelijcx ooc niet cleene en was) naer die stede van Cortrijcke; als die Fransoysen dat verhoorden, zo sloughen zy terstont te velde, omtrent die stede van Ste-Omaers, onder die conduyte van den grave Loys van Evreux, den hertoghe Ode van Bourgoengne, Robrecht sgraven Philips zuene van Artoys; Woutere van Chastilgion, den connestable van Vranckerijcke ende Bertram van Marquingnol, zeer jammerlick pijlgierende, afloopende ende al in gloeyen stellende, aldaer zy eenichsins by ghecommen consten, tot by Bergen St-Winnocx, daer een goet ghedeel Vlaminghen

zo sterckelick ghecampeert laghen in eene valleye, dat zy niet voordere antasten en dorsten, maer keerden al ghelijck weder van daer zy ghecommen waren, met LXXXIIII open vendelen. Hierentusschen vergaderde Robrecht (ghezeit van Cassele), sgraven zuene van Vlaenderen, vaste veel volcx te Poperinghe, omme daer mede (zonder langher delay) zijne vianden ten eersten up tlijf te vallene, Godt gheve waert ware! Die Franscheman hem dies wel beduchtende ende die vlaemsche vroomheit vreesende, begheerde metten grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers, oudste broedere van Robrecht van Cassele, in communicatie te commene, nopende zekere alleancie van huwelick 1316.

Voorstel van houwelyk door een bestand gevolgd.

die hy gheerne ghezien hadde (zo hy zeide) tusschen den jonghen Lodewijck van Nevers, zijnen zuene, ende die dochter van den grave Kaerle van Valoys, daer terstont zo wel opghelet wiert dat die voornoemde grave van Nevers ten dier occasie in alderdiligentie naer Vranckerijcke track, up goet verzekert saulf-conduyt, twelcke metten eersten communicatie verandert wiert (om beter ghedaen dan ghelaten) in een bestant tot Sinxen daer naer volghende, met expressen condicie ende bespreke dat die ghedeputeerde van der croone ende die ghedeputeerde van

Vrankryk wil zyne geschillen met Vlaenderen voor den paeus gebragt.

den lande ende graefscepe van Vlaenderen, ten gheprefigieerden daghe, compareren zullen voor onzen helighen vader den paeus, om by hem alle voorlede differente questien ende gheschillen teenegadere gheappayseert ende ter nedere gheleyt te werdene, mits welcken accoorde dat die fransche ende vlaemsche leghers elck weder int zyne keerden. Ten zelve tijde beghon men in Vlaenderen eerst die weerdighen helighen Sacrement dach te vierene, ende

Den toren der kerk van H. Donatianus te Brugge stort in.

eer tvoorscreven jaer noch ten ende ghinck, zo viel die thorre van St-Donaes kercke te Brugghe omme, zonder dater eeneghe andere notable grief of quam, twelcke voorwaer wel die zonderlinghe gracie Gods was.

1317. Achtervolghende tghuene dat wy hier voren ghehoort hebben, zo arriveerde int beghinsele van den naervolghende jaere, te Avignon, by onzen helighen vadere den paeus (ghenaemt Jan, die XXIIe van dier name) Robrecht, ghezeit van Cassele, zeer eerlick gheaccompagneert ende verghezelscipt met die andere ghedeputeerde van de drie leden slands van Vlaenderen, omme by middele van den paeus voorzeit, taccorderene met Heyndrick van Fulliach ende Pieter Cappaert, die ghedeputeerde van der croone (alsdoen daer ooc present ende jeghenwoordich), nopende alle die dissentien, questien ende zwaricheden, die welcke nu langhen tijt gheduerende onderlinghe ghenourriert ende onderhouden hadde gheweest, ten grooten inestimable grieve ende achterdeele van beede die ghemeenten: maer lacen! twas al te vergheefs, want tverstant van die van Vranckerijcke was, die zake gheel ende al te submitterene ende te stellene ter directie ende ter zegghenscepe van onzen helighen vadere, den paeus voornoemt, ende die van Vlaenderen verclaersden ter contrarie, hoe dat zy daer maer ghecommen en waren, om spaeus goet advijs ghehoort thebbene, voort met elcanderen te sprekene, ende te delibererene wat hemlieden ter principaler best te doene stont, als die niet twijffelden ofte die paeus en zoude meest totten Franschman gheneghen gheweest hebben, die welcke hem (wesende insghelijcx ooc een Fransoys) jeghens recht ende redene, metsgaders ooc jeghens tghemeene profijt, eere ende welvaert der helighe kercke, foortslinghe ende by ghewelde in zijn siedgie ghestelt hadden, in zulcker wijs, dat Robrecht van Cassele, hier uytte wel merckende ende considererende dater min apparentie was van accoorde, dan van eeneghe verraderie (die van spaeus ofte van Franschmans weghe stont te gheschien in zijnen persoon), keerde zeer subitelick ende al heimelick (zonder adieu) weder tzijnen lande

De Vlamingen willen den Paus slechts voor bemiddelaer en geensins voor beslisser hunner zaak herkenner.

waert, doende daer dien grave Robrecht, zijnen vadere, 1317.
goet ghetrauw raport van als dies nu te Avignon ghepasseert was, die welcke alle zaken wel ende rijpelick verstaen hebbende, stappans met zulck een moghentheit voor die casteelen van Cortrijcke ende van Cassele viel, dat hy ze beede verhongherde ende themwaert ghecreech, twelcke vernemende die coninck Philips, ghezeit de Langhe, quam terstont (by den raede ende advyse van Bertrams van Erquinegade met hem overe int vriendelicke, in zulcker voughe dat zy onderlinghe te vreden waren, beede die voorscreven casteelen teenegadere ghedemolieert ende gheraseert te werdene, behoudens dat mer dartijlgerie ende andere munitien van orloghe, wesende jeghenwoordelick te Cassele, St-Omaers waert voerde, ende al dat binnen Cortrijck was te Rijssele; by middele van dezen nieuwen appointemente, zo wiert tvoornoemde bestant inviolabelick ende vastelick voorts onderhouden totten daghe daer inne ghementionneert, ende gheprefigiert, te wetene tot Sinxen daer naer volghende. Den welcken dach nu ghecommen zijnde, zo arriveerde te Parijs met schoonen state, die cardinael Joseram, verclaersende daer van spaeus weghe den grave Robrecht van Vlaenderen met alle zijne subjecten, onderzaten ende welwillende, int verwatene ghestelt te zijne, abandonnerende voort metten zelven zijne landen ende heerelichede telcx macht, crachte, ende violentie. Dienvolghende zo depeseerde die coninck Philips van stonden an veel volck St-Omaers waert, ondere tregement van den connestable Woutere van Chastilgion, zendende met eenen Heyndrick van Sulliack met eene groote menichte van ruyters te peerde naer die steden van Arien; twelcke al considererende die grave Robrecht omtboot, die van Vlaenderen by hem te Cassele te commene, daer zy hem buytermaten noode, jae ghenouch by bedwanghe, inne obegierden (wat hy

Zy veroveren de kasteelen van Kortryk en van Kassel.

Graef en volk in den ban der H. Kerk gesteld.

Filips den Langen valt met groote legers in Vlaenderen.

1317. hemlieden ghezegghen conste) omme in spaeus ban niet te vallene, volghende tghuene dies voorzeit es, in zulcker wijs dater groote apparentie was van corts mencanderen iewers zeer gruwelick te rencontrerene, indien die zake niet anderwarf interrupt ghevallen en hadde, by tupwerpen van den huwelicke (by die van der croone gheraemt, gheconcipieert ende voortghestelt) eerst tusschen sgraven Kaerles dochter van Valois, ende naerderhandt tusschen vrau Margriete, die dochtere van den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Langhe, Lodewijck van Nevers, daer die grave Robrecht van Vlaenderen die grootheere of was, van den grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers, zijn oudste zuene weghe, in welcke zake zo varre gheprocedeert wiert, dat men ter cause van dien eene dachvaert te Arien leyde, omme aldaer met mencanderen te sprekene van voortganghe, ende ten dien upziene verlangde men *quant et quant* tvoorgaende bestant totten naesten jaere, twelcke om zekere nootzakelicke affairens anderwarf (ter zelver occasie) overcommende vernieut ende verlanct wiert tot tende van september, int

Huwelyks-voorstel, waer by de wapenschorsing vernieuwt.

1318. jaer XIIIe ende neghenthiene, niet jeghenstaende dies nochtans, zo en conste die dachvaert tArien niet voortgherakene: ende binnen dien middelen tijt reeser groote zwaricheit tusschen die gravinne Machtilt van Artoys, wedewe van wijlent die hertoghe Ottho van Bourgoengne, ende Robrecht van Artoys, haren neve, daer zy moeye of was, van Philips, haren broeders weghe, willende zelve die naerste wesen van den graefscepe voorscreven: zo dater al die principaelste vorsten ende heeren van der croone ghemoeyt waren, jae endelinghe die coninck zelve, eer men hem zijn onghelijck eenichsins (hoe lettel dat was) te kennen gheven conste, zo dater cleene bate of quam, ghelijck wy corts wel hooren zullen. Hierentusschen honch men te Ghendt int Belfroot die groote clocke van der

Zwarigheden tusschen Mathilde en haren neve Robert van Artois.

uere, die men Roelant hiet, ende waer men mede ten storme 1318.
ende ten brande luydt.

Binder zelver saysoene quam die cardinael Joseram, daer wy voren of ghehoort hebben, by lasten van onzen helighen vadere den pacus Jan (die XXIIe van dier name), te Doornijcke, omme aldaer eeneghe goede unie, reconciliatie ende eendrachticheit te makene, tusschen den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Langhe, en den grave Robrecht van Vlaenderen, dieder achter een van den bisscop Guy aldaer toe ghecommitteert ende omtboden wiert, by twee Freremineuren (daerof dat deene broeder Pieter Van den Broucke hiet), die welcke die prince beede dede in die vanghenesse steken, zonder van svoorzeits cardinaels paeys eens te willen hooren sprekene; eensdeels om dieswille dat hy wel zekerlick wiste dat hem gheen goet appointement van dier zijde commen en mochte, maer principalick ende bysondere ter occasie van der stede van Rijssele, daer hy (ter eerster opportuniteit) die wille ende meeninghe hadde metter ganscher macht voren te vallene, zo hy ooc dede, in zulcker voughe als wy eer yet lanck hooren zullen. Omtrent dezen zelven tijt maecte Robrecht van Artoys, F^s Philips, anderwarf zulcke een meuterie ende gheweldighe conspiratie jeghens die gravinne Machtilt van Artoys, zijnder moeye, dat zy by finder foortse tlandt loochenen moste, maer ten gheduerde niet langhe; want zy vant zulcke vrienden, dat zy zeer corts weder ghewapender handt ten heurent gherochte. Gheduerende al welcke questien ende gheschillen, zo fondeerde men te Brugghe, buyten die cruyspoorte, tcloostere van de Chartreusen, ghezeit tDal van Gracien, en te Ghendt maecte men sgraves brugghe.

Kardinael Joseram komt wederom om eenen vrede te treffen.

Cathusers-klooster te Brugge.

Int beghinsele van den naervolghende jaere, track die 1319.
grave van Vlaenderen (achtervolghende tghuene dat wy hier vorenghehoort hebben) met machte van volcke totter

1319. riviere van der Leye, omme van danen voort die stede van Rijssele te ghaen bestokene, en dat fransch garnisoen daer uytte te slane ende te verdrivene by foortse van wapenen, twelcke haest verhoorende die coninck Philips van Vranckerijcke, zant anderwarf die cardinael Joseram te Doornijcke waert, omme aldaer den grave Robrecht van Vlaenderen met alle zijne gheallieerde ende goetwillighe in spaeus bant te stellene, als violateurs ende inbrekers van den bestande, laest ghemaect int jaer XIIIc ende XVII, daer hem die Ghentenaers (die metten anderen, omtrent der Leye, neerghesleghen waren) zo overgrootelicx inne beroerden, dat zy uyt peurder vreese van den gheestelicken gheessele, als voren, in aldermanieren tbestant onderhouden wilden, ende merckende dater die prince gheensins toe te bringhen en was, velden stappans (jeghens zijnen danck) thenten en pauwelgioenen, keerende reghelrecht weder (met al dat zyder ghebrocht hadden) van daer zy ghecommen waren, elc int zijne, daer een zeer groote beroerte ende meuterie uyt sproot, zo dat die zeven scepenen van der keure de zes andere uyten landen banden, om diesswille dat zy die prince te zeere mede spraken, die welcke hier inne zo vergramt ende verstoort wiert dat hy van stonden an al zijn uyterste beste dede omme die passagien van der stede van Ghendt allomme te slutene, ten fine dat hyze verhongheren ende tzijnder obedientie bringhen mochte; maer twas al verloren moyte, hy deder meer schade dan bate an, ende bovendien, zo verweten zy hem ooc dat hy zelve ende alleene cause was vant verlies van Walsch Vlaenderen, uytte dien dat hy zo temerairlick ende zonder tadvijs van de drie leden slands, met den coninck ghecontracteert hadde, wesende tzelve ontwijffelick een zake van uytnemender quade consequentie ende van omsprekelicker grieve, ende ghemeenen intreste. Doen die grave Robrecht aldus zijn zelfs faute, ghebreck ende

's Graves toeleg op Ryssel door den kerkelyken ban verydeld.

zalicheit (1) ghehoort hadde, liet hy hem veel te bet ghezegghen van den cardinael Joseram, in zulcker wijs dat hy hem vastelick beloofde ten naeste zomere by den coninck te Parijs te commene, omme aldaer int vriendelicke van als een ende te makene, van dies zy met elcandere uytstaende hadden, ende dit al met suspentie van der excommunicatie, metsgaders ooc prolongatie van den bestande voorscreven. Up tzelve pas vercreech Mer Roelant van Uytkercke, ruddere, zekere previlegie van den prince, ten voordeele ende profijte van zijnder meulene te Blanckenberghe, daer by dat alle die inghezetenen van der plaetse wel scherpelick gheinterdiceert ende verboden wiert elders te malene, ofte meil ofte multre te coopene dan daer, ende daer malende, zouden ghehouden zijn daer voren te betalene ende te ghevene die ordinaire meulen rechten, dat es tveerthienste deel van tghemalen coorene; met dit servituit ende zeer omredelick verbot, worden die schamele lieden van Blanckenberghe noch ten daghe van hedent bezwaert ende ghepraemt. Godt beteret! Hierentusschen reeser zulck een generale mortaliteit onder die koyen, ossen ende andere beesten, dater veel wel ghestelde landslieden omme treurden, jae, zom ooc tlandt loochenden. 1319.

Maelregt van Blankenberg.

Vee ziekten.

Int jaer als men screef XIIIc ende XX, reysde die grave Robrecht van Vlaenderen (volghende zijne voorghaende belofte) met schoonen state te Parijs waert, by den coninck Philips, ghezeit de Langhe, daer hy gheel teenegadere mede accordeerde ende overquam (hoewel tzelve meest ghe-schiede uyt omtzach van spaeus bandt ende verwatenesse), in der forme ende maniere als hier naer volcht. 1320.

Vrede met Vrankryk.

Te wetene: eerst, dat Lodewijck, ghezeit van Nevers ende naermaels van Kersij (die oyt ghegneert ende ghenouriert hadde gheweest onder die croone), zuene van den

(1) Verdiende verwytsels.

1320. grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers, trauwen zoude vrau Margriete van Vranckerijcke, svoorzeits sconincx dochtere, met belofte ende goede verzekerthede dat hy den grave Robrecht, zijnen grootheere (van zijn vaders weghe) succederen zoude int graefscip van Vlaenderen, alwaert by aldien dat zijn vadere, den voornoemden grave Robrecht, dezer weerelt overlede.

Ten anderen dat die van Vlaenderen betalen zouden voor eender profitelicker amende ende beteringhe om al tghuene dat zy jeghens der croone mesdaen ofte verbeurt mochten hebben, de somme van XXX duyzent ponden parisis, eens wech draghens.

Zonder emmermeer huerlieden prince int breken van dezen jeghenwoordighen paeyse behulpich te zijne in eeneghe maniere, hoe ofte by wat middele datet ware, directelick ofte indirectelick.

Met expressen bespreke boven aldies voorzeit es, dat die grave Lodewijck van Nevers ende Robrecht (ghezeit van Cassele), zijn broedere, met vrau Johanne, huerlieder oudste zustere, die huysvrau van Inghelram, heere van Couchy, dezen paeys ooc hooghe ende helichlick tzamen bezweeren zouden tonderhoudene, ende te doen onderhoudene in alle huerlieden poincten ende articlen, naer huerlieder meeste macht ende moghentheit. Dit was ghedaen binder stede van Parijs, up den Ven dach van meye, int jaer als voren.

Twas wel grootelicx jeghens den danck van den grave Robrecht van Vlaenderen dat die stede van Rijssele, Duay ende Orchy, met al huerlieden appendanse (niet jeghenstaende die paeyse voorscreven) noch in sconincx subjectie ende onderdanicheit blijven moeste, maer Godt weet! hy en conster niet voorby, eensdeels ter cause van zijnder grooter oudhede (die hem lancx zo traghere ende zwaerdere maecte), maer principalick ende bysondere om spaeus

dreighementen wille, zo hier voren wat gheroert ende vermaent staet : hoewel dat alle zaken byder vooorzienicheit Gods (ghebenedijt moet hy zijn!) noch naermaels ten zeer goeden ende gherochten, in zulcker wijs dat tlandt van Vlaenderen (wel jeghens tconcept ende meeninghe van die van der croone, diet nu teenegadere claer dochten thebben) byder alleantie van vrau Margriete voornoemt, niet alleene alsins metter tijt tot hem zelve en quam (als by dien wederomme gherestitueert ende ghestelt zijnde in zijn oude ende eerste staet, twelcke nochtans naer alle gheleghenteit wel een groot point es), maer verrijckte daerenboven ooc van eeneghe treffelicke landen ende heerlicheden, dieder successivelick ende allincx mede ghenueert ende gheannexeert wierden, zo wy in tijden ende stonden breeder ende ampleder te kennen gheven zullen, alst die materie heesschen ende begheeren zal, by den welcken dat claer ende notoire es dat vrau Margriete van Vranckerijcke (by Gods verholentheit) wel een claerblinckende peerle ende zeer uytvercoren bruyt was voor die van Vlaenderen, die welcke corts met schoonen state huerlieden toecommende prince ende brudegom te Parijs waert convoyeerden, daer die brulocht ghecelebreert ende ghehouden wiert met grooter uytwendicheit, couragie, ghenouchte ende plesance, eene goede poose tijts gheduerende, ghelijct wel recht ende redene was; maer zouder paeys gheweest hebben met Robrecht, ghezeit van Cassele, zo moste hem zijn vadere in jaerlicksche pensioene voor hem ende zijn naercommers over trecht van zijnder successie toelegghen ende bezorghen de somme van thien duyst, een hondert ende XXX ponden, XI schellinghen X penninghen parisis, van ouder ende zwarer munte, verobligierende ende verbindende daer *quant et quant* alle deze naervolghende partien, te wetene : eerst die stede van Duynkercke; die stede metten casteele ende lande te 1320.

Lodewyk van Nivers trouwt Margriet van Vrankryk.

Houwelyks-giften.

1320. Borne, Broniack, int landt van Champaengnen; Dalnyen ende Montmirant in Peertsen; die stede ende tcasteel van Cassele, metter hoocheit, premenentie ende prerogative daer anneclevende; tcasteel ende tlandt te Borre ende te Watene; tcasteel metten lande van Niepen; die stede metten casteele te Waesten; Steeghersbrugghe; die stede van Grevelinghen ende Burburch, met al tghuene dater int generale ende int particuliere meer anne dependeert, annecleeft ende toebehoort; tzament gheestimeert by Mer Stafin van Bernagie ende Mer Robrecht van Pontrorart (beede rudders slands van Vlaenderen) totter somme van acht duyzent ponden parisis tjaers, van ouder ende zwarer munte, boven de lasten daer uyttegaende, ende in die resterende twee duyst, een hondert ende XXX ponden schellingen, X penningen parisis tjaers wierden verbonden die steden van Berghen St-Winnocx, Nieuport ende Deynse: ende in ghevalle van insuffesantie, bovendien ooc die stede van Ipere ende Veurne, met al huerlieden appendansche, behoudens ende met expressen condicie nochtans dat tlandt ende graefscip van Vlaenderen van als teenegadere vry, quyte ende ontlast zal blijven, indien Robrecht voorzeit, zonder wettelick hoir van zijnen lichame ghegenereert zijnde, dezer weerelt overlede. Mids dezen appointemente, zo wiert die voorscreven paeys tusschen Vranckerijcke ende Vlaenderen, ten tweede daghe van wedemaent, int jaer voornoemt, met alle hare poincten ende articlen absolutelick, vulcommenlick gheaccordeert, gheconfirmeert ende ghezeghelt, by die ghuene dieder nieuwelick inne ghementionneert ende begrepen stonden (hoe wel dater die grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers, sgraven Robrechts oudste zuene van Vlaenderen noch altijts wat jeghens croonde[1]), ende dat in die presentie ende jeghenwoordicheit van Mer Jan van

Wie het verdrag hebben bygewoond.

(1) Kreunde: klaegde, morde.

Fiennes, Mer Robrecht van Nivelle, ende Mer Guillebert van Leeuwerghen, alle drie cousins van den grave van Vlaenderen, ende voort van Mer Jan van Belle, Mer Jan van Reninghen, Mer Pieter van Belle, Mer Daneel van Bellinghen, Mer Roegier van Halewijn, Mer Beernaert de Labye, Mer Willem Block, Mer Jan van Wyese, Mer Aernout van der Berst, Mer Stafin Lauwaert, ende Mer Jan Schoor, al rudders van den lande van Vlaenderen, metsgaders ooc van heer Nicolaes van den Steene, proost van onzer Liever Vrauwen kercke te Brugghe, Diederijck van Belseele, Jan van Cocynghem, Mechiel van Caestre, Allaert van Dentelghem, Jan de Vroede, Willem van der Burch, Roegier van der Bonnerie, Robrecht van den Walle, Daneel Bootelijn, Zegher van Steenbrugghe, Roegier de Tholnare, Woutere Bakelant ende Jan van der Beke, tzament ghedeputeerde van de drie leden slands van Vlaenderen. 1320.

Deze zaken aldus al ghebeurt ende gheschiet zijnde, zo en zochten die Fransoysen anders niet dan die grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers, teenegadere tverwoet up te tijghene, ten fine dat hy noch binnen zijns vaders levene yewers om den hals gheraken mochte, ende by eenegher middele van cante ghespeelt werden, ter meerdere verzekerthede van den rechte (zo hemlieden dochte) dat Lodewijck, zijn zuene, met vrau Margriete van Vranckerijcke, zijnder huysvrau, hadde an die toecommende successie van den lande ende graefscepe van Vlaenderen: want zy vreesden altijts, indien die voornoemde grave van Nevers den grave Robrecht, zijnen vadere, overleeft hadde, dat hijt voorscreven tractaet van paeyse metten transportere daer uytte ghecauseert ende ghevolght, niet ghehouden en zoude hebben (ghelijck ontwijffelick wel hadde meughen ghebeuren), ghemerct dat hyder niet te wel toe te bringhen en was, ende tzelve zeer noode ghedaen hadde, zo int voorgaende capittel gheroert ende gheno-

Gruwelyke aenslagen tegen Lodewyk van Nevers.

1320. teert staet. Dienvolghende, zo maecten zy endelinghe eeneghe edele uyte (omme dat die zake meedere schijnsele van waerheit hebben zoude) ende namentlick onder andere eenen Pieter van Pijckingny, die welcke hem vervoordende die grave Robrecht secretelick by eender missie als vrient (zo hy scheen) jeghens der waerheit te kennen te ghevene, hoe dat zijn zuene Lodewijck bedectelick uyt was om hem te verghevene. Twelcke die prince zulck een toorne ende gramscip int herte causeerde (ghelijct niet te verwonderen en was) dat hy zijnen zuene voorzeit (wesende alsdoen in Brabant) van stonden an dede apprehenderen ende upt casteel te Vianen voeren, ende van danen voort upt tcasteel te Rupermonde, omme metter tijt allincx zo breedere up die zaken te lettene ende die waerheit van als te vernemene. Robrecht van Cassele deze tijdinghende verstaende, wiert in therte buytermaten zeer verblijt, als die ghuene die noch hopte zelve die naeste van den graefscepe van Vlaenderen te zijne, naer zijn vaders doot (niet jeghenstaende die transactie ende partagie als voren), indien men zijne broedere Lodewijck (ter occasie voorscreven) van levende lijve ter dood ghebrocht hadde, zo hy in hem zelve schoffierlick zeere begheerde, verlanghende daer naer, ghelijck een visch naert watere; maer ziende int ende dater anders niet of en quam, ende dat die grave Robrecht, zijn vadere, van grooter ouderdom daghelicx lancx zo meer faylgierde ende vercrancte, zant zelve al heimelick (vreesende dat hem tlangher beiden schadelick wesen mochte) uytter name van zijnen crancken vadere, quamsuus eenen voetloopere by nachte van Ipere naer Rupermonde, met eenen brief (zeer sinistrelick ghesloten met zijn vaders signet) an Mer Jan van Verrieres, ruddere ende capiteyn van den casteele aldaer, hem daer by wel scherpelick lastende ende bevelende dat hy Lodewijck van Nevers, zijn ghevanghene zuene, zonder eenich verdrach zoude doen

rechten metten zweerde, ter cause van zekere meer dan ommenschelicke verraderie, die hy jeghens zijnen persoon van nu hadde beghonnen machineren ende practiqueren, zonder dies eenichsins in ghebreke te blivene up al dat hy van hem hielt. Als die capiteyn voorzeit dezen brief twee ofte driewarf met goeden verstande overlesen hadde, wiert hy int laeste zo perplex ende beroert in hem zelven, dat hy (als een radeloos mensche) niet en wiste wat hem te doene stont: naer langher ende rijper deliberatie van raede, zo bevroet hy endelinghe varre best te zijne dat hy (suspenderende alle ulterieure procedeure van justicie) zelve eerst by den grave Robrecht trecken zoude, omme zekerlick van hem te wetene wat in der waerheit van der zake ware; twelcke in alderdiligentie alzo ghedaen wiert, talzulcken contentemente van den prince (die van den brieve voorzeit niet wiste te sprekene) dat ment nemmermeer ten vullen zoude connen bescriven, hoewel dats hem nochtans buytenmaten veel an hadde, dat men zulck een leelicke ende moordadighe entreprise jeghens Lodewijck, zijnen oudste zuene, voorghestelt ende ooc te werck gheleit hadde, omme teffectuerene, indiender die almeughende Heere by zijnder gracie niet anders in voorzien en hadde: ende willende beletten dat dierghelijcke voortan niet meer en ghesciede, informeerde hem achter een, zonder langher delay, by alle die middelen dat meughelick was, up die toecomste van der zake (daer hy haest tvulle bescheet of vernam), metsgaders ooc upt leelick ende ommenschelick faict, daer Pieter van Pijckingny, Lodewijck zijnen zuene, onlancx leden of gheaccuseert ende bedreghen hadde, zo voorzeit es, ende naer dien dat hy zekerlick by goeder en up rigoreuser informatie bevonden hadde dater niet of en was, omtslouch hem stappans uytter vanghenesse van Rupermonde, stellende hem wedere up zijn vrye, libere voeten, ghelijck ontwijffelick wel recht ende redene was, 1320.

1320. met expresser belofte nochtans van hem binnen zijne landen ende graefscepe van Nevers ende Rethiers, ofte emmers buyten den lande van Vlaenderen te bliven houdene, alzo langhe als zijn vader leefde, zonder emmermeer ten eeuwighen daghe eenegher wrake te nemene, ter cause van de valsche bedrochte, ofte moordadighe entreprise als voren. Dienvolghende, zo track die grave Lodewijck van Nevers, ten eersten dat hem meughelick was (maer niet zonder groote schaemte, droefheit ende gramscip int herte, ghelijck men wel dencken mach), met alle zijne officiers ende dienaers reghelrecht te Parijs waert, ende zoude zonder eeneghe faute alle zyne caluminiateurs ende quaetwillighe noch byder tijt wel uytgherecht hebben (zo ter zake diende) indien hem de almeughenden Heere wat langher tleven ghespaert hadde, dan hy dede, zo wy corts hooren zullen. Binnen dezen middelen tijt vergaerde in Vlaenderen (onder tdeexele van in heydenesse jeghens die ongheloviglie te willen treckene) zulck een quaden, boosen hoop landslieden ende andere, dat zy haerlieder ghebeurs allomme ghenouch te doene maecten met haerlieden schaep-lepels in dhandt (zo dat menze ten dien upziene schaepherders noemde), maer huerlieden regnatie en ghedeurde niet langhe, want zy bleven corts al tzamen tondere, metsgaders ooc die capiteyn van der bende, ghenaemt Amant. Up tzelve saisoen, wierden te Ghendt eeneghe schepenen verlaten, ende andere in haerlieden stede ghestelt, maer niet zonder sprinces wille, wete ende consente.

De schapers-benden.

1321. Ten naersten jaere bevanch men anderwarf by goeder informatie, dat die melaetsche ende beziecte lieden in Vranckerijcke ende elders daer omtrent, zo van die jeuden misleet waren met ghelde ende andersins, dat zy thaerlieden appetijte alle die fonteynen, steenpitten en andere staende wateren allomme gheinfecteert ende ghecorrumpeert hadden, met die vulicheit van huerlieden lichamen

De waters worden in Vrankryk wederom door de melaetschen vergiftigd.

ende andere fenijn, daer zy eenichsins by hadden connen gheraken, zo dater veel menschen ende beesten of storven, eer ment gheware wiert; maer int uytende, zo wierter een groote quantiteit van hemlieden ghevanghen ende levende verbarnt; daer waren van ghelijcken ooc tSt-Victors an de cant van vijftich jeuden ghevanghen, van den ghuenen dieder hemlieden toe vertwijffelt ende gheheurt hadden, maer lacen! zy staken heur zelve alle ghelijck in die vanghenesse den hals of, liever dan zy byder kerstene justicie sterven zouden; twelcke Gode claghelick was. Deze generale beroerte ende rommelinghe aldus ghepasseert zijnde, zo reesser terstont een particuliere up binder stede van Brugghe, in zulcker wijs dater drie van de principaelste ambochten in die wapenen ghinghen, verslaende daer zeer deerlick Jan de Mol, ende Jan de Mutere, ende treckende met eenen alzo voort ten Damme waert, onder die conduyte van Mer Robrecht van Cassele, omme hemlieden te wrekene van zekere injurie, die hemlieden gheschiet was, maer zy en bedrevender gheen faict weerdich te verhalene. Up tzelve pas cochte die grave Robrecht van Vlaenderen die stede van Deynse jeghens Walram van Luxemburch ende vrau Guyote, zijnder huysvrau, die casteleynghe van Rijssele, ende hy accordeerde die van Vlaenderen wederomme van nieus die wet ende loy, daer hy hemlieden (nu gheleden eene poose tijts) of ghepriveert hadde, by de welcke dat een ijghelick schuldich was ooghe voor ooghe, vuyst voor vuyst ende let voor let te verliesene, ende zo wie iemende griefde van den lijve, mochte van ghelijcken ooc doot ghesmeten ofte ghesteken worden, zonder iet daer by te verbeurene, ten ware dater die justicie eerst handt an ghesteecken hadde, dieder ten eersten ghelast was mede duere te ghane, zonder eeneghe simulatie, ooghelukinghe, ofte support, twelcke ontwijffelick cause was van veel min twistinghe, vechtinghe ende bloet-

1321.

Beroerte te Brugge.

Den graef koopt de stad Deynze.

1321. sturtinghe, dander daer te voren gheweest hadde. Ende ten derden daghe van lauwe, int zelve jaer, starf die coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Langhe) van den quaden camerganck, latende by vrau Johanne, zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Otho van Bourgoengnen (byder gravinne Machtilt van Artoys, zijnder gheselnede) vier dochters achtere, te wetene : vrau Johanne, die huysvrau van den hertoghe Ode van Bourgoengnen; vrau Margriete, die Lodewijck, Fs Lodewijcx van Nevers traude, sgraven Robrechts neve van Vlaenderen, daer hy die grootheere of was; vrau Marie, twijf van den Dolphijn van Vienne; ende vrau Blanche, die haer zelven ter religione begaf : die welcke nochtans allegadere van der croone ghefrustreert ende versteken wierden, omme dieswille dater grooter questie ende zwaricheit was van haerlieden legitimiteit, gheconsidereert haerlieden vrau moeders lanck ende continueel overspelich leven; maer die grave Kaerle van der Marcke (ghezeit de Schoone) haerlieden vaders joncste broedere, wiert (naer veel langhe disputen) te Riemen coninck ghecroont, aldaer die grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers (by sconincx dispensatie ende ghedoochzaemheit) zijn vaders plaetse bewaerde, ghordende naer costume (als oudste ghenoot van der croone) die nieuwe coninck zijn zweert an zijn zijde, met meer andere ceremonieuse solemniteiten ende magnificke hoocheden, in dierghelijcke zaken van oudts gheobserveert ende onderhouden. Daer overleet insghelijcx ooc alsdoen vrau Margriete van Dampierre, die halve zustere van den grave Robrecht van Vlaenderen, van zijn vaders weghe, die welcke by den grave Reynout van Gheldere, Fs Otho, haren tweeden man, drie zuenen ende een dochtere achter liet, te wetene Reynout, die naer zijn vaders doot deerste hertoghe van Gheldere wiert, Guy, Philips ende vrau Isabelle, daer wy byder tijt meer of

Filips den Langen sterft.

Karel den Schoonen.

Dood van Margriet van Dampiere.

hooren zullen, alst te passe commen zal. Ende dienvolghende, zo wiert zy zeer ceremonieuselick ende pompeuselick (zo haer edelheit ende hoocheit toebehoorde) ter eerden ghedaen binnen den cloostere sHertoghendale, niet varre van Leuvene, in Brabant. Deze uytvaert en was zo vullick niet gheent of die vier Ambochten en inondeerden ende liepen inne van der zee, in zulcker wijs dater veel menschen ende beesten allomme verdroncken, zonder alle die groote schade ende jammerlick grief dater anders menichsins of quam ende naervolchde, twelcke men doen over al jugierde inestimable te zijne. 1321.

De Vier Ambachten overstroomd.

Int jaer ons Heeren XIIIc XXII, up den XXIIen dach van hoymaent, wiert die grave Lodewijck van Nevers ende Rethiers metter doodt ghemeene binder stede van Parijs, ende licht begraven in den choor van de Fremineuren aldaer, an de rechter zijde van den hooghen autaer : men dede zijn uytvaert ter presentie ende ten bywesene van den ouden caducken grave Robrecht van Vlaenderen, zijnen vadere, met grooten ghemeenen rouwe te Cortrijcke, up den derden dach van ougst daer naer volghende; hy was een zeer redelick, discreet, vroom, stuer, wranck, couragieus ende hooghmoedich prince, ende ter cause van dien zo van den Franschman ghehaet, benijt ende vervolcht, dat men wel grootelicx twijffelde of hy zijn doot eenichsins gheaccelereert ofte verhaest mochte hebben. Zijn huysvrau (gheheeten vrau Marie, sgraven Jacobs eeneghe dochtere van Rethiers) en quam noyt in Vlaenderen, maer baerde hem eenen zuene van zijnder name, toecommende hoir van den lande ende graefscepe voorzeit, zo wy noch by der tijt (boven tghuene dater voren meer of verhaelt staet) breedere ende gheheel ten vullen (hope ic) deduceren ende verthooghen zullen, metsgaders ooc een dochtere, ghenaemt vrau Margriete, wettelicke compaengne ende gheselnede van Jan Mont- 1322.

Lodewyk van Nivers sterft.

1322. fort, die zuene van den hertoghe Arcturus van Bretaengnen, daer alle die naervolghende hertoghen van Bretaengen successivelick of ghedescendeert ende ghecommen zijn. Deze grave Lodewijck hadde ooc binnen zijnen levene een natuerlicke ofte bastaerde dochtere ghehadt, die Isabelle heet, huysvrau van Sijmon van Mirabeel, ghelijck men noch ten daghe van hedent an haer sepulture te Ghendt, in die kercke van Ste-Veerle, claerlick voor ooghen zien ende mercken mach. Ende al zo vullick als die uytvaert voornoemt te Cortrijcke ghedaen was, zoot behoorde, zo badt die grave Robrecht van Vlaenderen alle die abten, prelaten, edelen ende ghedeputeerde van de drie leden slands (die welcke daer doen ter occasie als voren in zeer grooter ghetalle verzaemt ende verghadert waren) dat zy naer zijnder aflijvicheit neerstelick zorghe draghen wilden voort tonderhouden van den paeyse voorscreven, nu gheleden twee jaeren te Parijs ghemaect, bezworen, ende ghezeghelt, ende bysondere nopende tpoint, mentie makende van der toecommende successie slands van Vlaenderen, zonder daer jeghens eenichsins te laten commene by wie dattet ware, naer haerlieder macht ende moghentheit, twelcke zy hem endrachtelick alzo beloofden te doene, ende nemende met dien oorlof scheiden zeer hooghelick met grooter minsaemheit van meencandere, keerende elc weder int zijne van daer hy ghecommen was, ende die grave Robrecht keerde insghelijcx ooc weder in zijn hof ter zale, maer met zulck een extreme rauwe ende benauthede van herten (omme die onghetijdighe doot van zijnen oudsten voornoemden zuene) dat hy der eer iet langhe zeer zieck of te bedde viel, faylgierende ende vercranckende corts van daghe te daghe, zo dat hy svrijdaechs den XVIIen van septembre (wesende doen St-Lambrechts dach) van dezer weerelt schiet, nu omtrent LXXXII jaer out zijnde, naer dat hy

Graef Robert van Bethune sterft.

XVII jaer, VII maenden ende XIII daghen grave van den lande gheweest hadde, wel verciert, ghedoteert, ende beghift zijnde van Gode van hemelrijcke niet alleene met meer dan rudderlicke vroomheit ende princelicker liberaliteit, maer bovendien ooc met vulmaecter charitate, uprechter iusticie; dien volghende zo wiert hy met omsprekelicker lamentatie van den ghemeente binder zelver stede in die abdie van St-Maerten met veel uytwendighe ceremonien ende mysterien (zijnder hoogheit tochehoorende ende competerende) ter eerden ghedaen, rechts voor den hooghen autaer, daer men hem naerderhandt een schoone aelbaestere tombe ghemaect heeft, zo men noch zien mach; hy hadde binnen zijnen levene twee ghetrauwde wijfs ghehadt, deerste gheheeten vrau Blanche, dochtere van Charles van Angiers, coninck van Secilien, die welcke hem eenen zuene ter weerelt brochte, van haer vaders name, hebbende een waerachtich teeken des helichs cruysen ons Heeren tusschen beede zijne schoerbladeren, maer zy en leefde geenen tijt naer haeren kerckghanck, haer zuene voorzeit wiert tzijnen zeven jaren (omme die hoocheit ende eerghierichcits wille, zo wy elders ghehoort hebben) secretelick by laste van der gravinne Jolente van Nevers, zijnder stiefmoedere (die tweede huysvrau van zalegher memorie by den grave Robrecht voornoemt ende dochtere van den hertoghe Ode van Bourgoengnen by der gravinne Isabelle van Nevers, zijnder gheselnede) van levende lijve ter doot ghebrocht met regale ofte fenijne, twelcke haer naermaels tleven costede, want al zo gheringhe als haer man voorzeit (wesende doen buyten lande in zekere voyage) die waerheit van dezer ommenschelicker moort vernomen, verhoort ende ten vullen verstaen hadde, quam haestelick in alderdiligentie met eenen fellen evelen moedt thuyswaert ghereden, ende zy zijns gheware 1322.

Wie zyne vrouwen en kinderen geweest zyn.

1322. wordende, ghinck hem rasselick (als die van gheender zwaricheit en bemoede) jeghens, heetende hem wellecommene met zeer blijden ghelate, ende vraghende hoet met hem stont? daer hy noyt een woord up en verantwoorde, maer slouch haer metten breydele ofte thoom van zijnen peerde zo foortselinghe int slach van haren hoofde, dat zy plat voor hem neder ter eerden zanck, stervende daer voorts achter een, zonder langher respijt ofte verdrach, naer dien dat zy haren dootslaghere twee zuenen ende drie dochters ghedreghen hadde.

Te wetene : Lodewijck die naer haer doot grave van Nevers wiert, ende was ooc grave van Rethiers, van vrau Marie, zijnder huysvrauwe weghe, stervende zeer omlangs voor den grave Robrecht, zijnen vadere, ende latende eenen zuene (ghenaemt Lodewijck, toecommende grave van Vlaenderen) ende een dochtere achtere (die vrau Margriete heet) naermaels hertoghinne van Bretaengnen, van weghe Jan van Montfort, Fs Arcturus, haren man, zo rechts hier boven int zelve capittele ghenouch ten vullen verclaerst ende verhaelt staet, ende int vervolch van dezen noch allincx zo bet vertoocht ende voor ooghen gheleet zal worden, die materie daer toe ghedisponeert zijnde.

Mer Robrecht, ghezeit van Cassele, die vrau Johanne traude, shertoghen Arcturus dochtere van Bretaengnen, daer vrau Jole of quam, die wettelicke compaengne van den grave Robrecht van Amiens, wiens hoirs ende haeldinghers noch meneghen tijt (ter dier occasie) hem zelven heeren van Cassele ghescreven hebben, zo metter tijt wel breedere blijcken zal, indient Godt ghelieft.

Vrau Johanne twijf van Inghelram van Couchy, die heere van Oysiers ende Montmirant.

Vrau Jole, die huysvrau van Woutere van Heyne, Fs Wouters, die zy vadere maecte van vijf kijnderen, te

wetene van Woutere, Zegher, vrau Marie, vrau Jolente 1322.
ende vrau Johanne, daer die van St-Pol noch ten daghe van hedent (by allyancie ende naervolghende hoirie) maechscip anne rekenen.

Ende vrau Machtilt, die gheselnede van Matheus, shertoghen Thijbauts zuene van Loreynen.

Van Lodewijck van Nivers,

DIE VIER-EN-TWINTICHSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Die uytvaert van den grave Robrecht (zaligher memorie) en was zo vullick tSte-Maertens, tIpere niet ghedaen, ofte zijn hoirs ende haeldinghers begonsten onderlinghe zo te twistene, ende zulcke beroerte te makene omme zijne landen ende heerlicheden (ghelijck ghemeenelick ghebeurt) dat mer te Parijs by den coninck Kaerle van Vranckerijcke (ghezeit de Schoone) omme trecken moeste, aldaer Mer Robrecht van Cassele eerst ende voor al te kennen gaf, hoe dat hy in alder maniere verzochte ghereleveert te zijne van der renonciatie, cessie ende transporte (nu gheleden twee jaer) by hem ghedaen, deur vaderlicke reverentie (zo hy zeide) ten oirboire ende profijte van Lodewijck, Fs Lodewijcx van Nevers, zijnen neve, daer hy oom of was, ende dienvolghende rechtelicke erfghenamen van den lande ende graefscepe van Vlaenderen te blivene, representerende met eenen die coninck daer manscip of te doene, zo wanneert hem ghelieven zoude, ter contrarie van den welcken, zo sustineerde daer insghelijcx ooc Inghelram van Couchy, die

Geschillen over het graefschap.

1322. heere van Oysiers ende Montmirant, dat die voornoemde renonciatie, cessie ende transport schuldich waren stede te houdene, ende haerlieden effect te sorterene, ende by consequencie, dat hy (als ghetraut hebbende vrau Johanne, svoorzeits oudste zustere) zelve in als ghepreferecrt behoorde te zijne, niet jeghenstaende die renonciatie van zijnen wijve, die welcke hem zonder zijn consent (ghelijct ghesciet was) gheensins prejudicieren nochte hinderen en mochte, ghemerct dat hy haer kerckelick voocht was, naer tverclaers van alle pauselicke ende keyserlicke rechten een ijghelick wel bekent ende notoire. Twelcke al hoorende ende verstaende Wouters van Heyne, ende Matheus van Loreynen, spanden terstont (naer eenich secreet compaect met elcanderen ghemaect te hebbene) zeer clouckelick tzament, in zulcker wijs dat zy met gheene van de voorgaende redenen te paeyene nochte te contenterene en waren, als die ghuene die zelve respectivelick alder best ghefondeert meenden te zijne, in die voorghenoemde pretense ofte preferentie (alle renonciatien stede houdende, zo zy van rechts weghe behooren) anghezien dat zy nochte haerlieder huysvrauwen (die welcke van ghelijcken ooc beede dochters waren van wijlent den grave Robrecht) noyt eenighe ghedaen, ghepasseirt nochte gheagreirt en hadden, nopende ofte concernerende die successie van Vlaenderen, zo zy daer elc bysondere presenteerden te betuyghene by eede, refererende hemlieden bovendien ooc an de bezeghelthede daer of zijnde, met meer andere dierghelijcke redenen van oppositie ende preferentie, die der van alle zijden (jeghens ende in prejudicie van den voornoemden Lodewijck van Nevers) zeer promptelick noch toe gheallegiert ende ghevoucht wierden, met zulck eender persuasie, dater die ontwijffelick groote zwaricheit inne vant, houdende mids dien die zake int advijs, totter octave van St-Andries dach daer

naer volghende, met scherpe interdictie dat hem binnen 1322.
dier middelen tijt niemende met tregement van den landen moeyen nochte eenichsins onderwinden en zoude; dies nochtans niet jeghenstaende, zo omtfinghen die van de drie leden slands van Vlaenderen, up den XXVIste dach van octobre, den voorscreven Lodewijck van Nevers voor haerlieden erfachtighen heere ende prince, achtervolghende alt ghuene dat er hier voren of ghepasseirt es, tzament ghecorrobeert ende versterct metter belofte die zy den grave Robrecht, zijnen grootheere (zaligher ghedachtenesse) zeer onlancx voor zijn doot te Cortrijcke ghedaen hadden, zo voorzeit es; dienvolghende, zo omtfinck hy van ghelijcken ooc manscepe ende homagie van alle die vassalen van den lande, ghevende met eenen lijf ende inlandt alle die ghuene diet hem goet docht, ende vernieuwende *quant et quant* ooc allomme die wethouders ende andere princelicke officiers, als offer van zijnder qualiteit noch questie noch zwaricheit meer gheweest en hadde; twelcke hem die coninck Kaerle van Vranckerijcke zo buytermaten qualick of nam (omme zijne voorgaende interdictie wille) dat hy hem in alderdiligencie by hem te Parijs omtboot, ende daer ghecommen zijnde, zeer corts naer St-Maertens messe, dede hem (ter cause van zijnder omverhooricheit) ghevanghen int casteel te Louvre leeden, daer hy noch menighen tijt ghescepen was die patientie te moeten nemene, ooc naer dat hem tgraefscip van Vlaenderen by hooch vonnesse van de ghenooten van der croone (daer gheen appal up en valt), ten voorscreven ghepr efigieerden daghe toeghewesen was, uyt crachte van den contracte van paeyse (metsgaders dhuwelicke voorwaerde daer uyte ghevolcht) wesende in daten van den VIen daghe van meye, int jaer XIIIc XX, ten hadde ghedaen die continuele ende zeer neerstighe intercessie van vrau Margriete, zijnder gheselnede, svoorzeits sconincx nichte, daer

Lodewyk van Nivers als graef van Vlaenderen door de dry leden ontvangen.

Hy wordt te Parys in hechtenis gezet.

1322. hy oom of was, van wijlent die coninck Philips, ghezeit de Langhe, zijn broeders weghe, die welcke zo vele verwerfde, dat hy emmers voor die Kerstdaghen uytter vanghenesse gherochte, mids teenegadere afgaende ende renoncierende doude questie ende querele van Rijssele, Duay ende Orchy, ende belovende daer boven ooc zekere groote beteringhe pecuniaire, die welcke zijne subjecten ende ondersaten naermaels wel gheware wierden, zo wy noch hooren zullen; dienvolghende, zo dede hy die coninck zijnen oom manscip van den graefscepe van Vlaenderen, Nevers ende Rethiers, behoudens die gravinne Marie, zijnder moedere, haer redelicke ende tamelicke bylevinghe tassignerene up tgraefscip van Rethiers. Twelcke al zo al ghepasseirt zijnde, die grave Lodewijck nam oorlof an den coninck ende an al dat edele gheselscip van den hove, keerende met vrau Margriete, zijnder huysvrau, weder zeer blijdelick te Vlaendere waert, daer hy van alle die principaelste steden met grooter magnificentie ende triumphe ghewellecomt ende omthaelt wiert, ende in recompense van dien, zo zwoer hy allomme die oude rechten, costumen, previlegien ende vrijheden tonderhoudene, ende te doen onderhouden, naer zijnder macht ende moghentheit. Dit en greyde al Mer Robrecht van Cassele, zijnen oom, niet, die welcke nu ziende dat hy niet voordere en conste van quaden spijte die proprieteit ende souvereniteit van Cassele, Burburch, Grevelinghe ende Waesten themwaerts nam, metsgaders ooc alle die andere steden, landen ende casselryen, die by voorgaende contracte (daer wy ghenouch of ghehoort hebben) niet dan jeghens hem verobligeert ende verbonden en stonden voor de somme van thien duyst, een hondert ende XXX ponden, elf schellinghen, thien penninghen tjaers, van zwarer ende ouder munte, in zulcker wijs dat tzelve menich goet, edele heere zeer grootelicx meshaechde; maer

Blyde wederkomst van den graef.

zy en haddens anders, want die prince en zach niet nauwe jeghens zijnen oom (die zelve trechte hoir van den lande behoorde gheweest thebbene) ende liet hem al gheworden zoo them goedt dochte, van vreese offer hem (overmits zijne nateurelicke quaetheit ende malicieuseit) noch erghere of commen mochte, want (ghelijck men ghemeenlick zeght) die men omtziet, die geeft men tzijne. Ten eersten naer dezen reesser anderwarf een nieuwe questie ende beroerte, tusschen den grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, ende den grave Lodewijck van Vlaenderen, maer wiert terstont gheassopiert, ghestremt ende ter neder gheleit (by den toedoene van den coninck Kaerle van Vranckerijcke) in der forme ende maniere als hier naer volght. 1322.

Te wetene : eerst, dat die grave Lodewijck van Vlaenderen van nu voortan teenegadere cederen, renoncieren ende afgaen zal, ten oirboire ende behouve van die van Hollant, zulck recht, cause ende actie, als hy jeghenwoordelick hadde ofte pretenderen mochte an die vijf eylanden van Zeelant, te wetene : an Walcheren, Schauwen, Zuut-Beverlant, Noord-Beverlant ende Borsele.

Overeenkomst met Willem van Henegauwen.

Met quytscheldinghe van al zulcke verachterthede ende jaerliesschen pensioene, als Mer Guy (ghezeit van Namen) tzijnder aflijvicheit schuldich ende ten achteren was, volghende traectaet van paeyse laest ghemaect tusschen Vlaenderen ende Hollant, int jaer XIIIc X.

Ende in recompense van die, zo zal die grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, van ghelijcken ooc teenegadere cederen, renoncieren ende afgaen, ten oirboire ende profijte van die van Vlaenderen, al zulck recht, cause ende actie als hy mainteneerde thebbene anne die landen ende heerlicheden van Aelst, Waes, de Vier Ambochten ende Gheertsberghe.

Met expresser renontiatie van den haverrechte, hem

1322. competerende ter cause van zijnder pretense, juridictie, ovre tvoorscreven landt van Aelst, ten laste van die van Camerijcke, ende huerlieden ghebeurt, zo elders breeder verhaelt ende ghenoteert staet.

Es bovendien ooc te vreden dat die grave Jan van Namen, oude oom van den grave Lodewijck van Vlaenderen, voort an paeysivelick possesseren ende ghebruken zal (voor hem ende zijne naercommers) die landen ende heerlicheden van Creveceur, ende van der Alluewe, metter ganscher casselereye van Camerijcke.

Maer al zo varre als Slobeke ende Lessine annegaet, die zal men sequestreren, ende in die handen van zekere arbiters, die men daer toe (al zo wel van der eendere als van der andere zijde) kiesen ende denomineren zal, tot er tijt, dat alle zaken by vriendelicker middele (ende anders niet) teenegadere ghemodereert ende teenen goeden accorde ghebrocht zullen wesen.

Waert ooc by aldien dater naermaels eeneghe zwaricheit meer viele, rakende die juridictie van Hollant ende Zeelant, zo zal die grave van Vlaenderen in dat gheval ghehouden wesen zijne ghedeputeerde ende arbiters ten Saestinghe te zendene, ende die van Hollant zullen van ghelijcken ooc haerlieden ghecommiteirde te Rijnlant zenden (met expresser ordonnantie elc int zijne) dat zy van danen niet en zullen mueghen scheeden, voor anderstont dat al zulcke overcommende questie ofte gheschille by hemlieden gheappaeyseirt zal wesen.

Ende die gheconfisqueirde goedinghen van die Hollanders ende Zeelanders (die welcke ghedurende die voorgaende orloghe hemlieden ghehouden hebben van der vlaemscher ligue) zullen al ghelijck blijven daer zy zijn, behoudens dat die grave Willem voornoemt daer voren betalen zal in die handen van den grave Lodewijck van Vlaenderen die somme van XX duyzent pon-

den grooten, omme daer voort een ighelijck zulcke recompense mede ghedaen te wordene, als zijne discretie ghedraghen zal. 1322.

Bet voort zo zullen hem die van Valenchien voortan teenegadere ghehouden zijn te veranderen van der ligue ende alliancie van Vlaenderen, niet jeghenstaende dat zy hem lieden tot nu toe oyt mede gheweest hebben.

Ende ten laesten, zo wiert er ooc ghecondítionneert ende besproken dat gheen ballinghen ofte fugitiven (ter cause van eeneghe onghetrauwicheit ghecommiteert jeghens haerlieden prince) eenich vrijdom hebben zullen binnen des anders landen, heerlicheden ofte jurirdictien. Dit was ghedaen te Parijs, omtrent halfvastene, int jaer XIIIc XXII als voren, in die presentie ende jeghenwoordicheit van die ghedeputeirde van die drie leden slands van Vlaenderen van der eendere, ende die ghedeputeirde van Valenchien, Berghen in Henegauwe, Maubeugie, Bijnst, Dordrecht, Siericsee, Middelburgh, Delft, Leyden ende Haerlem van der andere zijde, ende daer wierden terstont telcx bewarenesse ende meedere verzekerthede brieven of gheexpedieert ende gheteekent, eerst by meester Stafin van Conflains, die advocaet van Teroaen, ende voort by die heeren van Massenne ende Gavere, metsgaders ooc by Jan van Oostburch, Philips van der Poele, Jan Basock, ende Guy Grimalt, als wesende die principaelste van dier vergaderinghe.

Die welcke zo gheringhe niet ghesciedt en was, of die grave Lodewijck van Vlaenderen en consenteerde die van Ghendt, in eeuwigher previlegie dat haerlieder hoochbailliu, voortan ooc bailliu wesen zoude, van den Ouderburch van den lande van Aelst ende van de Vier Ambochten, legghende met eenen die oude questie ende rancune te nedere tusschen die van Brugghe ende die van den Vryen, nopende die drapperie, die welcke by van

Privilegien door den graef aen die van Gent, van het Vrye, en van Yperen verleend.

1322. dier tijt voort al zo wel die Vrijlaten, als die van der voorzeider stede, toeliet ende permitteerde; hy accordeerde ende octroyeerde ooc die van Ipere dat haerlieden bastaerde kijnderen, mede ofte alleene deelen ende succederen zullen, in alle die achterghelaten goedinghen van haerlieder ouders, ghelijck die ghetraude; ghemerct dat zy tzelve daer alzo van ouds ghewonen waren van doene, ende ter voorderinghe van der drapperie aldaer, zo verboot hy ende interdiceirde scherpelick eeneghe drapperie meer thoudene ofte exercerene up drie mijlen naer der stede, up die verbeurte van vijftich ponden grooten, ende voorts al tghuene dater (dies angaende) ter plaetse bevonden zal worden, daer of dat die voornoemde ghepreviligierde, die executie doen zullen thaerlieder discretie ende goedtduncken. Up tzelve pas dijcte die grave Jan van Namen (halvebroedere van wijlent die grave Robrecht van Vlaenderen van zijn vaders zijde) die vijf verdroncken prochien tusschen Biervliet, Saestinghe, groot int gheele XVIIe ghemeten, die men noch ten daghe van hedent naer hem die Poldere van Namen heet.

Den Polder van Namen.

1323. In den beghinne van den jaere XIIIe XXIII, vercreech die voorzeide grave van Namen, heere van der Sluys (dat men noch onlancx leden Lamminsvliet noemde), zekere previlegie ende octroy van den grave Lodewijck van Vlaenderen jeghens zijnen jonghen ende (bydien) zeer ongheexperimenteerden neve, daer hy oude oom of was, by twelcke dat hem niet alleene gheoorloft en wiert tbailliuagie van den watere te Sluys te vereeneghen metten bailliuagie van den lande aldaer, ende tzelve te separerene ende te scheedene van tbailliuagie van den watere te Damme (niet jeghenstaende dat zy oyt daer te voren beede tzament bedient hadden gheweest by eenen poortere te Brugghe), maer vermochte bovendien ooc binnen zijnder voornoemde heerlichede eene crane te rechtene, omme aldaer upslach, tooch ende vente thoudene van allerande soorte van coopmanscepe, van wat ghewichte dat zy ware, gheen uytghesteken, ghereserveert nochte ghesondert, directelick jeghens tprevilegie van die van Brugghe, disponerende dat al tgoedt van ghewichte thuerlieder stede arriveren ende commen moeste, als tzijnen rechten stapele; dies nochtans niet jeghenstaende, die grave van Namen effectueerde ende leyde ter executie (zonder eenich verdrach) al tghuene dat hem (in der vorme ende maniere als voorzeit es) gheconsenteert, gheaccordeert ende toeghelaten was, ten zeer grooten meshaghene van de cooplieden ende ghemeente der stede van Brugghe, die welcke by dien corts al ghelijck stonden te faylgierene, ende allincx zo meer te vergane, indiender niet in tijts inne voorzien hadde gheweest, daer zy ghezaemdelick ende eendrachtelick toe tendeerden, supplieerenden, zeer odmoedelick an den prince, omme ter conservatie van huerlieder oude costumen, rechten, previligien ende vrijheden (die hy tzijnen ancommen hooghe ende helichlick bezworen hadde) tvoorscreven octroy van der Sluys weder hy hem gheaboliert ende te niete ghedaen thebbene, als wesende een zake niet alleene hemlieden ende die van Damme, zo buytermaten hinderlick ende prejudiciabel, dat zy liever allegadere die doot te stervene hadden, dan tzelve te ghedooghene, maer daer en boven ooc den gheelen ghemeenen lande van Vlaenderen zoo teenegadere perniciable ende destructivelick, dat qualick mueghelick ware tzelve ten vullen te kunnen bescrivene, principalick indien tavent of morghen (1) zo ghebeurde dat die heere van der Sluys anders dan wel wilde, ghelijck zy daer zeer promptelick wisten talligierene, met meer andere

Klagt der Bruggelingen door opstand gevolgd.

(1) Eens.

1323. pregnante redenen ten zelven propooste dienende; maer twas al te vergheefs : die prince en dorste zijnen ouden oom gheensins verbelghen nochte vergrammen, die welcke insghelijcx ooc niet up en hielt van eenpaerlick wegh ter contrarien te solliciterene, ten avancemente van zijnder voorzeider stede ende heerlichede, daer hy gheerne (mids dien) thooft ende die gheessele van den gheele lande of ghemaect zoude hebben ter eeuwigher ruine, destructie ende bedervenesse, van alle die andere oude vermaerde steden, ende bysondere van der stede van Brugghe, daer die poorters ende andere inghezetenen (Godt weet) zo niet verstaen en wilden, loopende van stonden an in die wapenen, omme te Sluys waert te treckene, twelcke verhoorende die grave Lodewijck, quam haestelick van Cortrijcke te Brugghe ghereden om tzelve te beletten, maer ten was niet doenlick, zy zworen al ghelijck die stede van Sluys te viere ende te zweerde te brenghene, ten ware dat men die grave van Namen tprevilegie weerde, dat men hem onlancx leden (jeghens recht ende redene, ghegheven ende verleent hadde, ende ten fine dat hy (in ghevalle van voordere communicatie) te bet met haerlieden partie overcommen ende accorderen, mochte, zo leeden zy haerlieden prince met hemlieden naer Sluys, daer zy terstont zeer clouckelick voren vielen, ende die heere van der plaetse wasser wel up voorzien, al zo wel van peerdevolck als van voetknechten uyt zijnen lande van Namen ende elders. Maer hem verwonderde al te zeere wat bedieden mochte, dat hy den grave Lodewijck, zijnen neve, daer in die middele van zijne vianden zach; dies nochtans niet jeghenstaende hy quamer zeer vaylgeantelick jeghens uytte, als een prince van grooter couragie, ghelijck hy was, zo nijdichlick stekende ende slaende van alle zijden up al tghuene dat hem naest was, dater wel drie hondert Brugghelinghen ter stede doot

De Bruggelingen trekken naer Sluys, verwoesten de stad en nemen graef Jan gevangen.

bleven, ende die reste deysde vaste al schermutsende zo 1323.
langhe tot dat zy tsecours van haerlieden principaelste ancommende armeye gheware wierden, met die welcke dat zy zelve haerlieder vervolghers zo dapperlick up tlijf vielen, dater niet een van hemlieden en omtquam, want tbleeffer al versleghen ende vermoort, dat niet in tijts ghevluchten en conste; tusschen die welcke dat die alderprincipaelste waren, eerst Mer Floreins van Borsele, Mer Symon van Brugdandoude, ende Mer Jan van Bernaigie, met noch wel XX rudders ende meer andere edelen uyten lande van Namen, Ardennen, Hollant ende Zeelant. Die grave Jan van Namen zouder ontwijffelick ooc wel hondert steken ende hauwen naer zijn doot ghecreghen hebben, indien ment niet ghelaten en hadde ten zeer neerstighen verzoucke, ende ter vierigher beede van den grave Lodewijck, dieder certeyn noch wel ghenouch mede te doene hadde, eer hy hem met bidden ende schoon spreken tlijf saulveren conste, zo viandelick was al dat ghemeente up hem gheviert (1) ende verhit, hoe wel dat zy hemlieden noch endelinghe lieten ghezegghen om beters wille, treckende met dien alzo voorts binder Sluys, daer zy tal doot sloughen dat hem eenichsins ter weere stelde, roovende, pijlgierende, destruerende, raserende ende verbarnende met eenen ooc al dater yewers wel stont, ende bysondere die crane, dieder thuerlieder spijte ende schimpe nieu ghericht ende ghemaect was : twelcke alzo ghedaen zijnde, keerden ten eersten met eenen grooten roof ende buyt weder te Brugghe, bringhende den ghevanghen Jan van Namen met hemlieden in een schip tot up den Braemberch, ende van danen leeden zy hem tot up die groote zale boven den scepenhuyze, aldaer hem ghevraecht wiert

(1) Ontsteken.

1323. of hy tnieu previlegie (dies questie was) ghewillichlick wilde laten casseren, scheuren ende te niete doen? eer hem erghere ghesciede. Daer op dat hy antwoorde dat neen, maer dat hy tzelve ghesonden hadde te bewarene up zijn casteel te Namen, voor zijn hoirs ende successeurs, toecommende heeren van der Sluys, ende indien zijt emmers hebben wilden, dat zijt daer zouden gaen halen, dochtet hemlieden goet; als tghemeente deze fiere ende overmoedighe antwoorde hoorde, zo meenden zy hem emmers teenegadere ghescheurt thebbene van quaethede, indiender hem die prince zelve niet haestelick tusschen ghestelt en hadde, biddende continuelick deur die vijf bloedighe wonden van Ons Liefs Heere Jesu Christi, dat men hem toch tleven liete, ende wederroepende *quant et quant* ten dien fine (al zo varre alst in hem was) tprevilegie dat hy hem onlancx (by quaden advijse) ghegheven ende verleent hadde, met belofte van die originen, bewijsen ende lettragien daer of zijnde, eer iet lanck te nieten te doene in huerlieder presentie, indien zy hem omtslaen ende weder up zijne vrye voeten stellen wilden. Twelcke zy hem metten zelven plat uyt refuseirden ende omtzeiden, convoyerende met dien haerlieder ghevanghen ten steene waert, ende lastende die cipier aldaer, dat hy zijns wel gade sloughe, of zy zoudent an hem verhalen. Die grave Lodewijck hier uyt wel ziende dater gheen apperentie en was van zijnen ouden oom met eeneghe schoone woorden uytter vanghenesse te meughen ghecrijghene, metsgaders ooc duchtende ende vreesende dat die groote thorene ende gramscip der ghemeente noch eenichsins in tende up zijnen hals redonderen ofte becraken mochte (mids dat hy cause van als was duer zijnder lichtveerdicheit), reisde in alderdiligencie te Parijs waert totten coninck Kaerle, zijn wijfs oom, hem alle zaken int langhe te kennen ghevende, ende grootelicx claghende

Graef Jan weygert afstand te doen van zyne privilegie.

over die van Brugghe, maer daer en quam anders niet of. 1323.
Dit gheschiede up St-Baselis dagh, den XIIIIen van wedemaent, int jaer als voren, ende zeer corts daer naer, quamen die wethouders met meer andere edelen ende notablen der stede van Brugghe, gheestelick ende werelick, by den ghemeente (daer zy vergadert waren), verzouckende tzamen zeer instantelick den grave Jan van Namen verlost ende omtsleghen thebbene uyter vanghenesse, om veel diversche pregnante causen ende redenen die zy daer allegierden ende proponeerden, tal zulcken cleenen profijte dater endelinghe anders gheen antwoorde naer en volchde dan dat zyder inder eeuwicheit niet of scheeden en zouden (wat mer toedede), ten ware dat men hemlieden eerst drie zaken accordeerde ende behoorlick bezeghelde, te wetene : eerst, die revocatie, renontiatie, abolitie ende casseringhe vant voorscreven nieu previlegie, concernerende ende annegaende tbailliuagie van den watere te Sluys ende anders, metsgaders ooc tremis, gracie ende pardoen, niet alleene van alle die voorghenoemde versleghen ende versmoorde persoonen, edele ende onedele, maer bovendien ooc van der destructie ende brantstichtinghe by hemlieden ter Sluys ghebeurt ende ghesciet, ende dit al met confirmatie van de vryheden, rechten ende previlegien, die zy van oudts ghehadt hadden jeghen ende ten laste van die van der voorzeider gheruineerde stede. Daer up dat hemlieden stappans ghereplicquiert wiert by die wethouders ende andere heeren als voren, dat zy zo varre niet ghelast en waren, ende voorts dat zy die zake daer toe gheensins ghedisponeert en vonden, hopende niet min dat noch metter tijt al wel wesen zoude. Van dat tghepeupelte hoorde dat men haerlieder gheconditioneerde presentatie niet en acccepteerde, zo omtstaken zy van stonden an met veel meerdere gramscepe dan oyt daer te voren, ende (allierende met die van den Vryen) stelden allomme omtrent die stede

Voorwaerden van de gemeente ter slaking van den gevangen graef.

1323. alle die huyzen van plaisance ende hofsteden in gloeyen van den ghuenen die huerlieder intentie, wille ende meeninghe contrarie waren. Dit regement greyde die huysvrau van den ghevanghen grave Jan (dochter van Philips van Atrecht ofte Artois, die te Bulscamp, buyten Veurne, versleghen bleef) zo buytermaten qualick, dat zyder endelinghe die gravinne Machtilt van Artois, hare moeye, omme moeyde, biddende haer met weenende ooghen, dat haer gheliefde een middelarighe van paeyse te wesene, tusschen haren lieven man ende die van Brugghe, ten fine dat hy uyter vanghenesse gheraken mochte, daer hy nu een goede poose tijts die patientie ghehadt hadde. Dienvolghende, zo dede die gravinne voornoemt zulck devoir, dater emmers ter dier occasie een dachvaert tS'-Omaers gheleyt wiert, aldaer met schoonen state compareerden, eerst die grave Lodewijck van Vlaenderen, Nevers ende Rethiers; Mer Robrecht van Cassele, zijn vaders jonghen broedere; Jan ende Willem van Nyelle, beede die zuenen van den grave Willem van Nyelle (ghezeit van Denremonde), sgraven Guys tweede zuene van Vlaenderen, wiens ziele Godt ghenadich zy; die abt van Ste-Marcx te Soissons, zuene van Willem Slote; die gravinne Machtilt van Artoys; die heere van Arplemont ende Nevele; tzament verghezelscapt met zeer veel edele heeren van alle quartieren. Daer arriveerden insghelijcx ooc in competente ghetalle die ghedeputeerde van de drie leden slands van Vlaenderen, die welcke int beghinsele van der vergaderinghe, eerst voor alle wercken zekere different ter neder leyden (by den toedoene van der gravinne van Artoys) tusschen den grave Lodewijck ende Mer Robrecht van Cassele, zijnen oom, nopende die gheweldighe apprehensie van alle die steden, casteelen, landen ende casselryen, onlancx leden by den voorscreven Mer Robrecht ghedaen, niet jeghenstaende dat zy niet dan voor een zekere somme

De volherdende woede van het volk noodsaeckt eene dagvaert.

tjaers jeghens hem verobligiert ende verbonden en stonden, zo elders ghenouch om ghenoughen ghededuceert ende ghenoteert staet : hoewel dat Mer Robrecht van dezen apointemente naermaels niet vele en hielt. Twijle dat men hier mede tSte-Omaers bezich was, zo brack die grave Jan van Namen zeer subtilick ende behendichlick te Brugghe uytter vanghenesse (daer toen ter tijt eeneghe dronckaers groot gheruchte, ghescal ende mesbaer maecten van roupene, dansene ende zinghene, ghelijck wel meer ghebeurde), deur een gat dater Mer Jan van Doorne, een goet edel ruddere ende poortere der zelver stede, propijs van binnen zijnen huyse (daer ondere staende) toe gheapproprìert, ghemaect ende ghepractiqueert hadde ter zijden ende aldernaest een aysement, daer hem die voornoemde grave zo dickwils gheliet nootzakelick te moeten gane (als hebbende die rommelinghe in zijnen buyck zo hy zeide) tot dat hy endelinghe zijnen slach schoone zach, eschaperende by dier middele snachts ten XI ueren, int ende van der maent van september, uyt die handen van zijne vianden, ende rijdende voorts in poste met Mer Jan voorzeit ende noch vier andere persoonen (die hem ter Vrijdachmarct om tsecreetse, met zes peerden verbeyden) ter Bouverienpoorte uyt, reghelrecht naer die stede van Brienen, ter vulcomminghe van zekere pilgrimagie ofte bevaert die hy in ghevanghenesse met vierigher devotie onzer Liever Vrau aldaer toeghezeit ende belooft hadde, van welcke belofte nu omtlast zijnde, track hy met zijnen gheselscepe te Parijs waert by den coninck Kaerle, ghezeit de Schoone, die hy alle zijn ghevarenesse ende magher aventure int langhe te kennen gaf, zeer gruwelick claghende over tghemeente van Brugghe, ende *quant et quant* verzouckende by zijnder Majesteit ghecorroboreert ende gheconfirmeert thebbene tvoornoemde nieu previlegie, dies questie roerende, twelcke hem die coninck 1323.

Graef Jan van Namen ontsnapt uyt het gevang.

1323. te liever accordeerde, hopende hem (by dier middele) noch metter tijt wel ter deghe te wrekene, principalick over die Brugghelinghen die zijnen vadere (zaligher memorie) oyt zo rebel ende jeghenspoorich gheweest hadden, ende anders niet wel dwinghelick en waren : met dezer confirmatie reysde die grave Jan weder zeer blijdelick tzijnen lande van Namen waert, daer hy Mer Jan van Doorne terstont een groot jaerlicx pensioen assigneirde voor den goeden dienst die hy hem ghedaen hadde, int ghuene dies voorzeit es : van dat die ghedeputeerde van Brugghe (die welcke metten anderen ter occasie als voren binder stede van St-Omaers verzaemt ende vergadert waren) deze drouve nieumare ende claghelicke tijdinghe verhoorden, wierden in hem zelven zeer toornich ende gram up den grave Lodewijck, omme dieswille dat hy tweewarf belet hadde dat die ghevluchte grave niet teenegadere van der weerelt gheholpen en was; niet min ghemerct dat nu anders niet wesen en mochte, zo dochte hemlieden best ende expedienst te zijne, die zake, dier up handen was, in alderdiligentie te vervoorderene, ende teenen goeden redelicken paeyse te verstane, daer die prince alsdoen niet naer hooren en wilden, nemende van danen zijnen wegh te Ghendt waert, zo dat die voornoemde dachvaert by dien voorts gheel ende al interrupt viel, ende een ijghelick keerde weder int zijne van daer hy ghecommen was. In al twelcke die van Brugghe zo perplex, te wets ende beladen waren (vreesende voortan niet alleene den grave van Namen, maer bovendien ooc haerlieder prince, ende den coninck van Vranckerijcke jeghens thebbene) dat zy zonder eenich delay haerlieder ghedeputeerde weder te Ghendt by den grave Lodewijck zonden, zeer odmoedelick biddende ende supplierende om gracie ende ghenade, van al tghuene dies zy jeghens hem mesdaen

Er wordt aen de dagvaert geen gevolg gegeven.

hadden, die welcke hemlieden daer ontwijffelick veel teer gheconsenteert ende gheaccordeert wiert, om dieswille dat die edelen (die voor der Sluys ghebleven waren) ghenouch zelve cause gheweest hadden van haerlieder doot, ghelijck daer zeer properlick vertoochde ende claerlick te kennen gaf (naer tverstant dat hy der of hadde) die abt van Verchilay, gheboren uytten graefscepe van Rethiers, daer die prince ter weerelt aldermeest of hielt ende up rustede, in alle zijne affairen, ende dat met al zulcke conditien ende bespreken als hier verclaerst staen. 1323.

Te wetene : eerst, dat die van Brugghe voor haerlieder profijtelicker amende ende beteringhe die prince betalen zullen de somme van LXVI duyzent guldenen, boven tghuene dat die voorscreven abt voor zijnder sollicitude ende goet advijs hebben moeste.

Verzoenings artikelen tusschen den graef en de gemeente.

Dies zal hemlieden die prince voorts quyte houden van al zulcke boeten ende breuken als zy jeghens den grave Jan van Namen, zijnen ouden oom, gheincurreert ende verbeurt mochten hebben in eenegher maniere.

Met expresser confirmatie van al haerlieder rechten, previlegien ende vrijheden die zy van ouds ghehadt hadden over die van der Sluys ende principalick nopende tbailliuagie van den watere, treckende van der Sluys (ende daer boven) naer Damme, tot voor die poorte van haerlieder stede, welcke nootzakelick bedient moeste wesen by een van haerlieder medepoorters van Brugghe, niet ghehuwet zijnde met eeneghe poorteresse van dandere twee voorzeide steden.

Van welcker condicie dat insghelijcx ooc wesen moeste, die ter Sluys ende ten Damme tlast van den thol hadde ende alle die dienaers aldaer.

Toude stapelrecht van der stede van Brugghe en wiert by dezen appointemente ooc niet alleene van nieus gheapprobeert, ghecorroboreet ende gheconfirmeert, maer

1323. daerenboven ooc grootelicx gheextendeert ende verbreet by forme van interpretatie, by de welcke dat die grave Lodewijck ordonneerde ende statueerde, dat men voortan gheenrande goet ofte coopmanscepe boven der LX pont zwaers en zal mueghen omtladen ter Sluys zonder eerst te Brugghe gheweest thebbene als tharen rechten stapele.

Die van Damme, Houcke ende Meunicrede, wisten van ghelijcken ooc wat hemlieden elc bysondere, dies angaende, te doene stont.

Met scerpe interdictie, boven al dies voorzeit es, van die stede van der Sluys ter gheene daghe sterckere te mueghen makene, dan zy voormaels gheweest hadde, nochte daer emmermeer eeneghe drapperie, verwerie ofte marct van lakenen te mueghen houdene, up grootelicx daerof ghestraft ende ghecorrigiert te werdene, ter exemple van andere.

Hierentusschen quam onzen prince Lodewijck by zijnen quaden, lichtvaerdighen ende onghereghelden regemente (als die oyt tzijnen tijt met musicienen, rhetoricienen, caetsers, jongheleurs, pluymstrickers ende allerande andere dierghelicke zorgheloose mortepaeyen (1) overghebrocht hadde) in zulck eene extreme benauthede van ghelde, dat hy uyt rechter noodt van dier tijt voort wat wijsere, discretere ende ghereghelder wesen moeste, veranderende zijn voorgaende wulpsch overdadich levén, in een ghezedigher ende ghestadigher maniere van doene, ende werende teenegadere van hem al dat voorzeide volcxken van cleender profijte, metsgaders ooc alle zijne oude officiers ende dienaers, die hy eenichsins derven ende omtbeeren mochte, in zulcker wijs dat zijn ghecostumeerde ende ghewoonelicke staet by dien een goet deel vercranckt, vermindert ende ooc verlicht wiert, maer dies niet jegen-

(1) Morte-paeye, soldaet die buyten dienst is met behoud zyner soldy.

staende, zo moeste hy noch ter onderhoudinghe van zijnen resterende treyn nootzakelick secours verzoucken an die drie leden slands, die hem tzelve ghewillichlick accordeerden, tot zekere groote somme van penninghen, gheen regard nemende hoe varre dat zy by voorgaende tractaten noch belast stonden, alzo wel jeghens hem als jeghens der croone van Vranckerijcke. Met dezen accoorde track die prince tzijnen lande van Nevers waert, van daer hy gheboren was, omme aldaer wat te bet te mueghen sparene quamsuus, leedende den abt van Verchelay, zijnen uppersten ende principaelsten raedt, met hem, zonder die welcke hy alsdoen niet en mochte, makende met eenen den heere van Aspremont (die een naturelick Fransoys was) zijnen stedehoudere ende gouverneur-generael van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, twelcke mids dezen in effecte teenegadere gheabandonneert ende verlaten scheen te zijne, indiender die almeughende Heere (by zijnder goedertierer gracie) niet anders inne voorzien en hadde, zo wy byder tijt allincx zo bet zullen mueghen verstaen : dienvolghende, zo stelde die voornoemde gouverneur terstont, int beghinsele van zijnen regemente, groote pointinghen ende zettinghen voort, metsgaders ooc eeneghe nieuwe ende extraordinaire middelen om penninghen te recouvrerene ende te ghecrighene, al zo wel ten secourse van den prince, als ter omtlastinghe van alle die zware verachtertheden ende commeren slands, daer zyne omtfanghers ende andere ghedeputeerde zo buytermaten qualick, sinistrelick, rigoreuselick ende onredelick inne verseerden (1), thaerlieder zelfs profijte ende beursevullinghe (ende ondere andere Mer Stafin Lauwaert, die bailliu van Brugghe, dieder tvolck van Oostkercke eerst omme in vanghenesse stack) dat tghemeente,

1323.

Den graef gaet zich te Nivers ophouden.

'S landsbestuer in handen van eenen Franschman, die het drukkend en ondragelyk maekt.

De gemeente loopt in de wapens.

(1) Misbruykten.

1323. ten VIen daghe van octobre, weder allomme van nieus in de wapenen liep, dootslaende, vanghende ende verjaghende alle die ghuene die hem zulcx moeyden, niet jeghenstaende dat meest alle die principaelste cadetten ende officiers van den lande waren, ende daer mede noch niet te vreden zijnde, stack bovendien noch tvier in alle haerlieder huyzen van plaisance ende andere goedinghen (staende ten platten lande) daer zy by gheraken consten, van de welcke dat zy ooc eeneghe destrueerden ende teenegadere raseerden met zulck eenen fellen overwilleghen moet, dater die drie leden slands, metten gouverneur Aspremont zelve zo grootelicx inne te wets ende beroert wierden, dat zyder endelinghe die prince of adverteerden, die welcke (ter dier occasie), ten eersten daghe van sporcle, weder in Vlaenderen arriveerde met zijnen abt van Verchelay, hoorende daer die partien an beede zijden in alle haerlieder defensien, exceptien ende excusen met grooter patiencie ende ghedoochzamicheit, ende alle zaken wel verstaen hebbende ende bysondere die toecomste van der voorzeider nieuwer meutte, nammer zo sobere correctie of, dater hem naermaels veel meerdere quaet of quam, want dieder die principaelste cause ende oorzake of gheweest hadden (overmids dat al groote edele cadetten waren) punieerde hy alleenlick (by den advijse van den abt voorscreven) in die beurse, die welcke hemlieden meest gheroert ende verwect hadden tot zulck omredelick voorstel, vergevende voort den ghemeente alle haerlieder voorleden fauten ende mesusen, ende doende met eenen ooc, zo vele (by zijnder authoriteit) dater emmers een unie ende eendrachtigheit naervolchde (mids belofte van voortan anders ende bet te doene), die van beede zijde onderlinghe bezworen wiert, up peyne van (zo wie daer jeghens quame) tgheele landt jeghens hem thebbene, zonder eeneghe hope van gracie ofte ghenade, dies noch-

Den graef komt de gemoederen stillen.

tans niet jeghenstaende, zo wiert Lamsin de Tholnare, 1323.
een van der alderprincipaelste poorters van Brugghe (die ooc mede pointere ende zettere gheweest hadde), ten XXen daghe van der voorzeider maent, zeer onvoorzienlick by avende achter strate doot gheslegen ende begraven in die voorkercke van St-Wouburghe, zonder dat men oyt namelick ofte persoonelick gheweten conste wiet hem dede, hoe wel dat men niet en twijffelde of ten was yemende van den ghuenen die tanderen tijden omredelick by hem ghepoint ende ghezet gheweest hadde.

Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo confirmeerde die grave Lodewijck van Vlaenderen al zulcke rechten, vrijheden ende previlegien, als die van den lande van den Vryen van ouds by zijne voorzaten ghejoont, ghegheven ende verleent waren, latende hemlieden metten zelven ooc, die indicature van alle criminele zaken, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick van faicten ghecommitteert ende gheperpetreert jeghens den persoon van den prince ofte zijne kijnderen, daer hy zelve die kennesse of nemen zal, ordonnerende voorts dat die burghemeesters ende scepenen slands voornoemt, voortan niewers haerlieder camere ofte vierschare houden en zullen, dan binder stede van Brugghe, ende dat niemende scepen en zal mueghen wesen, ten ware dat hy jeghenwoordelick resideerde binnen die palen ende limiten van den Vryen, niewers poortere nochte clerck zijnde, met expresser interdictie (indien contrarie ghebeurde) van yemende in dat gheval ter camere ofte ter vierschare, recht, ofte wet, te mueghen doene voor anderstont dater anders inne voorzien zal wesen. Deze nieuwe ordonnantien ende previlegien en waren zo haest niet ghezeghelt, of die prince en vertrack weder met zijnen abt (als voren) naer zijn landt ende graefscip van Rethiers, latende zijnen stedehoudere ende gou-

Bevestiging van vryheden en voorregten.

Den graef vertrekt wederom.

1323. verneur Aspremont daerentusschen metten lande van Vlaenderen gheworden, die tghemeente nichtemeer (1) doen, dan daer te voren in paeyse ende eendrachticheit ghehouden en conste, twelcke nu voorzekere verstaen hebbende dat die cadetten ende edelen slands (die hier te voren van den prince in de beurse ghetast hadden gheweest, zo voorzeit es) uyt waren om hemlieden te wrekene van der injurie die hemlieden by dien ghebeurt ende gheschiet was, wilde in aldermaniere cracht met cracht wederstaen ende weeren, nemende wederomme van nieus ten eersten naer

1324. Paesschen (int jaer XIII° ende XXIV) die wapenen an, ende doende ghelijck zy onlancx leden ghedaen hadden ende zouden ontwijffelick noch int ende tot veel meerder ghewelt, foortse ende rigeur gheprocedeert hebben (want zy ten dien fine in alle prochien, an een boort ghesleghen ofte gheluyt ende ooc eeneghe capiteynen, hooftmannen ofte disiniers ghecoren hadden), ten hadde ghedaen die zeer onvoorzieneghe presentie van den grave Lodewijck, dieder haestelick omme in poste van Rethiers naer Vlaenderen quam, corrigierende ende punierende anderwarf die voorstelders van dien, met eender vossesteert, by den rade ende advijse van den abt van Verchelay, die welcke noch wel dochte een groot exploot te zijne, dat hy die edelen ende tghemeente hadde ghedaen zweeren dierghelijcke niet meer te doene, up die verbeurte van sprinces eeuwegher indignatie ende gramscip; dit ghesciede op St-Jansdach midsomers, int jaer XIII° ende XXIV, als voren.

Nieuwen opstand van de gemeente.

Ende ten zesten daghe van der naervolghende maent, track die prince wederomme (met zijnen voorscreven raedsheere) te Nevers waert, latende Mer Philips, die heere van Axele, binnen die middelen tijt int regement van den

Andere afwezendheyd van den graef door andere onlusten gevolgd.

(1) Niet te meer.

lande ende graefscepe van Vlaenderen, daert toen ter tijt 1324.
noch lancx zo meer overnoene ende verloren ghinck, byder conniventie ende oogheluykinghe van Mer Robrecht van Cassele, die welcke hem eenen langhen tijt even stille bleef houdende, up zijn casteel ofte slot ter Wal, int bosch van Niepen, zonder hem yewers mede te willen moeyene, als die ghuene die (secretelick int herte) den grave Lodewijck, zijnen neve, onghelijck min joonste ende affectie drouch (omme dieswille dat hy cause was van zijnder omterffenesse van Vlaenderen, zo wy ghehoort hebben) dan hy den ghemeenen peuple dede, daer hy (zo moght veranderen) noch in toecommende tijden veel deuchts ende groote adresse of verbeyde, twelcke zy wel considererende ende gheware wordende, trocken wederomme up nieus te stouttelijcker tharnasch an, met die van den Vrijen, daer Zegher Jansseune, int noorden, ende Lambrecht Bovijn, int oosten, die capiteynen of waren, ghezaemdelick roovende, pijlgierende, destruerende ende ofwerpende ende te niet doende alle die casteelen, fortressen ende stercten van die voornoemde edelen ende rabijnen slands van Vlaenderen, die welcke hemlieden met haerlieder omredelicke pointinghe, zettinghe ende andersins zo veel spijts ende leets ghedaen hadden, te meer ooc omme dieswille dat zy hemlieden hopten by dier middele, zo teenegadere te vercrancken ende te materene, dat zy voortan gheen weerwrake meer te duchtene en zouden hebben, doende ten dien respecte voort allomme ten lande waert in, al tquaetste dat zy eenichsins consten ghepeynsen ende vercieren, zo dater die prince (van als ghewaerschuyt zijnde) nootzakelick weder, omtrent kersmesse, naer Vlaenderen omme keeren moeste, zendende zijnen abt van Verchelay te Parijs waert, by den toedoene van zijne edele (die welcke hem wat suspect hadden), zegghende dat zijn dijncx niet en was princen ende heeren te gou-

1324. vernerene, ghemerct dat hy hem zelve ghestelt hadde om meunicken te regierene, ende dat hy ontwijffelick veel bet in zijn cloostere diende, dan ten hove, in zulcker wijs dat die grave Lodewijck, zonder hem eerst te Cortrijcke arriveerde, daer die edele van den lande terstont by hem quamen in zo groote menichte, tusschen die welcke dat den grave Jan van Namen, zijn oude oom, groot viant van die van Brugghe, Mer Robrecht van Cassele, zijn vaders jongher broedere, ende Jan van Nyelle, sgraves Willems oudste zuene (ghezeit van Denremonde) die alderprincipaelste waren, omme aldaer tzamen te communiquerene ende tadviserene hoe ende in wat maniere dat men die rebelle ende quaetwillighe best wederstaen, dwinghen ende te nieten brenghen mochte, die sprincens goedertierer gracie ende ghenade nu dickwils ende menichwarf zeer temerairelick ghevilipendeert, mesacht ende misbruyct hadden. Twelcke al anhoorende die eerweerdighe vadere in Gode, heer Willem Granson, bisscop van Camerijcke, ende duchtende dater noch groote bloetsturtinghe naervolghen mochte, dede al zijn uyterste beste om eenen goeden paeys te verwervene, maer twas al voor niet, deurt groot empeschement ende upstakele dat hem die edelen deden, wiens casteelen, huyzen ende goedinghe teenegaderen gheruineert ende verbarnt waren. Dienvolghende, zo haelde men by nachte eeneghe hooftmannen, beleeders ende disiniers van den bruchschen Vryen up haerlieder bedde, die al te Cortrijcke omthalst wierden, als meutmakers ende seditieuse lieden. Met desen exploote track die prince, ten laeste daghe van der zelver maent, te Ghendt waert, stellende goet sterck garnisoen in die steden van Rodenburch (die men doen eerst Ardenburch begonste te noemene) ende Ghistele, daer Lambrecht Bovijn zo over lettele inne beroert ende te wets was, dat hy die stede van Ardenburch met zijne Oost-

De edelen hitzen den graef tot strenge wraek aen.

Hevigen wederstand van de gemeente.

Vrijlaten ende andere van stonden anghinck assiegieren ende belegghen, ende zijn Zegher Jansseune viel metten zelven ooc met die van den Noort-Vrye voor die stede van Ghistele, daer Jacob Van den Berghe, een zeer vrom edelman van wapenen, die capiteyn of was, commende zeer clouckelick uyte jeghens zijne vianden, die hy eenen langhen tijt zeer ruterlick bevocht, niet zonder bloetsturtinghe an beede zijden, maer int uytende, zo wiert hy verraderlick van zijne ghemeene saudeniers verlaten, ende by dien zo ghequetst, dat hijs niet meer en mochte, in zulcker wijs dat die capiteyn Jansseune, ten derden daghe van lauwe, daer tvelt behielt, nemende voorts die stede themwaerts, ende leedende alle die edele (dieder binnen waren) met hem ghevanghen te Brugghe upt steen, daer die voornoemde capiteyn Van den Berghe eer yet lanck van zijnder quetsure starf, niet zonder den ghemeenen hoy ende gheck van zijne quaetwilleghen, dat hy wulven met wulven meende versleghen ofte ghevanghen thebbene. Als men deze blyde tijdinghe int siedgie voor Ardenburch verhoorde, zo zwoer die capiteyn Bovijn dat hy nemmermeer van danen scheeden en zoude, dan met ghelijcker eere ende victorie, als zijn compagnon van Ghistele ghescheeden was, continuerende daer mids dien zijn belech bet dan zes weken lanck ghedeurende, in grooter coude, reyn ende sneeu. 1324.

Daerentusschen verhief Zegher Jansseune zo zijnen fieren, courageusen moedt (overmids die victorie als voren) dat hy voorts tgheele westquartier tzijnder subjectie ende onderdanicheit bringen wilde, by den instekene van die van Brugghe, dieder hem al zo veel voetvolcx toe verleenden als hemlieden mueghelick was, onder die conduyte van eenen stouten, vaylgeanten ende onversaechden capiteyn, gheheeten Cosijn Zandekin, gheboren uyt Lampernesse in Veuren-Ambocht, van daer

1324. hy onlancx, ter cause van der meutte ende seditie, ghevlucht ende poortere van Brugghe gheworden was, zo dat zy tzamen met machte eerst naer die stede van Nieupoort trocken (wezende doen ondere die protectie van Mer Robrecht van Cassele), daer zy achter een zonder slach of stoot binnen gherochten, nemende van danen voorts haerlieder wech te Veuren waert, daer zy van ghelijcken ooc zonder eeneghe zwaricheit inne ghelaten wierden, omme dieswille dat die van der stede zo buytermaten zeere verzint waren up den voorscreven capiteyn Zandekin, dat zy onghelijck meedere hope ende betrauwen up hem hadden dan up den grave zelve, ofte up Mer Robrecht, zijnen oom, want al zo zeere als hy (ter cause van zijnder seditieuseit) van die edele ghehaet ende vervolcht was van der eendere zijde, zo beminden hem alle dat ghemeente van dier contreye (omme zijn deucht, rijcdom ende goedertiereneits wille) van der andere, twelcke hem ghezaemdelick met zulcker innicheit van herte inhaelde ende wellecomme hiet, als offer een enghele uyten hemele ghedaelt hadde, twelck al considererende ende wel overmerckende Mer Robrecht van Cassele, track haestelick met al tpeerdevolck ende voetvolck dat hy yewers ghecrijghen conste, binnen Berghen St-Winnocx, niet alleene ter bewarenesse ende bescermenesse van der stede, maer principalick ende bysondere ter conservatie van zijnder eere ende trauwe, daer zommeghe edele van alsdoen (ende niet zonder cause, zo voorzeit es), zeer quaet bemoedt of hadden. Als die voornoemde capiteynen van der ghemeente dit spel anzaghen, zy keerden weder te Nieupoort waert, treckende van danen voort naer die stede van Dunckercke, ende zendende metten zelven zes van haerlieder alderdeghelicste Vrijlaten in deputatie an Mer Robrecht van Cassele (die van nu met zijnen volcke te Zuutcote ghearriveert was) omme paeys, minne ende

De opstandelingen trekken in Nieupoort en Veurne.

vrientscepe an hem te verzouckene, daer hy (alsdoen) niet alleene niet toe verstaen en wilde, maer dede daerenboven ooc die voorzeide ghedeputeerde, alle zesse, in zijnder presentie ende jeghenwoordicheit by zijne lieden zeer deerlick deurbeulen ende vermoorden. Twelcke vernemende die ghuene die hemlieden ghezonden hadden, stelden, zonder langher delay, al huerlieder volck van orloghe (omtrent tVloemarct) in schoonder ordonnantie, ende bedeeldense in drie verscheeden bataylgien, daer die Noortvrijlaten, met meer andere vrome lieden van wapenen, die eerste of hadden, onder die conduyte van den capiteyn Zegher Jansseune; ende die tweede schicte hem Cosijn Zandekin met een zeer groote menichte van zijne Veuren-Ambochters; ende die derde bataylgie maecten die van Nieupoort, hebbende van ghelijcken ooc voor haerlieder capiteyn een jonck, clouck, hasardeux ruitere van haerlieder contreye, wiens name my ombekent es; nemende alzo tzamen haerlieder wech naer den ghuenen die haerlieder ghedeputeerde hadden ghedaen vermoorden, den welcken zy met dien vernomen, van eender andere zijde, binnen Dunckercke ghecommen te zijne, daer zy stappans metter macht voren vielen; dies nochtans niet jeghenstaende Mer Robrecht van Cassele quam clouckelick uyte als een vroom, vaylgeant capiteyn, ghelijck hy was, rijdende met zulck een furie int eyr van zyne vianden (die welcke meest al te voet waren) dat hyder wel meende groot faict bedreven thebbene, maer tvoer al anders, want zijne edele ende andere wel vermaerde capiteynen ende bevelslieden ziende die onghetrauwicheit van haerlieder voetganghers ende ghemeene saudoniers (die van stonden an al overe liepen) bedwonghen hem ghenouch by foortse (nemende zom zelve zijn peert by den breydele) rasselick weder die stede in te treckene, vliedende van danen voort ghezaemdelick naert slot ter Wal, int bosch

1324.

Gevecht by Duynkerke.

1324. van Niepen, van daer zy eerst ghecommen waren, ten fine dat haerlieder edelheit niet en quam in die handen vant vileyn ghepeupelte (zo zy zeiden), twelcke doen, zondere andere zwaricheit, meestere van der stede van Dunckercke wiert, twelcke haestelick verhoorende die van Berghen, Cassele, Belle, Torhout, Rousselare ende Cortrijcke, en dorsten hem insghelijcx ooc niet langher betrauwen up haerlieder ghemeenten elc int zijne, maer gaven hemlieden al ghelijck overe in die handen van den capiteyn Zandekin, doende hem eedt, ende nemende van zijne garnisoene inne, elc al zo vele als hem gheordonneert wiert: dit aldus ghedaen zijnde, zo track die capiteyn voorzeit met al zijnder armeye te Poperinghe, omme aldaer tadvijs van die van Brugghe te verbeydene up tghuene dat hem corts te doene stont metter stede van Ipere, daer hy ontwijffelick wat meer zwaricheits inne maecte dan in eeneghe van die voorgaende, doende niet min (binnen dier middelen tijt) alle die huyzen, casteelen, fortressen ende andere goedinghen der edelen allomme in gloeyen stellen, ende totten gronde toe afwerpen, daer men eenichsins by commen conste, al zo wel binnen die besloten stede als daer buyten, in zulcker wijs dat niet zelf die huyzinghen van Mer Robrecht voornoemt, noch te Cassele, noch te Dunckercke, niet ghespaert en wierden, in wederwrake van de ghedeputeirde, die hy te Zuutcote hadde ghedaen expedieren in der forme ende maniere als hier voren verhaelt staet, by den welcken dat die handt Gods (ghebenedijt moet hy wesen!) ghenouch teenegadere scheen te dalene over die Edele, die welcke hem zelven poincters, zetters ende omtfanghers van dien ghemaect hadden (contrarie haerlieder vocatie) al thaerlieder zelfs zeghene ende beurse vullinghe, zonder yemende eeneghe rekeninghe, bewijs, ende reliqua te doene, ten grooten overdraghelicken laste van den schamelen ghemeente, twelcke niet alleene gheene troost,

Volks-woede tegen de huyzen der Edelen.

hulpe ofte bystandicheit van iemende en verbeyde, maer bovendien ooc niemende en vreesde, noch en omtzach, overmids die rouckeloose wulpscheit, onvoorzienighe joncheit, cleenmoedige goedertierentheit, langhe ende menichvuldighe absentie van den grave Lodewijck, die welcke (volghende zijne nouritue re ende alliancie) bycans lieverin Vranckerycke was, dan binnen zijnen lande van Vlaenderen; daer ons ontwijffelick die principaelste foulle, ende tmeeste quaet of quam. Hier en tusschen en hielt Lambrecht Bovijn niet up van die van Ardenburch (daer hy noch voren lach) alt leet, schimp ende spijt te doene dat hy conste, met zijne Oost-Vrijlaten, ende mids der hulpe van Wouter Ratgheer, die met zijne lieden van wapenen, van ghelijcken ooc allomme daer omtrent, al in roeren stelde ende bevreest maecte tot binder prochie van Assenede in de Vier-Ambochten, daer hy van den prince ende van die van Ghendt (om dieswille dat binnen haerlieder jurisdictie was) zo rudelick bespronghen ende omthaelt wiert, dat hy der vele van de zijne liet, nemende voort met die reste die vlucht naer tsiedge van Ardenburch, twelcke die Ghendtenaers ooc metten zelven meenden bestormt ende ghelicht thebbene, maer twiert by eeneghe tusschenloopers omtraeden, ende belet, in zulcker wijs, dat zy met die victorie weder thuyzewaert keerden, aldaer by eeneghe goede mannen van eere, gheestelick ende weerlick, zo varre van alle zijden ten besten gesproken wiert, dater een generale unie ende paeys naer volchde, overmids die conditien ende bespreken hier naer verclaerst. 1324.

Ontmoeting van den graef by Assenede

Te wetene: eerst dat die grave Lodewijck te vreden was alle die mesdadeghers (ter cause van der voorgaende meutte ende seditie) in gracie ende ghenade tomtfanghene, zonder iemende (ten dien upziene) lijf of let te nemene ofte ooc ballinck slands te makene.

De partyen verstaen zich tot vrede.

Behoudens dat zy hem een profijtelicke amende ende

1324. beteringhe doen zullen van eeneghe notable sommen van penningen, ter discretie van die van Ghendt ende Ipere, metsgaders ooc van Robrecht van Cassele, zijnen oom.

Die welcke van ghelijcken ooc tzamen tauxeren, modereren ende begrooten zullen alle die schaden ende intresten dieder gheprocedeert, ghecommen ende ghesproten zijn uyt die voorghenoemde gheruineerde ende verbarnde parcheelen, daer tghetal groot of was. Actum te Ghendt, tzondaechs naer half vastene, den XXIIIIen van maerte, int jaer voornoemd, ten grooten contentemente (zo tscheen) van alle die ghuene diet anneghinck, die welcke mids dezen al weder thuyswaert keerden, elc in tzijne, maer ten gheduerde niet langhe.

1325. Want al zo vullick als men int jaer XIIIc ende XXV begonste te sprekene vant begrooten van der profijtelicker beteringhe ende intresten als voren (ten welcken finen dat die van Ghendt ende van Ipere alree zekere haerlieden arbiters ghedeputeirt hadden, omme dies angaende tzament met Mer Robrecht van Cassele in communicatie te commene ende voort te doene zoo haerlieder discretie ghedraghen zoude, al volghende den teneur van paeyse voorscreven) zo reeser wederomme van nieus een groote murmuratie onder tghemeente, in zulcker voughe, dat mer langher disputeirde, waer men die vergaderinghe best houden zoude, zonder van hemlieden (die welcke omtwijffelick zeer nauwe luysterden ende scherpelick tot als dooghe in tzeyl hadden) eenichsins gheinterrumpeert ofte ooc omvoorzienelick gheinvadeert te wordene, daer zy meest voren vreesden, kiesende niet min endelinghe tcloostere van den Duynen voor haerlieder zekerste vertreck ende toevlucht, aldaer zy up St-Barnabas dach, in wedemaent, tzamen vergaderden, omme by moete ende tharen ghemacke (zo zy waenden) met elcanderen te communiquerene ende tadvyserene up die zake ende zwari-

Misnoegen dat tot nieuwen oproer overgaet.

cheit die voor handen was, zo voorzeit es. Maer lacen! twiert hemlieden haest belet by Cosijn Zandekin, ende Zegher Jansseune, beede capiteynen van den seditieusen ghemeente, diet daer (met eeneghe Veuren-Ambochters ende Noort-Vrijlaten) zo teenegadere al in disturbatie ende in roeren stelden, als of zy van den duvele booslick bezeten hadden gheweest: niemende en doster kicken nochte micken van alle die ghuene die daer (ter liquidatie van de voornoemde poincten in questie) verzaemt ende in competente ghetalle by mencanderen ghecommen waren, ic late varen, dat zy haerlieder advijs ofte zegghenscip ghehuyt ofte gheprononcieert zouden hebben. Deze ghevarenesse greyde al tcommun van Veurne ende van Cortrijcke zo buytermaten wel, dat zy insghelijcx ooc al weder in die wapenen liepen, twelcke verstaende die grave Lodewijck (wesende doen tIpere) dede terstont eeneghe quaetwillighe Vrijlaten, by nachte van huerlieder bedde halen ende den hals of hauwen, treckende *quant et quant* ooc in alderdiligencie binnen der stede van Cortrijcke met IIIIc zeer vrome ende cloucke edelmannen te peerde, omme die by foortse ende met ghewelde (ghemerct dat anders niet wesen en mochte) in zijnder subjectie ende onderdanicheit thoudene, daer tghemeente van Brugghe (als wesende deerste oorspronck van der jeghenwoordigher meutte ende seditie) zo overcrancke ghenouchte innam, dat zy noch binnen den zelven daghe zes van hare ghedeputeerde derrewaert zonden omme metten prince taccorderene, alzo varre alst doenlick ware, ende indien niet, emmers ten minste tghemeente aldaer secretelick themlieden waert te treckene, welcke commissie hemlieden zo verghinck, dat zyder by sgraven laste inechte van vanghenesse gherochten, omme naermaels (by moete) up haerlieder stick ghelet te wordene, zo ter materie dienen ende behooren zoude. Die ghuene die hemlieden uytghezonden

1325.

Den graef gaet den oproer met geweld tegen.

1325. hadden, hier of traport hoorende, meenden teenegadere tomtzinnene van quaethede, omtstekende ghezaemdelick met zulck een uytnemende toorne ende gramscip, dat zy ten eersten vijf duyzent cloucke ende uytghelesen ghewapende mannen te Cortrijcke waert schicten, wel voorzien zijnde van als dater ten oorloghe diende, met expressen laste ende bevele van nimmermeer weder thuyswaert te keerene, of zy en brochten haerlieder zes voornoemde ghevanghen medepoorters met hemlieden, tware by vrientscepe ofte andersins; van dit last wiert die grave Lodewijck secretelick by eeneghe van zijne bespiers in tijts gheadverteert ende ghewaerschuyt, zo dat hyder thaerlieder comste zelve met machte jeghens uyt track (naer dat hy die poorters al hadde ghedaen zweeren hem goet ende ghetrauwe te blivene), stekende met eenen tvier (by den raede van eeneghe edelen) in die voorboughen van der stede an de Bruchsche zijde, omme by dier middele zijne vianden (in alle ghevalle) te voordere van die meuren ende vesten thoudene; maer (Godt weet!) tquam al anders, want al zo vullick als die voornoemde voorboughen (by den advijse als voren) nu gheel in gloeyen stonden, zo keerde die wint int noorde, slaende met zulck een impetuositeit ende vehementie in alle die omtsteken edificien, dat hy by crachte dien brandt over die riviere van der Leye ter stede waert in dreef, zeer jammerlick consumerende ende verslindende een groot deel van diere, overmids die deurgaende droochte van dier jaerschare, dieder insghelijcx ooc niet lettele toe en hielp; die den brandt ghesticht hadden zouden zonder eeneghe faute zelve alle ghelijck (met al haerlieder edele gheselscip) den eersten anstoot van den verwaeyden viere gheleden ende bekocht hebben (zo zy noch zom deden) indien zy niet haestelick metter spoet weder ghekeert en hadden van daer zy laest uyt ghetrocken

De Bruggelingen sturen volk op Kortryk.

De brandstichting van den graef keert tot zyn verderf.

waren, aldaer zy van den ghemeenen poorterie (haerlieder groot ongheval ende messchief ziende) zo veel wonders hooren moesten dat hemlieden thooft zwoer (1), want daer en was niemende van hemlieden allen, of hy en leyde tzelve die prince ende zijne edelen te laste, die welcke zy ontwijffelick secretelick int herte niet bet en mochten dan die van Brugghe en deden, hoewel dat zijt (eendeels uyt vreese ende by bedwanghe, ende eensdeels ooc om haerlieder eedt te quytene) wat simuleren moesten. Twelcke nochtans zommeghe gheinteresseerde zo juste niet ghedoen en consten, ofte zy en omtghinghen hem zelven wel zo varre in woorden, dat zy al tedeldom ende gentillesse van Vlaenderen tzamen voor den duvele weynschten, daer hemlieden daghelicx niet dan lancx zo meer quaets, leedts ende verdriets of en quam, met meer andere dierghelijcke propoosten wel ghenouch te kennen gevende, hoe dat zy inwendich int herte ghezint waren, indien zy ghedorst hadden: men mach wel dincken hoe qualick dat dit die prince ende zijne edele behaechde, die welcke wel meenden ghezaemdelick metter ganscher macht (om erghere te schuwene) ter steden uyt ghesmact thebbene, ende die zes ghevanghen poorters van Brugghe (daer wy hier voren of ghehoort hebben) met hemlieden, te Rijssele waert te voerene, maer die ghebeurs van der strate, daer zy deure passeren moesten (dies eerts gheware wordende) schenen doen emmers teenegadere te omtzinnene van quaethede, ende voughender hemlieden jeghens metten lijve, al zo varre alst in hemlieden was, zegghende dat en zal Godt nemmermeer ghedooghen dat ghylieden ons nu afgaen zoudt in onzen uytersten noodt, ende ons hier alleene laten in den brandt, daer ghylieden zelve die cause ende oorzake of gheweest hebt, met meer 1325.

(1) Zwoor: zeer deed.

1325. andere dierghelijcke redenen, daer die gendarmerie (om beters wille) zo lettel up schafte dat een wondere was, rijdende niet min altijts voorewaert deure, ter vulcomminghe van tghuene dat zy voren hadden, ende hemlieden nadere ghinck, twelcke van ghelijcken ooc wel considererende ende merckende eeneghe van de ghuene daer zy mede te doene hadden, ende die hem die zake meest antrocken, liepen haestelick voren, slutende hemlieden alle ghelijck die poorte voor thooft, ende roepende met ghemeenen voyse zeer hooghe ende overluyt : Ghy poorters van Cortrijcke, ziet wel toe, wy zijn verraden. Van dat men deze gruwelicke roup hoorde, zo quamen terstont alle die stock ofte mes ghedraghen consten van alle straten ende houcken (latende noch zom haerlieder huysen ende andere meuble goedinghen in gloeyen staen) met omsprekelicke groote ghedruse derrewaert ghedreven, stekende ende slaende van allen zijden up tghuene dat hemlieden naerst was, met zulc eenen fellen evelen moedt, als of zy gheel ende al verwoet dul hadden gheweest, zo dater schoffierlick zeere ghevochten wiert ende veel bloets ghesturt van beeden zijden; maer van der zijde der edelen varre meest, want tbleeffer al versleghen ofte ghevanghen dat niet in tijts vlieden en conste, zo datet allomme vul doode lichamen lach, niet zonder den toedoene van de quaede wijfs aldaer, die met haerlieder speten (1), hamers, haumessen, scherfmessen ende upstekers al deurbeulden ende crepelden (2) daer zy eenichsins by gheraken consten, anders niet naerderhandt beclaghende, dan datet niet al ter stede dood ghebleven en was, ofte dat hem iemende metter vlucht ghesaulveert hadde, niet jeghenstaende dat die zulcke varre minst in ghetalle waren. Daer wiert die grave Lodewijck, met thiene van zijn edele, ghevanghen

Den graef wordt met tien van zyne edelen gevangen.

(1) Spitten. (2) Verminkten.

ende int casteel gheleet, tot sanderdaechs, ende hadde certeyn wel groot gheluck dat hyder tleven niet en liet metten hoop, daer boven de IIe edelmannen ende schiltcnapen, ooc XXIIII rudders ondere waren, tusschen die welcke men omtwijffelick bevant die principaelste ende vermaerste te zijne : eerst, Mer Jan van Vlaenderen, daer wijlent onzen grave Guy, zaligher memorie (ghezeit van Dampiere), die grootheere of was, van weghe den grave Willem van Nyelle, zijnen tweeden zuene, ghezeit van Denremonde; Mer Jan van Nivelle; Mer Jan van Verrieres, die capiteyn van Rijpermonde; Mer Boudewijn van Zeghers Cappelle; Mer Robrecht van Zamslacht, wijlent schoolmeestere van onzen prince Lodewijck, dieder menighen heeten traen omme liet; Mer Guy die Crane, ende Mer Guy de Visch; die grave Jan van Namen (ghesleghen viant van die van Brugghe) saulveerde hem zelven metter vlucht, die hy met eeneghe andere van de beste ghemonteerde edele te Rijssele waert nam, wat ghequetst zijnde in zijn een been. Deze bataylgie aldus ghewonnen zijnde, zo liep dat ghemeente weder al even dapperlick ten brande, daer zijt van grooter viericheit ghelaten hadden, zoot voorzeit es, ende sdaechs daer naer, lieten zy die vijf duyzent Brugghelinghen binnen der stede commen, leverende hemlieden den grave Lodewijck in handen met zijn thien medeghevanghenen edelen, die welcke zy van stonden an alle ghelijck in zijn presentie ende jeghenwoordicheit zeer omghenadelick vermoorden, ende capten in pasteye vleesche, als dulle verwoede lieden, wat hyder (met weenender ooghe) voorspreken, bidden ofte beloven conste, omme dieswille dat men by haerlieder raedt (zo zy zeiden) diversche Vrijlaten snachts van haerlieder bedde ghehaelt hadde ende omthooft, zo wy hier voren meer dan eens ghehoort hebben. Deze onmenschelicke wreetheit ende onghenadicheit hadde zonder eeneghe

De Edelen onder 's graves oog vermoord.

1325. faute die prince onghelijk meer an dan al tverlies van den volcke dat hy sdaechs te voren ghehadt hadde vechtender handt, maer hy en hadts anders, hy moeste alsdoen die patientie hebben, al wast hem leedt. Ten es niet mueghelick of die almueghende Heere die moste grootelicx upt edeldom van Vlaenderen vergramt, verbolghen ende verstoort zijn, dat hemlieden alle zaken dus contrarie ende jeghens vielen, maer waer inne hy tzelve verdient mochte hebben (boven die cause ende redene voren ghealligeert), dat wisten zy zelve best; dienvolgende zo wiert die grave Lodewijck noch binnen den zelven daghe (wezende den XXIen van wedemaent) by zijne voorscreven rebellighe supposten, up een cleyn peerdeken te Brugghe waert ghevoert, daer hy XXV weken lanck ghevanghen lach up die Cruythalle, wat mer toe zegghen ofte doen conste. Hier anne mueghen hem wel noch ten daghe van hedent alle paeusen, keysers, coninghen, princen ende andere vorsten ende landsheeren spijghelen, tzy in den gheestelicken ofte in den weerelicken staet, ten fine dat zy niet en doen nochte voort en stellen (elc int zijne) zonder goede, wijse, discrete ende rijpe deliberatie van raede, vereenicht ende vergheselscipt met wel ghetemperde goedertierenheit, ombevlechte rechtverdicheit, ende uprechte justicie ende equiteit.

Den graef wordt te Brugge in hechtenis gesteld.

In deze bataylgie te Cortrijcke en was Mer Robrecht van Cassele niet, maer hadde hem oyt (sichtent dat hy int cloostere van den Dunen bespronghen wiert van Lambrecht Bovijn ende Zegher Jansseune, zo voorzeit es), stille ghehouden up zijn slot ter Wal, int bosch van Niepen, om dieswille dat hem die grave Lodewijck zijn neve (daer hy oom of was) grootelijcx vergramt ende verbolghen hadde, hem accuserende (by den instekene van zommeghe zijner edelen) van eeneghe secrete ongetrauwicheit ende bedecte verraderie, hoe wel dat hy nochtans niet al en miste van

der waerheit, ghelijck wy elders wat breedere ghehoort ende ghenoteert hebben : want tes al claer ende notoire dat Mer Robrecht voornoemt, zijnen voorzeiden neve noyt eeneghe joonste nochte affectie en drouch, ter cause van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, daer hy tzijnen upsiene (jeghens recht ende redene) of ghepriveert ende ghefrustreert was, by der subtiler behendicheit der Fransoysen, twelcke hem noch altijts ondere ende boven lach, zo dat hijt gheensins vergheten en conste hoe langhe dat leet. Van dat Cosijn Zandekin verhoorde dat die prince ghevanghen ende alle zijne edelen meest versleghen ende die reste verjaegt waren, zo track hy met een groot ghedeelte Westerlinghen naer die stede van Ipere, daer alle die wethouders ende edelen terstont uytvloden van dat zy zijn comste gheware wierden, als die ghuene die hemlieden up tghemeente niet en betrauden, daer hy met zulc een eere ende weerdicheit of inne ghehaelt ende ghewellecomt wiert, als of hy die grave zelve gheweest hadde; dienvolghende zo dede hy daer (rechts voort expireren van der maent als voren), by consente van die resterende poorters, die oude vesten vullen ende maecte der nieuwe, daer hy die voorboughen mede inne begreep, zo dat die stede grootelicx by dien gheaugmenteert ende vermeedert wiert, twelcke men nochtans naermaels weder verandert heeft, ter eeuwigher abolitie ende extinctie van der seditieuser memorie, ende zo wie doen binnen den voorscreven nieuwe bevanghe woonde verloos huys ende landt, ende most yewers in een ander gheweste zijn vertreck gaen nemen. Binnen dezen middelen tijt, zant die coninck Kaerle van Vranckerijcke (ghezeit de Schoone) eenen statelicken ambassadeur an die van Brugghe, by de welcke dat hy hemlieden (van Zijnder Majesteits weghe) wel scherpelick ordonneerde ende beval, dat zy den grave Lodewijck, zijnen neve (daer hy oom of was van vrau Margriete zijnder huysvrau weghe), 1325.

Zannequin begeeft zich naer Iperen en vergroot die stad.

1325.

Koning Karel eyscht de slaking van den graef, welke hem van de Bruggelingen geweygerd word.

zonder eenich verdrach uytter vanghenesse omtslaen, ende ten paeyse met hem verstaen zouden, daer up dat zy zeer onversaechdelick antwoorden dat zy noch wille, nochte meeninghe en hadden tzelve te doene, voor anderstont dat zy die steden van Ghendt ende van Oudenaerde, met haerlieder casselrien, noch thaerlieder obedientie ende onderdanicheit ghebrocht zouden hebben, ende omme tzelve te bet te effectuerene, verzochten zy an Mer Robrecht van Cassele, dat hem ghelieven zoude haerlieder protecteur, schermheere ende ruart te zijne, daer toe dat zy hem eendrachtelick alsdoen (up tgoetdincken van hem) ghepromoveert ende vercoren hadden; Mer Robrecht dit verzouck ghehoort hebbende, en dede gheen zake ter weerelt lievere dan dat hy den ghepresenteerden staet accepteerde, als die ghuene die noch hopte metter tijt (zo mochten alle zaken veranderen) by diesdanigher middele zelve endelinghe prince van den lande te wordene, ende alzo tzijnen goeden rechte te gherakene, daer hy tonghelijcke of ghefraudeert was, in der forme ende maniere hier voren in tlanghe verhaelt. Dienvolghende, zo track hy ten eersten dat hem mueghelick was (inder qualiteit als voren) met die van Brugghe ende van den Vryen, naer die stede van Ghendt, ende te Deynse ghecommen zijnde, ordonneerde dat die Brugghelinghen, met die Oost ende Noort-Vrijlaten, daer wat touven zouden, verbeydende die reste van haren volcke, omme die, ghearriveert zijnde alsdan metter ganscher macht, van danen voorts die stede van Ghendt te gaen belegghene, nemende zelve zijnen wech (daerentusschen) met die van Ipere, Cassele, Bergen, Veurne, Cortrijcke, Nieupoort ende Dunckerke, metsgaders ooc met die van haerlieder casselrien in alderdiligentie, tOudenaerde waert, daer hy (voor zijn eerste exploot) tprincelick logiest ende casteel te Peteghem in

Zy stellen Robert van Kassel aen hun hoofd en trekken op Gent.

gloeyen stelde, blivende met dien zo sterckelick voor die stede ghecampeert ligghen, dater niemende noch uyt noch in en mochte, twelcke al anmerckende die van Ghendt, ende wel ten vullen ghewaerschuyt zijnde wat die Brugghelinghen (die noch te Deynse laghen) voor handen ende in meeninghe hadden, zonden savents in de duysterheit XX duysent stercke jonghe ruyters naer Nevele, ondere tbevel van Willem Wenemare, een zeer clouck capiteyn ende vroom man van wapenen, groot ghelijck eenen reuse, omme van danen voort sanderdaechs, voort criecken van den dach, die seditieuse meyneedighe verraders van Brugghe (zo zy zeiden) up haerlieder alderweecste ende onvoorsienste te Deynse te gaen bespringhene van alle zijden, ende te tracterene naer haerlieder weerde ende verdienste; maer zy misten, want (zoot Gode gheliefde) dit secreet wiert verstaen by een schamele vraukijn van den Bruchschen quartiere, diet hemlieden al passerende haren wech (by aventure), hoorde jeghens elcanderen vertrecken, haers gheen gade slaende (zo nieuwe ende ongheweune crijchslieden pleghen), ende zy adverteerder terstont of die ghuene diet anneghinck, dieder ontwijffelick int eerste wat inne perplex ende beladen waren, maer metten secourse van volcke dat hemlieden Mer Robrecht van Cassele, haerlieder ruart, zeer onvoorzienelick toezant van voor Oudenaerde (overmids dat hem die Ghendtsche entreprise van ghelijcken ooc in tijts kennelick ghemaect was, by den ghuenen dieder tlast of hadde), zo verhieffen zy wederomme gheel ende al haerlieder couragie, ende wierden ghemoedt ghelijck leeuwen, treckende smorghens vrouch, voor der zonnen upganck, rechts buyten Deynse, over Rekelingsbrugghe, daer zy al haerlieder lieden in orloghe ende in zeer schoonder ordonnantie stelden, omme alzo voort haerlieder vianden (daer zy zo grootelicx of ghe-

1325.

1325. dreycht waren) zelve jeghens te gane ende die bataylgie te leverene, zo waer zy die vinden zouden. Maer (Godt weet!) ten was gheenen noodt voordere te reysene, want die Ghendtenaers (die welcke al langhe voor zonneschijn in roere gheweest hadden) quamen hemlieden daer zeer furieuselick te ghemoete (hoewel dat zy niet en dochten hemlieden daer, nochte in zulcker equipage ghevonden thebbene, zo voorzeit es), vallende met dien deene den anderen zo dapperlick ende zo nijdelick up tlijf dater afgriselick zeere ghevochten wiert, niet zonder groote bloetsturtinghe, alzo wel van der eendere als van der andere zijde, zo dat men qualick jugeren conste wiet quaetst hadde, totter tijt dat die Ghendtenaers (ziende haerlieder capiteyn Wenemare versleghen ligghen, daer al haerlieder hope ende betrauwen up stont), by groote hoopen haerlieder veerden liepen, als teenegadere ghedecouragierde ende moedeloose lieden. Dies nochtans niet jeghenstaende, men vervolchdeze zo scerpelick an alle zijden, dat zy noch meest al (waer hier waer daer) lancx die weghen doot bleven, zom versleghen ende zom versmacht van hitte : want het binnen menighen tijt zo heet wedere niet gheweest en hadde. Aldus behielden die Brugghelinghen daer tvelt ende ghecreghen die victorie, smaendaechs den XV^en van hoymaent, wesende doen die feestelicke dach van de scheidinghe der Apostelen. Alzo haeste als Mer Robrecht van Cassele, die ruart van Vlaenderen, deze blijde tijdinghe verstont, zo brack hy achter een up van voor Oudenaerde, en quam met die victorieuse van Brugghe (ende haerlieder gheallieerde) die stede van Ghendt beleggnen. Twelcke al verhoorende die coninck Kaerle van Vranckerijcke, zant anderwarf eenen ambassadeur te Vlaenderen waert, maer van meerdere authoriteite (als wesende een van de principaelste van der croone) ende met schoondere state dan die voorgaende,

Gevecht by Deynze met de Gentenaers.

omme alle zaken, die daer zeer qualick begonnen waren, by hem teenen goeden ende ghebrocht te werdene, daer finalick zo varre inne gheprocedeirt wiert, dat die van Ghendt ende van Oudenaerde hooghe ende helichlick zwoeren hem zelven voortan te willen voughene met die van Brugghe; behoudens dat men binnen die XIIII daghen alle seditieuse questien ende zwaricheden ter neder leyde, ende den prince uyter vanghenesse omtsloughe; twelcke die Brugghelinghen alzo beloofden te doene; hoewel dater naer tvertrecken van den ambassadeur voornoemt (die ten eersten naer dezen weder thuyswaert keerde) niet dan veel meedere ruse, foulle ende orloghe of en quam, uyt dien dat die Ghendtenaers in alder manieren wilden (contrarie tghuene dies voorzeit es) den prince up zijn vry libre voeten ghestelt hebben, eer men van eenich voordere appointement ofte accoort met hem ende zijne edelen spreken zoude, daer die van Brugghe met haerlieden gheallieerde gheensins toe verstaen en wilden, omme den laetsten man te waghene, zo dater van allen zijden zeer groot jammer ende verdriet naer volchde, ende alderеerst ondere tghemeente van Ghendt, daer men terstont een goet ghedeel wevers ter stede uyt bande, omme dieswille dat zy er secretelick metten commune van Brugghe (zo men hemlieden te laste leyde) toewaren ende accoort pepen, zo dat zy van dier tijt voort eeneghe te Gheersberghe ende andere elders ghinghen wonen, elc daert hem goet dochte ende gheliefde. Ten zelven daghe, cozen die van Ghendt (wel ziende dat hem alle zaken daghelicx lancx zo meer ter orloghe ghereeden) den grave Jan van Namen voor haerlieder uppercapiteyn ende veltheere, nemende hem met eenen ooc gouverneur van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, uyter name van den ghevanghen grave Lodewijck, haerlieder naturelicken heere ende prince, ende zonder faute zy en hadden an

1325.

Kortstondig verdrag der partyen.

De Gentenaers kiezen graef Jan van Namen tot hun opperhoofd, en doen vele veroveringen.

1325. niemende bet mueghen adresseren, nochte gherocht zijn, omme hemlieden te wrekene over die Brugghelinghen, die welcke die grave voorzeit ter weerelt aldermeest hatede, ter occasie voren verhaelt; zo dede hy ooc insghelijcx Mer Robrecht van Cassele, zijn broeders zuene (daer zy anhoofden), ter cause van zekere oude questie ende rancune, noch ter tijt onghedissideert : in zulcker wijs dat die luse (1) rechts teenegadere by dezen scheen in de pisse ghestelt te zijne. Dienvolghende, zo nam die grave van Namen (in der qualiteit als boven) die stede van Oudenaerde ende Cortrijcke achter een themwaerts, met alle die casteelen, sloten ende fortressen, ligghende tusschen die rivieren van der Schelde ende der Leye, stellende er allomme goet, sterck garnisoen inne, ende die van Gheersberghe (daer hy omt passagie van Brabant ende Henegauwe opene thoudene, ooc van ghelijcken meende ghedaen thebbene), toochden zijne gendarmerie thaerlieder ancomste, wel zeer schoon semblant ende ghelaet, openende hemlieden die poorte van der stede, ghelijck die voorgaende ghedaen hadden : maer naer dien dater een groot ghedeel van hemlieden binnen ghecommen waren, metten heere van Gavere (die zy om zijne uytwendicheit ende groote bravesse voor den grave van Namen hielden) lietent tschofhecken haestelick weder toevallen ende sloten die poorte, zeer verraderlick doot slaende ende vermoordende al tnieuwe crijchsvolck, dat zy dus jammerlick binder cote hadden, uytghesteken ende ghereserveert eeneghe die hem zelven zom in St-Adriaens cloostere saulveerden, ende zom metter vlucht

Graef Jan wreekt op de wevers van Gent de verradery van die van Geersbergen. over meuren ende vesten, werpende haerlieder wapenen van hemlieden. Die grave van Namen deze verraderie van buyten der poorten anziende, wiert uytnemende zeere perplex, ende omstack met omsprekelicke groote gramscepe, ende princepalick als men hem te kennen gaf dater die wevers cause of waren, die welcke onlancx leden uyt Ghendt ghebannen zijnde, daer haerlieder refugie ende toevlucht ghenomen hadden, ghelijck hier boven breedere ghenoteert staet, als die ghuene die daer uyt zekerlick conjectureerde, presumeerde, ende bemoede, dater die andere wevers (die noch binnen Ghendt resideerden) ooc wel of gheweten hadden, jae dat zy mede van de zelve zoope overghoten waren, ten grooten inestimable grieve van den anderen goede ghemeente aldaer, indiender niet in tijts inne voorzien en wierde byder middele daer toe dienende, zo hy (nu weder te Ghendt ghekeert zijnde) al int langhe voor die van der wet rapporteerde ende vertoochde; maer (Godt weet!) die zake en bleef er zo secreet niet (ghelijckt wel anders meer ghebeurt) of tghemeente en wierdes gheware, twelcke van stonden an al in die wapenen liep jeghens die wevers, die insghelijcx ooc niet slincx en vielen, staende eenen goeden langhen tijt by rechter foortse ende met ghewelt jeghens alle die reste van der poorterie, zo vromelick ende omverzaechdelick, dater van beeden zijden zeer veel bloets ghesturt wiert. Maer dies niet jeghenstaende zy blevens noch int ende al tondere, totten ghetale van drie duyzent persoonen, ende die ghuene diet lijf omtdraghen consten, liepen haerlieder veerden, voughende hemlieden voorts met die van Brugghe ende haerlieder gheallieerde, onder den capiteyn Cosijn Zandekin.

(1) Luys.

1325.

Als die van Brugghe vernomen dat te Ghendt dus qualick ghinck, ende dater tghemeente dus gheel in roere stont, zo tracken zy (dinckende dat in trouble watere goet visschen was) zeer haestelick met machte derrewaert, onder den capiteyn Wouter Ratgheer, hebbende by De Bruggelingen slaen zich neder voor Gent.

1325. hem ooc eeneghe van zijne Oost-Vrijlaten, tzamen verghezelscipt met die van Veuren-Ambocht, metsgaders ooc met die van de Vier Ambochten, ende van den lande van Waes, ende daer ghecommen zijnde, sloughen ter Langherbrugghe, rechts voor die stede, nedere, rechtende daer thenten ende pauwelgioenen, ende loopende al tlandt plat of, dater yewers omtrent lach. Ende Mer Robrecht van Cassele, die ruart van Vlaenderen, viel anderwarf in alderdiligentie voor die stede van Oudenaerde, met alle die resterende gendarmerie van den gheele westquartiere, die hy daer te voren ghehadt hadde, ghereserveert alleenelick die van Cortrijcke, die welcke Zegher Jansseune, Lambrecht Bovijn, ende Boudewijn Buekele (alle capiteynen van den Vryen) corts daer naer by zijnen laste ter obedientie brochten, met alle die sloten, casteelen ende fortressen tusschen die Schelde ende der Leye, verslaende ende verjaghende allomme die garnisoenen (dieder die grave van Namen omlancx hier te voren inne ghestelt ende ghesticht hadde, zo voorzeit es), ende nemende voorts alle die zelve plaetsen weder met haerlieder zelfs lieden van orloghe, die niet en roofden, pijlgierden noch en barnden binder juridictie van Ghendt, dan daer zy eenichsins by gheraken consten. Twijle dat men hier mede aldus besigh was, zo gheschiede, up den Vsten dach van ougst, te Brugghe in de meersch, een schadelicke brant, daer veel goede menagien of te niete ghinghen, ende eeneghe goetwillighe deden daer (uyter name van den coninck Kaerle van Vranckerijcke) zulc devoir, dat zy den grave Lodewijck van Vlaenderen, up St-Laureyns dach, uyter Cruythalle ghecreghen, daer hy nu zeven weken lanck ghevanghen gheleghen hadde. Maer lacen! hy wiert sanderdaechs wederomme gheapprehendeert ende int zelve gheleyt, met goede continuele guarde ende wake ter marct, ten fine dat dierghelijcke niet meer en ghebeurde. Als die coninck voorzeit

Robert van Kassel komt voor Oudenaerde.

Brand te Brugge

(wesende doen te Vincenne) hoorde dat zijn entreprise te Brugghe ghefaylgiert was, zo zant hy ten XIXsten daghe van septembre daer naer, zijn meyere van Amiens te Vlaenderen waert an Mer Robrecht van Cassele ende an die van Brugghe, hemlieden wel scherpelick lastende, ordonnerende ende bevelende dat zy zonder eenich langher uytstel ofte verdrach van den grave Lodewijck scheeden zouden, up al dat zy van hem hielden, met expressen mandemente ende ghebode bovendien ooc van hemlieden up die octave van S'-Andries dach, eerst commende, te Parijs voor hem te rechte te commen stellene, up peyne van (in cas van refuse ofte ghebreke) by Zijnder Majesteit in als by goeder ende expediente middele voorzien te werdene, zo ter zake dienen ende behooren zal. Dienvolghende men spracker vaste ten paeyse, maer daer en quam anders niet of, nochte meer nopende die omtslakinghe van den grave voornoemt, dan angaende den dachvaert hier voren ghestelt ende gheprefigiert, dies hem die coninck zo grootelijcx belchde dat hy van gramscepe ende peurder cleenmoedicheit (want hy als doen niet anders bedreven en dorste) hulpe, secours ende bystant an onzen helighen vadere den paeus verzochte, die tzijnder begheerte terstont eenen cardinael nederwaert zant, die welcke tzijnder comste (byder assistencie van die bisscoppen Jan van Doornijcke ende Inghelram van Teroaen) tgheele landt van Vlaenderen int verwatene stelde (met suspencie van alle kerckelicke diensten ende officien naer coustume), uytghesteken alleenelick die steden van Ghendt ende van Oudenaerde, daer nochtans dies niet jeghenstaende alle dandere steden ende casselrien, respectivelick elc int zijne, haerlieder siedgie voren bleven continuerende, in der zelver vasticheit ende moghentheit als zy begonnen hadden, twelcke zonder faute die hoochmoedighe grave Jan van Namen zo buyter- 1325.

Vertoog van koning Karel aan die van Brugge, de slaking van hunnen graef betrekkelyk.

1325. mate veel an hadde, dat een wonder was; zo deedt van ghelijcken ooc Mer Hector Vilain ende Mer Zegher van Cortrijcke, met meer andere van de principaelste edele regierders ende officiers der stede van Ghendt, in zulcker wijs, dat zy dicwils ende menichwarf wel die wille ende meeninghe hadden van uyt te treckene ende haerlieder vianden zo rudelick up tlijf te vallene, dater lichtinghe van tsiedgie zouden hebben mueghen naervolghen (zo zy wel hopten ende meenden), maer en dorstent niet aventuren, van vreese van buyten ghelaten te zijne by den ghemeente, daer zy tbeste betrauwen niet up en hadden, overmids tcleen accoort dater als noch onder hemlieden was, zo dat beede die voorscreven steden bydien deurgaens even vastelick beleyt bleven (zonder eenich slach ofte stoot) tot in den Avent, dat die gheele coude winter an quam, die welcke daer menich vroom crijchsman die doot causeerde, zonder alle die ghuene dieder noch van peurder armoede ende ghebreke verghinghen, daer tghetal insghelijcx ooc niet cleene of en was, zo dat die Westerlinghen, ter cause van dien, hem zelven allincx uyter leghere van voor Oudenaerde sloten, twelcke merckende haerlieder upperveltheere ende capiteyn-generael, Mer Robrecht van Cassele, dede thenten ende pauwelgioenen vellen, ende brack teenegadere up, keerende reghelrecht deurt siedgie van Ghendt weder te Brugghewaert, daer hy hem alle de wintere bleef houdende; Woutere Ratgheer, die beleedere van der bruchscher armeye (die noch voor die stede van Ghendt lach), ziende dat Mer Robrecht voorzeit aldus thuyswaert ghetrocken was, en maecte daer ooc gheen langher delay, nemende nochtans niet voordere zijnen keer dan tot Eecloo, om dat hy niet en zoude schijnen vertrocken ofte gheruemt te zijne van vreese ofte vervaerthede, ende alzo vullick als die Ghendtenaers gheware wierden dat zy van tsiedgie teenegadere omtsle-

Het beleg van Gent en Audenaerde wordt opgebroken.

ghen ende verlost waren, zo trocken zy stappans uyte met machte (onder die capitein Mer Hector ende Mer Zegher voornoemt) tusschen Cortrijcke ende Oudenaerde, daer hemlieden omtrent VIIIc saudeniers van der contrarie ligue tpassagie beletten ende benemen wilde, die welcke terstont by twee Graeubroeders ghewaerschuyt wierden dat zy zonder verdrach, van tween een kiesen moesten, te wetene, of haerlieder naturelicken heere ende prince voortan goet ghetrauwe ende onderdanich te blivene, ofte jeghens die van Ghendt te vechtene. Daer up dat zy verantwoorden dat zy ter weerelt niet anders en zochten dan zulcke droncke mostzuypers, hoe eer hoe lievere, die bataylgie te leverene. Die welcke daer met dien onderlinghe begonnen wiert, met ghelijcker clouckheit, wreetheit ende nijdicheit van beede zijden, maer niet met ghelijcker wijsheit, discretie ende scientie militaire, daer Mer Hector Vilain, met Mer Zegher van Cortrijcke, zijnen compaengnon, ontwijffelick veel bet inne ghestileert ende gheruseert was, dan yemende van hemlieden daer jeghens dat hy te doene hadde, twelcke cause was dat zy al ter stede doot ofte ghevanghen bleven, ende dat hy victorieuselick tvelt behielt, brenghende voort ten eersten naer dezen, ooc tlandt van Waes ende die Vier Ambochten weder ter behoorlicker subjectie ende onderdanicheit, met al tghuene dat er meer tusschen die Schelde ende der Leye lach, in zulcker voughe dat die Ghendtenaers by zijnder wijsheit ende vromicheit (metsgaders ooc byder prouesse ende vaylgeandise van Mer Zegher van Cortrijcke) van dier tijt voort allincx zo meer beghonsten gheestimeert, gheacht ende ooc ghevreest ende omtzien te zijne, hoewel dat Woutere Ratgheer, dies al niet jeghenstaende, noch zeer clouckelick met zijne Brugghelinghen ende andere gheallieerde uyt Eecloo naer die prochie van Assenede track, hopende die 1325.

Gevecht tusschen Kortryk en Audenaerde, waer uyt de onderwerping der Bruggelingen.

1325. Vier Ambochten weder te conquesterene, by foortse van wapenen ofte in die wille te stervene, ende ziende daer die voorscreven Ghendtenaers themwaerts commen, stack terstont tvier in die prochie voorzeit, kiesende niet min tzuutende (1) van diere, omme zijne vianden (die welcke in veel mindere nombre waren) daer te bevechtene ende die bataylgie te leverene, ende naer dat hy alle zijne lieden van orloghe (ten dien upziene) in zeer schoonder ordonnantie ghestelt hadde, zo quamer subitelick ende onvoorsienelick een haze dweers deure gheloopen, zonder dat men conste ghemercken van waer hy quam of waer hy bevoer, twelcke eeneghe van hemlieden jugeerden een zekere voor teekene te zijne van quader aventure, zo dat zy der teenegadere die moedt by verloren, descourageirende voort ooc alle die ghuene die hemlieden naest waren, ende beginnende met dien daer die bataylgie met zulc een inwendighen gruw ende wederkeeringhe van herten, dat zijs haest tondere bleven, werpende haerlieder gheweer ende wapenen wech, ende loopende rasselick haerlieder veerden met twee van haere lieder capiteynen (die teenen ergheren ende (2) ghedestineert waren), te wetene, Lambrecht Bovijn ende Zegher Jansseune, naer dat hemlieden omtrent VIIc mannen of gheslegen waren, met die capiteynen Wouter Ratgheer ende Bouduyn Buekele; daer bleven ooc een goet ghedeel Brugghelinghen ghevanghen, die men almede te Ghendtwaert voerde. Tis wel waerachtich dat die overmoedighe overwillicheit van die van Brugghe, met dezer defaicte, in partie begonste te faylgierene ende te vergane; maer nochtans zo zeere niet of zy en meenden haerlieder rebellie ende overhooricheit noch wel ghecontinueert thebbene, ten hadde ghedaen die gruwelicke dreyghementen van alle dandere mede gheallieerde steden ende casselrien, diet

(1) Den zuydkant. — (2) Eynde.

eendrachtelick ende ghezaemdelick zwoeren (als diet courage gheel ende al verloren hadden) up hemlieden te verhalene, indien zy niet met eere uyten spele en gherochten, daer zy om haerlieder wille allincx zo diepere inne ghetorden ende ghecommen waren, zo dat die van Brugghe by dien ghenouch bedwonghen wierden (van vreese vant gheele landt jeghens thebbene) achter een haerlieder ghedeputeirde by den grave Lodewijck te zendene, belovende hem in der eeuwicheit ghetrauwe ende onderdanighe subjecten ende onderzaten te blivene, ende voortan al te doene dat hem goetdincken ende ghelieven zal, indien hy hemlieden noch ter dezerwarf in gracie ende ghenade omtfaen wilde, teenegadere verghevende ende verghetende al tghuene dat zy jeghens zijne hoocheit mesdaen ende verbeurt hadden, omme twelcke die voorghenoemde ghedeputeirde zeer odmoedelick biddende ende supplierende waren up beede haerlieder knyen, ende die prince accordeerde hemlieden (om betere ghedaen dan ghelaten) al haerlieder verzouck ende begheerte. Zo dat hy dienvolghende swoensdaechs, in die Quatertemperweke, voor Kerstmesse, omtsleghen ende verlost wiert uyter Cruythalle, daer hy nu XXV weken lanck vanghenesse ghehouden hadde, wel tzijnen groote verdriete, ghelijck men wel peynzen mach, reyzende met schoonen state up den Kersavent van Brugghe te Ghendt waert, daer men hem zeer weerdelick ende blijdelick omthaelde ende festierde: ende hy bedancte hemlieden van haerlieder ghetrauwicheit, hulpe ende bystandicheit, nemende van danen voort zijnen wech naer die stede van Parijs, totten coninck Kaerle, zijn wijfs oom, die hy buytermaten zeere bedruct vant, omme die aflijvicheit van den grave Charles van Valoys, zijn vaders broedere, die noch gheen maent overleden en was, niet min met elcanderen int propoost ghecommen zijnde, omtdeckte hem (naer

1325.

Den graef komt uyt de hechtenis en trekt naer Parys.

1325. tclaghen van der rauwe) al int langhe zijne ghevarenesse ende maghere aventure, in zulcker voughe dat die coninck int ende wat toornich ende gram wiert, hoorende dat hy paeys ghemaect hadden zonder hem, wiens authoriteyt (byder rebellie als voren) van ghelijcken ooc grootelijcx gheinterresseert, veracht ende vercleent gheweest hadde, zo hy zeyde, zweerende met eenen up zijn rudderscip dat zo niet passeren en zoude, maer dat zy van nieus paeys met hem maken zouden, die emmers paeys begheerden, niet jeghenstaende al tghuene dater hier voren of ghepasseert ofte veraccordeert mochte wesen, ende zendende ten dien fine (ten eersten dat hem mueghelick was) een groot eyrcracht van volcke tS-Omaers waert, ondere tbeleet van Don Alphonse van Spaengnen, Mer Mattheus Trye, ende Mer Miloen van Noyeres, die maerschalck van der croone, die welcke, eerst ende voor alle wercken die stede van Teroaen, Doornijcke, Rijssele ende Duay (met meer andere plaetsen daer omtrent) wel te deghe voorzaghen van goeden, ghetrauwen garnisoene, metsgaders ooc van tghuene dater meer ter orloghe diende, twelcke die Vlaminghen (nu ghenouch ghesepareert ende in pijcke zijnde met mencanderen, zo voorzeit es) zulck een horreur ende afgrijselicke groote veranderinghe int herte causeerde, dat zy in alder maniere paeys verzochten, al en hadt maer gheweest omme ter voorderinghe van der coopmanscepe (die met hemlieden nu gheel ende al ghefaylgiert was), spaeus ban gheweert ende die kercken weder gheopent thebbene, zo zy zeyden, doende daer toe zo veel devoirs (by der intercessie van Mer Robrecht van Cassele ende vrau Johanna van Couchy, zijnder zustere, an Don Alphonse voorzeit) dater endelinghe een dachvaert upt tcasteel tArcken by S'-Omaers propijs daer toe gheordonneert ende ghestelt wiert, aldaer van sconincx weghe compareerde heer Andries van Flo-

Den koning aldaer wilt dat Vlamingen ook met hem eenen vrede treffen.

rence, raedt van Zijnder Majesteyt ende naermaels bisscop van Doornijcke, gheaccompaengneert ende verghezelscipt met Pieter van Congieres, ende meer andere edele heeren : ende van der vlaemscher zijde, zo vonden hem daer eerst die grave Lodewijck, haerlieder naturelicken heere ende prince; die grave Jan van Namen, zijn oude oom; Mer Robrecht van Cassele, zijn oom, ende vrau Johanna van Couchy, zijn moye, met die ghedeputeirde van de drie leden slands (metsgaders ooc van die van den Vryen), in zeer competente ghetalle, zonder eenichzins van elcanderen te scheydene, voor anderstont dater een generale ende universele paeys onderlinghe ghemaect, gheaccordeirt ende ghesloten was, in der vorme ende maniere, als hier naer volcht. 1325.

Te wetene : eerst, dat die van Brugghe, Ipere, Cortrijcke ende van den Vryen, met alle dandere mede ghealliecrde steden ende casselrien, ghehouden zullen wezen een Chartreusen-cloostere te fonderene ende te doterene by Cortrijcke van XII meunicken, ende van stonden an alle die schaden ende interesten met ghereede penninghen up te rechtene, die zy iewers eeneghe cloosters, kercken ofte godshuyzen anne ghedaen hebben, ghedurende die voorgaende dissentie ende tweedrachtichede.

Desselfs inhoud.

Ten anderen, zo zullen uyt Brugghe ende Cortrijcke, IIIc mannen, in drie diversche ende verscheeden pelgrimagien ghezonden worden, te wetene : hondert tS'-Jacobs, in Galisen; noch alzo veele tS'-Gillis, in Grieckenlant, ende die reste tOnzer Liever Vrauwe te Rochemadone, in Aquitaengne.

Ende bet voorts zullen die Brugghelinghen, met alle haerlieder medeghesellen ende complissen, wederomme van nieus zweeren ende beloven haerlieder naturelicken heere ende prince voortan in der eeuwicheit goet ende ghetrauwe te blivene, zo onderdanighe subjecten ende

1325. onderzaten van rechtsweghen schuldich zijn van doene.

Mids hem ooc betalende voor haerlieder proffijtelicker amende ende beteringhe, van dies zy jeghens zijnder hoocheit eenichsins mesdaen ende verbeurt hadden, de somme van hondert duysent ghuldenen.

Boven de LXVI duysent ghuldenen, die men hem over twee jaer gheaccordeert ende toeghezeit hadde ghenouch in affecte, omme den grave Jan van Namen, zijnen ouden oom, daer mede te contenterene ende te vreden te stellen, van der injurie die hem ghebeurt ende ghescheidt was int vanghenen van zijnen edelen persoon ende anders.

Zonder noch ooc de twee hondert duysent ghuldenen, die welcke zy die coninck Kaerle van Vranckerijcke upleggben moesten, omme daer mede die van Ghendt ende van Oudenaerde te payene, alzo wel nopende doncosten van haerlieder wapeninghe, als angaende die groote schade ende intereste, die zy respectivelick elc int zijne (ghedurende die voorleden orloghe) ghedaen, ghedoocht ende nootzakelick ghesupporteert hadden, al ter discretie ende goetdinckene van die coninck voorhoemt.

Item, alle die ghuene die binnen den tijt als voren van swets weghe ghebannen hebben gheweest, zullen als noch ghebannen bliven, maer alle gheruymde ofte ghevluchte persoonen zullen vryelick weder mueghen keeren zonder eeneghe contradictie van iemende.

Alle capiteynen, beveltslieden, hooftmannen, leetsmannen, hopmannen, disiniers, dekenen ende andere officiers die by den ghemeente in eeneghe digniteyt, staet ofte officie ghesurroguert ende ghestelt gheweest hebben, ofte by haerlieder zelfs authoriteit daer anne gherocht ende ghecommen zijn, zullen by desen tractate al ghelijck ghecasseert ende verlaten wesen, omme in haerlieder stede (indient noot zy) van nieus zulcke andere personnagien

ghepromoveert ende gheordonneert te wordene, als die prince goetdincken ende ghelieven zal. 1325.

Daerenboven zullen die ghevanghenen (alzo wel van deendere als van der andere zijde) vry, los ende quyte weder thuyswaert mueghen keeren, elc int zijne, anveerdende haerlieder huyzen ende andere goedinghen in zulcker state als zy die vinden zullen.

Ende ten laesten, zo wasser ooc wel expresselick ghe-conditioneert ende besproken, dat die coninck zal vermueghen dezen jeghenwoordighen paeys eens tjaers al Vlaenderen deure van nieus te doen publicerene ende vercondighen, by zijnen herault van wapenen, thien jaer lanck ghedurende, dinct hy het goet. Dit was ghedaen upt casteel tArcken, by St-Omaers, in die presentie ende jeghenwoordicheit van alle die ghedeputeirde van den ghuenen die paeys begheerden ende verzochten, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die van Geersberghen, die welcke buyten den paeyse ghesloten waren omme die snoode ende valsche verraderie wille, die zy onlancx leden gheconcipieert ende ghepractiqueert hadden jeghens den grave Jan van Namen, ter eeuwigher ruyne ende bedervenesse van den heere van Gavere, ende van menich vroom man van wapenen, dieder zo deerlick tlijf omme lieten, als wy voren int langhe ghehoort hebben; niet min zo vercreghen ende verworven noch endelinghe gracie ende ghenade, by middele van III^{c} ponden grooten, die zy te zekeren termine ende payementen daer voren betalen moesten. Naer dien dat deze paeyse aldus van alle zijden bezeghelt ende bezworen was (met corroboratie ende confirmatie van der macht ende authoriteit apostolique) zo wiert spaeus ban terstont al Vlaenderen deure gheweert, die kercken gheopent, die dienst Gods vernieut, ende tractaet van coopmanscepe weder vervarscht ende daghelicx zo meer ghetraffiqueert ende gheuseert, ten

1326. omsprekelicken solace van den schamelen ghemeente: Godt zy ghelooft!

Den vrede wordt verbroken.

Maer lacen! ten gheduerde niet langhere dan totten naesten jaere, doent eeneghe van den commune wederomme van nieus al in roere stelden, liever dan zy van de staten, officien ende digniteyten scheeden zouden (volghende den tractate voorscreven), daer zy deur die voorgaende meutte ende seditie sinistrelick anne gherocht waren, treckende ten dien fine themwaert, alle die ghebannen wevers ende andere veriaechde persoonen van Ghendt ende elders (daer zy al of ghecreghen dat zijs hadden) ende houdende daer mede niet alleene die ghevluchte edelen uyten lande (jeghens tinhoudene van den paeyse als voren), maer doende bovendien ooc al tquaetste van roovene, vanghene, doodene ende barnende dat zy consten ghepeynsen ofte ghedincken, ter grooter mesachtenthede van haerlieder naturelicken heere ende prince, die welcke ontwijffelick al zijn uyterste beste dede omme haerlieden tzelve uyten hoofde te stekene; maer twas al verloren moeyte, zy wilden Gods ende mans, by haerlieder hoocheit bliven (ghemerct dat zy ter goet vonden) en voortan voor gheen ghemeene verworpen lieden meer gherekent wesen, zo zy generalick zeyden, ende bysondere Jacob Peyt, een zeer wreet bouve, ende groot viant der helighet kercke, die by der voorgaende tweedrachticheit capiteyn van Berghen St-Winnocx gheworden was, deerlick pijlgierende alle die kercken, cloosters ende andere godshuysen daer omtrent, ende doende alle die eerbaerste, stilste ende paeysibelste persoonen (die hy in zijne handen ghecrijghen conste), waer hier waer daer, lancx den weghe hanghen an boomen ofte den hals of houwen, by haerlieder zelfs broeders, rechtsweers, scoonvaders, scoonzuenen ende andere naerste vrienden ende maghen, alleenelick om dieswille dat zy goet sheers waren,

zo hy hemlieden te laste leyde: maer principalick ende 1326.
boven al, zo hatede hy die priesters ende andere kerckelicke officiers ende dienaers, zegghende (voor zijn ghemeene woort) dat hy noch hopte zo vele te doene, dat men den laesten van hemlieden alle zoude zien hanghen tusschen hemele ende aerde; daer die goede lieden van Berghen zo metten lijve jeghens waren, dat zy hem emmers int ende (al wast late ghenouch) by der stede van Hontschote verslougen ende te Coudekercke begroeven, hoewel dat hy noch ten derde jaere daer naer (by laste van den bisscop Inghelram van Teroaen) weder omtgraven ende ten pulvren (1) verbarnt wiert, als een snoode kerstene ende schismatick mensche, ghelijck hy in der waerheit was. Twelcke merckende zijne medeghesellen ende complissen, meenden tontzinnene van quaethede, bedrivende daghelicx (wel twee jaer lanck ghedurende) lancx zo meer jammers ende verdriets binnen den lande, ten spijte van alle die ghuene diet leet was, ende userende over al van zulck een ommenschelicke wreedheit ende tyrannie, dat alle beminders van paeyse, wel metten rechte, haers levens verdrieten mochten, te meer, ghemerct dats hem die van Brugghe weder antrocken (die welcke originalick cause gheweest hadden van al tvoorleden) gheenrande rudesse nochte onghenadicheit sparende over die goede, ende gaende mids dien noch altijts voort van quaet in erghere (als of hemlieden die duvele baerlick teenegadere by der kele ghehadt hadde), ende dat onder het beleet van twee van haerlieder oude capiteynen, die tot alder boosheit ghenegen waren, te wetene: Lambrecht Bovijn, ende Zegher Jansseune, waerachtige dienaers ende ghewilleghe slaven van den viant van der Helle; Godt bescherme ons alle! Omtrent dezen zelven tijt, en drouchs die coninck

(1) Tot asschen.

1326. Eduaert van Inghelant (ghezeit van Kijnchoorne) niet wel eens met die coninghinne Isabelle, zijnder huysvrau, die welcke hy (uyt traport van den bisscop van Oxonen, diet naermaels zijnen hals costede), voor zekere verstaen hadde omlancx leden thebben begonnen bouleren metten Milord Roegier van Mortimeir, metten welcken dat zy haer corts daer naer secretelick, ter cause van dien, uyten lande maecte, leedende den prince, Eduaert van Wales, haren oudsten zuene met haer, ende treckende reghelrecht te Vranckerijcke waert, totten coninck Kaerle, haren broedere, die van stonden an een huwelijck sloot tusschen den prince, haren zuene voorzeit, ende vrau Philippine, sgraven Willems derde dochtere van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, verleenende haer voorts eeneghe schepen van orloghe, onder die conduyte van Jan van Henegauwe, die heere van Beaumont, broedere van den voorgenoemde grave Willem, daer zy voor texpireren van der maent van septembre (verghezelscipt als voren) weder te Zantwijck, in Inghelant, mede arriveerde, doende voorts zo vele (byder assistentie van eeneghe groote meesters van dier contreye) dat zy den coninck, haren man, in vanghenesse ghecreech, ende haren zuene Eduaert, ghezeit dEdele, die derde van der roode roose (nu omtrent XIIII jaer oudt zijnde) dede zy, ten XXIX^{en} daghe van lauwe, int zelve jaer XIII^{c} ende XXVI, metter croone beghiften, by den eerdsbisscop Woutere van Cantelberghe, omme haer voorscreven boulscip daer inne te ghelievene, die haer tzelve continuelick riedt ende in doore blies.

Eduard van Galles trouwt Filippine van Henegouwen, en wordt koning van Engeland.

Twijle dat men hier mede in Inghelant bezich was, zo maecte die keyser Lodewijck, die vierde van dier name, eenen tweeden paeus te Roome van der ordene van St-Françoys, gheheeten Nicolaes, die vijfste van dier name, omme dieswille dat hem die paeus Jan, die XXIIe van dier name, deurgaens tAvingnon bleef houdende, wat hem die key-

Nicolaes V.

sere ter contrarien ghezegghen ofte omtbieden conste, 1326.
ende deze paeus Nicolaes maecte terstont neghen nieuwe cardinalen, omme in als zijn assesseurs te zijne, al ter grooter schade, schande, cleenicheit ende confusie van der heligher kerstene kercke. Ende binnen dien middelen tijt, wiert die grave Reynout van Gheldren ende van Zutphen, F^{s} Ottho, metter doot ghemeene, die eerst vrau Firmingarde, sgravens Heyndricx dochter van Limburch, ghetraut hadde, daer by gheen hoirie by en ghecreech, huwende anderwarf met vrau Margriete, die dochtere van wijlent die grave Guy van Vlaenderen, van den tweeden bedde, nu wedewe zijnde van den coninck Heyndrick van Schotlant, die welcke hem drie zuenen ende een dochtere ter weerelt brochte, te wetene : Reynout, die tweede van dier name, die naer zijn vaders doot, tlandt rigierde, daer hy naerderhandt deerste hertoghe of wiert, zo wy noch hooren zullen; Guy, Philips, ende vrau Isabelle, religieuse int cloostere van Ste-Clare, binder stede van Ceulen.

Tnaervolghende jaer XIII^{c} XXVII, maecte die coninck 1327.
Robrecht van Schotlandt (ghezeit Lebreux) groote ghereetscepe van orloghe jeghens den nieuwen ende ombejaerden coninck Eduaert van Inghelant (ghezeit dEdele), omme den ouden coninck Eduaert (ghezeit van Kijnchoorne) by foortse van wapenen uyter vanghenesse te verlossene ende weder in zijn rijcke te stellene, daer die graven Aymon van Cain, ende Heyndrick van Lancaestere, met Milord Rogier van Mortimeir (als gouverneurs van der inghelscher croone omme des anders sconincx joncheits wille) zo inne te wets ende beroert waren, dat zy haestelick int Boulongnois, Vlaenderen, Henegauwe ende Brabant om hulpe ende bystandicheit zonden, van daer hemlieden ten eersten (ende principalick uyt Henegauwe, ter cause van der alleancie als voren) zeer groot secours

Koning Robert van Schotland wapent zich tegen Eduard.

1327. van volcke te peerde ende te voet toequam, daer naer den voornoemden heere van Beaumont die upperste capiteynen of waren : eerst, die grave Willem van Gulcken; die grave Diederijck van Loo; Woutere, die heere van Heyne; Heyndrick, die heere van Antoing; Michiel van Lingny; Jan van Montingny; Mer Hector Vileyn; Mer Wolfaert, die heere van Ghistele; Mer Jacob, zijn broedere; Staffaert ofte Fastrart van Rhoden; Robrecht van Belle, met Willem, zijn broedere; Allart Briseel; Jan van Rode, die heere van Carsen; Ghoosin van der Muelne; Diederijck Vainceur; Racen de Grez; Jan van Labeaulx, ende Heyndrick, zijn broedere, met veel meer andere groote personnagien ende vrome edelmannen van wapenen, die welcke nu metter Inghelscher armeye vereenicht zijnde, maecten tzament een zeer gheweldighe leghere, te wetene van VIII duysent peerden, XXIV duysent archiers, ende XXX duysent andere ghemeene saudeniers; zo dater die coninck Robrecht van Schotlant niet an en dorste, maer omme dat hy niet en zoude schijnen teenegadere te vergheefs uytghecommen te zyne, zo maecte hy een huwelick van David, zijnen zuene, met vrau Johanne, doudste zustere van den voorscreven jonghen coninck van Inghelant, die hy wel een andere ende erghere appointement toegheschict hadde, indien hem daer niemende den tant ghebo-den en hadde, ghelijck ment eensdaechs wel meer ziet ghebeuren; dienvolghende, zo keerde die coninck Robrecht voorzeit weder tzijnen lande waert, zonder iet anders te bedrivene dan dat hy die putier Mortimeir occasie ghegheven hadde met zijnder wapeninghe omme die ghevanghen coninck (hoe eer hoe lievere) tleven te vercortene, ten fine dat dierghelijcke invasie ten zijnen respecte niet meer en gheschiede, zoot ooc corts daer naer ghebeurde, by middele van eender hoorne, die hy den coninck by nachte (daer hy in zijn bedde lach) eerst ende

Groote hulplegers teken tegen hem over.

Den ouden koning van Engeland vermoord.

voor alle wercken foortselinghe in zijn fondament dede steken, by de ghuene die hem te bewaren hadden, broyende met dien zelven een gloyende spit daer deure zo diepe in zijn lijf, dat hy der achter een of dezer weerelt overleet, ende doende voort die mare gaen dat hy zeer subitelick ende omvoorzienelick zijn zelfs doot ghestorven was, twelcke men te bet gheloofde om dieswille dat men an zijn lichame van buyten gheenderande quetseure, verbarntheit, nochte verbroytheit ghemercken en conste, by toedoene van den hoorne, zo voorzeit es : ziet hier wat die menschelicke boosheit can vercieren, ende wat zy niet en durft bestaen te doene omme haer onkuys, zondich, overspelich leven bedectelick te mueghen continueren, daer nochtans (deurt rechtvaerdich oordeel Gods) niet dan een quaet, miserable ende ghemeenelick ende placht naer te volghene, ghelijckt ooc hier dede (naer een toeveel jaeren gheleden zijnde), doen die coninghinne Isabelle van den coninck, haren zuene, secretelick in die vanghenesse ghedoot wiert, ende doen men haer boulscip Mortimeir zijn mannelijckheit afsneet ende verbarnde voor zijn ooghen in een groot vier, daer hy insgelijcx ooc endelinghe by ghe-consumeert wiert, naer dien dat hy met een gloyende spit van onder deursteken, omthalst ende ghequartiert was, al naer den heesch van tghuene dat hy in verscheyde manieren zeer meschantelick ende verraderlick mesdaen ende verbeurt hadde jeghens den coninck Eduaert (ghezeit van Kijnchoorne), den tweeden van der roode roose, zijnen naturelicken heere ende prince, die welcke tzijnen overlijdene by vrau Isabelle, zijnder overspelighe huysvrau, die dochtere van wijlent die coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Schoone), twee zuenen ende alzo veel dochters achter liet, te wetene Eduaert (ghezeit dEdele ofte van Vindelifore, ende die derde van der 1327.

De koningin wordt met haren boel ter dood gebragt.

1327. roode roose), die een poose tijts voor zijn vaders doot hadde begonnen regneren, zo voorzeit es; Jan, ghezeit van Hertalt; vrau Johanna, die wettelicke gheselnede van David, sconincx Robrechts zuene van Schotlant; ende vrau Leonore, die toecommende tweede compaengne van den grave Reynout van Gheldren ende van Zutphen, die byder intercessie van den coninck Eduaert, haren broedere, naermaels deerste hertoghe van Gheldren ghemaect wiert by den preallegierden keyser Lodewijck van den Romeynen, zo wy noch metter tijt verhalen ende vertooghen zullen, die materie daer toe ghedisponeert vindende. Ten eersten daghe van sporcle daer naer, verschiet

Dood van Karel den Schoonen.

die coninck Kaerle van Vranckerijcke (ghezeit de Schoone) van dezer weerelt, naer dat hy drie ghetraude wijfs ghehadt hadde, te wetene: eerst vrau Blanche, die dochtere van den grave Ottho van Bourgoengnen ende van Artoys, die hy omme hare onghetrauwicheyts wille repudieerde ende van hem verstack, trauwende voorts vrau Marie van Luxemburch, die dochtere van den keyser Heyndrick van Roome, die VIIe van dier name, ende zustere van den coninck Jan van Roome, daer hem nichtemeer hoirie of en quam dan van de voorgaende, maer die derde (ghenaemt vrau Johanne, die dochtere van Loys, deerste grave van Eureux, zijn vaders broedere) liet hy tzijnder aflijvicheit gheel zwaer van kijnde, zo dat zy corts naer zijn doot ghelach van eender dochtere, gheheeten vrau Blanche, die als niet en leefde; in zulcker wijs dat die grave Philips van Valoys, Fs Charles (svoorzeits sconincx oom, van zijn vaders weghe), by dien teenegadere tregement van den lande themwaers track ende anveerde, zonder eenich regart ofte oogmerck te nemene upt recht, cause ende actie dater die voorscrevene duagiere Isabelle van Inghelant (als wesende die zustere van den coninck Kaerle voornoemt) anne hebben ofte preten-

deren mochte, metsgaders ooc die coninck Eduaert, haer oudste zuene, daer naerderhandt veel diversche zwaerbloedighe questien ende gheschillen onderlinghe tusschen hemlieden ende haerlieder naercommers uyte gheresen ende als noch onghedecideert ghebleven zijn, ghelijck int continueren van dezen allincx zo claerdere blijcken zal. 1327.

De gemeente steekt weder het hoofd op tegen de edelen.

Van dat die capityenen der ghemeente van Vlaenderen die warachtighe tijdinghe van sconincx doot van Vranckerijcke verhoorden, zo vielen zy die edele ende andere goetwillende slands noch daghelicx lancx zo lastighere ende jeghenspoorighere, in alderande wreetheit ende onverhooricheit, ende onder andere, zo beletteden Thomaes Danckaert ende Jan Ackerman, met haerlieder medeghesellen ende complissen, Philips van Axele te Brugghe die wet te vermakene ende te vernieuwene, uyter name van den grave Lodewijck, die uyt rechter noodt (als die ghuene diet als doen tzelve niet ghebeteren en conste) hulpe ende bystandicheit verzoucken moeste an den nieuwen coninck Philips, die welcke, ten eersten naer zijn couronement, hem beloofde daer toe te verstane met al zijnder macht ende moghentheit, zendende niet min binnen dier middelen tijt den bisscop van Senlis te Doornijcke, die daer tgheele landt van Vlaenderen wederomme van nieus int verwatene stelde, uytghesteken die steden van Ghendt ende Oudenaerde. Die abt Nicolaes van den Duynen hadde gheerne ghezien dat men andersins ende by vriendelicker middele in die zake gheprocedeert hadde teenen goeden accoorde: maer die Franschman en gaf hem gheen ghehoor, wel wetende dater niet meer deuchts of commen en zoude, dant van alle die voorleden appointementen ghedaen en hadde; dies cesseerden allomme alle kerkelicke diensten ende officien een half jaer lanck ghedeurende, ende eert jaer als voren noch ten ende gherochte, zo wiert Pieter Remy, die omtfanghere generael van der franscher

1328. croone, te Parijs, binder stede, an een galghe ghehanghen ende verworcht, omme al zulcke cause ende redene wille als men uyter qualiteit van den persoon ghenouch infaillibelick presumeren ende bemoeden mach. God beteret!

Filips van Valois wordt koning van Vrankryk gekroond.

Up den dach der heligher Drievuldicheit, int jaer ons Heeren XIIIc ende XXVIII, wiert die voorgenoemde coninck Philips van Vranckerijcke te Riemen ghezalft, gheconsacreert ende ghecroont by den eerdsbisscop Willem aldaer, met veel meerdere weerdicheit, solemniteit ende triumphe dan mer binnen menighe eeuwicheyt daer te voren in dierghelijcke zaken gheuseert hadde. Alle die staten, vassalen ende edelen srijcx waren daer tzamen vergadert, ende die grave Lodewijck van Vlaenderen drouch tzweert voor den coninck (die hem sdaechs te voren ruddere ghesleghen hadde), zeer eerlick gheaccompaengneert ende vergheselscipt zijnde met LXXXVI edele rudders uyten lande van Vlaenderen, al gheaccoustreert ende ghecleet van eender liverye zeer rijckelick ende magnifiquelick : ende tende van der consecratie zo gorde hy die coninck tvoorghedreghen zweert an naer coustume. Hierentusschen quamen daer even dapperlick die nieumaren, hoe dat in Vlaenderen menichsins al verloren

Bangen toestand hier te lande.

ende overnoene ghinck. Die dienst Gods cesseerde, die coopmanscepe ende neeringhen verflauden van daghe tot daghe, die edelen ende andere goede paeysible lieden van eere en warender nieuwers vry dan te Ghendt ofte tOudenaerde, daer zy meest al haerlieder toevlucht namen, ende die reste saulveerde hem zelven yewers onder die protectie van der croone, abandonnerende voorts al dat zijs hadden, daer tcommun zo tijrannelick mede leefde dat een wonder was, by expressen laste ende bevele van haerlieder capiteynen Colin Zandekin, Jan Craye, zijn neve, ende Zegher Jansseune, met meer andere dierghelijcke onverhoorighe ende verdrayde hersebeckenen,

twelcke die coninck niet willende langhere verdraghen 1328.
nochte ghedooghen, dede alle zijn gendarmerie tAtrecht verzamen, jeghens den XXIXe dach van ougst, omme eens een ende te makene van der meutte ende seditie, die welcke nu bet dan vier jaeren lanck gheduert hadde, ten fine dats hem die van Artois, Vermandois, Tournisijs niet van ghelijcken ooc en wierden moyende ter omverwinnelicken grieve van der gansche croone.

Koning Filips wapent zich voor den graef.

Dienvolghende, zo voorzach hy eerst ende voor alle wercken die steden van Doornijcke, Rijssele ende St-Omaers, van goeden ghetrauwe garnisoene ende voorts van al tghuene dat hen ter zulcker feeste meest nootzakelick dochte te zijne; Mer Robrecht van Cassele zant hy met twee hondert ghebardeerde peerden binnen der stede van St-Omaers, naer dien dat hy die grave Lodewijck, zijnen neve (daer hy oom of was), eedt ghedaen hadde, die welcke metten grave Jan van Namen, zijnen ouden oom te Rijssele waert track, ter bewarenesse ende bescermenesse van den lande, ligghende tusschen der Schelde ende der Leye. Smaendachs den eersten van ougst, wierden een goet deel Iperlinghen te Poperinghe versleghen, willende tprevilegie van der draperie bevryen, daer zy (nu gheleden zes jaer) by den prince mede beghift ende gheschonken hadden gheweest, zo wy ghehoort hebben. Dies nochtans niet jeghenstaende, men simuleerde ende dissimuleerde van beede zijden, al dat mueghelick was, omme den troublen tijts wille. Daer en tusschen deden Willem van Pouckelaere (een van der alderprincipaelste poorters van Brugge) ende Jacob Breydele, secretelick al haerlieder uyterste beste, om sprincens affairenen te voorderene, alzo varre alst in hemlieden was, maer men wierts gheware, in zulcker voughe, dat zyder smaendachs daer naer (den achsten van der voorzeider maent, die men den Quaden Maendach hiet), in die Smedestrate te Brugghe, beede omme ter stede doot bleven, met

1328. meest alle die vleeschauwers ende andere gheallieerde, die doen by hemlieden waren ende al dat hem mette vlucht saulveerde, bande men uytten lande van Vlaenderen, hoewel dat men daer omme niet en liet tdoode lichame van Willen van Couckelaere, zeer eerlick ter eerden te doene, binnen den choor van den Chartreusen, buyten de Cruyspoorte, ghelijk men noch ten daghe van hedent mercken mach an zijne sepulteure aldaer, wesende gheel met metale imagien overdect. Ten eersten naer dezen, quam die coninck Philips met alle die fransche moghentheit van der stede van Atrecht, tot an dees zijde den nieuwen dijck, tusschen Blaringhem ende Hasekebrugghe, slaende upt Clamaresche nedere, by tbosch van Rutholt, daer hy al zijn volck van orloghe in goeder ordonnantie stelde, ende in thien verscheeden bataylgien bedeelde, daer of dat die eerste was van zes vaendelen knechten, zonder al tcarroy dater naer volghde, onder tbeleet van beede die maerschalcken van Vranckerijcke ende van Navarren, tzamen gheaccompaengneert met die meestere van de artijlgerie; die tweede was van XXI vaendelen, daer die grave Charles van Alenchon, sconincx broedere bijcans tot ondere den Casselbergh mede uyttrack; van de derde hadde tlast die groot hospitaelmeestere, van over zee, met zes duyst vyf hondert Fransoysen ende andere vrome crijchslieden van daer omtrent; die vierde hadde die connestabele Mer Wouter van Chastilgion te bewarene, met zes duysent cloucke mannen van wapenen, zom te peerde, ende zom te voet; in die vijfste (wesende van achtien duysent persoonen ende meest te voet) vouchde hem die coninck zelve zeer vromelick ende vaylgeantelick, metten coninck Philips van Navarre, den hertoghe van Loreynen, den grave van Eureux, den grave Eduaert van Bar, ende Mer Miloen van Noyers, die doliflamme voerde, twelcke was een standaert ofte baniere van bruynen ghein-

Welke de verdeeling en de hoofden van het fransch leger geweest zyn.

tremelleerde roode zijde, metter figure van de vijf bloedighe wonden ons liefs Heere Jesu Christi, die men hier voortijts niet en plochte te beseghen dan jeghens die vianden des gheloofs, ende die abt van St-Denijs hadder voorts tlast of, als van zeer helighe miraculeuse reliquie, daer men in voorleden tijden veel wonders of gheroert heeft, zo een ijghelick wel kennelick es; van de zeste bataylgie, was capiteyn die hertoghe Ode van Bourgoengne, hebbende onder hem neghen duysent voetknechten ende bovendien ooc eeneghe ruyteren te peerde; die zevenste regierde die dolphin van Vienne, ende was sterck van zes duysent wel gheequipeerde ende toegheruste lantsknechten; in die achste, waren neghen duysent Henewiers, Hollanders, Zeelanders ende Vriesen te voet, zonder treglement van den peerdenvolcke, daer, naer den grave Willem van Henegauwe, die principaelste beleeders of waren : eerst, Jan, die heere van Baumont, zijn broedere; Willem van Henegauwe, svoorzeits graven zuene; Diederijck van Brederode; Mer Jan van Arckel; Allaert van Egmont; Philips van Wassenaere; Jan van Hamstede; Aernout van Cruninghe; Jan Pallaen, ende Willem Dufort : die hertoghe van Bretaengnen hadde tgouvernement van der bataylgie dieder naervolchde, met zeven duyst vijf hondert van zijne lieden, daer zeere veel edelmannen mede ondere waren, ende over die laetste partie (commende totten ghetalle van thien duysent strijdbare mannen, eeneghe te peerde ende de reste te voet) hadde Robrecht van Artois, Fs Philips, tgheele bestier ende bevel themwaerts, die welcke van stonden an zijne thenten ende pauwelgioenen dede rechten by tcloostere ter Woestine, daer metten zelven tvier inneghesteken wiert, byder verswijmtheit ende onachtzaemheit van der abdesse aldaer, dieder niet in tijts voren en sprack : ende sdaechs daer naer, zo arriveerde daer by den voorzeiden Robrecht, die 1328.

1328. hertoghe Lodewijck van Bourbon, met een groote menichte van peerden ende die reste te voet, tzamen bet dan van zes duysent mannen sterck zijnde, twelcke al considerende ende wel overmerckende die quaetwillighen die binnen der stede van Cassele waren, trocken in partie zeer haestelick uyte, ende sloughen up den berch nedere, zo dat men ze wel ghemackelick van varre zien mochte, ende ten vierde daghe daer naer, quam die coninck met zijnder armeye tot trevierken van der Peene, niet boven een cleen milken van zijne voorscreven vianden, aldaer hem Mer Robrecht van Cassele insghelijcx ooc metter spoet vant, hebbende by hem twee duysent vijf hondert zeer vrome ende wel gheexperimenteerde lieden van wapenen, in zulcker wijs dat daer doen ter tijt lettel min dan tneghentich duysent persoonen by mencanderen verzaemt ende vergadert waren, zonder die van Ghendt ende Oudenaerde eens te begrootene, ghemerct dat zy doen zom met den grave Lodewijck te Rijssele laghen (ter occasie voren verhaelt) ende zom te Biervliet, onder Mer Hector Vileyn, den capiteyn aldaer, roovende, moordende, ofloopende ende bedervende allomme lancx die zeecant aldaer zy by ghecommen consten, tot voor die stede van Brugghe; dies nochtans al niet jeghenstaende, zo bleven die seditieuse capiteynen van den ghemeente noch altijts even clouck ende omversaecht; zo dat Colin Zandekin noch zijn volck in drien deelde, zendende die Brugghelinghen ende Vrylaten, metten capiteyn Zegher Jansseune, te Doornijcke waert, ende die van Ipere, Belle ende Cortrijcke schicte hy naer die stede van Rijssele, omme die prince, metsgaders ooc die grave Jan van Namen, daer alle coursen ende sproncreysen te belettene, treckende met dien zelven, met een groote macht van Veuren-Ambochters, Burburch-Ambochters, Nieupoorters, Poperinghers ende Casselaers, wat naerder zijne vianden, daer hy

De opstandelingen bezetten den Kasselberg.

Zy schikken zich moedig ten oorloge.

terstont alle zijn gendarmerie in schoonder slachordene stelde, bedeelende die in drie bataylgien, aldaer hemlieden die van Berghen St-Winnocx in alderdiligencie mede bevouchden, onder die conduyte van eenen snooden manslachtighen capiteyn, gheheeten Winnock Fierins. Twijle dat men hier mede up den Casselberch besich was, zo en deden die van der stede niet dan dat zy deurgaens ghecten ende schimpten metten coninck Philips, in menigherande soorte ende maniere, ende onder andere, zo hinghen zy eeneghe lijnen doucken ofte cleederen ter poorten ende ter vesten uyt, vul hanen gheschildert, daer onder dat ghescreven stont dit naervolghende : 1328.

Van dat men deze hanen zal hooren craeyen,
Zo zal hem die ghevonden coninck hier binnen verfraeyen,

Schimpverzen van die van Kassel tegen de Franschen.

als of zy hadden willen zegghen dat zy gheensins en duchteden noch en vreesden dat tzelve inder eeuwicheit ghebeuren zoude, ende die cause waeromme dat zy die coninck zo hieten, was eensdeels omme dieswille dat hyder hemlieden niet en dochte (an taventurelick vercrijghen van der croone byder doodt van drie coninclicke ghebroeders, zo voorzeit es), eenichsins by nature toe gheboren, maer alsins ende alleenelick van fortune weghe, daertoe verzocht ende ghepromoveert te zijne : ende eensdeels ooc om dat zy hem by dien ghenouch te kennen gheven wilden, hoe dat zy hem niet en hielden dan voor eenen coninck by faveure ghemaect ende ghecozen, ofte (zo men ghemeenelick zecht) voor eenen coninck Lapkin, ghemerct dat trechte hoir in Inghelant was, zo zy mainteneerden, uyt crachte van der redene hier voren verclaerst ende noch breedere te verclaersene in tijden ende stonden, uyten welcken men claerlick mercken mach hoe lettele dat zy schaften up alle die uytnemende groote moghentheit, die welcke daer jeghenwoordelick verzaemt ende vergadert was, als die ghuene die niet en twijffelden

1328. van in corts ghelijcke victorie jeghens hemlieden te vercrighene, als haerlieder voorzaten (int jaer XIIIc ende II) te Groeninghe, by Cortrijcke, ghehadt hadde. Treckende mids dien (als die onwijse) die zonderlinghe gracie des Heeren, in een eeuwich previlegie ende nootzakelicke consequentie, ter grooter mesachtendhede ende versmadenesse, niet alleene van alle die hertoghen, graven ende andere edele ende zeer moghende heeren, die daer in grooter menichte present ende voor ooghen waren : maer bovendien ooc van den coninck zelve. Die welcke hem vindende dus menichsins gheinjurieert, voortan anders niet en zochte dan zijne vianden (hoe eer hoe lievere) die bataylgie te leverene, doende ten dien fine al zijn uyterste beste omme hemlieden van den Casselberch (dieder gheensins propijs nochte bequame toe en was) by eenegher middele te lockene : maer twas al verloren arbeyt, zy bleven hemlieden sterckelick houdende, daer zy waren ende die coninck moeste dies angaende als noch die patientie nemen, al wast hem leet. Niet min, omme niet langher teenegadere omghewroken te blivene van der injurie als voren, zant Mer Robrecht van Cassele, tdijssendaechs den XXIIIen van ougst, smorghens vrouch, met machte in die casselrie van Berghen, daer hijt al ghevlucht ende gheruymt vant, dater oyt wel ghestaen hadde; dies stack hy tvier van quaden spijte in alle die ijdele parcheelen, huyzen ende schueren, daer hy voor by passeirde, ende binnen dier middelen tijt, dede die coninck diversche gruwelicke assaulten up die stede van Cassele, maer vanter zulck rencontre, dat hijs int ende moede wiert, stellende door dien die gheele casselsche valleye in gloeyen, omme by dier middele trebellich ende omverhoorich respuys van volcke (zo hy zeide) te bet van den berghe te doen ruymene, aldaer hy insghelijcx ooc faylgierde van zijnder meeninghe, want zy bleven altijts (niet jeghen-

Slag by den Kasselberg.

staende den grooten brant ende roock) even clouckelick ende omversaechdelick by den heuren, verbeydende alzo den tijt dieder by hemlieden ghestelt ende gheordonneert was, omme den coninck zelve in haerlieder handen te ghecrighene, levende ofte dood, twelcke ontwijffelick twerck van der naerste toecommende deimsterheit gheweest zoude hebben, ten hadde ghedaen die capiteyn Colin Zandekin, die welcke (nu ziende dat men in de fransche leghere tharnasch of dede, ende dat die edele dobbelden ende speelden om den tijt te passerene, zonder yewers inne reghel ofte order thoudene, ten upziene van de blijde wedercomste van Mer Robrecht van Cassele, diet omtrent Berghen al in gloeyen ghestelt hadde) zo varre zijn advijs veranderde, dat hy tzelve achtereen ende zonder langher delay, begheerde gheeffectueert ende volbrocht thebbene, zegghende tot zijnen volcke : « Moeten wy niet wel, mijn lieve broeders, vrome mannen van wapenen zijn? anghezien dat wy nu tgheele landt van Vlaenderen tonzer subjectie ende onderdanicheit ghebrocht hebben, zonder oyt in iemende beroert ofte versaecht gheweest thebbene, hoe groot ofte hoe machtich dat hy was? ziet hier die occasie ende coninck voor ooghen, daer wy over lanck ter weerelt aldermeest naer verlanct hebben : waertoe willen wy deze schoone victorie uytstellen totten avende? waerom en vallen wy onze vianden niet upt lijf? twijle dat zy haerlieder omvoorzienste ende noch gheel moede ende mat zijn? eeneghe van vechtene ende andere van reysene, zoot blijct.» Deze woorden en waren zo vullick uytten monde niet, ofte alle die gendarmerie en riep terstont met ghemeenen voyse jeghens: « Gawy (1) den coninck bespringhen ende bevechten, » sturtende hemlieden zelven met dien in drie bataylgien (ghelijck zy te voren ghestelt waren) omtrent de drie ueren naer den noene, zo buyter- 1328.

Aenspraek van Zannequin tot zyn volk.

(1) Gaen wy.

1328. maten snellick lancx den berch nedere, dat die Franschman haerlieder comste gheensins gheware gheworden en conste, voor anderstont dat hy haerlieder handelinghe besief, twelcke stappans alle die leghere deure zulck een verschrickelicke gru causeerde, dat zy by groote hoopen rasselijck haerlieder veerden liepen, zo dat men tusschen Cassele ende St-Omaers niet anders en zach dan Fransoysen die heimzelver metter vlucht saulveerden, aldaer zy insghelijcx ooc mede ondere waren, die den persoon van den coninck int particuliere te bewarene hadden, als Falaster van Lingny, Guy van Beausack, Jan van Chijppoye, Trullart Dufaiges, Hanser Vossoye, Jan die heere van Beaumont, ende Mer Miloen van Noyers metter oliflamme in dhandt, roupende tzamen metten anderen zeer deerlick ende compasselick met weenende ooghen dater al verloren ghinck, zoot ooc inder waerheit zoude ghedaen hebben, indien Mer Robrecht van Cassele (by zijnder omsprekelicke vroomheit ende prouesse) tzelve niet belet en hadde, stellende hem zelven met zijnen volcke (twelcke tallen ghelucke noch niet omtwapent en was) zo langhe alleene jeghens alle dat uytzinnich ende furieus ghemeente, dat die coninck emmers (byder assistencie van den grave Willem van Henegauwe) daerentusschen uyten dangiere gherochte, daer hy ontwijffelick anders inne ghebleven zoude hebben, ter totaler vulcomminghe van tghuene dat die quaetwilleghen meest begheerden, zo voorzeit es Twelcke alzo ghedaen zijnde, zo quam die grave voornoemt haestelick den voorzeiden Mer Robrecht ten goede slaende tzamen zeer viandelick al tghuene dat hemlieder naerst was: maer (Godt weet) zy haeldender al zo veel of meer, dan zy brochten, toter tijt dats hem die coninc Philips van Vranckerijcke anderwarf moeyde met zijn wedergekeerde ruyteren te peerde ende te voet, daer h die rebellighe doen tecnegadere mede omrinchde. Di

De Franschen op de vlugt gezet worden door Robert van Kassel behouden.

nochtans niet jeghenstaende, zo zach men Colin Zandekin daer wondere bedriven in die middele van zijne vianden, doende veel diversche uytstekende vromicheden van wapenen die certeyn wel eeuwighe memorie weerdich waren, indien hy andere partie ghehadt hadde. Endelinghe die grave van Henegauwe ziende dat men smans gheen meestere gheworden en conste, reedt naer hem met vullen carriere, maer hy miste van gheraeck, ende wiert zelve van den peerde gheworpen, zonder dater hem iet erghers of quam, overmids tgroot secours ende onderstant dat hem de zijne deden. Als die andere edele uyt Henegauwe, Hollant ende Zeelant, haerlieder naturelicken heere ende prince in dusdanighen staet zaghen, zo abandonneerden zy meest al haerlieden peerden, schickende hemlieden mede ondere die voetknechten ende loopende den voorscreven omverwinnelicken capiteyn met zulcker impetuositeit ghezaemdelick upt lijf, dat hyder int ende of ghemateert, overvallen ende in stucken ghehauwen wiert. Met dezer dood zoude (zonder eeneghe faute) alle die reste van zijnder armeye die vlucht anghenomen hebben, indient hemlieden eenichsins mueghelick hadde gheweest : maer ziende die cleene apparentie dieder was omme daer toe te meughen commene, maecten van noodt deucht, ende continueerden tghuene dat zy beghonnen hadden met veel meerdere couragie ende moedt, dan zy oyt daer te voren ghehadt hadden, als die ghuene die voor haerlieder doot, zoot scheen (mids dat zy die niet meer en hoopten te omtgane, omme die redenen als voren) noch al tquaetste doen wilden, dat in hemlieden was, stellende hemlieden ten dien ende weder van nieus in een ronde ende zeer wel ghetrousseerde slachordene, ende deurbeulende met dien alle die peerden daer zy eenichsins by gheraken consten, ende levende voort met die meesters naer de joonste die zy themlieder waerts droughen,

1328.

Dapperheyd van Zannequin.

Zannequin van alle zyden overvallen, sneuvelt in den slag.

Heldhaftigen tegenstand van zyn leger.

1328. twelcke die coninck al wel considererende ende duchtende dat hem die victorie (byder maniere van doene) noch veel edele bloets costen mochte, dede van stonden an alle zijn crijchslieden (daer die rebellighe wel twee ueren lanck mede omrincht ende besloten hadden gheweest) teendere zekere plaetse by elcandere verzamen: ende van dat die capiteynen ende bevelslieden der seditieuser vergaderinghe gheware wierden, dat die wech gheopent was, omme hem zelven te mueghen saulverene metter vlucht, zo lieten zy haest tvechten staen, ende liepen by groote cudden (elc zo hy best coste) weder te Casselberghe waert, maer men vervolchdeze zo overstraffelick dater lettele omtquamen; daer bleven tzamen omtrent neghen duyzent Casselaers, Veurn-Ambochters, Berch-Ambochters ende Burburch-Ambochters verslegben; ende ten eersten naer deze victorie, namen die Fransoysen metten zelven ooc die stede van Cassele themlieden waert, die zy gheel ende al pijlgierden ende verbarnden, ten grooten contentemente van alle die omligghende ghebeurs dieder menichzins of ghemolesteert ende ghetravaylgiert plachten te zijne, als wesende een uprecht roofnest van meutmakers. In alle die pijlgieringhen ende brantstekinghen, was die coninck Philips zelve van den eersten totten laetsten mede present ende jeghenwoordich, keerende snavens al laete met toorsen ende flambeeuen weder tzijnder leghere waert, aldaer hem eeneghe van de aldervroomste ende francste wechloopers (ende die meer de banckettèn, teerlinghen ofte quaerten beminden dan die wapenen) weder omme van nieus in haerlieder ghecostumeerde diensten vonden, makende eerst groot agios ende veel mentioens van der dangereuse bataylgie, ende congratulerende hem naerderhandt ooc die schoone victorie, die hem die almeughende Heere als doen ghejoont ende verleent hadde, te zeer cleene verlieze van zijne

Kassel verbrand.

edelen, tusschen de welcke dat die vermaerste waren Mer Reynout Loore, uyten lande van Champaengnen, die St-Omaers, int cloostere van St-Bertin, begraven licht; ende die burchgrave van Bressen, een zeer edele ruddere uyten hertochdomme van Berry, met noch zes andere rudders van machte, die men van ghelijcken ooc al St-Omaers ter eerde dede, binnen den couvente van Fremineuren. Daer wierden ooc van der zelver zijde zeer grievelick ghequetst, eerst die hertoghe Ode van Bourgoengnen, die grave Eduaert van Bar, die grave van Buenen; Lodewijck van Savoyen was ghewont in zijn een handt, Bosschaert van Montmorency in zijn voet, Heyndrick van Champaengnen lieter zijn rechter ooghe, Michiel van Lingny ghecreegher eenen ghecloofden voet: van de ghemeene saudeniers en maken wy hier gheen ghewach, onder de welcke dat tghetal der dooden ende der ghequetsten vry niet cleene en was. Dit ghesciede noch al ten voorscreven XXIIIen daghe van ougst, wesende St-Bertholomeus avent. 1328.

Naer deze zeer hasardeuse victorie, bleef die coninck Philips van Vranckerijcke noch vier daghen lanck tzelve velt houdende, eensdeels ter augmentatie ende vermeederinghe van zijnder eere ende glorie, maer principalick ende bysondere ten solace ende conforte van de voornoemde ghequetste personnagien, die welcke bovendien ooc zom die coortsen ghecreghen hadden, aldaer binnen dier middelen tijt die ghevluchte poorters van der verbarnde stede van Cassele by hem quamen met die van Berghen, Nieupoort, Veurne, Cortrijcke, Belle ende Poperinghe, presenterende die slotelen van haerlieder steden, elc int zijne, ende biddende zeer oodmoedelick om gracie ende ghenade, die hemlieden terstont gheconsenteert wiert byder intercessie van den abt Nicolaes van den Duynen, niet jeghenstaende dat eeneghe edelen liever ghezien hadden dat men Veurne, Berghen ende Nieupoort

De steden der opstandelingen onderwerpen zich.

1328. teenegadere ten viere, ten zweerde ende ten pijlgiage ghestelt ende gheabandonneert hadde. Ten XXVIIIste daghe van der zelver maent, nam die coninck zijnen wech tIpere waert, ende van dat die van der stede zijnder comste gheware wierden, zo tracken zy hem jeghens totten naerste dorpe, doende daer ghelijck die voorgaende ende presenterende daerenboven ooc eeneghe seditieuse ghevanghene (die welcke zy ten dien fine mede ghebrocht hadden) in zijne handen, omme zijn goede wille ende gheliefte daer mede te doene, in zulcker wijs dat zy zonder eenich delay gheexecuteert wierden metten baste; twelcke al zo ghedaen zijnde, die coninck zant zijnen connestable ende den grave van Savoyen met twee duysent mannen van wapenen byder voorzeyder stede, bevelende die poorters ende inwoonende van diere elc zijn gheweer ter marct te bringhene, metsgaders ooc die clocke van den beelfroote nedere te werpene, daer zy (gheduerende haerlieder meutte ende seditie) ten storme mede gheluyt hadden; niet en viel hemlieden zo zwaer nochte te lastich, maer wat men hemlieden ordoneerde, zy dedent zo gheerne dat een wondere was, zo varre dat zy ooc eenen zeer cloucken edelen ruddere voor haerlieder capiteyn ende gouverneur omtfinghen, gheheeten Mer Jan van Belle, die zy onlancx leden lievere ghescheurt zouden hebben metten tanden, dan zy hem zelf eens hadden willen zien ofte hooren spreken, ghevende daerenboven noch hostagiers, al zo wel in sconincx handen, als in die handen van den grave Lodewijck, die welcke alle ghelijck ten derden maende weder elc int zijne keerden. Al zo vullick als die Brugghelinghen (die noch metten Vrylaten int Doornijcksche te velde laghen) verstonden ende zekerlick vernomen hoe dat met haerlieder medeghesellen ende complissen te Cassele vergaen was, zo trocken zy metter spoet naer Dixmude, omme te beziene offer gheenrande middele meer en was omme

haerlieder quaet, boos ende seditieus voorstel langher te mueghen continuerene, ende bevindende expresselick dat neen, keerden weder thuyswaert, elc in tzijne, verzouckende in alder odmoedicheit remijs, gracie ende pardoen an den grave Lodewijck, haerlieder naturelicken heere ende prince, daer hemlieden zo veel deuchts of quam, dat hy ze zelve by den coninck leede, te wiens ghenade dat zy (al zo wel int generale als int particuliere) teenegadere haerlieder lijf ende goet stelden, zo dater dienvolghende eeneghe ghebannen, andere ghejusticieert, ende zom drie jaren uyten lande ghezeit wierden, die welcke hem zelven (dien tijt gheduerende) moesten gaen houden overe die reviere van der Somme, ende ter meedere verzekerthede van dien, metsgaders van haerlieder toecommende ghetrauwicheit, zo behielt die coninck Vc van haerlieder jonghers themwaerts in hostagie, ende die grave Lodewijck insghelijcx ooc wel al zo vele of meer, maer zy en blevender niet boven een vierendeel jaers; die coninck beval ooc wel expresselick dat men alle die goedinghen, meuble ende immeuble, wel neerstelick inventarieren ende bescriven zoude van de ghuene die Zijne Majesteit voor die stede van Cassele zo omvoorzienelick gheinvadeert ende besprongen hadden, weder zy doot ofte levende waren, omme naermaels daeraf voorts gheordoneert te wordene, zo ter zake dienen ende behooren zal. By dezer middele stelde die coninck Philips van Vranckerijcke den grave Lodewijck van Vlaenderen endelinghe weder gheel paeysible in zijn landt, twelcke hy met eenen ooc uyten laetsten verwatenesse dede doen, by de zelve twee bisscoppen, die t'er overe zes maenden inne ghestelt hadden, zo voorzeit es, keerende alzo, ten eersten daer naer, weder met hoofschen orlove, deur die stede van Rijssele, tzijnen lande waert, ende radende die grave Lodewijck rechts voor zijnen vertrecke, dat hy voor alle wercken goet,

Den graef van Vlaenderen in zyn gezag hersteld.

1328. scherp regard nemen zoude up die hoofden ende voorstelders van der voorleden muette ende seditie, niet jeghenstaende dat zy nu ghesust ende ghestremt was, ende dat hy voortan by riguere van justicie, zijne subjecten ende onderdanen in zulcke behoorlicke ghehoorzaemheit zoude pijnen thoudene, dat hy zijns niet meer van doene hebben mochte; dienvolghende, zo dede die prince zulck devoir dater binder weerde van drie maenden al Vlaenderen deure buytermaten vele gherecht wierden metten zweerde, maer den capiteyn Lambrecht Bovijn dede hy levende rabraken, met Jan van Dudsele (die hem zelven ontfanghere generael van den lande ghemaect hadde), ende Goossin van Hondeghem, den capiteyn van Deynse, daer die Ghendtenaers met dien tvier in staken ende verbarndent al totten gronde toe of, dat zyder vonden, eensdeels ten fine dat hem dierghelijcke gheboufte daer voortan niet meer inne en omthielde, maer meest in wederwrake van dat zyder (nu gheleden drie jaer) zo qualick omthaelt gheweest hadden van die van Brugghe (ghelijck wy voren ghehoort hebben), die welcke boven tghuene dies voorzeit es, noch die prince eenen voetval doen moesten, thalfweghe tusschen Brugghe ende Male, ende by vorme van profijtelijcker amende ende beteringhe, betalen de somme van hondert duysent ponden penninghen ghereet, ende drie duysent tjaers, met abolitie, vernieuwinghe, veranderinghe, ampliatie ende restrictie van haerlieder previlegien, by die welcke dat die prince themwaerts behielt die kennesse van alle crimen ghecommitteert ende noch te committerene, jeghens die dienaers der heligher kercke, baillius, scouteetens, burchmeesters, scepenen, tresoriers, tholmeesters ende andere zijne officieren, metsgaders ooc al tghuene dat zijnder munte ofte eeneghe seditie annegaet, ende waert dat die van Brugghe by corruptie uyt haet ofte nijdt voortan eenich quaet vonnesse gaven,

De voornaemste muyters worden geregt.

Den graef neemt verscheyde schikkingen aengaende de oproerige steden.

tzelve zal by hem ofte by die van zijnen raede reformeerlick wesen. Die van Ipere moesten ten opziene van der zelver profijtelicker amende (voor al zo varre alst hemlieden anneghinck) ooc contant fournieren XXIIII duysent guldenen; die van den Vryen XL duysent, metsgaders noch drie duysent ghelijcke guldenen jaerlicx, met casseringhe, vervarschinghe ende veranderinghe van haerlieder previlegien ende bysondere nopende die drie verscheeden vierscharen, te wetene int Ooste, Weste ende Noorde, elc van XIII scepenen apart, die men voortan alle jaere vernieuwen zal, metsgaders ooc toucherende die punitie ende correctie der rebellighe ende seditieuse personen, die welcke by dezen grootelicx verzwaert wiert, zo dat zy tzelve oyt tquaet previlegie hieten, ende en verzochtender noyt acte of, maer lieten die rusten in die camere van Vlaenderen; die van Cortrijcke omstondent met vijf duysent guldenen; die van Denremonde maecten haerlieder appointement (van dat zy ballinghen ontfaen ende die goetwilleghe particich gheweest hadden jeghens tmandement van den prince) metter somme van IIIc ponden grooten; maer die van Dixmude bleven bezwaert ende belast met zes duyzent guldenen tjaers, boven tvernieuwen van haerlieder previlegien, tstellen van eenen ruart, die daer princes recht bewaren zal (daer Jacob Zack, die eerste of was) ende tvermaken van haerlieder XII raden, twelcke voortan princelick bliven zal, niet jeghenstaende dater die scepenen aldaer oyt zelve tlast of ghehadt hadden; die Dammenaers gaven drie duysent guldenen, eens wech draghens, ende voort noch alle jaere een duyst; ende dies niet jeghenstaends, zo en liet men nochtans haerlieden previlegien ende vrijheden niet te reformerene; die van Ardenburch omtginghent met vichtich ghuldenen jaerlijcx, behoudens vernieuwinghe ende reformatie als voren; die van Ostende hielt men quyte 1328.

1328. met II^c ponden parisis up dhandt, ende hondert gelijcke ponden tjaers; maer Isendijcke (dat nu ondere zee licht) en galt niet meer dan XXX ponden parisis van jaere te jaere; die van Gheersberghe waren ghehouden zes duysent ponden parisis voor dhandt up te legghene, met noch een jaerlicsche rente van al zo veel hondert ponden van ghelijcker nature, metgaders ooc extinctie ende vernieuwinghe van al zulcke previlegien als zy van ouds ghehadt hadden, nopende haerlieder judicature, uyt die welcke dat die prince eximeirde ende themwaerts behielt die kennesse van alle die crimen ghecommitteert ende naermaels te committerene jeghens die dienaers van der heligher kercke, muntenaers ende andere zijne officiers; dies was hy te vrede dat men hem daer in alle zijne zaken noch recht noch wet doen en zoude, indien hy ofte zijn officiers eeneghe van haerlieder andere previlegien, vryheden in toecommende tyden contrevenierene ende tzelve binnen X daghen (naer dies verzocht zijnde) niet weder en repareerde ende en beterde, zoot behoorde. De poorters ende inwonende der stede van Veurne moesten teen jaer duer tandere hondert ponden parisis bezorghen, ende haerlieder casselerie XII^c, met vervarschinghe ende veranderinghe van CXXXVII goede vruchtbarighe pointen ende articulen van haerlieder oude cueren, statuten ende previlegien, ende bysondere rakende ende concernerende haerlieder ghecostumeerde appeelen, metsgaders ooc die appeelen van Berch-Ambocht ende Burburch-Ambocht, an die collegien van haerlieder steden onderlinghe, elc int zijne, die welcke die grave Lodewijck al ordonneerde in toecommende tyden te moeten gheschieden voor die van zijnen raede. Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo arriveerde die capiteyn Zegher Jansseune (wiens name nu ghenouch duer zijnder boosheit bekent es), omtrent Lichtmesse, te schepe uyt Zeelant (van daer hy onlancx

ghevlucht was) binnen der stede van Ostende, met an 1328.
den cant van twee hondert persoonen van zijnder conditie, diet daer terstont weder up een nieu al haerlieden maecten, zo zy van ghelijcken ooc allomme int landt van Oudenaerde deden, niet zonder bloetsturtinghe nochtans van alle die ghuene die hemlieden contrarie waren, zo dat zy endelinghe meestere van der stede van Oudenburch bedeghen, hopende al zo voorts allincx tgheele tlandt van Vlaenderen wederomme van nieus in die voorleden dissentien ende tweedrachticheden te brenghene, maer die van Brugghe van als ghewaerschuyt zijnde, zonden Mer Stafin Lauwaert, haerlieder bailliu, zeer haestelick derrewaert met eenthoeveel peerdevolcx, daer die capiteyn Zegher voorzeit, zo stoutelick ende omversaechdelick jeghens uyt track dat een wondere was, maer int ende moeste hy wijcken ende weder ter stede waert in keeren, commende niet min zijnen viant anderwarf metter spoet up St-Arnoutsbrugghe byder abdie, te ghemoete, aldaer hem die quade boosen hoop van stonden an afghinck ende abandonneerde; zo dat hy ende zijn zuene tzamen in handen gherochten met noch XXIII van haerlieder complissen, die welcke allegadere deene voren ende dandere naer, gheel naect up een carre ghebonden, tallen houcke van de stede van Brugghe met gloeyende iseren ghestreken wierden, al haerlieder lichame deure, ende al zo ondere die galghe ghevoert, daer men hemlieden eerst met waghewielen aermen ende beenen brack, ende naerderhandt den hals of hieu, ende die doode lichamen, hinch men met die wielen als voren (daer zy wel vast tusschen ghevlochten waren) an een zeer groote hooghe galghe, dieder propijs nieuwe toe ghemaect was, ende men stelde een ijghelick zijn hooft boven hen up staken die vry niet cort en waren; maer tlichame metten hoofde van Zegher Jansseune wiert zeer hooghe

Zeger Jansseune komt tot Oostende met inzigt van het land weder oproerig te maken.

1328. boven alle dandere verheven, ende zijn zuens lichame ende hooft naer advenante, ghelijck wel recht ende redene was. Als Willem De Grijse (die van ghelijcken ooc grootelijcx van den zelven grave up zijn tonghe hadde) verhoorde hoet met zyn compaengnons te Brugghe vergaen was, vloot over dach over nacht totten hertoghe Jan van Lothrijcke ende van Brabant, den derden van dier name, maer hy en vanter tvrijdom niet dat hy meende, in zulcker wijs dat hem die hertoge zelve ghevanghen an den grave Lodewijck van Vlaenderen zant, wesende doen binnen der stede van Parijs, daer men hem up een pillorin beede zijn handen ende voeten of hieu, aermen ende beenen brack met een wiel, daer hy maer een cleen poosekin tijts up en zat, zo dat hy noch levende te peertsteerte ter galghewaert ghesleipt wiert, daer hy voorts anne bleef hanghene metter hoofde nederwaert. Dit wast tende van de voorscreven meutte ende seditie, die welcke nu eenen zeer langhen tijt binnen den lande ende graefscepe van Vlaenderen continuelick ghedeurt hadde, ten grooten jammerlicken verdriete van alle goedwillighe lieden van eeren. Zeer corts naer dezen, vercreghen die van Aelst zeker octroy, daer by dat hemlieden gheconsenteert ende gheorloft wiert, in haer veste, by der Bruesselsche-poorte, een watermeulene te makene, metsgaders ooc daer mede te malene, zo wanneer sgraven meulen niet malen en mochte ofte andersins ghenouch te doene hadde. Die van Brugghe wierden insghelijcx ooc eeneghe nieuwe bier-assisen toeghelaten, ten secourse van alle die excessivelicke groote lasten ende verachterthede daer zy (ter cause van der voorgaende wapeninghe ende anders) jeghenwoordich inne waren.

1329. Tjaer dater naervolchde, omtrent Bafmesse, keerde die grave Lodewijck met vrau Margriete, zijnder huysvrau, weder uyt Vranckerijcke tzijnen lande van Vlaenderen

Den graef keert terug uyt Parys.

waert, ter grooter ghemeener blijtscepe ende triumphe van alle zijne gheappaeyseerde subjecten ende onderzaten, gheestelick ende weerlick, die welcke boven alle costelijcke spectaculen, recreativelicke batementen ende plaisante vieren van ghenouchte ooc niet en faylgierden van menichsins by allerande dierbaer presenten haerlieder ghejoonstich ende zeer ghehuldich herte te kennen te ghevene, al zo wel int generale als int particuliere, eenijghelick naer die macht, die hem Godt van hemelrijcke verleent hadde. Ende eer tjaer ten ende quam, zo veranderde die coninck Philips van Vranckerijcke tgraefscip van Bourbon in een hertochdom, zo dater Lodewijck van Clermont die eerste hertoghe of wiert, met vrau Marie, zijnder gheselnede, die zustere van graef Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, omme wiens ghetrauwen dienst wille (in die voorscreven crijch voor Cassele) dat tzelve al zo ghebuerde ende gheschiede. 1329.

Anno XIIIc ende XXX, up St-Catherinedach in novembre, ghelach die gravinne Margriete van Vlaenderen, upt casteel te Male, buyten Brugghe (daer zy haer deurgaens hielt), van haren eersten kijnde, wesende een schoonen zuene (ter omsprekelicker verblydinghe ende verheughinghe van den ghemeenen lande), die welcke up St-Andriesdach daer naer volghende, zeer ceremonieuselick ter zelver plaetse (daer hy oyt tsydert die toename of behielt) by den bisscop Willem van Doornijcke kersten ghedaen wiert, in een nieuwe vonte (dieder propijs toe ghemaect was) ende gheheeten Lodewijck, naer zijnen vadere, by de ghuene dieder tlast of hadden, twelcke waren : eerst, die hertoghe Jan van Lothrijcke ende van Brabant, die derde van dier name; die grave Lodewijck van Bloys; Mer Guy van Vlaenderen; die heere van Rijckenburch, bastaerde zuene van Mer Robrecht van Cassele; die gravinne van Namen, huysvrau van den grave Jan, heere van der 1330.

Geboorte van Lodewyk van Male.

1330. Sluys, ende vrau Isabelle, die gheselnede van Mer Morellus, heere van Fiennes; al ter presentie ende in de jeghenwoordicheit van der bisscop Pieter Rogiers van Atrecht, gheboren uyten burchgraefscepe van Limosin, in Aquitanien, toecommende paeus van Roome, die men naer zijnder consecratie Clement hiet, die VIe van dier name, ende van die abten van St-Bertin tSt-Omaers, St-Baefs te Ghendt, van den Dunen, ende St-Nicolas te Veurne, metsgaders ooc van Heyndrick van Vlaenderen, die grave van Loo, int hertochdom van Milanen, ende meer andere groote meesters, edelmannen, vrauwen ende joncvrauwen van den hove. Ten eersten naer dezen, consenteerde die grave Lodewijck die van Ostende ende Muenicreede hemlieden te reghelene naer die rechten, costumen ende previlegien der stede van Damme, ordonnerende voorts dat die wet tOstende alle jaeren vermaect ende vernieut zal worden by zijne ghedeputeirde ende commissarissen. Die van Lombaersijde, by Nieupoort, hadden hem zelven van ghelijcken ooc in als te voughene naer die keuren, ordonnantien ende previlegien van die van Veurne, ende die van Rijpelmonde wiert een weecmarct gheaccordeert ende verleent. Binnen dezer middelen tijt, starf te Parijs die gravinne Machtilt van Artoys, naer dat zy by wijlent den grave Ottho van Bourgoengnen, haren man, een eeneghe dochtere ghehadt hadde, ghenaemt vrau Johanne, die welcke zeer corts naer haer moeders doot by Hupijn, haren hofmeestere, te Perone vergheven wiert, latende by (zaligher memorie) den coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Langhe, of metter eender ooghe (daer zy nu bet dan neghen jaer wedewe of gheweest hadde) vier dochters achtere, ghelijck wy hier boven al int langhe ghehoort hebben, van de welcke dat die oudste naer haer moeder hiet, te wiens aflijvicheit dat zy gravinne van Artoys ende van Bourgoengen bedeech, metten her-

toghe Ode van Bourgoengnen, haren man. Daer overleedt insghelijcx ooc alsdoen binder stede van Parijs, die grave Jan van Namen, heere van der Sluys, zo dat thof van Vlaenderen by dezen van alle zijden in grooter rauwe quam, ghemerct dat die grave Jan voornoemt sgraven Lodewijcx oudste oom was, ende die voorzeide duagiere Johanne van Vranckerijcke ende die gravinne Machtilt van Artoys, waren die moedere ende grootevrauwe van der gravinne Margriete, zijnder gheselnede; ghedurende tzelve jaer, up St-Vincents dach, in die maent van lauwe, zo dede die clergie van Brugghe zulck vervolch by den prince, dat zy vrijdom van der assyse ghecreech, dieder nieuwelincx voorghestelt was, zo voorzeit es. Up tzelve pas ghelach die coninghinne Philippine van Inghelant, sgraven Willems dochtere van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, van haren eersten zuene, ghenaemt naer zijn vadere Eduaert; ende eer tjaer ten ende quam, verschiet den grave Guy van Pontyvre van dezer weerelt, zuene van den hertoghe Arcturus van Bretaengnen, wiens dochtere (gheheeten vrau Johanne metter Bulte), dat Charles van Bloys traude, die welcke naermaels groote orloghe voerde (bet dan XX jaer lanck ghedurende) jeghens vrau Margriete van Vlaenderen, sgraven Lodewijcx zustere, ende Jan van Montfort, Fs Jans, haren zuene, om tvoorscreven hertochdom, daer hy endelinghe inne verlach, verliesende niet alleen dhoocheit in questie, maer bovendien ooc tlevene, ghelijck wy noch metter tijt bet in tlanghe hopen te vertooghene. 1330. Graef Jan van Namen sterft.

Tjaer dater naervolchde, maecte die prince eeneghe goede statuten ende ordonnantien upt stick van de wijncoopers te Damme, interdicerende hemlieden wel scherpelick allerande menghelinghe, up zekere groote boeten ende verbeurten daer toe staende : ende renoncierende voorts al zulck recht, cause ende actie als hy hadde, an 1331. Statuten jegens de wynkoopers te Damme.

1331. tgoet van de bastaerde poorters ofte poorters kijnderen der stede van Brugghe, stervende binnen den scependomme aldaer, twelcke hy met dien ooc consenteerde verbreedt te werdene tot zekere ghepreflgieerde palen ende limiten.

Brugge wordt vergroot.

Omtrent den zelven tijt wiert int parlement te Parijs, by sententie van arreeste, tproces ghetermineert ende gheent dater langhen tijt ghehanghen hadde, tusschen wijlent die gravinne Machtilt (daer wy rechts hier voren of ghesproken hebben) verweereghe ter eendere, ende den grave Robrecht van Beaumont, in Normandie, zuene van Philips, haren broedere, heesschere ter andere zijde, concernerende ende angaende tgraefscip van Artoys, daer die verweereghe in optineerde, zo dat vrau Johanne, haer oudste nichte van viere (daer zy van wijlent vrau Johanne, die coninghinne van Vranckerijcke, harer dochtere weghe, die grootevrau of was), wettelicke gheselnede van den hertoghe Ode van Bourgoengnen, bydien gheel paeysible, al zo wel int graefscip van Artoys als int graefscip van Bourgoengnen bleef, ende die Madame van Bethune wiert levende an een stake ghebarnt, die welke (ter voorderinghe van den grave Robrecht voorzeit) valsche brieven ende zeghelen ghecontrefaict hadde, tal zulcke meshaghene van den ghuenen die zyder wel meende by gheavanceert thebbene dat hyder tlandt omme ruimde ende in Inghelant track, zweerende daer eeuwich viant van der franscher croone te blivene, onder die welcke dat hy nochtans (van grooter haeste) zijn huysvrau, met Jan ende Charles, beede zijn zuenen, liet: ende ten XXVI^ste daghe van meye (wezende doen die dach van der heligher Drievuldicheit) wiert Mer Robrecht van Cassele (die oom van den grave Lodewijck van Vlaenderen van zijn vaderlicke zijde) metter doot ghemeene, ende licht begraven in die abdie te Waesten, up die reviere van der Leye, daer hem vrau Johanne, zijn wedewe (ende die oudste doch-

Vonnis wegens het graefschap van Artois.

Robert van Kassel sterft.

tere van den hertoghe Arcturus van Bretaengnen) naerderhandt een zeer eerlicke sepulture dede maken, die men noch voor ooghen zien mach; zijn eeneghe dochter hiet vrau Jole, ende traude voor haren tweeden man den grave Heyndrick van Bor, ondere wiens posteriteit dat die heerlichede van Cassele noch langhe ende menighen tijt bleef; hy liet ooc eenen bastaerden zuene achtere, die men Mer Guy van Vlaenderen noemde, heere van Rijckenburch, zo wy ghehoort hebben ende noch byder tijt hooren zullen. Corts naer dien overleet tAvingnon, in die vanghenesse van den paeus Jan (die XXII^ste van dier name), die schijsmatijcke medepaeus Nicolaes (die V^e van der zelver name), die de keyser Lodewijck (die vierde) alleenlick te Roome in den paeuselicken stoel ghestelt hadde, omme die voorghenoemden paeus Jan spijt daer mede te doene, zijn eerste name (te wetene voor de consecratie) was Pieter, ende hadde oyt een grouf ackerboer gheweest, hebbende bovendien ooc een ghetraude huysvrau, die welcke hy liet zitten in grooter mestroosticheit, wordende meuninck van der ordene van St-Franchoys ende commende alzo voorts totter hoocheit voorscreven. Ende up St-Pauwelsdach, in die maent van lauwe daer naer volghende, zo dede men dat weerdich, helich bloet ons liefs Heeren Jesu Christi (rustende te Brugghe in die kercke van St-Baselis) in een nieu christalijne vatkin ofte custodekin, met grooter eere ende weerdicheit, zoot betaemde. 1331.

Als men screef tjaer XIIIe ende XXXII, zo huwede te Meluyn, up die reviere van der Seyne, die hertoghe Jan van Normandien, sconincx Philips oudste zuene van Vranckerijcke, met vrau Rosijne van Luxemburch, die dochtere van den coninck Jan van Bemen, daer die keyser Heyndrick (die VIIe van dier name) die vadere of was, ende ghecreghen vier zuenen ende al zo veel dochteren te gadere, ghelijck wy noch in tijden ende stonden breedere 1332.

1332. hooren zullen, alst die materie heeschen zal. Deze brulocht en was zo vullick niet gheent ofte men begonste te Brugghe eenen nieuwen vaert te delvene, streckende van den Minnewater zuutwaert up; ende ten XXIIste daghe van der maent van septembre daer naer volghende, int zelve jaer, betaelde die eerweerdeghe vadere in Gode, heer Jacob Binst, bisscop van St-Andries in Schotlant, der naturen schult, binder voorzeider stede, int cloostere van den Eechoute (daer hy ooc die reghele of hielt) onlancx in ambassade ghecommen zijnde an den grave Lodewijck van Vlaenderen; dies wiert hy binnen den zelven couvente begraven, zo zijn sepulture verclaerst ende notoirelick te kennen gheeft.

Waterloop uyt het Minnewater te Brugge.

Int beghinsel van den naersten jaere, reeser wederomme

1333. van nieus een nieuwe rogghelinghe van orloghe tusschen onzen naturelicken heere ende prince Lodewijck, ende den grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, contrarie den voorscreven contracte (nu gheleden thien jaer) onderlinghe tusschen hemlieden ghemaect ende ghenegocieert, maer Godt gaf die gracie dat zijs emmers eens wierden eer mer tot vechtene kwam, by der middele hier naer verclaerst,

Den twist tusschen de graven van Vlaenderen en van Henegauwe wordt, voor het opnemen der wapens, bygelegd.

Te wetene: eerst, dat die grave Willem van Henegauwe van nu voortan vryelick ende liberlick zal bliven bezittende ende ghebruyckende, voor hem ende zijn naercommers, beede die heerlicheden van Leffinghe ende Flobeke (dies altijts questie roerde), behoudens alleenelick al zulcke manscepe ende homagie als eeneghe particuliere heeren slands van Vlaenderen ofte van Aelst van ouds met rechten competeerden ende toebehoorden.

Ende in ghevalle dat Willem van Mortaengnen, ten surpluse daer naermaels yet anne quereleren wilde, zo zalt tzelve moeten gheschieden voor die van sgraven raede van Vlaenderen.

Zonder wiens consent men niet en zal vermueghen

teeneghen daghe andere stercten ofte fortressen te makene als jeghenwoordelick zijn. 1333.

Ende ten wiens profijte men ooc van stonden an ghehouden zal wesen wel ende behoorelick te constituerene ende thypothequierene een rente van duysent ponden penninghen tjaers, in recompense van den gherenoncieerden rechte an tghuene dies voorzeit es. Actum te Camerijcke binnen sbisscops hove, sdaechs voor Sinxen den XXIIen van meye. Ende swoendaechs den XXIXen van september daer naer, zo verbarnde die gheele stede metter prochiekercke van Dixmude, by tvier van fortune, twelcke snachts zijnen oorspronck nam, ende upt zelve saisoen stack Richaert Ronde, die raedsheere van onzen prince Lodewijck, eenen edelen man doot, ghenaemt Boudewijn, daer vrau Berisalde die moeder of was, maer hy vercreech zijn remis, mids fonderende te Zouwenkercke, tusschen Brugghe ende Blanckenberghe, een capelrie van eender eeuwigher daghelijcsche messe. Binnen den zelven jaere, cochte die grave Lodewijck van Vlaenderen (by den advijse van Mer Willem van Auxhone, zijn eersten raedt), die stede van Mechelen, jeghens den bisscop Adolf van Luycke ende den grave Reynout van Ghelderen (die der alsdoen beede ghezaemdelick heere of waren), voor de somme van hondert ende LX duysent sconincx schilden, ofte van hondert duysent guldenen, naer die vlaemsche maniere rekenende; twelcke verstaende die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant (die ter cause van zijnder souvereyniteit oyt zelve alle die profijten van der voorzeider stede alleene ghestreken hadde), zeide al corderende dat die cooper ontwijffelick wel zijn ghelt gheemployeert hadde, want hy nu al tprofijt alleene hebben zoude, dat die voornoemde vercoopers tot noch toe ondere hemlieden tween ghehadt hadden, doende voort zo vele dat die van Mechelen, haerlieder nieuwen heere niet kennen en wil-

Dixmuyde verbrand.

Den graef koopt Mechelen.

1333. den, daer hy ende alle zijne landen terstont omme omtzeit wierden ten viere ende ten zweerde by den voorscreven grave Lodewijck, confisquerende metten zelven ooc al tghuene dat die Mechelaers binnen zijnen lande van Vlaenderen hadden. Van dat die coninck Jan van Bemen, die bisscop Adolf van Luycke, die grave Reynout van Gheldere, die tweede van dier name, die grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, die grave Gheeraert van Gulcken, die grave Diederijck van Cleven die XI^en van dier name, die grave Reynout van Volckenburch, die grave Willem van Namen, die grave van Loo, die grave Vandenberghe, die grave van der Marcke, die grave van Spannen, die grave van der Seyne, Jan van Henegauwe, die heere van Beaumont, die heere van Hoorne ende die heere van Heinsberghe, deze nieumare verhoorden, zo vouchden zy hemlieden allegadere (als mede gheinteresseirde by den voorghenoemden hertoghe elc int zijne) metten grave van Vlaenderen, ende die coninck Philips van Navarre quam met die grave Eduaert van Bar ende die grave van Nassauwe zijnder partie te bate, zeer deerlick roovende, afloopende ende bedervende al dat tusschen die stede van Aelst ende Denremonde lach, daer zy een grooten roof van peerden, ossen ende andere hoornebeesten uythaelden, wel ter totaler ruine van der stede van Assche, metsgaders ooc van den cloostere tAffelghem, daer die Vlaminghen achter een van quaden spijte tvier inne staken, zo dat die meunicken te Bruessel waert loopen moesten. Ende twijle dat men hier mede besich was, zo nam die grave van Gheldre die stede van Thielt inne, zo dede die coninck van Riemen van ghelijcken ooc die stede van Roode, daer die heere van Steenvoorde capiteyn of was, ende ten eersten naer dezen trocken omtrent vijf hondert vlaemsche ruyters te peerde tot voor die stede van Bruessele, wel hopende daer

Den graef doet de misnoegde Mechelaers den oorlog aen.

groot faict van wapenen te bedrivene, maer zy misten 1333.
deur dien dat hemlieden die grave van Bar ende van Nassauwe teender plaetse (ghezeit tHellekin) zo subitelick ende omvoorsienelick by nachte ommeringhden, met bet dan drie duysent Walen ende Brabanders, eeneghe te peerde ende de reste te voet, zo dat mer van beede zijden zeer clouckelick ende vaylgeantelick street, in zulcker wijs dat Reynier van Crombrugghe, den grave van Bar van zijnen peerde stack, maer hy wiert rasselick weder upgheheven by de zijne, zonder andere grief, rijdende wederomme van nieus met zulc een furie int eyr van zijne vianden (die varre minst van ghetalle waren) dat zy, spijts haerlieder herten, tvelt loochenen moesten, ziende voor haerlieder ooghen hondert ende vijftien van haerlieder ghevanghen ter voornoemde stedewaert in leeden, totten hertoghe Jan, dieze (zonder langher verdrach) zom upt casteel te Bueren ende zom te Leuvene in vanghenesse deed voeren. Dit spel greyde den coninck Philips van Vranckerijcke zo qualick dat hy die paeys maecte met die conditie ende bespreken hier naer volghende :

Koning Filips brengt het tot eenen vrede.

By de welcke dat die hertoghe Jan van Brabant eerst ende voor alle wercken beloofde vrau Johanne, zijne oudste dochtere, Willem van Henegauwe, sgraven Willems oudste zuene, in huwelijcke te ghevene.

Vrau Margriete, zijn tweede dochtere, beloofde hy van ghelijcken ooc in toecommende tijden tallierene metten jonghen Lodewijck (ghezeit van Male), zuene van den grave Lodewijck van Vlaenderen, nu omtrent drie jaeren oudt zijnde.

Ende vrau Marie, die joncste dochtere, zoude Reynout van Gheldre trauwen (daer die grave Reynout, F^s Reynouts, die vadere of was) van dat zy beede ter behoorlicker oude ghecommen waren.

Voort alzo varre alst die stede van Mechelen anne-

1333. ghinck, zo wiert die voorscreven coninck Philips daerof alleene jugie arbitraire ghemaect, die welcke corts daer naer verclaersde by zijn zegghenscepe, den coop wel ende behoorlick te zijne, ende dienvolghende schuldich zijnde haer effect te sorterene, ten ware dat die hertoghe van Brabant voor LXXXVII duyst, vijf hondert ghuldenen die naerhede begheerde. Deze gruwelicke questien ende gheschillen aldus ter nedere gheleyt zijnde, zo beghonste Willem van Messem, al tVrye deure, die penninghen van der nieuwe ghevinghe te cueillerene, die men sconincx taylgie hiet, maer niet zonder groote murmuratie van den ghemeente onderlinghe, twelcke anders menichsins bezwaert ende tachtere was.

1334. Tnaervolghende jaer, consenteerde die prince die van Brugghe (in recompense van den goeden dienst, die zy hem in die voorgaende orloghe van Brabant ghedaen hadden), ces van wette ende van rechte in alle zijn affairen ende zaken, zo wanneer by hem ofte zijnen bailliu (twelcke doen Mer Diederijck van Belseel was) haerlieder previlegie yewers vercranct, vercort ofte vermindert zullen werden (naer den Xen dach dat hyder die kennesse of ghehadt zal hebben) totter reparatie ende beteringhe van dien, ende was wel te vreden dat die Vriesen haerlieder peerden ende ossen al Vlaenderen deure ter marct brochten, daer, en zoot hemlieden beliefde ende goet dochte, behoudens dat hy zoude mueghen kiesen (voor eenen redelijcken prijs) tghuene dat hyder of van doen hadde, twelcke al zo al ghepasseirt ende ghezeghelt zijnde, zo starf ten achsten daghe van wedemaent vrau Margriete van Vlaenderen, sgraven Heyndricx dochtere van Loo (int hertochdom van Milaen), noch onghehuwet zijnde ende licht begraven te Brugghe, binnen den cloostere van den Freremineuren : ende up St-Clemensdach daer naer, in die maent van novembre, reeser zulck een horrible

Voorregten aen Brugge en aen de Vriesche kooplieden verleend.

tempeest van winden up, niet zonder veel diversche verschrickelicke donderslaghen ende zeer afgrijselicke blixemen, dat men binnen menschen ghedinckene van dierghelicke noyt ghehoort en hadde, in zulcker wijs dat haer die zee varre boven alle dijcken verhief, doende omsprekelicke groote schade in Vlaenderen, Hollant ende Zeelant ende Vrieslant, daer allomme veel prochien, menschen ende beesten verdroncken, ende onder andere, zo ghinck die prochiekercke van onzer Lieven Vrauwe te Scarphout (dat men nu Blanckenberghe noemt) alsdoen ooc mede onder zee, in Sluysvliet-Ambocht; zo dede insghelijcx ooc die prochiekercke van onzer Vrau ter Strop, by Ostende, daer heer Heyndrick van Ghendt, tanderen tijden, pasteur gheweest hadde, zo ic bevinde. Binnen dezen middelen tijt, begonst men overal anders niet te sprekene dan van den orloghe daer die coninck Eduaert van Inghelant (ghezeit dEdele) alle zijn ghereetscepe toe maecte (by den instekene van den overgheloopen Robrecht van Artoys, zo wy ghehoort hebben) jeghens den coninck Philips van Vranckerijcke, ter cause van der croone, die welcke hy van vrau Isabelle, zijnder moedere weghe, die zustere van den coninck Kaerle (ghezeit de Schoone), laest overleden, mainteneerde by rechter hoirie up hem ghesuccedeert ende verstorven te zijne; dies zant die coninck Philips in alderdiligencie Reymont Sagnet, die bisscop van Teroaen, met Ferry van Pincingny, in ambassade tInghelant waert, omme den coninck Eduaert ten vullen tinformerene van der loy Salique (wesende in daten van den jaere VIc ende XXXII), daer by dat niet alleene alle vrauwepersoonen inder eeuwicheit ghefrustreert ende ghepriveert en zijn van der croone van Vranckerijcke, maer bovendien ooc alle hoirie masle van haerlieder weghe, recht, cause ofte actie daer anne pretenderende; daer jeghens dat die Enghelschen terstont allegierden die

1334. Dykbreuken en sware overstroomingen.

1334. wet van den ouden ende nieuwen Testamente, by die welcke dat die vrauwen allomme in als succederen daer gheen mannelick hoir en es, zegghende bet voorts dat zy van der loy salique noyt voor dien tijt meer ghehoort en hadden, ende maintenerende by dien zeer vastelick, dat niet dan een nieuwe practijcke ende een valsche ghefingierde inventie en was, omme die coninck Eduaert (by dier middele) sinistrelick die croone van Vranckerijcke tomtcaetsene, want (ghelijck zy daer te kennen gaven) hoe zoude Pepin van Oostrijcke (ghezeit de Corte) anders coninck gheworden hebben. Dienvolghende, ten ware dat men hemlieden dies angaende corts beter bescheet dede, dan men tot noch toe ghedaen hadde, zy zoudender by foortse van wapenen pijnen te gherakene. Die coninck van Vranckerijcke met zijnen edelen raedt hier

Vrankryk komt om de kroon in oorlog met Engeland.

1335. of trapoort hoorende, int beghinsele van den naervolghende jaere, wierter buytermaten zeere inne perplex, te meer, ghemerct dat eeneghe van zijne edele sconincx gheproponeerde redenen van Inghelant niet teenegadere omghefondeert en vonden, die welcke hy al ghelijck metter spoet dede expedieren ende van levende lijve ter doot bringhen. Dit waren die eerste vruchten die hemlieden (by trechtvaerdich oordeel Gods) toequamen uyt tgheaffecteerde huwelick van Inghelant met vrau Isabelle, wijlent sconincx Philips dochtere, ghezeit die Schoone, daer die edele, plaisante bruyt, vrau Philippine van Vlaenderen, zo moordadichlick sterven ende al haer vaders landen zo vele omme lijden moesten, als hier voren int langhe ghededuceert ende verclaerst staet. Hierentusschen ghecreech die coninck van Inghelant verstant met Lodewijck van Beyeren, die vierde keyser van Roome van dier name, byder middele van LXXX duysent ghuldenen die hyder hem ghereet voren upleyde ende schanck, met belofte van hem noch tweewarf al zo vele te ghevene,

zo wanneer dat hy jeghens den coninck Philips van Vranckerijcke te velde commen zoude : die keysere deze penninghen omtfaen hebbende, maecte den coninck Eduaert van stonden an stedehoudere srijcx, zo dat hem ter cause van dien gheel Hollant, Ghelderlant, Ghulcken, Brabant ende Henegauwe metten lande van Ceulen mede vielen. Ende die medegheallierde van der franscher croone waren die coninck van Bemen, die coninck David van Schotlant, die coninck Philips van Navarre ende die coninck van Secilien, zonder alle die hertoghen, princen, graven ende andere groote meesters, daer die namen te lanck of ware te verhalene, tusschen die welcke dat (lacen!) die grave Lodewijck van Vlaenderen mede een was, wel jeghens die wille van alle zijne ghemeenten, die den Franschman noch ten zoutte noch ten smoutte en mochten, omme tgroot onghelijck dat hemlieden zo diewils ende menichwarfs van dien zijde ghebeurt ende gheschiet was, ende voort ooc tal zulcke meshaghene van den coninck van Inghelant, dat hy gheenrande wulle te Vlaenderen waert en wilde laten commen, of ten ware dat zy (rejecterende die allyance van haerlieder prince als voren) mede eendrachtelick van zijnder ligue wierden, twelcke zonder faulte wel een poinct was van dwanck, ende weerdich dat men upletten zoude, ghemerct dat tghemeente van den ganschen lande van Vlaenderen, velen hem zelven up die draperie omthielt, ende dater gheen wulle uyt Spaengnen en quam, ghelijct nu doet, dies nochtans niet jeghenstaende, men slouchts geen gade een goede poose tijts ghedeurende, in zulcker wijs dat men allomme in alle steden ende dorpen die vulders, wevers, scheerders, cammeghen, spinnighen ende andere dierghelijcke lieden van neeringhe, in grooter menichte zach van deure te deure om Gods wille gaen, ofte van verachterthede ende schaemte teenegadere tlandt loochenen, ter omsprekelicker lamentatie

1335.

Engeland poogt de Vlamingen van Vrankryk af te trekken.

1335. ende desolatie van alle die ghuene diet niet ghebeteren en consten, ende ontwijffelicke meest tot paeyse gheneghen waren (indien zy hemlieden hadde mueghen ghebeuren), ofte uytterlick toter confederatie ende vrientscepe van Inghelant, eensdeels om byder communicatie van haerlieder wulle ende hanteringhe van coopmanscepe uyter benautheit, kativicheit ende miserie te gherakene, daer zy jeghenwoordelick inne waren, ende noch daghelicx lancx zo meer stonden te commene, ende eensdeels ooc hopende (in alle ghevalle) bet die Fransoysen in toecommende tijden te wederstane dan die Inghelschen, maer om dieswille dat zy noch hooft noch beleedere en hadden, zo hielt hem elc bedect, ende niemende en dorste hem zelven openbaren, ofte (zo men ghemeenelick zecht) die catte die belle anhanghen, voor anderstont dat tghemeente van Ghendt hem zelven endelinghe, in die maent van novembre, goet Inghelsch verclaersde, ondere eenen zeer cloucken, vromen ende welsprekenden ende gracelicken capiteyn (als ten hove van Vranckerijcke langhe verkeert hebbende), ghenaemt Jacob van Aertvelde, haerlieder overdekene, die welcke een rijke keytebrouwers wedewe ghetraut hadde (daer hy hem van ghelijcken ooc noch mede gheneerde), doende zo vele by zijnder industrie dat die inghelsche wulle ten eersten weder in Vlaenderen arriveirde, ter totaler restauratie ende vernieuwinghe van der ghefaylgierde coopmanscepe ende neeringhe, maer die grave Lodewijck en wilde (Godt weet!) deze alliantie in gheender manieren permitteren nochte ghedooghen, zo dat hyder hem achter een metten lijve jeghens vouchde, by den rade ende advijse van den bisscop Andries van Doornijcke, die de Ghendtenaers (naer veel diversche communicatien) zo varre brochte, dat zy die prince te Cortrijcke (by haerlieder ghedeputeirde) in alder onderdanicheit ende odmoedicheit te voete vielen, ende in profijtelicker beteringhe

De Gentenaers verklaren zich, onder Jacob, van Artevelde voor de Engelschen.

XXX duysent guldenen beloofden, boven die renonciatie van tcamberlagie van Vlaenderen, ende quytscheldinghe van twee hondert ponden grooten, die zy tanderen tijden gheleent hadden om die stede van Oudenburch te coopene. Dies wierden zy weder al in gracie ende ghenade omtfaen, met abolitie ende extinctie van de XIe ende acht guldenen tjaers, die zy plochten te gheldene by vorme van transpoorte. Die coninck Philips van Vranckerijcke hier mede noch niet gherust zijnde, dede voorts zo vele by onzen heligben vadere den paeus, dat hy die staten ende edelen slands van Vlaenderen by hem tAvingnon omtboot, aldaer zy zeer hooghe en helichlick zwoeren die croone van Vranckerijcke ghetrauwe te blivene, up peyne van eeuweghe verwatenesse, ende daer en boven ooc up die verbeurte van tien hondert duysent ghuldenen, maer thadde veel betere ende zaligher gheweest, dat die paeus alle die voorscreven kersten princen (die mencanderen dies qualick verstaen consten) onderlinghe gheaccordeert ende ghezaemdelick tconinckrijck van Spaengne gheschict hadde, daer die heidenen als doen teenegadere tal verbeurt maecten, tal zulcken achterdeele van onzen helighen catholijcken gheloove, dat Gode claghelick es. 1335.

Die coninck Eduaert van Inghelant considererende ende wel overmerckende die groote subite ende zeer prejudiciable veranderinghe, die welcke nu in Vlaenderen ende bysondere te Ghendt wel jeghens zijnen wille ende meeninghe ghebuert ende gheschiet was, zont van quaden spijte in die maent van novembre, binnen den jaere XIIIe ende XXXVI, acht duysent mannen van orloghe overe, ondere tbeleet van den bisscop van Lincol; den grave van Bethfort; den grave Heyndrick van Herby, zuene van Heyndrick van Lancaestre, metsgaders ooc Mer Woutere van Manny; Lodewijck van Beauchamp; Robrecht van Goboghem, ende Willem sgraven zuene van Varewijck, 1328.

De Engelschen komen met een leger in Vlaenderen.

1336. arriveerden tzament voor Casant: aldaer hemlieden Mer Guy van Vlaenderen die heere van Rijckenbourch, bastaerde zuene van wijlent Mer Robrecht van Cassele, menich hardt rencontre dede met omtrent vijf duysent lieden van wapenen, niet jeghenstaende dat hy der sondaechs, up S'-Maertens avent, die bataylgie verloos, ende met Pieter van Inghelmunster ghevanghen wiert, hebbende al zijn lichame deure zulcke grievelicke quetseuren dat hy der niet langhe naer en leefde; daer bleven an den cant van drie duysent Vlaminghen up ende nevens die dijcken doot, wesende meest al inwoonders van der plaetse, ofte Dammenaers, met noch eeneghe capiteynen ende edelmannen, daer Mer Woutere die heere van Halewijn, Mer Jan van Moerkercke, Mer Jan van Hemsrode, Jan van Meetkercke, Mer Jan, die heere van Mesroden, Mer Aernout, die heere van Dentelghem, met zijn broedere, ende Mer Gillis van Watervliet, die aldervermaerste of waren. Van dat die Inghelschen deze victorie vercreghen hadden, zo pijlgierden ende verbarnden zy tgheele eylant (twelcke doen onghelijck rijkere ende meerdere was dan nu), zeer deerlick vermoordende alle die reste van de inghezetene, mannen ende vrauwen, jonck ende oudt, zonder eeneghe compassie ofte medelijdene, daer hem al tghemeente van Vlaenderen zo buytermaten zeer inne beroerde, dat zy van grooter anceste ende vreese weder allincx van der franscher ligue scheiden, twelcke eeneghe edelen zulc een vervaerthede causeerde, dat zy zom al heymelick vertrocken ende zom dhueucke naer de wint hinghen, twelcke ziende die wethouders der stede van Ghendt, omtboden haer tghemeente in de Biloque, up den allekijnderendach, omme hemlieden te vermanene toter ligue ende confederatie van Vranckerijcke, achtervolghende tghuene dat zy die prince onlancx leden te Cortrijcke belooft hadden, daer up dat Jacob van Aertvelde verantwoorde dat den

Slag in het land van Cadsant.

Geheel Vlaenderen valt de Engelschen by.

commune niet mueghelijck en was die prince haerlieder belofte thoudene, ten ware dat zy (by faute van neeringhe) al tzamen van rechter aermoede ende ghebreke vergaen wilden; maer waert dat zake dat zijnder hoocheit zelve gheliefde zo varre met hemlieden te condescenderene, dat zy ghezamelick metten coninck van Inghelant allieerden, zo zouden zy emmers wildighe lieden zijn, met vulhandighe coopmanscepe ende neeringhe. Als die wethouders (die welcke al onder haerlieder cleederen ghewapent waren) deze antwoorde hoorden, zo meenden zy Jacob van Aertvelde wel teenegadere van der weerelt gheholpen thebbene, hauwende ende stekende naer hem van vryen cante an, maer hy wiert ghesauveirt by die van Overschelde, ende daerentusschen liep tghemeente al in die wapenen, convoyerende den voornoemden Jacob te marct waert ende roupende daer ghezamelick met luyder stemme: *Coopmanscepe ende neeringhe, verleene ons Godt! neeringhe, neeringhe!* Daer die voorzeide van der wet zo inne veranderden ende versloughen, dat zy snachts daer naer allegadere die stede ruymden, van vreese of hemlieden erghere ghebeurde. Doen zwoer al dat ghepeupelte Jacob van Aertvelde (als haerlieder capiteyn ende gouverneur) goet ende ghetrauwe te blivene toter doot: zo dede hy van ghelijcken ooc hemlieden, makende sdaechs daer naer noch vier andere capiteynen ondere hem, twelcke al stoute omversaechde ruyters ende vrome mannen van wapenen waren. Die grave Lodewijck dit spel anziende, zochte in aldermanieren den hertoghe Jan van Brabant themwaers te verwillighen, commende ten dien ende ten laesten daghe van maerte, in tvriendelijcke met hem overe, nopende tdifferent van der stede van Mechelen, die welcke zy ende haerlieder naercommers voortan tzament ende conjunctelick ten helft bezitten zullen, ghelijck die bisscop Adolf van Luycke, ende die grave Reynout 1336.

De gemeente van Gent in de wapens.

Graef Lodewyk maekt vriendschap met Jan van Brabant.

1336. van Gheldere (van vrau Sophie zijnder huysvrau weghe, die eeneghe dochtere van den rijcken Bertholf van Mechelen) die hier te voren ghehadt ende ghepossesseirt hadde, behoudens dat die hertoghe zijn helfscheede van den grave ten leene zal blijven houdende, ende die wederhelfscheede zal insghelijcx ooc ghehouden blijven van den bisscop ende hertoghe als voren, alle die baten, profijten ende emolumenten daer of procederende zullen by consequentie ooc onderlinghe in twee ghedeelt worden by egaler partie, die scouteeten ende rentmeestere ofte tresorier, zullen haerlieder leven lanck in officie bliven, daer zy nochtans niet inne ghestelt en zullen worden, dan by der ghemeener handt ende authoriteit, die innewoonders van Necker-Spoele zullen directelick resorteren ondere die van Brabant, ende al dat binnen Blijdenberghe woont zal wesen van der juridictie van Vlaenderen, met expresser bespreke bovendien dat deene zonder tconsent van den anderen niet en zal vermueghen eeneghe nieuwe stercten ofte fortressen te makene.

Hy poogt te vergeefs de Bruggelingen zich toegedaen te maken.

Dit aldus ghedaen zijnde, zo dede die prince Lodewijck van ghelijcken ooc ten naersten jaere zijn uyterste beste om dat hem die van Brugghe metter dissentie ende tweedrachticheit van die van Ghendt niet moeyen en zouden, zouckende ten dien fine haerlieder joonste ende affectie themwaers te treckene by zekere nieuwe previlegien, daer by dat hy hemlieden ten eersten consenteerde ende toeliet dat zy voortan gheen goet meer verbeuren en zullen om eenen simpelen dootslach, ende ten anderen ooc dat zy nieuwers om eenich criem vanghelick noch arresteerlick en zullen zijn, dan, daer zy poorters zijn, ten ware dat zy metten faicte anghetast wierden; maer lacen! wat die prince doen conste, hy en profiteerde niet, deurdien dat Jacob van Aertvelde ende die coninck Eduaert van Inghelant zo zorchvuldichlick altijts ter contrarie sollici-

teirden, niet zonder groote ghiften ende gaven, daer die bisscop van Cantelberghe ende Richaert van Duvelmen (uyter name van den coninck voorscreven) zo buytermaten prodigue ende overdadich inne waren, dat zy endelinghe thaerlieder intentie gherochten, in zulcker wijs dat al die van Vlaenderen ghezamelick dinghelsche ligue accepteirden binnen der stede van Ghendt, ter presentie van den grave Reynout van Gheldere, die tweede van dier name, ende ten neerstigen vervolghe van Mer Zegher Cortrosin, die upperste baenderheere van Vlaenderen, ende heere van der stede van Cortrijcke, metsgaders ooc voocht ende poortere van Ghendt, die welcke naermaels zeer omvoorzienelick by den grave Lodewijck ghevanghen ende te Rypelmonde omthooft wiert, by laste van den coninck Philips van Vranckerijcke, ende licht begraven te Dronghene, uyt welcker justitie noch daghelicx lancx zo meer aigreurs rees, want die van Ghendt belghdens hen wonderlicke zeere. Zeer corts naer dezen, quam die prince, met Mer Morellus van Luxemburch, die heere van Fiennes, ende meer andere edelen, uyt zijn casteel te Male, binder stede van Brugghe, aldaer hy ter marct zijne bannieren ende vaendelen omtdede, hopende daer meestere of te blivene by foortse ende met ghewelde (ghemerct dater veel poorters met hem waren), maer hy miste; want twijle dat hem daer die vulders wederstonden (ten coste van vijf van hare lieden) zo quam al dat ander ghemeente ghestoect ende ghestaect, zo dapperlick derrewaert loopende, dat hy qualick in tijts met zijne edelen ende goedwilleghe poorters gheruymen conste, keerende zeer haestelick weder van daer zy ghecommen waren, ende nemende sanderdaechs van danen die vlucht (metter gravinne Margriete, zijnder gheselnede, ende den jonghen Lodewijck, zijnen zuene) te Vranckerijcke waert, totten coninck, doende daer zijne doleancen van al tghuene 1337.

Vlaemsch verbond met Engeland.

Gevecht op de markt te Brugge tegen den graef, die de vlugt neemt.

1337. dieser in Vlaenderen ghepasseirt was. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo riepen die van Brugghe haerlieder ballinghen ende fugitiven weder inne, makende hemlieden officiers ende wethouders van der stede toter tijt dater die capiteyn Aertvelde anders inne voorzach by den advijse van die andere leden slands. Ten XVIen daghe van novembre, overleet Heyndrick van Vlaenderen, die grave van Loo (int hertochdom van Milaen) ende wiert begraven te Brugghe int cloostere van de Freremineuren, naer dat hy by vrau Marie zijnder huysvrau, die dochtere van den grave Diederijck van Cleven, die Xe van dier name, een dochtere ghehadt hadde, ghenaemt vrau Margriete, die welcke noch jonck ende onghehuwet voor haren vadere starf, zo voorzeit es; deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, zo arriveirde die inghelsche vlote metter wulle wederomme in Vlaenderen, daer zulc tractaet van coopmanscepe ende neeringhe naervolchde, dats hem een ijghelick contenteerde ende ghenouchde, ende Aertvelde nam eeneghe edelen ghevanghen, die hy in hostagie (*quamsuus*) bleef houdende, ten fine dat hem die andere edelen (wesende van haerlieder maechscip ofte goede kennesse) te min rebel ende jeghensporich vallen zouden; maer tsaterdaechs voor halfvastene, den XXIIen van maerte, dede hem die coninck Philips van Vranckerijcke int verwatene stellen, met alle die ghuene die hem wel wilden, by den bisscop van Senlis ende den abt van St-Denijs, voorziende voort alle die frontiersteden van goede ghetrauwe capiteynen ende garnisoenen.

Nieuw bestuer te Brugge.

1338. Binder maent van april int jaer ons Heeren XIIIe ende XXXVIII, keerde de grave Lodewijck weder uyt Vranckerijcke te Brugghe, doende daer al extreme diligentie ende pooghernie omme die Vlaminghen in zijnder obedientie thoudene, ende allincx van der alliancie van Inghelant te vervreimdene, ende gevende (ter dier occasie) die van den

Vryen haerlieder oude previlegien wederomme, met speciale confirmatie van de ghuene die zy int jaer XIIc XXX ende XXXV van der gravinne Johanne van Vlaenderen gheobtineert ende vercreghen hadden, behoudens alleenelick dat zy alle jaere rekeninghe doen zullen van haerlieder handelinghe ende administratie voor zijne commissarissen, ende dies niet min ghelast bliven in de drie duysent ghuldenen tjaers, daer zy (nu gheleden thien jaer) mede bezwaert wierden zo voorzeit es, twelcke al zo ghedaen zijnde, die van Aerdenburch quamen onderlinghe in grooter tweedrachticheit, of zy die van Ghendt mede vallen zouden ofte niet; maer Aertvelde dies gheware wordende, leyde haest die zwaricheit ter nedere, treckende in alderdiligentie met zijnen volcke derrewaert ende schietende die vijf principaelste wethouders van der stede ter veysteren uyt, up spijtsen, hallebarden, zweerden; van danen nam hy zijnen wech naer der Sluys ende Damme, omtfanghende die eedt van alle die poorters ende inwoonders aldaer, ende keerende alzo up den meidag naer tcasteel te Male, by den grave Lodewijck, die welcke die van Ghendt ende van Brugghe daer vergaf (om beters wille) al tghuene dat zy eenichsins jeghens hem mesdaen hadden, doende met eenen (boven tghuene dies voorzeit es) tquade previlegie van den Vryen te niete, wesende in date van den jaere XIIIc ende XXVIII, metsgaders ooc haerlieder drie verscheeden vierscharen, daer wy voren of vermaent hebben, up hope offer eeneghe deucht of commen mochte; maer neent, ten was niet mueghelick, want niemende en dorster een woort anders spreken dan Aertvelde hooren en wilde, ja qualick eens vryelick up hem zien, van vreese van ghevanghen te Ghendt ghevoert te werdene, om tghetal van zijne hostagiers te vermeederene, zo hy ghemeenlick zeide, treckende met die weder tzijnder voorzeider stede waert, aldaer hem die prince in wedemaent naervolchde,

1338.

Jacob van Artevelde weet alom de poogen van den graef op de vriendschap der Vlamingen te verydelen.

Vernietiging van het kwaed privilegie.

1338. exhiberende daer voor die van der wet ende den ghemeente, zekere ghezeghelde brieven van den coninck Philips van Vranckerijcke, by de welcke dat hy teenegadere renuncieerde ende afghinck al zulcke conditien ende bespreken als in den paeys der valscheit ende boosheit (daer wy voren zo diewils of ghehoort hebben, wesende in daten van den jaere XIIIc ende vijfve) tzijnen voordeele begrepen ende verhaelt stonden, ende bysondere tpoint mentie makende van de VIc peerden die hem een jaer lanck dienen moesten daer ende alst hem ghelieven zoude, zonder zijnen cost; de zelve brieven hielden insghelijcx ooc quytscheldinghe inne van al tghuene dies men die coninck (ter cause van eeneghe voorleden tractaten) noch in ghelde schuldich ende ten achteren zoude mueghen wesen, met expresser relaxatie van alle die bannen ende verwatenessen, als er voor dien tijt (uyter name van onzen helighen vadere den paeus) ghefulmineert, gheproclameert ende ghedaen waren ten laste van die van Vlaenderen, die welcke (byder zelver macht als voren) bovendien ooc zullen vermueghen neutrael te blivene, ter meedere avancemente van haerlieder coopmanscepe ende neeringhe, zonder voor al tghuene dies voorzeit es, eeneghe andere recompense te doene dan dat zy alleenelick van der confederatie van Inghelant scheeden zouden, twelcke nochtans die Ghendtenaers zo buytermaten vreimdelick inviel, dat zy den prince zelve (indien hy in tijts an deen zijde niet gheghaen en hadde) meenden gheapprehendeert ende ghevanghen thebbene, want Aertvelt slouch daer openbaerlick, in zijn jeghenwoordicheit, Mer Volckaert van Rooden, een van zijne edelen ende domestijcken, doot, commende voort met machte voor sgraven steen, aldaer hy den prince bedwanck een ijghelick pardoen, remis ende inlandt te ghevene die hem goet dochte ende gheliefde. Ghedeurende deze beroerte, zo arriveerden met vier hondert schepen ter

Herroeping van den vrede van boosheyd.

Sluys, int Zwein, die coninck Eduaert van Inghelant (ghezeit dEdele) ende die coninghinne Philippine, zijn huysvrau, metten jonghen Eduaert, haerlieder zuene, treckende van danen voorts naer die stede van Antwerpen, daer die voornoemde coninck ooc niet langhe en lettede, nemende zijnen wech naer die duytsche landen totten keyser Lodewijck van Roome ende communiquerende met hem alle zijne affairenen, ende bysondere angaende ende concernerende die croone van Vranckerijcke, die welcke hy in alder manieren mainteneirde up hem (van vrau Isabelle, zijnder moedere weghe) verstorven te zijne, ende die keyser gaf hem goeden troost : van dat die coninck Eduaert aldus vertrocken was, zo reysde Aertvelde te Brugghe, tIpere ende voort al tWest-Vlaenderen deure, omtfanghende allomme haerlieder eedt, ten voordeele van der inghelscher ligue, ende nemende bovendien ooc hostagiers daert hem goet ende expedient dochte; die van Biervliet en wildender niet wel toe verstaen, maer zy en mochtens niet voor by. Twijle dat men hier mede vaste besich was, zo ghelach die coninghinne voorzeit tAntwerpen van eenen jonghen zuene, die men Lyoneel naemde, by laste van den coninck, zijnen vadere, die rechts voor zijn vertreckene zeer scherpelick een ijghelick interdiceerde ende verboot Philips van Valoys voortan meer coninck van Vranckerijcke theetene, up de verbeurte van zijn hooft. Omme deze groote veete int vriendelicke ende zonder bloetsturtinghe te nedere te legghene, wierter een dachvaert binder stede van Atrecht gheleyt, aldaer van der franscher zijde compareerden die bisscoppen van Langre, Rouaen ende Beauvais, met noch twee cardinalen, ende van sconincx weghe van Inghelant vonden hem daer die bisscoppen van Cantelberghe, Lincol ende Dunelmen, metten grave Willem van Henegauwe ende Willem van Montangu; daer en quam anders niet of

1338.

Jacob van Artevelde neet den eed ontvangen van verscheyde steden.

1338. omme dieswille dat de partie te groot was, dies questie roerde. Hierentusschen stonden die van Veurn-Ambocht ende Berch-Ambocht ghezamelick up jeghens die capiteynen ende beleeders, die welcke hemlieden die gouverneur Aertvelde ghegheven hadde, wesende meest al ballinghen ofte andere malefacteurs, zo dater te Berghen omtrent XXV van haerlieder adherenten versleghen wierden van die edele ende andere goetwillighen slands, die corts daer naer tzamen te Dixmude trocken (omt tschoon semblant dat men hemlieden toochde), omtbiedende daer den grave Lodewijck (die doen te Cortrijcke was) dats hem zoude ghelieven by hemlieden te commene omme met elcandere tadvyserene water voort best te doene stont in die affairen van den lande, twelcke alzo ghesciede : maer binnen dier middelen tijt (te wetene ten XVIIen daghe van sporcle) averteerden die poorters ende inwoonende van der stede al heymelick die van Brugghe, hoe dat zy den prince met alle zijne edelen, nu binnen best ende ghenouch teenegadere in haerlieder handen hadden, met belofte van hemlieden die alle ghelijck over te leveren, indien zijder omme commen wilden, zo zy terstont deden, slaende noch binnen den zelven avent, met veel volcx van orloghe, ter Beerst nedere, omme die toecommende nacht met cleender bloetsturtinghe thaerlieder intentie te gherakene, zoot ontwijffelick ghebeurt zoude hebben indien mer die prince, nu te bedde zijnde, niet (tallen ghelucke) noch in tijts of ghewaerschuyt en hadde, die welcke daer inne zo afgriselicke zeere verschoot, dat hy stappans met eenen verschrickelicken gru riep (ten alderluytste dat hy conste) : *Gawy;* loopende met dien met eeneghe van de zijne, naect ende bloot, zonder gheweere, ter poorten waert, die hy metter spoet open brack, nemende voort reghelrecht zijnen wech naer die stede van St-Omaers, daer hy achter een laken cochte, omme hem-

Den graef komt te Dixmuyde om hem met die van Veurne te verstaen.

De Bruggelingen hem komende vangen neemt hy de vlugt.

zelven ende de zijne mede te cleedene : hem volchden omtrent twee hondert ghewapende mannen naer, maer al zijn bagagie bleeffer, metsgaders ooc zijn zeghele, ende die reste van zijne lieden braken by foortse teendere poorte uyt, als die Brugghelinghen ter andere binnen quamen, in zulcker wijs dat zy al ovre hoop, waer hier, waer daer, haerlieder veerden liepen, ten beste dat hemlieden mueghelick was, abandonerende ende achterlatende al dat zyder ghebrocht hadden; daer wierdender insghelijcx ooc zommeghe ghevanghen, tusschen die welcke dat die principaelste waren Mattheus van der Burch, ende Inghelram Hauweel. Ten eersten daer naer, track die grave Lodewijck weder over in Vranckerijcke, totten coninck Philips, die hem van deze ghevarenesse wonderlicke zeere bedroufde, voorziende zijne frontiersteden van als datter orloghe diende, zo dede die gouverneur Aertvelde van ghelijcken ooc van der vlaemscher zijde, stekende tvier in alle die huyzen der edelen, daer hy by gheraken conste; ende up tzelve pas starf die grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, naer dat hy byder gravinne Johanne, sgraven Charles dochtere van Valoys, zijnder compaengne, drie zuenen ende vier dochters ghehadt hadde, te wetene : Jan, die voor hem dezer weerelt overleet; Willem, die naer hem tlandt regierde, die vierde van dier name; Lodewijck, die jonck uyten levene schiet; vrau Margriete, die huysvrau van Lodewijck van Beyeren, keysere van Roome, die vierde van dier name; vrau Johanne, die den grave van Gulcken traude; vrau Philippine, sconincx Eduaert gheselnede van Inghelant (ghezeit dEdele), ende vrau Isabelle. 1338.

Dood van Willem van Henegauwe.

Tnaervolghende jaer, up den XIIIen dach van meye, wiert die grave Lodewijck van Vlaenderen, by sententie ende arreeste, int parlement te Parijs ghecondemneert vrau Margriete, zijn zustere, drie duysent ghuldenen tjaers 1339.

1339. tassignerene up tgraefscip van Nivers, ende noch twee duysent ghuldenen tjaers up tgraefscip van Rethiers, die welcke men met haer in huwelicke belooft hadde, als zy huwede met Jan van Montfort, die zuene van den hertoghe Arcturus van Bretaengnen, ende int beghinsele van octobre daer naer, stonden die wevers ende vulders te Brugghe up jeghens die makelaers, om dieswille dat die makelaers die gouverneur Aertvelde niet wel juste obigieren en wilden, als die ghuene die hemlieden up haerlieder zelfs macht ende moghentheit betrauden, twelcke wel considererende die wevers ende vulders zonden om hulpe ende bijstandicheit an die van Ghendt, die welcke terstont in zulcke menichte derrewaert quamen, dat zy veel makelaers ter Beurze, in de Vlamincstrate, in de Steenstrate ende elders zeer onghenadelick ter stede doot sloughen, doende voorts buytermaten groote rudesse ende overwellicheit alle die stede deure, ghelijct men ghemeenelick ziet ghebeuren, daer tgheboufte die overhandt heeft; omtrent desen zelven tijt, leede die coninck Eduaert van Inghelant (onlancx weder ghekeert zijnde uyt die Duytsche landen) een vreeselicke eyrcracht van volcke uyter stede van Mechelen, deur Bruessele, Nivelle ende Valenchien naer die keyserlicke stede van Camerijcke, daer die Fransoysen nochtans dies niet jeghenstaende tbevel over hadden metten bisscop Willem aldaer, in zulcker wijs dater alsdoen vijf duysent Gascoengnoysen binnen waren ondere de conduyte van den hertoghe Jan van Normandien, sconincx Philips oudste zuene van Vranckerijcke, zonder alle die andere Savoysenaers, die der Thibault van Marville met hem ghebrocht hadde, met grooter overvloedicheit van al tghuene dieser ter orloghe behoufde, uyt al twelcke die coninck Eduaert wel mercte dater als noch niet vele an thalene en was, hoe wel hy der nochtans assault up dede, omme te prouvene wat er in der waerheit of was, treckende met dien overe die

Opstand der wevers te Brugge tegen de makelaers.

Den koning van Engeland trekt met groote magt tegen de Franschen.

riviere van der Schelde, ende slaende met zijnder armeye weder te Vlamingarien, binnen die fransche limiten, nedere, aldaer hy voor alle wercken den voorscreven coninck Philips ter bataylgie beriep, wesende doen ter tijt te Perone in Vermandois, met hondert duysent mannen van wapenen, daer naer hem die principaelste capiteynen of waren : die coninck Jan van Bemen, die coninck David van Schotlant, ende die coninck Philips van Navaren, met noch VI hertoghen, XXVI graven ende vier duyst edele rudders, die welcke ghezamelick niet en faylgierden van den voornoemden beroupe, zonder langher dilay, up vier mijlen naer by te commene, ende binnen dier middelen tijt, namen Hughes van Kiette ende Nicolaes Buchet, haerlieder medeghesellen, die havene metter stede van Anthon in Inghelant inne, zeer vileynelick omtschakende al tvrouwevolck dater binnen was, ende keerende met eenen grooten roof ende buyt weder te Diepen, van daer zy ghecommen waren, ende die coninck Eduaert ghecreech in recompense van dien tcasteel te Thunevesque, up die riviere van der Schelde, twelcke ziende die coninck van Vranckerijcke nam hem tgraefscip van Ponthieu of, wesende een partie van thuwelijcxgoet van wijlent die coninghinne Isabelle, zijnder moedere. Heyndrick van Vlaenderen, ende Jan van Henegauwe, die heere van Beaumont, sgraven Willems broedere laetst overleden, hadden geirne in wederwrake van dien dabdie tHonnincourt gherooft, maer die abt contenteerdese met ghelde : doen zach men die Inghelsche allomme ovre die riviere van der Sonne veel diversche schadelicke coursen ende sproncreysen voorstellen, pijlgierende niet alleene die abdie van Vermandois, maer daerenboven ooc die abdie Tauringny van St-Benedictus ordene, metten vrauwecloostere aldaer, twelcke zy ten laetsten ooc verbarnden, zo meschantelick schoffierende ende violerende alle die religieusen, jonck 1339.

1339. ende oudt, dat Gode claghelick was, ende in Tarcassen conquesteerden zy Rijbelmon, St-Govaen, Martalon ende Creguy, daer zy tallomme al in gloeyen stelden, zo dat die heere van Beaumont zelve tvier in Guyse stack, niet jeghenstaende dater vrau Johanne, zijn dochtere, binnen was, die huysvrau van Lodewijck van Bloys. Die coninck Eduaert van Inghelant logierde hier eerst in die abdie van St-Maerten, ende daer naer ghinck hy hem houden binnen den cloostere te Sarnaken, daer hy Heyndrick van Vlaenderen ruddere slouch, legghende hem met eenen ooc IIe ponden tjaers toe in pensioene voor den goeden dienst die hy hem van nu ghedaen hadde ende noch bereet was te doene, metten heere van Halewijn, Mer Hector Vileyn, Mer Jan van den Gruythuyse, Mer Wolfaert van Ghistele, Mer Jan van Rooden, Mer Willen van Straten, Mer Goossins van der Muelne, ende meer andere edele ende vrome rudders, uyten lande ende graefscepe van Vlaenderen, wesende tzament ondere tbeleet van den hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, die welcke dinghelsche leghere vermeerderde ende versterete van zeven duysent persoonen, zo dat zy tzament omtrent LX duysent mannen sterck waren, ende die Fransoysen van hondert duysent ofte bet; maer zy en accordeerden onderlinghe ten besten niet, in zulcker wijs dat zy van smorgens vrouch toter hooghernoene met mencanderen advijseerden of zy die Inghelsche die bataylgie leveren zouden ofte niet, deur dien dater die edele niet wel te brenghene en waren, als die ghuene die den slach van Cortrijcke als noch niet teenegadere vergheten en consten; ende twijle dat men hier mede aldus bezich was, zo quamer zeer omvoorsienelick een hase voor by haerlieder leghere gheloopen, twelcke hemlieden zulck een zekere voorteeken van quader aventure dochte te zijne, dat zy eendrachtelick den coninck Philips baden, dat hy al twelvaert van

De fransche legers niet gezind tot den stryd trekken op.

der franscher croone an een bataylgie alleene niet hanghen 1339.
en wilde, te meer ghemerct dat die coninck van Secilien (als wesende een groot meestere in der astronomie) hemlieden bovendien ooc ghewaerschuyt ende te kennen ghegheven hadde, dat die croone van Vranckerijcke te gheene daghe meerdere schade en leet, dan zy van den coninck Eduaert stont te lidene, zo dat die coninck hem int ende liet ghezegghen ende weder te Vranckerijcke waert keerde, zonder yet anders te bedrivene, wel jeghens die wille ende meeninghe van den coninck van Inghelant, die welcke van quaden spijte gheel Cambresy zeer jammerlick an alle zijden pijlgierde, afliep ende verbarnde, keerende met dien exploote weder tAntwerpen by der coninghinne Philippine zijnder gheselnede, ende ghevende een groote partie van zijnder gendarmerie orlof, tal zulcken meshaghene van den ghemeente van Vlaenderen, dat zy der vastelick uyte dochten ende bemoededen dats die coninghen ondere hem beede secretelick eens waren, ende dat zy (zittende by dier middele tusschen twee stoelen in dasschene) noch wel endelinghe tghelach zelve betalen moesten, indien der niet in tijts inne voorsien en wierde. Dies zonden zy (by den advijse van den gouverneur Aertvelde) van stonden an haerlieder ghedeputeirde te Vranckerijcke waert an den coninck Philips, versouckende die stede van Rijssele, Duay ende Orchy weder metten lande ende graefscepe van Vlaenderen gheappliquiert ende gheannexeert thebbene, anghesien dat die penninghen nu over menighen tijt betaelt waren, daer ze wijlent die coninck Philips (ghezeit de Schoone), zijn vaders broedere, voren te pande ghehadt hadde, met zeer stercke belofte van in dien ghevalle voortan teenegadere van der inghelscher alliancie te scheedene, ende haerlieder naturelicken heere ende prince, metsgaders, ooc die fransche croone, in als mede te vallene met lijve ende met goede, in zulcker obedientie

De Vlamingen zenden voorwaerden ter onderwerping aen den koning van Vrankryk.

1339. ende ghehoorsaemheit, als goede ghetrauwe subjecten ende ondersaten pleghen. Die coninck deze zaken ghehoort ende wel verstaen hebbende, en conste hem zelven noch gheensins ghenoughen omme van die voorzeide steden te scheedene, hoewel dat hy niet en ignoreerde hoe lettel rechts dat hy der an hadde, ende ooc mede, dat zy van den appendantsche van Vlaenderen waren, daer hy onlancx leden zo grootelijcx vrientscepe anne begheert hadde, ghelijck hy ooc noch jeghenwoordelick dede, maer hopte der wel beter coop anne te gherakene, als die gheune die uyt tvoorgaende hem zelven zekerlick liet dincken, dat die Vlaminghen nu teenegadere van der tweedrachticheit ende orloghe vermoeyt waren; dies zant hy den grave Lodewijck weder tzijnen lande waert, omme te besiene of hy die ghemeente aldaer eenichsins zoude connen ghepaeyen met woorden; maer neen hy, in gheender maniere, want zy bleven even vastelick persisterende by haerlieder eerste vertooch ende verzouck, zegghende dat tzelve wel schuldich was al zo te gheschiedene, omme die redene voren verhaelt, ende dater die prince zelve (nu twijle dat tijt was) wel dhandt an behoorde thoudene, eerder noch ergher ghebuerde; maer lacen! twas al verloren ghezeit, die grave Lodewijck en dorste die coninck niet voorlegghen, dan dat hy gheerne hoorde, van vreese van zijn graefscepe van Nevers ende Rethiers te verliesene, daer hem die coninck zo deerlick mede bedwonghen hielt, dat jammer was; dus bleef hy hem voorts een goede poose tijts in Vranckerijcke houdende metter gravinne Margriete, zijnder huysvrau, ende Lodewijck (ghezeit van Male) zijnen eeneghen zuene: doen dede die coninck (ziende dat hy der met woorden alleene niet mede deure en conste) wederomme van nieus tlandt van Vlaenderen

int verwatene stellen, metter boete ende verbeurte daer toe staende, uyt crachte van der belofte (nu ghe- 1339.
ledene vier jaer) tAvingnon ghedaen voor onze helighen vadere, die paeus Jan, die XXIIe van dier name, zo voorzeit es, twelcke verstaen hebbende die gouverneur Aertvelde, dede zo vele dat die coninck Eduaert van Inghelant, van dier tijt voort hem zelven ooc coninck van Vranckerijcke schreef, in alle zijne affairen ende zaken, omme by dier middele (ter gherusticheit van alle scrupeleuser conscientien) een ijgelick te kennen te gheven hoe dat zy haerlieder voorscreven belofte niet ghecontrevenieert, maer (ter contrarie) in alder maniere vulcommen ende volbrocht hadden, ende naervolghelick dat zy den voornoemden paeuselicken ban (met dater meer anne cleefde) gheensins gheincurreert, verdient nochte verbeurt en hadden by der correspondance die zy hadden, ende van rechts weghe wel schuldich waren thebbene metten coninck Eduaert, in der qualiteit als voren, zonder hemlieden eenichsins tonderwindene metter justificatie van deze, als ontwijffelick hanghende in veel breedere indagatie dan hemlieden competeerde ofte toebehoorde: dien volghende zoo vernieuden, verbreeden ende verstercten die Vlaminghen haerlieder voorgaende ligue ende alliancie met die Inghelschen, ten aldervroomste dat doenelick was, omtzegghende metten zelven ghezamelick den coninck Philips van Vranckerijcke niet alleene zijne landen (int generale ende int particuliere) ten viere ende ten zweerde, up de belofte die den coninck van Inghelant hemlieden dede, van eer yet lanck niet alleene die stede vau Rijssele, Duay ende Orchy weder an Vlaenderen tannexeren, maer daerenboven ooc die stede van Doornijcke ende Teroaen, ende voorts al te doene dat een goet souverain prince zijne ghetrauwe supposten ende onderzaten schuldich

In hun vertoog geen gehoor bekomende, vereenigen zy zich nauwer met de Engelschen.

1339. was, behoorde ofte ooc eenichsins mochte te doene, ende in teekene van dien, zo omtboot hy voor alle wercken een groote macht van wulle uyt zijne landen, daer zulcke veelhandighe coopmanscepe ende neeringhe of quam, dat er hem een ijghelick inne verblijde ende verheuchde, ende ten fine dat hem die Brabanders (by der persuasie van den franschen coninck) naermaels niet bejeghenen en mochten, zo practiqueerde hy (by der industrie ende behendichede van den gouverneur Aertvelde) dater een vaste societeyt ende confederatie gheaccordeert ende ghemaect wiert tusschen den hertoghe Jan van Brabant, metsgaders die steden van Leuvene, Bruessele, Antwerpen, Hertoghenbossche, Nivelle, Thienen ende Leeuwen van der eendere zijde, ende den grave Lodewijck van Vlaenderen met die steden van Ghendt, Brugghe, Ipere, Cortrijcke, Aelst, Oudenaerde ende Gheestberghe van der andere, in der vorme ende maniere als hier naer volcht :

Verbond van Vlaenderen met Brabant.

Te wetene : eerst, dat zy deene den anderen met alle die voornoemde steden (elc int zijne) voortan helpen ende bystaen zullen met lijve ende met goede, in alle toecommende questien, gheschillen ende orloghe.

Ten anderen, zo en zal deene zondere tconsent van den anderen gheenrande orloghe mueghen voeren, ten ware omme hem zelven ende zijne landen te deffenderene ende te bescermene jeghens zijne aggresseurs ende vianden.

Ende bet voorts, zo en zal deene zondere die wille, wete ende consente van den anderen, insghelijcx ooc gheenen paeys mueghen maken nochte van der begonnen orloghe desisteren by bestande ofte andersins.

Maer elc van hemlieden zal protecteur ende beschermer blijven van des anders subjecten ende ondersaten, promoverende ende avancerende ghezamelick tfaict van der coopmanscepe, metsgaders ooc weerende alle impedi-

menten ende obstaclen van diere, naer haerlieder macht ende moghentheit. 1339.

Dies zullen zy ghehouden zijn tzamen een eenveerdighe munte te doen slane, die welcke binnen alle haerlieder landen ende heerlicheden indistinctelick haren cours ende ghanck hebben zal, blivende alsins onverbielick ende onverranderlick, totter tijt dat zy ende alle haerlieder voorscreven steden (int particuliere) by ghemeenen accoorde ende overeendraghene onderlinghe daer in ghe-consenteert zullen hebben.

Waert ooc by aldien dater naermaels eenegherande questie, different ofte gheschil viele tusschen beede die voornoemde princen, tzelve zal van stonden an, niet by rigeure van wapenen, maer int vriendelicke ghemodereert, gheappaeyseert ende ter nedere gheleyt werden ten zegghene van vier raedsheeren, twee baenderheeren ende noch zes andere personagien, daer toe te kiesene, uyt die steden van Luevene, Brussele, Antwerpen, Ghendt, Brugghe endeI pere.

Item, zo wie van hemlieden in toecommende tijden yet zal willen attenteren ofte voorstellen ter contrarien van dies voorzeit es, die zal zonder eeneghe simulatie ofte dissimulatie zijn zelfs eyghen suppoosten jeghens hem hebben, met confiscatie ende retentie van alle zijne domeynen totter behoorelicker reparatie ende beteringhe van den grieve by hem gheschiet.

Maer indien iemende van de voorzeide stede eenichsins jeghens dit accoort quame, zo zal nochtans tzelve dies niet jeghenstaende in rigeure blijven, ende men zal die rebellighen-foortselinghe ende ghezaemder handt totten onderhoudene van dien bedwinghen.

Ende ten fine dat up als te betere regard ghenomen mach worden, zo waser bovendien ooc gheresolveert ende gheordoneert dat die ghedeputeirde van die voorscreven

1339. princen ende steden van dier tijt voort (ter totaler reparatie ende redintegratie van al tghuene diesser yeuwers inne te cort ghedaen zal wesen) driewarf tjaers by mencanderen verzamen ende vergaderen zullen, te zekere gheprefigierde daghe ende platse, te wetene: eerst, ten XVIen daghe van sporcle te Ghendt, ten XVen daghe naer St-Jansmesse, midsomers, te Bruessele, ende up den XVIen dach van novembre daer naer volghende, binder stede van Aelst. Actum te Ghendt, ten derden daghe van der maent van decembre, ter presentie ende bywesene van alle die staten, leden ende edelen slands van Brabant ende van Vlaenderen. Ende daer wierden terstont brieven van als gheexpedieert ende bezeghelt by beede die princen als voren, metsgaders ooc onderteekent by alle haerlieder princepaelste edelen, die welcke van der vlaemscher zijde waren deze naervolghende: te wetene eerst, Mer Heyndrick van Vlaenderen, die heere van Ninive; Mer Philips van Axele, wijlent gouverneur van Vlaenderen; Mer Sijmoen van Mirabeel, heere van Perwijs, die vrau Johanne, sgraven Lodewijcx bastaerde zustere, ghetraut hadde; Mer Gheeraert, die heere van Rasseghem; Mer Rachen, die heere van Gavere; Mer Amant van Gavere, die heere van Schorissen; Mer Jan van den Gruythuyse; Mer Roegier van Brischamp, die heere van Bughem; Mer Jan van Axele; Mer Olevier, die heere van Poucke; Mer Willem van Nivelle; Mer Goossin van der Moere; Mer Wolphaert, die heere van Ghistele, metten heere van Crayehem; Mer Gheeraert van Oultre, die burchgrave van Ipere; Mer Jan van Belle; Mer Stafin Passcharis; Mer Roegier van Lichtervelde; Mer Zegher van Dronghene, die heere van Noyelles; Mer Gheeraert van Ghistele; Mer Daneel van Roozebeke; Mer Willem van Stralen; Mer Jan van Poelvoorde; Mer Jan Messenne; Mer Erasmus, die heere van Herpen; joncker Jan van

van Yshove; joncker Ghilbert van Dentelghen; joncker Jan van der Moere; joncker Gheeraert van Masseme; joncker Daneel van Dronghene; joncker Jan van Herseele; joncker Aernout van Bernaige; joncker Jan van Uytkercke; joncker Thillo van Moerkercke; joncker Hughes van Steelant ende joncker Jan van Locre. 1339.

Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo veranderde die keyser Lodewijck, die vierde van dier name, die graefscepe van Gheldren ende van Gulcken in twee hertochdommen, ter begheerte van den coninck Eduaert van Inghelant, ghezeit dEdele, ende zeer corts daer naer track Reynout, die eerste hertoghe van Gheldren, metten gouverneur Jacob van Aertvelde in alle die steden ende caselrien van Vlaenderen, omtfanghende allomme den eedt van trauwe, uyter name van den coninck voornoemt, haerlieder souvereynen heere ende prince (inder qualiteit voorscreven), zo zy den volcke deden te verstane, behoudens niet min altijts haerlieder oude previlegien, ende die grave Lodewijck zijne proprieteit ende erfachtichede; welcke commissie vulcommen zijnde, die coninck van Inghelant keerde weder tzijnen lande waert, eensdeels omme daer allomme goede reghelen ende ordene te stellene jeghens alle toecommende invasien van vianden, ende eensdeels ooc om hemzelven wat bet te voorziene van volcke ende van ghelde, latende binnen dier middelen tijt die coninghinne Philippine, zijn huysvrau, met Eduaert ende Lioneel, beede haer zuenen, te Ghendt in hostagie, ende stellende voorts al tregement van den lande ter discretie van den grave Willem van Salbery, Jacob van Harrie ende Jacob van Aertvelde. Van dat Gomaert Faye, Mattheus van Trye ende Jan Royal tzamen capiteynen van Doornijcke, sconincx Eduaerts vertreck gheware wierden, zo en hielen zy niet up van moordene, roovene ende brandene al daer zy yevers by

Den koning van Engeland keert terug naer zyn land.

1339. ghecommen consten tot voor die steden van Oudenaerde ende Cortrijcke, zo dat zy uyt dat voyagie eenen costelicken buyt van an de cant van XXX duysent beesten thuyswaert brochten, ondere ossen, koeyen, schapen ende zwijnen, daer hem die gouverneur Aertvelde zo buytermaten zeere inne beroerde ende verstoorde, dat hy al tzelve eer yet lanck zwoer te wrekene, zo ter materie diende ofte hy zoude in die wille sterven, verzamende ten dien fine een groot eyrcracht van Vlaminghen, ende slaende daer mede tYserenbrugghe nedere, tusschen Oudenaerde ende Doornijcke, daer hy ten eersten naer de comste van den grave Willem van Salbery ende den grave Robrecht van Suffort (metter gendarmerie van Ipere ende van den Vryen), wel meende ghezaemderhandt voren ghevallen thebbene, maer wat hy naer hemlieden verbeyde, zy en quamen niet, deurdien dat zy int beghinsele van der vastene uyt Ipere ghetrocken zijnde, omme (volghende die resolutie) reghelrecht themwaerts te commene, tzamen ondere weghen voor die stede van Armentiers ghebleven waren, ten neerstighen verzoucke van de Iperlingen, die van tgenevoysch garnisoen dater binnen lach, daghelicx al haerlieder casselrie duere onsprekelicke groote schade leden, zo dat daer straffelick ghestreden wiert, want die van binnen wederstonden int eerste zeer clouckelick ende vromelick, maer int latste moesten zy wijken, saulverende hemlieden metter vlucht, elc zoot hem best mueghelick was, ende die grave van Sâlbery ende van Suffort quamender achter een binnen, pijlgierende al dater wel stont ende stekende tvier in die steden. Twelcke alzo ghedaen zijnde, namen voorts haerlieder wech naer Rijssele, daer zy van ghelijcken ooc wel hopten al tzelve ghedaen thebbene, maer die heere van Roubays quam hemlieden met zo veel garnisoens zelve te Markiette jeghens, dat zyder naer veel bloetsturtinghe (al zo wel van der

eendere als van der andere zijde) endelinghe beede ghevanghen wierden, met Willem van Montagu ende meer 1339.
inghelsche milorten, dewelcke die heere van Roubays in alderdiligentie zelve die coninck Philips van Vranckerijcke ghinck presenteren; daer bleef ondere andere ter stede versleghen Mer Willem Clibaen, een goet edele ruddere uyt Inghelant, ende die Iperlinghen keerden ter cleene verliese van haren volcke weder thaerlieder stede waert, onder die conduyte van een jonck edele capiteyn, wesende die broedere van den heere van Raylgy. Als die gouverneur Aertvelde (die noch tYserenbrugghe naer secours verwachtede, zo voorzeit es) deze drouve tijdinghe hoorde, zo en verghinck hem niet alleene die wille van Doornijcke te gaen belegghene (ghelijck hy eerst voren hadde), maer en dorste hemzelven bovendien ooc daer niet langhere betrauwen, keerende zonder eenich delay weder te Ghendt waert, ende ghevende daer voor eenen zekeren tijt alle zijne lieden van wapenen haerlieder paspoort, twelcke vernemende die capiteyn Bremus van Aubenten, int landt van Tarcassen, liep met Jan Loore, Gheeraert Loore ende Jan Boone tgheele landt van Chimay (toebehoorende Jan van Henegauwe, sgraven Willems oom, die vierde van dier name) teenegadere van alle zijden plat of, nieuwers eeneghen brant sparende, ende die van Doornijcke deden insghelijcx ooc met haerlieder fransche garnisoenen diversche schadelicke coursen ende sproncreysen binnen den lande ende graefscepe van Henegauwe, zo dat zy Aspire metten cloostere van St-Vedast pijlgierden ende verbarnden, tal zulcken meshaghene van den grave Willem, dat hyder metten voornoemden Jan, zijnen oom, ende metten grave van Valckenburch, die stede van Aubenten omme ghinck belegghen, daer die castelein van Chalon, in Champaengnen, Jan van Beaumont, Bremus, Jan Loore ende Jan Boone die capiteynen of waren, wederstaende

1339. menich gruwelick assault, in die welcke dat Boudewijn van Henegauwe met meer andere edele zeer gruwelick ghequetst wiert, maer int ende zo bleven zijs tondere, zo dater die grave Willem binnen gherochte, verslaende daer den castelein van Chalon, met beede zijn zuenen, metsgaders ooc alle dandere edelen, die welcke hemlieden niet-ghevanghen gheven en wilden, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick den voorscreven bedervere van den lande van Chimay, die rechts in tijts zijn veerden liep; daer bleven an de cant van twee duysent poorters doot, ende naer dat tgoet van der stede al te Chimay ghezonden was, zo deder die grave Willem van Henegauwe tallen houcken tvier inne steken, brenghende corts daer naer ooc die stede van Mauboore, Fontingny, Aubecelle ende Singuy tzijnder obedientie ende onderdanicheit met noch XL prochien daer omtrent gheleghen, die welcke van ghelijcken ooc niet een haer bet en voeren dan die voorgaende. Binnen dezer middelen tijt dede die coninck Philips van Vranckerijcke zo veele by foortse van ghelde ende by den tusschensprekene van de duagiere vrau Johanne van Henegauwe, zijnder zustere (daer die keyser Lodewijck die dochtere of ghetraut hadde, ghenaemt vrau Margriete), metsgaders ooc by veel diversche groote beloften, dat hy (emmers int schinsele) die vrientscepe van tkeyserijcke ghecreech, hy zoude ooc gheerne dInghelschen byder zelver middele themwaert ghetrocken hebben, ter eeuwigher ruine ende bederfenesse van die van Vlaenderen, maer hy en hadder zulck ghehoor niet, om dieswille dat haerlieder different ende gheschil van irrecompenselicker importatie was. Hierentusschen verzochte die grave Lodewijck in communicatie van den paeyse te commene met die van Vlaenderen, twelcke zy hem zeer gheerne accordeerden, dienvolghende zo quam hy corts daer naer uyt Vranckerijcke tot Rijssele,

Gezag van J. van Artevelde.

als die ghuene die hem zelven niet diepere binnen den lande betrauwen en dorste; tzelve wel merckende die gouverneur Aertvelde, dede terstont verbieden een ijghelick by hem te Rijssele te treckene, maer wilde hy te Ghendt ofte te Brugghe commen, men zoude hem up als dat hem zoude ghelieven te vertooghene zulcke antwoorde gheven als trecht ende redene ware, maer (Godt weet!) die prince en was van dien advijse niet, keerende ten eersten wedere van daer hy ghecommen was, daer hem Aertvelde zo inne vergramde dat hy van quaden spijte wel scherpelick dede interdiceren al Vlaenderen deure meer eeneghe munte van goude ofte van zilvere uyt zijnder name te slane. 1339.

Int eerste van den jaere XIIIc ende XL, beloofde die coninck Philips van Vranckerijcke anderwarf by zijne ghedeputeerde alle die schulden, commeren, verbanden ende paeuselicke bannen teenegadere te renoncierene, daer die van Vlaenderen themwaerts mede verobligiert, belast ofte beswaert stonden in eenegher maniere, met expressen consente bovendien ooc van (ter voorderinghe van haerlieder coopmanscepe ende neeringhe), voortan neutrael te mueghen blivene, indien zy tzijnder begheerte van der correspondance van Inghelant scheeden wilden; daer up dat zy verantwoorden, dat die vrientscepe van Inghelant haerlieder ghemeente meer dan nootsakelick was, ende voorts dat hemlieden die coninck Philips by dezen niet toe en zeide nochte en beloofde, dan tghuene dat hemlieden die coninck Eduaert overe meneghen tijt (thaerlieder contentemente) vulcommen ende vulbrocht hadde. Als die coninck van Vranckerijcke deze antwoorde hoorde, zo dede hy wederomme up een nieu (byder authoriteit apostolijcke) tlandt van Vlaenderen int verwatene stellen, daer die bisscop van Doornijcke, Teroaen ende Camerijcke die executeurs of waren, interdicerende met eenen ooc die priesters aldaer yemende meer eeneghe 1340.

Den koning van Vrankryk mislukt in zyne poogingen om de Vlamingen hem gezind te maken.

1340. sacramenten tadministrerene ofte hemlieden met eeneghe kerckelicke diensten ende officien tonderwindene, up grootelicx daer of ghecorrigiert ende ghestraft te werdene, ter exemple van andere, zo dater veel goede lieden van eere allomme wel zeere inne te wets ende beladen waren, ende ontwijffelick noch meer gheweest zouden hebben, indien hemlieden die vreimde priesters, om ghelts wille, niet byghestaen en hadden, principalick int doopen van haerlieder kijnderen, metsgaders int administreren van die andere sacramenten, twelcke verhoorende die coninck van Inghelant zwoer by zijn rudderscip dat hy priesters ghenouch te Vlaenderen waert zenden zoude, omme daer over al (boven tghuene dies voorzeit es) ooc messen te zinghene, ten spijte van den coninck van Vranckerijcke ende van alle zijne bisscoppen; deze woorden hadden die coninck Philips zo vele an, dat hy den hertoghe van Normandien, zijnen oudsten zuene, ten eersten met machte

Oorlog met Vrankryk.

in Henegauwe zant, diet daer al verbeurt maecte met roovene ende brandene, zo dater tusschen Quesnoy, Valenchien ende Maubeugie niets gheels en bleef; hy bestoicte ooc die stede van Berghen, maer Richaert die heere van Werchijn, seneschael van Henegauwe, ende Mer Wolfaert, die heere van Ghistele, wederstonden hem zo, dat hy der een deel van de zijne liet, daer die heere van Belle mede een of was: die stede van Quesnoy en hadde gheenen noodt, ende Valerius van Valckenburch, die capiteyn van Maubeugie, bespranck int ende zijne vianden zelve met zulcke vaylgeandise ende vromichede van wapenen dat hy Antheunis van Cedven ende den heere van Pinquingny, beede doot van haerlieden peerden stack, brenghende daerenboven noch eeneghe edele ghevanghene met hem tzijnder stede waert. Doen die seneschael voorzeit deze blijde nieumare verstont, zo track hy insghelijcx ooc achter een uyte, makende hem

zelve mede deelachtich van den franchen bloede, ende keerende met twee edele ghevanghenen (te wetene Willem Brondeel ende Bossicalt) weder van daer hy ghecommen was; dit speet die hertoghe van Normandien zo buytermaten zeer, dat hy met eender furie die stede van Schaldoneere (up die riviere van der Schelde) zo langhe ende zo menighen tijt ghedeurende, dater die capiteynen Gheeraert van Sassingny ende Robrecht Marineel, by rechter foortse of scheeden moesten, ende die van Camerijcke raseerdenter al ten platten gronde, reparerende metter ruine daer of commende die muren, thorren ende poorten van haerlieder stede. Twijle dat men aldus in Henegauwe orloochde, zo quam die coninck Philips van Vranckerijcke met zijnder armeye tAtrecht, die grave Lodewijck hielt hem met veel fransch edeldoms binder stede van St-Quintin, ende die garnisoenen van Rijssele ende Duay liepen gheel Ostervant of, zeer jammerlick destruerende ende verbarnende al dat zy buyten die besloten steden vonden. Ten zelven tyde, staken shertoghen lieden van Normandien tvier in die abdie te Fontanelle, jeghens zijnen danck, aldaer hy hem zo grootelicx inne verstoorde, dat hy alle die voorstelders van dien dede hanghen ofte den hals of hauwen, omme dieswille dater die duagiere Johanne van Henegauwe, zijn vaders zustere, onlancx leden abdesse of gheworden was; zeer corts naer dezen slouch die hertoghe voornoemt tsiedge voor tcasteel te Thunevesque, up die riviere van der Schelde an de slinckere zijde, ende deder met grooter artijlgerie up schieten, zo dater Richaert Limosin ende Jan van Namen, met Diederijck, zijnen broedere (tzamen capiteynen aldaer), allincx zo meer inne te wets wierden, twelcke al wel bemoedende die grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, die vierde van dier name, quam hemlieden haestelick ten

1340. secourse, slaende ter rechtere handt van der voorzeider riviere nedere, met al tvolck van wapenen te peerde ende te voet dat hy yewers in die contreye hadden connen ghecrijghen, daer naer hem tmeeste bevel ovre hadde Richaert, die seneschal voornoemt, ende die heere van Heyne, die heere van Barbanson, die heere van Anthoing, die heere van Lensy, die heere van Laleyn, die heere van Trasingny, Diederijck die heere van Walcourt, ende Willem Van Belle, met meer andere treffelicke edelemannen van dier quartiere, daer hem insghelijcx ooc terstont mede byvouchden, eerst die grave Jan van Lotrijcke ende Brabant, die derde van dier name, met VIc peerden, die hertoghe Reynout van Gheldre, die grave van den Berghe, die grave van Namen, die grave van Valckenburch, ende Jan, die heere van Bossu, brenghende met hem een goet ghedeel wel ghemonteerde ende gheequipeerde ruyters uyter stede van Valenchien, metsgaders ooc die gouverneur Jacob van Aertvelde, met LX duysent Vlaminghen, ghezaemdelick pijlgierende ende bedervende tgheele landt van Cambrisy, twelcke willende beletten die coninck Philips van Vranckerijcke, spoede hem in alderdiligentie derrewaert met XIIc peerden, hopende corts zijne vianden die bataylgie te leveren, die welcke van ghelijcken ooc ter weerelt anders niet en begheerden, ende beriepender bovendien haerlieder partie toe; maer dies al niet jeghenstaende, die edele van der croone en warender in gheender maniere toe te bringhene, men wilde ooc zegghen dater die hertoghe Jan van Brabant niet ten besten toe ghezint en was, zo dat tvoorscreven casteel te Thunevesque binnen dier middelen tijt gheel te barsten gheschoten ende in gloeyen ghestelt wiert, zonder yets anders te bedrivene, ende die capiteynen dieder binnen waren saulveerden hem zelven met haren volcke in de henewiersche ende vlaemsche leghere, daer die gouverneur Aertvelde ten

eersten thuyswaert mede keerde, ter bescermenesse ende bewarenesse van de zeecusten van Vlaenderen ende bysondere tusschen Sluys ende Blanckenberghe, aldaer nu IIIc ende LXXX schepen van orloghe ghearriveert waren met XL duysent Normannen, Beauvaysiers, Amiensers ende Genevoysen, hebbende voor haerlieder capiteynen Mer Hughes Quiret, den admirael van Vranckerijcke; Mer Nicolaes Buchet, den tresorier van derzelver croone; joncker Jan van Heylle, Vlaminck, ende eenen Genevoys, gheheeten *Barbe noire,* met meer andere cloucke edelmannen ende vrome lieden van wapenen, omme tzamen by foortse ende met ghewelde den coninck Eduaert van Inghelant (die men van daghe te daghe verbeyde) uyt Vlaenderen thoudene ende die Vlaminghen insghelijcx ooc uyt Inghelant, zo zy wel vastelick meenden ghedaen thebbene, ja dat meer es, niet en twijffelden omme haerlieder groote macht ende moghentheit wille; maer (God weet!) zy misten, want die coninck Eduaert viel hemlieden met zijne IIc ende LX schepen (daer Robrecht van Artois Fs Philips, die grave van Beaumont ende Richemont, die grave van Hartfort, die grave van Noorthommerlant, die grave van Herby, die grave van Pennenbrouck, die grave Richaert van Staffort, Mer Heyndrick van Vlaenderen, die heere van Ninive, Jan van Beauchamp, Woutere Manny, Reynout van Gobeghem, die milord Seletoen, die milord Barius ende Milord Milleboen, met noch eeneghe andere groote meesters ende edelemannen, naer hem die vaylgeanste capiteynen of waren) tHazegate, by St-Anne ter Mude, up St-Jans avent, midsomers, zo viandichlick met eenen voorspoedighen wint van alle zijden upt lijf, dat zyder totten ghetalle van XXX duyst ter stede doot bleven, ende alle haerlieder schepen (die welcke niet in tijts gerumen en consten) wierden daer ghestroffeert, ghescheurt, verdroncken ofte ghenomen van de Inghel- 1340.

Den koning van Engeland vernielt de fransche vloot en komt in Vlaenderen.

1340. sche, niet zonder die hulpe ende bystandicheit van eeneghe vlaemsche schepen nochtans, die buytermaten wel haerlieder devoir deden, zo dat zy beede die hooftschepen in haerlieder handen ghecreghen, die welcke onlancx daer te voren verraderlick by de Fransoysen dInghelschen ontnomen hadden gheweest, teene gheheeten *St-Christoffels* (daerof dat men den capiteyn joncker Jan van Heylle, te Brugghe, voor die Halle omthalsde), ende tandere *Eduaert,* twelcke Mer Nicolaes Buchet te bewarene hadde, die men boven an thoochste van de mast hinck. Daer wierden ooc zommeghe Fransoysen ghevanghen, metsgaders ooc XII edele vrauwen, die men terstont te Ghendt waert zant totter coninghinne Philippine van Inghelant, die welcke haer in deze schoone victorie wonderlicke zeere verblijde ende verheuchde, niet jeghenstaende dater die coninck, haer man, bet dan vier duysent persoonen ghelaten hadde ende zelve wat ghequetst was in zijn een dye, maer boven al zo wasser tghemeente van Vlaenderen omsprekelick wel mede te passe, twelcke zonder eeneghe faute wel een uytnemende quaden dachvaert stont te makene, indient anders vergaen hadde. Naer dat die coninck Eduaert aldus victorieuselick metten messe tpassagie van Vlaenderen gheopent hadde, zo quam hy met zijnen volcke te lande, daer hem die gouverneur Aertvelde zeer hoofschelick willecomde, ende die coninck toochde hem insghelijcx ooc zeer schoon semblant, treckende sanderendachs tOnser Liever Vrauwen tAerdenburch in pelgrimagie, ende van danen te Ghendt by zijnder huysvrau, dier corts daer naer van een jonghen zuene ghelach, die welcke hy zelve (metten voornoemden Aertvelde) den name gaf van Jan van Ghendt, ten grooten contentemente van den commune van Vlaenderen.

Men mach wel dincken hoe willecomme dat die nieumare van der voorscreven bataylgie die coninck Philips

van Vranckerijcke was, die welcke doen ter tijt in Henegauwe noch te velde lach, ende van grooter gramscepe tvier int casteel te Relinghe dede steken, brekende voorts al heymelick by nachte up, ende keerende met zijnder armeye weder tAtrecht, twelcke anmerkende die grave Willem van Henegauwe, gaf terstond zijn ghemeene saudeniers orlof, treckende met alle tedeldom dat hy, by Thunevesque (zo voorzeit es) met hem te velde ghesleghen was, reghelrecht binnen der stede van Valenchin, aldaer binnen den zelven daghe ooc arriveerde die gouverneur Aertvelde, vertooghende daer voor alle die edele ghezelscepe met zulc een wel voughende gratie ende schoone eloquentie alle die redene van den rechte by den coninck Eduaert ghepretendeert an der croone van Vranckerijcke, dats hem een ijghelick verwonderde, jugierende by ghemeenen voyse hem weerdich te zijne tlandt van Vlaenderen zelve te bezittene. Hier en tusschen zant die voornoemde coninck Philips IIIe peerden uyter stede van Atrecht te Doornijcke waert, ondere tregement van zijnen conestable, metsgaders ooc van den grave van Evreux, den jonghen grave van Guyse, Gomaer Faye, Aymerijck van Narbonen, Loys van Poictiers, Godefroot van Charny, Gheeraert van Montfaulcon, Robrecht Bertram, Mattheus van Troye, Jan Sande ende Silvestre van Vienne, voorsiende metten zelven ooc die stede van St-Omaers van XLII vaendelen knechten, zo te peerde zo te voet, daer die capiteynen of waren : eerst, die hertoghe Ode van Bourgoengnen, met Philips zijn zuene; die Dolphin van Avergnen; die hertoghe van Loreynen; die hertoghe van Bretaengnen; die hertoghe van Bourbon; die grave van Armingiack; die grave van Savoyen, met Loys zijnen broedere; die grave van Buenen; die grave van Dampmartin; die grave Charles van Alenchon, sconincx broedere; die

1340. grave van Ste-Pol; Jan van Chalon; die grave van Montbeliart; heer Inghelbert van der Marcke, die coadjuteur van Luycke; die heere van Vergy, met Willem zijn oom; Willem, die heere van Clijsson; die castelein van Berghe; die castelein van Dixmude; die heere van St-Venant; die heere van Ghistele; Mer Miloen van Noyeres; Jan van Chastijlgion; Mer Morellus van Luxemburch; die heere van Fiennes; Waurijn van Hamelicourt; die heere van Kercky; die heere van der Gracht ende die heere van Wiltervalle; met meer andere vrome landsheeren ende cloucke edelemannen van wapene. Ende twijle dat men hier mede noch bezich was, zo wiert er by den coninck Eduaert van Inghelant een generale dachvaert up tcasteel te Vielvoorde, tusschen Bruessele ende Mechelen, gheordonneert, aldaer hemlieden die hertoghe Jan van Brabant; die hertoghe Reynout van Gheldren; die hertoghe van Gulcken; die grave Willem van Henegauwe; Robrecht van Artoys, Fe Philips; die grave van Beaumont ende van Richemont; die grave van Namen; die grave van Loo; die grave van den Berghe; die heere van Valckenberghe; ende die gouverneur Jacob van Aertvelde; met die regierders slands van Vlaenderen ende andere, by ghemeenen accoorde ende overeendraghene, ghezamelick weder up een nieu van der Inghelscher ligue verclaersden, met expresser belofte, van daer nimmermeer of te scheedene, dan by ijghelijcken accoorde als voren; dienvolghende zo track die coninck Eduaert, omtrent St-Marie Magdalenendach in hoymaent, uyt Ghendt naer die stede van Doornijcke, die hy van stonden an zeer sterckelijck van allen zijden assiedgierde ende beleyde met hondert en XX duysent mannen, al zo wel te peerde als te voet, daer (boven die voornoemde prince) naer hem tprincipaelste last of hadden, die hertoghe van Oostrijcke; die hertoghe

Dagvaerd te Vilvoorde.

Doornik beleyd.

van Brunswijck; die hertoghe Heyndrick van Lancaestere; die grave Diederijck van Cleven, den XIen van dier name; die grave van Hartfort; die grave van Herby; die grave van Noorthommerlant; die grave Richaert van Staffort; die grave van Pennenbrouck; die grave van Arondeel; die grave van Mortaengnen; die grave van Hamton; die grave van Brandenburch; die grave van Valckenburch; die grave van Bar; die grave van Nassauwe; die grave van der Marcke; die grave van Catsenelleboghe; die grave van der Seyne; die grave van Spannen; die grave van Varwijck; Aernout van Buckinghem; die heere van Salinis; Jan van Henegauwe; die heere van Beaumont, sgraven Willems oom; ende Mer Heyndrick van Vlaenderen, die heere van Ninive; alleghadere zeer wel ghemonteert, gheequipeert ende voorsien van al tghuene dat ter zulcker feeste diende; die Inghelsche sloughen tzamen rechts voor St-Maertens poorte nedere, ende haerlieder coninck logierde tHelchenevesgne; die Duytschen kosen dhenegausche poorte; die gouverneur Jacob van Aertvelde campeerde met XL duysent Ghendtenaers, Wasenaers, Aelstenaers, Cortrijckers ende Oudenaeders, ontrent der heliger Fonteyne poorte, ende die Brugghelinghen, Vrijlaeten, Iperlinghen, Bellenaers, Poperinghers, Veurambochters, Berghambochters ende Casselambochters, ghinghen wel XX duyst in ghetalle (by laste van den coninck van Inghelant), met Robrecht van Artoys ende Mer Heyndrick van Vlaenderen, haerlieder coursen ende sproncreysen doen allomme binnen den lande ende graefscepe van Artoys, hoe wel dat zy ontwijffelick liever die misse ghehadt ende mede haerlieder quartier bewaert hadden ghelijck dandere, als die ghuene die zelden derrewaert uyt, in dierghelijcke zaken voorspoedich gheweest hadden, ende ooc haerlieder voorscreven capiteyn Robrecht 1340.

1340. ten besten niet en betrauden, in zulcker wijs dat hy (tzelve wel gheware wordende) hemlieden eenen contrefaicten brief exhibeerde (thaerlieder gherusticheit), by de welcke men hem *quamsuus* beloofde die stede van St-Omaers in handen te leverene, indien hy haestelick met machte derrewaert quame, zo dat zy der wat mede ghepaeyt wierden (al en wast noch niet wel juste haerlieder wille), stellende ghezamelick tcasteel tArcke in gloeyen, zo zy insghelicx ooc wel meenden te Rutholt ghedaen thebbene, maer ten was hemlieden niet mueghelick, overmids die resistentie die der binnen was; dus trocken die van Brugghe ende van den Vryen voorts (up St-Jacobs, St-Christoffelsdach binder maent als voren), met Robrecht van Artoys, in twee bataylgien, tot voor die poorte der stede van St-Omaers, schietende daer up zo zy best mochten, maer die van Veurambocht, Berghambocht, Ypere, Cassele, Belle ende Poperinghe bleven wat achtere, ooc met drie versceede bataylgien ende ghenouch varrachtich (1) van elcanderen, daer die van der stede zulc behaghen inne vonden, dat zy der achter een (onder den hertoghe van Bourgoengnen ende den grave van Armingiack) jeghens te velde quamen, met een groote menichte van ruyters te peerde ende veel meerdere saudeniers, zo dater tallen cante afgriselicke zeere ghevochten wiert totten donckeren avende; daer zach men Robrecht van Artoys veel wonders bedriven in de middele van zijne vianden, zeer courageuselick duerbeulende ende ter eerde vellende al dat voor hem quam, totter tijt dat hy tnieu secours van die van St-Omaers ghevoelde, twelcke hy niet machtich zijnde te wederstane, saulveerde hem zelve metter vlucht, die hy met lettele volcx zeer haestelick naer tsiedge van

Ydele poogen op St-Omer.

(1) Verre.

Doornijcke nam, ende binnen den Inghelschen parcke, 1340.
van vreese van doot ghesleghen te zijne van yemende van de ghuene die hy metten voorscreven contrefaicten brieve in zulck een dangier ghebrocht hadde, als voorzeit es, ten verliese van drie duysent harer lieden, hoe wel dater van der franscher zijde (boven de XIIe deurschoten ende deurbeulde peerden) ooc niet min en bleven, al wast dat zake dat zy metten varsche volcke tvelt behielden : deze vlucht hadde den vromen Robrecht van Artoys zo buytermaten vele an, dat hy in wederwrake van dien veel heymelicke ende ombekende brantstichters al tlandt van Artoys deure zant, die welcke daer allomme zeer veel quaets deden, maer int laetste wierdender LX van hemlieden gheapprehendeert ende gheexecuteert metten viere; tgarnisoen van St-Omaers hier mede noch niet te vreden zijnde, dede bovendien noch corts daer naer een zeer schadelicke course (metten dolphin van Avergne, den heere Clijffon, den heere van St-Venant ende andere) tot onder die stede van Cassele, daer zy by nachte tallen houcken tvier inne schoten, zo dater een partie of te quiste ghinck. Ten eersten naer dezen, zant die coninck Eduaert van Inghelant Mer Nicasin van Couckelare, den capiteyn ende gouverneur van den westquartiere, met eender missive aen Philips van Valoys (die hy gheenen coninck van Vranckerijcke noemen en wilde, wesende doen ter tijt in die abdie van St-Andries by Arien), inhoudende dat hy van drien een kiesen zoude, te wetene : te commen jeghens hem alleene, ofte hondert jeghens hondert, of uytterlick die bataylgie universele ende overal; maer hy en accepteerde noch teen noch tandere, zegghende alleenelick voor antwoorde dat hy niet ghewonen en was torloghen ten appetijte ende goetdinckene van zijne vianden, anghesien dat hy zelve die middele wel

1340. wiste omme Eduaert met alle zijne ghealliëerde uyt Vranckerijcke thoudene, ende commende met dien zijnen beroepere wat nadere, slough met alle zijnder macht ende moghentheit ter brugghe van Bouvijn nedere, up die rechte wegh van Doornijcke, als die gheune die niet anders en zochte dan hoe eer hoe lievere die batayl-gie te leverene, ende die van der voorzeider stede omtset te doene, hadt dat zake gheweest dat hy der zijn edelen hadde connen toe ghebringhen, maer neen hy, in gheender manieren : zoo grootelijcx vreesden zy die fatsoene van haerlieder lichamen te verliesene. Die coninck Robrecht van Secilien hadde al te gheerne ghesien dats hem die paeus Benedictus (die XIIe van dier name) ghemoeyt hadde met tmaken van den paeyse tusschen beede die voornoemde coninghen, maer twas al verloren aerbeyt, ghemerct dat hy der gheensins toe verstaen en wilde, om dieswille dat hem die coninck van Vranckerijcke verbolghen hadde met zijne groote excessive petitien, ende bysondere van der thiende van gheel kerstenede, ter recouvreringhen van den helighen lande. Dus ruyneerde ende verbarnde die grave Willem van Henegauwe Sicilien in Melanthoys; daer die helighe vadere mynheere St-Piaet begraven licht, twelcke merckende die Narbonoysen, die binder stede van Elnone in garnisoene laghen, en vielen insghelijcx ooc niet slincx, stellende voor recompense die stede Hannon in gloeyen metter abdie van St-Benedictus ordene aldaer, naer dat zy tal ghepijlgiert hadden dat yewers wel stont, zo dat zy met eenen schoonen buyt weder tharen garnisoene waert keerden, ende meenden corts daer naer al tzelve spel binder abdie van Vicoengnen ghespeelt thebbene (daer zy van ghelijcken ooc teeneghe steden tvier inne staken), maer die meunicken warender zo clouckelick metten lijve jeghens, dat zy den brandt blusten ende haerlieder plaetse

behielden, te spijte van alle die ghuene diet leet was. 1340.
Binnen dezen middelen tijt, zo gheschieder menich vroom assault up die stede van Doornijcke, aldaer hemlieden die van den garnisoene zo vaylgeantelick jeghens drou-ghen, dat zy niet alleene int heurlieder en bleven, maer daerenboven ooc zelve daghelicsche coursen ende sproncreysen up die leghere van haerlieder vianden deden, hoewel dat tzelve nochtans meest altijts ten ghemeenen coste ende intereste ghebeurde, totter tijt dat die Vlaminghen, over een brugghe van schepen ghemaect, ghezamelick ten storm quamen, ende tzelve even straffelick continueerden totten avende, ter grooter schade ende ten omsprekelicken travaylgie van alle die van binnen, die welcke dies niet jeghenstaende noch deurgaens theurlieder behielden; want deurdien dat die Inghelsche, Duytsche, Brabanders ende Henewiers, die zake niet ghenouch ter herten en namen, zo wierden die van Vlaenderen endelinghe by wonderlicke groote prouesse ende vromichede van wapenen van de meuren ende poorten ghedreven, teer om dieswille dat tmeeste schip (daer die voornoemde brugghe of ghemaect was) teenegadere te gronde ghinck, met bet dan hondert ghequetste ende andere persoonen, die daer al deene metten anderen versmoorden; ic late noch varen dat die Ghendtenaers mainteneirden ende sustineirden ghedeurende tassault ghesien thebbene, die helighe, weirde, ende ghebenedijde moedere ende maghet Marie, jeghens hemlieden up die meuren van der stede staen, als patronesse ende beschermesse van diere.

Aenvallen op Doornik.

Die van Doornijcke, dit dangier aldus ontcommen zijnde, vielen terstont in een meerdere, te wetene, in zulc ghebreck ende benauthede van vitaylgie, dat zijt al by foortse ter stede uytdriven moesten dat gheen wapenen en drough, twelcke zulc een jammer om ziene was, dat hemlieden die hertoghe Jan van Brabant zelve (uyt

1340. peurder compassie) alle ghelijck ongheschaet ende ongheschent tAtrecht waert dede convoyeren by zijne lieden, daer hem die gouverneur Aertvelde niet alleene gheensins inne en contenteerde, maer bovendien ooc svoorzeits hertoghe trauwe omme suspecteerde, in zulcker wijs dater ontwijffelick groot quaet naer stont te volghene indien mer niet wijselick inne gheleeft en hadde. Ten eersten naer dezen, zochte die grave Willem van Henegauwe, metten grave van Valckenburch, Willem van Belle, Olfaert van den Cruyse ende meer andere edele, eenich aventeurelick exploot te Montenpevele te doene, daer hem heer Inghelbert, die coadjuteur van den bisdomme van Luycke, zo rudelick omthaelde, dat hy met meerdere haeste weder keeren moeste, dan hy der ghecommen was, latende an de cant van IIIc Henewiers, Inghelschen ende Vlaminghen ter stede doot, tusschen die welcke dat die vermaerste waren Jan van Vargny, Woutere van Pontarche, Daneel van Bloys ende Jan van Soir; daer bleeffer ooc omtrent XL ghevanghen, daer Olfaert voornoemt die principaelste of was, ende wiert (by laste van den coninck van Vranckerijcke) die van Rijssele overghegheven, die hem stappans van den lijve beroofden, omme die groote schade die hy hemlieden tanderen tijde binnen haerlieder casselrie ghedaen hadde. Deze schande ende cleenicheit en wilde die grave van Henegauwe in gheender maniere omghewroken laten, treckende met dien van Valenchien naer Mortaengnen, daer die heere van Beaulieu zulcke zorghe voren drouch, dat hyder gheen apparentie en zach van tzijnder intentie te gherakene, dies nam hy van quaden spijte die stede van Elnone inne, metter abdie van St-Amant, zeer deerlick vermoordende, roovende ende verbarnende al dat hyder vont; metter zelver furie wierden die van Orchy, Landaes ende Celle teenegadere ghepijlgiert ende verbarnt, metsgaders ooc die van Marchien-

Gerecht by Mons-en-Puele.

nes, over die riviere van der Scarpe, metter abdie van Ste-Rictrude, daer die capiteyn Almerijck van Vernale voren versleghen bleef, ende alle die meunicken ghevanghen. Als hem die grave van Henegauwe aldus ghewroken hadde van der confusie als voren, zo zeider hem die grave Jan van Brandenburch dat hy ontwijffelick veel bet ghedaen zoude hebben, indien hy die wrake ghenomen hadde over die ghuene daer hem die blame of commen was, niet min ghemerct dat zo niet ghebeurt en was, hy zoude zelve prouven (als vriendt van vriends weghe) wat hy dies angaende int faict van wapenen vermochte, nemende met dien zijnen wech met een goet ghedeel Guilckenaers ende Gheldersche (daer Aernout van Backenghem naer hem die upperste capiteyn of was) reghelrecht naer Montenpevele, aldaer hem die Fransoysen zelve zo onversaechdelick te ghemoete quamen, dat zy Mer Wolfaert, den heere van Ghistele, vinghen, maer eer zy van elcanderen gherochten, die Guilckenaers behielen tvelt, verslaende daer bet dan hondert ende veertich wel gheexperimenteerde lieden van orloghe ende nemende LXXXII edele mannen ghevanghen, onder die welcke dat Chaerles van Montmorancy, met Bilibalt, zijnen broedere, beede die hoochste gheboren waren. 1340.

Int uytende van der maent van ougst, tracken die grave Reynout van Valckenburch; Jan die heere van Beaumont, sgraven Willems oom van Henegauwe; ende Woutere van Manny, tsamen met thien duysent Inghelschen ende Henewiers, smorghens vrouch, langhe voor den zonnen upghanck, naer die prochie van Bouvijn (daer die coninck Philips van Vranckerijcke met alle zijnder moghentheit ghecampeert lagh), vallende zo furieuselick van allen zijden die fransche schaerwake upt lijf, dater heer Inghelbert van der Marcke, die coadjuteur van Luycke, ghevanghen wiert, die welcke in der waerheit

Ander gerecht

1340. veel bet een roovere dan een priestere gheleeck, al was hijt beede; maer die grave van Savoyen dies gheware wordende, moeydes hem zo met Louys, zijnen zuene, dats die Inghelschen ende Henewiers noch int ende zelve tonderen bleven, verliesende niet alleene haerlieder voornoemde ghevanghen wedere, maer latende daerenboven ooc den seneschael van Lonnen, met IIIc vechtende mannen, in die handen van zijne vianden commen. Alle deze sproncreysen ende pijlgiagien (al zo wel van der eendere als van der andere zijde) aldus volent ende volbrocht zijnde, zo omtfinck die coninck Philips van Vranckerijcke zekere tijdinghe van die van Doornijcke, hoe dat zy anderwarf in grooter extreme benauthede van vitaylgie waren, dies zochte hy alle middelen omme hemlieden eenichsins te mueghen secoureren, ende want tzelve byder bataylgie niet wel gheschieden en mochte (omme die

Wapenschorsing. redenen voren verhaelt), zo zont hy endelinghe die duagiere Johanne van Henegauwe, zijn zustere (wesende jeghenwoordich abdesse te Fontanelle), met grooter ghiften ende gaven te Ghendt waert, byder coninghinne Philippine van Inghelant, harer dochtere, ten fine dat zy an den coninck Eduaert, haren man, paeys ofte ten alderminsten een bestant verwaerfde: ende ondertusschen zo maecte hy voort zelve alle de vrienden die hy best conste, nieuwers eenich goet ofte ghelt sparende, maer ghevende allomme buytermaten liberalick ende belovende meer dan prodiguelick, als die ghuene die gheensins en schafte wiet costede, nochte ooc wat er hem voorts of commen mochte, in al zo varre als hy van der onverwinnelijcke armeye ende van tsiedgie van Doornijcke omtsleghen ende verlost wierde, daer byder continuele ende zeer zorghvuldighe solicitude van beede die voorscreven princessen, metsgaders ooc by den tusschensprekene van den bisscop van Lincol, die hertoghe van Brabant, Anthon, Gheldre

ende Guilcken, die grave Willem van Henegauwe, die 1340.
heere van Beaumont, die heere van Clijffon ende die heere van Cuke (al wel overvloedelick die fransche liberaleit gheware gheworden zijnde), zo wel ende zo varre inne ghelaboreert ende gheprocedeert wiert, dat hem die coninck Eduaert van Inghelant emmers int ende liet ghezegghen, consenterende int bestant van eenen jaere, al wast noode; maer eer zy van elcanderen scheiden, die ter dier occasie verzaemt ende vergaert waren, zo vont hem daer zeer omvoorsienelick in haerlieder presentie ende jegenwoordicheit Jacob van Aertvelde, die gouverneur van den lande van Vlaenderen, zegghende hooghe ende overluyt: « Heer coninck, ende ghylieden, princelicke mannen ende vrauwen, alzo vele als ghylieden hier te zamen zijt, draecht wel zorghe dat wy Vlaminghen zo mede bin den accoorde mueghen ghecomprehendeert ende begrepen wesen; dat ons die coninck Philips van Vranckerijcke voortan teenegadere vry, los ende quyte houde van alle voorgaende commeren, lasten ende verachterlheden ende paeuselicke bannen, met absoluter remisse ende vulcommen pardoene van al tghuene dies wy (int generale ofte int particuliere), jeghens hem ende den grave Lodewijck mesdaen ende verbeurt mueghen hebben, hoe ende by wat middele dat zy; ofte andersins by ghebreke van dien, wy verclaersent hier al nul, negheen ende van onweerde, dater by ulieden of ghepasseirt es, ofte noch ghepasseirt zal worden, houdende ons vastelick an uwer Majesteits eedt ende coninclicke belofte. » — Die voorzeide abdesse Johanne van Fontanelle, dit protest hoorende, hadde schoffierlicke groote vreese dater die zake gheel ende al mede interrupt bliven zoude, maer twas zonder dangier, want men consenteerde die Vlaminghen al wat zy begheerden, by den rade ende advijse van den coninck van Bemen, den grave van Alenchon, den coadjateur

Voordeelige tusschenkomst van J. van Artevelde.

1340. van Luycke, den grave van Vlaenderen, ende den grave van Savoyen; in zulcker wijs dat die Inghelschen by dezen bestande, Gascoengnen, Aquitaengnen, Poictiers ende Ponthieu weder conquesteerden, ende die van Vlaenderen en ghecreghen niet alleene abolitie ende casseringhe van alle resterende schulden, actien ende obligatien, hoedanich die waren, maer daerenboven ooc gracie ende vulmachte quytscheldinghe van alle amenden, criminele ende civile, by hemlieden gheincurreert ende verbeurt, al zo wel jeghens haerlieder naturelicken heere ende prince, als jeghens den coninck Philips van Vranckerijcke, ghedeurende die voorgaende questien ende gheschillen, hoe ofte in wat maniere datet ware, gheen uytghesteken, ghereserveert, nochte ghefondeert, met behoorlicke revocatie van alle voorleden verwatenessen, ende wel expresser belofte van dierghelijcke nemmermeer meer byder franscher croone ghepractiquiert te werdene, behoudens ooc traditie ende overlech van alle chartres ende lettragien, dies ende allerande commeren ofte lasten mentionerende ende vermeldende; die welcke die gouverneur Aertvelde terstont al in etselinghe scheurde metten tanden, worpende voorts die sticken int vier, in die presentie ende jeghenwoordicheit van beede die coninghen van Vranckerijcke ende van Inghelant, metsgaders ooc van alle anderen edeldom dat daer doen verzaemt ende vergadert was. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo wiert Doornijcke die XIe weke van tonverdraghelick siedgie verlost, want alle die gendarmerie, al zo wel van der eendere als van der andere zijde, track elc int zijne, ende die grave Lodewijck keerde weder met paeyse ende vrede binnen zijnen lande ende graefscepe van Vlaenderen, ghevende die coninck Eduaert te Ghendt een zeer costelick festijn ofte bancket, omme te bet vrientschepe met hem tonderhoudene, die hy by

Ontzet van Doornik.

foortse van wapenen niet ghedwinghen en conste. Duer 1340.
alle die voorscreven schoonicheden, wierden die hartneckighe zinnen van den ghemeente van Vlaenderen noch zo overlettele vermurwet, verzoent ende ghebetert, dat een wondere was, omme dieswille dat men Jacob van Aertvelde niet verghen en dorste, tgouverneurscip van den lande te weerene. Met dezen bestande ende appointemente, keerde die coninck Eduaert van Inghelant (ghezeit dEdele), ten eersten dat hem mueghelick was, met alle zijne principaelste gendarmerie, uytter bruchscher havene weder tzijnen landewaert, latende voort den grave Lodewijck metten zijne gheworden, die welcke ziende de sobre eere die men hem daer dede, ende de cleene feeste die men met hem bedreef, metsgaders ooc dat tcommuin noch al an gouverneur Aertvelde hinck, nam wederomme up een nieu zijn vertreck te Vranckerijcke waert, grootelijcx claghende van de groote vreimdicheden van zijne suppoosten ende onderzaten van Vlaenderen, in zulcker wijs, dat die coninck Philips (hem hier uytte wel bedachtede van tbroesele van een quade kiekene) niet en cesseerde van daghelijcx lancx zo meer ten paeyse te sprekene, doende daer zulc een extreme devoir toe (ghemerct dater die coninck Eduaert niet wel naer hooren en wilde) dater emmers endelinghe binder stede van Atrecht vergaderden, eerst die cardinael van Napels; die cardinael van Cleremont; die ersbisscop van Sens; die bisscop van Beauvais; die bisscop van Sancerren; die grave Charles van Alenchon, svoorzeits sconincx Philips broedere; die hertoghe Lodewijck van Bourbon; die grave Lodewijck van Vlaenderen, ende die grave Lodewijck van Bloys, tzamen van der franscher zijde; metsgaders ooc die bisscop van Lincol; die bisscop van Duvelmen; die grave van Varewijck; Robrecht van Artoys, Fs Philips; die grave van Beaumont ende van Richemont; Jan van Henegauwe; die heere van

Vertrek van den koning van Engeland.

Vergadering met vredes inzigten te Artois, doch zonder gevolg.

1340. Beaumont, sgraven Willems oom van Henegauwe, die IIIIe van dier name; ende Mer Heyndrick van Vlaenderen, die heere van Ninive, als ghecommitteerde van sconincx weghe van Inghelant, die welcke daer dede vertooghen ende te kennen geven hoe dat hy wel te vreden was tallen redelicken paeyse te verstane, behoudens dat men hem eerst ende voor alle wercken zijne croone van Vranckerijcke liete volghen, ende anders niet, zo dat van dier vergaderinghe gheenrande bate en quam dan dat tvoornoemde bestant van noch twee jaeren verlanct wiert. Twijle dat die kerstene coninghen ende princen aldus onderlinghe in questie ende tweedrachticheit waren, zo stelde de Sarasijnsch coninck Balmarijn, met zijne gheallieerde, bijcans gheel Spaengnen in roere, met moordene, roovene ende barnende, totter tijt dat hem die coninghen Alphonse van Castijlgien, Alphonse van Portegale ende Philips van Navarre, zeer victorieuselick verjoughen, ende by foortse van wapenen weder tzijnen lande waert dreven.

Dood van hertog Jan van Bretangnen.

Ghedeurende tzelve jaer, starf die hertoghe Jan van Bretaengnen (die derde van dier name) zonder hoir, zuene van Arcturus ende broedere van den grave Guy van Pontyvre, nu gheleden thien jaer dezer weerelt overleden, daer Charles van Bloys, Fs Lodewijck (by vrau Margriete van Valoys, sconincx Philips zustere van Vranckerijcke), die dochtere of ghetraut hadde, ghenaemt vrau Johanne metter Bulte, willende van dier zijde (by forme van representatie) die naerste wesen van den hertochdomme voorscreven, jeghens ende in prejudicie van den grave Jan van Montfort, ooc svoorzeits Arcturus zuene, byder gravinne Jolente, Fa Almerijck van Montfort, zijnder tweede huysvrau, daer vrau Margriete, sgraven Lodewijcx zustere van Vlaenderen, mede ghehuwet was, houdende haer met haren man binnen dien middelen tijt in de possessie van den lande ende hertochdomme als voren, twelcke noch-

tans endelinghe by sententie definitive (ghegheven ende ghepronónceert binnen den parlemente te Parijs) die voornoemde van Bloys toegheleit ende ghewesen wiert, omme die coninck Philips, zijnen oom, te ghelievene, zo dater terstont groote orloghe ende bloetsturtinghe uyt rees, die welcke wel XXIV jaer lanck, als nu als dan ghedeurde, eer Jan, svoorzeits grave Jans zuene van Montfort, by eender zwaer bloedighe bataylgie (daer Charles van Bloys zelve inne versleghen bleef) paeysible possesseur van der partie in questie bedach ende naervolghelick die vijfste hertoghe van dier name, ghelijck wy noch metter tijt (hope ic) breedere hooren zullen. 1340.

Arteveldes grootschheyd en hoogmoed, baert afgunst en wantrouwen.

Hierentusschen verhief hem die gouverneur Aertvelde lancx zo meer (deur tgroote goet dat hy conquesteerde) in onverdraghelicke hooverdie, overmoedicheit ende grootschheit van herte, makende te Ghendt, up de Calanderberch, een zeer schoon magnifick logist, dat van achtere in den Paddenhoeck uyt quam, ter plaetse van zijnder oude ende eerste woonste, daer veel diversche goede lieden van eeren buytermaten diverschelick of spraken, murmureerden ende mymerden, niet zonder groote jalousie, afjoonsticheit ende twijffelinghe van trauwe, uytte dien, dat hy int beghinsele van zijnen gouvernemente zelve altijts plochte te zegghene, zo wanneer men hem zulcx zoude zien doen, ofte zijn dochters an edele mannen met vergulde spooren huwen, dat men hem alsdoen niet meer betrauwen en dorste, als zonder eeneghe faute teenegadere verandert ende ghescheiden zijnde van zijnder eerste goede opinie, intentie ende meeninghe.

Bloedigen oorlog om het hertogdom van Bretangnen.

Tjaer dater naer volchde, voorzach die hertoghe Jan van Bretaengnen (die vierde van dier name), grave van Montfort ende halvebroedere van den hertoghe Jan, laest overleden (van de vaderlijcke zijde, zo voorzeit es), met vrau Margriete van Vlaenderen, zijnder gheselnede, die 1341.

1341. stede van Nantes, Brest, Roden, Vennes ende andere, elc bysondere van goet, ghetrauwe garnisoen byder hulpe van de Lymosijnen, jeghens die cracht ende violentie van Charles, sgraven Lodewijcx zuene van Bloys (daer wy hier voren of ghehoort hebben), ter assistentie van den welcken dat die coninck Philips van Vranckerijcke, zijn oom, al tjonck edeldom van der croone derrewaert zont, onder die conduyte van den hertoghe Jan van Normandien, zijnen oudsten zuene, ende den grave Charles van Alenchon, zijnen broedere, bedrivende daer tzamen al tquaetste dat zy consten ghepeysen ende ghedincken, ende nemende int laetste ooc dien voornoemden hertoghe ghevanghen, binder stede van Nantes, die zy ten eersten met stercke garde te Parijs waert zonden, aldaer hy int casteel te Louvre gheleyt wiert; dies nochtans niet jeghenstaende, die hertoghinne Margriete, zijn huysvrau, en gaf die moet niet verloren, houdende met zulcke prouesse ende vromichede van wapenen die stede van Brest, Garonde, Roden, Vennes ende andere, jeghens alle die ghuene die haer qualijck wilden, dat zy nootzakelick meer volcx uyt Vranckerijcke ombtieden moesten, die welcke nu ghearriveert zijnde metten coninck Philips van Navarre, zy track in alderdiligentie met Jan, haren jonghen zuene, naer Inghelant, doende daer die coninck Eduaert manscip van den hertochdomme als voren, ende slutende met eenen ooc thuwelick tusschen vrau Marie, zijnder dochtere, ende haren zuene voorscreven, daer haer zulc voordeel of quam, dat zy corts met XL duysent Inghelschen weder tharen lande waert keerde van daer zy ghecommen was, hebbende voor capiteynen die grave Willem van Salbery (die metten voor ghementioneerden bestande uyter vanghenesse van Vranckerijcke verlost was), ende Robrecht van Artoys, Fr Philips, de grave van Beaumont ende van Richemont, die binder stede van Vennes zo

grievelick ghewont ende ghequetst wiert dat hyder of starf weder te Lonnen ghebrocht zijnde, aldaer hy in St-Pauwels kercke begraven licht; Jan ende Charles, beede zijn zuenen, waren in Vranckerijcke byder gravinne haerlieder moedere, die zustere van den coninck Philips. Doen die coninck Eduaert deze drouve nieumare verhoorde, voer zelve achter een ovre in Bretaengnen, met een uytnemende groote armeye, gheenrande rudesse nochte wreetheit sparende ovre die Fransoysen zijne ghesleghen vianden, die van ghelijcken ooc wel vichtich duysent sterck zijnde, zo veel faicts ende foortste bedreven, dat zy tinterest ghenouch ghemeene deelden, twelcke ziende die Bretoenen die binnen den casteele te Balgrenier beleit waren, beriepen haerlieder twee honderste al zo veel Fransoysen ter bataylgie, met expressen bespreke tfransch siedge quyte te wordene, ofte teenegadere al thaerlieder ghenade te stane, indient anders ghebuerde : deze conditie wiert terstont gheaccepteert ende zo ghewonnen dat die beroupers al ter stede doot bleven, uytghesteken XXX die men zonder verdrach naer Nantes zont, daer zy by laste van den hertoghe Jan van Normandien tzamen voor tzweert starven, ende haerlieder hoofden wierp men metten zelven ooc ovre die meuren ter stede uyt, ten fine dat hemlieden die Inghelschen ende andere (dieder voren laghen) der an speghelden. Twijle dat men aldus in Bretaengnen orlochde, zo gheschieder een scadelicke brandt te Ghendt int Ghansevelt, daer nu St-Agniete cloostere staet, ende up tzelve pas overleet Lodewijck, die eerste hertoghe van Bourbon, grave van Clermont, daer die coninck St-Louis grootheere of was van Robrecht, zijn zuens weghe, ende wiert begraven te Parijs int cloostere van de Freren, naer den heesch van zijnder hoocheit, twelcke zo haest niet vulcommen en was, ofte die coninck van Inghelant, en zant bet dan Xc balen wulle weder te Vlaenderen waert, 1341.

1342. daer zulc een goeden tijt ende voorspoedighe neeringhe of quam, dats hem een ijghelijck beloofde.

Brand te Mechelen.

Doen men screef tjaer XIIIc ende XLII, barnde tbeste deel van der stede van Mechelen of by tvier van fortune, up den Helighen Sacramentsdach, ende ten eersten daer naer omtboden die van Ghendt, Brugghe ende Ipere (by ghemeenen accoorde ende overeendraghene) den grave Lodewijck van Vlaenderen, weder uyt Vranckerijcke tzijnen lande waert, niet jeghenstaende dater die gouverneur Aertvelde int eerste niet wel toe te bringhen en was, zegghende dat hy gheen volck ter weerelt zo en hatede als ballinghen ende fugitiven; die prince deze omtbiedinghe verstaen hebbende, dede dat men an hem begeerde ende wiert allomme met grooter blijtscepe ende minzaemheit zeer eerlick ghewellecomt, omthaelt ende ghefestiert ende bysondere van de drie leden slands, die welcke comunelick an hem verzochten dat men voortan nieuwers buyten die vrye steden drapieren en zoude; daer hemlieden eeneghe casselrien, prochien ende passagien zo inne vergramden ende verstoorden dater terstont (waer hier waer daer) bet dan XIIII bannieren secretelick gescepen ende ghemaect wierden, omme metter eerster opportuniteit (ter totaler omtroeringhe van alle de ghemeenten) weder ghezamelick tharnasch an te nemene, maer die gouverneur Aertvelde dies gheware wordende, track haestelick met machte uyter stede van Ghendt deur Eecloo tArdenburch waert, verslaende daer Mer Pieter Lammius, een goet edele ruddere, voor zijn eyghen huys, ende ghevraecht zijnde van den ghemeente (twelcke hem dies grootelijcx verwonderde) waeromme dat hy dat dede? zeide jeghens hemlieden : Komt hier binnen huyse, ende ghylieden zulter die bannieren vinden daer mede dat deze meutmakere eer yet lanck meende een nieuwe wapeninghe ende seditie voort ghestelt thebbene;

Den graef keert, des aenzocht, weder naer Vlaenderen.

Poogen van opstand door J. van Artevelde gedempt.

dienvolghende die banniere wierter ghezocht ende ooc ghevonden, ghenouch ten contentemente vant ghepeupelte dats hem anders gruwelick ghemoeyt zoude hebben, uyt grooter joonste ende affectie die zy totten versleghen rudderc droughen, daer zy int generale ende int particuliere somtijts of te bet ghehadt hadden. Met dezen exploote keerde Aertvelde weder te Ghendt, van daer hy ghecommen was, aldaer hem ten eersten veel diversche clachten ende bedrachten ghedaen wierden van zyne dienaers ende officiers van den westquartiere, maer wat men claechde hy en deder niet toe, vallende niet min ovre andere mesuseerders ende dilinquanten zo buytermaten rigoreux dat een wonder was, twelcke dicwils ende menichwarf wel ghenoteert ende gade gesleghen hebbende, Mer Jan van Steenbeke, zeide dat hy by dier maniere van doene zeer qualijck zijnen eedt queet, daer hem Aertvelde stappans up antwoorde dat hyder valschelick anne looch, wel meenende met dien hem teenegadere van der weerelt gheholpen thebbene, indien die wet metten gemeente tzelve niet belet ende die laetste gheinjurieerde rasselick zijn veerden thuyswaert gheloopen en hadde, aldaer hem zijn viant voornoemt terstont van alle zijden ommeringhde ende zeer scherpelick beleyde met XXVI vaendelen knechten, ende zou ter ontwijffelick alle in roeren ghestelt ende verbuert ghemaect hebben, ten hadde ghedaen die straffe ende scherpe interdictie van die van der wet : als die vrienden ende maghen van Mer Jan van Steenbeke deze groote onredelijcheit, foortse ende overwillicheit anzaghen, zo vergaerden zy metter spoet in zeer groote menichte te Vrijdachmarct, treckende van danen voort tzamen ten scepenhuyse waert, al roupende met ghemeenen voyse zeer hooghe ende overluyt, dat zy voortan van niemende meer gheregiert nochte ghegouverneert wilden wesen, dan alleenelick van haerlieder 1342.

Klagten tegen hem.

1342. naturelicken heere ende prince, ende by consequente dat men den overmoedighen Jacob van Aertvelde behoorde te verlatene van zijnen eedt, metsgaders ooc alle zijne onderecapiteynen, hooftmannen, definiers ende andere officiers, weerende hemlieden ooc de liverye ten dien fine gheordonneert: twelcke alzo gheschiede ten appetijte van den ghemeente ende ten appaysemente van hemlieden die nu in de wapenen waren, te meer, ghemerct dat Aertvelde by ordonnantie van der wet, in sheer Gheeraerts Duvels-steen, ende Steenbeke binnen Sgraven-steene, bovendien ooc ghevanghenisse houden moesten, omme voorts up al ghelet ende recht ghedaen te wordene by ordene. Deze ordonnantie behaechde Aertvelde zo ovre qualick, dat hy al Vlaenderen deure omtboot dat zy al haestelick te Ghendt waert commen zouden, tzijnder doot die hem lief hadden ende beminden, up grootelijcx naermaels jeghens hemlieden te verdienene, volghende welcke omtbiedinghe, zo quamen die van Brugghe, Ipere, Cortrijcke, Oudenaerde, Dendermonde en Dixmuide, met die van den lande van Aelst ende Waes, zeer neerstelick derrewaert gheloopen ende al dat van binnen goet Aertvelts was, opende hemlieden die poorten met vliegende vaendelen ende omtwonde bannieren, in zulcker wijs dat Jacob van Aertvelde, by dier middele, gheel ende al weder van nieus totten zijnen gherochte ende in zijn oude ende eerste staet ghestelt wiert, met vernieuwinghe van eede, veranderinghe van liverye ende constitutie van vier nieuwe capiteynen ofte hooftmannen, twelcke waren Willem van Vaernewijck, Ghelloot van Leyns, Pieter van Cauthenthove ende Jacob van Apere, die welcke tzamen Mer Jan van Steenbeke zijn tachtentichstere vichtich jaeren, uytten lande ende graefscepe van Vlaenderen banden, daer een goede eerbaere matroone mede een of was; aldus nam deze be-

Hy wordt door zyne vrienden in zyn gezag hersteld.

roerte een ende, ende elc keerde met paeyse ende vrede weder int zijne, maer corts daer naer ghinck te Langhemarck, te Poperinghe ende elders daer omtrent, wedere al over noene, omme dieswille dat hemlieden die van Ipere wilden beletten te drapierene, uyt crachte van zekere previligie, daer wy hier voren meer dan eens of ghehoort hebben, twelcke al ziende die grave Lodewijck, ende tzelve niet connende ghebeteren, zo hy wel wilde, track noch eens up een nieu te Vranckerijcke waert, daer hem alsdoen zeer lettele secours of commen mochte, deurdien dat sconincx lieden van wapenen noch meest al even sterckelijck in Bretaengnen orloghden, jeghens den coninck Eduaert van Inghelant, zo voorzeit es, die welcke met vrau Margriete van Vlaenderen, die huysvrau van den ghevanghen grave Jan van Montfort, zo continuelick voor die stede van Nantes bleef ligghende, dat hy der int ende vrienden binnen ghecreech; maer die hertoghe Jan van Normandien, dies gheware wordende, deedze alle ghelijck den hals of hauwen ende haerlieder hoofden op hooghe peerssen ter poorten uytsteken, totten ghetalle van XXVIII, tal zulcken meshaghene van den coninck van Inghelant, dat hy ter dier occasie niet dan die bataylgie en verzochte, die welcke hem teenen zekeren gheprifigieerden daghe gheaccordeirt wiert, hoe wel dat er by zijn zelfs faute anders niet of en quam, dan dat hy up St-Mattheusdach een bestant van XXI maenden ende drie daghen liet maken, ter begeerte van den nieuwen paeus Clement, die zesde van dier name, dieder propijs twee cardinalen omme nederwaert zant; ende ghedeurende die tijt, zo wiert thertochdom van Bretaengnen tweesins bezeten, gheregiert ende ghenaemt, want tdeel dater Charles van Bloys bleef bezittende, hiet men Bretaengne Gallicant, ende al tghuene dater vrau Margriete van Vlaenderen (uytten name van 1342.

Wapenschorsing in Bretangnen.

1342. den ghevanghen hertoghe Jan, grave van Montfort, haren man), inne behielt, noemde men Bretaengnen britonant, zonder dat haer die grave Lodewijck van Vlaenderen, haer broedere, ooyt eeneghe hulpe ofte bystandicheit dede, in al haer wapeninghe, van vreese van den coninck Philips van Vranckerijcke te verbelghene, die hy (ter cause van zijnder nourriture, metsgaders ooc om zijn graefscepe van Nevers ende Rethiers te behoudene) ontwijffelick veel meer omtsach dan menich zuene zynen vadere doet, commende ten eersten naer dezen weder tzynen lande van Vlaenderen waert, daer men hem alle die eere ende weerdicheit bewees als hem metten rechte toebehoorde, behoudens alleenelick dat die gouverneur Aertvelde gheenrande ballinghen met hem en wilde laten incommen, ter hoe cleendere occasie dat zy ghebannen waren, twelcke hem zo vele an hadde, dat hyder met een fellen evelen moedt terstond omme wederkeerde van daer hy ghecommen was, ten tweeden daghe van lauwe. Daer naer ghebeurde een groote eertsbevinghe in Hollant ende daer omtrent, ende eert jaer ten ende gherochte, zo stelde die coninck Philips van Vranckerijcke, eerst die caylgiote van den zoutte voort, daer zijne subjecten ende onderzaten totten daghe van hedent lancx zo meer mede beswaert ghebleven zijn; men zoude tzelve ooc gheerne naerderhandt binnen Vlaenderen ghepractiqueert hebben, maer die van den lande warender zo metten lijve jeghens, dat zy ter cause van dien als noch niet claghen en durven.

Het overmatig gezag van J. van Artevelde doet den graef weder naer Vrankryk trekken.

1343. Ten naersten jaere, maecte die gouverneur Aertvelde (by consente van de drie leden slands) Gillis van Coudenbrouck capiteyn van die van Brugghe, ende Mer Jan van Holtkercke van der stede van Ipere, ten fine dat elc int zyne in toecommende tyden te bet zorghe draghen mochte, ordonerende bet voorts ooc dat die Vier Ambochten, tlandt van Waes, Denremonde, Aelst, Oudenaerde ende Cortrijcke voortan mede onder die Ghendtenaers sorteren zullen, daer hy (als uppergouverneur van den ghemeenen lande) zelve int particuliere ooc die capiteyn of bleef; dies zal tVrye, Oost, West ende Noort metten appendantsche van dien, insghelijcx ooc gheel van der brugscher juridictie wesen, ende twestquartier, metter Leycant, van der preminentie van die van Ipere: zo dat hy tgheele landt van Vlaenderen by dien in drie bedeelde, schickende elc deel zijnen particulieren regierdere toe, ten groote advancemente van de ghemeene prosperiteit, paeys ende neeringhe, maer te veel meedere meshaghene van den grave Lodewijck, niet jeghenstaende dat hy nochtans die patientie nemen moeste, ghemerct dat hem niet mueghelick en was te beterene. Hiertusschen bouleerde die coninck Eduaert van Inghelant vaste met die schoone princesse Adelis, sgraven Willems huysvrau van Salbery, die welcke ter cause van dien tlandt ruymde, treckende voorts ovre in Vranckerijcke ende accuseerde daer zommeghe groote personagien van Bretaengnen ende van Normandien van eeneghe sinistre interprijse, die zy tjaer voorleden in die orloghe van Bretaengnen voor hemlieden ghenomen hadden, jeghens ende in prejudicie van den coninck Philips, haerlieder meestere, diese by tberoupen van eenen steecspele allegadere zeer haest in handen ghecreech ende hoofdeloos naer hemelrijcke zant, tusschen de welcke dat die principaelste waren Jan van Talcaren, Godefroot Maltrait ende Olivier van Clijsson, wiens zuene (ooc Olivier ghenaemt) met zijnder moedere ende met Godefroot van Harincourt van grooter toorne ende gramscepe tInghelant waert vloot; twijle dat deze coninghen aldus deene in grooter bloetgierigheit ende dandere in overspelige wulpsheit leefde, zo deden die ongheloovighe heydenen buytermaten groote foortse up die stede van

Vlaenderen in 3 deelen verdeeld.

1343. Argil, daer die coninck Philips van Navarre, met gheel Spaengnen, mede in roere was. Omtrent dezen zelven tijt wiert die grave Diederijck van Cleven, den XIe van dier name, Fe Diederijcx, metter doot ghemeene, latende by vrau Marie, wijlent sgraven Reynouts dochtere van Gheldre, zijnder compaengne, een eeneghe dochtere achtere van haer moeders name, die Adolfs, die neghenste grave van der Marcke traude, maer omme dieswille dat tgraefscip van Cleven (als wesende een leen van den keyserijcke ghehouden) up gheen vraupersoone verstorven en mochte, zo succedeerde Jan, die tweede van dier name, svoorzeits Diederijcx joncste broedere, in de proprieteit ende erfachticheit van dien als tnaeste ende apperenste mannelick hoir, wiens eeneghe zuene Diederijck met vrau Margriete, shertoghe Reynouts oudste dochtere van Gheldere, allierde, stervende noch voor zijnen vadere zonder kijnderen, zo dat tgraefscip van Cleven by dien up Adolf, svoornoemts Adolfs zuene van der Marcke (van vrau Marie, zijnder moedere weghe), devoleerde ende verstarf, den vadere van Adolf, daer Jan, die tweede hertoghe van Cleven, of quam, zo wy noch int vervolch van dezen allincx zo breedere hopen te verthooghene. Ten vierden daghe van octobre daer naer, verschiet insghelijcx ooc Reynout, die eerste hertoghe van Gheldre ende grave van Zutphen, van dezer weerelt, die welcke binnen zijnen levene twee huysvrauwen ghehadt hadde, daerof dat deerste hiet vrau Sophie, die eeneghe dochtere van den rijcken Bertholf van Mechelen, die hem vier dochters baersde, te wetene: vrau Margriete, twijf van Diederijck, sgravens Jans zuene van Cleven, zo voorzeit es; vrau Marie, die Willem, den eersten hertoghe van Gulcken, haren man, vader maecte van Willem (die jonck starf), Reynout ende vrau Johanne, die huysvrau van Mer Jan van Arckel, daer joncker Willem (die te Gorchen verslegen bleef) ende vrau Marie of

quamen, die wettelicke gheselnede van Mer Jan, die heere van Egmont, metsgaders ooc moedere van Aernout (die naermaels hertoghe van Gheldre wiert) ende Willem, die toecommende heere van Egmont; vrau Machtilt, die noyt en huwede; ende vrau Isabelle, die naerderhandt abdesse te Nieucloostere bedeech, die tweede huysvrau van den voorscreven hertoghe Reynout was vrau Leonore, die zustere van den coninck Eduaert van Inghelant, ghezeit dEdele, daer hy Reynout, die derde van dier name (die naer hem tlandt regierde) ende Eduaert by ghecreech, zo wy metter tijt noch hooren zullen. 1343.

Anno XIIIe ende XLIIII, up St-Jorisdach, in die maent van april, institueerde die coninck Eduaert van Inghelant binder stede van Vindelifore, eerst die groote en zeer edele ordene van der jartiere ofte coussebant, ter eeuwigher decoratie, vercieringhe ende verheffinge van de blaeuwe coussebant, die welcke hy (vrau Adelis, zijn voornoemde boulscip, al dansende van den beene omtvallen zijnde) zelve van der eerde upgheheven ende langhen tijt continuelick an zijnen hals ghedreghen hadde, ten grooten upsprekene van alle die weerelt. Ten zelven tijde contrefaicteden die van Poperinghe (ten aldernaesten dat doenelick was) die lakenen van die van Ipere, van quaden spijte, dat zy (nu gheleden bet dan een jaer) van hemlieden gheoultragiert ende veroverlast gheweest hadden, ter cause van haerlieder andere ghemeene draperie, zo hier voren verhaelt ende vertoocht staet; twelcke die Iperlinghen gheensins willende consenteren nochte ghedooghen, trocken int laetste van der voorzeider maent derrewaert met machte, ondere haerlieder capiteyn Mer Jan van Holtkercke, ende die Poperinghers wederstonden hemlieden int beghinsele buytermaten vromelick, niet zonder bloetsturtinghe van beede zijden, maer endelinghe bleven zijs tondere, ziende haerlieder capiteyn Jacob Bets 1344.

Instelling van het order van den Kousseband.

Gevecht tusschen de Iperlingen en de Poperingers.

1344. voor haerlieder voeten doot ligghen met een groot ghedeel van haren volcke; daer wiert er ooc veel ghevangen tIpere ghebracht, by laste van capiteyn Mer Jan voornoemt, die welcke voorts reghelrecht zijnen wech naer Langhemarck nam, roovende ende verjaghende (van ghelijcken ooc up die draperie wille) al dater binnen was, metsgaders ooc glat of verbarnende tcasteel te Reyninghe ende stekende tvier in de prochie van Reninghelts. Bin den zelven jaere gherochte die hertoghe Jan van Bretaengnen, grave van Montfort, by grooter subtilicheit ende behendicheit uytten casteele te Louvre (daer hy nu drie jaer lanck ghevanghen gheleghen hadde), keerende in alderdiligentie weder naer Bretaengnen Bretoenant, daer vrau Margriete, zijn huysvrau noch alle die sterckten of theurewaerts hielt, uyt zijnder name, by meer dan rudderlicke prouesse ende vromichede van wapenen, die welcke hy wel meende ten eersten voorts ghecontinueert thebbene, maer lacen! die doot belettedit, die hem binder stede van Hamilbout zeer onvoorsienelick omrinchde ende bevinck, zo dat hy te Kempeerle, int cloostere van den Freren, begraven wiert. Ende corts daer naer, nam Charles van Bloys die stede van Hamilbout inne by assaulte, zeer deerlick verslaende alle die edelste poorters ende leedende den heere van Rochetessoes, Mer Willem van Bachoen, Mer Richaert van Persiack ende Mer Heyndrick Maltrait, meestere van den requeste, met hem ghevanghen te Parijs waert, aldaer men de drie eerste up den Paeschavent omthalsde en den laetsten condemneerde men (omme dieswille dat hy clercq was) ter eeuwigher ghevanghenesse in die stede van Chartres. Aldus bleef vrau Margriete van Vlaenderen wederomme alleene die orloghe voerende jeghens die fransche ende bloysche garnisoenen van Bretaengnen Gallicant, daer zy haer boven alle vrouwelicke nature vaylgeantelick ende onversaechdelick inne

Margriete van Vlaenderen zet met mannelyken moed den oorlog in Bretangnen voort.

drouch, ghelijck zy oyt hier te voren ghedaen hadde. 1345.

Ende smaendachs, ten anderen daghe van meye, int naervolghende jaer, was te Ghendt die Quade Maendach, dat die wevers (daer Gheeraert Denijs doen dekene of was) jeghens die vulders ende die van der cleene neeringe vochten up de groote Marct, mits der assistentie van den gouverneur Aertvelde, twelcke zo viandichlick ende nijdichlick in zijn werck ghinck, dat mese zelfs metten weerdighen Helighen Sacramente (dater byder clergie propijs toe derrewaert ghebrocht wiert) van elcanderen niet ghescheeden en coste, voor anderstont dater omtrent Ve (meest al vulders ende van der cleene neeringhe) ter stede versleghen waren, met haerlieder capiteyn Jan Bake (ende zijne kijnderen), jeghenwoordichlick dekene van der cleene neeringhe, die occasie ende eerste oorspronck van der beroerte was, dat die vulders vier grooten meer van elc lakene hebben wilden voor haerlieder salaris dan hemlieden die wevers (die welcke hier die bane behielden) van ouds ghewonen waren van ghevene; met dit ghevecht wiert terstont al dat andere ghemeente van der stede zo omtroert, dat er ontwijffelick noch erghere naer gevolcht zoude hebben, ten hadde ghedaen dats hem die drie leden slands moeyden, appaeyserende tvoorzeide gheschil ten alderbesten dat doenelick was.

Beroerte te Gent.

Deze beroerte en was zo vullick niet ghestremt, of die van Denremonde en ghinghen in de wapenen jeghens die drie hoofsteden van Vlaenderen, ende bysondere jeghens die Ghendtenaers, die welcke hemlieden by zekere nieuwe keuren ende ordonantien bedwinghen wilden haerlieder lakene veel slechtere ende van mindere prijse te makene dan oyt daer te voren, thaerlieder onverwinnelicke schade ende achterdeele, omme twelcke te wederstane dat zy den grave Lodewijck tharen secourse binder haerlieder stede omtfinghen, als die ghuene die van dier tijt voort in zijn-

Opstand van Dendermonde.

1345. der obedientie leven ende sterven wilden, zo zy zeiden. Die hertoghe Jan van Brabant deze veranderinghe anziende, hadde wel ghewilt dat men (afgaende ende renoncierende alle voorgaende ligue ende alliancie) die voornoemde prince alle zijnen lande deure ghelijcke eere ende onderdanicheit bewesen hadde, ombiedende ten dien ende by hem te Bruessele die ghedeputeerde van de drie leden slands van Vlaenderen, die welcke daer (naer diversche communicatien met mencanderen ghehadt thebbene) eendrachtelick verclaersden ende te kennen gaven dat zy over menighen tijt anders niet begheert en hadden dan haerlieder naturelicken heere ende prince thuys thebbene, ende hem te obegierene ghelijck goede subjecten ende ondersaten schuldich zijn van doene, in zulcker wijs dater den ghemeenen lande corts daer naer groote duecht of stont te commene, indien alle zaken niet weder interrupt ghevallen hadden metter comste van den coninck Eduaert van Inghelant, die ten VIIIen daghe van hoymaent, weder tusschen der Sluys ende Casant arriveerde met LXXX schepen, ombiedende daer achter een den gouverneur Aertvelde by hem te commene, dat hy hem (als zijnen souvereynen heere) manscip van den graefscepe van Vlaenderen dede, ofte dat men (by ghebreke van dien) den prince Eduaert van Waels, zijn oudsten zuene, zelve grave van den lande maecte, in al twelcke dat hem Aertvelde stappans (zonder ander zwaricheit) zijne vrientscepe, hulpe en bystandicheit beloofde, keerende met dien weder te Ghendt ende omtdeckende daer zijn last voor die wethouders ende tghemeente, al int langhe met zulc een gracelicke eloquentie, dat zy totten manscepe ghenouch schenen gheneghen te zijne, metsgaders ooc haerlieder beste daer toe te willen doene (metsgaders de twijffelachticheit van den rechte an der croone van Vranckerijcke ghepretendeirt, zo voorzeit es); maer nopende tpoinct van der exheridatie ende on-

Vergadering te Brussel, waer die drie leden van Vlaenderen geen ander gezag dan dat van den graef erkennen.

Den koning van Engeland komt weder in Vlaenderen.

tervenesse (in ghevalle dat die prince totten manscepe niet verstaen en wilde), daer zwoeren zy ende bysondere Gheeraert Denijs, die deken van de wevers, nemmermeer in der eeuwicheit inne te consenterene, als die ghuene diet zelve niet alleene gheel ende al vreimt, omredelick ende leelick, maer bovendien ooc meer dan verraderlick ende abominable bevonden te zijne. Met dezer antwoorde en contenteerde hem die coninck Eduaert niet, in zulcker wijs dat hy Aertvelde (die hem van als rapport ghedaen hadde) in alderdiligentie weder te Ghendt zant, ter vulcomminghe van der commissie als voren, verleenende hem ter bewarenesse van zijnen persoon (jeghens Gheeraert Denijs ende andere meutmakers ofte quaetwillighe, zo hyze noemde) Vc vrome mannen van wapenen uytten lande van Waels, daer Jan Mantraneer ende Willem Sturijn de capiteynen of waren, met die welcke die gouverneur Aertvelde weder binnen Ghendt ghekeert zijnde, anderwarf daer (tsondachs voor Ste-Marie-Magdalenedach, den XVIIen van der maent voornoemt) al tzelve vertooch dede, daer zy laetst of ghehoort hadden, maer met zulcker viericheit, straffическheit ende bijtende woorden (als die ghuene die hem nu up dinghelsche gendarmerie betraude) dat tghemeente van stonden an (by den toedoene van Gheeraert Denijs, dieder van sprincens weghe toe verzocht was) al ovre een liep, roupende ghezamelick : « *Slaet doot, slaet doot den valschen verradere, die onzen naturelicken heere ende prince nu teenegadere van zijne landen ende heerelicheden omterven ende omtmaken wil, naer dat hy hem langhe ghenouch zijne domeynen ende jaerlicx incommen omthouden heeft.* » Van dat Jacob van Aertvelde, dezen gruwelicken roup hoorde, zo vloot hy zeer haestelick (byder adresse van die ghuene die hem te bewarene hadden) tzijnen huyse waert, aldaer hy ter hooghe veysteren uyt den volcke alle zijne voorleden

1345. Eynde van J. van Artevelde.

1345. vaylgeandise verhaelde, ende buytermaten veel schoons beloofde met weenenden ooghen, maer twas al te vergheefs; men brack er by foortse, corts naer die noene, dueren ende veysteren up, ende tcommuyn lieper inne met groote hoopen, twelcke ziende die ghuene daer zijt alle ghelijck zo hardt up hadden, zochte hem zelve yewers in zijn peerstal te saulverene, maer Thomaes Denijs, een oud schoelappere van zijnen ambochte (wiens vadere hy tanderen tijde versleghen hadde), dies gheware wordende, volchder zo cort achtere, dat hy hem thooft cloofde totter kele met eene bijl, eensdeels in wederwrake van der dootslach voorzeit, maer principalick ende bysondere, omme by dier middele, tghemeene landt van Vlaenderen van zulck een verraderlick bouve ende overwillich tyrant te verlossen. Dienvolghende, zo raseerde men zijn huys van boven tot beneden, metsgaders ooc alle die huisinghen van zijne thien raedslieden die met hem ter stede doot bleven, ende wierp haerlieder doode lichamen achter strate voor die honden als gheen sepultuere weerdich zijnde; daer wierden insghelijcx ooc zommeghe Waelsche versleghen, ende die reste behielp hem metter vlucht die zy reghelrecht ter Sluys waert namen, totten coninck Eduaert van Inghelant, dies hem zeere vreeselick belchde van dezer ghevarenesse, zweerende by zijn rudderscip, dat hy hem eer yet lanck wel ter deghen wreken zoude ovre die ghuene die mede cause ende oorzake gheweest hadden van der jammerlicke moort gheschiet in den persoon van zijnen zeer lieven ende wel beminden compere. Als die van Brugghe, Ipere, Cassele, Cortrijcke, Oudenaerde ende andere steden van Vlaenderen (uytghesteken Ghendt) deze dreyghementen verhoorden, zy wierdender schoffierlick zeere inne perplex ende beladen, zo dat zy allegadere haerlieder ghedeputeerde naer der Sluys zonden, excuserende hemlieden voor den coninck Eduaert

De meeste steden van Vlaenderen verzekeren koning Eduard van hunne trouw.

van tghuene dater te Ghendt buyten haerlieder wete ghebeurt was, ende grootelijcx met eenen beclaghende dat zy van zo voorzienighen een gouverneur ende van zo vaylgeant een capiteyn langhe voor tijt ghepriveert ende berooft waren, metsgaders ooc supplierende dat men hemlieden tzelve niet te laste legghen en wilde, ghemerct dat zy anders niet en begheerden dan alle minne ende vrientscepe metter croone van Inghelant tonderhoudene, achtervolghende die ligue ende alliancie onderlinghe tusschen hemlieden ghemaect, ende al wast by aldien dat zy in de ontervenesse van haerlieder prince niet gheconsenteert en hadden, dat men hemlieden nochtans tzelve niet en behoorde qualijck of te nemene, omme die eeuwighe reprochie, schande ende cleenicheit dieder hemlieden ende haerlieder naercommers metten rechte stont of te commene; maer waert dat zake dat zy die coninck elders inne ghelieven mochten (ter conservatie van eenen ghedeurighen mutuelen paeyse), hy zoude hemlieden themwaerts altijts ghehuldich ende ghereet vinden, ja, in ghevalle dat hy zijn dochtere met haerlieder jonghe prince Lodewijck (ghezeit van Male) huwen wilde, zy maectens hemlieden sterck dat tzelve zo gheschieden zoude, niet jeghenstaende tgheconcipieerde huwelijck van Brabant. Met alle welcke redelicke excusen ende schoone beloften men wel gheware wiert dat sconincx Eduaerts gramscepe allincx zo meer begonste te zwichtene ende te vercoelene, te bet ooc om dieswille dat hem die voorscreven ghedeputeerde boven al tghuene dies voorzeit es, ooc vastelick toezeiden ende beloofden haerlieder prince nemmermeer binnen den lande van Vlaenderen tomtfanghene, voor anderstont dat hyder hem (als wesende waerachtich coninck van Vranckerijcke) manscepe ende homagie of ghedaen zoude hebben, hoe wel hy der nochtans noyt toe te bringhene en was, zegghende altijts dat hy niemende manscepe zoude 1345.

1345. doen dan die bezittere van der franscher croone, hem en rouc wie tware. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zoo wiert er voort zo varre tusschen beede gesproken dat die coninck van Inghelant emmers weder van nieus den eedt van de drie leden van Vlaenderen omtfinck, zeylende daer mede van der Sluys ovre tzijnen landewaert, omme in Gascoengnen te gaen orloghene, die welcke zo gheringhe niet vertrocken en was, ofte die grave Lodewijck (wesende doen te Denremonde) en zant Mer Floreins van Bruchdam ende Mer Franschoys Vileyn, elc met een thoeveel lieden van wapenen, deene tAelst en dandere tAxele, omme aldaer uyt zijnder name al tvolck van orloghe an te scrivene dat zy der vinden zouden; maer lacen! zy wierden beede van de Ghendtenaers besprongen ende zeer deerlijck versleghen, met alle die ghuene die by hemlieden waren, in zulcker wijs dat die prince, by dien gheel ende al ghedestitueert zijnde van alle gendarmerie, nootzakelijck die ballinghen ende fugitijven tzijnder assistentie in roupen ende themwaert trecken moeste, ghevende hemlieden Heyndrick Spoorkin teenen capiteyne, die den ghemeenen lande zo veel leets ende verdriets an dede dat claghelijck was; twelcke considererende Willem van Vaernewijck, die capiteyn van Ghendt, ghinck ten eersten dat hem mueghelick was, die stede van Denremonde belegghen, metten milord Willem van Hastinghen, den capiteyn van der inghelscher guarde, doende daer tsamen diversche coursen ende sproncreysen up haerlieder vianden, maer te veel meedere schade dan bate, zo dat zy thaerlieder secourse gheel Vlaenderen derrewaert omtboden, daer die grave Lodewijck niet naer beyden en dorste, vertreckende van eene andere zijde uyt Denremonde metten heere van Amboose (die der doen ter tijt proprietaris of was), ten lande van Brabant waert, ende tcrijchsvolck dat er noch binnen bleef, en faylgierde niet

Koning Eduard ontvangt den eed der dry leden van Vlaenderen.

Beleg van Dendermonde.

van daerentusschen noch deurgaens eeneghe uytloopen in de ghendtsche ende inghelsche legere te doene, niet zonder verliese van haren volcke, hoe wel dat zy der zeer lettel up schaften, totter tijt dat zy hem zelve wederomme beleyt vonden metter comste van die van Vlaenderen, daer zy terstont in zulcke benauthede van vitaylgie mede gherochten, dat zy uyt rechter noodt den hertoghe Jan van Brabant noyen moesten omme middelaere van paeyse te zijne, twelcke hy ontwijffelick zeer geerne dede, ende die zake quam zo varre dat hy al zo wel van der eendere als van der andere zijde alleene voor jugie arbitraire ghenomen ende ghecosen wiert, ten fine dat alle questien ende gheschillen gheappayseert ende te nedere gheleyt, mochten wesen tzijnder discretie ende zegghenscepe, daer by dat hy endelinghe (ter voorderinghe ende onderhoudinghe van den ghemeenen accorde) verclaersde tgheune dat hier volcht. 1345.

Te wetene: eerst, dat tgarnisoen van der stede van Denremonde vryelick ende liberlick zal mueghen vertrecken naer die stede van Heyne, in Henegauwe, met al dat zijs hadden.

Verdrag by hare overgaef.

Dus zullen die van Ghendt, Brugghe, Ipere, metsgaders ooc die hertoghe van Brabant, XXXI poorters themlieden waerts in hostagie behouden, elc by egaler ende ghelijcker portie.

Ende die ballinghen zullen metten fugitiven ghehouden zijn, bin den derden daghe, weder tlandt te rumene, up die peyne ende verbeurte van rechts weghe daer toestaende.

Die van Denremonde zal voortan weder gheorloft wesen te drapierene naer haerlieder oude en eerste costume, behoudens dat haerlieder lakene nochtans van contrarie luyster zy, ende die breede van vijf vierendeelen niet en excedere.

Daerenboven zullen die van der voorzeider stede ooc ghehouden zijn drie gaten, elc van XL voeten wijt, in

1345. haerlieder vestemueren, an de vlaemsche zijde te brekene, zonder die emmers weder te mueghen stoppene, zonder tconsent van die drie leden slands.

Die welcke zy ten laetsten ooc eedt doen mosten van hemlieden eeuwelick ende tallen daghe goet ghetrauwe ende onderdanich te blivene.

Hier mede bleven die van Vlaenderen tsamen in paeyse ende met vreden bet dan een jaer lanck ghedeurende, niet jeghenstaende dat die prince te geene appointemente met hemlieden gheraken en conste, wat devoir dat hy der toe dede, ende dat omme die vaste confederatie ende correspondance wille die zy metten coninck Eduaert van Inghelant hadden. Binnen dezer middelen tijt, wan die

Graef Willem IV sneuvelt in den slag van Melkhuyzen.

grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, die vierde van dier name, twee staende strijden jeghens die rebellen van Utrecht, brenghende met eenen ooc die stede tzijnder obedientie, ende treckende ten eersten daer naer jeghens die Oost-Vriesen, daer hy te Melchuysen tusschen Stavere ende Volckelsteyn, ten XXVIen daghe van septembre, te coste van zijnder ganscher leghere, zeer jammerlick of verwonnen ende versleghen wiert, zonder eenich hoir achter te latene by vrau Johanne, zijnder gheselnede, shertoghe Jans dochtere van Brabant, die derde van dier name: zo dat zyne voornoemde landen ende heerlicheden, by dien succedeerden ende verstorven up vrau Margriete, zijnder oudste zustere, die Lodewijck van Beyeren, den keyser van der Romeynen, ghetraut hadde, makende tsamen Willem, haerlieder oudste zuene (naermaels ghezeit de Dulle), ruart van als. Ten XXVen daghe van lauwe

Aerdbeving in Duytschland.

daer naer, gheschieder een gruwelicke eerdbevinghe, ter eeuwigher ruine ende bedervenesse van zommeghe steden ende plaetsen, binnen die Duytsche landen. Omtrent dezen zelven tijt, quetste hem Philips, die zuene van den her-

toghe Ode van Bourgoengnen (byder gravinne Johanne van Bourgoengnen en van Artoys, zijnder huysvrau, die zustere van der gravinne Margriete van Vlaenderen) int siedgie van de stede van Aquilon in Aquitaengnen (daer hy doen metten dolphijn Jan van Vranckerijcke, hertoghe van Normandien, voren lach), zo buytermaten grievelick by tvallen van zynen peerde, dat hyder of starf, latende eenen zuene achtere van zynen name, daer die moedere die gravinne Johanne van Buenen, sgraven Robrechts dochtere van Buenen ende van Auvergne (by vrau Blanche, die dochtere van den grave Robrecht van Clermont, joncste zuene van den coninck St-Loys), noch niet te kercke of ghegaen was, trauwende naerderhandt den voornoemden dolphijn, nu wedeware zijnde van vrau Josijne van Luxemburch, die dochtere van den coninck Jan van Bemen, zuene van den keyser Heyndrick, die zevenste van dier name. Ten XIVen daghe van octobre, quam die coninghinne Philippine van Inghelant, metter keyserinne Margriete van Roome, haer zustere, tIpere ter Bueterpoorte inne, brenghende een groot ghedeel ballinghen met haer, als of zy zelve gravinne van den lande gheweest hadde, ende ten derden daghe daer naer, keerde zy weder tInghelant waert, ende die keyserinne Margriete, haer zustere, track naer tgraefscip van Henegauwe, twelcke haer onlancx leden verstorven was, zo voorzeit es, ende voort expireren van der maent van lauwe, nam die voorscreven hertoghe van Normandien, dInghelsche die stede van Angoulesme of, ende bleeffer hem met zijnen volcke van orloghe een goede poose tijts inne rustende. 1345.

Int jaer ons Heeren XIIIc ende XLVI, nam die hertoghe Jan van Brabant die stede van Mechelen, in naerhede van den grave Lodewijck van Vlaenderen, voor de somme van LXXXVII duyst ende vijf hondert guldenen, volghende tappointement daer of zijnde, in daten van den jaere XIIIc 1346.

Hertog Jan van Brabant neemt Mechelen.

1346. ende XXXIII, niet jeghenstaende dinnovatie, ten derden jaere daer naer der of gheschiet, metsgaders ooc de non numeratie van den ghelde, duer dabsentie ende tonvoorsienich sterven van den grave voornoemt, zo corts, lacen! breedere blijcken zal. Hierentusschen, wonnen die Inghelsche die stede van Riole, in Gaescoengnen, met noch eeneghe andere sterke plaetsen daer omtrent. Ende heer Inghelbert van der Marcke, die bisscop van Luycke, verloos eenen staende strijt jeghens zijne suppoosten ende onderzaten, in zulcker wijs dat hy hem zelven metter vlucht saulveren moeste, met alle zijn mede gheallieerde, tusschen die welcke dat die principaelste waren, die coninck Jan van Bemen, met Charles van Luxemburch; die coninck van de Romeynen, zijn zuene; die grave Everaert van der Marcke, svoorzeits bisscops broedere; die grave Reynout van Valckenburch ende Mer Willem Longhespee; daer of dat beede die laetste zo oversterckelick vervolcht wierden dat zyder noch int ende tleven lieten, met veel meer andere edelmannen ende lieden van wapenen. Ende ten eersten naer S'-Jansmesse, midsomers, zeylde die coninck Eduaert van Inghelant, met bet dan duyst schepen, ovre in Normandien, ende hadde gheerne eerst te Chierburch ghearriveert, maer twiert hem belet; dies track hy tHartfleur binnen, destruerende die stede van Tarenten, ende verslaende daer an de cant van XII° persoonen, zo dat tsurplus al weder te Vranckerijcke waert keerde met die capiteynen Nicolaes van Gronsiack, ende Roelant van Verduen, die men te Parijs beede den hals of slouch, als haerlieder prince niet ghetrauwe gheweest hebbende, zo men hemlieden te laste leyde. Van dat die van Constance zaghen hoet te Tarenten vergaen was, zy quamen terstont met zommeghe omligghende casteelen, stercten ende fortressen ter obedientie, maer die rijcke ende zeer machtighe stede van Caen wiert metten casteele

Vervolg van den oorlog tusschen Engeland en Vrankryk.

inne ghenomen by assaulte, ende al tgoet dater binnen 1346.
was zant men naer Inghelant, met III° ende LXIIII ghevanghene, daer die grave Rodolf van Heu, conestable van Vranckerijcke, zuene van den grave Robrecht van Artoys, die grave Jan van tOnkerville ende Mer Jan van Meluyn, die vermaerste ende hoochste gheboren of waren, betalende haerlieder ransoen, elc naer state, eer zijs omtrochten. Naer dat die Inghelschen, by dezer middele, gheel Normandien tonderen ghebrocht, ghepijlgiert ende meest al ghebarnt hadden, zo trocken zy omtrent XI duysent mannen sterck, ovre die revieren van der Somme, Ysere ende Seyne, doende te S'-Glaude, S'-Lou, te Poyssy, te Roye ende elders daer omtrent der stede van Parijs al der ghelijcke, by den instekene van Godefroot van Harincourt, die uyt Vranckerijcke ghevlucht was, twelcke die coninck Philips niet langher connende verdraghen, slouch met zestich duysent mannen te velde buyten S'-Denijs, dachvaerdende den coninck Eduaert by den bisscop van Mans, teenen zekeren ghepreflgieerden daghe te Gheersdale (tusschen Antoing ende Parijs) ter bataylgie, die welcke hy in alder manieren accepteerde als een clouck vaylgeant capiteyn, ghelijck hy was. Binnen dier middelen tijt broken die Fransoysen die brugghe te Poissy of, maer die Inghelsche maecten ze weder nieuwe ende passeerdender ovre, doot slaende ende vernielende alle die Amiensers, die tzelve meenden te belettene, ende nemende voorts haerlieder wech naer Beauvays, aldaer zy omtrent die vesten van der stede die kercke van mijnheere S'-Luciaen in gloeyen stelden, ende die coninck Eduaert logierde dien nacht in die abdie van St-Mechiel ende tsanderdachs zant hy deen elfsceede van zijnder leghere voren weder ter reviere van der Sonner waert, omme te besiene wat van de passagie was, maer zy wierden te Hangest ende te Pontremy zo rudelick omthaelt dat zy haestelick weder

1346. thaerlieder legher waert keerden, die zy doen tArenen vonden, verhoorende daer ghezaemdelick die zekere nieumare hoe dat hemlieden die coninck Philips van Vranckerijcke met alle zijnder macht ende moghentheit zeer scherpelick naervolchde, ende nu niet varre van danen en was; dies trocken zy met cloucken moede (byder hulpe van een fransch guide, gheheeten Gobin Agare), tzamen in alderdiligentie te Blanchetagne, ovre die Somme, metter ebbe ofte leeghe watere, te spijte van alle die ghuene diet leet was, daer zy der een groot ghedeel of doot sloughen ende vinghen; zo dat Gomaer Faeye, met en thoeveel duysent knechten, van puerder vreese zijn veerden liep, twijle dat Jan van Picquingny (ghezeit dheremijt) ende Jan van der Change, die tresorier van der orloghe, daer vaste haerlieder eere bewaerde, al wast te cleene proffijte, want tpasseerder al over dater passeren wilde, ende binnen drie euren daer naer, zo waende hemlieden die coninck van Vranckerijcke daer noch wel ghevonden, bevochten ende teenegadere omtmaect thebbene; maer hy miste tzijnen groote verdriete, te meer om dieswille dat hy ze (over tanwas van den watere) niet voorwaert wech naervolghen en mochte, want hy en duchtede voor geen zake zo zeere (hoe wel dat zonder dangier was) dan dat zy hemlieden noch int ende metter vlucht saulveren zouden; dies track hy metter ganscher armeye tAbbeville waert, ende die coninck Eduaert en slouch insghelijcx ooc niet varre van danen nedere, te wetene, neffens tbosch te Kersy by St-Regiers, int Ponthieu, wesende een partie van thuwelick van wijlent die coninghinne Isabelle, zijnder moedere, aldaer hem terstont die nieumare quam, hoe dat die Ghendtenaers ende andere Vlaminghen (by der hulpe van zijne lieden) Meeringhen, die Gorgie, St-Venant ende Steegers, met noch omtrent XX omligghende prochien, inghenomen ende nu wel drie weken lanck voor

Bethune gheleghen hadden, met die van Alleuwe, ondere Mer Heyndrick van Vlaenderen, die heere van Ninive, ende Mer Odaert van Renthy, die onlancx leden uytter franscher croone ghebannen was, niet jeghenstaende al tghuene dater Jan van Chastijlgyon, Godefroot Danekin, Roelant van Poucke, Godefroot van Charny ende Stafin van Ribelmont, met meer andere capiteynen van der stede, daer jeghens hadden commen ghedaen, niet min dat zy tzijnen secourse ten eerste van dane naer Grevelinghe vertrecken zouden, up aventure oft hy jeghens den Franschman (daer hem die ghemeene fame ende name van alsdoen niet alleene verjaecht, maer bovendien ooc ghenouch verwonnen of jugierde te zijne), in toecommende tijden eenichsins te hardt ofte te quaet hebben mochte, ende binnen dien middelen tijt, ghecreghen die Fransoysen die sterckte te Crotoen ende te Domart themlieden waert, roovende, moordende, destruerende ende verbarnende al dat zyder vonden, twelcke alzo ghehoort ende verstaen hebbende die coninck Eduaert van Inghelant, stelde tsaterdaechs naer Ste-Bartholomeusdach, den XXVIe van ougst, alle zijn volck in slachordene ende bedeeldese in drie bataylgien, ter zelver plaetse daer hy laest nedere ghesleghen was, zegghende jeghens hemlieden: « Wy en willen onze verwaende vianden niet langher haerlieder caedse loopende gheven, zy zouden hemlieden int ende laten dencken dat zy onzer vlucht weerdich waren; maer tes varre van daer, dit es emmers ons eyghen gront of goet wille, laet ons die als hedent al kerstenede deure bekent ende vermaert maken tonzer ghemeene eere ende glorie, ende ter eeuwigher confusie van Philips van Valois, die inventeur van der *loy salique,* metsgaders ooc coopman van der franscher zoutte. » Die welcke sachternoens themwaerts quam, met LX duysent mannen, in drie verscheeden bataylgien, vermanende hemlieden van ghelijcken tot tuse- 1346.

1346. ren ende toorboiren van allerande prouesse, vaylgeandise ende vromichede van wapenen, jeghens den ghefaylgierden coopman van der inghelscher wulle (in al zo varre als zy tgheluck hadden dat hy hemlieden niet en omtliepe, daer hy ter weerelt noch aldermeest voren duchtede), diet van grooter verachterthede nu teenegadere op troonen ghestelt hadde; deze woorden en waren zo vullick niet uytghesproken ofte beede die eyrcrachten en verzaemden, vallende mencanderen met zulc een furie up tlijf, dat men van dierghelijcke noyt vele ghehoort en hadde: men stacker, men bracker, men hieuwer, men schooter van alle zijden zoo afgrijselick zeere, dat alle menschen wel verschrikken mochten diet zaghen; maer tijselicste van al was, die inghelsche schichten deurgaens in zulcker menichte in die fransche leghere te zien vlieghene, als of zy der ghereynt hadden, doende daer zulc eenen schoffierelicken grooten moort, dater haerlieder vianden allincx zo meer by vercrancten ende verflauden, te meer ooc ghemerct dat zijs onderlinghe niet eens en droughen, want die grave Charles van Alenchon, sconincx Philips broedere van Vranckerijcke, viel zelve met zijne ghevluchte Normannen, jeghens die eerste fransche bataylgie (daer men tzijnder mesachtenthede ende verminderinghe den grave Lodewijck van Vlaenderen becleedere of ghemaect hadde, zo hem dochte), bedrivende daer zo veel desroys dat claghelick was, ende verslaende, lacen! met eenen ooc den grave Lodewijck zelve metter handt, daer hem Jan van Ghistele terstont met ghelijcken payemente of betaelde, omtfanghende *quant et quant* ooc weder tzelve van Woutere van Greyneux, in zulcker wijs dater endelinghe die gheele fransche leghere mede omtroert wiert, ter grooter avantagie van haerlieder vianden, die welcke daerentusschen zo haren devoir deden, dat niet en scheen of ten zouder teenegadere alle gebleven hebben dat hemlieden contrarie was, indien zy by der overcommende

Slag van Kressy, waer in graef Lodewyk omkomt.

duisterheit van den nacht niet bewaert ende beschermt en hadden gheweest, loopende binnen dier middelen tijt zom haerlieder veerden, ende zom waer hier waer daer stede houdende, niet kennende nochtans vrient of viant, ter occasie als voren, twelcke wel considererende ende anmerckende die coninck Eduaert, dede sanderdaechs vrouch voor dagheraet, al fransche bannieren ende veendelen tzijnen leghere uytsteken, daer die verstroyde Fransoysen, met tcriecken van den daghe, zeer haestelick van alle canten naer quamen gheloopen, en wierden in grooten ghetalle doot ghesleghen ende ghesteken, ghelijck beesten, daer hem die coninck Philips van Vranckerijcke zo buytermaten zeere inne beroerde, dat hy van grooter anxste ende vervaerthede tvelt loochende, ende naer Amiens vloot met die reste van zijnder armeye, die welcke nochtans zo gheringhe niet ruymen en coste of zy en lieter noch wel te deghen van den heuren, ende al ten cleene verliese van sconincx lieden van Inghelant; maer van der franscher zijde blevender XI princen, III bisscoppen, LXXX baenderheeren, XII^c rudders ende XXX duysent ghemeene saudeniers versleghen, tusschen die welcke dat die meeste ende dedelste waren: eerst, Jan van Luxemburch die coninck van Bemen, vadere van Charles, coninck van de Romeynen; Wenselin, naermaels hertoghe van Brabant; Jan, grave van Luxemburch; ende vrau Josijne, dolphijne van Vranckerijcke; die coninck van Majorken; die bisscop van Rouaen; die bisscop van Chalon; die bisscop van Noyon; die hertoghe Rodolf van Loreynen; die grave Charles van Alenchon; die grave Lodewijck van Bloys, die svoorzeits sconincx Philips zustere ghetraut hadde, vadere van Charles; die grave Lodewijck van Vlaenderen, Nevers ende Rethiers, ghezeit, lacen (ter dier occasie) van Kersy; die grave van Harincourt; die grave van Sancerre; die grave van Vienne; ende die

1346.

Verlies der Franschen.

1346. grave van Grandpre, met meer andere, totten nombre ende ghetalle voorscreven : die principale ghequetste waren Lodewijck (ghezeit van Male), die eeneghe zuene van den voornoemden grave van Vlaenderen; ende Mer Miloen van Noyeres, die dolijflamme voerde, stervende corts daer naer van zijnder quetsure, ende ghevende in zijn doobedde te kennen, hoe dat die coninck Eduaert zyne victorie met ghelde ghecocht hadde, jeghens alle die meeste princen van der croone, uytghesteken alleenelick die hertoghe Jan van Normandien, sconincx Philips oudste zuene, ende die grave Lodewijck van Vlaenderen, die welcke ghedeurende den bestande van drie daghen (propijs ghemaect omme die doode lichamen te begravene), by laste van zijnen voorzeiden eeneghen bedruckten zuene (daer vrau Margriete, wijlent sconincx Philips dochtere van Vranckerijcke, ghezeit de Langhe, die moedere of was), tSte-Requiers in Ponthieu, binder abdie ter eerden ghedaen wiert, naer dat hy XXIV jaer min XXII daghen, met cleender ruste ende vrede, prince van den lande gheweest hadde; maer ten zesten jaere daer naer, zo brocht men hem tSt-Donaes te Brugghe, ghelijck wy metter tijt noch hooren zullen : tdoode lichame van den coninck Jan van Bemen, voerde men van ghelijcken ooc bin den bestande als voren, naer Luxemburch, daer hy zeer magnifikelick begraven licht, met vichtich hoofden van marbre omtrent zijnder tombe ofte sepulteure, ter eeuwigher memorie ende ghedenckenesse van zijne vichtich vroome edelmannen, die welcke met hem in die bataylgie ghebleven waren. Deze schoone victorie van den coninck Eduaert van Inghelant (met die ghuene die hy tanderen tyde ooc tHazegate ghehadt hadde), was occasie dat hem die Fransoysen zom zelve jugierden ontwijffelick best ghefondeert te zijne, int ghequereelde recht van der croone, conforme dopenbare predicatie ende vercon-

Lodewyk van Male onder de gekwetsten.

dinghe van Sijmoen Pollijf, poortere der stede van Compiengnen, die men ter cause van dien, by laste van den coninck van Vranckerijcke (naer aermen ende beenen of ghehouwen zijnde), met scherpe ijsere haken ter galghe waert track, daer men hem voorts anne hinck. 1346.

Van Lodewijck van Male,

DIE VIJF-EN-TWINTICHSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Ten eersten naer dezen, dede Lodewijck, ghezeit van Male (naer die plaetse van zijnder gheboorte, zo hier voren breedere verclaerst staet), svoorzeits graven Lodewijcx eeneghe zuene, noch gheen XVI jaeren oud zijnde, binder stede van Amiens (daer hy met alle die reste van der franscher armeye niet onghequetst uytten velde ghevlucht was, zo wy ghehoort hebben), die coninck Philips van Vranckerijcke (die welcke hem met eenen ruddere slouch) manscip ende homagie van zynen graefscepe van Vlaenderen, Nevers ende Rethiers, draghende voorts zulcke zorghe voor zijnder quetsure dat hyder (by der gracie Gods) gheen deeren of en behielt, ende die hertoghe van Normandien, oudste zuene van den coninck voornoemt (van der defayte van Kersy gheadverteert zijnde), keerde zeer haestelick met al tvolck van wapenen dat hy by hem hadde, tzijnen vadere waert uytten lande van Aquitaengnen, daer die grave van Herby doen teenegadere gheweldich possesseur of bedeech (niet zonder omsprekelick veel buyts van gout, zelvere, lakene ende andere costelicheit), uytter name van den coninck van

1346. Inghelant, zijnen naturelicken heere ende prince, die sdonderdachs ten laetsten daghe van der maent als voren, van ghelijcken ooc St-Joos, in Ponthieu, in gloeyen stelde, treckende van danen voort naer Stapele, Wijsant ende meer andere plaetsen in Boullonoys, daer hy allomme van der zelver wreetheit useerde, zo dat hy up den vierden van der naervolghende maent van septembre (metten secourse dat hem die coninghinne zijn huysvrau van ovre zee verzant), die stede van Calis rondomme assiegierde ende beleyde, daer Mer Jan van Vienne, gheboren uyt Savoyen; Mer Aernout van Andreghem; Mer Jan van Surie; Mer Bardo van Belleborne; Mer Godefroot van der Merte; ende Mer Pepin van Vuerre, die principaelste regierders ende capiteynen of waren, zendende achter een al tcranck, debijl ende machteloos volck ter stede uytte, twelcke die coninck Eduaert al vryelick duer zijnen leghere liet passeren, naer dat zyder wel ter kuere gheeten ende ghedroncken hadden, wel tooghende by dien dat die vreese Gods ende liefde tot zijn evennaersten van hem niet vreimde en was. Men verlanchde up tzelve pas al Vlaenderen deure zeere naer die comste van den nieuwen prince Lodewijck, maer ten was noch sconincx wille van Vranckerijcke niet, te wiens hove dat hy hem hielt, zo voorzeit es; dies moesten die Vlaminghen als noch die patientie hebben, al wast hemlieden leet, treckende ten eersten naer dezen (byder ordonantie van die drie leden slands) met machte te Nieuwendijcke waert, ondere die conduyte van Mer Heyndrick van Vlaenderen, den heere van Ninive, die tcasteel tArcke beroofde ende verbarnde, nemende metten zelven ooc tcasteel te Ruhout inne by assaulte, ende loopende voorts allomme daer omtrent al tplatte landt of, tot voor die stede van St-Omaers, daer hy insghelijcx ooc int ende voren viel, zo dat die van binnen nieuwers thooft uytsteken en dorsten, omme van dier tijt

Kales door de Engelschen beleyd.

Den graef wordt aen het hof van Vrankryk opgehouden.

De Vlamingen ondersteunen de Engelschen.

voort weer eeneghe coursen ofte sproncreysen te doene, 1346.
ghelijck zy ghewonen waren; byder zelver middele quam die grave van Noorthanton ooc met zijnder armeye van voor Atrecht naer Teroaen, daer die bisscop Reynout Saqnet terstont die vlucht uytnam St-Omaers waert, niet jeghenstaende dat hy die stede zelve tzijnen eyghen appetijte ende goetdinckene voorzien hadde van gendarmerie, al zo wel te peerde als te voet, metsgaders ooc van eenen capiteyn, ghenaemd Aernout van Andrehaen, die welcke hem ontwijffelick zeer vromelick drouch toter tijt dat hy (naer groot verlies van zijnen volcke) zeer grievelick ghequetst zijnde, in handen van zijne vianden gherochte, die met eenen der stede meestere wierden, pijlgierende ende verbarnende al dater yewers wel stont, in zulcker wijs dat zy tzelve ooc binder cathedrale kercke begonsten te doene, aldaer een Inghelschman naer zekere beelde van der ghebenedijder moedere ende maghet Marie schoot (staende wat hoochachtich boven een outaer, up eender houte moluere verheven) omme huer die croone van den hoofde te weerene, wesende van finen goude, zeer costelick verciert met gheperelte ende ghesteente; maer (zo tGodt gheliefde) zijne boghe ende pijl spronghen beede zeer omvoorsienelick in sticken, quetsende eeneghe van de ghuene die hem naerst waren buytermaten dangereuselick, twelcke ziende haerlieder andere compaengnons ende medeghesellen, wilden die kercke in alder maniere gespaert hebben van rooven ende branden, biddende den almueghenden Heere, metsgaders ooc zijne lieve moeder en maghet Marie, zeer odmoedelick om gracie ende ghenade van zulcx als er van alsdoen ghebuert ende gheschiet was, met zulc een menichvuldicheit van allerande dierbare offeranden, dater die plaetse grootelijcx by verrijcte. Met dezen exploote keerden die Inghelsche weder van daer zy ghecommen waren ende die Vlaminghen quamen der van voor St-Omaers zeer haes-

1346. telick binnen, roovende al dat zy der vonden, gheenrande kercke nochte Godshuysen sparende, ende stekende ten laetsten ooc tvier in alle de edificien ende woonsteden van de caneunicken ofte domheeren aldaer; doen bedorven die grave van Herby ende die heere van Ninive, tzamen met haren volcke, tlandt van Artoys, zo dat zy der niet gheels en lieten, dan daer zy niet by gheraken en consten, keerende niet min corts daer naer weder, eeneghe naer tbelech van St-Omaers ende dandere int siedge van Calis, daer hemlieden die van Vlaenderen noch daghelicx lancx zo meer adjugeerden ende byvouchden, tal zulcken meshaghene van den coninck Philips van Vranckerijcke, dat hyder in alderdiligentie veel volcx omme naer Schotlant zant totten coninck David, den welcken hy zeer vriendelijck badt jeghens tconinckrijcke van Inghelant te willen orloghene, ten alderstercksten dat hem mueghelick was, ten fine dat die stede van Calis by dier middele omtzet, ende andere inconvenienten naervolghentlick gheweert ende gheremedieert mochten worden, aldaer hem die coninck David, zonder eeneghe faute, te lievere inne gheliefde, omme dieswille dat hy wel wiste dat alle die principaelste inghelsche crijchslieden nu uytten lande waren, ende ter dier occasie bycans niet en twijffelde of hy en zoudts wel lichtelick te boven commen, nemende ten eersten die frontiersteden van Duvelmen ende Neuchastel inne, up haerlieder onvoorsienste, ende destruerende daer al dater oyt wel ghestaen hadde, niet uytghesteken nochte ghereserveert; hier inne beroerde haer die coninghinne Philippine van Inghelant zo schoffierelick zeere, dat zy zonder eenich verdrach bestant versochte, belovende voorts den coninck van Schotlant, Eduaert van Belle den eersten autheur van der orloghe, in zijne handen te leveren, indien hy zonder meedere bloetsturtinghe weder thuysewaert keeren wilde; maer neen hy, in gheender maniere, ten ware ment al in

Den koning van Schotland doet Engeland den oorlog aen.

zijn zegghen gave als die ghuene die hem van der victorie teenegadere versekert vermat (1) te zijne, omme die cause ende redene voren verhaelt, doende ten dien ende al tquaetste dat hy conste ghepeynsen ofte vercieren, zo dat die coninghinne voorzeit by dien nootzakelick gedwonghen wiert haer zelven (ten besten dat haer mueghelick was) te weere te stellene, zo zy ooc dede, leverende haren viant tsaterdaghs ten laetsten daghe van septembre, niet varre van Neuchatel, een zeer zwaerbloedighe bataylgie, met zulc volc van wapenen als zy yewers metter spoet hadde connen ghecrijghen, daer haer (by der gracie Gods) zulcke eere ende glorie of quam dat zy der victorieuselick tvelt behielt, ten coste van XV duysent persoonen, die ter stede doot bleven, meest al Schotten ofte Fransoysen, zo dater die coninck David zelve by Mer Jan Coppelan ghevanghen ende te Lonnen upt casteel ghevoert wiert, daer hy bet dan thien jaer lanck die patientie nemen moeste, in recompense van zijnen onwijsen ende temerairen vermete. 1346.

Omtrent dezen zelven tijt, zo reyndet buytermaten zeere, bet dan acht daghen lanck ghedeurende, ende tmaecte daerenboven ooc vaste coudt wedere naer tsaison van den jaere, twelcke cause was dat die Vlaminghen by expresser ordonnantie van den coninck Eduaert (die hemlieden grootelijcx van haerlieder moeyte bedancte ende verclaersde hem met zijn zelfs volck noch sterck ghenouch te zijne, omme den Franschman uytten velde te slane, indien tnoodt ware) alle ghelijck weder thuyswaert keerden elc int zijne, scheedende mids dien teenegadere totten uyttewaert draghene (2) al zo wel van der stede van Calis als van St-Omaers, daer zy thaerlieder vertreck wel meenden die voorboughen verbarnt thebbene, maer die van binnen (dies gheware wordende), stakender by middele van eender course ofte sproncreyse,

(1) Zich voorstelde verzekerd te zyn. — (2) Tot in het voorjaer.

1346. zelve tvier inne, by laste van den grave van Montbeliart; Mer Guy, die heere van Noyelles; Mer Graciaen Sibijlle, Spaengiaert; Mer Morellus van Luxemburch, heere van Fiennes; tzamen capiteynen aldaer, uyter name van den coninck Philips van Vranckerijcke, die tregement van der stede van Atrecht van ghelijcken ooc ghestelt hadde in die handen van Aernout, ghezeit hertoghe van Athenen; die grave van Jony hadde met Charles van Spaengnen ende den heere van Beaulieu, die stede van Buenen te bewarene; die heere van Vidoen was capiteyn tArien; ende die grave Willem van Salbery (die uyt Inghelant ghevlucht was, omme die redene voren verhaelt) te Monstreul, up die riviere van der Seyne; hebbende elc bysondere zulck garnisoen te peerde ende te voet ondere hemlieden alst zy zelve thaerlieder defensie begheerden, jeghens die groote macht ende moghentheit van den coninck Eduaert, die tsiedgie voor Calis noch duergaens bleef continuerende, niet jeghenstaende swinters wreeteit, omtbiedende zijn huysvrau ende kijnderen daer by hem te commene, zo zy ten XXXen daghe van octobre ooc deden : ende up den XIIen daghe van der naervolghende maent quam die grave Lodewijck van Vlaenderen, Fs Lodewijcx, uyt Vranckerijcke tzijnen lande waert, ten zeer neerstighen verzoucke van die van Ghendt, Brugghe ende Ipere, die welcke hem (ooc by expressen bevele van den coninck van Inghelant) met behoorlicker eere ende weerdicheit wellecomden ende omtfinghen, hoe wel dat hy nochtans in gheender maniere van hemlieden verwerven en conste, dat zy (scheedende van der alliancie van Inghelant) die fransche ligue accepteren zouden, ten ware dat men hemlieden eerst ende voor alle wercken die steden van Rijssele, Duay ende Orchy restitueerde ende wederkeerde, daer die coninck van Vranckerijcke gheensins of hooren en mochte. Dienvolghende zo zwoer die prince

Den graef komt in Vlaenderen.

Lodewijck in alle zijne steden ende casselrien, haerlieder rechten, costumen ende previligien tonderhoudene, ende zijne edele vassalen ofte leenhouders zwoeren hem insghelijcx ooc in der eeuwicheit goet ende getrauwe te blievene. Dies vernieude hy allomme de wethouders ende andere officiers zoot hem gheliefde ende goet dochte, verleenende den ghemeente bovendien ooc eeneghe nieuwe ende zeer profijtelicke ordonnantien, loyen ende statuten, daer nochtans zo over lettele by hemlieden up ghelet wiert, dat een wonder was. Deze zaken aldus al ghepasseert zijnde, zo begon men daghelijcx lancx zo meer van svoorzeits sprincens huwelijck te sprekene, daer buytermaten groote zwaricheit up viel, uyt dien dat die coninck Philips van Vranckerijcke, ter begeerte van den hertoghe Jan van Brabant (die ten dien upsiene van der Inghelsche confederatie beloofde te scheedene) zeer gheerne ghezien hadde, dat hy met vrau Margriete, die tweede dochtere van den voornoemden hertoghe, ghehuwet hadde, volghende tinhoudene van den paeyse ghemaect (nu gheleden XIII jaer) tusschen wijlent den grave Lodewijk, zijnen vadere, ende den hertoghe als voren; ende die coninck van Inghelant (die der propijs te Ghendt omme quam) tendeerde gheel ter contrarien, doende alle extreme devoiren om vrau Isabelle, zijn dochtere, totten voorscreven huwelijcke tavancerene, ten fine dat hy van der vlaemscher correspondance niet teenegadere ghefrustreert en wierde, aldaer die ghepourchasseerde gheensins toe verstaen en wilde, zegghende (by der instigatie van eeneghe fransche hovelinghen) dat hy emmers nimmermeer (wat hems gheschiede) trauwen en zoude de dochtere van den ghuenen die zijnen vadere versleghen hadde. Daer up, dat hem die coninck Eduaert terstont verantwoorde, dat er niemende ter weerelt cause en was van zijn vaders doot, dan Philips van Valoys, die usurpateur van der franscher croone (zo hy 1346.

Geschillen over zyn huwelyk.

1346. hem noemde), deur wiens inportun vervolch dat hy ghenouch foortselinghe bedwonghen hadde gheweest toter bataylgie van Kersy, die hy anders in der waerheit veel liever omtgaen zoude hebben, zo elders breedere ghenoteert staet, belovende voorts, in cas van accoorde (nopende zijne gheproponeerde alliancie) die steden van Rijssele, Duay ende Orchy (met haerlieder casselrien ende appendantsche) wederomme van nieus by foortse van wapenen metten lande ende graefscepe van Vlaenderen tannexerene zo zy van ouds geweest hadden, metsgaders ooc veel meer andere schoonicheden, die welcke die van de drie leden slands zo omsprekelicke wel greyden, dat zy tlast van der zake zelve teenegadere themwaerts trocken, met belofte van die eer yet lanck tzijnder intentie ende meeninghe te brenghene, wiet lief of leet ware, volghende tghuene dies zy hem tvoorleden jaere ter Sluys toeghezeit hadden, zo wy ghehoort hebben. Met dezer verzekerthede keerde die coninck van Inghelant, weder zeer wel ghetroost ende ghemoet, tzijnder leghere waert voor Calis, ende hy en was zo haest niet vertrocken uyter stede van Ghendt ofte die van Vlaenderen en gaven die grave Lodewijck daer ghesamelick haerlieder voorscrever vermet te kennene, biddende hem tzelve te willen effectuerene up haerlieder woort, ter ghemeener prosperiteit ende welvaert van den lande, daer jeghens dat hy hemlieden van ghelijcken ooc badt dat zijs hemlieden zouden willen deporteren ende verdraghen van hem eeneghe zaken te persuaderene, contrarie zijnder eere en edelheit, zulc als hy thuwelijck van vrau Isabelle voorzeit mainteneerde te zijne, twelcke hy in der eeuwicheit nemmermeer doen en zoude, al wildemer hem die halve croone van Inghelant mede gheven. Als die grave van Namen, Arondeel ende Noorthanton met Reynout van Gobeghem, deze woorden hoorden, zo beghonsten zy daer openbaerlick al int langhe te

verhalene hoe dat die Fransoysen over IIIc XXVIII jaeren ende tijts meer oyt ghesleghen vianden gheweest hadden van de Vlaminghen, Normannen, Inghelschen ende andere natien van volcke, die welcke uyt die duytsche landen haren eersten oorspronck ghenomen hebben, zonder eeneghe hope dat zy emmermeer van die zinne veranderen zullen, voor anderstont dat zy emmers tgraefscip van Vlaenderen wederomme metter croone gheunieert ende vereenicht zullen hebben, indient hemlieden eenichsins meughelick wert, als waer by dat men tzelve wel behoorde ghade te slane, te munierene ende te versterckene metter goeder alleancie van zijne naerste ende vroomste ghebuers, twelcke zonder faute die Inghelsche zijn, daerof dat men by langher experientie bevonden heeft die hanteringhe ende vrientscepe den ghemeene lande niet alleene oirboir ende profijtelick, maer bovendien ooc nootzakelick te zijne, dat mer niet meer an twijffelen en derft. Dies nochtans al niet jeghenstaende die prince Lodewijck bleef noch even vastelick by den zijnen, ende bysondere omme die cause ende redene voren verhaelt, daer die van Vlaenderen by ghemeene accoorde ende overeendraghene, in aldermaniere, den coninck Eduaert of excuseerden, zegghende dat die dood van zijnen vadere (zaligher memorie) niemende dan hem zelve timputerene en was, omme dieswille dat hy veel te goet fransch was, ende naer den raedt van zijne ghetrauwe suppoosten ende onderzaten niet hooren en wilde, met meer andere dierghelijcke redenen, ten dien propooste dienende, die welke al nichtemeer en oppereerden dan die voorgaende, want wat men conste ghezegghen, vrau Margriete van Brabant moeste die liefste bliven, eensdeels ter cause van tghuene dies voorzeit es, ende eensdeels ooc omme haer excelente schoonicheits wille, dies hem die van Vlaenderen zoo grootelijcx belchden, dat zy die prince 1346.

1346. eene garde stelden, ten fine dat hy hemlieden niet al heymelick en omtruemde te Vranckerijcke ofte te Brabant waert. Hierentusschen hielt die coninck van Inghelant zijnen kerstdach, met zijn huysvrau ende kijnderen, int siedge voor die stede van Calis, schenckende daer zijne capiteynen ende edelmannen een conincklick bancket met ghelijcker magnificentie ende triumphe. Ende ten eersten daghe van sporcle daer naer, omtboot die grave Lodewijck van Vlaenderen die drie leden ende staten slands weder by hem te commene, vermanende hemlieden (zo zijn vadere van ghelijcke ooc zeer dicwils daer te voren ghedaen hadde) tot scheeden van der correspondance van Inghelant, metsgaders ooc tot tmaken van eenen goeden ghedeurighen paeyse metten coninck Philips van Vranckerijcke, daer up dat zy verantwoorden dat zy tractaet van der inghelscher wulle in gheender maniere omtbeeren en mochten, ofte ten ware dat zy haerlieder ghemeente van honghere ende van ghebreke wilden laten vergaen, ghelijct in voorleden tijden wel gebleken hadde, sustinerende mids dien de vrientscepe van Inghelant hemlieden meer dan nootzakelick te zijne, zonder de welcke zy teenegadere niet en vermochten, ende met de welcke dat zy ontwijffelick (in alle ghevalle) bet machtich waren die Fransoysen te wederstane dan metter hulpe van Vranckerijcke die Inghelschen uyten lande thoudene, die in als wel vaylgeantere, couragieusere, voorspoedighere ende ooc onghelijck victorieusere ghewonen waren van zijne dan die Fransoysen, daer zy nochtans endelinghe (tzijnder eere) wel te vreden waren voortan mede thulene (1) ende van der confederatie van Inghelant te scheedene, up ende by al dien dat men hemlieden Walsch Vlaenderen (dat es Rijssele, Duay, ende Orchy) wedergheven wilde, twelcke men hemlieden (uyter name van

Den graef tracht de Vlamingen van Engeland te verwyderen.

(1) Te huylen.

den coninck Philips van Vranckerijcke) metten zelven plat uyt omtzeide, in zulcker wijs dat zy ter cause van dien an den prince verzochten, die coninck Eduaert (als wesende trechte hoir van der franscher croone ende naervolghentlick haerlieder souvereinen heere ende prince, zo zy zeiden) manscip ghedaen thebbene van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, maer hy zwoer dat hy tzelve nemmermeer yemende doen en zoude, dan die tot Riemen behoorlick ghecroont zoude wesen, naer die costume ende usance in dierghelijcke zaken van ouds geobserveert ende onderhouden, zo dat die voornoemde van Vlaenderen (hier uyt wel merckende dater gheen apperentie en was van by eenighe vriendelicke middele emmermeer thaerlieder intentie ende meeninghe te gherakene) eenen anderen dachvaert binder abdie te Berghen St-Winnocx leyden, aldaer hem in tende van der maent voorscreven die coninck Eduaert van Inghelant vant, metter coninghinne Philippine ende vrau Isabelle, zijnder dochtere; zo deden insghelijcx ooc die voorstelders van der verghaderinghe, brenghende den grave Lodewijck met hemlieden jeghens zijnen danck (hoe wel dat hy hem alsdoen om beters wille gheel ende al contrarie gheliet) ende bedwinghende hem daerenboven ooc ondertrauwe te doene (in de handen van den abt van der plaetse) met vrau Isabelle voorzeit, up goede vaste belofte van (indien thuwelijck by zijnen schulde ten eersten naer Beloken Paesschen niet voort en ghinghe binder stede van Ghendt) voor alle wercken die steden van Berghen ende Burburch te verbeurene. Deze zaken aldus al ghepasseert zijnde, zo scheeden beede die voornoemde princen met blijden oorlove ende grooten contentemente (zo tscheen) sdaechs daer naer van elcanderen, keerende weder elck int zijne, te wetene, die coninck int belech der stede van Calis, ende die grave te Ghendt, daer men by zijnen laste van dier 1346.

Vergadering te Bergen S. Winox.

1346. tijt voort alle die meeste ghereetscepe ter toecommender brulocht maecte, die men eenichsins conste ghepeinsen ofte versieren, in welcke hy hem zelven grootelijcx scheen te verheughene, jae dat meer es, ooc naer den dach te verlanghene, tooghende een ijghelijck tblijste ghelaet ende tschoonste semblant dat hem mueghelick was, zo dat hem tghemeente ter dier occasie allincx zo bet begonste te betrauwene, consenterende hem endelinghe twee edelmannen (als Lodewijck van den Walle ende Roelant van Poucke) mede tzijnder guarde ende bewarenesse thebbene, by den raede van de welcke dat hy up de Schorteclockeswoensdach (1), den XXVIIIen van maerte, reedt vlieghen (2) te velde waert in, met die reste van zijnder guarde, daer hy hem zelven zeer subitelick of omtmaecte, daer tsnelle vervolch van eender reyghere, daer hy ten eersten zijnen valck up liet, nemende in tende (als hijt schoone zach) al jaghende die vlucht met vullen carriere naer Fiemesvloet, up die riviere van der Schelde, aldaer hem beede zijne voornoemde edelen te peerde verbeyden, passerende tzamen die riviere, ende rijdende voorts in poste te Vranckerijcke waert totten coninck Philips, die welcke hem van dezer aventeure al zo zeere verblijde ende verheuchde, als er hem die coninck van Inghelant metten ghemeente van Vlaenderen inne melancolieerde ende verdroufde, ghelijck een ijghelijck in zijn zelven bet ten vullen overdincken ende bemoeden mach, dan men hem tzelve by ghescrifte zoude connen te kennen gheven.

Den graef maekt zich weg naer Vrankryk.

In zulcker wijs dat hem die coninck Eduaert van dezer grooter injurie ende cleenicheit, emmers in alder maniere jaere wreken wilde, by foortse van wapenen, ten naersten jaere wreken wilde, huwende vrau Isabelle, zijn dochtere, die verlaten bruyt van Vlaenderen (met eenen fellen evelen moedt) metten

(1) Den woensdag voor Paeschen, dus genoemd om het stilhouden der klokken.
(2) Op de vogeljagt ging.

grave van Bethfort, niet jegenstaende dat zy der ten besten niet toe gheneghen en was, als die ghuene die lievere by haer eerste trauwe ghebleven zoude hebben, daer tghemeente van Ghendt die principaelste beleeders of gheweest hadden, zo dat hemlieden die faute ende messe van ghelijcke ooc zulcke furie ende ongheregheldе gramscepe in therte causeerde, dat zy van stonden an omtrent zes duysent ballinghen, fugitiven, dootslaghers, ruffianen (1), dooghenieten, appelopins (2), quistecolen (3), respeelen (4), ende allerande andere quaetdoenders, themlieden waerts trocken, makende hemlieden al Vlaenderen deure wethouders, baillius, scouteeten ende tresoriers, ende stellende daerenboven ooc eeneghe zware ende extraordinaire exactien voor up alle die edele ende rijcke, tzy gheestelick ofte weerlick, ten fine dat zy (by ghebreke van betalinghe) tgoet te bet haerlieder gheliefte anspreken ende naervolghentlick rooven, stelen ende bederven mochten, twelcke die abt Lambrecht van den Dunen (tzijnder omsprekelicke schade) wel by experientie bevant waerachtigh te zijne, wiens cloostere dat zy (van quaden spijte dat hy metten prince over ghetrocken was) up de somme van IIc ponden gr. van ouder ende zwarer munte stelden (daer by dat dinghelsche stootere (5) maer een grootkijn en dede), zeer jammerlick pijlgierende ende verbarnende (by faute van betalinghe) zijne hofstede te Zande, te Noorthove ende ter Leepe, metsgaders ooc die muelene tHeynsdijck, metten huyse ende andere meubele goedinghen van heer Gabriel Placentijn, caneunick van St-Donaes te Brugghe, alleenelick om dieswille dat die van den capittele niet en wisten te zegghene waer hy bevaren was; want zonder twijffele hy mesdede doen ter tijt 1347.

Grootmisnoegen der Gentenaers.

(1) Schelmen. — (2) Twistzoekers. — (3) Opmakers. — (4) Boeven. — (5) Soort van geld.

1347. ghenouch, die men eenichsins uyt zijne woorden ofte wercken conste jugieren ofte bemoeden zijnen naturelicken heere ende prince mede te zijne, ende daerenboven zo waren alle die edele rijcke ende machtighe zo duergaens in dooghe, dat zy zo lettele niet subbelen (1) en consten of ten was om al dat zy hadden: men spaerder nieuwers eeneghe wreetheit nochte rudesse, duer dien dat hem tuytsinnich ghepuepelte alle zaken gheoorloft maecte, doende ooc voorts, by laste van den coninck Eduaert, diversche schadelicke coursen ende sproncreysen (eeneghe up haerlieder zelfs handt, ende andere ooc met die Inghelsche vergheselscipt zijnde), allomme omtrent die frontieren van Vranckerijcke, twelcke merckende Mer Guy, die heere van Noyelles, met Mer Graciaen Sibijlle Spaengiaert, ende Mer Morellus, die heere van Fiennes, tsamen capiteynen van der stede van St-Omaers, deden (in wederwrake van dien) al tzelve ooc binder juridictie ende heerlichede van Cassele, deerlick roovende ende verbarnende aldaer zy eenichsins by gheraken consten; maer Mer Odaert, die bastaert van Renthy (daer wy hier voren of vermaent hebben), vervolchdeze eer yet lanck zo strenghelick naer (stekende onderweghe tvier int casteel tArcke) met drie duysent Vlaminghen te voet ende niet meer dan LX te peerde, dat zy ten Nieuwendijcke mencanders int ghemoet creghen, twelcke int eerste zo rudelick in zijn werck ghinck, dat die heere van Noyelles zeer ghequetst van zijnen peerde, in eenen gracht ghesteken wiert, aldaer hem die Spaengiaert ende die heere van Fiennes zeer haestelick uyte hielpen, ommeringhende voorts zelve ghezamelick haerlieder vianden zo van allen zijden, dat zy der, den XIIen daghe van april, wel V^c ter stede doot sloughen, overmits tsecreet verstant dat zy metten capiteyn

Gerechten op de grenzen van Vrankryk.

(1) Struykelen.

hadden, ende alle die reste namen de vlucht anne, daer zy best consten, niet wetende waert hemlieden lieghen mochte dat zijs zo tonderen ghebleven waren, in zulcker wijs dat zy corts daer naer, in recompense van dies voorzeit es, omtrent twee duysent sterck, die riviere van der Leye passeerden over die brugghe te Waesten, roovende ende barnende allomme int Rijsselsche ende daer omtrent, aldaer zy eenichsins by ghecommen consten, twelcke considererende Jan van Luxemburch, die castelein van Rijssele, ende Charles van Montmorancy, tzamen capiteynen van dier contreye (uyter name van den coninck van Vranckerijcke) trocken, met IIII^m mannen te peerde ende V^m te voet, zeer clouckelick jeghens, rencontrerende deene den anderen zo viandelick by twatere van der Eule, dater an de cant van XII^c ter stede doot bleven; maer van der vlaemscher zijde varre meest, byder verraderie van den capiteyn Odaert, als voren, die metten zelven weder te Vranckerijcke waert keerde, ende sconincx gracie verwerfde (zo tscheen), niet jeghenstaende dat hy die in der waerheit noyt verloren en hadde, ghelijck die Fransoysen in alle haerlieder affairen buytermaten behendich, subtijl ende schalck zijn, wel connende dissimuleren ende simuleren naer den heesch van den tijde, omme by eeneghen middele (hoedanich die zy) thaerlieder intentie ende meeninghe te gherakene. Hierentusschen hielt hem die grave Lodewijck van Vlaenderen noch altijts ten hove van Vranckerijcke, ende die Vlaminghen stonden insghelijcx ooc deurgaens even sterckelijck die coninck van Inghelant by, houdende hemlieden in zeer grooter menichte tzijnder assistentie te velde (up aventuere of hijs noodt hadde), zom by Grevelinghe ende zom omtrent die stede van St-Omaers ende elders int quartier van Artoys, daer zijt teenegadere al verbuert maecten van roovene ende brandene. Binnen welcken middelen tijt, dat die 1347.

De Engelschen voor Kales.

1347. gheadsiegierde van Calis zulcke ghebreken van vitaylgie ghecreghen dat zijs varincx niet meer en mochten, twelcke verhoorende die coninck Philips van Vranckerijcke, slouch haestelick inne die Sinxendaghen, binder maent van meye, te velde buyten Amiens, met alle zijnder meeste macht ende moghentheit, daer naer hem die principaelste of waren: eerst, die hertoghe Ode van Bourgoengnen; die hertoghe Jan van Normandien, sconincx oudste zuene; die hertoghe Philips van Orliens, zelfs sconincx broedere; die hertoghe Lodewijck van Savoyen; die hertoghe van Bourbon; die grave van Namen; die grave van Armingiack; die grave van Foix; die grave van Valentinoys; die grave van Foreest; Mer Jan van Henegauwe; die heere van Beaumont; Godefroot van Charny, een zeer vroom edeleman van wapenen uyt Bourgoengnen, die dolijflamme voerde; ende Charles van Montmorancy, met veel meer andere princen, vorsten, rudders ende edelmannen, doende voorts metten grave Lodewijck van Vlaenderen al zijn uyterste beste om die Vlaminghen, in eenegher maniere, van de Inghelsche te separerene ende te vervreimdene, ten fine dat hy hemlieden te bet die bataylgie leveren ende die voornoemde beleyde ten secourse commen mochte; maer wat hyder toedede, beloofde ofte zwoer, twas al te vergheefs, deurt cleen gheloove dat hyder hadde, ooc waren zy zoo vastelick tsamen gheallieert, ghehecht ende verworteld, dat zy om leven noch om sterven van elcanderen niet scheeden en wilden: dies zant die coninck, in alderdiligentie, XL duysent mannen van zijnder leghere te Cassele waert, onder tbeleet van Mer Charles van Spaengnen, die connestable van

De Franschen voor Kassel. Vranckerijcke; Mer Guy, die heere van Noyelles; Jacob van Bourbon; Mattheus van Royen; Mer Odaert van Renthy, ende meer andere vaylgeante capiteynen ende vrome lieden van wapenen, niet alleene omme (volghende

haerlieder vermet) tlandt van Artoys van meedere schade, 1347
pijlgeagie ende brande te beschermene, maer bovendien ooc omme die voorzeide stede (ten onverdraghelicke horreure van de Inghelschen die voor Calis laghen), by assaulte inne te nemene ende teenegadere te nieten te bringhene, met al tghuene dater binnen was, daer zy nochtans zeer leelick of misten, duer dien dat die Ghendtenaers (daer Gillis Ripegheerste, een wevere van zijnen ambochte, Jan van Bernagie ende die heere van der Woestijne die capiteynen of waren) die poorten ende mueren zo van nieus ghefortifieert ende versterct hadden, met veel schoone blochuysen, bollewercken ende barbacanen (daer zy van buyten groote balcken met coorden anne hinghen) dat zy naer lanck assault (twelcke bet dan XXIIII ueren continuelick ghedeurde) emmers int heurlieder bleven, treckende daerenboven noch uyte ende bedrivende zulcke faicten van wapenen, dats hem een ijghelijck verwonderen mochte; maer binnen dier middelen tijt, zo quam die stede van Cassele in duysent dangieren van teender andere zijde inghenomen te werdene, indien mer niet in tijts, met die van den Vryen (die tzelve eerst gheware wierden) by omsprekelijcker foortse in de weere gheweest en hadde, mids welcken die Fransoysen wel overmerckende ende considererende dater niet dan pijlen ende loot thalene en was, metsgaders ooc wel gheware wordende dat zyder van alsdoen ruem den besten deel van haren volcke ghelaten hadden, staken tvier (van quaden spijte) in alle die muelens daer omtrent, vertreckende voorts met grooter schade ende schande, ende voerende dan II^c LXXX carren, vul doode ende ghequetste edelen, met hemlieden tSt-Omaers waert, tusschen die welcke dat die conestable ende Mer Odaert van Renthy die principaelste ghequetste waren. Men mach wel peinzen hoe qualick dat deze ghevarenesse die coninck Philips van

1347. Vranckerijcke greyde, die welcke van dier tijt voort niet up en hielt van den hertoghe Jan van Brabant (den derden van dier name) daghelijcx lancx zo meer tot zijnder ligue ende alleancie te solliciterene, in zulcker wijs dat hy endelinghe tzijnder intentie gherochte, doende zo vele (by zijnder persuasie ende importuniteit) dat die grave Lodewijck van Vlaenderen (wesende int beghinsele van wedemaent, tSt-Quinten in Vermandoys) de LXXXVII duyst ende V^{c} ghuldenen quyte schalt, die dhertoghe voornoemt noch in hem ghehouden ende belanct was, ter cause van der naerhede der stede van Mechelen, by hem tvoorleden jare ghecalingiert ende ghenomen, zo wy hier te voren al int langhe ghehoort hebben; ende voorts, zo hielt men tsondachs naer St-Jansmesse, te Vilvoorde, die brulocht van den voorscreven grave metter schooner vrau Margriete, svoorzeits hertoghe tweede dochtere, metsgaders ooc van vrau Marie, hare joncste zustere, metten hertoghe Reynout van Gheldere, den derden van dier name, achtervolghende zekere voorgaende accoort ende appointement daer of zijnde, in daten van den jaere XIII^{c} ende XXXIII, gheduerende welcke feeste ende triumphe dater (ten neerstighen vervolghe van den coninck als voren) noch drie huwelijcken ghesloten wierden, te wetene, van Heyndrick, die tweede zuene van Brabant, met vrau Josyne (noch gheen XIIII jaer oudt zijnde); doudste dochter van den hertoghe van Normandien, verbeydere van der franscher croone; van Godefroot, zelfs Heyndricx joncste broedere, met shertoghen dochtere van Bourbon; ende van vrau Johanne, haerlieder oudste zustere (nu wedewe zijnde van den grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, die vierde van dier name) met Wenselin van Luxemburch, wijlent sconincx Jans zuene van Bemen, ende broedere van Charles, die toecommende keysere van Roome. Twijle dat men hier mede aldus be-

Graef Lodewyk trouwt Margriete van Brabant.

sich was, zo overleet die gravinne Johanne van Bourgoengnen ende van Artoys, oudste dochtere van wijlent die coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Langhe) ende huysvrau van den hertoghe Ode van Bourgoengnen, wiens eeneghe zuene Philips (nu gheleden omtrent twee jaer) in Aquitaengnen, voor die stede van Aquilon, ghebleven was, latende alleenelick (byder gravinne Johanne van Buenen ende Avergnen, zijnder gheselnede) eenen nieu gheboren zuene achtere van zijnder name, zo voorzeit es, die welcke zijne voornoemde grootevrauwe in alle hare landen ende heerlicheden succedeirde, trauwende naermaels vrau Margriete (ghezeit van Male), die eeneghe dochtere van den grave Lodewijck, onzen naturelicken heere ende prince, wiens vaders zustere (ooc vrau Margriete ghenaemt), up den XX^{en} dach van der maent voorscreven, metten hertoghe Jan van Bretaengnen, haren zuene (den zesden van dier name) te Rootse Ariane eenen staenden strijt wan (by der hulpe van sconincx lieden van Inghelant) jeghens Charles van Bloys, haren ouden ende meesten viant, zo dat hy zeere ghequetst ende ghewont, mede in Inghelant, up tcasteel te Lonnen ghevoert wiert, hebbende Jan ende Guy, beede zijn zuenen, voor compaengnie, met meer andere ghevanghenen die men uytzonderlinghe gracie tlijf sauveerde. Ten eersten naer dezen, rebelleerde tghemeente van Luycke, anderwarf jeghens haerlieder bisscop Inghelbert Van der Marcke, draghende buytermaten hooghe moedt up de schoone victorie die zy tjaer voorleden jeghens hem ende alle zijne gheallieerde vercreghen hadden, ende doende met eenen ooc allomme al tquaetste dat zy consten, zo dater die bisscop nootzakelick jeghens te velde commen moeste, metten hertoghe Jan van Brabant ende den hertoghe Reynout van Gheldre, verslaende sdaechs voor Ste-Maria Magdalene dach, in hoymaent, XV duysent van zijne quaetwillighe, ende nemende die 1347.

Opstand te Luyk.

1347. stede van Hory ende Thuyn inne met ghewelde, zo dat hem die stede van St-Truden ter ghenade quam, met alle die reste van zijnder vianden ende rebellighe, belovende hem voortan ghezamelick in der eeuwicheit goet, ghetrauwe ende onderdanich te wesene. Hierentusschen quam die coninck Philips van Vranckerijke, met zijnder armeye van Amiens (daer hy nu een goede poose tijts ghecampeert gheleghen hadde) tAtrecht waert, aldaer hy terstont die nieumare verhoorde hoe dat die Vlaminghen zeer sterck ter Alleuwe laghen, ende zach bovendien ooc zelve den roock ende de lay (1) allomme upgaen van den brande die zy omtrent die steden van Bethune ende Arien stichten, zo dat hy zonder langher delay een goet ghedeel van zijnen volcke (daer veel Genevoysen mede ondere waren) derrewaert zont, duer Bassée, met Jacob van Bourbon, den marscalck van St-Venant, Woutre ghezeit hertoghe van Athenen ende Matheus van Royen; daer arriveerden insghelijcx ooc van St-Omaers, Mer Jan, die heere van Beaumont ende Mer Guy, die heere van Noyelles; ende uytter stede van Rijssele, Charles van Montmorancy, met meer andere edelemannen te peerde, zeer jammerlick roovende, moordende, barnende, destruerende ende rascerende (zonder eeneghe compassie ofte omtfarmenesse) al tghuene dat hemlieden contrarie was, twelcke ontwijffelick causeerde dat die van Steenvoorde, Meereghem, Steeghers, Calone, Vanty ende der Gorgie, achter een ter obedientie ende genade quamen; maer up den rechten wech van Steenbrugghe (wesende van beede zijden zeer sterck ende wijt begracht ende bedolven) wiert horribelick zeere ghevochten, in zulcker wijs dat die vlaemsche voetknechten, by fijnder foortse, die vlucht annemen moesten, ende die Fransoysen redender zo furieuselick naer, dat zy van

Den koning van Vrankryk komt naer Atrecht.

Groot gevecht.

(1) Vlam.

grooter viericheit haerlieder ordonnantie gheen ghade en sloughen, twelcke wel merckende Mer Jan van Holtkercke, die capiteyn van Ipere, benam hemlieden haestelick (by grooter prouesse ende vromichede van wapenen) tpassagie ofte den uytghanck van den weghe voorzeit, mids der hulpe van die van Nieukercke, Nipkercke ende Steenwercke, daer Jan, Passcharis, ende Pieter Van der Hamme (alle drie ghebroeders) die beleeders of waren, zo dat die voornoemde vervolghers, by dien haerlieder zelfs volck van alle zijden zeer confuselick met vullen carriere van den peerde runden, duerbuelden ende vernielden in zeer grooter menichte, daer die principaelste of waren Mer Gheeraert van Auxy, Mer Conoen van Straesseele ende die heere van Sully, met noch XIIII rudders ende veel meer andere wel vermaerde edellemannen ende schiltcnapen; als die Vlaminghen dit spel anzaghen, zo sloughen zy van ghelijcken zo dapperlick in den hoop dat hem een ijgelick te loopene stelde; maer dies niet jeghenstaende zy wierden zo scherpelick vervolcht ende tallen canten versleghen (deur dien dat zy elcanderen vervaerlick zeere belettenden) dat mer een mijle varre niet dan doode fransche lichamen en zach, wel totten ghetalle van XII duysent, van de welcke dat die van Ipere (ondere andere) buytermaten veel roofs ende buyts ghecreghen, hoe wel dat zy die niet langhe en behielden byder vaylgeandise van den heere van Beaumont, diet hemlieden foortselinghe met drie duysent peerden (teendere plaetse avantageuse) weder al of nam, brenghende voorts al te messe dat niet rasch ghenouch rumen en conste, ende keerende al zo weder van daer hy ghecommen was; doen staken die Vlaminghen tvier in de zes voorscreven prochien, omme dieswille dat zy zonder slach ofte stoot den Franschman ter onderdanicheit ghecommen waren, zo wy ghehoort hebben. 1347.

Binnen dezen middelen tijt quamen die van Calis in

Koning Filips trekt met groote legers op Kales.

1347. zulc een extreme benauthede van vitaylgie, dat zy van puerder aermoede ende ghebreke niet alleene peerdevleesch, maer dat meer es ooc tvleesch van honden catten, musen, ratten ende schorsen van boomen eten moesten, zo dat die coninck van Vranckerijcke, ter cause van dien, al zijn uyterste devoir dede omme hemlieden by zijne schepen van orloghe (die hy ten dien fine uyt Haertfleur derrewaert depescheerde) eenich secours ofte omtset te doene, maer bevindende tzelve niet mueghelick te zijne (duer dien dat die Inghelschen al zo machtich te zee als te lande waren) track zelve in alderdiligentie met IIe duysent mannen van wapenen, te peerde ende te voet, van Atrecht duer Hesdin naer Blangy, passerende al zo voor by Frugien, Valckenberghe, Lumbry ende Ghysnes, al roovende ende brandende al dater yewers onder weghen wel stont ende slaende int ende up den berch te Zantgate (tusschen Wijsant ende Calis) by nachte nedere, daer hy terstont alle zijn volck in zeer schoonder ordonnantie stelde ende in zes verscheiden bataylgien verdeelde, ter omsprekelicker verblijdinghe ende verheughinghe van de beleyde van Calis (die tzelve omme die proximiteit van der plaetse stappaens gheware wierden), ghevende beede zijne maerschalcken tlast van deerste bataylgie; die tweede (wesende meest al van ghemeene sauldoniers te voet) liet hy in dhanden van zijnen artijlgeriemeestere, metsgaders ooc van Charles van Montmorancy; die hertoghe Jan van Normandien, zijn oudste zuene, regierde die derde, daer veel edeldoms mede ondere was; in de vierde vant hem die coninck zelve, al int vulle harnasch, met LXIII cloucke rudders ende vrome mannen van wapenen; en de vijfste was Mer Jan van Henegauwe, die heere van Beaumont, capiteyn metten grave van Namen, ende de laetste gouverneerde die hertoghe van Bourbon; twelcke al vernemende die gendarmerye van Vlaenderen (die te Grevelinghe

ende elders ter conservatie van den lande te velde lach) 1347. vereenichde haer haest metter inghelscher leghere, aldaer up tzelve pas veel varsch volcx uit Inghelant arriveirde metten hertoghe van Lancaestere : zo deidt insghelijcx ooc uyt die duytsche landen, ondere tbeleet van eeneghe vorsten van dier contreye, bedrivende duergaens eeneghe cleene scermutsinghe jeghens haerlieder vianden, daer hem die coninck Philips van Vranckerijcke zo qualick mede contenteerde dat hy den coninck Eduaert van stonden an buyten zijne schransen ende bedelve ter bataylgie beriep, die welcke hem daer up antwoorde dat hy om zijnen twille niet een voet vardere van der stede van Calis scheeden en zoude, dan hy jeghenwoordelick ghecampeert lach, voor anderstont dat hyder teenegadere gheweldich heere of gheworden ware, niet min indien hem emmers strijts lustede (ghelijck metten rechte wel behoorde, in al zo varre als hy een mans herte in zijnen buick hadde) dat hy hem hoe eer hoe lievere quame van danen weeren, want hy ter weerelt anders gheen spel en zochte, zo hy ooc varincx ovre XI maenden niet ghedaen en hadde tzijnen excessiven coste ende intreste: die coninck Philips deze antwoorde hoorende, zwichte zo van zijnen fieren moedt, dat hy by middele van twee cardinalen (daer of dat deene Guy van Boulloengnen hiet) paeys ende bestant verzochte, ten secourse van die van Calis, maer twas verloren moeyte omme die cause ende redenen als voren; dus velde men terstont alle die fransche leghere duere thenten ende pauwelgioenen (dat een ijghelijck groot wondere docht) ende zy keerden tzamen (elc omt eerst van vreese van vervolcht te zijne) zom tHesdin ende zom tAtrecht waert, omme tlandt van Vlaenderen zeer gheweldichlick van alle zijden te gaen bestokene zo tscheen, an de ghereetscepe die mer maecte, hoe wel dat er nochtans anders niet of en quam dan dat die co- Zyn schandige vlugt.

1347. ninck endelinghe zijn volck casseerde, keerende in alderdiligentie weder naer Amiens, van daer hy ghecommen was, wel tzijner eeuwegher schande, cleenichheit ende confusie, metsgaders ooc ter omsprekelicker lamentatie van de gheassiedgierde van Calis, die welcke nu zo ghemateert waren van honghere ende van ghebreke dat zijs teenegadere niet meer en mochten, presenterende hemlieden mids dien up te ghevene behoudens lijf ende goet, daer die coninck van Inghelant, in gheender maniere, naer hooren en wilde, niet jeghenstaende dat hy hem noch int ende zo varre liet gheseggghen (ter neerstigher bede van zijne edelen) dat hy te vreden was hemlieden alle ghelijck tlijf te saulverene, met conditie dat hem die zes principaelste van der stede (zonder eenich delay) die slotelen van diere in zijn handen brenghen zouden, in haerlieder lijnwaet, blootshoofts ende baervoets, elc met eenen bast an den hals, stellende hemlieden voorts gheel ende al tzijnder gracie ende ghenade, twelcke ten IIIIen daghe van ougst al zo gheschiede by Mer Stasin van St-Pieters, Mer Jan van Arien, Mer Jacob van Wijsant, Mer Pieter van Wijsant, zijn broedere, Mer Jan van Vienne, geboren uytten lande van Savoyen, ende Mer Aernout van Andreghen, die der hemlieden zelve toe offerden ende abandoneerden (by haerlieder vrye eyghen wille) ter liefde ende welvaert van den ghemeente, ende zouden (zonder eeneghe faute) allegadere ghevanghen ende verworcht gheweest hebben (niet jeghenstaende die vierighe intercessie van alle dat inghelsch edeldom dat daer vergadert was) indiender die coninghinne Philippine (wesende doen gheel zwaer van kijnde) niet zelve in aldaer odmoedicheit ende met weenender ooghen voren ghebeden en hadde, zegghende totten coninck Eduaert, haren man : « Mijn alderliefste heere, sichtent dat ic thuwen ghebode derwaerts ovre ghecommen ben, zo en hebbe

Overgaef van Kales.

ic talderminste dat men zoude connen ghedincken, an u niet versocht, als waer by zo est dat ic als hendent dees zes personagien an u begheerende ben my gheschonken thebbene deur dat bitter lijden ons liefs heeren Jesu Christi, die welcke my nemmermeer blijde moedere maken en zal van uwen kijnde (zo my dinct), ten zy dat tzelve al zo ghebuere, » met meer andere dierghelijcke pregnante redenen, die den coninck tot zulcker weemoedicheit brochten, dat hy die suppliante (naer menighen heeten traen) endelinghe uyt grooter joonste haer versouck accordeerde, al wast noode, zegghende tot haer : « Ic wilde dat gy hier noyt ghecommen hadt; houdt daer die ghuene die gy zo zeere begheert, ende weert ze me uyt mijn ooghen. » Dien volghende, die deuchdelicke princesse leedese zelve alle zesse met haer, tharen logemente waert, aldaer zy hemlieden (die basten van den hals gheweert zijnde) goede blijde ciere maecte, schinckende bovendien ooc an ijghelick van hemlieden zes roose nobles, omme daer mede voort te treckene daert hemlieden geliefde ende goet dochte; maer Mer Jan van Surien, Mer Bardoen van Belleborne, Mer Godefroot van der Merte, Mer Pepin van Vuerre, en meer andere capiteynen, rudders ende schiltcnapen wierden tsament in Inghelant ghevoert, ende ten zeer grooten rentsoene ghestelt; maer alle die andere poorters ende inghezetene moesten, corts naer die noene (ter grooter ghemeener lamentatie ende desolatie) in haerlieder onderhabijt die stede rumen, met confiscatie van al dat zijs hadden, nemende zom haerlieder toevlucht tSt-Omaers waert ende zom elders, elc daer hy meest troost waende te vindene; die edelen wierden allomme voor andere in Vranckerijcke ghepromoveert ende upgetrocken (by vorme van recompense) tot allerande officien, staten ende digniteiten; maer van tschamele, hongherich, verjaecht ende verlaten ghemeente (lacen!) en maecte men nieuwers eenich ghewach, 1347.

1347. dat claghelick was. Deze zaken aldus al overleden zijnde, zo puepleerde die coninck van Inghelant die stede van Calis wederomme van nieus met zijn zelfs volk, stellende daer (ondere andere) XXXVI van de aldermachtichste cooplieden van Lonnen inne, ende latende hemlieden (thaerlieder ghemeener instructie ende onderwijzinghe) niet meer dan drie ouderlinghen van der eerster republicque, te wetene, eenen priestere ende twee gheleerde in de rechten, ghezaemdelick ondere tgouvernement van Mer Jan van Beauchamp ende van Mer Lodewijck, zijnen broedere; die capiteyn van den casteele aldaer, was Mer Aymerijck, gheboren van Pavien, in thertochdom van
Pest. Milaen. Hierentusschen reesser al tkerstenrijcke duere, zulc een felle vierighe ende moordadighe pestilentie up (die welcke wel drie jaer lanck gheduerde) dat men van dierghelijcke niet en wiste te sprekene, in zulcker wijs dater in die paeuselicke stede van Avingnon qualijck yemende te lijve bleef; te Florence verghinghen ooc bet dan LX, te Parijs XL, ende te Luycke (daer men up St-Laureynsdach binder maent als voren XVc doode lichamen telde) an de cant van tneghentich duysent persoonen, ende eer die zelve maent noch ten ende ghinck, zo ghelach die coninghinne Philippine van Inghelant te Calis van eender dochtere ghenaemt Margriete, aldaer doen anderwarf by den coninck Eduaert beede die voorscreven cardinalen arriveirden, doende daghelijcx zulc devoir (uyter name van den coninck van Vranckerijcke, haerlieder meestere) omme teenen goeden paeyse ofte bestande te gherakene, dat zy emmers endelinghe ten XXVIIIen dach van septembre, een bestant verwerfden tot St-Jansmesse daer naer volghende, met expressen bespreke dat thertochdom van Bretaengnen daer inne niet begrepen en zoude wesen, omme twelcke dat vrau Margriete van Vlaenderen (sgraven Lodewijcx moeye van zijn vaders

weghe) noch duergaens even sterckelick orloochde (als beschermenesse van den hertoghe Jan haren zuene, grave van Montfort) jeghens die huisvrau van Charles van Bloys, die te Lonnen ghevanghen lach, zo wy ghehoort hebben, maer wiert corts daer naer omtsleghen by den toedoene van der coninghinne voornoemt, die van zijnen maechscepe was, behoudens nochtans dat Jan ende Guy, beede zijn zuenen, ghevanghenesse moesten bliven houdende. Up St-Denijsdach, in die naer volghende maent, vertrack die coninck Eduaert van Inghelant met grooter eere ende triumphe uyter stede van Calis weder tzijnen lande waert, maer niet zonder groot apperent dangier van zijnen edelen persoon, duer tovercommende tempeest van der zee, daer een goet ghedeel van zijne schepen ende lieden by bedorven, verzoncken ende versmoorden; ende ten tweeden daghe daer naer, starf Lodewijck van Beyeren, 1347.
keyser van Roome, die vierde van dier name, vergheven zijnde by vrau Johanne, die wedewe van den hertoghe Albrecht van Oostenrijcke, ende hebbende voor zijnen successeur int keyserijcke Charles van Luxemburch, sconincx Jans zuene van Bemen, naer dien dat hy byder gravinne Margriete van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, vrauwe van Vrieslant, zijnder wettelicke compaengne, drie zuenen ghehadt hadde, te wetene, Willem (naermaels ghezeit de Dulle), Albrecht ende Lodewijck, zo wy noch by der tijt (hope ic) breedere deduceren ende allincx zo claerlick te kennen gheven zullen. Binder maent van december int zelve jaer, verjouch die coninck Philips van Vranckerijcke, alle die lombaerden ofte wouckeraers uytten lande, confisquerende haerlieder goet ten profijte van den ghemeene aermen, daert meest al of commen was, ende dus wel noodt hadden. Die stede van Haerlem in Hollant verbarnde up tzelve saisoen, bijcans gheel by tvier van fortune.

Lodewyk van Beyeren vergeven.

De woeckeraers uyt Vrankryk verjaegt.

Grooten brand te Haerlem.

1348. Als men screef tjaer XIII^c ende XLVIII, zo dede die grave Lodewijck van Vlaenderen alle zijn uyterste beste omme die goede gracie van die van den lande (die hy mids der vlucht van Ghendt teenegadere verbuert ende verloren hadde, zo voorzeit es) by eenegher middele weder te ghecrijghene ende te verwervene, verghevende ten dien fine die van Brugghe ende van den Vryen, al tghuene dat zy jeghens hem mesdaen hadden, met confirmatie van haerlieder rechten, wetten, costumen, previligien ende vrijheden, zoo dat zy by dien allincx wat begonsten te vermurwene ende daghelicx lancx zo meer tot redene te verstane; maer die Ghendtenaers bleven even obstinaet, ende en wilden nieuwers naer hooren zonder tconsent van den coninck van Inghelant, doende allomme al tquaetste dat zy consten ofte mochten up de persoonen ende goedinghen der edelen (omme dieswille dat zy die prince mede waren) ende besondere binnen den lande van Aelst, zo jammerlick beroovende ende vermoordende tmannevolck aldaer, metsgaders ooc die vrauwen violerende, schoffierende, vercrachtende ende wechleedende, jonck ende oudt, dat zjs hemlieden int ende (uyter rechter noodt) beclaghen moesten voor den grave voornoemt, wesende alsdoen te Bruessele, in Brabant; twelcke vernemende die ghuene dieder cause of gheweest hadden ende wierden maer veel terghere, zo dat zy van stonden an met eenen zeer fellen evelen moedt die stede van Aelst ghinghen belegghen, ende die prince vouchder hem jeghens metten lijve, commende met een groote menichte van Brabanders (in alderdiligentie) te Denremonde waert, daer die Brugghelingen ende Vryelaten terstont mede by vielen, treckende voorts ghezaemder handt ter defaicte van tsiedgie voorscreven, twelcke vry haerlieder comste niet verbeyden en dorste, keerende haestelick weder thuyswaert elc int zijne. Deze troublen aldus ghestremt ende ghepasseirt zijnde, die grave Lodewijck bleef hem (ten neerstighen verzoucke van die van Brugghe) binnen zijnen lande ende graefscepe van Vlaenderen houdende, ende wiert er in alle steden ende casselrien (uytghesteken te Ghendt ende tIpere) zeer eerlick ende blijdelick omtfaen ende omthaelt, zo tbehoorde, vernieuwende allomme die wetten, baillius, scouteetens ende andere officiers, tzijnder discretie ende goetdinckene ende ordonnerende bovendien ooc zekere nieuwe ende extraordinaire maniere van coertie, bedwinghinghe ende tonderbringhinghe jeghens die onverhoorighe ende rebelllighe, by de welcke dat hy eerst in Casselambocht die groote overwillicheit van de ballinghen ende fugitiven teenegadere te nieten dede (wesende meest al weversenapen van Ghendt ende van Ipere), wel meenende van der zelver nieuwicheit ooc te Brugghe gheuseert thebbene over die voorstelders, capiteynen ende beleeders van der voorleder meutte ende seditie, daer hy der een deel of (ten dien ende) in de vanghenesse stack, maer die wevers van der stede dies gheware wordende, liepen achtereen, met meer andere populaire, gewapent ter marct, roupende ghezamelick met luyder stemme, dat men haerlieder ghevanghen compaengnons weder omtslaen zoude, eerder ergher gheschiede, met meer andere dierghelijcke seditieuse woorden, daer hem die prince zo grootelicx inne vergramde ende verstoorde, dat hy der stappans met machte jeghens quam, verslaende, vanghende ende verjaghende al dat hem contrarie was, ende sanderdachs dede hy alle die ghevanghen den hals of slaen ende haerlieder doode lichamen up hooghe ratten stellen, bannende daerenboven ooc veel wevers ten eeuwighen daghe uytten lande ende omtfaende (up den XXen van octobre daer naer) die van Veurne en Veurnambocht in gracie ende ghenade, met confirmatie van haerlieder rechten, costumen ende previ-

Gent en Iperen blyven den graef strydig.

1348.

1348. legien, in die presentie ende jeghenwoordicheit van den hertoghe van Brabant, zijnen scoonvadere, ende Mer Heyndrick van Vlaenderen, den heere van Ninive, zijnen neve, die hy ten eersten dat doenlick was totten coninck Eduaert van Inghelant zant, ten fine dater een dachvaert van paeyse (zonder de welcke hem die Ghendtenaers ende Iperlinghen niet kennen en wilden) binder stede van Dunkerque gheleit wierde, zo tghebuerde, in zulcker wijs dat er uytter name van den inghelschen coninck die hertoghe van Lincestere compareerde, aldaer hem die grave Lodewijck van Vlaenderen (byder agreatie van den coninck Philips van Vranckerijcke) al int langhe doleerde ende beclaechde van der doot van zijnen lieven heere, zijnen vadere, metsgaders ooc van tverlies van zijne edelen ende andere, die daer te voren in Cadsant ghebleven waren, zo voorzeit es : daer jeghens dat hem die voorscreven hertoghe insghelijcx ooc een zeer lanck discours maecte, angaende tghetal van de inghelsche edelen, die welcke (gheduerende die voorgaende questien ende gheschillen) in diversche coursen ende sproncreysen, zom versleghen, zom ghevanghen ende gruwelick gherentsoneert waren, accorderende niet min endelinghe (omtrent Ste-Catherijnedach) ghezamelick in al zulcke poincten ende articulen van paeyse, als hier naer ghenoteert en verhaelt staet.

Overeenkomst met Engeland.

Te wetene : eerst, dat die coninck van Inghelant ghehouden zal wesen te fonderene een chartruezencloostere van XIII meunicken bin den eylande van Cadsant ende tzelve te doterene ende te voorsiene van jaerlicx incommene, ten zegghen van de drie leden slands van Vlaenderen.

De zelve zal bet voorts ooc verobligiert zijn een nieu hospitael ofte gasthuis van eender abdesse ende zeven religieusen te stichtene ende te goedene bin den lande ende graefscepe van Vlaenderen, daer die grave ende zijne naercommers die preminentie ende collatie in der euwicheit themliedenwaerts of behouden zullen.

Dies en zal die voorzeide grave voortan gheen wapenen meer mueghen andoen jeghens den coninck voorscreven, ten secourse ofte voorderinghe van der franscher croone.

Ooc zullen hemlieden die ghemeenten van Vlaenderen mueghen bliven houdende an de inghelsche ligue ende alliancie, hier te voren by hemlieden ghemaect ende bezworen.

Die van Ghendt, Brugghe ende Ipere zullen alle haerlieder messusen ende mesdaden teenegadere quyte ghescholden ende vergheven worden, met confirmatie van al zulcke costumen, rechten, previlegien ende vryheden als zy van ouds ghehadt ende ghebruict hadden.

Van dat deze paeys aldus van beede zijden bezeghelt ende ghepubliceert was, ter omsprekelicker verblijdinghe ende verheughinghe van den ghemeenen lande van Vlaenderen (ghelijck wel te bemoedene doet), zo deden Godefroot van Charny, gheboren uyt Boergoengnen; Heyndrick van den Bossche; Charles van Montmorancy, ende Mer Odaert, die bastaert van Renthy (tzamen capiteynen van der stede van St-Omaers uyter name van den coninck van Vranckerijcke) secretelick zo veel vervolcx an Mer Aymerijck, den capiteyn van den casteele van Calis, dat hy hemlieden tzelve ten laetsten daghe van decembre, weder in handen beloofde te leverene voor de somme van XX duysent gouden croonen, averterende met dien den coninck Eduaert van Inghelant, zijnen meestere, in tijts van als, die zonder verdrach al heymelick derrewaert quam met III^{c} peerden ende VI^{c} archiers, houdende daer smorgens vrouch (ten voorzeiden gheprefigieerden daghe) eerst ende voor alle wercken den voorscreven bastaert (binnen commende metten ghelde als voren), metsgaders ooc alle zijne dienaers ghevanghen, ende

Plannen van koning Filips op Calis verydeld.

1348. treckende voorts met zulcker macht ende moghentheit uytte jeghens die reste van zijne vianden (wesende doen an de cant van XVc mannen sterck) dater omtrent VIc of ter stede doodt bleven, tusschen de welcke dat die heere van Kerchy, Pepin van Wary, ende Heyndrick van den Bossche, varre die vermaerste waren; Godefroot van Charny (die de stede van Calis wel meende die coninck van Vranckerijcke tsanderdaechs tzijnen nieuwejaere ghepresenteert thebbene) wiert er ghevanghen met Stafin Ribelmont ende meer andere vrome edelmannen van wapenen, duer dien dat Mer Morellus van Luxemburch, die heere van Fiennes, Jan van Landaes ende Charles van Montmorancy, met haren volcke, die vlucht annamen. Deze zaken en waren zo vullick niet volbrocht, ofte die grave Lodewijck van Vlaenderen en track met schoonen state, uyt zijn casteel te Male buiten Brugghe, naer die stede van Ghendt, aldaer hem van een ijghelijck behoorlicke eere, reverentie ende weerdicheit betoocht ende bewesen wiert (zo dat hyder ooc die wet vermaecte), uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die wevers, die welcke sdijsendaechs naer Derthiendach bet dan VIc sterck ter Vrijdachmarct quamen met openen veendelen ende banieren, ondere haerlieder capiteyn Jan van den Velde, roupende eendrachtelick zeer hooghe ende overluyt, dat zy hemlieden al naervolghen zouden diet gheluyt, dat zy hemlieden al naervolghen zouden diet ghemeene lief hadden ende beminden, twelcke hoorende die vleeschauwers, vulders, vischcoopers ende schiplieden, liepender zeer haestelick jeghens met die nieuwe wethouders ende andere princelicke officiers, daer die voorghenoemde quaetwillighe (niet jeghenstaende dat zy varre minst in ghetalle waren) tersont zo viandichlick van vryen canten up hieuwen ende sloughen, dat een wondere was, maer wel thaerlieder eeuwigher ruine ende bedervenesse, want tbleeffer al (zo ter plaetse zo int

Den graef komt te Gent.

vervolch) dat hem met de weverie gheneerde, niet zelfs die ghuene die hemlieden binnen eeneghe kercken, cloosters ofte andere godtshuyzen meenden ghesaulveert thebbene, metsgaders ooc Gheeraert Denijs den deken van den ambochte ende andere, die welcke nochtans (ghedeurende die beroerte) elc int zijne ghebleven waren ende hemlieden metter meutte gheensins bemoeyt en hadden; metter zelver furie wierden daer insghelijcx ooc alle die ballinghen, fugitiven ende andere seditieuse persoonen versleghen ofte omthooft by laste van den prince, zoot ooc corts daer naer tIpere ghebuerde, ter zeer grooter bloetsturtinghe van de wevers, de welcke ontwijffelick (als principaelste auteurs van der groote tweedrachticheit) dat jaer wel een quaet jaer hadden, ter grooter gherusticheit van den ghemeenen lande van Vlaenderen, daer men van dier tijt voort van meedere redene ende ghehoorzaemheit useerde, dan men in eeneghen tyde ghedaen hadde, Godt zy ghelooft, hoe wel dat die van Ghendt met dezer punitie ende wrake noch niet te vreden en waren, ordonnerende daerenboven ooc (ten neerstighen verzoucke van de vulders) dat elc wevere voortan XII mijten te weke betalen zoude by vorme van tribute, ter eeuwigher memorie ende penitentie van der meutte als voren. Twijle dat men hier mede te Ghendt besich was, zo verlanchden die coninghen Philips van Vranckerijcke ende Eduaert van Inghelant haerlieder bestant (daer wy hier voren of ghehoort hebben), van noch drie jaeren; ende die hertoghe Ode van Bourgoengnen betaelde der naturen schult binder stede van Sens, naer dat hy wat bet dan een jaer wedewaer gheweest hadde van der gravinne Johanne van Bourgoengnen ende van Artoys, hebbende tzamen alleenelick voor erfghenamen ende haeldinghers, den jonghen Philips haerlieder neve, daer zy van Philips, haerlieder eeneghen zuens weghe (die de gravinne Johanne van Bue- 1348.

De wapenschorsing tusschen Engeland en Vrankryk verlengd.

1348. nen ende van Avergnen ghetraut hadde ende voor Aguilon
bleef) die grootheere ende grootevrauwe of waren, ghelijck
wy hier voren ghehoort hebben, ende noch byder tijt lancx
zo breedere hooren zullen, die materie daer toe ghedispo-
neert zijnde.

1349. Tnaervolghende jaer regneerde al Vlaenderen duere,
ende allomme daer omtrent, een nieuwe vreeselicke mor-
taliteit ofte pestilentie, daer ontwijffelick die Jueden oc-
Groote sterfte. casie ende oorsake of waren, duer tinfecteren van de
fonteynen ende steenpitten met regale ofte fenijne, ghe-
lijck zy wel tanderen tijde meer ghedaen hadden, zo
voorzeit es; dus wierden zy in alle landen ende steden
lijvelick gheexecuteert by diversche middelen ende ma-
nieren, uytghesteken alleenelick tAvengnon, daer hemlie-
De Kruys-broeders. den die paeus bevrijde ende beschermde. Ende omtrent
S'-Jansmesse, zo quamer een secte van volcke nederwaert
uyt Hoog-Duytslant, die men Cruysbroeders ofte Ghees-
selaers hiet, omme dieswille dat zy voren ende achtere
roode cruissen droughen, gheesselende hemlieden zelven
twee reysen daechs, waer hier waer daer, openbaerlick
achter straten, ende eens snachts int secreet totten bloede;
zy en baden om gheen aelmoessenen, uyte dien dat zy
niemende in haerlieder broederscip en omtfinghen die
gheel scamele was, nochte ooc zondere voorgaende biechte
ende berau van zonden, metsgaders ooc quytscheldinghe
van tghuene dies men jeghens hemlieden mesdaen hadde
ende exspres consent van zijnder huysvrau, indien hy een
hadde, zo dat zy by dier middele in zulcker reputatie
ende estime gherochten, dat zy daghelicx lancx zo meer
anghetrocken ende ovre al te gaste ghenoot wierden, maer
zy en bleven nieuwers boven eenen dach ende nacht niet;
buytermaten veel volcx volchde hemlieden naer van alle-
rande state, conditie ende qualiteit, daer die broeders die
men Lollaerden, Cellanen ende Beggardinen noemde,

mede ondere waren, met die zustere heeten, ende meer 1349.
andere mannen ende vrauwen, jonck ende oudt, van
nieuwen ende sollitairen levene, by der welcken dat haer-
lieder ghetal zo van daghe te daghe veraugmenteerde ende
vermeederde, dat zy hemlieden allincx metter tijt ooc ver-
voordenden te prekene ter mesachtentheit van de pries-
terlicken staet, van tEvangelie ons heeren Jesu Christi, van
de messe, ende van dat weerdich heligh sacrament, ende
alsins ter vervoorderinghe ende verheffinghe van haerlie-
der religie, secte ende goddeloose rasernie, daer by dat
zy (onder andere) vastelick mainteneerden ende sustineer-
den dat men by de voornoemde gheesselinghe XXXIII
daghen lanc ghecontinueert, vulmaect aflaet ende quyt-
schel verereech van allerande zonden ende pijnen der
zonde, allegierende ter confirmatie van dien eeneghe
ghefingierde ende gheexcogiteerde miraculen, die den
ongheloovighen ofte twijffelachtighen volcke suffisantelick
te kennen gaven tzelve meer dan waerachtich te zijne, in
zulcker wijs dat hemlieden van dier tijt voort al mede
by viel, dat van dissoluten, quaden, rouckeloosen ende
onverlaten levene was, als ballinghen, fugitiven, muetma-
kers, respeelen, quistecolen, banckerotiers, overspeelders,
putiers (1), dieven, roovers, moordenaers, dootslaghers, val-
schaers, hoeren ende loddeghen (2), vergaende niet min corts
daer naer alle ghelijck weder, zom byder peste (daer wy
voren of gheroert hebben) ende zom by den messe, hemlie-
den van paeus weghe ende andere kerstene princen weghe
bereet. Ghedeurende welke tijt, zo quam vrau Margriete
van Brabant, die huysvrau van den grave Lodewijck, Onze gravin
onzen naturelicken heere ende prince, met zeer schoonen komt in Vlaen-
state te Vlaenderen waert, daer zy allomme eerlick ende deren.
weerdelick, met grooter blijtscepe ende triumphe, ghe-

(1) Hoerejagers. — (2) Ontuchtige vrouwlieden.

1349. wellecomt, inneghehaelt, omtfaen ende beschonken wiert, ghelijck wel recht ende redene was, ende ten eersten naer haer comste begonste tvoorscreven pestilentiael vier allevoort te Sluys ende te Brugghe tomtstekene, zo dater veel volcx of te niete ghinck.

1350. Int aldereerste van den jaere XIIIc ende L, rees in Hollant buytermaten groote questie ende tweedrachticheit, tusschen die gravinne Margriete, wedewe van den keyser Lodewijck, den vierden van dier name, met hare ghealliëerde (die men ghemeenelick al Houcx hiet) van der eendere zijde, ende den ruart Willem, haren oudsten zuene, met zijne gheconfedereerde (die men ghelijcken ooc Cabeliaus noemde) van der andere, nopende ende concernerende treglement van den lande, datter jammerlick tallen canten by beschadicht ende bedorven wiert, zo wy corts breedere hopen te verthooghene; ten zelven tyde trocken die Nederlanders in grooter meenichte te Roome waert, omme hemlieden daer mede deelachtich te makene van de schoone pardoenen van den jaere van gracie, maer den thienste persoon en keerde niet wedere, zo storven zy onder weghe van der peste ende vermoeythede. Ende up den donderdach naer Paesschen (wesende den XVen van der maent van april) ghelach die gravinne Margriete van Vlaenderen, up tcasteel te Male buyten Brugghe, van haer eeneghe dochtere, die by den eerweerdighen vadere in Gode, heer Jan Pittin, abt van St-Pieters te Ghendt, ter zelver plaetse (daer zy ooc ghelijck haer vadere die toename of behielt) met grooter blijtscepe ende triumphe kersten ghedaen ende naer haer moedere gheheeten wiert. Ten XXVIIIen daghe van ougst, quam Philips van Valoys, die coninck van Vranckerijcke, van levende lijve ter doodt, noch gheen jaer ghehuwet zijnde met vrau Blanche (die dochtere van wijlent die coninck Philips van Navarre) zijn tweede huysvrau, latende niet min by vrau Johanne,

Twist der Houkschen en Kabeljauwschen in Holland.

De gravin geligt van een dochter.

Koning Filips sterft.

zijn eerste wijf (die zustere van den hertoghe Ode van Bourgoengnen, wiens ziele Godt ghenadich zy), twee zuenen achtere, te wetene, Jan hertoghe van Normandien ende Philips den hertoghe van Orliens. Dienvolghende, zo wiert die voornoemde hertoghe van Normandien binder maent van octobre, zeer ceremonieuselick te Riemen coninck ghecroont, metter gravinne Johanne van Buenen ende Avergnen, zijnder tweede wettelicke gheselnede, wedewe van Philips, voorzeits hertoghes eeneghe zuene van Bourgoengnen, daer die jonghe hertoghe Philips of commen was, noch gheen vijf jaeren oudt zijnde, maer die grave Lodewijck van Vlaenderen en wilde hem in gheender maniere ter dezer feeste vinden, omme dieswille dat men hem jeghens recht ende redene die steden van Rijssele, Duay ende Orchy bleef omthoudende, ende in novembre daer naer, dede die nieuwe coninck Jan van Vranckerijcke zijnen connestable, Rodholfs van Noyelles, grave van Heu ende van Ghijsnes (onlancx weder ghekeert zijnde uyter captiviteit van Inghelant) te Parijs, in zijn zelfs pallays, den hals of hauwen, twelcke zonder eeneghe faute wel een zekere voorteeken was van zijnder toecommende onwijse ende ongheluckighe regnatie, ghelijck blijcken zal. Binnen dezen middelen tijt, preicte te Craechove een meunick (ghenaemt Pauwels) dat die ghebenedijde moedere ende maghet Maria in de erfzonde omtfanghen was, daer hem die goddelicke toorne ende gramscip zo omme punieerde, dat hy achter een neder zanck ende zijnen gheest liet, ter eeuwigher confusie van alle die ghuene die mede van zijnder onghelovicheit waren, ende ter ghelijcker ghestichticheit van alle goede, duechdelicke herten, die de leeringhe der heligher kercke beminden ende volchden. Daer gheschiede alsdoen ooc eeneghe eertbevinghe, ende bysondere in die duytsche landen : ende die Inghelsche hadden gheerne omtrent 1350.

Den graef van Vlaenderen woont de krooning van den nieuwen koning niet by.

1350. Douvre die spaensche ende vlaemsche vlote ghetrousseert ende ghenomen, maer ten was hemlieden niet mueghelick, zo dat zy met grooter schade ende schande wederkeeren moesten van daer zy ghecommen waren.

1351. Tjaer dater naer volchde, slouch die grave Lodewijck van Vlaenderen, wederomme handt an die heerlicheden van Flobeke ende Lessinghe, by den rade ende advijse van Willem den heere van Reyghersvliete, hoochbailliu van den lande van Aelst, verjaghende ende verdrivende daer uytte die gouverneurs ende officiers van der keyserinne Margriete, gravinne van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, vrauwe van Vrieslant, omme die non gheobserveirde conditien ende bespreken int voorscreven accoort van den jaere XIIIc ende XXXIII ghementionneert ende vermelt. Ende die coninck Jan van Vranckerijcke institueerde te Parijs, binder kercke van St-Odoen, zijne groote ende edele ordene van der Coquillie, met eenen St-Michiel daer ondere hanghende, ten fine dat zijne principaelste edelen (by dier middele) te bet met elcanderen gheunieert ende vereenicht mochten bliven, ghelijck hy zach dat in Inghelant ghebuerde, ter occasie van der ordene van der Jartiere, daer wy om ghenoughen elders of ghetracteert hebben. Hierentusschen accordeerde die coninck Eduaert van Inghelant zo metter capiteyn van der stede van Ghijsnes, by middele van ghelde, dat hyder zelve meestere of wiert, twelcke verstaende die coninck van Vranckerijcke beclaechde hem wonderlicke zeere van den ghevioleerden bestande, daer up dat men hem terstont verantwoorde een ijghelick wel gheoorloft te zijne (ghedurich eenich bestant) allerande traffijcke ende treyn van coopmanscepe texercerene, te meer ghemerct dats hem Godefroot van Charny (nu gheleden omtrent drie jaer) dies eerst onderwonden ende ghemoeyt hadde, uyter name van der franscher croone, nopende die stede van Calis, hoe

Graef Lodewyk neemt Flobeke.

Instelling der order van de Ster.

Guisnes aen de Engelschen verkocht.

wel dater nochtans die traditie ofte leveringhe niet en volchde, omme die cause ende redene voren verhaelt; met dezer antwoorde contenteerde hem die gheinterresseerde coninck zo ovre qualijck, dat hy ter eerster oportuniteit die stede van St-Jans ten Inghele, in Aquitaengnen, inne nam, zendende Godefroot de Charny, Stafin van Ribelmont ende Mer Odaert van Renthy (die welcke al zeer onlancx haerlieder rentsoen in Inghelant betaelt hadden) weder tzamen naer St-Omaers tharen garnisoene waert, aldaer zy (met meer andere capiteynen) swoendachs in de Sinxedaghen een horrible ghevecht ghecreghen jeghens de uitloopende ende ovre al schadelicke garnisoenen der stede van Calis, daer Aymerijck van Pavien, Mer Jan van Beaucamp, met Mer Lodewijck, zijn broedere, die beleeders of waren, stekende den heere van Beaulieu, maerschalck van Vranckerijcke, doot van zijnen peerde; twelcke willende wreken Mer Guyssart zijn broedere, die heere van Fiennes, ende die bastaert van Renthy, vielen ghezamelick haerlieder vianden met zulc eender furie up tlijf, dat zyder an die cant van VIIc versloughen, quetsende ende vanghende daerenboven ooc den heere van Beaucamp ende Mer Aymerijck voorscreven, die binder stede van St-Omaers ghequartiert wiert, by laste van den capiteyn Godefroot van Charny, die hy hier te voren zo wel ter luere ghestelt ende bedroghen hadde in die coop ende leveringhe van Calis, zo wy ghehoort hebben; in deze blijde nieumare verhuechde hem die coninck Jan van Vranckerijcke (wesende te Parijs) uytnemende zeere, makende metten zelven, Mer Aernout van Andreghem zijnen maerschalck, in die stede van den overleden heere van Beaulieu, ende stellende tsanderdachs een schoon steicspel voort in zadelen van orloghe, int welcke hem die grave Lodewijck van Vlaenderen (die met eeneghe ghedeputeirde wethouders van de drie leden slands daer 1351.

Den graef trekt naer Parys om er den koning manschap te doen.

1351. ghecommen was, om die coninck manscip te doene) zo uytnemende vaylgeantelick ende rudderlick drouch, dat hyder zonderlinghe groote eere, lof ende prijs behaelde, boven alle dandere princen, rudders ende edelmannen die daer vergadert waren, commende voorts tsavents ten bankette ten hove met die ghedeputeirde als voren, die welcke daer allegadere zeer wel omthaelt ende ghefestieert wierden tharen contentemente, niet jeghenstaende dat die van Brugghe al te groot wondere dochte, dat zyder haerlieder ghewonelicke cussens niet en vonden om up te zittene, legghende by ghebreke van dien, haerlieder costelicke scharlaken mantels onder hemlieden, ende latende die tharen vertrecke naer maeltijt elc tzijnder plaetse ligghen, volghende tadvijs van dheer Sijmoen van Aertrijcke, haerlieder burchmeestere, daer mede present ende jeghenwoordich, in welcke vreimdicheit hem die coninck zelve zo verwonderde, dat hy hemlieden metter spoet dede vraghen (eer zy noch tharen logijste ghérochten) wat zyder mede meenden, maer zy en gaven hem anders gheen antwoorde, dan dat zy niet ghewonen en waren die cussens mede te draghene daer zy teeneghe bankette ofte maeltyde up ghezeten hadden; die coninck deze antwoorde hoorende, wilde in aldermanieren tsanderdachs snavens metten grave Lodewijck gaen eten, interdicerende met eenen een ijghelick hem eenich hout te vercoopene; dies nochtans niet jeghenstaende, die spijse wiert er al bereet zo tbehoorde, met die lamsbrosvere, timmeraigie ende andere meuble houtwerck van den huyse, zonder dat die coninck tzelve eenichsins gheware worden conste, dies hy hem buytermaten zeere verwonderde, vraghende endelinghe zijnen weert al corderende, of hy ooc turven (ghelijck die van Brugghe cussens) mede uyt Vlaenderen ghebrocht hadde? Die welcke daer up antwoorde hem tzelve gheensins van noode te zijne, doende daer achter een, in

teekene van dien, noch een schoon groot vier omtsteken, 1351.
niet dan van allerande costelicke hamelakenen, serveeten ende dwalen, tal zuclker behaghene van alle dat edele gheselscip dat daer metten coninck versaemt ende verghadert was, dat mer van dier tijt voort niet anders en sprack dan van tsamen ghenoughelick ende vroylick te zijne, ghelijck tghebuerde. Ten eersten naer dezen orlochden die Houcx ende Cabeliaus (daer wy voren of vermaent hebben) afgrijselick zeere jeghens mencanderen, ter ghemeene destructie, ruine ende desolatie van Hollant ende Zeelant, ende bijsondere van den lande van Walcheren, twelcke gheel ende al berooft ende verbarnt wiert by der keyserinne Margriete, die gheenrande wreetheit nochte rudesse en spaerde, leverende voorts ooc die vierde dach van hoymaent, haren zuene die bataylgie te schepe, omtrent ten Zwarten Wale in die riviere van der Mase, die welcke haer zo qualick verghinck dat zy naer groot verlies van haren volcke (daer veel ballinghen, fugitiven ende Inghelsche mede ondere waren) zeer haestelick metten grave van Culenburch, den heere van Heinsberghe, den heere van Heyne, den heere van Pollane, den heere van der Lecke, ende Mer Willem van Dunevoorde, die vlucht naer Inghelant annemen moeste, totter coninghinne Philippine, harer zustere, maer Coste van Renesse ende Floreins van Hamstede blevender beede versleghen, met meer andere edelen ende vrome lieden van wapenen, in zulcker wijs dat haer die keyserinne voorzeit (ziende dat anders niet wesen en mochte) int ende liet contenteren alleenelick metten graefscepe van Henegauwe, haer leven lanck ghedurende, ende Willem, haer oudste zuene, bleef van dier tijt voort gheweldich grave van Hollant ende Zeelant, metsgaders ooc heere van Vrieslant, ten omsprekelicke quader ende schandaleuser consequentie, indiender die rechveerdighe wrake Gods niet naer ghevolcht en hadde, zo wy noch

Scheepstryd in de Maes.

Willem wordt graef van Holland.

1351. hooren zullen. Tmaecte alle deze zomere zo buytermaten droghe ende heet wedere, dat allomme die vruchten meest al voor tijdt up tlandt verdwenen ende bedorven, wel ter excessiver verdiersinghe van allerande leeftocht, vitaylgie ende anders, ghelijck alle zaken in zulcken tijt mencanderen volghen. Ic vinde dat men doen een hoet coorens in Vlaenderen, zes goude croonen cochte, ende in Vranckerijcke neghen. Up den helighen Kersavent daer naer, deden die wethauders van Ghendt, Brugghe ende Ipere ghezamelick thaerlieder presentie, binder stede van Cortrijcke, Mer Woutere, den heere van Halewijn, omthoofden, metsgaders ooc den heere van Spiers, zijnen broedere, omme die groote foortse, rudesse ende tyrannie wille die zy (thaerlieder zelfs buersevullinghe) den schamelen ghemeente langhen tijt ghedaen hadde, twelcke niet connende verdraghen haerlieder edele ende machtighe vrienden ende maghen bespronghen die voornoemde van Ghendt (thaerlieder wederkeerene) tSte-Eloys te Vyve zo, dat zy der eeneghe versloughen, maer en quamen (by der gracie Gods) thaerlieder principaler intentie niet; dies deden zy tdoode lichame van Mer Woutere als voren, zeer eerlick ende statelick tHalewijn in de choor begraven, met eender subscriptie die vry zijn deuchdelicke wercken verre excedeerde ende te boven ghinck. Ten zelven tijde verdreven die Luyckenaers haerlieder bisscop, Inghelbert van der Marcke, byder vaylgeandise van eenen seditieusen muelnare, die haerlieder capiteyn ende beleedere was, maer eer tspel ende nam, zy blevens noch zo teenegadere tondere (overmids dassistentie van dhertoghe Jan van Brabant, dhertoghe Reynout van Gheldere, dhertoghe van Guilcken, die grave van Cleven, Limburch, Valckenburch, Loo ende van den Berghe) dat zy nootzakelick gracie verzoucken ende ter obedientie commen moesten. Ende up St-Gregorius nacht, binder maent van maerte, reesser zulc een fel tempeest

Groote schaersheyd van levensmiddelen.

Onlusten te Luyk.

Groote stormen.

van winden up, dat er allomme veel muelens, boomen, huysen ende torrens omme woeyen, ende een grooter menichte van schepen up zee verdroncken. 1351.

1352. Int beghinsele van den jaere XIIIc ende LII, dede die grave Lodewijck van Vlaenderen tdoode lichame van den grave Lodewijck, zijnen vadere (zaligher memorie), met princelicker hoocheit, uyter abdie van St-Regniers, in Ponthieu (naer omtrent zes jaeren daer gheleghen thebbene) transfereren ende binder collegialer kercke van St-Donaes te Brugghe bringhen, aldaer hy anderwarf (met zeer solemnele vigilie ende wel voughende mysterie) voor den hooghen autaer ter eerden ghedaen wiert, onder eender magnifique tombe, ter zelver platse daer vrau Margriete van Elsaten (die XVIIIe tusschen die graven van Vlaenderen) an de cant van CLVIII jaer lanck gheleghen hadde, die welcke nu tzijnder occasie, met haer tombe, ter noortzijde van den voorscreven autaer verleit was, zo men noch up den dach van hedent claerlick voor ooghen zien ende mercken mach, ende men deder sanderdachs alzo ceremonieuse een uytvaert alst mueghelick was, want die prince waser zelve met alle die van zijnen hove present ende jeghenwoordich; treckende ten eersten daer naer met schoonen state te Ghendt waert, aldaer die wevers up den derden maendach naer Paesschen (wesende St-Joorisdach) wederomme van nieus in de wapenen liepen, metter assistentie van de muelenaers (daer Lambrecht van Tydeghem, dekene van de cleene neeringhe, die capiteyn of was) commende ghezamelick met opene veendelen ende omtwonden banieren van den Galgheberghe ter Coornaert (1) waert, al roupende met claren ende verheven voyse, dat men tnieuwe tribuit van XII mijten de weke afstellen zoude, daer men (nu geleden omtrent vier jaer) die van

Graef Lodewyk brengt de beenderen van zynen vader naer Brugge.

Den graef leydt gevaer in eenen oproer te Gent.

(1) Koornmarkt.

1352. der weverie mede belast ende bezwaert hadde, zo voorzeit es. Die prince dezen roup hoorende, tracker (zonder langher verdrach) met die van der wet ende zijne edelen jeghens, hebbende wel zijnen standaert voor hem, zo tbetaemde, maer die ghecostumeirde wapenrock was achter ghebleven, zo dat hy den ghemeente by dien gheel ombekent was, niet zonder groot dangier van zijnen edelen persoon; want onder andere, zo was er een muelenare die zo foortseliughe met eenen bijl naer hem hieu, dat hy den persoon dieder haestelick tusschen schoot gheel zijn rechtere cuisse cliefde, twelcke ziende die wethouders ende andere edelen riepen terstont zo hooghe ende overluyt, *saulveert den prince*, dat al tghemeente (daer uytte beduchtende hem ghequetst thebbene) zeer haestelick weder zijn veerden liep, maer dies niet jeghenstaende, zy wierden zom in de vlucht versleghen, zom ghevanghen ende naerderhandt lijvelick gheexecuteert (in diverscher maniere) ofte ghebannen, in zulcker wijs dats die wevers ende muelenaers wel in der eeuwicheit ghedencken mochten. Ende binder maent van ougst, verloren die Fransoysen (als fauteurs van der querelle van Charles van Bloys) een zwaerbloedighe bataylgie int hertochdom van Bretaengnen, jeghens die inghelsche macht ende moghentheit, commende ten bescheede van vrau Margriete, sgraven moeye van Vlaenderen, metsgaders ooc van hertoghe Jan, haren zuene, grave van Montfort, zo dater Mer Guy van Noyelles, die marschalck van Vranckerijcke, ter stede doot bleef.

De Franschen in Bretangnen geslagen.

1353. Ten naersten jaere, up den XIIIen van april, wiert te Lessinghe eenen paeys gheaccordeert ende ghesloten, tusschen den grave Lodewijck, onzen naturelicken heere ende prince, vergheselschipt metten bisscop van Doornijcke; den heere van Praet; den heere van Poucke; den heere van Maldeghem; Willem, den heere van Reyghers-

vliete; Mer Lodewijck van den Walle; heer Mallijn van Niepen, den cancelier van Vlaenderen; metsgaders ooc Testaert van der Woestijne, met meer andere dierghelijcke edelen van der eender zijde; ende die keyserinne Margriete van Roome, gravinne van Henegauwe, gheassisteirt by Mer Jan van Henegauwe; den heere van Baillieux; den heere van Moriame; den heere van Haymede; den heere van Bossu, ende andere van der andere, nopende ende rakende toude different van de heerlichede van Flobeke ende Lessinghe, in der vorme ende maniere als hier naer volcht. 1353.

Vrede van Flobeke en Lessinge.

Te wetene : eerst, dat die keyserinne ende haer naercommers, graven ofte gravinnen van Henegauwe, voortan in der eeuwicheit vryelick ende liberlick zullen blijven jouisserene van beede die voorghenoemde heerlicheden, behoudens die grave van Vlaenderen zijn manscip ende homagie.

Die welcke van ghelijcken ooc ghehouden zal wesen (ten eersten dat mueghelick wert) kennesse te nemen van zekere different ende zwarichede, angaende Mer Jan van Aubielle.

En bovendien noch die voorzeide gravinne manscip te doene van Blatoing ende Tingny, met dies er dependeirt ende annecleeft.

Zeer corts naer dezen vermoorde die coninck Charles van Navarre, grave van Evreux ende scoonzuene van den coninck Philips van Vranckerijcke, met Philips ende Jan, beede zijn broeders ende andere, Mer Charles van Spaengnen, den conestable van der franscher croone, binnen den lande ende hertochdomme van Normandien, daer hy lach en sliep in zijn bedde, tal zulcker omtroeringhe van den ganschen hove van Vranckerijcke, dat men nemmermeer ten vullen en zoude connen bescriven. Hierentusschen brochte die grave Lodewijck van Vlaenderen (wesende int rechte fleur van zijnen levene) meest alle zijnen tijdt ovre in allerande ghenouchte, wulpsheit ende wellusticheit des

Ontuchtig leven van den graef.

1353. vleesch, hantierende daghelicx alle soorten van musicke ende rethoricque, metsgaders ooc ghesellekins van blijden gheeste, ende vraukijns van wilden ende lichten aerde, ghehuwet ende onghehuwet, zonder eenich achterdincken ofte wedertreck van conscientie, als die ghuene die hem alle zaken gheorloft dochte te zijne, bevruchtende ondere andere een schoone jonghe dochtere, die welcke van zeer schamele vrienden was, ende zo vullick niet en coste ghe-ligghen ofte hy en moeste eerst noodtzakelick te Vrancke-rijcke waert reysen, ghevende eeneghe van zijne secreta-rissen last van haer (voren ende naer haer kijnderbedde) in als vulhandelick tassisterene ende voor die vrucht (die hem Godt verleenen zoude) wel zorge te draghene, daer zy (lacen!) zo indiscretelick mede toe ghinghen, dats die gravinne Margriete gheware wiert, doende voorts zo vele (by subtiler behendicheit) dat zy tvoorscreven boelscip in haer casteel te Male gheereech, aldaer zy haer die neuse dede ofsnijden, tal zulcke meshaghene ende verdriete van der schamele deirne, dat zy binnen den derden daghe van twee zuenen misviel, stervende achter een ooc met hem-lieden zonder eenich respijt: in al twelcke hem die grave Lodewijck (tzijnder wedercomste) zo fellick ende onghe-nadelick omtroerde ende omtstelde, dat hy van stonden an een nieuwe carkere dede maetsen binnen den casteeele als voren, daer die gravinne Margriete al haer leven lanck (omtrent XV jaer lanck ghedurende) tvoornoemde mesdaet zeer deerlick besuerde ende jammerlick verpenitentien moeste, ooc by den rade ende advijse van den hertoghe Jan van Brabant, haren vadere. Binnen dezer middelen tijt bedorven die sprinchanen ofte grascrekels zo buyter-maten zeere die vruchten van den lande, dater dieren tijt uyt causeirde, ende voor tende van ougst vloeyde die riviere van der Schelde zo hoghe boven haer oude cours ende pas, dater die stede van Doornijcke groote schade by leet, maer

dat talderclaghelicste was, zo en quam dit ongheluck noch 1353.
alleene niet, ghelijck ment ghemeenelick ziet ghebueren, want naer tvoorscreven verdriet van den watere, volchder (up St-Michielsdach daer naer) een veel meedere desroy van den brande (rijsende uyter kerke van Ste-Brix) daer XXXIIe eertsteden [1] mede verghinghen, metsgaders ooc een man, een wijf ende een kijndt, wiens zielen Godt ghenadich zy.

Anno XIIIe ende LIIII accoorde men ende sloot men 1354.
vastelick ende vulcommentlick (ten neerstighen verzoucke van den coninck van Vranckerijcke) thuwelick van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Bourgoen-gnen ende van Artoys (nu an de cant van acht jaer oudt zijnde), zuene van Philips die voor Aquilon bleef (byder gravinne Johanne van Buenen ende van Avergnen), met vrau Margriete, die eeneghe dochtere van den grave Lode-wijck van Vlaenderen (wesende van der oude van omtrent vier jaeren), ten fine dat tghemeente van Vlaenderen, by dier middele, te bet gheoccasioneert mochte wesen, omme voortan ten eeuwighen daghe van der inghelscher ligue te scheedene ende die fransche croone mede te vallene, ende dien volghende, zo wiert er (by forme van huwelicker voor-waerde) wel expresselick ghecondicioneert ende besproken dat vrau Margriete voorseit (indien haren voornoemden man voor haer dezer weerelt overlede) jaerlicx voor haer duarie hebben, heffen ende omtfaen zoude de somme van XIIII duysent ghuldenen, haer leven lanck ghedurende, te wetene: vier duysent van thertochdom van Bourgoengnen, noch al zo vele van tgraefscip van Bourgoengnen, ende die reste van de graefscepe van Artoys, Buenen ende Avergnen, by egaler portie, twelcke alzo ghepasseirt zijnde, heer Lam-brecht van Uppenbrouck, die abt van den Dunen, wiert metter doot ghemeene, die zijn meunicken eerst wijn liet drincken, consenterende een ijghelijck van hemlieden een

Huwelyk tusschen Margriet van Vlaenderen en Filips van Bourgondien.

(1) Aerdsteden.

1354. pinte sdaechs, die welcke by zijnen successeur, Woutere Strijck (gheboren van Caprijcke) terstont ghedobbelt wiert, thaerlieder beeder eeuwigher, goeder ende lovelicker memorie, binder cloostere aldaer. Ten anderen daghe van hoymant (wesende den feestelicken dach van der visitatie der ghebenedijder moeder ende maghet Marie) rees er een zeer fellen brant uyter abdie van St-Pieters te Ghendt, die Onzer liever Vrauwekercke, met noch IXc huysen, teenegadere consumeirde ende te nieten dede, uytten welcken men claerlick verstaen mach hoe tlandt van Vlaenderen ghenouch seffens en teenen tijde van den Almeughenden Heere ghetast, ghecastiet ende vermaent wiert (by orloghe, famine, pestilentie, inondatie, brandt ende bedervenesse van de vruchten) tot penitentie ende wederkeeren van der grooter verblentheit, godeloosheit ende menichvuldigheit van allerande doodelicke zonden, die der jeghenwoordelick ovre al regnerende waren, niet jeghenstaende dater noch daghelicx meer by verergherde dan verbeterde, in zulcker wijs dat men insghelijcx ooc wel metten rechten jugieren mochte by trectveerdich oordeel Gods ghesciet te zijne, dat die oostersche cooplieden als doen van der stede van Brugghe schieden, ende te Dordrecht, in Hollant, haerlieder residentie namen, hoe wel dat zy der noch int ende weder keerden, ter vierigher bede van der poorterie aldaer.

Brand te Gent.

1355. Ten naervolghenden jaere ingaende octobre, versciet die gravinne Margriete van Henegauwe van dezer weerelt, binder stede van Valenchien (daer zy begraven licht), wedewe van Lodewijck van Beyeren, keysere van Roome, die vierde van dier name, daer zy drie zuenen by achterliet, te wetene, Willem (naermaels ghezeit de Dulle), die grave van Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant (zo voorzeit es) ende naer zijn moeders doot ooc grave van Henegauwe; Albrecht, die zijnen broedere in alle die voorscreven lan-

Margriet van Henegauwen sterft.

den ende heerlicheden succedeirde (ghelijck wy noch metter tijt breedere hooren zullen), ende Lodewijck, die metter coninghinne van Crakauwen huwede. Ghedurende die zelve maent arriveirde die coninck Eduaert van Inghelant weder te Calis met een ghedeel volcx van orloghe te peerde ende te voet, daer hy die landen van Ghijsnes, Bollonnoys, Artois ende Hesdin teenegadere mede afliep, ruineerde ende bedarf, zendende bovendien ooc den prince Eduaert van Waels, zijnen oudsten zuene, ten lande van Gascoengnen waert, daer hy al van ghelijcken dede, nemende voorts ooc die stede van Tolouse, Carcassone ende Narbonen inne, ten omsprekelicken regrette van den coninck Jan van Vranckerijcke, wiens tresorie zoo onvoorsien van ghelde was, dat hy varincx niet meer en mochte; dies stelde hy (zonder langher delay) thooftgelt voort, lastende daer by een ijghelick van zijne suppoosten ende ondersaten alle zijn conincrijke deure (van wat conditie, qualiteit ofte state dat zy waren) een zekere somme van penninghen te betalene, daer tghemeente van Artois in gheender maniere toe verstaen en wilde, maintenerende tzelve die rijcke te zeere mede te gane ende die schamele jeghens; dienvolghende die coninck moeste, doen ter tijt wat (om beters wille) die patientie nemen, al wast hem leet, treckende met dien reghelrecht (met alle die meeste macht ende mogentheit die hy yewers ghecryghen conste) naer St-Omaers, jeghens den coninck Eduaert, die welcke zijn comste niet verbeyden en dorste, maer keerde weder te Calis ende van danen voorts (metter eerster opportuneit) tzijnen lande waert. Up St-Nicolaesavent, ten vijfsten daghe van decembre daer naer, starf die hertoghe Jan van Lotrijcke ende van Brabant, die derde van dier name, ende wiert met grooter ghemeener rauwe begraven in die abdie te Vileer, naer dat hy by sgraven Lodewijcx dochtere van Evreux, drie zuenen ende al zo veel dochters ghehadt hadde, te

1355.

Koning Eduard doet vele inloopen in Vrankryk.

Hertog Jan van Brabant sterft.

1355. wetene : Jan, die noyt en huwede ende langhe voor dezen tijt uyter levene ghescheeden was; Heyndrick, die vrau Josyne, sconincx Jans oudste dochtere van Vranckerijcke, ghetraut hadde, overlijdende als die voorgaende; Godefroot, die man van shertoghen dochtere van Bourbon, die welcke insghelijcx ooc zijnen vadere niet en overleefde; vrau Johanne, die in alle haer vaders landen succedeirde, ende eerst die grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant (die vierde van dier name) te manne ghehadt hadde, wesende min jeghenwoordelick de huysvrau van Wenselin van Luxemburch, wijlent sconincx Jans zuene van Bemen ende broedere van den keyser Charles van Roome, die vierde van dier name; vrau Margriete, die ghevanghene ende zeer ghedesoleerde ghesellnede (zo wy ghehoort hebben) van den grave Lodewijck van Vlaenderen, onzen naturelicken heere ende prince; ende vrau Marie, die wettelicke compaengne van den hertoghe Reynout van Gheldre, grave van Zutphen, die vierde van dier name. Zeer corts naer dezen gheschieder een schadelicke brant binder abdie van St-Baefs te Ghendt, ende ten zesten daghe van april, vinck die coninck Jan van Vranckerijcke den coninck Charles van Navarre, zijnen scoonzuene, binder stede van Rouanen, met meer andere van de principaelste edelen van der croone, van de welcke dat hy der tersont viere dede den hals of hauwen, te wetene, den grave Jan van Harincourt, Jan van Granville, ende noch twee andere van ghelijcker edelheit ende hoocheit, zendende voorts den coninck van Navarre met goede garde, eerst naer tcasteel te Louvre, by Parijs, ende van danen voorts int casteel ter Alleuwe, by Camerijcke, en dat ter cause van der leelicker moort (nu gheleden twee jaer) by hemlieden ende meer andere ghecommitteert ende gheperpetreert in den persoon van zynen connestable, Mer Charles van Spaengnen. Deze zaken en waren zo gheringhe by den

coninck niet gheeffectueirt ende vulbrocht, of hy en committeirde metten zelven eeneghe van de principaelste van den lande ende graefscepe van Artoys, ter omtfanghe van den voorscreven gherefuseirder hooftghelde, maer (Godt weet!) zy en wierden der niet gheobegiert, in zulcker wijs dater XVIII van hemlieden vechtenderhandt tleven lieten, dies hem die coninck zo grootelicx belchde, dat hy Mer Aernout van Andreghem, zijnen maerschalck, in alderdiligentie met machte derrewaert zant, bringhende daer tzijnder comste omtrent C persoonen ter doot, ende alle die reste leyder smaendachs, in die goede weke (den XVIIen van der voorzeyder maent) thooft in de schoot, vervreimdende by dien gheel ende al van der vlaemscher libertheit, ende voughende hemlieden teenegadere totten servitute van Vranckerijke, ghemerct dat zys gheensins voorby en mochten, duer dien dat die coninck zelve vooght was van Philips, haerlieder onbejaerden heere ende prince, als ghetraut hebbende die gravinne Johanne van Buenen ende van Avergnen, zijn moedere, wedewe van Philips, die voor die stede van Aquilon bleef, daer wijlent die hertoghe van Bourgogne die vadere of was by der gravinne Johanne van Bourgoengnen ende van Artoys, zijnder huysvrau, zaligher memorie, ghelijck wy hier voren meer dan eens al int langhe vertoocht ende verhaelt hebben. 1355.

Doen men screef tjaer XIIIc ende LVI, verzochte die grave Lodewijck van Vlaenderen van den hertoghe Wenselin van Lotrijcke ende van Brabant verghelt ende betalinghe thebbene van de LXXXVII duyst ende vijf hondert ghuldenen, die welcke wijlent die hertoghe Jan van Brabant, haerlieder beeder scoonvadere, noch in hem ghehouden ende belanct was, ter cause van der ghecalaengierder naerhede der stede van Mechelen, niet jeghenstaende die quytscheldinghe tsijdert (ghedurende zijnder minoriteit ende onbejaerthede) daerof ghebeurt 1356. Oorlog met Brabant.

1356. ende ghesciet, byder continueler inhortatie ende persuasie van den coninck Philips van Vranckerijcke (zo voorzeit es), wiens ziele Godt ghenadich zy, dolerende hem daerenboven ooc van der ghedilayeerder hypotheque van X duysent florentijnsche ducaten tjaers, die hem zijn voornoemde scoonvadere (nu gheleden bet dan acht jaer), met vrau Margriete, zijnder huysvrau, in huwelijcke belooft hadde, metsgaders ooc van alle die achterstellen ende verloopen van dien; maer die hertoghe Wenselin en wilde nichte meer ten eenen noch ten anderen verstaen, dan of er noyt yet of ghepasseert en hadde gheweest, wat mer toe conste ghezegghen ofte ghedoen, twelcke ziende die gheinteresseerde grave Lodewijck omtzeide hem ende alle zijne landen te viere ende te zweerde, treckende ten eersten dat doenelick was metter ganscher macht van Vlaenderen te Denremonde waert, ende nemende van danen voorts zijnen wech naer die stede van Mechelen, die welcke hem achter een (zonder slach ofte stoot) ter obedientie quam, behoudens niet min hare oude rechten, costumen, previlegien ende vryheden, boven toctroy van de drie nieuwe marcten van vissche, zoutte ende havere, directelick jeghens tprevilegie van die van Antwerpen, twelcke al zo ghedaen zijnde, die van Vlaenderen staken tvier in tcasteel tAffelghem, in Eeghene, Lembeke, Gaersbeke, Anderlecht, Lombeke ende Hellebeke, nemende Mer Philips, den heere van Wedergrate, met zijnder huysvrau, ghevangen, ende bedrivende voorts allomme daer omtrent al terchste dat zy eenichsins consten ghepeynzen ofte versieren, ter grooter ghemeener desolatie van die van Brabant, die welcke ten XVIen daghe van ougst, metten hertoghe Wenselin, haerlieder vianden zeer clouckelick byder stede van Bruessele te ghemoete quamen, ter zelver platse daer nu tcloostere van de Chartreusen staet, zo dater horribelicke zeere ondere hemlie-

Slag by Brussel, ten voordeele der Vlamingen.

den ghevochten wiert, maer die Brabanders gheereghent endelinghe wat leelicst, twelcke merckende die heere van Assche wierp terstont (van grooter vervaerthede) shertoghen standaert al zo varre als zy vlooch, rijdende zeer haestelick zijnder veerden, tal zulcken verschrikkinghe ende gruwelicke veranderinghe van alle die ghuene die by hem waren, dat zy alle ghelijck (deene voren en dandere naer) ooc van den zelven deden, maer dies niet jeghenstaende, zy wierden zo scherpelick vervolcht, dater noch al waer hier, waer daer, ondere weghen versleghen ofte in de reviere van der Zenne versmoort bleef, dat hem niet in tijts (duer eeneghe marasschen) in busschen ofte haghen ghesaulveren en conste, ende duyst jeghens een, dater die hertoghe zelve niet levende ofte doot in handen gherochte. Met dezer victorie track die grave van Vlaenderen reghelrecht te Bruessele waert, nemende die stede themwaerts met cleender moeyte, ende verbarnende een deel van diere, metsgaders ooc roovende ende pijlgierende al dater yewers wel stont; die van Luevene, Antwerpen, Nivelle, Vueren (1), Vilvoorde, Leeuwen, Thienen ende andere, ziende dat mer aldus mede toeghinck, quamen tzamen ter genade, behoudens lijf ende goet; dies zochte hem die hertoghe Wenselin van Brabant, noch daghelijcx lancx zo meer te wrekene van der grooter schade ende schande, die hem van de Vlaminghen ghebuert was, doende daer toe zo vele devoirs dat hy hemlieden (die naervolghende maent) anderwarf die bataylgie te Zantvliet leverde, maer en haelder niet meer eere dan in die voorgaende, in zulcker wijs dat Zantvliet, Putte, Lillo ende Merchtene, met meer andere platsen, casteelen ende fortressen daer omtrent, nootzakelick ten appointemente commen moesten, met haren gheduchten ende zeer victorieusen grave Lodewijck, scrivende hem mids dien hertoghe van Brabant, ende naer dat hy daer al-

Slag by Zantvliet.

(1) Tervuren.

1356. lomme goet, sterck garnisoen gestelt hadde, zo keerde hy met omsprekelicker triumphe te Vlaenderen waert, maer hy en was zo vullick uyt Brabant niet vertrocken, ofte die van Bruessele en vielen hem af, doende wederomme van nieus (byder persuasie van Everaert Sheerclaeys, een zeer clouck hazardeux ruddere, ende sbisscops broedere van Camerijcke) die hertoghe Wenselin eedt (die welcke hem doen te Maestricht hielt) ende makende hemlieden met eenen ooc van de vlaemsche garnisoene quyte, tzelve in partie verslaende ende in partie verjaghende, zo dat die van Vlaenderen anderwarf in grooter meenichte derrewaert trocken, twelcke considererende die ghevluchte hertoghe Wenselin, maecte een vaste ligue ende alleancie metten keyser Charles, zijnen broedere, den vierden van dier name, transporterende hem (by ghemeene consente van de drie staten slands, metsgaders ooc van vrau Johanne, zijnder huysvrauwe) die hertochdomme van Lotrijcke ende van Brabant ende Limburch naer zijnder ende zijnder huysvrauwe doot, in ghevalle dat zy beede zonder kijnderen dezer weerelt overleden, ter cause van den welcken dat hem terstont groot secours van duytscher gendarmerye gheschiede, daer hy alle die wintere lanck een rijdende orloghe mede hielt, jeghens zyne voorscreven vianden, ghenouch ten ghemeene verliese van volcke, maer ten onverwinnelicke schade van den lande ende hertochdomme van Brabant, zonder dater (ghedurende dien tijt) yet anders bedreven wiert, nichte meer van der eendere dan van der andere zijde.

Wenceslaus verbindt zich met keyzer Karel.

Binder zelver maent van septembre dede die prince Eduaert van Waels, sconincx Eduaerts oudste zuene van Inghelant, een course ofte sproncreyse tot voor die stede van Poictiers, met niet meer dan vijf duysent mannen van wapenen ende drie duysent archiers, daer naer hem die upperste capiteynen of waren, eerst Lyoneel, die hertoghe

Slag van Poitiers, tusschen de Engelschen en Franschen.

van Clarence, ende Jan (ghezeit van Ghendt), die hertoghe van Lancaestre, beede zijn broeders; metsgaders ooc die grave van Noortwijck; Mer Jan van Chaudeux; Mer Denijs, die heere van Moerbeke, in Casselambocht, by tbosch van Niepen; Jan van Ghistele; Daneel van Dayseele, ende Stafin van Aubencourt, met meer andere rudders ende edele mannen, roovende, moordende ende brandende allomme ondere weghe al tghuene daer zy voor by passeirden, in zulcker wijs dat hem die coninck Jan van Vranckerijcke in alderdiligentie derrewaert spoede, met bet dan L duysent lieden van orloghe, zo te peerde zo te voet, van welcker moghenteit die Inghelschen gheadverteirt zijnde, en zochten anders niet dan met eeren ende zonder strijt weder thuyswaert te keerene, maer commende tusschen Beaumont ende Maupertuis (omtrent twee mylen van der stede van Poictiers) merckten wel hemlieden gheensins mueghelick te zijne, duer strenge vervolch van der conincklicker armeye, als voren; dies stelden zy hem zelven daer al in state van gracie ende in zeer goeder ordonnantie, by zekere bosschagie, tende van eender strate, die van beede zijden sterckelick besloten was met wijde grachten, wijngaerden ende haghen, daer hemlieden die voorzeide drie duysent archiers met grooter behendichede lancx deure achtere vouchden (alzo vele van der eendere als van der andere zijde) zonder dat men ze eenichsins gheware gheworden conste. Twijle dat men hier mede noch bezich was, zo arriveerden daer van spaeus weghe die cardinael Bertram van Pierregot ende die cardinael Nicolaes van Daygel, omme tusschen beede die voorghenoemde princen ten besten te sprekene ende haerlieder different int vriendelicke te nedere te legghene, indient doenelick ware, presenterende die coninck van Vranckerijcke (boven de slakinghe van zijnen ghevanghene edelen ende restitutie van alle zijne verloren 1356.

1356. landen, steden, sloten ende casselrien) ooc de somme van L duysent ghuldenen, ovre ende uyt den name van den prince van Waels, die welcke zelve voor al in hostagie bliven zoude, in al zo varre als alle zijne andere lieden van orloghe vryelick tharen lande waert keeren mochten, elc in tzijne; maer twas al verloren aerbeit, want die coninck zwoer nemmermeer teeneghen andere appointemente te verstane (duer dien dat hy hemzelven an donghelijcke menichte van volcke die victorie verzekerde) dan alleenelick, mids hebbende tgheele inghelsch eyrcracht tzijnder wille ende ghenade, ende ghemerct dater gheen apparentie en was van emmermeer daer toe te gherakene, zo beval hy (naer tvertrecken van de voornoemde cardinalen) alle die van zijnder armeye, dat zy haerlieder lancen ende spijtsen ten halver of breken zouden, ten fine dat zy met die stocken daer of commende, haerlieder vianden doot slaen ende vernielen mochten, ghelijck honden, die welcke in der waerheit by trechtveerdich oordeel Gods (zo hy zeide) gheen eerlicker doot weerdich en waren, anghezien dat zyder hemlieden zelven (by glorieuser verblentheit) nu teenegadere toe schenen gheabandoneert ende gheoffert thebbene, rijdende met dien smaendachs, den XIXen van der maent voorzeit, zeer furieuselick themwaert met vullen carriere, maer eer hy hemlieden gheraken conste, zo bedreven die inghelschen archiers, met haren gheschotte van beede zijden van der strate, zo buytermaten veel moorts ende desroys alle zijne leghere duere, dat die hertoghe Philips van Orliens, sconincx broedere ende beleedere van der eerster bataylgie, van puerder vervaerthede zijn veerden reedt; zo deden van ghelijcken ooc die dolphin Charles van Vienne, hertoghe van Normandien; die hertoghe Lodewijck van Angiers, ende die grave Jan van Poictiers, die drie oudste zuenen van den coninck, tzamen capiteynen

van der tweeder bataylgie, met Philips, haerlieder joncste broedere, die gheensins met hemlieden tveldt rumen en wilde, wat devoir dat zyder toededen, maer bleef hem daer clouckelick houdende met den coninck Jan, zijnen vadere, die welcke hem ontwijffelick in die derde ende laetste bataylgie alzo vaylgeantelick ende onversaechdelick drouch, als noyt prince en dede, toter tijt dat hy (nu van den gheschotte ghemateert, ende alsins van der inghelscher armeye overvallen zijnde) endelinghe by Mer Denijs, den heere van Moerbeke, ghevanghen wiert, ter totaler defaicte ende ruine van alle die ghuene die niet in tijts ghevlieden en consten, daerof dat die principaelste verslceghen waren: eerst, die hertoghe Pieter van Bourbon; Woutere (ghezeit hertoghe van Athenen); die grave van Conversant ende Brienne, conestable van Vranckerijcke; die grave Jan van Cleremont, maerschalck van der croone; Godefroot van Charny, die dolijflamme voor den coninck voerde; die bisscop Reynout van Chalon, in Chaempaengnen; Bernaert Moreel; Jan van Chasteau Vileyn; Willem van Noyelles; Jan van Landaes; Mer Guyssart van Beaujeu; Jan van Bourbon; Jan van Montingny; Stafin van Ribelmont ende Willem van Baren, met noch VIIIc rudders ende meer andere edelemannen, zonder die ghemeene saudeniers, daer die nombre insghelijcx ooc naer advenante groot of was; tghetal der edele ghevanghene quam ruem tot XVIIc, tusschen die welcke dat die hoochst gheborene waren: eerst, Jan van Valoys, die coninck van Vranckerijcke; die hertoghe Philips van Toureyne, toecommende grave van Vlaenderen, zijn joncste zuene; Jacob van Bourbon, die grave van Ponthieu, broedere van den hertoghe Pieter voornoemt; Jan van Artoys, die grave van Heu; die grave Charles van Longheville, zijn broedere; die grave Archibalt van Doglassen, in Schotlant; die grave Jan van Tanckerville, met Jan, zijnen 1356.

Den koning van Vrankryk onder de krygsgevangenen.

1356. zuene; die grave Lodewijck van Stampes; Willem, die ersbisscop van Sens; die grave Simoen van Dampmartin; die grave van Salebrusen; die grave van Ventadoren; die grave van Vaudemont; die grave van Auxerre; die grave van Jony; die grave van Vendosme; Mer Aernout van Andreghem; die tweede maerschalck van der croone; Rhodolf van Couchy ende Heyndrick van Baren; met meer andere baenderheeren, rudders ende schiltcnapen, totten ghetale als voren; daer wierden bovendien ooc zo veel rijcke onedele ghevanghen dater elc Inghelsman twee tzijnen deele hadde, stellende ten rentsoene die zo themlieden goet dochte ende thaerlieder eyghen profijte, zo dat zy by dien (metsgaders ooc by den costelicken roof ende buyt die zy der haelden) alleghelijck wel ghestelde lieden bedeghen, danckende eendrachtelick den almeughende Heere Godt van zijnder goedertierer gracie ende schoonder victorie, daer die Fransoysen ontwijffelick zelve zonder slach ofte stoot eer yet lanck die naerste of gheweest zouden hebben (alleenelick by tsluten van haerlieder passagien), indien zy om haerlieder overmoedicheit, wraekghiericheit ende Avingnonsche paeuse wille (daer die helighe kerstene kercke wonderlicke groote schade of quam), niet teenegadere by trechtveerdich oordeel Gods berooft en hadden gheweest van haerlieder zinnen, zo tbleeck. Dienvolghende zo schanck die prince Eduaert van Waels Mer Denijs, die heere van Moerkercke, twee duysent roose nobels, in recompense van zijnder uytnemende prouesse ende vromichede van wapenen, keerende mids dien ten eersten dat het mueghelick was, zeer victorieuselick (met alle zijne voorscreven edele ghevanghenen ende andere) weder uyter have van Bordeaux binder stede van Lonnen in Inghelant, aldaer hem die coninck Eduaert, zijn vadere, zeer mindelick (met grooter ghemeener blijtscepe ende triumphe) wellecomde ende omthaelde, con-

voyerende hem met zijne ghevanghenen tot binder casteele van Savoyen, maer die coninck Jan van Vranckerijcke wiert corts daer naer (om teerlieste) naer tcasteel te Vindelyfore vervoert, metten hertoghe Philips van Toureynen, zijnen zuene, daer hem die coninck Eduaert zeer magnifiquelick festierde, ende met dien dat zy tzamen ter tafele ghezeten waren, zo zach die voorzeide hertoghe van Toureyne (die daer ghereet stont om die coninck zijnen vadere te dienene) dat die hoofmeestere van Inghelant zjnen naturelicken heere ende prince voren diende, dies hy hem zo grootelicx belchde dat hy die hoofmeestere een soufflet gaf, zegghende met zeer verborsten zinne: « Zult ghy eenen coninck van Inghelant voren dienen, daer die coninck van Vranckerijcke mede ter tafele zit? » Ende alzo hem die gheinjurieirde meende te wrekene metten messe, zo wiert hem tzelve zeer scherpelick gheinterdiceert ende verboden by den coninck Eduaert, zijnen meestere, dieder (omme die nieuwicheit van der zake ende anders om beters wille) gheel ende al zijn ghenouchte ende behaghen in nam, prijsende bovendien ooc tghuene dater ghescheit was ende zegghende totten voorsteldere van dien: « Voorwaer, ghy mueght wel metter rechten Philips de Stouten heeten, » in zulcker wijs dat hem die byname oyt tsijdert ghebleven es, zo wy noch hooren zullen. Omtrent dezen zelven tijt gheschieder by der stede van Basele, up den Rijn, een zeer schadelicke eerdbevinghe, ende Bartholus (die alderveraemaerste docteur in de ghescreven rechten, daer men of weet te sprekene) wiert metter doot ghemeene.

Filips van Toureyne wordt den Stouten genaemd.

Swoendachs in de naervolghende Paesschedaghen, wiert die coninck Davidt van Schotlant uyter vanghenesse van Inghelant omtsleghen, naer dat hy der bet dan X jaren lanck die patientie ghehadt hadde, mids betalende voor zijn rentsoen vijf hondert duysent roose nobels ende met expresser belofte van in der eeuwicheit gheen wapenen

Den koning van Schotland in vryheyd gesteld.

1356. meer an te doene, jeghens der croone van Inghelant. Twelcke zo haest alzo niet ghedaen en was of die grave Lodewijck van Vlaenderen en slouch wederomme van nieus binnen den lande ende hertochdomme van Brabant te velde met alle die meeste macht ende moghenteit die hy yewers hadde connen gheerijghen ende vergaderen, gheenrande wreetheit nochte tyrannie sparende jeghens al tghuene dat hem eenichsins contrarie was, zo dat die hertoghe Wenselin ende die hertoghinne Johanne, zijn huysvrau, nootzakelick paeys verzoucken moesten, die men hemlieden terstont accordeirde, ten zegghene van den grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, die vijfste van dier name, verclaersende endelinghe ten derden daghe van hoymant, binder stede van Haet in Henegauwe, ovre recht (by ghemeenen consente ende overeendraghene) tzelve dat hier naer volcht:

Graef Lodewijk herneemt den oorlog tegen Brabant.

Te wetene: eerst, dat die stede van Luevene, Bruessele, Nivelle ende Thiene (ghemerct dat zy die grave Lodewijck eedt ghedaen hadden) ghehouden zullen wesen zes weken tjaers (ghedeurende zijn leven te dienen in alle zijne toecommende orloghen, elc met XXV ghebarderde peerden, onder vier verscheede rudders ende capiteynen, ten coste van den ghemeenen lande van Brabant.

Artikelen van overeenkomst.

Ten anderen, dat die voorghenoemde grave bovendien noch eeuwelick ende tallen daghe zal blijven jouisserende ende ghebrukende van der stede van Mechelen als zijn vry, propre ende eyghen goet, volghende den coop int jaer XIIIc ende XXXIII daer of ghesciet.

Metsgaders ooc van der stede van Antwerpen, in recompense van de X duysent florentijnsche ducaten tjaers, die welcke hem metter gravinne Margriete, zijnder huysvrau, in huwelicke belooft waren, zoo voorzeit es.

Dies en zal hy hem, ter cause van dien, gheen marcgrave des helichs rijcx mueghen scriven, maer wel hertoghe van

Brabant (ghelijck hy beghonnen hadde) al zo langhe als hy leefde. 1357.

Dienvolghende zoo track die prince Lodewijck, ten eersten naer dezen, byder stede van Antwerpen, omtfaende den eedt van der poorterie aldaer, maer om dieswille dat zy hem groote zwaricheit maecten van de drie marcten (te wetene, van visch, van zoutte ende van havere) die hy hemlieden tvoorleden jaer ghenomen ende die van Mechelen toegeschict hadde, zo stelder hy goet, sterck garnisoen, ende voerde IIc hostagiers met hem tzijnen lande van Vlaenderen waert, totter tijt dat zy (verghetende alle voorgaende rancunen) teenegadere tzijnder ghewilligher obedientie ende onderdanicheit ghecommen zouden wesen.

Den graef van Vlaenderen ontvangt den eed der Antwerpenaers.

Hierentusschen gherochte die ghevanghen coninck Charles van Navarre (by den verraderlicke toedoene van Mer Jan van Pincingny, die gouverneur van Artoys) uytten casteele te Alleuwe, by Camerijcke, stellende tgheele conincrijcke van Vranckerijcke in roere met zijne seditieuse ghealliëerde ende quaetwillighe, draghende alle ghelijck roode caproenen up thooft (want men doen van gheen bonetten en useerde), ende doende des ghevanghen coninex Jans lieden allomme groot overlast ende bysondere te Parijs, daer hemlieden Jacques van Brye (eene oudt dienaer ende officier van der croone) eerst den tant boot, met zijne gheconfedereerde peertsche caproenen (die men ter dier occasie al Jacquets heet), bedwinghende voorts ghezamelick den dolphijn Charles ooc mede van haerlieder ligue ende liverye te zijne, niet zonder groote bloetsturtinghe van beeden zijden, maer van der zijde van der roode caproenen varre meest. Ghedurende deze overwillicheit, foulle ende beroerte, traude Jan, die toecommende grave van Stampes, vrau Johanne (wijlent sgraven Rhodolfs dochtere van Heu, connestable van Vranckerijcke) tzijnen wijve, nu wedewe zijnde van den voorscreven hertoghe Woutere van Athenen.

Onlusten in Vrankryk door Karel van Navarre ontstaen.

1357. Up den helighen Kerstdagh daer naer, liepen de vier ambochten in Vlaenderen onder zee, zoo dater buytermaten veel menschen (lacen!) ende beesten mede versmoorden. Ten zelve tijde banden die scepen van der keure te Ghendt haerlieder voorscepene, Lieven Damman.

Watervloed in de Vier Ambachten.

1358. Smaendachs den negensten april naer beloken Paesschen (die men ghemeenelick ende wel metter waerheit verloren maendach noemt), int jaer ons Heeren XIIIc ende LVIII, waren eenege lootghieters besigh met die goten van St-Salvaterskercke te Brugghe te versauderene, treckende niet min naer teerste schoof wercx te tavierne ofte boordeele waert (ghelijck ten daghe bequame es, Godt beteret!) ende latende die reste up haerlieder cnapen staen, die welcke van ghelijcken ooc terstont yewers naer tbeste haerlieder veerden liepen, zonder eenichsins te schaffene up tvier, dat zy met hemlieden in de voye ghebrocht hadden, zo dater endelinghe (by den toedoene van den wijnde) tdack van den choore ende van der thorre omtstack, ter zeer grooter ende schadelicker deformatie van der gheeler kercke. Ende up St-Joorisdach (den XXIIIen van der voorzeider maent) wiert die grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, met zulcker frenesie, uytsinnicheit ende dullicheit bestaen, dat men hem voorts alle die reste van zijnen levene (bet dan XX jaer lanck ghedurende) apart ende zeer vastelick ghesloten houden moeste, wel by trechtveerdich oordeel Gods (zo men overal jugierde), omme dieswille dat hy die keyserinne Margriete, zijnder moedere (zaligher memorie) zo rebellich ende jeghenspoorigh gheweest hadde, alst hier voren int langhe verhaelt ende verclaerst staet, ten fine dater hemlieden alle hertneckighe ende onverhoorighe kijnderen anne speghelen. Ten anderen daghe van ougst, confirmeirde die prince die van Brugghe alle haerlieder oude ghepreviligierde stapelrechten, met expresser belofte

Brand op den toren van St-Salvator te Brugge.

Graef Willem van Henegauwen wordt krankzinnig.

Bevestiging der oude stapelregten aen die van Brugge.

van nemmermeer yewers el (1) eeneghe andere stapele van coopmanscepe te permitterene, die hemlieden hinderlick ofte prejudiciable zoude mueghen wesen in eenegher maniere, metsgaders ooc van den balliu van den watere ter Sluys ende alle andere officiers te verlatene, die welcke in toecommende tijden, ter contrarien van dies voorzeit es, zullen willen attenteren ofte voorstellen. Binder zelver maent maecten die roode caproenen (daer die coninck Charles van Navarre thooft of was, ghelijck wy ghehoort hebben) zo teenegadere weder al verbuert in Vranckerijcke, dats hemlieden die Jacquets ofte peertsche caproenen anderwarf moeyen moesten, ter omsprekelicker schade van den ghemeenen lande, daer alsdoen gheenrande rechten, wetten, nochte justicie stede en grepen, want men deder over al anders niet dan rooven, moorden ende vanghen, al zo wel van der eendere als van der andere zijde, ende bovendien namen die Navarroysen ofte roode caproenen ooc die stede van St-Valerijck ofte Vinny inne, twelcke verstaen hebbende Mer Morellus van Luxemburch, die heere van Fiennes, conestable van Vranckerijcke, ende die grave van St-Pol, trockender achter een voren met omtrent twee duysent edelmannen te peerde ende twaelf duysent ghemeene sauldoniers uyt Artoys, Ponthieu, Boullonnoys, Doornijcke, Rijssele, Duay, Bethune, St-Omaers, St-Quintin, Peronne, Amiens, Corbie, Abbeville ende andere landen daer omtrent, zo dat zyder int ende meestere of wierden by famine, eer Philips van Navarre (comende ten secourse van de beleyde) met zijnen volcke voort gheraken conste, wel tzijnen groote verdriete ende meshaghene. Ende die naervolghende maent vinghen die van Amiens die huysvrau van den burchgrave van Poissy ende van Mer Jan van Pincingny, beede fauteurs van der Navarroyscher factie of ligue, die welcke zonder verdracht ghezamelick versochten haerlieder wijfs weder omtsleghen thebbene, 1358.

(1) Elders.

1358. twelcke hemlieden Firmijn Cockereel, die scouteetene aldaer, zeer gheerne accordeirde, maer dies niet jeghenstaende tghemeente belettedet. Dienvolghende zo gherochten zy al heymelick snachts ter middelnacht, met veel volcx van wapenen, binder stede (by der hulpe van de scouteetene als voren), roovende, moordende ende verbrandende aldaer zy by ghecommen consten, ende zouden (zonder twijffele) haerlieder intentie ende meeninghe noch teenegadere gheeffectueirt ende volbrocht hebben, ten hadde ghedaen die connestable voorzeit, ende die grave Guy van St-Pol, die tallen ghelucke met een groote menichte van crijchslieden van Corbie derrewaert quamen, verslaende ende verjaghende al dat die ghevanghen coninck Jan van Vranckerijcke, haerlieder heere ende meestere, jeghens ende contrarie was, metsgaders ooc omthalsende den voornoemden scouteetene, met een goet ghedeel van zijne medeghesellen ende complissen. Welcke justitie vulcommen zijnde, zoo wierden die gevluchte quaetwillighe binden casteele van Mauconseil gheassiedgeirt ende beleit, twelcke verhoorende die van Doornijcke, meenden haerlieder vichtichstere die beleghers ter hulpe te commene, ondere eenen capiteyn ghenaemt Pieter van Flavingny; maer, lacen! zy wierden ondere weghe alle ghelijck omtmaect ende doot ghesleghen by den coninck Charles van Navarre, commende ten omtsette van zijne voorscreven gheassiedgierde.

1359. Ten naervolghende jaere, int beghinsele van der maent van ougst, verghaerde te Calis een groote eyercracht van Duydschen, Bemoysen, Brabanders, Vlaminghen ende Henewiers, daer die hertoghe Heyndrick van Lancaestere (ten eersten naer St-Lucxdach) dweers duer tlandt van Artoys mede track voor by die stede van St-Omaers, Arien ende Bethune, vanghende, pijlgierende, ruinerende ende verwoestende al dat hy in zijn ghemoet vant, toter abdie van St-Eloys, aldaer hy hem wel ter keure voorsach van alle-

Vyandelykheden tusschen Engeland en Vrankryk hernomen.

rande vitaylgie, metsgaders ooc van muelens ende ovens, 1359.
nemende voorts zijnen wech naer die riviere van der Somme, ende belegghende daer die stede van Braye, met Mer Heyndrick van Vlaenderen, dieder met II[c] peerden arriveirde, boven tvoetvolck dat hy noch by hem hadde, maer wat mer toe dede, die beleyde bleven int heure, overmits tgroot garnisoen dat zy by hemlieden hadden, want duer dien dat die Fransoysen niet te velde commen en dorsten, zo hadden zy alzo haerlieden frontiersteden wel voorzien van als dat ter orloghe diende, in zulcker wijs dat hem die grave Guy van St-Pol tAtrecht hielt; Mer Morellus van Luxemburch, die heere van Fiennes, connestable van Vranckerijcke, binnen Amiens; Mer Odart, die bastaert van Renthy, te Bapasmes, met Inghelram van Hesdin; Boudewijn van Denemercke, die meestere van der artijlgerie, tS[t]-Quintin in Vermandoys, ende andere elders: twelcke al verhoorende die coninck Eduaert van Inghelant, quam zelve in tende van der maent van octobre, met zijn vier zuenen, Eduart, Lyoneel, Jan ende Aymon, te Calis waert, bringhende met hem al tvolck van wapenen (te peerde ende te voet) dater yewers binnen zijnen lande crijghelick was, ende reysende daer mede reghelrecht duer Artoys ende Vermandoys (niet jeghenstaende dat meest altijts reynde) naer die stede van Riemen, daer hy bet dan zes weken lanck voren lagh, zonder yet anders te bedrivene, die welcke gheexpireert zijnde, track duer Chalon, Nevers, Troye in Chaempaengnen, Meeus, Florentin ende Touverne, slaende endelinghe met zijnder armeye weder voor die stede van Parijs nedere, aldaer hy omtrent XL daghen lanck tvelt bleef houdende, up hope dat hem yemende die bataylgie leveren zoude; maer twas te vergheefs, want niemende en dorster al Vranckerijcke duere thooft uytsteken. Dies zoude hy zijnen wech naer Bourgoengnen ghenomen hebben, indien men hem niet ghecontenteirt ende

1359. ghepaeyt en hadde met ghelde, by den rade ende advijse van Anchelmus den cancelier, Jacob van Vienne, Hughes van Vienne, ende Jan van Montmartin, tzamen gouverneurs van den lande voornoemt, uyter name van haerlieder onbejaerde prince Philips, F' Philips, die zeer rampzalichlick voor die stede van Aquilon tleven liet, zo wy nu diewils ghehoort hebben; deze brantschat aldus gheaccordeirt ende betaelt zijnde, zo ghinghen die Inghelsche rooven, moorden ende branden allomme omtrent die stede van Chartres, ende zoudent zonder eeneghe faute noch voordere bezocht hebben, ten hadde ghedaen tgruwelick ende zeer verschrickelick tempeestich wedere van reyn, wint, dondere, blixeme ende haghelsteenen, dater onvoorsienelick (thaerlieder grooter schade ende bejeghenthede) over quam ende langhe gheduerde, zo dat die hemel zelve by dien ghenouch scheen compassie ende medelijdene thebbene met de gheoultragierde ende ghedesoleirde croone van Vranckerijcke.

1360. Anno XIII^c^ ende LX, in de maent van april, zeer corts naer Paesschen, gheschiede te Ghendt een groote brant byder Zantpoorte, ende die coninck Eduart en cesseirde niet van noch duergaens (tvoorzeide wedere ghepasseirt zijnde) die Fransoysen al tmeeste leet te doene dat hem mueghelick was, zo dater die ghevanghen coninck Jan van Vranckerijcke int laetste gheen schoondere up en zach, of hy en moeste zijne ghedeputeirde an hem te Bretingny, byder stede van Chaertres, zenden, omme paeys te verzouckene, die welcke hemlieden, ten XXII^en^ daghe van meye, gheaccordeirt wiert, met al zulcke conditien ende bespreken als hier naer ghenarriert ende vertoocht staen.

Brand te Gent.

Vrede tusschen Engeland en Vrankryk.

Te wetene: eerst, dat die coninck Eduaert van Inghelant voortan in der eeuwicheit hebben ende behouden zal voor hem ende zyne naercommers, alle die landen, steden, casselrien, casteelen, slooten, fortressen ende heerlicheden van Gascoengnen, Poictiers, Sinctoengnen, Pierregot, Limosin, Caours, Angoulesmes, Rodaix, Ponthieu ende Ghijsnes, met alle die prerogativen, preminentien ende souvereniteyten daerof dependerende ende anneclevende, medegaende ende vereenicht.

1360

Ende daerenboven, zo zal die coninck van Vranckerijcke noch ghehouden zijn te betalene voor zijn rentsoen, de somme van dertich hondert duysent gouden croonen, wesende drie millioenen gouts.

Metsgaders ooc voor tvulcommen van al tghuene dies voorzeit es ende van elc poinct, zonderlinghe die coninck Eduart onder andere in hostagie te ghevene, eerst zijn drie jonceste zuenen van viere, te wetene: den hertoghe Lodewijck van Angiers; den hertoghe Jan van Berry voor die van Poictiers, ende den hertoghe Philips van Toureyne, ghezeit de Stoute; tzamen gheaccompaengneert ende vergheselscipt metten hertoghe Philips van Orliens, haerlieder oom; den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Bourgoengnen ende van Artoys, nu wat bet dan XIII jaren oudt zijnde; den hertoghe Lodewijck van Bourbon; Jan van Artoys, den grave van Heu; met Charles, den grave van Longheville, zijnen broedere; den grave Pieter van Stampes; den grave Guy van Bloys; Guy van Luxemburch, den grave van St-Pol; den grave Jan van Tankerville; den grave van Jony; den grave van Auxerre; den grave van Dampmartin; den grave van Ventadore; den grave van Salebrusen in Oostenrijcke; den grave van Vendosme; den grave van Harincourt; den grave van Valentinoys; den grave van Brenne; den grave van Grandpre; den grave van Vandemont; den grave van Forette; Mer Charles van Montmorancy; Willem van Montmorancy; Jan van Lingny; den chasteleyn van Rijssele; Mer Morellus van Luxemburch, den heere van Fiennes, conestable

1360. van Vranckerijcke; Willem van Harincourt; Mer Aernout van Andreghem; den maerschalck van der franscher croone; ende meer andere groote personagien, die hier te lanck waren te verhalene.

Dies zal die confederatie, ligue ende alleancie, tusschen Inghelant ende Vlaenderen, zo teenegadere by dezen interrupt, nul ende negheen ende extinct wesen, als of zy noyt gheweest en hadde,

Met expresser belofte (van sconincx Eduarts weghe) van nemmermeer eeneghe andere met die van Vlaenderen te makene, jeghens ende in prejudicie van haerlieder naturelicken ofte souvereynen heere ende prince.

Koning Jan komt uyt zyne gevangenis.

Twelcke al zo zeer hooghe ende helichlick van beede zijden bezworen zijnde, die coninck Jan van Vranckerijcke arriveirde uyter vanghenesse van Inghelant te Calis, reysende (metter eerster oportuneteit) tonzer Liever Vrauwe te Buenen, in pilgrimagie, ende van danen naer Hesdin, aldaer hem die grave Lodewijck van Vlaenderen zeer mindelick quam groeten ende wellecomme heeten, ter conservatie ende onderhoudinghe van der liefde, joonste ende affectie die zy tot mencanderen droughen, scheedende endelinghe weder met ghelijcker hoofschede als zy vergadert waren, ende keerende elc int zijne, zo dat die coninck duer St-Omaers (daer hy insgelijcx ooc wat lettede) in die maent van decembre, binder stede van Parijs quam, huwende daer die gravinne Isabelle van Vertu, zijn tweede dochtere, metten hertoghe Galyaen van Milaen, die welcke hem terstont VIe duysent ducaten tzijnen voorscreven rentsoene waert ter handt dede. Maer daerentusschen overleet in Bourgoengnen die coninghinne Johanne, zijn tweede huysvrau, gravinne van Buenen ende van Avergnen, moedere van den hertoghe Philips, Fe Philips van Bourgoengnen, grave van Bourgoengnen ende van Artoys, die vrau Margriete (ghezeit van Male), sgraven

eeneghe dochtere van Vlaenderen, ghetraut hadde, wesende nu van der oude van omtrent thien jaer. Ten eersten daghe van sporcle daer naer, reesser in Vlaenderen ende meer andere ommeligghende landen zulc een vierighe ende moordadighe pestilentie, dat die lieden (die snuchtens van gheender zwaricheit en wisten) allomme in grooter menichte snavents een lijck waren, ende dat ter cause van der excessive ende extraordinaire dierste van coorne, die doen ter tijt generalick over al regneerde ende bysondere in Vranckerijcke, daer men (overmids der voorzeider meutte, seditie ende tweedrachticheit) tvoorleden jaer lettele ofte niet ghezaeyt en hadde, ende den XIIIen van der zelver maent wast den couden woensdach, zo dat men van dierghelijcke coude niet en wiste te sprekene, die welcke zo vullick niet ghepasseert en was ofte daer en volchde een schadelicke brant in de abdie van St-Baefs te Ghent, ende noch veel schadelicker tAelst (up den IXen van der naervolghende maent), daer of dat die asschenen met den winde tot binder stede van Ghendt vloghen. 1360.

Dieren tyd en pest.

Kouden Woensdag.

Ten naersten jaere, in die maent van april naer Paesschen, wast groote brant, omtrent de ghalgheberch te Ghendt, en van ghelijcken ooc up den Gansendriesch, ten anderen daghe van der naervolghende maent; maer ten tweeden daghe daer naer, zo ghinck te Brugghe al verloren van den viere, bet dan drie daghen lanck gheduerende, beghinnende in Groeninghe (daer qualijck een huys gheel bleef) ende streckende naer St-Cathelijnepoorte ende van danen voorts naer der Ghendtpoorte. Die van der Sluys hadden te veel steden ooc zo haerlieder deel (zo by fortune zo by quaetwillicheit) dat Gode claghelick was. Up den XXIen van novembre daer naer volghende starf te Rouvre, by Digion, in Hoochbourgoengnen, die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Bour- 1361.

Brand te Gent, Brugge en Sluys.

Filips van Bourgondien sterft.

1361. goengnen, Artoys, Buenen ende Avergnen, man van der princesse Margriete, sgraven Lodewijcx eeneghe dochtere van Vlaenderen, niet jeghenstaende dat zy (om haerlieder beeder joncheits wille) noch noyt by mencanderen ghe-slapen hadden; dienvolghende, zo wierden zijne voorscreven landen ende heerlicheden, driesins naer zijn doot ghepartagiert ende ghedeelt, in zulcker wijs dat die princesse Margriete, zijn oude moeye (van vrauwe Johanne, zijn vaders moeders weghe) ende sgravens moedere van Vlaenderen, by rechter hoirie, gravinne van Bourgoengnen ende van Artoys bedeech; Jan van Bourbon, zijn oude oom, wiert grave van Buenen ende van Avergnen, ende die coninck Jan van Vranckerijcke anveerde thertochdom van Bourgoengnen, van weghe der coninghinne Johanne, zijnder moedere ende zustere, van wijlent den hertoghe Ode van Bourgoengnen, soverledens grootheere, behoudens niet min altijts die voorzeide wedewe ende maghet Margriete zulc recht van bylevinghe, als hier boven int langhe verhaelt ende verclaerst staet. Ten eersten naer dezen, vinck Mer Olevier van Steelant (ghezeit de Brauwere), poortere van Ipere, den alderprincipaelsten capitein (binnen dier contreye) van der voorleden vlaemsche rebellie ende seditie, gheheeten Floreins Malghewaert, daer hy voor een priesters duere zat, in die voorboughen der stede van Doornijcke, bindende hem wel vast up tpeerd van zijn pagie, twelcke ziende die priestere voornoemt, moeydes hem zo, dat hy van ghelijcken ooc mede gheapprehendeert wiert ende up tpeerd van Johan Dufour, svoorzeits Mer Oleviers lijfenape, gebonden wiert, roupende zo afgryselick lude: *Moort! Moort!* dat hem die van der stede ter hulpe quamen ende verlosteden, nemende met eenen ooc den voorscreven lijfenape ghevanghen, die zy sanderdachs deden te peersteerte ter ghalghe waert slepen ende hanghen,

Verdeeling zyner landen.

Olevier van Steeland.

maer Mer Olevier omtquaemt met zijn pagie, by rudderlicke prouesse ende vaylgeandise, presenterende die grave Lodewijck van Vlaenderen (wesende doen tOudenaerde) zijnen voorgenomen seditieusen prisonier (die welcke corts daer naer tIpere omthooft wiert) ende verzouckende metten zelven ooc consent, omme hem (alleenelick met die van zijnder geslachte) te mueghen wrekene over die van Doornijcke, ter cause van der ignominieuser ende schandeleuser doot, die zy zijnen dienare, als voren, jeghens recht ende redene anneghedaen hadden, twelcke hem die prince (in recompense van dies voorzeit es, daer hy hem wonderlicke zeere inne verblijde) gheerne ende zonder verdrach, agrieerde ende accordeirde; dienvolghende, zo track hy ten eersten dat het doenlick was, met LX vrome mannen van wapenen te peerde (al van zijnen bloede ende manscepe) zeer furieuselick derrewaert, bedrivende menich hasardeux exploot, tot voor die poorte van der stede, metsgaders ooc die ghalghe of worpende, daer zijn dienare, Johan Dufour, annehinck, ende zendende voorts zijnen doode lichame tIpere waert, daer hy begraven licht; dit speet die van Doornijcke zo schoffierlicke zeere, dat zy endelinghe wel vier duysent sterck thaerlieder vianden waert quamen, die welcke achter een deynsden tot over een bruchskijn, niet varre van danen, vallende daer zelve haerlieder scherpste ende naerste vervolghers zo ruderlick up tlijf, dater terstont XXXVI of ter stede doot bleven, twelcke cause was dat haerlieder compaengnons ende medeghesellen tvoorzeide bruchskijn niet passeren en dorsten, maer keerden allegader weder met schade ende schande van daer zy ghecommen waren, ende Mer Olevier van Steelant behielt er victorieuselick tveldt, zonder yemende van de zijne te verliesene, wiens vreeselicke toorne ende gramscepe zonder twijffel noch by desen gheensins en stont te vercoelene, ten hadde ghedaen 1361.

1361. tappointement dater van sconincx Jan weghe van Vranckerijcke, om beters wille, met hem ghemaect wiert, by Mer Aernout van Reynevalle ende andere ghedeputeirde (tzamen gheassisteert by den officiael van Doornijcke) in der vorme ende maniere hier naer volghende :

By de welcke dat hem ende alle zijne mede gheallyeirde, eerst ende voor alle wercken, vergheven ende quyte ghescholden wierden, al zulcke amenden, breuken ende boeten als hy ende elc van hemlieden zonderlinghe (byder voorgaende wapeninghe) jeghens der conincklicke majesteit verdient, gheincurreert ofte verbuert mochten hebben, in eenegher maniere.

Ten anderen, zo waren die van Doornijcke ghehouden te betalene, in die handen van den abt van St-Pieters te Ghendt, de somme van hondert ponden grooten vlaemsch, omme die vijchtich by hem in ghemeene almoesenen ghedestribueert ende metter reste een capelle ghefondeirt te werdene, ter lavenesse van der ziele van den voorghenoemden Johan Dufour, den welcken Mer Olevier, zijn meestere voorzeit, in alder manieren mainteneerde een edelman gheweest thebbene.

Met expressen bespreke bovendien noch van zes hondert goude croonen tzijnen propren ende vryen eyghendomme, in recompense van de oncosten die hy (ghedurende zijnder entreprise) als voren ghehadt, ghedoocht ende ghesupporteirt hadde.

Ende ten laetsten zo wiert er ooc ghearticuleert ende gheconditioneert, dat er by den grave Lodewijck van Vlaenderen, zullen moeten commen ende compareren XXXVI poorters der stede van Doornijcke, tzijnder keure ende optie, metsgaders ooc tal zulcken daghe ende plaetse alst hem goetdincken ende ghelieven zal, omme voorts by hem ghesonden te werdene in al zulcke verscheeden pelgrimagie als zijnder discretie ghedraghen zal, zonder dies

eenichsins in gebreke te blivene, up die verbuerte van XII duysent goude croonen. Actum ten laetsten daghe van maerte, wesende doen sdonderdachs naer half vastene. 1361.

Margriete van Vlaenderen ten huwelyke aensocht.

Hierentusschen versochte Aymon, sconincx zuene van Inghelant, vrau Margriete van Vlaenderen, die onbeslapen wedewe van den hertoghe Philips van Bourgoengnen (zo wy ghehoort hebben) ten huwelicke thebbene, ten zeer grooten contentemente van den ghemeente aldaer, maer die coninck van Vranckerijcke en mochter niet of hooren, metter gravinne Margriete van Bourgoengnen ende van Artoys, duagiere van Vlaenderen ende der voorzeider princesse grootevrau; zo en deden insghelijcx ooc alle die edelen van den lande, in zulcker wijs dat die zake emmers endelinghe interrupt bleef, naer diversche dachvaerden ende communicatien, ter cause van dien ghehouden, lettel min dan acht jaer lanck ghedurende. Ten zelven saisoene omtfingh men die Jueden wederomme van nieus al Vranckerijcke duere, omme die vermaledijde ghiericheits wille, twelcke noch tot den dage van hedent (Godt zijs ghelooft) binnen onze lande ende graefscepe van Vlaenderen niet ghebuert en es. Ende tsaterdaghs voor Palmezondag (den IX van der maent van april) ghescieder een gruwelicke brant binder abdie van St-Pieters te Ghendt.

De Joden worden weder in Vrankryk ontvangen.

Up den XXIXen dach van meye, doen men screef tjaer XIIIc ende LXII, omtboot die grave Lodewijck van Vlaenderen, namelick zulcke XXXVI poorters van der stede van Doornijcke, als hem gheliefde ende goedt dochte, jeghens smaendachs in de Sinxedaghen, by hem te Dendermonde te commene, volghende den tenuere ende inhoudene van den voorscreven steelantsche appointemente, maer dies niet jeghenstaende zy en compareerdender niet, als die ghuene die in gheen pilgrimagie trecken en wilden, omme die boute of verbeurte van XII duysent goude croonen 1362.

Die van Doornik koopen hunne bedevaert af.

1362. tomtghane, die welcke zy by consequente betaelden Pieter Jansseune, den omtfanghere van den lande, mids hebbende van hem behoorlicke quitancie ondere thandteekene van der prince, wesende in daten van den XVIIIe van ougst. Ende vijf daghen daer te voren, maectet zulc een horrible tempeest van wijnde te lande, dater allomme veel huysen, boomen, meulens, thorren en kercken omme woeyen. Maer ten XVIe daghe van lauwe, zo was die wijndt van ghelijcken ooc zo straf ter zee, dater omsprekelicke groote schade ende jammere of quam.

Stormen.

1363. Tnaervolghende jaer, voor tende van hoymaent, arriveerde Pieter van Portegale, die coninck van Cypres, binder stede van Ghendt, verzouckende secours, hulpe ende bystandicheden jeghens die Sarasijnen ende andere onghelovighen, die welcke alle zijne landen zo teenegadere tallen cante in roeren ghestelt ende bedorven hadden, dat Gode van hemelrijcke claghelick was; zeer corts naer dezen quam daer insghelijcx ooc die coninck van Denemercken, met zeer schoonen state, inne ghereden, ende ten VIen daghe van septembre doteerde die coninck Jan van Vranckerijcke (wesende doen tSt-Germains, up die reviere van der Marne) zijnen joncsten zuene, Philips (ghezeit de Stoute) metten lande ende hertochdomme van Bourgoengnen (daer hy onlancx hand an gesleghen hadde, zo voorzeit es) voor hem ende alle zijne naercommelinghen van ghetrauder bedde, in recompense van den goeden dienst die hy ontwijffelick meer van hem, dan van eeneghe van zijne andere drie zuenen ghehadt hadde, ende bysondere in den slach van Poictiers, ghelijck elders ghenouch ten vullen ghenoteert ende vertoocht staet, met expresser reservatie nochtans van den hertochdomme van Toureyne themwaerts. Dienvolghende, zo track die nieuwe hertoghe Philips van Bourgoengnen (ten grooten meshaghene van de ghuene dieder liever zelver die naerste of gheweest zouden hebben),

Filips den Stouten wordt hertog van Bourgondie.

ten eersten dat hem mueghelick was, tzijnen voornoemden landewaert, met veel volcx van orloghe te peerde ende te voet, daer die capiteyn Aernout van Canol (ghezeit eerdspriestere) naer hem tprincipaelste bevel over hadde, by wiens hulpe ende vromichede van wapenen, dat hy den grave van Montbeliart tzijnder obedientie ende ghoorsaemheit brochte, met Mer Lodewijck van Neuchastel ende meer andere rebellighe edelen, stellende daer voorts alle zaken in goeder unie, paeyse ende eendrachtichede; up tzelve pas, beghonste Boudewijn tcloostere van de Chartreusinnen buyten Brugghe te fonderene. 1363.

Chartreusinnen-klooster te Brugge.

Ende binder maent van lauwe, zeylde Jan van Valois, die coninck van Vranckerijcke, wedere ovre in Inghelant omme die hostagiers (die hyder van nu ghestelt hadde) te verlossene, ghemerct dat hy die voorscreven conditien van den paeyse laetst metten coninck Eduaert ghemaect, tzijnder wille niet vulbrenghen en conste by den toedoene van den coninck Charles van Navarre, zijnen schoonzuene, ende andere van de principaelste hoofden van der franscher croone.

Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, die voorzeide coninck Jan overleet den derde maende daernaer, int jaer XIIIc ende LXIV, binder stede van Lonnen, ende zijn doode lichame wiert tSt-Denijs by Parijs ghebrocht ende begraven neffens zijn voorzaten, naer dat hy twee ghetraude vrauwen ghehadt hadde, die welcke beede voor hem uyt dezen levene ghescheeden waren, deerste gheheeten vrau Josijne van Luxemburch, die dochtere van den coninck Jan van Bemen, daer hy vier zuenen ende al zo veel dochters by ghecreech, te wetene : Charles (ghezeit de Wijse), dolphin van Vienne ende hertoghe van Normandien, die naer zijn doot regneerde; Lodewijck die hertoghe van Angiers; Jan die hertoghe van Berry ende grave van Poictiers; Philips (ghezeit de Stoute), die hertoghe van Bourgoengnen; vrau 1364.

Koning Jan sterft.

1364. Josyne die Heyndrick, shertoghen Jans zuene van Bourbon, traude; vrau Isabelle, die gravinne van Vertu, wettelicke gheselnede van den hertoghe Galyaen van Milanen; vrau Marie, die huysvrau van den coninck Charles van Navarre, grave van Euvreux; ende vrau Johanne die metten hertoghe Robrecht van Bar huwede. Ende tweede wijf van den voornoemden overleden coninck, was die gravinne Johanne van Buenen ende van Avergnen, daer te voren Philips van Bourgoengnen, die vadere van den hertoghe Philips, die welcke (nu gheleden drie jaer) te Rouvre ghestorven was, zo wy ghehoort hebben. Dienvolghende, zo wiert die nieuwe coninck Charles (die zesde van dier name) zeer solemnelicke ende ceremonieuselick met grooter ghemeener blijtscepe ende triumphe, up den dag der heligher Drievuldicheit, te Riemen gheconsacreert, ende wiert ghezalft by den eerdsbisscop Jan aldaer, als wesende die eerste ghenoot van der croone, ende die andere alleven bedienden daer van ghelijcken ooc elc haerlieder eyghe ende propre officie, in zulcker wijs, dater die bisscop van Louwe die ampulle metter heligher olie drouch; die bisscop van Langre hielt sconincx sceptre; Philips, die hertoghe van Bourgoengnen, stelde die coninck, zijnen broedere, die croone upt hooft; Lodewijck, die hertoghe van Angiers, sconincx oudste broedere, voerde zijn eerste banniere, in die stede van den hertoghe van Aquitaengnen; Wenselin, die hertoghe van Lotrijcke, Braband ende Limburch, voerde die tweede banniere, uyter name van den hertoghe van Normandien, ende was die broedere van sconincx moedere; die bisscop van Beauvais hadde die coninclicke mantele up zijn rechter arm; die bisscop van Noyon brochte die coninck zijn rieme; die bisscop van Chalon quam metten coninclicke signette voort; die grave Lodewijck van Vlaenderen ghorde die coninck zijn zweert an; den hertoghe van Amiens volchder

Kroning van Karel den wyzen

naer, met die gouden spooren in dhandt; ovre den grave van Tholouse, ende die hertoghe van Loreyne was sconincx standaert draghere, als stedehoudere van den grave van Champaengnen; al ten anziene van den coninck Pieter van Cypers, ende van der gravinne Margriete van Bourgoengnen ende van Artoys, sgraven moedere van Vlaenderen, metsgaders ooc van meer andere groote meesters, rudders ende edelmannen, vrauwen ende joncvrauwen, zonder ghetal. Ende up den tweeden dach van wedemaent daer naer, confirmeirde die coninck Charles, int casteel te Louvre, by Parijs, die ghifte ende donatie, die zijn vadere (tvoorgaende jaer) zynen joncsten broedere Philips ghedaen hadde, nopende thertochdom van Bourgoengnen, in der zelver vorme ende maniere als die hier voren ghecoucheert ende vermelt staet, met expresser augmentatie ende ampliatie bovendien, ooc van den huyse ende palleyse van oudts daer mede ghaende ende daer naer ghenaemt, staende binnen der voorzeider stede, up St-Genevijfveberch. Gheduerende die maent van ougst, wiert er onder andere noch een dachvaert tOudenaerde, in St-Wouburghe-kercke, ghehouden, angaende thuwelijck van der princesse Margriete (ghezeit van Male), sgraven eeneghe dochtere van Vlaenderen, metten prince Aymon, sconincx zuene van Inghelant, maer daer en quam anders niet of (omme die cause ende redene voren verhaelt) dan dat die wevers tIpere te wyle alle ghelijck, ondere haerlieder dekene Thomaes Zeemale, inne die wapenen liepen (byder assistentie van de vulders ende meer andere ghepeupelte), schietende haerlieder bailliu (gheeten de Prisenare), met noch eeneghe wethouders ende andere officiers, ten veystere van den scepenhuyse uyt, up hellebarden, spijtsen ende zweerden, ende vermoorden met eenen ooc zeer jammerlick (binden beloke van der Halle) Mer Jooris van Belle, een zeer goet edele ruddere, omme 1364.

Opschudding te Iperen.

1364. dieswille dat hy wel metten prince stont, twelcke alle die andere goetwillighe poorterie zo buytermaten qualijck greyde, dat zyder terstont, in grooter menichte, jeghens ter marctewaert trocken; maer eer zyder gheraken consten, zo waren die quaetwillighen met veel roofs ende buyts naer Vlamerdinghe ghevloden, verslaende daer den costere van der kercke (die an een boort meende gheluyt thebbene) met alle die ghuene die hemlieden eenichsins jeghens waren, gheenrande wreetheit nochte rudesse sparende, naer haerlieder vermueghen. Van dat die grave Lodewijck deze tijdinghe verhoorde, zo zant hy Mer Ruselart van Vlaenderen, zijnen bastaerde broedere, in alderdiligentie duer Poperinghe derrewaert, met een goet ghedeel edelmannen te peerde, daer hy die voornoemde rebellighe zo viandelick mede up tlijf viel, dater boven die versleghenen (daer die nombre vry niet cleene of en was) ooc wel XV^{c} ghevanghen wierden, die welcke men al binder stede van Ipere (zo int secrete, zo int openbare) als nu als dan omthalsde ende in partie up hooghe ratten stelde, ende in partie begrouf, maer die capiteyn Zeemale wiert, met zijnen broedere, te peertsteerte ter ghalghe waert gheslept, daer men hemlieden (nu omthooft zijnde) beede, met coorden ondere die oxelen, an de ghalghe hinck, hebbende elc haerlieder hooft boven hemlieden staende up hooghe peertsen. Welcke justitie al zo ghedaen ende vulcommen zijnde, zo jouch ment ende bande ment daer voorts al uyten lande (ter exemple van andere) dat oyt tweven of tvullen gheleert hadde, al wast ooc by aldien dat zyder hemlieden jeghenwoordelick niet

Gevecht in Bretangnen. mede en gheneerden. Tsanderdags, den XXIX^{en} van septembre (wesende St-Michielsdach), ghebuerde een zwaerbloedighe strijt voor tcasteel te Daneten, in Bretaengnen, tusschen den hertoghe Jan, grave van Montfort, F^{e} Jans (by vrau Margriete van Vlaenderen, sgraven Lodewijcx

moeye van zijne vaderlicke zijde) ende Charles van Bloys, 1364.
die welcke daer endelinghe ter stede doot bleef, met Jan, zijnen bastaerde zuene (die men naermaels voor helich hielt) ende meer andere edelen, zonder alle die ghemeene sauldeniers, die daer van der zelver zijde acht mijlen varre allomme lancx de weghen (in ontallicker menichte) met axen ende bijlen versleghen ende vernielt laghen : die grave van Sancerre wiert er ghevanghen (naer dien dat hyder zijn een ooghe ghelaten hadde) met den grave van Jony, Bertram van Clesquyn ende Olevier van Manny, met meer andere fransch edeldom, in zulcker wijs dater die hertoghe Jan van Bretaengnen (die vijfste van dier name) zeer victorieuselick tvelt behielt, makende voorts (byder hulpe van Jan Chandeau uyt Inghelant, Robrecht van Canol ende Olevier van Clesson, F^{e} Oleviers), teenegadere een ende van der orloghe, blivende naervolghende gheel in de paeysible possessie van den lande ende hertochdomme voorscreven, dies varincx XXIIII jaer lanck (niet zonder groote bloetsturtinghe) questie gheroert hadde, ghelijck by tvoorgaende wel blijken mach om ghenoughen.
Omtrent dezen zelven tijt zach men in de lucht een gru- Steertster.
welicke sterre metten steerte, veel vierighe ende brandende roeyen ten hemelwaert, ende met eenen hoofde ter eerdewaerts hanghende. Ende up St-Nicolaesnacht, in
decembre daer naer volghende, verbarnde bycans half Brand teVeurne.
die stede van Veurne, byder verzwijntheit van den palfrenier van Mer Jan van Rijssele, die welcke tzijnder herberghe die keerse int peerstal vergheten hadde uyt te doene, zo dat zy rampsalichlick int hoy viel twijle dat hy sliep, tal zulcken claghelicken jammere ende verdriete als voorzeit es, duer dien dat men den schrickelicken brant gheensins gheblusschen en conste, wat devoir dat mer toe dede.

Int jaer XIII^{c} ende LXV, verghaerde Bertram Claeys- 1365.

1365. kin (gheboren uyt Bretaengnen), al Vranckerijcke duere, een groot eyrcracht van ghemeene ghecasseerde en vagabonde sauldeniers (die men Ghildebroeders hiet) omme die voorghenoemde coninck, Pieter van Cypres, daer mede te secourse te treckene, jeghens die overwillighe Sarasijnen ende andere vianden der kerstene ghelovighen; maer by den rade van eeneghe fransche personagien, zo track hyder jeghens den coninck Pieter van Castijlgien mede, nemende ten eersten die stede van Bourgos inne met ghewelde, daer hy alle die Jueden ende Sarasijnen te niete dede, saulverende die kerstenen haerlieder lijf, ende doende voorts zo vele by foortse van wapenen dat hy endelinghe ooc den voorscreven tijrannighen coninck, die zijn huysvrau, shertoghen Pieters dochtere van Bourbon, om eender concubine wille ter dood ghebrocht hadde, zeer victorieuselick teenegadere uyter castijlscher croone verdreef, surroguerende Heyndrick, zijnen bastaerde broedere, int regement van diere. Dit en was zo vullick niet gheeffectueert ofte die eerweerdighe vadere in Gode, Jan Craon, eerdsbisscop van Riemen, en vant hem (by laste van den coninck Charles van Vranckerijcke) binden lande ende hertochdomme van Bretaengnen, met Jan Mengre, ghezeit Bossicalt, makende daer tzamen die paeys, tusschen den victorieusen hertoghe Jan, die zesde van dier name, grave van Montfort, ende die wedewe ende hoirs van den versleghen Charles van Bloys, in zulcker voughe dat die hertoghe emmers int zijne bleef, met revocatie ende annichilatie van der sententie (nu gheleden bet dan XXIIII jaer) ghegheven ende gheprononcieert by die van den parlemente te Parijs, ten voordeele van den voornoemden van Bloys, behoudens niet min zijnder wedewe tgraefscip van Pontyvre, metten burchgraefscepe van Limosin ende meer andere heerlicheden, metsgaders ooc der croone van Vranckerijcke haer manscip ende

Wervingen in Vrankryk tegen de Sarazynen.

De partyen in Bretangnen bevredigd.

homagie, daert principalick al omme ghedaen was. Binnen dezen middelen tijt brochte die coninck Charles van Navarren, met zijne seditieuse roode caproenen (daer wy voren of vermaent hebben) Jacques van Brye, den capiteyn van de peertsche caproenen, tondere int landt van Savoyen, ende die grave Lodewijck van Vlaenderen zeylde ovre teender dachvaert te Douvre, beloovende daer vrau Margriete, zijn eeneghe dochtere, die prince Aymon, sconincx Eduaerts zuene van Inghelant, ten huwelijcke te ghevene, eensdeels ter begheerte van den ghemeente van Ghendt, Brugghe ende Ipere, maer principalick ende bysondere omme die voorscreven hertoghe Jan van Bretaengnen, zijn rechtzweer (van vrau Margriete, zijn vaders zustere weghe) daer inne te complacerene ende te ghelievene, niet jeghenstaende dater die gravinne Margriete van Artoys ende Bourgoengnen, zijn moedere, met al tedeldom van Vranckerijcke ende van Vlaenderen directelick jeghens was, verwervende endelinghe ghesamelick zo vele an den paeus Urbaen (den vijfste van dier name) dat hy tvoorzeide huwelick zijnen voortghanck belettede, ten upsiene dat die coninghinne Isabelle, sbrudeghoms vaders moedere, ende die coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Langhe), sbruyts oude grootheere (ooc van haer vaders moederlicke zijde) tzamen zustere ende broedere waren, ghelijck elders int langhe ghededuceert ende vertoocht staet. Omtrent die maent van sporcle gheburder groote brant tSt-Baefs te Ghendt. Ende ten anderen daghe van april (wesende doen Wittendonderdach) dede Albrecht van Beyeren (als stedehoudere generael van den dullen grave Willem van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, zijnen broedere) Mer Jan, die heere van Heyne, te Quennoy omthoofden, alleenelick ter occasie dat hy zijn casteel tHeyne (zonder consent) voorsien hadde van gheschotte ende andere munitie van orloghe. 1365.

Dagvaerd te Douvres nopens Margriet van Vlaenderen.

Brand te Gent.

1365. Twelcke verstaen hebbende die grave Lodewijck van Vlaenderen (die hem van vrau Jole, sgravens Robrechts zijn oude grootheers tweede dochters weghe bestont) wilde tzelve in alder maniere wreken by faicten van wapenen, treckende ten naersten jaere, met grooter moghentheit (daer soverledens zes vrome broeders naer hem die upperste capiteynen of waren) tHenegauwe waert ende stellende daer tgheele landt in roeren met roovene, moordene ende brandene, ter omsprekelicker ghemeener schade, ende bysondere van der cooplieden, die allomme ende tallen cante thaerlieder verloren, toter tijt dater een paeys ofte montsoen (by middele van eender wonderlicker grooter somme van penninghen) ghemaect ende gheaccordeirt wiert, niet zonder dagreatie van der gravinne van Lijts (die dochtere van den grave van Severijn, int landt van Pouilgien), svoorzeits Mer Jans wedewe, ende moedere van Mer Woutere, die welcke int fleur van zijnen levene zeer jammerlick voor der stede van Ghendt bleef, zo wy noch int vervolch van dezen breedere hooren zullen. Binder zelver maent verbrande bycans tgheele dorp van St-Baefs te Ghendt. Ende voorts daer naer voerde die prince Eduaert van Waels (sconincx Eduaerts oudste zuene van Inghelant) met machte van volcke, ovre uyt Gaescoengnen naer Spaengnen, recouvrerende daer (by zijnder prouesse ende vaylgeandise) tconinckrijcke van Castijlgien, ende ten versoucke, oirboore ende behouve van den verjaechden coninck Pieter, daer wy tvoorgaende capitele of ghesproken hebben, ende keerender ter eerster oportuniteit weder van daer hy ghecommen was, met Bertram Claeyskins, Mer Aernout van Andreghem ende meer andere ghevanghen capiteynen van der franscher croone. Hierentusschen vercreech die coninck Pieter van Cypers insghelijcx ooc een schoone victorie jeghens die Sarasijnen ende andere zijne onghelovighe vianden, makende niet min bestant met den coninck van Gijpten.

Den graef voert oorlog tegen Albrecht van Beyeren.

Tjaer dater naervolchde wiert die voornoemde coninck Pieter van Chastijlgien ghevanghen ende omthaelst, by Heyndrick, zijnen bastaerde broedere (die welcke van dier tijt voort zelve coninck bleef), mids der hulpe van die van Vranckerijcke. Ende int beghinsele van october daer naer quam die paeus Urbaen (die vijfste van dier name) met schoonen state te Roome, doende daer messe in St-Pieters kercke ende habituatien, tal zulcken contentemente ende behaghene van alle die poorters ende inneghesetene van der stede, dat niet wel mueghelick en ware tzelve ten vullen te bescrivene, omme dieswille dat hemlieden zijn voorsaten oyt (tsijdert die tijden van den coninck Philips, ghezeit de Schoone) zo vastelick tAvingnon (ondere die subjectie van de coninghen van Vranckerijcke) ghehouden hadden, wel ten onverwinnelicken schandale ende intreste van der helighen kercke, zo elders gheroert ende ghenarreert staet; maer naer dien dat hyder die oude reliquien ende principalick die hoofden der apostelen (hoe wel dat zy alsdoen qualick vindelick waren) wat ghade ghesleghen ende in haerlieder eerste eere ende weerdicheit ghestelt ende ghebrocht hadde, zo keerde hy weder naer die stede van Avingnon, van daer hy ghecommen was. Up St-Nicolas nacht, in de maent van decembre, woeyt zo horribelicke ende schrijckelicke zeere uytten Noortwesten, dat niet en scheen ofte die weerelt zoude verghaen hebben, zo dat allomme een inestimable schade, alzo wel te watere als te lande, gheschiede: ende ondere andere, zo woey die galghe van Doornijcke, by den Happart, metter thorre van St-Nicolauskercke, ende een partie van tBeelfroot omme; zo dede van ghelijcken ooc die thorre van der eureclocke tOrchy, daer en was gheen mensch levende die van dierghelicke wijnde wiste te sprekene; die welcke zo haest niet ghecesseert en was ofte daer en volchde een zeer gruwelicke mortaliteit 1366.

Stormen en sterfte.

1366. ofte pestilentie naer, al Vlaenderen, Brabant, Hollant ende Zeelant duere, bet dan een jaer lanck gheduerende.

1368. Anno XIIIc ende LXVIII, ten eersten naer die Paeschdaghen, in die maent van april, traude die hertoghe Lyoneel van Clarence, sconincx Eduaerts zuene van Inghelant, die dochtere van den hertoghe van Milaen, binder stede van Parijs, ter grooter ghemeener blijtscepe ende verhueghene van der franscher croone. Zeer onlancx naer dezen starf vrau Margriete van Brabant, sgraven huysvrau van Vlaenderen, in haer ghevanghenesse te Male, buyten Brugghe, daer zy nu omtrent XV jaren lanck die patientie ghehadt hadde, omme die cause ende redene als voren, ende wiert zonder eeneghe uytwendighe ceremonie te St-Pieters te Rijssele begraven. Ende ghedurende die maent van juny verghinghen tUtrecht, in Hollant, XI duysent persoonen van der peste. Ende tlandt van Vlaenderen was zo tondere van de watere, dat men gheenen raedt en wiste, twijlet dat tvier die van Ghendt grootelijcx beschadichde, nemende zijnen oorspronck uyt een schamele stroodackich huys, daert (by tbarnen van een doot zwijn) zeer onvoorzienlick die vlamme in slouch. Up St-Gillisdach, in septembre, arriveerde die coninck Charles van Vranckerijcke, met veel edeldoms, te Doornijcke, omtbiedende daer den hertoghe Wenselin van Brabant, den ruaert Albrecht van Henegauwe, sgraven Willems broedere, ghezeit de Dulle, ende den grave Lodewijck van Vlaenderen, by hem te commen, omme ghezamelick ende by ghemeenen tusschensprekene een huwelijck te makene ende duer te droomene (1), tusschen den hertoghe Philips van Bourgoengnen (ghezeit de Stoute), zijnen joncsten broedere, en vrau Margriete, die eeneghe dochtere van den grave Lodewijck voornoemt, die welcke (ondere tdecsele van eender ghefingierder ziecte ofte qualicte) ter dachvaert niet en compareerde, als die ghuene die

Margriet van Brabant sterft.

Pest te Utrecht.

Den koning van Vrankryk zoekt Filips den Stouten in huwelyk te brengen met de dochter van onzen graef.

(1) Te drummen.

(ten instantie van de drie leden slands) gheensins totten voorzeiden huwelijcke verstaen en wilde, ten ware dat men hem eerst die steden van Rijssele, Duay ende Orchy restitueerde ende wedergave, die men hem zo menighen tijt (jeghens recht ende redene) omthouden hadde, ende ghemerct dat die Franschman daerof noch in spele noch in neerste hooren en mochte, zo bleef hy noch byder belofte, die hy (ovre drie jaren) dies angaende, die hertoghe Aymon van Cantelberghe, sconincx zuene van Inghelant, te Douvre ghedaen hadde, zo hier boven ghenoteert staet, twelcke al ziende ende hoorende vrau Margriete van Vranckerijcke, zijne moedere, track zelve (uyter name van den coninck) in alderdiligentie, by hem te Mechelen, berispende hem grootelijcx (voor alle wercken) van zijnder obstinaticheit, ende lachterende thuwelijck van Inghelant by thuwelijck van Bourgoengnen zo buytermaten zeere dat zyder huer int ende teenegadere inne verwarmde, nemende met dien haren rechteren boeseme in de handt ende zegghende : « Ic, die u moedere ben, gravinne van Artoys ende van Bourgoengnen, versoucke an u up al tghuene dat ghy van my houdt, dat ghy u, int colloquieren van uwer dochtere, wilt voughen ende conformeren naer mijnder ende sconincx intentie, meeninghe ende begheerte, want ten zy dat tzelve al zo gheschiede, zo zal ic hier dezen boeseme (die noyt yemende ghesoghen en heeft dan ghy) achtereen voor u ooghen afsnijden ende voor die honden worpen, tuwer eeuwigher schande, cleenicheit ende confusie, zonder u emmermeer naer mijn doodt te latene jouisserene van eenich van beede die voorscreven landen ende graefscepen, » met meer andere dierghelicke zeer scherpe ende bijtende woorden, ter zelver materie dienende, daer die prince zo vermurfde dat hy terstont zijne moedere te voete viel, belovende in als haer ende sconincx wille te vulcommene, 1368.

1368. naer zijnder macht ende moghenteit. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo en coste tgheextorqueerde huwelick noch binnen dien jaere gheenen voortghanck gheeryghen, duer tgroot empeschement van de Inghelschen, die van dier tijt voort noch daghelijex lancx zo meer ovre ende weder reden, avancerende ende vervoorderende zeer neerstelick (naer haerlieder vermueghen) tghuene dater metten voornoemden hertoghe van Cantelberghe beghonnen was, in zulcker wijs dater te Brugghe ende elders binnen Vlaenderen diversche costelicke ende zeer triumphante stiecspelen ghehouden wierden, ter eeren van der hooghe gheboren bruyt, aldaer hemlieden die edelen van den lande, metsgaders ooc van Vranckerijcke ende Inghelant, elc bysondere zo wel ende vromelick inne queten, dats hem een yghelick met rechten verwonderde. Ende bet voorts, zo causeerde die goede hope van der voorzeider alliancie, allereede zulc een overwillicheit ende overmoedicheit in therte van de Fransoysen (die welcke nu ontwijffelick best in de gracie stonden) dat zy die Inghelschen (zonder langher verdrach), by eenen voetloopere, te viere ende te zweerde omtseiden, vernieuwende met dien die oorloghe, ende brekende den paeys van den jaere XIIIc ende LX, dewelcke zy verclaersden noyt ghemaect thebbene om thoudene, maer alleenelick ovre hemlieden ende haerlieder landen (by dier middele) van meeder quaet te bevrydene, te beschermene ende te verlossene. Dienvolghende, zo namen zy ten eersten tgraefscip van Ponthieu inne, met die steden van Abeville, Crotoen, Noyelles, St-Regniers ende Ruelle, doende voort zo vele dat zy insghelijex ooc in Gascoengnen (overmits de naturelicke inclinatie van die van der contreye) allincx zo meer ghehoors gheereghen, tal zulcken meshaghene van den coninck Eduart van Inghelant, dat hy tzelve corts zwoer te wrekene, metsgaders ooc trecht dat hy an die

Vyandlykheden tusschen Vrankryk en Engeland hernomen.

croone van Vranckerijcke hadde, wederomme van nieus 1368.
ten alderrigoreusten dat hem mueghelick was te vervolghene by faicte van orloghe. Hierentusschen liepen eeneghe Vlaminghen (die totten voorghenoemden huwelicke van Vranckerijcke gheensins gheneghen en waren) zeer onversaechdelick in de wapenen, ende zoudent zonder faute noch teenegadere interrupt ghestelt hebben (mids der hulpe van de ballinghen ende fugitiven, die zyder propijs toe ghehuert hadden) indien men ze niet zelve in tijts overvallen en hadde, ten coste van menighen vromen seditieusen hals, daer te Doornijcke ende elders tzweert van justitie duere vlooch. Uytten welcken dat die Inghelschen wel ten vullen mercten ende considereerden hoe cleene apparentie dater voortan was van emmermeer thaerlieder ghepretendeerder alliancie te gherakene, dies keerden zy als nu als dan weder zeer onghetroost tharen landewaert. Binder maent van novembre, zo ghinct in Vlaenderen al verloren van der pestilentie, ende ten derden daghe van der maent daer naer volghende, wiert Charles, die eerste zuene van den coninck Charles van Vranckerijcke, te Parijs, int hof van S'-Pol, gheboren, ten omsprekelicke blijtscepe ende ghenouchte van der franscher croone.

Tnaervolghende jaer, sdonderdachs naer Belokenpaesschen, ten XIIen daghe van april, sloten die bisscop van Auxerre; Woutere van Chastijlgion; ende Everaert van Corbye, met meer andere personagien, uyter name van den coninck Charles van Vranckerijcke van der eendere zijde; ende die proost van St-Donaes te Brugghe; die proost van Haerlebeke; die proost van St-Veerle te Ghendt; Mer Lodewijck van Namen; Mer Inghelbert van Heyne; Mer Wolfaert, die heere van Ghistele; Mer Bouduin, die heere van Praet; Mer Heyndrick van Bevere, die castelein van Dixmude; Mer Roelant, die heere van Poucke; die heere

1369. Sluyting van het door Vrankrijk verlangde huwelyk.

1369. van Schorissen; die heere van Maldeghem; die heere van Coolscamp; Mer Willem van Reyghersvliete; Mer Rogier Bootelin; Mer Goossin de Wilde, ende meester Testart van der Woestijne, ovre den grave Lodewijck van Vlaenderen van der andere zijde, tzamen finalick thuwelick (binder stede van Ghendt) van der schoonder princesse Margriete, svoorzeits sgraven eeneghe dochtere, ende die onbeslapen wedewe van den onbejaerden hertoghe Philips, Fe Philips van Bourgoengnen (daer Ode die grootheere of was) metten tweeden hertoghe Philips van Bourgoengnen, ghezeit de Stoute, sconincx joncste broedere voornoemt; dies moesten die steden van Rijssele, Douay ende Orchy, met al dater meer of dependeert ende anneclecft, weder ten lande ende graefscepe van Vlaenderen waert keeren, zoot ooc ghebuerde, daer zy nu menighen tijt of ghesepareert hadden gheweest, ter occasie voren verhaelt, niet zonder expresser conditie van retoure, nochtans in al zo varre als Vlaenderen (naer die doot van der princesse voorscreven) naermaels meer up hoir femenijn verstorve, behoudens dater in dat gheval, eerst ende voor alle wercken van der croone weghe, goede, behoorlicke ende zeer suffisante assignatie gheschiede van der somme van X duysent ghuldenen tjaers, ten oirboire ende profijte van der lande ende graefscepe als voren. Dienvolghende, zo wierden beede die voorghenoemde conjoincten, sdysendachs, den XIXen van der maent van juny daer naer, met veel ceremonie, hoocheden ende mijsterien ghetraut, in die abdie van St-Baefs, by den bisscop Philips van Doornijcke, ter presentie van der hertoghe Wenselin van Brabant ende van der hertoghinne Johanne, zijnder huysvrau (die zustere van wijlent de gravinne Margriete, sbruyts moedere), metsgaders ooc veel meer andere groote meesters, rudders, edelmannen, vrauwen ende joncvrauwen, ende die brulocht gheënt zijnde, met uytnemende

magnificentie, blijtscepe ende triumphe (ghelijct wel redene was), zo trocken de nieughehuwede tzamen te Perone, by den coninck Charles van Vranckerijcke, die welcke (by zijnder importuniteit) zo vele an den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen broedere, verwerfde, dat hy hem secretelick eenen brief beseghelde, daer by dat hy verobligiert ende ghehouden was (nu grave van Vlaenderen gheworden zijnde naer die doot van zijnen schoonvadere) die steden van Rijssele, Duay ende Orchy weder vryelick, liberlick ende zonder eenich last metter croone tannexerene, directelick jeghens ende in prejudicie van der huwelicker voorwaerde hier boven ghementioneert, hoe wel dater die Fransoysen endelinghe anders gheen profijt of en quam, dan dater haerlieder ghecostumeerde boosheit, snootheit ende valscheit, naectelick by omtdect ende gheopenbaert wiert, thaerlieder eeuwigher schande, confusie ende derisie. Deze zaken en waren zo gheringhe aldus niet ghepasseert ofte die voorzeide nieughehuwede en reysden voorts met schoonen state tharen lande ende hertochdomme van Bourgoengnen waert, nemende haerlieder fixe ende vaste residentie binder stede van Digion. Ende up den Sacramentsdach, in die zelve maent, duerstaken die Jueden te Bruessele dat weerdich helich Sacrament met rapieren ende poingiaerden, zo dater miraculeuselick veel bloets uytvloeyde, ten aensiene van menighen persoon, by dewelcke dat die mesdadighe ende goddeloose menschen terstont ghevanghen ende gheapprehendeert wierden, stervende corts daer naer metten viere. Int beghinsele van hoymaent arriveerde die hertoghe Jan van Lancaestere, sconincx zuene van Inghelant, met een groote armeye van Inghelschen, Duytschen ende andere vrome lieden van wapenen te Calis, loopende eerst tgheele landt van Ghijsnes ende Artoys of, tot St-Omaers ende Arien, ende nemende van danen voorts zijnen wech naer 1369.

Grouwelyken aenslag tegen de H. Hostien te Brussel begaen.

De engelsche legers komen over te Kales.

1369. St-Pol ende Hesdin, daer hy al van ghelijcken dede, passerende endelinghe ooc die reviere van der Somme, ter totaler ruine ende bedervenesse van die van Heu, St-Valerijck ende Caleten, omme al welcke rudessen ende wreetheden te belettene dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen (by laste van den coninck, zijnen broedere) in alderdiligentie te Monstruel waert quam, met veel gendarmerie te peerde ende te voet, twelcke considererende die hertoghe van Lancaestere, stelde (zonder langher dilay) al zijn volck in goeder ordonnantie, tal zulcker plaetse als hem ter bataylgie bequaemst dochte te zijne, aldaer hem die grave Robrecht van Namen terstont byvouchde, met een goet ghedeel ruyters te peerde; dies nochtans niet jeghenstaende zijne vianden quamen hem wat naerdere, mids der assistentie van den grave Guy van St-Pol ende van Mer Morellus, den connestable van Vranckerijcke, zo dat men van eure teure eenen zeer zwaerbloedigen strijt verbeyde, hoewel dater nochtans niet anders naer en volchde, dan dat die Fransoysen (noch wel indachtich zijnde van der crancker aventuere, die zy onlancx te Poictiers ende elders ghehadt hadden) met grooter schande ende cleenicheit (maer wel thaerlieder behoudt) secretelick by nachte naer St-Omaers vloden, stichtende brant al haerlieder leghere duere, omme dats die Inghelschen niet gheware worden en zouden, die welcke vry doen ter tijt gheen catten en waren om zonder hantschoen te vanghene, ende tsanderdachs weder naer die stede van Calis keerden, zeer jammerlick pijlgierende, verbarnende, destruerende ende raserende (van quader spijte dat mer niet ghevochten en hadde) al dat yewers in Ponthieu, Boullonnois ende elders daer omtrent wel stont. Sdachs voor Onzer Liever Vrauwen dach, half ougst, overleet die duechdelicke ende godtvruchtighe vrau Philippine van Henegauwe, wettelijcke gheselnede van

den coninck Eduaert van Inghelant, ghezeit dEdele, ofte van Vindelifore, ghelijck wy in tijden ende stonden noch breedere vertooghen ende verclaersen zullen. 1369.

Gheduerende die maent van septembre, int jaer XIIIc ende LXX, quamen die Inghelschen, omtrent XII duysent mannen sterck (daer eeneghe Duytschen ende Nederlanders mede tusschen waren) wederomme van nieus uyter stede van Calis, int landt van Artoys, ondere tbeleet van Robrecht van Canol ende Thomaes van Granson, verbarnende daer die voorboughen van der stede van Ste-Vedast (die men van oudts Nobiliack plochte te noemene) ende doende voorts een buytermaten schadelicke course ofte sproncreyse dweers duer Vermandoys ende Noyon, tot voor die poorten der stede van Parijs, nieuwers eeneghecrande wreetheit nochte tyrannie sparende, metsgaders ooc niemende in gracie ontfaende, van wat condicie, state ofte qualiteite dat hy ware, tzy jonck ofte oudt, zo dat die Normannen, Gotten ende Wandelen noyt in voorleden tijden van meedere overwillicheit, onghenadicheit ende onmenschelicheidt en useerden; deze maniere van doene greyde Mer Morellus van Luxemburch, die heere van Fiennes ende conestable van Vranckerijcke zo ovre qualijck dat hyder niet jeghens te velde commen en dorste, resignerende ter cause van dien zijnen staet, daer Bertram Ghesclin (een man van cleender extractie, maer clouck ter wapenen) terstont mede beghift ende beschoncken wiert, treckende, zonder langher respijt, met Mer Aernout van Andreghem, den maerschalck van der croone; Moton van Blaville, ende Rhodolf van Reynevalle, reghelrecht duer Angiers, Poictiers ende Sanctoengnen ende Mans, zijne voorscreven vianden naer, ende vallende hemlieden zo dapperlick up tlijf dat hyder een groot ghedeel of ter stede doot slouch, ende den capiteyn Granson in zijne handen ghecreech, met Godefroot van Onelay, 1370. De Engelschen in Vrankryk geslagen.

1370. Richart van Grevin, Thomaes van Villefort ende meer andere edelen (die welcke hy naerderhandt tzamen te Parijs waert voerde) ende den coninck presenteerde, verdrivende daerenboven ooc den capiteyn Canol, met die reste van zijnen volcke, teenegadere uyt die fransche limiten, ende recouvrerende voorts alle die verloren steden, stercten ende fortressen weder al zo varre alst doenelick was, niet zonder extreme prouesse, vaylgeandise ende vromichede, inder maniere dater die voornoemde maerschalck tleven liet. Treynde alle deze zomere zo continnelick dater groote schade of quam. Ende binder maent van decembre verschiet die paeus Urbaen, die vijfste van dier name, van dezer weerelt, hebbende voor zijnen successeur Gregorius den VIen van der zelver name, die tpaeuselick siedgie insghelijcx ooc (ten appetijte van den coninck van Vranckerijcke) wel zes jaer lanck tAvingnon bleef houdende, zo zijn predecesseurs ende voorzaten nu langhen tijt ghedaen hadden, tal zulcken jammere ende verdriete van de kerstene kercke, dat den almueghenden Heere claghelick was. Up tzelve pas begonst men eerst tprincelick casteel te Wondelghem, metter vrauwen abdie ten Groenenbriele te Ghendt (van der ordene van St-Victoor) te fonderene. Ende die Inghelschen namen die stede van Limosijn inne, by crachte ende met ghewelde.

Dood van Paus Urbaen den V.

Be in van het klooster van Groenenbriel.

1371. Doende bovendien ooc ten naervolghende jaere die coopvaerders ende visschers van Vlaenderen (omme die ghereſuseerde alleancie wille) al tmeeste leet, dat zy eenichsints consten ghepeynsen ofte versieren, zo dater qualijck yemende ter zee thooft uytsteken dorste, omtziende haerlieder groote macht ende moghentheit, daer zy ondere andere die vlaemsche vlote (commende van Rochelle bevrecht met wijnen) zo viandichlick mede besprongheu, rechts voor die havene van der Baye, in Bretaengnen (daer zy van ghelijcken ooc zout meenden gheladen theb-

De Engelschen wreken zich op de vlaemsche vloot.

bene) dat zyder endelinghe naer veel ghevechts (twelcke bet dan drie uren lanck gheduerde) by omsprekelicker foortse meestere of bedeghen, worpende over boort, verslaende ende met hemlieden ghevanghen in Inghelant voerende al dater binnen was, niet zelfs den pijlote, ghenaemt Jan Piersins, hoe wel dat zijt zonder bloetsturtinghe van haerlieder zijde ooc niet en omtstonden; die principaelste capiteynen van der entreprijse, waren die grave van Hartfort ende Mer Richaert Sturin, ten grooten contentemente van den coninck Eduaert, die corts daer naer veel schepen van orloghe, tusschen Douvre ende Calis zant, belettende by dien teenegadere die navigatie ende benemende tpassagie van der zee, ten onverwinnelicke grieve ende intreste van die van Vlaenderen, die welcke van stonden an (by den advijse van de drie leden slands) paeys maecten ende haerlieder ghevanghenen weder ghecreghen, zonder haerlieder souvereynen ende naturelicken heere ende prince eens daer mede te moeyene, ghemerct dat zy om haerlieder wille in gheender maniere derven ofte omtbeeren en wilden die vrientscepe van de ghuene die hemlieden zo nootsakelick waren. Swoendachs, den XXVIIIen, ghelach die hertoghinne Margriete van Bourgoengnen, sgraven eeneghe dochtere van Vlaenderen, te Digion, van haren eersten zuene, ende wiert up den helighen Sacramentsdach (den vijfsten van der naervolghende maent) zeer solemnelick kersten ghedaen by den eersbisscop Charles van Lyons, ende gheheeten Jan, van de ghuene dieder tlast of hadden, twelcke waren: eerst, die hertoghe Jan van Berry, grave van Poictiers, zijn vaders broedere; die bisscop van Carpentiers, uyter name van onzen helighen vadere, die paeus Gregorius, die elfste van dier name, ende vrau Margriete van Vranckerijcke, die gravinne van Artoys ende van Bourgoengnen, duagiere van Vlaenderen ende moedere van onzen natu- 1371.

Margriete van Bourgondie geligt van eenen zoon.

1371. relicken prince Lodewijck. Deze zaken en waren zo vullick niet volent ende vulbrocht, ofte die Inghelschen en verloren een bataylgie ter zee, byder havene van Rochelle, jeghens die Fransoysen (overmits tsecours van den coninck Heyndrick van Spaengnen), daer haerlieder ghecostumeirde glorie ende overmoedicheit in partie by ghestremt ende ghebroken wiert. Ende ten zelven tijde slouch die hertoghe Wenselin van Brabant (omme dater nieuwers kittivicheit ofte miserie ghebreken en zoude), met machte van volcke, te velde jeghens den hertoghe Willem van Gulcken, alleenelick omt beroovene van eeneghe brabantsche cooplieden, binnen die guilcsche palen ende limiten, daer men gheen recompense of ghecreghen en conste, volghende den accoorde daerof zijnde, in zulcker wijs dater svrijdachs, den XXIIen van ougst, afgriselick zeere te Baeswilder (tusschen den Rijn ende der Mase) ondere hemlieden ghevochten wiert, ende buytermaten veel bloets ghesturt van beede canten zijnde, maer van der brabantscher zijde (daer die grave Guy van St-Pol voren dood bleef) varre meest; die hertoghe Wenselin wiert er zelve ghevanghen, met Walram van Luxemburch, svoorzeits gravens zuene van St-Pol, ende meer andere edelen, by den toedoene van den ruart Eduart van Gheldere, niet jeghenstaende dat hyder zelve tleven liet, zoo dat die victorieusen hertoghe Willem van Gulcken, zijn halve schoonbroedere (van vrau Margriete, zijn swijfs vaderlicke zijde ende van den eersten bedde) ter dier oorzake de voornoemde ghevanghenen, int casteel te Nimmeghen, binden lande van Gheldren, dede voeren, maer zy en blevender niet langhe, uyte dien dat zy corts daer naer alle ghelijck weder omtsleghen ende verlost wierden, te wetene, dien hertoghe Wenselin, teenegadere vry, los en quyte van alle oncosten (ten neerstighen versoucke van den keyser Charles, zijnen broedere, den vierden van dier name, ende die

De Fransche slaen de Engelsche by Rochelle.

Slag te Bastweyler.

reste, by middele van XVIII duysent ghuldenen, die tghe- 1371.
meene landt van Brabant voor hemlieden betalen moeste, niet zonder groote meutte ende seditie nochtans ende bysondere te Luevene. Zeer onlancx naer dezen wiert die vette ende onvermueghen hertoghe Reynout van Gheldre, grave van Zutphen (die derde van dier name) metter doot ghemeene (van grooter melancolie ende droefheid dat die voorscreven ruart, zijn broedere, versleghen was) zonder eeneghe hoirie achter te latene by vrau Marie, zijnder gheselnede, die joncste dochtere van den hertoghe Jan van Brabant, laetst overleden, zo dat zijn landen ende heerlicheden by dien verstorven ende succedeerden up den jonghen Willem, zijnen neve (daer hy halve oom of was) svoorzeits hertoghens oudsten zuene van Gulcken. Ten XIIIen daghe van maerte quam Lodewijck, die hertoghe van Orliens, sconincx tweede zuene van Vranckerijcke, ter weerelt, die naermaels by den hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen (gheen thien maenden oudere zijnde) te Parijs gheassummeert ende ter doot ghebrocht wiert, ten inestimable grieve van der ghanscher croone, ghelijck wy noch metter tijt allincx zo ampelder hopen te kennen te ghevene, ende up den Palmenzondag daer ghebuerde een gruwelicke brant binder heerlichede van St-Pieters te Ghendt.

Int jaer ons Heeren XIIIc ende LXXII, reprobeerde men 1372.
te Parijs die secte der Turlupins ofte tbroederscip der ghewilligher aermoede. Die van Rochelle, St-Jans ten Inghelen, Angoulesme, Sanctoengne, Poictiers, Limosin ende Thuwaerts, in Aquitaengnen, quamen alle ghelijck, up tzelve pas, die coninck Charles van Vranckerijcke te ghenade, zo dat die hertoghe Jan van Bretaengnen (wiens edelen insghelijks ooc gheel franschs begonsten te zijne) nootsakelick hulpe ende bystandicheit an den coninck Eduart van Inghelant versoucken moeste. Hierentus-

1372. schen fondeerden Jan, Willem en Miloen Dormans, drie ghebroeders van grooter ende goeder renomée, tcollegie van Beauvais, binder stede van Parijs. Ende die van Cortrijcke deden ten zelven tijde eenen Sijmoen van der Vere, poortere van Ghendt (aldaer hy hem zelven ten rechte presenteirde) lijvelick executeren metten zweerde, omme zekere zijne dilecten ende mesusen wille, twelcke die Ghentenaers zo buytermaten qualick namen (als in dat gheval by expressen previlegie van den jare XIIc LXXX zelve die judicature ende kennesse hebbende van alle haerlieder criminele poorters) dater ontwijffelick groot quaet naer stont te vervolghene, indien die prince (in wies zegghenscip dat zijs hem beede ghedroughen) niet in tijts daer inne voorzien en hadde, belastende die van Cortrijck met eender amende van vichtich ponden grooten, ten profijte van de ghemeene hoirs ende haeldinghers van den voornoemden gheexecuteerden, boven die fondatie van eenen eeuwighen jaerghetijde, int cloostere van de Freren te Ghendt (daer hy begraven wiert), metsgaders ooc van eender daghelicscher messe, binnen den schepenhuyse aldaer. Dit was ghedaen up den helighen Goedenvrijdag (den XVen van april), ten bywezen van dien proost van St-Donaes te Brugghe, cancelier van Vlaenderen; die proost van St-Veerle te Ghendt; die heere van Schorisse; die heere van Maldeghem; Gheeraert van Rasseghem; Philips van Masseme; meester Testaert van de Woestijne; Jan van den Zickele; Willem van Aelst ende Heyndrick Lippens, die ontfanghere generael van sgravens domeynen, metsgaders ooc wettelick vanghere ende jugie van alle zijne criminelen buiten die beloken steden, zelfs binnen den districte van die van Mechelen ende Antwerpen.

1373. Ten naersten jaere trocken die Inghelsche wederomme van nieus uyter stede van Calis, met XXX duysent vrome mannen van orloghe, te peerde ende te voet, binnen den

lande ende graefscepe van Artoys, ondere die conduyte 1373.
van Jan (ghezeit van Ghendt), die hertoghe van Lancaestre, sconincx zuene van Inghelant, ende Jan, die hertoghe van Bretaengnen, die vijfste van dier name, sgraven rechtzweere van Vlaenderen, van zijnder moeders broeders weghe, makende ovre al zulc desroy, dat Gode claghelick was, ende passerende omtrent Corbye die reviere van der Somme, staken tvier in die stede van Roye, nemende voorts haerlieder wech ovre die reviere van der Isere, Albe, Marne, Seyne ende Ione (die welcke met eender andere reviere voorby Monstruel loopt), aldaer zy insghelijcx ooc allomme van der zelver rutheit ende onghenadicheit useerden, toter tijt dat hemlieden die hertoghe Philips van Bourgoengnen, ghezeit de Stoute, tallen cante van achtere zo die passagien besloot, dater an de cant van XXIIII duysent van puerder aermoede, honghere ende ghebreke verghinghen, en zoudender zonder twijffele alleghadere ghebleven hebben, ten hadde ghedaen dat die resterende zes duysent in alderdiligentie ter Bourdaux waert vloden, met haerlieder capiteynen, als voren. Ghedurende deze orloghe, zo liepen die vulders te Ghendt van ghelijcken ooc in de wapenen, verzouckende haerlieder gagien, loon ofte salaris gheaugmenteert ende verbetert thebbene, maer (God zijs ghelooft) die zake en ghinck niet voordere, overmits die presentie ende jeghenwoordicheit van den prince, die welcke doen ter tijt (by particulier ende speciael previlegie) die van Hontscote tmarck, loot, ofte teeckene van haerlieder saeyen consenteerde, ten anhoorene van die proosten van St-Donaes ende van Onzer Liever Vrauwe te Brugge, die proost van St-Veerle te Ghendt, Philips van Masseme, meester Testaert van de Woestijne, Hostelart van Doornijcke, Thomaes Kempe ende Heyndrick Lippens, die ontfanghere ende souvereyn van Vlaenderen. Up Onzer Liever Vrau-

De Engelschen vallen in Artois.

Oproer te Gent.

1373. wendach, in december, verschiet Wenselin van Luxemburch, tweede man van der hertoghinne Johanne van Brabant (zonder eenich wettelick hoir van zijnen lichame gheprocreeirt zijnde) van dezer weerelt, ende licht te Luxemburch begraven, in die abdie van Turivaels, die hy binnen zijnen levene grootelijcx beschoncken ende ghedoteert hadde. Int beghinsele van der maent van sporcle vroost zoo afgriselicke zeere dat die tacken van de boomen spleten, daer terstont zulc een overvloedicheit van watere naervolchde dater tlandt groote schade by leet. Deze zaken en waren zo vullick niet ghepasseert ofte daer en quam een soorte van volcke (by groote troppen van L ofte LX te ghadere ende daer boven) van tusschen den Rijn ende der Mase nederwaert, die men dansers hiet, omme dieswille dat zy continuelick hubbelden (1), dansten ende luyts keils zonghen als oft dulle verwoede lieden gheweest hadden, maer hoe haerlieder rasernie (sprutende ontwijffelick uyter grooter rutheit, bottecheit ende onwetentheit die alsdoen over al regneerde) een ende nam en hebbe ic noch nieuwers bevonden. Die reviere van der Seyne vloeyde te Parijs drie maenden lanck varre boven haren naturelicken cours ende loop, twelcke die gheleerde jugierden een quaet voorteecken te zijne, ende corts daer naer schiet die coninck David van Schotlant uyten levene, hebbende voor zijnen successeur Robrecht, zijnen zuene.

Wenceslaus van Luxemburg sterft.

Harden vorst.

Dansers.

1374. Anno XIIIc ende LXXIIII interdiceerde ende verboodt die grave Lodewijck van Vlaenderen die van Veurne yemende eenich huys ofte erve te vercoopene, anders dan haerlieder medepoorters ofte uyterlick poorters van der stede van Nieuport, met expresser ordonnantie daerenboven ooc dat noch zy haerlieder laten voortan meer elcanders immeuble ghoedinghen coopen en mochten; dit gheschiede te Ghendt, swoendachs naer Belokenpaesschen,

Den graef neemt eenige schikkingen omtrent die van Veurne.

(1) Huppelden.

wesende doen den XIIen van april, in de jeghenwoordicheit 1374.
van den proost van St-Donaes te Brugghe, als cancelier van Vlaenderen, Philips van Masseme, Mer Goossin De Wilde, Colaert van der Clijte, meester Testaert van der Woestijne, Nicasin De Waghenare, Thomaes Kempe ende Heyndrick Lippens, den ontfanghere generael ende souvereyn van den lande. Ten eersten naer dezen waren te Brugghe diversche ambassadeurs ende groote personagien, al zo wel int gheestelicke als int weerlicke, verghadert, omme ghezaemder handt die coninghen Charles van Vranckerijcke ende Eduart van Inghelant, met haerlieder gheallieerde, onderlinghe tappoincterene ende taccorderene, maer (Godt weet) ten was niet doenelick, uyte dien dat die Inghelschen gheel Aquitaengnen (metter souvereiniteit) liberlick ende vryelick themlieden waerts behouden wilden, consenterende niet min (by ghemeene overeendraghene) in een bestant van eenen jaere ende bysondere binnen den lande ende graefscepe van Artoys ende daer omtrent. Up den XVIIen dach van novembre maecte die prince Mer Goossins De Wilde, zijnen souvereynen bailliu van Vlaenderen, legghende hem ter cause van dien een nieu pensioen van VIc ponden grooten tjaers toe, ende separerende mids dien den staet voornoemt van den ontfanghenscepe van den lande (niet jeghenstaende dat zyder van ouds medegheghaen hadde) als wesende in der waerheit tweerande lieden vacatie, stijf ende last.

Bestand tusschen Engeland en Vrankryk.

Tnaervolghende jaer versaemden te Brugghe wederomme dezelve ambassadeurs, ende ten zelven fine als voren, maer daer en quam anders gheen vrucht of, dan dater tvoorscreven bestant noch een jaer by verlanct wiert, ende ghedurende deze verghaderinghe, zoo bleef hem Bertram Ghesclin, die connestable van Vranckerijcke, duerghaens, met veel volcx van orloghe, int west- 1375.

1375. quartier houdende, ter conservatie ende beschermenesse van den franschen ambassadeur ende zijne edelen, die welcke hy zoo diepe binnen den lande ende graefscepe van Vlaenderen, ten alderbesten niet en betraude, ghemerct dat die prince Lodewijck zo goet fransch niet en was, als zijn vadere (zaligher memorie) gheweest hadde, als die ghuene die noch ten eendere noch ten anderen dachvaert oyt compareren en wilde, absenterende hem continuelick uyter voorzeider stede, ende doende die hertoghe Jan van Bretaengnen, zijn rechtzweer (wesende gheel ende al van der inghelscher ligue) elders alle die meeste ende beste chiere, die hy conste ghepeynsen ende ghedincken, nieuwers inne eenich goet ofte geld sparende, tal zulcken regrette ende meshaghene van de Fransoysen, dat zy wel hadden willen hem secretelick van den lijve berooft hebbene, indien hyder by zijnder continueler absentie niet wijselick inne voorsien en hadde. Ten vierden daghe van meye ghinct te Mechelen al te quiste by tvier van fortune, ende corts daer naer dede die hertoghinne Johanne van Brabant tcasteel te Vilvoorde, tusschen der voornoemde stede ende der stede van Bruessele, fonderen, met zekere penninghen, commende van eender profijtelicker amende ofte beteringhe, die welcke die van Luevene ghedaen hadden van haerlieder voorghaende meutte ende seditie.

Brand te Mechelen en stichting van het kasteel te Vilvoorde.

1376. Doen men screef tjaer XIIIc ende LXXVI, beghonsten die ambassadeurs van onzen helighen vadere die paeus, metsghaders ooc van beede die coninghen ende huerlieder gheallieerde, weder van nieus (alzo wel binder stede van Buenen als te Brugge) niet alleene van paeyse met elcanderen te sprekene, maer bovendien ooc van der huwelijcker allyancie van vrau Marie, die oudste dochtere van den coninck Charles van Vranckerijcke, met Richart, die zuene van den prince Eduart van Waels, daer die coninck Eduart van Inghelant die grootheere of was, hoe wel dater nochtans anders niet of en quam dan dat men tvoorghementionneerde bestant noch continueerde tot St-Jansmesse, int jaer daer naer volghende. Binnen dezen middelen tijt ghelach shertoghen Jans wijf van Lancaestre te Ghendt van eenen zuene van zijnder name, ende ooc ghezeit van Ghendt, naer die platse van haerlieder beede gheboorte, ghelijck elders breedere ghenoteert staet. Ende die grave Lodewijck dede up tzelve pas toude scepenhuys (twelcke men doen tGhijselhuys hiet) gheel totten gronde toe of worpen ende weder nieu maken, legghende zelve den eersten steen, up den dach der heligher Drievuldicheit; den VIIIen van wedemaent overleet die voorscreven prince van Waels, ter grooter ghemeener rauwe van der ghanscher inghelscher croone, die welcke aldoen ooc teylant van der Wijth verloos (ligghende in de zee van Bretaengnen) by den toedoene van beede die admiralen van Vranckerijcke ende van Spaengnen. Ten IXen daghe van octobre hadden die Vier Ambochten, met die van Havenkercke, Hamme, Isendijcke, Nieuroesselare, Oostmanskercke, Rhomboutsdorp, Westende in Wulpen, Varne, Watervliet ende meer andere prochien, in tOostvrye, buytermaten vele te lijdene van der zee. Ende up den XIIIen van lauwe daer naer, keerde die paeus Gregoris, die elfste van dier name, zeer ghestolinghe, met zijne adherenten (ter omtlastinghe van zijnder conscientie) uyten Avingnoenschen Babyloene (als uyter schandaleuser ende onversadelicker abijsme der franscher ghiericheit ende symonie) anderwarf, zo te watere zo te lande, tzijnder stede van Roome waert, aldaer hy met behoorlicker eere ende weerdicheit van een yghelick ghewellecomt ende ontfaen wiert, niet zonder uytnemende blijtscepe ende ghenouchte.

Het schepenhuys herbouwd.

Overstroomingen.

Paus Gregorius brengt zynen stoel te Roomen.

Tjaer dater naer volchde, up St-Jans avent, midsomers, 1377.
starf die coninck Eduart van Inghelant, ghezeit dEdele

1377. ofte van Vindelifore, die derde van der rooder roose, nu omtrent LXXIIII jaer oudt zijnde, naer dien dat hy by wijlent die coninghinne Philippine, zijnder huysvrau, sgraven Willems dochtere van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, die derde van dier name, zes zuenen ende drie dochters ghehadt hadde, te wetene : eerst, Eduart, die prince van Waels, wat bet dan een jaer dezer weerelt overleden, vadere van Eduart (die gheenen tijt en leefde) ende van Richart, ghezeit van Bordeaux, die naer zijn grootheers doot (tzijnen XI jaere), by testamente, coninck wiert, die tweede van dier name ende die vierde van der rooder roose; Willem, die zeer jonck uyten levene schiet; Lyoneel, die hertoghe van Clarence; Jan, ghezeit van Ghendt, die man van shertoghen Heyndrick eeneghe dochtere van Lancaestre, daer hy Heyndrick (die naermaels dinghelsche croone besat) ende Jan, insghelijks ooc ghezeit van Ghendt, by ghecreech; Aymon, ghezeit Langley, die hertoghe van Cantelberghe ende van Jorck; Thomaes, ghezeit Wedestock, die hertoghe van Glocestre; vrau Marie, die wettelicke gheselnede van den hertoghe Jan van Bretaengnen, die vijfste van dier name; vrau Isabelle, die den grave van Bethfort traude, ende vrau Margriete, twijf van den grave van Pennenbrouck. Ende ten derden daghe naer svoorzeits coninex aflijvicheit, nam die hertoghe Philips van Bourgoengnen die stede van Ardere (daer die heere van Gomeghem tlast of hadde, uyter name van der croone van Inghelant) zeer onvoorsienelick inne, metten casteele te Balinghen, ende meer andere stercten van den graefscepe van Ghijsnes, ten behouve van den coninck Charles van Vranckerijcke, wiens lieden van ghelijcken ooc van eender andere zijde den lande van Pierregot meestere wierden, met bycans gheel Aquitaengnen, twijle dat Olevier van Clisson thertochdom van Bretaengnen teeneghadere (ghereserveert al-

Den koning van Engeland sterft.

De Franschen nemen den Engelschen vele plaetsen af.

leenelick die stede van Brest) tzijnder obedientie ende onderdanicheit brochte, priverende daerof den hertoghe Jan, den vijfsten van dier name, die welcke hem van dier tijt voort in Vlaenderen bleef houdende by den grave Lodewijck, zijn rechtzweer, die binder maent van decembre die van Rijssele haerlieder voorscreven previlegie van vryheit van thollen confirmeirde (wesende in daten van den jaere XIIc ende XLV), met corroboratie van alle haerlieder andere rechten, wetten, costumen ende usagien, zijnder hoocheit niet bejeghende. 1377.

Smaendachs naer St-Maertensdach (den XVIen van novembre) brack tghat te Biervliet inne, alzo wel duer die onnachsameghe giericheit van de dijckmeesters ofte watergraven (die tghelt van de wateringhe thaerlieder zelfs eyghendomme gheemployeert ende tnootzakelick effect van dien vergheten hadden) als byder impetueusiteit van der zee, die de prochien van Isendijcke, St-Nicolaus ten Hamere, Nieu Roesselare, Oostmanskercke, Piete, St-Cathelijne by Oostburch, St-Jans in der Woestijne, Schoondijcke, Hughevliete, Onzer Liever Vrauwe te Biervliet, tcloostere te Guillemijnen, Volmerbeke, Hamergate, Crusschem, Gaternesse, Zegherwilghe ende Ninive, zom in partie ende zom teeneghadere inondeerde ende huere maecte (1), met alle die costelicke vruchten ende andere goedinghen dieder binnen waren (ten inestimablen grieve van den ghemeenen lande), zonder alle die mannen, vrauwen ende onnoosele kijnderen, die men daerenboven noch allomme, in grooter menichte, zeer jammerlick zach versmooren ende verdrijncken. Ende omtrent Kersmesse hielt men te Brugghe eenen vierden dachvaert van paeyse, tusschen Vranckerijcke ende Inghelant, daer gheen voordeel medalle of en quam, duer die groote overmoedicheit ende obstinaticheit der Fransoysen, die welcke

Dykbreuk te Biervliet.

(1) Het hare maekte.

1377. van alsdoen vijf verscheyden armeyen ghereet hadden, omme die inghelsche palen ende limiten (gheduerende die minoriteit van den coninck Richart) tallen canten daer mede tinvaderene, toppresserene ende te subjugierene, indient doenelick ware, maer (zoot Gode gheliefde) haerlieder entreprise viel gheel ende al interrupt, by tonvoorsienich overlijden van der coninghinne Johanne, die dochtere van den hertoghe Pietere van Bourbon, ghelijck wy ghehoort hebben ende noch byder tijt breedere hooren zullen. Up Onzer Liever Vrauwendach (den XXV^en van der maent van maerte) reeser een zeer verschrickelicke brant uyten stalhove te Ghendt, zo dater an de cant van vijf duysent eerdsteden by verghinghen, met de prochiekercke van St-Pieters ende noch eeneghe andere cappellen ende godshuysen daer omtrent. Ten derden daghe daer naer wiert die paeus Gregoris, die elfste van dier name, te Roome metter dood ghemeene, ende die van der stede aldaer wilden in aldermaniere eenen Romeyn of Italiaen paeus ghecosen hebben, ten fine dat die roomsche kercke eens teeneghadere van der onverdraghelicke slavernie van Vranckerijcke gheexempteert ende verlost wierde, loopende met dien (wel XXX duysent sterck) ghewapender handt naer tconclave, daer die cardinalen verghadert waren, ende dreigende alle dat weerdich gheselscip van den lijve te beroovene, indient men anders dede, in welcke dreghementen die cardinael van Genevre zo schoffierelick zeere verslouch, dat hy van stonden an (met eenen verdwelmden zinne) den eerdbisschop Bartholomeus van Bar (gheboren uyt tconinckrijcke van Napels) haerlieder paeus verclaersde te zijne, zonder tadvijs van zijne medeghesellen, die welcke hem nochtans (by ghemeenen accoorde ende overeendraghene) naerderhandt confirmeerden ende consacreerden, noemende hem met eenen Urbaen, den zesden van dier name, ten

De koningin Joanna sterft.

Brand te Gent.

Urbanus VI.

grooten contentemente van de Romeynen, maer ten ghelijcke verdriete van den cardinael Ursin, die (zonder tvoorscreven meticuleux verclaers) ontwijffelijck zelve de naeste hopte gheweest thebbene. 1377.

Int jaer XIII^c LXXVIII beghonste die nieuwe paeus Urbaen den staet van der heligher kercke daghelijcx lancx zo meer te reformerene, in veel diversche poincten ende articulen, naer die leeringhe ons liefs Heere Jesu Christi, metsghaders ooc van zijne ghebenedijde apostelen ende discipelen, dats hemlieden die fransche cardinalen (wesende XIII in ghetalle), vul allerande pomperie, wulpscheit, hooverdie, ambitie, ghiericheit ende symonie, zo buytermaten zeere belchden, dat zy al heymelick uyter stede van Roome naer Fondes vertrocken, kiesende daer eenen anderen ende tweeden paeus (van haerlieder natie ende helicheit) die zy naer zijnder consecratie Clement, den zevensten van dier name, hieten, doende den ghemeenen volcke te verstane dat die voornoemde paeus Urbaen die platse niet weerdich en was (als niet dan by bedwanghe ende onbehoorlijck daer toe ghepromoveert ende ghecosen zijnde) ende hebbende voor haerlieder principaelste fauteurs, eerst den ghierighen ende symoniaken coninck Charles van Vranckerijcke; die moordadighe ende manslachtighe coninghinne Johanne van Secilien; den bloedadighen usurpateur Heyndrick van der castijlscher croone, ende den cleenmoedighen coninck Robrecht van Schotlant; die welcke ghezamelick anders niet en zochten dan den grave Lodewijck van Vlaenderen, by eenegher middele, mede van den hueren te makene, maer (Godt weet) hy en wilde noch om leven noch om sterven van den paeus Urbaen niet scheeden (volghende tadvijs van meester Claude Lijgiaen, die upperste docteur in der Godtheit van der vermaerder universiteit van Boullongnen de la Grace); zo en wilden insghelijcx ooc die 1378.

Ellendige verdeeldheyd in het christendom.

1378. coninck Richart van Inghelant, die hertoghinne Johanne van Lotrijcke ende van Brabant, die hertoghe Jan van Bretaengnen, die hertoghe Willem van Gheldre nochte die ruart Albrecht van Henegauwe, Hollant, Zeelant ende Vrieslant; daer gheel kerstenede in zulcke zwaerbloedighe omtroeringhe, dissentie ende tweedrachtichede quam (XXXIX jaer lanck gheduerende) dat den almede almueghenden Heere claghelick was. Hierentusschen nam die hertoghe Philips van Bourgoengnen tgheele hertochdomme van Normandien inne, uytghesteken ende ghereserveert alleenlick die havene metter stede van Chierburch. Ende Pieter van Bormiseele (een zeer rijcke, verwaent ende lichtvaerdich persoon van nature) arriveerde met schoonen state ter Sluys, omme van danen voorts in ambassade naer Schotlant te treckene, uyter name van der franschen croone, verbeydende niet min wel XV daghen lanck naer den bequamen wijnt, altijts in zulcker hoocheit ende magnificentie als of hy die coninck zelve gheweest hadde, zonder den grave Lodewijck van Vlaenderen (die hem doen metten hertoghe Jan van Bretaengnen, zijnen rechtsweer, te Brugghe hielt), binnen dier middelen tijt eens te gaen groetene, voor anderstont dat hem die bailliu van der platse tzelve wel expresselick gheboot ende beval te doene, in zulcker voughe dat hy nootsakelick obegieren moeste, vallende met die beede die voornoemde princen te voet ende zegghende (met eenen dobbelen gronde ende smeekenden monde): *Ziet hier ulieder ghevanghen*, daer up dat zy hem verantwoorden, dat hy een valschsticke boufs was ende dat zy noch hopten den tijt te belevene dat men gheen ghalghen ghenouch vinden en zoude, omme al dierghelijcke verraderlicke pluymstrijckers, hypocriten ende twistmakers, tusschen coninghen ende princen (als hy was) anne te hanghene ende te verworghene, dies hy hem zelven (ten aldergracelicsten dat hy conste) excu-

Pieter van Bormiseele komt te Sluys als afgevaerdigden naer Schotland.

seerde, keerende tsanderdachs, met hoofschen orlove, weder zeer confuus ende beschaemt te Vranckerijcke waert, 1378.
aldaer hy hem grootelijcx voor den coninck ende zijnen edelen rade beclaechde, niet alleene van der cleenicheit ende injurie die hem gheschiet was (hoewel dat zy hem naerst ter herten lach), maer daerenboven ooc van tgheempescheerde voyagie van Schotlant (zo hy zeide), daer hem die coninck zo inne verstoorde ende vergramde, dat hy tzelve in tijden ende stonden zwoer te wrekene; van dat die twee voorscreven princen hier of die nieumare verhoorden, zo reysden zy tzamen uyt Brugghe naer die stede van Ghendt, aldaer die grave Lodewijck zijn hof ter Posteerne dede fonderen, dolerende hem met eenen ooc grootelijcx voor die van der wet aldaer, van der overmoedicheit van den coninck van Vranckerijcke, die welcke hem emmers by righeure beletten wilde (zo tscheen) die hertoghe Jan van Bretaengnen, zijnen neve, eeneghe vrientscepe ofte bystandicheit te doene, daer up dat zy hem terstont verantwoorden, zo wanneer hem ter cause van dien eenich onghelijck ofte overlast ghebuerde, dat hy binnen zijnen lande van Vlaenderen IIe duysent mannen tzijnen dienste ghereet vinden zoude, dies hy hemlieden zeer minnelick bedancten, reysende ten eersten daer naer weder te Brugghe waert, met zijnen neve als voren, dieder als niet en lettede, nemende reghelrecht zijnen wech naer die stede van Grevelinghe, van daer hem die grave van Salbery, voorts met machte, duer Calis in Inghelant convoyeerde, tzamen gheaccompaengneert ende vergheselscipt met Walram van Luxemburch, den nieuwen grave van St-Pol, wesende nu teeneghadere ghepriveert ende ghefrustreert van al dat hijs hadde, by den coninck Charles van Vranckerijcke. Deze zaken en waren zo haest niet ghepasseert ofte die schismatiquen paeus Clement en zant die cardinalen van Agreville ende van Poictiers te Vlaen-

1378. deren waert, omme den grave Lodewijck (int vriendelicke
Den graef verbiedt den zendelingen van Klement VII dieper in het land te dringen. ofte anders) themwaerts te treckene, maer twas al verloren aerbeyt, want van dat hy verstaen hadde dat zy ter dier intentie te Doornijcke ghearriveert waren, zo omtboot hy hemlieden dat zy niet diepere binnen zijne landen commen en zouden, ten ware dat zyder blijven wilden, twelcke beede die legaten apostolijcke zo nieu ende vreimt dochte, dat zyder hem omme jugierden wel van naturen een obstinaet ende hartneckich Vlaminck te zijne. Zeer
Dood van keyzer Karel van Roome. corts naer dezen overleet die keyser Charles van Roomen, die vierde van dier name, ende Wenselin, zijn zuene, quam in zijn stede, by onsprekelicke groote ghifte ende beloften, niet jeghenstaende dat hyder gheensins idone nochte bequame toe en was. Binder maent van juiny wiert die bisscop Gheeraert van Camerijcke metter doot ghemeene, ende Jan, zijn successeur, verclaersde den volcke dat men noch die paeus Urbaen, nochte die paeus Clement van rechtsweghe en behoorde te obegierene, jeghens die opinie ende tghemeene vonnesse van alle gheleerden. Ende ten XXVen daghe der naervolghende maent verschiet van ghelijcken ooc Philips van Artoys, bisscop van Doornijcke, van dezer weerelt, aelmoesenier van onzen naturelicken heere ende prince, metsghaders ooc fondateur van diversche kercken, cappellen ende godshuisen, in zulcker wijs dat Pieter van Auxy naer hem bisscop wiert, maer hem en obegierde niemende dan alleenelick de proosterie van Doornijcke, omme die verscheiden paeusen ende tweedrachticheit der heligher kercke wille, want alle die reste van der zelve diocese (als Ghendt, Brugghe, Rijssele, Cortrijcke, Seclin, Helchene, Oudenburch, Ardenburch, tlandt van Waes, Oudenaerde ende Roesselare, met haerlieder steden en prochien subalterne) hielden ghesamelick Jan van West voor haerlieder bisscop ende diocesaen ondere den waerachtighen paeus Urbaen.

Ten naersten jaere rees in Vlaenderen een zeer perni- 1379.
cieuse, execrable ende zwaerbloedighe meutte ofte seditie Beroerte in Vlaenderen.
(zeven jaer lanck gheduerende) byder rechtvaerdighe wrake ende goedertierer punitie Godts, die welcke die menschen by dier middele castien, corrigieren ende trecken wilde van haerlieder ongheregheelde pompeuseit, moyaerdie, overdadicheit, ghiericheit, ambitie, sijmonie, meyneedicheit, blaspheme, luxurie ende moordadicheit, Uytvallen tegen de zedeloosheyd van den tyd.
daer zy alleghadere (gheestelick ende weerlick, edele, onedele, poorters, ambochtslieden, landslieden, mans, vrauwen, jonc ende oudt) zo jammerlick, claghelick ende abominabelick mede besmet, besmuert ende beswaert waren, dat men nemmermeer ten vullen nochte int particuliere en zoude connen bescriven, zonder nochtans ter occasie van dien eenich berau ofte leetscip thebbene, by faulte van goede vermaninghe ende justitie, tzamen verghesselscipt metter grooter weelde die doen al tlandt duere regneerde, duer den goeden coop van allerande etelicke, drinckelicke ende slitelicke ware, want men cochter een osse niet meer dan XVI, een koe XII, een zwijn VI ofte VII, ende een schaep III ofte IIII grooten, ende voorts allerande zaken naer advenante, zo dat een ijghelick by dien teeneghadere verblent wiert in zijne ghecostumeirde ghebreken, zonden ende messusen, houdende int ende niet dan voorspel ende gheck, ja zelfs dootslach ende moort, in zulcker wijs dater binnen thien maenden tijts over de XIIIIc persoonen alleene int Ghendtsche, waer hier waer daer (in taveernen, stoven, bordeelen, caetspelen ende andere dierghelijcke loketten) zeer deerlick versleghen ende vermoort waren, ooc ten wel wetene van den prince, die welcke (mesachtende alle zijne oude, wijse, discrete ende ghereghelde raedslieden) daghelicx, lacen! niet dan stekers (1), tournoyers, dobbelaers (2), caetsers, dan-

(1) Schermers. — (2) Teerlingspeelders, tuyschers.

1379. sers, musicienen, rethorisienen (1), jongheluers, vraukijns van lichten aerde ende groote banckctten en hanthierde, brenghende daer mede zijnen tijt ovre in allerande wulpsheit ende overdadicheit, tal zulcken excessive coste dat hy (naer tweewarf by den ghemeente van den lande ghesuccourreert gheweest thebbene) bovendien nog derdewarf in extremer benauthede van ghelde gherochte, principalick ter occasie van eenen sticspele by hem, corts naer Sinxen te Ghendt, up den Coornaert, ghehouden, jeghens alle die edele van Vlaenderen, Brabant, Henegauwe, Hollant, Zeelant ende Artoys, twelcke hem zo buytermaten veel goets costede, dat hy nootsakelick (tzijnder omtlastinghe) zekere nieuwe chargie ende beswaringhe up elc ghemet lands versoucken moeste, daer die van Ghendt in gheender maniere toe verstaen en wilden, hem wel expresselick te kennen ghevende by Goossin Mulaert, haerlieder medepoortere, dat zy van gheenen advijse en waren tot die voorscreven ofte andere dierghelijcke zijne meer dan volontaire verachtertheden, voortan al zo vele als een enkele mijte meer te contribuerene, achtervolghende haerlieder oude liberteit ende vryhede : dies nochtans niet jeghenstaende die van Brugghe deden tbeste int leenen ende furnieren van zekere groote somme van penninghen, ghelijck zy ghewone waren, behoudens niet min octroy om van haerlieder Minnewatere, zuutwaerts up, eenen nieuwen varschen vaert te mueghen delvene (zo zy ovre XLVII jaer beghonnen hadden) tot inder deynscher Leye, twelcke hemlieden die prince (zonder langher delay ofte beraedsamicheit) zeer gheerne agreerde, consenteerde ende bezeghelde (ghemerct dat zy al tlandt, daer zy duere passeren moesten, van alsdoen ghecocht hadden) stellende daerenboven noch eenen nieuwen thol voort,

Steekspel te Gent.

De Bruggelingen bekomen verlof tot het delven eener vaert naer de Ley.

(1) Tooneelisten.

te laste van de schiplieden van Ghendt, aldaer hem Jan Hyoens, die dekene van den ambochte, zo jeghens opposeerde dat hyder van zijnen eedt omme verlaten wiert, byder authoriteit als voren, ende Ghijsbrecht Matthijs quam in zijn stede, effectuerende ende vulbringhende (mids der assistentie van zijn zes broeders van den zelven ambochte) tghuene dies questie roerde, ten zeer grooten meshaghene ende upsprekene, niet alleene van den voornoemden Hyoens (die nu van zijn dekenschip, tusschen de zesse ende zevene honderd ghuldenen tjaers weerdich zijnde, ghepriveert ende te buyten was), maer bovendien ooc van al tghemeene ghepeupelte, als tghuene dat niet en twijffelde van in toecommende tijden (byder middele voorzeit) teeneghadere ghefrustreert te wordene van der ghebruycsaemheit van haerlieder leyscher vaert; maer wat zy consten ghesegghen, die Brugghelinghen en lietender niet omme voort te gane, met teffect van haerlieder voorscreven octroye, avancerende tzelve binnen eenen corten tijt (by menichte van pyoniers) tot voorby St-Jooris ten distele, byder jurisdictie van de voorghenoemde envieusen ende afjoonstighen, die welcke met dien niet en faylgierden van hemlieden daer in alderdiligentie te ghemoete te commene, haerlieder vier hondert ende twintichstere, wel voorsien was van als dat ter orloghe diende, ende hebbende elc eenen witten caproen ovre thooft, volghende dordonnantie van Jan Hyoens, dieder inghelijcx ooc capiteyn of was, met Goossin Mulaert, Aernout De Clerck en Sijmoen Colpaert, verslaende ende verjaghende ghezaemder handt al dat zyder vonden, spittende ende delvende; zo dater van dien tijt voort niemende meer die spade in deerde steken en dorste, ten omsprekelicken contentemente van den ghemeente van Ghendt, twelcke Jan Hyoens voorts al te gheerne upghereyt zoude hebben jeghens Ghijsbrecht Matthijs, den deken van de schippers, 1379.

Tegenwerking van de Gentenaers onder het beleyd van Jan Heyns.

1379. zegghende openbaerlick ende sustinerende (ooc tzijnder presentie) dat hy niet dan een valsch verradere en was, als sinistrelick tzijnen state ghecommen zijnde, byder introductie van den nieuwen thol, daer die cooplieden daghelijcx lancx zo meer by stonden te vervreimdene, wel ter onverwinnelijcker schade ende achterdeele van der ghanscher republicque : van dezer injurie zochte hem die gheaccuseirde faictelick te wrekene, zoot behoorde, met zijne vrienden ende maghen, maer ten was niet doenelick, omme dieswille dat die ghuene daer hy jeghens te doene hadde, duerghaens met twee ofte drie hondert van zijn witte caproenen achter strate ghinck, zo langhe ende zo menighen tijt gheduerende, dat hem Mer Wouter van Outrive, die hoochballiu, int ende vermoeyde, doende zo veele by Pieter Coene, zijnen dienare, dat hy eenen witten caproen ghevanghen in sGravensteen gheereech, die welcke zo luyde ende leelick schreeude dat zijne complissen ende medeghesellen tzelve gheware wierden, hoe wel dat zy nochtans te late quamen om hem te helpene, ghevende van quaden spijte haerlieder noodt Lieven Walrave (die dekene van de weverie) te kennene, die hem met alle de zijne van stonden an mede ter wapenen vouchde, niet alleene ter omtslakinghe van der voorghenoemde gheapprehendeerde, maer daerenboven ter recouvrance van zekere bootsghesellc, die tEecloo, omme zijne messusen, criminelick ghevanghen lach, ten fine dat die van der stede zelve die kennesse namen van zijne sticke, achtervolghende tprevilegie daerof zijnde, in daten van den jaere XIIc LXXX. Tcommuin hoorende dater questie was van tonderhoudene van huerlieder previlegien, viel terstont in grooter meenichte die witte caproenen, daer tghetal insghelijcx ooc van uere tuere of vermeederde, ende die wevers by, twelcke ziende ende considererende die hoochballiu, wethouders ende andere edelen, zonden haestelick

haerlieder ghedeputeerde te Male waert, an den grave 1379.
Lodewijck, die daer zijnen nieuwen thol (thaerlieder odmoedigher beede ende om erghere teviterene) beloofde of te stellene, met expresser ordonnantie van achter een beede die voorghementioneerde ghevanghenen tomtslane, metsghaders ooc interdictie van meer in de nieuwe bruchsche vaert te delvene, behoudens dat een ijghelick in paeyse ende met vrede weder int zijne keerde, zoot ontwijffelick ghebeurt zoude hebben, ten hadde ghedaen Jan Hyoens, dieder met zijne witte caproenen, wevers ende andere, noch daghelicx lancx zo meer al int verwarde stelde, eensdeels in wederwrake van tnemen van zijnen state voorzeit, maer principalick ende bysondere van vreese van ghepuniceert te werdene van zijnen voorghaenden seditieusen vermete, loopende mids dien ghezamelick (als verwoede lieden) ghewapent ter Cautere ofte te Peerdemarct waert, ende roupende met luyder stemme dat men Pieter Coene, des heeren dienaere, exemplairlick corrigieren ende straffen zoude (naer zijnder weerde ende verdienste) van den onbehoorlicken handslach by hem ghedaen an den voorscreven witten caproen, ofte indien niet, zy zoudens hemlieden zelven zo moeyen dats hem meenich man beclaghen zoude. Van dat Mer Wouter van Outrive, die hoochballiu, deze gruwelicke roup anhoorde, zo track hyder (met sgraven standaert in dhandt) zeer clouckelick ende onversaechdelick jeghens, met alle die wethouders, edele ende notable, vleeschauwers ende schiplieden (daer Ghijsbrecht Matthijs die dekene ende capiteyn of was) in goeder ende schoonder ordonnantie, zo te peerde als te voet, gheensins twijffelende van der victorie, ende dreyghende al dat wittecaproensch was thaerlieder zoldere veystere uyt te doen hanghene, in al zo varre als men yewers basten ghenouch ghevinden conste; dies nochtans niet jeghenstaende hy wiert zelve (overmids die vlucht van

Den graef verbiedt van met het delven der vaert voort te gaen.

Zware onlusten.

1379. de schiplieden ende andere) smaendachs, den VIen van septembre, ter stede doot gheslegben (ende naerderhandt te Freren begraven), zo dat een ijghelick van de quaetwillighe een stick van der princelijcke standaert scheurde ende onder die voeten trappelde, verjaghende ende verdrivende voorts al dat hemlieden eenichsins contrarie was, metsghaders ooc haerlieder huizen pijlgierende ende destruerende, hoe wel dat zijt nochtans alderhartst up Ghijsbrecht Matthijs ende zijn zes ghebroeders hadden, wesende al ghelijck wel ghestelde lieden van eere.

Woede der witte kappen tegen den graef en zyne goedwilligen.

Deze zaken en waren zo vullick niet ghepasseert ofte Jan Hyoens (die capiteyn van der seditieuser verghaderinghe) en track met omtrent X duysent van zyne witte caproenen, wevers ende andere uyt, beroovende ende verbarnende (up Onzer Liever Vrauwendach binder maent als voren) tschoone casteel ende garderobe van den grave Lodewijck te Wondelghem (dat noch boven de neghen jaer niet nieuwe en was ende bet dan hondert vijchtig duysent guldenen ghecost hadde), met alle tghuene dater meer of dependeerde ende anneclеefde ofte toebehoorde (daer men den brant vijf of zes mijlen varre of zach) ende stellende voorts (alle die maent ghedurende) die gheele casselrie van Ghendt in roeren metten viere, dat hy van ghelijcken ooc allomme dede steken in die huysen der edelen ende andere, die hy eenichsins conste bevinden haerlieder prince mede te zijne, jeghens den welcken dat hy die van Hulst, Denremonde, Aelst, Ninive ende Deynse (met meer andere plaetsen daer omtrent) int ende foortselinghe bedwanck, met hem ende den gemeente van Ghendt, te zweerene, tal zulcken meshaghene van den grave Lodewijck (wesende doen binder stede van Mechelen) dat hy zeer haestelick te Rijssel waert reysde, omtbiedende daer alle zijne edelen by hem te commene ende doende voorts zo vele dat hy die van Denremonde ende van Aelst, weder

Den gevlugten graef pleegt te Rijssel raed met zyne edelen.

tzijnder obedientie gheereech, verleenende elc bysondere goet sterck garnisoen, zo hy insghelijcx ooc die van Ipere, Oudenaerde, Rijssele ende Gavere dede; die capiteyn Hyoens ende zijne medeghesellen dit spel anziende, namen tsanderdachs haerlieder weg van Deynse (daer zy nochtans van haren volcke inne lieten) naer die stede van Brugghe, die welcke van puerder vreese ende vervaerthede met hemlieden overquam ende allieerde (by middele van hostagiers), niet zonder uytnemende semblant nochtans van grooter blijtscepe ende mutuele accoorde, twee daghen lanck ghedurende, want ten derden daghe vonden hemlieden die witte caproenen ten Damme, aldaer hemlieden ghelijcke eere ende touf gheschiede; maer Jan Hyoens, haerlieder beleedere, wiert er naer den tweeden dach zo qualijck bestaen (van tfenijn dat hem eeneghe van de principaelste joncvrouwen van der stede, snavens te voren, secretelick in een bancket inghegheven hadde) dat hy hem van danen voorts in een osbare, duer Aerdenburch naer Eecloo dede voeren, aldaer hy zeer subitelick dezer weerelt overleet, wel ter excessiver rauwe ende droefheit van den ghemeente van Ghendt, twelcke zijn doode lichame, sdaechs daer naer, met schoonder processie (van gheestelick ende weerlick) dede in halen, ende met princelicker hoocheit begraven binder kercke van St-Nicolaes: kiesende met dien Jan Pruneel, Jan Boulle, Rachen Van Herseele ende Pieter Van den Bossche, voor haerlieder nieuwe capiteynen in zyn stede, als wesende die vier vroomste, strafste ende hasardeuste quicken (1) van der stede, ende die men vry tot dezen state niet en dorste bedwinghen, in zulcker wijs dat zy ter eerster oportuniteit met XII duysent mannen naer Cortrijcke trocken, brenghende daer alle die poorters ende inghesetene thaerlieder 1379.

Jan Heyns wordt te Brugge vergeven.

(1) Opstandelingen, onrustigen, persoonen van onstuymigen en woedenden geest.

1379. ligue ende alliancie, metsghaders ooc die van Torhout, Roesselare ende van den platte Vrye (niet jeghenstaende dat zyder zom lettel toe gheneghen waren), ende nemende voorts haerlieder wech tIpere waert, daer zy in der eeuwicheit niet binnen gherocht en zouden hebben, ten hadde ghedaen de verraderie van den dekene van de neeringhen, die welcke met vijf duysent ambochtslieden ter marct quam, zeer viandlick overvallende tgharnisoen van den prince, zo dater (onder andere) vijf van zijne edele rudders ende capiteynen ter stede doot bleven, daer Mer Robrecht ende Mer Thomas van Hoverdrie uyt Henegauwe, die principaelste of waren; Mer Heyndrick van Antoing ende zout van ghelijck ooc nimmermeer omtcommen hebben, ten hadde gheweest duer tsecours ende onderstant van eeneghe goetwillighe poorters, die hem zo varre assisteerden, dat hy metten anderen te voet zijn veerden liep, alle ghelijck achterlatende al dat zyder ghebrocht hadden, ende die Ghendtenaers omtfinghender den eedt van den ghemeente (maer niet zonder hostagiers naer costume), vercrijghende voorts al tzelve ooc te Gheertsberghe ende elders, ende keerende al zo finalick weder thaerlieder stede waert.

Zyne opvolgers brengen vele steden onder hun gezag.

Die grave Lodewijck ziende dat nu gheel Vlaenderen vlamingant (ofte puer Vlaenderen) van hem vertrocken ende ghescheeden was, uytghesteken alleenelick Oudenaerde, Aelst ende Denremonde, zant terstont goet ghetrauwe garnisoen naer die stede van Oudenaerde, met VIIIe van zijne edelen, nemende met die reste zelve die stede van Denremonde te bewarene, metter assistentie van eenege duydsche gendarmerie, dat hy in alderdiligentie themwaerts omtboot, omme by dier middele tpassagie van der Schelde teeneghadere te beslutene tusschen Ghendt ende Doornijcke, ghemerct tsecreet verstant dat zy onderlinghe met eelanderen hadden, ter grooter voorderinghe

van de Ghendtenaers, die welcke ten XVIen daghe van octobre, met die Brugghelinghen, Iperlinghen, Cortrijckers, Poperinghers, Gheertsberghers ende haerlieder casselrien (tzamen wel hondert duysent mannen sterck) voor Oudenaerde nedersloughen, schietende tvier zo dapperlick tallen canten ter stede waert in, dat men die huysen (naest de vesten) met eerde ende met zoon decken moeste; daghelijcx gheschiedender eeneghe assaulten ofte sproncreysen, maer meest altijts ten achterdeele van de beleggers, eens deels duer dien dat zy hemlieden te varre avanceerden ende eensdeels ooc by der uytnemende vromichede van de edelen ende andere lieden van wapenen, die der in zulcker menichte binnen waren, dat zy noch haerlieder ghemeente noch tsiedgie en omtsaghen, houdende alle vrauwen ende kijnderen in kercken ende cloosters ghesloten (ten fine dat zy hemlieden niet en beletteden), terwijlen dat zy jeghens haerlieder vianden schermutsten, vochten ende streden, die welcke (wel merckende naer en thoelanghe daer al haerlieder uyterste devoir ghedaen hebbende) dater niet dan pijl ende loot thalene en was, endelinghe in partie weder upbroken, ende ondere tbelet van Rachen van Herseele, te Denremonde waert reysden, assiedgierende die stede up eenen morghenstont, buytermaten gruwelick up haer onvoorsienste, alzo wel te watere (overmits die schepen die zy der propijs toe bereet hadden) als te lande, niet zonder apparent dangier van inghenomen te werdene, indiender die sentinelle Diederijck van Brederode, uyt Hollant, niet wel zorghe voren ghedreghen en hadde, doende stappans zo afgrijselicke over al ter storme luden en alaerme slaen, dat hem die prince zelve zeer haestelick uyt zijn bedde (metten standaert van Vlaenderen in de handt) ten muere van den casteele waert spoede, ende Mer Goossin De Wilde, die souvereyn van Vlaenderen, en vielder insghelijcx ooc niet

1379. Audenaerde en Dendermonde door de witte kappen belegerd.

1379. traech ter defensie, met Richart van Rasseghem, Jan Vileyn, Philips Van Masseme, Philips Van Rongy uyt Bourgoengnen, ende meer andere edelen, draghende hemlieden ghesamelick zo vromelick ende vaylgiantelick (tot naer die noene) jeghens die seditieuse macht ende moghentheit, dats hem een ijghelick wel metten rechte verwonderen mochte, niet jeghenstaende nochtans dater van beede zijden veel bloets ghesturt wiert, maer van der buytensche zijde varre meest, duer haerlieder ondiscrete vierichcheit ende overmoedighe temeriteit, twelcke considererende haerlieder capiteyn Herseele, keerde tsanderdachs weder naer tsiedgie voor Oudenaerde, van daer hy ghecommen was, bedrivende daer met die andere beleeders ende bevelslieden van Ghent, continuelick diversche hasardeuse explooten van orloghe, ten grooten verliese van haren volcke, hoe wel dat zyder lettel up schaften, omme die uytnemende menichvuldigheit van haerlieder leghers wille, zo voorzeit es, daer die van binnen zo nauwe mede omringelt en besloten wierden, dat men hemlieden niet dan van der zijde van Henegauwe (ende dat ten omsprekelicke dangiere) secoureren en mochte, houdende niet min tcouragie altijts even clouck ende onversaeght ende wederstaende svrijdaghs den IVen van novembre, haerlieder vianden van snuchtens tot snavens, ten vier houcken van der stede, met zulcke prouesse ende vromichede van wapenen dat zy ten spijte van al die ghuene dat leet was int haerlieder bleven, maer principalick ende bysondere by der chevalereuse vaylgiandise van Arnout die heere van Schorisse; die heere van Crosijlles; Guy van Ghistele; Lodewijck ghezeit dHaze, ende Rodholf zijnen broedere, beede sgravo bastaerde zuenen van Vlaenderen; die burchgrave van Berghen; Woutere die heere van Halewijn; die heere van Moerkercke; Woutere die heere van Morselede; Diederijck die heere van der Gracht; Fransoys die heere van Haveskercke; Willem van Nevele; Gilles Scouteetene; Floreins van Huelle; Philips Bueckemare; Boudewijn Crane; Diederijck van der Hameyde; Frossart van Stambort; Gheeraert van Markilgy; Jan van Steeghers; Jan van Beaufromes; Gillis de Burchghrave; Willem van Heetvelde; Rauwel van Longny; Perchenael van Hokeron; Jacob van Cochen; Jan die bastaert van Heyne, in Henegauwe; Jan Dostreeck; Jan van Bellorijn ende Jan de Greck; zo dat zy ter cause van dien, noch binder zelven daghe, alle ghelijck rudders ghesleghen wierden, by der handt van Mer Woutere, die heere van Heyne, sprincens cousin, in de presentie ende jeghenwoordicheit van Gheeraert van Heetvelde; Colaert, die bastaert van Vlaenderen; Gillis Favele; Jan die heere van Ghistele; Roegier van Ghistele; Gheeraert van Ghistele; Gheldolf van den Gruuthuyse; Willem Plateel; Jan van Morselede; Jan Spoorkin; Montfrant van Eessene; Jan van Bernagie; Hector, die bastaert van Vlaenderen, heere van Voorhoute; Gheeraert van Uytkercke; Jan van Heyle; Rachen Mulart; Gillis de Pape; Gheeraert van Spiers; Pieter van Delft; Behort van Ste-Venant; Aleman van Ste-Venant; Moton Versey; Olevier van Halewijn; Woutere van Hemsrode; Rogier van Lichtervelde; Daneel van Halewijn; Trijstran van Halewijn; Gheeraert van Halewijn; Rogier van Lembeke; Rachen van Montingny; Pieter van Weert; Aernout van Arcke; Robrecht van Blegny; Mattheus van Warleyn; Beernaert Edeleere; Heyndrick van der Heye; Jan van Poucke; Rachen van Lingny; Gheeraert van Rasseghem; Gijsebrecht van Masseme; Woutere van Halewijn, die heere van Roosebeke; Jan Damman; Gheeraert Damman; Jan van Oudenaerde; Herman van Gheem; Jan van Rooden; die heere van der Vicht; die heere van Iseghem; die heere van Wauringny; die heere van Vilers; die heere van Zweveghem; die heere van Antoing; die heere van Avelijn; die heere van Boudvaen;

Edelen die om hunne dapperheyd ridder gesalgen worden.

1379. die heere van Ronny; die heere van Gobeghem; die heere van Montingny; die heere van Masteyn; die heere van Spinosen; die heere van Wadrepont; die heere van Poucke; die heere van Eyckelsbeke; die heere van Lijkercke; die heere van Hontschote; die heere van Reninghen; die heere van Herseele; die heere van Calone, ende veel meer andere edelmannen totten ghetalle voren verhaelt, die welcke (lacen!) zeer corts naer dezen buytermaten groot ghebreck gheereghen van vitaylgie, foraedgie ende andersins, ter omsprekelicke beroerte ende ontruste van den grave Lodewijck van Vlaenderen, metsghaders ooc van der gravinne Margriete van Artoys ende van Bourgoengnen, zijnder moedere in zulcker wijs dat zy endelinghe in alderdiligentie den hertoghe Philips van Bourgoengnen (ghezeit de Stoute) by hemlieden tAtrecht omtboden, ende daer ghecommen zijnde (met Guy van Trimoeylgie, Jan van Vienne, die admirael van Vranckerijcke, Guy van Pontarcel, ende meer andere machtighe personagien) gaven hem al int langhe den sobren staet van den lande te kennene, metten evidente dangiere daer die voorscreven edelen ende andere jeghenwoordelick inne waren, twelcke hem (als ghetraut hebbende de princesse Margriete, svoorzeits sgravens eeneghe dochtere) zo overqualick greyde, dat hy zonder langher delay te Doornijcke waert track, zendende voorts den abt van Ste-Maertens aldaer naer tsiedgie van Oudenaerde, omme te vernemen of die Vlaminghen met hem in communicatie van paeyse commen wilden, daer up dat zy tzijnder eere ende weerdicheit (als themwaerts ghenouch gheneghen zijnde) terstont verantwoorden, dat ja; dienvolghende zo wiert er een daghvaert ten dien ende te Pontarone (tusschen Oudenaerde ende Doornijcke) gheleyt, aldaer hemlieden die ghedeputeirde van Ghendt, Brugghe, Ipere ende Cortrijcke, zo wonderlicke moedich ende cruel hielden, tooghende in als zulc sem-

Filips van Bourgondie komt den graef te hulp, en brengt het tot eenen vrede, die niet gemeend is.

blant ende vreimdicheit, als of die prince zelve paeys behoorde verzocht ende grootelijcx beteringhe ghedaen thebbene, wel tzijnen grooten meshaghene, maer hy en hadts anders; dies beet hy wat up zijn breydele (by den raede van den hertoghe Philips, zijnen schoonzuene voornoemt) ende dede om beters wille watere in zijn wijn, simulerende ende dissimulerende in allerande chiere, thouf ende caresse bycans meer dan hem mueghelick was, metsghaders ooc makende (ten omtsette ende secourse van die van Oudenaerde) eenen zeer gheveynsden paeys (zo dat men ze naerderhandt de paeys met twee anzichten hiet), up de conditien ende bespreken hier naer verclaerst: 1379.

Voorwaerden.

Te wetene, eerst dat alle amenden criminele ende civile teeneghadere zullen quyte ghescholden, vergheven ende vergheten worden, die welke die van Vlaenderen (int generale ofte int particuliere) by der voorghaende wapeninghe zouden mueghen gheincurreert ende verbuert hebben, jeghens haerlieder naturelicken heere ende prince ofte zijne edelen in eenegher maniere.

Dies zullen die van Ghendt zijn verbarnden casteele te Wondelghem weder (om thien ende een jaer) thaerlieder coste stellen in zijnen ouden ende eersten staet, met al tghuene dat er of dependeerde ende anneclecft.

Zonder eeneghe verminderinghe ofte vercranckinghe van haerlieder rechten, costumen, previlegien ende vryheden, maer met expresser abolitie, annichilatie ende casseringhe van al zulcx als er voor dien tijt ghepractiquiert, gheattenteert ende voorghestelt hadde gheweest, ter contrarie ende in prejudicie van dien.

Daer of dat die entrepreneurs ende voorstelders in der eeuwicheit ende tallen daghe, ballinghen slands bliven zullen.

Ende die proost van St-Donaes te Brugghe, zal voortan gheen cancelier van Vlaenderen meer wesen, nochte ooc van sprincens rade.

1379. Bet voorts zo zullen alle fugitiven (ter cause van de voorleden questien ende gheschillen) vryelick ende liberlick weder mueghen keeren elc int zijne.

Twas ooc bespreck ende voorwaerde dat die prince nieuwers naermaels zijn residentie meer binnen Vlaenderen en vermochte thoudene, dan binder stede van Ghendt, in zijn nieu hof te Posteerne.

Met goeder vaster belofte van alle zijne duydsche gendarmerie bovendien noch te doen zweerene nemmermeer yemende (passerende duer haerlieder landen) eenichsins schadelick ende inderlick te wesene, ter occasie ende oorzake van dies voorzeit es.

Deze paeys aldus ghemaect, gheaccordeert ende besegheelt zijnde, zo scheeden die wapeninghen tsanderdachs (den derden van der maent van decembre) van voor die stede van Oudenaerde, keerende elc weder tzijnen logiste waert, tal zulcker verblijdinghe ende verhueghinghe van al tedeldom ende andere, dieder in grooter menichte binnen waren (ende varincx niet meer en mochten) dat men qualick ten vullen en zoude connen bescriven, ende die grave Lodewijck quam van Denremonde te Brugghe, aldaer hy hem een poose tijts bleefs houdende (directelick jeghens tsevenste article van den appointemente voorscreven) wat er die Ghentenaers toezegghen ofte ghedoen consten, toter tijt dat zy endelinghe XXIIII oude notable (uyter name van den gheelen ghemeente) themwaerts zonden, die welcke hy zelve te Deynse te ghemoete reedt, continuerende voorts met hemlieden zijnen wech thaerlieder stedewaert, daer men hem alle die eere ende weerdicheit bewees, die men conste ghepeynsen ofte ghedincken; dies nochtans niet jeghenstaende, zo belchde hy hem noch wonderlicke zeere over alle die wethouders ende notable (die by hem in zijn hof te Posteerne verzaemt ende verghadert waren) van der grooter schande, injurie ende

De eyschen van den graef brengen de witte kappen weder in oproer.

cleenicheit, die hem onlancx van haerlieder weghe ghebuert ende ghescheit was, by tmaken van de voorghementioneerde vileynen accoorde, hoe wel dat hyder noyt ter andere intentie toe verstaen en hadde (ghelijck hy hemlieden met eenen plat uyt te kennen gaf) dan omme zijne edelen ende andere by dier middele van tsiedgie van Oudenaerde te verlossene ende gheensins om tzelve in toecommende tijden te reverenderene, teffectuerene ofte te vulcommene, ten ware dat men hem uyt die drie leden slandts zeker groot ghetal van de principaelste hoofden ende beleeders van de voorghaende meutte ende seditie teeneghadere (tzijnder kuere, wille ende ghenade) in handen ghave. Hierof en wierden die witte caproenen (die welcke niet dan allerande refuys van volcke en waren) zo haest niet gheadverteert ende ghewaerschuit of zy en quamen met haerlieder capiteynen Jan Pruneel, Jan Boulle, Rachen van Kerseele ende Pieter van den Bossche, tzamen ghewapent, zo irriverentelick voor die prince staen, als of zy hem hadden willen draghen, tal zulcken meshaghene van zijnder hoocheit, dat hy ten Xen daghe weder heymelick uyter stede vertrack, nemende zijnen wech te Rijssele waert, daer hem menich man van eeren wel grootelick (metten rechten) inne bedroufde, maer die voornoemde quaetwillighe dochtent by dien tgheel claer thebbene. Dit spel en greyde die gravinne van Artoys ende Bourgoengnen niet, doende zo vele (hy harer voorsienigher wijsheit) dat die grave Lodewijck van Vlaenderen, haer eeneghe zuene, sconincx vrientscepe van Vranckerijcke vercreech, daer hy nu langhen tijt (al zo wel ter cause van tpaeuselick schisme als om tonderhouden van den hertoghe Jan van Bretaengnen, zo wy ghehoort hebben) of ghepriveert ende ghefrustreert hadde gheweest, keerende met dien weder te Brugghe, ten zeer neerstighen vervolghe van der poorterie aldaer) als tzijnder ghewonelicker resi- 1379.

1379. dentio waert, ende stietende Olevier van Outrive, Philips van Masseme ende Gael van Masseme, met meer andere vrienden ende maghen van den versleghen hoochbailliu Mer Wouter van Outrive, zeer zorchvuldichlick ter wapenen jeghens tcommuin van Ghendt, in wederwrake van der voorzeider dootslach, in zulcker wijs dat zy zommeghe schiplieden (die met coorne lancx de Schelde derrewaert voeren) beede haerlieder handen of hieuwen ende die ooghen uytstaken, twelcke die capiteyn Jan Pruneel, wesende een wullewevere van zijnen ambochte, zo buytermaten onweert (1) nam dat hyder achter een (up zijn zelfs plucht (2) ende authoritheit), met vijf duysent van zijne witte caproenen, naer Oudenaerde omme track, nemende tende van der maent, te wetene up St-Pietersdach, in sporcle, die stede inne, tharen onvoorsienste, daer hy tal doot slouch dat die prince mede was ende niet in tijts ghevluchten en conste, vellende bovendien noch beede die poorten, met alle die thorren ende meuren van der ghendtscher zijde, ter conservatie ende beschermenesse van haerlieder previlegien ende vryheden, zo hy zeide. Van dat die grave Lodewijck deze nieumare verhoorde, zo omtboot hy die wethouders, metsghaders ooc alle andere gouverneurs, officiers ende notablen der stede van Ghendt dat zy niet laten en zouden, ofte zy en maecten dat hy die stede van Oudenaerde weder in zijne handen gheereghe, eer hyder hemlieden by foortse van wapenen toe bedwonghe; dienvolghende, zo wiert die stede (ter neerstigher sollicitude van Ghijsbrecht de Grutere ende Sijmon Bette, beede die voorscepenen, tzamen gheassisteert by meer andere goede paeysible heeren), ten XIIen daghe, gherestitueert ende die capiteyn Pruneel eeuwelick uyten lande ghebannen, up hope van eenen gheduerende paeyse, be-

Audenaerde wordt ingenomen.

(1) Er over zoodanig verontweerdigd was. — (2) *Plucht*, gevaer, goedvinden.

houdens nochtans dat Olevier van Outrive, Philips van Masseme ende Gael van Masseme, insghelijcx ooc (ter occasie als voren) elders haerlieder vertreck, woonste ende residentie nemen moesten, in zulcker voughe dat hem die capiteyn Pruneel tHaet in Henegauwe, Philips van Masseme te Valenchin, ende die andere yewers in Brabant ghinghen houden, maer die prince van alles ghewaerschuyt zijnde, dede zo vele an Albrecht van Beyeren, den ruart van Henegauwe, dat hy hem den voornoemden Pruneel in zijn handen leverde binnen de stede van Rijssele, aldaer hy terstont omthooft ende up een rat ghestelt wiert, met noch eeneghe van zijne medeghesellen ende complissen; welcke justicie ghedaen zijnde, die prince track met machte tIpere waert, ten coste van menighen seditieusen hals, die dedelen (onlancx leden) mede uyter stede hadden helpen verjaghen ende verdriven, zo voorzeit es. Van dat Pieter van den Bossche, Jan Boulle, Rachen van Herseele, Jan de Lannoy, Aernout de Clercq ende Pieter de Wintere (tzamen capiteynen van de witte caproenen te Ghendt) hier of trapport hoorden, zo zeiden zy onderlinghen jeghens elcandere: « Ontwijffelick wy en zullen nemmermeer paeys met dezen grave hebben, ende ten zy dat wy tooghen dat wy mannen zijn, wy zullen noch byder tijt al tzelve zop zupen, daer, lacen! onze ghetrauwe vrient ende medebroedere of ghesopen heeft binder stede van Rijssele (ghelijck voren verhaelt staet), » loopende met dien ghesamelick (als dulle verwoede honden) ter poorten uytte, ende bedrivende alle die casselrie duere wonderlicke veel quaets met haren volcke, metsghaders ooc die casteelen, huyzen ende goedinghen der edelen allomme zeer jammerlick pijlgierende, barnende ende raserende, ende namentlick tcasteel te Vienne, up den wech van Heyne, in Henegauwe, toebehoorende Hughes van Antoing, die casteleyn van Ghendt, zo dat

Den graef komt te Yperen.

De witte kappen bedryven alom veel kwaeds.

1379. die landslieden van alle canten haerlieder goet ter stede waert inbrochten, aldaer men van dier tijt voort groote provisie van vitaylgie dede, twelcke al considererende ende wel overmerckende die gheintresseirde edele ende andere (daer Mer Lodewijck van Vlaenderen, ghezeit dHaze, sprincens bastaerde zuene, die capiteyn of was) trocken van stonden an met Mer Woutere, die heere van Heyne, Jacob van Werchin ende meer andere haerlieder vrienden ende maghen uyt Henegauwe ende elders, eeneghe tOudenaerde, andere te Gavere, zom tAelst ende die reste te Denremonde, doende daghelijcx diversche coursen ende sproncreysen (elc int zijne) tot voor die stede van Ghendt ende rondsomme alle die coorenmuelens ofworpende, ten groote verdriete van den ghemeente aldaer, dat ter weerelt niet zo en vreesde, als dat die coninck Charles van Vranckerijcke (overmits die nieuwe reconsiliatie) huerlieder naturelicken heere ende prince ten secourse commen zoude; dies screven haestelick eenen brief an hem, odmoedelick biddende dat hijs hem toch verdraghen wilde, ghemerct tgroot onghelijck dat hemlieden van dier zijde gheschiede, nopende huerlieder rechten, wetten, costumen, previlegien ende vrijheden; maer voorwaer al en hadden zy niet ghescreven, die zake was zonder dangier, by den toedoene van den schismatiquen paeus Clement ende den hertoghe Lodewijck van Angiers, sconincx broedere, die welcke hem niet en schaemde (up hope van byder adresse van den paeus voorzeit coninck van Secilien, Napels ende Jerusalem te wordene, naer de dood van der booser coninghinne Johanne, dieder hem van alsdoen toe gheadopteert hadde) over al die mare te doen stroyene dat die grave Lodewijck van Vlaenderen wel by trechtveerdich oordeel Godts aldus met zijne rebelleghe suppoosten ghequelt ende gheplaecht was, uytte dien dat hy die paeus Urbaen zo vaste

annecleefde: hierentusschen vant hem Gael van Masseme met een groot eyrcracht tusschen Oudenaerde ende Cortrijcke, wel drie weken lanck ghedurende, belettende daer alle die coursen ende invasien van Rachen van Herseele, twijle dat die ballinghen (omtrent VIIIc sterck), by laste van den prince, die reviere van der Leye passeerden, userende allomme van zulcke schoffierelicheit (ende bysondere over die Iperlinghen ende vreimde cooplieden) dat in der waerheit groot wondere ende claghelick was, hoewel dat zy int ende haerlieder punitie niet en omtghinghen, doen zy niet varre van Poperinghe zo rudelick van die van Ipere ende haerlieder ghebuers gherencontreert ende omthaelt wierden, dater niet een van hemlieden te lijve en bleef, ten omsprekelicke contentemente van die van Ghendt, de welcke niet ghedefaylgiert en zouden hebben van den prince metten zelven ooc binder stede van Rijssele te belegghene, ten hadde ghedaen tgoet advijs van die van Brugghe ter contrarie. 1379.

Gheduerende deze intestive ende civile questien ende gheschillen, zo wast al te vergheefs wat men te Buenen ofte tSt-Omaers van den accoorde van Vranckerijcke ende Inghelant sprack. Ende ten zelven tijde verschiet Willem van Beyeren, ghezeit de Dulle (ter cause van zijnder frenesie, daer hy nu XXI jaer lanck inne ghecontinueert hadde) te Suennoy, in Henegauwe, van dezer weerelt, grave van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, ende wiert te Valenchin begraven, zonder eenich hoir achter te latene, by vrau Machtilt, zijnder huysvrau, die dochtere van den hertoghe Heyndrick van Lancaestre, zo dat die ruart Albrecht, zijn broedere, by dien in alle zijne voorscreven landen ende heerlicheden succedeerde. Willem den Krankzinnigen sterft.

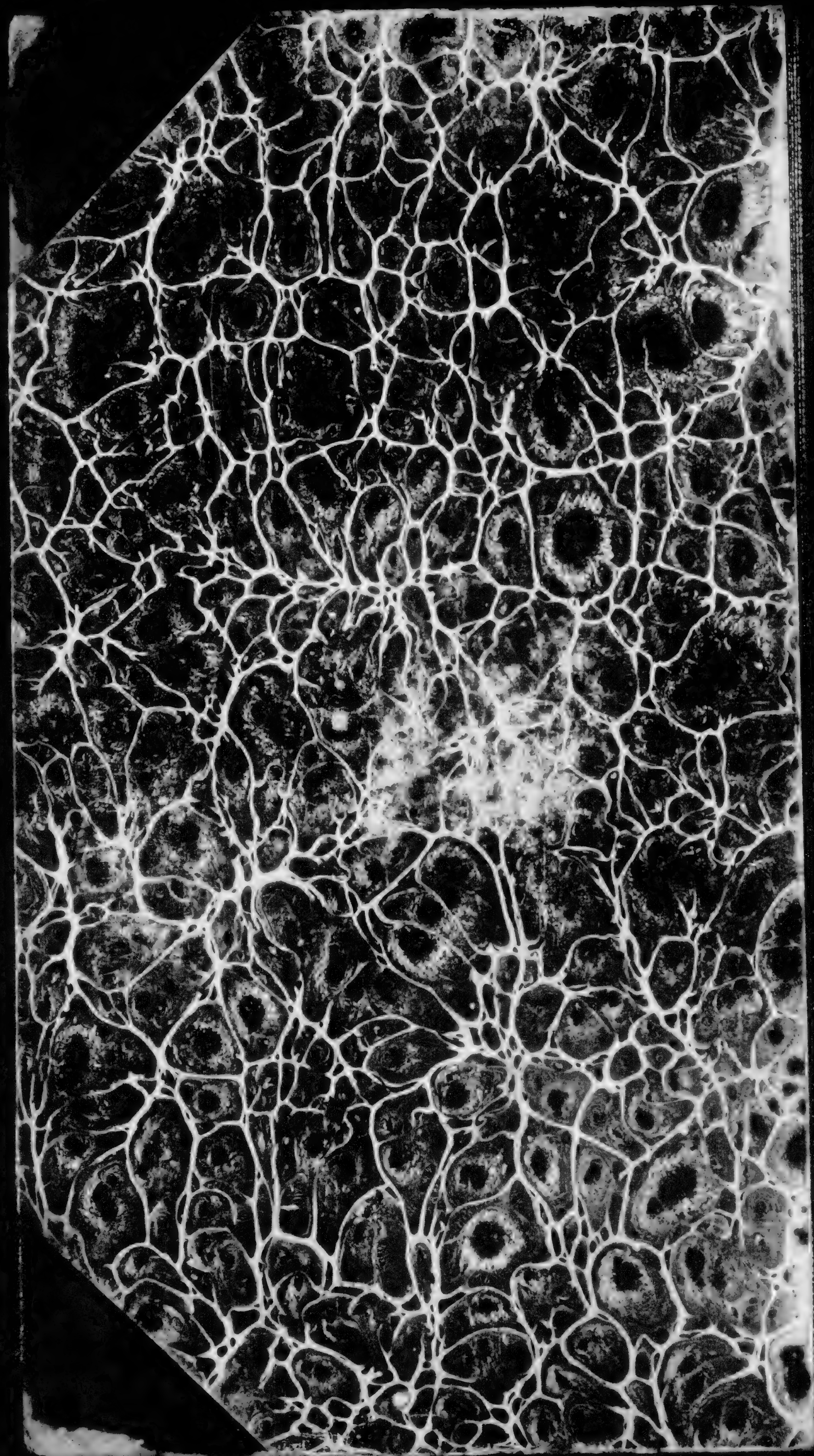
EYNDE VAN HET TWEEDE DEEL.

INHOUD

VAN HET TWEEDE BOEKDEEL.

Pag.

COLUMBIA UNIVERSITY LIBRARIES
1010674071

VOLUME 3

CRONIJCKE

VAN DEN LANDE ENDE GRAEFSCEPE

VAN

VLAENDEREN,

GEMAECT DOOR JO[r] NICOLAES DESPARS,

POORTERE ENDE INBOORLINCK DER STEDE VAN BRUGGHE, BACELIER IN DIE RECHTEN.

Van de jaeren 405 tot 1492.

VOOR DE EERSTE MAEL THANS IN HET LICHT GEGEVEN NAER HET OORSPRONKELYK HANDSCHRIFT,

EYGENDOM VAN M. DEN BURGGRAVE DE CROESER DE BERGES,

EN MET NOODIGE AENTEEKENINGEN OPGEHELDERD

DOOR J. DE JONGHE,

Doctor in de Letteren en Wysbegeerte, Hoogleeraer by het Atheneum en de vrye geneeskundige School te Brugge, Lid van verscheyde tael- en letterkundige genootschappen.

TWEEDE UYTGAEF.

DERDE DEEL.

Te Brugge,

BY DEN UYTGEVER, IN DE NOORDZANDSTRAET.

TE ROTTERDAM,

BY M[r] W. MESSCHERT.

1840.

CRONIJCKE

VAN DEN LANDE ENDE GRAEFSCEPE

VAN

VLAENDEREN.

Lodewijck van Male,

DIE VIJF-EN-TWINTICHSTE GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

1380. Den graef brengt een groot leger te been.

Anno XIII[c] ende LXXX vergaerde die grave Lodewijck een groot eyr van Vlaminghen, Artysienen, Henewiers, Brabanders ende Bourgoengnons, doende ter diversche platsen zeer straffe exemplaire justicie over tseditieux ghemeente, zo dat commuin van Brugghe (twelcke van ghelijcken ooc noch buytermaten veel quaet graens up zijn tonghe hadde), ter cause van dien in aldermaniere wilde leven ende sterven, met die van Ghendt, voor haerlieder vryheit ende liberteit, zo zy zeiden, tal zulcke verdriete van de goetwillighe machtighe poorters ende vreimde cooplieden (dieder uyt XVII kerstene conincrijcken haerlieder residentie ghenomen hadden) dater onderlinghe groote beroerte ende tweedrachticheit naervolchde, ghelijck ooc te Doornijcke, te Duay ende te Rijssele ghebuerde, duer tsluten van haerlieder passagien te watere ende te lande, hoewel dat die prince by schoone beloften

1380. ende anders noch endelinghe, met zijnder gendarmerie (daer Willem van Namen ende meer andere edelen, capiteynen of waren), binder stede van Brugghe gherochten, stekende daer metten zelven bet dan VI^c van zijne rebellighen in de vanghenesse, die men naerderhandt allincx den hals of hieu, twelcke die Brugghambochters ofte Vrylaten zulc een vreeselicke gru causeerde, dat zy eer yet lanck ooc ter ghenade quamen, ter grooter augmentatie ende vermeederinghe van sprincens authoriteit, macht ende moghentheit, die corts daer naer te Rijssel waert track. In deze veranderinghe verdroufde hem Rachen van Lijkercke (een van de capiteynen van Ghendt) zo schoffierelick zeere, dat hy ten IIII^en daghe van meye, in wederwrake van dien, met machte voor Denremonde nederslouch, omme die stede tzijnder obedientie te bringhene), maer tduytsch garnisoen dater binnen was viel hem zo viandelick van alle zijden up tlijf, dat hy (spijts zijn tanden) tot quaet Atrecht vlieden moeste, latende daer bovendien noch wel L persoonen ter stede doot ende die schippers verloorender huerlieder banniere, nemende niet min voort ghezamelick huerlieder wech naer Aelst, aldaer zy den eedt van den ghemeente omtfinghen, keerende ter eerster oportuniteit weder te Denremonde, ende belegghende die stede met alle die van haerlieder casselrie, uytghesteken ende ghereserveirt alleenelick die van Oudenaerde. Daer waren insghelijcx ooc eeneghe verdraeyde hersbeckenen van Brugghe ende van den Vryen, maer in cleender menichte, omme die cause ende redene voren verhaelt, dies nochtans al niet jeghenstaende die van binnen bleven even clouck ende onversaecht, twijle dat die prince vaste besich was met gheele westquartier themwaerts te ghecrighene, ten al zulcken meshaghene van de beleeders van der ghenscher leghere, dat zy zonder langher verdrach een partie van haren volcke derrewaert

zonden, wesende meest al wevers ende hebbende elc drie lijbaerts (1) clauwen up haerlieder slinckere mauwe, die welcke te Brugghe, up de Vrijdachmarct, ghecommen zijnde, hemlieden zelven daer alleghadere in goeder ende stercker ordonnantie stelden, willende Godts ende mans die Ghendtpoorte of gheworpen ende gheraseert hebben, omme dieswille dat die van der stede cause gheweest hadden (zo zy zeiden) van tbreken van den laetsten paeyse, vertwijffelende die prince (jeghens ende in prejudicie van diere) tot zijnder ghewoonelicke residentie by hemlieden, zo voorzeit es. Als tghemeente deze gheweldighe vreimtheit zach ende overwillighe woorden hoorde, zo vloeydet terstont, in grooter menichte, uyt alle houcken ghewapent ter marct (met drie lelyen elc up die mauwe), inonderende voorts ten XXX^en daghe van der maent als voren, zo gruwelick tzamen over haerlieder vianden, dat zyder VI^c versloughen, III^c vinghen ende die victorie vercreghen, in zulcker voughe dater ontwijffelick niet een Ghendtenare tlijf omtdreghen zoude hebben, ten hadde ghedaen tsecreet verstant dat zy met die inghesetene wevers hadden. Men mach wel dincken wie deze nieumare best wellecomme was, tzy die grave Lodewijck (dieder hem metter spoet omme van Rijssele te Brugghe vant) ofte die van der Ghenscher armeye, ligghende voor Denremonde, daer men ten eersten daghe van juinij ten aldervroomste (van quaden spijte) upghinck stormen ende zo dapperlick tallen canten tvier in die stede schieten, dat zy wel half verbarnde, tal zulcker desolatie van de ghuene die ze te bewarene hadden, dat zy zom haerlieder veerden liepen ende die reste quam ter ghenade (behoudens lijf ende goet) met belofte van trauwe, versterct ende versekert by middele van hostagiers. Hierentusschen resen die 1380.

Gevecht op de Vrydagmerkt te Brugge.

(1) Luypaerts.

1380. van Brugghe metten prince in zulcker moghentheit dat alle die ghemeene poorters ende inghesetene van Ipere haers beghonsten te vreesene, maer principalick ende bysondere die ghuene die mede voor Denremonde gheleghen hadden, als niet wetende hoe ende up wat maniere dat zy weder thuys gheraken zouden, hoe wel dat tzelve corts daer naer by tconvoy van de Ghendtenaers duer die stede van Cortrijcke gheschiede, niet jeghenstaende alle subtile ende listighe embuchen ende laghen der edelen, die welcke in recompense van dien wel meenden die stede van Poperinghe ghepijlgiert ende verbarnt thebbene, maer (Godt weet!) zy wierdender zo omthaelt (mids der hulpe van die van Ipere) dat zy hem zelven metter vlucht saulveren moesten, naer groot verlies van haren volcke.

De Bruggelingen wakkeren de Gentenaers aen vrede tot.

Ten eersten naer dezen zonden die van Brugghe ende van den Vryen ghezaemdelick eenen brief te Ghendt, hemlieden zeer minnelick biddende dat zy zouden willen paeys ende odmoedt versoucken an haerlieder naturelicken heere ende prince, met goede vaste versekerthede van hemlieden daer inne behulpich te zijne, naer haerlieder vermueghen, zo dater stappans eeneghe notable persoonen ten dien ende ghedeputeirt wierden, die welcke nochtans zo haest te Brugghe by den grave Lodewijck niet gheraken en consten ofte tghemeente en spoede hem insghelijcx ooc in grooter menichte derrewaert, met al tghuene dat hemlieden ter orloghe nootzakelick was, zweerende eendrachtelick zeer hooghe ende helichlick dat zy paeys metten prince hebben zouden al zo wel als die Brugghelinghen, of zy zouden haerlieder stede teenegadere, dat up dat (1) nedere keeren; van welcker entreprise die prince ghewaerschuit zijnde, omtboot hemlieden (ter begheerte van

(1) Het een op het ander.

de voornoemde ghedreechde) by eeneghe van zijne raeds- 1380.
lieden dat zy paeysivelick weder elc int zijne keeren zouden, ghemerct dat hy zelve gheschict hadde (naer tvulcommen van zijn pilgrimagie tOnser Liever Vrauwe tArdenburch) te Ghendt te commene, omme haerlieder versouck van paeyse aldaer tanhoorene; dienvolghende hy wiert gheobegiert ende up den XIXen dach van der voorzeider maent, tzijnder comste te Ghendt, zo eerlick ende weerdelick met schoonder processie (van gheestelick ende weerlick) inne ghehaelt ende tzijnen hove ter Posteerne gheconvoyeirt, dater hemlieden alle goede lieden van eere grootelicx inne verblyden ende verheuchden, ende zonder faulte noch meer ghedaen zouden hebben, ten hadde gheweest die continuele reyn die zy alsdoen voor een drouve voorteeckene hielden, als of zy daer uytte hadden willen verstaen ende jugieren dat haerlieder toecommende paeys van gheender gheduerte wesen en zoude, zo tghebuerde, want zy ghedeurder niet langher dan zeven weken, te wetene tot den VIIIen van ougst, doen Mer Goossins de Wilde, die souverein bailliu van Vlaenderen, zommeghe wevers te Brugghe punieerde, ter cause van tsecreet suppoort ende verraderlick onderstant, dat zy (die voorleden maent van meye) der stede vianden ter Vrijdachmarct ghedaen hadden, zo wy int voorghaende capitele ghehoort hebben, twelcke die witte caproenen, wevers ende andere ghemeente van Ghendt niet connende verdraghen, trocken wederomme up een nieu tzamen te velde, brenghende die van Deynse, Thielt ende Rousselare thaerlieder ligue, alliancie ende ghehoorzaemheit, zo zy van ghelijcken ooc wel hopten (metter assistentie van die van Ipere ende van Cortrijcke) te Dixmude ghedaen thebbene, tware by foortse ofte andersints, beleggende die stede zo sterckelick dat een wonder was, maer die grave Lodewijck van als gheadverteert zijnde, tracker

Het vervolgen van eenige wevers te Brugge brengt de Gentenaers weder te velde.

1380. met zijne Brugghelinghen ende Vrylaten zeer clouckelick uyt Brugghe jeghens tot Torhout, omtbiedende daer in alderdiligentie die van Veurne, Nieupoort ende Berghen by hem te commene, die welcke zo gheringhe niet ghearriveert en waren ofte die Ghendtenaers en quamen met een tweede eyrcracht van neghen duysent mannen van Cortrijcke te Roesselare waert, ende Jan Boulle, metsghaders Aernout de Clerck (twee van haerlieder capiteynen) trocken om tsecours van Ipere, omme voorts ghesaemder hant haerlieder prince die bataylgie te ghaen leverene; dies nochtans niet jeghenstaende Jan Boulle (als die ghuene die de victorie van diere wel alleene meende vercreghen thebbene) quam reghelrecht met voorzeide secours (latende die wech van Roesselare jeghens die ghemeene resolutie ende tadvijs van zijnen voorscreven compaengnon) naer Torhout, aldaer hy onder weghe zo onvoorzienelick uyt zekere embuke gheassaylgiert ende besprongheu wiert by Mer Lodewijck, den bastaerde van Vlaenderen, ghezeyt dHaze, ende Woutere, den heere van Heyne, in Henegauwe, dat zijne lieden terstont (van grooter verdwelmtheit) luyde ende leelick riepen tot mencanderen : *Wy zijn al verraden,* verliesende met dien teeneghadere den moedt ende die bataylgie, te coste van XIIc Ghendtenaers ende wel al zo veel Iperlinghen, die alle ghelijck onversaechdelick ter stede doot bleven, twijlen dat die andere haerlieder veerden liepen, eeneghe tIpere ende die reste te Roesselare. Maer met dezer victorie en contenteerde hem (Godt weet) die grave Lodewijck niet, treckende zonder langher delay metten volcke als voren jeghens tvoorghenoemde siedgie van Dixmude, twelcke hem vry niet verbeyde, hoewel dat nochtans niet voordere ghedeynsen en conste dan totter prochie van Women, daer (smaendachs den XXVIIen van der ghementioneerde maent) al versleghen, ghevanghen ofte

Gevechten by Thourout en Woumen.

verdreven wiert (tot voor die poorte van Ipere ende Cortrijcke) dat van der ghendtscher confederatie was; ende watter in handen gherochte, executeerde men metten zweerde ende tsurplus leede men ghevanghen te Brugghe waert, met twee hondert waghenen vul vitaylgien ende al tbestiael dat die ghevluchte Ghendtenaers allomme omtrent Dixmude gherooft ende achterghelaten hadden, in zulcker menichte dat mer een osse (niet jeghenstaende dat den tijt metter orloghe verdierst was) om XXIIII, een koe XX, een veese XII, een zwijn VIII, een wedere (1) V, ende een beyte (2) om III ofte IIII grooten cochte. Ter eere van dezer schoonder victorie (daer boven de vijf duysent persoonen van Ghendt ende van Ipere tleven omme lieten) slouch die prince eeneghe edelmannen rudders, te wetene, Boudewijn de Vos, Mattheus van der Schastille ende Franchoys van Haveskercke, met noch zommeghe andere, die hemlieden aldercloucst ende vroomst ter wapenen ghehadt ende ghedreghen hadden. Ende die capiteyn Jan Boulle wiert als een verradere zo furieuselick te Cortrijcke van de zijne in sticken ghehouwen, dat zy bovendien noch elc stick int particuliere metten tanden schuerden ende voor die honden wierpen, omme dieswille dat hy (contrarie den ghemeenen advijse ende voornemene) hem vervoordert hadde die wech van Roesselare te latene ende met zijnen volcke te Torhout waert te reysene, zo voorzeit es. Zeer corts naer dezen track die grave Lodewijck van Vlaenderen, met zijnder armeye, naer Ipere, aldaer hem die van der stede (vreesende gheassiedgiert ende beleyt te werdene) IIIc van haerlieder eerlijcste ende rijcste poorters in alderdiligencie jeghens zonden, presenterende die slotelen zeer odmoedelick up beede haerlieder knyen ende biddende voorts om gracie ende ghenade, 1380.

Yperen en Kortrijk komen te genade.

(1) Ram. — (2) Lam, schaep.

1380. die welcke hy hemlieden accordeirde, treckende met dien reghelrecht thaerlieder stedewaert, daer hy bet dan VIIc mannen (meest al wevers ende vulders, die oyt goet ghendsch gheweest hadden) dede den hals of hauwen, zendende daerenboven noch IIIc notable, met stercke garde, te Brugghe in de vanghenesse, ende vervarende al zo die van Ghendt (by zijnder wreetheit) van hem in ghelijcker odmoedicheit ooc ter onderdanicheit te commene, twelcke zy ontwijffelick anders ghedaen zouden hebben voor thaerlieder thuyswaert keeren uyter stede van Cortrijcke, die naer texemple van die van Ipere insghelijcx thooft in schoot leyden, in zulcker wijs dater die prince IIc van de principaelste poorters in hostagie nam, zendende die zom te Rijssele ende zom te Douay ghevanghen, ende keerende met dien exploote weder binder stede van Brugghe.

Gent wordt door den graef belegerd.

Binnen dezen middelen tijt liepen die edele van Vlaenderen die gheele casselrie van Ghendt of, pijlgierende ende bedervende aldaer zy eenichsins by gheraken consten, by expressen bevele van den grave Lodewijck, die hem ten eersten daghe van septembre van ghelijcken ooc derrewaert spoede met zijne Brugghelinghen, Vrylaten ende andere, slaende tsanderdachs tzamen voor die stede nedere, al zo wel ter Cortrijcscher als ter Bruchscherpoorte (tusschen Meere ende Wondelghem) met LX duysent mannen van orloghe te peerde ende te voet, daer naer hem die upperste capiteynen ende veltheeren of waren, Mer Lodewijck, ghezeit dHaze, zijn oudste bastaerde zuene; Mer Willem, die broedere van den grave Robrecht van Namen, wesende jeghenwoordelick in Vranckerijcke, ende Mer Woutere, die heere van Heyne, in Henegauwe, ende maerschalck van Vlaenderen, die hem corts daer naer met drie honderd peerden te Gheersberghen vant, omme aldaer eeneghe seditieuse persoonen (namentlick ghedenoteert in zekere billet) uyter name van den prince te doen executeren metten zweerde, maer naer dat er twee zo drie (by dier middele) ghedepescheert ende ter doot ghebrocht waren, tghemeente liep ovre al in die wapenen, roupende buytermaten ijselick by ghemeenen voyse: *Wy zijn verraden, wy zijn verraden,* ende verslaende met eenen al tgheselscip van den heere van Heyne, zo dat hijt qualick in tijts zelve zijn derdere omtvlieden conste, keerende haestelick weder int siedgie voor Ghendt, daer men alsdoen alle die poorters ende inghesetene van der stede (wesende boven de XV ende onder de LX jaren) inrolleerde ende difenierde, commende tzamen totten ghetalle van LXXX duyst, daer hemlieden die capiteynen zo inne verblijden ende verhuechden, als of hemlieden niemende van dier tijt voort meer en hadde mueghen deeren ofte hinderen, rijdende daghelijcx te drie ofte vier andere poorten uytte (van daer zy niet beleyt en waren), zoot hemlieden gheliefde ende goet dochte, ende ghecrijghende voorts (mids der hulpe van de Brabanders ende Luyckenaers) al zo veel vitaylgie als hemlieden behoefde ende van noode was. Hierentuschen liepen die Inghelsche (commende uyter stede van Calis) wederomme up een nieu tgheele landt van Artoys ende van Vermandoys of, doende voorts die van Soison, Chalon, Troye in Champaengnen, Sens, Chaertres ende van meer andere landen ende steden alle die meeste schoffierelicheit die in hemlieden was, toter tijt dat zy in Bretaengnen gherochten by den hertoghe Jan, den vijfsten van dier name, haerlieder goeden vrient ende medegheallieerde, zonder dat hemlieden yemende onderweghen die bataylgie leveren dorste ofte mochte, volghende texpres verbot van den coninck Charles van Vranckerijcke, ghezeit de Wijse, die welcke ten eersten daer naer dezer weerelt overleet, naer drie ghetraude huysvrauwen ghehadt thebbene, daer of dat hem

1380.

De Engelschen vallen in Artoys.

Dood van Karel den Wyzen.

1380. die eerste vadere maecte van vrau Marie, die tweede van vrau Catelijne, ende die derde (ghenaemt vrau Johanne, die dochtere van den hertoghe Pieter van Bourbon) baersde hem twee zuenen, te wetene, Charles, ghezeit de Welbeminde, die naer zijn vaders doot coninck wiert, die zesde van dier name, ende Lodewijck, den hertoghe van Orliens, die naermaels te Parijs versleghen wiert, zo wy noch hooren zullen; maer om dieswille dat deze nieuwe coninck Charles boven de XI jaren niet oudt en was (wel ten grooten jammere ende verdriete van den lande, ghelijck ghemeenelick ghebuert), zo zwoeren die hertoghen Lodewijck van Angiers ende Philips van Bourgoengnen (beede zijn vaders broeders) zijn voochden te zijne, maer dies niet jeghenstaende, zo anveerde die hertoghe van Angiers alleene (ten spijte van alle die ghuene diet leet was) tgheele regement van der croone, nemende die XVIII millioenen gouts (die in der coninclijcker tresorie ghevonden waren) tzijnen vryen eyghendomme, ten grooten meshaghene van de ghuene dieder al zo varre inne gherecht waren als hy ende niet mede en deelden. Hanghende dezen tijt quamen die van den lande van Waes in grooter menichte ter Langherbrugghe ligghen, omme die van Ghendt van dier zijde van tvoorscreven siedgie te beschermen ende te bevridene, die welcke (niet jeghenstaende tbelech) ten XXVIen daghe van der maent als voren, zelve noch met machte tAelst waert trocken, wel hopende (duer zekere meersch ofte neeringhe) der stede meestere te wordene; maer zy misten, duerdien dat die van binnen zo haestelick die speye van der reviere van den Dendere omtwonden, dater vele van hemlieden versmoorden ende andersins int watere versleghen ende vernielt wierden, meest al schrijnwerckers, goutsmeden ende lijnewevers van S. Nicolaus prochie te Ghendt, twelcke haerlieder compaengnons ofte medeghesellen achter een wroken up die

De Gentenaers maken zich van Aelst en Dendermonde meester.

stede van Ninive, die zy gheel ende al beroofden ende verbarnden, destruerende bovendien ooc tcasteel aldaer, twijle dat Rachen van Herseele, Aernout de Clerck ende Jan de Lannoy (up den VIen van octobre) thaerlieder secourse met zes duysent mannen van wapenen voor Aelst arriveerden, tal zulcke verschrickinghe van die edelen dieder in garnisoene binnen laghen, dat zy alleghadere haerlieder peerden te Bruessel waert reden; dies nochtans niet jeghenstaende, die poorters ende inwoonders stelden hemlieden zeer clouckelick ende vromelick ter weere, totter tijt dat zy by den assaulte ende viere (dat men tallen cante in die stede schoot) teeneghadere ghemateert zijnde, endelinghe tzamen die vlucht annemen moesten, in zulcker wijs dater die Ghendtenaers een costelicken roof ende buyt haelden, stellende tharen vertreckene die stede gheel in gloeyen, ten grooten verdriete van den grave Lodewijck, die welcke daerentusschen niet en cesseerde van duerghaens eeneghe coursen ende sproncreysen up zijne vianden te doene, zonder nochtans yet anders te bedrivene, zo dat die Ghendtenaers (dies nu al ghewone zijnde) ten IXen daghe van der voorzeider maent anderwarf zelve uyttrocken, ondere tbeleet van Pieter van den Bossche ende Jacob van der Berst, willende die prince daer by te kennen gheven hoe lettele dat zy in hem beroert ende te wets waren, ende nemende reghelrecht haerlieder wech naer die stede van Denremonde, daer zy metter macht voren vielen ende een zeer hardt rencontre ghecreghen van de edelen dieder met die Vierambochters ende andere garnisoenen zeer vaylgeantelick jeghens uytquamen, niet zonder groote bloetsturtinghe van beeden zijden, maer van de zijde der edelen meest, van welcker zijde dat ondere andere versleghen wierden Mer Willem, die heere van Reyghersvliete; Jan de Galloys, Jan van den Berghe ende meer andere vrome lieden van wapenen, 1380.

1380. met verlies van wimpelen ende banieren, ende en zoudent zonder faulte noch zo goede coop niet omtstaen hebben, indien zy haestelick weder niet stedewaert in ghekeert en hadden van daer zy ghecommen waren, hoe wel dat die Hulstenaers nochtans ter cause van dien, ende duer tsterc vervolch van haerlieder vianden, al ter stede doot bleven ofte versmoorden, ghereserveert alleenelick die ghuene die men met coorden ovre die vesten ende mueren saulveerde; beede die voorscreven capiteynen van Ghendt wierdender ghequetst, in der maniere dater Jacob van der Berst zijn een ooghe liet, nemende niet min tsanderdachs die stede inne by assaulte, ende schietende Philips van Namen, heere van Vinderhoute, den capiteyn van den casteele, doot, zonder dies nochtans meestere te werdene, wat mer toe doen conste; dies blevender zy noch tzamen tsiedgie voren houdende, twijlen dat Rachen van Herseele ende Aernout de Clerck met XII duysent witte caproenen ende andere gendarmerie te Zwalmen nedersloughen, up den wech van Oudenaerde (daer zy ontwijffelick die principaelste ooghe up hadden), fortifierende ende versterckende die platse al dat mueghelick was, eensdeels jeghens die invasie der edelen, die binder voorzeider stede in garnisoene laghen, ende eensdeels ooc jeghens den uploop van de Iperlinghen, Rijsselaers, Orchiesers ende Bethunenaers, die met Dierijck, den heere van Watervliet, tcloostere tEmhame (up die reviere van der Schelde) te bewarene hadden, die welcke zy zelve eer yet lanck zo rudelick up tlijf vielen dater al by den messe verghinck, ofte verdronck, totten ghetale van XIIc, dat niet in tijts gherumen en conste, metsghaders ooc die heere van Watervliet, haerlieder capiteyn, maer joncheer Pieter van Schoubroeck moeste nootzakelijck ende by fijnder foortse teender hoogher veystere uytspringhen up hallebaerden, spijtsen ende lancen. Up deze victorie verhieffen

hemlieden die Ghendtenaers zo wonderlicke zeere dat zijt bycans al claer dochten thebbene ende lettele ofte niet en twijffelden van teffect van haerlieder eerster intentie ende meeninghe, treckende voorts ten dien ende met eenen fieren overwillighen moet tEdelare up den berch, daer zy by Mer Lodewijck, ghezeit dHaze, den bastaert van Vlaenderen ende Mer Woutere, den heere van Heyne, terstont zo sterckelick ommerincht ende besloten wierden, dat zy ghezaemdelick riepen met luyder stemme : *Vliet, vliet,* maer twas te late, want daer bleeffer, up den XXVen daghe van der maent voornoemt, wel XI duysent van hemlieden doot ghesleghen, ende Aernout de Clerck, haerlieder capiteyn, wiert met twee lancien seffens duerreden ende deurbeult, dies nochtans niet jeghenstaende men zant zijn doode lichame an den grave Lodewijck in zijn siedgie voor Ghendt, aldaer men hem stappans omthalsde ende boven een hooghe mast, up een rat, rechts voor die poorte van der stede stelde. Van dat Pieter van den Bossche ende Jacob van der Berst (die noch voor tcasteel te Denremonde laghen, zo wy ghehoort hebben) deze drouve ghevarenesse verhoorden, zy en maectent vry daer niet langhe, maer keerden haestelick, met Pieter de Wintere, te Langhebrugghe waert, ten secourse van die van Waes, jeghens die Brugghelinghen, Iperlinghen, Cortrijckers ende Vrylaten, die welcke by laste van den prince tEverghem ghearriveert waren, ondere die conduyte van joncheer Joos van Halewijn (een zeer vroom edelman van wapenen) niet alleene om hemlieden tpassagie van der Langherbrugghe te omtweldighen, maer omme bovendien ooc eeneghe steden binnen den lande van Waes (die hemlieden bequaemst ende profijtelicst waren) thaerlieder subjectie ende onderdanicheit te bringhene, zo dater up der Alderhelighendach, ten passagie voorscreven, gruwelick zeere ghevochten wiert, ende principalick by de timmerlieden,

1380.

Groote slachting der Gentenaers by Edelaer.

Gevecht op de Langebrug.

1380. matsenaers ende wijnschrooders van Brugghe, ter recouvrance van een ceuwich previlegie (daer zy altijts tsondachs, naer Onser Liever Vrauwedach half ougst, int vermaken van haerlieder dekenen ende eedt of useerden) twelcke zy wel ter deghen met haren bloede betaelden, ghemerct dat zyder noch int ende meest alle zeer jammerlick ter stede doot bleven, met haerlieder capiteyn als voren; zo deden insghelijcx ooc die van Ipere ende Cortrijcke, van den Vryen; die goutsmeden van Brugghe lietender ooc een goet ghedeel van haren volcke, abandonerende haerlieder baniere, die welcke die vianden eerst met voeten torden, scheurden ende naerderhandt die sticken in de reviere van der Schelde wierpen, behoudende victorieuselick tvelt, tal zulcken meshaghene van den vromen bastaert Mer Lodewijck, ghezeit dHaze, dat hyder sdaechs daer naer Gheertsberghen omme assiedgierde ende beleyde, met Mer Woutere, die heere van Heyne, in Henegauwe, zonder nochtans eenich assault daer up te doene, duer dien dat hemlieden die regierders van der stede die poorte openden met sgraven standaert in de handt, wel jeghens die wille ende danck van tghendsch garnisoen, dat van eender andere zijde, met zommeghe quaetwillighe poorters, zeer haestelick zijn veerden liep, maer van deze verliese wroken hemlieden Pieter van den Bossche ende Rachen van Herseele, ten derden daghe daer naer, zo viandelick (met die prochianen van St-Michiels ende St-Jacobs te Ghendt) over die Brugghelinghen ende Vrylaten (die tsiedgie van der stede tot by Everghem continueerden) dat zyder omtrent die middelnacht een quantiteit versloughen ende die reste van danen verdreven, byder adresse van X^c personen, die zy binnen de prochie kercke van St-Christoffels hadden in garnisoene ligghende, stekende tsanderdachs die gheconquesteerde veendelen ende wimpelen thaerlieder poorten ende vesten uytte,

ter cleenicheit ende derisie van alle de ghuene dieder 1380.
voren laghen ende bysondere van die van Brugghe ende van den Vryen. In deze course ende sproncreyse bleef onder andere Mer Tristam van Halewijn, een zeer vaylgeant edele ruddere, versleghen.

Zeer corts naer dezen veranderden die van Ghendt zo van zinnen ende wierden zo vermurwet, omme zekere consideratien, hemlieden daer toe moverende, metsghaders ooc by tusschensprekene van diversche lieden van eere, dat zy an den grave Lodewijck paeys verzochten, de welcke hemlieden anderwarf up St-Maertensdach te lievere accordeirde, eensdeels omme dieswille dat die wintere voor handen was, maer principalick ende bysondere wel merckende dat hy met alle zijn excessive moeyte ende cost onghelijck meer schade dan bate ghedaen hadde, behoudens nochtans dat die ballinghen (die hem gheduerende die voorghaende questien ende ghescillen jeghens ende contrarie gheweest hadden) weder alle ghelijck tlandt ruymen zouden, zoot gheschiede, ende die prince track met schoonen state binnen der stede van Ghendt (daer hy nu bet dan thien weken voren gheleghen hadde), zendende die reste van zijnder armeye van ghelijcken ooc elc naer tzijne. Dies nochtans niet jeghenstaende taccoort en gheduerde (by den instekene van den viant van der helle) niet meer dan XIIII weken ende VI daghen, te wetene totten XXIIII^en van sporcle daer naer volghende, daer die Ghendtenaers tgheroofde goet van die van Brugghe openbaerlick by den stocke beghonsten te vercoopene, twelcke die ghespolieerde deden arresteren metten heere ende der wet, met presentatie van in dierghelijcke zaken ooc tzelve van hemlieden te willen ghenietene telcx rechte; maer (Godt weet!) zy en verstondent zo niet, nemende met die wederomme van nieus tharnasch an, ende treckende tsanderdachs tIpere waert

Den graef laet zich met de Gentenaers verzoenen.

De Gentenaers nemen weder de wapens op.

1380. met machte, daer zy tghemeente mede gheereghen, in zulcker wijs dat zy van dier tijt voort teeneghadere niet en hielden van den voorghenoemden arreeste, nochte van den heere ofte der wet, ghelijck naturelick meutmakers pleghen, reysende ten VIIIen daghe der naervolghende maent weder uytte met den groote hoope, naer die stede van Deynse, die welcke zy versterceten ende wel voorzaghen van als dat ter orloghe diende; zo deden zy van ghelijcken ooc alle die casteelen, brugghen, wateren ende andere passagien van haerlieder casselrye, ende die witte caproenen bedreven allomme buytermaten veel desroys van roovene, moordene ende brandene tot voor die stede van Cortrijcke, daer eeneghe van hemlieden ghevanghen ende omthooft wierden, welcke justicie ghedaen zijnde, die van Ghendt cosen Rachen Mulaert voor haerlieder gouverneur ofte ruart, die int bedienen van zijnen staet vry niet flaumoedich nochte traech en viel, in der maniere dat hy zonder eenich verdrach (ten grooten meshaghene van den grave Lodewijck) dede publieren ende vercondighen, zo wie eenich ruddere doot sloughe ofte vinghe, dat hy twee ponden grooten hebben zoude voor recompense, ende zo wie eenen sciltenape ofte andere edelman levende ofte doot in handen leverde, zoude insghelijcx ooc een pont grooten hebben, zo dater omme die ghiericheits wille meer vreimde hasardeuse quicken tallen canten uytliepen exploterene dan der wederkeerden, vanghende ondere andere joncheer Simoen Rijm, een van haerlieder goede edele ende zeer paeysible poorters, tAertvelde (daer hy onlancx ter cause van der nieuwer tweedrachticheit ghevlucht was) ende doende hem met zijnen dienare den hals of hauwen, tal zulcke verdriete van alle die van der zelver familie (die welcke alleghadere an hem hoofdeden), dat ment nemmermeer ten vullen en zoude connen bescriven. Twijle dat die Ghend-

Zy kiezen Rachen Mulaert tot hunnen ruaerd.

tenaers aldus in de wapenen waren, zo starf Bertram Ghesclin, die connestable van Vranckerijcke, ende wiert tSt-Denijs, by Parijs, begraven als of hy coninck gheweest hadde, ende die van Aelst maecten van tcloostere van St-Ursmarus (twelcke nu hondert jaer ende een buyten haerlieder vesten ghestaen hadde) een schoon hospital ofte gasthuys binder stede. Ten zelven tijde wierden die Jeuden te Parijs ghespolieert ende berooft van al dat zijs hadden, by de ghemeene poorters ende andere inwoonders aldaer. 1380.

Tnaervolghende jaer, int eerste van meye, trocken uyt Ghendt, by laste van den gouverneur Mulaert, vijf armeyen, alzo wel te Denremonde, Gheertsberghe, Cortrijcke ende Deynse als te Vier Ambochte waert, elc in een verscheede platse ende contreye, stellende niet alleene alle die voorboughen der stede van Cortrijcke in gloeyen, maer beroovende daerenboven ooc die Vier Ambochten van al tcoorne dat zyder vonden, ende bringhende tgheele landt van Waes (uytghesteken Bevere ende Rijpelmonde) thaerlieder subjectie ende onderdanicheit, metter poorterie van Deynse, metsghaders ooc die passagien allomme beslutende ende zendende goet sterck garnisoen binnen Aelst (daer die edelen van puerder anxte ende vreese uyt gheruemt waren), ten fine dat hemlieden die Brabanders ende Henewiers naermaels ten secourse commen mochten, ende (ter noodt) assisteren van allerande etelicke ware, naer texemple van die van Zeelant ende Hollant, daer zy een groote quantiteit van biere, vissche ende andere zaken of gheereghen, twijle dat Rachen van Herseele (ghezeit van Lijkercke) insghelijcx ooc die edelen uyt Gheertsberghe verdreef, wordende zelve ter stede meestere ende voorsiende die van als dat ter orloghe diende ende behoufde. Ghedurende deze foulle ende 1381.

Vyf legerkorpsen trekken uyt Gent.

1381. schoffierelicheit (1), zo riep men te Ghendt alle ballinghen ende fugitiven inne, ende men maecte Jan van der Elst (ballinck van Cortrijcke) haerlieder capiteyn ende beleedere, ter meedere bedervenesse van den ghemeene lande, want zy nieuwers eeneghe vileynie ofte wreetheit en spaerden, raserende ondere andere beede die verbarnde casteelen te Wondelghem ende te Vienne, zo voorzeit es, ende nemende bovendien ooc die stercte te Zotteghem themlieden waerts, aldaerder een deel van hemlieden, by Mer Lodewijck, ghezeit dHaze, onvoorsienelick omrincht ende zom versleghen, zom ghevanghen ende naerderhandt omthalst wierden, tal zulcken behaghene van alle die andere steden ende fortressen van Vlaenderen, dat zy van dier tijt voort ghezamelick (ghereserveert alleenlick Gheertsberghen) haerlieder prince mede vielen, in zulcker wijs dat die van Oudenaerde, Denremonde, Poucke, Woestijne ende Hansbeke niet en cesseerden noch up en hielden van die Ghendtenaers daghelicx al tmeeste spijt, leet ende schimp te doene dat zy consten ghepeynsen ofte ghedincken, ende daerentusschen verghaerde die grave Lodewijck te Brugghe een eyrcracht van XX duysent mannen, eensdeels uytte poorterie aldaer, maer principalick ende bysondere uyt die steden van Ipere, Cortrijcke, Rijssele, Duay, Oudenaerde ende tVrye (zondere die vier duysent Artysienen, Brabanders, Hollanders, Zeelanders ende Henewiers, dieder hemlieden noch mede by vouchden) slaende, daer mede ter eerster oportuniteit te Nevele, int Ghendsche, nedere, niet varre van den leghere van Rachen van Herseele ende Jan van Lannoy, die welcke tzamen boven de zes duysent personen niet sterck en waren, zo dat hem Pieter van den Bossche zeer haestelick thaerlieder assistentie, met

Den graef slaet de Gentenaers by Nevele.

(1) Geweldadigheyd.

zijne zes duysent Ghendtenaers, uyter casselrie van Cortrijcke derrewaert spoede, hoewel dat hyder zo vullick niet gheraken en conste ofte die capiteyn Herseele en was eerst zelve (als die onwijse up hope van eeuwigher glorie) met zulcker furie ende vromichede van wapenen, smaendachs den XIII van der voorzeider maent up zijne vianden ghevallen, roupende afgrijselick lude : *Ghendt! Ghendt!* dat niet en scheen ofte hy en zoude tvelt behouden ende die victorie vercreghen hebben, totter tijt dat zijn twee eerste bataylgien van drie, endelinghe by sprincens lieden te peerde, roupende van ghelijcken ooc : *Vlaenderen den Leeu!* teeneghadere ghemateert, ghescheurt ende omtmaect wierden, niet zonder jammerlicke bloetsturtinghe nochtans, al zo wel van der eendere als van der andere zijde, ooc ten anziene van Pieter van den Bossche, die welcke (ter totaler behoudenesse van de edelen) metten volcke als voren zijne compaengnons ende medeghesellen niet ghehelpen en conste, wat hyder toedede, overmits tempeschement van zekere onpasseerlick marasch ende watere, zo dat die reste van hemlieden nootzakelick ter cause van dien tvelt loochende ende meest al ter kercke waert liep, hopende hemlieden daer noch te saulverene, by foortse van wapenen, daer die capiteyn Herseele zulcke extreme devoiren toe dede dat een wonder was, niet jeghenstaende dat hyder int ende overvallen, duersteken ende ter doot ghebrocht wiert, naer den heesch van zijne meriten; twelcke alzo gheschiet zijnde, die grave Lodewijck dede (om langher ghevecht te schuwene) tvier in de kercke steken, daert van stonden an al by verghinck dater binnen was, uytghesteken ende ghereserveert die ghuene die hemlieden int alderhoochste van de thorre noch voor een tijt omthielden, met haerlieder capiteyn Jan van Lannoy, die welcke zeer deerlick ende compasselick badt met luder stemme, omme ten rentsoene ghe- 1381.

1381. stelt te wordene, presenterende zijnen wapenrock, vol goude ghuldenen te ghevene, indien men hem tleven saulveren wilden, maer wat hy badt ofte presenteerde hy en profiteerder anders niet mede dan dat zijn vianden veel te meer met hem ghecten ende lavutteden, zegghende dat zy anders gheen rentsoen van hem en begheerden (omme dieswille dat een groot ruddere was) dan die laetste druppele van zijnen bloede, daer up dat hy terstont verantwoorde (als de ghuene die nu lancx zo meer van de upcommende vlamme ghepresseert beghonste te zijne) : *Hout daer dan trensoen dat gylieden begheert, elc makes hem deelachtigh*, sprenghende met dien zeer onverduldichlick van boven nedere up een menichte van messen, hallebarden ende slachzweerden, daer hy voorts mede in sticken ghehauwen wiert ende int vier gheworpen. Maer deze maniere van doene en greyde Jan van der Elst, Jacob van der Berst ende Matthijs Colmijn, zijne mede capiteynen, niet, blijvende met den anderen daer zy waren ende verghaende ghezamelick metten viere, ghelijck zy wel verdient hadden; doen ghinck men voort alle die reste van der prochie berooven ende verbarnen, in zulcker voughe dat die inghesetene gheel naect ende bloot, met wijfs ende kijnderen, haerlieder veerden loopen moesten ende men slouch er al doot dat ghendsch was, ende waer hier waer daer in huysen ende schueren ghedoken ofte gheborghen lach, zo dater van de zes duysent Ghendtenaers (die welcke hemlieden vervoordert hadden een jeghens viere te vechtene) boven die IIIe niet en omtquamen, by trechtveerdich oordeel Godts, die hemlieden by dezer middele priveren wilde van haerlieder onghereghelde rebellie, temeriteit ende verblentheit; daer bleven ondere andere omtrent XIIc rijcke notable prochiaenen van St-Jans te Ghendt versleghen, ten grooten contentemente van de vlaemsche armeye, daer naer den prince die upperste capiteynen of

waren, eerst: Mer Woutere, die heere van Heyne in Henegauwe; Mer Stafin, die heere van Montingny; Mer Woutere, die heere van Halewijn; Mer Jan, die heere van Ghistele; die heere van Lens in Artoys; Mer Gilles Toisson; Mer Jan Vileyn; Mer Jan, die bastaert van Heyne; Mer Daneel van Halewijn, ende Mer Guy van Ghistele, met meer andere vrome edelen mannen van wapenen, die welcke zom rudders ghesleghen wierden in recompense van haerlieder prouesse ende vaylgiandise. 1381.

Deze zaken aldus al ghepasseert zijnde, zo keerde Pieter van den Bossche weder met zijnen volcke van orloghe te Ghendt, excuserende hem voor den ghemeente (die welcke hem anders, omme zekere quaet bemoeden, ghescict hadden doot te slane ende die prince te ghenade te commene) van al tghuene diesser byder temeriteit ende ijdele glorie van wijlent den capiteyn Herseele te Nevele, ghebuert ende gheschiet was jeghens zijnen wille ende danck, in der vorme ende manieren als voorzeit es. Twijle dat men te Ghendt hier mede besich was, zo zach men die van Deynse by groote hoopen met wijfs ende kijnderen, in alderdiligentie derrewaert vlieden, brenghende met hemlieden al dat zy in tijts wech ghevoeren, gheslepen ende ghedraghen consten, ende sprinces lieden quamen omme die reste, stekende voorts tallen houcke tvier in die stede, zo dater zelfs die kercke ende alle andere godtshuyzen teeneghadere by verghinghen, tal zulcken meshaghene van de seditieuse Ghendtenaers dat zy in wederwrake van dien Eecloo, Ursele, Aeltere, Maldeghem ende Male, gheel ende al in gloeyen stelden (by den inghevene van Pieter van den Bossche, haerlieder capiteyn), keerende met veel roofs ende buyts ten XIIen daghe van wedemaent, weder thaerlieder stedewaert, aldaer zy te marct XXVI eerbare notable ghevanghen Brugghelinghen ende Vrylaten, zeer onghenadelick ende onmenschelick, met stocken ende

Wederwrake der Gentenaers.

1381. hamers, doot sloughen ende vermoorden, zo zy insghelijcx ooc naerderhandt haerlieder XIII ghevanghenen van Schorisse deden; maer van dezer excesse ghevoelden die van Veurenambocht wel te deghen de wrake, daer die edelen niet gheels en lieten dan daer zy niet by gheraken en consten, niet jeghenstaende dat hemlieden die Hulstenaers zo ter weere stelden, dat zy Jacob van Egherlo, sgravens standaertdraghere, ter stede doot sloughen, loopende niet min corts daer naer (met meer andere van dier contreye) haerlieder veerden te Zeelant waert, van vreese of hemlieden tzelve noch upcommen zoude, ghelijct ontwijffelick anders ghebuert zoude hebben. Hierentusschen vielen die quaetwillighen van Ghendt van ghelijcken ooc niet slincx, treckende met omtrent XV duysent mannen van wapenen, te peerde ende te voet, in diversche quartieren ende passagien van den Vryen, daer zy een zeer costelicken roof ende buyt van peerden, ossen, koeyen, schapen ende allerande andere beestaylgie ende vitaylgie uyt haelden (ten spijte van alle die ghuene diet leet was), beroovende voorts by nachte die abdie te Bauloo van als dat zyder vonden, metsghaders ooc van de zelvere verghulde crotse [1], daer joncheer Rachen van den Voorde ende joncheer Fransoys Ackerman, beede die principaelste voorstelders of waren. Ten zelven tijde maectent die ballinghen te Ghendt, byder Hooghepoorte, in thuys gheheeten den Rijm, al verbuert van stelene ende van roovene, houdende int ende ooc die woonstede themlieden waerts, water die goede lieden van eere jeghens zegghen ofte ghedoen consten, ende men cooser alsdoen ooc twee nieuwe uppercapiteynen uytten buicke van den ghemeente, te wetene, Jacob de Rijcke ende Woutere Huessijn, in die stede van Rachen van Herseele, ghezeit

Zy kiezen zich nieuwe opperhoofden.

[1] Crotse: staf van eenen bisschop of prelaet.

van Lijkercke, ende Jan van Lannoy, die beede te Nevele 1381. ghebleven waren, byder middele in naerste capitele verclaerst. Up den dach der heligher Drievuldicheit, binder maent als voren, reeser te Ghendt zulc een fel tempeestich wedere up van donderen ende blixemen, dater drie personen by themels vier gheconsumeert wierden, die in de thorre van St-Nicolauskercke die clocken luden, ende thorrekin van de Jacopijnenbroeders ghinck er insghelijcx ooc gheel of te niete, twelcke die zommeghe een zekere voorteecken dochte te zijne van meerdere plaghe, ten ware dat zy met haerlieder naturelicken heere ende prince voortan bet accordeerden ende eenen ghedurenden paeys maecten, daer hem tghemeente ter dier occasie gheel ende al toe scheen te willen voughene, byder exhortatie van die van der wet ende meer andere goetwillighe heeren, dieder voorts ooc den grave Albrecht van Henegauwe, Hollant ende Zeelant toe moeyden, maer al ten gheenen profijte, duer dien dat die prince al tzijnder ghenade hebben wilde, dat hem gheliefde ende goet dochte, ende ten ware dat men hem tzelve avoyeerde, hy zoudts hem in tijden ende stonden wel zo wreken dater hemlieden alle andere steden ende casselerien van Vlaenderen ten eeuwighen daghe an spijghelen zouden, die welcke hier of trapport hoorende daghelicx lancx zo meer tzamen van de Ghendtenaers vervreimden, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die stede van Gheertsberghe, die men ter cause van dien achtereen te viere ende te zweerde gheboot, ende Mer Woutere, die heere van Heyne, maerschalck van Vlaenderen, vieler met grooter moghentheit van Bruchschen, Iperschen ende Vrylaetsche peerden ende andere zeer sterckelick voren, bedrivende daer diversche hasardeuse vromicheden van wapenen ende meer dan rudderlicke explooten van orloghe, die welcke die van Ghendt al te gheerne belet zouden hebben,

Geersbergen blyft Gent getrouw.

1381. commende ten dien fine met machte tHerseele, daer zy meest al met zulc eenen iselicken gru bestaen wierden dat zy van puerder vervaerthede haestelick weder thuyswaert keerden, leelick ende vileynelick abandonerende al dat zyder ghebrocht hadden), ten omsprekelicke verdriete van de ghuene die wel voordere meenden ghetrocken thebbene, maer nootzakelick (omme die cleene menichte wille) haerlieder ghevluchte compaengnons volghen moesten, stekende niet min ondere weghen tvier in die kercke van St-Cornelis tHorenbeke, ende verslaende daer beede die bastaerden van Steenhuyse, met meer andere edelen, twelcke al verstaen hebbende die voorscreven heere van Heyne, ghinck sondachs smorghens (den VIen van hoymaent) zo viandelick die stede van Gheertsberghe meer dan te XL platsen bespringhen ende bestormen, dat hyder metter noene (by uytnemender prouesse ende vaylgeandise) binnen gherochte, zeer deerlick vernielende (zonder eeneghe gracie ofte ghenade) al tghuene dat niet in tijts gherumen en coste, mans, wijfs ende kijnderen, gheestelick ende weerelick, jonck ende oudt, totten ghetalle van bet dan vijf duysent persoonen, ende stellende bovendien noch die gheele stede in gloeyen, zo dater niet een huys ofte kercke ombeschact ofte ongheschent en bleef, ter jammerlicke martelysatie van menighe vrauwe dieder van kijnde lach ende in haer bedde metten huyse verbarnde; die capiteyn Willem Rijnvisch wiert er alleene ghevanghen ende omthooft, omtfaende mids dien loon naer zijnder wercken.

Wordt ingenomen en verwoest.

Den graef brengt een tweede leger voor Gent.

Binnen dezer middelen tijt was die grave Lodewijck van Vlaenderen met een tweeder eyrcracht voor die stede van Ghendt neder ghesleghen, tusschen die Bruchsche ende Bruesselsche ofte Keyserpoorten, houdende niet min zijn vertreck binder vrouwenabdie te Nonnenbossche, van St-Beernaers ordene, aldaer die heere van Heyne, met zijnder gendarmerie als voren, in alderdiligentie by hem quam, ende wiert er zeer blijdelick omthaelt met grooten lof ende prijs van dies voorzeit es; daer arriveerden insghelijcx ooc een goet ghedeel Henewiers, Artysienen ende Namuroysen, daer die grave Robrecht van Namen ende Willem, zijn broedere, zelve die capiteynen of waren, in al twelcke hem die van binnen ontwijffelick te meer beroerden, omme dieswille dat zy van haerlieder beleedere Jacob De Rijcke, naectelick verstonden dat Lieven Walrave, die dekene van de wevers, in aldermaniere uyt was omme die stede verraderlick in sprincens handen te leverene, zo hy in tende zelve (by den banck) ten vullen bekende ende mondelinghe beleet, metsghaders ooc dat hy by zijnen valschen raedt oorsake ende occasie gheweest hadde van der temerayre ende schadelicker bataylgie, onlancx leden te Nevele gheschiet, ghelijck wy ghehoort hebben, zo dat hy ter cause van dien up Ste-Veerleplaetse omthalst wiert, ende die vrauwen (die welcke haerlieder lief gheselscip in de voorseide bataylgie verloren hadden) sleipten zijn doode lichame met isere haecken ofte crauwels achter strate voor by zijn huys ende voor by thuys van zijn vadere ende moedere, roupende ghezamelick zeer lude ende leelick dat hy een meschant verradere ende moordenare was. Men mach wel peynsen hoe deze nieumare den prince greyde, in wiens leghere van dien tijt voort daghelicsche invasien, coursen ende sproncreysen ghebuerden, daer hem Mer Lodewijck, ghezeit dHaze, die bastaerde van Vlaenderen, altijts zeer clouckelick ende vromelick jeghens stelde, met Mer Woutere, die heere van Heyne, die allomme zeer onversaechdelick deerste ende die laetste was, bedrivende menich vroom faict van wapenen (niet jeghenstaende dat hyder noch gheen XX jaer oudt en was) ende omtmakende met cleender compaengnie ondere andere, omtrent LX witte

1381. caproenen, zo dat zy meest al ter stede doot bleven, twelcke die reste van den ghemeente te Ghendt zo speet (ende bysondere die laetst uyt Gheertsberghe ghevlucht waren) dat zy sdonderdachs den XVIII^en van der maent voorzeit, haerlieder honderstere (al wel ghewapent ende voorsien van zwarte spijtsen) in verscheede embuchen buyten der Keyserpoorte, by Ste-Claren cloostere, ghinghen ligghen, omme den voornoemden heere in zijne ghewonelicke hasardeuse rijdinghe tommeringhene ende gheweldelick te bespringhene, ghelijct gheschiede, in der maniere dat hy tzelve gheware wordende, zeer haestelick riep (als die verdwelmde): *Montingny, mijn goeden vrient, wat doen wy?* Daer up hem terstont gheantwoort wiert dat zonder faulte meer dan noot was van allerande foortse van wapenen tuserene, zo zy ooc deden met alle die ghuene die by hem waren, teekenende hemlieden eerst elc met een teekene des crucen, maer lacen! ten mochte al niet helpen, want zy wierdender alleghadere (met ghelijcker gracie ende omtfarmenesse als zy onlancx die van Gheertsberghe bewesen hadden) deene metten anderen duerbuelt ende vernielt, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick Mer Hutin van Douay, die by subtiler behendicheit omtrochte, twijle dat men die doode lichamen pijlgierde, saulverende ooc met eenen Mer Mechiel van der Hameyde, die in een gracht meer dan half doot lach: by dezer middele verghaweloosde(1) Mer Woutere, die heere van Heyne, maerschalck van Vlaenderen (een zeer jonck schoon, gracelick, welsprekende ende machtich edelman), hemzelven buytermaten jammerliek int rechte fleur van zijnen levene, en daer bleef (ondere andere edelen) met hem ter stede doot, eerst: Mer Jan van Heyne, zijn bastaerde broedere; Mer Staffin, die heere van Montingny;

Wouter van Heyne sneuvelt.

(1) Bedierf, verloor.

ende Mer Gillis Toisson; de welcke men met groote blijtscepe ende triumphe van stonden an tzamen binder stede voerde, ende in diversche cloosteren begrouf, niet jeghenstaende dat men se naerderhandt weder elc zijne vrienden ende maghen overgaf, omme anderwarf ter eerden ghedaen te wordene, daert hemlieden beliefde ende goet dochte, behoudens nochtans dat die voorstelders van den voorscreven exploote VII^c L ghuldenen hebben moesten (boven die recouvrance van alle haerlieder ghevanghene poorters) voor die restitutie van tlichame van den heere van Heyne, aldaer tzelve van nieus begraven wiert met grooter ghemeener rauwe, hoewel dat zijne aflijvicheit ontwijffelick niemende nader en ghinck nochte meer anne en hadde dan die grave Lodewijck van Vlaenderen, die welcke hem (als wesende van zijnen bloede van vrau Jole, sgravens Robrechts, zijn oude grootheers tweede dochters weghen) varincx XV jaeren lanck ende oyt tsijdert die doot van Mer Jan, zijnen vadere, met zulcker liefde, joonste ende affectie binnen zijnen hove ghenourriert ende onderhouden hadde, als of hy zijn eyghen gheboren zuene gheweest hadde, recreerende ende verheughende hem duerghaens zo grootelicx in de menichvuldicheit van alle zijne uytnemende gracien ende excellentien, dat hy zijn zelfs by nachte noch niet vergheten en conste, zeer dicwils versuchtende ende roupende in zijnen droom: *Woutere, Woutere, waer es nu uwe schoone bloeyende jonghe jeucht? hoe zijt gy my dus vrouch ontnomen! Och mijn lieve zuene, hoe hebbe ic u dus voor tijt verloren!* met meer andere dierghelijcke zwaermoedighe doleantien ende lamentatien, daer hy hem zelven continuelick zo mede becommerde, dat hyder endelinghe ooc zijn siedgie omme lichtede, ende van voor die stede van Ghendt vertrack, zendende alle zijn crijchsvolck weder tOudenaerde, te Gavere, te Denremonde, te 1381.

1381. Cortrijcke ende elders tharen garnisoene waert, elc int zijne, ende nemende voorts zelfs zijnen wech naer Brugghe, niet zondere groote toorne ende gramscepe, in zulcker wijs dat hy hooch ende helich zwoer die Ghendtenaers noch in toecommende tijden teeneghadere te schendene ende te bedervene ofte uytterlick (by faicten van wapenen) tot zulcker amende ende beteringhe te bedwinghene, dat haerlieder naercommerlinghen in der eeuwicheit zijns ghedincken mochten, depescheerende met dien zekere ambassadeurs, alzo wel an den bisscop Aernout van Luycke als an die hertoghinne Johanne van Lotrijcke ende van Brabant, zijn schoonzustere, metsghaders ooc an den grave Albrecht van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, ten fine dat zy hemlieden (int generale ende int particuliere) voortan verdraghen ende vermijden wilden van zijne vianden van Ghendt, maer eenich secours van vitaylgie te doene ofte te laten doene; maer Godt weet, die Luyckenaers en wildender niet naer hooren, die Brabanders ghetiefden hem zo zy best mochten, zo deden van ghelijcken ooc die Henewiers; maer die Hollanders ende Zeelanders en schaften nieuwers up, in der maniere dat zy die Ghendtenaers noch altijts bleven assisterende (naer costume) van als dat zy van noode hadden, watter haerlieder prince, metsghaders ooc die ruart Mer Sijmoen van Laleyn jeghens ghesegghen ofte ghedoen conste.

Den graef doet het leger opbreken en poogt de toezending van levensmiddelen te doen ophouden.

Van dat tghemeente van Ghendt gheware wiert dat hemlieden gheenrande secours van vitaylgie meer uyt Brabant ofte Henegauwe toecommen en mochte dan ghestolinghe ende up die verbuerte van zekere groote civile boete ende amende, zy waenden teeneghadere te verwoedene van quaethede, in zulcker voughen dat zy met eenen fellen evelen moet reghelrecht te Thielt waert liepen, ondere tbeleet van Gilles de Vuldere, nemende allomme al

dat zy vonden, ende stekende tvier in die stede, twelcke 1381.
al zo ghedaen zijnde trocken voorts naer die abdie tEecloo ende te Bauloo, metsghaders ooc int quartier van Axele, Bouchoute, Assene, Hulst ende Heyne, daer zijt insghelijcx ooc al heurlieder maecten, keerende met veel roofs ende buyts van allerande beesten, vitaylgie ende anders zeer haestelick weder van daer zy ghecommen waren, omme tscherp vervoch der edelen, die welcke int beghinsele van ougst metten standaert van St-Joris zo veel ghewelts bedreven omtrent der Keyserpoorte (vier daghen lanck gheduerende) dat een wondere was, zonder nochtans van iemende gheassaylgiert te zijne, hoe zeere dat zijt verzochten ende begheerden; ic late my dincken dat die fiere moet van die van Ghendt wat was beghonnen zincken duert rijsen van den coorne, daer zy van dier tijt voort noch daghelijcx lancx zo meer ghebreck of ghecreghen, in zulcker wijs dat zy (tsondachs den XVIII van der zelver maent) ter dier occasie te marct ondere sgraven standaert versaemden, ordonerende daer die ballinghen alle ghelijck voor den zonnen onderghanck die stede te rumene up haerlieder hooft, ende ghevende die grave Lodewijck by eender missive te kennen, hoe dat zy tzelve ghedaen hadden tzijnder eere ende weerdicheit, twelcke cause was dat zy terstont een saufconduyt verwerfden omme haerlieder ghedeputeirde vrielick te mueghen zendene an den grave Albrecht van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, ten fine dat hem anderwarf zoude ghelieven intercesseur ende middelare van paeyse te zijne, ende een generale dachvaert van de drie leden ende staten slands te Brugghe gheleydt wiert; maer daer en quam anders niet of, uytte dien dat die prince in der eeuwicheit Vc hostagiers themwaerts behouden wilde, te wetene : IIIc uyter weverie, hondert uyter poorterie ende die reste uyten neeringhen, al tzijnder keure ende optie, met expresser besprekene bovendien

De Gentenaers doen offers ter onderwerping, welke zonder gevolg blyven.

1381. ooc van al zo dicwils eenen anderen te mueghen kiesene als er yemende van dezer weerelt overlijden zoude; dies omme redene dedele wederomme van nieus die gheele casselrie van Ghendt, pijlgierende ende verbarnende aldaer zy by ghecommen consten, ende die Ghendtenaers haelden (int eerste van der maent van octobre) menighe waghen vul coorens uyt die Vier Ambochten, stellende voorts binden lande van Denremonde VIe prochien in gloeyen, ende bringhende al tgoet, met veel onnoosele ghevanghene thaerlieder stedewaert, daer zy niet langher en letteden, maer trocken ten eersten weder uytte, met veel meedere moghentheit naer die stede van Deynse, ondere die conduyte van joncker Rachen van der Voorde, dieder van stonden an buytermaten groote foortse up bedreef, zonder eeneghe bate nochtans, overmits die nieuwe fortificatie ende twatere dat die capiteyn Mer Heylart van Poucke met zijne Brugghelinghen ende Vrylaten, behendichlick uyter Leye in beyde die vesten ghebrocht hadde, tal zulcken meshaghene van der ghenscher gendarmerie dat zyder tsvrydachs snuchtens (den XXVen van der maent alsvoren) anderwarf van allen zijden met onsprekelicker furie up ghinghen stormen, in der maniere dat hemlieden die overcommende ende ghedurighe reyn, haghel ende mist (zeer wel passende die van binnen) gheensins en scheen te retarderene noch te belettene, toter tijt dat zy haerlieder capiteyn voornoemt menichsins toter doot ghequetst zaghen, ende veel volcx tallen canten duerschoten, versleghen ende ghewont, de welcke zy alle ghelijck omtrent den avende mede thuyswaert voerden, beroovende die naervolghende maent die Vier Ambochten van een goede quantiteit van wijnen ende coorene, ende stekende met eenen ooc tvier in die stede van Oostburch, naer dat zijt er al ghepijlgiert hadden dater wel stont. Ende rechts voor die Kersdaghen

Zy plegen alom veel geweld.

brochten zy met stercken convoyo drie hondert waghenen vul wijns, coorens ende zouts gheladen uyt Brabant, daer zijt hadden gheweest coopen jeghens die inghesetenen van den lande, overmits dat zy tzelve niet overbrenghen en mochten (achtervolghende tverbodt van der hertoghinne Johanne) up zekere groote civile breuken ende verbuerten, zo wy hier voren ghenoteert ende vertoocht hebben. Ten anderen daghe van lauwe verslouch Symoen van Varnewijck (die vijfste scepene van ghedeele) Gillis de Meulenaere, die advocaet van Ghendt, boven up thoochhuys der zelver stede, werpende zijn doode lichame (by der adresse van de schiplieden) ter veysteren uytte, omme dieswille dat hy langhe ende menighen tijt die paeys belet ende achter ghehouden hadde, blijckende by de ghedrachten van zekere persoonen, dict zelve daer noch zeer pertinentelick ende openbaerlick voor alle die weerelt over hem deposeerden ende ghetuichden, metsgaders ooc over joncker Fransoys Ackerman, Jacob de Rijcke ende Pieter van den Bossche, die welcke ter cause van dien achter een ghezamelick inne die wapenen liepen, met die van der weverie, rencontrerende Symoen van Varnewijck, met zijne schiplieden (in ghelijcker equipagie) in de Carmerstrate, aldaer zonder faulte veel bloets stont ghesturt te wordene, indien hem die van der wet met haerlieder gheallieerde niet haestelick ghemoeyt ende onderwonden en hadden, bannende den voorscreven Varnewijck zijn vijfstere (om beter ghedaen dan ghelaten) ten eeuwighen daghe uyter stede ende scependomme, ter occasie als voren, hoewel dat men nochtans deze twee quade verghaderinghen zo gheringhe van elcandere niet ghescheeden en conste, ofte die capiteyn Gillis de Vuldere en lieter tleven. Deze maniere van doene greyde diversche goede paeysible lieden van eeren zo overqualick dat zyder secretelick omme vertrocken ende elders haerlieder woonste ende residentie 1381.

1381. namen, tusschen de welcke dat Jan van der Zickele een van de principaelste was, niet jeghenstaende dat hem Symoen Rijm naerderhandt binder stede van Rijssele, zeer jammerlick (jeghens recht ende redene) voor een seditieus persoon ofte muetmakere vermelde ende vermoorde, by forme van campe, zo wy noch hooren zullen.

Filips van Artevelde wordt ruaert gekozen.

Al zo vullick als die voorzeide beroerte ofte wapeninghe ghestremt ende ghesesseert was, zo reeser een andere veel dangereusere up, in zulcker wijs dat tbeste ende tmeeste deel van de ghemeente, uyt alle houcken ghewapent ter marct quam, roupende ghezamelick met luyder stemme dat zy qualick gheghouverneirt ende gheregiert waren, ende dat haerlieder capiteynen hemlieden noch an torloghen, noch an paeys maken en verstonden, zo dat zy ontwijffelick ter cause van dien, in grooter benauthede van allerande vitaylgie ghecommen waren, zonder eeneghe hope van beteringhe, ten ware dat er in tijts (by middele van paeyse) anders inne voorzien wierde. Men can wel considereren hoe deze gruwelicke roup die capiteynen der quaetwillighe greyen mochte, die welcke grootelicx byder jeghenwoordigher seditie gheprofiteert hadden ende metten paeyse teeneghadere bedorven ende verloren stonden te zijne, doende ter dier occasie zulcke extreme devoir an de voorghenoemde wankelbare ende twijffelachtighe verghaderinghe (niet wetende of zy ten paeyse verstaen ofte die orloghe continueren wilde) dat zy emmers endelinghe Philips van Aertvelde, F^s Jacobs (die hem zeer statelick up tzijne hielt, met zijne moedere ende huysvrau, binder heerlichede van St-Pieters) by ghemeenen accoorde ende overeendraghene, ten XXIIII^en daghe van der maent voorzeit, voor haerlieder ruart ende gouverneur-generael ter marct besworeen, in de stede van Rachen Mulart : hopende zeer vastelick (byder persuasie van den capitein Pieter van den Bossche) dat hy die voetsteppen van zijnen vadere naervolghen zoude, die welcke haerlieder voorsaten VII jaer lanck in grooter prosperiteit ende weelde ghehouden hadde, ten spijte van alle die gheune diet benijden. Dienvolghende die voorscreven ruart vermeederde terstont zijnen staet, makende bovendien ooc eenege nieuwe capiteynen ondere hem, daer die heere van Herseele varre die principaelste of was, ter recouvrance van een deel van sgravens domeynen aldaer, in recompense van zulcx als hy elders te verliesene hadde. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, die ruart dede XII eerbare notable poorters den hals of slaen, eensdeels om dat zy hemlieden metter meute ende seditie niet moeyden, maer principalick ende bysondere om dat zy van den naeste bloede waren van de ghuene die zijnen vadere over XXXVI jaer versloughen ende vermoorden, in der vorme ende maniere als wy ghehoort hebben. De grave Albrecht van Henegauwe, Hollant ende Zeelant dit spel anziende, dede zo vele uyt crachte van zijne voorghaende commissie, dater (byder intercessie van der hertoghinne Johanne van Brabant ende van den bisscop Aernout van Luycke) noch een derde dachvaert tHaerlebeke ghehouden, metsghaders ooc een paeys gheconcipieert, ghemaect ende ghesloten wiert (ter presentie van alle de ghuene diet anghinck) tusschen den grave Lodewijck van Vlaenderen ende die XII oude ghecommitteerde wethouders der stede van Ghendt (daer Symon Bette, die voorscepene van der keure, ende Ghijsbrecht de Grutere beede die notabelste of waren) metter conditie ende besprekene dat die Ghendtenaers ghehouden wesen zouden, te Rijssele binden casteele, in vanghenesse te leverene II^c van haerlieder poorters (by den prince omthier ende XIIII daghen te denomerene) omme voorts zijnen goeden wille ende ghelieste daer mede ghedaen te werdene; maer doen men hierof te Ghendt voor die van der wet, ruart, capiteynen ende dekenen trapport

Vrede van Haerlebeke.

1381.

1381. dede, zo meende die capiteyn Pieter van den Bossche (wel wetende dat hy ontwijffelick een mede van de ghenoemde wesen zoude) teeneghadere tontsinnene van grooter toorne ende gramscepe, zegghende met eenen zeer fellen evelen moet tot Ghijsbrecht de Grutere: « Zult ghy, Ghijsbrecht, mede eenen van die wesen die te Rijssele in vanghenesse ghaen zullen? ic weet wel neen je; hoe hebt ghy u dan durven vervoorderen dusdanighen paeys te makene? » ende palmende met dien zijn poingiaert, stack hem daer hertsticx ter stede doot. Tzelve dede die ruart Aertvelde insghelijcx ooc Symon Bette, ter grooter ghemeener schade van der ghenscher republique, daer zy beede van de principaelste hoofden ende beminders of waren. Deze moorden aldus ghedaen ende vulbrocht zijnde, zo riep die capiteyn van den Bossche luyts keils totten ghemeente: « Kijnderen, wy en hebben gheenen paeys, en scheet noch uyt die wapenen niet wat uis (1) gheschiet: tonghelijck van wijlent Jan Hyoens en es noch nieuwer naer ten vullen gewroken: dees edelen ende rijcken hadden al te gheerne paeys, omme ons al te zamen in de uytterste noodt te bringhene, ende namenlick hy mijnheere de ruart, u heere van Herseele, ende my ulieder ghetrauwe dienare ende vrient. Want zijt dat wel verseckert, dat die grave nemmermeer teeneghen accoorde ofte appointemente verstaen en zal, daer wy mede inne begrepen zullen wesen, alzo langhe als onze ghesleghen vianden, die proost van Haerlebeke ende Ghijsbrecht Matthijs, met zijn broeders, eenichsins tzijnen rade zijn. » Als die prince (wesende doen te Brugghe) deze veranderinghe verhoorde, hy wiert buytermaten toornich ende gram, zweerende by zijn rudderscip dat hy om niements wille meer paeys maken en zoude ofte hy en haddet al tzijnen zegghene.

(1) Ulieden.

Ten eersten naer dezen dede die ruart Philips van Aertvelde (byder instigatie van Pieter van den Bossche) tallen straten te Ghendt zekere nieuwe ordonantien, statuten ende mandementen publiceren ende vercondighen, inhoudende eerst dat hem een ijghelick voortan wachten zoude van yemende meer van den lijve te beroovene, hoe ofte in wat maniere dattet ware, up zijn hooft; dat alle veeten ende rancunen (alzo wel van der eendere als van der andere zijde) ghesuspendeert ende uytghestelt moesten blijven, totten XIIIIen daghe naer tmaken van den paeyse als voren, die welcke gheexpireert zijnde, waert by aldien dat yemende zijnen viant omtvlode zonder grievelicke wonde ofte mincke, zout tzelve XL daghen lanck in vanghenesse verpenitentien te watere ende te broode. Zo zy van ghelijcken ooc zullen al die ghuene die in eeneghe pistavernen, hooghe eeden zweeren, dobbelen, tuysschen ofte beroerlick wesen zullen. Dat in alle convocatien ofte generale vergaderinghen, al zo wel die aerme als die rijcke gheconsenteert ende gheorlooft ware, haerlieder advijs tuyttene ende openbaerlick te kennen te ghevene. Item dater maer een wisselare binder stede wesen en zoude, ghevende een ijghelick die juiste weerde van zijnen goede; voorts dat men alle maenden die rekeninghe hooren zullen van der stede ghoedinghe. Alle abten ende prelaten, metsghaders ooc alle andere rijcke machtighe poorters zouden daerenboven ooc ghehouden wesen haerlieder overschietende coorne ter marct te bringhene ende voor eenen redelicken ghestaecten prijs te ghevene, al zo langhe alst gheduerde. Die ruart Philips van Aertvelde zoude die vulle kennesse themwaert behouden van alle ghevanghene, omme een ijghelick goet ende cort recht te doene, naer die exigentie van der zake. Ende ten laetsten dat elc inwoonende poortere van Ghendt een witte slinckere mauwe draghen zoude an zijnen rock

1381. Besluyten door den ruaert genomen.

1381. met sruarts divise (twelcke was *Helpt Godt*), daer up ghebourduerwrocht in roode letteren. In alle welcke publicatien ende vercoudinghen tghemeente terstont zulck behaghen vant dat zy van dier tijt voort beede die voorzeide execrable moorden gheel ende al themlieden waerts trocken, willende ghezamelick met haerlieder ruart leven ende sterven, die welcke corts daer naer alle die dekenen vernieuwde, ghevende die capiteynen joncker Rachen van de Voorde, Pieter van den Bossche, Jacob de Rijcke, dekenen van der weverie, ende Jan van Heyst van als naer hem tprincepaelste last ende toezicht, ende makende voorts Bartholomeus Coolman (die onlancx goet Ghensch gheworden was ter suite van zijnen huyse ter Sluys, metsghaders ooc van zekere andere goedinghen) zijnen admirael ende stedehoudere generael ter zee, ten fine dat hy al zo veel vitaylgie uyt Hollant ende Zeelant procureerde alt doenlick was, hy ordonneerde ooc eenen quaden boosen hoop volcx van omtrent drie duysent mannen die men Reysers hiet, omme dieswille dat zy daghelijcx tallen cante uyttrocken om vitaylgie ende anders, ondere den capitein joncker Fransois Ackerman, met expressen bevele dat die reste van den commune daerentusschen in paeyse ende met vrede elc int zijne blijven zoude, doende haerlieder ambocht ofte neeringhe ghelijck zy ghewone waren. Deze reghele ende policie aldus ghestelt zijnde, Jan de Rommere, Jan Maeyhieu ende Jan Sleipstaf, die tweede scepene van den ghedeele, wierdender tzamen voor sGravens steen gherecht metten zweerde, om dat zy haerlieder naturelicken heere ende prince mede sproken, twelcke die edelen (die tOudenaerde, te Denremonde, te Deynse ende elders in garnisoene laghen) zo schoffierelick vele an hadde, dat zyder allomme omtrent der stede van Ghendt van grooter wreetheit ende onghenadicheit omme useerden, totter tijt dat Philips van Aertvelde zijne lieden van orloghe naer tcasteel tHansbeke zant (daer Mer Daneel van Halewijn, zijn wijfs oom van haer vaderlicke zijde die capiteyn of was), zeer deerlick pijlgierende ende raserende al dater wel stont, niet jeghenstaende dat die van den garnisoene alleghadere tlijf behielden, treckende zom metten anderen te Ghendt waert, ende zom naer de stede van Brugghe. Maer up den Asschenwoensdach (den XIX van der maent van sporcle) ghecreghen die Ghendtenaers die nederlaghe tSeveneecke, in der maniere dat zyder VIIc van den hueren lieten ende bovendien noch tpassagie verloren, doende niet min elders allomme haerlieder uytterste beste, omme hemlieden van dezer schade te wrekene by foortse van wapenen ende bysondere te Sledinghe, daert die edelen (met haerlieder drie duysent mannen) int eerste veel te quaet hadden, hoewel dat zijs noch int ende te boven gherochten, verslaende den capiteyn Goossin Mulart met alle de ghuene die by hem waren (ten excessive verdriete van den peuple te Ghendt) ende keerende met eenen grooten roof ende buyt weder tharen garnisoene waert, elc int zijne, aldaer zy tallen passagie die vitaylgiers of zetteden, dootsloughen ofte vinghen, die welcke te peerde, te waghene, ende ten halse yet ghestolinghe (om ghelts wille) ten secourse van haerlieder vianden uyt Brabant ofte Henegauwen brochten, ende up tzelve pas stichtede die prince metten garnisoene van Denremonde, grooten brant allomme binnen den lande van Aelst, zo dat die inghesetene gheel naect ende bloot ten lande van Brabant ende Henegauwe waert vluchten moesten, om dieswille dat zy zijne voornoemde rebellighen al heymelick gheassisteert hadden van melc, beutere, caes ende broot. Dies nochtans al niet jeghenstaende zy ghecreghen noch altemets wat (by fijnder foortse ende met ghewelde) uyt die Vier Ambochten, hoe wel dat tzelve (in zulcker een menichte) zeer lettete ofte niet helpen en mochte, eens-

1381.

Gevechten te Zeveneeken en te Sleydinge.

1381. deels duer tsluten van de passagien als voren, maer principalick ende bysondere uytte dien dat die hertoghinne Johanne van Brabant, ende die grave Albrecht van Henegauwe, van nieus (elc int zijne) veel scerpelicker dan van te voren, een ijghelick gheinterdiceert ende verboden hadden, meer eeneghe vitaylgie derrewaert te voerene up die ghalghe, daer by der tijt zulc een extreme aermoede ende benauthede uyt causeerde, dat zy der zom van puerder honghere ende ghebreke verghinghen; men haelder tbroot met crachte uyt de backers winckels, ooc naer dater die graenders allomme telcx gherieve gheopent waren, achtervolghende tghuene dies voorzeit es. Want wat men dede, men conste die hongherighe buycken niet al versaden, zelfs metter hulpe van de Hollanders ende Zeelanders, die welcke hemlieden secretelick secoureerden van zeere veel broots ende meils in tonnen ghepact, in zulcker wijs dater in de vastene an de cant van XII duysent verhongherde Ghendtenaers (ondere tbeleet van joncker Fransoys Ackerman) te Bruesele waert trocken; maer die van der stede haerlieder comste vernemende sloten die poorten, dies wierden zy by zekere voorcomende onghewapende personen, in alder odmoedicheit versocht dat zy hemlieden toch om Godswille wat secoureren ende laven wilden van spijse ende van drancke, ghemerct dat zijs niet meer en mochten, zoot achter een uyt grooter compassie ende medelijdene ghebuerde ende zonder nochtans yemende binnen te laten commene omtrent drie weken lanck ghedurende, die welcke gheexpireert zijnde, die van Leuvene deden insghelijcx ooc een poose tijts, tbeste met Aernout van Hercle, die bisscop van Luycke, die hemlieden tharen vertreckene VIc waghenen vul coorens ende meils schanck, met belofte van bovendien noch haerlieder middelare van paeyse te zijne; tzelve beloofde hemlieden ooc die hertoghinne Johanne van Lotrijcke ende van

Den verboden toevoer van levensmiddelen brengt de Gentenaers in verlegenheyd.

Brabant, metter assistentie van den grave Albrecht van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, die de zake tanderen tijde meer ghehandelt hadde, van al welcke beleiftheit ende grooter goedertierentheit hem die capiteyn Ackerman gheensins ten vullen beloven en conste, keerende ten eersten daer naer weder tzijnder stede waert, metter provisie van cooren ende van meils als voren, tot zulcker ghemeener verblijdinghe ende verhueghinghe van alle zijne medepoorters, dat zy hem noch wel vijf duysent sterck zeer vierichlick jeghens trocken, springhende zom ondereweghe ten hemele waert van vreuchden, met omsprekelicke veel lof ende prijs, anghaende die ghuene die hemlieden aldus in haerlieder uyttersten noodt byghestaen hadden, al wast by aldien dat zijs gheen XIIII daghen te bet en waren, overmits die menichvuldicheit der inghesetenen; men derft hier niet twijffelen hoe grootelicx dat deze tydinghe die prince meshaechde, die welcke ten dien upsiene hooghe ende helicklick zwoer, niet alleene wederomme van nieus (met meer machts ende moghentheits dan oyt, daer te voren) zijne rebellighe van Ghendt corts naer den helich Bloetdach tassiedgierene ende te beleghene, maer bovendien ooc die Vier Ambochten (daer zy somtijts haerlieder nootdruft uyt haelden) teeneghadere te verdervene ende te nieten te doene, makende voorts ten dien ende alle die meeste ghereetscepe die hem mueghelick was. Ende daerentusschen zo liept in Vranckerijcke van ghelijcken ooc te veel steden al overhoop, duer die onversadighe ghiericheit der edelen, diet ghemeente allomme (alzo wel int gheestelicke als int weerelicke) zeer jammerlick tharen eyghen proffijte (naer costume), met allerande extraordinaire extorsien, daghelicx travaylgierden ende oppresseerden, gheduerende die onbejaerthede van den coninck Charles, wiens voocht, die hertoghe Lodewijck van Angiers, van als die principaelste cause

1381.

Lodewyk van Anjou in Italie geslagen.

1381. ende oorsake was, als die ghuene die zonder faulte niet anders en zochte dan by foortse van ghelde ende van wapenen (naer tverdriven van den paeus Urbaen) coninck van Secilien, Napels ende Jerusalem te wordene, metter hulpe ende bystandicheit van den schijsmatiquen paeus Clement ende der coninghinne Johanne van Secilien, maer (Godt weet!) tquam al ter contrarie, in der maniere dat hy zelve in Italien versleghen wiert, ende die voorseide coninghinne ghevanghen, metsghaders ooc naerderhandt (by laste van den victorieusen coninck Charles van Hongherien) tAversam verworcht, daer zy haer man, den coninck Andries, zijnen broedere (zekeren tijt gheleden) byder zelver middele hadde ghedaen expedieren, omtfaende mids dien rechts loon naer haer wercken, metten hertoghe voorscreven, die welcke zy in alle hare landen ende heerlicheden gheadopteert ende gheerft hadde (naer haer doot) by vorme van wederwrake ende ten avancemente van den voornoemden schijsmatiquen paeus, wesende in der waerheit niet dan een miserable slave ende narre (1) der franscher edelheit, wel ter onverwinnelicke schade ende achterdeele der heligher kerstene roomsche kercke.

1382. Achtervolghende tghuene dat wy hier voren ghehoort hebben, zo dede die hertoghinne Johanne van Lotrijcke ende van Brabant, die grave Albrecht van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, ende die bisscop Arnout van Luycke (ziende dat hem die grave Lodewijck van Vlaenderen, emmers in alder manieren wreken wilde ovre die stede van Ghendt) tzamen zo veel devoirs dater tsondachs naer Paesschen (den XIIIen van april int jaer

Dagvaert te Doornik. XIIIc ende LXXXII) noch een dachvaert van paeyse te Doornijcke gheleit wiert, aldaer hem die bisscop van

(1) Gek.

Luycke (ter liefde van de Ghendtenaers) zelve in persone 1382.
vant; maer die hertoghinne van Brabant ende die grave van Henegauwe zondender alleenelick haerlieder ghedeputeirde (tusschen de welcke dat Mer Symoen van Laleyn, die ruart van Hollant, die principaelste was); zo dede insghelijcx ooc die grave Lodewijck. Die drie leden ende staten slands compareerdender in competente ghetale, in zulcker wijs dater XII oude notable wethouders uyt Ghendt derrewaert reysden, met haerlieder ruart Philips van Aertvelde, te wiens vertreckene dat al dat hongherich ghemeente (want zy totten ghetalle van XXX duyst binnen XV daghen gheen broot gheprouft en hadden) zeer odmoedelick ter eerden nedere viel, up beede haerlieder knyen, roupende ghezamelick met verheven voyse: « Philips maect dat wy paeys hebben, hoe ofte by wat middele dattet zy, ten fine dat wy eens van dezer extremer benauthede omtsleghen ende verlost mueghen wesen, » met meer andere dierghelijcke onverduldighe woorden, ten zelven propooste dienende, daer die ruart zo by gheroert ende vermeerwet wiert, dat hy te vreden was alle die ghendtsche poorterie ter ghenade van den prince te stellene, omme by hem ghesubjecteert, ghebannen, ghecarkert ende ghepunieert te werdene van goede, zo zijne discretie ghedraghen zoude, behoudens alleenelick sturtinghe van bloede, maer om dieswille dat die proost van Haerlebeke ende andere zijne ghecommitteirde zo varre niet ghelast en waren, zo zant men (by ghemeene consente ende overeendraghene) eenen ambassadeur met schoonen state an hem te Brugghe, biddende zeer instantelick dat die van Ghendt omtstaen mochten met haerlieder presentatie, maer twas te vergeefs, overmids toverlijden van Margriete, gravinne van Artoys ende van Bourgoengnen, metsghaders ooc palatine ende vrauwe van Salines, zijnder moedere, fondatresse van beede die cappellen van Artoys,

1382. binder collegialen kercke van St-Donaes te Brugghe (daer zekere hare domeynen te Sontcote, by Duynckercke, inne verbonden zijn), die welcke zeer subitelick ten zelven tijde van dezer weerelt schiet, ende tharen LXXXe jaere tSt-Denijs, by Parijs, begraven wiert, neffens wijlent die coninck Philips van Vranckerijcke (ghezeit de Langhe) ende der coninghinne Johanne, haren vadere ende moedere, latende haren voorscreven eeneghe zuene alle hare landen ende heerlicheden achtere, daer hy zijnen moet zo grootelicx by verhief (ende bysondere van tversterven van den graefscepe van Artoys, nu over de IIe ende III jaren van zijnen lande ende graefscepe van Vlaenderen omtvreimt, zo voorzeit es) dat hy ten gheenen anderen appointemente met de Ghendtenaers (diet varincx niet langhere ghemaken en consten) verstaen en wilde, dan mids hebbende haerlieder stede, lijf ende goet teeneghadere in zijne handen, omme zijnen wille daer mede te doene, naer dien dat hem alle die mans ende vrauwen (boven de XV ende ondere de LX jaeren) in haerlieder lijnwaet, bloothoofs ende barbeens, elc met eenen bast an den hals, up Buscampvelt, te voete ghevallen hebben, twelcke die ruart Aertvelde zo buytermaten onredelick dochte te zijne, dat hyder (niet jeghenstaende die persuasie van den voorghenoemden ruart van Hollant) in gheender maniere toe te bringhene en was, zonder texpres consent van den ghemeente (zo hy zeyde), keerende mids dien naer hoofschen orlove ende grooter danckbaerheit (van der moeyte dieder ghedaen was) weder tzijnen stede waert ende ghevende daer den verhongherde ghemeente al sgraven intentie, wille ende meeninghe te kennene, tal zulcker ghemeener desolatie (ende principalick van der vrauwen ende kijnderen) dat men nemmermeer ten vullen en zoude connen bescriven, hoewel dat hy dies niet te min zijn propoost bleef continuerende,

zegghende endelinghe als die onversaechde. « Daer en es 1382.
niet, min of mijn lieve kijnderen, ghemerct dat wy jeghenwoordelick in de uyterste extremiteit van allerande vitaylgie zijn; wy moeten spijts ons tanden, van noodt duecht maken ende by foortse van dien een kiesen, te weten, naer waerachtighe biechte ende berau van onze zonden, met ghesloten poorten, in kercken ende cloosters van honghere ende ghebreke te verghane; ofte die prince zijne voorzeide meer dan onredelicke begheerte te accorderene; ofte uytterlicke zelve jeghens hem te Brugghe waert te treckene, omme noch eens te prouvene wat wy int faict van wapenen vermueghen. » Daer up dat hem tghemeente terstont verantwoorde dat hy zelve kiesen zoude tghuene dat hem best dochte, met stercke belofte van hem in als ghetrauwelick naer te doene ende onverscheedelick by te blivene; dies coos hy die wapenen als een vroom vaylgeant capiteyn (ghelijck hy was) omme by dier middele te besiene wat fortune ende prouesse vermochten, of ten erchsten commende glorieuselick int velt die doot te stervene, die hy evenwel met een goet ghedeelte van hemlieden niet omtghaen en zoude hebben, met die prince ter ghenade te commene, treckende mids dien, svrijdachs ten anderen daghe van mey, ter steden uytte met omtrent vijf duysent van de aldervroomste, cloucste ende hasardeuste mannen, die men daer conste ghevinden, hebbende elc up een witte slinckere mauwe in roode letteren ghebourduerwrocht : *Helpt Godt*, ende voerende met hemlieden an de cant van drie hondert sticken artijlgerie, ondere cleene ende groote, metsghaders ooc vijf waghenen vul broots ende twee met wijnen gheladen, zo dat die thuysblijvers niet vele behielden om by te levene, roupende tzamen met benaude herten zeer hooghe ende luyde ten hemele waert, dat die almeughende heere Godt haerlieder volck gracie ende victorie

De Gentenaers komen in Beverhoutsveld.

1382. verleenen wilde, die welcke sdaechs daer naer up Beverhoutsvelt nedere sloughen, neffens een staende watere, bevryende hemlieden voorts van der anderen zijden metten carroye ten besten dat doenlick was, twijle dat die van Brugghe, naer costume, tweerdich helich bloet ons lief heeren Jesu Christi, met uytnemende schoonder processie, omme droughen, ten anziene van den grave Lodewijck, die hem in al tvoorghaende zo ovre lettele beroerde dat een wonder was, zegghende : « Wat goet jaer gaet deze uytsinnighe lieden overe, dat zy dus neerstelick haerlieder zelfs qualickvaert ende bedervenesse zoucken? Ic zie wel wat er of es; de tijt es hier dat haerlieder overmoedige overwillicheit teeneghadere een ende nemen zal; » twelcke hoorende eeneghe van zijne edelen (die niet en zochten dan in als die huecke naer den wint thanghene) zeiden dat zy zonder verdrach den vileynen seditieusen hoop wilden te niete ghaen doen, daer up dat hemlieden die prince verantwoordde : « Neen, hemlieden en zal zo veel eere niet gheschieden, maer laet ze miserabelick deenen metten anderen van armoede, honghere ende ghebreken verghaen, ghelijck zy wel verdient hebben. »

Dies-nochtans niet jeghenstaende, die ruart Philips van Aertvelde gaf zijn crijchsvolck alle die beste moet ende couragie die hem eenichsins mueghelick was, zo hy van ghelijcken ooc naerderhandt dede, doen hy VII graubroeders, elc teender verscheeden platse, die welcke dat schamele ghedesoleirde ghemeente zeer wiste te compararene by de kijnderen van Israël, ghelijckende voorts haerlieder heere ende prince by den onghenadighen coninck Pharao, ende ghevende hemlieden (naer messe ghehoort ende biechte ghesproken thebbene) alleghadere die absolutie, met expresser ordonantie van ghezamelick up beede haerlieder knyen, luytskeils, den uppersten Heere te biddene om gracie ende ghenade, twelcke alzo

ghedaen zijnde (met zulc een gheschreeusele dat hem een 1382.
ijghelick verijsen mochte diet hoorde), zo sprack die Aenspraeck van
ruart Aertvelde van eender verheven platse anderwarf F. van Artevelde.
tot hemlieden, zegghende : « Kijnderen, tes goet dat ghy doet, ghemerct dat die victorie ontwijffelick een ghifte ende ghave Godts es, dus stelt gheel ende al ulieden betrauwen in hem; ende vecht vromelick, want zonder victorie en mueghen wy zelfs thuys niet langher leven, maer staen daer tzamen in kercken ende cloosters verbarnt te werdene, ter cause van dezen onzen temerairen vermete, » met meer andere dierghelijcke persuasive redenen, die hy zeer promptelick, met uytnemender gracie ende eloquentie, al int langhe allegierde ende betoochde, ende stellende hemlieden alle ghelijck in broots ende wijns teendere refectie voor haerlieder noenmaeltijt, in goeder ende schoonder ordonantie, tusschen die spijseniers. Tghemeente van Brugghe van als gheadverteert zijnde, versochte an den prince (naer dien dat haerlieder processie gheent was) dat zy haerlieder vianden jeghens trecken mochten, als die ghuene die gheensins en twijffelden van der victorie; maer Mer Heylaert van Poucke, haerlieder capiteyn, waser directelick jeghens, verclaersende (met meer andere edelen) tzelve meer dan noodeloos te zijne, anghesien dat zy (zonder eeneghe faulte) eer vier daghen tzamen van zelfs by der famine verghaen moesten, ende waert by aldien dat zy zelve binnen dier middelen tijt ten assaulte quamen, dat men wel lichtelick zulc een handt vul volcx van de poorten, mueren ende vesten weeren zoude; niet min indien men hemlieden emmers die bataylgie leveren wilde, dat men ten alderminsten beyden zoude tot sanderdachs, eensdeels ter eeren ende weerdicheit van den jeghenwoordighen feestelicken daghe, maer principalick ende bysondere gheconsidereert dat

1382. die poorterie meest al (naer costume, Godt beteret!) met wijne ende met biere overladen was, verwervende niet min endelinghe zo vele (by haerlieder importuniteit) an den grave Lodewijck dat hy omtrent den avende (lacen!) met XXX duysent voetknechten ende VIIIc edelmannen te peerde, die Ghendtenaers jeghens track, hoewel dater dies niet jeghenstaende noch eeneghe ongheregheldc ende onghenuchterde dronckaerts (by XII, XVI ende XX te ghadere) zeer vierichlick voren liepen, die noyt weder en keerden, maer wierden van stonden an deenen metten anderen zeer furieuselick, ghelijck lammers ende kiekenen, den roupere of ghesteken ende vernielt, ooc ten anschouwen van den prince, die welcke nu met zijnder armeye niet varre van danen en was, ende ontwijffelick (by den advijse van Mer Heylart voorzeit) wel hadde willen wederkeeren, ziende die groote furie van zijne rebellighen, boven die andere causen ende redenen voren verhaelt; maer voorwaer, ten was hem niet mueghelick, duer die grootc viericheit van der bruchscher gendarmerie, roupende met ghemeender stemme zeer hooghe ende ovre luyt (ende namentlick die makelaers, vleeschauwers, grauwerckers ende viscoopers), dat zy bin eender uere tijts ghemackelick haerlieder vianden verslaen ende weder elc int zijne wesen wilden; dienvolghende zo gaf die grave Lodewijck zijnen artijlgeriemeestere terstont last zijn devoir te doene, daer die Ghendtenaers vry niet slincx jeghens en vielen, schietende insghelijcx ooc alle haerlieder artijlgerie seffens of naer die bruchsche leghere, ende stellende die metten zelven in zulcker desordre, dat zy endelinghe (by foortse van wapenen) in goeder ordonantie in de middele van hemlieden gherochten, zeer jammerlick duerbeulende ende dootslaende (overmits tbeneficie van der zonne) al dat niet in tijts ende rasch ghenouch ghevlieden en conste; want duert

De Bruggelingen trekken tegen hen op.

Zwaer gevecht, waer na Brugge van de Gentenaers ingenomen wordt.

scherp vervolch zö wiert er noch een goet ghedeel, waer hier waer daer, ondere weghe versleghen, ende principalick tAssenbrouck, daer Mer Heylart van Poucke, sgraven standaertdraghere (die hem tvoorleden jaer zo vromelick te Deynse ghehadt hadde) ter stede doot bleef, met alle de ghuene die by hem waren, tzamen wel totten ghetalle van zes duysent persoonen, met die ghuene die in Beverhoutsvelt tleven lieten; men zach allomme die ghevluchte ende verstroyde Brugghelinghen, alzo wel edele als onedele, achter tvelt rijden ende loopen, in zulcker wijs dat die prince niet meer dan zijn veertichstere, in alderdiligentie, weder keerde van daer hy ghecommen was, lastende eeneghe van zijne lieden ter poorten, dat zijt al haestelick by hem ter marctewaert zenden zouden dater naervolchde, ten fijne dat zy emmers haerlieder stede behielden; maer twas al verloren moeyte ende aerbeyt, want die victorieuse hongherighe buycken deden zo veel poochs ende neersticheit dat zy zelve van de eerste te marct quamen, bringhende allomme al te messe dat hemlieden jeghens ende contrarie was, niet zonder groote dangier van sgraven persoon, ten hadde ghedaen tadvertisement van Mer Robrecht Vaveringny, die marschalck van Vlaenderen, die vrau Margriete, zijn bastaerde dochtere, ghetraut hadde, ende hem zelve noch int ende qualick ghenouch ghesaulveren conste, twelcke considererende Symoen Cokermoes, vant hem snavens naer den neghen ueren in de duysterheit, met die smeden, wevers ende vulders, ter marct, heetende daer die Ghendtenaers zeer broederlick wellecomme, met belofte van trauwe ende bystandicheit. Zeer corts naer dezen quam die prince van ghelijcke ooc wel vergheselscipt, uyt zijnen hove derrewaert duer St-Amants strate, met veel barnende torsen ende flanbeausen, wel hopende der platse meestere te werdene, ende hem teeneghadere te venge- 1382.

Den graef weet zich nauwelyks door de vlugt te redden.

1382. rene van als dies voorzeit es, maer van dat die ruart Philips van Aertvelde zijns gheware wiert, zo zeyde hy tot die ghuene die hem naest waren: « Ziet hier den grave die hem zelve comt presenteren ghevanghen, laeter ons ebbelick handt an slaen ende hem te Ghendt waert voeren, ten fijne dat wy eenen paeys met hem vercrijghen mueghen, tonzen zelfs gheseghen, » treckende met dien zelve themwaert in grooter moghentheit, daer Symoen Cokermoes een van de principaelste capiteynen of was, in wiens verraderye hem die prince zo gruwelicke zeere omtroerde ende veranderde dat hy (by den rade van eeneghe edele) haestelick voor St-Amants capelle al zijn voorscreven lucht weder dede verduysteren, bevelende alle die ghuene die by hem waren dat zy hemlieden alle ghelijck saulveren zouden metter vlucht, zo zy best consten: ende zelve zo saulveerde hy hem niet varre van danen, binden huyse van eender schamele wedewe, onder een vuyle verrotte coedse, daer drie kijnderen sliepen, niet jeghenstaende dat hy int zelve huys ghesocht wiert by eeneghe van zijne quaetwillighe, die welcke nochtans (om zijnder hoocheitswille) up zulc eenen leelicken houck gheen ghade en sloughen, ende zo gheringhe niet vertrocken en waren ofte hy en vloot uytten holle ende logijste als voren (in zeer sobre gheleende habijte) reghelrecht duer die zelver straete, over St-Salvaters kerckhof, lancx die meersch, ten Minnewater waert, aldaer hy met een bootken ter steden uyt voer, nemende zijn wech naer St-Michiels ende van danen voorts (up een onghesaelde ende onghebreyelde merrye) duer Roesselare (daer hy hem wat eerlicker monteerde) tzijnen casteele te Rijssele waert. Twijle dat die Ghendtenaers zom die marct van Brugghe bewaerden (onder haerlieder ruart Philips van Aertvelde) ende zom metten capiteyn joncker Fransoys Ackerman, die Grauwerckerstrate (ovre die Buerse),

De stad word een tooneel van moord en geweld.

St-Jacobsstrate ende den Ouden Zack, metsghaders ooc 1382.
noch eeneghe andere van de principaelste platsen ende contreyen der zelver stede passeerden, zeer jammerlick verslaende al dat zyder vonden, ende bijsondere die makelaers, vleeschauwers, grauwerckers ende viscoopers, om dieswille dat zy verraderlick by die van der weverie bedreghen waren goet sheers te zijne. Als die vreimde uytlansche cnapen ofte dienstboden (uyt Brabant, Ghelderlant, Luycke, Hollant, Zeelant, Westvaelen ende andere omligghende landen) zaghen datet aldus in zijn werck ghinck, zo begonsten zy insghelijcx ooc (elc int zijne) haerlieder heeren ende meesters te keelene ende te vermoordene, stelende ende roovende al dat hemlieden best anstont, zo dater binnen dien nachte (alleenelick in de ghewesten voren verhaelt) boven de VIIc personen verslaghen, diversche comptoiren ghepijlgiert ende veel eerbare joncvrauwen (ghehuwet ende onghehuwet) ghevanghen, gheschoffiert ende vercracht wierden. Maer sdaechs daer naer (te weten sondachs) ghinct al ovre die edelen (daer joncheer Thyto van Lichtervelde, met joncheer Eloy, zijn broedere, thooft of was) ende voorts ovre die wethouders ende ander princelicke ofte poortelicke officiers, metsghaders ooc over die makelaers, vleeschauwers, grauwerckers ende viscoopers, die welcke hemlieden snachts te voren metter duysterheit gheholpen ende ghesaulveert hadden, in der maniere dat men teeneghadere niemende van hemlieden in gracie ofte ghenade en omtfinck; ooc en bleef er niemende (uytghesteken alleene die vreimde cooplieden) binder gheeler stede (die doen zeer rijcke ende machtich was) omberooft ende onghepijlgiert, in zulcker wijs dat men zelfs sprincens hof niet en spaerde, aldaer die voorzeide overwillighen, naer veel roofs ende buyts (die zy zom thuysewaert zonden) ooc XL quarteelen roo wijns den boom in sloughen ende zeer vileynelick te

1382. quiste lieten loopen. Twelcke al zo ghepasseert zijnde, die ruart Aertvelde dede allomme achtere die stede publieren ende vercondighen, dat zy tsanderdaechs (wesende doen maendach) alleghadere buyten St-Cathelijnepoorte verghaderen zouden, omme den ghemeente van Ghendt in zijne handen eedt te doene, diet leven behouden wilden, zoot ghebuerde. Ende daerentusschen brochtet die capiteyn Ackerman al ten messe dat er binnen bleef: zo dater in drie daghen tijts, ten drie distincte reysen, tzamen binder stede, bet dan drie duysent mannen van den lijve ghepriveert wierden, zonder die ghuene die noch in Beverhoutsvelt, tAssenbrouck ende elders ten landewaert in ghebleven waren, totten nombre als voren, daer die capiteyn Mer Heylart van Poucke die alderprincipaelste of was, den welcken men zeer eerlick ende statelick te Jacopijnen in den choor begrouf, ende nopende tsurplus, zo was er van ghelijcken ooc noch een groote menichte, al zo wel buyten als binnen, wiens doode lichamen in diversche kercken ende cloosters die helighe eerde ghecreghen, by den toedoene van haerlieder vrienden ende maghen, hoewel dat mer nochtans dies niet jeghenstaende lettele min dan vier duyst, waer hier waer daer, int velt dolf, eeneghe by groote hoopen te ghadere, ende die andere appart, tal zulcker platse als zy versleghen laghen. Ende te Brugghe maecte men onder andere drie uytnemende ende zeer zacsamighe carnieren, te wetene, deerste byder poorte, zo men in den ommeghanck van den Jacopijnen gaet (wesende de sepulture van C ende XVI personen); die tweede, ter Bramberchpoorte (daer Mer Jan Bovin, die burgmeester van scepenen, inne begraven wiert, met Woutere, zijnen broedere, ende noch LXIII andere wethouders, edele, notable ende dekenen), ende die derde, ter platse die men toude kerckhof hiet, aldaer men insghelijcx ooc eenen tneghentich versleghene poorters seffens inne ter eerden dede, ter grooter ghemeener lamentatie van haerlieder wijfs ende kijnderen ende zeer claghelicker declinatie van der stede, Godt beteret.

1382.

Dry poorten geslecht.

Sdijsendachs daer naer, quamen alle die ambochten van Ghendt te Brugghe ter marct staen, met haerlieder standaerden ende bannieren, makende Pieter van den Bossche ende Pieter de Wintere tzamen (by den advijse van den ruart Aertvelde) capiteynen ende gouverneurs van der poorterie aldaer (niet jeghenstaende dat Pieter de Wintere, om zekere zijne messusen, uyter zelver stede ghebannen was) ende worpende sanderdachs, den VIIen van der ghementioneerder maent, die Ghendtpoorte, die Cruyspoorte ende Ste-Cathelijnepoorte (met al tghuene dater of dependeerde ende annecleefde) zo teeneghadere plat ter eerde nedere ten vestewaert in, dat zyder van dier tijt voort ghemackelick, tallen zijden ende tijden, uyt ende inne mochten, zoot hemlieden gheliefde ende goet dochte, zonder eenich empeschement, obstacle ofte belet.

Twelcke alzo ghedaen zijnde, zy zonden Vc van de rijkste ende notabelste poorters ghevanghen in hostagie thaerlieder stede waert, met zulc een overvloedicheit van allerande pijlgiagie, roof ende buyt, dater alle die waghenaers, carremans ende schippers van der Lieve, vijf daghen lanck, ghenouch anne te voerene hadden, al ten grooten behaghene van die van Luycke, Rouaen, Parijs, Luevene ende meer andere steden, die met haerlieder edeldom van ghelijcken ooc elc int zijne ten besten niet eens en drougħen ende principalick van de Luevenaers, zegghende (ooc ten wel wetene van der hertoghinne Johanne, al wast haer leet) dat zy in aldermanieren een ziele ende een lichame metten Ghendtenaers wesen zouden, indien zy hemlieden alzo naerghesetene waren als die van Bruesele. Die schijsmatiquen paeus Clement mainteneerde ende sustineerde al tghuene voorzeit es, wel byder rechtvaer-

1382. digher handt Godts geschiet te zijne, ter occasie dat hem die grave Lodewijck van Vlaenderen zo vastelick an den paeus Urbaen bleef houdende; tzelve lieten hemlieden ooc zommighe andere circumvoisine princen dincken, maer ten anderen respecte, te wetene, omme zijne uytnemende grootscheit ende hoverdie wille, by de welcke dat hy niemende en achtede, nochte zijns waerdich en kende. Ten eersten naer dezen, achtervolchde die ruart Philips van Aertvelde met zulcker diligentie ende neersticheit zijne victorie voorscreven, dat hy die steden van Ipere, Veurne, Berghen, Burburch, Nieupoort, Cortrijcke, Oudenburch, Aerdenburch, Dammen, Sluys ende Oostburch bovendien noch tzijnder subjectie ende onderdanicheit ghecreech, met alle die reste van Vlaenderen vlaminghant ofte puer Vlaenderen (uytghesteken ende ghereserveert alleenlick Denremonde ende Oudenaerde), stellende allomme zijne capiteynen ende garnisoenen, ende vernieuwende die baillius, schouteetens, wethouders ende alle andere officiers, metsgaders ooc eedt doende ende omtfaende (als of hy die prince zelve gheweest hadde) ende nemende voorts hostagiers, die hy met hem te Brugghe waert brochte, aldaer hy in als lancx zo meer den grave van den lande beghonste te contrefaicten, ten aldernaesten dat doenlick was, houdende hem binnen zijnen hove in grooter hoocheit ende magnificentie, ende ghevende zijne gendarmerie tcasteel te Male overe, daer zy eenen grooten buyt uythaelden ende wonderlicke veel quaets bedreven, in der maniere dat zyder zelfs die princelicke vonte niet en spaerden, maer smetense in duysent sticken ende meer, tzijnder derisie, schande ende cleenicheit. Welcke zaken aldus ghepasseert zijnde, die ruart voornoemt track met veel volcx van orloghe te Cortrijcke, omtzegghende daer die van Oudenaerde te viere ende te zweerde, ten ware dat zy ter obediente ende ghenade quamen, ghelijck alle die

Filips van Artevelde brengt vele steden onder zyn gezag.

andere voorzeide steden ghedaen hadden, daer up dat hem 1382.
die capiteynen Mer Floreins van Huelle ende joncheer Dierijck Damman terstont verantwoorden dat zy niet ghewonen en waren die dreeghementen van een keyte brauwers zuene (als hy was) tomtsiene, ende veel min haerlieder sprinces patrimoniale erfachtichede wech te ghevene, maer dat zyder te contrarien, in alder manieren, voren leven ende sterven wilden. Met dezer antwoorde contenteirde hem die ruart zo ovre qualick, dat hy die stede teeneghadere zwoer te schendene ende te verdervene, nemende met dien zijnen wech te Ghendt waert, aldaer hem gheestelick ende weerlick, met grooter vreucht ende triumphe, zeer solemnelick ende processie wijs inne haelde, scrivende hem bovendien goddelicke eere ende lof toe, ende heetende hem met lude ghemeene voyse, beschermere ende verlossere slands ende bysondere van haerlieder stede van Ghendt, die welcke by zijnder prouesse ende vromichede van wapenen, nu tot zulcker abondantie ende overvloedicheit van allerande vitaylgie ende leeftucht ghecommen was, dat mer alle etelicke ende drinckelicke ware (want men die van alle cante te watere ende te lande derrewaert brochte) veel betere coop cochte, dan men te Doornijcke ofte te Valenchin dede; men gaf er nu een stoop wijns om II grooten, die men onlancx leden XXIIII betaelt hadde; dien volghende twasser al weder in blijtscepe, weelde ende wellusticheit, hebbende (lacen! naer costume) tmeinste ghepeins te Gode waert. Die ruart hielt er daghelicx open hof, cleedende hem zeer princelick int roodt scharlaken ende doende zijne baillius ende omtfanghers alle maende rekeninghe, bewijs ende reliqua doen van alle haerlieder handelinghe ende administratie, zo dat hy by dien gheen ghelt ghebreck en hadde, ende tzelve ooc nichtemeer en spaerde doen oft moose gheweest hadde, scrivende hem zelven

Oudenaerde weygert hem te herkennen.

1382. regent van den lande ende graefscepe van Vlaenderen
Hy houdt zich als regent. te zijne, ende gevende voorts voor zijn wapene (in teekene van gheconquesteirde libertheit ende vrijheit) drie bonnetten van goude in een velt van sable, maer deze zijne siditieuse regnatie en gheduerde niet langhe, zo wy hooren zullen. Swoendachs, in de langhe weke voor Sinxen (den XXIX van der maent als voren), ghescieder snavents omtrent der zonnen onderghanck een buytermaten vreeselicke eerdbevinghe, niet alleenelick binnen den lande ende graefscepe voren ghementioneert, maer daerenboven ooc al Duytslant ende Vranckerijcke duere, ter veel meedere schade dan beteringhe van levene, gelijck men ghemeenelick ziet ghebuerene.

Hierentusschen, hielt hem die grave Lodewijck noch altijts zeer vastelick binden casteele te Rijssele, als een ghevlucht, ghedesoleert ende verlaten prince, peynsende ende overdinckende continuelick by daghe ende by nachte, hoe hy hem in toecommende tijden best zoude connen wreken ende weder ten zijnen gheraken, metsghaders ooc int ende in hem zelven bevindende ende jugierende wel een groot gheluck voor hem te zijne (zoot in der waerheit was) dat die princesse Margriete, zijn dochtere, den hertoghe Philips van Bourgoengnen te manne hadde, wesende jeghenwoordelick voocht ende gouverneur van der croone van Vranckerijcke, in den welcken hy hem (ten erchsten commende) zo betraude, dat hy teeneghadere zijnen moedt ende couragie mede verhief, zendende Mer Daneel van Halewijn (een zeer vroom ruddere van wapenen) met IIIIc L mannen zo te peerde zo te voet (wel voorsien van al tghuene dieser ter orloghe diende) in alderdiligentie ten secourse van de ghedreechde van Oudenaerde, daer die regent Philips van Aertvelde int laetste van der maent voorzeit, met IIc duysent Vlaminghen voren viel, zweerende nemmermeer van danen of te scheedene voor dat hyter

al edele ende onedele (naer twinnen van der stede) verdaen ende vernielt zoude hebben, ende ordonerende voort elcke eerdstede van Vlaenderen IIII grooten te weke te ghevene ter sustentatie ende onderhoudinghe van zijnder gendarmerie, die welcke hy (omme alle noodeloose bloetsturtinge te schuwene) ten gheenen assaulte bringhen en wilde, als die ghuene die niet en twijffelde van metter tijt byder famine wel tzijnder vuller intentie te gherakene, priverende ten dien fijne die van binnen van al tghuene dat hemlieden lancx die reviere van der Schelde eenichsins toecommen mochte, by tstellen van eeneghe zacsamighe staken, in de middele van diere, al ten grooten meshaghene van zijnen naturelicken heere ende prince, die welcke verstaen hebbende dat die van Ipere ende van Cortrijcke mede int voornoemde belech waren, dede (zonder langher dilay) alle zijne hostagiers van Cortrijcke, binder stede van Bapasmes, den hals of hauwen, aldaer hy insghelijcx ooc alle zijne hostagiers van Ipere dede bringhen, zendende corts daer naer een partye van hemlieden tHesdin waert, ter vierigher begheerte van die van Duay, dieder in alder maniere (om erghere tomtghane) of omtsleghen ende verlost versochten te zijne. Twijle dat die grave Lodewijck met deze justicie ende goede voorsienicheit besich was, zo moestet hem al tOudenaerde in kercken ende cloosters vertrecken (by laste van den capiteyn Mer Daneel van Halewijn) dat ter wapenen ende ter defensie niet en diende, ten ende dat zy niemende en beletteden; ende men wierper alle die huysen ende andere edificien of die naerst de vesten stonden, ofte men dectese met soden, om dater tvier van den gheschotte niet inne vesten en zoude; dies nochtans al niet jeghenstaende, zo wiert die heerlichede van Pamele (wesende een deel van der zelver stede, ovre die reviere van der Schelde), ten Ven daghe van hoymaent, gheel ende al ver-

1382. barnt, by middele van diversche cotten, die mer voren maecte, van der lanchde van LX ende van der breede van XX voeten, van welcker behendicheit dat men naerderhandt ooc jeghens ende in prejudicie van de reste van der stede useerde, maer wat mer up schoot die capiteynen van binnen droughender zulcke zorghe voren (by uytnemender foortse ende vaylgeandise) dater hemlieden gheen zonderlinghe grief of quam, doende bovendien noch zelve alle weke eeneghe schadelicke coursen ende sproncreysen, binnen den leghere van haerlieder vianden, totter tijt dat zy van der peste (die ter veel steden omtsteken was) van ghelijcken ooc gheinfecteert ende allincx zo meer beswaert wierden; doen zant die regent Aertvelde een thoeveel volcx van zijnder armeye te Denremonde waert, sommerende die capiteynen ende garnisoenen van der stede zeer menichsins tot upghevinghe van diere; maer wat zy consten gheseggheen, zy en ghecreghen anders gheen antwoorde dan dat die slotelen van der stede tOudenaerde up de marct laghen, ende indien zy die hebben wilden zy moesten ze daer gaen halen. Dies keerden zy tzamen naer haerlieder stede van Ghendt, eerder hemlieden ergher of quam, ghemerct dat zy hem zelven niet sterck ghenouch en kenden omme die moghentheit der edelen langher te wederstane; die van Rypelmonde ende van Sastinghe (daer joncheer Hector, die bastaert van Vlaenderen, heere van Voorhoute, die capiteyn of was) en verschoten insghelijcx ooc voor al sprincens vianden niet, water Bartholomeus Coolman, die verradelicke admirael van der zee, der jeghens ghedoen conste met alle zijne schepen van orloghe, ligghende tusschen der Sluys ende die Honte, omme die vitaylgiers van Hollant ende Zeelant zonder dangier te Ghendt waert te beweghene, ende treckende zom naerderhandt ooc te Rochelle om wijnen, ondere die conduyte van joncheer Rachen van

Filips van Artevelde eyscht de overgaef van Dendermonde die hem met fierheyd geweygerd wordt.

den Voorde, al wast by aldien dat die van de siedgie voor Oudenaerde nichtemeer yeuwers of ghebreck en hadden, dan of zy in een goede stede van paeyse gheweest hadden, overmits tgroot onderstant van huerlieder ghebuers; men hielter alle zaterdaghe wekemarct van al tghuene dies een mensche zoude mueghen behouden ofte nootsakelick wesen, ende twaser al wellecomme dater ghinck ofte keerde, ghereserveert alleenelick die ghuene die fransoysch sproken; zo wonderlicke zeere begonste hemlieden die tale suspect te zijne. 1382.

Binnen dezer middelen tijt namen die edele by nachte die stede van Cassele inne, verslaende daer den capiteyn Willem Boerman, met enthoeveel inghelsch garnisoen, ende keerende weder van daer zy ghecommen waren: die van Ipere hadden Pieter de Brouckere teenen capiteyne; die van Belle, Pieter Oliviers, ende die van Comene, Franschoys Bueyts, byder ordonantie van den regent Philips van Aertvelde, wiens lieden van Ghendt corts daer naer die stede van Deynse verbarnden, vellende die poorten met al dat er wel stont, in wederwrake van der grooter schoffelture (1), die zyder tvoorleden jaer ende haerlieder voorsaten te meer andere tijden ghehadt hadden; doen trocken uyt siedgie voor Oudenaerde omtrent duysent personen, die welcke die huysen ende pachtgoeden van de ghevluchte edelen allomme pijlgierden ende in gloeyen stelden, zo dat zy zelfs tcasteel te Male niet en spaerden, daer zy sprincens zelvere wieghe ende zelvere cabinet van wapenen in sticken smeten, tzijnder mesachtentheit, roovende voorts al dat zyder vonden, metsghaders ooc die cappelle destruerende ende die clocke te Brugghe waerts bringhende, ten grooten contentemente van Pieter van den Bossche ende Pieter de

De Edelen nemen Kassel.

De Gentenaers doorloopen het land te vuer en te swaerde.

(1) Nederlaeg.

1382. Wintere, tzamen capiteynen ende gouverneurs aldaer: twelcke alzo ghedaen zijnde, zy passeerden twatere van der Leye ovre die brugghe te Waesten, stekende tvier in alle die prochien ende coornemeulens, binder casselrie van Rijssele, daer zy eenichsins by gheraken consten, ende userende tallen cante van zulcker wreetheit ende overwillicheit dats hem tgarnisoen van der voorzeider stede nootsakelick moeyen moeste, nemende eeneghe van hemlieden ghevanghen, die men al zonder verdrach executeerde metten baste, ten zulcken meshaghene van haerlieder compaengnons ende medeghesellen, dat zy ter cause van dien int Doornijcsche al verbuert maecten (niet jeghenstaende dater die croone van Vranckerijcke die protectie of hadde), zeer jammerlick pijlgierende ende verbarnende tcasteel tHelchenevesque (toebehoorende die bisscop der zelver diocese) ende keerende int laetste, met veel roofs ende buyts, weder tharen siedgie voor Oudenaerde waert, om twelcke men van stonden an een ijghelick al Vranckerijcke duere interdiceerde ende verboot meer eenich ghemeenscip metten rebellighe ende seditieuse Vlaminghen thoudene (tsy ter occasie van de coopmanscepe ofte anders), up scherpelick daer of ghecorrigiert ende ghestraft te wordene, ter exemple van andere.

Den graef wordt hulp beloofd van Vrankryk. Die grave Lodewijck van Vlaenderen van dezer interdictie trapport hoorende, dochte dat alle zaken noch metter tijt wel wesen zouden, dienvolghende zo vant hy hem haestelick, metten hertoghe Philips van Bourgoengnen (ghezeit de Stoute), zijnen scoonzuene, te Parijs by den coninck Charles (den VIen van dier name) ende zijnen edelen raedt, vertooghende daer al int langhe den sobren staet van zijnen lande, ende supplierende in alder odmoedicheit om secours, hulpe ende bystandicheit, die welcke hem terstont gheagreeirt ende gheaccordeert

wiert, eensdeels ter eeren van zijnen scoonzuene voorscreven, ende eensdeels ooc omme die groote foortse ende rudesse, laest by zijne quaetwillighen int quartier van Doornijcke bedreven, zo wy ghehoort hebben, behoudens ende met expressen bespreke nochtans dat hy van zijnen weghe eerst tot alle redenen verstaen ende hem nieuwers inne zeere te zouckene maken en zoude, twelcke hy insghelijcx ooc alzo beloofde te doene, omtslaende ter eerster oportuniteit bet dan IIc vlaemsche hostagiers (die van daghe te daghe niet dan de doot en verbeyden), waer hier waer daer uyt zijne vanghenessen, vry los ende quyte van alle commeren, lasten ende oncosten; ende vermanende voorts die van Brugghe ende van Ipere tot paeyse ende eendrachticheit, eerder hemlieden huerlieder totaler ruine ende bedervenesse of quam, tzelve vermaen dede hy den heere van Herseele ende meer andere goede paeysible personagien van Ghendt, alsdoen ooc den regent van Aertvelde, maer hy en wasser niet toe te brynghene, by den instekene van zijnen boosen ende zeer malicieusen secretaris Heynderick Carpentier, die hy in alle zijne zaken ende affairen veel te veel gheloofs gaf; twijle dat men hier mede vaste besich was, zo vielen die beleyde van Oudenaerde zelve, ten diversche stonde, zo vromelick ende clouckelick haerlieder vianden up tlijf, dat zyder ontwijffelick groot lof ende prijs anne behaelden, ende bysondere Mer Lambrecht de Lambry ende Mer Tristram, zijn broedere, uytten lande van Artoys, die welcke in zekere sproncreyse tvier in de ghendtsche thenten ende pauwelgioenen staken, bringhende daerenboven noch eeneghe ghevanghenen met hemlieden, die men al eer yet lanck thooft of hieu, wel ten omsprekelicken regrette van der gheeler leghere, die van dier tijt voort alle extreme neersticheit ende pooghernie dede omme met mutsaerden ende fagoten die vesten der stede te vullene, 1382.

1382. maer twas te vergheefs, duer tcontinueel gheschot der edelen, al wast by aldien dat zijs metter poorterie (nu van tsiedgie ende van huerlieder rigoreuser politie van orloghe vermoeyt zijnde) ten alderbesten niet eens en droughen. Als die regent Aertvelde zach dat hemlieden die capiteynen van Oudenaerde aldus even moedich ende onversaecht bleven houdende, ende ooc niet en ignoreerde dat mer secours uyt Vranckerijcke verbeyde, liet hem in tende zo varre van eeneghe voorsieneghe personagien ende raedslieden persuaderen ende ghesegghen dat hy eenen brief te Senlis an den coninck Charles ende zijnen edelen raedt zant, supplierende in alder reverentie ende odmoedicheit dat hem zoude ghelieven middelare van paeyse te zijne, hoewel dater hem anders niet of en quam, dan dat mer (mids sconincx ombejaerthede) allenot mede gheete ende den bringhere sbriefs in echte van vanghenesse stack, twelcke hem zo grootelicx speet dat hy Pieter van Auxy, den bisscop van Doornijcke, joncheer Fransoys Ackerman, joncheer Rachen van de Voorde, joncheer Lodewijck de Vos, joncheer Jan de Schoutelare ende Maerten van de Watere (met noch zes regeirders van Brugghe ende Ipere), zonder langher delay, in ambassade te Inghelant waert depescheerde an den coninck Richart, die tweede van dier name, versouckende zeer instantelick (naer vernieuwinghe van der ouder ligue ende alleancie) zijne hulpe ende bystandicheit jeghens die fransche macht ende moghentheit, met belofte van al te vulcommene dies die ruart Jacob, zijn vadere (overmits zijnder afflijvicheit), in ghebreke ghebleven was, in der maniere dat hy een vruchtbare antwoorde verwerfde, by den toedoene van den hertoghe Jan van Lancaestre ende den grave van Salbery, daer hy hem zelven terstont zo inne verhief, dat hy met zijne Ghendtenaers up den berch voor Oudenaerde ghinck ligghen, lastende die van Brugghe haerlieder thenten ende

Filips van Artevelde roept de bescherming in van Engeland.

pauwelgioenen van ghelijcken ooc ter bruchscher poorte te verslane, ende die Iperlinghen, Vrylaten, Cortrijckers, Poperinghers ende Casselaers ommerinchden zo die reste van der stede, dater niet een hase uyt en mochte, wel hopende corts (byder famine) speels meestere te werdene. Van al twelcke die Fransoysen ten vullen gheinformeert zijnde, en faylgierden niet van die regent Aertvelde achter een zijnen voorscreven ghevanghen bringhere sbriefs weder te zendene, metsghaders ooc zekere ambassade naer die stede van Doornijcke texpedierene, daer die bisscop Miloen van Beauvais, die bisscop van Sancerre, die bisscop van Louwen, Reynout van Corbye die president van den parlemente te Parijs, Guy van Honcourt, Rhodolf van Reynevalle ende Tristram Sijlvaen tprincipaelste last of hadden, versouckende ten XVIen daghe van octobre, met die drie leden slands van Vlaenderen, in communicatie van paeyse te commene, maer die regent Aertvelde en wildeder in gheender manieren naer hooren, ten ware dat men hem eerst die stede van Oudenaerde ende van Denremonne in handen ghave, zegghende : « Dat en wil Godt nemmermeer ghedooghen dat wy die Inghelschen (daer wy uyt rechter noodt nu mede hebben beghonnen contracteren) zo temereerlick abandoneren, afgaen ende te leure stellen zouden, ghemerct dat zy die waerachtighe protecteurs ende beschermers van onzer vlaemscher liberteit ende vryheit zijn. » Met dezer antwoorde keerden die voornoemde ambassadeurs weder te Perone by den coninck, aldaer ter vierigher bede van den grave Lodewijck van Vlaenderen ende by den toedoene van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen scoonzuene, sconincx oom ende voocht, in de presentie ende jeghenwoordicheit van alle die van den raede ende namentlick van den hertoghe Jan van Berry ende den hertoghe van Bourbon, eendrachtelick ende by ghemeenen eendraghene gheresolveert 1382.

1382. ende ghesloten wiert, die rebelllighe van Vlaenderen ter eerster oportuniteit, by foortse van fransche wapenen, teeneghadere tovervallene ende te nieten te doene.

De fransche legers komen af.

Dienvolghende die coninck Charles slouch corts zelve te velde, tusschen Artoys ende Vermandoys nedere, met alle die meeste macht ende moghentheit die hy yeuwers binnen zijnen lande coste ghereccouvreren ofte ghecrighen, ghevende Mer Pieter van Vilers, een zeer vroom ende edele ruddere van wapenen, die olijflamme in de handt; maer die regent Aertvelde en was zo vullick van zijnder comste niet gheadverteert ende ghewaerschuit ofte hy en maecte den heere van Herseele capiteyn-generael van der stede van Ghendt, treckende voorts met veel crijchsvolck ende met opene bannieren te Brugghe binnen, ende zendende die capiteyn Pieter van den Bossche haestelick te Commene, ende den capiteyn Pieter de Wintere te Waesten waert, ten fijne dat zy daer elc int zijne wel zorghe droughen omme die passagien te bewarene; hy dede ooc metten zelven alle die brugghen van der Leye, tusschen Cortrijcke ende Meereghem ofbreken, nemende endelinghe zijnen wech naer Ipere, ende doende daer den ghemeente te verstaene dat die Fransoysen (mids der provisie als voren) dier tijt sjaers in gheender maniere die reviere van der Leye passeren en mochten, wat zyder toededen, met meer andere dierghelijcke glorieuse verwaentheden, daer tverbeyden van den inghelschen secourse die principaelste oorzake of was, niet jeghenstaende dat zy binnen zijnen levene niet overe en quamen, zo wy noch hooren zullen. Hierentusschen dede Mer Lodewijck dHase, sgravens bastaerde zuene van Vlaenderen, ende Mer Jan van Jumont, die heere van Merlemont, zo veel poochs ende neersticheits, dat zy met C ende XX ruyters te peerde ovre die brugghe te Comene gherochten, aldaer zy tal pijlgierden ende in gronde wierpen dater naerst gheleghen was, vindende niet min

De bruggen op de Leye worden afgebroken.

endelinghe zulc rencontre van weghen tgheboerte, dat zy nootzakelick weder ter voorzeider brugghe waert vlieden moesten, daer die voornoemde bastaert zo haest (zijn dertichstere) niet ovre ghepasseert en was ofte zy en brack duer tghewichte van der naervolghende ghedruse (metsghaders dat zyder van te voren propijs toe ghecranct was), zinckende gheel plof ondere hemlieden int watere nedere, zo dater wel LX versmoorden ofte by den messe verghinghen; die heere van Merlemont omtquamt noch (naer menighe bloedighe wonde), met eeneghe van de zijne, buytermaten vreimdelick ende hasardeuselick; zo deden insghelijcx ooc Mer Willem, die bastaert van Langre. Doen die regent Aertvelde deze blijde tijdinghe verhoorde, zo zeide hy zeer hooghe ende overluyt totten zijnen : « Hebt goeden moet, kijnderen, daer en es gheen vreese voor thebbene dat tconincxken van Vranckerijcke (omme dieswille dat hy noch teer ende ondere zijn jaren was) dit jaer de reviere van der Leye passeren zal, » hoewel dat nochtans corts anders ghebuerde, in der forme ende maniere als wy hier naer breedere hoopen te deducerene ende te verthooghene. Ten eersten naer dezen wierden alle die principaelste woonsten ende logijsten te Rijssele, by eeneghe bespiers ende quaetwilleghe slands, in gloeyen ghestelt ende verbarnt; die welcke die prince hadde ghedaen bereyden jeghens die comste van den coninck Charles, die rechts voor Alderhelighemesse van Atrecht duer Seclin derrewaert quam, zendende den hertoghe Lodewijck van Orliens, zijnen broedere, naer die stede van Perone (ter conservatie van zijn vaders conincklijcke hoirie, up aventure ofte anders dan wel met hem verghinghe), ende slaende voorts met zijnder armeye te marcte nedere, daer hy alle zijn volck in schoonder ordonantie stelde ende in vier bataylgien bedeelde, makende die drie maerschalcken (te wetene, van Vlaenderen, Vranckerijcke ende Bour-

1382.

Verdeeling der fransche magt.

1382. goengnen) tzamen gouverneurs ende beleeders van der avangarde, met XVII^{c} ruteren te peerde ende VII^{c} coleuvreniers ende vier duysent vlaemsche voetghanghers. Die grave Lodewijck van Vlaenderen hadde die tweede partie te bewarene, met XVI duysent vrome mannen van wapenen, zo te peerde zo te voet, daer veel ballinghen ende fugitiven mede ondere waren, met expressen bevele dat mer over al niet dan walsch spreken en mochte, up die verbuerte van thooft. In de naervolghende bataylgie vouchde hem die coninck zelve, metten hertoghe Jan van Berry; den hertoghe Philips van Bourgoengnen; den hertoghe Pieter van Bourbon; den grave Jan van Burnen; den grave van Armingiack; den grave van Foix; den grave van Dampmartin; den grave van Sancerre; den grave van Cleremont; den grave van Avergnen; Mer Jacob van Bourbon; Mer Pieter van Vilers, die dolijflamme voerde, ende meer andere dierghelijcke lantsheeren ende hooghe gheboren personagien, hebbende naer hem tlast van VI duysent peerden ende II duysent arcubusiers, meest al uytten lande van Genuen ende daer omtrent. Ende die capiteynen van der arriergarde waren Jan van Artoys; die grave van Heu; Guy, die grave van Bloys; Walram, die grave van St-Pol; Willem, die grave van Harincourt, ende andere, met an de cant van twee duysent cloucke lieden van orloghe, te peerde ende II^{c} archiers. Joncheer Joos van Halewijn drouch zorghe, met XVI^{c} pyoniers, voor tmaken ende teffenen van de weghen; dies nochtans al niet jeghenstaende, zy en zoudent nemmermeer zonder groote schade ende schande omtstaen ende omtcommen hebben (overmits treynich ende winterich wedere) ten hadde gheweest die rechtvaerdighe toorne Gods, die de overwillighe overmoedicheit ende die overmoedighe overwillicheit der seditieuse Vlaminghen ontwijffelick niet langhere onghepuniert laten en wilde,

ghelijck ons noch metter tijt allincx zo bet verclaerst ende kennelick ghemaect zal werden. 1382.

Ten X^{en} daghe van novembre brochten Mer Olevier van Clisson, die connestable van Vranckerijcke, ende die heere van Simpy veel schepen, up waghenen gheladen, te Comene waert, hopende daer by dier middele haerlieder crijchsvolck (twelcke zy in grooter menichte by hemlieden hadden) ovre die reviere van der Leye thelpene, ende naervolghentlick ooc alle die andere gendarmerye van der croone; maer die capiteyn Pieter van den Bossche tzelve gheware wordende, stelder hem (met zijn neghen duysent Vlaminghen) zeer courageuselick ende vaylgeantelick jeghens (al wast by aldien dat hy lettele crijchs verstont), niet zonder bloetsturtinghe van beede zijden. Twijle dat die grave van Sancerre ende Perchevael van Reynevalle, met VI^{c} fransche edelen (wesende van de aldervroomste ter wapenen), tusschen Comene ende Werveke, ten effecte van der voorscrever intentie ende meeninghe gherochten, vallende voorts ghesaemder handt haerlieder voorghenoemde vianden, al zo wel van achtere als van voren, zo gruwelick up tlijf, dater omtrent vier duysent ter stede doot bleven, meest al wevers van der stede van Brugghe, aldaer hemlieden eeneghe van de resterende zeer haestelick metter vlucht saulveerden, leedende haerlieder capiteyn Pieter van den Bossche (voor wiens voeten Gillis zijn broedere, die capiteyn van Gavere, up de reviere van der Schelde, versleghen lach) met hemlieden, wel jeghens zijnen danck ende wille, niet jeghenstaende dat hy in zijn hooft ende rechter schoudere zeer grievelick ghequetst was; die andere vloden zom te Cortrijcke ende zom tIpere waert. Doen namen die victorieuse Fransoysen Comene, Waesten, Werveke ende Meenen inne, met meer andere rijcke machtighe platsen, lancx die reviere van der Leye, daer zijt (ende bysondere die Bretoenen, Bour-

De Franschen komen over de Ley, ondanks den moedigen tegenstand van Pieter van den Bossche.

Ysselyk lot der veroverde steden.

1382. goungnons ende Normannen) al pijlgierden, ruineerden ende verbarnden dater yeuwers wel stont, gheenrande schoffiericheit sparende, in der maniere dat zyder omsprekelicke veel buyts uyt haelden van lakenen, gout, zelvere ende allerande costelijcheit, want er niemende yet gheruemt ofte ghevlucht en hadde, betrouwende hemlieden alle ghelijck dies anghaende veel meer, dant goet was, up de voorghaende propoosten van den regent Aertvelde; zy vondender onder andere zulc een overvloedicheit van diversche soorten van lakenen dat zy die zom met voeten staken, niet mueghende die peyne van mede te nemene, als die ghuene die hemlieden metten portative wel contenteerden, vermakende metten zelven, tallen voorscreven passagien van der Leye, die afghebroken brugghen, in zulcker wijs dater die coninck, metter ganscher leghere, ovre passeerde, nemende die stede van Cortrijcke themwaerts, daer men deerste dach ende nacht anders niet en dede dan rooven, moorden, violeren ende vercrachten al tghuene dat mer vant, gheestelick ende weerlick, ghehuwet ende onghehuwet, jonck ende oudt, zonder eeneghe compassie ende omtfaermenesse, ten coste van menighen stouten hals, dieder naerderhandt omme van den lichame ghewcert wiert binder stede van Ipere, aldaer up den XIX^en dach van der maent als voren zulcke dissentie ende tweedrachticheit onderlinghe rees, dat zy haerlieder capiteyn Pieter de Brouckere doot sloughen ende vernielden, met meer andere regierders ende edelen, zendende ten eersten daer naer, twee Jacopijnebroeders an den coninck Charles (nu up weghe zijnde themlieden waert) versouckende an hem gracie ende ghenade, die welcke zo gheringhe niet weder ghekeert en waren ofte daer en trocken XII van de principaelste poorters, metten abt van Vormyseele, derrewaert, biddende den coninck verghevenesse up beede haerlieder knyen, ende presente-

Iperen en andere steden komen te genade.

rende hem die slotelen van der stede, met belofte van XXX duysent ghuldenen, in profijtelicker amende tot die oncosten van zijnder wapeninghe, daer hemlieden zulc voordeel ende bate of quam dat zy achtereen pardoen verwerfden, zonder eenichsins ghepijlgiert ofte berooft te werdene van der franscher gendarmerye, die haer te velde moeste blijven houdende, ter totaler ruine, destructie ende bedervenesse van die van Poperinghe, aldaer zy van quaden spijte (naer veel roofs ende buyts) al te viere ende te zweerde verdeden daer zy by ghecommen consten. Al zo vullick als die van Cassele, Berghen, Burburch, Grevelinghe, Veurne, Dunckercke, Poperinghe, Tourhout, Rousselare, Belle ende Meessene tinhouden van den gracelicken appointemente van die van Ipere verstonden, zo vinghen zy (elc int zijne) alle de capiteynen die hemlieden die regent Aertvelde ghegheven ende verleent hadde ende leverdense in sconincx handen, met odmoedelick versouck van remissie ende pardoene, twelcke hemlieden stappans gheaccordeirt wiert, behoudens dat alle haerlieder mueble goedinghen teeneghadere gheabandoneert zouden wesen ter pijlgiagie, gheen uytghesteken, ghesondert nochte ghereserveert, zoot gheschiede, zonder den grave Lodewijck van Vlaenderen meer yeuwers toe te moeyene, dan of tlandt zijne niet gheweest en hadde. Doen dede die coninck alle die voorzeide overgheleverde capiteynen up die brugghe, voor die stede van Ipere, thooft of hauwen, ende up den berch, byder zelver stede, vercocht men al tvoornoemde gheroofde goet, daer die van Doornijcke, Rijssele, Duay ende Atrecht die principaelste coopers of waren; een Werveisch, Meessens, Poperinchs ofte Belsch lakene en ghalter (overmits die groote menichte) boven de XV stuvers niet; twelcke merckende eeneghe voorsieneghe ende ghierighe Bretoenen leyden haerlieder lakenen, metten anderen buyt, yeuwers in be-

Onverschilligheyd van den graef by het zien van zoo veel jammers.

1382. houder handt, omme naermaels by moete te bet haerlieder profijt daer mede te doene, hoewel dater haerlieder kijnts kijnderen (ghelijct wel te presumerene doet) noyt of en gaudeerden, ghemerct dat zyder van zulcker havene annegherocht waren.

Brugge wordt door verscheyde redenen weder-houden van Iperen na te volgen.

Deze zaken aldus overleden zijnde, die coninck Charles van Vranckerijcke track binnen Ipere, blijvende daer vier ofte vijf daghen, ende gheduerende dien tijd zo hadden die van Brugghe van ghelijcken ooc gheerne met hem gheappointeert, maer zy en dorstent niet aventueren, eensdeels ter cause van de hostagiers, die zy die Ghendtenaers ghegheven hadden, ende eensdeels ooc omme dieswille dater noch wel VII duysent van haerlieder poorters ende inneghesetenen, metten regent Aertvelde, voor die stede van Oudenaerde laghen, daer toe ghevoucht dat haerlieder capiteyn ende gouverneur Pieter van den Bossche ooc alle zijn uytterste beste dede omme hemlieden thoudene in haerlieder rebellie, meutte ende seditie, userende ten dien ende van al zulcke meer dan glorieuse ende verwaende redenen, dat niet en scheen ofte hy en zoude tfransch eyr wel alleene (niet jeghenstaende dat hy noch cranck van leden was, ter occasie van de quetsuren als voren) teeneghadere vernielt ende tondere ghebrocht hebben metter tonghe. Twijle dat men hier mede te Brugghe besich was, zo arriveerden die voorscreven Aertvelsche ambassadeurs weder uyt Inghelant te Calis, metten capiteyn Willem Frentoen, die welcke uyter name van den coninck Richart, zijnen heere ende meestere (die joncker Fransoys Ackerman, tzijnen vertreckene, rudder slouch) een eeuweghe ligue ende confederatie quam accorderen ende sluten met die van Ghendt ende haerlieder gheallieerde. Maer die capiteyn Jan van der stede van Calis verclaersde hemlieden dat zy (mids der comste van de Fransoysen) niet duere en mochten, metsghaders ooc

Verbond van Engeland met die van Gent.

dat zy gheen haeste bedriven en dorsten, want in ghevalle dats die regent te boven quame, twas al haerlieder, ende indien ter contrarie gheschiede, zy en haddender niet te doene, dies bleven zy tzamen daer zy waren; ende Aertvelde omtboot noch wel XL duysent mannen (uyt Ghendt, Brugghe, tVrye, Dammen, Ardenburch, Sluys, Gheertsberghe, Aelst, Bouchoute, Assene, Axele, Hulst, tlandt van Waes ende alle andere contryen lancx der zee) by hem int belech van Oudenaerde te commene; twelcke verstaen hebbende die coninck van Vranckerijcke, nam haestelick (ooc duer den reyn) zijnen wech te Brugghe waert, vernachtende snachts te Roosebeke, aldaer hem die regent Aertvelde (ter conservatie ende defensie van zijne Brugghelinghen, die nu van drie poorten ende van veel volcx ghepriveert waren) in alderdiligentie van voor Oudenaerde, duer Cortrijcke, te Roesselare jeghens quam, met XL duysent van de aldercloucste, vroomste, hasardeuste ende upperste crijchslieden van zijnder leghere, latende die reste metten gheassiedgierde gheworden, die welcke (ziende tzijnen vertrecke een grooten hoop craeyen over zijn armeye vlieghen) ghezamelick riepen van ovre die muren : « Gaet, gaet, tulieder doot waert, toecommende spijse van de ghuene die ulieden van boven gheleeden, » ende dit al niet jeghenstaende dat zy doen ter tijt zulck ghebreck van vitaylgie hadden, dat zy nootzakelick om secours an den hertoghe Philips van Bourgoengnen scriven moesten; maer wat zy riepen, Aertvelde en slouchs gheen ghade, duer die groote viericheit die hy hadde omme zijn vianden (die welcke jeghens die Inghelsche oyt zo ongheluckich ghevochten hadden) die bataylgie te leverene, volghende tadvijs van zijnen onwijsen secretaris Heyndrick Carpentier, watter die heere van Herseele, metten zijnen, jeghens allegieren ofte ghesegghen conste, quetsende hem zelven, ter cause van dien al wetens al 1382.

F. van Artevelde versterkt zijn leger en volgt den koning van Vrankryk in zijnen togt op Brugge.

1382. houder handt, omme naermaels by moete te bet haerlieder profijt daer mede te doene, hoewel dater haerlieder kijnts kijnderen (ghelijct wel te presumerene doet) noyt of en gaudeerden, ghemerct dat zyder van zulcker havene annegherocht waren.

Brugge wordt door verscheyde redenen wederhouden van Iperen na te volgen.

Deze zaken aldus overleden zijnde, die coninck Charles van Vranckerijcke track binnen Ipere, blijvende daer vier ofte vijf daghen, ende gheduerende dien tijd zo hadden die van Brugghe van ghelijcken ooc gheerne met hem gheappointeert, maer zy en dorstent niet aventueren, eensdeels ter cause van de hostagiers, die zy die Ghendtenaers ghegheven hadden, ende eensdeels ooc omme dieswille dater noch wel VII duysent van haerlieder poorters ende inneghesetenen, metten regent Aertvelde, voor die stede van Oudenaerde laghen, daer toe ghevoucht dat haerlieder capiteyn ende gouverneur Pieter van den Bossche ooc alle zijn uytterste beste dede omme hemlieden thoudene in haerlieder rebellie, meutte ende seditie, userende ten dien ende van al zulcke meer dan glorieuse ende verwaende redenen, dat niet en scheen ofte hy en zoude tfransch eyr wel alleene (niet jeghenstaende dat hy noch cranck van leden was, ter occasie van de quetsuren als voren) teeneghadere vernielt ende tondere ghebrocht hebben metter tonghe. Twijle dat men hier mede te Brugghe besich was, zo arriveerden die voorscreven Aertvelsche ambassadeurs weder uyt Inghelant te Calis, metten capiteyn Willem Frentoen, die welcke uyter name van den coninck Richart, zijnen heere ende meestere (die jonc-ker Fransoys Ackerman, tzijnen vertreckene, rudder slouch) een eeuweghe ligue ende confederatie quam accorderen ende sluten met die van Ghendt ende haerlieder gheallieerde. Maer die capiteyn Jan van der stede van Calis verclaersde hemlieden dat zy (mids der comste van de Fransoysen) niet duere en mochten, metsghaders ooc

Verbond van Engeland met die van Gent.

dat zy gheen haeste bedriven en dorsten, want in ghevalle dats die regent te boven quame, twas al haerlieder, ende indien ter contrarie gheschiede, zy en haddender niet te doene, dies bleven zy tzamen daer zy waren; ende Aertvelde omtboot noch wel XL duysent mannen (uyt Ghendt, Brugghe, tVrye, Dammen, Ardenburch, Sluys, Gheertsberghe, Aelst, Bouchoute, Assene, Axele, Hulst, tlandt van Waes ende alle andere contryen lancx der zee) by hem int belech van Oudenaerde te commene; twelcke verstaen hebbende die coninck van Vranckerijcke, nam haestelick (ooc duer den reyn) zijnen wech te Brugghe waert, vernachtende snachts te Roosebeke, aldaer hem die regent Aertvelde (ter conservatie ende defensie van zijne Brugghelinghen, die nu van drie poorten ende van veel volcx gheprivcert waren) in alderdiligentie van voor Oudenaerde, duer Cortrijcke, te Roesselare jeghens quam, met XL duysent van de aldercloueste, vroomste, hasardeuste ende upperste crijchslieden van zijnder leghere, latende die reste metten gheassiedgierde gheworden, die welcke (ziende tzijnen vertrecke een grooten hoop craeyen over zijn armeye vlieghen) ghezamelick riepen van ovre die muren : « Gaet, gaet, tulieder doot waert, toecommende spijse van de ghuene die ulieden van boven gheleeden, » ende dit al niet jeghenstaende dat zy doen ter tijt zulck ghebreck van vitaylgie hadden, dat zy nootzakelick om secours an den hertoghe Philips van Bourgoengnen scriven moesten; maer wat zy riepen, Aertvelde en slouchs gheen ghade, duer die groote viericheit die hy hadde omme zijn vianden (die welcke jeghens die Inghelsche oyt zo ongheluckich ghevochten hadden) die bataylgie te leverene, volghende tadvijs van zijnen onwijsen secretaris Heyndrick Carpentier, watter die heere van Herseele, metten zijnen, jeghens allegieren ofte ghesegghen conste, quetsende hem zelven, ter cause van dien al wetens al 1382.

F. van Artevelde versterkt zijn leger en volgt den koning van Vrankryk in zijnen togt op Brugge.

1382. willens in zijn een been, omme voor die bataylgie weder met eeren tzijnder stede van Ghendt waert te mueghen keerene, ghelijct gheschiede; ende die seditieuse quaetwillighen trocken sdijsendachs, den XXVen van der voorzeider maent van novembre, in schoonder ordonnantie, uyter stede van Roesselare, slaende ghezamelick niet varre van Roosebeke, zo by sconincx leghere van Vranckerijcke, te velde, dater niet meer dan een stick lands met eender muelen wal (die men den Ghuldenberch hiet), tusschen beede lach, ende makende daer sanderdachs snavens zo goede blijde chiere dat een wonder was; maer snachts ter middelnacht, hoorde men up den berch voornoemt een zeer verschrickelick mesbaer van vechtende mannen ende buytermaten horrible gheclanck van harnasschen jeghens elcanderen, twelcke nochtans by die schaerwake (ende naerderhandt ooc by den regent Aertvelde zelve) nactelick bevonden wiert niet dan een voorteekene van den toecommenden strijt te zijne, by den toedoene van den viant van der helle (zo doen die mare ghinck), die welcke daer zijn proye ende buyt verbeyde; dienvolghende beede die eyrcrachten stelden hemlieden smorghens vrouch voor dagheraet (te wetene sdonderdaechs voor den Advent, den XXVIIen van der maent als voren) in goeden behoorlicken slach ordene, met grooten consorte van haerlieder capiteynen ende bysondere van den regent Aertvelde, zegghende met eenen hooghen fieren moedt : « My ware emmers nu wel leet dat die Inghelschen hier by ons waren, want men zoude hemlieden alle die eere ende glorie van der victorie alleene toescriven, daer wy nu zelve by verheven ende voor gheweldighe dominateurs ovre gheel kerstenhede ghehouden, gherekent ende gheestimeert zullen wesen, wy hebben hier al tedeldom van der franscher croone; een ijghelick sla doot al dat voor hem comt, zonder yemende in gracie ofte ghenade tomtfane, uytghesteken

Slag by Roosebeke.

ende ghereserveert alleenelick den persoon van den coninck, die ic in alder maniere ghesaulveert ende ghespaert wille hebben, om dieswille dat hy noch maer een kijnt en es, ende niet en weet wat hy doet, gaende al daer men hem leedt; dies zullen wy hem ooc te Ghendt waert leeden om vlaemsch te leerene, ende alle die reste willen wy vaylgiantelick te niete doen, tzy hertoghen, graven ofte andere edelen, ghemerct dater tghemeente van Vranckerijcke niet een of thuys en begheert. » Binnen dezen middelen tijt vloghen eenparelick wech diversche groote cudden van raven overe beede die leghers, maer int ende beeteder een witte duve up een van sconincx standaerden, die welcke metten zelven IIIIc LXVII nieuwe rudders slouch, biddende den almueghenden Heere, in alder odmoedicheit, om gracie, hulpe ende bystandicheit, daer die Vlaminghen alsdoen niet medalle up en gloofden, commende zeer furieuselick (als die ghuene diet langher beyden vernoeyde) uyt haerlieder schausen ende vrijheden, ten ghementioneerden Ghuldenberghe waert, ende schietende van danen zo afgriselick, met haerlieder artijlgerie, in den franschen leghere, dat zy nootzakelick wat deynsen moesten, niet zonder apparent dangier van teeneghadere overvallen, gheschoffiert ende omtmaect te werdene, totter tijt dat er een Franschman (naer tomwinden van der olijflamme) met luder stemme riep : « Vecht voor ons moedere ende maghet Marie, » daer niet alleene die duysterheit van de mist alsins mede up en claerde, maer bovendien ooc tvlaemsch eyr in partie ter eerde nedere viel, ende in partie zo machteloos, perplex ende verdwelmt bedeech (tusschen die welcke dat die Vrylaten varre die principaelste waren) dater ontwijffelick binnen min dan drie deelen van eender uere tijts (by trechtvaerdich oordeel Gods) bet dan XX duysent ter platse versleghen ofte 1382.

1382. ondere elcandere ghevallen ende versmacht bleven (daer den regent Philips van Aertvelde, Jacob de Rijcke, Jan Herman ende meer andere capiteynen van der seditieuser factie mede tusschen waren), zonder eenegherande weere ofte resistentie, boven die ghuene die noch, waer hier waer daer, in de vlucht vernielt ende ter doot ghebrocht wierden, wel totten ghetalle van VIe personen; doen dede die victorieuse coninck Charles van Vranckerijcke tdoode lichame van Aertvelde voor hem bringhen ende an een boom hanghen metten hoofde nederwaert, zo een seditieus verradere toebehoort; daer wiert ooc van der franscher zijde, ondere andere, int eerste ancommen duerschoten, Mer Lodewijck van Gonsale uyten lande ende hertochdomme van Berry, met Mer Fletoen van Reveel den heere van Varingny, uyten lande ende graefscepe van Vlaenderen. Maer dat die Fransoysen aldermeest beclaechden, was trampsalich verlies van der olijflamme (naer de ghelijckenesse van de welcke dat zy naermaels een andere maecten), metsghaders ooc die inwendighe alteratie die de coninck, int eerste anschauwen van diere, zo buytermaten vehementelick ende sterckelick gheereech, dat hy hem eer yet lanck een uytsinninghe (maer discontinuele) frenesie ofte rasernye causeerde.

Artevelde wordt geslagen en blyft in den stryd.

Als die van tsiedgie voor Oudenaerde verstonden hoet met haerlieder compaengnons ende medeghesellen te Roosebeke verghaen was, zy liepen, zonder langher dilay, alleghadere haerlieder veerden, elc int zijne, latende al achtere dat zyder ghebrocht hadden, ende dies nochtans niet jeghenstaende, zo wierden zy noch zom ondere weghe van de edele versleghen, al ter omsprekelicker verblijdinghe ende verheughinghe van de ghuene dieder nu zes maenden lanck of beleit gheweest hadden, ende varincx van honghere ende ghebreke niet meer en mochten; in wederwrake van dezen, sloughen die gheyluchte van Ghendt

Het beleg van Oudenaerde wordt opgebroken.

den onvoordachtighen president Heyndrick Carpentier doot (daer wy voren of ghehoort hebben), als cause ghewe est hebbende van der voorzeider bataylgie ende schoffelture, daer hemlieden die Brugghelinghen talderminste niet inne en verdroufden (al wast dat zake dat zyder vele van den heuren ghelaten hadden), maer ter contrarie zo grootelicx inne verhuechden, dat zyder oyt tsijdert alle jaere tOnser Liever Vrauwe te Roosebeke, in pijlgrimagie omme reysden, als ter dier occasie omtsleghen ende verlost zijnde van der ghendtscher servitude, daer zy (wel tharen onwille ende omverdraghelicken grieve) nu bet dan een half jaer ondere gheweest hadden, keerende mids dien noch binden zelven daghe weder an sprincens zijde, in der maniere dat zy omtrent den avende uyt alle houcken, met grooten ghedruysse, te marct waert quamen, ter assistentie van Christoffels van Schoten, dieder met sgravens standaert in dhand stont, roupende ghezamelick (ten alderluytsten dat hemlieden mueghelick was) : *Vlaenderen den Leeu!* niet jeghenstaende dat zy nochtans die wreetheit ende tpijlgieren van der franscher gendarmerie vreesden, ende zo gruwelick omtsaghen (specialick van de Bretoenen, Bourgoengnons ende Normannen) dat zy ter cause van dien (met grooter zorchvuldicheit ende menighen heeten traen) al dolven dat zijs hadden, bet dan drie daghen lanck gheduerende, uytghesteken ende ghereserveert die ghuene die met pack ende zack zelve naer Zeelant ofte naer Hollant voeren, twijle dat haerlieder voorleden capiteynen Pieter van den Bossche ende Pieter de Wintere (met al haerlieder schat ende biechtvadere Nicolaes Craeye) van ghelijcken ooc al heymelick uyter stede te Ghendt waert vloden, ghevende daer tghedesoleerde ghemeente zulc couragie ende moedt, dat zy noch uyt die wapenen niet scheeden en wilden; twelcke alzo ghedaen zijnde, die van Brugghe baden den grave Lode- 1382.

Beweging te Brugge voor den graef, die zich met de ingezetenen laet verzoenen.

1382. wijck (by middele van twee graeubroeders die zy an hem zonden) zeer odmoedelick om gracie ende ghenade, die hemlieden (tzijnder begheerte, metsghaders ooc by der authoriteit van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen schoonzuene) van sconincx weghe ghebuerde ende gheschiede, behoudens dat zy haerlieder twaelfstere zijne Majesteit eenen voetval doen moesten, binder stede van Cortrijcke, boven tfurnissement van C ende XX duysent goude croonen, omme die bretoensche sauldeniers mede te betalene, dies hemlieden nochtans van dezen appointemente niet en beloofden, want zy veel lievere ghesien hadden dat men die stede van Brugghe teeneghadere ter pijlgiagie ghestelt ende gheabandoneert hadde, ten welcken respecte dat zy van alsdoen Tourhout ghepasseert waren, nemende voorts van quaden spijte haerlieder wech (metten bourgoensche ende savoyensche crijchsvolcke) naer tlandt van Henegauwe, aldaer zy wel te deghen haerlieder schade verhaelt ende hemlieden met eenen ooc ghewroken zouden hebben, alzo wel over die grave Albrecht zelve als ovre zijne stede van Valenchin (wesende principalick in die quade gracie van Mer Heyndrick van Dixmude, omme die doot van joncheer Daneel Buys, zijnen neve), indient die grave Guy van Bloys niet al in tijts verbeden en hadde; twelcke die grave Lodewijck van Vlaenderen (zelfs met die coninck te voete te vallene) voor die van Cortrijcke niet ghedoen en conste, in der maniere dat zy hemlieden zelve metter vlucht saulveren moesten, die zy meest met wijfs ende kijnderen te Ghendt waert namen, als die wel gheadviseerde, want al dater bleef wierter int beghinsele van der maent van decembre (naer veel roofs ende buyts) metter stede te viere ende te zweerde verdaen, zonder eeneghe compassie ofte omtfermenesse, eensdeels om dieswille dat zijs secretelick eens waren met die van der seditieuser

Kortryk door de Franschen uyt oude wederwraek vernietigd.

ghehamerde factie te Parijs, maer principalick ende bysondere in wederwrake van der franscher schoffelture ende nederlaghe, gheschiet int jaer ons Heeren XIIIc ende twee, daer tallen onghelucke die VI duysent verghulde spooren (hanghende in de kercke van Onser Liever Vrauwen, zo voorzeit es) alsdoen noch ghetuyghenesse of ghaven ende die memorie vervasten. Die van Brugghe deze ghevarenesse hoorende en consten hemlieden ten vullen beloven van haren voorscreven appointemente, doende van dier tijt voort alle extreme devoiren, omme haerlieder gheruineerde poorten, vesten ende mueren allincx weder te repareren ende in state te stellene. Ende die coninck Charles van Vranckerijcke quam corts daer naer derrewaert, metten grave Lodewijck van Vlaenderen, doende daer veel Bretoenen hanghen, by zesse ofte achte te ghadere, an de vier houcken van der halle, omme dieswille dat zy hemlieden niet ghewachten en consten van (achtervolghende zijn mandemente ende edict), waer hier waer daer, noch die poorters huyzen te beroovene; welcke justicie alzo ghedaen zijnde, die coninck meende wel reghelrecht voor die stede van Ghendt ghetrocken thebbene, maer zijn principaelste capiteynen ende edelen en waren der (om treynich ende winterich wedere wille) in gheender manieren toe te bringhene, dies verleende hy van zelfs ende onversocht zijnde, die van der poorterie aldaer zekere saufconduyt, omme met hem te Doornijcke, teenen gheprifigierden daghe (indient hemlieden goet dochte), van paeyse te commen sprekene, up de conditien ende middelen by hem metten zelven ooc ghespecifiert ende verclaerst, in der forme ende maniere als hier naer volcht. 1382.

Te wetene: eerst ende voor alle wercken dat zy (omme tzijnder gracie ende ghenade te gherakene) zouden moeten scheeden (met alle die andere steden ende casselrien slands van Vlaenderen) van der obedientie ende ghehoor-

Vredes artikelen aen die van Gent voorgesteld.

1382. saemheit van onsen helighen vadere den paeus Urbaen, den zesde van dier name, ende hemlieden voortan bleven houdende ondere zijnen paeus Clement, den zevenste van der zelver name.

Van ghelijcken zouden zy ooc teeneghadere ghehouden zijn te scheedene ende af te gane van der ligue, alliantie ende confederatie, onlancx vernieut ofte noch te vernieuwene, metten coninck Richart van Inghelant (ghezeit van Bordeaux), den tweeden van dier name.

Ende daerenboven noch te betalene de somme van drie hondert duysent ghuldenen, ten soulagemente ende secourse van der wapeninghe van Vranckerijcke.

Metsghaders ooc alle die ordonnantien, statuten ende mandementen van wijlent die regent Philips van Aertvelde gheel ende al te casserene, wech te worpene ende te nieten te doene.

Blijvende niet min sgraven hoocheit van Vlaenderen in haer gheel ende overlet; omme naermaels (dies niet jeghenstaende) voorts al zulcke criminele ofte civile amenden van hemlieden texigierene, als zijnder discretie ghedraghen zal.

Met expressen bespreke van hostagiers (sconincx kuere ende optie) voor tvulcommen van al tghuene dies voorzeit es, ende van elc point zonderlinghe.

Ende ten ware dat zy tzelve al gheerne ende ghewillichlick deden, men zoude middele vinden omme hemlieden by foortse ende crachte daer toe te bedwinghene. Maer wat mer toe zeide, dede ofte dreechde, zy bleven noch duerghaens even verhart ende versteent, inder maniere dat zy noch ten eenen noch ten anderen verstaen en wilden, by den toedoene van haerlieder capiteyn Pieter van den Bossche, die welcke hemlieden zeer neerstelick ter wapenen stietede (up die hope van toecommende secours uyt Inghelant), twijle dat die reste van den lande

Zy worden niet aengenomen.

ende graefscepe van Vlaenderen die prince ter obedientie quam, met behoorlicke recognoissance van den ressorte ondere tparlement te Parijs; twelcke verhoorende die van Ghendt, zy waren insghelijcx ooc wel te vreden die coninck tzelve ressort te verkennene, maer metten grave Lodewijck en wilden zy emmer in der eeuwicheit niet te doene hebben, omme dieswille dat hy noyt teenen redelicken paeyse met hemlieden en hadde willen verstaen, wat devoir dat zyder ten diverschen stonde toe ghedaen hadden, mids welcken die coninck wel merckende dater gheen apparentie en was van tzijnder voornoemde intentie te gherakene, maecte Mer Jan, den heere van Ghistele, ruart van Vlaenderen, verleenende hem ten dien ende een goet ghedeel van zijnen volcke; den heere van Simpy verclaersde hy capiteyn van Ipere te zijne; Mer Jan van Jumont, die heere van Merlemont, gheboren uyt Henegauwe, gaf hy van ghelijcken ooc last van de verbarnde ende gheruineerde stede van Cortrijcke, ende joncheer Willem van Landerghem van der stede van Oudenaerde; zendende bovendien noch IIe bretoensche ende bourgoensche ruteren te peerde in garnisoene tArdenburch waert ende andere elders, in zulcker wijs dat gheel Vlaenderen alsdoen uyt zijnder name gheregiert ende ghegouverneert wiert, ghereserveert alleenelick die stede van Ghendt; dienvolghende men bandense allomme (by openbare edicte van Zijne Majesteits weghe) al uytten lande up haerlieder hooft, die int voorghementioneerde siedgie van Oudenaerde eenich officie, bestier ofte onderwint ghehadt hadden, dies zoude alle die reste van der zelve compaengnie vryelick ende liberlick weder elc int zijne mueghen keeren, in al zo varre als zy hemlieden tzelve (by haerlieder ghebuers ende naerste ghesetenen) wel licite ende gheorloft bevonden te zijne. Maer hier inne contenteerden hemlieden die rebellighe Ghendtenaers zo buyter- 1382.

Den koning van Vrankryk stelt Vlaenderen onder zyn bestuer.

1382. maten qualick, dat zijt van stonden an, by contrarie publicatie, al binnen haerlieder stede riepen (met beloftc van vrijhede), dat hem zelven int voorghaende eenichsins beschuldich kende, ofte anders niet thuyswaert keeren en dorste, daer hemlieden terstont zulc een menichvuldicheit van volcke uyt causeerde, dat men van dierghelijcke niet en wiste te sprekene, al ten grooten regrette van den coninck van Vranckerijcke, die doen met zijne edelen te Doornijcke was, houdende hem binder abdie van St-Maerten; die hertoghe van Berry zijn oom, hadde sbisscops huys themwaerts; die hertoghe Philips van Bourgoengnen, svoorzeits hertoghen broedere, logierde int Gouden Hooft; die hertoghe van Bourbon in de Croone; ende Mer Olevier van Clisson, die conestable, in tHooft van St-Jacob. Twijle dat haerlieder bretoensche ende andere gendarmerie vaste te lande waert inne besich was, met roovene, moordene ende brandende, vanghende, schoffierende ende vercrachtende daerenboven ooc (zonder eenich respect vanionditie, state ofte qualiteite) aldaer zy by gheraken consten, nieuwers eenegherande wreetheit, tijrannie ofte ommenschelicheit sparende, naer haerlieder macht ende moghentheit, ende keerende ten eersten naer Kersmesse, met haerlieder capiteynen als voren, weder duer tlandt van Artoys (daer zijt insghelijcx ooc al verbuert zochten te makene) reghelrecht ter stede van Parijs waert, aldaer de hertoghe Philips van Bourgoengnen tcostelick horlogie van Doornijcke (slaende tot XXIIII ueren toe tusschen dach ende nacht) voor zijnen buyt met hem brochte, zendende dat voorts naer zijne stede van Digion, int Hooch Bourgoengnen.

Gent roept alle misnoegden binnen hare muren.

Maer die coninck en was zo haest te Parijs niet ghearriveert ofte hy en gaf die grave Walram van St-Pol vulcomelick last (met behoorlicke moghentheit daer toe dienende) om alle Urbanisten ofte supposten van den

Koning Karel vervolgt de aenhangelingen van paus Urbaen.

paeus Urbaen teeneghadere te schendene, te ruinerene 1382.
ende te nieten te doene, daer hy vry niet traech in en viel, userende van grooter exemplairer schoffiericheit, ovre alle die ghuene die metten ghelde niet apointeren en wilden of en consten, in zulcker voughe dat die van Vlaenderen, met haerlieder naturelicken heere ende prince, zelve dach van deliberatie verwerven moesten tot Paesschen eerstcommende, omme alsdan (naer tbevint van der zake ende met rijpechede van rade) finalick te verclaersene of zy Urbanisten bleven ofte van spaeus Clements supposten ende ondersaten worden zouden. Hierentusschen quamen die ambassadeurs die in Inghelant gheweest ende te Calis een goede poose tijts ghelet hadden (ter occasie als voren), tzamen binder stede van Ghendt, maer die Inghelsche capiteyn Willem Frentoen (nu claerlick verstaen hebbende hoet te Roosebeke ende elders metten ghemeente van Vlaenderen vergaen was) keerde met alle zijnen treyn ende staet weder zeer blijdelick tzijnen landewaert, aldaer men voorwaer gheen uytlantsche wapeninghe ofte orloghe zoucken en dorste, ghemerct dat zijs ghenouch an hemlieden zelven stonden thebbene, indien der die edelen niet wijselick inne gheleift en hadden. Dienvolghende zo cosen die Ghendtenaers (die welcke byder persuasie van Pieter van den Bossche noch ten redene verstaen en wilden), by ghemeene consente ende overeendraghene, Mer Fransoys Ackerman voor haerlieder ruart, in de stede van wijlent Philips van Aertvelde, ende zijn drie nieuwe onderecapiteynen waren Jacob Dierijcx, Aernout Jansseune ende die meyere van Dickele, gheboren uytten lande van Aelst, wesende een keersghietere van zijnen ambochte; maer Jan van den Voorde maecten zy capiteyn van den casteele te Gavere, up de reviere van der Schelde, in die stede van Gillis van den Bossche, die te Comene ghebleven was, zo voorzeit es. Twelcke al considererende

De Engelschen houden hunne hulp te ug.

De Gentenaers kiezen Frans Ackerman tot hunnen ruaerd.

1882. die edelen slands, deden zo veel devoirs dat zy den verradelicken ende meyneedighen admirael Bartholomeus Coolman in handen ghecreghen ende ter Sluys den hals of hieuwen, tzelve gheschiede ooc Heyndrick Ackerman, die capiteyn van Berghen, ende meer andere beleeders van den westquartiere, tal zulcken meshaghene van den ruart Ackerman, dat hy hem metten meyere van Dickele, int eerste van der maent van lauwe, tArdenburch waert spoede, bedrivende daer diversche schermutsingen ende andere faicten van wapenen, met zijne drie duysent vreimde sauldeniers, daer hy voorts, ten VIIIen daghe van der maent als voren, mede te assaulte quam; verslaende al tbretoensch ende bourgoensch garnisoen dater binnen was, ende bovendien noch wel hondert andere cloucke wel gheexperimenteerde mannen van orloghe, daer Mer Robrecht van Reyghersvliete ende Mer Woutere van den Werve die capiteynen of waren (ligghende beede begraven in Onser Liever Vrauwe kercke aldaer), in der maniere dat hy gheweldich heere bedeech van der stede, zeer deerlick vernielende al dat hem yeuwers in zijn jeghenwoordicheit vertooghen dorste, ende keerende (naer groote brantstichtinghe), met veel buyts ende roofs, weder thuyswaert, hoewel dat hyder niet langhe en lettede, want up den XXVIIen van der zelver maent vant hy hem anderwarf tArdenburch, weerende daer al tzelve dater noch resteerde, ende stellende tvier tallen cante in de stede, metsghaders ooc poorten ende mueren vellende, twijle dat zijn drie voornoemde ondere capiteynen van ghelijcken ooc die stede van Oostburch, metten Vier Ambochten, teeneghadere in roeren hielden, makende al tOostvrye duere zo veel schamele landslieden, dat Gode claghelick was, ende treckende van danen ter abdie van Bauloo waert, daer zijt al pijlgierden dat zyder vonden, loopende voort die landen van Aelst ende van Rijpel-

monde gheel plat of, tot voor die poorten van der stede 1382.
van Oudenaerde, ten grooten ghemeenen verhueghene van die van Ghendt, te meer ooc om dieswille dat zy up tzelve pas die zekere tydinghe van den toecommenden secourse uyt Inghelant omtfinghen, metsghaders ooc een missive van Pieter van Auxy, die bisscop van der stede van Doornijcke (uyter name van den paeus Clement), by de welcke hy hemlieden zeer neerstelick tot versouck van paeyse vermaende, met vaste belofte van hemlieden die an haerlieder souvereynen heere ende prince te verwervene, in zulcker wijs dater ten dien ende een dachvaert ten Hame, up den Goedenvrijdach (den XXen van der maent van maerte) gheaccordeirt ende gheleyt wiert met een bestant van acht daghen, niet jeghenstaende dater (overmids trefuys van hostagiers) anders niet of en quam dan dat eeneghe quaetwillighe Ghendtenaers, up den Wittendonderdach, Ronse beroofden, met meer andere prochien daer omtrent, keerende up den Goedenvrijdach weder te Merlebeke (up de reviere van der Schelde) met eenen treffelicken buyt, die zy daer deelden, wordende met dien ooc zo neerstelick onderlinghe met teerlinghen spelende, dat hemlieden zommeghe van hare ghevanghene al heymelick omtliepen, adverterende die edele van zulcx als er ghaens was, die welcke in alderdiligentie te Merlebeke waert treden ende versloughender al dater van quaden seditieusen bloede was, ghereserveert die ghuene die van grooter verdwelmtheit in de Schelde spronghen ende versmoorden. Ten zelven tijde omtboot die grave Lodewijck van Vlaenderen Jan Saplemon (een zeer machtich coopman uyt Inghelant, die nu XXIIII jaer lanck te Brugghe gheresideert hadde) by hem te Rijssele te commene, omme aldaer zijn onschult te doene, anghaende die pecuniaire hulpe ende bystandicheit die hy jeghens hem bedreghen was, voormaels die regent Philips van Aert-

1382. velde ghedaen thebbene, maer voorwaer hy en hielt van der omtbiedinghe niet, zeylende zeer secretelick uyter havene van der Sluys tzijnen lande waert, met meer andere cooplieden van der zelver natie, die al ghelijck ten eeuwighen daghe met hem uytten lande ghebannen wierden ende haerlieder goet gheconfisquiert ende metten stocke te Brugghe vercocht, al en wast die wille van den ghemeente niet, omme den grooten haet ende nijdt dieder themlieden ende thaerlieder prince waert uyt causeerde van weghen die Inghelschen, gheen zake doen meer beclaghende dan dat die Franschman die bataylgie te Roosebeke (daert al an hinck) ghewonnen hadde, ende beloovende niet min van alles die wederwrake, zo haest alst tdoenelick ware.

Den graef wekt den haet der Engelschen op.

1383. Tjaer dater naer volchde quam tmeeste deel van der ghendtscher gendarmerie te Brugghe waert, ondere die conduyte van haerlieder ruart Mer Fransoys Ackerman ende van den heere van Herseele, slaende smaendachs voor Ascensioensdach (den XXIXen van april) tzamen in een groot schoon velt ter Cruyspoorte nedere, ende beschietende die stede zeer dapperlick, met allerande artijlgerie, wel neghen ueren lanck ghedeurende, maer te gheenen voordeele, overmids die uytnemende prouesse ende vaylgiandise van Mer Jan, die ruart van Vlaenderen, heere van Ghistele, dieder met zijnen franschen garnisoene binnen was, dies moesten zy met schande weder keeren van daer zy ghecommen waren, stekende van quaden spijte tvier in de kercke van St-Cruys (zo dater die thorre by verghinck) metsghaders ooc in dherberghe ten *Drie Coninghen*, ende alle andere schoone logijsten, woonsteden ende edificien daer omtrent, twijle dat haerlieder medepoorters thuys tallen cante van de garnisoenen van Oudenaerde ende Denremonde ommereden wierden, niet zonder groote schoffiericheit, bloetsturtinghe ende appa-

Frans Ackerman komt Brugge beschieten.

rent dangier van een iedere, indient langher hadde moeten deuren. Int beghinsele van der naervolghende maent zant die ruart Ackerman eeneghe van zijne lieden van orloghe om vitaylgie, tusschen der Leye en der Schelde, daer zijt allomme al mede pacten ende zacten dat zyder vonden, hoewel dat zyder niet langhe meestere of en waren, want zy int wederkeeren (naer verlies van volcke) te Deynse van als afscheeden moesten, ten profijte van de edele, nu wat versterct zijnde jeghens die comste der Inghelschen, die welcke hemlieden in alderdiligentie ter vlaemscher orloghe ghereeden, eensdeels ter vierigher bede van den ghemeente te Ghendt, ende in wederwrake van den bannissemente ende confiscatie als voren, maer principalick ende bysondere ter occasie van eender cruysvaert, gheinstitueert ende voortghestelt by onsen helighen vadere den paeus Urbaen (dieder vijf en twintich hondert duysent goude croonswaert pardoenen toe verleende) vreesende of hem die Vlaminghen afvallen ende voortan die schismatiquen paeus Clement by bliven mochten, by den toedoene van den clementinschen coninck Charles van Vranckerijcke, ondere wiens subjectie ende gouvernement dat zy nu alle ghelijck stonden, uytghesteken alleenlick die van Ghendt, in der maniere dater eer yet lanck een armeye van XV duysent mannen te voet ende twee duysent te peerde uyt Inghelant te Calis arriveerden, daer die upperste capiteynen of waren: eerst, Heyndrick Dispensier, die bisscop van Noortwijck, uyter name van den paeus Urbaen; Mer Hughes Dispensier, svoorzeits bisscops broeders zuene; Mer Willem van Beauchamp; Mer Hughes Chevereel, met Mer Hughes, zijn zuene; Mer Jan, die heere van Beaumont; Mer Heyndrick van Beaumont; Mer Jan, die heere van Chastelneuf uyt Gascoengne; Mer Willem van Helmon; Mer Jan van Ferrieres; Mer Matheus van Rademont; Mer Willem van Ferenton; Mer Nicolaes 1383.

Paus Urbaen belegt eene kruysvaert.

De Engelschen komen met een leger naer Kalis, met het welke zich de Gentenaers vervoegen.

1383. van Tarenson; Mer Thomaes van Trinet; Mer Willem van Perchy; Mer Gariot van Vigier; Mer Jan van Cachet ende Mer Reynout van Marchy, met meer andere vrome rudders ende cloucke edelmannen ter wapenen, int gheestelicke ende int weerlicke, ten omsprekelicken contentemente van den ruart Ackerman, joncheer Rachen van den Voorde, Jacob de Schutelare ende Pieter Vincke, ghezeit Westphaeldere, dieder hemlieden insghelijcx ooc terstont by vouchden, met een groote menichte van haren volcke, treckende voort ghezamelick (ten XXIen daghe van der maent voornoemt) te Grevelinghe waert, aldaer zy (metter ebbe van der zee) twatere van den vesten teender zijde of lieten, clemmende met leeren ovre die mueren van der stede (die doen ter tijt cleene, cranck ende onversien van garnisoene was), niet jeghenstaende alle die meeste resistentie, dieder Woutere Seys ende zijn veynoot Blandelin jeghens ghebieden consten, nemende noch int ende die kercke thaerlieder defensie, hoewel dat zyder gheen voordeel by en deden, want zy lietender beede tleven, met al tghuene dat hem eenichsins ter weere stelde, ende die stede wiert gheel ende al ghesacagiert. Twelcke ziende die van Burburch zy gaven hemlieden up behoudens lijf ende goet: doen namen die Inghelschen ende Ghendtenaers haerlieder wech naer die stede van Dunckercke, daer zy van ghelijcken ooc meestere of wierden, zonder slach ofte stoot, ende buytermaten veel buyts vercreghen, ten grooten meshaghene van den grave Lodewijck, die welcke Mer Jan Vileyn ende Mer Jan van der Muelene zeer haestelick van Rijssele derrewaert zant, omme hem te beclaghene van dezen excesse, grieve ende overlaste, te meer want hy preciselick die occasie van dien niet en wiste; maer van dat die bisscop van Noortwijck van hemlieden verstont dat zy van den grave van Vlaenderen quamen, zo vraechde hy hemlieden van wat grave? van

Zy nemen verscheyde steden.

wat grave van Vlaenderen? sustinerende voorts dat Vlaenderen gheenen grave en hadde, als staende nu directelick ende immediatelick ondere tgouvernement van der franscher croone, daer up dat die voorscreven rudders terstont verantwoorden ter contrarien, allegierende ter confortante van dien diversche zo pregnante redenen, dater die bisscop voorzeit int ende by bedwonghen wiert te zegghene: Wat gaet ons die zwaricheit an? wy zijn ghesonden van den paeus Urbaen ende van den coninck Richart van Inghelant, omme al te viere ende te zweerde te bringhene dater errewaert ovre die coninck van Vranckerijcke ofte die hertoghinne van Bar toebehoort, ghelijck ontwijffelick deze ende meer andere steden hier omtrent doen, als wesende van den appendansche van harer heerscepie van Cassele, omme dieswille dat zy beede clementinisten ofte ghewillighe ondersaten van den valschen ende schismatiquen paeus Clement zijn. Doen verclaersden die voorghenoemde edelen dat tgheele landt van Vlaenderen zonder eeneghe faulte ondere die obedientie van den paeus Urbaen stont, ende dat zy niet en gheloofden dat hemlieden die coninck van Inghelant, ter cause van dien, zoude willen eenich traveil ofte molest doen, versouckende mids dien saufconduyt, omme van stonden an by Zijnder Majesteit te mueghen treckene, ende die waerheit van als te vernemene, achtervolghende tlast dat zy (dies anghaende) van haerlieder naturelicken heere ende prince hadden. Als haerlieder voorscreven partie deze rude woorden hoorde, hy meende teeneghadere uyt zijn schoens te springhene van quaethede, zegghende, met zeer verborsten zinne: « Gaet wech van hier tot den ghuenen die ulieden ghesonden heeft, ic en wil ulieden gheen saufconduyt verleenen. Wilter yemende van ulieden in Inghelant reysen, dat hy eenen anderen wech zoucke dan duer Grevelinghe ofte Calis. » Dienvolghende 1383.

1383. die ghedeputeirde als voren en maectent daer niet lanck, maer namen reghelrecht haerlieder vertreck tSt-Omaers waert, ende van danen voort te Rijssele by den grave Lodewijck, die welcke hem met dezer antwoorde gheensins en contenteerde, maer hy en hadts anders emmers als doen.

Hoewel dat die Inghelschen ende Ghendtenaers nochtans (hier uytte wel beduchtende dat zy niet al tharen zelfs zegghene hebben en zouden) haer gheconquesteirde steden van Grevelinghe ende Burburch ghinghen mannen (1), nemende metten zelven ooc themlieden waert Mardijcke (overmids dater noch muer noch vesten was), ten grooten ghemeenen horreure ende verschrickene van den gheele westquartiere, sauverende hemlieden zom tIpere, eeneghe te Brugghe, andere te Berghe ende die reste binder stede van St-Omaers, met als dat zijs hadden (uytghesteken die ghuene diet van grooter haeste in deerde delven moesten), omme ghezaemder handt tlandt te defenderene ende te beschermen jeghens haerlieder vianden; in zulcker voughe dater eer yet lanck veel Berghinghers, Casselaers, Bellenaers, Poperinghers ende andere te Dunckercke waert trocken, ondere tbeleet van Mer Lodewijck van Vlaenderen, ghezeit dHaze, ende joncheer Jan Spoorkin, die gouverneur van der heerschepie van Cassele, uyter name van der hertoghinne van Bar, userende daer van meedere schoffiericheit ende rudesse dan die Inghelsche ghedaen hadden, ovre alle die poorters ende inghesetenen, omme dieswille dat zy zoo haest ende ghenouch temairelick ter inghelscher obedientie ghecommen waren. Tzelve meenden zy ooc wel te Burburch ghedaen thebbene, slaende ten dien fine te Looberghe, over twatere van der Calumme, nedere, maer endelinghe zy bedochten hemlieden, uyte

(1) Met mannen bezetten.

dien dat die edelen ende tghemeente meneanderen ten besten niet en betrauden, keerende tzamen in grooter tweedrachticheit weder te Berghe, van daer zy ghecommen waren. Ende die Inghelsche namen insghelijcx ooc van Mardijcke anderwarf haerlieder wech, met de Ghendtenaers, naer die stede van Dunckercke, niet jeghenstaende dater die van Veurne, Nieupoort, Dixmude, Oudenburch, Oostende, Ghistele, Couckelaere, Bredenaerde, Moere, Sevecote, Guyse, Slijpe, Westende, Ravensy, Lombaertsijde, Schoore, Zantvoorde, Leffinghe, Steene, Cruysande, Leke, Clayhem, Vlarseele, Heye, Beerst, Zarren, Werchen, Women, Clerchem, Eessene ende andere van den westvrye (ligghende tusschen die reviere van der Isere ende Vuerne) noch voor hemlieden binnen gherochten, omtbiedende tvoornoemde crijchsvolck van Berghen thaerlieder assistentie, ende treckende voort ghezamelick (omtrent XII duysent sterck), met grooter furie ende in schoonder ordonantie te velde, omme huerlieder vianden die bataylgie te leverene, die welcke hemlieden zo in de zaken beroerden dat zy (by den advijse van Mer Hughes Chevereel) shertoghen Jans herault van Bretaengne (ghenaemt Montfort), zonder langher delay, derrewaert depescheerden, omme te vernemene of zy (ghemerct dat zy ooc Urbanisten waren, volghende haerlieder zelfs verclaers ende kennesse) met hemlieden in Artoys ende elders daer omtrent trecken wilden jeghens die Clementinisten, maer eer die herault in de vlaemsche leghere ghearriveren conste, tuytsinnich ghemeente liep er haestelick jeghens, ende verslouch zeer vileynelick ende meschantelick jeghens alle lovelicke ghecostumeirde politie van orloghe, ende ten zulcken meshaghene van der inghelscher ende ghendtscher armeye, dat zy tzelve alle ghelijck zwoeren te wrekene, zoot behoorde, ofte in die wille te stervene, beghinnende mids dien (by den toedoene van joncheer

1383.

Gevecht by Duynkerke.

1383. Rachen van den Voorde, dieder ruddere ghesleghen, metsghaders ooc vierwarf van den peerde ghesteken wiert ende noch tleven omtdrouch) daer eenen zeer gruwelicken strijdt, up St-Urbaensdach (den XXVIen van der maent als voren) omtrent die drie uren naer den noene, in dewelcke neghen duysent Vlaminghen versleghen bleven ende alle die reste vloot met die voorghementioneerde capiteynen, elc daer ende zo hy best conste ofte mochte, in der maniere dater die Inghelschen ende Ghendtenaers niet boven de IIIIc van de heuren en lieten, ende victorieuselick tvelt behielden, maer Mer Rachen van den Voorde bleef voorts alle zijn leven lanck crepel ghaende van eender quetsure in zijn rechter been. Die grave Lodewijck van dezer adventure ende schoffiericheit te Rijssele trapport hoorende verdroufder hem zo buytermaten lettel inne dat een wondere was, zegghende alleenlick, met uytnemender ghestadicheit: « Est nu qualick ghevaren, tzal byder gracie Gods eens beter varen, » ende adverterende niet min metten zelven den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen schoonzuene, van als dater gaens was, die welcke niet en faylgierde van terstont goet garnisoen binnen St-Omaers, Arien, St-Venant, Belle, Cassele ende meer andere steden te zendene, toter tijt dat hy zelve anderwarf metten coninck Charles van Vranckerijcke, zijnen neve (daer hy oom of was) in grooter moghentheit overcommen zoude. Hierentusschen quamen die van der stede van Berghen, zonder slach ofte stoot, ter obedientie van Inghelant, behoudens lijf ende goet, maer tgarnisoen van den casteele te Drincham weerde hem uytnemende vromelick, drie daghen lanck ghedurende, al wast by aldien dat zyder int ende by assaulte of scheeden moesten, blijvende totten ghetale van IIc ter stede doot, ende die Inghelschen repareerden die platse, voorsiende die van als dater orloghe nootzakelick was, tzelve deden zy ooc te Cassele, naer dat

zyder al ghepijlgiert hadden dater wel stont, maer tArien en dorsten zy (Godt weet!) zo naer niet commen, omme dieswille dat zy niet en ignoreerden dater boven tvoetvolck ooc C ende XX cloucke ruteren te peerde binnen waren onderdie conduyte van Robrecht van Bethune die burchgrave van Meeus, Jan van Royen, ende Jan van Bethune; dies namen zy van danen haerlieder wech naer St-Venant, gheerijghende die stede (die welcke doen ter tijt niet dan met grachten ende thunen bevrijdt en was) themlieden waert metter kercke, daer zy naer tlanck ghevecht den capiteyn Willem van Melle (gheboren uyt Pycardien) inne vinghen, latende niet min tcasteel met zijnen diepen ende breeden wal in paeyse ende met vreden, ende keerende ten bossche van Niepe ende van Rutholt waert, daer zijt al van goeder prise maecten dat zyder vonden al zo wel beesten als menschen, dieder van alle canten gevlucht waren, zo dat zy van elcx een groote menichte tzamen binnen Berghen ende Burburch zonden, subjugierende voorts ten eersten daer naer al dat ondere Cassele, Belle, Meessene, Poperinghe, Veurne, Nieupoort, Ostende, tWest-Vrye ende Blankenberghe sorteerde, metsghaders ooc ondere alle andere platsen ende passagien lancx die zeecant toter stede van Sluys, tal zulcker ghemeener verschrickinghe van die van Brugghe dat zy van ghelijcken ooc meenden den slach up den hals thebbene, maer die bisscop Heyndrick van Noortwijck wilde eerst tIpere wesene, twelcke verhoorende die van den garnisoene aldaer, zy voorzaghen die stede (hebbende doen niet dan diepe vesten ende hooghe wallen met doorne thunen omrinct) wel ter deghen van als dat ter zulcker feeste diende ende barnden metten eenen haerlieder schoone groote voorboughen (daer die kercke van Onser Liever Vrauwen ten Briele, St-Jans, St-Michiels ende St-Cruys inne stonden) gheel teene- 1383.

Beleg van Iperen.

1383. ghadere te quiste, om dater die Inghelschen ende Ghendtenaers geen ghemack ofte gheriefsaemheit of hebben zouden, maer die inwoonders van dien omtfinghen zy (met al dat zijs hadden) binnen der stede, daer haerlieder voorscreven vianden, up den VIIIen dach van wedemaent, ten vijf zijden voren vielen, in zulcker wijs dat die Ghendtenaers ter Oostpoorte nedere sloughen (daer St-Janskercke verbarnt was), met een eyrcracht van XX duysent wel ghemoede mannen van orloghe, daer Mer Fransoys Ackerman, haerlieder ruart, zelve capiteyn of was, met Pieter van den Bossche ende Pieter de Wintere; ooc quam er noch daghelicx zulc secours uyt Inghelant toe, dat er qualick een hont hadde mueghen uytloopen. Dies bleven alle die laetste ghearriveirde Inghelschen allomme binnen den westquartiere, stelende ende roovende al dat zyder vonden in grooter overvloedicheit, in der maniere dat zy alleghadere zeer rijcke ende machtiche lieden bedeghen, latende hemlieden dincken dat zy (by maniere van sprekene) teeneghadere int Landt van Belofte waren ende niet twijffelende ofte zy en zouden tgraefscip van Vlaenderen noch voor bamesse gheel tharen zelfs zegghene ghehadt hebben, zoot ooc in der waerheit stont te ghesciedene (mids der malversatie van de Ghendtenaers), ten hadde ghedaen tsecours van Vranckerijcke, daer wy corts breedere of hooren zullen.

Die capiteynen van de gheassiedgierde Iperlinghen waren die heere van Simpy; Mer Jan van Oultre, die burchgrave van der stede; joncheer Boudewijn, die heere van Elverdinghe zijn zuene; Pieter van der Zijpe; die heere van Iseghem; die heere van Staden; die heere van Rollinghen; Jan Blanchart; Jan van Morselede; Jan van der Zijpe, die neve van Pieter voorzeit; Nicolaes van Belle; Franchoys van Belle ende Jooris van Belle, met

meer andere zeer vrome edelemannen int faict van wapenen, hebbende tzamen ondere hemlieden menich clouck ende vaylgeant rutere van orloghe te peerde ende te voet, boven alle die ghemeene poorterie ende inghesetenen, up welcke zy hemlieden nochtans ten alderbesten niet en betrauden ende bysondere up de ghuene die uyt die voornoemde verbarnde voorgheboughen ghecommen waren; dies vernieuden zy huerlieder eedt met veel troostelicke woorden ende couragieuse vermaninghen, houdende hemlieden voorts ghezamelick tallen assaulte zo onversaechdelick ende onverwinnelick dat een wondere was; twijle dat Mer Jan van Jumont, die heere van Merlemont, die verbarnde ende ghedesoleerde stede van Cortrijcke te bewarene nam, achtervolghende tlast van den coninck Charles van Vranckerijcke, daer wy hier voren of ghehoort hebben, twelcke ontwijffelick niemende anders en hadde durven bestaen te doene, uytte dien dater niet zo veel ghelts ghebleven en was omme die peerden inne te logierene; dienvolghende hy repareerde tghuene dat hem nootzakelicst behoufde, ende die hertoghe Philips van Bourgoengnen (ghezeit die Stoute) zant hem den heere van St-Legast tzijnder assistentie, met LX Bretoenen te peerde, die welcke duer Rijssele te Comene ghearriveert zijnde, zo onvoorzienlick van de Inghelsche voleurs ofte roovers gheaggresseirt ende besppronghen wierden, dat zy (naer lanck ghevecht) weder te Rijssele waert vlieden moesten, blivende niet min noch ondere weghen meest al (duer scherp vervolch) met haerlieder capiteyn versleghen; men derf hier niet vraghen hoe deze nieumare die van den Iperschen siedgie behaechde, dieder ontwijffelick zulc een moedt ende couragie by ghecreghen dat zyder noch daghelicx lancx zo foortselicker ende gruwelicker omme ten storme ende assaulte ghinghen, met allerande prouesse ende vromichede van wapenen, niet jeghen- 1383.

1383. staende dat die van der stede noch duerghaens int huerlieder bleven, zendende niet min endelinghe haerlieder capiteyn Jan van der Zijpe, met heer Denijs Paeldinck, den abt van St-Maertens, aldaer up goet versekert saulfconduyt, in de Inghelsche leghere an den bisscop Heyndrick van Noortwijck, omme hem te biddene dat hy (by zijnder ghewoonelicker duecht ende goedertierentheit) van danen zoude willen vertreckene, ghemerct dat zy metten gheelen lande van Vlaenderen oyt Urbanisten ende vrienden gheweest hadden van der Inghelscher croone, met presentatie bovendien ooc van al zulcke somme van penninghen tzijnder wapeninghe waert, als naermaels redelick bevonden zoude worden; maer wat zy baden ofte presenteerden die bisscop en gaf hemlieden (by den toedoene van die van Ghendt) gheen gheloove medalle, nichtemeer ten eenen dan ten anderen, zweerende voorts hooghe ende helichlick nemmermeer van danen te scheedene voor anderstont dat hy die stede in zijn handen hadde, tware by foortse, famine ofte andersins. Deze antwoorde ghenouchde die grave Lodewijck zo uytnemende qualick dat hyder den bisscop Aernout van Luycke omme moeyde, by den welcken dat hy die voorscreven hartneckighen bisschop van Noortwijck (in caes van lichtinghe van tsiedgie) zijnen ghewillighen dienst dede presenteren, met V^c peerden, tzijnen coste drie maenden lanck ghedurende, jeghens al zulcke Clementisten als zijnder eerweerdicheit ghelieven zoude, maer twas insghelicx ooc al te vergheefs, by faulte van gheloove, daer die Ghendtenaers cause ende occasie of waren, zegghende daer openbaerlick ende overluyt dat zy meer dan ten vullen by goeder experentie bevonden hadden dat sprincens beloften ende schoone woorden niet dan bedroch ende valscheit en waren : die welcke van als traport ghehoort hebbende zont joncheer Jan (ghe-

zeit Zonder Landt) zijnen bastaerden zuene, naermaels 1383.
heere van Drinchan, in alderdiligentie, met Mer Jan van der Muelene (een zeer clouck edele ruddere) te Meenen waert met C ende XX personen (zo te voet zo te peerde) omme die kercke aldaer (staende up de riviere van der Leye) gheel ende al te demolierene ende te raserene, ten fine dat er die Inghelschen (daer tlandt doen ter tijt gheel vul of was) zelve gheen meestere of en wierden, in prejudicie van der stede van Rijssele, daer hy hem continuelick hielt; dies nochtans niet jeghenstaende die kercke bleef noch ongheschaet ende ongheschent, want eer die capiteynen voornoemt haerlieder last te wercke ghelegghen consten, zo wierden zy beede van haerlieder vianden als voren (die by fortune derrewaert uyt om vitaylgie trocken) teeneghadere naer verlies van volcke overvallen, ghevanghen ende naerderhandt ooc ten zeer grooten rensoene ghestelt.

Uytloopen op de Gentenaers door die van Dendermonde en Audenaerde.

Twelcke al willende wreken die van Denremonde quamen met machte tSeveneecke, binder casselrie van Ghendt, bringhende daer veel lieden ter doot, maer die capiteyn Pieter van den Bossche van als gheadverteirt zijnde, vant er hem zeer haestelick jeghens uyt tsiedgie voor Ipere met een goet ghedeel Inghelschen ende Ghendtenaers, in zulcker wijs dater noch ter platse voorzeit wel wackerlick ghevochten ende veel bloets ghesturt wiert al zo wel van der eendere als van andere zijde, toter tijt dater een edelen milord uyt Inghelant doot van zijnen peerde ter eerde nedere viel, daer hem die capitein Van den Bossche zo inne omtroerde ende verslouch, dat hy met die reste van zijnen volcke te Ghendt waert track ende die andere keerden van ghelijcken ooc weder van daer zy ghecommen waren, twijle dat Aernout, F^s Jans (die ghendsch

1383. capiteyn binden casteele ter Moere by Axele, in de Vier-Ambochten, ende voormaels gouverneur van Sastinghe uyter name van den prince), vaste zijn uytterste beste dede omme zijne Ghendtenaers wel te voorziene van allerande etelicke ende drinckelicke ware, commende uyt Zeelant ende Hollant; maer hy en conste, overmids tobstacle dat hem omtrent van Terneuse altijts in zee gheschiede van weghen Rachen Mulart, die verlaten gouverneur ende ruart der stede van Ghendt, Adriaen Tant, Pieter Poelin, ende Jan van Zeleghem: dies omboot hy tzijnder hulpe ende bystandicheit heer Heyndrick Bourinck, een inghelsch priestere, die doen ter tijt met archiers te Ghendt lach, die welcke by hem ter Moere ghearriveirt zijnde, zy trocken tzamen in zee ende bespronghen den ghementioneirden capiteyn van der Neuse zo viandelick dat zy int ende Jan van Zeleghem versloughen, vanghende bovendien ooc Adriaen Tant ende Pieter Poelin, die zy eer yet lanck beede te Ghendt deden rechten metten zweerde, metsghaders ooc haerlieder hoofden ter Walpoorten uytsteken, up hooghe peertsen, ter exemple van andere; daer saulveirden hemlieden an de cant van XXV van haerlieder medeghesellen metter vlucht, die zy subitelick met haerlieder principaelste ende snelste schepen ter zeewaert in namen. Doen zach men terstont alle soorten van coopmanscepen ende vitaylgie duer Saxhavene, naer die stede van Ghendt passeren, niet jeghenstaende dat die van Hughevliet, Biervliet, Sastinghe ende Sluys nochtans tzamen goet sheers waren, halende menighen hasardeusen buyt (ende bysondere die van der Sluys) tot ondere die custen van Inghelant. Die garnisoenen van Oudenaerde, Denremonde, Poucke ende Onzer Liever Vrouwenkercke tArdenburch deden insghelijcx ooc allomme die

van Ghendt al tmeeste leet ende spijt dat zy eenichsins 1383.
consten ghepeynsen ofte versieren, daer hemlieden die ghensche crijchslieden (ligghende binder kercke van Deynse, metsghaders ooc in die casteelen ter Moere, Peerboome, Woestine, Meere, Looverghem, Waerschot, Schendelbeke, Vienne, Gavere, ende elders) wel te deghen als nu alsdan of wroken naer haerlieder macht ende moghentheit. Binnen dezen middelen tijt dede joncheer Willem van Halewijn, die schouteete van Brugghe, den rijcken Jacob van der Colve omthoofden, als een meutmaker ende seditieus persoon, slaende mids dien handt an zijn huys in de Ezelstrate der zelver stede (wesende jeghenwoordelick thuys van Maldeghem) ende an alle andere zijne goedinghen, uyt crachte van zekere commissie, de welcke hy ooc van ghelijcken byder zelver middele ter executie gheleit zoude hebben, jeghens ende ter eeuwigher ruine van Jacob de Heict, Reynier van der Steghele ende meer andere machtighe poorters, ten hadde ghedaen dater hem die prince weder in tijts of priveirde, wel ten vullen gheinformeirt zijnde dater meer ghiericheits dan zeils van justicie mede speelde. Godt beteret. Twelcke al zo ghedaen zijnde die capiteyn Pieter van den Bossche keerde weder van Ghendt int siedgie voor Ipere, met diversche groote stucken artijlgerie, daer men die stede zeer gruwelick mede beschoot, ende noch allincx zo bet ten assaulte bereede, ter grooter ghemeener verhueghinghe van den ghanschen leghere, dieder metten zelven tallen cante zo vierichlick an viel dater schoffierelick veel bloet ghesturt wiert van beede zijden, maer van der inghelscher ende ghendscher zijde onghelijck meest, duer die ghestadighe eendrachticheit van den inghesetenen ghemeente ende sonderlinghe vromicheit der edelen, principalick van den heere van Simpy ende Pieter van der Zijpe, zonder die welcke dat die stede ontwijffelick in grooten dan-

1383. giere ghecommen zoude hebben, omtfaende met dien de zekere tijdinghe (van weghen die hertoghe Philips van Bourgoengnen) van der comste van den coninck Charles van Vranckerijcke, die corts daer naer in meedere moghentheit tAtrecht arriveirde, dan hy tvoorleden jaer te Roosebeke ghehadt hadde, daer hemlieden alle die poorters ende inwoonders zo uytnemende zeere inne verblijden, dat zy van stonden an alle die clocken ende schellen van der stede luden, roupende tot haerlieder vianden ter vesten waert uyt: « Vliet duvels! vliet! want die coninck comt ons met machte te bate! » twelcke zy vernomen hebbende waerachtich te zijne, wilden in aldermaniere een ende van de zake maken, ende die stede (met al tghuene dater binnen was) teeneghadere schenden ende bederven, doende ten dien fine al haerlieder uyterste beste, niet alleene omme die vesten te zuverene van de wateren, maer omme die daerenboven ooc met mutsaerden te vullene. Ende treckende tsanderdaechs smorghens (up den VIIIen van der maent van ougst) ghezamelick ter assaulte, met veel meedere haet, nijdt ende furie dan zy ooyt daer te voren ghedaen hadden. Daer zach men die Inghelschen ende Ghendtenaers van allerande prouesse ende vromicheden van wapenen useren: die schichten vloghen van alle zijden zo dapperlick ter stedewaert in, al of zyder ghereynt hadden, in der maniere dat hemlieden niemende van binnen yeuwers ter vesten vertoghen en dorste dan wel ghewapent zijnde, twelcke zonder faulte cause was dat die vianden lancx zo meer ooc die doorne thunen beghonsten te beclemmene (daer die vestwallen van buyten mede omrinct waren, zo voorzeit es) tal zulcker ghemeener verschrickinghe van de gheassaylgierde, dat zy van dier tijt voort (niet jeghenstaende dat zy nochtans in de uytterste benauthede van vitaylgie waren) noch doot noch levene meer en ansaghen, loopende

zeer eendrachtelick, duer alle dangieren, die Inghelschen 1383.
ende Ghendtenaers ter vesten jeghens, ende roupende tzamen met luder stemme: « O moeder ende maghet Marie, bewaert *onzen thuen!* » daer hemlieden zo veel duechts of quam dat zijt omtrent den avende al bedwongen te eesselen (1) dat hemlieden contrarie was, behoudende mids dien zo miraculeuselick haerlieder stede, daer zyder noch jaerlicx die memorie of ghedenckenesse of celebreren, ter eeren ende weerdicheit van der ghebenedijder patronesse ende beschermeresse als voren.

Oorsprong van den *Tuyndag* te Ipere.

Daer gheschiede anderwarf groote bloetsturtinghe ende bysondere van der zijde der Inghelschen, hoewel dat zyder niemende meer en beclaechden dan Mer Lodewijck Lijn, vellende zonder langher verdrach thenten ende pauwelgioenen, ende keerende weder (by ghemeenen accoorde ende overeendraghene) naer Cassele, Berghen, Dixmude, Nieupoort, Dunckercke, Burburch ende Grevelinghe, niet zonder groot berau dat zy oyt overe ghecommen waren van vreese van der franscher armeye, die welcke zy vry niet verbeyt zouden hebben, indien zy eenichsins voorby gheconnen hadden, nemende exemple zelfs an de Ghendtenaers, die van grooter vervaerthede haerlieder artijlgerie abandoneirden ende meest elc int zijne trocken, stekende tvier in alle die coorenmuelens die zy yewers ondere weghen vonden ende leedende bet dan Xc ghestolen ossen ende andere hoorenbeesten met hemlieden.

De belegeraers trekken weg.

Als die van der stede van Ipere zaghen dat zy vant siedgie verlost waren (daer zy nu neghen weken lanck mede beswaert gheweest hadden), zo spronghen zy van grooter vruecht ende blijtscepe ten hemelwaert, danckende den almueghenden Heere van zijnder goedertierer gracie, ende die heere van Simpy slouch Pieter

(1) Eirselen, achteruytgaen.

1383. ende Jan van der Zijpe, metsgaders ooc Franchoys, Jooris ende Jan van Belle, tzamen rudders noch binden zelven daghe, omme dieswille dat zy hemlieden tallen assaulte zo vaylgiantelick ghedreghen ende ghequeten hadden int faict van wapenen boven alle andere.

Aenkomst der Franschen.

Zeer corts naer dezen, quam die coninck Charles van Vranckerijcke, den zesden van dier name, ghezeit de Welbeminde, uyter stede van Atrecht met C ende LXXX duysent mannen te voet ende XX duysent te peerde, daer naer hem die principaelste capiteynen of waren, eerst: die hertoghe Jan van Berry; die hertoghe Philips van Bourgoengnen; die hertoghe Charles van Bourbon; die hertoghe van Loreynen; die hertoghe Jan van Bretaengnen, die vijfde van dier name, die onlancx leden metten coninck gheappointeirt ende gheaccordeirt was; die hertoghe van Bar; die hertoghe Frederijck van Beyeren; die grave Lodewijck van Vlaenderen; die grave Jan van Vienne, admirael van der zee; die grave Walram van St-Pol; die grave Willem van Namen; Jan van Artoys; die grave van Heu; die grave Guy van Bloys; die grave Jan van Buenen; die grave Willem van Harincourt; die graven van Savoyen, Mortaengnen, van der Marcke, Beauvais, Avergnen, Soison, Dreux, Auxerre, St-Martin, Couchy, Tonnoire, Poussy, Jonny, Conversant, Rijssele, Vallentinoys in Gascoengnen, Sayingny, Tanquerville, Franckenberghe, Beaufort ende Genuen, metten landgrave; slaende te ghadere byder abdie van St-Eloys nedere, ende nemende van danen voorts haerlieder wech naer Arien St-Omaers. Van daer Mer Olevier van Cleisson, die connestable van Vranckerijcke, reghelrecht te Cassel waert track, maer tinghelsch garnisoen dater binnen was vloot al naer Berghen eer hyder gheraken conste, dies nam hy al tzelve dater noch resteirde ende ver-

barnde gheel die stede, stellende met eenen ooc al ter pijlgiagie ende ten brande dat die Inghelschen tot dier tijt toe yewers binder zelver casselrye ghespaert hadden. Tsondachs, den VIste van der maent van septembre, dede die coninck thenten ende pauwelgioenen rechten neffens tcloostere te Bavesberghe, ende die connestable voornoemt reysde naer tcasteel te Drinckhan, daer hy by crachte inne gherochte ende IIc inghelsche ruteren te peerde vermoorde, vindende daer ondere andere een schoon wit peert van zulcker gracie dat men dierghelijcke noyt en zach, twelcke hy die coninck presenteirde, dieder voorts alle die reste van den voorzeiden daghe up reedt in grooter ghenouchte, vreucht ende triumphe. Van dat die ghemeenten van Vlaenderen mercten ende considereerden dat de coninck van Vranckerijcke dies machtich binnen den lande te velde lach metten grave Lodewijck ende den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen schoonzuene, zo scheeden zy zom van stonden an van der inghelscher alliancie (daer zy niet dan by bedwanghe toe gherocht en waren) keerende weder an sprincens zyde ende namentlick die van Nieupoort, die welcke (byder assistentie van eeneghe ommeligghende Vrylaten) met sgraven standaert ter marct quamen, roupende luyts keils: *Vlaenderen den Leeu!* ende slaende daer alle die Inghelschen doot (metsghaders ooc eeneghe Ghendtenaers) die zyder vonden, zonder eeneghe gracie ofte ghenade, toter tijt dat tghetael der ancommende Inghelschen ende Ghendtenaers in zulcker menichte hemlieden van alle canten over thooft wies, dat zyder meest al of versleghen wierden ende haerlieder stede zo jammerlick berooft ende verbarnt, dater nieuwers yet eyghens ofte gheels en bleef; doen wiert tgheele westquartier teeneghadere van alle zijden afgheloopen ende bedorven; maer, Godt weet! die Inghel- 1383.

De gemeenten verklaren zich voor den graef.

1383. sche rudesse ende wreetheit en hadde by de bretoensche ende bourgongnoensche onghenadicheit ende onmenschelicheit niet, by de welcke dat zy niet alleene en useerden van allerande roof, moort ende brant, maer daerenboven ooc van onsprekelicker schoffiericheit ende vileynie ovre alle vrauwen ende mans van wat conditie, state ofte qualiteit dat zy waren, niemende uytghesteken, ghereserveirt nochte ghesondert, in der maniere dat haerlieder name een ijghelick zo gruwelick begonste te zijne dat eeneghe Casselaers, Bellenaers, Dunckerkenaers ende Hontschotenaers (haers omtziende) hem zelven binder stede van Berghen by de Inghelschen saulveirden, andere liepen duicken in de bosschen ende haghen, zom vloden zy, met al dat zijs hadden, naer Zeelant, Hollant ofte Inghelant, ende die reste vouchde hem met den boosen overwillighen hoop, zo van der eendere zo van der andere zijde, in zulcker wijs dat alle goede paeysible lieden van eeren grootelijcx ovre al haerlieder onwille zien moesten; maer zy en haddens anders, die Inghelsche capiteynen die met haren volcke binnen Berghen laghen
Bergen veroverd. (als Mer Hughes Dispensier; Mer Hughes Chevereel; Mer Hughes zijn zuene; Mer Jan, die heere van Beaumont; Mer Thomaes van Trivet ende Mer Willem van Perchy), fortifierden ende verstercten die steden jeghens die fransche macht ende moghentheit al dat mueghelick was, bedelvende ende bescransende hemlieden rontomme met carroyen, metsghaders ooc alle huerlieder poorten toemaetsende ende met eerde vullende, uytghesteken die Burbursche : zy verbarnden insghelijcx ooc alle die voorboughen ende bysondere tnieuwe vrauwe cloostere (latende niet min die religieusen binnen commen), metter cappelle van Onzer Liever Vrauwen ten Dauwe, omme dieswille dater haerlieder vianden gheen ghemack ofte voordeel hebben en zouden, maer twijle dat zy hier mede besich

waren, zo en peynsden zy om den aldererchsten viant niet, 1383.
te wetene, famine, die welcke daer zo wiert regnerende dater vele van honghere ende van ghebreke verghinghen, tal zulcker ghemeener mestroosticheit ende desolatie dat ment qualick ten vullen zoude connen bescriven, endelinghe die poorterie van dezer ellende ende miserie ghefascheert ende vernoucht zijnde, dede alle extreme pooghernie ende neersticheit omme haerlieder naturelicken heere ende prince (dieder propijs omme derrewaert quam) al heymelick die poorte topene ende inne te latene, maer ten was niet doenlick, overmits tscherp toesicht van de Inghelschen ende Ghendtenaers, die zelve dicwils ende menichwarf jeghens sgravens lieden van Vlaenderen uytquamen, niet zonder bloetsturtinghe van beeden zijden, zo dater int ende ondere andere zekere groot personagie uyt Vranckerijcke doot bleef, die welcke int strenghe vervolch, van der valbrugghe int watere ghesteken wiert ende versmoorde, ten excessiven regrette van den coninck Charles, die tzelve metten ganschen leghere wreken wilde, slaende ten dien fine (zonder langher dilay) ter zuutzijde van der voorzeider stede van Berghen nedere, met die hertoghe Jan van Berry, Philips van Bourgoengnen ende Charles van Bourbon; die grave Lodewijck van Vlaenderen vouchde hem metten hertoghe Jan van Bretaengnen, zijnen rechtsweer (van der princesse Margriete, zijn vaders zuster weghe, ten oostende jeghens ovre die abdie van St-Winnocx, ende die grave Jan van Vienne nam, metten grave van Couchy, die westpoorte te bewarene, assiedgierende mids dien tsamen die stede zo buytermaten scrikelijck van alle zijden, ghereserveirt tnoorden (daer zy om tmarascagie wille niet by gheraken en consten) ende doende daer tsaterdachs voor Onzer Liever Vrauwe ghebooorte, zo gruwelicke assaulten up, dat die Inghelschen ende Ghend-

1383. tenaers, snachts daer naer, met pack ende zack (byder conniventie van den hertoghe van Bretaengnen), secretelick alle ghelijck haerlieder veerden liepen, nemende reghelrecht haerlieder wech zom te Burburch ende zom duer Dunckercke, lancx die zeecant, te Grevelinghe waert by den bisscop Heyndrick van Noortwijck, ende hemlieden volchde al naer dat van der bretoenscher ende bourgongnoenscher oncuisscheit, snootheit, wreetheit ende tyrannie best wiste te sprekene, saulverende hemlieden voorts naerderhandt, waer hier waer daer, elc daert hem gheliefde ende goet dochte, als die wel gheadvijseirde, want al tghuene dat binnen Berghen bleef wiert tsanderdachs, zonder eeneghe omtfermenesse, ter doot ghebrocht, uytghesteken alleenelick broeder Sijmoen van Haringhen, die stedehouder van den abt Jacob van St-Winnocx (wesende doen tAntwerpen), die men naermaels up drie hondert ende tneghentich ghuldenen rentsoeneirde, ende twierter metten zelven ooc al gherooft ende ghepijlgiert dat die ghevluchte niet mede ghedreghen en hadden, zo dat zelfs die kercken ende cloosters niet eyghens en behielden. Twelcke al zo ghepasseert zijnde, die coninck dede ten drie ueren naer die noene, tallen houcken tvier in de stede steken, behoudens dat men daer of preserveren ende beschermen zoude die abdie van St-Winnocx, die prochiekercke van St-Pieters ende tcloostere van den Predicaren, zoot ghebuerde.

Overgaef van Burburch.

Ende tsaterdachs ups helich Cruysdach, den XIIIIen van der zelver maent van septembre, trocken die grave Lodewijck van Vlaenderen; die hertoghe Jan van Bretaengnen; die grave Walram van St-Pol; ende Mer Olevier van Cleisson, die connestable van Vranckerijcke, tzamen met een partie van der franscher armeye voor die stede van Burburch (die welcke doen niet dan bevest ende bewalt

en was), makende daer thaerlieder comste bet dan IIIIc nieuwe rudders, die hemlieden omtwijffelick al om vromelicst queten, in allerande coursen ende andere exploten van orloghe, daer hemlieden die Inghelschen (dieder in grooter menichte binnen waren, met zommeghe Ghendtenaers) van ghelijcken ooc wel clouckelick ende vaylgiantelick jeghens droughen, ondere die conduyte van Mer Heyndrick van Beaumont; Mer Jan, die heere van Chastelneuf uyt Gascoengnen; Mer Willem van Helmon; Mer Jan van Ferrieres; Mer Mattheus van Rademon; Mer Willem van Ferenton; Mer Nicolaes van Tarenson, ende Mer Thomaes van Trivet, totter tijt dat die Bretoenen, Bourgongnoens ende Normannen verhoorden dat mer van apointeren sprack, twelcke zy zo onweert namen (vreesende by dier middele haerlieder ghepretendeerden roof ende buyt te verliesene) dat zy van quaden spijte tallen cante tvier in die stede scholen, in zulcker wijs dat zy meer dan te XL verscheeden platsen begonsten te barnene, daer sachternoens ten drie ueren een zeer horrible assault naer volchde, by den toedoene van den grave Willem van Namen ende Jan van Heu, die welcke daer vry wel te kennen gaven dat zijs hemlieden an tfaict van wapenen verstonden, niet zondere groote apparentie van thaerlieder intentie te gherakene, ten hadde ghedaen die bedwonghen ende meer dan nootzakelicke vroomheit van die van binnen, insghelijcx ooc wel betooghende dat zy die armen niet verminct en hadden (texcessiver bloetsturtinghe van beede zijden) ende latende daerentusschen den brant (die haer noch lancx zo meer verbreede) metter stede gheworden, tot dat tsassault cesseerde byder duysterheit van der nacht, want doen ghinghen zy eerst alle die omsteken edificien blusschen, metsghaders ooc die vestwallen repareren, als die ghuene die tsanderderdachs (met arriveren van der gheeler leghere) weder

1383. tzelve verbeyden, maer twiert uytghestelt tot smaendachs, ten solace van de ghequetste, daer die grave Jan van Vienne die principaelste of was, wesende wat ghewont in zijn een been; men gheboot ooc ten dien ende alle die leghere duere dat hem een ijghelick jeghens den voornoemden stormdach voorsien zoude van eenen mutsaert of twee, omme die vesten te vullene, twelcke die gheassiedgierde zo buytermaten qualick greyde dat zy versochten in communicatie te commene, aldaer men hemlieden inne gheliefde, ten begheerte van den hertoghe van Bretaengnen, die voorts zo verre in de zake laboreerde, dat men die Inghelsche consenteirde zonder gheweer te mueghen vertreckene, behoudens dater die Ghendtenaers blijven moesten; maer voorwaer die inghelsche capiteynen, Mer Willem van Helmon, Mer Mattheus Rademon, Mer Nicolaes van Tarenson ende Mer Thomaes van Trivet, en contenteerden hemlieden noch met dezen apointemente niet, comparerende personelick (up saulfconduyt) binnen sconincx thente, ende verthoonende daer zeer onversacchdelick voor alle zijnen edelen raedt, dat zy nemmermeer uyt die stede van Burburch scheeden en zouden (omme den laetsten man te waghene), ten ware dat zy ende haerlieder goede vrienden van Ghendt (met de welcke zy emmers leven ende sterven wilden), ghezamelick met al zulcke meuble goedinghen vertrecken mochten, als zy ten halse wech ghedraghen consten, ghelijct sdijsendachs daer naer gheschiede, ten zeer neerstighen versoucke van den hertoghe voorscreven, die van de croone van Inghelant, in voorleden tijden, grootelijcx te bet ghehadt hadden, zo wy ghehoort hebben. Ende van dat die Inghelschen, met de Ghendtenaers, uyt Burburch te Grevelinghe ghearriveert waren, zo stelden zy daer die stede in gloeyen (by laste van den bisscop van Noortwijck), nemende voorts tzamen haerlieder refugie te Calis waert, al ten grooten mesha-

ghene van diversche fransche ende vlaemsche edelmannen (die hemlieden wel anders hopten ghewroken thebbene), maer principalick van der bretoenscher ende andere gendarmerie, die haerlieder zinnen teenegadere up den buyt van der stede van Burburch gheleit hadden, daer zy byder middele voorzeit of ghepriveirt ende ghefrustreirt waren, maintenerende onderlinghe den hertoghe Jan van Bretaengnen (als cause van dien gheweest hebbende) een valsch verradere ende viant slands te zijne. Twijle dat men hier mede voor Burburch besich was, ter presentie van Mer Ghijsbrecht van Leeuwerghen, die capiteyn van Oudenaerde (daer by den prince met een deel van zijnen garnisoene omtboden zijnde) zo gherochten Mer Franchoys Ackerman, die ruart van Ghendt, met omtrent LX cloucke hasardeuse mannen van wapenen, ten daghe als voren (wesende St-Lambrechts dach), snuchtens vrouch, zeer corts naer middelnacht, binnen Oudenaerde (byder verraderie van een poortere van der stede, gheheeten Boudewijn), duer die Noortveste (die men doen afghelaten hadde om te visschene) met leeren ovre die mueren, ten Maechdendale, treckende voorts reghelrecht ter marct waert, twijle dat een van den volcke voornoemt zijne andere lieden die poorte opende, twelcke hy zo haest niet ghedaen en hadde ofte hy en wiert met Jan van de Voorde (den capiteyn van Gavere) by die van den guette zo fellick ter stede doot gheslegen, dat Sijmon Braem, die dekene van der poorterie te Ghendt, zelve nootzakelick met zijne IIIc ende XL mannen van orloghe wat deynsen moeste, vindende hem niet min eer yet lanck ter marct by den ruart Ackerman, ende roupende daer tzamen afgriselick lude : *Ghendt! Ghendt!* daer Franchoys Crupennen zo horribelick zeere inne verslouch dat hyder zonder verdrach, baervoets uyt zijn bedde, met sgravens standaert in dhandt, jegens liep, maer hy en leefde niet langhe, twelcke willende wreken 1383.

Frans Ackerman dringt in Audenaerde.

1383. Mer Floreins van Huelle, die luytenant ofte stedehoudere van den capiteyn Mer Ghijsbrecht van Leeuwerghen, bedreef wonderlicke groote prouesse ende vaylgiandise, met XXX vrome ende wel gheexperimenteerde crijchslieden, ten houcke van de Heinstrate, ende een goede poose tijts gheduerende, maer int ende moest hyder bliven, al zo wel als die voorgaende, in zulcker wijs dat die Ghendtenaers der stede meestere wierden, doende daer noch binder zelver nacht, een schoffierelicken grooten moort, ende verjaghende met terieken van den daghe al die vrouwen ende kijnderen ende andere machteloose persoonen, in haerlieder hemden, die welcke zom naer Doornijcke vloden, zom te Valenchin, ende andere elders; men vont er goede provisie van coorne, wijne ende gheerste, ende men roofdet er al dat eenighe Fransoysen, Tournijsienen ofte edelen van Vlaenderen toebehoorde, al ter onsprekelicker verblijdinghe ende verhueghinghe van den ghemeente te Ghendt, dat die stede van Oudenaerde gheel ende al in svoorseits ruarts handen stelde, in der maniere dat hyder wel te deghen zijn profijt mede dede, bannende daer alle die rijcste ende machtichste personagien, met confiscatie van haren goede, daer of dat hy al tghereetste ten casteele van Gaveren waert voerde, blivende hem met eenen ooc daer vastelick houdende ende ghevende den ghemeente van Ghendt als dan weder haerlieder stede van Oudenaerde ovre, zo dater terstond nieuwe capiteynen ghezonden wierden, die ter teeneghadere al bedorven met haerlieder extraordinaire exactien ende extorsien, van al twelcke die coninck Charles van Vrankerijcke die nieumare verhoorende in zijn leghere voor Burburch, abandoneerde die steden van stonden an ter pijlgiagie, daer die Bretoenen buytermaten, wel boven alle andere, haerlieder devoir inne deden, gheenrande vileynie nochte wreetheit sparende, naer costume, ooc en maecten

zy gheen differentie medalle tusschen die goedinghen der heligher kercke ende andere, toter tijt dater een beelde van mijnheer St-Jan Baptiste haer zelven miraculeuselick, in Onzer Lieve Vrouwe kercke, geheel omme keerde jeghens eenen Bretoen, dieder een costelicke peerle of meende te weerene (ende vallende over rick (1) den hals brack), metsghaders ooc alle die clocken ende schellen van zelfs ende alleene luden, doender bovendien noch een tweede tzelve ooc bestont, tal zulcker veranderinghe ende verscrickinghe van der conincklicker majesteit, dat hy stappans met alle zijne edelen derrewaert reedt, biddende den almueghenden Heere om gracie ende ghenade, ende schinckende voorts die kercke IIc XXV ghuldenen teender recompense. Twelcke al zo ghedaen zijnde, dede tvier tallen cante in die reste van der stede steken, daer hy zo wel inne gheobedieert wiert dat men zelfs die vrouwenabdie van St-Benedictus ordene niet en spaerde. 1383.

Sdijsendachs den XXVIIIen van der zelver maent van septembre, beghonste die conincklicke armeye weder allincx uyt Vlaenderen te vertreckene, ter uytnemende blijtscepe ende ghenouchte van alle die ghemeenten van den lande, die welcke ontwijffelick wel ghewilt hadden dat zy alle ghelijck over lanck an een ghalghe ghehanghen ofte yewers voor den duevele gheweest hadden, omme haerlieder onmenschelicke wreetheit ende vileynie wille. Die hertoghe Philips van Bourgoengnen, ghezeit de Stoute, bleef noch een poose tijts, metten hertoghe Jan van Bretaengnen, binder stede van St-Omaers by den grave Lodewijck van Vlaenderen, zijnen schoonvadere, ende die grave van Couchy track met die edelen van Ponthieu ende van St-Valerijck te Grevelinghe waert, reparerende ende versterckende die ghedoleerde ende verlaten stede (daer Vertrek der Franschen.

(1) Rug.

1383. hy metten zelven ooc den heere van Simpy capiteyn of maecte) jeghens die inghelsche garnisoenen van Calis, in der maniere dat die ghespolieerde, verjaechde ende ghevluchte van Dunckercke, Veurne, Berghen, Dixmude ende Nieupoort, als nu als dan weder alleghadere int haerlieder keerden, twijle dat Franchoys Ackerman de jonghe (wesende die neve van den ruart voornoemt), metten meyere van Dickele, capiteyn van Peteghem (een schelm tot alder boosheit gheboren), uytter stede van Oudenaerde tot voor Doornijcke track, aldaer hy up eenen vrydach nacht die voorboughen verbarnde ende een veendele van der poorte nam, stellende voorts gheel Pont le Moyre van der franscher zijde in gloeyen, met meer andere schoone passagien daer omtrent, ende keerende mids dien elc weder naer tzijne, niet jeghenstaende dat die meyere van Dickele noyt thuys en gherochte, want hy by die van Cortrijcke rechts voor zijn casteel te Peteghem, onvoorsienelick uyt zekere embuken gheassaylgiert, overvallen ende versleghen wiert, met een goet ghedeel van de ghuene die by hem waren. Ten eersten naer dezen track Mer Franchoys Ackerman, die ruart van Ghendt ende capiteyn van den casteele te Gavere, met eeneghe groote sticken artijlgerie (die hy van Oudenaerde omtboot) jeghens Rachen Mulart, die welcke die van Ghendt teeneghadere tghebruyck van der zee benemen wilde, uyt zekere casteel dat hy omtrent der Neuse hielt, daer men achter een zo continuelick up schoot, dater die capiteyn Mulart (by apointemente ende met zijnen volcke) uyt vertrecken moeste. Doen deder die ruart repareren zulc als er van noode was, ende stelder Aernout Jansseune met goet garnisoen inne, ter totaler gerusticheit ende verzekertheit van de Zeelanders ende Hollanders, die van dier tijt voort daghelijcx lancx zo meer met haerlieder coopmanscepe ende vitaylgie te Ghendt waert voeren, in al twelcke die

Ghendtenaers zulc een overwillighen moedt ghecreghen dat zy varincx up niemende en schaften nochte en gloofden, roovende ende stelende allomme aldaer zy by gheraken consten, ende ondere andere zo deden zy ooc een sproncreyse te Cortrijcke, te Meenen ende te Wervekc, daer zy buytermaten veel coorens ende allerande etelicke ware ghecreghen, maer int wederkeeren vielen zy in zo stercke embuken der edelen dat zyder al by den messe verghinghen ofte in de reviere van der Leye versmoorden, dieder niet ghevanghen ende naerderhandt te Cortrijcke omthalst en wierden. Up den eersten dach van octobre, compareerden te Lelleghem, tusschen Calis ende Buenen, die bisscop van Cantelberghe, die hertoghe Jan van Lancaestre, ghezeit van Ghendt; Jan van Hollant, sconincx Richarts alve broedere, van vrau Johanne, zijnder moedere weghe; ende Thomaes van Perchy, die grave van Bochinghem, uyter name van den coninck Richart van Inghelant ter eendere, ende die bisscop van Louwen, cancelier van der franscher croone, die hertoghe Jan van Berry, die hertoghe Philips van Bourgoengnen, die hertoghe Jan van Bretaengnen ende die grave Lodewijck van Vlaenderen, met eeneghe ghedeputeirde van den coninck van Spaengnen, tzamen ovre die coninck Charles van Vranckerijcke ter andere zijde, omme aldaer met elcandere te sprekene van paeyse, ooc ter presentie van de ghedeputeirde van Ghendt, ghemerct dat anders niet wesen en mochte, omme die vaste confederatie ende ligue wille die zy met die Inghelschen ghemaect hadden; dienvolghende zo wierdender diversche communicatien ende tusschenspraken ten dien fine ghehouden, drie weken lanck gheduerende, ende die grave van Vlaenderen schanck er die Inghelschen tbancket in zijn groote bruchsche tente, ende want men int ende bevant dater gheen apparentie van accoorde en was (uytte dien dat die In- 1383.

Bestand door Engeland en Vrankryk getroffen.

1383. ghelschen van Gascoengnen, Chierburch, Brest in Bretaengnen ende van de stede van Calis niet scheeden en wilden) zo beghonst mer teenen generalen bestande te sprekene, dies hem die grave Lodewijck buytermaten zeere belchde, zegghende dat hy nemmermeer teeneghen paeyse ofte bestande verstaen en zoude, daer die Ghendtenaers mede inne begrepen ende besloten zoude wesen, ende die Inghelschen zwoeren ter contrarie in der eeuwicheit noch ten eenen noch ten anderen te verstane, zonder die van Ghendt, zo dater onderlinghe groote langhe disputen ende swaricheit rees, gheduerende de welcke dat tghensch garnisoen tOudenaerde die heerlichede van Schorissen gheel ende al pijlgierde, destrueirde ende verbarnde, tal zulcker regrette, verdriete ende meshaghene van Mer Aernout, die heere van der plaetse (dieder alsins bystier omme was) dat hy tzelve alle zijn leven lanck zwoer te wrekene jeghens die Ghendtenaers, niet jeghenstaende wat paeys ofte bestant dater zoude mueghen ghemaect worden, ten welcken ende dat die hertoghe Jan van Lancaestre zo neerstelick laboreerde, metsghaders ooc omme die van Ghendt (daer hy gheboren was) mede der inne besloten thebbene, dat die voorghenoemde fransche heeren endelinghe (naer lanck debat) ghenouch tzijnder intentie schenen gheneghen te zijne, nopende tbestant van eenen jaere, watter die prince Lodewijck jeghens opposeren conste, blivende noch duerghaens even verhart up die Ghendtenaers, ende daer openbaerlick voor alle die weerelt, met zeer verborsten zinnen, te kennen ghevende dat zy ten gheenen daghe paeys ofte bestant met hem hebben en zouden, voor anderstont dat zy teeneghadere tzijnder ghenade ghecommen waren, daer up dat hem die hertoghe Jan van Berry terstont verantwoorde : « Neve van Vlaenderen en omtroert u zo ovre zeere niet, want die van Ghendt en zullen toch buyten den bestande niet

ghesloten zijn; peynst ende considereert in wat grooter schade, schande ende ellende dat ghy u zelven ende alle de uwe by uwer onvoordachticheit ende upstinaticheit ghebrocht hebt: tes meer dan tijt dat ghy watere in uwen wijn doet, ende u zelven voortan wat bet laet beraden ende ghezegghen, eerdere u erghere of comt. Weet ghy wel dat tlandt van Vlaenderen up deze uere uwe niet en ware, ten ware duert secours van den coninck Charles van Vranckerijcke, mijnen neve? dus kent u zelven, tempert uwe overwillighe toorne ende gramscepe ende verstaet toch redene. » Up twelcke die grave Lodewijck van stonden an zeer verstoordelick vraechde of hy die Ghendtenaers niet met eeren ooc en zoude moeten versoenen ofte eenigherande beteringhe doen? rijdende met dien reghelrecht zonder oorlof, in onsprekelicker furie, weder tSt-Omaers waert, van daer hy ghecommen was, twelcke ziende die andere voorscreven princen ende heeren die te Lelleghem versaemt ende verghadert waren, zy accordeirden ende sloten onderlinghe (zonder langher dilay) een bestant tot Bamesse daer naer volghende, int jaer XIIIc LXXXIIII, daer van der franscher zijde die van Spaengnen, Castijlgien ende Schotlant mede ondere begrepen wierden, ende van der zijde der Inghelschen alleenlick tghemeente van Ghendt.

Graef Lodewyk wordt vermoord.

Ten anderen daghe van lauwe overleet die abt Jan van St-Bertin tSt-Omaers, poortere van der stede van Ipre, die welcke zo ondierlicke ende onvermueghen vet was, dat hy qualick gheghaen ende niet gheslapen en conste dan al zittende. Ende daerentusschen omtboot die grave Lodewijck van Vlaenderen, Artoys, Bourgoengnen, Nevers ende Rethiers, Palatijn, heere van Salines ende van Mechelen (in wederwrake van dies voorzeit es) die hertoghe Jan van Berry dat hy hem manscip ende homagie zoude commen doen van den lande ende graefscepe van Buenen

1383. (daer hy by huwelicker alliancie heere of gheworden was), als van oudts dependerende ende ghehouden zijnde van zijnen lande ende graefscepe van Artoys, met expressen dreghemente bovendien noch van (in caes van refuse) tzelve te calangierene ende te confisquierene tzijnder tafele waert, achtervolghende die loffelicke ende immemoriale costume oyt in dierghelijcke zake gheobserveert; deze omtbiedinghe speet die voornoemde hertoghe zo wonderlicke zeere om zijne hooghe gheboorte wille (ghemerct dat hy sconincx vaders broedere van Vranckerijcke was) dat hyder niet alleene secretelick int herte in gheender maniere toe verstaen en wilde, maer nam daerenboven ooc vast propoost van hem zelven van dezer injurie ten alderrigoreusten te wrekene, hoewel dat hy dies tminste semblant ter weereldt niet en maecte, reysende corts tSt-Omaers waert (als die ghuene die *quamsuis* ter voorzeider omtbiedinghe obedieren wilde) ende commende up den derthienden dach binder abdie van St-Bertin by den grave Lodewijck van Vlaenderen, die welcke hy daer metten zelven (lacen!) eenen poignaert in zijnen boeseme wierp, zegghende : « Ontfaet daer tmanscip dat ic u doen wil, in der eeuwicheit en wort u andere van my ghedaen, » ende rijdende met dien weder zijnder veerden van daer hy ghecommen was; van dezer wonde ende quetsure wiert die prince terstont zo buytermaten qualick bestaen tot hy hem met grooter weerdicheit tot alle zijne kerckelicke gherechten vouchde, verghevende die van Ghendt uyter gront van zijnder herte al tghuene dat zy oyt jeghens hem mesdaen ofte verbuert mochten hebben, ende biddende den hertoghe Philips van Bourgoengnen, ghezeit de Stoute, zijnen schoonzuene (die vrau Margriete van Male, zijn eeneghe dochtere, by vrau Margriete, zijnder huysvrau, shertoghe Jans dochtere van Brabant, die derde van dier name, ghetraut hadde) dat hy hemlieden naer zijn aflijvicheit gracelick ende ghenadelick tracteren wilde, twelcke hy by goede beseghelthede beloofde te doene. Ende ten derden daghe naer tvoorscreven verraderlicke ende moordadich faict (te wetene den neghensten dach van der maent als voren) verschiet die grave Lodewijck van dezer weerelt (bet dan LIII jaer oudt zijnde) naer dat hy tlandt van Vlaenderen met cleender voorzienicheit (zo in allerande wulpsheit ende oncuyscheit, zo in zwaerbloedighe meutte, seditie ende tweedrachticheit) nu XXXVII jaer, IIII maenden ende XIIII daghen lanck bezeten ende gheregiert hadde; dienvolghende zo wert hy met zeere veel uytwendighe ceremonien ende lettele rauwe tSt-Pieters te Rijssele begraven, in een zeer magnifique tombe by de princesse Margriete, zijne gheselnede, ende die eertsbisscop van Riemen deder den dienst, ter presentie ende jeghenwoordicheit van de bisscoppen van Parijs, Doornijcke, Camerijcke ende Atrecht, tzamen gheaccompagneert ende vergheselscipt met vijf abten ende veel andere edeldoms uyt Vlaenderen, Artoys ende Vranckerijcke, int gheestelicke ende weerlicke; daer barnden VIIc wasse keersen, elc van een pont, boven upt lijck lach die wapene van Vlaenderen, ten hoofdende hinck die wapene van Artoys, ter rechtere zijde die wapene van den graefscepe van Bourgoengnen, ter slinckere zijde die wapene van Nevers ende te voetende die wapene van Rethiers. Men maecte der noyt eenich ghewach van montsoen ofte wederwrake, want die tzelve meest ter herten moeste ghenomen hebben, was tfacteurs jonghere broedere, wesende zo wel te passe metter schoonder successie, die hem ter cause van dien van zijnder huysvrau weghe toeghecommen ende verstorven was, dat hyder teeneghadere alle zwaricheden by scheen te verghetene. Ooc es hier wel te noterene dat die grave Lodewijck (zaligher memorie) binnen zijnen levene diversche

1383.

Zyne munte.

1383. nieuwe munten van goude dede slaen, te wetene, eerst: die helmen van Vlaenderen, van LXVIII int marck; die leeuwen, van XLIIII int marck; die vlaemsche angheloo-ten, insghelijcx ooc van XLIIII int marck; die schuytkens van Ghendt, van LIIII int marck; die schuytkens van Mechelen, van ghelijcken ooc van LIIII int marck; ende die francken te voet; hy dede ooc die Roosebekers forgieren van zelvere. Latende tzijnen overlijden neghen bastaerde

Zyne kinderen. zuenen ende twee naturelicke dochters achtere, eerst Mer Lodewijck, ghezeit dHase; Mer Rodolf, Mer Colaert, Mer Lodewijck, ghezeit de Vriese, daer (by de tweede dochtere van den heere van Ghistele) Mer Jan van Vlaenderen of quam, die man van sheeren dochtere van Reyghersvliete, moedere van Mer Lodewijck, die by sheeren dochtere van Gruuthuyse ooc eenen zuene ghecreech van zijnder name, vadere van Mer Lodewijck, die heere van Praet, Aeltere ende van der Woestine, by Mer Jans dochtere van Bourgoengnen, zijnder huysvrau; Mer Jan, ghezeit zonder Landt, die toecommende heere van Drincham; Mer Hector, die heere van Voorhoute; Mer Robrecht, die heere van Elverdinghe ende Vlamerdinghe, burchgrave van Ipere; Mer Charles; Mer Victor, capiteyn van der stede van St-Omaers, die naermaels vrau Johanne van Schorissen traude, vrauwe van Cramosijs ende van Lannoos, die welcke hem ondere andere een dochtere baersde, ghenaemt vrau Isabelle van Vlaenderen, die huysvrau van Mer Symoen de Wijndt, F^s Mer Jans, gheboren van Oostburch, vadere van Mer joncvrau Margriete, die wettelicke gheselnede van Victor de Wijndt, F^s Ghijsbrechts, gheboren van Axele, daer Mer joncvrau Marie of quam, twijf van Adriaen Coene, F^s Jacobs, poortere van Oostburch, ende moedere van joncvrau Josijne, die compaengne van Robrecht, F^s Jans Claeyseune van Avesoete, daer zy een eeneghe zuene by drouch, gheheeten meester

Adriaen, man van Mer joncvrau Anne de Baenst, jon- 1383.
cheer Antheunis dochtere, die hem insghelijcx ooc vadere maecte van Jacques ende Mer joncvrau Anne, die huysvrau van my Nicolaes Despars, sheer Cornelis zuene, daer naervolghentlick Cornelis ende Jacques of ghedescendeert zijn; vrau Johanne, die Mer Diederijck van Hontschote te manne nam, ende vrau Margriete, die met Mer Robrecht van Vaveringny, die maerschalck van Vlaenderen, huwede, zo voorzeit es.

Van Margriete van Male,

DIE XXVIe TUSSCHEN DIE GRAVEN VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Naer dien dat alle zaken te Rijssele vulcommen ende vulbrocht waren, zoot behoorde, concernerende ende anneghaende die begravinghe ende uytvaert van den grave Lodewijck (wiens ziele Godt ghenadich zy) zo anneveerde die princesse Margriete, zijn eeneghe dochtere (ghezeit van Male, naer die platse van harer gheboorte), alle zijne voorscreven landen ende heerlicheden, metten hertoghe Philips van Bourgoengnen, haren tweeden man, ghezeit de Stoute, wijlent sconincx Jans zuene van Vranckerijcke, doende tzamen haerlieder uytterste beste omme die met meedere tranquilliteit ende gherusticheit te mueghen besittene, dan hy ghedaen hadde, ende bysondere tgraefscip van Vlaenderen, dat zy ten XXVI^en daghe van april (wesende doen den derden dijsendach naer Paesschen, anno XIII^c ende LXXXIIII), in grooter hoocheit 1384.
ende magnificentie ghezamelick te Brugghe beswoeren,

1384. met generale confirmatie van alle die rechten, wetten, costumen, previlegien ende vrijheden der zelver stede, die welcke zy met eenen in zes zestendeelen bedeelden, te wetene : St-Jans, St-Donaes, Onzer Liever Vrauwe, St-Jacobs, St-Nicolaes ende sCarmers, ghevende elc zestendeel zijnen particulieren connestable ofte hooftman, ter conservatie van de ghemeene unie, paeys ende eendrachticheit, metsghaders ooc int speciale corroborerende ende amplierende die stapelrechten ende andere prerogativen, daer die Brugghelinghen van oudts of userende waren, jeghens ende in prejudicie van die van Sluys, Damme, Houcke ende Meunickereede, al zo wel rakende tfaict van der gheinterdiceirde coopmanscepe, stijl, ambocht ofte neeringhe, elc int zijne, als nopende die verboden fortificatie van de stede van der Sluys ende anders, al breede ghespecifieirt ende verclaerst in de letteren daer of zijnde, daer toe ghevoucht ooc tghuene dat wyder in de voorghaende jaren XIIIc XXIII ende VIII of ghenoteert ende verhaelt hebben, tprevilegie van die van den Vryen anghaende haerlieder drapperie (in daten van den jare XIIIc ende XXII) wiert byder macht als voren, up tzelve pas, zo vercranct ende vercort dat zy van dier tijt voort niet dant haerlieder zelfs oirboire ende slete weven en mochten, ten zeer neerstighen verzoucke van die van Brugghe, niet jeghenstaende dat zyder nochtans varre de principaelste schade by leden, consenterende ter dier occasie (by haerlieder expresser bezeghelthede) in de confiscatie van alle poortelicke goedinghen, daerof dat die proprietarissen naermaels by vonnesse van scepenen verclaerst zullen werden autheurs ofte facteurs gheweest thebbene van eeneghe meutte ofte seditie, omme de welcke te bet te belettene men voort alle clokslaghen ende seditieuse roupen verbodt, up zekere groote criminele correctien (naer den heesch van tquaet dater naer volchde), ter

De gravin verdeelt Brugge.

exemple van anderen. Deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, 1384.
Franchoys Ackerman, die capiteyn van Oudenaerde (daer die ruart Ackerman die oom of was) keerde met veel volcx van wapenen, zeer statelick te Ghendt tzijnder brulocht waert, latende Pieter Vincke, ghezeit de Westphaeldere, met lettel garnisoens (ten upsiene van den bestande), binnen dier middelen tijt metter stede van Oudenaerde gheworden, van twelcke Mer Aernout, die heere van Schorissen, terstont gheadverteirt zijnde, vant hem in alderdiligentie, met IIIIc cloucke ende wel ghemonteirde Henewiers te peerde (daer mer Jan van der Muelne, Jacob van Trimouylgie, Jan Cabeljau, Roelant van Spiers ende Blanchart van der Colunne, met meer edele mede ondere waren), alzo bedectelick ende secretelick alst doenlick was, int bosch naerst der voorzeider stede, aldaer hy swoendachs voor Sinxen, up den XXVen van meye (wesende doen St-Urbaensdach) snuchtens vrouch veel lantsvrauwen ende kijnderen, met buetere, caes, melck, eyeren, kiekenen, duven ende allerande andere vitaylgie ter marct zant, met vier hoeywaghenen, ondere vul ghewapende mannen der achtere, die zonder eeneghe zwaricheit ofte suspicie mede binder Geestbersche poorte gherochten, twijle dat die van der wacht valste besich waren met haerlieder thollen, impoosten ende andere onlasten van de voornoemde vrauwen tomtfaene, daer alle etelicke waren zeer extraordinairelicke van nieus mede beswaert ende belast waren, in der maniere dat die waghenaers daer haestelick haerlieder peerden uytspanden ende weder ter poorten uytjoughen, treckende voorts die wielen van de waghenen ende sturtende al terijchsvolck dat zy gheladen hadden ter eerden nedere, ter eeuwigher ruine ende bedervenesse van den poortier ende alle zijne medeghesellen; ooc en faylgierde die heere van Schorissen niet van subitelick (naer dat hy tverjaghen van

Listige inneming van Audenaerde door den heer van Schorisse.

1384. de voorscreven peerden ghemerct hadde) met zijnder gendarmerye uytten bossche als voren derrewaert te commene, ter assistentie van de voornoemde entrepreneurs, met de welcke dat hy reghelrecht ter marct van Oudenaerde track, doot slaende ende vernielende ondere weghen al tghuene dat hem tzelve meende te belettene, met zulcker wreetheit ende furie dat die capiteyn Pieter Vincke zelve (naer groote bloetsturtinghe) zijn veerden loopen moeste, worpende den standaert van Ghendt uyt zijne handen ende zwemmende ovre die reviere van der Schelde, twelcke ziende zijne andere compaengnons van Ghendt vloden al haerlieder macht, metten capiteyn Laureins van Durle, ter Beverpoorte waert die zy opene gheereghen, maer eer zy die valbrugghe nedere ghelaten consten, zo wierden zy daer in grooter menichte van haerlieder vianden overvallen ende versleghen, tzamen wel totten ghetale van IIIIc, met de ghuene die hemlieden, waer hier waer daer, wilden moeyen met zwemmene ende versmoorden; by dezer middele beghonste hem Mer Aernout, die heere van Schorissen, wat ovre die Ghendtenaers te wrekene (achtervolghende zijn eedt ende belofte) van der schade ende jammere, die zy hem tvoorleden jaer in zijn heerlichede ghedaen hadden, zo wy ghehoort hebben, roupende voorts alle die ghevluchte ende ghebannen poorters weder binnen Oudenaerde ende houdende die stede van dier tijt voort uytten name van den prince, ten spijte van alle die ghuene diet leet was, tal zulcken meshaghene van den ghemeente van Ghendt, dat zyder onderlinghe groote murmuratie, twist ende beroerte omme maecten, doende endelinghe ooc haerlieder beclach voor den prince van de ghevioleerde bestande, maer (Godt weet!) hy en track hem niet an, dies zonden zy haerlieder ghedeputeirde, met dierghelijcke doleancien, an den heere van Schorissen, die welcke hemlieden anders gheen antwoorde

en ghaf dan dat hy zijne gheswoeren belofte hadde begonnen vulcommen, hopende noch metter tijt zo vele te doene dat zy teffect van diere lancx zo bet gheware worden zouden. 1384.

Van dat tcommuin van Ghendt hier of trapport hoorde, zo liept ten vrijdaghe van hoeymaent, metten standaert van den coninck Richart van Inghelant, al ghewapent ter marct, ondere tbeleet van Franchoys Ackerman, Pieter van den Bossche ende Jacob Dierijcx, roupende tzamen zeer lude ende leelick dat zy Godts ende mans ondere die protectie ende souvereyniteit van den voornoemden coninck wesen wilden, zonder met die Fransoysen (jae zelfs metten prince) meer yet te doene thebbene, ende om dieswille dat hemlieden die heere van Herseele (een goedt edele ruddere) tzelve grootelijcx lachterde ende mesprees, doende alle extreme devoiren omme hemlieden ter behoorlicke obedientie ende ghehoorsaemheit te bringhene, zo zeiden hem die drie ghementioneerde capiteynen der seditieuser verghaderinghe sterckelick an, dat hy een verradere ende ghesleghen viant was, niet alleene van der weverie, maer bovendien ooc van der gheeler ghendtscher republique, ende dat hy bet diende uytten levene gheweest te zijne dan langher ghespaert, ghelijct achter een by den uytsinnighen ghemeente ter marct gheschiede, vanghende metten zelven den capiteyn Pieter Vincke, metsghaders ooc den ruart Ackerman verlatende van zijnen eede metten capiteyn Pieter van den Bossche, om dat zy niet bet zorghe ghedreghen en hadden voor die stede van Oudenaerde, ende kiesende voorts Boudewijn de Rijcke voor haerlieder ruart ende gouverneur generael, die ter weerelt niet zo en hatede als die edelen, in zulcker wijs dat hyder by rechter foortse veel goets ende ghelts of extorqueerde, makende tzijnder verzekerthede vijf nieuwe capiteynen ondere hem. Twijle dat men aldus te Ghendt meuttede, zo

Boudewyn de Rycke wordt van de Gentenaers tot ruaerd aengesteld.

1384. wiert Mer Jan van Jumont, die heere van Merlemont, gheboren uyt Henegauwe, ten VII^en daghe van de naervolghende maent, souverain bailliu van den lande ende graefscepe van Vlaenderen (in de stede van Mer Goossins de Wilde), ten zeer grievelicke prejudicie ende achterdeele van de quaetwillighe Ghendtenaers, daer hijt uytnemende hart up hadde, hanghende al an boomen ende ghalghen dat hy yeuwers achter weghen vant van dien bloede, twelcke considererende die voorscreven ruart Boudewijn, vernieude ten alven van de maent voorzeit die wet van de stede van Ghendt, stekende met eenen ooc twee oude capiteynen in echte van vanghenesse, te wetene, Sijmoen Braem ende Jacob Dierijcx, omme rekeninghe, bewijs ende reliqua van hemlieden thebbene van haerlieder handelinghe ende administratie, maer Jacobs brack uytte ende vloot in Zeelant tot Francke van Borsele, zijnen schoonvadere, apointerende niet min naerderhandt met ghelde, zo insghelijcx ooc zijn compaengnon Braem dede. Als Mer Franchoys Ackerman ende Pieter van den Bossche dit spel anzaghen, zy ruemden tzamen die stede van vreese of hemlieden tzelve ghebuerde, doen wiert Aernout Jansseune, die capiteyn van den casteele ter Neuse ghesommeert tot rekeninghe, daer hy in gheender maniere toe verstaen en wilde dan voor ghedeputeirde binnen zijnen casteele, ende want die ruart dat niet goet nochte expedient en vant, dreeghende hem by crachte ende met ghewelde te Ghendt te doen bringhene, zo keerde hy teeneghadere zijnen rock en vouchde hem an sprincens zijde, doende die Ghendtenaers van dier tijt voort al tmeeste leet, schimp ende spijt dat hy eenichsins conste ghepeynsen ofte ghedincken, ter grooter ghemeener verblijdinghe ende verheughinghe, niet alleene van die van Doornijcke ende Denremonde, maer daerenboven ooc van alle andere steden, sloten ende fortressen die paeys ende

eendrachticheit beminden, in der maniere dat tghemeente 1384.
van Ghendt, tzelve wel gheware wordende, allincx zo meer den moedt liet zincken, ziende dat zy varincx niet eenen vrient meer in de weerelt en hadden, daer toe ghevoucht dat hemlieden die excessive oncosten van der langher orloghe lancx zo meer beghonsten te vermoyene ende te verdrietene; dies nochtans al niet jeghenstaende, zo track die ruart Boudewijn met machte voor Oudenaerde jeghens den heere van Schorissen, ende van danen voort naer tcasteel ter Nuese jeghens Aernout Jansseune, keerende int ende niet dan met schade ende schande weder van daer hy ghecommen was, zo dat hy ter cause van dien van zijnen state ghepriveirt wiert, ende men coos anderwarf (by ghemeenen accoorde ende overeendraghene) Mer Fransoys Ackerman teenen ruart, ende Pieter van den Bossche stelde men van ghelijcken ooc in zijn oude ende eerste authoriteit, ghemerct dat anders niet wesen en mochte. Gheduerende alle deze veranderinghe, beroerte, foule ende tweedrachticheit, zo reeser int particuliere ooc groote zwaricheit, questie ende gheschil, tusschen Sijmon Rijm ende Jan van der Zickele (twee edele ende zeer machtighe poorters der stede van Ghendt), omme dieswille dat Sijmon den anderen ten laste leyde, dat hy een valsch verradere ende seditieux persoon was, als tsecreit der edelen tghemeente te kennen ghegheven thebbene, maintenerende daerenboven ooc dat hy cause ende oorsake gheweest hadde van der omthoofdinghe van joncker Jan, zijn vaders broedere (daer wy hier voren of ghehoort hebben), ende presenterende mids dien camp by forme van preuve, twelcke die gheaccuseerde nootsakelick tzijnder omtlastinghe te Rijssele accepteirde, blijvende ten XXVI^en daghe van septembre zeer jammerlick ter platse versleghen, niet jeghenstaende dat hy van als onnoosele ende onbeschuldich was, achtervolghende tghuene dies elders

Frans Ackerman tot ruaerd herkozen.

1384. breedere by ons ghenoteert es. Hierentusschen dede die gherestablisseerde ruart Ackerman, jeghens St-Denijsdach, zeven groote schepen van orloghe te Saxhavene ghereet maken, omme daer mede die stede van Biervliet te gaen beleggheue, zendende bovendien noch X duysent mannen te voet van Aertvelde (daer zy monstre passeerden) derrewaert, ondere die conduyte van Fransoys ende Jan, beede zijne neven (daer hy van zijn broeders weghe oom of was) tzamen vergheselscipt met Galloen van Herseele, die welcke ghesaemder handt ondere weghe (uyt grooter ghiericheit) die stede van Oostburch sacagierden, pijlgierden ende verbarnden, gheenrande rudesse nochte tyrannie sparende, toter tijt dat die poorters ende inghesetenen eenen zeedijck duere staken, verjaghende by dier middele een goet ghedeel van der ghendtscher armeye (maer niet zonder veel roofs ende buyts) uyt haerlieder palen ende limiten, ende al dater noch bleef moescoppende (omme die snaperinghe van der proye wille), verghinck by den messe ofte by den watere; ooc en omtquament die ghevluchte niet zo zy wel meenden, by den toedoene van de edelen die (ter occasie van den brande die zy tOostburch hadden ghezien upghaen) zeer haestelick van Brugghe ende der Sluys binnen die ghedesoleirde ende ghedepeupleirde stede van Aerdenburch ghecommen waren, slaende daer zeer haestelick in de arriergarde van haerlieder passerende vianden dat zyder groot faict inne bedreven ende wonderlicke vele van den lijve beroofden; aldus bleef tvoyagie van Biervliet gheel interrupt, te meer, want er die ruart Ackerman insghelijcx ooc niet ghearriveren en conste duer tgruwelick tempeest van der zee, wat devoir dat hyder toe dede, in der maniere dat hy foortselinghe weder tzijnder stede van Ghendt waert keeren moeste, twelcke nochtans zo haest niet en gheschiede ofte zijn medepoorters en hadden eerst sconincx messagier

van Vranckerijcke (met zijnen leedsman Jacques Eurbout, gheboren van Brugghe) in strickte echte van vanghenesse ghesteken, niet jeghenstaende dat hy by zekere ghesloten letteren (daer zy van ghelijcken ooc buytermaten onheerlick mede leifden) die nieumare ende tijdinghe uyt Calis brochte, van tverlanghen van den voorscreven generalen bestande, totten eersten daghe van meye daer naer volghende, dies wierden alle zaken ter comste van den ruart weder gheredresseirt ende gheintegreert zoot behoorde. 1384.

Voor texpireren van der maent van decembre, zant die coninck Richart van Inghelant Mer Jan van Borsele (een goet edele ruddere ende vroom man van wapenen) te Ghendt omme haerlieder ruart ende gouverneur te zijne, ende hy beviel hemlieden zo wonderlicke wel dat zy hem ten XXIIIIen daghe van der naervolghende maent teeneghadere voor haerlieder heere ende prince beswoeren, tal zulcken meshaghene van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen (van der princesse Margriete, zijnder huysvrau weghe, zo voorzeit es) dat hy zonder dilay naer Bruessele, Mechelen ende Antwerpen reysde, doende daer zo veel devoir dat hem die van Brabant, Henegauwe ende Doornijcke vastelick toezeiden ende beloofden voortan gheenrande coorne meer te Ghendt waert te laten commene, dies hy hemlieden hooghelicx bedancte (ghelijct ontwijffelick wel recht ende redene was) slutende ten zelven fine alle die ghendtsche passagien te watere ende te lande, met goede stercke garnisoenen ende wel gheruseerde lieden van orloghe, ende accorderende voorts metter hertoghinne Johanne van Lotrijcke ende van Brabant, zijnder behuwede moeye, up stick van eender ghemeener munte, die binnen alle haerlieder landen ende heerlicheden egalick haren cours ende ghanck nam. Twelcke al zo al ghepasseirt zijnde, die van Denremonde, Oudenaerde, Brugghe, Cortrijcke, Sluys ende

De Gentenaers nemen Jan van Borsele aen voor hunnen heer.

1385. Tweemeulens door die van Dendermonde verbrand. Oorzaek van nieuwe onlusten.

Ardenburch deden daghelijcx diversche schadelicke courssen ende sproncreysen tot voor die poorten der stede van Ghendt, aldaer die Denremondenaers ondere andere twee coorenmeulens verbarnden, zonder eenich regard ofte anschau te nemene upt verlanghen van den bestande als voren, dies hem Mer Jan van Borsele zo gruwelick belchde dat hy met zijne Ghendtenaers alle die coorenmeulens, tusschen Oudenaerde ende Cortrijcke, in gloyen stelde, spolierende met eenen ooc die vrauwenabdie te Peteghem van al dat zijs hadde, ende brenghende een groot ghedeel ossen, koeyen ende swijnen mede te Ghendt, in wederwrake van welcke dat Mer Lodewijck dHaze, die capiteyn van Biervliet, ende Mer Hector, zijn broedere, die capiteyn van Saftinghe, met Aernout Jansseune, die capiteyn van der Neuse, tzamen te Saxhavene al vinghen, arresteerden ende beroofden dat met eenigherande vitaylgie te Ghendt waert quam; maer van dat die gheinterresseirde hier of die wete ghecreghen, zo trocken zy met machte (ten ende dat dierghelicke niet meer en ghebeurde) naer der voorzeider havene, aldaer zy up den Wittendonderdach smorghens, alle ghelijck zeer onvoorsienelick overvallen ende van den levende lijve ter doot ghebrocht wierden by den voornoemden hazardeusen, temerairen ende zeer rouckeloosen capiteyn Jansseune, nemende al themwaerts dat hyder vant, metsghaders ooc die vier schepen, zom versinckende ende zom met hem voerende, naer dat hyder al vermoort hadde dater jeghens zegghen wilde, hy stack ooc den oostzeedijck van den lande ter Honte inne (daert al by inondeerde dater omtrent lach) eensdeels ter meedere defensie ende versekerthede van zijnen casteele ter Neuse, maer principalick ende bysondere om by dier middele te bet meestere te wesen van Saxhavene, ten eeuwighen schimpe, achterdeele ende verdriete van de Ghendtenaers, die hy ter weerelt alder-

meest hatede, omme die cause ende redene voren verhaelt, zeer lettele ofte niet achtende up die onestimeerlicke schade diet ghemeene lant van Vlaenderen naermaels supporteerde ende ghedoochde by tversmooren ende tombeeren van den lande voornoemt, wel hondert jaer lanck gheduerende, doen heer Jan Crabbe, die abt van den Dunen, tzelve wederomme van nieus bedecte ende poldere maecte. 1385.

Tsondachs naer Paesschen, up den neghensten dach van april, int jaer ons Heeren XIIIe ende LXXXV, hielt men te Camerijcke tzamen twee princelicke brulochten, met uytnemender hoocheit, triumphe ende magnificentie, te wetene van den grave Jan van Nevers (ghezeit van Digion, ter cause van zijne gheboorte), shertoghen Philips oudste zuene van Bourgoengnen (byder gravinne Margriete van Vlaenderen, zijnder huysvrau), met vrau Margriete van Beyeren, die tweede dochtere van den grave Albrecht van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant (by vrau Margriete, shertoghens dochtere van Bryden, zijnder gheselnede) metsghaders ooc van den grave Willem van Ostervant, svoorzeits bruyts oudste broedere, met vrau Margriete, haer brudeghoms zustere, al ter presentie ende jeghenwoordicheit van den coninck Charles van Vranckerijcke, ghezeit de wel Beminde, die welcke daer wonderlicke groote eere behaelde, int steken ende tournoyen, een goede poose tijts gheduerende, ende daerentusschen zant Mer Jan van Borsele (daer wy hier voren of ghehoort hebben) zijne ghendtsche garnisoenen binnen Schendelbeke, Ninive, Deynse, Nevele, Overmeere, Waerschot, Woestijne, Hansbeke, Saemslacht Moere, Peerboome, Larne ende elders, daert hem best ende expedienst dochte te zijne, reparerende bovendien ooc die poorten, verdiepende die vesten ende versterckende die mueren ende wallen van Ghendt, met eeneghe nieuwe

Twee vorstelyke bruyloften.

1385. thorren, aldaer hy vijf verscheeden standaerden uytstack, te wetene: eerst, van den paeus Urbaen, van den coninck Richart van Inghelant, van der stede van Ghendt, van de ruddere St-Jooris ende van zijn zelfs familie van Borseley, verbeydende daghelicx zeer groot confort ende secours uyt Inghelant (ghemerct dat mer alle die meeste ghereetscepe toe maecte, diet mueghelick was), maer daer en quam anders niet of, mids tuprysen van der schotscher orloghe (by den toedoene van den coninck van Vranckerijcke) jeghens die Inghelschen. Doen liepen een ghedeel Aelstenaers ende Gheerstberghenaers, met eeneghe van haerlieder ghebeurs, allomme binnen den districte van Haet, Flobeke, Heyne ende Leffinghe, buytermaten gruwelick stelen ende rooven ondere tdecsele van de Ghendtenaers, die insghelijcx ooc niet en cesseerden van deurghaens al terchste te doene dat zy consten ofte mochten; zo dater die hertoghe Philips van Bourgoengnen noch lancx zo meer of ghefascheirt ende vernoeyt wiert, zendende Mer Jan den Vromen, heere van Ghistele, met volcke te Brugghe; Mer Jan van Jumont, den heere van Merlemont, souverain van Vlaenderen, te Cortrijcke; Mer Pieter van der Zijpe tIpere; Mer Rogier van Ghistele ten Damme, ende Mer Guy van Pontalier, den maerschalck van Bourgoengnen, tArdenburch waert met Mer Rusfelaert, den bastaert van Vlaenderen; Mer Heyndrick van Antoing ende meer andere edelmannen te peerde, totten ghetalle van IIc, niet alleene omme die van Ghendt continuelick, elc int zijne, ten alderstransten (1) van alle zijden te berijdene dat doenelick ware, maer om die Vier Ambochten bovendien ooc teeneghadere te schendene ende te bedervene, ten fijne dat zyder gheen vitaylgie meer uyt en ghecreghen, thaerlieder eeuwigher confusie, destructie ende ruine. Dies trocken die Ghendtenaers, omtrent twee duysent sterck, zeer clouckelick der jeghens, ondere tbestier van Mer Franchoys Ackerman, verjaghende (naer veel strijdt ende sturtinghe van bloede) al dat hemlieden contrarie was ende behoudende victorieuselick tvelt, aldaer Jan van Bernecte, Pieter van Belsoriere, Philips van Gaucy, Raulijn van der Follie, met meer andere edelen ter stede doot bleven, ende haerlieder compaengnons vloden al weder naer Ardenburch, daer die burchgrave van Meeus van dier tijt voort tlast of nam, reparerende ende fortifierende die stede al dat mueghelick was, twijle dat die souvereyn voornoemt van ghelijcken ooc van zijnder zijde neerstelick sabreerde omme die voorzeide rebelligheh ter behoorlicker obedientie ende onderdanicheit te bringhene, userende van zulcker wreetheit ende onghenadicheit ovre hemlieden dat zy ende haerlieder naercommelinghen wel in der eeuwicheit zijns ghedencken mueghen, want hy deedt zonder eenich verdrach al hanghen, omthoofden, beede die ooghen uytsteken ofte die ooren gheel of snijden dat van den ghendtschen ghemeente in zijne handen gherochte, twelcke willende wreken Mer Franchoys Ackerman ende Pieter van den Bossche reysden haestelick met machte tOudenaerde waert, omme die stede inne te nemene up haer onvoorsienste, maer zy misten; dies keerden zy met veel ossen, koeyen, schapen, lammeren ende verckens weder van daer zy ghecommen waren, ende omtrent half meye arriveirden die Inghelschen (ghemerct dat zy nu bestant met die Schotten ghemaect hadden) met an de cant van hondert schepen van orloghe (tusschen groot en cleene) voor teylant van Casant, daer zijt al pijlgierden, verbarnden, doot sloughen ende vinghen dat zyder vonden, ooc ten ansiene van een goet ghedeel oostersche, hollantsche ende zeeusche coopvaerders, die welcke terstont haerlie-

De Engelschen zenden eene vloot van 100 schepen.

(1) Allerstrengste.

1385. der zeylgien streken ende vouchden hemlieden met die sterste, ten zeer grooten meshaghene van die van der Sluys, metsghaders ooc van de Normannen die thaerlieder secourse binnen den Zwene laghen, doende zo veel poochs ende neersticheits dat zy een oosterschip in handen ghecreghen, verslaende ende vanghende al dater binnen was, niet jeghenstaende dat zy noch int ende weder van den schepe scheeden moesten, byder vromicheit der Inghelschen (die alle haerlieder normansche ghevanghenen den hals of hieuwen) ende ten profijte van de ghuene diet toebehoorde. Met dezen exploote voeren die voorscreven vianden slandts naer die reviere van der Somme, aldaer zy die fransche vloote (commende met allerande coopmanscepe te Vlaenderen waert) wonderlicke veel coorens ende wijns omtweldichden. Twijle dat hem Jacob de Scheutelaere, die hoochbailliu van Ghendt, met XXX schepen van Saxhavene tAntwerpen waert spoede, wel hopende der stede meestere te werdene, overmidts tsecreet verstant dat hyder binnen hadde, maer die bailliu van den watere ter Sluys vouchder hem zo vaylgeantelick jeghens dat hy weder thuyswaert keeren moeste, niet zonder groot verlies van zijne schepen ende lieden, die welcke Mer Guy van Trimouylgie zom beede die ooghen dede uytsteken ende weder te Ghendt beweghen, zegghende dat zy niet blendere en waren dan alle haerlieder compaengnons ende medepoorters die haerlieder naturelicken heere ende prince niet kennen en wilden; die Ghendtenaers deze extraordinaire wreetheit ziende en de vreimde omtbiedinghe hoorende, dedent van stonden an al rechten metten sweerde dat zy binnen haerlieder steden van franschen bloede hadden, twelcke verstaen hebbende die van Brugghe, Sluys, Biervliet, Denremonde, Antwerpen ende Saftinghe versaemden tzamen eene groote menichte van schepen (daerof dat die vier principaelste omtrent der Honte bleven) omme die

voornoemde quaetwillighe by dier middele teeneghadere 1385.
te privercne ende te frustrerene van tbeneficie van der zee, ooc wiert er last ghegheven dat men die Vier Ambochten in aldermaniere te niete doen zoude, ten fine dat zy hemlieden daer mede niet meer en behielpen, ende ten dien respecte verzaemde die grave Willem van Ostervant, shertoghens schoonzuene van Bourgoengnen, insghelijcx ooc groot volck van wapenen uyt Henegauwe ende Hollant, zendende niet min Ghijsbrecht de Gruter, gheboren van Utrecht, voren derrewaert, die welcke met zijne schepen ende VIe uytghelesen Hollanders tHansdijck ghearriveert zijnde, allomme ten landewaert in buytermaten veel desroys bedreef van moorde ende van brandene, toter tijt dat hy by Sijmoen van Parijs, die capiteyn van den casteele ter Moere, ende Richaert Teerlijnck, den capiteyn van den casteele te Peereboome, zeer onvoorsienelick, met zijnen zuene ende alle de ghuene die by hem waren, overvallen, versleghen ende omtmaect wiert, ten omsprekelicken contentemente van den ghemeente te Ghendt, commende met VII duysent strybare mannen (ondere tbeleet van Mer Franchoys Ackerman, Mer Rachen van den Voorde ende Pieter van den Bossche) noch voor tuytende van der maent als voren, up eenen woensdach nacht voor Ardenburch, omme die stede ghestolinghe themliedenwaerts te ghecrighene, ende hemlieden met eenen ooc wel ter keure te wrekene over Mer Robrecht van Bethune, Mer Rufelaert van Vlaenderen, den bastaerden oom van der princesse Margriete, Mer Jan van Jumont, den heere van Merlemont, souvereyn van Vlaenderen (daert zijt ontwijffelick alderharts up hadden, omme die redenen voren verhaelt) ende meer andere vrome edelmannen van wapenen, dieder in groote meenichte binnen waren omme hemlieden tpassagie van de Vier Ambochten te belettene ende by dier middele alsins

Aenslag op Ardenburch.

1385. haerlieder brootschapra te slutene, wesende niet min doen der tijt alle ghelijck te bedde als die ghuene die hemlieden up tguet betrauwden, twelcke nochtans zo qualick zorghe drouch, dat die vianden wel meenden thaerlieder intentie ende voornemene gherocht thebbene, passerende ten dien fine die vesten ende begonnende alle die mueren te beclemmene, zonder dat hemlieden yemende gheware wiert, anders dan Inghelram Zandekin, Goossin van St-Oubaen ende Goossin van Dampmartin, drie ghemeene saudeniers, die welcke (zoot Gode gheliefde) daer omtrent noch waren ghebleven wandelende, naer dat zy haerlieder wacht ghedaen ende vulbrocht hadden, stekende stappans twee ofte drie van de alderstoutste clemmers over rick van boven nedere met haerlieder zwarte spijsen ende roupende metten zelven ooc zo afgriselick lude ten storme dat zy (mids tancommende secours) emmers in theurlieder bleven, wel thaerlieder eeuwigher eere, prijs ende glorie, tzamen gheaccompaengneert ende vereenicht met behoorlicke ende condigne pecuniere recompense.

Dies trocken die voorghenoemde Ghendtenaers reghelrecht van danen, in schoonder ordonnantie, tOostburch, pijlgierende al dater wel stont, ende die Inghelsche arriveirden met haerlieder schepen (daer wy voren of vermaent hebben) binnen Saxhavene, beleggheude voorts ghezaemderhandt die stede van Biervliet zeer sterckelick te watere ende te lande, ende doende daer meenich gruwelick assault up, maer niet dan ten groote coste van haren volcke, omme die uytnemende prouesse ende vaylgiandise wille van Lodewijck dHase, dieder met goet garnisoen binnen was ende hem nieuwers in en versaechde, overmits dassistentie van den grave Willem van Ostervant, die hem met zijne Hollanders ter hulpe quam, in der maniere dat tgheele siedgie endelinghe weder met schade ende met schande upbreken ende vertrecken moeste, twelck die Inghelschen zo buytermaten vele an hadde, dat zy tHughevliet, tIsendijcke, tOostburch ende elders binnen den quartiere van den Oostvrye van quaden spijte al beroofden, vernielden ende verbarnden daer zy eenichsins by gheraken consten, stekende bovendien ooc eeneghe zeedijcken inne (ten inestimablen grieve van den ghemeenen lande)

ende zeylende met veel roofs ende buyts weder thuyswaert, jeghens texpireeren van den voorghementioneerden bestande van Schotlant, aldaer men (by den toedoene van den coninck Charles van Vranckerijcke) anderwarf jeghens hemlieden alle die meeste ghereetscepe van orloghe maecte, diet mueghelick was. — 1385. De engelsche vloot keert te rug.

Als Mer Rachen van de Voorde ende Pieter van den Bossche zaghen dat die Inghelsche aldus vertrocken waren, zy keerden van ghelijcken ooc weder elc int zijne met haerlieder lieden van wapenen, maer Mer Franchoys Ackerman en wilde in gheender maniere uytten velde scheeden nochte te Ghendt waert keeren, voor anderstont dat hy die edelen eywers een stede of ghenomen ende omtweldigt zoude hebben, ende ghemerct dat Pieter Vincke ende Laureins van Durle alsdoen ooc van de ghendtsche ghemeente uytter vanghenesse omtsleghen ende verlost waren, up conditie van hemlieden die stede van Damme in handen te leverene in recompense ende voor haerlieder penitentie dat zy tvoorleden jaer die stede van Oudenaerde hadden laten nemen), zo trocken zy tsondachs, den XVIen van hoymaent, tzamen derrewaert in de duysterheit van der nacht, wel ten vullen gheinformeert zijnde van der absentie van den capiteyn, Mer Rogier van Ghistele, die doen met een goet ghedeel garnisoens te Brugghe was, achtervolghende traport van de bespiers van de capiteynen Vincke ende Durle voornoemt, die welcke by middele van schepen (die in de reviere van der Leye laghen), ter vulcomminghe van dies voorzeit es, ontwijffelick eerst

Damme komt in handen van de Gentenaers.

1385. ovre die vesten ende mueren binder ghepretendeerder stede gherochten, openende van stonden an die Vriessche-poorte, by crachte ende met ghewelde, zo dater Mer Franchoys Ackerman, met alle zijne gendarmerye, duere ter marct waert quam, brenghende daer al te spijse ende ten sweerde dat hem tzelven waende te belettene, ende ghecregher wonderlicke veel schats ende costelicheits, saulveerende niet min altijts zeer zorchvuldelick (boven alle tonnoosele commuyn) ooc zeven edele rudders vrauwen, die daer Mer Rogiers huysvrau van Ghistele (ghaende gheel swaer van kijnde) waren commen bezien, ende presenterende haerlieder tbancket, met uytnemende blijtscepe, vruecht ende triumphe, metsghaders ooc goede versekerde assurance van allerande schade, hindere ende grief, angaende haerlieder persoonen, want zijn ghemeene zegghen was, dat hy hem van tleedt dat hem mans ghedaen hadden ovre gheen vrauwen wreeken en wilde, al wast by aldien dat zijn vianden wel ter contrarie useerden; dies men hem ovre al zulc prijs, eere ende lof sprack, dat hem zelfs die edelen zom wierden beminnende, om zijn groote vroomheit, ghestadicheit, wijsheit ende goedertierenheit wille. Van dat men te Ghendt deze blijde nieumare verhoorde, zo spoede hem Jacob de Schuetelare, die hoochbailliu, insghelijcx ooc in alderdiligentie te Damme waert, met veel goet crijchsvolc ende zommeghe inghelsche archiers, die welcke daer zo haest niet ghearriveirt an waren ofte die Brugghelinghen ende Oostvrylaeten en vielender voren, maer te meedere schade dan bate, zo dat zy eer yet lanck weder vertrecken moesten van daer zy ghecommen waren, omme hemlieden, elc int zijne, onderlinghe bet tadviserene ende te beradene, nopende die recouvrance van der voorzeider stede, wesende doen ter tijt zeer rijcke, wel ghepuepleert ende die rechte naerste havene van die van Brugghe, die ontwijffelick

mids dien wel cause ende redenen hadden van grootelijcx 1385.
in die zake beroert, te wets ende beladen te zijne, doende van dier tijt voort alle extreme devoiren omme haerlieder vianden weder daer uytte te verjaghene ende te verdrivene, ghemerct dat zy boven de XVe personen niet sterck en waren, drinckende hemlieden daerentusschen zo zat, vul ende ront in de maluyseyen ende andere costelicke wijnen die zyder vonden (als tharen rechten stapele), dat zy door puerder dronckenscip wel tvierendeel van der stede verbarnden ende nieuwers yet eyghens en lieten, benemende die bruchsche cooplieden bovendien ooc tpassagie van der zee, in zulcker wijs dats hemlieden die coninck Charles van Vranckerijcke (den VIen van dier name) nootsakelick moeyen moeste, commende derdewarf duer Artoys te Vlaenderen waert, ende nemende reghelrecht zijnen wech duer Rijssele, Ipere ende Brugghe naer die stede van Damme, aldaer hy up den XXIIIIen dach van der voornoemde maent, in grooter moghentheit, nedere slouch, metten hertoghe Lodewijck van Orliens, zijnen broedere, den hertoghe Jan van Berry ende den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, beede zijne ooms, metsghaders ooc den hertoghe Charles van Bourbon, den hertoghe Jan van Bretaengnen, den vijfsten van der zelver name, ende den grave Willem van Oostervant (die daer van den coninck ruddere ghesleghen wiert), tzamen gheaccompaengneert ende vergheselscipt met meer andere princen ende vrome edelmannen van wapenen, zonder alle die andere ghemeene saudeniers ende bysondere Brugghelinghen, Iperlinghen ende Vrylaten, daer die heere van Simpy ende Mer Rogier van Ghistele die principaelste beleeders of waren, in der maniere dat tgheele siedge wel quam totten ghetale van hondert duysent mannen, ende die van Brugghe ghinghen ter noortzijde ligghen, latende daer (by grooter subtilicheit ende behendicheit) twatere

Zwaer beleg van Damme.

1385. uyter vesten, die zy *quant et quant* met eerde vulden, twijlen dat die Fransoysen eenen dam ofte dijck maecten, dweers ovre die havene, omme dat die van binnen gheen secours van vitaylgie uytter zee ghecrighen en zouden, infecterende voorts ooc zo met diversche vuilicheden ende onreynicheden tvaersch watere van haerlieder fonteynen (nemende haer source ende oorspronc uyt die vivere te Male) dat zyder alleghadere zieck of bedeghen, die tzelve, ter cause van den heeten wedere, minst ombeeren mochten, ooc en was er gheen apparentie dat die gheassiedgierde eenich omtset zoude mueghen ghescieden van weghen die coninck Richart van Inghelant, overmidts die orloghe van Schotlant ende contrarieteit van den wijnde, dies nochtans al niet jeghenstaende zy hielden hemlieden noch even clouck ende sloughen alle die honden doot, ter verlanghinghe van haren coorne, berghende hemlieden ondere die baermen (1) van der veste, als zy ter gheendere andere platse gheboeyen en consten van de groote ijsere clooten ende carreelen, die men continuelick dach ende nacht, in ontallicker abondantie, ter stedewaert in schoot, ende draghende hemlieden tallen assaulte zo couragieuselick, vaylgiantelick ende onversaechdelick dat zy met haerlieder inghelsche archiers ende meesters van der artijlgerie (daer zy wel ten weinsche of voorsien waren) wonderlicke veel moorts in haerlieder vianden bedreven, duerschietende onders andere met eenen carreele den heere van Clarsy, groot familier vrient van den grave van Couchy. Ten eersten naer dezen reesser tusschen die beleyde zulc een pestilentie stanck van de voorscreven doode honden, dat zyder zom zeer qualick of te passe wierden, zo deden insghelijcx ooc eeneghe edele beleghghers, al zo wel ter cause van der corruptie van haerlieder

(1) Beermen, hoogten.

doot gheschoten peerden als omme die harticheit van de lucht, in zulcker wijs dat die coninck Charles, ter dier cause, te Male waert track, zom keerden zy naer Brugghe ende andere elders, latende niet min die stede van Damme noch wel vastelick beleyt ende consenterende endelinghe in een bestant van VIII daghen, up hoope dater een gheduerighen pacys naer volghen zoude, ten welcken fijne dat Jan van Artoys ende meer andere edelen van sconincx weghe, tzamen te Ghendt waert ghedepescheirt wierden met die ghedeputeirde van Mer Franchoys Ackerman, ende binnen dier middelen tijt versterceten hemlieden die van de damsche siedgie al dat mueghelick was, twelcke merckende die gheinteresseirde zy wederstondent vromelick metten gheschotte, bringhende menighen franschman ende andere van levende lijve ter doot, ende die van Ghendt hielden metten zelven ooc Jan van Artoys ghevanghen, met alle zijn edele gheselscip, zo dat men ter cause van dien wederomme van nieus allevot (1) ghinck stormen up de Dammenaers, niet zonder groote bloetsturtinghe van beede zijden, maer van der zijde der ancommers vele meest, by zonderlinghe prouesse ende vromichede van wapenen van den capiteyn Ackerman. Gheduerende deze gruwelicke storm, zo wierden ter Sluys zommeghe verraders gheapprehendeirt ende omthooft, die welcke onderlinghe gheschict ende ghesloten hadden haerlieder capiteyn ende gouverneur snachts in zijn bedde te vermoordene, haerlieder stede die Ghendtenaers ovre te ghevene, alle die schepen van den coninck van Vranckerijcke te verbarnene, die dijcken van de zee duere te stekene ende die ghansche leghere voor Damme te versmoorene of te verslane, als daer toe met grooten ghelde ghehuert zijnde by den ghemeente van Ghendt, ten omtsette van haer- 1385.

(1) 'T allen kant, overal.

1385. lieder gheassiedgierde medepoorters ende gheallieerde, die van die tijt voort lancx zo meer ghebreck van vitaylgie beghonsten te ghecrighene, zonder eeneghe hope van beteringhe (nichte meer van de ghenscher dan van de inghelsche zijde) omme die cause ende redenen voren verhaelt, in der maniere dater hem Mer Franchoys Ackerman in tende wel grootelicx inne beroerde, doende die poorters ende inghesetene te verstane dat hy ten XXVIIen daghe van der maent van ougst, talder horribelicste assault ghesmorghens vrouch voor dagheraet verbeyde dat zy noch ghehadt hadden, ende slutende mids dien alle die vrauwen, kijnderen, ziecken, debile ende andere meticuleuse personen binnen der kercke aldaer, ten fine dat zy gheen empeschement ofte belet en deden, voorts zo stelde hy alle die strijtbare inwoonders ende andere ghemeene saudeniers, Inghelschen ende Ghendtenaers, in goeder ordonnantie, tal zulcker platse alst hem gheliefde ende goedt dochte, vliedende met die reste ende die principaelste van zijne lieden teender andere zijde zeer behendelick (met buytermaten veel goedts ende costelicheits) al heymelick ende bedectelick te Ghendt waert, daer Jacob de Scheutelaere, die hoochbailliu, stappans dezer weerelt overleet: twelcke ghewaer wordende die ghuene die ter vesten van Damme gheordoneirt ende ghestelt waren, zy wierden alle ghelijck zo perplex ende bedwelmt dat zy, ten derden daghe daer naer, insghelijcx ooc in grooter menichte voor der zonnen upghanck haerlieder veerden liepen met al dat zijs consten ghepacken ende ghezacken; maer Godt weet! zy wierden ondere weghe van haerlieder vianden achterhaelt ende versleghen totten ghetale van VIc, ende daerentusschen track die reste van der franscher leghere binder stede van Damme, doot slaende ende vernielende int eerste al dat yewers voor hemlieden quam, van spijte dat zyder niet te pijlgierene en vonden, ghemerct dater

Frans Ackerman vlugt naer Gent.

die ghevluchte bycans niet anders ghelaten en hadden 1385.
dan wijnen; eeneghe deze wreetheit omtsiende gherochten noch subitelick uyter stede, dukende, waer hier waer daer, in grachten, haghen ende holle wulghen, aldaer zy van honghere ende ghebreke verghinghen, omme dieswille dat zy hemlieden nieuwers vertooghen en dorsten, dies nochtans niet jeghenstaende men drouch er uytnemende groote zorghe voor die huysvrau van Mer Rogier van Ghistele, metsghaders ooc die zeven andere rudders vrauwen daer wy hier voren breedere of gheroert hebben, in zulcker wijs dat niemende van haerlieder yet en mesquam nochte messchiede: doen omstack men die stede tallen houcke, ende daer wierden an de cant van IIc LX Ghendtenaers ende Inghelschen ghevanghen ende te schepe naer Brugghe ghezonden, aldaer men ze in den burch voor den Steen, deene vorene ende dandere naer, alleghadere thooft of hieu (by laste van Jan Valckier, die capiteyn van der zelve stede), die men eenichsins conste bevinden ballinghen slands te zijne, ofte te meer andere platsen, metten ghemeente van Ghendt uytghetrocken thebbene: ende die justicie ghedaen zijnde, men voerde alle die doode lichamen up diversche waghenen ende carren ter Bouveriepoorte uytte, ende men dolfse achtere den Magdelene int zant. Godt ghedincke haerlieder ende andere kerstene gheloovighe zielen.

Deze zaken aldus al ghepasseert zijnde, zo track die coninck Charles van Vranckerijcke, metter ganscher armeye als voren, in de Vier Ambochten, daer hijt teeneghadere al verbuert maecte met roovene, moordene ende brandene (om dater die Ghendtenaers haerlieder haes uythaelden), destruerende voorts ende raserende al dat yewers wel stont, ja zelfs die fruytboomen allomme vellende ende gheenrande kercken, cappellen ofte godshuysen sparende, metsghaders ooc schoffierende, violerende ende

Het fransch leger trekt in de vier Ambachten.

1385. lieder gheassiedgierde medepoorters ende gheallieerde, die van die tijt voort lancx zo meer ghebreck van vitaylgie beghonsten te gheerighene, zonder eeneghe hope van beteringhe (nichte meer van de ghenscher dan van de inghelsche zijde) omme die cause ende redenen voren verhaelt, in der maniere dater hem Mer Franchoys Ackerman in tende wel grootelicx inne beroerde, doende die poorters ende inghesetene te verstane dat hy ten XXVIIen daghe van der maent van ougst, talder horribelicste assault smorghens vrouch voor dagheraet verbeyde dat zy noch ghehadt hadden, ende slutende mids dien alle die vrauwen, kijnderen, ziecken, debile ende andere meticuleuse personen binnen der kercke aldaer, ten fine dat zy gheen empeschement ofte belet en deden, voorts zo stelde hy alle die strijtbare inwoonders ende andere ghemeene saudeniers, Inghelschen ende Ghendtenaers, in goeder ordonnantie, tal zulcker platse alst hem gheliefde ende goedt dochte, vliedende met die reste ende die principaelste van zijne lieden teender andere zijde zeer behendelick (met buytermaten veel goedts ende costelicheits) al heymelick ende bedectelick te Ghendt waert, daer Jacob de Scheutelaere, die hoochbailliu, stappans dezer weerelt overleet: twelcke ghewaer wordende die ghuene die ter vesten van Damme gheordoneirt ende ghestelt waren, zy wierden alle ghelijck zo perplex ende bedwelmt dat zy, ten derden daghe daer naer, insghelijcx ooc in grooter menichte voor der zonnen upghanck haerlieder veerden liepen met al dat zijs consten ghepacken ende ghezacken; maer Godt weet! zy wierden ondere weghe van haerlieder vianden achterhaelt ende versleghen totten ghetale van VIc, ende daerentusschen track die reste van der franscher leghere binder stede van Damme, doot slaende ende vernielende int eerste al dat yewers voor hemlieden quam, van spijte dat zyder niet te pijlgierene en vonden, ghemerct dater

Frans Ackerman vlugt naer Gent.

die ghevluchte bycans niet anders ghelaten en hadden dan wijnen; eeneghe deze wreetheit omtsiende gherochten noch subitelick uyter stede, dukende, waer hier waer daer, in grachten, haghen ende holle wulghen, aldaer zy van honghere ende ghebreke verghinghen, omme dieswille dat zy hemlieden nieuwers vertooghen en dorsten, dies nochtans niet jeghenstaende men drouch er uytnemende groote zorghe voor die huysvrau van Mer Rogier van Ghistele, metsghaders ooc die zeven andere rudders vrauwen daer wy hier voren breedere of gheroert hebben, in zulcker wijs dat niemende van haerlieder yet en mesquam nochte messchiede: doen omstack men die stede tallen houcke, ende daer wierden an de cant van IIc LX Ghendtenaers ende Inghelschen ghevanghen ende te schepe naer Brugghe ghezonden, aldaer men ze in den burch voor den Steen, deene vorene ende dandere naer, alleghadere thooft of hieu (by laste van Jan Valckier, die capiteyn van der zelve stede), die men eenichsins conste bevinden ballinghen slands te zijne, ofte te meer andere platsen, metten ghemeente van Ghendt uytghetrocken thebbene: ende die justicie ghedaen zijnde, men voerde alle die doode lichamen up diversche waghenen ende carren ter Bouveriepoorte uytte, ende men dolfse achtere den Magdelene int zant. Godt ghedincke haerlieder ende andere kerstene gheloovighe zielen. 1385.

Deze zaken aldus al ghepasseert zijnde, zo track die coninck Charles van Vranckerijcke, metter ganscher armeye als voren, in de Vier Ambochten, daer hijt teeneghadere al verbuert maecte met roovene, moordene ende brandene (om dater die Ghendtenaers haerlieder haes uythaelden), destruerende voorts ende raserende al dat yewers wel stont, ja zelfs die fruytboomen allomme vellende ende gheenrande kercken, cappellen ofte godshuysen sparende, metsghaders ooc schoffierende, violerende ende

Het fransch leger trekt in de vier Ambachten.

1385. vercrachtende alle die ghuene die niet in tijts naer Ghendt, Antwerpen, Hollant ende Zeelant gheruemen en consten, van wat conditie, state ofte qualiteyte dat zy waren, in zulcker wijs dat die Vlaminghen nichtemeer daer dan elders een deuchdelick poinct achter zijne lieden niet en leerden, Godt beteret! tgheen dat hy met eenen ooc voor Ghendt ghecommen zoude hebben, maer ziende dater die van de stede niet inne en verschoten, hy bleef tAertvelde ligghende, ende dede tvier int casteel te Saemslacht steken, zo dat al van den rooke versmachte ende verbarnde dater binnen was, ooc wierdender by zijnen laste veel schadelicke coursen ende sproncreysen tot voor die poorte der stede van Ghendt ghedaen, inder maniere dater nieuwers yet gheels ofte eyghens en bleef; ende swoensdachs, up den XVIIen van der maent van septembre, zach men al te wonderlicke een teekene lancx die lucht vlieghen van diversche couleuren, te wetene: groen, roodt, blaeu ende zwart, daer een yghelick buytermaten vreimdelick of pronostiqueirde ende jugierde, eeneghe naer die reghelen ende leeringhe der philosophie ende dandere naer haerlieder zelfs affectie ende zinnelicheit, zo ment in dierghelicke zaken ghemeenelick heeft weten ghebeuren, in zulcker voughe dat die alderseditieuste capiteynen der voorzeider stede (die welcke volghende haerlieder delicten ende mesusen nemmermeer paeys en verbeyden) hier uytte eendrachtelick vonnesten ende sustineirden dat men omt ghemeene profijt ende welvaert van den lande die orloghe, dissentie ende tweedrachticheit noch behoorde te continuerene ende laten ghedurene, maer die goede paeysible lieden van eeren maintineirden gheel ende al ter contrarien, te wetene, dat men die coninck ende die prince in alder odmoedicheit schuldig was (om erghere tomtghane) die slotelen te presenterene, met versouck van gracie ende ghenade, hoewel dat zy tzelve (tharen

groote verdriete) niet openbaerlick te kennen geven en 1385.
dorsten, niet jeghenstaende dat zyder nochtans zom secretelick toe ghesolliciteirt ende vermaent wierden by sconincx ende shertoghen Philips brieven van Bourgoengnen: zo uytnemende deerlick waren zy ondere die tyrannie ende subjectie van den overwillighen ende uytsinnighen ghemeente, voor twelcke men alseels (byder malicieusheit van Pieter van den Bossche ende andere) van gheenen paeyse spreken en mochte, up de verbuerte van lijf ende goet, te min ooc om dieswille dat die wintere vaste beghonste te nakene ende dat zy noch redelick voorsien waren van vitaylgie, al ten grooten meshaghene van den coninck Charles van Vranckerijcke, die welcke van quaden spijte die gheele prochie van Aertvelde in gloyen stelde, metsghaders ooc die kercke ende tcasteel, daer hy tot dier tijt toe inne ghelogiert hadde, niet zonder overvloedighe bloetsturtinghe van de ghuene dieder jeghens zegghen wilden, keerende met dien (ghemerct dat hy noch tzijnder intentie gheraken mochte, nochte die harde vlaemsche lucht langher verdraghen en conste) reghelrecht weder tzijnen lande waert, ende latende den hertoghe Philips voorscreven metten zijne gheworden, die ontwijffelick niet en faylgierde van metter princesse Margriete, zijne gheselnede, alle extreme devoiren te doene omme die Ghendtenaers by eenegher middele ter goeder obedientie ende onderdanicheit te bringhene, eensdeels ter recouvrance van zijne jaerlicxsche domeynen (daer hy mids den troublen tijt als noch niet of omtfaen en hadde), maer principalick ende bysondere ter conservatie van de vreimde coopliedcn, als doen te Brugghe residerende uyt XVII kerstene conincrijcken, ja zelfs uyt Turkien ende meer andere ongheloovighe ende onbekende natien, die ter cause van der continueler orloghe daghelicx lancx zo meer dreechden te vertreckene, ten omspre-

De Franschen keeren naer hun land.

1385. kelicke intereste ende grieve van den ghemeene lande ende graefscepe van Vlaenderen, daer die ghementioneirde rebellighen nochtans (by ghemeenen accoorde ende overeendraghene) talderminsten niet up en schaften nochte en gheloofden, toter tijt dat hemlieden die famine bevinck ende beswaerde, zonder hope van meer eenich secours uyt Brabant, Henegauwe, Hollant, Zeelant ofte Vier Ambochten te mueghen ghecrighene, omme die redenen hier voren ten verscheede platsen, al int langhe ghededuceirt ende verhaelt, twelcke hemlieden zulc eene goedertierene veranderinghe ende vermurwinghe int herte causeirde, dat zy (by zonderlinghe gracie Gods) alle ghelijck ten paeyse gheinclineirt ende gheneghen wierden (zonder nochtans tzelve te durven verclaersene, ter occasie als voren), uytghesteken ende ghereserveirt alleenelick die ghuene die hem zelven gheen paeys ofte ghenade weerdich en kenden te zijne, omme haerlieder uytnemende boosheit ende enorme faicten wille: dies maecte die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen (wesende doen te Troje in Champaengne, ende van als dater gaens was secretelick by de zijne ghewaerschuyt zijnde) dat Mer Jan van Heyle, een goet edele ruddere (die by zijnder industrie ende natuerlicke bevallicheit, met een ijghelick, edele ende onedele, even wel stont) in alder diligentie te Ghendt waert reysde, aldaer hy binnen den cloostere van St-Claren, in heymelicker communicatie gherochte met Rogier Everwijn, den dekene van de schiplieden ende Jacob van Eertbuer, den deken van de vleeschauwers (ondere welcke twee meest alle die principaelste ende notabelste van den gheele ghemeente sorteirden), ghevende hemlieden te kennene hoe dat die prince wel van den advijse wesen zoude, hemlieden ende alle andere die paeys begheerden, alle haerlieder mesdaden, delicten ende offensen te verghevene (achtervolghende die uytterste wille

van den grave Lodewijck, zijnen schoonvadere, wiens ziele Godt ghenadich zy) in al zo varre als zy tzelve in alder odmoedicheit, up beede haerlieder knyen, eerst an hem versochten, met accoort van eeneghe andere poincten ende articulen, hemlieden ende den ghemeene lande oorboir, proffijtelick ende nootsakelick, twelcke beede die voornoemde discrete, eerbare ende zeer paeysible mannen, al metten zelven, zonder eeneghe zwaricheit, uytnemende goet vonden, avoueerden ende bovendien noch wel voor een zonderlinghe gracie hielden, zo deden insghelijcx ooc (by haerlieder toedoene) alle die vleeschauwers ende schippers, metsghaders ooc meester Maerten van der Galleye, Pieter van Adinghem ende alle andere dekenen van ambochten ende neeringhen, met haerlieder suppoosten ende ondersaten, elc int zijne, zo bedectelick nochtans dat Mer Jan van Borsele (daer wy voren of ghehoort hebben) nochte die capiteyn Pieter van den Bossche (met zijne seditieuse ende hartneckighe gheallieirde) in gheender maniere gheware gheworden en consten, om erghere te belettene, maer al haerlieder versouck ende begheerte was (boven tghuene dies voorzeit es) ooc haerlieder rechten, costumen ende previlegien by den coninck Charles van Vranckerijcke ende den hertoghe Philips van Bourgoengnen (haerlieder souverainen ende naturelicken heere ende prince) van nieus ghecorroboreert ende gheconfirmeirt thebbene, daer hemlieden die ruddere voorscreven zulc vrient inne beloofde te zijne, dat hy hemlieden hopte cause van contentemente te ghevene, treckende mids dien, zonder langher dilay, duer Oudenaerde ende Rijssele, reghelrecht te Parijs waert by den coninck (die hem zeer corte ende goede depesche dede), ende van danen voorts naer Troje, in Champaengne, by den prince, die welcke hem van ghelijcken ooc (byder persuasie van eeneghe groote meesters uyt Vranckerijcke) achter een 1385.

1385. zijne vruchtbare antwoorde verleende, met bescghelde letteren van de toecommende paeyse up de voorghementioneirde condicien, ende andere breedere by zijnder hoocheit in tijden ende stonden tarticulierene, te specifierene ende te verclaersene, vraghende met eenen of Mer Fransoys Ackerman, met tbeleet van dezen, niet ghemoeyt en hadde gheweest? Waer up dat hem Mer Jan van Heyle terstont verantwoorde dat neen, ja zelfs dat hy hem niet ghesien en hadde, duer dien dat hy hem te Ghendt niet en hielt, maer binnen den casteele van Gavere; doen beval die hertoghe Philips dat men niet laten en zoude ofte men communiqueirde hem tghuene dater voor handen was, ghemerct dat hy niet en twijffelde of hy en zouder alle de duecht ende tvoordeel in doen dat hem eenichsins mueghelick ware.

Ackerman en andere hoofden zweeren getrouwigheyd aen den graef.

Met dien anbevele scheet die voornoemde ruddere weder van den prince ende keerde te Vlaenderen waert, vulcommende daer zijn last, tal zulcken behaghene van den voorzeiden Mer Fransoys, dat hy zeer hooghe ende helichlick swoer van dier tijt voort in der eeuwicheit metten prince te willen levene ende stervene; den zelven eedt deden ooc Rogier Everwijn ende Jacob van Eertbuer (daer wy hier boven of gheroert hebben), belovende voorts teeneghadere een ende van der zake te makene ende den gheconcipieerden paeys tharen effecte te bringhene (ten spijte van alle die ghuene diet leet ware) ofte zy zouden beede ter stede doot blijven. Dienvolghende zo trocken zy tsanderdachs, up den laetsten donderdach van der maent van novembre, tzamen met haerlieder scheeplieden ende vleeschauwers ter Vrydachmarct, hebbende deene den standaert van Bourgoengnen ende dandere den standaert van Vlaenderen in dhandt, van welcker entreprijse secretelick gheadverteert zijnde Mer Jan van Borsele ende Pieter van den Bossche, zy vouchdender hemlieden metter

spoet zeer clouckelick jeghens, elc insghelijcx met een standaert in dhandt, te wetene : die Inghelschman metten standaert van zijnen coninck Richart, ende die capiteyn van den Bossche metten standaert van Borseley, twelcke merckende die eerstghecommene riepen luyts keils : « *Al paeys metten prince voor die ghuene die paeys begheeren,* » ende dandere riepen *Ghendt!* ende *Vrijheit!* maer ten cleenen voordeele ende profijte, want hemlieden niet boven de vijfste persoon van de ghansche ghemeente toe en quam (overmids die voorgaende secrete intelligentie) zo dat zy nootzakelick wijcken ende rumen moesten al wast hemlieden leedt; dies maecten zy een bestant met sprincens lieden totten eersten dach van lauwe daer naer volghende, ende men las er openbaerlick die voorscreven letteren van den gheconcipieirden paeyse uytte, ter omsprekelicker verblijdinghe ende verhueghinghe van alle die ghuene die meedere ondere die standaerden van Bourgoengnen ofte Vlaenderen stonden, van de welcker dater vichtich (daer Mer Jan van Heyle, Mer Fransoys Ackerman, Rogier Everwijn, Jacob van Eertbuer, Meester Maerten van de Galleye ende Pieter van Adinghem die principaelste of waren), met zeer schoonen state, in deputatie (ter vulcomminghe van de paeyse voornoemt) naer Doornijcke reden int beghinsele van der maent van decembre, ende logierden in St-Brixstrate aldaer, meest binder herberghe ghenaemt *die Salm;* daer arriveirden van ghelijcken ooc ten vijfsten daghe van der zelver maent, uyter stede van Atrecht die hertoghe Philips van Bourgoengnen, ghezeit de Stoute, ende die gravinne Margriete, ghezeit van Male, zijn gheselnede, tzamen vergheselscipt metter princesee Margriete van Beyeren, haerlieder schoondochtere, die huysvrau van den grave Jan van Nevers, ghezeit van Digion, haerlieder oudste zuene, metsghaders ooc met meer andere groote meesters, rudders, edelman-

1385.

Byeenkomst te Doornik tot vrede.

1385. nen, vrauwen ende joncvrauwen, die ghezamelick van buyten die Inghelsche poorte met groote magnificentie, eere ende weerdicheit inne ghehaelt wierden by alle die voorzeide ghedeputeirde van Ghendt, die welcke altijts blootshoofts vooren reden tot sbisscops huys, daer die hertoghe, metter compaengnie als voren, van den peerde zat ende gheforiert was, ende eer men hem conste omtleersen, zo quammer die hertoghinne Johanne van Brabant (niet jeghenstaende dat alle die wintere lanck buytermaeten zeere sneeude) ooc met grooten treyne inne ghereden, zittende in een osbare, om haer groote oude wille, dies maecte mer duergaens blijde chiere, met allerande goede recreatie, vreucht ende triumphe, die welcke nu een poose tijts gheduert hebbende, die prince versaemde ende vergaerde ter eerster opportuniteit met alle zijn edele gheselscip (dat doen ter cause van den paeyse binnen Doornijcke was) in zeer grooter hoocheit binder abdie van St-Maertens, aldaer die ghedeputeirde van Ghendt, zonder verdrach, insghelijcx ooc by hem ghinghen, versouckende paeys, gracie ende ghenade, maer met stijve onghebogheu knyen, contrarie de prealable connevance ende tvoorgaende bespreck van Mer Jan van Heyle, zo voorzeit es, ja zelfs vermaent zijnde om anders te doene ende die prince te voete te vallene, zy belchdens hemlieden wonderlicke zeere, continuerende buytermaeten obstinatelick int ghuene dat zy vooren hadden, ende zegghende met overmoedighen, hartneckighen verborsten zinne, dat zy dies gheen last en hadden van haerlieder ghemeente, metsghaders ooc dat zy deerste voorstelders van den paeyse niet gheweest en hadden. Als die hertoghe Philips van Bourgoengnen deze onweerdighe ende spijttighe woorden hoorde, zo wiert hy met groote toorne ende gramscepe omtsteken, in der maniere dat hy die zake teeneghadere voorts meende interrupt ghelaten thebbene, ten hadde

ghedaen die hertoghinne Johanne van Brabant, zijn behuwede moeye, ende die gravinne Margriete van Nevers, zijne schoondochtere, die welcke zelve tzamen (by den rade van den grave Albrecht van Henegauwe) up beede haerlieder knyen voor hem ter eerde nedere vielen, twelcke ziende die gravinne Margriete van Vlaenderen, zijn gheselnede, stont rasselick up van daer zy neffens hem gheseten was, voughende haer in ghelijcker odmoedicheit by de voorscreven princessen, ende biddende met weenende ooghen voor haer stede van Ghendt, zo dat die prince niet verbeyen conste ofte hy en moeste al laten passeren dater byder onredelicker fiericheit van de ghedeputeirde van Ghendt ghebeurt ende ghesciet was, commende voorts met hemlieden (ooc ter presentie van zekere ambassadeur van Vranckerijcke) in diversche langhe communicatien ende tusschenspraken, daer Mer Fransoys Ackerman meest altijts twoort voerde, by wiens zonderlinghe wijsheit, groote goedertierenheit ende schoonder eloquentie hy hem zo varre liet ghesegghen ende vermurven dater emmers endelinghe een paeys naervolchde, mids die conditien ende bespreken hier naer verclaerst. 1385.

Te wetene: eerst, dat die van Ghendt (niemende uytghesteken, ghereserveirt nochte ghesondert) mindelick ende liberalick vergheven ende quyte ghescholden zullen wesen alle criminele ende civile amenden ofte breuken, die zy ghedurende die voorgaende orloghe, meutte ende seditie gheincurreert ende verbuert hadden jeghens der croone van Vranckerijcke ende haerlieder naturelicken heere ende prince, hoe ofte in wat maniere dattet ware. Deszelfs artikelen.

Met behoorlicke confirmatie, corroboratie ende versterckinghe van alle haerlieder oude rechten, wetten, previlegien, vryheden, costumen ende usagien.

Dies zullen die ballinghen ende fugitiven (die hemlieden, ter cause van de tweedrachticheit, hebben moeten

1385. absenteren) vryelick ende liberlick weder mueghen keeren, elc int zijne, anneveerende haerlieder immeuble goedinghen zo zy die vinden.

Maer al zo varre alst die meuble goedinghen annegaet, en zal niemende verobligiert ofte ghehouden zijn eeneghe restitutie ofte restoor te doene, dan die willen.

Voorts zullen die ghevanghenen, al zo wel van der eendere als van der andere zijde, omtsleghen ende verlost worden, alleenelick met tbetalen van haerlieder teercosten, redelick ende tamelick.

Alle die casteelen, stercten ende fortressen (die welcke die Ghendtenaers langhen tijt themlieden waerts ghehouden hebben) zullen stappans weder overghegheven ende in sgravens handen ghelevert moeten worden.

Ooc zal haerlieder confederatie, ligue ende alliancie metten coninck Richart van Inghelant gheel ende al te niete ghedaen ende extinct ghehouden wesen, met expresser belofte ende eedt van voortan inder eeuwicheit haerlieder prince ende princesse goet ende ghetrouwe te blivene toter doot.

Ende waert by aldien dat naermaels iemende ter contrarie van dezen yet attenteirde ofte voorstelde, directelick ofte indirectelick, men zoude hem daerof van paeysbrake punieren, corrigieren ende straffen, in lijve ende in goede, van wat conditie, state ofte qualiteyte dat hy ware.

Ten surpluse ende ten laetsten, zo wiert er ooc gheconditioneirt ende besproken dat die van Cortrijcke, Oudenaerde, Gheertsberghe, Denremonde, Rijpelmonde, Aelst, Hulst, Biervliet ende Deynse, met hare casselrien, van ghelijcken ooc alle ghelijck haerlieder previlegien hehouden zouden. Actum smaendachs, den XVIIIen van der maent ende ter platse als vooren, aldaer men drie copien van dezen (al zo wel voor Mer Fransoys Ackerman ende

die stede van Ghendt als voor die prince) met eenen ooc 1385.
even behoorlick expedieirde, ondere die beseghelen van alle die ghuene diet anneghinck, te wetene : eerst van den ambassadeur van den coninck Charles van Vranckerijcke; van die hertoghe Philips van Bourgoengnen; die gravinne Margriete van Vlaenderen, Artoys, Bourgoengnen ende Rethiers, Palatine, vrauwe van Salines ende van Mechelen, zijne gheselnede; die scepenen, dekenen, raedt ende tghemeente der stede van Ghendt; die hertoghinne Johanne van Lortrijcke, Brabant, Limburch ende Luxemburch, moeye van der gravinne voornoemt, van der princesse Margriete haer zusters weghe, zaligher memorie; die gravinne Margriete van Nevers, svoorzeits hertoghens schoondochtere van Bourgoengnen; die grave Albrecht van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant; Willem, die oudste zuene van den grave van Namen, heere van der Sluys; Mer Hughes, die heere van Antoing, burchgrave ofte castelein van Ghendt; Mer Jan, die heere van Ghistele ende van Harne; Mer Heyndrick van Bevere, die heere van Dixmude; Mer Jan, die heere van Grimberghe ende van den Gruuthuyse; Mer Aernout van Gavere, die heere van Schorissen; Mer Philips, die heere van Axele; Mer Lodewijck, die bastaert van Vlaenderen, ghezeit dHaze; Mer Geeraert van Rasseghem, die heere van Basseroode; Mer Woutere, die heere van Halewijn; Mer Philips van Masseme, die heere van Eecke; Mer Jan Vileyn, die heere van St-Jans ten Steene, Mer Jan van Oultre, die burchgrave van Ipere; Mer Lodewijck, die heere van Boullaire; die burchmeesters, scepenen ende raden der stede van Brugghe; die voocht, scepenen ende raedt der stede van Ipere; die communmeesters, scepenen ende raedt van der stede van Mechelen; die burchmeesters, scepenen ende raedt der stede van Antwerpen; metsghaders ooc van drie scepenen slands van den Vryen

1385. (twelcke doen ter tijt noch gheenen ghemeenen zeghele en hadde), gheheeten Mer Philips van Zedelghem, Mer Montfrant van Eessene by Dixmude, ende Mer Philips van Bueckemaere, tzamen inboorlinghen van den lande ende graefscepe van Vlaenderen.

By dezen middele, nam die vlaemsche orloghe ofte seditie (die welcke nu zeven jaer lanck gheduert ende bet dan twee hondert duysent persoonen tleven ghecost hadde) een uytnemende blijde ende, mids der ghebenedijder gracie ende ghenadicheit Gods, in zulcker wijs dat die voorscreven ghedeputeirde Ghendtenaers (naer tpublieren van den paeyse) die prince ende princesse zeer reverentelick ende mindelick baden, hoe eer hoe liever, te Ghendt te willen commene, nemende met eenen in alderhoofscheit orlof an hemlieden, ende bedanckende die hertoghinne Johanne van Brabant ten hoochsten dat doenlick was, van harer moeyte, hulpe ende bystandicheit, up twelcke zy hemlieden verantwoorde dat zijt al gheerne ghedaen hadde, maer dat zy lieden van haerlieder weghe voortan wel zorghe draghen zouden voor tcontinueren van den mutuelen paeyse ende accoorde, ghelijck goede ghetrauwe subjecten ende ondersaten schuldich zijn van doene, scheedende alzo met joonstighen orlove van elcanderen: ende die van Ghendt waren deerste die van Doornijcke weder thuyswaert keerden, aldaer hemlieden alle die weerelt zeer blijdelick wellecomde, uytghesteken Mer Jan van Borsele (die met tconvoy van Mer Jan van Heyle weder te Calis reedt), ende Pieter van den Bossche, die welcke insghelijcx ooc in gheender maniere langher binnen Ghendt bliven en wilde, wat hem Mer Fransoys Ackerman ter contrarien ghealligieren ofte ghezegghen conste, ja zelfs naer die exebitien van de letteren van paeyse, inhoudende clausule generale (daer hy ontwijffelick mede ondere begrepen

was) als die ghuene dieder hem talderminste niet up en betraude, zegghende altijts voor antwoorde: « Zeker, Fransoys, die warachtiche paeys en licht int gheschrifte niet, maer in therte, ende zo wie hem anders laet dincken hy vindt hem dicwils bedroghen, als van my anghaende, ic ben hier van cleender afcomste te Ghendt, ende tgoet es sobre dat ic er laten zal, zo dat my tscheeden zonder faulte, ter cause van dien, veel te min an hebben zal; maer al waert al ter contrarie, zo en bleefve ic er om gheen berch van goude niet, want ghenomen (ongheconsenteirt nochtans) dat die prince ende alle die ghuene die met hem dit appointement beseghelt hebben, haerlieder woort ende belofte wel ende ghetrauwelick onderhielden, meenen ghy ende ic ter goeder trauwe by dien bewaert, beschermt ende bevrijt te zijne jeghens alle die toecommende injurien, crachten ende violentien van zo menich clouck edelman, wiens vrienden ende maghen wy (hanghende die voorghaende dissentien) zo jammerlick versleghen ende vermoort hebben? ontwijffelick neen wy; tbloet van den heere van Herseele, Sijmoen Bette, Ghijsbrecht de Grutere ende andere en zal (gheloves my) in der eeuwicheit niet onghewroken bliven, mids welcken ghy wel mede tlandt rumen mueght, indient u goet dinckt, ende in al zo varre als ghy tleven niet teeneghadere moede en zijt, » met meer andere dierghelijcke propoosten ende redenen by de welcke hy den voorzeiden Ackerman al te gheerne tzijnder vlucht ghetrocken zoude hebben, maer Godt weet, hy en wilder niet naer hooren, verlatende hem gheel ende al (wel tzijnder qualijck vaert nochtans, zo metter tijt breedere blijcken zal) up zijne beseghelde copie van den accoorde als voren, ende Pieter van den Bossche volchde ten eersten dat mueghelick was (ten groote verhueghe van den ghemeente dat hem ghedurende zijn presentie noch altijts voor eeneghe nieuwe 1385.

Van den Bossche tracht Ackerman tot het overstekén naer Engeland te bewegen.

1385. beroerte beduchtede) den voornoemden ruddere van Borsele, zeylende met hem van Calis overe in Inghelant, aldaer hem die coninck Richart ende die hertoghe Jan van Lancaestre (zijn vaders broedere) tzijnder blyder willecommene een pensioen van hondert marck zelvers tjaers schoncken, up die stapele van de wulle te Lonnen. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, die hertoghe Philips van Bourgoengnen quam metter princesse Margriete, zijn huysvrau (volghende tverzouck voren verhaelt), zeer corts naer Derthiendach, te Ghendt, ende wiert er met grooter eere ende weerdicheit van een ijghelick omtfaen, bezweecrende tsanderdachs die stede ende doende voorts zo vele metten grave Willem van Namen, zijn goet vrient ende maech, dat hy die stede van Bethune voor der Sluys jeghens hem vermanghelde, fonderende daer zekere stercte ofte fortresse (die men naerderhandt den thorre van Bourgoengnen ofte cleene casteel hiet), ten fine dat die Inghelschen niet meer met zijne onderzaten van Vlaenderen en allieirden, ten inestimablen grieve van den ghemeenen lande; dat advijs ende voornemen greyde die coninck Charles van Vranckerijcke, zijnen neve (daer hy oom of was) zo over wel (byder agreatie van de ghuene diet anneghinck) dat hy tgroote casteel dede maken dat mer noch ziet (niet jeghenstaende nochtans dat tvoorghaende sterck was) omme duergaens zijne garnisoenen daer up thoudene, ter meeder versekerthede van der croone, van oudts by die van Inghelant ghequereleirt, zo wy elders al int langhe ghededuceirt ende vertoocht hebben. Twijle dat men noch met tfonderen van beede deze casteelen besich was, zo beghonst men die stede van der Sluys insghelijcx ooc te bemeuren ten ghemeene coste slandts, ende men maecte te Cortrijcke (up de reviere van der Leye) een nieu casteel jeghens die Ghendtenaers, zo men van ghelijcken ooc tOudenaerde dede up die reviere van der Schelde;

Filips van Bourgondie komt te Gent.

die van Ipere bemuerden up tzelve pas (by laste van den hertoghe voornoemt) haerlieder stede rondsomme, zonder nochtans die groote schoone voorboughen (die zy, nu gheleden twee jaer, zelve verbarnden) eenichsins weder te mueghen reparerene, om dieswille dat zy int jaer XIIIc ende XXV haren oorspronck uyter meutte ghenomen ende oyt tsijdert tversterckſele ende die source van diere gheweest hadden, zo wy ghehoort hebben, ooc moesten alle die inwoonders van dien foortselinghe, met wijfs ende kijnderen, van danen vertrecken naer Poperinghe, Meenen, Werveke, Comene ende elders, daer zy tfaict van de draperie grootelijcx vervoorderden ende verbeterden, doen wiert die verbarnde stede van Nieupoort insghelijcx ooc van nieus bevest, bemuert ende met eender nieuwe prochiekercke van Onzer Liever Vrauwe versiert, uytte dien dat men die prochiekercke van St-Laureins in een slot ofte fortresse veranderde, die thorre van diere niet min altijts in state blivende, zo men noch ten daghe van hedent voor ooghen zien mach. Dierghelijcke fortificatie ende versterckinghe ghesciede ooc te Berghen, te Burburch ende te meer andere platsen van den westquartiere; maer te Dixmude vernieuwde men alleenlick die poorten van steenen, ende die reste liet men met eerde bevrijt zoot was; die van Veurne en repareerden als noch niet dan haerlieder verbarnde ende gheruineerde beneficien, ende binnen dier middelen tijt (te wetene up den XXVIIen dach van lauwe) maecte die prince Mer Jan van der Cappelle zijnen souvereynen bailliu van Vlaenderen, in die stede van Mer Jan van Jumont, die heere van Merlemont, gheboren uyt Henegauwe, ordonerende voorts zeer cort daer naer (boven die camere van rechte ende van rekeninghe) ooc die camere van de hoofredeninghe te Rijssele, daer Mer Pieter van der Zijpe, poortere der stede van Ipere, die eerste president of was, maer wat

Nieuwen raed te Ryssel door hertog Filips aengesteld.

1385. hyder toe dede, hy en conste die van Vlaenderen Vlamingant ofte puer Vlaenderen tot die vierschare niet ghebringhen, ja dat meer es, die van Rijssele zelve bleven hemlieden met die van Douay (dies angaende) noch even vastelick houdende an tparlement van Parijs, achtervolghende dordonantie van wijlent die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit die Schoone.

1386. Doen men screef tjaer XIIIe ende LXXXVI, zo zeylde

Koning Richard van Engeland rust eene vloot uyt tegen Spanje.

die hertoghe Jan van Lancaestre, ghezeit van Ghendt (by laste van den coninck Richart van Inghelant) met machte overe naer Spaengnen, omme tconinckrijcke te goeder obedientie ende ghehoorsaemheit van den paeus Urbaen te bringhene, twelcke willende wreken die coninck Charles van Vranckerijcke (die hem gheel ende al aen den paeus Clement hielt) dede terstont alle die schepen van orloghe, die men yewers conste ghevinden tusschen tconinckrijcke van Spaengnen ende den Rijn, tzamen in de vlaemsche zee vergaderen, inder maniere dater II^c LXXXVII int beghinsel van der maent van septembre, omtrent der Sluys ende Blanckenberghe verzaemden, zonder die ghuene die Mer Olivier van Clisson, die connestable van der zelver croone, bovendien noch in grooter menichte, ten zeer excessiven coste van Bretaengnen, ghereet maecte, omme ghezaemder handt tconinckrijcke van Inghelant inne te nemene metten sweerde, metsghaders ooc alle die mannen te vermoordene, vrauwen ende kijnderen voor slaven wech te leedene ende tlandt weder van nieuwe te peuplerene metten franschen bloede, daers metten coninck ondierlicke veel of binnen Vlaenderen, ten voorghenoemde havenen arriveirden, zo dat men te Doornijcke, te Rijssele, te Douay, tAtrecht, tSt-Omaers, tAmiens, te Bethune, te Teroaen ende elders daer omtrent van dier tijt voort niet en dede dan cooren malen ende bisschuit backen, by forme van provisie ofte proviande, ooc voor-

sach hem die coninck, met alle zijne vrome princen ende 1386.
edelen, zo dobbele ende drievout van allerande andere costelickheit van etelicke ende drinckelicke ware, dater die vitaylgie ontwijffelick grootelijcx over al by verdiersde. Wat bedreef men overdaets int uytreeden, verchieren, schilderen ende vergulden van de schepen? voorwaer noch meer noch min dan oft men tghelt up straten ghevonden hadde, daer nochtans die Hollanders ende Zeelanders mede haerlieder part ende deel of hebben moesten, die welcke alleene niet dan met een maendt solts up de handt altijts dienen en wilden, als die wijse ende wel gheadviseirde, want al dat anders dede claechde tsijdert (naer seven weken lanck den hertoghe Jan van Berry, svoorzeits coninex oom verbeyt hebbende) schoffierelick zeere van der quader ende tragher betalinghe, ten grooten ghemeenen verdriete ende grieve van de naerste ghesetene, die zy ter cause van dien menichsins veronghelijckten in al tghuene dat zijs hadden, ja zelfs in haerlieder huysvrauwen, dochters, camerieren ende joncwijven, toter tijt dat tghemeente van Brugghe (dies vernoeyt (1) zijnde) allevot ghewapent ter marct waert liep, slaende eeneghe Fransoysen ende Bretoenen doot die zy in haerlieder wech vonden, ende en zouden zonder faute niet eene van hemlieden binnen der stede te lijve ghelaten hebben, ten hadde ghedaen tgoet duechdelick vermaen van Mer Jan, den heere van Ghistele, hoewel dat tzelve nochtans zo vele niet gheopereren en conste ofte daer en bleeffer noch wel een goet ghedeel, waer hier waer daer, int heymelicke (daer zy van grooter vervaerthede ghecropen ende ghedoken laghen) zeer onghenadelick duerhauwen, duerbuelt ende vermoort. Hierentusschen voorsach die coninck Richart van Inghelant zijne stede van Calis zeer wel ende suffisantelick van als dat ter orloghe nootsakelick was,

Dé Vlamingen zien met wantrouwen en misnoegen den franschen toestel ten oorloge.

(1) Hier in mishagen hebbende.

1386. stellende voorts tzijnen zeven verscheeden havenen goede ghetrauwe capiteynen ende stercke garnisoenen, twelcke al zo gheringhe niet ghedaen en was ofte die hertoghe Jan van Berry (die met die Inghelschen wat secreits verstant hadde) en quam endelinghe, naer lanck verlanghen, recht voor St-Maertemesse van Parijs ter Sluys, radende daer die coninck Charles, zijnen neve, in alder maniere tvoyagie van Inghelant noch uyt te stellene ende interrupt te latene tot die toecommende somere, anghesien dater dier tijt tsjaers (overmits thorrible tempeestich weder ende groot toesicht van zijne vianden) zonder twijffele niet dan pijl ende loot thalene en was, metsghaders ooc omme meer andere dierghelijcke redenen, by de welcke hy teeneghadere tzijnder intentie gherochte, bringhende alle die voorscreven gruwelicke dreeghementen by dien niet dan tot puerder ijdelheit (volghende den franschen aert), in zulcker wijs dat een ijghelick weder naer tzijne keerde, niet zonder veel ghecs ende spots van alle die weerelt ende ten omsprekelicken meshaghene van der ghanscher leghere, maer principalick ende bysondere van den hertoghe Heyndrick van Bar, den grave Pieter van Savoyen, den grave Bernaert van Armigiack, den grave van Avergnen, Robrecht van Artoys, Philips van Artoys, Pieter van Navarre ende Guy van Trimoylgie, die welcke om tvoornoemde ghefaylgierde voyagie alleghadere in onverdraghelicke veel schulden, commeren ende lasten ghecommen waren ende secretelick int herte die wille behielden van hemlieden dies noch in tijden ende stonden te wrekene, daer zijt schoone vonden, in der maniere dat die hertoghe van Berry, tsavens int donckere van der Sluys te Brugghe commende, uytnemende gruwelick van eeneghe van de heeren up scarmersbrugghe gheaggresseirt ende van den peerde gheworpen (mids dat tzelve ter stede doot bleef) ende meer dan teender stede zeer grievelick ghewont ende ghequetst wiert, zonder dat men nochtans alsdoen eenichsins conste vernemen wiet ghedaen hadde; daer wierden binder zelver nacht ooc een goet ghedeel Fransoysen ende Bretoenen van tghepuepelte wel ter kuere duersleghen ende duernot, metsghaders ooc zom bedectelick gheexpidieert ende van cante ghespeelt, dieder al upt rooven meenden ghestelt thebbene, conforme tghuene die zy tharen vertreckene ter Sluys bedreven hadden ende naerderhandt noch tharen passerene bedreven binnen die landen van Artoys ende Vermandoys, daer zijt teeneghadere al verbuert ende thuerlieder maecten, abstinerende alleenelick van bloetsturtinghe ende van brande. Twijle dat die hertoghe Willem van Gheldere, grave van Zutphen (ten appetijte van den coninck Richart van Inghelant), die hertoghinne Johanne van Brabant van ghelijcken ooc alle die meeste orloghe an dede die hem mueghelick was (ten fine dat zy haer mette Fransoysen niet en vouchde) nieuwers eeneghe rande wreetheit nochte rudesse sparende, zo dat zy haer int ende by rechter noodt ter weere stellen moeste, zendende haer volck van wapenen voor die stede van Grave, die welcke zy nochtans corts weder abandoneirde met schade ende met schande. Ooc dede die hertoghe van Lancaestre (daer wy int beghinsele van dezen capitele of ghehoort hebben) zulc devoir in Spaengnen dat hy die stede van Compostelle themwaerts ghecreech, met meer andere platsen, sloten ende casteelen van der zelver contreye, in der maniere dat die Inghelschen (diet schisme ende de diverseteit van de paeusen alsins uyter heligher kercke zochten te weerene) teeneghadere alsdoen die gracie Gods mede scheenen thebbene, verwinnende bovendien noch (up Onzer Liever Vrauwen dach in maerte) die vlaemsche, hollantsche, zeeusche, oostersche, luycsche, brabantsche, henewiersche ende fransche coopvaerders (commende tzamen van Rochelle ende uyter baeye) zeer vaylgiantelick ter zee, by den

De Engelschen behalen alom veel voordeel.

1386.

1386. Theims, uyt zekere machtighe embuke, ende nemende hemlieden an den cant van neghen duysent stucken wijns of, metsghaders ooc wel VIIc persoonen, zo verslaende, zo over boort worpende, maer den uppersten pijlote (ghenaemt Jan Buyck) hielden zy ghevanghen, by expressen bevele van den grave Richart van Arondeel, ende den ghementioneirden overloopere Pieter van den Bossche, haerlieder capiteynen ende beleeders, duerboorende ende versinckende voorts alle die coopschepen daer zy omtrent gheraken consten, zo dat hemlieden die resterende endelinghe (naer vier ueren strijts) nootsakelick metter vlucht behelpen moesten, al wast by aldien dat die zommeghe noch lettel voordeels by deden, duer tscherp vervolch van haerlieder vianden, die even stranghelick tot voor Blanckenberghe ende der Sluys quamen, aldaer hemlieden die bailliu Aernout, met eeneghe cleene schepen, wonderlicke veel obstakels ende belets dede, ter assistentie van de ghevluchte cooplieden (wesende varre meest in ghetalle), niet jeghenstaende dat hy noch int laeste nootsakelick (om zijn zelfs lijf te saulverene) weder met haeste ter Sluys waert keerde, daer die Inghelschen insghelijcx ooc wel met eenen (by den advijse van Pieter van den Bossche) binnen gherocht zouden hebben (overmids tcranck bestier dater was), indien zy die Brugghelinghen ende andere ommeligghende ghebuers niet te zeere ghevreest ende omtsien en hadden; dies trocken zy ter Mude, tOostburch, ten Houcke, te Muenickereede, te Cocxsie ende elders daer omtrent, stelende, roovende ende verbarnende alomme al dat zyder vonden, tal zulcken meshaghene van Mer Robrecht van Vaveringny, die heere van Lilers ende maerschalck van Vlaenderen (die vrau Margriete, die joncste bastaerde zustere van der princesse Margriete, ghetraut hadde) dat hy hem in alder diligentie, met machte van volcke, van Brugghe naer der Sluys spoede, stellende

daer in als reghele ende ordene, ten tijde ende ter materie 1386.
dienende : twelcke merckende die vianden voornoemt, zeylden zonder verdrach, met veel roofs ende buyts, weder tInghelant waert, van daer zy ghecommen waren, ende daerentusschen bedreef die hertoghe Jan van Lancaestre noch zulcke prouesse ende vromichede van wapenen int conincrijcke van Portegale, dat hy Jan, sconincx bastaerde zuene (jeghenwoordelick meuninck van St-Jacobs te Compostelle ende subdiakene) zelve coninck maecte, by den consente van den paeus Urbaen, die zesde van dier name, ghevende hem *quant et quant* ooc vrau Philippine, zijn dochtere, ten huwelijcke, daer ondere andere vrau Isabelle of quam, naermaels die derde huysvrau van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, filius Jans, ghelijck wy in tijden ende stonden breedere hoopen te vertooghene.

Ten naersten jaere slouch men te Ghendt, teersten naer Paesschen, die nieuwe Roosebekers van goude ende van zelvere, met die wapenen van Brabant ende van Vlaenderen, volghende taccoort daerof zijnde ende elders by ons verclaerst, met expresser ordonantie dat men die toecommende Brugghemarct anders gheen ghelt uytgheven nochte omtfaen en zoude, metsghaders ooc dat men alle die munte van goude ende van zelvere van wijlen die grave Lodewijck, ghezeit van Male, zaligher memorie, weder ter wissele bringhen zoude als bijlgion, daer certeyn niet dan groote confusie uyt en causeirde ondere den ghemeenen coopman ende ambochsman, maer zy en hadden anders. Ende up St-Marie Magdelenedach, den XXIIen van hoymaent, brochte Gallodijn, die bastaerde van wijlent die heere van Herseele, den vromen ruddere Mer Fransoys Ackerman, met Jan van Lybersie, zijnen dienaere, van levende lijve ter doot, rechts buyten die poorte van der abdie van St-Pieters te Ghendt, omme dieswille dat hy

1387. Nieuwe Roosebekers te Gent geslagen.

Moord van Fr. Ackerman.

1387. (nu gheleden drie jaer) mede cause ende oorzake gheweest hadde van zijn vaders dood, zo wy ghehoort hebben, twelcke niet connende verdraghen Fransoys Ackerman, svoorzeits Ackermans neve (daer hy oom of was) ende meer andere zijne vrienden ende maghen, vouchden hemlieden tzamen ende conjoinctelick stappans zeer vierichlick ter wederwrake, maer daer en quam voorts anders niet of, dan dat zy (om erghere te belettene) alleghadere uytten lande ghebannen wierden, zo dat men hier uytte wel naectelick verstaen can hoe onwijselick dat die voorscreven ruddere beraden was, dat hy hem noch ten versoucke van den prince ten hove begheven en wilde, nochte ooc elders vertrecken, achtervolghende tvriendelicke vermaen van Pieter van den Bossche, zo voorzeit es, die welcke hem ontwijffelick mids dien veel te min beclaechde ende niet zonder redene.

1388. Oorlog der Brabanders met de Engelschen. Int jaer XIIIc ende LXXXVIII orloochde die hertoghe Willem van Gheldre, grave van Zutphen, anderwarf up de Brabanders, als met groote schatten daer toe vertweeffelt ende ghehuert zijnde van den coninck Richart van Inghelant, ende die gheoutragierden vielen van ghelijcken ooc wederomme van nieus voor die stede van Grave, aldaer hemlieden die hertoghe Philips van Bourgoengnen terstont IIIIc peerden ter assistentie zant, ondere die conduyte van Willem van Trimouylgie, gheboren uyt Bourgoengnen, ende Gervaes van Mirande, met de welcke zy tzamen wel XL duysent mannen sterck waren, blivende niet min eer yet lanck, in zulcker menichte, zo ter stede doot verslеghen, zo in de reviere van den Mase versmoort, dat alle die reste rumen ende tvelt loochenen moeste, latende XVII van hare veendelen achtere, die men ter eeuwigher memorie ende ghedinckenesse in Onzer Liever Vrauwe kercke te Nimeghen hinck. In deze ghevarenesse ende schoffiericheit beroerde ende vergramde hem die hertoghe

van Bourgoengnen (als wesende tnaeste hoir van den lande ende hertochdomme van Brabant, van der princesse Margriete, zijnder huysvrau weghe) zo uytnemende zeere, dat hyder den coninck Charles van Vranckerijcke, zijnen neve (daer hy oom of was) omme int landt van Guilcken brochte, met een groot eyrcracht van volcke te peerde ende te voet, daer naer den coninck ende hem die principaelste conduyseurs of waren : die hertoghe Jan van Berry, die hertoghe Charles van Bourbon, die hertoghe van Loreynen ende die hertoghe van Toureynen, met meer andere princen ende groote meesters, rudders ende edelmannen, doende tzamen zulcke foortse ende rudesse binnen den lande, dat die hertoghe Willem nootsakelick paeys versoucken moeste, de welcke hem achter een gheaccordeirt wiert, behoudens dat die hertoghe Willem van Gheldere, zijnen zuene, die van ghelijcken ooc onderhielde jeghens die hertoghinne Johanne van Brabant, zoot ghebuerde, ende in de maent van maerte versciet vrau Margriete van Vlaenderen van dezer weerelt, wettelijcke gheselnede van Mer Robrecht van Vaveringny, daer wy voor dees tijt meer dans eens of vermaent hebben. 1388.

Tjaer dater naer volchde hielt men te Parijs, ter blijder comste van der coninghinne Isabelle, een zeer magnifick steicspel, aldaer die coninck Charles zelve den prijs van binnen verdiende, ende Mer Lodewijck van Vlaenderen, ghezeit dHaze, conquesteirde den prijs van die van buyten, niet jeghenstaende dater die hertoghe van Berry, die hertoghe Philips van Bourgoengnen, die hertoghe Charles van Bourbon, Jan van Bourbon, Jacob van Bourbon, die grave Willem van Namen, Mer Olivier van Clisson, die connestable, die grave Jan van Vienne, die grave Willem van Ostervant, Jacob van Vienne, Guy van Trimouylgie, Willem van Trimouylgie, Philips van Amiens, Inghelram van Couchy, Gervaes van Mirande, Anchelmus van Tre- 1389. Steekspel te Parys.

1389. singny, ende meer andere dierghelijcke princen ende heeren, insghelijcx ooc elc bysondere groot lof ende eere behaelden, en thoeveel daghen lanck gheduerende, die welcke gheexpireert zijnde, die paeus Urbaen institueirde den feestelicken dach van der visitatie der ghebenedijder moedere ende maghet Marie, ten fine dat by haren intercessie tschisme ende die schandaleuse tweedrachticheit der paeusen uytter heligher kercke gheweert mochte worden. Ende daerentusschen quamen die van den Vryen ende die van der Sluys onderlinghe met elcanderen overe int vriendelicke, al zo wel nopende tghedelf van der reye als anghaende zekere haerlieder kueren ende statuten, verwervende naerderhandt up als taccoord ende die vulle confirmatie van den prince, die ten eersten naer dezen met die grave Jan van Nevers, zijn zuene, den coninck Charles van Vranckerijcke zeer eerlick ende weerdichlick omthaelde ende festierde, met alle zijnen edelen raedt, binder stede van Digion, in Hooch Bourgoengnen, reysende van danen voorts ghezamelick naer Avingnon, by den franschen ofte schismatiquen paeus Clement, daer alle die edelen zo menichvuldelick, met allerande soorten van beneficien of beschoncken wierden (omme haerlieder bystant ende faveur te vercrighene) dat zy die naermaels bycans metten stocke vercochten, ter grooter vermindertheit van den helighen kerstene gheloove (Godt beteret!) ende tal zulcken verdriete van den waerachtighen paeus Urbaen, die zesde van dier name, dat hyder zonder faulte voor tende van de maent van octobre in der eeuwicheit zijn ooghen omme loock, hebbende voor zijnen successeur Bonifacius, den neghensten van der zelver name, die metten voorscreven competiteur Clement van ghelijcken ooc ghenouch te lijdene hadde, zo byder tijt allincx zo breedere blijken zal : gheduerende wiens electie ende consecratie die van St-Donaes te Brugghe grootelicx haer-

Paus Urbaen sterft.

lieder kercke repareirden (ghemerct dat zy van ouderdom begonste te vergane), met die penninghen, commende van de juweelen hemlieden (ten XXI^{en} daghe van ougst, int jaer X° XLII, te testamente ghelaten byder roomscher keyserinne Grimilde, sconincx Canuits dochtere van Inghelant, Denemercke, Noorweghe ende Sweden (by vrau Emme, shertoghen Richarts zustere van Normandien) wettelicke gheselnede van den keyser Heyndrick, den derden van dier name, ghezeit de Zwarte, die welcke haer tonghelicke ende met quader cause van overspele accuseirde, repudieirde ende van hem verstack, in der maniere dat zy haer vertreck ende woonste van dier tijt voort te Brugghe bleef houdende, aldaer zy buyten die noortdeure der voorzeider kercke in den ommeghanck begraven licht, met eender beelde van Onze Lieve Vrauwe boven haer tombe ofte sepulture, zo men noch ten daghe van hedent zien mach. Binder maent van lauwe overleet te Parijs Pieter van Auxy, die bisscop van Doornijcke van spaeus Clements weghe, die van stonden an weder eenen anderen in zijn stede stelde, gheheeten Lodewijck van Trimouylgie, raedt shertoghen van Bourgoengnen, ende up tzelve pas wiert te Lelleghem (tusschen Buenen ende Calis) een bestant van drie jaren gheaccordeirt ende ghesloten, tusschen die coninghen van Vranckerijcke ende van Inghelant, die nemmermeer wel eens en droughen, ter occasie elders al int langhe ghedechifreert ende verhaelt. 1389.

Bestand tusschen Engeland en Vrankryk.

Anno XIII° ende XC bemeurde men die stede van Veurne ende men verbreede die vesten, by den toedoene van Mer Richart van der Berst, Mer Boudewijn Crane, Mer Diederijck van Leynseele, Jacob de Visch ende Joos Veyse, tzamen vergheselscipt met meer andere princelicke officiers ende wethouders, die twerck ontwijffelick al behertichden ende vervoorderden dat mueghelick was. Twijle dat die grave Willem van Oostervant in Inghelant 1390.

Veurne wordt bemuerd.

1390. teenen steicspele reysde, anneveerde hy daer met eenen (niet dan duer jonghe onvoordachticheit) de groote ruddelicke ordene van den coninck Richart, tal zulcken meshaghene van alle zijne vrienden ende maghen, metsghaders ooc van den coninck Charles van Vranckerijcke, dat hyder nootsakelick (om paeys te verwervene) weder afscheede, ende die fransche croone manscip van zijnen voorsereven graefscepe doen moeste, by den raede van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijn scoonvadere, die welcke insghelijcx ooc (tot meedere contentemente van den coninck) niet anders en zochte dan zijne suppoosten ende ondersaten van Vlaenderen by eenegher middele ondere die obedientie van den valschen paeus Clement te bringhene, totter tijt dat zy hem een present van XL duysent guldenen deden, houdende de zake daer mede wat interrupt, ende dolerende hemlieden daerentusschen niet alleene van stick van de voornoemde gheinterdiceerde ende verboden munte, maer principalick ende bysondere van tfransch garnisoen dat noch duerghaens binnen den grooten casteele ter Sluys bleef ligghende, in der maniere dat die coninck tzelve (naer lanck debaet) int ende teeneghadere weerde, latende die van den lande van dier tijt voort metten ghezeiden casteele gheworden, up hope dat zy (volghende het te kennen gheven van den hertoghe Philips, zijnen oom) corts alle ghelijck Clementinisten worden zouden, twelcke hy ter weerelt aldermeest begheerde; hanghende deze zwaricheden ende disputen, zo wiert Mer Jan van der Cappelle (up den XIX^en^ dach von septembre) verlaten van den souvereynscepe van Vlaenderen, ende ten X^en^ daghe van der naervolghender maent quam Mer Ghijsbrecht van Leeuwerghen in zijn stede, die tanderen tijden capiteyn van Oudenarde gheweest hadde, uytter name van den prince, zo wy ghehoort hebben.

Hertog Filips tracht de Vlamingen tot paus Klemens te doen overkomen.

1391. Ten naersten jaere dede die hertoghe Philips van Bourgoengnen den dienare van joncheer Jan van der Calone hanghen, die tzelve zo buytermaten qualijck ende onweert nam, dat hy hem vervoorderde tdoode lichame van der ghalghe te weerene, die hy met eenen ooc verbarnde, zo dat hyder te Rijssele in vanghenesse omme ghesteken wiert, ende niet en omtrochte zonder groote amende ende beteringhe pecuniaire, twelcke zo vullick niet ghepasseirt en was, ofte die voornoemde prince en brochte (by zijnder industrie, authoriteit ende moghentheit), met alle zijne edelen van Vlaenderen, met een partie van der commune, ter subjectie ende ghehoorsaemheit van den schismatiquen ende onbehoorlicken paeus Clement, ter grooter ghemeener omtroeringhe van de ghuene die in alder maniere ondere den nieuwen paeus Bonifacius (als ondere den wettelicken successeur van den paeus Urbaen) bliven wilden, ende hemlieden zelven, noch ter cause van dien, Urbanisten noemden, nemende al zo lettele ghemeenscip met die Clementisten (hoe na ghebuers dat zy waren) als die Jueden hier voortijts met de Samaritanen plochten te doene, in zulcker voughe dat zy zelfs elcanders kercken schuden, daer die dienst Gods, ter menigher steden (lacen!) gheel by te nieten ghinck ende grootelijcx over al verflaude, uytghesteken ende ghereserveirt alleenlick te Ghendt, aldaer die paeus Clement eenen suppoost ofte ondersaet niet ghecrighen en conste, wat mer toe dede. Hierentusschen sprack men tAmiens vaste van den paeyse tusschen die coninck Charles van Vranckerijcke, ghezeit de wel Beminde, ende Richart van Inghelant, ghezeit van Bordeaux, maer duer dien dat hemlieden die Inghelschen even sterckelick bleven houdende an den voorsereven paeys van Bretingny (in daten van den jaere XIII^c^ ende LX) ende gheensins die stede van Calis demolieren en wilden (die welcke zy zeiden die slotele van Vranckerijcke voor haerlieder coninck te zijne) zo en quam er anders gheen

1391. vrucht van dier verghaderinghe, dan dater tghementioneirde bestant van en thoeveel tijts by gheprorogneirt ende verlanct wiert, in twelcke hem al dat fransch edeldom dat daer versaemt was nochtans zo wonderlicke zeere inne verblijde ende verhuechde, dat mer niet en dede dan steken, tournoyen, banketteren ende hoveren met allerande triumphe, vruecht ende jolijt, totter tijt dat die coninck Charles subitelick met eene barnende coortse ende uytsinnighe frenesie bestaen ende bevaen wiert, uyt crachte van der tooverie over hem ghesciet by den hertoghe Lodewijck van Orliens, zijnen broedere, die met vrau Valentine, zijnder huysvrau, alsints totter croone aspireirde ende tendeirde. Dies nochtans niet jeghenstaende die grave Walram van Ste-Pol ende Willem van Ostervant, verhoorende die groote bravesse ende magnificentie van den voornoemden steicspeele van Amiens, stelden zonder langher verdrach een dierghelijck voort binder stede van Camerijcke, daer zy tzamen veel prijs ende lofs behaelden. Ende up den XIIIen nacht van der maent van sporcle daer naer volghende, verbarnde tbeilfroot up de marct te Doornijcke by tvier van fortune (zo dat zelfs die clocken smolten), zonder eenich andere notable messchiet, twelcke in der waerheit meer dan wondere was.

Koning Karel wordt met eene hoofdziekte bevangen.

1392. Als men screef tjaer XIIIc ende XCII, zo wiert broeder Jacob van Guilcken (van der ordene van St-Fransoys), die bisscop van Utrecht, openbaerlick voor alle die weerelt ghedegradeert ende gherecht metten sweerde, als een valschaert ende bedrieghere. Twijle dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen noch altijts alle zijn uytterste devoirs dede omme tghemeente van Vlaenderen (by eeneghe subtilicheit, behendicheit, schoonicheit ofte dreeghementen) lancx zo meer tzijnder booser clementischer onderdanicheit te bringhene, zoot ghebuerde, inder maniere dat te Brugghe zeer veel muenicken, religieusen, pasteurs, ba-

Getrouwigheid der Vlamingen aen paus Urbaen.

ginen, caneunicken, cappellanen, priesters, clercken ende 1392.
leeken haerlieder veerden duer Ghendt naer tlandt van Luycke, Ceulen ende elders liepen, liever abandonerende al dat zijs hadden, dan zy gheen Urbanisten bliven en zouden, ghemerct dat zy uytter predicatie van meester Jan van Waes, haerlieder prochiepape van St-Wouburghe, metsghaders ooc uytte sermoene van meester Jacob van Oostburch, priestere ende theologien (die welcke insghelijcx ooc beede mede ruemden) naectelick verstaen ende gheleert hadden, dat die Clementisten zonder twijffele al verwatene ende vermalendijde lieden waren; uyt dezer vlucht rees secretelick onder tbruchsche ghemeente uytnemende groote murmuratie, hoewel dat niemende, om sprincens wreetheit tomtgaene, zijn herte te kennen geven dorste meer dan Pieter van Roesselare (een goet, fijn, vermaert poortere der zelver stede) dieder te Rijsele omme ghevoert ende omthalst wiert, aldaer Mer Jan van Heyle (die den lande zo oorboir ende profijtelick gheweest hadde, zo voorzeit es) van ghelijcke ooc ter zelver occasie in de vanghenesse starf, tal zulcker horreure van alle die andere urbanissche Brugghelinghen, dat zy van dier tijt voort al simuleerden ende dissimuleerden om beters wille dat mueghelick was, anghesien dat anders niet wesen en mochte, commende niet min in kercke noch in cluse (omme dieswille dat die resterende priesters al Clementisten gheworden waren, wiert hemlieden lief ofte leet was), maer treckende als nu als dan (gheduerende die goeweke ende Paesschedagen) al heymelick ende bedectelick te Ghendt, daer zy hem zelven in state van gracie stelden, naer die zeer lovelicke costume ende ordonantie der helighe kercke. Binnen dezer middele tijt veraugmenteirde ende vermeerde die furie ende frenesie van den coninck Charles van Vranckerijcke (daer wy tvoorgaende capitele of gheroert hebben) in zulcker voughe ende maniere dat by die

*

1392. coninghinne Isabelle, zijn huysvrau, by tijden niet en kende, twelcke cause was dat die hertoge Jan van Berry ende die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen (beyde zijn ooms van der vaderlicke zijde) wederom van nieus al tgouvernement van der croone anneveerden, als curateurs daer toe ghecommitteirt by ghemeene consente ende overeendraghene van die van den raede, wel ten omsprekelicken meshaghene van den hertoghe Lodewijck van Orliens, grave van Bloys (daer hy onlancx niet meer dan twee duysent ghuldenen voren betaelt en hadde), die welcke hem vastelick liet dincken dat hy zelve die naerste behoorde gheweest thebbene, niet zonder propoost ende voornemene van hem dies noch in tijden ende stonden wel te deghen te wrekene ovre die ghepreferecrde als voren, zo naermaels breedere blijcken zal : ende omme daer toe te gherakene, zo zochte hy eerst ende voor alle wercken den coninck zijn broedere by eenegher secrete middele (daer men niet lichtelick quaet uyt bemoeden en conste) teeneghadere van der weerelt thelpene, leedende hem sdysendachs, den XXVIIIen van lauwe, snachts ter middelnacht, ten dien fine, zijn zestere mede buyten Parijs, in de prochie van St-Marchellus, ten casteele van der coninghinne waert in maschre (mids dat hy doen wat bet te passe was) niet dan in nauwe lijne habijten, gheel met ghepecten vlasse overdect, als of zy wilde mannen gheweest hadden, ende verswijmende voorts (al wetens al willens) int dansen overhoop, zo tlucht van zijnder toortse dater alle die monnerskleederen of wierden barnende, ghereserveert tzijne, dies vloot hy rasselick uytter zaele al roupende met luder stemme : *Saulveert den coninck*, al en meende hijs niet; tghesciede nochtans byder zorchvuldicheit van zekere edele vrauwe, die hem met hare langhe slippen zeer haestelick tvier van den lijve weerde, twijle dat die grave van Jony, Charles

Aenslag tegen koning Karel.

Zynen nood.

van Poictiers, Yobaen van Hoix ende Longrimen van Gensay zeer jammerlick over een andere zijde in haerlieder mommerie verbarnden, ooc en zoudt die heere van Tronyleet nemmermeer ontcomen hebben, indien hy hem niet subitelick ghesaulveirt en hadde metten watere dat hy in der bottijlgerie vant, al ten grooten verminderthede van svoorzeits hertoghens leaultheit ende trauwe, wat hy hem dies gheexcuseren en conste. Deze zaken aldus al overleden zijnde, zo track die grave Walram van Ste-Pol (by faute van betalinghe van dies men wijlent die grave Guy, zijn vadere, noch schuldich ende tachtere was) met machte van franscher gendarmerie binnen den lande van Luxemburch, aldaer hy C ende XX prochien beroofde ende in gloeyen stelde, nemende bovendien noch eeneghe stercten inne, die welcke hy Lodewijck van Eecke ende Diederijck van Dixmude in handen liet, dieder corts naer zijn vertreckene weder uyt scheeden moesten, in zulcker wijs dat hy hem ter cause van dien met een meedere armeye anderwarf van nieus in alderdiligentie derrewaert spoede, wel ter totaler ruine ende bedervenesse van al tghuene dater noch gheel ghebleven was, ten hadde ghedaen die paeys dieder naer volchde. 1392.

Ten anderen jaere verleende die hertoghe Phiiips van Bourgoengnen ordonantien ende reghelen van procederene, in partie contrarie haerlieder oude maniere van doene : commende omtrent Sinxen te Brugghe, met Lodewijck van Trimouylgie, die bisscop van Doornijcke, die welcke wel meende sdaechs voor die feeste der helighe Drievuldicheit thelich vormsel ende wijdsel ghegheven thebbene binder kercke van St-Salvaters, maer ziende dater alle die hoochtijt van Sinxen niemende ter kercke en quam (omme die cause ende redene voren verhaelt) zo track hy ter Sluys, om tzelve in Onzer Lieve Vrauwe kercke aldaer ten laetsten daghe van meye, teffectuerene 1393.

Hertog Filips neemt eenige schikkingen nopens de regtsplegingen.

1393. ende te vulcommene, maer hy miste, mids tupcommen van den onvoorsienighen brande, ten daghe ende binder prochie als voren, daer al tghemeente zo teeneghadere mede omtstelt wiert, dat zy hem die pestilentie in zijn herte weynsten, zegghende dat hemlieden ontwijffelick dit ongheluck van zijnen weghe toequam ende dat zy om zijne verwatene ende vermaledijde clementijnsche secte wille van Gode gheplaecht waren, met meer andere dierghelijcke propoosten, de welcke hemlieden die prince zo buytermaten qualijck of nam, dat zy int ende (emmers mondelinghe) mede van de zelver paeuselicker obedientie worden moesten om zijnen paeys te behouden, zo deden insghelijcx ooc die van Ipere metten gheelen westquartiere, maer die van Brugghe namen noch dach van deliberatie, daer die Ghendtenaers in gheender maniere inne condescenderen en wilden, ja zelfs belchdens hemlieden zo dat men hemlieden van den paeus Clement vermaende, dat zyder stappans in de wapenen omme liepen, niet zonder meeninghe van erghere te bedrivene, indiender Jan de Wilde by zijnder faconde ende schoonder eloquentie, niet in tijts inne voorsien en hadde. Gheduerende deze trouble vertrocken allomme veel goede paeysible lieden van eere, gheestelick ende weerlick, uytten lande ende graefscepe van Vlaenderen te Brabant, te Luycke ende tUtrecht waert, ende besondere die broeders van de Chartreusen, metsghaders ooc Geeraert van der Zijpe, die abt van Beauloo. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, men vergaerde anderwarf, tusschen Abeville ende Buenen, omme te tracterene van den paeyse tusschen Vranckerijcke ende Inghelant, daer die hertoghe van Bourgoengnen al te gheerne een ende of ghemaect zoude hebben, van vreese van die Vlaminghen (van de welcke hijs ten besten niet eens en drouch) tzijnder prejudicie van nieus met die Inghelschen allieirden, maer dus niet jeghenstaende zo en

Oproer en uytwykingen ter oorzaek der Klementisten.

ghecreech die zake noch gheen voortghanck, om dieswille 1393.
dat die Inghelschen van den advyse niet en waren die stede van Calis gheel te gronde of te worpene ende te raserene.

Te Paesschen XIIIc ende XCIIII ghinghen bycans alle 1394.
die Brugghelinghen te Ghendt te biechte, omtfaende daer met eenen ooc tweerdich helich sacrament, by der handt van de urbanissche priesters, ende die van Doornijcke stelden corts daer naer een zeer magnifieck schietspel metter cruysboghe voort, tot welcke dat IIIc LXXXVII constighe schotters compareerden uyt XLVIII verscheede steden, doende elc haerlieder intreye zo zijs hemlieden verstonden, in zulcker voughe dater die van Brugghe den uppersten prijs of behaelden, die van Parijs hadden van ghelijcken ooc zulc als die varstghecommene toebehoorde; maer die Iperlinghen ghecreghen den eersten prijs van schietene, wesende twee zelvere verghulde cannen van X marck en een once; die van Duay wonnen den prijs van de cortste mate, te wetene ooc twee zelvere verghulde cannen, weghende VI marck ende II oncen; den naervolghenden prijs (zijnde twee zelvere verghulde schalen van wat bet dan III marck) verdienden die Dixmudenaers; ende metten laetsten (daer twee zelvere verghulde flaskins van twee marck en alf mede te winnen waren) keerden die van Bruessele zeer triumphantelick mede thuyswaert. Ten eersten naer dezen sloten onderlinghe eeneghe seditieuse quaetwillighe Brugghelinghen (by den inghevene van Pieter van der Schelle, die een wevere van zijnen ambochte was) sdaechs naer St-Gillisdach, ten vermakene van de wet alle die wethouders in de vierschare doot te slane ende te vermoordene, maer (zoot Gode gheliefde) men wierts gheware, by tsecreet te kennen gheven van Woutere Schaeck ende Pieter van Sijsseele, in der maniere dater Pieter van der Schelle, zijn achstere (1), den

Schietspel te Doornik.

Zamenzweering tegen de wethouders van Brugge ontdekt.

(1) Zyn achten.

1394. XXXen daghe van ougst, voor dHalle den hals omme verloos ende alle die reste van zijne medegheselIen ende complissen liepen haerlieder veerden, daer ende zo zy best consten. Deze justicie aldus ghedaen zijnde, zo overleet int beghinsele van der maent dieder naervolchde, binder stede van Avingnon, die valsche ende zeer bedrieghelicke paeus Clement, hoe wel dater tschisme ende doude tweedrachticheit der heligher kercke niet een haer by en verghinck nochte en beterde, uytte dien dat die curateurs ende gouverneurs van der franscher croone (omme die onversadighe ghiericheits wille) terstont eenen anderen antekerst in zijn stede procureirden, die zy (naer zijnder consecratie quamsuus) Benedictus hieten, wel thaerlieder eeuwighe schande, cleenicheit ende confusie. Ten laetsten daghe van sporcle ghelach die coninghinne Isabelle van Vranckerijcke van eender dochtere, gheheeten vrau Mechiele, die toecommende eerste huysvrau van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, Fe Jans, ghelijck wy noch metter tijt al int langhe (zoot behoort) hopen te verthoogene.

Den valschen paus Klemens sterft.

1395. Tjaer dater naervolchde vergaerden die coninck Charles van Vranckerijcke ende Richart van Inghelant, elc in zijne thenten ende pauwelgioenen te velde, omtrent St-Omaers, tooghende daer mencanderen alle die meeste liefde, joonste ende affectie die zy eenichsins consten ghepeynsen ofte ghedincken, in zulcker wijs dat die coninck Richart (nu wedeware zijnde van vrau Anne, die dochtere van den keyser Wenselin van Roome) sconincx Charles dochtere traude, ghenaemt vrau Isabelle, van der oude van zeven jaren, accorderende voorts onderlinghe in een bestant van XXX jaeren, metsghaders ooc in een generale dachvaert ofte concilie, thoudene eer yet lanck binder stede van Parijs, ter destitutie ende verlatinghe van den voorscreven schismatiquen paeus Benedictus, die welcke

van als gheadverteirt zijnde terstont wel maecte dater 1395.
anders niet of en quam, mids legghende alle zijne thienden in Vranckerijcke, ter turcscher ende heydenscher orloghe waert, daer die hertoghe Jan van Berry ende Philips van Bourgoengnen (als curateurs ende regierders van der zelver croone (ontwijffelick veel bet haerlieder profijt mede deden, dan zy metter unie ende eendrachticheit der heligher kercke ghedaen zouden hebben, al en wast zo heerlijk ende zo zalich niet.

Dienvolghende, zo reysder int beghinsele van den jaere 1396.
ons Heeren XIIIc ende XCVI een groot eyreracht van edelmannen ende anderen uyt Vranckerijcke, Inghelant, Bourgoengnen, Vlaenderen ende Artoys (daer die hertoghe van Bourgoengnen in der qualiteit als voren, den vroomen ende zeer industrieusen grave van Nevers, zijnen oudsten zuene, capiteyn of maecte) in alder diligentie ten secourse ende onderstande van den coninck Sigismundus van Hongarien jeghens die Turcken ende andere ongheloovighe, bedrivende daer ghezamelick thaerlieder comste wonderlicke groote prouesse ende vromichede van wapenen, ende conquestierende eeneghe verloren steden, sloten ende fortressen wedere, wel ten omsprekelicken ghemeenen horreure van haerlieder vianden, ghedurende welcke prosperiteit ende voorspoedicheit, die grave Albrecht van Henegauwe, Hollant ende Zeelant van ghelijcken ooc int eerste van septembre een swaerbloedighen strijdt wan jeghens zijn eeuwighe rebellighen van Oost-Vrieslant (dieder haerlieder capiteyn Ivo lieten), overmids die hulpe ende bystandicheit van den grave Willem van Oostervant, zijnen zuene; den grave Walram van St-Pol; Charles Albrecht; Willem van Cruenburch ende Heyndrick van Cruenburch, daer Willem die vadere of was, zo dat men tEncusen(1), ter cause van dien, uytnemende zeere vierde,

Vrankryk, Engeland en Vlaenderen trekken met groote magt in Hongarie, ten dienste van den koning.

(1) Te Enkhuyzen.

1396. stack ende tournoyde, met allerande vruecht, blijtscepe ende triumphe, ende daerentusschen spaerde die voornoemde grave van Nevers gheenrande labeur, aerbeyt ofte moeyte omme die van der stede van Nicopolis, in Honghарien, by eenegher middele in haerlieder uyttersten noodt omtset te doene, in der maniere dat hy endelinghe (up den XXVII^{en} van der voorseider maent) die capiteyn Pazaites, F^s Amuratis, van der turcscher leghere, ten dien fine, die bataylgie leverde, die welcke hem (lacen!) zo ovre qualick verghinck dat hyder (naer tverlies van III^c van zijne edelen ende ontallicker veel ghemeene sauldeniers) int laetste zelve hasardeuselick ommerinct ende ghevanghen wiert, met die hertoghe Heyndrick van Bar; Philips van Artoys, grave van Heu, ende connestable van Vranckerijcke, die gheenen tijt daer naer en leefde; Inghelram van Couchy, grave van Soison, die insghelijcx ooc van verdriete starf; die grave Jan van der Marcke; Jan Bossicalt; Guy van Trimouylgie, die ooc noyt weder int landt en keerde; Mer Ghijsbrecht van Leeuwerghen, die souvereyn van Vlaenderen; Mer Nicolaes van Uyttenhove, die ghestolinghe wech gheleet wiert ende slave bedeech, eschaperende niet min noch int ende by grooter subtilicheit ende wordende naerderhandt bailliu van Brugghe, byder promotie van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, F^s Jans; joncker Jan, die heere van Vassenaere; Jan van Chasteau Morant; Roegier Pot, die hofmeestere van den grave van Nevers; die heere van Rochefort uyt Bourgoengnen ende meer andere cloucke capiteynen, rudders ende edelmannen, totten ghetale van XXV. Die principaelste versleghene waren, eerst: die grave Jan van Vienne; Philips van Bar; Willem van Trimouylgie, die broedere van Guy, met zijn zuene; Willem van Heu; Mer Reynault van Roye; Mer Lodewijck, die chevalereuse bastaert van Vlaenderen,

Edelen gevangen of in den slag gedood.

ghezeit dHase, met twee van zijne vrome broeders, te wetene: Mer Lodewijck, ghezeit de Vriese, ende Mer Jan, ghezeit zonder Landt, die heere van Drincham; Mer Heyndrick van Antoing, die broedere van den castelein Mer Hughes van Ghendt; die heere van Lembeke; Mer Jan van Casant ende Mer Roelant Houweel; met meer andere edele ende zeer vrome heeren ter wapenen, ter nombre voren verhaelt. Van dat men in Vlaenderen deze drouve tijdinghe verhoorde, ten ware niet scrivelick hoeter al in roeren stont, van vreese of die Turcken anders dan wel leven mochten met die voorscreven ghevanghenen, ghelijck zy met diversche van haerlieder compaengnons ende medeghesellen ghedaen hadden, eeneghe beede die ooghen uytstekende, andere haerlieder mannelicheit afsnijdende, ende zom quartierende ofte met vier peerden in sticken treckende; maer (Godt zijs ghelooft!) deze gruwelicke twijffelachticheit en gheduerde niet langhe, by den toedoene van Jacob van Helgy (die den grooten Turck tanderen tijde ghedient hadde) ende van Dijne de Rappondis, een zeer treffelick coopman Lucoos, residerende te Brugghe, die welcke tzamen zo veel devoirs ende neersticheits deden, dat die grave Jan van Nevers, met alle zijne voornoemde medeghevanghenen, emmers te ghelde ghestelt ende up twee hondert duysent ducaten gherentsoneert wiert, ten fournissemente van welcke die van Ghendt, Brugghe ende Ipere vry noch traech noch gesparich en vielen, assisterende haerlieder natuerlicken heere ende prince wel ende ghetrauwelick in dezen zijnen noodt met ghelde, ghelijck zy oyt ghewonen zijn te doene, in zulcker voughe dat zy elc bysondere vichtich duysent ghuldenen upbrachten, ten grooten contentemente van den hertoghe Philips van Bourgoengnen ende der princesse Margriete, zijnder gheselnede; twelcke ziende die van Artoys, Bourgoengnen, Nevers ende Rethiers queten hemlieden ins- 1396.

1396. ghelijcx ooc, zo dat die ghementioneirde ghevanghenen voor tende van den jaere weder tharen lande waert keerden, wel ten onbegripelicker verhueghinghe van haerlieder supposten, vrienden ende maghen, elc int zijne, maer principalick ende boven al, zo verblijde haer die gravinne Margriete van Nevers, ghevende haren lieven man tzijnder wellecomme haren nieugheboren zuene zeer mindelick te cussene, daer zy in zijn absentie of gheleghen was, gheheeten Philips, naermaels hertoghe van Bourgoengnen ende grave van Vlaenderen, zo int vervolch van dezen allincx zo bet kennelick ghemaect zal worden. Hanghende dezen tijt, zo wiert Mer Ghijsbrecht van Leeuweghen, die souvereyn van Vlaenderen, metter doot ghemeene, ende Mer Jacob van Lichtervelde, die heere van Coolscamp, quam ten neghensten daghe van sporcle in zijn stede, naer dat die staet een maent ende eenen dach ghevaceert hadde.

1397. Ten naersten jaere roerde te Parijs int parlement groote questie ende swaricheit, aenghaende den thol van den lande ende graefscepe van Crespy, van welcke de cooplieden van Vlaenderen, by sententie interlocutoire, verclaerst wierden (ten versoucke van den hertoghe van Bourgoengnen) vry quyte ende exempt te moeten blivene totter definitive. Ende binnen dezen middelen tijt ghinct in Inghelant al over noene, eensdeels omme dieswille dat die coninck Richart vrau Isabelle, sconincx dochtere van Vranckerijcke, ghetraut hadde, maer principalick ende bysondere om dat hy van Brest ende Chierburch ghescheeden was, metsghaders ooc zo lanck bestant met die Fransoysen ghemaect hadde als voorzeit es, twelcke eeneghe groote meesters metten ghepuepelte zo buytermaten qualick namen dat zyder in de wapenen omme liepen, ondere den hertoghe Thomaes van Glocestre, sconincx oom van zijn vaderlicke zijde, zegghende tzamen ende eendrachtelick dat

Twisten in Engeland.

zy om tbestants wille in gheender maniere laten en zouden die croone van Vranckerijcke (hemlieden metten rechte toebehoorende) by foortse van wapenen te conquesterene, twijle dat tijt was, ende ghedurende die frenesie van den coninck Charles, die welcke metter voornoemde defaicte voor Nicopolis van ghelijcken ooc niet lettele vercranct en was. Als die coninck Richart deze overwillighe woorden verstont, hy dede zo veel poochs ende neersticheits, dat hy den voorscreven hertoghe van Glocestere in handen ghecreech, metten grave Richart van Arondeel, daer of dat deerste by zijnen laste te Calis verworcht ende den anderen te Lunnen (1) omthalst wiert, ghenouch ten assopissemente van der trouble, zoot scheen. Twelcke alzo ghesciet zijnde, die hertoghe Philips van Bourgoengnen track metter gravinne Margriete van Vlaenderen, zijne gheselnede, ende met Antheunis, zijnen tweeden zuene, metsghaders ooc joncker Willem van Provijn, zijnen hofmeestere, ende meer andere edelen in schoonen state duer Ghendt te Brabant waert, byder hertoghinne Johanne, zijn behuwede moeye (van zaligher memorie princesse Margriete, harer zustere weghe), ten fine dat zy den voorzeiden Antheunis erfde naer haer doot in de landen ende hertochdommen van Brabant ende van Lemburch, ghelijct ghebeurde. Ende ten eersten naer dezen brack die hertoghe Willem van Gheldre, grave van Zutphen, den paeys van den jaere XIII^c LXXXVIII, stichtende met veel volcx van orloghe (daer die bisscop van Ceulen, Munstren ende Utrecht naer hem die principaelste beleeders of waren) ter menigher stede roof ende brant, binnen den lande ende hertochdomme van Brabant, alleenlick in wederwrake dat die van sHertoghenbosch, Woutere van ovre den Rijn, zijnen dienare, ghejusticiert ende omthooft hadden, om zekere

Vredebreuk tegen Brabant.

(1) Londen.

1397. dootslach by hem in dronckenscip ghecommitteirt ende gheperpetreirt, in al welcke invasie, cracht ende violentie haer die hertoghinne Johanne zo over lettele beroerde, dat zy (rustende upt tsecours van Vlaenderen dat Mer Diederijck, die heere van Dixmude, met hem brochte) hare vianden zelve teenen gheprefigieerden weghe ter bataylgie beriep, met zulck een couragie ende onversaechteit dat zyder in gheender maniere toe verstaen en dorsten, maer pijlgierden al tghuene dat zy yewers omtrent der stede van sHertoghenbossche vonden, loopende mids dien haerlieder veerden ovre die reviere van der Mase, wel ter omsprekelicker schade van den lande ende hertochdomme van Guilcken, daert die Brabanders ende Vlaminghen (int scherp vervolch) al roofden, destrueirden ende in gloeyen leyden daer zy voorby passeirden ende eenichsins annegheraken consten. Up den laetsten dach van der maent van lauwe, versmoorde te Ghendt byder Waterpoorte die abt van Dronghene, met zijnen stierman, zo hy thuyswaert varen zoude. Ende die naervolghende vastene vergaerde te Riemen, eerst: die patriarche van Jerusalem; die keyser Wenselin van Roome; die coninck Charles van Vranckerijcke, dieter al desroierde; die ambassadeurs van den coninck Richart van Inghelant; die hertoghe Lodewijck van Orliens; die hertoghe Jan van Berry; die hertoghe Lodewijck van Bourbon, ende die grave Walram van St-Pol, met veel meer andere edeldoms, resolveirende ende slutende daer eendrachtelick dat men beede die paeusen (alzo wel Bonifacium als Benedictum) tzamen destitueren ende van nieus eenen derden te Roome kiesen zoude, omme bisscop ende overhooft universeel te zijne van der gheeler kerstene kercke: maer wat mer resolveirde ofte sloot, daer en quam anders niet of, overmids tempeschement van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, metsghaders ooc van den

Vergadering te Rheims.

eerdsbisscop Guy van Riemen ende voorts van die bisscoppen van Rouaen, Sens, Parijs, Bauvays ende Sancerre, met haerlieder suffraganen, elc int zijne, die welcke ghezamelick (omme die goddelooze ghiericheits wille) niet anders en zochten dan haerlieder Avingnonschen ende schismatiquen paeus Benedictus in aldermaniere ghecontinueirt thebbene, niet zonder groot verlies van haerlieder goede estime ende overwinnelicken grieve van den helighen kerstene gheloove. 1397.

Twelcke al considererende die coninck Charles van Vranckerijcke, vergaerde anderwarf te Parijs (int jaer XIIIc ende XCVIII), met alle zijne edelen ende gheleerden (die niet suspect en waren), omme van hemlieden zekerlick te vernemene oft men die voorzeide resolutie van Riemen behoorde te reverenderene ofte niet? daer up dat hem endelinghe, by ghemeene accoorde ende overeendraghene, verantwoort wiert dat ja; dienvolghende zo zant hy Jan van Bossicalt met machte van volcke, te peerde ende te voet, naer die stede van Avingnon, om den bedrieghelicken paeus Benedictus by foortse van wapenen (ghemerct dat anders niet wesen en mochte) daer uytte te verjaghene ende te verdrivene, zoot ghesciede, ten grooten regrette van alle die ghuene die zijns ghewone waren van hebbene, maer zy en haddens anders emmers als doen. Binnen dezen middelen tijt resusciteirden ende verweecten die grave Heyndrick van Herby (daer die hertoghe Jan van Lancaestere die vadere of was) ende Thomaes van Monbraye, die hertoghe van Noorthfosch tzamen (metten ghepuepelte) weder up een nieu de voorghenoemde gheassossierde ende verstorven beroerte van Inghelant, in der maniere dat zyder van den coninck Richart beede omme ghebannen wierden, tal zulcken verdriete van den ghementioneerden hertoghe van Lancaestre, dat hyder niet langhe naer en leefde. Noch en conste die hertoghe Wil-

1398.

Andere vergadering te Parys den pauzen betrekkelyk.

1398. lem van Gheldre, grave van Zutphen, die omthoofdinghe van Woutere, zijnen dienare (daer wy hier voren of ghehoort hebben), in gheender maniere vergheven ofte vergheten, doende den ghemeenen lande van Brabant (mids der hulpe van de Ghuilckenaers ende Luyckenaers) noch daghelijcx, ter dier occasie, al tmeeste leedt, schimp ende spijt dat in hem was, totter tijt dat hem tzelve belet wiert byder uytnemende vaylgiandise ende vromicheit van den grave Walram van St-Pol, die welcke by laste van den hertoghe van Bourgoengnen, die Brabanders ter assistentie track, met IIIc cloucke ende wel ghequipeerde mannen te peerde. Deze orloghe en was zo haest aldus niet gheent, ofte die grave Willem van Ostervant en nam die stede van Stavere inne, bringhende naervolghelick ooc gheel Vrieslant tzijnder subjectie ende onderdanicheit.

1399. Ende ten naervolghende jaere banden die Ghendtenaers Mer Jacob van Lichtervelde, den heere van Coolscamp, vichtich jaeren uytten lande, omme dieswille dat hy (als souvereyn van Vlaenderen) hem vervoordert hadde Jan Perrensoen, haerlieden medepoortere, te doen omthoofdene jeghens haerlieder previlegie van den jaere XIIc ende LXXX, zo voorzeit es, maer dies niet jeghenstaende die prince maecte de paeys. Ende daerentusschen keerde die voorscreven ghebannen grave Heyndrick van Herby (nu hertoghe van Lancaestre gheworden zijnde, mids toverlijden van zijnen vadere) weder uyt Vranckerijcke, duer Bretaengnen, naer tconincrijcke van Inghelant, aldaer hy byder adresse van den ghemeente (daer hy uytnemende wel of bemint was) voorts zonder respijt zulc devoir ende neersticheits dede, dat hy zijnen rechtsweer, den coninck Richart, ghezeit van Bourdaux, den tweeden van dier name ende den vierden van der roode roose, in handen ghecreech ende naerderhandt zeer compasselick met eenen hamere te Lunnen in vanghenesse vermoorde ghelijck een osse, makende

Koning Richard vermoord.

hem zelven coninck, den vijfsten van den zelven name 1399.
ende den eersten van der witte roose, als van zijnder moederweghe ghedescendeert zijnde van den hertoghe Aymon van Lancaestre, den originalen instituteur van diere, wijlent sconincx Heyndricx oudste zuene, daer die coninck Eduaert (ghezeit met die langhe Beenen) die broedere of was, zo elders wel te vullen ghededuceirt ende ghenoteert staet, ende es te wetene dat die versleghen ende ghedepescheirden coninck Richart binnen zijnen levene twee huysvrauwen traude, daer of dat die eerste vrau Anne hiet, die dochtere van den keyser Wenselin van Roome, ende starf zonder hoir; dandere was vrau Isabelle, sconincx Charles dochtere van Vranckerijcke, keerende ten eerster oportuniteit weder by den coninck, haren vadere, noch gheen XII jaeren oudt zijnde. Twijle dat men hier mede in Inghelant besich was, zo overleet ten eersten daghe van novembre die hertoghe Jan van Bretaengnen, binnen zijne stede van Nantes, die vijfste van dier name, filius Jan, by vrau Margriete van Vlaenderen (wijlent sgraven Lodewijcx zustere van Nevers) zonder eenege kijnderen achtere te latene byder hertoghinne Marie, zijne eerste gheselnede, daer die coninck Edouaert van Inghelant (ghezeit dEdele ofte van Vindelifore) die vadere of was: maer byder princesse Johanne, sconincx Charles dochtere van Navarre, zijnder tweeder huysvrau, bleven naer hem ter weerelt, Jan, Arcturus, Richart, Gillis ende drie dochters, van de Sterfte.
welcke ic die namen niewers en bevinde. Daer regneerde dees tijd in Vlaenderen ende allomme elders een universele mortaliteit ende pestilentie, niet jeghenstaende dat zo afgriselick zeere vroos dat men tallen cante (tusschen Sassen ende Denemercken) over tijs van der zee ghinck.

Anno XIIIIc, liep alle die weerelt naer Roome omme 1400.
die schoone pardoenen ende aflaten van den jaere van gracie te verdienene, maer zy vergaten in grooter mee-

1400. nichte weder thuys te keerene, mids der wreetheit van der peste als voren, daer namentlick meer dan half die stede van Doornijcke by verghinck. Twijle dat Claeys Pagant tgodshuys, metter cappelle van St-Nicolaus te Brugghe (tusschen die Steenstrate ende Oudenburch), fondeirde; aldaer men ten XVen daghe van sporcle insghelijcx ooc den eersten steen van der poorte leyde, zo men te Damme waert gaet. Ende die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, cochte up tzelve pas tgraefscip van Charloys, in Hooch Bourgoengnen, van den grave van Armingiack, metsghaders ooc die heerlicheit van Noyeres, van vrau Margriete, zijnder huysvrau.

1401. Tjaer dater naer volchde maecte men die steenebrugghe van St-Michiels te Ghendt, ende Vranckerijcke leedt buytermaten groote schade van den dondere ende blixeme, tzamen vergheselscipt met horribelicke groote haghelsteenen. Ten XVIen daghe van lauwe verschiet van dezer weerelt die hertoghe Willem van Guilcken ende van Gheldre, grave van Zutphen (wesende noch maer int beste van zijn levene) zonder eeneghe hoirie achter te latene by vrau Catheline van Beyeren (sgraven Albrechts dochtere van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant) zijnder overleden gheselnede, daer hem Reynout, zijn broedere ende erfghename (den vierden van dier name), te Monichuyse by dede begraven. Ende up den XXVIIIen van der zelver maent bedeech Alexander Spierinck (raedt shertoghen van Bourgoengnen, souvereyn bailliu van Vlaenderen, by forme van provisie, ende ghedurende die absentie van Mer Jacob van Lichtervelde, heere van Coolscamp, die welcke den neghensten van der voorgaender maent in pijlgrimagie naer Jerusalem ghetrocken was.

1402. Huwelyk. Als men screef tjaer XIIIIc ende II huwede Antheunis, die verbeydere van Brabant ende van Lemburch, tweede zuene van den hertoghe Philips van Bourgoengnen (byder

gravinne Margriete van Vlaenderen, zijner gheselnede), 1402.
met vrau Johanne (Walrams dochtere van Luxemburch, grave van St-Pol) in zeer princelicker hoocheit ende magnificentie, binder stede van Atrecht, ende die feeste van der brulocht ghepasseirt zijnde, die Fransoysen omtzeiden den nieuwen coninck Heyndrick van Inghelant, met alle zijne landen ende gheallieirde, te viere ende te zweerde, ter cause van der onghenadigher moort by hem ghesciet in den persoon van den coninck Richart, zijnen predecesseur, zo wy ghehoort hebben; dies vouchde hy hem in alderdiligentie ter orloghe, omtsegghende van ghelijcken ooc den coninck Charles van Vranckerijcke, in de zelve forme ende maniere als men hem ghedaen hadde, ende nemende ten eersten daer naer alle die vlaemsche coopvaerders ter zee ghevanghen, die met wijnen uytter havene van Rochelle quamen, zo dat zy dies clachtich vallen moesten voor den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, als curateur ende gouverneur van der franscher croone, verzouckende met eenen zeer instantelick (ter ghemeener welvaert van den lande ende neeringhe van den coopmanscepe aldaer) neutrael te mueghen blivene, al wast dat zake dat zy niet en verworven. In die maent van sporcle zach men een al te schrikkelicke sterre metten steerte in de lucht, treckende naer twesten. Ende ten laetsten daghe van der zelver maent wiert Charles, die toecommende coninck van Vranckerijcke, gheboren, die zesde van dier name. Up den XXIIen dach van maerte daer naer volghende, dede Alexander Spierinck, Fs Jans, die souvereyn van Vlaenderen, eenen persoon omthoofden, die welcke hem (ter preuve van zijnder onschult), ten VIIen daghe, voor toordeel Gods dachvaerde; maer hy en slouchs gheen ghade, dan dat hy ten daghe dienende al caedsende te Thielt (daer hy woonde) jeghens zijne compaengnons zeide : « Die bouve, die ic laest omthalsde, dach-

Oorlog tusschen Engeland en Vrankryk.

Steertster.

Geval van den souvereyn van Vlaenderen.

1402. vaerde my up hedent voor den uppersten jugie, maer voorwaer hy en hadts gheen last, dies en zal ic ooc van zijnder dachvaert niet houden, zo men an mijn wesen ende goede dispositie wel mercken mach, » vallende met dien in een qualicte daer hy noch voor den avende of storf, ter eeuwigher miraculeuser memorie van dies voorzeit es, binder stede als voren, aldaer hy in de hoochkercke, ter zuutzijde van den choore, by zijnen vadere begraven licht.

1403. Ende mids zijnder aflijvicheit, zo wiert ten naersten jaere ingaende meye, Mer Monfrant van Eessene, by Dixmude, insghelijcx ooc by provisie in zijn stede souverain bailliu van Vlaenderen, totter wedercomste van Mer Jacob van Lichtervelde, die heere van Coolscamp, die welcke nu wederghekeert zijnde van Jerusalem, zijnen voorscreven staet van den eersten daghe van octobre voorts zelve bediende. Binnen den welcken middelen tijt hem die grave Walram van St-Pol, capiteyn van Grevelinghe, zeer machtich ter zee vant, jeghens die Inghelschen (want hy die zustere van den versleghen Richart ghetraut hadde), doende daer deene den anderen al tmeeste leet, schimp ende spijt dat zy eenichsins consten ghepeynsen ofte versieren, ten inestimablen grieve van de cooplieden van Vlaenderen, die nieuwers thooft uytsteken en dorsten. Ende up den XIIen dach der naervolghende maent quamen tOstende acht walvisschen, met die vloet van der zee, zo hooghe up tzant ghedreven, dat zyder metter ebbe bleven ligghende, elc van der langhde van LXX voeten ofte bet, ende in elc clommen XII mannen met leederen, halende uyt elc XXV tonnen smouts ende daer boven. Twelcke alzo ghebeurt zijnde, die vlaemsche coopvaerders trocken endelinghe by consente van den prince (daer zy gheen neutraliteit of verwerven en consten), met stercken convoye jeghens die Inghelschen in zee, maer al

Achtwalvisschen op het strand van Oostende geworpen.

ghenouch ter ghemeener schade ende bate. Ende die naer- 1403.
ste wintere maectet zulc een extreme coude ofte vorst, dat er alomme veel steenen brugghen by te nieten ghinghen. Twijle dat die Hollanders een marminne binnen de stede van Haerlem brochten, die welcke zy daer cleeden in vrauwen habijte ende menich jaer lanc met melc ende broodt onderhielen, leerende haer in tende ooc spinnen ende thelich cruce ons Heeren reverentie bewijsen, maer noyt en sprack zy. Ende up den Goedenvrijdach quam te Duynkercke (ghedurende tpreken van der Passie) noch een walvisch te lande ghedreven (by der middele als voren) van der langhde van LXXX voeten ende XIX voeten hooghe, zo dater tvolck al haestelick ter kercken uyt omme liep, ghecrighende hem met groote subtilicheit, pijne ende aerbijt binnen haerlieder stede, in der maniere dat zyder XXVII thonnen smouts uythaelden.

Int beghinsele van der maent van april, int jaer XIIIIc 1404.
ende IIII, woeyt zulc een horribelicke rude ende coude wint uytten noorden, dater niet alleene die botten van de boomen ende andere nieuwe groenicheden allomme by en verdwenen (ter grooter verdervinghe van de fruite ende anders, maer bovendien ooc een universele vercoudheit, snotere [1] ende pepeye [2] uyt causeirde, daer tallen cante veel menschen ende beesten zeer miserabelick by verghinghen ende storven. Zeer corts naer dezen track Philips van Valoys, die hertoghe van Bourgoengnen, ghezeit de Stoute, met ziecke leden, in een osbare van Bruessele naer Vranckerijcke, maer mids daugmentatie van zijnder cranchede, zo en reysde hy niet voordere dan tot die stede van Onzer Lieve Vrauwe tHallen, in Henegauwe, aldaer hy (ter grooter ghemeener rauwe) in zijn herberghe (ghenaemt den Hert), ten XXVIen daghe van der voorzeider maent,

Dood van Filips hertog van Valois.

(1) Snodder, snote : neusloop. — (2) Pippe, pipse, pip : eygenlyk sprouw.

1404. dezer weerelt overleet, naer dat hy ondere meer andere lovelicke zaken ooc die vlaemsche noblen van XXXII int marck ghesleghen, ende tpartagie van Jan, Anthuenis ende Philips, zijne drie zuenen, ghemaect hadde (in der maniere als wy noch hooren zullen) by den consente van der gravinne Margriete van Vlaenderen, zijnder huysvrau, die welcke zijn inghewanden, binnen der voornoemde stede, in Onze Lieve Vrauwe kercke, ende zijn herte tSt-Denijs by Parijs (neffens den coninck Jan, zijnen vadere) zeer solemnelick ende ceremonieuselick dede begraven, treckende voorts metten ghebalsemde lichame (ligghende in een loode vat), duer Duay, naer Atrecht, daer zy (ghedurende die princelicke uytvaert) haer rieme, buerse ende slotelen up tlijck leyde, renoncierende by dien sterfhuys van haren man (anghaende die meuble ende andere vileyne goedinghen) omme zijne excessive commeren, lasten ende schulden wille, ende ghevende hem ten eersten daer naer zijn sepulteure binnen den cloostere van den Chartreusen by Digion, in Hooch Bourgoengnen, twelcke hy binnen zijn levene hadde ghedaen fonderen ende maken, latende ontwijffelick in als een irriprochable memorie ende ghedinckenesse achtere, indien hy tschisme papael (om zijn zelfs ghiericheit) niet en hadde helpen nourrieren ende voeden, zo voorzeit es. Binnen der zelver maent van april waren die van Nieupoort, Dunckercke, Grevelinghe, Sluys, Biervliet ende Ostende zo sterck ter zee (ondere tbeleet van Mer Robrecht ende Mer Victor, beede die bastaerden van Vlaenderen) dat zyter al roofden ende stolen (in prejudicie van de Inghelschen) daer zy by ofte omtrent gheraken consten, in zulcker wijs dat die van Nieupoort ondere andere zekere schepen van Calis (die met wulle ende andere coopmanscepen naer Zeelant wilden) by fijnder foortse themlieden waerts ghecreghen, verslaende daer alle die ghuene die gheen rent-

De vlaemsche schepen maken veel buyts.

soen en vermochten, zo van ghelijcken ooc die Duynkerckenaers deden, al zo wel bin den rooverschepe (daer zy met haerlieder barcken meestere of wierden ende voor alle wercken den capiteyn omthoofden) als bin den schepe, daer zy eenen abt, raedt sconincx van Inghelant, met noch eenighe muenicken ende meer andere lieden van orloghe inne vonden, van al twelcke hemlieden die Inghelschen insghelijcx ooc al wroken dat mueghelick was, ende bysondere doen zy die vlote van Spaengnen, commende met wijnen naer Vlaenderen, XVII van hare principaelste schepen omtweldichden, doende bet voorts ooc menighe schadelicke coursen ofte sproncreysen uytter stede van Calis tot voor die poorten van Grevelinghe, aldaer hem tgarnisoen dater binnen was van stonden an, byder zelver middele, zo of vengierde dat tverlies van den volcke int ende ghenouch ghemeene bleef, maer tlandt van Ghijsne dede al te deerlick van beede zijden den coopman goet, in der maniere dat gheel vague ende desert bedeech. In die maent van juiny keerden die Inghelschen van die Antwerpmarct, met haerlieder schepen (vul allerande lakenen) weder thuyswaert, ondere tconvoye van de Hollanders ende Zeelanders (die zyder met ghelde toe vertweefelt ende gheheurt hadden), pijlgierende ende verbarnende ondere weghen een groote partye van den eylande van Casant, zo dater al thollansch ende zeeusch goet binnen Vlaenderen terstont omme gheconfisqueirt wiert, toter tijt dater een andere apointement naer volchde. Ende daerentusschen vielen die oostersche coopvaerders in handen van de pieraten van Inghelant; twelcke willende wreken Jacob Reymaer, poortere van Nieupoort, nam die Inghelsche (by sonderlinghe prouesse ende vromichede van wapenen) een hooftschip of, gheheeten *de Crayere,* daer zy hem naerderhandt hondert rose noblen voren betaelden. Deze zaken aldus al ghepas- 1404.

1404. seirt zijnde, Mer Montfrant van Eessene, by Dixmude, wiert ten XIen daghe van ougst anderwarf souverain bailliu van Vlaenderen, mids der nootsakelicker absentie van Mer Jacob van Lichtervelde, die heere van Coolscamp, ende up Ste-Elijsabettendach (den XIX van der maent van novembre) verhief haer die vlaemsche zee zo buytermaten hooghe boven alle die dijken ende dunen, dat men van dierghelijcke niet en wiste te sprekene, inonderende allomme al tlandt wel drie mijlen varre, ten zeer claghelicken verliese van veel menschen, beesten, vruchten ende andere costelicke goedinghen, niet jeghenstaende dat die van de Vier Ambochten, Sluys, Damme, Ardenburch, Oostburch, Biervliet, Hughevliet, Wulpen ende Cadsant nochtans varre int principaelste grief bleven. Int eerste van lauwe, vinghen die Inghelschen Jan Leys, tusschen Calis ende Douvre, die welcke hem vervoorderde met eenen gheweldighen schepe, vul coopmanscepe, gheladen uytter sluysscher havene naer Spaengnen te zeylene, ten spijte van alle die ghuene diet benijdden, zo dat hy met zijne medeghevanghene compaengnons, boven tverlies van den schepe ende anders, noch zonder groot rentsoen niet en omtrochte. Daer wierden alsdoen ooc veel visschers van Vlaenderen, met haerlieder booten ende ghereede, naer Inghelant ghevoert, duer dien dat die zee tallen houcke zo onbevrijt was, dat zelfs die naerste ghesetene in de circumvoisine steden ende sloten rumen moesten, met al dat zijs hadden. Als Walram van Luxemburch, die grave van St-Pol, dit spel anzach, hy dede alle zijn uytterste beste ende neersticheit om die Inghelschen teylant van Wicht, in Bretaengnen (daer hy Philips van Harincourt ende Jan van der Gracht, beede rudders voren slouch) by eeneghen middele te ontnemene, of tzelve emmers ten minsten teeneghadere te pijlgierene ende te bedervene, maer hy miste, overmids die uytnemende vromicheit van die van binnen.

Overstrooming.

Ende up St-Pauwelsdach, den XXVen van de voornoemde maent van lauwe, wiert Albrecht van Beyeren, die grave van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, metter doot ghemeene (ter grooter mestroosticheit van der princesse Margriete, sgraven Adolfs dochtere van Cleven, die tweede van dier name, zijnder wedewe, daer hy gheen kijnderen by achtere en liet) ende ghecreech zijn sepulteure in den Haghe, in Hollant, binnen der hoochkercke, ter noortsijde van den hooghen autaer, byder gravinne Margriete, shertoghen dochtere van Bryden, zijn eerste gheselnede, die welcke hem drie zuenen ende al zo veel dochters ghebaerst hadde, te wetene: Willem, die eerst maer grave van Oostervant en was ende na zijnen vadere in al tghuene dies voorzeit es succedeirde, met vrau Margriete van Valoys, zijnder compaengne, wesende doudste dochtere van wijlent die hertoghe Philips, ghezeit de Stoute, byder gravinne Margriete van Vlaenderen, zo wy elders ghehoort hebben ende te meer andere passagien allincx zo breedere noch staen thoorene; Albrecht, die heere van Nubinghen, wiens leven zeer cort ende onlanck was; Jan, ghezeit zonder ghenade, diaken ende bisscop van Luycke, die noch naerderhandt een wijf traude, ghelijck naermaels gheexponeert zal worden; vrau Cathelijne, die den hertoghe Willem van Guilcken ende van Ghelderen, grave van Zutphen, te manne nam, maer waren beede dezer weerelt overleden zonder hoirie, zo boven ten vullen ghenoteert ende verhaelt staet; vrau Margriete, die huysvrau van den nieuwen hertoghe Jan van Bourgoengnen, ghezeit van Digion, toecommende grave van Vlaenderen, daer wy metter tijt al int langhe (zoot behoort) of hopen te tracterene; ende vrau Johanne, die eerst den keyser Wenselin van Roome traude ende naer zijnder aflijvicheit metten hertoghe Albrecht van Oostenrijcke huwede. Hierentusschen vercreech die ambitieuse 1404.

Albert van Beyeren sterft.

1404. hertoghe Lodewijck van Orliens zekere bulle van den schismatiquen paeus Benedictus, by de welcke hy alleene gheauthoriseirt wiert curateur te zijne van den frenetiquen coninck Charles van Vranckerijcke, zijnen broedere, met expresser interdictie van hem dies angaende eenich leet ghedaen te wordene by yemende van de kerstene princen (wie hy ooc ware), up peyne van den ban ofte verwatenesse, daer hemlieden alle die ghuene diet principalick anneghinck, zo uytnemende zeere inne beroerden, dater van jaere te jaere lancx zo meedere bloetsturtinghe naervolchde, omme dieswille dat die hertoghe voornoemt niet alleene tgouvernement van der croone en zochte, maer bysondere ooc die proprieteit van diere affecteirde als die ghuene die ter dien fine gheenrande wreetheit, verraderye, tooverie ofte verghevinghe en spaerde, zo hier boven ghenouch ghebleken es ende noch successivelick allincx zo bet blijken zal, die materie daer toe ghedisponeirt zijnde; ooc causeirde deze paeuselicke bulle zulc een toornelicke alteratie in het herte van der gravinne Margriete van Vlaenderen (wiens kijnderen by haerlieder vaders testament voor alle zaken ghelast waren den voorzeiden coninck ende zijn posteriteit te bewarene ende te bescermene van alle injurien) dat zyder ten XVIen daghe van maerte, in haer hof tAtrecht, zeer onvoorsienlick met eender popelare omme bestaen ende bevaen wiert, stervende daer mids dien achter een zonder late ofte teekene, wesende van der oude van omtrent LX jaeren, ende men begrouf ze met grooter ghemeener rauwe, eere ende weerdicheit tSt-Pieters te Rijssele, in Onze Lieve Vrauwe cappelle, neffens haren vadere, naer dat zy tlandt XXI jaer, neghen weken ende drie daghen lanck bezeten ende twee mans ondere daerde gheleit hadde, beede gheheeten Philips, ende beede hertoghen van Bourgoengnen (achtervolghende tghuene dies elders langher verhaelt es), latende

Lodewyk van Orléans wordt voogd van koning Karel.

De gravin sterft.

tharen overlijdene, by den ghuenen die nu boven de X maenden ende XVIII daghen niet doot en was, drie zuenen ende vier dochters achtere, te wetene, eerst : 1404.

Jan, ghezeit van Digion, voormaels grave van Nevers, twelcke hy by partagie of ghegaen was, wordende naer zijn vaders aflijvicheit hertoghe van Bourgoengnen, metsghaders ooc grave van Vlaenderen, Artoys ende Bourgoengnen van zijnder moederlicke zijde, metter princesse Margriete van Beyeren, wijlent sgraven Albrechts dochtere van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, zijne wettelicke gheselnede, ghelijck wy onlancx ghehoort hebben ende uyt tnaervolghende noch lancx zo claerlicker verstaen zullen.

Hare kinderen.

Antheunis, die eerfachtich verbeydere van den hertochdomme van Brabant ende van Lemburch, zo voorzeit es, ende byder tijt noch breedere ende ampelder ghezeit zal worden.

Philips, die grave van Nyvers ende van Rethiers, die eerst vrau Marie, die eeneghe dochtere van wijlent Inghelram van Couchy, grave van Soison, traude, daer Philips of quam, ende naer haer doot nam hy vrau Josijne, Philips dochtere van Artoys, te wijve (daer die grave Charles van Heu die broedere of was), ghecrighende by haer Charles, den grave van Munny, ende Jan, die grave van Stampes, toecommende scoonvadere van den hertoghe Jan van Cleven, Fe Adolfs, van vrau Isabelle zijnder dochtere weghe.

Vrau Margriete, die huysvrau van Willem van Beyeren, grave van Henegauwe, Hollant, Zeelant ende Ostervant, heere van Vrieslant, die zesde van dier name, daer wy hier voren meer dan teendere plaetse wat of gheroert hebben ende int vervolch van dezen veel vulcommelicker of dincken te tracterene.

Vrau Cateline, twijf van wijlent die hertoghe Leopold

1404. van Oostenrijcke, daer gheen hoirie ofte generatie naer en volchde van haren lichame gheprocreeirt zijnde.

Vrau Marie, die compaengne van den grave Amadeus van Savoyen (die naermaels deerste hertoghe bedeech, ghelijck wy noch hooren zullen) ende moedere van den hertoghe Lodewijck van Savoyen, metsghaders ooc van vrau Marie, shertoghen Philips huysvrau van Milanen, ende voort van vrau Johanne, die wettelicke gheselnede van den hertoghe Jan van Ferrare, daer naervolghelick Jan, Bonifacius ende vrau Isabelle of descendeirden.

Ende vrau Josijne, die noyt en huwede, ende tAtrecht begraven licht.

Van Jan van Bourgoengnen,

DIE XXVIIen GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

1405. Den hertog bezweert het graefschap van Vlaenderen. Ten naervolghende jaere, up den derden Paschdach, beswoer die nieuwe hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, Artois ende van Bourgoengnen (ghezeit van Digion, naer die platse van zijnder gheboorte, ghelijck voorzeit es), in grooter hoocheit ende magnificentie tlandt ende graefscip van Vlaenderen, binnen der stede van Ghendt, in de presentie ende jeghenwoordicheit van die van Brugghe, Ipere ende tVrye, die welcke daer (zonder langher verdrach) ghezamentlick, met die Ghendtenaers, vijf verscheyde zaken an hem versochten ende begheerden, te wetene : eerst, dat hem ghelieven zoude zijn hof duergaens yewers binnen haerlieden limite ende territoire te

bliven houdene, met confirmatie van alle haerlieden oude previlegien, wetten, vryheden ende usagien, medsgaders ooc agreatie van een eeuwighe neutraliteit, ter voorderinghe van hare tractaten van coopmanscepe ghedeurende die orloghe van Vranckerijcke ende van Inghelant, zonder voorts die stede van Grevelinghe (met al het ghuene datter meer of dependeerde ende annecleefde) eenichsins van den vlaemschen districte te laten spareren, ofte zijne camere van der hoofredeninghe langher elders te permitterene ofte ghedooghene dan in Vlaenderen Vlamingant, an deze zijde der Leye, ende niet dan in vlaemsche taele, zoot behoorde, twelcke hemlieden van stonden an (volghende den rapporte van Heyndrick van der Zype, die gouverneur van der casselrye van Rijssele) alle gheadvoueert ende gheaccordeert wiert, in der maniere dat die prince metten zelven zijn residentie tOudenaerde coos, affranchierende daerenboven ooc ten titel onereuse (ghemerct dat hy benauwt van ghelde was) die bruchsche poorterie van allerande confiscatie van goedinghe, Godt geve waeromme dat ware, zelfs in cas van muette ofte seditie contrarie tghuene dieser (nu gheleden bet dan XX jaer) tusschen zijnen vader ende hemlieden of ghepasseert was ende elders al int langhe verclaerst staet met expressen consente, indien hy (ofte procureur van zijnen weghe) naermaels eenighe previlegien slands infringeerde, violeerde ofte interrompeerde, van in dat gheval (die kennesse ten hove ghecommen zijnde) gheen recht naer den derden dach in alle zijne affairen ter platse gheinterresseerde ghedaen te werden, totter reparatie ende reintegratie van dien, dies hemlieden die drie leden, met die van den Vryen, uytnemende zeer beloofden ende vry niet ingraet en vielen, verwervende mids dien ooc van den hertoghe voornoemt, immuniteit ende vryheit van zekere subsidieere petitie, onlancx by den hertoghe Lodewijck van Orliens 1405.

1405. (uyt crachte van der paeuselicke bulle voorscreven) te Parijs ghesciet ende voorghestelt, tal zulcker meshaghene van den autheur van diere, dat hyder thuwelick gheerne omme achterghehouden zoude hebben, twelcke alsdoen up handen was, tusschen vrau Margriete, shertoghen oudste dochtere van Bourgoengnen ende hertoghe Lodewijck van Aquitanie, tweeden zuene van den furieusen coninck Charles van Vranckerijcke, zijnen broeder; maer hy en conste, wat devoir dat hy er toe dede met den schismaticken paeus Benedictus, die hem grootelicx van ghelde secoureerde, overmids taccoord van eenen thienden penningh up alle zijne geestelicheit. Twijle dat men hier mede besich was, zo verslouch joncker Zeger van Bernagie den cousijn van Mer Bornectus (een goed edel henewiersch rudder), loochende niet te min tfaict, totter tijt dat tzelve suffisantelick onder hem bleeck by forme van campe, daer hijt jeghens den voornoemden rudder te quaet in hadde, wordende naerderhandt gherecht met den zweerde, ter occasie als voren, by vonnesse van den grave Willem van Henegauwe zelve. Ende up tzelve pas track die grave Walram van St-Pol, gouverneur van Picardien, met an den cant van twee duysent mannen van orloghe (daer of dat die V^c te peerde waren) zeer clouckelick uyt der stede van St-Omaers, doende overal veel quaet binnen de inghelsche limiten ende bysondere omtrent den casteele te Marcke, aldaer hem Richaert Aschtoen, die capiteyn van Calis, ten halven van der maent van meye, in zulcker moghentheit te ghemoete quam dat hy endelinghe (naer lang gevecht) tvelt rumen ende te Teroaen waert vlieden moste, latende Robrecht van Berengule ende Morellus van Savensy, met meer andere edele ende wel LX ghemeene sauldeniers, zeer jammerlick ter platse versleghen, boven alle die ghuene die noch levendich in grooter menichte (met den senechael van Ponthieu en den capiteyn van Buenen) in

De Franschen van de Engelschen geslagen.

haerlieden vianden handen gerochten [1]. Met dezer victorie vielen de Inghelsche terstont voor tstedeken van Ardre, 1405.
maer zy wierdender schandelick omthaelt, zo dat zyder een goet deel van de heure lieten, daer of dat zy alle die doode lichamen in de naeste huysinghen verbranden: dies nochtans niet jeghenstaende die hertoghe van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen (wesende doen tIpere), zant Jan van den Walle in alderdiligentie binnen Grevelinghe, met zeer veel Casselaers ende Bellenaers, voorsiende met eenen ooc die van Duynkercke ende alle andere zeelieden wel te deghen van capiteynen ende garnisoenen, zoot betaemde; twelcke bemerckende ende considererende die voorscreven capiteyn van Calis keerde haestelick, met veel roofs ende buyts, weder van daer hy ghecommen was, omtbiedende die hertoghe voorts dat die croone van Inghelant niet dan paeys, minne ende vrientscepe met hem ende die van Vlaenderen en begheerde, hoewel dat hy ten XXII^ste daghe van der zelver maent wel contrarie betoochde, doen die hertoghe Thomaes van Clarence, sconincx Heyndricx tweede zuene, ende die grave van Pennebroeck, admirael van der zee, tzamen met machte, ten complacemente van den hertoghe Lodewijck van Orliens, ter Sluys arriveirden, beroovende daer die oostersche ende andere coopschepen (dieder up haerlieden anckers laghen) van al tghuene daer zy eenichsins bygheraken consten, ende bedreven voorts wonderlicke foortse up tmeeste casteel aldaer, totter tijt datter die voornoemde grave zelve zijn zestichsteren voren deurschoten ende met eeneghe van de alderedelsten ende voornaemsten in die kercke van St-Anne ter Muyden begraven wiert; de welcke die hertoghe Thomaes als voren ten dien respecte, zeer zorchvuldichlick preserveirde van den brande, pijlgierende niet te min al dat yewers wel

(1) Geraekt waren.

1405. stont, ende legghende die reste van der prochie in gloeyen, zo zy insghelijcx ooc allomme binden rijcken eylande van Cadsant deden, metsghaders ooc tHeysvliet ofte te Couderkercke ende alle andere omligghende parochien, ter gruwelicke omtroeringhe van der ghemeente van Vlaenderen, datter hem tallen canten uytnemende clouckelick jeghens voechde, onder haerlieder capiteynen, elc in tzijne, in zulcker wijs dat hem die prince, met een groot eyrcracht van de Gendtenaers, Brugghelinghen ende andere vrome lieden van wapenen, in alderneerslicheit naer der Sluys spoeyden omme die Inghelsche die bataylgie te leveren, indien tmoghelick ware, maer neent, uytte dien dat zy zijn comste niet verbeyden en dorsten, zeylende als nu als dan, met eenen inextimablen buyt ende met die doode lichamen, die zy onlancx leden tSt-Anne ter Muyden begraven hadden (zo voorzeit es) weder thaerlieder lande waert, maer eer zy in haerlieden havenen van den Theims ghemaer raken consten (omme van daer voorts naer Normandien te treckene), zo wierender omtrent XX van haerlieden, by de roofschepen van Wouter Jansseune (daer lettel min dan XL bootghesellen up waren), in partien versleghen ende in partien (te wetene totten ghetalle van XII) ghevanghen te Duynkercke inne ghebracht, met hare schepen vul alderande pijllagien ende costelicheit, onder de welcke men ooc een zonderlinghe excellent tafereel van den autare van St-Anne ter Muyden vant, zo dat men tzelve weder restitueirde daert behoorde, ende die gendarmerye van der Sluys keerde doen (by laste van haerlieder capiteyn) voorts tzamen thuyswaert, elc in tzijne; maer die ghuene die met Jan Blanckaert, den admirael van Vlaenderen; Mer Hector, den heere van Voorhoute, sprinces bastaerde oom van der gravinne Margriete, zaligher memorie, zijnder moeders weghe; Mer Victor, svoorzeits Hectors broeder; joncker Zegher van Ghendt; joncker Jan Bileyn ende Philips, den

De Vlamingen jagen de Engelschen van de kusten.

Wouter Jansseune.

capiteyn van Sastinghe, jeghens die ghementionneirde vianden in zee ghetrocken waren, bleven noch eenpaerlick wech, even straffelick roovende ende pijlgierende al dat zyder vonden, alzo wel vrienden als vianden, cooplieden ende andere, zo dat zyder int ende alle ghelijck by de drie leden slands omme ghebannen wierden. Ende ten XIIen daghe van wedemaent, track die grave Walram van St-Pol anderwarf (in wederwrake van dies wy ghehoort hebben) jeghens die Inghelsche te velde, slaende met een zeer machtighe armeye van Vlaminghen ende Fransoysen (de welcke die coninck Charles den hertoghe Jan van Bourgoengnen, zijnen rechsweer, ter hulpe zant) finalick tusschen Buenen ende Grevelinghe neder, daer hijt alomme al verbeurt maecte ende nieuwers yet eyghens ofte gheels en liet, ten spijte van al die ghuene diet leet was, rechtende bovendien ooc eene groote menichte van cnapen ende dienstboden metten sweerde, die welcke binnen die casselryen van Berghen, Cassel ende Burburch haerlieder rijcke heeren ende meesters in handen van de Inghelsche dochten ghelevert thebben om ghelds wille. Twelcke alzo ghedaen zijnde, die prince verliet, up den XVIIen van ougst, Mer Monfrant van Eessene van den souvereynscepe van Vlaenderen, stellende Mer Felix van Ghistele, den heere van Steenhuyse ende van Avelghem, *quant et quant* in zijn stede ende houdende, ten tweeden daghe daer naer, eenen generalen dachvaert (nopende tbelet van den orloghe) binnen der stede van Oudenaerde, aldaer hem die bisscop Jan van Luycke, sgraven Willems broeder van Henegauwen, uytnemende veel schoons beloofde. 1405.

Ghedurende deze verghaderinghe, zo vergaf die hertoghe Lodewijck van Orliens (metter assistentie van vrau Valentine, zijnder huysvrau), den dolphijn Charles, sconincx Charles oudste zuene van Vranckerijcke, zijnen neve, daer hy oom of was, doende voorts alle zijne uyterste beste om

Listen van den hertog van Orleans door den graef van Vlaenderen tegengewerkt.

1405. endelinghe (by den adresse van den bedrieghelicken paeus Benedictus) zelve coninck te worden, ende gecrighende ten dien fine niet alleene die coninghinne Isabelle, maer daerenboven ooc den hertoghe Lodewijck van Aquitaengnen, haren tweeden gheboren zuene (wesende jeghenwoordelick dolphijn), met vrau Margriete van Bourgoengnen, zijne gheselnede, tzamen (onder tschijnsel van ter jacht te willen rijdene) uytter stede van Parijs, omme hemlieden hy foortse ende met ghewelde reghelrecht door tlandt van Charters, naer zeker casteel binnen den lande van Luxemburch te voerene, ende by dier middele teeneghadere van der franscher croone te vervreimdene; maer hy miste, want die hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen (qualick ghenouch in tijts van der zake gheadverteirt zijnde), dede zulcke extreme devoir ter contrarie, dat hy emmers noch voor texpireren van der maent als voren, met V^c peerden te Corbye gherochte. recouvrerende daer by crachte vrau Margriete, zijn oudste dochtere met den voorscreven dolphijn, haren man, ende bringhende hemlieden in een osbaere (ghelijck hy ze vant) weder te Parijs van daer zy ghecommen waren, tot binnen zijnen hove van Artois, twelcke hy zonder eenich dilay fortificerde, versterctc ende bevryde met diversche blochuysen, bollewercken ende yzeren ketenen, die men tallen houcke dweers over die straten spande, al ten omsprekelicke contentemente van de hoofden ende regierders van der stede, maer ten ghelijcken meshaghene van den gefrustreirden hertoghe Lodewijck van Orliens, die ten eersten dat doenlick was met machte te Parijs waert quam, hebbende up alle zijne lancien ghescreven : *Ic wedde,* ende die hertoghe van Bourgoengnen en faylgierde niet van haestelick daer jeghens te treckene met zes duyzent zeer cloucke, wel gheequipeirde ende toegheruste mannen te peerde ende te voet, daer met hem

die principaelste capiteynen of waren, eerst Antheunis, 1405.
die verbeydere van Brabant ende van Lemburch; ende Philips, die grave van Nevers ende Rethiers, beyde zijn broeders, metsghaders ooc Jan van Beyeren (ghezeit zonder ghenade), die bisscop van Luycke, ende Adolf, die derde grave van Cleven van dier name, hebbende van ghelijcken ooc alleghader up haerlieden lancien gescreven : *Ic houd,* ende ter weerelt niet zo zeer begheerende als haerlieder vianden die bataylgie te leveren, zo ontwijfselick corts stont te ghesciedene (overmids die uytnemende overmoedicheit, haet ende nijt van beyde die partien), ten hadde ghedaen die coninck Lodewijck van Secilien, die hertoghe Jan van Berry, die hertoghe van Anchiers, die hertoghe van Bourbon ende die canchelier Jan van Montagu, die welcke tzamen zo veel deden dat die hertoghen in questie, niet alleen int beghinsel van der maent van novembre mencanderen en accoleirden ende dhandt gaven, maer bovendien ooc deene den anderen paeys kusteden (al en meenden tzy niet), up dat zy die naerste zomere beede ghezaemder handt up Inghelant trecken zouden, te wetene : die Orliensers int quartier van Aquitaengnen, ende die Bourgoengnons voor die stede van Calis, twelcke zy zonder faute noch zo langhe niet ghedifffereirt ende uytghestelt en zouden hebben, ten hadde gheweest tancommen van der winter ende tcontinueel reynighende sleggherich weder, daer die zaytijt grootelicx by verachterde, ende die weghen tallen canten zo verergherd waren dat men ze zonder dangier nochte beryden nochte begaen en conste. Ende eerst naer dezen traude Pieter van Luxemburch, naermaels grave van St-Pol, F^s Pieter (byder gravinne Margriete van Conversant ende van Briane) vrauwe van Leyne, zijnder gheselnede, vrau Margriete, shertoghen Willems zustere van Andrie, in Secilien, ghecrighende by haer drie zuenen

1405. ende vier dochters, te wetene : Lodewijck, die naer zijn vaders doot grave van St-Pol wiert ende te Parijs voor tsweert starf, ghelijck wy noch metter tijt breeder verhalen zullen; Thibaut, die heere van Fiennes; Jacob, die grave van Lingny; vrau Jacoba, die eerst met den grave Jan van Bethfort huwede, ende daer naer met Richaert den heere van Revieres; vrau Isabelle, de huysvrau van Charles van Orliens, grave van Mans; vrau Catherine, die derde wettelicke compaengne van den hertoghe Arcturus van Bretaengnen, ende vrau Philippine, die binnen den cloostere van St-Maxentius, by Parijs, abdesse bedeech.

1406. Vorstelyke huwelyken. Anno XIIIIc ende VI, hielt men te Compiengnen tseffens twee princelicke brulochten met bysondere veel vreuchts ende jolijts, te wetene : eerst, van den hertoghe Jan van Thoureynen, sconincx Charles derden zuene van Vranckerijke (die zesde van dier name), met vrau Jacoba, die eeneghe dochter van den grave Willem van Henegauwe, Hollant, Zeelant en Ostervant, heere van Vrieslant, byder princesse Margriete, zijnen wijve, shertoghen oudste zuster van Bourgoengnen; ende voorts van den grave Charles van Angulesmes, shertoghen Lodewijcx oudsten zuene van Orliens, met de princesse Isabelle, die tweede dochter vau den coninck als voren, nu wedewe zijnde van wijlent die coninck Richaert van Inghelant, zo wy ghehoort hebben. Ende zeer corts daer naer wierden te Parijs noch twee dierghelicke huwelicken gheaccordeirt ende ghesloten, daer of teerste in toecommende tijden stont te ghesciedene, tusschen den grave Adolf van Cleven, den derden van dier name, ende vrau Marie, de vijfste dochtere van den hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen; ende tandere was tusschen den grave van Pontyvre, shertoghen Jans zuene van Bretaengnen, ende vrau Isabelle, die zuster van vrau Marie voornoemt. Twelcke alzo al ghepasseirt

zijnde, die hertoghe Lodewijck van Orliens track (achtervolghende tghuene voorzeit es) in uytnemende grooter moghentheit naer Aquitaengnen, hoe wel dat hy er gheen faict en bedreef, ende die hertoghe Jan van Bourgoengnen viel met ghelijcker macht, ende ooc meest uyter franscher croone voor die stede van Calis, alwaer hy terstont zulcke instrumenten ende andere ghereetscepen maecte, ter assaute dienende, dat hy er ontwijffelick eer yet lanck meester of ghewerden zoude hebben, ten hadde gheweest die oude ende onsterffelicke nick van den voorscreven hertoghe van Orliens, die welcke hem (als wesende zijnder eere ende welvaert nijdich) zeer meschantelick ende verradelick den voortganck van zijnder entrepryse belettede, met tscriven van eenen valschen brieve (commende van der coninclicke majesteit quamsuys), daer al tfransche volck van wapenen, zonder verdrach ende up de verbeurte van thooft, weder thuyswaert by omtboden wiert, ten omsprekelicken meshaghene, niet alleene van alle dat edeldom dat daer uyt diversche verre contreyen (ter excessive verachterthede, elc in tzijne) verzaemt ende verghadert was, maer principalick ende bysondere van den ghefrustreirden hertoghe Jan van Bourgoengnen, die hem grootelicx te Parijs, voor den coninck ende zijnen edelen raedt, beclaechde; maer hy en hadts anders, immers als doen, overmids sconincx lunaticke onghedisponeertheit; dies zwoer hy secretelick int herte hem van dezen zijnen leedtscepe zelve te wreken in tijden ende stonden, Godt gave hoe ofte in wat manieren dat het ware, metsghaders ooc van der injurien ende vilaynie, tanderen tijden die hertoghinne Margriete, zijnder huysvrau ghevercht ende om tzelve te bet te mueghen effectuerene, maecte voor alle wercken (by den advijse van den voorghenoemden edelen ende anderen gheinteresseirden) dat hy tzamen van de ghemeene poorters ende inghezetene die voorzeide steden themwaerts ghecreech, 1406.

1406. belovende hemlieden vryheit van alderhande impoosten, assisen ende andere onlusten, ende keerende met dien weder ten lande ende graefscepe van Ghijsnes waert, van daer hy alle zijne ghementionneirde instrumenten ende ghereedscepen van orloghe stappans binnen den cloostere van St-Bertin tSt-Omaers dede vervoeren, in zulcker wijs dat zyder tzamen verbranden, met een partye van der abdye, byder verraderye van eeneghe inwoonders van der stede, die tvier by nachte int buschpoeder schoten, als daer toe gheheurt zijnde met ghelde van den coninck Heyndrick van Inghelant ende den hertoghe Lodewijck van Orliens, dies doen ter tijt wonderlick wel eens droughen, omme dieswille dat die coninck den Orliensers belooft hadde an der croone van Vranckerijcke te helpene, in recompense van dat hy (nu gheleden zeven jaeren) van ghelijcken ooc, by zijnder adresse, gheweldichlick an de croone van Inghelant gherocht was, zo wy ghehoort hebben, zendende voorts een ghedeel van zijnen garnisoene van Calis, Ghijsnes, Marcke, Hoye, Wijsant, Hammen, Zantgate, Ballinghen ende meer andere fortressen ende casteelen daer omtrent, sdaechs voor St-Maertensdach, alomme binnen der casselrye van St-Omaers, aldaer zy buytermaten veel desroys ende quaets bedreven tot voor die poorte van der stede, nemende al die rijcste landslieden ghevanghen, ende commende endelinghe by crachte ende met ghewelde binnen den couvente van den Predikaren zonder eeneghe foortse ofte schoffiericheit, nochtans overmids spriors vierich ghebet, groote beleeftheit ende liberaliteit, die welcke hemlieden goede blijde chiere an dede, ende twee vaten wijns presenteerde (die hy onlancx van den prince, wesende toen te Teroaen, teender almoese ghehadt hadde), omme onderlinghe, in alderghenoechte ende vrolickheit, St-Maertens avent daer mede thouden, zo zy ooc deden, sparende ten dien upziene

die Rosselaersstrate van rooven ende van branden, ende schinckende tharen vertrecken die prior XII roose nobels voor den prijs van zijne wijnen, in der maniere dat zijne zonderlinghe wijsheit, megaendicheit ende beleeftheit wel ter deghen by dien gherecompenseirt wiert met uytnemender reciproque bekentheit ende dancbaerheit, ter eeuwegher loverijcker memorie, alzo wel van der eendere als van der andere zijde. 1406.

Ende ingaende decembre, verschiet die weerdighe ende zeer oude hertoghinne Johanna van Lotrijcke, Brabant ende Lemburgh van dezer weerelt, wijlent shertoghe Jans oudste dochter, den derden van dien name, kiezende hare sepultuere binden clooster van de Carmers te Bruessel, naer dat zy LI jaeren lanck in dominie gheweest hadde, zonder eenigherande hoirie achter te laten, nichtemeer by den grave Willem van Henegauwen, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant (den vierden van der zelver name), haren eersten man, dan by Wenselin van Luxemburch, wijlent sconincx Jans zuene van Bemen, ende broeder van den keyser Charles van Roome, den vierden van dier name, daer zy nu gheleden XXXIIII jaer laest wedewe of gheworden was, hebbende niet min voor haren successeur (mids der erffenisse hier te voren gheschiet, zo voorzeit es), Antheunis haren neve, shertoghe Jans broedere van Bourgoengnen, daer zy van der princesse Margriete, zijnder moeders moeders weghe, die oude moye of was, hoewel dat hem die van Maestricht int eerste geensins ontfaen nochte kennen en wilden. Maer Godt weet, hy brochtse wel foortselinghe tzijnder obedientie ende ghehoorzaemheit, byder hulpe van den grave Philips van Nevers ende Rethiers, zijnen joncsten broeder, metsghaders ooc van den grave Walram van St-Pol, zijnen schoonvadere, ende den grave Willem van Namen, tzamen vergheselscipt met meer andere vrome vorsten ende cloucke edelmannen ter wapenen.

Dood der hertogin van Brabant.

1406. Welcke orloghe gheent zijnde, die reviere van der Mase inondeirde ende verhief haer zo wonderlicke hooghe, dat men van dierghelicke niet en wiste te sprekene : ooc openbaerde haer alsdoen een verschrickelicke sterre metten steerte in de lucht, met schofficrelicke groote eerdbevinghe ter menigher stede, daer eer yet lanck die wapeninghe,

Beroerte te Luyk.

meutte ende seditie van Luycke naervolchde, nemende haren oorspronck uyttedien dat die bisscop Jan gheen priester worden en wilde, niet jeghenstaende dat hijt der ghemeente diewils ende menichwerf belooft hadde, zo dat zy hem ter cause van dien (byder agregatie van den schismaticquen paeus Benedictus) int ende verlieten, ende heer Diederijck van Parewijs in zijne stede stelden, den zuene van Mer Heyndrick, die zy met eenen ooc haerlieder gouverneur ende schermheere maecten, ten onverwinnelicken ende inestimabelen grieve van alle die ghuene die den bisscop Jan wel wilden ende mede vielen, zelfs van den grave Willem van Henegauwen, zijnen broeder, wiens landen zy ter diversche stonden zeer viandelick invadeirde ende insghelijcx ooc van hem geinvadeird wierden, niet zonder groote bloetsturtinghe van beede zijden. Ende binnen dier middelen tijt, overleet te Brugghe die eerste ghemijterde abt van den Duynen, daerof dat die naercommer

Groote tempeesten.

Thomaes hiet. Maer up de nieuwe avent maectet zulck horribel weder van dondere ende blixeme, dater die kercken, torren ende andere edificien allomme in Vlaenderen, groote schade by leden, ende ten tweeden daghe daer naer, woeyen torren, huysen, meulens ende boomen omme, twelck zo haest niet ghepasseirt en was ofte die

Oneenigheyd tusschen de Bruggelingen en die van het Vrye.

van den Vryen en wilden, Gods ende mans, int faict van haerlieden drapperie blijven, userende van der previlegien in daten van den jaere XIIIc ende XXII, geen anschouw ter weerelt nemende up de voorghescreven restrictie, ten twee-en-tzestichste jaere daer naer ghevolcht, tal zulcker

omtroeringhe van de goetwillighe regierders ende wethouders van Brugghe, dat hem die prince int ende moeyde, 1406.
verlatende daer int beghinsel van der Vasten, zes scepenen, twee raden, beede die tresoriers, ende vijf hoofdmannen van haerlieden eedt, by den instekene van de ghuene die meer haerlieden zelfs avancement ende promotie dan der stede profijt zochten, ghelijck men voren ende naer wel meer heeft weten ghebueren, Godt beteret!

Ghedeurende deze verlatinghe zoen hielt men te Brugghe noch camer noch vierschare voor tvermaken van der wet, 1407.
twelcke ghesciede up den XXIIIIsten van april, den vierden zondach naer Paesschen XIIIIc ende VII, ten grooten contentemente van de voorghenoemde eerghierighe ende goetghierighe poorters, daer wy byder tijt breeder verclaers of doen zullen, alst die materie eysschen zal. Ende die wet aldus extraordinairelick vernieuwt zijnde, die prince stelde voorts zulcke reghelen ende ordenen up tfaict van der drapperie als voren, dats hem niemende en beloofde, maer bovenal, zo beclaechdens hemlieden die Brugghelinghen, omme de welcke te payene ende te vreden te stellene, hy die ambochten ende neeringhen, elc int particuliere, zijnen standaert ende banniere weder restitueirde, daer zy nu langhen tijt (ter cause van der voorleden muette ende seditie) alle ghelick of ghepriveirt ende ghefrustreirt gheweest hadden, doende met eenen ooc ten zelven fijne tbestant van eenen jaere tusschen Vranckerijcke ende Inghelant (daer die ghefaylgierde coopmanscepe ende neeringhe grootelicx by bequam), openbaerlick ter Halle uytroepen ende vercondighen, ende verbiedende (ter occasie van zekere nieuwe impoosten die hy up lederen ghestelt hadde) meer eenighe ghemaecte leerssen, schoens ofte pantoeffelen binnen Vlaenderen te bringhene,

Den graef trekt naer Parys.

aldaer hijt van dier tijt voort niet langhe en maecte, nemende ten eersten dat doendelick was, zijnen wech ter

1407. stede van Parijs waert, met Roullet van Autonville, gheboren uyt Normandien, de welcke hem dijssendaechs den XXIIsten van der maent van novembre, sdaechs voor St-Clemensdach, savends omtrent ten acht euren, tzijnen verzoecke, zijn achthienstere al ghewapent secretelick in zekere taverne vant, staende neffens eenen steenput by den paleyse van Heureux, niet varre van Ste-Barbere poorte, van daer hy terstont by sconincx camerlinck, ghenaemt Thomaes van Courtose, een van zijne complissen, den hertoghe Lodewijck van Orliens (wesende doen in tcasteel te Tourneylgte byder coninghinne Isabelle, die van kijnde lach) uytnemende verraderlick ten hove van den coninck Charles, zijnen broeder, omtboot, om eeneghe noodzakelicke affairen, zo tscheen, indermaniere dat hy haestelick niet dan zijn zestere ofte zijn zevenstere up eene muyle derrewaert reedt, ende commende ter plaetse van der voorzeider embuche, wiert daer zeer onvoorzienelick met een leelick ghescreeuwsele ende ghecrijs omrincht ende besprongheu, roupende van ghelijcken ooc met luyder stemme : « Kijnderen wat maectdy? ic en ben die hertoghe van Bourgoengnen niet (ten wiens bederffenisse hy insghelijcx ooc al heymelick volck uytghemaect hadde), maer ic ben die hertoghe van Orliens; » daer up dat hem die aggresseurs stappans verantwoorden, dat zy anders gheenen man en zochten, houwende met dien zijne slinckere hand of, ende cloovende hem ooc voorts thooft met zulcker foortse, dat zijne herssenen met een stick van den beckeneele achter strate vloghen, ende hy anderstonts doot ter eerde nederviel. Doen staken die moordenaers tvier in de voorghezeide taverne, ende riepen brandt, loopende metten zelven haerlieden veerden, zom ten hove van Artoys waert, by den hertoghe Jan van Bourgoengnen, die hemlieden te wercke ghestelt hadde (al en wist men tniet), ende andere elders, elc daer them gheliefde ende goet dochte,

Moord van den hertog van Orléans.

stroyende niet min alle ghelijck entoevarre een groote menichte van mijnckysers achter hemlieden, ten fijne dat zy niet vervolcht en wierden. Ende sanderdaechs naer die noene, begrouf men tvoorscreven doode lichame met princelicke hoocheit ende veel ceremonien (maer ter cleender rauwe van den ghemeente) binnen der clooster van de Celestinen, alwaer men sdaechs daer naer van ghelijcken ooc eenen zeer solemnelen uytvaert deet, zoo tbehoorde, ter presentie ende jeghenwoordicheit van den coninck Lodewijck van Secilien, die hertoghe Jan van Berry, die hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, die hertoghe Lodewijck van Bourbon, die grave Philips van Nevers ende Rethiers, die grave Walram van St-Pol, die marcgrave van Ponthieu, die grave van Clerremont, die grave van Vendosme, die grave van Dampmartin, die connestable, ende meer andere edelen, daerof dat die zommeghe hemlieden lieten duncken tghementionneirde moordadich faict ontwijffelick ghecommiteirt ende gheperpetreirt te zijne by eeneghe van de ghuene wiens huysvrau die overleden ghevioleirt ende vercracht hadde (want hy tot zulcker overweldicheit ende vileynie buytermaten zeer gheneghen was) totter tijt dat die hertoghe van Bourgoengnen zelve svrijdachs snavens an hem track, rumende corts naer middernacht die stede deur die poorte van St-Denijs, ende rijdende reghelrecht in allerdiligentie te Bapasmes, in Artois, aldaer Roullet van Autonville, Thomaes van Courtoise, Willem van Courtoise, Jan van der Mote ende andere perpetrateurs van der voorzeider moort (totten ghetalle voren verhaelt) allencs ooc ghestolelinghe by hem gherochten deur diversche middelen ende weghen, c mmende ter eerster opportuniteit van danen tzamen te Rijssele waert. Hierentusschen vroost ende sneeuwdet LXVI daghen lanck ghedeurende, te wetene tot St-Barberedach, doen die leegre plaetsen alomme

Langen winter.

1407. met den doy in water stonden, als die kercke van St-Nicolaes, St-Marie Magdalene, Onzer Lieve Vrauwe, St-Pieters, St-Bricx, St-Jan, Ste-Cathelijne ende St-Piaet te Doornijcke, metsghaders ooc tBeghijnhof ende die clooster van die Predickaers, Fremineuren ende Ste-Clare te Brugghe, daer men deur veel diversche straten niet dan wel gheleerst passeeren en mochte, in zulcker wijs dat hemlieden die lieden zom bet dan thien daghen lanck boven up haerlieden zolders bleven houdende; ooc en coste die nieuwe brugghe van de reviere van der Seyne te Parijs den overvloedighen stroom van den sneeuwatere als voren niet gheluesen (1) nochte verdraghen, maer zanck foortselinghe neder, ten excessive grieve, jammere ende verdriete van menich persoon.

Den graef verklaert dat de moord van den hertog door zyn toedoen geschied is.

Alle deze zaken aldus ghepasseirt zijnde, die hertoghe Jan van Bourgoengnen track van Rijssele te Ghendt byder hertoghinne Margriete, zijnder huysvrau, ombtbiedende daer by hem die drie leden slands van Vlaenderen, voor die welcke hy alle die causen ende redenen in tlanghe verhaelde ende te kennen gaf die hem ghemouveirt ende gheroert hadden totter bloetsturtinghe ende defaicte, onlancx by zijne laste gheschiedt, in den persoon van den hertoghe Lodewijck van Orliens, zijnen rechsweer, concluderende mids dien endelinghe wel resolutelick ende suffisantelick dater tghemeen profijt ende welvaert van den lande zonder eeneghe faute grootelicx by gheavanceirt ende vervoordert was, ende verzouckende voorts hulpe ende bystandicheit jeghens alle die ghuene die hem ter cause van dien eenichsins zouden willen anspreken ofte hinderen, daer men hem (naer alle zaken by den ghemeente verstaen zijnde) uytnemende gheerne inne beloofde te ghelievene met lijve ende met goede; tzelve

(1) Lossen.

avoueirde ooc zeer corts naer dezen die van Artois, in zulcker voughen dater die coninck Charles van Navarre, 1407.
die coninck Lodewijck van Secilien ende die hertoghe Jan van Berry, met meer andere raedslieden van der franscher croone, zelve wonderlicke zeere inne perplex ende beladen wierden, vreesende voor alle zaken of die hertoghe van Bourgoengnen (thaerlieden prejudicie ende bejeghentheit) (1) metten coninck Heyndrick van Inghelant allieiren mochte, ende formerende hem, ten cause van dien, teender dachvaert tAmiens, om aldaer met Vlaenderen, nopende tfaict voorscreven, in communicatie van paeyse te commene, zo tghebeurde, met stercke convoye van Vlaminghen ende Arthisienen, maer ten gheenen voordeele met allen, deurdien dat die hertoghe van Bourgoengnen niet alleen zijne mesdaed niet kenne en wilde; maer bovendien ooc zelve lof, prijs ende danck verbeyde, dat hy tlandt verlost hadde van zulck eenen overweldighen tijrant, empoisoneur, tooverare, overspeelder ende vercrachtere van der vrauwen (Godt geve van wat conditie, state ofte qualiteit dat zy waren), volghende tinhoudene van den relase uyt zijnder name ghedaen, by broeder Jan Petijt, van den ordene van St-Franchoys, gheboren uyt Normandien. Dies interdiceirden ende verboden hem die raedslieden als voren teeneghadere voortan die stede van Parijs, daer up dat hy hemlieden van stonden an verantwoorde (als die ghuene die hem up die van binnen betrauwde) dat hy er omme haerlieden wille niet en zoude laten te comene alst hem gheliefde ende goedtdochte, tware by vriendtscepe ofte andersins, keerende met dien weder tAtrecht waert ende verghaderende eene groote macht van volcke, daer hy reghelrecht binnen Parijs mede track, ten spijte van de voorghezeide princen, die hem tzelve by

(1) Tegengaens, nadeel.

1407. St-Denijs wel waenden belet thebbene; maer zy en consten in gheender maniere dat hy er zeer eerelick ende weerdelick met omsprekelicke blijtscepe ende triomphe van der ghemeente ghewellecomt, omtfaen ende omthaelt wiert, met beede zijne broeders, ende die grave Adolf van Cleven, ten uytnemende regrette van der coninghinne Isabelle, ende alle die van haren hove, voor de welcke metsghaders ooc voor alle andere gheestelick ende weerelick diet anghinck, hy ten VIII^en daghe van maerte, by den voorzeiden broeder Jan Petijt, diversche causen ende redenen al int langhe binnen den parlemente dede recapituleren ende verhalen, die welcke hem (ter conservatie van der coninclicke majesteit ende posteriteit) bysondere verweet, gheroert ende ghemoveirt hadden omme den hertoghe Lodewijck van Orliens van der weerelt thelpene, die ontwijsfelick by veel sinistre middelen ende meer dan goddeloose pratijque anders niet en zochte dan hem zelve (achtervolghende tghuene dies wy elders ghehoort hebben) endelinghe coninck te makene, ter toecomende destructie, ruine ende bederffenesse van den ghemeenen lande, ghemerct dat hy gheel ende al van dissoluten levene ende van tijranigher conditie was, ghelijck die theologien Petijt daer veel breeder ende pertinentelicker wiste te vertooghenen, met zulcker faconde ende schoonder eloquentie, dat die hertoghe van Bourgoengnen emmers tfaveur van den parijsienschen commune behielt ende sconincx gracie verwerfde, water die coninghinne Isabelle, zijne gheselnede, ende die coninck Lodewijck van Secilien, met den hertoghe van Berry, jeghens ghezegghen ofte gheallegieren consten; treckende noch binder zelver daghe van grooter toorne ende gramscepe tzamen naer Meluyn, up die reviere van der Seyne, alwaer zy den Dolphijn Lodewijck, hertoghe van Aquitaengnen, insghelijcx ooc mede leeden;

Beroerte te Brugge. twijle dat die van Brugghe onderlinghe veel gheveerst ende

rommelinghe maecten omme tfaict van der drapperie (daer wy in die twee voorgaende capitlen of gesproken hebben), gheensins willende ghedooghen dat die Vrylaten anders drappieren zouden dan voor haerlieden zelfs slete, volghende dordonnantie van den jaere XIII^c ende LXXXIIII, zo voorzeit es. 1408.

Van welcke beroerte ende oproeringhe die prince gheadverteirt zijnde, dede ten naersten jaere, smaendachs naer Belockenpaesschen, up St-Jorisdach den XXIII^en van der maent april, zes van de aldereerlicste ende notabelste poorters der voornoemde stede (te wetene: Jan Camphin, Jan Hoonin, Claeys Barbasaen, Zegher van den Walle, Victor van Aertrijcke ende Gheraert van St-Omaers) tzamen uyten lande ende graefscepe van Vlaenderen bannen up haerlieden hooft, met confiscatie van al dat zijs hadden (directelick in prejuditie van den previlegie hemlieden verleent int jaere XIIII^c ende vijfven), niet jeghenstaende dat zy van der meutte teenegadere ontschuldigt waren, ende die stede oyt zeer wel ende lovelick gegouverneirt hadden in den tijde van den hertoghe Philips, zijnen vader, zaligher memorie, al zo wel int schierlick repareren ende vermaken van der Ghendtpoorte, Cruyspoorte ende St-Cathelijnepoorte, met tghuene dater meer of dependeirt ende annecleeft (by de Ghendtenaers ghedestrueirt int jaer XIII^c LXXXII) als anders in menigherande manieren, van welcke verdrieten secretelick cause ende oorzake waren Jan Biese, Jan Bortoen, Claeys de Zoutere, Lieven van Melane ende Lieven de Scheutelare, ten fine dat zy die stede voortan te bet tharen zelfs appetijte ende profijte regieren mochten, tal welcke respecte zy den hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, trechte zevensten deel van den jaerlicschen incommene van diere toezeiden ende beloofden, by zekere brieven ende verbanden (naermaels *tcalfsvel* ghenaemt), Het kalfsvel.

1408. die zy tschamele meticuleus ghemeente (vreesende den prince meer te verbelghene dan hy alsdoen up hemlieden verbolghen was, ter occasie als voren) buytermaten sinistrelick ende abusivelick deden zeghelen met die zeghele van haerlieden ambochten, elc int tzijne, niet wetende dater yet anders inne ghescreven en stondt, dan dat die ghemeene welvaert, paeys ende eendrachticheit der republiecque medeghinck, ghelijck men hemlieden mondelinghe ende apart (uyt cortheit quamsuys ende om dater blootere wesen zouden) te kennen gaf, met die institutie bovendien ooc van eender nieuwe cayljoote van twee penninghen grooten up elc ghoet coorens. Deze zaken aldus al gheeffectueirt zijnde, men hielt tOudenaerde een zeer costelick schietspel van der cruysboghe, in hoymaendt. Ende up den vijfden dach van der maent septembre daer naer volghende, reyndet haghelsteenen ghelijck eyeren, Steertster. ooc vertoonde haer alsdoen een sterre met een afgrijselicke steerte in de lucht, ende onze natuerelicke heere ende prince quam (jeghens tadvijs van alle fransche edeldom dat hem beminde) van Parijs naer die stede van Atrecht, aldaer hy broeder Maertin, zijnen biechtvader (van der ordene van de predickaers te Sens) bisscop maecte, nemende voorts zijnen wech te Ghendt waert, byder hertoghinne Margriete, zijnder huysvrau, die welcke met haer broeder Willem van Beyeren, die grave van Henegouwen, hem in alderdiligentie omtboden hadde, ten ontsette van den verdreven bisscop Jan van Luycke, haren joncsten broedere, nu ten aldernauwste (naer veel diversche gruwelicke assaulten) gheassiegeirt ende beleit zijnde binnen die stede van Maestricht van zijne rebellighe suppoosten ende onderzaten, daer Mer Heyndrick van Parewijs die upperste capiteyn ende veltheere of was, vadere van Diederijck, die zy onlancx leden voor haerlieden bisscop ghecosen hadden, zo wy ghehoort hebben; maer certeyn

Den graef ontzet Maestricht en slaegt de Luykenaers.

hy en bleeft niet langhe, overmits tzonderlinghe devoir van 1408.
den hertoghe Jan van Bourgoengnen, die welcke hem, zonder eenich verdrach, binden lande van Luycke vant, met vijf duysent peerden ende alzo veel voetvolcx als hy yvers ghevinden conste, daer naer hem die principaelste capiteynen of waren : eerst, die hertoghe Antheunis van Lotrijcke ende van Brabant, ende die grave Philips van Nevers ende Rethiers, beede zijn broeders; metsghaders ooc die grave Willem van Henegouwe, Hollant, Zeelant en Oostervant, heere van Vrieslant; die grave Walram van St-Pol; die grave Willem van Namen, met Jan, zijnen broeder; Pieter van Luxemburch; die grave van Conversant; die grave Marose, uyt tconincrijcke van Schotlant, die alsdoen nieuwelincx te Brugghe ghearriveirt was; Mer Jacques Courtejambe, die den standaert van Bourgoengnen voerde; Mer Robrecht Rouck; Mer Amadeus uyt Savoyen; Mer Jan Challoen van Bourgoengnen; Mer Inghelbert, die heere van Heyne; Mer Felix, die heere van Steenhuyse ende van Avelghem, souverein van Vlaenderen; Mer Jan Vileyn; Mer Jan van Belle; Mer Hoste van Semont, standaertdraghere van Henegouwen; Mer Jan van Ghistele; Mer Jan van der Capelle; Mer Florimont van Brimelle; die heere van Helgy; die heere van tHeimseke; die heere van Vaniringny; die heere van Auxy; die heere van Mailgy; die heere van Croy; Lodewijck van Ghistele; Colaert van der Gracht; Jan van Bethune; Rodolph van Vlaenderen; Floreins van Borsele; Guyschaert van der Burcht; Inghelram van Bourneville; Jan van Trimouylgie; Hughes van Maubon; Jan, die burchgrave van Brimeguin in Henegauwe; Roelandt van der Mote, ende veel meer andere dierghelicke vrome rudders ende edele mannen van wapenen, roovende, moordende, barnende, destrueirende ende raserende allomme (zonder eeneghe compassie ofte ontfermenesse) al tghuene daer zy voorby passeirden,

1408. tot voor die stede van Tongheren, twelcke considererende die van den siege van Maestricht, braken haestelick up (naer dat zyder vier maenden voren gheleghen hadden) ende quamen sondachs, up den dach van der heligher maecht Ste-Thecla, den XXIIIen van der maent van septembre, ten een eure naer die noene, jeghens den danck van Mer Heyndrick van Parewijs, die ter weerdicheit van den daghe tot sanderdachs meende ghebeit thebben, zo uytnemende furieuselick ende onversaechdelick, met L duysent lieden van orloghe, haerlieden vianden te ghemoete, dat men lettel min dan een eure lanck gheduerende niet en wiste te jugierene wie tschoonst of tleelicst hadde, te wetene totter tijt dat die grave Willem van Henegauwe, Mer Robrecht Rouck, Mer Hoste van Semont ende die heere van Helgy tzamen van achteren (by omsprekelicker foortse ende prouesse), dweers deur tcarroy, binder luycscher leghere gherochten, stellende die in zulcker desordene ende confusie, dater omtrent zes duysent van hemlieden, haerlieden veerden liepen, de welcke zy nochtans (deur tneirstich vervolch) meest al consumeirden ende te niete deden, keerende met dien weder van daer zy ghecommen waren, ende vallende daer met den anderen die reste van der Luyckenaers zo dapperlick van alle zijden up tlijf, dat zy hemlieden in tende thaerlieden defensie alle ghelijck rick jeghens rick (1) voughen mosten, niet jeghenstaende dat zyder noch lettel voordeels by deden, verliesende die bataylgie ghanschelick ende gheelick, met an de cant van XXVIII duysent mannen, daer of dat die alderprincipaelste waren : Mer Heyndrick van Parewijs, die met den nieuwen bisscop Diederijck ende zijnen anderen zuene voor Mer Jans voeten van Ghistele ter aerde doot lach; Mer Pieter, sgravens zuene van Salines, die den

(1) Rug tegen rug.

standaert van St-Lambrecht voerde, ende Mer Jan Collet, 1408.
met noch wel Ve edelen uyt die landen van Luycke, Ardenne ende Bouillon. Ooc warender zommeghe inghelsche archiers mede ondere, ende niemende en wierter te lijve ghehouden dan alleenelick Mer Boudouyn van Mont Jardin, ter vierighe ghebeden van Guisschart van der Burcht, die hem int vercrijghen van der victorie wonderlick wel gheemployeirt ende ghequeten hadde in menigherande maniere. Doen quartierde men Jacob van Baldore, een van de eerste voorstelders van der luycscher muette ende seditie; van al twelcke die van Tongheren die nieumare verhoorende trokken clouckelick uyte in grooter menichte, ter assistentie van haerlieden resterende gheschoffieirde armeye, keerende niet te min corts daer naer zeer haestelick wedere, niet zonder notable verlies van haren volcke, twelcke zom onderweghen ghesleghen wiert, ende zom versmoorde, deur tonvoorzienig aggres van den bisscop Jan van Luycke, die met zijn garnisoen uyt Maestricht quam, vindende hem sdaechs naer die bataylgie als voren in de bourgoensche leghere, met omsprekelickere dankbaerheit van der addresse die hem ghescheidt was, ende zendende voorts die hoofden van de drie voorghescrevene versleghen Parewysers in allerdiligentie, up hooghe peersen, ter stede van Maestricht waert, aldaer hy ze ter poorte uyt dede steken, in teecken van waerachtighe victorie, die welcke nochtans die hertoghe Jan van Bourgoengnen, zijnen schoonbroedere, ende die grave Willem van Henegouwe, zijnen broedere, tzamen boven de VIc persoonen niet en costede, daer Mer Jan van der Cappelle, Mer Florimont van Brimelle, Jan van Trimouylgie, Hughes van Maubon, Jan, die burchgrave van Brimequin in Henegouwe, ende Roelant van der Mote die principaelste ende voornaemste of waren, met noch an de cant van C ende XX edelen, ende sdijsendachs daer naer qua-

1408. men die van Luyck, Houy, Dinant, St-Truyden, Tongheren, Hasbay, Loo, Bouilgion ende van meer andere steden ende fortressen daer omtrent ghezamentlick die prince ter ghenade, verzouckende in alder otmoedicheit pardoen, gracie ende vergiffenesse van hare uytzinnnighen mesuse ende groote misleedenthede, elc int zijne, die welcke hemlieden daer achter een ghebeurde, up de conditie ende bespreken hier naer verclaerst :

Genades artikelen.

By de welcke zy eerst ende voor alle wercken verobligiert ende ghehouden waren haerlieden bisscop Jan van Beyeren (ghezeit zonder Ghenade), weder tontfane ende voortan altijts ghetrauwe ende onderdanich te blijvene totter doot.

Metsghaders ooc eene nieuwe cappelle te stichtene ende te fondeirene ter plaetse van der voorscrevene bataylgie, omme aldaer daghelicx in der eeuwicheit te biddene over die zielen van de overledenen.

Bovendien belofte van II^{c} ende XX duysent oude goude croonen in eerlicker amende ende beteringhe, daer of dat die II^{c} by egaler partie commen moesten, ten profijte van den hertoghe van Bourgoengnen ende van den grave van Henegauwe, ende die reste ten oorboire van den grave Willem van Namen, al in recompense van haerlieden wapeninghe ende ter zekere termijnen ofte payementen.

Ter meerdere verzekerthede van al twelcke men voorts ooc V^{c} ostagiers besprack, die men in partien in Henegauwen ende te Valenchien, ende in partie te Rijssele ende tAtrecht waert zant.

Met expresser reservatie van noch II^{c} duysent ducaten te verbeurene, ten behouve van den keyser van Roome, den coninck van Vranckerijcke, den hertoch van Bourgoengnen ende den grave van Henegauwen (elc even vele ende by ghelijcker portie), indien der naermaels yewers eenich ghebreck inne bevonden wierde.

Ooc omthalsde men binder stede van Luycke, boven al tghuene dies voorzeit es, XXVIII poorters ende inghezetenen, daer Mer Jan van Rochenfort ende Mer Jan van Sarangny, met Lambrecht Gooris varre, die principaelste of waren, als mede originalick cause gheweest hebbende van der ghementioneirde rebellie ende seditie. 1408.

Ter welcker occasie insghelijcx ooc alzo veel domheeren uyt der voye van der kercke gheworpen wierden; maer tseditieus vrauwevolck (daer twijf van den voorscreven Mer Heyndrick van Parewijs thooft of was) wiert al in grooter menichte ghezact ende in de reviere van der Mase versmoort.

Daer storven van ghelijcken ooc tHouy XIX meutmakers voor tzweert, ende men raseirde alzo wel binder voorghezeide stede als te Dinant, St-Truyden ende te Tonghere al tghuene dater yewers sterest ende meest van weerde was,

Ende bysondere den grooten thore te Dinant, ghenaemt Mont Orgueil, wesende zo buytermaten prejudiciable ende hinderlick den lande ende graefscepe van Namen, dat men er ghemackelick uytzien mocht wat men te Bovijn alle die stede deure, ja zelfs up die marct, bedreef.

Voorts zo verbarnde men te Luycke up de marct alle die standaerden ende bannieren van der poorterie aldaer, met confiscatie van al haerlieden rechten, wetten, costumen, previlegien ende vryheden, daer of dat men die charteren, brieven ende letteraghien naer Berghen, in Henegauwen, zant, ende men verleende den ghemeente eeneghe nieuwe cueren ende ordonnantien, daer zy hemlieden voortan nootzakelick naer te reguleiren hadden, zonder dies eenichsins in ghebreke te blijvene.

Den bisschop wordt in zijnen eersten staet hersteld.

By dezer middelen ende schoonder victorie wiert die bisscop Jan van Luycke wederomme (met grooter eere ende weerdicheit) in zijnen ouden ende eersten staet ghestelt, tal zulcker perplexiteit ende verdwelmheit ende

1408. vervaerthede van Charles, Philips ende Jan (die drie zuenen van den versleghen hertoghe van Orliens), metsghaders ooc van alle de andere, die den hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, in Vranckerijcke qualick wilden, dat zy hemlieden zelve van dier tijt voort (van vreese van by zijnder moghentheit *quant et quant* ooc bespronghen ende overvallen te wordene) zelfs binnen die stede van Parijs niet betrauwen en dorsten, maer vloden alleghadere waer hier waer daer, een yghelick daer them ghelieſde ende goedt dochte, in der maniere dat eeneghe van de principaelste van der croone naer tlandt ende hertochdom van Toureyne trocken, leedende den coninck Charles met hemlieden, al en wast zijn wille niet, twelcke die voorghenoemde hertoghe zo speet ende meshaechde, dat hyder hem in alderdiligentie omme deur Vermandois, met twee duysent peerden, te Parijs waert spoede, daer hy van alle die weerelt zeer blijdelick ghewellecomt wiert, zendende ter eerster opportuniteit den grave Willem van Henegouwen, zijnen schoonbroeder, by den coninck ende by die van zijnen rade, ten fine van teenen goeden generalen accoorde te gherakenen, ten welcken respecte men endelinghe (naer langher deliberatie) eenen dachvaert te Chartres ordonneirde, aldaer hem die hertoghe van Bourgoengnen, int laeste van der maent van sporcle, zo verhumilieirde ende verootmoedichde dat hy die drie voorscreven broeders van Orliens openbarelick vergiffenesse badt voor al dat edeldom dat daer vergadert was, anghaende die dootslach (nu gheleden bet dan een jaer) ghecommitteirt in den persoon van haerlieden vader, de welcke zy hem nootsakelick (by laste van den coninck) vergheven moesten, metsghaders ooc onderlinghe malcanderen paeys kussen, ende zweeren up thelich evangelie voortan tzamen goede vrienden te blijvene, tal welcker oocasie daer met den zelven ooc een

Vrede en eeuwige vriendschap gezworen tusschen den graef en het huys van Orléans.

huwelick gheconcipieirt ende ghesloten wiert, tusschen 1408.
den ghementioneirden middelsten broedere van Orliens, ghenaemt Philips, grave van Vertu, ende vrau Cathelijne, svoorzeits hertoghes tweede dochter, die gherepudieerde huysvrau vau den coninck Lodewijck van Secilien, bringhende boven de hondert ende vijftich duysent guldens ghereet, noch vier duysent ponden grooten tsjaers ten huwelicke, van de welcke zy nochtans haer leven lanck zoude moeten bliven jouisserende, in alzovarre als haer man voor haer dezer weerelt overlede zonder hoir. Met deze bedwonghe appointementen keerde die hertoghe Jan van Bourgoengnen weder te Parijs, ende ghecreech (omme zijne stercke ende groote moghentheits wille) wonderlicke veel fransche edelen te vriende, die hem oyt jeghens ende contrarie gheweest hadden, in zulcker wijs dat zelfs die upperste van der croone, metter coninclicker majesteit, omtrent halfvastene, by hem quamen, ende tghemeente van der stede wilde emmers in aldermaniere met hem leven ende sterven, up hope van naermaels vry, quyte ende exempt by hem ghehouden te werdene van alle extraordinaire exactie, extorsie ende andere ontlasten, achtervolghende zijne beloften, ghelijck voorzeit es. Twijle dat men hier mede in Vranckerijcke besich was, zo trauwde vrau Philippine, sconincx Heyndrickx joncste dochtere van Inghelant, den coninck van Denemercken, ende maectet een harde coude wijnter, met zulcker overvloedicheit van sneeuw, dat men te veel steden alst ghinck doyen, met de wateren gheenen wech en wiste.

In het jaer XIIII^c^ ende IX, transfereirde die hertoghe 1409.
Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, die camere van der hoofdredeninghe (daer wy hiervoren of ghehoort hebben) van Rijssele te Ghendt, hopende die Vlaminghen Vlamingant by dier middele meerder contentement te ghevene, dan zy voor dier tijt ghehadt hadden, maer

De regtsbank van Rysel wordt te Gent gebragt.

1409. voorwaer hy miste, ghemerct dat zy doen teeneghadere te gheene redenen verstaen en wilden, wat mer toe ghezegghen ofte ghedoen conste. Ende up St-Joorisdach, den XXIII^en van april, ten derden dijssendaghe naer Paesschen, hielt men te Soyson de brulocht van den grave Philips van Nevers ende Rethiers, met vrau Marie, die eeneghe dochter van wijlent Inghelram van Couchy, grave van Soyson, in uytnemender hoocheit ende triumphe, ter presentie ende jeghenwoordicheit van den hertoghe van Bourgoengnen, sbruydegoms broedere, ende die grave van Pontyvre, svoorzeits hertoghes schoonzuene, van vrau Isabelle zijnder derde dochter weghe, zo wy by der tijt breeder verclaersen zullen. Ten XVI^en daghe van der wedemaent stelde het concilie te Pysen, alzo wel den roomschen paeus Gregorius (den twaelfden van dier name) als den franschen paeus Benedictus af, ordonneirende in haerlieden steden een broedere Pietere, van der ordene van St-Franchoys, gheboren uyt den lande van Creten, dien men naer de consecratie Alexandre, den vijfsten van der zelver name, hiet, daer nochtans ongheli̇jck meer quaet dan deucht of quam, uytte dien dat die nieuwe paeus noch goedt noch deuchdelick en was, ende die andere (om profijts wille) niet wijken en wilden, ter schandeleuser versmadenessen van den concilie als voren, maer men hads anders, emmers als doen. Ende sdijssendachs, up den XVI^en van der naervolghende maent, huwde die hertoghe Antheunis van Lotrijcke ende Brabant (naer dat hy nu by de twee jaeren wedeware gheweest hadde van vrau Johanne van Luxemburch, sgraven Walrams eeneghe dochter van St-Pol ende van Lingny, daer Jan ende Philips of ghecommen waren) in zeer grooter princelickheit binnen zijnen stede van Bruessele, met vrau Isabelle, die dochtere van den hertoghe Jan van Gourlits ende Luzits, marcgrave van Brandeburch, broeder

Huwelyk van Filips van Bourgondie.

Paus Alexander den V.

Huwelyk van den hertog van Brabant.

van den keyser Wenselin van Roome, die tzelve huwelijck van hondert duysent Beemsche guldenen verschoonde (daer hy tgraefscip van Chimay ende tlandt van Elsaten voren te pande liet) ende voorts noch metter proprieteit ende erfachticheit van den lande ende hertochdomme van Luxemburch, niet alleen ten oorboire ende profijte van beede die vorenghezeide conjoincten, haerlieden leven lanck ghedeurende, maer daerenboven ooc ten eeuweghen behouve van de voorscreven kijnderen van het eerste bedde ofte van haerlieden successeurs ende erfghenamen, ghelijck naermaels allenchs zoo clarelicker blijcken zal. Daer compareirde ter dezer feeste: eerst, die hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, ende die nieuwghehuwde grave Philips van Nevers ende Rethiers, beede die broeders van den bruydegom; tzamen gheaccompagneirt ende vergheselscipt met den grave Philips van Charleroys, shertoghes zuene van Bourgoengnen; die grave Willem van Henegauwe, Hollant, Zeelant ende Oostervant, heere van Vrieslant; die grave Willem van Namen, ende veel meer andere princen, vorsten ende moghende heeren, stekende ende tournoyende daer daghelicx onder elcanderen met omspreckelicke veel vreuchts ende triumphe, een goede poose tijts ghedeurende. Die welcke gheexpireirt zijnde, die hertoghe Jan van Bourgoengnen wiert haestelick weder te Parijs omtboden, om met den coninck Lodewijck van Secilien, ende den coninck Charles van Navarres, ende den hertoghe Jan van Berry tgouvernement ende curatele van der croone tanveerdene, daer hy hem vry niet toe te zoucken en maecte, doende voor alle wercken Mer Jan van Montagu, sconincx tresorier ende hofmeestere, openbarelick binnen der voorzeide stede, ter cause van zijnder onrechtveirdicheit, den hals ofhauwen, watter die hertoghe Lodewijck van Bourbon, die hertoghe Charles van Orliens, grave van Valois, Bloys 1409.

Den graef wordt te Parys ontboden.

1409. ende Beaumont, heere van Couchy, die grave van Cleremont, die bisscop Gheraert van Poictiers, die bisscop van Sens, die grave Hughes van Rossy, Mer Charles Albrecht, die connestable, Mer Jan van der Couw, ende Mer Jan van Meluyn, met meer andere zijne vrienden ende maghen, int generale oft int particuliere, jeghens wisten tallegieren ofte topposerene, ende laborerende voorts zo ter augmentatie van zijnder eere ende glorie, dat die coninghen van Secilien ende van Navarre, beede voor tende van der maent van decembre, wederomme ghepriveirt ende ghefrustreirt wierden van der administratie als voren, ende die Dolphijn Lodewijck, hertoghe van Aquitagnen, quam in haerlieder stede, tal zulcker verblijdinghe ende verheughinghe van den hertoghe van Bourgoengnen, zijnen schoonvadere, dat hy zijnen edelen XIIII duysent guldenen ten nieuwen jaere schanck, begheirende met eenen an hemlieden dat zy emmers altijts wel zorghe voor hem draghen wilden, als die ghuene die niet en ignoreirde hoe menichsins dat hy van een goet ghedeel fransch edeldoms ghehaet ende benijdt was, omme die cause ende redenen voren verhaelt. Binnen dezer middelen tijt reeser zulck een dierte van coorne in Vlaenderen dat men trasier XX stuyvers cochte, twelcke cause was dat meenich propre, eerbaer ambochtsman, met grooter beschaemtheit, zijn broodt achter straten bidden moeste, ende corts daer naer ghincter al ovre noene van der pestilentie (ghelijck ghemeenelick ghebeurt), die te Cortrijcke haren oorspronck nam. Ten zelve saeysoene overleet te Mechelen die bisscop Nicolaus van Atrecht, die te Leuven licht.

Dieren tyd van pest gevolgd.

1410. Tnaervolghende jaer conspireirden die drie ghebroeders van Orliens (niet jeghenstaende tghementioneirde accoord van Chartres) zeer moordadichlick in Vranckerijcke jeghens den hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, te wetene: die hertoghe Charles van Orliens,

Wapeningen in Vrankryk tegen onzen graef, die met een leger naer Parys trekt.

grave van Valois, Bloys ende Beaumont, heere van Couchy, die grave Philips van Vertu, ende die grave Jan van Angoulesmes, in wederwrake van den dootslach, gheschiet in den persoon van den hertoghe Lodewijck, haerlieden vadere, ghelijck wy ghehoort hebben, ende deden ghesaemdelick zoo veel devoirs (by diversche middelen ende behendicheden) dat zy den hertoghe Jan van Berry, den hertoghe Lodewijck van Bourbon, den hertoghe Jan van Bretaengnen, den zesden van dier name, den grave Jan van Cleremont, den grave Alenchon, den grave van Vendosme, Arcturus van Bretaengnen, svoorzeits hertoghes broeder, ende Mer Charles Albrecht, den connestable van der croone, mede van haerlieden ligue ende allyancie maecten, metsghaders ooc die grave Bernaert van Armingiack, den welcken zy by ghemeenen consente ende overeendraghene voor haerlieden uppercapiteyn ende veltheere cosen, omme zijne zonderlinghe vroomheit ende cloucheits wille, in der manieren dat zy alle ghelijck naer hem Armingiackers ghenoemt wierden, zoo naermaels breeder betoocht zal worden. Hierentusschen starf te Boulognie onze helighe vadere die paeus Alexandre, die vijfde van dier name, hebbende voor zijnen successeur Jan, die achsten van der zelver name, die welcke zoo haest niet gheconsacreert en was, ofte die voorzeide Armingiackers en trocken (ter occasie als voren) in grooter moghentheit te velde, buyten die stede van Chartres, nieuwers eenigherande rudesse ofte schoffieringhe sparende, twelcke merckende die hertoghe van Bourgoengnen, vergaderde van ghelijcken ooc terstont (onder tdexele van der coninclicker defensie quamsuys) zulck een cyrcracht van volcke te peerde ende te voet, omtrent der stede van Parijs, dat men van dierghelicke noyt en wiste te sprekene, daerof dat naer hem die principaelste capiteynen waren: eerst, die coninck Charles van Navarre; die hertoghe van Lo- 1410.

1410. reynen, die hertoghe Antheunis van Lotrijcke, Brabant, Lemburch ende Luxemburch; die bisscop van Luycke; die grave Philips van Nevers ende Rethiers; die grave Amadeus van Savoyen; die grave Walram van St-Pol ende die grave van Pontyvre, met meer andere princen ende meer andere zeer machtighe edelmannen uyt Duytschlant, Vlaenderen ende Artoys, die welcke anders niet en zochten dan haerlieden vianden, hoe eer hoe liever, die bataylgie te leveren, zoot ontwijffelick ghebeurt zoude hebben, ten hadde ghedaen die paeys van Vincestre, by de welcke men in die maent van novembre, den hertoghe van Berry ende den hertoghe van Bourgoengnen tzamen van den regemente van Vranckerijcke priveirde, met conditie dat tzelve voortan bliven zoude; ter discretie van de drie staten slands; dienvolghende die hertoghe van Bourgoengnen gaf zijn gendarmerye weder oorlof, ende keerde met lettel gelts deur Artoys te Vlaenderen waert, zendende niet te min corts daer naer den heere van Croy in ambassade an den hertoghe van Berry, zijnen oom (van der vaderlicker zijde), om eeneghe nootzakelicke affairene met hem int secrete te communiqueirene; maer twiert belet by die Arminaciackers, die den voorzeiden heere onder weghen hinghen ende grievelick tortureirden omme tvulle bescheet van zijnder commissie te wetene, niet jeghenstaende alle coninclicke ordonnantie, mandementen ende bevelen ter contrarien, daer zy van dier tijt voort zeer lettel of niet up en schaften, legghende mids dien goet treffelick garnisoen te Cleremont, te Beauvais, te Soison, te Valois, te Corchy, te Chauny, te Roye, te Mondedier, te Haem in Vermandois, ende elders, daer themlieden gheliefde ende goet dochte, ende doende den lande van Artoys al tmeeste verdriet an dat zy eenichsins consten ghepeynsen ende ghedencken, zo dater die hertoghe van Bourgoengnen wederom van nieus jeghens trecken moeste, byder assistentie

Vrede van Bicestre.

van zijne ghetrouwe ondersaten, int geestelicke ende weerlicke, die welcke hem zo verzaghen van volcke ende van ghelde, dat hy den uploop van zijne vyanden vry niet vreesen en dorste. 1410.

Int beghinsele van den jaere XIIII^c ende XI begonsten die Inghelschen insghelicx ooc wederom up nieu (met texpireren van den bestande) talle canten die frontieren van Vranckerijcke ende van Vlaenderen te beroovene ende te verbarnene, alzo varre alst hemlieden mueghelick was, omme twelcke te belettene die Franchoysen van stonden an bestand maecten een jaer lanck gheduerende, ende die hertoghe van Bourgoengnen meende wel (zonder eeneghe faute), in recompense van zijnder schade, reghelrecht, met alle zijne macht, voor die stede van Calis ghevallen thebbene, maer hy lietet (by middele van een nieuwen bestande van vijf jaeren) omme die ghementionneerde Armingiacsche wapeninghe wille, daer die voorghenoemde drie ghebroeders van Orliens continuelick zulcke halen ende roervincken in waren, dat zy hem ghezaemdelick, ter alder injurieuste ende rigoureurste dat zy consten, ten XVIII^en daghe van hoymaent, by haerlieden openene brieven te viere ende te zweerde deffierden ende omtzeiden, twelck hy up den XIII^en dach van der naerste maent accepteirde met ghelijcke deffiemente ende omtzegghinghe, ende niet zondere groote naervolghende bloetsturtinghe, waer hier waer daer, alzo wel van der eendere als van der andere zijde, hoewel dat deze maniere van doene die coninck Charles niet en greyde, verclaersende al zijn rijck deure openbaerelick by zijne mandementen ende gheboden, dat hem een yghelick voortan (om beters wille) voughen zoude onder die obedientie ende ghehoorzaemheit van den hertoghe van Bourgoengnen, up de verbeurte van al dat hijs hadde; maer (mids zijnder indispositie ende discontinuele frenesie) zo en wierter by cause van dien 1411.

Het huys van Orleans zegt onzen graef den oorlog aen.

1411. niet medalle ofghehouden; diestrack die hertoghe voorzeit, met bet dan XXV duysent wel ghemonteirde, ghequipeirde ende toegheruste Vlaminghen, ter eerster opportuniteit, naer tlandt van Vermandois, ende die Ghendtenaers (die onlancx by previlegie vercreghen hadden allerande leenen ende heerlicheden te mueghen coopene ende daer of in erve te gane, contrarie alle voorgaende princelicke ordonnantie, tandere tijden ghemaect, om dat die goede oude gheslachten ende familien te bet in state ende in eere bliven zouden) zonden een goed ghedeel van heurlieden witte capproenen voren, die nieuwers yet gheels ofte eyghens en lieten, slaende noch voor texpireren van der maent als voren ghezaemdelick neder voor die stede van Haen, up die reviere van der Somme, aldaer die hertoghe Antheunis van Brabant, die bisscop Jan van Luycke, die grave Philips van Nevers, die grave Amadeus van Savoyen, die grave Willem van Henegauwen, die grave van Pontyvre, die grave van Pennebrouck, die grave van Arondeel ende Willem van Baldore, die capiteyn van Calis in alderdiligentie met machte by hemlieden quamen, in zulcker wijs dat die van binnen horribelicke zeere beschoten ende wel drie ueren lanck even viandichlick bestormt wierden, eer die capiteynen Cluqnet van Brabant ende Manasses Quieret eenichsins couragie begonsten te verliesene, sauverende hemlieden int ende metter vlucht, die zy met alle dat Armingiacsche garnisoen ende eeneghe van de machtichste poorters secretelick zom te Chauny ende zom te Corchy waert namen, in der maniere dat die van den siedge, mids die stappans (1) ovre verscheede brugghen, theurlieden intentie gherochten, zeer jammerlick verslaende ende vernielende al dat zyder vonden, uytghesteken zes ofte zeven meunicken, daerof dat die prior zelve met den crucifixe voren quam: ende naer dat zyter al gherooft ende ghepijlgiert hadden dat yevers wel stont, zo staken zy voorts tallen cante tvier

(1) Terstond, dadelyk.

in die steden, zo dater vele ghedoken persoonen allomme 1411.
in heurlieden houcken ende hollen verbranden. Als die Arminiackers die te Nelle, te Chauny, te Roye ende in andere fortressen daer omtrent laghen, deze schoffierelicken ende gruwelicken brant anzaghen, zy liepen insghelijcx ooc alleghadere heurlieden veerden, ende die inghezetenen gaven hemlieden up in die handen van den hertoghe van Bourgoengnen, uyter name van den coninck Charles van Vranckerijcke, twelcke alzo ghedaen zijnde, men ghinck die stede van Mondedier zeer sterckelick van alle zijden assiegieren ende belegghen en toeveel daghen lanck ghedeurende, tende van welcke die van Ghendt zeer onvoorzienelick (by hooftgheschotte) snachts tenten en pauweljoenen velden, makende alle ghereedscepe omme te vertrecken, tal zulcker regrette van den prince, dat hy hemlieden blootshooft ende met ghevoude handen zeer mindelick badt hem toch niet te willen latene in zijnen noodt ende jeghens dat hem die vianden gheschict hadden die bataylgie te leveren, maer dat hemlieden zoude ghelieven noch zes ofte acht daghen te vertoevene ende die patientie te nemene, up grootelicx naermaels jeghens hem te verdienene, thuerlieden zelfs zegghene. Ten zelven fijne laboreirden ooc al dat meughelick was beede zijne broeders, te wetene: die hertoghe Antheunis van Brabant ende die grave Philips van Nevers, ghevende daer die Ghendtenaers te kennen, hoe dat zy zonder eeuwighe ignomie, schande ende cleenicheit jeghens princes dancke zelfs uytten velde niet scheeden en mochten, ic late varen dat zy hem abandonneren ofte afgaen zouden, als hy hemlieden meest van doene hadde. Dies nochtans al niet jeghenstaende, zy bleven even pertinatich ende obstinaet, zegghende dat die tijt van heurlieden gheconvenieerde dienst gheexpireert was, ende dat zy hemlieden metter meutte ende seditie van Vranckerijcke in gheender ma-

De Gentenaers keeren naer huys.

1411. nieren langher moeyen en wilden, alwaert ooc by aldien dat zy mencanderen up aten met hude (1) ende met hare, ghezoden ofte ghebraden, ende voorts ten ware dat men hemlieden convoyeerde tot buyten alle dangieren ende perijclen, zy zouden zonder twijffele heurlieden schade lijvelick up den jonghen grave Philips van Charloys, heurlieden toecommende heere ende prince, verhalen, residerende jeghenwoordich binnen heurlieden stede. Doen die hertoghe van Bourgoengnen die overwillighe woorden hoorde, hy beet up zijn breydele ende dede (om beters wille) water in zijn wijn, leydende zijne voorscrevene rebellighe suppoosten ende onderzaten, metter ganscher armeye, tot voorby die stede van Peronne, aldaer hy up de reviere van der Somme, met vriendelicken oorlove ende met grooter danckbaerheit, van heurlieden pijne ende moeyte (al en meyndijs (2) niet), ghenouch blijdelick, zoot scheen van hemlieden schiet, metsghaders ooc van die van Brugghe, Ipere ende tVrye, recommanderende hemlieden voor alle zaken paeys ende eendrachticheit, ende die hertoghe van Brabant convoyeerde ze voorts tzamen naer Duway, keerende van danen weder by den hertoghe van Bourgoengnen, zijnen broeder, die met de reste zijnder leghere reghelrecht te Pontoise waert track.

Ende die overhoorige Ghendtenaers quamen omtrent die maent van octobre thnys, elc in tzijne; zo deden van ghelijcken ooc die Iperlinghen ende Vrylaten, maer die Brugghelinghen bleven voor heurlieden stede ter Smedepoorte, tusschen St-Baefs ende St-Andries, te velde ligghene met die van Dixmuyde, Sluys, Damme, Oostende, Thourout, Blanckenberghe, Oudenburch, Oostburch, Aerdenburch, Muneukereede ende Houcke, zweerende dat zy uyt die wapenen niet scheeden en wilden, voor

(1) Met hair en huyd. — (2) Meynde hy dit niet.

anderstont dat zy van den coornecayliioote ende van den 1411.
bedrieghelicken calfsvelle (daer Jan Biese, Jan Borthoen, Claeys de Zouttere, Lieven van Melaenen ende Lieven de Scheutelare, int jaer XIIII^c ende VIII die voorstelders of gheweest hadden, ghelijck wy ghehoort hebben) teeneghadere omtsleghen ende verlost zouden wesen, met behoorelicker restitutie bovendien noch van maende te maende van alzulcker penninghen, als zy ter cause van der cayliioote voorscreven alle maenden te coste ghehadt hadden, twelcke men hemlieden endelinghe (naer langher deliberatie) al accordeirde ende consenteirde, in zulcker voughe dat tghementionneirde calfsvel (daerof dat die doubble ofte contrecopye, met meer andere princelicke lettragien, int casteel te Rijssele rustede) binnen heurlieden leghere ghebrocht, ende met den tanden meer dan in duyzent sticken ghescheurt wiert, deur dien dater hem een yghelick mede deelachtig of zochte te makene, vellende metten zelven ghezaemdeiick (ten XIIII^en daghe) tenten en pauweljoenen, ende treckende met opene vendelen theurlieden stedewaert in, aldaer zy up den Braemberch thuysekin met hamers in mutselementen smeten, ende in de reye wierpen, daer men die voorzeide cayliioote inne plocht tontfanghene, doende voorts zoo vele dat die voorghenoemde voorstelders van diere, noch binder zelver daghe ooc al ghelijck uyt den lande ende graefscepe van Vlaenderen ghebannen wierden, mids welcken exploite twonderlick groot vermet van den voyage van Vermandois teeneghadere een ende nam, twijle dat die hertoghe van Bourgoengnen in duyzent dangieren was van verraderlick te Pontoise by een Armingiackere, met eenen poignaert, deursteken ende vermoordt te zijne, ghelijck ontwijffelick ghebeurt zoude hebben, ten hadde gheweest dat hy zijnen viant zelve zeer subitelick eenen banck up tlijf schoot, daer by dat hy achter een ghevanghen ende omthalst wiert.

De koornecalliote vernietigd.

1411. Ende die justicie ghedaen zijnde, die voorscreven prince spoede hem (byder hulpe van den grave Walram van St-Pol, met XV duyzent mannen van wapenen, te peerde ende te voet) in alderdiligentie te Parijs waert, daer hem alle die weerelt zeer mindelick wellekomde, roupende veel van der uytnemende blijtscepe ende jolijt, in twelcke hy hem zo verheuchde ende die couragie verhief, dat hy die Armingiackers, ten eersten daer naer, vaylgeantelick jeghens track ende up den wech van St-Denijs die bataylgie leverde, ten zeer cleene verliese van zijnder volcke, maer van der contrarie zijde bleefer bet dan neghen hondert versleghen, metsgaders ooc XVI^c ghevanghen, ende alle die reste saulveerde hem zelve metter vlucht, die zy ten lande ende hertochdomme van Orliens waert namen, niet zonder groote revolteringhe van heurlieden subiecten ende onderzaten, ghelijct men ghemeenlick ziet ghebeuren; doen maecte die hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, den grave Walram van St-Pol connestable van Vranckerijcke (by consente van den coninck Charles) in die stede van Mer Charles Albrecht, die men met den zelven van zijnen eedt verliet, huwende voorts den grave Philips, zijnen zuene, met vrau Mechiele, svoorzeits coninex vierde dochtere. Ende up den XIIII^en dach van sporcle wiert Mer joncvrau Margriete, Mer Guys dochtere van Vlaenderen, metter doot ghemeene, die huysvrau van Lodewijck van Theimseke, ende licht begraven in St-Donaeskercke binnen Brugghe, buyten de zuytdeure van den choore.

1412. Tjaer datter naervolchde, allieerde die Armingiackers met den coninck Heyndrick van Inghelant, beloovende hem twee hondert duyzent goude croonen voor zijne wapeninghe, ten fijne dat zy by zijnder assistencie eenen anderen coninck van Vranckerijcke kiesen, ende die stede van Parijs teeneghadere raseiren mochten, ghemerct

De Armagnacs zoeken zich met de hulp der Engelschen te sterken.

dat zy hemlieden oyt jeghens gheweest hadden; ende contrarie van welcke conspiratie die coninck Charles secretelick ghewaerschuyt zijnde, verzochte met weenende ooghen an alle zijne goetwillighe ghenooten, princen ende edele heeren, dat zy hem toch by blijven ende bystaen wilden in zijnen noodt, twelcke zy hem terstont, deene voren ende dandere naer, zeer hooghe ende helichlick beloofden up beede heurlieden knyen, in zulcker wijs dat zijne voorzeide vianden van dier tijt voort tallen cante veel desroys ende jeghenspoets ghecreghen, ende en zouden zonder faute noch zo niet omstaen hebben, ten hadde ghedaen die VIII^c peerden ende vier duyzent archiers die hemlieden uyt Inghelant (achtervolghende die voorgaende allyancie) ten secourse quamen, onder tbeleet van den hertoghe Thomaes van Clarence, sconincx Heyndricx tweede zuene, ende den grave Jan van Cornuailgie. Binnen welcker middelen tijt Pieter van Helgy, die bisscop van Camerijcke, cardinael ghecosen wiert, by onzen helighen vadere den paeus Jan, die XXIIII^en van dier name, ende Jan van Liekercke bedeech bisscop in zijne stede, hebbende naermaels voor zijnen successeur Jan, shertoghes bastaerde zuene van Bourgoengnen, die van zeer schandaleusen, dissoluyten ende onreinighen levene was, zo wy noch hooren zullen. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, die Inghelsche namen (niet jeghenstaende den bestande) tcasteel te Balinghen inne, tusschen Ardre ende Calis, toebehoorende Mer Heyndrick, die heere van Dixmuyde, ende dat byder verraderie van Jan van Steenbeke, die capiteyn aldaer, dieder eene groote somme van penninghen voren hadde; maer van dat die grave Walram van St-Pol, connestable van Vranckerijcke, hier of die nieumare verhoorde, hy spoede hem haestelick met machte deur St-Omaers derrewaert, voorziende alle die circumvoisine steden, sloten ende fortressen van tghuene dat hemlieden ten orloghe 1412.

1412. nootzakelick was, twijle dat die coninck Charles die stede Bourges, in Berry, ten alderstercsten assiegeerde ende beleide, bedrijvende daer zulcker vaylgeandise ende vromichede van wapenen, met den Dolphin Lodewijck, zijnen zuene, hertoghe van Aquitanien, metsghaders ooc met den hertoghe Jan van Bourgoengnen, den hertoghe Eduart van Bar, den grave Philips van Nevers, den grave van Montaengnen, Mer Jan van Ghistele, Mer Jan van Vergy, den maerschalck van Bourgoengnen, Vischaert van Offijn, Jacob van Helgy, Amadeus van Viry, Gillis Bordoen, Jan van Dixmude ende veel meer andere zeer hoogmoedighe capiteynen ende wel gheexperimenteirde beveltslieden, dat die hertoghe Jan van Berry, die hertoghe Jan van Bourbon, die grave van Auxerre, die eerdsbisscop van Sens, die bisscop van Berry, die bisscop van Parijs, die bisscop van Chartres, Mer Charles Albrecht, Jan van Bar, die broedere van den hertoghe voorzeit, ende Barbesaen van Aubercourt tzamen (als opperbeveltleyders van de Armingiackers dieder binnen waren) in tende paeys verzoucken moesten, de welcke hemlieden tAuxerre (ter neerstigher beede van den Dolphin voorzeit, vreezende dat hem die Inghelsche thertochdom van Aquitanien ofnemen zouden) ten XVen daghe van hoymaent gheagreeirt ende gheaccordeirt wiert, behoudens dat die paeys van Charters ghemaect, gheleden nu vier jaren, tusschen den hertoghe van Bourgoengnen ende die drie broeders van Orliens, van ghelijcken ooc in haer gheel vigeur, cracht ende vasticheit bleve, met nieuwe confirmatie, versterckinghe ende bezweeringhe van diere, in der vorme ende maniere als voren, zo tgheschiede, tal zulcker meshaghene van den ghementionneirden hertoghe van Clarense, dat hy ter cause van dien prompte betalinghe verzochte van de voorzeide gheconvenierde twee hondert duyzent croonen, ende mids dat die penninghen nieuwers te vinden en waren, zo

nam hy met zijnen volcke (naer buytermaten veel roofs ende brands) ooc die stede van Tours, in Toureynen, ende van Blays inne, daer hy teeneghadere al pijlgierde ende in gloeyen stelde datter yewers wel stont, vanghende, verslaghende ende verjaghende voorts alle die ghuene die tzelve meenden te beletten, in der manieren dat mer Rombout Despaers, die zuene van Mer Philibert, zeer vaylgeantelick onder andere ter vesten doot bleef, ende wiert begraven te Stampes, int clooster van de Predickhaers, latende twee zuenen achter, te wetene : jonckheer Jacob, toecommende docteur in de medecyne, metsghaders ooc caneuninck van Onzer Liever Vrauwe te Parijs, ende caneuninck tresorier van Onzer Lieve Vrauwe te Doornijcke, die naermaels medecijn ende Raedt sconincx van Vranckerijcke bedeech; ende jonckheere Jan, die te Doornijcke met Michiels dochter van der Hamayde huwde, daer Marck of quam, die vadere (by Mer joncvrau Margriete Metteneye, Filia Wouters, zijne gheselnede) van Jacob, die by Mer joncvrau Isabelle de Louf eenen zuene creech, ghenaemt Cornelis, man van Mer joncvrau Cathelijne Strabandt, ende vader van my Nicolaes, daer by Mer joncvrau van Avezoete (ghezeit Claeysson) vervolghelick Cornelis ende Jacques of ghedescendeirt zijn. Men mach wel peynsen hoe deze overweldighe inghelsche rudesse ende groote schoffiericheit die hertoghe Charles van Orliens greyde, die welcke ter cause van dien, an heurlieden voorghaende ligue ende alliancie renonceerde, furnierende met den zelven ooc een partye van der schuldt in questie, in ghereeden ghelde (al vielt hem lastich) ende latende voor die reste den grave Jan van Angulesmes, zijnen joncsten broedere, in hostagie, al ten overvloedighen contentemente van den ghemeente van Vranckerijcke, twelcke mids dien (naer bewijs van natuerlicke redenen) veel te min twijffelde van de ghedeuricheit van den voorghenoemden paeys van Chartres 1412.

Rombout Despars.

1412. ende van Auxerre, al wast by aldien dat anders quam, ghelijck wy corts hooren zullen. Deze zaken en waren zo gheringhe aldus niet overleden, als die coninck Heyndrick van Inghelant (die vijfste van dier name ende die eerste van de witte roose) verschiet te Westmunster van dezer weerelt van der lazerie, naer dat hy by de princesse Marie, sgraves tweede dochter van Hertfort ende van Excestre, zijnder wettighe compagnie, vier zuenen ende twee dochters ghehadt hadde, te wetene : Heyndrick, die naer hem coninck ghecroont wiert, die zesde van dier name ende die tweede van der witte rooze; Thomaes, die hertoghe van Clarence, daer wy rechts hier voren of vermaent hebben; Jan, die grave van Bethfort, die naerderhandt met vrau Anna, shertoghes vierde dochtere van Bourgoengnen, huwede, zo metter tijt breeder blijken zal; Huusredus, die hertoghe van Glocestere; vrau Blanche, die de zuene van den hertoghe van Beyeren trauwde; ende vrau Philippine, die, nu gheleden vier jaer, den coninck Erick van Denemercken te manne nam. Ten XXVIen daghe van der maent voorzeit te Brugghe verbrande XVc eerdtsteden, tusschen die Oliebrugghe ende die Zantstrate, daer corts meer dierghelicke schade binder zelver stede naervolchde, ende sdaechs naer Onzer Lieve Vraudach, den IXen van der naeste maent, wiert Onze Lieve Vraukercke te Sluys buytermaten zeer beschadicht by themelsche vier.

Dood van den koning van Engeland.

Brand te Brugge.

1413. Als men schreef tjaer XIIIIc ende XIII slouch die hertoghe Jan van Bourgoengnen die nieuwe goude noble van XXXV int marck, metsghaders ooc die braspenninghen ende de halve braspenninghen. Ende corts daer naer liepen onder hem te Parijs, met omsprekelicker furie, XV duyst vleeschouwers, viscoopers ende andere ambochtslieden in de wapenen, hebbende elc eenen witten capproen over thooft, ende nemende daer den dolphin Lodewijck van Vienne, hertoghe van Aquitanien, den hertoghe

Beroerte te Parys door onzen graef ontstaen.

Eduart van Bar, den hertoghe Lodewijck van Beyeren 1413.
ende den bisscop van Berry, tzamen up huerlieden onvoorzienste ghevanghen, met veel meer andere edelen, die welcke hemlieden (thuerlieden eeuwigher qualickvaert ende bederffenesse), voorder dan zy behoorden, up den voorscreven paeys betrouwden ende verlieten; zo dat zy zom ghehanghen, zom onthoofd ende die reste versmoort ofte andersins zeer onghenadich vermoort ende vernielt wierden; maer die voorzeide princen leede men binnen den hove van St-Pol in de vanghenesse, aldaer die dolphin Lodewijck jeghens den hertoghe van Bourgoengnen, zijnen schoonvadere, zeide, dat hem tzelve noch rudelick upcommen zoude, Godt gevē hoe ofte wanneer tware; dies nochtans niet jeghenstaende, hy moeste alsdoen patientie nemen, al wast hem leet. Ooc sloot men metter zelven alle die poorten van der stede, ende men deder een ghebot van sconincx weghe (die insghelijcx ooc met eenen witten capproen ter kerckewaert reedt) dat hem niemende roeren en zoude up die verbeurte van al dat hijs hadde. Sdijsendachs, up den XXen van wedemaent, trauude die grave Philips van Nevers ende Rethiers (shertoghes joncste broedere van Bourgoengnen, nu wedeware zijnde van vrau Marie van Couchy) binden casteele van Beaumont, die dochtere van Philips van Artois, ghenaemt vrau Josijne, daer die grave Charles van Heu die broeder of was. Ende ten derden daghe van septembre daer naer, overleet Mer Louis van Moerkercke, raedt ende camerlinck ons gheduchts heere van Bourgoengnen, ende licht begraven in Onze Lieve Vrauwe kercke te Damme, by den hooghen outaer. Zeer corts naer dezer, wierter wederomme van nieuws een paeys te Pontoise (tusschen die Orliensers ofte Armingiackers van der eendere ende den hertoghe van Bourgoengnen van der andere zijde) onderlinghe gheaccordeirt, ghezeghelt ende bezworen, by de welcke die

Anderen kortstondigen vrede.

1413. voorzeide princelicke ghevanghenen uytter vanghenesse gherochten, maer anders en quammer gheen vrucht of, want wat men accordeerde, zeghelde ofte zwoer, die verwortelde haet ende nijdt en schiet uyt die bloetgierighe herten van de Orliensers niet, in zulcker voughen dat zy in tende zelve (mids trevolteiren van den coninck ende der ghemeente zo teeneghadere meesters van der bane bedeghen, dat die hertoghe van Bourgoengnen al heymelick, met cleenen gheselscepe, te Vlaenderen waert vlieden moeste, daer hy van de drie leden slands groot ghelt verwerfde tzijnder wapeninghe waert, scrivende alomme weder up een nieuw wonderlick veel volcx an, ende houdende, int beghinsel van der maent van novembre, een zeer costelick steicspel in hooghe zadelen en toeveel tijt gheduerende, ter presentie van beede zijn broeders ende veel meer andere edelen, die welcke al in de maent van lauwe, in grooter moghentheit met hem te Parijs waert trocken, maer en bedreven anders gheen faict, dan dat zy die stede van Compiegnen ende van Soison thuerlieden subiectie ende onderdanicheit ghecreghen, stellende daer nieuwe capiteynen ende garnisoenen inne, die nochtans ten naersten jaere, up den VIII^en^ dach van der maent van
1414. meye (corts naer tverbarnen van Orchy by tvier van fortuyne) wederomme int vriendelicke van der stede van Compiegnen schieden, zo deden zy van ghelijcken ooc, ten vierden daghe daer naer, van der zeer machtighe stede van Soison, maer niet dan by assaulte ende foortse van wapenen, daer zulcke vileynie, wreetheit ende onmenschelickheit naervolchde, dat men van dierghelijcke nooit en hoorde, ende Mer Inghelram van Bourneville, die capiteyn, wierter onthalst, water die hertoghe Jan van Bourbon, met Mer Hector, zijnen bastaerde broeder, jeghens gheallegieren ofte ghezegghen consten; twelcke alzo ghedaen zijnde, die Orliensers ofte

Armingiackers staken, by laste van den coninck Charles, 1414.
tallen houcke tvier in die stede, treckende voorts metter ganscher armeye (die wel twee hondert duyzent mannen sterck was) naer Louwen in Champaengnen, aldaer die grave Philips van Nevers ende Rethiers (ter conservatie van zijne landen ende heerlicheden) mede van den heuren wiert, ende van danen namen zy huerlieden wech naer die stede van Perone, al ten grooten verdriete van den hertoghe Jan van Bourgoengnen, die ten laesten daghe van der maent als voren, den hertoghe Antheunis van Brabant ende die gravinne Margriete van Henegauwen, zijn broeder ende zustere, in alderdiligentie derrewaert zant, met die ghedeputeirde van Ghendt, Brugghe ende Ipere, omme teenen goede paeys ende accoorde te gheraken; maer voorwaer ten was niet doenelick. Dies volchde hy hem haestelick weder ten orloghe, voorziende zijne steden van Duway ende van Atrecht van als dat ter zulcker feeste diende, ende nemende met eenen Blangy, in Artois, ende die stede van Haen, in Vermandoys, inne, daer hem die coninck van Vranckerijcke zo inne beroerde, dat hy die van Bapasmes van stonden an met zijnen leghere omrinchde, ende by appointemente themwaerts ghecreech. Ende up St-Barnabasdach, den XI^en^ van wedemaent, overleet vrau Catherine, sgraves Philips huysvrau van Vertu, die tweede dochter van Bourgoengnen, ende licht begraven tSt-Veerle te Ghendt, aldaer haer uytvaert zo vullich niet gheent en was, ofte die voorzeide hertoghe van Brabant ende die gravinne van Henegauwen en ghinghen anderwarf te Camerijcke spreken van paeys, hoewel dater anders niet of en quam dan te Perone en dede, deurt continuel empechement van den bloedtgierighen hertoghe van Orliens ende zijne gheallieirde, die welcke nu (mids sconincx lunatickicheit) teeneghadere al bedreven dat zy wilden, ende voortan niet en twijffelden van thuerlieder gheeler

1414. intentie ende ghepretendeerde wrake te gherakene; twelcke al considererende die van Atrecht, zy cochten vitaylgie ghenouch voor vier maenden, ende zonden huerlieden machteloos ghemeente, met wijfs ende kijnderen, te Rijssele, te Duway, te Bethune ende tArien waert, raserende voorts alle die voorboughen van der stede, ter fijne datter die coninckelijcke armeye gheen ghemack of en hadde, dieder up den XXsten van hoymaent zeer sterckelick voren nederslouch, onder tbevel van den dolphin Lodewijck van Vienne, hertoghe van Aquitanien; metsghaders ooc van Charles, die hertoghe van Orliens; Jan, die hertoghe van Bourbon; Lodewijck, die hertoghe van Beyeren; Philips, die grave van Vertu; Bernaert, die grave van Arminglack; Jan, die grave van Alenchon; Jacob, die grave van der Marcke; Charles, die grave van Heu; Lodewijck, die grave van Vendosmes; Arcturus, die grave van Richemont; Jacob, die eerdsbisscop van Sens; Mer Charles Albrecht, die connestable van Vranckerijcke; die grave van Sausserre; die grave van Rossy, ende die bisscop van Louwen; niet zonder veel uploops ende bloetsturtinghe, alzo wel van der eendere als van der andere zijde, ende bovendien ooc ten excessive grieve van alle die contreye daer omtrent, maer principalick van den graefscepe van St-Pol ende van Ternant, daert teeneghadere al ghepijlgiert ende bedorven wiert, omme dieswille dats hem tcommun van Vlaenderen niet moeyen en wilde, ten upziene dat buyten huerlieden limiten was ende hemlieden gheensins an en ghinck, zo zy zeide, niet jeghenstaende dat zy naermaels wel te contrarie ghevoelt zouden hebben, ten hadde ghedaen die roode camerganck die tfransch eyr (byder voorzienicheit Gods) zo matteerde ende tonder brochte, dat zy sdijsendachs, den vierden van der maent van septembre, zeer haestelick, met schade ende met schande, tzamen van voor Atrecht weder upbreken ende paeys maken moesten,

conforme den voorscreven appointemente van Charles, 1414.
ghereserveirt dat hem die hertoghe van Bourgoengnen daerenboven noch verobligierde met die Inghelsche niet te mueghen allierene, treckende mitsdien naer Digion, in Hooch Bourgoengnen, jeghens den rebellighen grave van Tonnoire, die hy subjugierde ende verjouch, verleenende die van den Vryen, ten eersten daghe van octobre, vrydom van allerande confiscatie, ten ware dat zy jeghens hem, zijn huysvrau, kijnderen ofte canchelier misdeden; hy vercochte hemlieden ooc tgreffierscip van huerlieden vierschare van zeven duyzent goude croonen, ende maecte voorts alle die ballinghen van Brugghe ende van andere omligghende steden vry allomme binnen haerlieden jurisdictie, met expresse ordonnantie dat men gheenen Vrylaet meer yewers binnen die voorzeide steden en zal meughen arresteren onbewetticht. Zeer onlanchs naer dezen ghinck thuwelick voort twelcke over acht jaren gheconcipieirt ende ghesloten was tusschen die grave Adolf van Cleven ende vrau Marie, die vijfste dochtere van Bourgoengnen, ghelijck wy ghehoort hebben ende noch hooren zullen, die materie daer toe ghedisponeirt zijnde.

Privilegie van die van 't Vrye.

Anno XIIIIc ende XV, up den XIIsten dach van april, 1415.
schiet Walram van Luxemburch, die grave van St-Pol en van Lingny Tyvoys, binden graefscepe van Chimay, uyt dezen levene, hebbende voor zijn hoirs ende haeldinghers Jan ende Philips, alle beede zijne neven, daer hy grootheere of was, van der schoonder vrauwe Johanne, zijnder eenighe dochters weghe, zaligher memorie, wijlent teerste wijf van den hertoghe Antheunis van Brabant, zoo voorzeit es. Ende zijn uytvaert ghedaen zijnde, ter plaetse van zijnder aflijvicheit, met alle die hoocheden, ceremonien ende mijsterie daer toe dienende, zo barnende te Brugghe, alzo wel in die Smedestrate als in die Lane, lettel min

Grooten brand te Brugge.

1415. dan XXIIe eerdsteden of, ende die coninck Heyndrick van Inghelant, die zesde van dier name, omtzeide den coninck Charles van Vranckerijcke, met alle zijne landen, te viere ende te zweerde, makende ten dien fijne alle die meeste ghereetscepe die hem meughelick was, omme twelcke te obvierene hem die coninck Charles achter een vrau Catelijne, zijn joncste dochter, ten huwelicke presenteerde, met redelicke veel schoons ende ghereets, maer Godt weet, hy en wildeder niet naer hooren, ten ware dat mer Gascoengnen, Normandien, Arguiers, Tours, Poictiers, Mans ende Ponthieu mede gave, metsghaders ooc alle die reste daer die croone van Inghelant van oudts inne gherecht was, zo hy zeide, ofte anders hy zouder by foortse van wapenen wel pijnen meestere of te wordene: in welcke antwoorde hem alle dater fransch edeldom uytnemende zeer beroerde, te meer dat die hertoghe Jan van Bourgoengnen (wesende doen weder te Digion, in thertochdom voorzeit) met den zelven ooc an den dolphin Lodewijck, zijnen schoonzuene, screef dat hy van den voorgaenden appointemente van Atrecht niet metalle en hielt, ja dat hy die Inghelsche in geender manieren jeghens wesen en zoude, ten ware dat hy Dolphin van zijnder concubine schiede, ende vrau Margriete, zijn huysvrau, weder tzijnen hove ontbode, daer zeer lettele ofte niet toe ghedaen en wiert; dienvolghende die Inghelsche deden, int beghinsele van der maent van ougst, diversche schadelicke coursen ende sproncreisen allomme binnen ende omtrent den lande ende graefscepe van Buenen, ende die coninck Heyndrick voer zelve, ten eersten daer naer, met XV^c scepen van oorloghe, uytter have van Hamthon naer die stede van Hartfleur, in Normandien, aldaer hy, ten XXXVIIe daghe, by appointemente binnen ghcrochte, niet zonder omsprekelicke veel buyts ende rijcke ghevanghenen, de welcke hy tzamen, in alder-

Oorlog tusschen Vrankryk en Engeland.

diligentie, tzijnen landewaert zant, loopende voorts tgheele quartier van Beauvais ende van Amiens of, ende slaende endelinghe te Beauqu sne, ovre die reviere van der Somme, tusschen Corby ende Perone nedere, omme by dier middele allincx weder, deur Calais, in tzijne te keerene; maer voor waer die Franchoysen haddent al anders ghewet, verbeydende hem (die boven de XXIIII duysent persoonen niet sterck en was ende meest archiers), met hondert en vijchtich duysent mannen van wapenen (daer of dat die thien duysent te peerde waren, byder prochie van Blangy, in Artois, niet varre van Azincourt) tusschen die stede van Teroaen en Hesdin, ende gheensins twijffelende ofte zy en zouden daer teeneghadere, by excellenter victorie, alle huerlieden schade ende schande verhalen, die zy binnen hondert jaren daer te voren jeghens die inghelsche croone ghehadt ende ghedoocht hadden. Tzelve I educhtede insghelicx ooc grootelicx die coninck Heyndrick van Inghelant, inder maniere dat hy die havene, metter stede van Har fleur, weder presenteirde te restitueirene, met behoorlicker reparatie van zulcx alser voorts yeuwers by hem gheweert ofte bedo ven zoude meughen wesen, metsghaders ooc renonciatie van den rechte van oudts by hem ende zijne voorzaten ghepretendeirt an de croone van Vran kerijcke, up indien hy librelick, met al e de zijne, weder thuyzewaert keeren mochte; maer wat hy presenteirde ofte v.rc.nde ten dochte die fransche capiteynen nieuwernaer ghenouch te zijne, om die groote verzekertheit van der victorie die zy hemlieden zelven toescreven, ter cause van der onghelicker menichte van volcke, stellende met dien svrijdachs smorghens, up St-Crispins ende St-Crispiniaensdach, den XXV^{en} van der maent van octobre, al huerlieden gendarmerye in zeer schoonder ordonnantie, ende bedeelende die in drie verscheeden bataylgien, zo van ghelijcken ooc die coninck

1415.

Slag van Azincourt, waer in de Engelschen overwinnaers.

1415. van Inghelant dede, bevelende daerenboven ooc zijne lieden alle ghelijck huerlieden biechte te sprekene, ende den almeughenden Heere in alderodmoedicheit om gracie ende ghenade te biddene, twelcke alzo ghedaen zijnde, hy gaf hemlieden goede couragie ende moedt, vallende voorts zelve eerst met een horrible gheschreeuwsele zijne vianden up tlijf, ende bedrijvende daer zulcke foortse ende moedt van alle zijden, metten overvloedighen ghedruse van den handtgheschotte, drie uren lanck ghedeurende, dat hyter teenegadere al in distourbantie stelde, ende zeer victorieuselick tvelt behielt, ten cleenen verliese van zijnen volcke, daerder niet boven vier hondert of ter stede doot bleven, tusschen de welcke dat die hertoghe Edouaert van Jorck, ende die grave van Suntsalt, beede die voornaemste waren; maer van der franscher zijde wierderden wel X duyzent versleghen, daerof dat die principaelste

Wie in den stryd sneuvelden en gevangen wierden.

waren: eerst die hertoghe Antheunis van Lotrijcke, Brabant, Lemburch ende Luxemburch, met die grave Philips van Nevers ende Rethiers, zijn broedere; die hertoghe Edouard van Bar, grave van Pointhieu ende heere van Cassele, met Jan, zijn broedere; die hertoghe Jan van Alenchon; Robrecht van Bar; die burchgrave Robrecht van Marle; Mer Charles Albrecht, die connestable van Vranckerijcke; Jacob van Castijlgion, die heere van Dampiere; David van Rambuere, die meestere van dartillerye; Guiscard, die hofmeester van den coninck Charles; Lodewijck van Bourbon; die eerdsbisscop Jacob van Sens; die heere van Vallemont; die heere van Granville; die heere van Jenville; die heere van Rossy; die heere van Beaumont; die heere van Cregny; die heere van Trinnovilgie; die heere van Valckenberghe; die heere van Blamont; die heere van Reyneval; Nicolaeys, die heere van Simpy; Jan, die heere van Croy, met Jan, zijn zuene; Willem, die heere van Sauose; Jan Morcel; Jan van Bethune; Philips

van der Gracht; Jacob van Heyne; Odart van Reuthy, met beede zijn broeders; Rodolph van Vlaenderen; Lodewijck van Ghistele; Roelandt van Gruthuyse; Colaert van der Gracht; Percheval van Richenburch; Mer Jan van Belle; Rodolph van Nelle; Bertram van St-Gillis, die seneschael van Henegauwen; Philips ende Heyndrick van Lykercke ofte van Lens, beede die broeders van den bisscop van Camericke; Lyoneel van Maldeghem, met zijn broeder; Colaert van Fiennes; Robrecht van Montigny; Charles van Montigny; Aernout van Corby; Jan van Schoonevelde; Reynout van Azincourt; Jan van Noyelles; Pieter van Nivelles; Pieter van Helgy; Inghelbert van Kerstergate; Diederijck van Heetvelde; Jan van der Fonteyne; Antheunis van Craon, die heere van Clarsen ende van Beauvergier; Reynoudt van Greboual; Gillibert van Greboual; Philips van Auxy; die heere van Vaveringny, met zijn zuene; die heere van Ronse; die heere van Hondtschote; die heere van Pouckes; die heere van Hameyde; die heere van Rassy; die heere van Eecke; die heere van Haucourt; Godefrodt van Malestrade; Bertram van Montalbaen; Jan van Goethem; Willem de Vayere, ende zo veel andere dierghelijcke, dat men onder alt voorscreven ghetal der versleghenen boven de XVI^{c} onedele niet vinden en conste, die welcke huerlieden heeren ende meesters (wel meynende int eerste die eere van der bataylgie alleene gheconquestreirt thebbene) zeer ghetrauwelick in huerlieden uytersten noodt ter hulpe ghecommen waren, twijle dat hemlieden alle die eerste ter vlucht waert spoeden, niet jeghenstaende dat er noch an de cant van X duysent levende in handen gherochten, van de welcke die hoochste gheborene ende alderedelste waren: eerst, die hertoghe Charles van Orliens; die hertoghe Jan van Bourbon; die grave Charles van Huy; die grave Arcturus van Richemont, broeder van den hertoghe Jan van Bre-

1415. taengnen; die grave Lodewijck van Vendosme; Jacob van Haricourt; Jan van Craon; Boschicalt, die marschalck van Vranckerijcke; Hughes van Lannoy; Antheunis van Brimen; Charles van den Eeckhoute; die heere van Helgy; die heere van Lingny, ruart van Henegauwen; die heere van Chausny; die heere van Hamelcourt; die heere van Noyelles, ghezeit de witte ruddere, met Baldus, zijn broedere; Cornelis van Bykercke; Jan van Glijmes; Nicolaes van St-Gangereyn, die heere van Roesselaere; die heere van der Gracht; die heere van Humieris; Edouart van Rochaen; Olevier van der Felleye; Jan Ghiffaert ende die heere van Buesson, met vele a dere moghende heeren, rudders ende edelmannen, de welcke die voorzeide coninck Heyndrick al sdachs naer der bataylgie, met wonderlicke veel roofs ende buyts, duer zijne stede van Calis, tInghelant waert voerde, ten onuytsprekelicker blijtscepe, ghemeender vreucht ende triumphe van alle zijne subiecten ende ondersaten, ghelijck ontwijffelick wel recht ende redene was. Doen ghinck men het doode lichame van den hertoghe Antheunis van Brabant te Veurne begraven, neffens vrau Johanne van Luxemburch, zijn eerste huysvrau, wijlent sgraven Walrams eeneghe dochter van St-Pol ende van Lingny, daer hy twee zuenen by achter liet, te wetene: Jan, die naer zijn vaders doot hertoghe van Lotrijcke, Brabant ende van Lemburch wiert, die vierde van dier name, ende Philips, die grave van St-Pol ende Lingny; zijn tweede wijf was die hertoghinne Isabelle van Luxemburch, shertoghe Jans dochter van Gourlits ende Lutzits, marcgrave van Brandeburch, zo voorzeit es, die hem insghelijcx ooc eenen zuene baerde van zijnder name, maer van zeer corten levene. Die grave Philips van Nevers ende Rethiers wiert met den zelven ooc in een osbare tzijnen lande waert ghevoert, ende aldaer ter eerde ghedaen zot betaemde, latende by vrau Marie, zijne

eerste wettelicke compagnie, eenen zuene achtere, die naer hem hiet, ende by vrau Josijne, zijne tweede ghesellnede, ooc eene Charles ende Jan, zo ten overlijden van wijlent der princesse Margriete, zijnder moeder, breeder verhaelt ende verclaerst staet. 1415.

Als die hertoghe Jan van van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, te Digion de nieumare verhoorde vant verslaen van den voorscreven hertoghe van Brabant ende grave van Nevers, beede zijne broeders, ten ware niet wel scrivelick met hoe grooter rauwe dat hy bevaen wiert, niet jeghenstaende dat hy nochtans achter een zijnen wech met machte te Parijs waert nam, omme tgouvernement van der croone (twelcke hem ontwijffelick naerst ter herte lach) themwaerts te treckene ende te ghecrijghene, maer die coninck Charles zelve belettende hem den ganck van der stede by tsluyten van der poorten, zo dat hy van danen weder deur Troie, in Champanien, naer Lingny, up die riviere van der Marne, vertrecken moeste, ontbiedende daer tzijnder secourse veel ruteren te peerde uyt Vlaenderen ende Artois, in twelcke hem die coninck Lodewijck van Secilien zo omtroerde, dat hy van dier tijt voort zeer zorchvuldichlick ten besten sprack, verwervende endelinghe an den coninck Charles dat hy emmers te vreden was, den voorzeide hertoghe by hem te Parijs te laten commen met zijn ordinairen treyn, ende niet anders; aldaer hy in gheender maniere toe verstaen en wilde, zegghende dat hy die middele wel vinden zoude omme eer yet lanck met alle zijne gendarmerye daer binnen te gherakene, ten spijte van alle die ghuene diet leet ware. Uyt deze presumptueuse ende vermetele woorden beghonste die voorzeide coninck van Secilien zeer grootelicx tghemeente te suspecterene, in der maniere dat hy hem zelven binder stede als voren niet langhe betrauwen en dorste, vliedende van danen in alderneerstlicheit naer

Onzen graef begeelt zich naer Parys.

1415. Amiens, daer hy heere of was, ende latende den coninck Charles voorts metter stede van Parijs gheworden, aldaer swoendachs, den XVIIIe van der maent van decembre, die Dolphin Lodewijck van Vienne, hertoghe van Aquitanien, vergheven wiert, by den grave Philips van Vertu, den tweeden zuene van Orliens, ende zijn gheallieirde, ten fijne dat hy die hertoghe van Bourgoengnen, zijnen schoonvadere, in zijn voorzeit voornemen ofte vermet niet ghehulpich en viel, die welcke ten eersten daer naer weder te Vlaenderen waert keerde, stekende zeer vromelijck te Rijssele ter Spinette, zo van ghelijcken ooc die grave Philips van Chaerloys, zijne zuene, dede, met den nieuwen hertoghe van Brabant ende die grave Philips van St-Pol ende Lingny, eene goede poose tijts ghedeurende, die zonder faute zo haest niet gheexpireirt en was, ofte die van Camerijcke en vercreghen by appointemente dat huerlieden caneunicken van St-Gaugeri geenen wijn meer te zupen uytgheven en mochten, mids hebbende ende heffende jaerlicx voor huerlieden intrest van der stede de somme van hondert goude croonen in specie, niet jeghenstaende dat hemlieden twijn zupen in hem zelven nichtemeer en betaemde dan twercken metter spade ofte andersins. Godt beteret.

1416. Vernieuwing van het bestand tusschen Engeland en Vlaenderen.

Tjaer datter naervolchde vernieuwde men tbestandt tusschen die van Inghelant ter eendere, ende die van Vlaenderen ende Artoys ter andere zijde, tot Baefmesse, int jaer XIIII^c ende XIX, ter grooter ghemeender blijtscepe van alle die coopvaerders van der zelver contreye, maer ten ghelijcken meshaghene van die van der orlienscher ende armingiacscher confederatie, te meer ghemerct dats die hertoghe Jan van Bourgoengnen bovendien noch secretelick eens was met den Dolphin Jan van Vienne, hertoghe van Toureyne, die (nu gheleden omtrent de X jaeren) vrau Jacoba van Henegauwen, zijn zusters dochter, ghe-

trauwt hadde, endende niet min zeer corts naer dezen miserabelick zijn leven by den venijne, hem te Compiegnen verraderlick ghesubministeeirt by die van der voornoemde contrarie ligue, omme by dier middele te bet by den heure ende int regiment van der franscher croone te meughen blijvene, daer men alsdoen van beede zijde principalicst toe tendeerde. Hierentusschen, te wetene in die maent van sporcle, vinghen die van Oostende een zeezwijn, van der lanchde van vijf vamen en half, ende quamender mede te Doornijcke, aldaer der die vleeschauwers ende vischcoopers by coope meester of bedeghen, doende voorts huerlieden profijt daer mede, zo zy hemlieden verstonden. 1416.

1417. Willem van Beyeren sterft.

Doen men screef tjaer XIIII^c ende XVII, zo overleet smaendachs, ten laesten daghe van meye, Willem van Beyeren, grave van Henegauwen, Hollant, Zeelant ende Oostervant, heere van Vrieslant, die zesde van dier name, van peurder rauwe ende melancolie dat die Dolphin Jan, zijn schoonzuene, vergheven was, ghelijck wy ghehoort hebben, ende dienvolghende zo wiert hy te Valenchijn, te Fremineuren, begraven, latende byder princesse Margriete, zijnder huysvrau, shertoghes oudste zustere van Bourgoengnen, eene eeneghe dochtere achtere, die vrau Jacoba hiet, daer wy voor dien date van dezen wat of hebben begonnen te roeren, hopende een yghelick dies angaende noch metter tijt betere ende vulcommenlicke contentemente te ghevene, zo wanneert die materie begheeren zal. Ten eersten naer dezen huwde Jan van Beyeren, svoorzeits grave Willems broedere (niet jeghenstaende dat hy langhe tijt deken ende bisscop van Luycke gheweest hadde) met die hertoghinne Isabelle van Luxemburch, wedewe van den hertoghe Antheunis van Brabant, die over twee jaeren te Blanchy bleef, doende voorts alle extreme devoiren omme die voorzeide vrauwe Jacoba,

1417. zijne nichte (daer hy oom of was), teeneghadere van Henegauwen, Hollant ende Zeelant te priverene, ende nemende ten dien fijne die stede van Dordrecht ende van Gorcken inne, byder assistentie van den hertoghe Reynoudt van Guilcken ende van Geldere, grave van Zutphen, metsghaders ooc van Aernout van Echmont, Willem van Arckeel ende meer andere edelen, van de welcke eeneghe, ten eersten daghe van decembre, by vrau Jacoba, voor Gorcom versleghen ende eeneghe ghevanghen wierden, zo dat die stede weder ter behoorlicker obedientie commen moeste, overmits die zonderlinghe prouesse ende foortse van wapenen van Walram van Brederode, hoewel dat hyder endelinghe zelve tleven liet, ten omsprekelicker regrette van der victorieuser vrau Jacoba, die eer yet lanck den hertoghe Jan van Brabant, den achsten van dier name, te Biervliet tharen tweeden manne nam, resisterende tzamen haerlieden vianden (die den keyser Sigismundus mede hadden) zeer vromelick ende vaylgeantelick, maer wat zyder toededen, zy en consten nochtans die stede van Dordrecht niet weder gerecouvreirene. Binnen dier middelen tijt maecte die nieuwe paeus Macrten, die vijfde van der zelver name (by wiens consecratie tverouderde schisme papale cesseerde) den eerweerdighen vader in Gode, heer Jan van Walderoode, bisscop van Luycke, die welcke boven de thien maenden niet en leefde, maer om zijn groote duechts wille vergheven wiert van zijne overwillighe subiecten ende ondersaten, die deur zijn voorsaets ongheregheltheit nu teeneghadere van allerhande godtvruchticheit vervreimt waren, ende hemlieden ten rechtweghe gheensins voughen en wilden om leven nochte om sterven. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, die hertoghe Jan van Bourgoengnen track met XXX duyzent frische mannen (daer die grave Philips van St-Pol naer hem die capiteyn of was) uytten lande van Artoys te Corbeye ende

tAmiens waert, aldaer hy zo ghewellecomt ende omthaelt 1417.
wiert, dat men over al met ghemeenen voysen Noël (1) riep van blijdtscip ende jolijt, ooc quam hem daer Mer Jan van Vilers, die heere van Lilleadam, ten secourse, tal zulcker verschrikene van den graf Bernaert van Arminiack, dat hy gheel Normandien in d'handen van de Inghelsche abandonneirde, ende hem zelve zeer haestelick met machte binnen der stede van Parijs vant, omme die Inghezetene te bet in zijnder onderdanicheit thoudene. Dies nochtans niet jeghenstaende die Bourgoengnions quamen (naer veel schoone victorie) in tende van der maent van octobre, duer die stede van Chartres ende van Vendosmes, te Tours in Toureynen, daer zy die coninghinne Isabelle, met vrau Catherijne, haer joncste dochtere, uyter vanghenesse verlosten, vallende met eenen ghezaemdelick voor Parijs, hoe wel dat zyder gheen faict en bedreven, maer corts weder keeren moesten van daer zy ghecommen waren, niet zonder diversche zeer gruwelicke dreghementen, nochtans in de welcke hemlieden die Arminiackers zo beroerden dat zy paeys versochten, maer gheel ende al te vergheefs, ghemerct dat zy van den regemente van den lande niet scheeden en wilden daer tal an hinck. Hierentusschen veranderde die keyser Sigismundus int concilie te Constance, die graefscepe van Cleven ende van Savoyen in twee nieuwe hertochdommen, ende men beghonste alsdoen ooc die abdie te Sichen van caneunicken reguliers by Oudenaerde te fonderene. Sondachs naer half vastene, ten XIIIe daghe van maerte, vergaerde te Brugghe ten drie uren naer die noene, op die poootersche logie, burchmeester, schepenen, raden, tresoriers, hooftmannen, edele ende notablen, metten gheselscepe van den witten beere der zelver stede, resolverende daer eendrachtelick

Het Forestierschap van den witten Beer is te Brugge hersteld.

(1) Vreugde en kermis.

1417. by ghemeenen accoorde ende overeendraghene, dat men tforestierscip ofte steicspel van den witte beere (tanderen tijde gheinstitueirt by huerlieden voorzaten, ter eeuwigher ghedinckenesse van de oude forestiers van Vlaenderen, ende oyt tsijdert wel ende lovelick alle jaeren ghecontinueirt ende onderhouden) als noch omme den troublen tijt wille niet ommitteren nochte achter te laten en zouden; maer dat men tzelve in aldermanieren schuldich was te verheffene ende tachtervolghene, ten daghe van ouds ghecostumeirt (in alzo varre alsser gheen ander nootzakelicker belet en quame), met alle die ceremonien, solemniteiten ende mijsterien daer toe dienende ende behoorende. Daer wiert insghelicx gheordonneirt Jan van Milaen, die laetste van de forestiers, hem in aldermaniere naer tzelve te regheleren ende te voughene, met zijnen herault, hofmeester, baenmeestere, zaelmeester, wapenmakere, cocx, fijfers, tamboreins ende andere ghewonelicke dienaers ende officiers, wetende elc bysondere wel precijselick wat hemlieden dies angaende tgheel jaer deure te doene stond, zo wy als nu als dan bet ten vullen zullen meughen verstaen ende begrijpen uyt gheune dat wy int vervolch van dezen allincx zoo breedere vertooghen ende te voorschijn bringhen zullen.

1418. Dienvolghende zo reedt die hofmeestere van Jan van Milaen, den forestier voorzeit, tsaterdachs naer beloken Paesschen hier naer eerst commende, ten acht ueren voor die noene, met die vier alderjoncste (van die ghuene die sanderdachs mede vespereyen ende sdaechs daer naer steken zouden), te Brugghe zeer chierelick van strate te strate, met eenen herault voren, noodende alzo alle die principaelste vrauwen ende joncvrauwen van der stede ende bysondere die huysvrauwen van die van den ghe-

Eerste Steekspel van den witten Beer.

zelscepe van den witten beere, ende van de medestekers, 1418.
jeghens sanderdachs snuchtens ten inbijte in die *Mane*, up die groote Marct, omme den forestier voorscreven (ten wiens coste tzelve al gheschiede) aldaer dan met zijnen ghezelscepe te zien vespereyen, zo tghebeurde, in zeer grooter magnificentie ende triumphe. Ende snoens bleven alle die ghenoode vrauwen ende joncvrauwen etende, ter platse als voren, ten redelicken coste van der stede, maer sachternoens presenteirende hemlieden die forestier den rheynschen coelen wyn, appelen, vierzaen ende witte broodt, alzo vele alst hemlieden behoufde, omme daer mede die vespereyders van buyten te verbeydene, die welcke nu ghecommen zijnde ende huerlieden devoire ghedaen hebbende, zot behoorde, zo nam die forestier orlof tot sanderdachs naer die noene, an die voorzeide vrauwen ende joncvrauwen van der *Mane* ende generalick ooc an alle andere die allomme aldaer int ronde van der Marct ten veistere laghen, in omsprekelicke groote menichte, zittende met dien te peerde met alle zijne medestekers van binnen, ende rijdende alzo tzamen zeer triumphantelick met fijfers, tamboreyns ende den herault voren tot elcx herberghe, daer die voorzeide van buyten ghelogeirt waren, heetende hemlieden, elc int particuliere, zeer hertelicke wellecom, met presentatie van peerde ende harnasch, metsghaders ooc van al tghuene dat zy ter dier feeste van doene mochten hebben, alzo varre alst in hemlieden ware; ende sanderdachs naernoene wierden in die *Mane* ter Marct (van weghen den forestier) twee schuetelen gesprongen rentvleesch (1) ghebrocht, met eender oostersche hamme, appelen, mette vierzaen, ende voorts alzo veel wijns ende witte broots als er van noode was, omme die vrauwen ende joncvrauwen te bancquetterene,

(1) Een weinig gezouten.

1418. die daer anderwarf verghadert waren, ter cause van den steicspele, in zeer grooter menichte, ende die opperveisters van den huyze (totter nombre XII) waren *quant et quant* ooc voorzien ende ghestoffiert elc met een nieu kussene (metsghaders ooc van een hancsele daer voren), wesende al van der zelver stoffe, daer die habituatie van den forestier ende van die van zijnen gheselscepe of ghemaect waren, ende conforme den coleure van alle huerlieden officiers, laquais, speellieden ende andere dienaers acoustrementen, al achtervolghende die goede ende zeer lovelicke oude ordonnantie daer of zijnde. Deze zaken aldus al ghepreparеirt ende bereedt zijnde, zo quam die forestier Jan van Milaen zeer rijckelick, clouckelick ende vaylgeantelick uyt clooster van den Eechoute, deur die Wullestrate, up de Marct ter bane, gheaccompagneirt ende vergheselscipt met deze XIIII naervolghende persoonen, te wetene: eerst Jan Gheerwout, Pieter Adoorne, Andries van Theimseke, Jacob Boonin, Parent Fane, Jan Zwijn de jonghe, Willem Gheerolf, Jacob Metteneye, Jacob van Milaen de jonghe, Jacob Breydel, Jan van Aertrijcke, Jan Hoste de jonghe, Jacob van den Walle ende Michiel van Deerlijcke, doende daer onderlinghe alle die achternoene lanck ghedeurende, vele groote ende zeer vrome faicten van wapenen te peerde, maer dies niet jeghenstaende Pieter Adoorne conquesteirde den spiet, zeer eerelick ende tamelick versiert met zijden fringhien van de livereye van Jan van Milaen voorzeit wordende ende bediedende mids die nieuwe forestier voor die toecommende jaerschare; Jacob van Milaen, de jonghe, want den hoorne, wezende de danck van die van binnen, ende Joos van der Steghelen, poortere van Rijssele, gheereech den beer, zeer constich ghesneden uyt den witten houtte, ende staende up eenen stock, rondsomme besleghen met blecke, hebbende voorts eene leere halsebandt an, van den

coleure ofte livereye als voren, twelcke was de danck van 1418.
die van buyten. Dit steicspel aldus gheendicht zijnde, zo ghinghen alle die steickers savends tzamen eten, int Ghyselhuys, ten coste van der stede, convoyerende naer tetene alle ghelijck Pieter Adoorne, huerlieden nieuwen forestier, tzijnen huyse waert, met den herault voren, hebbende tvoorscrevene gheconquesteirde spiet in dhandt; ende sdachs daer naer (wezende doen dijssendach) zo dede die nieuwe forestier, by zijnen hofmeestere, een bancquet bereeden in die *Mane*, up die Marct (daer die voorghezeide vrauwen ende joncvrauwen, naer die noene, weder te comparerene hadden), inder zelver vorme ende maniere alsvoren ghenoteirt staet, uytghestekene ende ghereserveirt alleenelick dat die oostersche hamme hier verandert wiert in een ghebrade schoudere: welck bancquet gheent zijnde, zo quam die forestier Pieter Adoorne, in tvulle harnasch, te Marct ghereden, met alle die van den gheselscepe van den witten beere, loopende daer jeghens den ouden forestier drie ofte vier rudderlicke carrieren, daer hy groot prijs, eere ende lof an behaelde, naer die welcke dat hy hem daer gheel dede omtwapenen, gaende alzo voort in die *Mane* ende elders, binder beloken van der Marct, ende biddende allomme alle die vrauwen ende joncvrauwen (maer principalick ende besondere wiens mans mede van den gheselscepe van den beere ofte van de medesteickers waren) dat hemlieden gheliefde met hem int Ghyselhuys cruydt ende wijn te commen nuttene, twelck alzo ghedaen zijnde, namen alleghadere zeer eerelick ende vriendelick orelof an mencanderen, keerende mids dien elc weder in tzijne van daer zy ghecommen waren, ende deerste vrijdach van der zomere Brugghemarct, quam die herault van den witten beere ghereden met schoonen state (hebbende diversche fijfers ende tam-

1418. boureyns voor hem), naer tscepenhuys der zelver stede, hanghende in die vierschaere aldaer zeer ceremonieuselick (naer costume) die wapen van den voorghenoemden Jan van Milaen, daer die stede de cost of doochde, ter eeuwigher memorie ende ghedenckenesse van zijn forestierscepe, altoos ghelijcke wiert ooc ghedaen up die poortersche logie, ende up den meydach daer naer volghende, reedt Pieter Adoorne, als forestier, mede om den meye, defroyerende snoens ter maeltijt (die men ter logie hielt) alle die van zijnder gheselscepe, voor VIII grooten den man, uytghesteken die hofmeestere, herault, fijfers ende tamboreyns, die welcke boven huerlieden peerdtheure ooc gheel ende al quyte gelach hebben moesten, in recompense van huerlieden dienst ende arbeydt, daer zy alsdan anders niet voor en omtfinghen, alvolghende eene ceure ende ordonnantie van outs uytgheghevcn ende ghepromulgeert, up tstick van den witten beere ofte forestierscepe van Brugghe.

Onzen hertog wordt met het bestuer van de fransche kroon belast.

Deze zake aldus ghepasseirt zijnde, zo wiert endelinghe naer lang debat (by den toedoene van de cardinalen van Ursijn ende van St-Marcx), die hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, tregement van der franscher croone wederom up een nieu toegheschict ende toeghelaten, in zekere dachvaert ten dien fijne ghehouden binden casteele te Monstreul, daer die reviere van der Jone metter reviere van der Seyne verghadert, al wast by aldien datter die Armingiackers niet veel of en hielden, zegghende dat al bouven ende verraders waren die tzelve eerst gheproponeirt ende voor ooghen gheleit hadden, ten zeer grooten verdriete van die van Parijs, die welcke byder hulpe van Pieter de Clerck, sondachs den XXIX^en van meye, ten twee uren naer middelnacht, secretelick den vromen Mer Jan van Vilers, heere van Lilleadam, binnen

der stede lieten commen, duer die poorte van St-Germeyn, 1418.
met veel volcx van wapenen, te peerde ende te voet, daer Mer Guy van Bar, Mer Leon van Bournoville ende Mer Ferry van Maylgy, met vele andere wel gheexpirementeirde rudders ende edelmannen, die principaelste of waren, treckende reghelrecht, zonder langher dilay, in schoonder ordonnantie, ten Chastelette waert, aldaer zy IIII^c cloucke poorters, int harnasch, thuerlieden assistentie ghereet vonden, roupende ghesamentlick, met luyder voysen: *Paeys ende Bourgoengnen,* twelcke cause was dat hemlieden tghemeente terstont in grooter menichte by viel, leedende den coninck Charles uyt den hove van St-Pol, met hemlieden te peerde achter strate (als of hy tzelve al gheavoueirt hadde) ende ommerinchden metten zelven ooc schanceliers huys, met alle die ghuene dieder binnen waren, tal zulcken meshaghene van Mer TanEguy van den Casteele dat hy hem haestelick, met den Dolphin Charles, binder Bastijlgie van St-Antheunis maecte; maer die grave Bernaert van Armingiack, connestable van Vranckerijcke, quam ten XII^en daghe van wedemaent, die ommeringhde ten secourse, blijvende niet min endelinghe zelve ter stede versleghen, met an de cant van noch vier duyzent vechtende mannen, tusschen de welcke dat die hoochste ende vermaerste waren : eerst, die grave van Grandpré; Heyndrick van Marly, die canchelier van der croone; die bisscop van Constance; die bisscop van Lyons; die bisscop van Evreux; die bisscop van Senlis; die abt van St-Cornelis te Compeignen; Raymont van der Guerre; Hector van Chaertres; Inghelram van Marchont ende Charles Pepaert, die juwelier van den coninck, met meer andere armingiacsche edellieden, zo datter hem alle die reste metter vlucht saulveerde, uytghesteken die cardinalen van Bar ende van St-Marcx, die beede levende in handen gherochten, met den eerdsbisscop van Riemen.

1418. Dezen uploop ende zwaerbloedighe fouille aldus ghepasseirt zijnde, men sleepte die doode lichamen van den grave van Armingiack, Marly ende Guerre, met coorden ende ijsere haken, te Parijs drie dagen lanck van strate te strate, ende daer naer wierp menze, met al huerlieden voorzeide compagnons, in een ghemeene carriere buyter stede. Dies wiert die grave voorzeit, eerst een bourgoensch cruyce lancx deure zijnen rick ghesneden, welck cruyce doen van ghelijck ooc alle die van Parijs accepteirden ende voerden, in teeckenen dat zy anders gheen regementeur en begheerden dan den hertoghe Jan van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, de welcke hem dienvolghende in alderdiligentie derrewaert spoede, verslaende ende verjaghende, by sonderlinghe vaylgeandijse ende foortse van wapenen, al dat hem yewers jeghens ofte contrarie was, in zulcker wijs dat die Dolphin Charles, zelve uyt der voorzeide Bastijlgie vlieden moeste, nemende subtijlick die stede van Compiengne inne, ende scrijvende hem zelve gouverneur van Vranckerijcke, byder persuasie van den burchgrave Jan van Narbone, metsghaders ooc van Mer Taneguy van den Casteele, gheboren uyt Bretaengnen, tzamen vergheselscipt ende vereenicht met Robrecht Masson, Jan van Louvet, Bureel van Dampmartin, Steven van Maurregart, Philips van Corbeye ende andere dierghelicke seditieuse personagien, stellende noch int ende ghezaemdelick zoo veel desroys voort binder stede van Parijs (niet zonder groote bloetsturtinghe, alzo wel van der eender als van der andere zijde) dat die bourgoensche ligue ende verghaderinghe zelve eerst (om beters wille) paeys ende vrientscepe begheerde, die welcke haer up den XVI^en^ dach van der maent van decembre, finalick gheaccordeirt ende gheagreirt wiert, in der vorme ende maniere als hier naervolcht :

Te wetene : eerst, dat alle oude questien, gheschillen

ende rancunen, zo voortaen in der eeuwicheit by die van beede zijden vergeven, vergeten ende te niete ghedaen zullen wezen, als of die zelve noyt ghebeurt ofte gheschiet en waren. 1418. Kortdurenden vrede tusschen de Bourgignons en de Armagnacs.

Ten fijne dat men te bet die inghelsche mogentheit (diet alsdoen omtrent Rouaen al verbeurt maecte), by ghemeenen consente ende overeendraghene resisteren ende supediteren mochte.

Daer die Dolphin Charles ende die hertoghe Jan van Bourgoengnen met eenen ghesaemdelicke tlast of namen, ten coste van der coninclicker majesteit.

Die zy ten ten surpluse voorts met den regemente van den lande lieten gheworden, totter tijt dater by eenegher ander middele andersins inne voorzien wierde.

Maer, lacen! deze paeys en ghedeurde niet langhe, by den toedoene van svoorzeide Dolphins raedtslisden, die welcke verraderlick die stede van Soison ende van Tours, in Toureynen, themlieden waerts ghecreghen, metsghaders ooc wonderlicke groot gehoor by den ghemernte te Parijs, daer hem die nieuwe grave van Armingiack bysondere uytnemende zeere inne verblijde ende verheuchde, zweerende by al tghuene dat noyt zonne en beschijnt, dat hy (in wederwrake van zijn vaders doot) den hertoghe van Bourgoengnen eer yet lanck van den lijve berooven zoude, indien hem Godt tleven spaerde. Hierentusschen namen die Inghelsche die stede van Rouaen inne, by ghebreke van vijtailgie, ende die Bougoengnons subiugeerden insghelicx ooc die heerlichede van Couchy, rechts voor texpireiren van der maent van lauwe, doen sconincx lieden van Inghelant, omtrent Pointoise, Cleremont, Beauvais, Mondedier, Braye, Amiens, Abbeville ende St-Valery, in Picardien, tal afliepen, destrueerden ende in gloeyen stelden, daer zy eenichsins by gheraken consten, keerende corts daer naer weder, met omsprekelicke veel buyts ende zonder

1418. eenighe restitutie, van daer zy ghecommen waren, ter occasie van den crancken regemente van Vranckerijcke, spruytende uytter indispositie van der coninclicker majesteit, zo tghemeenelick pleecht te ghebeuren. Ghedeurende deze questie ende gheschillen, zo en bleef Jan van Beyeren (wijlent bisscop van Luycke ende nu hertoghe van Luxemburch, ghelijck wy ghehoort hebben) niet alleene die stede van Dordrecht continuelick themwaerts houdende ende bezittende (in prejudicie van der gravinne van Henegauwen, Hollant ende Zeelant, zijn broeders dochtere, zo voorzeit es), maer bedeech bovendien ooc gheweldich possesseur van der stede van Rotterdam ende van Brijl, bringhende daer den zeer vromen capiteyn Mer Adriaen, den bastaerde van Heyne, van levende lijve ter doot, ende gheensins twijffelende ofte hy en zoude noch wel metter tijt zijne voorzeide nichte teeneghadere ghepriveert ende ghefrustreirt hebben van al dat zijs hadde, niet jeghenstaende dat anders gheschiede, zo naermaels breeder ende claerelicker blijken zal.

Veroveringen van Jan van Beyeren.

1419. Sondachs naer beloken Paesschen, ten laesten daghe van der maent van april, int jaer ons Heeren XIIII^c ende XIX, verspreyde te Brugghe die forestier Pieter Adoorne, commende tsanderdachs ter bane te Marct, met Willem Gheerolf, Andries van Theimseke, Jacob Bonin, Parent Fave, Jan Zwijn de jonghe, Jan van Milaen, oudt forestier, Jacob Breydele, Jacob van Aertrijcke, filius sheer Philips, Jan Hoste, Jacob van den Walle ende Jan Bonin, ende loopende daer menighe vrome carrieren jeghens elcanderen, zo dat Willem Gheerolf, by rechter vaylgeandijse den spiet wan, Jacob Bonin den hoorne ende Jan Gheerwout den beer, met alle de voorghaende ende naervolghende ceremonien ende mijsterien hier voren int forestierscip van Jan van Milaen, zo ten vullen verclaerst ende verhaelt, dat meer dan noodeloos ware die hier ander-

Steekspel te Brugge van den witten Beer.

1419. warf te recapitulerene ende repeterene, ghelijck ic ooc niet en zal int tracteren van al dandere naervolghende forestiers, totten ghetalle van LXII, zo wy noch metter tijt hooren zullen, indien ons Godt tleven spaert. Deze feeste van den witten beere en was zo vullich niet gheent, of daer en wiert binnen den lande van Guyse een dachvaert van paeys, tusschen die Franchoysen ende Inghelschen gheordonneirt, totten welcken die coninck Heyndrick van Inghelant in grooter hoocheit ende magnificentie compareirde, maer die coninck Charles van Vranckerijcke bleef te Pontoise omme zyne ghewoonelicke cranckheits wille, zendende niet min die hertoghe Jan van Bourgoengnen, metter coninghinne Isabelle ende vrau Cathelijne, haer jonceste dochtere, tzamen voorts ter voorzeider dachvaert waert, aldaer die coninck Heyndrick de voorzeide vrau Cathelijne ten huwelijken begheerde, behoudens dat mer hem Normandien, Gascoengnen ende Ponthieu ghanschelick ende gheelick mede gave, met noch hondert duyzent goude croonen ghereet gelt, ende ten ware dat men hem tzelve alzo int vriendelick accordeirde, hy zouder, by foortse ende weghe van wapenen, pijnen anne te gheraken, ter totaler bedervenesse ende ontervenesse van den coninck Charles, metsghaders ooc van alle die ghuene die hem wel wilden; daer up dat hem die voorscreven hertoghe terstont verantwoorde dat hem tzelve noch veel zweets ende bloets costen zoude, met meer andere dierghelijcke propoosten, ter zelver materie dienende, in der maniere dat die coninck Heyndrick zelve van dier tijt voort allincx zo meer begonste te zwichtene, niet zonder groote apparentie van finalen accoorde, in twelcke hemlieden die Armingiackers zo beroerden (vreesende offer hemlieden partie by gheavanceert mochte wezen) dat zy Mer Tanceguy van den Casteele in alderdiligentie derrewaert depescheerde, biddende den hertoghe

Dagvaert.

1419. als voren zeer instantelick ende veraderlick, dat hy niet voordere in de zake procederen en wilde, eer anderstondt dat tdifferent tusschen hem ende den Dolphin Charles, teeneghadere ter nedere gheleit ware, ghelijck ontwijffelick met cleender moeyte stondt te gheschiedene (volghende huerlieden te kennen gheven) ter eerster toecommende vergaderinghe, die men ter dien ende een mijle buiten der stede van Meluyn, niet varre van Ponthiel, te velde hielt in zeer groote moghentheit van beede zijden (omme dieswille dat zy mencanderen niet en betrauwden) ende met zulcdanighe behendicheit datter swoensdachs, den XIe van hoymaent, een ghedeurighe paeys naervolchde zoot scheen, overmids die coroboratie van eede, ten aldersolemnelicste ghedaen, by alle die ghuene diet anghinck ofte eenichsins toucheiren mochte. Ten laesten daghe van der zelver maent, gherochten die Inghelsche by nachte binnen der stede van Pointoise, zo dat hem die capiteyn Mer Jan van Vilers, heere van Lilleadam, metter vlucht saulveeren moeste, die hy in poste te Parijs waert nam, treckende van danen voort naer Beauvais, ende die hertoghe Thomaes van Clarence, sconincx broedere van Inghelant, dede insghelijcx ooc van een andere zijde al tquaet dat in hem was, gheenrande rudesse ofte wreetheit sparende, twijle dat die Dolphin Charles die landen van Berry ende van Toureyne visiteirde ende voorzach van al tghuene datter ter orloghe nootsakelick was, nemende niet min endelinghe, met omtrent XX duyzent mannen van wapenen, zijn vertreck te Montreuil ende omtbiedende daer (by Mer Taneguy van den Casteele) den hertoghe Jan van Bourgoengnen, zijn vaders rechtsweer, by hem te commen, omme onderlinghe met elcanderen tadviserene, quamsuis, hoe men die Inghelsche best ghesaemder handt uyt den lande verdrijven ende houden zoude, ten welcken fijne die hertoghe voorzeit (wezende doen te Troie, in

Moord van onzen hertog.

Champaengnen) ontwijffelick veel liever ghezien hadde dat die Dolphin zelve tot hem ghecommen hadde, by wien hem die coninck, zijn vader, alsdoen jeghenwoordelick hielt, metter coninghinne, zijnder huysvrau, ende joncste dochtere; maer dies niet jeghenstaende, Mer Taneguy voorzeit wiste hem zo wel te persuaderen (uyt crachte van zekere letteren van credence) dat zy immers tzamen ten Braye, in Vermandois, gherochten, aldaer die bisscop van Valence met den zelven ooc arriveirde, broedere van den bisscop Charles van Langre, die upperste raedt was van den hertoghe als voren, avancerende van ghelijcken ooc beede te gadere die Monstreulsche verghaderinghe al dat zy consten, by diversche zeer verraderlicke ende persuasive redenen, by de welcke zy vastelick sustineerden gheenerander dangier ofte perijclen daer inne gheleghen te zijne, als de zelve alleenelick gheconcipieirt ende voorghestelt zijnde, ter conservatie ende behoudenesse van der franscher croone, jeghens die verouderde vianden van diere, te meer, want men te vreden was die ghesollicicteirde princen voor alle wercken tcasteel in handen te leveren tzijnder tuitie ende defensie, mids welcken hy hem zo varre liet verabuseiren ende ghezegghen dat hy (ter voldoeninghe van dies voorzeit es) int ende secretelick dede vernemen (by Antheunis van Tholongnon ende Jan van Erven) wat men te Monstreul maecte ende hoe ter al stondt, ende naer rapport ghehoort hebbende, dat men up die brugghe van den casteele (daer die reviere van der Jone met der reviere van der Seyne verghaert) drie stercke barrieren ofte afsluytselen maecte, ten grooten avantagie van den Dolphin (dieder met zijn volcke neffens ghecampeirt lach), metsghaders ooc ten zeer apparente dangiere van zijnen edelen persoon, indien die zaken anders quamen dan wel, zo beriet hy hem eenen langhen tijt metten zijnen up tghuene dat hem voorts te doene 1419.

1419. stondt, resolverende niet te min endelinghe (volghende tadvijs van eenighe ghecorrompeirde verstanden, daer die vrauwe van Gyac een van de principaelste of was) met der versochte vergaderinghe voort te gane, als die ghuene die ter weerelt niet anders en zochte dan twelvaert van der croone allomme te vervoorderen naer zijnder macht ende moghentheit, Godt geve, watter hem ofcommen mochte, behoudens nochtans dat men eerst anderwarf den paeys van Meluyn ende alle andere voorgaende accoorden besweere, zo svrijdachs up Onze Lieve Vrauwe dach, den VIIIen van der maent van septembre, zeer solemnelick ghesciede by ghestaefden eede, alzo wel van der eendere als van der andere zijde, ende van ghelijcken ooc noch eens sondachs daer naer, doen die hertoghe van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, Artois ende Bourgoengnen, palatijn heere van Salines ende van Mechelen, ten fijne voorscreven, met an de cant van VIIIc mannen, uytter stede van Braye, binden casteele te Monstreul track, vindende tzelve zo teeneghadere onvoorzien van allerhande proviande ende munitie van orloghe, datter niemende van de wel gheadvijseerde eenich deucht uyt ghepeynsen en conste, ende nemende nochtans dies niet jeghenstaende, noch binder zelver achternoene, omtrent den vijf euren, zijnen wech (als die radeloose, mids der importuniteit van de ghuene die zulcx eenparelick an hem verzochten) ter voorghenoemde verghaderinghe waert, met Mer Charles van Bourbon; Archenbalt van Foix; Jan die grave van Frieburgh; Antheunis van Vergy; Thibault die heere van Montagu; Pieter van Seginack, zijn secretaris; die heere van St-Jooris, in hooch Bourgoengnen; die heere van Aucre; Guy van Pontaylgier; Charles van Lens, in Artois; Pieter van Gyack ende Philips Jooskin; passerende ghesamentlick, ten dien ende, deerste barriere van der brugghe voorzeit, aldaer hemlieden terstondt sommighe van Dolphins lieden te ghemoete quamen, zegghende tot den hertoghe als voren : « Gaet binnen tot ons heere ende meestere, want hy verbeyt u, » zo dat hy zonder langher dilay ofte breeder voordrachticheit, insghelijcx ooc die naervolghende barriere passeirde, die welcke met den zelven vast toeghesloten wiert, in die presentie ende jeghenwoordicheit van den verraderlicken Mer Taneguy van den Casteele, up wiens schouderen die prince voorzeit zeer mindelick ende blijdelick zijnen rechten hand leyde, zegghende jeghens die ghuene die by hem waren : « Ziet hier den ghuenen daer ic my ter weerelt alderbest up betrouwe, » ende treckende mids dien binnen der laetste barriere, die de meyere van Sens van ghelijcken ooc achtereen in slots sloot, by laste van den Dolphin Charles, die der ter zijde up rustede, hebbende boven den ghementionneirden Mer Taneguy by hem, eerst : Jan Louvet, den gouverneur van den lande van Provence; Jan de burchrave van Narbone; Willem Batijlgier; Franchoys van Grimalt; Robrecht Loore; Pieter van Flotery; Lodewijck Layet; Olevier Layet; ende Pontus van Namaren, den senechael van Avergne, tzamen onder die cleederen zeer wel ghewapent, zonder alle die ghuene die in ghelijcker equipagie noch secretelick, waer hier waer daer, in de circumvoisine huyzen tzijnder assistentie ghereet stonden, up indien hijs noodich hadde; dienvolghende zoo groetede hem die hertoghe voorscreven tzijner ancommen zeer mindelick ende reverentelick up zijn een knye, ontfaende metten zelve voor antwoorde dat hy hertelick wellecomme was, maer met zulcke rigoureuse subiunctie ende verhalinghe van zekere oude zwaericheden ende ranceunen, dat hyder hem nootzakelick of excuseren moeste, zegghende dat hyder gheensins cause ofte occasie of gheweest hadde, up twelcke hem die Dolphin van stonden an antwoorde met getrocken rappiere ende ghekeerden rugghe : « Ghy liechter anne, ghy valsch verradere,

1419. deur uwen hals; » indermanieren dat hem die gheiniurieerde prince (hier uyttewel merckende tgroot dangier daer hy inne was), anderwarf in alderotmoedicheit excuseerde; maer dies niet jeghenstaende, zo repliqueerde hem die Dolphin wederomme up een nieuw de zelve woorden alsvoren, roupende *quant et quant* met omsprekelicker furie : *Tes tijt*, twelcke wel verstaende Mer Taneguy van de Casteele, reicte terstont een handtbijlcke van onder zyne cleederen, ende smeeter den ghehumilieerden knielenden prince zo rudderlick mede int aenzichte dat hy hem ghelijck eenen osse ter eerde nedervelde, ende Lodewijck Layet deurbeulde ende vermoorde hem voorts, zo jammerlick ende onghenadelick dat hem, lacen! die darmen ten buycke uytquamen, al ten groote contentemente ende behaghene van den Dolphin Charles, die welcke met zijn bloote rapier in dhandt zeer blijdelick zeide : « My dincke dat hijs ghenouch heeft. » Twelcke hem die perpetrateurs verclaersden waerachtich te zijne, drayende met haerlieden complissen (tzijnde totaler verzekerthede) tdoode lichame tweewarf omme by de beenen in de middele van den bloede, ende verslaende up tzelve lichame den vromen ende zeer ghetrauwen Archenbalt van Foix, metsghaders ooc die reste van zijnen gheselscepe, aldaer ghevanghen nemende naer veel diversche mincken (1) ende grievelicke quetseuren, in zulcker wijs dat zy teeneghadere thaerlieden intentie gherochten, beroovende bovendien noch den versleghen hertoghe van alle zijne uyterste accoustrementen, ende bysondere van zijne groote goude ketens, rincraghe ende andere costelickheden, met zulcker tijrannie ende wreetheit, dat zy zelfs zijne vingeren met die ringhen ofsneden, werpende hem voorts al gheleerst ende ghespoort niet dan in zijn wombays van boven nedere in de vesten

(1) Vermenkingen.

van den casteele, tal zulcker verschrickinghe ende ontroeringhe van de Bourgoengnons dieder binnen waren, dat zy meest al weder met haeste ter stede van Braye waert vloden, hoe wel dat zy dies niet jeghenstaende noch som onderweghe van haerlieden vianden achterhaelt ende vernielt wierden; dienvolghende, zo reicte men tsondachs (ter vierigher bede van XII edele poorters van der stede van Monstreul) tvoorscreven princelick lichame weder uyt de veste, daert inne gheworpen was, ende men begrouft met tamelicker hoocheit binder kercke van Onze Lieve Vrauwe aldaer, rechts voor St-Lodewijcks outaer, in de zelve equipagie als voren, ghereserveirt datter daerenboven noch een ghesloten helmet up thooft ghestelt wiert, totter tijt dat men tzelve weder van danen naer tcloostere van den Chartreusen, by Digion, in Hooch Bourgoengnen, voerde, twelck alzo ghedaen zijnde, die Dolphin ghinck stappans met alle zijne moghentheit die van den voorzeide casteele assiegieren ende beleghen, zo dat hyder int ende by appointemente meestere of bedeech, ghecrijghende daer wonderlicke veel roofs ende buyts, al tzijnder eeuwigher schande, cleenicheit ende confusie, metsghaders ooc gheel ende al jeghens die wille ende danck van den coninck Charles, zijnen vadere ende alle andere wel gheadvijseerde princen ende edelen, niet ignorerende wat grooter desroy datter hemlieden eer yet lanck of stont te makene, deurdien dat zy niet en twijffelde van der toecommende wederwrake der zeer verraderlicker ende onmenschelijker moort, gheschiet inder persoon van den hertoghe voorzeit, wezende nu van der oude van XLVIII jaren, ende hebbende tlandt zeer vromelick gheregiert XIIII jaer V maenden XVII daghen, metsghaders ooc latende by vrau Margriete van Beyeren, zijnder huysvrau, wijlent sgraven Albrechts dochtere van Henegauwen, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, eenen zuene ende zes dochters achtere, te wetene :

1419. Kinderen van onzen graef. Philips die nu omtrent XXIII jaer oudt was, ende zijnen vader in alle zijne landen ende heerelickheden succedeerde, metter princesse Mechiele, zijne gheselnede, die vijfste dochtere van de ghepreallegierde coninck Charles, die zesde van dier name, ghelijck wy noch byder tijt hoe lancx zo ampelder ende wel om ghenoughen hopen te deducerene ende te verclaersene.

Vrau Margriete, die eerst den Dolphin Lodewijck van Vienne, hertoghe van Aquitaengnen, traude, ende naer zijn doot den grave Arcturus van Richemont, shertoghen Jans broedere van Bretaengnen, zonder nochtans eeneghe hoirie achter te latene van haren lichame gheprocreeirt zijnde.

Vrau Cathelijne, die van Lodewijck, sconincx Lodewijcx zuene van Secilien, gherepudieirt wiert, nemende naerderhandt den grave Philips van Vertu, middelste zuene van den hertoghe Lodewijck van Orliens (die te Parijs versleghen bleef, zo wy ghehoort hebben) tharen tweeden manne ende verscheedende insghelijcx ooc zonder erfgenaem als voren, ten XIen daghe van wedemaent, int jaer XIIIIc ende XIIII, van dezer weerelt, binder stede van Ghendt, alwaer zy in St-Veerlekercke begraven licht.

Vrau Isabelle, die huysvrau van den grave van Pontijvre, fiilius Jans, hertoghe van Bretaengnen, daer zy van ghelijcken ooc geen kijnderen by en gecreech.

Vrau Anne, die wettelicke compaengne van den grave Jan van Bethfort, sconincx Heyndricx tweede zuene van Inghelant, van de welcke ooc nichtemeer posteriteit en quam dan van de voorgaende.

Vrau Marie, twijf van den hertoghe Adolf van Cleven, den welcken zy vader maecte van Jan, Adolf, vrau Margriete, vrau Cathelijne, vrau Isabelle, vrau Agniete, vrau Helene, vrau Marie ende vrau Sebijlle, zo by tnaervolghende allincx zo claerlicker betoocht zal worden.

Ende vrau Agniete, ghezeit van Ghendt, daer by den hertoghe Charles van Bourbon, Jan, Pieter, Jacob, Lodewijck, vrau Johanne, vrau Isabelle, vrau Margriete ende vrau Cathelijne of descendeerden, met noch een andere dochtere van harer name, die by den hertoghe Jan van Calabrien, sconincx Reyniers zuene van Secilien, haren man, niet meer dan eenen zuene ter weerelt en brochte, gheheeten Nicolaes; ooc est te wetene dat die hertoghe Jan van Bourgoengnen hierenboven noch twee bastaerden achterliet; den eersten ghenaemt Jan, bisscop van Camerijcke (ghelijck wy ghehoort hebben), ende den anderen Guy, een uytnemende clouck ende vaylgiant man in allerande orlochsche exploiten ende faiten van wapenen. 1419.

Van Philips van Bourgoengnen,

DIE XXVIIIe GRAVE VAN DEN LANDE VAN VLAENDEREN.

Philips, hertoghe van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, Artoys ende Bourgoengnen, palatin, heere van Salines ende van Mechelen, wezende doen ter tijt binder stede van Ghendt, ende verstaen hebbende trapport van der verraderlicker ende zeer verscrickelicker moort, gheschiet in den persoon van den hertoghe Jan van Bourgoengnen, zijnen lieven ende wel beminden vadere (wiens ziele Godt ghenadich zy), al in der vorme en der maniere als voorzeit es, wiert van stonden an met zulcker extreme rauwe ende benauthede van herte ommerinct, dat hijs

1419. niet meer en mochte, in zulcker wijs dat hem niemende ghetroosten en conste, enthoeveel daghen lanck ghedeurende, die welcke gheexpireirt zijnde, zeide jeghens zijne huysvrau, vrau Michiele : « Uw broedere heeft mijnen vadere versleghen ende vermoort, » sweerende mids dien by zijn edeldom tzelve eer yet lanck naer zijn macht ende moghentheit te wrekene, zoot behoorde, ofte teeneghadere in die wille te stervene. Uyt al welcke woorden die edele ende weerdighe princesse achter een zulck een veranderinghe, druck ende desolatie inwendich in haer zelven concipieirde, dat haer die tranen, in grooter abondantie, uyt die ooghen spronghen; roupende voorts met luyder stemme : « O! mijn lieve heere, wat droever nieumare zeght gy my? my en dinct niet of mijn herte en moet my sluten, » duer dien dat zy, ter occasie voorscreven, vreesde van haren man versteken ofte ghepudieirt te zijne; maer Godt weet, twas zonder dangier, overmits die wysheit ende redenen, die welcke vulcommelick in hemlieden beede militeerden, alzo wel van der eender als van der andere zijde. Deze zaken aldus al ghepasseirt zijnde, zo beswoer die voorzeide nieuwe prince te Ghendt (aldaer hy ooc diversche schoone ordonnantien maecte ende bijsondere nopende die punitie van de ontschakers) zijn ghesucceedeirt landt ende graefscepe van Vlaenderen, ten bijwezene van zekere ghedeputeerde van Brugghe, Ipere ende tVrye, nemende van danen ten eersten zijnen wech naer Brugghe : ende nu te Male ghecommen zijnde, meende hy wel Robrecht Boudins, burghemeestere slandts van den Vryen, ende zes scepenen van Sijsseele, met hem binder stede ghebrocht thebbene, niet jeghenstaende dat zy, ter goeder cause van die van Brugghe, ghebannen waren, maer voorwaer ten mochte niet zijn, wat mer toezeide ofte dede, ten cleenen contentemente van den prince, de welcke naer lanck debat zeer eerlick, van gheestelick

Den hertog Filips legt zynen eed af als graef van Vlaenderen.

ende weerelick, processie wijs te Brugghe inneghehaelt, omtfaen ende ghefestiert wiert, besweerende sdachs daer naer die rechten, wetten, costuymen, previlegien ende vryheden der zelver stede, ende treckende van danen voorts te Mechelen waert, aldaer hem die hertoghe Jan van Brabant die vierde van dier name, Jan van Beyeren die hertoghe van Luxemburch, wijlent diacken ende bisscop van Luycke, Jan van Cleven, ende vrau Margriete die wedewe van den grave Willem van Henegauwen, Hollant ende Zeelant, tzamen alle hulpe ende bijstandicheit beloofden, omme zijn leet te bet te mueghen wrekene, jeghens den Dolphin Charles van Vranckerijcke, ter cause van der moort alsvoren. Van ghelijcken deden ooc alle die principaelste edelen van den landen voorscreven, metsghaders ooc die van der stede van Parijs, die welcke by Mer Philips van Morvillier, huerlieden president, hem deden verzoucken huerlieden schermheere te willen zijne, ghelijck die hertoghe Jan van zijn vader (zaligher ghedachten) tanderen tijden gheweest hadde, met veel meer andere schoone presentatien ende hoofscheden, ten zelven fijne dienende. Ooc gaven zy hem te kennene, hoe die coninck Charles (ghezeit de Welbeminde), zijnen zuene, den Dolphin voorzeit, teeneghadere van der croone ontmaect ende daer uytte ghebannen hadde, omme tverraderlick ende meer dan onmenschelick faict, by hem onlancx ghecommitteirt ende gheperpetreirt, zo voorzeit es. Twelcke ontwijffelick die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, al zeer goedt vant, reysende voorts, ten eerster opportuniteit, naer die stede van Atrecht, daer hy svrijdachs, den XIIIe van octobre, int ghepreallegierde jaer XIIIIe XIX, een zeer solemnelen uytvaert dede doen over de ziele van zijnen vader, binder kercke van St-Vedast, ende hy wiert gheleit by Jan van Luxemburch ende Jacob van Harincourt. Den dienst dede de bisscop van Amiens, 1419.

1419. in de presentie ende jeghenwoordicheit van die bisscoppen van Camerijcke, Teroaen, Dornijcke ende Atrecht, metsghaders ooc van meer andere circumvoisine abten, prelaten ende edelen, alzo wel int gheestelicke als int weerelicke. Deze uytvaert aldus ghebeurt ende gheent zijnde, die van Parijs ende die grave Philips van St-Pol, huerlieden gouverneur, zonden anderwarf ghesaemdelick an den ghementionneirden hertoghe Philips huerlieden ambassadeurs, tusschen die welcke dat die alderprincipaelste waren: Jan, die eerdsbisscop van Sens, wijlent canchellier van Bourgoengnen, Andries van Vally ende Jan van Orly, begheerende zeer instantelick van hem te wetene wat hemlieden voortan best te doene stont, nopende tregement ende tgouvernement van der franscher croone, daer up dat hy hemlieden verantwoorde, dat zy alle die steden zouden pijnen thoudene, in goeder obedientie ende ghehoorzaemheit, totter tijt dat hy metter ganscher macht ghereet ware te wrekene de dood van zijnen vader, zoot behoorde. Ten al welcker ende hy insghelijcx ooc den bisscop Maerten van Atrecht, met Artius van Brunoire ende Roelant van Uytkercke in alderdiligentie te Rouaen waert depescheirde, tot den coninck Heyndrick van Inghelant, den zesden van der zelver name, omme met hem eene vaste allyancie, ligue ende accoort te makene, ghelijck tghebeurde, met expresser resolutie bovendien van mencanderen, ten eersten dat doenelick ware, tzamen met machte te Troyen, in Champaengnen, te vindene, ten avancemente van den huwelicke van den coninck voorscreven, met vrau Cathelijne, sconincx Charles joncste dochtere van Vranckerijcke, de welcke hem over vier jaer by haer vader ghepresenteirt hadde gheweest, zonder dat eenich ander effect alsdoen ofghecommen conste, zo wy ghehoort hebben.

Hy treedt in verbond met Engeland.

Deze zaken aldus gheconcipieirt ende ghesloten zijnde, zo maecte men terstont in Inghelant, Vlaenderen ende

Hy rust een leger uyt tegen den dolphyn, onder het beleyd van hertog Jan van Luxemburg.

Artois alle die meeste ghereetscepe tot tvoorzeide voyage 1419.
dat mueghelick was, in zulcker voughen datter in corte daghen een groote menichte van volcke by een ghebrocht wiert, onder tbeleet van Jan van Luxemburch, die welcke corts daer naer die stede van Royen, in Vermandoys, assiegeerde ende subiugeerde, byder assistentie van die van Amiens, Duay, Perone, St-Quinten, Corby, Noyon ende Mondedier, twelcke meest al archiers waren, ende sDolphins volck vloot zo haestelick naer Compeignen; maer dies niet jeghenstaende wierden som onder weghe van de Inghelsche ghevanghen ende naer Inghelant ghevoert, ten grooten meshaghene van huerlieden compagnions ende medeghesellen, die ten spijte van dien tcasteel te Nuy themlieden waert ghecreghen, doende die van Amiens buytermaten veel leets ende verdriets anne, ende zonder faute noch meer ghedaen zouden hebben, ten hadde ghedaen Jacob van Harincourt, die Crotoen te bewaren hadde: hierentusschen beleyde Hector van Savoyen die stede van Crispy, ende die grave van Cornaylgie, in Inghelant, nam die stede van Fontingny inne, dies hem die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, wonderlicke zeere verblijde ende verheuchde, treckende van Ghendt, met die princesse, zijnder huysvrau, naer die stede van Atrecht, ende naer dien dat hy daer Jan Toysiack, den bisscop van Doornijcke, zijnen canchelier ghemaect hadde, zo nam hy voorts zijnen wech, met veel volcx van orloghe te peerde ende te voet, naer die stede van Perone ende St-Quinten, in Vermandoys, vallende corts daer naer metter macht voor die stede van Crispy, die hy zo nauwe van alle zijden omrinchde, datter die van binnen, ten XVIIIen daghe, noodzakelick by appointemente uytscheeden moesten, met huerlieden capiteynen Steven Hyroen ende Pothon van Santraylgie, nemende alle ghelijck met hemlieden al dat zy ghedraghen

Verscheyde steden veroverd.

Hy trekt aen het hoofd van een tweede leger, op Crespy.

1419. consten, zonder meer. Die welcke alzo vertrokken zijnde, die stede wiert teeneghadere ter pijllagie ghestelt, metsghaders ooc poorten, meuren ende vesten ghevelt, ter begheerte van die van Louwen (1), dieder tanderen tijde groote prejuditie ende intrest by ghehadt hadden. In dit conquest waren naer die princen die principaelste capiteynen uyt Vlaenderen : eerst, Mer Felix van Ghistele, die heere van Steenhuyze ende van Avelghem, souverain van Vlaenderen; Jan, die heere van Roubais; Ghijsebrecht van Lannoy; die heere van Mingoval ende Dronghene; die heere van Comene; die heere van Halewijn; Roelandt van Uytkercke ende Jan van Uytkercke, arriverende ghezaemdelick, met den prince, deur Louwen ende Chalon, up den XXIsten dach van maerte, int jaer alsvoren, te Troyen, in Champaengnen, by den coninck Charles van Vranckerijcke, die zesde van dier name, die welcke niet wel zijn tsins zijnde, die hertoghe Philips van Bourgoengnen daer al consenteerde ende accordeerde dat hy an hem verzouckende was, alzo wel nopende tbestant ende tvoorzeide huwelick van Inghelant, metter gheeler expectative van der franscher croone, als anghaende die exheredatie ende onterfenesse, niet alleene van den grave Charles van Ponthieu, zijnen eenighen zuene, maer bovendien ooc van alle zijnen ulterieure hoyrie masle, abolierende mids dien teeneghadere die *loy salique*. Twelcke verstaen hebbende die ghuene diet principalelick toucheerde ende concerneerde, dede van stonden an al zijn uyterste beste (ghelijct wel redene was) omme tzelve te belettene. Ende binnen dier middelen tijt, quamen veel brandtstichters uyt Brabant, Hollant, Inghelant ende Henegauwen te Vlaenderen waert, doende daer, by laste van den hertoghe Charles van Orliens (die tzijdert die slach van Blanchy te Lunnen, in Inghelant, ghevanghen lach, zo wy ghehoort hebben) allomme schorffierelicke groote schade metten

(1) Laon.

viere, maer bijsondere te Poperinghe, te Veurne, tSt-Winnocxberghe, te Dixmuyde, te Rousselaere, tOudenburch, tEeclo, te Brugghe ende te Werveke, zo datter een goet deel van hemlieden int ende ghevanghen wierden, die men al up eene karre ghebonden an een stake, tallen houcke van der stede, lancx huerlieden naecte lijf, met gloeyende yseren bestreek, ende naerderhandt den hals afhieuw, stellende voorts huerlieden doode lichamen elc up een radt met eenen vierpot daerenboven. Ende twijle dat men hier mede besich was, zo ghinck int eerste van der vastene taccoort voort tusschen den hertoghe Jan van Brabant (van vrau Jacoba, zijnder huysvrau weghe) ende Jan van Beyeren, wijlent diaken ende bisscop van Luycke, maer nu hertoghe van Luxemburch, ende ghehuwt zijnde met alzulcker conditie ende bespreke dat zy voortan Hollant, Zeelant ende Vrieslant tzamen regieren zouden, vijf jaeren lanck ghedeurende. 1419.

Bygelegde geschillen tusschen den hertog Jan van Brabant en Jan van Beyeren.

Int beghinsel van den jaere XIIIIc ende XX, nam die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, eenighe casteelen ende sloten inne omtrent die stede van Troyen, in Champaengnen, mids der hulpe ende bijstandicheit van Heyndrick van Chalsuer, die zeer vaylgiantelick ter stede doot bleef; Jan van Beyeren, dieder zijn een ooghe liet, ende Jan van Vilers, die heere van Lilleadam, metsghaders ooc van Antheunis van Croy, Hector van Savoyen, Mauris van St-Legaert, Robrecht van Masseme, ende meer andere vrome capiteynen ende edelmannen. Ghedeurende welcke wapeninghe, zo arriveirde daer uytter stede van Rouaen, deur Pontoise, St-Denis ende Pontcharenton, die coninck Heyndrick van Inghelant, die zesde van dier name, met XVI duysent mannen van wapenen, ende trauwde der corts daer naer vrau Cathelijne, die joncste dochtere van den coninck Charles van Vranckerijcke, up de conditie ende bespreke voren 1420.

Huwelyk van den koning van Engeland voltrokken.

1420. verhaelt. Ende alzo haest als de bruylocht gheent was, zo ghingen beede die voorzeide coninghen ende die hertoghe van Bourgoengnen tzamen die stede van Sens beleggheu, met zulcker macht ende moghentheit dat die garnisoenen, spijts huerlieden tanden, verzoucken moeste te vertreckene, alleenelick met haerlieden gheweer, twelcke men hemlieden consenteirde, behoudens dat zy in de doot van wijlent den hertoghe Jan van Bourgoengnen (zaligher memorie) gheensins beschuldicht en waren. Met dezer victorie track die gansche leghere naer die stede van Monstreul, daer die reviere van der Jone metter reviere van der Seine verghadert, vindende daer buytermaten hart ghemoet, in zulcker wijs datter Mer Butor, die bastaerde van Croy (een zeer vermaerd rudder int faict van wapenen) onder andere versleghen wiert; maer dies niet jeghenstaende zy gherochten noch binnen up St-Jansdach mitsomer, nemende enthoeveel edele ghevanghenen, zo dat hem die capiteyn Pieter van Vitry nootzakelick binnen den casteele sauveren moeste, met die reste van zijne Vᶜ mannen, twelcke merckende die coninck Heyndrick van Inghelant, beloofde hem, met alle die ghuene die van der doot van den voorzeide hertoghe Jan teeneghadere onnoosel waren, tlijf te behoudene, metsghaders ooc zijne ghevanghenen weder te gheven, indien hy ter obedientie commen wilden; maer neen, Godt weet; dies dede die voorzeide coninck daer stappans eene galghe rechten, jeghens over het casteel, daer alle die voorscreven ghevanghenen ghehanghen wierden, wel ten omsprekelicken regrette van een goedt ghedeelte van de gheassiegeirde, ghemerct dat zijt niet langher ghehouden consten, in der maniere dat zy binnen acht daghen daer naer van zelfs ter jube ende ter ghenade quamen, ten zeer groote contentemente van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, die welcke voor alle wercken met alle zijne edelen, naer Onzer Vrauwekercke ghinck,

doende daer, met bedruckte herten ende overvloedicheit van tranen, zijn vaders doode lichame (metten helmette, wambase, leersen ende spooren, zo voorzeit es) ontgraven van voor St-Lodewijcx outaer, ende naer tcloostere van de Chartreusen by Digion, in Hooch Bourgoengnen, voeren, aldaer hy anderwarf, met grooter reverentie ende weerdicheit, begraven wiert, neffens Philippe Lardy, zijnen vadere. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, die hertoghe van Bourgoengnen stelde die stede van Monstreul teeneghadere in handen van den coninck Heyndrick van Inghelant, omme zijn wille daer mede te doene; ende ghevraecht zijnde van eenighe van de zijne waeromme dat hyse niet in gloyen en dede stellen, hy verantwoorde dat zy niet mesdaen en hadde, ende dat zy in zijn vaders doot gheensins beschuldicht en was. Zeer corts daer naer namen die Bourgoenschen die stede van Neuville inne, treckende van danen, met beede die coninghen van Vranckerijcke ende Inghelant, naer die stede van Meluyn, up de reviere van der Seine, daer een Barbesaen van Gascoengnen die capiteyn of was, wezende een man van zeer cleener qualiteit, maer int fait van orloghe zijns ghelijcke niet, in zulcker wijs dat hy by zijnder prouesse ende vromicheit menich gruwelick assault wederstont, vier maenden en half ghedeurende, die welcke gheexpireirt zijnde, hy en conste niet langher ghehouden, by ghebreke van vitaylgie, zo datter die Bourgoenschen binnen gherochten, verslaende ende ghevanghen nemende al dat niet in tijts ghevlieden en conste, en alle die ghuene die in den verraderlicken moort van den hertoghe Jan van Bourgoengnen (zaligher ghedachte) eenichsins culpable ofte beschuldicht waren, die wierden ghequartiert. Jan van Hoorne ende Robrecht van Masseme wierden daer, met noch eenighe andere edelmannen, rudders ghesleghen, omme huerlieden uytnemende vaylgiandise ende vromicheits wille. 1420.

Het lichaem van den ouden graef wordt naer Dijon vervoerd.

Verovering van Montreuil en andere plaetsen.

1420. Twelcke alzo al ghepasseirt zijnde, beede die voorscreven coninghen ende die hertoghe van Bourgoengnen trocken tzamen, metter coninghinne Isabelle van Vranckerijcke, in grooter blijtscepe ende triumphe, ter stede van Parijs waert, aldaer die coninck Heyndrick van Inghelant alle die officiers ende dienaers van den hove vernieuwde, tzijnder discretie ende goetdinckene, keerende corts daer naer weder tzijnen lande waert, zo van ghelijcken ooc dede die hertoghe Philips van Bourgoengnen, maekende, elc in tzijne, van nieus alle die meeste ghereetscepe ter orloghe, die hemlieden meughelick was. Binnen welcken middelen tijt, zo reeser zulcke een questie ende zwaricheit tusschen den hertoghe Jan van Brabant ende vrau Jacoba, zijnder huysvrau, dat zy teeneghadere van hem schiet, ende trock over in Inghelant, aldaer zy met den hertoghe Heinfroot van Glocestre, sconincx broedere, bouleerde, ten excessiven schade ende verdriete van alle hare landen ende heerelicheden, zo wy noch hooren zullen. Omtrent dezen zelven tijt, trauwde Mer Victor van Vlaenderen, die joncste bastaerde zuene van Lodewijck van Male, vrau Johanna van Schorissen, vrau van Cramossijs ende Launoos, daer joncheer Lodewijck ende Mer joncvrau Isabelle of quamen, ghelijck hier boven breeder verhaelt staet.

Onlust tusschen vrouw Jakoba en haren echtgenoot.

1421. Tsondachs naer Beloken Paesschen, doen men schreef tjaer XIIII^c ende XXI, verspreyde Willem Gheerolf te Brugghe als forestier, commende sanderdaehs zeer rijckelick ter bane, met Jan van Trimouylgie, die heere van Jonville, Jacob Gheerolf, Jan Gheerwout, Parent Fane, Jan Bonin, Jacob Braderijck, Philips Metteneye, Jacob Bonin, Jan van Milaen, Jacob Breydele, Jan van Hoorne, Jacob van den Walle ende Michiel van Deerlijcke, ende doende daer onderlinghe veel groote ende vrome faicten van wapenen, maer endelinghe zo verdiende Jan Geerwout den spiet ende Jan van Trimouylgie den hoorne; Pieter van

Steekspel van den witten beer te Brugge.

Luxemburch, naermaels grave van St-Pol ende heere van Enghien, vercreech den beer, voughende hemlieden voort elc in zijn gheheel ende al naer die voorghaende; welck steicspel aldus volbracht zijnde, die coninck Heyndrick van Inghelant arriveirde uyt Douvere te Calis, met XXIIII duyzent archiers ende bet dan drie duyzent mannen te peerde, nemende terstont die stede van St-Regniers inne, ende treckende voorts naer Abbeville, aldaer haer die leghere van den hertoghe Philips van Bourgoengnen met de zijne vereenichde, bringhende ghezaemder handt Pontremy onder huerlieden subiectie, daer zijt al roofden dat zyder vonden, ende tvier instaken. Twijle dat men hier mede besich was, zo verhoorde die hertoghe Philips voorzeit hoe dat sDolphins lieden van Vranckerijcke, omtrent die reviere van der Somme, al verbeurt maecten. Dies track hy zeer ghestolinghe by nachte derrewaert uytter leghere, met an de cant van XII^c mannen van wapenen, ende commende te Vimy by St-Requiers, in Ponthieu, wiert daer van Jan van Luxemburch rudder ghesleghen, met Colaert van Comene; Jan, die heere van Steenhuyse; Jan, die heere van Roubays; Adrian Vileyn, die heere van Rassinghem; Jan Vileyn; Philibert van Lannoy; Jacob Pot; Gheleyn van Halewijn ende veel meer andere wel gheexperimenteirde edelmannen int fait van orloghe, die welcke nochtans ter platse voorscreven sanderendachs, up den laesten van ougst, int jaer als boven, huerlieden vianden eer up tlijf ghecreghen dan zy meenden, roupende ghesaemdelick zeer luyde ende leelick, eenighe *Mon joye, Sainct-Denys;* andere *Armingiack*, ende die derde *Dolphin de Vienne*, daer zulck een gruwelick verschricke uyt causeerde, dat die van der bourgoensche armeye meest al confuselick huerlieden veerden liepen van daer zy ghecommen waren. Men conster tot gheender ordonnantie nochte slachordene gheraken, ooc ghemiste men een goede

1421.

Den koning van Engeland komt met een groot leger te Kales.

Gevaerlyke verrassing van het Bourgondische leger.

1421. poose tijts ghedeurende den hertoghe Philips, zo dat men niet zekerlick en conste gheweten of hy levende ofte doot was : die standaert van Bourgoengnen lach onder de voeten. Twelcke ziende joncheer Jan van Roosenboys hief se haestelick uppe, ende die heere van Coehem vouchder hem terstont onder met noch eenighe andere edelen, wel hopende datter die prince mede omtrent zoude gheweest hebben, maer bevindende dat neen, jae dat men van hem niet en wiste te sprekene, sauveerden hemlieden metter vlucht tot over die reviere van Penginguy, aldaer zy dies niet jeghenstaende by Jan Raulet ende Pieter Luxeel, zeer snellick ghevolcht wierden, ten coste van eenighe van huerlieden compagnions, die welcke som ter stede doot bleven ende som levende in handen gherochten, in der maniere dat die Armingiackers voortan niet meer en twijffelden of zy en hadden den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, ghevanghen ofte versleghen ende teeneghadere die victorie vercreghen; maer by Gode, zy misten, want ghedeurende tvoorscreven ghevolch, zo evertueirde hem die voorzeide hertoghe Philips zo jeghens zijne resterende vianden, met omtrent V^c^ van zijne aldercloucste ende vroomste lieden van wapenen dat een wondere was, roupende : *Bourgoengnen*, met luyder stemme, ende met den zelven deurghaens slaende ende hauwende van alle zijden buytermaten vaylgeantelick ende horribelick, niet jeghenstaende dat hy met twee lancien seffens voren up tarchoen van zijnder zale ghereden wiert, ende daerenboven noch by den arm ghegrepen van een groot, grouf, straf keerle om hem van den peerde te treckene; twelcke al considererende Jan van Luxemburch ende die heere van Humbricourt, zy vielender van stonden an zo ghetrauwelick tusschen, dat zy beeden zeer grievelick ghequetst wierden, te wetene Jan van Luxemburch, ter zijde van zijnen neuse, ende dandere

in zijn been, niet zonder extreme dangiere van bovendien 1421.
ooc ghevanghen te zijne, ten hadde ghedaen die uytnemende prouesse ende vaylgeandise van Mer Jan Vileyn, die welcke abandonnerende den toom van zijnen peerde zulck een schoffierelicke atelicke zware masse met beede zijne handen voerde, dat hijt al ter eerde doot velde daer hy eenichsins by gheraken conste, in zulcker wijs dat zelfs Pothon van Santraylgie hem niet naderen commen en dorste, daer die hertoghe Philips, met zijne andere capiteynen ende edelmannen, van nieuws zulck een couragie ende moed by ghecreech, dat hy endelinghe, byder gracie Gods, zeer victorieuselick tvelt behielt, bedwinghende zijne vianden al ghelijck die vlucht anne te nemene, die zommighe naer St-Valery ende de andere elders. Van dezer victorie waren ontwijffelick naer die prince (die welck hem boven nature weerde) die alderprincipaelste cause ende oorsake, eerst Mer Jan Vileyn; Jan van Luxemburch; die heere van Humbricourt, met beede zijne zuenen; die heere van Antoing; Jan van Trimouylgie; die heere van Croy; die heere van Vieusville; die heere van Langhendale; die heere van Jenly; Mer Jan, die heere van Roubays, ende zijn zuene; die heere van Auxy; Hector van Savoyen; die heere van Creveceur; die heere van Noyelles, ghezeit de witte ruddere; Pieter Quieret; Jan van Maylly; Jan van Fossijl; Muenick van Renthy; David van Brimen; Andries van Valliny, die heere van St-Simoen; die heere van Lingny; die heere van Framenson; Renoudt van Langhendaele; Obelet van Folleville; die bastaert van Croy; Louys van St-Fou; Jan van St-Jacob; Andries, die heere van Thoulongion; Philibert van Lannoy; Maurijs van St-Legaert; Andries van Azincourt; die heere van Comene, met Mer Colaert, zijn broedere, Mer Jan, die heere van Steenhuyse; Mer Jan van Hoorne; Roelant van Uytkercke ende Jan, zijn zuene; Mer Gileyn van Halewijn; Mer Adriaen

Dappere medewerkers tot de overwinning.

1421. Vileyn; die heere van Rassinghem, broedere van Mer Jan voorzeit, ende Daniot van Poden; die heere van Moyencourt, met meer andere wel gheruseirde rudders ende edelmannen int fait van wapenen. Daer bleven tzamen omtrent V^c persoonen versleghen, te wetene XXX van der vlaemsche zijde (daer die heere van Vieusville ende Jan Maylly die capiteynen of waren) ende die reste van der zijde van de Armingiackers, tusschen de welcke dat die vermaerste waren Pieter van Argensy; Charles van St-Fou; Gaillaert van Archy; Thibault van Gernicourt; Corbeel van Rielle; Sarasijn van Beaufort; Robrecht van Verceyl ende Willem van der Brugghe, met noch sommighe andere. Ooc wierden daer van der zelver zijde ghevanghen ghenomen, eerst die heere van Conflans; Louis van Ossemont; Gillis Gamack, met Loys, zijn broedere; Loys van Thimbroen; Pothon van Santraylgie; die marquis van Sere ende zijn broedere; Philips van St-Fou; Reynout van der Fonteyne; Sijlvestre van der Riviere; Jan van Prosy, die gouverneur van den lande van Guise; Rodolf van Raucourt; Jan van Rogaen; Bernaert van Dampmartin, ende Jan van Jony, met veel meer andere capiteynen ende edelmannen, totten ghetalle van C ende XX; maer van der bourgoenscher zijde en bleefder niemende ghevanghen, dan alleenelick Mer Colaert van Comene ende Geleyn van Halewijn, met Saliack ende Lamon van Lannoy, in zulcker voughen dat die Armingiackers om deze defaicte ende nederlaghe wille allomme eenen grooten gru beghonsten te ghecrijghene, ende die van Vlaenderen ter contrarie, ghelijck men ghemeenelick ziet ghebeuren.

Gesneuvelden en krygsgevangen.

De Engelschen vervolgen den Dolphyn.

Deze schoone victorie aldus vercreghen zijnde, die hertoghe Philips dancte den almeughenden Heere van zijnder gracie ende ghenade, keerende met alle zijne vorenghenoemde ghevanghenen, ten eersten dat doenelick was, naer tcasteel te Rijssele; ende daerentusschen, zo dede die coninck Heyndrick van Inghelant insghelijcx ooc van zijnder zijde wonderlick wel zijn devoir, nemende diversche steden ende fortressen inne, ende vervolghende voorts den Dolphin Charles van Vranckerijcke tot die reviere van der Loire ende van der Marne, aldaer hy LX van zijne ghevanghene Armingiackers inne versmoorde van quaden spijte, dat hy den Dolphin te gheender bataylgie ghebrenghen en conste, wat hy er toe dede, ende hoe zeere dat hy tzelve begheerde. Int eerste van novembre wierden alle die voorscrevene ghevanghen, deene jeghens dandere, vermanghelt ende tzamen verlost, omme dieswille dat die hertoghe Philips haestelick in Bourgoengnen byder princesse Margriete, zijnder moeder, omtboden was, reysende ten dien fijne, met schoonen state, te Parijs waert, aldaer hem die coninck ende coninghinne zeer mindelick wellecomme hiete ende eerelick omthaelde, en thoeveel daghen lanck ghedeurende, die welcke ten ende ghecommen zijnde, nam zijnen wech, deur Lingny, up die reviere van der Marne, naer Dampmartin, daer die coninck van Inghelant, met alle zijne moghentheit, voren lach, ende naer diversche zaken met hem ghecommuniqueirt te hebben, track voort reghelrecht naer Bourgoengnen by zijnder vrau, moedere ende zusters, tracterende daer al zulcker zaken, als hy met huerlieden ende die van den lande te tracteren hadde, binnen welcken middelen tijt, zo ghelach die coninghinne Cathelijne van Inghelant van eenen jonghen zuene, daer vrau Jacoba van Beyeren (die huysvrau van den hertoghe Jan van Brabant ende nu concubine van den hertoghe Heynfroot van Glocestere, zo wy ghehoort hebben) die meter of was, namende hem Heyndrick naer zijnen vader. Zeer corts naer deze executeirden die van Atrecht, Duway ende Valencheyn eenighe persoonen met den viere van der beemsche secte ende religie, daer Joannes Hus ende Jeronimus de Praga die eerste voor-

 1421.

1421. stelders ende die principaelste leeraers of waren, versouckende alle die ghecorrompeirde manieren van de officiers ende dienaers der heligher kercke alsins ghereformeert thebbene; maer ziende datter anders niet of en quam dan dat men lancx zo meer met hemlieden ghecte, schimpte ende huerlieden lichamen zochte te consumerene metten viere, beghonsten endelinghe van ghelijcke ooc cracht met cracht te wederstane; in zulcker voughen dat zy zommighe priesters ende meunicken van quaden, onutten ende schandeleusen levene foorselinghe verjoughen ende verdreven, treckende themlieden waerts al dat zijs hadden, zo dats hem die keysere Sigismundus nootzakelick moeyen moeste, al wast by aldien dat hijt ten eersten niet ghebeteren en conste, deur dien dat die zake te varre ghecommen ende te zeer verwortelt was, zoot noch daghelicx in dierghelicke zaken wel by experientie blijken mach, Godt beteret! Ten XIXen daghe van der maent als voren, wezende St-Elisabethedach, zo reeser snuchtens in der morgenstont zulck een horrible tempeest ende storm van winden up, datter diversche zeedijcken in Hollant, Zeelant ende Vlaenderen braken ende scheurden, ende bysondere den dijck tusschen St-Geertruytsberghe ende die stede van Dordrecht, daer zulck desroy of quam datter LXXII prochien mede ondere ghinghen, ten omsprekelicken verdriete van menich rijck edelman, poortere ende landsman, die ter eeuwighen daghe omme by stier waren, ende som van deure te deure huerlieden broodt bidden moesten.

Dykbreuken waerby 72 prochien verdrinken.

1422. Anno XIIIIc ende XXII, zo vespereyde te Brugghe, up den vierden dach van meye, wezende den vierden maendach naer Paesschen (ghemerct dat doen anders niet wezen en mochte), smorghens ten thien euren voor die noene, Jan Gheerwout als forestier van dien jaere, ende tsanderdach naer noene vant hy hem in schoonder ordonnantie ende in goeder equipage weder ter bane, up die groote

Steekspel van den witten Beer te Brugge.

marct, met Andries Bovin, Jacob van der Buerse, Gillis van Hoorne, Jan Bonin, Jacob Braderijck, Andries van Theimseke, Jacob Gheerolf, Jan van Milaen, Jacob van den Walle ende Mechiel van Deerlijcke, brekende daer menighe vrome lance jeghens elcanderen, ten grooten contentemente van alle die edele vrauwen ende joncvrauwen, dieder rondsomme present waren, metsghaders ooc van den coninck ende coninghinne van der Spinette te Rijssele, dieder propijs omme in stede ghecommen waren, ligghende met al huerlieden staet ter vensler int *Schaeck*, al daer zy doen ghedient wierden van wijn, wittebroot, beuter, caes ende appelen metten viersaen (1), ten coste van der stede. Ende Jacob Gheerolf behaelder (onder andere) groot lof ende prijs, in zulcker voughe ende der maniere dat men hem die spiet, Jacob van der Beurse den hoorne ende Jacob Dongereede den beer gaf, met alzulcker previlegie, preminentien, vrijheden ende ook lasten van servituite ende anders alser haer costume van oudts of dependeerde ende annecleefde. Ende ten vijfsten daghe daer naer nam die coninck Heyndrick van Inghelant tgheheele graefscip van Dampmartin inne, met al tghuene datter yewers omtrent stont, zendende voorts die coninghinne Cathelijne, zijn huysvrau, in grooter triumphe ende magnificentie, naer die stede van Parijs by den coninck Charles, haren vadere, van den welcke zy ooc coninghinne van Vranckerijcke ghecroont wiert, twelcke zonder faute cause was dat die Dolphin Charles, haer broeder, allincx zo min ghehoor beghonste te ghecrijghene, hoe wel dat tzelve nochtans veel lieden van verstande gheensins goet en vanden, radende hem zijn leet up den persoon van den hertoghe Philips van Bourgoengnen te wrekene, als wezende die rechte source ende oorspronck van als datter voorleden es, ende die gheweert zijnde, dat hy niet meer vreesen en dorste dat hem iemende

1422.

's Konings vrouw van Engeland wordt koningin gekroond van Vrankryk.

(1) Suyker of gebak, waer in koriander, venkel, karwey en anyszaed is.

1422. voortan den tandt bieden en zoude; zo dat hy dienvolghende den hertoghe Philips, zonder langher dilay, ter bataylgie beriep, designerende hem ten dien ende dach ende velt, maer certeyn en quamer zelve niet. Hierentusschen, te wetene up den XVIIIen dach van hoymaent, int jaer voorzeit, verschiet te Ghendt, in sPrincens hof ter Posterne, van dezer weerelt, zonder hoyrie ende int rechte fleur van haren levene, die zeer weerdighe, vertueuse ende wel beminde princesse Mechiele, sconincx Carels vijfste dochtere van Vranckerijcke ende ghezelnede van den hertoghe Philips voorscreven, grave van Vlaenderen, niet zonder groote suspitie van vergheven te zijne by joncvrau Urseele, die huysvrau van den heere van Nieufville, die welcke haer van dier tijt voor altijts absenteerde ende uytten lande hielt. Dienvolghende zo wiert zy met grooter ghemeene rauwe ende menighen heeten traen begraven binder abdye van St-Baefs voor den hooghen outaer, ende ten XXIXen daghe van der naervolghende maent, overleet insghelijcx ooc binder graefscepe van Dampmartin, die coninck Heyndrick van Inghelant, die zesde van dier name ende die tweede van der witter roose, gheel ende al byder zelver middele als voren, daer men den Dolphin Charles van Vranckerijcke zeide die voorsteldere of te zijne. Hy en was noch boven de XXXX jaeren niet oudt, ende hadde gheregneert wat bet dan neghen jaeren, latende byde coninghinne Cathelijne, zijne wettelicke compaengne, die joncste dochtere van den coninck Charles van Vranckerijcke, eenen eenighen zuene achtere van der oude van omtrent een jaer, die ook Heyndrick hiet, die zevenste van der zelver name ende die derde van der witte roose, wiens ooms, die hertoghe Jan van Betfort ende Heinfroot van Glocester, in alderdiligentie zijn vaders doode lichame van Dampmartin, deur Rouaen ende Calis, te Lunnen dede bringhen, aldaert met zeer veel ceremo-

Dood der gravin te Gent.

Dood van den koning van Engeland.

nien ende met coninclicker hoocheit ter eerden ghedaen wiert, zoot behoorde. Ende die uytvaert gheent zijnde, beede die voorscreven hertoghen bedeeghen voogden van den voorzeiden jonghen coninck, in der maniere dat deerste tgheheele gouvernement van der franscher croone anveerde, ende dandere van den conincrijcke van Inghelant. 1422.

Binnen den zelven jaere, up den XXIen dach van octobre, quam van ghelijcken ooc te Parijs, int hof van St-Pol, die coninck Charles van Vranckerijcke, die zesde van dier name (ghezeit de wel Beminde), van levende lijve ter doot, naer dat hy tlandt XLII jaer lanck, in veel groote continueele beroerten ende zwaricheden van herte, ghepossesseirt ende *tellement quellement* gheregiert hadde; diensvolghende zo wiert hy tSt-Denijs begraven by zijn voorsaten ende ouders, maer men dede die uytvaert binnen Onzer Liever Vrauwe kercke te Parijs, byder ordonnantie van den hertoghe Jan van Betfort, in der qualiteit als boven, die welcke daer alleene in de rauwe ghinck, wanter niemendel (1) toe compareren en wilde, omme die apparente troublen wille, dieder stonden te rijsene van weghen den geexherideerden Dolphin Charles, ghelijck wy in voorghaende passagie ghehoort hebben ende noch metter tijt lancx hoe bet hooren zullen. Daer wierden ten daghe van der uytvaert XLVIII duyzent fransche stuyvers den armen om Gods wille ghedeelt, ter lavenisse van sconincx ziele, die binnen zijn levene byder coninghinne Isabelle, zijnder huysvrau, dochtere van den hertoghe Steven van Beyeren, vier zuenen ende zes dochters gheprocreert ende ghehadt hadde, te wetene : eerst,

Den koning van Vrankryk sterft.

Charles, Dolphin van Vienne, die int jaer XIIIIc ende V jonck vergheven wiert, by den hertoghe Lodewijck van

(1) Niemand anders.

1422. Orliens, mids der assistentie van vrau Valentijne, zijne gheselnede, zo elders breeder verhaelt staet.

Lodewijck, ooc Dolphin van Vienne naer zijn broeders doot ende hertoghe van Aquitaengnen, die vrau Margriete, wijlent hertoghe Jans oudste dochtere van Bourgoengnen, trauwde, stervende niet te min swoendachs, den XVIII[e] van der maent van decembre, binnen den jaere XIIII[e] ende XV, zonder wettelick hoir ofte erfghenaem te Parijs, byder zelver middele als voren, twelcke hem die grave Philips van Vertu, die tweede zuene van Orliens, procureerde ghelijck wy ghehoort hebben.

Jan, van ghelijcken ooc Dolphin van Vienne naer die doot van beede zijne broeders, ende hertoghe van Toureyne, die welcke deerste man was van vrau Jacoba van Beyeren, die eenighe dochtere van den grave Willem van Henegauwen, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, daer hy gheen kijnderen by en creech; maer schiet van dezer weerelt by den regale als die voorghaende, twelcke hem een van de drie ghebroeders van Orliens te Compeignen int caetspel submonstreerde, anno XIIII[e] ende XVI, zo voorzeit es.

Charles, die grave van Ponthieu, die van den coninck, zijnen vadere, teeneghadere van der croone gheexheredeert ende onterft was, hoe wel dat hy dies niet jeghenstaende noch naerderhandt coninck ghecroont wiert, die zevenste van der zelver name, ende dat byder middele van eender maecht van VIII jaeren, ghenaemt Johanne, zo byder tijt allencx zo breeder betoocht ende verclaerst zal worden.

Vrau Marie, die binnen den cloostere van Poisy religeuse bedeech.

Vrau Isabelle, die tharen zeven jaeren met den coninck Richaert van Inghelant huwde, ghezeit van Bourdaux, den tweeden van dier name ende den vierden van der rooder roose, daer zy noyt by en sliep, omme hare groote

joncheits wille; ende naer svoorzeits sconincx doot, zo nam zy te manne den grave Charles van Angoulesmes, shertoghe Lodewijcx oudste zuene van Orliens, overlijdende ten derden jaere daer naer van kijnde, achtervolghende tghuene dies voren by ons ghenoteert staet. 1422.

Vrau Johanne, daer die hertoghe van Bretaengnen, die zesde van dier name, die man of was.

Vrau Margriete, die welcke noch onghehuwt dezer weerelt overleet.

Vrau Mechiele, die wettelicke compagne van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, daer zy gheen generatie by en ghecreech, wordende int rechte fleur van haer levene metter doot ghemeene, by den fenijne ghelijck wy onlancx leden wel hopen ghededuceert te hebbene om ghenoughene.

Ende vrau Cathelijne, die wedewe van wijlent die coninck Heyndrick van Inghelant, die zesde van dier name ende die tweede van der witte roose, die welcke huer moeder maecte van eenen zuene van zijnder name, die naer zijn vaders doot coninck wiert, zo wy tzelve hier boven al int langhe ghededuceert hebben, ende noch lancx zo clarelicker deduceren zullen, alst die materie eesschen zal.

Den dolphyn doet zich op als koning van Vrankryk.

Sdaechs naer die uytvaert van den coninck Charles voorscreven, reedt die Dolphin Charles, zijn zuene, met schoonder state, te Parijs achter strate, in een zeer costelick purperen habijt, verclaersende hem mids dien coninck te zijne, ten spijte van al die ghuene diet leet was. Men mach wel peynsen hoe dat dit die hertoghe Jan van Bethfort greyen mochte, die welcke trecht van den jonghen coninck Heyndrick van Inghelant dies anghaende te bewaren hadde, doende ten dien fijne zulck devoir ende neersticheit dat hy diversche steden, sloten ende fortressen tzijnder obedientie ende onderdanicheit brochte, uyt

1422. de welcke hy zijne daghelicsche coursen ende sproncreysen continueerde, tot ondere die stede van Anchiers, aldaer hy an de cant van XIIc mannen liet, eenighe versleghen ende andere ghevanghen; ende twijle dat die voorzeide hertoghe hier mede in Vranckerijcke besich was, zo trauwde zijn broedere, die hertoghe Heinfroot van Glocestere, vrau Jacoba van Beyeren, die gravinne van Henegauwen, Hollant ende Zeelant, vrauwe van Vrieslant, niet jeghenstaende dat die hertoghe Jan van Brabant, die vierde van dier name, noch leefde, daer zy over vijf jaeren mede ghehuwt was, ghelijck wy ghehoort hebben, twelcke veel lieden van eeren niet alleene groot wonder en dochte, maer bovendien ooc eene zake van uyttermate quader consequentie te zijne, wel requierende ende eesschende die wrake Gods, ghemerct dat andersins qualick beterlick was.

Huwelyk van vrouw Jakoba.

1423. Tjaer datter naervolchde vespereyde te Brugghe, tsondachs naer beloken Paesschen voor die noene, Jacob Gheerolfs als forestier, ende vant hem tsanderdachs naer die noene, in goeder equipagie, ter bane, metten gheselscepe hier naer volghende, te wetene : met Antheunis Metteneye, Jacob Adoorne, Jan Haghelsteen, Sijmoen van Aertrijcke, Franchoys van Themseke, Tideman Bonin, Jan de Muntere, Gillis van Hoorne, Jacob van der Buerse, Jan Geerwout, Willem Gheerolfs, Jan van Milaen, Jan Hoste ende Jacob van den Walle, ghevende daer den volcke zeer menich goet pastan (1), alle die achternoene lanck gheduerende, ter grooter eere ende glorie van Jacob Adoorne, die men den spiet toeschencte, Antheunis Metteneye den hoorne ende Jan Donghereede den beer, reghelende hemlieden voort elc in tzijne naer die voorscreven oude cueren ende ordonnantien van den witten beere. Deze ghenouchte en was zo vullick niet ghepasseert, ofte daer en wierden

Steekspel van den Beer te Brugge.

Twee vorstelyke huwelyken.

(1) Tydverdryf.

binnen die stede van Amiens twee princelicke huwelicken 1423.
ghesloten, daerof dat teerste was van den hertoghe Jan van Bethfort, oom van den jeghenwoordighen onbejaerden coninck Heyndrick van Inghelant, ende in dier qualiteit voocht ende gouverneur van der franscher croone, zo voorzeit es, met vrau Anne, die vierde zustere van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen; ende tandere was tusschen den grave Arcturus van Richemont shertoghes Jans broedere van Bretaengnen, ende vrau Margriete, svoorzeits hertoghe van Bourgoengnen oudste zustere, van te voren wedewe van den Dolphin Lodewijck van Vienne, hertoghe van Aquitaengnen, die tweede zuene van zaligher ghedachte die coninck Charles van Vranckerijcke (die zesde van dier name), die van den grave Philips van Vertu vergheven wiert, zo wy ghehoort hebben. Zeer corts naer dezen, reeser een buytermaten gruwelicke meutte ende marctstaynghe te Doornijcke, omme dieswille dat die poorterye ende tghemeente gheensins consenteren en wilde, dat die capiteynen ende regierders meer volcx van orloghe binnen huerlieden stede behielden dan zy (ter conservatie van huerlieden previlegien ende vrijheden) wel machtich waren te wederstane, ghelijck ghebeurde : zo dat die wapeninghe by dien gheel ende al zonder bloetsturtinghe verghinck, niet jeghenstaende dat zy wel ten erchsten ghescepen was. Ende in de maent van octobre daer naer eerst commende, wasser zulck een overvloedicheit van reynwatere in Vlaenderen, dat die reviere van der Leye te Ghendt over die reviere van der Schelde rees, belettende ende benemende haren natuerlijcken cours ende loop, daer zulck verdriet of quam, dat men ten veel platsen niet zayen en mochte; daer bedorven ooc veel vruchten in scheure, ende veel beesten beswolten van armoede ende ghebreke, in der maniere dat men zelfs in die goede besloten stede allomme met bootkins ende

Beroerte te Doornik.

Grooten watervloed.

1423. schuitkins varen moeste, daer die straten neerst ende leechst waren. Ghedeurende dit verdriet namen sDolphins lieden van Vranckerijcke (die men hiet Armingiackers ofte Carolinen) die stede van Compeignen inne, maer die hertoghe Jan van Bethfort ghecreech eer yet lanck weder met zijne Inghelsche, overmids die hulpe ende bystandicheit van der bourgoensche armeye, daer Mer Jan van Vilers, die heere van Lilleadam, Lioneel van Bourneville, Robrecht van Savoyen ende die heere van Creveceur, metten meyere van Rouaen, die capiteynen of waren, bedrijvende tzamen uytnemende groote faiten van wapenen, in zulcker voughen dat hemlieden die Dolphin Charles nieuwers te ghemoete commen en dorste : twelcke vernemende die van Creten in Ponthieu, ende die van Oysiers in Tarrassen, ghaven hemlieden, ten eersten daghe van maerte, deene voren ende dandere naer, up die handen van Rhodolf Boteyllier, als lieutenant ende stedehouder van den voorseiden hertoghe van Bethfort, daer hem Jan van Luxemburch zo inne verblijde ende verheuchde, dat hy van stonden an met zijne Vlaminghen die stede van Brosiack themwaerts ghecreech, aldaer hy LXXX Armingiackers an die naerste staende boomen dede hanghen, ende verwurghen, met huerlieden capiteyn Crassus van Bretaengnen, subiugerende metten zelven ooc noch eenighe steden ende casteel n daer omtrent, by zulcker prouesse, vaylgeandise ende behendichede dat een wonder was. Hierentusschen verbarnde tcloostere van St-Amant te Elnone, by tvier van fortuyne, ende die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, wesende doen te Brugghe, ordonneerde dat men voortan alle jaeren die rekeninghe slands van den Vryen doen zoude, metsghaders ooc die burchmeesters vernieuwen sdonderdachs naer onzer Liever Vrauwe dach, in septembre, twelcke men van oudts plochte te doene up den eersten donderdach van hoymaent,

Onlusten in Vrankryk om de kroon.

's Lands regeening van het Vrye en de wetvernieuwing worden verschoven.

die ontwijffelick gheensins en diende ten furnissemente 1423.
van zijne princelicke domeynen, deur dien dat tgheldt niet wel in beurse en comt alzo langhe als die landslieden in den acker besich zijn ende eer zy den ougst in scheure hebben, zo men daghelicx wel by experientie bevint.

Int jaer ons Heeren XIIII^c ende XXIIII, vespereyde te 1424.
Brugghe, up den tweeden zondach naer Paesschen, Jacob Adoorne als forestier, ende compareirde sdaechs daer naer zeer triumphantelick ende chierelick ter bane up die groote marct, met Daneel de Heicht, Joos Damhoudere, Joos van Lessinghe, Jacob Braderijck, filius Heyndricx, Jan Donghereede, Joos Bonin, Jan Haghelsteen, Frans van Themseke, Gillis van Hoorne, Jacob van der Beurse, Pieter Adoorne ende Jan Hoste, thoogende daer onderlinghe groote prouesse ende vaylgiandise int fait van wapenen, by de welcke dat Jacob Braderyk voorzeit den spiet conquesteerde, Jacob van der Beurse den hoorne, ende Willem Gheerolf, oudt forestier, den beer, doende voort alle ghelijck huerlieden behoorlicke devoire al tjaer deure, zo huerlieden voorzaten ghedaen hadden, elc int zijne. Sdachs daer naer dat dit steicspel gheendt was, verschiet van dezer weerelt Mer Felix van Ghistele, die heere van Steenhuysse ende van Avelghem, souverein van Vlaenderen; ende ten zesden daghe daer naer wiert Mer Jan, die heere van Comene, souverein in zijn stede ghemaect, binnen welcker middele tijt die Inghelsche ende Bourgoensche schoffierelicke groot fait van orloghe bedreven, alzo int landt van Guyse als elders daer omtrent, aldaer zijt allommeal huerlieden maecten, niet zonder groote bloedsturtinghe, maer meest van der carolijnsche zijde, in der maniere dat Robrecht Loore mede onder andere versleghen bleef, een van de verradelicke complice der onmenschelicker moort, gheschiet in den persoon van wijlent die hertoghe Jan van Bourgoengnen, zaligher memorie, zo

Steeckspel van den Beer te Brugge.

1424. voorzeit es. Up den XXe dach van ougst gheschiede die groote schotterie metter handboghe te Sluys, daer men al tlandt deur of wiste te sprekene. Ende ten XIIe daghe van septembre daer naer, liepen die ambochtslieden ende tghemeente van Doornijcke (die men deen Beckereels hiet) wederomme van nieuws, met een groote furie, in die wapenen, onder beleyt van Michiel van Ghendt, die deken van de smeden, ende Sijmoen Chaerels, metsghaders ooc die dekene van de wevers ende vulders, roupende ghezaemdelick zeer hooghe ende overluydt dat zy eenighe van huerlieden poorters weder hebben wilden, die welcke by die van de wet int coninckrijcke van Cypers ghebannen waren, ende schietende met eenen naer die heeren, die in schoonder ordonnantie ghewapent ter marct stonden, die welcke insghelijcx ooc niet en faylgierden van huerlieden vianden met ghelijcken payementen te betalene, zo datter vele van beede zijden ghequetst wierden, ende ooc eenighe ter stede doot bleven; maer die Beckereels haddent int ende quaets, in zulcker wijs dat zy ten derden daghe water in huerlieden wijn doen moesten (al wast hemlieden leet), keerende weder thuyswaert, elc int zijne.

Tweede huwelyk van Hertog Filips van Bourgondie

Int ende van der maent van novembre, int jaer als voren, trauwde die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, by consente van den paeus Maerten vrau Josijne, Philips dochtere van Artois, tzijnen tweeden wijve, daer die grave Charles van Heu die broedere of was, nu wedewe zijnde van den grave Philips van Nevers ende Rethiers, zijn vaders broedere, daer zy twee zuenen, te wetene Charles ende Jan, of behouden hadden, zo voorzeit es, ende die bruylocht wiert in Bourgoengnen ghehouden zeer magnifickelick ende costelick, ghelijck wel redene was. Ende ten vijfsten daghe van lauwe daer naer volghende, wesende Lichtmesse avent, zo overleet snachts zeer haestelick in den Haghe, in Hollant, Jan van Beyeren, ghezeit zonder Ghenade, hertoghe van Luxemburch ende ruart van Hollant ende Zeelant, die tandere tijden onweerdich diaken ende bisscop van Luycke gheweest hadde, zo wy ghehoort hebben. Die mare ghinck over al dat hy vergheven was van vrau Margriete, die moeder van vrau Jacoba, by den instekene van den hertoghe Heinfroot van Glocestere, die welcke al te gheerne int regement van den voorscreven lande gherocht zoude hebben, onder tdecsele van een overspelich huwelick quamsuys, dat hy met die voorzeide vrau Jacoba ghecontracteert hadde, in der vorme ende maniere als hier boven claerelick ende ten vullen verhaelt staet. Van al twelcke noch voor zijn doot gheadverteert zijnde die voorzeide Jan van Beyeren ende willende tzelve obvieren ende beletten alzo varre alst in hem was, verclaersde by zijnder testamente ende uyterste wille den hertoghe Philips van Bourgoengnen alleene zijn hoir ende erfghenaem te zijne, transporterende hem ten dien fijne al zulck recht, cause ende actie als hy jeghenwoordelick hadde ofte naermaels pretenderen mochte an Hollant ende Zeelant, metsghaders ooc an tgraefscip van Henegauwen ende die heerelichede van Vrieslant; twelcke alzo ghedaen zijnde, beval den almeughenden Heere zijnen geest, ende licht begraven ter platse van zijnder aflijvicheit, binnen den cloostere van de Predicheeren; men derf niet vraghen hoe deze nieuware die voorzeide hertoghe van Glocestere ende vrau Jacoba greyde, die welcke tzamen, ten eersten dat doenelick was, met vijf duyzent mannen uyt der stede van Calis naer Henegouwen trocken, aldaer zy allomme zeer eerelick ontfaen wierden, zonder alleenelick van die van der stede van Halle, die welcke in gheender maniere van den hertoghe Jan van Brabant (als wezende die eerste ende die rechtveerdighe ghetrauwde man van vrau Jacoba, huerlieden princesse) scheeden en wilden; zo en wilden van

1424.

Jan van Beyeren verklaert onzen hertog zynen eenigen erfgenaem en sterft.

Den hertog van Glocestre trekt in Henegauwen.

1424. ghelijcken ooc die grave Pieter van Conversant, die heere van Einghien, Jan van Jumont ende Inghelbrecht van Einghien, met alle huerlieden suppoosten ende onderzaten, tal zulcker meshaghene van vrau Jacoba, dat zy van quaethede alle die ballinghen van Henegauwen ende Hollant tharen assistentie omtboot, waerof die hertoghe Philips voorzeit trapport ghehoort hebbende, quam haestelick uyt Bourgoengnen nederwaert, makende niet min onder weghe thuwelick van vrau Agniete, ghezeit van Ghendt, zijn joncste zustere, met den hertoghe Charles van Bourbon, filius Jans; ende nu in Vlaenderen wederghekeert zijnde, verghaderde terstont een groot eyrcracht van volcke, treckende voorts ghesaemderhandt, met den hertoghe van Brabant, voor die stede van Breyne, in Henegauwen, daer hy int beghinsele van der maent van maerte meestere of wiert by ghewelde, ende tvier in stack, doende met eenen alle die voorstelders ende fauteurs van der rebellie executeren metten zweerde ofte metten baste, twelcke al merckende die hertoghe Heinfroot van Glocestere, zeyde dat die hertoghe Philips een meyneedich prince was, omme dieswille dat hy jeghens Inghelsche die wapenen anghenomen hadde: daer up dat hem die hertoghe van Bourgoengnen verantwoorde, dat hyder an loocht, willende tzelve houden stane lijf om lijf, by duelle ofte camp, daer hy hem metten zelven toe beriep, ende die hertoghe van Glocestere accepteerdet, prefignierende ten dien fijne dach ende velt, niet varre van der stede van St-Omaers; maer daerentusschen weder in Inghelant ghekeert zijnde, vergat gheel ende alsins, ende en hielt zijn woort niet, in zulcker wijs dater anders niet of en quam, dan dat hy hem zelven by dier finesse ende middele saulveerde, trauwende daer corts daer naer zijn lief ofte boelscip, ghenaemt Leonore van Gobatre, die welcke voor hem meer dan een ingelsch prince endeedelman vrientschip ghedaen hadde

met haren lichame, ghelijct al claer ende notoir was. Omtrent dezen zelven tijt starf die hertoghe Reinoudt van Guylcken ende van Gheldere, grave van Zutphen, die vierde van dier name, zonder eenighe hoirie achter te laten, by vrau Marie, sgraves dochtere van Artoys, zijne gheselnede, zo dat alle zijne voorghenoemde landen ende heerlicheden succedeerden up den hertoghe Adolph van Berghen, grave van Ravensburch, by expresser accoorde ende consente van den keyser Sigismundus, metsghaders dat alleenen zijn ghehouden van trijcke. Ende up tzelve pas ghinghen die Inghelsche ende Bourgoensche weder up nieuw al tquaetste doen van vanghene, roovene ende moordene allomme tusschen die revieren van der Somme, Seynne ende Loore, dat zy eenichsins consten ghepeynsen ofte ghedencken, zo dat die landen aldaer meest alle vaghue ende desert bedeghen, ten omspreckelicker intreste ende verdriete van de ghuene dies minst beschuldicht waren. 1424.

Tnaervolghende jaer, up den lesten Paeschdach, vespereyde te Brugghe voor die noene Jacob Braderijck, filius Heyndricx, als forestier van die jaerschare, vindende hem sanderendachs, naer noene, zeer statelick ter bane up de groote marct, met Joos Damhoudere, Jacob Hoste, Franchoys van Theimseke, Sijmoen van Aertrijcke, Jan Haghelsteen, Jan de Muntere, Jacob Adoorne, Jacob Gheerolfs ende Willem Gheerolfs, aldaer by hemlieden menighe cloucke lancen ghebroken wierden, ende bijsondere by Sijmoen van Aertrijcke, Jan Haghelsteen ende Christophels van de Weghe, waerof deerste den spiet met den forestierscepe ghecreech, dandere den hoorne ende die derde den beer, quitende hemlieden voort, elc int zijne, al tjaer over als naer costume. Ten eersten naer dezen maectens die hertoghe Jan van Brabant ende die hertoghe Philips van Bourgoengnen tzamen in Henegouwen al ver- 1425. Steeckspel van den witten Beer te Brugge.

1425. beurt, brenghende daer al, by foortse ende met ghewelde, thaerlieden subiectie ende onderdanicheit dat hemlieden eenichsins jeghens ende vrau Jacoba mede was, ende vallende endelinghe, met die gansche leghere, voor die stede van Berghen, daer vrau Jacoba, met vrau Margriete, hare moedere, binnen was, versouckende appointement, maer wat communicatie datter ter cause van dien ghehouden wierde, alzo wel te Rijssele, te Duway als tAudenaerde, twas al te vergheefs, in der maniere dat die van der stede by den laps van tijde lancx hoe meer ghebreck van vitaylgie beghonsten te ghecrijghene, daer zy zo horribelick inne te wets waren, dat zy vrau Jacoba dreychden in haer mans handen te leveren, ten ware dat zy onderlinghe eer yet lanck anders accordeerde, nemende met den zelven alle hare familiairen, domestijcquen, ende raedtslieden ghevanghen, tusschen die welcke die principaelste waren : Bordulf van der Poorte, Colaert van der Poorte, zijn broedere, Gillis van der Poorte ende Jan van den Bossche, uyt al twelcke wel considererende vrau Jacoba dat zy emmers springhen ofte baen maken moeste, was int laetste te vrede, dat landt ende graefscip van Henegauwen voortan by niemand el gheregiert ende ghegouverneirt zal worden dan alleenelick by den hertoghe Jan van Brabant, haren man, stellende voorts haer eyghen persoon in de garde ende bewarenesse van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, al totter tijt dat by den stoel van Romen haer huwelick met den hertoghe Jan voorscreven teeneghadere verclaerst zal worden nul, negeen ende van onweerde te zijne; dienvolghende zo wiert zy te Ghendt gheconvoyeert tot in thof ten Walle, aldaer zy haer hielt, ende die van der stede hadden expresselick last wel zorghe voor haer te draghene. Met dezer victorie keerde die hertoghe Philips voorzeit, zeer blijdelick te Rijssele waert, ontbiedende daer by hem Sijmoen van Aertrijcke, den forestier van den witten

Vrau Jacoba wordt uyt Bergen naer Gent gebragt, van waer zy naer Holland vlugt.

Beere te Brugghe, omme sdijssendachs in de Sinxen daghe 1425.
met hem te stekene te spiette, zo tghebeurde, ter grooter eere, prijs ende glorie van den forestier voorzeit, metsghaders ooc van zijne medeghesellen, Jacob Breydele, Willem Gheerolfs ende Gillis van der Vlamincpoorte.

Ten eersten daghe van septembre, binnen den zelven jaere, vloodt vrau Jacoba secretelick uyt der stede van Ghendt by nachte, in een schamele mans habijte, met een cruke waters up haer schouders, maer niet zonder die hulpe van Diederijck van Merwede ende noch eenighe andere, die welcke van ghelijcken ooc met haer ruymden, loopende tzamen te voet, al dat zy loopen mochten, totter stede van Antwerpen, ende treckende van danen voorts naer Hollant. Van welcker ghevarenesse die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, gheadverteirt zijnde, maecte hem achter een, met een groote menichte van Vlaminghen ende Pycaerden, tHollandt waert, aldaer hy van die van Dortrecht, Rotterdam, Delft, Amsterdam, Haerlem, sGraevenhaghe, metsghaders ooc van die van Leyden ende alle andere, zeer eerelicke omtfaen ende onthaelt wiert, ghereserveirt alleenelick die van der Gauwe, Oudewatere, Viane ende Schoonhove, die welcke hemlieden vastelick hielden van der zijde van vrau Jacoba, willende met haerlieden leven ende sterven, zo zy zeiden. Twijle dat men hier mede in Hollant bezich was, zo liepen die van Doornijcke derdewarf in die wapenen jeghens huerlieden heeren ende regierders, by den toedoene van de wevers, vulders ende smeden, met noch eenighe andere ambochtslieden, die welcke Godts ende mans huerlieden ballinghen, Jan Cavet ende andere zijne complissen weder hebben wilden; maer wat zy zeiden ofte deden zy en haddens anders, dan dat zy die prince voor huerlieden paeys XXIII duyzent guldens betalen moesten. Ende die naervolghende maent overleet te Digion, in

Oproer te Doornik.

1425. Hooch Bourgoengnen, die zeer godtvruchtighe ende wel beminde princesse Josijne, voorzeits shertoghe Philips tweede wijf, die dochtere van Philips van Artoys, ende wiert met grooter rauwe ter Chartreusen ghevoert ende aldaer begraven by haer mans ouders. Hierentusschen verzochte die prince van die van Vlaenderen thebbene de somme van twee hondert duyzent ghuldenen tzijnder wapeninghe waert, maer hem en wiert maer een hondert duyzent gheconsenteirt, met expresser condicie dat hijs eens met Inghelant bleve, ter voorderinghe van den ghemeene tractate ende coopmanscepe, zoot ghebeurde. Dienvolghende, zo maecte men ter Sluys alle die meeste ghereetscepe van schepen ende volcke van orloghe (ghenaemt alsdoen Cabilliaus) die meughelick was, jeghens vrau Jacoba (die men met hare gheallieirde ooc insghelijx Houcx hiet), houdende haer even sterck binder stede van der Gauwe, in Hollant, ende hebbende tharer assistentie die van Schoonhove ende Watere, Viane, Montfort, Camerlant ende Alckmare, met den bisscop Rhodolf van Uytrecht, boven tsecours van noch omtrent drie duyzent mannen, die haer die hertoghe Heinfroot van Glocestere, haer boelspuyt, uyt Inghelant zant, onder die conduyte van den prince van Filwaetere, die welcke zo haest te Schauwen, in Zeelant, niet ghearriveirt ende ghedebarquiert en was, omme van danen voorts in slach ordene naer die Gauwe te treckene, of die hertoghe Philips van Bourgoengnen en vanter hem haestelick jeghens, tusschen Quameye ende Brauwershavene, niet varre van Ziericzee, aldaer up den XIIIe dach van lauwe afgrijselick zeer ghevochten wiert; die Inghelsche deden die voorstaende partyen van huerlieden avangarde ter eerden nederknielen, omme te bet over huerlieden hooft in die bourgoensche leghere te schieten, daer hemlieden zo veel deuchts ende voordeels of quam, dat die Hollanders van de bourgoen-

De gemalin van onzen hertog sterft.

Vrouw Jacoba wordt door onzen hertog vervolgd.

Slag by Brauwershave.

scher armeye wat beghonsten te deynsene, twelcke ziende 1425.
die hertoghe Philips, spronck stappans uyt der schepe, wel jeghens tadvijs van eenighe edelen uyt Artois, ende naer dien dat hy te peerde ghezeten was, nam zelve zijnen standaert in dhandt, roupende met claren voyse : « Al die my lieft hebben, die volghen my naer, » ende treckende metten zelve zeer vaylgiantelick de zijne ter hulpe, in zulcker wijs dat hy hem terstont in die voorbataylgie vouchde met die van Dordrecht, bedrijvende daer zulcke uytnemende faiten van wapenen in de middele van zijne vianden, dat een wondere was, niet zonder extreme dangier van zijnen edelen persoon, totter tijt dat hem die zeer vrome ende wel vermaerde capiteyn Mer Jan Vileyn ten secourse quam, vellende met zijnder masse (die welcke naer die proportie van zijnder lichame zeer grouf ende atelick was) van allen zijden ter eerden nedere aldaer hy eenichsins by ofte omtrent gheraken conste, ende roupende duerghaens met luyder stemme : « Keelt, keelt, ic zals ghenouch vellen. » Twelcke hoorende die van Ziericzee, van der Vere ende van Borsele, sloughen insghelijcx ooc van ter zijde zo dapperlick in den hoop, dat zy teeneghadere die inghelsche ende houcsche bataylgie deurscheurden, eer zy byden hertoghe Philips gheraken consten, met den welcken zy hemlieden voorts zo couragieuselick employeerden, dat hy endelinghe by grooter prouesse ende zonderlinghe vaylgeandise die victorie vercreech ende tvelt behielt, bringhende daer alle die principaelste Houcx tondere; ende niet boven III^c^ Inghelsche en ontquamen er, die welcke by grooter aventure, met haerlieden capiteyn als voren, weder in Inghelant gherochten, want een groote quantiteit van hemlieden spronghen van peurder vreese ende verdwelmtheit int watere, versmoorende hemlieden zelven, ende roupende zeer luyde themlieden waert: *Christ Bohor myn sol,* twelcke alzo vele te zegghen es, als

1425. Christus bewaert mijne ziele. Daer bleven van der zijde van vrau Jacoba, uit Henegauwen, Hollant, Zeelant ende Inghelant ter stede doot, eerst: Costin van Hamstede, heere van Cats; Jan van Renesse; Jan van Hoenpijl; Andries van Walims; Nicolaes Soen; Colaert van Arbalt, die gouverneur van Maubeuge; Steven van Gembloys; Gillis van der Poorte; Florens van Hamstede; Rachen van Hamstede; Rachen van Cruninghe; Jan Sapijn; Cosmus van Hernesse, die heere van Falbar; die heere van Fenar; die heere van Fouwatere; Jan van Arondeel; Willem Gransier; Thomaes van Arborch; Jan van Aker; Roelant Ectim ende Sijmoen van Preston, met veel meer andere cloucke capiteynen ende mannen van orloghe. Ende die versleghene van der bourgoensche zijde waren : Andries van Salines; Andries van Belgy; Philips van Montmorency; Willem van Laleyn; Robrecht van Brimen; Adriaen Vileyn; Jacob van Borsele; Willem van Beaumont; Dierijck van Bossu; Dierijck van Gheerbode; Mer Maurijs de Vleeschauwer, die tSt-Salvaters te Brugghe begraven licht, ende Willem van Daventon; ooc wierden daer omtrent IIᶜ Inghelsche ghevanghen, die men, waer hier waer daer, in goede bewarenesse zandt. Deze victorie aldus byder gracie Godts vercreghen zijnde, die prince slouch een goedt ghedeel van zijn edellieden rudders, ter zelver platse daer die bataylgie gheschiede, tusschen de welcke dat die aldervermaerste waren, eerst : Vrancke van Borsele; die heere van St-Maertensdijcke; Heyndrick van Borsele; die heere van der Veere; Jan van Vlaenderen; die heere van Praet ende van der Woestijne; Jan van Egmont; Jan van Halewijn ende Jan Witthoen; die heere van Oostcamp ende van Heyle, met noch eenighe andere die hem zelfs clouckts ende vroomst ghedreghen hadden. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, die hertoghe Philips stelde goet sterck garnisoen in alle zijne steden van Hollant, keerende omme den grooten kouden vorst wille

(die doen van den vijfsten van decembre tot den vijfsten van sporcle gheduerde) weder tzijnen lande van Vlaenderen waert, aldaer hy in alderdiligentie zijn heyr renfonceirde ende wederomme nieuwe ghereetscepe van orloghe maecte jeghens die toecommende zomere, zo wy int naervolghende capitle hopen te verclaersene. 1425.

Beleg van Haerlem door de Hoekschen.

Anno XIIIIᶜ ende XXVI, up den laetsten Paeschdach, beleyde vrau Jacoba van Beyeren, met alle hare adherenten ende annehanghers, die stede van Haerlem, in Hollant, daer Mer Roelandt van Uytkercke die capiteyn of was, met den zuene van den heere van Isenberghe, zeer vromelick wederstaende alle die foortsen ende tghewelt dat men hemlieden doen conste, ten omsprekelicken regrette van vrau Jacoba, diet van quaethede daer omtrent al of liep, bedorf ende in gloeyen stelde, stekende voorts ooc eenighe dijcken inne omtrent der stede van Dolst, zo datter diversche dorpen, met veel menschen ende beesten, alomme versmoorden. Als die hertoghe Philips van Bourgoengnen hierof die nieuware verhoorde, hy zandt terstont joncheer Jan van Uytkercke, met omtrent VIIIᶜ Vlaminghen, Hollanders ende Zeelanders voren tHaerlem waert (deur dien dat die ganscher armeye noch niet ghereet en was), ter assistentie ende bijstandicheit van Mer Roelandt, zijnen vader voorzeit: die welcke nu ter Leyden ghearriveirt zijnde met zijnen volcke, ter intentie voorscreven, wiert daer ten laetsten daghe van april, smorghens in den dagheraet, zeer onvoorzienelick ende up zijn alderweecste van vrau Jacoba bespronghen, metsghaders ooc zo teeneghadere overvallen, dat hyder an de cant van Vᶜ persoonen liet, loopende met die reste zijn veerden, zo hy best conste, niet zonder bloetsturtinghe nochtans van der contrarie zijde, daer of datter van ghelijcken ooc wel LXXXV doot bleven, maer ten mochte niet helpen in comparatie van danderen, in der maniere dat vrau Jacoba huer grootelicx 1426.

1426. verblijde ende verhuechde in dezer victorie, slaende al haer capiteynen rudders, dieder principalick cause of gheweest hadden, als Jan van Wassenaere; Jan van Langherack; Heyndrick van Craneburch; Everaert, die bastaert van Hollant; Dierick van Merwede; Gheeraert Polgeerst ende Aernoudt van Ghendt. Deze zaken al overleden zijnde, vrau Jacoba liet tomtgonnene belech van Haerlem varen, ende keerde weder met grooter triumphe binnen harer stede van der Gauwe, zendende voorts haer volck van orloghe omme die stede van Hoorne inne te nemene, up die frontiere van Vrieslandt, de welcke Mer Jan Vileyn ende die bastaert van St-Pol tzamen, met omtrent V^c uytghelesen mannen, te bewarene hadden, commende zelve zo clouckelick ende vaylgiantelick huerlieden vianden ter poorte jeghens, dat zer an de cant van IIII^c versloughen, ende quetstender bovendien noch een zeer groote menichte, al ten zeer cleender verliese van haren volcke, daer zy niet boven X archiers ende den bastaert van Vieusville of en ghemiste, twelcke ontwijffelicke occasie was datter eer yet lanck noch zommighe steden ende fortressen, in Vrieslandt ende in Hollant, ter onderdanicheit quamen van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, die ten eersten daer naer zijnen bastaerde broedere Guy met machte over zee zandt, ten secourse van den coninck van Cijpers, jeghens den ongheloovighen coninck van Egijpten, maer wat resistentie dat mer dede, die Turcken ende Sarasijnen waren veel te machtich; in zulcker wijs dat Guy voorzeit int ende weder thuysewaert keerde, ruddere niet min ghesleghen zijnde van den coninck van Cijpers, omme zijne uytnemende vromicheits wille, zo van ghelijcke waren Sijmoen van Louwen ende Robrecht die heere van Rebeke, met noch eenighe andere. Binnen dezen middelen tijt, conspireerden die van Doornijcke vierdewarf jeghens huerlieden overheit, ende meendent wel up

den XIIIe dach van octobre te nieten ghedaen thebbene, 1426.
daer zijt oyt hart up ghehadt hadden, maer Godt weet, zy misten, deur dien dat huerlieden secreet uytquam, ende die voorstelders van dien (als Jacques Speeck ende Jan Valcke, met meer andere) onvoorzienelick by nachte van huerlieden bedde ghehaelt, onthalst ende ghequartiert wierden, ten onsprekelicken verdriete van alle huerlieden fauteurs ende medeghesellen, die welcke daerenboven noch XXX duyzent guldenen van huerlieden appointement betalen moeste, ten profijte van den prince, die corts daer naer die stede van Zevenberghe, in Hollant, zeer sterckelick omrinchde ende beleyde te watere ende te lande, drie maenden lanck ghedeurende, overmits dat hem die heere van der plaetse in gheender maniere up gheven en wilde, wat schoons men hem beloofde ofte toeleggen conste. Dies maecte men daer endelinghe alle ghereetscepe om die stede te gaen bestormene; twelcke merckende die van binnen verjoughen zelve huerlieden heere, ende gaven hemlieden up svrijdachs van Palmezondach (wesende doen den elfsten van april), behoudens lijf ende goet, wel ter eeuwigher ruine ende bedervenisse van den heere voorzeit, die welcke naermaels in miserie ende kittevicheit verghinck. Van dat die stede van Zevenberghe aldus inghenomen was, byder middele voorscreven, zo reeser in shertoghen leghere van Bourgoengnen die pestilentie (Godt bescherme ons alle!) daerder veel of storven, ende onder andere die heere van Humbricourt, met Mauris, die heere van St-Legaert; ende die prince keerde te Rijssel waert, aldaer van den appointemente ghesproken wiert tusschen hem ende die hertoghe Heinfroot van Glocestere, maer al te vergheefs, deur dien dat hem die hertoghe voorzeit, emmers in alder maniere wreken wilde van tgroote leet dat hem van der bourgoensche zijde ghescliet was, alsins jeghens die wille ende danck van den hertoghe Jan van

Zevenbergen door hertog Filips bemagtigd.

Sterfte in het leger van onzen hertog die naer Ryssel komt.

1426. Bethfort, zijnen broedere, die welcke niet dan een vaste paeys ende eendrachticheit en begheerde met den huyse van Bourgoengnen, achtervolghende taccoord ende alliantie die zy tzamen hadden.

Dood van hertog Jan van Brabant.

Up den Wittendonderdach, den XVIIᵉ van der voorzeide maent van april, wiert te Bruessele, omtrent ten tien euren van middernacht, die hertoghe Jan van Lotrijcke, Brabant ende Limburch metter doot ghemeene, die vierde van dier zelver name, zonder eenighe posteriteit achter te latene by vrau Jacoba van Beyeren, zijne rebellighe ende overspelighe huysvrau, die eenighe dochtere van wijlent die grave Willem van Henegauwen, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, die zesde van dier name, daer te voren wedewe zijnde van den hertoghe Jan van Toureyne, den derden zuene van wijlent die coninck Charles van Vranckerijcke, die zesde van der zelver name, ghezeit de Welbeminde, ende dienvolghende, zo succedeerden die voorscreven landen van Lotrijcke, Brabant ende Limburch up den grave Philips van Lingny ende van St-Pol, svoorzeit hertoghe Jans broedere, den eersten van dier name, die welcke hem (noch gheen XXIIII jaeren oudt zijnde) zeer eerelick ende tamelick dede ter eerden doen binder stede van Vueren, in St-Janskercke voor den hooghen outaer, neffens den hertoghe Antheunis, zijnen vader. Van welcker doot die Houcx ofte fauteurs van der voorzeide vrau Jacoba gheadverteirt zijnde, liepent terstont al of ende bedorvent daer zy eenichsins by gheraken consten, als Heinsberghe, Brederode, Assendelft ende Hillegersberghe, met veel meer andere steden, casteelen ende sloten in Camerlant, Westurterslant ende elders daer omtrent; zy deden van ghelijcken ooc diversche gruwelicke coursen ende sproncreysen voor die stede van Hoorne, maer daer en quam anders niet of, dan dat zy in den schermutselinghe den burghemeestere Willem Na-

ghel doot sloughen, ten groote verliese van haren volcke. 1427.

Steekspel van den witten Beer te Brugge.

Tjaer datter naervolchde, svrijdachs naer die Paeschdaghen, wesende doen den XXVᵉ van der maent als voren, zo vespereyde te Brugghe als forestier Sijmoen van Aertrijcke, commende sdachs daer naer in schoonder ordonnantie ter bane ghereden up die groote Marct, met Christoffels Donghereede, Maerten Hoonin, Vincent Schueteleare, Jan van Aertrijcke, filius Lodewijcxs, Christoffels van den Weghe, Joos Damhoudere, Jan Donghereede, Joos Hoonin, Jacob Hoste, Franchoys van Theimseke, Jan Haghelsteen, Gillis van Hoorne, Jacob Braderijck, Jacob van der Buerse, Jan Gheerwout, Willem Gheerolf, Jan van Hoorne, Mer Jan van Vilers, ruddere, heere van Lilleadam, ende Philips die hertoghe van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, aldaer alle die achternoene lanck zo uytnemende rudelick ende atelick ghesteken wiert, dat een wondere was, ter grooter augmentatie van der eere ende glorie van Gillis van Hoorne, die welcke dies niet jeghenstaende den spiet wan, ende mids dien nieuwe forestier bedeech; die heere van Lilleadam ghecreech den hoorne, ende Jan van Singhe den beer, doende voort, elc int zijne, als naer costuyme in ghelijcke observeirt, in der maniere dat die nieuwe forestier, int beghinsele van der naervolghende maent, teenen steicspele tAtrecht track, met Jan van Hoorne, Jan Gheerwout ende Christoffels van den Weghe, aldaer zy tzamen groot lof ende prijs behaelden, twijle dat Jan Blondeel, uytter name van den coninck Charles van Vranckerijcke, die zevenste van dier name, tcasteel ten quaden Huyse inne nam, toebehoorende den bisscop Jan van Camerijcke, wezende alsdoen ooc heere van Lijkercke, die welcke ontwijffelick niet en cesseerde voor hijt weder in zijn handen en ghecreech ende teeneghadere te nieten dede, by adresse ende bijsondere vromichede van Willem van Laleyn ende Boudewijn van Lan-

1427. noy, ghezeit de Stamerare, heere van Moulembays. Welcke wapeninghe zo haest niet gheendt en was, ofte die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, en zeylde weder, met veel volcx van orloghe, uyt die havene van der Sluys tHollant waert, vallende eerst ende voor alle wercken voor die stede van Amersfort, aldaer hy zelve mede ten assaulte ghinck, ten veel meerdere dangiere zonder twijffele dan profijte, ghemerct dat hyder int ende weder afscheeden moeste, zonder yets anders te bedrijvene, dan dat hyder zommighe van zijne edelen liet, daer onder andere Jan van den Bossche een of was, die welcke daer zeer jamerlick met eenen yseren cloot deurschoten wiert. Hierentusschen deden die van Amsterdam die van Utrecht al tmeeste leet ende verdriet dat zy consten ofte mochten in de reviere van der Emme, met thorribelicke groote schip dat zy ghemaect hadden, naer tfatsoen van eenen berch, gheheeten *de Catte*, ende die hertoghe Philips track binnen Delft, doende daer XII persoonen den hals afhauwen, ende huerlieden hoofden ter poorten uytsteken up hooghe peersen, omme dieswille dat zy, onlancx leden, wel van den advijse gheweest hadden hemlieden met vrau Jacoba te voughene, indien zijs machtich gheweest hadden, verslaende ten dien fijne, met huerlieden complicen, Jan van Egmont, huerlieden schouteetene, met noch vijf andere eerlicke poorters; daer wasser ooc ghenouch van de zelve opinie ende fantasie binnen der stede van Rotterdam, die welcke insghelijcx ooc niet bet en voeren dan die voorgaende, want zy wierden daer alle ghelijck ghehanghen ter Waterpoorte uyt an de barbecanen (1) als schelmen ende verraders, maer te Dortrecht daer ghinct by Gode, wat scherper in zijn werck, deurdien datter al ghequartiert wiert dat van den zelven evele

Onzen hertog keert naer Holland terug.

(1) Aen de voormuren.

besmet was. Deze justicie aldus ghedaen zijnde, die prince conquesteerde weder (byder hulpe van den hertoghe Adolf van Guylcken, van den Berghe ende Geldere, grave van Zutphen ende van Ravenburch) alle die steden ende platsen, die hem tjaer voorleden in ende omtrent Camerlant ende Westurterslant, of ghenomen waren, by de fauteurs ende gheallieerde van vrau Jacoba, zo wy ghehoort hebben. Ende twijle dat men hier mede noch besich was, zo wonnen die van Haerlem, Hoorne ende Amsterdam eene gruwelicke bataylgie ter zee omtrent die Wieringhe, jeghens die Houcx, daer Willem van Brederode die capiteyn of was, ende ter platse ghevanghen wiert, met alle die ghuene die by hem waren : daerof datter naderhandt LXXX onthooft wierden, maer Brederode ghecreech gracie, met noch eenighe andere edelen, overmits dat zy ghezaemdelick zwoeren den hertoghe Philips voortan ghetrauwe te blijvene, metsghaders ooc hem te assisterene met lijve ende met goede, omme die van Schoonhove, Oudewatere ende de Gauwe (daer haer vrauwe Jacoba alsdoen hielt) tzijnder subiectie ende onderdanicheit thelpen bringhene, tal welcke fijne hy van ghelijcken ooc zijnen leghere daer liet, onder tbeleet van den heere van Lilleadam ende van Lioneel van Bournoelgie, keerende mids dien weder te Vlaenderen waert, aldaer hy, ter occasie als voren, noch daghelicx lancx hoe meer volcx verghaderde, want hy van den orloghe van Hollant in aldermaniere een ende hebben wilde, ghelijct int naervolghende capitle breedere ghededuceert ende betoocht zal worden. Ten XXIIIIᵉ daghe van sporcle stack te Bruessele, in zadelen van orloghe, Gillis van Hoorne, die forestier van Brugghe, verghezelscipt met Jan van Hoorne, Joos Hoonin, Daneel Deheict ende Maerten Hoonin, die welcke daer alle ghelijck wonderlijcke groote faicten van wapenen bedreven. Ende 1427.

Zeeslag by Wieringen.

1427. ten eersten daer naer, zo track die voorzeide forestier insghelicx te Rijssele ter Spinette, met Jan van Hoorne, Joos Hoonin, Daneel Deheicht ende Jan Gheerwout, dieder met vroomst te stekene de sparrewaer wan, keerende alzo weder triumphantelick thuysewaert, ende houdende tsnavens zijn tanneel up die poortersche logie naer costume. Sondachs, den XVIe van maerte, verbarnde Comene, up die reviere van der Leye, gheel ende al by tvier van messchieve, ter eeuwigher ruine ende bedervenisse van veel ghestelde drappiers ende andere lieden van eere.

1428. Beleg van Gouda en overeenkomst der partyen.

Ende int jaer XIIII^c XXVIII, track die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen (achtervolghende tghuene dies voorzeit es) met machte van der Sluys naer Hollant, assiegerende daer vrau Jacoba van Beyeren binnen die stede van der Gauwe zo buytermaten sterckelick van alle zijden, dat zy byder advijse van de ghuene die by haer waren, nootsakelick ten appointemente commen moeste, daer by dat zy verkende alle haer landen ende heerlicheden (als Henegauwe, Hollant, Zeelant ende Vrieslant) naer harer aflijvicheit te moeten succederene up den voorscreven hertoghe van Bourgoengnen, als up haer rechte ende naerste hoyr ende haeldinck, makende hem van als doen ruaert ende gouverneur van als, met expresse belofte bovendien noch van met niemende te meughen huwene zonder zijn consent, metsghaders ooc tconsent van alle hare edele vassallen ende onderdanen; dies zoude zy tgraefscip van Ostervant ende Zuyd-Beverlant, met den lande van den Briele ende den lande van Vooren blijven bezittende haer leven daghe lanck ghedeurende, met zekere andere groot jaerlicx pensioen, omme haren staet redelick ende tamelick mede tonderhoudene. Deze paeys en was zo gheringhe aldus niet gheaccordeirt ende ghesloten, ofte die hertoghe Philips en maecte Mer Francke van Borsele,

1428. Hertog Filips keert met zyn leger naer Vlaenderen.

die heere van St-Maertensdijck, terstont zijnen stedehoudere ende gouverneur generael van Hollant, Zeelant ende Vrieslant, commende met zijn ganscher armeye weder te Vlaenderen waert, aldaert up den XXIIIIe dach van meye zo horribelick zeere haghelde ende woey, datter allomme veel vruchten up tlandt bedorven ende veel torren, huysen ende boomen ter eerde nederghevelt wierden, maer principale ende bijsondere binnen tGendtsche ende den lande van Aelst. Ende corts daer naer, zo hielt men die groote ende wel vermaerde schutterien van den handtboghe te Ghendt, tOudenaerde ende St-Omaers, met uytnemende blijtscepe ende triumphe, elc int zijne. Omtrent den zelven tijt, starf int cloostere van den Duynen Brando, die de Cronijcke van Vlaenderen zeer lovelick beschreven heeft, ende Jan de Clerck wierter abt, die welcke XXXIII jaer lanck zeer eerelick presideerde in allerande deuchden ende wercken van charitate, twelcke alzo al ghepasseert zijnde, men verhoorde in Vlaenderen die nieuware hoe dat die grave Thomas van Salbery, ten XIIe daghe van octobre, metter macht van Inghelant, voor Orliens ghecommen was, beleghende die stede zo nauwe van alle zijden, datter niemende uyt nochte in en mochte, tal zulcker regrette van den coninck Charles van Vranckerijcke (want hy wel wiste datter alle zijne eere ende welvaert anne hinck) dat hy ter dier occasie menichwarf odmoet, paeys ende bijstandt an den hertoghe Philips van Bourgoengnen verzochte, excuserende hem van der doot van zijnen vader by alle die beste middelen dat doenelick was; maer daer en quam anders niet of, dan dat svoorzeits hertoghe Philips blakende toorne ende gramscepe by dien allincx een weinich vercoulde. Ende up tzelve pas overleet die grave Jan van Namen (die welcke noyt en huwde) dezer weerelt, hebbende den voorzeiden hertoghe Philips voor

Orléans door de Engelschen beleyd.

1428. successeur int voorscreven graefscip, by middele van coope onlancx daer te voren in dien ghevalle tusschen hemlieden ghebeurt ende gheschiet, twelcke die van Luycke zo buytermaten qualick greyde dat een wondere was, vreesende deur svoorzeits hertoghe macht ende moghentheit in toecommende tijden te moeten scheeden van den grooten hooghen thor, die zy te Poulvagie, up de reviere van der Mase, tusschen Dinant ende Bouvijns, metsghaders ooc binnen den territoire ende graefscepe als voren, by fijnder foortse ghemaect, ende oyt tzijdert themlieden waert ghehouden hadde, ten inestimable schimpe ende grieve van die van Bouvijns, die welcke, ter cause van dien, geheel ende al onbevrijdt waren, want mer ghemackelick uytsien ende mercken mochte wat men al inne die stede deure, zelfs up die marct bedreef, van al twelcke die hertoghe Philips secretelick by de zijne gheadverteirt ende ghewaerschuyt zijnde, zandt zonder langher delay, een groot ghedeel volcx van wapenen derrewaert, onder die conduyte van Jan Blondeel, omme den thor (dies mentie es) onvoorsienelick by ghewelde inne te nemene ende te niete te doene, maer voorwaer daer was van der contrarie zijde zo inne voorzien, dat zijs niet machtich en waren; dies keerde zy weder thuysewaert zonder yet anders te bedrijvene.

1429. Int jaer doe men schreef XIIIIc ende XXIX, up den XIe van april, wezende doen den den derden maendach naer Paesschen, vespereyde te Brugghe als forestier Gillis van Hoorne, ende quam sanderendachs naer den noene, in goeder equipage, ter bane up de marct, met Jan Parlant, Jacob van den Vageviere, filius Anthonis, Daneel van Themseke, Christoffels Donghereede, Joos van Leffinghe, Antheunis Metteneye, Joos Damhoudere, Maerten Hoonin, Daneel Deheicht, Jan Donghereeede, Joos Hoonin, Jan Haghelsteen, Simoen van Aertrijcke, Jan Gheer-

Steekspel van den Beer te Brugge.

wout ende Jan van Hoorne, loopende daer onderlinghe 1429.
menighe vrome carriere jeghens elcanderen, zo dat Daneel van Themseke int ende den spiet wan, Jan Haghelsteen den hoorne ende Jooris van der Eecken den beer, quitende hemlieden voort, elc int zijne, nopende tsurplus, zeer eerelick ende tamelick naer costuyme; ten zelven tijde quamen die van Orliens in zulcke benautheit van allerande vitaylgie ende leeftocht (overmits tghementionneerde inghelsch siedge datter continuelick even vast voren bleef) dat zijt varincx niet langher ghehouden en consten, in zulcker wijs dat zy zelve int ende an den hertoghe Philips van Bourgoengnen zonden, begheerende hemlieden up te gheven in zijne handen, ten fijne dat zy by dier middele die gruwelicke dreyghementen van der Inghelsche natie ontgaen ende ontcommen mochten, maer tzelve en wiert hemlieden alsdoen noch gheaccordeirt nochte gherefuseirt, hoe wel dats die hertoghe Philips goede wille ende meeninghe hadde; treckende ten dien upziene, met VIc vrome ende zeer wel ghequipeerde mannen van wapenen, ter stede van Parijs waert, aldaer hy hem beriet met den hertoghe Jan van Bethfort, gouverneur van der franscher croone, upt stick voorscreven, die welcke hem achter een met eenen toorighen ende fieren moedt voor antwoorde zeide, dat die Inghelschen zo langhe huerlieden netten niet uytgheleit ende ghespreet en hadden tharen grooten excessiven coste, om dat die Bourgoensche die voghelen vanghen zouden: welcke woorden zo sneden int herte van den hertoghe Philips, dat hyder van stonden an zeer verstoordelick omme wederkeerde van daer hy ghecommen was, vervreiende hem van dier voort allincx zo meer van der Inghelsche ligue ende confederatie, ghelijck wy int vervolch van dezen lancx zo bet zullen meughen hooren ende verstaen. Men mach wel peynsen hoe dit

1429. vertrecken van den hertoghe van Bourgoengnen die van der stede van Orliens greyen mochte, die welcke van daghe te daghe anders niet en verbeyden dan by rechten ghebreke in die wreetheit ende tyranie van de Inghelschen, haerlieden ghesleghen vianden, te moeten vallene, schrijvende mids dien voor tlaetste an den ghedesoleerden ende zeer mistroostighen coninck Charles van Vranckerijcke, om eenigherande secours ende bystandicheit; maer hoe die coninck de zake meer handelde met alle die van zynen edelen raede, hoe hyse zwaerder ende ergher om doene vant, ja teeneghadere buyten alle menschelicke hope, biddende met dien zeer oodmoedelick den almeughenden Heere, dat hy zijne ghetrauwe subiecten ende ondersaten van Orliens, zijne goedertiere gracie ende ghenade verleenen wilde, twelcke zo haest niet gheschiet en was, ofte daer en stond metten zelven zeer onvoorzienelick een schoone jonge maecht van XVIII jaeren vooroogben, gheheeten Johanne, die men noch en kende noch en wiste van waer zijder ghecommen was, zegghende daer hooghe ende overluyt jeghens den coninck dat zyder van Gods weghe ghezonden was, ende dat hy niet vreesen en dorste, of hy en zoude noch wel by haren toedoene alle zijne vianden te boven commen, ende coninck ghecroont worden binnen der stede van Riemen, (zo tbehoort), ten spijte van alle die ghuene diet leet ware, in alzo varre als hy haren raedt doen wilde; die coninck deze woorden hoorende en hadder int eerste talder beste betrauwen niet in, dinckende dat al gheck ende zotte lieden voeren wezen zoude, maer naerderhandt, merckende haer zonderlinghe perfectie ende ghestadicheit, metsghaders ooc heylicheit van maniere, verleende haer al zo veel volcx van orloghe als zy an hem begheerde, met de welcke zy zonder langher verdrach, voren int vulle harnasch als een vaylgeant capiteyn

De maegd van Orléans.

tOrliens waert reedt, vytailgierende die stede van als dies zy van noode hadde, zonder dat haer iemende tzelve beletten conste, wat devoir dat mer toe dede. Ende die stede aldus ghevytailgiert zijnde, zy tracker binder maent van mey, met hare armeye wederomme uytte, zeer courageuselick deurbeulende ende ter eerden nedervellende al dat haer yewers jegens quam, inder maniere dat zy by haere omsprekelicke prouesse ende vromicheden van wapenen die gansche Inghelsche leghere zo in roere ende in zulck desroy stelde, als of zy, ende elc van den heure, thien mannen sterck gheweest hadde. Twelcke al considererende die gheassiegeerden, schoten insghelicx ooc zo wakerlick, met heurlieden groote artijlgerie, in de middele van huerlieden vianden dat zy die grave Thomas van Salvery, int ende, deen eltscheede van zijnen hoofde weerden, niet jeghenstaende dat hy een ysere traylgie voor hem hadde, in zulcker voughe dat hy ter stede doot bleef, ter grooter ontroeringhe van alle zyne gendarmerie, die welcke ter cause van dien achter een upbrack van voor die stede van Orliens ende ruumde, zo zy best conste, blijvende niet min noch zom (deur tscherp vervolch), in de vlucht versleghen ende zom ghevanghen. 1429.

Naer dien dat die stede van Orliens ghenouch miraculeuse secours ende omtset ghedaen was by der middele voorscreven, zo ghecreech die voorzeide maecht Johanne van ghelijcken ooc byder zelver vaylgiandise als voren meest alle die landen, steden ende sloten wedere, die men successivelick bin en thoeveel jaeren daer te voren die croone van Vranckerijcke afghenomen ende omthouden hadde, verjaghende daer uytte alle die Inghelsche macht ende moghenteit, met zulcker schoffierlicker wreetheit ende omspreckelicke groote bloetsturting, dat zelfs haer name van dier tijt voort, al Inghelant deure, zo buytermaten

1429. gruwelick ende verschrickelick wiert, als een wondere, die welcke nochtans daer mede noch niet te vrede en zijnde, track voort ten eersten dat meughelick was, metten coninck Charles van Vranckerijcke (die zevenste van dier name), naer die stede van Riemen, aldaer zy hem sondachs voor St-Marie Magdelene dach, by den eerdsbisscop Reynout van der plaetse, met behoorlicker eere ende weerdicheit dede consacreren ende croonen, wiet lief ofte leet was, ende die coninck aldus gheconsacreert ende ghecroont zijnde, zant terstont den voorzeiden eerdsbisscop, met Christoffels van Harincourt, in ambassade naer Atrecht an den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, hem zeer oodmoedelick biddende om zijnen paeys, minne ende vrientscepe, ende hem met eenen ooc excuserende by alle die beste middelen dat doenlick was, van der doot van den hertoghe Jan, zijnen vadere; maer wat men badt, zeide ofte dede, daer en quamen anders gheen vruchten of dan datter in de maent van septembre een bestant van een jaere gheaccordeirt wiert, binnen welcken middelen tijt die hertoghe Philips tgouvernement van der stede van Parijs accepteerde, doende daer uytte diversche dangereuse coursen ende sproncreysen up die Carolinen ofte Armingiackers, die tSt-Denijs laghen, niet zonder groote bloetsturtinghen, alzo van der eendere als van der andere zijde, in zulcker wijs datter zelfs die maecht Johanne van Vranckerijcke in haer een been ghequetst wiert, ende Dierijck van Maldeghem ghevanghen. Sdijssendachs naer St-Baefs dach, int zelve jaer, was te Brugghe up die marct, een camp bereet tusschen den bastaert van Bloys, ende een edelman uyt Gelderlant, gheheeten Jan van Hecke, die welcke bin alsten daghe niet en compareerde; dies wiert hy daer verclaerst infame te zijne, ende buyten alle princen hoven ghebannen.

Krooning van den koning Karel van Frankryk.

Hierentusschen zant die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, Gillis van Schorissen, den proost van Haerlebeke, ende Mer Jan, den heere van Roubays ende van Haerzeele, tzamen met schoonen state, in ambassade overzee, an den coninck Jan van Portegale, omme vrau Isabelle, zijn dochtere, ten huwelicke te heesschene, die welcke hem endelinghe naer diversche communicatie gheaccordeirt wiert, in der maniere dat zy met Pieter, haren tweeden broedere, ende met die voorzeide ambassadeurs up den Kersdach ter Sluys, in Vlaenderen, arriveirde, aldaer zy met wonderlicke blijtscepe ende triumphe van haren voorscreven bruydeghom ghewellecomt, inneghehaelt ende ghetrouwt wiert, metsghaders ooc snavens beslapen binder stede van Damme, commende van danen ghesaemdelick, up den Xen dach van lauwe, naer die stede van Brugghe, wel gheaccompagneirt ende verghezelscipt van edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen, die welcke ontwijffelick alom uytwendichst ende rijckelicst gheaccoustreirt ende ghecleedt waren, elc naer zijn fantaisie ende mode, ghelijck men in dierghelijcke zaken ghemeenelick ziet ghebeuren. Die van der wet trocken met huerlieden dienaers ende officieren tot buyten die Speypoorte, heetende daer in alder reverentie ende weerdicheit huerlieden nieuwe princesse (zittende doen in een osbare) zeer hertelicke wellecomme : ende metten zelven zo waren daer gheordonneirt LXIIII tambourijns ende fijfers, die welcke haer met lustighen ghelude altijts voren ghinghen lancx die Potteriereye, daer alle die huysen zeer properlick ende tamelick, met tapijtserie ende lakene behanghen waren, ende van Scarmersbrugghe of deur tGhendshof, voorby die beurse, lancx die Vlaminestrate ende alzo voort, dweers over die marct, naer St-Amantsstrate totten hove, zo stonden alle die ambochten van der stede in zeer schoonder ordonnantie 1429.

Houwelyk van onzen hertog.

1429. neffens mencanderen, hebbende elc huerlieden zelvere trompetten by hemlieden, ende trompende daer mede zeer melodieuselick aldaer die princesse Isabelle passeerde : ooc waren die huysen allomme an beeden zijde van der strate zo uytnemende costelelick behanghen met allerande tapijtserie ende lakene (verciert daerenboven ooc met diversche princelicke wapenen ende divisen) dat een wondere was, ende dat grootelijcx by den toedoene van de cooplieden, die welcke alsdoen te Brugghe resideerden, van alle conincrijken ende natien. Voor die poorte van sprincen hof stont een leeuw, ghemaect van steenen, hebbende in zijn een voorste clauw een stalen vierslach, ende in dandere eenen viersteen, daer te drie steden goede rhijnsche wijn uytvloyde, telcx gherieve; ende binder plaetse van den hove, tende van der capelle, was insghelijcx ooc een steenen hert ghemaect, zittende up zijn achterste pooten, uyt wiens rechter voorpoot zeer savoreuse roode Bayonne wijn sproot, ten behouve van een ijghelijck diet beghcerde. Twelcke al ziende die voorzeide princesse, zy verwonderde haer van der nieuwicheit ende namer groot behaghen inne; maer commende in de groote nieuwe zale (die welcke ant oostende van den zelven pleyne, propijs ter dezer bruylochtfeeste ghemaect was van deyle, up hooghe mast houtten, ende beneen ghepaveert met steenen) vant daer onder andere, daer zy noch meer inne verwonderde, te wetene : eenen eenhoorne, uyt wiens voorpooten zeer welriekende roose wateren vloyde, omme haer, ende alle die van hueren gheselscepe huerlieden handen mede te wasschene, ende daerenboven zo sproten noch successivelick diversche delicate wijnen uyt zijnen hoorne, als hypocras, malviseye, romenie, muscandeel ende andere, ter lavenesse ende ter solace van de ghuene dies van doene hadden. Die gheheele zale was van boven tot beneden met wit

roodt ende blauw zarck behanghen, tallen cante deurzaeyt met vierslaghen ende viersteenen, ghereserveirt alleenelick die plaetse daer die voorzeide princesse ende bruydt savens ter tafele zat, aldaer een stick goude lakene hinck; ooc stonden daer ghrecht, in grooter hoocheit ende magnificentie verscheeden bannieren ende wimpelen van alle die landen ende heerlicheden, toebehoorende die hertoghe Philips van Bourgoengnen, jeghenwoordelick bruydegom, die welcke daer, ter meerdere decoratie ende verchieringhe van de zelve zijne brulocht feeste (metsghaders meer andere redenen hem dier toe moverende) van ghelijcken ooc die ordene van den Gulden vliese eerst ordonneerde ende instelde van XXXI edele rudders van name ende van wapenen zonder reproche, daer hy ende zijn naercommers hertoghen van Bourgoengnen altijts thooft of wezen zullen, niet jeghenstaende dat hyder alsdoen maer XXIIII, zonder hem, toe en denomeerde, te wetene : Willem van Vienne, die heere van St-Jooris ende van Cruus, in Hooch Bourgoengnen; Reynier Pot, die heere van der Prugne, van den Rootche ende van Noulay; Jan, die heere van Roubays ende van Haerzeele; Roelandt van Huutkercke, die heere van Emsrode ende van Estruit; Antheunis van Vergy, die grave van Dampmartin, heere van Samplijte ende van Raingny; David van Brimeu, die heere van Lingny; Hughes van Lannoy, die heere van Santes; Jan van der Clijte, die heere van Comene; Antheunis van Thoulongion, die heere van Crunes, van der Bastye, ende maerschalck van Bourgoengnen; Antheunis, die heere van Croy ende van Renthy; Florimont van Brimeu, die heere van Maysinqcourt; Robrecht, die heere van Masseme; Pieter van Luxemburch, die grave van St-Pol ende heere van Ayghien; Jan van Trimoulgie, die heere van Jonvalle; Ghijselbrecht van Lannoy, die heere van Mingonal 1429.

Instelling der Ridderorde van het gulden vlies.

1429. ende van Dronghene; Jan van Luxemburch, die grave van Linay ende heere van Beaurevoort; Jan van Vilers, die heere van Lilleadam ende capiteyn generael van Bourgoengnen; Jacob van Brimeu, die heere van Gringny; Pieter van Beaufremont, die heere van Charny; Boudewijn van Lannoy (ghezeit de Stamerare), die heere van Moulenbays; Jan van Croy, die heere van Tours, up de Marne; Philips, die heere van Ternant; Jan van Neufchastel, die heere van Montagu, ende Jacob, die heere van Crequy ende van Canaples, ghevende hemlieden met eenen XCIIII poincten ende articlen in cuere, daer zy hemlieden naer te regelene hadden : ende presenterende voorts een ijghelijck van hemlieden een pensioen van duyzent guldenen tsjaers, metsghaders ooc eenen halsband huerlieden leven lanck ghedeurende van drie marck gouts, niet ghemaect dan van goude vierslaghen ende viersteenen (achtervolghende zijnder devise) zeer constich in mencanderen ghevrocht, ende met een Guldevlies daer anhanghende, daer wierden ooc alsdoen die vier principaelste officiers van der zelver ordene ghecreeert ende ghemaect : te wetene die canchelier, tresorier, greffier ende herault van wapenen. Maer die solemnele feeste van diere wiert noch uytghestelt ende naerderhandt int jaer XXXI te Rijssele ghecelebreert ende volbrocht, zo wy noch hooren zullen : alzo wel ter cause van den troublen tijt dieder voor ooghen was, als ooc omme dieswille dat die prince jeghenwoordelick ghenouch te doene hadde met zijnder bruylocht, daer gheenderande cost ghespaert en wiert, acht daghen lanck ghedeurende, in zulcker wijs datter een ijghelijck mochte commen eten ende drincken, diet lustede ende beliefde. Ooc stack mer ende tournoyde mer daghelicx buytermate vromelick ende vaylgiantelick, ten omsprekelicke contentemente van der princesse Isabelle voorscreven, metsghaders ooc van der

hertoghinne Anne van Bethfort ende van der hertoghinne 1429.
Marie van Cleven, beede shertoghe Philips zusters van Bourgoengnen, die welcke met schoonder state van edelmannen, vrauwen ende joncvrauwen ter dezer bruylocht ghecommen waren, keerende noch voor texpireren van der maent alsvoren elc weder int heure. Ende die prince track insghelijcx ooc met zijnder princesse te Ghendt ende elders, aldaer zy allomme zeer wel onthaelt ende hooghelick beschonken wierden, niet zonder allerande vreucht, blijtschepe ende triumphe. Ghedeurende de welcke die van Gheersberghe allerot in de wapenen liepen, jeghens huerlieden wethouders ende regierders, omme dieswille dat zy zonder huerlieden wille, wete ende consente, eenighe lijfrenten up de stede vercocht hadden, maer, Godt zijs ghelooft, twiert haest ghestremt, deur dien dat die bailliu Mer Gheleyn van Halewijn, heere van Buckenhoutte, die voortstelders van der meutte (als Jan van Bouchoute ende Colaert Barbier) van stonden an dede (by laste van den hove) executeren metten zweerde, ende huerlieden hoofden up hooghe peertsen ter poorten uytsteken, metsghaders ooc Jan Ganshoen, den droochscheerdere, ten lande uytbannen, met noch zommighe van zijne complissen ende medeghesellen, al ter exemple van anderen. Binnen dezen middelen tijt trocken die heere van Creveceur ende Robrecht van Savoyen tzamen uyt Cleremont naer die stede van Amiens, omme hemlieden van vasten spijse te voorsiene, zo zy deden, maer wierden int wederkeeren ondere weghe van die Armingiackers ofte Carolijnen bespronghen, daer zy hemlieden zo ruterlick jeghens weerden, dat zijder vele quetsten ende ooc som te nieten deden, bedwinghende voorts alle die reste van der zelver compaengnie die vlucht anne te nemene, al deden zijt noode; twelcke verstaen hebbende die hertoghe Philips van Bourgoen-

Oproer te Geerdsbergen.

1429. gnen quam met veel volcx van orloghe te peerde ende te voet, naer die stede van Peronne, in Vermandoys, ende van danen te Mondedier; maer eer hy er wel gheraken conste, zo ghecreech die coninck Charles van Vranckerijcke die stede van Meluyn, up de reviere van der Seyne, themwaerts, by grooter subtilicheit ende behendicheit. Up tzelve pas begonst men te Brugghe te fonderene tcloostere tSt-Antheunisdale ofte van de Guillemijnen : zo dede men insghelicx ooc te Ghendt tcoostere te Fratres, daer men schole houdt, appliquerende daer toe tdomicilie van Mer Gheeraert Vileyn, ghezeit den Duvele, ende ten tweeden vrijdaghe van den Vastene (wezende doen den vijfsten van der maendt van maerte) staken te Rijssele ter Spinette onder andere Daneel van Themseke, die forestier van Brugghe, Jan Gheerwout, Gillis van Hoorne, Jooris van Eecke, Jan Parlant ende Christoffels van Themseke, brekende daer onderlinghe menighe vrome lancen gheel ende al niet dan in spaenderen.

Den hertog trekt met een leger naer Mondedier.

Stichting van kloosters.

1430. Tnaervolghende jaer, up den meydach, vespereyde te Brugghe die forestier voorzeit, vindende hem sanderdachs sachternoens zeer wel ghemonteirt ter bane up die marct, met Jacob Vagheviere, Vincent Scheutelare, Christoffels van Themseke, Jan Parlant, Jooris van der Eecke, Jan Dongereede, Jan Haghelsteen, Gillis van Hoorne ende Jan Gheerwout, aldaer ontwijffelick groot faict van wapenen bedreven wiert, alle die achternoene lanck ghedeurende; maer principalick by Jan Haghelsteen, dieder den spiet conquestreirde, wordende mids dien nieuw forestier voor die toecommende jaerschare; die hoorne wiert Jacob van den Vagheviere ghegheven, ende die beer Jan Parlant, die welcke voorts alle ghelijck huerlieden eere zo bewaerden in al tghuene dat huerlieden officie anneghinck, datter niets toe te zegghen en was. Zeer corts naer dezen track die hertoghe Philips van

Steekspel van den witten Beer te Brugge.

Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, met zijnder armeye uyt Mondedier, doende allomme binnen die limiten van Vranckerijcke al tquaetste dat hy conste ghedincken, niet zonder bloetsturtinghe van beede zijden, maer van der franscher zijde meest, niet jeghenstaende dassistentie van der maecht Johanne (daer wy hier voren of ghehoort hebben), die welcke nochtans endelinghe, in zekere course ofte sproncreyse, by grooter prouesse ende vaylgeandise Mer Franchoys van Artoys in handen ghecreech ende achter een den hals of hieuw, tal zulcker meshaghene van der gheeler bourgoenscher leghere, dat zy haer ghezaemdelick, ter cause van dien, veel te scherpelicker vervolchden, metsghaders ooc van den peerde staken ende vinghen, rechts voor die stede van Compiengnen, up den XXIIIe van meye, by den toedoene van Jan van Luxemburch, die grave van Linay, heere van Beaurevoort ende van den Gulden vliese, die welcke haer voort die hertoghe Jan van Bethfort in handen leverde voor zekere groote somme van penninghen, in der maniere dat zy te Rouaen, up de Vrijdachmarct, levende an een stake ghebarnt wiert als een toovresse, hoe wel dat zijs gheenen schult en hadde; maer twas al haet ende nijdt dat men haer dede, omme die causen ende redenen voren verhaelt. Ende van dat die voorzeide maecht van Vranckerijcke aldus ghevanghen was, zo bleven die Bourgoensche met eenen voor Compiengnen ligghende, daer zy gruwelick zeer up schooten, minerende insghelijcx ooc al dat zy mochten, maer ten cleenen profijte, twelcke vernemende die van Luycke, ghinghen zonder langher dilay rooven ende branden binnen den lande ende graefscepe van Namen, want zijt (ter occasie voorscreven) niet goet en hadden up den hertoghe Philips van Bourgoengnen, dieder proprietaris ende erfghenaem of was, in zulcker wijs dat hy haestelick volck derrewaert zenden 1430.

De maegd van Orleans wordt gevangen en verbrand.

Beleg van Compiegne.

1430. moeste, ondere tbeleet van twee heeren van zijnder ordene, te wetene, Antheunis, die heere van Croy ende Renthy, ende Robrecht, die heere van Masseme, doende allomme schofficrlicke veel jammers binden lande van Luycke, aldaer zy van ghelijcken ooc menighen harden stoot ghecreghen, zo dater onder andere die voorzeide heere van Masseme versleghen bleef, met Mer Jan van Ghistele, die heere van Dudezeele, ter grooter rauwe ende verdriete van menich man van eeren, niet jeghenstaende dat zy noch wel ten vullen ghewroken wierden, totter tijt dat die hertoghe Philips van Lotrijcke ende van Brabant die zake assopierde ende ter nedere leyde, by middele van eenen bestande die hy maecte, zo dat die Vlaminghen ende Picaerden, mits dien terstont wederkeerden naer tsiedge van Compiengnen, van daer zy ghecommen waren, makende daer menighe zwaerbloedighe schermutsinghen jeghens die van binnen, ghenouch ter ghemeener schade ende bate : ghedeurende die welcke, zo starf te Leuvene, up tgroote casteel van Julius Cesar (dat men den Burch heet), ten derden daghe van ougst, die hertoghe Philips van Lotrijcke, Brabant ende Lemburch, marcgrave des helich rijcx, die eerste van dier name, nu bruydegom zijnde met vrau Jolente, sconincx Lodewijcx dochtere van Secilien, ende wiert met princelicker hoocheit begraven ter platse van zijnen overlijdene, naer dat hy drie jaer ende drie maenden zijne voorscrevene landen wel ende wijselick gheregiert hadde, in de welcke hem van rechtere hoyrie weghe die hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijn rechtsweer, succedeerde, als wezende die zuene van zijn vaders broedere, wel ten grooten meshaghene van de Carolijnen ofte Armingiackers, die welcke ten zelven tijde die van Auttum, in Bourgoengnen, besprongheen, daer die prince van Araegnen capiteyn of was, een zeer vroom man van wapenen,

Den hertog van Brabant sterft.

hoe wel dat hyder alsdoen wel IIIc van de zijne ter stede doot liet, daer Loys van der Capelle thooft of was, ooc wierdender ghevanghen Jan ende Willem van Vienne, Thibault van Rubremont ende zijn zuene, met veel meer andere wel ghegoede persoonen, totten ghetalle van bet dan hondert, al by den toedoene van Jan van Neufchastel, heere van Montagu, die verraderlick met al zijn volck zijn veerden liep, zo dat hy ter cause van dien uytter confrerie van den Gulden vliese gheroyeert wiert, zo wy noch hooren zullen. 1430.

Twijle dat men hier mede in Bourgoengnen besich was, zo vertrack die hertoghe Philips, omme zekere zijne affairen, van voor Compiengnen naer thertochdom van Brabant (twelcke hem onlancx verstorven was, zo voorzeit es), latende niet min die voorzeide steden even vast beleit met zijne lieden van orloghe ende met die van der inghelscher natie, zo dat zy van daghe te daghe lancx zo meer ghebreck van vitailgie beghonsten te ghecrijghene. Van al twelcke die coninck Charles van Vranckerijcke secretelick gheinformeirt zijnde, quam int laetste van der maent van octobre met zulcker macht ende moghentheit derrewaert, dat hy foortselinghe (naer veel ghevechts) tsiedgie lichtede, ende bedwanck die Bourgoensche ende Inghelschen, met Jan van Luxemburch ende die grave van Hotinton, huerlieden capiteynen (weders (1) hemlieden lief of leet was) die vlucht anne te nemene tot binnen der stede van Noyon, zeer deerlick achterlatende al dat zyder ghebrocht hadden, met omtrent C ende XX verslegheen, tusschen de welcke dat die hoofden waren, Archenbalt van Brimeu, Willem van Polly ende Lyoneel van Toutuille, ende die vermaerste van de ghevanghenen waren Jacob van Brimeu, maerschalck; Floreins van Brimeu; Walram van Beval; Aernout van Cregny; Colaert van Bitencourt, ende Reynout van St-Dierijcx, met noch

Compiegne door de Karolinen ontzet.

(1) Of het.

1430. eenighe Genevoysen ende Portegaloysen, die tvoorleden jaer, metter princesse Isabelle, in Vlaenderen ghearriveirt ende overcommen waren. Als die hertoghe Philips van Bourgoengnen deze drouve tijdinghe hoorde, hy quam haestelick van Brabant, deur Atrecht, te Perone waert, met an de cant van Vc mannen te peerde, omme zijne vianden te bevechtene waer hy ze vand; maer Godt weet! hy en deder gheen voordeel an. Up tzelve pas overleedt die hertoghe Adolf van Gulcken, van den Berghe ende van Gheldere, grave van Zutphen ende van Ravensburch, zonder eeneghe kijnderen achter te latene van zijnen lichame gheprocreirt zijnde, in der maniere dat alle zijne landen ende heerlicheden up Gheeraert, zijne neve, verstorven, daer hy van Willem, zijn broeders weghe, oom of was. Ende up St-Antheunisdach, den XVIIe van lauwe daer naervolghende, ghelach die princesse Isabelle, shertoghe Philips huysvrau van Bourgoengnen, te Bruessele in haer hof ter Cauwenburch, van eenen schoonen jonghen zuene, ghenaemt Antheunis by zijne peters ende meters, twelcke waren die cardinael van Inghelant; die grave van Cijl, broeder van der keyserinne Barbere van Roome; die heere van Heynsberghe; die hertoghinne Marie van Cleven, ende die duwagiere van Namen; hy wiert kerste ghedaen by den bisscop Jan van Camerijcke, maer lace! hy en leefde tjaer niet uytte. Ten zelven tijde liep tghemeente van der stede van Cassele al over hoop jeghens huerlieden bailliu Mer Colaert van der Clijte, den heere van Comene, ende die van der wet, treckende themlieden waerts al dat van snooden levene ende van quaden bloede was, zo dat zy eer yet lanck wel XXX duyzent mannen vergaerden, onder die conduyte van Aernoudt Kiekin, Jacob Lotten ende meer andere seditieuse capiteynen, die welcke alzo binnen als buyten wonderlicke veel quaets bedreven, teeneghadere schendende ende

Onze gravin geligt van eenen zoon.

Onlusten te Kassel.

bedervende tcasteel te Ruwerscheure, toebehoorende die bailliu voorzeit, metsghaders ooc alle andere huysen van plaisance daer omtrent gheleghen, ende yemende van der wet der voorzeide stede toebehoorende, om dieswille dat zy qualick zorghe ghedreghen hadden voor tonderhouden van huerlieden oude rechten, previlegien ende vrijheden, zouckende in als huerlieden voorscreven bailliu (twelcke een zeer rigoureus ende straf persoon was) te complacerene ende te ghelievene, ende wijzende hem onder zulcx up zijne dijnchdaghen van twiste veel meerdere boeten toe dan hem van rechts weghe competerend waren; van al twelcke die prince gheadverteirt zijnde, tracker in alderdiligentie uyt Atrecht met machte jeghens, maer certeyn zy en dorsten hem niet verbeyden, vliedende meest al herrewaert, ginsewaert als verstroyde schapen, ende die reste quam ter ghenade, in zulcker wijs datter noch een groote menichte van hemlieden, alzo wel int bosch van Niepen als tArien ende St-Omaers, naerderhandt gheapprehendeert ende ghevanghen wierd, daer joncheer Boudewijn van Bavinchove mede een of was, dies wiert hy te Duway in vanghenesse ghevoert, met confiscatie van al dat hijs hadde, ende men hieuw beede die voorghementionneerde capiteynen ende voorstelders van der meutte te Cassele den hals of, maer alle die reste verwerfde gracie byder zeer neerstigher intercessie van Mer Victor, die bastaerde van Vlaenderen, capiteyn van der stede van St-Omaers, shertoghe Philips oude oom, behoudens dat zy van al huerlieden wapenen scheeden, ende in huerlieden lijnwaet vergiffenesse bidden moeste, ende daerenboven noch betalen zes duyzent goude noblen voor eender profijtable amende, zo tgheschiede. Deze troubelen ende beroerte aldus ghepasseert ende ghestremt zijnde, zo staken up den XIIIIsten dach van sporcle te Rijssele ter Spinette, Jan Haghelsteen, die forestier van Brugghe, Jacob Braderijck, 1430.

1430. filius Heyndricx, Daneel van Themseke, Jooris van der Eecke, Vincent Scheutelare, Jacob van den Vagheviere, filius Antheunis, Antheunis Reubs ende Joos De Witte, quytende hemlieden daer elc int particuliere wel ende ruterlick int faict van wapenen, ende zy en waren zo haest niet weder thuys ghekeert ofte Mer Victor, die bastaert van Vlaenderen (daer wy hier voren of vermaent hebben) en wiert metten doot ghemeene, ende licht begraven tSt-Omaers.

1431. Anno XIIII^c ende XXXI, sondachs naer belocken Paeschen, den XV^en van april, vespreyde te Brugghe voor die noene Jan Haghelsteen in der qualiteit als voren, ende compareerde tsanderdachs naer noene zeer vaylgiantelick ter bane up de groote Marct, met Willem van Wijck, Antheunis Dreelinck, Christoffels Dongereede, Joos de Witte, Antheunis Ruebs, Christoffels van Themseke, Jan Parlant, Jacob van den Vagheviere, filius Antheunis, Vincent Scheutelare, Jooris van der Eecke, Jan Boonin, Joos Hoonin, Daneel van Themseke, Gillis van Hoorne, Simoen van Aertrijcke, Jacob Braderijck, Jan Gheerwout ende Mechiel van Deerlijcke, brekende daer onderlinghe zoo veel lancen dat een wonder was; maer endelinghe verdiende Antheunis Reubs den spiet, Joos Hoonin den hoorne ende Antheunis Inghene den beer, doende voorts in als den zelven forestierscepe angaende, als naer costuyme, elc int zijne. Ende ten XXe daghe van wedemaent daer naer, ghebeurder een camp binder stede van Atrecht, tusschen Molijn van der Burch ende Hector van Flaujack, ter oorzake dat Molijn van den Burch den voorzeiden Flaujack gheaccuseert hadde van onghetrauwicheit by den hertoghe Philips van Bourgoengnen, dieder zelve present ende jeghenwoordich was, met Pieter van Luxemburch, die grave van St-Pol, Jan van Luxemburch, die grave van Linay, Hughes van Lanney, die heere

Steekspel van den witten Beer te Brugge.

van Santes, Louys van St-Pol, Thijbault van St-Pol, Jan van Flaujack, die broedere van Hector voorzeit, ende meer andere ghequalificeerde edelen, zo datter afgrijselick zeere onder hemlieden beede ghevochten wiert, eenen goeden langhen tijt ghedeurende, zonder dat zy mencanderen eenichsins ghegrieven ofte ghequetsen consten, twelcke considererende die prince deedtse int ende beede ghevanghen nemen, verghevende zulcx alsser jeghens hem misdaen mochte wesen, ende maecte die paeys; maer daerentusschen reeser een ander questie ende zwaricheit, tusschen den hertoghe Reynier van Bar, shertoghe Lodewijck zuene van Anchiers (die hem zelve coninck van Secilien screef) ende den grave Antheunis van Vaudemont, ter cause van den hertochdomme van Loreynen, twelcke die hertoghe Reynier voorzeit themwaerts hielt ende bezat by decrete van thelich concilie van Basele, als ghetrauwt hebbende vrau Isabelle, die eenighe dochtere van den hertoghe Charles van Loreynen, laest overleden, ende die grave van Vaudemont mainteneerde ter contrarie dat tvoorscreven hertochdom up gheen vrauwen versterven en mochte, ende dienvolghende dat hy (als broeder van den hertoghe voorzeit) zelve die naeste daer of behoorde te wezen, doende daer mids dien zijn wederpartye al tmeeste leedt dat hy conste ghepeynsen ofte verchieren, totter tijt dat hy zelve binnen Vaudemont tallen canten omrincht ende beleit wiert by den hertoghe van Bar, hebbende alsdoen by hem bet dan XX duyzent Loreynoisen, Duytschen ende Fransoysen, daer hijt nochtans zeer vastelick ende clouckelick jeghens hielt, drie maenden lanck ghedeurende, die welcke gheexpireert zijnde, ghecreech van den hertoghe Philips van Bourgoengnen secours van omtrent vier duyzend archiers uyt die landen van Artoys ende van Amiens, onder tbeleet van Antheunis Thalongion, die heere van Traves, van der Basteye ende maer- 1431.

Twist om het hertogdom van Loreynen.

1431. schalck van Bourgoengnen, met de welcke hy hem terstont zo rudelick behielp, dat hy omtrent St-Bartholomeusdach, in ougst, zijne vianden zelve van alle zijden up tlijf vielt ende meester wiert, verslaende daer onder andere den grave van Salines, sbisscops broedere van Cuelen, den grave van Salerne, den grave van Lymach, Jan van Harincourt, Heyndrick en Diederijck van Beyeren, beede die broeders van den bisscop Conraert van Mets, metsghaders ooc den vromen capiteyn Barbesaen uyt Gascoengnen, met noch an den cant van acht duyzent ghemeene saudeniers, maer van der vlaemscher ende bourgoenscher zijde en blevender boven de XXXX persoonen niet doot, daer of dat Gheeraert van Maringny die hoochste gheboren was, ooc wierden daer van der crancster zijde ghevanghen die bisscop van Mets, daer wy hier voren of gheroert hebben, ende die hertoghe Reynier van Bar, die men achter een die hertoghe Philips van Bourgoengnen in handen leverde, in recompense van den secourse voren verhaelt, zo dat hy endelinghe te Digion, in Hooch Bourgoengnen, in vanghenesse gherochte, ten eeuwighe verliese van al zulcken rechte cause ende actie als hy van zijn voorzeide vadersweghe hadde ofte predenteren mochte an tconincrijck van Secilien ofte Napels, twelcke ghedeurende zijne detentie den coninck Alphonse van Arragon incorporeerde,

Hertog Filips houd zijn eerste kapittel van het gulden vlies.

Deze orloghe aldus gheend zijnde, die hertoghe Philips van Bourgoengnen hielt op St-Andriesdach, den laesten van novembre, zijn eerste capitle ofte feeste van de Gulden vliese, onlancx by hem gheordonneert ende inghestelt (zo wy ghehoort hebben) binnen de colegialer kercke van St-Pieters te Rijssele, met uytnemende veel princelicke wel voughende solemniteiten ende ceremonien, drie daghen lanck ghedeurende : ontfanghende daer met eenen van nieuws in de confraterniteit van der zelver ordene

den grave Frederick van Meurs ende van Salerne, metsghaders ooc Sijmon van Laleyn, den heere van Haute, in stede van Robrecht, die heere van Masseme (tjaer voorleden versleghen int landt van Luycke) ende van Jan van Neufchastel, die heere van Montagu, die welcke omt verraderlick faict over jaer by hem bedreven tAuttum, in Bourgoengnen (zo voorzeit es), leelick ende confuselick uytter voorzeider ordene gherayeert wiert; dienvolghende, zo reedt die prince, met alle die heeren van zijnder ordene (daer of die namen elders ghenoteert staen) in grooter hoocheit ende magnificentie, ter voorzeide kercke waert, twee ende twee te gadere, hebbende elc eenen rooden scharlakene mantele anne, zeer rijckelick gheboort ende ghevoert, met eenen caproen up thooft van den zelven sticke, daer langhe smalle steerten ofte pendanten an waren, die welcke zy over huerlieden costelicke halsbanden, met den Gulden vliese, ooc een reyse ofte twee rondsomme den hals sloughen, achtervolghende die zeer lovelicke ordonnantie dies angaende ghemaect ende oyt tzijdert inviolabelicke gheobserveert ende onderhouden totten daghe van hedent. Alzo haest als deze hoocheit, triumphe ende magnificentie ghepasseert was byder middele voorscreven, zo brocht men den coninck Heyndrick van Inghelant, den zevenste van dier name, noch gheen XII jaeren oudt zijnde, over zee, deur Normandien, tot binnen der stede van Parijs, aldaer hy byder solecitude van der duwagiere Cathelijne, zijne moedere, up den derden zondach van den advent, in Onzer Lieve Vrauwe kercke van ghelijcken ooc coninck van Vranckerijcke ghecroont wiert by den cardinael Heyndrick van Vincestere, in die presentie ende jeghenwoordicheit van die bisscop Louys van Teroaen, die bisscop Pieter van Beauvays, die bisscop Jan van Noyon, die bisscop van Parijs, die bisscop van Evreux, die bisscop van Rouaen, die

Henrik VIII van Engeland wordt koning van Vrankryk gekroond.

1431. hertoghe Jan van Bethfort ende die grave van Varvijck, tzamen vergheselscipt met veel meer andere cloucke capiteynen ende edelmannen, int gheestelicke ende int weerelicke, die welcke den voorscreven jonghen coninck ten eersten daer naer weder over in Inghelant voerden, zo datter als doen twee coninghen van Vranckerijcke waren, te wetene, Charles ende Heyndrick, ghelijck voorzeit es. Twijle dat men hier mede te Parijs besich was, zo nam Jan van Luxemburch, die grave van Linav ende heere van Beaurevoort, diversche plaetsen, dorpen ende fortressen inne binden lande van Champaengnen ende graefscepe van Rhetiers, zeer compasselick roovende, vanghende, moordende ende keilende al dat hyder vant, ende die hertoghe Philips track insghelijcx ooc als doen, met X^e vrome mannen van wapenen te peerde, uytter stede van Atrecht naer Basse Bourgoengnen jeghens zijne vianden, maer hy en wasser zo vullick niet ghearriveirt ofte die coninck Charles van Vranckerijcke en dede paeys an hem begheeren by den eerdsbisscop Reynier van Riemen, hoewel datter anders niet naer en volchde dan dat die prince corts daer naer weder te Vlaenderen waert keerde, aldaer Jan van Heynsberghe, die bisscop van Luycke, metsghaders ooc grave van Loo, van ghelijcken ooc zeer odmoedelick, met alle zijne subiecten ende ondersaten, paeys an hem verzochte, die welcke hem up den XVe dach van decembre, gheaccordeert ende gheconsenteert wiert, byder intercessie van den bisscop Robrecht van Ceulen; dies moest men den groote hooghe thor te Poulvailgie, tusschen Dinant ende Bouvijns, up die riviere van der Mase, weeren, ghezeit den thor der Overmoedicheit, uyt de welcke men ghemackelick alle persoonen tusschen kende die te Bouvijns up die marct wandelden, zonder verder meer tusschen beede die voorzeide steden dierghelijcke meer yewers te meughen makene. Ooc moester een

cappelle ghefondeert zijn, ter zelver platse daer Robrecht, 1431.
die heere van Masseme ende van den Gulden vliese, tjaer voorleden versleghen wiert, met Mer Jan van Ghistele, die heere van Dudezeele (zo wy ghehoort hebben), omme aldaer daghelicx over huerlieden beeder zielen te biddene, met expresser belaste bovendien noch van hondert duyzent rosenoblen te fournierene, in profijtelicke beteringhe, te zekere gheconvenieerde termijnen ende payementen.

Met dezen paeys contenteerde hemlieden die Carolijnen ofte Armingiackers zo buytermaten qualick, dat zijt van quaden spijte al ghinghen pijlgieren, branden ende moorden omtrent die reviere van der Somme ende van der Marne daer zy eenichsins by ghecommen consten, vindende niet min ondertusschen te zommighe steden zulck rencontre ende ghemoet dat zijs hemlieden niet en beloofden: binnen welcken middelen tijt, te wetene up den XVIII^en van der maent van sporcle, zo verschiet onzen helighen vadere, die paeus Maerten, van dezer weerelt, die vijfste van dier name, hebbende voor zijnen successeur in die stoel van Roome Eugenius, den vierden van der zelver name, die tconcilie van Basele endelinghe weder destitueirde, stellende in zijn stede den hertoghe Amadeus van Savoyen (die welcke doen ter tijt een eremijts leven leefde) ende heetende hem Felix naer zijnder consecratie, hoe wel dat de voorzeide paeus Eugenius van dezer destitutie niet medale en hielt, in der maniere datter wederomme een groot schisma in der heligher kercke uytreest, bet dan XVI jaeren lanck ghedeurende, niet zonder zwaerbloedighe seditien ende meutte, alzo wel binnen die conincrijcken van Vranckerijcke ende Inghelant, als in alle landen van Italien, Secilien ende Bemen, deurdien dat hem eenighe an den paeus Eugenius bleven houdende, andere an den paeus Felix ende

Paus Eugenius IV.

1431. die derde noch an deene noch an dandere, zo ment in dierghelijcke zaken ghemeenelick ziet ghebeuren, Godt beteret! Ende ten vijfsten daghe van maerte, int zelve jaer, staken te Rijssele ter Spinette, Antheunis Ruebs, die forestier van Brugghe, Jacob Braderijcx, filius Heyndricx, Jan Haghelsteen, Maerten Hoonin ende Lieven Ruebs, ten zeer grooten contentemenie ende behaghene van alle de weerelt.

1432. Tjaer datter naervolchde, up den tweeden zondach naer Paesschen, wezende den vijfsten van der maent van meye, zo vespereyde te Brugghe Antheunis Ruebs als forestier, ende quam sanderdachs, zeer wel ghemonteirt, uyt tcloostere van den Eechoute ter bane ghereden, met Robrecht van den Eede, Pieter Debul, Willem van Wijck, Lieven Ruebs, Antheunis Metteneye, Christoffels Donghereede, Joos de Witte, Christoffels van Themseke, Jan Parlant, Jacob van den Vageviere, Vincent Schuetelaere, Jooris van der Eecke, Maerten Hoonin, Daneel van Themseke, Gillis van Hoorne ende Jan Gheerwout, bedrijvende daer onderlinghe een ragie van stekene ende van brekene, maer Vincent Schuetelaere haelder int ende den spiet, Jan Gheerwout den hoorne ende Jan Gheerolf den beer, reghelende hemlieden voorts nopende die reste naer tinhoudene van de kueren ende ordonnantie daer of zijnde. Ende up Ste-Clarendach, den XIIen van der maent van ougst, reeser al Vlaenderen deure een groote rommelinghe ende beroerte omme tstick van der munte, die men (by den insterkene van zommighe onverzadighe ghiereghaers) van den derden penninck verneerst wilde hebben, alzo varre als tgout anneghinck, ende van den vierden nopende tzelvere, twelcke die ghemeenten in gheender manieren consenteren ofte ghedoghen en wilden, ende namentlick te Ghendt, ghemerct dat tverlies te groot was, presenterende niet min (om paeys wille) den zesten penninck up als te

Steekspel van den witten Beer.

Beroerte in Vlaenderen.

verliesene zonder meer; maer ziende dat men hemlieden gheen ghehoor en gaf, zo liepen die wevers der voorzeider stede, met meer andere ambochtslieden, zeer furieuselick in die wapenen, slaende met den zelven Jan van Leyden, ghezeit Boele, den grossier, huerlieden overdekene doodt, metsghaders ooc Daneel van Zeverne, den tweeden scepene van der kuere, ende Joos Haesbijt, als levereters (zo zy zeiden) ende voorstelders van tghuene dies voorzeit es, met meester Heyndrick Huutenhove, die toovre, ende Jan de Grave, die welcke insghelijcx ooc niet bet ghevaren en zouden hebben, ten hadde ghedaen dat zy hemlieden in tijts metter vlucht saulveerden, tal zulcker meshaghene van den uytzinnighen ghemeente, dat zy van quaden spijte huerlieden huyzen afbroken, nemende themlieden waerts al dat zyder vanden, ende halende voorts foortselinghe uytter vanghenesse al tghuene dat mede van huerlieder complexie was, als Jooris Godschalck ende andere; twelcke considererende die van der wet, absenteerden hemlieden, zom van vreese ende zom bleven zy ghedoken in houcken ende hollen, wel XII daghen lanck ghedeurende, doen tvoorscreven fureur teeneghadere gheblust ende ter nedere gheleyt wiert, by den tusschensprekene van eenighe goede paeysible lieden van eeren, die welcke daerenboven noch zo vele deden by den prince, dat hy om den troublen tijt wille grootelicx deur de vingheren zach ende alle zaken (emmers als doen) onghemerckt liet, mids hebbende zekere cleene peyne ofte amende pecuniaire. Deze wapeninghe aldus ghepasseert zijnde, men slouch in Vlaenderen nieuwe goude rijders van IIII pond grooten tstick, zo dede men van ghelijcken ooc stuyvers ende groothens, up den prijs ende weerde zo zy noch gaen. Ende ten zelven tijde, zo ghelach die princesse Isabelle te Ghendt, int hof ten Walle, van haren tweeden kijnde, ghenaemt Joos, waerof die peters ende meten

1432.

Geboorte van den tweeden prins van Bourgondie.

1432. waren, eerst Jan, die bisscop van Camerijcke ende heere van Lijkercke, Pieter van Luxemburch, die grave van St-Pol ende heere van Enghien, Jan van Luxemburch, die grave van Linay ende heere van Beaurevoort, vrau Johanne van Bethune, die burchgravinne van Meeus, vrauwe van Ghistele, Duynkercke, Burburch, Grevelinghe ende Waesten, ende vrau Cathelijne, shertoghen Adolfs tweede dochtere van Cleven, die huysvrau van Aernoudt van Egmont, die thertochdom van Gheldere ende tgraefscip van Zutphen met den zweerde behielt, zo datter ter cause van dezen veel vreuchts ende ghenouchten bedreven wiert, die welcke eer yet lanck in veel meerdere rauwe ende droefheit veranderde, overmids tsterven van den voorzeiden nieuw gheborene, die men met menighe heeten traen, binder voorzeide stede, in die abdye van St-Pieters begrouf; dies nochtans niet jeghenstaende, zo hielt die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, up St-Andriesdach, den laetsten van der maent van novembre daer naervolghende, zijn tweede feeste van den Gulden vliese te Brugghe, binder collegialer kercke van St-Donaes, in ghelijcker hoocheit ende magnificentie als hier boven int langhe verhaelt ende verclaerst staet, omtfaende daer met eenen ooc Andries, den heere van Thoulongion, ende Jan van Meluyn, den heere van Antoing ende van Espinoy, erfachtich connestable van Vlaenderen, in der compaengnie van der zelver ordene, in stede van Reynier Pot, die heere van der Prague, ende Anthennis van Thoulongion, die heere van Traves, beede onlancx dezer weerelt overleden. Ten eersten naer dezen hielt men te Ghendt een groote schotterye van der handtboghe, tot de welcke LIX gilden ofte confrerien van der zelver boghe compareerden, uyt alzo veel verscheide steden ende dorpen, elc om triumphants ende om costelickst, ter zonderlinghe recreatie van alle de ghuene die tzagen.

Tweede kapittel van het Gulden vlies.

Ende up den eersten zondach van der vastene, int beghinsele van der maent van maerte, stack Wouter van Halewijn (uytter name van Vincent Scheutelare, die forestier van Brugghe, alsdoen niet wel te passe zijnde) te Rijssele ter Spinette, met Jan Donghereede ende Christoffels Donghereede, zijn broedere, die welcke daer den sperrewaer wan, keerende mids dien zeer blijdelick thuysewaert, ende houdende savonts openhof up die poortersche logie, in allerande vreucht ende ghenouchte. 1432.

Int jaer ons Heere XIIIIᶜ ende XXXIII, sdachs naer helich bloeddach, vespereyde te Brugghe voor den middach die voorscreven forestier, comparerende tsanderdachs naer noene, in behoorlicker equipagie, ter ghecostumeerder bane, met Jan van den Vagheviere, Jacob Metteneye, Pieter de Bul, Eloy Metteneye, Joos van den Walle, Joos de Witte, Christoffels van Themseke, Christoffels Donghereede, Jacob van den Vagheviere, filius Antheunis, Maerten Hoonin, Gillis van Hoorne ende Jan Gheerwout, aldaer zeer vromelick ghesteken wiert van alle zijden, maer endelinghe vercreech Joos van den Walle den spiet, Pieter de Bul den hoorne ende Daneel de Heicht den beer, voughende hemlieden voorts, elc int zijne, naer die oude maniere van doene, in zulcker wijs dat hem die voorzeide Joos van den Walle, als nieuwe forestier, corts daer naer teenen steickspele te Mechelen vant, metten ouden forestier Vincent Schuetelare, die welcke daer den uppersten prijs behaelde, tzijnder grooter eere ende glorie. Hierentusschen starf te Rijssele Jan Toysiack, die bisscop van Doornijcke ende canchelier van Bourgoengnen, ende Jan Ceverot, die archidiacken van Rouaen, wiert foortselinghe bisscop in zijn stede ghemaect by den hertoghe Philips van Bourgoengnen, van wiens secreten raedt dat hy was. Ende up tzelve pas wiert Jan Posteel, uyt Henegauwe, omthooft ende ghequartiert als 1433.

Steeckspel van den witten Beer.

1433. een verradere, omme dieswille dat hy annegheuomen hadde die voorzeide hertoghe Philips, rijdende ter jacht, in zekere bosschagie van levende lijve ter doodt te bringhene, niet zonder die wete van vrau Jacoba van Beyeren, maer teeneghadere by den instekene van vrau Margriete, harer moedere, die welcke men beede van dier tijt voort ten besten niet en betraude. Sdaechs voor ons Heeren Hemelvaert ghinct te Ghendt wederomme al over noene van tseditieus ghemeente, twelcke merckende Joos Bijet, die voorscepene van der keure, ende Simoen Bette, die voorscepene van ghedeele, trocken zelve, int vulle harnasch, ondere den standaert van Vlaenderen ter marct, met alle die ghuene die hemlieden wel wilden ende paeys beminden, zo dat die quaetwillighen haestelick weder van elcanderen scheeden ende hemlieden nieuwers vertooghen en derfden; maer dies niet jeghenstaende, men hieuwer noch zeven vulders up die Hooftbrugghe den hals of, die welcke voortstelders ende die principaelste beleeders gheweest hadden van der meutte. Deze beroerte aldus ghepasseirt zijnde, vrau Jacoba van Beyeren huwede secretelick binder maendt van juillet met Mer Vrancke van Borsele, die heere van St-Maertensdijck, gheel ende al jeghens taccoort by haer ghemaect (int jaer XIIII^c ende XXVIII) metten hertoghe Philips van Bourgoengnen, die welcke hem dies zo grootelicx belchde, dat hy den voornoemden Mer Vrancke te Rijpelmonde in vanghenesse stack, ende die mare ghinck over al dat hy hem daer zoude hebben doen rechten metten zweerde, ten hadde ghedaen vrau Jacoba, dieder met alle hare vrienden ende maghen zo zorchvuldelick jeghens was, dat zy hem int ende verbadt, mids cederende ende transporterende van als doen gheelijck ende ganschelick, ten profijte van den hertoghe voorzeit ende van zijne naercommers, die graefschepen van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, metter

Vrouw Jakoba trouwt F. Van Borsele.

heerlichede van Vrieslandt, zonder by dien eenichsins te prejudicierene ofte tinfringiere tghementionneirde accoort nopende die resterende poincten. Binnen dezer middelen tijt ghescieder menighe zwaerbloedighe coursen ende sproncreyzen tusschen die Fransoysen, Inghelschen ende Bourgoenschen, maer al ghenouch ter ghemeener schade ende bate, zo dats hem die hertoghe Philips als noch niet over grootelicx beloven en conste, wiens huysvrau Isabelle up St-Maertensavent, den X^e van novembre, te Digion, in Hooch Bourgoengnen, van haren derden kijnde ende zuene ghelach, gheheeten Charles ofte Charles Martin, by den ghuenen dieder tlast of hadde, twelcke was die grave Charles van Nevers met Jan van Croy, die heere van Tours, up de Marne, ende wiert by zijnen vadere ter vonte ruddere ghesleghen, metsghaders ooc ghedoteert ende beschoncken metten graefscepe van Chaerloys; ten ware niet wel scrivelick wat grooter blijtscepe ende triumphe dat men allomme om zijnen wille bedreef, in der maniere dat zelfs die hertoghe Philips van Bourgoengnen, ten laetsten daghe van der zelver maent, die solemnele feeste van den Ghulden vliese tzijnder eeren vernieude ende voor die derde reyse celebreerde binnen der stede als voren, omtfaende daer van nieus in de zelve ordene Jacob, die heere van Creveceur ende van Thoys; Jan van Vergy, die heere van Fiennes ende van Vingnory; Guy van Pontayllier, die heere van Talemer; Boudewijn van Noyelle, die heere van Ohatul; Jan van Luxemburch, die bastaert van de grave Pieter van St-Pol, heere van Haubordin; Charles van Bourgoengnen, die grave van Charloys, noch maer XXI daghen oudt zijnde, zo voorzeit es; Robrecht, die grave van Bernenburch, ende Thibault van Neufchastel, die heere van Bleumont; te wetene, die twee eerste in stede van Andries, die heere van Thoulongion, ende van Pieter, die grave van St-Pol, beede ghestorven binnen 1433.

Geboorte van Karel, toekommenden hertog van Bourgondie.

Derde kapittel van het gulden vlies.

1433. desen loopenden jaere, ende die resterende zesse in supplemente van den vulle ghetalle van XXXI, nootzakelick gherequireert totter perfectie van der zelver compaengnie, volghende dinstitutie van diere, zo wy ghehoort hebben. Zeer corts naer desen viel die groote thorre van St-Maertens tIpere inne, ende tsondachs voor Vasten avent, ten zevenste daghe van sporcle, staken te Rijssele ter Spinette, Joos van den Walle, die forestier van Brugghe, Vincent Scheutelaere, Christoffels Donghereede, Lieven Ruebs, Pieter De Bul, Jan van den Vagheviere, Morissus van Vassenaere ende Jan Debbout, doende daer elc bijsondere zulc devoir, dat Lieven Reubs den sperrewaer mede thuysewaert brochte, hoverende (1) tsnavents tzamen met grooter eere ende triumphe up die poortersche logie naer costuyme.

1434. Steckspel van den witten Beer te Brugge. Tnaervolghende jaer, up den tweeden zondach naer Paesschen, den XXI^en^ van april, vespereyde te Brugghe die voornoemde forestier Joos van den Walle ende vant hem sdaechs daer naer zeer ruterlick ter bane met Antheunis Dreelinck, Jacob Metteneye, Morissus van Vassenaere, Eloy Metteneye, Jan van den Vagheviere, F^s^ Jacobs, Pieter de Bul, Joos de Witte, Lieven Reubs, Jacob van de Vagheviere, Christoffels Donghereede, Maerten Hoonin, Daneel Deheicht ende Vincent Scheutelaere, loopende daer meneghe onghenadighe carriere jeghens mencanderen, maer endelinghe zo conquesteirde Jacob van den Vagheviere den spiet metten forestierscepe, den hoorne ghecreech een edelman van Mechelen, ende den beer een persoon van der stede van Ipere, bewarende voorts elc respectivelick haerlieder eere zoot betaemde, ende ten laetsten daghe van meye track die voorscreven nieuwe forestier teenen steickspele te Mechelen, met Christoffels Donghereede, Lieven Reubs, Jacob Mettenye ende Jan de Brouckere, aldaer zy tzamen veel lofs ende eere be-

(1) Hof houdende.

haelden. Twijle dat men hier mede besich was, zo schanck die hertoghe Philips van Bourgoengnen zijnen rechtzweer Jan, sgraven Philips zuene van Nevers (by vrau Josijne, zijnen tweeden wijve) tgraefscip van Stampes, makende hem bovendien ooc gouverneur van den lande van Picardien, omme zijne uytnemende vaylgiandise ende vromicheit wille, by de welcke hy die croone van Vranckerijcke tallen cante zulc grief ende hindere dede dat een wondere was. Ende ten VIII^en^ daghe van ougst staken anderwarf te Mechelen Jacob van den Vagheviere, die forestier van Brugghe, Joos van den Walle, Maerten Hoonin, Pieter de Bul, Jan van den Vagheviere, Joos Demuntere ende Cornelis van den Vagheviere, met zulcke welvoughende gracie ende prouesse, datter Joos van den Walle een witten balck wan, als wesende den danck van die van buyten; up den IX^en^ van der maent van maerte staken van ghelijcken ooc te Rijssele ter Spinette, Jacob, die forestier voornoemt, Maerten Hoonin, Lieven Ruebs, Joos Demuntere ende Antheunis Dreelinck zo buytermaten clouckelick ende onverzaechdelick dat zy metten sperrewaer weder thuysewaert keerden, festierende tgheheele gheselscip van den witten beere tsnavents ter logie zeer rijckelick ende pompeuselick. Hierentusschen vroost in Vlaenderen XV weken lanck zo horribelick zeere (beginnende metter maent van decembre) dat tijs meest over al wel vijf vierendeel dicke wiert. Ghedeurende welcke gruwelicke vorst, zo meenden eeneghe seditieuse ende quaetwillighe vulders te Ghendt, tvier by nachte te vier houcken in die stede ghesteken te hebbene, maer men wiers gheware, ende die voorstelders van dien storven al ghelijck swoendachs in de goede weke voort zweert. Ende tsanderdachs staken derdewarf te Mechelen Mer Roelant van Uytkercke als stedehoudere van den voorscreven forestier der jeghenwoordighe jaerschare, Maerten Hoonin, Lieven Ruebs, Pieter de Bul

Margin: 1434. Langdurigen vorst.

1435. ende Jacob van Aertrijcke, aldaer Maerten Hoonin den uppersten prijs wan, wesende den levenden hert.

Steekspel van den witten Beer te Brugge.

Als men screef tjaer XIIII° ende XXXV, zo vespereyde te Brugghe, smaendachs naer beloken Paesschen, den tweeden van der maendt van meye, Jacob van den Vagheviere als forestier, comparerende sdijssendachs sachternoens weder zeer upsch ende fraeye ter bane met Cornelis van den Vagheviere, Jan de Brouckere, Morissus van Vassenaere, Joos Demuntere, Eloy Metteneye, Jan van den Vagheviere, Jacob Mettenye, Joos de Witte, Lievin Ruebs, Maerten Hoonin, Joos van den Walle ende Jan Gheerwout, aldaer Maerten Hoonin den spiet verdiende; den hoorne ghecreech een man van Mechelen, ende den beer een persoon van Rijssele, voughende hemlieden voorts int particuliere elc naer zijne voorsaten in officie. Twelcke alzo ghepasseirt zijnde, die eerdsbisscop Reynier van Riemen dede zo veel devoirs ende neersticheits by den hertoghe Philips van Bourgoengnen, uytter name van den coninck Charles van Vranckerijcke, dat hy emmers endelinghe (byder intercessie van den hertoghe Charles van Bourbon ende van den grave Arcturus van Richemont) eenen dachvaert van paeyse verwerfde thoudene, binder stede van Atrecht, ten eersten daghe van der maendt van ougst: dienvolghende zo wiert hier of in alderdiligentie gheadverteert die coninck Heyndrick van Inghelant ende alle andere princen ende vorsten die tzelve eenichsins angaen ofte raken mochten up hope van een generael ende eeuwich accoort. Binnen welcken middelen tijt, te wetene up den XVIIˢᵗᵉ dach van hoymaent, zo huwede te Bouchain, in Henegauwe (by den toedoene van den hertoghe Philips voorzeit) Loys van Luxemburch, die grave van St-Pol, Conversant ende Briane, heere van Enghien, Fˢ Pieters, met vrau Johanne van Bar, sgraven Robrechts eeneghe dochtere van der Marle

Vredehandeling te Atrecht.

ende van Soisons, by vrau Johanne van Bethune, die burchgravinne van Meeus, metsghaders ooc vrauwe van Ghistele, Duynkercke, Grevelinghe, Burburch ende Waestene, zijnder huysvrau, aldaer gheenrande coste ghespaert en wiert int voorstellen van allerande triumphen, blijtscepe ende ghenouchte, die welcke zo haest niet gheent en was ofte daer en arriveerde tAtrecht, ten fine voorscreven, Nicolaes Albergaet, die cardinael van St-Cruus, uytter name van den paeus Eugenius; zo dede insghelijcx ooc die cardinael van Cijpers, van weghe tconcilie van Basele met zeer schoone staten van bisscoppen ende theologienen; die hertoghe Jan van Bethfort ende die hertoghe Heynfroot van Glocestre, als ooms ende voochden van den coninck Heyndrick van Inghelant, zondender den cardinael Heyndrick van Vinton, den eerdsbisscop Heyndrick van Jorck; den grave Willem van Suthfolch, den grave Jan van Hauthinton, ende den grave Richart van Varnijck, met meer andere gheestelicke ende weerlicke personagien: maer die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, quamer zelve in persoone met een groote menichte van volcke te peerde ende te voet (want hy die Franchoysen gheensins en betraude), daer die principaelste of waren die bisscop Jan van Luycke, met twee hondert witte peerden, ende dieder up zaten van ghelijcken ooc al int witte; die bisscop van Camerijcke; Aernout van Egmont, die usurpateur van den hertochdomme van Gheldere ende van den graefschepe van Zutphen; die grave van Nassauwe; die grave van Valckenburch; die grave Antheunis van Vaudemont; die grave Charles van Nevers; die grave Jan van Stampes, gouverneur van Picardien; die grave van Salines; Jan van Luxemburch, die grave van Linay ende heere van Beaurevoort; Loys van Luxemburch, die grave van St-Pol; Daneel, die zuene van den prince van Araegnen; Thybault van Luxemburch, die 1435.

1435. zuene van Pieter, die heere van Fiennes; Nicolaes Raulin, die cancelier van Bourgoengnen; Jan van Meluyn, die heere van Antoing ende van Espinoy, erfachtich connestable van Vlaenderen; Antheunis, die heere van Croy ende van Renthy; Pieter van Beffremont, die heere van Chormy; Jan, die heere van Creveceur ende van Thoys; Jan van Brimeu, ende Jan, die heere van Hoorne. Ende ten laetsten daghe van der maent, zo vonden hemlieden daer van ghelijcken ooc die ambassadeurs van den coninck Charles van Vranckerijcke, te wetene: die eerdsbisscop Reynier van Riemen, cancelier van der croone; die bisscop Willem van Parijs; Willem Hughes, die archidiaken van Mets, in Loreynen; die hertoghe Charles van Bourbon; die grave Arcturus van Richemont, conestable; die grave Loys van Vendosme, hofmeestere van den coninck; die grave Christoffels van Harincourt, maerschalck; Adam van Camerijcke, die president van den parlemente te Parijs; Willem, die heere van Fayette; Jan Turdet; Willem Chartier; Steven Bernaert; Jan Chastenier ende Robrecht Maliere, met meer andere edele ende wel ghesinde heeren, int gheestelicke ende int weerlicke, die welcke al zeer eerelick by den hertoghe Philips van Bourgoengnen ghewellecomt ende inneghehaelt wierden: ende al zo gheringhe als zy in haerlieder logijsten waren, zo quam daer ooc in een zeer costelicke osbare inne ghereden die princesse Isabelle, svoorzeits hertoghen Philips gheselnede, met een goet ghedeel edele vrauwen ende joncvrauwen achter haer, zittende alle ghelijck up witte hackeneyen, ende haer wiert zonderlinghe groote eere ende weerdicheit bewezen van al tedeldom dater present ende jeghenwoordich was, convoyerende haer ten huyse van beede die voorghescreven cardinalen, de welcke zy met behoorelicker reverentie zeer mindelick groetede ende wellecomme hiet, keerende

daer mede naer tlogijst van den hertoghe Philips, haren man. Ooc arriveerden daer binden zelven daghe die ambassadeurs van den keyser Sigismondus ende van de coninghen van Cypers, Portegale, Secilien, Spaengnen, Navarren, Polen ende Denemercken, metsghaders ooc van die hertoghen van Bretaengnen ende van Milaen, tzamen vergheselscipt met meer andere ghedeputeirde uyt Bourgoengnen, Brabant, Vlaenderen, Artoys, Henegauwe, Hollant, Zeelant ende Namen, al in zulcken competente ghetale dater alsdoen binder stede van Atrecht bet dan thien duysent peerden bevonden wierden. Ende ten XI^en^ daghe van ougst, zo wierter een camp te peerde ghevochten tusschen eenen Spaengnaert, gheheeten Don Johan, den heer van Marly, ende Pieter van Beffremont, den heere van Charny ende van den Ghulden vliese, die welcke naer lanck rigoureus combat int ende een grievelicke wonde in zijn een been omtfinck, niet jeghenstaende dat die Spaengnaert met opene visiere vacht. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, alle die voorghenoemde princen ende heeren, gheestelick ende weerlick, verzaemden by elcanderen binnen den cloostere van St-Vedast, aldaer hemlieden die cardinael Nicolaes van St-Cruus (die welcke onlancx leden een chartreusse broedere gheweest hadde) zeer zoetelick ende met uytnemende eloquentie vermaende ende verwecte tot eenen generalen ende ghedeurighen paeyse, by veel verscheede middelen ende redenen, die hy daer zo promptelick wiste te allegierene dats hem een ijghelick verwonderde, versouckende voorts dat elc van de partien, in questie daer by ghebeurte, zijne redenen van doleantie openbaerlick te kennen gheven wilde, ten fine dater (by den tusschensprekene van alle dat edele gheselscip) deucht ende godtvruchticheit of commen mochte: twelcke hoorende die ambassadeurs van Vranckerijcke, begheerden dat die coninck Heyndrick van Inghe- 1435.

1435. lant voortan supersederen zoude van hem zelven meer coninck van Vranckerijcke te scrivene, ten ende dat hemlieden ter cause van dien gheenrande molest ofte overlast meer en gheschiede, presenterende niet min (om paeys wille) hemlieden ten eeuwighen daghe die hertochdommen van Normandien ende Gascoengnen te laten volghene, behoudens nochtans altijt behoorlick manscip ende homagie, daer up dat hemlieden die ambassadeurs van Inghelant terstont verantwoorden dat zy gheen vassalen wesen en wilden van der franscher croone, die welcke hemlieden metten rechte toebehoorde, achtervolghende die ervenesse ende omtervenesse daer of ghebeurt int jaer XIIII° ende XIX, zo wy ghehoort hebben; maer wilden zy zelve eenich deel van diere van hemlieden ten leene houden, zy zouden deur hemlieden als doen dat mueghelick ware. keerende mids dien, int beghinsele van der maent van septembre, weder met grooter toorne ende gramscepe tharen landewaert. Die welcke aldus vertrocken zijnde, die eerdsbisscop Reynier van Riemen viel die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, zeer oodmoedelick te voete, met die hertoghe Charles van Bourbon, die grave Arcturus van Richemont, die grave Louys van Vendosmes, die grave Christoffels van Harincourt, ende die president van den parlemente te Parijs, biddende hem ghezamelick, uytter name van den coninck Charles van Vranckerijcke, dat hy hem deur dat bitter lijden ons Heeren Jesu Christi die doot van zijnen vader vergheven wilde, ghemerct dat tzelve by jonghe onverdachticheit ofte by onverdachtighe jonckheit ende by quaden rade gheschiet was, wel tzijnen eeuwighen verdriete ende leetwesen, inder maniere dat indient niet ghebeurt en ware, zoudt hem liever zelve lijf ende goet laten costen dan ghebeuren zoude, met meer andere dierghelijcke redenen, daer die hertoghe Philips

zo inwendich int herte by beroert wiert, dat hem die tranen, in grooter abondantie, uyt beede zijn ooghen spronghen, verghevende ter eeren Godts (naer dat hem die cardinalen voornoemt van den eedt van Inghelant omtsleghen hadden) al tghuene dies men jeghens hem mesdaen hadde up de conditien ende bespreken hier naer verclaerst. 1435.

Verzoenings artikelen over de moord van hertog Jan van Bourgondie.

Te wetene: eerst, dat die coninck Charles van Vranckerijcke, die zevenste van dier name, ghehouden zal zijn in de kercke te Monstreuil een nieuwe cappelle te funderene ende de zelve te doterene met LXX goude croonen tjaers, omme aldaer daghelickx te biddene over de ziele van (zaligher memorie) die versleghene hertoghe Jan van Bourgoengnen.

Ooc zalder te coste van den zelven coninck een chierlick cruce, van der weerde van III° goude croonen, ghestelt ende gherecht worden up de brugghe van den casteele, daer die reviere van der Jone metter reviere van der Seyne verghadert, ter eeuwigher ghedinckenesse van tmoordadich faict aldaer gheschiet in den persoon van den hertoghe Jan voorscreven.

Ende by de stede van Monstruel zal die voorzeide coninck moeten doen maken een chartreusen cloostere voor eenen prioor ende XII meunicken, metter dotatie van hondert ende vier ponden grooten tjaers, daer die cardinael van St-Cruus tlast of hebben zal.

Binden cloostere van den Chartreusen by Digion, in Hooch Bourgoengnen, zal insghelijcx ooc een daghelicsche zinghende messe van requiem ghefondeert moeten wesen over die ziele van den hertoghe voornoemt (dieder begraven licht) ende van die ghuene die met hem versleghen waren.

Alzo varre alst angaet die recompense van de ringhen, ketenen, baghen, juweelen ende andere meuble goedin-

1435. ghen, die de hertoghe Jan, ten daghe van zijnder aflijvicheit, by hem hadde ende naer zijn doot allevot ghenomen ende ghestolen wierden, zal die coninck daer voren betalen vichtich duysent goude croonen van LXIIII int marck.

Wel verstaende dat die zeer costelicke rijncraghe ende halsbant, die de voorzeide prince alsdoen an hadde, hier inne niet begrepen en zy, waer of die prisie ende recompense bovendien noch appart gheschieden zal als naer weerde.

Zo van ghelijcken ooc zal die prisie ende recompense van der schade, ten zelven tijde ghesupporteert ende ghedoocht by diversche edele lieden ende andere, deur tverlies van al tghuene dat zy over hemlieden hadden.

Buyten desen paeyse zullen eeuwichlick ende tallen daghe ghesloten blijven, zonder eeneghe hope van gracie, alle die ghuene die eenichsins mede culpable ofte beschuldicht zijn in die verradelicke moort als voren.

Ende die coninck zal bovendien zweeren alle zijn rijck deure zijn uytterste beste te doene omme dezelve, hoe eer hoe lievere, te gheerighene ende voorts die hertoghe Philips van Bourgoengnen in handen te leveren.

Maer waert by aldien dat hy naermaels bevonde hem tzelve alsints onmueghelick te zijne, zo zal hy ze in dat gheval bannen haerlieder leven lanck buyten alle zijne landen ende heerlicheden, up lijvelick ghecorrigeert ende ghestraft te werdene, met confiscatie van al dat zijs hebben, ten profijte van den hertoghe voorzeit.

Die welcke van nu voortan themwaerts hebben ende behouden zal voor hem ende alle zijne naercommers in der eeuwicheit (tzy hoir masle ofte anders) die graefschepen van Machon, Ft Jangon, Auxerre ende Bare, up de reviere van der Seyne, met al tghuene dater meer of dependeert ende anneeleeft, niet ghereserveert, uytghesteken nochte ghesondert.

Zo hy insghelijcx ooc zal alle die landen, steden ende sloten van Langhres, Hedven ende Chalon voor hem ende zijne naercommers hertoghen ende hertoghinnen van Bourgoengnen. 1435.

Ende nopende die graefscepe van Stampes, Giepe ende Ghien, up die reviere van der Loore, tanderen tijde ghecocht by den hertoghe Jan van Bourgoengnen (zaligher ghedachte) jeghens den hertoghe van Berry, zullen die voortan liberlick ende zonder eeneghe obstacle van niemende ghepossesseert ende gheregiert werden by Mer Jan van Bourgoengnen, sgraven Philips zuene van Nevers, daer wijlent die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen (ghezeit de Stoute), die vadere of was.

Met expressen bespreke dat die coninck Charles daerenboven noch verobligeert zal blyven jeghens den voornoemden Jan van Bourgoengnen, grave van Stampes, metsghaders ooc jeghens zijnen broedere, den grave Charles van Nevers, in de somme van XXXII duyst acht hondert goude croonen, in voorleden tijden by hem gheweert ende ghenomen uytter kercke van Rouaen, ende toebehoorende vrau Josijne, Philips dochtere van Artoys, huerlieder moedere.

Die steden van Perone, Mondedier ende Roye, met alle haerlieder appendantsche, zullen blijven in die handen van den hertoghe Philips van Bourgoengnen ende van alle zijne hoirs masle, alleene commende van der rechter linee.

Maer die steden van St-Quinten, Corbye, Amiens, Abbeville, metten graefscepe van Ponthieu, Dorlens, St-Regnier, Creveceur, Alleuwe ende Mortaengnen zullen hem ten oirboire ende profijte van alle zijne naercommelinghen indifferentelick ghecedeert ende ghetransporteert werden, behoudens nochtans dat men dezelve tallen tijde zal mue-

1435. ghen weder redimeren ende lossen, mids daer voren betalende vier hondert duysent goude croonen van LXIIII int marck.

Ende dit al onvermindert shertoghen Philips tholrechten, de welcke hy jaerlicx ghewone is theffene ende thebbene binder stede van Doornijcke.

Daer was ooc gheconditionneert ende besproken dat die hertoghe Philips ende Charles, zijn zuene, tgraefscip van Buenen behouden zullen, haerlieder beeder leven lanck ghedeurende ende niet langher.

Zonder dat die hertoghe voorzeit ghehouden zal wezen binnen zijnen levene den coninck eenich manscip, dienst ofte homagie te doene, ter cause van de landen die hy van hem houdende es, nochte ooc eenich report te verkennene al zo langhe als hy leeft, maer naer zijn doot zo zullen zijn naercommers wederomme in als volghen die oude costumen ende manieren van doene.

Dies zal die coninck afgaen ende renontieren alle confederatie, ligue ende alliantie by hem ghemaect (alzo wel metten keyser Sigismundus als met andere princen) jeghens ende in prejuditie van thuys van Bourgoengnen.

Ooc en zal hy gheen paeys vermeughen te makene metten coninck van Inghelant, dan by expressen consente van den hertoghe Philips.

Jae, waert by aldien dat die Bourgoensche ofte Vlaminghen in toecommende tijden by de Inghelsche ofte andere gheinvadeert ende gheoultragiert wierden, zo zal die coninck van Vranckerijcke in dien ghevalle verobligiert zijn hemlieden ter hulpe te commene ende met alle die van zijnder armeye te draghene een St-Andries cruce.

Twelcke de Bourgoensche ofte Vlaminghen voortan ooc gheoorloft zal zijn te draghene, zelfs in sconincx leghere ende in zijnen dienst zijnde.

Boven al tghuene dies voorzeit es, zo wiert daer ooc een huwelick gheaccordeert ende ghesloten tusschen den jonghen grave Charles van Charloys, shertoghen Philips eeneghen zuene van Bourgoengnen, noch gheen twee jaeren oudt zijnde, ende vrau Cathelijne, sconincx Charles dochtere van Vranckerijcke, die zevenste van dier name, wesende ghenouch van ghelijcker oude ende ghestaethede, ende hebbende voor haer huwelick goet hondert ende XX duysent goude croonen, dieder haer vadere beloofde mede te gevene, te wetene, den eltscheede ghereet ende dandere eltscheede ten daghe van der bruylocht.

Ende ten laetsten, zo wiert er besproken dat men dese paeys ende elc point van diere by solemnele eede, up tweerdich helich cruce, van beede zijden bezweeren zoude, zoot gheschiede, eerst by den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, als ovre hem zelven, ende daer naer by den hertoghe Charles van Bourbon, metsghaders ooc by den grave Arcturus van Richemont, uyter name van den coninck Charles van Vranckerijcke, in de presentie ende jeghenwoordicheit van beede die voorscreven cardinalen van St-Cruys ende van Cijpers, die welcke daer zelve tcruce hielden, ter omsprekelicker verhueghinghe ende verblijdinghe van alle de ghuene diet zaghen. Actum tAtrecht, binden cloostere van St-Vedast, up den XIX^en^ dach van septembre, int jaer als boven.

Deze paeys aldus onderlinghe gheaccordeert, ghesloten ende bezworen zijnde, wiert achter een met grooter blijtscepe ende triumphe binnen die stede van Atrecht ghepubliceert ende uytgheropen, ende van danen voorts al Vranckerijcke deure, tal zulcken contentemente van alle die van der croone, dat zyze by ghemeenen voyse die helighe paeys noemden, omme dieswille dat zy hemlieden in der waerheit preserveerde ende beschermde van haerlieder totaler ruine, destructie ende bedervenesse, maer ter contrarien, zo behaechde zy die Inghelschen zo buytermaten qualick (die welcke doenter tijt die stede van

1435. Parijs ende van St-Denijs themlieden waerts hielden) dat niet en scheen ofte zy en zouden teeneghadere gheborsten hebben van puerder quaetheit ende erchheit, omtbiedende mids dien die hertoghe Philips van Bourgoengnen, dat hy niet alleene een meyneedighe prince, maer daerenboven ooc die aldervalschste verradere van der weerelt was, ende doende voorts alle extreme devoiren, omme den keyser Sigismundus jeghens hem up te roeyene, metsghaders ooc die van Cuelen, Luycke, Gheldere ende Ghendt; maer wat zy voorstelden ofte bedreven, zy en consten thaerlieder intentie niet gheraken: dies verjoughen zijt al met eenen fellen evelen moede uyt haerlieder conincrijcke dat van Vlaenderen, Brabant, Hollant, Zeelant ofte Henegauwe was, bringhende ooc eeneghe van levende lijve ter doot. Ten VIII^ste daghe van octobre daer naer volghende, schiet Mer Jan van der Clijte, die heere van Comene ende van den gulden Vliese, van den souvereynscepe van Vlaenderen. Ende up den XIIIe der zelver maent, zo quam Mer Colaert, zijn broedere, heere van Ruwerschuere ende van Watene, in zijn stede. Ende up St-Andriesdach, den laetsten van der maent van novembre, hielt die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, te Bruessele in Brabant, die vierde feeste van den gulden Vliese, binder kercke van St-Goule, in der zelver vorme ende maniere als voren verhaelt staet, die welcke alzo gheent zijnde, keerde weder te Vlaenderen waert, meenende metten zelven (in wederwrake van dervoorscreven onverdraghelicker injurie) die stede van Calis (die nu bet dan LXXXVIII jaer continuelick inghelsch gheweest hadde) te gaen belegghene, byder persuasie van Jan, die bisscop van Doornijcke; Antheunis, die heere van Croy ende van Renthy; Jan van Croy, die heere van Thours, up de Marne; Jacob, die heere van Creveceur ende van Choys; Boudewijn van Noyelles, die heere van Chatul; Jan, die heere van

Vierde kapittel der ridderorde van het gulden vlies.

Onzen hertog besluyt Kales te belegeren.

Hoorne ende senechael van Brabant; Jan van Brimeu, die meyere van Amiens; ende van noch eeneghe veel te vierighe raedslieden, edelmannen ende capiteynen, ghelijct hemlieden wel ten vullen te kennen ghegheven wiert by Jan van Luxemburch, die grave van Linay, heere van Beaurevoort, metsghaders ooc by Jan van Luxemburch, zijn bastaerde neve (daer hy oom of was) wijlent sgraven Pieters zuene van St-Pol, heere van Haubordin, als wesende gheel ende al van contrarien advijse, met veel meer andere wel gheexperimenteerde edele lieden int faict van wapenen, zo dat die zake daer by een weinich vercoelde, ende die prince quam te Ghendt, vertooghende daer al int langhe by Goossin de Wilde, alle zijne voorzeide groote insupportable doleantien nopende die van der inghelscher natie ende hoe hy voor hem ghenomen hadde van als te wrekene by tinnemen van der stede van Calis, die welcke over II^c XLIIII jaer by zijne voorzaten eerst ghealieneert ende omtvreimt gheweest hadde (zo elders breedere verhaelt staet), ten excessiven ende inestimable grieve ende intereste van den ghemeene lande ende graefscepe van Vlaenderen, met veel meer andere pregnante redenen die hy insghelijcx ooc ten zelven ende daer toe wiste te voughene, tal zulcken behaghene van tgheele lichame van der stede, dat zy van stonden an in als consenteerden, presenterende daer toe lijf ende goet, zondere met die andere leden slandts eens in communicatie te commene, die welcke niet min tzelve naerderhandt ooc zo buytermaten expedient ende goet vonden dat zy naer gheen zaken ter weerelt meer en verlanchden, ende haerlieder handen jeucten der naer, zo zy zeiden, in der maniere dat niet en scheen ofte zy en zouden die stede van Calis teeneghadere innegheten, ende al dater binnen was met huide ende met hare upghesloct hebben, zo zy hemlieden over al ghelieten, makende ten dien fine alle die meeste gherectscepen die 1435.

1435. hemlieden mueghelick was, elc int zijne; zo deden van ghelijcken ooc die van Hollant, int equiperen ende uytreeden van haerlieder schepen van orloghe, ende die hertoghe Philips van Bourgoengnen ghecreech allomme veel ghelts tzijnder wapeninghe waert. Sdonderdachs, den laetsten van der maent van lauwe, reeser in Vlaenderen zulc een horrible ende tempeestighe wint up dat men van dierghelilcke niet en wiste te sprekene, in zulcker wijs dat tcoorne ter menigher stede uytter aerde woey, ende binnen twee ueren daer naer vielender haghelsteenen al zo groot als duveneyeren, ende bysonder tOudelem ende te Sijsseele, niet varre van der stede van Brugghe, wel ter onsprekelicker bedervenesse van de vruchten die up tlant stonden. Up den XXI^{en} van sporcle, sondachs voor vasten avent, staken te Rijssele ter Spinette, Maerten Hoonin, die forestier van Brugghe, Jacob van den Vagheviere, F^{s} Antheunijs, Lieven Ruebs, Eloy Metteneye ende Gillis Hoonin, F^{s} Gillis, behalende daer tzamen groot lof ende eere.

1436. Anno XIIII^{c} ende XXXVI, up den VIII^{en} van april ende ten tweeden zondaghe naer Paesschen, zo vespereyde te Brugghe die forestier voornoemt, vindende hem sanderdachs naer die noene in behoorelicker ordene weder te bane up die marct met Jacob Mettenye, F^{s} Jooris, Christoffels van Theimseke, Jan Parlant, Pieter De Bul, Lieven Ruebs, Jacob van den Vagheviere, F^{s} Antheunijs, Joos van den Walle ende Simoen van Aertrijcke, aldaer Jacob Metteneye by grooter vaylgiandise den spiet conquesteirde, Joos van den Walle den hoorne ende Diederijck van Halewijn den beer, quytende hemlieden voort, elc int zijne, alle die loopende jaerschare zoot behoorde. Hierentusschen ghecreech die grave Arcturus van Richemont, connestable van Vranckerijcke, die stede van St-Denijs uyt die handen van de Inghelschen, daerof dat er omtrent hondert verslghen wierden ende LXXX ghevanghen. Ende voor tex-

Steekspel van den witten Beer te Brugge.

De Engelschen worden uit Parys gejaegd.

pireren van der maent als voren, zo wierden die Inghelschen insghelijcx ooc uytter stede van Parijs ghejaecht, byder hasardeuse vromichede van den heere van Lilleadam, dieder hemlieden zelve in tijden voorleden gheweldich heere of ghemaect hadde, uytter name van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, van wiens protectie die van der stede ooc als noch niet scheeden en wilden, omtfaende over zulcx voor haerlieder gouverneur Philips, den heere van Ternant ende van den gulden vliese, al ten zeer excessiven verdriete ende leetwesene van die van Inghelant, die welcke hemlieden doen ter tijt wel ten vullen ghecontenteert zouden hebben met die hertochdommen van Normandien ende van Gascoengnen, die men hemlieden, onlancx leden, ghepresenteert hadde, zo wy ghehoort hebben, maer twas te late. Dies trocken zy ten XIIII^{en} daghe van der naervolghender maent, wel drie duysent sterck, uyter stede van Calis, allomme int quartier van Burburch, Berghen ende Cassele, stelende ende roovende al dat zyder vonden, ende leedende voorts zeer veel bestiaels met hemlieden. Twelcke willende beletten die van Cassel ambocht, zy liepender ondancx die edelen met haerlieder ghebeurs, zeer haestelick jeghens, onder tbeleet van Walram van Huchin, Jooris van der Ewede, Philips van Langhermeersch ende Dierijck van Hazebrouck, vindende daer (overmids sober ordonnantie) zulc rencontre dat zy met haerlieder voorsereven capiteynen eer yet lanck weder alle ghelijck die vlucht annamen, ghereserveert omtrent V^{c} persoonen, die welcke in gheender maniere ruymen en wilden, zo dater an de cant van III^{c} van hemlieden ter stede doot bleven ende hondert twintich wierdender ghevangen naer Calis ghezonden. Tsurplus saulveerde hem, waer hier waer daer, in bosschen, grachten, cuylen ende haghen, niet zonder bloetsturtinghe nochtans van der contrarie zijde, 1436.

1436. daerof dater van ghelijcken ooc LXX versleghen wierden; ende die reste van der inghelscher compaengnie ghinck die kercke van Loo, in Burburchambocht, omringhen, daer een thoeveel landslieden, met haerlieder goet, wijfs ende kijnderen, up ghevlucht waren, worpende zo dapperlick van boven uyt die thorre met steenen in die middele van haerlieder viandeu, dat zy int ende eenen inghelschen capiteyn doot wierpen, twelcke die andere zo over qualick greyde dat zy tvier in die kercke staken, zeer jammerlick versmachtende ende verbarnende al dater binnen was, tal zulcken meshaghene van de voornoemde ghevluchte Casselaers ende andere, dat zy met die van Duynkercke ende Veurnambocht anderwarf haerlieder vianden by Grevelinghe te ghemoete quamen, zonder nochtans yet anders te bedrivene, dan dat zy een zeer machtich edele man uyt Inghelant in handen ghecreghen daer men terstont drie duysent roosenoblen voren boot, maer dies niet jeghenstaende, zo wiert hy daer zeer deerlick by eenen Casselare deurbeult ende vermoort, wiens broedere mede int voorgaende ghevecht ghebleven was. Binnen desen middelen tijt, te wetene up den dach der heligher Drievuldicheit, den derden van der maent juny, zo rees ter Sluys zulc een different ende ghescille tusschen die oostersche cooplieden ende tghemeente van der stede, Beroerte te Sluys. dater wel XL Oosterlinghen zom versleghen, zom zeer grievelick ghequetst wierden, daer Gillis Meeus, Jacob Pilse, Mattheus de Keysere ende Loy Jordaens (alle viere poorters der zelver stede) die principaelste occasie ende oorzake of waren; dies wierden zy van stonden an alleghadere gheapprehendeert, ende sdijssendachs daer naer ghecondemneert gherecht te werden metten zweerde, zoot met den zelven over de drie eerste gheschiede, ende die vierde (te wetene Loy Jordaens) was van ghelijcken ooc voor tzweert nederghekniclt, anroupende zeer vierichlick,

met luyder stemme, twijle dat men hem zijn ooghen 1436. verbant, dat weerdich helich bloet van Wilsenaken, ende ziet, met dien dat hy die slach verbeyde, zo daelder zeer onvoorsienelick zulc een afgrijselicke windt ende dondere uyt den hemele, als of gheel aerderijcke ghebeeft hadde, in zulcker wijs dat die hanghman, metten bloote messe in de handt, zeer haestelick, met grooter vreese ende vervaerthede, zijn veerden liep; zo deden insghelijcx ooc die van der wet, met alle die ghuene die daer verghadert waren omme die justitie te ziene, zo dat hem die patient int ende alleene vant, loopende met dien van den schavotte naer Onser Liever Vrauwe kercke, alwaer hy den Almueghenden bedancte van zijnder gracie, zwemmende ten versten daer naer ovre die vesten van der stede ende reysende voorts reghelrecht in pelgrimagie naer dat weerdich helich bloet ons liefs Heere Jesu Christi, rustende te Wilsenaken, aldaer hy hem van dien tijt of bleef houdende, omtgaende mids dien miraculeuselick (zoot scheen) die doot die hem ghepreparcert was. Up tzelve pas versmoorde by tempeeste up de zee, die zeer vermaerde ende gruwelicke zeeroovere Jan Lyons, gheboren van Duynkercke ende ballinck der stede van Ghendt, die welcke hem zelve Godts vrient, ende alle die weerelts viant hielt; dies hemlieden die Vlaminghen, Hollanders ende Zeelanders wonderlicke zeere verblijden, want zyder dicwils of te lijdene ghehadt hadden. Deze zaken aldus ghebeurt zijnde, die van Calis deden noch eeneghe coursen ende spronc- Uytvallen uyt Kales. reysen binnen den westquartiere, maer wierden endelinghe, niet varre van der stede van Grevelinghe, by de edelen van Vlaenderen bespronghen, ten groote verliese van haren volcke, ende zoudent ontwijffelick noch erghere ghehadt hebben, ten hadde ghedaen tsecours dat hemlieden toequam, voor twelcke tvoorscreven edeldom ruymen moeste totter stede van Ardre. Twelcke verhoorende die

1436. hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, dede die van Ghendt, tzaterdachs naer Sacramentsdach (den neghensten der voorzeider maent) in zijn presentie buyten haerlieder stede monstre passeren, onder die conduyte van Mer Colaert van der Clijte, die heere van Ruwerscheure ende van Watene, souverain bailliu van Vlaenderen, ende waren bevonden bet dan neghen duysent mannen sterck te zijne, zonder die van den lande van Aelst, daer insghelijcx ooc hondert LXXII prochien mede onder begrepen zijn, ende zonder die van Gheersberghe, Ninive, Boullaire, Zotteghem, Schorisse, Gavre, Rooden ende Ronse, nemende tzamen haerlieder wech te Calis waert, achtervolghende dies voorzeit es, in der maniere dat zy snachts te Deynse ende te Peteghem logierden, treckende van danen voorts voorby die stede van Cortrijcke, lancx die reviere van der Leye, deur Armentiers ende deur Alleuwe, naer Haesebrouck, aldaer zy thuys en den cooren meulen van Diederijck van Haesebrouck gheel plat ter aerde nederwierpen, om dieswille dat hy by zijnder vlucht mede cause gheweest hadde van tgroot verlies van volcke gheschiet in die maent van meye daer te voren, zo wy hier boven ghehoort hebben. Als die van Brugghe vernomen dat die gendarmerie van Ghendt aldus vertrocken was, zo vouchden zy hemlieden van ghelijcken ooc up St-Barnabasdach, den XI^{en} van der maent als voren, in schoonder ordonnantie ter marct, onder haerlieder capiteyn Mer Jan, die heere van Steenhuyse, verbeydende daer haerlieder steden subalterne als Damme, Sluys, Oostburch, Aerdenburch, Thorout, Oostende, Mude, Meunickreede, Houcke, Blanckenberghe, Ghistele ende Dixmuyde, die welcke zonder langher dilay al compareerden met een goede nombre van volcke als naer costume, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick Sluys, dies hem al tghemeente van der stede zo gruwelicke zeere belchde dat zy van stonden

Groote wapeningen tegen die stad.

an, metter gantscher armeye, derrewaert ghetrocken zouden hebben, ten hadde ghedaen die jeghenwoordicheit van den prince die hemlieden eenichsins, met veel schoone woorden ende beloften, te vrede stelde, maer niet ten beste. Twijle dat men hier mede ter marct besich was, zo zach men een groot vier uytter lucht dalen tot up die halle der zelver stede, zonder dater nochtans eenich griet of quam, hoewel dater die gheleerde gheen deucht uyt en bemoeyden. Doen gaf men Mer Jan van de Gruuthuuse last omme thuysblijvende ghemeente (wesende insghelijcx ooc omtroert ter occasie voorscreven) ten besten dat doenelick ware te contenterene ende in paeyse thoudene, metter assistentie van beede die burchmeesters, te wetene Philips Mettenye ende Jooris Ruebs. Twelcke al zo ghedaen zijnde, al tvoornoemde crijchsvolck track tzamen, eenighe te peerde ende die reste te voet, zeer wel gheequipeert, ghemonteert ende toegherust, in goeder ordonnantie ter steden uytte, onder den standaert van Brugghe, daer Jan Mulaert, die vischcoopere, tbestier of hadde, vertouvende niet min noch een goede poose tijts achter tcloostere van den Magdalene, naer die van der Sluys, zo dater drie in haerlieder harnasch versmachteden ende smolten van grooter hitte ende dorste, maer wat mer vertoefde twas te vergheefs. Dies nam dat bruchsche eyr zeer toornich ende gram (ter zonderlinghe begheerte van der princesse Isabelle) endelinghe zijnen wech tOudenburch waert, aldaer hemlieden die Vryelaten achterhaelden, ondere tbeleyt van die heere van Merckem, metsghaders ooc noch V^{c} mannen te peerde van der stede van Mechelen, treckende voorts ghezamelick, deur Slijpe ende Nieupoort, voorby tcloostere van den Dunen naer die steden van Duynkercke ende Grevelinghe, daer zy hemlieden met die ghendtsche leghere vereenichden, zo van ghelijcken ooc deden die van Ipere, daer Jan van der Clijte, die heere van Comene 1436.

1436. ende van den gulden vliese, die capiteyn of was, bringhende ontallicke veel carroys ende gheschots te ghadere, ende int passeren van der generaler monstre waren zy tzamen bevonden omtrent XXX duysent vechtende mannen sterck te zijne, ten zeer grooten verheughene van die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen ende van die grave Arcturus van Richemont, connestable van Vranckerijcke. Welcke monstere zo gheringhe niet ghepasseert en was ofte daer en liep metten zelven een wulf dweers deur die bruchsche armeye, daer buytermaten groote beroerte ende suspitie van toecommender quader aventure uyt rees, ghelijct ghebeurde, in der vorme ende maniere als wy noch hooren zullen.

Ten eersten naer desen track die gheele vlaemsche leghere over die reviere van der Roomere, by tcasteel te Tournahem, vallende ghesaemder handt, metten peerdevolcke van den grave Jan van Stampes voor tcasteel tHoye, daer zy terstont meester of wierden, nemende daer den inghelschen capiteyn zijn derdere ghevanghen, ende bringhende alle die reste (totten ghetalle van LIIII) van levenden lijve ter doot metten baste; twelcke alzo gheschiet zijnde, men wierp tvoorscreven tcasteel af totten gronde ende men track voorts naer tcasteel te Marcke, daer die Vlaminghen ten derden daghe insghelijcx ooc binnen gherochten, zendende hondert ende vier Inghelschen te Ghendtwaert in vanghenesse, omme in toecommende tijden haerlieder ghevanghene mede te lossene indien zijs noodt hadden, ende hanghende daerenboven noch XII overloopers, omme dieswille dat zy ballinghen slandts waren: want alle die reste, gheen ballinck wesende, omtstont metten zweerde.
Kales wordt belegerd. Twelcke al willende wreken die van der stede van Calis, quamen zeer clouckelick uytte, maer die vlaemsche ruteren te peerde dedenze welhaest wederkeeren, gheerighende metten zelve Zantgate ende Ballinghen themwaerts, ende

slaende voorts met tgheheele eyrcracht voor die stede van Calis nedere, die welcke zy, zonder langher verdrach, zeer dapperlick beschoten met haerlieder meeste artijlgerie, useerende bovendien noch van alle die uytterste foortse hemlieden mueghelick zijnde, twelcke die van binnen al buytermaten vromelick ende onversaechdelick wederstonden, niet jeghenstaende dat die Ghendtenaers anders niet en vreesden (als hemlieden an dorloghe lettel ofte niet verstaende) dan dat zy met al haerlieder goet in Inghelant vluchten zouden, maer voorwaer twas zonder dangier, want zy zouden ontwijffelick veel liever van als ghesceeden hebben dat zy binnen negenentneghentich jaer daer te voren allincx up Vranckerijcke gheconquesteirt hadden, dan alleenelick van der stede voorzeit, als wesende die rechte slotele van der franscher croone ende die eenighe uytganck te Vlaenderen waert ende elders, ende ooc en was zy niet winnelick dan by den ghuenen die eerst ende voor alle wercken tpassagie van der zee machtich waren ghesloten thoudene, hoewel dat die Vlaminghen zelve alsdoen noch niet wel wijsen waren, zoot bleeck, doende niet min afgrijselicke groote foortsen up haerlieder vianden, daer nochtans anders gheen bate of en quam dan dater een thoeveel van haren volcke versleghen ende versmoort bleven, daer die gheassiedgierden zulc een couragie ende moedt bycreghen, dat zy zelve ter menigher stonde uyttrocken; maer wierden terstont weder gherepousseert by die edelen van Vlaenderen, niet zonder bloetsturtinghe, al zo wel van der eendere als van der andere zijde. Maer up den XIX^en dach van hoymaent ghescieder noch een schermutsinghe, daer eeneghe Brugghelinghen versleghen ende ghevanghen wierden. Hierentusschen reedt die hertoghe Philips van Bourgoengnen, met cleenen ghezelscepe, tot by die vesten van der stede, visiterende waer zy ten cranceste was; twelcke merckende die van binnen, schoo- 1436

1436. tender terstont drie ofte viere doot, rechts voor zijn voeten met eenen grooten steenen cloot, zo dat hy al voltiserende weder rasselick tzijnen leghere waert keeren moeste, spacierende corts daer naer gheel ende al onghewapent in zijn wombaeys, lancx die dunen ende oevre van der zee, zo langhe ende zo vele dat hy zonder faulte by eeneghe Inghelsche (ligghende daer in embuke) ghevanghen zoude gheweest hebben, ten hadde ghedaen die uytnemende vromicheit van joncker Jan Plateel, die welcke zyne vianden zo schoffierelick veel wercks leverde dat hy binnen dier middelen tijt eschapeerde, maer die voornoemde Plateel wiert int ende zelve ghevanghen te Calis ghevoert, ende dit al deur dien dat Jan, die heere van Hoorne, met zijne Hollanders ter zee tzijnder intentie niet gheraken en conste, ende bysondere tstoppen ende tsluyten van der havene by tzincken van eeneghe schepen gheladen met aerde, achtervolghende zijn vermet ende beloften, in der maniere dat die van der stede (niet jeghenstaende tsiedge) liberlick aldaer uyt ende in mochten, zoot hemlieden beliefde, jae zelfs haerlieder beesten daghelicx ter wee (1) dreven ende beschermden jeghens alle die ghuene die hemlieden qualick wilden, hoewel dater die van Artoys nochtans al te mets haerlieder deel of ghecreghen, twelcke considererende die van Ghendt, meenden ooc wel tzelve naerghedaen thebbene, maer lacen! zy bleven in de leeringhe, zo dater wel XXII van hemlieden ter stede doot gheslegheu wierden ende XXXIII ghevanghen.

De Engelschen verlangen slag te leveren. Zeer corts naer desen, zant die hertoghe Heynfroot van Glocestre, gouverneur van der Inghelscher croone, zijnen herault van wapenen in den vlaemschen leghere, omtbiedende die hertoghe Philips van Bourgoengnen dat hy teeneghadere ghedelibereert was hem eer yet lanck die

(1) Weyde.

bataylgie te leverene, indien hy hem ten dien ende vinden wilde teenigher commodieuse platse ende bequame, daer up dat hem die hertoghe Philips achter een verantwoorde dat hy ter weerelt niet anders en begheerde, ten grooten behaghene van de Ghendtenaers, Brugghelinghen ende alle andere Vlaminghen, die welcke hem daer ghezamelick beloofden wel ende ghetrouwelick in als by te stane, metsghaders ooc totten laetsten man van hem niet te scheedene. In zulcker wijs dater van stonden an zekere platse gheordonneert ende ghedestineert wiert totter bataylgie, in de welcke haer die gansche vlaemsche leghere betrack, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick een quantiteit van Ghendtenaers, die welcke van zekere groot bolwerck dat zy ghemaect hadden noch duergaens bleven speculerende wat mer binder stede van Calis bedreef ende principalick wat ghereetscepe dat mer ter voorzeider bataylgie waert maecte, tal zulcken regrette van de gheprejudiceerde, dat zyder tsaterdachs naer St-Marie Magdalenendach, den XXVIIIen van der maent als voren, in grooter menichte jeghens uytsloeghen, vernielende daer C ende LX persoonen, ende nemende bovendien noch een goet ghedeel ghevanghen, de welcke zy van ghelijcken ooc meest al int wederkeeren zeer jammerlick, rechts voor die poorte van der stede, depeschierden ende vermoorden, in wederwrake van dat zy onlancx leden eenen ghevanghen edelman uyt Inghelant versleghen hadden. den welcken die van Artoys wel meenden te rentsoene ghestelt thebbene. Als die van der vlaemscher armeye (staende alle ghelijck een thoevarre van danen in goeder ordonnantie, ende niet verbeydende dan die bataylgie, zo voorzeit es) dit gruwelick desroy ende zeer deerlick verlies anzaghen, zy wierden alleghadere buytermaten zeer perplex ende met onsprekelicker toorne ende van gramscepe omtsteken, maer principalick ende bysondere die van Ghendt, die welcke 1436.

De Gentenaers verlaten het leger.

1436. eendrachtelick, met luyder stemme, riepen: *Wy zyn verraden!* loopende metten zelven zeer furieuselick naer sprincens thenten ende pauwelgioenen, omme aldaer Antheunis, die heere van Croy, Baudewijn van Noyelles ende Jan van Brimeu, met meer andere autheurs ende voorstelders, van levende lijve ter doot te bringhene, maer zy wierdens gheware ende saulveerden hemlieden metter vlucht, die zy tzamen ter leghere waert namen van Jan van Croy, die heere van Tours up de Marne, ligghende alsdoen voor die stede van Ghijsnes, dies meenden die Ghendtenaers teeneghadere te verwoedene van quaetheit, roupende anderwarf hooghe ende overluyt: *Wy zijn al verraden! velle, velle thenten ende pauwelgioenen,* ende voughende hemlieden met dien (by den toedoene van Jacob de Zaghere, haerlieder overdeken, een maetsenare (1) van zijnder ambochte, metsghaders ooc van Ghysebrecht Plateel) in alderdiligentie weder ten rechte weghe thuysewaert, niet jeghenstaende alle tghuene dater die prince ende alle zijn edeldom toe ghesegghen ofte ghedaen conste, nichtemeer nopende die voorzeide acceptatie van der toecommende bataylgie dan andersins, want noch redene noch eere en hadder stede; maer zy bleven obstinatelick persisterene by tghuene dat zy voren hadden, latende van grooter haeste tmeesten deel van haerlieder carroy ende vitaylgie achtere, al ten inestimablen regrette ende verdriete van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, die welcke nochtans endelinghe by zijn edele wat vertroost wiert, hem naer meer andere propoosten indachtich makende hoe dat die Ghendtenaers niet nieus bedreven en hadden, maer dat zy tzelve over XXV jaer die hertoghe Jan, zijnen vadere, ghedaen hadden voor die stede van Mondedier, in Vermandoys, zo elders breedere by ons ghe-

(1) Metser.

noteert staet. Dienvolghende, zo gaf die prince alle die andere gendarmerye van Vlaenderen van ghelijcken ooc orlof weder te keerene elc naer tzijne, zo zy deden, hoe wel dat die Ghendtenaers wonderlicke groote zwaricheit maecten van binder stede te commene eer anderstont men hemlieden eenen nieuwen paltrock gave, ofte die weerde daer voren in ghelde, volghende die oude costuyme ende maniere van doene, daer up dat hemlieden die wethouders ende regierders wel ende stoutelick terstont verantwoorden, dat zy met haerlieder voyagie ende zeer ignominieux vertrecken bet elc eenen bast an haerlieder hals verdient hadden dan tghuene dat zy heesschende waren, in der maniere dat zy gheen schoondere en zaghen ofte zy moesten int ende onbeschoncken, elc tzijnen huysewaert keeren, al wast hemlieden leet. Dierghelijcke zwaricheit maecten ooc die van Brugghe, die welcke haerlieder thenten ende pauwelgioenen tusschen St-Andries ende St-Baefs nedersloughen, ende gheensins thaerlieder stede waerts keeren en wilden, voor anderstont dater behoorlicke correctie ende punitie ghenomen ware over die van Sluys, die welcke in prejudicie van haerlieder oude previlegien ende costumen in ghebreke ghebleven waren van met hemlieden in de voorscreven Calisvaert ter orloghe te treckene, zo voorzeit es; die van der wet hadden die zake al te gheerne int vriendelicke ghemodereert ende te nedere gheleit, metter assistentie van alle die edelen ende notablen van der stede, maer ten was niet doenelick; dies bleven zy daer vast ligghende, eenen goeden tijt gheduerende, ende tvouchder hem al by dat van quaden bloede was, zo dat haerlieder ghetal grootelicx by dien van daghe te daghe wies, augmenteerde ende vermeerderde, zo alsdoen van ghelijcke ooc dede tzomerwatere, twelcke up St-Pieters ende Pauwelsdach tOudenaerde boven den haeck van der Meerschpoorte stont. Maer daerentusschen trocken die 1436.

De Bruggelingen tegen die van Sluys verbitterd, weigeren naer hunne stad te keeren.

1436. hertoghen Heynfroot van Glocestre ende die grave Richaert van Varrewijck tzamen, met omtrent XII duysent mannen van wapenen, te peerde ende te voet, allomme binnen den quartiere van Grevelinghe, Burburch, Berghe, Cassele ende Belle, vanghende, stelende ende roovende al dat zyder vonden, ja zelfs die steden van Belle ende van Poperinghe gheel ende al in gloyen stellende, met alle die schoone prochien daer omtrent. Naer dat zyter al ghepijlgiert ende gheruymt hadden, die Casselaers die schoffierlicheit hoorende, verzaemden metter spoet vijf duysent mannen omme die Inghelschen haerlieder buyt tomtweldighen, maer Mer Colaert van der Clijte, die heere van Ruwerscheure ende van Watene, souverain van Vlaenderen, en wildes niet ghedooghen, vreesende of zy te quaet hebben mochten, ghemerct dat meest al landtslieden ende ongheaguerroyeerde persoonen waren; dienvolghende, zo deden die vianden al dat hemlieden gheliefde ende goet dochte, nemende insghelijcx ooc te Ruwerscheure, te Waescappelle, tArcke, te Blendeecke ende te Bredenaerde al dater yewers wel stont, metsghaders ooc in alle die andere omligghende prochien ende heerlicheden, zo dat zy XII^c waghenen, vul roofs ende buyts, binder stede van Calis brochten, met vijf duysent rijcke ghevluchte landtslieden, kijnderen ende een groote menichte van allerande soorten van lakene. Twijle dat in West-Vlaenderen aldus al over noene ghinck, zo quamen die Inghelschen insghelijcx ooc met eeneghe schepen van orloghe voorby die stede van Oostende ghevaren naer tlandt van Walcheren, aldaer zy niet dan vrienden en vonden, wel jeghens den danck van Jan Rijm, die rentmeestere van Zeelant, zo dat hyder omme versleghen wiert, ende die van Oostende vergaerden terstont an de cant van vier duysent boeren ende schippers lancx die zeekant, omme die Inghelsche moghentheit te wederstane, ghemoetende mids dien Mer Jan, die heere

De Engelschen verwoesten West-Vlaenderen

van Hoorne, admirael van der zee, vluchtende lancx tVloetmarct in deguiseerde ende onbekende habijten, den 1436.
welcken zy terstont zeer gruwelick apprehendeerden ende doodt sloughen als eenen verradere, metsghaders ooc zijnen knecht, in zulcker voughe dat hy binder collegiale kercke van St-Donaes te Brugghe begraven wiert, ter grooter droefheit ende rauwe van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, die welcke hem zeer lief ende weerdt hadde. Up St-Laureinsavent arriveerden die voornoemde Inghelsche schepen van orloghe int Oostvrye, aldaer zy alle die schoone prochien van der Grouwe, van Gaternesse, Schoondijcke, Nieukercke, Casant ende Wulpen, met meer andere omligghende contreyen, zeer compasselick afliepen, beroofden ende verbarnden, twelcke willende beletten die andere Oostvryelaten, te wetene van Eecloo, Aerdenburch, Maldeghem, Heylle, St-Laureins ten Blocke, Adeghem, Cocsye, Oostburch ende Heynkewerve, zo vergaerden in alderdiligentie bet dan vier duysent vechtende mannen in Brixius poldere, niet varre van der platse daer haerlieder vianden in slachordene stonden, zo dat hem joncheer Guy De Visch (comende van ghelijcken ooc met zijne Sluysenaers die gheoultragierden te bate), ter causen van dien, zeer leelick ende vullick verabuseerde, meenende dat van beede zijden al Inghelschen waren, ende keerende mids dien van grooter benauthede zeer haestelick weder met alle zijn volck, uyt welck onvoorsienighe vlucht die Oostvryelaten ooc zulc eene gruw int herte ghecreghen, dat zy van ghelijcken ooc alleghader haerlieder veerden liepen, wel ter onverwinnelicker schade van den ghemeenen lande, want hadden die van der Sluys niet ghevloden, zy zouden wel ghemackelick met haerlieder assistentie alle die Inghelsche gendarmerie meestere gheworden hebben, die welcke ontwijffelick zo overgroot in ghetal niet en was, ende voortan niet anders en zochten dan tvette ende twel

Vallen in het Oostvrye.

1436. ghegoede quartier van Hulst, insghelijcx te beroovene ende te pijlgierene, maer Mer Hector, die bastaert van Vlaenderen, heere van Voorhoutte, wederstont ende belettedet, met die van den lande van Waes, Axele ende andere circumvoisine steden ende prochien. Twelcke verhoorende die edele princesse Isabelle, shertoghen Philips huysvrau van Bourgoengnen, dede zo vele dat die Brugghelinghen (die welcke noch tusschen St-Andries ende St-Baefs ghecampeert laghen, zo wy ghehoort hebben) endelinghe up St-Claredach, den XIIe van ougst, upbraken ende haerlieder wech tOostbrugghe waert namen jeghens tghewelt der inghelscher natie, onder tbeleyt van Mer Jan, die heere van Steenhuyse, ende Claeys de Calckere, tzamen gheaccompaengneert ende vergheselscipt met menich eerbaer ende notabel poortere der stede van Brugghe, tusschen die welcke dat die principaelste waren : Gillis van Vlaminckpoorte, Jacob Breydele, Jacob Biese, Jan van Hoorne, Maerten Hoonin, Jan Parlant, Louys van den Walle, Jacob van den Walle, zijn zuene, Vincent Scheutelare, Claeys Caneel, Jan Geerbode, Joos van Wulfsberghe, Pieter Debul, Joos Debul, Jacob Ruebs ende Jacob Reyngoot, hebbende alle ghelijck, int generale ende elc bijsondere, expres last ende bevel van der princesse voorscreven, tvier voor alle wercken in die inghelsche schepen te steken, al zo varre alst doenelick ware, ende uytter Sluys ghearriveert zijnde, zy en mochtender niet passeren, obsterende die interdictie van Roelant van Uytkercke, die heere van Emsrode, Estruit ende van den gulden vliese, die welcke niemende binnen der stede en wilde laten commen dan alleenelick den voornoemden heere van Steenhuyse zijn veertichsten, bannende metten zelven ooc alle poorters der stede van Brugghe binnen der stede van der Sluys up haerlieder hooft, als wesende al verraders ende meutmakers zo hy zeide, met alle die ghuene die daer ghecommen

De Bruggelingen trekken op tegen de Engelschen.

waren. Twelcke die van der bruchscher armeye zo qualick greyde, dat zy tzamen van buyten omme tOostburch waert trocken, doende daer zulc devoir jeghens die inghelsche macht ende moghentheit, dat zy eer yet lanck weder alle ghelijck te Calis waert keerden, met zo veel roofs ende buyts dat jammer was. 1436.

Ende die Brugghelinghen quamen van ghelijcken ooc naer anderwarf groote beroerte ghehadt thebbene met die van der Sluys (aldaer zy die poorten open braken) weder in zeer schoonder ordonnantie thuysewaert, treckende voorts reghelrecht, up den XXIIe van der maent van ougst, tzamen ter marct, elc onder zijn banniere, ende stellende daer den standaert van der stede gheel vast in die calsye, als die ghuene die om niemants wille van danen scheeden en wilden, zo zy zeiden, eer anderstont men Roelandt van Uytkercke behoorelick ghecorrigiert ende ghepunieert hadde, ter cause dat hy hemlieden die poorte van der Sluys voor haerlieder ooghen ghesloten, metsghaders ooc verraders ende muetmakers gheheeten hadde. Twelcke al ziende ende hoorende die van der wet, zy hadden die zake gheerne ghemodereert, by laste van den prince, wesende alsdoen ten Damme, maer twas al verloren aerbeyt, zy en wilden nieuwers naer hooren, zegghende dat men behoorde die stede van der Sluys by foortse van wapenen inne te nemene ende ter behoorelicker subjectie ende onderdanicheit te bringhene, poorten ende mueren te vellene, ende te punierene alle die ghuene diese hadden laten fortifieren ende verstercken jeghens ende contrarie die previlegien der stede van Brugghe, metsghaders ooc in gheender maniere te ghedooghene dat die van den Vryen (die welcke oyt haerlieder supposten ende ondersaten gheweest hadden) int vierde let van den lande ende graefscepe van Vlaenderen worden zouden, ghelijck zy die mare deden gaen. Binnen deser middelen tijt qua-

De Bruggelingen blyven in de wapenen en vermoorden hunnen schout.

1436. men somwijle eeneghe van sprinces edelen van Damme te Brugghe ghereden, in de welcke hem tghemeente, staende te marct, ten alderbeste niet en betraude, roupende mids dien, met luyder stemme, dat zy zelve die slotelen van der stede hebben wilden ende van der artijlgerie van diere, twelcke hemlieden meester Jan de Mil, die greffier, gheerne uytten hoofde zou ghesteken hebben, uytter name van die van der wet, maer twas te vergheefs, in zulcker wijs dat zy hem dreychden den hals af te steken, ten ware dat hy hemlieden te kennen gave waer die voornoemde slotelen waren; dienvolghende zo verclaersde hy hemlieden dat dezelve rusteden onder Dolin van Thielt, den clercq van der tresorye : dies liepen zy, ten XXVIe daghe van der maent voornoemt, in alderdiligentie met machte derrewaert, roupende zeer hooghe ende overluydt den zelven roup als voren, ter grooter omtroeringhe van de edele lieden ende wethouders, die welcke daer alsdoen tzamen aten van den avende, in der maniere dat Mer Jan van Gruthuuse, die capiteyn van der stede, achter een by hemlieden quam, met Mer Claeys Uyttenhove, die bailliu, ende Stassaert Bricx, die schoutheetene, die welcke zy ghevouchsaem foortselinghe te ghadere ter marct waert leeden, tal zulcken meshaghene van den schoutheetene voorzeit, dat hy hemlieden, ter cause van dien, zeer confuselick ende injurieuselick toesprak, twelcke zy niet langher connende verdraghen, sloughen hem int ende zeer jammerlick doot, tende van der Breydelstrate, ten grooten verschrickene van beede die andere heeren, die welcke voorts zo vele deden dat alle die versochte slotelen ter marct ghebrocht wierden, ende zeer corts daer naer, zo schoot men allevot met die groote artijlgerie, in zulcker voughen dat niet en scheen ofte die aerde en dreunde, ooc ijsden alle lieden van eere dict hoorden, te meer dat tghemeente by dien noch lancx zo meer ter marct vergaer

derde, elc onder zijn banniere. Dese zaken aldus al ghepasseert zijnde, Mer Jan van der Gruthuuse ghinck noch binder zelver nacht boven up dHalle ende sprack totten ghemeente (uyt die metalen traylgie daer men die ghebo- 1436.
den uytroupt), begheerende zeer neerstelick verlaten te zijne van zijnen capiteynscepe, metsghaders ooc Vincent Scheutelare ghesurrogueirt thebbene in zijn stede, ghelijct ghebuerde, in der maniere dat die nieuwe capiteyn Scheutelare van stonden an tdoode lichame van Stassaert Bricx dede begraven binnen die collegiale kercke van St-Donaes, zegghende dat men zijn doot niemende int particuliere wijten en zoude, maer dat zy zoude blijven ten laste van der gheeler republiecke int generale, in welcke woorden tghemeente voor een eerste beghinsele zulcke smake vandt als een wondere, doende met eenen ter Halle uyt publiceren ende vercondighen dat zy hemlieden alle ghelijck naer die noene ter marct vinden zouden, die binnen XXX jaer daer te voren in eenich regiment van der stede gheweest hadden, zonder dies in ghebreke te zijne, up zekere groote pecuniaire boete ende bovendien noch arbitrairlick ghecorrigiert te werdene. Als Gheeraert Ruebs ende Dolin van Thielt dit ghebodt hoorden, zy absenteerden hemlieden ende vloden uytter stede, byder hulpe van goede vrienden; dies wierden haerlieder huysen teeneghadere ghefoortseert ende gheschent van boven tot beneden, zo dat mer gheenrande wreetheit ofte rudesse en spaerde, want ten huyse van Gheeraert voorzeit wierden onder andere ooc een thoeveel toelasten wijns (wel totter weerde van tachentich ponden grooten) zom gheel in duyghen ende zom den bodem innegheslegen, zo dat die wijnen al vloyenden lancx die keldere. Doen ghinck men alle die previlegien van der stede ten Halle uytlezen, vier daghen lanck gheduerende, ende namentlick previlegie dat die van Brugghe hebben ten préjudicie van die van Sluys,

1436. nopende tverbieden van allerande fortificatien ende versterckinghen, daer van nieus zulcke murmuratie ende beroerte uytrees dat men alle die oude wethouders binder stede confineerde, up die verbuerte van lijf ende goet. Dese dangereuse meute en luste die princesse Isabelle niet langher te ziene, ghemerct dat zy noch daghelicx lancx zo meer groeyde ende versterete, maer wilde ten dien upsiene die stede van Brugghe verlaten ende trecken naer Damme by den hertoghe Philips, haren man, zittende ten dien fine up een waghen, met den jonghen grave Charles van Charloys, haren zuene, in haren schoot (tzamen vergheselscipt met Mer Roelants wijf van Uytkercke ende die wedewe van Mer Jan van Hoorne) ende rijdende alzo ter Cruyspoorte waert, aldaer beede die voorscreven vrauwen van Uytkercke ende van Hoorne zeer rudelick ende hatelick uyt haer waghene ghetrocken wierden ende in vanghenesse gheleyt by tfurieus ghemeente, daer Jan Louckaert die capiteyn of was, tal zulcken verschrickene van den voorzeiden grave van Charloys dat hy met luder keele schreemde van grooter verdwelmtheit ende vervaertheit, reysende niet min voorts naer die stede van Damme met zijnder moedere, die welcke niet en faylgierde (al wast by aldien dat zy die stede van Brugghe andersints niet leet en hadde) van hare doleantie ende clachten te doene, daer ende zoot behoorde, ghelijct wel recht ende redene was. Hierentusschen versochte tcommuyn van Brugghe een vaste ligue ende alliantie te makene met die van Ghendt, biddende hemlieden met eenen ooc dat zy voor hemlieden zouden willen intercederen by den prince om paeys van hem te vercrighene, behoudens nochtans dat Mer Roelant van Uytkercke voor alle wercken ghepuniecrt zy van der injurie hemlieden anghezeit, ende die van der Sluys hemlieden voortan voughen ende reghelen naer haerlieder oude previlegien,

De hertogin trekt uyt Brugge naer Damme.

costumen ende usagien, metter cassatie bovendien ooc van den contrebrieve ofte calfsvelle, zeer fraudieuselick ende sinistrelick ghemaect int jaer XIIIIᶜ ende VII, rustende jeghenwoordelick int casteel te Rijssele, in der maniere dat zy moghen bliven in haerlieder oude libertheit ende vryheit, zonder ten surpluse nopende haerlieder goede name ende fame, yewers inne vercort ofte vercranct te zijne in eenegher maniere. Dienvolghende, die Ghendtenaers accepteerden die ghepresenteerde ligue, doende voorts by den hertoghe Philips van Bourgoengnen zulcx als voorzeit es, maer hy was zo grootelicx verbolghen dat hyder zeer lettel up schafte, ja zelfs qualick naer hooren wilde, verclaersende niet min endelinghe dat hy van den advijse was, in tijden ende stonden behoorelicke correctie ende punitie te nemene over die van Brugghe, al zo wel nopende die onverdraghelicke injurien ende confusie onlancx by hemlieden die princesse Isabelle, zijnder huysvrau, metsghaders ooc zijnen zuene Charles gheschiet ende ghebeurt, als anghaende die moordadighe doot van Stassaert Bricx, haerlieder schouteetene, met welcke verclaerse hemlieden die Ghendtenaers zo buytermaten qualick contenteerden ende ghevouchden, dat zy smaendachs, up den derden van septembre (achtervolghende dalliantie als voren), tzamen ghewapent ter Vrijdachmarct liepen, zweerende van danen niet te scheedene voor anderstont dat die Sluysenaers haerlieder punitie omtfaen hadden als naer rechte. 1436.

De Gentenaers in verbond met de Bruggelingen.

Van dese nieumare verblijden ende verhuechden hemlieden die Brugghelinghen zo buytermaten zeere dat zy van stonden an alle haerlieder steden subalterne, metsghaders ooc alle andere ressortanten ende haghepoorters by hemlieden ter marct omtboden, leedende mids dien alle haerlieder oude wethouders ghevanghen up die oude Halle ende van danen weder naer tGijselhuys. Dit spel en greyde on-

1436. twijffelick die edelen slandts van Vlaenderen niet, doende mids dien alle pooghernie ende neersticheit omme die Ghendtenaers van der bruchscher allyantie ende confederatie te diverterene, zoot ghebeurde, in der maniere dat zy ten V^e daghe weder uyt de wapenen scheeden, voughende hemlieden elc in tzijne weder naer zulc ambocht, stijl ende neeringhe als zy van te voren ghedaen hadden; dies moeste die hertoghe Philips van Bourgoengnen interdiceren ende verbieden dat men hemlieden tschandelick vertrecken van voor die stede van Calis niet meer en reprocheerde nochte en verwete, metsghaders ooc wel expresselick beloven tbeste met die van Brugghe te doene, die welcke zy ontwijffelick wel meer voordeels ghedaen zouden hebben, indien zy al zo goede vrienden gheweest hadden als zy schenen, ende niet meest om hemlieden zelve ghepeynst en hadden, zoot bleeck. Ende svrijdachs up Onzer Liever Vrauwenavent, den VIIe van der maent voornoemt, quamen in goeder ordonnantie ende equipage die van Oostcamp (die welcke mids dien den roosen hoet, als deerste ghecommene, wonnen) metsghaders ooc die van Damme, Oostburch, Aerdenburch, Ysendijcke, Muenickereede, Houcke, Mude, Blanckenberghe, Moerkercke, Ramscappelle, Westcappelle, Dudzeele, Coukelaere, Oostkercke, Heyst ende Vinckambocht, met meer andere prochien ende ambochten van den Vryen, successivelick deene voren ende dandere naer te Brugghe ter marct, elc met zijnen standaert, banniere ofte wimpele, achtervolghende die voorghaende omtbiedinghe, zo wy ghehoort hebben. Tzelve deden van ghelijcken ooc smaendachs daer naer die van Torhout ende Lisseweghe, ende binnen den zelven daghe wierden te Ghendt ghebannen, als vianden slands ende den ghemeente schadelick, eerst Roelant van Uytkercke, die heere van Emsrode, Estruit ende van den gulden vliese; Mer Colaert van der Clijte, die heere van Ruwer-

Zy gaen uyt de wapenen.

schuere ende van Watene, souverain van Vlaenderen, Inghelram Hauweel, meester Gillis van der Woestijne, raedt shertoghen van Bourgoengnen, ende Jan van Damme, elc hondert jaren uytten lande ende graefschepe van Vlaenderen up zijn hooft, met expresser additie bovendien, dat zo wie iemende van hemlieden in handen leverde, levende ofte doot, zoude hebben voor zijnen salaris III^c ponden torn. Ende sachternoens van shelich Crucedach, screef men te Brugghe III^c saudeniers anne, ten coste van der stede, onder die conduyte van Vincent Scheutelare ende Jan Bovin, die welcke tzamen zo veel devoirs deden (treckende met haren volcke tot alle smalle steden ende prochien van den Vryen) dat die van Oudenburch, Oostende, Ghistele, Lombaertsijde, Loo, Jabbeke, Varsenare, Straten ende Wendune ooc al ghewapent te Brugghe ter marct quamen, zo insghelijcx ooc zouden ghedaen hebben die van der Sluys, Nieupoort, Dixmude, Moerdijcke, Hondtschote, Zoutcote, Veurne, Berghe, Duynkercke, Burburch ende Grevelinghe, ten hadde ghedaen tgroot obstacle ende empeschement van die heeren ende edelen slands van den Vryen, dieder in alderdiligentie jeghens waren, up hope van tvierde let van Vlaenderen te wordene, volghende die belofte hemlieden ghedaen ten upbrekene voor Calis, by den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen. Up den welcken, ten VIIIe daghe van octobre, int zelve jaer, die graefschepen van Henegauwe, Hollant ende Zeelant verstorven metter heerlichede van Vrieslant, overmids die aflijvicheit van vrau Jacoba van Beyeren, sgraven Willems eeneghe dochtere van Henegauwe, Hollant ende Zeelant, heere van Vrieslant, daer noyt generatie of en quam, niet jeghenstaende dat zy in haer leven diversche mans ghehadt hadde, te wetene: eerst, die hertoghe Jan van Toureyne, sconincx Charles derde zuene van Vranckerijcke, ende daer naer den hertoghe Jan van 1436.

Dood van vrouw Jakoba van Beyeren.

1436. Brabant, den derden van dier name, binnen wiens tijde zy ooc metten hertoghe Heynsfroot van Glocestre in Inghelant bouleerde, trouwende voorts, naer die doot van den voorzeiden hertoghe van Brabant, Mer Francke van Borsele, die heere van St-Maertensdijck, die haer zeer eerlick dede begraven te sGravenhaghe, in Hollant, byder ordonnantie nochtans van den hertoghe Philips voorscreven, die welcke noch daghelicx ziende lancx zo meer die groote onverdraghelicke overwillicheit van die van Brugghe, maecte Mer Jan, den heere van Steenhuyse, capiteyn generael in zijn absentie van der vlaemscher armeye, ghevende voorts an Jan van der Clijte, die heere van Comene ende van den gulden vliese, die stede van Ghendt te bewarene; Gheeraert van Schoorissen stelde hy die stede van Oudenaerde in handen, ende Gheeraert van Ghistele wiert gouverneur van Cortrijcke ende andere elders, zo dat alle die principaelste steden van Vlaenderen zeer wel voorsien wierden van goede ghetrauwe capiteynen ende dieser meer ter orloghe nootsakelick es, ende over zulcx zo ghinck hem Jan van Vilers, die heere van Lilleadam ende van den Gulden vliese, van dier tijt voort ten Damme houden, met zijnen garnisoene uyt Pijcardien, Artoys ende Henegauwe, daer naer hem ooc capiteynen of waren, Mer Jan van Vlaenderen, die heere van Praet ende van der Woestijne, ende Mer Joos van Huele, die heere van Lichtervelde, zo grootelicx al ten ghemeenen verdriete ende leetwesene van die van Brugghe, dat zy haerlieder ghedeputeerde van der wet, metter adjonctie van eeneghe zwaerdekenen, ten diversche stonden by den prince zonden, omme van hem te verwervene gratie, pardoen ende remis, met die bespreken ende conditien voorscreven; maer wat zyder toededen, zy en ghecreghen gheen acces, dies moeyden zy ten zelve fijne die van Ghendt ende van Ipere, die welcke men van sprincens weghe voor ant-

De Bruggelingen staen naer genade.

woorde gaf, dat zo wanneer die van Brugghe eerst van haren weghe ghedaen zouden hebben, ghelijck goede ghetrauwe ondersaten ende subjecten toebehoort, zo en zoude hy van zijnder zijde insghelijcx ooc niet faylgieren van in alles te doene als naer redene, zonder eenich breeder verclaerst ofte interpretatie, omme de welcke te vercrighene men voorts up St-Matheusdach daer naer Mer Jan van Gruthuuse, met Loys van den Walle, den burchmeestere van den course, ende meester Antheunis Choen van der ordene van den Predickhaers, ten hove waerts depescheerde, met noch eeneghe andere wethouders, notablen ende dekenen, aldaer zy (by den toedoene van eeneghe quaetwillighe hovelinghen ende Vryelaten) qualick ghenouch ten VIIe daghe audientie ghecreghen, metter interpretatie hier naer verclaerst, te wetene : dat die van Brugghe (indien zy in toecommende tijden gauderen wilden van gracie ende ghenade) eerst ende voor alle wercken scheeden moesten uyt die wapenen ende van der marct, doende elc weder zijn ambocht, stijl ende neeringhe ghecostumeert, dienvolghende zo drouch men smaendachs naer St-Denijsdach alle die standaerden ende bannieren (daer tcommuyn te Brugghe nu eenen langhen tijt ter marct mede ghestaen hadde) tzamen binnen der oude Halle, aldaer zy nochtans elc bijsondere, al zo wel by daghe als by nachte, zeer neerstelick ghewacht ende bewaert wierden ten coste van der stede, tot sdonderdachs daer naer volghende, doen die van de vier neeringhen zeer furieuselick, met eenen hooftgeschotte, haerlieder banniere weder haelden ende ter marct brochten, twelcke ziende alle die andere, zy deden ooc van ghelijcken ende zonden snachts hondert ende twintich ghesellen. die teeneghadere al verbeurt ende heurlieder maecten ten huyse van eeneghe van de principaelste van den Vryen, wesende zom ooc scepenen, te wetene van Jan van der Lijzen, 1436.

1436. Heyndrick van Meetkercke, Jacob Boudinssuene ende Jacob van Merckercke, omme dieswille dat zy metten collegie van den Vryen hemlieden in als zo jeghens ende partidich vielen, als voorzeit es. Dies stontter ter marct weder van nieus al in goeder ordonnantie, een ijghelick ondere die standaert ende banniere daer hy behoorde, in zulcker wijs dat die standaert van Vlaenderen rechts voor tBeelfroot stont in de calsye gherecht, metten standaert van Brugghe, ende die zes hooftmannen van der poorterie ter slinckere zijde, hebbende elc die banniere van zijnen zestendeele in dhandt, doen volchden die vier neeringhen als wevers, vulders, scheerers ende vaerwers, streckende tzamen tot Groenevoorde; ende van danen voorts noortwaerts of totter *Catte*, stonden die vleeschauwers ende vischcoopers, met dater meer of dependeert ende annecleeft, elc ondere zijne banniere, neffens de welcke hemlieden die cordewaniers, zwarte leerthouwers, hudevetters, dobbeerders, buersemakers ende handtschoewerkers vouchden, tzamen met twee bannieren; voor die *Mane*, zach men die oude cleervercoopers met een pingion (1) staen, gheaccompaengneert ende vergheselscipt met die pourpoinstekers, wiltwerckers ende oude graeuwerckers; ende treck van den Eyerhoucke oostwaert voor by St Christoffelskercke, hielden die van der oude cruysboghe, metter banniere van den rudder St-Jooris; maer ter rechtere zijde van de voorzeide standaert van Vlaenderen totter Breydelstrate ghepasseert, ende al zo wat keerende Noortwaert lancx die Lakenhalle, zo stonden die schroyders met die XVII neeringhen, te wetene die wijntappers, timmerlien, matsenaers, tegheldeckers, zaghers, schilders, zadelaers, cupers, drayers, boghemakers, wielmakers, schrinwerckers, coordemakers, stroodeckers, plaesteraers, eerdepot-

De neiringen komen by een op de markt.

(1) Banier.

tebackers ende lootghieters, hebbende te ghadere twee bannieren, zo van ghelijcken ooc hadden die smeden, goutsmeden, waepmakers, tinnestoopmakers, backers, muelnaers, hoedemakers, tapijtsiers, tijckwevers, riemmakers, spellemakers, nastelinckmakers, cattoenslaghers, scheemakers, barbiers, fruteniers, keersgieters, schiplieden, paternostermakers ende makelaers, streckende tzamen totten houcke van der Vlaminckstrate; ende van danen voorts westwaerts of tot die *Meeuwe*, volchden die van Damme, Muenickereede, Houcke, Oostburch, Ardenburch, Mude, Blanckenberghe, Torhout, Oudenburch, Oostende, Ghistele, Lombartsijde ende Loo, hebbende elc bijsondere haerlieder standaerden ende banieren, ende verbeydende van daghe te daghe die andere resterende smalle steden insghelijcx ooc onder Brugghe sorterende, als Sluys, Nieupoort, Dixmude, Mordijcke, Hondschote, Zoutcote, Veurne, Berghe, Duynkercke, Burburch ende Grevelinghe, maer zo voorzeit es, zy en quamender niet; dies stonden daer neffens die voornoemde van Loo tot voor by St-Jooris, die van Isendijcke, Oostburchambocht, Moerkercke, Houtave, Wendune, Nieumunstere, Vlisseghem, Clemskercke, Oostkercke, Ramscappelle, Westcappelle, Dudzeele, Lisseweghe, Coolkercke, Heyst, Uytkercke, Zuwenkercke, Meetkercke, Vinckambocht, Camerlincxambocht, tProossche, Ghistelambocht, Jabbeke, Vassenare, Straten, Couckelare, Ichteghem, Eerderijcke, Eerneghem, Leke, Vladersloo, Snelleghem, Zelleghem, Lophem, Sijsseele, Oostcamp, Ruddervoorde, Waerdamme Beernhem ende St-Jooris ten Distele metten standaert van den Vryen ende daerenboven noch elc zijne particuliere banniere ofte pingion, al ter grooter vilipendentie ende meshaghentheit van haerlieder naturelicken heere ende prince, die welcke ter dier occasie Mer Heyndrick van Borsele, die heere van der Vere, ter Sluys waert 1436.

1436. zant, met een deel schepen van orloghe uyt Hollant ende Zeelant, makende semblant als of hy die Brugghelinghen hadde willen te watere belegghen, ende daerentusschen stelde men groote dicke balcken in die middele van de varsche vaert, tusschen Sluys ende Damme, by de welcke die van Brugghe teeneghadere ghepriveert ende ghefrustreert wierden vant beneficie van der zee ende van den Zwene, twelcke hemlieden eer yet lanck zulcke vermurwinghe int herte causeerde, dat zy haerlieder voorscreven ghedeputeerde (metter adjonctie van twee gheestelicke persoonen, uyt elc collegie ende couvent van de vier ordenen) anderwarf in alderdiligentie by den hertoghe Philips ten Damme zonden, aldaer zy hemlieden alle ghelijck zeer odmoedelick te voet vielen, biddende zijne hoocheit (duer die mondt van meester Jan Vijndegoet, die prior van de Jacopijnen) zeer instantelick om gracie ende ghenade, met belofte van voortan goede onderdanighe subjecten te blivene, metsghaders ooc zonder langher dilay van der marct ende uyt de wapenen te scheedene, ende veel meer andere pregnante redenen, ten zelve propooste ende fijne dienende, daer die prince wonderlicke zeere by ghemoveert ende gheroert wiert, nemende niet min dach om tantwoordene tot sanderdachs, binnen welcken middelen tijt Jan, shertoghen Adolphs oudste zuene van Cleven, zo uytnemende wel zijn devoir dede met die proost van St-Donaes, die archidiaken van Rouaen, Jan die heere van Roubais, Hughes van Lannoy die heere van Santes, Philips die heere van Ternant, meester Jan Vijndegoet, Meester Antheunis Choen, meester Antheunis Hyen ende meester Jan Lantberttoonre van Brugghe, datter emmers een accoort, paeys, gracie ende pardoen naer volchde, niet zonder die zeer neerstighe intercessie van die van Ghendt ende van Ipere, metsghaders ooc van de cooplieden van Oostenrijcke, Spaengnen, Arragon, Schotlant,

Lombardien, Catalongnen, Portegale, Geneven, Venegien, Luca, Milaen, Placence, Florence ende andere natien als doen te Brugghe residerende, ende dit up die conditien ende bespreken hier naer verclaerst. 1436.

Genade's artikelen.

Te wetene : dat die van Brugghe, met alle haerlieder adherenten ende annehanghers ghehouden zullen wesen (volghende haerlieder voorgaende belofte) van stonden an die marct te rumene ende een yghelick weder, in paeyse ende met vreden, up zijn ambocht ende handtwerck te keerene, zonder dies eenichsins in ghebreke te blivene.

Daerenboven zo zullen noch II^c^ L persoonen, van de alderprincipaelste van der stede van Brugghe, van ghelijcken ooc ghehouden wesen die prince verghevenisse te biddene up beede haerlieder knyen.

Dies zal hemlieden daer voren vulcommelick pardoen ende remis verleent worden van al tghuene dat zy in die voorleden wapeninghe jeghens hem, zijne huysvrau ende zuene mesdaen ende verbeurt mueghen hebben in eeneghe rande maniere.

Met expresser cassatie bovendien ooc van den contrebrieve ofte calfsvelle, thaerliede prejudicie ghefabriceert, gheexpediëert ende ghemaect int jaer XIIII^c^ ende VII (zo elders breedere ghededucert staet) ende rustende jeghenwoordelick binnen den casteele te Rijssele. Actum binder stede van Damme, smaendachs den XVe van der maent van octobre, int jaer XIIII^c^ ende XXXVI als voren.

Dienvolghende, zo deden swoendachs daer naer te Ghendt, int hof ten Walle, den behoorlicken voetval voor den hertoghe Philips van Bourgoengnen, die bailliu, burchmeester, schepenen, raden, tresoriers, hooftmannen, notablen ende dekenen der stede van Brugghe, totten ghetalle voren verhaelt, omtfaende daer met eenen Bartholomeus de Vooght voor haerlieder schouteetene, in stede van den versleghen Stassaert Bricx, zo voorzeit es. Ende

1436. draghende tsondachs daer naer een zeer solemnele generale processie binder collegialer kercke van St-Donaes, te Brugghe, omme den almeughenden Heere eendrachtelick te lovene ende te danckene van zijnder goedertierer gracie ende paeyse voorscreven, niet jeghenstaende dat zy tsanderdachs wel by effecte betoochden hoe lettel dat zyder of hielden, doen zy jeghensdaechs daer naer teenen poorterschen dinghedaghe thaerlieder vierschare te rechtstade omtboden, eerst Roelant van Uytkercke, die heere van Emsrode, Estruit ende van den gulden vliese; Mer Colaert van der Clijte, die heere van Ruwerschuere ende van Watene, souvereyn van Vlaenderen; Jan de Baenst, Guy de Baenst, Paridaen Woutersseune, Pieter van Pijnagie, Laureyns van den Moere, Pieter Ermy, Jooris Leutack, Wouter de Groote, Rogier Davids, Lodewijck Buyck, Jan van Zevecote, Willem Carre, Jacob van Roesselare, Jan van der Slotele, Jan Reylof, temmerman ende Joos die sHeeren dienare, alle poorters ende inghesetene, metsghaders ooc meest officiers ende wethouders der stede van der Sluys, omme by hemlieden personelick ter voorzeider vierschare verantwoort te werdene up de voorgaende poincten ende zwaricheden in questie, al zo wel nopende die contumatie by hemlieden betoocht int trecken naer Calis, als rakende de injurie tsijdert by hemlieden gheheurt ende ghesciet, zo wy hier boven al int langhe ghehoort hebben, maer certeyn zy en compareerden niete meer ten eersten dan ten tweeden dinghedaghe, in zulcker wijs dat zy swoendachs sachternoens alle ghadere in opene vierschare ghebannen wierden uytten lande ende graefscepe van Vlaenderen, elc vichtich jaren up zijn hooft, ende tsanderdachs quamen die wevers, vulders, scheerers ende vaerwers ghewapent ter burch, ende deden in vanghenesse leeden Jacob Ruebs, Fˢ sheers Jooris Jacob Biese, Jacob Haghelsteen, Jacob van der Buerse, Jacob Reingout,

Verscheyde voorname persoonen worden in hechtenis gesteld.

Cornelis van Merendere ende Pieter de Cuer, met noch XVII andere notablen ende oude wethouders, als qualijck zorghe ghedreghen hebbende voor die previlegien van der stede ende namentlick angaende die van der Sluys, aldaer die voornoemde ghebannen persoonen (by den advijse van den hove) insghelijcx ooc niet en obedieerden, als wesende meest al in dienste van den prince, maer bleven ghezamelick binnen haerlieder stede, priverende daerenboven noch die van Brugghe van tbeneficie van den zwijne, by middele van zekere groote stakijtsen die zyder in sloughen, ooc beletteden zy die landtslieden van dier contreye eeneghe vitaylgie te Brugghe waert te bringhene, omme al twelcke hemlieden die gheinteresseerde zo uytnemende zeere bolghen ende stoorden dat zy van dien voort weder tzamen, by ghemeenen accoorde ende overeendraghene, in die wapenen ter marct liepen, zendende smaendachs naer St-Sijmoens en St-Judedach, den XIXᵉ van der maent als boven, VIIIᶜ cloucke ende vrome mannen naer die stede van Sluys, omme die XVIII voorscreven ghebannen persoonen thebbene, maer twas verloren moeite ende aerbeit, dies trocken zy in partye tArdenburch ende in partye ter Damme in garnisoene, eensdeels ter assistentie van de landtslieden die met haren goede te Brugghe ter marct quamen, ende eensdeels ooc up aventure of hemlieden die edelen hadden willen moeyen, die welcke zy in alder maniere zochten in tijts daer uyt thoudene. Ende twijle dat men hier mede besich was, zo vinck Jan van Uytkercke, die capiteyn van Nieupoort, een coopvaerderschip van Castijlgien in zee, van welcke hy zommeghe vlaemsche ende andere bootsghesellen dede omthoofden als zeerovers, waer of alle die van der spaenscher natie ter contrarie mainteneren wilden, doende over zulcx haerlieder clachten in schepene camere te Brugghe, aldaer men hemlieden notoirelick haerlieder onghelijck betoochde, 1436.

1436. ter grooter confusie ende cleenicheit van vrau Johanne, die vrau van Ghistele, wesende alsdoen te Brugghe, die welcke men met veel harde ende ruyde woorden zeer gruwelick ende leelick overghinck, omme dieswille dat zy den vlaemschen stroom niet bet bescermt ende bevrijdt en hadde jeghens die zeerovers ende lijedeelders, ghemerct dat zyder haren thol voren omtfinck, in der maniere dat haer endelinghe wel expresselick by den collegie gheordonneert wiert tzelve voortan te beterene ofte men zoudet doen doen tharen dobbele coste. Up tzelve pas quam die tijdinghe te Brugghe, hoe dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen anderwarf wonderlicke zeere up hemlieden verstoort ende vergramt was, metsghaders ooc over zulc verclaerst hadde haerlieder bannissement, nopende die voornoemde poorters van der Sluys teeneghadere nul, negeen ende van onweerde te zijne, twelcke hemlieden zo buytermaten zeere speet, dat zy noch recht noch wet ghedaen en wilden hebben, voor anderstont dat zy dies angaende alsints thaerlieder intentie ende meeninghe ghecommen waren, omtslaende midts dien alle die ghementionneerde notablen ende oude wethouders uytter vanghenesse, up cautie juratoire ende civile, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick Jacob van der Buerse ende Jacob Reingout, die welcke in gheenderande maniere tot eeneghe cautie verstaen en wilden, zegghende ghezamelick indien zy yewers inne yet mesdaen hadden, dat men ze punieerde, ende indien niet, dat men ze behoorde tomtslane, vrye, los ende quyte, zonder eeneghe conditie ofte reserve, dies moesten zy daer noch die patientie nemen; ende daerentusschen deden die bruchsche garnisoenen, die tArtenburch ende ten Damme laghen (ghelijck wy ghehoort hebben), allomme ten platte lande schoffierlicke veel quaets up die vrienden ende goetwillighen van der Sluys, zeer deerlick schendende, bedervende ende pijl-

Misnoegen van den hertog.

gierende die huyssinghe ende goedinghe van Guy de Baenst ende Lieven Ruebs, F^s sheer Geeraerts, ende keerende met dien weder tzamen, up St-Maertensdach, ter stede van Brugghe waert, met haerlieder capiteynen Jacob Edelinck, Beernaert Mahieu ende Daneel Reyniers, waerof die eerste swoendachs snuchtens daer naer tweewarf zeer rudelick voor die camere van schepenen clopten (daer al die wet verghadert was), als die ghuene die in alder maniere binnen wesen wilden, ende ziende dat men hem gheen openinghe en dede, zo reedt hy zeer foortselinghe up die deure met voeten, vertreckende metten zelve weder van daer hy ghecommen was, maer met zulcke afgrijselicke vloucken ende dreyghementen dat Morissus van Varsenare, die burchmeestere van schepenen, daghelijcx van dier tijt voorts met XXX hallebardiers achter hem ghinck ende men hielt alle die stede deure zeer scherpe wake. Hierentusschen verzaemden te Brugghe die drie leden slandts van Vlaenderen, oversiende ende examinerende zeer neerstelick, met die bailliu, schouteetene ende burchmeestere, die previlegie van der stede jeghens die van der Sluys, up hope van eeneghe goede middelen van eenen generalen accoorde te mueghen vindene, maer voor waer twas noch te vrouch. Dies wilde Bartholomeus de Voocht die schouteetene, in aldermaniere recht ghedaen hebbene over die capiteyn Jacob Edelinck, metsghaders ooc over beede zijne voorscreven mede capiteynen, zegghende dat men hemlieden alle drie behoorde thooft van den buycke te weerene, ter cause van alle die groote excessen, foortsen ende oultragien, onlancx (al zo wel buyten als binnen) by hemlieden, int generale ofte int particuliere, metter assistentie van haren volcke gheperpetreert ende ghecomitteert, zo voorzeit es. Maer die dekenen van de ambochten ende neeringhen warender eendrachtelick metten lijve jeghens, als die ghuene die gheensins ghedoogen en wilden meer

1436. eenich recht ofte wet ter vierschare ghedaen te werdene (achtervolghende tghuene dies wy hier boven ghehoort hebben) eer anderstont die van der Sluys gheobediecrt hadden, ten bannissemente voren verhaelt. Daer up hemlieden die voornoemde schouteetene terstont zeer overmoedelick verantwoorde dat ment om haerlieder wille niet laten en zoude, wat zyder toededen : zo dat zy hem ontwijffelick, ter cause van dien, van den zelve zope ghegheven zouden hebben, dat zy wijlent Stassaert Bricx, zijnen voorsaet, in officie ghegheven hadden, ten hadde ghedaen die haestighe interventie van zommeghe goede ende paysible lieden van eeren diet beletteden.

Vyfde kapitel der ridderorde van het gulden vlies.

Ende up St-Andriesdach, den laetsten van der maent van novembre, hielt die hertoghe Philips van Bourgoengnen die vijfste feeste ofte capitle van den gulden vliese anderwarf te Rijssele, in St-Pieters kercke, in der vorme ende maniere als elders breedere ghenoteert staet. Commende sdonderdachs up Ste-Luciedach, den XIIIe van der naervolghender maent, met VIIc archiers uyt Picardien, in alderdiligentie ter stede van Brugghe waert, aldaer hy zeer eerelick ende weerdelick processie wijs by alle die gheestelicheit inneghehaelt ende ghewellecomt wiert, metsghaders ooc by Vincent Scheutelare, die capiteyn; Mer Claeys Uyttenhove, die bailliu; Bartholomeus de Voocht, die schouteetene; Morissus van Vassenare, die burchmeestere van scepenen, ende Loys van den Walle, die burchmeestere van den Course, gheaccompaengneert ende vergheselscipt met alle die andere scepen, raden, tresoriers, hooftmannen, notablen ende lijdekenen, supplierende ghezamelick in behorelicker reverentie ende eerweerdicheit (deur die mont van meester Jan de Mil, haerlieder greffier) dat zijne hoocheit zoude ghelieven hemlieden zo veel gracie ende ghenade te doene, als dat zy teene goede ghedurighe paeyse gheraken mochten, onvermindert alle

Hertog Filips laet zich tot den vrede aenzetten.

haerlieder oude vryheden, rechten ende previlegien, ende namentlick die ghuene die zy hadden jeghens die van der Sluys, waer up hemlieden die prince verantwoorde dat hijt anders gheen intentie nochte meeninghe daer ghecomen en was, dan om hemlieden in paeyse ende in vrede te stellene, rijdende met dien voorts tzijnen hove waert, al waer men hem svrijdachs, den XXIe der zelver maent, snachts ten thien ueren, die nieumare brochte dat die vier neeringhen (te wetene: die wevers, vulders, scheerders ende varwers) weder van nieus ghewapent ter marct stonden, inne twelcke hy hem zo grootelicx beroerde dat hy van stonden an alle zijn voorzeide picaersche gendarmerie dede verghaderen, omtbiedende metten zelven ooc by hem Vincent Scheutelare, den capiteyn, omme van hem te vernemene wat van der zake ware, in der maniere dat hy eer yet lanck (naer behoorelicke informatie) wel verstondt dat al valsch ende min waerachtich was dat men hem gherapporteert hadde; dies hy hem zeer wonderlicke belchde, zegghende dat hy die van Brugghe noch wel te weten doen zoude, wie hy ware, ende houdende bysondere die vier neeringhen voor suspect, niet jeghenstaende alle haerlieder schoone excusen ende pregnante redenen, ter contrarien. Dienvolghende, zo wierden daer zonder langher dilay, by dien van zijnen rade, zekere poincten ende articlen van paeyse gheconcipieert, in der vorme ende maniere als hier naer volcht. 1436.

Artikelen van vrede.

Te wetene : dat die prince voor alle wercken gheelick, ganschelick ende liberlick themwaerts hebben ende behouden zal die steden van Oudenaerde, Sluys ende Nieupoort, metter cassatie ende abolitie van allerande voorghaende costumen, rechten ende previlegien voor die date van dezen by iemende gheintroduceert ofte vercreghen in prejudicie van dien.

Ooc zal tbannissement van de voorscreven XVIII poor-

1436. ters van der Sluys teeneghadere te niete ghedaen wesen ende verclaerst werden nul, negheen ende van onweerde te zijne.

Ende daerenboven zo zullen die van den Vryen voortan ghehouden ende gherekent worden voor tvierde let van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, metsghaders ooc over zulcx jouisseren ende gauderen van alle de zelve hoocheden ende preminentien, ghelijck die andere drie leden.

Dese poincten ende articlen van paeyse aldus gheconcipieert zijnde, wierden ten eersten dat doenelick was die van der wet ende den ghemeente by ghescrifte overghegheven, ende (omme die ghemeene ruste ende tranquilliteits wille) uytnemende zeere gherecommandeert by meester Jan Vindegoet, docteur in der godtheit ende prior van den Jacopijnen, maer dies niet jeghenstaende men bevandt die zake van zulcker importantie ende zwaricheit te zijne dat dacceptatie ofte twederlech van diere noch uytghestelt wiert tot St-Stevensdach, in de Kerstdaghen, binnen welcker middelen tijt die prince weder te Rijssele keerde met zijnen volcke, aldaer hem die van Brugghe, ten daghe ghementionneert, voor antwoorde te kennen gaven, dat zy wel te vreden waren (tzijnder eere ende zonder prejudicie van haerlieder previlegien) van den voorghenoemden bannissemente te scheedene, behoudens dat hy hem van beede die andere poincten verdroughe, ende dat men die staken uytten zwijne van der Sluys weerde, daer wy hier voren of vermaent hebben, ghelijck tghesciede. Ende sdachs daer naer banden die van Brugghe Jacob Edelinck, met beede zijne voorscrevene mede capiteynen, elc een termijn van L jaren uytten lande van Vlaenderen, up zijn hooft. Hierentusschen omtslouch die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, den hertoghe Reynier van Bar ende van

Den hertog van Bar wordt in vryheyd gesteld.

Loreynen (die hemzelven coninck van Secilien screef) 1436.
uytter vanghenesse, daer hy tsijdert tjaer XIIIIc ende XXXI inne gheweest hadde, zo voorzeit es, mids hebbende voor zijn rentsoen die heerlicheden van Cassele, met al dater of dependeert ende annecleeft, die welcke tsijdert die tijden van Mer Robrecht van Cassele, sgraven Robrechts tweede zuene van Vlaenderen (ghezeit van Bethune), oyt by partagie van den voornoemden graefscepe ghesepareert ende vervremt gheweest hadde, zo elders by ons breeder ghededuceert ende ghenoteert staet. Daer was ooc int zelve omtslaen gheconditionneert ende besproken dat die voorscreven hertoghe van Bar bovendien noch zekere groote somme van penninghen, te zekere ghelimiteerden payemente betalen ende furnieren moeste, voor de welcke hy die voorscreven hertoghe van Bourgoengnen die steden ende fortressen van Neufchastel, Clairemont, Pincingny ende Lovingny in pande liet, zo dater van dier tijt voort allomme bourgoensch garnisoen gheordoneert ende ghestelt wiert; maer daerentusschen subjugierden Jan Talboot met zijne Inghelsche die stede van Pontoise, jaghende daer uytte den vromen capiteyn Jan van Vilers, heere van Lilleadam; twelcke verhoorende Pieter van Beffremont, die heere van Charny, tracker in alderdiligentie jeghens, met een groot ghedeel ruyteren te peerde uyt Bourgoengnen, hoe wel dat hyder gheen faict en bedreef. Ende up St-Agnietedach, den XXIe van der maent van lauwe, condemneerde die van der wet van Brugghe, in vierschare Mer Joos van Halewijn, heere van Uytkercke, in vijf roeden meurs te doen makene tzijnen coste, ten Vlamincdamme, an die veste van der stede, metsghaders ooc in die somme van IIIc ponden groote parijsis, by vorme van restoire, ten profijte van die van Uytkercke ende van Blanckenberghe, die welcke hy menich jaer lanck zo cort ghehouden hadde (mids zekere rigoureuse prohibitien

Vonnis tegen Joos Van Halewyn.

1436. ende boeten) dat zy buyten haerlieder limiten gheen broot
coopen en dorsten, ende nootsakelick tzijnder meulene,
elc respectivelick, haerlieder cooren malen moeste, ghe-
vende daer voren tzestedeel van haren multre, niet
jeghenstaende dat zyt met tveerthiende deel behoorden
omtstaen thebbene, volghende tinhoudene van den octroye
daer of (ten versoucke van zijne voorzaten) gheexpedieert
int jaer XIIII^c ende XIX, ghelijck voorzeit es, in recom-
pense van welcker malversatie die voornoemde Mer Joos
bet voorts ooc wel scerpelick gheinterdiceert ende verboden
wiert voortan meer theesschene over zijn meulenrecht dan
twaelfsten deel van de multre, met expressen consente
bovendien dat die voorscreven gheinteresseerde in toe-
commende tijden zullen vermueghen broot te coopene al-
daert hemlieden ghelieft ende goet dinckt. Deze zaken
aldus ghepasseert zijnde, zo quamen sdaechs naer St-Pau-
welsdach, den XXVIe der zelver maent, alle die ambochten
ende dekenen der stede van Brugghe weder ghezamelick in
die wapenen ter marct, ende wilden Godts ende mans
weten wien die prince svrijdschs nachts, den XXIe van der
voorleder maent, zo valschelick ende verraderlick gherap-
porteert hadde dat die vier neeringhen ter marct stonden,
zo wy ghehoort hebben, ghemerct dat zy wel notoirelick
bevonden dat hy, ter cause van dien, veel terghere them-
lieden waerts ghemoet was, dies procedeerden daer zo varre
by ghemeene ondervrach, elc int zijne, dat die capiteynen
Vincent Scheutelare ende Jan Parlant int ende beede
ghesuspecteert, metsghaders ooc uyt haerlieder huys ghe-
haelt ende ghevanghen up die Halle ghebrocht wierden,
niet zonder extreme dangier van metten zelven ooc ter
venstere uytgheworpen te werdene, ten hadde ghedaen
die intercessie van eeneghe lieden van eeren diet belette-
den, ende daerentusschen deden zy zulcke preuve van
haerlieder innocentie dat zy eer yet lanck weder thuyse-

Andere beroerte te Brugge.

waert keerden, niet dan up cautie juratoire, twelcke al 1436.
overmerckende ende considererende Morissus van Vasse-
nare, die burchmeestere van scepenen, reedt ten diversche
stonden als nu te Rijssele, als nu tAtrecht ende elders by
den hertoghe Philips van Bourgoengnen, omme zijnen
toorne van die van Brugghe te weerene, ende altijts ten
beste te sprekene, maer twas te vergheefs. Dies maecte die
prince, ten XIe daghe van der maent van sporcle daer
naer volghende, die van den Vryen tvierde let van den
lande ende graefscepe van Vlaenderen, wiet lief ofte leet
was, daer of hemlieden namelick die Brugghelinghen,
zeer grootelicx belchden, maer zy en haddens anders. Ende
tsanderdachs, wesende doen sdaechs voor Vastenavent, zo
staken te Rijssele ter Spinette Jacob Metteneye, F^s Jooris,
die forestier van Brugghe, Maerten Hoonin ende Eloy Met-
teneye, behalende daer tzamen groote eere ende lof.

't Vrye wordt het 4^e lid van Vlaenderen gemackt.

Int jaer ons Heeren XIIII^c ende XXXVII up den tweeden 1437.
Paschdach, den eersten van april, zoude een scheppere
van Brugge Jacob Adoorne, den hooftman van Scaermers,
zestedeel zeer jamerlick verslegen ende vermoort hebben,
omme dieswille dat hy altijts ten paeyse sprack, ten hadde
geweest dat men them belet hadde; dies wiert hy achter
een by die van der wet gebannen L jaeren, uytten
landen van Vlaendren up zijn hooft. Ende smaendachs
den XV^en van der zelver maent, slougen die Ghentenaers
Ghijsbrecht Pateel, haerlieder overdekene, met Jacob de
Zaghere doot, ter oorzake dat zy tzamen die principaelste
cause geweest hadden van tleelick vertrecken van voor
die stede van Calis, zo voorzeit es, daer zy noch daghelicx
zo veel verwyts omme hooren moesten van haerlieder
heeren ende regierders, van de welcke zy metten zelven
ooc wel meenden eeneghe te coelen gheleyt thebbene [1],

De Gentenaers verhalen op hunnen overdeken de schande van hun vertrek voor Kales.

(1) Vermoord te hebben.

1437. indien zijs wel machtich gheweest hadden, maer neen zy. Ten zelve daghe vespereyde te Brugghe Jacob Metteneye, F^s-Jooris, als forestier, ende vant hem sdaechs daer naer zeer wel ghemonteert, ter gewoonlicker bane, met Jan Parlant die capiteyn, Jan van de Vagheviere, Joos de Witte, Eloy Metteneye, Maerten Hoonin ende Jan Gheerwout, bedrivende daer onderlinghe veel faicts van wapenen; maer endelinghe zo gaf men Eloy Metteneye den spiet, Jan Parlant den hoorn ende eenen Rijsselare den beer, die welcke hemlieden alle tjaer lanc elc om best queten nopende die reste. Dit steicspel aldus gheent zijnde, tambocht van de smeden quam sdonderdachs daer naer snavens ten negen ueren ghewapent ter zelver plaetse, verweckende met eenen ooc alle die andere ambochten ende neeringhen omme van ghelijcken te doene: die welcke daer vergadert zijnde, riepen hooghe ende overluyt : « Wel moeten die van Ghendt varen; want zo wie daer die ghemeene welvaert ofte liberteit jeghens es, zy makens hem quyte (1), maer waer bliven wy? En zullender wy tergoeder trauwe nemmermeer iet toe doen? Zo moeten wy emmers wel in der eeuwicheit mesacht bliven gelijck wy zijn, » met meer andere dierghelicke seditieuse woorden ende propoosten, daer zommighe notablen van der stede zo inne te wets ende beladen waren, dat zy secretelick vertrocken naer Antwerpen, Mechelen ende elders, als die gheune die metter uytsinnighen ghemeente niet meer en begheerden te doen thebbene. Twelcke zonder langher delay Morissus van Vassenare, den burchemeestere van scepenen, by hem omtboot, ende ter marct ghecompareert zijnde met Jacob zijn broedere, die hooftman van St-Jans zestedeel, men ghinck hem daer buytermaten leelick ende atelick over, by den instekene van Loys van

Steekspel van den witten beer.

De smeden te Brugge roepen de andere ambachten te wapen.

(1) Zy maken hem van kant, dooden hem.

den Walle, die burchmeestere van den Course, die hem mede tusschen de XVII neeringhe vouchde, mitsgaders ooc van Vincent Scheutelare die capiteyn, als beede daer toe upgheroyt ende uytghemaect zijnde by joncvrau Geertruyt, des voorzeits Loys wijf ende scapiteyns zustere, vreesende schoffierlick zeere of hy haer secrete belofte uytbringhen mochte, de welcke zy met haren man ende broedere voornoemt die prince ghedaen hadde van die stede in zijn handen te leverene, ghemerct dat hyder insghelijcx ooc by den prince toe verzocht ende van als gheaverteert was, zonder dies nochtans wille ofte meeninghe thebbene, daer toe ooc ghevoucht dat joncvrau Geertruyt voorzeit zelfs Morissus huysvrau gheensins en mochte (1), omme dieswille dat zy altijts ondere haer gaen moeste, volghende den staet ende tofficie van haerlieder beeder mans, wel hopende niet min (overmits dentreprinse voren verhaelt) noch in toecommende tijden ter contrarien te practiquierene, ende haer Scheutelaersche gheslachte boven al te verheffene; men vraechde daer ooc den voorscreven Morissus (by den inghevene als voren) wat hy zo diewils zonder tconsent van den capiteyn ende zonder die wete van den ghemeente te Rijssele, tAtrecht ende te Bruessele totten prince te reysene hadde, ten ware dat hy hemlieden alle ghelijck verraden ende teeneghadere up den vleeschbanck bringhen wilde, welcke onbeclokerde woorden ende onverdraghelicke injurien hoorende Jacob van Vassenare, ende willende voor zijn broedere verantwoorden, wiert van stonden an ter stede doot gheslegen, ten grooten regrette van Jacob Adoorne, die hooftman van Scaermers zestedeel, die noch zijnen hamere gheheven hadde omme die facteurs van den zelven te ghevene, maer twiert belet, ende Morissus van Vassenare

1437.

Boozen aenleg van vrouw Gertrude.

(1) Dulde, zien en mogte.

1437. vloot binnen Groenevoorde in een gote, tusschen twee daken, aldaer hy foortselinghe metter spoet uytghehaelt ende rechts voor die Halle, nevens tdoode lichame van zijnen broedere, zeer compasselick versleghen ende vermoort wiert, by die ghuene dies tlast hadden van der zelver zijnder partye weghe, hier voren ghementioneert, zonder die waerachtighe ghelegbentheit van der zake eenichsins tzijnder excuse te kennen te mueghen ghevene, hoe zeere hy tzelve begheerde; daer wiert ook een stroodeckere, gheheeten Jan Loys, zeer grievelick ghequetst ende verminct, omme dieswille dat hy die livreye van den voornoemden versleghenen burchmeestere an hadde, al ten toecommende coste van menighen vromen mans leven, ghelijck wy byder tijt breeder hopen te vertooghene, ende beede die voorscreven ghesleghene wierden tSt-Wouburghe in den choor begraven. Dese maniere van doene greyde Mer Claeys Uyttenhove, die bailliu, ende Bertholomeus de Voocht, die schouteetene, zo over qualick, dat zy beede die stede abandonneerden, met meer andere rijcke notable poorters ende cooplieden, zo van ghelijcken ooc naerderhandt successivelick deden Daneel de Heicht, die hooftman van St-Donaes zestedeel; Jooris van der Vlaminckpoorte, die hooftman van St-Nicolaes zestedeel; Jacob Adoorne, die hooftman van Scaermers zestedeel, ende meest alle die wethouders, metten capiteyn Vincent Scheutelare, die zelve mede aucteur ende voorstelder gheweest hadde van al tghuene dieser ghebeurt was, zo wy ghehoort hebben, omme twelcke hem die hertoghe Philips van Bourgoengnen zo grootelicx belchde, dat hy tzwijn van der Sluys wederom van nieus dede afspijlen ende stackijtsen, in der maniere dat die Brugghelingen stappans om secours te Ghendt waert zonden, aldaer zy zeer crancke troost vercreghen; ende up den derden dach van meye, reedt Eloy Metteneye die forestier in vullen harnasch achter die processie van het

Verscheyde borgers verlaten de stad.

helich bloet, uytter name van den ghevluchten schouteetene, zeer eerlick vergheselscipt met alle die principaelste van der stede, ende in ghelijcker equipagie. Doen wiert Loys van den Walle, die burchmeestere van den Course, met zommeghe cooplieden van verscheyde natien tAtrecht by den prince ghesonden, biddende zijn hoocheit om gracie ende ghenade, daer up hy hemlieden anders niet en verantwoorde dan dat hy eerst in Hollant trecken wilde. Dienvolghende zo quam hy (ten dien fine, zoot scheen ende dat men noch anders niet en wiste,) sdijssendachs in de Sinxendagen, den XXIen van der maent voornoemt, van Rijssele te Rousselare met an den cant van drie duysent mannen, wesende meestal archiers uytten walschen quartiere, daer naer hem die upperste capiteynen of waren, eerst : Jan van Bourgoengnen, die grave van Stampes; Roelant van Uytkercke, die heere van Emsrode ende van Estruit, capiteyn van der Sluis; Jan van Vilers, die heere van Lilleadam; Pieter van Bestremont, die heere van Charny; Philips, die heere van Ternant; Jacob, die heere van Crevecueur ende van Thoys; Jan van Luxenburch, die bastaert van wijlent die grave Pieter van St-Pol, heere van Haubordin; Mer Colaert van der Clijte, die heere van Ruwerscheure ende van Watene, souvereyn van Vlaenderen; Mer Joos van Heule, die heere van Lichtervelde; Loys van Haveskercke, Pieter van Roubays, Jacob Quircel ende Hector van Savoyen, vindende hemlieden ghezamelick tsanderdachs, sachternoens ten drie ueren, te Brugghe voor die Bouveriepoorte, aldaer hemlieden die prince eerst zijne waerachtighe wille, meeninghe ende intentie te kennen gaf, zegghende : « Maect ulieden ghereet omme dees rebellighe Brugghelinghen te gaen bestrijdene, want dit es Hollant dat ic meene, » twelcke hoorende die heere van Lilleadam, wiert wonderlicke zeere bedroeft van herte, ende haddet gheerne anders ghe- 1437.

Hertog Filips komt naer Brugge met 3000 Walen.

1437. sien, als die ghuene die hem wel beduchtede dat zijs zo gheen meestere werden en zouden, maer wat hyder toe zegghen conste, twas verloren arbeyt; dies nochtans niet jeghenstaende, zo dede Louys van den Walle, die burchmeestere van der Course (hoe wel dat hy van als wel wiste ende zelve mede aucteur of was, zo voorzeit es) den ghemeente van der stede te verstane, dat die hertoghe Philips niet dan met cleenen gheselscepe binnen commen wilde, ende dat die reste van zijnder armeye van buyten omme naer Male trecken zoude ende van dannen voorts duer der Sluys naer Hollant, zo dat mer ter dier respecte gheel uit die wapenen schiet, ende bovendien noch allerande vitaylgie te Male waert zant, twelcke al zo gheeffectueert zijnde, alle die gheestelicheit ghinck processe wijs ter poorte voorschreven, ja zelfs die baghynen van den Wijngaerde, naer de welcke dat volchden die voornoemde burchmeestere van der Course ende Joos van den Walle, zijn zuene, jeghenwoordelick scepene, met Jan van den Walle, die hooftman van St-Jacobs zestedeel, ende alle die dekenen van de ambochten ende neeringhen, heetende daer eendrachtelick die prince zeer hertelicke wellecomme, die welcke zelve even vaste ter poorte bleef stane, twijle dat zijn volck ter stede waert in passeerde wel totten ghetalle van XIc, twelcke ziende die ghementioneerde dekenen, vermaenden hem in alderreverentie dat hem zoude ghelieven binnen te commene, ten fine dat men die poorte slote ende dat die reste van zijne lieden der buyten bleven, achtervolghende tghuene dies men hemlieden hier voren te kennen ghegheven hadde; waer up hy hemlieden terstond zeer straffelick verantwoorde dat hy van danen niet scheeden en zoude voor anderstont die laetste man van zijnen volcke binnen ware, zo dater ter cause van dien een zeer groote murmuratie ende rommelinghe onder tghemeente begonste te rysene, omme de

welcke tappaeyserene die prince endelinghe van danen schiet, ghevende niet min Charles van Rochenfort ende Jan, die bastaert van Dampiere, secretelick last wel zorghe te draghene voor tschofheck van der poorte, in zulcker wijs dat hy mids dien niet en twijffelde ofte die reste van zijnen volcke en zoude wel volghen, maer hy miste; want eer hy ten halven van der strate gherochte, zo wiert die poorte foortselinghe, by laste van de dekenen ende tghemeente, toeghesloten, ende tmeeste deel van der walscher gendarmerye der buyten, zonder dat hem die prince dies eenichsins beduchtede, tooghende een ighelick zeer vreimt ghelaet, ende verslaende ter Vrijdagmarct eenen ouden patroon, gheheeten Rachen Yweyns, backere, metsghaders ooc Maerten van der Smesse, cupere, die welcke hem up haerlieder patteys(1), ten eerlieste dat zy consten, groeteden ende wellecommen hieten, twelcke merckende die Picaerden ofte Walen die met hem ghecommen waren, zy riepen terstont zeer luyde ende leelick: *Die stede is onze, slaet al doot*, schietende met dien even dapperlick met haerlieder handtbogen naer tvolck dat tallen cante ter veynsteren lach, in der maniere dat zyder X ofte XII van den lijve beroofden ende buytermaten vele quetsten. Men zach allomme in die ghevels ende daken van de huysen veel pijlen ende schichten steken, tal zulcker omtroeringhe van den gheelen bruchschen ghemeente, dat zy van stonden an metter spoet, elc om eerst ende om snelst, thuysewaert vloghen om haerlieder wapenen ende andere gheweer, ende daerentusschen stelde die prince (zittende in een zwart harnasch up eenen moor, met een bloot mes in dhandt) alle zijn volck in zeer goeder ordonnantie ter platse voren verhaelt, zendende niet min Mer Joos van Huele, den heere van Lichtervelde, voren ter marct 1437.

(1) Naem van een schoeysel. Uyt het griecksche πατεῖν: waervan de Franschen hun *patin* ontleend hebben.

1437. waert, omme te vernemene hoeter stont: die welcke bevindende dat daer gheen verghaderinghe van volck en was, riep terstont met luyder stemme tot die ghuene die by hem waren: « Certeyn die stede es onse, die prince mach wel ter marct commen alst hem believt, » daer up hem zekere oudt poortere van der stede metten zelven verantwoorde dat die zake noch teeneghadere zonder dangier niet en was, ghemerct dater wel mochte harde veel volcx in embuke ligghen binnen den bevanghe van beede die hallen, metsghaders ooc in alle die andere huysen daer omtrent, up twelcke hem die voornoemde heere zo langhen tijt amuseerde, dat hy trapport van zijnen bevinde zo haest niet ghedoen en conste, ofte tghemeente en quam met machte, al zo wel ter Noordzantbrugghe als ter Zuytzantbrugghe, zeer clouckelick ende vaylgiantelick zijne vianden jeghens, bedrivende daer zulcke uytnemende foortse ende ghewelt met haerlieder ribaudekens ende voghelaers (1) als een wondere, in zulcker wijs dater gruwelicke zeere ghevochten ende veel walsch bloet ghesturt wiert, twelcke considererende die hertoghe Philips, vloot in alderdiligentie, met alle de zijne, ter Bouveriepoorte waert, maer hy vantse ghesloten, zo datter alle die straten deure wederomme van nieus een zwaerbloedighe bataylgie uprees, ende bysondere voor tGodtshuys van St-Jelyens, daer ondere andere die vrome ende zeer wel vermaerde capiteyn Jan van Vilers, die heere van Lilleadam, verslegen bleef, metter ordene van den gulden vliese an zijnen hals, die welcke hem achter een af ghetrocken wiert, tal zulcken meshaghene van Jan van Luxemburch, die bastaert van St-Pol, heere van Haubordin, dat hyder den zuene van Jan van der Haghe omme doot slouch. Ende binnen deser middelen tijt omtboot Loys van den Walle,

(1) Soort van lansen.

die burchmeestere van der Course, by Jacob van Noyts, 1437.
ghezeit van Hardoye, die hooftman van de schadebeletters, een smet, die met zijne hamers, beertels ende trectanghen foortselinghe die sloten van der poorte open brack, deur de welcke die prince zeer haestelick die vlucht te Rijssele waert nam, met Roelant van Uytkercke, die heere van Emsrode ende Estruit; Jan van Luxemburch, die bastaert van St-Pol, heere van Haubordin; Mer Colaert van der Clijte, die heere van Ruwerschuere ende van Watene, souvereyn van Vlaenderen; Mer Joos van Huele, die heere van Lichtervelde; Loys van Haveskercke; Loys van den Walle, die burchmeestere van der Course, ende meer andere edelen slands van Vlaenderen, tzamen vergheselscipt met diversche notablen ende cooplieden, die hemlieden niet langher binder stede betrouwen en dorsten; daer was er ooc een goet ghedeel die van grooter haeste pijnden over die vesten te zwemmene, maer lacen! zy bleven meest al in die leeringhe, ende versmoorden zeer miserabelick. Men deder alle dien dach niet dan vanghene ende kelene, ende snachts ghinck men van herberghe therberghe, van ghelijcken ooc verslaende ofte ghevanghen nemende al dat mer vant, in der maniere dater bet dan hondert Picaerden ofte Walen, waer hier waer daer, ter stede doot bleven, daer die heere van Lilleadam capiteyn of was, ende wierden alle ghelijck, al zo wel deene als dandere, in St-Janshuys begraven, maer van der bruchscher zijde en waren boven de XII personen niet versleghen, ende tghetal der ghevanghene was C ende LXX, overmidts de XXX ghemeene officiers ende dienaers van den hove van Bourgoengnen, die men stappans weder relaxeerde ende omtslouch, als heer Simoen, die biechtvadere van der princesse Isabelle, met noch twee zanghers van harer cappelle ende andere dierghelijcke, ende voorts zo wierdender svrijdachs, binder zelver weke, XXII up

Den hertog vlugt uyt Brugge.

1437. een schavot voor dHalle den hals of ghehouwen, niet zonder groote apparentie van alle die reste insghelijcx ooc te moeten volghene, indien zy by eeneghe prelaten ende natien van cooplieden niet verbeden en hadden gheweest, die welcke ten dien ende zeer zorchvuldelick blootshooft van baniere te baniere ghinghen, hoe wel dat die smet (die welcke die prince die poorte opende, zo hier voren verhaelt staet) dies niet jeghenstaende die doot nochtans niet omtgaen en mochte, maer wiert svrijdachs, den vijfste van wedemaent, up een schavot als voren gherecht metten zweerde ende daer naer ghequartiert als een verradere, ter occasie voorscreven.

De Bruggelingen versterken zich.

Welcke justitie al zo ghedaen zijnde, men screef te Brugghe zekere nombre van sauldeniers an, ende men hielter zeer stercke wake by daghe ende by nachte, ooc fortificeerde men die stede al dat mueghelick was, al zo wel by tverdiepen van de vesten als by tmaken van diversche nieuwe bollewercken, daer toe dat men voor alle wercken employeerde alle die beste boomen van de ommeligghende hofsteden, toebehoorende die ghevluchte poorters, die welcke men met eenen ooc indaechde by halleghebode, up die verbuerte van hondert gouden rijders, promptelick te recouvrerene by eerelicke executie up de goedinghe van de ghuene die dies in ghebreke bleven, men deder bovendien noch zeer goede provisie van coorne, twelcke men met sterck convoy te waghene van Ardenburch halen moeste, deur dien dat tzwijn van der Sluys ghesloten was, zo voorzeit es, tal zulcken mescontentemente van de natien van de cooplieden als doen te Brugghe residerende, dat zy zom begonsten te sprekene van te vertreckene, ten ware dat men zo veel dede dat zy liberlick met haren goede ende coopmanscepe varen ende keeren mochten, omme twelcke zy ooc zelve zeer instantelick an den prince supplicerden, metter adjonctie van beede die collegien van

Ghendt ende van Ipere, maer daer en quam anders niet of, want sprincens meeninghe ende intentie was die rebellighe van Brugghe, zonder slach ofte stoot, by faute van vitaylgie, teeneghadere te subjugierene ende tzijnder ghenade te bringhene, wel scherpelick interdicerende ende verbiedende ten dien ende die van Nieupoort, Dixmude ende andere circumvoysine steden ende prochien van dier contreye, eenigherande etelicke ware meer derrewaert te schickene ofte te beweghene, up peyne van in zijne indignatie te vallene, ende indient die Brugghelinghen daer zelve quamen halen, dat zijt by fijnder foortse wederstaen ende beletten zouden, ghelijckt dicwils gheschiede, in zulcker wijs dat die gheinteresseerde smaendachs nachts, ten eersten daghe van hoymaent, bet dan vijf duysent sterck ter Sluys waert trocken, daer Roelant van Uytkercke ende Simoen van Laleyn, die heere van Haute, binnen waren, draghende hemlieden uytnemende vromelick tallen assaute, niet jeghenstaende dat zy Willem Carre, haerlieder burchmeestere, voor haerlieder voeten zaghen doot ligghen, metsghaders ooc die Westpoorte in gronde schieten, ende veel Sluysenaers van grooter vervaerthede haerlieder veerden liepen. Van al twelcke die hertoghe Philips in alderdiligentie ghewaerschuit zijnde, maecte terstont alle zijne ghereetscepe omme met machte derrewaert te commene ende die gheassiedgierde omtset te doene, maer voorwaer die bruchsche gendarmerie en dorste hem niet verbeyden; dies deden zy noch een gruwelicke assaut up haerlieder vianden, zo dater van beede zijden vele versleghen ende ghequetst wierden, maer meest van der Sluyscher zijde, byder zonderlinghe prouesse ende vromichede van wapenen van die capiteyn Willem Moreel ende Claeys Caneel, die welcke ten XVIIIᵉ daghe van der zelver maent met haerlieder Brugghelinghen weder thuysewaert keerden, wel ten groote leetwesene van die van

1437.

Den hertog poogt de stad door hongersnood te dwingen.

Sluys door de Bruggelingen aengetast.

1437. Heyle, Maldeghem, Moerkercke, Ramscappelle, Oostkercke ende Muyde, van de welcke die Sluysenaers ten eersten daer naer al namen dat zijs hadden, nemende daerenboven noch zommeghe van de rijcste landslieden ghevanghen ende staken tvier in Muyde, twelcke verhoorende Jan van Uytkercke, die capiteyn van Nieupoort, ghinck van ghelijcken ooc al rooven ende pijlgieren int quartier van Ghistele, daer hy eenichsins by gheraken conste. Ende daerentusschen, zo stelde die prince zijne garnisoenen ter Sluys, tOostburch ende te Nieupoort, omme die van Brugghe by dier middele lancx zo cortere thoudene ende endelinghe ooc te verhongherene, indient doenelick ware. Ghedeurende dese troublen ende seditieuse beroerten, zo waren (ten neerstighe versoucke van de drie staten ende andere leden slandts, metsghaders ooc ten vierigher bede van allerande natien van cooplieden te Brugghe residerende) diversche dachvaerten van paeyse, al zo wel te Rijssele, te Cortrijcke, te Denremonde ende tAelst als elders gheordonneert ende gheleyt, maer lacen! daer en quamen gheen vruchten of, deur dien dater die prince dien tijt zelve niet en compareerde, ende tander tijt zeer lettel ghehoors gaf: dies hemlieden die ghuene diet principalick anneghinck zo grootelicx belchden, dat zy van quaden spijte tgheele bosch te Tilleghem velden, metten casteele aldaer, ten fine dat haerlieder vianden hemlieden daer up niet en omthielden; maer dies niet jeghenstaende zo dede die voornoemde capiteyn van Nieuport, met C ende XXX andere mannen van wapenen te peerde, zekere course ende sproncreyse tsaterdachs nuchtens naer St-Baefsdach, tot voor die Smedepoorte der stede van Brugghe, injurierende die van binnen zeer gruwelick ende leelick, ende rijdende van stonden an weder haerlieder veerden, met schoffierlicke veel coeyen, calven, schapen ende allerande vitaylgien, die welcke die landslieden

van daer omtrent, naer costuyme, ter stede waert brochten, aldaer in wederwrake van dien zulc devoir ghedaen wiert, dater zonder langher dilay XII^c vrome knechten te voet in alderdiligentie trocken naer Cockelare, daer zyder thiene van der voorzeider compaengnie achterhaelden, die welcke hemlieden wel meenden ghesauveert thebbene binden casteele van joncheer Pieter van Belle, daer heer Heyndrick van Reygersvliet, die prochiepape van der platse ende dekene van den kerstenhede tOudenburch jeghenwoordelick inne woonde; maer zy misten, want die Brugghelinghen vielender zo dapperlick up dat zy themlieden waerts ghecreghen, metsghaders ooc teeneghadere pijlgierden ende verbarnden, brenghende noch binden zelven daghe den voorscreven prochiepape up Steen te Brugghe, met die X andere persoonen, daer of dat die principaelste waren Laureyns, die bastaert van Belle; Joos de Brune ende Philips van Langhemeersch. Ende up den X^e van der maent als voren, verzochten die van Brugghe anderwarf odmoet an den prince, mids die intercessie van die van Ghendt ende van Ipere, maer zy en consten tniet verwerven, wat zyder toededen, tal zulcken meshaghene van den ghemeente te Ghendt, dat zy ten neghensten daghe daer naer tzamen in die wapenen liepen, by den toedoene van twee smeden, deene ghenaemt Jan Cachtele ende dandere Pieter Huereblock, als doen overdekene, slaende int ende, wel zes duysent sterck, nedere by St-Marienkerke, onder tbeleet van Rachen Onredene, ende nemende van danen voorts haerlieder wech naer Aerdenburch, daer zy die Brugghelinghen by hemlieden omtboden, omme ghesaemder handt die staken uytter zwijne van der Sluys te weerene, ten fine dat die ghefaylgierde coopmanscepe weder al Vlaenderen deure haren ouden cours ende ghanck hebben mochte; maer dies niet jeghenstaende die van Brugghe en quamender niet, als die

De Gentenaers willen zich met de Bruggelingen verstaen om het zwyn te doen openen.

1437. ghuene die den voorghenoemden capiteyn van Ghendt (wesende secretelick goet vriendt van den hove) ten alderbesten niet en betrauden : dienvolghende, zo keerden die Ghendtenaers, met die van haerlieder casselrye, weder thuysewaert, bedwinghende daer haerlieder voorscreven capiteyn zo varre met woorden ende andersins, dat hy Lodewijck van der Holle, Lieven de Jaghere, Gillis de Clerck ende Jacob de Jaghere zelve in vanghenesse leeden, met meer andere oude schepenen, tresoriers ende overdekenen (die zy levereters hieten) der zelver stede, treckende voorts ten eersten daer naer weder ghezamelick naer Eecke, aldaer zy die ghedeputeerde van den bruchschen ghemeente by hemlieden omtboden, omme zekere zaken met hemlieden te communiquierene, nopende die ghemeene welvaert ende tranquilliteit van den lande. Dies reysden noch binden zelven daghe derrewaert, eerst Jan de Payere; Adriaen Zechbroeck, die dekene van de vaerwers; Jan Welghereet, die dekene van de smeden; Jooris Wouters, die dekene van de temmerlieden; Marck van Aricourt, die dekene van de backers; die dekene van de cordewaniers; die dekene van de schiplieden; die dekene van de keersghieters; die dekene van de leertauwers; Jan de Zwarte, een scheerere van zijnen ambochte; Jacob de Messemakere, ende Jan Brielman, vuldere, met meer andere wel ghestelde ambochtslieden, die welcke alle ghelijck zo varre by de voornoemde van Ghendt ghepersuadeert wierden dat zy naer lanck debaet (omme die ghemeene ruste ende paeys wille) te vreden waren die van den Vryen tvierde let van Vlaenderen te laten zijne (zo dat zyder achter een XVI hostagiers voren stelden), behoudens dat men tzwijn van der Sluys opende ende hemlieden haerlieder previlegien liete, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick Jacob de Messemakere, die welcke daer zulcke pregnante redenen wiste tallegierene, ter contrarien, dat

alle die andere terstont haerlieder advijs wederriepen, 1437.
ende met hem vielen, scheedende mids dien van elcanderen zonder yet anders te bedrivene, dan dat die ghementioneerde XVI hostagiers noch in handen bleven, tot ter tijt dat die van de casselrye van Cortrijcke ende van Oudenaerde wierden twistende ende vechtende jeghens die voorzeide van Ghendt, ter cause van zekere groote overlast by hemlieden omtrent Eecloo bedreven ende ghecommitteert, ghedeurende welck ghevecht zy zeer gentkins (1) eschapeerden ende deur veel busschen, grachten ende haghen, ten tweeden daghe daer naer, weder te Brugghe gherochten. Ende up St-Simoens ende Judedach trocken eeneghe Sluysenaers, om stelen ende roven, in die prochie van St-Laureyns, by Benthille, aldaer der VIII van hemlieden ghevanghen wierden, die men naermaels te Brugghe den hals af hieu, twelcke willende wreken Mer Heyndrick van Borsele, die heere van der Vere, quam met een goet gedeel Zeelanders die van der Sluys ter hulpe, pijlgierende, vanghende ende doot slaende ghezamelick al dat zy tHeyst, te Blanckenberghe ende tOostkercke vanden, zo zijs dijssendachs daer naer insghelijcx ooc wel meenden te Lisseweghe ghedaen thebbene, indien der die Brugghelinghen niet haestelick metter macht jeghens ghewcest hadden, in der maniere dat die voorscreven heere van der Vere van zijnen peerde ghesteken wiert, niet zonder bloetsturtinghe, al zo wel van der eendere als van der andere zijde, maer finalick zo moesten hemlieden die Zeelanders ende Sluysenaers sauveren metter vlucht, ende die van Brugghe pijlgierden doen zelve die prochie van Lisseweghe, keerende metten buyt weder van daer zy ghecommen waren, ende treckende tsanderdachs in veel meerder moghentheit anderwarf uytte tot voor die stede van der Sluys, aldaer zy

Verscheyde parochien geplonderd.

(1) Schoon, gelukkig.

1437. al tbestiael uyt die bilcken ende garsinghen haelden, dat die Sluysenaers, errewaert ghinsewaert, ghenomen ende ghestolen hadden, twelcke merckende die van Damme, zy en vielen van ghelijcken ooc niet slincx, maer reysden int beghinsele van der maent van novembre te Lapscheure, tHannekinwerve, te Moerkercke ende elders daer omtrent, roovende allomme (niet zonder groote resistentie nochtans) al dater wel stont, omme dat zy die van der Sluys nieuwers of meer secoureren en zouden, ghelijck zy plochten, dies hemlieden die gheprejudicieerde zo buytermaten zeere belchden dat zy, in wederwrake van die tcasteel te Leestgie, by Zoetendale, of wierpen, toebehoorende Pieter Bladelin, ghezeit de Leestmakere, zo zy insghelijcx ooc deden tcasteelken van Claeys van de Velde, by Ardenburch, treckende van danen voorts naer Moerkercke, Heyle, Maldeghem ende elders daer omtrent, ende leedende allomme die bruchsche Haghepoorters met hemlieden ghevanghen, zonder bovendien ooc yewers yet te latene van datser vonden, zo dater achte van hemlieden, ter cause van dien, by die van Ghendt (ligghende noch ter tijt tEecloo) ghevanghen ende omthalst wierden.

Groote dierte door het toesluyten van het zwyn.

Ten eersten naer desen beghonste die prijs van den grane zo over al te rijsene, ende namentlick te Brugghe, dat men tcoorne XXXVIII grooten thoet cochte, omme dieswille dat die oostersche ende andere coopvaerders van grane die stede van der Sluys niet passeren en mochten, overmids tstoppen van den zwijne, zo wy ghehoort hebben, welck empeschement die Ghendtenaers in aldermaniere gheweert wilden hebben, daer up dat hemlieden verantwoort wiert dat men tzelve niet vermochte te doene zonder tprealable consent van den prince, by wiens laste tzelve ghescliet was, met welcke antwoorde hemlieden die van Ghendt gheensins en contenteerden, ende hadden hemlieden wel willen achter een wreken van die van

der Sluys, indien zijs wel machtich gheweest hadden, in zulcker wijs dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen ende die princesse Isabelle, zijn huysvrau, hier of ghewaerschuit zijnde ende grootelicx beduchtende of zy (meer van spijte dan uyt liefde) met die van Brugghe allieren mochten, thaerlieder onverwinnelicker schade ende schande, in alderdiligentie zelve te Brugghe waert zonden, omtbiedende hemlieden van der voorzeider alliantie te willen abstinerene, in al zo varre als zy emmers in toecommende tijden paeys begheerden, ende zendende met eenen te Vilvoorde, in Brabant, in vanghenesse Vincent Scheutelare, den capiteyn van Brugghe, metsghaders ooc Loys van den Walle, den burchmeestere van den Course, ende joncvrau Geertruyt Scheutelare, zijn wijf, ter cause van der verradelicker conspiratie by hemlieden ende haerlieder complissen ghemachineert ende voortghestelt, te laste van wijlent, zaligher memorie, Morissus van Varsenare, die burchmeestere van scepenen, zo voorzeit es, ende daerof die prince nu claerlick ghenouch bleeck, ter welcker occasie die Brugghelinghen ontwijffelick eeneghe hope van paeyse ghecreghen, wederhoudende hemlieden alsins, ten dien respecte, van der alliancie als voren, in der maniere dat die capiteyn Rachen Onredene, voor texpireren van der voorzeider maent, met zijn Ghendtenaers weder van Eecloo thuyswaert keerde, doende voorts zo vele dat tvoorscreven bannissement van Roelant van Uytkercke, Mer Colaert van der Clijte, Inghelram Hauweel, Gillis van der Woestijne ende Jan van Damme, by ghemeenen accoorde ende overeendraghene, wederopen wiert, metsghaders ooc tbannissement van Gheeraert van Maldeghem, Jan van Papenghem, Pieter Goetghebuer, Pieter Bricx, Joos Beys ende meer andere; ooc wierden alsdoen tzijnder versoucke uytter vanghenesse omtsleghen, up cautie juratoire, Lodewijck van der Hole, 1437.

1437. Lieven de Jaghere, Gillis de Clerck ende Jacob de Jaghere, met alle haerlieder medeghesellen ende consorten, daer wy onlancx leden of ghehoort hebben, ende midts dezen, zo cesseerde teeneghadere die wapeninghe van Ghendt, maer die van Brugghe hieldent noch staende, zonder tsecours van yemende ende in grooter dierste van allerande vitaylgie, hoewel dat zy niet en ignoreerden dat tzelve niet langhe ghedeuren en mochte; dies zonden zy haerlieder ghedeputeerde : te wetene, Jacob de Zweertvaghere, Willem Geerolf, Pieter Burchgrave ende Boudewijn van den Leene zonder langher verdrach, met zekere costelick present, byder princesse Isabelle (die zy wel wisten de stede van Brugghe te beminnene), biddende ende supplierende zeer oodmoedelick dat haer zoude ghelieven middelareghe ende intercesseurighe van paeyse te wesene, tusschen den hertoghe Philips, haren man, ende hemlieden, ghemerct dat niemende dan zy tzelve en vermochte, twelcke zy hemlieden ontwijffelick veel te liever accordeerde om dat zy, ter begheerte van haer ende van haren man, van der ligue ende confederatie van Ghendt gheabstineert hadden, als voorzeit es, ghevende hemlieden voor haerlieder vertreckene ghenouch te kennene wat hemlieden voortan (omme teeneghe paeyse te gherakene) best ende voor alle wercken toe stont, achtervolghende tinhoudene van den byllette by haer (naer veel devoirs) van haren man vercreghen ende hemlieden ghehibeert [1] omme daer uppe te delibererene, daer inne dat ghescreven stonden zekere pointen ende conditien van paeyse (daer wy byder tijt breedere of tracteren zullen) metsghaders ooc alle die persoonen, met name ende toename, totten ghetalle van XLII, de welcke die prince themwaerts behouden wilde, omme naermaels zijne goede wille ende ghelieste daer mede te doene, te

De Bruggelingen staen na vrede by den hertog.

(1) Overgeleverd.

wetene : eerst, Vincent Scheutelare, die capiteyn van Brugghe; Loys van den Walle, die burchmeestere van den Course der zelver stede, met joncvrau Geertruyt Scheutelare, zijne huysvrau; Joos van den Walle, die zuene van Loys voorzeit; Isemast de Pape; Jan van den Walle; Adriaen Zechbrouck, die deken van de vaerwers; Jan Welghereet, die deken van de smeden; Victor Wouters, die deken van de vulders; Jooris Minne, die deken van de scheerers; Jooris Wouters, die deken van de temmerlieden; broeder Jacob van der ordene van St-Franchoys; heer Jan van der Matte, priestere ende cappellaen; Pieter Thente, hostijlgier ende makelare; Victor de Wale, insghelijcx ooc hostijlgier ende makelare; Jan Montsloen, een rijck wel ghestelt poortere, levende up tzijne; Pieter Wouters, die meestere van der artijlgerie; meester Jan de Schaerslijpere; Jacob van Noyts (ghezeit van Ardoye) die hooftman van de schadebeletters; Jan van Thielt, die cnape van Jan van Messem; Boudewijn Gaderpenninck, vischcoopere; Jan de Zwarte, scheerere; Cornelis Wouters, temmerman; Gillis Everdy, cupere; Denijs de Vos, ketelbouttere; Jooris van Riede, temmerman; Jacob van Roode, vaerwere; Pieter Christiaens, schippere; Jan Taerwin, temmerman; Jooris Muyl, temmerman; Jan Beerhouts, cupere; Jacob van Laken, temmerman; Jan Brielman, vuldere; Loys Hughe, smet; Jacob de Messemakere; Willem Moerman; Lamsin Mettenghelde; Loy van der Creke; Conraert de Cordeel; Cornelis van Zarren; Jooris van der Bade ende Clement van den Beckene; dienvolghende, zo deden die van der wet te Brugghe (naer van als trapport ghehoort thebbene), ten VIIe daghe van der maent van decembre, naer die noene, up een schavot in den burch, viere van de voorscrevene persoonen den hals of hauwen, te wetene : Adriaen Zeghbrouck, den deken van de vaerwers; Jan Welghereet, den deken van de smeden; Jan

1437. de Swarte, scheerere, ende Jacob de Messemakere; omme dieswille dat zy uyt haerlieder zelfs eyghen authoriteit ter omtbiedinghe van die van Ghendt, met meer andere, laetst tEecloo ghecompareert hadden, ghelijck wy ghehoort hebben. Welke justitie die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, zo uytnemende wel greyde en behaechde dat een wondere was, ende bysondere al zo varre alst Jacob de Messemakere anneghinck, die welcke directelick jeghens die intentie ende meeninghe van zijnder hoocheit zo veel pregnante redenen tEecloo gheallegiert hadde, waeromme men niet en behoorde te ghedooghene dat die van den Vryen tvierde let van Vlaenderen wesen zouden, als voorzeit es. Ten XIXe daghe van der zelver maent, wiert Alyort, die bastaert van Halewijn, bailliu van Deynse, buyten Brugghe achtere den Magdaleene, zijn derdere ghejusticiert metten zweerde ende aldaer tzamen begraven int zant, ter occasie dat zy eenen waghene vul goets berooft hadden, toebehoorende zekere cooplieden uyt Lombardien. Ende up den Kersavent daer naer namen LVI Brugghelinghen (daer Jan van de Velde die capiteyn of was) een schip, commende van Nieupoort, met harinck ende andere vitaylgie, naer der Sluys, makende daer of haerlieder vry, propre ende eyghen goet, ende stellende bovendien noch de XVI Slusenaers dieder binnen waren, ten grooten excessiven rentsoene, in zulcker wijs dat Jan van Schillebeke, die omtfanghere aldaer, alleene hondert ende zestien ponden grooten betaelde. Sdaechs naer Lichtmesse, den VIIe van lauwe, wiert Jan van Bourgoengnen, shertoghen Philips bastaerde zuene, proost van St-Donaes te Brugghe, ende binnen den zelven daghe wierden in steden van de XIII versleghene, ghevanghene ende ghevluchte wethouders ten gouvernemente van der stede ghesurrogneert, Jacob Brandreel, Guy de Brune, Alaert van St-Maertens, Jan de

Brune hudevettere, Jan Baervoet, Jan de Muntre, Jooris Gremme, Jan de Heicht, Jan Bave, Stafin van der Brugghe, Jan de Deckere, Jan de Baenst ende Maerten de Naghelmakere, metter adjoinctie van noch XXIIII notable persoonen bovendien, de welcke zy mede tharen rade nemen mochten als zijs noodt hadden, ende waren dees naervolghende, te wetene: Loy Reynaert, Heyndrick de Langhe, Joos van der Hecke, Boudewijn van Eerdsberghe, Joos de Muntre, Loonis van den Berghe, Joos de Ruwe, Jan Volckaert, Antheunis Coen, Aernout Standaert, Joos de Teldere, Cornelis van Merendre, Jooris van Cornuaylgie, Jan Mulaert, Pieter Mijman, Rijcquaert Heyns, Loy de Bakere, Jan Daghele, Lieven Pultin, Jan Smeeckaert, Daneel de Coots, Jacob van den Peerbome, Daneel de Muelnare ende Jan Hardegaerne, verwervende ende vercrijghende ten derden daghe daer naer volghende ghezamelick, mette andere resterende wethouders, zo vele van haren bruchschen ghemeente dat zijs hemlieden (omme den zeer sobre tijts wille die zy voor ooghen zaghen) int ende teeneghadere ghedroughen in de discretie van de XIIII onderscreven persoonen, te wetene: Jacob de Zweertvaghere, Jacob van Bassevelde, Jacob Brandreel, Loy Reynaert, Gillis Laureins, Jan Volckaert, Jan Baervoet, Michiel van Themseke, Jacob de Wilde, Joseph Reyphin, Rijcquaert Heyns, Jan van Steenburch, Antheunis Coen ende Baudewijn van den Leene, ghevende hemlieden tzamen vulle macht ende commissie irrevocable, omme tAtrecht by den prince te treckene ende aldaer eenen finalen paeys met hem taccorderene ende te slutene, hoe ofte in wat maniere dat het ware, ja zelfs, al zouden zy die stede, met al datter binnen was, gheel tzijnder ghenade stellen, ten wiens eeren ende weerdicheit zy ooc binnen twee daghen daer naer XXVII van zijne ghevanghenen Walen ofte Picaerden vry, los ende quyte uytter vanghenesse omt- 1437.

1437. sloughen, die welcke daer van swoendachs, in de Sinxendaghen, gheleghen hadden, ghelijck wy ghehoort hebben, ende men gaf een ijghelick van hemlieden daerenboven noch een donker groen habijt, met eenen grauwen hoet van stede weghen, ende vrau Agniete van Mortagne, vrau van Gruuthuse ende van Spiere, gaf ooc hemlieden een paer hemden, niet jeghenstaende dat zy hemlieden XXVII stuyvers de weke in aelmoesse ghegheven hadde, ghedeurende den tijt van haerlieder detentie, dies zy die van der stede ende haer zeer hooghelick bedancten; ende naer dat zy met die vrau voorzeit tzamen wel gheeten hadden van der noene, zo trocken zy voorts reghelrecht, ondere tconvoy van Jan Rantsaert, ten coste van der stede, tAtrecht waert by den hertoghe Philips van Bourgoengnen ende byder princesse Isabelle, zijnder huysvrau, belovende hemlieden daer grootelicx van den tractemente te voren verhaelt, ende omtfaende van sprincen weghe over een gratuitheit III° rijders. Zeer corts naer desen reysden die voornoemde XIIII ghecommitteerde van ghelijcken ooc naer die stede van Atrecht, ligghende daer een goede poose tijts eer zy audientie ghecreghen, omme zekere overcommende affaire, die welcke gheexpedieert zijnde, zy vielen daer die prince, ten XVII° daghe van sporcle, in alderodmoedicheit te voete, met die abten ende prelaten van Oudenburch, St-Andries, Doust ende Eechoute, tzamen gheaccompaengneert ende vergheselscipt met alle die clergie ende notable poorterie der zelver stede, metsghaders ooc diversche natien van cooplieden als doen te Brugghe residerende, supplierende eendrachtelick om gracie ende ghenade voor die stede van Brugghe, maer wat zy baden, zy en verwerfden gheen antwoorde, twelcke ziende die princesse Isabelle ende haer grootelicx beduchtende of die zaken noch interrupt bliven mochten, zy stont zeer haestelick up van daer zy ghezeten was, vallende metten

anderen ooc voor haer mans voeten, zo van ghelijcken ooc deden die grave Charles Charlelois, haer eeneghe zuene, ende Jan, shertoghen Adolfs oudste zuene van Cleven, daer die hertoghe Philips (van vrau Marie, zijnder zuster weghe) die oom of was, biddende den zelven ghezamelick ende instantelick dat hem toch zijnder stede van Brugghe omtfarmen wilde, niet zonder groote overvloedicheit van tranen, by de welcke hy tot zulcke weemoedicheit ende compassie gheroert wiert dat hy hemlieden haerlieder begheerte accordeerde ende die van Brugghe zijnen paeys verleende, up de reserven, conditien ende bespreken hier naer volghende; 1437.

Den hertog geeft die van Brugge den vrede.

Te wetene : eerst, dat zy voor al haerlieder mesusen, mesdaden ende rebellien ghehouden zullen wesen twee honorable amenden ofte voetvallen te doene, deene voor hem, buyter pale van haerlieder stede, ende dandere binder pale, voor Jan, shertoghen Adolfs zuene van Cleven.

Die Bouveriepoorte zal moeten verkeert ende verandert worden in eene cappelle, omme aldaer daghelicx, ten coste van de voornoemde mesdadighe, te zinghene die zeven ghetijden ende te biddene over die zielen van de overledenen.

Ende zo wanneer die prince ofte zijne naercommers, graven ofte gravinnen van Vlaenderen, te Brugghe waert commen zullen, zo zullen hem die van der stede ghehouden zijn die slotelen van der poorte buyten jeghens te bringhene.

Ooc zalder een groot steenen cruce up de cant van der Leye by dezelve moeten gherecht worden ende ghestelt wesen.

Die van der Sluys zullen voortan up hemlieden zelve bliven ende ghesepareert van die van Brugghe, zo dat zyder niet meer voren te rechte staen en zullen, behoudens niet min altijts die voorscreven van Brugghe haerlieder previlegien, ten surpluse jeghens de zelve.

1437. Ende tbastaerde kijnderen goet zal ter tafele van den prince gheleyt worden, in al zo varre als zy zonder wettelick hoir deser weerelt overlijden.

Bet voorts, zo zullen die buytenwonende poorters ghehouden wesen driewerfs tsjaers, ende telcken zes weken lanck ghedeurende haerlieder fixe residentie binder stede van Brugghe thoudene, up die verbeurte van haerlieder poorterscip.

Van welcke stede in der eeuwicheit ghesepareert zullen bliven die van den Vryen, ende worden voor den toecommende tijt tvierde let van den lande ende graefscepe van Vlaenderen, met al zulcke preminentien ende hoocheden als die andere drie leden van oudts ghehadt hebben.

Daer was ooc, boven al tghuene dies voorzeit es, ghecondilionneert ende besproken dat die Brugghelinghen, voor haerlieder pecuniaire ende profitable amende, ten zekere corte gheprefigierden payemente, upbringhen ende betalen moesten de somme van IIᶜ duysent goude rijders.

Metsghaders ooc tlichame van den versleghen Jan van Villers, heere van Lilleadam ende van den gulden vliese, te doen bringhene uyt den Godtshuyse van St-Jans, binnen die collegiale kercke van St-Donaes, ende aldaer anderwarf met eenen solemnelen ende behoorelicken uytvaert te doen begravene.

Mids fonderende daer bovendien noch ter lavenesse van zijne ziel een eeuwich jaerghetijde, te celebrerene telcken XXIIᵉ daghe van meye, ter presentie van die van der wet, XXIIII van haerlieder officiers, hebbende elc een barnende toortse van vier pont in haerlieder handt, verwapent met die wapen van der stede.

Zonder by desen eenichsins te willen verminderene den profijtelicken montsoen van den zelfs heere van Lilleadam, voor de welcke die voorzeide van Brugghe van

ghelijcken ooc gheobligiert zullen zijn jeghens zijnen 1437.
zuene in de somme van thien duysent goude croonen van goeden alloye ende ghewichte.

Maer al zo varre als angaet die smet (die welcke die prince in de Sinxedaghe de Bouveriepoorte opende ende daer voren tsijdert gheexecuteert es metten zweerde ende ghequartiert, zo wy ghehoort hebben) zullen zy hem vermeughen te versoenen jeghens zijn wijf ende kijnderen, ten besten dat zy konnen.

Met expressen bespreke bovendien dat buyten desen paeyse ghesloten zullen bliven de XLII voorscrevene persoonen, die welcke men in alder maniere zal pijnen tapprehenderene waert zy, zonder eeneghe simulatie ofte dissimulatie, ende ghevanghen zijnde, men zal ze alleghadere omthoofden als meutmakers ende seditieuse, ten ware datter naermaels anders by den prince gheordoneert wierde.

Dies zal tzwijn van der Sluys weder gheopent worden, telcx behouve ende gherieve.

Ende alle die ghevluchte poorters zullen mueghen liberlick ende zonder eenich dangier weder thuysewaert keeren, elc int zijne, anneveerdende haerlieder huysen ende andere goedinghen zo zy die vinden.

Behoudens dat hem niemende van dier tijt voort meer vervoorderen en zal jeghens zijnen natuerelicken heere ende prince die wapenen an te doene, up die verbeurte van lijf ende goet, niet jeghenstaende alle previlegien ter contrarien. Actum tAtrecht, ten daghe ende jare als boven.

Ter occasie van desen paeyse (die welcke nochtans niet voor den derden dach van maerte daer naer inne en ghinck) bedreef men al Vlaenderen deure zonderlinghe groote blijtscepe ende triumphe, maer principalick ende bysondere te Brugghe, aldaer men insghelijcx ooc alle

1437. diligentie ende neersticheit dede omme die poincten ende articlen van diere, ten eersten dat doenlick ware, wel ende ghetrauwelick teffectuerene, overmidts die zorchvuldighe solicitude van Jacob Schaeck, die welcke int tracteren van den paeyse voorscreven, by den hertoghe Philips haerlieder schouteetene ghemaect was, in die stede van den ghevluchten Bartholomeus de Voocht, zo voorzeit es. Ten eersten maendaghe van den Vastene, den derden van der maent van maerte, stack Eloy Metteneye, die forestier van Brugghe, te Rijssele ter Spinette, met beede zijn broeders Jacob ende Jan, winnende daer den uppersten prijs, wesende een sperrewaer, ende doende voorts als naer costume. Ende sdonderdachs daer naer omtslouch men te Brugghe uytter vanghenesse heer Heyndrick van Reyghersvliet, den prochiepape van Couckelare ende dekene van kerstenede tOudenburch, met Laureyns, die bastaert van Pieter van Belle, Joos de Brune, Philips van Langhemersch ende haerlieder zeven andere compaengnons, die welcke daer tzamen die patientie ghehadt hadden, sichten tsaterdachs naer St-Baefsdach, omme die cause ende redene voren verhaelt. Up den XIe van der zelver maent, quam Jan, shertoghen Adolfs zuene van Cleven, te Brugghe waert ghereden, met schoone staten van edelmannen ende andere, twelcke vernemende die bailliu, schouteetene, scepenen ende raden, metsghaders ooc die XIIII ghesurrogueirde, XXIIII adjoincten, XIIII ghecommitteerde, tresoriers, hooftmannen ende dekenen van der stede, zy trocken hem haestelick jeghens tot up tvelt achter den Magdaleene, aldaer zy hem (volghende teerste article van den paeyse) ghezamelick zeer oodmoedelick te voete vielen, wellecomden ende zeer hertelick bedancten van de groote devoiren die hy voor hemlieden ghedaen hadde, int verrighen van sprincens goedertierer gracie ende ghenade, in der vorme ende maniere als wy ghehoort hebben, daer

up hy hemlieden terstont met blijden ghelaten zeer gracelick verantwoorde, dat hy tzelve harde gheerne ghedaen hadde, treckende met dien ter stede waert inne, met alle die voornoemde bruchsche heeren voren hem blootshooft, tot binnen den hove, ende doende ten tweeden daghe daer naer den voorscreven paeys (die welcke hy al beseghelt, zoot behoorde, met hem brochte) openbaerlick ter Hallen uytroepen, met barnende toortsen, ten onsprekelicken contentemente van den ghemeente. Up onser Liever Vrauwendach, ghedeurende de zelve vastene, quam Jan Cheverot, die bisscop van Doornijcke, voor deerste reyse te Brugghe ghereden, met eenen zeer grooten treyn van diversche geestelicke ende andere personagien, ende alle die clergie van der stede ghinck hem ter Bouveriepoorte processie wijs jeghens, zo dat hy met alle zijn volck van den peerde voetede, treckende voorts ghezamelick te voet tot in St-Donaeskercke, ende keerende van danen (naer zekeren lofzanck) weder te peerde als voren tzijnen logijste waert, aldaer hy hem alle die weke lanck bleef houdende, ghevende daghelicx die helighe wietselen binnen die kercke van St-Salvaters. Ten zelven onser Liever Vrauwendaghe trocken Jan van Bourgoengnen, die grave van Stampes, ende Antheunis, die heere van Croy ende van Renthy, tzamen zeer vaylgeantelick, met vijf duysent vrome mannen van wapenen, uyt Arthoys ende Boullonays, binnen den quartiere ende lande van Guyse, worpende daer tcasteel te Zantgate ter eerden nedere, metsghaders ooc afbrekende die grooter Bugghe by Calis, ende den grooten dijck duere stekende, up hope van by dier middele der stede van Calis machtich te werdene, maer zy misten. Hierentusschen wierden te Brugghe (ter cause van der voorgaender conspiratie, meutte ende uproeringhe) overgheleet ende zom ten bancke gheexamineert, ter presentie van den voornoemden Jan van Cleven, eerst joncvrau 1437.

Poogen van hertog Filips op Kales.

1437. Gheertruyt de Scheutelare, die huysvrau van Loys van den Walle, die burchmeestere van den Course der zelver stede; Joos van den Walle, scepene, die zuene van Loys voorzeit; Jooris Wouters, die deken van de timmerlieden; heer Jan van der Matte, priestere ende cappellaen; meester Jan de Schaerslijpere; Jacob van Noyts (ghezeit van Hardoye), smet ende hooftman van de schadebeletters; Denijs de Vos, ketelbouttere; Jooris van Riede, timmerman; Willem Moerman; Lamsin Mettenghelde ende Jan Brielman, vuldere. Ende smaendachs naer Palmezondach, den VIIe van april, zo vernieude die voorzeide Jan van Cleven die wet van der stede van Brugghe, met Jan, die heere van Roubays, metsghaders ooc Mer Jan van de Gruuthuuse, Mer Jan, die heere van Steenhuyse, ende meer andere raedtslieden ende commissarissen ons gheduchts heeren ende prince, makende tzamen, by ghemeenen accoorde ende overeendraghene, Gillis van der Vlaminckpoorte burchmeestere van scepenen, ende Gillis Lareins burchmeestere van den Course; die scepenen waren Jan van Aertrijcke, Jacob Brandeel, Boudewijn Reynier, Lodewijck de Blasere, Zegher de Neve, Willem de Pape, Clays Willemesseune, Lodewijck de Brune, Fs Jans, Jan Dreelinck, Jacob de Zweertvaghere, Jacob van Bassevelde ende Sijmoen van Aertrijcke; die banck van de raden en wiert niet verandert nochte ooc die tresoriers, maer daer waren hooftmannen voor den toecommende saisoene ghemaect, Loy Reynaert, Daneel de Heicht, Heyndrick Loopin, Joos de Muntre, Jooris van der Vlamincpoorte ende Jacob Adoorne ende en dienden gheen van al niet langhere dan tot den anderen dach van septembre daer naer volghende.

1438. Steekspel van den witten Beer. Tjaer datter naervolchde, smaendachs naer Belokenpaesschen, den XXIIIIe van der maent van april, vespereyde te Brugghe als forestier, Eloy Metteneye, ende vant hem tsanderdachs zeer hupsch ende gent ter ghewonelicker bane, met Antheunis Metteneye, Jan Parlant, Joos de Witte, Lieven Ruebs, Jacob Metteneye, Maerten Hoonin ende Jan Gheerwout, stekende daer onderlinghe zeer vromelick te peerde totten avende, zo dat Jan Parlant nieu forestier bedeech ende Antheunis Metteneye ghecreech den hoorne, maer die beer wiert een man van Rijssele ghegheven. Ende men bedreef er certeyn voorts over al zeer lettel vreuchts ofte ghenouchte, overmids die sobren diere tijt dieder noch daghelicx lancx zo meer regneerde, deur dien dat die balcken als noch uytten zwijne van der Sluys niet gheweert en waren, in der maniere dater die prijs van den grane allincx zo meer rees ende upslouch, zo dater die tarwe jeghenwoordelick XXVI ponden grooten thoet golt, ende die rugghe XXVII, ten grooten regrette van menich schamele menagie binnen der stede van Brugghe, aldaer men swoendachs, den laetsten van der maent voorzeit, een groot hooghe schavot voor die halle rechtede, up twelcke Mer Colaert van der Clijte, die heere van Ruwerscheure ende van Watene, souvereyn van Vlaenderen (ter presentie van Jan, shertoghen Adolfs zuene van Cleven) dede rechten metten zweerde alle dees naervolghende personen, te wetene: eerst Joos van den Walle, die zuene van Loys; Jooris Wouters, die deken van de timmerlieden; Pieter Thente, hostijlgier ende makelare; meester Jan de Schaerslijpere; Denijs de Vos, ketelbouttere; Jooris van Rude, timmerman; Jan Taerwin, timmerman; Lamsin Mettenghelde; Cornelis van Zarren ende Jan Brielman, vuldere; Willem Moerman, als tzamen buyten den voorscreven paeyse ghesloten zijnde: Jacob van Noyts (ghezeit van Hardoye) die hooftman van de schadebeletters, en meende insghelijcx ooc niet bet ghevaren thebbene, wesende overzulcx ooc ten zelven tijde voor tzweert nederghekniet, als hem die voornoemde Jan

1438. (margin) Verscheyde persoonen worden geregt.

1438. van Cleven hiet weder up te staen ende gracie verleende, niet zonder groote murmuratie van den ghemeente, die welcke by den voorzeiden van Cleven terstont verantwoort wiert dat hyder zelve borghe voren bleef. Deze justitie ende gracie aldus ghedaen zijnde, die broeders van de Augustinen haelden tdoode lichame van Joos van den Walle (by consente van den heere als voren) van den schavotte ende droughent processie wijs tharen cloostere waert, daert begraven licht, maer die andere thiene wierden by St-Andries elc up een rat ghestelt neffens mencanderen, ende haerlieder hoofden up hooghe peertsen ter poorten uytghesteken, ende tsachternoens omthoofde men Pieter Christiaens de Scheppere, te Male, ende zijn doode lichame wiert ghestelt, ghelijck die voorgaende, met thooft daer boven up een stake. Twijle dat men met dese executie noch besich was, zo brocht men Vincent Scheutelare ghevanghen van Vilvoorde, in Brabant, binder stede van Brugghe, daer hy (ghedeurende die voorleden beroerten) capiteyn of gheweest hadde, als wy ghehoort hebben, ende wierter insghelijcx ooc, ten tweeden daghe daer naer, voor die noene up tvoorzeide schavot omthalst, by laste ende in de jeghenwoordicheit van de heeren voren verhaelt; doen haelden die voorghescreven broeders van ghelijcken ooc zijn doode lichame, ende begrouvent binnen haren couvente, maer men gaf heer Jan van der Matte, priestere ende cappellaen (staende mede int zelve rollekin als voorzeit es) die bisscop Jan van Doornijcke ovre, omme by hem ghepunieert te wordene zoot behoorde, ende alle die reste van zijne medegheselleu ende complissen (daer men als noch niet annegheraken en conste) wierden ghezamelick ten eeuwighen daghe ten landen uyt ghebannen, up haerlieder hooft; daer waren ooc alsdoen ghecondemneert up tvoorscreven schavot metten messe ghejusticieert te werdene, Loys van den Walle, die burchmeestere van der

Vrouw Geertrude wordt met haren man in eeuwige vangenis gesteld.

Course der voorleden jaerschare, ende joncvrau Geertruyt Scheutelare, zijn overmoedich, quaet, valsch ende verraderlick wijf, de welcke men daerenboven noch in die middele van der marct begraven zoude hebben, ondere eenen ronden zarck, inhoudende dese naervolghende subscriptie : « *Hier licht die felle Geertruyt, die by harer hoverdye ende valschede den prince in dangiere van zijnen lijve ghebrocht heeft, ende alle die van der stede van Brugghe in haerlieder uytterste qualickvaert ende miserie,* » ten hadde gheweest dat tzelve vonnesse zeer subitelick zo gheel gherenverseert wiert (ter eeren van alle vrauwen) dat zy beede metter eeuwigher vanghenesse binden casteele te Wijnendale omtstonden, byder toedoene van der princesse Isabelle, die welcke die van der wet, met alle die clergie van der stede, zeer weerdelick binden zelven daghe ter Smedepoorte inhaelden, omme sanderendaechs die processie van den weerdighe helighe bloede te ziene. Ende sdaechs daer naer, dede Mer Colaert van der Clijte, die souvereyn van Vlaenderen, Wouter Bets, wijlent vaendraegher van Oostcamp, te Steenbrugghe, buyten St-Cathelijnepoorte den hals of hauwen, met eenen roosen hoet up zijn hooft, omme dieswille dat hy (gheduerende die voorgaende seditie) dierghelijcken hoet van die van Brugghe over prijs omtfaen hadde ende up zijn hoofd gedreghen, als deerste met zijnen volcke ghewapent van buyten ter marct ghecomen zijnde, zo wy elders breeder ghenoteert ende betoocht hebben, ende naer dien dat hy aldus omthalst was, zo stelde men zijn lichame up een rat ende zijn hooft daer boven up eenen stake, metten hoet als voren, zeer sterckelick ghebonden ende vastghemaect an beede die ooren. Ten VIIIen daghe van der zelver maent dede Jan van Bourgoengnen, die nieuwe proost van der collegialer kercke van St-Donaes te Brugghe, zijn intrede, ten bywesene van der princesse Isabelle ende meer andere groote 1438.

1438. meesters, edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen harer hove. Ende tsaterdachs daer naer galt die taerwe ter marct XXXIIII ponden grooten thoet, ten upsiene dat die van der Sluys die staken uytten zwene noch niet weeren en wilden, zegghende altijts (daer toe versocht zijnde) dat hyze weeren mochte die ze der ghestelt hadde, twelcke zy niet en waren, maer die prince, omme den welcken te bet daer toe te verwillighen, zo ghinghen die van der wet, met alle die collegien ende vier ordenen der stede van Brugghe, tsanderdachs sachternoens processie wijs in St-Janshuys, halende daer tdoode lichame van Jan van Vilers, heere van Lilleadam ende van den gulden vliese, ende draghende tzelve binnen der kercke van St-Donaes, aldaer zijt anderwarf, met grooter solemniteit ende weerdicheit, ter eerden deden, celebrerende voorts daechs daer naer zijnen uytvaert, zoot betaemde, ter presentie ende jeghenwoordicheit van zeere veel prelaten ende edelen, maer dies niet jeghenstaende zo en quam er noch gheen openinghe van den zwene, in der maniere dat tcoorne allevot wiert twee ponden grooten thoet gheldende, twelcke cause was dat mer veel broots van aerweten, boonen ende gheerste bacte, zommeghe schamele lieden aten de coucken die van de olyemuelens commen, ende zom verghinghen zy van honghere ende ghebreke, dat claghelick was, duer dien dat zy tot die backers gheen broot en vonden, uyt welcker aermoede ende famine successivelick al Vlaenderen duere zulc een moordadighe pestilentie causeerde dater (byder rechtvaerdigher handt Godts) bet dan XXIIII duysent personen, tusschen jonck ende oudt, alleenlick binder stede van Brugghe storven, tusschen Sinxen ende Sinte Maertemesse.

Groote dierte en pest te Brugge.

Feesten te Kameryk.

Binnen welcker middelen tijt, te wetene in wedemaent, zo zant die coninck van Vranckerijcke, die zevenste van dier name, vrau Cathelijne, zijn oudste dochtere, die

bruydt van den jonghen grave Charles van Charloys, shertoghen Philips zuene van Bourgoengnen (ghelijck wy ghehoort hebben), met zeer veel edeldoms te Camerijcke waert, daer of dat die principaelste waren, die eertsbisscop Reynier van Riemen; die grave van Vendosme; die zuene van den hertoghe Charles van Bourbon, noch zeer jonck zijnde; Jacob Despars, Mer Rombouts zuene, docteur in de medecine, raedt sconincx ende upperste medecin; ende die vrauwe van Rutsefoort, tzamen vergheselscipt met veel meer andere edelmannen, vrouwen ende joncvrauwen, die welcke daer al zeer eerlick omtfaen ende omthaelt wierden (uytter name van den voornoemden hertoghe Philips) by den grave Charles van Nevers, den grave Jan van Stampes ende den canchelier Nicolaes Raulin van Bourgoengnen, metsghaders ooc by de duwagiere van Namen, die vrauwe van Crevecueur, die vrauwe van Haubordin ende andere, die welcke die voorzeide vrau Cathelijne voorts ghezamelick naer die stede van St-Omaers convoyeerden, aldaer haer die voorscreven hertoghe Philips, haer toecommende schoonvadere, zo mindelick ende blijdelick wellecomde ende festierde, dat een wondere was, met allerande triumphe, vreucht ende ghenouchte van dansene, stekene ende tournoyene, daer Jacob, die heere van Crequy, van Canaples ende van den gulden vliese, duergaens die beroupere of was jeghens alle die ghuene dies lustede. Ende die jonghe princesse Cathelijne voorzeit gaf zelve altijt den danck ofte prijs diet haer gheliefde ende goet dochte, tharen omsprekelicken contentemente ende behaghene. Ende ten XXIIIe daghe van hoymaent daer naer volghende, overleet deser weerelt vrauwe Agniete van Mortagne, die vrauwe van de Gruuthuuse ende van Spiere, daer wy onlancx leden of gheroert hebben, ende licht begraven binnen den cloostere van de Caermers te Brugghe. Ende corts daer naer hiesch die 1438.

1438. prince hondert duysent rijders van die van den Vryen, te recouvrerene up de ghuene die welcke in de laetste wapeninghe die van Brugghe behulpich gheweest hadden ende hemlieden hadden ghedaen enrolleren ende inscriven voor poorters; dienvolghende, zo wierden zy alleghadere, die van dien evele besmet waren, zeer gruwelick omtrent Alderheylichemesse van haerlieder gouverneurs ende regierders ghetaxeert, eeneghe up C, andere up LX, zom up XL ende die reste up XXX ponden grooten, maer niet der ondere, zo dater diversche van hemlieden ten eeuwighen daghe omme bijstier (1) waren, verpenitentiende midts dien haerlieder voorleden rasernie ende dullicheit. Twelcke al zo ghepasseert zijnde, die van Brugghe zochten insghelijcx ooc eeneghe goede middele omme die IIᵉ duysent rijders, hoe eer hoe liever, te mueghen upbringhen ende furnieren, die zy in die prince ghehouden ende belanct waren, uyt crachte van den paeyse als voren, in zulcker wijs dat zy, naer langhe deliberatie, endelinghe (by consente van den hove) eene dobbele assijsse up de wijnen voortstelden, augmenterende met eenen ooc die bierassijssen, ende ordonnerende het voorts noch zekere nieuwe cayljoote up tzout ende allerande soorte van graen, bestiael ende barninghe (2), metsghaders ooc up meer andere etelicke ende slijtelicke ware, beghinnende te Lichtmesse, ende vier jaer lanck gheduerende, al te cueyllierende ende tomtfanghene in zekere cleen huysekin, up den Braemberch, by eeneghe ghedeputeerde van swets weghe daer toe ghecommitteert. Ten eersten naer desen wiert by den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, te Duway thuwelick ghesloten, tusschen vrau Agniete, shertoghen Adolfs vierde dochtere van Cleven (daer hy van vrau Marie, zijnder zustere weghe, die oom of was)

Boetgelden op die van den Vrye.

(1) Ten achteren waren. — (2) Brandstoffen.

ende den toecommende coninck Charles van Navarre, zo dat haer Jan van Cleven, haer oudste broedere, in alderdiligentie met schoonen state (zoot betaemde) derrewaert beweechde. Ende daerentusschen zo regnierde alle die Nederlande deure een zeer gruwelicke verloren hoop volcx, die men Vladers (1) noemde, doende allomme zo schoffierlick veel quaets als een wondere; ooc bevant men als doen binnen die stede van Abbeville, dat er een vrauwe diversche jonge kijnderen den hals ofghesteken ende in eene tonne ghezouten hadde (twelcke Gode van hemelrijcke claghelick was), omme dezelve tetene, in de stede van andere vleesch, zo dat zy ter cause van dien daer levende an een stake verbarnt wiert met cleene viere, ter exemple van andere. Ende in die maent van lauwe, dede Mer Colaert van der Clijte, die souvereyn van Vlaenderen, Jan van Uytkercke, wijlent capiteyn van Nieupoort te Sastinghe, executeren metten zweerde, by laste van den prince (die der nochtans petere of was), omme dieswille dat hy (naer tweemael gracie vercregen thebbene) hem noch niet ghewachtende vermijt en hadde van meer jeghens nature te zondighen ende bysondere met twee persoonen, die welcke daer insghelijcx ooc by der zelver middele tleven endenden. Zeer corts daer naer traude Adolf, shertogen Adolfs tweede zuene van Cleven, vrau Beatrice die dochtere van den coninck Pieter van Portegale. Ende ten eersten zondaghe van den Vastene, den XXIIᵉ van sporcle, stacken te Rijssele ter Spinette, Jan Parlant, die forestier van Brugge, Eloy Metteneye ende Jan van den Vagheviere, aldaer die voornoemde forestier, by zijnder vaylgiandise, den sperrewaer conquesteerde, keerende mids dien zeer triumphantelick ende blijdelick weder thuysewaert ende houdende snavens open hof ter logie, naer costume.

1438.

Gruwelyke daed eener vrouw.

(1) Vilders, uytstroopers.

1439. Doen men schreef tjaer XIIIIᶜ ende XXXIX, tsondachs naer Belokenpaesschen, den XIXᵉ van der maent van april, vespereyde te Brugghe die forestier voorscreven, compareerende tsanderdachs in grooter triumphe ter bane up die marct, met Jan van Messem, Fᵉ Gillis, Joos de Witte, Christoffels van Themseke, Lievin Ruebs ende Eloy Metteneye, aldaer afgrijselick zeere ghesteken wiert eer anderstont dat men Jan van Messem den spiet, Lievin Ruebs den hoorne, ende Loys van Polinckhove den beer toewees, ende angaende de reste zo queet hem een yghelijck int zijne, zoot behoorde. Up den zesden dach van wedemaent, hielt men te Ghendt die groote schotterie van St-Jooris gilde die welcke Vᶜ ponden grooten costede, aldaer die van Oudenaerde den eersten prijs wonnen van schoonst incommene, met XIIᶜ mannen al int witte ghecleet, ende die van Bergheupzoom behaelden den prijs van tsnavens best te batementene [1] volghende tinhoudene van der caerte daer of zijnde, maer die van Veurne verdiende die upperste prijs van naerst die stake te schietene, wesende vijf zelvere cannen, die zeer groot ende costelick waren. Ende tSt-Jansmesse daer naer volghende, arriveerden die cardinael van Vincestere, die eerstbisscop van Jorck, die bisscop van Noorwijck, die bisscop van St-David, die grave van Noorthfosch, die grave van Staffort ende die grave van Oxfort, tzamen in ambassade met schepen uyt Inghelant te Calis, versamelende endelinghe thalfweghe Grevelinghe, met die ambassadeurs van Vranckerijcke in zekere huysinghe van playsance, propijs daer toe ghemaect, om aldaer met elcanderen te sprekene van paeyse tusschen beede die voorzeide conincrijcken, tal welcken fine haer van gelijcken ooc daer vant die hertoginne Isabelle van Bourgoengnen, gravinne van

Steekspel van den witten Beer te Brugge.

Groote schieting te Gent.

Vruchteloose byeenkomst om eenen vrede te treffen tusschen Engeland en Vrankryk.

(1) Te spelen.

Vlaenderen, met haren cancelier Nicolaes Rolin, ende die bisscop Jan van Doornijcke, tzamen gheaccompaengneert met veel meer andere edelen al zo wel int gheestelicke als int weerlicke; maer dies niet jeghenstaende, twas al vergheefs dat mer dede, overmidts dat die Inghelschen in alder maniere die hertochdommen van Gascoengnen ende van Normandien themlieden waerts hebben ende behouden wilden, zonder emmermeer in der eeuwicheit die fransche croone ter cause van dien eenich manscip ofte homagie te doene, subjugierende ten dien ende ten eersten naer desen die van Santoengnen, daer zijt zeer deerlick al roofden ende barnden dat er yewers wel stont, gheenrande overwillicheit ende wreetheit sparende, twijlen dat die Hollanders met allerande ballinghen, moordenaers, raspeelen ende quaetdoenders den vlaemschen stroom van der zee in roeren hielden, ende daer teeneghadere al verbeurt maecten van roovene ende van stelene, onder tbeleit van Mer Heyndrick van Borsele, die heere van der Vere, die welcke alle die spaensche ende oostersche coopvaerders, commende met haerlieder goet te Vlaenderen waert, wonderlick groote schade deden, hoewel dat zijt nochtans altijt hardst hadden up die Oosterlinghen, daer die van Hollant alsdoen mede in questie waren. In der maniere dat zy alle haerlieder schepen zelfs binder havene van der Sluys assaylgierden, metsghaders ooc tHeyst, te Blanckenberghe ende tOostende, treckende endelinghe ooc binnen den eylande van Cadsant, ten overwinnelicken grieve ende intreste van de ghuene die niet in tijts, met al dat zijs hadden, gheruymen en consten. Ende up St-Alexisdach, den XVIIᵉ van hoymaent, beghonstet zo horribelick zeere te reghene, wel acht daghen lanck continuelick ghedeurende, dater gheen mensche en leefde die de meerschen oyt zo vul waters ghesien hadden, in zulcker voughen dat men tusschen Brugghe ende Oudenburch niewers te peerde, 1439.

De Hollanders doen ons veel schade op de kusten.

Overvloed van water.

1439. te waghene ofte te voet deur en mochte. Tsaderdachs naer St-Nicolaesdach, abordeerden ende bespronghen die zeeusche pijraten ende lijckdeelders XV spaensche schepen zo buytermaten viandelick voor die stede van Blanckenberghe dat zy endelinghe (naer veel bloetsturtinghe van beede zijde) die zesse themlieden waerts ghecreghen, met alle die coopmanscepen dieder binnen was, stellende niet min die spaensche boodtsghesellen teenen anderen cante te lande, zo dat zy alle die wintere lanck van deure te deure te Brugghe om Gods wille ghinghen. Aldaer doen ter tijt gheordonneert ende ghestatueert wiert dat alle die poorters ende inghesetenen zekere weecghelt betalen moesten, elc naer zijne qualiteit ende ghestaetheit, ten fournissemente van de IIe duysent rijders binden voorscreven contracte van paeyse begrepen ende vermelt, ghemerct dat zy by de voorghenoemde nieuwe assijssen ende cayljooten alleene niet upbringhelick en waren, overmidts die ghementionneerde zeer extraordinaire mortaliteit, metsghaders ooc truymen van den volcke, groote famine ende sobre neeringhe, daer die voorzeide stede alsdoen zo tzamen ende seffens by den uppersten Heere mede ghetast wiert, dat zijs in langhe daer naer niet becommen en conste; ende ten zelven tijde verboot die hertoghe Philips van Bourgoengnen eenigherande Inghelsche lakenen meer binnen Vlaenderen te vercoopene, ten fine dat die vlaemsche drapperie te bet weder in resource commen mochte. Tsondachs voor Vastenavent ten VIe daghe van de maent van sporcle, staken te Rijssele ter Spinette, Jan van Messem, die forestier van Brugghe, Eloy Metteneye, Jan Parlant, Jan van den Vagheviere ende joncheer Perchevael, sheeren zuene van Halewijn, aldaer Jan Parlant den sperrewaer verdiende, houdende ten dien upsiene tzijnder wedercomste groote feeste ter logie, zo men in dierghelijcke zaken van ouds

Het Engelsch laken wordt door den hertog verboden.

ghewone was van doene. Ende smaendachs naer Palmenzondach, den XXI van maerte, zo starf te Brugghe Mer Lodewijck van Theimseke, die vrau Margriete van Vlaenderen ghetraut hadde, die dochtere van Guy, daer Lodewijck van Nevers, sgraven Robrechts (ghezeit van Bethune) oudste zuene van Vlaenderen, van bastaerde weghe, die vadere of was. 1439.

Tnaervolghende jaer, up den tweeden zondach naer Paesschen, den X^e van april, vespereyde te Brugghe die forestier voorzeit, commende sdaechs daer naer zeer statelick ter bane ghereden, met Jan Heldebolle, Jan de Baenst, Jacob Bave, Antheunis Drielinck, Jan van den Vagheviere ende Jan Parlant, aldaer zy onderlinghe menighe vrome carriere liepen jeghens mencanderen, zo dat Jan van de Vagheviere int ende, by zonderlinghe prouesse, den spiet ghecreech. Jan de Baenst den hoorne, ende Mer Jan van Vlaenderen, die heere van Praet ende van der Woestijne, F^s Mer Lodewijcx (ghezeit de Vriese) den beer; reghelende hemlieden voorts nopende tsurplus in als naer die voorgaende, elc int zijne. Dese vreucht ende ghenouchte en was zo haest niet gheent, of men verhoorde in Vlaenderen allomme die nieumare hoe dat die dolphin Loys van Vranckerijcke zeer machtich jeghens den coninck Charles, zijnen vadere, te velde lach, als die ghuene die hem van der croone priveren ende zelfs coninck wesen wilde, mids der hulpe ende bijstandicheit van die hertoghe Charles van Bourbon ende die bastaerde broedere, tzamen gheassisteert by den hertoghe Jan van Alenchon, den grave Antheunis van Chabaen, den grave van Vendosmes, den heere van Trimouylgie, den heere van Chomont ende meer andere wel vermaerde edele mannen ende capiteynen int faict van wapenen, versouckende bovendien noch eendrachtelick secours (ten fine voorscreven) an den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, twelcke hy 1440.

Steekspel van den witten Beer.

Den dolphyn van Vrankryk staet zynen vader naer de kroon.

1440. hemlieden plat uyt refuseerde, doende ter contrarie zo veel devoirs dat hy den paeys maecte. Maer twijle dat hy daer mede besich was, zo overviel Ghijsbrecht Rock, met die garnisoenen van Crispy ende andere, teeneghadere die van Noyelles, zeer deerlick schendende ende pijlgierende al dat hyder vant, hoe wel dat hyder naerderhandt (voor tpasseren van de reviere van der Ysere) noch zijnen buyt ende tleven liet, byder uytnemende vaylgiandise ende vromicheit van Jan van Luxemburch, die bastaert van den grave Pieter van St-Pol, heere van Haubordin ende van den gulden vliese, die welcke daerenboven noch al dede hanghen an boomen dat hy in zijne handen ghecrighen conste. Ende ten XIIe daghe van hoymaent daer naer volghende, warender zulc pardoenen ende aflaten van zonden binnen der stede van Aken te verdienene, dat hem alle die weerelt derrewaert spoede, zo dat zy omme die weerdighe, helighe ende verdienstelijke reliquien te zien omme draghene in processie, tallen cante die daken van de huysen nootsakelick beclemmen moesten, in zulcker nombre ende menichte dater onder andere een huys van den ghewichte gheel plat ter aerde nedersanck, aldaer der XIX ondere doot bleven, zonder alle die ghequetste ende verminete, die welcke van ghelijcken ooc wel LXXX in

Brand te Werwik.

ghetale waren. Up den XIXe der zelver maent rees te Werveken zeer subitelick ende onvoorsienelick, omtrent den avende, een schoffierlicke groote brandt up, daer bet dan Xc huysen by verghinghen, wel ter onsprekelicker lamentatie ende desolatie van alle die ghuene diet anghinck. Byder zelver middele verghinck insghelijcx ooc up St-Bartholomeusdach, in ougst, bycans de gheele stede van der

Karel van Orleans komt, by medewerking van onzen hertog, uyt de vangenis.

Gauwe, in Hollant. Ende binnen deser middelen tijt dede die hertoghe Charles van Orliens, Fe Lodewijcx, alle extreme diligentie ende neersticheit by den coninck Heyndrick van Inghelant, omme by middele van eenich rede-

lick rentsoen eens uyt zijne vanghenesse te mueghen gherakene, daer hy tsijdert den slach van Azincourt (nu gheleden omtrent XXV jaer) oyt continuelick inne gheweest hadde, zo wy ghehoort hebben; maer voorwaer, twas al verloren aerbeyt, deurdien dat die coninck, met die van zijnen rade, te geenen redene verstaen en wilde: dies zant hy endelinghe zekere zijne ambassadeurs, met schoonen state, by den hertoghe Philips van Bourgoengnen te Duway, versouckende zeer instantelick, ten fine als voren, zijne vrientscepe, hulpe ende bystandicheit, metsghaders ooc vrau Marie van Cleven, shertoghen Adolfs dochtere, zijne nichte (daer hy van vrau Marie, zijne zustere weghe, die oom of was) ten huwelicke thebbene, omme by dien eens teeneghadere een ende te makene van alle voorleden veeten ende rancunen, tot al twelcke die hertoghe Philips insghelijcx ooc zeer wel ghehelt ende gheneghen was, dat hy hem zijn versouck alsins accordeerde, betalende in die maent van novembre zelve voor zijn rentsoen IIIIc duysent goude croonen, zo dat hy dienvolghende uytter vanghenesse van Inghelant gherochte ende by zekere inghelsche heeren tot buyten der stede van Calis, talfweghe Grevelinghe, gheconvoyeert wiert, aldaer hem die voorzeide hertoghe van Bourgoengnen ende die hertoghinne zijn huysvrau, metsghaders ooc eerdsbisscop Reynier van Riemen; die bisscop van Narbone; die grave van Dunoys; Jacob Despars, Fe Mer Rembouts, docteur in de medecine, raedt ende medecijn sconincx van Vranckerijcke, ende meer andere edelen, gheestelick ende weerlick, met zulcker eere ende weerdicheit jeghens quamen, zo blijdelick, hoofschelick ende minsamelick mencanderen onderlinghe wellecomende, embrasserende, caresserende ende cussende, dat zonder twijffele wel een zonderlinghe melodye om ziene was, ende gheensins mueghelick omme int particuliere van den eersten totten laetsten te bescrivene: welcke

1440. eerste caresse ende allerande vriendelicke accolladen aldus ghepasseert zijnde (niet zonder menighen heeten traen van uytnemende blijtscepe) zo trocken beede die voorscreven hertoghen, met alle haerlieder compaengnie, ghezamelick duer Grevelinghe, naer die stede van St-Omaers, aldaer die hertoghe Philips van Bourgoengnen, ter eeren ende weerdicheit van den hertoghe Charles van Orliens, grave van Valoys, voor die zeste reyse zijne feeste van den gulden vliese vernieude binder abdye van St-Bertins, makende hem met eenen medebroedere van der zelver ordene, zo hy van ghelijcken ooc dede Jan, die hertoghe van Bretaengnen, grave van Montfort; Jan, die hertoghe van Alenchon, grave van Persen, ende Mattheus van Foys, die grave van Comingijs, in die stede van Willem van Vienne, die heere van St-Jooris ende van St-Cruus, in Hooch Bourgoengnen; Jan van Vilers, die heere van Lilleadam; Jacob, die heere van Crevecuer ende van Thoys, ende Guy van Pontayllier, die heere van Callemer, alle vier deser weerelt overleden tsijdert tlaetste capitle van den gulden vliese, ghehouden in St-Goulekercke te Bruessele, nu gheleden vijf jaer, als voorzeit es. Ende ten vierden daghe daer naer, zo hielt men insghelijcx ooc binder stede van St-Omaers, in princelicker hoocheit ende magnificentie (te coste van den hertoghe Philips) die bruylocht van den voornoemden hertoghe van Orliens, met vrau Marie, die zeste dochtere van den hertoghe Adolf van Cleven (achtervolghende tghuene dies wy onlancx ghehoort hebben), niet zonder allerande vreucht, blijtscepe ende gheuouchte, maer principalick ende bysondere van stekene ende tournoyene, een thoeveel daghen lanck ghedeurende, die welcke gheexpireert zijnde, die voorzeide hertoghe van Orliens beswoer (ten versoucke van den hertoghe Philips van Bourgoengnen) zeer hooghe ende helichlick tSt-Bertins voor den hooghen outaer den

Zesde kapitel van het gulden vlies.

Houwelyk van den hertog van Orleans.

voorscreven paeys van Atrecht, ghemaect tusschen Vranckerijcke ende Bourgoengnen, binden jare XIIII^c^ ende XXXV; zo dede van ghelijcken ooc die grave van Dunoys, zijn bastaerde broedere. 1440.

Onzen hertog komt te Brugge.

Desen eedt aldus ghedaen zijnde, die van Brugghe zonden daer haerlieder ghedeputeerde, versouckende ende supplierende in alder reverentie ende onderdanicheit dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen (in teekene van waerachtighe paeyse) zoude believen tzijnder stede van Brugghe waert te commene, daer up hy hemlieden terstont verantwoorde dat hy tzelve zeer gheerne doen zoude, in al zo varre als er hem zijn nieuwe neve, die hertoghe Charles van Orliens (daer present ende jeghenwoordichlick) leeden wilde, twelcke hy hem (ter instantie van die van Brugghe) metten zelven accordeerde, in zulcker wijs dat zy tzamen haerlieder wech naer die stede van Damme namen, met Jan van Luxemburch, die grave van Linay, heere van Beaurevoort ende van den gulden vliese; Adolf, die hertoghe van Cleven; Loys van Luxemburch, die grave van St-Pol, van Conversant ende Brienne, heere van Aynghien; Charles, die grave van Nevers, Jan, die grave van Stampes; Nicolaes Raulin, die cancelier van Bourgoengnen; Jan Ceverot, die bisscop van Doornijcke, ende veel meer andere wel vermaerde personagien ende edelemannen, die welcke tsondachs, den XIe van der maent van decembre, ghezamelick ter Cruyspoorte waert naer Brugghe quamen, waer of in tijts ghewaerschuut zijnde die burchmeesters, scepenen, raden, tresoriers, hooftmannen, notablen, pensionarissen, advocaten, procureurs, dekenen ende den eedt, dienaers, schadebeletters ende garnisoenen van der stede, vonden hemlieden tzamen metter spoet (totten ghetale van XIIII^c^ persoonen) up zekere groot velt, leden die drie coninghen binnen die limiten van den Vryen, verbeydende daer die comste van den prince, die welcke daer

1440. ghearriveert zijnde, zy vielen hem alle ghelijck zeer odmoedelick te voete up beede haerlieder knyen, baervoets, blootshoofts ende met zwarte keerels omghort, presenterende hem die slotelen van der stede, ende roupende ghesamelick, met luyder stemme ende met beede dhanden te ghadere, om gracie ende ghenade; dies nochtans niet jeghenstaende zy en ghecreghen gheen antwoorde van den prince, want hijt al ansach ende anhoorde zonder een woort te sprekene, totter tijt dat hem die voornoemde hertoghe van Orliens badt dat hy zijns volcx omtfaermen wilde, doen hiet hyse alleghadere zeer mindelick weder upstaen, restituerende hemlieden met eenen ooc die voorzeide ghepresenteerde slotelen, ende zegghende dat hy voortan in hemlieden zeer wel gherust was, ende dat hy hemlieden al vergaf dat zy oyt jeghens hem mesdaen hadden, ende met dien, zo riep mer alle dat velt deure zeer hooghe ende overluyt, by ghemeenen voyse: *Noël! Noël!* van uytnemender blijtscepe. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, die prince reedt voort met zijnen gheselscepe naer Brugghe, aldaer hem noch buyten der poorte voornoemt die abten van der Doust, van den Eeckhoute ende van Zoetendale, met alle die gheestelicheit van der stede ende begijnen van den Wijngaerde processie wijs, met alle haerlieder beste habijten ende helighe reliquien, te ghemoete quamen, heetende hem zeer eerlick ende weerdelick wellecomme, metsghaders ooc zinghende *Te Deum laudamus,* welcke lofzanck gheent zijnde, daer ghinck terstont over al zulc een plaisant ende melodieux gheclanck up van LXXX zelvere trompetten ende claroenen (die int hoochste van de poorte waren) dat hem een yghelick verblijden ende verheughen mochte diet hoorde. Ende binnen dier middelen tijt, deden Jan de Baenst, die bailliu, ende Jacob Schaeck, die schouteetene van der stede, met veel meer andere edelen, die prince die reverentie die hem

toebehoorde, zo insghelijcx ooc deden alle die natien van cooplieden, die alsdoen binnen der stede van Brugghe residecrden, convoyerende hem voorts ghesamelick tzijnen hove waert, in zeer schoonder ordonnantie ende goeder equipagie, in der maniere dat die processie van de geestelicheit voren ghinck, al zinghende zekere psalmen ende motetten ter eeren van Gode van hemelrijcke, ende metten zelven, zo luyde men tallen kercken, cloostere ende cappelle alle die clocken ende schellen van der stede. Daer naer volchden C ende XXXVI cooplieden van der duytscher hanse te peerde, al in rooden scharlakene ghecleet, met zwarte ghehackelde caproenen ovre thooft ende eenen vilten hoet daer boven van den zelven couleure, ende in de middele van hemlieden reedt meester Herman, tusschen twee heraulten ende vier cleene pagekins achter hem, al gheacouttreert als die voorgaende, ghereserveert dat tpeert van meester Herman totter aerden verdeckt was met tkeysers wapene, met de welcke insghelijcx ooc verwapent waren beede die voorscreven heraulten. Doen quamen die cooplieden van Spaengnen, haerlieder achtenveertichstere, ghereden, in rooden en groenen lakenen habijten, gheel van boven tot beneden duersneden, hebbende achter hemlieden acht pagien, int roodt ende groen satijn ghecleet ende duersneden als voren; die Milanesen waren al ghehabitueert (totten ghetale van XL te peerde) in peersch scharlakene ende haerlieder dienaers in peersch lakene, met eenen herault voor hemlieden rijdende, verwapent metter wapene van den hertoghe van Milaen; maer die Venetianen waren totter nombre voorscreven, al int violet zijde lakenen, de welcke volghende die Lucoysen waren haerlieder twaelfstere van ghelijcken ooc in grauwen satijne ghecleet, hebbende haerlieder dienaers al in grauwen lakene neffens hemlieden te voet, met groote vilte hoeden up thooft van den zelven couleure, maer 1440.

1440. haerlieder messagier die voren reedt hadde in stede van een hoet eenen oudbollighen (1) caproen over thooft, boven van witten ende beneden van rooden lakenen, volghende die coleuren van der wapene van Luca: die Genevoysen waren haerlieder zessendertichstere, zeer aerdich in graeuw damast gheaccoustreert, ende haerlieder knechten liepen int graeu lakene neffens hemlieden te voet; die Florentinen (wesende XXII in ghetalle) hadden al blauwe damast an, ende haerlieder cnapen blauw lakene, met graeuwe lakene caproene over thooft ende graeuwe vilte hoeden daer boven; die van Catalongnen hadden alle ghelijck violette scharlakene habijten, maer haerlieder ghesellen niet dan van violetten lakene, ooc hadden zy eenen Moriaen (gheheeten Beernaert) voor hemlieden rijdende als eenen herault, met eenen tornijckele van graeuwen peerschen ende blaeuwen zijden lakene, houdende die wapenen van Arragon in beede zijn handen; ende die Portegaloysers waren tzamen zeer rustich toeghemaect niet dan int zijde lakene, achtervolghende die coleuren van haerlieder wapenen. Die welcke ghepasseert zijnde, zo quamen die bailliu, schouteetene, burchmeesters, scepenen, raden, tresoriers, hooftmannen, pensionnarissen ende alle andere officiers van der stede met haerlieder keerels van den saysoene (die zy tzijdert den voornoemden voetval al anghedaen hadden) zeer statelick rechts voor die prince ghereden, hebbende den hertoghe Charles van Orliens neffens hem zijnder rechtere zijde, ende alle die andere vorsten, landsheeren ende edelemannen volchden hemlieden naer, in grooter hoocheit ende magnificentie, verwonderende hemlieden niet min alleghadere buytermaten zeere van der zonderlinghe triumphe, costelicheit ende chieragie, die zy over al ende

(1) Van oubollig, genoeglyk, dwaes, zot.

tallen cante voor ooghen zaghen: want bovendien dat die huysen allomme, an beeden zijden van der strate daer zy voor by passeerden, met rooden lakenen ende allerande costelicke tapijtserie behanghen waren, metsghaders ooc die marct rondomme met rooden, blaeuwen ende witten lakene, zeer triumphantelick te veel steden verchiert met die wapenen van diversche natien ende andere costelicheit; zo waren ooc tallen houcke verscheeden chierate, poorten van triumphe ende costelicke tooghen ghemaect van stomme personagien, beeldewijs, metter inscriptie daer toe dienende (ende noyt daer te voren binnen Vlaenderen gheuseert) in der vorme ende maniere hier naer volghende, te wetene: eerst ter Cruyspoorte, aldaer een groen foreest, burch ofte wildernesse zeer aerdich ghemaect stont op vier wielen, met een personagie daer binnen, representerende St-Jan Baptiste, up wiens boesseme ghescreven stont: *Ego vox clamantis in deserto: parate viam Domini,* als oft men daer by hadde willen te kennen geven dat hem een yghelick ghereedt te maken hadde omme zijnen gheduchten heere ende prince weerdelick tomtfanghene, ende naer dien dat die hertoghe Philips dit spectacle wel besien ende ghevisiteert hadde, zo voerde ment rechts voor die voorscreven processie der gheestelicheit mede ten hovewaert. Ende niet varre van der zelver poorte zach men noch een ander personagie, representerende den patriarch Job, zittende naect up de mespit in zijne kittivicheit, met drie speellieden an deen zijde, ende zijne twistighe wijve an dandere zijde, hebbende in zijn handen een rollende, inhoudende dat hier naer volcht: *Dominus dedit, Dominus abstulit, sicut Domino placuit ita factum est,* wesende een bedietsele dat die van Brugghe in haerlieder meeste miserie van alle die weerelt verlaten waren, ende dat zy up niemende bet betrauwen en mochten dan up die goedertierentheit van haerlieder natuer- 1440.

1440. licken heere ende prince. Tende van de Peperstraete stonden vier propheten up een stellinghe, zeer wel gheaccoustreert naer der ouder wet, ghevende (naer verclaers van haerlieder rollen) den volcke elc een latijnsche prophetie te kennene, te wetene : deerste, *Plebs tua lætabitur in te;* dienvolghende, *Princeps Dei est apud nos;* die derde, *Omnia quæ loquutus est Dominus, faciemus;* ende die laetste, *Venite et revertamur ad Dominum;* zinghende bovendien ooc tzamen, als nu als dan, uytnemende lustelick ende melodieuselick; ooc hinck er an die voorscreven stellinghe een rolle, inhoudende dees naervolghende woorden : *Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemus et lætemur in ea.* Ende voor tgodtshuys van St-Obert was die historie van den patriarch Abraham, alzo gentkins ghefigureert als moghelick was, gheel ende al vulveerdich ende ghereet, wesende omme zijn zuene Isack den Heere tofferen, indient hem den ingele niet belet en hadde, zegghende naer tuytwijsen van zijnder rolle : *Nunc cognovi quia times Dominum,* willende daer by beteekenen dat die van Brugghe insghelijcx ooc ghereet zijn omme voortan haerlieder prince in als te obedierene. Men speelder ooc binder zelver parcke zeer playsantelick up een harpe, een lute ende een doulchamye. Up den hoeck van de Roostrate, stonden anderwarf vier propheten up een stellagie, gheel habitueert ende zinghende als de voorgaende, hebbende daerenboven noch elc een billiet in de handt, daer by zy haerlieder prophetien uytteden, waerof die eerste was : *Misererationes ejus sup omnia opera ejus;* die tweede, *Iratus est Dominus et misericors;* die derde, *Qui probus est ad misericordiam benedicetur;* ende die vierde, *Miserationem recordabor.* Daer stont van ghelijcken ooc anderwarf voor dese stellagie ghescreven : *Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemur et lætemur in ea.* Ende tende van sheer Zeghers strate, hadden die ghebeurs

den boom ende roede van Yesse zo natuerelick ghecontrefeit als een wondere. In den inghanck van de Vulderstrate vertoochden hemlieden derdewarf vier welzinghende propheten, verclaersende elc zijne intentie ende meeninghe by den inhoudene van zijn billette, daerof teerste inhielt : *Diligite justitiam qui indicatis terram;* tandere : *Facta est lætitia magna in populo;* tnaervolghende : *Jam lætus moriar quia vidi faciem tuam;* ende tlaetste : *Quærite faciem ejus semper;* ende voor haerlieder stellinghe stònt insghelijcx ooc derdewarf ghescreven : *Hæc est dies quam fecit Dominus, exultemur et lætemur in ea.* Ende jeghens over tKeersseboomstraetkin presenteerde haer voor ooghen up een poorte van triumphe die schoone historie van de coninghinne Hester, wesende van den coninck Assuerus, haren man, boven alle vrauwen vercoren, volghende die inscriptie van haren billette, daer inne dat stont : *Adamavit eam rex plus quam omnes mulieres,* als of men daer by hadde willen beteekenen die zonderlinghe liefde ende affectie, de welcke die prince tot zijnder princesse Isabelle draghende was, ooc speelde men daer deurgaens buytermaten melodieuselick up een orghele, harpe ende lute. Tende van den bilck presenteerde haer anderwarf figuerlick, met een zeer zoete gheluyt van drie speellieden, die voorzeide coninghinne, knielende zeer odmoedelick voor den coninck, haren man voorscreven, die welcke haer vraechde naer tbewijs van zijnder rolle : *Quæ est petitio tua Hester? ut detur tibi,* daer up dat zy hem terstont verantwoorde, volghende tverclaers van harer rolle, *Da mihi populum meum pro quo obsecro,* twelcke bediede dat die princesse Isabelle die stede van Brugghe verbeden hadde by den hertoghe Philips, haren man. Ende rechts jeghens over de Gansestrate wiert, up een zeer rijckelick stellagie (verchiert met speellieden als voren) figuerlick betoocht hoe Marie Magdeleine, in thuys van Sijmoen Lepreux, 1440.

1440. in alder odtmoedicheit den almueghenden Heere te voete viel, die welcke endelinghe zeide, by tinhoudene van zijnen bijllette : *Dimittuntur ei peccata multa quia dilexit multum*, daer oft morael notoirelick beteekende den prince ende die van Brugghe. Up de fonteyne van de Jacopijne broeders, stonden diversche personagien, beeldewijs ghecontrefaict, representerende tzamen die hooghe gheboorte ons liefs Heeren Jesu Christi, daer of dat die inghelen uytten hemele (met zoettonighen ghebede van eender orghele, harpe ende lute) die herderkins die eerste boodtscip brochten, zegghende tot hemlieden, naer tverclaers van tghuene dat voor hem hinck : *Annuntio vobis gaudium magnum, quia hodiè scietis quia venit Dominus.* Ende boven up die voye van den zelven cloostere stont eenen throon ghemaect vul luchte ende clairheits, die welcke by wylen tallen canten uytvlooch als oft een blixem gheweest hadde, ende metten zelven zo zonghen daer zommeghe chooraelkins alzo zoetkins oft inghelkins gheweest hadden : *Gloria in excelsis Deo et in terrâ pax hominibus bonæ voluntatis,* zo dat die voorzeide herderkins al upwaert keken met eender contenance die fray was. Niet varre van danen, up den muer van den zelven couvente (jeghens over thuys daer nu Mer Philips, die heere van Donguys, bailliu van Brugghe ende van den lande van den Vryen, innewoont) wiert figuerlick te kennen ghegheven hoe die ghebenedijde moedere ende maghet Maria, met St-Dominicus, teenen tijde by den almueghenden Heere haren eeneghe zuene die weerelt verbadt ende teeneghadere verlostede van der plaghe die der nakende was, niet zonder een zeer lustich accoort van eender harpe, lute ende doulchamye; ende daer neffens up den muer als voren, stont noch een zeer wardich personagie, representerende ons zalichmakere Jesus Christus, roupende : *Zacheum in Jerico* van den boome, ende zegghende tot hem, volghende tuytgheven van

zijnder rolle : *Zachee festinans, descende quia hodie in domo tua oportet me manere,* zo dat Zacheus zeer hastelick van den boome daelde, gaende metten heere in een huysekken daer toe gheordonneert, voor twelcke gheschreven stont : *Hodie huic domui salus facta est,* als of men daer by hadde willen te kennen gheven dat sprincens comste in Brugghe die gherechtige welvaert van der stede was. 1440.

Dweers over die Meulenbrugghe, hadden die Poortegaloysers ende Genevoysen een maniere van een stede ghedaen maken, zeer lustich verchiert met schilderien, representerende die stede van Brugghe, voor die welcke dat zat die coninck David met zijnder harpe, hebbende in zijne rolle dat hier naer volcht : *Misericordias Domini in æternum cantabo*, ende ten ancomene van den prince, zo quamen uytter voorzeide stede diversche propre maechdekins, al zinghende zeer plaisantelick : *Noël! Noël!* ende voorts, zo speelde mer continuelick up allerande instrumenten van musijcke uytnemende excellentelick; ende boven die stede stont gheschreven : *Lætetur civitas quærentium Dominum.* Ende up dien houcke van der Boghaertstrate, Rudderstrate ende twee andere naervolghende straten, zach men up vier verscheeden stellinghen die zeven werken der omtfaermarticheit, al zo natuerelick wel ghefigureert, elc metter inscriptie die hem toebehoorde, dats hem een yghelick verwonderde, ende up de vierde stellinghe stont noch een hooghe throon ghemaect, daer ons Heere God in zijne moghentheit inne zat, zegghende naer tverclaers van zijnen bijllette : *Venite benedicti patris mei, quod uni ex his fratribus meis minimis fecistis, mihi fecistis;* daer toe ooc ghevoucht was een zeer harmonieux gheluyt van eender orghele, harpe ende lute. Tusschen Blanckenberghe ende den Casselberch (daer nu Mer Loys van Ghistele, die heere van der Mote, inne woont) hadden die cooplieden van Florence een costelicke stellagie ghedaen fonderen, up

1440. de welcke die historie van Joachim zeer properlick vertoocht wiert, wiens offerande die bisschop verstack, ende ghaende uytten tempele, hoorde men van den inghelen Godts dees naervolghende woorden : *Noli timere Joachim, Anna, uxor tua, concepit et pariet tibi filiam, et hoc tibi signo sit quum veneris ad portam auream, habebis eam tibi obviam*, ende dienvolghende zo ghemoeteden Joachim ende Anna mencanderen ter Burchpoorte, die gheel (met drie thorren der voren) van boven tot beneden verghult was, ende boven int upperste van der zelver poorte, zanch men ende speelde men zo excellentelick wel dat een vreucht ende melodie om hoorene was, al twelcke ontwijffelick niet anders te bediedene en hadde dan dat die stede van Brugghe (die welcke onlancx leden van den prince weersien ende versteken gheweest hadde), nu by Godts ghenade weder in zijne goede gracie ghecommen was. Ende ten halven van den Burch stont een steenen casteelkin up eenen pilaer ghefondeert, met een mannekin der voren, dat alle die dach ende nacht goeden ypocras piste, telcx gherieve ende behouve. Voor die steeghere van den Steen betoochde men figuerlick hoe St-Pieter, by den toedoene van den inghele, uytter vanghenesse gherochte, sprekende (naer tbewijs van zijnder rolle) de woorden hier naer verclaerst, te wetene : *Nunc scio quia misit Dominus angelum suum et eripuit me,* als of men daer by hadde willen te kennen gheven dat die hertoghe Charles van Orliens, by den toedoene van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, nu emmers uytter vanghenesse van Inghelant was, daer hy XXV jaer lanck die patientie ghehadt hadde, zo voorzeit es. Ende tusschen beede die thorrekins boven dhoochste voye van der Halle, danste een persoon zo aerdich ende habilick up de coorde ende duer thoupelkin dat alle die ooghen van der marct themwaerts ghekeert waren, ysende by wijlen van zijne vreimde afgriselicke ende verschricke-

licke kueren; ooc vonden hemlieden de LXXX trompetten ende claroenen die ter Cruyspoorte gheweest hadden, in tijts tzamen in die onderste voye van der zelver Halle, ghevende die prince daer anderwarf tzijnen passerene al tzelve pastan (1) met haerlieder instrumenten ghelijck zy ter poorte ghedaen hadden, twelcke zo buytermaten lustich om hoorene was als een wondere, daer toe ghevoucht dat die cooplieden van der Duytscher hanse bovendien noch drie zeerudders ende tot zo veel mareminnen, ten aldernatuerelickste dat doenlick was, naer tleven hadden ghedoen contrefaicten met schilderie ende anders, latende die zwemmen in de fonteyne ter marct, boven de welcke zy ooc eene verheven ende besloten stellagie hadden ghedaen maken, wesende niet dan ter zyden doorluchtich, aldaer een thoeveel choraelkins ende andere kijnderen zo uytnemende melodieuselick inne zonghen als oft inghelkins gheweest hadden, deur al welcke temmeragie eenen driecanten steenen pijlaer liep met een vreimt marmoset daer boven, dat niet en dede dant jeghens hem zelven schermde, hebbende een bloot mes in deen handt ende eenen bueckelare in dandere handt; ooc stont er ten eersten cante van den voorscreven pijlaer een aerdich vraukin, ghevende van zelfs melck uyt beede haerlieder boesems; ten andren cant stont een zotkin, pissende deurgaens goeden rijnschen wijn; ende up die derde cant was een wildemannekin van genter taylgie, uyt wiens codde (2) insghelijcx ooc continuelick rooden wijn sproot, telcx behouve, bycans alle die dach ende nacht ghedeurende. Ende neffens St-Christoffels kercke, by tZuivelhuys, hadden die cooplieden van der spaensche natie van ghelijcken ooc een zeer magnifique poorte van triumphe dweers over die strate ghedaen maken, metter gheeler 1440.

(1) Passe-temps. — (2) Kodse, knods.

1440. presentatie van der verrijssenesse Jesu-Christi, die welcken een rolle in zijn handen hadde, inhoudende het zelve dat hier naer volcht : *Ecce ego vobiscum sum usque ad consommationem sæculi,* daer of zonder twijffel tmorael verstant was, dat men hopte dat die goedertierentheit ons gheduchts heere ende prince in der eeuwicheit van zijnder stede van Brugghe niet scheeden en zoude. In de Gheltmuntstraete, voor een lootgierters huys, was een rustighe springhende fonteyne ghemaect met twee conduyten, uyt de welcke niet dan rijnschen wijn in grooter abundantie en vloyde tot in die middele van der strate. Ende jeghens over die Munte stont een zeer triumphante poorte casteelwijs (met eender coninclicke croone daer boven) dweers over die strate van houtte ghemaect, zeer fraykens verschiert met diversche ghebanierde thorrekens ende standt vensteren, metter wapenen van der stede, ende voor overal van boven tot ondere gehschildert ende vergult naer den heesch van de wercken hebbende daer en boven noch up elc van haren casteelen ghrecht staende eene banniere van sprincens landen ende heerlicheden, in zulcker wijs dat ter rechter zijde van der zelver poorte stonden die bannieren van de hertochdommen van Bourgoengnen, Lotrijcke, Brabant ende Limburch, metsghaders ooc van die graefscepen van Vlaenderen, Artoys ende Bourgoengnen, ende ter slincker zijde stonden die bannieren van die graefscepen van Henegauwe, Hollant, Zeelant ende Namen, metsghaders ooc van die heerlicheden van Vrieslant, Salines ende Mechelen, onder al welcke bannieren van elcken zijde van den verwelfsele van der voorzeider poorte ooc een grooten leeuw ghemaect was, houdende in zijne clauwen den standaert van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, teendere zijde verwapent met zijne vulle wapenen alleene, ende ter anderen zijde ghequartilleert ende vereenicht metter wapenen van der

princesse Isabelle, zijnder huysvrau, daer veel goetwillighe 1440.
persoonen wonderlicke groot behaghene inne namen, zo zy van ghelijcken ooc deden int zeer recreativich ende vermakelick gheluyt van allerande speellieden ende musiciennen, die welcke ter zelver platse successivelick om best haerlieder conste toochden, twijle dat die prince ende alle die van zijnder compaengnie passeerden; recht voor de poort van den hove, stont een hemele zeer wel ghecontrefaict, met een cleen moorkin, al up zijn Sarasijnsch ghecleet ende ghehabitueert, daer up sittende en hebbende een flaschelkin in dhant, daer alle dien dach lanck goede rommenie uyt vloeyde, telcx oirboire ende behoore, ende daer jegens over up den houck van den *Gouden Cop,* was noch een costelicke stellinghe gherecht, up de welcke figuerlick voor ooghen ghehouden wiert die transfiguratie ons liefs Heeren, wesende up den berch van Thabor, aldaer St-Pieter tot hem zeide, volghende tinhoudene van zijnder rolle : *Domine, bonum est hic esse, faciamus hic tria tabernacula,* daer by men bedieden wilde dat die Brugghelinghen niet anders en begheerden dan haerlieder prince eeuwelick by hemlieden te behoudene, die welcke snavens naer etene, met die hertoghe Charles van Orliens, gheaccompaengneert elc met zijnder huysvrau, ende alle die andere edelemannen, vrauwen ende joncvrauwen van den hove, in grooter hoocheit ende magnificentie, te peerde reedt, spacieren ende wandelen van strate te strate (daert over al scheen dach te zijne, midts die ontallicke menichte van lanteernen, toortsen ende vierpannen dieder barnden) zeer neerstelick anmerckende ende anhoorende allomme, by goeder moete, de triumphe, vreucht, blijtscepe ende ghenouchte die mer bedreef, eensdeels van dansene, singhene, batementene, hoverene ende spelene met allerande instrumenten van musijcke ende andere, maer principalick ende bijsondere van

1440. schoonst ende rijckelicst te vierene, in menigherande vreimde ende extraordinaire soorte ende maniere, met lustighen ghelude van tambourine, fijvers, trompetten ende claroenen, ghemerct datter van stede weghe prijs toe gheordonneert was, de welcke ontwijffelick die van sConincxbrugghe ende van der Bourse zeer ruterlick wonnen ende verdienden, te wetene elc een zelvere schale van een marck, niet jeghenstaende dat hemlieden die van der Marct, van der Burch, van den Braemberch, van de Hudevetters platse, van den ouden Zack, van St-Jacobsstrate ende Eechoutstrate bovendien noch zo behoorlick ende tamelick queten, elc int zijne, dat een melodie om ziene was, zo insghelijcx ooc deden die in Oudenburch ende in den Hoye woonden : ende boven al tghuene dies voorzeit es, zo hinghen noch an talderhoochste van die thorren van der Halle, van Onser Vrauwen kercke, van St-Salvaters, St-Donaes, St-Jacobs, St-Wulburghe ende St-Gillis, metsghaders ooc tSt-Christoffels, groote zackzamighe lanteernen, zeer wel ghestoffeert van keersen, die allen nacht deure barnden ende menighe mijle varre ghesien waren te watere ende te lande, in teekene van zeer uytnemender ende zonderlinghe blijdtscepe ende triumphe.

Ende tsanderdachs staken eenighe edelemannen van den hove ende van der stede ter marct in hooghe zadelen van orloghe, aldaer Adolfs, shertoghen Adolfs tweede zuene van Cleven, by den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen oom, ghedient wiert van der lance, vercrighende endelinghe, by grooter prouesse ende vaylgiandise, den danck van binnen, ende die heere van Wavereyn den danck van buyten, zo dat mer, ter cause van dien, buytermaten veel vreuchts binden hove bedreef van dansene, daer men alle die principaelste vrauwen ende joncvrauwen van der stede toe begroetede. Sdaechs daer naer stack men anderwarf ter marct, aldaer een edelman uyt

Ardennes den danck van binnen wan ende jonckheer Perchevael, sheeren zuene van Halewijn, ghecreech den danck van buyten, ende snavens festierden die van der wet beede die voornoemde hertoghen van Bourgoengnen ende van Orliens, metsghaders ooc beede die princessen Isabelle ende Marie, haerlieder huysvrauwen, met alle haerlier andere compaengnie ende suite van edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen zo uytnemende somptueuselick ende plaisantelick up de groote zale van den Scepenhuyse dat men van dierghelijcke niet vele ghehoort en hadde. Tsaderdachs daer naer, den XVIIe van der voorzeider maent van decembre, arriveerde van Bruessele te Brugghe die grave Charles van Charloys, shertoghen Philips zuene van Bourgoengnen, metter princesse Cathelijne, zijne gheselnede, aldaer zy by den voorscreven hertoghe van Orliens ende die van der wet, zeer eerlick ende weerdelick ghewellecomt, inneghehaelt ende gheconvoyeert wierden totten hove, met vernieuwinghe van allerande triumphe ende costelicheit, hier voren al int langhe verhaelt. Ende tsanderdachs stack men thaerlieder eere wederomme allevot ter marct in hooghe zadelen van orloghe, alle die achternoene lanck ghedeurende, in der maniere dater afgriselicke groote faicten van wapenen bedreven wierden, al zo wel by de edelemannen ende die van den witten beere der zelver stede, als andere. Welcke ghenouchten aldus al ghepasseert ende gheent zijnde, zo vertrocken smaendachs daer naer (niet zonder menighen heeten traen) die hertoghe Charles van Orliens ende vrau Marie van Cleven, zijne huysvrau, naer dien dat zy beede zeer hooghelick beschoncken waren, al zo wel van der stede weghe als van shertoghen Philips weghe van Bourgoengnen, die welcke hemlieden met schoone state te Ghendt waert convoyeerde, aldaer hemlieden insghelijcx ooc alle eere ende weerdicheit bewesen wiert, met meni-

Den hertog van Orleans trekt naer Parys.

1440. gherande blijtscepe, vrolicheit ende ghenouchte, een thoeveel daghen lanck ghedeurende, die welcke nu omme ghecommen ende verschenen zijnde, die voornoemde hertoghe van Orliens nam voorts zijnen wech, deur Oudenaerde, naer Doornijcke, augmenterende zo allincx zijnen treyn ende staet, dat hy wel III^c peerden sterck die steden van Valenchien, Hennoot, Camerijcke, St-Quinten, Noyon, Compiengnen ende Senlis passeerde, reysende metten zelven reghelrecht naer Parijs, omme den coninck Charles te groetene, maer twas te vergheefs, want hy wasser by eeneghe groote meesters van der croone zo jeghens vermaect (omme dieswille dat hy Bourgoensch ghezworen hadde by tannemen van der ordene van den gulden vliese, zo voorzeit es) dat hy gheen acces ghecrighen en conste, treckende, mids dien, voor tsekerste, tzijnder stede van Orliens waert, aldaer hy van alle die weerelt, in alder eerweerdicheit, omtfaen ende omthaelt wiert, met onsprekelicker triumphe ende ghenouchte, overmidts zijne langhe absentie, zo wy ghehoort hebben. Binnen deser middelen tijt overleet Albrecht van Beyeren, die tweede keyser van dier name, ende int beghinsele van der maent van lauwe daer naer volghende, wiert by ghemeenen accoorde van de zeven keurvorsten, Frederic van Oostenrijcke (vadere van Maximiliaen, toecommende grave van Vlaenderen) te Francfort int keyserijcke ghesurrogneert, die derde van der zelver name. Ende ten eersten daghe van sporcle verschiet Jan van Luxemburch, die grave van Linay, heere van Beaurevoort ende van den gulden vliese, insghelijcx ooc te Guyse van deser weerelt, ende licht begraven in onser Liever Vrauwekercke te Camerijcke by zijne voorzaten ende ouders, hebbende zijne neve Loys van Luxemburch, F^s Pieters, den grave van St-Pol, alleene voor haeldinck ende successeur. Hierentusschen transfereerde die hertoghe Philips van Bourgoengnen die camere van den rade van

Albert van Beyeren sterft.

Ghendt binnen der stede van Cortrijcke, maer zy en bleef er niet langhe, overmidts tcontineuel vervolch van de Ghendtenaers, diese noch voor tende van den jaere weder ghecreghen. Ende tsondachs naer Vastenavent, den XXVIe van der maent als voren, staken te Rijssele ter Spinette Jan van den Vagheviere, die forestier van Brugghe, Eloy Mettenye ende Jan van Messen, F^s Gillis, die daer den sparrewaer conquesteirde, doende tzijnen wederkeerene te Brugghe als naer costume. Binnen den zelven jaere vant Hans van Gutenberch, poortere van der stede van Straesburch, eerst die waerachtighe middele van boucken te prentene, daerder tsijdert zo vele mede rijcke gheworden zijn, als Jan Menteel, Adolf Ruich, Maerten Slach, Sixtus van Rusingher, Walderick Haen ende andere. 1440.

Uytvinding van de boekdrukkunst.

Anno XIIIIe ende XXXXI, smaendachs naer Belokenpaesschen, up den meydach, vespereyde te Brugghe die voorghementionneerde forestier, vindende hem tsanderendachs zeer wel ghemonteert ter bane up die marct, met Jacob van der Beurse, die baenmeestere; Jan Metteneye, doude, insghelijcx ooc baenmeestere; Jacob Bonin, de zaelmeestere; Jacob Adoorne, van ghelijcken ooc zaelmeester; Gillis Dop, Philips van Aertrijcke, Pieter van Theimseke, Antheunis Dreelinck, Jan van Messem, de Jonghe ende Jan Parlant, aldaer buytermaten clouckelick van allen zijde ghesteken ende menich lancien ghebroken wiert, totter tijt dat men Antheunis Dreelinck den spiet, Jan Parlant den hoorne ende Bertram, die bastaert van Comene, den beer gaf, die welcke elc om best haerlieder eere bewaerde, angaende al tghuene dat hemlieden voorts respectivelick te doene stont. Ende binnen dier middelen tijt dede die princesse Isabelle haer uytterste beste te Louwen, in Champaengnen, omme den hertoghe Charles van Orliens weder met den coninck Charles van Vrancke- 1441.

Steekspel van den witten Beer.

Vorstin Isabella tracht den hertog van Orlians met den koning van Vrankryk te verzoenen.

1441. rijcke te reconcilierene, maer voorwaer het en was niet
doenlick, deurdien dat die coninck (by den instekene van
de ghuene die, midts zijnder presentie, vreesden haer-
lieder staten ende digniteyten te verliesene) gheensins
gheswelghen en conste dat hy die ordene van burch-
meestere (twelcke nochtans niet dan ter goeder intentie
gheschiet en was) anneghenomen hadde, met die herto-
ghen van Bretaengnen ende van Alenchon, ghelijck wy
ghehoort hebben, die welcke ter zelver occasie ooc beede
zeer qualijck in gracie stonden, zo zelfs ooc successivelick
allincx zo erghere dede die hertoghe Philips van Bour-
goengnen, grave van Vlaenderen, van de welcke hem die
coninck bijsondere wel hadde willen wreken, ten hadde
gheweest die gru van der alliancie van Inghelant, daer hy
hem oyt zo schoffierlick qualick mede ghevonden hadde,
als voorzeit es; van al twelcke die voornoemde hertoghe
Philips in alderdiligentie gheadverteert zijnde, hielt hem
zeer sterckelick up zijn verhouden, beradende hem voorts
als nu tHesdin, als nu te Nevers metten voorzeiden her-
toghe van Orliens (daer die hertoghen van Bourbon, van
Bretaengnen ende van Alenchon, metsghaders ooc die
grave van Vendosme ende van Nevers mede spanden)
omme te wetene hoe in die zake voortan best diende ghe-
procedeert te werdene, in der maniere dat die coninck en-
delinghe (naer diversche communicatie) totter vulcom-
minghe van den voorghescreven paeyse van Atrecht
(ghemaect int jaer XIIIIc ende XXXV) ghesommeert ende
vermaent wiert, daer up hy achter een verantwoorde dat
hy anders niet en begheerde dan ter eerster opportuniteit
al te doene dat redene was, maer dat hy als noch daer
toe niet verstaen en mochte, overmidts die groote im-
Tienjarig bestand van de wendsche steden met de Hollanders. portance van zekere andere overcommende affairen ende
empeschementen, biddende met eenen dat men hem tzelve
niet qualick afnemen en wilde. Hierentusschen maecten

die van Oosten, als Lubeke, Hamburch, Lunenburch 1441.
ende andere een bestant te Coppenhove, van XII jaeren,
met die Hollanders, daer zy dicwils ende menichwarf zeer
groote schade ter zee of ghedoocht ende ghesupporteert
hadden, welck apointement zo haest niet gheaccordeert
ende ghesloten en was, ofte die hertoghe Philips van
Bourgoengnen en nam die stede van Woerden inne by
crachte, metten casteele aldaer, vallende metten zelven
ooc voor Armenfort, daer hem zulcke resistentie gheschiede
dat hyder een van zijne principaelste capiteynen liet ende
nootsakelick wederkeeren moeste zonder yet anders te
bedrivene. Ten zelven tijde stelde men zekere nieuwe im-
post up die sluyssche musselen, ende van dier tijt voort
(zoot Gode gheliefde) en quamender gheen meer metter
vloet anneghedreven, tal zulcker ghemeener lamentatie
van de schamele lieden (die welcke daer of plochten te
useren in stede van andere visschen) dat men tvoor-
noemde impost weder (om beters wille) te niete deden,
daer doen van nieus zulc een affluentie ende overvloedi-
cheit van musselen naervolchden, dats hem een yghelick
verwonderde, ende zom ooc tzelve voor mirakel rekenden.
Ende Lichtmesse daer naer volghende, wiert vrau Mar-
griete, shertoghen Philips oudste zustere van Bourgoen-
gnen, te Parijs metter doot ghemeene, die huysvrau van
graef Arcturus van Richemont, connestable van der fran-
scher croone, maer daer te voren wedewe van den Dolphijn
Lodewijck van Vienne, zuene van wijlent die coninck
Charles van Vranckerijcke, die zesde van dier name, ende
licht begraven binden cloostere van de Carmers aldaer. Up Aerdbeving.
den XXVIe van der maent van lauwe ghebeurde tAnchiers
zulc een verschrickelicke eertbevinghe, dat men niet en
meende ofte die stede zoude teeneghadere versoncken
hebben, zo dater veel persoonen, van grooter verschiete-
nesse, zieck bedeghen ende ooc tleven endichden. Ende

1441. ten eersten zondaghe van der vastene, den XVIIIᵉ van de naerste maent, staken te Rijssele ter Spinette Arcturus Drielinck, die forestier van Brugghe, Jan van den Vagheviere, Pieter van Themseke ende Olevier van der Banck, draghende hemlieden daer elc bijsondere uytnemende vromelick, hoewel dat zy nochtans den sparrewaer niet en ghecreghen, die welcke jeghens alle equiteyt ende niet dan uyt puerder affectie een edelman van Doornijcke (gheheeten Lijmosin) ghegheven ende ghepresenteert wiert.

1442. Steekspel van den witten Beer. Tnaervolghende jaer, up den tweeden zondach naer Paesschen, den XVIᵉ van april, zo vespereyde te Brugghe die forestier voornoemt, ende quam sdaechs daer naer zeer vaylgiantelick ter ghecostumeirde bane ghereden, met Jan van Hoorne, Jacob Bonin, Jacob Adoorne, Maerten Honin, Jan Parlant, Anchelmus Adoorne, Boudvin de Maerschalck, Pieter Metteneye, filius Philips, Gillis Dop, Jacob Dane ende Jacob Schaeck, die schouteetene der zelver stede, loopende daer onderlinghe menighe stercke carriere jeghens mencanderen, zo dat Pieter Metteneye int ende, by zonderlinghe vromicheit, den spiet verdiende, Jacob Bave den hoorne ende een persoon van Doornijcke den beer, die welcke ontwijffelick voorts nichte meer deene dan dandere nieuwers inne te cort en vielen, van al tghuene dat haerlieder officie anne ghinck, in der maniere dat zy tsanderendachs (voor een beghinsele) wederomme een nieuw steikspel ter zelver platse beriepen, aldaer Eloy Metteneye den danck van binnen conquesteirde ende die jonckheere van Moerkercke die danck van buyten, al ter grooter ghemeene recreatie ende verhueghinghe. De welcke zo gheringhe niet en cesseerde, ofte Jan van Bourgoengnen, die grave van Stampes, gouverneur van Picardien, en vant hem met machte int quartier van Beauvais, subjugerende, verbarnende ende destruerende daer teeneghadere tcasteel te Milgy, daer Pieter Reynout daghelicx ghewone was zijne

coursen ende spronereysen uyt te doene, ten inestimablen grieve, niet alleene van die van Perone, Mondedier ende Roye, maer bovendien ooc van die van Artoys, nieuwers eenich vriendt ofte vyandt sparende, ende treckende endelinghe, met al dat hijs ghedraghen conste, by apointemente zijnder veerden, naer zeer grooot verlies van zijnen volcke, maer van der contrarie zijde en bleeffer niemende van estime versleghen, dan Mattheus van Humieres. Gheduerende dese wapeninghe, wiert die hertoghe Charles van Orliens (by den tusschensprekene van den eerdtsbisscop Reynier van Riemen ende meer andere princen) weder ghereconsilieert ende alsints in gracie van den coninck Charles van Vranckerijcke ghestelt, zo dat hy corts daer naer, uyt zijnder name, menich vroom exploot van orloghe up de Inghelschen dede, al zo wel binnen den hertochdomme van Gascoengnen als elders. Up den VIIᵉ dach van hoymaent beghonst men die verbarnde kercke van St-Michiels te Ghendt weder up te makene. Ende binnen X daghen daer naer, wiert er die hoochbailliu ghebannen. Die maent dieder naervolchde, starf die hertoghe Jan, Fˢ Jans van Bretaengnen, grave van Montfort, die zesde van dier name, latende zijn hertochdom succederen up Franchoys, zijnen oudsten zuene, die toecommende man van vrau Isabelle, die dochtere van den vermoorden coninck van Schotlant, daer die Dolphin Loys van Vranckerijcke die zustere of ghetraut hadde, ghenaemt vrau Margriete, ghelijck wy metter tijt allincx zo breedere hopen te betooghene; daer overleet ooc zeer corts naer desen Pieter van der Marct, die abt van den Dunen, in wiens platse dus succedeerde Everaert van de Velde. Ende up tzelve pas brochte Gheeraert Clement een stick van tweerdich helich cruce ons Heeren te Zande, by Ghistele, aldaer ment noch ten daghe van heden zien mach. Welcke zaken alzo ghepasseert zijnde, die prince slouch Pieter Pot, coop- 1442.

Den hertog van Orlians komt in vrede met den koning van Vrankryk.

1442. man van Antwerpen, gheboren uyt Bourgoengnen, ruddere omme zijn groot goet ende zonderlinghe gracie wille.

Droogen zomer. Ende binnen deser middelen tijt maectet deurgaens zo droghe wedere, dattet van den eersten daghe van meye tot Bamesse boven de zes reysen niet en reynde, daer consecutivelick ooc zulc een overstranghe coude wintere naer volchde, dat de vivers meest allomme totten gronde vervrozen, met al tvisch datter inne was, in der maniere dat de vaersche visch van dier tijt voort buytermaten diere bedeech. Ende tsondachs naer Vastenavent, den X^e van maerte, staken te Rijssele ter Spinette Pieter Metteneye, F^s Philips, die forestier van Brugghe, Jacob Metteneye, F^s Jacobs, Pauwels Metteneye, F^s Jooris, Antheunis Dreelinck ende Eloy Metteneye, F^s Jooris, die den sperrewaer mede thuysewaert brochte, triumpherende ende hoverende snavens ter logie, achtervolghende die kueren ende ordonnantien daer of zijnde.

1443. Int jaer ons Heeren XIIIIe ende XLIII, up den tweeden Paeschdach, den XXIIe van april, verschiet Jan F^s Yweyns, die heere in Varssenare, by der stede van Brugghe, van deser weerelt, ende wiert te Varsenare begraven, by Mer joncvrau Cathelijne, zijnder huysvrau, die dochtere van Nicolaes Barbesaen. Ende ten derden daghe van der naervolghender maent sneeudet zo horribelicke zeere alst binnen menschen ghedincken ghedaen hadde. Welcken nochtans niet jeghenstaende, zo vespereyde te Brugghe, sondachs naer Belokenpaesschen, den vijfste der zelver maent, die voorzeide forestier Metteneye, comparerende tsanderdachs, in goeder equipagie, ter ghecostumeirder bane, met Eloy Metteneye, Jan van den Vagheviere, Antheunis Drielinck, Antheunis Metteneye, Pieter van Theimseke, Jacob Bave, Gillis Dop, Olevier van der Banck, Jacob Metteneye, F^s Jacobs, Lodewijck Bonin, Jan van Bouchoute, Joos van den Walle, Jacob Breydel ende

Steekspel van den witten Beer.

Robrecht van Bouchoute, aldaer wonderlicke veel faicts 1443.
van wapenen bedreven wiert, maer int uytende zo ghecreech Pieter van Theimseke den spiet, Jacob Metteneye, F^s Jacobs, den diamant, Olevier van der banck den hoorne ende een persooon van Doornijcke den beer, die welcke ghezamelick jeghens sdijssendachs daer naer, ter zelver platse, een andere steickspel beriepen, aldaer Pieter Metteneye, F^s Philips, die afgaende forestier, den danck van binnen verdiende, ende die jonckheere van de Gruythuuse den danck van buyten, beroupende daer anderwarf metten zelven een steickspel in hooghe zadelen van orloghe, in twelcke hy zijn vierdere, zonder twijffele, groot lof, eere ende prijs behaelde. Ende up den X^en van der maent als voren, vielender zulcke afgrijselicke groote haghelsteenen uytter lucht, dat zy de lieden zom bulen in 't hooft vielen. Ten XIIIIe daghe van wedemaent hielt men die costelicke ende zeer wel vermaerde schotterie te Bruessele, in Brabant, daer die van Ghendt den prijs wonnen van schoonst incommene: ende daerentusschen liepen die van der stede van Luxemburch ende van Thionville in die wapenen jeghens haerlieder hertoghinne Isabelle, die wedewe van den hertoghe Antheunis van Brabant ende daer naer ooc van Jan van Beyeren (eerst bisscop van Luycke) zo wy ghehoort hebben, zegghende haer niet alleene veel diversche injurien ende cleenicheden anne, maer slutende haer daerenboven ooc die poorten voor haer ooghen, metter retentie ende suspentie van alle hare jaerlicsche domeynen ende revenuen, zo dat zijs haer int ende beclaghen moeste by den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, haren neve ende haeldinck, daer zy, ten respecte van beede hare voornoemde mans, al zo wel van svaders als van smoeders weghe, respectivelick die moeye of was, versouckende zeer instantelick hulpe ende bijstandicheit jeghens hare voorscreven rebellighen, de welcke

Oproer te Luxemburg.

1443. hy haer geerne accordeerde, vermanende mids dien in alderdiligentie ende neersticheit de ghuene die haer contrarie waren, dat zy zouden desisteren van tghuene dat zy voren hadden, ende keeren tot behoorlicker obedientie ende ghoorzaemheit eer hijs hem voordere moeyde: maer dies niet jeghenstaende, zy wierden noch lancx zo erghere, ende allyeirde secretelick metten hertoghe Willem van Sassen, die hemlieden terstont VIIIc mannen van wapenen ten secourse zant, onder tbeleet van den grave van Clijt, metten welcken zy zonder langher verdrach tgheheele hertochdom van Luxemburch ofte Liselenburch in roeren stelden, doende buytermaten groote foortse up de steden ende casteelen die de voorzeide hertoghinne mede vielen, in der maniere dat die voornoemde hertoghe van Bourgoengnen van al in tijts ghewaerschuyt zijnde, niet en faylgierde van over dach, over nacht, derrewaerts te treckene met een zeer gheweldich eyrcracht van volcke te peerde ende te voet, daer naer hem die upperste capiteynen of waren, eerst die grave van Stampes, gouverneur van Pijcardien; die grave van Varnenburch; Sijmoen van Laleyn, die heere van Haute ende van den gulden vliese; Walram Moreel; Guy van Roye; Andries, die heere van Humieres; Hector van Savoye; Galban Quieret; Willem van Gravant; Robrecht van Nuremont; Jan, die bastaert van Dampiere; Heyndrick Delatour, ende die heere van Salucen, nemende voor alle wercken tcasteel te Vilgy inne (daer Jacob van Beaumont die capiteyn of was) ende slaende voorts ghezamelick voor die stede van Luxemburch nedere, daer zy van ghelijcken ooc by nachte binnen gherochten, byder industrie ende vaylgiandise van Galbaen Quieret, die welcke eerst met leeren over die mueren clam ende foortselinghe die poorte opende, treckende reghelrecht naer dien, met cleenen gheselscepe, ter marct waert, ende roupende daer duerghaens zeer lude

ende leelick: *Die stede is ghewonnen*, int welcke hemlieden die poorters ende inghesetenen zeer wonderlicke zeere versloughen ende beroerden dat zy alle ghelijck (ghereserveert twee die int incommene ter stede doot bleven) zeer haestelick naer Thyonville liepen, abandonnerende mids dien al dat zijs hadden. Maer die grave van Clijt sauveerde hem met zijne Duydtschen binden casteele, daer die Bourgoenschen metten zelven zeer sterckelick voren vielen, pijlgierende voorts die stede (die welcke gheel vul goets was) al zo jammerlick van teen ende (1) totten andere als vianden pleghen, ende deelende den buyt onderlinghe naer elcx qualiteit ende ghestaeltheit, zo dat die meeste al tbeste ende die minste tslechste behielden, niet zonder groote murmuratie van de ghemeene saudeniers, maer zy en haddens anders. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, men ghinck er allevot tcasteel bestormen van allen zijden, daer hemlieden die van binnen zo clouckelick ende vaylgiantelick jeghens vouchden, dat zy noch even vast int huerlieder bleven, schietende den voorscreven bastaert van Dampiere doot met eenen pijle ende quetsende Hector van Savoye zeer grievelick in zijne borst, byder uytnemender vromicheit van haerlieder capiteyn die grave van Clijt, die welcke dies niet jeghenstaende nochtans wel merckende ende considererende dat hijt int ende te quaet hebben zoude, vloot in die deemsterheit van der nacht insghelijcx ooc naer Thyonville als die voorghaende, belastende met dien zijne lieden tcasteel over te ghevene, behoudens lijf ende goet, zoot ghebeurde, naer dat men an de cant van drie weken lanck voren gheleghen hadde; twelcke ziende die van Thyonville, quamen van ghelijcken ooc ten apointemente, in zulcker wijs dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen binnen eenen corten tijt ende met cleender bloetsturtinghe, tgheele her- 1443.

Den hertog van Bourgondie verovert 't land van Luxemburg.

(1) Eynde.

1443. tochdom van Luxemburch (daer hy tnaerste hoyr of was) weder ter obedientie ende gheoorzaemheit van der hertoghinne Isabelle, zijnder moeye, brochte, omtfaende daer voren (in recompense van zijnder wapeninghe) XII duysent francken tjaers, haer leven lanck ghedeurende, ende makende voorts Cornelis, zijnen bastaerden zuene, gouverneur van den lande, ten fine dat dierghelijcke rebellie ende seditie in zijn absentie niet meer en gheschiede. Hy dede ooc voor zijn vertreckene uytter stede van Luxemburch nieuwe Andriesguldenen slaen van XXI int marck. Ende ten eersten zondaghe van den Vastene, wesende doen den eersten van der maent van maerte, zo staken te Rijssele ter Spinette Pieter van Theimseke, die forestier van Brugghe, Gheleyn van Theimseke ende Pieter Metteney, dieder den sperrewaer wan, bedrivende tzijnder wedercomste te Brugghe zeer veel vreuchts ende ghenouchte ter logie.

1444. Steekspel van den witten Beer. Tjaer dater naervolchde, ten tweeden zondaghe naer Paesschen ende XXVIe van april, vespereyde te Brugghe die voorghenoemde forestier, commende sdaechs daer naer zeer hupsch ende clouck ter bane ghereden, met Jan Breydel, Joos van den Walle, Lodewijck Bonin, Jan Heldebolle, Olevier van der Danck, Jacob Bave, Pieter Metteneye, Jan van den Vagheviere, Jan Parlant, Anchelmus Adoorne ende Lodewijck van den Gruythuuse, aldaer alle die achternoene lanck afgriselicke zeere ghesteken wiert, ter presentie ende jeghenwoordicheit van der hertoghinne Isabelle van Bourgoengnen, die welcke endelinghe zelve Jan Breydel den spiet gaf, Anchelmus Adoorne den hoorne, ende Adam van Haveskercke, Fs Lodewijcx, den beer, inne twelcke hem die voorzeide nieuwe forestier Breydel zo grootelicx verblijde ende verhuechde, dat hy jeghens snavens naer tetene een nieuwe steicspel beriep, daer Jan Barbesaen den prijs verdiende, ende sdonderdachs daer naer staken daer anderwarf eeneghe hovelinghen ende

andere in hooghe zadelen van orloghe aldaer men Jaecques van Bourbon den danck van binnen toeschicte, ende Pieter Metteneye den danck van buyten. Zeer corts naer dezen verjoughen die Houcx alle de Cabeliaus uytter stede van Amsterdam naer Hollant, zo datter apparentelick eer yet lanck een zwaerbloedighe commotie stont uyt te rijsene, indien der die voorscreven hertoghinne Isabelle niet wijselick ende rasschelick inne voorzien en hadde, priverende Willem van Laleyn van den gouvernemente van den lande, ende stellende Goosin de Wilde in zijne stede. Ende omtrent den zelven tijt, wiede die bisscop Nicolaes van Sarrepsen, van der ordene van St-Franchoys, als suffragaen van den bisscop Jan van Doornijcke, den nieuwen hoogen outaer tOostkercke, by der stede van Brugghe, transfererende daer met eenen met grooter eere ende weerdicheit die helige reliquien van Ste-Gutagoen in een andere fiertre, ten neerstighen versoucke van Joos Pardieu, die pasteur aldaer ende dekene van kerstenhede der voorzeide stede, metsghaders ooc van Jan de Brabant ende Jooris Bellinck, beede cappelanen der zelver prochie, tzamen gheassisteert by haerlieder fabrijckmeesters, te wetene, Willem Mallin, Jan Houcelin, Laureyns Beyts, Pieter Valcke ende Claeys van Dudzeele. Tsondachs naer Vastenavent, den XIIIIe van der maent van sporcle, staken te Rijssele ter Spinette Jan Breydel die forestier van Brugghe, Jacob Metteneye, Fs Jacobs ende Pieter van Theimseke, quytende hemlieden daer elc int particuliere zo buytermaten wel int faict van wapenen als een wondere, dies nochtans niet jeghenstaende zo ghecrech een edelman van Doornijcke (ghenaemt Lijmosin) den sperrewaer, by der zelver middele als hy ze nu gheleden drie jaer insghelicx ooc ghehadt hadde, volghende tgheune dies voorziet es. 1444.

Den hoekschen en kabeljauwschen twist herleeft.

Doen men schreef tjaer XIIIIc ende XLV tsondachs naer Quasimodo, den XIe van april, vespereyde te Brugghe 1445. Steekspel van den witten Beer.

1445. die ghementionneerde forestier Breydel ende quam tsanderdachs zeer wel ghemonteert ter bane up die marct, met Cornelis van Steenburch, Zegher van Bersele, Jacob Breydel, Joos van den Walle, Jacob Bave, Antheunis Metteneye ende Pieter van Theimseke, bedrivende daer onderlinghe uytnemende groote prouesse int stekene, maer int uytende bedeech Jacob Bave nieuw forestier, Joos van den Walle gecreech den hoorne ende Adam van Haveskercke, Fs Lodewijcx, den beer, reghelerende hemlieden voorts, nopende den surpluse, naer die voorgaende elc int zijne, zo dat die voornoemde nieuwe forestier zijn zestere van stonden an, jeghens snavents naer etene, een nieuw stickspel beriep, dachvarende daer toe alle die gheune dies lustede in der maniere dat Jan Breydel den danck van binnen wan ende die jonckheere van Hamste den danck van buyten. Twijle dat men hier mede besich was, zo wiert er tusschen Vranckerijcke ende Inghelant een bestant gheaccordeert van een jaer. Ende die coninck Christoffels van Denemercken traude te Coppenhave in Hollant (in alderande blijtscip ende triumphe) die dochtere van de marcgrave Jan van Brandeburch, gheheeten vrau Dorothea. In die maent van juny transfereerde die hertoghe Philips van Bourgoengnen grave van Vlaenderen, die camere van den rade te Ghendt binnen der stede van Denremonde, ende van danen weder tIpere, omme den troublen tijt wille, houdende die alsints vry van den ressoorte van den parlemente te Parijs, uyt crachte van den paeyse van Atrecht, wesende in daten van den jaere XIIIIe ende XXV, zo elders int langhe by ons ghenoteert ende verclaerst staet. Ende up St-Andriesdach, den laetsten van der maent van novembre, celebreerde die voornoemde hertoghe Philips, in St-Janskercke te Ghendt, zijne zevenste feeste ven den gulden vliese, met zulcker hoocheit ende magnificentie als tbetaemde, aldaer die overledene heeren

Zevenste kapittel der ridderorde van het gulden vlies.

van der zelver ordene waren : eerst, die hertoghe Jan van Bretaengnen, grave van Montfort; Roelant van Uytkercke, die heere van Hemfrode ende Estrait; Antheunis van Vergy, die grave van Dampmartin, heere van Somptijte ende van Raingny; Jan van der Clijte, die heere van Comene; Jan van Luxemburch, die grave van Linay ende heere van Beaurevoort: Florimont van Brimeu, die heere van Maysinqcourt, ende Robrecht, die grave van Varnenburch, in de plaetsen van de welcke ghesurrogueert wierden Alphonse, die coninck van Arragon, van Secilien ende van Napels; Vrancke van Borsele, die grave van Oostervant, heere van Zulin, van St-Maertensdijck ende van Hoochstrate; Reynier van Hollant, die heere van Brederode ende van Viane; Heyndrick van Borsele, die grave van Grootvelt, heere van der Vere; Jan, die heere ende beer van Auxy; Andries, die heere van Humieres, ende Jan van Neufchastel, die heere van Montagu. Dese feeste ende triumphe en was zo haest niet gheent, ofte Mer Jacob van Laleyn, die heere van Bingnicourt, en vacht binder zelver stede in camp morteel jeghens eenen rud- dere uyt Cathalongnen dieder tondere bleef. Ende daerentusschen reesser wederomme een nieuwe wapeninghe ter Leyden, in Hollant, tusschen die Houcx ende Cabiliaus, zo dat hemlieden die Houcx upt kerckhof van St-Pancratius sauveren moesten, niet zonder extreme dangier van schoffierlicke groote bloetsturtinghe, ten hadde ghedaen die haestige comste van den prince, die welcke alle die principaelste autheurs ende voorstelders van der seditie zom lijvelick ende zom pecunieerlick punieerde, ter exemple van anderen, nemende zelfs Goossin de Wilde den nieuwen gouverneur van den lande, ghevanghen, up die bedrachten van Philips Baenyaert, die capiteyn van den casteele te Meydenblick, de welcke men naerderhandt bevant zo waerachtich te zijne, dat die voornoemde gou-

Kamp te Gent.

1445. verneur te Loevesteyn omthalst wiert; tsondachs voor Vastenavent, ten laetsten daghe van sporcle, staken te Rijssele ter Spinette Jacob Bave, die forestier van Brugghe, Jan Breydel ende Jan Bave, behaelende daer ghezamelick groote eere, maer gheenen prijs, deurdien dater een vleeschauwere van Parijs den sperrewaer wan, by onsprekelicker prouesse ende vromichede. Ende up den Palmenzondach, den XIe van der maent van april, woeyder al Hollant, Zeelant, Vrieslant, Brabant ende Vlaenderen deure zulc een storm van winde, dater allomme veel kercken, cloosters ende andere edificien buytermaten zeere by beschadicht ende ghescbent wierden, metsghaders ooc onthallicke veel boomen uytter eerde ghevelt, daer metten zelven zulcke afgrijselicke groote haghelsteenen naervolchden, dater waer hier, waer daer, diversche persoonen ende beesten of storven, ooc bedorven zy tallen cante zo die daken van de huyzen ende die vruchten upt lant, dat Gode van hemelrijcke claghelick was.

Storm.

1446. Ten naersten jaere, tsondachs naer Belokenpaesschen, den anderen dach van meye, vespereyde te Brugghe Jacob Bave als forestier van den ghéselscepe van den witten beere, vindende hem sdaechs daer naer int vulle harnasch ter ghecostumeerder bane, met Mattheus de Wachtere, Jooris Bave, Jan de Bul, Jacob Hoonin, Jan Bave, Jan Breydel ende Philips van Aertrijcke, aldaer menighe vroome carriere gheloopen wiert, eer anderstont men Philips van Aertrijcke den spiet, Jan Breydel den diamant, Jacob Bave den hoorne ende die coninck van der Spinette te Rijssele den beer gaf, die welcke voorts niet en misten van haerlieder eere, elc int zijne, wel te bewarene zoot behoorde, in der maniere dat die voorzeide ancommende forestier Aertrijcke, zijn zestere, jeghens tsanderdachs ter zelver platse een nieu stickspel beriep, aldaer Philips, die heere van Maldeghem, den danck van binnen

Steekspel van den witten Beer.

ghecreech, ende Staeffin Wijts den danck van buyten. Int beghinsele van hoymaent traude die grave Arcturus van Richemont, connestable van Vranckerijcke (nu wedeware zijnde van vrau Margriete, shertoghen Philips oudste zustere van Bourgoengnen) vrau Cathelijne van Luxemburch, die dochtere van den grave Loys van St-Pol, Conversant ende Briane, heere van Anghien. Ende sdonderdachs, ten XXIIIste daghe van sporcle, zo overleet onzen helighen vadere die paeus Eugenius, die vierde van dier name, naer dat hy XV jaer lanck continuelick schisma ghehadt hadde met eenen tweeden paeus, gheheeten Felix, ten omsprekelicken confusie ende cleenicheit van der heligher kercke, zo wy ghehoort hebben. Tsondachs daer naer, up den grooten Vastenavent, staken Philips van Aertrijcke, die forestier van Brugghe, Amant van Aertrijcke, Anchelmus Adoorne, Jacob Bave ende Philips, die heere van Maldeghem, tzamen te Rijssele ter Spinette, aldaer die forestier voornoemt den sperrewaer wan ende tsanderdachs den ypocras, doende tzijnen wederkeerene te Brugghe als naer costume. 1446.

Dood van paus Eugenius IIII.

Anno XIIIIe ende XLVII, up den tweeden zondach naer Paesschen, den XXIIIIe van der maent van april, vespereyde te Brugghe die forestier voorscreven ende compareerde tsanderdachs weder, in grooter magnificentie, ter bane up die Marct, met Christoffels van den Vagheviere, Jacob Hoonin, Anchelmus Adoorne, Jacob Bave, Jacob Braderijck, Pieter Metteneye, Jan van den Vagheviere, Jan Parlant, Eloy Metteneye, Jacob van den Vagheviere, Gillis van Hoorne, Sijmoen van Aertrijcke, Jacob Adoorne, Jan Gheerbode, Jan van Hoorne, joncheer Lodewijck van den Gruuthuuse ende Maerten Hoonin, die burchmeestere van der Course, draghende hemlieden daer elc omt vroomst ende vaylgiant int faict van wapenen, ter presentie ende jeghenwoordicheit van der princesse Isabelle, die welcke 1447.

Steekspel van den witten Beer

1447. endelinghe Anchelmns Adoorne den spiet, Eloy Metteneye den diamant, Jacob Braderijck den hoorne, en die coninck van der Spinette te Rijssele den beer toeschicte. Commende voorts, metten grave Charles van Charloys, haren zuene, tsnavens int Ghijselhuys by den gheselscepe ten banckette, zo zy van ghelijcken ooc tsanderdachs snoens dede ten huyse van den voorscreven nieuwen forestier Adoorne, die hem naer etene wederomme, zijn zestere, int vulle harnasch, ter ghewoonlicker bane vant, stekende daer alle die achternoene lanck met schilden van zijnen coleuren (te wetene wit, roodt ende groen) uytnemende vromelick ende couragieuselick jeghens alle die ghuene dieder commen wilden, zo dater Staeffin Wijts den danck van binnen ghecreech, ende Mer Adolf van Cleven, die heere van Ravesteyn, den danck van buyten. Ten XXIXe daghe der zelver maent starf Richart, die heere van der Cappelle ende proost van Onzer Liever Vrauwekercke te Brugghe, aldaer hy zeer eerlick binden choore begraven wiert. Ende up den meydach staken, buyten by de vivere te Male, jeghens den ghementionneerden forestier Adoorne, eerst die voornoemde heere van Ravesteyn, ende daer naer Mer Jacob van Laleyn, die heere van Bignicourt, metsghaders ooc Cornelis die bastaert, Metteneye ende Staeffin Wijts, aldaer hem die forestier zo zonderlinghe wel queet, dat hy die bastaert voorzeit gheel ende al zijn helmt opende niet zonder extreme dangier van zijnen persooon, indien hem die almeughende Heere niet bescermt ende bewaert en hadde. Binnen deser middelen tijt cosen die cardinalen

Paus Nicolaus V. te Rome eenen nieuwen paeus (die zyder naer zijnder consecratie Nicolaes hieteden, den vijfste van dier name) in die stede van den overleden Eugenius, daer wy int voorgaende capitle of ghesproken hebben, maer dies niet jeghenstaende, zo en wilde die oude competiteur Felix van der zelver hoocheit als noch niet wijcken, water die zeven

keurvorsters, metsghaders ooc die coninck Charles van Vranckerijcke ende die hertoghe Loys van Savoyen toe ghezegghen consten, ter omsprekelicker omstichticheit van alle die weerelt, daer men alsdoen zeer lettele scheen up te schaffene, Godt beteret! Ende ten zelven tijde lieten die van Ghendt eenen leeu ende eenen stier tzamen vechten, in een besloten parck, aldaer die stier met zijne hoorens int ende den leeu vernielde, twelcke zommeghe van der stede jugierden een zekere voorteeken te zijne van toecommende zwaricheit ende miserie, ghelijct gheschiede, zo wy byder tijt noch hooren zullen. Zeer corts naer desen reysde Anchelmus Adoorne, die forestier van Brugghe, teenen steickspele te Bruessele, daer hy groote eere behaelde, reysende van danen naer die stede van Rijssele, met Jan Hoste ende Philips van Aertrijcke, ende stekende daer (up den eersten zondach van den Vastene, den Xe van sporcle) zo uytnemende vaylgiantelick ter Spinette, dat hy den sperrewaer mede thuysewaert brochte, festierende tgheele gheselscip van den witten beere snavens zeer blijdelick ter logie, in allerande vreucht ende triumphe. 1447.

Gevecht van eenen leeuw met eenen stier.

Tnaervolghende jaer, tsondachs naer Belokenpaesschen, den VIIe van april, vespereyde te Brugghe die forestier voornoemt, commende sdaechs daer naer in grooter magnificentie, uyt tcloostere van den Eechoute ter bane ghereden, met Mechiel van Bassevelde, Pieter Adoorne, Claeys Fierens, Jooris Bave, Jan Hoste, Jacob Hoonin, Philips van Aertrijcke, Jan van Messem, joncheer Lodewijck van de Gruuthuse ende Mer Adolf van Cleven, die heere van Ravesteyn, aldaer menighe vrome lance by hemlieden alle ghebroken wiert, maer principalick ende bysondere by Jacob Hoonin, Jan van Messem ende die coninck van der Spinette te Rijssele, daer of men die eerste den spiet, dandere den hoorne ende die derde den beer gaf, tal zulcker ghemeener verblijdinghe ende verhueghinghe dat die voor- 1448.

Steekspel van den witten Beer.

1448. zeide nieuwe forestier Hoonin, zijn vijfstere, metten zelven noch een steickspel jeghens snavens naer etene beriep, aldaer joncheer Lodewijck van den Gruuthuuse den danck van binnen wan ende een poortere van Ghendt (ghenaemt Varnijck) den danck van buyten. Ende sdaechs daer naer, zo stack men wederomme van nieus ter zelver platse, in hooghe zadelen van orloghe ende zonder lijsten, daerof dat een edelman uytten hove van Bourgoengnen den danck van binnen behielt, ende een poortere van Ghendt (gheheeten Hove) den danck van buyten. Alle dese ghenouchte aldus ghepasseert zijnde, men beghonster voortan al Vlaenderen deure (ghelijct ment ghemeenelick ziet gheburen) niet dan van droefheit ende zwaricheit thoorene, deur dien dat er die hertoghe Philips van Bourgoengnen (by quaden rade) eene nieuwe cayljoote van XVIII grooten up elc hoet zouts stellen wilde, daer die van den lande, als wesende van alle oude tijden een zeer libere natie van volcke, in gheender maniere toe te bringhen en waren, ende namentlick die van Ghendt, zegghende plat uyt dat zyder inder eeuwicheit niet inne consenteren en zouden, ende dat die Fransoysen maer arme ezels en waren, die welcke ten appetijte van Philips van Valoys, haerlieder coninck (nu gheleden C ende VI jaer) tot zulc een onredelick servituyt eerst haerlieder consent ghedreghen hadden, van welcken exemple zy gheensins over hemlieden gheuseert en wilden hebben, al zo langhe als zy aseme in haerlieder lijf hadden, met meer andere dierghelijcke overwillighe ende seditieuse woorden; van de welcke die prince traport ghehoort hebbende, wiert inwendich int herte met zulcker toorne ende gramscepe omsteken, dat hy ter weerelt niet zo en begheerde als hem by eenegher middele te mueghen wrekene van die van Ghendt, te meer ooc omme dieswille dat hy haerlieder leelijck vertrecken van voor die stede van Calis (int jaer XIIIIc ende XXXVI)

Den hertog stelt eene belasting op het zout.

noch jeghenwoordelick niet teeneghadere vergheven ofte vergheten en conste, niet jeghenstaende dat hy alsdoen watere in zijnen wijn dede, verbeydende eenen bequamer tijt. Ende tsondachs naer Vastenavent, up den anderen dach van maerte, staken te Rijssele ter Spinette Jacob Hoonin, die forestier van Brugghe, Lodewijck van Rooden ende Anchelmus Adoorne, met zulcker couragie ende vromichede, dater die voornoemde forestier den sperrewaer conquesteirde, reghelende hem voorts naer die zeer lovelicke kueren ende ordonnantien van den witten beere. 1448.

Int beghinsele van den jaere XIIIIc ende XLIX liet hem die schismatique paeus Felix zo varre persuaderen ende ghezegghen by den keyser Frederic, metsghaders ooc by den coninck Charles van Vranckerijcke ende meer andere kerstene princen, dat hy swoendachs naer Quasimode, den XXIIIe van april (wesende doen St-Joorisdach) teeneghadere van der paeuselicker titele schiet, latende den paeus Nicolaes, den vijfste van dier name, daermede van dier tijt voort alleene gheworden, behoudens dat men hem cardinael van St-Sabin maecte ende dat die cardinalen by hem ghecreeirt alle ghelijck haerlieder digniteit behielden, zoot ghesciede, omme die helighe kercke eens weder in eendrachticheit te stellene, daer zy nu bet dan XVI jaer lanc ghedeurende (niet zonder vercranckinghe van den kerstene gheloove) zo temereerlick ende leelick of ghepriveert ende ghefrustreert gheweest hadde, als voorzeit es, ende ten daghe van der voorzeider cessie papale ghebeurder al Vlaenderen deure, snuchtens tusschen den drye ende vier euren, een zeer afgrijselicke eerdtbevinghe ende bysondere omtrent die stede van Brugghe, daer men die huysen ende andere edificien tallen cante notoorlick zach schudden ende roeren, ja zelfs die schepen up ende nedere springhen, die in die vesten ende reye laghen, tal zulcker veranderinghe ende verschietinghe van menighe meticu- 1449.

Afstand van den valschen paus Felix.

Aerdbeving in Vlaenderen.

1449. leux persoon, dat zyder zom haerlieder eeuwich qualijckvaert an haelden. Dies nochtans niet jeghenstaende, zo vespereyde tsondachs daer naer volghende, binder voornoemder stede Jacob Hoonin, die forestier, keerende tsanderdachs weder zeer statelick ter ghecostumeerder bane, met Jacob van den Vagheviere, Fs Andries, Jooris Metteneye, Claeys Fierens, Lodewijck van Rooden, Anchelmus Adoorne ende Philips van Aertrijcke, aldaer men Jacob van den Vagheviere den spiet, Anchelmus Adoorne den hoorne, ende zekere persoon van Rijssele den beer toezeide, omme haerlieder zonderlinghe prouesse ende vromicheits wille. Hierentusschen brochten die Fransoysen ende Bourgoengnons tzamen metten messe tgheele hertochdom van Normandien ondere haerlieder subjectie ende onderdanicheit, verjaghende daer uytte alle die Inghelschen dieder an de cant van XXX meestere of gheweest hadden, verliesende daerenboven noch binden zelven saisoene twee zwaerbloedighe bataylgien int conincrijcke van Schotlant, daer haerlieder edeldom wonderlicke zeere by vercranct wiert. Ende zeer corts naer desen begonst men die abdie van mans te Waerschot te fonderene van der ordene van St Beernaert. Up St-Laureynsdach, den Xe van ougst, hielt men die groote schotterie te Cortrijcke. Ende sdaechs voor onser Liever Vrauwendach, binder zelver maent, meende die hertoghe Philips van Bourgoengnen wel naer costume die wet van Ghendt vermaect thebbene, maer die van der stede en wildens niet ghedooghen, omme dieswille dat hy Daneel Sersanders, haerlieder overdekene, die welcke van als ook mede roervincke was, elders stellen wilde dan naerst den tweeden scepene, contrarie haerlieder oude previlegien ende usagien, daer onderlinghe zulcke murmuratien ende questien uytresen, dat die zake ontwijffelick wel scheen te tenderene tot meerder quaet, indien die prince van der gheconcipieirde nieuwicheit

Steekspel van den witten Beer.

Stichting der abdy te Waerschoot.

niet ghedesisteert en hadde, vernieuwende ten vijfsten daghe daer naer die wet naer die oude maniere van doene, by welcke vernieuwinghe Joos Triest voorscepene van der keure wiert, ende Jan van der Zijpe voorscepene van ghedeele. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, die prince keerde weder met grammen moede naer die stede van Bruessele van daer hy ghecommen was, heesschende (in wederwrake van dies voorzeit es) ten XIIe daghe van der naervolghender maent, van die van Vlaenderen boven de voorgaende cayljoote van den zoutte (daer hy alsdoen noch zeer vastelick by persisteerde) ooc zekere nieuwe cayljoote up allerande soorte van grane, maer die Ghendtenaers omtzeiden hem anderwarf zonder eenich dilay teene metten andere; dies hy hem grootelicx belchde, dat hy beede haerlieder baillius, metsghaders ooc beede die nieuwe bancken van scepenen ende alle zijne andere officiers, alle ghelijck van haerlieder eedt omtslouch, zo dat mer eenen langhen tijt ghedeurende noch recht noch wet ghedoen en conste, ooc wiert up den XXVIe dach van novembre een ijghelick van shofs weghe zeer scherpelick gheinterdiceert ende verboden die van Ghendt yewers inne gheoorsamich ofte behulpich te zijne, twelcke hoorende die andere leden slandts, zy verghaerden up St-Nicolausdach binnen der stede van Ghendt, omme aldaer tzamen eenighen goeden middele van paeyse te vindene. Ghedeurende welcke communicatie, zo ghinghen te Rome, ten eersten daghe van lauwe, die groote pardoenen van den jaere van gracie inne, daer hem alle die weerelt mededeelachtich of maken wilde, in der maniere dater zulc een ontallicke menichte van volcke versaemde, dat zy mencanderen in grooter nombre zom doot ende zom in de reviere van der Tijbere dromden; ic late varen die ghuene dieder boven dien noch van der peste verghinghen, daer of tghetal insghelijcx ooc niet cleene en was. Ende up den grooten 1449.

Nieuwe lasten op het graen.

Grooten toevloed te Roome.

1449. Vastenaventdach, den XXIIe van der maent van sporcle, staken Jacob van den Vagheviere, die forestier van Brugghe, Jacob Hoonin, Jooris Metteneye ende Pieter Metteneye tzamen te Rijssele ter Spinette, aldaer die forestier voorzeit den sperrewaer wan ende Jooris Metteneye, by quader aventuere ende zeer rampsalichlick, in zijn been ghequetst. Binnen deser middelen tijt quammer zo veel deuchts uytter communicatie als voren, dat die Ghendtenaers, ten anderen daghe van der naersten maent, te vreden waren haerlieder wet te laten vermakene naer sprincens ghelieſte ende goetdinckene, ghelijct gheschiede, in zulcker wijs dat Mer Gheeraert van Ghistele haerlieder hoochbailliu bedeech, Hector van Voorhoute voorscepene van der keure ende Jacob Hutenhove voorscepene van ghedeele, met expressen verclaerse dat Daneel Sersanders, Lieven de Pottere ende Lieven Sneevoet niet meer in wette commen en mochten, als mede autheurs gheweest hebbende van der voorscreven rebellie ende jeghensporicheit, maer haerlieder medegheseilen ende complissen wierden ten eeuwighen daghe ghebannen uytten lande ende graefscepe van Vlaenderen, te wetene : Pieter Beyts, Pieter Huereblock, Lieven van der Pale ende Christoffels de Grave, die welcke nochtans niet al en obedierden, zo wy noch hooren zullen.

1450. Tjaer dater naervolchde, up den tweeden zondach naer Paesschen, den XIXe van april, vespereyde te Brugghe als forestier Jacob van den Vagheviere, comparerende tsanderdachs weder in schoonder ordonnantie ter bane up die marct, met Jan Canеel, Lodewijck van der Steghele, Jooris Metteneye, Jacob Hoonin ende Jooris Bave, die welcke daer (naer veel devoirs) metten spiet beschoncken wiert, beroupende metten zelven een nieu steickspel, zijn zestere, jeghens snavens naer etene, aldaer joncheer Lodewijck van den Gruuthuuse den danck van binnen conquesteirde,

Steekspel van den witten Beer.

ende een persoon van Rijssele den danck van buyten. 1450
Ende ten eersten daghe van meye, stack Staeffin Wijts ter zelver platse in hooghe zadelen van orloghe, zonder lijsten ende met groene lancen, ter eeren van zijn boelscip, jeghens alle die ghuene dieder commen wilden, twelcke waren Jooris Bave, die nieuwe forestier, Jooris Metteneye ende Jan Canneel, aldaer tvoornoemde boelscip ende meer andere vraukins van harer compaengnie, Jooris Metteneye den prijs ghaven. Tsaderdachs, den XVIIIe van hoymaent, wiert die hertoghe Franchoys van Bretaengnen, F^s^ Jans, metter doot ghemeene, naer dat hy Gillis, zijnen ghevanghen broedere, by nachte in zijn bedde had doen verworghen met eender dwale, omme van dien onmenschelicken sticke rekeninghe te ghevene (zo men alsdoen presumeerde) voor toordeel Gods, latende by vrau Isabelle, zijnder huysvrau (die dochtere van den vermoorden coninck Jacob van Schotlant) twee dochters achtere, te wetene, vrau Margriete ende vrau Marie, de welcke hy by zijnen testamente beede exheredeerde, ervende Pieter, zijnen broedere, in thertochdom voorscreven. Daer starf ooc ten zelven tijde Adolf, die eerste hertoghe van Cleven, latende by vrau Marie, zijnder gheselnede, shertoghen Philips vijfste zustere van Bourgoengnen, twee zuenen ende zeven dochters achtere.

Te wetene : Jan, die vrau Isabelle, die dochtere van Jan van Bourgoengnen, grave van Stampes, ghetraut hadde, wordende naer zijn vaders doot hertoghe van Cleven ende grave van der Marcke, daer wy byder tijt breedere of hopen te tracterene.

Adolf, die heere van Ravesteyn, Wijnendale ende Torhout, die welcke eerst vrau Beatrice, Pieters dochtere van Portegale traude, ende daer naer vrau Anne, die bastaerde dochtere van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, nu wedewe zijnde van Mer Adriaen van Borsele, die heere van

1450. Bredam, ghelijck int vervolch van desen lancx zo bet betoocht zal worden.

Vrau Margriete, die huysvrau van den hertoghe Willem van Beyeren, daer zy een zuene ende een dochtere by ghecreech, die welcke beede jonck storven, ende zy herhuwede an den hertoghe van Wurtenberch, die haer insghelijcx moedere maecte van eender dochtere.

Vrau Cathelijne, twijf van den hertoghe Aernout van Gheldere, grave van Zutphen, daer Adolf, Willem ende vrau Marie of quamen.

Vrau Isabelle, die wettelicke compaengne van den grave van Zwartenburch, daer van ghelijcken ooc een zeer schoone hoirie of descendeerde.

Vrau Agniete, die den coninck Charles van Navarre ten manne nam.

Vrau Helene, die metten hertoghe Heyndrick van Brunswijck huwede.

Vrau Marie, daer die hertoghe Charles van Orliens, F^s^ Lodewijcx, die man of was.

Ende vrau Sibijlle, die welcke ondere hare jaeren van discretie deser weerelt overleet, zo successivelick allincx zo clarelicker blijken zal.

Woelingen in Gent. Ende int beghinsele van der maent van ougst banden die van Ghendt anderwarf Christoffels de Grave, metsghaders ooc Jacob D'Hane ende Pieter Goetghebeur, omme dieswille dat zy eeneghe persoonen int ambocht van de wevers omtfaen hadden jeghens tinhoudene van haerlieder keuren, doende voorts zo vele dat zy sdacchs voor onser Liever Vrauwendach, binder zelver maent, weder in partie tharen zegghene ghecreghen die veranderinghe ende vernieuwinghe van der wet, by de welcke men Mer Steven van Lijckercke voorscepene van der kuere maecte ende Jan Hutenhove voorscepene van ghedeele, twelcke zo haest niet ghesciet en was, ofte Pieter Tincke, Lodewijck

de Hamere, Loy Coolbrant ende Lieven Vincke en stelden ter (wel by sprincens dancke, zo die mare ghinck) teeneghadere al in roeren, accuserende Jan Goetghebeur, den deken van de wevers, met noch eeneghe van zijne vinders ende andere van quader trauwe ende valscheit, ten upsiene dat zy (contrarie haerlieder privilegien) diversche haghepoorters ende vreimdelinghen onder haerlieder ambocht bevrijdt hadden om ghelts wille, twelcke zy in haerlieder zelfs eyghendom gheconverteert hadden, zo zy zeiden, ende met eenen vastelick sustineerden dat men alle die ghuene die van dien evele besmet waren onghelijck bet behoorde te bannene dan die voorgaende, metsghaders ooc die ghuene die van den conviengne gheweten hebben, ende tzelve niet wederstaen en hebben, uyt crachte van haerlieder eedt, als wesende zom oude wethouders ende andere officiers van der stede, al ter omsprekelicker omtroeringhe van den ghemeente, ende niet zonder evident dangier van grooter bloetsturtinghe, indien die gheaccuseerde niet sterest gheweest en hadden. Ten eersten zondaghe van der Vastene, die XIIIIe van maerte, staken te Rijssele ter Spinette Jooris Bave, die forestier van Brugghe, Jooris Metteneye, Jacob van den Vagheviere, F^s^ Andries ende Jacob Bave, aldaer die voornoemde forestier den sperrewaer wan, bewarende voorts in als zijn eere naer die oude maniere van doene.

Als men screef tjaer XIIIIe ende LI, up den beloken Paeschdach, den tweeden van der maent meye, hielt die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, te Berghen, in Henegouwe, zijn achste feeste van den gulden vliese binnen die kercke van St-Waldruyt, in ghewoonlicker hoocheit ende triumphe, omtfaende daer int broederscip van der zelver ordene eerst: Jan, die hertoghe van Cleven ende grave van der Marcke; Jan van Gavere, die grave van Ariane; Pieter van Chalon, die 1451. Achste kapittel van het gulden vlies.

1451. grave van Araengnen; Jan, die heere van Lannoy, Rongny ende Bossu, up de Schelde; ende Jacob van Laleyn, die heere van Bingnicourt, in stede van Jan, die heere van Roubays ende van Harzeele; David van Brimeu, die heere van Lingny; Jan van Trimoelgie, die heere van Jouvalle; Jacob van Brimeu, die heere van Gringny, ende Frederic, die grave van Nevers ende van Salerne, tzamen ghescheden uyt desen levene tzijdert tlaetste capitle van den gulden vliese, ghehouden te Ghendt, in novembre XLV, als voorzeit es. Ende tsondachs naer dese princelicke feeste, den IXe der voorzeider maent, vespereyde te Brugghe die forestier Jooris Bave, vindende hem sdaechs daer naer wel ghewapent ter ghewoonlicker bane, met Jan de Swaef, Claeys Caneel ende Jan van den Vagheviere, die welcke daer bysonderlinghe prouesse int faict van wapenen voor, die tweede reyse, tforestierscip conquesteerde, quytende hem nopende tsurplus in als ghelijck hy int jaer XL ghedaen hadde. Hierentusschen concipieerde die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, allincx zo meerdere gramscip ende veete jeghens die van Ghendt, eensdeels om haerlieder ghecostumeerde ongheoorsaemheit wille, ende eensdeels ooc ter occasie van der onghetrauwicheit ende valscheit, int voorgaende capitle verhaelt, wesende ontwijffelick een zake van onverdraghelicker consequentie ende teeneghadere tenderende tot prejudicie ende verminderthede van diversche zijne andere juridictien ende heerlicheden, van al twelcke hy waerblijckelick bemoede die principaelste autheurs, fauteurs ende voorstelders te zijne Daneel Sersanders, den overdekene, Lieven de Pottere ende Lieven Sneevoet, de welcke hy emmers in aldermaniere voor eenich appointement alle drie hebben wilde tzijnder ghenade, maer dies niet jeghenstaende, zy wierden hem tweewarf by die van der wet gherefuseert ende omtseit, twelcke considererende Mer Colaert van der

Steekspel van den witten Beer.

Onzen graef tegen de Gentenaers verbitterd.

Clijte, die souvereyn van Vlaenderen, ende Mer Gheeraert van Ghistele, die hoochbailliu van der stede, deden zo vele met schoone woorden ende beloften, dat zy endelinghe van zelfs, int laetste van hoymaent, te Denremonde by den prince trocken, vallende hem daer in alder odmoedicheit te voete ende supplierende zeer instantelick om gracie ende pardoen van tghuene dies zy jeghens hem mesdaen hadden, aldaer men zo buytermaten lettel up schafte, dat zy daerenboven noch elc bijsondere ghebannen wierden, te wetene : Daneel Sersanders XX mijlen uytten lande ende graefscepe van Vlaenderen ende een termijn van XX jaeren, Lieven de Pottere, XVIII mijlen ende al zo veel jaeren; ende Lieven Sneevoet, van ghelijcken ooc thien mijlen ende al zo veel jaeren, tal zulcken meshaghene van den ghemeente te Ghendt, dat zy den voornoemden souvereyn ende hoochbailliu, ter cause van dien, zeer injurieuselick ende confuselick anghinghen, zegghende dat zy beede verraders waren, dies zy hemlieden uytnemende zeere schaemden, ghelijct wel redenen was, maer zy en haddens anders. Ende ten XIIIIe daghe van octobre leede men Pieter Tincke ende Lodewijck de Hamere up Chancelet ghevanghen, die welcke naerderhandt ten bancke verkenden dat zy die voorscreven laetste beroerte, trouble ende seditie tvoorleden jaer in die maent van ougst (met al tghuene diesser meer naer ghevolcht es) niet beroert ofte voortghestelt en hadden, met haerlieder medeghesellen ende complissen, dan byder persuasie ende inghevene van Jooris de Bul ende Pieter Bouwins, metsghaders ooc dat haerlieder intentie ende meeninghe was ter eerster opportuniteit tvier by nachte in diversche houcken van der strate te stekene ende al tghemeente, commende ten brande, te vernielene, omme endelinghe by dier middele die prince van als gheweldich heere te makene, ter cause van welcker kennesse alle die oude wethouders ende offi- 1451.

Beroerte te Gent.

1451. ciers van stonden an in scepene camere omtboden wierden, aldaer die beste gheaviseerde ontwijffelick niet en compareerden, ghemerct dater XVI van de comparanten in ghevanghender handt bleven ende naermaels in stricte vanghenesse gherochten, te wetene : Jacob Huutenhove, Nicolaes van der Zickele, Steven van Formelijs, die tresorier, Jacob de Zittere, Jan van Damme, Boudewijn de Pratere, Gheerolf van der Haghe, Willem Valcke, Heyndrick Grethals, Philips van Loo, Jan Leys doude, Pieter Lievensone, Jan Notijn, Pieter van Hertvelde, Lieven Boone ende Laureyns de Wale, twelcke merckende Boudewijn de Vos, meende up eenen morghenstont secretelick, met al dat hy ghereetst hadde, naer zijn casteel te Laerne te vluchtene, maer hy wiert ghewroucht ende buyten die Denremonschepoorte zeer rudelick gheapprehendeert by den ghemeente, roupende hooghe ende overluyt dat men hem ende alle die voorghaende, zonder langher dilay, behoorde te rechtene metten zweerde, als schelmen ende verraders. Van dat Mer Geeraert van Ghistele, die hoochbailliu, ende Jan Quistelvoet, die onder bailliu van der stede desen jammerlicken ende zeer verschrickelicken roup hoorden, zy saulveerden hemlieden zo zy best consten metter vlucht, zo van ghelijcken ooc deden een goet ghedeel scepenen van beede die bancken. Ende ten tweeden daghe daer naer quam Heyndrick, die cnape van Pieter Bouwins, in handen, zo dat mer metten zelven verboot eenich recht ofte wet meer te doene, metsghaders ooc werckens ende doen werckens, up zekere groote peynen ende verbeurten, bet dan drie weken lanck ghedeurende. Binnen welcken middelen tijt, te wetene sdijssendachs, den XXVIIᵉ van der maent van octobre, men zeer neerstelick alle die ghevluchte persoonen enrolleerde by name ende by toename, in zulcker wijs dat zy achter een alle ghelijck by voorghebode weder

inneghedaecht wierden binden daghe, up peyne van inder eeuwicheit over ballinck slandts ghehouden te wordene, daer of die defaylgianten waren : eerst, Jan Hallaert, Montfrant Hallaert, Jan van Huyssen, ghezeit Dhaze, Jan van der Zickele, Robrecht de Zaghere, Sijmoen Dooghe, Jan van Loo, Lodewijck Stemaer, Gillis van Zwalme, Jacob de Muelenare, Jan van Hende ende Jan de Zaghere. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, men condemneerder eenighe poorters in diversche notable sommen van penninghen by forme van restoore, ten upsiene van de handelinghe ende administratie, die zy in voorleden tijden ghehadt hadden van der stede goedinghen, te wetene : Lieven van der Pale, in de somme van IIᶜ ende XX ponden grooten; Christoffels de Grave, in IIᶜ ponden grooten; Pieter Bouwins in C ende XXIIII ponden grooten, Montfrant Hallaert, in C ponden grooten; Philips Sersanders, in L ponden grooten; Jan van den Zickele, in C ponden grooten; Gillis Hugaert, in L ponden grooten; Pieter Huereblock, in XLVIII ponden grooten, ende Ghijsbrecht Damman, in XXXIIII ponden grooten. Ende up St-Maertensdach, den XIᵉ van novembre, zo wierden daer naer die noene omthalst Pieter Tincke ende Lodewijck de Hamere, blivende duergaens (ooc naer die derde torture) even vastelick ende ghestadelick by haerlieder voorscreven eerste kennesse, zonder die voorts eenichsins te extenderene ofte te veranderene totter doot. Dese justitie aldus ghedaen zijnde, tghemeente quam ten Vᵉ daghe daer naer ghewapent ter marct, kiesende Lieven Willemets voor haerlieder hoochbailliu, totter tijt dat die ghevluchte Mer Gheeraert van Ghistele wederkeerde, ofte dat die prince eenen anderen in zijn stede stelde, ooc surrogueerden zy Guy Schouteeten in de platse van den overleden Jan Hallaert, ghezeit Perchevael, die voorscepene van der keure, denomerende daerenboven noch XII persoonen, omme van dier

De Gentenaers nemen de wapens op.

1451. tijt voort die stede te regierene ende een ijghelick weder op een nieu recht ende wet te doene, zoot behoorde, wesende dees naervolghende, te wetene : Inghelram Hauweel, Roelant van Wedergrate, Joos van der Meulne, Jacob de Vrient, Sijmoen Boele, Laureyns Dullaert, Jan van de Poele, Jacob van Crombrugghe, Jan Cloosterman, Jan Goetghebuer, Corte Steven ende Jan van der Zwalme, die welcke ten XXIIe daghe der zelver maent haerlieder abten van St-Pieters ende St-Baefs, met noch eeneghe andere ghedeputeerde, in alderdiligentie te Rijssele waert depescheerden totten hertoghe Philips van Bourgoengnen, omme ter ghemeener ruste ende welvaert van der stede eenen goeden middele van paeyse te mueghen vindene, metsghaders ooc om eenen nieuwen hoochbailliu thebbene; maer twas al te vergheefs, deurdien dat die prince (by den advijse van zijne raedtslieden) eerst ende voor alle wercken zijne voornoemde versochte cayljoote van den zoutte ende van den grane hebben wilde, uytten welcken die van Ghendt (beduchtende voor eenich groot overlast ofte ghewelt) wederomme van nieus ghewapender handt ter marct trocken, ende in veel meerderen ghetalle dan van te voren, verlatende daer Lieven Willemets, haerlieder nieuwen hoochbailliu (zo voorzeit es), weder van zijnen eedt ende stellende Lieven Boone in zijne stede. Twelcke alzo ghedaen zijnde, zy maecten voorts Jan van Heverslaghe capiteyn van de witte caproenen, ende deden Mer Boudewijn de Vos uyt Chancelet up sGravensteen brenghen, aldaer hy van snuchtens ten thiene tot sachternoens ten vier ueren zo afgriselicke zeere ghepijnt wiert, dat men hem up een tafele weder draghen moeste van daer hy ghecommen was. Svrijdachs, up den derden van der maent van decembre, coos mer drie capiteynen, te wetene : Jan Willays, uytter poorterie, Lieven Boone, uytter neeringhe, ende Everaert van Botelare uytter weverie, diet van

stonden an al bescreven ende difinierden dat binder stede 1451.
was, metter assistentie van Lieven Damman, Joos van den Schaghelede ende Olevier van der Meersch, die welcke voorts ooc twee ende twee, respectivelick elc int zijne, thaerlieder rade bleven. Ende tsondachs daer naer brocht men Mer Boudewijn de Vos in een letiere ter Vrijdachmarct, aldaer alsdoen insghelijcx ooc gheleet quamen Steven van Formelijs, die tresorier van der stede, Jan van Damme ende Boudewijn de Pratere, biddende elc bijsondere uytnemende compasselick up tscavot dat men haers omtfaermen wilde duer dat bitter lijden ons liefs Heeren Jesu Christi; dies nochtans niet jeghenstaende, zo storven die drie laetsten daer voor tsweert, maer Mer Boudewijn voornoemt ghecreech (byder intercessie van diversche lieden van eeren) noch uytstel van acht daghen, met belofte van gracie, in alzo varre als hy binnen dier middelen tijt Jooris de Bul ende Pieter Bouwins tzamen in die handen van de voorghementionneerde capiteynen gheleveren conste. Welck uytstel alzo gheconsenteert zijnde, men begrouf die doode lichame van de voorscreven Damme ende Pratere beede in onser Liever Vrauwenkercke, binder heerlichede van St-Pieters, maer die voorzeide Formelijs wiert te Caermers ter eerde ghedaen. Ende tsanderdachs barnde men up tscavot als voren, Joos Pijl, Jan de Coeman ende Jacob Meyeraert, Fs Vincents, elc eenen gloeyende slotele in haerlieder ansichte, omme dieswille dat zy, scepenen zijnde int jaer XLIIII, buyten den wetene van haerlieder medeghesellen, in wette valschelick ende jeghens haerlieder eedt zommeghe ballinghen (als Philips Wielant ende andere) in haerlieder poorterie omtfaen hadden om ghelts wille, twelcke zy themliedenwaerts ghetrocken hadden ende nu dobble restoor daer of doen moesten, in zulcker wijs dat zy boven die punitie voorscreven noch elc zekere groote somme van penninghen betaelden.

1451. Hierentusschen verzochten die Ghendtenaers assistentie van volcke van orloghe an den bisscop van Luycke, daer of hy hem ten besten dat doenlick was excuseerde, doende niet min voorts alle diligentie ende neersticheit omme die paeys te makene tusschen den prince ende hemlieden, maer twas te vergheefs, duer dien dat die verouderde veete te zeere verwortelt was, ende tleelick vertrecken van voor die stede van Calis als noch niet ghepunieert en was, zo wy ghehoort hebben. Van al twelcke ghewaerschuyt zijnde die ghuene diet anneghinck, meenden wel van quaden spijte tsondachs, den XIIe der voorzeider maent, Mer Boudewijn de Vos ghejusticieert thebbene metten zweerde, achtervolghende tghuene dies voorzeit es, maer overmidts die zeer vierighe intercessie van den bisscop voorzeit, metsghaders ooc van die van der wet Luycke ende van Jan van Bourgoengnen, die grave van Stampes, zo wiert zijn leven (naer veel debats) noch verlanct van acht daghen, maer men bandeder snavens al late uytter stede alle die ghevluchte ende andere persoonen die men wel wiste goet voor haerlieder prince te zijne, als Mer Colaert van der Clijte, die heere van Ruwerscheure ende Watene, souvereyn van Vlaenderen; Mer Gheeraert van Ghistele, die hoochbailliu, met Claeys Triest, Jan Huutenhove, die watergrave, Philips Sersanders, Jan van den Zickele, Jooris Huutenhove, Pieter Huereblock, Lieven van der Pale, Pieter Beys, Joos Triest, F^s Joos, Christoffels Triest, Lodewijck Stemaer, Willem de Zadelare, Montfrant Hallaert, Jooris de Bul, Jooris van der Woestijne, Willem de Wale, Ghijsbrecht Damman, Gillis Hugaert, Jan van Huyssen, ghezeit Dhaze, Jacob de Hane, Christoffels de Grave, Jan Goetghebeur, Jan de Zaghere, Jan van Loo, Philips van Loo, Jan de Raed ende Niclaeys de Smedt, met confiscatie van al dat zijs hadden, in recompense van der schade die zy de stede ghedaen hadden, zo men zeide.

De Gentenaers vragen hulp aen den bisschop van Luyk.

Daer wierden ooc alsdoen metter zelver aseme teeneghadere uytten lande ende graefscepe van Vlaenderen ghebannen : eerst, Jan Quistelvoet, die onderbailliu van der stede, Ghijsbrecht Huutenhove, Jacob van Steelant, Jan van Overbeke, Jacob van de Velde, Willem van Voorhoute, Jan van der Hoye, Trijstram van den Bossche, Jan Hallinck, Rogier de Mol, Aernout Paridaen, Gillis Everaert, Gillis Coolbrandt, Philips de Wielmakere, Franchoys van de Venne, Gillis Bant, Jan de Proost, Jacob de Clerck, Jan van Bugghemont, Jacob van West, Pieter Ambuer, Denijs de Luyde, Jan Radeloos, Zegher Buenbaert, Denijs Notijn, Thomaes Duwoen, Roegier Stiefneck, Gheeraert van de Tijne ende Lambrecht Stoppelare, met confiscatie van ghelijcken ooc van alle haerlieder goedinghen die men ter eerste oportuniteyt metten stocke verkochte. Ende tsaterdachs, den XVIIIe der zelver maent, arriveerden te Ghendt diversche brieven, al zo wel van die grave Loys van St-Pol ende Jan van Stampes, als van andere particuliere heeren ende edelemannen, verzouckende ghezamelick van nieus tleven van Mer Boudewijn de Vos noch eens gheprolongeert ende verlanct thebbene, up grootelicx jeghens die van der stede te verdienene, maer dies niet jeghenstaende, zo wiert die voornoemde Mer Boudewijn tsanderdachs weder al ghebiecht, tusschen twee Caermersbroeders, up tschavot, ter Vrijdachmarct ghebrocht, aldaer hy ter presentie van den hanchman zeer odmoedelick up beede zijne knyen viel, biddende den ghemeente verghevenesse met weenende ooghen, ende exhiberende hemlieden zijne ghementioneerde brieven, met presentatie van twee duysent ponden grooten, te wetene : deene helftscheede in profitelicker amende ende beteringhe van dies hy mesdaen ofte verbeurt hadde, ende de wederhelftscheede by vorme van leeninghe, ter sustentatie van de ghemeene armen, al zo langhe alst die voor- 1451.

1451. ghescreven capiteynen ende regierders goetdincken ende ghelieven zoude, die welcken ten dien upsiene tzamen in den *Wulf* vertrocken, daer zy bet dan drie ueren lanck onderlinghe met elcanderen communiqueirden, doende endelinghe den voorzeiden patient weder van den schavotte commen ende in vanghenesse leeden, totter tijt dat up als breedere ghelet zoude worden. Ten laetsten daghe van der maent als voren, screven die van Ghendt an die hertoghinne Isabelle van Bourgoengnen, metsghaders ooc an die grave Charles van Chaerloys, haren zuene, ten fine dat zy haerlieder vrienden wesen wilden int vercrighen van eenen goeden paeyse metten prince, den welcken zy nochtans binnen dier middelen tijt al Vlaenderen deure van zijne thollen zochten te priverene ende te frustrerene, doende voorts Inghelram Hauweel, den clerck van ghedeele, up den VIII^en van sporcle, ter Vrijdachmarct, voor die steegere van der vanghenesse, den hals of hauwen, met Sander van St-Pieter, Lieven Masijn ende Boudewijn van Heverslaghe, waer of die doode lichamen al binden cloostere van den Augustynen begraven wierden. Ende sdijssendachs naer Vastenaventdach, den laetsten van der zelver maent, staken te Rijssele ter Spinette Jan van den Vagheviere, die forestier van Brugghe, ende Jooris Bave, aldaer een persoon van Atrecht, by grooter vaylgiandise, den sperrewaer ghecreech. Smaendachs, den XXVII van maerte, wiert Gedevaert Braem, die bailliu van den lande van Waes, met Jan Hallebrouck, omthooft ter platse voren verhaelt, omme dieswille dat hy zijnen natuerelicken heere ende prince ghetrauw bleef, ende met die capiteynen van Ghendt gheenssins huilen en wilde; welcke justitie volbrocht zijnde, men voerde zijn doode lichame zeer eerlick, met vier barnende stallichten, ten lande van Waes waert, maer Jan Hillebrouck hadde ten Augustynen zijn sepulteure. Ende tsanderdachs bande mer noch

Zy toonen zich genegen tot vrede.

XXIIII ghevluchte poorters uytter stede. Welck spel zonder twijffele die goede paeysible lieden van eeren niet en greyde, doende ghezamelick zo veel devoirs dat mer sdijssendachs in de Goedeweke, den IIII van der naervolghender maent, een zeer schoone processie generael drouch, omme den uppersten Heere te biddene dat hem zoude ghelieven (by zijnder gracie) een ende van der jeghenwoordighe trouble ende beroerte te makene. Ooc track die abt Philips van St-Pieters, zeer statelick vergheselscipt met die ghedeputeerde van de vier leden slands, up tzelve pas naer die stede van Bruessele by den hertoghe Philips van Bourgoengnen, versouckende zeer instantelick zijne goedertiere gracie ende paeys, daer up hy hemlieden up den Goedenvrijdach verantwoorde dat hy dies annegaende omthier, ende acht daghen hemlieden zijne finale intentie ende meeninghe te kennen gheven zoude, hopende dat zijs hemlieden niet beclaghen en zoude, indien zy lieden van redene waren; zo dat mer van dier tijt voort ten dien ende vaste beghonste te besoignierene, maer daerentusschen namen die Ghendtenaers by machte tcasteel te Gavere inne, jaghende daer uytte al dat hemlieden contrarie was, ende voorsiende tzelve met haren garnisoene, tal zulcken regrette van den prince, dat tomtgonnen tractaet van paeyse mids dien teeneghadere interrupt bleef ende die voornoemde ghedeputeerde moesten (tharen grooten verdriete) weder thuysewaert keeren zonder yet anders te bedrivene. Twijle dat men aldus te Ghendt meuttede, zo conquesteerden die Fransoysen bycans tgheheele hertochdom van Gascoengnen up die van Inghelant, in der maniere dat zy voortan nieuwers van dier zijde den tant meer up en hadden dan up die stede van Calis. 1451.

Zy veroveren het kasteel te Gaveren.

Ten naervolghenden jaere, die van Ghendt vernomen hebbende dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen wederomme van nieus zo up hemlieden verstoort ende 1452.

1452. verbolghen was, dat hy te gheenen apointemente verstaen en wilde, maecten daghelicx lancx zo meerdere ghereetscepe ter orloghe, ende deden voorts zo vele dat zy tsecreet verstant met die van der casselrie van Oudenaerde ghecreghen, die welcke hemlieden die voorzeide stede (onder tdecsele van eender ghesimuleerder vlucht) ontwijffelick in handen ghelevert zouden hebben, ten hadde ghedaen die voorzienicheit van Sijmoen van Laleyn, die heere van Haute, van Montingny ende van den gulden vliese, capiteyn aldaer, die welcke alle die vluchtende lantslieden met haerlieder meuble goedinghen buyter poorte sloot, wat zyder jeghens ghezegghen ofte ghepreutten conste, dies zy hemlieden wonderlicke zeere belchden, doende van stonden an haerlieder clachten an de ghuene die hemlieden te wercke ghestelt hadden, die welcke insghelijcx ooc niet en faylgierden van sdonderdachs naer die Paeschdaghen, den XIIIe van april, in alderdiligentie derrewaerts te treckene, met eene groote menichte van volcke, daer Jan Willays, Lieven Boone ende Everaert van Botelare die beleeders of waren, beleggheude die stede ten stercksten dat doenlick was van allen zijden, twelcke merckende die voornoemde heere van Haute ende joncheer Geeraert van Schorissen, zy trockender sdaechs daer naer zeer clouckelick jeghens, maer en bedrevender anders gheen faict, dan dat zy die voorboughen verbarnden. Binnen den zelven daghe sloughen noch VIe mannen uytten quartiere van Sotteghem, by laste van die van Ghendt, voor die stede van Gheersberghe nedere, ondere die conduyte van Ghellot van Leys, Fs Jans, Samson van den Bossche ende Woutere Leenknecht, dieder snachts tzamen by behendicheit haerlieder veerden liepen, averterende die prince (die welcke doen te Aynghien, in Henegauwe, was) van haerlieder quader fortune ende ghevarenesse, daer hy hem zo inne beroerde dat hy Jan van Croy, heere van Tours,

Zy doen poogen op Audenaerde en maken zich meester van Geerdsbergen.

up de Marne, ende van den gulden vliese, zonder langher dilay derrewaert zant, met een goet ghedeel Henewiers, de welcke (byder assistentie van die van binnen) die stede weder recouvreerden, verslaende daer twee van de voorscreven ghendtsche capiteynen, te wetene: Loys ende Dossche, zo dat hem alle die reste saulveren moeste metter vlucht, twelcke alzo gheschiet zijnde, die voornoemde vreimdelinghen pijlgierden ter al (niet jeghenstaende dassistentie als voren) dater yewers wel stont, gheenrande kercke, cloosters ofte godtshuysen sparende, ende zeer deerlick vermoordende alle die ghuene dieder jeghens zegghen wilden, maer bysondere zo haelden zy veel schats ende buyts uyt die wouckere, in zulcker wijs dat zy alle ghelijck veel rijckere weder te Lessijnghe ende tHaet in Henegauwen, keerden dan zy ghecommen waren. 1452.

Van welcken vertreckene die Ghendtenaers ghewaerschuyt zijnde, zonden tsanderdachs twee van haerlieder capiteynen met volcke van orloghe naer Gheertsberghe, dieter voorts al roofden dater ghebleven was, stekende endelinghe ooc tvier in die stede, omme dieswille dat zy die prince mede vielen, hoewel dat zyder lettel voordeels an ghedaen hadden, zo voorzeit es. Hierentusschen, te wetene up den XVIe der zelver maent, schoten die van der ghendtscher leghere even dapperlick alle den dach lanck ghedeurende met haerlieder meeste artijlgerie up die stede van Oudenaerde, ende die van binnen betaelden hemlieden met zo ghelijcken payemente, dat men tgheluyt menich mijle varre hoorde, niet zonder diversche dangereuse coursen ende ooc bloetsturtinghen, al zo wel van der eendere als van der andere zijde. Maer svrijdachs naer Belokenpaesschen, den XXIe van der voorzeider maent, haddent die Ghendtenaers, diet passagie te Spiersbrugghe bewaerden, veel te quaet jeghens die van der casselrie van Cortrijcke, daer die grave Jan van Stampes die capiteyn of

Gevecht by de Spiersbrug.

1452. was, in der maniere dat zy naer den eersten schok ende anstoot tallegheliijck die vlucht an namen, eeneghe thuysewaert met haerlieder capiteyn Jan Boterman, ende dandere naer die kercke die men achter een in gloeyen stelde, zo dater wel C ende XL ter stede doot bleven, zonder die ghevanghene ende gherentsooneerde. Ende tsondachs daer naer vespereyde te Brugghe (niet jeghenstaende den troublen tijt) die forestier van den Vagheviere, vindende hem tsanderdachs uytnemende wel ghemonteert ende ghewapent ter bane up die Marct, met Jan de Zwaef, Jan Canneel, Jooris Metteneye, Jan Hoste ende Jooris Bave, aldaer menighe vrome lance ghebroken wiert, eer anderstont dat Jooris Metteneye den spiet ghecreech, bedegende midts dien nieu forestier voor die toecommende jaerschare. Ten zelven daghe ghecreech die ghementionneerde grave van Stampes tcasteel tHelchin themwaerts, byder vaylgiandise van zijne Artisienen ende Pijcaerden, nemende van danen zijnen wech, duer Peteghem, naer die stede van Oudenaerde, de welcke by die van Ghendt zo buytermaten nauwe omrinct ende beleyt was als een wondere, niet zonder apparent dangier van eer yet lanck (by ghebreke van vitaylgie) in die handen van hare vyanden te moeten commene, ten hadde ghedaen tsecours voorscreven, van twelcke die van binnen gheadverteert zijnde, hemlieden zonderlinghe zeere verblijden, ende ghecreghen couragie als leeuwen, doende die van der ghendtscher armeye tallen cante al tmeeste leet ende spijt dat zy consten ghedincken ofte ghepeyzen, daer jeghens die gheoutragierde van ghelijcken ooc niet slincx en vielen, revengierende hemlieden zo van als dats hemlieden die gheassiedgierde niet beloven en dorsten. Ende bovendien, zo trocken die ghuene die ter slinckere zijde van der reviere van der Schelde laghen, zeer clouckelick ende in schoonder ordonnantie, die grave Jan van Stampes jeghens, die welcke

Steekspel van den witten Beer.

tzelve zo haest niet gheware en wiert, ofte hy en dede hemzelven terstont ruddere slaen, byder handt van Mer Hectoor van Savoyen, slaende daer naer zelve LII edele mannen rudders, daer of dat die principaelste waren: Antheunis, die bastaerde zuene van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, Philips van Hoorne, Antheunis van Herreyn, Jacob van Stamburch, Jan van Miromont, Loys van Belle, Jan van den Bossche, Loys de Brune ende Walrant van Marrelly; twelcke alzo ghedaen zijnde, hy stelde voorts, zonder dilay, alle zijn gendarmerye (wesende omtrent acht duysent mannen sterck) driesins in zeer goeder ordonnantie ende slachordene, blivende niet min zelve beleedere van der bataylgie; die voorscreven bastaert van Bourgoengnen gaf hy die avantgarde, ende Mer Hector van Savoyen die arrieregarde, met een groote menichte van archiers ende andere voetknechten, zo dater horribelicke zeere ghevochten wiert, maer die Ghendtenaers en mochtenter niet houden staen, zy vielen veel te cranck, ten upsiene dat haerlieder compaengnons, ligghende ter rechtere zijde van der Schelde, hemlieden niet ter hulpe ghecommen en consten; dies vloden zy in groote hopen (naer tverlies van bet dan XV^c persoonen), waer hier waer daer in drooghe grachten, busschen ende haghen, sauverende hemlieden daer ende zo zy best mochten. Van dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen te Gheertsberghe dese blijde tijdinghe verhoorde, hy zwoer by zijn rudderscip dat hy emmers mede deelachtich wesen wilde van der victorie, treckende ten dien fine reghelrecht naer die ghuene die ter rechtere zijde van der Schelde noch voor Oudenaerde ghebleven waren, zo wy ghehoort hebben; maer voorwaer zy en dorsten zijn comste niet verbeyden, loopende ten XXIIIIe daghe van der maent voornoemt zo haestelick haerlieder veerden, dat zijt al abandonneerden dat zyder ghebrocht hadden; dies nochtans niet jeghen- 1452.

De Gentenaers voor Audenaerde geslagen.

1452. staende zy wierden zo stranghelick van allen zijden vervolcht, dater zeer lettele van hemlieden, met haerlieder capiteynen weder thuysewaert keerden, by der uytnemender vromicheit van den grave Loys van St-Pol, metsghaders ooc van Thibault ende Jacob van Luxemburch, beede zijn broeders, tzamen gheassisteert by Mer Adolf van Cleven, die heere van Ravesteyn; Cornelis, die bastaert van Bourgoengnen, gouverneur van Luxemburch; Jan van Croy, die heere van Tours, up de Marne, ende meer andere edelen, de welcke eenen bysonderen grooten moort in de vluchtende Ghendtenaers te Marlebeke bedreven, hebbende niet min compassie ende medelijden up haerlieder vaendraghere, gheheeten Jan Sneyssoone (ofte Seysins) wesende een vleeschauwere van zijnen ambochte, omme dieswille dat hy hem continuelick even vaylgiantelick weerde ooc up beede zijn knyen, naer dat hy in zijn beenen ghequetst was dat hy niet meer ghestaen en conste, houdende altijts tveendele in deen handt ende zijn mes in dandere handt totter laetster aseme.

Ongemeene dapperheyd van Jan Sneyssoone.

Met deser victorie keerde die prince sdaechs daer naer weder zeer blijdelick naer die stede van Gheertsberghe. Ende die van Ghendt staken binden zelven daghe in vanghenesse haerlieder drie capiteynen die voor Oudenaerde gheweest hadden, te wetene: Jan Willays, Lieven Boone ende Everaert van Botelare, zegghende onder andere dat zy qualijck haerlieder eere bewaert hadden, ende kiesende metten zelven vijf andere in haerlieder stede, twelcke waren Jacob Meeussone, Jan van Melle, Adriaen Cappe, Pieter van den Bossche ende Willem van Warwijck: ten fine dat elc van de principaelste prochien zijnen particuliere beleedere hebben mochte. Daer wierden insghelijcx alsdoen ghevanghen Jan Willebrant ende Jan Boterman. Ende tsondachs, den XXIX^en der zelver maent, onthoofde men te Ghendt die drie voornoemde capiteynen, Willays,

De Gentenaers doen hunne kapiteynen onthoofden.

Boone ende Botelare, verkennende openbaerlick in haerlieder uytterste dat zy, ter zeer cleender occasie, Steven van Formelijs ende Inghelram Hauweel tjaer voorleden hadden ghedaen onthalsen, metsghaders ooc dat zy gheenrande reden ofte cause en wisten, waeromme men Mer Boudewijn de Vos behoorde ter doot te bringhene, anders dan dat hy int bedienen van tbailliuagie te ghierich ende te naernemende gheweest hadde. Dese justitie aldus vulcommen zijnde, die doode lichamen van Willays ende Botelare wierden beede binnen den cloostere van den Augustijnen ter eerden ghedaen, maer Lieven Boone begrouf men tAckerghem. Hierentusschen maecte hem Guy Schouteeten, die voorscepene van der keure, secretelick uytter stede, als die wel gheaviseerde, want anders en zoude hy ooc niet bet ghevaren hebben dan die voorgaende. Ende ten zelven tijde quam Sijmoen van Laleyn, die heere van Haute, capiteyn van Oudenaerde, met machte te Ghendt waert, tot voor die poorte van St-Pieters ofte Piercellepoorte, aldaer hem die van binnen van stonden jeghens trocken, schermutsende zeer langhe ende vele jeghens elcanderen, niet zonder bloetsturtinghe van beeden zijden, maer endelinghe zo wierter die dienare van den bastaert van Lichtervelde ghevanghen ende zonder verdrach up den Coornemarct den hals afghehauwen. Up den derden dach van meye assaylgierden Jan van Bourgoengnen, die grave van Stampes, met zijne Artijsienen ende Pijcaerden, ten Schreyboome tcasteel te Maelte, toebehoorende Boudewijn Rijm, maer tghendsche garnisoen dater binnen was, vouchden hem zo clouckelick jeghens, dat zyder vele quetsten, schietende daerenboven noch Mer Jan van Miromont eenen schicht zo diepe in zijnen boeseme, dat hyder of starf, zo van ghelijcken ooc deden byder zelver middele noch XIIII andere ghemeene saudeniers, twelcke willende wreken haerlieder compaen- 1452.

Gevecht by de Porcellepoort.

Het kasteel van Maelte door Jan van Bourgondie veroverd.

1452. gnons, bestormden tvoornoemde tcasteel anderwarf zo buytermaten viandelick dat zyder meester of wierden, ende teeneghadere destrueirden, vernielende ende verslaende al dater binnen was, by expressen bevele van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, den welcken die doot van den ruddere voorzeit zo schoffierlicke vele an hadde, dat hyder (een poose tijts ghedeurende) alle die ghevanghene Ghendtenaers omme dede omthoofden, stellende bovendien noch ten zelven ende een marc zelvers up elc persoon die men hem van dier stede in handen leveren zoude, zo dat ter cause van dien daghelijcx vele ghevanghen ende omthalst wierden. Ende binnen den zelven daghe als voren dede Jan van Heverslaghe, die capiteyn van de witte caproenen, eene course ofte sproncreyse met zijne ghesellen tot voor die stede van Deynse, up de reviere van der Leye, aldaer hem die poorters ende inghesetenen in gheender maniere inne laten en wilden, dies hy hem zo gruwelick zeere belchde, dat hyder endelinghe, by crachte ende met ghewelde, binnen gherochte, stellende die stede te veel platsen in gloeyen, zo hy insghelijcx ooc tcasteel te Peteghem dede, tal zulcken regrette van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, dat hy ten derden daghe daer naer uytter stede van Gheertsberghe ten lande van Waes waert track, slaende met zijnder armeye te Lokeren nedere, waerof die van Ghendt traport hoorende, zonden zonder langher dilay, ten secourse van den lande voorscreven, twee hondert vrome mannen van orloghe, die welcke te Zele, thuys ende die meulene van Philips Sersanders teeneghadere of wierpen ende ruineerden, in zulcker wijs dat sprincens lieden, in wederwrake van dien, al roofden ende pijlgierden daer zy eenichsins anne gheraken consten, tot voor die poorte van St-Lieven te Ghendt, vindende daer sdijssendachs, den IXe der voorzeider maent, zulc rencontre dat zy zeer haestelick weder

Hertog Filips komt met zyn leger in het land van Waes.

keeren moesten van daer zy ghecommen waren, abandonnerende te Lembeke ende te Melle alle haerlieder buyt, 1452.
niet zonder verlies van volcke, van de welcke die sommeghe ter platse doot bleven ende zom wierden zy ghevanghen ende metten zelven ter Vrijdachmarct omthooft, daer ondere andere die pagie van den grave Louys van St-Pol mede eene of was, die welcke, zittende up een excellent peert, in handen gherochte, al ten onuytsprekelicke meshaghene van de gheinteresseerde, die hemlieden noch binden zelven avende anderwarf ter voornoemde poorte vonden, ghecrighende te Leerberch die overhandt, in der maniere dater XXXII Ghendtenaers tleven lieten, onder de versleghene ende versmoorden, maer van der contrarie zijde en blevender boven de vijf persoonen niet doot, daer of dat men die peerden te Ghendt waert voerde, met drie ghevanghenen, die men daer sdonderdachs daer naer den hals af hieu, want zy hadden zulc eenen moordadighen nick onderlinghe jeghens mencanderen, dat mer niemende ten rentsoene en stelde, nichtemeer van der eendere dan van der andere zijde. Ende svrijdachs, den XIIe der zelver maent, verdiepte men den Rydgracht by St-Lievenspoorte, zo dat mer ter conservatie van de pioniers ende delvers zekere groote garde stellen moeste, daer die capiteyn Jacob Meeussone tlast of hadde. Tsondachs daer naer dede die prince tallen cante tvier te Rijpelmonde steken, zo dater teeneghadere al verbarnde, gheresserveert alleenlick tcasteel. Ooc quammer metten zelven weder van nieus een partye van zijnen leghere te Ghendt waert ghereden, wel hopende daer alle die voorscreven pioniers te verslane ende te vermoordene, maer twiert belet by den ghuene dies tlast of hadde, ghelijck wy ghehoort hebben, ghenouch ter ghemeener schade ende bate, twelcke merckende die coleuvriers, die welcke up thuys van joncheer Ghelbot Vileyn laghen, zy schoten

Hy steekt het vuer in Rypelmonde.

1452. zo wackerlick up sprincens lieden, dat zyder een goet ghedeel van der weerelt hielpen, daer of men tjuste ghetal niet en conste gheweten, deurdien dat haerlieder compaengnons alle die doode lichamen int naerste lazarus huysekin droughen ende verbarnden. Ende ten naervolghende daghe, zo wierden te Ghendt, up een schavot ter Vrijdachmarct, omthooft Jan Creynier ende Jan van Hollant, omme dieswille dat by haerlieder toedoene eeneghe vianden van der stede ghesauveert waren metter vlucht ende andersins, ooc storven alsdoen byder zelver middele Jan van Steelant ende Pieter Vaenkin, ter occasie dat zy secretelick ghepoohct hadden sommeghe prochien van den lande van Waes van die van Ghendt te diverterene ende onder die obedientie van den prince te bringhene. Sdijssendachs, den XVI van der maent als voren, quam te Ghendt die nieumare hoe dat die van Biervliet Sijmoen Huutenhove omthalst, metsghaders ooc zijn lichame up een rat ende thooft up een stake ghestelt hadden, niet jeghenstaende dat hyder van weghe van der stede van Ghendt in commissie ghesonden was, up de welcke zy doen zeer lettele ofte niet en schaften, betrauwende hemlieden teeneghadere up haerlieder garnisoen, twelcke daghelicx wonderlicke veel roofs ende buyts ter stede waert in brochte, wel ten inestimable grieve ende verdriete van alle dat lands volck daer omtrent. Ende sdaechs naer der voorzeider justitie, maecte men Jan de Vos, gheboren van Ronse, te Ghendt capiteyn van St-Nicolaesprochie, in die stede van Pieter van den Bossche, die zieck te bedde lach. Maer daerentusschen gheereech die hertoghe Philips van Bourgoengnen tbolwerck te Lokere themwaerts, verslaende daer drie ofte viere van de Ghendtenaers, die tzelve te bewarene hadden, twelcke ontwijffelick cause was dat tgheel Zele van stonden an in gloyen ghestelt wiert, by den capiteyn van den bollewercke aldaer, ten fine dat

Gevecht te Lokeren.

hemlieden zijne vianden daer nievers en berchden tzijnder achterdeele ende prejuditie, ghelijck zy te Lokeren ghedaen hadden. Aldaer sdonderdachs (wesende den dach van ons Heeren Hemelvaert) den XVIIIe der maent voornoemt, wederomme up een nieu zeer viandelick ghevochten wiert, ten coste van den prince, dieder nootzakelick deynsen moeste ende wel IIIc persoonen ter stede doot liet, daer of dat die XXXX ghevluchte poorters van der stede van Ghendt waren, tpeert van Philips van Laleyn wiert onder hem doot gheschoten ende zouder voorts ooc zelve ghebleven hebben, indien hem Jacob, die heere van Bingnicourt, zijn broedere, niet haestelick ghesauveert en hadde, rijdende endelinghe ghezamelick haerlieder veerden te Denremonde waert, ter occasie dat zy Jan, den bastaert van Renthy, capiteyn ende vaendraghere van de archiers (die den persoon van den prince te bewaren hadde) tzelve zaghen voren doen, worpende zeer leelick zijn vaendele ter eerden neder, zo dat Antheunis, die heere van Croy; Andries, die heere van Humieres, ende Jan, die heere van Lannoy, van ghelijcken ooc tzamen die vlucht annamen, latende niet min noch een goet ghedeel van haren volcke onder weghe versleghen ende vermoort, want men der niemende te lijve en liet van de ghuene die men eenichsins achterhalen conste, dan alleenlick den presentmeester van Ghendt, ghenaemt Jan de Raedt, den welcken Michiel de Stopelare, capiteyn van de witte caproenen, naerderhandt dede rechten metten zweerde, al ten zeer excessiven regrette ende verdriete van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, die welcke in alder diligentie nieu volck van orloghe dede anschrijven, al zo wel binnen den lande van Henegauwe ende Arthoys, als int quartier van Rijssele ende Duway, ghevende een ighelick van hemlieden een maent sols up de handt. Ende sdaechs naer die defaicte ghementionneert, meendent die

1452.

Den hertog wordt van de Gentenaers geslagen.

Den hertog brengt een nieuw leger van Walen te velde.

1452. van Cortrijcke wel te Nevele al verbuert ghemaect thebbene, maer die Ghendtenaers die daer in garnisoene laghen, deden terstont in alle circumvoisine prochien ende dorpen die clocke an den boort slaen, daer hemlieden achter een zulc secours of quam, dat zy haerlieder vianden zelve tot Haerlebeke vervolchden, verbarnende int wederkeerene die prochie van Vijfve, metter Leybrugghe aldaer, toebehoorende die grave Jan van Stampes, ende ten fine dat dierghelijcke dangier niet meer en ghebeurde, zo track Jan van Melle, die capiteyn van St-Michielsprochie te Ghendt, van dier tijt voort ter assistentie van die van Nevele, ende Jan Hardebolle, die capiteyn van den voorscreven bolwercke te Lokeren, keerde weder binder stede van Ghendt, met eeneghe van zijne saudeniers, ten versoucke van de welcke hy metten zelven in vanghenesse ghesteken wiert.

Binnen deser middelen tijt slouch die grave Loys van St-Pol tOvermeere, binder jurisdictie van Cleven, Thibault, den heere van Frennes, zijnen broedere ruddere, zo hy insghelijcx ooc dede Cornelis, den bastaert van Bourgoengnen, gouverneur van den lande van Luxemburch, ende Jan Chastellier, den capiteyn van der stede van Rijssele, met veel meer andere edelen, assaylgierende sdijssendachs, den XXIIIe van der voorzeider maent, tghensche garnisoen te Laerne, maer zo dats hem noch deene noch dandere en beloofde, twelcke die voornoemde grave zo wonderlicke zeere speet dat hy tsanderdachs, in veel meerdere moghentheit, ten lande van Waes waert keerde, hebbende tzijnder assistentie niet alleene alle die nieuwe rudders, daer wy hier voren of vermaent hebben, maer bovendien ooc den vromen Jacob van Luxemburch, zijnen anderen broedere, ende Mer Adolf van Cleven, den heere van Ravesteyn, jeghens de welcke hemlieden die Ghendtenaers uytnemende vromelick weerden, eenen

Noodlottigen slag voor de Gentenaers.

goeden langhen tijt ghedeurende, nemende niet min endelinghe (naer tverlies van an de cant van XVIIe van haren volcke) alle ghelijck seffens die vlucht anne, ende versamende in partie weder teender andere platse, van daer zy haerlieder voornoemde vianden, keerende naer die stede van Denremonde, anderwarf van nieus zo dapperlick up tlijf vielen, dat zyder eenen grooten moort inne bedreven, hoewel dater die edelen gheenen noodt en hadden, die welcke zelve wel XXX ghevanghenen in sprincens handen leverden, daer of men de XXIII stappans justicieerde metten zweerde; ooc wierdender die vluchtende Ghendtenaers over een andere zijde buytermaten stranghelick vervolcht, tot die prochie van Overmeere ende Calckene, de welcke die vervolghers beede in gloeyen stelden. Ende sdonderdachs daer naer, up St-Urbaensdach, track die grave Jan van Stampes, met acht duysent mannen van orloghe, te peerde ende te voet (uytter stede ende casselrye van Cortrijcke) zeer vaylgiantelick jeghens tgarnisoen van Ghendt, ligghende noch ter tijt te Nevele, als die ghuene die niet en twijffelden ofte hy en zouder wel lichtelick meestere of gheworden hebben, in wederwrake van dat zy, onlancx leden, zijne prochie ende heerlichede van Vive, metter Leybrugghe, verbarnt hadden, ghelijck wy int voorgaende capitle ghehoort hebben, maer van dat zy zijnder comste gheware wierden, zy verghaerden terstont by hemlieden alle dat ommeligghende lantsvolck, ende sloten die weghen ten besten dat zy consten, met groote boomen die zyder dweers over velden ende anders leyden, maer dies niet jeghenstaende, die grave voorzeit ghecreech passagie, slaende met dien eeneghe van zijne edelemannen rudders ende bespringhende zijne vianden buytermaten clouckelick ter Westzijde van der brugghe daer men die reviere van der Ponte passeert, niet zonder groot verlies van zijnen volcke nochtans, in der 1452.

1452. maniere dat hy int ende tot up tvlacke velt deynsen moeste, maer daerentusschen passeerden zijn voetknechten, in grooter menichte, bedectelick van een andere zijde die voornoemde reviere, bedrivende daer zo veel desroys van achtere up die van den voorscreven garnisoene, dat zy endelinghe voor tschoonste die platse abandonneerden, treckende in goeder ordonnantie te velde waert in jeghens den grave Jan van Stampes, die welcke zonder eeneghe faute levende ofte doot in handen gherocht zoude hebben, duerdien dat die ghementioneerde voetknechten tallen cante (omme die ghiericheits wille) bleven roovende ende pijlgierende, ten hadde ghedaen dat zy tzelve, int laetste wel merckende, hem zeer haestelick weder ten secourse quamen, doende voorts ghesamelick zo veel devoirs in allerande prouesse ende vromichede van wapenen, dat zy victorieuselick tvelt behielden, niet jeghenstaende dat zyder lettel min dan VIe persoonen lieten, daer of dat Mer Antheunis van Herrijn ende Jan de Proost, met noch XI edelen, die principaelste waren, want van der contrarie zijde blevender wel XIIII^c^ versleghen, ende alle die reste saulveerde hem, waer hier waer daer (elc ten beste dat hem mueghelick was) metter vlucht. Ten eersten naer deser victorie keerde die grave Jan van Stampes weder zeer blijdelick ende triumphantelick te Cortrijcke waert, ghemoetende in die Leystrate eenen grooten hoop boeren, die welcke hem wonderlicke groot empeschement deden, totter tijt dat hy by crachte ende met ghewelde deur die bogaert van Staesin van Overbeke weder in sHeerenstrate gherochten, beroovende daer zo menighe boer van den lijve, dat alle haerlieder compaengnons hemlieden nootsakelick an tloopen stellen moesten, ende die voornoemde grave arriveerde (naer zekere verlies van volcke) eerst omtrent der middelnacht, gheel moede ende mat, binder stede voorscreven, aldaer hy een partye van

zijnder gendarmerie in garnisoene liet, nemende voorts 1452.
met die reste zijnen wech naer Oudenaerde.

Svrijdachs voor Sinxen, den XXVIe van der maent als voren, wiert Dierijck van Schoonbrouck te Ghendt capiteyn van der prochie van St-Jacobs ghecosen, in stede van Adriaen Coppe, die alsdoen zieck te bedde lach. Ende binnen den zelven daghe trocken die van der voorzeider stede in grooter menichte uytte, zeer wel voorsien van artijlgerie ende voort van als dat ter orloghe diende, slaende niet varre van Moerbrugghe nedere, by der ordonnantie van haerlieder capiteyn Jan de Vos, de welcke metten zelven zijne ghedeputeerde te Brugghe waert zant, omme vrientscepe ende bijstandicheit van themlieden thebbene, volghende den teneure van zekere missiven, onlancx an elc dekene int particuliere ghesonden, daer ontwijffelick diversche nieulooptighe, rouckeloose ende seditieuse gheesten ghenouch toe gheneghen waren, maer Lodewijck van Gruuthuuse, die capiteyn van der stede, van als ghewaerschuyt zijnde, dede by den advijse van Pieter Bladelin (ghezeit Leestmakere), die hooftmeestere van den prince, zonder langher verdrach alle die poorten toesluyten, ten fine dater niemende uyt ofte inne en mochte, twelcke vernemende die van der voornoemde ghendtscher armeye, zy quamen metter spoet tot voor die poorte der stede van Brugghe, versouckende zeer instantelick binnen te wesene, omme aldaer te mueghen etene ende drinckene voor haerlieder penninck, daer up dat hemlieden beede die voorscrevene Heeren terstont verantwoorden, dat zy die stede hielden voor die prince ende dienvolghende niet en vermochten hemlieden in zulcker menichte binnen te laten commene, maer waert by aldien dat zy van eenigherande vitaylgie van doene hadden, men zoudts hemlieden ghenouch zenden, behoudens dat zy ter niet te lanck en maecten; met deser antwoorde con-

De Gentenaers willen de Bruggelingen tot hen trekken, maer te vergeefs.

1452. tenteerden hemlieden die Ghendtenaers zo buytermate qualick, dat zy van stonden an zeer verstoordelick weder thuysewaert keerden, stekende ondere weghe tvier in zommeghe prochien, naer dat zyter al ghenomen hadden dater wel stont, ende die heeren voren verhaelt deden zo vele (metter assistentie van meer andere edelen, notable ende goetwillighe poorters ende Vryelaten) dat beede haerlieder ghemeenten die prince ghetrauwicheit beloofden, wel indachtich wesende wat crancker troost ende secours dat zy an die van Ghendt ghevonden hadden in alle haerlieder voorleden trouble ende beroerte, nemende haren eersten oorspronck uytter Calisvaert, ghelijck wy elders al int langhe ghehoort hebben, welcke ghetrauwicheit ontwijffelick die prince zo over wel paste, dat hy anders zijne vianden van Ghendt nemmermeer meestere ghe-worden zoude hebben, zo hy ooc zelve niet en ignoreerde, verleenende die van Brugghe, in recompense van dien, tprevilegie van haerlieder vrye marcten, daer zy noch ten daghe van hedent in goeder possessie of zijn. Binnen desen middelen tijt beloofde die coninck Heyndrick van Inghelant die van Ghendt zes ofte zeven duysent mannen van wapenen haerlieder hulpe ende bijstandicheit te zendene, hoewel dat hyder nauwelicx VI^c^ en zant, die welcke daerenboven noch meer den roof dan den crijch zochten, zo mer vele vint. Ende up tzelve pas wiert te Ghendt een bespiere ghevanghen, vergheselscipt met een zeer quaet, boos wijf, ghehceten de inghelsche Christine, die men levende in een koehuyt naeyde ende uytter speye te Roodenthorre in de reviere wierp, maer haer voorscreven compaengnon starf voor tsweert.

Den Hertog beloont de getrouwigheid van de Bruggelingen.

Ten eersten daghe van wedemaent nam Jan van Bourgoengnen, die grave van Stampes, tcasteel te Zotteghem inne by foortse, twelcke hy gheel ende al pijlgierde ende verbarnde, niet jeghenstaende dattet Mer Thibault van

Luxemburch, die heere van Fiennes, toebehoorde, omme dieswille dat die van den garnisoene aldaer, onlancx leden, eenen waghene vul boghen, bussen ende buscruyt themlieden waerts ghenomen hadden die naer Bruessele voer. Ende tsanderdachs zonden die van Ghendt die abten van St-Baefs ende van Dronghene, metsghaders ooc Jacob Ruebs, den prioor van de Chartreusen, tzamen gheassisteert by zekere cooplieden van allerande natien, te Brugghe residerende, in zeer schoondere ende statelicker deputatie an den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, omme eenen goeden paeys ofte lanck bestant van hem te verwervene, maer twas te vergheefs; dies hemlieden die originale versouckers zo grootelicx belchden, dat zy van quaden spijte, ten vierden daghe daer naer, bet dan II^c^ Henewiers te Deenstinghe, by Gheertsberghe, bespronghen ende teeneghadere versloughen, met haerlieder leedsman Christoffels van den Foreeste, ghecrighende daer wonderlicke veel roofs ende buyts, al zo wel van der kercke goedinghen als andere, ende omtslaende swoendachs, den VIIe der voorzeider maent, Mer Boudewijn de Vos (daer wy hier voren zo diewils of vermaent hebben) uytter vanghenesse, mids goede suffisante ende zekere borghe, dat hy hem van dier tijt voort binden cloostere van den Carmers zoude bliven houdende, latende niet min die stede V^e^ hoet coorens over, tal zulcken prijse als zy hem stonden, ende nemende voorts tzijnen laste die gheele onderhoudinghe van zes ruteren te peerde, ghedeurende die jeghenwoordighe orloghe. Twelcke zo gheringhe alzo niet ghesciet en was, ofte Jacob Meeussone en track met een goet heyrcracht van volcke, te peerde ende te voet, ter Muydepoorte uyt, verbarnende ende destruerende thuys van den ghevluchten Guy Schoutceten te Waesmunster, metsghaders ooc thuys van Daneel Rijm ende van Jan van Husse, ghezeit dHoore, te Stekene. 1452.

Verzoek van vrede door den hertog afgeslagen.

1452. Maer daerentusschen omthoofde men te Ghendt, up de Coornemarct, eenen Loys van Belle, ten upsiene dat hy Pieter Bouwins ende Jooris de Bul secretelick ghewaerschuyt hadde van der intentie ende meeninghe der ghemeente, niet jeghenstaende dat hy zelve om ghelts wille anneghenomen hadde hemlieden beede levende ofte doot in handen te leverene. Ten ware niet wel scrivelick wat justitie dat men voortan daghelijcx dede, want wat die witte Caproenen, Groenthenters ende andere dierghelijcke factieuse personen ghevanghen binnen der stede brochten, daer en was gheen gracie; tal zulcken meshaghene van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, dat hy ter cause van dien alle die meeste gherectscepe maecte die hem mueghelick was, omme die ghendtsche macht ende moghentheit, hoe eer hoe liever, teeneghadere uytten lande van Waes te verjaghene ende te verdrivene, van welcken voornemene zy gheaverteert zijnde, meenden zonder twijffele (by tdeursteken van zekeren dijck) tvoorzeide landt gheel ende al metter zee ghemeene ghemaect thebbene, ten hadde ghedaen die onvoorsienighe comste van den grave Loys van St-Pol, die tzelve by crachte wederstont ende belettede, slaende an de cant van Vc Ghendtenaers doot, die zulcx ghesint waren, ende stellende den dijck daer men hadde begonnen delven, weder in zijnen eersten staet, te spijte van alle die ghuene diet leet was. Met dese explote keerde die grave voornoemt weder te Denremonde by den prince, aldaer die hertoghe Jan van Cleven alsdoen met een groote nombre van peerdevolcke ende van voetvolcke arriveerde, zo insghelijcx ooc dede die grave Charles van Charloys, tzamen gheaccompaengneert ende vergheselscipt met alle die garnisoenen van Cortrijcke, Oudenaerde ende Aelst, metsghaders ooc een groote menichte van busschieters ende archiers, uyt die landen van Artoys ende Picardien, omme ghesaemder handt eens een ende te

Onzen hertog wil de Gentenaers uyt het land van Waes.

makene van der jeghenwoordigher seditieuser beroerte; dies nochtans al niet jeghenstaende, zo bleven die quaetwillighe van Ghendt noch deurghaens even moedich ende clouck ligghende, bysondere goet sterck garnisoen (te wetene van vier duysent mannen) te Wazeele (1), int landt van Waes, niet varre van Rijpelmonde; twelcke verhoorende die prince, maecte hem zeer haestelick metter gantscher armeye derrewaert, zo dater ten XVIe daghe van der maent als voren horribelicke zeere ghevochten wiert, totter tijt dat die rebellighe (niet connende langher tgheschot der Pijcaerden verdraghen) hemlieden zelven ter vlucht stelden, daer zy zo lettel voordeels by deden (overmidts tscherp vervolch van de ruteren te peerde) dater over de twee duysent van hemlieden ter stede doot bleven, ende bovendien ooc noch eeneghe te Waesmunstere, daer men metten zelven tvier in stack; maer haerlieder capiteyn Woutere Leenknecht wiert met meer andere ghevanghen, endende ghezamelick haerlieder leven by den baste an den boom, by expressen bevele van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, die welcke dese victorie zeer wel behaechde ende ontwijffelick noch bet behaecht zoude hebben, ten hadde gheweest die doot van Mer Cornelis, zijnen zeer lieven ende vromen bastaerde zuene, dieder buytermaten aventuerelick ende malheureuselick met eender lance deur thooft ghesteken wiert, zo dat men hem met grooter rauwe te Bruessele, in Ste-Goulekercke, voor den hooghen autaer begrouf. 1452.

Slag by Rupelmonde.

Hierentusschen stelde Heyndrick van Borsele, die heere van der Vere, die burch te Caloo teeneghadere in gloyen. Ende die van Bruessele vermaenden die Ghendtenaers (uyt goeder joonste ende medelijdene) zeer neerstelick by haerlieder missiven tot behoorlicker obedientie ende onderdanicheit, presenterende met die drie staten slandts van Brabant haerlieder intercesseurs ende middelaers van

De Brusselaers zetten de Gentenaers aen tot onderwerping.

(1) Nu Bazeel.

1452. paeyse te zijne by den prince, twelcke alle die wel gheaviseerde terstont met gooter danckbaerheit accepteerden, belovende bovendien ooc tzelve in toecommende tijden grootelicx te verdienene, in zulcker wijs dat die zake midts dien ghenouch scheen up goede mate te stane, indien zy niet haestelick weder gheinterrumpeert en hadden gheweest by Jan de Vos ende Jan Hansins, die capiteynen van de Groenthenters, die welcke ten eersten daer naer die stede van Gheertsberghe met haren volcke inne namen, beroofden ende verbarnden, zo zy van ghelijcken ooc deden Lessinghe ende Akere, met alle die beste ende rijcste omligghende dorpen, continuerende voort haerlieder coursen ende sproncreysen tot voor die stede van Haet, in Henegauwe, in der maniere dat zy met veel bestiaels ende XV waghenen vul buyts, zonder contradictie van iemende, alle ghelijck weder thuysewaert keerden, tal zulcken regrette van haerlieder nateurelicken heere ende prince, dat hy, in wederwrake van dien, ten XXe daghe van der voorzeider maent, anderwarf met zijnder leghere ten lande van Waes waert keerde, aldaer hem die voorscreven heere van der Vere ende Hughes van Lannoy in alderdiligentie ten secourse quamen met drie duysent Hollanders ende meest al busschieters, worpende daer ghesaemder handt diversche stercten ende bollewercken van die van Ghendt in gronde, ende stekende tvier wel in vier duysent menagien, metter intentie ende meeninghe van alle die reste ooc by ghelijcker middele te nieten te bringhene, indient die lantslieden (vallende by groote hopen up haerlieder knyen, baervoets ende blootshoofts) niet verbeden en hadde. Welcke furie aldus ghepasseert zijnde, zo arriveerden te Denremonde by den hertoghe Philips van Bourgoengnen die eerdsbisscop van Tours, die grave Arcturus van Richemont, connestable van Vranckerijcke ende die seneschael van Ponthieu, alle-

Inneming van Geerdsbergen.

Het leger van den hertog door 3000 Hollanders versterkt.

gierende daer (uytter name van den coninck Charles van Vranckerijcke, haerlieder meestere) zeer veel causen ende redenen, omme de welcke men behoorde paeys met die Ghendtenaers te makene, hoewel dater die prince (ter conservatie van zijnder hoocheit) als noch niet toe condescenderen en wilde, zo dat zy van danen te Ghendt waert trocken, hoorende daer alle die toecomste ende originale zwaricheden van der zake, ghelijck hier voren al int langhe verhaelt staet, ende keerende midts dien weder te Denremonde, up hope van deuchts daer inne te doene, maer van dat zy buyter poorte waren, tghemeente track wederomme, wel vijf duysent mannen sterck, zeer furieuselick uytte, omme die prince die bataylgie te leverene (zoot scheen) waer zy hem vonden, slaende up den XXVIe der zelver maent voor die stede van Hulst nedere, met haerlieder capiteyn, ghezeit Brillekin, wesende een mesmakere van zijnen ambochte, twelcke ziende Mer Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, beleedere van die van binnen, hy tracker stappans zeer clouckelick jeghens, in der maniere dat zy nootsakelick ruymen moesten, naer tverlies van bet dan Ve personen ende haerlieder capiteyn voornoemt gherochte, met een thoeveel andere, levende in handen, zo dat zy tzamen ghehanghen wierden, deur haerlieder uytnemende obstinaticheit ende hartneckicheit, by de welcke zy liever hadden die doot te stervene, dan die prince (volghende zijne ghepresenteerde gracie) verghevenesse te biddene, zo wonderlicke zeere waren zy jehens hem verhardt ende versteent. Twijle dat men hier mede tHulst besich was, zo pijlgierde ende beroofde Jan de Vos, met zijne ghroenthenters ende andere seditieuse rapaylgien, teeneghadere die abdye te Bauloo, stekende daerenboven ooc tvier daer inne, by twelcke zy gheel ende al verghinck, ghereserveert alleenlick die kercke, daer hem die hertoghe Philips van Bourgoengnen zo inne ver-

1452.

Vrankryk zendt bemiddelaers ter verzoening.

De Gentenaers slaen met magt neder voor Hulst.

De abdy van Baudeloo verbrand.

1452. storde ende vergramden, dat hy Axele, in Vier Amboch-
ten, ter dier occasie foortselinghe subjugierde ende tondere brochte, verjaghende daer uytte al tghendsch garnisoen dater binnen was, twelcke considererende die andere prochien van der zelver contreye, zy quamen tzamen ter ghenade, wel wetende dat zy niet voordere en mochten, eensdeels ten regarde dat haerlieder compaengnons van den lande van Waes nu tondere waren, maer principalick ende bysondere omme dieswille dat tdrooghe wedere zo alsins die prince mede was, dat binnen drie maenden niet boven eenen dach of twee, wat ghereynt en hadde, al ten grooten beclaghene van die van Ghendt, die welcke hemlieden by dien wonderlicke zeere vercranct vonden, al wast by aldien dat zy als noch niet bughen en wilden, ghevende midts dien die prince occasie van hemlieden wat nadere te commene, zo hy ooc dede, slaende sdijssendachs, den IIIIe van hoymaent, met zijnder armeye ter Langherbrugghe, by Everghem, nedere, ende verbarnende daer alle die huysen van playsance, muelens ende andere edificien daer hy eenichsins by gheraken conste, twelcke merckende die van Ghendt, zy trockender te diversche stonden (niet jeghenstaende dat zy grootelicx metter peste beswaert waren dieder van Doornijcke ghecommen was) zeer couragieuselick ende vaylgiantelick jeghens, maer al ghenouch ter ghemeener schade ende bate, totter tijt dats hem die capiteyn Jacob Meeussone moeyde, die welcke ten VIe daghe der voorzeider maent XXX Pijcaerden (want zo noemden zy sprincens lieden) in zekere course buyten die poorte van St-Baefs verslouch, pijlgierende hemlieden met eenen van al dat zijs hadden. Ghedeurende welcke sproncreysen ende bloetsturtinghen, zo deden die voorscreven fransche ambassadeurs zo veel devoirs ende neersticheits, dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen int ende te vreden was die van Ghendt

Axel onderworpen aen den hertog.

's Hertogs leger te Langebrugge.

(ter eeren van den coninck Charles van Vranckerijcke) 1452.
zijne gracie, ghenade ende paeys te verleenene, midts eeneghe zeer redelicke conditien ende bespreken, daert uytsinnich ghemeente nochtans in gheender maniere toe verstaen en wilde, verbeydende (by trechtveerdig oordeel Gods, zoot scheen) noch veel meer ramp ende miserie, ghelijck wy allincx zo bet hopen te vertooghene.

Zyne voorwaerde tot vrede worden verworpen.

Tsaderdachs up St-Clarendach, den XIIe van der maent van ougst, verbarnden niet varre van tcloostere te Meerhem binnen Ghendt, by tvier van fortune, bet dan IIIc huysen, metter cappelle van de zeven Ween van Marie. Ende sdaechs voor Onser Liever Vrauwendach, ten tweeden daghe daer naer, vermaecte tghemeente te Ghendt die wet, in der maniere dat Sijmoen Borluut voorscepene van der keure wiert ende Boudewijn Rijm voorscepene van ghedeele, ter grooter verminderthede zonder faute van der authoriteit ende hoocheit van haerlieder nateurelicken heere ende prince, daer zy alsdoen zo buytermaten lettel op schaften als een wondere, loopende tsondachs, den XVIIe der naervolghender maent, als dulle verwoede menschen, in grooten ghetale tzamen tHulst waert, in Vier Ambochten, aldaer zijt zeer jammerlick al roofden ende barnden dater yeuwers binder stede wel stont ofte vouchde, uytghesteken ende ghereserveert alleenelick die kercke, userende van der zelver wreetheit insghelijcx ooc tAxele, ende worpende voorts tcasteel of van Adriaen van Voorhoute, ten respecte dat hy hemlieden menichsins contrarie ende partidich viel, Twelcke al zo ghedaen zijnde, zy stelden allomme alle die prochien ende dorpen in gloeyen, die met hemlieden niet zweeren en wilden, nievers eeneghe onghenadicheit ofte tyrannie sparende, ende keerende, met alle die artijlgerie van der stede van Hulst, weder thuysewaert, hoewel dat zyder niet langhe en bleven, want up den XXIIIIe der zelver maent

Brand te Gend.

De Gentenaers vervolgen hunne zwervingen.

1452. assiedgierden zy die stede van Aelst, metter assistentie van de witte Caproenen, daer die bastaert Blantstrain doen capiteyn of was, maer en bedrevender anders gheen faict dan dat zy die voorboughen verbarnden, overmidts die groote resistentie van die van binnen ende bysondere van Antheunis Wissock, die die stede, uytter name van den prince te bewarene hadde, in zulcker wijs dat zy met eenen fellen evelen moede weder van danen schieden, barnende ondere weghe al tghuene dat hemlieden jeghens ofte contrarie was, ende makende thaerlieder wedercomste te Ghendt twee nieuwe capiteynen, te wetene, Jan de Windt ende Jan de Crane, die welcke niet en faylgierden van noch binden zelven daghe met Jan de Vos ende zijne Groenthenters naer die stede van Cortrijcke te treckene, bedrivende allomme al tquaetste dat zy consten, van roovene ende pijlgierene, ende stellende bovendien noch gheel Haerlebeke in gloeyen, ghereserveert die prochiekercke ende tgodtshuys, zonder dater hem yemende jeghens opposeerde, dan alleenelick die costere van der kercke, die zeer deerlick ter stede doot bleef, meenende die clocke an een boort te slane. Twijle dat men hier mede tHaerlebeke besich was, zo wiert Steenhuuse, by Gheertsberghe, verbarnt by die van Henegauwe. Ende svrijdachs, den XXIXe van der maent als voren, keerden die Groenthenters ende inghelsche saudeniers weder binnen die stede van Ghendt, met zo veel roofs ende buyts dats hem een ijghelick verwonderde. Twelcke die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, zo buytermaten veel an hadde, dat hy van dier tijt voort veel meerdere ghereetscepe ter orloghe maecte dan hy noch ghedaen hadde, maer daerentusschen deden die Groenthenters haerlieder uytterste beste omme die prochie ende heerlichede van Zweveseele te sacagierene, vindende daer zulc rencontre dater XXI van hemlieden levende in handen

De hertog stelt nieuwe legers te been.

gherochten, die men achter een die heere van Beaumont, capiteyn van der stede van Cortrijcke, overleverde, aldaer zy tzamen by den baste tleven endeden. 1452.

Int beghinsele van der maent van octobre dede Jacob van Laleyn, die capiteyn van Oudenaerde, eene course ofte sproncreyse tot voor die stede van Ghendt, halende daer XV waghenen vul corens gheladen, twelcke willende wreken die gheprejudicieerde, liepent wijts ende zijts al of daer zy eenichsins omtrent gheraken consten, met zulc eenen nijdighen ende evelen moedt dat zy niet een van haerlieder ghevanghene vianden te lijve en hielden, hoe groot rentsoen zy presenteerden, zo insghelijcx ooc van der contrarie zijde ghesciede, al wast dat zijt niet juuste altijts zo duernauwe en namen, in der maniere dat ment ter cause van desen al zeer haestelick zach rumen dat up vijf mijlen naer die stede van Ghendt woonde, binnen de welcke zy hemlieden meest al met haerlieder goet sauveerden, niet jeghenstaende tmandement van den voornoemden capiteyn van Cortrijcke (die zy niet en betrauden om dat hy een Fransoys was) ter contrarien; dies hy hem zo uytnemende zeere stoorde, dat hy van quaden spijte meest alle haerlieder huysen verbarnde, totten ghetalle van acht duysent ende bet, ten onsprekelicken verdriete van menich edelman ende andere, dieder voorts al haerlieder leven lanck omme treuren moesten. Ende swoendachs, den XIe van der maent voorscreven, brochte die capiteyn Jacob Meeussone een groote menichte van peerden, ossen, merryen ende andere bestiael uyt Saestinghe, Hulst ende elders daer omtrent, foortselinghe met zijnen volcke te Ghendt waert, metsghaders ooc noch XXVIII waghenen vul zouts ende coorens, twelcke willende naerdoen die capiteyn Jan de Vos ende Jan de Windt, trocken van ghelijcken ooc, up den XXe der zelver maent, met haerlieder gendarmerye naer Maldeghem, Winghen, Roes-

Jacob van Lalaing doet eenen uytval tot voor Gent.

Uytloopen en buytjagt der Gentenaers.

1452. lede ende alle andere circumvoisine prochien ende heerlicheden, daer zyder diversche of in gloeyen stelden, pijlgierende allomme al dat zyder vonden, ende keerende midts dien weder van daer zy ghecommen waren, tal zulcken meshaghene van sprincens lieden, dat zy insghelijcx ooc van haerlieder zijde tallen cante al verbuert maecten, zo buytermaten deerlick roovende, afloopende ende bedervende al tghuene daer zy eenichsints by gheraken consten, dater tusschen Ghendt ende Cortrijcke, metsghaders ooc in Vier Ambochten, varincx niet meer te pijlgierene ofte gheels bleef, wel ter onverwinnelicker schade zonder twijffele van gheel Oost-Vlaenderen, twelcke mede die penitentie draghen moeste van zijne overwillighe ende rebellighe ghebeurs. Svrijdachs, ten XXVIIe daghe van der maent als voren, quamen (ondere die conduyte van Mer Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen) een goet ghedeel ruteren te peerde uytter stede van Aelst naer Ghendt ghereden, bedrivende daer onderlinghe voor die poorte uytnemende veel vreimde bravessen int voltiseren ende galoperen, totter tijt dat hemlieden die van binnen in zulcker moghentheit jeghens trocken, dat zy nootsakelick rumen moesten, ende bovendien noch zo scherpelick vervolcht wierden, dater bet dan XXV te Quaetatrecht versleghen bleven, ende alle die reste omtracket metter vlucht, maer niet zonder extreme dangier nochtans van alleghadere omrincht ende in ghelijcker voughe ghetracteert te wordene, waerof gheadverteert zijnde die heere van Beaumont ende Jacob van Laleyn, zy reysden in alderdiligentie, metten garnisoene van Cortrijcke, tEecloo waert, aldaer hemlieden die Ghendtenaers (dieder over lanck gheleghen hadden) in gheender maniere verbeyden en dorsten, loopende alle ghelijck haerlieder veerden ende sauverende hemlieden in eenen busch, maer eer zyder wel toe gheraken consten, zo wier-

Gent door die van Aelst bestookt.

dender an de cant van XXXX van hemlieden onder weghe vernielt ende doot ghesleghen, metsghaders ooc gheel Eecloo verbarnt, als oyt partidich ghewcest hebbende jeghens die prince. Die welcke metten zelven ooc wel scherpelick dede ghebieden al Vlaenderen ende Henegauwe deure, dat een ijghelick voortan een bourgoensch cruce up zijnen boesem draghen zoude, ten minste van een vierendeel lanck, up peyne van voor viant slandts ende medecomplice van die van Ghendt gherekent ende ghehouden te werdene, daer van stonden an zulc effect naervolchde, dat zelfs die vrouwen ende kijnderen allomme ghecruyst achter strate ghinghen, wesende ontwijffelick wel een zake van grooter nieuwicheit ende vreimdicheit. Ende voor texpireren van der zelver maent namen die Bourgoengnons die stede van Thielt inne, daer zijt tallen cante al pijlgierden ende verbarnden, worpende svrijdachs, ten derden daghe van novembre, die meulene tAssene, in Vier Ambochte, in gronde, ende stekende voorts tvier in al tghuene dat noch over ende stont, zo dater van dier tijt voort nievers yet meer te halene en was, Godt beteret! Ende up den tweeden dach daer naer brochte Sijmoen van Laleyn, die heere van Haute ende van den ghulden vliese, Waerschot tzijnder obedientie ende onderdanicheit, met omtrent acht hondert mannen van wapenen, te peerde ende te voet, die welcke daer niet en lieten dan dat hemlieden of te zwaer of te heet was, dies hemlieden die omligghende lantslieden zo grootelicx belchden, dat zijt zonder faute wel waenden ghewroken thebbene, maer zy misten, want zy veel min in ghetalle waren, zo dat zy, naer veel strijts ende ghevechts, int ende nootsakelick vluchten moesten, latende wel XXX van den heuren ter stede doot ende vele ghevanghen. Sdijssendachs binder zelver weke, coos men te Ghendt uyt elc ambocht ende neeringhe vijf mannen, die tsamen ghewapender- 1452.

Gebod van het Bourgondisch kruys.

De partyen tegten wederzyds tooneelen op van algemeene verwoesting.

1452. handt naer Aerdenburch ende Oostburch trocken, zeer jammerlick sacagierende ende barnende beede die steden, metsghaders ooc alle die schoone omligghende dorpen ende prochien totvoor die stede van Sluys, in der maniere dat zy met ontallicke veel bestiaels ende met bet dan II^c wagheneu vul roofs ende buyts (wesende meest coren ende zout) weder thuysewaert keerden, maer daerentusschen speelden die Pijcaerden van ghelijcken ooc al tzelve spel tAeltere, te Roeslede, ter Munte, te Sloedinghen ende allomme elders daer omtrent, niet zonder groote bloetsturtinghe van den onnoosele ghemeente, commende bovendien noch ten XIXe daghe van der voorzeider maent te Dronghene, daer zijt insghelijcx ooc al heurlieder maecten ende wel half die prochie in gloeyen stelden, in zulcker wijs dat die Ghendtenaers, in wederwrake van dien, tsanderdachs anderwarf die stede van Aelst beleyden, wel met X duysent voetknechten ende een thoeveel inghelsche ruteren te peerde, maer voorwaer, zy en bedrevender anders gheen faict, dan dat zy XXXV min wederkeerden dan zyder ghecommen waren, byder uytnemende prouesse ende vaylgiandise van Franchoys van Arragon ende Mer Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, dies hemlieden die Groenthenters zo overqualijck contenteerden, dat zy ten eersten daer naer haerlieder wech ten lande van Aelst waert namen, makende daer al theurlieder daer zy eenichsins by ghecommen consten, ende bringhende up St-Andriesdach eenen grooten buyt met hemlieden te Ghendt, twelcke ontwijffelick cause was dat sprincens gendarmerie noch binden zelven daghe die heerlicheden van Somerghem ende Looverghem ofte Loovendeghem pijlgierden.

Ten tweeden daghe van decembre, stack Philips van Laleyn tvier in die prochie van Marlebeke, vertooghende hem voorts met zijnen volcke tot voor die stede van

Ghendt, aldaer hem tghemeente in zulcker moghentheit jeghens track, dat hy zeer haestelick tot Enham vlieden moeste, wederstaende daer zijne vervolghers zo buytermaten clouckelick ende vromelick, dater van beeden zijden veel bloets ghesturt wiert, maer van der Laleynscher zijde varre meest, zo dat hyder zonder faute int ende zelve ghebleven zoude hebben, indien hem Jacob van Laleyn, met tgarnisoen van Oudenaerde, niet ghesauveert ende wech ghevoert en hadde, wel ten omsprekelicken regrette van de voornoemde van Ghendt, die snachts tzamen binder abdie ten Ham logierden, stellende sdaechs daer naer tharen vertreckene die prochie gheel in gloeyen, daer jeghens dat die van der contrarie zijde, up den X^e der zelver maent, tcasteel tHansbeke beroofden ende verbarnden, priverende daerenboven ooc diversche inghesetenen van den lijve: ende tsanderdachs assiedgierden die Ghendtenaers wederomme van nieus die stede van Aelst, hoe wel dat zijt er niet lanck en maecten, overmidts die excessivelicke straffe vorst ende tvallen van der snee. Tsaterdachs, den XVIe van der maent als voren, wiert Dierijck van Schoonbrouck, die capiteyn van St-Jacobs prochie te Ghendt, met zeer lettel volcx, bycans te Laerne teeneghadere omrinct ende besloten van II^c vrome ruteren te peerde, die welcke hem (midts zijnder behendicheit) nochtans niet anders en mesdeden dan dat zy een van zijne lieden (ghenaemt Pieter Toris) in handen ghecreghen ende mede te Denremonde waert voerden, aldaer men hem naermaels jeghens twee ghevanghene Pijcaerden vermanghelde. Ende smaendachs daer naer versloughen die Groenthenters een groot ghedeel van haerlieder vianden te Zele, binden lande van Waes, ende namender bovendien noch zesse ghevanghen, bringhende voorts die voorscreven prochie, metter heerlichede van der Hamme, gheel ende al ter pijlgiagie ende te viere, tal zulcken be- 1452.

1452. haghene van den ghemeente te Ghendt, dat zy noch voor tende van der maent weder met machte uyttrocken ende al tzelve ooc tIseghem, te Roosebeke, te Muelebeke ende elders daer omtrent bedreven, maer die van Inghelmunstre wederstonden hemlieden zo clouckelick ende vaylgiantelick met tgarnisoen dat zy binnen hadden, dat zy zonder eenich notable grief int heurlieder bleven, te spijte van alle die ghuene diet leet was. Up den nieudach, ingaende lauwe, consumeerden die van der Bourgoenscher zijde die prochie van Merendre, met al dater naest stont, by den viere, zo dater die Ghendtenaers zeer rasschelick naer trocken, achterhalende haerlieder vianden te Ghijseghem, daer zyder zommeghe vechtender handt ter doot brochten, ende zom ghevanghen te Ghendt waert zonden (aldaer zy niet langhe en leefden) roovende ende barnende voorts al dat zy te Ghijseghem vonden, metsghaders ooc in alle andere circumvoisine dorpen ende passagien, zonder eenich regart ter weerelt te nemene (dat een ijghelick vreimt dochte) of zy van haerlieder ofte van andere jurisdictie waren. Ende ten tweeden daghe daer naer volghende, besprongben die Groenthenters weder up nieu haerlieder partje by St-Lieven te Houtem, ghenouch ter ghemeener schade ende bate, ghereserveert dat die voorzeide aggresseurs vijf ghevanghenen met hemlieden te Ghendt waert brochten, die welcke daer tsanderdachs alle ghelijck ghehanghen wierden, zonder dat mer eenichsins tusschen spreken mochte, zoot te meer stonden ghebeurde, in zulcker wijs dat men van dierghelijcker wreetheit noyt en hoorde, nochte ooc van zulc een haet ende nijdt als die rebellighe van Ghendt jeghenwoordelick jeghens haerlieder nateurelicken heere ende prince droughen, zeer rudelick beschietende ende bestormende tcasteel te Theimsick, binden lande van Waes, niet jeghenstaende dat zyder (midts der resistentie ende vromicheit van die van binnen) anders gheen profijt en

deden dan dater haerlieder meeste stick artijlgerie barste ende te nieten ghinck. Ten V^e^ daghe daer naer, haelden eeneghe van den ghendtschen ghemeente Pieter de Hane foortselinghe uytter vanghenesse, twelcke die andere terstont by crachte ende met ghewelde wederstonden, zo dat zyder een thoevele quetsten ende twee capiteynen (voor eenen tijt) ghevanghen namen, te wetene, den bastaert Blancstrain ende Jan de Vos, surroguerende metten zelven in haerlieder stede Inghelram van den Broucke ende Jan van Strimeersch. Ende smaendachs, den XXIIe van der maent voorscreven, brochten die Groenthenters wonderlicke veel roofs ende buyts, metsghaders ooc zeere veel bestiaels, uytter heerlichede van Hardoye ende die andere ommeligghende contreyen, twelcke zo gheringhe niet ghesciet en was ofte Jan Fallot en track al heymelick, met L van zijne inghelsche saudeniers, uytter stede van Ghendt naer Denremonde, aldaer hy hem van dier tijt voort van sprincens zijde bleef houdende, ten grooten meshaghene van de gheinteresseirde, zo men wel peynsen mach, die welcke up tzelve pas zeer veel ghevanghenen ghecreghen uytten quartiere van der Sluys ende van Onser Liever Vrauwe ten Oldenhove, treckende voorts reghelrecht (in wederwrake van der revolte als voren) met machte te Denremonde waert, ondere tbeleet van Dierijck van Schoonbrouck, dieder zonder langher verdrach alle die voorboughen in gloeyen stelde, wat resistentie dater die van der stede jeghens ghedoen consten, de welcke hy endelinghe ooc bedwanck zo haestelick te deynsene, dat zy zom in de reviere van der Schelde versmoorden, ende zom levende in handen gherochten, stervende ten eersten daer naer te Ghendt by den baste, volghende dordonnantie van den capiteyn voornoemt, die van ghelijcken ooc niet en faylgierde van up den eersten dach van sporcle, met X duysent strijdbaer mannen, zijnen wech naer Gheerts- 1452.

Jan Fallot neemt bezit van Dendermonde.

1452. berghe te nemene, aldaer hy by fijnder foortse den thorre, ghenaemt Diercost, subjugierde ende tondere brochte, zendende alt Pijcaers ende Henewiers garnisoen dater binnen was (totten nombre van XV° persoonen) ten casteele te Schendelbeke waert in vanghenesse. Van welcker ghevanghenesse die nieumare hoorende Jan van Croy, die heere van Tours, up de Marne, ende van den gulden vliese, zant er uytter stede van Haet zeer subitelick jeghens, in der maniere dater by Gheertsberghe, tusschen Plancke ende Surlinghen, gruwelicke zeere ghestreden wiert ende even vaylgiantelick van beede zijden, hoe wel dat die van Haet (als wesende varre minst in ghetal) int ende vlieden moesten, latende bet dan VII° van haerlieder medeghesellen ter stede doot. Met deser victorie gheereghen die voorzeide van Ghendt zulc een couragie ende moedt, dat zy zelfs binden lande ende graefscepe van Henegauwe trocken, zeer compasselick roovende, moordende, barnende ende destruerende al tghuene daer zy eenichsins by gheraken consten, al zo wel te Lessinghe (twelcke nu te veel steden weder gherepareert was) als in de XVII circumvoisine prochien ende dorpen, in zulcker wijs dat zy met eenen inestimablen buyt weder thuysewaert keerden ende te zo cleenen verliese van volcke als een wondere.

De Gentenaers vallen in Henegauwen.

Zy verlangen eene dagvaert.

Tsaterdachs, den X° van der ghementioneerde maent van sporcle, zonden die van Ghendt Jacob Ruebs, den prior van der Chartreusen, met Mer Boudewijn de Vos, Jeronimus Coubrake, Pieter Portier ende noch VIII andere ghedeputeerde, tzamen by saulf conduyte naer die stede van Damme, omme aldaer met Jan van Bourgoengnen, die grave van Stampes (uytter name van den prince) in communicatie van paeyse te commene, maer dies niet jeghenstaende die dachvaert wiert te Brugghe verlegt, daer hemlieden die voornoemde ghedeputeerden zo buytermaten

overmoedelick hielden, als of zy jeghens haerlieder natuerelicken heere ende prince niet medale mesdaen ofte verbeurt en hadden, imputerende alle die voorleden troublen ende beroerten zijn zelfs ongheregheldе ghiericheit ende voortstellinghe van nieuwe cayljooten up tzout ende graen, ghelijck wy ghehoort hebben, zo dat die van die verghaderinghe gheen ander effect en sorteerden dan dat hem Mer Boudewijn voorzeit (contrarie zijne belofte) van dier tijt voort bleef houdende daer hy was. Ende smaendachs daer naer omthoofde men te Ghendt Pieter Wammeersch, omme dieswille dat hy die huysvrau van Jacob Wammeersch, zijn vaders broedere, misbruyct ende vercracht hadde. Up den XIIII^ste van der zelver maent dede die capiteyn Jan van Strimeersch noch een course ende sproncreyse met die Groenthenters, in Henegauwe, tot binder casselrie van Enghien, zeer jammerlick pijlgierende, afloopende, schendende ende bedervende aldaer zy voor by passeerden, metsghaders ooc eeneghe casteelen, forteressen ende andere passagien teeneghadere in gloeyen stellende, ende keerende voorts met alle den buyt naer tcasteel te Schendelbeke, aldaer zy haerlieder voornoemde XV ghevanghenen van Diercost, met hemlieden namen ende te Ghendtwaert brochten, in der maniere dater XIIII tsanderdachs omthalst wierden, daer Gheerardin, die zuene van Woutere van der Plancke, bailliu van Arien, mede een of was. Binnen deser middelen tijt maectet die capiteyn Dierijck van Schoonbrouck (daer wy nu diewils of vermaent hebben) zo teeneghadere al verbeurt in die prochie tHoudernesse, in Vier Ambochten, dat hyder nieuwers yet eyghens ofte gheels en liet. Ende ten eersten zondaghe van den Vastene, den XXI° van der maent als voren, trocken te Rijssele ter Spinette, Jooris Metteneye, die forestier van Brugghe, Jacob Metteneye, F^s Jacobs, ende Jan van den Vagheviere, aldaer die voor- 1452.

Zy vervolgen hunne vyandlykheid tegen verscheide steden.

1452. noemde forestier, by grooter prouesse ende vaylgiandise, den sperrewaer conquesteirde, in de presentie ende jeghenwooordicheit van den hertoghe Philips van Bourgoengnen ende den grave Charles van Charloys, zijnen zuene. Sdaechs daer naer reysden die Ghendtenaers weder omme in grooter moghentheit te Cortrijcke waert, ondere haerlieder capiteynen Inghelram van den Broucke, Dierijck van Schoonbrouck ende Jan van Strimeersch, maer en bedrevender anders gheen faict dan dat zyder die voorboughen verbarnden, ende drie persoonen van der stede versloughen, keerende voorts, met al tghuene dat zy ondere weghe ghestelen consten, reghelrecht weder van daer zy ghecommen waren. Hierentusschen staken eeneghe andere van haerlieder seditieuse compaengnons ende medeghesellen tvier int casteel te Oudenburch, by Denremonde, metsghaders ooc in twee watermeulens daer omtrent, te spijte van alle die ghuene die tzelve meenden te belettene, daer of dat zyder zom ter stede doot sloughen ende zom met veel roofs ghevanghen te Ghendt waert voerden, aldaer zy tzamen an een ghalghe tleven endeden, ende ondere andere vijf Zeelanders van der compaengnie van Jan van Schanghen, wesende alle ghelijck oude crijchslieden ende zeer vrome mannen van wapenen. Ende smaendachs, up den Ve dach van maerte, overviel die bastaert Blancstrein, met acht hondert Groenthenters te voet ende XXX te peerde, zo ijselick ende zo hatelick Sijmoen van Laleyn, den heere van Haute ende van den gulden vliese, binder heerlichede ende prochie van Zweveghem, dat hijt ontwijffelick emmermeer ontcommen en mochte, ten hadde ghedaen textreme devoir van den heere van Maldeghem, die welcke hem by zijnder vromicheit die middele verleende omme hem zelve te mueghen saulverene metter vlucht, ghelijck hy ooc dede, latende van zijne IIe vrome ruteren te peerde ende te voet bet dan de

LX ter platse versleghen ende IX ghevanghen, de welcke die bastaert voorzeit ondere weghe in thuysewaert keeren an diversche boomen dede hanghen, behaghende ende verblijdende hem zelven zo grootelicx in zijne victorie, omme die schoone peerden wille die hyder by gheconquesteert hadde. Ten zelven tijde pijlgierde ende verbarnde tghendtsche garnisoen dat te Poucke lach die wel ghepeupleerde prochie van Inghelmunstre, toebehoorende die grave Jan van Stampes van zijnder huysvrau weghe, hoe wel dat tcasteel aldaer gheenen noodt en hadde, overmidts die garde dieder binnen was. Ende swoendachs, den XIIIIe van der maent voornoemt, dede die capiteyn Dierijck van Schoonbrouck noch een course met zijnen volcke tot voor die stede van Denremonde, maer deurdien dat hem daer niemende handthaven ofte strijt leveren dorste, zo keerde hy te haestelicker weder, ghemoetende by fortune XL van sprincens lieden, daerof dat er maer zesse en omtrochten, want de XX wierden zeer compasselick in de furie vermoort ende die reste te Ghendt ghehanghen naer costume, aldaer men ten tweeden daghe daer naer dierghelijcke justitie ooc dede over eenen ghevanghen Lalandre, niet jeghenstaende dat hy van goeden huyse was ende C ponden grooten voor zijn rentsoen boot, want inder waerheit men zach er noch afcomste noch ghelt, zo wieder in handen gherochte, hy moest er voren zitten, van wat conditie, state ofte qualiteite hy wesen mochte, twelcke zonder faute groote jammere ende eene alsins onghecostumeerde wreetheit was; maer men hadts anders als doen, deur dien dat die rebellighen alzo wel in boosheit als in moghenteit excedeerden, latende hemlieden nochtans int ende zo varre ghezegghen dat zy Jacobs Ruebs, den prior van de Chartreusen, met Jan van Eecke, Philips Sersanders, Jan de Raedt, Jheronimus Caubrake, Jan Cauwerijck, Jan van der Moere, Willem Portier ende Jan van

1452. Gevecht by Dendermonde.

1452. Poele, tzamen smaendachs ten XIXen daghe van der maent voorscreven te Seclin waert deputeerden by sauf conduyte, omme aldaer wederomme van nieus te sprekene van paeyse, hoe wel dat die dachvaert als noch niet anders uyten brochte dan die voorghaende, mids die groote obstinaticheit ende hartneckicheit van die van Ghendt, die welcke in gheender maniere bughen en wilden, loopende swoendachs daer naer weder allevot met machte uytter stede, onder die conduyte van Dierijck van Schoonbrouck ende Jan van Strimeersch, ende bespringhende haerlieder vianden zo rudelick tHassche voor die kercke, dat zy nootzakelick met schade ende schande wijken ende rumen moesten, ooc naer dat zy beede die voornoemde ghendtsche capiteynen ghequetst hadden. Ende ten derden daghe daer naer volghende ghecreghen die Ghendtenaers insghelijcx ooc die overhandt te Sledinghen, daer zy een deel van XVIII Pijcaerden (want zo noemden zy alles princens lieden, ghelijck voorzeit es), zeer furieuselick thaerlieder ancomene vernielden, bringhende die reste met hemlieden ghevanghen thuys waert, aldaer zy alleghadere by den baste verghinghen, namentlick Vincent de Prusschere, gheboren van Eecloo. Tal zulcken meshaghene van die ghuene die hem beminden dat zy ter cause van dien up den Palmsondach Hijsthem ende Desseldonck spolieerden ende in gloeyen stelden, priverende allomme veel lantslieden van den lijve ende keerende met veel bestiaels weder van daer zy ghecommen waren. Binder zelver weke quamen die Groenthenters in grooter menichte tot voor die stede van Brugghe, nemende daer tallen cante al dat zyder vonden, alzo wel beesten als allerande andere catheylich goet ende stekende voorts tvier in Sevencote, Drieconinghen ende Drievrauwers, omme dieswille dat die van Brugghe haerlieder prince mede vielen ende met hemlieden gheensins hulen en wilden, zo wy elders wat claerelick betoocht hebben.

Anno XIIIIc ende LIII, up den derden Paeschdach, 1453. trocken die Ghendtenaers met den capiteyn Pieter Moreel weder zeer sterckelick te Denremonde waert, bestormende die stede zo zy best consten, maer daer en quamen anders gheen vruchten of dan dat zyder IX ofte X van den heuren lieten, twelcke willende verbeteren Dierijck van Schoonbrouck ende Jan van Strimeersch namen sdonderdachs naer Quasimodo, met alle haerlieder gendarmerie wech naer tland ende graefscip van Henegauwe, zeer deerlick roovende ende barnende aldaer zy voorby passeerden totter reviere van der Schelde en de stede van Doornijcke, metsghaders ooc subjugierende ende tondere bringhende die stede van Berghen, Maude, Pont-à-Rone, Sulsteke, St-Aubertsbergh, Quamoer, Meldene, Ethicove, Schorisse, tcasteel te Seghelscheen, Horenbeke, Roesbeke ende Boucke met veel meer andere sloten, stercten ende passagien daer omtrent, zo dater tusschen Oudenaerde ende Pont-à-Rone van ghelijcken ooc nieuwers yet eyghens ofte gheels en bleef, al ten inestimablen grieve ende verdriete van den ghemeenen lande, want ten ware niet wel scrivelick hoe groot eenen schat dat die voorzeide van Ghendt uyt dit voyagie, ten IIIIen daghe, mede thuyswaert brochten, zonder eenigherande resistentie ofte contradictie, deurdien dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen (by faute van ghelde) nieuwers eenich volck van wapenen te velde en hadde, consenterende hem alleenelick met zijne garnisoenen van Cortrijcke, Oudenaerde, Aelst ende Denremonde omme daer mede die Ghendtsche garnisoenen te Gavere, te Poucke, te Schendelbeke, te Nevele, tHassche, tHesscheghen, te Loo, te Peerboome, te Braem, te Belseke ende elders te wederstane) ende namentlick ooc die ghuene die bovendien noch up de casteelen van Boudewijn Rijm ende van Ghelebot Vileyn laghen, doende daghelicx elcanderen al tmeeste leet ende spijt dat zy consten ghepeynsen ofte

Aenval op Dendermonde.

Veroveringen in Henegauwen.

Den hertog vergenoegt zich met zyne bezettingen van Kortryk, Audenaerde, Aelst, en Dendermonde.

1453. versieren ter eeuwigher ruine ende desolatie van alle haerlieder ghebeurs ende naerste inghesetenen. Ende tsondachs naer tvoorscreven voyagie van Henegauwe, vespereyde te Brugghe als forestier Jooris Metteneye, commende tsanderdachs in behoorlicker equipagie uyt tcloostere ten Eechoute, deur die Wullestrate, ter ghecostumeerder bane ghereden met Jan de Swaef, Jan Caneel ende Jan van den Vaghevìere, aldaer Jan Caneel, by zijnder vromicheit int fait van wapenen, den spiet verdiende, voughende hem voorts nopende den surpluse in als naer zijne voorsaten in officie. Ten XVIIIe daghe van der zelver maent wierden te Ghendt buyten de Muwepoorte vier inboorlinghen van der stede ghevanghen ende verworcht, omme dieswille dat zy in zekere course ofte spronereyse eenen kilck uytter kercke ghenomen ende ghestolen hadden, twelcke die Ghendtenaers (ter eeren Gods) in gheender maniere onghepunieert laten en wilden, al wast by aldien dat zy in veel andere zaken grootelicx te cort vielen ende zeer grouvelick haerlieder conscientie quetsten, treckende zeer corts naer desen metten capiteyn Dierijck van Schoonbrouck te Saestinghe waert, aldaer zy (te coste van viere van haerlieder compaengnons) diversche lantslieden vinghen die jeghens hemlieden in die wapenen waren, nemende voorts ten VIII^en naervolghende daghe haerlieder wech naer tcasteel van Boudewijn Rijm, omme haerlieder gheassiedgierde medepoorters daer foortselinghe secours ende omtset te doene, ghelijct ghesciede, inder maniere dat zyder viere van haerlieder vianden versloughen ende drie ruteren te peerde ghevanghen namen, die welcke sdaech daer naer met die voorghaende ghevanghenen van Saestinghe tzamen te Ghendt by den baste storven. Ende up den meydach pijlgierden ende verbarnden een ghedeel Groenthenters teasteel te Male, by Brugghe, twijle dat haerlieder medeghesellen tselve spel te Thielt ende elders daer omtrent speel-

't Kasteel te Male verbrand door de Gentenaers.

den, keerende alzo wel deene als dandere met wonderlicke 1453.
veel roofs ende bestiaels weder van daer zy ghecommen waren. Zo van ghelijcken ooc dede die bastaert Blancstrain, die up tzelve pas met zijnen volcke beede die prochien van Lichtervelde ende van Coolscamp ghesacagiert ende in gloeyen ghestelt hadde, te coste van drie van zijne saudeniers, die by den gheschotte, commende uytten casteele van Lichtervelde verniclt wierden. Ten vierden daghe daer naer, omthalsde men te Ghendt Michiel van Oosterseele, gheboren van Ronse, omme dieswille dat hy eenen brief ghebrocht hadde van joncheer Gheeraert van Schorissen an den capiteyn Jan de Vos, inhoudende zekere persuasive redenen waeromme men den voorscreven Blancstrain behoorde van levende lijve ter doot te bringhene. Ende up den VII^en der zelver maent sloughen die Ghendtenaers in grooter moghentheit voor Aelst nedere, Storm op Aelst.
bestormende die stede buytermaten gruwelick van vier zijden bet dan drie ueren lanck gheduerende, aldaer hemlieden die van binnen zo clouckelick ende vailgeantelick jeghens vouchden dat zy (te spijte van alle die ghuene die tleet was) int heurlieder bleven byder zonderlinghe vromicheit van Loys van Vieusville, die stedehoudere van den capiteyn Antheunis Wissock, alsdoen absent wesende, niet jeghenstaende dater up tbollewerck, ten noortzijde, zes van haerlieder vroomste mannen van wapenen tleven lieten ende namelick joncheer Lieven van Steelant, want van der ghendtscher zijde blevender insghelijcx ooc sommeghe versleghen ende bysondere die zeer vrome vaendraghere Hans de Duytsche, die welcke by uytnemender prouesse tvaendelele van der poorte haelde dat die borghers ende inghesetenen ter cleenicheit ende mesachtentheit van die van Ghendt uytstaken. Twelcke al verhoorende die voornoemde capiteyn Wissock, quam haestelick met VIe cloucke mannen van orloghe uytter stede van

1453. Denremonde die beleyde Aelstenaers ten secourse, maer Godt weet! die belegghers en dorsten hem niet verbeyden, keerende by nachte weder van daer zy ghecommen waren. Tsaderdachs, den XII^en van der maent als voren, dede Mer Adriaen van Vlaenderen, die heere van Voorhoute, F^s Mer Hectoors (daer zaligher memorie die grave Lodewijck van Vlaenderen, ghezeit van Male, van bastaerdye weghe die vadere of was) alle extreme poghernie ende neersticheit omme ghewapender handt die stede van Hulst, in Vierambochten, ter behoorlicker obedientie ende onderdanicheit te bringhene, byder hulpe van Jan van Berchem die zijn zustere ghetraut hadde, metsghaders ooc van Jacob de But, die broedere van Adriaen, wijlent religieux ende groot cronijckeur int cloostere ten Dunen, maer voorwaer die zake quam al anders dan zy meenden, want zy vondender zulc rencontre dat zijt haerlieder zevenstre qualijck ghenouch omtvlieden en consten, abandonnerende alle die reste van haren volcke, daerof dat die zesse ter stede doot bleven, ende die XXVII wierden ghevanghen, metsghaders ooc tsanderdachs te Meerlebeke ghehanghen, ende daer naer ondere die ghalghe begraven, by ordonnantie van Dierijck van Schoonbrouck, die capiteyn van der stede van Ghendt, zo wy nu dicwils ghehoort hebben.

Binnen dezer middelen tijt overleet vrau Cathelijne van Valoys, die oudste dochtere van den grave Charles van Charloys, niet langhe gheleghen zijnde van eendere dochtere, ghenaemt Marie, die welcke met haer in die kercke van Ste-Goule, te Bruessele, begraven wiert, ter grooter ghemeenen rauwe ende lamentatie. Gheduerende de welcke zo deden de natien van de cooplieden alsdoen te Brugghe residerende, zo veel devoirs ende vervolchs by den hertoghe Philips van Bourgoengnen dat hy die van Ghendt noch eenen dachvaert van paeyse binder stede van Rijssele accordeerde, aldaer zy up den XXV^en der voorzeider maent

Dagvaert te Ryssel.

haerlieder ghedeputeerde zonden, te wetene: Jacob Ruebs, den prior van den Chartreusen, Jan Moerman, Jan Moeraen, Jan van der Eecke, Philips Sersanders, Gillis Bouwins, Jan van der Moere, Jheronimus Caubrake ende Willem Portier, die welcke by haerlieder zonderlinghe wijsheit ende discretie de zake zo varre avanceerden dater (mids dintercessie van de natien voorscreven) zekere redelicke conditien van paeyse gheconcipieert wierden, hoe wel dat zy den uytsinnighen ende radeloosen gemeente van Ghendt gheensins en greyden; in zulcker wijs dat zijt weder al interrupt stelden, zendende haerlieder Groenthenters allomme int quartier van Denremonde, daer zy buytermaten veel quaets bedreven ende al tbestiael van der lantslieden hoven haelden; ooc ghecreech die capiteyn Schoonbrouck, ten X^en daghe van wedemaent, een zeer groote qualiteit Rhijnsche wijnen ende andere vitailgie te Ninive, arresterende voorts alle die henewiersche waghenen, die met zout, leer, harinck ende andere goet, naer Berghen in Henegauwe trocken. Ende daerentusschen liep die capiteyn Blancstrain met de zijne al tplatte lant af omtrent die stede van Oudenaerde, recouvrerende daer bet dan II^c ossen, metsghaders ooc zeer veel peerden ende allerande soorte van beesten, ende userende corts daer naer van ghelijcker overwillicheits ende desordre, ooc tallen cante binder brusscher contreye, in der maniere dat tzelve die prince int ende zo beghonste te verdrietene dat hy (om zijne steden van Vlaenderen niet te travaylgierene van vreese of zy hem of vallen mochten) groot ghelt te fraitte uyt die handen van de cooplieden lichtede, doende daer mede daghelijcx in alle ghewesten lancx zo meer volcx van orloghe anscrijven, al zo wel te peerde als te voet, up hope van eens een ende te mueghen makene van der jeghenwoordigher seditieuser trouble ende beroerte. Dies nochtans niet 1453.

De Gentenaers gaen voort in hunne buytjagt.

Den hertog maekt een leger bereyd tegen hen.

1453. jeghenstaende, zo bleven die Ghendtenaers noch altijts haerlieder ghewonelicker coursen ende sproncreysen continuerende, maer principalick ende bijsondere die bastaert Blancstrain met zijne Groenthenters ende andere factieuse raspelen, daer hijt ten XVe daghe van der maent voornoemt zelfs binnen den districte van Henegauwe al weder in roeren mede stelde, zo jammerlick roovende, moordende ende barnende dat Gode claghelick was, tot binder jurisdictie van Floberghe, aldaer hem Jacob van Croy, die capiteyn van der stede van Haet, met zijnder gendarmerie zo dapperlick van alle zijden up tlijf viel dat zijn peerdt onder hem doot gheschoten wiert ende hy daerenboven ooc ghequetst, sauverende hem voorts metter vlucht zo hy best conste, ende latende bet dan IIIIc personen ter stede versleghen. Maer twijle dat men hier mede besich was, zo omtdreven Pieter Bortan ende Hans van Luyck allomme van onder Brugghe ende Damme alle die vette ossen, schapen ende andere beesten die zyder vonden, twelcke zo haest niet ghesciet en was ofte die prince (die tot noch toe ghenouch scheen gheslapen thebbene) ende slouch in uytnemende groote moghentheit te velde, ghecrighende voor alle wercken Loo, Heule ende Ninive onder zijn ghewelt) daer men metten zelven allomme tvier instack, ende water levende in handen gherochte dat omthoofde men. Smaendachs, den XXVe der zelver maent, nam die prince insghelijcx ooc tcasteel te Schendelbeke inne by assaute, twelcke hy achter een teeneghadere dede destrueren ende raseren, metsghaders ooc al tghendtsche garnisoen (volghende den raedt van Jan van Croy) waer hier waer daer an boomen hanghen, uytghesteken ende ghereserveert joncheer Jan van Waesberghe, gheboren van Lijse, die men an de valbrugghe van den casteele hinck, twijle dat Hector van Willeghem ende Pieter van Rijs by grooter behendicheit, haerlieder

Hy komt te velde.

garde omtliepen, zo dat men den ghevanghen capiteyn Laureyns, ter cause van dien, in alderdiligentie te Cortrijcke waert zant ende Willem van Loo naer Berghen, in Henegauwe. Ende up den eersten dach van hoeymaent, staken sprincens lieden tvier in Eecloo, vallende ten tweeden daghe daer naer, met ghantscher macht, voor tcasteel van Poucke, daer Mer Jacob van Laleyn, die heere van Bingnicourt ende van den gulden vliese, zijn zestere, met eender cloot doot gheschoten wiert, by blende Heyndrickx zuene, noch een zeer jonck knecht zijnde, niet zonder extreme dangier bovendien van den persoon van den grave van Charloys, metsghaders ooc van Mer Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, ende Mer Adolf van Cleven, die heere van Ravesteyn, staende ghesamelick, met meer andere dierghelijcke personagien, neffens den voornoemden Mer Jacob, wiens doode lichame die prince van stonden an wech zant, met zeer benauder herten ende menighen heeten traen, omme te Laleyn by zijn ouders begraven te werdene, doende voorts zo veel devoirs dat hy tgheassiedgierde casteel themwaerts ghecreech, hanghende daer al dat hyder vant, tot LXXXVII mannen in ghetalle, met haerlieder capiteyn Laureyns Goethals, in der maniere dat mer niemende te lijve en hielt ofte ghevanghen en nam, dan alleenelick den voorscreven blende Heyndricx zuene, eensdeels ten upsiene van zijne groote joncheit ende eensdeels ooc omme dieswille dat hy ghenouch van als onnosele scheen te zijne, escheperende niet min naerderhandt byder vlucht, die hy reghelrecht te Ghendt waert nam. 1453.

Dood van Jacob van Lalaing.

Swoendachs, den XVIIIe van der maent dies mentie es, beleyde die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, met alle zijne macht ende moghentheit dat zeer stercke casteel te Gavere, ligghende up de reviere van der Schelde, tusschen Oudenaerde ende der stede van

Beleg van het kasteel te Gaveren.

1453. Ghendt, dieder jeghenwoordelick haer garnisoen binnen hadde, daer zy hemlieden alle ghelijck zo uytnemende wel up betrauden als een wondere; maer hoorende dat mer continuelick met die meeste artijlgerie up schoot, zo sloten zy tsondachs daer naer alle haerlieder speyen ende rabatten, ende stelden die stede een mijle varre rondsomme int watere, wel hopende tvoorzeide siedgie by dier middele ooc te doen lichtene, maer zy misten; dies trocken zy tsanderendachs, den XXIIIe der zelver maent, wel XX duysent mannen sterck, zeer furieuselick der jeghens, ondere haerlieder capiteynen Jacob Meeussone ende Dierijck van Schoonbrouck, maer eer zyder consten gheraken, zo quam hemlieden Aernout van der Specken, die capiteyn van Gavere, een matsenare van zijnen ambochte (by wiens toedoene tcasteel overghegheven ende al tgarnisoen ghehanghen was) zeer haestelick te ghemoete ghereden, gheen semblant makende van eeneghe zwaricheit, ende hemlieden te kennen ghevende dat toen tijt was ofte nemmermeer omme den prince teeneghadere uytten velde te slane, ghemerct dat varre tmeestendeel van zijnder armeye (by faute van betalinghe) vertrocken was ende dat hy niet boven een handtvul volcx by hem behouden en hadde, zo hy zeide, twelcke ontwijffelick cause was dat haer die ghendtsche leghere veel te eer in cleender ordonnantie derrewaert spoede, als die ghuene die de victorie teeneghadere waenden versekert te zijne, schietende thaerlieder ancommene buytermaten gruwelick in die avangarde van haerlieder vianden, zo dater Mer Olevier, sheeren broedere van Lannoy, ter stede doot bleef, ende met dien liet Matheus van den Kerckhove, die meestere van der ghendtscher artijlgerie, van grooter haeste zijn barnende lonte in een vulle thonne buspoers vallen, zo dat hyder zeer deerlick of verghinck, roupende noch voor zijn doot afgriselicke lude ende leelick : *Vliet! vliet!* ten

fine dat hem een ijghelick van den brande wachten mochte, maer voorwaer desen roup wiert al anders verstaen by de ghuene die van den voorscreven messchieve niet en wisten, in der maniere dat zy allevot wierden vliende ende allincx zo meer tzamen haerlieder veerden loopende, wat mer ter contrarien gheroupen ofte ghedoen conste. Twelcke considererende die hertoghe Philips van Bourgoengnen, die grave Charles van Charloys, die grave Loys van St-Pol ende die grave Jan van Stampes, met veel meer andere vrome vorsten, capiteynen ende edele mannen, zy volchdender ghesamelick zo dapperlick naer, dat zy ze van alle zijden overreden ende in uytnemender groote menichte te nieten deden, zonder eeneghe merckelicke resistentie, deurdien dat die ghementioneerde beleeders van Ghendt metten peerdevolcke (twelcke cleene was) zo subitelick die vlucht annamen, ooc versmoordender zo schoffierlicke vele in de reviere van der Schelde, (die welcke hemlieden daer ovre wel meenden ghesauveert thebbene) dat zy twatere niet alleene tallen cante en overdecten, maer bovendien ooc zijnen nateurelicken cours ende loop benamen, in zulcker wijs dat er tusschen de versleghene ende versmoorde omtrent de XVI duysent doode lichamen ghevonden wierden, daer bet dan IIc priesters ende uytghelopen muenicken van de vier ordene mede onder waren, metsghaders ooc zeven wethouders, te wetene : meester Maerten de Geent, Gillis Tant, Jan Vest, Fe Aernouts, Lieven Hauwaert, Jheronimus Coubrake, Pieter Blomme ende Jan Mattheus; tghetal der ghevanghene quam bet dan tot XVIIc, van de welcke de IIIIc ghecondemneert waren voor tcasteel te Gavere lijvelick gheexecuteert te werdene by den baste, niet jeghenstaende dat zy noch zom omtrochten, overmidts die groote ghiericheit van de ghuene dieder tlast of hadden, die ze zelve secretelick wechstaken ende rentsoeneerden. Van deser

De Gentenaers geheel verslagen.

1453. schoonder victorie (die men over al die plaghe van Ghendt hiet) en verblijde hem die prince zo grootelicx niet als hy tghetal der overledene anhoorde, zegghende met zeer benauder ende bedructer herte ende weenende ooghen, tot die ghuene die hem victorieus noemden ende congratuleerden : *Wieder wint, ic verliese; want het es al mijn volck dater ghebleven es.* Ten ware niet wel scrivelick wat grooter droefheit, mestroosticheit ende desolatie dat men alsdoen allomme binder stede van Ghendt zach, ghemerct dater zeer lettele menagien waren in de welcke niet niemende (byder rechtveerdigher handt Godts) zijnen versleghen vadere, man, zuene, broedere, oom ofte eeneghe andere naerbestaende vrient en beweende, wesende midts dien ooc ghenouch ghesamelick van den advijse die prince die slotelen van der stede te presenterene, indien zy zijne wel ghefondeerde thoorne ende gramscepe niet te zeer ghevreest ende omtsien en hadden, houdende wel voor een zonderlinghe gracie dat hy (gheroert zijnde tot compassie ende medelijden) sdaechs naer die victorie zijnen herault van wapenen an hemlieden zant, met zekere besloten letteren, by de welcke hy hemlieden ondere andere zelve zijnen paeys presenteerde, up de conditien ende bespreken daer inne begrepen, verleenende hemlieden met eenen ooc saufconduyt omme haerlieder ghedeputeerde by hem in zijnen leghere te Gavere te mueghen zendene, in al zo varre als hemlieden die zake dochte breedere deliberatie ende communicatie te begheerene, ghelijct ghebeurde, in zulcker voughen dater eer yet lanck eenen goeden godtsvruchtighen paeys naervolchde, midts de conditien, reserven ende bespreken hier naer int langhe verclaerst.

Vrede met Gent. Te wetene : eerst, dat die wet van der stede van Ghendt voortan jaerlicx verandert ende vernieut zal worden, volghende die ordonnantie hemlieden verleent int jaer

XIIIᶜ ende een, by zaligher ghedachten die coninck Philips van Vranckerijcke, ghezeit de Schoone, zonder eenich anschau te nemene up die drie ledene van der stede ende zonder dats hem die overdeken, met die dekenen van der weverie ende neeringhen, dies eenichsins meer onderwinde ofte moeye, niet jeghenstaende alle previlegien, costumen ende usantien ter contrarie. 1453.

Insghelijcx en zullen hemlieden die voornoemde dekenen van der weverie ende neeringhe ooc niet meer mueghen onderwinden nichtemeer metten gouvernemente van der stede, dan metter indicateur van scepenen, maer zullen hemlieden contenteren ende ghenoughen met zulc last als haerlieder staet ende officie annegaet ende toebehoort, elc int zijne.

Ooc en zullen die wethouders van der stede niet vermeughen yemende meer te bannene ofte eenich voorghebot te doen doene, zonder tconsent van den hove ofte van haerlieder bailliu.

Nochte het voorts ooc eenigherande kennesse te nemene, tware in criminele ofte civile zaken, angaende tofficie van eeneghe princelicke officiers ofte dienaers, maer zullen die in aldermaniere ghehouden zijn te renvoyerene voor die van zijnen rade.

Die poorters ende poortressen van Ghendt zullen, om alle criminele faicten by hemlieden ghecommitteert ende gheperpetreert buyten die vryheit van haerlieder stede, voor den toecommende tijt, convenierelick ende ansprekelick wesen, al zo wel ter platse daer mesdaet ghesciet zal wesen als thaerlieder poortelicker vierschare.

Bovendien zal men alle die standaerden ende bannieren der zelver stede bringhen in die handen van den prince, omme voorts zijne wille ende goede ghelieſte daer mede ghedaen te werdene, ende ten fine dater by de dekenen ende ambochten gheen seditieuse verghaderinghe meer ter marct ofte elders en ghesciede.

1453. Met expresser ordonnantie ooc van in der eeuwicheit niet meer te mueghen userene van eeneghe witte Caproenen, Groenthenters ofte andere dierghelicke quaetdoenders ende meutmakers, hoe men die naermaels noemen mochte.

Zo men van ghelijcken ooc niet en zal van de ghewoonlicke beroupe van zaken, noch hanghende onghedecideert voor die van der steden ende casselryen van Oudenaerde, Cortrijcke ende Aelst, metsghaders ooc van den lande van Waes, Vier Ambochten, Biervliet ende Denremonde.

Maer zullen alle die voornoemde steden, landen ende casselryen van nu voortan eeuwelick ende tallen daghe alsints vry, libere ende exempt bliven van der jurisdictie, authoriteit ende overheit van die van Ghendt.

Die welcke in eerlicker amende ende beteringhe van dies zy mesdaen ende verbeurt hebben, ghehouden zullen wesen die prince ofte zijnen zuene een half mijle buyten der stede te ghemoete te treckene (daer toe ghesommeert zijnde), met alle haerlieder wethouders, capiteynen, beleeders, raedtslieden, dekenen ende andere officiers, ten minsten totten ghetale van twee duysent persoonen, omme hem aldaer in alderoodtmoedicheit te voete te vallene up beede haerlieder kneyen, te wetene: die wethouders, capiteynen, beleeders ende raedtslieden in haerlieder lijnwaet, ende alle in zwarte ongheghorde keerels, baervoets ende blootshooft, verkennende ghesamelick in franscher tale, deur dien mont van haerlieder greffier, dat zy gheel ende al tonghelijcke ende met quader cause jeghens haerlieder nateurelicken heere ende prince die wapenen anneghehadt hadden ende midts dien verghevenesse biddende, metsghaders ooc roupende, met ghemeener ende luyder stemme, om gracie ende ghenade.

Daer was ooc gheconditioneert ende besproken dat die Piercellepoorte ende Overpoorte te Ghendt altijts sdonder-

sdachs ghesloten zouden bliven, ter eeuwigher memorie ende ghedinckenesse dat zy sdonderdags naer Paesschen, int jaer voorleden, daer deure ghewapender handt uyttrocken omme die stede van Oudenaerde te gaen beleghene, zo voorzeit es. 1453.

Maer die Hospitaelpoorte (deur de welcke zy haerlieder prince die naervolghende maent te Wazeele, by Rijpelmonde, jeghens trocken, ghelijck wy ghehoort hebben) moeste teeneghadere toe ghemaetst wesen, zonder eeneghe hope van emmermeer gheopent ofte eeneghe andere passagie van nieus daer neffens ghemaect te mueghen wordene, ten ware by expressen octroye van den hove.

Ende al zo varre alst die profitelicke amende ende beteringhe annegaet, zo zullen die Ghendtenaers verobligiert ende ghehouden zijn daer voren te betalene de somme van IIIᶜ duysent goude rijders, wesende doen ter tijt in alloye ende ghewichte wat betere dan nu eensdaechs die goude croonen van Vranckerijcke zijn.

Metsghaders ooc noch L duysent ghelijcke rijders, ter reparatie van zekere verbarnde kercken (ghedeurende die voorgaende dissensien ende seditien) ende namelick van der kercke te Rijpelmonde.

Blivende daerenboven noch altijts in zijn gheheel tcontract hier te voren by den bisscop Jan van Doornijcke ende meer andere sprincens ghedeputeerde, apart ghemaect met die van der stede van Ghendt ende onderteekent by haerlieder greffiers, meester Jan Rijm, meester Gillis Papael ende meester Pieter Goetghebeur. Actum te Gavere, smaendachs, up den XXXᵉ dach van der maent voornoemt, in de presentie ende jeghenwoordicheit van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, ende van den grave Charles van Charloys, zijnen zuene; metsghaders ooc van Jan van Bourgoengnen, die grave van Stampes; Mer Adolf van Cleven, die heere van

1453. Ravesteyn, Wijnendale ende Torhout; Mer Jan van Portegale; Mer Thibault van Luxemburch, die heere van Fiennes, sgraven Loys broedere van St-Pol; Mer Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen; Mer Jacob van Luxemburch, svoorzeits Mer Thibaults broedere; Pieter van Beffremont, die heere van Charny; Jan van Croy, die heere van Tours, up de Marne; Sijmoen van Laleyn, die heere van Haute ende van Montingny; Jan van Luxemburch, die bastaerde zuene van wijlent die grave Pieter van St-Pol, heere van Haubordin; Thibault van Neufchastel, die heere van Bleumont ende maerschalck van Bourgoengnen; Jan van Neufchastel, die heere van Couchis; Charles, die heere van Rochenfort; Mer Jan van Maubeugie, ende Mer Pieter Goos; met meer andere edele ende ghequalifierde personagien, tzamen van der eendere, ende die abt van Dronghene, met Jacob van Ruebs, die prior van den Chartreusen, by Ghendt, van der andere zijde; zeer statelick gheaccompaengneert ende vergheselscipt met Boudewijn van der Gracht, ghezeit van Nevele, religieux van St-Baefs; Jan Moraen; Jan van der Eecke, die twoort voerde; Jan de Raedt; Antheunis Sersanders; Jan van der Moere; Jan van den Poele; Willem Portier ende Mer Jan van Schoonhove, die welcke daer alle die voorghescreven poincten ende articlen van paeyse ghesamelick accordeerden, approbeerden ende confirmeerden, in behoorlicker voughe ende maniere.

Den hertog trekt naer Audenaerde.

Dienvolghende, zo quam die hertoghe Philips van Bourgoengnen tsanderdachs voor die noene (zittende up een peert dat ter laetster defaicte zeer grievelick ondere hem ghequetst was) met alle zijne armeye, in schoonder ordonnantie, van Gavere te Leerberch waert ghereden, aldaer hemlieden die Ghendtenaers metten zelven zeer tamelick queten, nopende den voetval by den paeyse als voren gheconditioneert ende ghearticuleert, uyt crachte van de

welcke zy daer van ghelijcken ooc van alle haerlieder standaerden ende banieren schieden, zo dat men ze zom te Buenen ende zom naer die stede van Halle vervoerde, aldaer zy binnen die kercke van Onser Liever Vrauwen, in teeckene van waerachtighe victorie, ghehanghen wierden, by laste van den prince, die ten eersten naer desen weder te Gavere keerde ende van danen tOudenaerde, slaende zeer corts daer naer eene nieuwe munte, die men Leeuwen hiet, van LVIII int marck, metsghaders ooc die halve ende vierendeelen naer advenante. Ende transfererende binder maent van novembre weder up een nieu die camere van der hoofdredeninghe van Ghendt te Rijssele, achtervolghende die eerste justitie ende ordonnantie van diere, ghemaect int jaer XIIIIᶜ ende LXXXV, by zaligher memorie den hertoghe Philips van Bourgoengnen (ghezeit de Stoute), zijnen grootheere, voor die welcke hy insghelijcx ooc een uytnemende schoone tombe te Bruessele dede maken, byder handt van meester Jacob de Coperslagher, die dezelve ooc naermaels stelde ter platse daer zy behoorde, te wetene binnen den cloostere van de Chartreusen, byder stede van Digion, in Hooch Bourgoengnen, aldaer die voornoemde hertoghe begraven licht, zo elders breedere ghenoteert ende betoocht staet. Twijle dat men hier mede in Vlaenderen besich was, zo quamer die waerachtighe ende zeer beclaghelicke tijdinghe hoe dat die Turcken ende ongheloovighen, by veel zwaerbloedighe ende onverdraghelicke assaulten endelinghe die stede van Constantinopelen inneghenomen ende teeneghadere tondere ghebracht hadden, userende daer van zulcker wreetheit ende tijrannie over die Kerstenen, dat alle menschen jammeren mochten diet hoorden, in der maniere dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen (als een goet godtvruchtich prince) van stonden an vier galleyen met volcke ende allerande munitien van orloghe derrewaert depe-

Den hertog zend vier galleyen ter hulpe van den paeus tegen de Turken.

1453. scheerde, ter assistentie van spaeus Nicolaus lieden van Romen, met belofte bovendien ooc van meerdere secours ende bijstandicheit, tal welcken fine hy int beghinsele van der maent van maerte ten duytsche lande waert track, omme dies angaende breedere metten keyser Frederick te communiquierene; die welcke zijne comste ghewaer wordende, metsghaders ooc die cause van diere, zeer haestelick zelve zommighe ghedeputeerde der jeghens zant, ontbiedende hem dat hy gheen verloren moeyte meer doen en dorste van voordere te reysene, ghemerct dat hy hem gheensins ghehelpen en coste, mids zijnder indispositie ende crancheit, hoe wel dat zy in der waerheit nieuwer naer zo groot niet en was als hy hem gheliet, maer altijts bleef er die zake mede interrupt, Godt beteret! Ende ten VIIIe daghe van der maent voorscreven, wiert Mer Joos van Halewijn, die heere van Peenen, ghesurrogueert int souvereynscip van Vlaenderen, in die stede van Mer Colaert van der Clyte, die heere van Ruwerscheure ende van Watene, deser weerelt overleden tsijdert den VIIIe der voorgaender maent. Up den tweeden dach daer naer, tsondachs naer Vastenavent, staken onder andere te Rijssele ter Spinette Jan Caneel, die forestier van Brugghe, Jan de Mol ende Jooris Metteneye, aldaer zy tzamen veel lofs ende prijs behaelden, want die forestier voorzeit wander den sperrewaer ende Jan de Mol den ypocras, doende voorts tharen wederkeerene als naer costume, elc int zijne.

1454. Int jaer ons Heeren XIIIIc ende LIIII, up den derden woensdach naer Paesschen, den XIIIe van der maent van meye, vespereyde te Brugghe die forestier voornoemt, vindende hem tsanderdachs weder ter bane up die Groote marct, met Rogier, die natuerelicken zuene van Maerten Hoonin, Jan de Roovere, Jooris Fierens, Jooris Metteneye ende Mer Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, aldaer menighe vrome lance in diversche sticken gesteken

Steekspel van den witten Beer.

wiert, eer anderstont men Jan de Roovere den spiet, Mer Antheunis van Bourgoengnen den hoorne ende die coninck van der Spinette te Rijssele den beer toeschicte, die welcke hemlieden int bedienen van haerlieder officie voorts respectivelick elc om best queten, al tjaer lanck ghedeurende. 1454.
Binnen welcken middelen tijt die hertoghe Richart van Jorck die croone van Inghelant begonste te querelerene van der gravinne Philippine van der Marcke, zijnder oude groote vrauwe weghe, daer die hertoghe Lyoneel van Clarance, derde zuene van wijlent die coninck Eduaert (ghezeit dEdele ofte van Vindeliflore), die vadere of was, zo dater den ghemeenen lande tallen cante veel verdriets, jammers ende miserie of quam, mids die assistentie van den grave Richart van Varwijck, capiteyn van der stede van Calis, ghelijck wy int vervolch van dezen allincx zo clarelicker hopen te deducerene ende te betooghene. Omtrent den zelven tijt dede Onse Lieve Vrauwe te Keerselare, in die prochie van Edelare, by Oudenaerde, haer eerste miracle. Ende die grave Charles van Charloys (nu wedeware zijnde van vrau Cathelijne van Vranckerijcke, zo wy ghehoort hebben), wiert zo uytnemende zeere gheaffectioneert tot vrau Margriete, svoorzeits shertoghen derde dochtere van Jorck, dat niet en scheen ofte hy en zouder mede ghehuwet hebben, maer dies niet jeghenstaende, zo traude hy swoendachs, ten XXXe daghe van octobre daer naer volghende, binder stede van Rijssele, by den advijse van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen vadere (al en wast ten besten zijnen wille niet) vrau Isabelle, die dochtere van den hertoghe Charles van Bourbon, zijnen rechtzweere, van vrau Agniete, zijn vaders joncste zustere weghe, daer hy duergaens zeer eerlick, lovelick ende paeyselick mede leefde, als dat hy ontwijffelick wel een spijghele wesen mochte voor alle kerstene princen, vorsten ende hovelinghen ende bijsondere

Onlusten in Engeland.

Tweede huwelyk van den graef van Charoloys.

1454. voor die ghuene die welcke eensdaechs up de zonde van overspel zo buytermaten lettele achten, dat tGode van hemelrijcke claghelick es. Dese brulocht aldus ghecelebreert ende gheent zijnde in allerande blijtscepe ende triumphe, ghelijct wel redene was, zo institueerde ende ordonneerde die hertoghe Philips van Bourgoengnen binnen zijnen lande ende graefscepe van Vlaenderen eenen nieuwen helighen princelicken raedt, met eenen procureur generael, daer zulc een menichte van processen by ghetermineert ende teeneghadere ter nedere gheleyt wierden als een wondere, wel ten omsprekelicken regrette van die van den parlemente te Parijs, ter cause van den ressoorte, maer zy en haddens anders. Ende ten eersten zondaghe van den Vastene, den XXIIIe van sporcle, staken te Rijssele ter Spinette Jan de Roovere, die forestier van Brugghe, Antheunis dHeere, Fs Antheunis, ende Jan Caneel, dieder den sperrewaer wan, reghelende hem voorts in als naer die oude kueren ende ordonnantien van den steicspele van den witten beere. Sdijssendachs voor die Goedeweke, den XXVe van der maent van maerte, wiert die paeus Nicolaes, die vijfste van dier name, om zijn deuchts wille vergheven, hebbende voor zijnen successeur in den stoel van Romen Calixtus, den derden van der zelver name, wesende een oud man van der spaenscher natie. Ende sdaechs daer naer overleet Rodolf van Diephout, die bisscop van Utrecht, zo dater tot tvercrighen van eenen nieuwen bisscop uytnemende groote zwaricheit rees, ghelijck wy noch hooren zullen.

Dood van paus Nicolaus V.

Want alzo die van den capitle ten naervolghenden jaere up den tweeden Paeschdach, den VIIe van april, by ghemeenen accoorde ende overeendraghene van alle die ghuene diet anneghinck, Ghijsbrecht van Brederode haerlieder domproost van toude sticht van Utrecht ghecosen hadden, omme bisscop te zijne, zy ghecreghen van stonden

Beroerte te Utrecht om eenen nieuwen bisschop.

an zulc een obstacle dats hem een ijghelick verwonderen mochte, eensdeels by den toedoene van den usurpateur Aernout van Gheldre, die welcke niet en zochte dan Steven van Beyeren, den domheere van Cuelen, te promoverene, maer principalick ende bijsondere van weghen die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, dieder den bisscop David van Teroaen, zijnen bastaerde zuene, toe denomeerde, al zo wel omme die groote profiten ende hoocheit wille, als om die van Hollant by dier middele te bet in zijne obedientie ende onderdanicheit thoudene, vercrighende daerenboven ooc die confirmatie van onsen helighen vadere die paeus, met expresser derogatie ende cassatie van der bulle, onlancx te voren by den voorscreven Bredenrode ten zelven fine gheimpetreert: twelcke die van Utrecht zo buytermaten vreimd vonden, dat zy in gheender maniere obedieren en wilden, dies hem die voornoemde hertoghe Philips zo grootelicx belchde, dat hy hem van dier tijt voort zeer neerstelick ter orloghe bereide. Ende tsondachs naer Belokenpaesschen, den XXe der voorzeider maent, vespereyde Jan de Roovere te Brugghe als forestier, commende tsanderdachs, zeer clouckelick ende in schoonder ordonnantie, ter ghecostumeerder bane ghereden, met Antheunis de Leestmakere, Pieter Adoorne, Fs Pieters, Jan Caneel, Jooris Metteneye, Fs Jooris, Jan van den Vagheviere ende Mer Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, aldaer Jooris Metteneye, by sonderlinghe foortse ende prouesse, den spiet conquesteirde, Jan Caneel den diamant, Mer Antheunis van Bourgoengnen den hoorne, ende die coninck van der Spinette te Rijssele den beer, al ten onsprekelicken contentemente van onsen harden gheduchten heere ende prince ende van der princesse Isabelle, zijnder huysvrau, metsghaders ooc van den grave Charles van Charloys, zijnen zuene, ende van vrau Isabelle, zijne ghe-

1454.

1455.

Steekspel van den witten Beer.

1455. selnede daer tzamen present ende jeghenwoordich, met veel meer andere groote meesters, edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen, tusschen de welcke die principaelste waren, die hertoghe Jan van Cleven, vrau Marie van Bourgoengnen, zijn moedere, die grave Jan van Stampes ende Mer Adolf van Cleven, die heere van Ravesteyn, nemende ghesamelick tsnavens haerlieder vertreck naer tGijselhuys, aldaer zy metten gheselscepe van den witten beere drie daghen lanck open hof hielden, in allerande blijtscepe, vreucht ende ghenouchte, zonder eeneghe cost te sparene. Tsaterdachs, den XIIIIe van wedemaent, wiert Mer Joos van Halewijn, die heere van Uytkercke, Brugghenhout ende Meeseghem, metter doot ghemeene, ende licht begraven te Brugghe, binden cloostere van de Augustijnen, in de cappelle die zijn vadere Willem hadde ghedaen maken, ter noortsijde van den hooghen outaer. Ende alsdoen beghonst men eerst thoudene die feestelicke daghen van St-Beernardijn ende St-Vincent. Smaendachs, up den XIe van ougst, hielt men die groote schotterie van der cruysboghe te Doornijcke, tot die welcke daer LIX ghilden uyt diversche steden ende prochien verghaerden, zo dater die van Rijssele, met Mer Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, den eersten prijs van schoonst incommene verdienden, ende die van Oudenaerde den tweeden; ooc ghecreghen die van Rijssele den prijs van best te batementene in walsche, ende die van Ipere van tzelve best te doene in vlaemsche; te wetene elc een zelveren croes van een marc, maer die van der oude boghe te Mechelen wonnen den uppersten prijs met schietene, wesende drie magnificke zelvere cannen van XII marc, ende die van der jonghe boghe der zelver stede wierden van ghelijcken ooc voor den tweeden prijs drie schoone zelvere cannen ghegheven van neghen marc; die van St-Truyden, int landt van Luycke hadden voor den derden prijs twee zelvere cannen van

Groote schieting te Doornyk.

zes marc, ende die van Avennes voor den naervolghenden insghelijcx ooc twee zelvere cannen van vier marc. Boven al twelcke men die van Valenchin ooc eenen zelveren croes van een marc presenteerde, als in XII schoten VIII vrye witten gheschoten hebbende met eender handt. Alle dese triumphe ende schotterie aldus gheent zijnde, die hertoghe Philips van Bourgoengnen track int laetste van der maent van octobre (achtervolghende tghuene dies voorzeit es) met XIIII duysent mannen over in Hollant, doende daer alle extreme devoiren omme zijnen zuene David, by foortse van wapenen, in de possessie van den bisdomme van Utrecht te stellene, hoe wel hy tzelve zo haest niet volbrenghen en conste als hy wel meende, overmids tzeer harde rencontre dat hyder vant. Ghedeurende welcke wapeninghe, zo staken up den grooten Vastenaventdach, den XIIIe van sporcle, te Rijssele ter Spinette, Jooris Metteneye, Fs Jooris, die forestier van Brugghe, Jacob Metteneye, Fs Jooris, ende Jan de Roovere, aldaer die ghementioneerde forestier den sperrewaer wan, bedrivende tzijnder wedercomste zeer veel vreuchts ende ghenouchte, ter platse ghecostumeirt. 1455.

Den hertog trekt in Holland met 14000 mannen.

Als men schreef tjaer XIIIIe ende LVI, tsondachs naer Quasimodo, den Xe van der maent van april, vespereyde te Brugghe die forestier als voren, comparerende sdaechs daer naer int vulle harnasch ter bane up die marct, met Rogier, die natuerelicken zuene van Maerten Hoonin, Antheunis dHeere, Fs Antheunis, Jan Hoste, Jacob Metteneye, Fs Jacobs, Jan de Roovere, Jan Caneel, Jan van den Vagheviere, Fs Jacobs, ende Mer Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, aldaer wonderlicke veel faicts van wapenen voortghestelt ende bedreven wiert, ende namelick by Rogier Hoonin, Jacob Metteneye, Mer Antheunis van Bourgoengnen ende die coninck van der Spinette te Rijssele, daer of deerste den spiet, dandere den diamant, 1456.

Steekspel van den witten Beer.

1456. die derde den hoorne ende die laetste den beer conquesteirde, voughende hemlieden voorts, anghaende die reste, naer tverclaers van haerlieder kueren, elc int zijne. Ende ten anderen daghe daer naer volghender maendt, celebreerde die prince, in ghewoonlicker hoocheit ende magnificentie, te sGravenhaghe, in Hollant, binder kercke van St-Jacobs, zijne neghenste feeste van den gulden vliese, omtfaende daer van nieus int zelve ordene eerst Jan van Bourgoengnen, den grave van Stampes; Antheunis, zijnen bastaerden zuene, den grave van der Rootse in Ardenne; Adolf van Cleven, den heere van Ravesteyn, Wijnendale ende Torhout, ende Jan van Coymbre, den regent ende gouverneur van tconincrijcke van Cijpers, zo dater mids dien noch eene platse vacant bleef van de vijf zo overledene zo versleghene heeren der zelver confrerie, sijdert tlaetste capitle, ghehouden te Berghen, in Henegauwe, twelcke waren Hughes van Lannoy, die heere van Santes; Philips, die heere van Ternant ende van der Mote; Mattheus van Foys, die grave van Commingijs; Pieter van Chardon, die grave van Araeugnen, ende Jacob van Laleyn, die heere van Bingnicourt, die welcke int jaer LIII voor tcasteel te Poucke tleven liet, in der vorme ende maniere als voorzeit es. Ten eersten naer desen assiedgierde die hertoghe Philips van Bourgoengne, grave van Vlaenderen, ter occasie voren verhaelt, met alle zijne macht ende moghenheit, die stede van Leyden, daer hy up St-Marie Magdaleenedach by apointemente binnen gherochte, nemende voorts zijnen wech naer Iselsteyn, twelcke hy van ghelijcken ooc tzijnder onderdanicheit brochte, tal zulcken meshaghene van Ghijsbrecht van Brederode, die competiteur van den bisdomme van Utrecht, dat hy in alderdiligentie den hertoghe Jan van Cleven ende den heere van Brederode, zijnen broedere, derrewaert zant, metten heere van Montfort, Mer Jan van Renesse, Jan van Proye ende

Negenste feest van het gulden vlies.

Beleg en overgaef van Leyden.

veel meer andere edelen van dier contreye, omme aldaer tzamen eene goede middele van paeyse taviserene, by de welcke endelinghe gheaccordeert ende ghesloten wiert dat die bastaert David van Bourgoengnen tvoornoemde ghequereleerde bisdom behouden zoude, midts assignerende daer up te profijte van zijnen voorghescreven competiteur Brederode (die voor alle wercken by zijne eerste digniteiten ende eprosituren bleef), een jaerlicx pensioen van vier duysent rijnsche gulden, metsghaders ooc noch duysent dierghelijcke guldenen tjaers up tbisdom van Teroaen, voor die renonciatie van zijnder electie, voor de welcke hem die bastaert van Bourgoengnen ooc die proostie van St-Donaes te Brugghe resigneren moeste, wordende naermaels, in recompense van dien, proost van Onser Liever Vrauwen, binder zelver stede van St-Omaers; ooc moeste die voorzeide Brederode, upperste raedt ons gheduchts heeren ende prince, bliven binnen den territoire ende districte van Hollant, met die gagien van Xᵉ rijnsche guldenen tjaers ende bovendien noch contant omtfaen de somme van L duysent goude leeuwen voor die oncosten van zijnder wapeninghe ende anders. Dienvolghende, zo wiert David van Bourgoengnen, die bisscop van Teroaen, met grooter eere ende weerdicheit, in die possessie van den bisdomme van Utrecht ghestelt, daer hy hem zeer lovelick ende godsvruchtelick inne queet, bet dan XL jaer lanck ghedeurende. Ende die hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen vadere, track ten VIIIᵉ daghe daer naer, metter gantscher armeye, over die reviere van der Ysele, beleggheende daer die stede van Deventer zeer sterckelick van allen zijden, den termijn van twee maenden ende bet, niet zonder menich gruwelick assault, maer te veel meerdere schade dan bate, overmids die uytnemende vromicheit ende cloucheit van die van binnen, die welcke in gheender maniere ondere den ghementioneerden bis- 1456.

Verdrag met Gysbrecht van Brederode.

Beleg van Deventer.

1456. scop David wesen en wilden, niet jeghenstaende dat zy noch voor texpireren van der maent van septembre (by ghebreke van vitaylgie) om gracie ende ghenade baden, belovende, met alle die andere overijselsche steden, voortan gheel ende al tercontrarien te doene van dies zy hemlieden onlancx te voren vermeten hadden, in zulcker wijs dat hem die prince (al wast dat hy mids dien haerlieder obstinaticheitergher voren hadde) int ende al zoetkins liet ghesegghen, eensdeels ter vierigher begheerte van den hertoghe Jan van Cleven, maer principalick ende bysondere omme die secrete conspiratie wille, de welcke die usurpateur Aernout van Gheldre ende van Zutphen (als een onbekent ende ondanckbaer prince) jeghens hem, met die van Vrieslant, gheconcipieert ende voortghestelt hadde, zonder eenich regart ter weerelt te nemene up zijne voorgaende weldaden ofte naerbestaende affiniteit. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, alle die van der bourgoenscher leghere keerden, zonder langher dilay, weder van daer zy ghecommen waren, reysende zom corts daer naer tHongherien waert jeghens die Turcken, aldaer zy voor die stede van Belgraet ofte Griecx Wissemburch zeer victorieuselick tvelt behielden, byder zonderlinghe gracie Gods ende deur die groote industrie van haerlieder beleeders, ende namelick van Jan Breydele ende Willem de Witte, dieder nochtans zo ghequetst wiert dat hyder naderhandt of storf, ten grooten leetwesene ende verdriete van alle die ghuene die by hem waren.

Den hertog zendt een deel van zyn leger naer Hongaryen.

Hierentusschen ghecreech die coninck Charles van Vranckerijcke, die zevenste van dier name, zulc eenen nick jeghens den overhoorighen ende rebellighen Dolphin, zijnen zuene, dat hy hem ontwijffelick leet ghedaen zoude hebben, indien hy hem in handen ghehadt hadde, daer hy (by middele van den grave Antheunis van Dampmartin) zulc extreme pooghernie ende neersticheit toe dede

Oneenigheyd tusschen koning Karel van Vrankryk en zynen zoon den dolphyn.

als een wondere, maer (zoot Gode gheliefde) die Dolphin wiert tgheware ende saulveerde hem metter vlucht, die hy zeer haestelick, deur die stede van St-Glaude, te Brabant waert nam, aldaer hem die hertoghe Philips van Bourgoengnen terstont zeer eerlick ende weerdichlick wellecomde ende festierde naer die exigentie van zijnder hoocheit, convoyerende hem voorts met schoonen state te Bruessele ende assignerende hem daer drie duysent guldenen in de maent, tot zijnder sustentatie ende onderhoudinghe, hoewel tzelve die zommeghe ten alderbesten niet en greyde, dinckende dat hy om gheender andere cause overghecommen en was, dan om tlandt te bespiene ende in toecommende tijden in grooten verdriete te brenghene; maer hier voren en beduchte hem gheensins die voornoemde hertoghe Philips, mids zijnder ingheboren goedertierentheit ende gheelicheit van herten, die welcke bovendien ooc cause was dat hy den heere van Chimay, in alderdiligentie, in ambassade te Vranckerijcke waert zant, averterende die coninck van der onvoorsienigher comste van zijnen zuene, niet jeghenstaende dat hy hem zeer hertelick lief was, ghelijck hy (tzijnder eere) wel by effecte hopte te betooghene, met veel meer andere dierghelijcke redenen, by de welcke hy hem zijne zonderlinghe joonste ende affectie te kennen gaf, al wast by aldien dat tal anders verstaen ende ghenomen wiert, in der maniere dat die voorzeide ambassadeur een thoeveel daghen lanck ghearresteert bleef. Ende binnen dier middelen tijt verghaerder buytermaten veel fransche gendarmerie, te peerde ende te voet, binder stede van Soison, uytten welcken zonder twijffele die hertoghe Philips van Bourgoengnen zo goet bemoet niet ghenemen en conste, ofte hy en dede zijne garnisoenen van Vlaenderen, Henegauwe ende Artoys insghelijcx ooc alleghadere up haerlieder verhouden wesen, up aventeure watter of commen mochte, omtfaende mids 1456.

Tusschenkomst van onzen hertog.

1456. dien up zijne voorgaende omtbiedinghe voor antwoorde van den coninck voorzeit dat hy wel voor hem te ziene hadde, ten fine dat hy den wulf niet en queecte die noch in toecommende tijden zijne schapen eten zoude, met meer andere dierghelijcke propoosten, tenderende niet dan tot vervreimdinghe van den ghuenen die hy in zulcker eere ende weerdicheit hadde, als voorzeit es; maer twas te vergheefs, alle zaken bleven (om beters wille) staende zo zy stonden, niet jeghenstaende dater duergaens zo veel trouble, beroerte ende onruste naervolchde, als of die Dolphin voornoemt den duvele baerlick (Godt bescherme ons alle) met hem binnen den lande ghebrocht hadde, zo doen over al die mare ghinck. Ende twijle dat men hier mede besich was, zo ghinck ter in Inghelant (ter occasie voren verhaelt) teeneghadere al over noene; zo dat die hertoghe Richart van Yorck, metter hulpe van den grave Richart van Salbery ende den grave Richart van Varwijck, zijnen zuene, die coninck Heyndrick te Lichelfelt die bataylgie leverde, aldaer hem die fortune zo wel mede wilde dat hyder den hertoghe Aymon van Sombresset ende den grave Heyndrick van Northumberlandt verslouch, met varre die meeste partie van sconincx leghere, den welcken hy ooc endelinghe in handen ghecreech ende stappans up den grooten thor te Lunnen in vanghenesse leede, scrivende hem zelven van dier tijt voort gouverneur generael van der inghelscher croone, ende vernieuwende daer zulcke officiers alst hem gheliefde ende goet dochte. Twelcke zo haest al zo niet ghesciet en was, ofte daer en openbaerde haer een zeer vreeselicke sterre metten steerte in die locht, streckende naer twesten. Ende ten XXIXe daghe van der maent van novembre, metsghaders ooc ten V^e^ van decembre, zo ghebeurder een buytermaten gruwelicke ende verschrickelicke eerdbevinghe in veel verscheede landen ende steden, maer principalick ende bysondere binnen die landen van

Slag in Engeland.

Aerdbeving.

Pouilgien ende van Champaengnen; ooc reyndet up tzelve pas te Geneven vleesch ende te Rome bloet, twelcke ontwijffelick al zeer evidente voorteekenen waren van der toecomender gramscepe Godts, hoewel dater (lacen!) die alderminste beteringhe van leven niet naer en volchde, nichtemeer int gheestelicke dan int weerlicke. Tsondachs, den XIIIe van sporcle, ghelach die princesse Isabelle, sgraven Charles tweede huysvrau van Charoloys, te Bruessele in thof van eender dochtere, de welcke die Dolphin Loys van Vranckerijcke (als petere) naer zijnder moedere Marie noemde, ende die metten waren die princesse Isabelle, shertoghen Philips gheselnede van Bourgoengnen, ende vrau Beatrice van Portegale, filia Pieters, die wettelicke compaengne van Adolf van Cleven, die heere van Ravesteyn, Wijnendale ende Torhout. Omme welcke gheboorte wille allomme zulcke uytnemende triumphe, blijtscepe ende ghenouchte bedreven wiert dat niet mueghelick en ware tzelve hier int particuliere te verhalene ofte te kennen te ghevene. Ende up den eersten zondach van der Vastene, den VIe der naervolghender maent, staken te Rijssele ter Spinette Rogier Hoonin, die forestier van Brugghe, Antheunis dHeere, F^s^ Antheunis, Maerten Hoonin, Lieven Ruebs, Jacob Hoonin ende Jan Metteneye, F^s^ Jacobs, tooghende daer wel ten vullen, by haerlieder zonderlinghe prouesse ende vaylgiandise, dat zy in haerlieder armen vry niet verminct en waren. 1456.

Geboorte van Maria van Bourgondie.

Tjaer dater naervolchde, ten laetsten Paeschdaghe, quam die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, metten Dolphin Loys van Vranckerijcke, van Bruessele tOudenaerde ende van danen voorts naer die stede van Cortrijcke ende Brugghe, aldaer hemlieden allomme groote eere ende weerdicheit bewesen wiert, maer principalick ende bijsondere te Brugghe, daer hemlieden alle die wethouders, edele mannen ende natien van coop-

Den hertog komt met den Dolphyn te Kortryk en te Brugge.

1457. lieden zeer statelick jeghens reeden, wellecomden ende innehaelden; ooc stonden van der Bouveriepoorte totten hove, in zeer schoonder ordonnantie, an beede zijden van der strate alle die dekenen met haerlieder vinders, metsghaders ooc meer andere ambochtslieden ende poorters, elc met een barnende toortse van vier pondt in dhandt, ter eeren ende congratulatie van den Dolphin voorscreven, tal welcken fine daer van ghelijcken ooc diversche poorten van triumphe ende costelicke spectaclen van vreimden bedietsele te ziene waren. Tsanderdachs stack mer ende tournoyde mer met zulcke triumphe ende magnificentie, dat men van dierghelijcke niet vele en wiste te sprekene. Welcke triumphe gheent zijnde, die Dolphin Loys ghinck (om hem wat te vermakene) buyten der stede spatieren met een bootkin in de Moere, aldaer hem zulc messchief ghebeurde dat die mare over al liep dat hy versmoort was, ten onsprekelicken leetwesene van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, niet jeghenstaende dat eeneghe andere (kennende zijne natuerelicke boosheit ende malitieusheit) ter contrarien al zo zeere een messe regretteerden. Ende smaendachs, ten tweeden daghe van der maent van meye, vespereyde te Brugghe die forestier Rogier Hoonin, bastaerde zuene van Maerten Hoonin, vindende hem sdaechs daer naer in behoorlicker equipagie, ter bane up die groote Marct, met Cornelis van Themseke, Jooris Fierens, Pieter Adoorne, Antheunis dHeere, Fs Antheunis, Jan Hoste, Jooris Metteneye, Fs Jooris, Jooris Bave ende Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, grave van der Rootse in Ardennen, aldaer zo uytnemende veel faicts van wapenen bedreven wiert als een wondere, maer endelinghe zo gheereech Cornelis van Themseke den spiet, Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, den hoorne, ende die coninck van der Spinette te Rijssele den beer, al ter presentie ende jeghenwoordicheit van die Dolphin Loys

Steekspel van den witten Beer.

van Vranckerijcke, die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, die grave Charles van Charoloys ende die hertoghe Jan van Cleven, metsghaders ooc veel meer andere groote meesters, edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen, die snavens tzamen binnen den scepenhuyse ghefestiert wierden in allerande costelicheit, vreucht ende triumphe; dies hem die Dolphin bysondere wel contenteerde, zo hy insghelijcx ooc tsanderdachs dede van der schoonder processie van den weerdeghen helighen bloede, niet connende hem ghenouch verwonderen van den rijcdomme ende magnificentie der stede van Brugghe. Ende rijdende corts daer naer om zijn ghenouchte al Vlaenderen deure, aldaer men hem van stede te stede al tbeste accueil ende den meesten thouf dede die men conste ghepeynsen ofte ghedincken, hoe wel dat er den ghemeenen lande naermaels lettel deuchts of quam, zo wy noch hooren zullen. Int beghinsele van hoymaent quamen die grave Jan van Stampes ende Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, tzamen tusschen St-Omaers ende Grevelinghe, in communicatie metten grave Richart van Varwijck, zo dater een bestant van neghen jaer tusschen Inghelant ende Vlaenderen naervolchde, wel ten grooten meshaghene van den coninck Charles van Vranckerijcke, jeghens wiens danck die voornoemde Dolphin (nu wedeware zijnde van vrau Margriete, die oudste dochtere van den vermoorden coninck Jacob van Schotlant) alsdoen ooc vrau Charlotte, shertoghen Loys dochtere van Savoyen, traude binder stede van Namen, in der maniere dat svoorzeits coninex Charles toorne ende gramscepe by dien noch daghelijcx lancx zo meer rees ende veraugmenteerde jeghens den hertoghe Philips van Bourgoengnen, refuserende niet alleene den voorscreven Dolphin ghevanghen in Vranckerijcke te leverene, maer bovendien ooc eenichsins van hem te scheedene ofte te doen vertreckene jeghens 1457.

Bestand met Engeland.

Den dolphyn trauwt te Namen de dochter van Savoyen.

1457. zijnen danck, by wat middel dat ware, dienvolghende, zo hadden die van der franscher croone al te gheerne iewers eenighe inbrake ghedaen, maer (Godt weet!) twiert in tijts belet, byder voorsienicheit van de ghuene dies last hadden. Ende voor texpireren van der zelver maent verghinghen te Dortrecht, in Hollant, by tvier van fortune, bet dan twee duysent menagien; ooc blevender zo veel mans, vrauwen ende kijnderen doot dat claghelick was. Tsanderdachs, den XXIIe van septembre, versciet te Nans van deser weerelt, zonder eenighe hoirie achter te latene, die hertoghe Pieter van Bretaengnen, zo dat thertochdom succedeerde up den grave Arcturus van Richemont, zijn vaders broedere. Ende ten VIIIe daghe van der maent van novembre, zo schiet van ghelijcken ooc uyt desen levene zeer haestelick binnen der stede van Brugghe Everaert van Overtvelt, die abt van den Dunen, hebbende voor zijnen successeur Jan Crabbe, gheboren van Hulst, ten wiens upsiene tclooster buytermaten groote zwaricheit ghecreech, metter hertoghinne Isabelle, willende in alder maniere Jacob van Portegale, den cardinael van Lisbonne, haer broeders zuene, ghepreferreert hebben in de voorzeide abdye ende doende al tgoet van diere tharer tafele legghen by Jacob van Dringham, tot vulcommen van harer intentie ende meeninghe, maer (zoot Gode gheliefde) die cardinael voornoemt wiert metter doot ghemeene, ende die voorscreven Crabbe maecte zo voorts den paeys met ghelde dat hy zijne crootse behielt. Up St-Maertensdach, den XIe van der maent als voren, beghonstet zo sterckelick te vriesene, XIIII weken lanck ghedeurende, dat men tallen cante met waghenen ende peerden over tijs reedt, daer endelinghe zulc een overvloedicheit van watere naervolchde, dat mens gheenen raedt en wiste; ooc reesser een zeer horrible tempeest van winde op, zo dater veel kercken, thorren, huysen ende boomen omwoeyen. Ende tsondachs naer

Brand te Dortrecht.

Harden vorst.

Vastenavent, den XXe van sporcle, staken te Rijssele ter Spinette Cornelis van Theimseke, die forestier van Brugghe, Adriaen van den Eede ende Rogier, die natuerlicke zuene van Maerten Hoonin, dieder den sperrewaer wan. 1457.

Int jaer ons Heeren XIIIIe ende LVIII, ten tweeden zondaghe naer Paesschen, up den XVIe van der maent van april, vespereyde te Brugghe die voorghementioneerde forestier ende quam tsanderdachs zeer triumphantelick ter ghewoonlicker bane ghereden, met Jan van den Kerckhove, Gabriel van Theimseke, Joos de Bul, Bartholomeus van den Eede, Rogier Hoonin ende Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, bedrivende daer onderlinghe veel groote prouessen ende vromicheden van wapenen, ten ansiene van den hertoghe Philips van Bourgoengnen metten grave Charles van Charoloys, zijnen zuene, die welcke int ende Joos de Bul den spiet, Antheunis van Bourgoengnen den hoorne, ende die coninck van der Spinette te Rijssele den beer toewezen, thaerlieder grooter ghemeener verblijdinghe ende verheughinghe. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, die prince track met schoonen state te Ghendt waert, daer hy met zulcker triumphe, eere ende weerdicheit ghewellecomt, inneghehaelt ende ghefestiert wiert dat niet wel mueghelick en ware tzelve hier teeneghadere ten vullen te bescrivene. Ende ten XXVe daghe van juillet overleet die paeus Calixtus, die derde van dier name, daer naer dat volchde die paeus Pius, die tweede van der zelver name. Ooc is hier wel te noterene dat noyt mensche droogher zomere en beleefde, want van april tot half octobre niet eens en reynde. Ende up St-Stevensdach, in de Kersdaghen, betaelde die hertoghe Arcturus van Bretaengnen die schult der natuere, latende (by faute van hoyrie) alle zijne landen ende heerlicheden succederen up Franchoys, den zuene van Richaert, zijnen broedere. Ten eersten zondaghe van der Vastene, staken te Rijssele ter Spi-

1458. Steeckspel van den witten Beer.

Den hertog komt te Gent.

Groote droogte.

1458 nette Joos de Bul, die forestier van Brugghe, Cornelis van Theimseke ende Jooris Metteneye, aldaer die voorscreven forestier by zijnder vaylgiandise den sperrewaer conquesteerde.

1459. Ende ten eersten jaere, tsondachs naer Belokenpaesschen, den VIIIe van april, vespereyde de zelve forestier te Brugghe, met ghewoonlicker triumphe ende magnificentie, commende sdaechs daer naer weder ter bane, zoot betaemde, met Jan Dhondt, F^s Jans, Cornelis van Theimseke, Jan Caneel ende Jooris Metteneye, die welcke daer voor die derde reyse den spiet wan, bediedende mids dien keyser van den steicspele ende gheselscepe van den witten beere, tzijnder groote eere ende glorie. Sdijssendachs, den XXVIe van wedemaent, ghelach vrau Charlotte, svoorzeits Dolphins huysvrau van Vranckerijcke, te Knesselare, in Brabant, van eenen zuene die Joachim ghenaemt wiert, by den grave Charles van Charoloys, maer was van zeer corten levene. Ende ten eersten naer desen, deden die van Atrecht uytnemende groote justitie over diversche persoonen, mans ende vrauwen, die welcke den duvele, in menschelicke ghedaente, by nachte anbeden ende met haerlieder lichamen ghecommuniquiert hadden om ghelts wille. Twinter saisoen van der jeghenwoordigher jaerschare was zo schoffierlicke rude, coude ende vochtich dat men zonder eenich dangier over tijs van Noorweghe te Lubeke trecken mochte. Ende up den grooten Vastenaventdach, den tweeden van der maent van maerte, staken te Rijssele ter Spinette Jooris Metteneye, die keyserlicke forestier van Brugghe, Jan Metteneye, F^s Jacobs, ende Joos de Bul, brekende daer tzamen menighe vrome lance, niet jeghenstaende dat die sperrewaer een persone van Doornijcke ghegheven wiert.

Steeckspel van den witten Beer.

1460. Anno XIIIIe ende LX, tsondachs naer Quasimodo, den XXVII van april, vespereyde te Brugghe die voorghe-

Steeckspel van den witten Beer.

screven keyserlicke forestier, comparerende tsanderdachs, in schoonder ordonnantie, ter bane, met Rhombout de Wachtere, Adriaen Reiphin, Pauwels van Kerckhove, Cornelis de Heicht ende Joos de Bul, aldaer zy alleghadere zeer wel haerlieder eere bewaerden in stekene, maer endelinghe zo verdiende Rhombout de Wachtere den spiet, Joos de Bul den hoorne ende zekere persoon van Doornijcke den beer, quytende hemlieden voorts elc om best, nopende al tghuene dat haerlieder officie respectivelick angheghinck ende concerneerde. Ten zelven tijde begonsten die Graeubroeders, die men Observanten heet, allincx zo meer haerlieder residentie binnen der stede van Brugghe te nemene, aldaer men alsdoen ooc tcloostere van de Betanien fondeerde voor die bekeerde zondaressen. 1460.

Maer daerentusschen maectet die hertoghe Richart van Yorck tallen cante in Inghelant al verbeurt, draghende hem in als of hy zelve coninck gheweest hadde, byder addresse van den grave Richart van Salbery ende den grave Richart van Varwijck, zijnen zuene, zo elders by ons gheroert ende verhaelt staet : twelcke niet langher connende verdraghen die zeer couragieuse ende magnanime vrau Margriete, shertoghen Reyniers dochtere van Loreynen, ende huysvrau van den ghevanghen coninck Heyndrick (ghelijck wy ghehoort hebben) tracker int ende zelve jeghens te velde, rencontrerende hare voorscrevene vianden niet varre van Noorthanthon, aldaer zijt ontwijffelick veel te quaet hadden, in der maniere dat zy nootsakelick deynsen moesten, naer tverlies van an den cant van thien duysent persoonen, tusschen de welcke die principaelste waren Hunfroot van Buchinganie, Jan Talbot ende Thomas Egromont; dies nochtans niet jeghenstaende, die coninghinne voornoemt verghaderde wederomme up een nieu zulc een macht ende moghentheit van volcke dat zy den hertoghe Richart van Yorck, ten eersten

Slag van Noorthanton.

1460. daghe van lauwe, binnen zijn zelfs limiten ende jurisdictie gheweldichlick omrinchde, overviel ende verslouch metten grave Aymon van Rotlant, zijnen zuene, nemende voorts den grave Richart van Salbery, met veel meer andere edele mannen, ghevanghen, maer die grave Richart van Varwijck sauveerde hem zelve metter vlucht, ten grooten regrette van de coninghinne voorscreven, niet jeghenstaende dat zyder zeer victorieuselick tvelt behielt, keerende mids dien naer die stede van Lunnen ende verlossende daer den coninck Heyndrick, haren man, uytter vanghenesse, daer hy nu vier jaer lanck die patientie ghehadt hadde, als voorzeit es. Ende tsondachs naer Vastenavent, den XXIIe van sporcle, staken te Rijssele ter Spinette Rhombout de Wachtere, die forestier van Brugghe, Willem Gheerolfs ende Jooris Metteneye, die den sperrewaer met hem thuysewaert brochte, makende tsnavens, met alle die van den gheselscepe van den witten beere, uytnemende groote chiere ter logie naer costume. Binnen welcken middelen tijt hemlieden die rebellighe van Inghelant zo wederomme versterckten, dat zy die coninck anderwarf, voor texpireren van der maent als voren, zeer clouckelick te ghemoete quamen, loopende niet min naer den eersten anstoot alle ghelijck weder haerlieder veerden zo zy best consten, twelcke cause was dat die hertoghe Eduart van Yorck, des versleghens hertoghen Richarts zuene, beede zijn joncste broeders, Jooris ende Richart, met grooter haeste te Vlaenderen waert zant, in der protectie ende bewarenesse van den hertoghe Philips van Bourgoengnen (die zijn goet vrient was) omme voorts alle die reste te stoutelicker ten alderuytterste te mueghen hasarderene ende waghene (volghende tadvijs van den grave Richart van Varwijck) up aventeure wat fortune noch verleenen mochte. Tal welcken fine zy tzamen alle die meeste ghereetscepe maecten die hemlieden mueghe-

lick was, slaende endelinghe zeer machtich nedere voor die stede van Yorck, ende leverende daer die coninck Heyndrick up den Palmenzondach, den XXIXe van maerte, zulc een zwaerbloedighe bataylgie, dater bet dan XX duysent mannen ter stede doot bleven, ende meest van sconincx zijde, die welcke hem zeer haestelick metter vlucht saulveren moeste, nemende reghelrecht zijn refugie, metten grave Heyndrick van Sombresset, te Schotlant waert, by den coninck Jacob; ende die coninghinne Margriete, zijn huysvrau, track met haren zuene Eduaert (noch maer VII jaer oudt zijnde) in alderdiligentie naer Vranckerijcke totten hertoghe Reynier van Loreynen, haren vadere, claghende daer zeer jammerlick haren noodt, metsghaders ooc versouckende an hem secours, hulpe ende bystandicheit, maer twas te vergheefs, want hy en wast niet machtich; dies bleef hem die voorghenoemde victorieuse hertoghe Eduart van Yorck houdende als coninck van Inghelant, vernieuwende daer alle die staten ende officien tzijnder ghelieste ende goetdinckene. 1460. Slag van Jork.

In zulcker wijs dat hy int beghinsele van den naervolghenden jaere ooc te Westmunstre coninck ghecroont wiert, die zesde van dier name ende die vijfste van der rooder roose, makende daer met eenen beede zijn voorscreven broeders hertoghen, te wetene, Jooris van Clarance ende Richart van Glocestre, ende schinckende voorts Jan, sgraven Richarts broedere van Varwijck, tmarcgraefscip van Montagu, in recompense van zijnen goeden dienst. Twelcke alzo ghepasseert zijnde, zo vespereyde te Brugghe, ten tweeden zondaghe naer Paesschen, den XIXe van der maent van april, die forestier Rhombout de Wachtere, vindende hem tsanderdachs weder zeer wel ghemonteert, gheequipeert ende toegherust ter ghecostumeerder bane, met Joos van Aertrijcke, Jan van Boonem, de jonghe, Cornelis Metteneye, Adriaen Rephin, Willem Gheerolf, 1461. Steekspel van den witten Beer.

1461. Joos de Bul, Jan Cancel, Jooris Metteneye ende Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, heere van den gulden vliese, aldaer ten ansiene van den prince, metsghaders ooc van meer andere edele mannen, vrauwen ende joncvrauwen van zijnen hove, zo uytnemende vromelick ende vaylgiantelick ghesteken wiert, dats hem een ijghelick verwonderde, hoewel dat Joos de Bul ontwijffelick excedeerde, in der maniere dat hem die prince zelve metter handt den spiet presenteerde, niet jeghenstaende dat hy Cornelis Metteneye veel bet ghejoont was, by diversche groote madamen ende edele vrauwen; Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, gheeregher den hoorne, ende die coninck van der Spinette te Rijssele den beer, die welcke metten prince tsnavens zeer magnifikelick ende triumphantelick ghefesteert wierden, ten huyse van den voorzeiden nieuwen forestier de Bul, die daer jeghens sdijssendachs daer naer een nieu steicspel beriep, zo van ghelijcken ooc dede die voornoemde bastaert van Bourgoengnen, die welcke (naer lanck debael) emmers die voorhandt hebben moeste, twelcke alle die van den ghe-selscepe van den witten beere zo buytermaten vreimt dochte, dat zy tsteecspel van den voorscreven forestier, ter cause van dien, teeneghadere in surseance wilden ghehouden hebben, zoot ghebeurde. Ende ten anderen daghe van der maent van meye, celebreerde die hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, in veel meerder hoocheit ende magnificentie als oyt daer te voren binnen den cloostere van St-Bertins tSt-Omaers zijn tienste ende laetste feeste van den gulden vliese, aldaer die overledene heeren van der zelver ordene waren : eerst, Alphonse, die coninck van Arragon, van Secilien ende van Napels; Jan van Vergy, die heere van Vingnory; Andries, die heere van Humieres, ende Jan van Coymbre, die regent ende gouverneur van tconincrijcke van Cijpers;

Tienste kapittel van het gulden vlies.

in de platse van de welcke metten zelven ghesurrogueert wierden Jan, die coninck van Arragon ende van Navarre, Adolf van Gheldere, Philips Pot, die heere van der Rootse van Noullay, ende Lodewijck van Brugghe, die heere van Gruthuuse : zo dater noch altijts een platse bleef vacerende tsijdert tcapitle van den jaere XIIIᵉ ende LVI, ghehouden binder stede van sGravenhaghe, in Hollant, ghelijck wy ghehoort hebben. Ten eersten naer desen ghelach vrau Charlotte, die huysvrau van den ghevluchten Dolphin Loys van Vranckerijcke, te Bruessele van eender dochtere, die men Anna hiet. Ende up Sᵗᵉ-Marie Magdalenendach, den XXIIᵉ van juillet, starf die coninck Charles van Vranckerijcke, die zevenste van dier name, niet zonder groote suspitie van vergheven te zijne, by laste van den Dolphin Loys, zijnen zuene, den welcken hy by testamente van der croone priveerde; ervende daer inne (upt goetdincken van onsen helighen vadere die paeus nochtans) den hertoghe Charles van Berry, zijnen anderen zuene, naer dien dat hy byder coninghinne Marie, zijnder gheselnede (sconincx Loys dochtere van Secilien) boven de twee zuenen, hier voren verhaelt (daer wy metter tijt of breedere hooren zullen) insghelijcx ooc noch eenen derden zuene ende vier dochters ghehadt hadde. 1461.

Dood van den koning van Vrankryk.

Te wetene : Philips, die welcke in zijne kijndtsche jaeren deser weerelt overleet, ten zeer grooten regrette ende leetwesene van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen petere.

Vrau Cathelijne, wijlent die eerste huysvrau (zaligher memorie) van den grave Charles van Charoloys, eeneghen zuene van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zo elders wel ten vullen ghenoteert ende betoocht staet.

Vrau Jolente, die metten hertoghe Philips van Savoyen allierde ende huwede.

Vrau Johanne, die wettelicke compaengne van den

1461. grave Charles van Cleremont, daer die hertoghe Charles van Bourbon, by vrau Agniete van Bourgoengnen, die vadere of was.

Ende vrau Magdalene, twijf van den toecommende coninck van Navarre.

Lodewyk XI. Ten ware niet wel scrivelick hoe uytnemende zeere dat hem die Dolphin Loys verblijde ende verheuchde doen hy te Bruessele, in Brabant, die eerste tijdinghe ende nieumare van der doot van den coninck Charles, zijnen vadere, verhoorde, averterende terstont van als den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, die welcke hem, met veel machts ende moghentheits van volcke, te peerde ende te voet, in alderdiligentie te Vranckerijcke waert convoyeerde, aldaer hy den ghevanghen apothecaris Adam Fumée (die men in sconincx doot zeide beschuldich te zijne) voor alle wercken uytter vanghenesse verlostede, metsghaders ooc grootelicx beschanck ende doteerde, treckende ten eersten naer zijn vaders uytvaert (met tconvoy als voren) naer die stede van Riemen, daer hy up den feestelicken dach van Onser Liever Vrauwen Hemelvaert, den XVe van der maent van ougst, met alle ghewoonlicke solemniteyten ende mijsterien, ghewapender handt coninck ghecroont wiert, die elfste van dier name, zonder eenichsins naer tghementioneerde goetdincken van onsen helighen vadere die paeus te verbeydene, up aventeure offer dangier of commen mochte. Twelcke al zo ghedaen zijnde, die nieuwe coninck Loys maecte den grave Charles van Charoloys gouverneur van den lande ende hertochdomme van Normandien, legghende hem bovendien noch een pensioen toe van XXXVI duysent guldenen tjaers, in recognoissance ende recompense van tgoede traitement dat hy van zijnen vadere ghehadt hadde, vijf jaer lanck ghedeurende, met al tghuene diesser meer naer ghevolcht es, in zulcker wijs dat hy niet apparent en was emmermeer

coninck van Vranckerijcke te wordene, zonder die zeer 1461 zorchvuldighe addresse, hulpe ende bijstandicheit van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, ghelijck wy ghehoort hebben, die welcke ontwijffelick deurgaens niet anders en dede (al wast dater naermaels lettel deuchts of quam) dan dat hy die coninck Loys voor alle zaken die unie, paeys ende tranquilliteit van den ghemeenen lande recommandeerde, nemende mids dien oorlof an hem ende keerende weder, metten gheselscepe als voren, tzijnen hertochdomme van Brabant waert, aldaer hy int beghinsele van de maent van sporcle met zulc eender qualicte ende ziecte bevaen wiert, dat men niet en meende ofte hy en zouder zonder eeneghe faute of ghestorven hebben, maer mids tuniversel ghebet van alle zijne ghemeente (daer hy als een zeer vertueux prince uytnemende wel of bemint was) zo verleende hem Godt die gracie dat hy noch bequam ende tot goeden ghesonde gherochte. Binnen welcken middelen tijt vrau Beatrice, filia Pieters van Portegale, tleven endede, die vrau van Adolf van Cleven, heere van Ravesteyn ende van den gulden vliese, zo van ghelijcken ooc noch voor tende van der voorzeider maent dede vrau Johanne van Bar (daer wy hier voren breedere of ghetracteert hebben), latende by Loys van Luxemburch, die grave van St-Pol, haren man, Jan, Pieter, Antheunis, Charles ende vrau Cathelijne achtere, metsghaders ooc noch twee andere dochters, die ic ten scrivene van desen niet en wiste te noemene. Ende up den grooten Vastenaventdach, den VIIe van maerte, staken te Rijssele ter Spinette Joos de Bul, die forestier van Brugghe, Rhombout de Wachtere ende Cornelis Metteneye, dieder den sperrewaer wan, triumpherende ende hoverende tzijnder wedercomste ter logie, naer die zeer lovelicke maniere van doene, in dierghelicke zaken van oudts gheobserveert.

Doen men screef tjaer XIIII^c ende LXII, tsondachs naer 1462.

1462. Belokenpaesschen, den tweeden van der maent van meye, vespereyde te Brugghe die forestier voorscreven, stekende sdaechs daer naer, in hooghe zadelen van orloghe zonder lijsten ter marct, jeghens Jan Moens, F[r] Antheunis, Cornelis Metteneye, Lodewijck van Roode, Jan Caneel ende Jooris Metteneye, aldaer Jan Moens endelinghe den spiet conquesteerde, Cornelis Metteneye den hoorne ende die coninck van der Spinette te Rijssele den beer, ter grooter ghemeener verblijdinghe ende verheughinghe, die welcke zo haest niet gheent en was, ofte daer en rees een uytnemende groote jalousie ende nick int herte van den grave Charles van Charoloys, jeghens ende in prejudicie van Jan van Croy, die heere van Tours, up de Marne, metsghaders ooc van Jan van Bourgoengnen, den grave van Stampes, omme dieswille dat zy daghelicx zeer hardelick mesuseerden in allerande overmoedicheit ende overwillicheit (ghelijct ghemeenelick ghebeurt) van der goeder joonste ende affectie die zijn vadere, die hertoghe Philips van Bourgoengnen, meer themlieden waerts drouch dan tot eeneghe andere edelen van zijnen hove, daer int ende van ghelijcken ooc ter andere zijde zulc een riciproque haet ende nijdt uyt causeerde, dat de voornoemde Croy en de grave van Stampes voortan niet anders en zochten dan hemlieden by eenegher middele teeneghadere van haerlieder voorscreven partie (die zy den grooten Duvele noemden) tomtmakene, begheerende ghesamelick an Mer Jan van Cousteyn (den welcken zy van nieten zeer hooghelick ghepromoveert hadden) dat hy, ten dien fine, up alle vrientscepe tlast annemen wilde, zo hy dede, practiqueirende voorts zo vele met joncheer Jan van Hyack, een schamele edelman uyt Bourgoengnen, dat hy (mids die belofte van VI[c] ponden grooten) zekere corrosijf, regael ofte venijn uytten lande van Piemont haelde, omme den grave Charles van Charoloys daer mede een gheel jaer lanck thoudene

Steekspel van den witten Beer.

Aenslag op het leven van Karel van Charolois.

languisserene voor zijn doot, metsghaders ooc noch eenen man van wasse ghemaect, maer kerstene ghedaen zijnde by een valsche priestere, ende heetende Charles, mids welcken men die grave voorzeit (in al zo varre als men tvoorghaende corrosijf niet beseghen en wilde) al tzelve ghewelt in zijn lichame mochte doen lijden (byder conste van negromantie) dat men die ghementioneerde wassen Charles zoude connen anneghedoen in eenegher maniere, tware by den viere, watere, messe ofte andersins, maer (zoot Gode gheliefde) al tsecreet quam uytte ende die voorghenoemde Cousteyn ende Hyack wierden beede tzamen, noch voor texpireren van der maent van juillet, te Rijpelmonde den hals of ghehouwen, met confiscatie van al dat zijs hadden, by expresser ordonnantie van de ghuene diet principalick touchierde ende anneghinck, die welcke nochtans, ter cause van dien, zo grootelicx in de indignatie van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen vadere, viel dat hy (by den instekene van de voorghescreven Croy ende grave van Stampes) niet alleene in zijne jeghenwoordicheit niet commen en mochte, maer daerenboven ooc van alle zijnen jaerlicschen incommene gheprivéert ende ghefrustreert wiert, metter interdictie dat hem niemende van den hove van Bourgoengnen meer eeneghe eere, reverentie ofte weerdicheit bewijsen en zoude, up de verbeurte van lijf ende goet, ic late varen dat men noch tallen cante secretelick zeer nauwe listen ende laghen leyde om hem te vanghene, maer ten was niet doenlick, deurdien dat hy hem van dier tijt voort te Gorcken [1], in Hollant, bleef houdende, aldaer hem de edelen van dier contreye, al heymelick zeer groot faveur droughen, ghelijct ontwijffelick wel recht ende redene was. Twelcke considererende zijne quaetwillighen, dies mentie es, zy 1462.

[1] Gorinchem, Gorcum.

1462. en dorsten hemlieden niet langher binnen den lande ende graefscepe van Vlaenderen betrauwen, nemende ghesamelick haerlieder refugie totten coninck Loys van Vranckerijcke, den welcken zy zo varre persuadeerden dat hy den grave Charles van Charoloys insghelijcx ooc van den gouvernemente van Normandien priveerde, metsghaders ooc van tjaerlicx pensioen hier voren verhaelt, up hope van die hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen vadere, daer mede vrientscepe te doene, zoot ghesciede, overmids die blakende toorne ende gramscepe, daer mede hy noch daghelicx lancx zo meer bevaen wiert, in der maniere dat Jan van Croy mids dien endelinghe te stoutelicker aventeurde weder tzijnen hove te keerene, bedrivende daer (naer costume) al dat hem gheliefde ende goet dochte, ghemerct dat hyder zo buytermaten zeere begraciet was, dat hyder varincx niet mesdoen en mochte: Godt beteret. Binnen desen middelen tijt, dede men al Artoys ende Pijcardien uytnemende straffe justitie over die dieven, roovers, straetschenders ende moordenaers, die welcke daer in grooter menichte regneerden ende teeneghadere al verbeurt maecten. Ende die naervolghende maent van septembre overleet Jan de Clerck, die abt van St-Vedast tAtrecht, van zeer goeder ende lovelicker memorien, nopende zijne ingheborene liberaleit ende mildtheit jeghens die aermen ende levende ledekins Christi, hebbende Charles van Bourbon, den eertsbisscop van Lyons (daer die hertoghe Philips van Bourgoengnen, van vrau Agniete zijnder zustere weghe, die oom of was) voor zijnen successeur, maer (lacen!) niet voor imitateur, ter eeuwigher mestroosticheit ende desolatie van veel schamele huysweecken, dieder van rechtsweghen nochtans wel behoorden der of te bet ghehadt thebbene, ghelijct niemende in waerheit gheloogheenen en can. Twelcke al zo ghepasseert zijnde, die coninck Loys van Vranckerijcke verzochte

zijne cayljoote van den zoutte ooc te mueghen lichtene 1462.
binden hertochdomme van Bourgoengnen, metsghaders ooc dat die van Vlaenderen scheeden zouden van der vrientscepe ende allyantie die zy metten gheweldighen coninck Eduaert van Inghelant hadden, ten achterdeele ende prejudicie van den verjaechden coninck Heyndrick, die in Schotlant ghevlucht was, als voorzeit es; maer voorwaer hy en verwerfde noch teene noch tandere, omme die causen ende redenen breedere hem ghedaen te kennen gheven by den heere van Chimay, den welcken hy endelinghe vraechde met eenen zeer verstoorden zinne of die hertoghe Philips van Bourgoengnen van hardere stael ghemaect was dan eenich prince? Daer up dat hem die voornoemde Chimay terstont verantwoorde dat emmers wel zo wesen moeste, anghesien dat hy hem vijf jaer lanck hadde durven sustineren ende onderhouden jeghens zijn vaders danck, ghelijck wy ghehoort hebben : dies hem die coninck grootelicx schaemde dat hy metten zelven van den voorzeiden Chimay schiet, zonder een woort meer te sprekene, anders dan dat hy hem van stonden an hiet weder te keeren van daer hy ghecommen was. Ende zeer corts naer desen wiert Jacob van Steenburch, die abt van St-Andries buyten Brugghe (noch een zeer jonck man zijnde) metter doot ghemeene, wel ten onsprekelicken regrette van vrau Anne van Bourgoengnen, zijne nichte, daer hy oom of was, die natuerlicke dochtere van onsen harden gheduchten heere ende prince, die welcke hem tharer begheerte abt ghemaect hadde, ten prejudicie van den voorgaenden abt Zegher, die om zijnen wille nootsakelick wijcken moesten, al wast hem leet. Tsondachs naer Vastenavent, den XXVIIe van der maent van sporcle, staken te Rijssele ter Spinette Jan Moens, Fs Antheunis, die forestier van Brugghe, Jooris Ghijselin, Joos de Bul ende die grave Charles van Charoloys, dieder uyt Hollant

Verzoek van koning Lodewyk van Vrankryk.

1462. omme ghecommen was, conquesterende daer zeer vayl-
giantelick den sperrewaer ende keerende midts dien weder
ten voorscreven landewaert, ter occasie voren verhaelt.

1463. Steeskpel van den witten Beer.

Tjaer dater naervolchde, up den tweeden zondach naer Paesschen, den XXIIIIe van april, vespereyde te Brugghe die forestier voornoemt, ende vant hem tsanderdachs, in grooter triumphe ende magnificentie, ter bane up die Grootemarct, met Boudewijn van Roode, Jan de Brune, F^s Lodewijcx, Cornelis dOnghereede, Cornelis de Heicht, Cornelis van Steenburch, Jan de Bul, Mer Jan de Baenst, F^s Zeghers, Dijne De Rapondis, Lucoys, jeghenwoordelick burchmeestere van der Course, ende Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, loopende daer onderlinghe zommeghe vrome carriere jeghens elcanderen, datter die lancen allevot niet dan in spaenderen vloghen, ten zeer grooten contentemente van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, metsghaders ooc van Loys van Luxemburch, die grave van St-Pol, ende vrau Agniete van Bourgoengnen, die wedewe van wijlent die hertoghe Charles van Bourbon, die welcke endelinghe, by ghemeenen accoorde ende overeendraghene, Jan de Brune den spiet, Boudewijn van Roode den diamant, Antheunis van Bourgoengnen den hoorne ende joncheer Jan van Quievrain den beer gaven; etende tsnavens tzamen binnen den scepenhuyse, aldaer buytermaten veel vreuchts ende ghenouchte bedreven wiert. Die welcke nu gheent zijnde, die prince reysde, met schoonen state, te Rijssele waert ende van danen naer Hesdin, daer hy die stede van St-Quinten, Corbye, Amiens, Abbeville, metten graefscepe van Ponthieu, Dorlens, St-Regnier, Crevecuer, Alleuwe ende Mortaengnen weder teeneghadere cedeerde ende transporteerde in die handen van den coninck Loys van Vranckerijcke, eensdeels omme die ghemeene paeys ende ruste wille (daer hy van nateuren oyt toe gheneghen

Overlevering van eenige steden aen Vrankryk.

was) ende eensdeels ooc byder persuasie van Jan van Croy, 1463.
die heere van Tours, up de Marne, mids daer voren contant omtfaende de somme van IIIIe duysent gouden croonen van LXIIII int marc, volghende den teneure van den voorghescreven paeyse van Atrecht, ghemaect int jaer XIIII^c ende XXXV; dies hem nochtans die grave Charles van Charoloys zo uytnemende zeere belchde als een wondere, zegghende ende vastelick maintenerende dat men totter voorzeider cessie gheensins en behoorde verstaen thebbene, voor anderstont dat alle die andere resterende conditien van den paeyse ghementioneert wel ende deuchdelick by den voornoemden coninck vulbrocht ende vulcommen waren, tot twelcke hy met eenen ooc ghesommeert ende vermaent wiert, zo dat hy ter eerster opportuniteit al beloofde te doene, dat recht ende redene begheerden, hoe wel dater noyt toeghecommen en conste, in der maniere dater naermaels diversche groote dissensien, orloghen ende bloetsturtinghen uyt causeerden, ghelijck int vervolch van desen successivelick allincx zo clarelicker blijcken zal. Twijle dat men hier mede noch tHesdin besich was, zo meende die quade, boose bastaert van Rubempré wel met eeneghe fransche schepen van orloghe onvoorsienlick den grave Charles van Charoloys binder stede van Gorken, in Hollant, ghevanghen ofte teeneghadere versleghen thebbene, maer hy miste, deur die groote vromicheit ende ghetrauwicheit van die van binnen, van welcker ghevarenesse die hertoghe Philips van Bourgoengnen gheaverteert zijnde, quam in alderdiligentie van Hesdin naer die stede van Brugghe, aldaer hy int eerste van lauwe den grave Charles van Charoloys, zijnen zuene, zonder langher dilay by hem omtboot ende in gracie omtfinck, overmids die neerstighe intercessie van de generale staten slands ende namelick ooc van Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, ghezeit de Groote, omme

Onderneming van den bastaerd van Rubempré.

1462. omme ghecommen was, conquesterende daer zeer vaylgiantelick den sperrewaer ende keerende midts dien weder ten voorscreven landewaert, ter occasie voren verhaelt.

1463. Steeskpel van den witten Beer.

Tjaer dater naervolchde, up den tweeden zondach naer Paesschen, den XXIIIIe van april, vespereyde te Brugghe die forestier voornoemt, ende vant hem tsanderdachs, in grooter triumphe ende magnificentie, ter bane up die Grootemarct, met Boudewijn van Roode, Jan de Brune, F^r Lodewijcx, Cornelis dOnghereede, Cornelis de Heicht, Cornelis van Steenburch, Jan de Bul, Mer Jan de Baenst, F^r Zeghers, Dijne De Rapondis, Lucoys, jeghenwoordelick burchmeestere van der Course, ende Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, loopende daer onderlinghe zommeghe vrome carriere jeghens elcanderen, datter die lancen allevot niet dan in spaenderen vloghen, ten zeer grooten contentemente van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, metsghaders ooc van Loys van Luxemburch, die grave van St-Pol, ende vrau Agniete van Bourgoengnen, die wedewe van wijlent die hertoghe Charles van Bourbon, die welcke endelinghe, by ghemeenen accoorde ende overeendraghene, Jan de Brune den spiet, Boudewijn van Roode den diamant, Antheunis van Bourgoengnen den hoorne ende joncheer Jan van Quievrain den beer gaven; etende tsnavens tzamen binnen den scepenhuyse, aldaer buytermaten veel vreuchts ende ghenouchte bedreven wiert. Die welcke nu gheent zijnde, die prince reysde, met schoonen state, te Rijssele waert ende van danen naer Hesdin, daer hy die stede van St-Quinten, Corbye, Amiens, Abbeville, metten graefscepe van Ponthieu, Dorlens, St-Regnier, Crevecuer, Alleuwe ende Mortaengnen weder teeneghadere cedeerde ende transporteerde in die handen van den coninck Loys van Vranckerijcke, eensdeels omme die ghemeene paeys ende ruste wille (daer hy van nateuren oyt toe gheneghen

Overlevering van eenige steden aen Vrankryk.

was) ende eensdeels ooc byder persuasie van Jan van Croy, die heere van Tours, up de Marne, mids daer voren contant omtfaende de somme van IIII^c duysent gouden croonen van LXIIII int marc, volghende den teneure van den voorghescreven paeyse van Atrecht, ghemaect int jaer XIIII^c ende XXXV; dies hem nochtans die grave Charles van Charoloys zo uytnemende zeere belchde als een wondere, zegghende ende vastelick maintenerende dat men totter voorzeider cessie gheensins en behoorde verstaen thebbene, voor anderstont dat alle die andere resterende condition van den paeyse ghementioneert wel ende deuchdelick by den voornoemden coninck vulbrocht ende vulcommen waren, tot twelcke hy met eenen ooc ghesommeert ende vermaent wiert, zo dat hy ter eerster opportuniteit al beloofde te doene, dat recht ende redene begheerden, hoe wel dater noyt toeghecommen en conste, in der maniere dater naermaels diversche groote dissensien, orloghen ende bloetsturtinghen uyt causeerden, ghelijck int vervolch van desen successivelick allincx zo clarelicker blijcken zal. Twijle dat men hier mede noch tHesdin besich was, zo meende die quade, boose bastaert van Rubempré wel met eeneghe fransche schepen van orloghe onvoorsienlick den grave Charles van Charoloys binder stede van Gorken, in Hollant, ghevanghen ofte teeneghadere versleghen thebbene, maer hy miste, deur die groote vromicheit ende ghetrauwicheit van die van binnen, van welcker ghevarenesse die hertoghe Philips van Bourgoengnen gheaverteert zijnde, quam in alderdiligentie van Hesdin naer die stede van Brugghe, aldaer hy int eerste van lauwe den grave Charles van Charoloys, zijnen zuene, zonder langher dilay by hem omtboot ende in gracie omtfinck, overmids die neerstighe intercessie van de generale staten slands ende namelick ooc van Antheunis, die bastaert van Bourgoengnen, ghezeit de Groote, omme 1463.

Onderneming van den bastaerd van Rubempré.

1463. zijne zonderlinghe gracie, vaylgiandise ende vertueusheits wille. Dese paeys aldus zijnde, Jan van Croy track wederomme al heymelick uytten hove van Bourgoengnen naer die stede van Doornijcke by den coninck Loys van Vranckerijcke, die welcke zonder twijffele alsdoen niet goets voren en hadde, vindende hem corts daer naer, met Charles, zijnen broedere, tAtrecht, aldaer men tzijnder eere die zeer vermaerde witte clocke van XVII duyst pondt zwaerts gheluyt zoude hebben, indien zy niet metten zelven van boven nedere ghevallen en hadde, byder negligentie van de ghuene diet last hadden, ten uytnemende regrette ende beclaghene van alle die van der stede. Ende ten eersten zondaghe van der Vastene, up den XVIIIe der naervolghender maent, staken onder andere te Rijssele ter Spinette Jan de Brune, F^s Lodewijcx, die forestier van Brugghe, Jan Moens, F^s Antheunis, ende Joos de Bul, aldaer die voornoemde forestier den sperrewaer wan ende joncheer Antheunis van Pollary, ghezeit den grooten Duvele, bleefer ter stede deurbeult, byder handt van Philips van Croy. Twelcke zo gheringhe niet ghepasseert en was, ofte Onse Lieve Vrauwe te Lisseweghe (niet varre van der stede van Brugghe) en dede haer eerste miracle, zo dat men se, ter cause van dien, beghonste jaerlicx omme te draghene, met alle die meeste eere ende weerdicheit die men conste ghepeynsen ofte ghedincken.

1464. Steekspel van den witten Beer. Anno XIIII^c ende LXIIII, tsondachs naer Quasimodo, vespereyde te Brugghe die forestier, hier te voren ghementioneert, comparerende sdaechs daer naer, den XVIe van april, in tvulle harnasch ter ghewonelicker bane, met Lodewijck van Theimseke, F^s Daneels, Adriaen Reyphin, Jan Moens, F^s Antheunis, ende Joos de Bul, aldaer Lodewijck van Theimseke den spiet conquesteerde, beroupende met eenen zijn derdere een nieu steicspel jeghens tsanderdachs, daer Mer Joos van Varssenare den danck van binnen verdiende, ende Mer Philips van Laleyn, F^s Sijmoens, den danck van buyten. Welcke triumphe ende ghenouchte, met diesser meer of dependeerde, aldus ten ende ghecommen zijnde, die hertoghe Philips van Bourgoengnen verghaerde bet dan zes duysent cloucke mannen van orloghe ende namelick III^c ende XXX uytter stede van Ghendt, de welcke hy (ter assistentie van onsen helighen vadere den paeus Pius) tzamen in alderdiligentie, met XII galeyen ende meer andere schepen, uytter havene van der Sluys te Marseillie waert zant, jeghens die Turcken ende ongheloovighen, ondere tbeleyt van Antheunis ende Boudewijn, beede zijne natuerlicke zuenen, metsghaders ooc van Sijmoen van Laleyn ende Mer Philips, zijn zuene, tzamen gheaccompaengneert ende vergheselscipt met veel meer andere wel gheruseerde edele mannen ende capiteynen int faict van wapenen, hoe wel dat zyder nochtans gheen voordeel ghedoen en consten, midts die onvoorsienighe doot van den paeus voorscreven, die binder maent van ougst te Ancone overleet. Ende Paulus, die tweede van dier name, quam in zijn stede, die welcke ontwijffelick totter voorzeider cruysvaert niet ghesint en was, ghelijck zijn voorsaet, dat Gode van Hemelrijcke claghelick was. Hierentusschen dede die grave Heyndrick van Sombresset alle extreme devoiren (uytter name van den verjaechden coninck Heyndrick van Inghelant) omme die gheweldighe coninck Eduaert eenichsins zijn groot ongheliick (zo hy zeide) te kennen te ghevene, by foortse van wapenen, aldaer hem die fortune zo qualick mede wilde, dat hy zelve levende in die handen van den grave Richart van Varwijck gherochte ende omthalst wiert, als een verradere. Ende ten zelven tijde zochte die coninck Loys van Vranckerijcke (als een zeer malicieux ende ondanckbaer prince) alle middelen ende occasien omme jeghens den hertoghe Philips van Bourgoengnen) in re-

Margin notes on p. 561: 1464. — Onsen hertog send een leger tegen de Turken. — Paulus den II.

1464. compense van alle zijne voorghaende weldaden) die orloghe anne te nemene, verzouckende ten dien fine die steden van Rijssele, Duay ende Orchy in zijne handen ghelevert thebbene, up tvertooch van zulcke onghefondeerde redenen, dat zy niet en opereerden, daer hy hem wonderlicke zeere belchde, zendende corts daer naer zijnen cancelier Morvillier, metten eerdtsbisscop van Narbone ende den grave van Heu tzamen in ambassade te Rijssele waert by den voornoemden hertoghe van Bourgoengnen, zittende doen up een zeer costelick verheven siedgie, in zulcker hoocheit ende magnificentie, dat men dierghelicke noyt vele ghesien en hadde, aldaer die voorscreven ambassadeurs haerlieder last omtdeckende, endelinghe zekere doleantien te kennen gaven, rakende in partie tfaict van den voorzeiden hertoghe Philips, maer tenderende principalick ende bijsondere ter grooter confusie, cleenicheit ende injurie van den grave Charles van Charloys, zijnen zuene, wesende daer mede present ende jeghenwoordich. Up al twelcke dat hemlieden die prince terstont verantwoorde, zo ter materien diende, wel thooghende mids dien dat hy den coninck, haerlieder meestere, ter noodt gheensins en vreesde nochte en omtsach, welck propoost willende daer wat voordere continueren, die gheinjuricerde grave van Charloys (als voorzeit es) en conste tot gheenrande ghehoor ofte audientie gheraken, by den toedoene van de ambassadeurs als voren, die welcke daer plat uyt zeiden (met eenen overmoedighen verborsten zinne) dat zy an hem niet ghesonden en waren, dies hy hem ontwijffelick uytnemende zeere schaemde, belovende int uytende die eerdtsbissop van Narbone apart tzijnen vertreckene zo vele te doene dat dien dachvaert die coninck berauwen zoude, eer nemmermeer een jaer van dien daghe; zo dater naer raport een omsprekelicke groote toorne ende gramscepe rees in sconincx herte, die welcke van dier tijt voort an-

Den koning van Vrankryk vraegt Ryssel, enz.

ders niet en studeerde (volghende zijne naturele boosheit ende ercheit) dan den hertoghe Philips van Bourgoengnen by eenegher middele tondere te bringhene ende alle zijne landen finalick metter croone van Vranckerijcke tannexerene, affecterende ten dien ende die vrientscepe ende alliantie van alle circumvoisine princen ende heeren, maer daer was van der contrarie zijde zo wijselick inne voorsien dat hy (dies anghaende) tzijnder intentie niet gheraken en conste, wat hyder toedede. Dese zake aldus ghepasseert zijnde, zo starf, ten vierde daghe van lauwe daer naer volghende, die hertoghe Charles van Orliens, Fs Loys, oudt omtrent LXX jaer, latende by vrau Marie, shertoghen Adolfs dochtere van Cleven, zijnder huysvrau, daer die hertoghe Philips van Bourgoengnen, van vrau Marie, zijnder zustere weghe, die oom of was, eenen zuene achtere van drie jaeren, ghenaemt Loys, toecommende coninck van Vranckerijcke, die zevenste van dier name, zo naermaels breedere bethoocht zal worden, metsghaders ooc noch een dochtere van der oude van zeven jaeren ende bet. Ende daerentusschen vroost continuelick even sterckelick neghen weken ende drie daghen lanck ghedeurende. Sdonderdachs naer Vastenavent, den laetsten van der maent van sporcle, staken te Rijssele ter Spinette Lodewijck van Theimseke, Fs Daneels, die forestier van Brugghe, Jooris Ghijselin ende Jan de Brune, Fs Lodewijcx, aldaer die forestier voornoemt zo wel zijn eere bewaerde, dat hy den sperrewaer met hem thuysewaert brochte, doende nopende den surpluse als naer costume. Ende up tzelve pas maecte die hertoghe Philips van Bourgoengnen, mids zijnder oude ende crancheit, den grave Charles van Charloys, zijnen eeneghen zuene, stedehoudere ende gouverneur generael van alle zijne landen ende heerlicheden, die welcke voor alle wercken den ghevluchten Jan van Croy, heere van Tours up de Marne, met alle die 1464.

Dood van hertog Karel van Orleans.

Den hertog maekt zynen zoon stadhouder van al zyne landen.

1464. van zijnen gheslachte, uytten hove van Bourgoengnen dede bannen, met confiscatie van al dat zijs hadden, als wesende niet alleene zijne doodelicke vianden (omme die cause ende redenen hier voren verhaelt), maer bovendien ooc den ghemeenen lande schadelick ende pernitieux, ghelijck men over al openbaerlick uyt zijnder name vercondichde ende den volcke te kennen gaf, in der maniere dat zijn vadere tzelve verhoorende, van stonden an met zulcker gramscepe omsteken wiert, dat hy hem weder priveerde van den gouvernemente als voren. Binnen deser middelen tijt, hoorde men daghelicx lancx zo meerdere clachten van den verdrayden, onredelicken ende onverdraghelicken coninck Loys van Vranckerijcke, die welcke deur zijne ingheborene boosheit ende ercheit zo overmoedich, overwillich ende tijrannich bedeech, dat hy teeneghadere al tzijnen zegghene hebben wilde, al zo wel nopende die politie van den lande als andersints, zonder tgoet advijs van zijne edelen yewers inne meer te respecterene, in zulcker wijs dat hy ze zelve in alder maniere zochte, deene voren ende dandere naer, alsints te suppediterene ende serf te makene, omme voorts te bet zijnen wille metten ghemeente te doene ende als een monarck alleene al tlant deure te dominerene, tal welcken fine hy van als nu diversche hertochdommen, graefscepen ende andere heerlicheden gheweldichlick themwaerts bleef houdende, jeghens alle rechten ende redenen, ja zelfs die landen van zijn eyghen broedere, die hertoghe Charles van Berry, gheensints sparende ofte myende, zo dat hy, ter cause van dien, al heymelick vloot by den hertoghe Fransoys van Bretaengnen, makende daer onderlinghe eene secrete ligue, allyantie ende confederatie met die hertoghe Jan van Loreynen ende van Calabren, die hertoghe Jan van Bourbon ende van Avergnen, die grave Jacob van Nemours ende van der Marcke, die grave Loys

Hatelyk gedrag van koning Lodewyk.

Verbond tegen hem.

van St-Pol, die grave Jan van Armingiack, die grave Charles van Lambrecht, die grave Jan van Dunoys, bastaert van Orliens, ende meer andere gheinteresseerde princen, heeren ende edele mannen, omme ghesaemder handt, by foortse van wapenen (ter conservatie ende ghemeener welvaert van der franscher republicque) den voorzeiden coninck zijn groot onghelijck te kennen te ghevene, metsghaders ooc tot redene te doen verstane, indient noodt ware, ende versouckende voorts eendrachtelick, ten zelven ende, secours, hulpe ende bijstandichiet an den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, die welcke hemlieden, zonder eeneghe zwaricheit, terstont haerlieder versouck accordeerde, als die ghuene die by dier middele niet alleene en hopte vrienden te winnene, maer bovendien ooc den voorscreven coninck, zijnen natuerelicken viant, grootelicx te debiliterene ende te vercranckene, verghaderende ten dien respecte tallen cante veel volcx van orloghe, zo van ghelijcken ooc dede die coninck Loys van Vranckerijcke, secretelick by de zijne gheaverteert ende ghewaerschuyt zijnde van als diesser ghaens was. 1464.

Tnaervolghende jaer, tsondachs naer Belokenpaesschen, den XXVIIIe van der maent van april, vespereyde te Brugghe die forestier Lodewijck van Theimseke, F^s^ Daneels, vindende hem tsanderdachs, in goeder ende behoorlicker equipage, ter bane up die marct, met Jan de Brune, F^s^ Lodewijcx, Joos de Bul, Cornelis van Theimseke ende Jooris Metteneye, aldaer zonder faute uytnemende ruterlick ghesteken wiert van alle zijden, niet jeghenstaende dat Joos de Bul nochtans den spiet verdiende, Jooris Metteneye den hoorne ende die coninck van der Spinette te Rijssele den beer, tal zulcker ghemeener blijtscepe ende triumphe dater die voorzeide nieuwe forestier de Bul, zijn vierdere, noch een steicspel jeghens sdaechs daer naer beriep, daer die 1465.

Steekspel van den witten Beer.

1465. ghementioneerde forestier van der voorleden jaerschare by sonderlinghe prouesse, den danck van binnen conquesteerde ende Pieter Metteneye den danck van buyten; ooc stack die nieuwe forestier Joos de Bul ter zelver platse, up den meydach daer naer volghende, jeghens alle de ghuene dieder commen wilden, ter eeren van den gheweldighen coninck Eduaert van Inghelant, behalende daer zo veel lofs ende prijs als een wondere. Ende ten XIIIIe daghe daer naer, track die grave Charles van Charloys, by laste van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen vadere (achtervolghende tghuene dies voorzeit es) van Bruessele, in Brabant, duer Creveceur ende der Alleuwe, naer die stede van Braye, up de reviere van der Somme, met een zeer groot eyrcracht van volcke, daer naer hem die principaelste waren : Adolf van Cleven, die heere van Ravesteyn; Antheunis, die groote bastaert van Bourgoengnen; Boudewijn, zijn broedere; Loys van Luxemburch; die grave van St-Pol, met zijn vier zuenen, Jan, Pieter, Antheunis ende Charles; Jacob van Luxemburch; Jan, die bastaert van St-Pol, heere van Haubordin; Mer Philips van Laleyn, heere van den Bossche, die den standaert van Bourgoengnen voerde; Mer Philips van Ongnijs; Mer Robrecht Couteleer ende Mer Boudewijn van Halewijn, die hoochbailliu van Cortrijcke, met veel meer andere cloucke wel ghequalifieerde heeren ende zeer vrome edele mannen van wapenen, passerende voorts ghesamelick die steden van Nelle, Roye, Mondedier ende St-Denijs, tot over die reviere van der Seyne, ende slaende endelinghe te Mont Lhery, zeven mijlen boven Parijs, nedere, aldaer zy niemende van de voorghescreven ghefondereerde princen en vonden, nochte ooc Thibault van Neufchastel, den heere van Bleumont, met zijne vier duysent peerden uyt Bourgoengnen, niet jeghenstaende dat dien gheprefegierden dach van der verghaderinghe nu langhe ghenouch over-

Den graef van Charoloys met een leger in Vrankryk.

streken ende ghepasseert was; dies hem die voornoemde grave van Charloys uytnemende zeere verwonderde, blivende niet min even vastelick ligghende als die ghuene die ontwijffelick wat groots voren hadden ende hem niewers inne en versaechde. Van al twelcke die coninck Loys van Vranckerijcke die waerheit verhoorende, quamer zeer haestelick (vreesende meerdere secours) uytten lande van Berry, in grooter macht ende moghentheit jeghens, vallende daer sdijssendachs, den XVIe van hoymaent, snuchtens ten thien euren, zijne vianden upt lijf, als die ghuene die de victorie wel waenden versekert te zijne, maer (Godt weet!) hy vanter zulc rencontre dat die grave Charles van Mans naer den eersten anstoot, van grooter vervaerthede, allevot zonder ommesiene, met VIIIe peerden tot Amboon zijnder veerden reedt, daer die van der bourgoenscher leghere (al wast by aldien dat zy ooc zom voor tijt vloden) zulc eenen moedt ende couragie by ghecreghen, dat zy van dier tijt voort noch lanck zo vromelicker wierden, strijdende, vernielende ende teeneghadere te niete doende (als briesschende leeuwen) al tghuene daer zy eenichsints omtrent gheraken consten, in der maniere dat hem endelinghe die voornoemde coninck zelve sachternoens, ten vier euren, metter vlucht sauveerde, de welcke hy, in alderdiligentie, duer Corbye te Parijs waert nam; maer dies niet jeghenstaende, zo volchde hem Charles van Bourgoengnen, die grave van Charloys, zo buytermaten stranghelick naer, ter omsprekelicker schade van der arriere garde, dat zijn peerd int ende ondere hem doot gheschoten wiert, by Ghijsbrecht van Grassy, niet zonder extreme dangier van zijnen edelen persoon, ten hadde ghedaen die addresse van Jan Cadet, die welcke hem zeer rasschelick weder up een ander peert hielp, dat hy hem van nieus, met grooter furie, zo varre mede avanceerde in die middele van zijne vluchtende vianden dat hy, naer 1465.

Gevecht.

1465. omtfaen hebbende zekere quetsure in zijnen hals, zelve in die handen gherochte van Godefroot van St-Belin, den welcken Mer Robrecht Coutereel, gheboren van Bruessele, metten zelven deurbeulde ende van levende lijve ter doot brochte, in zulcker wijs dat die voorscreven grave van Charloys by dien gherecouveeert ende ghesauveert wiert, behoudende daer (byder zonderlinghe gracie Gods) zeer victorieuselick tvelt, te coste van an de cant van drie duysent persoonen, al zo wel van der eendere als ven der andere zijde, ghereserveert dater van der franscher zijde, zonder faute, een goet ghedeel edelen bleven, ende namelick Pieter van Brezeck, die senechael van Normandien; Godefroot van St-Belin, Fr Olquet, die gouverneur van den graefscepe van Evreux, ende Mer Philips van Hannon; jeghens alle die welcke men van der contrarie zijde niemende en ghemistede (al zo varre alst edeldom anneghinck) dan Mer Philips van Laleyn, Mer Philips van Ongnijs, Mer Boudewijn van Halewijn ende den heere van Hemmery, al ter onsprekelicker verblijdinghe ende verhueghinghe van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, grave van Vlaenderen, die welcke niet en faylgierde van zijnen lieven ende victorieusen zuene Charles terstont groot secours van vocke ende van ghelde toe te zendene, ondere die conduyte van Mer Philips, die heere van Savengy. Ende men drouch ten zelven tijde te Brugghe (omme Gode van hemelrijcke te danckene ende te lovene van der victorie voren verhaelt) eene schoone generale processie metten weerdighen helighen bloede, twelcke men daer te voren noyt ommeghedreghen en hadde dan telcken derden daghe van meye, naer die oude costume. Maer hierentusschen en wiste die ghevluchte ende zeer verdwelmde coninck Loys van Vranckerijcke wat voorstellen omme die bourgoensche armeye uyt zijne landen te doen vertreckene, stekende mids dien voor alle wercken tvier in die stede van Ardre,

zo dater bet dan hondert huysen verbarnden. Ende doende 1465.
voorts zo vele dat die van Luycke den hertoghe Philips van Bourgoengnen, met alle zijne landen ende heerlicheden, openbaerlick (jeghens den danck van haerlieder bisscop) te viere ende te zweerde omtseiden, bedrivende ten dien ende, omtrent St-Jacobs ende St-Christoffelsdach, in hoymaent, buytermaten groote wreetheit ende rudesse allomme binnen den lande ende hertochdomme van Luxemburch, totter tijt dat hemlieden tzelve foortselinghe belet wiert by den gheweldighen hertoghe Aernout van Gheldre, grave van Zutphen, metsghaders ooc by den hertoghe Jan van Cleven, den grave van Nassauwe, den grave van Hoorne ende den marquis Rotelin van Ferrare, dies hemlieden die van Dinant zo grootelicx belchden, dat zy van puerder ercheit ende boosheit, zonder langher dilay, met machte ter stede van Bouvijns waert trocken, toebehoorende die hertoghe Philips van Bourgoengnen, aldaer zy een ghalghe rechts voor die poorte rechteden metter imagie ofte contrefaicture van den grave Charles van Charloys der annehanghende ende verwapent met zijnder wapene, roupende voorts ghesamelick, met luder stemme, ter stede waert in : « Ziet al uyt, ghy poorters van Bouvijns, want in der zelver vorme ende maniere als ghylieden hier anmercken meucht, heeft die onverwinnelicke coninck Loys van Vranckerijcke te Mont Lherry ghedoen hanghen den verradelicken Charles van Charloys, zuene van haerlieder gheduchten heere ende prince; wat zegghen wy zuene? neen, neen, tes varre van daer, want wy in der waerheit wel weten dat hy die bastaert van den heere van Heynsberghe es, ende dat die hertoghe Philips van Bourgoengnen wel ten rechte behoorde (van vrau Isabelle van Portegale, zijnder huysvrau weghe) zijn vaders kerstene name te voerene, » met veel meer andere dierghelijcke valsche versierde leughenen, grootelick ten-

De Luykenaers komen tegen onzen hertog ten oorloge.

1465. derende ter injurie, cleenicheit ende confusie van den voorscreven hertoghe Philips van Bourgoengnen, metsghaders ooc van mijne voornoemde vrauwe, zijne ghesel-nede, ende van den grave Charles van Charloys, haer-lieder zuene, wiens tweede huysvrau, die weerdighe ende zeer godsvruchtighe vrau Isabelle, shertoghen Charles dochtere van Bourbon (by vrau Agniete, svoorzeits hertoghen joncste zustere van Bourgoengnen) zonder twijffele de zake zo vast ende zo naer ter herte track, dat zyder, ten XXVe daghe van septembre, of starf, binder stede van Antwerpen, aldaer zy, met grooter ghemeener rauwe ende lamentatie, in de abdie van St-Mechiels, voor den hooghen outaer, zeer eerlick begraven wiert, ter presentie ende jeghenwoordicheit van hare zeer bedructe moedere, vrau Agniete voornoemt, metsghaders ooc van de hertoghinne Isabelle, hare schoonmoedere, ende veel meer andere edeldom, int gheestelicke ende int weerlicke, uyt diversche circumvoisine landen ende contreyen, latende niet meer dan een eenighe dochtere achtere, gheheeten vrau Marie, van der oude van omtrent neghen jaeren, ende woonende alsdoen noch by die vrauwe van Creveceur, hare voestergh, te Ghendt. Maer binnen dier middelen tijt was die ghementioneerde grave van Charloys (vadere van de voorzeide vrau Marie), metter ghandscher armeye van Mont Lherry, naer die stede van Stampes vertrocken, aldaer up tzelve pas insghelijcx ooc arriveerde, in onverwinnelicker macht ende moghentheit, die hertoghe Fransoys van Bretaengnen, met alle die andere voorghenoemde vorsten ende heeren, hebbende ghesamelick die wille ende meeninghe van den con nck Loys van Vranckerijcke, ten eersten dat doenlick ware, binnen der stede van Parijs te gaen beleg-ghene, zoot ontwijffelick ghebeurt zoude hebben indien die coninck voorzeit niet in alderdiligentie zijne ambassadeurs te Conflans, tusschen die reviere van der Seyne ende

Dood der gravinne van Charoloys.

der Marne, ghesonden en hadde om paeys te beghecrene, 1465. die welcke hem daer endelinghe, naer veel diversche communicatien, gheagreeert wiert, in der vorme ende maniere als hier naer volcht.

Vredes artikelen.

Te wetene : eerst, dat die stede van St-Quinten, Corbye, Amiens, Abbeville, metten graefscepe van Ponthieu, Dorlens, St-Regnier, Creveceur, Alleuwe ende Mortaengnen wederomme alle ghelijck zullen commen in die handen van den hertoghe Philips van Bourgoengnen ende van den grave Charles van Charloys, zijnen zuene, volghende den teneure van den paeyse van Atrecht, in daten van den jaere XIIIIc ende XXXV, behoudens nochtans ende met expresser conditie dat de zelve tallen tijde (naer die doot van den ghementioneerden grave Charloys) redimeerlick ende losselick zullen bliven voor de somme van twee hondert duysent goude croonen.

Maer tgraefscip van Buenen en zal nemmermeer weder totter croone van Vranckerijcke keeren dan naer die aflijvicheit van den voorscreven grave van Charloys, metsghaders ooc van alle zijne wettelicke hoirs, tzy masle ofte andere.

Ooc zal tarticle van den voornoemden paeys van Atrecht, mentie makende van die steden van Perone, Mondedier ende Roye, by desen gheamplieert ende gheextendeert worden (blivende niet min alle die reste in zijn eerste cracht ende vigueur) tots svoorzeits graven van Charloys hoirs masle incluus.

Ende bovendien, zo zal tgraefscip van Guyse (beslutende in hem die stede van Calis) eeuwelick ende tallen daghe ghebruyct, ghepossesseert ende bezeten worden by den grave ofte gravinne van Vlaenderen, zonder eeneghe oppositie ter contrarien.

Zo insghelijcx ooc zullen die meyerien van Vimy, Beauvais ende Feully, metter totaler annihilatie ende renun-

1465. ciatie van den ouden onverdraghelicken ressoorte van den parlemente te Parijs.

Daer was ooc boven al tghuene dies voorzeit es wel expresselick ghecondilioneert ende besproken dat men alle die voorscreven mede gheallieerde princen ende heeren weder restitueren zoude zulcx als men hemlieden tonghelijcke (een poose tijts ghedeurende) omtvreimt ende omthouden hadde.

Dies zoude Charles van Vranckerijcke, sconincx Loys broedere, voor thertochdom van Berry, voortan thertochdom van Normandien, die gheelick ende ghanschelick themwaerts hebben.

Ende Loys van Luxemburch, die grave van St-Pol, moeste emmers, Gods ende mans, ter begheerte van den grave Charles van Charloys, connestable van Vranckerijcke wesen. Actum te Conflans, up den V^e van octobre, binden jaere als voren.

Twijle dat men hier mede besich was te Conflans, zo deden die Luyckenaers (omme die coninck Loys van Vranckerijcke te ghelievene, ghelijck wy ghehoort hebben) noch daghelicx al tquaetste dat zy consten ghepeynsen ofte ghedincken binnen den districte ende territoire van den hertoghe Philips van Bourgoengnen, niet jeghenstaende dat hy diversche zijne frontiersteden zeer wel voorsien hadde van vlaemsche ende henewiersche gendarmerie, al zo wel te peerde als te voet, die welcke endelinghe, in grooter menichte, te ghadere te velde sloughen, ondere tbeleet van die grave van Nassauwe, metsghaders ooc van Lodewijck van Brugghe, die heere van Gruuthuuse, die heere van Gaesbeke ende die ruart van Henegauwe, bespringhende ghesamelick, up XI duyst Maechdendach, den XXIe van der maent van octobre, zo clouckelick ende

Slag van Montignac. vailgiantelick haerlieder voorscreven vianden binder prochie van Montenack (vijf mijlen van der stede van Luycke)

dat zy der bet dan twee duysent ter stede doot sloughen, 1465.
ende alle die reste sauveerde hem zeer haestelick metter vlucht, elc daer ende zo hy best conste. Die grave Charles van Charloys, hierentusschen van als diesser binnen den lande van Luycke ghaens was, gheaverteert zijnde ende bysondere van der voorzeider onverdraghelicker injurie van die van Dinant, zo zwoer hy met zeer verstoorden moede, up zijn rudderscip, tzelve eer yet lanck te wrekene zoot behoorde, ofte in die wille te stervene, spoedende hem, ten dien fine, met alle zijn eyrcracht uyt Vranckerijcke zeer subitelick derrewaert, ende assiedgierende, ten XIXe daghe van novembre, die stede van St-Truden, aldaer St-Truyen geeft zich over aan graef Karel van Charoloys.
hy by apointemente binnen gherochte, ten omsprekelicken regrette van die van der stede van Luycke ende andere, die welcke wel ziende dat zy niet voordere en consten, endelinghe tzamen (by ghemeenen accoorde ende overeendraghene) bestant verzochten, twelcke men hemlieden niet en refuseerde, in der maniere dater up St-Vincentsdach, den XXIIe van der maent van lauwe, ooc een generael apointement ende paeys naervolchde, ter zeer vierigher begheerte ende neerstigher bede van de notable ende wel Vrede met Luyk.
gheadviseerde personagien, die welcke die voornoemde grave Charles van Charloys in alder oodtmoedicheit te voete vielen, belovende hem voor die oncosten van zijnder wapeninghe te betalene de somme van VIe duysent rhijnsche ghuldenen, binnen den termijne van zes jaeren, by egaler portie tjaers, metsghaders ooc den hertoghe van Brabant eeuwelick ende tallen daghe voor haerlieder protecteur ende schermheere te verkennene, metten pensioene van twee duysent ghelijcke ghuldenen tjaers, ende bovendien noch haerlieder bisscop Loys in als voortan te obedierene ende behoorelicke recompense te doene van al tghuene dies hy hem metten rechte van hemlieden wiste te dolerene. Twelcke alzo ghedaen zijnde, die grave Char-

1465. les van Charloys keerde, zonder langher verdrach, zeer victorieuselick naer die stede van Bruessele, ghevende daer alle zijne gendarmerye oorlof, met uytnemende groote danckbaerheit ende belofte van breedere recompense in toecommende tijden. Ende vindende hem voorts, up den grooten Vastenaventdach, binder stede van Brugghe, aldaer hem by den hertoghe Philips van Bourgoengnen, zijnen vadere, zeer zonderlinghe liefde ende by den ghemeente princelicke eere ende weerdicheit betoocht ende bewesen wiert, ter cause van alle zijne victorieuse prouessen ende ghementioneerde vaylgiandisen. Ooc staken ten zelven daghe te Rijssele ter Spinette Joos de Bul, die forestier van Brugghe, Mer Jan de Baenst, F^s Zeghers, ende Lodewijck van Theimseke, F^s Daneels, aldaer Jan Guiaert, gheboren van St-Pol, den sperrewaer wan.

1466. Steekspel van den witten Beer.

Ende int jaer ons Heeren XIIII^c ende LXVI, tsondachs naer Quasimodo, den XXe van der maent van april, zo vespereyde te Brugghe die forestier voornoemt, commende sdaechs daer naer, zeer wel ghemonteert, ter ghecostumeerder bane ghereden, met Jheronimus Jooris, Joos van Hamersvoorde, Jan Stockman, Lodewijck van Theimseke, F^s Daneels, Jooris Metteneye ende die heere van Rouchy, aldaer wonderlicke zeere ghesteken wiert alle die achternoene lanck ghedeurende, maer emmers ghecreech Jan Stockman int ende den spiet, Jheronimus Jooris den diamant, die heere van Rouchy den hoorne ende die coninck van der Spinette te Rijssele den beer, beroupende haerlieder vierdere weder ghesamelick een nieu steickspel jeghens tsanderdachs, in hooghe zadelen van orloghe, zonder lijsten, ende met ghelijcke schilden overtrocken, met wit, zwart ende blaeu lakene, zo dater ontwijffellck afgriselicke veel faicts van wapenen bedriven wiert, al zo wel van der eendere als van der andere zijde. Welcke triumphe ende ghenouchte aldus gheent zijnde, die van Dinant,

int landt van Luycke (teeneghadere vergheten hebbende die groote gracie hemlieden onlancx by den voorscreven paeyse ghebeurt ende ghesciet) liepen wederomme allevot, byder persuasie van den coninck Loys van Vranckerijcke, in die wapenen, zeer jammerlick roovende, brandende ende moordende (wel jeghens den danck van haerlieder bisscop) allomme binnen die landen ende graefscepen van Namen ende Henegauwe al tghuenc daer zy eenichsins annegheraken consten, zonder eeneghe kercken, cloosters ofte godshuysen te sparene, waerof die hertoghe Philips van Bourgoengnen te Brugghe over tafele traport hoorende, wiert van stonden an met zulcker toorne ende gramscepe omtsteken, dat hy die tafele foortselinghe met handen ende voeten om varre stack, ghecrighende metten zelven ooc eene popelare, daer hy nochtans (metter gracie Gods) zeer properlick of bequam, makende terstont buytermaten groote ghereetscepe van orloghe, jeghens zijne overwillighe vianden als voren, de welcke die paeus Paulus, die tweede van dier name, bovendien ooc alle ghelijck (ter cause van paeysbrake) int verwatene stelde; maer dies niet jeghenstaende, zy bleven noch daghelicx lancx zo meer continuerende tghuene dat zy te voren hadden in allerande rudesse, wreetheit ende tyrannie, als die ghuene die up niemende ter weerelt en schaften ende oyt teeneghadere onverwinnelick gheweest hadden, zo zy haerlieder rom droughen, twelcke zonder faute cause was dat haer die bourgoensche leghere (wesende van omtrent XXX duysent mannen sterck) in alderdiligentie anderwarf ten lande van Luycke waert spoede, ondere die conduyte van Charles van Bourgoengnen, die grave van Charloys, ende Loys van Luxemburch, die grave van St-Pol, met zijne vier zuenen, Jan, Pieter, Antheunis ende Charles, tzamen gheaccompaengneert ende vergheselscipt met Antheunis ende Boudewijn, beede die bastaerden van Bourgoengnen,

1466. Die van Dinant andermael in de wapenen.

Den hertog zendt een leger in het land van Luyk.

1466. metsghaders ooc met die grave van Nassauwe ende Adolf van Cleven, die heere van Ravesteyn, Wijnendale ende Torhout, slaende smaendachs, den XVIIIe van der maent van ougst, alle ghelijck voor die stede van Dinant nedere, de welcke zy over beede die zijden van der reviere van der Maese zeer sterckelick ommerinchden ende beleyden, metsghaders ooc deurghaens even gruwelick beschoten met haerlieder meeste artijlgerie, zo dat zy int ende poorten ende meuren velden; dies nochtans niet jeghenstaende die van binnen en waren noch nieuwers inne te wets, betalende buytermaten clouckelick ende couragieuselick al tghuene dat men hemlieden ghedoen conste met ghelijcker payemente, ende schietende endelinghe den meestere van der bourgoenscher artijlgerie, zijn vierdere, doot. Twelcke alzo ghesciet zijnde, die voorzeide grave van Charoloys zant zijnen herault ter stede waert in, vraghende of zy hemlieden up gheven wilden, waeromme zy hemlieden grootelicx belchden dat zy hem ende zijne ouders (als dulle verwoede lieden) veel confuselicker, ter cause van dien, wierden injurierende, dan zy oyt daer te voren ghedaen hadden; dienvolghende zo ghinck men die stede weder up een nieu allevot van allen zijden afgriselicke zeere beschieten, al zo wel metten griecksche viere als andersins,
Dinant wordt ingenomen. bet dan drie euren lanck ghedeurende, in der maniere dat mer zonder extreme dangier nieuwers binnen gheboeyen en conste, tal zulcken regrette ende verdriete van die van den garnisoene aldaer, dat zy secretelick alleghadere haerlieder veerden liepen, ende die Bourgoengnons gherochtender mids dien, ten XXVe daghe der zelver maent, gheweldigher handt binnen, zeer deerlick verslaende ende vermoordende al dat hemlieden yewers te ghemoete quam, ghereserveert alleenelick die priesters, vrauwen ende kijnderen, de welcke zy by groote hoopen, in omsprekelicker desolatie ende mestroosticheit, ter stede

van Luycke waert zonden, pijlgierende, verbarnende, 1466
destruerende ende raserende voorts zo teeneghadere die stede van Dinant, dat zyder in der waerheit niet naerdere en mochten, gheenrande thorren, vesten, poorten, kercken, cloosters ofte godshuysen sparende, metsghaders ooc versmoordender in der reviere van der Maese alle die voorstelders van der voorghescreven meutte ende onverdraghelicker injurie, wel totten ghetale van VIII^{c} persoonen, maer die burchmeestere wiert up den naersten berch ghehanghen ende verworcht, in recompense van alle zijne goede devoiren. Welcke zaken aldus ghepasseert zijnde, die hertoghe Philips van Bourgoengnen track, ten eersten daghe van der naervolghender maent, uyt Bouvijns naer die stede van Namen, aldaer die van der stede van Luycke ende andere terstont haerlieder ghedeputeerde by hemlieden zonden, versouckende anderwarf zeer instantelick ende eendrachtelick zijnen paeys, gracie ende ghenade, de welcke hy hemlieden metten zelven, ter eeren Nieuwen vrede.
Gods, zeer gheerne accordeerde, up de conditien ende bespreken hier voren verhaelt, mids hebbende daer voren vichtich hostagiers tzijnder keure ende optie, te wetene, XXXII uytter stede van Luycke ende die reste van die van Tongheren, St-Truden ende Hasselt, by egaler nombre ende portie; dies moesten die drie laetste voornoemde steden bovendien noch met die van Houy, alle ghelijck haerlieder poorten ende meuren doen vellen ende elc bijsondere zekere somme van penninghen voor haerlieder amende particuliere furnieren, dies hem die coninck van Vranckerijcke zo uytnemende qualick contenteerde dat niet en scheen ofte hy en zoude yeuwers eeneghe groote inbrake ghedaen hebben, maer voorwaer hy en dorste niet aventureren, beloovende niet min die van Luycke noch deurghaens gheele berghen van goude, ten dien fine dat zy altijts zijne vianden bliven wilden jeghens thuys van

1466. Bourgoengnen, daer zy int ende zo teeneghadere by ghefrustreert ende bedroghen wierden, dat zyder haerlieder eeuwich qualickvaert anne behaelden, ghelijck wy int vervolch van desen allincx zo breedere hoopen te betooghene. Ende tsondachs naer Vastenavent, den XXVe van sporcle, staken te Rijssele ter Spinette Jan Stockman, die forestier van Brugghe, Jacob Stockman ende die heere van Rouchy, aldaer die voorscreven forestier by grooter vaylgiandise den sperrewaer verdiende, ende zijn herault wierter metten zelven voor zekere schult ghearresteert ende ghevanghen, maer die prince verclaersde hem alsdoen noch arresteerlick noch vanghelick te zijne, ten upsiene van zijn officie.

1467. Steekspel van den witten Beer. Ten naersten jaere daer naer volghende, up den tweeden zondach naer Paesschen, den XIIe van der maent van april, vespereyde te Brugghe die forestier als voren, comparerende tsanderdachs, in zeer schoonder ordonnantie, ter bane up die Marct, met Philips van Overtvelt, Philips van Theimseke, Fs Daneels, Joos de Bul, Jheronimus Adoorne, joncheer Pieter Metteneye, Fs Mer Pieters ende joncheer Jan de Baens, Fs Mer Jans, die heere van St-Jooris, aldaer zo uytnemende veel lancen ghebroken wierden als een wondere, ende principalick by joncheer Jan de Baenst, die welcke mids dien den spiet ghecreech, bewarende in als voort zeer wel zijn eeren, volghende die keuren ende ordonnantien van den forestierscepe van den witten beere. Dit steekspel aldus vulcommen ende vulbrocht zijnde, Antheunis, die grooten bastaert van Bourgoengnen, voer met schoonen state naer Inghelant teenen campe, daer hem die heere van Shalis, broedere van der coninghinne Isabelle, toe beropen hadde, maer wiert zeer verraderlick by eeneghe Fransoysen (draghende hemlieden als spaensche coopvaerders) up zee van alle zijden ommerincht ende bespronghen, daer hy hem noch-

tans zo uytnemende clouckelick ende vromelick jeghens ter weere stelde, dat hy hemlieden zelve twee van haerlieder schepen omtweldichde, stellende die teeneghadere ter pijlgiagie van zijne lieden, ende arriverende voorts in goeden ghesonde ter platse van den campe voorscreven, aldaer (in die presentie van den coninck Eduaert) horribelicke zeere, al zo wel van der eendere als van der andere zijde, ghestreden ende ghevochten wiert, eenen goeden langhen tijt ghedeurende, zonder dat deene up den anderen eenich merckelick voordeel ghecrighen consten, twelcke considererende die coninck voornoemt, staecte endelinghe zelve tcombaet ende maecte die paeys, zegghende dat gheen redene en ware zulcke twee vrome rudders ende mannen van wapenen langher (om een cleene zwaricheit wille) thasarderene ende taventurene, ghemerct dat men se wel elders van doene hebben zoude. 1467.
Ende tsaterdachs, up den XIIII van wedemaent, bedeech Philips, die hertoghe van Bourgoengnen, van Lotrijcke, van Brabant, van Limburch ende van Luxemburch, grave van Vlaenderen, van Artoys, van Bourgoengnen, palatijn van Henegauwe, van Zeelant ende van Namen, marcgrave des helicx rijcx, heere van Vrieslant, van Salines ende van Mechelen, zo buytermaten onlustich, zieck ende cranck omtrent den looftijde binnen zijnen hove te Brugghe, dat hy smaendachs snavens daer naer, up St-Modestusdach, tusschen den neghen ende thien euren, deser weerelt overleet, van der oude van bet dan LXXI jaer, naer dat hy tlandt ende graefscip van Vlaenderen in allerande magnanimiteit, duerluchticheit ende vertueusheit XL jaer IX maenden ende V daghen lanck zeer wel ende lovelick ghegouverneert ende gheregiert hadde. Dienvolghende, zo wierden zijn lichame, herte ende inghewanden in drie verscheede loode vaten gheleit ende tzamen tsondachs daer naer volghende begraven (voor eenen tijt ghelijck wy Dood van hertog Filips.

1467. noch hooren zullen) binder collegialer kercke van St-Donaes, met behoorlicker reverentie, eere ende weerdicheit, maer tal zulcker ghemeener rauwe, droufheit ende desolatie dat ment nemmermeer ten vullen en zoude connen verclaersen, ghemerct dat men van gheen vromer, wijser, duerluchtigher ofte godsvruchtigher prince en wiste te sprekene, die welcke binnen zijnen levene veel diversche nieuwe munte van goude ende van zelvere hadde ghedaen slaen, als roose nobels van XXXV int marck, goude leeuwen van LVIII int marck ende zom van LXIIII ende een half int marck, rijders van LXXVII int marck ende te vier ponden grooten tstick, bourgoenschie ghuldenen metten cruce, van LXIX int marck, ende Andries ghuldenen van LXXI int marck, metsghaders ooc dobbel stuvers, drie grooten, stuvers die men Vierlanders hiet, oude placken, grootkins, twaelvaers ende zeskins, ghenouch al ten zelven prijse zo zy ten daghe van hedent noch gaen. Zijn eerste huysvrau was vrau Mechiele, sconincx Charles dochtere van Vranckerijcke, die zesde van dier name, by de welcke hy gheenrande hoyrie en ghecreech; trauwende daer naer vrau Rosijne, die dochtere van Philips van Artoys, daer hy insghelijcx ooc noyt kijnt by en hadde. Nemende voorts vrau Isabelle, die dochtere van den bastaerden coninck Jan van Portegale tzijnen derden wijve, die welcke hem drie zuenen ter weerelt brochte, te wetene :

Zyne huysvrauwen en kinderen.

Anthuenis. die binden eersten jaere weder van der weerelt schiet.

Joos, die van ghelijcken ooc gheenen tijt en leefde.

Ende Charles of Charlemartin, die welcke zijnen vadere in alle zijne voorghenoemde landen ende heerlicheden succedeerde, zo wy int vervolch van desen wel ten vullen hopen te deducerene ende te betooghene. Ooc hadde die hertoghe Philips van Bourgoengnen (zaligher memorie) in zijne tijden by verscheede moeders diversche bastaerde

kijnderen, te wetene : eerst, David, die bisscop van Teroaen ende van Utrecht; Jan, die naer gheweest hebbende proost van St-Donaes te Brugghe, proost van Onzer Liever Vrauwe binder zelver stede bedeech, metsghaders ooc proost van St-Omaers, wordende noch int laetste bisscop van Camerijcke; Philips (ghezeit van Bruessele), die insghelijcx ooc bisscop wiert; Raphael, die abt van St-Baefs te Ghendt; Antheunis, die men den grooten bastaert van Bourgoengnen hiet, grave van der Rootse in Ardennen, metsghaders ooc heere van der Vere ende van den gulden vliese; Cornelis, gouverneur van den hertochdomme van Luxemburch, die te Wazeele doot bleef, naer dat hy byder handt van den grave Loys van St-Pol ruddere ghesleghen was, zo wy ghehoort hebben; Boudewijn, ghezeit van Rijssele, heere van Route, Somerghem ende Looverghem, die welcke int ende jeghens thuys van Bourgoengnen conspireerde, ghelijck metter tijt allincx zo clarelicker blijcken zal; ende vrau Anne, twijf van Mer Adriaen van Borsele, die heere van Bredam, die welcke naerderhandt Adolf van Cleven, den heere van Ravesteyn, Wijnendale ende Torhout, traude, als in partie hier voren verclaerst staet, ende successivelick noch lancx zo breedere verclaert zal worden. 1467.

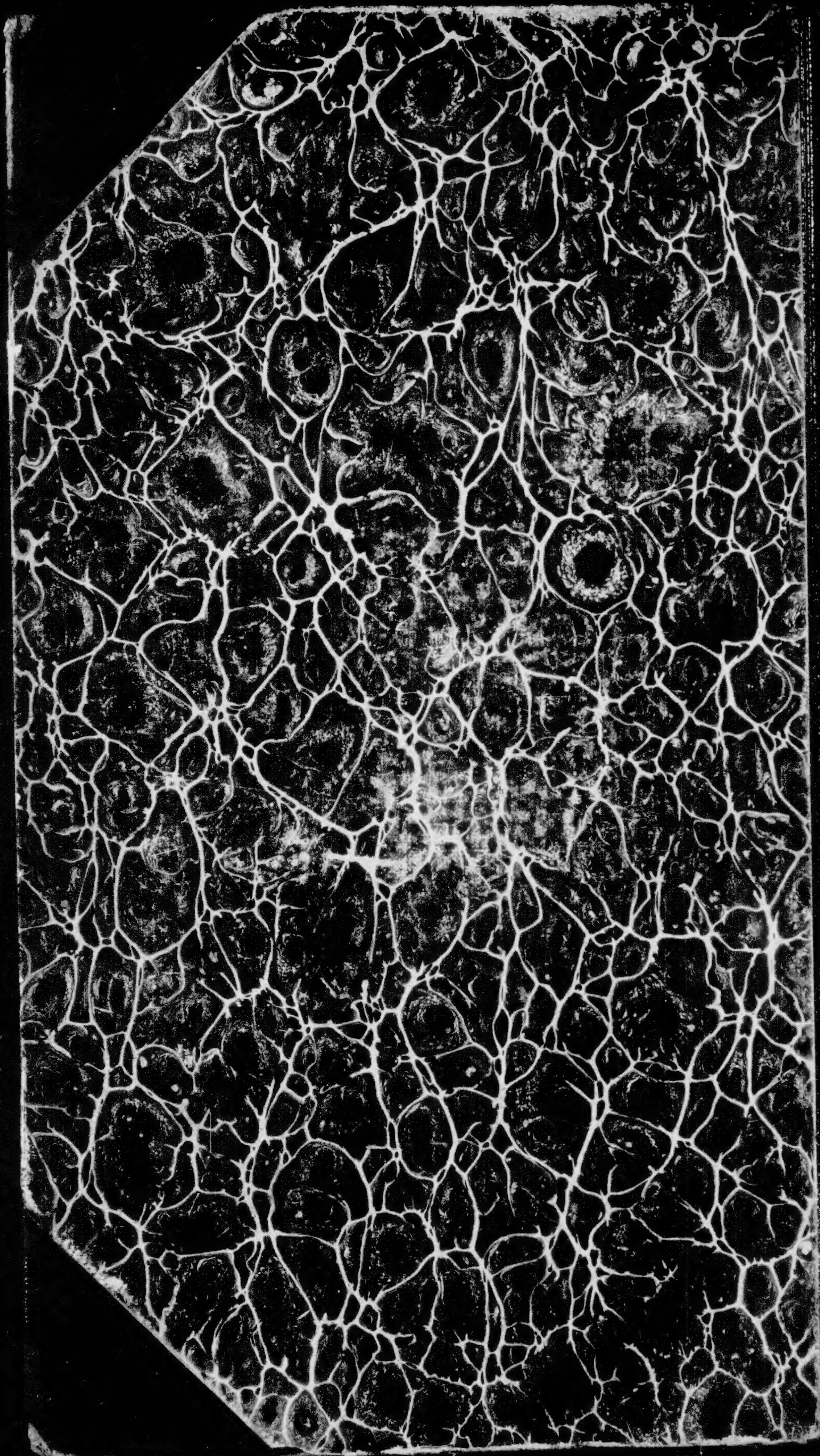
EYNDE VAN HET DERDE DEEL.

INHOUD

VAN HET DERDE BOEKDEEL.

—

END OF REEL
PLEASE REWIND